بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة

الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّموات وَمَا فِى الأَرْضِ وَلَهُ الحَمْدُ فِى الآخِرَةِ وَهُوَ الحَكِيمُ الخَبِير وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إلاّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ الَّذِى أَنْزَلَ الْقُرْآنَ عَلَى عَبْدِهِ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الهُدَى وَالفُرْقَان وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ الَّذِى أَرْسَلَهُ اللَّهُ هادِيًا لِلثَّقَلَين صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلاَمُهُ دَائِمَينِ إِلَى يَوْمِ المعَادِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِه وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الحِسَابِ . أَمَّابَعْدُ:

ކީރިތި قرآن ގެ މާނަ އުނގެނި ދަސްކުރުމީ އަޅުގަނޑުމެން އެންމެބޮޑަށް شوق ވެރިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންވެސް އެންމެ شوق ވެރިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ عُمْرُ ން އެތައް ބައެއް އަހަރުތަކެއް ހިނގާފައި އެކަމަށް ފުރިއްޖެއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަވެސް މިޞްރުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ أُسْتَاذ އަދި فَضِيلَة الشَّيْخ حُسَين صَلاحُ الدِّين (رحمه الله) ދަރުސްދެއްވި، އިރުއިރު ދިރުމުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ " قرآن ގެ ترجمة އާއި تفسير މިނަހުގައިވާ مضمون އެވެ. އޭގެފަހުގައި ދެން ފަންނަންވެރި فضيلة الشّيخ عبد اللّه فَهمِي ދީދީ (رحمه اللّه) ގެ ترجمة ގެ ކީރިތި عبارة ތަކެވެ. ދެން ހަމަ އެހާއަށްކަށްކަން الشَّيخُ الحَافِظ آدم سعيد (رحمه اللّه) ގެ ترجمة އެވެ. މި أُسْتَاذُ ންގެ ހިތްވަރުގައި ތަރުޖަމާތަކަށްފަހު ދެން فَضِيلة الشَّيخ مُحَمَّد جَمِيل ދީދީ (رحمه اللّه) ހިންގެވި ހަލުވީގެ ކުލާހުގައި އިނުމުގެ فرصة އަޅުގަނޑަށް ލިބުނުމަށް މިކަމަށް ލިބުނު އިތުރު ކުރިއެރުމުގައެވެ، އާ ހިތްވަރެއް ލިބުނެވެ. މި أُسْتَاذُ ންގެ އަތުން އަޅުގަނޑަށް ލިބުނު ތަރުޖަމާތަކުގެ އަޅުގަނޑު ތަސްވީރުކުރުމަށް ތަސްވީރުކުރެވުނީ، ގާތްގަނޑަކަށެވެ. ދެން މަދަނީ ދަރުސްތަކުގެ ފުރުޞަތުގެތެރެއިން المدِينَة المُنَوَّرة ގެ الجَامِعَةُ الإِسلامِيَّة ގެ كُلِّيَّة الشَّرِيعَة އާއި އަޅުގަނޑަށް ލިބުނުވާ ފަލަފާ މި ترجمة ކުރުމުގައި ގެނުވާ، އެއްކަލަކުރައްވާ بَرَكاة ތަކުގެ މަދުކަމެވެ. އެ جَامِعَة ގައި އެގޮތަ އަހަރުގެ دِرَاسَة އެއް ނިމުމާއި ޚާއްޞަ އަދިއިތުރު އަމިއްލަގައިން قرآن ގެ كَلِمَة ތަކުގެ މާނަތައް ދިވެހިބަހުން ލިޔުމުގެ شَوْق ވެރިކަން ގަދަވެ އެކަމަށް ފަށައިގަންނަމުންދިޔައެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ މި ترجمة ލިޔުމުގައި އިސްތިފާދާ ކުރެވި أُسْتَاذ ންގެ ފަރާތުން ތަރުޖަމާ ترجمة ތަކުގެ އިތުރަށް ދެން ترجمة ލިޔުމުގައި إختيار ކުރި مُهِمُّ ފޮތްތަކަކީ އެ فَنّ ގައި ފުނަށް ފައިދާފައިވާ އެފަންނުގެ އަރިހުންކަމުގައި މުތަބަރުއަށް مَشْهُور ބައެއް مُفَسِّر ންގެ ފޮތްފޮތެވެ. އޭގެތެރޭގައި:

(١)	جَامِعُ البَيَان عَن تَأْوِيل آى القُرْآن	=	لأَبِى جَعْفَر مُحَمَّد بن جَرِير الطَّبَرى
(٢)	تَفْسِير القُرْآن العَظِيم	=	لِلحَافِظ عِمَاد الدِّين أبى الفِداء إسماعيل ابن كَثِير القُرَشِى
(٣)	الجامِعُ لِأَحْكَامِ القُرْآن	=	لأَبِى عَبْداللّه مُحَمَّد بن أَحْمَدُ لأنْصَارِى القُرْطُبى
(٤)	فَتْحُ القَدِير (بَين فَنِيء الرِّوايَة والدِّرايَة)	=	لِمُحَمَّدُ بن عَلِى بن مُحَمَّد الشَّوكَانِى
(٥)	أَيْسَرُ التَّفاسِير	=	لأَبِى بَكْربن جابِر الجَزائِرِى
(٦)	زُبْدَةُ التَّفْسِير	=	د. مُحَمَّد سُلَيْمَان عَبْد اللَّه الأشْقَر
(٧)	النَّفْسِيْرُ المُيَسّر	=	نُخْبَة مِنَ العُلَمَاء

މިފޮތްތަކާއި، އަދި މިނޫންވެސް ބައެއް ފޮތް ހިމެނެއެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ މި ترجمة ލިޔުއްވުމުގައި މި މަސައްކަތް، މާލެ أُسْتَاذُ ން عَرَب ބަހުން ލިޔުއްވާފައިވާ قُرْآن ގެ މާނަތަކުގެ ތަފްސީރު ترجمة އެވެ. އަޅުގަނޑު އަރަބި-ބަހުން ފަހައިގެން ކުރި ترجمة އެއް ނޫނެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑަށް އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި عِلْمُ التَّفْسِير އަށް ބަލާއިރު، އަޅުގަޑު މިވަނީ އެހެންވާތީއެވެ އެގޮތެވެ. ވެރިންނެވެސް އެހެންވާތީއެވެ އެގޮތެވެ. ނަމަވެސް އަޅުގަނޑު މިކަމަކީ މަސައްކަތެއް އެތަކެއްބައިން ލިޔުއްވި މާނައެއް އަޅުގަނޑަށް އުނދަގޫ ފަހަރުތަކެއް ހަމައެކަނި ދިވެހިބަހުން ترجمة ކުރީއެވެ. އެތަކެއްބައިގެ މާނައެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ދިވެހި ترجمة އެވެ. މިހެންވެ އަޅުގަނޑުގެ މިފޮތަށް ކިޔަން قصد ކުރީމެވެ (ކީރިތި قرآن ގެ މާނަތަކުގެ ދިވެހި ترجمة) އެވެ. މިއެވެ.

ދަންނަވަން، މިމާނައަށް ترجمة ކުރުމުގައި އަޅުން ނުފިލުއިފާނުކަމަށް ލަފާވާ ތަރުޖަމާއިތިއްޔާ، އެބޭކަލުންގެ އެ تفسير ފޮތްތަށް ބަލައިގެން ކުޑަ بيان އެއް ލިޔެލައިފާނެއެވެ. ކިޔުންތެރިންނަށްޓަކައި އެތަންތަން އެނގޭގޮތަށްވާނެއެވެ. މި ترجمة ގައި އަޅުގަނޑު މަސައްކަތްކޮށްފައިވާ ކުރުކޮށް، ހުރިހާ ފުރިހަމަ – އެކަމަކު މާނައާ ދުރަށް ނުގޮސް – ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާ މިންނަށް الله ގެ ބަސްފުޅު ވިސްނައިދޭފޮތެވެ. ދުނިޔޭގެ ބޮޑެތި ލިޔުންތެރިންގެ މަގު އަޅުވާލައިގެން މި ބަސްފުޅު ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ވާހިއްވެ.

ދަން އޮތް އަސްލު ވާހަކައަކީ، ދިވެހިބަހުން ވާހަކަދައްކާ މީހުންގެ ބަހުރުވައިގެ، އަރަބިއަކުރުގައި، ތަންތާ ހުރި ބައެއްބަސްތަކެވެ. އެހެން އެކަން ހުރިހާ ދިވެހިބަސް ކިޔުންތެރިންގެ އެހާބޮޑުކަމަށް މަސައްކަތްތެރި ނުކުރެވެ. ގޮތުގަނޑެއްގެމީހުން ވިސްނާފަދަ ހިފުނިކަމަށް ބެލިއެވެ.– މިސާލަކަށް: 'ތިޔާ' ކިޔާ ތަނުގައި 'ކަލާ' އަދި 'ތިޔަބައިމީހުން' ކިޔާ މާނައިގައި 'ކަލޭމެން' ކިޔުންކަމަށް، އަދި 'ތިމަންކަލޭގެފާނު' ގެ ބަދަލުގައި 'އަހުރެން' މި كَلِمَة ބޭނުންކުރުން ކަހަލަ – ކަންކަމަކަށް މާބޮޑު ފަރުވާއެއް ނުބަހައްޓަމެވެ. ބަސްފުޅު ވިސްނާފަދަ ފޮއްޓިއްޔާ ފުދުނީ ކަމުގައި ބެލީއެވެ.

ދަންނަވަން މި ترجمة އަކީ ދާދި ކުޑަ ތަރުޖަމާއެކެވެ. الله ގެ މަސްލަހަތުގެ ނިޔާކުރާމީހުން ދުނިޔާގައި صِحَّة ސަލާމަތުން ދިރިއުޅޭ ފަރާތަކަށް ދިޔައީ މިފޮތް ފުރާނަ، ތަރަފުސްކުރުމުގެ قَصْد ވަރަށްބޮޑުކަން އެބައޮތެވެ. އެބަހީ މިފޮތް މިއުޅޭބަޔަށް އޮތުމުގައި، صَحّ ސަނަދުން ސާބިތުވާ سَبَب النُّزُول ތަކާ އާޔާ مَحَلّ ތަކަށް އިޝާރާތްކޮށް، އަދި نَبِي ބޭކަލުންގެ قِصَّة ތަކާ އާދަޔާ ވަރަކަށް بيان ކުރުމާ، أحْكَام ގެ އާޔަތްތަކުގެ ހިސާބަކަށް ފާހަގަކުރުވާ، އަދި إختلاف ތަކުގެ مُهِمّ صَفْحة ތަކުގެ ބަޔާނާއި ބަޔާނާއި ބަޔާނާއި أُمِّيد އެބައޮތެވެ. އެނބުނީ މިފޮތް ތަރުޖަމާކުރިއިރު ބޭނުންކުރުމަށް ބަދަލުވާނެއެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ دعاء އަކީ އަޅުގަނޑުގެ މިترجمة އާއި ((ترجمة مَعانِي القُرْآن الكَرِيم)) (قرآنގެމާނައިގެ ތަރުޖަމާ)
އަކީ الله ޤަބޫލުކުރައްވާ ކިއުމީ قرآن ގެ ترجمة ދިވެހިން ވިސްނައި، فَهْم ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު މަގުދޮރުހަދާކަމުގައި الله ޤަބޫލުފުޅުކުރައްވާށެވެ. އަދި މިކަމީ عمل އަކީ الله ރަސޫލާގެ ޠާއަތަށް ތަބާވާ عمل އެއްކަމުގައި ޤަބޫލުވާ قيامة ދުވަހުން މީޒާނުގައި، މީހާގެ ވަޒަން ބޮޑުކުރާ ތަކެއްޗެއް ކަމުގައި، ދީނުގެ ބަރަކާތް ތުރާވާ، ޘަވާބު ޖަހާނަމުގެ ސަލާމަތުން ޖެހޭ ބަދަލަކަށް ވާނެއެވެ، އަދި ހިސާބު ބަލާއިރުވެސް ކަރާއިމްކަމާއި ހަމައަކަށް ވިޔަފާރިކަމުގެ فَضْلُ ދެއްވާއިރުގެ رَحْمَة ދޮރުތަށް ހުޅުވާލެއްވުން ޤަބޫލުކުރައްވާށެވެ. އާމީން ﷲ އެވެ. ޙަޤީޤަތުގައިވެސް އިޖާބަދެއްވާ ޤާދިރުކަލާނގެ އަޅުގަނޑުގެ ކުރުޚަނޑުތަކާ ވާގޮތަށް ކަލާނގެ يقين އެވެ.

إنَّهُ جَوَادٌ كَرِيم–وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أجْمَعِين وَسَلاَمٌ عَلَى المرْسَلِين وَالحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ العالَمِين وَبِاللَّهِ التَّوفِيق

٢٧ رَجَب ١٤٢٧ هـ

21 އޮގަސްޓު 2006 މ

أبُوبكْر إبْراهِيم عَلِى
هِنَّوَرِى

أعوذ ކިޔުން

މާތްވެގެންވާ قُرْآن ކިޔަވާ ކުރުން މިހަކަށްވެސް الله ގެ رَحْمَة ން ދުރުކޮށްލެވި އަދި لَعْنَة ލިބިގެންވާ شَيْطَان އާގެ ނުރައްކަލުން ރައްކާތެރިވެ ސަލާމަތްވުމަށް ކިޔަވަމުންދާ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ދަންނަވާ އެދުރުމެން حِمَايَة ކިޔަވަމުން شَرْعُ ކުރެވިގެންވެއެވެ. އެބަހީ أَعُوذ ކިޔުން سُنَّة ވެގެންވެއެވެ. اللهُ سُبْحَانَه وَتَعَالَى وَحِى ކުރެއްވިއެވެ. (فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَسْتَعِذْ بِا لله مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْم) މާނައީ ކިޔަމި قُرْآن އަދި މިސްކީނުންނަށާ ބޭނުމަކަށާއި އަދި ހިތްތަކުގައިވާ ބަލިތަކުގެ ބަލިބަލިގެ شِفَاء އެވެ. އަދި شَيْطَان އެއީ ނުބައިކަމާ އަދި މަގުފުރެދުމުގެ ސަބަބެވެ. މިހެންވެ قُرْآن ކިޔަވާ ކުރުމުގެކުރިއެވެސް އެ ނުބައި شَيْطَان އާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިވެ ސަލާމަތްވުމަށް ދެއްވުން އެދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ދަންނަވައި ދުޢާކުރުން އެދެވިގެންވެއެވެ. އެބަހީ أَعُوذ ކިޔުން ހުއްޓެވެ.

عَامُّ ކުރެ ގިނަ عِلْم ވެރިން އެއްބަސް ވެވަޑައިގެންނެވި أَعُوذ އަކީ قُرْآن ގެއާޔަތެއް ނޫނެވެ. އެހެންވެ مُصْحَفُ ގައި ތިޔުއްގައި أَعُوذ ވަކިން ލިޔެވިގެން ނުވެއެވެ.

ތަރުޖަމާ :

أَعُوذ بِا لله ގެ މާނައަކީ : އެއްކަލަޔަކަށް الله ގެ حَضْرَةُ ން މިއަޅާ ރައްކާތެރިކަމާއި حِمَايَة ދިވެގަންނަމެވެ.

مِنَ الشَّيْطَانِ : މިއަޅާގެ رَبّ އަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރުމާއި އަދި މިއަޅާގެ قُرْآن ކިޔެވުމަށް ހުރަސްއަޅާ ޖިންނިންނާއި އަދި އިންސާނުންގެ ތެރެއިންވެސް ވާ އެންމެހައި شَيْطَان ން ގެ ކިބައިން

الرَّجِيْم ގެމާނައީ : الله ގެ رَحْمَة ން ދުރުކުރައްވާފައިވާ ނުވަތަ ރަޖުމު ކުރެވިގެންވާ.

سُورَةُ الْفاتِحَة ގެ މާނަ

سورة الفاتحة | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٧)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴿٥﴾ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾

ތަރުޖަމާ

بِسۡمِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގަންނަމެވެ. ۞ ٱلرَّحۡمَٰنِ = އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުންނަށް عَامُّ ކޮށް ދުނިޔޭގައި رحمة ލައްވާ ٱلرَّحِيمِ ۞ ﴿١﴾ = مؤمن އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން خَاصّ ކޮށްދެއްވައި رحمة ލައްވާ. ۞ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تَعْرِيف އާއި ثَنَاء خَاصّ ވެ ވޮޑިގެންވަނީ اللّه އަށެވެ. ۞ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ = އެއީ عالم ތަކުގެ ހައްދަވާފުޅުކަމާ އެކަމާއި تربيّة ކުރައްވާ އެކަލާނގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. (عَالَم އަކީ اللّه ފިޔަވައި ހުރި އެއްޗެއް ހުރިހާ ތަކެއްޗެވެ.) ۞ ٱلرَّحۡمَٰنِ = އެންމެހައި خلق ތަކުންނަށް عامّ ކޮށް ދުނިޔޭގައި رحمة ލައްވާ. ۞ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣﴾ = مؤمن އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން خَاصّ ކޮށްދެއްވައި رحمة ލައްވާ. ۞ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿٤﴾ = عَمَلُ ތަކަށް ހިސާބުބަލައްވާ ދުވަހުގެ ވެރި. ۞ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ = އަހަރެން އަޅުކަންކުރަނީ (އަދިކުރާނީވެސް) ހަމަ އެކަނި ތިބާރަސްކަލާނގެއަށެވެ. ۞ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴿٥﴾ = އަދި އަހަރެން ވާގިއެދޭނީ (އަދި އެދޭނީވެސް) ހަމަ އެކަނި ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ۞ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ = އަހަރެމެން މަގުދައްކަވާނދޭވެ. ۞ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ﴿٦﴾ = ސީދާވެގެންވާ، ۞ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ = އެބޭކަލުންގެ މަގެވެ. ۞ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ = ތިބާރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް نعمة ލެއްވި. ۞ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ = އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކޯފާލެއްވުން މީހުންގެ މަގުނޫނެވެ. ۞ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾ = އަދި މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެ މަގެއްވެސް ނޫނެވެ. ۞

آمين އަހަރެމެންގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވާނދޭވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

ފުރަތަމަ أَعُوذُ ގެ މާނަ : ހެޔޮކަމާދުރުކުރެވިގެންވާ އަދި لَعْنَة ލިބިފައިވާ ދުރަށްއެއްލެވިގެންވާ شيطان އާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ރައްކާތެރިވުމަށް اللّه ގެ حضرة ން ދިމާއާ حماية އާއި ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަންނަމެވެ.

----

(١) اللّه ގެ ނަންފުޅުން ފަށަމެވެ. އެކަލާނގެއީ އެންމެހައި خلق ތަކުންނަށް عامّ ގޮތުން ދުނިޔޭގައި رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި މުއުމިނުން އެންމެހައިތަކުންނަށް قيامة ދުވަހުން خاصّ ގޮތެއްގައި رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢) އެންމެހައި تَعْرِيف އާއި ثَنَاء خاصّ ވެ މިލްކުވެގެންވަނީ اللّه އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ عالم ތަކުގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ހެއްދެވި ރައްކާކުރައްވާ ތަރުބިއްޔަތު ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. (عَالَم ތަކަކީ اللّه ފިޔަވައި ދެންހުރި ހުރިހާއެއްޗެކެވެ. واللّه أعلم)

(٣) އެކަލާނގެއީ އެންމެހައި خلق ތަކުންނަށް عامّ ގޮތެއްގައި رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންތަކުންނަށް قيامة ދުވަހުން خاصّ ގޮތެއްގައި رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤) އެކަލާނގެއީ عمل ތަކުގެ ހިސާބުބައްލަވާ ޖަޒާދެއްވާ ދުވަހުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ.

(٥) (އަޅުގަނޑުގެ رَبُّއެވެ.) އަޅުގަނޑު އަޅުކަންކުރަނީ (އަދިކަށްވެސް) ތިބާރަސްކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ވާގިއެދެނީ (އަދިއެކަނިވެސް) ހަމަ ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ންނެވެ.

(٦) އަޅުގަނޑުމެންނަށް ސީދާވެގެންވާ މަގު ދައްކަވާނދޭވެ.

(٧) އެއީ ތިބާރަސްކަލާނގެ އިނާމްދެއްވި ބޭކަލުން نعمة ލިބިވަޑައިގެން (ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނާއި ޝަހީދުންނާއި صدّيق ންނާއި) ބޭކަލުންގެ މަގެވެ. އަދި (ޣަޟަބުލިބިގެންވާ) ކާފިރުންނާއި ޔަހޫދީންގެ މަގުނޫނެވެ. އަދި (نصارى ފަދަ) މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެ މަގުވެސް ނޫނެވެ.

- ދަންނައެވެ! آمين މިކަލިމައަކީ الحمد ގެ ބައެއްނޫނެވެ. އެއީ دعاء އަށް خاصّ ބަހެކެވެ. އޭގެ މާނައަކީ އަޅުގަނޑުގެ دعاء ޤަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ. މިއެވެ.
- أَعُوذ އާއި بِسْم އާއި އަދި الحمد ގައި އެކުލެވިގެންވާ ބައެއް ކަލިމައާއިމެދު تفسير علم ވެރިން ދަންނަވާލާފައިވާ ދިގު تَفْصِيل ވާހަކައާއި إِخْتِلاَفُ މިކަމުގެ ތަފްޞީލާއި އެކު ދަންނަވާލާނަމެވެ. اللّه توفيق ދެއްވާ ގޮތުން އެކަން ވާހަކަ ދައްކައި ކަނޑައަޅާ މިންވަރަކަށް بيان ކުރުމުގެ قصد ގައި އިރުން ބަލާލީމެވެ. އެމާނައަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަހައްޓާށޭ ކިޔަވަނިކޮށް حركات ކުރުމުގައި ބޭބޭކަލުންނަށް اللّه ގެ رحمة އާއި މާތް ދަރަޖަ ދެއްވާނދޭވެ! އަޅުގަނޑު އާދައި شامل ކުރައްވާނދޭވެ! آمين آمين آمين

سُورة الْبَقَرَة ގެ މާނަ

سُورة الْبَقَرَة | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٢٨٦)

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ① ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ② ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ③ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ④ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ⑤

ލަފުޒީ މާނަ

الٓمٓ ① = (މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތުގައި ދަންނަވާނީ الله އެވެ.) ۞ ذَٰلِكَ ٱلْكِتَٰبُ = އެފޮތް (ނުވަތަ މިފޮތް) ۞ لَا رَيْبَ فِيهِ = އެފޮތުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ② = އެއީ تقوى ވެރިންނަށްވާ ތެދުމަގެކެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނީ (އެ ތަޤުވާވެރިންނަކީ) ۞ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ = އެމީހުން غيب އަށް އީމާންވާމީހުންނެވެ. (غيب ތެދުކުރާ މީހުންނެވެ.) ۞ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާމީހުންނެވެ. ۞ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވިތަކެތީން.۞ يُنفِقُونَ ③ = އެމީހުން ޚަރަދުކުރާމީހުންނެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ = އަދި އެއީ އީމާންވާމީހުންނެވެ. ۞ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނުތަކެއްޗަށް.۞ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށްވެސް.۞ وَبِٱلْءَاخِرَةِ = އަދި آخرة އާއިމެދުވެސް. ۞ هُمْ يُوقِنُونَ ④ = ކަށަވަރުވެގެން އެމީހުން يقين ކުރެއެވެ. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى = އެމީހުންވަނީ ތެދުމަގެއްގެ މަތީގައެވެ. ۞ مِّن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ. ۞ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = އަދި ހަމަ ކަށަވަރުވެގެން އެމީހުން އެއީއެވެ. ۞ ٱلْمُفْلِحُونَ ⑤ = ކާމިޔާބުވި ނަސީބުވެރިވާ މީހުންނަކީ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) الٓم: މިއަކުރުތަކާއި ދެންވެސް ބައެއް ސޫރަތް ފެށިގެންވާ ހުރިހާ މިބާވަތުގެ ޙަރުފު އަކުރުތަކުގެ ޙަޤީޤީ މުރާދު ޙަޤީޤަތުގައި ދަންނަވާނީ ހަމަ الله އެވެ. އެއީ عامّ ކޮށް ހުރިހާ علم ވެރިންގެވެސް ފުރަތަމަބަހެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެބަތަކުން ތަފާތު رأي ތަކާއި خيال ތައް ފާޅުކޮށްފައިވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން –

- قتادة ގެ ރިވާޔަތެއް ވަނީ ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވަނީ އެއީ قرآن ގެ ނަންތަކުގެ ތެރެއިން ނަމެއްކަމަށެވެ.
- مُجَاهِدُ ގެ ރިވާޔަތެއް ވަނީ ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވަނީ އެއީ الله تَعَالى ސޫރަތްތައް ފައްޓަވާފައިވާ فَوَاتِحُ ކަމަށެވެ. އެބަހީ ފެށުންތަކެވެ.

- عبدالرّحمن بن زَيْد ގެ ރައުޔުން އަދި ރިވާވެގެންވަނީ އެއީ ސޫރަތުތަކުގެ ނަމެއްކަމުގައެވެ.
- ابن عبّاس ވިދާޅުވިކަމަށް السدّى ގެ ރައުޔުންވާ ރިވާވެގެންވަނީ އެއީ إسْمُ اللّه الأعْظَمُ ކަމުގައެވެ.
- އަދި ابن عبّاس ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ އެއީ اللّه ގެ إسْمُ ފުޅެއްކަމުގައެވެ.
- އަދި ابن عبّاس ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ އެއީ أَنَا اللّه علمއެވެ. (އެބަހީ: މިމަންޒަރުކާމާނާގައި اللّه އެވެ. މާލާކަން ދެނެވޮޑިގެންވާނީ މިމަންޒަރުކާމާނާގައެވެ.) އަދި أَبُوجَعْفَرُ الطَّبَرِى އެކަށޭގޭމާތްކަމުގެ ވަޒީރުން تفسير جَامِعُ البَيَانُ ގައި މިޙަރުފުތަށް ބައެއް تَأْوِيلُ ބާރަންކުރައްވާފައިވެއެވެ.
- އަދި اِبْنُ كَثِيرْއާއި އަދި ބައެއް ޢާކިމުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ إعْجَازُ القرآن ގެތެރިއަށްވާ ކަމެކެވެ. އެބަހީ قرآن އާއިމެދު خلق ތަކުން ނުކުރެވޭފަދައިމުގުގެ ބޮޑުގެތެރިއަށްވާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ خلق ތަކުންވަނީ قرآن އާއިމެދު ނުކުރެވިދާނެއެވެ. (وحى ކުރައްވާކަށްވާއެވެ.) قرآن މިވަނީ ކަޅާފަތްވެސް ދަންނަ މިފަދަ އަކުރުތަކުން އެކުލެވިގެންނެވެ. އެހެންވީއިރު ކަޅާފަތްވެސް މިފަދަ އެއް ނުވަތަ ސޫރަތެއްނަގާފަސް ގެނެސްބާލާށެވެ. މިއެވެ.

ކަންމެއްކަސް މިބާވަތުގެ އަކުރުތަކާއިމެދު ކުރުވިފައިވާ تَأْوِيل ތަކުގެ ތެރެއިން މި تَأْوِيل އާއިމެދު ވަރަށްގިނަބަޔަކު އާދޭސްވެއެވެ. އެއީ اللّه ގެ މުރާދުފުޅަކީ ކޮބައިކަމެއްސް އެކަށީގެންވާއެވެ. واللّه أعلم

(٢) މުތްޤީ (އެބަހީ: މިقرآن) ދަންނައެވެ. މިޤުރާއާއިމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. އެއީ تقوى ވެރިންނަށް ތެދުމަގެކެވެ. (އެހެންބަޔަކަށްވުރެވެ. އަދި تقوى ވެރިޔަށް މިޤުރުއާން މިޤުރާނަކީ ބުރުވެރި ހިތްޖެހުމެއްކަމުގައި ވާނެއެވެ.)

- تقوىވެރިވުމަކީ: ބިރުވެތިވުމެވެ. اللّه ގެ ކޯފާއާއި عَذَاب އަށް ބިރުގަތުމެވެ. އެކަމުން ރައްކާތެރިވުމެވެ. تقوى ވެރިކަން حاصل ވަނީ اللّه حَرَام ކުރެއްވި ކަންތަކުން ރައްކާތެރިވެ އެކަންކަން ނުކުރުމުންނާއި އަދި އެކަލާނގެ فَرْض ކުރެއްވި ކަންތައް އަދާކުރުމުންނެވެ.

(٣) އިމާންނަނީ: އެބަހީ: އެ تقوى ވެރިންނަކީ غَيْب އަށް އީމާންވާމީހުންނެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި މިމަންޒަރުކާމާނާގެ އިމާންނަންދެއްވި رِزْقُ ން (اللّه ގެ މަގުގައި) ހޭދަކުރާމީހުންނެވެ. (زَكاة ދީ صَدَقَة ދިނުމާއިމީހުންނެވެ.)

(٤) އަދި އިމާންނަނީ: ކަލާނގެ ފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗާއި އަދި ކަލާނގެ ފާނަށް ކުރިން (ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނަށް) ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށްވެސް އީމާންވާ މީހުންނެވެ. އަދި އިމާންނަނީ ކަނޑައެޅިގެން آخرة ދުވަސް އަންނާނެކަމަށް يقين ކުރާމީހުންނެވެ.

(٥) އިމާން ދަންނައެވެ. އިމާން އެވަނީ އިމާންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ ތެދުމަގުގެ މަތީގައެވެ. އަދި އިމާން އެއީ ކާމިޔާބުވާ آخرة ދުވަހުން ކާމިޔާބުވާ نصيب ވެރިވާނޭ މީހުންނެވެ.

ނޯޓް: غَيْب އަކީ ލޮލަށްނުފެންނަ ނުވިސްނޭ ކަންތައްތަކެވެ. غَيْبُ ގެ ކަންތައްތަކާއި ލޮލަށް ނުފެނުނަސް ތަކެތި غَيْب އަށް إيْمَان ވުމަކީ މިދުނިޔޭގެ ލޮލަށް ނުފެންނަ ތަކެއްޗާއި ގުޅޭގޮތުން އެބަކަށް ތެރެއިން ތެދުކުރާ ކަންތައްކަން إيْمَان ވުން إسلام دين ގެ ފަރާތުން لاَزِمُ ކުރާ ތަކެއްޗާއި ކަންތަކެވެ. މިސާލަކަށް اللّه ތަޢާލާގެ ސިފަތަކާއި ނަބަވިއްޔާތު މަލާއިކަތުން ދިރުވާލެއްވުމާއި مَحْشَرُ ކުރެއްވުން. ދަންނަވާ މިބާވަތުގެ އެހެނިހެން ކަންތަކެވެ.

- ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުމަކީ ސަލާމް ތަކާއި ރުކޫން ތަކެއް ފުރިހަމަކޮށް ވަގުތުން ވަގުތަށް ގުދުރަތުކަނޑައި رسول الله صلى الله عليه وسلم އަންގަވާ ގޮތަށް ކުރުމެވެ. އެހެންގޮތަކަށް ނޫނެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰٓ أَبْصَٰرِهِمْ غِشَٰوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

ލަފުޒީ

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން، ކާފަރުވެއްޖެ މީސްތަކުން. ❁ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަހަމަވެގެންވެއެވެ. ❁ ءَأَنذَرْتَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވިޔަސް. ❁ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އިންޒާރު ނުދެއްވިޔަސް. ❁ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ = އެމީހުން އީމާންނުވެއެވެ. / އީމާންއެއް ނުވާނެއެވެ. ❁ خَتَمَ ٱللَّهُ = الله ސިއްކަޖެއްސެވިއެވެ. ❁ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި. ❁ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ އިވުންތެރިކަމުގެ މަތީގައްޔާއި / ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައްޔާ. ❁ وَعَلَىٰٓ أَبْصَٰرِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ލޮލުތަކުގެ މަތީގައިވެއެވެ. ❁ غِشَٰوَةٌ = ނިވަލެއް / ފުރޯޅެއް / މަތިގަނޑެއް ❁ وَلَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރި. ❁ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عَذَاب އެވެ. ❁ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ❁ مَن يَقُولُ = ބުނާމީހުން = ءَامَنَّا بِٱللَّهِ = އަހުރެމެން اللهއަށް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ❁ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި. ❁ وَمَا هُم = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ❁ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ = މުއުމިނުންކަމުގައި. ❁ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ = އެމީހުން الله އަށް މަކަރުހަދަނީއެވެ. / ކަޅިދޮނިއެވެ. / އޮޅުވައިލަނީއެވެ. ❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީސްތަކުންނަށާއި. ❁ وَمَا يَخْدَعُونَ = އަދި އެމީހުން މަކަރުނުހަދައެވެ. (އެބަހީ: އޮޅުވާލުމުގެ ގެއްލުން ނުވެއެވެ.) ❁ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ފިޔަވައި. ❁ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ = އަދި އެގޮތް އެމީހުންނަށް ކުޑަކޮށްވެސް ނޭނގެއެވެ. / إحساس ނުވެއެވެ. ❁ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވަނީ (ޝައްކާއި ވަރުދޭ ބަލިމަޑުކަންތަކެވެ. ❁ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ = ދެން الله تعالى އެމީހުންނަށް އިތުރުކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ مَرَضًا = ބަލިމަޑުކަން. ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނަހުރީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ. ❁ بِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުންދިޔަކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ. ❁ لَا تُفْسِدُوا۟ = ކަލޭމެން ފަސާދަނުކުރާށެވެ. / ކަލޭމެން الله ގެ ނާފަރުމާނުގައި ބުރުނުވާށެވެ. ❁ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. / އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ إِنَّمَا نَحْنُ = އަހުރެމެންނީ ހަމައެކަނި ❁ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ = އިސްލާހުކުރާ މީހުން ކަމުގައެވެ. (މިއީ މިހާރު އެމީހުންނާއި އެބަހީގެ މީހުންގެ ވައްތަރެވެ.) ❁ أَلَآ إِنَّهُمْ = ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން. ❁ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ = ފަސާދަކުރާމީހުންނީ ހަމަ

އެއީއެވެ. (އެއީ ހަމަالله ގެ ކިޔަމަންތެރިން ނުކުރާނަ ބަޔަކެވެ.) ۞ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ = އަދި އެހެންއެކަމަކު އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުކުރެވެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުން (ދަންނަވައެވެ.!) އޭ رَسُول الله އެވެ.! އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު إنذار ކުރެއްވުމާއި އަދި ނުވަތަ އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު إنْذَارُ ނުކުރެއްވުމާއި ހަމަހަމައެވެ. އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ.

(٧) އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި (އެހިތްތަކަށް ހެޔޮއެއްޗެއް ނުވަދެވޭނޭގޮތަށް) الله ތަޅު ސީލުޖައްސަވާ ބަންދުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އިވުންތަކުގެ މަތީގައިވެސް އެފަދައިން ބަންދުކުރައްވާފައެވެ. (އެއީ حَقّ ތެދުއެއްޗެއް ނުއިވޭނޭގޮތަށެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ލޯތަކުގެ މަތީގައި (ހަގީގަތް ތެދުމަގު ނުފެންނާނޭގޮތަށް) އެވަނީ ހުރަހެއްލައްވާފައެވެ. ނުވަތަ މަތީގައި ނިވާއެއް ޖައްސަވާފައެވެ. (قِيَامَة ދުވަހުން) ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް ހުރީ ބޮޑުވެގެންވާ عَذَاب އެވެ. * ދަންނަވައެވެ. ޔަޢުނީ قُرْآنُ ގައި عَامّ ކޮށް ވާހަކަދައްކަވާފައިވަނީ އިންސާނުން ތިން ބައެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ: މުއުމިނުން ފުރަތަމަތަކުގެ تَقْوَى ވެރިންނެވެ. އެމީހުންނާބެހޭ إجمالى ވާހަކަތަކެއް އެވަނީ މިސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ފަސް އާޔަތުގެ ތެރޭގައެވެ. مُفْلِحُونَ ވިސްނާށެވެ. * ކާފިރުންނަކީ ސިފަ (އެބައިމީހުންގެ) ކާފިރުންނެވެ. އެމީހުންގެ ކަންތައް ހުންނާނީ އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނާނީ عَذَاب ގެ ވާހަކައިގެ خُلاَصَة އެވަނީ ހަމައެކަނި ދެ އާޔަތުގައެވެ. * މުނާފިގުންނަކީ مُنَافِقُ ންނެވެ. އަދިވެސް އާޔަތްތަކުން އެކަމުގެ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّه މިއާޔަތުން ފެށިގެން ގެނެސްދެއްވާފައި ވިދާޅުވާ އާޔަތްތަކުގައި އެވަނީ އެމީހުންނާބެހޭ ވާހަކައިގެ خُلاَصَة އެވެ. އެމީހުންގެ ސިފައާއި ކަމާއިބެހޭ ތަފްސީލާއި އެމީހުންނަށްވާ مُقَدِّمَة ވެސް ދީގެންވާގޮތުގައި ފެނެއެވެ. ދީން މި ހިނގާން ފެށިގެން އެވަނީ އެވާހަކަތަކެވެ. (٨) الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމޭ ބުނާމީހުން މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. (އެއީ ޖަވާބުގައި الله خَبَرَ ދެއްވަނީ) އަދި އެމީހުން މުއުމިނުންގެ ތެރޭގައިވެސް ނުވެއެވެ. (٩) އެމީހުން الله އަށާއި އަދި އީމާންވީމީހުންނަށް (އެމީހުންގެ ހިތުން) މަކަރުހަދައިއެވެ. ޚިޔާނާތް ކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެހެން މަކަރު ޚިޔާނާތް ހަދައިވާ ގޮތްވަނީ ހަމައެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެކަން إحْسَاس ވެސް ނުކުރެވެއެވެ. (١٠) އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެވަނީ (الله އާއިމެދު ޝައްކާއި وَهُمْ ގެ) ބަލިމަޖެހިލާފައެވެ. އަދި الله تعالى އެމީހުންނަށް ބަލިމަޖެހިލުން އިތުރުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދާކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް قِيَامَة ދުވަހުންވެސް ވޭންދެނިވި عَذَاب އެބައެވެ. (١١) އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭމެން ބިމުގައި ފަސާދަނުކުރާށޭ (الله އަށް އުޅުނީ ކާފިރުންނާ) ބުނެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނީ إصلاح ކުރާމީހުންނެވެ. (މިއީ މިޖާމީސްގެ އެބޭފުޅުންނަށް އެބާވަތުގެ އިންޒާރުގެ ބަސްކުޑަ ކަންތައްތަކެވެ. އެމީހުންގެ ސިފަތައް ބަލައިލާށެވެ. އަދި ފަސާދަކުރުމަކީ ކާފިރުންނާ ގުޅުމެވެ. ބޮޑުވެރި ބައިމީހުންނެވެ.) (١٢) ދަންނާށެވެ! ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ހަމަ فاسد ބުނެވެ. (اللّه ގެ އަމުރުތަކާ ޚިލާފުވެގެންނެވެ.) އަދި އެކަމަކު އެމީހުންނަކަށް އެކަންވެސް إحْسَاس ނުވެއެވެ.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا۟ كَمَآ ءَامَنَ ٱلنَّاسُ قَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ كَمَآ ءَامَنَ ٱلسُّفَهَآءُ ۗ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلسُّفَهَآءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا۟ إِلَىٰ شَيَٰطِينِهِمْ قَالُوٓا۟ إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾ ٱللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلضَّلَٰلَةَ بِٱلْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَٰرَتُهُمْ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ ٱلَّذِى ٱسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ أَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُۥ ذَهَبَ ٱللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَٰتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

ލަފުޒީ މާނަ

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ. ۞ ءَامِنُوا۟ = ކަލޭމެން އީމާންވާށޭ. ۞ كَمَا ءَامَنَ ٱلنَّاسُ
މީސްތަކުން އީމާންވީ ގޮތަށް (މުއުމިނުން) އީމާންވީ ފަދައިން ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނާނެތެވެ. ۞
أَنُؤْمِنُ = އަހުރެމެން އީމާންވާންޏާހެއްޔެވެ؟ ۞ كَمَآ ءَامَنَ ٱلسُّفَهَآءُ = جاهل މީހުން އީމާންވީ ފަދައިން.
۞ أَلَآ = ދަންނާށެވެ. ۞ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلسُّفَهَآءُ = ހަމަކަށަވަރުން މޮޔަ جاهل ންނަކީ ހަމަ އެމީހުންނެވެ. ۞
وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ = އަދި އެކަމަކު އެގޮތް އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ۞ وَإِذَا لَقُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ =
އަދި އީމާންވެއްޖެމީހުންނާ އެމީހުން ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ. ۞ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން
އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ۞ وَإِذَا خَلَوْا۟ = އަދި އެމީހުން އެކަހެރިވެއްޖެއްޔާ / އެކަންމީހުން ހުސްވެއްޖެއްޔާ. ۞ إِلَىٰ
شَيَٰطِينِهِمْ = އެމީހުންގެ شيطان ންތަކުގެ ގާތަށް / އެކަކަކާ އެކަން منافق ންނާއި. ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ.
۞ إِنَّا مَعَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން މިވަނީ ކަލޭމެންނާއެކުގައެވެ. ۞ إِنَّمَا نَحْنُ = އަހުރެމެންނަކީ
ކަލަވަދިން. ۞ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾ = (މުއުމިނުންނަށް) މަލާމާތްކުރަނިވި ބައެކެވެ. ٱللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ = اللّٰه تعالى
އެމީހުންނަށް މަލާމާތްކުރައްވައެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ ذات ކީރިތިވެގެންވާ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ.) ۞ وَيَمُدُّهُمْ =
އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވައެވެ. ۞ فِى طُغْيَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމުގައި މަގުފުރެދިގެން. ۞
يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ = حيران ވެ ދުރުދުރަށް حال. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން އެއީ ۞ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلضَّلَٰلَةَ =
މަގުފުރެދުމަށް ގަތްތެވެ. ۞ بِٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގުގެ ބަދަލުގައި/ ތެދުމަގަށް ۞ فَمَا رَبِحَت تِّجَٰرَتُهُمْ =
ފައިދާއެއް އެމީހުންގެ ވިޔަފާރިގައި ނުވެއެވެ. ۞ وَمَا كَانُوا۟ = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ =
ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ ބައެއްކަމުގައި. ۞ مَثَلُهُمْ = އެމީހުންގެ މިސާލަކީ. ۞ كَمَثَلِ ٱلَّذِى ٱسْتَوْقَدَ نَارًا = އަލިފާނެއް
ރޯކޮށްފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. ۞ فَلَمَّآ أَضَآءَتْ = ފަހެ އަލިކޮށްދިނުމުން. ۞ مَا حَوْلَهُۥ = އޭނާގެ
ވަށައިގެންވާތަން. ۞ ذَهَبَ ٱللَّهُ بِنُورِهِمْ = اللّٰه تعالى އެމީހުންގެ (ލޮލުގެ) އަލިކަން ގެންދަވައިފިއެވެ. ۞
وَتَرَكَهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ۞ فِى ظُلُمَٰتٍ =އަނދިރިތަކެއްގައި. لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ =
އެމީހުންނަށް ނުފެންނަނިކޮށް. ۞ صُمٌّ بُكْمٌ = ބީރު ގޫނު މީހުންނެވެ. ۞ عُمْىٌ = އަދި ކަނުބައެކެވެ. ۞ فَهُمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ = ފަހެ އެމީހުން رجوع އެއް ނުވާނެއެވެ. / رجوع ނުވާނެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣) އަދި މީސްތަކުން އީމާންވާށޭތޯ (މުއުމިނުންތަކުން އީމާންވާށޭތޯ) ކަލޭމެން އީމާންވާށޭ އަމުރުކުރުން ބުނެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. މޮޅަ جاهل ނަ އީމާންވާށޭތޯ ތަޅުގޮތަކުން އީމާންވާނީހެއްޔެވެ؟ (އެމީހުންގެ އެބަހުން މުހާޖިރުކަރީ أصْحَابُ ޞަޙާބީންނާއި ދެންވެސް مؤمن ނުންނެވެ.) ދަންނާށެވެ. މޮޅަ جاهل ނަކީ ހަމައެމީހުންނެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުންނަކަށް އެނގޭތޯއްނުވެއެވެ. (١٤) އަދި އީމާންވިމީހުންނާއި އެމީހުން ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އެމީހުންނަކަށް އެމީހުން شَيْطَانُ ންނާއެކު އެކުވެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންވަނީ ކަލޭމެންނާއެކުގައެވެ. (އަދި އަޅުގަނޑުމެން މުއުމިނުންނާ ފަރާތަކަށްޓަކައި) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް މަލާމާތް ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

(١٥) اللّٰه އެމީހުންނަށް މަލާމާތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އުފެދުމާއި ފާޑުފާޑުގައި ދުނިޔެއެއްގެ ތެރޭ حَالُ އަންނަނިވި ކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުން ބައިތިއްބަވައެވެ. * ދަންނަވައެވެ! اللّٰهގެ މަލާމާތްކުރެއްވުން އޮންނާނީ އެކަލާނގެ مُقَدَّس ذَات ޙައްޤު އެކަލޭގެ ތަނާސުބުގައި ފިޔަވައެވެ. އަދި ބައެއް مُفَسِّرُ ވިދާޅުވަނީ އޭގެ މާނައަކީ އެމީހުންނަކީ މަލާމާތުގެ ބަދަލު އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް حَقّ އަދަބުދެއްވާނެ ވަގުތު ކަމުގައެވެ.— والله أعلم

(١٦) އެމީހުންނަކީ ތެދުމަގުގެ ބަދަލުގައި މަގުފުރެއްދުން ގަތުމުގައި އެބައިން ތަފާތު ފަހަރެއްގެ اخْتِيَارُ ކުރި ބައެކެވެ. އަދި އެމީހުން އެކުރި ވިޔަފާރިގައި އެމީހުންނަކަށް ނަފާއެއް ނުކުރިއެވެ. އަދި ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ ބައަކަށްވުމުގައި އެމީހުންނެއް ނުވިއެވެ. (١٧) އެމީހުންގެ މިސާލަކީ އަލިފާނެއްގަނެއް އަންދައިލީމެއްގެ މިސާލެވެ. ފަހެ އަލިފާނުގެ ވަށައިގެންވާތަން އަލިކޮށްދިނީމަ (އޭގެ އަލިގަދަކަމުން) اللّٰه تعالى އެމީހުންގެ ނޫރު އަލިކަން ގެންދަވައިފިއެވެ. އަދި އަނދިރިތަކެއްގައި ނުފެންނަގޮތަށް އެކަލާނގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ. އަނދިރީގައި ބައިތިއްބަވައިފިއެވެ.

* زُبْدَةُ التَّفْسِيرُ ގައި إبنُ مَسْعُودُ އާއި އަދިވެސް ބައެއް آصحاب ޞަޙާބުންގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نَبِي صَلّى اللّٰه عليه وسلّم މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވުމާއި ގުޅިގެން ބައެއްމީހުން އިސްލާމްވިއެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުގައި مُنَافِقُ ވިއެވެ. އެމީހުންގެ މިސާލެއްކަމުގައިވަނީ އަލިފާނެއްގެ ކައިރި އަނދިރީގައިވާ މީހެކެވެ. އަލިފާނެއްގެ އަލިކޮށްދިނުން އޭނާގެ ވަށައިގެންވާ ހުރިހާ ނުރައްކަލަކުން ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ. އަދި ސަލާމަތްވާން ޖެހޭގޮތް އެނގުނެވެ. އެހެން ހުއްޓާ އަލިފާނުގެ ނިވުމުން ދެން ރައްކާތެރިވާން ގޮސް ނުރައްކަލަށް ނުނިކުމެވިއްޖެއެވެ. مُنَافِقُ ންގެ އެއީ ދަރަޖައެވެ. އާންމުން ހުރީ شِرْكُ ގެ އަނދިރީގައެވެ. ދެން އިސްލާމްވުމުން حلاَل އާއި حَرَام އަދި ހެވާއި ނުބައި އޮޅުންފިލައިގެންދެއެވެ. (އެބަޔަކުދުނު ކަށަވަރުކަން إخْتِيَارُ ކުރިއެވެ.)

(١٨) އެމީހުންނަކީ ބިހިރު މަންމަން އަދި ކަނުބައިކަލެއެވެ. އެމީހުން އެތިބި ގޮތުން އެހެން ގޮތަކަށް އަނބުރި ނުވާނެއެވެ. (مُنَافِقُ ންނަކީ އެކަކަށް ބައިކަލެވެ. ހަޤީޤަތް ނުދަންނަވާވެ. حَقُّ ތެދުބަހެއް ނުބުނާނެއެވެ. ތެދު حقيقة ގެ ފަހުގައި އަޅުންވެސް حلاَل އެއް حَرَام އެއް އޮޅުންފިލާ ބަލަކުރުގައި އެމީހުން ވެއްޖެއެވެ. والله أعلم.

أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَٰتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَٰبِعَهُمْ فِىٓ ءَاذَانِهِم مِّنَ ٱلصَّوَٰعِقِ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ ۚ وَٱللَّهُ مُحِيطٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ ٱلْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَٰرَهُمْ ۖ كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم مَّشَوْا۟ فِيهِ وَإِذَآ أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا۟ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ شُهَدَآءَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾

މުފްރަދާ

أَوْ كَصَيِّبٍ = ނުވަތަ ވިއްސާރަވިލާގަނޑެއް ފަދައެވެ. (އެފަދަ ވިސްސާރުތަކެވެ.) ❁ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުންނައި / ވަޔުންނައި. ❁ فِيهِ ظُلُمَٰتٌ = އޭގައި އަނދިރިތަކެއްވާ. ❁ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ = އަދި ގުގުރުމާއި ވިދުވަރުވާ ❁ يَجْعَلُونَ أَصَٰبِعَهُمْ = އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އެމީހުން ލައެއި. / އެމީހުން ލައެއެވެ. ❁ فِىٓ ءَاذَانِهِم = އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ ތެރޭގައި. ❁ مِّنَ ٱلصَّوَٰعِقِ = ގަދަފަދަ ގުގުރާއި ހުރުގެ ސަބަބުން. ❁ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ = މަރުވެދާނެތީ ބިރުން.❁ وَٱللَّهُ مُحِيطٌ = އަދި اللّه تعالى ވަށައިގެންވޮޑިގެންވެއެވެ. / ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ = ކާފަރުންގެ ހުރިހާކަމެއް.❁ يَكَادُ ٱلْبَرْقُ = ވިދުވަރު ގެނެވޭފަދަވެއެވެ. ❁ يَخْطَفُ أَبْصَٰرَهُمْ = އެމީހުންގެ ލޯތަކުގެ ފެނުން ފުރޭނާފަދަވެ. ❁ كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم = އެމީހުންނަށް އަލިކޮށްދިނުމުން ކޮންމެ ހިނދަކު. ❁ مَّشَوْا۟ فِيهِ = އެއަލިކަމުގައި އެމީހުން ހިނގައިގަންނައެވެ. ❁ وَإِذَآ أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަނދިރިކުރުވައިފިއްޔާ. ❁ قَامُوا۟ = އެމީހުން ހުއްޓިލައެވެ. ❁ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه އިރާދަކުރެއްވިނަމަ ❁ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ = އެމީހުންގެ އަޑުއިވުން ގެންދަވާނެއެވެ. ❁ وَأَبْصَٰرِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ލޯތަކާއި (އެމީހުންގެ ފެނުންތަކާއި) ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالىއީ ❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ❁ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ = ކުޅަދާނަވަންތަ ވެރިއެއް ކަން ހުރިހާ ކަމެއްގައެވެ.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މިސްކީންތަކުންނޭވެ! ❁ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. ❁ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ = އުފެއްދެވިއެވެ. ކަލޭމެން އުފެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުންނައި. ❁ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ = ކަލޭމެން تقوى ވެރި ވުމަށްޓަކައި. ❁ ٱلَّذِى = އުފެއްދެވިއެވެ. ❁ جَعَلَ لَكُمُ = ކަލޭމެންނަށް ލެއްވިކަލާނގެއެވެ ❁ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا = ބިންގަނޑު ފަރުވަށް އެތުރުވައިދެއްވައި.❁ وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً = އަދި އުޑު ބިނާއެއްކަމުގައި. ގެއްލެވިއެވެ. ❁ وَأَنزَلَ = އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިއެވެ. ❁ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އުޑުން ފެން. ❁ فَأَخْرَجَ بِهِۦ = ފަހެ އެފެނުން އެކަލާނގެ ނެރުއްވިއެވެ. ❁ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ = މޭވާއިން (މޭވާގެ ބާވަތްތަކުން)، ގަހުގެ މަތިވަރު. ❁ رِزْقًا لَّكُمْ = ކަލޭމެންނަށް رِزْق އެއްގެގޮތުން. ❁ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ = ފަހެ އެހެންވީ ކަލޭމެން اللّه އަށް ނުލާށެވެ. (اللّه ގެ އިޚްތިޔާރ ނުކުރާށެވެ.) ❁ أَندَادًا = ބައިވެރިންތަކެއް شَرِيك ންތަކެއް. ❁ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ = ކަލޭމެން ދަންނަނިކޮށް ހެޔޮ. ❁ وَإِن كُنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ވަންޏާ ❁ فِى رَيْبٍ = ޝައްކެއްގައި ❁ مِّمَّا نَزَّلْنَا = މިވަރަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗާއި / وحى ކުރެއްވި ❁ عَلَىٰ

عَبْدِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެފުޅުމައްޗަށް (محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް) ۞ فَأْتُوا بِسُورَةٍ = ފަހެ ކަލޭމެން ސޫރަތެއް ގެނެސްބަލާށެވެ! ۞ مِّن مِّثْلِهِۦ = އެއާއެއްފަދަ (އެ قرآن ގެ ސޫރަތަކާއެއްފަދަ).۞ وَٱدْعُوا = އަދި ކަލޭމެން ގޮވައިގަން ގެންނާށެވެ! ۞ شُهَدَآءَكُم = ކަލޭމެންގެ ހެކިވެރިން ۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٩) ނުވަތަ (އެމީހުންގެ މިސާލަކީ) އުޑުން އައި ވާރޭވެހިގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ. އެވާރޭގަނޑުގައި އަނދިރިކަމާއި ގުގުރިއާ ވިދުވަރުވެއެވެ. އަދި ގުގުރީގެ އަޑުގަދަކަމުން މަރުވެދާނެކަމުގެ ބިރުން އެމީހުން އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ ތެރެއަށް އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އަޅައިލައެވެ. އަދި الله އީ ކާފިރުންގެ ވަށައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުންގެ ހުރިހާކަމެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.) (٢٠) ވިދުވަރުގެ ގަދަކަމުން އެމީހުންގެ ލޯލުގެ އަލިކަން ޖެހިގެން ގެންދެވެންވެއެވެ. އަދި އަލިވެގެންދާ ކޮންމެ ފަހަރަކު ދިލިއަލީގައި ހިނގައިގަނެއެވެ. (އަދި ވިދުވަރުގެ އަލިވުން ނެތިގެން) އަނދިރިވެގެން ހުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެމީހުންގެ އިވުމާއި ފެނުން ގެންދަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ކޮންމެކަމަކަށް ވަރުގަދަ ކަލާނގެއެވެ. (މިމިސާލު މިސާލެކެވެ. މިމިސާލު ގެނެސްދެއްވީ މުނާފިޤުންގެ ހާލަތު ބަޔާންކުރުމަށެވެ.

ވިސްނުމަށް: އުޑުން ވެހޭ ވާރޭގެ މިސާލަކީ الله ބާވައިލެއްވި ހިދާޔަތް قرآن އެވެ. އޭގައިވާ އަނދިރިކަމާއި ގުގުރިއާ ވިދުވަރަކީ، مُنَافِقُ ންނާއި ބެހޭގޮތުން އައިސްފައިވާ ބިރުވެރި خَبَرُ ތަކާއި އެމީހުންނަށް ހުރި الله ގެ ކާފަރާއި عَذَاب އެވެ. އެހެންވެ އެއަޑު ނާހާންވެގެން އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި އިނގިލިއަޅައިލައެވެ. ހުރިހާ ދިރުމަކީ ބިއްލުމެއް އަޑު އެމީހުންނަށް މަރުގެ ބިރެވެ. އަދި ވިދައިގަތުމުން އެމީހުންގެ ލޮލުގެ ފެނުން ގެއްލިގެންދާކަމަކީ ވާހަކައަކީ مُنَافِقُ ންނާ ބެހޭގޮތުން قرآن ގައިވާ مُحْكَمُ އާޔަތްތަކުން އެމީހުން فضيحة ވެ ބޭރުވެގެންދާނެކަމުގެ ބިރުގެ މިސާލެވެ. ބަލައިގަތުން ނުކުރާފަދަ ވަރަށެވެ. އަދި އަލިވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު ހިނގައިގަތުމަކީ އެމީހުންނަށް ކާމިޔާބުތަކާއި ހާސިލުވާއިރު ދީނުގައި ހުރުމެވެ (އެބަހީ: އިސްލާމްގެ ދަރިފުޅުންނަށް ކުރިހޯދައި އިސްލާމްދީނަށް فتح އާއި غَنِيمَة ލިބިދާނެތީ ދީނުގައި ހުރުމެވެ. އާނ محمّد ގެ ދީނަކީ ރަނގަޅު ދީނެކެވެ. ދެން ބުނެވިފައިވަނީ އެއީ ރަނގަޅެވެ. އަދި އަނދިރިވުމަކީ ކުރިމަތިވާ ކުދިން އެމީހުންގެ ދަރިފުޅުންނަށް ދީނުގައި ހުރެވޭ مُصِيبَة ޖެހުނު ބަލާބެއެވެ. މިއީ محمّد ގެ ދީން ދިނުގެ ސަބަބެއްނެތެވެ. ދީން ދޫކޮށް ކާފިރުކަމުގައި قائم ވެހުރެއެވެ. މިއެވެ. زُبْدَةُ التفسير ގައި މި ބުނެފައިވާ ގޮތެވެ. (٢١) އޭ މިސްކީނުންނޭވެ! ކަލޭމެންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މިސްކީނުން ހެއްދެވި ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށް ޓަކައެވެ. / (٢٢) އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ބިންގަނޑު ތަންމަތިކަމުގައި އަދި އުޑު ފާރަކަމުގައި ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އުޑުން ފެން ބާވައިލައްވައި ފެނުން މޭވާ ހައްދަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި އެ ފެނުން ކަލޭމެންނަށް رِزْق އެއްގޮތަށް މޭވާ ނެރުއްވިއެވެ (ކަލޭމެންގެ ކާނާގެގޮތުގައި). ފަހެ އެހެންވެ ކަލޭމެން الله އަށް شريك ނުހަދާށެވެ، ހައިވަނުވާކަށް ކަލޭމެން ތަނަވަސްވާ ދުނިޔޭގެ حال ހައިވަރުކަމާ ނުހަދާށެވެ! ހައިވަރުނުކުރާށެވެ! إختيار ނުކުރާށެވެ! (٢٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް (محمّد صلّى الله عليه وسلّم) ގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި އަޅުކަމާމެދު ކަލޭމެން ޝައްކުވެއްޖެނަމަ ފަހެ ކަލޭމެން އެފަދަ ސޫރަތެއް ނިކަން ގެންނަސްބަލާށެވެ! ހަދައިބަލާށެވެ! އަދި އެކަމުގައި الله ފިޔަވައި ކަލޭމެންނަށް އެހީތެރިވާނޭ ހެކިވެރިން ގޮވައި ގެންނާށެވެ! ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން އެފަދަ އެންމެ ސޫރަތެއްހަމަވެސް ހަދައިބަލާށެވެ!

فَإِن لَّمۡ تَفۡعَلُواْ وَلَن تَفۡعَلُواْ فَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِي وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُۖ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۖ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنۡهَا مِن ثَمَرَةٖ رِّزۡقٗا قَالُواْ هَٰذَا ٱلَّذِي رُزِقۡنَا مِن قَبۡلُۖ وَأُتُواْ بِهِۦ مُتَشَٰبِهٗاۖ وَلَهُمۡ فِيهَآ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞۖ وَهُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥﴾ ۞إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَسۡتَحۡيِۦٓ أَن يَضۡرِبَ مَثَلٗا مَّا بَعُوضَةٗ فَمَا فَوۡقَهَاۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَيَعۡلَمُونَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلٗاۘ يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرٗا وَيَهۡدِي بِهِۦ كَثِيرٗاۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾

ލަފުޒުތަ

فَإِن لَّمۡ تَفۡعَلُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަން ނުކުރިއްޔާ (ސޫރަތެއް ނުގެނެވިއްޖާ). ✵ وَلَن تَفۡعَلُواْ = އަދި ކަލޭމެން ނުކުރާނެ ނުވެސް ކުރެވޭނެތެވެ.(ސޫރަތެއް ނުވެސް ގެނެވޭނެތެވެ.!). ✵ فَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ = ފަހެ ކަލޭމެން ނަރަކައަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.! ✵ ٱلَّتِي وَقُودُهَا = އެއަލިފާނގެ ދަރުގެ ކަމުގައި ވާނީއެވެ. ✵ ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ = މީސްތަކުންނާއި ހިލައެވެ. ✵ أُعِدَّتۡ = އެއަލިފާން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވަނީ. ✵ لِلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾ = ކާފިރުންނަށްޓަކައެވެ. ✵ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އަދި އީމާންވީ މީސްތަކުންނަށް އުފާވެރި خبر (ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ.! ✵ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އުޅުނުން صالح ތަކުގައި. ✵ أَنَّ لَهُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަށް ވާކަމަށް. ✵ جَنَّٰتٖ = ސުވަރުގެތަކެއް/ބޯވަރުގެ ބަގީޗާތައް. ✵ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ = އެތަންތާނގެ ދަށުން ހިނގާކޯރުތަކެއް. ✵ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنۡهَا = އެއުރެންނަށް އެއިން رزق ލިބިއްޖެ ކޮންމެހިނދެއްގައި ✵ مِن ثَمَرَةٖ = މޭވާގެތެރެއިން ✵ رِّزۡقٗا = ކާނެއެއްގެ رزق ދެއްވުމުގެ ގޮތުން. ✵ قَالُواْ = އެއުރެން ބުނާނެއެވެ. ✵ هَٰذَا ٱلَّذِي رُزِقۡنَا = މިއީއަކީ އަހުރެމެންނަށް ދެއްވުނުއެއްޗެވެ. ✵ مِن قَبۡلُ = މީގެކުރިން (ދުނިޔޭގައި) ✵ وَأُتُواْ بِهِۦ = އެއުރެންނަށް ގެންނަވައިދެވޭނެއެވެ. ✵ مُتَشَٰبِهٗا = (ކުލަޔާއި ވައްތަރުގައި އެއްގޮތް ބަދަލު ތަފާތުވުމުގައި ތަފާތުވާ) ގޮތް ✵ وَلَهُمۡ فِيهَآ = އަދި އެއުރެންނަށް އެތަނުގައި ވެއެވެ. ✵ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞ = طاهر ވެގެންވާ އަނބިން. ✵ وَهُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥﴾ = އަދި އެއުރެން އެތަނުގައިވާނީ حال ✵ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَسۡتَحۡيِۦٓ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ލަދުގަތުމެއްވެސް ނުވެއެވެ. ✵ أَن يَضۡرِبَ مَثَلٗا مَّا = މިސާލެއްގެ ގޮތުގައި (އެއްވެސް މިސާލެއްގެ ގޮތުގައި) ✵ بَعُوضَةٗ = މަދިރިއަކާއިމެދު ވިޔަސް. ✵ فَمَا فَوۡقَهَا = އޭގެ މަތި/ ބޮޑު އެއްޗަކާ - ކުޑަ އެއްޗަކާއިމެދު ވިޔަސް. ✵ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = ފަހެ އީމާންވީ މީސްތަކުން ދަންނަހުއްޓެވެ.! ✵ فَيَعۡلَمُونَ = ފަހެ އެއުރެންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ✵ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حقّ ތެދުކަން. ✵ مِن رَّبِّهِمۡ = އެއުރެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ✵ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން ދަންނަހުއްޓެވެ.! ✵ فَيَقُولُونَ = ފަހެ އެއުރެން ބުނެއެވެ. ✵ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވީ ކޮންއެއްޗެއް ބާވައެވެ؟ ✵ بِهَٰذَا مَثَلٗا = މި މިސާލުން. ✵ يُضِلُّ بِهِۦ

كَثِيرًا = އެއީން އެކަލާނގެ ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެއްދަވައެވެ. ۞ وَيَهْدِي بِهِۦ كَثِيرًا = އަދި އެއީން އެކަލާނގެ ގިނަބަޔަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. ۞ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ = އަދި އެމިސާލުން އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައެވެ. ۞ إِلَّا ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ = ފާސިޤުން ފިޔަވައި. / الله ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެގެންވާ މީހުން ފިޔަވައި. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٤) ފަހެ ކަލޭމެން އެކަން ނުކުރިއްޔާ ދެން އަދި ކިޔެއްސެއްނުވޭ! އެކަން ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެސްކުރެވޭނެއެވެ. އެއްނިވެރިވި ދެން ކަލޭމެން ނަރަކައަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އެނަރަކައިގެ ދަރަކީ މީސްތަކުންނާއި ހިލައެވެ. އެތަން ތައްޔާރުކުރެވިގެންވަނީ ކާފިރުންނަށެވެ. (ޤުރުއާނާއި محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް އީމާންނުވާ މީހުންނީ ކާފިރުންނެވެ.)

(٢٥) އަދި (އޭ ރަސޫލު الله އެވެ!) އީމާންވެގެން صَالِحُ عمل ކުރި މީސްތަކުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތަކެއް ދުވާ ބަގީޗާތަކެއް (ސުވަރުގެތަކެއް) ހުރިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އުފާވެރި خَبَرُ ދެއްވާށެވެ. އެތަނުން އެމީހުންނަށް މޭވާގެ رِزْق އެއް ލިބިއްޖެ ކޮންމެފަހަރެއްގައި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. މިއީ މީގެކުރިން ލިބިފައިވާ (ދުނިޔޭގައިވެސް) އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބުނު އެއްޗެއްސެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެތަނުގައި އެއްކަހަލަ / ނުވަތަ ވައްތަރު މޭވާ ދެއްވޭނެއެވެ. (އެބަހީ: ވައްތަރެއް ސިފަ ދުނިޔޭގައިހުރި ތަކެތީގެ ސިފައާއި ވައްތަރުނަމަވެސް ރަހައާއި ފެންވަރު ތަފާތުވާނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް އެތަނުގައި طَاهِرُ ވެގެންވާ އަނބިންތަކެއް ވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭނެއެވެ.

(٢٦) ހަމަކަށަވަރުން މަދިރިއަކުންވިޔަސް އަދި ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ކުޑައެއްޗަކުންވިޔަސް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ބޮޑުއެއްޗަކުންވިޔަސް އެއްވެސް މިސާލެއް ޖެހެއްވުމަކީ الله ލަދުގަންނަވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ފަހެ އީމާންވި މީސްތަކުންނަށް الله އެޖެހެއްވި މިސާލު އެއީ ހަމަ حَقُّ ތެދު މިސާލެއްކަން ރަނގަޅަށް އެނގޭނެއެވެ. އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حَضْرَتُ ން ވާ حَقُّ ކަން ދަންނާނެއެވެ! އަދި ކާފިރުވީ މީސްތަކުން ދަންނައެވެ! ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. މިމިސާލުން ދެން الله تعالى އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންކަމެއްބާވައެވެ؟ - އެމިސާލުން الله تعالى ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެއްދަވައެވެ. އަދި އެމިސާލުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ އެހެންބަޔަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އަދި الله ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެގެންވާ فَاسِقُ ން ނޫންނަކަށް އެސަބަބުން އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގައި މަދިރިއެއްގެ މިސާލުޖެހެއްވުމުގެ އަސްބާބު ވާހަކަ ދަރުސްކުރެވިފައިވަނީ مُنَافِقُ ންނާއި ގުޅުވައިގެން ބައެއް مُفَسِّرُ ން ވިދާޅުވެއެވެ. މަދިރިވެސް ދުނިޔޭގައިދިރިހުރިނަމަ ބަނޑުބޮޑުވެ ވާނީ މަރުވެގެންނެވެ. ބަނޑުބޮޑުވެގެން މަރުވަނީއެވެ. ޤުرْآن ގައިވީ މިސާލު ކަމުގައިވާ ދިފާއެއް ފިޔަވައި ބަނޑުބޮޑުވުމާއި މިފަދަ مُنَافِقُ ންވެސް ދުނިޔޭގައިދެމިހުރުމަށް ދެއްކުމަށް ދުރުވިޔަ الله تعالى އެމީހުން ހިއްލުވައެވެ. މިއެވެ.

(تفسير طبرى)

ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَٰتًا فَأَحْيَٰكُمْ ۖ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ لَكُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَسَوَّىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلْأَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ فَقَالَ أَنۢبِـُٔونِى بِأَسْمَآءِ هَٰٓؤُلَآءِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾

ލުޣަތު

ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. ✻ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ عهد ކަނޑަފައި އުވާލާމީހުންނެވެ. ✻ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ = އެ عهد ގަދަކޮށް ތާކީދު ކުރުމަށްފަހު. ✻ وَيَقْطَعُونَ = އަދި އެމީހުން ކަނޑައިލާ. ✻ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ = އެކަމަކާމެދު اللّٰه އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައް. ✻ أَن يُوصَلَ = އެކަން ގުޅާ وَاصِلُ ކުރުމަށް، ދުވެހެއްޓުމަށް (ގާތްތިމާގެކަމުގެ رحم ދުވެހެއްޓުމަށް) ✻ وَيُفْسِدُونَ = އަދި އެމީހުން ފަސާދަކުރެތެވެ. ✻ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ✻ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ✻ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾ =ގެއްލިގެންވާމީހުންނެވެ. ✻ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ = ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ކާފަރުވަނީ ކޮންގޮތަކަށްތޯއެވެ؟ ✻ وَكُنتُمْ أَمْوَٰتًا = އަދި މަރުވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި ކަލޭމެންވީއްޔެވެ. ✻ فَأَحْيَٰكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދިރުއްވީއެވެ. ✻ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުއްވައެވެ. ✻ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން (އަލުން) ދިރުއްވާނެއެވެ. ✻ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ = ދެންފަހެ އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން رُجوع ކުރުވޭނެއެވެ. ✻ هُوَ ٱلَّذِى = ހަމައެކަލާނގެއެވެ. ✻ خَلَقَ لَكُم = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ހެއްދެވީ. ✻ مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا = ބިމުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި. ✻ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ = ދެން އެކަލާނގެ اِسْتِوَاى ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ✻ إِلَى ٱلسَّمَآءِ = އުޑަށް. ✻ فَسَوَّىٰهُنَّ = ދެން އެކަލާނގެ އެތަކެތި (އުޑުތައް) ހަތްބުރަށް ބަރާބަރުކުރެއްވިއެވެ. ✻ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ = ހަތްއުޑަކަށް ✻ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ✻ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ = ހުރިހާ އެއްޗެއް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ✻ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ = އަދި (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ وحي ކުރެއްވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ✻ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތުބޭކަލުންނަށް. ✻ إِنِّى جَاعِلٌ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްދެވުމަށް (ހައްދަވާނެ ކަލާނގެއެވެ.) ✻ فِى ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً = ބިމުގައި خَلِيْفَة އަކު. ✻ قَالُوٓا۟ = އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ✻ أَتَجْعَلُ فِيهَا = ތިޔަރަސްކަލާނގެ އެބިމުގައި ލައްވަނީހެއްޔެވެ؟ ✻ مَن يُفْسِدُ فِيهَا = އެތަން ފަސާދަކުރާނޭމީހަކު. ✻ وَيَسْفِكُ ٱلدِّمَآءَ = އަދި އޭނާ ލޭ އޮހޮރުވާނެ. ✻ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ = އަދި އަޅަމެން ތިޔަރަސްކަލާނގެއަށް تَسْبِيح ކުރަމުން ތިޔަރަސްކަލާނގެއަށް حَمْدُ ކުރަމެވެ. ✻ وَنُقَدِّسُ لَكَ = އަދި އަޅަމެން ތިޔަރަސްކަލާނގެ تَقْدِيس ކުރަމެވެ.

طَاهِرُ ކުރަނީއެވެ. އަދި މާތްކުރަނީއެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِنِّيٓ أَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން ޙިކުމަތްތަކާއި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ = ކަލޭމެން ނޭނގޭކަމެއް ۞ وَعَلَّمَ ءَادَمَ = އަދި އެކަލާނގެ آدم (عليه السّلام) އަށް އުނގަންނަވައިދެއްވިއެވެ. ۞ ٱلْأَسْمَآءَ كُلَّهَا = ހުރިހާ ނަންތައް. ۞ ثُمَّ عَرَضَهُمْ = ދެން އެކަލާނގެ އެނަންތައް ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ۞ عَلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތުންނަށް ۞ فَقَالَ أَنْۢبِـُٔونِى = ދެން އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިއެއްޗެހީގެ ނަން خَبَرُ ދީފާށެވެ. ۞ بِأَسْمَآءِ هَٰٓؤُلَآءِ = މިހުރިހާއެއްޗެހީގެ ނަންތައް. ۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ = ތިޔަބައިމީހުން ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٧) އެމީހުންނަކީ اللّٰه ގެ عَهْدُ ގަދަކަމާއެކު ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު އެއްބަސްވުމަށްފަހު އުވާލައިފައިވާމީހުންނެވެ. (އެ عَهْدُ އަކީ ކިޔަމަންތެރިވެ ތَبَعَ ވުން لازم ކަމަށް ހުއްދަވާފައިވާ ވާހަކައެވެ.) އަދި އެހެންނަމަ ގުޅުވާލުމަށް اللّٰه تعالى އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމާއި ގުޅުންތައް ދުރުކުރާމީހުންނެވެ. (ގުޅުވާން އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެއްގެ މިސާލަކީ رَحم އެވެ.) އަދި އެމީހުން ބިންމަތީގައި فاسد ކަން ހަދަނީއެވެ. (އެއީ اللّٰه އަށް ކާފިރުވެ އެކަލާނގެއަށް އުރެދި ނަފްސު ހިތްވަރާތަކާއި ތަބާވުމުގައި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން ގެއްލިގެންވާނެކަމަށް ވާހަކަ ހަދައިގެން.) ވާނީ އެމީހުންނަކީ ގެއްލުންވެރިންކަމާ މިހެންނެވެ.

(٢٨) اللّٰه އަށް ކާފިރުވާން ކަލޭމެން ހަދައިގާނީ ކޮންފަދަގޮތަކުންހެއްޔެވެ. ކަލޭމެންގެ (ފުރަތަމަ) މަރުވުމަށްފަހު ބަޔަކު ކަމުގައިވީއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދިރުއްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުއްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ (އަލުން قِيَامَة ދުވަހަށް) ކަލޭމެން ދިރުއްވާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެން رُجُوعَ ކުރެއްވޭނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٩) ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ބިމުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި ހެއްދެވީ ހަމައެކަލާނގެއެވެ. ދެން އުޑަށް އެކަލާނގެ إِسْتِوَاى ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. (މަތިވެރިވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.) ދެން އެއުޑުތައް ހަތްއުޑަކަށް ހަމަޖެއްސެވިއެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާކަލާނގެއެވެ. (٣٠) (އޭ رَسُوْلُ اللّٰه އެވެ!) އަދި مَلاَئِكَة ބަޔަކުންނަށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ وَحِى ކުރެއްވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ. އެކަލާނގެ وَحِى ކުރެއްވިއެވެ. މިބިމުގައި ޚަލީފާއަކު ލައްވާ ބަޔަކު ހަމަޖައްސަވާނީމެވެ. އެބަޔަކު ދެންނެވިއެވެ. ބިމުގައި فاسد ކޮށް ލޭއޮހޮރުވާ ބަޔަކު އެތާނގައި ކަލޭގެފާނު ލައްވަވާނީހެއްޔެވެ؟ އަދި އަހަރެމެން އިބާދަތްކުރަނީ ކަލޭގެފާނަށެވެ. ޙަމްދު تعريف ކުރުމާއި ކަލޭގެފާނު عَيْبُ ތަކުން طاهر ކަމަށް تسبيح ކުރުމާއި تقديس ކުރަމެވެ. އެކަލާނގެ وَحِى ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޭނގޭ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަލާނގެއެވެ.

(٣١) އަދި آدم (عليه السّلام) އަށް އެއްޗެހީގެ ނަންތައް އެކަލާނގެ އުނގަންނަވައިދެއްވިއެވެ. ދެން އެނަންތައް (ޙަޤީޤަތާއެކު بَيَان ކުރެއްވުމަށް) مَلاَئِكَة ބަޔަކުންނަށް އެކަލާނގެ ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އަދި وَحِى ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތެދުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ މިއެއްޗެހީގެ ނަންތައް ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންނަށް ދަންނަވާށެވެ! އެއެއްޗެހީގެ خبر ދީފާށެވެ!

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا آدَمُ أَنبِئْهُم بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنبَأَهُم بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

ލަފުޒުތައް

قَالُوا سُبْحَانَكَ = އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސް طَاهِرُ ވަންތައެވެ. ❁ لَا عِلْمَ لَنَا = އަޅަގަނޑަކަށް އެއްވެސް އެނގުމެއްނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا = އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑަށް ދަސްކޮށްދެއްވި އެއްޗެއް ފިޔަވައި. ❁ إِنَّكَ أَنْتَ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ، ❁ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ = ދަންނަވޭގޮތް حِكْمَة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ قَالَ يَآدَمُ = އަޅުކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ آدم އެވެ. ❁ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ = އެބޭކަލުންނަށް އެތަކެތީގެ ނަންތަކުގެ خبر ދެއްވާށެވެ! ނަންތައް ކިޔައިދޭށެވެ! ❁ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށް خبر ދެއްވިހިނދު ❁ بِأَسْمَائِهِمْ = އެތަކެތީގެ ނަންތަކުގެ. ❁ قَالَ = އަޅުކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ❁ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ވަނީ ނުކިޔައްވަންހުރީތޯއެވެ؟ ❁ إِنِّي أَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަންނެވޭ ގޮތުން ބޮޑުކަލާނގެއި. ❁ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غَيْبُ. ❁ وَأَعْلَمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަންނެވޭ ގޮތުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ. ❁ مَا تُبْدُونَ = ކަލޭމެން ފާޅުކުރާ ކަންތައްތައް. ❁ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ = އަދި ކަލޭމެން ވަންހަނާ ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ. ❁ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް وَحِي ކުރެއްވިހިނދު. ❁ اسْجُدُوا لِآدَمَ = ތިޔަބޭކަލުން آدم (عليه السّلام) އަށް سجدة ކުރައްވާށެވެ! ❁ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ = ފަހެ އިބިލީސް ނޫން އެހެންހުރިހާ ބޭކަލުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. ❁ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ = އޭނާ މަނާވެގެން އަދި ބޮޑާވެގެންފިއެވެ. ❁ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ = އަދި އޭނާވީ ކާފިރުންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ وَقُلْنَا يَآدَمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވީމެވެ. އޭ آدم އެވެ! ❁ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ = ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ވަޒަންވެރިވެ ދިރިއުޅުއްވާށެވެ! ❁ الْجَنَّةَ = ސުވަރުގޭގައި. ❁ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا = އަދި އެތަނުން ތިޔަދެބޭކަލުން ތަނަވަސްކަމާއެކު ކައިބޮއިއުޅުއްވާށެވެ! ❁ حَيْثُ شِئْتُمَا = ތިޔަދެބޭކަލުން އެދިވަޑައިގަންނަވާ ހުރިހާތާކުން. ❁ وَلَا تَقْرَبَا = އަދި ތިޔަދެބޭކަލުން

ގާތްވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! (ކައިރިނުކުރުއްވާށެވެ!) ❁ هَـٰذِهِ ٱلشَّجَرَةَ = މިގަހާއި/ މިގަހުން. ❁ فَتَكُونَا = ފަހެ އޭރުން ތިޔަދެކަނބަލުން ވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ❁ مِنَ ٱلظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٢) އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސް طَاهِر ވަންތައެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ އަހަރެމެންނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވި އެއްޗަކުމެނި އަހަރެމެންނަކަށް އެނގުމެއް ނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާނގެއެވެ.

(٣٣) އެކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ آدم އެވެ. ކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް އެތަކެތީގެ ނަންތަކުގެ خَبَر ދެއްވާށެވެ! (ދެން އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް އެތަކެތީގެ خبر ދެއްވައިފިއެވެ.) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް އެތަކެތީގެ خبر ދެއްވައިދިނުމުން އެކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غَيْبُ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وَحِي ނުކުރައްވަންތޯއެވެ؟ (އެބަހީ އެކަން وَحِي ކުރެއްވީމެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ފާޅުކުރާކަމާއި ވަންހަނާކުރާކަމުގައި ވިޔަކަސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ބެއްވެއެވެ.

(٣٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ آدم (عليه السّلام) އަށް ތިޔަބައިމީހުން سَجِدَة ކުރައްވާށޭ. مَلاَئِكَة ބައިމީހުންނަށް وَحِي ކުރެއްވިހިނދު ފަހެ إبْلِيس މެނުވީ އެއުރެން ހުރިހާ ބައިމީހުން سَجِدَة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ إبْلِيس އެކަމުން މަނާވެ ބޮޑާވެގެންފިއެވެ. އަދި އޭނާވީ ކާފަރުންގެ ތެރެއިންނެވެ. (އުޅުއްވުނުހިސާބުގެ ތެރެއިންނެވެ.)

- ދަންނައެވެ! إبْلِيس އަކީ ހުރިހާ މަލާއިކަތުން ހުސް އެކަމަކުން ނާއުއްމީދުވެގެންވާ މިފަދައެވެ. އޭނާގެ أصل ނަމުގައިވަނީ الحَارث އެވެ. إبْلِيس ގެނަމުން ނަންދެވުނުކަމުގައިވަނީ އޭނާ اللّه އަށް އުއްމީދުނުކުރުމުންނެވެ. إبْلِيس ގެމާނައަކީ ނާއުއްމީދުވެރިޔާއެވެ.

(٣٥) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ آدم (عليه السّلام) އަށް وَحِي ކުރެއްވީމެވެ. އޭ آدم އެވެ! ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ސުވަރުގޭގައި ވަޒަންވެރިވާށެވެ! ދިރިއުޅުއްވާށެވެ! އަދި ފަސޭހަކަމާއިއެކު ތިޔަދެކަނބަލުން އެދޭފަދަތަނަކުން އެތަނުން ކައިބޯށެވެ! އަދި މިގަހާއި ކައިރިނުވާށެވެ! އެހެންވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ، އެގަހުން ބޮއްސަވައިފިއްޔާ) ތިޔަދެކަނބަލުން އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން ވާނެއެވެ.

فَأَزَلَّهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ وَقُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقَّىٰٓ ءَادَمُ مِن رَّبِّهِۦ كَلِمَٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾ قُلْنَا ٱهْبِطُوا۟ مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا۟ بِعَهْدِىٓ أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّٰىَ فَٱرْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

ލަފުޒީމާނަ

فَأَزَلَّهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ = ފަހެ ޝައިޠާނު އެދެކަނބަލުން ކުށުގެމަގަށް ވައްޓައިލައިފިއެވެ. ۞ عَنْهَا = އެގޮފިތުރުން / އެތަނުގެ ސަބަބުން. ۞ فَأَخْرَجَهُمَا = ފަހެ އެސޮރު އެދެކަނބަލުން ނެރުއްވިއެވެ. ۞ مِمَّا كَانَا فِيهِ = އެތަނެއްގައި އެދެކަނބަލުންވީ ކަންތައްތަކުން. ۞ وَقُلْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وَحِى ކުރެއްވީމެވެ. ۞ ٱهْبِطُوا = ކަލޭމެން ފައިބާށެވެ! ۞ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ = ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް عَدَاوة ތެރިވެގެންވާ حَالُ ۞ وَلَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށްވެސް. ۞ فِي ٱلْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ = قَرَارُ ވެތިބުން ބިމުގައެވެ. وَمَتَٰعٌ އަދި (އުފާވާކަމެއްގައި) ފައިދާކުރުން ބޭނުންކުރުމާއި. ۞ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾ = މުއްދަތަކަށް / މަރުވަންދެން./ قيامة ވާދެން. ۞ فَتَلَقَّىٰٓ ءَادَمُ = ފަހެ آدم (عليه السّلام) ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ مِن رَّبِّهِۦ كَلِمَٰتٍ = އެކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން كلمة ތަކެއް. ۞ فَتَابَ عَلَيْهِ = ފަހެ އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް توبَة ލައްވައިފިއެވެ ۞ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ. ۞ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾ = ގިނަގިނައިން توبَة قبول ކުރައްވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ قُلْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ. ۞ ٱهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا = ކަލޭމެން އެންމެން އެތަނުން ފައިބާށެވެ! ۞ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން ތެދުމަގު އަންނަހުއްޓެވެ. فَمَن تَبِعَ هُدَاىَ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގަށް تبع ވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ۞ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވާނެ. ۞ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ = އަދި އެމީހުންނަކީ ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا = އަދި ކާފަރުވި މީސްތަކުން. ۞ وَكَذَّبُوا بِـَٔايَٰتِنَآ = އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން އީ. ۞ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. ۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٩﴾ = އެމީހުން ދާއިމީކޮށް ހުންނާނެއެވެ. ۞ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އޭ ބަނީ އިސްރާއީލުންނޭވެ! (އޭ يَعْقُوبُ عليه السّلام ގެ ދަރިންނޭވެ!) ۞ ٱذْكُرُوا نِعْمَتِىَ = ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ހަނދާންކުރާށެވެ! ۞ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ = އެ نعمة ތަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްދެއްވި. ۞ وَأَوْفُوا = އަދި ކަލޭމެން ފުއްދާށެވެ! ۞ بِعَهْدِىٓ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عَهْدُ ۞ أُوفِ بِعَهْدِكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ عَهْدُ

ފުއްދަވާފުޅުވާނެއެވެ. ۞ وَإِيَّـٰىَ = އަދި ހަމަ ސީދާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް. ۞ فَارْهَبُونِ (٤٠) = ފަހެ ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ!

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٦) ދެންފަހެ شَيْطَان އާ އެދެކަލުންބޭކަލުން ކުށުގެތެރެއަށް ވައްޓައިލިއެވެ. (އެއީ ވަސްވާސްދީ ހުވައިކޮށް އޮޅުވާލައިގެންނެވެ.) ފަހެ އެދެބޭކަލުން އެ نعمة އެއްގައިވީ نعمة ން އެ ސުވަރުގެ އެދެބޭކަލުން ނެރުއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއިން ނެރުއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވީމެވެ. ކަލޭމެން (އެދެބޭކަލުންނާއި شَيْطَان) އާއި އެއްބައިގަ އަނެއްބައިގަ عَدُوّ ން ކަމުގައިވާ حَالُ ފައިބާށެވެ! (ސުވަރުގެއިން ބިމަށް ފައިބާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެންނަށް ބިމުގައި قرار ވެވޭނެތަނެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ވަކި ކަނޑައެޅިގެންވާ މުއްދަތަކަށް ހަމަޔަށް (މަރުވާންދެން ނުވަތަ قيامة ވާންދެން) އުފާވެ ދަތުރުކުރަމުން ބޭނުންކުރަމުން ކަލޭމެން ހުންނާނެއެވެ.

(٣٧) ފަހެ آدم (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން كَلِمَة ތަކެއް ދަސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް تَوبَة ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން تَوبَة قبول ކުރައްވާ رَحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! آدم (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން ދަސްކުރެއްވި كَلِمَة ތަކަކީ (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ) މިއާޔަތުގައި ބުނެވުނެވެ. އެ كَلِمَة ތައް ދަސްކޮށްދެއްވީ އެކަލޭގެފާނަށް اللّه އެވެ. އެ كَلِمَة ތައް ދަސްކުރުމުން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް تَوْبَة ކުރެއްވުމަށް ހިމަނައްދެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ تَوْبَة ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. تَوْبَة قبول ކުރެއްވީމެވެ. والله أعلم

(٣٨) ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭމެން އެންމެން އެތަނުން ފައިބާށެވެ. (ސުވަރުގެއިން ބިމަށް ފައިބާށެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން ކަލޭމެންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ތެދުމަގު އަންނަ ހުއްޓެވެ. (އެއީ ބާވައިލައްވާ ފޮތްތަކާއި ފޮނުއްވާ نَبي ންނާއި رَسُول ންގެ ذَرِيْعَة އިންނެވެ.) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގަށް تَبَعَ ވެއްޖެބަޔަކު (ދަންނައެވެ!) އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއް ކަމުގައި އެމީހުން ނުވާނެއެވެ.

(٣٩) އަދި ކާފަރުވެ ދޮގުކޮށް އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކަށް ދޮގުހެދި މީސްތަކުންނީ އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތާގައެވެ.

(٤٠) އޭ بَنِي إِسْرَائِيل ންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވި نِعْمَة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عَهْد ފުއްދާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ عهد ފުއްދަވާދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ!

ދަންނައެވެ! بَنِي إِسْرَائِيل އަކީ إِسْرَائِيل އަކީ يَعْقُوبُ عليه السّلام ގެ ދަރިންނެވެ. يَعْقُوبُ عليه السّلام ގެ ނަންފުޅެވެ. އެއީ عبداللّه ކިޔާ މާނައިގައެވެ. إِسْرَا މިއީ عَبْد ގެ މާނައެވެ. إِيْل އެއީ اللّه އެވެ. عِبْرَانِي ބަހުންނެވެ. قُرْآن ގައި بَنِي إِسْرَائِيل ންނާއި مُخَاطَب ކުރައްވާފައިވާ مراد އެއްކަމުގައި مُفَسّر ން ވިދާޅުވަނީ އެއީ رَسُول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم نبي ކަމާއި رَسُول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވިއިރު މިތި يَهُودى ން خَاصّ ވެ ތިބި ތިމާއެވެ. يَهُودى ންގެ علم ވެރިންނެވެ. حَبْرُ ންނެވެ. އެމީހުން ބުނާ يَعْقُوبُ عليه السّلام ގެ އުފަންދަރިންނާ ކާފަރުންގެ ފުރިހަމަކަމެއް ނެތްނަމަ ކުރެކާއެވެ. قُرْآن ގައި بَنِي إِسْرَائِيل ންނާބެހޭ ގިނަ ވާހަކަތައް އުފެދި ކިތަބުގެ يَهُودى ންނަށާ عِبْرَة އާއި ހަނދާންކުރާއެވެ. އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނާއި އެކާބަފައިންގެ ދަށުން ފަރަތަކިނަކާދެއްވި ގިނަ ނަބީބޭކަލުން نبي ބާވަތްވާގޮތް رَسُول ބާވަތުން ކަންތައް ވެއްޖެނަމަވެސް ހަނދާންކުރާށެވެ. واللّه أعلم! بَنِي إِسْرَائِيل ންނަށް اللّه ދެއްވި نعمة އަކީ ވަރަށްގިނަ نعمة އެވެ. އޭގެތެރޭގައި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ رَسُول ން ފޮނުއްވުމާއި ބައެއްގެފާނުގެ ގާތުގައި ހިތްހަމަ فرعون ގެ ފާރާތުން އެމީހުންނަށް

ލިބުނުއަދި ގިނަ عَذَاب އާއި އުނދަގޫތަކުން އެމީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވުމާއި، ހިޔަވަހިގެ ފަޅުއާއާ އުމުރުނަން ފޮނުއްވުއްވުމާއި مَنُّ އާއި سَلْوَى ކާންދެއްވުމާއި އަދިވެސް އެހެން ގިނަ نعمة ދެއްވި. ބަނީ އިސްރާއީލުންނާއި، الله އާއިމެދު (އަދި އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުންނާމެދުވެސް) ވާ عَهْد އަދި އެމީހުން الله އަށް އަޅުކަންކޮށް އުޅުއްވާނެ دين އާއި تبع ވުމެވެ. އަދި މިސްކީނުންނަށް الله ކުރައްވާވަދެވާ عهد އަދި އެދުވަހުން ކަނޑައެޅުއްވާ ބަންދަކަށް ސަލާމަތްވުމެވެ.

وَءَامِنُوا۟ بِمَآ أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوٓا۟ أَوَّلَ كَافِرٍۭ بِهِۦ ۖ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّـٰىَ فَٱتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا۟ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَـٰطِلِ وَتَكْتُمُوا۟ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرْكَعُوا۟ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ۞ أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَٱسْتَعِينُوا۟ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلْخَـٰشِعِينَ ﴿٤٥﴾ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَـٰقُوا۟ رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿٤٦﴾

ބަސްމާނަ

وَءَامِنُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ! / ވިޝްވާސްކުރާށެވެ.✿ بِمَآ أَنزَلْتُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށެވެ. (قرآن އަށް.)✿ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ = ކަލޭމެންނާއެކުގައިވާތަކެތި ތެދުކުރާހާލު حال ، (يهودى ންގެ އަތުގައިވާ تَوْرَاة ތެދުކުރާހާލު حال .)✿ وَلَا تَكُونُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! ✿ أَوَّلَ كَافِرٍۭ بِهِۦ = އެންމެފުރަތަމަ (އެ قرآن އަށް) ކާފިރުވި މީހުންކަމުގައި✿ وَلَا تَشْتَرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވިއްކާށެވެ! (ނުވަތަ ނުގަންނާށެވެ!) ✿ بِـَٔايَـٰتِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް.✿ ثَمَنًا قَلِيلًا = ކުޑައަގަކަށް.✿ وَإِيَّـٰىَ = އަދި ހަމަ ސިއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް.✿ فَٱتَّقُونِ ﴿٤١﴾ = ވީމާ ކަލޭމެން تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! ✿ وَلَا تَلْبِسُوا۟ ٱلْحَقَّ = އަދި ކަލޭމެން حقّ ބާޠިލާ ނުހަމަކުރާށެވެ! ✿ بِٱلْبَـٰطِلِ = بَاطل އާއި.✿ وَتَكْتُمُوا۟ ٱلْحَقَّ = އަދި ކަލޭމެން حقّ ވަންހަނާކޮށް.✿ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ = ކަލޭމެންނަށް އެގޭ حال ✿ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! ✿ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ! ✿ وَٱرْكَعُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ركوع ކުރާށެވެ! (ނަމާދުކުރާށެވެ!) ✿ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ = ركوع ކުރާމީހުންނާއެކު. (ނަމާދުކުރާ މީހުންނާއެކު) ✿ أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ = ކަލޭމެން މީސްތަކުންނަށް އަމުރުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ بِٱلْبِرِّ = ހެޔޮކަންތަކަށް.✿ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް ހަނދާންނައްތާލާ.✿ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި ކަލޭމެން ފޮތްކިޔަވާހާލު حال ✿ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ = އަޅެ ފަހެ ކަލޭމެން ބުއްދިހުރި فِكر ކޮށް ނުހަދަނީހެއްޔެވެ؟ ✿ وَٱسْتَعِينُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން (عَهْدُ ފުއްދުމުގައި) ވާގިހޯދާށެވެ! ✿ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ =

ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން.۞ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ (އެބަހީ ނަމާދު އެއީ) ކަނޑައެޅިގެން ބޮޑުކަމެކެވެ.۞ إِلَّا عَلَى ٱلْخَٰشِعِينَ ﴿٤٥﴾ = ބިރުވެތިވާ ބައެއްގެމަތީން ފިޔަވައި. ۞ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ = އެއީ يَقِين ކުރާމީހުންނެވެ.۞ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ رَبِّهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެމީހުންގެ رَبّ އާއި ބައްދަލުވާނެކަމުގައި.۞ وَأَنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން.۞ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿٤٦﴾ = އަދި އެމީހުން އެނބުރި رُجوع ވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށްކަމުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤١) (އޭ يهودى ންނޭވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قرآن ގައި) ބާވައިލައްވާ ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ! ތެދުކުރާށެވެ! އެތަކެތި ވަނީ ކަލޭމެން އަތުގައިވާ އެއްޗެއް (ބާވައިލެއްވި تَوراة) ތެދުކުރާ حال ގައެވެ. އަދި އެއަށް އެބަހީ ޔިރިޔި قرآن އަށް އެންމެފުރަތަމަ ކާފަރުވާމީހުން ކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކުޑައަގަކަށް ނުވިއްކާށެވެ! (ދުނިޔޭގެ ދެރަ ދަރު އެދުމަށްޓަކައި އެ އާޔަތްތައް ބަދަލުކޮށް ނުހަދާށެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ!

(٤٢) އަދި ކަލޭމެން حقّ بَاطِل އާއި އެކުވާ މައްސުސިކޮށް ނުހަދާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ރަނގަޅަށް ދަންނަހިތި حال حقّ ވަންހަނާކޮށް ނުހަދާށެވެ!

(٤٣) އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދީހަދާށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާއިއެކު ކަލޭމެންވެސް رُكُوع ކުރާށެވެ! (އެބަހީ محمّد ގެފާނުންނާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أصحاب ންނާއިއެކު ކަލޭމެން ނަމާދުކުރާށެވެ! އަދި މިއާޔަތުގައި رُكُوع ގެ ވާހަކަ خَاصّ ކޮށްއެގައި ذِكر ކުރެވިފައިވަނީ يهودى ން އެމީހުންގެ ނަމާދުގައި رُكوع ނުކުރާތީއެވެ. އެހެންވެ އެމީހުންވެސް إسلام ވެގެން مسلم ން ނަމާދުކުރާގޮތަށް ނަމާދުކުރުމަށް އެންގެވުމެވެ.

(٤٤) ހެޔޮކަންތައްކުރުމަށް ކަލޭމެން މީސްތަކުންނަށް أمر ކޮށްފާ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާގަމީން ހަނދާން ނައްތައިލަނީހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ކިޔަވާ حال އެބަހީ اللّٰه ބާވައިލެއްވި ތޯރާތް حال އެދުވަ ކަންތައް ކަލޭމެން ކުރާއިރު އެއްވެސް فِكر އެއް ވިސްނުމެއްނުވިސްނަނީހެއްޔެވެ؟

(٤٥) އަދި ކަލޭމެން (ކަމަކަށްޓެރިކަމާއި عَهْدُ ފުއްދުމަށް) ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން އެހީއާއި ބާރު ލިބިގަން އެދޭށެވެ! اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާ ބަޔަކަށްމެނުވީ ނަމާދަކީ އެއީ ބޮޑުކަމެކެވެ. އުނދަގޫ ކަމެކެވެ.

(٤٦) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ رَبّ އާއި ބައްދަލުވާނެކަމާއިމެދު يقين ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމާމެން އެނބުރި رُجوع ވާނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަމުގައި يقين ކުރާމީހުންނެވެ.

يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا لَّا تَجْزِى نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَـٰعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِذْ نَجَّيْنَـٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ ٱلْبَحْرَ فَأَنجَيْنَـٰكُمْ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٠﴾

ލަފުޒީ މާނަ

يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އޭ بَنى إِسْرَائيل ންނޭވެ! (މިއީ شَرح އިސްރާއީލުގެ ދަރިކޮޅެވެ.) ۞ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ =
ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ހަނދާންކުރާށެވެ! ۞ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ = އެ نعمة ތިމަންރަސްކަލާނގެ
ކަލޭމެންނަށް ދެއްވީ. ۞ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން މާތްކުރެއްވީމެވެ. ۞
عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ = (އޭރުގެ) އެންމެހައި މީސްތަކުންނަށްވުރެ. ۞ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا = އަދި ކަލޭމެން
ދުވަހަކާއިމެދު ބިރުވެތިވާށެވެ! ۞ لَّا تَجْزِى نَفْسٌ = އެއްވެސް نفس އެއް ފުދިގެން ނުދާނެ. ۞ عَن نَّفْسٍ =
އަނެއް نفس އެއްގެ ފަރާތުން (އަނެއް نفس އަކަށް)۞ شَيْـًٔا = އެއްވެސް ކަމެއް. ۞ وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا = އަދި އެ
نفس އެއްގެ ފަރާތުން قبول ނުކުރެވޭނެ. ۞ شَفَـٰعَةٌ = އެއްވެސް شَفَاعَة ތެރިކަމެއް. ۞ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا = އަދި އެ
نفس އެއްގެ ފަރާތުން ނުހިފޭނެ. (قبول ނުކުރެވޭނެ)۞ عَدْلٌ = އެއްވެސް فِدْيَة އެއް. ۞ وَلَا هُمْ = އަދި
އެމީހުން ނުވާ. ۞ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾ = ނަސްރުދެވިގެނެއް ސަލާމަތްކުރެއްވި. ۞ وَإِذْ نَجَّيْنَـٰكُم = އަދި
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ!) ۞ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فِرْعَوْنُ ގެ آل
ންގެ ފަރާތުން (أهل ންގެ ފަރާތުން)۞ يَسُومُونَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ދެމުންދާ حال۞ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ =
عَذَاب ގެ ނުބައިކަން. (ނުބައި عَذَاب ގެ)۞ يُذَبِّحُونَ = އެމީހުން ކަތިލާ ދަރިފުޅުންނެވެ. ۞ أَبْنَآءَكُمْ =
ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިން. ۞ وَيَسْتَحْيُونَ = އަދި އެމީހުން ދިރުވައެވެ. (އަންހެން ދަރިން ދިރުވައެވެ.)۞
نِسَآءَكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަންހެންދަރިން. ۞ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ = އަދި އެކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް إمْتِحان ވިއެވެ.
ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. ۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން ۞ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ. ۞ وَإِذْ فَرَقْنَا
بِكُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނާއިގެން (އެބަހީ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި) ފަޅައިލެއްވީމެވެ. ۞ ٱلْبَحْرَ =
ކަނޑު. ۞ فَأَنجَيْنَـٰكُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ۞ وَأَغْرَقْنَآ = އަދި
ތިމަންރަސްކަލާނގެ غَرَق ކުރެއްވީމެވެ. ۞ ءَالَ فِرْعَوْنَ = فِرْعَوْنُ ގެ آل ން (فرعون އާއި އޭނާގެ އެކުވެރިން)۞
وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٠﴾ = ކަލޭމެން ބަލަބަލައިހުއްޓާ حال ۞.

إجْمَالِي މާނަ

(٤٧) އޭ بنى إسرائيل އެވެ! ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވި نِعمة ކަލޭމެން ނިކަން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން (އާލަމީން) އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން މާތްކުރެއްވީމެވެ.

(٤٨) އަދި އެއްވެސް نفس އެއް އަނެއް نفس އަކަށް ކަމެއް ފުއްދައިނުދެވޭ ދުވަހަކަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ! (އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.) އަދި (ކާފަރުވެރިވެ ކުށްވެރިވެއްޖެ) އެއްވެސް نفس އަކަށް شَفَاعة އެއް قبول ނުކުރެވޭނެ އަދި އޭނާ އާ نفس ގެ ކުރުގެ فِدْيَة އެއް އެއްވެސް ބަދަލެއް ބަލައިނުގަނެވޭނެ ދުވަހެކެވެ. އަދި نصر ލިބިދޭނޭބަޔަކު ކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٤٩) އަދި فِرْعَوْنُ ގެ آلُ ންގެކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިހިނދު (ކަލޭމެން ހަނދާންކޮށް ބަލާށެވެ!) އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ނުބައިވެގެންވާ عَذَاب ގެ ރަހަދައްކައެވެ. އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރައި އަދި އަންހެންދަރިން ދިރިހުރުމަށް ދޫކުރިއެވެ. އެކަންކަމުގައި ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ބޮޑުވެގެންވާ بَلَاء އެއް – ބޮޑު إمتحان އެއް ކަލޭމެންނަށް ވެއެވެ.

(٥٠) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ކަނޑު ދެފަޅިއަޅުއްވިހިނދު (ހަނދާންކޮށްބަލާށެވެ!) ދެން فِرْعَون ގެ آل ންގެކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި فِرْعَون ގެ آل ން ތިމަންރަސްކަލާނގެ غَرَق ކުރެއްވީމެވެ. (ކަނޑުގެތެރެއަށް ހިންގާލާ މަރާލެއްވީމެވެ.) އެއީ ހަމަ ކަލޭމެން ބަލަބަލާތިބި حال ގައެވެ.

- ދަންނައެވެ! أبو جَعْفَر الطَّبَرى އެކަލޭގެފާނުގެ مشهورتفسير "جامع البيان " ގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. فِرْعَون އަކީ مِصْرُ ގައި ވެރިކަންކުރި عَمَالِقَة އެވެ ބައިމީހުންގެ ރަސްރަސްކަލުންގެ ލަގަބުނަމެވެ. އެއީ رُوم ގެ ރަސްކަލުންނަށް قَيْصَرُ ނުވަތަ هِرَقْل ކިޔާއެވެ. އަދި فَارس ކަރައިގެ ރަސްކަލުންނަށް كِسْرى – އަދި يَمَن ގެ ރަސްކަލުންނަށް تُبَّعُ ކިޔާއެވެ. ދެންނަމަ موسى عليه السّلام ގެ فِرْعَون ގެ އަސްލުނަމަކީ الوَلِيد بن مُصْعَب بن الرَّيَّان އެވެ.
- آل މި كلمة ގެ މާނައަކީ أَهْل އެވެ. މި لفظ ގެ هَاء ألف އަކަށް ބަދަލުވީއެވެ. އެއީ أ أ ل - آل އެވެ. އޭގެ މާނައަކީ އެއްދީނުގެ އެއް قوم ގެ އަދި އެއް ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނެވެ.

فِرْعَون ގެ آل ން بَنِي إِسْرَائِيل ގެ ފިރިހެންކުދިން މެރީ فِرْعَون ގެ ވެރިކަން ހަލާކުވެގެންދާނީ بَنِي إِسْرَائِيل ންގެތެރެއިން އުފެދޭ ފިރިހެންކުއްޖެއްގެ އަތްމައްޗަށްކަމަށް ކަލޭގައި كَهِين ންގެ މިހާރު فِرْعَون އަށް ދަންނަވާލުމުންނެވެ. އެކުއްޖާ މަރަންވެގެންނެވެ. އެކަންކަމުގެ ފުރިހަމަ ތަފުސީލުތައް އަތްމަތިގައި ސިއްރުވެފައެވެ. މީގެ تفصيل ބޮޑު އަދި އިތުރު فرصة އެއްގައި بيان ކުރުމުގެ قصد ގައި މިވަނީ ކުރުކޮށްލެވެ.

وَإِذْ وَٰعَدْنَا مُوسَىٰٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ ٱتَّخَذْتُمُ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِٱتِّخَاذِكُمُ ٱلْعِجْلَ فَتُوبُوٓا۟ إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَٰكُم مِّنۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

ލުޣަތު

وَإِذْ وَٰعَدْنَا مُوسَىٰٓ = އަދި موسى (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وعد ކުރެއްވިހިނދު ✽ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً = ސާޅީސް ރޭ. (އެއީ الله އާއި مُنَاجه ތަންނަވައި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅު وحى ކުރެއްވުމަށް)✽ ثُمَّ ٱتَّخَذْتُمُ ٱلْعِجْلَ = ދެން ކަލޭމެން ގެރިއި (إله އެއްކަމުގައި) ހިފައި إختيار ކޮށްފީމުއެވެ.✽ مِنۢ بَعْدِهِۦ = އެކަލޭގެފާނު ނުހުންނަވަނިކޮށް، (އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވުމުގެ ކުރިން)✽ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿٥١﴾ = ކަލޭމެން އަނިޔާވެރިން حَالُ / ކަލޭމެން شرك ކުރި حَالُ ✽ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން عَفُو ކުރެއްވީމުއެވެ. (އެބަހީ އެކަމުގެ عَذَاب ދެއްވުން ދުރުކުރެއްވީމުއެވެ.)✽ مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އެއަށްފަހު،✽ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ = ކަލޭމެން شُكر ކުރުމަށް. / شُكر ކުރުމަށްޓަކައި✽ وَإِذْ ءَاتَيْنَا مُوسَى = އަދި موسى (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ!) ✽ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْفُرْقَانَ = ފޮތާއި އަދި فُرْقَانُ (އެބަހީ تَوْرَاة އާއި حقّ އާއި بَاطِل ވަކިކުރާ تَفْصِيل) ✽ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ = ކަލޭމެންނަށް މަގުދަނެގަތުމަށްޓަކައި.✽ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ!)✽ لِقَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް.✽ يَٰقَوْمِ = އޭ އަޅުގަނޑުގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ✽ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އަނިޔާވެރިވެއްޖެއީމުއެވެ.✽ أَنفُسَكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް.✽ بِٱتِّخَاذِكُمُ ٱلْعِجْلَ = ކަލޭމެން ގެރިއި إختيار ކުރުމުގެ ސަބަބުން.✽ فَتُوبُوٓا۟ = ފަހެ އެނބުރި ކަލޭމެން تَوْبَة ވާށެވެ! ✽ إِلَىٰ بَارِئِكُمْ = ކަލޭމެން އުފެއްދެވި ކަލާނގެ حضرة އަށް.✽ فَٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް މަރާށެވެ! ✽ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވާއެވެ.✽ عِندَ بَارِئِكُمْ = ކަލޭމެން އުފެއްދެވި ކަލާނގެ حضرة ގައި.✽ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.✽ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ.✽ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ = توبة ޤަބޫލުކުރައްވާ ގިނަގޮތެއްގެ رَحْمَة ލައްވާ ގިނަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.✽ وَإِذْ قُلْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ދެންނެވިހިނދު.✽ يَٰمُوسَىٰ = އޭ موسى އެވެ! ✽ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ = އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް إيمان ނުވާހުށީމެވެ.✽ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهْرَةً = ހަމަ ފާޅުގައި الله އަޅުގަނޑުމެން ދެކެންދެން ފިޔަވައި.✽ فَأَخَذَتْكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ = ދެން ފަހެ ކަލޭމެން صَاعِقَة ހިފައިގަނެފިއެވެ.

(އެބަހީ ގަދައަޅުފުރާއްދާ އަލިފާން އައިސް ކަލޭމެން މަރުވިއިރު.) ۞ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾ = ކަލޭމެން ބަލަބަލާ މިވީ حال.۞ ثُمَّ بَعَثْنَاكُم = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ދިރުއްވީމެވެ. (އަލުން ދިރުއްވީމެވެ.)۞ مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ = ކަލޭމެން މަރުވުމަށްފަހު.۞ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ = ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް ސާޅީސްރޭގެ مِيْعَاد އެއް ކުރެއްވީމުއެވެ (އެބަހީ އެކަލޭގެފާނު الله އަށް مُنَاجه ދަންނަވައި އެކަލޭގެފާނަށް ބަސްފުޅު وحى ކުރެއްވުމަށް ސާޅީސްރޭގެ މުއްދަތަކަށް طُور ފަރުބަދައަށް ވަޑައިގަތުމުގެ وعد ކުރެއްވީ) ދެން އެކަލޭގެފާނު އެތަނަށް ވަޑައިގަތުމުން ދެން ކަލޭމެން ގެރިއެއް إله އަކު ކަމުގައި ހަދައި إختيار ކުރީމުއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން އަނިޔާވެރިވާ حال ގައެވެ. شِرك ކުރާ حال ގައެވެ.

(٥٢) ދެން އޭގެފަހުގައިވެސް އެބަހީ އެބޮޑުކުށުން ފަހުގައިވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް عَفُوء ކުރެއްވީމެވެ. عَذَاب ދެއްވުން ދުރުކުރެއްވީމެވެ. އެއީވެސް ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

(٥٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް ފޮތާއި فُرْقَان ދެއްވީމެވެ. (އެބަހީ تَوْرَاة އާއި حقّ އާއި بَاطِل ވަކިކުރާނެ ގޮތުގެ تفصيل ދެއްވީމެވެ.) އެއީ ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބުމަށްޓަކައެވެ. **(٥٤)** އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނެވެ! ކަލޭމެން ގެރި إله އެއްކަމުގައި ހަދައިގަތުމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ކަލޭމެން ޚާލިޤު ކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ވެ تَوبَة ވާށެވެ! ފަހެ ކަލޭމެންގެ نفس ތައް ކަލޭމެން މަރާށެވެ! ކަލޭމެން ޚާލިޤު ކަލާނގެ حضرة ގައި ކަލޭމެންނަށް އެގޮތް ހެޔޮވާނެއެވެ. ދެން ފަހެ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން تَوبَة ލައްވާ رَحْمَة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތްތަކުގައި بَيَان ވެގެން އެވަނީ موسى (عليه السّلام) اللّٰه ގެ ميعاد އަށް طور ފަރުބަދައަށް ވަޑައިގަތުމުން سَامِرِى ކިޔާމީހަކު بَنِي إسْرَائِيل ންގެތެރޭގައި ގެރިއެއް ހަދައި އެއަށް އަޅުކަންކުރުވުމުގެ ސަބަބުން اللّٰه އެމީހުންގެމައްޗަށް ކޯފާވެއްޖެ އެމީހުންގެ އެކަމުގެ تَوبَة ގެ ގޮތަކަށެވެ. އެކަމުގެ تَوبَة އެއްކަމުގައި މިވަނީ އެއް ދިމާއަކަށް އެއްވެތިބެގެން ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރިމީހުން ނުކުތުމަށް، ކަނޑިއާ ވަޅިއާ އެއްޗެހި ހިފައިގެން ހުރިހާ އެހެން މީހުންނަށް ކަމުދާ ގޮތެވެ. އަނެއް ދިމާއަކަށް އެއްވެތިބެގެން ގެރިއަށް އަޅުކަން ނުކުރިމީހުން ގެރިއަށް އަޅުކަން ކުރިމީހުންނަށް ދުވެފައި قتل عَامٌّ އެއް ހިންގައިދިނުމެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ أمر ފުޅެވެ. އެކަމުގައި بَنِي إسْرَائِيل ގެ ހަތްދިހަހާސްމީހުން މަރުވެދިޔަކަމުގައި ވިދާޅުވާ ގޮތް އައިސްފައިވެއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހުންގެމައްޗަށް اللّٰه توبة ލެއްވި އެކަން ނިމުނީއެވެ. މިވާހަކައާ ބެހޭ تفسير ކުތުބުތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. މިވާހަކައާ ބެހޭ تفصيل ތަކާއި އިތުރު معلومات އެނގުން فرصة އޮތްތަނުގައި بَيَان ކުރުން قصد ކުރާނީ މިހާރަކަށް ނުކުރެވިދާނެއެވެ......... ދެން މިއަންނަ حادثة އަކީ އަދި އަޖައިބު عجائب ކަމެކެވެ. އެއީ 55 56 ވަނަ އާޔަތުގެ حادثة އެވެ.

(٥٥) (އޭ بَني إسرائيل އެވެ.!) ކަލޭމެން موسى (عليه السّلام) އަށް ދެންނެވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ.!) އޭ موسى އެވެ. ހަމަފާޅުގައި (އެއްވެސް ހިޔަނިއްސެއް) الله އަހުރެމެންނަށް ފެނިއްޖައުމަށްދާންދެން އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންނުވާނަމެވެ. ދެން ފަހެ ގަދަޔާގުގުރުމާއެކުގައި އަލިފާންގަނޑު ކަލޭމެން ހިފައިގަތީއެވެ. އެބަހީ އެ އަލިފާނުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން މަރުވީއެވެ. އެއީ ހަމަ ކަލޭމެން ބަލަބަލާ ތިއްބާ ހިނގިކަމެކެވެ.

(٥٦) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވައި ދުނިޔެއަށް ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީވެސް ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށެވެ.

- ދަންނައެވެ.! މިދެއާޔަތުގައި إشارة ވެގެންވާ حادثة تفسير ތިރީގައި بَيان ވެގެންވެއެވެ. އޭގެތެރިން طَبَرى ގެ تفسير ގައިވާ އެއްޗެހިތަކުގެ خُلاَصَة ވަރަށް ކުރުކޮށް ދަންނަވައިލާނަމެވެ. އެއީ އާޔަތުގެ މާނަ ވިސްނައިގަތުމަށް ފަސޭހަވާނެތީއެވެ.

بَني إسرائيل ންގެ ބައެއްމީހުން ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރުމަށްފަހު موسى (عليه السّلام) ވަޑައިގެން އެގޮތް އަންދަވައިލާ އަޅުކަމުގެ ކަނޑަށް ގިރުވައިލައްވާ سَامِري އާއި ދިމާއަށް އެވަގުތުވިއްޔެއްޖެއް ވިދާޅުވުމަށްފަހު އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبَة ވެއްޖައިމާ الله އަށް ދެންނެވުމަށް بني إسرائيل ގެ ހަތްދިހަބޭކަލުންނާއިގެން طُورسِيناء އަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ طاهر ވެ ރޯދަހިފައި ތިބޭގޮތުންނެވެ. އަދި އެކަން އެއީ الله ގެ إِذْن ލިބިގެނެވެ. ދެން ފަހު موسى (عليه السّلام) އާ ފަރުބަދައާ ގާތްވެވަޑައިގަތުމުން ފުރިފަރުބަދަ ނިވައިވާވަރުގެ ވިލާގަނޑެއް އައިސް ފަރުބަދަ ނިވައިކޮށްލިއެވެ. ދެން موسى (عليه السّلام) އެވިލާގަނޑުގެތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށްވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެއްވެ ބޭކަލުން ވިލާގަނޑުގެ ތެރޭ ވަދެ سجد އަށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި موسى عليه السّلام އަށް الله تعالى ބަސްފުޅު وحى ކުރައްވަމުންދިޔައެވެ. أمر އާއި نهى ގެ އެންގެވުންތައް އަންގަވައެވެ. އެހަތްދިހަބޭކަލުންނަށްވެސް އެއަޑުފުޅު އިވިއެވެ. ދެން وحى އައިސް ނިމި ވިލާގަނޑުވެސް كَشْفُ ވެ ނިމުމުން އެމީހުން موسى عليه السّلام އަށް ދެންނެވީ ހަމަފާޅުގައި އެއްވެސް ހިޔަނިއްސެއް ނެތި އަހުރެމެންނަށް الله ފެނިވިއްޖައުމަށްދާންދެން އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންނުވާނަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ތެދުނުކުރާނަމެވެ.

ފަހެ މިބައިމީހުންގެ މި ބޭއަދަބީ ބަހާއި ވިދިގެން ގަދަޔާގުގުރުމާއެކުގައި އަދި އަލިފާންގަނޑުން موسى عليه السّلام ފިޔަވައި މިމުޅިން މަރުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. މިކަމާގުޅިގެން موسى عليه السّلام ވަރަށް ހިތާމަފުޅުކުރައްވައި އަސަރުން ފުރިގެންވާ صِيْغَة އަކުން الله އަށް ދަންނަވައި دعاء ފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ.۞ އެވާހަކަތައް أعراف سورة ގެ 155 ވަނަ 156 ވަނަ އާޔަތްގައި بَيان ވެގެންވެއެވެ. އެތަންތަނުން ބައްލަވާށެވެ.

ދެންފަހު މިހިރާ خبر ތަކާއި ވާހަކަތަކާ موسى عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިން އީމާންވެގެންތިބި މީހުންނާއިމެދު ހިނގާދިޔަކަންކަމެވެ. އަދި މީގެއިތުރުންވެސް އެތައްތަކެއް ކަމެކެވެ. މިވާހަކަތައް މާފުށުން ބަޔާންވެފައިވާ ޔަހޫދީ قرآن ގައި وحى ކުރައްވައި بَنى إسْرَائيل ންނާ مخاطب ކުރެއްވުމުގެ مقصد އަކީ އޭރު ދުނިޔޭގައިވި بَنى إسْرَائيل ންނަކުގައި ހިމެނޭ يهودى ންނަށް مخاطب ކުރެއްވުމެވެ. ތިމާމެންގެ ކާބަފައިންނާ އެމީހުންގެމަތިން ވަޑައިގެންނެވި رَسُول ންނާމެދު ކަންތައް ހިނގާދިޔަގޮތް އެންގެވުމެވެ. އޭގެން عبرة حاصل ކޮށް މިޒަމާނު މީހުން رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ދެކޮޅުހަދައިނުލުމަށްޓަކައެވެ. ކާބަފައިންގެތެރެއިން އެފަދަ ގޯސްކަންކަންހިންގި މީހުންނާ ވަކިވެ اللّه އަށާއި رسول އާއަށް ދެކޮޅުހަދައިނުލުމަށް ބަސްއަހަމުންނެވެ. واللّه أعلم

ކާއަރުވައިދުގެން:-

مُوْسَى عَلَيْه السَّلام ގެ ދެންނެވުން: އަދިاللّه تعالى ގެ حضرة ން ދެއްވައިފައިވާ ޖަވާބު

އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެތެރެއިން ހަތްދިހަ ފިރިހެނުން މީލަންކަނޑައަޅާފައިވާ مِيْقات އަށް ވަޑައިގަތުމަށް إختيار ކުރެއްވިއެވެ. (މިއީ ގަވައިދަށް އަޅުކަންކުރި މީހުން ކުރިންވެއްޖެކަށްތަކަށް توبة ވުމުގެ އުޒުރުގައި الله އަށް ދަންނަވާ أستغفار ކުރުމާއި ކުއްތަންތުމުގެ ގޮތުން އޮތް مِيْقات އެވެ. ދެން ވަނީ مِيْقات އަށް ދެވުމަށްފަހު އެމީހުންނަށް موسى عليه السّلام އެންގެވީ سجدة އަށް ވެއްޓުމަށެވެ. سجدة ކުރުމަށެވެ. އެންމެން سجدة އަށް ވެއްޓުމުން الله تعالى موسى عليه السّلام އަށް وحى ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން ވަނީ وحى ނިމުމުން އެމީހުން ބުނެވުނީ ދެންނެވީ اللّه ދެއްކެވިއްޔާ ގެންދެ އަހުރެމެން އީމާންވާނެކަމަށެވެ. ދެން ވަނީ މިއިރުދިޔަކުގެ ބަލާ ދެންނެވުމުން އެމީހުންނަށް އައީ ގަދަހުރިހަމަކާއި އަރުވަނީއެވެ. އެއީ رَجْفَة އެވެ. އެއަށް ވަރަށް موسى عليه السّلام ފިޔަވައި ދެން އެންމެން މަރުވިއެވެ.) ދެން ވަނީ އެމީހުންނަށް އެ رَجْفَة ޖެހި އެންމެން މަރުވެދިޔުމުން موسى عليه السّلام (ވަރަށް ހިތާމަކުރެއްވުން އަސަރުގަދަދެންނެވުމެއް ދެންނެވިއެވެ.) اللّه އަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ.! އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވިނަމަ މިހުރިހާ ބައިމީހުން އިބަރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި މިއަޅާވެސް ހަލާކު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ތެރެއިންވާ މޮޔަ جاهل ން ކުރެވުނުގޮތާ ނުބައި ކަންތައްގެ ސަބަބުން އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑު ހަލާކު ކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ އަދި އެކަން އެއީ އިބަރަސްކަލާނގެ ޖެއްސެވީ إمتحان ކަމުގައިމެނުވީ ނުވެއެވެ. އޭގެސަބަބުން އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޅުން މަގުފުރެއްދަވައެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޅުން ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުގެ ސަހަރާވެރިޔާއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ.! އަދި އަޅުގަނޑުމެނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ.! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ ފުއްސަވާ عفوء ކުރައްވާ އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ފަރާތެވެ.

އަދި މިދުނިޔޭގައި އަޅުގަނޑުމެނަށް ހެޔޮކަން (صالح عمل ކުރުމުގެ توفيق) ލިޔުއްވައިދެއްވާނދޭވެ. އަދި آخرة ގައިވެސް އަޅުގަނޑުމެނަށް (ފުއްސެވުން) ލިޔުއްވައިދެއްވާނދޭވެ.! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް رجوع ވެ توبة ވެއްޖައީމުއެވެ. އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ދެއްވާނަމެވެ. ޖެހިލުވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ފުޅާވެގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ رحمة ލިޔުއްވާހުށީ އެބައިމީހުން تقوى ވެރިވާ އަދި ޒަކާތް އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާ ބަޔަކަށެވެ...........އަދިވެސް ފުރިހަމައަށް އެގޮތް މި مَوْضُوعُ ގެ ބައެއްޗަހަކަށް ދެން އަބަދު أعْرَافُ ސޫރަތުން ބައްލަވާށެވެ.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذْ قُلْنَا ٱدْخُلُوا۟ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ فَكُلُوا۟ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا۟ حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَٰيَٰكُمْ ۚ وَسَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ ۞ وَإِذِ ٱسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ فَقُلْنَا ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْحَجَرَ ۖ فَٱنفَجَرَتْ مِنْهُ ٱثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ مِن رِّزْقِ ٱللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

ލަފުޒީ

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْغَمَامَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ވިލާގަނޑުން ހިޔާއަޅުއްވައި ދެއްވީމުއެވެ.۞ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވީމުއެވެ.۞ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ = مَنّ އާއި سَلْوَى: (مَنُّ އަކީ ގަސްގަހުގެ ފަތްތަކާއި ހިލަތަކުގައްޗަށް ވެއްޓޭ ފޮނިރަހައްލެކެވެ. سَلْوَى އަކީ ކުޑަވަރުއްގެ ދޫނިޖެހުންކަލުދަލިވާއެވެ. واللّه أعلم)۞ كُلُوا = ކަލޭމެންކާށެވެ!۞ مِن طَيِّبَٰتِ = ރަނގަޅު حلال ތަކެއްޗިން.۞ مَا رَزَقْنَٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި رِزْق ގެ ތެރެއިން.۞ وَمَا ظَلَمُونَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް އެމީހުންނަކަށް އަނިޔާވެރިވެވޭނެކަމެއްނުވެއެވެ.۞ وَلَٰكِن كَانُوٓا = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންވީ.۞ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ = އެމީހުންގެ نَفْس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވާކަމުގައެވެ. ۞ وَإِذْ قُلْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިހިނދު.۞ ٱدْخُلُوا هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ = ކަލޭމެން މިރަށަށް ވަންނާށެވެ! (بَيْتُ الْمَقْدِسُ ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ.)۞ فَكُلُوا مِنْهَا = އަދި އޭގެތެރެން ކަލޭމެންކާށެވެ!۞ حَيْثُ شِئْتُمْ = ކަލޭމެންގެ އެދޭފަދައަކުން.۞ رَغَدًا = ފަސޭހަކަމާއިއެކު.۞ وَٱدْخُلُوا ٱلْبَابَ = އަދި ކަލޭމެން (ރަށުގެ) ދޮރުން ވަންނާށެވެ!۞ سُجَّدًا = سَجِدَ ކުރާ حَال . (ބޯލަނބައިގެން ތިރިވެގެންވާ حَال .)۞ وَقُولُوا حِطَّةٌ = އަދި ކަލޭމެން حِطَّةٌ މިހެން ބުނާށެވެ! (އެބަހީ އަޅަމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ!)۞ نَغْفِرْ لَكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާހުށީމެވެ.۞ خَطَٰيَٰكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުށްތައް.۞ وَسَنَزِيدُ = އަދި ނިކަންހުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިތުރުކުރައްވާހުށީމެވެ.۞ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ = إحْسَان ތެރިންނަށް.۞ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا = ދެންފަހެ އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުން ބަދަލުކޮށްލިއެވެ.۞ قَوْلًا = ބަސްފުޅު.۞ غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް أَمْرُ ކުރެއްވުނު ބަސްނޫން އެހެންބަހަކަށް.۞ فَأَنزَلْنَا عَلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا = ދެންފަހެ އަނިޔާވެރިވި މީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވީމުއެވެ.۞ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން عَذَاب އެއް. އެއީ طَاعُون ބަލިކަމުގައިވިއެވެ.۞ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ = އެމީހުން فَاسِقُ ވަމުންދާ ސަބަބުން. (އެމީހުން اللّه ގެ ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ސަބަބުން.)۞ وَإِذِ ٱسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ފެނަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިހިނދު.۞ لِقَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނަށް.۞ فَقُلْنَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ

وحی ކުރެއްވީމެވެ.۞ اَضْرِب بِّعَصَاكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ހަސްތާގެން ކަލޭގެފާނު ޖަހައްސަވާށެވެ!۞ الْحَجَرَ =
ހިލައިގާ.۞ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ = ދެންފަހެ އެއިން ފެށިގެން ނުކުމެއްޖެއެވެ.۞ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا = ބާރަކޯޅު /
ބާރަޢަދަ.۞ قَدْ عَلِمَ = ހަމަކަށަވަރުން އެނގިއްޖެއެވެ.۞ كُلُّ أُنَاسٍ = ކޮންމެ ބައިގަނޑަކަށްވެސް.۞
مَّشْرَبَهُمْ ۖ އެބަޔަކު ބޮންނަތަން.۞ كُلُوا وَاشْرَبُوا = ކަލޭމެން ކައިބޮއި ހަދާށެވެ!۞ مِن رِّزْقِ اللَّهِ = اللّٰه
ގެ ރިޒުޤުން ނި.۞ وَلَا تَعْثَوْا = އަދި ކަލޭމެން ވިހާނާ އަދި ފުރެދޭ ކަންތައްތައް ނުކުރާށެވެ!۞ فِي الْأَرْضِ
= ބިމުގައި. مُفْسِدِينَ ۝٦٠ = ފަސާދަކުރާ حال .۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٧) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ވިލާގަނޑެން ހިޔާއެޅުއްވައިދިން އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް (ކުޅުދުއްގެތެރޭން) مَنُّ އާއި سَلْوٰى ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްދެއްވި ރަނގަޅު حلال ރިޒުޤުން ކަލޭމެންނާނާ އެންގެވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޭނުކަންނަމެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވާބަޔަކުކަމުގައެވެ.
(٥٨) އަދި މިރަށަށް ކަލޭމެންވަންނާށޭ އަދި އެރަށުން ކަލޭމެން އެދޭތަނަކުން ތަނަވަސްކަމާއިއެކު ކަލޭމެން ކައިއުޅޭށެވެ! އަދި ދޮރުގެ ތެރެއިން ވަންނަނީ سَجِدَة ކުރާ حَال (އެބަހީ ކިޔަމަންތެރިވެގެންނާ) حال ކަލޭމެން ވަންނާށޭ އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! މިހެން ކަލޭމެން ބުނާށޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނަމެވެ. އަދި إِحْسَان ތެރިންނަށް ނިކަންބޮޑަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިތުރުކުރައްވާނަމެވެ. މިފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحی ކުރެއްވިނަމަ (ކަންތިމަގެ ހަނދާންކުރާށެވެ!)
(٥٩) ދެންފަހެ އަނިޔާވެރިވީމީހުން އެމީހުންނަށް ބުނެވުނު ބަހަސް ބަދަލުކުރިއެވެ އެހެން ބަހަކަށް އެމީހުން ބަދަލުކުރިއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިވިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން عذاب އެއް ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން فَاسِقُ ވެގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. اللّٰه ގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.
ދޮރުން ވަންނައިރު! سجدة ކުރާ حال ވަންނަން އެންގެވީއިރު އެމީހުން އެހެން ގޮތަކަށް ފުރަގަސްދީފައި ވަދެގެން ދިޔައެވެ. އަދި ކަލޭމެން حِطَّةٌ މިހެން (އެބަހީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ.) މިހެން ކިޔުމަށް އެންގެވިއިރު އެމީހުން ކިޔަމުންދިޔައީ حِنْطَةٌ މިހެންނެވެ. (އެއީ ހިޔަވާދަވެސް ކާބޯތަކެތި.) މިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އުޑުން اللّٰه عَذَاب އެއް ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ طاعون ބަލި ފެތުރުމެވެ. 59 ވަނަ އާޔަތުގައި އެވަނީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވި ޢަޛާބެވެ.
(٦٠) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނަށް ފެނަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއިރު (ހަނދާން ކުރާށެވެ!) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް وحی ކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ހަސްތާގެން ހިލައިގާ ޖަހައްސަވާށެވެ! (ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހަސްތާގެން ހިލައިގާ ޖެއްސެވީއެވެ.) އެހިލަގަނޑުން ފެންކޯޅުތަކެއް ބާރަޢަދަ ފެންކަޅި ނުކުމެއްޖެއެވެ. (އެއީ އެތާގައިވާ بَنِى إِسْرَائِيل ގެ ބާރަ ބަޔަކަށެވެ.) އަދި ކޮންމެ ބައިގަނޑަކަށްވެސް އެބަޔަކު ބޮންނަ ތަން އެނގިއްޖެއެވެ. އަދި اللّٰه ގެ رِزْق ން ކަލޭމެން ކައިބޮއި ހަދާށެވެ.އަދި ބިމުގައި ފަސާދަ ނުކުރާށެވެ! މިހެން އެންގެވީމެވެ.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَٰمُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَٰحِدٍ فَٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ مِنۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ ٱلَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ بِٱلَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ ٱهْبِطُوا۟ مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ ٱلذِّلَّةُ وَٱلْمَسْكَنَةُ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذْ قُلْتُمْ = (އޭ بَنِى إِسْرَائِيل އެވެ.!) އަދި ކަލޭމެން ދެންނެވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ.!)۞ يَٰمُوسَىٰ لَن
نَّصْبِرَ = އޭ موسى އެވެ.! އަހުރެމެންނަކަށް ކެތެއް ނުވާނެއެވެ.۞ عَلَىٰ طَعَامٍ وَٰحِدٍ =
އެއްކާނާއެއްގެމަތީން.۞ فَٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ = އަދި އަހުރެމެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء
ކުރައްވާށެވެ.!۞ تُخْرِجْ لَنَا = އެކަލާނގެ އަހުރެމެންނަށް ނެރުއްވުމަށް.۞ مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ =
ބިންހެދޭގޮތަކުންގެ ތެރެއިން. (ބިމުން ފަޅައިގަތުމުގެ ތެރެއިން.)۞ مِنۢ بَقْلِهَا = އޭގެ ތަރުކާރީގެ ބާވަތްތަކުން.۞
وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا = އޭގެ قِثَّا (ކަކުނި ނުވަތަ ކިއުކަންބާގެ ބާވަތެއް / އަދި އޭގެ ލޮނުމެދާ ނުވަތަ
ހަވާދަނޑާއި.۞ وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا = އަދި އޭގެ މުގާއި އަދި އޭގެ ފިޔާއި.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَتَسْتَبْدِلُونَ = ކަލޭމެން ބަދަލުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱلَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ =
އެއްޗެއް މާދުރަ ދަށް އެއްޗަކާއި.۞ بِٱلَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ = އެ އެއްޗެއް މާހެޔޮވެގެ ހެޔޮއެއްޗެއް
(އެއްބަދަލުކުރާގޮތަށް)۞ ٱهْبِطُوا۟ مِصْرًا = ކަލޭމެން ފައިބާށެ ނަގަރަކަށް ފައިބާށެވެ.! فَإِنَّ لَكُم =
ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށްވާނެއެވެ. ۞ مَّا سَأَلْتُمْ ۗ ކަލޭމެން ސުވާލުކުރި އެއްޗެއް. وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ = އަދި
އެމީހުންނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. ۞ ٱلذِّلَّةُ وَٱلْمَسْكَنَةُ = ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަން (مِسْكِيْنُ ކަން)۞ وَبَآءُو =
އަދި އެމީހުން އެނބުރި رُجُوع ވިއެވެ.۞ بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ ۗ = اللّه ގެ حضرة ން ކޯފާއާއިގެންނެވެ.۞ ذَٰلِكَ =
އެކަން ވީއެވެ.۞ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ يَكْفُرُونَ =
ކާފިރުވާކަމުގައި.۞ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް.۞ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ = އަދި އެމީހުން نبى
ބޭކަލުން މަރާކަމުގެ ސަބަބުންނާއި.۞ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ = حقّ އަކާއި ނުލައި.۞ ذَٰلِكَ = އެއްކަމަކީ. (އެމީހުން
نبى ބޭކަލުން އަމަރުނަސް)۞ بِمَا عَصَوا۟ = އެމީހުން(ކުށްވެރިވުން) އުރުދުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ وَّكَانُوا۟
يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾ = އަދި އެމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައިގަންނާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ =
ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވި މީސްތަކުން. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم) ގެ ދީނަށް އީމާންވި މީހުން.۞ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ = އަދި
يَهُودى ވީމީހުންނާއި.۞ وَٱلنَّصَٰرَىٰ = އަދި نَصَارى ންނާއި.۞ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ = އަދި صَابِئى ންނާއި

(މަލާއިކަތުންނަށް އަޅުކަންކުރާމީހުން / ނުވަތަ دين އެއްނުވާމީހުން.☼ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ = ތެދުގޮތުން اللّه އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވީމީހުން.☼ وَعَمِلَ صَٰلِحًا = އަދި އެމީހުން صَالِح عَمَل ކުރި.☼ فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަ ވަނީއެވެ!☼ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި. ☼ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަކަށް ބިރެއް ނުވެއެވެ.☼ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٦٢) = އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ☼

إجْمَالِي މާނަ

(٦١) (އޭ بَنِي إِسْرائيل އެވެ.!) مُوسى (عليه السّلام) އަށް ކަލޭމެން ދެންނެވިހިނދު ހަނދުމަކުރާށެވެ! (ކަލޭމެން ދެންނެވީމުއެވެ.) އޭ مُوسى (عليه السّلام) އެވެ. އެއްކާނާއެއްގެމައްޗަކަށް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ކެތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. (ހަމައެކަނި مَنُّ އާއި سَلْوَى ކައިގެން ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ބިމުން ނުކުންނަ ބާވަތްތަކުގެ ތަކެތީގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނެރުއްވުމަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دُعَاء ކޮށްދެއްވާށެވެ.! އެބިމުގެ ތަރުކާރީއާއި قِثَّا އާއި އޫގެ ތޮށްމުގާ (ނުވަތަ ހިމުދަރާއި) އަދި އަޑަސްގެ މުގާއި ފިޔާއާއި (ނުކުއްތަވައިދެއްވުމަށް ދަންނަވާށެވެ.!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާގާތް ރަނގަޅު މާތްވެގެންވާ އެއްޗެއްގެ ބަދަލުގައި މާދެރަ ހީނަރު އެއްޗަކާއި ބަދަލުކުރަން އެދޭހުށީތޯއެވެ؟ އެހެންކަމުން ކަލޭމެން ހިތްޕަސަންދުވާ ކަލޭމެން ސުވާލުކުރި ތަކެތި ހުރި ރަށަކަށް ފައިބާށެވެ.! ފަހެ ކަލޭމެން ސުވާލުކުރި ތަކެތި ކަލޭމެންނަށް ހުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނިކަމެތިކަމާއި مِسْكِيْنُ ކަން ލިބުނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެނބުރި رُجُوعَ ވީ اللّه ގެ حضرة ން ކޯފާއާއިގެންނެވެ. އެއީ އެމީހުން اللّه ގެ آية ތަކަށް ކާފިރުވާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި ނަބީބޭކަލުން މަރާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެގޮތަށް އެބައިމީހުން نَبِي ބޭކަލުން މަރުމަށް، އެމީހުން اللّه އަށް އުރެދި އަދި ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٦٢) ހަމަކަށަވަރުން (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) އީމާންވީ އީމާންކަމުގައި ދެމިތިބި މީހުންނާއި އަދި يهودى ވީ މީހުންނާއި نَصَارى މީހުންނާއި އަދި صَابِئُ ނާއި މިމީހުންގެ ތެރެއިން اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެ صَالِح عَمَل ކޮށްފިމީހާ (ދަންނައެވެ.!) ފަހެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުންގެ ދަރުމަ ވަނީއެވެ. އަދި އެމީހުންގެމައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

ދަންނައެވެ.! މިއާޔަތުގައި ނަންގަނޑުވިގެންވާ ހަތަރު ބާވަތެއްގެ ތެރެއިން އީމާންވީ މީހުންނޭ ބަސްފުޅުން مُرَاد ކުރެވެނީ مُحَمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް އީމާންވެ އީމާންކަމުގައި ދެމިތިބި މީހުންނެވެ. يهودى ވީ މީހުންނޭ ބަސްފުޅުން مُرَاد ކުރެވެނީ مُوسى (عليه السّلام) އަށް ތަބާވެއުޅުނު دين އަށް ނިސްބަތްވާ މީހުންނެވެ. نصارى ވީމީހުންނޭ ބަސްފުޅުން مُرَاد ކުރެވެނީ عيسى (عليه السّلام) އަށް ތަބާވެއުޅުނު دين އަށް ނިސްބަތްވާ ކުރެވޭ މީހުންނެވެ. ނަމަވެސް މިދެ أمّة ގެ މީހުންނަކީވެސް އެދެބައިމީހުންގެ ފޮތުން ބަދަލުކުރި ކުދިކުދި ސަބަބުތަކުން އެދެ ދީނުގެ مَعَالِم އެމީހުން ގެއްލިފައިވާ ބައެކެވެ. މިއީ އެ ހަމަ ނަގާކެވެ. صَابِئى ނަކީ ملائكة ތަކަށް ތަރުކާން ކުރާމީހުންނެވެ. / ނުވަތަ ތަރިއްތަކަށް މީހުންނެވެ. / ނުވަތަ ތަރިތަކަށް ތަރުކާން ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި އެހެން ގޮތްގޮތަށްވެސް ބުނެވިފައިވެއެވެ. واللّه أعلم .

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُوا۟ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۖ فَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ لَكُنتُم مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ ٱلَّذِينَ ٱعْتَدَوْا۟ مِنكُمْ فِى ٱلسَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَٰهَا نَكَٰلًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُوا۟ بَقَرَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۖ قَالَ أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٦٧﴾

މުފްރަދާ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ عَهْد ކަށަވަރު ހިފުއްވީހިނދު.۞ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މަތީގައި އުފުއްލެވީމެވެ.۞ ٱلطُّورَ طُوْر ފަރުބަދަ. (އަދި އެންގެވީމެވެ.)۞ خُذُوا مَآ ءَاتَيْنَٰكُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިތަކެތީގައި ހިފާށެވެ.۞! بِقُوَّةٍ = ގަދަބާރުގައި.۞ وَٱذْكُرُوا = އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ.۞! مَا فِيهِ = އޭގައިވާ ތަކެތި.۞ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ = ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށްޓަކައި. / تقوى ވެރިވުން / ބިރުވެތިވުން.۞ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم = ދެން ކަލޭމެން އެނބުރިފުރަގަސްދިނީމުއެވެ. ۞ مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އޭގެފަހުގައި.۞ فَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް اللّه ގެ فَضْلُ ވަންތަކަން ނުވާނަމަ. وَرَحْمَتُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رحمة އާއި. لَكُنتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ވެއްޖެއިސްވެ.۞ مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٤﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވި މީހުންގެތެރެއިން. ۞ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އެނގިއްޖެއެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ ٱعْتَدَوْا مِنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތްމީހުން.۞ فِي ٱلسَّبْتِ = ހޮނިހިރުދުވަހުގެމައްސަލާގައި.۞ فَقُلْنَا لَهُمْ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް وحى ކުރެއްވީމެވެ.۞ كُونُوا قِرَدَةً = ކަލޭމެން ރާސްތާޖިންސްތަކަކަށްވާށެވެ.۞ خَٰسِـِٔينَ ﴿٦٥﴾ = ދުރުވެ ނިކަމެތިވެގެންވާ.۞ فَجَعَلْنَٰهَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަން (އެބަޔާ އެމީހުން ރާސްތާކުރެވުނު ބަދަލުވުމުގެކަން) ދެއްވީމެވެ.۞ نَكَٰلًا = عُقُوبَة / عِبْرَة އެއް ކަމުގައި.۞ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا = އޭގެ ފަހުގެ ޒަމާނުގައި. (ފަހުން އަންނަ ޒަމާނުގައި)۞ وَمَا خَلْفَهَا = އަދި އެބައިމީހުންނާއި އޭގެ ޒަމާނުގެމީހުންނަށް.۞ وَمَوْعِظَةً = އަދި وَعْظُ ނަސޭހަތަކަށް.۞ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ = تقوى ވެރިންނަށް. ۞ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިހިނދު.۞ لِقَوْمِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނަށް.۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ.۞ أَن تَذْبَحُوا بَقَرَةً = ކަލޭމެން ގެރިއެއް ކަތިލުމަށް.۞ قَالُوٓا = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ.۞ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން މަލާމާތް ކުރައްވަނީހޭއްޔެވެ؟۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ أَعُوذُ بِٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގެ އަޅުގަނޑު ރައްކާތެރިކަމާއި حِمَايَة

ބިލިގަންނަމުވެ.❁ أَنْ أَكُونَ = އަހުރެން ވުމާމެދު. (އަހުރެން ނުވުމަށްޓަކައި)❁ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ =

جَاهِلِ ނުގެތެރެއިން. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލާނގެ ބޮޑުޢަހުދު طور ފަރުބަދަ އުފުއްލަވައިލެއްވުމުގެ ހަނދާންކޮށް ބަލާށެވެ.! (އެކަން އެހެންވާން ދިމާވީ: توراة ލިޔުއްވާފައިވާ ލިޔުމަށް موسى عليه السّلام ހިތްފަވައިގެން ވަޑައިގެން އާޔަތްތަކުގައިވާ ގޮތަށް عمل ކުރުމަށް بَنى إسرائيل ންނަށް ވިދާޅުވިއިރުން އެމީހުން ދެކޮޅުހެދީ الله تعالى ކަލާނގެފާނު ބަސްފުޅު وحى ކުރައްވައި ވަރަކަށްދެއްކެވިޔަސް އަހުރެމެން ނުބައްލަވާ ސިފައިގައި ތިޔައްތަ އަހުރެމެން ދުވާލަކު ޤަބޫލެއް ނުކުރާނަމެވެ. އެހިނދު الله ކަލާނގެ ކަލާނގެ މަތިން ރަސްކަލާނގެ ޢަހުދުފުޅުތަކުރައްވައި طور ފަރުބަދަ އެމީހުންގެ ބޮލުމައްޗަށް އުފުއްލަވައި توراة ގައިވާ ތަކެތި عمل ކުރުމަށް އެންގެވިއެވެ. އެހެންނުނަމަ، ބޮލުމައްޗަށް ފަރުބަދަ ވައްޓާލައްވައި ތިޔަބައިމީހުން ހަލާކުކުރައްވާނެއެވެ. އެހިނދު އެމީހުން އާޔަތްތަކަށް عمل ކުރުމަށް އެއްބަސްވެ އެގޮތަށް އެމީހުންގެ ހިތްތަކުން الله عَهْدُ ކަށަވަރުކުރުމަށް ހިއްސުވިއެވެ. (زبدة التفسير) އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލާމުފުޅަށް ދެއްވިތަކެއްޗާއި ބާރަށް ހިފުމަށްބާރަކުރާށެވެ.! އެބަހި އާޔަތްތަކާއި ގަނޑަކަށް عمل ކުރާށެވެ. އަދި އާޔަތްތަކާއި ތަކެތި ދަސްކޮށް ހަނދާންބަހައްޓާށެވެ.! އެއީ ކަލާނގެ تقوى ވެރިވުމަށެވެ.

(٦٤) ދެން ފަހެ (އެބަހި އެފަހަރު ބޮޑު عَهْدُ ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށްފަހު) ކަލާނގެ އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއެވެ. (ބަސްއެކުގައި عمل ނުކުރިއެވެ.) ފަހެ ކަލާނގެ ކަލާނގެ މަތިން الله ގެ فَضل ވެސްހަރުކަމާއި އެކަލާނގެ رحمة ނުވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލި ހަލާކުވާމީހުންގެ ތެރެއިން ކަލާނގެ ވެއްޖެއީހެވެ.

(٦٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ސަބުތުގެދުވަހުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ދިޔައީން (އެދުވަހު ކެއްޔޮކަންނުކުރ ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ދިޔައީން) ކަލާނގެ ތިމަންނަގެ އަތްމަތީން ކަލާނގެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަރިވަރުގެންނާ ދޫވިއްލާ ބިނގެ ފަރާތުން އެބަހި ވަނީ ކަލާނގެ ބޭރުކޮށްފީވެ. (އެމީހުން ރަނގަޅު ބަރަބަރަ ބެހުތުރުވެ އެމީހުން ރިޔާލުކަމެއް ބަރަކަތްތައްވީވެ.)

(٦٦) އަދި އެކަމަކީ އެބަހި އެމީހުން ރަނގަޅުކަން ބަރަބަރުކުރުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަހަރި ފަހުން އައިސްވުމާ ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާ ސަބަބުން حُقُوبَة ހަމަކަށަވަރު عِبْرَة ހަމަކަށަވަރު. (އެފަހަރު ނުހިދައިގެ ފަހަރިކަން ހިތާ އެއީ ޒަމާނެއްގެ ހަރުކަށިކަން عَذاب ފެއްސައިގާނަކަން އެއްސަދިވަރެވެ. އަދި تَقْوى ވެރިވުމާ وَعْظ ޢާއި ނަސޭހަތެއްކަމެވެ.

(٦٧) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރާ ކުރައްވާށެވެ.! (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ އަނބުރާ ގެރިއެއް ކަތިލުމަށް الله تعالى ކަލާނގެއަށް أمر ކުރައްވައެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަތުގަނޑު އެންމެ މަލާމާތްކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. جاهِل ނުގެތެރެއިން އަހުރެން ނުވުމަށްޓަކައި الله ގެ حضرة ގެ އަހުރެން ރައްކާތެރިކަމާއި حِمَايَة ބިލިގަންނަމުވެ. (އެބަހި އަހުރެންނަކީ މީހުންނަށް މަލާމާތްކުރާ جاهِل އެއްނޫނެވެ. މީހުނީ ކަލާނގެމަށްނަމަވެސް ރަޙުމަތް އެގޮތަށް ބަހެއްވިއެވެ. ބަސްތުރުކަލާކުރެއްވި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެ الله ޒަމާނުގެ ބިމަށްކަލާނގެ ސަރަހައްދު ހިތްހުރިހާ މަލާމާތްކުރުން އެކަށީގެންވާ ބައެއްނޫނެވެ.)

قَالُواْ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذَٰلِكَ ۖ فَٱفْعَلُواْ مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُواْ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُواْ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ إِنَّ ٱلْبَقَرَ تَشَٰبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَآءَ ٱللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُولٌ تُثِيرُ ٱلْأَرْضَ وَلَا تَسْقِى ٱلْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُواْ ٱلْـَٰٔنَ جِئْتَ بِٱلْحَقِّ ۚ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَٱدَّٰرَْٰٔتُمْ فِيهَا ۖ وَٱللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾

މުފްރަދާ

۞ قَالُواْ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ۞ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء ކޮށް ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ! ۞ يُبَيِّن لَّنَا = އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް. ۞ مَا هِىَ = އެއީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ. (އެއީ ކޮންގެރިއެއްތޯ) ۞ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ۞ إِنَّهَا بَقَرَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އަންހެންގެރިއެކެވެ. ۞ لَّا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ = ދުވަސްވީ މުސްކުޅިއެއްވެސް އަދި ގެރިއެއްވެސް ނޫނެވެ. ۞ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذَٰلِكَ = އޭގެދެމެދުގެ މެދުމިނުގެ ގެރިއެކެވެ. ۞ فَٱفْعَلُواْ = ދެން ކަލޭމެން ކުރާށެވެ! ۞ مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ = ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރެވޭ ކަންތައް. ۞ قَالُواْ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ۞ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާ ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ! ۞ يُبَيِّن لَّنَا = އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް. ۞ مَا لَوْنُهَا = އޭގެކުލަ ކޮބައިކަން. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّهُۥ يَقُولُ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ۞ إِنَّهَا بَقَرَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އަންހެން ގެރިއެކެވެ. (އަންހެން ގެރިއެކެވެ.) ۞ صَفْرَآءُ = ރީނދޫކުލައިގެ. / ރީނދޫކުލައިގެ. ۞ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا = އޭގެކުލަ ގަދަ. ۞ تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾ = ބަލާމީހުން ހިތްގައި ދެއްވާތުން އުފާކުރުވާ. ۞ قَالُواْ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ۞ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء ކޮށް ދަންނަވާދެއްވާށެވެ! ۞ يُبَيِّن لَّنَا = އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް بَيَان ކޮށްދެއްވުމަށް. ۞ مَا هِىَ = އެއީ ކޮންއެއްޗެއްކަން / ކޮންގެރިއެއްކަން. ۞ إِنَّ ٱلْبَقَرَ = ހަމަކަށަވަރުން ގެރި. ۞ تَشَٰبَهَ عَلَيْنَا = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވައްތަރުވެއްޖެއެވެ. ۞ وَإِنَّآ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން. ۞ إِن شَآءَ ٱللَّهُ = اللّٰه އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ. ۞ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަކީ މަގުދައްކަވާ ލިބިގެން ބައެކެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّهُۥ يَقُولُ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ۞ إِنَّهَا بَقَرَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އަންހެން ގެރިއެކެވެ. ۞ لَّا ذَلُولٌ = ނިކަމެތިނުވާ. / ނިކަމެތިކޮށްނުލާ. ۞ تُثِيرُ ٱلْأَرْضَ = ބިން ހަރަކާތްކޮށް ދަނޑުގައި ބިން ވަށާ. (ދަނޑުގައި ބިން ވަށާ ނުކުރާ) ۞ وَلَا تَسْقِى ٱلْحَرْثَ = އަދި ދަނޑުބިމަށް ފެންނުދޭ. / (ދަނޑުބިމަށް ފެން ނުދޭ.) ۞ مُسَلَّمَةٌ = (عَيْبُ ތަކުން) ސަލާމަތްވެފައިވާ. ۞ لَّا شِيَةَ فِيهَا = އޭގައި އެއްވެސް ކުލައެއް / ތިކެއް ނެތް. ۞ قَالُواْ ٱلْـَٰٔنَ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. މިހާރު. ۞ جِئْتَ

بِٱلْحَقِّ = ކަލޭގެފާނު حقّ ގެންނަވައިފިއުމެވެ. / ސާފުކޮށް بيان ކޮށްދެއްވައިފިއުމެވެ.۞ فَذَبَحُوهَا = ފަހެ އެމީހުން އެގެރި ކަތިލައިފިއުމެވެ.۞ وَمَا كَادُوا = އަދި އެމީހުން ގާތްވެސް ނުވެއެވެ. يَفْعَلُونَ (٧١) = އެމީހުން އެކަންކުރާނޭކަށް.۞ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا = އަދި ކަލޭމެން މީހަކު މަރާލިހިނދު.۞ فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަމާއި މެދު ދެބަސްވެ އަރައިރުންވީމުއެވެ.۞ وَاللَّهُ مُخْرِجٌ = އަދި الله އީ ނެރުއްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.۞ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ (٧٢) = ކަލޭމެން ވަންހަނާ ކުރާ ކަމެއް ގެ ތެރެއިން ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٨) އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އެގެރިއަކީ ކޮންގެރިއެއްތޯ އަޅުގަޑުމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ކަލޭގެފާނު އަޅުގަޑުމެންނަށްޓަކައި ދަންނަވައި ދުޢާ ބައްލަވާދެއްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެގެރިއަކީ ދުވަސްވީ މުސްކުޅިވެފައިވާ ގެރިއެއްނޫނެވެ. އަދި بِكْر ނުވަތަ ކުދިގެރިއެއްވެސް ނޫނެވެ. އެދެމެދުގެ މެދުމިން ގެރިއެކެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންނަށް أمر ކުރައްވާކަންތައް ކަލޭމެން ކުރާށެވެ!

(٦٩) އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އެގެރީގެ ކުލަ ކޮބައިކަން އަޅުގަޑުމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ކަލޭގެފާނު އަޅުގަޑުމެންނަށްޓަކައި ދަންނަވާ دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެގެރިއަކީ ރީނދޫކުލައިގެ ގެރިއެކެވެ. އަދި ބަލާމީހުންގެ ހިތްތަކަށް އުފާވެރިކަން ލިބިދޭ ރީތި ގެރިއެކެވެ.

(٧٠) އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އެގެރިއަކީ ކޮންގެރިއެއްކަން އަޅުގަޑުމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ކަލޭގެފާނު އަޅުގަޑުމެންނަށްޓަކައި ދަންނަވާ دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ސިފަތަކާ ގެރިއެއް އަޅުގަޑުމެންނަށް ޝައްކުވެއްޖެއެވެ. އަދި الله އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަޑުމެންނަކީ މަގު ކަށަވަރު ތެދުމަގު ލިބޭން ބައެއްކަމުގައިވާނެއެވެ.

(٧١) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. އެގެރިއަކީ ދަނޑުގައި ހަރަދަނޑު ބިންހިއްކުމުގައި ދިރުމަށް ނުކޮށްދޭ ގެރިއެއްނޫނެވެ. އަދި ދަނޑަށް ފެންދިނުމަށް ފެންދާން ގެންދެވޭ ގެރިއެއްވެސް ނޫނެވެ. އެގޮތަށް އެންމެހައި ދުލަ އަދި عَيْب ނެތް ސަލާމަތް ލޮލެއްގެ ގެރިއެކެވެ. އޭގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް އަދި ދުލުތަކާއިގެ ތަންކޮޅެއް ނުވާނެއެވެ. (ސިފަ ގަދަރީނދޫކުލައިގެ ގެރިއެކެވެ.) އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. ކަލޭގެފާނު މިހާރު حقّ ތެދުގޮތް އެގެރި ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފިއުމެވެ. ދެން ފަހެ އެމީހުން އެގެރި ކަތިލައިފިއުމެވެ. އަދި އެމީހުން އެކަން ކުރުމަށް ގާތްވެސް ނުވެއެވެ. (އެބައި އެމީހުން އޭގެ ކަތިލި ކަތިލާމިކަން ނޫނެވެ. ނުކަތިލައިވާތީ އެވަރު ސުވާލުކޮށް ދެން އެހެންގޮތަކުން ނުލިބިގެން ކަތިލިއެވެ.)

(٧٢) އޭ بَنِي إِسْرَائِيل އެވެ.! ހަނދުމަކުރާށެވެ.! ކަލޭމެންގެ މީހަކު މަރާލިހިނދުން ކަލޭމެންގެ މެދުގައި އެމީހާ މެރީ ކާކުކަމާމެދު އަރައިރުންވެ ޚިލާފުވިއެވެ. އަދި الله އީ ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރާކަމެއް ނެރުއްވާ ފާޅުކުރައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.

فَقُلْنَا ٱضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذَٰلِكَ يُحْىِ ٱللَّهُ ٱلْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَهِىَ كَٱلْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ۚ وَإِنَّ مِنَ ٱلْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ ٱلْأَنْهَٰرُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ ٱلْمَآءُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ ۞ أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُوا۟ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

ތަރުޖަމާ

فَقُلْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحی ކުރެއްވީމެވެ.۞ ٱضْرِبُوهُ ކަލޭމެން އޭނާގެ ގައިގާ (މަރުވީމީހާގެ ގައިގާ) ޖަހާށެވެ.!۞ بِبَعْضِهَا = އޭގެ ކޮންމެވެސް ބަޔަކުން (އެގެރީގެ ކޮންމެވެސްބަޔަކުން)۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން (އެބަހީ އެމީހާގެ ގައިގާ އެގެރީގެ ކޮންމެވެސް ގުނަވަނަކުން ޖެހީމާ އޭނާ ދިރިގެން ތެދުވިފަދައިން.)۞ يُحْىِ ٱللَّهُ ٱلْمَوْتَىٰ = މަރުވެފައިވާތަކެތި اللّه تعالى ދިރުއްވަވައެވެ. / ދިރުއްވާނެއެވެ.۞ وَيُرِيكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދައްކަވައެވެ.۞ ءَايَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް.۞ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ = ކަލޭމެން ވިސްނާ ފިކުރު ކުރުމަށްޓަކައި.۞ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم = ދެން ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް ގާވެ ހަރުވެއްޖެއެވެ.۞ مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އެއަށްފަހުން.۞ فَهِىَ كَٱلْحِجَارَةِ = ފަހެ އެތަކެތި (އެހިތްތައް) ހިލަފަދައެވެ.۞ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً = ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ހަރުކަށިވެއެވެ.۞ وَإِنَّ مِنَ ٱلْحِجَارَةِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހިލައިގެތެރޭގައި ވެއެވެ.۞ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ = އެ ފަޅައިގެންގޮސް އެއިން ނުކުންނަ ހިލަ.۞ ٱلْأَنْهَٰرُ = ކޯރުތައް. / ނާރުތައް.۞ وَإِنَّ مِنْهَا = އަދި ހިލައިގެތެރެއިން ވެއެވެ.۞ لَمَا يَشَّقَّقُ = ހަމަކަށަވަރުން ކުދިކުދިވާ ހިލަ.۞ فَيَخْرُجُ مِنْهُ = ދެން އެއިން ނުކުންނަ.۞ ٱلْمَآءُ = ފެން.۞ وَإِنَّ مِنْهَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހިލައިގެތެރެއިން ވެއެވެ.۞ لَمَا يَهْبِطُ = ކަނޑައިގެން ތިރިއަށް ވެއްޓޭ ހިލަ. / ވެއްޓޭހިލަ.۞ مِنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ = اللّه އަށް ބިރުވެތިވުމުން.۞ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ = އަދި غَافِلُ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ކަމުގައި اللّه ނުވެއެވެ.۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ = ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކާމެދުން.۞ أَفَتَطْمَعُونَ = (އެ مؤمن ންނޭވެ.!) ކަލޭމެން ފަހެ އުންމީދުކުރަނީތޯއެވެ؟۞ أَن يُؤْمِنُوا۟ لَكُمْ = އެމީހުން (އެބަހީ بَنِي إسْرَائيل ގެ يهودى ން) ކަލޭމެންނަށް އީމާންވުމަށް. (އެމީހުން ކަލޭމެން ތެދުކުރުމަށް.)۞ وَقَدْ كَانَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވިއެވެ.۞ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ އެއްބަޔަކު. (އެއި عَالِمُ ން)۞ يَسْمَعُونَ = އަޑުއަހަމުންދައި.۞ كَلَٰمَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ބަސްފުޅު. (اللّه ބާވައިލެއްވި توراة ގެ)۞ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ = ދެން އެމީހުން (އެމީހުންގެ عَالِمُ ން) އެބަސްތައް ބަދަލުކުރިއެވެ.۞ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ = އެމީހުންނަށް ތަހުގީގުކޮށް

އެބަސްފުޅު ވިސްނާ ދޫކޮށްލުމަށްފަހުން.۞ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ = އެމީހުން ދަންނައިތިއްބާ حال . (އެއީ ކުށްކަން ދަންނައިތި حال)

ﷺﷺ إِجْمَالِي މާނަ ﷺﷺ

(٧٣) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭމެން އޭނާގައި (އެބަހީ އެމަރުވެފައިވާމީހާގެ ގައިގަ) އޭގެ އެބަހީ އެގެރިގެ ކޮންމެވެސް ބައެއްކަން ޖަހާށެވެ.! (ދެން އެމީހުން އެގެރި ކަތިލައި އޭގެރިގެ ކޮންމެވެސް ތަނަކުން ޖަހައިލިއިރުން ނުވަތަ ބޮނޑިބުރިން ނުވަތަ ދަލުން... والله أعلم މަރުވެފައި އޮތްމީހާގެ ގައިގާ ޖަހައިލީމުން އެމީހާ ދިރިގެން ތެދުވެ އެމީހާ މަރައިލިމީހާގެ خبر ދިނުމައި އަލުންވެސް އިހުތިޔާރަށް މަރުވީއެވެ. ދެން الله އެ އަންގަވަނީ) މަރުވެފައިވާމީހުން الله تعالى (قيامة ދުވަހު) ދިރުއްވާނީ އެފަދައިންނެވެ. ދެން ކަލޭމެން ބުއްދިކޮށް ވިސްނާ فِكر ކުރުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ (އެއްކަލަ މަރުވެފައިވާމީހުން ދިރުއްވައިދެއްވުމުގެ قدرة ތިމަންރަސްކަލާނގެ) دليل ތަކާއި ހެކިތައް ކަލޭމެނަށް އެކަލާނގެ ދައްކަވައެވެ.

(٧٤) ދެން އެއަށްފަހު (އެބަހީ އެހާބޮޑު مُعْجِزَة ދެއްކެވުމަށްފަހު) ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް ހަރުވެ ގާފަދަވެއްޖެއެވެ. އެހިތްތައް ހިލަފަދައެވެ. ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ހަރުކަށިވެއްޖެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހިލައިގެތެރޭގައިވެސް ހިލަގަނޑު ފަޅައިގެން ކޯރުތައް ބޭރުވާ ހިލަވެސް ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭގެތެރޭގައި ފަޅައިގެން ފެންނުކުންނަ ހިލަވެސް ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭގެތެރޭގައި الله އަށް ބިރުވެތިވެ ވެއްޓޭ ހިލަވެސް ވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކާމެދު غَافِلُ ވެ ހުންނެވި ކަލާނގެއެއް الله ނުވެއެވެ.

(٧٥) (އޭ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަދި މުއުމިނުންނޭ مؤمن ންނޭވެ.!) ކަލޭމެން ފަހެ އެމީހުން (އެބަހީ بَنِي إسْرَائيل ގެ يهودى ން) ކަލޭމެންނާ ތެދުކޮށް އީމާންވާނެކަމަށް އުންމީދު(ދެބައިމީހުން އެކަށޭނަކަމުގައި) ކަލޭމެން ދަހިވެތިވަނީހެއްޔެވެ؟ (އެކަމަކު އެމީހުންގެ ކަންހުރިގޮތް ނިކަން ދެނެގަންނާށެވެ.!) ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އެއްބައިމީހުން الله ގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހަމުންދިޔައެވެ. (اللّه ބާވައިލެއްވި تورات ގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހަމުންދިޔައެވެ.) ދެން އެމީހުންނަށް އެބަސްފުޅު ރަނގަޅަށް ވިސްނި ދެނެގަތުމަށްފަހު އެބަސްފުޅު އެމީހުން ބަދަލުކުރި ހަމަކަށަވަރުން ބަދަލުކުރަމުންދިޔައެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ ބައެއް عَالِمُ ންނެވެ.) އެމީހުން އެކަން އެނގޭހާ އެއީ ކުށްކަމާ ބޭނުންވާގޮތަކަށް ބަދަލުކުރިއެވެ. (މިފަދަބައެއް ކަލޭމެންނާ ތެދުކޮށް އީމާންވާނެހެއްޔެވެ؟)

ﷺﷺﷺ

وَإِذَا لَقُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوٓا۟ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُم بِهِۦ عِندَ رَبِّكُمْ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّآ أَمَانِىَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ ٱلْكِتَٰبَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ لِيَشْتَرُوا۟ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَالُوا۟ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ ٱللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ عَهْدَهُۥٓ ۖ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

މުފްރަދާ

وَإِذَا لَقُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބައްދަލުވެއްޖެއިރު. ❁ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = (محمّد ގެ ނަބީކަމަށް) އީމާންވެގެންވާމީހުންނާ. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. / يهودى ނުގެ މީހުން ބުނެއެވެ. ❁ ءَامَنَّا = އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ❁ وَإِذَا خَلَا = އަދި ހުސްވެއްޖެއިރު / އެބައި އެކަނިވެއްޖެއިރު. ❁ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ = އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އެބައި އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނެއެވެ.) ❁ أَتُحَدِّثُونَهُم = ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް (އެބައި އީމާންވީމީހުންނަށް) ކިޔައިދެނީހެއްޔެވެ. ❁ بِمَا فَتَحَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ = (محمّد ގެ ނަބީކަމުގެ ސިފަތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ) اللّٰه تعالى ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާފައިވާ ތަކެތި. (توراة ގައިވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފަތައް) ❁ لِيُحَآجُّوكُم بِهِۦ = އޭގެ ސަބަބުން އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ދެކޮޅަށް حُجَّة قائم ކުރުމަށް. ❁ عِندَ رَبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حَضْرَة ގައި. ❁ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން އެއްޗެއް ނުވިސްނެނީހެއްޔެވެ؟ (ބުއްދިނުލަނީހެއްޔެވެ؟) ❁ أَوَلَا يَعْلَمُونَ = އެމީހުންނަށް ފަހެ ނޭނގޭބާވައެވެ. ❁ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ދެނެވޮޑިގެންވާކަން. / ދަންނަވޮޑިގެންވާކަން. ❁ مَا يُسِرُّونَ = އެމީހުން ސިއްރުކުރާކަންތައް. ❁ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ = އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާކަންތައްތައް. ❁ وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ = އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެބައި يهودى ންގެ ތެރޭގައި ލިޔެކިޔުން ނޭނގޭމީހުން ވެއެވެ. ❁ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْكِتَٰبَ = އެމީހުންނަށް ފޮތް ނޭނގެއެވެ. / ފޮތުގައިވާއެއްޗެއް ނޭނގެއެވެ. ❁ إِلَّآ أَمَانِىَّ = ހަމައެކަނި أُمِّيْد ތަކެއްމެނުވީ. އެއީ އުފެދިފައިވާ. ❁ وَإِنْ هُمْ = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ = ހަމައެކަނި ހީކުރާ ކަމުގައިމެނުވީ.

❁ فَوَيْلٌ = ފަހެ وَيْلُ އެވެ. / ނަރަކައިގެވަޅު عَذَاب ހުށްޓެވެ. ❁ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް ލިޔާމީހުންނަށް. ❁ بِأَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކުން. ❁ ثُمَّ يَقُولُونَ = ދެން އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ هَٰذَا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = މިއީ اللّٰه ގެ حضرة ންނެވެ. / އެބައި މިއީ اللّٰه ގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވި ފޮތެވެ. ❁ لِيَشْتَرُوا۟ بِهِۦ = އޭގެން އެމީހުން ގަތުމަށް. (އޭގެ ބަދަލުގައި ހޯދުމަށް.) ❁ ثَمَنًا قَلِيلًا = ކުޑަ އަގެއް. / ދުނިޔޭގެ ކުޑަ އަގުހުރި ތަކެތި. ❁ فَوَيْلٌ لَّهُم = ފަހެ އެމީހުންނަށް ގަދަ عَذَاب ހުށްޓެވެ. ❁ مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކުން ލިޔުނުކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ وَوَيْلٌ لَّهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ގަދަ عَذَاب ހުށްޓެވެ. ❁ مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ = އެމީހުން ކުރިއަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން. ❁ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ =

އަހުރެމެންނަކީ (ނަރަކައިގެ) އަލިފާން ނުޖެހޭނެއެވެ. ❁ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَةً = ކަނޑައެޅި عَدَدُ ވެގެންވާ (މަދު) ދުވަސްކޮޅަކުގެން މެނުވީ. ❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ❁ أَتَّخَذْتُمْ = ކަލޭމެން ހިފީހެއްޔެވެ. (އެގޮތަށް ޖެހުމެއްގެ ޔަޤީންކަމެއް.) ❁ عِندَ ٱللَّهِ عَهْدًا = الله ގެ حضرة ން (އެކަމުގެ މައްޗަށް) عَهْدُ ކަލޭމެން ހިފީމުއެވެ. ❁ فَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ = ފަހެ އެހެންވެއްޖެނަމަ الله خِلاَفُ ވެވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ. ❁ عَهْدَهُۥ = އެކަލާނގެ އަހުދުގެ عَهْدُ އަށް. ❁ أَمْ تَقُولُونَ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ބުނަނީހެއްޔެވެ؟ عَلَى ٱللَّهِ = الله ގެ މައްޗަށް. ❁ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ = ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭކަމެއް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٦) އަދި އެމީހުން - އެބަހީ يهودى ން - (محمّد ގެފާނަށް އީމާންވެގެންވާމީހުންނާ) ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ އެމީހުންގެތެރެ މި يهودى ން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެންވެސް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ދެން މި يهودى ން އެމީހުންނަކަށް އެކަށް يهودى ން ނުބާއެކު (އެއްބަނޑުބަރީންނާ) އެކަނިވެއްޖެއްޔާ އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްކަށް ބުނާނެއެވެ. (مؤمن ންނާ ބައްދަލުވާން ވާހަކަދެއްކި މީހުންނަށް އަނެއްމީހުން ބުނާނެއެވެ.) ކަލޭމެންނަށް الله تعالى ހާމަކޮށްދެއްވާފައިވާކަމެއް (އެބަހީ توراة ގައި ހާމަކޮށްދެއްވާފައިވާ محمّد ގެފާނުގެ ސިފަތަކާއި އެކަލޭގެފާނުގެ خبرތައް) ކަލޭމެން އެ مؤمن ންނަށް ކިޔައިދީގެން ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ ފާޅުކޮށްދީ) ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حُجَة قائم ކޮށް دليل ދައްކާނީއެވެ. (އެކަން ކަލޭމެން ދަންނަވާނީއެވެ.) ކަލޭމެން ފަހެ އެއްވެސްކަހަލަ فِكْرُ ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ހެޔޮވިސްނުމަކާއި الله تعالى އެއަށްދޭވަނީ

(٧٧) އެމީހުން ސިއްރުކުރާ ތަކެއްޗާއި އަދި ފާޅުކުރާތަކެއްޗިވެސް الله تعالى ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އެމީހުންނަށް ފަހެ ނޭނގޭބާވައެވެ.

(٧٨) އަދި އެ يهودى ންގެތެރޭގައިވެސް أُمِّيُّ ން ވެއެވެ. އެބަހީ ލިޔުންކިޔުން ނޭނގޭ މީހުންވެއެވެ. އެމީހުންނަކީ أَمِّيدُ ތަކާއި އޮޅުންބޮޅުންތަކެއްގެންގުޅޭ އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. (އެމީހުންނަށް حقّ ވެގެންވާ ކަންތައް الله ގެ حضرة ން ލިބޭނޭކަމަށް أمّيد ކުރާ ބައެކެވެ.) އެމީހުންނަކީ ހަމަ ހިތުހުރާބަޔަކަށްވުރެއް ގެންގުޅޭމީހުންނެވެ.

(٧٩) ފަހެ ތިމާމެންގެ އަތްތަކުން ފޮތްލިޔުއްވައި މިއީ الله ގެ حضرة ން ބާވައިލައްވާ ފޮތެކޭ ބުނާމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ ގަދަ عَذَاب ހުށްޓެވެ. (އެގޮތަށް މީހުންވެސް އެ يهودى ންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ.) އެމީހުން އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރަނީ ކުޑަކަމަކަށް އަގުހުރި ކުޑަމުއްދަތެއްގެ ފައިދާތަކަކަށްޓަކައި (ދުނިޔޭގެ ކުޑަކުޑަ ފައިދާތަކަކަށްޓަކައި الله ގެ ފޮތް ބަދަލުކޮށް حكم ތަކެއް ބޭލުމަށެވެ.) ފަހެ އެމީހުންގެ އަތްތަކުން އެލިޔުނު ތަކެއްޗިގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް وَيْلُ ހުށްޓެވެ. އަދި އެމީހުން އެ ހޯދާކަމުގެ ފައިދާގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ ގަދަ عَذَاب ހުށްޓެވެ.

(٨٠) އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ކަނޑައެޅި عَدَدُ ވެގެންވާ ކުޑަދުވަސްކޮޅަކުގެން މެނުވީ އަހުރެމެން ގައިގާ އަލިފާން ނުޖެހޭނެއެވެ. (އެއީ އަހުރެމެން ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރި މުއްދަތެވެ. އެއީ ސާޅީސް ދުވަހެވެ. ދެން އެނިމުނީއެވެ.) އޭ رَسُول الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަކަމުގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން الله ގެ حضرة ގައި عَهْدُ އެއްކޮށް އެގޮތުގެ ޖެހުމެއްގެ ޔަޤީންކަމެއް ހިފީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެހެންކަމަށްވާނަމަ الله تعالى އެކަލާނގެ عهد އާއި خلاف ވެ ވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ. ނުވަތަ ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭ ކަންތައް الله تعالى ގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން ބުނަނީހެއްޔެވެ؟

بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَٰطَتْ بِهِۦ خَطِيٓـَٔتُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَقُولُوا۟ لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

ލުޣަތު

بَلَىٰ = އާއެކެވެ. (އެމީހުން الله ގެ ވަޢުދާއި ޚިލާފުވެރިވެއެވެ.)۞ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً = ނުބައިކަމެއްކޮށްފިމީހާ / ނުބައި ކަންތައްތަކުރިމާ.۞ وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيٓـَٔتُهُۥ = އަދި އޭނާގެ އެނުބައިކަންތައް އިހާތަކޮށް އޭނާ ވަށާލައިފި.۞ فَأُولَٰٓئِكَ = ދެން އެފަދަމީހުންނީ.۞ أَصْحَابُ النَّارِ = ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨١﴾ = އެމީހުން ދާއިމީބާވޭ ހަމަ އުޅޭނެއެވެ.۞ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވެއްޖެމީހުން.۞ وَعَمِلُوا۟ الصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ أُولَٰٓئِكَ = ދެން އެފަދަމީހުންނީ.۞ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ = ސުވަރުގެގެ އެކުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٨٢﴾ = އެމީހުން ދާއިމީބާވޭ ހަމަ އުޅޭނެއެވެ.۞ وَإِذْ أَخَذْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިފެވީމެވެ.۞ مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنِى إِسْرَائِيل ންގެ عَهْد ކަލަވަރު.۞ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ = الله ނޫން ފަރާތަކަށް ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރާށެވެ.۞ وَبِالْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا = އަދި މައިންބަފައިންނަށް إِحْسَان ތެރިވާށެވެ.!۞ وَذِى الْقُرْبَىٰ = އަދި ގާތްތިމާގެ 1 މީހުންނަށާއި.۞ وَالْيَتَٰمَىٰ وَالْمَسَٰكِينِ = އަދި يَتِيْمُ ންނަށާއި މިސްކީނުންނަށާ.۞ وَقُولُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ބުނާށެވެ.! ۞ لِلنَّاسِ حُسْنًا = މީސްތަކުންނަށް ރަނގަޅުބަސް.۞ وَأَقِيمُوا۟ الصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ.!۞ وَءَاتُوا۟ الزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ.!۞ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ = ދެން ކަލޭމެން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއެވެ.۞ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ މަދުބައެއް ފިޔަވައި.۞ وَأَنتُم مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ = ކަލޭމެން ދުރުހެލިވާ حال.۞ وَإِذْ أَخَذْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިފެވީމެވެ.۞ مِيثَٰقَكُمْ = ކަލޭމެންގެ عَهْدُ ކަލަވަރު.۞ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ =

ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ލޭއިނުއޮހޮރުވާށެވެ.! (އެބަހީ ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ ލޭއި ނުއޮހޮރުވާށެވެ.!)۞ وَلَا

تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެން نفس ތަކެއް ނުނެރޭށެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއް ނުނެރޭށެވެ.! ۞

مِّن دِيَـٰرِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގޭތެރި ގެދޮރުން.۞ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ = ދެން ކަލޭމެން إقْرَار ވެ އެއްބަސްވީމުއެވެ.۞

وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ = ކަލޭމެން ހެކިވެގެންވާ حال. / ނުވަތަ حَاضِر ވެގެންވާ حال ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨١) ހައެކެވެ.! (އެމީހުން الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދަނީއެވެ.) ނުބައިކަންތަކެއްކުރާމީހާ އަދި އޭނާގެ ކުށާއި ނުބައި އޭނާ ވަށާލައިފިމީހުން ދަންނާށެވެ.! އެމީހުންނަކީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ އެތާގައެވެ.

(٨٢) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން ދަންނާށެވެ.! އެމީހުންނަކީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ އެތާގައެވެ.

(٨٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بَنِي إسْرَائِيل ންގެކިބައިން عَهْد ކަށަވަރު ހިފެއްވިހިނދު (ހަނދާންކޮށް ބަލާށެވެ.!) އެ عَهْد ކަށަވަރަކީ: ކަލޭމެން اللّه އަށްމެނުވީ އަޅުކަން ނުކުރާށެވެ.! އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި يَتِيم ންނަށާއި އަދި مِسْكِيْنُ ންނަށް إحْسَان ތެރިވާށެވެ.! އަދި މީސްތަކުންނަށް ކަލޭމެން ރަނގަޅު ބަސްބުނާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قَائم ކުރާށެވެ.! އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ.! (މިކަންކަމުގެ މައްޗަށް عَهْد ކަށަވަރު ހިފެއްވީމުއެވެ.) ދެން ކަލޭމެންކުރެ މަދުބައެއްކުދިންމެނުވީ އެކަމަށް ފުރަގަސްދީފީމުއެވެ. އެއީ އެކަމުން ކަލޭމެން ދުރުވެގަންނަ حال ގައެވެ.

(٨٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ (بَنِى إسْرائيل ންގެ) ކިބައިން عَهْد ކަށަވަރު ހިފެއްވިހިނދު (ހަނދާންކޮށްބަލާށެވެ.!) އެއީ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ލޭއި ނުއޮހޮރުވުމާއި އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ގޭތެރިގެދޮރުތަކުން ނުނެރުމަށެވެ. އެބަހީ ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ލޭއި ނުއޮހޮރުވުމާއި އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ގޭތެރިގެދޮރުން ނުނެރުމަށެވެ. ދެން ކަލޭމެން ހަމަގައިން ހެކިވެތިބެ އެކަމަށް إقْرار ވެ އެއްބަސްވީމުއެވެ.

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَٰرِهِمْ تَظَٰهَرُونَ عَلَيْهِم بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَٰرَىٰ تُفَٰدُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۚ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْىٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ بِٱلرُّسُلِ ۖ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَيَّدْنَٰهُ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ ۗ أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُكُمُ ٱسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

ތަރުޖަމާ

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ = ދެން އާ ތިޔަބައިމީހުންނަކީ.!۞ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް މަރަނީއެވެ. (އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއް މަރަނީއެވެ.)۞ وَتُخْرِجُونَ = އަދި ކަލޭމެން ނެރެނީއެވެ.۞ فَرِيقًا مِّنكُم = ކަލޭމެންކުރެ އެއް جماعة އެއް / އެއްޖަމާޢަތެއް.۞ مِّن دِيَٰرِهِمْ = އެމީހުންގެ ގޭދޮރު ގެތަކުން.۞ تَظَٰهَرُونَ عَلَيْهِم = ކަލޭމެން އެމީހުންގެމައްޗަށް އެހީވެ ވާދަވެރިވަނީއެވެ. (ގޮވައިގެންދޫކުރުން ނުބައިކަން.)۞ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ = ފާފަވެރިކަމާއި عَدَاوة ތެރިވެގެންނެވެ.۞ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَٰرَىٰ = އަދި ކަލޭމެންގާތަށް ހަތިޔާރުލީހުން ދެކޮޅުގައި ފާފައިޖެހިއްޖެ.۞ تُفَٰدُوهُمْ = ކަލޭމެން އެމީހުން އަތުން فِدْيَة ނަގަނީއެވެ.۞ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ = އަދި އެކަން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حَرَام ވެގެންވެއެވެ.۞ إِخْرَاجُهُمْ = އެމީހުން (ގެދޮރުތަކުން) ނެރުން.۞ أَفَتُؤْمِنُونَ = އެބަހީ ކަލޭމެން އިމާންވަނީހެއްތޯ؟۞ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގެ އެއްބަޔަކަށް.۞ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ = އަދި ފޮތުގެ އަނެއްބަޔަކަށް ކަލޭމެން ކާފިރުވަނީހެއްތޯ؟۞ فَمَا جَزَآءُ = ފަހެ جَزَاء ނުވެއެވެ.۞ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ = އެކަމެއް ކުރާމީހުންގެ.۞ مِنكُمْ = ކަލޭމެން = ކުރެން.۞ إِلَّا خِزْىٌ = ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި ހަލާކުވެ ނިކަމެތިވުން.۞ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حَيَاة ގައެވެ.۞ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = އަދި قِيَامة ދުވަހުން.۞ يُرَدُّونَ = އެމީހުން ރައްދުކުރެވޭހުށްޓެވެ.!۞ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ = އެންމެ ގަދަ عَذَاب އަށް.۞ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ = އަދި اللَّه އީ غَافِل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކުން.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނީ.۞ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حَيَاة ގަތްބައެވެ. ދުނިޔޭގެ حَيَاة ދީގެން.۞ بِٱلْءَاخِرَةِ = آخرة ދީގެން.۞ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ = ފަހެ އެމީހުންގެކިބައިން ލުއިކުރެވޭނޫނެވެ.۞ ٱلْعَذَابُ = عَذَابُ ۞ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ = އަދި نَصْرُ ދެވޭނޫނެވެ.۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا = ޤަސަމެވެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ.۞ مُوسَى = އަދި مُوسَى عليه السّلام އަށް.۞ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް (تَوراة)۞ وَقَفَّيْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ.۞ بِٱلرُّسُلِ = އަދި ރަސޫލުން ފޮނުއްވީމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީ رَسُوْل ބޭކަލުން ފޮނުއްވި تَبَعَ ކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އެ شريعة ގެމައްޗަށް

ގެންނެވީމެވެ.)☸ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ = އަދި مَرْيَم ގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އަށް ބަޔާންތަކުގެ ދެއްވީމެވެ.☸ ٱلْبَيِّنَٰتِ = دليل ތައް / އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ نبى ކަން ސާބިތުކުރުމަށް دليل ކުރާ مُعْجِزَة ތަކެވެ.☸ وَأَيَّدْنَٰهُ = އަދި ބަޔާންތަކުގެ އެކަލޭގެފާނު ގަދަކުރެއްވީމެވެ.☸ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ = رُوْحُ الْقُدُس ގެ ތެރެއިން ގަދަކުރެއްވުމައި (އެއީ جِبْرِيل عليه السّلام އެވެ.)☸ أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌۢ = ފަހެ ކޮންމެ ކަލޭމެންގެ ގާތަށް رَسُوْل ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވި ކޮންމެހިނދަކު ކަމެއްގައިހެއްދެވީތޯ؟ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُكُمُ = ކަލޭމެންގެ نَفْسُ ތަކާ ނޭދޭ ކަންކަމާއިގެން.☸ ٱسْتَكْبَرْتُمْ = ކަލޭމެން كِبُرُ ވެރިވެ، ބޮޑާވީ.☸ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެއް ބައެއް ބޭކަލުން ދޮގުކުރީމެވެ.☸ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެއް ބައެއް ބޭކަލުން މަރާހަދައީމެވެ. ☸

إجْمَالِي މާނަ

(٨٥) އޭ މިޢުބަދުންނޭވެ! ދެން ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއް މަރައި އަދި ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު އެމީހުންގެ ގެދޮރުން ނެރެ ހަދައީމެވެ. ފާފައިގައި އަދި عَدَاوة ގޮތުގައި ދެކޮޅުހަދައިގެން ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް އެކަމުގައި ވާރިވެ ދުރުވީމެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ގައިން أَسِيْرُ ކަމުގައި އެބޭކަލުން ގެނުވިއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން އެބޭކަލުންގެ فِدْيَة ހިފައިފީމެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ގެދޮރުން ނެރުމަކީ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ حَرَام ކަމެކެވެ. އަޅެ ދެން ކަލޭމެން ފޮތުގެ އެއްބައެއް إيمان ވެފައި އަނެއްބައެއް ކަލޭމެން ކާފިރުވަނީހެއްތޯ؟ ދެން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެފަދައިން ހަދައިފި މީހުނަށް جَزَاء އެއީ ކަށަވަރު ދުނިޔޭގައި ދެރަނިކަމެތިކަމުގެ ނުވެއެވެ. އަދި قِيامة ދުވަހުން އެންމެގަދަ عَذَاب އަށް އެމީހުން ރައްދުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަމަށް اللّه تعالى غَافِلُ ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(٨٦) ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ آخرة ގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގެ حَيَاة ގަތްބަޔެކެވެ. (آخرة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ނަސީބެއްނެތެވެ.) ދެން އެމީހުންގެ ކިބައިން آخرة ދުވަހުން عَذَاب ލުއިނުވާނެއެވެ. އަދި نصر ލިބޭނޭބަޔަކު ކަމުގައިވެސް އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٨٧) އަދި ހަމަކަށަވަރުން موسى (عليه السّلام) އަށް ބަޔާންތަކުގެ ފޮތް ދެއްވީމެވެ. (توراة ދެއްވީމެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ވަރަށް ގިނަ ބޭކަލުން رَسُول ކަމަށް ބަޔާންތަކުގެ ފޮނުއްވީމެވެ. (توراة ގައިވާ شريعة ގެމަތީގައެވެ.) އަދި مريم ގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އަށް بَيَان ތަކާއި دليل ބަޔާންތަކުގެ ދެއްވީމެވެ. (އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ رَسُول ކަން ސާބިތުކުރުމަށް دليل ކުރާ معجزة ތަކެވެ.) އަދި جبيرل عليه السّلام ގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވައި ގަދަކަން ދެއްވީމެވެ. (އޭ يهودى ންނޭވެ!) ދެން ކަލޭމެންގެ هَوَى نفس ނުރުހޭކަމެއްގެން رَسُول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވި ކޮންމެހިނދަކު ކަލޭމެން ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވާންވީހެއްތޯ؟ ދެން އަދި ކަލޭމެން އެބައިމީހުން އެއްބައެއްބޭކަލުން ދޮގުކޮށް އަނެއްބައެއްބޭކަލުން މަރަންވީހެއްތޯ؟

وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلْفُۢۚ بَل لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَٰبٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُواْ مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِۦۚ فَلَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا ٱشْتَرَوْاْ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦۖ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍۚ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُۥ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْۗ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾

މުފްރަދާތު

وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ قُلُوبُنَا غُلْفٌ = އަހުރެމެންގެ ހިތްތަކަށް އުރަގައި ބަންދުވެފައެވެ. ❁ بَل = (އެހެންނޫނެވެ.) އަދި ހިތްހަރުވެގެންވެ.؟ ❁ لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه އެމީހުންނަށް لَعْنَة ލެއްވީއެވެ. ❁ بِكُفْرِهِمْ = އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ = ފަހެ އެމީހުން އީމާންވަނީ ކުޑަ މަދުންނެވެ. / ނުވަތަ އެމީހުންނަކީ އީމާންވާނީ މަދުބައެކެވެ. ❁ وَلَمَّا جَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ ގާތަށް އައިސް ހިނދުން كِتَٰبٌ = ފޮތެއް مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حَضْرَة ން مُصَدِّقٌ = ތެދުކުރާ حال لِّمَا مَعَهُمْ = އެމީހުންގެ އަތްގައިވާ އެއްޗެ (ފޮތް) وَكَانُواْ مِن قَبْلُ = އަދި މީގެ ކުރީގައި އެމީހުން ވީއެވެ. يَسْتَفْتِحُونَ = فَتَح އަށް އެދޭ ކަލޭގައި (ކާފިރުންނާ އެދޭ ކަލޭގައި) عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ކާފިރުވީ މީހުންގެ މައްޗަށް فَلَمَّا جَآءَهُم = ދެންފަހެ، އެމީހުންގެ ގާތަށް އައިސް ހިނދުން مَّا عَرَفُواْ = އެމީހުންނަށް އެނގިފައިވާ އެއް كَفَرُواْ بِهِۦ = އޭގަން އެމީހުން ކާފިރުވިއެވެ. فَلَعْنَةُ ٱللَّهِ = ފަހެ اللّٰه ގެ لَعْنَة ލެއްވުމެވެ. عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ = ކާފިރުންގެ މައްޗަށް بِئْسَمَا ٱشْتَرَوْاْ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ = ނ އެއްކަލަކަން އެމީހުންގެ نَفْس ތަކެއް ވިއްކައިލި އެއް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ أَن يَكْفُرُواْ = އެއީ އެމީހުން ކާ ފިރުވުމެވެ. ❁ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = اللّٰه ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް. ❁ بَغْيًا = ދަޅަދުވެރިކަމުގެ ގޮތުން. ❁ أَن يُنَزِّلَ ٱللَّهُ = اللّٰه ބާވައިލައްވާކަމަށް ދަރުމަވަންތަކަމުން. ❁ مِن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فَضْل ވަންތަކަމުން. ❁ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް. ❁ مِنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނެވެ. ❁ فَبَآءُو بِغَضَبٍ = ފަހެ އެމީހުން އެނބުރި رُجُوع ވީ ކޯފާއިގެންނެވެ. ❁ عَلَىٰ غَضَبٍ = ކޯފާގެ މައްޗަށް. ❁ وَلِلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފިރުންނަށް ހުރެއެވެ. ❁ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩٠﴾ = ހީނަރުކުރުވާ عَذَاب އެކެވެ. ❁ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ يهودى ންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ) ❁ ءَامِنُواْ = ކަށަވަރުން އީމާންވާށެވެ! ❁ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = اللّٰه ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް. (އެބަހީ محمّد ގެ ނަބިއްޔާއަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް.) ❁ قَالُواْ = އެމީހުން ބުންޏެވެ. / އެބަހީ ޖަވާބުދިނެވެ. ❁ نُؤْمِنُ = އަހުރެމެން އީމާންވަމެވެ. ❁ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا = އަހުރެމެންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް. (އެބަހީ موسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވުނު توراة އަށެވެ.) ❁ وَيَكْفُرُونَ = އަދި

އެމީހުން ކާފަރުވަނީއެވެ.۞ ﴿بِمَا وَرَآءَهُۥ﴾ = އޭގެ ފަހުގެ ތަކެއްޗަށް.۞ ﴿وَهُوَ ٱلْحَقُّ﴾ = ހަމަ އެއީ ހަމަ حقّ އެވެ. އެބަހީ ޤުރުއާނީ قرآن އެއީ ހަމަ حقّ އެވެ.۞ ﴿مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ﴾ = އެމީހުންނާ އެކުގައިވާ (އެބަހީ توراة ތެދުކުރާ حال.۞ ﴿قُلْ﴾ = (އޭ رسول الله އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.!۞ ﴿فَلِمَ تَقْتُلُونَ﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން މަރަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ۞ ﴿أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ﴾ = الله ގެ نَبِي ބޭކަލުން.۞ ﴿مِن قَبْلُ﴾ = މީގެކުރީން.۞ ﴿إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ ﴿٩١﴾ = ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންކަމުގައިވަންޏާ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٨) އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. އަހުރެމެންގެ ހިތްތައް މިވަނީ އެއްޗެއް ނުވިސްނޭނޭ ގޮތަށް ބަންދުވެ އުރަޖެހިފައެވެ. އަދި ޔާއެއްހެއްޔެވެ؟ އެހެންނޫނެވެ.! އެމީހުންގެ ކާފަރުކަމުގެ ސަބަބުން الله އެމީހުންނަށް لَعْنَة ލައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އީމާންވަނީ ދާދި މަދުބިސްވަރަކަށެވެ. / ނުވަތަ އެމީހުންކުރެ އީމާންވަނީ މަދުބައެކެވެ.

(٨٩) އަދި އެމީހުންގެ އަތުގައިވާ ފޮތް (توراة) ތެދުކުރާ حَال الله ގެ حضرة ން އެމީހުންގެ ގާތަށް ފޮތެއް ބާވައިލެއްވިއިރުން އެބަހީ ޤުރުއާން قرآن ބާވައިލެއްވިއިރުން. (އެމީހުން އެފޮތަށް ކާފަރުވިއެވެ.) އަދި އެމީހުންވީ އޭގެކުރިން (އެބަހީ محمّد ގެފާނު رَسُول ކަމުގައި ފޮނުއްވުމުގެކުރިން) ކާފަރުންގެ މައްޗަށް نصر އާއި فتح ލިބުމަށް އެދޭކަމުގައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނަނީވެސް "ތިރީ އަވަހަށް نبيއަކު ފޮނުއްވޭނެއެވެ. ދެން އާދެން އަހުރެމެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހުރެގެން ކޯމުގެ عَاد ގެ މީހުންނާއި إِرَم ގެ މީހުން ދެރަވީ ގޮތަށް ކަލޭމެން މަރާނަމުއެވެ." މިއެވެ. އެމީހުން ހިތްޕި އެ نبي ބޭކަލުބޭފުޅާ ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެމީހުންގެ ދުޝްމަނުން ކަމަށެވެ.

ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ގާތަށް އެބަހީ محمّد ގެފާނު رَسُول ކަމުގައި ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެމީހުންނަށް ހެއްދުވީމާ އެނގި ބައްޔާތްވުމާ ކަސްތައްކަމާ ކާފަރުވިއެވެ. محمّد ގެފާނުގެ رَسُول ކަމަށް ކާފަރުވިއެވެ. ފަހެ ކާފަރުންގެ މައްޗަށް الله ގެ لَعْنَة ހުއްޓެވެ.

(٩٠) އެ އެއްޗަކަށް އެމީހުންގެ نَفْسُ ތަކެއް ވިއްކައިފި އެއީ ނުބައިވެގެންވާއެވެ. އެއީ އެބަހީ: އެމީހުން ދީން އަތުލިޔަ އެމީހުންގެ ނަފުސުތަކަށް ވެދުނު.އަދި އެމީހުން ގަތްއެއްޗަކީ الله އަށް ކާފަރުވުމެވެ. الله ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ކާފަރުވުމެވެ. އެއީ الله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބޭފުޅަކަށް އެކަލާނގެ فَضْلَ ވަންތަކަމުން (وحى) ބާވައިލައްވާތީ ދުލާލުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ނުރުހުމެވެ. (އެމީހުން ހިތްޕި ފަރުޖަކޮށްގެ نَبِي އާ ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެމީހުންގެ ދަރިކަލުންނެއް ނޫނެވެ. يهودى ންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ސިކާ عَرَبِي ންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަތީ يهودى ންގެމީހަކު ނޫޅުމާއި ސަބަބުން އެމީހުން ދުލާލުވެރިވެ އެކަލޭގެފާނަށް حَسَدَ ވެރިވެ ކުރިވެރިވެ އެކަލޭގެފާނު އަތުރަކަށްދީގެން މަސައްކަތްކުރިއެވެ.) ދެންފަހެ އެމީހުން އެނބުރިދިޔައީ ކޯފާގެމައްޗަށް ކޯފާއާއިގެންނެވެ. (އެއީ އެމީހުން ތަގްދީރަށް އަޑުކަންނުދިނުމުގެ ކޯފާއި އަދި محمّد ގެފާނަށް ކާފަރުވުމުގެ ކޯފާއެވެ.) އަދި ކާފަރުންނަށްވަނީ އިހާނާތްތެރިވެގެންވާ عَذَاب އެވެ.

(٩١) އަދި الله ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށޭ އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ محمّد ގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށޭ ބުނެވިއްޖެއްޔާ) އެމީހުން ބުނަނީ އަހުރެމެން އީމާންވަނީ އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށެވެ. (އެބަހީ موسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވި توراة އަށެވެ.) އަދި އޭގެފަހުން ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް އެމީހުން ކާފަރުވަނީއެވެ. އެބަހީ ޤުރުއާނީ قرآن އަށް އެމީހުން ކާފަރުވަނީއެވެ. އެ

قرآن އަޔަ އެކަމަކު ހަމަ حقّ ތެދެވެ. އަދި އެއީ އެދުވަސްވީ އަތްމަތީގައިވާ އެތިވެސް އެބަޔި توراة ވެސް ތެދުކުރާ حال ގަވައިދަށްވާގޮތުގައެވެ. ދޫލެކެވެ. (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! (ކަލޭމެން ދެރަވި ކަލޭމެން އިމާންވާކަމުގައި ކަލޭމެން ބުނާއިރު އެއީ ތެދެއްކަމުގައިވަންޏާ މިގޮތަށްހިނގައި ކަލޭމެން اللّه ދެންނެވި نبي ބޭކަލުން قتل ކުރީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (ކަލޭމެންނަށް އަދުރުވީވެސްވާނީ އެބޭކަލުންނަށް އިމާންވެ އެބޭކަލުންނާ تَبَعَ ވުމަށެވެ. ކަލޭމެންގެބަސް ތެދުނަމަ اللّه ގެ نبي ނާއި رَسُول ނަމަކީ اللّه ގެ أمر ފުޅުތަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާނީ ކީއްވެހެއްޔެވެ؟

ﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚﮛﮚ

۞ وَلَقَدْ جَآءَكُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ ثُمَّ ٱتَّخَذْتُمُ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱسْمَعُوا۟ ۖ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾ قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ ٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ عِندَ ٱللَّهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ ٱلنَّاسِ فَتَمَنَّوُا۟ ٱلْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٩٥﴾

ތަފްސީރު

وَلَقَدْ جَآءَكُم مُّوسَىٰ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގާތަށް موسى عليه السّلام ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ بِٱلْبَيِّنَٰتِ = ބައްޔިނާތުތަކާ دليل އާއިގެން.۞ ثُمَّ ٱتَّخَذْتُمُ = ދެން ކަލޭމެން ހިފައިގަތީއެވެ. إختيار ކުރީއެވެ.۞ ٱلْعِجْلَ = ގެރި.۞ مِنۢ بَعْدِهِۦ = އެކަލޭގެފާނަށްފަހު.۞ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿٩٢﴾ = ކަލޭމެން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ۞ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ = އަދި މިވަންހަޅުވަށްތާގެ ކަލޭމެންގެ عَهْدُ ކަނޑައަޅުއްވީ ހިނދުކޮޅެވެ.۞ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ = އަދި މިވަންހަޅުވަށްތާގެ ކަލޭމެންގެ މަތީގައި އުފުލުއްވީމެވެ.۞ ٱلطُّورَ = طُوْرُ ފަރުބަދަ.۞ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم = ކަލޭމެންނަށް މިވަންހަޅުވަށްތާގެ ދެއްވި ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން ހިފާށެވެ.!۞ بِقُوَّةٍ = ގަދަކަމާ / ބާރުގަދަކަމުން.۞ وَٱسْمَعُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކަންނޭގޭ އަޑުއަހާށެވެ.! (މިވަންހަޅުވަށްތާގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކަންނޭގޭއަހައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.)۞ قَالُوا۟ سَمِعْنَا = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހަރެމެން އަޑުއެހީމެވެ.۞ وَعَصَيْنَا = އަދި އަހަރެމެން ނުކިޔަމަންތެރިވީމެވެ.۞ وَأُشْرِبُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ބުއިމަށްދެވުނެވެ. ލޯބިވެވެ.۞ ٱلْعِجْلَ = ގެރި. (އެބަޔަކު ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ލޯބިވެރިކަން.)۞ بِكُفْرِهِمْ = އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުގެ ސަބަބުން.۞ قُلْ= (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.!۞ بِئْسَمَا = ނުބައިވެގެންވާގޮތް އެއްކަލަވެ. (ނުބައިވެގެންވެއެވެ.)۞ يَأْمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمْ = ކަލޭމެންގެ އިމާންކަން ކަލޭމެނަށް އަމުރުކުރާ ދެ އެއީ.۞ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾ = ކަލޭމެންނަކީ އިމާންވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައިވާނަމަ.۞ قُلْ = (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.!۞ إِن كَانَتْ لَكُمُ =

ކަލޭމެންނަށް ވާކަމުގައިވާނަމަ. ۞ ٱلدَّارُ ٱلْأَخِرَةُ = آخرة ގެ ގޮތަށް ۞ عِندَ ٱللَّهِ خَالِصَةً = الله ގެ حضرة ގައި، خَاصّ ވެގެން. ۞ مِّن دُونِ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންނާއިވަކިވައި. فَتَمَنَّوُاْ ٱلْمَوْتَ = ދެން ކަލޭމެން މަރުއެދޭށެވެ! (އަވަހަށް މަރުވުމަށް އެދޭށެވެ!) ۞ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٩٤﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ. ۞

وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا = އަދި އެމީހުން އެއަށް އަބަދަކު މަރުވުމަށް ދުވަހަކުވެސް ނޭދޭނެއެވެ. ۞ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކުން އިސްކުރިކަންތަކުގެ ސަބަބުން. (ކުރި ގޮތްގޮތުގެ ސަބަބުން.) ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٩٥﴾ = އަނިޔާވެރިންނާއިމެދު. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން موسى عليه السّلام ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއި معجزة ތަކާއިގެން ކަލޭމެންގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު (مِيْقَات އަށް) ވަޑައިގެންނެވުމަށްފަހު ކަލޭމެން އިލާހަކަށްކުރީ ގެރި إختيار ކޮށް އެއަށް އަޅުކަންކުރީމުއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ގައެވެ. (ދަންނަށެވެ.! މިއީ قرآن ބާވައިލެއްވިއިރު މިޒަމާނު يهودى ންގެ ކާބަފައިންގެ عمل ތަކުގެ ގޮތް ދިމުޅުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވު ގޮތްވެސް ގޮތެވެ. والله أعلم)

(٩٣) (އޭ بَنِي إِسْرَائِيل ގެ يهودى ންނެވެ.!) އަދި މިވަންހަކަސްކަމާނދީ ކަލޭމެންގެ ޔަގީން (توراة ގައިވާ ދިވަޔައްކަން عمل ކުރުމަށް - أمر ތަކާއި نهي ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް) عَهْدُ ކަނަވަރު ހިތްޖެހިލިންދު ހަނދާންކުރާށެވެ!. އަދި ކަލޭމެންގެމަތީގައި މިވަންހަކަސްކަމާނދީ طُوْر ފަރުބަދަ އުފުއްލެވީމެވެ. (އަދި ކަލޭމެންނަށް އެންގެވީމެވެ.) މިވަންހަކަސްކަމާނދީ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިމަކާތީގައި ގަދައަށް ހިފާށެވެ. އެބަހީ توراة ގައިވާ ފަދައަކުން ރަނގަޅަށް عمل ކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން މިވަންހަކަސްކަމާނދީ أمر ފުރުމަށް އަހާއި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! (ދެންފަހަ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހައިލީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ނުކިޔަމަންތެރިވީމުއެވެ. (އެބަހީ އަޅުއްތަކާނޭ ކިޔަމަންތެރިވީމުއެވެ. އަދި އިބަރަސްކަމާނދީ أمر ފުރަމަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީމުއެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި عِجْل އަށް - (ގެރިއަށް) އަޅުކަންކުރުމުގެ ލޯބި ވަދެ قرار ވެގެންވިއެވެ. (އެއީ އެއްބަޔައް ކާފިރުވީ ހުށިބައިވެސް ދޮގުޅު އެއްޗިހި ވަދެ ހަމަޖެހިގެންވާ ގޮތަށެވެ.) އެހެން އެވީ އެމީހުންގެ ކާފަރުކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެންގެ إيمان ކަން އުނަމަކަން ކަލޭމެންނަށް ކުރާކަންތައް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ކަލޭމެންނަކީ މުއުމިނުން މީހުންކަމުގައި ވާނަމައެވެ.

(٩٤) (އޭ رَسُول الله އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! آخرة ގެ ގޮތަށް الله ގެ حضرة ގައި އެހެންމީހުން ފިޔަވައި ކަލޭމެން (يهودى ން) ނަށް خاصّ ވެގެންވާނަމަ ދެން ކަލޭމެން އަވަހަށް މަރުވާން އެދޭށެވެ.! ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ (އަވަހަށް އެދޭށެވެ.!)

(٩٥) އަދި އެމީހުންގެ އަތްތަކުން އިސްކުރި ކަންތައްތަކާއި - ކުރި ގޯސްއަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން - ދުވަހަކުވެސް އެމީހުން އެކަމަކަށް ނޭދޭނެއެވެ. މަރުވުމަކަށް ނޭދޭނެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ކަންތައްތައް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ ٱلنَّاسِ عَلَىٰ حَيَوٰةٍ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ ۚ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِۦ مِنَ ٱلْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُۥ نَزَّلَهُۥ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَىٰلَ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ ۖ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ إِلَّا ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوَكُلَّمَا عَٰهَدُوا۟ عَهْدًا نَّبَذَهُۥ فَرِيقٌ مِّنْهُم ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾

މާނަ

وَلَتَجِدَنَّهُمْ = (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެ.٭ أَحْرَصَ النَّاسِ = އެންމެ ހިރުސްވެތި މީސްތަކުންގެ ގޮތުގައެވެ.٭ عَلَىٰ حَيَاةٍ = (ދުނިޔޭގެ) حَيَاة ގެ މައްޗަށް.٭ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا = އަދި شَرِيْك ކުރި މީސްތަކުންނަށްވުރެވެސް (ބޮޑަށް)٭ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ = އޭގެތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް ލޯބިކުރެއެވެ. / އެދެއެވެ.٭ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ = އެއްހާސް އަހަރުގެ عُمُر ވާނަމައެވެ. (އެއްހާސް އަހަރުގެ عُمُر ލިބުނު)٭ وَمَا هُوَ = އަދި އެކަން ނުވެއެވެ. (އެ عُمُر ދިގުކުރެއްވުން ނުވެއެވެ.)٭ بِمُزَحْزِحِهِ = އޭނާ ދުރުކުރާނޭ ކަމެއްގައި.٭ مِنَ الْعَذَابِ = عَذَاب ން.٭ أَنْ يُعَمَّرَ = އެ عُمُر ދިގުކުރެއްވުން.٭ وَاللَّهُ بَصِيرٌ = އަދި اللّه ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.٭ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަންތައްތަކަށް.٭ قُلْ = (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.!٭ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ = جِبْرِيل (عليه السّلام) އަށް عَدُوّ ވެއްޖެމީހާ.٭ فَإِنَّهُ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު - އެބަހީ جِبْرِيل (عليه السّلام).٭ نَزَّلَهُ = އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ އެކަލޭގެފާނެވެ.٭ عَلَىٰ قَلْبِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްމުބާރަކަށް.٭ بِإِذْنِ اللَّهِ = اللّه ގެ ހުއްދައަކުން.٭ مُصَدِّقًا = ތެދުކުރާ ފޮތެއްކަމުގައިވާ حال.٭ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ = އޭގެކުރީގެ ފޮތްތަކަށް. (ކުރީގެ ފޮތްތައް.)٭ وَهُدَىٰ وَبُشْرَىٰ = އަދި ތެދުމަގެއް އަދި އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރެއް.٭ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ = مؤمن ންނަށްޓަކައި.٭ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ = އަދި اللّه އަށް عَدُوّ ވެއްޖެމީހާ.٭ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ = އަދި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށާއި އެކަލާނގެ رَسُول ންނަށާއި.٭ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ = އަދި جِبْرِيل އަށާއި އަދި مِيْكَائيل (عليهما السّلام) އަށާއި.٭ فَإِنَّ اللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ.٭ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ = ކާފަރުންނަށް عَدُوّ އެވެ.٭ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ.٭ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ = بَيَان ވެގެންވާ دليل ތައް (އެއީ ޞަރީޙު قرآن ގައި މިއަންނަ خبر ތަކެވެ. خاصّ ކޮށް يهودى ންނާއިބެހޭ ގިނަ خبر ތަކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިވާ ސިއްރުތަކެވެ.٭ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا = އަދި އެއަށް ކާފަރުނުވެއެވެ. އެހެންމީހަކު ކާފަރު ނުވެއެވެ.٭ إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ = فاسق ން ފިޔަވާ. (اللّه ގެ ޙައްގުން ނުކުތް މީހުންނެވެ)٭

أَوَكُلَّمَا عَـٰهَدُواْ = ހަމައެކަނި އެމީހުން عَهْدُ ވީ ކޮންމެފަހަރަކު ހެއްދެވެ؟۞ عَهْدًا = ކަނޑައެޅިގެން عَهْدُ ވުމަކުން۞ نَّبَذَهُۥ فَرِيقٌ مِّنْهُم = އޭގެތެރެއިން އެއްބަޔަކު އެ عَهْد އެއްލައިލަނީވެ. އުވައިލަނީވެ.۞ بَلْ أَكْثَرُهُمْ = އަދި ކިބައިގެ ގިނަމީހުންނެވެ! އޭގެ ގިނަމީހުން.۞ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ = އީމާނެއް ނުވެއެވެ. / ތަޞްދީޤުނުކުރެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٦) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ދުނިޔަވީ ދިރިއުޅުމަށް ލޯބިވާ އެމީހުން - އެބަޔަކީ يهودى ންނަކީ ދުނިޔާގެ حياة އަށް އެންމެ ހިރުވެރި މީހުންކަމުގައެވެ. އަދި ސިފައި مشرك ންނަށްވުރެވެސް (އެމީހުން ހިރުވެރިކަން ބޮޑެވެ.) އޭގެތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެއްހާސް އަހަރުގެ عُمُرُ ލިބުމަށް ތަމަންނާކުރެއެވެ. އަދި (އެމީހުން އެ އެދޭގޮތަށް) عُمُرُ ދިގުވިޔަސް އެމީހުންގެ ކިބައިން عَذَاب ދުރުކޮށްދޭނެކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކުރާކަންތައްތައް اللّه ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.(އެމީހުންގެ عمل ތަކަށް اللّه ބަލައިވޮޑިގެންވެއެވެ.) (٩٧) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! جِبْرِيل (عليه السّلام) އަށް عَدُوّ ހަދާކަމުގައި ވެއްޖެމީހާ (ދަންނަހުށެވެ.! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ - އެބަޔަކީ جِبْرِيل (عليه السّلام) އެވެ - اللّه ގެ إِذْنَ ފުދައިން ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްމުބާރަކަށް އެ قرآن ގެނެސްދިން ކަލޭގެފާނެވެ. އޭގެ އެމީހުން އެބަޔަކީ يهودى ންގެ އަތުގައިވާ ތައުރާތުވެސް އަދި އޭގެކުރީގެ ފޮތްތައްވެސް ތަސްދީޤުކުރާ حال ގައިވާ ފޮތެކެވެ. އަދި އެއީ مؤمن ންނަށް ތެދުމަގުދައްކައި އަދި އުފާވެރިކަން ދެއްވާ. (٩٨) اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ مَلائكة ބޭކަލުންނަށާއި އެކަލާނގެ رَسُول ބޭކަލުންނަށާއި އަދި جِبْرِيل (عليه السّلام) އަށާއި مِيْكَائيل (عليه السّلام) އަށާއި ދުޝްމަނެއްކަމުގައި ވެއްޖެ ކޮންމެމީހަކު عَدَاوة ތެރިވެއްޖެމީހާ (ދަންނަހުށެވެ.! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން (އޭގެ ކާފިރުންނެވެ.) اللّه ވީ ކާފިރުންގެ عَدَاوة ތެރިޔާއެވެ.

- ދަންނަހުށެވެ.! މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިކަމުގެ ސަބަބަކީ يهودى ންނާއި ދެމެދުގައި ވެފައިވާ ވާހަކައެކެވެ. އެއީ އެމީހުންނާއި النّبى صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި ދެމެދު އެކަލޭގެފާނުގެ نَبى ކަމާއިމެދު ހިނގި بحث އެއްގައެވެ. އެމީހުންބުނި ކަލޭގެފާނަށް وَلِى އަކީ އެބަޔަކީ ކާއިނާތު ވަޙީއިގެންނަވާ ملائكة އަކީ جبريل ކަމަށްވާނަމަ އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނަށް تبع އެއް ނުވާނަމެވެ. އޭގެ އަހުރެމެންގެ عَدُوّ އެކެވެ. واللّه أعلم: = زبدة التّفسيرا =

(٩٩) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ.!) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ آية ތަކެއް ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އޭގެ ކަލޭގެފާނުގެ رَسُول ކަމުގެ ތެދުކަމަށްވާ دليل ކަމާ އާދައިގައިވާނެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި ޚިޔާލީ قرآن ގައި ދިމާވާނެ އެއީ ދިމާވާގޮތެއްގައިވާ ޚަބަރާއި خبر ތަކެއް ހުރި ކަމަކީ ތަނެއްނުވެވެ. خاصّ ކޮށް يَهُودِى ންނާއިބެހޭ ޚަބަރު خَبَرُ ތަކެވެ. އެ خَبَرُ ތަކެއް އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައިވާ بيان ފަދަގޮތުގައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން خبر އަދި رَسُول ބާވައިލައްވާ ދެރިތި ނުކުރެވޭނެ خبر އެވެ.) އަދި فَاسِقُ ން ފިޔަވައި އެ خبر ތަކާއި دليل ތަކަށް ކާފިރު ނުވާނެއެވެ.

(١٠٠) އަދި އެމީހުން عَهْد އެއްކޮށް ހިތްވަރުން ކޮންމެފަހަރަކު ކުރި އެމީހުންނަކީ އެއް جَمَاعَة އެއްގެ ބަޔަކު އެ عهد އެއް އުއްފަލައިލަނީހެއްޔެވެ؟ عَهْد ހާލު خلاف ވެރިވީހެއްޔެވެ؟ (އޭގެ އެމީހުންގެ ގިނައެވެ.) އަދި ޔައްދޭހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންނަކީ ގިނަމީހުން އީމާނެއް ނުވެއެވެ.

وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ كِتَـٰبَ ٱللَّهِ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ وَٱتَّبَعُوا۟ مَا تَتْلُوا۟ ٱلشَّيَـٰطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَـٰنَ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَـٰنُ وَلَـٰكِنَّ ٱلشَّيَـٰطِينَ كَفَرُوا۟ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحْرَ وَمَآ أُنزِلَ عَلَى ٱلْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَـٰرُوتَ وَمَـٰرُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِۦ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَزَوْجِهِۦ ۚ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِۦ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا۟ لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ مِنْ خَلَـٰقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا۟ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

މުފްރަދާ

❁ وَلَمَّا جَآءَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން.❁ رَسُولٌ = رَسُول ބޮޑުރަސޫލު.❁ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން.❁ مُصَدِّقٌ = ތަޞްދީޤުކުރާ حال.❁ لِّمَا مَعَهُمْ = އެމީހުންނާއެކުގައިވާ އެއްޗި. (އެއީ توراة އެވެ.)❁ نَبَذَ فَرِيقٌ = އެއްބައިމީހުން އެއްލައިލިއްޔެވެ.❁ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = ފޮތްދެއްވިމީހުންގެތެރެއިން. (އެއީ عالم ންނެވެ.)❁ كِتَـٰبَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ފޮތް يعني توراة.❁ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ = އެމީހުންގެ ފުރަގަހަށް.❁ كَأَنَّهُمْ = އެމީހުން ނޭނގޭފަދައިންނެވެ. (ނުވަތަ އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށެވެ.)❁ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ = އެއްޗެއް ނުދަންނަނީފަދައިން.❁ وَٱتَّبَعُوا۟ = އަދި އެމީހުން تَبَعَ ވިއެވެ.❁ مَا تَتْلُوا۟ ٱلشَّيَـٰطِينُ = ޝައިޠާނުން ކިޔަމުންދިޔަ އެއްޗަކަށް.❁ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَـٰنَ = سُلَيْمَان (عليه السّلام) ގެ ރަސްކަމުގެ މައްޗަށް.❁ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَـٰنُ = އަދި سُلَيْمَان (عليه السّلام) ކާފިރުވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.❁ وَلَـٰكِنَّ ٱلشَّيَـٰطِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ޝައިޠާނުން ކާފިރުވިއެވެ.❁ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحْرَ = އެމީހުން މީސްތަކުންނަށް سِحْرُ އުގަންނައިދެނީއެވެ. (އުގަންނައިދެއެވެ.)❁ وَمَآ أُنزِلَ = އަދި ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗަކަށް.❁ عَلَى ٱلْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ = بَابِل ގައިވި ދެމަލާއިކަތުންގެ މައްޗަށް.❁ هَـٰرُوتَ وَمَـٰرُوتَ = އެއީ هَارُوت އާއި مَارُوت އެވެ.❁ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ = އަދި އެދެ ދެމަލާއިކަތުން އެކަކަށްވެސް އުގަންނައިނުދެއެވެ.❁ حَتَّىٰ يَقُولَآ = ދެމަލާއިކަތުން ވިދާޅުވެއްޖެއްސަވާނދެން / ވިދާޅުވާ ކަމުގައިމެނުވީ.❁ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ = ތިމަންދެމަލާއިކަތުން ވާކަށްނުވަނީ فِتْنَة އެއްކަމުގައެވެ. (إمتحان އެއްކަމުގައެވެ.) ❁ فَلَا تَكْفُرْ = ފަހެ ކަލޭ ކާފިރުނުވާށެވެ.❁ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا = ފަހެ ދަސްކުރެ އެމީހުން އެދެމަލާއިކަތުންގެ ކިބައިން ދަސްކުރެއެވެ.❁ مَا يُفَرِّقُونَ بِهِۦ = އެމީހުން އެއްޗަކުން ވަކިކޮށްލާ ތަކެއްޗެއް.❁ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَزَوْجِهِۦ = ފިރިހެނާއާއި އޭނާގެ އަނބިމީހާއާ ދެމެދުގައި.❁ وَمَا هُم = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ.❁ بِضَآرِّينَ بِهِۦ = އެއިން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް / އަދި އުނިކަމެއް ދެއްވާފަދަ ގޮތެއްގައި.❁ مِنْ أَحَدٍ = އެއްވެސް މީހަކަށް.❁ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އިޛުނަތުގެން މެނުވީ.❁ وَيَتَعَلَّمُونَ = އަދި އެމީހުން ދަސްކުރެއެވެ.❁ مَا يَضُرُّهُمْ = އެމީހުންނަށް ގެއްލުންދޭ ތަކެތި.❁ وَلَا يَنفَعُهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ފައިދާ ނުކުރާ

(ތަކެތި.)۞ وَلَقَدْ عَلِمُوا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން އެނގިއްޖެއެވެ.۞ لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ = ކަނޑައެޅިގެން އެގަތްމީހާ (سِحر ހެދިމީހާ.)۞ مَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ = އޭނާއަކަށް آخرة ދުވަހުން ނުވާނެއެވެ.۞ مِنْ خَلَٰقٍ = އެއްވެސް نَصِيب ބައެއް. / އެއްވެސް ސަވާބެއް / ކާމިޔާބީއެއް.۞ وَلَبِئْسَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَا شَرَوْا۟ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ = އެ އެއްޗަކަށް އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ވިއްކައިފި.۞ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ = އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٠١) އަދި އެމީހުންގެ އަތްމަތީގައިވާ ފޮތް ތަސްދީޤުކުރާ حال ގައި اللّه ގެ حضرة ން އެމީހުންގެގާތަށް رَسُول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވިހިނދު – އެބަހީ – محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم – رَسُول ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން ކިތާބު ދެއްވުނު މީހުންކުރެ އެއްބައެއް اللّه ގެ ފޮތް – އެބަހީ توراة – އެމީހުންގެ ފުރަގަހަށް އެއްލައިލައިފިއެވެ. އެމީހުން އެފޮތް ނުވެސް ދަންނަކަހަލައެވެ. (އެފޮތުގައިވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަހައް خبر ވެއެވެ.)

- ދަންނަމެވެ. محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނަށް يهودى ންގެ ޢާލިމުން މީހުން حَسَدَ ވެރިވެ އެކަލޭގެފާނުން އަދާވާތްތެރިވުން އެމީހުން ކުފުރުވެރިވެ ... ވާހަކަ اللّه تعالى އެކަލާނގެ ފޮތް قرآن ގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. އޭގެ އެއް وَاقِعَة އެވަނީ حَشْر ސޫރަތުގެ ކުރީގާތުގެ އާޔަތްތަކުގައި بَيَان ކުރައްވާފައެވެ. އެއީ بَنُوا النّضِيرْ ޤަބީލާގެ މީހުންގެ ވާހަކައެވެ. والله أعلم

(١٠٢) އަދި އެމީހުން يعنى يهودى ން سُلَيْمَانُ (عليه السّلام) ގެ ވެރިކަމާއިދުރު ން ޝައިޠާނުން ކިޔަވަމުންގެންދިޔަ تَبَعَ ވިއެވެ. އަދި سُلَيْمَانُ (عليه السّلام) ކާފިރުވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަމަކު ޝައިޠާނުންނެއް ކާފިރުވިއެވެ. އެބައިމީހުން މީސްތަކުންނަށް سحر ދަސްކޮށްދިނެވެ. އަދި بَابِلُ ކަރައިން ވަޙީކުރެވުނު ނު ملائكة ދެބޭކަލުން هَارُوت އާއި مَارُوت އާއި ދެބޭކަލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެތިވެސް އެބޭކަލުން މީސްތަކުންނަށް ދަސްކޮށްދިނެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން މީސްތަކުންނަށް އެތަކެތި ދަސްކޮށްދެއްވީ "ތިމަންބޭކަލުން މިދަސްކޮށްދީ ތަކެއްޗަކީ فتنة އެއް މިއީ إمتحان އެއް މިކަންކަމުގެ ސަބަބުން ކާފިރުނުވާށެވެ!" މިހެން ވިދާޅުވެދެއްވާފައެވެ. އެއްވެސް މީހަކަށް އެކަމެއް އެދެބޭކަލުން ދަސްކޮށްނުދެއްވައެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން އެދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ފިރިމީހާއާއި އަނބިމީހާއާއި ދެމެދުގައި ވަކިކުރުވާ ތަކެތި ދަސްކުރެއެވެ. އިންސާނާ ވަރިކުރާ ސަބަބު ދަސްކުރެއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން ދަސްކޮށްދެއްވީ ތަކެއްޗަކީ މިގެއްލުންތަކެއް سِحْر އާއި مُعْجِزَة އާއި ވަކިކުރާނެގޮތް ކާމިޔާބުކަމަށެވެ. والله أعلم. އަދި އެދެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ތަކެތި ދަސްކުރަމުންދާ މީސްތަކުން ގެއްލުން ދޭން ބޭނުންވާ މީހާ اللّه ގެ إِذْنَ ހުއްދަ ނުލައެވެ. އެމީހުން ދަސްކުރާ ކަންކަމަކީ އެމީހުންނަށް مَنْفَعَ އެއް ނުކުރާ އަދި ގެއްލުންދޭ ކަމެކެވެ. އެބަހީ آخرة ގައި އެމީހުންނަށް ހުރި އެއްޗެއް ގެއްލޭ ކަމެކެވެ. އެ عِلْمُ ން عمل ކުރާ سِحْر ގެ ދަސްކުރާމީހުން ގަތުމުން ތަޢުލީމުދޭމީހާއަށް آخرة ދުވަހުން އެއްވެސް نَصِيب ބައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ސަވާބެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކަނޑައެޅިގެން އެނގިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ވިއްކަފައިވާ ނުބައިވެގެންވެއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް اللّه ގެ عَذَاب އަށް ދޫކޮށް އެއްލާ ފިދާވެގެން ގަތުމުން އެމީހުން އެކަހާލައި ނުބައިވެގެންވެއެވެ. އެއީ سِحْر ގަތުމާއި ދުނިޔަލާ ހަމައެއް ކުރާކަމެވެ. އެކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަވެއެވެ.

وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقُولُوا۟ رَٰعِنَا وَقُولُوا۟ ٱنظُرْنَا وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَّا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَلَا ٱلْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ ۞ مَا نَنسَخْ مِنْ ءَايَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ أَوْ مِثْلِهَآ ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾

މުފްރަދާތު

وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން އީމާންވީނަމަ.۞ وَٱتَّقَوْا۟ = އަދި އުޅުނުން تَقْوَى ވެރިވެ.۞ لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حَضْرَة ން ލިބޭ ثَوَاب ހަމަ ލިބުނެވެ.۞ خَيْرٌ = ހެޔޮކަންބޮޑުވެއެވެ.۞ لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ = އުއްމަތުންނަށް އެކަންކަން ދެނެގަތްނަމަ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެތިބި މުސްލިމުންނޭ!.۞ لَا تَقُولُوا۟ رَٰعِنَا = ކަލޭގެފާނަށް رَاعِنَا އޭ ނުބުނާށެވެ.! (ކަލޭގެފާނުގެ نبي އާ އާދި مخاطب ކުރުމުގައި މުސްލިމުން ބުނާނުބުނާށެވެ!.۞ وَقُولُوا۟ ٱنظُرْنَا = އަދި أَنْظُرْنَا އޭ ބުނާށެވެ. (نبي އާ އާދި مخاطب ކުރުމުގައި މުސްލިމުން ބުނާނުބުނާށެވެ.! (އަޅުގަނޑުމެންނަށް إنتظار ކުރައްވާށެވެ.! / ބައްލަވާށެވެ.!)۞ وَٱسْمَعُوا۟ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް އަހާށެވެ!.۞ وَلِلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފިރުންނަށް ހުރީ.۞ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ = ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ. ۞ مَّا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވީ މުސްލިމުން ލޯބިނުކުރެއެވެ. / ނުރުހެއެވެ.۞ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = يَهُودى ންނާއި نَصَارى އިންނެވެ.۞ وَلَا ٱلْمُشْرِكِينَ = އަދި مُشْرِك ންގެތެރެއިން ވިޔަސް.۞ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم = ކަލޭގެފާނު (مؤمن ންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުމަށް.)۞ مِّنْ خَيْرٍ = އެއްވެސް ހެޔޮ.۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَٱللَّهُ يَخْتَصُّ = އަދި اللّه خاصّ ކުރައްވައެވެ. / إخْتِيار ކުރައްވައެވެ.۞ بِرَحْمَتِهِۦ = އެކަލާނގެ رحمة ގައި.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތެއް.۞ وَٱللَّهُ = އަދި اللّه ވީ.۞ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ފަޟްލުވެރި (فَضْلُ ވެރިކަލާނގެ) ދެއްވާނެ ކަލާނގެއެވެ.۞ مَا نَنسَخْ مِنْ ءَايَةٍ = މިޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގެ مَنْسُوخُ ކުރެއްވި އެއްވެސް އާޔަތެއް.۞ أَوْ نُنسِهَا = ނުވަތަ މިޤުރްއާނުގެ އެއާޔަތެއް ހަނދުމަފިލުވާލައްވާ އާޔަތެއް.۞ نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ = އެއާޔަތަށް ވުރެ ހެޔޮ އާޔަތެއް މިޤުރްއާނުގެ ގެނެސްދެއްވަމެވެ.۞ أَوْ مِثْلِهَا = ނުވަތަ އެފަދަ އާޔަތެއް (ގެނެސްދެއްވަމެވެ.)۞ أَلَمْ تَعْلَمْ = ކަލޭގެފާނު ނުދަންނަވާހެއްޔެވެ؟.۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى .۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ = ކޮންމެކަމަކަށްވެސް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) އަދި އެމީހުންވެސް الله އަށް އީމާންވެ تقوى ވެރިވީނަމަ އަދި الله ގެ حضرة ން އެމީހުންނަށް ހުރި ثواب އާއި ދަރުމަ އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ އެކަން އެމީހުންނަށް މާހެޔޮވާނެއެވެ.

(١٠٤) އޭ އީމާންވީމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَسُول ގެ އަރިހުގައި رَاعِنَا އޭ ނުދަންނަވާށެވެ! އަދި أنْظُرْنَا މިހެން ދަންނަވާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާއެއްޗެއް ކަންތައް އަހާށެވެ! އަދި ކާފަރުންނަށް ހުރި ވޭންދެނިވި عَذَاب އެބައެވެ.

- ދަންނަވައެވެ! رَاعِنَا ގެ كلمة އަކީ يَهودى ންގެ ގޮތުގައި ހުތުރު ބަހަކަށްވެގެން أصحاب ބޭކަލުން އެބަސް ދެންނެވުމުން يهودى ން އެކަމާ މަލާމާތްކުރަން ފެށުމުން الله تعالى مؤمن ންނަށް އެންގެވީ އެބަސް ނުކިޔައި އެބަހުގެ مَقَام ގައި އެއަށްވުރެ މާރަނގަޅު މާތްބަހެއް ދެންނެވުމަށެވެ. އެއީ أنْظُرْنَا މިއެވެ. މިބަހުގެ މާނައަކީ وحى ގެ ބަސްފުޅުތައް ވިދާޅުވުމުންދާއިރު އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނާލުމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަލައި إنْتِظَار ކޮށްދެއްވުމަށް ދެންނެވުމެވެ! رَاعِنَا އިންވެސް ދޭންއުޅޭ ހަމަގާތްމާނައެއްގެކަން އެ މާނައެވެ. ނަމަވެސް يهودىންގެ ގޮތުގައި އެބަހަކީ ހުތުރުބަހަކަށްވުމުން އެބަސް ނުކިޔުމަށް އެންގެވީއެވެ. والله أعلم.

(١٠٥) أهل كتاب ންގެތެރެއިން އެބައި يهودى ންނާއި نَصَارى އިންގެތެރެއިން ކާފަރުވީމީހުންނާއި އަދި ސިފާ ޝިރުކުވެރި مُشْرك ން ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން އެއްވެސް ހެޔޮ ކަމެއް ބާވައިލެއްވުމަކަށް ލޯބިވާކަށް ނުރުހެއެވެ. ނޫނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް الله تعالى އެދިވަޑައިގަންނަވާ ބަޔަކު އެކަލާނގެ رحمة ގައި خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރައްވައެވެ. މިގޮތަށް އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވި ބަޔަކަށް رَسول ކަމާއި نبي ކަން އެކަލާނގެ ދެއްވައެވެ. އަދި الله އީ ބޮޑުވެގެންވާ فَضْلَ ވަންތަކަމުގެވެރި ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٦) ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިޔަރިދި قرآن ން އާޔަތެއް مَنْسُوخ ކުރައްވައިފިނަމަ އަދި ނުވަތަ ހަނދާންނައްތާލައްވައިފިނަމަ އެއަށްވުރެ ހެޔޮ آية އެއް ނުވަތަ ހަމައެފަދަ އެހެން آية އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންނަވާހުށީމެވެ. الله ހުރިހާކަމަކަށް ކުދުރަތްވަންތަވެވޮޑިގެންވާކަން ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާނީނޫންހެއްޔެވެ.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْـَٔلُوا۟ رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَمَن يَتَبَدَّلِ ٱلْكُفْرَ بِٱلْإِيمَٰنِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَٱعْفُوا۟ وَٱصْفَحُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا۟ لَن يَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَٰرَىٰ ۗ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١١١﴾

ލަފުޒުމާނަ

أَلَمْ تَعْلَمْ = ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވޮޑިގެންނުވަނީތޯއެވެ.؟ ۞ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އަށް خاصّ ވެގެންވާކަން. ۞ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެއްޗަށް / އެތަންތާނގެ މުޅި مِلْكُ. ۞ وَمَا لَكُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް ނުވެއެވެ. ۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ۞ مِن وَلِيٍّ = އެއްވެސް ސަރަޙައްދުވެރިއަކު. ۞ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ = އަދި އެއްވެސް نَصْرُ ވެރިއަކުވިޔަސް. ۞ أَمْ تُرِيدُونَ = ނުވަތަ (އަދި ކިއްހެއްޔެވެ؟) ކަލޭމެން އެދެނީހެއްޔެވެ. (އެދެނީތޯއެވެ.) أَن تَسْـَٔلُوا۟ رَسُولَكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَسُول އާ އާދި ސުވާލުކުރުމަށް. ۞ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ = مُوسَى (عليه السّلام) އާއި ސުވާލުކުރެވުނުފަދައިން. ۞ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. ۞ وَمَن يَتَبَدَّلِ ٱلْكُفْرَ = އަދި ކާފަރުކަމަށް ބަދަލުކޮށްފިމީހާ. (ބަދަލުކޮށްފިއެވެ.) ۞ بِٱلْإِيمَٰنِ = އީމާންކަން. ۞ فَقَدْ ضَلَّ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ۞ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ = މަގުގެ ސީދާމަގުން. މަގުމަތިން. ۞ وَدَّ كَثِيرٌ = ގިނަބަޔަކު ބޭނުންވިއެވެ. / ގިނަބަޔަކު އެދުނެވެ. ۞ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = يهودى ނަސާރާއި نَصَارى އިންކުރެ. ۞ لَوْ يَرُدُّونَكُم = އެބުނުން ކަލޭމެން مؤمن ނޫން އަނބުރާ ގެންދެވޭނަމަ. ނުވަތަ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް. ۞ مِّنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމަށްފަހު. ۞ كُفَّارًا = ކާފަރުންކަމުގައި / ކާފަރުކަމަށް. ۞ حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم = އެބުނުންގެ ޙަސަދަވެރި نفس ތެރެއިން حَسَدَ ވެރިކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ = އެބުނުންނަށް بَيَان ވެ. އެނގުމަށްފަހު. ۞ ٱلْحَقُّ = حَقُّ / محمّد ގެ ނަބީ حقّ رَسُول ކަން. ۞ فَٱعْفُوا۟ وَٱصْفَحُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން އެބުނުންނަށް معاف ކޮށް عَفُوء ކުރާށެވެ.! ۞ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦٓ = الله ގެ أمر ފޮނުވާ އަންނަވަންދެން. (ހަނގުރާމަކުރުމުގެ أمر ފޮނުވާ އަންނަވަންދެން.) ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ. ۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ = ކޮންމެކަމަކަށްވެސް ހުރިހާކަމެއްގައި ބާރުވެރިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. ۞ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން زكاة ދޭށެވެ. ۞ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް ކުރިއަށްފޮނުވާ (ކުރިން عمل ކުރާ) ۞ مِّنْ خَيْرٍ = ހެޔޮކަމެއްގެ ތެރެއިން. ۞ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ = އެއްޗެއް الله ގެ حضرة ގައި ކަލޭމެން ފެންނާނެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ =

ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ދީ. ❁ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (١١٠) = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ
ރަސްކަލާނގެއެވެ. ❁ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ = ސުވަރުގެއަށް
ނުވަންނާނެއެވެ. إِلَّا مَن كَانَ = ވެއްޖެމީހަކާ ފިޔަވައި. هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ = يَهُودى ކަމުގައި ނުވަތަ
نَصَارى ކަމުގައި. ❁ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ = އެއީ އެމީހުންގެ أمّيد ކުރާތަކެއްޗެވެ. / އެދުންތަކެވެ. ❁ قُلْ = (އޭ رسول
އެވެ.!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ❁ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ = (ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެއްކާ) ކަލޭމެން ނިކަން ކަލޭމެންގެ دليل
ގެންނަށްވާށެވެ.! ❁ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ (١١١) = ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިން ކަމުގައި ވާނަމަ

إِجْمَالِي މާނަ

(١٠٧) އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރިކަމާއި مِلْكُ ވެސް الله އަށް خَاصّ ވެގެންވާކަން ކަލޭގެފާނު
ދަންނަވަނީއެއްނޫންހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله ފިޔަވައި އެހީތެރިއަކާއި ވަލީއެއް އަދި نَصْر
ދެއްވާނެ ރަސްކަލަކު ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ.

(١٠٨) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ.!) މީގެކުރިން موسى عليه السّلام އާއި ސުވާލުކުރެވުނު ފަދައިން ކަލޭމެންގެ رَسُول އާ އާއި
ސުވާލުކުރަން ކަލޭމެން އެދެނީހެއްޔެވެ؟ އަދި އީމާނަކަން ކާފިރުކަމަށް ބަދަލުކޮށްލައިފިމީހާ يعنى އީމާންކަމުގެ
މަގުން مُرْتَدٌّ ވެއްޖެމީހާ ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެމީހާ ސީދާމަގުން ގެއްލިގެންދިޔައީއެވެ. يقين އެވެ.

(١٠٩) (އޭ مؤمن ންނޭވެ.!) يَهُودى ންނާއި نَصَارى އިންކުރެ ގިނަބައެއް ކަލޭމެން مؤمن ން އީމާންވުމަށްފަހު
އަލުންވެސް ކާފިރުންގެ ގޮތަށް އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް ދެކެވޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައި އުފެދިފައިވާ
حَسَدَ ވެރިކަމާއި ދުޝްމަނުކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެމީހުން އެގޮތަ حَسَدَ އެއް އުފަލީ އެމީހުންނަށް حَقُّ
ރަނގަޅަށް بَيَان ވެ އެނގުމަށްފަހުގައެވެ. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެއީ ހަގީ حقّ ނަބިއްޔާކަން އެމީހުންގެ
ފޮތްތަކުން ރަނގަޅަށް بَيَان ވެ އެނގުމަށްފަހުގައެވެ.) އޭ مؤمن ންނޭވެ. ކަލޭމެން އެމީހުންގެ އަނިޔާއިތަކަށް
ދޫކޮށް މާފުކުރާށެވެ. عَفُوء ކުރުމަށްފަހު ދުރުހެލިވާށެވެ.! އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް أمر ފުރުވާ الله ގެ حضرة ން
އަންގަވާނދެނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް الله تعالى ކުޅަދުންވަންތަ ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ.! މިއިންސާ ހަނދާންކުރެވުނު آية ފަހުން ބާވައިލެއްވި ކުރީ حكم مَنْسُوخ ކުރައްވައިފިއެވެ.

އެއާއަކީ، قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ (٢٩)

މިއާޔަތެވެ. އެއީ توبة ސޫރަތުގެ 29 ވަނަ އާޔަތެވެ.)

(١١٠) (އޭ مؤمن ންނޭވެ.!) ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. زكاة ދީހަދާށެވެ.! އަދި ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس
ތަކަށްޓަކައި ކަލޭމެން ކުރިއަށް ފޮނުވާ ހެޔޮކަމެއްގެ (ދަންނައެވެ.!) އެކަމުގެ ދަރުމަވާ تواب اللّه ގެ حضرة ން ކަލޭމެން
ދެކޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކަށް الله ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١١١) އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. يهودى ންނާ نَصَارى އިން ބުންޏެވެ. يَهُودى ކަމުގައިވާ ނުވަތަ نَصَارى ކަމުގެ
ކަމުގައިވިމީހަކު ފިޔަވައި ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން އެދޭގޮތެވެ. އެމީހުންގެ أمّيد އެވެ. އޭ رَسُول اللّه
އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ކަލޭމެނީ ތެދުވެރިންކަމުގައި ވާނަމަ ކަލޭމެންގެ ތިޔަބަސް ތެދުކަމުގެ ހެއްކަކާ
ނިކަން دليل ގެންނަށްވާށެވެ.! (އެއްވެސް دليل އެއް ނުހުންނާނެއެވެ. ހަމަހުސް ކޮށް ވާހަކައެވެ.ބޭކާރުވާހަކައެވެ.)

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُۥٓ أَجْرُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ لَيْسَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ عَلَىٰ شَىْءٍ وَقَالَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ لَيْسَتِ ٱلْيَهُودُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا ٱسْمُهُۥ وَسَعَىٰ فِى خَرَابِهَآ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَآ إِلَّا خَآئِفِينَ ۚ لَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا۟ فَثَمَّ وَجْهُ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

މުފްރަދާ

بَلَىٰ = ނޫނެކޭ ތިޔަކަންވެސް އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟❁ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ = އަމިއްލަ މޫނު اللّٰه އަށް ކިޔަމަންތެރިވިމާ. (ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެމީހާ)❁ وَهُوَ مُحْسِنٌ = އަމިއްލަ إحسان ތެރިޔެއްގެންވާ حال.❁ فَلَهُۥ أَجْرُهُۥ = ފަހެ އަމިއްލަ އަމިއްލައަށް ދެވުނު (ޘަވާބު އޭނާގެ ދަރުމަ) ލިބޭނެވެ.❁ عِندَ رَبِّهِۦ = އަމިއްލަ رَبّ ގެ حضرة ގައި.❁ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އަދި އަމިއްލަގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނެތެވެ.❁ وَلَا هُمْ = އަދި އަމިއްލަ ހިތާމަކުރާނޭ ﴿١١٣﴾ = ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއް ނުވެއެވެ.❁ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ = އަދި يهودى ން ބުނެއެވެ.❁ لَيْسَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ = نَصَارى ން ނުވެއެވެ.❁ عَلَىٰ شَىْءٍ = އެއްވެސް އެއްޗެއްގެމަތީގައި. (އެއްވެސް ދީނެއްގައި)❁ وَقَالَتِ ٱلنَّصَـٰرَىٰ = އަދި نَصَارى ން ބުނެއެވެ.❁ لَيْسَتِ ٱلْيَهُودُ = يهودى ން ނުވެއެވެ.❁ عَلَىٰ شَىْءٍ = އެއްވެސް އެއްޗެއްގެމަތީގައި. (އެއްވެސް ދީނެއްގައި)❁ وَهُمْ يَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ = އެބައިމީހުން ފޮތް ކިޔަމުން ދާ حال.❁ كَذَٰلِكَ قَالَ = އެފަދައިން ބުނެއެވެ.❁ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ = (އެއްވެސް ޢިލްމެއް ނެތް) ނުދަންނަ މީހުންވެސް.❁ مِثْلَ قَوْلِهِمْ = އަމިއްލަގެ ބަހުގެ މިސާލުން ބުނެއެވެ.❁ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ = ފަހެ اللّٰه تعالى އަމިއްލަގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާނެއެވެ.❁ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قِيامة ދުވަހުން.❁ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ = އެކަންތައްތަކުގައި އަމިއްލަ ދެބަސްވާ ކަންތައްތަކުގައެވެ.❁ وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގައި ބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟❁ مِمَّن مَّنَعَ = مَنَعْ ކުރި މީހާއަށްވުރެ.❁ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ މިސްކިތްތަކުގައި.❁ أَن يُذْكَرَ فِيهَا ٱسْمُهُۥ = އެކަލާނގެ ނަންފުޅު ޒިކުރުކުރުން. (އެކަލާނގެ ނަން)❁ وَسَعَىٰ فِى خَرَابِهَآ = އަދި އެތަންތަން ހަލާކުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރި.❁ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެއުރެން ނުވެއެވެ.❁ مَا كَانَ لَهُمْ = އަމިއްލަގެ ހައްޤެއް ނުވެއެވެ.❁ أَن يَدْخُلُوهَآ = އެތަންތަނަށް ވަނުމުގެ.❁ إِلَّا خَآئِفِينَ = ބިރުވެރިވެ حال ގައި މެނުވީ.❁ لَهُمْ = އަމިއްލައަށް ހުރީ.❁ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ = ދުނިޔޭގައި ނިކަމެތިކަމެވެ.❁ وَلَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = އަދި آخرة ގައި އަމިއްލައަށް ހުރީ❁ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ = ބޮޑު ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.❁ وَلِلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ = مَشْرِق އިރުއަރާ مَغْرِب އިރުއޮއްސޭ خاصّ ވެ

مِلْكُ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا = ފަހެ ކަލޭމެން ކުރިމަތިލާ ކޮންމެ ތިމާއެއްގައި.۞ فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ج = އެތިމާއެއްގައި الله ގެ وجه ހުރެއެވެ.۞ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.۞ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (115) = ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٢) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ.! إحسان ތެރިވެގެންވާ حال އުޅެމުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ ކޮންމެމީހަކު نَسْل އެއްގެމީހަކުނަމަވެސް الله ގެ حضرة ގައި އުޖޫރަކާއި ދަރުމައާ ސަވާބު ހުއްޓެވެ. އަދި އެފަދަ މީހުންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭޙާލަތަކުގައިވެސް އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(١١٣) އަދި يَهُودى ން ބުންޏެވެ. نَصَارى އިންނަނީ އެއްވެސް دين އެއްގައެއްނޫނެވެ. އަދި نَصَارى ން ބުނި يهودى ންނަކީ އެއްވެސް دين އެއްގައެއްނޫނެވެ. އެދެބައިމީހުންވެސް އެހެން އެބުނަނީ އެމީހުން ފޮތް ކިޔަވާ ހުރެ حال ގައެވެ. تَوراة އަދި إنجيل ކިޔަވާ حال ގައެވެ. އެއްވެސްތަޢުލީމެއްނެތް أهل ފޮތްނުލިބިގެންވާ ނުދަންނަމީހުންވެސް ބުނަނީ ހަމަ މިމީހުންވެސް އެބުނާބަސްތަކެވެ. ދެންފަހެ قيامة ދުވަހުން އެބައިމީހުން އެދެބަސްވެ إختلاف ވާ ކަންތައްތަކުގައި الله تعالى حكم ކުރައްވާހުށްޓެވެ.

(١١٤) الله ގެ މިސްކިތްތަކަށް މަނާކުރާމީހުންނަށްވުރެ އަނިޔާވެރިކަންބޮޑު ފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ކޮންބައެއްހެއްޔެވެ؟ އެއަސްލުގައި އަނިޔާވެރިކަމަކީ ނުވެއެވެ. އެމިސްކިތްތަކުގައި އެތަންތާނގައި الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމާ ތަސްބީހުއެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ އެމިސްކިތްތައް ހަލާކުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާމީހުންނެވެ. (އެމީހުންނަކީ نَصَارى އިންނެވެ. އެމީހުން بُخْتُنَصَّر އާއި އެކުގެ بَيْتُ الْمَقْدِسِ ހަލާކުކޮށް بَنِي إِسْرَائِيل ގެ مؤمن ން އެމިސްކިތަށް ވަދެނުދީ مَنَعَ ކުރިކަމުގައި طَبَرَى ގެ تفسير ގައި بَيَان ކުރައްވާފައި އެވަނީ تائيد ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެބަޔަ نَصَارى އިން ނުވަތަ رومى ން ގެ بَيْتُ الْمَقْدِس އަށް ވަންނަނީ ބިރުން ބިރުގެންކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ އެއިންސާނުންގެ مؤمن ކަނަށް ހުރި އަޅުވެރިކަންބޮޑުވުމެއެވެ. އަޅުވާ ބާކީވެފައިވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ހުރި ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަމެވެ. އަދި آخرة ގައި އެމީހުންނަށް ހުރީ ބޮޑުވެގެންވާ عَذَاب އެވެ.

- ދަންނައެވެ. بَيْتُ الْمَقْدِس ނަސާރާއިން الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމާ ކޮންމެ މިސްކިތަކަށް އަނިޔާވެރިވެ ހަލާކުކުރުމާއި އެތަނުގައި އަޅުކަންކުރުމަށް އަޅުކަން ކުރާމީހުން ކުރާ މަނާކުރުމާ مَنَعَ ކުރާ ކޮންމެމީހަކަށް އެފަދަ ދެރަކަމާއި عَذَاب ހުންނާނެކަމުގައިވެއެވެ. والله أعلم.

(١١٥) އަދި مَشْرِقُ ދިމާއާއި مَغْرِب ދިމާ مِلْكُ ވެ خَاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެބަޔާ ދުވަ ދިސާދިމާވެސް އެއީ الله އަށް خَاصّ ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ކުރިމަތިލާ ކޮންމެތިމާއެއްގައިވެސް الله ގެ وَجْهُ ހުރެއެވެ. قِبْلَة ވެއެވެ. سنّة ނަމާދު ކުރުމަށް ކުރިމަތިލާ ކޮންމެ ތިމާއެއްގައި އެއީ ހަމަ قِبْلَة އެވެ. މިއީ ދަތުރުމަތީގައި سنّة ނަމާދުކުރުމުގައި އޮތްކަމެކެވެ. ނުވަތަ خَوْفُ ނަމާދުގައިވެސް އޮތްކަމެކެވެ. ނުވަތަ قِبْلَة ތާއިފާދު إجْتِهَاد ކޮށް ނުބައި ތިމާއަކަށް ނަމާދުކުރުވުނުމީހާވެސް ކުރުމާތަކުގެ دليل އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އަޅުތަކުންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ فَضْلَ ވެއްޖެކަން ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އަޅުތަކުންގެ عمل ތަކާއި މާތަން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَٰنَهُۥ ۖ بَل لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا ٱللَّهُ أَوْ تَأْتِينَآ ءَايَةٌ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ تَشَٰبَهَتْ قُلُوبُهُمْ ۗ قَدْ بَيَّنَّا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۖ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ أَصْحَٰبِ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ هُوَ ٱلْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم بَعْدَ ٱلَّذِى جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾

މުޚްތަޞަރު

وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. نَصَارى އިން ބުންޏެވެ.✿ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا = اللّٰه تعالى ދަރިކަމަށް
ހިއްޖެވިއްޖެއެވެ. / إختيار ކުރައްވައިފިއެވެ.✿ سُبْحَانَهُ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެއެވެ.✿ بَل = އަދި
ކިއެއްހެއްދެވެ.✿ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ވާހާތަކެތި خَاصّ ވ مِلْكُ
ވެގެންވަނީ ހަމަ اللّٰه އަށެވެ.✿ كُلٌّ = ހުރިހާތަކެތި.✿ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿١١٦﴾ = އަޅުކަމުގެވެގެންވަނީ ހަމަ
އެކަލާނގެއަށެވެ. / ކިޔަމަންތެރިވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ.✿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އެކަލާނގެއީ އުފެއްދެވި
މިސާލެއްނެތި ހަމަ އަލަށް އުޑުތައް ހެއްދެވިކަލާނގެއެވެ.✿ وَٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމާއި.✿ وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا =
އަދި އެކަލާނގެ ކަމެއް ނިޔާކުރައްވާ ނިންމަވާނަމަ.✿ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ
(އެއްޗަކަށް) އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ.✿ كُن = ވާށޭ.✿ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ = ފަހެ އެހައިރުން އެކަމެއް
ވެއެވެ.✿ وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ = އަދި ނުދަންނަމީހުން ބުނެއެވެ. (نَصَارى އިން ބުންޏެވެ.)✿ لَوْلَا
يُكَلِّمُنَا ٱللَّهُ = އަހުރެމެންނަށް اللّٰه ބަސްފުޅު وحى ކުރައްވާނުވީމާއެވެ.✿ أَوْ تَأْتِينَآ ءَايَةٌ = ނުވަތަ
އަހުރެމެންނަށް مُعْجِزَة އެއް ފޮނުއްވާނުވީމާއެވެ.✿ كَذَٰلِكَ قَالَ = ބުނިހެދ އެފަދައިންނެވެ.✿ ٱلَّذِينَ مِن
قَبْلِهِمْ = އެމީހުންގެ ކުރީގެމީހުންވެސް، يهودى ނަވެސް.✿ مِّثْلَ قَوْلِهِمْ = އެމީހުންގެ ބަސްފަދައިންނެވެ.✿
تَشَٰبَهَتْ قُلُوبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެއްވައްތަރުވެގެންވެއެވެ.✿ قَدْ بَيَّنَّا ٱلْءَايَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް بَيَان ކޮށްދެއްވީމެވެ.✿ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ = يقين ކުރާބަޔަކަށް.✿
إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވީމެވެ.✿ بِٱلْحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި.✿
بَشِيرًا وَنَذِيرًا = އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި.✿ وَلَا تُسْـَٔلُ =
އަދި ކަލޭގެފާނާއި ނުސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.✿ عَنْ أَصْحَٰبِ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނާމެދު.✿
وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ = އަދި ކަލޭގެފާނާމެދު ނުރުހޭނެއެވެ.✿ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ = يَهُودِى އިންވެސް
އަދި نَصَارى އިންވެސް.✿ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ مِلَّة އަށް تَبَع ވެވަޑައިގަންނަވަންދެން.✿
قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!✿ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ ތެދުމަގު. (ދީނުއިސްލާމެވެ.)✿ هُوَ

ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގަކީ އެއީއެވެ.۞ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު تَبَعَ ވެވަޑައިގެންފިއްޔާ.۞ أَهْوَآءَهُم = އެމީހުންގެ هَوَى نفس ތަކަށް / އަމިއްލަ އެދުމުތަކަށް.۞ بَعْدَ ٱلَّذِى جَآءَكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އައި ތަކެއްޗަށްފަހު.۞ مِنَ ٱلْعِلْمِ = عِلْمُ ގެތެރެއިން.۞ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِن وَلِىٍّ = އެއްވެސް ސަރަޙައްދުވެރިއެއް.۞ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ = އަދި އެއްވެސް نصر ދެއްވާ ވެރިޔަކުވިޔަސް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١٦) އަދި އެމީހުން يعنى نَصَارى އިން ބުނެއެވެ اللّه تعالى ދަރިކަލަކު إخْتِيَار ކުރެއްވިކަމަށެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ އެންމެހައި އުނިސިފަތަކުން އެކަލާނގެ ހުސް طَاهِر ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނަކަށް ބޭނުނެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އެންމެހައިތަކެތި ކިޔަމަންތެރިވެ އަޅުކަންވެރިވަނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.

(١١٧) އެކަލާނގެއީ އިސްވެދިޔަ އެއްވެސް މިސާލެއްނެތި ހަމަ އަލަށް އުޑުތަކާއި ބިންގާއެޅުއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަމެއް ނިޔާކުރައްވައިފިނަމަ، އެއެއްޗަކަށް ހުކުމްކުރައްވައިގެން ދެން އެއަށް ވާށޭ ކިޔުން وحى ކުރައްވައެވެ. ދެން އެހެނިހެން އެކަމެއް އުފެއެވެ. އެއެއްޗެއް އުފެދި ނިމިހިނދެވެ.

(١١٨) އަދި ޢިލްމުނުލިބޭ ނާދާނުންގެ މީސްތަކުން ބުނެއެވެ. ބަހުރުދުރުން ނުހިނގާ عيسى عليه السّلام އަކީ اللّه ގެ ދަރިކަލުންނޭ ބުނެއެވެ. نصارى އިން ބުނެއެވެ. اللّه އަޅުގަނޑުމެންނާ ބަސްފުޅު وحى ކުރައްވާނަމަވެއެވެ. محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަކީ حقّ نبى އަކަށްވުމުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަސްފުޅު އިއްވަވާނަމައެވެ. ނުވަތަ އެއީ حقّ نبى އަކަށްވުމުގެ دليل އެއް/ مُعْجِزَة އެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގެންނަވާށެވެ. ހަމަ މިފަދައިން ކުރީގެ يهودى ންވެސް ބުނި ހަމަ އެމީހުން އެބުނިގޮތަށެވެ. އެބުނީ يهودى ން موسى عليه السّلام ގެ އަރިހުން އެބަސްތަކެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންނެވެ. ހިތްތައް އެއްގޮތެވެ. އެއީ اللّه އެމީހުންނަށް ދެއްކެވުމެވެ. އެމީހުންގެ ބަހާއި ތި نصارىއިންގެ ބަހާއި ދެކިބައްޔަތެވެ. އެއްގޮތްވަމުންދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަންކަމާމެދު ވިސްނާ حقيقة يقين ކުރާބައަކަށް ކަނޑައެޅި ބަޔާންކޮށްދެއްވާ دليل ތަކާއި ދަލީލުތަކުގެ بيان ކުރެއްވީމެވެ. يهودى ންނަކަށް ކާފަރުވާ ވެސް އެދުވަހުގެ دليل بَيَان ކުރެއްވީމެވެ.

(١١٩) އޭ رَسول اللّه އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު رَسُول ކަމުގައި ފޮނުއްވީ ސުވަރުގެ ވަރުގަދަ ލޯބިކުރާ ހަބަރު ދިނުމަށެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ ވަރަކަ އިން ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބަޝީރަކު ކަމުގައެވެ. (ދެން ކަލޭގެފާނު رَسُول ކަން އިއްވެވުމަށްފަހު ނަރަކަވަންތަވެރިން ނުބައިކަންތަކާމެދު އެކަލޭގެ ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ. (ކަލޭގެފާނުންގެ مَسئولية އަކީ ފުރިހަމަކޮށް ދިނުމައި ދެއްވުމެވެ.)

(١٢٠) އަދި يهودى ންނާއި އަދި نَصَارى ކަލޭގެފާނުގެ އެމީހުންގެ دينއާއި ކަލޭގެފާނު تَبَعَ ވެވަޑައިގެންފިޔަވައި ކަލޭގެފާނުންނާމެދު އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ރުހިގެން ނުވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! حقيقى ތެދުމަގަކީ ހަމަ اللّه ގެ ތެދުމަގެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް عِلْم އާއި وحى ގެ ތެރެއިން މިއައިސްފައިވާ ކަންކަމަށްފަހު ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ އެދުންތަކަށް تبع ވެ ވަޑައިގެންފިއްޔާ اللّهގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ސަރަޙައްދުވެރިއަކު އަދި نصر ދެއްވާ ވެރިޔަކު ނުވާނެއެވެ.

ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَتْلُونَهُۥ حَقَّ تِلَاوَتِهِۦٓ أُو۟لَـٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا لَّا تَجْزِى نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَـٰعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ ۞ وَإِذِ ٱبْتَلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَـٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا ٱلْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَٱتَّخِذُوا۟ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْعَـٰكِفِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

ލުޣަތު

ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފޮތްދެއްވިމީހުން.❁ يَتْلُونَهُۥ = އެމީހުން އެފޮތް ކިޔަވައެވެ. / تَبَعَ ވެއެވެ.❁ حَقَّ تِلَاوَتِهِۦٓ = އެފޮތް ކިޔެވުން حَقُّ ވާގޮތަށިން / އެފޮތަށް تَبَعَ ވުން حَقّ ވާގޮތަށިން.❁ أُو۟لَـٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ = އެމީހުން އެފޮތަށް ތެދުވެރިވެއެވެ. / ނުވަތަ އެފޮތް ތެދުކުރާމީހުންނަކީ އެއީއެވެ.❁ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ = އަދި އެފޮތަށް ކާފަރުވެއްޖެމީހުން ދަންނައެވެ.❁ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ = ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.❁ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿١٢١﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންނެވެ.❁ يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އޭ بَنِي إِسْرَائِيل ންނޭވެ.❁! ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ = ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نِعْمَة ހަނދާންކުރާށެވެ.❁ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ = އެ نِعْمَة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވީ.❁ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން މާތްކުރެއްވީމެވެ.❁ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٢٢﴾ = (އެޒަމާނީ) އެންމެހައި عَالَم ތަކުގެ މައްޗަށް / ދިރިހުރި މީހުންގެ މައްޗަށް.❁ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا = އަދި ކަލޭމެން ދުވަހަކަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!❁ لَّا تَجْزِى نَفْسٌ = (އެދުވަހުން) އެއްވެސް نفس އެއް ފުއްދައިނުދޭނެ.❁ عَن نَّفْسٍ شَيْـًٔا = އަނެއް نفس އެއްގެ ފަރާތުން އެއްވެސްކަމެއް.❁ وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ = އަދި އެ نفس އެއްގެ ފަރާތުން އެއްވެސް فِدْيَة އެއް قبول ނުވާނެ.❁ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَـٰعَةٌ = އަދި އެ نفس އަކަށް އެއްވެސް شَفَاعة އެއްގެ މަންފާ ނުވާނެ.❁ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ = އަދި އެއްވެސް نصر އެއް ލިބިގެންވާ ކަމުގައި އެމީހުން ނުވާނެ.❁ وَإِذِ ٱبْتَلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ رَبُّهُۥ = އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ رَبُّ އެކަލާނގެ إمتحان ކުރެއްވިހިނދު.❁ بِكَلِمَـٰتٍ = ބަސްތަކަކުން كلمة / أمر ތަކަކުން. / ކަންތައްތަކަކުން.❁ فَأَتَمَّهُنَّ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަންތައްތައް ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ.❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.❁ إِنِّى جَاعِلُكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ހައްދަވާނަމެވެ.❁ لِلنَّاسِ إِمَامًا = މީސްތަކުންނަށް إمام ކަމުގައި.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ.❁ وَمِن ذُرِّيَّتِى = އަދި ތިމަންގެ ދަރިފަސްކޮޅުންވެސް ހައްދަވާށެވެ.❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.❁ لَا يَنَالُ عَهْدِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ إمام ކަން ނުލިބޭނެއެވެ.❁ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް.❁ وَإِذْ جَعَلْنَا ٱلْبَيْتَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ

ހަދުއްވެވިހިނދު.۞ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުން رُجُوْع ވާތަނެއްކަމުގައި. / މީސްތަކުން ޘަވާބުލިބިގަން ތަނެއް ކަމުގައި.۞ وَأَمْنًا = އަދި އަމާންތެރިކަމުގައި. / އަމާންވާތަނެއްކަމުގައި.۞ وَٱتَّخِذُوا۟ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ = އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ مَقَام ކަލޭމެން إخْتِيَار ކުރާށެވެ.!۞ مُصَلًّى = ނަމާދުކުރާ ތަނެއްކަމުގައި.۞ وَعَهِدْنَآ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީމެވެ.۞ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَٰعِيلَ = إبراهيم عليه السّلام އާއި إسماعيل عليه السّلام އަށް.۞ أَن طَهِّرَا بَيْتِىَ = ތިޔަދެ ދެކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެދޮރު طاهر ކުރައްވާށެވެ.! ۞ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْعَٰكِفِينَ = طَوَاف ކުރާމީހުންނާއި إعتكاف ވާމީހުންނަށް.۞ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ = އަދި رُكُوع ކުރާމީހުންނާއި سَجدَة ކުރާމީހުންނަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٢١) އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތްދެއްވި (ޔަހޫދީ مؤمن ން) حَقّ ގޮތުގައި އެފޮތް ކިޔަވައެވެ. އެފޮތަށް تَبَعَ ވެއެވެ. އެއީ އެފޮތް ތެދުކުރާ އީމާންވާމީހުންނެވެ. އަދި އެފޮތަށް ކާފަރުވާމީހުން ދަންނައެވެ. ކަނޑައެޅިގެން އެއީ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާމީހުންނެވެ.

(١٢٢) އޭ بَنِي إِسْرَائِيل ންނޭވެ.! ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ތިމަންރަސްކަލާނގެ نِعْمَة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ.! އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޢާލަމް މިތި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން މާތް ކުރެއްވީމެވެ.

(١٢٣) އަދި އެއްވެސް نَفْس އަކަށް އަނެއް نَفْس އެއްގެ ފަރާތުން އެއްވެސްކަމެއް ފުއްދައިނުދޭނެ، އަދި ފާފަވެރި އެއްވެސް نَفْس އެއް އެއިން ސަލާމަތްވެވޭނެ އެއްވެސް فِدْيَة އެއް قبول ނުކުރާނެ އަދި އެފަދަ نَفْس އަކަށް شَفَاعَة އެއްގެ އެއްވެސް مَنْفَع އެއް ނުކުރާނެ ދުވަހަކަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.! އަދި އެފަދަ ފާފަވެރި نَفْس ތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް نَصْر ލިބިގެންދާކަށްވެސް ނުވެއެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.

(١٢٤) އަދި إبراهيم عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެތައްއެތައް أمر ތަކުގެމަތިން އެކަލޭގެފާނު إمتحان ކުރެއްވިހިނދު ހަނދުމަކުރުމަށް ކުރައްވާށެވެ.! ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ ހުރިހާކަމެއް ފުރިހަމަ ކުރައްވައި ފާސްވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނަށްޓަކާ إمام އެއްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. މިއަދާގެ ދަރިކޮޅުން ބައެއްމީހުން إمام ން ކަމުގައި ހައްދަވާށެވެ.! އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ إمام ކަން ނުލިބޭނެއެވެ. (مُشْرِك ންނަށް އިމާމުކަން ނުލިބޭނެއެވެ.)

(١٢٥) އަދި كَعْبَة اللّه - يعنى ގެދޮރު އެއީ މީސްތަކުން ބައްދަލުވާ ސަލާމަތާއިވެރި رُجُوعَ ވާ ތަނެއްކަމުގައި އަމާންވެރި ތަނެއްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމެވެ. އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ مَقَام ގައި ކަލޭމެން ނަމާދު ކުރާށެވެ.! (އެއީ طَوَاف ގެ ދެ رَكعة އެވެ. އެތަނުގައި ދެ ركعة ކުރެވޭގޮތް ނުވާނަމަ މިސްކިތުގެ ސަރަޙައްދުގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ނަމާދުކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކުރުމާ حَرَمُ ގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައިވެސް ދެ ركعة ކުރެވެން ހުއްދައެވެ.) އަދި إبراهيم އާއި إسماعيل (عليهما السّلام) އާއި ދެކަލުންނަށް طَوَاف ކުރާމީހުންނާއި إعْتِكَاف ވާމީހުންނާއި އަދި رُكُوع سُجُود ކުރާ މީހުންނަށް އެބަހީ އަޅުކަންކުރާ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެދޮރު طَاهِر ކުރުމަށް އެދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީމެވެ.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَـٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَٱرْزُقْ أَهْلَهُۥ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُم بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ ۖ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُۥ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُۥٓ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلنَّارِ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَـٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾

މުފްރަދާ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ = އަދި إبراهيم عليه السّلاَم ދެންނެވި ހިނދު ❁ رَبِّ = އޭ އަޅުގެ رب އެވެ!❁ ٱجْعَلْ هَـٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا = މި ރަށް (މި މައްކާ) އަމާން ރަށެއް ކަމުގައި ހަދައްވާންދޭވާ.! ❁ وَٱرْزُقْ أَهْلَهُۥ = އަދި އެތާނގެ އަހުލު ވެރިންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވާންދޭވާ.!❁ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ = މޭވާގެ ތެރެއިން / ކަސްބަކާގެތި ދަރިވަރުން ❁ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُم = އެމީހުންގެތެރެއިން އީމާންވީ މީސްތަކުންނަށް ❁ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ = الله އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ❁ وَمَن كَفَرَ = އަދި ކާފިރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނަވައެވެ.!) ❁ فَأُمَتِّعُهُۥ قَلِيلًا = ކުރު އުމުރަކަށް ކުޑަ އަރާމުތަކުގެ މިންވަރެއް ދިރިއުޅުމަށްވާ ދެއްވާ ދިރިވެވެ. ❁ ثُمَّ أَضْطَرُّهُۥٓ = ދެން އުމުރަކަށް ދިރިހުރެވުމަށްވާ ވަޒަންކުރުވާލާނީ ❁ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަޛާބަށް ދިއުމަށްވާކަމެވެ. ❁ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾ = އަދި ނުބައިވެގެންވާ އެނބުރިލާ ތަނެކެވެ. / ނުވަތަ އަޅި އެނބުރިގެން ނުބައިތަނެކެވެ. ❁ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ = އަދި إبراهيم (عليه السّلاَم) އުފުއްލެވި ހިނދު ❁ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ = ގެފުޅުގެ ބިންގާ (އަސާސް ގެފުޅުގެ ބިންގަލުގެ ދައްކަން / ފާރު) ❁ وَإِسْمَـٰعِيلُ = އަދި إسماعيل عليه السّلام އާއި رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ = (ދެބަކަލުން ދެންނެވިއެވެ.) އޭ އަޅަގަނޑުގެ رب އެވެ. އަޅަގަނޑުގެ ކިބައިން ޤަބޫލު ކުރައްވާންދޭވާ!❁ إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ އީ❁ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ = އައްސަވައްދެވޭނުވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ رَبَّنَا = އޭ އަޅަގަނޑުގެ رب އެވެ.! ❁ وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ = އަދި އަޅަގަނޑުމެން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިން ދެއަޅުންކަމުގައި

ދެއްވާށިދޭވެ! ۞ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ = އަދި އަޅަގަނޑުގެ ދަރިފަސް ތެރެއިންވެސް (ލައްވާށިދޭވެ!) ۞ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ = ތިބާރަސްކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ ބޯލަނބައިގެންވާބަޔަކު (އުއްމަތެއް) ۞ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا = އަދި އަޅަގަނޑުމެންނަށް އަޅަގަނޑުގެ مناسك ދައްކަވާށިދޭވެ! (حج ކުރާނެގޮތް) ۞ وَتُبْ عَلَيْنَآ صلے = އަދި އަޅަގަނޑުމެންނަށް ތައުބާ ލެއްވާށިދޭވެ.! إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ۞ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ = ގިނަގިނައިން ތައުބާ ލެއްވާ ރަޙްމަތްފުޅުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٢٦) އަދި إبراهيم (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ދަންނަވާލެއްވި ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ! މި مَكَّة މިއީ އަމާން ރައްކާތެރިކަމުގައި ހައްދަވާށިދޭވެ! އަދި އެތަނުގެ أهل ވެރިންނަށް ގަސްގަހާގެހީގެ رزق ގެތެރެއިން ދެއްވާށިދޭވެ! އެއީ އެމީހުންކުރެ الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާބަޔަކަށެވެ. އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެތެރެއިން ކާފަރުވެއްޖެމީހާ ދަންނައެވެ. ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހާއަށް ދުނިޔޭގައި ކުޑަދުވަސްކޮޅަކަށް ދޭނަމެވެ. ދެން ޤިޔާމަތުގައި އެމީހަކު މަޖުބޫރުކުރައްވައިގެން އަލިފާނުގެ عَذَاب އަށް ދިއުމަށެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(١٢٧) އަދި إبراهيم (عليه السّلام) كَعْبَة اللّه ގެފުޅުގެ ބިންގާ އުފުއްލަވަމުންދިޔުމުގެ - އެބަހީ ގެފުޅު ބިނާކުރައްވަމުންދިޔުމު އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން إسْماعيل عليه السّلام އާއި ދެބޭކަލުން ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަޅަގަނޑުގެ رَبّ އެވެ! އަޅަގަނޑުގެ ކިބައިން فبول ކުރައްވާށިދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ އަޑުއައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢٨) އޭ އަޅަގަނޑުގެ رَبّ އެވެ! އަޅަގަނޑުމެން ތިބާރަސްކަލާނގެއަށް ފުރިހަމައަށް ބޯލަނބައިގެންވާ ދެބޭކަލުންކަމުގައި ހައްދަވާށިދޭވެ! އަދި އަޅަގަނޑުގެ ދަރިފަސް ތެރެއިންވެސް ތިބާރަސްކަލާނގެއަށް ބޯލަނބައިގެންވާ أُمَّة އެއް ލައްވާށިދޭވެ! އަދި އަޅަގަނޑަށް حَجّ އާއި ދެންވެސް އެހެނިހެން އަޅުކަން އަދާކުރާނެގޮތް އަޅަގަނޑަށް ދައްކަވާށިދޭވެ! އަދި އަޅަގަނޑުގެ މައްޗަށް تَوبة ލައްވާށިދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން تَوبة قبول ކުރައްވާ رحمة ފުޅުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

رَبَّنَا وَٱبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَٰهِـۧمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُۥ ۚ وَلَقَدِ ٱصْطَفَيْنَٰهُ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُۥ رَبُّهُۥٓ أَسْلِمْ ۖ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّىٰ بِهَآ إِبْرَٰهِـۧمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَٰبَنِىَّ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰ لَكُمُ ٱلدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ ٱلْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنۢ بَعْدِى قَالُوا۟ نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ ءَابَآئِكَ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾

ލަފްޒުމާނަ

رَبَّنَا = އަޅަގެންގެ رب އޭވެ! ۞ وَٱبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން (ކިޔަވަންތެރި އުނގަނޑުދޭ
ތެރެއަން) އިބަރަސޫލަކާނގެ ރަސޫލުބޭކަލަކު ފޮނުއްވާނދޭވޭ.! مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން ۞ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
ءَايَٰتِكَ = އާޔަތްތަކު އެމީހުންނަށް އިބަރަސޫލާކާނގެ އާދަތުއަދު ކިޔަވައިދެއްވާނޭ ۞ وَيُعَلِّمُهُمُ = އަދި
އާޔަތްތަކު އެމީހުންނަށް އުނގަންނައިދެއްވައި ۞ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ = ފޮތާއި އަދި ހިކުމަތް (ފުރުޤާނާއި
ސުންނަތް) ۞ وَيُزَكِّيهِمْ = އަދި އާޔަތްތަކު އެމީހުން طَاهِر ކޮށްދެއްވާނޭ ۞ إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން
އިބަރަސޫލާކާނގެއި ۞ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ = ބާރުގަދަވަންތަ ހިކުމަތްވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَمَن يَرْغَبُ
عَنْ مِّلَّةِ إِبْرَٰهِـۧمَ = އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ مِلَّة ން ދުރުން އަނބުރައިލާނީ ކާކުހެއްވެ؟۞ إِلَّا مَن سَفِهَ
نَفْسَهُۥ = އެމީހާގެ نَفْسُ ގެ ކަންތައްތަކުގެ جَاهِلُ ވެ نفس ހަލާކުކުރި މީހަކުމެނުވީއެވެ.۞ وَلَقَدِ ٱصْطَفَيْنَٰهُ =
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު إِخْتِيَار ކުރެއްވީމެވެ.۞ فِى ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގައި.۞ وَإِنَّهُۥ
فِى ٱلْءَاخِرَةِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ދުވަހުން އެކަލޭގެފާނުވާނީ.۞ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٣٠﴾ =
ކަނޑައެޅިގެން صَالِح ވެރިޔުންގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ إِذْ قَالَ لَهُۥ رَبُّهُۥٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެކަލޭގެފާނަށް
وحى ކުރެއްވިހިނދު.۞ أَسْلِمْ = ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! / އިސްލާމްވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞
قَالَ أَسْلَمْتُ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. މިއަޅާ ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ.۞ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٣١﴾ = عَالَم
ތަކުގެ رَبّ އަށް.۞ وَوَصَّىٰ بِهَآ إِبْرَٰهِـۧمُ = އަދި إبراهيم عليه السّلام އެކަމަށް وَصِيَّة ކުރެއްވިއެވެ. (އެބަހީ
ކިޔަމަންތެރިވުމަށް إخلاص ތެރިވުމަށް وَصِيَّة ކުރެއްވިއެވެ.۞ بَنِيهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންނަށް.۞ وَيَعْقُوبُ =
އަދި يَعْقُوب عليه السّلام ވެސް وَصِيَّة ކުރެއްވިއެވެ.۞ يَٰبَنِىَّ = އޭ އަހުރެންގެ ދަރިންނޭވެ.! إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰ
لَكُمُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެން إخْتِيَار ކުރައްވާވޮޑިގެންފި خَاصّ ކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.۞ ٱلدِّينَ == ދީން ۞
فَلَا تَمُوتُنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން މަރުނުވާ ހިނދަކުވެސް!۞ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ = ކަލޭމެން
ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައިވާ حَال ގައިމެނުވީ.۞ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ = (އޭ أهل كتاب ންނޭވެ!) ކަލޭމެން

حَاضر ވެވަޑައިގެންނެވީތޯ؟ ۞ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ = يَعْقُوب عليه السّلام ގެ އަރިހަށް އައިހިނދު. حاضر ވިހިނދު.
اَلْمَوْتُ = މަރު / އަވަހާރަވުން. ۞ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ = އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭފުޅުންނަށް ވިދާޅުވިހިނދު. ۞
مَا تَعْبُدُونَ = ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކޮންއެއްޗަކަށްތޯއެވެ؟ ۞ مِنْ بَعْدِى = އަހުރެންނަށްފަހު
މިމަންކަލޭގެފާނަށްފަހު. ۞ قَالُواْ = އެމީހުން = ދެންނެވިއެވެ. ۞ نَعْبُدُ إِلَـٰهَكَ = އަހުރެމެން އަޅުކަންކުރާނީ
ކަލޭގެފާނުގެ إلَه އަށެވެ. ۞ وَإِلَـٰهَ ءَابَآئِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންގެ إلَه އަށެވެ. ۞ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ
وَإِسْحَـٰقَ = އެކާބަފައިންނަކީ إبراهيم އާއި إسْماعيل އާއި އަދި إسْحَاق (عليهما السّلام) އެވެ. إِلَـٰهًا وَ‌ٰحِدًا = ހަމަ
އެއްކައުވަންތަ إلَه އެއްކަމުގައިވާ. وَنَحْنُ = އަދި އަހުރެމެންވާނީ حال . لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ = ހަމައެކަނި
އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެން. ۞

❧❧❧ إِجْمَالِي މާނަ ❧❧❧

(١٢٩) އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! އަދި އެބައިމީހުންގެތެރެއިން أُمَّة އަކަށް އެބައިމީހުންގެތެރެއިން رَسُول ބޭކަލަކު ފޮނުއްވާނދޭވެ! (އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أُمَّة ގެ މީހުން ފޮނުއްވުމުގެ އިލްތިމާސްކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އެ رَسُول ބޭކަލަކު أُمَّة ގެ މީހުންނަށް އިބަރާސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދެއްވާ އަދި އެމީހުންނަށް ކީރިތި قرآن އާއި سُنّة އުގަންނައިދެއްވާ އަދި އެބޭކަލަކު އެމީހުން ޝިރުކާއި ފާފައިން طَاهِرُ ކުރައްވާނޭ ބޭކަލަކު ފޮނުއްވާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަރާސްކަލާނގެއީ عِزَّة ވަންތަ حِكْمَة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٣٠) އަދި މިވާގޮތް نفس ގެ مَنْفَع އާއިގުޅޭ جَاهِلُ ވީ نفس ހަލާކުކުރި މީހަކުމެނުވީ إبراهيم عليه السّلام ގެ مِلّة ން ދުރުން އަނބުރާނުލާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަންބަސްކަލާނގެ ދުނިޔޭގައި އެކަލޭގެފާނު خاصّ ކުރައްވައި إخْتِيَار ކުރެއްވީމެވެ. އަދި آخرة ގައި އެކަލޭގެފާނުވާނީ. ކަނޑައެޅިގެން صَالِح ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(١٣١) އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށޭ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވިހިނދު އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. عَالَم ތަކުގެ ވެރި رَبّ އަށް މިއަޅާ ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ.

(١٣٢) އަދި إبراهيم عليه السّلام އާއި يَعْقُوب عليه السّلام އާއި ދެބޭކަލުންވެސް އެބޭކަލުންގެ ދަރިންނަށް އެކަމަށް وصيّة ކުރެއްވިއެވެ. عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް وصيّة ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް އެބޭކަލުންގެ ދަރިންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ދަރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށްޓަކައި دين إختيار ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ دين އެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ގައިމެނުވީ މަރުނުވާހުށިކަމެވެ.

(١٣٣) (އޭ يهودى ންނާއި نَصَارى އިންނޭވެ!) يَعْقُوب عليه السّلام ގެ އަވަހާރަވުން އައިހިނދު ކަލޭމެން އެތާ حَاضر ވެވަޑައިގެންނެވީތޯ. އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަށްފަހު ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކޮންއެއްޗަކަށްތޯއެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކަލޭގެފާނާ ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންނަކަށްވާ إبراهيم ގެފާނާއި إسْماعيل ގެފާނާއި އަދި إسْحاق ގެފާނާއި (عليهم السّلام) މިބޭކަލުންގެ إله އެވެ. އެއްކައުވަންތަ اللّه އެވެ. އަހުރެމެން ކިޔަމަންތެރިވާނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾ وَقَالُوا۟ كُونُوا۟ هُودًا أَوْ نَصَـٰرَىٰ تَهْتَدُوا۟ ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِـۧمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِىَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ ءَامَنُوا۟ بِمِثْلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا هُمْ فِى شِقَاقٍ ۖ فَسَيَكْفِيكَهُمُ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾

މުރާދުވާ

تِلْكَ أُمَّةٌ = އެއީ أُمَّة އެކެވެ. / ބަޔަކުމީހުންނެވެ.❁ قَدْ خَلَتْ = ހަމަކަށަވަރުން އިސްވެގޮސްފައިވާ.❁ لَهَا مَا كَسَبَتْ = އެމީހުން ހޯދިކަމެއް އެމީހުންނަށްވެއެވެ.❁ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހޯދިކަމެއް (އޭގެ ނަތީޖާ) ކަލޭމެންނަށްވެއެވެ.❁ وَلَا تُسْأَلُونَ = އަދި ކަލޭމެންނާ ސުވާލުކުރައްވާނުވެއެވެ.❁ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަމެއްގެ ވާހަކައިން.❁ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. يَهودى ނުވަތަ نَصارى ވެގެން.❁ كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى = ކަލޭމެން (مؤمن ން) يَهودى ނުވަތަ نَصارى ވެގަނެވެ!❁ تَهْتَدُوا = (އެހެން) ކަލޭމެންނަށް ހިދާޔަތް ލިބޭނެއެވެ.❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭފުޅު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ = އެހެނެއްނޫނެވެ. އަދި ކިޔަމަންވާނީ إبراهيم عليه السلام ގެ مِلّة އެވެ.❁ حَنِيفًا = توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ حال: (އެކަލޭގެފާނު توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާހެއްޔެވެ.)❁ وَمَا كَانَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.❁ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ = مُشْرِك ންގެ ތެރެއިން.❁ قُولُوا = (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ބުނާށެވެ!❁ آمَنَّا بِاللَّهِ = އަހުރެމެން الله އަށް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. / الله ތަޢާލާއަށް ވިސްނައިމެވެ.❁ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا = އަދި އަހުރެމެންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް.❁ وَمَا أُنزِلَ = އަދި ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް.❁ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ = إبراهيم ގެފާނަށާއި އަދި إسْماعيل ގެފާނަށާއި (عليهم السّلام.)❁ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ = އަދި إسْحَاق ގެފާނަށާއި يَعْقُوبُ ގެފާނަށާއި އަދި أسْبَاطُ ންނަށް (عليهم السّلام)❁ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى = އަދި موسى ގެފާނަށާއި عيسى ގެފާނަށް ދެއްވުނު ތަކެއްޗަށް عليهما السّلام.❁ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ = އަދި ހުރިހާ ނަބިއްޔުންނަށް ދެއްވުނު ތަކެއްޗަށް.❁ مِن رَّبِّهِمْ = އެކަލުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.❁ لَا نُفَرِّقُ = އަހުރެމެން فَرق ނުކުރަމެވެ.❁ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ = އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކާ ދެމެދު.❁ وَنَحْنُ = އަދި އަހުރެމެން ވަނީ.❁ لَهُ مُسْلِمُونَ

﴿١٣٦﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެގެންނެވެ.۞ فَإِنْ ءَامَنُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން އީމާންވެއްޖެ
بِمِثْلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ = ކަލޭމެން އީމާންވެގެންވާފަދަ ގޮތަކަށް.۞ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން
އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ލިބިއްޖެއެވެ.۞ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ = އަދި އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ. (ދަންނާށެވެ.)۞
فَإِنَّمَا هُمْ فِى شِقَاقٍ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އޮވީ ދުޝްމަނުވެރިކަމުގައެވެ.۞ فَسَيَكْفِيكَهُمُ ٱللَّهُ
= ފަހެ ނިކަންނުރެ އެމީހުންގެ ފަރާތުން الله ކަލޭގެފާނަށް ފުއްދަވާދެއްވާނެއެވެ.۞ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ =
އަދި އެކަލާނގެއީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٤) އެބޭބޭކަލުންނަކީ ހަމަކަށަވަރުން ފާއިތުވެދިޔަ ބައެކެވެ. އެބޭކަލުންނަށް ކުރެއްވިކަމެއްގެ جَزَاء ހުންނަހުއްޓެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރިކަމެއްގެ جَزَاء ކަލޭމެންނަށް ހުންނަހުއްޓެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންކަމާމެދު ކަލޭމެންނާ ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

(١٣٥) އަދި يَهُودى ންނާއި نَصَارى އިން ބުނޭ ޔާ مؤمن ންނެވެ! ކަލޭމެންވެސް يهودى ންކަމުގައި ނުވަތަ نَصَارى ޔިންކަމުގައިވާށެވެ! ދެން ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބޭނެއެވެ. (ޔާ رَسُول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިޔައްސަވާށެވެ! އަހުރެމެން تبع ވާނީ إبراهيم عليه السّلام ގެ ދީނަށެވެ. އެއީ توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ ދީނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު مشرك ންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ.

(١٣٦) ޔާ مؤمن ންނެވެ! ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ބުނާށެވެ. އަހުރެމެން الله އަށް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އަހުރެމެންނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް – ޔަޢުނީ قرآن އަށް އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި إبراهيم އާއި إسْماعيل އާއި إسْحاق އާއި އަދި يَعْقُوب ގެދަރިންނާއި އަދި أسباط ންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗާ (أسباط އަކީ يعقوب ގެދަރިންގެ 12 ބޮޑުދަރިންނެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކުގެ ދަރިފަސްކޮޅަކީ أمّة އެކެވެ.) (عليهم السّلام) މި އެންމެ ބޭކަލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށްވެސް އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި موسى އާއި عيسى (عليهما السّلام) އަށް ދެއްވުނު ތަކެއްޗާއި އަދި އެހެނިހެން ނަބިއްޔުބޭކަލުންނަށްވެސް އެބޭކަލުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ދެއްވުނު ތަކެއްޗަށް އަހުރެމެން ފުރިހަމައަށް އީމާންވަމުއެވެ. އަދި نَبِي ބޭކަލުންގެ حَيْثِيَّة ން އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ވަކިކޮށް ތަފާތު ނުކުރަމުއެވެ. އެންމެ ބޭކަލުންނީވެސް الله ފޮނުއްވި نبي ންނާއި رَسُول ންކަމުގައި އެއްބަސްވެ އެބޭކަލުންނަށް އީމާންވެ އެބޭކަލުން ތެދުކުރަމުއެވެ. އަދި އަހުރެމެން މިވަނީ ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ مُسْلِم ންކަމުގައިވެގެންނެވެ.

(١٣٧) ފަހެ އެމީހުންވެސް – އެބަހީ يهودى ންނާއި نَصَارى ންވެސް ކަލޭމެން مؤمن ން ތިޔަ އީމާންވި ތަކެއްޗަށް އީމާންވެ އެތަކެތި ތެދުކުރިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްވެސް ތެދުމަގު ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އޮވީ ކަނޑައެޅިގެން ދުޝްމަނުވެރިކަމުގައެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ނިކަންނުރެ الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް ފުއްދަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

صِبْغَةَ ٱللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُۥ عَـٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِى ٱللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَآ أَعْمَـٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَـٰلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطَ كَانُوا۟ هُودًا أَوْ نَصَـٰرَىٰ ۗ قُلْ ءَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ ٱللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَـٰدَةً عِندَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

މުފުރަދާ

صِبْغَةَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ކުލަޔެވެ. / اللّه ގެ دين އެވެ.❁ وَمَنْ أَحْسَنُ = އަދި ރަނގަޅުކަން ބޮޑުވާނީ ކާކުގެ ކުލަޔެއްތޯ؟❁ مِنَ ٱللَّهِ صِبْغَةً = دين ގެ ގޮތުން اللّه އަށްވުރެ. وَنَحْنُ لَهُۥ عَـٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ = އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނަމުއެވެ.❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ أَتُحَآجُّونَنَا فِى ٱللَّهِ = اللّه އާއިމެދު ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުމެންނާ އަރައިރުންވެ جَدَلُ ކުރަނީހޯއްޔެވެ.؟❁ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ = އަދި އެކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ އެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެވެސް رَبّ އެވެ.❁ وَلَنَآ أَعْمَـٰلُنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ عمل ތަކެވެ خاصّ ވެގެންވަނީ.❁ وَلَكُمْ أَعْمَـٰلُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عمل ތަކެވެ خاصّ ވެގެންވަނީ.❁ وَنَحْنُ = އަދި އަޅުގަނޑުމެން.❁ لَهُۥ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިވެގެންވާމީހުންނެވެ.❁ أَمْ تَقُولُونَ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ބުނަނީހޯއްޔެވެ؟❁ إِنَّ إِبْرَٰهِـۧمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ = ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم ގެފާނާއި އަދި إسماعيل ގެފާނާ (عليهما السّلام).❁ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ = އަދި إسحاق ގެފާނާއި يَعْقُوب ގެފާނާއި (عليهما السّلام).❁ وَٱلْأَسْبَاطِ = އަދި أسْباطُ ންނާއި (އެއީ يعقوب ގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުގެ ބޭފުޅުންނެވެ.)❁ كَانُوا۟ = ވިއްޔާކަމުގައި ވަނީ.❁ هُودًا أَوْ نَصَـٰرَىٰ ۗ = يهودى ން ކަމުގައި ނުވަތަ نَصَارى ންކަމުގައެވެ.❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ءَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ ٱللَّهُ ۗ = ބޮޑަށް ދަންނަނީ ކަލޭމެންހޯއްޔެވެ؟ ނުވަތަ اللّه ހޯއްޔެވެ؟❁ وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިކަން ބޮޑުވީ ކާކުހޯއްޔެވެ.؟ ❁ مِمَّن كَتَمَ = ވަންހަނާކުރި މީހަކަށްވުރެ.❁ شَهَـٰدَةً عِندَهُۥ = އޭނާގެ އަތުގައިވާ ޝަހާދަތް.❁ مِنَ ٱللَّهِ ۗ = اللّه ގެ حضرة ންވާ.❁ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ = އަދި اللّه އީ غَافِلُ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.❁ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކާއިމެދު.❁ تِلْكَ أُمَّةٌ =

އެއީ ބައެއްކެވެ. أُمَّة އެއްކެވެ.۞ قَدْ خَلَتْ = ހަމަކަށަވަރުން ފާއިތުވެގޮސްފައިވާ.۞ لَهَا مَا كَسَبَتْ = އެ أُمَّة އަށް އެމީހުން ކުރިކަންތައް خاصّ ވެގެންވެއެވެ.۞ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކުރި ކަންތައް ކަލޭމެންނަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ.۞ وَلَا تُسْـَٔلُونَ = އަދި ކަލޭމެންނާ ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ = އެމީހުން ކުރާކަމުގައި ވީކަންތައްތަކާއިމެދު.۞ (١٤١)

إِجْمَالِي މާނަ

(١٣٨) ކަލޭމެން الله ގެ ކުލަޖައްސާށެވެ! الله ގެ دين އަށް ވަންނާށެވެ. އަދި الله ގެ دين އަށްވުރެ ވަރަށް ހެޔޮވެގެންވާ ކުލަ دين އެއް ހުރީތޯއެވެ؟ އެއްވެސް ހުރިއެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ސީދާ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ.

- ދަންނާށެވެ! نَصَارى އިންގެ މީހުން އެމީހުންގެ ކުދިން ކުލަޖެހިފައިވާ ފެނެއްގައި ކުލަޖައްސަ ޢަދަކުރެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ دين ގެ މީހަކުކަމުގައި ކަށަވަރުކުރުމަށެވެ. އެފެންނަށް އެމީހުން ކިޔަނީ مَعْمُودِيَّة އެވެ. އެފެންނަށްލައި ނަގުލަމުން ދަރިން އެއީ نَصَارى މީހެއް. مُسْلم ނޫ އެމީހުންގެ ކުދިން خِتَان ކުރާ ފަދައިން ކުރާކަމަށް ކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި ބައެއް مسلم ނޫ އެމީހުންގެ ދަރިން خِتَان ކުރުވަނިކުރު إسلام دين ގެ ފެންއަޅާ ފިލިއަށް خِتَان ކުރުވަނީ ގޮތުގައި ފެންވަރުވައި ހަދައި މީހުންގެ ފެންވަރާ خُرَافَات ނޫ އަދި ކަލޭމެން ފެންއެވެ. އެއީ ޓަކައި ކުރުއްވާއިރު. މި نَصَار އިންގެ މީހަކަށް ހަމައެކަނި ކުލައެއް ފަރަތުގައި ވެއެވެ وحى ކުރައްވާފައި ކުލައެއް صِبْغَةُ اللّه وَمَنْ أَحْسَنَ مِنَ اللّه صِبْغَة މި އާޔަތެވެ. والله أعلم

(١٣٩) އޭ رَسُول اللّه އެވެ! އެ يهودى ނަސާރާ އިންނަށް ކަލޭމެން ވިދާޅުވާށެވެ! اللّه ގާތުގައި ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުމެންނާ އަރައިރުންވެ جَدَلُ ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ އާއި އަދި ކަލޭމެންގެވެސް رَبّ އެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަތީޖާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުށަހަޅައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރި عمل އެއްގެ ނަތީޖާ ކަލޭމެންނަށް ހުށަހަޅައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ ކަށަވަރުގޮތުން އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިވެގެންނެވެ.

(١٤٠) އޭ يَهودى ނަސާރާ އިންނޯވެ! ކަލޭމެން ބުނަމުހެ ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم އާއި إسْمَاعيل އާއި إسْحَاق އާއި يَعْقُوب އާއި އަދި أَسْبَاط ނޫ (عليهم السّلام) މި އެންމެހާކަލުންނަކީ يهودى ންކަމުގައި ނުވަތަ نَصَارى އިން ކަމުގައިތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ (އޭ رَسول اللّه އެވެ!) ކަލޭމެން ވިދާޅުވާށެވެ. އެކަލުންނާއި ދެނެގަތުން ބޮޑީ ކަލޭމެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ اللّه ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިމާގެ އަތުގައިވާ اللّه ގެ ހެކިބަސް ވަންހަނާކުރި މީހަކަށްވުރެ ވަކިން އަނިޔާވެރިކަންބޮޑު ހީވާ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެއްވެސްމީހަކު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ. (އެހެނީ އެމީހުން يعنى يهودى ންނާއި نصارى އިންނަށް ތަޢުރާތާއި އިންޖީލުން އެނގިގެންވެއެވެ. އިސްލާމްދީނަށް ބާއްޖަވެރިކަމާއި مسلم ންކަން އެއީ އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގެ معلومات ންނެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ވެރިކުރާ ކަންތައްތަކާއިމެދު اللّه غَافِلُ ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(١٤١) މިއީ އެބަޔަކުދިޔައީ ފާއިތުވެގޮސްފައިވާ ބައެކެވެ. އެބައެކުން ކުރެއްވި عمل އެއްގެ ދެކޮޅަށް جَزَاء އެބަޔަކުންނަށްވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރިކަމެއްގެ ދެކޮޅަށް جَزَاء ކަލޭމެންނަށް ހުށަހަޅައެވެ. އަދި އެބަޔަކުން ކުރިކަންތައްތަކާމެދު ކަލޭމެންނާ ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

۞ سَيَقُولُ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَ ٱلنَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ ٱلَّتِي كَانُوا۟ عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا ٱلْقِبْلَةَ ٱلَّتِي كُنتَ عَلَيْهَآ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ ٱلرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ ۗ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾

ލަފުޒީމާނަ

سَيَقُولُ ٱلسُّفَهَآءُ = ބުއްދިހަމަނުޖެހޭ جَاهِل މީހުން ނިކަންހުރެ ބުނާނެއެވެ.۞ مِنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން.۞ مَا وَلَّىٰهُمْ = އެމީހުން އަނބުރުވައިލީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟۞ عَن قِبْلَتِهِمُ = އެމީހުންގެ قِبْلَة އިން.۞ ٱلَّتِي كَانُوا۟ عَلَيْهَا = އޭގެމަތީގައި އެމީހުންވީ / އެމީހުން އެ قِبْلَة އަށް ނަމާދުކުރި.۞ قُل = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لِّلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ = مَشْرِق ހުރިތަނާއި مَغْرِب ހުރިތަން (ދުވަހުއިރުން) މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ يَهْدِي مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެ މަގުދައްކަވައެވެ.۞ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަކަށް.۞ وَكَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ جَعَلْنَٰكُمْ = މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވީމެވެ.۞ أُمَّةً وَسَطًا = عَدْل ވެރި أمّة އެއްކަމުގައި.۞ لِّتَكُونُوا۟ = ކަލޭމެންވުމަށްޓަކައެވެ.۞ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިންކަމުގައި.۞ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ = އަދި رَسُول ވުމަށްޓަކައެވެ.۞ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ހެކިވެރި ބޭކަލަކުކަމުގައި.۞ وَمَا جَعَلْنَا ٱلْقِبْلَةَ = އަދި މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ قِبْلَة ނުލައްވާމެވެ.۞ ٱلَّتِي كُنتَ عَلَيْهَآ =ކަލޭގޮތް އެ قِبْلَة އެއްގެމަތީގައި އޮތީ / (އެ قِبْلَة އާ ދިމާއަށް އަޅުކަންކުރެއްވީ)۞ إِلَّا لِنَعْلَمَ =މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމަށް އެނގޭފަދަވެގެންވުމަށް.۞ مَن يَتَّبِعُ ٱلرَّسُولَ = رَسُول އާއި تَبَعَ ވާމީހާކަން.۞ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ = އެމީހާގެ ދެފުންނަށް އެނބުރިދާމީހުންގެ ތެރެއިން / ފަހަތަށް އެނބުރި ދީނުން ދުރުވާމީހުންގެ ތެރެއިން.۞ وَإِن كَانَتْ = އަދި އެކަންވީއިރު.۞ لَكَبِيرَةً = ވަރަށް ބޮޑު ކަމެއްކަމުގައެވެ.۞ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ = الله އެބޭކަލުން މަގުދެއްކެވި ބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ނޫނީ.۞ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ އަދި الله ވާކަށް ނުވާހެއެވެ.۞ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ = ކަލޭމެންގެ އީމާންތައް ގެއްލުވާލައްވާކަށް.۞ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވީ މީސްތަކުންނަށް.۞ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ނުހަނު އޯގާވަންތަ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ = (އޭ رَسُول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވަމެވެ ކަލޭގެ މޫނު އަނބުރުވާ ކަން.۞ فِي

ٱلسَّمَآءِ = އުޑުގެ ދިމާލަށް! ۞ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ =ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު
އަނބުރުއްވާނުމެވެ. / ދިމާކުރައްވާނުމެވެ.۞ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا = އެ قِبْلَة އަކަށް ކަލޭގެފާނު
ރުހިވޮޑިގެންވާ قِبْلَة އަކަށް.۞ فَوَلِّ وَجْهَكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމުބާރަކު އަނބުރުއްވާށެވެ! ۞ شَطْرَ
ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدُ الْحَرَام އާއި ދިމާއަށް.۞ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ އަދި ކަލޭމެންވީ ކޮންމެތަނެއްގައި.۞
فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ދިމާކުރާށެވެ! ۞ شَطْرَهُۥ އެދިމާއަށް (مَسْجِدُ الْحَرَام އާއި
ދިމާއަށް)۞ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފޮތްދެއްވުނުމީހުން (يَهُودِى ނުވަތަ نَصَارَى މީހުން)
۞ لَيَعْلَمُونَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެތެވެ.۞ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ =ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حَقّ ކަން /
مَسْجِدُ الْحَرَام އަށް ކިބުލަ ބަދަލުކުރުމީ حَقُّ ކަން.۞ مِن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ =
އަދި اللّٰه އީ غَافِلُ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.۞ عَمَّا يَعْمَلُونَ (١٤٤) =އެމީހުން އުޅޭ
ކަންތައްތަކާމެދުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤٢) މިސޮފަހަރުގެ ތެރެއިން ބުއްދިހަލަ ނުބައި جَاهِل މީހުން ސިކުނޑިހުޅަ ބުނާނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ އެއީ يهودى ނަސާރާއި مُنَافِقُ ންނެވެ. މި مُؤمن ންގެމީހުން އެ قبلة އަކާއި ދިމާއަށް ނަމާދުކުރަމުން އައި قِبْلَة މިން - (بَيْتُ الْمَقْدِس - މިން) އެހެން ދިމާއަކަށް އެމީހުން އަނބުރުވައިލީ ކޮންއެއްޗެއް ބާވައެވެ؟ ކިއެއްވެގެންބާވައެވެ؟ އޭގެ جَواب ގައި اللّٰه އެ އަންގަވައި ދެއްވީ محمّد ގެފާނު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! مَشْرِق ފަރާތާއި مَغْرِب ފަރާތުވެސް مِلْكُ ވެ خَاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ اللّٰه އަށެވެ. އެބައި މުޅިދުނިޔެވެސް އެއީ އެކަލާނގެ مِلْك އެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅު ގެންނަވާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެ ސީދާ މަގަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. (١٤٣) އޭ مؤمن ންނޭވެ! ކަލޭމެންނަކީ عَدْل ވެރި أمّة އެއް ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީ އެފަދައިންނެވެ. يعنى: محمّد صلّى اللذه عليه وسلّم ގެ أمّة ގެ މީހުންކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް ދެއްވައި ކަލޭމެން إبراهيم ގެފާނުގެ قبلة އަށް ކަލޭމެންނަށް توفيق ދެއްވައި އެންމެ މާތް أمّة ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވީ ފަދައިން عدل ވެރި أمّة އެއްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވީ قيامة ދުވަހުން އެންމެހައި أمّة ތަކަށް ހެކިން ބަލަދުކަމުގައި ކަލޭމެން ވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި رَسُول އާ އެއީ ކަލޭމެންނާމެދު ހެކިވެރިއަކަށް ބަލަދުކަމުގައި ވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރިން ކުރިމަތިލި قبلة ބަދަލުކުރައްވައި مسجد الحرام އަށް ކުރިމަތިލުމަށް އެންގެވީ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން رَسُول އާ އާއި تَبَعَ ވާމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އެނގޭގޮތަށްވެ. އަދި قِبلة ބަދަލުކުރެއްވުމުގެ مسألة އަކީ اللّٰه އެބަހުރިކަން ތެދުވެގެން ދޭހަވާ ބަޔަކަށްވެ ބޮޑު ކަންތައްތަކެކެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ނަމާދު އެވީކަން ގެއްލުވައިލައްވާ ކަލާނގެއަކީ اللّٰه ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ މީސްތަކުންނަށް ނުހަނު އޯގާތެރިވެ رحمة ލައްވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (١٤٤) (އޭ رَسول اللّٰه އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމުބާރަކު ބައްޕަވަމުން އުޑުގެ ދިމާއަށް އަނބުރުއްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުށްވޮޑިގެންވަމެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގެންވާ قِبْلَة އަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު އަނބުރުއްވާނުމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމުބާރަކު مسجد الحرام އާއި ދިމާއަށް އަނބުރުއްވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ވީ ކޮންމެތަނެއްގައި ނަމާދުކުރާއިރު އެދިމާއަށް ކުރިމަތިލާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން أهْل كِتَابُ ނަސާރާ އެއީ ހަމަ އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حقّ ތެދުކަން ރަނގަޅަށް އެނގޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކުރާހުރިހާ ކަންތައްތަކަކުން غَافِلُ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު اللّٰه تعالى ނޫނެވެ.

وَلَئِنْ أَتَيْتَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٍ مَّا تَبِعُوا۟ قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا ۖ فَٱسْتَبِقُوا۟ ٱلْخَيْرَٰتِ ۚ أَيْنَ مَا تَكُونُوا۟ يَأْتِ بِكُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُۥ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾

ލުޣަތު

وَلَئِنْ أَتَيْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލާނގެފާނު ގެންނަވައިފިނަމަވެސް.❁ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = يهودى ންނާއި نَصَارى ންނަށް ގެނައުން.❁ بِكُلِّ ءَايَةٍ = ހުރިހާ دليل އެއް.❁ مَّا تَبِعُوا۟ قِبْلَتَكَ = އެމީހުން ކަލާނގެފާނުގެ قِبْلَة އާއި تَبَعَ ނުވާނެއެވެ.❁وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ = އަދި ކަލާނގެފާނަކީވެސް تَبَعَ ވާނޭ ބޭފުޅަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ قِبْلَتَهُمْ = އެމީހުންގެ قِبْلَة އާއި.❁ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ = އަދި އޭގެ އެއްބަޔަކުވެސް تَبَعَ ވާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ قِبْلَةَ بَعْضٍ = އަނެއްބައެއްގެ قِبْلَة އާއި.❁ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ = އަދި ކަލާނގެފާނު تَبَعَ ވެވަޑައިގެންފިއްޔާ.❁ أَهْوَآءَهُم= އެމީހުންގެ هَوَى نفس އާއި / އެމީހުންގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި.❁ مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ ކަލާނގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސްފައިވާކަމަށްފަހު. مِنَ ٱلْعِلْمِ = عِلْم ގެ ތެރެއިން. (وحى ގެ ތެރެއިން.)❁ إِنَّكَ إِذًا = އެހެންކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެފާނުވާނީ.❁ لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾ = ކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.❁ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ފޮތްދެއްވި މީސްތަކުން. (ދަންނަވާށެވެ.)❁ يَعْرِفُونَهُۥ އެމީހުން އެކަން ދަންނައެވެ. (مسلم ންގެ قبلة އެއީ حقّ قبلة ކަން ދަންނައެވެ. ނުވަތަ محمّد ގެފާނުގެ رَسول ކަން އެއީ ހަމަ حقّ ކަން ދަންނައެވެ.)❁ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ދަރިން ދަންނަހެންނެވެ.❁ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު.❁ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން حقّ ވަންހަނާކުރެއެވެ.❁ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ = އެމީހުން ދަންނަވާހާލު.❁ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ = حقّ އެވަނީ ކަލާނގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ.❁ فَلَا تَكُونَنَّ = ފަހެ އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަލާނގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!❁ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾ = ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން.❁ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ = ކޮންމެ ބައެއްގެ ކިބައިގައި ވެއެވެ. (ކޮންމެ ދީނެއްގެ ބައަކަށްވެސް ކިބުލައެއް ވަކިކޮށްދެއްވާފައެވެ.)❁ هُوَ مُوَلِّيهَا = އެއީ އެބައަކު ކިބުލައަކަށް ހިމާވާއެވެ.❁ فَٱسْتَبِقُوا۟ ٱلْخَيْرَٰتِ = ފަހެ ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަވަސްވެ ވާދަކުރާށެވެ!❁ أَيْنَ مَا تَكُونُوا۟ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކޮންމެތަނެއްގައި ވިޔަސް.❁ يَأْتِ بِكُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا = اللّٰه (قِيامة ދުވަހުން) ކަލޭމެން އެންމެން ގެންނަވައި جَمَعَ ކުރައްވާނެއެވެ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى . ވޮޑިގެންވާނެއެވެ.❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ =ކޮންމެކަމަކަށްމެ ކުޅަދާނަވެވޮޑިގެންވާ ވޭގެންވާ ކަލަޔަށްލެއްވި.❁ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު

ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެތަނެއްގައި.۞ فَوَلِّ وَجْهَكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ މޫނުފުޅު އަނބުރުއްވާށެވެ! / ދިމާކުރައްވާށެވެ! ۞ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مسجد الحرام އާއި ދިމާއަށް.۞ وَإِنَّهُۥ لَلْحَقُّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حَقُّ ކަން يَقِيْن އެވެ.۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَمَا ٱللَّهُ بِغَافِلٍ = އަދި اللّٰه تعالى غَافِل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތަކާއިމެދު.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤٥) (އޭ رَسول اللّٰه އެވެ!) يهودى ންނާއި نَصَارى އިންނަށް ކަލޭގެފާނު ކޮންމެފަދަ دليل އެއް ގެންނެވިޔަސް އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ قبلة އާއި تبع ނުވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަކީވެސް އެމީހުންގެ قبلة އާއި تبع ވާނޭ ބޭކަލަކު ނޫނެވެ. އަދި އޭގެ އެއްބަޔަކުވެސް އަނެއްބައެއްގެ قبلة އާއި تبع ވާނޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި عِلْم އާއި وحى ގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގެންނެވި معلومات އައުމަށްފަހު އެބައިމީހުންގެ ޚިޔާލާއި އެމީހުންގެ هَوَى نفس އާއި ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ ދެން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވާނީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. (ކަލޭގެފާނަށް މިފަހުން قبلة އަކީ ހަމަ حقّ قبلة އެވެ.)

(١٤٦) يهودى ންނާއި نَصَارى އިން އެމީހުންގެ ދަރިން ދަންނަފަދައިން އެއީ حَقّ ކަން ދަންނަނީއެވެ. (مؤمن ންގެ قبلة އަކީ مسجد الحرام ކަން) ދަންނަނީއެވެ. ނަމަވެސް محمّد ގެފާނުގެ رسول ކަމާއި ހަމަ حقّ رسول ކަލޭގެފާނު ކަން ދަންނަނީއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ތޯރާތާއި އިންޖީލުގައި رسول ންގެ ސިފަތައް ބަޔާންވެފައިވާތީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު ދެނެތިބި حال އެ حقّ ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވަނީއެވެ.

(١٤٧) އޭ رَسول اللّٰه އެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ އެއީ ހަމަ حقّ އެވެ. (مؤمن ންގެ قبلة އަކީ ހަމަ مسجد الحرام އެވެ.) ފަހެ ކަލޭގެފާނު ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާހުށިކަމެވެ.

(١٤٨) އަދި ކޮންމެ دين އަކަށް ބަރާބަރުވެސް ވަކިދިމާއެއް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެބަޔަކު އަބަދުވެސް ކުރިމަތިލާ ދިމާއަކީ قبلة އެވެ. ދިމާއެވެ. ފަހެ ހެޔޮކަންތަކުގައި ދިޔުމަށް ވަރަށް ކުރިއަރާ ވާދަވެރިވާށެވެ! ކަލޭމެން ކޮންތާކު ހުރެވެސް قيامة ދުވަހުން اللّٰه تعالى ކަލޭމެން އެންމެން އެއްކޮށް جَمَعَ ކުރައްވާނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ކޮންމެ ކަމެއް ކުރެއްވުމަށް ވަރަށް ބާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ.

(١٤٩) (އޭ رَسُول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެތަނަކުންވެސް އަދި ކޮންމެދަތުރެއްގައި ހުރިހާ ތަނެއްގައިވެސް ނަމާދުކުރައްވާއިރު قِبْلَة އަކަށް مَسْجِدُ الْحَرَام އަށް ކަލޭގެފާނު ކުރިމަތިލައްވާށެވެ! އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حقّ ކަމެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާކަންތަކާއިމެދު اللّٰه تعالى غَافِل ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِى وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِى عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَآ أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُواْ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَٱذْكُرُونِىٓ أَذْكُرْكُمْ وَٱشْكُرُواْ لِى وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

ލުޣަތު

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނުކުމެވަޑައިގެންނެވި ކޮންމެތަނަކުންގައި.❁ فَوَلِّ وَجْهَكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުންގެ މޫނުފުށް އަނބުރުއްވާށެވެ! ދިމާކުރައްވާށެވެ! ❁ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مسجد الحرام އާއި ދިމާއަށް.❁ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ = އަދި ކަލޭމެންވީ ކޮންމެތަނަކުގައިވެސް.❁ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް އަނބުރާށެވެ! / ދިމާކުރާށެވެ! ❁ شَطْرَهُۥ = އެދިމާއަށް.❁ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ = މީސްތަކުންނަށް ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ނުވުމަށްޓަކައެވެ.❁ حُجَّةٌ = އެއްވެސް حُجَّة އެއް / دليل އެއް.❁ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން އަނިޔާވެރިވީމީހުން ފިޔަވާ.❁ فَلَا تَخْشَوْهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (مُؤْمِنُން) އެމީހުންނަށް ބިރުވެރިނުވާށެވެ! ❁ وَٱخْشَوْنِى = އަދި ކަލޭމެން މިއަޅުގަނޑަށް ބިރުވެރިވާށެވެ! ❁ وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِى عَلَيْكُمْ = އަދި މިއަޅުގަނޑުގެ نعمة ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.❁ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.❁ كَمَآ أَرْسَلْنَا فِيكُمْ = ކަލޭމެންގެތެރެއަށް މިއަޅުގަނޑުމެން ފޮނުއްވިފަދައިންނެވެ.❁ رَسُولًا مِّنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ رَسُول ބޭކަލަކު.❁ يَتْلُواْ عَلَيْكُمْ = އެބޭކަލަކު ކަލޭމެންނަށް ކިޔަވައިދެއްވާ.❁ ءَايَٰتِنَا = މިއަޅުގަނޑުމެންގެ އާޔަތްތައް.❁ وَيُزَكِّيكُمْ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެން طَاهِر ކުރައްވައި.❁ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلْكِتَٰبَ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އެކަލޭގެފާނު ކިތާބު އުނގަންނައިދެއްވައި.❁ وَٱلْحِكْمَةَ = އަދި حكمة އާއި / سُنَّة އާއި.❁ وَيُعَلِّمُكُم = އަދި އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް އުނގަންނައިދެއްވައި.❁ مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ = ކަލޭމެން ދަންނަނުވާތަކެތި.❁ فَٱذْكُرُونِىٓ = ފަހެ ކަލޭމެން މިއަޅުގަނޑު ހަނދާންކުރާށެވެ! / ذِكر ކުރާށެވެ! ❁ أَذْكُرْكُمْ = ތިމަން މިއަޅުގަނޑު ކަލޭމެން ހަނދާންކުރައްވާނެއެވެ.❁ وَٱشْكُرُواْ لِى = އަދި ކަލޭމެން ކަނޑައެޅިގެން މިއަޅުގަނޑަށް شكر ކުރާށެވެ! ❁ وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ = އަދި ކަލޭމެން މިއަޅުގަނޑަށް ކާފަރުނުވާށެވެ! ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٥٠) އަދި ކަލޭގެފާނު ނުކުމެވަޑައިގެން ހުންނަވާ ކޮންމެތަނެއްގައިވެސް ނަމާދުކުރުމުގައި ކިބައްމޫނުވާ مَسْجِدُ الحَرَام އަށް ކިބުލަތިބުމުގެތެރެއްވާށެވެ! އަދި އޭ مؤمن ންނޭވެ! ކަލޭމެންނަވީ ކޮންމެތަނެއްގައިވެސް ކަލޭމެން ނަމާދުކުރާއިރު އެދިމާއަށް ކިބުލަތިބޭށެވެ! އެއީ އެއްވެސް ބަޔަކަށް ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حُجَّة ދެއްކުމަށް ނުހުންނާނޭ ގޮތަށެވެ. (يهودى ންގެ މީހުން ބުނަނީ محمّد ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ން އެއްޗެހި އަހުރެމެންނާ ތަފާތު ދީނެއްގައެވެ. އެކަމަކު ނަމާދުކުރަނީ އަހުރެމެންގެ قِبْلَة އަށެވެ. މި حُجَّة ގެ މައްޗަށް އެމީހުން جَدَل ކުރާކަމުގައިވިއެވެ. އެހެންވީ الله تعالى مؤمن ންގެ ކިބައިން އެއްނަގަތީ ފިއްތަވައިދެއްވީއެވެ. މިގޮތު ދެން އެމީހުންނަކަށް އެގޮތަށް ދިމާކުރުމުގެ އެއްވެސް حُجَّة އެއްނުވެވެ.) އެމީހުންގެތެރެއިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ މީހަކު ފިޔަވައެވެ. އެމީހުންނަކީ ވަންހައިގެ قريش މީހުންނެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންދެކެ ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ބިރުގަންނާށެވެ! އަދި قبلة ބަދަލުކުރެއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

(١٥١) އެއީ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން رَسُول ބޭކަލަކު ކަލޭމެންގެތެރެއަށް ފޮނުއްވި ފަދައިންނެވެ. (އެއިވެސް ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމުގެ ތެރެއިން ވާކަމެކެވެ.) އަދި އެބޭކަލަކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް ކިޔަވައިދެއްވައި ސާފުކުރައްވައި އަދި ހަލާކުވާ ކަންތައްތަކުން ކަލޭމެން ޠَاهِر ކުރައްވައި އަދި އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ކިޔަވައި قرآن އާއި މޮޅުވެގެންވާ سُنَّة ދަސްކޮށްދެއްވައި އަދިވެސް ކަލޭމެން ދަންނަކަށްނުވާ އެތައްކަމެއް އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ދަސްކޮށްދެއްވައި ދެއްވުމަށެވެ.

(١٥٢) ފަހެ ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދާންކޮށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكر ކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ހަނދުމަކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް شكر ކުރާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ކާފަރުނުވާށެވެ!

* ދަންނަށެވެ! سَيَقُول السُّفَهَاء މިއަށްނުން ފެށިގެންވާ ގޮތަކަށް ބަލައިލާނަމަ މިހާތަނަށް މިވަނީ بَيْتُ المَقْدِس ން مَسْجِدُ الحَرَام އަށް قِبْلَة ބަދަލުކުރެއްވުމުގެ ވާހަކައެވެ. އެކަންހިނގީ هجرة އިންފަހު ވަރަށްކުރުކޮށް ކުރުގައިވީއެވެ. رَسُول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم، މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވިފަހުން ނަމާދުކުރުއްވުމުގައި އާ ދިމާއަށް بَيْتُ المَقْدِس ސޯޅަ ނުވަތަ ސަތާރަ މަސްދުވަހުވެއެވެ. އޭގެފަހުން كعبة اللّه އާއި ދިމާއަށް - އެބަހީ - مَسْجِدُ الحَرَام - އާއި ދިމާއަށް ކިބުލަތިބުއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމުން އެވަގުތުން ފުރިހަމަ مسلم ންގެ قِبْلَة އެއްކަމުގައި مكّة ގެ مَسْجِدُ الحَرَام ވެގެން ދިޔައީއެވެ. އެދިމާއަށް ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ނަމާދަކީ عصر ނަމާދެވެ. އަދި قِبْلَة މިގޮތަށް ބަދަލުކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުތަކެއްވެސް، އަދި އޭގެ حِكمة އެތަކެއް آية ގައި އަންގަވާފައެވެ. އެއީ رَسُول އާ އަށް تَبَعَ ވާމީހުންނާ ނުވާމީހުން ބެއްލެވުމަށެވެ. މިކަމާ ބެހޭ ދިގުވާހަކައެއް سِيرة ފޮތްތަކާއި تفسير ފޮތްތަކުގައިވެސްވެއެވެ. އެވާހަކައެއް މިފޮތާ އެކަށީގެންވާތީ މިތަނުން ދޫކޮށްލީމެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَعِينُوا۟ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَن يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتٌۢ ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ ۞ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ أَوِ ٱعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ ٱللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

ލަފްޒީމާނަ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ ٱسْتَعِينُوا۟ =ކަލޭމެން ވާގިއެދޭށޭވެ! ۞ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ = ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވަނީ.۞ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٣﴾ =ކެތްތެރިންނާއި އެކުގައެވެ. ۞ وَلَا تَقُولُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! ۞ لِمَن يُقْتَلُ = قَتُل ވާކުރެވޭމީހުންނަށް.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި.۞ أَمْوَٰتٌ ۚ = މަރުވެފައިވާ ބައެއްކަމުގައި.۞ بَلْ أَحْيَآءٌ = އަދި ދިރިހުރި [illegible] ބަޔެކެވެ.۞ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ = އަދި އެކަން ކަލޭމެންނަށް ނޭނގެއެވެ.۞ وَلَنَبْلُوَنَّكُم = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ [illegible] ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވާނެވެ.۞ بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ = ބިރުވެރިކަމުގެ ބައެއްކަންތަކުން.۞ وَٱلْجُوعِ = ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ [illegible] ۞ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ = އަދި މުދާ މަދުކުރެއްވުމުގެ [illegible] ۞ وَٱلْأَنفُسِ = އަދި މީހުންނާއި.۞ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ = އަދި މޭވާތަކާއި ނަޖިސާ (މެދުވެރި) [illegible] ۞ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ =އަދި ކެތްތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خَبَر ދެއްވާށެވެ! ۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ / އެ ކެތްތެރިންނަކީ.۞ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ = އެމީހުންނަށް مُصِيبَة އެއް [illegible] ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުންނަކީ [illegible] ۞ إِنَّا لِلَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނީ الله އަށެވެ. / އަޅުގަނޑުމެންނީ الله ގެ މިލްކެވެ.۞ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އެނބުރި رُجُوع [illegible] ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ރަނގަޅަށެވެ!)۞ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ = އެމީހުންގެ [illegible] حضرة އަށެވެ.۞ مِّن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرةން.۞ وَرَحْمَةٌ ۖ = އަދި رحمة [illegible] صلوات އެވެ. / [illegible] ۞ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = އަދި [illegible] އެމީހުން އެއީ.۞ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ =ތެދުމަގު [illegible] ވެވޭނެ.۞ ۞ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ = ހަމަކަށަވަރުން صَفَا [illegible] مَرْوَة [illegible] ۞ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ۞ الله ގެ

شِعَار ތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. / اللّٰه ގެ دين ގެ علامة ތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ = ފަހެ ގެފުޅަށް حَجُّ ވެއްޖެމީހާ. / حَجّ އަށް ދިޔަމީހާ.۞ أَوِ ٱعْتَمَرَ = ނުވަތަ عُمْرَة ވެއްޖެމީހާ.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ = ފަހެ އޭނާގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނެތެވެ.۞ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا = އެދެތާ ދެމެދު ހިނގުމަކުން.۞ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا = އަދި ހެޔޮކަމެއް ގެއްލުމަކަށް سُنَّة ގެގޮތުގައި حَجُّ عُمْرَة ވެއްޖެމީހާ (ދަންނަވައެވެ.)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ.۞ شَاكِرٌ عَلِيمٌ (١٥٨) = شكر ވެރިވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٥٣) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން ކަލޭމެން ވަސީލަތްހޯދާށެވެ! (اللّٰه ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުގައި ހުރުމަށް ވަސީލަތްހޯދާށެވެ! އެހެނީ ކަންކަމުގެމައްޗަށް قواعد ށް ކެތްކުރުމީ اللّٰه ގެ ނިޢުމަތްލިބުމުގެ ސަބަބުތަކެކެވެ. ނަމާދުކުރުމަކީ اللّٰه ގެ حضرة ށް ޤުރުބަވުމުގެ ބޮޑުވަސީލަތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިންނާއެކު اللّٰه ގެ ނަސްރާ ނިޢުމަތް ލިބިގެންވެއެވެ.

(١٠٤) އަދި اللّٰه ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކޮށް މަރުވެގެންދިޔަ މީހުންނަކީ حقيقة ގައި މަރުވެދިޔަބައެއް ކަމުގައި ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! އަދި ދިރިހުރެއެވެ؟ އެމީހުންނަކީ ربّ ގެ حضرة ގައި ދިރިދިރި ބައެކެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަމެއްނޭނގޭނެއެވެ. إحساس ނުވާނެއެވެ.

(١٥٥) ބިރުވެރިކަމުގެ ކަންކަން ދިމާކުރުއްވުމުންނާއި ބަނޑުހައިހޫނުކަން ދިމާކުރުއްވުމުންނާއި މުދާ މަދުކުރުއްވުމުންނާ އަދި ފުރާން މަދުކުރުއްވުމުންނާއި އަދި ގަސްގަހާގެހިގެ މޭވާ މަދުކުރުއްވުމުންނާއި މިފަދަ އެންމެހާ ކަންކަމުން މިތަނުގައިވާ ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވާހުށީމެވެ. އިމްތިހާނު ބޮޑު ކުރައްވާ ހުށީމުއެވެ. މިފަދަ ކަންކަން ދިމާވާއިރު ފުރިހަމަ ކެތްތެރިވާމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

(١٥٦) ދެންފަހެ މިބާވަތުގެ ކެތްތެރިންނަކީ ކޮންމެހެން مُصِيْبَة އެއް އަދި ނުރުހޭ ކަމެއްދިމާވީއިރު ދިމާވާވަގުތު اللّٰه ހަނދުމަކޮށް "إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيهِ رَاجِعُون" މިކަލިމަ ކިޔާ اللّٰه ގެ حضرة ށް ވާގިއަށް އެނބުރުމަށް رُجُوع ވާމީހުންނެވެ. އެ عِبَارَة ގެ މާނައީ "އަހުރެމެންނީ اللّٰه ގެ مِلْك އެކެވެ. އަދި އަހުރެމެން އެނބުރި رُجُوع ވެވެންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ." މިއެވެ.

(١٥٧) މިފަދަ ސިފަތަކުގެ މީހުންނަށް ދަރުމަވެއެވެ. އެފަދަ މީހުންނަށް ربّ ގެ حضرة ން ޓަކަރުކަށްވާފަދަ رحمة ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން ތެދުމަގުގައި ވާމީހުންނެވެ.

(١٥٨) ހަމަކަށަވަރުން (مكّة ގެ حَرَم ކައިރީގައިވާ) صَفَا ފަރުބަދައާއި مَرْوَة ފަރުބަދައާއި ދެފަރުބަދަޔަކީ اللّٰه ގެ دين ގެ علامة ތަކުގެތެރެއިން ހިތްނިގެންވާ ދެފަރުބަދައެވެ. ފަހެ ގެފުޅަށްގޮސް حجّ ވެވިޔާ ނުވަތަ عُمْرَة ވެވަންދާމީހާ އެދެތާ سَعْيُ ކުރުމަކީ — ކަނޑައެޅިގެންވާ قواعد ން ހިނގުމަކީ އޭނާގެ މައްޗަށް ކުށެއްކަމުގައެއް ނުވާނެއެވެ. (އެދެތާ ހިނގުމަކީ حَجُّ عُمْرَة ގެ واجب ގެތެރެއިން ވާކަމެކެވެ.) އަދި فرض حَجّ ފިޔަވައި سُنَّة ގޮތުން حَجُّ عُمْرَة ކުރިމަގައްކޮށް ހެޔޮއި ދަރުމަހުރެ ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ ހެޔޮތަކެއްގެ ކުޑަ عَمَل ތަކަށް شكر ވެރިވޮޑިގެންވާ އަދި އެމީހުންގެ عمل ތަކުގެ ހުރިހާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلْنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلْهُدَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِى ٱلْكِتَٰبِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَبَيَّنُوا۟ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كُفَّارٌ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ ٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾ إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱلْفُلْكِ ٱلَّتِى تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن مَّآءٍ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَٰحِ وَٱلسَّحَابِ ٱلْمُسَخَّرِ بَيْنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

މުފުރަދާތު

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ވަންހަނާކުރާމީހުން / ސިއްރުކުރާމީހުން.✿ مَآ أَنزَلْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިތަކެތި.✿ مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل ގެތެރެއިން.✿ وَٱلْهُدَىٰ = އަދި ތެދުމަގާއި.✿ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް އެތަކެތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بَيَان ކުރެއްވުމަށްފަހު.✿ فِى ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި (توراة އާއި إنجيل އާއި އަދި قرآن ގައިވެސް.) ✿ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން ދަންނާށެވެ.✿ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ = الله تعالى އެމީހުންނަށް لَعْنَة ކުރައްވާނެއެވެ.✿ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ = އަދި لَعْنَة ދޭމީހުންވެސް، لَعْنَة ދޭނެއެވެ. (އެމީހުންނަކީ ملائكة ބާރަވެރިންނާ މީސްތަކުންނެވެ.)✿ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ = توبة ވީ މީސްތަކުން ފިޔަވައި.✿ وَأَصْلَحُوا۟ وَبَيَّنُوا۟ = އަދި އެމީހުން إصلاح ކޮށް އަދި بَيَان ކޮށްފި.✿ فَأُو۟لَٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން ދަންނާށެވެ.✿ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް توبة ލައްވާދެއްވާނެއެވެ.✿ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން توبة ލައްވާ رحمة ލައްވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.✿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވެއްޖެ މީސްތަކުން.✿ وَمَاتُوا۟ = އަދި އެމީހުން މަރުވެ. وَهُمْ كُفَّارٌ = އެމީހުން ކާފަރުން ކަމުގައި ވުމުގެ حال. أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން ދަންނާށެވެ.✿ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ ٱللَّهِ = އެމީހުންގެމައްޗަށް ވެއެވެ الله ގެ لَعْنَة އެވެ.✿ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = އަދި މަލާއިކަތުންގެ ބާރަވެރިންނާއި.✿ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ = އަދި އެންމެހާ މީސްތަކުންނާއި.✿ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެ لَعْنَة ގައި ދެމިހުންނަހުށްޓެވެ.✿ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ = އެމީހުންގެ ކިބައިން ލުއިނުކުރެވޭނެއެވެ.✿ ٱلْعَذَابُ = عَذَاب.

✿ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾ = އަދި ތައުބާވުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށްޓަކައިވެސް އެމީހުން ނުބެލޭނެއެވެ.✿ وَإِلَٰهُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ إله އަކީ.✿ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ = ހަމަ އެކަކު إله އެކެވެ. (އެއީ ހަމައެކަނި الله އެވެ.)✿ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އިތުރު حقّ إله އަކު ނުވެއެވެ.✿ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾ = އެއީ رحمن ވަންތަ رَحيم ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.✿ إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގައި ވެއެވެ.✿ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ = އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ތަފާތުވުމުގައި.✿ وَٱلْفُلْكِ = އަދި ބޮޑު އުޅަނދުފަހަރު. ٱلَّتِى تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ = އެތަކެތި ކަނޑުގައި ދުވާ.✿ بِمَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ = މީސްތަކުންގެ مَنْفَع އަށް.✿ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = އަދި الله ބާވައިލެއްވި ތަކެތީގައި.✿ مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން / ވިލާއިން.✿ مِن مَّآءٍ

= ފެނުގެ ތެރެއިން. ۞ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ = ފަހެ އެއިން އެކަލާނގެ ބިންގަނޑު ދިރުއްވައި. ۞ بَعْدَ مَوْتِهَا = އެބިންގަނޑު މަރުވުމަށްފަހުން. ۞ وَبَثَّ فِيهَا = އަދި އެބިންމަތީގައި އެކަލާނގެ فَرَق ކުރައްވައި / ހަރުދަވައި. ۞ مِن كُلِّ دَابَّةٍ = ކޮންމެ ދިރޭއެއްޗެއް (ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވާ އަދި ބަރަކާތް ކުރާ ކޮންމެ ދިރޭއެއްޗެއް/ ކަނޑުފަސްވަރި ބިމުގެބައިއްޔާކަމުދާއެއްޗެއް.)۞ وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَاحِ = އަދި ވައި އެކިފަރާތްފަރާތަށް ބަދަލުކުރައްވާ ގޮތުގައްޔާ. ۞ وَٱلسَّحَابِ ٱلْمُسَخَّرِ = އަދި ކިޔަމަންކުރައްވާފައިވާ ވިލާގަނޑުގައްޔާ. ۞ بَيْنَ ٱلسَّمَاءِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑާއި ބިމާދޭތެރޭ. ۞ لَآيَاتٍ = ކަނޑައެޅިބަޔާންވެގެންވާ دليل ވެއެވެ. ۞ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (١٦٤) = ބުއްދިކުރާ ވިސްނާބަޔަކަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٩) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތުގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވި بَيَان ވެގެންވާ دَليل ތައް ވަޅުލާ މީސްތަކުންނަކީ بَيَان ކޮށްދެއްވުމަށްފަހު އެންގެވުމަށްފަހުގައި އެމީހުންގެ ވަންހަނާކޮށް ސިއްރުކޮށް މީސްތަކުންނަށް عامّ ކޮށް ނުސާވާމީހުން ދަންނަހުށެވެ. އެމީހުންނަށް ހުރީ الله ގެ لَعْنَة އާއި މަލާއިކަތުންނާއި ހުރިހާ ބަޔަކުގެ لَعْنَة އެވެ. މިއާޔަތް بَيَان ކޮށްދެއްވީ يهودى ންގެ ބައެއް عَالِم ން ކަންތައްކުރި ގޮތެވެ. އެމީހުންގެ ފޮތުގައި محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ ބައެއް خبر ތަކާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފަފުޅުތައް ސިއްރުކޮށް بَيَان ކުރައްވައި އެކަލޭގެފާނީ نبى އެއް ކަމާ މިއެންމެހައިކަންތަކުގައި އެމީހުންނަށް އެނގިވޮޑިގެންވެސް ވަކިން މީސްތަކުންނަށް ވަންހަނާކޮށް އެކަލޭގެފާނު رسول ކަމުގައި ވަޙީގެން ހަމައިގެން ނުސާބިތުކޮށް ފިލި ޖެހިކަމެވެ. ވީމާ يهودى ންނަށް ވަކި إسلام دين ގެ ކަމާއި މިފަދައިން އެކަލޭގެ ސިފަތަކުގެ ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވިގެން ކުރިމަތިލިއިރު މިއާޔަތުގައި މިވާ وعيد ގެ ބަލާލުމުގެ ތެރޭގެ ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ. އެމީހަކަށް الله ގެ لعنة حقّ ވެއްޖެއެވެ.

(١٦٠) އެފަދަމީހުންކުރާ توبة ވެ އެމީހުން ނުބައިކަންތަކުން إصلاح ކޮށް ޙަޤީޤަތްތައް بَيَان ކޮށްދިނުމުން ދެންފިއެވެ. ވީމާ އެފަދަމީހުންނަށް الله توبة ލައްވާނެކަމުގައި ޙަޤީޤަތްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އީ ތައުބާވުން ޤަބޫލުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. توبة ލައްވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٦١) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެ މީސްތަކުން އަދި އެމީހުން އެކާފިރުކަންމަތީ މަރުވެދިޔައީމާ އެމީހުންނަށް الله އާއި ملائكة ތަކުންނާ އަދި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ لعنة ހުށްޖެއެވެ.

(١٦٢) އެމީހުންގެ އެ لَعْنَة ގައި ދެމިތިބޭ ދުވަސްވަރުއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން عَذَاب ލުއިނުކުރެވޭނޭ ހުށްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް عُذر ދެއްކުމަށް ފުރުޞަތެއްވެސް ދެއްވޭނެއެވެ. ނުވަތަ ތައުބާވެ ރުޖޫޢަވުމަށް ލަސްކޮށްދެވޭނެއެވެ.

(١٦٣) އަދި ކަލޭމެންގެ إله އަކީ ހަމައެކަނި އެއްކަލާނގެއެވެ. إله އެއްކަލާނގެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރުމުގެ حقّ ލިބިގެންވާ إله އަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއީ رحمن ވެގެން رحيم ވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٦٤) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިންތައް ހެއްދެވުމުގައްޔާ، ރޭގަނޑާ ދުވާލު ތަފާތުވެގެން ހިނގާގޮސްދިއުމުގައްޔާ، އަދި މީސްތަކުންނަށް مَنْفَع ލިބޭކަމުގައި ކަނޑުގައި ދުއްވާ އުޅަނދުފަހަރުތަކުގައްޔާ - އަދި الله އުޑުން ބާވައިލައްވާ ފެނުގައްޔާ، ބިންގަނޑު މަރުވުމަށްފަހު އެފެނުން އެކަލާނގެ ދިރުއްވައި، އަދި ބިމުގައި އެކަލާނގެ ހަރުދަވައި ދުރުކޮށްލެއްވި ހުރިހާ ދިރޭއެތިކޮޅުގައްޔާ - އަދި އެކި ދިމަދިމާލަށް ވައި ބަދަލުކުރައްވާ ގޮތުގައްޔާ - އަދި އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގައި ކިޔަމަންކުރައްވާ ވިލާގަނޑުގައްޔާ މި އެންމެހައިކަންތަކުގައި الله ގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެކަލާނގެ ވަޙްދާނިއްޔަތުގެ ސާބިތު دليل ކުރާ ހެކިތަކާއި علامة ތައްވާކަން ކަށަވަރެވެ. އެކަމަކު އެއީ ބުއްދިކުރާ فكر ކުރާ ބަޔަކަށެވެ. (އެހެންބަޔަކަށް މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިސްނާކަށް ނުނެގޭނެއެވެ.)

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ إِذْ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ أَنَّ ٱلْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ ٱلَّذِينَ ٱتُّبِعُواْ مِنَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ ٱلْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ ٱلْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُواْ لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُواْ مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ ٱللَّهُ أَعْمَٰلَهُمْ حَسَرَٰتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِٱلسُّوٓءِ وَٱلْفَحْشَآءِ وَأَن تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.۞ مَن يَتَّخِذُ = ހިފާމީހުން / إختيار ކުރާމީހުން.۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. أَندَادًا = شَرِيْكُ ންތަކެއް.۞ يُحِبُّونَهُمْ = އެމީހުން އެތަކެތީއަށް ލޯބިކުރެއެވެ.۞ كَحُبِّ ٱللَّهِ = الله އަށް ލޯބިވާފަދައިން.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އަދި އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުން.۞ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ = الله އަށް ލޯބިވާގޮތުން ގަދަވެގެންވެއެވެ.۞ وَلَوْ يَرَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ = އަދި އަނިޔާވެރިވި ފަރާތްތަކަށް. مُشْرِك ން ފެނުނުނަމަ.۞ إِذْ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ = އެމީހުން عَذَاب ފެނުނިހިނދު.۞ أَنَّ ٱلْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا = ހުރިހާބާރެއް އެންމެހައި ގޮތްތަކުން الله އަށްކަން.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހުރިހާބާރެއް الله ގެ.۞ شَدِيدُ ٱلْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ = عَذَاب ގަދަފަދަފަރާތްކަމާ ކަމުގެނަކަން.۞ إِذْ تَبَرَّأَ ٱلَّذِينَ ٱتُّبِعُواْ = تَبَع ވެވުނު މީހުން ބެރިއޮވެގަންނަހިނދު.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوا = ތަބާވި މީހުންގެ ކިބައިން.۞ وَرَأَوُاْ ٱلْعَذَابَ = އަދި އެމީހުން عَذَاب ދުށެވެ.۞ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ = އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ކެނޑިއެވެ.۞ ٱلْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ އެންމެހައި ސަބަބުތަކެއް. / އެންމެހައި ގުޅުންތަކާއި مَوَدَّة ۞ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُواْ އަދި تَبَع ވީމީހުން ބުންޏެވެ.۞ لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً އަހުރެމެންނަށް ދުނިޔެއަށް ދެވަނަފަހަރަށް ދިއުމުގެ ފުރުޞަތެއް ލިބުނުނަމަ.۞ فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ = ފަހެ އަހުރެމެން އެމީހުންގެ ކިބައިން ބެރިއޮވެގަންނާނެއެވެ.۞ كَمَا تَبَرَّءُواْ مِنَّا = އެމީހުން އަހުރެމެންގެ ކިބައިން ބެރިއޮވެގަތްފަދައިން.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ يُرِيهِمُ ٱللَّهُ أَعْمَٰلَهُمْ = الله އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ عَمَلُ ތަކު ދައްކަވާނެއެވެ.۞ حَسَرَٰتٍ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހިތާމަތަކެއްކަމުގައި.۞ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ = އަދި އެމީހުންނަކީ ނުކުންނާނޭ ބައެއްނޫނެވެ.۞ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿١٦٧﴾ = ނަރަކައިން.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ كُلُواْ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ވާއެއްޗިން ކައިގަންނާށެވެ!۞ حَلَٰلًا طَيِّبًا = حَلالُ ރަނގަޅު އެއްޗެހި.۞ وَلَا تَتَّبِعُواْ = އަދި ކައިގަންނާށެވެ!۞ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ = شَيْطَان ގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް.۞ إِنَّهُۥ لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް.۞ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ = بَيَان ވެގެންވާ عَدَاوة ތެރިއެކެވެ.۞ إِنَّمَا يَأْمُرُكُم = އެކަލޭ ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمر ކުރަނީ.۞ بِٱلسُّوٓءِ وَٱلْفَحْشَآءِ = ނުބައިކަންތަކާއި فَاحِش ކަންތައްތަކަށެވެ.۞ وَأَن

تَقُولُواْ = އަދި ކަލޭމެން ބުނުމަށެވެ.۞ عَلَى ٱللَّهِ = اللّه ގެ ރަސޫލާކަށްފުޅުގެ މައްޗަށް.۞ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ = ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭތަކެއް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٦٥) އަދި اللّه ފިޔަވައި شَرِيْكُ ނުވަތަ ހިލައި إخْتِيَار ކޮށްގެން އުޅޭބަޔަކު (އެބަޔި ބުދަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކު) މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. އެމީހުން އެމީހުންގެ އެ شريك ނުވަތަކަށް اللّه އަށް ލޯބިކުރާފަދައިން ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އީމާންވި މުސްލިމުން اللّه އަށް ލޯބިވާފަދައް މާބޮޑެވެ. އަދި شَرِيْكُ ކުރި މުސްލިމުންނަށް قيامة ދުވަހުން عَذَاب ފެންނަހިނދު އެންމެހައި ބާރަކާއި އާޚިރަތް خاصّ ވީ مِلْكُ ވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި اللّه އަށްކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެ ނަމައެވެ. (އެހިނދުން އެމީހުންނަށް އެކަން އެނގޭނެއެވެ. އެކަމަކު ދުނިޔޭގައި އެމީހުން އެއާމުދު ވިސްނިނަމައެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ عَذَاب ދެއްވުން ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެކަންވެސް އެމީހުންނަށް އެނގި ބައްޔާވާނެއެވެ. (އެކަމަކު ދެން އޮޅުން އެނގޭނީ ހަމަހުސްނަމައެކެވެ.)

(١٦٦) اللّه ފިޔަވައި އެހެނިހެން ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކޮށް تَبَع ވެގެން އުޅުނުމީހުންގެ ހިތައިން އެ تَبَع ވެވުނުތަކެތި (އަޅުކަންވެވުނުތަކެތި) ދުރުވެ ބަރީއަވެގެން އަދި އެ تَبَع ވިމީހުންނަށްވުރެ عَذَاب އެމީހުންނަށް ރަނގަޅަށް ފެނި ދުރުވެދާނެއެވެ. އެބަޔި تَبَع ވިމީހުންނާއި تَبَع ވެވުން ދުރުގެ ބަރީއަވުމާއި އެންމެހައި ގުޅުމާއި مَوَدَّة ކެނޑިދާނެއެވެ.

(١٦٧) تَبَع ވިމީހުން - އެބައި اللّه ފިޔަވައި އެހެނިހެން ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރި މީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެންނަށް ދުނިޔެއަށް ދިޔުމަށް ފުރުޞަތެއް ލިބިއްޖެނަމަ އަހުރެމެންގެ ހިތައިން އެތަކެތި ބަރީއަވެގެންދިޔަފަދައިން އަހުރެމެންސް އެތަކެތިގެ ހިތައިން ބަރީއަވެގެންނުވެދާނަމެވެ. އެކަމަކު ދެން އެއީ ހަމަ ނަމައެކެވެ. (އެއަކު ބޭނުމެއް ނުކުރާނެއެވެ.) އެމީހުންގެ ނުބައި عَمَلُ ތައް ހިތާމަތަކެއްކަމުގައި اللّه تعالى އެމީހުންނަށް ދައްކަވާނެއެވެ. އަދި ނަރަކައިން ނުކުންނާނެބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(١٦٨) އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ބިމުގައިވާތަކެތީގެތެރެއިން ކަލޭމެން ކައިބޮއި ހެޔޮކުރާށެވެ! އަދި شَيْطَان ގެ ފިޔަވަޅުތަކާއި ކަލޭމެން تَبَع ނުވާށެވެ! (އޭނާގެ ފަހަރުގެންނެވެ ނުބައި ނުކުރާ ކަމެއް ކަލޭމެން ނުކުރާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއީ އޭނާގެ ދުޝްމަނަކަށް ބާރުވެގެންވާ ކަލޭމެންގެ عَدَاوة ތެރިއެކެވެ.

(١٦٩) އޭނާ ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރަނީ ނުބައިކަންތަކަށާއި ކަންތައްތަށް ކުރުމަށާއި فَاحِش ކަންތައްތައް ކުރުމަށާއި އަދި ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭތަކެއް اللّه އާއިމެދު ކަލޭމެން ބުނުމަށެވެ. اللّه ގެމައްޗަށް ދޮގުތައް ހެދުމަށެވެ. (ނުބައި ކަންތައް ބިނާވެގެ މާނައީ ފުރަތަމަ ހިތްވަރު ކަންކަމެވެ.) فَاحِش ކަންތައް އެކަމުގެ ވާހަކަދައްކަން ހުތުރު އަދި އެވާހަކަ ދެވެން ނުބަލާ ކަންކަމެވެ. ނުވަތަ اللّه އަށް އުޅަރުވެވެ. / ނުވަތަ ޒިނާ ކުރުމެވެ. واللّه أعلم .

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۗ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ كَمَثَلِ ٱلَّذِى يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً ۚ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ وَٱشْكُرُوا۟ لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيْرِ ٱللَّهِ ۖ فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَيَشْتَرُونَ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ إِلَّا ٱلنَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾

ލަފުޒީ

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ = އަދި އެމީހުންނަށް (مُشْرِك ންނަށް) ބުނެވިއްޖެއްޔާ.❁ ٱتَّبِعُوا۟ = ކަލޭމެން تَبَعَ ވެވޭ!❁ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް.❁ قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.❁ بَلْ نَتَّبِعُ = އެހެނެއްނޫނެވެ. އަދި ހިފަހައްޓަނީވެ؟ އަހަރެމެން تَبَعَ ވާނީ.❁ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ = އަހަރެމެންގެ ކާބަފައިން އެގޮތުގައިވާކަމަށް ވަނިކޮށް އަހަރެމެން ފެނުނުގޮތަށެވެ.❁ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ = އެމީހުންގެ ކާބަފައިންވިޔަސް ކޮންއެއްޗެއް؟❁ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا = އެއްޗެއް ނުވިސްނާ ބަޔަކުކަމުގައިވިޔަސް.❁ وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ = އަދި ތެދުމަގު ނުލިބޭބަޔަކުކަމުގައިވިޔަސް.❁ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފަރުވީމީހުންގެ މިސާލަކީ – (ކާފަރުންނަށް وعظ ދެއްވާ މިސާލަކީ)❁ كَمَثَلِ ٱلَّذِى يَنْعِقُ = ގޮވާލާމީހެއްގެ މިސާލެވެ. / އަޑުގޮވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ.❁ بِمَا لَا يَسْمَعُ = އަޑު ނޭހޭ ތަކެއްޗަށް / ނުވިސްނާ فَهْمُ ނުވާތަކެއްޗަށް.❁ إِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً = ހަމައެކަނި އަޑާއި ގޮވުމީ. ގޮވާލާ އަޑުގޮވުމީ.❁ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ = އެއީ ބިހިރު ގޮނގަ ކަނުބައެކެވެ.❁ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ = ފަހެ އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނާނޭ ބައެއް. / ނުވިސްނާ ބައެކެވެ.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ كُلُوا۟ = ކަލޭމެން ކާށެވެ! / ކައިބޮއިހަދާށެވެ!❁ مِن طَيِّبَٰتِ = ރަނގަޅު حَلَال ތަކެތި.❁ مَا رَزَقْنَٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދެއްވި ރިޒުގުގެ.❁ وَٱشْكُرُوا۟ لِلَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް شكر ކުރާށެވެ!❁ إِن كُنتُمْ = ކަލޭމެން ވަންޏާ.❁ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ = އެކަލާނގެއަށް އެކަނި އަޅުކަންކުރާބަޔަކުކަމުގައި.❁ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ حَرَام ކުރެއްވީ ކަށަވަރުންނެވެ.❁ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ = މަރުވެފައިވާއެއްޗާއި ލޭއާ.❁ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ = އަދި ޢޫރުމަހާއި.❁ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ = އެއްޗެއް ކިޔައިގެން އެއްޗަކާއި.❁ لِغَيْرِ ٱللَّهِ = الله ނޫން ފަރާތަކަށް.❁ فَمَنِ ٱضْطُرَّ = ފަހެ ދެރަހާލުވެގެން مُجْبُوْر ވެއްޖެމީހާ (ކައިދިޔަސް)❁ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ = ދެކޮޅުވެރިކަމެއް عَدَاوة ދެކޮޅުވެރިކަމެއްނެތި (ނުވަތަ ހައިރާން ކުރުމެއްނެތި އަދި ބޭނުންވާ ވަރަށްވުރެ ކުރުމެއްނެތި.)❁ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ = ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަކު ފާފައެއްނެތެވެ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ = ފާފަފުއްސަވާ ރަހްމަތްތެރި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ވަންހަނާކުރާމީހުން.❁ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި ތަކެތި.❁ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި.❁ وَيَشْتَرُونَ بِهِۦ =

އަދި އެތަކެތި އެމީހުން ވިއްކައި. ❁ ثَمَنًا قَلِيلاً = ކުޑަ އަގަކަށް. ❁ أُولَٰٓئِكَ = އެމީހުން. ❁ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ = އެމީހުންގެ ބަނޑަށް އެމީހުން ނުކައެވެ. ❁ إِلَّا ٱلنَّارَ = އަލިފާންފިޔަވައި. ❁ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله تعالى އެމީހުންނަށް رحمة ގެ ބަސްފުޅު وحي ނުކުރައްވާހުއްޓެވެ. ❁ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قِيامة ދުވަހުން. ❁ وَلَا يُزَكِّيهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން طَاهِر ނުކުރައްވާހުއްޓެވެ. ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނަހުށީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٠) އަދި އެ مُشْرِكُ ންގެ ގާތުގައި الله ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން تَبَعَ ވާށޭ ބުނެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނަނީ އަހުރެމެން تَبَعَ ވާނީ އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އުޅެމުންދިޔަގޮތުގައި ވަނިކޮށް އަހުރެމެން ދުށްގޮތަށެވެ. އަދިފަހެ އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަކީ އެއްޗެއް ނުވިސްނާ އަދި ތެދުމަގެއް ލިބިފައިނުވާ ބައެއްކަމުގައިވިޔަސް ހެއްޔެވެ. އެމީހުންނާ ހަމަ تَبَعَ ވާންވީހެއްޔެވެ؟

(١٧١) އަދި ކާފިރުންނަށް وعظ ދީ ނަސޭހަތްތެރިވާމީހާގެ مِثال އަކީ ހަޅޭއްލަވައިގޮވާލާއިރު ނުއިވޭ އަދި އެއްޗެއް ނުވިސްނޭ ޖަނަވާރުތަކަށް ގޮވާލާމީހާއެވެ. ނަސޭހަތްތެރިވާ نصيحة ދޭމީހާގެ މިސާލެވެ. އެމީހުންނަކީ ކޮރުބަލައިކޮޅަށްފިޔަ ވަރަށްވެސް ނުވިސްނާ ބަޔަކަށެވެ. އަދި ކަންތައްތައް (وعظ نصيحة ދޭމީހާގެ ވާހަކައިން އެއްޗެއް ނުވިސްނާ ކޮރުބަލައިކޮޅެއް ބަޔަކަށެވެ. ބޮޑުވާހަކަ ނުވިސްނާ ބަޔަކަށެވެ. ބޯދާގެ ބަސްތަކެއް ނުކުރާ ބައެކެވެ.

(١٧٢) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަލާނގެ ދެއްވި ރިޒުޤުގެ حلال ތަކެތިން ކަލޭމެން ކައިބޯހަދާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން الله އަށް شكر ކުރާށެވެ! އެއީ އެކަލާނގެއަށް އެކަނި ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާކަމުގައި ވަންޏާއެވެ.

(١٧٣) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް حَرَام ކުރައްވާފައިވާކަންކަމަކީ މަރުވެފައިވާއެއްޗާއި ލޭއާއި ޢޫރުމަހާއި الله ގެ ނަންފިޔަވައި އެހެން ކަލާނގެއެއްގެ ނަމުގައި ކަތިލެވިފައިވާ ޖަނަވާރުތަކާއެވެ. މިއީ ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރައްވާފައިވާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حرام ކުރައްވާފައިވާ އެހެންތަކެތި ތަކެއްޗަކީ نَصُّ ތަކުން ލިބޭގޮތުން ކަމެއް ކާބޯ އެއްޗެހިތަކުގެ ގޮތުގައި بَيَان ވެގެންވާ حَرَام ކުރައްވާފައިވާ ތަކެތިއެވެ. ކާއިރު ކަލޭމެންގެ ބަނޑުހައިހާލަތުގައި އަދި ޓަކިވާހާލަތުގައި ރިޒުޤުވެރިކަން ކުޑަވެ ފުދުނަ ކަމެއްގަޔާ ބޭނުންކުރާކަށް އެކަމުގައި ކުށެއްނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ފާފަފުއްސަވާ ގަދަވަންތަ ރަޙްމަތް ބޮޑުކަން ކާކަށްވެސް ރަޙްމަތް rحمة ލައްވާކަން ކަލާނގެއެވެ.

(١٧٤) ހަމަކަށަވަރުން الله އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ބާވައިލައްވާފައިވާ ތަކެތި މީސްތަކުންނަށް ނާންގާ ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވާމީހުން އަދި ދުނިޔޭގެ ދުނިޔަވީ ބޮޑުކަމަށް އެތަކެތި ބަދަލުގައި އެއިން ލިބޭ ފައިދާއެއް ބޭނުންކޮށް ކައިހަދާމީހުން އެމީހުން އެމީހުންގެ ބަނޑުތަކަށް އަލިފާން ނޫނީ އަނެއްޗެއް ނުވައްދައެވެ. އެބަހީ އެމީހުން އެކަމަށް ކަންތައް އެމީހުންނަށް قِيامة ދުވަހުން ހުންނަހުށީ ނަރަކައިގެ އަލިފާނެވެ. އަދި قِيامة ދުވަހުން الله تعالى އެމީހުންނަށް رَحْمَة ގެ ބަސްފުޅު وحي ނުކުރައްވާހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފާފަތަކުން އެކަލާނގެ އެމީހުން طَاهِر ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނަހުށީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُاْ ٱلضَّلَٰلَةَ بِٱلْهُدَىٰ وَٱلْعَذَابَ بِٱلْمَغْفِرَةِۚ فَمَآ أَصْبَرَهُمْ عَلَى ٱلنَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّۗ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُواْ فِي ٱلْكِتَٰبِ لَفِي شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾ ۞ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَٰهَدُواْۖ وَٱلصَّٰبِرِينَ فِي ٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلْبَأْسِۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِصَاصُ فِي ٱلْقَتْلَىۖ ٱلْحُرُّ بِٱلْحُرِّ وَٱلْعَبْدُ بِٱلْعَبْدِ وَٱلْأُنثَىٰ بِٱلْأُنثَىٰۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٞ فَٱتِّبَاعُۢ بِٱلْمَعْرُوفِ وَأَدَآءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَٰنٖۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٞ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٞۗ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١٧٨﴾

މުފުރަދާ

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން. ❁ ٱشْتَرَوُاْ ٱلضَّلَٰلَةَ = މަގުފުރެދުން ގަތް މީހުންނެވެ. ❁ بِٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގުގަތުން / ތެދުމަގު ދޫކޮށްލައި. ❁ وَٱلْعَذَابَ = އަދި عَذَاب (ގަތީމީހުންނެވެ.) ❁ بِٱلْمَغْفِرَةِ = ފާފަފުއްސެވުމަށްވުރެން. ❁ فَمَآ أَصْبَرَهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތް ކެތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ.! ❁ عَلَى ٱلنَّارِ ﴿١٧٥﴾ = ނަރަކައިގެ މައްޗަށް. ❁ ذَٰلِكَ = އެކަމީ، ❁ بِأَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ❁ نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި ފޮތް ބާވައިލެއްވިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ❁ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُواْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން إختلاف ވި ބަހުސްވި މީހުން. ❁ فِي ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި ވެސް. ❁ لَفِي شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެމީހުން އެވަނީ ވަރަށް ދުރު ދުރާލާ ޚިލާފެއްގައެވެ. ❁ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ = ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ. ❁ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ = ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް އަނބުރުން. ❁ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ = مَشْرِق ފަރާތަށާއި مَغْرِب ފަރާތަށް. ❁ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ހެޔޮކަމަކީ / ހެޔޮ މީހަކީ. ❁ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ = اللّٰه އަށް އީމާންވި މީހުންނެވެ. / ނުވަތަ اللّٰه އަށް އީމާންވި މީހާގެ عَمَل އެވެ. ❁ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް އަދި މަލާއިކަތުންނަށް. ❁ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ = އަދި ފޮތްތަކަށާއި އަދި ނަބިއްޔުންނަށް. ❁ وَءَاتَى ٱلْمَالَ = އަދި މުދާ ދިންމީހާއެވެ. ❁ عَلَىٰ حُبِّهِۦ = އޭގެމައްޗަށް ލޯބިވުމާއެކުގައި. ❁ ذَوِي ٱلْقُرْبَىٰ = ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް. ❁ وَٱلْيَتَٰمَىٰ = އަދި يَتِيْمُ ންނަށް. ❁ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ = އަދި مِسْكِيْن ންނަށާއި ދަތުރުވެރިންނަށް. ❁ وَٱلسَّآئِلِينَ = އަދި ސުވާލުކުރާ މީހުންނަށް. ❁ وَفِي ٱلرِّقَابِ = އަދި އަޅުން މިނިވަންކުރުމަށް. ❁ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ނަމާދު قَائِمُ ކުރިމީހާއެވެ. ❁ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ޒަކާތްދިންމީހާއެވެ. ❁ وَٱلْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ عَهْدُ ފުރިހަމަކުރާ މީހުންނެވެ. ❁ إِذَا عَٰهَدُواْ = އެމީހުން عَهْد އެއް ކޮށްފިނަމަ. ❁ وَٱلصَّٰبِرِينَ = އަދި ކެތްތެރިވާމީހުންނާއި. ❁ فِي ٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ = فَقِيْر ކަމުގައްޔާއި ބަލިމަޑުކަމުގައްޔާއި. ❁ وَحِينَ ٱلْبَأْسِ = އަދި ހަނގުރާމަ ގަދަވެގެންދާއިރުގައްޔާއި. ❁ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ = އެމީހުންނަކީ (އެމީހުންގެ ބަސް) ތެދުކުރިމީހުންނެވެ. / އީމާންވުމުގައި ޞިދްޤުވެރިވި މީހުންނެވެ.) ❁ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެއީ އެމީހުން تَقْوَى ވެރިންނެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ.! ❁ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِصَاصُ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް قِصَاص ހިފުން (މަރަށް މަރުހިފުން.) ކަނޑައެޅި ލިޔުއްވިއެވެ. فَرض ކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ فِي ٱلْقَتْلَىٰ = މަރާލެވިފައިވާ މީހުންގެ ކަމުގައި. ❁ ٱلْحُرُّ بِٱلْحُرِّ

=މިނިވަނަކަށް މިނިވަނެކެވެ.❁ وَٱلۡعَبۡدُ بِٱلۡعَبۡدِ =އަދި އަޅަކަށް އަޅެކެވެ.❁ وَٱلۡأُنثَىٰ بِٱلۡأُنثَىٰ ۚ = އަންހެނަކަށް
އަންހެނެކެވެ.❁ فَمَنۡ عُفِيَ لَهُۥ = ފަހެ އެމީހަކަށް عفوء ވެވުނުމީހާ.❁ مِنۡ أَخِيهِ شَيۡءٌ = އޭނާގެ أَخُ ގެ ފަރާތުން
އެއްވެސްކަމެއް.❁ فَٱتِّبَاعٌۢ بِٱلۡمَعۡرُوفِ = ފަހެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި تبع ވުން އޮތެވެ.❁ وَأَدَآءٌ إِلَيۡهِ بِإِحۡسَٰنٖ ۗ = އަދި
އޭނާއަށް إحسان ތެރިކަމާއެކު އަދާކުރުން އޮތެވެ.❁ ذَٰلِكَ تَخۡفِيفٞ = އެއީ ލުއިކޮށްދެއްވުމެކެވެ.❁ مِّن رَّبِّكُمۡ =
ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.❁ وَرَحۡمَةٞ ۗ = އަދި رَحۡمَة އެކެވެ.❁ فَمَنِ ٱعۡتَدَىٰ = ފަހެ ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔަ /
عَدَاوة ތެރިވެއްޖެމީހާ.❁ بَعۡدَ ذَٰلِكَ = އޭގެފަހުން / عَفُوء ކުރި دِيَة ހިފުމަށްފަހު.)❁ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١٧٨﴾ = ފަހެ
އެމީހަކަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٧٥) އެމީހުން އެއީ ތެދުމަގުގެ ބަދަލުގައި މަގުފުރެދުން ގަނެގަތް ބައެކެވެ. އަދި ފާފަފުއްސެވުމުގެ ބަދަލުގައި عَذَاب ގަނެގަތް ބައެކެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެމައްޗަށް އެމީހުންގެ ހުރި ކެތްތެރިކަމާއެވެ!!

(١٧٦) އެގޮތަކީ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެކަލާނގެ ފޮތް ބާވައިލެއްވީ ހަމަ حقّ ތެދުގޮތުގައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފޮތާއިމެދު إختلاف ވީމީހުން އެވަނީ ވަރަށްބޮޑު ދުރުވެރިކަމުގައެވެ.

(١٧٧) ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް مَشْرِق ފަރާތާއި مَغْرِبُ ފަރާތަށް އެނބުރުވުމަކީ އަދި ހެޔޮކަމެއްނޫނެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ހެޔޮކަމަކީ الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށާއި مَلاَئِكَة ބޭކަލުންނަށާއި ފޮތަށާއި އަދި نَبِي ބޭކަލުންނަށާއި މި
އެންމެ ތަކެތިކަމަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި މުދަލަށް ލޯބިވެވޭއިރުވެސް ގާތްތިމާގެމީހުންނަށާއި يَتِيْمُ ންނަށާއި مِسْكِيْن ންނަށާއި ދަތުރުވެރިންނަށާއި ސުވާލުކުރާމީހުންނަށާއި އަދި އަޅުން މިނިވަންކުރުމުގައި
ޚަރަދުކުރުމާއި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމާއި މިކަންކަމުގައެވެ. އަދި އެމީހުން عَهْدُ ކުރުމުން އެ عَهْدُ ފުއްދާމީހުންނެވެ. އަދި فَقِيْر ކަމާއި ބަލިމަޑުކަމާއި އަދި ހަނގުރާމަ ގަދަވާވަގުތުގައި ކެތްތެރިވާމީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން ތެދުވެރިވީ މީހުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެއީ تقوى ވެރިންނެވެ.

(١٧٨) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! މަރާލެވޭ މީހުންނާއިމެދު ކަލޭމެންގެމައްޗަށް قِصَاصُ (ހިފުން) ކަނޑައެޅުމަށް فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. މިނިވަނަކަށް މިނިވަނެއް އަޅަކަށް އަޅެއް އަންހެނަކަށް އަންހެނެއް قَوَاعِدُ ނުނުވެ. (ނަމަވެސް މިއާއަޅުގައިވާ قواعد އަށް ބަދަލު އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ އެހެނިހެން ބަސްފުޅުތަކުންނާއި އަދި حديث ން ސާބިތުވާގޮތުންނެވެ. އަންހެނުންގެ مُقَابِلُ ގައި ފިރިހެނަކު މަރާލެވުނުމުގައި حديث އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި މިކަމާބެހޭ تفصيل حكم ތަކަށް حديث ފޮތްތަކާއި فقه ފޮތްތަކުގައި بَيَان ވެގެންވެއެވެ.)
ދެންފަހެ މަރުވިމީހާގެ وَلِي ވެރިޔާގެ ފަރާތުން މިހާ މަރާލި قَاتِلُ ކަށް ދެވޭ قِصَاص ހިފުމުގައި عَفُوء ކުރެވިއްޖެއްޔާ
ދެންއޮންނާނީ قَاتِلُ ގެ ފަރާތުން ދިޔަދިނުމެވެ. وَلِي ވެރިޔާ އެދިޔަ ނަގާފައި قَاتِلُ ކައިރިއަށް ރަނގަޅުގޮތުގައި ދިޔަން
ހޯދުމެވެ. އަދި قَاتِلُ ކަލޭގެ އެދިޔަ މަރުވިމީހާގެ وَلِي ވެރިޔާއަށް إحْسَان ތެރިކަމާއެކު އަދާކުރުމެވެ. (އޭ
މީސްތަކުންނޭވެ!) އެއީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ދެއްވާ ލުއިކަމާއި رَحْمَة އެކެވެ. އެހެނީ މިހާ މަރުވިމީހާގެ
ބަލަހައްޓާ ތިރީގެ عَفُوء ކުރުމުގެ ބާރު މަރުވިމީހާގެ وَلِي ވެރިޔާއަށްދިނުމީ الله އެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ رحمة އެވެ.
ލުއިވެ. ދެން އޭގެފަހުން عَدَاوة ތެރިވެ ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔަ އެހެން عَفُوء ކުރުމަށްފަހު އަލުން އެ قاتل ކަލޭގެއާއި
ދިމާކޮށް އަނިޔާވެރިވީމީ ދަންނަށެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.

وَلَكُمْ فِي ٱلْقِصَاصِ حَيَوٰةٌ يَـٰٓأُو۟لِي ٱلْأَلْبَـٰبِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا ٱلْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنۢ بَدَّلَهُۥ بَعْدَمَا سَمِعَهُۥ فَإِنَّمَآ إِثْمُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

ލުޣަތު

وَلَكُمْ فِي ٱلْقِصَاصِ = އަދި قِصَاص ހިފުމުގައި ކަލޭމެންނަށްވެއެވެ.۞ حَيَوٰةٌ = ދިރިއުޅުން. / ދިރުން.۞ يَـٰٓأُو۟لِي ٱلْأَلْبَـٰبِ = އޭ ބުއްދިވެރިންނޯވެ!۞ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ = ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށް. ބިރުވެތިވުމަށް.۞ كُتِبَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް فرض ކުރެއްވިއެވެ.۞ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ = ކަލޭމެން ކުރިމަތިލާ މަރަށް حاضر ވެއްޖެއްޔާ.۞ إِن تَرَكَ خَيْرًا = އޭނާ ދޫކޮށްފިނަމަ / މުދާތަކެތި ދޫކޮށްލައިފިނަމަ.۞ ٱلْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ = މައިންބަފައިންނަށްޓަކައި وَصِيَّة ކުރުން.۞ وَٱلْأَقْرَبِينَ = ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި.۞ بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ = ރަނގަޅު ގޮތުގެމަތިން.۞ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ = تقوى ވެރިންނަށް حقّ އެއްގޮތުން.۞ فَمَنۢ بَدَّلَهُۥ = ފަހެ އެބަދަލުކުރާމީހާ. (އެބަހީ مَيِّت އާއި وَصِيّة އަޑުއެހި خبر ދީގެން.)۞ بَعْدَمَا سَمِعَهُۥ = އޭނާ އެވާހަކަ އަޑުއެހުމަށްފަހު.۞ فَإِنَّمَآ إِثْمُهُۥ = ފަހެ އެފާފަ ބަދަލުކުރާމީހުންގެ މަތީ ހަމައެކަނި.۞ عَلَى ٱلَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُۥٓ ۚ = އެބަދަލުކުރާ މީހުންގެމައްޗަށެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ فَمَنْ خَافَ = ފަހެ ބިރުވެތިވެއްޖެމީހާ.۞ مِن مُّوصٍ جَنَفًا = وصيّة ކުރާމީހާގެ ކިބައިން ކުރުން. (حقّ އާއި ދުރުވުމެއް.)۞ أَوْ إِثْمًا = ނުވަތަ ފާފަވެރިކަމެއް.۞ فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ = ދެން އެމީހުންގެ މެދު إصلاح ކޮށްފިއްޔާ.۞ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ = ފަހެ އޭނާގެމައްޗަކަށް ފާފައެއްނުވެއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ.۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޯވެ! كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް (رَمْضَان މަހު) ރޯދަ فرض ކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ كَمَا كُتِبَ = فرض ކުރެވުނުފަދައިން.۞ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރިން މީހުންގެމައްޗަށްވެސް.۞ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ = ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށްޓަކައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٧٩) އޭ ބުއްދިވެރިންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ދިރިހުރުން ވަނީ މަރުންމަރުހުރުމުގައެވެ. (عجائب ނުވާނެވެ!
މަރުންމަރުހުރުން، حَدّ ތައް قَائِم ކުރުން މިކަންކަމުގައި مُجْتَمَع ގެ އަމާންކަމާއި ހިތްޖެހޭޝާރަކަން ހުންނަހުއްޓެވެ.
އެބާވަތުގެ ކަންތައް ނުހުރެނަމަ حَدّ ތައް قَائِم ނުވާނަމަ އެތަނެއް ފާސިދުވެ ބަނަވެދާނެއެވެ. مُجْتَمَع ބިރުވެރިކަމުގެތެރެއަށް
ވެއްޖެދާނެއެވެ.) އަދި އެކަން اللّٰه ތަޢާލާއިވަނީ އެބަހީ حَدّ ތައް قَائِم ކުރުން ތަޢާލާއިވަނީ ކަލޭމެން تقوى
ވެރިވުމަށްޓަކައެވެ. ބިރުވެތިވުމަށްޓަކައެވެ.

(١٨٠) ކަލޭމެންކުރެމީހަކު މަރަށް حَاضر ވާއިރު މުދާތަކެއް ދޫކޮށްފައިވާނަމަ މައިންބަފައިންނާ ގާތްތިމާގެ
މީހުންނަށާއި މިސްކީނުންނަށް މުދަލުން ދިނުމަށް وَصِيَّة ކުރުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. ޚާއްޞަކޮށް
ތަނަވަސް މިންވަރަކަށް ދިނުން ކަނޑައެޅިއްޖެއެވެ. އެއީ تقوى ވެރިންގެ މައްޗަށް ހުރި حقّ އެއްގެ ގޮތުންނެވެ.
(މިއާޔަތުގެ حكم ޢާލިމުންގެ أختلاف ވާގޮތުން أَغْلِبِيَّة ދީފައިވާގޮތަކީ مِيْرَاث ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން މިއާޔަތުގެ
حُكْمْ مَنْسُوخُ ކުރެއްވިއެވެ. والله أعلم .)

(١٨١) ދެންފަހެ މަރަށް حَاضِر ވީމީހާ وَصِيَّة ކުރި ގޮތް އެހުމަށްފަހު ބަދަލުކޮށްފިނަމަ އެ وَصِيَّة
ބަދަލުކުރިމީހަކަށް އެކަމުގެ ފާފަ ހުރީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ
ކަލާނގެއެވެ.

(١٨٢) ފަހެ وَصِيَّة ކުރާމީހެއްގެ ފަރާތުން حقّ އާއި ދުރުވާގޮތަކަށްކުރެއްވުން ނުވަތަ ފާފަވެރިވުމާއިފަދަ ކަމަކާއިމެދު
ބިރުވެތިވެއްޖެމީހާ (އެހެން ދިމާވާނީ حقّ ނޫންގޮތަކަށް وَصِيَّة ކުރާނަމައެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ) އަޑުއަހަން ހުރި މީހާ
އެކަން إصلاح ކޮށް ދެފަރާތަށް عَدْل ވެރިވާގޮތަށް އެކަށީގެންވާގޮތަކަށް ފުރިހަމަކުރެއްވުމެވެ. އަދި އެއީ ކުށަކަށް ނުވާނެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رَحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٨٣) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! އިސްވެދިޔަ މީސްތަކުންގެމައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރެއްވުނުފަދައިން
ކަލޭމެންގެމައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށެވެ.

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ ۚ وَأَن تَصُومُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا۟ ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

ތަފްސީރު

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ = عدد ކުޑަވީގެންވާ ދުވަސްތަކެއްގައި.۞ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެތެރެއިން ބަލިމީހަކުކަމުގައިވީ މީހަކުވަންޏާ.۞ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ = ނުވަތަ ދަތުރުއެއްގެމަތީގައިވާމީހަކުވަންޏާ.۞ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ = ފަހެ އެހެން އެނޫން ދުވަސްތަކުގައި އެ عَدَد ހަމަކުރާށެވެ! وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُ = އަދި ބަރަދަސަކޮށްކަމާއެކު ރޯދަހިފުމަށް ކުޅަދާނަވާފަދަމީހުން (ރަނގަޅުވެގެން ރޯދަ ހިފިދާނެކަމުގެ أمّيد އެއް ނެތް މުސްކުޅިންނަކަހަލަމީހުންގެ ވައްތަރަށް ހުއްޓެވެ.۞ فِدْيَةٌ = فِدْيَة ދިނުން.۞ އެއީ طَعَامُ مِسْكِينٍ = (ރޯދަދުވަހެއްގެ ބަދަލުގައި) މިސްކީނަކަށް ކާންދިނުމެވެ.۞ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا އަދި سُنَّة ގޮތުގައި ރޯދަހިފައިފިއްޔާ. ދަންނައެވެ.۞ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ = ފަހެ އެމީހަކަށް ހެޔޮކަމެކެވެ.۞ وَأَن تَصُومُوا = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަހިފުން.۞ خَيْرٌ لَّكُمْ = ތިޔަބައިމީހުނަށް ހެޔޮކަމެކެވެ.۞ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ = ތިޔަބައިމީހުން އެގޮތް އެނގޭކަމުގައިވަންޏާ.۞ شَهْرُ رَمَضَانَ = رَمَضَان މަހެވެ. އެއީ.۞ ٱلَّذِى أُنزِلَ فِيهِ = އެމަހެއްގެތެރޭގައި ބާވައިލެއްވުނު މަހެކެވެ.۞ ٱلْقُرْءَانُ = ކީރިތި قرآن ۞ هُدًى لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދޭތީ.۞ وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގުގެ ހެކިތަކުން بَيَان ވެގެންވާ إرشاد ތަކާއި (حلال އާއި حَرَام އާއި حكم ތަކާ)۞ وَٱلْفُرْقَانِ = حقّ އާއި بَاطِلُ ވަކިކޮށްދޭ إرشاد ތަކާއި.۞ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމަހަށް ހާޒިރުވީމީ / ނުވަތަ އެމަހު حَاضِر ވެއްޖެމީހާ.۞ فَلْيَصُمْهُ = ފަހެ އެމަހު ރޯދަހިފާށެވެ.۞ وَمَن كَانَ مَرِيضًا = އަދި ބަލިމީހަކުކަމުގައި ވެއްޖެމީހާ.۞ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ = ނުވަތަ ދަތުރެއްގައިވާމީހާ.۞ فَعِدَّةٌ = ފަހެ عدد ހަމަކުރާށެވެ! مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ = އެހެން ދުވަސްތަކެއްގައި.۞ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ = الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެދިވޮޑިގަންނަވަނީ ފަސޭހަތަކެވެ.۞ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަތިއުނދަގޫތަކެއް އެދިވޮޑި ނުގަންނަވައެވެ.۞ وَلِتُكْمِلُوا ٱلْعِدَّةَ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން عدد ފުރިހަމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞ وَلِتُكَبِّرُوا ٱللَّهَ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تَكْبِير ކިޔުމަށެވެ.۞ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ = އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދެއްވިކަމަށްޓަކައި.۞ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨٤) އެއީ عدد ކަނޑައެޅިގެންވާ ދުވަސްތަކެކެވެ. رَمَضَان މަހުގެ ދުވަސްތަކެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންކުރެ ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއްނަމަ އެދުވަސްތަކަށް ހަމަވާ އެހެންދުވަސްތަކުގައެވެ. ބާރުލިބިގެން ރޯދަހިފަން ކުޅަދާނަ މީހުން - އެއީ ދަތުރުވެރިޔާ ދަތުރު ނިމުމަށްފަހުގެ ޙާލަތުގައެވެ. އަދި ދަތުރުވެރިޔާ ދަތުރު ނުކުރާ ބަލިނުވާ ޖަވާނުގައި އުޅެނިކޮށް ރޯދަހިފާ ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި ކާންދިނުމުގެ ޚިޔާރު ދޭނެއެވެ. فِدْيَة ދޭށެވެ! އަދި ޚިޔާރެއް އޮތުމަށް رَمَضَان މަހުގެ ރޯދަހިފާ އަދި تَطَوُّع ގޮތުން سُنَّة ރޯދަހިފުން ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ހެޔޮވެގެން ރޯދަހިފުމަކީ ހެޔޮވެގެންވާ އެންމެރަނގަޅު ހެޔޮވެގެންވާ ކަމެކެވެ. فِدْيَة ދިނުމުގެ މިންވަރާއި އޭގެ حكم حديث فِقه ފޮތްތަކުން ބަލާށެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގައި وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ މިބަސްފުޅުގެން އާޔަތް ނިމުމާއިދެމެދު މިވާ حكم ބާކީވުން ނުވަތަ إختلاف ބޮޑުވެއެވެ. އާޔަތުގައިވާ އަޅުގަނޑުމެން ތިލަވުމުގައި އެވަނީ އެއްބަސްވެވެ. އެ ދިރުމަހަކަތަ މިފޮތުގައި بَيَان ކުރުމަށް ދަތިކަމަކާއި އެކުލަވާ ހަމައެކަނި ހުކުމެއްކަމުގައި ފެނެއެވެ. އަދުގަދަ ތިރީގައިވާ عامّ ކޮށް مُسْلِم ންގެ މުދަލުގައި ހިނގާކަމެވެ. واللّه أعلم .

(١٨٥) رَمَضَانމަހަކީ އެމަތިވެރިކަމުގައި ކީރިތި قرآن ބާވައިލެއްވުނު މަހެކެވެ. (އެއީ لَوْحُ الْمَحْفُوظُ ން ދުނިޔެ އުޑަށް ޖުމްލަކޮށް ބާވައިލެއްވުމެވެ. އެބާވައިލެއްވުން ބާވައިލެއްވީ لَيْلَةُ الْقَدْرِ ވިޔަސްގައެވެ. حديث ތަކުން ދަލީލުކުރެން އެއީ رَمَضَان މަހުގެ ފުރުތަމައިގެ ރޭގަނޑު ކީރިތި ޤުރުއާން ނާންމުވުމެވެ. ދެން رَسُول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް ތަދުރީޖުން އަހަރުތަކެއްގެތެރޭގައި قرآن ބާވައިލެއްވުނީ ނިންމެވީއެވެ. واللّه أعلم .)

އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކާދޭނެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ތެދުމަގާއި حقّ އާއި بَاطِل ވަކިކޮށްދޭ އެތަކެއް دليل އާއި إرشاد ގެނެސްދެއެވެ. ފަހެ ހެޔޮވެގެންވާ ގޮތުގައި ޚިޔާރެއް އެބަހީ رَمَضَان މަސް ފެނިއްޖެ - އެބަހީ އެމަހަށް رَمَضَان މަހުގެ ހަމަ ސަލާމަތްވެގެންފިޔާ އެމަނުމް ޚިޔާރުވާނަމެވެ. އަދި ބަލިވެފައި ދަތުރުވެރިޔާ އަދަދުގެ ޚިޔާރު ދުވަސްތައް ހަމަކޮށް ހިފުމެވެ. (ބަލިވެ ބަލި ދަތުރުގައިވެސް ދަތުރުވެރިޔާ ހިފެހެއްޔެވެ.) اللّه އެދިވޮޑިގެންނަވަނީ ހެޔޮވެގެންތަކެވެ. ގެއްލުމަށްކަމެއް ބަލާލެއްވުމެވެ. އަދި ހެޔޮވެގެންތަކަށް ދަތި އުނދަގޫކަމެއް އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނުވާނެ ހެޔޮވެގެންތަކެއް. އެކަލާނގެ ހެޔޮވެގެންތަކެވެ އުޅުމަށް ފުއްދާ ބަލިވެ ދަތުރުވެރިޔާއަށް عُذْر ބޭނުންކުރުމަށް ޚިޔާރެއް عَدَد ހަމަކުރުމަކީ ދަތުރުވާ ثواب ލިބިހަމަކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ޚިޔާރުގެ މާތްކަން ދެއްކުމަށްޓަކައި اللّه އަށް މާތްކޮށް تكبير ކިޔައި اللّه އަށް ذِكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ހެޔޮވެގެން އެކަލާނގެއަށް شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لِى وَلْيُؤْمِنُوا۟ بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ ٱلصِّيَامِ ٱلرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَآئِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ ٱللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَٱلْـَٔـٰنَ بَـٰشِرُوهُنَّ وَٱبْتَغُوا۟ مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا۟ ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَـٰشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَـٰكِفُونَ فِى ٱلْمَسَـٰجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ ءَايَـٰتِهِۦ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

މުރާދު

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى = (رَسُول اللّٰه އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރަންޏާ.❁ عَنِّى

= ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮބާތޯ ކިޔާއިމެދު / ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއިމެދު.❁ فَإِنِّى قَرِيبٌ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން

ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގާތްގައިވާކަމަށް ދަންނަވާށެވެ.❁ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ =دُعَاء ކުރާމީހާގެ دُعَاء އަށް

ތިމަންރަސްކަލާނގެ إجابة ދެއްވަމެވެ.❁ إِذَا دَعَانِ = އެމީހަކު ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دُعَاء ކޮށްފިއްޔާ.❁

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِى = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން إجابة ހޯއްދަވަން އެމީހުން އެދޭށެވެ!. وَلْيُؤْمِنُوا بِى އަދި

އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް އީމާންވާށެވެ. / އިތުބާރުކުރާށެވެ!❁ لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾ =އެމީހުންނަށް

މަގުދެއްކުމަށްޓަކައި.❁ أُحِلَّ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް حَلاَل ކުރައްވައިފިއެވެ.❁ لَيْلَةَ الصِّيَامِ =ރޯދައިގެ ރޭގަ.❁

الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަނބިންނާއި جِمَاعُ ވުން.❁ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ = އެކަނބަލުންނީ

ކަލޭމެންނަށް ލިބާސެއްފެ. / ނިވައެއްފެ.❁ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ = އަދި ކަލޭމެންނީ އެކަނބަލުންނަށް ވެސް ލިބާސެއްފެ.

/ ނިވައެއްފެ.❁ عَلِمَ اللَّهُ = اللّٰه ދެނެވޮޑިގެންވެއްޖެއެވެ.❁ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންވެސްކަން.❁ تَخْتَانُونَ

أَنْفُسَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس އަށް خِيَانَة ތެރިވާކަމުގައި.❁ فَتَابَ عَلَيْكُمْ = ފަހެ އެކަލާނގެ

ކަލޭމެންގެމައްޗަށް تَوبَة ލައްވައިދެއްވިއެވެ.❁ وَعَفَا عَنْكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް عفوء ދެއްވައިފިއެވެ.❁ فَالْآنَ

بَاشِرُوهُنَّ ފަހެ މިހާރުން ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނާއި ބައްދަލުވާށެވެ! (جِمَاعُ ވުމަށް އިޝާރާތެވެ!)❁ وَابْتَغُوا =އަދި ކަލޭމެން

އެދޭށެވެ!❁ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް اللّٰه ލިޔުއްވާފައިވާއެއްޗެއް. (ދަރިން ލިބުމަށް.)❁ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا =

އަދި ކަލޭމެން ކައިބޮއިހަދާށެވެ!. حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ =ކަލޭމެންނަށް بَيَان ވާ ހިނދާއި ހަމައަށް ސާފުކޮށްދެނެގަނެވެންދެން.❁ الْخَيْطُ

الْأَبْيَضُ ހުދުރޮނގު.❁ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ =ކަޅުރޮނގުގެ ތެރެއިން.❁ مِنَ الْفَجْرِ = فَجْرُ ގެ.❁ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ =

ދެން ކަލޭމެން ރޯދަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ!❁ إِلَى اللَّيْلِ = ރޭގަނޑާއި ހަމައަށް.❁ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން

އެކަނބަލުންނާ ނުބައްދާށެވެ!۞ وَأَنتُمْ عَٰكِفُونَ = ކަލޭމެން إعتِكاف ކުރާ حَال۞ فِي ٱلْمَسَٰجِدِ ۗ =

މިސްކިތްތަކުގައި.۞ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ = އެއީ اللّه ގެ حَدُّ ތަކެވެ. اللّه ކަނޑައަޅުއްވި އިންތަކެވެ.۞ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ =

ފަހެ އެ حَدُّ ތަކާއި ކަލޭމެން ގާތްނުވާށެވެ! كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ = اللّه އެކަލާނގެ

آية ތައް ބަޔާންކުރައްވައެވެ.۞ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް.۞ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ = އެމީހުން تقوى ވެރިވުމަށްޓަކައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨٦) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ!) މިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިއްބެވީ ދުރުގައިތޯ ގާތުގައިތޯ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޑުއަހާނަން ސުވާލުކުރާ ކަލޭގެފާނު އަހައިފިނަމަ ވިދާޅުވާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުރުގާތުގައިވާ ގޮތުގަވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دُعَاء ކުރާ ދަންނަވާމީހާގެ އެދުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دُعَاء ކުރާއިރު، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ دُعَاء ކުރިމަތިކޮށް إجابة ކުރައްވަމެވެ. ޖަވާބުދެއްވަމެވެ. ފަހެ އެމީހުން އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ دُعَاء إجابة ކުރުމަށް حضرة ގައި ދަންނަވާށެވެ! އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުކޮށް އީމާންކުރާށެވެ! އެއީ އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

(١٨٧) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) رَمَضَان މަހުގެ ރޭރޭގައި ރޯދަމަހުގެ ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންނާ ގުޅުމަކީ ކަލޭމެންނަށް جِمَاع ވުން حَلاَل ކުރެވިއްޖެއެވެ. — (އެކަންތައް إسلام دين ގެ ކުރީޒަމާނުގައި މަނާވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން އެ حكم مَنْسُوخ ވިއެވެ.) —އަދި އެކަނބަލުންނަކީ ކަލޭމެން ފިރިހެނުންނަށް ލިބާސްކަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަކީ އެކަނބަލުންނަށް ލިބާސްކަމެވެ. ދެމީހުންކުރެ ކޮންމެމީހަކީ އަނެކަކު އަނެކަކުގެ ސިއްރުކަމެއް ނިވައިކުރާ ބޭނުންވާ މީހެކެވެ. އަދި ނިވައި ދެމީހުން އެއްބަޔަކުގެ ގައިގައި ވާތީ އެއްގަޔަ ކުއްސާލެއެވެ. ނިވައި ދެމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ގަޔާ ބައްދާ ކުއްސާލެއެވެ. ލިބާސްފަދަ ހެންނެވި މިހާރު ހުރުމަކީ ބިރުވެރިކަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް خِيَانَة ތެރިވާކަން اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. މި خِيَانَة އެއްކަމުގައި عِلْم ތެރިން بَيَان ކުރައްވައި ރޯދަމަހުގެ ރޭގަނޑު ކައިބޮއިމުގެ ތެރޭގައި ކުރިޔަށް خِيَانَة އާއި އަންހެނުންނާގެ ދެމެދުގެ خِيَانَة އެވެ. ބައެއް ބޭކަލުންގެ އަރިހުން އެފަދަ ކަންތައް ދެމެދުވިކަމުގެ ސަބަބު ކަށަވަރުވެއެވެ. އެކަންކަމާގުޅޭގޮތުން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ.

والله أعلم: = تفسير الطّبرى = އަދި اللّه تعالى އެމީހުންނަށް އެފަދަކަންތައްކަން توبة ޤަބޫލުވެ عَفُوء ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ރޯދައިގެ ރޭތަކުގައި ކަލޭމެން އަންހެނުންގައި ހިނގާ އަދި އެކަނބަލުންނާ جِمَاعُ ވާށެވެ! އެބަހީ: އެއީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި اللّه تعالى ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ދަރިންވެސް ލިބުމަށް އެދޭށެވެ! އަދި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި ކަލޭމެން ކައިބޮއިހަދާށެވެ! އެއީ ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން فَجُر ގެ އަލިކަން ފާޅުވެއްޖެއިރަކާ ހަމައަށެވެ. ދެން އެވަގުތުން ފެށިގެން އިރުއޮއްސުނުހާ އިރަށް ރޭގަނޑުވަންދެން ރޯދަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން މިސްކިތްގައި إعتكاف އަށް ތިބޭއިރު ކަލޭމެން އެކަނބަލުންގައި ބައިނުގަތުމަށް ބައްދައިނުލާށެވެ! އަދި މިބަޔާންކުރެވުނީ اللّهގެ حَدّ ތަކެވެ. ފަހެ. އެ حَدُّ ތަކާއި އިންތަކާއި ކަލޭ ގާތް ނުވާށެވެ! اللّه تعالى އެކަލާނގެ އާޔަތް މީސްތަކުންނަށް بَيَان ކުރައްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ އެމީހުން تقوىވެރިވުމަށްޓަކައެވެ.

وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ وَتُدْلُوا۟ بِهَآ إِلَى ٱلْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا۟ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ بِٱلْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ ۞ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِىَ مَوَٰقِيتُ لِلنَّاسِ وَٱلْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ ٱلْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنِ ٱتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَٰبِهَا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَٱقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمْ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِن قَٰتَلُوكُمْ فَٱقْتُلُوهُمْ ۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩١﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم = އަދި ކަލޭމެން މުދާތައް ނުކާށެވެ! (އެބަހީ: އެކަކުގެ މުދާ އަނެކަކު ނުކާށެވެ! ބާޠިލް ނުހައްޤުން ނުކާށެވެ!)۞ بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ = ކަލޭމެންގެ މެދުގައި باطِل ގޮތަކުން.۞ وَتُدْلُوا۟ بِهَآ = އަދި އެމުދާ (رِشْوَة ގޮތުގައި ދީ (ނުފޮނުވާށެވެ!)۞ إِلَى ٱلْحُكَّامِ = حاكِمُ ންނަށް / قاضِي ންނަށް.۞ لِتَأْكُلُوا۟ = ކަލޭމެން ކެއުމަށްޓަކައި.۞ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ މުދަލުން ބައެއް.۞ بِٱلْإِثْمِ = ފާފަވެރިވުމާއެކުގައި / ނުحَقّ ން.۞ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ = ކަލޭމެން ދަންނަނިވި حال.۞ ۞ يَسْـَٔلُونَكَ = (އޭ رَسُول الله އެވެ!) އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއެވެ.۞ عَنِ ٱلْأَهِلَّةِ = هِلَال ތަކާއިމެދު / މަހުގެ ފުރަތަމަ ފެންނަ ހަނދުތަކާބެހޭގޮތުން.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! هِىَ مَوَٰقِيتُ لِلنَّاسِ = އެއީ މީސްތަކުން ވަގުތު ބަލާނޭ ތަކެއްޗެވެ.۞ وَٱلْحَجِّ = އަދި حَجُّ ގެ ވަގުތުތަކެވެ.۞ وَلَيْسَ ٱلْبِرُّ = އަދި ހެޔޮކަމަކީ ނޫނެވެ.۞ بِأَن تَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ = ކަލޭމެން ގެތަކަށް ވަދެވުން.۞ مِن ظُهُورِهَا = އެގެތަކުގެ ފަހަތުން (ފަސްފަރާތުން ވަދެވުމެވެ.)۞ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ = އަދި ހެޔޮކަމަކީ އެވެ.۞ مَنِ ٱتَّقَىٰ = تَقوى ވެރިވި މީހާއެވެ. / تَقوى ވެރިވުމާއި عمل އެވެ.۞ وَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ = އަދި ކަލޭމެން ގެތަކަށް ވަންނާށެވެ! مِنْ أَبْوَٰبِهَا = އެގެތަކުގެ ދޮރުތަކުން.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!۞ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ = ކަލޭމެން ކާމިޔާބުވުމަށް ނަސީބުވުމަށްޓަކައި.۞ وَقَٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!۞ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمْ = ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރާ ބަޔަކާއި.۞ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى.۞ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ = ހައްދުފަހަނަޅައިދާ ބަޔަކަށް ލޯބި ނުވޮޑިގަންނަވައެވެ!۞ وَٱقْتُلُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!۞ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ = ކަލޭމެންނަށް އެމީހުން ފެންނަތަނެއްގައި.۞ وَأَخْرِجُوهُم = އަދި ކަލޭމެން (އެމީހުންގެ މައްކާއިން) އެމީހުން ނެރޭށެވެ!۞ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ = ކަލޭމެން ނެރުނު ތަނުން.۞ وَٱلْفِتْنَةُ = އަދި فِتْنَة އެބަހީ الله އަށް شرك ކުރުން.۞ أَشَدُّ مِنَ ٱلْقَتْلِ = މީހުން މެރުމަށްވުރެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެއެވެ.۞ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަނުކުރާށެވެ. / ނުމަރާށެވެ.۞ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدِ الحَرَام ގެ ކައިރީގައި / مكّة ގެ حَرَم ބިމުގައި.۞ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمْ فِيهِ = އެމީހުން އެތާނގައި ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރަންދެން ހަނގުރާމަނުކުރާށެވެ! فَإِن قَٰتَلُوكُمْ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭމެންނާ އަދި ހަނގުރާމަކުރިއްޔާ.۞

فَٱقْتُلُوهُمْ = ދެން ކަލޭމެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ جَزَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ (١٩١) = ކާފިރުންގެ جَزَاء ހުރީ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨٨) އޭ مؤمن ންނޭވެ! ކަލޭމެން އެއްބަޔަކުގެ މުދާ بَاطِلُ ގޮތުގައި އަނބުރާބައްލަ ކައި ނުހަދާށެވެ! އަދި حقّ ނޫން ހުރިހާ ޙަރާމްކުރައްވައެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ބައެއްބައެއް ގާނޫނީގޮތުގެ ބޭރުން ކެއުމަށްޓަކައި ބޯންނަކުރުމަށްޓަކައި ދޮގުގޮތުގައި رِشْوَة ދީގެން قَاضِي ންނަށް ނުވަތަ އެ مَقَام ގައިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް ދިނުހަދާށެވެ! އަދި ކަނޑައެޅިގެން ނުބައިކަމެއްކަން ކަލޭމެންނަށް އެނގޭ حال އެފަދަ ކަންތައް ނުކުރާށެވެ!

(١٨٩) (އޭ رَسُولُ اللّٰه އެވެ!) މަހުގެ ފެށުމުގައި ފެންނަ ހަނދާއި މެދުގައި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލު ކުރެއެވެ. އޭނާ ބުނެލާ ކަލަ ވަޤުތު ކިޔުމެވެ. އޭގެ مَقْصَدَ އީ ކާބައިތާ އަޅުކަމާއި ހަމަކުރުމެވެ. ކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވާށެވެ! އަދި حجُّ ގެ ކަންތައްތައް އެނގުމަށް އިންސާނުން ކަންކަމުގައި މީސްތަކުން ވަގުތު ބެލުމަށާ އެއްޗެކެވެ. އަދި إسلام دين ގެ حكم އައުމުގެކުރިން جَاهِلِيَّة ޒަމާނުގައި ބައެއް عَرَبِي ންގެ މީހުން حجّ އަށް إِحْرَام ބަނދެގެން ހުންނަވިއްޔާ ގެގެ أَصْلُ ދޮރުން ނުވަދެ ގޭގެ ފުރަގަހު ދޮރުން ނުވަތަ ފުރަގަހުގެ ކޮޅުތަކުން ބޯވަތަކުން ގެއަށް ވަނުމަކީ އެއްވެސް حال އެއްގައި ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަވެސް ހެޔޮކަމަކީ اللّٰه އަށް تقوى ވެރިވެ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެގެންވާ ހެޔޮ عمل އެވެ. އަދި إحرام ބަނދެގެން ހުންނަ މީހުވެސް ގެއަށްވަންނަންޖެ ގެގެ أصل ދޮރުން ވަންނާށެވެ! އަދި اللّٰه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު ނަސީބު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

- إحرام ބަނދެގެންވާ حال ގެއަށް ވަންނަންވާއިރުގައި ގޭގެ ފުރަގަހުގައިވާ ދޮރުކޮޅުން ނުވަތަ ބޯވަތަކުން ގެއަށް ވަންނަމުން ގެންދިއުމީ عَرَبِي ންގެ ބައެއް قَبِيْلَة ގެ މީހުން ކުރިކަމެކެވެ. އަދި حُمْسُ ކިޔާ ބައެއްވެ. އެމީހުންނަކީ އެންގެގޮތުގައި ދީނުގެ ކަންކަމުގައި ބޮޑަށް ހިފައިގެން ތިބި މީހުންނެވެ. އެމީހުން އެކަންކުރީ إحرام ބަނދެގެންވާ حال ބިންވައިކުރުވާނުވާތީއެވެ. މިއާއެކު ބޯވައިން ވަދެވުން އެކަން باطل ވިއެވެ.

(١٩٠) އަދި ކަލޭމެންނާއި ހަނގުރާމަކުރާ ބައެއްކާއި ކަލޭމެން مؤمن ންވެސް اللّٰه ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އަދި އެބައިމީހުންގެ ހައްދުފަހަނަ ނާރާށެވެ! އަނބުރާންނާ ކުރެކުރިން މަޑުއިހުނަހަރާށެވެ! ދެން جِزْيَة ގެ أهل ވެރިންވެސް އެ قواعد ގެ މަތީ ދެމިހުރިހިނދު އެމީހުންވެސް ނުމަރާށެވެ! ހައްދުފަހަނަ އަރައިގޮތުގައި މީހާތަކޭ ކަންތައްތައް ކުރުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހައްދުފަހަނައަރާ މީހުންނަކީ اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވާ ބައެވެ.

(١٩١) އަދި އެމީހުން އެބައި مُشْرِك ން ފެންނަ ތަނުން ހިފައި ކަލޭމެން އެމީހުން މަރާށެވެ! އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ގޮވިގެ ދޫކުރުން ނެރުނުފަދައިން ކަލޭމެންވެސް އެމީހުންގެ ގޮވިގެ ދޫކުރުން ނެރޭށެވެ. އަދި އެމީހުން މަރާލުމަށްވުރެ ކުރާ شِرك ބޮޑު ފާފަ ބޮޑެވެ. އަދި الْمَسْجِدُ الْحَرَام ކައިރީގައި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރާނަމަ ކަލޭމެން ކުރީކުރީގެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ! މިއީ مكّة ގެ حرم ގެ حكم އަޅުވެސް މިއެވެ. ދެން އެމީހުން އެތާގައި ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރާނަމަ ކަލޭމެންވެސް އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް މަރައި ހަދާށެވެ! ކާފިރުންގެ جزاء ހުރީ އެފަދައިންނެވެ.

فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ ۖ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَلَا عُدْوَٰنَ إِلَّا عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٩٣﴾ ٱلشَّهْرُ ٱلْحَرَامُ بِٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ وَٱلْحُرُمَٰتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱعْتَدُوا۟ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

ލުޣަތު

فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ = ފަހެ އެމީހުން ކުއްޖަހިލައިފިއްޔާ– އެމީހުން ހަނގުރާމަ ކުއްޖަހައިފިއްޔާ.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ.۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رَحْمَة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَقَٰتِلُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން مؤمن ނޫން އެ مشرك ންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! ۞ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ = އެއްވެސް شِرْك އެއް ނެތިއްޖައުމަށް ދާންދެން.۞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ ۖ = އަދި ދީނާއި ކިޔަމަންތެރިކަން اللّٰه އަށް خَلاَص ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން.۞ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ = ފަހެ އެމީހުން (އެމީހުން ހަނގުރާމަ ކުއްޖަހައިފިއްޔާ)۞ فَلَا عُدْوَٰنَ = ފަހެ عَدَاوة ތިބުމެއް ނުވާނެއެވެ.۞ إِلَّا عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٩٣﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް މެނުވީ. (مُشْرِك ންގެ މައްޗަށް މެނުވީ.)۞ ٱلشَّهْرُ ٱلْحَرَامُ = حُرْمَة ތިބޭ ހިފުނުގެ މަސް (ذُوالقعدة މަސް).۞ بِٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ = حُرْمَة ތިބޭ ހިފުނުގެ މައްސަލާގެ مَقَابِلُ ގައެވެ.۞ وَٱلْحُرُمَٰتُ قِصَاصٌ ۚ = حُرْمَة ތިބޭ ގޮތްތަކާ ބަހައްޓަމުން قِصَاص ވެއެވެ.۞ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް عَدَاوة ތިބޭ ގޮތަށް ހިފިއް އަނިޔާވެރިވެގެން ހިނާ.۞ فَٱعْتَدُوا۟ عَلَيْهِ = ފަހެ ކަލޭމެންވެސް އޭނާއާ عَدَاوة ތިބޭށެވެ! ދިމާކުރާށެވެ! ۞ بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ = އޭނާ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް عَدَاوة ތިބި ދިމާކުރިގޮތަށް.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! (އަނިޔާވެރިވުމާއި ދުރުވެތިވާށެވެ!) ۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ވޮޑިގެންވާކަން.۞ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ = تَقْوَى ވެރިންނާއެކުގައި.۞ وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާށެވެ.۞ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކަލޭމެން ދޫކޮށްނުލާށެވެ! އެއްލައިނުލާށެވެ! ۞ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ = ހަލާކުވުމަކަށް.۞ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ = އަދި ކަލޭމެން إِحْسَان ތެރިވާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ.۞ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾ = إِحْسَان ތެރިންނަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٩٢) ފަހެ، އެ مُشْرِك ންގެމީހުން ކަލޭގެންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްޓައި އެމީހުންގެ ކާފަރުކަމުން تَوبة ވެ إسلام ވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވާ ހުއްޓެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٩٣) އޭ مؤمن ންނޭވެ! އެއްވެސް شِرك އެއްނެތި އަޅުކަންކުރުމާއި ދީން ހުރިހާގޮތަކުން الله އަށް އެކަނި خاصّ ވެއްޖައުމަށްދާންދެން ކަލޭގެން އެ مشرك ންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! ދެންފަހެ އެމީހުން ހަނގުރާމަ ހުއްޓައި އިސްލާމް دين އަށް ވަދެ دين ގެ ކަންތައްތައް لاَزِمُ ކޮށްގެންފިއްޔާ ދެން ކަލޭގެން އެމީހުންނާ عَدَاوة ތެރިވެ ދެކޮޅުވެރިވެގަތުމަކުންނުވާނެއެވެ. ހަމައެކަނި ދެކޮޅުވާ ތިބި مشرك ންގެތެރެއިން ޒާލިމުންނަށެވެ.

(١٩٤) حُرْمة ތެރިކުރެވިގެންވާ މަސްތަކުގެ مُقَابِلُ ގައިވަނީ حُرْمَة ތެރިކުރެވިގެންވާ މަސްތަކެވެ. (رَسُولُ الله صلّى الله عليه وسلّم صُلْحُ الْحُدَيْبِيَّة ގެ އަހަރު عُمْرَة އަށް ވަޑައިގެންނެވީ ذُوالقَعْدَة މަހުގައެވެ. އެދުވަހު އެކަލޭގެފާނާ مشرك ންނާދެކޮޅު ވެގެން صُلح އަހަރުގައި އެކަލޭގެފާނު مَكّة އަށް ވަދެވަޑައިގަތުމަކުން އަނބުރާ مدينة އަށް ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އެއީ هجرة އިން ހަވަނަ އަހަރެވެ. ދެން އަނެއްއަހަރު قواعد ގެމަތީން ހަމަ ذُوالقَعْدَة މަހު مَكّة އިން مَكّة ގެ أهل ވެރިން ނުކުމެ ދިޔަތަން رَسُولُ الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ން ވަދެވަޑައިގެން مكّة ގައިތިބެ عُمْرَة ގެ ކަންތައް ނިންމަވައިފިއެވެ. ފަހެ ذُوالقَعْدَة މަހުގެ مُقَابِل ގައި އަނެއްއަހަރުގެ ذُوالقَعْدَة މަހު الله تعالى އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީއެވެ.) އެއީވެސް ހަމަ قِصاص އެވެ. އެހެންވެ ދެން އެ ކަންތަކުގައި حُرْمَة ތެރިވެގެންވާ ކަންތަކުގައިވެސް قِصاص ވާނެކަމެވެ. — މިއަހަރުވެސް مشرك ންގެ ދިފާއުން الله تعالى ހިއްދެވި قِصاص އެވެ. — ފަހެ އެ ކަމުގައި: ކަލޭގެންނާ عَداوة ތެރިވެ ހަމަލާދީ ނުކުތް ބައެއް ކަލޭގެންނާ عَداوة ތެރިވެ ދިމާކުރުން ކޮށްފިނަމަވެސް، އެމީހުންނަށްވެސް ކަލޭގެންނާ عَداوة ތެރިވެ ދިމާކުރާށެވެ. އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް ނުލާހިކުރު ދިމާކުރުމުގައި ކަލޭގެން ހައްދުފަހަނަ ނައްޓާލާށެވެ! الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި الله تعالى تقوى ވެރިންނާއިއެކު ވާކަން ކަލޭގެން ދަންނާށެވެ! އެބަހީ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެހީތެރިވެ ދެއްވުމާއި އެކަލާނގެ ނަސްރު ދެއްވުމާއި ވާގޮތުން އެމީހުންނަށް އަބަދުވެސް ހުންނަވާކަން ކަލޭގެން ދަންނާށެވެ!

(١٩٥) އަދި الله ގެމަގުގައި ކަލޭގެން ހަރަދުކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭގެންގެ އަތްތަކުން ކަލޭގެން ހަލާކުގެތެރެއަށް އެއްލައި ނުލާށެވެ! ދުނިޔެ ނުބާށެވެ. އެހެނީ الله ގެމަގުގައި ތިމާ ހަރަދުކުރަންޖެހޭ ތިމާއަށް فرض ވާ މިންވަރަށް ހަރަދުނުކުރުމީ ތިމާ ހަލާކުގެތެރެއަށް ވައްޓައިލުމެވެ. އެހެން އަނެކުނި ތިމާ ތިމާއަށެވެ. އަދި ހަރަދުކުރުމުގައި إحسان ތެރިވާށެވެ! إخلاص ތެރިވާށެވެ! الله ގެ دين ކިޔެއްވުމަށް ހަރަދުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނަވައެވެ.

وَأَتِمُّوا۟ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ ۚ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْىِ ۖ وَلَا تَحْلِقُوا۟ رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْهَدْىُ مَحِلَّهُۥ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِۦٓ أَذًى مِّن رَّأْسِهِۦ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ فَإِذَآ أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِٱلْعُمْرَةِ إِلَى ٱلْحَجِّ فَمَا ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْىِ ۚ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ فِى ٱلْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُۥ حَاضِرِى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ ٱلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَٰتٌ ۚ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِى ٱلْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا۟ فَإِنَّ خَيْرَ ٱلزَّادِ ٱلتَّقْوَىٰ ۚ وَٱتَّقُونِ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٧﴾

ލުޣަތު

وَأَتِمُّوا۟ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ = اللّه އަށްޓަކައި حجّ އާއި عُمْرة ކަލޭމެން ފުރިހަމަކުރާށެވެ! ❁ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން إحصار ވެއްޖެއްޔާ. (حجّ ، عُمْرة އަށް ދެވޭގޮތް ނުވެ ބަންދުވެގެން.)❁ فَمَا ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْيِ = ފަހެ هَدْيُ ގެތެރެއިން ފަސޭހަވީއެއްޗެއް.(އެއެއްޗެއް ކަތިލާށެވެ!)❁ وَلَا تَحْلِقُوا۟ رُءُوسَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ބޯތައް ނުބާލާށެވެ! ❁ حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْهَدْىُ = هَدْيُ ހުށަހަޅަންޖެހޭތަނަށް ދާންދެން.❁ مَحِلَّهُۥ = އޭގެ مَحَلُّ އަށް.❁ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا = ކަލޭމެންގެތެރެއިން ބަލިމީހަކުވާނަމަ.❁ أَوْ بِهِۦٓ أَذًى = ނުވަތަ އުނދަގުލެއްވާނަމަ. (އުކުނުފަދަ އެއްޗެހި)❁ مِّن رَّأْسِهِۦ = އޭނާގެ ބޮލުގައި.❁ فَفِدْيَةٌ = ފަހެ فِدْيَة ދޭންވާނެއެވެ. (ބޯބޭލުމަށް فِدْيَة ދޭށެވެ!) ❁ مِّن صِيَامٍ = ރޯދަހިފުމުން.❁ أَوْ صَدَقَةٍ = ނުވަތަ صَدَقَة ދިނުން.❁ أَوْ نُسُكٍ = ނުވަތަ އެއްޗެއްކަތިލުމުން.❁ فَإِذَآ أَمِنتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އަމާންވެއްޖެއްޔާ (ބިރުވެރިކަމުން ނުވަތަ ބަލިބަނޑުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވެ)❁ فَمَن تَمَتَّعَ بِٱلْعُمْرَةِ = ފަހެ عُمْرة ކޮށްގެން تَمَتُّع ހިފާމީހާ / އުފާކުރާމީހާ.❁ إِلَى ٱلْحَجِّ = حجّ އަށް. حجّ އަށް إحرام ބަނދަންދެން.❁ فَمَا ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْيِ = هَدْيُ ގެތެރެއިން ފަސޭހަވީއެއްޗެއް ކަތިލުން ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.❁ فَمَن لَّمْ يَجِدْ = هَدْيُ ނުލިބުނުމީހާ.❁ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ = ތިންދުވަހު ރޯދަހިފާނެއެވެ.❁ فِى ٱلْحَجِّ = حجّ ގެތެރޭގައި.❁ وَسَبْعَةٍ = އަދި ހަތް ރޯދަހިފާށެވެ! ❁ إِذَا رَجَعْتُمْ = ކަލޭމެން އެނބުރި ރަށަށް رُجُوع ވެއްޖެއްޔާ.❁ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ = އެއީ ފުރިހަމަ ދިހަދުވަހެވެ.❁ ذَٰلِكَ = އެއީ، އެބައި حُكم އަންނަނީ.❁ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُۥ = އެމީހާގެ أهل ދިރިނުއުޅޭމީހާއަށެވެ.❁ حَاضِرِى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = المَسْجِدُ الْحَرَام ގައި حَاضِر ވެގެންވާ މީހުންނާއިލައެވެ.❁ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ❁ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ❁ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى މީ.❁ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ = عُقُوبَة ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ ٱلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَٰتٌ = حَجُّ ގެ ވަގުތަކީ ކަނޑައެޅި އެނގިގެންވާ މަސްސަތަކެއްކަމެވެ. (އެއީ شَوَّال ، ذُوالقعدة އާއި ذوالحجّة ގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހެވެ. ނުވަތަ އެމަސް އެކަކެވެ.❁ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ ٱلْحَجَّ = ފަހެ އެމަސްތަކުގެ ތެރޭގައި حَجُّ فرض ކޮށްގެންފިމީހާ (حَجُّ އަށް إحرام ބަނދިފިމީހާ)❁ فَلَا رَفَثَ = ފަހެ އޭނާ އަނބިންނާ جِمَاعُ ވުމެއް / އަދި އެކަމާބެހޭ ވާހަކަދެއްކުމެއް ނުވެއެވެ.❁ وَلَا فُسُوقَ = فَاسِقُ ވުމެއްނުވެއެވެ.

(އެއްވެސްގޮތަކުން الله އަށް އުރެދިގެންވެއް ހުއްދައެއްނުވެއެވެ.)۞ وَلَا جِدَالَ = އަދި جَدَلُ ކުރުމެއްވެސްނުވެވޭ. އެކަކު
އަނެކަކާ އަރައިރުންވެގެނެއް ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ.۞ فِي ٱلْحَجِّ = حجّ ގެތެރޭގައި.۞ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ = އަދި
ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން ކަލޭމެންކުރިއަސް ކުރިކަމެއް.۞ يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ = އެކަމެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَتَزَوَّدُواْ =
އަދި ކަލޭމެން ދަތުރުގެ ކާނާ ހޯދާށެވެ! ۞ فَإِنَّ خَيْرَ ٱلزَّادِ = ފަހެ ހުރިހާކާނާއަކުން އެންމެ ރަނގަޅު ކާނާއީ.۞
ٱلتَّقْوَىٰ = تَقْوَى ވެރިކަމެވެ. الله ގެ ބިރުވެތިވުމެވެ.۞ وَٱتَّقُونِ އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް تَقْوَى
ވެރިވާށެވެ! ۞ يَٰٓأُوْلِي ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٧﴾ = އޭ ބުއްދިވެރިންނޭވެ! ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٩٦) އޭ مؤمن ންނޭވެ! الله تعالى އަންގަވަނީ ކަލޭމެން حجّ އާއި عُمْرَة ގެ އަޅުކަން ބާރާބަރަށް ފުރިހަމަކޮށް ކުރާށެވެ! އަދި حجّ ނުވަތަ عُمْرَة އަށް إحرام ބަންދުކުރުމަށްފަހު مكّة އަށް އައިސް حجّ ގެ ކަންތައް އަދާނުކުރެވިދާނެގޮތަށް މަގުބަންދުވެގެން (عَدُوُّ ންގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބަލިމަޑުގެ ސަބަބުން ނަމަވެސް) ނުދެވޭގޮތް ދިމާވެއްޖެއްޔާ އެކަށީގެންވާވަރަކުން هَدْيُ ކަމުގައި ނުވަތަ هَدْيُ حَرَم އަށް ހިނގާދާނެ ހިސާބަށް ދިޔުމަށްފަހު ކަލޭމެންގެ ބޮލުގައިހުރި އިސްތަށިތައް ނުބޭލާށެވެ! އަދި هَدْيُ އޭގެ مَحَلّ އަށް ނުދާނަމަ إِحْرَام ކަނޑާނުލާށެވެ! (މިއީން ކޮންމެ حكم އެއްގައި އިޚްتِلاَف ފުޅުތައްވެއެވެ. އަދި تفصيل ވާހަކަތައްވެއެވެ. އެވާހަކަތައް އެނގޭނެ ތަނެއްވެއެވެ. أمّيد ގައި ދިރާސާކޮށްލާށެވެ.) ދެން އަދި ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު ބަލިވެގެން ނުވަތަ ބޮލުގައި އުނދަގޫތަކެއް ހުރެގެން ބޯ ބޭއްވުމަށް ޙާލަތު ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ބޯބޭއްލާ فِدْيَة ދޭށެވެ! އެއީ ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުން ނުވަތަ ހަމަ މިސްކީނުންނަށް ކެއުން ނުވަތަ ބަކަރިއެއް ކަތިލުމެވެ. - ދެން إِحْصَار ވުމުގެ ކަންތަކުން އަމާންވެގެން حَجُّ ފުރަތަމަ ކުރުމާއި ގުޅިގެން عمرة ގެ ކަންތައް އަދާކޮށްފައި حَجُّ ގެ ނިޔަތުގައި عُمْرَة އަށް ކުރިން إِحْرَام ބަނދެ (تَمَتُّع ގޮތުގައި) هَدْيُ ކަތިލުން ހުށީއެވެ. އެއީ ބަކަރިއެކެވެ. ނުވަތަ ހަތްމީހުން ބައިވެރިވެގެން ޖަމަލެއް ނުވަތަ ގެރިއެއް ކަތިލުމެވެ. ކަތިލާނެ ބަކަރިއެއް ނުލިބުނުމާ حَجُّ ގެތެރޭގައި ތިންދުވަސް ރޯދައަށާއި އަނބުރާ ރަށަށް އައިސް ހަތްދުވަސް ރޯދަހިފުމެވެ. އެއީ ބާރާބަރު ފުރިހަމަ ދިހަދުވަހުގެ ރޯދައެވެ. ނަމަވެސް މި هَدْيُ ކަތިލުމުގެ وَاجب ކަން އޮންނާނީ مكّة ގެ أهل ވެރިންނޫން މީހުންނަށެވެ. (المِسْجِدُ الحرام ގެ ކައިރީގައި حَاضِر ވެ ތިބިއުޅޭމީހުންނޫން މީހުންނެވެ.) އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ عُقُوبَة ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٩٧) حَجّ އަށް إِحْرَام ބަނދުމުގެ مُوسم އަކީ މަޢްލޫމް މަސްތަކެކެވެ. އެއީ حَجُّ مُوسم އެވެ. އެއީ شَوَّال މަހާއި ذُوالْقَعدَة މަހާއި حَجُّ މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހެވެ. (ނުވަތަ އެއިން މަސްދުވަސްކޮޅެކެވެ.) ފަހެ އެ مُوسم ގައި حَجّ އަށް إحرام ބަނދެ حَجّ ގެ އަޅުކަމުގެ ތެރޭގައި ވަދެގެންފިމީހާގެ މައްޗަށް އަންހެނުންނާ جِمَاعُ ވުމާއި އެކަމާބެހޭ ވާހަކަ ދެއްކުމާއި އެޗެނގެން ބިރުވެރިވުން حرام ވެއެވެ. އަދި فَاسِقُ ވެ ގޯސްވުމެއްނުވެވޭ. އެއީ الله އަށް އުރެދުމުގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކެވެ. އަދި حَجّ ގެތެރޭގައި އެކަކު އަނެކަކު ޒުވާބުކުރާ جَدَلُ ކުރާ އަރައިރުންވުމެއްނުވެވޭ. މިއީ ހުއްޓުވިފައިވާ حَرَام ކަންތަކެވެ. އެއާ خلاف އަށް ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރާށެވެ! ހެޔޮކަންކުރާ ތެރެއިން ކަލޭމެން ކުރާކަމެއް ކަމެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަންކަމަށް އެކަލާނގެ ހެޔޮޖަޒާދެއްވާ ހުށީއެވެ. އަދި حَجّ ދަތުރަށް ފުރާއިރުވެސް ދަތުރުގައިގެ ކާނާ ހޯދާ
ތައްޔާރުކުރާށެވެ! އެންމެ ހެޔޮކާނާއަކީ تقوى ވެރިކަމެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވާ طَاعَة އަދާކުރުމެވެ. އޭ ބުއްދިވެރިންނޭވެ! ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ
އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވެ ނަހީކުރައްވާ ކަންތަކާ ދުރުވެގަންނާށެވެ! تقوى ވެރިވުމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ އެއީއެވެ.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا۟ فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ ۚ فَإِذَآ أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَٰتٍ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ عِندَ ٱلْمَشْعَرِ ٱلْحَرَامِ ۖ وَٱذْكُرُوهُ كَمَا هَدَىٰكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا۟ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ ٱلنَّاسُ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَٰسِكَكُمْ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَذِكْرِكُمْ ءَابَآءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِى ٱلدُّنْيَا وَمَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

ލުޣަވީ

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ = ކަލޭމެންގެމައްޗަކަށް ފާފައެއްނެތެވެ. / ކުށެއްނެތެވެ. ※ أَن تَبْتَغُوا فَضْلًا = فَضْلُ ވަންތަކަން އެދިގަތުމުގައި. (ވިޔަފާރިކޮށް މުދާއިތުރުކުރުމުގައި.) ※ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ※ فَإِذَآ أَفَضْتُم = ފަހެ ކަލޭމެން ނިކުމެގެން رُجُوع ވުމަށްޓަކާ. ※ مِّنْ عَرَفَاتٍ = عَرَفَات ން. ※ فَاذْكُرُوا اللَّهَ = ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! / الله ހަނދާންކުރާށެވެ! ※ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ = المشْعَرُ الحَرَام ގެ ކައިރިގައި. (އެއީ مُزْدَلِفَة ގައި ހުންނަ ޖިބާލެކެވެ. މުޅި مُزْدَلِفَة އެނަމުން ކިޔައެވެ.) ※ وَاذْكُرُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ذِكر ކުރާށެވެ! ※ كَمَا هَدَاكُمْ = ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގުދެއްކެވިފައިވާފަދައިން. ※ وَإِن كُنتُم = އަދި ކަލޭމެން ވިއްޔެވެ (ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންވީ) ※ مِّن قَبْلِهِۦ = އޭގެކުރިން. / إسلام دين ގެކުރިން. (الله ގެ ތެދުމަގުދެއްކެވުމުގެ ކުރިން.) ※ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ = ކަށަވަރުން މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން. ※ ثُمَّ أَفِيضُوا = ދެން އަވަސްއަވަހަށް ދާށެވެ. (އަވަހަށް ފައިބައިދާށެވެ!) ※ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ = މީސްތަކުން ދިޔަތަނަކުން (إبراهيم عليه السّلام ވަގުތުގެ މީސްތަކުން - އެބަހީ عَرَفَات ން.) ※ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދޭށެވެ! ※ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވީ. ※ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާ ރަޙްމަތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ※ فَإِذَا قَضَيْتُم = ފަހެ ކަލޭމެން ނިންމައިފިއްޔާ. ※ مَّنَاسِكَكُمْ = ކަލޭމެންގެ نُسك ތައް (عِيْدُ ދުވަހު ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް - އެބަހީ ހިލަމެއްޖެހުން، ކަތިލުން، ބޯބޭލުން އަދި طَوَاف الإفاضة ކުރުން މިއެވެ.) ※ فَاذْكُرُوا اللَّهَ = ދެންފަހެ (مِنَى ގައި) الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! ※ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންގެ ذِكر ކުރިފަދައިން. ※ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا = ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގަދަ ذِكر އަކުން. ※ فَمِنَ النَّاسِ = ފަހެ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ※ مَن يَقُولُ = ބުނާމީހުންވެސް. / ކިޔާމީހުން. ※ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا = އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! އަހަރެމެންނަށް ދުނިޔޭގައި ދެއްވާނދޭވެ! ※ وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ = އަދި އޭނާއަށް آخرة ގައި ނުވެއެވެ. ※ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ = އެއްވެސް

ނަސީބެއް. / އެއްވެސް ސަވާބެއް ނެތް.❁ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި ބުނާމީހުންވެއެވެ. / ކިޔާމީހުންވެއެވެ.❁ رَبَّنَآ ءَاتِنَا = އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! އަޅަމެނަށް ދެއްވާނދޭވެ! ❁ فِي ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً = ދުނިޔޭގައި ހެޔޮކަން.❁ وَفِي ٱلْأَخِرَةِ حَسَنَةً = އަދި آخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން.❁ وَقِنَا = އަދި އަޅަމެން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ! ❁ عَذَابَ ٱلنَّارِ (٢٠١) = ނަރަކައިގެ عَذَاب ން.❁ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ = ހަމައެބައި نَصِيبُ ހުރި އެމީހުންނަށެވެ.❁ مِّمَّا كَسَبُواْ = އެމީހުން ކުރިމަސައްކަތުން.❁ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ (٢٠٢) = އަދި اللّه އީ ހިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٩٨) އޭ مؤمن ންނޭވެ! حَجّ އަށް إحرام ބަނދެގެންހުއްޓަސް حَجّ ގެތެރޭގައި ވިޔަފާރިކޮށް ގަނޑުވެރިކުރުމުގެ ކަންތައް ހިންގައި اللّه ގެ حضرة ން فَضْلَ ވަންތަކަމާއި ދިރިއުޅުން އެދުމަކީ ކަށަވަރުގެމަތިން ކުށެއް އޮންނަކަމެއްނޫނެވެ. މަނާކަމެއްނޫނެވެ.

ދެންފަހެ عرفات ގައިހުރެ އެކަން ނިމުމުން އަވަސްއަވަހަށްمُزْدَلِفَة އަށް އައިސް އެތަނުގައިވާ المَشْعَرُ الْحَرَام އެވެ ކިޔާ މިސްކިތުގައި އަދި ނޫޅޭ މިސްކިތުގެއަރިގައި އަދި ނޫޅޭ ދުވި مُزْدَلِفَة ގައި اللّه އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! މިއީން މުޅިދުވަހު އެއްކަމަކީ مَغْرِبُ ނަމާދާ عِشَاء ނަމާދު جمع ކޮށް އެތަނުގައި ކުރުމާއި ދަންވަރު اللّه އަށް ذِكر ކުރުމާއި ފަތިސްނަމާދު އެތަނުގައި ކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ذِكر ކުރާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވުމުގެ ކުރީގައި ކަލޭމެންވީ މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައެވެ.

(١٩٩) ދެން مُزْدَلِفَة އިން مِنَى އަށް إبراهيم عليه السّلام ވަޑައިގެންނެވިފަދައިން ކަލޭމެންވެސް ދާށެވެ! އަދި ފާފަފުއްސެވުން އެދި اللّه ގެ حضرة ގައި ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٠٠) ދެންފަހެ ބޮޑު عيد ދުވަހު مِنَى ގައްޔާއި مكّة ގައި ކަލޭމެންގެ نُسُكُ ތަކެއް އަދާކޮށް ނިންމުމުންފަހު - އެ نُسُكُ ތަކަކީ جَمْرَه އަށް ހިލައުކުރާ ބޯކޮށްލުން ނުވަތަ ކޮށުމާއި ކަތިލުމާ ގެޔަށްވަދެއްސަ طَوَافُ الإفَاضَة ކުރުމެވެ. މިގޮތުގައިން ކޮންމެވެސް ދުވަހެއް ކުރުވުމުން ފުރިހުމެވެ. ދެން ބާކީހުރި ކަންތައް أيَّامُ التَّشريق ގޮތުގައި ކުރުންހުއްޓުވެ.) ދެން منى ގައިތިބެ اللّه އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިން ކުރިހަމަކުރެވެ. ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ގިނައިންނެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހަމައެކަނި (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا - އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! އަޅަމެނަށް ދުނިޔޭގައި ދެއްވާނދޭވެ!) މިހެން ކިޔައި دُعَاء ކުރާމީހުންވެއެވެ. އެމީހުންނަށް آخرة ގައި އެއްވެސް ނަސީބެއް ހުރިހާބައެއްނެތެވެ.

(٢٠١) އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ - އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! އަޅަމެންނަށް ދުނިޔޭގައި ހެޔޮކަންދެއްވާށެވެ! އަދި آخرة ގައިވެސް އަޅަމެންނަށް ހެޔޮކަންދެއްވައި އަޅަމެން ނަރަކައިގެ عَذَاب ން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ! މިހެން دُعَاء ކުރާމީހުންވެއެވެ.

(٢٠٢) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ މަސައްކަތުން، ކުރިހެޔޮ عمل ތަކުގެ ސަވާބުން ހުރިއެބައި ނަސީބުވެރިބައެއް މީހުންނެވެ. އަދި اللّه އީ ހިސާބު ބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

۞ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْدُودَٰتٍ ۚ فَمَن تَعَجَّلَ فِى يَوْمَيْنِ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ ٱتَّقَىٰ ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُۥ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيُشْهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِى قَلْبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتْهُ ٱلْعِزَّةُ بِٱلْإِثْمِ ۚ فَحَسْبُهُۥ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱدْخُلُوا۟ فِى ٱلسِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

ލުޣަތު

۞ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! الله ހަނދާންކުރާށެވެ! ۞ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْدُودَٰتٍ = عدد ކުރެވިގެންވާ ދުވަސްތަކެއްގައި. (މިއީ مِنَى ގައި أيَّامُ التَّشريق ގެ ދުވަސްތަކުގައިވާ ތިންދުވަހެވެ. تكبير ކިޔައި الله އަށް تعظيم ކުރުން މާތްކުރުން ހިމެނޭ ތިންދުވަހެވެ.۞ فَمَن تَعَجَّلَ فِى يَوْمَيْنِ = ފަހެ ދެދުވަހު ތިބުމުގައި އަވަސްވެގަތުމާ / އެގޮތަށް ދެދުވަހުގައި ބޭރަށް ދެވަނަ ދުވަހު ތިބުމަށް ފަހު އޭގެފަހުން ނުނިކުމެ މިނާ ދޫކޮށްފިއެވެ! ۞ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ = ފަހެ އޭނާގެމައްޗަކު ކުށެއްނެތެވެ. ۞ وَمَن تَأَخَّرَ = އަދި ފަސްވެއްޖެމީހާ ބޭރުވަނިކޮށް ހިފެހެއްޓުމުގައި ތިބުން ފަސްކޮށްލިމީހާ ދޫކޮށްފިއެވެ! ۞ فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ = ފަހެ އޭނާގެމައްޗަކު ކުށެއްނެތެވެ.۞ لِمَنِ ٱتَّقَىٰ = އެއީ تقوى ވެރިވާމީހަކަށެވެ.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން مَحْشَرُ ކުރެވޭނީ އެއްކުރެވޭނީ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ.۞ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُۥ = އޭނާގެ ބަސް ކަލޭގެފާނު عجائب ކުރުވައިފިން.۞ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. = وَيُشْهِدُ ٱللَّهَ = އަދި އޭނާ الله ހެކިކުރަށްވައެވެ.۞ عَلَىٰ مَا فِى قَلْبِهِۦ = އޭނާގެ ހިތުގައިވާ ތަކެތީގެމައްޗަށް – (އޭނާ އެބުނަނީ ތެދެއްކަމުގެމައްޗަށް)۞ وَهُوَ = އޭނާވާ حال ۞ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ = ގަދަފެތެނުވާ ދެކޮޅުވެރިއަކުގެގޮތުގައި.۞ وَإِذَا تَوَلَّىٰ = އަދި އޭނާ އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ.۞ سَعَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ = އޭނާ ބިމުގައި މަސައްކަތްކުރެއެވެ.۞ لِيُفْسِدَ فِيهَا = އެބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށްޓަކައި.۞ وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ = އަދި ދަނޑުބިމާ نَسْلُ އެބަޔަ ހަލާކުކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ = އަދި ފަސާދައަށް الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.۞ وَإِذَا قِيلَ لَهُ = އަދި އޭނާއަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ.۞ ٱتَّقِ ٱللَّهَ = ކަލޭ الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ۞ أَخَذَتْهُ ٱلْعِزَّةُ = عِزَّة ބޮޑާކަމުގައި އޭނާ ހިފައިގަނެއެވެ إختيار ކުރެއެވެ.۞ بِٱلْإِثْمِ = ފާފަވެރިކަމުން.۞ فَحَسْبُهُۥ جَهَنَّمُ = ފަހެ އޭނާއަށް ފުދެނީ ނަރަކައެވެ.۞ وَلَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ = އެއީ ނުބައި ގޮނޑިއެކެވެ. ۞ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ.۞ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ =

އުޅޭމީހުންގެ نفس ވިއްކައިލާމީހުން. ❁ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ = الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމަށް. ❁ وَاللَّهُ رَءُوفٌ = އަދި الله އީ ނުހަނު އޯގާތެރިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِالْعِبَادِ (٢٠٧) = އަޅުތަކުންނަށް. ❁ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ = ކަލޭމެން إسلام دين އަށް ވަންނާށެވެ! ❁ كَافَّةً = އެއީ އެކަމެއްގަކަށް / އަދި އެންމެން އެކީ. ❁ وَلَا تَتَّبِعُوا = އަދި ކަލޭމެން تَبَعَ ނުވާށެވެ! ❁ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ = ޝައިޠާނާގެ ފިޔަވަޅުތަކަށެވެ. ❁ إِنَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއީ. ❁ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (٢٠٨) = ކަލޭމެންނަށް ކަނޑައެޅި بَيَان ވެގެންވާ عَدَاوة ތެރިއެކެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٠٣) އަދި عدد ކަނޑައެޅިގެންވާ ދުވަސްތަކެއްގައި ކަލޭމެން الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! އެއީ مِنَى ގައި ތިބޭ أيّام التَّشريق ގެ ދުވަސްތަކުގައި تَكْبِير ކިޔުމާއި الله އަށް تَعْظِيْم ކޮށް މާތްކޮށް ހިތުމުގެ ވާހަކައެވެ. ދެންދުވަހު حَجُّ މަސްގެ އެގޮތަށް ދުވަހާއި ބަރަކަތްދުވަހާއި ދެދުވަހު ތިބުމަށް ފުރަމައިގެންދާ މީހާގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނެތެވެ. އަދި ބަރަކަތްދުވަހު ހިފެހެއްޓުމަށް ފަސްކޮށްލާ މީހާގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނެތެވެ. އެއީ تقوى ވެރިންނަށް ޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނީ އެއްކުރެވޭނީ ހަމަ އޭނާގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٠٤) އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އުޅޭއެވެ ބަހުން ކަލޭގެފާނު عجائب ކުރައްވާވަރުންވެއެވެ. (އެއީ أخْنَسْ بنُ شَرِيْقُ ކަމުގައި ނުވަތަ مُنَافق ބެއްގެ މީހެއްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. އޭނާ رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައިސް إسلام ކަން ފާޅުކޮށް - އަދި އޭނާ އުޅެނީ ތެދުއްކަމުގައި الله ހިތިވެސް ކުރުވައެވެ. މިއާއެކު މިވެގޮތް ހާލަތުގައި އެވަނީ އޭނާގެ ވާހަކައެވެ. ދެން އޭނާ رَسُول އާގެ އަރިހުން ނުކުމެގެން ދިޔައީ مسلم ންނާ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ދަނޑުބިމާއި جِمَار ތަކެއްގެ ބަނޑުފަޅާ خراب ކުރިއެވެ.) އޭނާގެ ބަސް ފާޅުކޮށް رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم عجائب ކުރުވިކަމަކަށްވިއެވެ. އަދި އޭނާ އުޅެނީ ތެދުއްކަމުގައި الله ހިތިވެސް ކުރުވައެވެ. އެހެންނަމަކަވެސް އޭނާއީ ހަމަ ދަތިފެރިކަން ގަދަވެގެންވާ ދަތިފެރި ބަޔަކު މީހެކެވެ.

(٢٠٥) އޭނާ އެނބުރި ފުރަގަސްދީފައިދާ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރެއެވެ. އަދި ދަނޑުބިމާއި نَسْلُ ހަލާކުކުރެއެވެ. ފަސާދަ މަކަރުކުރެއެވެ. އަދި ފަސާދަކުރުމަށް الله ލޯބިވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٢٠٦) އަދި އޭނާއަށް الله އަށް ބިރުވެތިވެ تقوى ވެރިވާށޭ ބުނެވިއްޖެއްޔާ ފަޚުރުވެރިވުމާއި ކިބުރުވެރިކަން ބޮޑުވެ ފާފަވެރިކަމަށް އިސްކުރެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ނަރަކަ ފުދެއެވެ. އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަންމައްޗެކެވެ.

(٢٠٧) އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމަށް އެދި ތިމާގެ نفس ވިއްކާ މީހުންވެއެވެ. އަދި الله تعالى އީ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ނުހަނު އޯގާތެރިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ صُهَيْبُ الرّومى ގެ ދަރިކަލުގައި ކަމުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ މުދާ އެވިހުރިހާ މުދާތަކެއް ހަވާލުކޮށް نفس ސަލާމަތްކޮށް هجرة އަށް ވަޑައިގަތީއެވެ. والله أعلم .

(٢٠٨) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން އެންމެން އެކީގައި إسلام ދީނަށް ވަންނާށެވެ! الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި شيطان ގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް تَبَعَ ނުވާށެވެ! ގޯނާކުރުމާއި އުނިކުރުމަށް އަމުރުކުރާ ކަމަކަށް ނުވަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއީ ކަލޭމެންނަށް عَدَاوَة ތެރިކަން بَيَان ވެގެންވާ عَدُوّ އެކެވެ.

فَإِن زَلَلْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۘ وَٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ فَوْقَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾ كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّۦنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ ۚ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

ތަފްސީރު

فَإِن زَلَلْتُم = ތިޔަ ކަލޭމެން حقّ އާއި ދުރަށް ޖެހިއްޖެއްޔާ.۞ مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ = ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައުމަށްފަހު.۞ ٱلْبَيِّنَٰتُ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތައް. (إسلام دين އަކީ حقّ ކަމުގެ)۞ فَٱعْلَمُوٓا۟ =ތިޔަ ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.۞ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ = عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަން.۞ هَلْ يَنظُرُونَ =އެމީހުން – އެބަހީ مشرك ން – އެބަ އިންތިޒާރުކުރަނީ ހެއްތޯއެވެ؟۞ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ =އެމީހުންގެ ގާތަށް الله ވަޑައިގަތުން ނޫނީ.۞ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ ވިލާގަނޑުގެ ހިޔަލުގައި. (ވިލާފުށުގަނޑުގައި.)۞ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ އަދި މަލާއިކަތް ބާވައިލެއްވުމާއި.۞ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ އަދި ކަންތައްތައް ނިމުމެވެ.۞ وَإِلَى ٱللَّهِ އަދި الله ގެ حضرة އަށެވެ.۞ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾ = ކަންތައްތައް رُجُوع ވާނީ.۞ سَلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) بَنِي إسْرَائيل މީހުންނާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ! ۞ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم =އެމީހުންގެ ގާތަށް އަހަރެމެން ކިހާވަރަކަށްތޯ.۞ مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ = بَيَان ވެގެންވާ دليل ތަކުގެތެރެއިން.۞ وَمَن يُبَدِّلْ = އަދި ބަދަލުކޮށްފިމީހާ.۞ نِعْمَةَ ٱللَّهِ = الله ގެ نعمة / الله ގެ دين.۞ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ = އެމީހެއްގެ ގާތަށް އައުމަށްފަހު.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ =ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.۞ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ =عُقُوبَات ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފަރުވީ މީހުންނަށް ޒީނަތްތެރި ކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حَيَاة.۞ وَيَسْخَرُونَ = އަދި އެމީހުން މަލާމާތްކުރެއެވެ.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީހުންނަށް ۞ وَٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ އަދި تقوى ވެރިވި މީސްތަކުން.۞ فَوْقَهُمْ = އެމީހުންގެ މަތީގައިވެއެވެ. (ކާފިރުންގެ މަތީގައި.)۞ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قِيَامَة ދުވަހުން.۞ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ = އަދި الله ރިޒުޤުދެއްވައެވެ.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީސްތަކުންނަށް އަދަދަކުން.۞ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾ =އަދަދެއް ހިސާބެއް ނެތި.۞ كَانَ ٱلنَّاسُ = މީސްތަކުންވިއެވެ.۞ أُمَّةً وَٰحِدَةً = އެއް أُمَّة އެއްކަމުގައި. އެއް دين އެއްގައި. / توحيد ގެމަތީގައި.۞ فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّۦنَ = ދެންފަހެ الله تعالى نبي ބޭކަލުން ފޮނުއްވިއެވެ.۞ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ =އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައްޔާއި ބިރުވެރި خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައި.۞ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ =އަދި އެބޭކަލުންނާއެކު އެކަލާނގެ ފޮތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.۞ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި.۞ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = އެބޭކަލުން މީސްތަކުންގެދެމެދުގައި حكم ކުރެއްވުމަށް.۞ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ = އެމީހުން އެކަމަކާމެދު إختلاف ވެގެންވާކަމުގައި.۞ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ = އަދި އެމީހުން އެފޮތާމެދު إختلاف ނުވެއެވެ. / تورات އާއިމެދު إختلاف ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ = އެފޮތް ދެވުނު މީހުން ފިޔަވައި.۞ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ = އެމީހުންގެ ގާތަށް

އައުމަށްފޮނުއްވުމުން. ❁ ٱلْبَيِّنَٰتُ = بَيَان ވެގެންވާ دليل ތަކެއް. ❁ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖ = އެމީހުންގެމެދުގައިވާ ދަހިވެތިކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ فَهَدَى ٱللَّهُ = ފަހެ الله ތެދުމަގު ދެއްކެވިއެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا = އީމާންވި މުސްލިމުންނަށް. ❁ لِمَا ٱخْتَلَفُوا فِيهِ =އެމީހުން އެ إختلاف ވެއްޖެކަމަށް. ❁ مِنَ ٱلْحَقِّ = حقّ ގެ ތެރެއިން. ❁ بِإِذْنِهِۦ ۗ = އެކަލާނގެ إذن ދެއްވުމުން. ❁ وَٱللَّهُ يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގުދައްކަވައެވެ. ❁ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ ބަޔަކަށް. ❁ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަކަށް. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٠٩) ފަހެ ކަނޑައެޅިގެންވާ بَيَان ވެގެން دليل އައުމަށްފަހު، إسلام دين އަކީ حقّ دين ކަމުގެ حُجَّة އައުމަށްފަހު ކަނޑައެޅިގެން އެ حقّ ދޫކޮށް ދުރަށްދިޔައިމާ، إسلام دين إختيار ނުކުރައްވާ އެކަލާނގެ ކަނޑައެޅިގެން ކިބައިން އޭގެ بَدَلُ ހިއްޕުއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަން ކަނޑައެޅިގެން ދަންނާށެވެ!

(٢١٠) އެމީހުން يعنى مُشْرِك ންގެމީހުން އެމީހުންގެކައިރި ވިލާފުށްސަގަނޑުގެ ހިޔަލުގައި الله ވޮޑިގެންވަޑައިގަތުމާއި އަދި مَلاَئِكَة ބާވައިލެއްވުމާއި ވަޔަށްގޮތަކަށްވެސް އެމީހުންނަށް ނުކުރެއްވުމަށްތޯއެވެ؟ އެބަހީ އެމީހުން އެ إنْتِظَارُ ކުރަނީ އެކަމަށެވެ. ދެން އެމީހުންގެމެދުގައި ނިޔާކުރެވި ނިމިގެންދާނެއެވެ. قِيامة ވެ ހިސާބުތަކުރާ ނިމިގެންދާނެއެވެ. އަދި އެންމެހައި ކަންތައް رُجُوعُ ވެންދަނީ ހަމަ الله ގެ حضرة އަށެވެ.

(٢١١) (އޭ رسول الله އެވެ!) بَنِى إسرائيل މީހުންގެތެރެއިން ހިތާމަކަށް مُعْجِزَة އަދިތާ مُوسى عليه السّلام ގެ رَسُول ކަން އޭގެ حقّ رَسول ކަމުގައިކަން بَيَان ކޮށްދޭ ހިތާމަކަށް دليل އަދިތާ ކަތިވާގޮތް އެމީހުންގެކުރިން ނިކަން އަހުސަވާބައްދަވާށެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން އެކަންކަން ތެދުނުކުރި އެކަމާގުޅޭގޮތް އިޢާނުވީ الله އެމީހުންނަށް އެދުއްވި ބޮޑު نعمة ކެވުރުވަމުން ބަދަލުކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން الله ގެ نعمة އައުމަށްފަހު އެ نعمة ބަދަލުކުރާމީހުންނަށް الله تعالى عُقُوبَة ދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ عُقُوبَة ދެއްވުން ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢١٢) އަދި ކާފިރުވި މުސްލިމުނަށް މިދަސްވެގެންވާ دُنْيَوِى حَيَاة ގެ ޒީނަތްތެރިކަން ޖިހާލަތުކުރެވިގެންވެއެވެ. فخر ވެރިވުމާއި، رِيَاسَة އާއި މުދާގިނަކުރުމާއި މިތަކެތީގެ އެންމެހައިކަމެއް ޖިހާލަތުކުރެވިގެންވެއެވެ. އަދި އީމާންވި الله އަށް ކިޔަމަންވެގެންވާ މުސްލިމުނަށް މިމީހުން މަލާމާތްކޮށް ފަތުރާނީއެވެ. އަދި އެކަލަކު قيامة ދުވަހުން تقوى ވެރިވި މުސްލިމުންނަށް މިކާފިރުންގަނޑުގެ މަތީގައެވެ. އެމީހުންނަށް ސުވަރުގޭގައެވެ. ކާފިރުންނަށް ނަރަކައިގައެވެ. އަދި تقوى ވެރިވި މުސްލިމުނަށް ގިނަގިނަވެގެންވާ نعمة އާއި كَرَامَة މާތް الله ދެއްވާނެއެވެ. އަދި الله އިރާދަކުރެއްވި އަގަކަށް އެއްވެސް ޙިސާބަކާނުލައި އެކަލާނގެ ރިޒުގު ދެއްވައެވެ.

(٢١٣) (آدم عليه السّلام ން ފެށިގެން نوح عليه السّلام އާއި ދެމެދު) އެކުންމީހުނީ އެއް دين އެއްގައެވެ. އެއީ توحيد ގެ دين އެވެ. އެއީ އެއްކަލާނގެ ފައްދަވާފައެވެ. ދެން އޭގެފަހުން މުސްލިމުންގެމެދުގައި شرك އުފެދި إختلاف ތަކެއް އުފެދުމުން ދެން އެފަރާތުގެ ބުނުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބާވައިލެއްވީމާ الله تعالى ނަބީބާވައިލެއްވި އެއީ އެމީހުންގެ މެދުގައި حقّ ގޮތުގައި ޙުކުމްކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެމެދުގައި إختلاف ވެއްޖެކަންތައްގައި މުސްލިމުންގެމެދުގައި حكم ކުރުއްވުމަށެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ޚިލާފުވުން މިހާރު ވެސް سَمَاوِى ޚިޔާލުގައި ނޫނެވެ توراة އާއިމެދު إختلاف ނުވެއެވެ. އެމީހުންނަކީ بنى إسرائيل ންގެ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން އެ إختلاف ވީ އެމީހުންގެކައިރި ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއި ހުކުރު އައުމަށްފަހުގައެވެ. އެމީހުންގެމެދުގައި ހުރި ދަހިވެތިކަމުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެތެރެއިން އީމާންވި މުސްލިމުން الله تعالى އެމީހުންގެމެދުގައި إختلاف ވެއްޖެކަމަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވިއެވެ. އެކަލާނގެ إذن ދެއްވައި އޭގެ حقّ ގޮތް ދެއްކެވިއެވެ. އެމީހުންގެމެދުގައި إختلاف ވެ ދެބަސްވިކަމުގައި ހަމަގޮތުގެ ދުވަސް إختيار ކުރުމުގައެވެ. ހުކުރުދުވަސް إختيار ކުރުމަށް އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބައެއް ނުލިބުނެވެ. އެކަމަށް ތެދުމަގު ލިބުނީ ހަމައެކަނި މި أمّة އަށެވެ. މި أمّة އަށް ހުކުރުދުވަހެވެ. يهودى ންނަށް ހޮނިހިރުދުވަހެވެ. نَصَارى ންނަށް އާދިއްތަ ދުވަހެވެ. އެހެންވީ الله އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި އަގަކަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް އެކަލާނގެ މަގުދައްކަވައެވެ.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ قُلْ مَآ أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

މުފްރަދާތު

أَمْ حَسِبْتُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ހިތަށްއަރައިފީތޯ.؟ ❁ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ =ކަލޭމެން ސުވަރުގެވަންނަން. ❁ وَلَمَّا يَأْتِكُم = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނާދެއެވެ. ކަލޭމެންނަކަށް ނުޖެހެއެވެ. ❁ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ = ފާއިތުވިދިޔަ މީހުންނަށް ދިމާވިފަދަ ކަންތައް. އެފަދަ إمتحان . ❁ مِن قَبْلِكُم = ކަލޭމެންގެކުރީގެ. ❁ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ = އެމީހުންނަށް ޖެހި فقير ކަން ޖެހުނެވެ. ❁ وَٱلضَّرَّآءُ = ބަލިބައި އުނދަގޫތަކާއި. ❁ وَزُلْزِلُوا۟ = އަދި އެމީހުން ގުޅުއްވައިލެއްވުނެވެ. (ބިރުވެރިކަމާ ސިހުންތެރިކަމުން ތެޅިގެން.) ❁ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ = رَسُول ވިދާޅުވުމާ ހަމައަށްދާންދެން. ❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވި މީހުންނާއި. ❁ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ = الله ގެ نَصْرُ ކޮންއިރަކުންތޯއެވެ؟ ❁ أَلَآ = ދަންނާށެވެ! ❁ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ =ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ نَصْرُ ދާދިގާތެވެ. ❁ يَسْـَٔلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ. ❁ مَاذَا يُنفِقُونَ = އެމީހުން ހޭދަކުރާނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ. ❁ قُلْ =ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ❁ مَآ أَنفَقْتُم = ކަލޭމެން ހޭދަކުރިއެއްޗެއް. (ހޭދަކުރާނީ އެއްޗެއްވިޔަސް.) ❁ مِّنْ خَيْرٍ =ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން. މައިންބަފައިންނާއި. ❁ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ = ފަހެ މައިންބަފައިންނަށާއި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށެވެ. ❁ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ = އަދި يَتِيْمُ ންނަށާއި مِسْكِيْنُ ންނަށެވެ. ❁ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ = އަދި ދަތުރުވެރިންނަށާއި. ❁ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ = އަދި ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރިއެއްޗެއް. ❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فَرض ކުރެވިއްޖެއެވެ. ❁ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ = އެކަމަކީ ކަލޭމެންނަށް ނުރުހެވޭކަމެއްކަމުގައި حال . ❁ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا = އަދި ކަލޭމެން ކަމަކަށް ނުރުހިދާނެއެވެ. ❁ وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެކަމަކީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮކަމެއް ކަމުގައިވާ حال . ❁ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا = އަދި ކަލޭމެން ކަމަކަށް ލޯބިކޮށްފާނެއެވެ. ❁ وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ = އެކަމަކީ ކަލޭމެންނަށް ނުބައިކަމެއްކަމުގައި حال. ❁ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ =އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢١٤) އޭ مؤمن ންނޭވެ! އިސްވެދިޔަ نَبِي ބޭކަލުންނާ تَبَعَ ވެވަޑައިގެންނެވި މާތްބޭކަލުންނަށް ދިމާވިފަދަ إمتحان އާއި ދަތިއުނދަގޫތަކާއި އަދި ދިމާނުވަނީސް ސުވަރުގެވަނުމަށް ކަލޭމެން ހިތަހަމަޖެއްސީތޯ؟ އެމީހުންނަށް ބަނޑުހައިހޫނުކަމާއި ދަތިއުދަނގޫތައް ދިމާވިއެވެ. އަދި ބިރުވެރިކަމުން ސިހުންތެރިކަމާއި ޙާލު ގުޅުގުޅާ އަޅައިގެން ދިޔައެވެ. رَسُول އާ އާއި އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވެވިބޭކަލުންވެސް اللّه ގެ نصر އަންނާނީ ކޮންއިރަކުންބާވައޭ ވިދާޅުވާހިސާބަށް ކަންތައް ދިޔައެވެ. ދަންނާށެވެ! اللّه ގެ نصر ގާތްގައެވެ.

(٢١٥) އޭ رَسُول اللّه އެވެ! ކަލޭގެފާނު صَدَقَة ދޭން ޖެހޭނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރަނީއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މުދަލުގެތެރެއިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއްސަކީ ހޭދަކުރަންވާނީ މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެމީހުންނާއި يَتِيْمُ ންނަށާއި މިސްކީނުންނަށާއި ދަތުރުވެރިންނަށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ކުރި ކޮންމެކަމެއްވެސް اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނާށެވެ! މިއާޔަތަކީ ޒަކާތުގެ އާޔަތުން ބާޠިލްވެފައިވާ އާޔަތެއްކަމަށް ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ.
- އަދި އަނެއްބައި ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ މިއީ ޒަކާތް ފިޔަވައި ދެންކުރާ سُنَّة ޞަދަޤާތެއްކަމުގައެވެ. والله أعلم

(٢١٦) އޭ مؤمن ންނޭވެ! ޖިހާދަކީ ކަލޭމެންނަށް ނުރުހޭ ކަމަކަށްވާ حال ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި ޖިހާދަކީ ކަލޭމެންނަށް ހިތަށް ހިތިކަމަކަށްވީނަމަވެސް ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮކަމެއްކަމުގައިވެދާނެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ޖިހާދުގައި ކަލޭމެންނަށް ނުބައި ގޮތެއް ހީކުރެވޭ ކަންތައްތަކަކީ ކަލޭމެންނަށް ދެރަވެދާނެއެވެ. ކަމުގެ حقيقة ދެނެވޮޑިގެންވަނީ اللّه އެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَـٰتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ ٱسْتَطَـٰعُوا۟ ۚ وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ وَجَـٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ ۞ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ ٱلْعَفْوَ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

ލުޣަތު

يَسْـَٔلُونَكَ (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ކަލޭގާތު ސުވާލުކުރެއެވެ.۞ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ = حُرْمَة ތިބިމަހެއްގެ
މައްސަލައިގެންނެވެ.۞ قِتَالٍ فِيهِ = އެމަހު ހަނގުރާމަ ކުރުމާމެދު ۞ قُلْ ކަލޭގާތު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ =
އެމަހު ހަނގުރާމަ ކުރުމަކީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ.۞ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ މަގު ބަންދުކުރުން إسلام دين އަށް
ދީނުން ވަނަ ނުދިނުމާ ފުރައްސާރަކުރުމާ.۞ وَكُفْرٌ بِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވުމާ. ۞ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ =
އަދި ٱلْمَسْجِدِ الْحَرَام އަށް ދީނުން އަޅުކަމުގައި ހުރަސްއެޅުމާ.۞ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ = އަދި އެތަނުގެ أَهْلُ ވެރިން
އެތަނުން ނެރުމާއި.۞ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ = މާބޮޑުކަން الله ގެ حضرة ގައި ހުރި ބޮޑު ފާފައެއްކަމުގައެވެ.۞ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ
= އަދި شِرْكُ ކުރުމަކީ ހުރި ބޮޑު ފާފައެއްކަމުގައެވެ. (އެންމެ ބޮޑު ފާފައެއްކަމުގައެވެ.)۞ مِنَ ٱلْقَتْلِ = މީހުން
މަރާލުމަށްވުރެ.۞ وَلَا يَزَالُونَ = އަދި އެމީހުން - އެ مشرك ން – ހުއްޓުމެއްނުވެއެވެ. / ހުއްޓުމެއްނުލާނެއެވެ.۞
يُقَـٰتِلُونَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައި.۞ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން ނުކުތް
ރައްދުކޮށް ފުރަގަސްދެއްވާނދެން.۞ عَن دِينِكُمْ =ކަލޭމެންގެ دِينُ ން.۞ إِنِ ٱسْتَطَـٰعُوا۟ = އެމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެއްޖެނަމަ.۞
وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ އަދި ކަލޭމެންނުން مُرْتَدُّ ވެއްޖެމީހާ.۞ عَن دِينِهِۦ = އެމީހާގެ ދީނުން.۞ فَيَمُتْ = ފަހެ
އޭނާ މަރުވެ.۞ وَهُوَ كَافِرٌ = އޭނާ ކާފިރެއްކަމުގައިވާ حَال.۞ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން ދަންނައެވެ.۞
حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ (ހެޔޮ عمل) بَاطِلُ ވެއްޖެއެވެ.۞ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް.۞
وَأُو۟لَـٰٓئِكَ =އަދި އެމީހުން އެއީ.۞ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٢١٧﴾
=އެމީހުން ދާއިމީކޮށް އެތަނުގައިވާނެއެވެ.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ =ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީ މީހުން.۞ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟
= އަދި އެމީހުން هِجْرَة ކުރި.۞ وَجَـٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރި.۞ أُو۟لَـٰٓئِكَ
=އެމީހުން ދަންނައެވެ!۞ يَرْجُونَ رَحْمَتَ ٱللَّهِ = އެމީހުން الله ގެ رحمة އެދޭ.۞ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ =އަދި
الله އީ ފާފަފުއްސަވާ ގިނަގިނައިން رحمة ލައްވާ ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ۞ ۞ يَسْـَٔلُونَكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!)
އެމީހުން ކަލޭގާތު ސުވާލުކުރެއެވެ.۞ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ = ބަނގުރާއި ޖުވާކުޅުމާމެދު.۞ قُلْ

=ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ = އެދެ އެއްޗެހީގައި (އެދެކަމުގައި) ބޮޑުވެގެންވާ ފާފަވެއެވެ.❁ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންނަށްވާ مَنْفَع އާއި.❁ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ =އަދި އެދެ އެއްޗެގެ ފާފަ މާބޮޑެވެ.❁ مِن نَّفْعِهِمَا ۗ = އެދެ އެއްޗެގެ މަންފާއަށްވުރެ.❁ وَيَسْـَٔلُونَكَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއެވެ.❁ مَاذَا يُنفِقُونَ =ހޭދަކުރާނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ. ހޭދަކުރާނެ އެއްޗަކާއިމެދު.❁ قُلِ ٱلْعَفْوَ ۗ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ އިތުރަށް ހުރި ތަކެއްޗެވެ. (ޙާޖަތުގެ خَرَدُ ކުރުމަށް ބާކީހުރި އެއްޗެކެވެ.)❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.❁ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ = اللّٰه تعالی ކަލޭމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ.❁ ٱلْأَيَٰتِ = دليل ތަކެވެ.❁ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾ =ކަލޭމެން فِكْرُ ކުރުމަށްޓަކައި.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢١٧) އޭ رَسُول اللّٰه އެވެ! حُرْمَة ލިބި މަސްތަކުގައި ހަނގުރާމަ ކުރުމާމެދު އެކަމުގެ حكم އާއިމެދު ކަލޭގެފާނުންގެ أصحاب ން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! حرمة ލިބި މަސްތަކުގައި ހަނގުރާމަކުރުން ފާޅުހުތުރުވެގެ ބޮޑުވާހަކައެކެވެ. އަދި އެހެންމީހުންނަކީ اللّٰه ގެ މަގު ބަންދުކުރުން إسلام دين އަށް ނުވަދު އަދި އެދީނުން މީހުން ވަންނަނުދީ ހިފެހެއްޓުމާއި އަދި ٱلْمَسْجِد الحرام އަށް މީހުން އަންނަނުދީ ހިފެހެއްޓުމާއި އަދި އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވުމާއި އަދި އެތަނުގެ أهل ވެރިން އެތަނުން ނެރުމާއި މިކަންކަން އެއަށްވުރެ މާބޮޑެވެ. (މިހުރިހާ ކަމަކީވެސް مشرك ންގެމީހުން مؤمن ންނާމެދު ކުރިކަންކަމެވެ.) އަދި شِرْكُ ކުރުމުގެ ފާފަ މީހުން މެރުމުގެ ފާފައަށްވުރެ މާބޮޑެވެ. އަދި އޭ مؤمن ންނޭވެ! އެ مُشْرِكُ ންގެމީހުން އެމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ دين ން ބޭރުކޮށް مُرْتَدُّ ވެއްޖެއްސުމަށްދަންދެން އެމީހުން ކަލޭމެންނާއި ހަނގުރާމަކުރާނެއެވެ. އަދި ތިމާގެ دين ދޫކޮށް مُرْتَدُّ ވެ އެ ކާފިރުކަންމަތީ މަރުވެއްޖެ މީހުން ދަންނަށެވެ. އެމީހުންގެ ހެޔޮ عمل ތަކެއް ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް بَاطل ވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތާނގައެވެ.

(٢١٨) ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީމީހުން އަދި އެމީހުން هجرة ކޮށް އަދި އެމީހުން اللّٰه ގެ މަގުގައި جِهادُ ކޮށް އަދި އެމީހުން اللّٰه ގެ رحمة އަށް އުއްމީދުވެރިން – (اللّٰه އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އެމީހުންނަށް رحمة ލައްވާ އެމީހުން ސުވަރުގެ ވެއްދެވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.) އަދި اللّٰه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢١٩) (އޭ رَسُول اللّٰه އެވެ!) ބަނގުރަލާއި ޖުވާކުޅުމާ މިދެކަމުގެ حكم އާއިމެދު ކަލޭގެފާނުންގެ أصْحَابُ ބޭކަލުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެދެއެއްޗެހީގައި ނުވަތަ އެދެކަމުގައި ބޮޑުވެގެންވާ ފާފަ ވެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށްވާ މަންފާތަކެއް ވެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެދެއެއްޗެގެ މަންފާއަށްވުރެ އެދެއްޗެގެ ފާފަ މާބޮޑެވެ. (ބަނގުރާ ފުރަތަމަ حَرَام ކުރައްވާފައިވަނީ قرآن ގައި ތިންއާޔަތަކުންނެވެ. ފުރަތަމަ އާޔަތަކީ މިއާޔަތެވެ. ދެވަނަ އާޔަތް އައީ نِسَاء ސޫރަތުގައެވެ. ތިންވަނަ އާޔަތް އައީ مَائِدَة ސޫރަތުގައެވެ.)
އަދި އެމީހުން ހޭދަކުރާނީ صَدَقَة ދިނުމަށް ކޮންއެއްޗެއްތޯ އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއެއްޗަކީ އިތުރަށް ހުރި އެއްޗެކެވެ. ތިމާއަށް لَازِم ވާ خَرَد ކޮށް އިތުރަށް ހުރި އެއްޗެކެވެ. އެއީ އަދި فرض زكاة އެއްނޫނެވެ. اللّٰه تعالی ކަލޭމެންނަށްޓަކައި دليل ތަކާއި حُجَّة ތަކެއް بَيَان ކޮށްދެއްވަނީ ކަލޭމެން فكر ކޮށް ވިސްނާލުމަށެވެ.

فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ ٱلْمُفْسِدَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا تَنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكَـٰتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا۟ ۚ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ ۗ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱلْجَنَّةِ وَٱلْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِۦ ۖ وَيُبَيِّنُ ءَايَـٰتِهِۦ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْمَحِيضِ ۖ قُلْ هُوَ أَذًى فَٱعْتَزِلُوا۟ ٱلنِّسَآءَ فِى ٱلْمَحِيضِ ۖ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ۖ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

ލުޣަތު

فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައި.❁ وَيَسْـَٔلُونَكَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ.❁ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ = يَتِيْمُ ކުދިންނާމެދު.❁ قُلْ =ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ = އެކުދިންނަށް إِصْلاح ވާ ކަންތައް ކުރުން ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.❁ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެކުދިންނާ މައްސަލަތަކުގައި ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ.❁ فَإِخْوَٰنُكُمْ = ވަކި އެއީ ކަލޭމެންގެ أخ ންނެވެ.❁ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ ٱلْمُفْسِدَ = އަދި ފަސާދަކުރާމީހުން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ مِنَ ٱلْمُصْلِحِ = إِصْلاح ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން.❁ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ.❁ لَأَعْنَتَكُمْ = (يتيم ންގެ ކަންތައް) ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ދަތިކަމާއި އުނދަގޫކަން ލައްވައިފީހެވެ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ.❁ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾ =عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَلَا تَنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكَـٰتِ = އަދި ކަލޭމެން مُشْرِك އަންހެނުންނާ ނުއިންނަވާށެވެ.! حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ = އެކަނބަލުން إِيمان ވާންދެން.❁ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ = مؤمن އަޅު އަންހެނަކުވެސް ކަނޑައެޅިގެން.❁ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ = مُشْرِك އަންހެނަކަށްވުރެ ހެޔޮވެ.❁ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ = އެކަނބަލަކު ކަލޭމެން ހިތަށް ވިޔަސް.❁ وَلَا تُنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ = އަދި مُشْرِك ފިރިހެނުންނާ (ކަލޭމެން مؤمن ންގެ އަންހެނުންނާއި) ނުކުރުވާށެވެ.❁ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا۟ = އެފިރިހެނުން إِيمان ވެއްޖައުމަށް ދާންދެން.❁ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން مؤمن އަޅު ފިރިހެނަކު.❁ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ = مُشْرِك ފިރިހެނަކަށްވުރެ މާހެޔޮވެ.❁ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން عجائب ކުރުވިޔަސް އެމީހުންނާ ކަލޭމެން ގާތްވިޔަސް.❁ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَدْعُونَ = އެފިރިހެނުން ގޮވާ ގެންދެއެވެ.❁ إِلَى ٱلنَّارِ = ނަރަކައަށެވެ.❁ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ = އަދި الله دَعْوَة ދެއްވައެވެ.❁ إِلَى ٱلْجَنَّةِ وَٱلْمَغْفِرَةِ ސުވަރުގެއަށާއި ފާފަފުއްސެވުމަށެވެ.❁ بِإِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ إِذْن ދެއްވުމުން / އެކަލާނގެ أمر ދެއްވުން.❁ وَيُبَيِّنُ ءَايَـٰتِهِۦ لِلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންނަށް އާޔަތްތައް އެކަލާނގެ بيان ކުރައްވައެވެ.❁ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ =އެމީހުން ވިސްނާ وَعظ نصيحة ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.❁ وَيَسْـَٔلُونَكَ = (އޭ رَسُول الله އެވެ!) އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ.❁ عَنِ ٱلْمَحِيضِ = حيض އާދަތު / ނުވަތަ حيض ވެރިވާ އަންހެނުންނާމެދު.❁ قُلْ =ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.❁ هُوَ أَذًى =އެއީ އުނދަގޫކަމެކެވެ. ނުވަތަ ހަޑިކަމެކެވެ.❁ فَٱعْتَزِلُوا۟ ٱلنِّسَآءَ = ވަކި ކަލޭމެން އަންހެނުންނާ ވަކިވާށެވެ! އެބަހީ جماع ވުމުން ދުރުވާށެވެ!❁ فِي ٱلْمَحِيضِ = حيض ގެ

ވަގުތުގައި.۞ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނާ ގާތްނުވާށެވެ.! حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ = އެކަނބަލުން طاهر ވެގެން ހުސްވަންދެން.۞ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ = ދެން ފަހެ އެކަނބަލުން طاهر ވެގެން ފިލައިފިނަމަ.۞ فَأْتُوهُنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަނބަލުން ގެންގުޅެމެން ކުރާށެވެ! جماع ކުރާށެވެ!۞ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް أمر ކުރެއްވި ފަރާތުން. (އެއީ ކުރިމަތިފަރާތުގައި جماع ކުރުމެވެ.)۞ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ۞ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ = ގިނަގިނައިން توبة ވާ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (٢٢٢) =އަދި طاهر ވެގެންނަ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٢٠) އެއީ ދުނިޔެއާއި آخرة އާއިމެދު ވިސްނާ فكر ކުރުމަށެވެ. ދުނިޔެއަކީ بَلاَ އާ މުސީބަތުގެ ތަނެވެ. ފަނާވުން އަވަސްތަނެވެ. آخرة އަކީ جَزَاء ދެއްވުމުގެ ގޮވައްޗެވެ. ދެމިހުންނަނިވި ގޮވައްޗެވެ. آخرة ގެ ކަންތައް އިސްކުރުން އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއީ ބެއްލެވިލެއްވުމުގެ حكمة އެވެ. އަދި يتيم ކުދިންނާމެދުގެ އަމިއްލަ ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެކުދިންގެ ކަންތައްތައް އެކުދިންގެ މުދާ إصلاح ކޮށްދިނުމަކީ ހެޔޮކަމެއް ކަމުގައެވެ. އަދި އެކުދިން ކަލޭމެންނާއެކު އެކީ އުޅެވޭކަމަށްވާނަމަ އެއީ ހަމަކަލޭމެންގެ أخ ންނެވެ. مؤمن ންގެ ތެރެއިން أخ ންނެވެ. އަދި އެކުވެ ގަޅުވުމެއްގެ ތެރޭ އެކުދިންގެ މުދާ بَاطِل ގޮތުގައި ނުކައުމަށް ކަށަވަރުކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވައެވެ. އަދި އެކުދިންގެ ކަންތައް ފަސާދަކުރާމީހުންނާ إصلاح ކުރާމީހުން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި الله އެދިވޮޑިގެންނެވިނަމަ يتيم ންގެ ކަންތައް ކަލޭމެންނަށް ދަތިއުނދަގޫކަމާއެކު ފަރުވާލައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٢١) އޭ مؤمن ންނޭވެ! يهودى ންނާއި نصارى އިންގެ އަންހެނުން ފިޔަވައި ދެން އެހެނިހެން مُشْرِك އަންހެނުންނާ ކައިވެނި ނުކުރާށެވެ. މާގިނަ ލިބުނަސްވެސް مؤمن ޅަގަނޑެއް ހެޔޮވާނެއެވެ. އެއީ އެކަނބަލުން ކަލޭމެންނަށް ރީތިވެ، ރުފިޔާ މުދާ ގިނަވިޔަސް ހައިރާންކުރުވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ عجائب ކުރުވައިފިޔަސް مُشْرِك އަންހެނަކަށްވުރެ مؤمن އަޅަކު ވާގިހުރެގެންވެއެވެ. އަދި އޭ مؤمن ކަލޭމެން ނުކުރާށެވެ. مؤمن އަންހެނުން مشرك ފިރިހެނުންނާ ކައިވެނި ނުދޭށެވެ! އެފިރިހެނުން ނޭނގޭމީހުން ހެޔޮވާނެ މަޖާވެ عجائب ކުރުވައިފިޔަސް مؤمن އަޅު ފިރިހެނަކީ مشرك ފިރިހެނަކަށްވުރެ ހެޔޮވާގެއެވެ. އެއީ مشرك ފިރިހެނުން ކަލޭމެން ނަރަކައަށް ގޮވާ ގޮތަށްވާތީއެވެ. އަދި الله دعوة ދެއްވާ ސުވަރުގެއާއި ފާފަފުއްސެވުމަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި الله تعالى އޭނާގެ آيات ތައް بَيَان ކޮށްދެއްވަނީ ވިސްނައިގަތުމަށާއި عِبْرَة ލިބިގަތުމަށެވެ. وعظ نصيحة ލިބިގަތުމަށެވެ.

(٢٢٢) އޭ رَسُول الله އެވެ! حيض އާއިމެދު ކަލޭގެފާނާ أصحاب ން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލު ކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ ހާނިކަރުކަމެކެވެ. އުނދަގޫކަމެކެވެ. ފަހެ އަންހެނުންގެ حيض ގެ ވަގުތު ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނާ جماع ނުވާށެވެ! (ފަހެ ކަލޭމެންގެ ފިރިކަލުން ކަންނެތް ވެގެން ދޫކޮށްލާށެވެ.) އެއީ އެކަނބަލުން حيض ގެ ކަންތައް ނިމި طاهر ވެގެންނެވެ. ދެން ފަހެ އެކަނބަލުން طاهر ވެގެން ފިލައިފިނަމަ ކަލޭމެންނަށް الله أمر ކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް އެކަނބަލުންގެ ގާތަށް ބަލައި جماع ކުރާށެވެ! އެއީ ހަމަ ދާއިމީ ގޮތެވެ. (الله أمر ކުރައްވާފައިވާ ހަމަގޮތަކީ ބަނގުރުން ނޫން އެކަނބަލުންގެ ކުރިމަތިފަރާތުގައި جماع ކުރުމެވެ.) ފަހަތަށް ކުރިމަތިފަރާތުގައި جماع ކުރުމެވެ. އަދި ކުރިމަތިފަރާތުގައިނަމަވެސް حيض ގެ ދުވަސްވަރު جماع ނުކުރުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން توبة ވާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި طاهر ވެގެންނަ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ ۖ وَقَدِّمُواْ لِأَنفُسِكُمْ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّكُم مُّلَٰقُوهُ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُواْ ٱللَّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَٰنِكُمْ أَن تَبَرُّواْ وَتَتَّقُواْ وَتُصْلِحُواْ بَيْنَ ٱلنَّاسِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَّا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ فِىٓ أَيْمَٰنِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَآءُو فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُواْ ٱلطَّلَٰقَ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

މުރާދު

نِسَآؤُكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންނަކީ / އަނބިންނަކީ. ❁ حَرْثٌ لَّكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ދަނޑުބިމެވެ. / ގޮވިބިން

އުފެއްދުމުގެ ދަނޑެވެ. ❁ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ދަނޑަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! / ބޭނުންކުރައްވާށެވެ! ❁

أَنَّىٰ شِئْتُمْ = ކަލޭމެންއެދިވަޑައިގަންނަވާގޮތަކަށް (ކުރިމަތިން ފަހަތުން جماع ވުމާއި حيض ގައި جماع ނުވާގޮތުގައި) ❁ وَقَدِّمُواْ

لِأَنفُسِكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް (ހެޔޮކަން ކުރިއަށް ފޮނުއްވާށެވެ!) ❁ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه

އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. ❁ وَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނަވާށެވެ! ❁ أَنَّكُم مُّلَٰقُوهُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން

އެކަލާނގެއާ ބައްދަލުކުރާނޭކަން. ❁ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾ = އަދި مؤمن ންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ. ❁

وَلَا تَجْعَلُواْ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه ގެ كلمة ނުހަދާށެވެ! اللّه ނުހަދާށެވެ.! عُرْضَةً لِّأَيْمَٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ

ހުވައިކުރުމަށް ބަހަނާކުރުމަށް. ❁ أَن تَبَرُّواْ = ކަލޭމެން (ހެޔޮކަންތައްކުރުން) ބަހައްޓައިގެން. ❁ وَتَتَّقُواْ = އަދި

ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމާއި. ❁ وَتُصْلِحُواْ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ މެދުގައި إصلاح ކުރުމާއި. ❁ وَٱللَّهُ

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ = އަދި اللّه އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ لَّا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ = اللّه تعالى

ކަލޭމެން ނުހިފަހައްޓަވައެވެ. ❁ بِٱللَّغْوِ = އެއްވެސް قصد އެއްނުވާ ބުނެވޭ ބުނުވުން / ބޭކާރު ބުނުވުން. ❁ فِىٓ

أَيْمَٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހުވައިތަކުގައި. ❁ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم =އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން

ހިފަހައްޓަވައެވެ. / عُقُوبَة ދެއްވައެވެ. ❁ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުން قصد ކޮށް ބުނާ ހުވައިން. ❁ وَٱللَّهُ

غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ =އަދި اللّه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި ކުށްތިރިއަކަށް عُقُوبَة ނުދެއްވާ ކަރުނަވަތް

ކަލާނގެއެވެ. ❁ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ = ހުވައިކުރާމީހުންނަށް ހުއްޓެވެ. ❁ مِن نِّسَآئِهِمْ = އެމީހުންގެ އަންހެނުންގެ ކިބައިން /

އަނބިންނާ جماع ނުވުމަށް. ❁ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ = ހަތަރުމަސްދުވަހު إنتظار ކުރުން. ❁ فَإِن فَآءُو = ފަހެ އެމީހުން

رُجُوع ވެއްޖެއްޔާ. ❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ. ❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ

رَحمَة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَإِنْ عَزَمُواْ ٱلطَّلَٰقَ = އަދި އެމީހުން – އެބަހީ إيْلاَءُ ކުރިމީހުން – އެ

އަންހެނުން ވަރިކުރުން قصد ކޮށްފިއްޔާ ހުއްޓެވެ. ❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ❁ سَمِيعٌ

عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ =އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٢٣) (އޭ مؤمن ފިރިހެނުންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ އަނބިންނަކީ ކަލޭމެންނަށް ދަރިފުޅުން ލިބޭ ދަނޑުތަކެވެ. ކަލޭމެންގެ ދަރިން حاصِل ވުމުގެ ދަނޑެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން އެދޭގޮތަކަށް ކަލޭމެންގެ ދަނޑަށް ވަދެގަންނާށޭވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް ހެޔޮކަންތައް އިސްކުރާށޭވެ! އަދި ސާލިހު ދަރިން ލިބުމަށްޓަކައި އެދޭށޭވެ! އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށޭވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ އެކަލާނގެއާ ބައްދަލުވާނޭ ބަޔަކުކަން ހަނދާންކުރާށޭވެ! އަދި مؤمن ންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށޭވެ!

(٢٢٤) އަދި ކަލޭމެން ހެޔޮއަމަލުކުރުމަށާއި تقوى ވެރިވުމަށާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި إصلاح ހެއްދުމަށް ނުކުރުމަށް ހުވައިގެ ބަހާނާކުރުމުގައި ކަލޭމެން الله ނުހަދާށޭވެ! އަދި ހެޔޮކަންކުރުމަށް ހުވައިކުރުމަކުން الله ގަންދީ ހުވައިނުކުރާށޭވެ! އެހެނީ ހުވައިހުރަސްއެޅުމާ ކަމަށްވާތީ ހުވައިން ބަރުއަވެގަންނާށޭވެ! އަދި الله އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٢٥) އަދި އެއްވެސް ގަސްދެއްނެތި لَغْوُ ގެ ގޮތުގައި ބުނެލެވޭ ބޭކާރު ހުވާތަކުގައި ކަލޭމެންނަށް ހުވައަކަށް الله ކަލޭމެންނަކަށް عُقُوبَة ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަކަށް عقوبة ދެއްވާނީ ހިތްޖަހައިގެން ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުން ގަސްދުގައި ބުނާބަސްތަކަށެވެ. އަދި الله އީ ފާފަފުއްސަވާ ކުއްލިއަކަށް عقوبة ދެއްވުމަށް ހަލުއި ނުވާ ހަލީމުކަލާނގެއެވެ.

(٢٢٦) އެބަޔަކު ތިމާމެންގެ އަނބިންގާތް ނުކުރުމަށް ހުވައިކުރާމީހުންނަށް ހަތަރުމަސްދުވަސް ވާންދެން إنتظار ކުރާށެވެ! ދެންފަހެ އެމީހުން އެނބުރި ހުވައިން رُجُوع ވެ ކައިވެނިގަނޑުގައި ދެމިހުރުމަށް އެދިއްޖެ އަނބިމީހާއާ جِمَاعُ ވުން ހުއްޓެވެ. އެކަމަކު ހުވައިގެ كَفَّارَة ދިނުމެވެ. އެހެންނޫންނަމަ ވަރިކުރުން ހުއްޓެވެ. (ދެން މިކަމާބެހޭ تفصيل حكم ތަކެއް އެކަމުގެ ބާބުތަކުގައި حديث ފޮތްތަކާއި فقه ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިގެންވެއެވެ. މިއީ އަދި އެކަމުގެ تفصيل ފޮތްތަކުންނެވެ. والله أعلم) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٢٧) އަދި އެމީހުން ވަރިކުރަން ގަސްތުކުރަންޏާ ވަރިކުރުން ހުއްޓެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَٱلْمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِىٓ أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِى ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوٓا۟ إِصْلَٰحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا۟ مِمَّآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا إِلَّآ أَن يَخَافَآ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا ٱفْتَدَتْ بِهِۦ ۗ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

އަތުރެވުމާ

وَٱلْمُطَلَّقَٰتُ = އަދި ވަރިވެވުނު އަންހެނުން يَتَرَبَّصْنَ = އެއަންހެނުން إنتظار ކުރާނޭކަމެވެ!۞ بِأَنفُسِهِنَّ = އެއަންހެނުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް.۞ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ = ތިން قُرُوء (ތިން حيض ނުވަތަ ތިން طُهُر).۞ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ = އަދި އެއަންހެނުންނަށް حلال ނުވާނެއެވެ.۞ أَن يَكْتُمْنَ = އެއަންހެނުން ވަންހަނާކުރުން.۞ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ = اللّٰه ހައްދަވާފައިވާ އެއްޗެއް.۞ فِىٓ أَرْحَامِهِنَّ = އެއަންހެނުންގެ رَحِمُ ގައި ۞ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِٱللَّهِ = އެއަންހެނުން اللّٰه އަށް އީމާންވާނަމަ.۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި.۞ وَبُعُولَتُهُنَّ = އަދި އެއަންހެނުންގެ ފިރިން ۞ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ = އެއަންހެނުން ރައްދުކުރުމަށް حقّ ބޮޑުވެއެވެ.۞ فِى ذَٰلِكَ = އެކަމުގައި.۞ إِنْ أَرَادُوٓا۟ إِصْلَٰحًا = އެމީހުން إِصْلَاحُ ވުމަށް އެދިއްޖެނަމަ.۞ وَلَهُنَّ = އަދި އެއަންހެނުންނަށް ވެއެވެ.۞ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ = އެއަންހެނުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވާ ފަދައިން ހައްޤުތަކެއް.۞ بِٱلْمَعْرُوفِ = ހެޔޮގޮތުގައި إحسان ގެ މަތިން.۞ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ = އަދި ފިރިހެނުންނަށް އެއަންހެނުންގެ މައްޗަށް واجب ވެގެންވެއެވެ. ۞ دَرَجَةٌ = خاصّ ދަރަޖައެއް ۞ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ = އަދި اللّٰه އީ عِزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ = ވަރިކުރުން ދެފަހަރެވެ. އެއީ رُجْعَى ވަރިއެވެ.۞ فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ = ފަހެ ދެން ހެޔޮގޮތުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. (عِدَّة ހަމަވުމުގެ ކުރިން އެނބުރި رُجُوع ކުރުމެވެ).۞ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ = ނުވަތަ إحسان ގެ މަތިން ވަކިކޮށްލުމެވެ.۞ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް حلال ނުވެއެވެ.۞ أَن تَأْخُذُوا۟ = ތިޔަބައިމީހުން ނަގައިގަތުން. / ހިފުން ۞ مِمَّآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا = އެއަންހެނުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ދީފައިވާ އެއްޗަކުން އެއްވެސް އެއްޗެއް.۞ إِلَّآ أَن يَخَافَآ = އެދެމީހުން ބިރުގަންނައިރެއް ނޫނީ.۞ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ = އެދެމީހުންނަށް اللّٰه ގެ حَدُّ ތަށް قَائم ނުކުރެވިދާނެކަމަށް.۞ فَإِنْ خِفْتُمْ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބިރުގަތްނަމަ.۞ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ = އެދެމީހުންނަށް اللّٰه ގެ حَدُّ ތަށް قَائم ނުކުރެވޭނެކަމަށް.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا = ފަހެ ކުށެއްނުވެއެވެ އެދެމީހުންގެ މައްޗަކަށް ۞ فِيمَا ٱفْتَدَتْ بِهِۦ

= ؗ ދެމީހުންކަކުން ދެމަނުންނުވާ ފިދުޔާ ދިނުން ދެއްކެވުމަކުން. فِدْيَة ދިނުން ދެއްކެވުމަކުން. تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ = އެއީ ٱللّٰه ގެ حَدُّ ތަކެވެ.۞ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ = ތިޔަ ކަލޭމެން އެ حَدُّ ތަކެއް ފަހަނަޅައިނުދާށެވެ!. وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ = އަދި ٱللّٰه ގެ حَدُّ ތަކެއް ފަހަނަޅައިދާމީހާ ދަންނައެވެ.۞ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ = ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.۞ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٢٩﴾ = އަނިޔާވެރިންނެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٢٨) އަދި ވަރިކުރެވިފައިވާ އަންހެނުން އަމިއްލައަށް ތިން قُرُوءُ ވާންދެން عِدَّة ގައި ހުންނާށެވެ! އެއީ ތިން حيض ނުވަތަ ތިން طُهُرُ އެވެ. އަދި އެއަންހެނުންގެ رَحِمُ ގެ ތެރޭގައި ٱللّٰه ހައްދަވާފައިވާ އެއްޗެއް (ބަލިވެ ހުންނަކަމުގައިވާނަމަ ބަލިވެހުންނަކަން ނުވަތަ ޙައިޟުވާކަން) ވިހުން އެއްވެސްކަމެއް ވަންހަނާކުރުން އަންހެނުންނަށް حلال ވެގެން ނުވެއެވެ. އަންހެނުން ٱللّٰه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާނަމަ އެފަދަ ކަންތައްތައް ވަންހަނާކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި رُجُوعى ވަރިއެއްނަމަ އެވަރިކުރި ފިރިހެނުންނަށް އަލުންވެސް އެއަންހެނުންނާއި رُجُوع ކުރުމުގެ حقّ ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ އެދެމީހުން إصلاح ކުރުމަށް އެދޭނަމައެވެ. އަދި عِدَّة ގައި ހުންނަ އަންހެނުންގެ خَرَد ކުރުމާއި އެކުޅުމުގެ ތަރަހަކުން ކަންކުރުމުގެ އެފަދައިން އަންހެނުންނަށް ޙައްޤު حقّ ހުންނަންވާނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނުންނަށް އަންހެނުންގެ މައްޗަށް واجب ވެގެންވާ دَرَجَة އެއް ވެއެވެ. މަތިވެރިވެއެވެ. އެއީ ފިރިހެނުން ވަރިކުރުން ޙައްގުގެ މަތިވެރިވެއެވެ. نِسَاء ސޫރަތުގައި بَيَان ވެގެންވާ الرِّجَال قَوَّامُوْنَ ..... މިއާޔަތުގައިވާ މަތިވެރިވެ. އަދިވެސް އެތައްކަމަކުން ބޮޑުވެއެވެ. އަދި ٱللّٰه އީ عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٢٩) رُجُوعى ވަރިން ވަރިކުރުންއޮތީ ދެފަހަރަކެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރަށް ވަރިކުރުމުގެ ކުރިން عِدَّة ހަމަނުވަނީސް އަލުންވެސް رُجُوع ކޮށް އަންބަކަށް ގެންގުޅުމަށް ހަމަޖެހޭނެ ރަނގަޅު ގޮތެއްގައެވެ. އަނެއްކާ ވަރި عِدَّة ހަމަވީމާ جِمَاعُ ނުވެ إحْسَان ގޮތުގައި ދޫކޮށް طُهْرُ ގެތެރޭގައި ވަރިކޮށް ދޫކޮށްލުމެވެ. އަދި އެ އަންހެނުންނަށް ދިންއެއްޗެއް އެއްވެސް އެއްޗެއް އަނބުރާ އަތުލުން ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެދެ ދެމީހުންގެ މެދުގައި ٱللّٰه ގެ حدّ ތަކެއް قائم ކުރެވޭނެކަމަށް ބިރުވެރިވެއްޖެނަމައެވެ. ٱللّٰه ގެ حدّ ތަކެއް قائم ނުކުރެވޭ ދެމީހުން އަރައިރުންވެ އެކަކު އަނެކަކުގެ ޙައްގު އަދާނުކުރުމުން لاَزِمُ ވާ حقّ އަދާނުކުރުމެވެ. ތިޔަ ދެމީހުން ބިރުގަންނަނަމަ އަދި ފަހެ އެއަންހެނާ ދޫކޮށްލުމަށްޓަކައި ދިނުމަށް އެއްބަސްވާނަމަ ދެމީހުންނަށް ކުށެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ خُلْعُ ވަރިއެވެ. އެއީ އަންހެނުންގެ ވަރިވުމަށްޓަކައި فِدْيَة ދެއްކެވެ. މި بيان ކުރެވުނީ ٱللّٰه ގެ حَدّ ތަކެވެ. ތިޔަ އެ حَدّ ތަކެއް ފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! އަދި ٱللّٰه ގެ حَدّ ތަކެއް ފަހަނަޅައިގެންދާމީހުން ދަންނައެވެ! ކަނޑައެޅިގެން އެއީ އަނިޔާވެރިންނެވެ.

فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ مِنۢ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۥ ۗ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يَتَرَاجَعَآ إِن ظَنَّآ أَن يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ۚ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا۟ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ هُزُوًا ۚ وَٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِۦ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

މުފްރަދާތު

فَإِن طَلَّقَهَا = ދެންފަހެ (ފިރިހެނާ) އެއަންހެނާ (ތިންވަނަ ފަހަރަށް) ވަރިކޮށްފިއްޔާ.۞ فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ = ފަހެ އެއަންހެނާއާއި އިންނުން ފިރިހެނާއަށް حلال ނުވާނެއެވެ.۞ مِنْۢ بَعْدُ = އޭގެފަހުން.۞ حَتَّىٰ تَنكِحَ = އެއަންހެނާ އިނދެގެންވާނެއެވެ ކައިވެނި ކޮށްގެން (جِماعُ ވެސް ކުރެވޭހެން)۞ زَوْجًا غَيْرَهُۥ = އެހެން ފިރިހެނަކާ ހަމަ އެހެން ފިރިމީހަކާ.۞ فَإِن طَلَّقَهَا = ދެންފަހެ (އެފިރިހެނާ) އެއަންހެނާ ވަރިކޮށްފިއްޔާ.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ = ފަހެ އެދެމީހުންނަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. (ކުރީ ފިރިމީހާއާއި އެއަންހެނާއާ ދެމީހުންނަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.)۞ أَن يَتَرَاجَعَآ = އެދެމީހުން (އަލުން ރާއްޖެވުމަށް) رُجوع ވުމަކުން.۞ إِن ظَنَّآ = އެދެމީހުން ހިތާހިތުން.۞ أَن يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ = الله ގެ حَدّ ތަކެއް އެދެމީހުން قائم ކުރުމަށްޓަކައި.۞ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ = އަދި އެއީ الله ގެ حَدّ ތަކެވެ.۞ يُبَيِّنُهَا = އެކަލާނގެ އެ حَدّ ތަކެއް بَيان ކުރައްވަތެވެ.۞ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾ = ތަންނޭގޭ ބަޔަކަށް.۞ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ = ތިޔަ ބޭފުޅުން އަންހެނުން ވަރިކޮށްފިއްޔާ.۞ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ = ދެން އެއަންހެނުން އެއަންހެނުންގެ عِدّة ހަމަވުމާއި ކައިރިވެއްޖެއްޔާ.۞ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ = ފަހެ ރަނގަޅު ގޮތެއްގައި އެއަންހެނުން ހިފަހައްޓާށެވެ! (ދިރި رُجوعى ވެގެންނެވެ.)۞ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ۚ = ނުވަތަ ރަނގަޅު ގޮތެއްގައި އެއަންހެނުން (ވަރިކޮށް) ދޫކޮށްލާށެވެ.۞ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެއަންހެނުން ނުހިފަހައްޓާށެވެ! ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا۟ ۚ = އަނިޔާކުރުމުގެގޮތުން އުނދަގޫކުރުމަށްޓަކައި.۞ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ = އަދި އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރާމީހާ ދަންނަވާށެވެ!۞ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ.۞ وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ނުހަދާށެވެ! މަލާމާތަކަށް ހަދައިނުލާށެވެ!۞ هُزُوًا ۚ = ކުޅިވަރެއް ހެދުމުގެ ގޮތުން.۞ وَٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ދެއްވި الله ގެ نعمة ކަލޭމެން ހަނދުމަކުރާށެވެ!۞ وَمَآ أَنزَلَ عَلَيْكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗާއި.۞ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގެ.۞ وَٱلْحِكْمَةِ = އަދި سُنّة އާއި.۞ يَعِظُكُم

بِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ އެޗީޒުން ކަލޭމެންނަށް وعظ ދެއްވައެވެ.۞ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!۞ وَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ ۞ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٢٣١) = ހުރިހާއެއްޗެއް ވާގޮތް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣٠) ދެންފަހު ތިންވަނަފަހަރަށް ވަރިކޮށްފިއްޔާ އެއަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުމަށްފަހު އެހެން ފިރިހެނަކާއި އިނދެ جِمَاع ވެ އެމީހާގެ ވަރިވެ ވަރިވީ عِدَّة ހަމަވުމަށްފަހުގައި މެނުވީ ކުރީ އިނދެވަރިކުރި ފިރިހެނާއަށް އެއަންހެނާ حلال ނުވާނެއެވެ. މިފަހަރަށް ފަހުން ކައިވެނިކޮށް ވަރިކުރުމަށްފަހު އަލުން ކުރީ الله ގެ حَدُّ ތަކެއް قائم ކުރެވޭނެކަމަށް ދެމީހުންނަށް ހިތަށް ފެނޭނަމަ ދެމީހުން އަލުން ކައިވެނިކުރުމުގެ ކުށެއްނެތެވެ. މި بَيَان ވެދިޔައީ الله ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ حَدّ ތަކެވެ. އެކަލާނގެ އެ حَدّ ތަކެއް بَيَان ކޮށްދެއްވަނީ ދަންނަ ބަޔަކަށް ޓަކައެވެ.

(٢٣١) އަދި ކަލޭމެން އަންހެނުން ވަރިކޮށް އެކަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވާން ގާތްވީމާ އެއްގޮތަކީ ރަނގަޅުގޮތުގައި އެކަންހެނުން ހިފެހެއްޓުމެވެ. رُجُوع ކޮށް އަނބުންފަށް އަނބިކަމުގެ مقام ގައި ބެހެއްޓުމެވެ. މިހެންވާނީ رُجْعِي ވަރިގައެވެ. އަނެއްގޮތަކީ ރަނގަޅުގޮތުގައި ދޫކޮށްލުމެވެ. ރަނގަޅުގޮތަކީ މިވެސް ހާމަ جماع ނުވާ طُهر ގައި ވަރިކުރުމެވެ. އަދި އަންހެނުންނާ އެއްބަޔަކު ކުރުމުގެ ގޮތުން ކަލޭމެން އެކަންހެނުން ނުހިފެހެއްޓާށެވެ! އެއީ ކުށެއް މިވެސް عِدّة ހަމަވާން ގާތްވީމާ ކައިރި رُجُوع ކޮށްފައި އަނބުންފަށް ވަރިކުރުމެވެ. އޭރުން އަނބުންފަށް އަންހެނުންގެ ޢިއްދާ އަނބުން ފުރާއިގެން عدد ހަމަކުރާށެވެ! ފަހެ އެފަދަ ގޮތަށް ކަންތައް ކުރާ ފިރިހެނުންނަކީ އޭނާ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވި މީހެކެވެ. އަދި الله ގެ އާޔަތްތަކާއި އެކަލާނގެ حكم ތަކެއް ކުޅިވަޅަކަށް އެއްކަލަކު ކަލޭމެން ނުހަދާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް الله ދެއްވާފައިވާ نعمة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އޭގެ އެންމެބޮޑު نعمة އަކީ إسلام دين އަށް ތެދުވުމެވެ. ދެއްކެވުމެވެ. އަދި ޙިކުމަތް قرآن އާއި މާތްވެގެންވާ سُنَّة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ އެޗީޒެއްގެ ދަށުން ކަލޭމެންނަށް وعظ نصيحة ދެއްވާ ބިރުގަންނަވައެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި الله ވީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَٰجَهُنَّ إِذَا تَرَٰضَوْا۟ بَيْنَهُم بِٱلْمَعْرُوفِ ۗ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۗ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾ ۞ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى ٱلْمَوْلُودِ لَهُۥ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَٰلِدَةٌۢ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُۥ بِوَلَدِهِۦ ۚ وَعَلَى ٱلْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ ۗ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّآ ءَاتَيْتُم بِٱلْمَعْرُوفِ ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

މުފްރަދާތު

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ = އަދި ކަލޭމެން އަނބިން ވަރިކޮށްފިއްޔާ.❁ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ = އަދި އެކަނބަލުންގެ عِدَّة ހަމަވެއްޖެ.❁ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ = (ވަކިވެރިންނޭވެ!) ތިޔަ އެކަނބަލުން މަނާނުކުރާށެވެ!❁ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ = އެކަނބަލުންގެ ކުރީގެ ފިރިންނާއި ނިކާހް.❁ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم = އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ރުހިގެންވާނަމަ.❁ بِٱلْمَعْرُوفِ = ހެޔޮގޮތުގައި.❁ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِۦ = އެކަމުގެ މައްޗަށް (އެކަނބަލުން މަނާ ނުކުރުމުގެ މައްޗަށް) ކަލޭމެނަށް އެކަލާނގެ وعظ نصيحة ދެއްވަނީއެވެ.❁ مَن كَانَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ވާމީހާ.❁ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ = الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާކަމުގައި.❁ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ = އެންމެ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮގުނަން ބޮޑުވެ.❁ وَأَطْهَرُ = އަދި طاهر ކަމުން ބޮޑުވެ.❁ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ = އަދި الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾ = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނުދެނެއެވެ.❁ ❁ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ = އަދި މައިންތައް.❁ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ = އެކަނބަލުން އެކަނބަލުންގެ ދަރިންނަށް ކިރުދޭހުއްޓެވެ.❁ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ = ފުރިހަމަ ދެއަހަރު.❁ لِمَنْ أَرَادَ = އެދިގެންވާނަމަ.❁ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ = ކިރުދިނުން ފުރިހަމަކުރުމަށް.❁ وَعَلَى ٱلْمَوْلُودِ لَهُۥ = އަދި އުފަންވި ދަރިފުޅުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ކެއުމާއި. ހެދުމާއި.❁ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ = އެކަނބަލުންނަށް ކާނދިނުމާއި ހޯދައިދިނުން.❁ بِٱلْمَعْرُوفِ = ހެޔޮގޮތުގައި.❁ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ = އެއްވެސް نفس އަކަށް تَكْلِيف ކޮށް ނުވާނެއެވެ.❁ إِلَّا وُسْعَهَا = އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކަށް މެނުވީ.❁ لَا تُضَآرَّ وَٰلِدَةٌۢ بِوَلَدِهَا = އެއްވެސް މައިމަކަށް ދަރިފުޅުގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.❁ وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُۥ بِوَلَدِهِۦ = އަދި އުފަންވި ދަރިފުޅުގެ ވެރިމީހާއަކަށްވެސް ދަރިފުޅުގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.❁ وَعَلَى ٱلْوَارِثِ = އަދި ވާރިޘަށް (ބައްޕަ ނެތިއްޔާ) ވާޖިބުވެއެވެ.❁ مِثْلُ ذَٰلِكَ = އެފަދައިން ކަންތައްކުރުން.❁ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا = އަދި އެދިގެން (މަންމައާ ބައްޕަ) قَصْدُ ކޮށްފިއްޔާ. ކިރުދިނުން ހުއްޓާލުމަށް.❁ عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا =

އުޅުއްވުން ކުރި قبول ވުމުން. ◉ وَتَشَاوُرٍ = އަދި مَشْوَرَة ކުރުމުގެން. ◉ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا = އުޅުއްވުމުގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. ◉ وَإِنْ أَرَدتُّمْ = އަދި ކަލޭމެން އެދުނީމާ. ◉ أَن تَسْتَرْضِعُوٓا۟ أَوْلَـٰدَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ދަރިންނަށް މައިމީހާ ނޫން އަންހެނަކު ލައިގެން ކިރުދިނުވުމަށް. ◉ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. ◉ إِذَا سَلَّمْتُم = ކަލޭމެން ދީފިއްޔާ. ◉ مَّآ ءَاتَيْتُم بِٱلْمَعْرُوفِ = ރަނގަޅުގޮތުގައި ކަލޭމެން ދޭން ޝަރުޠުކުރި / އުޖޫރަ. ◉ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ. ◉ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٣٣) = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކަށް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ◉

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣٢) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަނބީން ވަރިކޮށް އެކަނބަލުންގެ عِدّة ހަމަވުމަށްފަހު އަލުންވެސް އުޅުއްވުން އިންސާނުން قَصْدُ ކުރަންޏާ ކަލޭމެން وَلِي ވެރިން އެމީހުންނާ އެކަނބަލުން އިނުން މަނާ ނުކުރާށެވެ! އެމީހުންގެމެދުގައި ކުރި قبول ވެ ހަމަޖެހިގެންވާނަމަ އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަން މަނާ ނުކުރާށެވެ! اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާކުދީމީހާއަށް ކަންތައް އެގޮތަށް ނުކުރުމަށް اللّه وعظ އާއި نصيحة ދެއްވައިއެވެ. އެގޮތް ކަލޭމެންނަށް ރަނގަޅުގޮތެއް އަދި طَاهِر ކަންތައްތެވެ. އަދި اللّه ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަކީ ނޭނގޭއެވެ.

(٢٣٣) އަދި ދަރިންނަށް ފުރިހަމަކޮށް ކިރުދިނުމަށް އެދޭ މިހާރުވިއްޔާ އެކުދިންގެ މައިން އެކުދިންނަށް ފުރިހަމަ ދެއަހަރުދުވަހުން ކިރުދޭށެވެ! އަދި އެދަރިވަސްވަރު އުފައްދައިދިނުމުގެ ސަބަބުން ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަގެމައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. މިއީ މަންމަ ވަރިކޮށްފައިވާނަމަވެސްއެވެ. މިބަސް خرد ކުރުން ޢާންމުކޮށް އެގޮތަށްވާގޮތުގެ އަންގަވަންށް ކުރާ ގޮތަށެވެ. އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އޭގެތެރެއިން ނުކުރެވޭވަރުގެ ބުރައެއް ނުޖެހެއްސަވައެވެ. އެބައި خرد ދިނުމުގައި ދިރިއުޅުމުގައި ނުވާނެ މިންވަރަށް އެހެން ނަމަ އުޅެނީ ކަމަށްވާނަމަ ގޮތެއްވެސް ކުއްލިއަކަށް ހެދޭނެއެވެ. އެއްވެސް މައިމީހާއަކު ދަރިފުޅުގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ މަންމަ ދަރިފުޅަށް ކިރުދިނުމަށް ބަލާނެއްނުވާ އެހެން މީހަކަށް ދަރިފުޅަށް ކިރުދިނުމާއި ބަލަހައްޓާ ދިނުމެވެ. އެހެން މަންމައަށް ވަރަށް ހުރިހާ ވިސްނުމަށް ދަރިފުޅު ބޭބޭފުޅު ދަރިފުޅު ބައްޕައަށް ޖާގައި މަންމަ ދިނުމެވެ. މިފަދަ ގޮތެއްވެސް އެވަނީ ނުހިފެހެއްޓުމެވެ. އެމީހުން ބައްޕައަށް ދަރިވާރުއެވެ. އަދި ބައްޕަ ދުނިޔޭގައި ނެތްނަމަ ދަރިފުޅުގެ ވާރުތަވެރިން ބައްޕައެގެ مقام އަށް އަރައިގެންނެވެ. ބައްޕައަށް އޮތް حكم އެ ولى ވެރިޔާއަށް އޮންނަނީއެވެ. އަދި ބައްޕައާއި މަންމައާއި ދެމެދުގައި ރުހުމާ مشورة ކުރުމުގެން ދަރިފުޅަށް ކިރުދިނުން ހުއްޓުވުމަށް ދެމީހުން قصد ކޮށްފިއްޔާވެސް ހަމަ ކުށެއްނުވޭ. އުޅުއްވުމުގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. އަދި މަންމަ ނޫނީ އެހެން އަންހެނަކު ލައިގެން ދަރިފުޅަށް ކިރުދޭން قَصْدُ ކުރިނަމަވެސް ހަމަ ކުށެއްނުވޭ. އެކަމަކު ރަނގަޅު ކިރުދިނުމަށް ޝަރުޠުކުރި އުޖޫރަ ދޭށެވެ. އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް اللّه ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَٰجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِىٓ أَنفُسِهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِۦ مِنْ خِطْبَةِ ٱلنِّسَآءِ أَوْ أَكْنَنتُمْ فِىٓ أَنفُسِكُمْ ۚ عَلِمَ ٱللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّآ أَن تَقُولُوا۟ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۚ وَلَا تَعْزِمُوا۟ عُقْدَةَ ٱلنِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْكِتَٰبُ أَجَلَهُۥ ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ فَٱحْذَرُوهُ ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން މަރުވެގެންދާ މީހުންނެވެ.۞ وَيَذَرُونَ أَزْوَٰجًا = އަދި

ދޫކުރެން އަނބިންތައް ދޫކޮށްލައިގެން.۞ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ = އެބައިނބަފުޅުން އެބައިނބަފުޅުންގެ نفس ތަކަށް إنتظار

ކުރާނެއެވެ! (عِدَّة ގައި ތިބޭނެއެވެ!)۞ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا = ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސް.۞ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ =

ފަހެ އެބައިނބަފުޅުން عدّة ހަމަވެއްޖެއްޔާ.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ فِيمَا فَعَلْنَ

= އެބައިނބަފުޅުން ކުރިކަމުގައިވާ.۞ فِىٓ أَنفُسِهِنَّ = އެބައިނބަފުޅުންގެ نفس ތަކަށް.۞ بِٱلْمَعْرُوفِ =

ހެޔޮގޮތުގެ މަތިން.۞ وَٱللَّهُ އަދި اللّه تعالى.۞ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކާ خبر ވެވޮޑިގެންވެ

ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ އަދި (އެ މީހުންނާ!) ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ فِيمَا

عَرَّضْتُم بِهِۦ = ކަލޭމެން އިޝާރާތުގެ ގޮތުން.۞ مِنْ خِطْبَةِ ٱلنِّسَآءِ އަންހެނުންނާއި خِطْبَة ކުރުމުގެ ބާވަތުން އެބަހީ

އިނދެގެން ކުރާ ބުނެފުމުގެ ބާވަތުން.۞ أَوْ أَكْنَنتُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރި އެއްޗެއް.۞ فِىٓ أَنفُسِكُمْ =

ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައި نفس ތަކުގައި.۞ عَلِمَ ٱللَّهُ أَنَّكُمْ = اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

ކަލޭމެން.۞ سَتَذْكُرُونَهُنَّ = ނިކަންހުރި ކަލޭމެން އެބައިނބަފުޅުން ހަނދާންކުރާނެކަން.۞ وَلَٰكِن = އަދި

އެހެންނަމަވެސް.۞ لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا = ކަލޭމެން އެބައިނބަފުޅުންނާ ޖެހިގެން ވަކި وَعْدُ ނުކުރާށެވެ! / ނުވަތަ

ކަނބަލުން އިންނަން ނުބުނާށެވެ!۞ إِلَّآ أَن تَقُولُوا۟ = ހަމައެކަނި ކަލޭމެން ބުނުން ފިޔަވައި.۞ قَوْلًا مَّعْرُوفًا =

ރަނގަޅު ބަސް. (މިސާލަކަށް: ކަލޭނާ ފަދަ އިނދެވޭ / ކަލޭނާފަދަ އަންހެނަކާ ހޭދަ ކުރެވޭނެ ވިޔަފާރިވެރި عِبَارة

ބުނުމެވެ.۞ وَلَا تَعْزِمُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން قصد ނުކުރާށެވެ.۞ عُقْدَةَ ٱلنِّكَاحِ = ކާވެނި عَقْدُ ކުރުން ނިންމަން.۞

حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْكِتَٰبُ أَجَلَهُۥ = عِدَّة ހަމަވެއްޖެއްޔާ މެނުވީ.۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّ ٱللَّهَ

يَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ދެނެވޮޑިގެންވާކަން.۞ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގައިވާ އެއްޗެއް.۞ فَٱحْذَرُوهُ

= ފަހެ ކަށަވަރުން އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ وَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަށަވަރުން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ۞ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކުއްލިއަކަށް عُقوبة ނުދެއްވާ ޙަލީމު ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٣٤) އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން ފިރިމަރުވެފައި ދުނިޔޭގައިތިބި އަނބިން އެމީހުންގެ ފިރިން މަރުވިދުވަހުން ފެށިގެން ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސް عِدّة ގައި ތިބޭށެވެ! އެއީ ފިރިމަރުވިމީހާގެ عِدّة އެވެ. އެދުވަސްވަރު އެމީހުން ޒީނަތްތެރިވުމާއި ފޮނިވަސްލުމާއި ކައިވެނިކުރުމާއި މަނާވެގެންތިބޭށެވެ. ރީތި ފޮޅަންފުޅާއި ސުވަރުމާއި އަނދުންއެޅުމާއި އަދި މިނޫންވެސް ރީތިވާ ކަންތައްތައް ހެދުމުން ދޭހަވެއެވެ. ދެން އެ مُدّة ހަމަވުމުން އެ އަންހެނުންގެ އަންހެނުން ޒީނަތްތެރިވުމާއި ކައިވެނިކުރުމާ ގުޅޭ ކަންތަކާއި ކަލޭމެން އަންހެނުންނާ مَسْؤل ވެގެންވާ މީހުންގެމައްޗަކު ކުށެއް ކުށްވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި الله އީ ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކުގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٣٥) އަދި ފިރިމަރުވެ عِدّة ހަމަކުރުމަށްތިބޭ އަންހެނުންނާއި އިނުމާއި ބެހޭގޮތުން ކަލޭމެން ހުށަހަޅާ ނިޝާނާ ހުރިހާ ބޮޑުކަމެއް ކަލޭމެންގެމައްޗަކު ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އެކަމުގެ خيال ވަންހަނާކޮށްގައި ބޭއްވުމަކުވެސް ކުށެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައި އެއަންހެނުން ހަނދާންކުރާނެކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެއަންހެނުންނާ ސިއްރުއެގޮތުގައިކަން وعد ނުކުރުން ހުއްޓެވެ. އެބަހީ فاَحِش ކަމެއްކުރުމަށް وعد ނުކުރާށެވެ! ހަމައެކަނި ރަނގަޅު ބަހެއް ބުނުމަށްވެއެވެ. އިންނަން އެދޭކަމަށް ބަހެއް ބުނުން - މިސާލަކަށް - ފަދަބިއްޔާ - އެކުއްޖެމަން ފެނޭނީ ރަނގަޅުފަދަ މިފަދަފަދަ ބަހެއް ބުނުން މައްސަލައެއްނުވެއެވެ. އަދި عِدّة ހަމަވުމުގެ ކުރިން ކާވެނި عَقْد ކުރުމަށް عَزْم ކުރުންހުއްޓަށްޓެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގައިވާ ކަންތައްތައް الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ދަންނާށެވެ! އެހެންވީ ކަށަވަރުން އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ، ކާތްލަވަންތަ ކަލާނގެކަން ކަށަވަރުން ދަންނާށެވެ!

ﯾلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا۟ لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى ٱلْمُوسِعِ قَدَرُهُۥ وَعَلَى ٱلْمُقْتِرِ قَدَرُهُۥ مَتَٰعًۢا بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّآ أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَا۟ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ عُقْدَةُ ٱلنِّكَاحِ ۚ وَأَن تَعْفُوٓا۟ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۚ وَلَا تَنسَوُا۟ ٱلْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾ حَٰفِظُوا۟ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلْوُسْطَىٰ وَقُومُوا۟ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ۖ فَإِذَآ أَمِنتُمْ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا۟ تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

ތަރުޖަމާ

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. / ފާފައެއްނުވެއެވެ.❁ إِن طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ = ކަލޭމެން އަންހެނުން ވަރިކުރިމަކުން.❁ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ = އެކަނބަލުންގައި ބީހުމުގެކުރިން. / جِمَاعُ ވުމުގެކުރިން.❁ أَوْ تَفْرِضُوا۟ لَهُنَّ = ނުވަތަ އެކަނބަލުންނަށް ކަނޑައަޅައިނުދީ.❁ فَرِيضَةً = فرض އެއް / ކާވެނިރަނެއް.❁ وَمَتِّعُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނަށް مُتْعَة ދޭށެވެ! ކޮންމެވެސް އަގެއްހުރި އެއްޗެއްދޭށެވެ!❁ عَلَى ٱلْمُوسِعِ قَدَرُهُۥ = އަތްމަތިތަނަވަސްވިމީހާ އޭނާގެ މިންވަރުގެމައްޗަށެވެ.❁ وَعَلَى ٱلْمُقْتِرِ قَدَرُهُۥ = އަދި އަތްމަތި ދަތިމީހާ އޭނާގެ މިންވަރުގެ މައްޗަށެވެ.❁ مَتَٰعًا بِٱلْمَعْرُوفِ = ބޭނުންކުރެވޭ ރަނގަޅުގޮތުގެމަތިން.❁ حَقًّا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ = إحسان ތެރިންނަށްވާ حقّ އެއްގޮތުން.❁ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެކަނބަލުން ވަރިކޮށްފިއްޔާ.❁ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ = އެކަނބަލުންނާ جِمَاع ވުމުގެކުރިން.❁ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނަށް ކަނޑައަޅާ ދީފައިވާ.❁ فَرِيضَةً = ކާވެނިރަނެއް.❁ فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ = ފަހެ އެއްނިސްފުބައެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ރަނުގެ ދެބައިކުޅައެއްބައިދޭށެވެ.❁ إِلَّآ أَن يَعْفُونَ = އެކަނބަލުން عَفُو ކުރިއްޔާ މެނުވީ.❁ أَوْ يَعْفُوَا۟ ٱلَّذِى = ނުވަތަ އެމީހަކު عَفُو ކުރިއްޔާމެނުވީ.❁ بِيَدِهِۦ عُقْدَةُ ٱلنِّكَاحِ = އެމީހާގެ އަތްމަތީގައި ކާވެނީގެޢަޤްދުވާ.❁ وَأَن تَعْفُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން عَفُوء ކުރުން.❁ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ = تقوى ވެރިކަމާއި ގާތްކަން ބޮޑުވެއެވެ.❁ وَلَا تَنسَوُا۟ ٱلْفَضْلَ بَيْنَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެމެދުގައިވާ ފަޟްލުކަމާ ހަނދާނުން ނައްތައިނުލާށެވެ!❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވި.❁ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾ = ކަލޭމެންނުކުރާ ކަންތައްތަކަށް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ حَٰفِظُوا۟ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ = ކަލޭމެން ނަމާދުތަކުގެމައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ!❁ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلْوُسْطَىٰ = އަދި މެދުނަމާދުގައި.❁ وَقُومُوا۟ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! / އަޅުކަންކުރާށެވެ!❁ فَإِنْ خِفْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެއްޖެއްޔާ. (عَدُوّ އެއްގެ ފަރާތުން.)❁ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا = އެހެންވެއްޖެއްޔާ ފައިމަގުގައި ސަވާރުވެގެންނެވެ. (އަސް، ހަނގުރާމަ

ގަދަފަ قبلة އަށް ކުރިމަތިލެވޭގޮތެއްނުވެއްޖެއްޔާވެސް ޖެހުން ތިބީއަކަސް ނަމާދުކުރާށެވެ!۞ فَإِذَآ أَمِنتُمْ = ދެންފަހެ އަމާންވެއްޖެއްޔާ.۞ فَٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ = ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! އެބަހީ ދެންހަމަ قواعدށް ނަމާދު ކުރާށެވެ!۞ كَمَا عَلَّمَكُم އުނގަންނަވައިދިން ކަލޭމެންނަށް ދަސްކޮށްދެއްވިގޮތަށް.۞ مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ (٢٣٩)

= ކަލޭމެންނަށް އެނގިގެންނުވާ ތަކެތި. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٣٦) ކަލޭމެން މީހުންނާ އިނދެގެން އެކަނބަލުންނާ جِمَاع ނުވެ ވަރިކުރުމަކީވެސް ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ކުށެއްކަމަކަށްނުވެއެވެ. ނުވަތަ ކާވެނީ މަހުރު ކަނޑައަޅާ ނުނިންމާ އޮތްނަމަވެސް އެކަނބަލުންނަށް ބޭނުންތެރިކަމުގެ ތަކެތި އެއްޗެއް އެކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ! އެކަން ތެދުވެރި މީހެއްގެ ތަނަވަސްކަމާ ގާތްވާ މިންވަރަށެވެ. އަދި ފަގީރު ނިކަމެތިމީހާގެ ގާތްވާ މިންވަރަށެވެ. އެއީ إحسان ތެރި ހެޔޮލަބުނުވެރިންނަށް އޮތް حقّ އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. މި حكم އަކީ فرض އެއްކަމުގައެވެ. އެދެވޭކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

(٢٣٧) އަދި ވިހިގެންނުވާ! ކަލޭމެން މީހުންނާ އިނދެގެން جِمَاع ވުމުގެކުރިން. އެކަނބަލުންނަށް ރަނު ކަނޑައެޅިފައިވާ حال އެކަނބަލުން ވަރިކޮށްފިއްޔާ ދެން ކާވެނީ ރަނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އެކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ! އެއީ އެކަނބަލުން ދެންއޮތް ބައިވެސް މާފުކޮށްދީއްޔާއެވެ. ނުވަތަ ކާވެނީގެ ގޮތް އޮތީ އެމީހާގެ އަތުގައިވާމީހާ އެބައި ފިލުވާލާ معاف ކުރިއްޔާއެވެ. އެބޮން ވިސްނައިލާ ކާވެނިކަން ފިލުވާލާ އެކަން އެހެންނޫނީ ފުރިހަމައެވެ. އެކަމަށް އެބޭ އެއްބައިދިނުމުގެ حقّ ކަން ދޫވެސް قرآن ން މިވަނީ ކާފަރަން ދީފައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކަންކަމުގައި عفو ކުރުން تقوى ވެރިކަމާ ގާތްކަމެއްވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައިވާ ފަސްކަމާއި فَضْلُ ވެރިކަން ކަލޭމެން ހަނދާންނައްތައިނުލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކެއް الله ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢٣٨) ކަލޭމެން ނަމާދުތަކުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ! އަދި މެދުނަމާދަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ކިޔަމަންތެރިވެގެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ނަމާދުގައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!

- ދަންނައެވެ! މެދުނަމާދަކީ ކޮންނަމާދެއްކަމާމެދު إختلاف ވެފައެއްވެއެވެ. ޖުމްހޫރު ޢުލަމާއުންގެ ރާއްޖެގައި އެއީ عَصْر ނަމާދެވެ. ދަލީލުތަކުން ގަދަވާފަދައިން. والله أعلم .

(٢٣٩) ފަހެ ކަލޭމެން عَدُوُّ ންގެ ފަރާތުން ބިރުވެރިވެއްޖެނަމަ ނަމާދަށް قواعد ން ނިކަމެތިވެއްޖެއްޔާ ފައިން ހިނގައިފައިހުރެގެން ނުވަތަ ސަވާރުވެގެންވާ حال ވެސް ނަމާދުކުރާށެވެ! އެހިނދަކަށް ކުރިމަތިލެވުން ހަމަޖެހިފައިވިއަސް ނަމާދު ކުރާށެވެ. ދެން عَدُوُّ ންގެ ބިރުވެރިކަން ފިލައިއްޖެއްޔާ ދެން قواعد ން ނަމާދުކުރާށެވެ. ފުރިހަމަކޮށް الله އަށް ޛިކުރުކުރާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް މިގޮތުގައި އެނގިގެން ނުވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވި ގޮތަށް ކަލާނގެއަށް شكر ކުރާށެވެ!

* އޭ މުއުމިނުންނޭ مُسْلِمُ ންނޭވެ! إسلام دين ގައި فرض ވެގެންވާ ނަމާދުތަކުގައި ރައްކާތެރިވާ أهميّة ކަން މިއާޔަތުން އެނގެނެވެ. މިހާ ހަމަވެއެވެ. މިގޮތަށް فرض ނަމާދުތައް ދުވަހުގެ އަދާކުރުމަށް ހިތްވަރުކުރައްވާށެވެ!

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوۡنَ مِنكُمۡ وَيَذَرُونَ أَزۡوَٰجٗا وَصِيَّةٗ لِّأَزۡوَٰجِهِم مَّتَٰعًا إِلَى ٱلۡحَوۡلِ غَيۡرَ إِخۡرَاجٖۚ فَإِنۡ خَرَجۡنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ فِي مَا فَعَلۡنَ فِيٓ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعۡرُوفٖۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٞ (٢٤٠) وَلِلۡمُطَلَّقَٰتِ مَتَٰعُۢ بِٱلۡمَعۡرُوفِۖ حَقًّا عَلَى ٱلۡمُتَّقِينَ (٢٤١) كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ (٢٤٢) ۞ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَهُمۡ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلۡمَوۡتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحۡيَٰهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ (٢٤٣)

ތަރުޖަމާ

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوۡنَ مِنكُمۡ = އަދި ކަލޭފުޅުންގެތެރެއިން މަރުވެގެންދާ މީހުން.۞ وَيَذَرُونَ أَزۡوَٰجٗا = އަދި އެމީހުން އަނބިންތަކެއްދޫކޮށްފައިވާ.۞ وَصِيَّةٗ لِّأَزۡوَٰجِهِم = އެވަޞިއްޔަތް ކުރުމުގެގޮތުން އެމީހުންގެ އަނބިންނަށްޓަކައި وصيّة ކުރުން ހުށްޓެވެ.۞ مَّتَٰعًا إِلَى ٱلۡحَوۡلِ = އެއްއަހަރުދުވަސްދާންދެން (ކާބޯތިޔާގެ ޚަރަދުން) نَفَقَة ދިނުން.۞ غَيۡرَ إِخۡرَاجٖ = (ފިރިމީހާގެ) ގެއިން ނުކުރުވާކަމުގައި.۞ فَإِنۡ خَرَجۡنَ = ފަހެ އެކަނބަލުން (އަމިއްލައަށް) ނުކުމެއްޖެއްޔާ.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ ފަހެ ކަލޭމެންގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ فِي مَا فَعَلۡنَ = އެކަނބަލުން ކުރި ކަންތަކުގައި.۞ فِيٓ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعۡرُوفٖ = ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން އެކަނބަލުން އަމިއްލަ نفس އަށް.۞ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٞ (٢٤٠) = އަދި اللّٰه އީ عِزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَلِلۡمُطَلَّقَٰتِ = އަދި ވަރިކުރެވުނު އަންހެނުންނަށް ހުށްޓެވެ.۞ مَتَٰعُۢ بِٱلۡمَعۡرُوفِ = ރަނގަޅުގޮތުގައި مُتْعَةُ ދިނުން. (ފައިސާ ކާތިރިން އަދި މިންވަރަށް.)۞ حَقًّا عَلَى ٱلۡمُتَّقِينَ (٢٤١) = تقوى ވެރިންނަށް حقّ އެއްގޮތުގައިވާން.۞ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ = اللّٰه تعالى ކަލޭމެންނަށް بَيَان ކުރައްވަތީ އެފަދައިންނެވެ.۞ ءَايَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކެވެ.۞ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ (٢٤٢) = ކަލޭމެން ވިސްނިގަތުމަށް فكر ކުރުމަށް.۞ أَلَمۡ تَرَ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށްނުފެނިވަޑައިނުގަތީހެއްޔެވެ؟۞ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُواْ = ނިކުތްމީހުންގެ خبر ވެ.۞ مِن دِيَٰرِهِمۡ = އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުން.۞ وَهُمۡ أُلُوفٌ = އެއީ އަށްހާސްބަޔެކެވެ.۞ حَذَرَ ٱلۡمَوۡتِ = މަރަށްބިރުން.۞ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه تعالى އެމީހުންނަށް އަންގަވައިފިއެވެ. مُوتُواْ = ކަލޭމެން މަރުވާށެވެ! ثُمَّ أَحۡيَٰهُمۡ = ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުން ދިރުއްވައިފިއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ فَضْلَ ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَى ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެމައްޗަށް.۞ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީހުން.۞ لَا يَشۡكُرُونَ (٢٤٣) = شكر ނުކުރެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤٠) އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެތެރެއިން އަނބިން ދޫކޮށްފައި މަރުވެގެންދާމީހުން އެމީހުން މަރުވުމުގެ ކުރިން އެމީހުންގެ އަނބިން އެއްއަހަރުވާންދެން މައްޔިތާގެ މުދަލުން نَفَقَة ދިނުމަށާއި އަދި މަކާނު ދިރިއުޅުނުގެ ގެއިން ނުނެރުމަށް وَصِيّة ކުރުމަށްޓެވެ. ދެން އެކަނބަލުން އަމިއްލައަށް ނުކުމެގެންފިނަމަ، އަދި އެކަނބަލުން އަމިއްލަ نفس އަށް އެކަށޭ ކަންތައްތަކުގައި ޝަރުޢީ ގޮތުން ކަންކުރުމުގައި ކަލޭމެން مَسْؤل ވެރިންގެ ގޮތުގައި ނުވާނެއެވެ. ފާފައެއްނެތެވެ. އަދި الله އީ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާ خلاف ވެރިންނާމެދު ބަދަލުހިފުއްވުމުގައި ގަދަފަދަވަންތަ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޙްކާމުތަކުގައި حكمة ތެރިކަމާއެކު ކަންތައްތައް ހިންގަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٤١) އަދި ވަރިވެފައިވާ އަންހެނުންނަށް ރަނގަޅުގޮތުގައި مُتْعَةُ ދިނުމާއި نَفَقَة ދިނުމީ تقوى ވެރިންނަށް حقّ އެކެވެ. (ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގައި މިވަނީ އަނބިމީހާއާއި جِمَاعُ ކުރުމުގެކުރިން ވަރިކުރެވޭމީހުންގެ ވާހަކައެވެ.)

(٢٤٢) الله تعالى އަންހެނުންނާބެހޭ މި حكم ތައް بيان ކޮށްދެއްވިފަދައިން އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ ކަލޭމެން ވިސްނާ فكر ކޮށް ހެދުމަށްޓަކައެވެ.

(٢٤٣) އޭ رسول الله އެވެ! އެމީހުންގެ ގޭގެދޮރުތަކުން ނުކުމެގެން ދިޔައީމީހުންގެ خبر ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެން ފައިވޭތޯއެވެ؟ އެމީހުންނަކީ بَنِي إسْرَائيل ގެބަޔަކުކަމުގައިވިއެވެ. އެއީ އެތައްހާސް ބައެކެވެ. އެމީހުން ދިޔައީ طَاعُون އުފެދި ބަލި އުފެދުމުން މަރުވެދާނެތީ ބިރުން ބިރުގަނެގެންނެވެ. ނުވަތަ جِهَاد އަށް ދިއުމުން މަރުވެދާނެތީ އެކަމުން ފިލުމަށެވެ. ބަޔަކު ވިދާޅުވަނީ جِهَاد ކުރުމުން ފިލައިގެންދިޔައީއެވެ. އެއީ ފަހުން މިއަންނަ އާޔަތްތައް دليل ކުރާގޮތެވެ. والله أعلم .

ދެންފަހެ الله تعالى އެމީހުންނަށް މަރުވުން ނާޒިލުކުރައްވައި އެމީހުން މަރުވެއްވައިފިއެވެ. ދެން އަލުންފަހެ އެމީހުން ދިރުއްވައިފިއެވެ. އެއީ نبي ބޭކަލެއްގެ އެދިވަޑައިގަތުމުގެމަތިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ މީސްތަކުންގެމައްޗަށް ނުހަނު އާލާވަންތަކަމުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަމަކު ގިނަމީހުން شكر ނުކުރެއެވެ.

- މިއާޔަތަ މިތާ ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ مقصد އެއްކަމުގައި ބެލެވެނީ عَالم ން ފާހަގަކުރައްވަނީ: الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވުމެވެ. ކޮންމެކަމެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތެއްގައި ދިމާވާނެކަމާއި ބޮޑުވެރި ހަމައެކަނި الله ގެ އަތްފުޅުގައެވެ. މަރުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ މީހާ މަރުވާނެއެވެ. ވީއިރު الله ގެމަގުގައި جهاد ކުރުމުގެތެރޭގައި މަރުވުން ބޮޑުދަރަޖައެއް ކަމެކެވެ. الله ގެމަގުގައި جهاد ކުރުމުގެ ތެރޭގައި شهيد ވިޔަކަސް ކާފަރުގެ عَذَاب އެއްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި آخرة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް نعمة ދެއްވާނެއެވެ.

وَقَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَـٰعِفَهُۥ لَهُۥٓ أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۚ وَٱللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلْمَلَإِ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰٓ إِذْ قَالُوا۟ لِنَبِىٍّ لَّهُمُ ٱبْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَـٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ أَلَّا تُقَـٰتِلُوا۟ ۖ قَالُوا۟ وَمَا لَنَآ أَلَّا نُقَـٰتِلَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَـٰرِنَا وَأَبْنَآئِنَا ۖ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ تَوَلَّوْا۟ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

މުރާދު

وَقَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ =އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ =ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ مَّن ذَا ٱلَّذِى = ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ يُقْرِضُ ٱللَّهَ = الله އަށް ދަރަންޖެއްދޭނީ.۞ قَرْضًا حَسَنًا = ރަނގަޅުވެގެންވާ ދަރަންޖެއްކަން.۞ فَيُضَـٰعِفَهُۥ لَهُۥٓ = ދެން އޭނާއަށް އެތައްގުނަ އިތުރުކޮށްދިނުމަށް.۞ أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۚ = ގިނަގުނަ އިތުރުކޮށްދިނުމަށްޓަކައި.۞ وَٱللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ = އަދި الله تعالى ހަނިކުރައްވައެވެ އަދި ފުޅާކުރައްވައެވެ.۞ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾ =އަދި ކަލޭމެން رُجوع ވާނީ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلْمَلَإِ = އޭ رسول الله އެވެ! ތިބާ ދެކެވޭތޯ؟ ... ކަލޭގެފާނު ... އެމީހުންގެ خبر ... مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = ބަނީއިސްރާއީލުގެ.۞ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰٓ = موسى عليه السّلام ގެ ފަހުން.۞ إِذْ قَالُوا۟ لِنَبِىٍّ لَّهُمُ = އެމީހުންނަށް ވީ نبي ބޭކަލަކަށް އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ.۞ ٱبْعَثْ لَنَا مَلِكًا = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ރަސްކަލަކު ފޮނުއްވާދެއްވާށެވެ! / ރަސްކަލަކު ކަނޑައަޅުއްވާދެއްވާށެވެ!۞ نُّقَـٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ = އަޅުގަނޑުމެން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް (ޓަކައެވެ.)۞ قَالَ = އެބޭކަލާ (އެ نبي ބޭކަލާ) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ هَلْ عَسَيْتُمْ = ކަލޭމެން ވެދާނެހެއްޔެވެ؟ ... إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فَرضُ ކުރައްވައިފިނަމަ.۞ أَلَّا تُقَـٰتِلُوا۟ ۖ = ކަލޭމެން ހަނގުރާމަ ނުކުރުމަށް.۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ.۞ وَمَا لَنَآ = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ ۞ أَلَّا نُقَـٰتِلَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަޅުގަނޑުމެން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ނުކުރުމަށް.۞ وَقَدْ أُخْرِجْنَآ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ނެރެވިއްޖެއެވެ.۞ مِن دِيَـٰرِنَا = އަޅުގަނޑުމެންގެ ގެދޮރުތަކުން.۞ وَأَبْنَآئِنَا ۖ = އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ދަރިންނާއި.۞ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ = ދެންފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރައްވައިފިއިރު. تَوَلَّوْا۟ =އެމީހުން ފުރަގަސްދިނީއެވެ.۞ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ = އެމީހުންގެ މަދުބަޔަކު ފިޔަވައެވެ.۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ =އަދި الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ = އަނިޔާވެރިންނާމެދު.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤٤) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! الله ގެ މަގުގައި ކަލޭމެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

(٢٤٥) الله އަށް ރަނގަޅު ދަރަންޏެއްދޭނީ ކާކުހެއްތޯވެ؟ الله އަށް ދަރަނިދިނުމުގައި ހެޔޮގޮތުގައި ޚަރަދުކުރުމެވެ. الله ގެމަގުގައި މުދާގެ ހަނގުރާމައިގެ ދޫކޮށްލުމާއި އަދި މުދާގެ މުދާ الله ގެމަގުގައި ޚަރަދުކުރުން ހިމެނެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ދަރަނީގެ مُقَابِلُ ގައި އޭގެ ފައިދާ އެތައްގުނައަކަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އެހެނީ މުދާ ދިނުމާއި ހިފެހެއްޓެވުމާއި މަދުކުރެއްވުން ވަނީ ހަމަ الله ގެ މިންވަރުގެ ތެރެއިންނެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ހިކްމަތް ކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވުންވާނީވެސް ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٤٦) އޭ رسول الله އެވެ! موسى عليه السّلام އަށްފަހު بَنِي إسْرَائيل ގައި އުޅުނު ބޮޑެތި أَشْرَاف ންގެ خبر (މަޢުލޫމާތުގެ ވާހަކަ) ކަލޭގެފާނަށް އިނގިފައިވާނެ ނޫންތޯއެވެ. އެމީހުން އެމީހުންގެ نَبِي އާއަށް ދަންނަވައެވެ. އެއީ صَمْوِيْل ނަމަކަށް شمعون އޭ ކިޔާ ބޭކަލަކަށްވުމަކީ ބައެއް عَالِم ން ވިދާޅުވެއެވެ. އެމީހުން އެ نبي އާއަށް ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެން اللّٰهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އަހުރެމެންނަށް ރަސްގެފާނަކު ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވާށެވެ! އެ نبي އާ އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެއްވިއްޔާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ކަލޭމެން ފަސްޖެހިދާނެކަން ނުވާނެތޯއެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަނުކުރާނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނާއި އަހުރެމެންގެ ދަރިންވެސް މިވަނީ އަހުރެމެންގެ ގެދޮރުން ބޭރުކުރެވިފައެވެ.

ދެންފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެއްވުމުން އެމީހުންކުރެ މަދުބައެއްމީހުން ފިޔަވާ ފަސްޖެހިގެން ދިޔައެވެ. އެމީހުންނީ އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނާމެދު الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ ٱللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا ۚ قَالُوٓا۟ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ ٱلْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِٱلْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ ٱلْمَالِ ۚ قَالَ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُۥ بَسْطَةً فِى ٱلْعِلْمِ وَٱلْجِسْمِ ۖ وَٱللَّهُ يُؤْتِى مُلْكَهُۥ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ ءَايَةَ مُلْكِهِۦٓ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلتَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ ءَالُ مُوسَىٰ وَءَالُ هَٰرُونَ تَحْمِلُهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

ތަރުޖަމާ

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ نبي އާ އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ۞ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް ފޮނުއްވައިފިއެވެ.۞ طَالُوتَ مَلِكًا = ރަސްކަލަކުކަމުގައި طَالُوتُ ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ.۞ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ ٱلْمُلْكُ = އޭނާއަށް ވެރިކަން އޮންނާނީ ކޮންގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟۞ عَلَيْنَا = އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް.۞ وَنَحْنُ أَحَقُّ = އަދި އަހުރެމެން ވާ حقّ ކަންބޮޑުވެއެވެ.۞ بِٱلْمُلْكِ مِنْهُ = އޭނާއަށްވުރެ ވެރިކަމަށް.۞ وَلَمْ يُؤْتَ = އަދި އޭނާއަށް ދެއްވިފައެއްނުވެއެވެ.۞ سَعَةً مِّنَ ٱلْمَالِ = މުދަލުގެ ފުޅާކަމެއް.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ نبي އާ ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰهُ عَلَيْكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އޭނާ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް إختيار ކުރައްވާ خاصّ ކުރައްވައިފިއެވެ.۞ وَزَادَهُۥ بَسْطَةً = އަދި އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ފުޅާކަން އިތުރުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.۞ فِى ٱلْعِلْمِ وَٱلْجِسْمِ = عِلْم އާއި جِسْمُ ގެމަތިން.۞ وَٱللَّهُ يُؤْتِى مُلْكَهُۥ = އަދި اللّٰه އެކަލާނގެ ވެރިކަން ދެއްވައެވެ.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް.۞ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾ = އަދި اللّٰه އީ ދެއްވުން ފުޅާވެވޮޑިގެންވާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ نبي އާ ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِنَّ ءَايَةَ مُلْكِهِۦٓ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ވެރިކަމުގެ دليل އަކީ.۞ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلتَّابُوتُ = އެކަށީގެންވާ ކަލޭމެންނަށް تَابُوتُ ގެނެސްދިނުމެވެ.۞ فِيهِ سَكِينَةٌ = އޭގައި ހަމަޖެހުމާއި މަތިވެރިކަންވެއެވެ.۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَبَقِيَّةٌ = އަދި ބާކީ ބާކީވެފައިވާއެއްޗެއް.۞ مِّمَّا تَرَكَ ءَالُ مُوسَىٰ = موسى عليه السّلام ގެ آل ން ދޫކޮށްލައިފައިވާއެއްޗެއްގެ ތެރެއިން.۞ وَءَالُ هَٰرُونَ = އަދި هَارُون عليه السّلام ގެ آل ންނާއި.۞ تَحْمِلُهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އުފުލައި يعنى: تَابُوتُ މަލާއިކަތުން ގެނެސްދޭނެއެވެ.۞ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ވެއެވެ.۞ لَءَايَةً لَّكُمْ = ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެންނަށްވާ دليل އާއި ހެކި.۞ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތަޞްދީޤުކުރާމީހުންކަމުގައިވާނަމަ، مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤٧) އަދި އެމީހުންގެ نبي އާ އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް ރަސްކަލަކު ކަމުގައި طَالُوتُ ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެންނަށް ވެރިޔަކުކަމުގައި އޭނާވާނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާއަށްވުރެ އަހުރެމެން ވެރިކަމަށް މާ حقّ ކަންބޮޑޭވެ. އަދި އޭނާއަކަށް މުދަލުގެ ތަނަވަސްކަމެއްވެސް ނެތެވެ. އެ نبي އާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެރަސްގެފާނު ކަލޭމެންގެމައްޗަށް خاصّ ކުރައްވައި إخْتِيَار ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެރަސްގެފާނަށް عِلْم އާއި ހަށިގަނޑުގެ ތަނަވަސްކަން އެކަލާނގެ ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި اللّه تعالى އެކަލާނގެ ވެރިކަން އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް ދެއްވައެވެ. އަދި اللّه އީ ދެއްވުންތެރިކަމާއި فَضْلَ ވަންތަކަން ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٤٨) އަދި އެމީހުންގެ نَبِي އާ އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެރަސްގެފާނުގެ ރަސްކަމުގެ عَلاَمَة އަކީ دليل އަކީ، ކަލޭމެންގާތަށް އާނާ تَابُوتُ ގެނެސްދެއްވުމެވެ. އޭގެތެރޭގައި ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ ހަމަޖެހުމާ ސުކޫނާއި ވެއެވެ. އަދި موسى عليه السّلام އާއި هارون عليه السّلام އާއި ދަރިކަލުންގެ آل ން ދޫކޮށްލައްވާފައިވާ ބާކީއޮތް ތަކެތިވެސް ވެއެވެ. އެ تَابُوت އުފުއްލަވައި ގެންނަވާނީ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް مؤمن ންކަމުގައިވަންޏާ طالوت ގެ ރަސްކަމުގެމައްޗަށް دليل ކުރާ دليل އާއި ހެކި ކަލޭމެންނަށްވެއެވެ.

تَابُوت އަކީ ބޮޑުފޮށްޓެއްކަމުގައިވިއެވެ. قُرْطُبِي ގެ مَشْهُور تَفْسِير الجامِعُ لأحْكَام القرآن އެވެ ކިޔުން ފޮތުގައި މިއާދުގެ تفسير ތިރުއްވަދުން ތިރުއްގާތަރިވެއެވެ. تَابُوت އަކީ اللّه تعالى آدم عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވި އެއްޗެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވާންދެން ހުރިކަމުގައިވިއެވެ. ދެން އެތުރި واصل ވިކަމަށްވަނީ يعقوب عليه السّلام އަށެވެ. އޭގެފަހުގެ معلومات ފެންނާކަށްނެތެވެ. ދެން بنى إسرائيل ން ގެންގުޅުނީއެވެ. އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ކުރަންޏާ އޭތިގެންގޮސް عدوّ ން ކުރިމަތީ ބަލިކަށިވިއެވެ. އޭރުން ކާމިޔާބުވެއެވެ. ދެން މިބައިމީހުން އުރުދުގެ ސަބަބުން عَمَالِقَة ގެ أمير جَالُوت އާއި އޭނާގެ މީހުން އެ تابوت ގެންދިޔައެވެ. ދެން جالوت އާއި ހަނގުރާމައަށް މިވަޖެއިގެންނުވި طالوت އަށް މަލާއިކަތްބޭކަލުން ގެނެސްދެއްވިއެވެ. އެއީ އެބުރުންނުވި نبي އާގެ ބަސްފުޅު ތެދުކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ. والله أعلم . އޭގެތެރޭގައި موسى عليه السّلام ގެ عصا އާއި އެކަލޭގެފާނުން ގެންގުޅުއްވި ދިޔާކުރުގެ ބައެއްވެސް ވާކަމުގައިވިއެވެ. އަދިވެސް...... ކާނާއަކަސް އެތުރިއަދުން މިސްކަކުންގެ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުމާއި މައިތިރިކަން އާދެއެވެ.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِٱلْجُنُودِ قَالَ إِنَّ ٱللَّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُۥ مِنِّيٓ إِلَّا مَنِ ٱغْتَرَفَ غُرْفَةًۢ بِيَدِهِۦ ۚ فَشَرِبُوا۟ مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا جَاوَزَهُۥ هُوَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ قَالُوا۟ لَا طَاقَةَ لَنَا ٱلْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ ٱللَّهِ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةًۢ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا۟ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ قَالُوا۟ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُۥدُ جَالُوتَ وَءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ وَٱلْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُۥ مِمَّا يَشَآءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ ٱلْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

މުފްރަދާތު

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ = ދެން طَالُوتُ ވަކިވިހިނދުން. ❁ بِٱلْجُنُودِ =ސިފައިންނާއިގެން. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ =ހަމަކަށަވަރުން ކޯރެއް މެދުވެރިކޮށްގައި اللّٰه تعالى ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވާއެވެ. ތިޔަކުރައްވާއެވެ. ❁ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ = ފަހެ އެއިން ބޮއިފިމީހާ. ❁ فَلَيْسَ مِنِّي = ފަހެ އޭ އަހުރެމެންގެ މީހެއްނޫނެވެ. / އަހުރެންގެ ބައިމީހެއްނޫނެވެ. ❁ وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ = ދެން އެއިން ނުބޮއިމީހާ. فَإِنَّهُۥ مِنِّي = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އަހުރެމެންގެ މީހެކެވެ. / އަހުރެންގެ ބައިމީހެކެވެ. ❁ إِلَّا مَنِ ٱغْتَرَفَ = ފުލުން އަތްތިލައްޗަކުން މިނުވަރަކަށް. ❁ غُرْفَةًۢ بِيَدِهِۦ = އާދޭގެ އަތުން އެއަތްތިލައިގައި. ❁ فَشَرِبُوا۟ مِنْهُ = ދެން ފަހެ އެމީހުން އޭގެން ބޯއިފިއެވެ. ❁ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުޅަ މަދުމީހުންތަކެއްފިޔަ. ❁ فَلَمَّا جَاوَزَهُۥ هُوَ = ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކޯ ފަހަނައަޅައި ދިޔައިރުން. ❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ =އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިބި މުއުމިނުންވެސް. ❁ قَالُوا۟ =އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. (طَالُوت ގެ لَشْكَر އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ.) ❁ لَا طَاقَةَ لَنَا ٱلْيَوْمَ = އަހުރެމެންނަށް މިއަދު ބާރެއްނުވެއެވެ. ❁ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ = جَالُوت އާއި އޭނާގެ لَشْكَر އާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް. ❁ قَالَ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ = يقين ކުރާމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން اللّٰه އާއި ބައްދަލުކުރާނޭކަމަށް. ❁ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ = ކިތައް ކުޑަ جَمَاعَة ތަކެއްތޯ؟ ❁ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةًۢ = ގިނައަދަދެއްގެ جَمَاعَة ތަކަކާ ކުރިހޯދައިފައި. ❁ بِإِذْنِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ އިޒުނަފުޅުގައި. ❁ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ =އަދި اللّٰه ވަޑައިގަންނަވަނީ ކެތްތެރިންނާއިއެކުގައެވެ. ❁ وَلَمَّا بَرَزُوا۟ = އަދި އެމީހުން ނުކުތުމުން طالوت އާއި އޭނާގެ لشكر ميدان އަށް ނުކުތުމުން. ❁ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ = جالوت އާއި އޭނާގެ لشكر އާއި. ❁ قَالُوا۟ رَبَّنَآ = އެމީހުން – އެބަހީ طالوت އާއި طالوت ގެ މީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ رَبّ ވެ! ❁ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا = އަހުރެމެންނަށް ގިނަގިނައިން ކެތްތެރިކަން ފޯރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ބާރުގަދަކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ❁ وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا = އަދި އަހުރެމެންގެ ފައިތަކުގައި ސާބިތުކަން ލައްވާނދޭވެ! ❁ وَٱنصُرْنَا = އަދި އަހުރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ! ❁ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ =ކާފިރުވި ބަޔަކަށް ވުރެ. ❁ فَهَزَمُوهُم = ފަހެ ދެބައިވުމުން އެމީހުން ބަލިކޮށްލިއެވެ. جالوت އާއި އޭނާގެ لشكر ބަލިކޮށްލިއެވެ. ❁ بِإِذْنِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ އިޒުނަފުޅުގައި. ❁ وَقَتَلَ دَاوُۥدُ جَالُوتَ = އަދި ދާއޫދުގެފާނު جالوت މަރައިލެއްވިއެވެ. ❁ وَءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ = އަދި اللّٰه تعالى އެކަލޭގެފާނަށް

ވެރިކަން ދެއްވިއެވެ.۞ وَٱلْحِكْمَةَ = އަދި نَبِى ކަމާއި.۞ وَعَلَّمَهُۥ مِمَّا يَشَآءُ ۗ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތުގެމަތިން އެކަލޭގެފާނަށް އުގަންނައިދެއްވިއެވެ.۞ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ = އަދި الله ގެ دِفَاعُ ކުރެއްވުން މީސްތަކުންނަށް ނުވާނަމަ.۞ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ = ބާގެ އެއްބަޔަކުގެ ކިބައިން އަނެއްބަޔަކު.۞ لَّفَسَدَتِ ٱلْأَرْضُ =ހަމަކަށަވަރުން ބިންގަނޑު ފަސާދަވެއްޖެއެވެ.۞ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ އަދި އެހެންނަމަވެސް الله ވީ.۞ ذُو فَضْلٍ = فَضْلَ ވަންތަކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٥١﴾ =عَالَم ތަކުގެ މައްޗަށް.۞ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ އާޔަތްތަކެވެ.۞ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް މިކިޔައިދެއްވަނީ.۞ بِٱلْحَقِّ ۚ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި.۞ وَإِنَّكَ =އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ.۞ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾ =ކަނޑައެޅިގެން رَسول ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٤٩) ދެންފަހެ طالوت އާއާގެ ސިފައިންނާއިގެން ރަށުން ވަކިވެގެން ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން الله تعالى މި لشكر ގައިމީ މީހުން طالوت އަށް ކިޔަމަންތެރިވާނެކަމާއި ނުވާކަން ދެއްކެވުމަށް ފެންކޯރެއް ދުލުވެރިކަމެއްގައި އެމީހުން إمتحان ކުރެއްވިއެވެ. طالوت ވިދާޅުވީ މިކޯރުން ހަމަގައިކަނި އަތްގޮށިން ނަގާ ފެންއަތްގޮށިއެއް ބޯއިރުން ދޫން ވަރަކަން ފެންބޯއި ފެނުގެ ބޯންނުކަމުގެވިޔަސް ހަމަކުރުން ބޯގެ ވިހައްދުންނެވެ. އަދި އެއިން ނުބޯ މީހުންނީ އަޅުގަންނަގެ މީހުންނެވެ. އެކު އެމީހުންތީ ފެންމަތިފުޅުގެން ފޮނުވާލެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ އެ لشكر ގެ މަދުމީހަކު ފިޔަވައި އެހެންމީހުން ފެންބޯއިފިއެވެ. ދެން طالوت އާއި އެކުގައި މީހުން ފެނަށްފަހަރު ދިޔައިރުން. އެ لشكر ގައިމީ منافق ނަމާއި އުޅުނުންތެރިވިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. جَالُوت އާއި އޭނާގެ ސިފައިންނާ ހަނގުރާމަކުރާނީ ބާރެއް މިއަދު އަހުރެމެންގެ ކިބައިގައި ނެތެވެ. (ބޯނުވި މީހުން ދަންނަވާފައި މިބައިމީހުން ދިޔައީކަމަށެވެ.) އެހެންނަމަވެސް قيامة ދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނެކަމަށް يقين ކުރާ ތެދުވެރި مؤمن ން ދެންނެވިއެވެ. عدد މަދުވެގެންވާ ކިތަންމެ جماعة އެއްގެމައްޗަށް عدد ގިނުވެގެންވާ ކިތަންމެ جماعة އެއް الله ގެ إذن ފުޅުން ގަދަވެގެންވެއްޖެއެވެ؟ އަދި الله ގެ رحمة އާއި فضل ވަންތަކަމުގެ ކެތްތެރިންނާއިއެކުގައެވެ.

(٢٥٠) އަދި طَالوت އާއި އޭނާގެ މީހުން جَالُوت އާއި އޭނާގެ لشكر އާއި ބައްދަލުވިހިނދުން طَالوت ގެ لشكر ގެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ކެތްތެރިކަން އިސްކުރުވައްވާށި. އަދި އަހަރެމެންގެ ފައިތިލަތައް ސާބިތުކުރައްވައި އަދި ކާފިރު މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާވޮޑިގެންނެވުމެވެ!

(٢٥١) ދެންފަހެ މިބައިމީހުން جالوت އާއި އޭނާގެ لشكر الله ގެ إذن ފުޅުން ބަލިކައްސާލިއެވެ. އަދި داود ވަނީ جالوت މަރާލިއެވެ. އަދި الله تعالى އެ داود ގެފާނަށް ވެރިކަމާއި نبى ކަން ދެއްވައިލިއެވެ. (އެއީ طالوت ގެ ވެރިކަމާއި شمعون ގެ نَبِى ކަމާއެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތުގެމަތިން ތަޢުލީމު އެކަލޭގެފާނަށް އުގަންނައިދެއްވިއެވެ. އަދި މިގޮތަށް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާގެ ފަރާތުން دفاع ވާގޮތް الله ލައްވާފައި ނުވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ބިންގަނޑު ފަސާދަވެއްޖެއެވެ. بَاطل ގެ مُقَابِل ގައި ދިމާކުރާނެ حقّ ނުވާނަމަ حقّ އާއިގެން ބޮޑުވާންބައިކަށް ނުވާނަމަ ދުނިޔޭގައި بَاطل ވެރިކަން ކުރާނެއެވެ. ނަމަވެސް الله ގެ فضل ވަންތަކަމުން އަބަދުވެސް ކުރިހޯދަނީ حقّ ގެއަޅު އަތްމަތީގެ ދެއްކަމެކެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ عَالَم ތަކުގެމައްޗަށް ނިޢުމަތް ލައްވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٥٢) މިސޮކަރި واقعة ތަކާއި އަދި އެހެނިހެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް މި بَيَان ކޮށްދެނީ ވާހަކަތަކާއި ހަމަތަކާއިއެކު الله ގެ ކުޅަދުންވަންތަކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމުގެ މައްޗަށް دليل ކުރާ حقّ دليل އާއި އެކުގައެވެ. (އަދި އޭ محمّد ގެފާނެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ رسول ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

❁ تِلْكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۘ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ ۖ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ ۚ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَيَّدْنَٰهُ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ ۗ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَٰعَةٌ ۗ وَٱلْكَٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

ލަރުޢުދާ

❁ تِلْكَ ٱلرُّسُلُ = އެ رسول ބޭކަލުން.❁ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ = އޭގެ ބައެއް ބޭކަލުން މަތިވެރިކަމުގައި
ބައެއް ބޭކަލުންނަށްވުރެ ކުރިއަރުވައިދެއްވީމެވެ.❁ عَلَىٰ بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކު ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް.❁ مِّنْهُم= އެބޭކަލުންގެ
ތެރެއިން ވެއެވެ.❁ مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ = الله އެބޭކަލުންނާ ބަސްފުޅު ކުރެއްވި وحى ކުރެއްވި ބޭކަލުން (موسى عليه السّلام ފަދަ)❁ وَرَفَعَ
بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ = އަދި އެކަލާނގެ އެބޭ ބައެއް ބޭކަލުން އެތަކެއް ދަރަޖަތަކަށް މަތިވެރިކޮށްދެއްވިއެވެ.❁ وَءَاتَيْنَا عِيسَى
ٱبْنَ مَرْيَمَ = އަދި مريم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އަށް މިވަންތަކަމާ ދެއްވީމެވެ.❁ ٱلْبَيِّنَٰتِ
= بَيَان ފެނުނުވާ دليل ތަކެވެ - معجزة ތަކެވެ.❁ وَأَيَّدْنَٰهُ = އަދި މިވަންތަކަމާ އެކަލޭގެފާނު ގަދަވަންތަކުރެއްވީމެވެ.❁
بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ = رُوح القدس ގެފަރާތުން، އެއީ جبريل عليه السّلام އެވެ.❁ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله
އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.❁ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم ❁ އެބޭކަލުންނަށްފަހު ތިބި މީހުން قتل ވެރިވުން
ނުހިނގައެވެ.❁ مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ = އެމީހުންނަށް ގެނެސްދިނުމަށްފަހު.❁ ٱلْبَيِّنَٰتُ = بَيَان ފެނުނުވާ دليل
ތަކެވެ.❁ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން إختلاف ވިއެވެ.❁ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ = ފަހެ
އެމީހުންގެތެރޭގައި އީމާންވި މީހުންވިއެވެ.❁ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި ކާފިރުވި މީހުންވިއެވެ.❁ وَلَوْ
شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.❁ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ އެމީހުން قتل ނުވިހެވެ. އެހެނެއްކަމަކު ނުކުރެވިއެވެ.❁ وَلَٰكِنَّ
ٱللَّهَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله تعالى .❁ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަންތައް
ކުރައްވައެވެ.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވީމީހުންނޭވެ!❁ أَنفِقُوا۟ ކަރުދާން ހޭދަކުރާށެވެ!❁ مِمَّا
رَزَقْنَٰكُم = އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން.❁ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ = ދުވަހެއް
އައުމުގެ ކުރިން.❁ لَّا بَيْعٌ فِيهِ = އެދުވަހު އެއްވެސް ވިއްކުމެއް ނުވާނެއެވެ.❁ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَٰعَةٌ = އަދި އެއްވެސް
ރަޙްމަތެއް رحمة ދިނުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި شَفَاعة ދިނުމެއްވެސް ނުވާނެއެވެ.❁ وَٱلْكَٰفِرُونَ = އަދި ކާފިރުން ތިބީމެއެވެ! هُمُ
ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެއީ އަނިޔާވެރިންނެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٥٣) އެ رَسول ބޭކަލުން ދަންނައުވެ! މިވަންތަރަސްކަލާނގެ އޭގެ ބައެއްބޭކަލުން އަނެއްބައިބޭކަލުންގެ މައްޗަށް މާތްކުރެއްވީމެވެ. އޭގެތެރޭގައި އެބޭކަލުންނާއި الله ގެ ބަސްފުޅު وحى ކުރައްވައި ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވި ބޭކަލުންވެއެވެ. އެއީ موسى عليه السّلام ފަދަ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ބައެއްބޭކަލުން އެކަލާނގެ އެތައް ދަރަޖައަކަށް އުފުއްލެވިއެވެ. އަދި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އަށް ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތައް ދެއްވީމެވެ. (بَرَص ބަލިޖެހިފައިވާ މީހުން ރަނގަޅުކުރެއްވުމާއި މަރުވެފައިވާމީހުން ދިރުއްވުމާއި އަދިވެސް އެހެންކަންކަމެވެ.) އަދި މިވަންތަރަސްކަލާނގެ جبريل عليه السّلام ގެދުވެރިކަރުވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ބާރުގަދަކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި الله އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ އެމީހުންނަށް بيَان ވެގެންވާ دليل އައުމަށްފަހު އެމާތް رَسول ބޭކަލުން ވަޑައިގެން بيَان ކޮށްދެއްވުމަށްފަހު އެމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ދެބަސްވެ ތަފާތުވާ ނުހެދިހެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން إختلاف ވިއެވެ. ދެބަސްވިއެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެތެރޭގައި ތިބި އީމާންވިމީހުންނާއި ކާފިރުވިމީހުންނެވެ. އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެމީހުން ތަފާތުނުވީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް الله އިރާދަކުރައްވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ކުރައްވައެވެ.

(٢٥٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! މިވަންތަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިތަކެތިން ހަރަދުކުރާށެވެ! އެއީ އެއްވެސް ގަނޭވިއްކުމެއް ވިޔަފާރިއެއް ނެތް އަދި އެއްވެސް رحمة ލިބި ރައްޓެހިކަމެއްގެ އެހީއެއް އަދި (الله ގެއިޒުނާތަލައިގެންމެނުވީ) شَفَاعَة އެއްވެސް ނުހުންނާނޭ ދުވަހެއް އައުމުގެކުރިންނެވެ. އެބަހީ قيامة ދުވަސް އައުމުގެކުރިންނެވެ. އަދި ކާފިރުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންނެވެ. مشرك ންނެވެ.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ ۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

މުފްރަދާތު

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = الله އެއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (އަޅުކަމަށް ޙައްޤުވާ حقّ) އިލާހެއް ނުވާ إله އަކީ ކަލާނގެ.❁ ٱلْحَىُّ = ދިރިހުރުއްވާ އަދި ނިމުމެއްނުވާ ދާއިމީ حياة ގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ.❁ ٱلْقَيُّومُ = خلق ކުރެއްވި ތަކުންނަށް ޙިކުމްކުރައްވާ ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ = އެކަލާނގެއަށް ނިދިޖެހުމެއް ނުވެއެވެ.❁ وَلَا نَوْمٌ = އަދި ނިދި އަރާފައިވެސް ނުވެއެވެ.❁ لَّهُۥ = އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ملك ވާގޮތުގެ ތެރެއިން.❁ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާ ތަކެތި.❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާ ތަކެތި.❁ مَن ذَا ٱلَّذِى = ކާކުހެއްވެ؟❁ يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ = އެކަލާނގެ حضرة ގައި شَفَاعَة ކުރާނީ.❁ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ އިޒުނަ ދެއްވުމުން މެނުވީ.❁ يَعْلَمُ = އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ ކުރިމަތީގައިވާ ތަކެތި. ދުނިޔޭގައިވާ ތަކެތި.❁ وَمَا خَلْفَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ފަހަތުގައިވާ ތަކެތި.❁ وَلَا يُحِيطُونَ = އަދި އެމީހުންނަކަށް – އިޙާޠަ – ނުކުރެވެއެވެ.❁ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ = އެކަލާނގެ علم ގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް.❁ إِلَّا بِمَا شَآءَ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި ތަކެއްޗަކަށް މެނުވީ.❁ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ = އަދި އެކަލާނގެ ކުރްސިއްޔު ފުޅާވެގެންވެއެވެ.❁ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުޑުތަކާއި ބިމަށް.❁ وَلَا يَـُٔودُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ބުރައެއް ނުވެއެވެ. / އުނދަގޫއެއް ނުވެއެވެ.❁ حِفْظُهُمَا = އެ ދެތަން ރައްކާތެރިކޮށް ބެލެހެއްޓެވުން.❁ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ މަތިވެރިވެގެންވާ ޢަޒީމް ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٥٥) اللّه އެއީ އެކަލާނގެ މެނުވީ އަޅުކަންކުރުމަށް حقّ ވެގެންވާ އެއްވެސް އެހެން إله އަކުނުވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއީ ދާއިމަށް ދިރިހުރުއްވާ އަދި ނިމުމެއްނެތް دَائمى حَيَاة އޮންނަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއީ خَلْقُ ތަކުންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވުމާއި ބެލެހެއްޓެވުމާއި ހިންގެވުމުގައި قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ނިދިޖެހުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ގަދަ އޮއްސުމެއްވެސް ނުވެއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާ ހުރިހާ ތަކެތީގެ مِلْكُ ވެވޮޑިގެންވަނީ خَاصّ ވެވޮޑިގެންވާ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ حضرة ގައި އެކަލާނގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި شَفَاعَة ކުރެވޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ އެކަލާނގެ ހުއްދައިން شفاعة ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި خلق ތަކުންގެ ކުރިމަތީގެ ކަންތައްތަކާއި އަދި آخرة ގެ ކަންތައްތަކެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުކުރެއްވި އެއްޗެއް މެނުވީ އެކަލާނގެ علم ގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް خلق ތަކުންނަކަށް އިނގިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ كُرْسِ ފުޅު އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ފުޅާވެގެންވެއެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިން ބެލެހެއްޓެވުމަކީ އެކަލާނގެއަށް ބުރައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ عِزّة ވަންތަ ހައިބަތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- اللّه ގެ كُرْسى އަކީ ކޮންއެއްޗެއްކަމާއިމެދު مُفَسِّر ންގެމެދުގައި إختلاف ވެގެންވެއެވެ. މި فَنُّ ގެ ބޮޑެތި عالم ން ވިދާޅުވަނީ އެއީ اللّه ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުންކަމުގައެވެ. މިއީ علم ފުޅުގެ އެއް ރިވާޔަތެވެ. އަނެއް ރިވާޔަތަކީ އެކަލާނގެ كُرْس ފުޅަކީ ފައިމަތިފުޅު ބަހައްޓަވާ އެއްޗެކެވެ. މިރިވާޔަތުގެ މައްޗަކަށް حديث ތަކުގައި ބުނެފައިވެއެވެ. ބައެއް حديث ގެ ތަރުޖަމާގައިވެއެވެ. كُرْسى ގެ ނިސްބަތުގައި ހަތްއުޑުގެ مثال އަކީ އެއްޗަކަށްއަޅާލެވޭ ބޮޑުވަޒަނެއްވާ ހަތް دِرْهَمُ ގެ މިސާލެވެ. كُرْسى އެހާބޮޑެވެ. އަދި عرشى ގެ ނިސްބަތުގައި كُرْسى ގެ މިސާލަކީ ހުސްބިމެއްގައި އޮތްއެއްތާ ފަރަނގު ބޮޑެތި މިސާލެވެ. عرشى އެހާވެސް ބޮޑެވެ. މި حديث تفسير الطبرى ގައިވެސް ވެއެވެ. އަދި تفسير قرطبى ގައި أبوموسى الأشعرى رضى اللّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ޢަލީސްކުރައްވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެސްވޭ كُرْسى އަކީ مَوْضِعُ القدَمَين އެވެ. يعنى: ފައިމަތިފުޅު ބަހައްޓަވާތަން. علم التّوحيد ގެ أهل ވިޔަސްވެސް މި معلومات ތަކެއް މިޒަމާނަށް بَيان ކުރައްވައެވެ. واللّه أعلم

ފަހަރަކު اللّه ގެ ފައިމަތިފުޅު އަދި كُرْسى އާއި عرشى އާއި މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ ސިފައެއް كيفية އެއްކުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. ވަކިގޮތު بيان ކުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަންގަވާފައިވާ ގޮތުން ދެނެގަތުން ނުވެއެވެ. އެހެންވީ އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތައް بيان ކުރުމުގެ قانون ގަދަހުން كُرْسى ގެ ކަންތައްވެސް ނިންމުމާ އެންނާނީ ތަނަވަސްކަމެވެ. އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުގެ قانون އަކީ ޤާޢިދާ قرآن އާއި ޙަދީ سُنّة ން އެކަލާނގެއަށް ސިފަފުޅުއްވާކަމުގައި އަންގަވާންވީ އެސިފަފުޅު ކަމުގައި އެކަލާނގެއަށް ޤަބޫލުކުރުމާ ސާބިތުކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ވަކިތަކެއްގައި ސިފަ، އަދި كيفية بيان ނުކުރުމެވެ. އެއީ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شىءٌ وهو السّميع البصير : މިއާޔަތުގައިވާ قانون އެވެ. نفى އާއި إثبات އެވެ. ސިފަ ސާބިތުކުރުން كَيْفِيَّةُ ނަފީކުރުމެވެ. واللّه أعلم بالصّواب .

لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ ۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشْدُ مِنَ ٱلْغَىِّ ۚ فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ ٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِى حَآجَّ إِبْرَٰهِۦمَ فِى رَبِّهِۦٓ أَنْ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَٰهِۦمُ رَبِّىَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا۠ أُحْىِۦ وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَٰهِۦمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ مِنَ ٱلْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

ލުޣަތު

لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ = دين އަށް ވެއްދުމުގައި ގަދަރުކުރުމެއްނުވެ. (އެއީ جِزْيَة ގެ أهل ވެރިންނަށެވެ.)۞ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشْدُ = ހަމަކަށަވަރުން حقّ ތަނބަގެ ބޭއްވުން بَيَان ވެ އެނގިއްޖެއެވެ.۞ مِنَ ٱلْغَىِّ = حقّ އާއި ދެކޮޅު ދޮގު ބާޠިލުން. މަގުފުރެދުމުގެ ތެރެއިން.۞ فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ = އެއީ طَاغُوت އަށް ކާފިރުވެއްޖެމީހާ.۞ وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހާ الله އަށް އީމާންވެއްޖެ.۞ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހިފަހައްޓައިފިއެވެ.۞ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ = ގަދަވެގެންވާ އަތްގަނޑުގައި / އުޅަނދުގަނޑުގައި.۞ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا = އެއަށް ހަލާކުވުމެއް ކެނޑިފޮޅިގެންދިއުމެއްނުވާ.۞ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ = އަދި الله އީ އަޑުއައްސަވާވަންތަ ދަންނަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = الله އީ އީމާންވި މީހުންގެ ސަހަރަކާތްތެރިޔާއެވެ.۞ يُخْرِجُهُم = އެކަލާނގެ އެމީހުން ނެރުއްވައެވެ.۞ مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ = (جَاهِل ކަމާއި شرك ގެ) އަނދިރިކަންތަކުން.۞ إِلَى ٱلنُّورِ = (އީމާންކަމާ ތެދުމަގުގެ) އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް.۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = އަދި ކާފިރުވީމީހުން ދެން!۞ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ = އެމީހުންގެ ސަހަރަކާތްތެރިޔާ طَاغُوت އެވެ.۞ يُخْرِجُونَهُم = އެތަކެތި އެމީހުން ނެރެއެވެ.۞ مِّنَ ٱلنُّورِ = (އީމާންކަމުގެ ތެދުމަގުގެ) އަލިކަމުން.۞ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِ = (جَاهِل ކަމާއި شرك ގެ) އަނދިރިކަންތަކަށް.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން އެއީ.۞ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ = އެމީހުން ދެމިތިބޭނޭ އެތަނުގައެވެ.۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِى حَآجَّ إِبْرَٰهِۦمَ = إبرهيم عليه السّلام އާއި جَدَل ކޮށްފިމީހާގެ خبر ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަތީހެއްޔެވެ.۞ فِى رَبِّهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އާމެދު.۞ أَنْ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ = އޭނާއަށް الله ވެރިކަން ދެއްވުމުގެ ސަބަބުން.۞ إِذْ قَالَ إِبْرَٰهِۦمُ = إبرهيم عليه السّلام ވިދާޅުވިހިނދު.۞ رَبِّىَ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަކީ.۞ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ = ދިރުއްވާ މަރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ قَالَ = އޭނާ ބުންޏެވެ.۞ أَنَا۠ أُحْىِۦ وَأُمِيتُ = އަހުރެންވެސް ދިރުވަމެވެ. މަރަމެވެ. (އޭނާގެ ބަޔަކު ދޮޅުންގެނެސް އެކަކު މަރާލައި އަނެކަކު ދޫކޮށްލިއެވެ.)۞ قَالَ إِبْرَٰهِۦمُ = إبرهيم عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ۞ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ = އިރު ގެންނަވައެވެ.۞ مِنَ ٱلْمَشْرِقِ = مَشْرِق ގެފަރާތުން.۞ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ = ފަހެ ކަލޭ އެއިރު مَغْرِب ފަރާތުން ގެނެސްބަލާށެވެ!۞ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ = ފަހެ ދެން ކާފިރުވި މީހާ حيران ވެއްޖެއެވެ.۞ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.۞ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ = އަނިޔާވެރި ބަޔަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٥٦) ދީނަށްވެއްދުމުގައި ގަދަރުދުވުމެއް ނުވެއެވެ. (މިއީ جِزْيَة ދިނުމާއިބެހޭ أهل كتاب ންގެ حكم އެވެ. އެހެނިހެން ކާފަރުންގެ ވަރަކަށްއެއްނުދެނެވެ. تَوبَة ސޫރަތުގެ ބައެއް އާޔަތްތަކުން އެހެނިހެން ކާފަރުންނާ ދިމާކޮށް ގަދަރުދުވުމުގެ صَريح حكم އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނަށް ވަދެފައިވާ މީހާގެމައްޗަށް އެދީނުގެ حدّ ތަކާއި ކަނޑައެޅުން حَاكِم ގެމައްޗަށް فرض ވެގެންވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައިކަނޑައެޅުން ދޫކޮށްލުމަކީ އަޑުކަމެއްނޫނެވެ.) އެހެން ތަނަކުގެ حقّ ތެދުމަގާއި حقّ ނޫން باطل ގޮތް މިވަނީ ތަނަވަސްކޮށް بَيَان ވެ އެނގިގެންނެވެ. އަދި طَاغُوت އަށް ކާފިރުވެ اللّه އަށް އީމާންވެއްޖެމީހާ ދަންނައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެހިފައިއްޖެ މަގުސަދުތަކުން حقّ ތެދުމަގުގައެވެ. އެއަށް އެއްވެސް ބުރުވުމެއްނެތެވެ. އަދި اللّه އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

طَاغُوت: އެއީ شيطان އެވެ. ނުވަތަ سِحر ވެރިޔާއެވެ. ނުވަތަ كَاهِن އެވެ. ނުވަތަ اللّه ފިޔަވައި އެފަރާތަކަށް އަޅުކަންވާ ޚާއްޞަކުރެވޭ އަދި تبع ވާ ކޮންމެ ފަރާތެކެވެ. ހަމަވެސް އިންސާނުން، މަލާއިކަތުން ފަދަ ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންވާއިރު އެފަރާތްތަކަށް އެ އަޅުކަމަށް ރުހި ގަބޫލުކުން ވަންޏާއެވެ. واللّه أعلم .

(٢٥٧) اللّه އަކީ އީމާންވީމީހުންގެ ސަހަރާވެރިޔާއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުން ޖެހިލުކަމާއި شِرك އާއި ކާފިރުކަމުގެ އަނދިރިކަމާއި ނުރައްކަލުން އީމާންކަމާއި هداية ގެ ސާފުސީދާ އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް ނެރެވޭ ތެދުމަގުގެ ދެއްކަވައި ސަލާމަތްކުރައްވައެވެ. އަދި ކާފިރުވީއްޖެ މީހުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެ ސަހަރާވެރިއަކީ طَاغُوت އެވެ. އެސޮރު އެމީހުން އީމާންކަމާއި هِداية އާއި مَعرفة ވެރިކަމުގެ އަލިކަމުން ދުރުކޮށް جاهل ކަމާއި شرك އާއި كفر ގެ އަނދިރި ނާމާންކަމުގެ ތެރެއަށް ވައްދައި ހަލާކުކޮށްލައެވެ. އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދާއިމީކޮށް ހުރީ އެތަނުގައެވެ.

(٢٥٨) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ!) إبراهيم عليه السّلام ގެ رَبّ އާދުލު އެކަލާނގެ މާތްކަމާއި جَدَل ކުރިމީހާގެ خبر ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައި ނުގަންނަވައިފީމެވެ؟ އޭނާއާމެދު عجائب ވެވަޑައިނުގަންނަވާތީއެވެ؟ (އެމީހަކީ بَابِل ކަރައިގައި އޮތުރުނި ވެރިޔާއެވެ. އެއީ نَمْرُود بن كَنْعَان ކަމަށާއި نَمْرُوذبن فَالِخُ ކަމަށާއި ދެގޮތަކަށް ކިޔާފައިވެއެވެ. އޭނާކިޔާވެސް މިޔާއި رَبّ އެއްކަމަށް دعوى ކުރި މީހެއްކަމުގައިވެއެވެ. ވަރަށްނުބައި ބޮޑު جَبَّار މީހެކެވެ.) އޭނާ އެހާބޮޑު جَبَّار މީހަކުގައިވީ اللّه އޭނާއަށް ބޮޑުވެރިކަމާއި ބާރުދެއްވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. إبراهيم عليه السّلام އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންގެ رَبّ އަކީ ތަނާއި ދިރުއްވާ މަރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެންވެސް ދިރުވާ މަރާކަށްދެވެ. މިހެނިއާރުފައި އޭނާގެ ކުށްވެރިންގެތެރެއިން ދެމީހެއް ގެނަސް އެކަކަށް عَفُو ކޮށްދީ ދޫކޮށްލައި އަނެއްމީހާ މަރާލައިފިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެންވެސް ދިރުވާމަރައި ދެނީއެވެ. މިހާގެ عمل ގެ ހުރި ދޮގުވެއްޔާއްނުވާކަމުގެ ބޭނުމުން إبراهيم عليه السّلام ދެން އޭނާއަށް ކުރިމަތިލުއްވި ބަލައިންގަނެވޭފަދަ ކަމެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اللّه ިރުއަށްދުއްވާނީ مشرق ފަރާތުންނެވެ. ކަލޭ ހިނަގާ مَغْرِبُ ފަރާތުން އެއިރު އަރުވާބަލާށެވެ! މި حجّة އަށް އޭނާ ދެން އެއްވެސް ޖަވާބެއް އަދި ހަމަޖައްސައިލެވޭ حِيلة އެއްނެތި އެ ކާފިރުކަލާގެ ދެވިން އަނގަބަނދު حيران ވެ އަންތަރީސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ނުބައި މީހުންނަށް اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَـٰذِهِ ٱللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّ أَرِنِى كَيْفَ تُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن ۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَـٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِى ۖ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ ٱلطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ ٱجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ٱدْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَٱعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

ލަފުޒީމާނަ

أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ = ނުވަތަ ހިނގާފައިވާ ވަޑައިގެންނެވިބޭކަލަކު ފަދައެވެ. ❁ عَلَىٰ قَرْيَةٍ = ރަށެއްގެ ކައިރިންދާފައި. ❁ (އެއީ بَيْتُ الْمَقْدِس ކަމުގައިވިއެވެ.) وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا = އެރަށް ފުރިން ވިރާނަވެ ގޮތަށް ފަޅުވެ ހަލާކުވެފައިވާ حال. ❁ قَالَ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَـٰذِهِ ٱللَّهُ = މިރަށް الله ދިރުއްވާނީ ކޮންގޮތަކުންބާވައެވެ. ❁ بَعْدَ مَوْتِهَا = އެރަށް މަރުވުމަށްފަހު. ❁ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ = ދެންފަހެ الله تعالى އެބޭކަލުން މަރުއްވަވައިފިއެވެ. ❁ مِائَةَ عَامٍ = ސަތޭކަ އަހަރު. ❁ ثُمَّ بَعَثَهُۥ = ދެން އެކަލާނގެ އެބޭކަލުން ދިރުއްވާ ދުނިޔެއަށް ތެދުއްވިއެވެ. ❁ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ = الله وحى ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހުރެފައިވީ ތީ ކިހާއިރަކުކަމެއްތޯއެވެ؟ ❁ قَالَ = އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ لَبِثْتُ يَوْمًا = މިއަޅާ ހުރެފައިމީ އެއްދުވަހުއެވެ. ❁ أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ = ނުވަތަ ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައެވެ. ❁ قَالَ بَلْ = އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެންނޫނެވެ. ކަލޭ ހުއްޓެއްތޯއެވެ؟ ❁ لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ = ކަލޭގެފާނު ހުރެފައިވީ (خبر ނަމިވެފައި) ޖެހިގެން ސަތޭކަ އަހަރުއެވެ. ❁ فَٱنظُرْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! ❁ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކާބޯތަކެއްޗަށް. ❁ لَمْ يَتَسَنَّهْ = އެއީ ނުބަޑިނުވެއެވެ. تَغَيَّرْ ނުވެއެވެ. ❁ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ حِمَار އަށް ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! (އޭތިއޮތީ މަރުވެ ކަށިފުޅުދިރިއެކި ހުސްކަށިތަކެވެ.) ❁ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ = އަދި މިވަންހަކަލާނގެ ވިސްނުމަކަށްވާ دليل އެއްކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ❁ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ = އަދި حِمَار ގެ ކަށިތަކަށް ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! ❁ كَيْفَ نُنشِزُهَا = މިވަންހަކަލާނގެ އެކަށިތައް تَرْكِيب ކުރައްވާ ޖަމާކުރައްވާގޮތެވެ. ❁ ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا = ދެން މިވަންހަކަލާނގެ އޭތި މަސްކޮޅުން ނިވާކުރައްވާގޮތެވެ. ❁ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ = ދެންފަހެ އެބޭކަލުންނަށް ރަނގަޅަށް بَيَان ވެ އެނގިވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ قَالَ أَعْلَمُ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ރަނގަޅަށް އެނގެއެވެ. ❁ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالىއީ. ❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް. ❁ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾ = ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާކަލާނގެކަން. ❁ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ = އަދި إبراهيم عليه السّلام ދެންނެވިހިނދު. (ހަނދުމަފުޅު ކުރައްވާށެވެ.) ❁ رَبِّ أَرِنِى = އަޅުގެ رَبّ އެވެ! މިއަޅާއަށް ދައްކަވާދެއްވާށެވެ! ❁ كَيْفَ تُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ = މަރުވެފައިވާމީހުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ދިރުއްވާގޮތް (ކޮންގޮތަކަށްކަން) ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ أَوَلَمْ تُؤْمِن = އަދިފަހެ ކަލޭގެފާނު އީމާންވެވަޑައި ނުގަންނަވަނީބާއެވެ؟ ❁ قَالَ بَلَىٰ = އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އެއްކަމަކަށްވެސް އެހެންނޫނެވެ. އީމާންވެއެވެ. ❁ وَلَـٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِى = އަދި ހިތްހަމަޖެހޭތޯއެވެ؟ މިއަޅާގެ ހިތަށް ހަމަޖެހުމެއް ހޯދުމަށްޓަކައެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ

وحي ކުރެއްވިއެވެ.۞ فَخُذْ أَرْبَعَةً = ހަތަރު އެތި ހިފުއްވާށެވެ!۞ مِّنَ ٱلطَّيْرِ = ދޫނީގެތެރެއިން.۞ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ = ދެން ކަލޭގެފާނު އެތަކެތި ކަތިލައްވައި ކުދިކުދިކޮށްލައްވައި އެއްކުރައްވައި މަސްހުނިކޮށްލައްވާށެވެ!۞ ثُمَّ ٱجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ = ދެން ކޮންމެ ފަރުބަދައަކުގެ މަތީގައި ބަހައްޓަވާށެވެ!۞ مِّنْهُنَّ جُزْءًا އެއިން ބައެއް.۞ ثُمَّ ٱدْعُهُنَّ = ދެން ކަލޭގެފާނު އެތަކެއްޗަށް ގޮވާލައްވާށެވެ! ވިދާޅުވާށެވެ!۞ يَأْتِينَكَ سَعْيًا = ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އެތަކެތި ދުވެފައި އަންނާނެއެވެ.۞ وَٱعْلَمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެންނެވާށެވެ!۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ.۞ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ = عِزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٥٩) (އޭ رَسُول اللّه އެވެ!) إبراهيم عليه السّلام ގެ رَبّ އާއިމެދު އެކަލޭގެފާނާއި جَدَل ކުރިމީހާގެ خبر ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައި ނުގަންނަވައިފީއެވެ؟ އޭނާއާމެދު عجائب ވެވަޑައިގެންނެވީތޯއެވެ؟ (އެމީހަކީ بَابِل ކަރައިގައި ރަސްކުރި ވެރިޔާއެވެ. އޭނާ نَمْرُوذ بن كَنْعَان ކަމަށާއި نَمْرُوذبن فَالِخُ ކަމަށާއި ދެގޮތަކަށް ބަޔާންވެފައެވެ. އޭނާއަކީވެސް ތިމާއީ رَبّ އެއްކަމަށް دعوى ކުރި މީހެއްކަމުގައިވެއެވެ. ވެރިންނަށް ބޮޑު جَبَّار މީހެކެވެ.) އޭނާ އެހާބޮޑު جَبَّار ވިކަމުގައިވުމުން اللّه އޭނާއަށް ބޮޑުވެރިކަމާ ބާރުމުޅިގެ ސަބަބުންނެވެ. إبراهيم عليه السّلام އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ رَبّ އަކީ ދިރުއްވާ މަރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެންވެސް ދިރުވާ މަރާލަމެވެ. ދިރިހުރިކަމުގައި އޭނާގެ ކުރިމަތިން ގެނައިސް އެކަކަށް عَفُو ކޮށްދީ ދޫކޮށްލައި އަނެކަކު މަރާލައިފިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެންވެސް ދިރުވާ މަރާލަމެވެ. މިއީގެ عمل ގެ ރޭވުމަށް ދެއްކުމަށްކަމަށް ބުނެވޭނެއެވެ. إبراهيم عليه السّلام ދެން އޭނާއަށް ކުރިމަތިލައްވައި ބޭނުންކުރެއްވި ބަސްކޮޅެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اللّه ހިރަފުހަށްދަނީ مشرق ފަރާތުންނެވެ. ކަލޭ ނިކަން مَغْرِبُ ފަރާތުން އެއީ ދަރުވާބަހާށެވެ! މި حجّة ދެން އޭނާ ޖަވާބު އެއްވެސް ބުނެވިފައެވެ. އަދި ހަރުކަށިކަމުގެ حِيلة އެއްޗެހި ނެތި ކާފަރުވެފައެވެ ދޮގުން ދެކޮޅުހެދި حيران ވެ އަސްދުރިސްވެފައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ބަޔަކު ތެދުމަގަށް اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٢٦٠) ނުވަތަ ދިރުނުގައިތިބި ގެތަކެއް ހަލާކުވެ ފަށުވެފައިވާ ބިރުގެތަކުން ރުފައިދިޔަ ބަސްތިއްގެ ކަންތަކަށް ކަލޭގެފާނު عجائب ވެވަޑައިގެންނެވީތޯއެވެ؟ އެބަސްތި بَيْتُ المقدس ކަމުގައިވިއެވެ. (އެބަސްތިކަ عُزَيْرُ ގެ ފާނަކަމަށާއި އަދި إرْمِيَا ކަމަށް ބަސްތިއްކަމަށާއި ބިރުގެތަން بَيَان ވެގެންވެއެވެ. ދެން ކަންވީ ބަސްތިކަމުގައިވިކަމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެވެ. مقصد އަކީ މީހާގެ ނަން އެނގުމެއްނޫނެވެ. مقصد އަކީ خَلْقُ ތަކުން މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވުމުގެ قدرة ތެރިކަން اللّه އަށްވާކަން އެކަކަށް إنكار ކުރިމީހުނަށް ސާބިތުކޮށްދިނުމެވެ. ތަކެތި ދިރުއްވުމާއި ގުރުއްވުމާ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވި ފަސޭހަކަމާއެކު އެންގެވުމެވެ.) ކޮންމެއަކަސް އެބަސްތިކަ ވިދާޅުވިއެވެ. މިބަސް ދެން މަރުވުމަށް ވިރާނާވެފައި ހުރުމަށްފަހު ދެން اللّه މިބަސް ދިރުއްވައި ރުޖޫޢުކުރައްވާނީ ކޮންގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ ދެންފަހު اللّه تعالى އެބަސްތިކަ ސަތޭކައަހަރުވަންދެން މަރުގެ ހާލަތުގައި ބޭއްވެވިއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން އަލުން ދިރުއްވައި ދުނިޔެއަށް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި وحي ކުރެއްވިއެވެ؟ ކަލޭގެފާނު خبر ނޫޅި ހުސްވެވޭވަރައްތެރި ކިހާހިނދަކުއްޔެވެ؟ އެބަސްތިކަ ދެންނެވިއެވެ. މިއަދު ހުސްވެވޭވަރައްތެރި އެއްދުވަހުއެވެ. ނުވަތަ ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައެވެ. (އެއީ عامّ ގެ ދުވަހު ނިދައިފަވާވަރުވެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ހީވީ ނިދިނިކަމަށެވެ.) اللّه وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިހައްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ތިބައްދަލުވީ ސަތޭކައަހަރުއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ގެންގުޅުއްވި ކާބޯތަކެއްޗަށް

ބައްލަވާށެވެ! އެހާދުވަސްވީއިރުވެސް ކާނާ ނުބައިވެ تغيّر ނުވެއެވެ. (އެއީ ވައްޓިނާއި ޗޫބިސްކަދުރުކަމުގައިވިއެވެ. ދެން ފެންދުރުކެވެ. ނުވަތަ ހާޒިރުކެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ حِمَار އަށް ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! (އޭގެއީ ސަތޭކައަހަރުވީއިރު މަސްތަކާ ވިރި ދުވިން ކަށިތަކުގެ ކަށިތައް ވަކިވަކިވެފައެވެ. އަދި މިހެން މިކަންހިންގެވީ ކަލޭގެފާނުގެ ކަށިތައް މިސްރާބުކޮށްފައިވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ތެދުކަމުގެ دليل އެއް ކަމުގައި ލެއްވުމަށެވެ.) އަދި حمار ގެ ކަށިތަކަށް ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަށިތައް ރާވާލައްވައި تَرْكِيبُ ކޮށްލައްވާތީއި އަދި މަހުގެ ފޮތިކޮޅުން އޭތި ނިވާކޮށްލައްވައި އޭތި ދިރުއްވާފައިވާން ނިކަން ދެކެލައްވާށެވެ! (ދެން ފަހު އުޒައިރުގެ ކަލޭގެފާނަށް ބައްލަވަން ހުންނަވަނިކޮށް ފިނިމަޑުން ދިރުއްވިއެވެ. ސަތޭކައަހަރުވާންދެން މަރުވެފައިހުރި حمار ވެސް އަލުން ދިރިގެން ތެދުވިއެވެ. އަދި ކާނާއަށް އެއްވެސް تغيّر ކަމެއް ނާދެސް ހުރިއެވެ. މިހުރިހާކަމެއް ނިމުމުން އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ހުރިހާކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާކަން މިއަޅާއަށް ރަނގަޅަށް އެނގެއެވެ.

مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنۢبُلَةٍ مِّا۟ئَةُ حَبَّةٍ ۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَآ أَنفَقُوا۟ مَنًّا وَلَآ أَذًى ۙ لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ ۞ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى ۗ وَٱللَّهُ غَنِىٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

ތަރުޖަމާ

مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ = ޚަރަދުކުރާމީހުންގެ މިސާލަކީ.۞ أَمْوَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެމުދާ.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި.۞ كَمَثَلِ حَبَّةٍ = އޮއްޓެއްގެ މިސާލެވެ.۞ أَنۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ = އެއިން ހަތްކަރުގަނޑު އަޅައި.۞ فِى كُلِّ سُنۢبُلَةٍ = ކޮންމެ ކަރުގަނޑެއްގައި.۞ مِّا۟ئَةُ حَبَّةٍ = ސަތޭކަ އޮށްވާ.۞ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ = އަދި الله އިތުރުކޮށްދެއްވައެވެ.۞ لِمَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް.۞ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ = އަދި الله އީ ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ މުދާތައް ޚަރަދުކުރާމީހުން.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި.۞ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ = ދެން އެމީހުން تبع ނުކުރާ.۞ مَآ أَنفَقُوا۟ = އެމީހުން އެޚަރަދުކުރިކަމެއްގައި.۞ مَنًّا وَلَآ أَذًى = އެއްވެސް ކަޑަވެރިކަމާ އަދި އުނދަގޫވެރިވުމެއް (ބޭއިޒުވުމާ/ހުތުރު އެއްޗެހިބުނުމާއި)۞ لَّهُمْ أَجْرُهُمْ = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަހުރެއްވެ.۞ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.۞ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން) އެއްވެސް ބިރެއްނެތެވެ.۞ وَلَا هُمْ

يَحْزَنُونَ (٢٦٢) = އަދި ހިތާމަކުރާނޭކަމަކުވެސް އުފެދުން ނުވެއެވެ.۞ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ = ރަނގަޅު ޖަވާބު ދިނުން.۞ وَمَغْفِرَةٌ = ބޭނުންތެރިޔާގެ حال ނިވައިކޮށް عَفُو ކުރުން.۞ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.۞ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى = އެ صَدَقة އެއްގައި އުނދަގޫތަކާއި ހުތުރު އެއްޗެހި އެކުލެވިގެންވާ صَدَقة އަކަށްވުރެ.۞ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ (٢٦٣)

= އަދި الله އީ އަމިއްލަ ޒާތުގައި ފުދިވޮޑިގެންވާ ކާފީ މަތީ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦١) الله ގެމަގުގައި ތިމާގެމުދާ ޚަރަދުކުރާމީހުންގެ މިސާލަކީ، އެމީހުންގެ އެ عمل ގެ މިސާލަކީ، އިންދި އޮށަކާއިގެ މިސާލެވެ. ދެން އެއޮށުން ހަތްކާށިގަނޑު ނުކުމެ ކާށިގަނޑަކު ސަތޭކަ އޮށް ފެދޭ ގޮތަށް އިންދި މީހެއްގެ މިސާލެވެ. އެހާ އިންދި އެއްގެ ބަދަލުގައި ހަތްސަތޭކައޮށް ލިބިއްޖެއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރާމުދާވެސް އެހާ ޚަރަދުކުރާ ކުރެއްވިކަމުގެ ثواب އާއި ދަރުމަ އެފަދައިން ގިނަކޮށްދެއްވެއެވެ. އަދި އެހާގެ إخلاص ތެރިކަން ހެޔޮވަރަކުން الله އަދި މިއަންނަބުރުވެސް އިތުރުކޮށްދެއްވައެވެ. އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންވާ މީހަކަށް އިތުރުކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި الله އީ ދެއްވުން ތަނަވަސްވޮޑިގެންވާ އަދި ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٦٢) އަދި ތިމާގެމުދާ الله ގެމަގުގައި ޚަރަދުކުރާމީހުން ޚަރަދުކުރުމަށްފަހު އެއްވެސްކަހަލަ ފާޑުކިޔުމެއް އަދި އުނދަގޫކޮށް ބޮޑާކަމާއި ހުތުރުއެއްޗެހިކިޔުމާއި އެއްޗެހި ޖެއްސުމުން މީހުންނަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުންގެ އެހެން عمل ގެ ދަރުމަ ހުށަހަޅައެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާން ބަލާކަމަކުވެސް އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٢٦٣) އެއްވެސް ބޭފުޅެއްގެ ކަރަމުވެރިއެއް ނުވަތަ އުނދަގުލެއް އެކުލެވިގެންވާ صدقة އަކަށްވުރެ (ސަވާލުކުރާމީހަކަށްވެސް) ހެޔޮބަހެއް ބުނުން ނުވަތަ އަދި އެހާގެ عَيْبُ ނިވައިކޮށްދީ عَفُو ކޮށްދިނުން މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި الله އީ އަމިއްލަ ޒާތުގައިވެސް ފުދިވޮޑިގެންވާ ކުށްވެރިޔަކަށް عَذَاب ނުދެއްވާ ކާފީމަތީ ކަލާނގެއެވެ.

* ދަންނަވައެވެ! ސަލާންޖަހާމީހަކަށް ދޭން މިންވަރެއް ތިމާއަތުގައި ނެތިއްޔާ އެހާގެ ހިތްބަރުވާ ފަދަ ކަލިމަތަކުން އެހާއަށް ރަނގަޅު ޖަވާބެއް ދޭންވާނެއެވެ. އަދި އެއްޗެއްދީގެން ފަހު އެހާގެ ހިތްދަތިކުރާ ފަދަ ކަމެއް ނުކުރަން ވާނީއެވެ. مُخَاطَبُ ކޮށް الله ގެ حَضْرَةُ ން އެހެން ކަލިމަތަކުން ދެނެވޭ ފަދަ ބައެއް މީހުން ފަރާތުން އެހެން ސުވާލުކުރާނަމަ ވިސްނައިދިނުން އެދެވޭނެއެވެ. އަދި އެހާ އެހެން ކުށެއް ދިމާވާ ހަކުރި މީހުން ހުރިހާ ހިތްވަރާއި ޝުކުރުވެރިކަން ނުދައްކާ އެބަޔަކު ދައްކަވާ ހެޔޮ ނިވައިކޮށްދީ އެހާއަށް މާފުކޮށްދިނުން ކަމުގެ ހުރިހާ ރަނގަޅުކަމުން ބޭނުންވެއެވެ. އަދި އެހާއަށް އެއްކޮށްދީ ފާޅުކުރާ ތަން ތަނުގައި އެހާގެ ވަކިކުރުން ނުޖެހޭ ތަނަވަސްކަމުން ފާޅުކުރާ އިހުސާނަކީ ބޮޑު ކަމުގެ ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ކަރަމުވެރި صَدَقَة ބާޠިލު ވާކަމެއް ކަނޑައަޅާ ފުރުޞަތު ނުދިނުމަށެވެ!

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبْطِلُواْ صَدَقَـٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَـَٔاتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

ތަރުޖަމާ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ لَا تُبْطِلُواْ صَدَقَـٰتِكُم = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ صَدَقَة ނުކުރާށެވެ!❁ بَاطِل بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ = ކަލޭގެވަރުދެއްކުމާއި އިހުސާންތެރިކަން ހުތުރުބަހެއްބުނުމީ ތަކުލީފުދޭން / ދޫކުން އިހުސާންތެރިކަން.❁ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ = އެމީހާގެ މުދާ ހޭދަކުރާމީހާކު ފަދައިން.❁ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ދައްކަން.❁ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހާ الله އަށް އީމާންނުވާ.❁ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް.❁ فَمَثَلُهُۥ = އޭގެ މިސާލަކީ.❁ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ = އާދައިން ބޮޑު ހިލަގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ.❁ عَلَيْهِ تُرَابٌ = އޭގެމަތީގައި ވެލިހުރި.❁ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ = އޭގެމައްޗަށް ބޮޑު ވާރޭވެހުނު.❁ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا = ދެން = އެހިލަގަނޑު ހުސްކޮށް ދޫކޮށްލިއެވެ (ވެލިފިލައިގޮސް) ހަރުވާ ހުސްހިލަ.❁ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ = އެމީހުންނަކަށް (އެބަހީ ކަލޭމެންގެ صَدَقَة ތަކާ ދެކޮޅުވާ ކާފަރުންނަކަށް) ނުވާނެއެވެ. ކުރެވެން ނުވާނެ އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް.❁ مِّمَّا كَسَبُواْ = އެމީހުން ހޯދި ތަކެއްޗަކުން. / ހޯދިތަކެތީގެ.❁ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގު ދައްކަވާނުވެ.❁ ٱلْقَوْمَ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ = ކާފަރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް ❁ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ = އަދި އެމީހުންގެ މުދާ ހޭދަކުރާމީހުންގެ މިސާލަކީ.❁ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ހޯދުމަށް.❁ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަށް (އީމާންކަމާއި طاعة ގެ މައްޗަށް) ހަރުލެއްވުމަށް.❁ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ = ބަގީޗާއެއްގެ މިސާލެވެ.❁ بِرَبْوَةٍ = އުސްތަނެއްގައިވާ.= أَصَابَهَا وَابِلٌ = އެތަނަށް ބޮޑުވާރޭވެހުނު.❁ فَـَٔاتَتْ أُكُلَهَا = ދެން އެގަސްގަހުގެ މޭވާ ނެރުނީ (ދެގުނަ) އަށް.❁ ضِعْفَيْنِ = ދެގުނަ ކޮށްގެން.❁ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ = އަދި އެތަނަށް ބޮޑުވާރޭ ނުވެހުނިއްޔާ.❁ فَطَلٌّ = ދެން = ފިނިފެންވާރޭ.❁ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى ވޭ.❁ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކަށް ބަލައިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ އަދި ހުތުރުބަސްބުނެ އުނދަގޫކޮށް ބޮޑާވެގެން މިކަންކުރުން ކަޑުވެން ކުރާ صدقة ، باطل ނުކުރާށެވެ! މީގެމާނައަކީ صدقة ދީފައި ދިންވާހަކަ ގޮވާ އަދި صدقة ރިޔާ ފަހުރާތަން އުނދަގޫފަދަ ކަންތައްކުރުމުން صدقة، باطل ވާނުވާނެއެވެ. އެއީ ثواب ނުލިބިދާން ވާހަކައެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ މިސާލަކީ ދެއްކުމަށް ހަދަނުކުރާމީހާގެ މިސާލެވެ. އަދި އެއީ اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާމީހާ ފަދައެވެ. އެއީ ކުރާ ހުދައިގެ މިސާލަކީ އޭގެމަތީގައި ވެލިހުރި ހަރު އޮގާން ހިލަގަނޑެއްގެ ވާރޭވެހުމުން ވެލިތައް ދައްވައިގެންދާ މިސާލެވެ. ދެން އެހިތަކަސްދޭ ހަމަ ހަރުހިލަގަސްއޭކަން އޮތުމެވެ. އެކަމީ ގަޑު ދުވުމުގެ إمكان ނެތްކަމެވެ. އީމާންނަން - އެބަހީ ކަލޭމީހާއި އުނދަގޫކޮށްދޭ صدقة ދޭމީހާއި އަދި ދެއްކުމަށް ހަދަކުރާ މީހާއި މިސާލުންނަކީ ހެދު عمل ން / ކުރާ ހުރައިން އެއްވެސް ދަރުމައެއް ثواب އެއް حاصل ކުރުމަށް އީމާންނަން ކުރެވޭނެވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް اللّه ހިދާޔަތެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

(٢٦٥) އަދި اللّه ގެ ރުޟާވެރިކަމުން އެދިގެންނާއި އަދި ހިތްވަރުގެ نفس ތަށް އީމާންކަމާއި طاعَة ގެމަތްމަތީ ގަދަކަން ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި ހިމެނެންގޭ މުދަލަށްޓަކަތާގެމުދާ ހާދަ މީސްތަކުންގެ عمل ގެ މިސާލަކީ ހަމަބިމަށްވުރެ ކުރެވޭ އުފެދިފައިވާ ބިމެއްގެ މަތީގައި ވީ ބަގީޗާއެއްގެ މިސާލެވެ. އަދި އެބަގީޗާއަށް ބޮޑުވާރޭ ވެހި ގަސްތަކުގެ ނަތީޖާ (ދެގުނަ) ގެނުވާގެން އައި ބަގީޗާއެވެ. އަދި ބޮޑުވާރޭ ނުވެހުނަސް ފިނިޕޭސް ހިތަމަނާ ފުރުސަތު ގެ ސަބަބުން ދެގުނަ ދީ ފައިދާ ބަގީޗާއިން ލިބޭ މިސާލެވެ. އަދި اللّه تعالى ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައް ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

މިމިސާލުގައި މިބަޔާންކުރައްވާ اللّه ގެ ރުޟާވެރިކަމުން އެދިގެން ޚަރަދުކުރާ މީސްތަކުން. އެއީ ހޯދަނީ އެމީ ޚަރަދުކުރާ އަދި މަދުވިޔަސް ثواب ލިބި ދުނިޔޭގެ މަދުރަ ބަގީޗާއެއް ބޮޑުވާރޭގެ ސަބަބުން ދެގުނަ މޭވާ ދޭގޮތެވެ.

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ لَهُۥ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَأَصَابَهُ ٱلْكِبَرُ وَلَهُۥ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ فَأَصَابَهَآ إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَٱحْتَرَقَتْ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنفِقُوا۟ مِن طَيِّبَـٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا۟ ٱلْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغْمِضُوا۟ فِيهِ ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾

ލަފުޒުވާ

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ = އަޅެފަހެ ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު ލޯބިކުރާނޭހެއްވެ؟❁ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٌ = އޭނާއަށް ބަގީޗާއެއްވުމަށް.❁ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ = ކަދުރާ މޭބިސްކަދުރުގެ.❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެތަނުގެދަށުން ކާރުތައް ދުއްވާ ❁ لَهُۥ فِيهَا = އޭނާއަށް އެބަގީޗާގައިވާ.❁ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ = ހުރިހާ މޭވާތަކުގެ ބާވާ.❁ وَأَصَابَهُ ٱلْكِبَرُ = އަދި އޭނާއަށް މުސްކުޅިކަން ޖެހިއްޖެ.❁ وَلَهُۥ = އަދި އޭނާއަށްވާ.❁ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ = ނިކަމެތި ދަރިންތަކެއް ކުޑަކުދިންތަކެއް.❁ فَأَصَابَهَآ إِعْصَارٌ = ދެން އެބަގީޗާއަށް ގަދަވައިރޮޅި ނަރުތޯޑިއަރައި .❁ فِيهِ نَارٌ = އޭގައި އަލިފާނުހުރި.❁ فَٱحْتَرَقَتْ = ދެން އެބަގީޗާ އަންދައިފި.❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.❁ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ = اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް بيان ކުރައްވައެވެ.❁ ٱلْـَٔايَـٰتِ = އާޔަތްތައް قدرة ވެރިކަމުގެ دليل ތަކެވެ.❁ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ = ކަލޭމެން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށް.❁ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ أَنفِقُوا۟ = ކަލޭމެން ހޭދަކުރާށެވެ! ❁ مِن طَيِّبَـٰتِ مَا كَسَبْتُمْ = ކަލޭމެން ހޯދިތަކެތީގެ ތަނުގެ حلال ތަކެތި.❁ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ނެރުއްވި ތަކެތީގެތެރެއިން.❁ مِّنَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުން.❁ وَلَا تَيَمَّمُوا۟ ٱلْخَبِيثَ = އަދި ކަލޭމެން ވިޔާނުވާ ނުބައިތަކެތި ހޭދަކުރުމަށް ޤަސްދުނުކުރާށެވެ!❁ مِنْهُ = އެއުގެ ތެރެއިން.❁ تُنفِقُونَ = ކަލޭމެން ހޭދަކުރަމުން.❁ وَلَسْتُم بِـَٔاخِذِيهِ = ކަލޭމެންވެސް އެތަކެތިގައި ހިފާނޭބަޔަކު ކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ إِلَّآ أَن تُغْمِضُوا۟ فِيهِ = އެއިން މަދުކޮށްގެންމެނުވީ. ނުވަތަ ދެރަވެ އިސްތިރާޒުކޮށްގެން ގަބޫލުކުރުމެވެ.❁ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!❁ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ.❁ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ = އަމިއްލަޔަށް ފުދިވޮޑިގެން ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި އެކަލާނގެ فِعْلُ ތަކުގެމައްޗަށް تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦٦) ކަލޭމެންކުރެ އެކަކަށްވެސް ކަދުރާއި ދޭބިސްކަދުރުގެ ބަގީޗާއެއް އޮވެފައި އަދި އެ ގަސްތަކުގެ ދަށުގައި ފެންހިނގާ ކޯރުތައް އޮވޭ އަދި އޭނާއަށް އެބަގީޗާއިން ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މޭވާ ލިބިލިބި އޮވެމުން އަންނަނިކޮށް އޭނާ މުސްކުޅިވެ ގައިބާރުދެރަވެ އަދި ކުޑަކުދިން ކުދިންކޮޅެއް ނިކަމެތިވެ ހުއްޓާ އެބަގީޗާއަށް ގަދަވައިރޯޅި އަދި އޭގައި އަލިފާން ހުރި ނަގޫރޯޅިއެއް ބަގީޗާ އަންދާލައި ހަލާކުކޮށްލިޔަކަސް ބަގީޗާއެއް އޮތުމަށް ކަލޭމެން ލޯބިކުރާނޭތޯއެވެ؟ (ހަމަ ނުކުރާނެއެވެ.)
الله تعالى ކަލޭމެންނަށް އާޔަތްތައް އެހެންމެހެން بيان ކުރައްވަނީ ކަލޭމެން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

ދަންނައެވެ! މިމިސާލަކީ منافق މީހުންނާ ރިޔާގެ މިސާލެކެވެ. އެއުރެން ރިޔާއާ މީހުންނަށް ދައްކަވަން ހަރަދުކުރާ ހިނދު އެއުރެން ތަޤްވާކޮށް ހެޔޮކަންތައްކުރާ މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން ކުރާ ބަގީޗާގައިހުރި ޙަރަދުކުރާ ކަމާއި عمل ގައިވެސް ހުރިކަމެވެ. ދަންނާށެވެ. الله تعالى އެކަމާ ނުވަތައިލާ ނޫރު عمل ގެ ދަރުމަ باطل ކުރައްވައި އެކަން ބޭނުންވިހިނދު އެބަޔާ قيامة ދުވަހުން އެ عمل ގައި އެއްވެސް ބަދަލެއްނުލިބި باطل ވެގެން ދިޔައީއެވެ. އަލިފާނުން ވައިއަރައި ބަގީޗާ އަންދާލި ހުރިހެންނެވެ. والله أعلم .

(٢٦٧) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންނާ މަސައްކަތްކޮށްގެން حاصل ވި ޙަރަދުގެ حلال ތަކެތިން ޙަރަދުކުރާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބިމުން ނެރެދެއްވި ތަކެތިންވެސް ޙަރަދުގެ حلال ތަކެތި ޙަރަދުކުރާށެވެ! ދަވާއި އިއްޒަތާއި ދަންވެސް ބިމުގެ مَعْدن އާއި رِكَاز ފަދަ ތަކެތީގެ ޙަރަދުތަކެތި ޙަރަދުކުރާށެވެ! އަދި އޭގެތެރެއިން ހުރި ވިޔަނުދާ ނުބައިތަކެތި އަދި حرام ތަކެތި ޙަރަދުކުރުމަށް قصد ނުކުރާށެވެ! އެފަދަ ދެރަ ވިޔަނުދާ އެއްޗެއް އެހެންމީހަކު ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިޔަސް ކަލޭމެން ހިފާނީ މަޖުބޫރުވެއެވެ އެދިގެނެއް ނޫނެވެ. އަދި الله އީ އަތުއްދަ ނުބޭނުންވާ ގަދައެވެ. އަދި ހުރިހާ ޙަމްދު ތަޢުރީފާއި ثناء ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِى ٱلْحِكْمَةَ مَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ ٱلْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٦٩﴾ وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ ۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ ۖ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ ۞ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَىٰهُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۗ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنفُسِكُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ ٱللَّهِ ۚ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

ލަފުޒީ މާނަ

ٱلشَّيْطَٰنُ = ޝައިޠާނާ. (މީސްތަކުންނޭވެ!)۞ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ = އެބަހުރި ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރަނީ فقير ކަމެވެ.۞
وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ = އަދި އެބަހުރި ކަލޭމެންނަށް أمر ކުރަނީ فَاحِش ކަންތައްތައް ކުރުމަށެވެ.۞ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم =
އަދި الله ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރައްވައި۞ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا = އެކަލާނގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުމާއި فَضْلَ
ވެރިކަމަށެވެ. (އެއީ صَدَقة ގެ ثَوَاب ދިނުމާއި ދުނިޔޭގެ ތަނަވަސްކަން ދެއްވުމެވެ.)۞ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ =
އަދި الله އީ ދެއްވުން ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ އަދި ދެއްވުން حقّ ވާމީހާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ يُؤْتِى
ٱلْحِكْمَةَ = އެކަލާނގެ حكمة ދެއްވައެވެ. (ބަސްއާއި عمل ގެ ސީދާކަން ދެއްވައެވެ. ނުވަތަ نبي ކަމާއި
ޢިލްމުދެއްވައެވެ.)۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް.۞ وَمَن يُؤْتَ ٱلْحِكْمَةَ = އަދި حكمة
ދެއްވިއެ މީހާ (މީސްތަކުންނޭވެ!)۞ فَقَدْ أُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާއަށް ގިނަގިނަ ހެޔޮކަންތަކެއް
ދެއްވިއެވެ.۞ وَمَا يَذَّكَّرُ = އަދި نصيحة އާއި وَعْظ ހިތަށް ނުގަނެއެވެ.۞ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٦٩﴾ =
ބުއްދިވެރިން މެނުވީ. / ސާފުވެގެން ވާހިތް.۞ وَمَآ أَنفَقْتُم = އަދި ކަލޭމެން ހޭދަކުރިއްޔާއެއް.۞ مِّن نَّفَقَةٍ ކުޑަ
ހޭދަކުރުމެއްގެ.۞ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ނަދުރުގެ ވާޖިބުވާ ނަދުރެއް.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ
يَعْلَمُهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ = އަދި
އަނިޔާވެރިންނަށް ނުވެއެވެ.۞ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ = އެއްވެސް نصر ދިނުމެއް.۞ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ = ކަލޭމެން
صدقة ފާޅުކޮށް އަންގައިފިނަމަ ދިނުން.۞ فَنِعِمَّا هِىَ = އެއީ ރަނގަޅުކަމެއްކަމެވެ. ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.۞ وَإِن تُخْفُوهَا
= އަދި ކަލޭމެން އެ صدقة ވަންހަނާކޮށް ދިނުން.۞ وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ = އަދި އެ صدقة فقير ންނަށް (ސިއްރުން)
ދިނުން.۞ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ = ފަހެ އެއީ ކަލޭމެންނަށް މާހެޔޮވެގެންވާ ކަމެކެވެ. / މާރަނގަޅެވެ.۞ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن
سَيِّـَٔاتِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ނުބައިކަންތަކުން ފާފަތައް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ފުއްސަވާނެއެވެ.۞ وَٱللَّهُ =
އަދި الله تعالى އީ.۞ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކާ خبر ލިބި ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.
۞ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَىٰهُمْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމެއް ކަލޭގެފާނަށް ލާޒިމެއް ނުވެއެވެ
ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކު.۞ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى.۞ (މަގު هداية توفيق ދެއެވެ.)۞ يَهْدِى مَن
يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ.۞ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ =

އަދި ހެޔޮކަމުގެ ގޮތުގައިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ ތަކެއްޗެކީ ❁ فَلِأَنفُسِكُمْ = ފަހެ އެއީ ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ. އޭގެ ދަރުމަ ކަލޭމެންނަށެވެ. ❁ وَمَا تُنفِقُونَ = އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން) ހޭދަނުކުރާމެވެ. صدقة ނުކުރެއެވެ. ❁ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ ٱللَّهِ = الله ގެ وجه ހޯދުމަށްޓަކައި މެނުވީ. ❁ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ = އަދި ހެޔޮކަމުގެ ގޮތުގައިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ ތަކެއްޗެއްގެ ❁ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ = ފުރިހަމައަށް ކަލޭމެންނަށް ދަރުމަ ދެއްވިއްޖެނޭ ❁ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ (٢٧٢) = އަދި ކަލޭމެންނަށް އަނިޔާ ނުލިބޭނެއެވެ. / މަދުނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦٨) އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ކަލޭމެން ޝައިޠާނާ صدقة ދީ އަދި ހުރިހާ ހެޔޮގޮތެއްގައި الله ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރުމުން فقير ވެދާނެކަމުގެ ބިރު ދައްކައެވެ. އަދި ފާޙިޝަ ކަންތަކަށް أمر ކުރައްވައެވެ. وعد ކުރައްވައެވެ. فاحِش ކަންތައް ކުރުމަށް. الله އަކީ ފުރިހަމަ ކަންތައްތަކެއް ކުރައްވާފަމެވެ. އަދި الله ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރައްވައެވެ. ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށާއި ކަލޭމެންގެ ތަކެއްޗަށް ބަރަކާތް ލައްވާ ثواب ދެއްވާނެ ކަމަށެވެ. ވާސިޢު ވަންތަ ރަސްކަލާކަމާއި ކުރިއްކޮށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާކަމެވެ.

(٢٦٩) އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާއި އެކަލާނގެ حكمة ދެއްވައެވެ. އެއީ ބަސްތަކާއި عمل ގައި ސީދާކަމުގެ توفيق ދެއްވުމެވެ. ނުވަތަ ނަބިއްޔާގެ ޙަދީޘް. ނުވަތަ قرآن އާއި فقه އެވެ. ދީނުގެ އިލްމެވެ. حكمة ދެއްވުން މިހެކަން ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެހެން ގިނަ ހެޔޮކަމާ ހުއްޓެވެ. އަދި الله ގެ އާޔަތްތަކުން ފައިދާ ނަގާނީ نصيحة އާ وعظ ލިބި ހެދޭނެއެވެ.

(٢٧٠) އަދި ކަލޭމެން صدقة އާއި ހުރިހާ ގޮތްގޮތުން ހޭދަކުރާ އަދި ނަދުރުކުރާ ކޮންމެ ތަކެއްޗެއް އެއީ ކަލޭމެން ބުނި ނުވަތަ ކަލޭމެން ހިތުން ނިޔަތްކޮށްފައިވާ ކޮންމެ ކަމެއް الله އަކީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާކަމެވެ. ނުވަތަ ބަޔަކަށް ވަރަކަށް ނިކަމެތިކަމާއި މިފަދައިން ހަދައިގަނެވޭ الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަމެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް قيامة ދުވަހުން އެއްވެސް نصر ދިނުވެރިޔަކު ނުވެއެވެ.

(٢٧١) ކަލޭމެން صدقة ދިނުން ހާމަކޮށް ފެނިފައިވާ ގޮތަށް ދިނުމަށް އެއީވެސް ހަމަ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އަދި ކަލޭމެން صدقة އަކީ އެއްޗެއް ސިއްރުން ފަޤީރުންނަށް ދީފިނަމަ ކަލޭމެންނަށް އެއީ ވަރަށް ހެޔޮގޮތެވެ. ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮކަމެއް ވެގެން ދެއެވެ. މިއީ سنّة صدقة ގެ قواعد އެވެ. ސިއްރުން صدقة ކުރުމަކީ އެންމެ ރަނގަޅުގޮތެވެ. ނަމަވެސް فرض ޒަކާތް ފަދަ ކަމެއް ހާމަކޮށް ދިނުމަށް ހިނގައި علم ވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. والله أعلم. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކުދިކުދި ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ މިންވަރަކަށެވެ. އަދި الله تعالى ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތަކާ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާކަމެވެ.

(٢٧٢) އޭ رَسول الله އެވެ! އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާދެއްވުން ކަލޭގެފާނުގެ واجب އެއްނޫނެވެ. އެކަކީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ތެދުމަގު واصل ކުރެއްވުން އެއީ ހަމައެކަނި ރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅާއިން ކުރައްވާ ކަމެކެވެ. މިއީ هِداية توفيق އެވެ. رسول ބާރުވެރިކަމާއި ދަތިކަމުގެ ތެދުމަގު بَيَان ކޮށްދިނުމެވެ. އެއީ هِدَايَة الإِرْشَاد والبَيَان އެވެ. މިއާޔަތަށް ވުރެން دُرُوسٌ مِن التَّوحيد ގެ ބޭފުޅުން ބަޔާން ކުރައްވައިފިއެވެ. ކުރީ بيان ކޮށްދެއްވައިވާނެއެވެ. މިކަލާނގެ ބަޔަކު ބަދަލުކުރެއްވުމަކީ ޚާއްޞަ އެދިވަޑައިގެން ދެއްވަވާކަމެވެ! ދީނަށް الله تعالى އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ ހަމަޔަށް ހިދާޔަތް ދެއްވަވާ ރަސްކަލާކަމެވެ. އަދި ހެޔޮކަމުގެ ގޮތުގައިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއްގެ ދަރުމަ ކަލޭމެންގެ ثواب ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި الله تعالى ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށް މެނުވީ ކަލޭމެން مؤمن ން صَدَقَة ނުކުރެއެވެ. ނުވަތަ ނުކުރާށެވެ! އަދި އެމީހުން ކަލޭމެން ހުރިހާ ގޮތެއްގައި ކުޑަ ތަކެއްޗެއް ހޭދަކޮށްފިނަމަވެސް އޭގެ ފުރިހަމަ ދަރުމަ ثواب ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އަނިޔާނުކުރެވޭނެއެވެ.

لِلْفُقَرَآءِ ٱلَّذِينَ أُحْصِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى ٱلْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ ٱلْجَاهِلُ أَغْنِيَآءَ مِنَ ٱلتَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَٰهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ ٱلنَّاسَ إِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰا۟ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰا۟ ۚ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧٥﴾

ލުޣަވީ

لِلْفُقَرَآءِ = فقير ންނަށެވެ.–އެބަހީ މުހާޖިރީން فقير ންނަށެވެ.۞ ٱلَّذِينَ أُحْصِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ =
އެމީހުން اللّه ގެ މަގުގައި ބަންދުވެފައިވާ / ހިފެހެއްޓިފައިވާ.۞ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا = އެމީހުންނަށް
ހިނގާބިނގާވުމަށް ނުކުޅެދެނިވާ.۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި.۞ يَحْسَبُهُمُ ٱلْجَاهِلُ = جاهل ނުދަންނަމީހާއަށް
އެމީހުން ހީވާނީ.۞ أَغْنِيَآءَ = މުއްސަނދިންކަމަށެވެ.۞ مِنَ ٱلتَّعَفُّفِ = عِفَّة ތެރިވުމުގެ ސަބަބުން. މީހުންގާތު
އެއްޗެއް ދޭން ނުބުނުމީ.۞ تَعْرِفُهُم بِسِيمَٰهُمْ = އެމީހުންގެ علامة ން ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން
އިނގިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.۞ لَا يَسْـَٔلُونَ ٱلنَّاسَ = އެމީހުން މީހުންނަށް ސުވާލު ނުކުރާނެއެވެ. މީހުން
ކިބައިން ނުހަނު ހަނާއެވެ.۞ إِلْحَافًا = އާދޭސްކޮށްކޮށްފައި.۞ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ = އަދި ކަލޭމެން ހޭދަކުރާ ހެޔޮކަމެއް
ކަލޭމެން ކުރިއަށް ކުރި ހަދައެވެ.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެއްޗެއް
ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ މުދާތައް ހޭދަކުރާމީހުން.۞ بِٱلَّيْلِ
وَٱلنَّهَارِ = ރޭއާއި ދުވާލު.۞ سِرًّا وَعَلَانِيَةً = ސިއްރާއި ފާޅުގައި.۞ فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް
އެމީހުންގެ ދަރުމަވެއްޖެވެ.۞ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.۞ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އަދި
އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް قيامة ދުވަހުން ބިރެއްނުވެއެވެ.۞ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾ = އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި
އެމީހުން ނުވެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ = ރިބާކާމީހުން / ރިބާގެ مُعَامَلة ހިންގާމީހުން.۞ لَا يَقُومُونَ =
އެމީހުން (قيامة ދުވަހުން ކަށްވަޅުތަކުން) ނުކުތް ނުތެދުވާނެއެވެ.۞ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى = އެމީހާ ތެދުވާފަދައިން
ފަދައިން.۞ يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ = شَيْطان އާ ޖިންނީގެ ބިރުގެ ސަބަބުން ބޭހޮށްޓަލާފައި ދިޔަވާކޮށްފައިވާ.۞ مِنَ
ٱلْمَسِّ = ޖުނޫނުގެ ސަބަބުން.۞ ذَٰلِكَ = އެކަން އެވީ.۞ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނުމުގެ
ސަބަބުންނެވެ.۞ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ = ވިޔަފާރިކުރުމަކީ.۞ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰا۟ = ރިބާފަދަ ކަމެކެވެ.۞ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ =
އަދި اللّه تعالى ވިޔަފާރި حلال ކުރެއްވިއެވެ.۞ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰا۟ = އަދި ރިބާ حَرَام ކުރެއްވިއެވެ.۞ فَمَنْ جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ

= އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް وعظ نصيحة އައުމަށްފަހު.۞ مِّن رَّبِّهِۦ = އެކަލާނގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ فَٱنتَهَىٰ = ދެން އޭނާ ހުއްޓައިފި / ނިމިގެ مُعَامَلة ހުއްޓައިފި.۞ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ = ފަހެ އޭނާ އަށް ކުރިން ހޯދާފައިވާ އެއްޗެއް. حكم ދޫކުރެވުނު ފިޔަވަޅުއެވެ.۞ وَأَمْرُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ = އަދި އޭނާގެ ކަންތައް ދެން الله ގެ حضرة އަށެވެ. އެކަލާނގެ عفوކުރެއްވުމާއި ނުކުރެއްވުން އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ وَمَنْ عَادَ = އަދި އެނބުރި إعاد ވެއްޖެއީ. (އެބަހީ ރިބާ حرام ކުރެއްވުމަށްފަހު ދެން އަލުން އެކަމުގެ عمل ހިންގައިފި މީހުން ދަންނާށެވެ!)۞ فَأُولَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ = ފަހެ އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ = އެމީހުން ދެމިހުންނާނީ އަބަދަށެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٧٣) ޚަރަދުކުރާށެވެ ހާއްޞަކޮށް ހަމައެކަނި الله ގެ މަގުގައި ބަންދުވެ ހިފެހެއްޓިފައިވާ فقير ންނަށް ޚަރަދުކުރާށެވެ! އެއީ رَسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި المدِيْنَة އަށް هجرة ކޮށްލައްވައި فقير مُهَاجِرُ ންނެވެ. ބައެއް ބަޔަކުން ވިޔަފާރިކުރެވެއެވެ. ނުވަތަ ހަނގުރާމައިގައި އެބޭފުޅުން ބައެއް ބަޔަކު ވިޔަފާރިކުރެވެއެވެ. މިއިރުކޮށްފައި ހުރި ޖާހިލު فقير ން ކަނޑައިގެންފައި ބޭބޭފުޅުން ވިޔަފާރިކުރެވެއެވެ. މަޑުޖެހިލާ ހުރި جائز އެވެ. އެމީހުންނަކީ ބޮޑުމިނުގެ ދަރަނިވެރިކަމާއި ކަމާއި الله ގެ فضل ފާޅުކަމަށް ހަޖެއްސައިފިއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތަންގޮތް ނޫނީދިމުން ހިތްހަމަ އެމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށް ދިރިއުޅުމަށް ބަދުއެދޭ. އެއީ އެމީހުން عِفَّة ރައްކާކުރާ ދުނިޔާ ސަލާމަތުގެ އަދަބު ނުކުޅެދޭއެވެ. އެމީހުންނަށް ޚަރަދުކުރުން صدقة سنّة ނަގާއެވެ! އަދި ޚަރަދުކުރެވޭ ޚަރަދުކުރެވޭ ކަމުން ދެއްކިޔާ خرد ވެސް ތިޔައެއް ހަމަޖެހޭ ނުނިކަމެތިކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢٧٤) ރޭދުވާލު ބަލަހައްޓާ الله ގެ މަގުގައި ސިއްރުގައި އަދި ފާޅުގައި ޚަރަދުކުރާ ދިނުމުގައި ކުރިއަރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުންގެ ދަރުމަވަންތަ ثواب ވެއެވެ. އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ބިރުވެރިކަމެއް. އެމީހުންނަށް ހިތާމައެއް ވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާ ނުހުރެއެވެ. ބަދަލުކުރުމުގައި އެމީހުން ނުވާނެއެވެ.

(٢٧٥) ރިބާކައި ރިބާގެ مُعَامَلة ކުރާމީހުން ދަންނާށެވެ! قِيَامة ދުވަހުން ކަށްވަޅުތަކުން ނުކުމެގެން ސަލާމަތާ އެމީހުން ގައި ޝައިޠާނު ސަލާމަތުން ޝައިޠާނާ ޖެހުމުން ވަރަށްގިނަ ދުވަސްވަރު މުޑުވާ ވިސްނުން ވެގެން އެމީހުން ނުތެދުވެވޭނެއެވެ. އެމީހުން محشر ގެ ميدان އަށް ދާނީ ފަސްފުރާޅުގެ ކުރުމުގެ ގޮތަށް ތެޅިފޮޅެމުންނެވެ. އެމީހުންނަށް އެހެން އަދަބުވެރިކަމެވެ ހަމަކަށްވަމުން ވިޔަފާރިއާ ރިބާއާ ހަމަހަމަކަމު އެއްވަރަށް އެމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ الله تعالى ވަނީ ވިޔަފާރިއާއި ވިޔަފާރީގެ ކަމެއް حلال ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ރިބާ حرام ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން وعظ نصيحة އާއި ރިބާގެ حكم ލިބުމަށްފަހު ދެން އެއަށްފަހު އޭނާ ރިބާކުރުމާއި ރިބާގެ مُعَامَلة ހުއްޓައިލާފައި ދެން އޭގެ ކުރިން ލިބިފައިވާ އެއްޗެއް ދެން އޭނާއަށް ހުއްދަވެއެވެ. އޭނާގެ ކަންތައް الله އަށް ބަރޯސާވެ عفوކުރެއްވުމާއި ނުކުރެއްވުމާ ހަވާލުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ގާތު حكم އައުމަށްފަހު އަލުން ރިބާގެ مُعَامَلة ކުރާ މީހުން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިހުންނާނީ އަބަދަށެވެ.

يَمۡحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ وَيُرۡبِي ٱلصَّدَقَٰتِۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ وَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓاْ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمۡ تَفۡعَلُواْ فَأۡذَنُواْ بِحَرۡبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۖ وَإِن تُبۡتُمۡ فَلَكُمۡ رُءُوسُ أَمۡوَٰلِكُمۡ لَا تَظۡلِمُونَ وَلَا تُظۡلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ ذُو عُسۡرَةٖ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيۡسَرَةٖۚ وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡۖ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَٱتَّقُواْ يَوۡمٗا تُرۡجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا كَسَبَتۡ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

ތަރުޖަމާ

يَمۡحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ = الله تعالى ރިބާމަދުކުރައްވައެވެ. ރިބާގެ ބަރަކާތް މަދުކުރައްވައެވެ.❁ وَيُرۡبِي ٱلصَّدَقَٰتِ = އަދި صَدَقَة އުފުއްލަވައެވެ. صَدَقَة ގެ ބަރަކާތް އިތުރުކުރައްވައެވެ.❁ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ އަދި الله تعالى ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.❁ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾ = ކާފިރުވެފައިވާ ފާފަވެރިޔަކު ދީނަ އެއްބަސްނުވާ / ކޮންމެ މީހަކަށް.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީމީހުން.❁ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.❁ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް.❁ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދިނީ.❁ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަވަންތަކަމުގެ ޘަވާބު.❁ عِندَ رَبِّهِمۡ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.❁ وَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ = އެމީހުންނަކަށް އެއްވެސްބިރެއް ނުވެއެވެ.❁ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ = އަދި ހިތާމަކުރާނެ ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ!❁ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!❁ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ އަދި ބާކީވެއްޖެއެއްޗެއް ދޫކޮށްލާށެވެ!❁ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓاْ = ރިބާގެތެރެއިން.❁ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ = ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ން ކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَإِن لَّمۡ تَفۡعَلُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެގޮތް ނުހަދައިފިނަމަ (ރިބާގެ ފައިދާ ދޫނުކޮށްފިނަމަ.)❁ فَأۡذَنُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން ޔަޤީން ކުރާށެވެ! ❁ بِحَرۡبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۖ = الله އާއި އެކަލާނގެ رَسول ާ ގެ ފަރާތުން ހިނގާ ހަނގުރާމައެއް އަޅުވާނެކަމަށް ❁ . وَإِن تُبۡتُمۡ = އަދި ކަލޭމެން توبة ވެއްޖެއްޔާ.❁ فَلَكُمۡ رُءُوسُ أَمۡوَٰلِكُمۡ = ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ މުދަލުގެ رَأۡسمال އެވެ.❁ لَا تَظۡلِمُونَ = ކަލޭމެން އަނިޔާ ނުކުރާށެވެ.❁ وَلَا تُظۡلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް އަނިޔާނުލިބޭނެއެވެ.❁ وَإِن كَانَ ذُو عُسۡرَةٖ = އަދި ދަތިކަމާ، އުނދަގޫ ހާލަތެއްގައި ވާ މީހަކު - އެބަހީ ދަރަނި - އަދި އަނބުރާދައްކާކަށް ފަސޭހައެއް ނުވާ ހާލަތުގައިވާނަމަ.❁ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيۡسَرَةٖۚ = ފަހެ ފަސޭހަވާހާ ހިނދަކާ ހަމައަށް إنتظار ކޮށްދިނުންވެއެވެ.❁ وَأَن تَصَدَّقُواْ = އަދި ކަލޭމެން صدقة ކުރުން.❁ خَيۡرٞ لَّكُمۡۖ = ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.❁ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ = ކަލޭމެންނަކީ އެނގޭބަޔަކު ކަމުގައިވާނަމަ.❁ وَٱتَّقُواْ يَوۡمٗا = އަދި ކަލޭމެން ދުވަހަކަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!❁ تُرۡجَعُونَ فِيهِ = އެދުވަހުން ކަލޭމެން އަނބުރާ ގެންދެވޭނެ.❁ إِلَى ٱللَّهِۖ = الله ގެ حضرة އަށް.❁ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ = ދެން ކޮންމެ نفس އަކަށް ފުރިހަމައަށް ދެއްވޭނެއެވެ.❁ مَّا كَسَبَتۡ =

އެ نفس އެއްކޮށްދިނުމެވެ. ހަމަޔަގީން އެއްގޮތެވެ.۞ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾ = އަދި އެ نفس ތަކަށް އަނިޔާ ނުވެވޭނެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٧٦) اللّٰه تعالى ރިބާގެ ތަރައްގީ މަދުކުރައްވާ ބަރަކާތް ކަނޑުއްވައެވެ. އަދި صَدَقَة ގެ ތަރައްގީ އެކަލާނގެ ދިނުކުރައްވައި ބަރަކާތްލައްވައެވެ. އަދި ކާފަރުވުންބޮޑު ފާފަކުރުންތެރިން އެއްވެސްމީހަކަށް اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٢٧٧) ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެ صَالِح عمل ކުރި މީސްތަކުން އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް އަދި ޒަކާތްދިނި މީހުންނަށް އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حضرة ގައި ދަރުމަވާއި ثواب ހުށްޓެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭބައަކު ކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٢٧٨) އޭ އީމާންވެގެންވާ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން اللّٰه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ރިބާއިން އިތުރު ވެފައިވާ ބާކީ ކަލޭމެން ދޫކޮށްލާށެވެ! ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމައެވެ.

(٢٧٩) އަދި ކަލޭމެން އެބައި ދޫނުކޮށްފިނަމަ ދެން اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رَسول އާ ގެ ހަނގުރާމަޖެހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ. އަޑުއަހާށެވެ ހަނގުރާމަކުރެއްވުމަށް ވެރިކަމެވެ. އަދި ކަލޭމެން توبة ވެ إصلاح ވެއްޖެއްޔާ ދެން ކަލޭމެންނަށް ހުންނާނީ، ކަލޭމެން ބޭނުންކުރެވޭނީ رَأْسْمال އެވެ. أصل ކަނޑައެޅިފައެވެ. ކަލޭމެން ދަރަންޏެއް ދިނުމަށްވެއެވެ. ކަލޭމެން މީހަކަށް އަނިޔާ ނުކުރާށެވެ. އެބައި ކަލޭމެން މީހަކަށް ބާކީ ދައްކާނެ حال ގައެވެ. އެބައި ކަލޭމެން މީހަކަށް ގެއްލުމެއް އަދި އެހެންމީހަކު ކަލޭމެންނަށްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދޭށެވެ. އެބައި އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ފެއްޓޭކަށް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ.

(٢٨٠) އަދި ކަލޭމެންނަށް ދަރަނިވެރިވެ ފަހަރަށް އެމީހަކު ނިކަމެތިވެއްޖެނަމަ ނަގާނީ ދެވިދާނެ ތަނަވަސްކަމެއް ފެނި ދާނެ ދުވަހަކާ ހަމައަށް إنتظار ކޮށްދޭށެވެ (ދަރަނި ދެވިދާނެ ވަގުތަކާ ހަމައަށް) ލުއިދޭށެވެ. ނަމަވެސް ދަރަނި ދޫކޮށްދޭށެވެ. ކަލޭމެން އިތުރު ހެޔޮކަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އެނގޭ ކަން ކަމަށް ދަރަނި صدقة ގެގޮތުން ކަނޑައިލުން މާތްވާނެއެވެ. އެގޮތް ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނަމައެވެ.

(٢٨١) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! އެދުވަހެއްގައި ކަލޭމެން އެނބުރި اللّٰه ގެ حضرة އަށް رُجُوعَ ވާ އަދި ކޮންމެ މީހަކު އެމީހަކު ދުނިޔޭގައި ހޯދިގެން ކުރި عمل ތަކަށް ހެޔޮވިޔަސް ނުބައިވިޔަސް ފުރިހަމަ ބަދަލު ދެއްވާ ދުވަހަކަށް - އެބައި قيامة ދުވަހަކަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އަނިޔާ ނުވެވޭނެއެވެ. - ނުގަވާއިދުން އަދަބެއް ނުދެވޭނެއެވެ.

* ދަންނައެވެ! عامّ ކޮށް ބިނަ مفسّر ން ވިދާޅުވާގޮތުގައި މިއާޔަތަކީ قرآن ން އެންމެފަހުން ބާވައިލެއްވުނު އާޔަތެވެ. ދެންފަހެ މިސޫރަތް ފެށުނީ هُدًى لِلْمُتَّقِيْنَ ކިޔައްވާފައެވެ. وحى ކުރައްވާފައިވާ މިއާޔަތާއި މިދެއާޔަތުގައި ހުރި ގުޅުމުގެ رَبْطُ ގެ މައްސަލަ ބަލައިލުމަށްޓަކައި ކޮންމެ މީހަކުވެސް قرآن ގެ مقصد އާއިމެދު عجائب ވާކަމެވެ. ސޫރަތް ފެށީ އެ ތަޤްވާ މީހުން ގެ ތަޤްވަ تقوى ވެރިންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާ ކަމުގައެވެ. اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ ތެދުމަގެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ތިމާއަށް އިސްލާމް ކިޔަސް މިގޮތަށް تقوى ވެރިކަމުން މިހެން މިއާޔަތް ފެށުމުގެ ނިޔަތެވެ. އެކަމުން ބިރުގަންނަވައި قرآن ގައި އެންމެފަހުން ބާވައިލެއްވި އާޔަތުގައި އެވަނީ تقوى ވެރިވުމަށް أمر ކުރައްވާފައެވެ. މިގޮތް قرآن މިއުޅުނީ މިހާރު نفس إصلاح ކޮށް تقوى ވެރިވެ قيامة ދުވަހު ބިރުވެތިވެ اللّٰه ގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ أمر ތަކަށް ކިޔަމަންވެ އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި ކަންތަކުން ދުރުވެގަތުމެވެ. تقوى ގެ حقيقة އަކީ އެއީއެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيۡنٍ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى فَٱكۡتُبُوهُۚ وَلۡيَكۡتُب بَّيۡنَكُمۡ كَاتِبُۢ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَلَا يَأۡبَ كَاتِبٌ أَن يَكۡتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ ٱللَّهُۚ فَلۡيَكۡتُبۡ وَلۡيُمۡلِلِ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ وَلَا يَبۡخَسۡ مِنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ فَإِن كَانَ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ سَفِيهًا أَوۡ ضَعِيفًا أَوۡ لَا يَسۡتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلۡيُمۡلِلۡ وَلِيُّهُۥ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ مِن رِّجَالِكُمۡۖ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰۚ وَلَا يَأۡبَ ٱلشُّهَدَآءُ إِذَا مَا دُعُواْۚ وَلَا تَسۡـَٔمُوٓاْ أَن تَكۡتُبُوهُ صَغِيرًا أَوۡ كَبِيرًا إِلَىٰٓ أَجَلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ أَقۡسَطُ عِندَ ٱللَّهِ وَأَقۡوَمُ لِلشَّهَٰدَةِ وَأَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَرۡتَابُوٓاْ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً حَاضِرَةٗ تُدِيرُونَهَا بَيۡنَكُمۡ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَلَّا تَكۡتُبُوهَاۗ وَأَشۡهِدُوٓاْ إِذَا تَبَايَعۡتُمۡۚ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٞ وَلَا شَهِيدٞۚ وَإِن تَفۡعَلُواْ فَإِنَّهُۥ فُسُوقُۢ بِكُمۡۗ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱللَّهُۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿٢٨٢﴾

މުފުރަދާ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيۡنٍ = ކަލޭމެން ދެފަރާތަކުން ދަރަނިގެ معاملة އެއް ހިންގަންޏާ.۞ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔައިގެންވާ މުއްދަތަކަށް.۞ فَٱكۡتُبُوهُۚ = ފަހެ ކަލޭމެން އެދަރަނި ޖެއްސުމަށް ލިޔާށެވެ!۞ وَلۡيَكۡتُب بَّيۡنَكُمۡ = އަދި ކަލޭމެންގެ މެދުގައި ލިޔުންތެރިޔަކު ލިޔާށެވެ.۞ كَاتِبُۢ = ކާތިބަކު. ލިޔުންތެރިޔަކު.۞ بِٱلۡعَدۡلِ = عدل ވެރިކޮށް.۞ وَلَا يَأۡبَ كَاتِبٌ = އަދި ކާތިބަކު މަނާވެގެން ނުވާނެއެވެ!۞ أَن يَكۡتُبَ = އޭނާ ލިޔެދިނުމުން.۞ كَمَا عَلَّمَهُ ٱللَّهُۚ = އޭނާއަށް الله އުގަންނަވައިދެއްވި ފަދައަކުން.۞ فَلۡيَكۡتُبۡ = ފަހެ އޭނާ ލިޔާހުރިކަމެވެ.۞ وَلۡيُمۡلِلِ = އަދި އިމްލާކޮށްދޭށެވެ! / عِبَارة ކިޔައިދޭށެވެ!۞ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ = އޭގެމައްޗަށް حقّ އޮތްމީހާ —۞ އެއީ ދަރަނި ގެންގުޅޭމީހާއެވެ. وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ رَبّ ކަމުގައިވާ الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ وَلَا يَبۡخَسۡ مِنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ = އަދި އޭނާ އެއިން އެއްޗެއްކޮށްވެސް އުނިނުކުރާށެވެ! އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ!۞ فَإِن كَانَ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ = އަދި އޭގެމައްޗަށް حقّ އޮތްމީހާ ވެއްޖެއްޔާ.۞ سَفِيهًا أَوۡ ضَعِيفًا = ދުވެލިއެއްކަމުގާ جاهل އަކަކުގައި ނުވަތަ މުސްކުޅިވެ ބަލިކަށިވެގެންވާމީހަކަށް.۞ أَوۡ لَا يَسۡتَطِيعُ = ނުވަތަ އޭނާއަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނަމަ.۞ أَن يُمِلَّ هُوَ = އޭނާ އިމްލާކޮށް عبارة ކިޔުން إملاء ކިޔުން.۞ فَلۡيُمۡلِلۡ وَلِيُّهُۥ = ފަހެ އޭނާގެ ވެރިއެއްވެއްޖެއްޔާ އޭނާގެ ولى ވެރިޔާ عبارة ކިޔައިދޭށެވެ.۞ بِٱلۡعَدۡلِ = عدل ވެރިކޮށް.۞ وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ = އަދި ދެހެކިވެރިންގެ ހެކިކުރުވާށެވެ!۞ مِن رِّجَالِكُمۡ = ކަލޭމެންގެ ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން.۞ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ = އަދި އެދެމީހުންނަކީ ދެފިރިހެނުންކަމުގައި ނުވެއްޔާ. ދެފިރިހެނުން ނުވެއްޔާ.۞ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ = ފަހެ އެއް ފިރިހެނަކާއި ދެއަންހެނުންނެވެ.۞ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ = ކަލޭމެން ރުހޭމީހުންކަމުގައި.۞ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ = ހެކިވެރިންގެތެރެއިން. (އެބަހީ عدل ވެރި دين ވެރިމީހުންކަމުގައި.)۞ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا = އެމީހުން އެއް އަންހެނަކު (ހެކިބަހުން) ގެއްލިގެން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ.۞ فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰ = ދެންހުރި ދެވަނަމީހާ ހަނދާންކޮށްދޭނެއެވެ.۞ وَلَا يَأۡبَ ٱلشُّهَدَآءُ = އަދި ހެކިވެރިން ހެކިބަސް ދޭން މަނާވެގެން ނުވާނެއެވެ!۞ إِذَا مَا دُعُواْۚ = ހެކިބަސް އަދާކުރުމަށް ގޮވައިފިއްޔާ.۞ وَلَا تَسۡـَٔمُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ފުރެދިގެން ނުވާނެއެވެ!۞ أَن تَكۡتُبُوهُ = އެދަރަނި ލިޔުމަށް.۞ صَغِيرًا أَوۡ كَبِيرًا = ކުޑަނަމަވެސް ނުވަތަ ބޮޑުނަމަވެސް.۞ إِلَىٰٓ أَجَلِهِۦۚ = އެ ކަނޑައެޅިގެންވާ މުއްދަތަކަށް.۞ ذَٰلِكُمۡ

أَقْسَطُ = އެންމެ عَدْل ފުރިހަމަވާގޮތް. عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި.۞ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَـٰدَةِ = އަދި ހެކިދިނުމުގައި ސީދާހަމަވާގޮތް.۞ وَأَدْنَىٰٓ أَلَّا تَرْتَابُوٓا۟ = އަދި ޝައްކުނުކުރުމާއި ގާތްވާ.۞ إِلَّآ أَن تَكُونَ = ވެއްޖެއްޔާމެނުވީ.۞ تِجَـٰرَةً حَاضِرَةً = ނަގަ މިހާރުން ދިމާދަން ހިނގާ ވިޔަފާރިއެއްކަމުގައި.۞ تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ = އެވިޔަފާރިއެއް ކަލޭމެންގެތެރޭގައި އަތުންއަތަށް ހަވާލުކުރެވޭނަމަ.۞ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ = ފަހެ އެކަން ނުލިޔުމުގައި ކަލޭމެންގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ أَلَّا تَكْتُبُوهَا = އެއަށްލާޒިމް ނުލިޔުމުން.۞ وَأَشْهِدُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހެކިކުރާށޭވެ!۞ إِذَا تَبَايَعْتُمْ = ކަލޭމެން ގަނެވިއްކާނަމަ ވިޔަފާރިކުރާނަމަ.۞ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ = އަދި ލިޔާމީހަކަށްވެސް އަދި ހެކިވެރިޔަކަށްވެސް ގެއްލުންދެވިގެންނުވާނެއެވެ.۞ وَإِن تَفْعَلُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން އެގޮތަށް ކަންތައްކުރާނަމަ. ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްކުރާނަމަ.۞ فَإِنَّهُۥ فُسُوقٌۢ بِكُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކަލޭމެންގައި ހުރި فَاسِقُ ކަމެވެ.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށޭވެ! تقوى ވެރިވާށޭވެ!۞ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ކަލޭމެންނަށް އުގަންނަވައިދެއްވައެވެ.۞ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ (٢٨٢) = އަދި اللّه تعالى ވީ ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٨٢) އޭ އީމާންވީމީހުންނޭވެ. ކަނޑައަޅާ عَيَّن ވެގެންވާ ވަގުތަކާ مُدَّة އަކަށް ކަލޭމެން ދަރަނިއަކުން ދަރަނީގެ مُعَامَلة ހިންގާނަމަ ފަހެ އެދަރަނީގެ ކަންތައް ލިޔާށޭވެ! ކަލޭމެންގެތެރޭގައި عدل ފުރިހަމަކޮށް ކާތިބަކު ލިޔާށޭވެ! އަދި ކާތިބުވެރިޔާ اللّه އުގަންނަވައިދެއްވި ގޮތަށް ދަރަނީގެ ކަން ލިޔާށޭވެ! އަދި އެމީހެއްގެމައްޗަށް حقّ އޮތްމީހާ އެބަހީ ދަރަނިވެރިމީހާ عِبَارَة ކިޔައިދޭށޭވެ! އޭނާ اللّه އަށް تقوى ވެރިވެގެން ކިޔައިދޭށޭވެ! އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއް ދަރަނީގެ ކަމުގައި އުނިއަޅައިގެން ނުކިޔާށޭވެ! ފަހެ އެމީހެއްގެމައްޗަށް حقّ އޮތްމީހާ އެބަހީ عبارة ކިޔައިދޭ މީހާއަކީ جاهل މީހެއްކަމަށް ނުވަތަ ކުޑަކުއްޖެއް ضعيف ވަރުދެރަމީހެއްކަމަށް އަދި ނުވަތަ ... عبارة ކިޔައިނުދެވޭ ... ވަލީވެރިޔާ عبارة ކިޔައިދޭށޭވެ! عدل ފުރިހަމަކޮށް ... ! އަދި ...

❖ ... واجب ކަމެކެވެ. ❖ އަދި ... اللّه ގެ حضرة ގައި عدل ފުރިހަމަ ... ސީދާހަމަވާގޮތެއްގައި ... ❖ އަދި ... ❖ ފަހެ އަދި ... واجب ... علم ... (والله أعلم) ❖ އަދި ...

އެއްވެސް ގޮތަކުން އުނދަގޫކުރުމެއްނެތެވެ. އެދެމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް އެމީހުން އެހެންކަމަކާ مشغول ވެގެން އާދެވުން ނެތް ވަގުތެއްގައި އެމީހުނަށް އަރުވަން مجبور ކޮށް އުނދަގޫ ނުކުރާށެވެ! އަދި އެހެންގޮތަކުންވެސް މިކަންތައް ފަދަ ވާހަކަ ދެކެވިފައިވެއެވެ. ހަމަވެސް އެންމެރަނގަޅު رَأى އަކީ މިގޮތް ލިޔުއްވާފައިވާގޮތެވެ. والله أعلم. ❖ އަދި ކަލޭމެން އެގޮތަށް ކަންތައްކޮށްދިނުމާ އެބަހީ މީހުންގެ ދުއްތުރާތަކާއި خلاف ވެއްޖެއްޔާ އެއީ ކަލޭމެންގެ فَاسق ކަމެވެ. الله ގެ ޙައްގަވަހަން ނުކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އާދެ! الله تعالى ކަލޭމެންނަށް އުގަންނަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެކަމެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވާތީއެވެ.
ދަންނައެވެ. މިއާއެކުގައި މިވާ އެކިއެކި ނުކުތާތަކަށް ވަކިވަކިން تفصيل ބާވަތުގެ إختلاف ވެއެވެ. މިޤަޟިއްޔާ އެކަމުގެ ފޮތްތަކުގައެވެ. އެގޮތުން އެ تفصيل އަކީ ހަމަ ތިމާ ކުރުކޮށް ދަސްކުރަންވީއެވެ. މިގޮތަށް بيان ވެވުނީ ވާހަކަ ދެނެގަތުމަށެވެ.
والله أعلم.

۞ وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا۟ كَاتِبًا فَرِهَـٰنٌ مَّقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ ٱلَّذِى ٱؤْتُمِنَ أَمَـٰنَتَهُۥ وَلْيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا۟ ٱلشَّهَـٰدَةَ ۚ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ۝٢٨٣ لِّلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِن تُبْدُوا۟ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ ٱللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۝٢٨٤

ލުޣަތު

❁ وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ = އަދި ކަލޭމެން ދަތުރުއެއްގައިވަންޏާ.❁ وَلَمْ تَجِدُوا۟ كَاتِبًا = އަދި ކަލޭމެންނަށް ލިޔުންތެރިޔަކު ލިބިގެން ނުވެއްޖެނަމަ.❁ فَرِهَـٰنٌ مَّقْبُوضَةٌ ۖ = ފަހެ ހިފެހެއްޓިގެންވާ رَهْن އެވެ. (رَهْن ން އެއްޗެއް ބާއްވާށެވެ!)❁ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا = ފަހެ ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އަމާނާތްވެރިވެއްޖެއްޔާ.❁ فَلْيُؤَدِّ = ފަހެ އަދާކުރާށެވެ! ٱلَّذِى ٱؤْتُمِنَ = އަމާނާތް އުފުލުނު މީހާ.❁ أَمَـٰنَتَهُۥ = އޭނާގެ އަމާނާތް.❁ وَلْيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ ۗ = އަދި އޭނާގެ ربّ ކަލާނގެއާ الله އަށް އޭނާ تقوى ވެރިވާހުށިކަމެވެ! وَلَا تَكْتُمُوا۟ ٱلشَّهَـٰدَةَ ۚ = އަދި ކަލޭމެން ހެކިބަސް ވަންހަނާނުކުރާށެވެ!❁ وَمَن يَكْتُمْهَا = އަދި އެ ހެކިބަސް ވަންހަނާކުރާމީހާ. (ދަންނައެވެ!)❁ فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ ۗ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަކީ އޭނާގެ ހިތް ފާފަވެރިވެގެންވާ މީހެކެވެ.❁ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى ވީ.❁ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ۝٢٨٣ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.❁ لِّلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާ އެއްޗެހި خاصّ ވެ مِلْكُ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ = އަދި ބިމުގައިވާ ތަކެއްޗެވެ.❁ وَإِن تُبْدُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ފާޅުކޮށް ހާމަކުރިޔަސް.❁ مَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس

ތަކުގައިވާތަކެތި.❁ أَوْ تُخْفُوهُ = ނުވަތަ އެތަކެތި ވަންހަނާކުރިއަސް. ސިއްރުކުރިއަސް.❁ يُحَاسِبْكُم بِهِ ٱللَّهُ ۖ = اللّٰه އެއަށް حِسَاب ކުރައްވާހުށްޓެވެ.❁ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ = ދެން އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ.❁ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ = އަދި އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް އެކަލާނގެ عَذَاب ދެއްވައެވެ.❁ وَٱللَّهُ = އަދި اللّٰه تعالى އީ.❁ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢٨٤) = ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٨٣) އަދި ކަލޭމެން ދަތުރުފަތުރުގައި ވެއްޖެއްޔާ ދެން ލިޔުންތެރިއަކު ނުލިބިއްޖެއްޔާ ދެން ދަރަނި ނަގާފައި رَهْن ނު އެއްޗެއް ބަހައްޓާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން އެކަކުމީހަކު އަނެކަކު އަމާނާތެއް އިތުބާރުކުރިއްޔާ (ދެން ކަންމަތީގައި ލިޔުމެއް އަދި ހެކިތަކެއް ނެތިއެވެ.) ދެން އޭރުން އަމާނާތް އަދާކުރުމަށް އޭނާ ހަމަޖެހިލައްވާށެވެ. އޭނާ ދަރަނި ނަގައިގެން އަމާނާތްތެރިކަމާއެކު އޭނާ ނަގާ ދަރަނި އަދާކުރާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ އޭނާގެ رَبّ ކަލާނގެއަށް اللّٰه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ހެކިބަހެއް ވަންހަނާ ނުކުރާށެވެ! އަދި ހެކިބަސް ވަންހަނާކޮށްފި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހިތް ފާފަވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކަންތައްތައް اللّٰه ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢٨٤) އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ އެއްޗެއް خَاصّ ވެ مِلْكُ ވެގެންވަނީ اللّٰه އަށެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އެއްޗެހްއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ފާޅުކުރިޔަސް ނުވަތަ އެތަކެތި ވަންހަނާކުރިއަސް ސިއްރުކުރިއަސް اللّٰه އެއްޗެއް ޙިސާބުކުރައްވާހުށްޓެވެ. އަދި اللّٰه ކަލޭމެންނަށް އެތަކެތި ޙިސާބުކުރައްވާނެތެވެ. ގުނުއްވައި ކުރެއްވުމެއްއެވެ. ކުއްޖަކު އަދި ނުބައި އެއްޗެއްކުރުމާ ދެއް ފުއްސަވައިފާނެއެވެ. ދެން އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައިފާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް عذاب ދެއްވައިފާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّٰه ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ ۚ وَقَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا ٱكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ ۖ وَٱعْفُ عَنَّا وَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَآ ۚ أَنتَ مَوْلَىٰنَا فَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

ތަރުޖަމާ

ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ = رَسول ާ އީމާންވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ބާވައިލެއްވުނުއެއްޗަށެވެ.❁ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނަށް
ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް.❁ مِن رَّبِّهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން.❁ وَٱلْمُؤْمِنُونَ = އަދި مؤمن
ންނާއި.❁ كُلٌّ = އެންމެހާ ބޭކަލުން.❁ ءَامَنَ بِٱللَّهِ = الله އަށް އީމާންވެވަޑައިގެންފިއެވެ.❁ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ
وَرُسُلِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި އަދި އެކަލާނގެ رَسول ންނަށް.❁ لَا
نُفَرِّقُ = ތަފާތެއް ނުކުރަމުއެވެ. ވަކިކޮށް فرق ނުކުރަމުއެވެ. بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ = އެކަލާނގެ رَسول
ބޭކަލުންކުރެ އެއްވެސް ބޭކަލަކު (رَسول ބޭކަލުންގެ حَيثيَّة ން އެންމެހާ ބޭކަލުންނަށް ތަފާތުކުރުމެއް ނުވާގޮތަށެވެ.)❁
وَقَالُوا۟ = އަދި އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއީ رَسول ާއި مؤمن ންނެވެ.)❁ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا = އަޅުގަނޑު
އަހައިފީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަންތެރިވީމުއެވެ.❁ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا = އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ އެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެ
އަޅުގަނޑުމެން ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ!❁ وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ = އަދި އެނބުރި ދާންވާނީ އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة
ށެވެ.❁ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا = އެއްވެސް نفس އަކަށް ٱلله ތަކުލީފު ނުކުރައްވައެވެ. إِلَّا وُسْعَهَا = އެ نفس
އަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް މެނުވީ.❁ لَهَا مَا كَسَبَتْ = އެނގިހުރެ ކޮށްފައިވާ އެ نفس އެއްގެ ކަމުގެ. ثواب އެވެ.❁
وَعَلَيْهَا = އަދި އެ نفس އެއްގެމައްޗަށް ކުށުގެ. عذاب ކުށުގެ.❁ مَا ٱكْتَسَبَتْ = އެ نفس އެއް އެއްކޮށް
ނުބައިކަމެއްގެ.❁ رَبَّنَا = އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އެވެ!❁ لَا تُؤَاخِذْنَآ = އަޅުގަނޑުމެން ނުހިފަވާނދޭވެ! عذاب
ނުކުރައްވާނދޭވެ!❁ إِن نَّسِينَآ = އަޅުގަނޑުމެން ހަނދާންނެތިގެންދާނަމަ.❁ أَوْ أَخْطَأْنَا = ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެން ކުށް
ކުރަމާ ގޯހެއް ކޮށްފިއްޔާ.❁ رَبَّنَا = އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އެވެ!❁ وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا = އަދި
ގަދަބުރަ تكليف އެއް އުފުލުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުޖައްސަވާނދޭވެ! كَمَا حَمَلْتَهُۥ = އުފުއްލެވި ގޮތަށް އިބަރަސްކަލާނގެ
ޖެއްސެވިފަދައިން.❁ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِنَا = އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް. رَبَّنَا = އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ

އެވެ!۞ وَلَا تُحَمِّلْنَا = އަދި އަހަރެން އުފުލުމަށް ނުޖެހެއްސަވާނދޭވެ.! مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ = އެކަންކަން އުފުލުމަށް އަހަރެމެން ކުޅަދުނުވެވޭނެ ނުވާ ކަންތައްތަކެއް.۞ وَٱعْفُ عَنَّا = އަދި އަހަރެމެނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ!۞ وَٱغْفِرْ لَنَا = އަދި އަހަރެމެނަށް ފުއްސަވާނދޭވެ!۞ وَٱرْحَمْنَآ = އަދި އަހަރެމެނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ.! أَنتَ مَوْلَىٰنَا = އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަހަރެމެންގެ ސަރުކާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ.۞ فَٱنصُرْنَا ފަހެ އަހަރެމެނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ!۞ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٨٦﴾ = ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٨٥) އަދި رَسُول އާ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް އީމާންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި مؤمن ންވެސް އީމާންވެއްޖެއެވެ. އެހުރިހާ ބަޔަކުން الله އަށާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް رَسول ބަޔަކުންނަށް އީމާންވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެބަޔަކުން ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُول ބަޔަކުގެ حَيْثِيَّة ން އެއިން އެއްވެސް ބަޔަކާއި އަނެއްބަޔަކާ ދެމެދުގައި فرق ކޮށް ނުލައްވާނަމެވެ. އެހުރިހާ ބަޔަކުންނަށްވެސް އީމާންވީމެވެ. އަދި އެބަޔަކުން ދަންނަވައެވެ. އަހަރެން އަހައިފީމެވެ. އަދި އަހަރެން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ. އޭ އަހަރެންގެ رَبّ އެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އެނބުރި ދިޔުންވަނީ އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٨٦) الله تعالى އެއްވެސް نفس އަކަށް އެ نفس އަކަށް އުފުލޭވަރަށް ވުރެ تكليف އެއްޗެއް ނުޖެހެއްސަވައެވެ. އަދި އެ نفس އެއް ކުރި ހެޔޮ عمل ގެ ހެޔޮ ދަރުމަ ސަވާބު އެ نفس އަކަށް قيامة ދުވަހުން ލިބޭހުށްޖެއެވެ. އަދި އެ نفس އެއް ކުރި ނުބައި ގޯހޮ ކަމެއްގެ ނުބައިވެސް އެ نفس އަކަށްވެއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ رَبّ އެވެ! އަހަރެން ހަދާހަނދުނެއްނެތިގެން ކުށެއް ކުރުމުން ނުވަތަ އަހަރެން ކުށުން ހަނދާނެއްނެތިގެން ކުށެއް ކުރުމުން އަހަރެމެންނަށް عُقُوبة ނުދެއްވާނދޭވެ!

އޭ އަހަރެންގެ رَبّ އެވެ! އަހަރެންގެ ކުރީ އިސްވެދިޔަ މީސްތަކުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ ޖެއްސެވި ފަދަ އުނދަގޫ تكليف އުފުލުމަށް އަހަރެމެންނަށް ނުޖެހެއްސަވާނދޭވެ! އެފަދަ ހަރުކަށި އުނދަގޫ ބުރަ އަހަރެމެންނަށް ނުޖެހެއްސަވާނދޭވެ! އަދިއެއްވެސް ގޮތަކުން އުފުލުމަށް އަހަރެން ކުޅަދާނަ ނުވާފަދަ ބުރައެއް އުފުލުމަށް އަހަރެމެންނަށް ނުޖެހެއްސަވާނދޭވެ!

އަދި އަހަރެމެނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް އަހަރެމެންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަހަރެމެންގެ ސަރުކާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެމައްޗަށް އިބަރަސްކަލާނގެ އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة آل عمران

މިސޫރަތާ ބަޤަރާބަދަލުވާން ފެއްޓުމުގެ مُناسَبَة އަށް أَبُوجَعْفَر الطَّبرى އަކަށްޓާގެގޮތުންގެ މަޝްހޫރު تفسير (جَامِعُ البيان) ގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އަޅުގަނޑުފެނޭގޮތުން އޮވާދާކަތްތަކުގެ ކުޑަ خُلاصَة ތަންތަނާއި ގޮތްގޮތުން ދެއިން ކަލިމަތް ލިޔުއްވާފައެވެ. وباللّه التّوفيق . نَجْرَان އެވެ ރަސްމީހުންގެ نَصَارى އިންގެ (އެބަހީ ކްރިސްޓިޔަނުންގެ) ވަސްދުވަސް ބޮޑުވެންގެ وَفْد އަށް رَسُولُ اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ޢައްޔެވެ. އެމީހުންގެ ބޮޑުފުޅި ވެރިޔަކަށް ކިޔާ عبدالْمسيح ކިޔާމީހެކެވެ. އެމީހުން ކިޔާ عيسى عليه السّلام އާއި ބެޔަށްވެސް ޚާއްޞަކޮށް ޖަހަތްޕުޅުދެއްވާނެއެވެ. އެއީ اللّه ކަމުގައި ނުވަތަ اللّه ގެ ދަރިކަލުންކަމުގައި ނުވަތަ ތިންކަލުން ކިޔާ އެކަކުކަމުގައި (ثالث ثلاثة) ކަމުގައި بيَان ކޮށް އެކަމުގެމައްޗަށް رَسُولُ اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެމައްޗަށް حُجَّة قائم ކުރުމަށެވެ. އެމީހުން عيسى عليه السّلام އަކީ اللّه ކަމުގައި رَسُولُ اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ދޭންނެވީ عيسى عليه السّلام މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރުއްވައި ބަލިމީހުންނަށް ބަލިފަސޭހަކޮށްދެއްވައި غَيْبُ ގެ خبر ދެއްވައި މަދިން ދޫނިގެ ސޫރަ ހައްދަވައި ފުމެއްވުމާ ދޫނިޔަކަށްވާފަދައެވެ. (ނަމަވެސް އެހެރީކަމަކީ اللّه އިޛްނަށްފަދައިގެން އެކަލާގެހުން ކުރެއްވި ކަންތައް ތަކެއްކަން قُرْآن ން އެގެންހުރިކަން ވިސްނާކަން މިމީހުންނަކަން ނޭނގުނެވެ.) އަދި عيسى عليه السّلام އަކީ اللّه ގެދަރިކަލުންކަމުގައި އެމީހުން ދޭންނެވީ އެކަލާގެއާ ދިރިއުޅުއްވި ވަރެއްގެންނެވީ ބައްޕައަކާނުލައެވެ. އަދި ވިހެއްދެވީ އަންހެނަކުއިގެން މިސްރަތުކުންނާ ވަރަށްފުރި ދުއްކުވިކަމެވެ. آدم ގެ ދަރިންކުރި އެކަކުވެސް އޭގެކުރިން އެފަދައިން ވަރަށް ނުދައްކައެވެ. (ނަމަވެސް މިމީހުންގެ ސިފަހިނގަވާކަ ހުރި ރޫހާނިކަން ނިކަން ދެކެނެވެ. آدم عليه السّلام އަކީ އައްވެސް ބަފައެއް އަދި މަންމަވެސް ނެތި އުފެދިން ބޭކަލަކެވެ. އަދި سِتُّنَا حَوّى ގެ ފަރާތުގެ މަންމަވެސް ނެތިދިޔައެއް ވަޒީފާއިގެން ބޭކަނބަލަކެވެ. މިއިން އެއްވެސް ފަރާތަކީ اللّه ގެ ދަރިއެއްގެން އެއްވެސް މީހާ ވާހަކަ ނުދައްކައެވެ. އެޒަމާން ބަރާބަރު آدم عليه السّلام އަށް އެހެން ދަރިން ލާ أولى އެވެ.)

އަދި اللّه އީ ثَابِت ثلا ثه ކަމުގައި އެމީހުން ދޭންނެވީ اللّه وحى ކުރެއްވި ބަސްތައް ބަސްފުޅުތަކުގައި جَمَع ގެ صِيْغَة އިން وحى ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ. މިސާލަކަށް فَعَلْنَا - أمْرَنَا - خَلَقْنَا - قَصَيْنا މިފަދަ މިފަދަ جَمَع ގެ عبارة ން ވާހަކަފުޅުވުމެވެ.

އުނަގަނޑެ އުނަދިނަވަ ޢާމިލު فَعَلْتُ - أَمَرْتُ - خَلَقْتُ - قَضَيْتُ މިހެންނެވެ. އެހެންވީއިރު އެއީ اللّه އާއި عيسى عليه السّلام އާއި مريم އެވެ. (تعالى اللّه عن ذلك عُلُوًّا اكَبِيْرًا)މިއެވެ. އުނަވަނަ އެންމެ ހިތާވަހުރިކަމަކީ މިމީހުންނަށް عَرَبِي ބަހުގެ ބަސްތަކުންތެރިކަންވެސް އެނގިފައިންތޯކަމެވެ. ފަހު عربى ބަހުގެ ބޭނުމީ عزّة ތެރިން ވަރަކަ ދަލްކާއިރު جمع ގެ صِيغَة އިން ބޭނުންކުރުމީ عامّ ކަމެއްކަމެވެ.)ދެންފަހު މިމީހުންގެ މިބާކާރު حجّة ތަކުގެ ޖަވާބު މާތްވެގެންވާ رَسُولُ اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ދެއްވި ކުޅަދާނަކަންވެސް ވިސްނާފަހަ ދެއި އެހާމެ ފަސޭހަ އުނަވަނަ حكمة އާއި حُجَّةُ ނެ ފުރިހަމަވެފަ عِبَارة ޔަކުންނެވެ. އުވާހަކަތަކުގެ ترجمة ޔަކީ:

- އުނަތައްގަދަ އޮދުހުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ބައްޕައާއި ވައްތަރުވާއެއްވެސް ދަރިއަކު ނުވާކަން ކައްވަނަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އުތުރުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއް އެނގެއެވެ. (އެހެންވީއިރު عيسى عليه السّلام ވައްތަރީ آدم عليه السّلام އާއެވެ. ތަނި އުނަތައްގަދަ ދަރިންނާއެވެ.)
- އުނަތައްގަދަ އޮދުހުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަޅުދެވުންގެ رَبّ އެއީ ދިރިތިއްބެވޭ ގެންވާ ކަވަކުކަން ކައްވަނަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ ތަނި ހަމަކަހަލަވަރުން عيسى عليه السّلام ތަށް ފަނާވުން ތަންނާނުކަންވެސް ކައްވަނަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އުތުރުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއްދޭ ތަޅުދެވުންނަށް އެނގެއެވެ.
- އުނަތައްގަދަ އޮދުހުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަހަލަވަރުން ތަޅުދެވުންގެ ربّ ހުރިހާ އެއްޗެއް قائم ކުރައްވާ ރައްކާތެރިކުރައްވާމީހާގެން ތިބޭގެންވާކަމާއި އެތަކެއްޗަށް رِزْق ދެއްވާކަން ކައްވަނަށް އެނގޭކަމަކުއި ނުވޭހެއްޔެވެ؟ އުތުރުންދެންނެވިއެވެ. އާދެ ތަޅުދެވުންނަށް އެނގެއެވެ.
- އުނަތައްގަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަގެފަހު عيسى عليه السّلام ތަށް މިއިން އެއްވެސްކަމެއް މިލްކުވެގެންވޭހެއްޔެވެ؟ އުތުރުން ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ނުވެއެވެ.
- އުނަތައްގަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަރިތަވެވޮޑިގެންވާ اللّه ތަށް ބިމުގައިވިޔަސް ތަނި އުޑުގައިވިޔަސް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވަންހަނާވެގެން ނުވާކަން ކައްވަނަށް ފަހު ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އުތުރުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެއް އެނގެއެވެ.
- އުނަތައްގަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަގެފަހު عيسى عليه السّلام ތަށް اللّه އެންގެވި އެއްޗެއް ފިޔަވައި މިގެތެރިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނަތައްގަދަހަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާހެއްޔެވެ؟ އުތުރުން ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

- އެކަށޭގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ رَبُّ އެދިވަޑައިގެންނެވި ފަދައަކުން މަންމާފުޅުގެ رَحِمُ ގައި عيسى عليه السّلام ސޫރަކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެންނަށް ވެސް އެކަން އެނގޭހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އާއެކެވެ. އެކަން އެނގެއެވެ.

- އެކަށޭގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ رَبُّ ކާނާ ތަނާވުލުނުކުރައްވާކަމާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުބުއްވަވާކަމާއި އަދި އެއްވެސް ގޮތަކުން حدث ވެވަޑައިނުގަންނަވާކަން އެނގޭކަމުގައި ކަލޭމެން ވެސް ނުވޭހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެގޮތުގައި އަހުރެމެންނަށް އެނގެއެވެ.

- އެކަށޭގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عيسى عليه السّلام ގެ މަންމާފުޅު އެހެނިހެން އަންހެނުންވެސް މާބަނޑުވާގޮތަށް އެކަށޭގޮތަށް މާބަނޑުވެވަޑައިގެން އަދި އެހެނިހެން އަންހެނުންވެސް ވިހާގޮތަށް ވިހެއްވިކަމާއި ދެން ދެން އެހެނިހެން ކުދިންނަށްވެސް غِذَاء ދެއްވިފަދައިން (ކާންދީ ބޯންދެއްވުމަށް) އެކަށޭގޮތުންވެސް غِذَاء ދެއްވިކަމާއި ދެން އެކަށޭގޮތުން ބޮޑުވެވީމާ ކާނާ ތަނާވުލުކުރެއްވިކަމާއި ބުއިން ހިއްޕެވިކަމާއި އަދި حَدَث ވެވަޑައިގަންނަވާކަމާއި މިއެންމެހާކަމަކުގައި ކަންތައްތައް ތަފާތު ނުވާކަން ކަލޭމެން ވެސް ނުވޭހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަންކަން ދަންނަމުއެވެ.

- އެކަށޭގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން އެކަންކަން ހުރިއިރު ދެން ކަލޭމެން ދައުވާކުރާގޮތަށް ވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ (ނުވާނެކަން ކަށަވަރުވިއެވެ.)

ދެންފަހެ حديث ރިވާކުރެއްވި رَاوِي ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުންނަށްވެސް ހަމަދަނެގެން އެވިދާޅުވި ބޮޑުވާހަކަތައްކަން އެނގިއްޖެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން އެކަށޭގޮތަށް އީމާންނުވެ ހަމަ ދެކޮޅުހަދަންވެގެންނެވެ. މިކަމާއި ގުޅިގެން الله تعالى މިސޫރަތް ބާވައިލެއްވުން ފެށިއްޖެއެވެ. މިއެވެ. މިހިސާބަށް =

طَبَرى ގެ تفسير ން قَصْد ކުރި ހިސާބު ނިމުނީއެވެ. =

މިހެންވެ މިސޫރަތް ފެށިގެންދިޔައީ الله ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން إلهيّة ވަންތަކަން ނަފީކުރައްވާ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް إلهيّة ވަންތަކަން ސާބިތުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قائم ކުރެއްވުމަށެވެ.

އަދި عيسى عليه السّلام އާއި ބެހޭ ބައެއް تفصيل ވާހަކަތަކެއް މިސޫރަތުގައި ބާވައިލައްވާފައިވެއެވެ.

ދެންފަހެ މިސޫރަތުގެ ترجمة ލިޔަން ފެށުމުގެކުރިން އަޅުގަނޑު މިތާ މިވާހަކަކޮޅު ލިޔެލީ މިއާޔަތަކަށް އަރިސް މިދިފުރިހަމަޤާއިމުކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން إسلام دين އަންނަނީ ކްރިސްޓިޔަން دين ގާ ގޮތުގެމަތި އެދީނުގެ أصُول ތަކާ ގަވާއިދުތަކަށް ދެނެ އެދީނާ ދިމާކަން ތިމާގެން މިސްރާބީގައިވެސް އެޔާ ހިތުން ދިވެހިންނަށް އެނގޭކަން خبر ދީބޭލިއްވެ. އެހެންނަމަވެސް ކްރިސްޓިޔަން ދީންކަމުގައި އެމީހުން އެބުނާ دين ގެ عقيدة ޓްރިނިޓީ ނިޔަތް ދޫކޮށްލެވެ. އެއީ آدم ގެ ދަރިއަކަށް އަޅުކަންކުރާ عقيدة އެކެވެ. رَسُولُ اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި نَجْرَانى ގެ نَصَارى އިން ދެފުޅު ދެކެވިފައިވާ ވާހަކަތަކުން އެދީނުގެ ޙަޤީޤަތާއި ދެއްވިއްސެވުމާކަން ބަޔާންކަން އަންގައެވެ. އެއީ عيسى عليه السّلام ގެންނެވި دين އެއްނޫނެވެ. އަދި ބައިބަލްއެވެ ހިތުގައިވެސް މިހާރު ކްރިސްޓިޔަނުން ގެންގުޅޭ ކަރުދާސްތަކަކީ عيسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވި إنجيل އެއްވެސްނޫނެވެ. އެއީ ބާވާތްލެއްވުމަށްފަހުން ބަދަލުކޮށް އަދިއްޔާ އަދިއްލައިގަން ބަދަލުގެނެސް ހަދައިގެން [illegible] އެއްޗެކެވެ.

ދިވެހި أخ ންނާއި أخت ންނޭވެ. ހަނދާންކުރާށެވެ! اللّه ފިޔަވައި އަޅުކަން އެހެން ފަރާތަކަށް ކުރުމަކީ ޝިރުކު دين އަކީ سَمَاوى دين އެއްނޫނެވެ.އަދި ޙައްޤު ދީނެއްނޫނެވެ؟ އެއީ ގޮތުގެމަތީގާ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ބާވައިލެއްވި إسلام دين އަށް މިހާރު އިންކާރުކުރާ ބަޔަކު ހަދާފައިވާ شيطان ގެ އެދިގެން ދުނިޔޭގެ ކާމިޔާބު ކުރިމަތިން މުސްލިމުންނަށްވެ. مَائدة ސޫރަތުގެ ނިމުމުގައިވާ ހަމަބަޔަސް އާއިލާއާމެ ބަފައި ކަމުގެ ހިސާބުން އެކަން ބަރަހަނާ އަރުވާށެވެ. عيسى عليه السّلام އަށް اللّه ގެއްލެވި ސުވާލާއި އެސްވާލުގެ جواب ގައި އެކަލޭގެފާނު ދެއްކެވި ވާހަކަ އެބަހުރި ފެންނަށެވެ. އެއީ محشر ގެ ميدان ގައެވެ. ދެންކުރާނީ އެއްވެސްކަމެއް ނުކުރެވޭނެގައެވެ. އޭގެކުރިން ސަލާމަތްވޭ ބަދަލުކޮށް ހުރިތް މުސްލިމުންނަށްބަރާތެވެ! އެހެންނޫނަސް جَهَنّمَ އެވެ. وَالعِبَادَ با للّه .

سُورة آل عمران ގެ މާނަ

سُورة آل عِمرَان — އާޔަތުގެ އަދަދު (٢٠٠)

الٓمٓ ﴿١﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ﴿٣﴾ مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ ٱلْفُرْقَانَ ۗ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَىْءٌ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٥﴾

ތަރުޖަމާ

الٓمٓ ﴿١﴾ = (މިއަކުރުތަކުގެ މާނަފުޅު ޙައްޤުގޮތުގައި ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ.) ۞ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = الله އީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރެވޭ حقّ) إله އަކު ނުވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ﴿٢﴾ = އަބަދާއަބަދަށް ދިރި ދިރިވޮޑިގެންވާ އަދި ހުރިހާ ތަކެތީގެ ކަންތައްތައް تَدْبِيْرُ ކުރެއްވުމުގައި قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ نَزَّلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ = އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީއެވެ. ۞ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި. ۞ مُصَدِّقًا = ތެދުކުރާ حال. ۞ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ = އޭގެކުރީގައިވާ ފޮތްތަކާއި (އާސްމާނީ ކުރީގެ ތޯރާތާއި). ۞ وَأَنزَلَ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ﴿٣﴾ = އަދި تَوْرَاة އާއި إِنْجِيل އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިއެވެ. ۞ مِن قَبْلُ = ކުރިން. (قُرْآن ގެ ކުރިން)۞ ۞ هُدًى لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގުދައްކައިދޭން. ۞ وَأَنزَلَ ٱلْفُرْقَانَ = އަދި އެކަލާނގެ فُرْقَان ބާވައިލެއްވިއެވެ. (حقّ އާއި بَاطِل ވަކިކޮށްދޭ ފޮތް)۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުން. ۞ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތަކަށް. ۞ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ = އެމީހުންނަށް ހުރި ގަދަފަދަ عَذَاب އެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ = އަދި الله އީ عِزَّة ވަންތަ (ގަދަފަދަވަންތަ) ކަލާނގެއެވެ. ۞ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤﴾ = ބަދަލުހިފުއްވުންތެރި. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى. ۞ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَىْءٌ = އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް، ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ. ۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ۞ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٥﴾ = އަދި އުޑުގައިވިޔަސް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) الٓمٓ ۞ މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ތޫގަނޑު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. (سُورَةُ البَقَرَة) ގެ ތަރުޖަމާގައި މިއާބެހޭގޮތުން ވަކިކަމާއެކު ބަޔާންވެފައިވެއެވެ.)

(٢) الله އަކީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުކަމަކަށް حقّ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އަބަދަށްވެސް ދިރިހުރިވޮޑިގެންވާ އަދި އެންމެހައި ތަކެތި خلق ކުރައްވައި تَدْبِيْرُ ކުރައްވަމުންގެންދަވާ قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣) ، (٤) (އޭ رَسُول الله އެވެ!) އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ޙައްޤުގެ މަތީން ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެއީ ކީރިތި قرآن އެވެ. އޭގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށް حقّ ގޮތުގައެވެ. އަދި އޭގެ ކުރީގައި ފޮތްތަކެއް އެކަލާނގެ سَمَاوِي ފޮތްތައް ތެދުކުރާ ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި މީގެ ކުރިން މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކުމަށް توراة އާއި إنجيل ވެސް އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި حقّ އާއި بَاطل ވަކިކުރާ فُرْقَان ވެސް އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިއެވެ. (އެއީ عيسى (عليه السّلام) އާއިމެދު حقّ އާއި بَاطل ވަކިކޮށްދޭ ނުވަތަ ހުރިހާކަމެއްގެ حقّ އާއި بَاطل ވަކިކޮށްދޭ ފޮތެވެ.)

އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވި މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ!) އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަރު ގަދަފުށްގެންވާ عَذَاب އެވެ. އަދި الله އީ عِزَّة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބަދަލުހިފުއްވުން ވެރިކަލާނގެއެވެ.

(٥) ހަމަކަށަވަރުން ބިމާއި ސުވަރުގެތަކުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް الله އަށް ވަންހަނާވެގެނުވެއެވެ.

هُوَ ٱلَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى ٱلْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ مِنْهُ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٌ ۖ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَٰبَهَ مِنْهُ ٱبْتِغَآءَ ٱلْفِتْنَةِ وَٱبْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِۦ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِى ٱلْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ ٱلنَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٩﴾

ލުޣަތު

هُوَ ٱلَّذِى = އެކަލާނގެ.❁ يُصَوِّرُكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން صُور ކުރައްވައެވެ. / ސިފަކުރައްވައެވެ.❁ فِى ٱلْأَرْحَامِ = رَحِمُ ބަނޑުގައި.❁ كَيْفَ يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންވާގޮތަށް ޖަމާކަން.❁ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް (حقّ) إله އަކުނުވެއެވެ.❁ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦﴾ = އަދި عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ هُوَ ٱلَّذِىٓ = އެކަލާނގެއެވެ.❁ أَنزَلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ = ކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީ.❁ مِنْهُ = އޭގައިވެއެވެ. (އެފޮތުގައިވެއެވެ.)❁ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ = مُحْكَمُ އާޔަތްތަކެއް (ތަފްސީލުކޮށްދީފައިވާ تَفْصِيل ކުރައްވާ بَيَان ކުރައްވާފައިވާ އާޔަތްތަކެއް — އެއީ حَرَام حَلاَل - وَعد - وعيد - ثَوَاب - عِقَابُ .މިފަދަ ބާވަތްތަކެވެ. ❁ هُنَّ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ = އެއީ ފޮތުގެ މައިގަނޑެވެ. / އެއީ ފޮތުގެ أصل އެވެ.❁ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٌ = އަދި އަނެއްބައި مُتَشَابِه އާޔަތްތަކެވެ. (ދެގޮތަކަށް ކުރެވިދާނެ އާޔަތެވެ.)❁ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ = ފަހެ އެބައިމީހުން ތިބޭނެއެވެ!❁ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ = އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި حقّ އާއި ދުރަށް ޖެހިގެންވާކަމެއް.❁ فَيَتَّبِعُونَ = ފަހެ އެމީހުން تَبَعَ ވެއެވެ.(އަދި އެމީހުން تَبَعَ ވެރިވެވޭ)❁ مَا تَشَٰبَهَ مِنْهُ = އޭގެތެރެއިން مُتَشَابِه އާޔަތްތަކާއި.❁ ٱبْتِغَآءَ ٱلْفِتْنَةِ = فِتْنَة އެދިގެން. شِرك އެދިގެން / ނުވަތަ ބޮޑުވަން އެދިގެން.❁ وَٱبْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِۦ = އަދި (އޭގެ هَوى نفس އަށްޓަކައި) އޭގެ تَأويل ކޮށް بَدَل ކުރަން އެދިގެން.❁ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ = އަދި އޭގެ تَأويل ނޭނގެއެވެ. إِلَّا ٱللَّهُ = الله އަށް މެނުވީ.❁ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِى ٱلْعِلْمِ = އަދި علم ގައި ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ހަމަޖެހިގެންވާ / ބޮޑު عَالِمُ ން.❁ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ = އެބަހީ ބުނެތެވެ. / ވިދާޅުވެއެވެ. އަހަރެމެން އެއަށް (مُتَشَابِه އާޔަތަށް) އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.❁ كُلٌّ = ހުރިހާ ތަކެތި / ހުރިހާ އާޔަތްތަކެވެ.❁ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا = އަހަރެމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ.❁ وَمَا يَذَّكَّرُ = އަދި ذِكر އާއި وَعْظ ލިބިގަންނާނީ.❁ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٧﴾ = ބުއްދިވެރިން ފިޔަވައި.❁ رَبَّنَا = އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ!❁ لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا = އަހަރެމެންގެ ހިތްތައް (ތެދުމަގާއި ދުރަށް) ނުއަރުވާށެވެ! بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا = އިރުޝާދުކުރެއްވުމަށް އަހަރެމެންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށްފަހު.❁ وَهَبْ لَنَا = އަދި އަހަރެމެންނަށް ދެއްވާށެވެ.❁ مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً = ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން رحمة އެއް.❁ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ ﴿٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ ދެއްވާ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ رَبَّنَآ = އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! ۞ إِنَّكَ جَامِعُ ٱلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ޙިސާބުކުރުން އެއްކޮށްދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ = އެދުވަހާއިމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތް ދުވަހަކަށް.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން (اللّه تعالى)۞ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٩﴾ = އެކަލާނގެ وعد އާއި خلاف ވެވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ. (خلاف ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.)۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦) މައިންގެ رَحِمُ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނަވާގޮތަކަށް ކަލާފުން صُوْرَة ކުރައްވާނީ - ސިފަކުރައްވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. اللّه އެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި حقّ ވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. އެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٧) (އޭ رسُول اللّه!) ކަލޭގެފާނަށް ފޮތް (ކީރިތި قرآن) ބާވައިލެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. اللّه އެވެ. އެފޮތުގައި مُحْكَمُ އާޔަތްތަކެއްވެއެވެ. އަދި އަނެއްބައި އާޔަތްތަކަކީ مُتَشَابِهُ އާޔަތެވެ.

- ދަންނަށެވެ! މިތާގައި މިވާ محكم އާ مُتشابه އާއި ދެކަލިމަގެ مُراد އާއިމެދު مُفسِّر ންގެ ބަސް ތަފާތެވެ. އޭގެތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު مُرَاد އެއްކަމުގައިވަނީ: مُحْكَمُ އާޔަތަކީ އޭގެ تَفْسِير އާއި މާނަ ރަނގަޅަށް ވިސްނޭ އަދި ދެނެގަނެވޭ ކުރުވެސްނުލާ ހަމައެކަނި ބަހުން ކަނޑައެޅޭ صَرِيح އާޔަތްތަކެވެ. مُتشابه އާޔަތަކީ އޭގެ ދެނެގަނެއް ކުރުވިދާނެގޮތަކަށް އޮވެން ހުރި ހަމައެކަނި އޭގެ މާނަ اللّه ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގެ ތެރޭގައިވާ އާޔަތްތަކެވެ. واللّه أعلم .

ދެންފަހެ ދަންނަށެވެ! مُحْكَمُ އާޔަތްތަކަކީ އެއީ ފޮތުގެމައިގަނޑެވެ. މަންމައެވެ. أصل އެވެ. ފަހެ ހިތްތެރިންގެ ހިތްތަކުގައި حقّ އާއި ދުރަށް ފިރިބެންވާގޮތުން ހިތާއެދޭބޮޑުބަލަ وحي އާއި ކުޅޭން އެދޫކުރުން ދަންނަށެވެ! ފަހެ އެމީހުން تَبَعَ ވަނީ އެ قرآن ގައިވާ مُتشابه އާޔަތްތަކެވެ. އެދުވާލާ ފަސާދަފެތުރުން އެދިގެންނެވެ. އަދި ނުބައި فَاسِدُ تَأْوِيْلُ ކޮށް تفسير ކުރަންވެގެންނެވެ. އަދި އޭގެ تفسير އާއި مراد ހަމައެކަނި اللّه އަށްމެނުވީ އެނގިގެން ނުވެއެވެ. އަދި علم ގައި އަޑިހުރި ފުރިހަމަފުޅާ ސާބިތު ބޭކަލުން عَالِمُ ންވެސް ވިދާޅުވާނީ އަހުރެމެން މިއަށް އީމާންވެއްޖައީމު مُتشابه އާޔަތްތަކަށް (اللّه ގެ مُراد ގޮތަކަށް) އީމާންވެގެންނެވެ. އެހުރިހާ އާޔަތްތަކީ އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ އާޔަތްތަކެވެ. މިއެވެ. އަދި ބޭނުންގެ ބޮޑުދިފުހިންގެތެރި وَعْظُ އާއި نَصِيحة ލިބިގަންނަނީއެވެ.

(٨) (علم ގައި ފުރިހަ ފާބިލިކުން ދަންނަވައެވެ!) އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވުމަށްފަހު އަޅަމެންގެ ހިތްތައް (ތެދުމަގާއި ދުރަށް) ނުޖަހައްވާނދޭވެ! އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން އަޅަމެންނަށް رَحْمَة އެއް ދެއްވާނދޭވެ! (ތެދުމަގުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ توفيق ދެއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ދެއްވުންތަކައް ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩) އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ އެދުވަހާއި މެދު ޝައްކެއް ނެތް ޤިޔާމަތް ދުވަހަކަށް އެންމެހައި މީސްތަކުން އެއްކުރައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ. އެއީ ޚިލާފުވެވޮޑިގެން ނުވާނެކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ وعد އާއި خلاف ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ ٱلنَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ ءَايَةٌ فِى فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَـٰتِلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْىَ ٱلْعَيْنِ ۚ وَٱللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ مَن يَشَآءُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُو۟لِى ٱلْأَبْصَـٰرِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلْبَنِينَ وَٱلْقَنَـٰطِيرِ ٱلْمُقَنطَرَةِ مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلْفِضَّةِ وَٱلْخَيْلِ ٱلْمُسَوَّمَةِ وَٱلْأَنْعَـٰمِ وَٱلْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ مَتَـٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسْنُ ٱلْمَـَٔابِ ﴿١٤﴾

ލަފުޒީ މާނަ

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވެއްޖެ މީސްތަކުން.❁ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ = އެމީހުންގެ ކިބައިން ފުއްދައިނުދޭނެއެވެ. (އެމީހުންނަށް ފުއްދައި ނުދޭނެއެވެ.)❁ أَمْوَالُهُمْ = އެމީހުންގެ މުދާ.❁ وَلَا أَوْلَادُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންވިޔަސް.❁ مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا = اللّٰه ގެ حضرة ން އެއްވެސްކަމަކުން. / اللّٰه ގެ ކާތިރިން އެއްވެސްކަމަކުން.❁ وَأُولَـٰٓئِكَ هُمْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.❁ وَقُودُ ٱلنَّارِ ﴿١٠﴾ = ނަރަކައިގެ ދަރުވެ.❁ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فِرْعَوْنُ ގެ آل ންގެ ގޮތުގެ. / އެމީހުންގެ އާދަޔާ.❁ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކުރީގައިވީ މީހުންނާއި.❁ كَذَّبُوا بِـَٔايَـٰتِنَا = އެމީހުން މިވަންހަކަލާނގެ އާޔަތްތަށް ދޮގުކުރިއެވެ.❁ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ اللّٰه އެމީހުން ހިފުއްވިއެވެ.❁ بِذُنُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން.❁ وَٱللَّهُ = އަދި اللّٰه އީ.❁ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١١﴾ = عُقُوبَة ދެއްވުމުގައި ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا = (އޭ رَسُول اللّٰه އެވެ!) ކާފަރުވި މީސްތަކުންނަށް ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ.❁ سَتُغْلَبُونَ = ނިކަންނުޖެހި ކަލޭމެން ބަލިވާނެއެވެ.❁ وَتُحْشَرُونَ = އަދި ކަލޭމެން އެއްކުރެއްވޭނެއެވެ.❁ إِلَىٰ جَهَنَّمَ = ނަރަކައަށް.❁ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٢﴾ = އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަންވަޅެކެވެ.❁ قَدْ كَانَ لَكُمْ ءَايَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް عَلَامَة އެއްވެއެވެ. / عبرة އެއްވެއެވެ.❁ فِي فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَا = ބައްދަލުވި ދެ جماعة ގައި. / ދެ ހަނގުރާމަކުރި جماعة އެއް.❁ فِئَةٌ تُقَـٰتِلُ = އެއް جماعة އަކީ ހަނގުރާމަކުރާ ބައެކެވެ.❁ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ މަގުގައި.❁ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ = އަނެއް جماعة އަކީ ކާފަރު ބައެކެވެ.❁ يَرَوْنَهُم = އެމީހުން އެބައި ކާފަރުން އަނެއްބައިމީހުން ދެގުނަ.❁ مِّثْلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ ދެގުނައަށް. رَأْيَ ٱلْعَيْنِ = ލޮލުން ފެންނަ ފެނުމަށް.❁ وَٱللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ = އަދި اللّٰه އެކަލާނގެ نصر ގެ ސަބަބުން ގަދަކުރައްވައެވެ.❁ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބޭފުޅަކު. / ބޭނުންވާ މީހަކު.❁ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައިވެއެވެ.❁ لَعِبْرَةً = ކަނޑައެޅިގެންވާ عِبْرَة. لِّأُولِي ٱلْأَبْصَـٰرِ ﴿١٣﴾ = ލޮލުގެ ވިސްނުންތެރިންނަށް.❁ (ކަންތައްގެ حقيقة ބަލާ عبرة حاصل ކުރާ ބަޔަކަށް.)❁ زُيِّنَ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވިއްޖެއެވެ.❁ حُبُّ ٱلشَّهَوَٰتِ = نفس އެދޭ ކަންތައްތަކުގެ ލޯބި.❁ مِنَ ٱلنِّسَآءِ وَٱلْبَنِينَ = އަންހެނުންނާއި ދަރިންގެ ތެރެއިން.❁

وَٱلْقَنَـٰطِيرِ ٱلْمُقَنطَرَةِ = ގިނަގުނަވާ ގިނަމުދަލުގެ ބުރިއިންނާއި ބައިވަރުދުވަރު. مِنَ ٱلذَّهَبِ وَٱلْفِضَّةِ = ރަނާއި ރިހިގެތެރެއިން. وَٱلْخَيْلِ ٱلْمُسَوَّمَةِ = (ހަނދުމަކުރުވަން) ކާސިފު ފަރާތުން ބައްޓަންކޮށްފައިވާ އަސްއާއި. وَٱلْأَنْعَـٰمِ = އަދި نَعَم ސޫފީގެއިއް. (ގެރިބަކަރި جمل) وَٱلْحَرْثِ = އަދި ދަނޑުވެރިކަންކުރާ ދަނޑުގައި. ذَٰلِكَ = އެއީ އެފަދަކަމެއް. مَتَـٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ތަކެއްޗެވެ. / ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެއްޗެވެ. وَٱللَّهُ عِندَهُۥ = އަދި الله އާއިގާތު ދަންނަވައެވެ! އެކަލާނގެ حضرة ގައިވެއެވެ. حُسْنُ ٱلْمَـَٔابِ = އެނބުރިގެންދިޔުން ރަނގަޅުތަން. (١٤)

إجْمَالِي މާނަ

(١٠) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެ މީސްތަކުންނަށް މުދަލުންވިޔަސް އެމީހުންގެ އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންގެ ފައިދާވެރިކަމެއް الله ގެ حضرة ން އަންނަ އެއްވެސް ނުރައްކަލަކުން ކަމެއް ފުއްދައެއް ނުދޭނެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ ދަރުވެ.

(١١) (އެމީހުން) فرعون ގެ آل ންގެ ހަމައެއްގޮތެވެ. އެމީހުންގެ އާދައެވެ. އެމީހުން ދިމާނުރަސޫލާއާ އާދަތަކަށް ދޮގުކުރިއެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން الله تعالى އެމީހުން ހިއްޕަވައެވެ. އެމީހުން ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި الله މީ عقوبة ދެއްވުމުގައި ގަދަފަދަވަނތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢) (އޭ رَسول الله އެވެ!) ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ނިކަންހުރެ ކަލޭމެން ދެރަކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ނަރަކައަށް ޖަމާކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަންމަތިކޮޅެވެ.

(١٣) ހަމަކަށަވަރުން (ހަނގުރާމައިގެ مَيْدَانُ ގައި) ބައްދަލުވި ދެ لَشْكَرُ ގެ ކަންތައްގައި ކަލޭމެންނަށް ޢިބުރަތެއް ވެއެވެ. عبرة އޮތެވެ. އެއް لَشْكَر އަކީ الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ لَشْكَر އެކެވެ. އަނެއް ވަކިބައި ކާފިރު لَشْكَر އެކެވެ. އެމީހުންނަށް މިލުސްދިން ދެގުނަ ވަރަށް މުސްލިމުން ދެގުނަ ގިނައަށް ފެންނަ ފެނިގެން ދިޔައެވެ. (އެއީ الله ގެ حكمة ގެ ތެރެއިން. مؤمن ންނަށް ހިތްވަރުދެއްވުމަށާއި ކާފިރުން ބިރުގަންނަވައިދެއްވުމަށެވެ.) އަދި الله تعالى އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންވާ އަޔަކަށް އެކަލާނގެ نصر ގެ ސަބަބުން ގަދަކަންދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަމުގައި ފެނުންތެރިންނަށް – ކަންތައްތައް ބަލައިލާ ވިސްނާއިރު عبرة ހާސިލު حاصل ކުރާ ބައިމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ عبرة އެއް ހުރިގެންވެއެވެ.

(١٤) މީސްތަކުންނަށް ޝަހުވަތްތަކުގެ نفس އެދޭ ކަންތައްތަކަށް ލޯބިވެވިގެންވެއެވެ. އަންހެނުންނާއި ދަރިންނާއި ރަނާއި ރިހިގެތެރެއިން ގިނަގުނަ ގިނަމުދަލާއި ހަނދުމަކުރުވަން ކާސިފު ފަރާތުން ބައްޓަންކޮށްފައިވާ އަސްއާއި نَعَمْ ސޫފީގެއިއް އެބަހީ ގެރިބަކަރި جَمَل ގެ ބާވަތްތަކާއި އަދި ދަނޑުވެރިކަމާއި މިތަކެއްޗަށް ވަރަށްބޮޑުކަމުގެ ލޯބިކުރެވިގެންވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި ރީތިވެގެންވާ އެނބުރި ދިޔުމަށް ރިވެތި ތަންމަތިކޮޅު الله ގެ حضرة ގައެވެ.

۞ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿١٥﴾ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٦﴾ ٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلْقَٰنِتِينَ وَٱلْمُنفِقِينَ وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ بِٱلْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩﴾

ތަރުޖަމާ

۞ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިމަންނަކާގޭ ގޮތް ކަލޭމެންނަށް خبر ދެއްވަންހެއްޔެވެ؟ ۞ بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْ ۚ = އެއަށްވުރެ ގާތަގައި ހެޔޮއެއްޗެއް. ۞ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ = تَقْوى ވެރިވި މީސްތަކުންނަށް. ۞ عِندَ رَبِّهِمْ އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި. ۞ جَنَّٰتٌ އެއް ބަގީޗާ ތަކެއް. / ސުވަރުގެތަކެވެ. ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا އެތަންތާނގެ ދަށުން ހިނގަހިނގައިދާނެ. ۞ ٱلْأَنْهَٰرُ ކޯރުތައް. ۞ خَٰلِدِينَ فِيهَا އެމީހުން އެތަންތާގައި ދެމިހުރޭ. ۞ وَأَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ އަދި طاهر އަނބިންތަކާއި. ۞ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ ۗ = އަދި الله ގެ حضرة ން ރުއްސެވުމާއި. ۞ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ = އަދި الله ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِٱلْعِبَادِ ﴿١٥﴾ = އަޅުތަކުންނަށް. ۞ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ = އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ. / ދަންނަވާ ހުރި. ۞ رَبَّنَآ = އޭ އަހަރުމެންގެ رَبّ އެވެ! ۞ إِنَّنَآ ءَامَنَّا = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ۞ فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا = ފަހެ އަހަރުމެންނަށް އަހަރުމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާދެއްވާށެވެ! ۞ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٦﴾ = އަދި ނަރަކައިގެ عَذَاب ން އަހަރުމެން ސަލާމަތްކުރައްވާދެއްވާށެވެ! ۞ ٱلصَّٰبِرِينَ = (އެ تقوى ވެރިންނަކީ) ކެތްތެރިންނެވެ. (ހެޔޮކަމުގައި ހަމަޖެހިގެންވުމުގައި......) ۞ وَٱلصَّٰدِقِينَ = އަދި އެއީ (ބަސާއި عمل ގައި) ތެދުވެރިންނެވެ. ۞ وَٱلْقَٰنِتِينَ = އަދި އެއީ ކިޔަމަންތެރިންނެވެ. ۞ وَٱلْمُنفِقِينَ = އަދި އެއީ (ހެޔޮމަގުގައި) ޚަރަދުކުރާ މީހުންނެވެ. ۞ وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ = އަދި އެއީ ފާފަފުއްސެވުން އެދޭ މީހުންނެވެ. ۞ بِٱلْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ = ފަތިސްވަގުތުތަކުގައި / ހެނދުނު ވަގުތު. ۞ شَهِدَ ٱللَّهُ = الله ހެކިވެވޮޑިގެންވިއެވެ. ۞ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން ހަމައެކަލާނގެ ފިޔަވައި حقّ ގެ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް. ۞ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އަދި މަލާއިކަތުންވެސް ދޭ. (ހެކިވިއެވެ) ۞ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ = އަދި علم ވެރިންނާއި. ۞ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ ۚ = عَدْلُ ވެރިކަމާއެކު قائم ވެވޮޑިގެންވާ ގޮތުގައި. ۞ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. ۞ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ = އެއީ عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން

اللّه ގެ حضرة ގައި ދީނަކީ.۞ ٱلۡإِسۡلَٰمُ = إسلام (دين) އެވެ.۞ وَمَا ٱخۡتَلَفَ = އަދި إخلاف ނުވެއެވެ. / ދެބަސްނުވެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ = ފޮތް ދެއްވުނުމީހުން. (يهودى ނަޞާރާ އިން.)۞ إِلَّا مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلۡعِلۡمُ = އެމީހުންގެގާތަށް علم އައުމަށްފަހުގައި މެނުވީ. (އެބަހީ عيسى عليه السّلام އާއިމެދު ތަނަގަނޑު حقّ ގޮތް އެނގުމަށްފަހުގައިމެނުވީ.۞ بَغۡيَۢا بَيۡنَهُمۡ = އެމީހުންގެމެދުގައިވާ ދެކޮޅުވެރިކަމާއި ޙަސަދުން.۞ وَمَن يَكۡفُرۡ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = އަދި اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވާމީހުން (ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެ عمل ތަށް اللّه ހިސާބުކުރައްވާ جزاء ދެއްވާނެއެވެ.)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ.۞ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿١٩﴾ = ހިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! تقوى ވެރިވި މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެތަކެއްޗަށްވުރެން މާތަނަވަޅު ގޮތްތަކެއް ހުރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ދެއްވަންހުށްޔާތޯ؟ އެތަންތާނގެ ދަށުން އާރުތަށް ދުވާ ބަގީޗާތަކެވެ. ސުވަރުގެތަކެވެ. އެތަންތާގައި އެމީހުން ދާއިމީކޮށްހުންނާނެއެވެ. އަދި طاهر ވެގެންވާ އަނބިންނާއި އަދި اللّه ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމެވެ. އަދި اللّه އަޅުތަކުންގެ އަޙްވާލުތަކުންނާއިގެން ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ تقوى ވެރި އަޅުންގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅުކުރުމުގައި ބައްލަވާވެއެވެ.

(١٦) އެމީހުންނަކީ- އެބަހީ އެ تقوى ވެރިންނަކީ އެމީހުންގެ رَبّ އަށް ދަންނަވާ މީހުންނެވެ. (އެމީހުން ދަންނަވައެވެ.) އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ އަޅަމެންނަށް އަޅަމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عَذَاب ން އަޅަމެން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭނެވެ.

(١٧) އެމީހުންނަކީ (އަނިޔާތަކާއި ދަތިތަކަށް) ކެތްތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ތެދުވެރިންނެވެ. އަދި އެއީ ކިޔަމަންތެރިންނެވެ. އަދި އެއީ ހެޔޮކަމުގައި ހޭދަކުރާމީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ފަތިސްވަގުތު ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވާ މީހުންނެވެ.

(١٨) اللّه ދެކެވި (އަޅުކަންވާ ފުދުން) حقّ ވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް إله އަކުންނުވާކަމަށް اللّه ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުބޭކަލުންނާއި علم ވެރިން ހެކިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލާނގެއީ عدل ވެރިކަން قائم ކުރުއްވުމުގައި قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެކެވި حقّ ވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ

(١٩) ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ حضرة ގައި (قبول ކުރެއްވޭނީ) دين އަކީ الإسلام އެވެ. އިސްލާމްދީނެވެ. އަދި عيسى (عليه السّلام) އާއިމެދު حقّ ތަނަގަޑު معْلُومات އެނގުމަށްފަހުގައިމެނުވީ ފޮތްދެއްވުނު މީހުން - نصارى އިންނާއި يهودى ން - إختلاف ވެ ދެބަސްވިކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުން ދެބަސްވެ إختلاف ވީ ހަމަތަނަގަނޑު حقّ އެނގުމަށްފަހުގައެވެ.) އެއީ އެމީހުންގެމެދުގައިވާ ދެކޮޅުވެރިކަމާއި ޙަސަދަށްޓަކައެވެ. އަދި اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް - دليل ތަކާއި حجّة ތަކަށް – ކާފިރުވެއްޖެމީހުން (ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެ عمل ތަށް اللّه ހިސާބުކުރައްވައި ޖަޒާދެއްވާ ހުއްޓެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ހިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلَّهِ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَـٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ حَقٍّۢ وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَـٰبِ ٱللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

ލުޣަތު

فَإِن حَآجُّوكَ = (އޭ رَسزل الله އެވެ!) އެމީހުން- (އެބަހީ نجران ގެ نَصَارى ން عيسى عليه السّلام އާއިމެދު) ކަލޭގެފާނާއި جدل ކޮށް حُجّة قائم ކުރަން މަސައްކަތްކުރަންޏާ.※ فَقُلْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!※ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ = އަހުރެންގެ މޫނު الله އަށް ކިޔަމަންތެރިކުރީމެވެ. (އެބަހީ އަހުރެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ.)※ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ = އަދި އަހުރެންނާ تَبَعَ ވެއްޖެމީހުންވެސް (الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ.)※ وَقُل = އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!※ لِّلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = ފޮތް ދެވުނުމީހުންނަށް (يهودى ންނާ نَصَارى ންނަށް)※ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ = އަދި أمّيُّ ންނަށް (عَرَبِي ންގެ مشرك ންނަށް)※ ءَأَسْلَمْتُمْ = ކަލޭމެން ތިޔަ إسلام ވެއްޖައީހެއްޔެވެ؟ (ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައިހުރީހެއްޔެވެ؟)※ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން (އެގޮތަށް) ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ.※ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ލިބިއްޖެއެވެ.※ وَإِن تَوَلَّوْا۟ = އަދި އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާވެސް.※ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَـٰغُ = ފަހެ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް وَاجِبُ ވެގެންވަނީ އިއްވައިދިނުމެވެ.※ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ = އަދި الله ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.※ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ = އަޅުތަކުންނަށް. (ކިޔަމަންވާ އަޅުންނާއި ނުކިޔަމަންތެރިވާ އަޅުންނަށް.)※ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެތިބޭމީހުން. بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތަކަށް.※ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ = އަދި ނަބިއްޔުންތަކުން قَتْلُ ކޮށް / މަރާ.※ بِغَيْرِ حَقٍّۢ = އެއްވެސް حَقّ އަކާއި ނުލައި.※ وَيَقْتُلُونَ = އަދި قَتْلُ ކޮށް / މަރަނީމާ.※ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ = އަމުރުކޮށްދެނީ މީސްތަކުން.※ بِٱلْقِسْطِ = عَدْل ވެރިކަމަށް.※ مِنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން.※ فَبَشِّرْهُم = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް (އެފަދަ) خبر ދެއްވާށެވެ!※ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ = ވޭންދެނިވި عَذَاب އެއްގެ.※ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ އެމީހުންނީ.※ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ ހުރިހާ عمل ތަކެއް بَاطِل ވެގެންވާ ބަޔެކެވެ.※ فِى ٱلدُّنْيَا

وَٱلْءَاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައި ވެސް.✵ وَمَا لَهُم = އަދި އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ.✵ مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾ = އެއްވެސް نَصْرُ ވެރިޔަކު.✵ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ނުދެކެވޮޑިގެންފަވައެވެ؟ / ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަމުންދާތީއެވެ؟✵ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا = ދިންބަޔެއް ދެއްވުނު މީހުންނަށް.✵ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުން. / (تورات ން)✵ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَٰبِ ٱللَّهِ = الله ގެ ފޮތަށް އެމީހުންނަށްގޮވާ (އެބަހީ الله ގެ ފޮތް ކަމުގައިވާ تورات ގައިވާގޮތަށް حكم ކުރުމަށް.)✵ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެދެމެދުގައި حكم ކުރުމަށް.✵ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ = ދެން އެމީހުންކުރެ އެއް جماعة އެއްގޮތަކަށް އަނބުރި ފުރަގަސްދެއެވެ.✵ وَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ = އެމީހުން ނުކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال.✵

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٠) ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ جدل ކޮށް حُجَّة ދައްކާނަމަ (އެބަހީ އެ نصارى އިންގެމީހުން عيسى عليه السّلام އާއިމެދު جدل ކުރަނަމަ) ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މޫނުފުޅު الله އަށް ކިޔަމަންތެރިކޮށްދެއްވީމެވެ. އެބަހީ ތިމަންކަލޭގެފާނު الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީސްމީހުންވެސް (الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައެވެ.) އަދި ފޮތްދެއްވުނު މީހުންނަށް އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى އިންނަށާއި އަދި أمّى ންނަށް އެބަހީ عرب مُشرك ންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އިސްލާމްވެއްޖެއީމުތޯއެވެ؟ ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއީމުތޯއެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިނުވެ އަނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާވެސް (ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކަށް މާލާމަތެއްނެތެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވާކަން ކަނޑައަޅައި رَسول ކަން އިއްވައިދިނުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނާއިމެދު الله ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ ކިޔަމަންވާމީ އަޅުންނާއި ނުކިޔަމަންތެރިވާ އަޅުން އެކަލާނގެ ބޭނުން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢١) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވާ މީސްމީހުން އަދި އެއްވެސް حقّ އަކާއިނުލައި އެމީހުން ނަބީބޭކަލުން قتل ކޮށް އަދި މީސްމީހުންގެ ތެރެއިން عَدْلُ ވެރިވުމަށް އަމުރުކުރާމީހުންވެސް قتل ކޮށް ހަލާކުކުރާ (ދަންނައެވެ!) ފަހެ އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عَذَاب އެއްއުރެދުމުގެ އުފާވެރި خبر ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެއްވާށެވެ!

(٢٢) އެމީހުން އެއީ އެމީހުންގެ ހެޔޮ عمل ތަކެއް بَاطل ވެގެންވާ ބައެކެވެ. ދުނިޔެއާއި آخرة ގައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ވެރިޔަކު ނުވެއެވެ.

(٢٣) تورات ން ކޮންމެވެސް ދިންބަޔެއް ދެއްވުނުމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ނުދެކެވޮޑިގެންފަވައެވެ؟ (އެމީހުންގެ ކަންތައް ހަމަގައި ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަމުންދާތީއެވެ؟) الله ބާވައިލެއްވި ފޮތެއްކަމުގައިވާ تورات ގައިވާގޮތަށް އެމީހުންގެދެމެދުގައި حكم ކުރުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާލިޔަ ދެން އެމީހުންކުރެ ބައެއްމީހުން ފުރަގަސްދީ އަނބުރާ ދަނީއެވެ.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَٰهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ ۖ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَتُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ ۖ وَتُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَن تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

މުފްރަދާތު

ذَٰلِكَ = އެކަމީ (އެބަހީ އެމީހުން ދޮގަކަސްވެރިވި.)۞ بِأَنَّهُمْ قَالُوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނިކަމުގައިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. لَن تَمَسَّنَا النَّارُ = އަހުރެމެންގައި އަލިފާން ނުޖެހޭނެއެވެ. / އަހުރެމެން ނަރަކައިގައި ނުޖެހޭނެއެވެ.۞ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ = عدد ވެގެންވާ (ގުނި) ދުވަސްކޮޅަކުމެނުވީ.۞ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم = އަދި އެމީހުންގެ دين ގައި އެމީހުން ހުޅުވައިލިއެވެ.۞ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުން ގެނައި ކަންތައްތަކެވެ.۞ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ = ފަހެ ކިހިނެއްތޯ އެމީހުން جمع ކުރައްވައި ގެނައުމުން ... ދުވަހަށް ކަމެއްގައި ވެއްޖެއްޔާ؟۞ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ = އެދުވަހެއްގައި އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތް ދުވަހަކަށް.۞ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ = އަދި ކޮންމެ نفس އަކަށް ފުރިހަމައަށް ދެއްވޭނެއެވެ.۞ مَّا كَسَبَتْ = އެ نفس އެއް ހޯދައިގަތް އެއްޗެއް.۞ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުވެވޭނެއެވެ.۞ قُلِ اللَّهُمَّ = ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ! އޭ މަތިވެރި الله އެވެ.۞ مَالِكَ الْمُلْكِ = (ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ) ހުރިހާ ރަސްކަމެއްގެ ވެރިޔާއެވެ.۞ تُؤْتِي الْمُلْكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމާއި ވެރިކަން ދެއްވަވައެވެ.۞ مَن تَشَاءُ = އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަ މީހަކަށް.۞ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ރަސްކަމާއި ވެރިކަން ނަގައިގަނެއްވަވައެވެ.۞ مِمَّن تَشَاءُ = އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކުގެ ކިބައިން.۞ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް عِزَّة ދެއްވައި ބޮޑުކުރައްވައެވެ.۞ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް ނިކަމެތިކަން ދެއްވައެވެ.۞ بِيَدِكَ الْخَيْرُ = އެންމެހައި ހެޔޮކަންތައް ހުރީ އިބަރަސްކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައެވެ.۞ إِنَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް.۞ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ = ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ تُولِجُ اللَّيْلَ = އިބަރަސްކަލާނގެ ރޭގަނޑު ވައްދަވައެވެ.۞ فِي النَّهَارِ = ދުވާލުގެ ތެރެއަށް.۞ وَتُولِجُ النَّهَارَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ދުވާލު ވައްދަވައެވެ.۞ فِي اللَّيْلِ =

ތަކެތީގެ ތެރެއިން.❁ وَتُخْرِجُ ٱلْحَىَّ = އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ ދިރިތަކެތި ނެރުއްވަމުއެވެ.❁ مِنَ ٱلْمَيِّتِ =
މަރުވެފައިވާ ތަކެތީގެތެރެއިން.❁ وَتُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ = އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ މަރުވެފައިވާތަކެތި ނެރުއްވަމުއެވެ.❁
مِنَ ٱلْحَيِّ = ދިރިތަކެތީގެ ތެރެއިން. وَتَرْزُقُ = އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ ރިޒުގުދެއްވަމުއެވެ.❁ مَن تَشَآءُ =
ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ ފަރާތަކަށް.❁ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ = ހިސާބަކާއިނުލައި / ހިސާބެއްނެތި.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤) އެގޮތަށް އެމީހުން ފުރަގަސްދީފައި އެވަނީ، "ހަމަކަނޑަވަކުން عدد ކުރެވިގެންވާ ދާދި މަދުދުވަސްކޮޅަކު މެނުވީ އަހުރެމެން ނަރަކައިގާ ނުލިބޭނެއެވެ." މިއަދުވާ އެމީހުންގެތެރޭގައިވާމީހެއްވެ. (އެމީހުން ބޭނުންކުރި އެއީ ސާފީސްދިނުވަހެވެ. އެއީ އެމީހުން ފަޅިއަރައި ހަދާކަން ޙިސާބުކުރުމަކަށެވެ.) އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދައި ހަދުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ دين ގައި އެމީހުން ހެއްޔުންތެރިވެއްޖެއެވެ. އެދޮގުހަދައި އެމީހުން ހެއްލުންތެރިކުރުވައިފިއެވެ.

(٢٥) ފަހެ އެދުވަހަކުދު އެއްވުން ޝައްކެއްނެތް ދުވަހަކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ޖަމާކުރައްވައި އަދި ކޮންމެ نفس އަކަށް އެ نفس އެއް ކުރިކަމެއްގެ ފުރިހަމަ ޖަޒާދެއްވިއްޖެއްޔާ ދެން ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އަދި އެދުވަހުން އެމީހުންނަށް އަނިޔާއެއްނުވާނެއެވެ.

(٢٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކިޔާދޭށެވެ. ވިދާޅުވާށެވެ! (الله އަށް ދަންނަވާށެވެ!) އޭ މަލިކުގެ ވެރި الله އެވެ! އޭ ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ ހުރިހާ ތަކެތީގެ ވެރި ތިބާރަސްކަލާނގެ! ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އަކަކަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ مُلْكُ ދެއްވަމުއެވެ. (އެއީ نَبِى ކަމާ ނުވަތަ ވެރިކަމާ ނުވަތަ ދުނިޔެ ނުވަތަ މަދަނީ.ދެއްވަމުއެވެ...) އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ ފަރާތަކުން مُلْكُ ނަގާވަދެއްވާފައި ނަގަންނަވަމުއެވެ. އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އަކަކަށް عِزَّة ތެރިކުރައްވަމުއެވެ. އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އަކަކު ދެރަކުރައްވާ ނިކަމެތިކުރައްވަމުއެވެ. ހެޔޮ ހުރިހާކަމެއްވަނީ ތިބާރަސްކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް އަދި ކޮންމެކަމަކަށްވެސް ތިބާރަސްކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަ ފަރާތެވެ.

(٢٧) ތިބާރަސްކަލާނގެ ދުވާލުގެ ތެރެއަށް ރޭގަނޑު ވައްދަވަމުއެވެ. (ރޭގަނޑު މަދުކުރައްވާ ދުވާލު އިތުރުކުރައްވަމުއެވެ.) އަދި ރޭގަނޑުގެ ތެރެއަށް ދުވާލު ވައްދަވަމުއެވެ. (ދުވާލު މަދުކުރައްވާ ރޭގަނޑު ދިގުކުރައްވަމުއެވެ.) އަދި މަރުވެފައިވާތަކެތީގެ ތެރެއިން ދިރިތަކެތި ތިބާރަސްކަލާނގެ ނެރުއްވަމުއެވެ. އަދި ދިރިތަކެތީގެ ތެރެއިން މަރުވެފައިވާތަކެތި ތިބާރަސްކަލާނގެ ނެރުއްވަމުއެވެ.އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އަކަކަށް ހިސާބަކާއިނުލައި ދެނެކެނެއި ތިބާރަސްކަލާނގެ ރިޒުގުދެއްވަމުއެވެ.

لَّا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْكَـٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ ٱللَّهِ فِى شَىْءٍ إِلَّآ أَن تَتَّقُوا۟ مِنْهُمْ تُقَىٰةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ إِن تُخْفُوا۟ مَا فِى صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ أَمَدًۢا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾

ބަސްމާނަ

لَّا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ = مؤمن ންނިތާ إخْتِيَار ނުކުރާހިނދަކުވެ.❁ ٱلْكَـٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ = ކާފަރުން އެހީ ސަރަހައްދުވެރިންކަމުގައި. (އެހީތެރިންކަމުގައި.)❁ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނުފިޔަވައި.❁ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ = އަދި އެކަމަކުރިން ކަންތައްކުރާމީހާ. (ކާފަރުން އެހީ ސަރަހައްދުވެރިންކަމުގައި ހަދައިފިމީހާ.)❁ فَلَيْسَ مِنَ ٱللَّهِ = ފަހެ اللّٰه ގެ حضرة ން (އާރާއްކަން) ނުވެއެވެ.❁ فِى شَىْءٍ = އެއްވެސްކަމެއް / އެއްވެސް އެހީއެއް. (اللّٰه އާރާގެ ހިމާޔަތް ބަރަކާތެއް ނުވެއެވެ.)❁ إِلَّآ أَن تَتَّقُوا۟ مِنْهُمْ تُقَىٰةً = ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ ފާރާއްދުން ރައްކާތެރިވުމަށްޓަކައިމެނުވީ.❁ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ކަލޭމެން ބިރުދައްކަވައެވެ.❁ نَفْسَهُۥ = އެކަލާނގެ طَاهِر ذات ފުޅާއިމެދުން.❁ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ = އަދި އެނބުރިދާތަން / ނުވަތަ އެނބުރިދިއުން - ވަނީ ހަމަ اللّٰه ގެ حضرة ގައެވެ.❁ قُلْ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ!❁ إِن تُخْفُوا۟ = ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރިއަސް. / ސިއްރުކުރިއަސް.❁ مَا فِى صُدُورِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފުއްޕާމުގައިވާއެއްޗެއް / ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާއެއްޗެއް.❁ أَوْ تُبْدُوهُ = ނުވަތަ ކަލޭމެން އެއްޗެއް ފާޅުކުރިއަސް.❁ يَعْلَمْهُ ٱللَّهُ = އެއްޗެއް اللّٰه ދެނެވޮޑިގަންނަވައެވެ.❁ وَيَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަންނަވައެވެ.❁ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާއެއްޗެއް.❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާއެއްޗެއް.❁ وَٱللَّهُ = އަދި اللّٰه تعالى❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ = ކޮންމެކަމަކަށް ކުދުރަތްވަންތަވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ = ކޮންމެ نفس އަކު ދެކޭދުވަހު.❁ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ = ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން އެ نفس އެއްކޮށްފައިވާއެއްޗެއް.❁ مُّحْضَرًا = حاضر ވެގެންވާހާލު.❁ وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ = އަދި ނުބައި عمل ގެ ތެރެއިން ކޮށްފައިވާއެއްޗެއް (حاضر ވެގެންވާހާލު.)❁ تَوَدُّ = އޭނާ ލޯބިކުރާނެއެވެ.❁ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ = އެނބުރި عمل ކޮށްފައި އާރާ ދުރުދުރުވުން.❁ أَمَدًۢا بَعِيدًا = ދުރުމިންވަރެއް.❁ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه تعالى ކަލޭމެން ބިރުދައްކަވައެވެ.❁ نَفْسَهُۥ = އެކަލާނގެ ذات ފުޅަށް.❁ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ = އަދި

اللّه تعالى ޙަޟްރަތުންނަށް ނިޔަނު އާގާވަންތައެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ۞ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّه އަށް ލޯބިވާކަމުގައިވާނަމަ. ۞ فَٱتَّبِعُونِى = ދެން ކަލޭމެން މިކަލަންކަލޭގެފާނަށް تبَعَ ވާށެވެ! ۞ يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ = އޭރުން اللّه ކަލޭމެންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފާނެއެވެ. ۞ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣١) = އަދި اللّه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٨) مؤمن ންގެމީހުން ތިމާމެންގެ نَصْر ވެރި ސަހަރަހައްދުވެރިންކަމުގައި ކާފިރުން ހިފާ إختيار ނުކުރާށެވެ! އަދި އެފަދަ ކަންތައްކުރާމީހާ އެބައި ކާފިރުން އާއި ތިމާމެންގެ نصر ވެރި ސަހަރަހައްދުވެރިންކަމުގައި ބަލައިގަންނަމީހާ (ދަންނައެވެ!) ދެން އެމީހަކަށް اللّه ގެ حضرة ން އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ސަލާމަތްކަމެއް ނުވެއެވެ. (اللّه އަނގާގެ ކަންތައްތަކުން ބިރުވެރިވާށެވެ.) ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ ބޮޑުގަދަކަމުން ވަގުތީގޮތުގައިވާ ހާނި އެޅުމުން ސަލާމަތްވާންތެރިން ބޮޑުފުރުން އެމީހުންނަށް ސަހަރަހައްދުވެރިކަމުގެ ބަސްބުނުން ހުރެއެވެ. އެފަދަ ވަގުތު އެފަދަ ބަސްބުނުން ހުއްދައެވެ. އެއާއި ހުރުން އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމާއި عداوة ބޭރުކަން ދަންނަވާނެއެވެ. اللّه تعالى ކަލޭމެން ފެއިން އެކަލާނގެ ذات ފުރަން ކަލޭމެން އެފަދަ ކަންތައްކުރުމާމެދު ބިރުވެރިކުރައްވައެވެ. އަދި ކަލޭމެން އެނބުރިދާންވާނީ ހަމަ اللّه ގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٩) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ތަކެތި (ކާފިރުންނާމެދު ސަހަރަހައްދުވެރިކަން ބޭއްޓޭމުގެ ގޮތް) ކަލޭމެން ފޮރުވިޔަސް، ވަންހަނާކުރިޔަސް އަދި ނުވަތަ ފާޅުކުރިޔަސް އެކަމެއް اللّه ދަންނަވާތެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއް ދަންނަވާތެވެ. އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّه ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٠) އަދި ކޮންމެ نفس އެއްވެސް ހެޔޮކަމުގެ ބަދަލުން އެ نفس އެއް ކުރިއެއްގާ ކުރިމަތިލާއި އަދި ނުބައިކަމުގެ ބަދަލުން އެ نفس އެއް ކުރިއެއްގާ ކުރިމަތިލާއި (މިދެގަ ކުރިމަތްކަން) حاضر ވެގެންވާ ދުވަހު ނުބައިކަންތައްކުރިމީހާ މިހާރު އެނބައި ކަންތަކާއިމެދު ވަރަށް ދުރުދުރުގައި ދުރުމިންއެއްވާނަމަ ދެކުނުއްވާނެއެވެ. (އަދި އެފަދަ ނުބައި ކަންތައްތަކުން އަރައިގަތުމަށް ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް اللّه ގެ ކޮޅު ކަލޭމެންގެ މައްކަން އަޑުވެހުމަށް) اللّه ގެ ذات ފުރަން ބިރުވެރިކުރައްވަން ކަލޭމެންނަށް اللّه ބިރުވެރިކުރައްވަތެވެ. އަދި اللّه تعالى އީ އަޅުތަކުންނަށް ގޯތިމާކަން ނުހަނު އޯގާވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٣١) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނީ اللّه އަށް ލޯބިވާ ބަޔަކު ކަމުގައިވާނަމަ ދެން ކަލޭމެން މިކަލަންކަލޭގެފާނާއި تبع ވާށެވެ! އޭރުން اللّه ކަލޭމެންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި اللّه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

قُلْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ وَنُوحًا وَءَالَ إِبْرَٰهِيمَ وَءَالَ عِمْرَٰنَ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنۢ بَعْضٍ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّى وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ ٱلذَّكَرُ كَٱلْأُنثَىٰ ۖ وَإِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّىٓ أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۖ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا ٱلْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقًا ۖ قَالَ يَٰمَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا ۖ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ = ކަލޭފުޅުން اللّه އަށާއި އަދި رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!❁ فَإِن تَوَلَّوْاْ = ފަހެ އެމީހުން (ކިޔަމަންނުވެ) އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (އެމީހުން ބުނެލާށެވެ ކާފަރުންނަށް ވެދޭތޯ.)❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى.❁ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ = ކާފަރުންނަށް ލޯބިވެވޑިނުގަންނަވައެވެ.❁ ❁ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى آدم (عليه السّلام) خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރެއްވިއެވެ.❁ وَنُوحًا وَءَالَ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި نوح (عليه السّلام) އާއި އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ آل ންވެސް.❁ وَءَالَ عِمْرَٰنَ = އަދި عِمْرَان ގެ آل ންނާއި.❁ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٣﴾ = عَالم ތަކުގެމައްޗަށް.❁ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنۢ بَعْضٍ = އޭގެ އެއްބަޔަކީ އަނެއްބަޔަކުގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ މީހުންނެވެ. (އެއީ دين އާއި توحيد ގެ މަގުންނެވެ.)❁ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ = އަދި اللّه އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ عِمْرَٰنَ = عِمْرَان ގެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިހިނދު.❁ رَبِّ = އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ.! إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ = މިއަޅާ އިބަރަސްކަލާނގެއަށް نَذْرُ ވެރިވީމެވެ.❁ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا = މިއަޅާގެ ބަނޑުގައިވާ ދަރިފުޅު (އިބަރަސްކަލާނގެއަށް خاصّ ކުރައްވައިގެން.❁ فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ = ފަހެ އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާގެ ކިބައިން قبول ކުރައްވާނދޭވެ.❁ إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ.❁ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ = ފަހެ އޭނާގެ ދަރިކަނބަލުން ހައްކާވިހިނދު، އޭނާގެ ދެންނެވިއެވެ.❁ رَبِّ إِنِّى وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ = އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ވިހައީ އަންހެން ދަރިއަކެވެ.❁ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ = އަދި اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ بِمَا وَضَعَتْ = އޭނާ ހައްކާވި އެއްޗެއް. ހައްކާވި ދަރިއަކީ.❁ وَلَيْسَ ٱلذَّكَرُ = އަދި ފިރިހެންދަރި ނޫނެވެ. (ފިރިހެންކުއްޖެއް ނޫނެވެ.)❁ كَٱلْأُنثَىٰ = އަންހެންދަރިފަދައިން (އަންހެންކުއްޖެއް ފަދައިން)❁ وَإِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އޭނާގެ ނަން ދިނީ مَرْيَم އެވެ.❁ وَإِنِّىٓ أُعِيذُهَا بِكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން އެދެނީ ހައްކާވިދަރިއަށް حِمَايَة އެދެމެވެ.❁ وَذُرِّيَّتَهَا = އަދި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅަށް (ހައްކާވިދަރިއަށް އެދެމެވެ.)❁ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ = ފާޅުގައިވާ شيطان ގެ ކިބައިން.❁ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا = ފަހެ އޭނާގެ رَبّ އެކަނބަލުން (كَنِيْسَة ގެ خدمة އަށް.) قبول ކުރެއްވިއެވެ.❁ بِقَبُولٍ حَسَنٍ = ރަނގަޅު

قبول ކުރެއްވީމެވެ.۞ وَأَنۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا = އަދި އެކަލާނގެ އެކަމަނާ ރަނގަޅުގޮތުގައި ބޮއްދަވާ ބޮޑުކުރައްވާ تربيّة ކުރެއްވީމެވެ.۞ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا = އަދި زكريّا ގެ ގާތުގައި އެކަލާނގެ އެކަމަނާ حوال ކުރެއްވީމެވެ.۞ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيۡهَا زَكَرِيَّا = زكريّا ގެފާނު އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެފަހަރެއްގައި.۞ ٱلۡمِحۡرَابَ = مِحْراب އަށް. (އެއީ މިސްކިތުގައިވާ ކޮޓަރިއެއްކަމުގައި ވެއެވެ.)۞ وَجَدَ عِندَهَا رِزۡقًا ۖ = އެކަމަނާގެ އަރިހުން ރިޒުގު ފެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ. (އެއީ ފިނިމޫސުމުގައި ހޫނު މޫސުމުގެ މޭވާއާއި ހޫނު މޫސުމުގައި ފިނިމޫސުމުގެ މޭވާއެވެ.)۞ قَالَ يَـٰمَرۡيَمُ = އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ زكريّا ގެފާނު - ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ!۞ أَنَّىٰ لَكِ هَـٰذَا ۖ = މިރިޒުގު މިއީ ކަމަނާއަށް ކިހިނަކުން ކޮންތާކުން އައީއެއްތޯއެވެ؟ قَالَتۡ = އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ.۞ هُوَ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ = އެއީ اللّه ގެ حضرة ންނެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَرۡزُقُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ރިޒުގުދެއްވައެވެ.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންވާ އަޅަކަށް.۞ بِغَيۡرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾ = އެއްވެސް ހިސާބަކާނުލައި.

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٢) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން اللّه އަށާއި رَسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ފަހެ އެމީހުން (ކިޔަމަންތެރިވުމުން) އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ ދަންނާށެވެ! (އެފަދަމީހުންނާއިމެދު ބަލާލާނީ އެއީ ކާފިރުންކަމުގައެވެ.) އަދި ކާފިރުންނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް اللّه تعالى ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٣٣) ހަމަކަށަވަރުން آدم (عليه السّلام) އާއި نوح (عليه السّلام) އާއި إبراهيم عليه السّلام ގެ آل ންނާއި އަދި عِمْرَان ގެ آل ން اللّه تعالى خَاصّ ކުރައްވައި إختيار ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެންމެހައި عَالَم ތަކުގެމައްޗަށެވެ.

(٣٤) އޭގެ އެއްދަރިކޮޅުވަނީ އަނެއްދަރިކޮޅުގެދަރިކޮޅުންނެވެ. (އެއީ دين އާއި توحيد ގެ ގޮތުންނެވެ.) އަދި اللّه އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٥) عمران ގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަމަނާގެ رَبّ އަށް ދެންނެވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާގެ ބަނޑުގައި މިވާ ދަރިފުޅު ތިބާރަސްކަލާނގެއަށްޓަކައި (ކަނީސާގެ خادم އެއްކަމުގައި) ދޫކުރަން ތިބާރަސްކަލާނގެއަށް نَذر ގެންނީމެވެ. ފަހެ މިއަޅާގެ ކިބައިން ތިބާރަސްކަލާނގެ قبول ކުރައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٦) ދެންފަހެ އެކަމަނާ އެދަރިފުޅު ހައްކާވިހިނދު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ވިހެއީ އަންހެންކުއްޖެކެވެ. އަދި އެކަމަނާ ވިހޭ ކުއްޖެއް اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފިރިހެންކުދިން އަންހެންކުދިންނާއިފަދައެއް ނޫނެވެ. (އެއްކަހަލައެއްނޫނެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އެދަރިފުޅަށް މިނަން ދެއްވީ مَرْيَمْ އެވެ. އަދި އެދަރިފުޅާއި އެދަރިފުޅުގެ ދަރިކޮޅު ނުބައިކަމުން އަދި ރަޖީމުވެފައިވާ شيطان އާގެ ނުބައިން ރައްކާތެރިކުރައްވައި ސަލާމަތްކޮށްދެއްވުމަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން މިއަޅާ حماية ދިނުމަށްއެދެމެވެ.

(٣٧) ފަހެ ދެން އެކަމަނާގެ رَبّ އެކަމަނާގެ ދަރިފުޅު مريم ގެފާނު ރަނގަޅުގޮތުގައި قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ އެބަހީ مريم ގެފާނު - ރަނގަޅަކަށް ބޮޑުކުރައްވާ تَرْبِيّة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ ބެލެހެއްޓެވުމާ زكريّا ގެފާނާއި حوال ކުރެއްވިއެވެ. އަދި زكريّا (عليه السّلام) އެކަމަނާގެ ގާތަށް مِحْراب ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާ

ކޮންމެހިނދެއްގައި އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި ރިޒުގުވަނިކޮށް ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ مَرْيَم އޭވެ! މިރިޒުގު ކަމަނާއަށް މިއަންނަނީ ކޮންތާކުން ހިނގާފައިތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ الله ގެ حضرة ންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އެދިވޮޑިގެންވާ މީހަކަށް ހިސާބެއްނެތި އެކަލާނގެ ރިޒުގުދެއްވައެވެ.

- ދަންނަވާށެވެ! مِحْراب އަކީ كَنِيْسَة ގައި އެންމެމަތީގައިވާ ކޮޓަރިއެއްކަމަށް مُفَسِّرُ ން ވިދާޅުވެއެވެ.
- مريم ގެ ގާތުގައި އަރިހުގައި ހުންނަ ރިޒުގަކީ ހޫނުމޫސުމުގެ ފިނިމޫސުމުގައި ލިބޭތަކެތެވެ. އަދި ފިނިމޫސުމުގައި ހޫނުމޫސުމުގެ ތަކެތެވެ. މިއީ އާދައާ خلاف ކަމެކެވެ. އެހެންވެ އެވާހަކަ ޤުރުއާނުގައި بيان ވެގެންވާ ކަމެއްގައެވެ.

والله أعلم.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِى مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّى فِى ٱلْمِحْرَابِ أَنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَـٰمٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ ٱلْكِبَرُ وَٱمْرَأَتِى عَاقِرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكَ ٱللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾

މުފްރަދު

هُنَالِكَ = އެތަނުގައި. (އަދި އެހިނދު) ❁ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ = زكريّا (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ❁ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ. ❁ هَبْ لِى مِن لَّدُنكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން މިއަޅާއަށް ދެއްވާށެވެ. ❁ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً = ރަނގަޅު ދަރިފަސްކޮޅެއް. ❁ إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ دعاء އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ فَنَادَتْهُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ = ފަހެ ملائكة އާ އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލިއެވެ. ❁ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّى = އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވަން ތެދުވެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް. ❁ فِى ٱلْمِحْرَابِ = مِحْراب ގައި. ❁ أَنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ. ❁ بِيَحْيَىٰ = يَحْيَى ގެ ވާހަކަ ދެއްވާތީއެވެ. ❁ مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ = كَلِمَة އެއް ތެދުކުރައްވާ حال (އެބައީ عيسى عليه السّلام ތެދުކުރައްވާ حال.) ❁ مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ންވާ. ❁ وَسَيِّدًا = (އަދި ކަލޭގެފާނު علم ގެ ސަރުދާރެއްގެ ގޮތުން. ❁ وَحَصُورًا = އަދި އަންހެނުންނާއި ޖިމާޢުވުން ދުރުވާ جِمَاع ނުކުރައްވާ. ❁ وَنَبِيًّا = އަދި ނަބިއްޔަކުގެ ގޮތުގައި. ❁ مِّنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ = صالح މީހުންގެ ތެރެއިން. ❁ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު يعنى زكريّا (عليه السّلام) ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ.! أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَـٰمٌ = މިއަޅާއަށް غُلَام އަކު (يعنى ފިރިހެންދަރިއަކު)

ލިބޭނީ ކޮންގޮތަކުންތޯއެވެ؟۞ وَقَدْ بَلَغَنِيَ ٱلْكِبَرُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާއަށް މުސްކުޅިކަން ފޯރައްޖެއެވެ. (ދުވަސްވެ މުސްކުޅިވެއްޖެއެވެ.)۞ وَٱمْرَأَتِي عَاقِرٌ = އަދި މިއަޅާގެ އަންހެނުންނަކީ (أصل އަންވެސް) ދަރިން ނުލިބޭމީހެކެވެ.۞ قَالَ كَذَٰلِكَ ٱللَّهُ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. الله އެފަދައެވެ. (الله ގެ قدرة ތެރިކަން އެފަދައެވެ.)۞ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތަކަށް ކަމެއްވިޔަސް އެކަލާނގެ ކުރައްވައެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٨) އެހިނދު زكريّا (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دُعَاء ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ޔާއަހަރެގެ رَبّ އެވެ. މިއަޅާއަށް އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން ރަނގަޅު ދަރިފަސްކޮޅެއް ދެއްވާންދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ دعاء އަޑުއައްސަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٩) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު مِحْراب ގައި ނަމާދަށް قائم ވެ ހުންނަވަނިކޮށް مَلائكة ން (جبريل عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް يحيى ގެ ނަން ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވައެވެ. އޭނާ الله تعالى ގެ حضرة ން ވާ كلمة އެއް ތެދުކުރައްވާ ބޭފުޅަކުގެ ގޮތުގައެވެ. (يحيى ގެ ނަމަކީ ނަސާރާ އިންޖީލުގައިވަނީ يُوْحَنَّا އެވެ. އަދި الله ގެ ބަސްފުޅަކުންވާ ކަލިމައެއްގެ مُرَاد ކުރެވޭނީ (عيسى عليه السلام އެވެ.) އެކަލޭގެފާނަށް ކަލިމަ ގެ لفظ ން مُرَاد ކުރެވޭނީ އެކަލޭގެފާނު ހެދުނުވީ الله ގެ ބަސްފުޅު (كُنْ– އެބަހީ – ވާށެ.) މި كلمة އިންނެވެ. والله أعلم. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ يحيى عليه السّلام ދުނިޔެއަށް ވަޑައިގަންނަވާނީ (އަޅުކަމާއި علم ގެ ސަރުދާރެއްގެ ގޮތުގައި އަދި އަންހެނުންނާ جماع ނުވާ ބޭކަލެއްގެ ގޮތުގައި އަދި نبي ބޭކަލެއްގެ ގޮތުގައި އަދި صالح މީހުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ގޮތުންނެވެ.

(٤٠) އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ زكريّا عليه السّلام ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! މިއަޅާއަށް ދަރިކަލަކު ލިބޭނީ ކޮންގޮތަކުންތޯއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ عُمر ންދުވަސްވެ މުސްކުޅިކަން ޖެހިއްޖެއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ އަނބިކަބަލުން އެއީ أصل އަންވެސް ދަރިން ނުލިބޭ އަންހެނެކެވެ. އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ކަންތައް ހުރީ މިހެންނެވެ. ނަމަވެސް الله، އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާކަމެއް ކުރައްވައެވެ. (އެކަލާނގެއަށް އެއީ ދަތިކަމެއް ނޫނެވެ.)

قَالَ رَبِّ ٱجْعَل لِّيٓ ءَايَةً ۖ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۗ وَٱذْكُر رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَٰرِ ﴿٤١﴾ وَإِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ وَٱصْطَفَىٰكِ عَلَىٰ نِسَآءِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَٰمَرْيَمُ ٱقْنُتِي لِرَبِّكِ وَٱسْجُدِي وَٱرْكَعِي مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ إِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ٱسْمُهُ ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

ތަރުޖަމާ

قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ! ٱجْعَل لِّيٓ ءَايَةً = މިއަޅާއަށް (އެކަމުގެ) عَلاَمة އެއް ލައްވައިދެއްވާނދޭވެ!❁ قَالَ ءَايَتُكَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. (އެކަމުގެއި) ކަލޭގެފާނަށް علامة އަކީ.❁ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ = ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާ ވާހަކަދެއްކެވުން ނުކުރެއްވުމެވެ.❁ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا = ތިންދުވަހު ރޭދުވާލު އިޝާރާތަކުން މެނުވީ.❁ وَٱذْكُر رَّبَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ކަލޭގެފާނު ذِكْر ކުރައްވާށެވެ. كَثِيرًا = ގިނަގިނައިން.❁ وَسَبِّحْ = އަދި تَسْبِيح ވިދާޅުވާށެވެ!❁ بِٱلْعَشِيِّ وَٱلْإِبْكَٰرِ ﴿٤١﴾ = ހަވީރުއި ހެނދުނު.❁ وَإِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އަދި ملائكة ން ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!)❁ يَٰمَرْيَمُ = އޭ مَرْيَم އެވެ! إِنَّ❁ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰكِ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭގެ خاصّ ކުރައްވައި إختيار ކުރައްވައިފިއެވެ.❁ وَطَهَّرَكِ އަދި (دين އާއި عقيدة ގެ ދުށުންތަކާއި ނަޖިހުންނާއި ޙައިޟުން) އެކަލާނގެ ކަލޭގެ طاهر ކުރައްވައިފިއެވެ.❁ وَٱصْطَفَىٰكِ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެ ޚާއްޞަކުރައްވާ خاصّ ކުރައްވައިފިއެވެ.❁ عَلَىٰ نِسَآءِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ = އެންމެހައި عَالَم ތަކުގެ އަންހެނުންނަށްވުރެ މަތިވެރިކޮށް.❁ يَٰمَرْيَمُ ٱقْنُتِي لِرَبِّكِ = އޭ مَرْيَم އެވެ. ކަލޭގެ ކަލޭގެ رَبّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ދެގޮތަކަށް ޢިބާދަތްކުރައްވާށެވެ.❁ وَٱسْجُدِي وَٱرْكَعِي = އަދި ކަލޭގެ سَجدَة ކުރައްވައި رُكوع ކުރައްވާށެވެ!❁ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ = رُكوع ކުރައްވާ މީހުންނާއެކު.❁ ذَٰلِكَ = (رسول الله އެވެ!) އެއީ – އެބަހީ މިސޫރަތުގެ މި بيان ވެދިޔަ.❁ (❁ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ وَنُوحًا .... މިއާޔަތުން ފެށިގެން މިދިޔަ ވާހަކައެވެ)❁ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ = غَيْب ގެ خَبَر ތަކުގެތެރެއިންވާ خَبَر ތަކެކެވެ.❁ نُوحِيهِ إِلَيْكَ = މިވަރުގެ ކަލާނގެ ވާހަކަ خَبَر ތައް ކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރައްވަމެވެ.❁ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ގާތުގައި ނުވެވެއެވެ.❁ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ = އެމީހުން (އެބަހީ زكريّا ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންގެއިގާ މީހުން) އެމީހުންގެ قَلَم ތައް (قُرْعَة ލުމަށް) އުކާލިހިނދު.❁ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ = مَرْيَم ގެފާނާއި حوال ވާނީ ކާކުތޯ (ބެލުމަށް)❁ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ގާތުގައި ނުވެވެއެވެ.❁ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ = އެމީހުން ދެބަސްވެ ޒުވާބުކުރަމުންދިޔަހިނދު.❁ إِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = ملائكة ން ވިދާޅުވިހިނދު.❁ يَٰمَرْيَمُ = އޭ مريم އެވެ!❁ إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭގެއަށް އުފާވެރި خبر ދެއްވައެވެ.❁ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ =

އެކަލާނގެ حضرة ން ވާ كلمة އެއްގެ ❁ اسْمُهُ الْمَسِيحُ = އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅަކީ المسيح އެވެ.❁ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ = އެއީ مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އެވެ.❁) وَجِيهًا = މަތިވެރިގޮތުގައި ދަރަޖައާއި شَرَفُ ގެ ބޮޑުކަމުގެ ގޮތުގައި.❁ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައި ❁. وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ (٤٥) = އަދި (اللّه ގެ حضرة ގައި) ކުއްތަންވެގެންވާ ބޭކަލެއްކަމުގައި.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤١) އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ! މިކަމަށް އަހުރެންގެ علامة އެއް ލައްވައިދެއްވާނދޭވެ! އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަހުރެންގެ علامة އަކީ ތިންދުވަސްވާންދެން ހަމައެކަނި އިޝާރާތާއި ނުލާ ރޭދުވާލު މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅު ނުދެއްކެވުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ގިނަގިނައިން ހެނދުނުން ރޭގަނޑު ދިކުރުކުރައްވާ تَسْبِيح ވިދާޅުވާށެވެ!

(٤٢) އަދި ملائكة ން (جبريل عليه السّلام) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އޭ مريم އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ކަލޭގެ ޚާއްޞަކުރައްވާ خاصّ ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި دين އާއި عقيدة ގެ ގޮތުންނާއި އަޚްލާޤީ ގޮތުން فاحش ކަންތައްތަކުން ކަލޭގެ طاهر ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި عالم ތަކުގެ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ކަލޭގެ ޚާއްޞަކުރައްވައިފިއެވެ.

(٤٣) އޭ مريم އެވެ! ކަލޭގެ ކަލޭގެ رَبّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެން އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާއެކު ركوع ކުރައްވައި سجدة ކުރައްވާށެވެ. (އެބަހީ އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ!)

(٤٤) (އޭ رَسول اللّه އެވެ.) މި بَيَان ވެދިޔަ (އެބަހީ ❁ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ ءَادَمَ وَنُوحًا .... މިއަށްވުރެ ފެށިގެން މިހާތަނަށް بَيَان ވެގެންދިޔަ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާ غَيْبُ ގެ خبر ތަކެވެ. (ކަލޭގެފާނަކަށް އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހަކަށްވެސް މިވާހަކަތައް މިގޮތަށް ނޭނގެން ނުވެއެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން (އެބަހީ زكريّا عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންގެ އިތުރުން މީހުންގެ ތެރެއިން) مريم ގެފާނާއި حوال ވާނީ ކާކުތޯ ބެލުމަށް قُرْعَة ލުމުގެ ގޮތުން ކަލަމްތަށް އުކަލައްވާ އިރު އެމީހުންގެ ގާތުގައި ކަލޭގެފާނު ނުވަތުމެވެ. އަދި އެކަމާމެދު އެމީހުން ދެބަސްވެ އަރައިރުންވެރިވެވެސް އެމީހުންގެ ގާތުގައި ކަލޭގެފާނު ނުވަތުމެވެ.

(٤٥) އަދި ملائكة ން (އެބަހީ جبريل عليه السّلام مريم ގެފާނަށް) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެކަލާނގެ حضرة ން ވާ كلمة އެއްގެ ހެޔޮ خبر އެކަލާނގެ ކަލޭގެއަށް ދެއްވައެވެ. كلمة ގެ ނަމަކީ المسيح އެވެ. مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އެވެ. އެބޭކަލަކީ ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް މަތިވެރިވެގެންވާ ދަރަޖައާ شرف ގެ ވެރި ބޭކަލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި اللّه ގެ حضرة ގައި ކުއްތަންވެގެންވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއެވެ.

وَيُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِي ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ ٱللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ إِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّيٓ أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ ٱلطِّينِ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ وَأُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

ތަރުޖަމާ

وَيُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާ ވާހަކަދައްކަވާނެއެވެ. ❁ فِي ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا = ވިހާ ތަންމަތީގައްޔާއި (އެންމެ ގައިކުޑަގައްޔާއި) އަދި ބޮޑު ފިރިހެނަކަށްވެގެން ހުރުމުގައި. ❁ (كَهْلًا = އަހަރު ތިރީހާ ފަންސާހާ ދެމެދުގެމީހުން / ބޮޑުމީހުން ވަޔަސްގެ ބޮޑުވެފައިވާމީހުން.) ❁ وَمِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٤٦﴾ = އަދި صالح ވެރިޔަކަށް ވާނޭކަމުގައި މީހުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ކަމުގައި. ❁ قَالَتْ رَبِّ = އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ! ❁ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ = ކިހިނެއްތޯ ދަރިއަކުވާނީ އަހުރެންނަށް ދަރިއަކުވާނީ! ❁ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ = އަދި އިންސާނަކު އަހުރެންގެ ގައިގައި ނުހިފާހުށިކަމުގައިވާ. ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ❁ كَذَٰلِكِ ٱللَّهُ = الله އެފަދައިންނެވެ. ❁ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ އެއްޗެއް ހައްދަވައެވެ. ❁ إِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا = އެކަލާނގެ ކަމެއް ނިންމަވައިފިއްޔާ. ❁ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ = ހަމައެކަނި އެކަމަކަށް އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވައެވެ. ❁ كُن = ވާށެވެ. ❁ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ = ފަހެ އެކަން ވެއްޖައެވެ. ❁ وَيُعَلِّمُهُ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ފޮތް އުނގަންނައިދެއްވާނެއެވެ (އަކުރު ލިޔުން). ❁ وَٱلْحِكْمَةَ = އަދި حكمة އާއި (އެއީ ދީނުގެ ޢިލްމު ނުވަތަ وحى އެވެ.) ❁ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾ = އަދި توراة އާއި إنجيل އާއި. ❁ وَرَسُولًا = އަދި رَسُول ބޭކަލަކު ކަމުގައި. ❁ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنِي إسرائيل ނަށް. ❁ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم = (އެކަލޭގެފާނު ވަޙީގެން ވިދާޅުވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ތިމަން އައީމެވެ. ❁ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން دليل އަކާއިގެންނެވެ. (معجزة އަކާއިގެންނެވެ.) ❁ أَنِّيٓ أَخْلُقُ لَكُم = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭމެންނަށް ހައްދައިދޭނަމެވެ. ❁ مِّنَ ٱلطِّينِ = މެށިން. ❁ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ = ދޫނީގެ ސިފައިގާ / ދޫނިއެއްގެ ސޫރަ. ❁ فَأَنفُخُ فِيهِ = ދެން ތިމަން އެއަށް ފުމެލާނަމެވެ. ❁ فَيَكُونُ طَيْرًۢا = ދެން އެއީ ދޫނިއަކަށް ވާނެއެވެ. ❁ بِإِذْنِ ٱللَّهِ = الله ގެ إذن ހުއްދައިން. ❁ وَأُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ = އަދި ތިމަން އަނދަވަޅުލާ ޝިފާދެއްވާނަމެވެ (ވިހެއި އިރުވެސް ލޮލުކަނުވެފައިވާ ހުރި މީހުން) ❁ وَٱلْأَبْرَصَ = އަދި ގޮގަނޑު ބަލިމަޑުވެފައިވާ މީހުން. ❁ وَأُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ = އަދި މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރުވާނަމެވެ. ❁ بِإِذْنِ ٱللَّهِ = الله ގެ إذن ހުއްދައިން. ❁ وَأُنَبِّئُكُم = އަދި ތިމަން ކަލޭމެންނަށް خبر ދޭނަމެވެ. ❁ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ = ކަލޭމެން ކައި ބުއިމާއި ރައްކާކުރާ ތަކެތީގެ. ❁ فِي بُيُوتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގެތެރޭގައި. ❁ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

= ހެޔޮކަންތަކުން ދެކަނބަލުންނާ ގުޅޭ ގޮތުން.❁ لَأٰيَةً لَّكُمْ = ކަލޭމެންނަށް دليل. (އަޅުގަނޑު نبي ކަން ތެދުކަމުގެ ދަލީލެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ)❁ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ = ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންނަކަމުގައި ވާނަމަ.❁ وَمُصَدِّقًا = އަދި ތެދުކުރާ حال.❁ لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ = އަޅުގަނޑުގެ ކުރިމަތީގައި ވާ ތަކެތި.❁ مِنَ التَّوْرَاةِ = توراة ގެ ތެރެއިން.❁ وَلِأُحِلَّ لَكُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް حلال ކޮށްދެއްވުމަށް.❁ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރެވިފައިވާ ބައެއް ތަކެތި.❁ وَجِئْتُكُم = އަދި އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައީމެވެ.❁ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން دليل އަކާއިގެންނެވެ. (مُعْجِزَة އާއިގެންނެވެ.)❁ فَاتَّقُوا اللَّهَ = ފަހެ ދެން ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ! وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ = އަދި ކަލޭމެން މިއަޅުގަނޑަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!

إجْمَالِي މާނަ

(٤٦) އަދި ވިހާތަންމަތީގައި އިންސާނުންނާއި ދުވަސްވަރުގައި އަދި ބޮޑުވެރިކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއި ވާހަކަފުޅުދައްކަވާ ބޭކަލަކުކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވާނީ صالح ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٤٧) އެކަމަނާ އެބުނި مَرْيَم ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ޔާއަޅުގެ رَبّ އެވެ! މިއަޅާއަށް ދަރިކަލަކުވާނީ ކޮންގޮތަކުންތޯއެވެ؟ އަދި މިއަޅާގެ ގައިގާ އަތްލާފައިވާ ފިރިހެނަކު ނުހުރެއެވެ. އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. اللّٰه އުފައްދަވައެވެ. އެބުނި اللّٰه ގެ އިރާދަފުޅުން ހެއްދެވުން އުފައްދަވައެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ތަކެއްޗެއް ހެއްދެވުމަށް އެކަލާނގެ ކަމެއް ނިންމަވައިފިނަމަ އެކަމަކަށް އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވަނީ "ވާށި" މިހެންނެވެ. ދެން ހަމަ އެކަމެއް ވެގެންދެއެވެ.

(٤٨) އަދި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ލިޔުމާއި حكمة އުނގަންނަވައިދެއްވައި އަދި توراة އާއި إنجيل އުނގަންނަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

(٤٩) އަދި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވާނީ بني إسرائيل ންނަށް رَسول އަކު ކަމުގައެވެ. (އަދި އެކަލޭގެފާނު رَسول ކަމުގައި ފޮނުއްވައިގެން ބުނުއްވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންގެ ގާތަށް (رَسول ކަމުގައި) މިއައީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން دليل އާއިގެންނެވެ. (އަޅުގަނޑުގެ رَسول ކަން ތެދުކަމުގެ ހެއްކަށް مُعْجِزَة އާއިގެންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނަށް ޓަކައި ބިމުގެ ސިފައިން ދޫނިއެއްގެ ސޫރަ ހަދައިފަހެ އަޅުގަނޑު އޭގައި ފުމެލުމުން اللّٰه ގެ إِذْنَ ފުޅުން އެއީ ދޫނިއެއް ވެގެންދާނެއެވެ. އަދި ވިހަނދުވެސް ލޮލުކަނު މީހާއާއި ބަރަސްބަލި ޖެހިފައިވާ މީހާ ރަނގަޅުކޮށްދޭނަމެވެ. އަދި اللّٰه ގެ އިރާދަފުޅުން މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރުއްވާނަމެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކާތަކެތި އަދި ގޭގެތެރޭގައި ރައްކާކުރާ ތަކެތީގެ خبر ވެސް އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނަށް ދީފާނަމެވެ. ކަލޭމެންނަކީ އީމާންވާ ބަޔަކުކަމުގައި ވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި ކަލޭމެންނަށް دليل ވެއެވެ. (އަޅުގަނޑުގެ رَسول ކަން ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް ހުރި دليل ވެއެވެ.)

(٥٠) (އަދި އަޅުގަނޑު މިއައީ) އަޅުގަނޑުގެ ކުރިމަތީގައިވާ توراة ތެދުކުރާ ގޮތުގައި ހުރެގެންނެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރެވިފައިވާ ބައެއްތަކެތި ކަލޭމެންނަށް حلال ކޮށްދިނުމަށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންގެ ގާތަށް رَسول ކަމުގައި މިއައީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން دليل އާއި مُعْجِزَة އާއިގެންނެވެ. ފަހެ ދެންވެސް ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވެ تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން އަޅުގަނޑަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!

إِنَّ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ ۞ فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَآ ءَامَنَّا بِمَآ أَنزَلْتَ وَٱتَّبَعْنَا ٱلرَّسُولَ فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا۟ وَمَكَرَ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

މުފްރަދާ

إِنَّ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ رَبّ އެވެ.❁ فَٱعْبُدُوهُ = ފަހެ އެހެންވީމާ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ!❁ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ = ސީދާވެގެންވާ މަގުމަތީ ދިއުމެވެ.❁ ❁ فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ = ފަހެ عيسى (عليه السّلام) އަށް إحساس ވެވަޑައިގެންނެވިހިނދު.❁ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ = އެމީހުންގެ ކިބައިން (يعني: بنى إسرائيل ގެކިބައިން) ކާފަރުކަން / ދެކޮޅުހެދުން.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.❁ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ = اللّٰه އަށްޓަކައި އަހުރެންނަށް نصر ދޭނީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ (ނުވަތަ އަހުރެންނާއެކު اللّٰه އަށް نصر ދޭނީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟)❁ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ = حَوَارى ން ދެންނެވިއެވެ. (حَوَارى ންނަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ންނެވެ.)❁ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ = އަހުރެމެންނަކީ اللّٰه ގެ نصر ވެރިންނެވެ.❁ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ = އަހުރެމެން اللّٰه އަށް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.❁ وَٱشْهَدْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.❁ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ ކިޔަމަންތެރިންކަމުގައި. / مسلم ންކަމުގައި.❁ رَبَّنَآ ءَامَنَّا = އޭ އަހުރެމެންގެ رَبّ އެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. / ތަސްދީޤުކުރީމުއެވެ.❁ بِمَآ أَنزَلْتَ = ތިޔަކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެތި.❁ وَٱتَّبَعْنَا ٱلرَّسُولَ = އަދި އަހުރެމެން رَسُول އާއަށް (عيسى عليه السّلام) އާއި تَبَع ވެއްޖައީމުއެވެ.❁ فَٱكْتُبْنَا = ފަހެ ތިޔަކަލާނގެ އަހުރެމެން ލިޔުއްވާނދޭވެ.❁ مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾ = ހެކިވެރިންނާއިއެކު.❁ وَمَكَرُوا = އަދި އެމީހުން މަކަރުހެދިއެވެ. (ނުބައި ރޭވުން ރޭވިއެވެ.)❁ وَمَكَرَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه މަކަރު ހެއްދެވިއެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ ذات އާއި އެކަށީގެންވާގޮތުގައެވެ.)❁ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ = އަދި اللّٰه އީ މަކަރުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮކަލާނގެއެވެ.❁ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ = اللّٰه وحى ކުރެއްވިހިނދު.❁ يَٰعِيسَىٰٓ = އޭ عيسى (عليه السّلام) އެވެ.❁ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލާނގެއީ ކަލޭގެފާނު (ފުރިހަމަކޮށް) ހިފައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ = އަދި ތިމަންކަލާނގެއީ ތިމަންކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭގެފާނު އުފުއްލަވާވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَمُطَهِّرُكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު طَاهِر ކުރައްވާވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފަރުވި މީސްތަކުންގެ ކިބައިން.❁ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް تَبَع ވި މީސްތަކުން ކުރައްވާވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا = ކާފަރުވި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް. (މަތިވެރި)❁ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قِيَامة ދުވަހާއި

ގެންދެންވާނެ.۞ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ = ދެން ކަލޭމެން އެނބުރިއައުންވާނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة
އަށެވެ.۞ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމެދުގައި حكم ކުރައްވާހުށީމެވެ.۞ فِيمَا كُنتُمْ
فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ = އެކަމަކާއިމެދު ކަލޭމެންގެ މެދުގައި إختلاف ވެ ދެބަސްވީކަންތަކުގެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އަހުރެންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެވެސް رَبّ އެވެ. އެހެންވީ ކަލޭމެން ހަމައެކަނި
އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ސީދާވެގެންވާ މަގަކީ އެއީއެވެ.

(٥٢) ދެންފަހު عيسى عليه السّلام އަށް އެމީހުންގެ ކާފަރުން – އެބަހީ ބަނީ އިސްރާއީލުގެ ބައެއް މީހުންގެ ކާފަރުން
– ކާފަރުކަމާއި ދެކޮޅުވެރިކަމުގެ އަސަރު إحساس ވެވަޑައިގަތުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނާއިއެކު الله އަށް نصر ދޭނީ
(الله ގެ ދީނަށް نصر ދޭނީ) ކާކުހެއްޔެވެ؟ حَوَارِيُّ ން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެންނީ الله އަށް نصر ދޭނޭ މީހުންނެވެ.
(حَوَارِيُّ ންނަކީ عيسى عليه السّلام ގެ أصحاب ންނެވެ.) އަހުރެމެން އެކަލާނގެއަށް އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ތިބާ
ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ ކިޔަމަންތެރިވެވުނު މީހުންކަމުގައި / مسلم ންކަމުގައި ކަލޭގޮތުން ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

(٥٣) އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! ތިބާރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިތަކެއްޗަށް (عيسى عليه السّلام) އަށް ބާވައިލެއްވި
ތަކެއްޗަށް) އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. އެތަކެތި ތަބާވެއްޖައީމެވެ. އަދި رَسول އާއަށް (އެބަހީ عيسى عليه السّلام
އާއި) އަހަރެމެން تبع ވެއްޖައީމެވެ. ފަހެ (حقّ އަށް تبع ވެ توحيد އަށް) ހެކިދޭމީހުންނާއިއެކު އަހަރެމެން ލިޔުއްވާނދޭވެ!

(٥٤) އަދި އެމީހުން އެބަހީ ބަނީ އިސްރާއީލުގެ ބައެއްމީހުން (عيسى عليه السّلام އަވަހާރަކޮށްލުމަށް ރޭވުން
ރޭވިއެވެ. އަދި الله ވެސް އެމީހުންނަށް ޢަޛާބު ހަށިދަށަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި الله އީ މަކަރުކުރާ ރޭވުންތަކުގެ
ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވަރު ރޭވުންތެރިޔާއެވެ.

- ދަންނައެވެ! مكر ހެދުމަކީ އަދި ބޮޑާކަމަކީ الله تعالى ގެ ذات ފުރިހަމަ ވާގޮތް ދޭސިފައެއްނޫނެވެ. އިންސާނުންގެ
ނިސްބަތުގައި ހުތުރު އަދި ނުބައި ދޭސިފައެވެ. އެކަލާނގެ مكر ހެއްދެވުން ރޭވުންތެރިވުން އެކަލާނގެ ذات ފުރާ
އެކަށީގެންވާގޮތަކަށެވެ. މިއާޔަތުގައި މިވާ މަކަރަކީ بني إسرائيل ންގެ ބަޔަކު عيسى عليه السّلام އަވަހާރަކޮށްލުމަށް
ރޭވިކަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފަވެސް އެހެންމީހަކަށް ބަދަލުކުރައްވާލެއްވިއެވެ. އެމީހުން މަރާ صَليب ކުރީ
އެއްމީހަކަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު الله އުޑަށް އުފުއްލެވިއެވެ. والله أعلم.

(٥٥) الله تعالى (عيسى عليه السّلام އަށް) وحي ކުރެއްވިހިނދު (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) އެކަލާނގެ وحي
ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عيسى އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅު ހިފަހައްޓަވާނޭ
ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް އުފުއްލަވާނޭކަލާނގެއެވެ. އަދި ކާފަރުވީ މީހުންގެ
ކިބައިން ކަލޭގެފާނު طَاهر ކުރައްވާނޭކަލާނގެއެވެ. (އެމީހުންގެ ކިބައިން ސަލާމަތްކުރައްވާހުށީމެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނަށް
تبع ވި މީސްތަކުން قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށް ކާފަރުވެގެންވާ މީހުންގެ މަތީގައި ބައިތިއްބަވާނޭ ކަލާނގެއެވެ. ދެން
ކަލޭމެން (އެންމެންވެސް) އެނބުރި ރުجوع ވާންވާނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެމެދުގައި
އެކަމަކާއިމެދު إختلاف ވެ ދެބަސްވާކަމުގައިވީ ކަންކަމުގެ حكم ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކުރައްވާހުށީމެވެ.

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٥٧﴾ ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ ٱلْءَايَـٰتِ وَٱلذِّكْرِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ ۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٦١﴾

ތަރުޖަމާ

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ފަހެ ކާފަރުވީ މީސްތަކުން ދެންނަމަވެ!۞ فَأُعَذِّبُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ عَذاب ދެއްވާހުށީމެވެ.۞ عَذَابًا شَدِيدًا = ގަދަފަދަގޮތުގެ عَذاب ދެއުން.۞ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ = ދުނިޔޭގައި آخرة ގައި.۞ وَمَا لَهُم = އަދި އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٥٦﴾ = އެއްވެސް نصر ވެރިއަކު.۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީސްތަކުން. ދެންނަމަވެ.۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. (اللّه ފުރިހަމަ ކޮށްދެއްވާނޭމެވެ.)۞ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٥٧﴾ = އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.۞ ذَٰلِكَ = އެއީ (އެބަހީ އިސްވެދިޔަ خبر ތަކަކީ)۞ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އިޔަވައިދެއްވާ خبر ތަކަކާއެވެ.۞ مِنَ ٱلْءَايَـٰتِ = حُجَّة ތަކާއި عِبْرَة ތަކުގެ ތެރެއިންވާ ތަކެއްޗެވެ.۞ وَٱلذِّكْرِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ = އަދި حكم ގަދަފަދަގޮތާ ذِكْرُ އެވެ. (އެބަހީ قرآن އެވެ.)۞ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ = ހަމަކަށަވަރުން عيسى (عليه السّلام) ގެ މިސާލަކީ. (އުފެއްދެވުމުގެ ބާވަތުން)۞ عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި.۞ كَمَثَلِ ءَادَمَ = آدم (عليه السّلام) ގެ މިސާލުފަދައެވެ.۞ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ = އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ: آدم (عليه السّلام) ހެއްދެވީ ވެލިންނެވެ.۞ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ = ދެން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވި.۞ كُن = ވާށޭ.۞ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ = ފަހެ ދެން އުފެދުނެވެ. (އެހެން އުފެދުނީއެވެ.)۞ ٱلْحَقُّ = حقّ ވަނީ.۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ.۞ فَلَا تَكُن = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ!۞ مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ = ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން.۞ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެކަލޭގެފާނާއި މެދު (އެބަހީ عيسى عليه السّلام އާއިމެދު) ކަލޭގެފާނާ جَدَل ކުރާހައްކާ. (ދެންނަމަވެ!)۞ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ = عِلم ގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައި އެއްޗެއް އައުމަށްފަހު (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް بَيان ކޮށްދެއްވުމަށްފަހު.)۞ فَقُلْ تَعَالَوْا۟ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު (އެ جَدَل ކުރާހައްކަށް) ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން އަންނާށެވެ! نَدْعُ أَبْنَآءَنَا = އަހުރެމެން އަހުރެމެންގެ ދަރިންނާއި ގޮވައިލަމާ.۞ وَأَبْنَآءَكُمْ = (ކަލޭމެން) ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާއި (ގޮވައިލާށެވެ.)۞ وَنِسَآءَنَا = އަދި އަހުރެމެންގެ އަންހެނުންނާއި (ގޮވައިލަން ހަމަ)۞ وَنِسَآءَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންނާއި (ގޮވައިލުމަށްޓަކައި)۞

وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ = އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ نفس ތަކާއި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކާއި.۞ ثُمَّ نَبْتَهِلْ = ދެން އަޅުގަނޑުމެން (އެންމެން) دعاء ކޮށް الله އަށް ދަންނަވާނީމުއެވެ.۞ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ = ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން الله لعنة ލެއްވުމަށް އެދޭނީމުއެވެ.۞ عَلَى ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٦١﴾ = (މިތަނުން) ދޮގުހަދާ ބައެއްގެމައްޗަށް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٥٦) ފަހެ ކާފަރުވެއްޖެ މީސްތަކުން ދަންނައެވެ! ފަހެ އެމީހުންނަށް ގަދަފަދަގޮތަށް عَذَاب އަޅުން މިދުނިޔޭގައާއި ކާފަރުންގެ عَذَاب ދެއްވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގައާއި آخرة ގައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ދޭނޭ ބަޔަކު ނުވާނެއެވެ.

(٥٧) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްތަކުން ދަންނައެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ أجُور ފުރިހަމަކޮށް އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٥٨) އެއީ – އޭގަ ހިސާބުތަކަ (?) خبر ތަކެއް يعني عيسى عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅު مريم ގެފާނު އެކަލޭގެ މަންމަފުޅު حَنَّة އާއި އަދި زكريّا عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން يَحْيى عليه السّلام އާއި އަދި حَوَارِي ގެ ވާހަކަތަކާއި އަދި بني إسرائيل ނަސާރާ يهودي ންގެ ވާހަކަތަކާއި މިއެންމެހައި ވާހަކަތަކާ މިމަންޒަރުތަކާ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދޭ حُجَّة އާއި عِبْرَة ގެތެރިއިންނާއި حكم ގަދަފަދަގޮތާ ذِكْرُ އޭގަ ހިކިމަ قرآن ގެތެރިއިންނާ خبر ތަކެވެ.

(٥٩) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ حضرة ގައި (އެއްދުވެހިގެމަތިން) عيسى عليه السّلام އާއި آدم عليه السّلام އާއި އެއްގޮތެވެ. آدم عليه السّلام. الله تعالى ހައްދަވާފައިވަނީ ވިއްސެންނެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ވާށޭ އެންގެވިއެވެ. ދެން އެވިއެވެ.

- الله تعالى آدم عليه السّلام ހައްދަވާފައިވަނީ މައިންބަފައިން ނެތިއެވެ. عيسى عليه السّلام ހެއްދެވީ ބަފައިކާނެތިއެވެ. (އަދި ޙައްވާދައިތަ حَوّى ގެފާނު ހެއްދެވީ މަންމަ ނެތިއެވެ.) މިހުރިހާއެއްޗެއް ހެއްދެވި خالق މަތިވެރި رَبّ سبحانه وتعالى ގެ ހެއްދެވުމުގެ ޤުދުރަތްތެރިކަމާއި ކުޅަދާނަކަމެވެ. މިގޮތް މިކަންހުރިއިރު الله تعالى ބަފައިކާނުލައި عيسى عليه السّلام ހެއްދެވީމާ އެއީ الله ގެދަރިކަލުންނޭ ކިޔައިގެން އެކަލޭގެފާނަށް އަޅުކަންކުރާ ނަސްރާނީން މާތަ جاهل ނެ آدم عليه السّلام އަށް އަޅުކަން ނުކުރަނީ ކީއްވެގޮތެއްވެ؟ އެގޮތުން ބަލާއިރު مخلوق އަކަށް އަޅުކަންކުރާނަމަ ހެއްދެވުމުގަ ހަމަ آدم ގެފާނަށް އަޅުކަންކުރުން މާ އައުލާ ނޫންތޯއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް الله تعالى مَلاَئكة ބޭކަލުން ލައްވައި އެކަލޭގެފާނަށް سجدة ކުރެއްވި ކަލޭގެފާނެވެ. ވީމާ މިކަމާ ނުވިސްނަނީ ކީއްވެގޮތެއްވެ؟ اللّهُمَّ لاَ شَرِيكَ لَكَ.

(٦٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވަނީ حقّ ތެދެވެ. ފަހެ ޝައްކުކުރާ މީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެގެން ނުވާނެއެވެ! (ފަހެ عيسى عليه السّلام އާއި ބެހޭގޮތުން ކަލޭގެފާނާއި جَدَل ކުރަން އައި نَجْرَان ގެ نَصارى ންނަށް جواب ދެއްވުމުގައި ހިސާބުތަކަ ވާހަކައެއް ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ حقّ ވާހަކައެވެ. عيسى عليه السّلام އަކީ الله އުފެއްދެވި. އަދި الله ގެ ދަރިކަލެއްވެސްނޫނެވެ. އެއީ ހަމަ آدم ގެ ދަރިއެކެވެ. الله ގެ އަޅެކެވެ. رسول ބޭކަލެކެވެ.)

(٦١) (އޭ رسول الله އެވެ.) މިމަންޒަރުތަކާގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް އެންގެވިއެއްގެ بيان އައިސްފައި އޮތުމަށްފަހު – (އޭގަ عيسى عليه السّلام އާއިބެހޭ) އޭރުވާ ދިމާކުރަނި ކަލޭގެފާނާ جدل ކުރަނަމަ ބުނަވަވަ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އަންނާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ދަރިންނަށް ގޮވާނަމެވެ. ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ދަރިންނަށް ގޮވާ ގެންނަންވާނެއެވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުމެންގެ އަންހެނުންނަށް ގޮވާނަމެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންނަށް ގޮވާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ نفس ތަކާއި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކާއި މެދުގައި އެއްކޮށް الله އަށް إبتهال ކުރާނީއެވެ. އޭގަ އަޅުގަނޑުމެން ކުރާ ދޮގުހަދާބައެއްގެ މައްޗަށް الله ގެ لعنة ލެއްވުމަށްއެދި دعاء ކުރާނީއެވެ.

مُبَاهَلَة ކުރުމަކީ لعنة ލެއްވުމަށް دعاء ކުރުމެވެ.

إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ ٱلْقَصَصُ ٱلْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَـٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِىٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمَآ أُنزِلَتِ ٱلتَّوْرَىٰةُ وَٱلْإِنجِيلُ إِلَّا مِنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَـٰٓأَنتُمْ هَـٰٓؤُلَآءِ حَـٰجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

ތަފްސީރު

إِنَّ هَـٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ (ހަމަކަށަވަރުން عيسى عليه السّلام އާއިމެދު މިވަންނަ ބަޔާންކުރެވުނު ކަލޭގެފާނަށް މި بيان ކުރެއްވި ވާހަކަތަކީ.۞ لَهُوَ ٱلْقَصَصُ ٱلْحَقُّ = ކަނޑައެޅިގެން ހަމަ حقّ ތެދު ވާހަކަތަކެވެ. (އެއީ الله ގެ ވަޙީއެވެ.)۞ وَمَا مِنْ إِلَـٰهٍ = އަދި حقّ ވެގެންވާ ހަމަ އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا ٱللَّهُ = الله މެނުވީ.۞ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله.۞ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއީ عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ فَإِنْ تَوَلَّوْا = ފަހެ އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާއެވެ. (ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީ ވެއްޖެ ނަމަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ވާހަކަ قبول ނުކުރައްވާށެވެ!۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.۞ عَلِيمٌ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ = ފަސާދަވެރިންނާމެދު ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެ ޖަޒާ ދެއްވާނެ ކަލާނގެއެވެ.)۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.۞ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ = އޭ أَهْلُ كِتَابُ ންނޭވެ! (އޭ تواة އާއި إنجيل ގެ أهل ވެރިންނޭވެ!)۞ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ = ކަލޭމެން كلمة އަކަށް ފައިބައިގަނ ނޭވެ!۞ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ = ކަލޭމެންނާއި އަހުރެމެން ދެމެދުގައި ހަމަހަމަ ވެގެންވާ عدل ވާހަކަ.۞ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ = އެއީ އަހުރެމެން الله އަށް މެނުވީ އަޅުކަން ނުކުރުމެވެ.۞ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا = އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއް އަހުރެމެން އެކަލާނގެއާއި شريك ނުކުރުމެވެ. ބައިވެރި ނުކުރުމެވެ.۞ وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا = އަދި އަހުރެމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ހިފާ إختيار ނުކުރުމެވެ.۞ أَرْبَابًا = رَبّ ންނަކަމުގައި.۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.۞ فَإِنْ تَوَلَّوْا = ފަހެ ފުރަގަސް = އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ.۞ فَقُولُوا = ފަހެ ކަލޭމެން (مؤمن ން ބުނާށެވެ!۞ ٱشْهَدُوا = ކަލޭމެން ހެކިވާށެވެ.۞ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ ބަޔަކީ / އަހުރެމެންނީ مسلم ންނަކަމުގައި.۞ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ = އޭ أهل كتاب ންނޭވެ.۞ لِمَ تُحَآجُّونَ = ކަލޭމެން جَدَلُ ކޮށް އަރައިރުންވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ فِىٓ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) އާއިމެދު.۞ وَمَآ أُنزِلَتِ ٱلتَّوْرَىٰةُ = އަދި توراة ބާވައިލެއްވުނީ ނޫނެވެ. وَٱلْإِنجِيلُ = އަދި އިންޖީލުވެސް.۞ إِلَّا مِنۢ بَعْدِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުންނެވެ.۞ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ ބުއްދި ނުކުރަނީތޯއެވެ؟ / އެއްޗެއް ނުވިސްނަނީތޯއެވެ؟۞ هَـٰٓأَنتُمْ هَـٰٓؤُلَآءِ = އޭ ކަލޭމެން މިބައި މީހުންނޭވެ!۞ حَـٰجَجْتُمْ = ކަލޭމެން

ހަޤީޤަތުންވެ جَدَلُ ކޮށްފިމުއެވެ.۞ فِيمَا لَكُم بِهِۦ عِلۡمٌ = އެކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެނގުމެއްވާކަމުގައި.۞ فَلِمَ تُحَآجُّونَ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން جَدَلُ ކޮށް ހަޤީޤަތުންވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟.۞ فِيمَا لَيۡسَ لَكُم بِهِۦ عِلۡمٌ = އެކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެއްވެސް އެނގުމެއްނެތްކަމުގައި.۞ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ = އަދި الله ދަންނަވޭގެންވެއެވެ.۞ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٦٦﴾ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުދަނެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٢) ހަމަކަށަވަރުން މިވާހަކަތަކީ (އީސާ عيسى عليه السّلام އާއިމެދު) ތިޔަބައިމީހުން މިވަނީ ބަސްކަނޑައެޅިގެން ދިމާ وحي ކުރެއްވި ވާހަކަތަކެވެ. (އެކަލޭގެފާނަކީ الله އެއްފަރާތުން حقّ ގޮތުގެމަތީން ވާހަކަތަކެވެ. އަދި الله ގެ ދަރިކަލެއްކަމަށް ނުބުނެވެ.
– އެއީ الله ގެއްލުވާލައްވާ ބަލަބެއެވެ. ގެއްލުވާލާނެ رسول ބޭކަލުވެވެ. إلهيّة ވަންތަކަމުގެ އެއްވެސް މިންވަރެއް އެކަލޭގެފާނަށް حقّ ވެގެން ނުވެއެވެ.) الله ގެނބޮ حقّ ވެގެން ވާނެ އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٣) ފަހެ ފަހެ އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (ތިޔަބޭފުޅާ އެމީހުންގެ ދަލީލެއް ދެއްކުމުގެ ހުށަހެޅުމެއް ނުކޮށް ދާނަމަ!
އެމީހުންގެ ބަސް قبول ނުކުރައްވާށެވެ. އެއީ فاسد ބަސްތަކެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފަސާދަވެރިންނަށް –
އަދަބުދިނުމަށް الله تعالى ރަނގަޅަށް ދަންނަވޭގެންވެއެވެ.

(٦٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިޔަބޭފުޅާ ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ أهل كتاب ބަޔެވެ! ތިޔަބައިމީހުންނާ އަޅުގަނޑުމެންނާ ދެމެދުގައި
ހަމަހަމަ އެއްބަސްވެވިދާނެ ބަސްއަކަށް (އެއްބަސްވުމަކަށް) ތިޔަބައިމީހުން އަންނާށެވެ! އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ދެބައިމީހުންވެސް الله
އަށް މެނުވީ އަޅުކަން ނުކުރުމާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެއްބަޔަކު އެއްބަޔަކާއި އެ އެކަލާނގެއާއި شَرِيْكُ
ނުކުރުމާއި އަދި الله ދޫކޮށް އަޅުގަނޑުމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު އެއީ رَبّ ންކަމުގައި ނުހިފުމެވެ. (މިކަން ކަމަށް
އެއްބަސްވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އަންނާށެވެ!) ފަހެ އެމީހުން (އެކަމަށް އެއްބަސްނުވެ) އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ
ތިޔަބައިމީހުން مسلم ން އެމީހުންނަށް ބުނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަންވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައި (އެބަހީ الله ގެ
އެއްކައުވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެއަށް شريك އަޅުނުވާ ކަމަށާއި އެކަލާނގެއަށް ރަނގަޅަށް ކިޔަމަންވެގެންވާ مسلم
ންކަމުގައި) އަޅުގަނޑުމެން ވާކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެކިވާށެވެ.

(٦٥) އޭ أهل كتابُ ބަޔެވެ! إبراهيم (عليه السّلام)އާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން جَدَل ކޮށް ހަޤީޤަތުންވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟.
އެކަލޭގެފާނަކީ ޔަހޫދީއެއް ގޮތުގައި (އެބަހީ، އެކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގައި އުޅުއްވީ ޔަހޫދީއަކު ނަސާރާއަކު ގޮތުގައިކަމުގައި) تورات އާއި
إنجيل ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައި ނުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިސްނާ فِكر ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟

(٦٦) އޭ ތިޔަބައިމީހުން މިބަޔަކުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެ އަދި ތިޔަ معلومات އެއްވާކަންތަކުގައި
ތިޔަބައިމީހުން جدل ކޮށްފިމުއެވެ. جدل ކުރިޔަސްވެ. އަދި އެކަމަކު އެކަމެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް އެނގުމެއް އަދި
معلومات އެއްނެތް ކަމަކާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން جدل ކޮށް ހަޤީޤަތުންވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި الله ދަންނަވޭގެންވެއެވެ.
އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى ٱلنَّاسِ بِإِبْرَٰهِيمَ لَلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا ٱلنَّبِيُّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَلْبِسُونَ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ءَامِنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَجْهَ ٱلنَّهَارِ وَٱكْفُرُوٓا۟ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

ލަފުޒީ މާނަ

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ނުވެއެވެ. ❁ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا = يهودى އަކުކަމުގައިވެސް އަދި نَصْرَانى އަކުކަމުގައިވިޔަސް. ❁ وَلَٰكِن كَانَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ވޮވަޑައިގަންނަވަނީ. ❁ حَنِيفًا مُّسْلِمًا = شِرك އާއި ދުރުވެ އަދި توحيد އަށް ތެދުވެ مسلم އަކުކަމުގައެވެ. ❁ وَمَا كَانَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނުވެއެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ = مُشْرِك ންގެ ތެރެއިން. ❁ إِنَّ أَوْلَى ٱلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ހައްގުވެގެންވާ މީހުންނަކީ / އެންމެގާތް މީހުންނަކީ. ❁ بِإِبْرَاهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) އާއި. ❁ لَلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވި މީހުންނެވެ. ❁ وَهَٰذَا ٱلنَّبِيُّ = އަދި މި نَبِيّ އާއެވެ. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.) ❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا = އަދި (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) އީމާންވި މީހުންނެވެ. ❁ وَٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ = އަދި اللّه އީ مؤمن ންގެ ސަހަރަދުވެރިޔާއެވެ. ❁ وَدَّت طَّآئِفَةٌ = ބަޔަކު މީހުން ލޯބިކުރިއެވެ. / އެދުނެވެ. ❁ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = أَهْلُ كِتَاب ންގެ. ❁ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) މަގުފުރެއްދުމަށެވެ. / މަގުފުރެއްދުމަށް. ❁ وَمَا يُضِلُّونَ = އަދި އެމީހުން މަގުފުރެއްދުމެއްނުކުރެއެވެ. ❁ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކެއްމެނުވީ. ❁ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ = އަދި އެމީހުންނަކަށް إحساس ވެސްނުވެއެވެ. ❁ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أَهْلُ كِتَاب ންނޭވެ! ❁ لِمَ تَكْفُرُونَ = ކަލޭމެން ކާފިރުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ❁ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް. ❁ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾ = ކަލޭމެން ހެކިވާ حَالُ. ❁ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أَهْلُ كِتَاب ންނޭވެ! ❁ لِمَ تَلْبِسُونَ ٱلْحَقَّ = ކަލޭމެން حقّ އޮޅުވާލަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ❁ بِٱلْبَٰطِلِ = بَاطِل އާއި. ❁ وَتَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ = އަދި ކަލޭމެން حقّ ވަންހަނާކޮށް. ❁ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ = ކަލޭމެން ދަންނަހާ حَالُ. ❁ وَقَالَت طَّآئِفَةٌ = އަދި ބުނެއް جماعة އެއްގެ ބަޔަކު (އެއީ އެއްބަޔަކު އަހުލުބައިކަލޭގެން) ބުނިއެވެ. ❁ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = أَهْلُ كِتَاب ންގެ. ءَامِنُوا = ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ.!

بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ = ބާވައިލެއްވުނު ތިޔައެއްޗަށް. عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީމީހުންގެ މައްޗަށް. (محمّد ގެ ޤައުމަށް ބާވައިލެއްވުނު ތިޔައެއްޗަށް.) وَجْهَ ٱلنَّهَارِ = ދުވާލުގެ ފުރަތަމަބައިގައި / އެބަހީ ދުވާލުގެ ކުރީކޮޅު. وَٱكْفُرُوٓا۟ ءَاخِرَهُۥ = އަދި އޭގެފަހުކޮޅު (އެބަހީ ދުވަހުގެ ފަހުކޮޅު) ކަލޭމެން ކާފަރުވާށެވެ! لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ = އެމީހުން އެމީހުންގެ دين ނަށް އެނބުރި رجوع ވުމަށް.

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٧) إبراهيم (عليه السّلام) يهودى އަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި نصرانى އަކުކަމުގައިވެސް އެކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ. އަދި އެހެންއެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު ވީވަޑައިގެންނެވި توحيد އަށް ސީދާ އަދި شرك އިން ދުރުވެގެންވާ مسلم އަކުކަމުގައެވެ. އަދި مشرك ންގެތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު ވީވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

(٦٨) ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم عليه السّلام އާއި އެންމެ އަޅުގާ މީހުންނަކީ – އެކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ގާތް މީހުންނަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވި މީހުންނެވެ. ދެން މިގޮތް نَبِي އާ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް – އެބަހީ محمّد ގެ ޤައުމަށް އީމާންވީމީހުންނެވެ. އަދި الله އަކީ مؤمن ންގެ ސަރަހައްދުވެރިޔާއެވެ.

(٦٩) އަދި أهل كتاب ންގެ އެއް جماعة އެއްގެބަޔަކު ކަލޭމެން مؤمن ން މަގުފުރެއްދުމަށް ލޯބިކުރިއެވެ. (އެމީހުން މަގުފުރެއްދުމަށް ހިތްހަމަޖެހިގެންވެއެވެ. އެކަމަކު ލޯބިކުރިއެވެ.) އަދި އެހެންއެކަމަކު އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ފިޔަވައި އެމީހުން މަގުފުރައްދައެއްނުވެއެވެ. އެގޮތް އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުވެއެވެ.

(٧٠) އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (يهودى ންނާއި نصارى ންނޭވެ.) ކަލޭމެން ދަނެގަނެ އެނގޭ حال އަދި ހެކިވާ حال ކަލޭމެން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟

(٧١) އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! ކަލޭމެން حقّ باطل އަށް އޮޅުވާ އަދި حقّ ވަންހަނާކުރަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (އަދި حقّ އެއީ ހަމަ حقّ ކަން އެނގޭ حال ކަލޭމެން އެހެން ހަދަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟

(٧٢) އަދި أهل كتاب ންގެ އެއް جماعة އެއްގެމީހުން (އޭގެ އަޙްބާރުން) ބުންޏެވެ. (محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް އީމާންވީމީހުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު (ޔަޢުނީ قرآن އަށާއި ފަންނުވެސް وحى އަށް) ދުވާލުގެ ކުރީކޮޅުގައި ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ! އަދި ދުވާލުގެ ފަހުކޮޅު އޭގެމައްޗަށް ކާފަރުވާށެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ دين ން އެނބުރި رجوع ވުމަށެވެ.

وَلَا تُؤْمِنُوٓاْ إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ ٱلْهُدَىٰ هُدَى ٱللَّهِ أَن يُؤْتَىٰٓ أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ ۞ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَيْسَ عَلَيْنَا فِى ٱلْأُمِّيِّۦنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ وَٱتَّقَىٰ فَإِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾

ލަފްޒީ

وَلَا تُؤْمِنُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން އީމާންނުވާށެވެ. / ތަޞްދީޤުނުކުރާށެވެ!❁ إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ = ކަލޭމެންގެ دين އަށް تبع ވީ މީހަކަށްމެނުވީ. / މީހަކުމެނުވީ.❁ قُلْ (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ.! إِنَّ ٱلْهُدَىٰ = ހަމަކަށަވަރުން ތެދުމަގަކީ. هُدَى ٱللَّهِ = الله ގެ ތެދުމަގެވެ.❁ أَن يُؤْتَىٰٓ أَحَدٌ = މީހަކަށް ދެވުމުގެ ސަބަބުން / މީހަކަށް ދެވިދާނެކަމުގެ. (محمّد ގެ ނަބީކަމާއި ދެވިގެންނެއްޗެވެ؟)❁ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ = ކަލޭމެނަށް ދެވުނުފަދަ އެއްޗެއް. (نبي ކަމެ.)❁ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ = ނުވަތަ އެކަލޭގޮތުން ކަލޭމެންނަށް حجّة قائم ކުރުމަށްޓަކައެވެ؟❁ عِندَ رَبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.❁ قُلْ = ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ.! إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން فَضْلُ ވަންތަކަންވަނީ الله ގެ އަތްޗުގައެވެ.❁ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް އެކަލާނގެ އެދެއްވައެވެ.❁ وَٱللَّهُ = އަދި الله އީ.❁ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ = (ދެއްވުން) ޖަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކާނގެއެވެ.❁ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ = އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ رحمة ގައި خاص ކުރައްވައެވެ.❁ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކު.❁ وَٱللَّهُ = އަދި الله އީ.❁ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ فَضْلَ ވަންތަކަމުގެ ވެރި ކާނގެއެވެ.❁ ❁ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = އަދި أهل كتاب ންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ.❁ مَنْ = މީހުން / ބައެއްމީހުން.❁ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ = قِنْطَار އެއްހާ ގިނަ އެއްޗެއްގައި ކަލޭ އޭނާއަށް އަމާނާތްތެރިވިޔަސް.❁ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ = އެއްކޮށްހެން އޭނާ ކަލޭއަށް އަނބުރާދޭނެއެވެ. (އަމާނާތްތެރިވެ.)❁ وَمِنْهُم مَّنْ = އަދި އެއުރެންގެ ތެރޭގައި ބައެއްމީހުންވެސްވެއެވެ.❁ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ = އެއްދީނާރެއްގައި ވިޔަސްވެސް ކަލޭ އޭނާއަށް އަމާނާތްތެރިވިޔަސް.❁ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ = އެއްކޮށްހެން އޭނާ ކަލޭއަށް އަނބުރާނުދޭނެއެވެ. (خيانة ތެރިވެ.)❁ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا = އެ އަނބުރާދިނުމަށް ކަލޭ އޭނާއާ ހާލަތުގައި قائم ވެގެންތިބެއްމާ ފިޔަވައެވެ.❁ ذَٰلِكَ = އެއީ.❁ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ = އެއުރެން ހަމަކަށަވަރުން ބުނިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.❁ لَيْسَ عَلَيْنَا = އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަކު (واجب ވެގެން) ނުވެއެވެ.❁ فِى ٱلْأُمِّيِّۦنَ سَبِيلٌ = أُمّيُّ ންނާމެދު އެއްވެސްކަމެއް. (عربي ންނާމެދު ހަވާލެއްވެސް ނެތެވެ.)❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެއުރެން ބުނަނީއެވެ.❁ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = الله ގެ މައްޗަށް ދޮގު.❁ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ = އެއުރެން ދަންނަނިވިހާލު حال.❁ بَلَىٰ = އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނުވެއެވެ.❁ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ = އެއުރެނާ އެކަލާނގެއަށް ވެވުނު عهد ފުރިހަމަކޮށްފި.❁ وَٱتَّقَىٰ = އަދި އެއުރެނާ تقوى ވެރިވެ.❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى.❁ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ = تقوى ވެރިންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٣) (އަދި އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނެއެވެ.) ކަލޭމެންގެ دين އަށް تبع ވީ މީހަކަށް ފިޔަވައި ކަލޭމެން އީމާންނުވާށެވެ! (އޭ رَسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތެދުމަގަކީ الله ގެ ތެދުމަގެވެ.

- ދަންނައެވެ! އާޔަތުގައިވާ (قُلْ إِنَّ ٱلْهُدَىٰ هُدَى ٱللَّهِ - އެބަހީ ހަމަކަށަވަރުން ތެދުމަގަކީ الله ގެމަގެވެ.

މި جملة އަކީ أهل كتاب ންގެ ވާހަކަ ގެންދަނިކޮށް ދެމެދުގައި ގެނެވިފައިވާ جملة އެކެވެ. މިގޮތުން އާޔަތުގެ މާނަ ކިޔާއިރު އެއާޔަތުގެ އެހެންބަސްތައް ފަހުން ކިޔާއިރު ބައްލަވާފައިވާ އެ جملة ގެ ކުރި ބައާއި ފަހުބައި ގުޅުވައިގެން ކިޔާއިރު ބައެއްމީހުންނަށް މާނަ ވިސްނައިގަތުން ފަސޭހަވާނެކަމުގައި ދެކެމެވެ. والله أعلم. ދެން އާޔަތް މާނަ ކިޔާނީ "ކަލޭމެންގެ دين އާއި تبع ވީ މީހާއި ނޫނީ ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ދެވިފައިވާފަދަ އެއްޗެއް އެހެންމީހަކަށް ދެވުނަސް ކަލޭމެން އީމާންނުވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حجّة قائم ކުރުމަށް ކަލޭމެން އީމާންނުވާށެވެ." މިއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން فضل ވެރިކަންވަނީ ހަމަ الله ގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. އެކަލާނގެ فضل ވެރިކަން (އެބަހީ نبي ކަމާއި رَسول ކަން) އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބޭކަލަކަށް ދެއްވައެވެ. އަދި الله އީ فضل ވެރިކަން ފުޅާވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٤) އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބޭކަލަކު އެކަލާނގެ رحمة އަށް އެކަލާނގެ خاصّ ކުރައްވައެވެ. އަދި الله އީ ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވެރިކަމުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

(٧٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) قِنْطَار އެއްގެ މިންވަރު އަމާނާތުގެ ގޮތުން ކަލޭގެފާނު އެމީހެއްގެ އަތްގައި ބެހެއްޓިޔަސް އެއީ ކަލޭގެފާނަށް އަދާކޮށްދޭނެ (އަމާނާތްތެރި) މީހުންވެސް أهل كتاب ންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. އަދި އެންމެ ދީނާރެއްގެ މިންވަރުގެ (މުދާ) އެމީހެއްގެ އަމާނާތުގެ ގޮތުން ކަލޭގެފާނު އެމީހެއްގެ އަތްގައި ބެހެއްޓިޔަސް ކަލޭގެފާނު އެއީ އަދާކޮށްނުދޭނެ އަދި އެކަމަށް އެމީހާގެ ކައިރީގައި قائم ވެހުރެއްވުމުން މެނުވީ އެއީ ކަލޭގެފާނަށް އަދާކޮށްނުދޭނެ މީހުންވެސް އެމީހުންގެތެރޭގައިވެއެވެ. އެމީހުން އެގޮތަށް ކަންތައްކުރަނީ އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ބުނާތީއެވެ. (އެމީހުން ބުނެއެވެ.) أمّي ންނާމެދު (އެބަހީ عربي ންނާމެދު) އަހަރެމެންގެމައްޗަށް އެއްވެސް ކުށެއް واجب ވެގެން ނުވެއެވެ. އެމީހުންނާމެދު އަހަރެމެންގެމައްޗަށް އެއްވެސް ކުށެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ދަންނަހާލު حال އެމީހުން الله ގެމައްޗަށް ދޮގު ބަސްތައް ބުނަނީއެވެ. ދޮގު ހަދަނީއެވެ.

(٧٦) އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަންނުވާނެ އެމީހުން އެބުނާގޮތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ޔަގީންކުރާށެވެ! الله އާއި އެމީހަކާއި ދެމެދު ވެވިފައިވާ وعد އަދި ކުރެވިފައިވާ عهد ފުއްދައި تقوى ވެރިވެއްޖެ މީހާ ދަންނައެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

* قِنْطَار އަކީ ހަނދަރުކެވެ. ނުވަތަ ގިނަ ބައިވަރެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ ٱللَّهِ وَأَيْمَـٰنِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً أُوْلَـٰٓئِكَ لَا خَلَـٰقَ لَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِٱلْكِتَـٰبِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ ٱللَّهُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا۟ عِبَادًا لِّى مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَـٰكِن كُونُوا۟ رَبَّـٰنِيِّـۧنَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ ٱلْكِتَـٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا۟ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ أَرْبَابًا ۗ أَيَأْمُرُكُم بِٱلْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

ލަފުޒުވާ

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَشْتَرُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ގަންނަވިހުން (އެބަހީ ބަދަލުކުރާހުން)❁ بِعَهْدِ ٱللَّهِ وَأَيْمَـٰنِهِمْ = الله ގެ عهد އާއި އަދި އެމީހުންގެ ހުވައިތަށް.❁ ثَمَنًا قَلِيلاً = ކުޑައަގަކަށް.❁ أُوْلَـٰٓئِكَ = އެމީހުން ތަންނަށެވެ.! لَا خَلَـٰقَ لَهُمْ = އެމީހުންނަކަށް އެއްވެސް ނަސީބެއްނުވެއެވެ.❁ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = آخرة ގައި.❁ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله އެމީހުންނާ (رحمة ގެ) ބަސްފުޅު وحى ނުކުރައްވާނެއެވެ.❁ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންނަށް (رحمة ގެ) ބައްލަވާފުޅުން ނުބައްލަވާނެއެވެ.❁ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.❁ وَلَا يُزَكِّيهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން طاهر ނުކުރައްވާނެއެވެ.❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.❁ وَإِنَّ مِنْهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެތެރޭގައި ވެއެވެ.❁ لَفَرِيقًا = ކަނޑައެޅިގެން جماعة އެއްބަޔަކު.❁ يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم = އެމީހުންގެ ދޫތައް ފުރޮޅާ އަނބުރާލިހުން.❁ بِٱلْكِتَـٰبِ = ފޮތުގައިގެން.❁ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ = އެމީހުން އެފުރޮޅާ އަނބުރާލާބަސް އެއީ (ބާވައިލެއްވި) ފޮތުގެ ބަސްއެއްކަމުގައި ހިތަދުވުމަށް.❁ وَمَا هُوَ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ = އަދި އެއީ ފޮތުގެ ބަސްއެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.❁ هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ حضرة ންވާ ބަސްއެވެ.❁ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = އަދި އެއީ الله ގެ حضرة ންވާ ބަސްއެއްނޫނެވެ.❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.❁ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = الله ގެ حضرة އަށް ދޮގު.❁ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ = އެމީހުން ދަންނަނިވި حال.❁ مَا كَانَ لِبَشَرٍ = އެއްވެސް آدم ގެ ދަރިއަކަށް (ހުއްދަވެގެން) ނުވެއެވެ.❁ أَن يُؤْتِيَهُ ٱللَّهُ ٱلْكِتَـٰبَ = އެމީހަކަށް الله ދެއްވުމާއި.❁ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ = حكم ނިޔާކުރާނެގޮތާއި (އެބަހީ فقه އާއި) އަދި ނަބީކަމާއި.❁ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ = ދެން އެމީހަކު މީސްތަކުންނަށް ބުނުމާއި.❁ كُونُوا۟ عِبَادًا لِّى = ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުގެ އަޅުންނަކަށްވާށޭ.❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.❁ وَلَـٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް.❁ كُونُوا۟ رَبَّـٰنِيِّـۧنَ = ކަލޭމެން رَبَّانِي ންނަކަށްވާށޭ! (އެބަހީ علم އާއި فقه ދަންނަ އަދި تقوى ވެރި އަދި މީސްތަކުންގެ ކަންތައް إصلاح

ކުރާ މީހުންކަމުގައިވާށެވެ!)۞ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ ٱلْكِتَٰبَ = ކަލޭފުޅުން ފޮތް އުގަންނަވައިދެއްވާކަމުގެ ސަބަބުން.۞ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ = އަދި ކަލޭފުޅުން އުގެނުމުގައި ކިޔަވައިދީ ތަކެތީގެ ސަބަބުން.۞ وَلَا يَأْمُرَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ (ނުވަތަ އެ رَسول އާ) ކަލޭފުޅުންނަށް އަމުރުނުކުރައްވާނެއެވެ.۞ أَن تَتَّخِذُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ = ކަލޭފުޅުން ملائكة ބޭކަލުން ހިފާ إختيار ކުރުމަށް.۞ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ = އަދި نَبِي ބޭކަލުންނާއި.۞ أَرْبَابًا = رَبّ ންގެ ގޮތުގައި.۞ أَيَأْمُرُكُم = އެކަލާނގެ / ނުވަތަ رَسول އާ ކަލޭފުޅުންނަށް އަމުރުކުރައްވާނެހެއްޔެވެ؟۞ بِٱلْكُفْرِ = ކާފަރުކަމަށް.۞ بَعْدَ إِذْ أَنتُم = ކަލޭފުޅުން ވުމަށްފަހު.۞ مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ = مُسْلِم ންކަމުގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٧) ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި މީހާގެންނާއި ދެމެދު ކޮށްފައިވާ وعد އާއި عَهْدُ (ދުނިޔަވީ ކުޑަކުޑަ އަގަކަށް ވިއްކާ މީހުން (ބަދަލުކުރާ މީހުން ދަންނާށެވެ!) އެމީހުންނަށް آخرة ގައި އެއްވެސް ނަސީބެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި الله رحمة ގެ ބަސްފުޅު وحى ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެކަލާނގެ رحمة ގެ ބެއްލެވުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން طاهر ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނަހުރި ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.

(٧٨) އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި الله ގެ ފޮތް ކިޔުމުގައި ދުލުން އަނބުރާ ބަދަލުކުރާ ބަޔަކު ވެއެވެ. (އެއީ ބަދަލުކުރުމުގެ ގޮތުން އެހެން ގޮތްގޮތަށް ކިޔުމެވެ.) އެއީ އެމީހުންގެ އަތްތަކުން ލިޔެފައިވާ ތަކެތި الله ގެ ފޮތުގައިވާ ތަކެތިކަމަށް ކަލޭފުޅުން ހީކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އެކަމަކު) އެއީ الله ގެ ފޮތުގައިވާ ތަކެތި ނޫން ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއީ الله ގެ حضرة ން ވާ ބަސްފުޅެވެ. (އެކަމަކު) އެއީ الله ގެ حضرة ން ވާ ބަސްފުޅެއް ނޫނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެނގިހުރެ އެމީހުން الله އަށް ދޮގުހަދައިއެވެ.

(٧٩) އެއްވެސް آدم ގެ ދަރިއަކަށް الله تعالى އެކަލާނގެ ފޮތްދެއްވާ ދީނުގެ حكم ތަކާއި فقه އާއި އެކަލާނގެ ވަޙީއާއި އަދި نبي ކަން ދެއްވުމަށްފަހު ދެން އެބޭކަލަކު ކަލޭފުޅުން الله ދޫކޮށްލައި އަޅުގަނޑުމެންނާ އަޅުކަންކުރާ މީސްތަކުންނަށް ކަމުގައި ވާށޭ ބުނުމަކީ ޖެހޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. (އެކަކަށްވެސް جائز ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކު (އެބޭކަލަކު މީހުންނަށް ބުނާނީ!) ކަލޭފުޅުން رَبَّانى ން ކަމުގައި ވާށެވެ. (އެބަހީ علم އާއި فقه ދަންނަ އަދި تقوى ވެރި އަދި މީސްތަކުންގެ ކަންތައް إصلاح ކުރާ ބަރަކާތްތެރި - މީހުން ކަމުގައި ވާށެވެ!) އެއީ ކަލޭފުޅުން މީސްތަކުންނަށް ފޮތް އުގަންނަވައިދޭ ކަމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި ކަލޭފުޅުން މީސްތަކުންނަށް ކިޔަވައިދޭކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٨٠) އަދި އެކަލާނގެ / ނުވަތަ އެ نبي އަކު ملائكة ބޭކަލުންނާއި نبي ބޭކަލުން އެއީ الله ފިޔަވައި رَبّ ންކަމުގައި ކަލޭފުޅުން ހިފާ إختيار ކުރުމަށް أمر ނުކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭފުޅުން مسلم ންކަމުގައި ވުމަށްފަހު ކާފިރުވުމަށް އެކަލާނގެ امر ކުރައްވާނެހެއްޔެވެ؟ ނުކުރައްވާނެއެވެ.

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَـٰقَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَـٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ قُلْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

މުފުރަދާތު

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ = އަދި الله ހިތްޕުޅުވެވުނު.❁ مِيثَـٰقَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ = نبي ބޭކަލުންގެ عهد ކަނަވަރު.❁ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެއްޗެއް.❁ مِّن كِتَـٰبٍ وَحِكْمَةٍ = ފޮތާއި حكمة ގެތެރެއިން.❁ ثُمَّ جَآءَكُمْ = ދެން ތިޔަބޭކަލުންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފި. (ވަޑައިގެންނެވުމާ)❁ رَسُولٌ = رَسول ބޭކަލަކު (محمّد صلّى الله عليه وسلّم)❁ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ = ތިޔަބޭކަލުންގެ އަރިހުގައިވާއެއްޗަކަށް ތެދުކުރައްވާ حَال.❁ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ = ކަނޑައެޅިގެން ތިޔަބޭކަލުން / އެކަލޭގެފާނަށް إيمان ވުމަށް / ތެދުކުރުމަށްވުމަށް.❁ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ކަނޑައެޅިގެން نصر ދެއްވުމަށް.❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.❁ ءَأَقْرَرْتُمْ = ތިޔަބޭކަލުން إقرار ވެވަޑައިގެންފީތޯ؟❁ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ = އަދި އެކަމުގެމަތީގައި ތިޔަބޭކަލުން ހިތްޕުޅުވެވިއްޖެތޯ؟❁ إِصْرِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ عهد ކަނަވަރު.❁ قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا = އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން إقرار ވެއްޖައީމެވެ.❁ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ހެކިވެވަޑައިގެންނެވޭށެވެ!❁ وَأَنَا۠ مَعَكُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބޭކަލުންނާއި އެކުގައިވާ ހެކިވެރިންނަމެވެ.❁ مِّنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ = ހެކިވާ ބޭކަލުންގެތެރެއިން.❁ فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ = ދެންފަހެ އެއަށްފަހު (އެބަހީ އެ عهد ކަނަވަރަށްފަހު) އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިމީހާ ދަންނައެވެ.❁ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾ = ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ فاسق ންނެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަންކަމުން ނުކުމެގެންވާ މީހުންނެވެ.)❁ أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ = ފަހެ ނޫންތޯ الله ގެ دين ނޫން އެހެން دينއެއްތޯއެވެ.؟❁ يَبْغُونَ = އެމީހުން އެދެނީ / ހޯދަނީ - ކަލޭމެން އެދެނީ (قِراءة ތާއާއިއެކުން خِطَاب ކުރައްވާގޮތުންނެވެ.)❁ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެއްޖެއެވެ. / ކިޔަމަންތެރިވާތަނަށް ހުށައެޅިއްޖެއެވެ.❁ مَن فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާއެންމެހާ.❁ طَوْعًا وَكَرْهًا = ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ގައްޔާއި އަދި ނުރުހު حال ގައިވެސް.❁ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾ = އަދި އެމީހުން އަނބުރާ ރުޖޫޢުވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.❁ قُلْ = (އޭ رَسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ = އަޅުގަނޑުމެން الله އަށް إيمان ވެއްޖައީމެވެ. / الله ތެދުކޮށްފީމެވެ.❁ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެމައްޗަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ އެއްޗަކަށް.❁ وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް.❁ وَإِسْمَـٰعِيلَ وَإِسْحَـٰقَ = އަދި إسماعيل އާއި إسْحاق (عليهما السّلام ގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް.)❁ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ = އަދި يَعْقُوب އާއި އަދި الأسْبَاط ގެމައްޗަށް (عليهم السّلام)❁ وَمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ = އަދި مُوسى އާއި عيسى (عليهم

(السّلام) ދެބޭކަލުންނަށް ދެއްވުނުކަންތަކާއި.۞ وَٱلنَّبِيُّونَ = އަދި (އެހެނިހެން) نبي ބޭކަލުންނަށް (ދެއްވުނުކަންތަކާއި)۞ مِن رَّبِّهِمْ = އެބޭކަލުންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން.۞ لَا نُفَرِّقُ = އަދި އަޅުގަނޑުމެން ތަފާތުކޮށް ވަކިކޮށް ނުހަދަމުއެވެ. بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ = އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއްގެ ދެމެދު.۞ وَنَحْنُ = އަދި އަޅުގަނޑުމެން.۞ لَهُۥ مُسْلِمُونَ (٨٤) = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވަމުއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٨١) އަދި الله تعالى نَبِي ބޭކަލުންގެ عَهْدُ ހަމަޖެއްސެވި ހިނދުފުޅު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އެ عَهْدُ ހަމަޖެއްސެވީ ކަލޭމެން ބޭކަލުންނަށް އަހުރެން ބޭކަލުންނަށް رَسول ކަން ފޮނުއްވައިފިނަމަ. އަދި ކަލޭމެން ބޭކަލުންނަށް އެބޭކަލުންގެ قوم ތަކުން އެހެންގޮތަކަށް. އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.) ހިތްޕުޅު ގެންނަވާށެވެ ހިތްޕުޅުގެ ފޮތާއި حكمة ދެއްވުމަށްފަހު ހިތުގެ ބޭކަލުންގެ ތެދުކުރައްވާ ފޮނުއްވި حال رَسول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނަވާނެ ކަލޭމެން ކަނޑައެޅިގެން ބޭކަލުން އެބޭކަލުން إيمان ވާން ޖެހޭނެ ކަމަށްޓަކައެވެ! އަދި އެބޭކަލަކު نصر ދެއްވާ ގޮތުގައި ވާން ޖެހޭނެކަމަށްޓަކައެވެ! - (މި عَهْدُ ހަމަޖެއްސެވި ހިސާބު) އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަށް ވާން ޖެހޭތޯ قرار ކުރައްވާފައިވަނީތޯ؟ އަދި އެކަމުގެމައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތިޔަބައިމީހުން ވާޖިބު عَهْدُ ހަމަޖައްސަވައިފިތޯއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަމަށް إقرار ވެ عَهْدُ ފުރިހަމަކުރީމެވެ. އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަށް ހެކިވެ ތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު އަހުރެން ހެކިވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ވަމެވެ.

(٨٢) ފަހެ އެއަށްފަހު - އެބަހީ އެ عَهْدُ ހަމަޖެއްސެވުމަށްފަހު - ދެން ފުރަގަސްދީ އެނބުރިދާ މީހަކު ވާނަމައެވެ. ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ فاسق ންނެވެ. ކިޔަމަންތެރިކަމުން ބޭރުވެ ނިކުމެ މީހުންނެވެ.

(٨٣) ފަހެ އެމީހުން (އެބަހީ އެފުރަގަސްދީ މީހުން) އެ އެދެނީ الله ގެ دين ނޫން އެހެން ދީނެއް ހޯދާތޯއެވެ؟ ކުރި قبول ވެގެންވާ حال ގައިވެސް އަދި ނުރުހި ނަމަ قبول ވެގެންވާ حال ގައިވެސް އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބައެއް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވަނީ (ކިޔަމަންވާން ވާޖިބު ކަމުގައި) ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. الله އަށެވެ. އަދި އެހެނީ މީހުން އެނބުރި رجوع ވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٨٤) (އޭ رَسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަޅުގަނޑުމެން الله އަށް إيمان ވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު ފޮތަށާއި އަދި إبراهيم އާއި إسماعيل އާއި إسحاق އާއި يعقوب އާއި އަދި أسْبَاط ން (عليهم السّلام) މި ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު ކަންތަކަށްވެސް އަޅުގަނޑުމެން إيمان ވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި موسى އާއި عيسى (عليهما السّلام) އާއި ދެބޭކަލުންނަށް ދެއްވުނު ކަންތަކަށާއި އަދި އެހެނިހެން ނަބީބޭކަލުންނަށް އެބޭކަލުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވުނު ކަންތަކަށްވެސް އަޅުގަނޑުމެން إيمان ވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު (رَسول ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން) ނަބީ ނޫން ބޭކަލަކަށް ހަދައިގެން ތަފާތުކޮށް ވަކިކޮށް ނުހަދަމުއެވެ. (ހުރިހާ ބޭކަލުންނަށްވެސް إيمان ވެއްޖައީމުއެވެ.) އަދި އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންނެވެ.

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي ٱلْآخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِي ٱللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ وَشَهِدُوٓا۟ أَنَّ ٱلرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ ٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦٓ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾

ލުޣަތު

وَمَن يَبْتَغِ = އަދި އެދިގެންފިމާ / އެދޭމީހާ.❁ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ = إسْلام (دين) ޚިލާފަށް.❁ دِينًا = ދީނެއް.❁ فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ = ފަހެ އޭނާގެ ކިބައިން (އެދީނެއް) قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ وَهُوَ فِي ٱلْآخِرَةِ = އަދި އޭނާ آخرة ދުވަހުންވާނީ.❁ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައެވެ.❁ كَيْفَ يَهْدِي ٱللَّهُ = اللّه ތެދުމަގު ދައްކަވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟❁ قَوْمًا كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވީ ބައެއްމީހުން.❁ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ إيمان ވުމަށްފަހު.❁ وَشَهِدُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން ހެކިވެ.❁ أَنَّ ٱلرَّسُولَ حَقٌّ = ހަމަކަށަވަރުން رَسول އީ ހަމަ حقّ رسول ކަމުގައި.❁ وَجَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ = އަދި އެމީހުންގެގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކެއް އައުމުންނެވެ.❁ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي = އަދި اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.❁ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ = އަނިޔާވެރިވީ ބައެއް / مشرك ބައެއް.❁ أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ = އެމީހުން (ދަންނާށެވެ!) އެމީހުންގެ جَزَاء އަކީ.❁ أَنَّ عَلَيْهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވުމެވެ.❁ لَعْنَةَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ لعنة .❁ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = އަދި މަލާއިކަތުންގެ لعنة ވެސް.❁ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ = އަދި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެވެސް.❁ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އޭގައި ދެމިތިބޭނެއެވެ.❁ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ = އެމީހުންގެ ކިބައިން / އެމީހުންނަށް ލުއިނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ ٱلْعَذَابُ = عَذَاب.❁ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ = އަދި إنتظار ކުރެވޭނެ ބަލައިލެވޭނެއެއް / މުހުލަތެއް ނުދެވޭނެ އެމީހުންނަށް ނުދޭނެއެވެ.❁ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ = تَوبة ވީ މީހުން ފިޔަވައެވެ.❁ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އޭގެފަހުން.❁ وَأَصْلَحُوا۟ = އަދި އެމީހުން إصلاح ވެއެވެ.❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވީ.❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾ = ފުއްސަވާ ގޮތުގައެވެ / رحمة ލައްވާ ގޮތުގައެވެ.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްތަކުން.❁ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ إيمان ވުމަށްފަހު.❁ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا = ދެން އެމީހުން ކާފިރުކަން އިތުރުކުރި.❁ لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ = އެމީހުންގެ توبة قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.❁ ٱلضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ = މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންނެވެ.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްތަކުން.❁ وَمَاتُوا۟ = އަދި އެމީހުން މަރުވިއެވެ.❁ وَهُمْ كُفَّارٌ = އެމީހުން ކާފިރުންކަމުގައިވާ حال .❁ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم = ފަހެ

އެމީހުންކޮޅު ހަމައެކަމުގެ ކިބައިންވެސް قبول ނުކުރޭ ހުއްޓެވެ.۞ مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا = ބިމުފުރޭވަރުގެ ރަންރަނގަޅުކަމަށް.۞ وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦ ۗ އަދި އެއިން فدية ދިނަސް.۞ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ = ކަލޭގެފާނުގެން އެމީހުންނަށް ހުރީ.۞ عَذَابٌ أَلِيمٌ = ވޭންދެނިވި عذاب އެބައެވެ.۞ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ދިނުމަކު ނުވެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٥) އަދި ތިމާގެ دين އެއް ކަމުގައި إسلام دين ނޫން އެހެން دين އެއް އިޚްތިޔާރު ކުރިއްޔާ - އެހެން دين އެއް إختيار ކޮށްފިމާ (ދަންނަވާށެވެ!) ފަހެ އޭނާގެ ކިބައިން އެކަން قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި آخرة ދުވަހުން އޭނާވާނީ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٨٦) ތިމާގެން إيمان ވުމަށްފަހު ކާފަރުވެ އަދި އެއި ހަމަ ރަސޫލާ رسول ތެދުވެރި حقّ އެއް ކަމަށް ހެކިދީ ދީފައިވާ އެމީހުން ހެދިދިޔަމަށްފަހު - އަދި އެއީ ތެދުކަމުގެ ހެކިތަކެއް دليل ކުރާ دليل ތަކާއި حجّة ތަކާ އެމީހުންގެ ކަރުދާސްތަކަށް އައުމަށްފަހު ދިން ކާފަރުވިއޭ ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ދައްކަވާތީ ކޮންފަދަގޮތަކުން ހެއްޔެވެ؟ އަދި އަނިޔާވެރިވި ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٨٧) އަދި އެމީހުންގެ جزاء އަކީ ކަމަށްވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެމައްޗަށް الله ގެ އާއި މަލާއިކަތުންނާއި އަދި އެންމެހައި މީސްތަކުން لعنة ލެއްވުމެވެ.

(٨٨) އެ لعنة ގައި (عذاب ގައި) އެމީހުން ދެމިހުންނާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް عذاب ލުއިކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މުހުލަތު ދެވޭނީ ބަލާކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٨٩) (އެކަމަކު) އެކަންކަމަށްފަހުގައި އެމީހުން توبة ވެ صالح عمل ކޮށްފިހެއްޔާ ފިޔަވައެވެ. (ފަހެ އެފަދައިން ކަންތައް ކޮށްފިނަމަ الله توبة ޤަބޫލު ކުރެއްވުމުގެ أمّيد ކުރެވެއެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩٠) ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން އީމާންވުމަށްފަހު ކާފަރުވެ ދެން އަދި އިތުރަށް ކާފަރުކަމުގައި ކާފަރުކަން އިތުރުކޮށްފައިވާ ބަޔަކު ދަންނަވާށެވެ! އެބައި އިތުރަށް ކާފަރުކަމާއި އެކު އެހެނިހެން ފާފަތައް ގިނަކުރިމީހުން އެމީހުންގެ توبة قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ. (އެބައި ކާފަރުކަމަށްފަހު ކާފަރުކަމުގައި ދެމިހުރެ އެކަށި ފާފަ ކުރިގެ އިތުރަށް ދުށްކުރިއެވެ އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ توبة قبول ނުކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހުން އެއީ ކަލޭގެފާނުގެން މަގުފުރެދި ގޮސްގެންވާ މީހުންނެވެ.

(٩١) ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރު ވެއްޖެ މީސްތަކުން އަދި އެމީހުންގެ އިތުރަށް ކާފަރުކަމުގައި މަރުވިއަ މީސްތަކުން (ދަންނަވާށެވެ!) ފަހެ އެމީހުންނުކު އެއްމީގެ ކިބައިން ބިމުފުރޭވަރަކަށް (އެމީހުން ފައިސާން ސަލާމަތް ވުމަށް) ފިދުޔާއެއްގެ ގޮތުން ދިނަސްމަވެސް ޤަބޫލު ނުކުރާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ ވޭންދެނިވި ޢަޛާބެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ދިނުމަކު ނުވެއެވެ. (މިއީ محمد ގެ ދީނަށް ފަހު އެކަލޭގެފާނަށް تبع ނުވި ކާފަރު މީހަކަށް އެއް ބަސްފުޅެކެވެ.)

لَن تَنَالُواْ ٱلْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ ۞ كُلُّ ٱلطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَٰٓءِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ ٱلتَّوْرَىٰةُ ۗ قُلْ فَأْتُواْ بِٱلتَّوْرَىٰةِ فَٱتْلُوهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ ٱللَّهُ ۗ فَٱتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ مَّقَامُ إِبْرَٰهِيمَ ۖ وَمَن دَخَلَهُۥ كَانَ ءَامِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾

ތަރުޖަމާ

لَن تَنَالُواْ ٱلْبِرَّ = ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮ ނުލިބޭނެއެވެ. ثواب އެއް ނުލިބޭނެއެވެ.۞ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ = ކަލޭމެން ލޯބިވާ މުދަލުގެތެރެއިން އެއްޗެއް ހަރަދުކޮށްދެނީސްކަމަށް.۞ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ = އަދި ތިޔައިގެ ތެރެއިން ކަލޭމެން ހަރަދުކުރި ކޮންމެ އެއްޗެއް.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ كُلُّ ٱلطَّعَامِ = ހުރިހާ ކާނާއެއް (ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ކާނާއެއް.)۞ كَانَ حِلًّا لِّبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنِى إسْرائيل ނަށަށް حلال ވެގެންވިއެވެ.۞ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَٰٓءِيلُ = إسْرائيل (يعقوب عليه السّلام) حرام ކުރެއްވި އެއްޗެހި ފިޔަވައި.۞ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ نفس ގެ މައްޗަށް. (إسرائيل އަކީ يعقوب عليه السّلام ގެ ނަންފުޅެވެ.)۞ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ ٱلتَّوْرَىٰةُ = توراة ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން. قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ فَأْتُواْ بِٱلتَّوْرَىٰةِ = ފަހެ ކަލޭމެން توراة ގެނެސް ދައްކާށެވެ! / توراة ގެންނަވާށެވެ!۞ فَٱتْلُوهَآ = ދެން ކަލޭމެން އެ ކިޔައިދޭށެވެ!۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾ = ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވަނީނަމަ.۞ فَمَنِ ٱفْتَرَىٰ = ފަހެ އުފައްދައިގެންފިމީހާ / އުފައްދައިގެންފިމީހާ.۞ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = الله ގެމައްޗަށް ދޮގު.۞ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އެއަށްފަހު.۞ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ = ފަހެ އެއުރެންނީ އެއުރެންނެވެ.۞ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾ = އަނިޔާވެރިންނެވެ.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ صَدَقَ ٱللَّهُ = الله ތެދު وحى ކުރައްވައިފިއެވެ.۞ فَٱتَّبِعُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން تبع ވާށެވެ.۞ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) ގެ ملّة އާއި / دِينُ އާއި.۞ حَنِيفًا = شرك ން ދުރުވެ توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ حال.۞ وَمَا كَانَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.۞ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ = مشرك ންގެތެރެއިން. ۞ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ = ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގެއަކީ.۞ وُضِعَ لِلنَّاسِ = އެންމެ (މީސްތަކުންނަށްޓަކައި) ބިނާކުރެވުނު ގެއަކީ.۞ لَلَّذِي بِبَكَّةَ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ بَكَّة ގައި ހުރި ކަޢުބާއެވެ. (بكّة އަކީ مَسْجِدُالحَرَام ގެ ނަމެވެ. مكّة އަކީ مَسْجِدُالحَرَام ގެ ބިމެވެ.) = طَبْرِى ގެ تحقيق =)۞ مُبَارَكًا = بَرَكَاة ލެއްވިގެންވާ.۞ وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾ = އަދި عالم ތަކަށް ތެދުމަގު ދައްކައިދޭ ގެއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.۞ فِيهِ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ = އެގެއިގައި بيان ވެގެންވާ (ސާފު) بيان ކޮށްދޭ ދަލީލުތައް ހުރެއެވެ.۞ مَّقَامُ إِبْرَٰهِيمَ = އެއީ مَقَام إبراهيم އެވެ. (إبراهيم ގެފާނުގެ مقام އެވެ.)۞ وَمَن دَخَلَهُۥ = އަދި އެގެއަށް ވަދެއްޖެމީހާ.۞ كَانَ ءَامِنًا = އަމާންވެގެންވާ މީހަކުކަމުގައިވެއެވެ.۞ وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ = އަދި الله އަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެމައްޗަށް

(واجب ވެގެން ވެއެވެ.۞ حِجُّ ٱلْبَيْتِ = ގެފުޅަށް ޙައްޖު حجّ ވުން.۞ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً = އެތަނަށް މަގު ކުޅަދާނަވާއެންމެހާ.۞ وَمَن كَفَرَ = އަދި ކާފަރުވެއްޖެމީހާ (ދޫކޮށްލައިފިއެވެ.)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾ = އެންމެހައި عَالَمْ ތަކުން ފިޔަވައި.۞

إجْمالي މާނަ

(٩٢) އޭ مؤمن ންނޭވެ! ކަލޭމެން ލޯބިކުރާތަކެތިން (صدقة ގެމަތިން الله ގެމަގުގައި) ހަރަދުކުރުމާހަމައަށް ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮކަން ނުލިބޭނެއެވެ. (ސަވާބެއް ނުލިބޭނެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެ ހަރަދުކުރާ ކޮންމެއެއްޗެއް الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٩٣) تَوْرَاة ބާވައިލެއްވުމުގެކުރިން إسرائيل (يعنى يعقوب عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ نفس ފުޅަށް حرام ކުރެއްވި އެއްޗެއްފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ކާނާއެއް بني إسرائيل ގެމީހުންނަށް حلال ވެގެންވެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު حرام ކުރެއްވި އެއްޗެއްގެތެރޭގައިވަނީ جَمَلُ މަހާއި އޭގެ ކިރެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ބަލިފަރުވެގެންގިއުމު نَذْر ފުޅެއްގެ ސަބަބުންކަމުގައި تفسير ތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. والله أعلم) ފަހެ ކަލޭމެން بنى إسرائيل ން ނިކަން تورات ގެނެސް ކިޔައިބަލާށެވެ. ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިންކަމުގައި ވަންޏާއެވެ. (الله ގެހަޟްރަތަށް ދޮގުހަދައި ނުހަނގުރާށެވެ. تورات ބާވައިލެއްވުމުގެކުރިން بنى إسرائيل ންގެހަޟްރަތަށް ކާނާގެ އެއްޗެއް الله حرام ނުކުރައްވައެވެ.)

(٩٤) އަދި އެއަށްފަހު އެބަހީ تورات ގެނަސް ކަލޭމެން އެއިދުލުމަށްފަހު ދެން الله ގެހަޟްރަތަށް ދޮގުހެދި ހަދައިދިޔައީގެންމީހުންނީ ފަހެ ޢަރާބުކުރުން ވެރިވެއްޖެ ކާފަރުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންނީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންނެވެ.

(٩٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله ބާވައިލެއްވި ހަމަ حقّ ތެދުވެރިކަމެވެ. (إسرائيل ގެ މައްޗަށްކަނޑައެޅުނު އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންގެމައްޗަށްކަނޑައެޅުނު ކަލޭމެން ބިރުބޮޑުތަކެއް ތަކެތި الله حرام ނުކުރައްވައެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން إبراهيم عليه السّلام ގެ ملّة އާއި تبع ވާށެވެ. شرك އާއި ދުރުވެ توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ حال ގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު مشرك ންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ.

(٩٦) ހަމަކަށަވަރުން (އަޅުކަންކުރުމުގެގޮތުން) މީސްތަކުންނަށްޓަކައި އެންމެ ފުރަތަމަ ބިނާކުރެވުނު ގެއަކީ ކަނޑައެޅިގެން بَكَّة އޮތް ބިމުން ބަރަކާތްތެރި ގޭބުގެވެ. (أبو جعفر الطّبرى އެކަލޭގެފާނުގެ مشهور تفسير ގައި ތިޔައްބަތެރިވެސް بَكَّة އަކީ مَسْجِدُالحَرَام – އެމިސްކިތުގެ އަސްލުކަމުގައެވެ. مَسْجِدُالحَرَام މިސްކިތުން ބޭރުވިޔާ ދެން ކިޔާނީ مَكّة އެވެ. بَكّة ގެ لفظ ގެ މާނައީ الزَّحْمُ އެވެ. އެއީ ގައިގޯޅިވެ ބޭނުވުމެވެ. އެގޮތުން ބިލިގާ އެއީ ގެފުޅު ވަށައިގެން مَسْجِدُالحَرَام ގެ ބޭރުގައިވާ طَوَاف ކުރާތަންވެ. މީސްތަކުން ބޭނުވެ ގައިގޯޅިވާތަންވެ. والله أعلم) އެގެފުޅަކީ بركات ތެރި އަދި އެންމެހައި عَالَمْ ތަކަށްވާ ތެދުމަގެއްގެ ބާރުތޫނިވާ ތަނެވެ.

(٩٧) އެތަނުގައި (الله ގެ ކުދުރަތުވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ ދީނުގެ ދަލީލުތައް) ގެ ތެރެއިން دليل ކުރާ) ބަރަކާތްތެރިކަމާ دليل ތަކެވެ. إبراهيم عليه السّلام ގެ مقام ވަނީ އެ دليل ތަކުގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. އަދި އެތަނަށް ވަދެއްޖެމީހާ ހުރިހާ ނުރައްކަލަކުން އަމާންވެގެންވާ މީހަކުކަމުގައިވެއެވެ. (ނަމަވެސް އެއީ الله ގެ حَدّ ތަކުގެތެރެއިން حدّ އެއްގައި ބެރިގެން އެއީން ދީލަށް އައި މީހަކުކަމުގައިވަންނާއެވެ.) އަދި الله تعالى ގެ ރަސްކަލަކަށް ފުރައްސާރައިގެ ގެފުޅަށް ގޮސް حجّ ވުން (حجّ ކުރުން) މީސްތަކުންގެމައްޗަށް ކަނޑައެޅި فرض ވެގެންވެއެވެ. އެތަނަށް މަގު ކުޅަދާނަވެގެންވާ މީހާގެ މައްޗަށެވެ. އަދި (الله فرض ކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް) ކާފަރުވެއްޖެމީހާ ދޫކޮށްލައިފިއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އެންމެހައި عَالَمْ ތަކުން ފިޔަވައި އަމިއްލަ ذات ފުޅާއިގެން ފުދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۥ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِٱللَّهِ فَقَدْ هُدِىَ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب ނޫނެވެ.۞ لِمَ تَكْفُرُونَ = ކަލޭމެން ކާފިރުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟۞ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތަކަށް.۞ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ = އަދި الله ވި ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ = ކަލޭމެންނުކުރާ ކަންތައްތަކާ މެދުގައެވެ.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب ނޫނެވެ.۞ لِمَ تَصُدُّونَ = ކަލޭމެން ބަންދުކޮށް ރޮކާ مَنَعَ ކުރަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟۞ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުން / الله ގެ دين.۞ مَنْ ءَامَنَ = އީމާންވި މީހަކުން.۞ تَبْغُونَهَا عِوَجًا = ކަލޭމެން އެމަގަށް ގޮތްކޮށްކަމުގެ حال.۞ وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ = ކަލޭމެންނީ ހެކިވެރިންކަމުގައިވާ حال. (حقّ ކަން ރަނގަޅަށް އެނގޭ حال.)۞ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ = އަދި غافل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް الله ނޫނެވެ.۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ = ކަލޭމެންނުކުރާ ކަންތައްތަކުން.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا = ކަލޭމެން جماعة އަކަށް (ބައިގަނޑަކަށް) ކިޔަމަންވެއްޖެއްޔާ.۞ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތްދެއްވުނު މީހުންގެ (يهودى ނުވަތަ نصارى މީހުންގެ)۞ يَرُدُّوكُم = އެމީހުން ކަލޭމެން އަނބުރާ ގެންދާނެއެވެ.۞ بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުގެ ފަހުން.۞ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾ = ކާފިރުންކަމުގައި ވާގޮތަށް.۞ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ = އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ކާފިރުވުން حقّ ވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟) ۞ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކިޔަވައިދެވެމުން ވަނިކޮށް ۞ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތައް.۞ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާ ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި ވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް.۞ وَمَن يَعْتَصِمْ بِٱللَّهِ = އަދި الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަންނަވާ (ދަމަހައްޓާ)۞ فَقَدْ هُدِىَ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ތެދުމަގު ދެއްކިއްޖެއެވެ.۞ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ = ހަމަ ސީދާ ގޮތުގެ ތެދުމަގަށް.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ.۞ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! / ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ حَقَّ تُقَاتِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقّ

ވާވަރަށް.۞ وَلَا تَمُوتُنَّ = އަދި ކަލޭމެން މަރުނުވާ ހުރިކަމުގެވެ!۞ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ (١٠٢) = ކަލޭމެން مسلم ންކަމުގައިވާ حال ގެންގުޅި. / ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ގެންގުޅި. ۞

إجمَالِي މާނަ

(٩٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ أهل كتاب ންނެވެ! ކަލޭމެން ރަސްގަޅަން ދެނެވޮޑި حال އަދި އެއީ حقّ ޝަހީދުކަމުގައި ހެކިވެވޮޑިގެންވާ حال الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކަލޭމެން ކާފަރުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކަށް الله ހެކިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ.

(٩٩) އޭ أهل كتاب ންނެވެ! އީމާންވި މުސްލިމުންނަށް ކަލޭމެން الله ގެ މަގު ބަންދުކޮށް އޮޅުވާ ހަދަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމަގަކީ ހަމަ حقّ ތެދުމަގުކަމުގައި ހެކިވެގެންވާ ކަލޭމެން حال އެމަގު ގޮދުރުކޮށް އޮޅުވައި މީހުން މަގުފުރައްދަން އުޅެނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް الله غافل ވެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(١٠٠) އޭ إيمان ވެއްޖެ މުސްލިމުންނެވެ! يهودى ންނާއި نصارى އިންނުކުރު (اهل كتاب ންނުކުރު) އެއްވެސް ބައެއްގެ (ބައިގަނޑެއްގެ) ކަލޭމެން ކިޔަމަންވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން އީމާންކަމަށްފަހު ކާފަރުކަމުގެ ތެރެއަށް އެމީހުން ކަލޭމެން ގެންދާނެއެވެ.

(١٠١) އަދި ކަލޭމެން ކާފަރުވާނީ حقّ ވާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟ އެހެނީ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް الله ގެ އާޔަތްތައް ކިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި އެކަލާނގެ رسول ތިއްބަވައިފިއެވެ. (މިހެން ތިބެނިކޮށް ކިހިނެއް ކަލޭމެން ކާފަރުވާނީ حقّ ވާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟ أهل كتاب ންގެ ބަސްއަހައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟) އަދި الله ގެ حضرة ށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންފިއްޔާ ދަންނައެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މަގުލިބިއްޖެއެވެ.

(١٠٢) އޭ إيمان ވެއްޖެ މުސްލިމުންނެވެ! ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! އޭނާ އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقّ ވާވަރަށެވެ. އަދި مسلم ންކަމުގައި / ނުވަތަ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ގައިމުގައި ކަލޭމެން މަރުނުވާހުރިކަމެވެ.

وَٱعْتَصِمُوا۟ بِحَبْلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا۟ ۚ وَٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُوا۟ وَٱخْتَلَفُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱبْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ ٱللَّهِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٨﴾

ލުޣަތު

وَٱعْتَصِمُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަންނާށެވެ. (ކަލޭމެން ހިފަހައްޓާށެވެ!) ❁ بِحَبْلِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ވާގިފުޅުގައި. اللّه ގެ ދީނުގައި. / إسلام دين ގައި.❁ جَمِيعًا = އެކުއެކީގައި އެއްކޮށް.❁ وَلَا تَفَرَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ބައިބައިވެ ނުވާށެވެ! / فِرْقَة ނުހަދާށެވެ! وَٱذْكُرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހަނދުމަކުރާށެވެ! نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށްވާ اللّه ގެ نعمة .❁ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً = ކަލޭމެން عداوة ތެރިންކަމުގައި ވުމުގެ حال.❁ فَأَلَّفَ = ފަހެ އެކަލާނގެ އެއްކުރައްވާ އެކުވެރިކުރެއްވިއެވެ.❁ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގެ ދެމެދު.❁ فَأَصْبَحْتُم = ފަހެ ކަލޭމެން ވެއްޖެއެވެ.❁ بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا = އެކަލާނގެ نعمة ގެ ސަބަބުން أخ ންކަމުގައި.❁ وَكُنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ވީމުއެވެ.❁ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ = ވަޅުގަނޑެއްގެ ދޮށްފަރާތުގައި.❁ مِّنَ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ.❁ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެތަނުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ.❁ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ = اللّه بيان ކުރައްވައެވެ އެފަދައިންނެވެ.❁ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ = ކަލޭމެނަށް އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް.❁ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ = ކަލޭމެން ތެދުމަގު ލިބުމަށް.❁ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް ވާންވާނެއެވެ.❁ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ = އެބައިމީހުން ހެޔޮކަމަށް ގޮވާ.❁ وَيَأْمُرُونَ = އަދި އެމީހުން އަމުރުކުރާ.❁ بِٱلْمَعْرُوفِ = ހެޔޮކަންތަކަށް.❁ وَيَنْهَوْنَ = އަދި އެމީހުން މަނާކުރާ. / ނަހީކުރާ.❁ عَنِ ٱلْمُنكَرِ = ނުބައިކަންތަކުން.❁ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ = އަދި އެމީހުންނަކީ ކާމިޔާބުވާ މީހުންނެވެ.❁ وَلَا تَكُونُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ!❁ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُوا۟ = ވަކިވަކިވީ ބައިބައިވި މީހުންފަދައިން.❁ وَٱخْتَلَفُوا۟ = އަދި އެމީހުން إختلاف ވީ ދެބަސްވީ.❁ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ = އެމީހުންގެ ގާތަށް އައުމަށްފަހު.❁ ٱلْبَيِّنَٰتُ = ބަޔާންވެގެންވާ ހެކި / دليل ތައް.❁ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނާނެއެވެ.❁ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް.❁ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ = އެދުވަހު މޫނުތައް ހުދުވާ.❁ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ = އަދި މޫނުތައް ކަޅުވާ.❁ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މޫނުތައް ކަޅުވީ މީހުން ދަންނާށެވެ.❁ أَكَفَرْتُم = (އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ.)

ކަލޭމެން ކާފަރުވީއްސުރެވެ؟۞ بَعْدَ إِيمَـٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުގެފަހުން.۞ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ = ފަހެ ކަލޭމެން عذاب ގެތަހަ ލިބިގަންނާށެވެ!۞ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ = ކަލޭމެން ކާފަރުވިކަމުގެ ސަބަބުން.۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ = އަދި އެބަޔަކު ދަންނައެވެ.! ٱبْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ = އެމީހުންގެ މޫނުތައް ހުދުވެ އުޖާލާވެގެންވީމީހުން۞ فَفِى رَحْمَةِ ٱللَّهِ = ފަހެ އެމީހުންވަނީ اللّٰه ގެ رحمة ގައެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿١٠٧﴾ = އެމީހުން އެ رحمة ގައި ދެމިތިބޭހުންނާނެއެވެ.۞ تِلْكَ ءَايَـٰتُ ٱللَّهِ = އެއީ اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކެވެ. (އެބަހީ މިއީ اللّٰه وعظ އާއި نصيحة އެވެ.)۞ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލަވަމުން ކިޔަވައިދެމެވެ.۞ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި.۞ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا = އަދި اللّٰه އީ އަނިޔާވެރިކަން އެދިވޮޑިގެންނެވި ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.۞ لِّلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٠٨﴾ = عالم ތަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) އަދި ކަލޭމެން اللّٰه ގެ ވާގަނޑުގައި އެކީއެކަން އެއްމެން ހިފާށެވެ! އެކަލާނގެ دين ގައި ހިފާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ވަކިވަކިވެ ނުގަންނާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް اللّٰه ގެ نعمة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ عداوة ވެރިންކަމުގައި ވެހުރިވަގުތު ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް އެއްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދެއްވި (إسلام دين ގެ) نعمة ގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން (އެއްބަނޑުއެއްބަފާ) أخ ންތަކެއްކަމުގައިވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން (إسلام دين އަށްވުރެކުރިން) ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑުއެއްގެ ގޮނޑުދޮށުގައި ވަނީކަން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެތަނުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގުގެ ހިދާޔަތް أمّيد ގައެވެ.

(١٠٤) އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން ހެޔޮކަންތަކަށް ގޮވާލައިދޭބަޔަކު ހުރެވޭށެވެ! އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކޮށް مُنْكَرَاة ތަކުން މަނާކުރާ ބަޔަކުކަމުގައިވާށެވެ! އެފަދަ މީހުން އެއީ ކާމިޔާބުވެގެން كامياب ވާނީ މީހުންނެވެ.

(١٠٥) އަދި އެމީހުންގެގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއި حجّة އައުމަށްފަހު ބައިބައިވެ ދެބަސްވެ إختلاف ވީމީހުން ފަދައިން ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ.

(١٠٦) އެއީ އެއްބަޔަކުގެ މޫނުތައް އަލިވެ އުޖާލާވެ އަދި އަނެއްބަޔަކުގެ މޫނުތައް ކަޅުވެ އަނދިރިވާ ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ އެބައެއްގެ މޫނުތައް ކަޅުވެ އަނދިރިވާ މީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުގެ ފަހުން ކަލޭމެން ކާފަރުވީއްސުރެވެ؟ (ކާފަރުވީއެވެ.) ފަހެ އެހެންވީ ކަލޭމެން ކާފަރުވިކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން عذاب ގެތަހަ ލިބިގަންނާށެވެ!

(١٠٧) އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތައް އަލިވެ އުޖާލާވީމީހުން ދަންނައެވެ. ފަހެ އެމީހުން ވަނީ اللّٰه ގެ رحمة ގައެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތަނުގައެވެ.

- ދަންނައެވެ! قيامة ދުވަހުން މޫނުއަލިވެ އުޖާލާވެގެންވާނީ ހެޔޮލަފާ މީހުންނެވެ. އަދި މޫނު ކަޅުވެ ނާމާންވެގެންވާނީ ނުބައި ނުލަފާ މީހުންނެވެ. (واللّٰه أعلم)

(١٠٨) އެއީ ޤުރުއާނުގައިވާ ވާހަކަތަކާއި اللّٰه ގެ وعظ އާއި نصيحة އެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެކަންކަން حقّ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދެމެވެ. އަދި عالم ތަކަށް އަނިޔާވެރިވުމެއް އެދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއް اللّٰه ނޫނެވެ.

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ ۗ وَلَوْ ءَامَنَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّآ أَذًى ۖ وَإِن يُقَٰتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ ٱلْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ ٱلذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا۟ إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ ٱلنَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ ۞ لَيْسُوا۟ سَوَآءً ۗ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ ءَانَآءَ ٱلَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَلِلَّهِ = އަދި اللّٰه އަށް خاصّ ވު މިލްކުވެގެންވެއެވެ. ❁ مَا فِي السَّمَٰوَاتِ = އުޑުތަކުގައިވާއެއްޗަކާއި. ❁ وَمَا فِي الْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާއެއްޗަކާއި. ❁ وَإِلَى اللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة އަށެވެ. ❁ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾ = ކަންތައްތައް ރުޖޫ رجوع ވެންވަނީ. ❁ كُنتُمْ = ކަލޭމެންވިމުއެވެ. ❁ خَيْرَ أُمَّةٍ = އެންމެ ހެޔޮ أمّة ކަމުގައި. ❁ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ނެރުނު. ❁ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ = ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ. ❁ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ = އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ. ❁ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް އީމާންވެއެވެ. ❁ وَلَوْ آمَنَ = އަދި އީމާންވީނަމަ. ❁ أَهْلُ الْكِتَابِ = أهل كتاب ންގެމީހުން. (يهودى ންނާއި نصارى ންނެވެ)❁ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަން އެމީހުންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ❁ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ = އެމީހުންގެތެރޭގައި مؤمن ންވެއެވެ. ❁ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ = އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނީ فاسِقُ ންނެވެ. ❁ لَن يَضُرُّوكُمْ = އެމީހުންނަކަށް ކަލޭމެންނަކަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ❁ إِلَّا أَذًى = ހަމަ އުނދަގޫވުމެއްމެނުވީ. (އެއީ އެމީހުންގެ شرك ކުރުމުގެ ބަސްބަހުގެ އަޑު ކަލޭމެން އަޑުއެހުމެވެ.)❁ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކޮށްފިނަމަ. ❁ يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ = އެމީހުން ކަލޭމެންނާއި ފުރަގަސްދޭނެއެވެ. ❁ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾ = ދެން އެމީހުންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ. ❁ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ = އެމީހުންނަށް ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަން ޖެހިގެންވެއެވެ. ❁ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا = އެމީހުން ކޮންތާކުގައި ހުރިޔަސް. ❁ إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ން ލިބޭ ވަޢުދަކުންމެނުވީ. (އެބަހީ عَهْد ދޭކަމުންނެވެ.)❁ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ފަރާތުންވާ عَهْد އަކުންނާއި. ❁ وَبَاءُو = އަދި އެމީހުން އެނބުރި رُجوع ވީއެވެ. ❁ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ން ކޯފާއާއިގެންނެވެ. ❁ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ފަގީރުކަމާއި މިސްކީންކަން ޖެހިއްޖެއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ އެކަންއޮތީ. ❁ بِأَنَّهُمْ كَانُوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީކަމުން. ❁ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ = اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވާމީހުންކަމުގައި. ❁ وَيَقْتُلُونَ الْأَنبِيَاءَ = އަދި އެމީހުން نبي ބޭކަލުން މަރާމީހުންކަމުގައި. ❁ بِغَيْرِ حَقٍّ = އެއްވެސް حقّ އަކާނުލައި. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ ❁ بِمَا عَصَوا = އެމީހުން ނުކިޔަމަންވީކަމުން. ❁ وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ = އަދި އެމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައިގަންނަކަމުގައި. ❁ ❁

لَيْسُوا سَوَآءً = އެމީހުން ހަމަހަމަވެގެން ނުވެއެވެ.۞ مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = أَهْلُ كِتَاب ތެރެއިން.۞ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ = ސީދާކަންތަކުގައި ތިބި ބަޔަކު ވެއެވެ. يَتْلُونَ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = އެމީހުން الله ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައެވެ. ءَانَآءَ ٱلَّيْلِ = ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި.۞ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ = އެމީހުން سجدة ކުރާ حال / ނަމާދުކުރާ حال. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٩) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ވާހާތަކެއްޗަކީ މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އަދި އެންމެހައި ކަންތައް އެނބުރި رجوع ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ.

(١١٠) މުސްލިމުންނަކީ ނުކުތުން އެންމެ ހެޔޮ أمّة ކަމުގައި ކަލޭމެންވީމުއެވެ. ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރަމުއެވެ. އަދި ކަލޭމެން مُنْكرات ތަކުން ނަހީކުރަމުއެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް އީމާންވަމުއެވެ. (ފަހެ މިޞިފަތައް ހުރި މީހުންނަކީ ހެޔޮ أمّة ގެމީހުންކަމުގައި ވާނެއެވެ.) ދީނުގައި مَعْرُوف އަކީ الله އަށް އީމާންވުމާއި ބަނދުކުރާ ކަންތައްތަކާއި ހެދުމެވެ. الله އަށް ކާފަރުވުމަކީ مُنْكرات އެއް ބޮޑު ކަމެކެވެ. އަދި إيمان ކަމުގެ أهل ވެރިންގެ ހުރިހާ ކަމެއް ... ހަރުދަނާވެ. والله أعلم

އަދި أهل كتاب ނުވެގެން الله އަށް އީމާންވީނަމަ އެކަން އެމީހުންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރޭގައި مؤمن ވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގިނަމީހުންނަކީ فاسق ންނެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުތް މީހުންނެވެ.)

(١١١) އެމީހުންނަށް (އަހަރެ أهل كتاب ނުވީމީހުން) ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް އަދި ގެއްލުވައެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ދޭން ވަރަކީ ހަމައެކަނި ކުޑަ އުނދަގޫތަކެއް ކަހަލަ ކަމެވެ. (އެއީ އެމީހުން ބަސްމަގުގެ لفظ ތަކާއި شرك ގެ ބަސްތައް ކިޔާ ކަލޭމެންނާ އުނދަގޫކުރުމެވެ. އެހެން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.) އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަ ކުރިޔަސް އެމީހުން ފުރަގަސް ދީ ކަލޭމެންނަށް ފަހަތު ދޭނެއެވެ. ދެން އެމީހުންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ.

(١١٢) އެމީހުން މި ކޮންމެތާކު އެމީހުންނަށް ޛިއްލަ ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަން. ހަމައެކަނި الله ގެ حضرة ގައި ވެވުނު عَهْد އެއްގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނާއި ދެމެދު ވާ عهد އާއި އެއްބަސްވުމެއްގެ ސަބަބުން ފިޔަވައެވެ. (އެބަހީ عهد އެއް/ އެގްރީމެންޓެއް ވެގެން ނޫނީ عهد އެއް ނުވަތަ އެ އެގްރީމެންޓަކާއި އެއްގޮތަށް ކަމެއްގެ މަތިން އެމީހުންނަށް رَحْم އެއް إحترام އެއް ދޭން ނޫނީއެވެ.) އަދި އެމީހުން އެނބުރި ދިޔައީ الله ގެ حضرة ން ކޯފާއާއެކުގައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް فقير ކަމާއި ނިކަމެތިކަން ލާޒިމުވެއެވެ. އެއީ އެކަންތައް ފޮނުވާލެވުނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވާކަމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި އެއްވެސް حقّ އެއްނެތި نَبی ބޭކަލުން قتل ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެމީހުން نبی ބޭކަލުން قتل ކުރީ الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ އުރުދުޔާއި އަދި އެމީހުންނީ ހައްދުފަހަނަޅައިގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައިވީ ކަމެވެ.

(١١٣) أهل كتاب ގެ އެންމެން ހަމަހަމަވެގެން ނުވެއެވެ. އެމީހުންގެތެރޭގައި الله ގެ دين މަތީ قائم ވެގެންވާ ބަޔަކުވެއެވެ. އެމީހުން ނަމާދުކުރާ سجدة ކުރާ حال ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި الله ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައެވެ.

يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُسَـٰرِعُونَ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ وَأُوْلَـٰٓئِكَ مِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ وَأُوْلَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِى هَـٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ وَلَـٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا۟ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ ٱلْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

މާނަ

يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = އެމީހުން الله އަށް އީމާންވެއެވެ.۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި.۞ وَيَأْمُرُونَ
بِٱلْمَعْرُوفِ = އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް أمر ކުރެއެވެ.۞ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ = އަދި އެމީހުން منكرة
ކަންތައްތަކުން ނަހީކުރެއެވެ.۞ وَيُسَـٰرِعُونَ = އަދި އެމީހުން އަވަސްވެގަންނައެވެ.۞ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ = ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި.۞
وَأُوْلَـٰٓئِكَ مِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١١٤﴾ = އަދި އެމީހުން ވަނީ صالح ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ وَمَا يَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ = އަދި
ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން އެމީހުން ކުރިހާކަމެއް.۞ فَلَن يُكْفَرُوهُ = ފަހެ އެކަމެއް ވަނީނަށް ނުވާނެ ދުރެއް / باطل
ނުވާނެއެވެ.۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ = އަދި الله އީ ތަޤްވާވެރިންގެ ކަންތައް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ بِٱلْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾ = تقوى ވެރިން /
تقوى ވެރިންގެ ކަންތައް.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްމީހުން.۞ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ =
އެމީހުންނަށް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.۞ أَمْوَٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ މުދާ.۞ وَلَآ أَوْلَـٰدُهُم = އަދި އެމީހުންގެ
ދަރިންވެސް.۞ مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا = الله ގެ حضرة ން (އަޒާބު) އެއްވެސް (ކަމަކުން) ކަމެއް.۞ وَأُوْلَـٰٓئِكَ = އަދި
އެމީހުންނީ ۞ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿١١٦﴾ = އެމީހުން ދެމިތިބޭނޭ
ހަމައެތާނގައެވެ.۞ مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ = އެމީހުން ހޭދަކުރާ ތަކެއްޗުގެ މިސާލަކީ.۞ فِى هَـٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا =
މިދުނިޔޭގެ حياة ގައި.۞ كَمَثَلِ رِيحٍ = ވައެއްގެ މިސާލެވެ.۞ فِيهَا صِرٌّ = އޭގައި ގަދަފިނިހުރި.۞ أَصَابَتْ =
އެވައި ޖެހުނެވެ.۞ حَرْثَ قَوْمٍ = ބައެއްމީހުންގެ ދަނޑަށް.۞ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس
ތަކަށް އަނިޔާވެރިވި.۞ فَأَهْلَكَتْهُ = ދެން އެދަނޑު ހަލާކުކޮށްލިއެވެ.۞ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله އެމީހުންނަށް
އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގެންނެވެ.۞ وَلَـٰكِنْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް.۞ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ = އެމީހުން
އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވަނީއެވެ.۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޫ.۞ لَا
تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً = ކަލޭމެން ސިއްރުތެރި رحمة ތެރިން ނުހިފާށެވެ. / إختيار ނުކުރާށެވެ.۞ مِّن دُونِكُمْ =

ކަލޭމެންނޫން މީހުންގެތެރެއިން. / مسلم ނޫން މީހުންގެތެރެއިން.❁ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً = އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ފަސާދައެއް މަދުނުކުރާނެއެވެ.❁ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ = އެމީހުން ލޯބިވެދެނީ ކަލޭމެންނަށް އުދަނގޫވާ ދަތިވާކަންތަކަށެވެ.❁ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ = ހަމަކަށަވަރުން ނުރުހުންތެރިކަމާއި حسد ފެނިގެން ހާމަވެއްޖެއެވެ.❁ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން.❁ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ފޮރުވާ ވަންހަނާކޮށްފައިވާ އެއީ.❁ أَكْبَرُ = ބޮޑުވެއެވެ.❁ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل ތައް بيان ކޮށްދީފީމެވެ.❁ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ ކަލޭމެންނަށް ބުއްދިއާކާ فكر ކުރާކަމުގައިވާނަމަށެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١٤) އަދި އެމީހުން الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރެއެވެ. منكرات ނަހީކުރެ ހަދައެވެ. އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކުގައި އަވަސްވެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން ވަނީ صالح މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(١١٥) އަދި ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން އެމީހުންކުރާ އެއްވެސްކަމެއްގެ ދަރުމަ ثواب باطل ނުވާނެއެވެ. އަދި تقوى ވެރިންގެ ހާލުކަމާއި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١١٦) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެ މީސްމީހުން (ދަންނާށެވެ.) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ މުދަލުންވިޔަސް އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންގެ ފަރާތުންވިޔަސް الله ގެ حضرة ން އަންނަ އެއްވެސް ނުރައްކަލެއް އަދި عذاب އެއްވިޔަސް ދުރުކޮށްދިނެއް ކަމެއް ފުއްދައިދިނުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތަނުގައެވެ.

(١١٧) މިދުނިޔޭގެ حياة ގައި އެމީހުން ހޭދަކުރާ މުދަލާއި މުދާތަކުގެ މިސާލަކީ ގަދަފިނިކަށްހުރި ވައެއްގެ މިސާލެވެ. ދެން އެވައި ތިމާމެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ ބައެއްގެ ދަނޑުބިމަށް ޖެހި ދެން އެވައިގެ ސަބަބުން ދަނޑު ހަލާކުކޮށްލިއެވެ. އަދި الله އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއެވެ.

(١١٨) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ دين ގެމީހުން ނޫން މީހުން (އެބަހީ ޔަހޫދީންގެމީހުން) އެކު ކަލޭމެންގެ ސިއްރުތަކަށް ބަޔަކު رحمة ތެރިންކަމުގައި إختيار ކޮށް ކަލޭމެން ނުހައްދާށެވެ! (އެބަހީ) އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ފަސާދައާއި ނުބައި މަދުނުކުރާނެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުން ކުރާނީ ކަލޭމެން ފަސާދަކުރުން ބަލިބުރަކުރުވުމެވެ.) އަދި އެމީހުން ލޯބިވެދެނީ ކަލޭމެންނަށް ދަތިވާ ބަލާވާ ޖެހޭކަންތަކަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ނުރުހުންތެރިކަން ދާހިރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވާފައިވާ އެއީ ބޮޑުވެއެވެ. (އެބަހީ ނުރުހުންތެރިކަމާ حسد ބޮޑުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް (މިދުނިޔާ ބަލާގޮތުން) عبرة އާއި نصيحة بيان ކޮށްދީފީމެވެ. ކަލޭމެންނަށް ބުއްދިއާކާ ބަހަދުވާކަމުގައިވާނަމައެވެ.

هَـٰٓأَنتُمْ أُوْلَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِٱلْكِتَـٰبِ كُلِّهِۦ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا۟ عَضُّوا۟ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ مِنَ ٱلْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا۟ بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ ٱلْمُؤْمِنِينَ مَقَـٰعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾ إِذْ هَمَّت طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَٱللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

ތަރުޖަމާ

هَـٰٓأَنتُمْ أُوْلَآءِ = އޭ މިތިބި މީހުންނޯވެ! (މިތިބި مؤمن ންނޯވެ!)۞ تُحِبُّونَهُمْ = ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ލޯބިވަނީއެވެ.۞ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ލޯބި ނުވެއެވެ.۞ وَتُؤْمِنُونَ بِٱلْكِتَـٰبِ كُلِّهِۦ = އަދި ކަލޭމެން މުޅި ފޮތަށް އީމާންވެއެވެ.۞ وَإِذَا لَقُوكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ۞ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖެމުއެވެ.۞ وَإِذَا خَلَوْا۟ = އަދި އެމީހުން އެކަނިވެއްޖެއްޔާ / އެހެންމީހުން ނުލަބައި ހުސްވެއްޖެއްޔާ۞ عَضُّوا۟ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އިނގިލިތަކުގައި ދަތްއަޅާނެއެވެ.۞ مِنَ ٱلْغَيْظِ = ރުޅިވެރިކަމުންނެވެ.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ مُوتُوا۟ بِغَيْظِكُمْ = ކަލޭމެން ރުޅިވެރިކަމުންނެވެ މަރުވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ = ހިތްތަކުގެ އަޑިގައިވާ ތަކެތި. (ފުރަފިގެ އަޑިގައިވާތަކެތި.) ۞ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ = ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ހެޔޮކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ۞ تَسُؤْهُمْ = އެމީހުންނަށް ނުބައިވެއެވެ.۞ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ނުބައެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ۞ يَفْرَحُوا۟ بِهَا = އެކަމަށް އެމީހުން އުފާކުރެއެވެ.۞ وَإِن تَصْبِرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ۞ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެއްޖެއްޔާ۞ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ = އެމީހުންގެ އުކުޅުތަކާއި މަކަރުން ކަލޭމެންނަށް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.۞ شَيْـًٔا = އެއްވެސް ގޮތަކުން.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله. ۞ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ = އެމީހުންކުރާކަންތައް ވަށާލައްވައިގެންވެއެވެ. (ހިފާލައްވައި ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)۞ وَإِذْ غَدَوْتَ = އަދި ކަލޭގޮތް (ފަތިހުގެ ހެނދުނުގައި) ވަޑައިގެންނެވިއިރު۞ مِنْ أَهْلِكَ = ކަލޭގޮތުންގެ أهل ވެރިންގެ އަރިހުން۞ تُبَوِّئُ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް ވަކިތަން ތައްޔާރުކުރައްވަން۞ مَقَـٰعِدَ لِلْقِتَالِ = ހަނގުރާމައަށް މަރުކަޒުތައް۞ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾ = އަދި الله އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ إِذْ هَمَّت = قصد ކުރިއިރު۞ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ ދެ جماعة އެއް. (އެއީ بَنُوْ سَلَمَة އާއި بَنُوْ حَارِثَة ކަމުގައިވެއެވެ.)۞ أَن تَفْشَلَا = އެދެ جماعة ބިރުގަނެފައި (ހަނގުރާމަ ދޫކޮށްލާފައިދާން އެއީ أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުއެވެ.)۞ وَٱللَّهُ وَلِيُّهُمَا = އަދި الله އީ އެދެ قبيلة ގެ

ސަލާމަތްވެރިކުރެއްވިއެވެ.۞ وَعَلَى ٱللَّهِ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން اللّه ގެ حضرة އަށް.۞ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ = ފަހެ مؤمن ން وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ.۞ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه ކަލޭމެން (مؤمن ން) نصر ދެއްވިއެވެ.۞ بِبَدْرٍ = بَدْر ގައި. (بَدْر ހަނގުރާމައިގާ)۞ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ﷺ = ކަލޭމެން ނިކަމެތިވެފައިވަނިކޮށް.۞ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ފަހެ ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! / تقوى ލިބިގަންނާށެވެ! ۞ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ = ކަލޭމެން شُكر ކުރުމަށްޓަކައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١٩) އޭ މިތިބި مؤمن ންނޭވެ! ކަލޭމެން أهل كتاب ންދެކެ ލޯބިވަނީއެވެ. (އެކަމަކު) އެމީހުން ކަލޭމެންދެކެ ލޯބިނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން މުޅި ފޮތަށް އިމާންކަމާކަން إيمان ވެއެވެ. (އެމީހުން އިމާންވަނީ ފޮތުގެ އެބަޔަކަށެވެ. އަނެއްބަހަށް ކާފަރުވެނީއެވެ.) އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. އަދި އެމީހުން އެކަހެރިވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންނަށް ރުޅިއައިސްގެން އެމީހުންގެ އިނގިލިތަކުގައި ދަތްއަޅައެވެ. (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ރުޅީގެ ސަބަބުން މަރުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ ހިތްތަކުގެތެރޭގައި ވާކަމެއްވެސް ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢٠) ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ހެޔޮކަމެއް / ރަނގަޅުކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ، ކަލޭމެން عداوة ތެރިންގެ މައްޗަށް ގަދަވެ ކާމިޔާބުވެއްޖެއްޔާ އަދި މިސްކީންކަން ދިރިއުޅުމުގައި- އުފާވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ) އެމީހުންނަށް ނުބައިވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ދެރަވެ ހިތްހަމަނުޖެހުން ދުރުވެރިވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ހަނގުރާމައިގައި ދެރަވެއްޖެއްޔާ ދެރަކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ އެމީހުން އުފާކުރެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން مؤمن ން ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ އަދި تقوى ލިބިއްޖެއްޔާ އެމީހުންގެ ނުބައި ރޭވުމަކުން - މަކަރަކުން ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެމީހުންކުރާ އެންމެހާ ކަމެއް މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٢١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންގެ އަރިހުން ދުރާލާ ނިކުމެވަޑައިގެން مؤمن ންނަށް ހަނގުރާމައިގެ (أحُدُ ހަނގުރާމައިގެ) މަރުކަޒުތައް ހަމަޖައްސަވާ ސްތާނުތަކުގައި ތަރުތީބުކޮށްދެއްވި ހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި اللّه އީ އަޑުއަހައްވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ مؤمن ން ދެންނެވި مشورة ގެ ބަސްތައް އަޑުއަހައްވާ އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ رأي ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.)

(١٢٢) ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ދެބައިގަނޑެއް ބަލިކަށިވެ (ދެ قَبِيْلَة އެއްގެ މީހުން އެބަހީ بَنُوسَلَمَة ވަންތައާއި بَنُوْحَارِثَة ގެ ވަންތައާ ފަރުވަންހުރެ.) ހަނގުރާމައިން ދުރުވުމަށް - އެބަހީ ހަނގުރާމަ ދޫކޮށްލައި އެނބުރިދާން قصد ކުރިހިނދު اللّه އެދެބަޔަކީ ސަލާމަތްވެރިކުރައްވާ ވެރިކަލާނގެއެވެ. (އެދެބައިމީހުންގެ ހިތަށް ފަސްޖެހުމާ ބަލިކަށިކަން އައިސްފައިވިޔަސް) އަދި مؤمن ން اللّه އަށް އެކަނި وكيل ކޮށް އިތުބާރުކުރާހުށިކަމެވެ.

(١٢٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން بَدْرُ ހަނގުރާމައިގާ اللّه ކަލޭމެންނަށް نَصْرُ ދެއްވިއެވެ. އޭރު ކަލޭމެން ނިކަމެތިވެފައިވަނިކޮށެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ލިބިގަންނާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰٓ ۚ إِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦ ۗ وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا۟ خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾

ތަރުޖަމާ

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ = ކަލޭގެފާނު مؤمن ންނަށް ވިދާޅުވިއިރު. (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ۞ أَلَن يَكْفِيَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ނުފުދޭނެހެއްޔެވެ؟ ۞ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ކަލޭމެންނަށް مدد ދެއްވުމުން. ۞ بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ = ތިންހާސް (ބޭކަލުންގެ) ۞ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ = ފައިބާވަޑައިގަންނަވާ ملائكة ބޭކަލުންގެ. ۞ بَلَىٰٓ = އާއެކެވެ. (ފުދޭނެއެވެ.) ۞ إِن تَصْبِرُوا۟ = ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ. ۞ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން تقوى ވެރި ވެއްޖެއްޔާ. ۞ وَيَأْتُوكُم = އަދި ޢަދުއްވުން ކަލޭމެންގެގާތަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ. ۞ مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا = ޢަދުއްވުންގެ އަވަސްކަމާއެކު ކުއްލިއަކަށް / ޢަދުއްވުން ހުރިހައިސްކޮށް. ۞ يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم = ކަލޭމެންގެ رَبّ ކަލޭމެނަށް مدد ދެއްވާނެއެވެ. ۞ بِخَمْسَةِ ءَالَٰفٍ = ފަސްހާސް. ۞ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ = ފާހަގަކުރެވިގެންވާ ملائكة ބޭކަލުންގެ / ނިޝާންތަކަކާއި ޖެހިގެންވާ ملائكة ބޭކަލުން. ۞ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ = އަދި الله އެކަން ނުލައްވައެވެ. (ملائكة ބޭކަލުންގެ مدد ގެ وعد ނުވައެވެ.) ۞ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނަށް އުފާވެރިކަމެއްގެ ގޮތުގައި ދެއްވި. ۞ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦ = އަދި އެކަމުން ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުން ލިބިގަތުމަށެވެ. ۞ وَمَا ٱلنَّصْرُ = އަދި نصر ލިބުން ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން މެނުވީ. ۞ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ = އެއީ عِزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ لِيَقْطَعَ طَرَفًا = އެއީ ބައެއް ކަނޑާލެއްވުމަށެވެ. ބައި ކަނޑާލެއްވުމަށެވެ. ۞ مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = ކާފިރުވީމީހުންގެ. ۞ أَوْ يَكْبِتَهُمْ = ނުވަތަ އެބައިމީހުން ނިކަމެތި ކުރެއްވުމަށެވެ. / ނުވަތަ އެމީހުން [illegible]. ۞ فَيَنقَلِبُوا۟ خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾ = (ދިރޭ ބަލިކަށިވެގެން) ނާކާމިޔާބުގައި އެނބުރި ދިއުމަށެވެ. ۞ لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ = ކަލޭގެފާނަށް [illegible] ނުވެއެވެ. (އެބަހީ [illegible] حكم ކުރުމުގެ ކަލޭގެފާނަށް ނުވެއެވެ.) ۞ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ [illegible] توبة ޤަބޫލުކުރެއްވުމަށެވެ. ۞ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ = ނުވަތަ އެބައިމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށެވެ. ۞ فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾ = ފަހެ [illegible] އެމީހުންނަކީ [illegible] ބައެކެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٢٤) އެއީ ކަލޭގެފާނު مؤمن ންނަށް ވިދާޅުވިހިނދުގައެވެ. ފައިބާވަޑައިގަންނަވާ ތިންހާސް ملائكة ބާކަތުންގެ مدد އަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ކަލޭގެފާނަށް مدد ދެއްވުމުން ކަލޭގެފާނަށް ނުފުދޭނެހެއްޔެވެ؟ (މިހެން ވިދާޅުވިހިނދުއެވެ. އެއީ بدر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުއެވެ.)

(١٢٥) އާއެކެވެ. (ފުދެއެވެ.) ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ އަދި ކަލޭގެފާނު تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ އެމީހުންގެ އަވަސްކަމާއި ތުރުވެރިކަމާއިއެކު އަތުވެއްޖެއްޔާވެސް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ކަލޭގެފާނަށް ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވެފައިވާ ނިޝާންކުރެވިގެންވާ ފަސްހާސް މަލާއިކަތް ބާކަތުންގެ މަދަދުން ކަލޭގެފާނަށް މަދަދުކުރައްވާނެއެވެ.

(١٢٦) އަދި އެކަން (އެބަހީ މަލާއިކަތް ބާކަތުންގެ مَدد ގެ وعد ފުޅު) އެއީ ކަލޭގެފާނު (مؤمن ން) ނަށްވާ އުފާވެރިކަމެއްގެ خبر އެއްކަމުގައްޔާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުމެއް ކަމުގައި މެނުވީ الله ނުލައްވައެވެ. (އަދި އެކަމަކީ) نصر ދެއްވުންވަނީ ހަމައެކަނި عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ الله ގެ حضرة ންކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

(١٢٧) (بَدْر ހަނގުރާމައިގާ ކަލޭގެފާނުންނަށް الله نصر ދެއްވީ) ކާފިރުންގެ އެއްބައި ކަނޑައިލުމަށްޓަކައެވެ. (އެހަނގުރާމައިގާ ކާފިރުންގެ ބޮޑެތި އެތައްބަޔަކު މަރުވެ ދިޔައެވެ.) ނުވަތަ އެމީހުން އަލަފާނުން ނުފުދިގެން ގެއްލުމާއި ނާކާމިޔާބާއިގެން އެނބުރި ދިއުމަށްޓަކައެވެ. (އެމީހުން އަރިހުން ނިކުމެއުޅުމަށް) مؤمن ންނަށް ސުލްހަކުރަމުންދާ ދުރަކޮށް އެމީހުން ކާމިޔާބު ކުރުމަށެވެ. މިއީ އެއްވެސް ކަމެއްނުވިއެވެ.)

- ދަންނަށެވެ. މިއާޔަތްތަކުގެ ترجمة ގައި إختلاف ތަކެއްވެއެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް އެބަސް އާޔަތްތަކާއިން ގެނައީކަމުން ބަދަރުހަނގުރާމައިގެ ތެރެއެވެ. ދެން ފަހެ أُحُدُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު مؤمن ންނަށް ވެރިން خلاف ވެއެއްގެ ސަބަބުން إسلام ންގެ لشكر އަށް ގެއްލުންތަކެއްވެ ސިފައިގެ رَسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ طاهر ހަށިގަނޑަށް އަނިޔާ ތަކެއް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ ކާފިރުންގެމައްޗަށް ކުރައްވާން دعاء ފުޅަކުން މިއަށް އާއްމު ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައިވިއެވެ. والله أعلم

(١٢٨) ކަލޭގެފާނަށް (ތިމަންރަސްކަލާނގެ خلق ތަކުންނާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވި حكم އެއް ހިންގާ تَنْفِيذ ކުރެއްވުމުގައިމެނުވީ) އަމުރުކުރެއްވުމެއް ކަންކަމުގެ حكم އެއް ނުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ توبة ލައްވާދެއްވުމެވެ. ނުވަތަ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާދެއްވުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީ އަނިޔާވެރި ބައެކެވެ.

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟ أَضْعَـٰفًا مُّضَـٰعَفَةً ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ لِلْكَـٰفِرِينَ ﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ ۞ وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَـٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا۟ فَـٰحِشَةً أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا۟ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

ތަރުޖަމާ

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ = އަދި އުޑުތަކުގައިވާހާތަކެތި މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާހާތަކެތީގައި.۞ يَغْفِرُ = އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ. لِمَن يَشَاءُ = އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށެވެ.۞ وَيُعَذِّبُ = އަދި އެކަލާނގެ عَذاب ދެއްވައެވެ.۞ مَنْ يَشَاءُ = އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށެވެ.۞ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ = އަދި الله އީ ދިނަދިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ދެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟ = ކަލޭމެން ރިބާނުކާށެވެ! أَضْعَٰفًا مُّضَٰعَفَةً = ބައިބަދަލުން ދިނަވާގޮތަށް.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވުމަށް؟۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ = އަދި ކަލޭމެން ނަރަކައަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ = އެ އަލިފާން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ކާފިރުންނަށެވެ.۞ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿١٣١﴾ = ކާފިރުންނަށެވެ.۞ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!۞ وَٱلرَّسُولَ = އަދި رَسول އަށް (ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!)۞ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ = ކަލޭމެންނަށް رحمة ލެއްވުމަށް.۞ ۞ وَسَارِعُوٓا۟ އަދި ކަލޭމެން އަވަސްވާށެވެ! إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ = ފާފަފުއްސެވުމަކަށް.۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَجَنَّةٍ = އަދި ސުވަރުގެއަކަށް (އަވަސްވާށެވެ.)۞ عَرْضُهَا ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ = އޭގެ ފުޅާމިން އުޑުތަކާއި ބިންފަދަ ވަރުގެ.۞ أُعِدَّتْ = އެތަން ތައްޔާރުކުރެވިގެންވާ.۞ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ = تقوى ވެރިންނަށް.۞ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ = އެއީ ޚަރަދުކުރާމީހުންނެވެ.۞ فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ = ފަސޭހަހާލަތުގައާއި އުނދަގޫހާލަތުގައި (މުދާ ގިނައިރުގައާއި މުދާ މަދުއިރުވެސް)۞ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ = އަދި އެއީ ރުޅިގަދަވެއްޖެނަމަވެސް ހިތްމަޑުކުރާމީހުންނެވެ. (ކަމަކާމެދު ރުޅިއަރާ ވަގުތު ރުޅިނިއްވައި އޭގެ އަސަރުކުރުން ހިފެހެއްޓި މަޑުކުރާ މީހުންނެވެ.)۞ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ = އަދި އެއީ މީސްތަކުންނަށް عَفُوء ކުރާމީހުންނެވެ.۞ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ = އަދި إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ = އަދި އެމީހުންނަކީ.۞ إِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً = އެމީހުން فاحش ކަމެއް ކޮށްފިއްޔާ.۞ أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = ނުވަތަ އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް

އަނިޔާވެރިވެއްޖެއްޔާ.۞ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ = އެމީހުން الله ހަނދާންކުރެމުންނެވެ.۞ فَٱسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށްއެދުމުން ދަންނަވައި.۞ وَمَنْ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ = އަދި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟۞ إِلَّا ٱللَّهُ = الله މެނުވީ.۞ وَلَمْ يُصِرُّواْ = އަދި އެމީހުން ދެމިނުހިފެއްޓެވެ. / قائم ވެ ނުހިފެއްޓެވެ.۞ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ = އެމީހުން އެކުރިކަމެއްގެމަތީގައި / ކުރި ނުބައިކަމެއްގައި.)۞ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ = އެމީހުންނަށް އެނގޭ حال.

۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٩) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާ ވާހަކައެއްޗެއް خاصّ ވެ مِلْكُ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވަންތަވާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވަންތަވާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވައެވެ. އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ދެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٣٠) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ބައިބަޔަށް ގިނަވާގޮތަށް ގިނަކޮށްކޮށްގެން ކަލޭމެން ރިބާނުކާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވުމަށްޓަކައެވެ.

(١٣١) އަދި ކާފިރުންނަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ އަލިފާނުން (ނަރަކައަށް) ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ!

(١٣٢) އަދި ކަލޭމެން الله އަށާއި رَسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް رحمة ދެއްވުމުގެ އުއްމީދުގައެވެ.

(١٣٣) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ! އަދި އޭނާގެ ފުޅާމިން (ނުވަތަ ތަނަވަސްކަން) އުޑުތަކާއި ބިންތަކުގެ ތަނަވަސްކަމާއި އެއްފަދަވެގެންވާ ސުވަރުގެއަށް (އަވަސް ވެގަންނާށެވެ!) އެތަން ތައްޔާރުކުރެވިގެންވަނީ تقوى ވެރިންނަށްޓަކައެވެ.

(١٣٤) އެ تقوى ވެރިންނަކީ ފަސޭހަކަމާއި އުނދަގުލުގައި (ނުވަތަ ތަނަވަސްކަމާއި فقير ކަމުގައިވެސް) الله ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރައްވާމީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ރުޅިވެރިކަން ކައިރުވާމީހުންނެވެ. އެބަޔަ ކުޅަދާނަވެގެންވާއިރު އެކުވެސް ރުޅިވެރިކަން ހިފަހައްޓާމީހުންނެވެ. އަދި އެއީ މީސްތަކުންގެ ކުށްތަކަށް عفوء ކުރާމީހުންނެވެ. معاف ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣٥) އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންނަށް فاحش ކަމެއްކުރެވިއްޖެއްޔާ ނުވަތަ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއްޔާ الله ހަނދާންކުރައްވާމީހުންނެވެ. الله އަށް ذِكر ކުރާމީހުންނެވެ. ދެން އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުމަށް އެދިދަންނަވައެވެ. އަދި الله މެނުވީ ފާފަފުއްސަވާނީ ދެން ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންނަށް އެނގިހުރެ حال އެމީހުން އެކުރިކަމުގެ މަތީގައި ދެމިނުހިފެހެއްޓޭމީހުންނެވެ. (އަދި ކިއްހެއްޔެވެ؟ އަވަސް އަވަހަށް توبة ވެ الله ގެ حضرة އަށް رجوع ވާ މީހުންނެވެ.)

أُوْلَـٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّـٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَـٰمِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَـٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ ٱلْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُۥ ۚ وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَآءَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَيَمْحَقَ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾

މުފްރަދު

أُوْلَـٰٓئِكَ = އެމީހުން ދަންނާށެވެ.❁ جَزَآؤُهُم = އެމީހުންގެ جزاء އަކީ.❁ مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ލިބިވޮޑިގަންނަވާ ފާފަފުއްސެވުމެވެ.❁ وَجَنَّـٰتٌ = އަދި ސުވަރުގެތަކާއި / ސުވަރުގެ ބަގީޗާތަކާއި.❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެތަންތަނުގެ ދަށުން ހިނގައިފައިވާ ކޯރުތައް.❁ خَـٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތަނެއްގައި ދެމިހުންނަވާ ހާލުގައެވެ.❁ وَنِعْمَ = އަދި ރަނގަޅު نعمة އެކެވެ.❁ أَجْرُ ٱلْعَـٰمِلِينَ ﴿١٣٦﴾ = (ހެޔޮ) عمل ކުރާމީހުންގެ ދަރުމަ.❁ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ = (އޭ إيمان ވެރި أهل ވެރިންނޭވެ!) ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިން ފާއިތުވެ ހިނގައްޖެއެވެ.❁ سُنَنٌ = ގޮތްތަކެއް - مثال ތަކެއް - (އެބި ދީނަށް ޖެހިލާ رسول ން ދޮގުކުރި أمّة ތަކަށް ދިމާވި أمّة ތަކުގެ މީހުން ހަލާކުވެގެން ދިޔަ ގޮތްތައް ނަމޫނާތަކެއް.)❁ فَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ދަތުރުކޮށްބަލާ ހިނގާށެވެ!❁ فَٱنظُرُوا۟ = ދެން ތިޔަބައިމީހުން ބަލާށެވެ!❁ كَيْفَ كَانَ = ވީ ކޮންފަދަ ގޮތަކަށްތޯ.❁ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ = ދޮގުކުރި މީހުންގެ ފަހުކޮޅު / ނިމުން.❁ هَـٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ = މި بيان ވީ މީސްތަކުންނަށް ދީނުގެ ވާހަކަތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ.❁ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ = އަދި ތެދުމަގާއި وعظ نصيحة އެއްވެ.❁ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ = تقوى ވެރިންނަށް.❁ وَلَا تَهِنُوا۟ = (އޭ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ أصحاب ންނޭވެ.) އަދި އޭ مؤمن ންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިކަށިވެ ضَعِيْفُ ނުވާށެވެ.❁ وَلَا تَحْزَنُوا۟ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހިތާމަނުކުރާށެވެ.❁ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ އަދި މަތިވެރިޔާ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ.❁ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ = ތިޔަބައިމީހުންނަކީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ.❁ إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ = ތިޔަބައިމީހުންނަށް زَخَم ޖެހުނުނަމަ / ތިޔަބައިމީހުން ބައްޔަށް ވެއްޖެނަމަ.❁ فَقَدْ مَسَّ ٱلْقَوْمَ قَرْحٌ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެ ބަޔަކަށް (مشرك ންނަށް) ވެސް ޖެހުނެވެ زَخَم ޖެހުނެވެ.❁ مِّثْلُهُۥ ۚ = އެފަދަ ޒަޚަމެއް.❁ وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ = އަދި އެދުވަސްތަކަކީ (އެ وَاقِعة ވީ ދުވަހާއި بَدْر ގެ ހަނގުރާމައާއި أحد ގެ ހަނގުރާމަ ފަދަ وَاقِعة ތައް)❁ نُدَاوِلُهَا = އަޅުގަނޑުމެން މާބޮޑުކަލާނގެ އެއްބަޔަކުން އަނެއްބަޔަކަށް ބަދަލުކުރައްވަމެވެ.❁ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި.❁ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ = އަދި އެއީ اللّه ދެނެވޮޑިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީ މީސްތަކުން.❁

وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَآءَ ۗ = އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ شَهِيْدُ ން ހިއްޕެވުމަށެވެ.۞ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ = އަދި الله ލޯބިވޮޑިގެ ނުގަންނަވައެވެ.۞ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް.۞ وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވީ މީސްތަކުން. إمتحان ކުރައްވާ އެމީހުންގެ ފާފަތަކުން الله تعالى އެމީހުން طاهر ކުރައްވާ ސާފުކުރެއްވުމަށެވެ.۞ وَيَمْحَقَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾ = އަދި އެކަލާނގެ ކާފިރުންގެ ހުރި عمل ތައް އުނިކުރައްވާ باطل ކުރެއްވުމަށެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٦) އެމީހުން ދަންނައެވެ. އެމީހުންގެ ޖަޒާއަކީ އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން އެމީހުންނަށް مغفرة އެވެ. ފާފަ ފުއްސެވުމެވެ. އަދި އެތަންތާނގެދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ސުވަރުގެތަކެވެ. އެމީހުން އެތާ ދެމިހުރޭ حال ގައެވެ. އަދި ހެޔޮ عمل ކުރިމީހުންގެ عمل ގެ جزاء އަދި އެއީ ދަރުމަ ރަނގަޅުވެގެން ވެއެވެ.

(١٣٧) (އެ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނެވެ. / ނުވަތަ خاصّ ކޮށް محمّد ގެ ޞަޙާބުންގެ أصحاب ންނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެކުރީން مثال ތަކެއް ގޮސްފައެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް އިސްވެހިނގައްޖެއެވެ. (އެއީ އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކެއް އެ أمّة ތަކަށް ފޮނުއްވުން رَسُول ންނާއިމެދު ކަންތައް ހިނގައިދިޔަގޮތައި އަދި އޭގެ ނަތީޖާއެވެ. ތެދުވެރިންނަށް ކާމިޔާބުވެ ދޮގުވެރިން ހަލާކުވެދިޔައީއެވެ. އެއީ الله ގެ سنّة އެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބަލާށެވެ ދަލީލުތަކާއި ދޮގުކުރި ހާމަވާނެއެވެ. އަދި ދޮގުކުރުމުގެ ◌ ފަހުކޮޅު – އެމީހުންގެ ނިމުން ވީގޮތް ދިޔައީ ކޮންފަދައަކުންކަން ނިކަން ދެކެބަލާށެވެ. عبرة ލިބިގަންނާށެވެ.

(١٣٨) އިސްވެދިޔަ ވާހަކަތަކަކީ އެންމެހައި މީސްތަކުންނަށް بيان އެކެވެ. (عبرة ގެ ލިޔުމެއްކަމުގައެވެ.) އަދި އެއީ تقوى ވެރިންނަށް ތެދުމަގާއި وعظ نصيحة އެކެވެ.

(١٣٩) އަދި ކަލޭމެން ބަލިކަށިވެ ދެރަ ބައިކުރިކަން ނުވާށެވެ. އަދި ހިތާމަކުރުމެއްވެސް ނުކުރާށެވެ. ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންކަމުގައި ވާނަމަ މަތިވެރިޔާ ކަލޭމެންނެވެ.

(١٤٠) ކަލޭމެންނަށް زَخَمْ ލިބި ތަދުވުންއަށް ވަޅުންނާއި އެމީހުންނަށް – (يعنى އެ مشرك ންނަށްވެސް ހަމަ އެފަދައިން زَخَم ލިބި ތަދުވުން ލިބިފައިވެއެވެ. އަދި އެދުވަސްތަކަކީ (بَدْر ހަނގުރާމަ ފަދަ أحد ހަނގުރާމަ ފަދަ واقعة ތަކާއި) މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި تكرار ވާގޮތަށް މިވަނީ ސަބަބެއްގެ ފަރާތުން ކަންކަމެވެ. (އެއް ފަހަރު އެއްބައިމީހުންނަށް ކާމިޔާބުވާގޮތަށް ފެއްސުމެވެ. އެންމެފަހުގެ ހެޔޮ ނަތީޖާ ލިބޭނީ مؤمن ންނަށެވެ.) އަދި އެއީ ކަލޭމެންގެތެރެއިން مؤمن ންނަކީ ކޮންބައެއްކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވުމަށާއި ފާހަގަކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ شهيد ން ހިއްޕެވުމަށެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް الله ލޯބިވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(١٤١) އަދި އެއީ އީމާންވީ މީސްތަކުން إمتحان ކުރައްވައި އެމީހުންގެ ފާފަތަކުން الله تعالى އެމީހުން طاهر ކުރައްވާ ސާފުކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ ހުރި عمل ތައް އެކަލާނގެ އުނިކުރައްވާ باطل ކުރެއްވުމަށެވެ.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَـٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ ٱلْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِي۟ن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ كِتَـٰبًا مُّؤَجَّلًا ۗ وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ ٱلْـَٔاخِرَةِ نُؤْتِهِۦ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِى ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّن مِّن نَّبِىٍّ قَـٰتَلَ مَعَهُۥ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا۟ لِمَآ أَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا۟ وَمَا ٱسْتَكَانُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾

ލަފުޒުމާނަ

أَمْ حَسِبْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހިތަކީއްޔެވެ؟ ❁ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ = ކަލޭމެން ސުވަރުގެވަންނަން. ❁ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ = އަދި الله ގެ ދެނެވޮޑިގެންނުވާ (ހާމަނުކުރައްވާނެ) ❁ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން جهاد ކުރިމީހުން. ❁ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނުވައިމާ ކެތްތެރިން (بيان ނުކުރައްވާނެ) ❁ وَلَقَدْ كُنتُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން (مؤمن ން) ވީއެވެ. ❁ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ = މަރުވުމަށް އެދޭކަމުގައި (شهيد ވުމަށް އެދޭކަމުގައި) ❁ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ = އެއާ ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން (އެބަހީ ހަނގުރާމާ ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން) ނުވަތަ މަރާއިބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން. ❁ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެމަރު ދުށީމުއެވެ. – (އެއީ أحُدُ ހަނގުރާމައިގައެވެ.) ❁ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ = ކަލޭމެން ބަލަބަލާހުއްޓައި حَالُ. ❁ وَمَا مُحَمَّدٌ = އަދި محمّد صلّى الله عليه وسلّم ނޫނެވެ. ❁ إِلَّا رَسُولٌ = رَسُول ކަލޭގެފާނު ކަމުގައިވާނޫނީ. ❁ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އިސްވެގޮސްފައިވެއެވެ. ❁ الرُّسُلُ = رَسُول ބޭކަލުން. ❁ أَفَإِن مَّاتَ = ފަހެދެން އެކަލޭގެފާނު ނިޔާވެއްޖެނަމަ ❁ أَوْ قُتِلَ = ނުވަތަ قَتْلُ ކުރެވުނީމާ. ❁ انقَلَبْتُمْ = ކަލޭމެން ފުރަގަސްދޭނަންތޯ / ފުރަގަސްދެނީތޯ ހެއްޔެވެ. ❁ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފުރަގަސްބުރައިގެން. ❁ وَمَن يَنقَلِبْ = އަދި ފުރަގަސްދޭމީހާ. ❁ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ = އޭނާގެ ދެފުރަގަސްބުރައިގެން. (ދެންނަމަވެސް!) ❁ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا = އޭނާއަކަށް އެއްވެސްގޮތަކުން الله އަށް ގެއްލުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁ وَسَيَجْزِي اللَّهُ = އަދި ނިކަންހުރި الله ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. (ހެޔޮކަމުގެ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.) ❁ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ = شكر ކުރާމީހުންނަށް. ❁ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ = އެއްވެސް نفس އަކަށް ނުވެއެވެ. (ވާންޖެހޭކަމެއްނޫނެވެ.) ❁ أَن تَمُوتَ = އެ نفس އެއް މަރުވުން. ❁ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ = الله ގެ އިޛުނަކުންމެނުވީ. ❁ كِتَابًا مُّؤَجَّلًا = ވަކި ކަނޑައެޅިފައިވާ އެކަލާނގެ ލިޔުއްވުމެއްގެ ގޮތުން. ❁ وَمَن يُرِدْ = އަދި އެދޭމީހާ. ❁ ثَوَابَ الدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ ޘަވާބު. ❁ نُؤْتِهِ مِنْهَا = މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް އެތަނުން ދެއްވާހުށީމެވެ. ❁ وَمَن يُرِدْ = އަދި އެދޭމީހާ. ❁ ثَوَابَ الْآخِرَةِ = آخرة ގެ ثواب. ❁ نُؤْتِهِ مِنْهَا = މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް އެތަނުން ދެއްވާހުށީމެވެ. ❁ وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ = އަދި ނިކަންހުރި މިވަންތަރަސްކަލާނގެ شكر ކުރާމީހުންނަށް جَزاء ދެއްވާހުށީމެވެ. (ހެޔޮކަމުގެ ޖަޒާދެއްވާހުށީމެވެ.) ❁ وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ = އަދި ކިތައް نَبِيُّ ން ހެއްޔެވެ؟ (ވަރަށްގިނަ نَبِيُّ ން) ❁ قَاتَلَ مَعَهُ =

އެބޭކަލުންނާއިއެކު ހަނގުރާމަކުރި ✿ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ = علم ވެރި تقوى ވެރި ގިނަ ޢާލިމުން.✿ فَمَا وَهَنُوا = ފަހެ އެބޭކަލުން ދުރަވެ ބަލިކަށި ނުވެއެވެ. ✿ لِمَآ أَصَابَهُمْ = އެބޭކަލުންނަށް ލިބުނު ކަންތައްތަކުން (ވި زَخَم އާއި އަނި ގެއްލުން)✿ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި. ✿ وَمَا ضَعُفُوا = އަދި އެބޭކަލުން ضَعِيفُ ނުވެއެވެ. / ދުރަނުވެއެވެ.✿ وَمَا ٱسْتَكَانُوا = އަދި އެބޭކަލުން ދަށް ނުވެއެވެ. (ދުރަވެ عدوّ ނަށަށް ބޯލަނބައެވެ.) ✿ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾ = އަދި ކެތްތެރިންނަށް الله ލޯބިވޮޑިގެންނެވެއެވެ. ✿

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤٢) އަދި ކަލޭމެންނަކީ جهاد ކުރިމީހުން الله تعالى ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ފާޅުކުރުމަށްޓަކައިވެސް އަދި ކެތްތެރިން الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން بيان ނުކުރައްވައިވެސް ކަލޭމެން ސުވަރުގެ ވަންނާނެ ހީކުރިހެއްޔެވެ؟

(١٤٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހަނގުރާމައާ ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން މަރުވުމަށް (شهيد ވުމަށް) އެދޭބަޔަކު ކަލޭމެން ތިބީމުއެވެ. (بدر ހަނގުރާމައަށް ނުދެވުނު މީހުން ހިތާމަ ހަނގުރާމައެއް ދިމާވުމަށް އެދިއެދިތިބީމު ބޭނުންވެއެވެ. އޭގެ ހަނގުރާމަގައި شهيد ވުމަށްވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އެކަން ފެނުނެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރޭގައި ބަޔަކު شهيد ވެގެންދިޔައެވެ. އޭގެ ކަލޭމެން ބަލަމުން ތިބި حال ގައެވެ. (އޭގެ أحد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުގައެވެ.)

(١٤٤) އަދި محمّد (صلّى الله عليه وسلّم) އަކީ رَسُول ބޭކަލަކު ކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައިވެސް رَسُول ބޭކަލުން ދާދިފަހުކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ قتل ކުރެވުނު ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ފުރަގަސްދީގެން ތިމަންނަމެންގެ އެނބުރިގެން ދާނީތޯއެވެ؟ (إسلام دين ދޫކޮށް مُرْتَدّ ވާނީހެއްޔެވެ.؟) އަދި އެއިރަކު ފުރަގަސްދީގެން އެނބުރިގެން ދާމީހާ - އެބަހީ مُرْتَدّ ވާމީހާ (ދެނެގަންނާށެވެ!) ފަހެ އެމީހަކު ހަގީގަތުގައި الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ހެއްދެވޭނެ ނުކުރެވޭނެއެވެ. (ވާނީ ގެއްލުމެއްގައި އެމީހަކަށް ވެސް ހަމަ އެމީހަކަށެވެ.) އަދި شُكْرُ ވެރިންނަށް (ދީނުގައި ثابِت ވެތިބި ޝުކުރުވެރިންނަށް) ހިނގައިދާނޭ الله تعالى ހެޔޮ جَزاء ދެއްވާނެއެވެ.

(١٤٥) އަދި އެއްވެސް نفس އަށް الله ގެ إذن ލިބިގެން މެނުވީ މަރުވުމެއްނުވާނެއެވެ. (މަރުވުމަކީ ކޮންމެ ނަފްސަކަށް ގާތްވާ ކަމެކެވެ.) އެއީ ކަނޑައެޅިފައިވާ نفس އަކަށްވެސް الله ލިޔުއްވާފައިވާ ކުރެއްވުމަށް ލިޔުއްވާފައިވާ ވަގުތެއްގެ މުއްދަތެކެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ބަދަލު އެދޭމީހާ އަށް (ދުނިޔޭގައި) ހެޔޮ ޢަމަލުކުރާމީހާ އަށް ދުނިޔެއިން ދެއްވާނެތެވެ. އަދި آخرة ގެ ބަދަލު ثواب އެދޭމީހާ ... ބަދަލެއް ޢަމަލުތަކުގެ ثواب ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހިނގައިދާނޭ ޝުކުރުވެރިންނަށް شكر ކުރާމީހުންނަށް جَزاء ދެއްވާނެއެވެ. (ކެތްތެރިވީމާ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.)✿

(١٤٦) އަދި އެބޭކަލުންނާއިއެކު علم ވެރި تقوى ވެރި ޢާލިމުން ހަނގުރާމަކުރި ކިތައްކިތައް نبيُّ ބޭކަލުން ވެއްޖެއެވެ؟ އަދި الله ގެމަގުގައި އެބޭކަލުންނަށް އެދިމާވި ކަންތައްތަކުން (ވި زَخَم އާއި އަނި ގެއްލުން) އެބޭކަލުން ދުރަވެ ބަލިކަށި ނުވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ضعِيفُ ވެ عَدُوُّ ނަށަށް ބޯލަނބައި ذليل ނުވެއެވެ. (ޖިހާދުގެ ހިތްވަރުން ދުރަނުވެއެވެ.) ކެތްތެރިވެ ދީނުގައި ثابت ކަމާއި ހިތްވަރުވެ.) އަދި ކެތްތެރިންނަށް الله ލޯބިވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِىٓ أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ ٱلْـَٔاخِرَةِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ ٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلنَّٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِى فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلرُّعْبَ بِمَآ أَشْرَكُوا۟ بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا ۖ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۚ وَبِئْسَ مَثْوَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ = އަދި އެބޭކަލުންގެ ބަސްފުޅަކީ. ۞ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވުމެވެ. (ދެންނެވުން ދެންނެވި) ۞ رَبَّنَا = އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! ۞ ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا = އަހަރެމެންނަށް އަހަރެމެންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! ۞ وَإِسْرَافَنَا فِىٓ أَمْرِنَا = އަދި އަހަރެމެންގެ ކަންކަމުގައި އިސްރާފުވެރިކަންވެގެންދިޔަ (އަހަރެމެން ހައްދު ބޭރު ފަހަނަޅައި) ۞ وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا = އަދި އަހަރެމެންގެ ފައިތިލަތައް ސާބިތުކުރައްވާނދޭވެ! وَٱنصُرْنَا = އަދި އަހަރެމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ! عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾ = ކާފިރު މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް. ۞ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ الله އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ. ۞ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ ثواب (އެއީ عَدوّ ންގެމައްޗަށް نصر އާއި كامياب ވުމެވެ.) ۞ وَحُسْنَ ثَوَابِ ٱلْـَٔاخِرَةِ = އަދި آخرة ގެ ރިވެތި ހެޔޮވެގެންވުމެވެ. ۞ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ = އަދި إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ إيمان ވީ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ إِن تُطِيعُوا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް ކަލޭމެން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ. ۞ يَرُدُّوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން އަނބުރާލާނެއެވެ. ۞ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފުންނާބިތަކުގެމައްޗަށް. ކާފިރުކަމަށް. ۞ فَتَنقَلِبُوا۟ = ދެން އެހެން ކަލޭމެން އަނބުރިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ۞ خَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައިވެގެން. ۞ بَلِ = އަދި ހައްޤުހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ = الله އީ ކަލޭމެންގެ ސަރަދާރުވެރިޔާއެވެ. ۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ۞ خَيْرُ ٱلنَّٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ = نصر ދެއްވާމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ފަރާތެވެ. ۞ سَنُلْقِى = ނިކަންހުރެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވައްދަވައިދެމެވެ. ۞ فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީހުންގެ ހިތްތަކަށް. ۞ ٱلرُّعْبَ = ބިރުވެރިކަން. ۞ بِمَآ أَشْرَكُوا۟ بِٱللَّهِ = އެމީހުން الله އާއި شريك ކުރިކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ = އެކަމަށް ބާވައިނުލައްވާ ތަކެއްޗާއި. ۞ سُلْطَٰنًا = އެއްވެސް دليل އެއް. / އެއަށް އަޅުކަންކުރުން

ހުއްދަވާނެ އެއްވެސް حُجّة އެއް.۞ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ = އަދި އެމީހުންގެތަނަކީ ނަރަކައެވެ.۞ وَبِئْسَ = އަދި ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَثْوَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾ = އަނިޔާވެރިން ގޮސްތިބޭތަން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٧) އަދި އެބޭކަލުންގެ – އެބަހީ رَبَّانِيُّ ންގެ - يعني نبي ބޭކަލުންގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަކުރެއްވި عِلْمُ ވެރި تقوى ވެރި އަޅުވެރިންގެ ބަސްފުޅުގައި އެބޭކަލުން މިފަދައިން ދަންނަވާން ގޮތެއް ނުވެއެވެ. އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އޭއަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! އަޅަމެންނަށް އަޅަމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަޅަމެންގެ ކަންތަކުގައި އަޅަމެން ކުރި އިސްރާފުއި (އެބަހީ އަޅަމެންގެ ކުރި ބޮޑެތި ފާފަތައް) ވެސް ފުއްސަވާ ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަޅަމެންގެ ފައިމަތިތައް ސާބިތުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ކާފިރު މީސްތަކުންގެމައްޗަށް އަޅަމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ!

(١٤٨) ދެންފަހެ الله تعالى އެބޭކަލުންނަށް ދުނިޔޭގެ ސަވާބު ދެއްވައިފިއެވެ. (عَدُوُّ ންގެމައްޗަށް نصر އާއި ކާމިޔާބު ދެއްވައިފިއެވެ.) އަދި آخرة ގެ ދަރުމަ ވާ ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވާ ވޮޑިގެންނަވައެވެ.

(١٤٩) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކާފިރުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ފުރަގަސްބަތަކުގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން އަނބުރާ ގެންދާނެއެވެ. (އެބަހީ އަލުންވެސް ކަލޭމެން ކާފިރުކަމުގެ ތެރެއަށް ގެންދާނެއެވެ.) ދެން އޭރުން ކަލޭމެން އަނބުރާދާނީ ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކުގެ ގޮތުގައެވެ.

(١٥٠) އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންގެ ސަރަޙައްދުވެރިޔާ ހަމަ الله އެވެ. އެކަލާނގެއީ نصر ދެއްވުމުގައި އެންމެހާރަނގަޅުވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٥١) އަދި ކާފިރުވީމީސްތަކުން އެމީހުން الله އާއި ބައިވެރިކޮށް شريك ކުރުން ހުއްދަވާނަކަމުގެ އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއްނުވާ ތަކެއްޗާއި شريك ކުރިކަމުގެ ސަބަބުން - الله އާއި ބައިވެރިކޮށް ހަމަހަމަކުރިކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވައްދަވާހުށީމެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިން ގޮސްތިބޭ ތަނގެ ހުރި ނުބައިކަމާއެވެ!

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ ۞ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُۥنَ عَلَىٰٓ أَحَدٍ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ فَأَثَٰبَكُمْ غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا۟ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ أَصَٰبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ތެދުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.* وَعْدَهُۥٓ = އެކަލާނގެ وعد ފުޅު.* إِذْ تَحُسُّونَهُم = ކަލޭމެން އެމީހުންމަރާ قتل ކުރަމުންދިޔަހިނދު. (އެއީ أحد ގެ ميدان ގައެވެ.)* بِإِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ إذن ފުޅުން.* حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ = ކަލޭމެން ބިރުގަނެ ނާކާމިޔާބުވެއްޖެހިނދަކަށްދާންދެން.* وَتَنَٰزَعْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ދެބަސްވެ (خِلاَف ވެ)* فِى ٱلْأَمْرِ = ކަންތައްތަކުގައި (الله ގެ أمر ފުޅުގައި)* وَعَصَيْتُم = އަދި ކަލޭމެން އުރުވުނި.* مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم = ކަލޭމެންނަށް ދެއްކެވުމަށްފަހު.* مَّا تُحِبُّونَ = ކަލޭމެން ލޯބިކުރާ ކަންތައް. غَنِيْمَة މުދާ.* مِنكُم = ކަލޭމެންގެތެރޭގައިވޭ.* مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔެ އެދޭމީހުންނެވެ. (އެއީ غَنِيْمَة އަށް އެދިގެން ދިޔަމީހުންނެވެ.)* وَمِنكُم = އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައިވެއެވެ.* مَّن يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ = آخرة އެދޭމީހުން. (އެއީ ދެމިހުރިމީހުން قائم ވެހުރިމީހުންނެވެ.)* ثُمَّ صَرَفَكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އަނބުރައިލެއްވިއެވެ.* عَنْهُمْ = އެމީހުން ކިބައިން.* لِيَبْتَلِيَكُمْ = ކަލޭމެން إمتحان ކުރެއްވުމަށް.* وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް عَفُو ކުރެއްވިއެވެ.* وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ = އަދި الله އީ فَضْلُ ވަންތަކަމުގެވެރި ކަލާނގެއެވެ.* عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ = مؤمن ންގެމައްޗަށް.* ۞ إِذْ تُصْعِدُونَ = ކަލޭމެން ފިލަމުންދަނިކޮށް / ދުވަމުންދިޔަހިނދު ނުވަތަ ކަލޭމެން މައްޗަށްއަރަމުންދިޔަހިނދު.* وَلَا تَلْوُۥنَ عَلَىٰٓ أَحَدٍ = އަދި ކަލޭމެން އެއްވެސްކަމަކަށް އެނބުރި ބަލައި ނުބަލައެވެ.* وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ = އަދި رَسول އާ ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލައްވަނީއެވެ. ފަހަތުން ގޮވާލައްވައެވެ.* فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަނެއް جماعة ގައި ހުންނަވައިގެން.* فَأَثَٰبَكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް جزاء ދެއްވިއެވެ.* غَمًّۢا بِغَمٍّ = ހިތާމައަކަށްފަހު ހިތާމައަކުން. (ހިތާމައިގެމައްޗަށް ހިތާމައިން)* لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا۟ = ކަލޭމެން ހިތާމަ ނުކުރުމަށްޓަކައި.* عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ގެއްލިގެންދިޔަކަންތަކާމެދު.* وَلَا مَآ أَصَٰبَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ދިމާވިކަންތަކާމެދުވެސް.* وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ = އަދި الله خبر ދެނެވޮޑިގެންވަނީއެވެ.* بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾ = ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކާމެދު.*

إجْمَالِي މާނަ

ދަންނަވައެވެ. މިއާއެއްކޮޅަކުގައި بيان ވެގެންދިޔައީ أُحُدُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އެ ميدان ގައި مؤمن ން ކުރިން މޮޅުވެ ގަތުމަށްފަހު ވީގޮތާއި رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަމުރުފުޅާ ބައެއް مؤمن ން خلاف ވުމުގެ ސަބަބުން مؤمن ންނަށް ލިބުނު ދެރަކަމާއި ހިތާމައިގެ ވާހަކައިގެ ވާހަކަތަކެވެ. މިޖަމާޢަތުގައި މިއުޅޭ مؤمن ންގެ ހަނދާނަށް ނަސޭހަތްތެރިކަމަށް ކަލޭގެ رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ أمر ފުދާ އެއްކަލަކުދަސްކޮށް خلاف ވެއްޖެއްޔާ ގެއްލުމާ ހިތާމަ ވާނެ ނުލިބިގެންވާނެކަމެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި ކަމެއްނުވެވެ.

....

(١٥٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭގެފާނުމެންނަށް އެކަލާނގެ ކުރެއްވި وعد ފުރިހަމަ ތެދުކުރެއްވިއެވެ. (އެ وعد ފުދެވި رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ދޫދުލުން ކުރައްވާފައިވާ وعد ފުދޭތޯއެވެ. ދުނިޔެހިސާބުން އެކަލޭގެފާނު މިހާރުވެއްޖެއެވެ. "ކަލޭގެފާނުމެންގެ ކަލޭގެފާނުމެން مكان ގައި ثابت ވެހުރެއްވާށެވެ! އަހުރެމެން ދުރަކު ކަލޭގައި ކަލޭގެފާނަށް ފުދުނުނަސް ކަލޭގެފާނު މިއަދު ސޮއިތޯ ވެރިކަމާ ހިފަހައްޓަން އަހުރެމެންނަށް ގަދަވެވޭނެވެ." މިއެވެ. މި وعد ފުދު އެކަލާނގެ ތެދުކުރެއްވި ދެއްވިއެވެ.)

އެއި الله ގެ އިޒުނަފުޅަށް ކަލޭގެފާނުމެން مؤمن ންގެ ދަތުރުކަމުން އެމީހުން މަރުވުމުންދިޔަހިނދުގައެވެ. ކަލޭގެފާނުމެން ހިނގައިފި ދެރަވެއްޖެއްމަރުވުމުން ނިކުމެގެންދިޔައެވެ. އަދި الله ގެ އަމުރުފުޅާދުރު ކަލޭގެފާނުމެން خلاف ވެ އަދި ކަލޭގެފާނުމެން نبي އާގެ أمر ފުރަތަމަ ދެކޮޅަށްޖެހިގެން ދިޔައީއެވެ. (ދުނިޔެކަމަން ލޯބިވެގެން أمر ފުދާ خلاف ވެ އެއަށް ދޫކޮށްލައްވާފައި إسلام ންގެ لشكر ދިޔައީ ގާތިއާބޯވެ نصر ލިބިވަޑައިގެން. އެމީހުން އެފަހަރު ދޫކޮށްލަމުން ހަމަ ދިއުމުން ދެބަ ހުރި ގާތުގާބޯގައި ދިޔާވިއެވެ. ميدان ގަދަވެ رَسول އާ އަމުރަށް ކިޔަމަން ނުވުމުން ގަދަރު ބަލިވިއެވެ. އޭގެސަބަބުން مؤمن ންގެ ހިތްތައް ކަމުގައިދިޔައީ ކަނޑާދަން ކަމުވުރެ ހިތާމަލިބިގެން ވާހަކައެވެ.) މިކަންކަން މަރުން ދިޔާވި ކަލޭގެފާނު އެދި ކަންތައް ކަލޭގެފާނަށް ވެއްޖެކަން ފެނިފައިވާއެވެ. (އެއި نصر އާއި ގާތިއާބޯ. ކަލޭގެފާނުގެދެބައިގައި ބައި ދުނިޔެ އެދޭމީހުންނާއި އަދި آخرة އެދޭމީހުންނެވެ. (ދުނިޔެ އެދޭމީހުންނަކީ غنيمة ގެތަކެއްޗާ ދިމާއަށް ދުވެނިކުނުންނެވެ. آخرة އެދޭނިކުނުންނަކީ ދުނިޔެ ކަމުކުރެއްވި ثابت ވެހިފިމީހުންނެވެ.) ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުން ފިއްތަވައި (އެމީހުންނާދުރަށް) ކަލޭގެފާނު އަނބުރުއްވައި ފޮއްސަވައިފިއެވެ. އެއި ކަލޭގެފާނު إمتحان ކުރައްވާފަށްވެ. (رَسول އާގެ أمر ދެއްވި خلاف ވުމުގެ ދެރަކަން ދެއްކެވުމަށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެކަން عفو ކުރެއްވިއެވެ. (އެބަޔަކީ ގެއްލުންތަކެއް ދުވި لشكر އަށް ލިބުމަކަށްފަހުވެސް އަލުންފަސް لشكر ގެ ކަންތައް ހަމައެކަން އަޅުއްވައިދެއްވައިފިއެވެ. އެއި އެކަލާނގެ عفو ކުރެއްވުމުގެ ނަތީޖާއެވެ. އެފަހަރު ކަންކުރި ބައެއްގެ ހަނދާނަށް ޝަހީދުވެ شهيد ވެ رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم زَخَم ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ.) އަދި الله އީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް ނަޒަރު އިހުސާނުގައި ކަމުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

(١٥٣) ކަލޭގެފާނު مؤمن ން (مشرك ންގެ حملة ތަކުން ބަރާބަރުވެގެން ދިޔަހިނދު) ފަހަތަށްބަލައެއްނުލައި އަރަން ދުއްވައިގަތް ހިނދު ނުވަތަ ميدان ގެ ހުސްތާނގެ ވިލަގަނޑުމަތީ ދުއްވައިގަތް ހިނދު (ހަނދުމަކުރާ ކުރައްވާށެވެ!) ކަލޭގެފާނު ހަމައެކަނިވެސް އެނބުރި ފަހަތަށް ބަލައިވެސްނުލައި ދިޔައިރު رَسُول އާ އަޅުއްކާ ފަހަތުގައި ހުރި جماعة ގައި ކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލައްވަމުންނެވެ. (إِلَيَّ عِبَادَ الله - الله ގެ އަޅުތަކުންނޭ މިތަނަށް ކަލޭގެފާނު އަރާއިރަން އަންނާށޭ - މިފަދައިން ގޮވާލައްވަމުންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ نبي އާ ދޫކޮށްލައި ދިޔައިމާގެ جزاء އެއްގޮތަށް ގޮތުން) ކަލޭގެފާނުންނަށް ހިތާމައާ ގޮވާލައްވާކަށް ގަދަވެއްޖެކަން އެކަލާނގެ ޖެއްސެވިއެވެ. އެއީ ގެއްލިދިޔައެއްޗަކާމެދު ދެން ކަލޭގެފާނު ހިތާމަނުކުރުމަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ޖެހުނު ކަމެއްގެ މައްޗަށްވެސް ހިތާމަ ނުކުރުމަށެވެ. އަދި الله އީ ކަލޭގެފާނުމެން ކަންތައްކުރާ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ ۖ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ ظَنَّ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ مِن شَىْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْأَمْرَ كُلَّهُۥ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِىٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَٰهُنَا ۗ قُل لَّوْ كُنتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ ٱلَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ ۖ وَلِيَبْتَلِىَ ٱللَّهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ مِنكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ إِنَّمَا ٱسْتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا۟ ۖ وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

ލަފުޒީ

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ.۞ مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ = ހިތާމައާ ދޭއިރުވަރު.۞ أَمَنَةً = އަމާންކަން. (إخلاص ތެދުކަމުގެ أَهْلُ ވެރިންނަށް އަމާންކަމާ ހަމަޖެހުން.)۞ نُعَاسًا = އެއީ ނިދިޖެހުމެވެ.۞ يَغْشَىٰ طَآئِفَةً = އެއްޖަމާޢަތެއް ނިވައިކޮށްލިއެވެ. (އެބައިމީހުން ނިދިމައި ނިވައިލިއެވެ.)۞ مِّنكُمْ = ކަލޭމެން مؤمن ންގެތެރެއިން.۞ وَطَآئِفَةٌ = އަދި އަނެއްބައިމީހުން.۞ (އެއީ مُنَافِق ންނެވެ.)۞ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް مُهِمُّ ކަމަކަށްވީ.۞ أَنفُسُهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކެވެ. (އެމީހުންނަށް ނިދިނާދެއެވެ.)۞ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ = އެމީހުން الله އާއިމެދު ހީކުރެތި.۞ غَيْرَ الْحَقِّ = حقّ ނޫންގޮތުގައެވެ.۞ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ = جَاهِلِيَّة ގެ ހީކުރުމެވެ.(حقّ އަކީ نصر ލިބުމެއްނުވާކަމެވެ.)۞ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.۞ هَل لَّنَا = އަހުރެމެންނަށް ވޭތޯއެވެ؟ (އަހުރެމެންނަށް ނުވެއެވެ.)۞ مِنَ الْأَمْرِ مِن شَيْءٍ = ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް. (އެއްވެސް إختِيَار އެއް.)۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާކަމެއްވެސް الله އަށެވެ.۞ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައި ވަންހަނާކުރަނީއެވެ.۞ مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ = ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން ފާޅުކޮށްނުދައްކާ.۞ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.۞ لَوْ كَانَ لَنَا = އަހުރެމެންނަށްވީނަމަ. / އަހުރެމެންނަށް ލިބުނަމަ.۞ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ = أمر ގެތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް. (ކަމުގެ އެއްވެސް إختيار އެއް.)۞ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا = އަހުރެމެން މިތާ މަރުނުވީމުއެވެ.۞ قُل = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ގެތަކުގައި ވީނަމަވެސް.۞ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ = ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެމައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ މީހުން ނިކުންނާނެއެވެ.۞ الْقَتْلُ = މަރުވުން.۞ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ = އެމީހުން މަރުވާންވީތަނަށް.۞ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ = އަދި الله إمتحان ކުރައްވާތީއެވެ.۞ مَا فِي صُدُورِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ އެއްޗެއް.۞ وَلِيُمَحِّصَ އަދި ސާފުކޮށް طاهر ކުރައްވާތީއެވެ.۞ مَا فِي قُلُوبِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާއެއްޗެއް.۞ وَاللَّهُ عَلِيمٌ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ = ހިތްތަކުގެ އަޑިގައިވާތަކެތި.۞ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا = ހަމަކަށަވަރުން ފުރަގަސްދިން.۞ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެތެރެއިން.۞ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ = ދެ لَشْكَر ބައްދަލުވިދުވަހު / ދެ لشكر ތަޅާލި ދުވަހު (أحد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު)۞ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ

އެމީހުން ކުރުގެތުރައަން ވައްޓާލާ ދުރަކާތްތެރި މީހުންނެވެ.۞ ٱلشَّيْطَٰنُ = ޝައިޠާނު. بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ = އެމީހުން ކުރިބައެއް ކަމަކުގެ ސަބަބުން.۞ وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އެމީހުންނަށް عفوء ކުރައްވައިފިއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.۞ غَفُورٌ حَلِيمٌ (١٥٥) = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ހިލްމުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٤) ދެން ހިތާމައާ ދިމާވުމަށްފަހު ކަލާނގެ ހަޟްރަތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަރާމާއި ނިދިއައިސްފިއެވެ. އެ އަރާމުގެ ސިފައިގައި ނިދުނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު ގޮތެވެ. (އެއީ إخلاص ތެރި مؤمن ންނެވެ. أبوطلحة ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ނިދުމުގެ ސަބަބުން އަތުން ކަނޑިވެސް ވެއްޓުނެވެ.) .... = تفسيرا طبرى =)

އަނެއް جماعة އަކީ لشكر ގައިވާ مُنافق ންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ނިދި ނާދާ ބަޔެކެވެ. އެއީ ބިރުން ހުރި ބަޔެކެވެ. ދުނިޔެ ނިޔަތް ނެތް ބަޔެކެވެ. - އެމީހުންނަށް مُهِمُّ ކަމަކީ ފަޅައިވެރި ގަދައަރަށް ފަހަލަވީ ނަފްސެވެ. ނަފްސުގެ نفس دفاع ކުރުމެވެ. އަދި އެމީހުން الله ގެ ރަސޫލަށް ގެއްލުމެއް ލިބޭނެ ގޮތެވެ. (الله حقّ ނޫން ގޮތެއް ހީކުރީއެވެ. (الله نصر ނުދެއްވާނެކަމަށެވެ. رَسُول الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި مؤمن ން ނަގައިގަތް ކަމުގައި ބަލަނީއެވެ.) އެއީ جاهلية ގެ ފަހަރެއް ކަލެވިގެން. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރެމެން ކަނޑައެޅުމުގެ إختيار ގައި ހުރީ ނުވެއެވެ. (ޔާ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާކަމެއްވެސް الله އަށެވެ. އަދި އެމީހުން نفس ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނަށް ފާޅުނުކުރާ ކަންތައް ވަންހަނާކުރެއެވެ. އެއީ ގާތުގައި ހުރި ކަމެކެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރެމެން ކަމެއްގައި إختيار އޮތްނަމަ މިތާ އަހަރެމެން (އަހަރެމެންގެ ބައެއްމީހުން) މަރުވެގެންނުދާނެއެވެ. - ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ގެތެރޭގައި (ހަމަ ގޮތުގައި ދެން ނުނުކުމެ) ތިބިނަމަވެސް އެމީހުންގެ މައްޗަށް މަރުވުން ނިޔާވެ ލިޔެވިފައިވާ މީހުން ތިމަރު މަރުވާނެ ތަނަށް ނުކުމެއެވެ. އަދި އެއީ ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ نفاق ކަމުގެ ސިއްރު إمتحان ކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ސިއްރާއި وَهْمُ ގެ ތަކެތި ފިލުވާ طاهر ކުރައްވައެވެ. އަދި الله އީ ހިތްތަކުގައިވާ ކަންތައްތަކާއި ތަކެތި ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٥٥) ހަމަކަށަވަރުން ދެބައިލشكر ބައްދަލުވި أحد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ކަލޭމެންނަކު ميدان ން ފުރަގަސްދިނުމުން (ދަންނާށެވެ!) އެއީ އެމީހުންނަށް ކުށްވިފައިވާ ބައެއް ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން شيطان އާ އެމީހުން ދުރަކާތް ކުރުގެތުރައަން ވައްޓައިލީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެމީހުންނަށް عفو ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކުށްތަކަށް عقوبة ނުދެއްވާ ހިލްމުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقَالُوا۟ لِإِخْوَٰنِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ أَوْ كَانُوا۟ غُزًّى لَّوْ كَانُوا۟ عِندَنَا مَا مَاتُوا۟ وَمَا قُتِلُوا۟ لِيَجْعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى ٱللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّوا۟ مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

ތަފްސީރު

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ.! لَا تَكُونُوا۟ = ކަލޭމެން ނުވާށެވެ.! كَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީހުންފަދައިން.۞ وَقَالُوا۟ لِإِخْوَٰنِهِمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ أخ ނުނަށް ބުނި. (ކާފިރުކަމުގެ أخ ނުނަށް ބުނި.)۞ إِذَا ضَرَبُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = އެމީހުން ބިމުގައި (ވިޔަފާރިކުރުމަށްފަދަކަމަކު) ހިނގާފައިދަތުރުކޮށް. (ދެން އެމީހުން މަރުވި)۞ أَوْ كَانُوا۟ غُزًّى = ނުވަތަ އެމީހުން ހަނގުރާމަކުރަނިކޮށް ބަޔަކުކަމުގައިވާނަމަ.۞ لَّوْ كَانُوا۟ عِندَنَا = އެމީހުން އަހަރެމެންގާތުގައި (ތިބުނު ނަމަ) މަރުނުވީސް.۞ مَا مَاتُوا۟ = އެމީހުން މަރުނުވީހެވެ.۞ وَمَا قُتِلُوا۟ = އަދި އެމީހުން قتل ނުވީހެވެ.۞ لِيَجْعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ = އެއީ އެމީހުން އެބުނި ބަސް الله تعالى ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ حَسْرَةً = ހިތާމައަކަށްވުމަށް.۞ فِى قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި.۞ وَٱللَّهُ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ = އަދި الله (ދިރުއްވައި ދެއްވާ މަރުވެސް ދެއްވައެވެ.۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالىދީ.۞ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަމަކަށް ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَلَئِن قُتِلْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން قتل ވިއަސް.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި. أَوْ مُتُّمْ = ނުވަތަ (الله ގެމަގުގައި އެގޮތުގައި ނޫނަސް ކަލޭމެން މަރުވިޔަސް.)۞ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ = ކަނޑައެޅިގެން الله ގެ حضرة ން ލިބިވަޑައިގަތުން.۞ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ = އަދި އޭނާއަށް حضرة ންވާ رحمة މާލާފެންނެވުމުގެ.۞ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ = އެމީހުން އެއްކުރާތަކެތި (ދުނިޔޭގެ) ތަކެތިއެއްކުރުމަށްވުރެ.۞ وَلَئِن مُّتُّمْ = އަދި ކަލޭމެން މަރުވެއްޖެނަމަވެސް.۞ أَوْ قُتِلْتُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެން قتل ކުރެވިއްޖެނަމަވެސް.۞ لَإِلَى ٱللَّهِ = ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން الله ގެ حضرة އަށެވެ.۞ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ = ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނީ.۞ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ = ފަހެ الله ގެ حضرة ންވާ رحمة ގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ لِنتَ لَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް (މީސްތަކުންނަށް) އޯގާތެރިވީ މަޢާމަލާތުގައި ލުއިފަސޭހަވީ.۞ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا = އަދި ކަލޭގެފާނު ހަރުކަށިވެ މައިތިރި ނޫން ބަސްބުނުމުގައި ދެރަކަމެއްވެއްޖެނަމަ. ۞ غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ = ހިތްގަދަ އަދި ހަރުކަށިވެ ...۞ لَٱنفَضُّوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެނބުރި ހިނގައްޖެއެވެ.۞ مِنْ حَوْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން.۞ فَٱعْفُ عَنْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް عفو ކުރައްވާށެވެ!۞ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.! وَشَاوِرْهُمْ = އަދި އެމީހުންނާ مشورة ކުރައްވާށެވެ.! فِى

ٱلْأَمْرِ = ކަންތައްތަކުގައި.۞ فَإِذَا عَزَمْتَ = އަދި ކަލޭގޮތް (ކަމެއްކުރުމަށް) عَزْم ކުރައްވާ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއްޔާ.۞ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ = ފަހެ (އެކަމަކާމެދު) الله ގެމައްޗަށް އިތުބާރުކުރައްވާށެވެ! وكيل ކުރައްވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ = وكيل ކުރާމީހުންނަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٦) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކާފިރުންފަދައިން ނުވާށެވެ! އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ أخ ންނާމެދު އެ أخ ން ވިޔަފާރިކުރުމަށް ދަތުރުކުރަމުން ދަތުރެއްގައި ނުވަތަ ހަނގުރާމައާ ދަތުރެއްގައި "އެމީހުންވެސް ދަތުރު ނުކޮށް އަހަރެމެން ގާތުގައިހުރިނަމަ މަރުނުވީހެވެ. އަދި قتل ވެސް ނުވީހެވެ." މިފަދައިން އެމީހުންގެ أخ ންނަށް ބުނިމީހުންފަދައިން ނުވާށެވެ! އެމީހުން އެބަސް އެބުނީ الله تعالى އެމީހުން އެބުނި ބަސް އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ހިތާމައަކަށް ލެއްވުމަށެވެ. (އެމީހުން އެހެން އެބުނީ އެމީހުންގެ އީމާންކަން ދެރަކުރުމަށެވެ. އެހެންނޫންނަމަ އެންމެހައި ކަމެއް الله ގެ ޤަދަރުގެތެރެއިން ހިނގާކަންތައްކަން އެމީހުން ދަންނަންވާނެއެވެ.)

އަދި الله تعالى އީ ދިރުއްވާ މަރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތައް الله ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٥٧) އަދި ކަލޭމެން(މުއުމިނުން) الله ގެމަގުގައި قتل ވިޔަސް ނުވަތަ މަރުވިޔަސް ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް الله ގެ حضرة ން ކަނޑައެޅިގެން އެވާ ފާފަފުއްސެވުމާއި އަދި رحمة އެމީހުން އެއްކުރާ ދުނިޔޭގެ މުދަލަށްވުރެ މާހެޔޮވާނެއެވެ.

(١٥٨) އަދި ކަލޭމެން މަރުވިޔަސް އަދި ނުވަތަ قتل ވިޔަސް ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެން الله ގެ حضرة އަށް محشر ކުރެވޭނެއެވެ. އެއްކުރެވޭނެއެވެ. (އަދި އެއްކުރެވޭނީ ހަމައެކަނިވެރިގެ حضرة އަށެވެ.)

(١٥٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތް މީސްތަކުންނަށް އޯގާތެރިވެ މަޑުމައިތިރި ބޭކަލަކުކަމުގައިވީ ހަމަ الله ގެ رحمة ންނެވެ. އަދި ކަލޭގޮތްނަމަ ހަރުކަށި ކުރަކި އަދި ހިތްގަދަ ބޭކަލަކުކަމުގައި ވީނަމަ ކަލޭގޮތުގެ ވަށައިގެން މީސްތަކުން ދުރަށް ހިނގައްޖައީހެވެ. ފަހެ ކަލޭގޮތް އެމީހުންނަށް عفو ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި އެއިއެއި ކަންކަމުގައި ކަލޭގޮތް އެމީހުންނާ مشورة ކުރައްވާށެވެ! (އަދި އެމީހުންގެ ވާހަކަ ކަލޭގޮތް އައްސަވާކަން ކަލޭގޮތް އެމީހުންނަށް ދައްކަވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ ފިކުރަށް އަރި ބޭނުންފުޅުކުރައްވާށެވެ!) އަދި ކަލޭގޮތް ކަމެއްކުރައްވަން عزم ކުރައްވާ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއްޔާ ފަހެ الله އަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން وكيل ކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

إِن يَنصُرْكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا ٱلَّذِى يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِىٍّ أَن يَغُلَّ ۚ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ كَمَنۢ بَآءَ بِسَخَطٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَٰتٌ عِندَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا۟ مِن قَبْلُ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

ބަސްމާނަ

إِن يَنصُرْكُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه ކަލޭމެންނަށް نصر ދެއްވައިފިނަމަ. ❁ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ގަދަވާނޭބަޔަކު ނުވެއެވެ. ❁
وَإِن يَخْذُلْكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދޫކުރައްވާ އެހީތެރިކަން ކަނޑުއްވައިލައްވައިފިނަމަ. ❁ فَمَن ذَا ٱلَّذِى =
ދެންފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ❁ يَنصُرُكُم = ކަލޭމެންނަށް نصر ދޭނީ. ❁ مِّنۢ بَعْدِهِۦ = އެކަލާނގެއަށްފަހު. ❁ وَعَلَى ٱللَّهِ =
އަދި ހަމަހަމައެކަނި اللّٰه އަށް. ❁ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ = ފަހެ مؤمن ން وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ! وَمَا كَانَ
لِنَبِىٍّ = އަދި އެއްވެސް نبى އަކަށް (ހައްޤެއް) ވެގެން ނުވެއެވެ. ❁ أَن يَغُلَّ = غَنِيْمَة މުދަލުން غُلُول ކުރުން. (އެބަހީ
ބުރުވޭކުރިން ޚިޔާ އަދިއެޅިގެން ބޭންބޭކުރުން) ❁ وَمَن يَغْلُلْ = އަދި غُلُول ކޮށްފިމީހާ (ބުރުވޭކުރިން
ބޭންބޭކޮށްފިމީހާ) (ދަންނައެވެ!) ❁ يَأْتِ بِمَا غَلَّ = އޭނާ އެ غُلُول ކުރި އެއްޗަކާއިގެން އަންނާނެއެވެ. ❁ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ = قِيَامة ދުވަހުން. ❁ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ = ދެން ކޮންމެ نفس އަކަށް ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވޭނެއެވެ. ❁ مَّا
كَسَبَتْ = އެ نفس އެއް ކުރިކަމެއް. ❁ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁ أَفَمَنِ ٱتَّبَعَ
رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ = ދެން ފަހެ اللّٰه ގެ ރުއްސެވުމަށް تبع ވެއްޖެމީހާ ވާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟ ❁ كَمَنۢ بَآءَ بِسَخَطٍ = ކޯފާއާއިގެން
އެނބުރި އައިމީހާ ފަދައިން ❁ مِّنَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ން. ❁ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ = އަދި އޭނާގެ ތަނަކީ (قيامة
ދުވަހުން) ނަރަކައެވެ. ❁ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ = އަދި އެއީ އެނބުރިދާތަން ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ. ❁ هُمْ دَرَجَٰتٌ =
އެމީހުންނަކީ ދަރަޖަތަކަށް ވެގެންވާ މީހުންނެވެ. ❁ عِندَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ގައި. ❁ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ = އަދި اللّٰه
ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަންތައްތަކަށް. ❁ لَقَدْ مَنَّ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه
تعالى نعمة ލެއްވީ ދެރުވަމުންގެންދަވާ މެނުވީ ރުވެލެވެ. ❁ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް ބޮޑަވައްވާނެގެން. ❁ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا =
އެއި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް رَسول ބޮޑަވައިވާ ތަނުވިތުރުވިޔަނުވެވެ. ❁ مِّنْ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މީހުންގެތެރެއިން /
އެބަހުން. ❁ يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ آية ތަށް ކިޔަވައި ދީގެނެވެ. ❁
وَيُزَكِّيهِمْ = އަދި އެމީހުން (އެކަލާނގެ ދީނަށް تبع ވުމުގެ ސަބަބުން.) طاهر ކުރައްވައި وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ = އަދި
އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފޮތް ދަސްކޮށްދެއްވައި. ❁ وَٱلْحِكْمَةَ = އަދި حكمة އާއި (سُنَّة އާއި) وَإِن كَانُوا۟ مِن
قَبْلُ = އަދި މީގެކުރިން އެމީހުންވީ ހަމަ ❁ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ = ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައި.
❁ أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ = ކަލޭމެންނަށް مصيبة އެއްޖެހުނު ހިނދުގައިހެއްޔެވެ؟ ❁ قَدْ أَصَبْتُم =
ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން (އެމީހުންނަށް) ޖެހިއްޖެއެވެ. ❁ مِّثْلَيْهَا = އޭގެ ދެގުނަ. (ބަދުރުގެ ހަނގުރާމައިން) ކަލޭމެން އޭގެ

ދުވަހު مصيبة ޖެހުނެވެ. އުހުދުގެ 70 މީހުން މަރުވުނު 70 މީހުން ހައްޔަރުކުރިއެވެ.)۞ قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَـٰذَا = ކަލޭމެން ބުނީމުއެވެ. މިއީ ކިހިނެއްޖެހުނު مصيبة އެއްތޯއެވެ؟ (އަޅުގަނޑުމެން اللّٰه ގެމަގުގައި جهاد ކުރަނީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރޭ وحى ބާވައިލެއްވޭ رَسول އެބަތިއެވެ....) قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ = އެއީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ نفس ތެރެއިން ފެށިގެންނެވެ. (ބަރާބަރު رَسول އާގެ ބަސްނުއަހައި ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެންނެވެ.)۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ۞. عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٠) اللّٰه ކަލޭމެންނަށް نصر ދެއްވައިފިނަމަ ފަހެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ގަދަވާނެ އެއްވެސް ބަޔަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދޫކޮށްލައްވާ އަދި އެހީތެރިވުން ނުދެއްވައިފިނަމަ އެކަލާނގެއަށްފަހު ދެން ކަލޭމެންނަށް نصر ދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (نصر ދޭނޭ މީހަކު ނުވާނެއެވެ.) އަދި ހަމަ އެކަނި مؤمن ން اللّٰه އަށް وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ!

(١٦١) އަދި غنيمة މުދާ قواعد ން ނުބަހައިލާ އެއިން އޮޅުވާލާ އެއްޗެއް ބޭނުންކުރުމަކީ نبي އަކަށް ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ދެން قواعد ން ބަހައިލާ އެއްޗެއް ބޭނުންކޮށްފިމީހާ (ދަންނައެވެ!) قيامة ދުވަހުން އެމީހަކު އެންމެ އެއްޗެއް ގެންގޮސް ބޭނުންވާނެއެވެ. (އެމީހެއްގެ ކަރުގައި އެއްޗެއް ބަރުވެ ފައިވާނެއެވެ. އެމީހާ އެއިން ސަލާމަތެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ސަލާމަތެއް ނުވެވޭނެއެވެ.) ދެން ކޮންމެ نفس އަކަށް އެ نفس އެއް ކުރިކަމެއްގެ جزاء ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އިތުރު އަނިޔާ ނުލިބޭނެއެވެ.

(١٦٢) އަޖެއްސަ اللّٰه ގެ ރުއްސެވުމާ تبع ވިމީހާއި اللّٰه ގެ حضرة ން ކޯފާއަށްގެން އެނބުރި އައިމީހާ ހަމައެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟ (އެހެން ނުވާނެއެވެ.) އަދި ކޯފާއަށްގެން އައިމީހާގެ ޖާގައަކީ قيامة ދުވަހުން ނަރަކައެވެ. އަދި އެއީ އެނބުރި ދާނެ ނުބައި ތަނެކެވެ.

(١٦٣) އެމީހުންނަކީ اللّٰه ގެ حضرة ގައި ދަރަޖަތަކެއް ލިބޭނެއެވެ. (އެބަހީ اللّٰه ގެ ރުއްސެވުމާއި ތަބާވި މީހުންނަކީ ދަރަޖަތަކެއް ލިބޭނެއެވެ.) އަދި އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަށް اللّٰه ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٦٤) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى مؤمن ންގެމައްޗަށް نعمة ލެއްވީ ދަރުމަވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުން ފަދަ ބަޔަކު ކަމަށްވާ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ رسول ބާއްވާލެއްވީ ހުރިހާ އާޔަތްތަކެއް ކިޔަވައިދެއްވަނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެދެއްވާ އަދި އެމީހުން (އެކަލޭގެފާނާ تبع ވުމުން) އެމީހުން ފާފައިން طاهر ކުރައްވާ އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފޮތާއި حكمة (އެބަހީ سنّة) އުގަންނަވައިދެއްވާ ބާވައިލެއްވި. އަދި އޭގެކުރީގައި އެމީހުން ހަމަޖެހިގެން ބިނަވެރިކަމާއި ފުޅާ މަގުމަތީގައި ވިސްނުމެއްނެތިއެވެ.

(١٦٥) އަޖެއްސަ ކަލޭމެންނަށް އެއްޖެހުނު مصيبة ކޮންމެހިނދަކުގައި (އެބަހީ مشرك ންގެ ފަރާތުން ކަލޭމެންނަށް ބަދަލުދިނީ) ކަލޭމެން ބުނަނީއެވެ. މިއީ ކިހިނެއްޖެހުނު مصيبة އެއްތޯއެވެ؟ (އަޅުގަނޑުމެން މި ހަނގުރާމަކުރަނީ اللّٰه ގެ މަގުގައެވެ. އަދި ތެރޭގައި ވަޙީ وحى ބާވައިލެއްވޭ رسول އެބަތިއެވެ. އަދި اللّٰه ވަނީ نصر ދެއްވާނަމަކަށް وعد ވެވަޑައިގެންފައެވެ.) ދެން رسول اللّٰه އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ نفس ތެރެއިން ފެށިގެން އައި مصيبة އެކެވެ. ކަލޭމެންގެތެރެއިން ކޮންމެވެސް ބަޔަކު رسول އާގެ ބަސްފުޅާ خلاف ވުމުގެ ސަބަބުންއައި مصيبة އެކެވެ. އަދި މިގޮތުގެ ބަދަލު ހަނގުރާމައިގާ (ކަލޭމެން ނަގާނީ أحد ހަނގުރާމައިގާ) މިހިސާބުގެ ދުވަހު مشرك ންނަށް ކަލޭމެން ދިނީމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّٰه ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَمَآ أَصَٰبَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ وَقِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ قَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدۡفَعُواْۖ قَالُواْ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالٗا لَّٱتَّبَعۡنَٰكُمۡۗ هُمۡ لِلۡكُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ لِلۡإِيمَٰنِۚ يَقُولُونَ بِأَفۡوَٰهِهِم مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ ٱلَّذِينَ قَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ وَقَعَدُواْ لَوۡ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُواْۗ قُلۡ فَٱدۡرَءُواْ عَنۡ أَنفُسِكُمُ ٱلۡمَوۡتَ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَيَسۡتَبۡشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمۡ يَلۡحَقُواْ بِهِم مِّنۡ خَلۡفِهِمۡ أَلَّا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَآ أَصَٰبَكُمۡ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ޖެހުނުހައި ޖެހުން مصيبة އެއް އައީ.❁ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ = ދެ لشكر ބައްދަލުވި (أحد ހަނގުރާމައިގެ) ދުވަހު.❁ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ = ވާނީ އައީ الله ގެ އިޒުނަފުޅުގެމަތިން.❁ وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ = އަދި مؤمن ން ދެނެވޮޑިގަތުމަށް.❁ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ = އަދި مُنافق ވި މީސްތަކުން ދެނެވޮޑިގަތުމަށް.❁ وَقِيلَ لَهُمۡ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވުނެވެ.❁ تَعَالَوۡاْ = ކަލޭމެން އަންނާށެވެ!❁ قَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ!❁ أَوِ ٱدۡفَعُواْ = ނުވަތަ دِفاع ކުރާށެވެ! (ބައިވެރިކަން ކުރާށެވެ! / ނުވަތަ އެކުވެރިވާށެވެ!)❁ قَالُواْ = އެމީހުން ބުންޏެވެ.❁ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالٗا = ހަނގުރާމައެއްކަން އަހުރެމެންނަށް އެނގުނުނަމަ.❁ لَّٱتَّبَعۡنَٰكُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭމެންނާ تبع ވީމުއެވެ.❁ هُمۡ لِلۡكُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ = އެމީހުން ކާފަރުކަމަށް އެދުވަހު. أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ لِلۡإِيمَٰنِۚ = އީމާންކަމަށްވުރެ އެމީހުން ގާތްކަން ބޮޑުވެއެވެ.❁ يَقُولُونَ بِأَفۡوَٰهِهِم = އެމީހުން އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ބުނަނީއެވެ.❁ مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡۗ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ނެތް ތަކެތި.❁ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޮޑުވެއެވެ.❁ بِمَا يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ = އެމީހުން އެ ވަންހަނާކުރާތަކެތި.❁ ٱلَّذِينَ قَالُواْ = އެމީހުންނަކީ ބުނި މީހުންނެވެ. (އެ منافق ންނަކީ ބުނި މީހުންނެވެ.)❁ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ = އެމީހުންގެ أخ ންނަށް (އެބަފާގެ އެހެން منافق ންނަށް.)❁ وَقَعَدُواْ = އަދި އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް އިށީނދެތިބެފައި ❁ لَوۡ أَطَاعُونَا = އެމީހުން އަހުރެމެންނަށް ކިޔަމަންވީނަމަ. (އަހުރެމެންގެ ބަހަށް ހަނގުރާމައަށް ނުދިޔަނަމަ)❁ مَا قُتِلُواْۗ = އެމީހުން މަރުނުލެވުނެވެ.❁ قُلۡ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. فَٱدۡرَءُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން ނިކަން ދުރުކުރާ ބަލާށެވެ!❁ عَنۡ أَنفُسِكُمُ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގެ ކިބައިން. ❁ ٱلۡمَوۡتَ = މަރު.❁ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٦٨﴾ = ކަލޭމެން ތެދުވެރިންކަމުގައިވަންޏާ.❁ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ = އަދި قتل ވެގެންދިޔަމީހުންނާމެދު ކަލޭމެން ހިތަނުކުރާށެވެ!❁ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި.❁ أَمۡوَٰتَۢاۚ = އެއީ مَيِّتُ ންކަމުގައި. (މަރުވެހިދިޔަބައެއްކަމުގައި.)❁ بَلۡ أَحۡيَآءٌ = އަދި ކިއެއްތޯއެވެ؟ އެއީ ދިރިހުރި ބައެކެވެ.❁ عِندَ رَبِّهِمۡ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.❁ يُرۡزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ = رزق ދެވިދެވި ތިބޭ حال.❁ فَرِحِينَ = އުފާވެރި حال. (އުފާވެގެން)❁ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް ދެއްވި ތަކެއްޗަކާއި ސަބަބުން.❁ مِن فَضۡلِهِۦ = އެކަލާނގެ فَضْلُ

ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން.۞ وَيَسْتَبْشِرُونَ = އަދި އެމީހުންނަށް އުފާވެރި خبر ލިބޭ حال.۞ بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم = އެމީހުންނާ ބައްދަލުނުވާމީހުންގެ (އެމީހުންނާގުޅުނު.)۞ مِّنْ خَلْفِهِمْ = އެމީހުންގެ ފަހަތުން (އެމީހުންނަށްފަހު ދުނިޔޭގައިތިބި މީހުންގެ)۞ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތްކަމުގެ.۞ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ = އަދި އެމީހުންނަކީ ހިތާމަކުރާނެބައެއް ނޫންކަމާއި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٦) އަދި ދެ لشكر ބައްދަލުވި (أحد ހަނގުރާމައިގެ) ދުވަހު ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ދިމާވި مصيبة އެއް އައީ ހަމަ الله ގެ އިޛްނުގެމަތިން ދިމާވިކަމެކެވެ. (الله ގެ قضاء قَدَرُ ގެ ތެރެއިން އައިކަމެކެވެ.) އަދި އެއީ مؤمن ންނަށް އެނގިވުމަށެވެ. (އެބަހީ إيمان ކަމުގެ أهل ވެރިންނަކީ ޒާހިރުކަންވުމަށް مؤمن ންނަށް އެނގިވުމަށެވެ.)

(١٦٧) އަދި منافق ވި މީހުންނަށްވެސް އެނގިވުމަށެވެ. (އެބަހީ منافق ންނަށްވެސް إخلاص ތެރި مؤمن ންނާއި منافق ން ތަފާތުކޮށް ވަކިކަން އެނގިވުމަށްޓަކައެވެ.) އަދި އެ منافق ންނަށް ބުނެވުނެވެ. ކަލޭމެން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އަންނާށެވެ! ނުވަތަ ميدان ގައި މީހުން ގިނަކޮށް ބައިވެރިވެ ދިފާޢުކުރަން އަންނާށެވެ! ދެން جواب ގައި އެމީހުން ބުނީ ހަނގުރާމައެއްކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން އެނގޭނަމަ އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭމެންނާ تبع ވީމުއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން ހިތާ ވާގޮތުގައި ތިބި އެއްވެސް ހަނގުރާމައެއް ހިނގާނެކަމެއް ނޫނެވެ.) އެދުވަހު އެމީހުން إيمان ކަމަށްވުރެ ކާފިރުކަމަށް ގާތްކަން ބޮޑުވިއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ނެތްކަމެއް އެމީހުންގެ ދޫތަކުން ބުނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކުރާ ނިފާޤުކަން ރަނގަޅަށް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٦٨) އެމީހުންނަކީ (އެބަހީ އެ منافق ންނަކީ) އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ގެގައި އިށީންދެތިބެ (مشرك ންގެ أحد ހަނގުރާމައިގާ މަރުވި مشرك ންގެ) أخ ންނަށް مخاطب ކުރައްވަމުން ބުނިމީހުންނެވެ. މި منافق ން ބުނެއެވެ. އެމީހުންވެސް (އެބަހީ އަހަރުމެން ވީހެންވެސް) އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކިޔަމަންވިނަމަ އެ ميدان ގައި މަރުނުވީހެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަކީ ތެދުބުނާ ބަޔަކުކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން ނިކަން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުން މަރު ދުރުކޮށްބަލާށެވެ! (ކަލޭމެން މަރުވުމުން ސަލާމަތްވާށެވެ!) އެއީ ވާނުވާކަމެއްނޫނެވެ.

(١٦٩) އަދި الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކޮށް قتل ވެ شهيد ވެގެންދިޔަ މީހުންނަކީ މަރުވެފައިވާ ބައެއް ކަމުގައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަލޭމެން ހީނުކުރާށެވެ! އަދި ޔާއްޔާހުއްޔެވެ؟ އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި رزق ލިބިލިބި ތިބި حال ދިރިތިބި ބައެކެވެ.

(١٧٠) އަދި الله އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން އެމީހުންނަށް ދެއްވިކަމެއްގާދުވި (عدد ނުކުރެވޭ نعمة އާއި كرامة ތަކުގައި) އެމީހުން އުފާކުރަނީއެވެ. އަދި އެމީހުން شهيد ވެގެންދިޔަހިނދު شهيد ވެގެން އެމީހުންނާ ބައްދަލުނުވާ ދުނިޔޭގައި އަދި ތިބި މީހުން ގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތްކަމާއި އަދި އެމީހުންނަކީ ހިތާމަކުރާނެ ބައެއްނޫންކަމުގެ އުފާވެރި خبر ލިބިލިބިއެވެ. އެމީހުންނަށް އަހަރެމެން ދެއްވާނެ الله އެވެ.

❁ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ (١٧١) ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ ٱلْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ مِنْهُمْ وَٱتَّقَوْا۟ أَجْرٌ عَظِيمٌ (١٧٢) ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَـٰنًا وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ (١٧٣) فَٱنقَلَبُوا۟ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَٱتَّبَعُوا۟ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ (١٧٤) إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (١٧٥)

ތަރުޖަމާ

❁ يَسْتَبْشِرُونَ = އުފާވެރިވާ حال. ❁ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ = الله ގެ حضرة ންވާ نعمة އާއި އަދި فضل ވެންޏާމުވެ. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى. ❁ لَا يُضِيعُ = ގެއްލުވައި ނުލައްވާނެތެވެ. ❁ أَجْرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ (١٧١) = مؤمن ންގެ ދަރުމަ. ❁ ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ = އެއުރެންނަކީ (އެބަހީ އެއުރެންގެ ދަރުމަވާ ثواب الله ގެއްލުވި ނުލައްވާނޭ މުއުމިނުންނަކީ) އެއީ އިޖާބަދިން މުއުމިނުންނެވެ. ❁ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ = الله އަށާއި އަދި رسول އާއަށް. ❁ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ = އެއުރެންނަށް ޖެހުމަށްފަހު / އެއުރެންނަށް ދިމާވުމަށްފަހު. ❁ ٱلْقَرْحُ = زخم / ކަޑުވުމާއި ކަނޑުމާއި ފަރުވުން. ❁ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ مِنْهُمْ = އެއުރެންގެ ތެރެއިން إحسان ތެރިވެރިއުންނަށްވެއެވެ. ❁ وَٱتَّقَوْا۟ = އަދި އެއުރެން تقوى ވެރިވެ. ❁ أَجْرٌ عَظِيمٌ (١٧٢) = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ. ❁ ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ = އެއުރެންނަކީ އެއުރެންނަށް ބުނިމީހުންނެވެ. ❁ ٱلنَّاسُ = މީސްތަކުން. ❁ إِنَّ ٱلنَّاسَ = ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން. ❁ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް جمع ވެއްޖެއެވެ. (ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރަން جمع ވެއްޖެއެވެ.) ❁ فَٱخْشَوْهُمْ ފަހެ ކަލޭމެން އެއުރެންނަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ فَزَادَهُمْ إِيمَـٰنًا = ފަހެ އެއުރެންގެ އީމާންކަން އިތުރުވިއެވެ. ❁ وَقَالُوا۟ = އަދި އެއުރެން ބުންޏެވެ. ❁ حَسْبُنَا ٱللَّهُ = الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުދެއެވެ. ❁ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ (١٧٣) = އަދި އެއީ އެންމެރަނގަޅު އެންމެ އިތުބާރުކުރެވޭ وكيل އެވެ. ❁ فَٱنقَلَبُوا۟ = ދެންފަހެ އެބައިމީހުން އެނބުރި ހިނގައްޖެއެވެ. ❁ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން نعمة އާއިގެން. ❁ وَفَضْلٍ = އަދި فضل ވެންޏާމުވެގެން. ❁ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ = އެއުރެންނަށް އުނދަގޫ ނުބައެއް / ނުރައްކަލެއް / ނުބޭނުންވާ. ❁ وَٱتَّبَعُوا۟ = އަދި އެބައިމީހުން تبع ވި. ❁ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ = الله ރުއްސެވުމާއި. ❁ وَٱللَّهُ = އަދި الله އީ. ❁ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ (١٧٤) = ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ شيطان އާ އެވެ. ❁ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ = އޭނާގެ އެކުވެރިން ولىّ ން ދެކޮޅުވެރިޔާ (ކާފިރުން ދެކޮޅުވެރިޔާ مؤمن ން) ބިރުގަންނަވައިދެއެވެ. ❁ فَلَا تَخَافُوهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (مؤمن ން) އެއުރެންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ! ❁ وَخَافُونِ = އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (١٧٥) = ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٧١) اللّٰه ގެ حضرة ންވާ نعمة އާއި فضل ވަންހަކަމުން އުފާކުރާ حال ގައި އެމީހުންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން مؤمن ންގެ ދަރުމަ ثواب اللّٰه ގެއްލުވާ ނުލައްވާނެއެވެ.

(١٧٢) އެމީހުންނަކީ އެބަޔާ އުޅައިގަތުމުގެ ދަރުމަ ثواب اللّٰه ގެއްލުވާ ނުލައްވާނޭ ކަމަށް ދެއްކެވުމުގެ މީހުންނަކީ އެމީހުން زخم ވެ ފާރުވުމާއި އެކުވެސް އެމީހުން اللّٰه އަށާއި رسول އާއަށް އިޖާބަދީން މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮކޮށްދިން إحسان ތެރިވެ އަދި އެމީހުން تقوى ވެރިވީ މީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ އެވެ.

(١٧٣) އެމީހުންނަކީ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް މީސްތަކުން އެއްވެ جمع ވެއްޖެއޭ (އެބަހީ أبوسفيان އާއި އޭނާގެ އަސްކަރިން ޖަމާވެއްޖެއޭ) ފަހެ އެހެންވީ ކާފިރުން އެމީހުންދެކެ ބިރުގަންނާށޭ! މިހެން މީސްތަކުން އެބުނެ ބާރުވެފައި ބުނީމެވެ. (މިއާދައިގައި ޑިގުރުން މިނަންގެނުވުނ މީސްތަކުންނާ އެބަސްބުނީ ނުއާސްލުނާ ފާމީ ނުސާނާއެވެ. ފަރާތަކުން أبوسفيان ފޮނުވި އެއްޗެ أَعْرَابي އަކުކަމުގައި ބަޔެއް مفسّر ންނި ބުނެއެވެ.) ފަހެ އެހެން މިބަހަކު އަޅުމުގެ ބާރުވިކަން ނެތި محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށާއި އެކުންގެ ރައްޔިތުން أصحاب ންނަށް ޔަޤީންކަމާއި އީމާންކަމެވެ. އަދި އެބަހުން ވިދާޅުވި އަހުރެމެންނަށް اللّٰه ފުދެއެވެ. (އަހުރެމެން ވަކިން ޤަބޫލުކުރީ اللّٰه އަށެވެ.) އެކަލާނގެއީ وكيل ކަމަށް ޤަބޫލުކުރީ އަހުރެމެން وكيل ކަން ބަލަހައްޓަވާ ރަސްކަލާނގެ ހެޔޮވެއެވެ.

(١٧٤) ފަހެ ދެން (أبوسفيان ގެ لشكر އާ ދިމާނުވެ ނުކުމެގެން އެކުއްރުގެ ބާރެއްވެސް ނުލިބި ހިނގައްޖެއެވެ!) އެބާރުވެން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވީ اللّٰه ގެ حضرة ން نعمة އާއި فضل ލިބިވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެބާރުވެރިންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުބައި – ނުރައްކަލެއް ދިމާވެ ނުވެއެވެ. އަދި އެބާރުވެ تبع ވެ ވަޑައިގެންނެވީ اللّٰه ގެ ރުއްސެވުމާ އިނދެއެވެ. (އެއީ رَسول އާގެ އެންގެވުމަށް عدوّ ންގެ ފަހަތުން އެމީހުން ބޭރުވަޑައިގެންނެވުމަށް ނުކުމެ ވަޑައިގެންނެވުމެވެ. رَسولއާއި تبع ވެ ވަޑައިގެންނެވުން އެބާރުވެ ރިޟާއަށް ހިމެނިގެން ދިޔައެވެ.) އަދި اللّٰه އީ ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަމުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ.

(١٧٥) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެހެނީ: (އެބަހީ ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ޖަމާވެއްޖެއޭ ކާފިރުން އެމީހުންނަށް ބިރުގަންނާށޭ !) މިހެން ބުނާގޮތަށް ގެއިލި شيطان އާ ކޮންމެވެސް މީހަކު ފަހަރަކު ބުނާ كلمة ތަކެކެވެ. އެއީ شيطان އާ އޭނާގެ އަވަޑިން ތަރުތީބެވި (أبوسفيان އާއި އޭނާގެ އަސްކަރިން ތަރުތީބެވި) ކާފިރުން مؤمن ން ބިރުގަންނަވަން ބުނާބަސްތަކެވެ. ފަހެ ކާފިރުން އެމީހުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ކާފިރުންނަކީ مؤمن ންނަކަމުގައިވާނަމަ ހަމައެކަނި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުގަންނާށެވެ!

* ދަންނައެވެ! އިސްވެދިޔަ ހަތްރު އާޔަތުގައި އިސްލާމްވެގެން އުޙުދު أحد ހަނގުރާމައިގެ ކަންތައް ނިމުމުން رسول اللّٰه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ أمر ފުދަން ޞަޙާބީންތަކުރުގެ ޙާލުން زَخَم ތަކާއިއެކުވެސް ނުކުމެވަޑައިގެން ބާރުވެރިގޮތަށެވެ. ނަބިއްޔާއަކަށް އެބާރުވެރިން އެއްކޮށް އަނބުރާލުމާ ގެއްލުމެއް ނުލިބި اللّٰه އާއި رسول އާއަށް ޞަޙާބީންގެ ނަސީބު ދިޔަމާއި ސަލާމަތުން އަނބުރި رجوع ވުމެވެ.

وَلَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْكُفْرَ بِٱلْإِيمَٰنِ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى ٱلْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَجْتَبِى مِن رُّسُلِهِۦ مَن يَشَآءُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

މުފްރަދާތު

وَلَا يَحْزُنكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ހިތާމަވެރި ކުރުމަ ނުކުރައްވާށެވެ!❁ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ = އަވަސްވެގަންނަވާމީހުން.❁ فِى ٱلْكُفْرِ = ކާފިރުކަމުގައި.❁ إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން.❁ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا = އެއްވެސް ކަމަކުން އެމީހުންނަށް اللّٰه އަށް ގެއްލުމެއް އަދި އުނިކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ يُرِيدُ ٱللَّهُ = اللّٰه އިރާދަކުރައްވަނީ.❁ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ = އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ނުލެއްވުމަށެވެ.❁ حَظًّا فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = آخرة ގައި އެއްވެސް ނަސީބެއް.❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْكُفْرَ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުކަން ގަތުމުން.❁ بِٱلْإِيمَٰنِ = އީމާންކަމަށް.❁ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا = އެއްވެސް ކަމަކުން އެމީހުންނަށް اللّٰه އަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.❁ وَلَهُمْ އަދި އެމީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން ހުރީ.❁ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.❁ وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = އަދި ކާފިރުވި މީސްމީހުން ހީނުކުރާހިނދެވެ.❁ أَنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް مُهْلَة ދެއްވުން އެއީ.❁ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކަށްވާ ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި.❁ إِنَّمَا نُمْلِى لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް مُهْلَة ދެއްވަނީ.❁ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِثْمًا = އެމީހުން ފާފަ އިތުރުކުރުމަށެވެ.❁ وَلَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ހުރީ.❁ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾ = އިހާނެތިކުރުވަނިވި عذاب އެވެ.❁ مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = اللّٰه تعالى مؤمن ން ދޫކޮށްލައްވާކަށް ނުވެއެވެ.❁ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ = ކަލޭމެން އޮތްގޮތުގެ މަތީގައި ތިޔަ ހާލަތުގައި (މުނާފިޤުން މުއުމިނުންނާ ހަމައެކަނި ބައިވެރިވެގެން). ❁ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ = ފާސިދުގަނޑުބައިމީހުން ވަކިކުރައްވަންދެން. (منافق ން ވަކިކޮށްދެއްވައިފިނަމަ.)❁ مِنَ ٱلطَّيِّبِ = ރަނގަޅު އެންމެންނާ މުއުމިނުންނާއިން.❁ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ = އަދި اللّٰه تعالى ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާނޫން ކަމުގައި

ނުވެއެވެ.۞ عَلَى ٱلْغَيْبِ = غَيْبُ ۞ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް اللّه تعالى.۞ يَجْتَبِى مِن رُّسُلِهِۦ =

އެކަލާނގެ رسولُންގެތެރެއިން إختيار ކުރައްވާ خاصّ ކުރައްވައެވެ.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ

ބަޔަކު.۞ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ = ފަހެ ކަލޭމެން اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رَسُول ންނަށް އީމާންވާށެވެ!۞ وَإِن تُؤْمِنُوا۟

= އަދި ކަލޭމެން އީމާންވެއްޖެއްޔާ۞ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ.۞ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾ =

ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ހުރީ ބޮޑުވޮޑިގެންވާ ދަރުމައެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٦) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކާފިރުކަމުގައި އަވަސްވެގަންނަމުންދާމީހުން ކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރުމެއް ވިހަނދައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ اللّه އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ހައްދައިދޭނެ ބަޔަކު ނޫނެވެ. اللّه އިރާދަކުރައްވަނީ آخرة ގައި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصيب އެއް ނުދެއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުރީ ބޮޑުވޮޑިގެންވާ عذاب އެވެ.

(١٧٧) ހަމަކަށަވަރުން އީމާންކަން ކާފިރުކަން ގަތުމަށް މިސްރާބުކޮށް (އެބަހީ އީމާންކަން ކާފިރުކަމަށް ބަދަލުކޮށް ވިކާ) ތިބިމީހުން! އެއްވެސް ގޮތަކުން އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް اللّه އަކަށް ހައްދައެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުރީ ވޭންދެނިވި عَذَاب އެކެވެ.

(١٧٨) އަދި ކާފިރުވި މީހުން އެމީހުންނަށް ދެއްވާ مُهْلَة ދެއްވުމަކީ އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކަމަށް ނުހިތާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް مُهْلَة ދެއްވާ ގޮތަށް ދެއްވަނީ އެމީހުންގެ ފާފަ އިތުރުކުރުމަށެވެ. (ދުނިޔޭގެ ކުށްތަކުގެ عذاب ދިނުމަށް ލަސްކުރުމެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުރީ ހަމަ ނިކަމެތިކޮށްދޭ عذاب އެކެވެ.

(١٧٩) مؤمن ންނާއި ކާފިރުން ކަނޑައެޅުމަށް ހަމަ އެމީހުން ވަކިކުރުމަށް ތިބި ހާލަތުގައި ދޫކޮށްލެއްވުމަކީ ނުވާނެކަމެކެވެ. (ނަފާ ކިރުވައި ނަމާދު ފަދަ تقوى ވެރިކަމާ ގުޅުންހުރި عمل ތަކުގެ މިންވަރުން) مؤمن ންނާއި منافق ން ވަކިކުރުމަށް ފަހު ހަމަ ކަމަކުން ވަކިކުރައްވާނެއެވެ. (إمتحان ކުރައްވައިގެން ކަމަކުން) އަދި ކަލޭމެންނަށް غَيْبُ އެއް ދެއްކެވުމަކީ اللّه އެކަލާނގެ ސުންނަތެއް ނޫނެވެ. (اللّه އެކަލާނގެ رسول ން ތެރެއިން غَيْبُ އެނގުވާ ރަސޫލަކު) خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ންނަށް އީމާންވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން އީމާންވެއްޖެއްޔާ އަދި تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ހުރީ ބޮޑުވޮޑިގެންވާ ދަރުމައެވެ. ثواب އެވެ.

وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا۟ بِهِۦ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾ لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا۟ وَقَتْلَهُمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّـٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَآ أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ ٱلنَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِى بِٱلْبَيِّنَـٰتِ وَبِٱلَّذِى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿١٨٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ = އަދި بَخِيْلُ ވާމީހުން ހިތުނުކުރާހުށިކަމެވެ!۞ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ = އެމީހުންނަށް الله ދެއްވި ތަކެއްޗާއިމެދުގައި.۞ مِن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فَضْل ވަންތަކަމުގެތެރެއިން.۞ هُوَ خَيْرًا لَّهُم = އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި.۞ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ = އަދި ޔައުރާކަމެއްތޯ؟ އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ނުބައިކަމެވެ.۞ سَيُطَوَّقُونَ = ނިކަންހުރެ އެމީހުންގެ (ކަރުތާކަށްލާނެ) ވަޅުއެޅޭނެ އެއްގޮތްމެވެ.۞ مَا بَخِلُوا۟ بِهِۦ = އެމީހުން بَخِيْلُ ވި ތަކެތި. (خَرَدُ ނުކުރެ ބެހެއްޓި މުދާ)۞ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.۞ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވާރުތަ الله އަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ.۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى ވީ.۞ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾ = ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކުގެ خَبَرُ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ لَّقَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އައްސަވާވޮޑިގެންފިއެވެ.۞ قَوْلَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = ބުނިމީހުންގެ (ބަސްފުޅު) އަދި.۞ إِنَّ ٱللَّهَ فَقِيرٌ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ فقير ކަލާނގެ.۞ وَنَحْنُ أَغْنِيَآءُ = އަދި އަހުރެމެންނަކީ މުއްސަނދިންނެވެ.۞ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا۟ = ނިކަންހުރެ އެމީހުން އެބުނިބަސްތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލިޔުއްވާހުށީމެވެ.۞ وَقَتْلَهُمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ = އަދި އެމީހުން ނަބީބޭކަލުން قتل ކުރުމާއި.۞ بِغَيْرِ حَقٍّ = އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލާއި.۞ وَنَقُولُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރައްވާހުށީމެވެ.۞ ذُوقُوا۟ = ކަލޭމެން ރަހަބަލައިގަންނާށެވެ! ۞ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ = އަލިފާނުގެ عذاب ގެ.۞ ذَٰلِكَ = (އެއީއާ عذاب އަކީ.)۞ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކުރިއަށް ފޮނުވި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ۞ لَيْسَ بِظَلَّـٰمٍ = އަނިޔާވެރިއެއްކަމުގައި ކަލާނގެ ވަޑައިނުގަންނަ ނޫނެވެ.۞ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ = އަޅުތަކުންނަށް.۞ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = އެއީ ބުނިމީހުންނެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَآ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އަހުރެމެންނަށް عَهْدُ ކުރައްވާވަޑައިގެންފިއެވެ. وصيّة ކުރައްވާވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ = އެއްވެސް رَسُول ބޭކަލަކަށް އީމާންނުވުމަށް.۞ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ = އެބޭކަލަކު އަހުރެމެންނަށް قُرْبَان އެއް ގެނެސްދެއްވައިފިނަމަ މެނުވީ.۞ تَأْكُلُهُ ٱلنَّارُ = އޭތި އަލިފާނުން ކައިލާ.۞ قُلْ = (އޭ رَسُول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް رَسُول ން ވަޑައިގެންފިއެވެ.۞ مِّن قَبْلِى = އަހުރެންގެ ކުރިން.۞ بِٱلْبَيِّنَـٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއެކު.۞ وَبِٱلَّذِى قُلْتُمْ =

އަދި ކަލޭމެން ތިޔަބުނި ކަންތަކާއިގެންނާއި.۞ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ = ދެން ކަލޭމެން އެބޭކަލުން قتل ކުރީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟۞ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ (١٨٣) = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨٠) އަދި الله تعالى އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެތެރެއިން އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވިތަކެއްޗަށް بَخِيلُ ވެގަންނަ މީހުން (الله ގެމަގުގައި ކުރުން لاَزم ވާ خرد ތަކެއްނުކޮށް بَخِيلُ ވާމީހުން) އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ހެޔޮކަމުގައި އެއްޗެއްކަމަކަށްވެސް އެމީހުން ހީނުކުރާހުށިކަމެވެ! އަދި ހެޔޮކަމެއްހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ނުބައިކަމެކެވެ. އެމީހުން بَخِيلُ ވެގެން خرد ނުކޮށް އެބަހެއްޓި ތަކެތި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ކަނދުރާމަތީގައި ވަރަހެއްގެން އެޅުވޭނެއެވެ. (އެއީ އަލިފާނުން ވާރުވިދާއިވާ އުދަރެއްކަމަށްވާނެއެވެ / އަދި އެއީ ބޮޑުހަރުބަލުގަޔާއްސަކަމަށް މިގޮތުގެމަތިން ބުނެވިފައިވެއެވެ. والله أعلم– އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވާރުތަވަނީ مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކުގެ خبر الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٨١) ހަމަކަށަވަރުން الله އީ فقير ކަލާނގެ އަދި އަހުރެމެންނީ މުއްސަނދިންނޭ މީހުން ބުނިމީހުންގެ އެބުނި ބަސްތުގެ އަޑު ކަށަވަރުންވެސް الله އައްސަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަސްބުނީ يهودى ންގެ ބައެކެވެ.) الله تعالى وحى ކުރައްވައެވެ. އެމީހުން އެބުނި އެއްޗަކާއި ނިކަންހުރެ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ލިޔުއްވާހުށީމެވެ. އަދި އެމީހުން އެއްވެސް حقّ ނާއިންސާފުގައި نبى ބޭކަލުން قتل ކުރުމާއި މިކަންކަމުގެ ސަބަބުންނާއި ކަލޭމެން އަލިފާނުގެ عذاب ގެ ރަހަ ލިބިގަންނާށޭ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވާހުށީމެވެ.

(١٨٢) އެ عذاب އެދުއްވަނީ ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވާ ފަރާތެއްކަމުގައި الله تعالى ވޮޑިގެންނުވެއެވެ.

(١٨٣) އަދި އެމީހުންނަކީ މީހުން ބުނި މީހުންނެވެ. "الله تعالى އަހުރެމެންނަށް وصيّة ކުރައްވާފައިވަނީ ކޮންމެ رسول ބޭކަލަކުވެސް އެބޭކަލަކު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް قربان އާއިގެން ވަޑައިގެންފިއްޔާމުން އެބޭކަލަކަށް އަހުރެމެން އީމާންވުމަށެވެ. އަދި އެގެންނަވާ ޤުރުބާނެއް އަލިފާންގަނޑެއް ކައިލަންވާނެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން رسول ބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއިގެންނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވީ ކަލޭމެން ތިޔަބުނި ކަންތަކާއިގެންނެވެ. (ކަލޭމެން އެދުނުގޮތަށް ކަންތައްތަކާއިއެކުވެސް ކަލޭމެން އޭގެބައެއް ބޭކަލުން قتل ކުރީމުއެވެ.) ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ. ފަހެ ކަލޭމެން އެބޭކަލުން قتل ކުރީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟

* ދަންނައެވެ! (إسلام دين އައުމުގެކުރިން މީހަކު صدقاة އެއްކޮށް އެ صدقاة އެއް الله قبول ކުރައްވައިފިއްޔާ މަތިން އަންނަ އަލިފާނެއް އައިސް އެއްޗެއް އަނދައިލައެވެ. އަނދައިނުލައިފިއްޔާ އެ صدقاة އެއް قبول ނުވެވުނީއެވެ.)

فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَآءُو بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ ۞ لَتُبْلَوُنَّ فِىٓ أَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾ وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهُۥ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُۥ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَٱشْتَرَوْا۟ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

ލުޣަތު

فَإِن كَذَّبُوكَ = ފަހެ އެއުރެން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއަސް. (އެބަހީ އާކަފަރުންނެވެ.)✵ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسولُބޭކަލުން ދޮގުކުރެވުނެވެ.✵ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން.✵ جَآءُو بِٱلْبَيِّنَٰتِ = އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވީ ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއިގެންނެވެ.✵ وَٱلزُّبُرِ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ = އަދި އަލިކުރަނިވި ފޮތްތަކާއިގެންނެވެ.✵ كُلُّ نَفْسٍ = ކޮންމެ نفس އެއް އެވެ.✵ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ = މަރުގެ ރަހަ ލިބިގަންނާނެ އެއްޗެކެވެ.✵ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ = އަދި ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވޭނީ ކަނޑައެޅިގެންނެވެ.✵ أُجُورَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ދަރުމަ.✵ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުންނެވެ.✵ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ = ފަހެ ނަރަކައިން ދުރުކުރެވިއްޖެމީހާ.✵ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ = އަދި އޭނާ ސުވަރުގެ ވެއްދުމި.✵ فَقَدْ فَازَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނަޖާތް ލިބިއްޖެއެވެ.✵ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ = އަދި ދުނިޔޭގެ حياة ނުވެއެވެ / ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ.✵ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ = އޮޅުވާލަނިވި މަތާޢެއް ކަމުގައި މެނުވީ.✵ لَتُبْلَوُنَّ ✵ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ إمتحان ކުރެވޭނެއެވެ.✵ فِىٓ أَمْوَٰلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މުދަލުގައި (ބަލާ މުސީބާތް ޖެއްސެވުމުގެން)✵ وَأَنفُسِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގައި (ބަލިމަޑުގެ މަރުން މުސީބާތްޖެހުމުގެން.)✵ وَلَتَسْمَعُنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އަޑުއަހާނެތެވެ.✵ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް ދެއްވުނު މީހުންގެ ފަރާތުން. / يهودى ނަސާރާ نصارى ދީނުގެ ފަރާތުން.✵ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރިން.✵ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ = އަދި شريك ކުރިމީހުންގެ ފަރާތުން.✵ أَذًى كَثِيرًا = ގިނަ އުނދަގޫތައް. (އަޑުއަހާނެތެވެ.)✵ وَإِن تَصْبِرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެއްޖެނަމަ.✵ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން تقوى ވެރިވެއްޖެނަމަ.✵ فَإِنَّ ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތައް ހުރީ.✵ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾ = ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ގަދަފަދަކަމާ ކަންކަމުގެ.✵ وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ = އަދި الله ހިފެހެއްޓެވިހިނދު.✵ مِيثَٰقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް ދެއްވުނު މީހުންގެ ގެ ކަރާރު (يهودى ނަސާރާ نصارى ދީނުގެ ކަރާރު) عَهْدُ ކަމަށްވާ.✵ لَتُبَيِّنُنَّهُۥ لِلنَّاسِ = ކަލޭމެން އެކަން މީސްތަކުންނަށް بَيَان ކޮށްދޭށެވެ! (محمّد ގެ ރަސޫލު رَسُول ކަން) މީސްތަކުންނަށް ބަޔާން بيان ކޮށްދޭށެވެ!✵ وَلَا تَكْتُمُونَهُۥ = އަދި ކަލޭމެން އެކަން ވަންހަނާ ނުކުރާށެވެ!✵ فَنَبَذُوهُ = ދެންފަހެ އެއުރެން އެއްލާލައިފިއެވެ. (އެ عَهْدُ ކަރާރު އެއްލާލައިފިއެވެ.)✵ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ =

އެމީހުންގެ ބުރަކަށިތަކުގެ ފަހަތަށް (ފުރަގަހަށް)۞ وَٱشْتَرَوْا بِهِۦ = އަދި އެމީހުން އޭގެ ވިއްކައިފިއެވެ. (އޭގެ ބަދަލުގޮތުންނެވެ.)۞ ثَمَنًا قَلِيلاً = ކުޑަ ކުޑައަގަކަށް (ދުނިޔޭގެ ކުޑަ އުފާވެރިކަމަކަށް)۞ فَبِئْسَ = ފަހެ، ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ = އެމީހުން އެގަތް އެއްޗި. (އެމީހުން އެބަދަލުކުރިއެއްޗި.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިނަމަ (އެއީ عجائب ކަމެއްނޫނެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ رسول ންވެސް ދޮގުކުރެވުނެވެ. (ކުރީގެ أمّة ތަކުގެ މީހުންވެސް އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވި رسول ން ދޮގުކުރިއެވެ.) އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވީ ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއި އަދި އަލިކުރާ ފޮތްތަކާއިގެންނެވެ.

(١٨٥) ކޮންމެ نفس އަކީ މަރުގެރަހަ ބަލާނޭ އެއްޗެކެވެ. ކަލޭމެންގެ (عمل ތަކުގެ) ދަރުމަ ކަލޭމެންނަށް ފުރިހަމަ ކުރެވޭނީހަމައެކަނި قيامة ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ (އެދުވަހުން) ނަރަކައިން ދުރުވެ ސުވަރުގެ ވަދެވިއްޖެމީހާ ހަމަކަށަވަރުން ނަސީބުވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ މިދިރިއުޅުމަކީ ހެއްލުންތެރިކަމުގެ ކޮށް އަރާމުކޮށްދޭއެއްޗަކާމެނުވީ ވެސްތި ނޫނެވެ.

(١٨٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ މުދަލުގައި (ބަލާ މުސީބާތްތަކާއި ހަލާކުވުންފަދަ ކަންތަކާއި ދެރަވުންތަކުގައި) ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތަކުގައި (ގާތްތިމާގެ މީހުން މަރުވުންފަދަ ހިތަށްދަތިވާ ކަންތައް ދިމާވުމުން) ކަލޭމެން (ގެ އީމާންކަން) إمتحان ކުރައްވާ ހުރީމެވެ. އަދި أهل كتاب ންގެ ބަޔަކުންނާއި އަދި شِرك ކުރިމީހުންގެ ބަޔަކުން އުނދަގޫވާ ފަދަ އެތައް ގަދަބަސް ހަމަކަށަވަރުންވެސް ކަލޭމެން އަޑުއަހާނެއެވެ. (އެފަދަ ބަސްތަކުން ބަލާނެއެވެ. اللّه އަކީ فقير ކަލާނގެ. އަޅުގަނޑުން މިއީ މުއްސަނދިންނެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. اللّه فقير ވެގެން ގަރަޒު ނުކުރައްވަން އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ ކަމަށެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެ ތަޤުވާވެރި مؤمن އެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ވަޒަން އުނދަގޫކަމެއްވާނަމަ كلمة އެވެ. اللّه އަށްޓަކައި مؤمن ބަޔާގެ ހިތުގައިވާ ދީނީ غيرة ތެރިކަން ދެމެހެއްޓިފަދަ ބަސްތަކުން. ދީން އެކަލާނގެ އާ އަންގަވައި) ކަލޭމެން (مؤمن ން) ކެތްތެރިވެ تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެއްމެން ކެތްކުރަންވާ ފަރުވާތެރިކަމެވެ. – އެބަހީ އެކެތްތެރިކަމާއި އަދި تقوى ވެރިކަމަކީ އެކަންކަމަކީ اللّه أمر ކުރައްވާފައިވާ މަތިވެރި ކަންކަމެވެ. (عَزْمُ ވަރުގަދަ މީހުންނަށް ލާޒިމު ނުވާނެކަންކަމެވެ.)

(١٨٧) އަދި ހަނދުމަކުރު މީހުންގެ ބަޔަކުން (އެބަހީ يهودى ންނާ نصارى އިންގެ ބަޔަކުން) اللّه تعالى عَهْدُ ކަށަވަރު ހިފެއްވިހިނދު (ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ!) އެ عَهْدُ ކަށަވަރަކީ ކަލޭމެން އެކަން މީހުންނަށް بَيان ކޮށްދޭށެވެ! (އެބަހީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ رَسول ކަމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ خبر ތައް މީސްތަކުންނަށް بيان ކޮށްދޭށެވެ.!) އަދި އެކަން ކަލޭމެން ވަންހަނާ ނުކުރާށެވެ! ދެންފަހެ އެމީހުން އެކަން (އެ عَهْدُ ކަށަވަރު) އެމީހުންގެ ފުރަގަހަށް އެއްލައިފިއެވެ. (އެމީހުންނަށް ކުރުމަށް އެންގި ކަންތައް ނުކުރިއެވެ.) އަދި ދުނިޔޭގެ ކުޑަކުޑަ ފައިދާތަކަކަށް އެމީހުން އޭގެ ވިއްކައިފިއެވެ. (އޭގެ މިވާ ކުޑަ ފައިދާތަކެއް އެމީހުން ގަތީއެވެ. محمّد ގެ ފާނުގެ خبر ތައް އެމީހުން ވަންހަނާކުރީ މީސްތަކުންނަށް ދޮގުވެއްޖެއެވެ.) ފަހެ އެމީހުން އެ އެއްޗެއްބަދަލުކުރި އެގަތް އެއްޗެއް ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أَتَوا۟ وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُوا۟ بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا۟ فَلَا تَحْسَبَنَّهُم بِمَفَازَةٍ مِّنَ ٱلْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

ތަރުޖަމާ

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَفْرَحُونَ = އަދި އެ އުފާކުރާމީހުންނާމެދު ކަލޭގެފާނު ހީފުޅުނުކުރައްވާށެވެ! بِمَآ أَتَوا۟ = އެމީހުންނަށް ލިބުނުތަކެއްޗަށްޓަކައި (ދުނިޔެއިން އެމީހުންނަށް ލިބުނު ތަކެއްޗާމެދު)۞ وَّيُحِبُّونَ = އަދި އެމީހުން ލޯބިކުރެ.۞ أَن يُحْمَدُوا۟ = އެމީހުންނަށް ތަޢުރީފު ހަމްދު ލިބުމަށް.۞ بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا۟ = އެމީހުން ނުކުރާ ކަންތަކަކާމެދު.۞ فَلَا تَحْسَبَنَّهُم = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާމެދު ހީފުޅުނުކުރައްވާށެވެ! بِمَفَازَةٍ مِّنَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ން ސަލާމަތްވެވޭނެތަނުގައި ކަމުގައި.۞ وَلَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުށްޓެވެ.۞ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.۞ وَلِلَّهِ = އަދި الله އަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރިކަން / ނުވަތަ އަމިއްލަކަން އެންމެހާ ތަކެތި.۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى އީ ۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ = ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް.۞ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ = ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތައް ހެއްދެވުމުގައި.۞ وَٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައި.۞ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ = އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ތަފާތު ކުރެއްވުމުގައިވާ.۞ لَءَايَٰتٍ = ހަމަކަށަވަރުން ކަނޑައެޅިގެންވާ دليل ތަކެވެ.۞ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ = ބުއްދިވެރިންނަށް.۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ (އެބުއްދިވެރިންނަކީ) ۞ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ = الله އަށް ذِكر ކުރާމީހުންނެވެ. (الله ހަނދާންކުރާ މީހުންނެވެ.)۞ قِيَٰمًا وَقُعُودًا = ކޮޅަށްހުރެގެންނާއި އަދި އިށީނދެ ތިއްބައިގެންވެސް.۞ وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ އަރިމަތީގައި ބާއްވައިގެން އޮންނައިރުވެސް ۞ وَيَتَفَكَّرُونَ = އަދި އެމީހުން فِكْر ކުރެ ވިސްނާހެރި.۞ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައިވާ ކަންތަކާމެދު.۞ رَبَّنَا (އެމީހުން ދަންނަވައެވެ.) އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ.! مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا = ތިބާރަސްކަލާނގެ މިތަކެތި باطل ގޮތުގައި ނުހައްދަވައެވެ.۞ سُبْحَٰنَكَ = ތިބާރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ.۞ فَقِنَا = ފަހެ އަހަރެމެން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.! عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ = ނަރަކައިގެ عذاب ން / އަލިފާނުގެ عذاب ން.۞ رَبَّنَآ = އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ.!۞ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ނަރަކައަށް ވައްދަވައިފި މީހަކު (ދަންނަވަމެވެ!)۞ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ އެމީހަކު ލަދުވެރިކުރައްވައިފީއެވެ.۞ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ = އަދި އަނިޔާވެރިންނަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ = އެއްވެސް نصر ދެނިވިއަކު.۞ رَّبَّنَآ = އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ.!۞ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا = ހަމަކަށަވަރުން ގޮވާލާމީހަކު ގޮވާލާތީ އަހަރެމެން އަޑުއެހީމުއެވެ.۞

يُنَادِي لِلْإِيمَـٰنِ = އެއްބޭކަލަކު އީމާންކަމަށް ގޮވާލައްވާ.۞ أَنْ ءَامِنُواْ بِرَبِّكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް އީމާންވާށޭ!۞ فَـَٔامَنَّا = ފަހެ އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.۞ رَبَّنَا = އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ!۞ فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا = ފަހެ އަހަރެމެންނަށް އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! ۞ وَكَفِّرْ عَنَّا = އަދި އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!۞ سَيِّـَٔاتِنَا = އަހަރެމެންގެ ނުބައިކަން / ކުށްތައް.۞ وَتَوَفَّنَا = އަދި އަހަރެމެން މަރުވަރުއްވާނދޭވެ!۞ مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ = ރަނގަޅު މާތްމީހުންނާއެކު. (ހެޔޮލަފާ ޞާލިޙުންނާއެކު.) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨٨) އަދި ތިމާމެންނަށް އުފެދުނު (ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގެ ތަކެތި) އުފާކުރާމީހުން އަދި އެމީހުން ނުކުރާ ކަންތަކުން އެމީހުންނަށް مَدَح އާއި تَعْرِيْفُ ލިބުމަށް ލޯބިކުރާމީހުން عذاب ން ސަލާމަތްވެގެންވާނޭކަމުގައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަލޭގޭ ހީނުކުރާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށްހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. (މިއީ محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ خبر ތައް ވަންހަނާކޮށް އަދި އެކަމަށް އުފާކުރި يهودى ންނާއި نصارى އިންގެ ވާހަކަކަމުގައި تفسير ފޮތްތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. والله أعلم)

(١٨٩) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މުލްކުވެރިކަމާއި އެތަންތާގައި ވާހާ އެއްޗެއް މިލްކުވާ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އަދި ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް الله ކުޅަދުންވަންތަކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٩٠) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން އުފެއްދެވުމުގައި އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ތަފާތުކުރެއްވުމުގައި އެކަލާނގެ ހުރި އަސްލުކަމާއި ބޮޑުކަމާއި މިލްކުވެރިކަމުގައި الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި قدر ގެ ބާރުގެ މަތިވެރިކަމަށް دليل ކަމާ حجّة ތަކާއި ހެކިތައް ފާޅުވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަންކަމަށް ވިސްނާ فِكر ކުރާ ބުއްދިވެރިންނަށެވެ.

(١٩١) އެމީހުންނަކީ (އެބަހީ ބުއްދިވެރިންނަކީ) އެމީހުން ތެދުވެފައިވާ حال ގައްޔާއި އިށީނދެފައިވާ حال ގައްޔާއި އަދި އެމީހުން އަރިކަށިމައްޗަށް އޮށޮވެ އޮންނައިރު ގައިވެސް الله އަށް ذِكر ކޮށް އެކަލާނގެ ހަނދާންކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިން އުފެއްދެވުމާމެދު އެމީހުން فِكر ކޮށް ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ މީހުންނެވެ. (އަދި އެމީހުން ދަންނަވައެވެ.) އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެ މިތަކެތި باطل ގޮތުގައި (އެއްވެސް ފައިދާއެއްނެތި ބާކާރުގޮތުގައި) ނުހައްދަވައެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން ނަރަކައިގެ عذاب ން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ!

(١٩٢) އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ ނަރަކައަށް ވައްދަވައިފި އަޔަ ކަލަވަރުން އެއަޔަކު އިބަރަސްކަލާނގެ ބޭއިޒުއްޒަތްކުރެއްވި ނިކަމެތި ކުރެއްވީމުއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް އެއްވެސް نصر ދޭނެ ފަރާތަކު ނުވެއެވެ.

(١٩٣) އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އީމާންކަމަށް ގޮވާލައްވާ ބޭކަލެއްގެ އަޑު އަހަރެމެން އަޑުއެހީމުއެވެ. އެބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ކަލޭމެންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް އީމާންވާށޭވެ! ދެންފަހެ އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ފަހެ އަހަރެމެންނަށް އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ އެންމެހައި ކުށްތަކާއި ނުބައިކަންތައް ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ރަނގަޅު މާތްމީހުންނާއެކު (އެބަހީ އިބަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނެވި ޞާލިޙު އަޅުންނާއެކު) އަހަރެމެން މަރުވަރުއްވާނދޭވެ!

رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَـٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ۖ فَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ وَأُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَأُوذُوا۟ فِى سَبِيلِى وَقَـٰتَلُوا۟ وَقُتِلُوا۟ لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسْنُ ٱلثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى ٱلْبِلَـٰدِ ﴿١٩٦﴾ مَتَـٰعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

މުފްރަދާ

رَبَّنَا وَءَاتِنَا = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! އަދި އަޅަމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ!❁ مَا وَعَدتَّنَا = އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް وعد ވަޢުދުވެވޮޑިގަތްތި.❁ عَلَىٰ رُسُلِكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ رَسُول ރަސޫލުންނަށް (رَسُول ން މެދުވެރިކޮށްދެއްވައި)❁ وَلَا تُخْزِنَا = އަދި އަޅަމެން ގެއްލުނި ނުކުރައްވާނދޭވެ! ނިކަމެތި ނުކުރައްވާނދޭވެ!❁ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.❁ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ خلاف ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.❁ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ = وعد ވެވޮޑިގެންވި وعد ފުއްދަވައި.❁ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ = ދެންފަހެ އެބައިމީހުންގެ ربّ އެމީހުންނަށް إجابة ދެއްވައިފިއެވެ.❁ أَنِّى لَآ أُضِيعُ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅަރަސްކަލާނގެ ގެއްލުނި ނުކުރައްވާނޫކަމުގައި.❁ عَمَلَ عَـٰمِلٍ مِّنكُم = ކަލޭމެންނުގެ (ހެޔޮ عمل) ކުރާމީހެއްގެ ދަރުމަ.❁ مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ = ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިންވިޔަސް ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ތެރެއިންވިޔަސް.❁ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ = ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކުވަނީ އަނެއްބަޔަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. (عمل ކުރުމާ ޘަވާބުލިބުމުގައި دين ގެ ގޮތުން ހަމަ އެއްބައެކެވެ.)❁ فَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ = ފަހެ هجرة ކުރީމީހުން.❁ وَأُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ގޮވަޅިގެދޮރުން ނެރުނުމުން.❁ وَأُوذُوا۟ فِى سَبِيلِى = އަދި މިއަޅަރަސްކަލާނގެ މަގުގައި އެމީހުންނަށް އުނދަގޫތައް ލިބުމުން.❁ وَقَـٰتَلُوا۟ = އަދި އެމީހުން ހަނގުރާމަކުރުމުން.❁ وَقُتِلُوا۟ = އަދި އެމީހުން قتل ވުމުން.❁ لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާދެއްވާނެވެ.❁ سَيِّـَٔاتِهِمْ = އެމީހުންގެ ނުބައިކަންތައްތައް / ކުށްފާފަތައް.❁ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّـٰتٍ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅަރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ބަގީޗާތަކަކަށް ވައްދަވާހުށީމެވެ.❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެތަންތާނގެ ދަށުން ކާރުތައް ދުއްވާ.❁ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން ثواب އެއްގޮތުން.❁ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ = އަދި اللّه – އެކަލާނގެ حضرة ގައިވެއެވެ.❁ حُسْنُ ٱلثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ = ރަނގަޅު ثواب / ރަނގަޅު جزاء.❁ لَا يَغُرَّنَّكَ = ކަލޭގެފާނު އެއްވެސްއެއް ނުކުޅުވާނދޭވެ!❁ تَقَلُّبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި

މީހުން އުފެދޭ ފުރޮޅުންތަކެއް. فِي ٱلْبِلَٰدِ (١٩٦) = ރަށްތަކުގައި. مَتَٰعٌ قَلِيلٌ = އެއީ ކަރި ކުޑަކުޑަ އަރާމުތަކެކެވެ. ثُمَّ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = ދެން އެމީހުންގެ ތިބޭނޭތަނަކީ ނަރަކައެވެ. وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ (١٩٧) = އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަންމަތިއެކެވެ.

إِجْمَالِي މާނަ

(١٩٤) އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ބޭކަލުންގެ ދުލުފުޅުމުން އަހަރެމެންނަށް وعد ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް އަހަރެމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! (އެއީ عدواة ދުޝްމަނުންގެމައްޗަށް نصر ދެއްވުންކަމުގައި ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. والله أعلم) އަދި قيامة ދުވަހުން އަހަރެން ނިކަމެތިކުރައްވާނދޭވެ! ގެއްލުމެއް ނުކުރައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ وعد ފުއްދެވުމުގައި وعد ފުޅާގައި. خلاف ވެވޭނެކަމެއް ނުވާނޭއެވެ.

(١٩٥) ދެންފަހެ އެބައިމީހުންގެ ربّ އެމީހުންނަށް إجابة ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެކަލާނގެ އަންގަވައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންކުރާ ހުރި عمل ކުރާމީހެއްގެ ދަރުމަ - ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވައިނުލައްވާހުށީމެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިންވިޔަސް އަންހެނުންގެ ތެރެއިންވިޔަސް ވެއެވެ. ކަލޭމެންކުރާ އެއްބަޔަކުވަނީ އަނެއްބަޔަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. (އެބަހީ عمل ކުރުމާ ޘަވާބުދެއްވުމުގައި އަދި دين ގެގޮތުން ހަމައެއްބައެކެވެ.) ފަހެ هجرة ކުރި މީސްތަކުން - އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުން ނެރެވުނު މީހުން - އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި އުނދަގޫކުރެވުނު މީހުން - އަދި އެމީހުން ހަނގުރާމަކޮށް އަދި قتل ކުރެވުނު މީސްތަކުން (މިމީހުން ދޭންނައެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކުށްފާފަތައް ފުހެލައްވާ ދޫކޮށްލައްވާހުށީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެތަންތަނުގެދަށުން ކޯރުތައް ދުވާ ބަގީޗާތަކަށް (ސުވަރުގެތަކަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާހުށީމެވެ. އެއީ الله ގެ حضرة ން ދެއްވާ ދަރުމަދާއި ثواب އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ރަނގަޅު ثواب އޮތީ ދަރުމަވަނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ.

(١٩٦) (އޭ رسول الله އެވެ.) ކާފަރުންގެ މީހުން ރަށްތަކުގައި އުފެދޭ ފުރޮޅުން (އެމީހުން އުޅޭ ދިރިއުޅުންތަކަށާއި ހަމަ جمعية ތަކާއި ކުރާ ވިޔަފާރިތަކަށް އަދި އެމީހުންގެ تَرَقِّي ގެ ބަހަނާއިތަކަށް ދޮކާ) ކަލޭގެފާނު ހެއްލުންތެރިވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ.

(١٩٧) އެއީ ކަރި ކުޑަކުޑަ ފައިދާތަކެކެވެ. އަރާމުތަކެކެވެ. ދެން قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ތިބޭނޭތަނަކީ ހަމަ ނަރަކައެވެ.

لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۗ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَمَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَٰشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱصْبِرُوا۟ وَصَابِرُوا۟ وَرَابِطُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

ތަރުޖަމާ

لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ = އެހެންނަމަވެސް تقوى ވެރިވީމީހުން. ❁ رَبَّهُمْ = އެމީހުންގެ ربّ އަށް. ❁ لَهُمْ جَنَّٰتٌ = އެމީހުންނަށް ހުރި ބަގީޗާތަކެއް. / ސުވަރުގެތަކެއް. ❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ = އެތަންތާގެދަށުން ކޯރުތަކެއްދުއްވާ. ❁ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާ ދެމިހުރޭ حال. ❁ نُزُلًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ންވާ مهْمَان ދާރީއެއްގެ ގޮތުން. ❁ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ = އަދި اللّه ގެ حضرة ގައިވާތަކެތި. ❁ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ = ހިތަވަންތެރި މާތްވީހުންނަން ހެޔޮވެރިންނަށެވެ. ❁ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން أهل كتاب ންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. (يهودى ންނާއި نصارى އިންގެތެރޭގައިވެއެވެ.) ❁ لَمَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަށް އީމާންވާމީހުން. ❁ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް (مؤمن ންނަށް) ބާވައިލެއްވިތަކެއްޗަށާއި. ❁ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވުނުތަކެއްޗަށާއި. ❁ خَٰشِعِينَ لِلَّهِ = އެމީހުން اللّه އަށް ބިރުވެތިވެ ޚުޝޫޢުވާ حال. ❁ لَا يَشْتَرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = އަދި اللّه ގެ އާޔަތްތައް އެމީހުން ނުވިއްކާ (ބަދަލުކުރުމާ) ❁ ثَمَنًا قَلِيلًا = ކުޑައަގަކަށް (ދުނިޔާގެ ފައިދާއަކަށް) ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ދަންނައެވެ!) ❁ لَهُمْ أَجْرُهُمْ = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަވެއެވެ. ❁ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ. ❁ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ = ހިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ ٱصْبِرُوا۟ = ކަލޭމެން ކެތްތެރިވާށެވެ! (اللّه ގެ ޠާޢަތުގައިވުމަށް ކެތްތެރިވާށެވެ.) ❁ وَصَابِرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން (عداوة ތެރިންގެ ކަންތަކާއިދިމާލު) ކެތްކުރާށެވެ! ❁ وَرَابِطُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން (اللّه ގެ މަގުގައި) އެކަކު އަނެކަކާއި އެކުވެރިވެ އެކަމުގައިސާބިތުވާށެވެ! ❁ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.! لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾ = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވުމަށްޓަކައި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٩٨) އެހެންނަމަވެސް އެބަޔަކު އެބަޔަކުގެ ربّ އަށް تقوى ވެރިވެ ބިރުވެތިވެއްޖެބަޔަކު (ދަންނަވާށެވެ!) އެބަޔަކަށް ހުރީ އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުވަމުންދާ ބަގީޗާތަކެވެ. އެމީހުން އެތަނުގައި ދެމިތިބޭނެތެވެ. އެއީ الله تعالى ގެ حضرة ން އެމީހުންނަށް ދެއްވާ މެހުމާންދާރީއެވެ. އަދި ހެޔޮލަތްތެރިންނަށް މާތްވާނުންނަށް الله ގެ حضرة ގައިވާ ތަކެތި ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

(١٩٩) އަދި ހަމަކަށަވަރުން أهل كتاب ންގެތެރޭގައިވެސް - يعنى: ޒާތުގައިވެސް މީހުންގެތެރޭގައިވެސް - (އެބަހީ: يهودى ންނާއި نصارى ންގެތެރޭގައިވެސް) ކަނޑައެޅިގެން الله އަށް އީމާންވާ މީހުން ވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް (مؤمن ން)ނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށާއި އަދި އެމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް އީމާންވާ މީހުންވެއެވެ. އެމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވެ ނިކަމެތިވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުޑަ އަގަކަށް الله ގެ އާޔަތްތައް އެމީހުން ނުވިއްކައެވެ. (އެބަހީ ދުނިޔޭގެ ކުޑަ ފައިދާއަކަށްޓަކައި އެމީހުންނަކީ އަސްލު دين ގެ حكم އެމީހުން ބަދަލުކޮށް ނުކުރައެވެ.) އެމީހުން ދަންނަވާށެވެ! އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަވެއެވެ. ثواب ލިބޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ހިސާބުބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٠٠) އޭ އީމާންވެގެންވާ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން (الله އަށް ކިޔަމަންވުމުގައި) ކެތްތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން (ކަލޭމެންގެ عداوة ތެރިންގެ ކުރިމަތީގައިވެސް) ކެތްތެރިކަމުގައި ދެމިތިބޭށެވެ! އަދި ކަލޭމެން (الله ގެ މަގުގައި ކުރިމަތިލުމަށް) ތައްޔާރުވެ ހުންނާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު ނަސީބު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة النساء ގެ މާނަ

سُورة النساء — އާޔަތްތައް ޢަދަދު (١٧٦)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ وَءَاتُوا۟ ٱلْيَتَٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَهُمْ إِلَىٰٓ أَمْوَٰلِكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُوا۟ ﴿٣﴾

ތަފްސީރު

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! / ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ ٱلَّذِى خَلَقَكُم = އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.۞ مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ = އެއް نفس އަކުން. އެއީ آدم عليه السّلام ގެ ނަފްސެވެ.۞ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا = އަދި އެ نفس ން އެ نفس ގެ އަނބިކަނބަލުންވެސް އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ. އެއީ حوّاى އެވެ.۞ وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا = އަދި އެދެކަނބަލުންގެ ފަރާތުން ގިނަ ފިރިހެނުން އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ.۞ وَنِسَآءً = އަދި އަންހެނުންނާއި.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! / تقوى ވެރިވާށެވެ.! ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ = އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެއާއިމެދު ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ސުވާލުކުރާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَٱلْأَرْحَامَ = އަދި رَحِم އަށްވެސް (ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ!) ۞ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ = ކަލޭމެންގެ (عمل ތަކާމެދު) މައްޗަށް ބަލައިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި.وَءَاتُوا۟ ٱلْيَتَٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ = އަދި يَتِيم ކުދިންނަށް އެކުދިންގެ މުދާ ކަލޭމެން ދޭށެވެ!۞ وَلَا تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ = އަދި ކަލޭމެން ވިޔަފާރި ނުބައިއެއްޗެހި ބަދަލު ނުކުރާށެވެ!۞ بِٱلطَّيِّبِ = ރަނގަޅު ތަކެއްޗަށް.۞ وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެކުދިންގެ މުދާ ނުކާށެވެ!۞ إِلَىٰٓ أَمْوَٰلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މުދަލާއެކު.۞ إِنَّهُۥ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންވީއެވެ.۞ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾ = ބޮޑު ފާފަކަމަށް ކަލޭމެންގެ ބަހުގައި.۞ وَإِنْ خِفْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުގަތްނަމަ.۞ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَٰمَىٰ = يَتِيم ކުދިންނަށް عدل ވެރިނުވެވޭނެކަމަށް.۞ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم = ކަލޭމެން ހިތަށްވާ (ރުހޭ) މީހުންނާ ކައިވެނިކުރާށެވެ!۞ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުންގެ ތެރެއިން.۞ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ = ދެމީހުން. އަދި ތިންމީހުން. އަދި ހަތަރުމީހުން.۞ فَإِنْ خِفْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުގަތްނަމަ.۞ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ = ކަލޭމެންނަށް عدل ވެރިނުވެވޭނެކަމަށް.۞ فَوَٰحِدَةً = ވަކި އެކަކާ

އެވެ.۞ (އިންސާފުވެ.) أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ކަނާއަތްމަތް މިލްކުކުރި އަޅުކަމާ (އަޅަ ނަގުއަންގުންނާ)۞ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ = އެގޮތް ކުޑަވެގެންވެއެވެ. / ގާތްވެގެންވެއެވެ.۞ أَلَّا تَعُولُوا ③ = (އަނިޔާވެރިވުމުގެ ފަރާތަށް ނުޖެހުމަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! އެކަލާނގެއީ އެންމެ نفس އަކުން ކަލޭމެން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އެއީ آدم عليه السّلام ގެ نفس ހެވެ. (اللّه تعالى آدم عليه السّلام ހެއްދަވައި އެކަލޭގެފާނުންގެ ދަރިފަސްކޮޅު ކަމުގައި އެންމެހައި އިންސާނުން ވެއްޖެއެވެ. އެންމެފުރަތަމަ آدم ގެ ދަރިންނެވެ.) އަދި آدم ގެފާނުންގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނުންގެ އަނބިކަނބަލުން سِتُّنَا حَوَّاى ގެފާނު އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ. (حَوَّاى ގެފާނުން ހެއްދެވީ آدم عليه السّلام ގެ އަރިކަށިގެ ކަށިގަނޑުން ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.) އަދި އެދެކަނބަލުންގެ ފަރާތުން އެތައްގިނަ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެއާއިމެދު ކަލޭމެން އެކަކު އަނެކަކާ ސުވާލުކުރާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ގުޅުވިރުކަން ކަނޑައިލުމަށް އެދޭ ކަލާނގެއެވެ. އަދި رَحِم ގާއިމުކުރުމަސް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ. އެބަހީ ގާތްތިމާގެކަމުގެ ގުޅުން ކަލޭމެން ގުޅާ ދަރުމަވަންތަކުރާށެވެ! އެގުޅުން ނުކަނޑާށެވެ.! އެކަމާމެދު ބިރުވެތިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އެންމެރަނގަޅަށް ކަނޑައަޅާ ބަލަހައްޓަވާ (ރަނގަޅު ނުބައިގެ ހިސާބުގާ) ކަލާނގެއީ اللّه އެވެ.

(٢) (އޭ يَتِيْمُ ކުދިންގެ مَسْؤل ވެރިންނޭވެ!) يَتِيْمُ ން (ބޮޑުވެ تَصرّف ކުރުމާ) އެކުދިންގެ މުދާ އެކުދިންނަށް ދޭށެވެ. އަދި ވާރުތާ ނުބައިކަމުގެ ތަކެތިގެ އެއްޗެއްސަކަން ކަލޭމެން ބަދަލު ނުކުރާށެވެ! (حرام އެއްޗެއް حلال އެއްޗެއްސަކަށް ބަދަލު ނުކުރާށެވެ. / يَتِيْمُ ކުދިންގެ ތަކެތިގެ މުދާ ކަލޭމެންގެ ދެރަ އަދި ދެރަ މުދަލަކާ ބަދަލު ނުކުރާށެވެ.) އަދި ކަލޭމެންގެ މުދަލާއިއެކު އެކުދިންގެ މުދާ ނުކާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ.

(٣) އަދި يَتِيْمُ (އަންހެންކުދިންގެ) ކާވެނިކަން ފުރިހަމައަށް އަދާކުރުމުގައި ކަލޭމެން ބިރުވެތިވަންޏާ، އެކަމުގައި عدل ވެރި ނުވެވޭނެކަމަށް ބިރުވެތިވަންޏާ (އެކުދިން ދޫކޮށް) ކަލޭމެން ރުހޭ އަދި ހިތްއެދޭ އަންހެނުންނާ ދޭދޭ، އަދި ތިންތިން، ނުވަތަ ހަތަރުހަތަރު އިންނާށެވެ! ދެން ވެސް އަނބިންގެ މެދުގައި عدل ވެރި ނުވެވޭނެކަމަށް ބިރުވެތިވަންޏާ އެކަކާ އިންނާށެވެ. އަދި އެއްވެސް އަންހެނުންގެ ނުބެލެހެއްޓޭނެކަމަށް ބިރުވެތިވަންޏާ ނުވަތަ އަނބިކަނބަލުންގެ ޙައްޤު ދީން ކަލޭމެންގެ ކަނާއަތްމައް މިލްކުކުރި ގެންގުޅޭށެވެ! އަދި އަނބިންނާ ގެންގުޅޭށެވެ! އެގޮތް އަނިޔާވެރިވުމުގެ ފަރާތަށް ދުރުވުން ކުޑަވެގެންވެއެވެ.

وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَـٰتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَىْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَّرِيٓـًٔا ﴿٤﴾ وَلَا تُؤْتُوا۟ ٱلسُّفَهَآءَ أَمْوَٰلَكُمُ ٱلَّتِى جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ قِيَـٰمًا وَٱرْزُقُوهُمْ فِيهَا وَٱكْسُوهُمْ وَقُولُوا۟ لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَٱبْتَلُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا۟ ۚ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ فَأَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾

މުފްރަދާ

وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ = އަދި ކަލޭމެން އަންހެނުންނަށް ދޭށޭވެ! އަދާކުރާށޭވެ! ❁ صَدُقَـٰتِهِنَّ = އެކަނބަލުންގެ ކާވެނި ރަން.❁ نِحْلَةً = ކަނޑައެޅި ނަންބަރުގެ فرض އެއްގޮތެއްގެ ގޮތުން.❁ فَإِن طِبْنَ لَكُمْ = ފަހެ އެކަނބަލުން ހިތްހަމަޖެހިގެން ކަލޭމެނަށް ދިނިއްޔާ.❁ عَن شَىْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا = އޭގެތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަނބަލުންގެ ނަފްސުން.❁ فَكُلُوهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެއްޗެއް ކާށޭވެ. ބޭނުން ކުރާށޭވެ!❁ هَنِيٓـًٔا مَّرِيٓـًٔا ﴿٤﴾ = އުނދަގޫނުވާ މަޖާވެރިކަމާ ފަސޭހަކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު.❁ وَلَا تُؤْتُوا۟ ٱلسُّفَهَآءَ = އަދި ނުދޭށޭވެ ދޮންބުއްދިއްޔާ މީހުންނަށް (އަންހެނުންނާ ކުޑަކުދިންނަށް) ނުދޭށޭވެ!❁ أَمْوَٰلَكُمُ = ކަލޭމެންގެ މުދާ.❁ ٱلَّتِى جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ = އެމުދާ ކަލޭމެނަށް الله ހައްދަވައިދެއްވާ.❁ قِيَـٰمًا = ކަލޭމެންގެ ދިރިއުޅުން قائم ކުރާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި.❁ وَٱرْزُقُوهُمْ فِيهَا = އަދި އޭގެން އެމީހުންނަށް ކަލޭމެން ރިޒްޤު ދޭށޭވެ!❁ وَٱكْسُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުން ހެދުންލައްވާށޭވެ! / ހެދުން ދޭށޭވެ!❁ وَقُولُوا۟ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭމެން ބުނާށޭވެ!❁ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٥﴾ = ރަނގަޅު ހެޔޮބަސް.

ދެގޮތުގެ ބަސް.❁ وَٱبْتَلُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰ = އަދި ކަލޭމެން يَتِيْم ން إمتحان ކުރާށޭވެ! (އެކުދިންގެ تصرّف ރަނގަޅުތޯ ބަލާށޭވެ!)❁ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ = بَالِغُ ވެ ކާވެނި ކުރުމުގެ ޢުމުރަށް ވާސިލްވާންދެން.❁ فَإِنْ ءَانَسْتُم = ފަހެ ކަލޭމެން ފެނިއްޖެއްޔާ.❁ مِّنْهُمْ رُشْدًا = އެކުދިންގެ ކިބައިން ބުއްދީގެ ރަނގަޅުކަމާއި صَلاَحِيَّة .❁ فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކުދިންނަށް ދޭށޭވެ! އެކުދިންނަށް حوال ކުރާށޭވެ!❁ أَمْوَٰلَهُمْ = އެކުދިންގެ މުދާ.❁ وَلَا تَأْكُلُوهَآ = އަދި ކަލޭމެން އެމުދާ ނުކާށޭވެ! / ބޭނުން ނުކުރާށޭވެ!❁ إِسْرَافًا وَبِدَارًا = إسراف ގޮތުން (حَرَام ގޮތުން) ނާއި އަވަސްކުރުމުގެ ގޮތުން.❁ أَن يَكْبَرُوا۟ = އެކުދިން ބޮޑުވެގަތުމުގެ ކުރިން.❁ وَمَن كَانَ غَنِيًّا = (އަދި އެމުދާ ބަލަހައްޓާމީހާ) މުއްސަނދިއަކު ކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَلْيَسْتَعْفِفْ = ފަހެ އޭނާ عِفَّة ތެރިވެ ހުރެ ދުރުވާށެވެ!❁ وَمَن كَانَ فَقِيرًا = އަދި އޭނާ فقير އަކު ކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ = ފަހެ އޭނާ ރަނގަޅު ގޮތުގައި އެއިން ކާށެވެ! ބޭނުން ކުރާށެވެ! (އެއީ އޭނާގެ މަސައްކަތުގެ أجُور އަށްވުރެ ގިނަނުވާގޮތަށް.)❁ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ = ދެންފަހެ (އެކުދިން ބޮޑުވެ تصرّف ކުރެވޭނެ) އެކުދިންނަށް حوال ކުރިއިރު.❁ أَمْوَٰلَهُمْ = އެކުދިންގެ މުދާ.❁ فَأَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކުދިންގެ މައްޗަށް (މުދާ حوال ކުރިކަމުގެ) ހެކިވެރިކުރާށޭވެ!❁ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾ = އަދި ހިސާބުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ = ފިރިހެނުންނަށް ބައެއްވެއެވެ.❁ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ =

މައިންބަފައިން ދޫކޮށްފައިވާ ތަރިކައިން. وَٱلْأَقْرَبُونَ = އަދި ގާތްތިމާގެމީހުންނާއި. وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ = އަދި އަންހެނުންނަށް ބައެއްވެއެވެ.۞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ = މައިންބަފައިން ދޫކޮށްފައިވާ ތަރިކައިން. وَٱلْأَقْرَبُونَ = ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި.۞ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ = އެއިން ކުޑަވިޔަސް މަދުއެއްޗެއްނަމަވެސް.۞ أَوْ كَثُرَ ۚ = ނުވަތަ ގިނަނަމަވެސް.۞ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ۝٧ = فرض ކުރެވިގެންވާ ބައެއްގެ ގޮތުގައި (فرض ވެގެންވާ حقّ އެއްގެ ގޮތުން.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤) އަދި (އޭ ފިރިހެނުންނޭވެ!) އަންހެނުންނަށް އެކަނބަލުންގެ ކާވެނިރަން ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ فرض އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި ދޭށެވެ! ދެންފަހެ އެކަނބަލުންގެ ހިތްހަމަޖެހިގެން އޭގެތެރެއިން މިންވަރެއް ކަލޭމެންނަށް ދީފިއްޔާ (ކާވެނިރަނުގެ ބައެއް معاف ކޮށްދީފިއްޔާ) އެއެއްޗެއް ކަލޭމެން އުފާވެރިކަމާއެކު އަދި މަޖާކޮށް ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު ކާށެވެ. އޭގައި ބާރެއް ކުށެއްނުވެއެވެ!

(٥) އަދި (އޭ ފިރިހެނުންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ކަންތައް އެކަލޭމީހުގައި قائم ވެގެންވާ އެއްޗެއް ކަމުގައި الله ކަލޭމެންނަށް ލައްވާދެއްވައިވާ މުދާ سَفِيْهُ ނަށް އަމަލު ނުދޭށެވެ! (މުދާ ގެންގުޅެން ނޭނގޭ މޮޅައިން އަމަލު ނުދޭށެވެ!) (މިނަ تفسير ތަކުގައިވާ އުމުރުނުރަ އަންހެނުންނާ ކުޑަކުދިން ކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް حقّ ގޮތެއްކަމުގައި ފެންނަނީ ފިރިހެނުން ނުހަނު ގައުމު ގެންގުޅެން ނޭނގޭ މީހުން އަމަލު ނުދޭކަމުގައެވެ.) އަދި އެއިން އުމުރުނުރަ ކަލޭމެން ދިރިއުޅުމަށް ކާންދޭށެވެ! އަދި އެއިން ކަލޭމެން އުމުރުން ނިވައިކޮށްދޭށެވެ! ހެޔޮބަސް ދޭށެވެ! އަދި ކަލޭމެން އުމުރުނުރަ އެމީހުންނަށް ހެޔޮބަސް ބުނާށެވެ.

(٦) (އޭ يتيم ނަގާ مَسْؤل ވެރިންނޭވެ!) يتيم ކުދިން بَالِغُ ވުމުގެ އުމުރަށް ގޮސް ފެނުމުން (ނުވަތަ بَالغ ވިމާ) ކަލޭމެން އެކުދިން ބެއްލި ހެޔޮލަފާކަމުގެ إمتحان ކުރައްވާށެވެ. ދެންފަހެ ކަލޭމެންނަށް އެކުދިންގެ ހިތުހަމަ ބެއްލުގެ ހެޔޮލަފާކަމާއި صَلاَحِيّة ސާބިތުވެއްޖެއްޔާ ދެން އެކުދިންގެ މުދާ އެކުދިންނަށް ދޭށެވެ! އެކުދިންނާ حوال ކުރާށެވެ! އަދި إسراف ގެ ގޮތުގައި - އެބަހީ ނަހަމަ ގޮތުގައި - އަދި حرام ގޮތުގައި އަވަހަށް އެކުދިން ބޮޑުވުމުގެ ކުރިން ކައި އެއިން ބޭނުން ނުކުރާށެވެ! އަދި އުޅުމާ ބަރަކާތްތެރި މީހަކީ މުއްސަނދިމީހެއްނަމަ ދެން އޭނާ عِفَّة ތެރިވާށެވެ! އުޅުމަށް ބޭނުން ނުކުރާށެވެ! އަދި އުޅުމާ ބަރަކާތްތެރި މީހަކީ فقير އެއްނަމަ ހެޔޮލަފާގޮތުގައި އެއިން ކައިހަދާށެވެ! ބޭނުން ކުރާށެވެ! (އުޅުންވެރިޔާ އާދަގެ މަސައްކަތުގެ އުޖޫރައަށް ވާވަރެވެ.) ދެންފަހެ ކަލޭމެން (އެކުދިން ބޮޑުވުމުން) އެކުދިންނާ މުދާ حوال ކުރަންޖެ އެކުދިންނަށް އެމުދާ حوال ކުރިކަމަށް (ދިންކަމަށް) ހެކިކުރާށެވެ! އަދި ހިސާބު ކުރުމާ ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ ހިސާބު ގަންނަވާ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ފުދިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

(٧) މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެމީހުން މަރުވުމުން ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލުން (ތަރިކައިން) ފިރިހެނުންނަށް (ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެންވާ) ބައެއްވެއެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެ މީހުން މަރުވުމުން ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލުން (ތަރިކައިން) އަންހެނުންނަށް (ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެންވާ) ބައެއްވެއެވެ. އޭގެ ކުޑަވެސް ގިނަ މުދަލެއްނަމަވެސް އަދި ގިނަމުދަލެއްނަމަވެސް ކަނޑައެޅި فرض ވެގެންވާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުން އެމީހުންނަށް އެބައެއް ދޭން ވާނެއެވެ! (ދެންފަހެ މިކަމާބެހޭ تفصيل ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ އާޔަތްތަކުން ފެންނާނެއެވެ.)

وَإِذَا حَضَرَ ٱلْقِسْمَةَ أُو۟لُوا۟ ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينُ فَٱرْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا۟ لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا۟ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُوا۟ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِىٓ أَوْلَٰدِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۚ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَٰحِدَةً فَلَهَا ٱلنِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌ ۚ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۗ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

މުފުރަދާތު

وَإِذَا حَضَرَ ٱلْقِسْمَةَ = އަދި (މުދާ) ބަހާލައިނަން حاضر ވެއްޖެއްޔާ.۞ أُو۟لُوا۟ ٱلْقُرْبَىٰ = ގާތްތިމާގެމީހުން.۞
وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينُ = އަދި يتيم ންނާއި مِسْكِين ންނާއި.۞ فَٱرْزُقُوهُم مِّنْهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް
އެއިން ރިޒުޤުދޭށެވެ! މިންވަރެއް ދޭށެވެ!۞ وَقُولُوا۟ لَهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ބުނާށެވެ.! قَوْلًا مَّعْرُوفًا
﴿٨﴾ = އެގޮތުގެ ރަނގަޅުބަސް.۞ وَلْيَخْشَ = އަދި ބިރުވެތިވާހުށިކަމެވެ! ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا۟ = އެބަޔަކު ދޫކޮށް
مِنْ خَلْفِهِمْ = އެމީހުންގެ ފަހަތަށް. ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا = ނިކަމެތި ދަރިންތަކެއް. خَافُوا۟ عَلَيْهِمْ = އެކުދިންގެ
މައްޗަށް ބިރުވެތިވާ! فَلْيَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ފަހެ އެމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! وَلْيَقُولُوا۟ = އަދި އެމީހުން
ބުނާހުށިކަމެވެ. قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ = ސީދާ ތެދުބަސް. إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކާމީސްމީހުން /
ބޮއިންނަކާ މީސްމީހުން. أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ = يتيم ންގެމުދާ. ظُلْمًا = އަނިޔާވެރިކަމުން. إِنَّمَا يَأْكُلُونَ =
އެމީހުން ކާކަން ހަމައެކަނި. فِى بُطُونِهِمْ = އެމީހުންގެ ބަނޑުތަކަށް. نَارًا = އަލިފާނެވެ. وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾
= އަދި ނިކަންހުރި އެމީހުން ނަރަކަޔަށް ވަންނަ ހުއްޓެވެ. يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. فِىٓ
أَوْلَٰدِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާއިމެދުގައި. لِلذَّكَرِ = ފިރިހެންކުއްޖަކަށް. مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ =
ދެއަންހެންކުދިންގެ ބައިހާ ބަރާބަރު. فَإِن كُنَّ نِسَآءً = ފަހެ އެކަނބަލުން އަންހެންކުދިންތަކެއްކަމުގައި ވީނަމަ.– (ދިމަ
އަންހެންކުދިން ދެމީހުނަށްވުރެ) فَوْقَ ٱثْنَتَيْنِ = ދެއަންހެންކުދިންނަށްވުރެގިނަ فَلَهُنَّ ثُلُثَا = ފަހެ އެކަނބަލުންނަށް ލިބޭނެ
ތިންބައިކުޅަ ދެބައެވެ. مَا تَرَكَ = مَيِّت އާ ދޫކޮށް މަރުވުމުގެ. وَإِن كَانَتْ وَٰحِدَةً = އަދި (އަންހެންކުދިން އެކަކު) އެކަނި
އަންހެންކުއްޖަކުކަމުގައި ވީނަމަ. فَلَهَا ٱلنِّصْفُ = ފަހެ އެއަންހެންކުއްޖާއަށް މުދަލުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. وَلِأَبَوَيْهِ = އަދި
އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް. لِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا = އެދެމީހުންކުރެ ކޮންމެ މީހަކަށް. ٱلسُّدُسُ = ހަބައިކުޅަ
އެއްބައި. مِمَّا تَرَكَ = مَيِّت އާ ދޫކޮށްލިމުދަލުގެ. إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌ = އޭނާއަށް – (އެބަހީ مَيِّت އާއަށް) ދަރިންވާނަމަ
އޭނާގެ ދަރިންތިބިއްޔާ - فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ = ފަހެ އޭނާއަށް ދަރިން ނެތިއްޔާ - مَيِّت އާގެ ދަރިން ދުނިޔޭގައި
ނެތިއްޔާ. وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ = އޭނާގެ ބަފައިއާއި މަންމަ އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންކަމުގައިވެއްޖެއްޔާ. فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ = ފަހެ އޭނާގެ
މަންމައަށް ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخْوَةٌ = ފަހެ އޭނާއަށް – އެބަހީ مَيِّت އާއަށް - أخ ން
ތިބިއްޔާ. فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ = ފަހެ އޭނާގެ މަންމައަށް ހަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ = وصيّة އަކުން ފަހު
(مَيِّت އާ ކުރާފައިވާ وصيّة އަކުން ފަހު.) يُوصِى بِهَآ = އޭނާ އެކަމަކުން وصيّة ކުރާފައިވާ. أَوْ دَيْنٍ = ނުވަތަ

ދަރިންނަށެވެ. ءَابَآؤُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ބަފައިން (ދަރިންނަށެވެ!) وَأَبْنَآؤُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާއި. لَا تَدْرُونَ = ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ = ކަލޭމެންނަށް مَنْفَع ބޮޑީ ކޮބާކަން.
فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ = الله ގެ حضرة ންވާ فرض އެއްގޮތުގެން (މިކަން މިގޮތަށް ކަނޑައަޅުއްވީއެވެ!)
إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވިއެވެ. ވޮޑިގެންވެއެވެ. عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެ އެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٨) އަދި ތަރިކަބަހާއިރު ބަހާބަހާނަމަ (އެބުނީ ވާރުތަވެރިންނާ ދުރުކުލަފާމީހުންގެ) ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި يتيم ންނާއި مسكين ންނާއި حاضر ވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން އެއިން އެބަޔަކަށް ރިޒުޤު ދޭށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށް ރަނގަޅު ހެޔޮ ބަހުން ބަސްބުނާށެވެ.

- ދަންނައެވެ.! މިއާޔަތުގައި މިބަޔާންކުރި ހުކުމަކީ އެއްކަލަ ބަހާކުރެވޭ ތަރިކަ ތަޤްސީމުކުރުމުގެ ކުރީގެ ހުކުމެއް ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން ބަލާއިރު ތަރިކައިގެ تفصيل حكم އައިއިރު މިއާޔަތުގެ حكم مَنْسُوخ ވެގެންވާ ކަމަށެވެ. والله أعلم . ކޮންމެއަކަސް މިއާޔަތުގެ مُرَاد ގައިވެސް إختلاف ވެއެވެ. އެހެންވެ އެވާހަކަ ހިނގާނެކަމަށް ނުވެއެވެ. مَنْسُوخ ނުވާނޭ ބުނާބަސް ގަދައެވެ.

(٩) (މަރުވާ حاضر ވާމީހާ وصيّة ކުރާތަނުގައި حاضر ވާމީހާ) އަދި ބިރުވެތިވާހުށިކަމެވެ. މަރުވާ حاضر ވާމީހުން ދުނިޔެއަށް ނިކަމެތި ضَعِيْفُ ކުދިންކުޑަ ދުރާލާއި ދޫކުރާނަމަ އަދި އެކުދިންގެ ހާލަތު ގާތުން ބިރުވެތިވާނަށް އެދޭގޮތަށް ވާރުތަވެރިން ތިބުމަށް وصيّة ކަމުގައި ބަހާލުމަށް ނިޔަތް ކުރެވޭގެމަހުން އެމީހުންގެ ދަރިންނަށް ވާތްދޭބަލާ ބަދަލާގެން ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާހުށިކަމެވެ. ފަހެ ވާ وصيّة ހަދާއަކަށްޓަކު މީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވެ އެކަށީގެން ރަނގަޅު ބަހުން ބަސްބުނާށެވެ! ދަރިންނަށް ތިބޭ ބަދަލުގައި ބިރުވެރިވާނޭއެވެ! އަދި އެމީހުން ސީދާ ތެދުބަހެއް ބުނާހުށިކަމެވެ!

(١٠) އަދި يتيم ކުދިންގެ މުދާ އަނިޔާވެރިކަމުގައި ކައިގަތުމުން އެމީހުންގެ ބަނޑުތަކަށް އެމީހުން އެއަޅަނީ އަލިފާނެވެ. އަދި ނިކަން އެމީހުން ނަރަކައަށް ވަންނަހުށީއެވެ.

(١١) ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާމެދު الله ކަލޭމެންނަށް أمر ކުރައްވަނީ تَرِكَة މުދާ ބެހުމުގައި ފިރިހެންދަރިއަކަށް ދެ އަންހެންދަރިންގެ ބައިދިނުމަށެވެ. ފަހެ ދެއަންހެންކުދިންނާއި ގިނަ އަންހެންކުދިން ތިބިއްޔާ (عَصَبَة ލިބިން ނެތްނަމަ) ތަރިކައިގެ ތިންބައިން އެކަސްބަކުރުންނަން ތިންބައިވާ ދެބައެވެ. (އެބައި އެކަސްބަކުރުންގެ ދެބައިގައި ބަހާލާށެވެ.) އަދި އެކެއް އަންހެންކުއްޖަ (عَصَبَة ކުރާނު މިހާރު ނެތިއްޔާ) އޭނާއަށް މުދަލުގެ ދެބައިކުޅަޔައްބައެވެ. އަދި مَيِّت އާގެ މައިންބަފައިންކުރެ ކޮންމެ މީހަކަށް مَيِّت އާ ދޫކުރި ތަރިކައިގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ مَيِّت އާ އަށް ދަރިންވެއްޖެ ކަމުގައި ވަންޏާއެވެ. އަދި مَيِّت އާ ދަރިންނެތްނަމަ އޭނާގެ މައިން ބަފައިން ވާރުތަކުރާނަމެވެ. ފަހެ އޭނާގެ މަންމައަށް ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި مَيِّت އާއަށް أخ ނުވާނަމަ އޭނާގެ މަންމައަށް ހަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. މިގޮތަށް ހިސާބު مَيِّت އާ ކޮށްފައިވާ وصيّة އާއި އަދި އޭނާގެ ދަރަނި (އޮތްނަމަ) އަދާކުރުމަށް ފަހުގައެވެ. ކަލޭމެންގެ ބަފައިންނާ އަދި ދަރިންކުރެ ކަލޭމެންނަށް مَنْفَع ބޮޑީ އެތަނުން ކޮބާކަމެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. (އަދި މިސްފުރީތަކުގައިން މުދާބެހުން) އެއީ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ فرض އެއްގޮތެއްގެން ކުރަންޖެހޭކަމެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

۞ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَٰجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم ۚ مِّنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۗ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمْرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا ٱلسُّدُسُ ۚ فَإِن كَانُوٓا۟ أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِى ٱلثُّلُثِ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ وَصِيَّةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٣﴾

ލުޣަތު

۞ وَلَكُمْ نِصْفُ = އަދި ކަލޭމެން (ފިރިންނަށް) ދެބައިކުޅައެއްބައި ހުއްޓެވެ.❁ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަނބިން ދޫކުރި މުދަލުގެ / އަނބިންގެ تَرِكَة އިން.❁ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ = އެކަނބަލުންނަށް ދަރިން ނުވާކަމުގައިވާނަމައެވެ.❁ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ = ފަހެ އެކަނބަލުންނަށް ދަރިން ލިބިކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَلَكُمُ الرُّبُعُ = ކަލޭމެންނަށް (ފިރިކަލުން) ހަތަރުބައިކުޅައެއްބައިލިބޭނެއެވެ.❁ مِمَّا تَرَكْنَ = އެކަނބަލުން ދޫކުރި މުދަލުގެ.❁ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ = وصيّة ން ދޫކުރާއެއްޗެއް ދިނުމަށްފަހުގައެވެ.❁ يُوصِينَ بِهَا = އެކަނބަލުން އެ وصيّة ކުރާ.❁ أَوْ دَيْنٍ = ނުވަތަ ދަރަނިއެއް ދެއްކުމަށްފަހު، އެބަހީ ދަރަނިވެރިއްޔާ މިޔަލުން އެދަރަނި ދިނުމަށްފަހުގައެވެ.❁ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ = އަދި އެކަނބަލުންނަށް (އަނބިންނަށް) ހަތަރުބައިކުޅައެއްބައި ހުއްޓެވެ.❁ مِمَّا تَرَكْتُمْ = ކަލޭމެން ފިރިން މަރުވެގެން ދޫކުރާ މުދަލުގެ.❁ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ = ކަލޭމެންނަށް ދަރިން ނުވާކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ = ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ދަރިން ލިބިފައިވާކަމުގައިވާނަމަ.❁ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ = ފަހެ އަށްބައި އެކަނބަލުންނަށް އަށްބައިކުޅައެއްބައިވެއެވެ.❁ مِمَّا تَرَكْتُمْ = ކަލޭމެން ދޫކުރި މުދަލުގެ ތެރެއިން (ފިރިންގެ ތަރިކައިން)❁ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ = وَصِيَّة އެއް ކުރުމަށް.❁ تُوصُونَ بِهَا = އެ وَصِيَّة އަދާކޮށް ކަލޭމެން وَصِيَّة ކުރާ.❁ أَوْ دَيْنٍ = ނުވަތަ ދަރަނިއެއް ދިނުމަށްފަހު.❁ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ = އަދި ފިރިހެނަކު ވީނަމަ.❁ يُورَثُ كَلَالَةً = كَلَالَة ގެ ގޮތުން ވާރުތަވާ ކަލަކު.❁ أَوِ امْرَأَةٌ = ނުވަތަ އަންހެނަކު.❁ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ = އޭނާއަށް أخ އެއް ނުވަތަ أُخْت އެއް.❁ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا = އެދެމީހުންކުރެ ކޮންމެ އެކަކަށް ހަބައިކުޅައެއްބައި.❁ السُّدُسُ = ހަބައިކުޅައެއްބައި.❁ فَإِنْ كَانُوا = އަދި އެމީހުން ގިނަވެއްޖެނަމަ.❁ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ = އެއަށްވުރެ ގިނަކަމުގައި.❁ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ = ފަހެ އެމީހުން ތިންބައިކުޅައެއްބައިގައި ބައިވެރިންނެވެ.❁ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ وصيّة އަށް ފަހު.❁ يُوصَى بِهَا = އެ وصيّة އެއްކުރާ.❁ أَوْ دَيْنٍ = ނުވަތަ ދަރަނިއެއްދިނުމަށްފަހު.❁ غَيْرَ مُضَارٍّ = (مَيِّت ގެ)أهل ވާރިސުންނަށް ދަތިކުރުމެއްނެތި.❁ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ = (މިގޮތަށް ބެހުން މިއީ) اللّٰه ގެ حضرة ންވާ އަމުރެއްގެ ގޮތުންނެވެ.❁ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ = އަދި اللّٰه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ تِلْكَ

حُدُودُ ٱللَّهِۚ = އެއީ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ الله ގެ حدّ ތަކެވެ.۞ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = އަދި الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެމީހާ.۞ يُدْخِلْهُ جَنَّـٰتٍ = އެކަލާނގެ އެމީހަކު ސުވަރުގެތަކަށް (ބަގީޗާތަކަށް) ވައްދަވާނެއެވެ.۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވައެވެ.۞ خَـٰلِدِينَ فِيهَاۚ = އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭ حال .۞ وَذَٰلِكَ = އަދި އެއީ = ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢) އަދި ކަލޭމެންގެ އަނބިން މަރުވެގެންދާނަމަ ދޫކޮށްދާ މުދަލުން ކަލޭމެން ލިބިގަންނަން ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ އެކަނބުލުންގެ ދަރިން ނެތިއްޔާއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލުންގެ ދަރިން ތިބިކަމުގައިވަންޏާ އެކަނބުލުން ދޫކޮށްދިޔުމުން ކަލޭމެންނަށް ހަތަރުބައިކުޅައެއްބައެވެ. އެއީ وصيّة އެއް ކޮށްފައިވާނަމަ އެ وصيّة އަދާކޮށް ދަރަނި އެއްކޮށް ދިނުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި ميّت އާގެ ދަރަނިވާނަމަ ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ދޫކޮށް މަރުވެގެން ދާނަމަ ދަރިން ނެތިން އެކަނބުލުންނަށް ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ ދަރިން ނެތިއްޔާއެވެ. ކަލޭމެންނަށް ދަރިން ތިބިކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން ދޫކޮށްދިޔުން އެކަނބުލުންނަށް އަށްބައިކުޅައެއްބައެވެ. އެއީ ކަލޭމެންކުރި وصيّة އެއްވާނަމަ އެ وصيّة ގެ ކަންތައް ނިންމުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި ދަރަނިއެއްވާނަމަ އެދަރަނި ނިންމުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި كلالة ގޮތުން ފިރިހެނަކު ނުވަތަ އަންހެނަކު ވާރުތަވެރިކަމުގައިނަމަ (كلالة އަކީ) އެންމެ أخ އެއް ނުވަތަ أخت އެއްވާ(ميّت) މީހާއެވެ. އެހެން ދިމާވެއްޖެނަމަ އޭރުން ކޮންމެ މީހަކަށް ހަބައިކުޅައެއްބައެވެ. ދެން އެއަށްވުރެ ގިނަ أخ ނުވަތަ أخت ތިބިނަމަ އެ އެންމެންގެ ދެމެދުގައި ތިންބައިކުޅައެއްބައި ބަހާލާށެވެ. އެއީ ކޮށްފައިވާ وصيّة އާއި ދަރަނީގެ ކަންތައް ނިންމުމަށްފަހުގައެވެ. ވާރުތަވެރިންނަށް އެއްވެސް އުނިކަމެއް ދަތިކަމެއް ނުވާނެގޮތުގެމަތިންނެވެ. މިއީ الله ގެ حضرة ންވާ އަމުރުފުޅެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކެތްތެރިކަން ބޮޑު ނިޢުމަތްވެރި ފުރިހަމަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٣) އެއީ الله ގެ حدّ ތަކެވެ. (އެބަހީ: تَرِكَة މުދާ ބެހުމާ ބެހޭގޮތުން އަންގަވާފައި އޮތީ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މިންގަނޑުތަކެވެ. އެ حدّ ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.) އަދި الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެމީހާ (ދަންނައެވެ!) އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ބަގީޗާތަކަށް/ - ސުވަރުގެތަކަށް - އެކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. އެތަންތާނގައި އެމީހުން ދެމިތިބޭ حال ގައެވެ. އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބެވެ.

وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدْخِلْهُ نَارًا خَٰلِدًا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾ وَٱلَّٰتِى يَأْتِينَ ٱلْفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ فَٱسْتَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنكُمْ ۖ فَإِن شَهِدُوا۟ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِى ٱلْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَٱلَّذَانِ يَأْتِيَٰنِهَا مِنكُمْ فَـَٔاذُوهُمَا ۖ فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾ إِنَّمَا ٱلتَّوْبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = އަދި اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވިޔާ.✽ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އުނިގަނޑު އެކަލާނގެ حدّ ތައް ފަހަނައަޅައިގެންނަމަ.✽ يُدْخِلْهُ نَارًا = އެކަލާނގެ އޭނާ އަލިފާނަކަށް ވައްދަވާހުށްޓެވެ.✽ خَٰلِدًا فِيهَا = އޭގައި (އަބަދަށް ދެމިހުންނަކަމުގައި) އުޅޭ ދެމިހުންނަ حال .✽ وَلَهُۥ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾ = އަދި އޭނާއަށް ހުރީ ނިކަމެތިކުރުވާފަދަ عذاب އެވެ.✽ وَٱلَّٰتِى يَأْتِينَ ٱلْفَٰحِشَةَ = އަދި فاحِش ކަންތައް ގެނެސްދެނީ އަންހެނުން (އެބަހީ ޒިނޭކުރާ އަންހެނުން)✽ مِن نِّسَآئِكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންނުގެ ތެރެއިން. (مؤمن އަންހެނުންނުގެ)✽ فَٱسْتَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِنَّ = ފަހެ އެއަންހެނުންގެ މައްޗަށް (އެކަން ކުރިކަމުގެ) ހެކިން ގެންނާށެވެ! ހެކިކުރުވާށެވެ!✽ أَرْبَعَةً مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހަތަރުމީހުން.✽ فَإِن شَهِدُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ހެކިދީފިއްޔާ.✽ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِى ٱلْبُيُوتِ = ފަހެ ގެތެރޭގައި ކަލޭމެން އެއަންހެނުން ބަންދުކޮށް ހިފަހައްޓާށެވެ!✽ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ = އެއަންހެނުންނަށް މަރުއައިސް ވަފާތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން.✽ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ = ނުވަތަ އެއަންހެނުންނަށް اللّه ލައްވައިފިއްޔާ ދާނޭމަގެއް.✽ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ = އެހެން މަގެއް. (މަގެއް.)✽ وَٱلَّذَانِ يَأْتِيَٰنِهَا مِنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެކަން (އެބަހީ فاحِش ކަން - ޒިނޭ) ގެނެސްދެނީ ދެމީހުން.✽ فَـَٔاذُوهُمَا = ފަހެ ކަލޭމެން އެދެމީހުންނަށް އުނދަގޫދޭށެވެ! (ދެރަ އަދަބު.)✽ فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا = ފަހެ އެދެމީހުން توبة ވެ އަދި އެދެމީހުން إصلاح ވެއްޖެއްޔާ.✽ فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمَآ = ދެން ކަލޭމެން އެދެމީހުންގެ ކިބައިން ފުރަގަސްދޭށެވެ!.✽ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވޮޑިގެންވެއެވެ.✽ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾ = ގިނަގިނައިން توبة ޤަބޫލު ކުރައްވާ رحمة ލެއްވުންތެރިކަލާނގެއެއްގެ ގޮތުގައި.✽ إِنَّمَا ٱلتَّوْبَةُ عَلَى ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި توبة ޤަބޫލުކުރައްވާނީ ހަމައެކަނި.✽ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ = ނުބައި ކަންތައްކުރާމީހުންނަށެވެ. އުނދުގުޅަން އަހަރެމެން ނުދަނެ ގޮތުން.✽ بِجَهَٰلَةٍ = ނޭނގުމުން.✽ ثُمَّ يَتُوبُونَ = ދެން އެމީހުން توبة ވާ.✽ مِن قَرِيبٍ = ގާތްކަމުގައި. (ކުރުކޮށް ގާތްވަގުތުގައި.)✽ فَأُو۟لَٰٓئِكَ = ފަހެ އެއުރެންނަށް (ތަންދޫކުރަށް!)✽ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ = اللّه އެމީހުންގެ توبة ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ.✽ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.✽ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ =

ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާކަލާނގެއެވެ.۞ وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ = އަދި توبة އެއް ނުވެއެވެ.۞ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ = ނުބައިކަންތައްތައް ކުރާމީހުންނަށެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ = ވެއްޖައުމަށް حاضر ދާންދެން.۞ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ = އެއިން މީހަކަށް މަރު. قَالَ = ބުނެ ދެންނެވި.۞ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٔـٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަހުރެން توبة ވެއްޖައީމެވެ.۞ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ = އަދި މަރުވާމީހުންގެ މައްޗަކަށްވެސް (توبة އެއް) ނުވެއެވެ.۞ وَهُمْ كُفَّارٌ = އެމީހުން كافر ންކަމުގައިވާ حال .۞ أُولَـٰٓئِكَ = އެމީހުން.۞ أَعْتَدْنَا لَهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްފީމެވެ.۞ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤) އަދި اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ގާއަށް އުރުއްޔަތްތެރިވާ އަދި އެކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حدّ ތައް ފަހަނަޅައި ހިނގައްޖެމީހާ ދަންނަވާށެވެ! އެކަނިވެރިކޮށް ހުންނާނޭގޮތަށް އެކަލާނގެ އާދެ އަލިފާނަކަށް (ނަރަކައަށް) ވައްދަވާހުށްޓެވެ. އެއީ ދެރަވެރުންނަ حال ގައެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހުރީ ހިތާމަތްތެރިވެގެންވާ عذاب އެކެވެ.

(١٥) އަދި ކަލޭމެން (مؤمن) އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ޒިނޭކުރުމުގެ فاحش ކަންތައް ގެނެސްފައިވާ މީހުން/ – ޒިނޭކުރާމީހުން އެކަންކުރިކަމުގެ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ހަތަރު ހެކިން ދަންނަވާށެވެ! ދެންފަހެ އެމީހުން ހެކިދީ އެކަން ސާބިތުވެއްޖެނަމަ އެކަށަވަރުން މަރުވަންދެން ނުވަތަ اللّه އެމީހުންނަށް އެހެންގޮތެއް ކަނޑައަޅުއްވާދެން އެކަށަވަރުން ގެގައި ބަންދުކޮށްހުރޭ ބަހައްޓާށެވެ!

(١٦) އަދި ކަލޭމެންކުރެ ދެ فاحش ކަންތައްކުރި ދެމީހުން އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންނާ ދެމީހުން ދަންނަވާށެވެ! ކަލޭމެން އެމީހުން އުނދަގޫކުރާށެވެ! (އެއީ ހުތުރު އެއްޗެހި ކިޔުމާ ފައިވާނެއްޖެއްސުމާއި މިފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ ޒިނާގެ حدّ ބޭއިނުއްސެވުމުގެ ކުރީގައި އޮތް حكم އެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި حدّ ކަނޑައެޅުމުން މިއާޔަތުގެ حكم އެޅުމަށް ނަސްޚުކޮށް ފިއްޔާ ބާތިލުން ވެއެވެ.) =تفسير بن كثير= – ދެންފަހެ އެދެމީހުން توبة ވެ إصلاح ކޮށްފިއްޔާ އެދެމީހުންގެ ފަރާތުން ކަލޭމެން އެނބުރިދުރުވެގެންނާށެވެ! ދޫކޮށްލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ގިނަގިނައިން توبة ޤަބޫލު رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނަވާށެވެ! އަދި މިއާޔަތަކީ ފިރިހެނުން ފިރިހެނުންނާއި لِواط ކޮށްފިމާ އުނދަގޫކޮށްދޭގޮތުން އައިސްފައިވާ އާޔަތެއްކަމުގައި ޤަތާދަ ކިޔުއްވާ تفسير ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް މިއީ مفسّر ންގެ ބަސް ތަފާތުވެފައިވާ އާޔަތެކެވެ. މިއާ އެފަދަ ހަނދާންކުރުން ހުއްޓެވެ. واللّه أعلم بالصّواب .

(١٧) توبة ޤަބޫލުކުރައްވަނީ ނޭނގިގެން ނުބައިކަންކުރާ މީހުންނަށެވެ. ދެން ވަގުތުން ތައުބާވާ އެމީހުން އެކަމުގައި توبة ވާ މީހުންނަށެވެ. ފަހެ اللّه تعالى އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލައްވައެވެ. އަދި اللّه تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٨) އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ކުރާމީހުން ހިނދުކޮޅަކު މަރު އެމީހުންނަށް حاضر ވެއްޖައުމާ މިހާރު توبة ވެއްޖައީމެވެ. ބުނާމީހުންގެ މައްޗަކަށާއި އަދި ކާފިރުންކަމުގައި މަރުވެގެންދާމީހުންގެ މައްޗަކަށް توبة އެއް ނުވެއެވެ. އެފަދަމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތައްޔާރުކޮށްފީމެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا۟ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا۟ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَـٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾ وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا ۚ أَتَأْخُذُونَهُۥ بُهْتَـٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنكِحُوا۟ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ فَـٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

ތަރުޖަމާ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ لَا يَحِلُّ لَكُمْ = ކަލޭމެނަށް حلال ނުވެއެވެ. / ނުވާނެއެވެ.۞ أَن تَرِثُوا۟ ٱلنِّسَآءَ = ކަލޭމެން އަންހެނުން ވާރުތަކުރުމަކީ.۞ كَرْهًا = ގަދަރަކުން.۞ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެއަންހެނުން މަނާނުކުރާށެވެ! ބަންދު ނުކުރާށެވެ.! = لِتَذْهَبُوا۟ = ތިޔަބައިދިނުން ގެންދެވުމަށްޓަކައި.۞ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ = އެއަންހެނުންނަށް ކަލޭމެން ދިންއެއްޗެހީގެ ބައެއް.۞ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ އެއަންހެނުން ގެނަސްދެންފިއްޔާ ފިޔަވި. بِفَـٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ = ބަޔާންވެގެންވާ فاحش ކަމެއް.۞ وَعَاشِرُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެއަންހެނުންނާއެކު ކަންތައް ކުރައްވާށެވެ! = بِٱلْمَعْرُوفِ = ރަނގަޅު ގޮތުގެމަތިން.۞ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން އެއަންހެނުންނާމެދު ނުރުހުންވެއްޖެ.۞ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا = ފަހެ ކަލޭމެން ކަމަކާ ނުރުހިދާނެއެވެ.۞ وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ = އަދި الله އެކަމުގައި ލައްވަވައިދެއްވާ ۞ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾ = ގިނަވެގެންވާ ހެޔޮ.۞ وَإِنْ أَرَدتُّمُ = އަދި ކަލޭމެން قصد ކުރިއްޔާ.۞ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ = އަނބިއަކު ބަދަލުކުރުން.۞ مَّكَانَ زَوْجٍ = އަނބިއެއްގެ ބަދަލުގައި.۞ وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެއިން އެކަކަށްވިޔަސް ދީފައިވާ.۞ قِنطَارًا = ބައިވަރު މުދާ.۞ فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا = ފަހެ ކަލޭމެން އޭގެން އެއްޗެއްވެސް އަނބުރާ ނުގަންނާށެވެ!۞ أَتَأْخُذُونَهُۥ = ކަލޭމެން އެހެރީ ގެނެއްނެގެވޭތޯ؟ / ބަދަލުނުކުރާނީހެއްޔެވެ؟۞ بُهْتَـٰنًا = ތުހުމަތާ حال – (އަނިޔާވެރިކަމުން.)۞ وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ = އަދި بيان ވެގެންވާ ފާފައެއްގެ ގޮތުން.۞ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ = ކަލޭމެން އެހެރީ ކިހިނެއްތޯ ގަންނާނީ؟ / ހިފާނީ حقّ ވެސް ކިހިނެއްތޯ ގެންނާނީހެއްޔެވެ؟۞ وَقَدْ أَفْضَىٰ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނިސްބަތްވެފައިވެއެވެ. (ޖިމާޢުވެފައެވެ.)۞ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ = ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި.۞ وَأَخَذْنَ مِنكُم = އަދި އެއަންހެނުންވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހިފައިގެންވެއެވެ.۞ مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾ = ގަދަފަދަވެގެންވާ عَهْدُ ކަރަރެއް. (فرج ތައް حلال ކުރުމުގެ كلمة ތަކެވެ.)۞ وَلَا تَنكِحُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކާވެނި ނުކުރާށެވެ!۞ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم = ކަލޭމެންގެ ބަފައިން ކާވެނިކުރި އަންހެނުން.۞ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުންގެ ތެރެއިން.۞ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ = މިއުގެކުރިން ވެފައިވާގޮތް ފިޔަވި. (މިއުގެކުރީގައި ކާވެނިކުރި ފިޔަވި.)۞ إِنَّهُۥ كَانَ فَـٰحِشَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންވަނީ فَاحِش ކަމެއް ކަމުގައެވެ. / ހަޑި ނުބައި ކަމެއް ކަމުގައެވެ.۞ وَمَقْتًا = އަދި ކޯފާވެރިކުރުވަނިވި ކަމެއް ކަމުގައެވެ. وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ = އަދި ނުބައިވެގެންވާ މަގެއް ކަމުގައެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٩) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޫ! އަންހެނުން ގަދަކަމުން ވާރުތަކުރުން حلال ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަނބަލުންނަށް ކަލޭމެން ދިނީމާ ތަކެތީގެ ބައެއް ހިނގައިގަތުމަށް އެކަނބަލުން (މީހާ އިނދެނީ) ނުހިފަހައްޓާށޫ! ބަންދު ނުކުރާށޫ! އެކަނބަލުން بيان ވެގެންވާ فاحش ކަމެއް ގެނެސްފިނަމަ ފިޔަވައެވެ. (އެފަދަކަމެއް ގެނެސްފިއްޔާ އެކަނބަލުން ހިފެހެއްޓުމަށެވެ.) އަދި ތަންގަޅުގޮތުގައި އެކަނބަލުންނާއި مُعاشرة ކުރާށޫ! ދެން ބަލައްޓާށޫ! ފަހެ ކަލޭމެން އެކަނބަލުންނާމެދު ނުރުހިފާނަމައެވެ. ނުރުހުން ނަމަވެސް ކަލޭމެން ނުރުހޭކަމެއްގައި الله އެކަމުގައި އެތައްގިނަ ހެޔޮކަމެއް ލެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގެ މާނައިގައި تفسير علم ވެރިން ތަފާތުކޮށް މާނަކުރައްވައެވެ. ފުރަތަމަގޮތަކީ: މިއީ جاهليّة ޒަމާނުގެ ކަމެކެވެ. އެކަންވާގޮތަކީ ދަރިވަރިންކުރު ފިރިހެނަކު މަރުވެއްޖެ ދުވަހު އޭނާގެ ހުވަފެނު އަންހެނުން އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް އެއްވެސް ޙައްޤެއް ނުކުރެވިގެންނެވެ. އޭނާ ބޭނުންވެއްޖެ އެއަންހެނުންނާއި އިނދެވެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ އެދޭނަމަ މީހަކާ އިނދެ ހިފެހެއްޓޭށެވެ. އަދި ތަންގާނަދެން ހިފެހެއްޓޭށެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ވާރުތަކުރުމެވެ. އަނެއްގޮތަކީ: ފިރިހެނާ އަންހެނާއާއި ނުރުހިގެން އަންހެނާއާއި ހިފެހެއްޓޭށެވެ. ދުވަހަކު ނުވަތަ ނިކަމެތިކަމުން ޖަހައިލައި ބަދަލު ދޭން ވެރިންނަށް ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ترجمة މިއާޔަތުގެ ގައި މާނަކުރެވިފައިވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب .

(٢٠) (އޭ މުއުމިނުންނޫ!) ކަލޭމެން އަންހެނަކު ވަރިކޮށް އަދި އެހެން ބަދަލުގައި އެހެންމީހަކު އިނދެވެން ގެންނަން އެވަރިކުރާން قصد ކުރާ އަންހެނަކަށް ހަދިޔާގެ عدد އެއްގެ މުދަލެއް ދިފައިވިނަމަވެސް ކަލޭމެން އޭގެން އެއްވެސް ތަކެތިއެއްވެސް ނުހިފާށޫ! އަންހެނާއާއި! (އޭގެން އެއްވެސް އަތުލައި އަނބުރާ ގަތުމެވެ.) އަނިޔާވެރިވެ އަދި ފާފަވެރިވެ ބޮޑުކަމަކަށް ހިފުން ކަލޭމެނަށް حلال ވާނީ ކޮން ގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟

(٢١) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ވަނީ އެއްބައިމީހުން އަނެއްބައިމީހުން ނިވައިކޮށްފައެވެ. އެއްބައިމީހުން އަނެއްބައިމީހުން ކައިރިއަށް ވަދެފައެވެ. (جِمَاعُ ވެފައެވެ.) އަދި ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެކަނބަލުންނަށް ގަދަވެގެންވާ عهد ކަނޑައެޅި ހިފިއްޖެއެވެ. (އެއީ فرج ތަކެއް حلال ކުރުމުގެ كلمة ގެވެ. ކާވެނި عَقْد ކުރުމުގެ كلمة ގެވެ. އެ كلمة ގެވެގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް عهد ވެ ނިންމާފައެވެ.)

(٢٢) އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ކަލޭމެންގެ ބަފައިން ކާވެނިކޮށްފައިވާ މީހުންނާ (އިނދެވެރިކޮށްފައި ނުވަތަ ބައްޕަ މަރުވެ ފަހުރާ ވިޔަފާރި މީހުންނާއި) ކަލޭމެން ނުއިންނާށޫ! އިސްވެދިޔަ ތަން ދެން އެކަނޑައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ - އެބަޔަ ބައްޕައިން އިނދެވިފައިވާ މީހުންނާ ކަލޭމެން އިނދުމަކީ ހަޑިހުތުރު فاحش ކަމެކެވެ. އަދި الله ކޯފާވުމުގެ ސަބަބަކަށް ކަމެކެވެ. އަދި ނުބައިމަގެއްކަމަށް މަގެކެވެ.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَٰتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَٰتُكُمْ وَعَمَّٰتُكُمْ وَخَٰلَٰتُكُمْ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِىٓ أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِى فِى حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِى دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا۟ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٰٓئِلُ أَبْنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنْ أَصْلَٰبِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا۟ بَيْنَ ٱلْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾

ލަފުޒުމާނަ

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް حرام ކުރެވިއްޖެއެވެ. / (ކާވެނި حرام ކުރެވިއްޖެއެވެ.)✿ أُمَّهَٰتُكُمْ
وَبَنَاتُكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައިންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ އަންހެންދަރިންނާއި.✿ وَأَخَوَٰتُكُمْ وَعَمَّٰتُكُمْ = އަދި
ކަލޭމެންގެ أختُ ންނާއި / އަދި ކަލޭމެންގެ (ބަފައިފުޅުގެ) ބޮޑުދައިތަމައިން.✿ وَخَٰلَٰتُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ
މައިފުޅުގެ ބޮޑުދައިތަމައިންނާއި.✿ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ = އަދި ކަލޭމެންގެ أخ ންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި.✿ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ
= އަދި ކަލޭމެންގެ أختُ ންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި.✿ وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِىٓ أَرْضَعْنَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް
ކިރުދިން އުމަންނާއި (ކިރުމައިން) ✿ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ = އަދި ކިރުބޮއިމުގެ ގޮތުން ކަލޭމެންގެ
أختُ ންނާއި.✿ وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ އަނބިންގެ މައިންނާއި. (ދައިތަރިމައިންނާއި.)✿ وَرَبَٰٓئِبُكُمُ
= އަދި ކަލޭމެންގެ ދޮންދަރިންނާއި.✿ ٱلَّٰتِى فِى حُجُورِكُم = އެކުދިން ކަލޭމެންގެ އުނގުތަކުގައިވާ.✿ مِّن
نِّسَآئِكُمُ = ކަލޭމެންގެ އަންހެނުންކުރެ. (އަނބިންގެ ތެރެއިން.)✿ ٱلَّٰتِى دَخَلْتُم بِهِنَّ = އެކަނބަލުންގެ ގާތަށް
ކަލޭމެން ވަދެވައިފާ (ޖިމާޢުކުރައްވާ)✿ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވަންނާ.✿ دَخَلْتُم بِهِنَّ =
އެކަނބަލުންގެ ގާތަށް ވަދެވައި (ޖިމާޢުކުރެވި)✿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނެތެވެ.✿
وَحَلَٰٓئِلُ أَبْنَآئِكُمُ = އަދި ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިންގެ އަނބިންނާއި.✿ ٱلَّذِينَ مِنْ أَصْلَٰبِكُمْ =
އެފިރިހެންކުދިން ކަލޭމެންގެ ބުރިކަށިމަތިންވާ (އަޞްލުގެ އުފަންދަރިންގެ)✿ وَأَن تَجْمَعُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން
ޖަމާކުރުމާއި.✿ بَيْنَ ٱلْأُخْتَيْنِ = ދެ أختُ ންގެ ދެމެދު. (އެކުއެގެ ދެއަންހެންކުދިން އެއްފަހަރާ ނިކާހު.)✿ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ ۗ = ހިސާބަކަށް ވެދިޔަކަމެއް ފިޔަވައި. (މި حكم އައުމުގެ ކުރިން ހިނގައިދިޔަކަން ފިޔަވައި)✿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ =
ހަމަކަށަވަރުން الله ވާނީ ވެގެންވާ.✿ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾ = ފާފަފުއްސަވާ ގިނަގިނައިން رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ.✿

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣) (މިއަންނަނިވިހުން) ކަނބަލުންގެ މައްޗަށް حرام ކުރެވިއްޖެއެވެ. ކަނބަލުންގެމައިން - ކަނބަލުންގެ އަންހެން ދަރިން ކަނބަލުންގެ أُخْتُ ން ކަނބަލުންގެ ބަފައިފުށުގެ ބޭބެދައިތައިން - ކަނބަލުންގެ މައިފުށުގެ ބޭބެދައިތައިން - ކަނބަލުންގެ أَخُ ގެ އަންހެންދަރިން - ކަނބަލުންގެ أُخْتُ ގެ އަންހެން ދަރިން ކަނބަލުންނަށް ކިރުދިން ކިރުމައިން ކިރުބޭއިމުގެ ގޮތުން ކަނބަލުންގެ أُخْتُ ން (އެއްކިރުބޮއި އަންހެންކުދިންނާ) ކަނބަލުންގެ އަނބީންގެ މައިން (މަދިދައިތަ) - ކަނބުލުން އެކަނބަލުންނާ އިނދެ ޖިމާޢުވެއްޖާ އަނބީންގެ ކަނބުލުން ގެންގުޅޭ ދޮންދަރިން - އެކަނބަލުންނާ ނޫ ނުވާނަމަ އެކުދިންނާ އިންދުމަކުން ކަނބަލުންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނެތެވެ. - ކަނބަލުންގެ އުފަން ދަރިފުޅުން ދަރިންގެ އަނބިން (ދަރިބޭބެއްޔާ / ދަރިބޭކަލުން) - އަދި އެއްފަހަރާ ދެ أُخْتُ ން ޖަމާކުރުން. (އެބަހީ އެކަކާއި އިނދެގެންހުރެ އެއަންހެނުންގެ ދައްތައާ ނުވަތަ ކޮއްކޮއާ އިނުން. މިއެވެ.- މިގޮތުގައިން މި حكم އައުމުގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ ކަމެއް ފުށުއެރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

۞ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۖ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ أَن تَبْتَغُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ ۚ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَٰضَيْتُم بِهِۦ مِنۢ بَعْدِ ٱلْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ ۚ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِكُم ۚ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ۚ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ مُحْصَنَٰتٍ غَيْرَ مُسَٰفِحَٰتٍ وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخْدَانٍ ۚ فَإِذَآ أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَٰحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى ٱلْمُحْصَنَٰتِ مِنَ ٱلْعَذَابِ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ ٱلْعَنَتَ مِنكُمْ ۚ وَأَن تَصْبِرُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٥﴾

ތަފްސީރު

۞ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ = އަދި އަންހެނުންގެތެރެއިން مُحْصَنُ ތަކާއި. (އެމީހުންގެ ކާވެނިވުން حرام އެވެ.) (އެއީ ފިރިއެއް ހުރުމުގެ ސަބަބުން އެކަމާގެ فرج ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ކަމުގައި ސަލާމަތްވެފައިވާ މީހާއެވެ.)۞ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކަނާތް މިލްކުކުރި މީހުން ފިޔަވައެވެ. (އަޅުއަކު އަންހެނުންނެވެ. އަޅުން ހުރީއެވެ.)۞ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = الله ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް فرض ކުރައްވައި ލިޔުއްވިއެވެ.۞ وَأُحِلَّ لَكُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް حلال ކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ = އެގޮތުގައި ދެންހުރިހާމީހުން (އިސްވެދިޔަމީހުން ފިޔަވައި ދެން ތިބިމީހުން)۞ أَن تَبْتَغُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُم = ކަލޭމެންގެ މުދަލުން ކަލޭމެން އެދިގަތުމަށް. (ކާވެނި ކުރުމަށްޓަކައި ހޯދުމަށް.)۞ مُّحْصِنِينَ = (އުޅަނބަޅުން) عِفّة ތެރިވެގެންވާ حال.۞ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ = ޒިނާ ނުކުރާ حال.۞ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ = ފަހެ ކަލޭމެން އަރާމުކުރިގޮތް ކާވެނިކުރި އަދި ކާވެނީގެ އެކަށީގެން.۞ مِنْهُنَّ = އުޅަނބަޅުންގެ ތެރެއިން.۞ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ = ފަހެ އުޅަނބަޅުންނަށް ދޭށެވެ އެމީހުންގެ ރަން ހަރަދުތަކެވެ.!ކާވެނި ހަރަދުތަކެވެ!۞ فَرِيضَةً = فرض އެއްގޮތުން.۞ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ فِيمَا تَرَٰضَيْتُم بِهِۦ = އެކަމުގައި ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި ރުހުމަށް قبول ވެއްޖެކަމުގައިވީނަމަ (އަންހެނުންވީމާ قبول ވެގެންވާ ކާވެނި ރަން ދެމެހެއްޓުން ބަދަލުކުރުމަކުން)۞ مِنۢ بَعْدِ ٱلْفَرِيضَةِ = فرض ކުރުމަށްފަހު، ކަނޑައެޅި ނިމުމަށްފަހު.۞ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވާހުށީ ވެއެވެ.۞ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ = ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާނގެއެވެ.۞ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ނުކުޅެދުނު މީހާ.۞ طَوْلًا = ތަނަވަސްކަމުގެ ގޮތުން —މުދަލުގެގޮތުން.۞ أَن يَنكِحَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ = މިނިވަން مؤمن އަންހެނުންނާއި ކާވެނިކުރުން.۞ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم = ދެން ކަލޭމެންގެ ކަނާތްމައްޗަށް މިލްކުވި (އަޅު އަންހެނުންނެވެ.) مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ = ކަލޭމެން مؤمن އަޅުއަންހެނުން ކުދިންގެތެރެއިން.۞ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ އީމާންކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ = ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ فَٱنكِحُوهُنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން އުޅަނބަޅުންނާ ކާވެނިކުރާށެވެ!۞ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ = އުޅަނބަޅުންގެ أهل ވެރިންގެ އިޒުނަފުޅުގައި. (އެބޭގެ ސާހިބުންގެ އިޒުނަފުޅުގައި)۞ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ = އަދި އުޅަނބަޅުންނަށް ކާވެނި ހަރަދުތަކެވެ!۞ بِٱلْمَعْرُوفِ = ރަނގަޅު ގޮތުގައި.۞ مُحْصَنَٰتٍ = އުޅަނބަޅުން عِفّة ތެރިވެގެންވާ حال .۞ غَيْرَ مُسَٰفِحَٰتٍ = ޒިނާ ނުކުރާ ކަނބަލުން ކަމުގައިވާ حال .۞ وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخْدَانٍ =

ސިއްރުވެރި ފިރިހެނުންނިން ނުގެންގުޅޭ. (ބައިވެރިޔަކުހެން ނުގެންގުޅޭ)❁ ﴿فَإِذَآ أُحْصِنَّ﴾ = ދެންފަހެ އެކަނބަލުން އިސްލާމްވެއްޖެއްޔާ / ނުވަތަ ކައިވެނިކޮށްފިއްޔާ. (އެއަށްފަހު)❁ ﴿فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَٰحِشَةٍ﴾ = ދެންފަހެ އެކަނބަލުން فاحش ކަމެއް ގެނެސްފިއްޔާ. ޒިނޭކޮށްފިއްޔާ.❁ ﴿فَعَلَيْهِنَّ﴾ = ފަހެ އެކަނބަލުންގެމައްޗަށް ހުއްޓެވެ.❁ ﴿نِصْفُ مَا عَلَى ٱلْمُحْصَنَٰتِ﴾ = މިނިވަން (ޙުރުވެރި) ކަނބަލުންނަށް ޖަހާވަރުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި. ﴿مِنَ ٱلْعَذَابِ﴾ = عقوبة ގެ ތެރެއިން / حدّ ގެ ތެރެއިން.❁ ﴿ذَٰلِكَ﴾ = އެއީ (އެބަހީ އަޅުއަންހެނުންނާ އިނދެވުން ހުއްދަވީ)❁ ﴿لِمَنْ خَشِىَ ٱلْعَنَتَ مِنكُمْ﴾ = ކަލޭމެންގެ ޒިނޭކުރުމުގެ ބިރުވެތިވާ މީހަކަށްޓަކައެވެ.❁ ﴿وَأَن تَصْبِرُوا۟﴾ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވުމުން. (އަޅުއަންހެނުންނާ ނުއިނދެ ތިބުން)❁ ﴿خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ = ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.❁ ﴿وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ (٢٥) = އަދި الله އީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤) އަދި އަންހެނުންގެތެރެއިން އެމީހުންގެ ފިރިން ތިބޭގޮތުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ فرج ތަން ރައްކާތެރިކުރެވިފައިވާ އަންހެނުންނާއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންނާ އިނުމަސް حرام ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ފިރިހެންތިބި މީހުންނެވެ. އަދި އެކަމަކު ކަލޭމެންގެ އަޅުއަންހެނުން ފިޔަވައެވެ. އެމީހުންގެ ކައިވެނި އަދާދު ހުއްދަވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން الله ކަލޭމެންގެމައްޗަށް فرض ކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެމީހުން ފިޔަވައި އެބަހީ މިބަޔާންކުރެވިދިޔަ މީހުން ފިޔަވައި ދެންތިބި މީސްމީހުން އެމީހުންނަށް ކާވިނި ބަދަލު އަދާކުރުން އެދިގެން ކަލޭމެން ފިރިހެނުންނަށް حلال ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަނބަލުން عِفّة ތެރިވެ ޒިނާ ނުކުރާމީހުންކަމުގައިވާ حال ގައެވެ. ދެން ކަލޭމެން ފިރިހެނުން އެކަނބަލުންގެ ތެރެއިން އަރާމުލިބިލިބިގަތް لَذّة حاصل ކުރެވުނު އެކަނބަލުންނަށް އެކަނބަލުންގެ އުޖޫރަ فرض އެއްގޮތުން އަދާކުރާށެވެ! ކާވިނިކަން ފުރިހަމަވެ! (ރަނގަޅަށް އެކުވެރިވުމަށްފަހު جماع ވެއްޖެއްޔާ ރަނގަޅަށްއަދާކުރުން فرض ވެއެވެ.) އަދި ކާވިނިކަން ކަނޑައެޅުމަށްފަހު ދެފަރާތުގެ ރުހުމުން ވަރަކަށްދެވި ދެފަރާތުގެ ރުހުމުގައި އެއިން އިތުރުކުރުމަކުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. (އެބަހީ ކާވިނިކަން އުނިއިތުރު ކުރުމުގައި ދެފަރާތުގެ އެއްބަސްވުމުން ކުރެވޭ އެއީ ހުށަހަޅާ ކަމެކެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައި ވީއެވެ.

(٢٥) އަދި ކަލޭމެން ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން މިނިވަން އަންހެނުންނާ އިނުމަށް ތަނަވަސްކަމެއް ނުލިބޭ، އަޅުވަރި ދަރިވާ، ދެން مؤمن އަޅުއަންހެނުންނާ އިނދެގަންނާށެވެ! ކަލޭމެންގެ އީމާންކަން الله ދަންނަވައެވެ. ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއިއެވެ. އެންމެންނަކީ އާދަމްގެ ދަރިންނެވެ. އަދި އަޅުއަންހެނުންގެ ސާހިބުންގެ އިޒުނަ ހޯދައިގެން އަޅުއަންހެނުން އިނދެގަންނާށެވެ! އަދި ރަނގަޅު ގޮތުގެމަތިން އަޅުއަންހެނުންނަށް ކާވިނި ބަދަލު ދޭށެވެ! އެއީ އަޅުއަންހެނުން ޒިނާ ނުކުރާ އަދި عِفّة ތެރިންކަމުގައި ވާނަމައެވެ. ދެންފަހެ އަޅުއަންހެނުން ކާވިނި ކުރުމަށްފަހު ޒިނޭކޮށްފިއްޔާ بِكُر ވެރި މިނިވަން އަންހެނުންނަށް ކަށަވަރުކުރެވިފައިވާ އަދަބުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އެކަނބަލުންގެމައްޗަށް ހުއްޓެވެ.

އެގޮތަށް އަޅުއަންހެނުންނާ އިނުން ހުއްދަވެގެންވަނީ ކަލޭމެން ޒިނޭކުރުމުގެ ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށްޓަކައި ބޮޑުވެރިވާ ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށެވެ. އަދި (އަޅުއަންހެނުންނާ ނުއިނދެ) ކެތްތެރިވުމަކީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި الله އީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُوا۟ مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ ۚ وَخُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَٰنًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِن تَجْتَنِبُوا۟ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

މުފްރަދާތު

يُرِيدُ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރައްވަނީ. ۞ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ. (حرام އާއި حلال ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ.) ۞ وَيَهْدِيَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް މަގުދައްކަވައި ދެއްވުމަށެވެ. ۞ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީސްތަކުންގެ މަގު (ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ مؤمن ންގެ މަގު) ۞ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ توبة ލެއްވުމަށެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ = އަދި الله ވީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حِكْمَة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ يُرِيدُ = އަދި الله އިރާދަކުރައްވަނީ. ۞ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ توبة ލެއްވުމަށެވެ. ۞ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ = އަދި އެދުންތަކާއި تبع ވާމީހުން (هَوى نفس އަށް تَبَعَ ވާމީހުން) އެދެނީ. ۞ أَن تَمِيلُوا۟ = ކަލޭމެން ފުރަގަސްދިނުމެވެ. (އެމީހުންގެ هَوى نفس އަށް ފުރަގަސްދިނުމެވެ.) ۞ مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ = ބޮޑު ފުރަގަސްދިނުމަކުން. ۞ يُرِيدُ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރައްވަނީ. ۞ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ލުއިކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ۞ وَخُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ = އަދި އިންސާނާ އުފެއްދެވިފައިވަނީ. ۞ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ = ނިކަމެތިކޮށެވެ. يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ.! ۞ لَا تَأْكُلُوٓا۟ = ކަލޭމެން ނުކާށެވެ.! ۞ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم = ކަލޭމެންގެ މުދާ ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި. ۞ بِٱلْبَٰطِلِ = بَاطِلُ ގޮތުގައި. ۞ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً = ވިޔަފާރީގެ ގޮތުން ވަންޏާމުވެ. ۞ عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި (ދެފަރާތް) ރުހިގެން. ۞ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެން نفس ތައް ނުމަރާށެވެ.! إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى. ۞ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ = ކަލޭމެންނާމެދު އޯގާވަންތަ رَحِيْمُ ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައިވެއެވެ. ۞ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ = އަދި އެކަންކޮށްފިމީހާ (އެބާވަތުގެ نفس އެއް މަރައިފިމީހާ) ۞ عُدْوَٰنًا وَظُلْمًا = عَدَاوة ތެރިކަމާއި އަނިޔާވެރިކަމުގެ ގޮތުން. ۞ فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا = ފަހެ ނިކަންހުރި މިޔަންބަސްކަލާނގެ އެމީހަކު ނަރަކަޔަށް (އަލިފާނަށް) ވައްދަވާހުށީމެވެ. ۞ وَكَانَ ذَٰلِكَ = އަދި އެކަންވީއެވެ. ۞ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ = الله އަށް ފަސޭހަކަމުގައި. ۞ إِن تَجْتَنِبُوا۟ = ކަލޭމެން ދުރުވެގެންނަމަ. ۞ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ = އެކަންކަމުން ކަލޭމެން ނަހީކުރެވޭ ބޮޑެތި ފާފަތަކުން. ۞ نُكَفِّرْ عَنكُمْ = މިޔަންބަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ފުހެލައްވާހުށީމެވެ. ۞ سَيِّـَٔاتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުށްފާފަތައް. ۞ وَنُدْخِلْكُم = އަދި މިޔަންބަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ވައްދަވާހުށީމެވެ. ۞ مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ = ވަދެވޭތަން މާތްވެގެންވާ ތަނަކަށް – (ސުވަރުގެއަށް.) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦) اللّه تعالى އެދިވޮޑިގެންނެވީ އިސްވެދިޔަ نَبِى ބޭކަލުންނާއި مؤمن ންގެމަގުމަތި ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވައި ދެއްކަވައިދެއްވުމަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ توبة ލެއްވުމަށެވެ. އަދި اللّه އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حِكْمَة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٧) އަދި اللّه އެދިވޮޑިގެންނެވީ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް توبة ލެއްވުމަށެވެ. އަދި هَوى نفس ގެ އެދުންތަކާއި شَهْوَة ތަކާއި تبع ވެރިން (يهودى ންނާއި نصارى އިންނާއި ޒިނޭކާރާ މީހުންނާއި ދެންވެސް އެބާވަތުގެމީހުންފަދަ މީހުން) އެދެނީ (އެމީހުންގެމަގަށް) ކަލޭމެންވެސް އެންމެބޮޑީގެ ފަރާތަށް ބޮޑުވެގެންވާ ފިސާދުވުމަށެވެ. (އެއަށް ވަދީ އެމީހުންތަކައިން ތަބާވުމަށެވެ.)

(٢٨) اللّه تعالى އެދިވޮޑިގެންނެވީ (مؤمن އަށް އަންހެނުންކައިވެނިކުރުން އިނދެގ ހުއްދަ ދެއްވުންފަދަ ކަންތައް ގުޅުވުންތަކުގައި) ކަލޭމެންނަށް ލުއިކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި އިންސާނާ ހެއްދެވިފައިވަނީ ބަލިކަށި ضعيف މީހަކުގެ ގޮތުގައެވެ. (އަންހެނުންނާ ގައިގާޅުވުމުގައި ހިތްހަމަޖެހުން ކެތްވުން ދަތިވަނިވެ.)

(٢٩) ؟ އީމާންވާއުރެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެމުދާ ކަލޭމެންގެ ދެމެދު بَاطِل ގޮތުގައި ނުކާށެވެ! ބަލަން ނުކުރާށެވެ! ވިޔަފާރިގެ ގޮތުގައި ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ރުހުމާވެގެންވާ حال ގައިމެނުވީ އެކަމެއް މުދަލު އަންނަކަމުގެ ބަލަންކަށް ނުކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަށް ނުމަރާށެވެ! އެއްބައިކު އަނެއްބައިކު ނުމަރާށެވެ! (مسلمންނަކީ އެއްދިނެއްގެ ބައެއްކަމުގައި ވުމައި އެންމެންނީ އެއްބަސްގެއެއްބާ ބައެއްކަމުގައި ވާތީ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް ނުމަރާށޭ وحى ކުރެއްވިއެވެ. واللّه أعلم) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވޮޑިގެންވަނީ ކަލޭމެންނަށް ނަރަނު އޯގާވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައެވެ.

(٣٠) އަދި عداوة ތެރިކަމާއި އަނިޔާވެރިކަމުގެގޮތުން އެކަން ކޮށްފިމާ (އެބަހީ އެއްވެސް حقّ އެއްނެތި نفس އެއް މަރައިފިމާ (ދަންނައެވެ!) ފަހު ނިކަންހުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކު (ބޮޑުވެގެންވާ) އަލިފާނަކަށް ވައްދަވާނީމެވެ. އަދި އެކަމަކީ اللّه އަށް ފަދިފަސޭހަކަމެއް ކަމުގައިވިއެވެ.

(٣١) ކަލޭމެނަށް ނަހީވެވުނު ބޮޑެތި ފާފަތަކާއި ކަލޭމެން ދުރުވެގެންވިއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ އެހެނިހެން ކުދި ފާފަތައް ކަލޭމެނަށް ފުއްސަވާނީމެވެ. އަދި މާތްވެގެންވާ ތަނަކަށް (ސުވަރުގެއަށް) ކަލޭމެން ވައްދަވާނީމެވެ.

* ދަންނައެވެ! اللّه ގެ ކާފަރުކަން ނުވަތަ ގަދަފަގެންވާ عذاب ހުރިކަމުގެ ވާހަކައިން ނިމިފައިވާ ކޮންމެ ކަމަކީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ. އޭގެ عدد އެއް ނޭނގެއެވެ. އަދި ކުދިފާފައިގެމަތީ ދެމިހުރެއްޖެއްޔާ ބޮޑު ފާފައަކަށް ބަދަލުވާނެކަމަށް علم ވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. واللّه أعلم

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا ۖ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِن فَضْلِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ۚ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾ الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۚ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

މުފްރަދާތު

وَلَا تَتَمَنَّوْا = އަދި ކަލޭމެން ޝައުޤުނުވާށެވެ! ތަމަންނާނުކުރާށެވެ.! مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ = އެކަލާނގެ اللّٰه މާތްކުރައްވާ މަތިވެރިކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމަށް.❁ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ = ކަލޭމެންކުރެ އެއްބައެއްގެމައްޗަށް އަނެއްބައެއް.❁ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ = ފިރިހެނުންނަށް ބައެއް ވެއެވެ. ނަސީބެއް ނުވަތަ حِصّة އެއްވެއެވެ.❁ مِمَّا اكْتَسَبُوا = އެމީހުން ކުރި عمل ގެ (ثواب އާއި عُقُوبَة ގެ ތެރެއިން) އެމީހުން ހޯދައިގަތް އެއްޗެއްގެ.❁ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ = އަދި އަންހެނުންނަށް ބައެއްވެއެވެ. ނަސީބެއްވެއެވެ. حِصّة އެއްވެއެވެ.❁ مِمَّا اكْتَسَبْنَ = އެކަނބަލުން ކުރި عمل ގެ (ثواب އާއި عُقُوبَة ގެ ތެރެއިން) އެމީހުން ހޯދައިގަތް އެއްޗެއްގެ.❁ وَاسْأَلُوا اللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه ގެ حضرة ގައި އެދޭށެވެ!❁ مِنْ فَضْلِهِ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން (އެ فضل ވަންތަކަމުން ދެއްވައިފާނެއެވެ)❁ إِنَّ اللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ = ހުރިހާއެއްޗެއް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއްކަމުގައި.❁ وَلِكُلٍّ = އަދި ކޮންމެ މީހަކަށް (ކަލޭމެންކުރެ ކޮންމެ މީހަކަށް)❁ جَعَلْنَا مَوَالِيَ = ވާރުތަވެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ.❁ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ = މައިންބަފައިން ދޫކުރި ވާރުތަ މުދަލުގައި.❁ وَالْأَقْرَبُونَ = އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި.❁ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހުވައިކޮށް عقد ކޮށްފައިވާމީހުން (ދޭށެވެ!)❁ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ބައިދޭށެވެ.! إِنَّ اللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ވޮޑިގެންވިއެވެ. (ވޮޑިގެންވެއެވެ.)❁ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެއްކަމުގައި.❁ الرِّجَالُ قَوَّامُونَ = ފިރިހެނުންނީ ❁ قائم ވެ ތިބޭމީހުންނެވެ. / ސިޔާދަތުދެނެވެ ހިތަށްތިބޭމީހުންނެވެ. عَلَى النِّسَاءِ = އަންހެނުންގެމައްޗަށް / އަންހެނުންގެ ކަންތައްތަކުގައި. بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ = اللّٰه މާތްކުރެއްވި ކަމުގެ ސަބަބުން. بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ = އެއްބައެއް އަނެއްބައެއްގެމައްޗަށް.❁ وَبِمَا أَنْفَقُوا = އަދި އެމީހުން ޚަރަދުކުރާ ސަބަބުންނާއި.❁ مِنْ أَمْوَالِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލުން.❁ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ = ފަހެ صالح ވާ އަންހެނުންނީ ކިޔަމަންތެރި މީހުންނެވެ.❁ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ = غيب އެއް ރައްކާތެރިވާ އަންހެނުންނެވެ. (ފިރިމީހާ ނެތްވަގުތު މީގެ نفس އާއި ފިރިމީހާގެ حقّ ތަކެއް ރައްކާތެރިވާ...)❁ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ = ރައްކާތެރިކުރެއްވި ގޮތަށް اللّٰه އެންގެވި ކަންތައްތަކަށް.❁ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ = އަދި އެކަނބަލުންގެ ކިބައިން ކަލޭމެން ބިރުގަންނަ އަންހެނުން.❁ نُشُوزَهُنَّ = އެކަނބަލުންގެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމާމެދު.❁ فَعِظُوهُنَّ = ފަހެ އެކަނބަލުންނަށް وعظ އާއި نصيحة ދޭށެވެ!❁ وَاهْجُرُوهُنَّ

= އަދި ކަލޭމެން އެކަހަލަ ވެރިންނާ ދުރުވެގަންނާށެވެ.! فِي ٱلْمَضَاجِعِ = ނިދާ ތަންތަނުގައި. (އެކަހަލަ ވެރިންގެ ގާތު ނުނިދާށެވެ!)

وَٱضْرِبُوهُنَّ = އަދި ކަލޭމެން އެކަހަލަ ވެރިންނަށް ޖަހާށެވެ.! فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ = ފަހެ، އެކަހަލަ ވެރިން ކަލޭމެނަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ.❁ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަހަލަ ވެރިންގެ މައްޗަށް ނުހޯދާށެވެ.! سَبِيلاً = އެހެން މަގެއް. (އަނިޔާކުރުމަށް އެހެން ސަބަބެއް.)❁ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَلِيًّا كَبِيرًا (٣٤) = ނިކަން މަތިވެރިވެގެންވާ ހައިބަތުބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٢) އަދި ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކަށްވުރެ އަނެއްބަޔަކަށް الله ދެއްވާވަޑައިގަތް فضل ވަންތަކަމަކަށް ކަލޭމެން ނުއެދޭށެވެ! އެކަމަށް އެދުންވެރިނުވާށެވެ! ފިރިހެނުންނަށް އެމީހުން ކޮށްގަތް ކަންތައްތަކުން ބައެއްވެއެވެ. (ثواب އާއި عذاب ގެ ގޮތުން އެމީހުންގެ ބައި އެމީހުންނަށްވެއެވެ.) އަދި އަންހެނުންނަށްވެސް އެމީހުން ކޮށްގަތް ކަންތައްތަކުން ބައެއްވެއެވެ. — (ثواب އާއި عذاب ގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި މިދެފަރާތުގެ ބައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ އެއްވަރަކަށް ނޫނެވެ. — އެހެން ނަމަވެސް) އަދި الله ގެ فضل ވަންތަކަމުން ދެއްވާވަޑައިގަތުމަށް ކަލޭމެން އެދޭށެވެ حَضْرَةُ ގައި އެދޭށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٣) އަދި ކަލޭމެންގެ ކޮންމެ ބަޔަކަށް ގާތްތިމާގެ މީހުން ދޫކޮށްދިޔަ މުދަލުގެ ވާރުތަވެރިން އަޅުއްވައިވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ހުވައިކުރި ހަލީފުން، އެމީހުންގެ ބައި ދޭށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ވާރުތަވެރިންނަށް މުދާ ދީފިނަމަ އެމީހުންނަށްވެސް އެބައި ދޭށެވެ! އެއީ ވާރުތަވެރިން ނޫން މީހުންނަށް އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން ވާރުތަވާ ބައެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالى އީ ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި ވިއެވެ.

- ނޯޓު: މިކަމަކީ ފުރަތަމަ އިސްލާމް ދީނުގެ ތެރޭގައި ހުރި ކަމެކެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނުގެ ވާރުތައިގެ ޙުކުމް އައުމުން ފިޔަވައި ދެން وَأُلُو الأَرْحَامِ بَعْضُهُم أولى بِبَعْضٍ...... މިއާޔަތުން އެކަން ނިސްބަތް ކުރެވިއްޖެއެވެ. މިއާޔަތް އެއީ މިހާރު ދުވަހު ބާރު ގެއްލިފައެވެ.

(٣٤) ފިރިހެނުންނަކީ އަންހެނުން ބެލެހެއްޓުމާ ޒިންމާދާރު ވެރިންނެވެ. قائم ވެރިވާ މީހުންނެވެ. (ބަލަހައްޓާ މީހުންނެވެ.) އެއީ އެއްބަޔަކަށްވުރެ އަނެއް ބަޔަކަށް الله ދެއްވާވަޑައިގަތް فضل ވަންތަކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (އެބަހީ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ފިރިހެނުންނަށް ދެއްވާވަޑައިގަތް ވަންތަކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ) އަދި އެފިރިހެނުން އެމީހުންގެ މުދަލުން (އަންހެނުންނަށް) ހޭދަކުރާތީ ސަބަބުންނެވެ. ފަހެ صالح ވާ އަންހެނުންނަކީ ކިޔަމަންތެރިންނެވެ (އަދި ފިރިހެނާގެ غَيْبُ ގައި އެމީހުން حاضر ނުވާ ގައި) ނަފްސާއި ފިރިހެނާގެ މުދަލާއި އޭނާގެ حقّ ރައްކާކޮށް ރައްކާތެރިވެގަންނަ އަންހެނުންނެވެ. އެއީ الله އަންހެނުންނަށް ރައްކާތެރިކުރެއްވި ކަންކަމެވެ. އަދި އެކަހަލަ އަންހެނުންގެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމަށް ކަލޭމެން ބިރުގަންނަ އަންހެނުންނަށް ކަލޭމެން ފުރަތަމަ އެކަހަލަ އަންހެނުންނަށް وعظ އާއި نصيحة ދޭށެވެ! (އެއަށް ނުގަބޫލުކަމަށް) އެކަހަލަ އަންހެނުންނާ ނިދާ ތަނުން ދުރުވެގަންނާށެވެ! (އެއަށްވެސް ނުހުއްޓިއްޖެނަމަ) ކަލޭމެން އެކަހަލަ އަންހެނުންނަށް ޖަހާށެވެ! (زخم ނުވާގޮތަކަށް.) ފަހެ، އެކަހަލަ އަންހެނުން ކަލޭމެނަށް (އެގޮތުން) ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެކަހަލަ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަމުގެ ކަލޭމެން މަގެއް ނުހޯދާށެވެ! (އެބަހީ ދެން އަދަބު ނުދޭށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ނިކަން މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ހައިބަތުބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾ ۞ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۗ وَمَن يَكُنِ ٱلشَّيْطَٰنُ لَهُۥ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾

ލަފުޒީމާނަ

وَإِنْ خِفْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެއްޖެއްޔާ. ❁ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا = އެދެމީހުންގެ އަރައިރުމާ ދުރާލާވެރިކަމާމެދު (އެބަހީ ދެމަފިރިންގެ) ❁ فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا = ފަހެ ކަލޭމެން حكم ކުރުންވެރިޔަކު ފޮނުވާށެވެ! ❁ مِّنْ أَهْلِهِۦ = އޭނާގެ (އެބަހީ ފިރިމީހާގެ) أهل ތެރެއިން / ޢާއިލާގެމީހުންނުން. ❁ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ = އަދި އަންހެނާގެ أهل ތެރެއިން حكم ކުރުންވެރިޔަކާއި. ❁ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا = އެދެމީހުން إصلاح ކުރަން އެދުނީމާ (އެބަހީ ދެ حَكَمُ ން إصلاح ކުރަން އެދުނީމާ. ❁ يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ = އެދެމީހުންގެދެމެދު الله توفيق ދެއްވައިފާނެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވާހުށިއްޖެއެވެ. ❁ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾ = ދަންނަވޮޑިގެންވާ އަދި خبر ކުރައްވާ ކަލާނގެއަކުކަމުގައި. ❁ ❁ وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! (އެކަލާނގެއަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވާށެވެ!) ❁ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ! ❁ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا = އަދި މައިންބަފައިންނަށް إحسان ތެރިވާށެވެ! (ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ!) ❁ وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ = އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް. ❁ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ = އަދި يتيم ންނަށާއި مسكين ންނަށްވެސް (ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ!) ❁ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ = އަދި ގާތްކަމުގެ ވެރި އަވައްޓެރިންނަށާއި. (ނަސަބުގެ ގުޅުން ގާތް) ❁ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ = އަދި ދުރުގެ އަވައްޓެރިންނަށާއި / ނުވަތަ ބީރައްޓެހިންނަށާއި. ❁ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ = އަދި ދަތުރުގެ އެކުވެރިޔާއަށާއި. ❁ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ = އަދި ދަތުރުވެރިންނަށާއި. ❁ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކަނާތްތަށް މިލްކުކުރި މީހުންނަށާއި (އެބަހީ އަޅުންނަށާއި) ❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. ❁ مَن كَانَ مُخْتَالًا = ބޮޑާކަމުގައި ވެއްޖެމީހަކަށް. ❁ فَخُورًا ﴿٣٦﴾ = އަދި އުފުރާ فَخْرُ ވެރިވާ. ❁ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ = އެމީހުން އެ بَخِيلُ ވާމީހުން. ❁ وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ = އަދި އެމީހުން މީސްތަކުންނަށް أمر ކުރާ. ❁ بِٱلْبُخْلِ = بَخِيلُ ވުމަށް. ❁ وَيَكْتُمُونَ = އަދި އެމީހުން ވަންހަނާކުރާ. ❁ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް ދެއްވިތަކެތި. ❁ مِن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެތެރެއިން. ❁ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކާފިރުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ. ❁ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٣٧﴾ = ނިކަމެތިކުރާ عذاب އެއް. ❁ وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ = އަދި ހޭދަކުރާމީހުން. ❁ أَمْوَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ މުދަލަށް. ❁ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ދައްކަން. ❁ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله އަށް އީމާންނުވާ. ❁ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި އެމީހުން آخرة ދުވަހަށްވެސް

(އީމާންނުވާ)۞ وَمَن يَكُنِ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان ރައްޓެހިވިޔާ.۞ لَهُۥ قَرِينًا = އޭނާގެ އެކުވެރިޔާކަމުގައި.۞ فَسَآءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ = ވަރަށް އެކުވެރިއެއްގެ ގޮތުން އެއީ ނުބައިވީގެންނެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٥) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) އަނބިމީހާއާއި ފިރިމީހާގެ ދެމެދު އުފެދޭ: ދެމަފިރިންގެ ދެމެދުގައި އަނބުރާލެވޭނެ ދެފަރާތުގެ ޚިލާފުތަކެއް ބޮޑުވެގެން ފިރިމީހާގެ أهل ތެރެއިން ޙަކަމެއް حكم ކަމުގައި އަދި އަންހެނާގެ أهل ތެރެއިން حكم ކަމުގައި ދެމީހުން ފޮނުވާށެވެ!(އެދެމީހުން ތަޙްޤީގުކޮށް) އެދެމީހުން (އެބަ حَاكِم ދެ) ދެމަފިރިން ދެމެދު إصلاح ކުރަން އެދެމީހުންގެ اللّٰه تعالى އެދެމީހުންނަށް އެކަމުގެ توفيق ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ. (ދެމީހުންނަކީ عدل ފަދި ދެމީހުންނަކުގައި ވާންވާނެއެވެ. އަދި އެދެމީހުން އެއްބަސްވާ ގޮތެއްގެމަތީން حكم ކުރާނެއެވެ. ދެމީހުންނަށް نصيحة ދޭން ފަސްނުކުރާ ކަމަށް ދަންނަވާ ދެމީހުން ދުރުކުރަން ފަސްނުކުރެ އެހެންވެސް އެދެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްދެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ خبر ވެވޮޑިގެންވާ ދަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٦) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކަލާނގެ اللّٰه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! (އެކަލާނގެއަށް ބާވަތެއް ޝަރީކުކުރުމެއް!) އަދި ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް شريك ނުކުރާށެވެ! ބެލެނިވެރިން ނުކުރާށެވެ! އަދި މައިންބަފައިންނަށް إحسان ތިޔަވެރިވެ ކެޔޮޅު ހިތާށެވެ! އަދި ގާތްތިމާގެ މިސްކީނުން - يتيم ކުދިންނަށް مسكين ނުލިބޭތައްކަ ގާތްތިމާގެ އަވަށްޓެރިންނަށް އަދި ގާތްތިމާގެ ނޫންނޫން އަވަށްޓެރިންނަށް (ބެލުމަ ބިރުއްޖެހިންނަށް) އަދި ދުރުތުގެ އެކުވެރިންނަށް ދަތުރުވެރިންނަށް އަދި އަޅުންނަށް މިއްސުރުންނަށްވެސް ކަލާނގެ إحسان ތިޔަ ކެޔޮޅުހިތާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަމިއްލަ ބޮޑާވެ فخر ވެރިވާ މީހަކަށް اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٣٧) އެމީހުންނަކީ (އެބަހީ ބޮޑާވެ فَخْرُ ވެރިވާމީހުންނަކީ) بَخِيلُ ވާ މީހުންނެވެ. ދަނިވެރިވާމީހުންނެވެ. އަދި بَخِيلُ ވުމަށް މީސްތަކުންނަށް أمر ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި اللّٰه އެކަލާނގެ فضل ވެރިކަމުން ދެއްވިއެއްޗަކަށް ވަންހަނާ ކުރާމީހުންނެވެ. (އެއީ يهودى ންކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. އެމީހުން بَخِيلُ ވިކަމުގައިވަނީ تورة ގައިވާ رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم ގެ ސިފަތަކާއި خبر ތައް މުސްލިމުންނަށް ނޫނީ ވަންހަނާ ކުރުމެވެ.) އަދި ކާފަރުވެއްޖެ މުސްލިމުންނަށް ހިތާމަވެރިކަމުގެ އިހާނެތިކުރި عذاب އެއް ތައްޔާރު ކުރައްވާފައެވެ.

(٣٨) އަދި މީހުންގެ ފެނުމަށް މުސްލިމުންނަށް ދައްކާލަން ނަމާދުކުރާމީހުން، އަދި އެމީހުން اللّٰه އަށް އީމާންވާ އަދި އާޚިރަތް ދުވަހަށް ކަމުގައި ބޮޑުކަމެއް ނުކުރާ قبول ނުކުރާ އަދި އެމީހުން آخرة ދުވަހަކަށް އީމާންނުވާމީހުން (ދަންނަވާށެވެ! އެމީހުންނަކީ شيطان އާއި އެކުވެރިންނެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ އެކުވެރިޔާކަމުގައި شيطان ވާ ރައްޓެހިވިޔާ (ދަންނަވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެކުވެރިއެއްގެ ގޮތުން އެއީ ނުބައިވީގެންނެވެ.

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَٰعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍۭ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَعَصَوُا۟ ٱلرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ ٱللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقْرَبُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمْ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا۟ مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا۟ ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا۟ مَآءً فَتَيَمَّمُوا۟ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُوا۟ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޮތީ ކޮންކަމެއްތޯ؟. (ކޮންގެއްލުމެއް ހުރީތޯ؟)❁ لَوْ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ = އެމީހުން الله އަށް އީމާންވިނަމަ. ❁ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި. ❁ وَأَنفِقُوا۟ = އަދި އެމީހުން ޚަރަދުކޮށް. ❁ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން. ❁ وَكَانَ ٱللَّهُ بِهِمْ = އަދި الله އެމީހުންނާއިގެން ވާގޮތް ގެންވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. ❁ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ = مِثْقَال އެއްގެ ބަރުދަނުގެވަރަކަށް. (އެބަހީ عمل ގެ جزاء ދިނުމުގައި)❁ وَإِن تَكُ حَسَنَةً = އަދި އެ (عمل) އެއް ހެޔޮކަމެއްކަމުގައިވާނަމަ. ❁ يُضَٰعِفْهَا = އެކަލާނގެ އެއަށް (ދެގުނަ) އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.❁ وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ = އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.❁ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ. ❁ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންނަވައިފިއިރު ދުނިޔޭގެ ކޮންމެ ޤައުމަކުން ވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟❁ مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ = ކޮންމެ أمّة އަކުން ޝާހިދަކު.❁ وَجِئْنَا بِكَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގެންނަވައި.❁ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ = މިއުންމަތުގެ މައްޗަށް ޝާހިދަކު ކަމުގައި ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ يَوْمَئِذٍ = އެދުވަހުން.❁ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވީ މީހުން ދެކެވޭނެއެވެ.❁ وَعَصَوُا۟ ٱلرَّسُولَ = އަދި رسول އަށް އެމީހުން ނުކިޔަމަންތެރިވި.❁ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلْأَرْضُ = އެމީހުންނާއިގެން ބިންގަނޑު ހަމަހަމަކޮށްލެވުނުނަމަ. (އެބަހީ އެމީހުންވެސް بَهَائِم ތަކެއްފަދައިން ބިމުގެ ބައެއްކަމަށް ހަދައިލެވުނުނަމައެވެ.)❁ وَلَا يَكْتُمُونَ ٱللَّهَ = އަދި އެމީހުން الله އަށް ވަންހަނާކުރެވިނުހުއްޓަވައެވެ.❁ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ = އެއްވެސް ވާހަކައެއް.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ لَا تَقْرَبُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = ކަލޭމެން ނަމާދާ ގާތްނުވާށެވެ!❁ وَأَنتُمْ سُكَٰرَىٰ = ކަލޭމެން މަސްތުވެގެންވާ حال ގައި.❁ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا۟ مَا تَقُولُونَ = ކަލޭމެން ބުނާއެއްޗެއް –(ކިޔާއެއްޗެއް) ކަލޭމެންނަށް އެނގިއްޖައުމަށް ދާންދެން.❁ وَلَا جُنُبًا = އަދި ޖުނުބުވެރިވެގެންވާ حال ގައްޔާ.❁ إِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ = މަގުހުރަސްކޮށްލާ ހާލަތު ފިޔަވައި. (މިސްކިތުން ފަހަރާ ހިނގައިދާއިރު)❁ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا۟ = ކަލޭމެން ހިނައިގެން ފެނުވަރު ވާންދެން.❁ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ = އަދި ކަލޭމެން ބަލިމީހުން ކަމުގައިވާނަމަ.❁ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ = ނުވަތަ ދަތުރެއްގެމަތީގައިވާނަމަ.❁ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم = އަދި ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު އައިސްފިއްޔާ.❁ مِّنَ ٱلْغَآئِطِ = ކެޔޮލުގެ ނުވަތަ ބޯއްޓާކަށް ނިކުމެގެން❁ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ = ނުވަތަ ކަލޭމެން އަންހެނުންނަށް ބީހިއްޖެ. (މިއީ ވަރަށް إختلاف ހުރި މައްސަލައެއް -

راجح ބޭނުމަކީ އަންހެނުންނާއި جِمَاع ވުމެވެ.)۞ ﴿فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً﴾ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެން ނުފެނުނު. / ފެނުން إستعمال ކުރުމަށް ނުކުޅެދުނު.۞ ﴿فَتَيَمَّمُوا﴾ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން تَيَمَّمُ ކުރާށެވެ!۞ ﴿صَعِيدًا طَيِّبًا﴾ = ސާފު ތާހިރު ވެލިން.۞ ﴿فَامْسَحُوا﴾ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ފޮހޭށެވެ! ﴿بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ﴾ = ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުގައި.۞ ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ ﴿عَفُوًّا غَفُورًا﴾ (٤٣) = عَفُوء ކުރައްވާ ބޮޑު ފާފަ ފުއްސަވާ ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާ ކަލާނގެއަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٩) އެމީހުން الله އަށާއި އަދި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެ އަދި الله އެމީހުންނަށް ދެއްވި رِزْقُ ން އެމީހުން الله ގެމަގުގައި ޚަރަދުކުރިނަމަވެސް އެމީހުންގެމައްޗަށް އޮތީ ކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ (އެމީހުންނަށް ވީނީ ކޮން ގެއްލުމެއް ހެއްޔެވެ؟) އަދި الله އީ އެމީހުންގެ އަމަލުތައް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ އެވެ.

(٤٠) ހަމަކަށަވަރުން مِثْقَال އެއްގެ ބަރުދަނުގެ މިންވަރަކުންވެސް الله އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގަންނަވާނެތެވެ. އަދި އެ (عمل ހެޔޮ) ހެޔޮ عمل އެއްކަމުގައިވާނަމަ އެކަލާނގެ އޭގެ ދަރުމަ އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. (އެއީ ސުވަރުގެއާއި އެތާގެ نعمة ތަކެވެ.)

(٤١) އަދި ކިހިނެއް ވާނީ ކޮންމެ أمّة އަކުން ހެކިވެރިއަކު ގެނެސް، އަދި އެއުރެންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި ތިބާ ގެނެސްފިނަމަ އެދުވަހުން އެމީހުންގެ ހާލު ކިހިނެއް ވާނެ ހެއްޔެވެ؟

(٤٢) އެދުވަހުން ކާފަރުވި މީހުންނާއި رسول އާއަށް އުރުމަތްވި މީހުން ބިމާއެކު ހަމަހަމަވެވުނުނަމަ ހިތްޕުޅުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއް الله އަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ވާހަކައެއް ނިކަމެތިކޮށް ނުފޮރުވޭނެއެވެ.

(٤٣) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަސްތުވެގެންވާ حال ގައި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ކައިރިނުވާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ބުނާ ބަސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭހާ ދުވަހަށް. (އެވަގުތު ކިޔަވާކަން އެނގޭނެ.) އަދި جُنُبُ ވެރިވެގެންވާ حال ގައިވެސް (ނަމާދުކުރާ ތަނަށް ކައިރިނުވާށެވެ) ގޮސް ހިނގައިގެން ދާމީހާ ފިޔަވައި. (މިސްކިތުން ހިނގައިގެން ދިއުމެވެ.) ހަމައެކަނި ހުސްވަމުން ގޮސްފިނަމަ ދޫކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހިނައިގަންނަންދެން (ނަމާދަށް ކައިރިނުވާށެވެ). އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަލިވެގެންވާ ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއްގެ حال ގައި ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު ފާޚާނާއިން އައިސްފައިވާނަމަ — ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުން އަންހެނުންނާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ (އެއީ ބޭނުމަކީ جماع ވުމެވެ.) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް (طاهر ވެގެންނުވާ !) ފެން ނުފެނިއްޖެނަމަ (ނުވަތަ ފެން إستعمال ކުރުމަށް ނުކުޅެދުނުނަމަ) ފަހެ طاهر ވެލިން تَيَمّم ކުރާށެވެ! ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުގައި (އެވެލިން) ފޮހޭށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ عفوء ކުރައްވާ ބޮޑު އަދި ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ يَشْتَرُونَ ٱلضَّلَـٰلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا۟ ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَآئِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَٱسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَٰعِنَا لَيًّۢا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى ٱلدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ وَٱنظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَـٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ ءَامِنُوا۟ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَـٰبَ ٱلسَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

ލުޣަތު

أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ. ◈ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا = ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ދެއްވުނު މީހުންނަށް – (އެއީ يهودى ންނެވެ.)◈ مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ = ފޮތުން.◈ يَشْتَرُونَ ٱلضَّلَـٰلَةَ = އެމީހުން މަގުފުރެދުން ގަންނަނީއެވެ.◈ وَيُرِيدُونَ = އަދި އެމީހުން އެދެނީއެވެ. أَن تَضِلُّوا۟ ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ = ކަލޭމެން މަގުފުރެދުމަށެވެ.◈ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَآئِكُمْ ۚ = އަދި الله تعالى ކަލޭމެންގެ عداوة ތެރިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލާއެވެ.◈ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيًّا = އަދި ސަލާމަތްކުރައްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.◈ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ = އަދި نصر ދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.◈ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ = އަދި يهودى ވި މީހުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.◈ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ = كلمة ތަކަށް ބަދަލުގެނެސް / ބާވައިލައްވާ ބަސްތަކުގެ ބަދަލުގެނެވުން.◈ عَن مَّوَاضِعِهِۦ = އެބަސްތަކުގެ ހުރިތަންތަނުން ނެރެފައެވެ.◈ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ.◈ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا = އަހުރެމެން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި އަހުރެމެން އުރެދުނީމެވެ.◈ وَٱسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު އައްސަވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ނީވޭނޭހެއްޔެވެ! وَرَٰعِنَا = އަދި އަހުރެމެންނަށް ބައްލަވާށެވެ. (މިއީ އެބަސް މާނައެއްގާ كلمة އެކެވެ. يهودى ން ބޭނުންކުރާ ގޮތުގައި ކުށްތަކެއްގެ މާނައެވެ.)◈ لَيًّۢا بِأَلْسِنَتِهِمْ = އެމީހުންގެ ދޫތަކުން އަނބުރާލައިގެން.◈ وَطَعْنًا فِى ٱلدِّينِ ۚ = އަދި އެމީހުން دين ގައި عَيْبُ ކިޔަން.◈ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނިނަމަ.◈ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا = އަހުރެމެން އަހައިފީމުއެވެ. އަހުރެމެން ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ. (މިބަދަލުގައި)◈ وَٱسْمَعْ = އަދި އައްސަވާށެވެ.! وَٱنظُرْنَا = އަދި އަހުރެމެންނަށް إنتظار ކުރައްވާށެވެ.◈ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އެކަމެ ހެޔޮވާނެއެވެ.◈ وَأَقْوَمَ = އަދި ސީދާކަން ބޮޑުވާނެއެވެ.◈ وَلَـٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله އެމީހުންނަށް لعنة ލެއްވީއެވެ.◈ بِكُفْرِهِمْ = އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުން.◈ فَلَا يُؤْمِنُونَ = ފަހެ އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ.◈ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ = ކުޑަކުޑަ މިންވަރަކުން މެނުވީ. ކުޑަކުޑަ ބައެއް މެނުވީ.◈ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = އޭ ފޮތް ދެއްވުނު މީހުންނޭވެ!◈ ءَامِنُوا۟ بِمَا نَزَّلْنَا = އިމާންވާށެވެ ބާވައިލެއްވީ އެއްޗަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ.◈ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم = ކަލޭމެން އަތުގައިވާ އެއްޗަކަށް ތެދުކުރާ حال.◈ مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا =

މޫނުތަކެއް އެބައެ ފޮހެލައްވައި / އެބައެ އަނދިރިކުރައްވާ ނުވިކުރެއްވުމުގެކުރިން. ✿ فَنَرُدَّهَا = ދެން އެމޫނުތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނބުރާ / ކަމުދުރުކުރައްވައި. ✿ عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَا = އެމޫނުތަކުގެ ފުރަގަސްތަށް ✿ أَوْ نَلْعَنَهُمْ = ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ لعنة ލައްވައި. ✿ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَٰبَ ٱلسَّبْتِ = ހޮނިހިރުދުވަހުގެ އެކުވެރިންނަށް لعنة ލެއްވިފަދައިން. ✿ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ أمر ފުޅުވެއެވެ. ✿ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ = ވަނީ ފުރިހަމަ ކަމެއްކަމުގައި / تَنْفِيذُ ކުރެވިފައިވާކަމެއްކަމުގައި. ✿

إجْمَالِي މާނަ

(٤٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިބާގެ ކިތާބުގެ ބައެއް ދެވިފައިވާމީހުން (އެބަހީ يهودى ންނަށް) ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވަމުތޯއެވެ؟ އެމީހުން މަގުފުރެދުން ގަނެއެވެ. (އެއީ އެމީހުން حقّ ނޫން حقّ ކަމަށް ބަދަލުކުރާތީއެވެ. އެމީހުންގެ ފޮތުގައި محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ ސިފަތައް ބަޔާންކޮށްފައި، އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއީ حقّ ނަބިއްޔާކަން އެނގިހުރެމެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެކޮޅުހަދައެވެ. އެމީހުން މަގުފުރެދުން ގަންނަނީ ކަމުގައި އެ وحى ކުރައްވާފައި އެކަށައެވެ.) އަދި އެމީހުން އެދެނީ ކަލޭމެން (مؤمن ން) މަގުފުރެދުމަށްޓަކައެވެ.

(٤٥) އަދި الله تعالى ކަލޭމެން مؤمن ންގެ عداوة ތެރިންގެ عداوة ތެރިކަމާއި ދުޝްމަނުކަން މާބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ސަލާމަތްތެރިއަކަށް ވެވަޑައިގަތުމަށް الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި نصر ދެއްވާ ތެރިއަކަށްވުމަށް الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤٦) އަދި ޔަހޫދީންގެ يهودى ންގެތެރެއިން (ބަޔަކުމީހުން كلمة ތަކަކީ كلمة ގެ މާނަ) ބަދަލުކޮށް ފިޔަވައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (رسول الله އާއި مُخاطب ކޮށް އެމީހުން ބުނެއެވެ.) ކަލޭގެފާނު އަޑުއަހައިފިމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ނިޔާފާނުވާށެވެ! الله ކަލޭގެފާނަށް ނިޔާފާނުވާށެވެ! އަދި "ކަލޭގެފާނު އަޑުއެހިނަމަވެސް ބައްލަވާނދޭ" މިފަދަ ބަސްތައް عرب ބަހުން އެމީހުން ބޭނުންކުރަނީ ފުރައްސާރަކޮށް ދެކޮޅަށް މާނައިގައެވެ. އެއީ رَاعِنَا ގެ ބަދަލުގައި كلمة އެވެ. މި كلمة މިމާނަ الله ބަދަލުކުރައްވައި އެގޮތަށް ބަދަލުގައި أُنْظُرْنَا މި كلمة ވާނީ ބޭނުންކުރާށެވެ.

ފަހެ އެމީހުން އިބާދަތުގެ كلمة ކިޔަނީ ފުރައްސާރަކުރުމަށެވެ. އަދި دين އަށް عَيْبُ ކިޔުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި އެމީހުން (އަޑުއަހައިފީމު) އަހަރެމެން އަހައިފީމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ. އަދި އަޑުއަހާށެވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށް إنتظار ކުރައްވާށެވެ. މިފަދަ ބަސްތަކަށް އެމީހުން ގޮތްތެރިކަމާއި ސީދާކަން މާބޮޑުވީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންގެ ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުން الله އެމީހުންނަށް لعنة ލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން މަދުމީހުންނޫނީ އީމާން ނުވެއެވެ.

(٤٧) އޭފޮތް ދެވުނު މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެންނާއެކުވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނޫރުކުރައްވާ حال ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ. އެއީ މޫނުތަކެއް ފޮހެލައްވައި އަނދިރިކުރައްވާ އެމީހުން ފުރަގަސްތަށް އަނބުރާލެއްވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ނުވަތަ ހޮނިހިރުދުވަހުގެ އެކުވެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ لعنة ލެއްވިފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ لعنة ލައްވައި އެމީހުންނަށް ލެއްވުމުގެ ކުރިން ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ. (އެބަހީ މިއާޔަތުގައި قرآن އަށް ކަލޭމެން އީމާން ނުވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ހުސްކޮށް މޫނު އަނބުރާ ފުރަގަހަށް ބަދަލުކުރައްވައި ފަހަތަށް ކުރައްވާނެއެވެ. ނުވަތަ ހޮނިހިރުދުވަހު ކަނޑުމަސް ހިފި މީހުންނަށް لعنة ލެއްވިފަދައިން لعنة ލައްވާނެއެވެ.) އަދި الله ގެ أمر ފުޅު އެއީ تَنْفِيذُ ވެގެންދާ އެއްކަމެކެވެ.

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم ۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ ٱلْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ ٱلنَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ يَحْسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ ۖ فَقَدْ ءَاتَيْنَآ ءَالَ إِبْرَٰهِيمَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَٰهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾

ލަފުޒު މާނަ

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ނުފުއްސަވައެވެ. ❁ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް شريك ކުރިކުރުމުގެ ފާފަ / شريك ކުރިކުރުން. ❁ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ = އަދި އެނޫން ފާފަ އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ. ❁ لِمَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ މީހަކަށް. ❁ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ = އަދި الله އަށް شريك ކުރާމީހާ. ❁ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދޮގުހަދައިފިއެވެ. / އޭނާ އުފައްދައިފިއެވެ. ❁ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއް. ❁ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވައިފީމުތޯއެވެ. / ދެކެވަޑައިނުގަންނަވައިފީމުތޯއެވެ. ❁ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަށް طاهر ކުރާމީހުންނަށް. ❁ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّى = އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ الله طاهر ކުރައްވައެވެ. / ބަރަކާތްކުރައްވައެވެ. ❁ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ މީހަކަށް. وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ = އަދި فَتِيْلَة އެއްގެ މިންވަރަކުވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާނުކުރެވޭނެއެވެ. فَتِيْلَة އަކީ: ކަދުރު ނަށަގައިވާ އޮށުގެ ފުށުތެރޭގައިވާ އޮމާން ހިމަ ފައްތަރެވެ. ٱنظُرْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! ❁ كَيْفَ يَفْتَرُونَ = އެމީހުން އުފައްދައިގަންނަނީ ކޮންފަދައަކުންކަން. ❁ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = الله ގެމައްޗަށް ދޮގު. ❁ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ = އަދި އެކަން ފުދެއެވެ. ❁ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ ފާފައެއްކަމުގައި. ❁ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވައިފީމުތޯ / ދެކެވަޑައިނުގަންނަވައިފީމުތޯއެވެ. ❁ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا = ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ދެވުނު މީހުންނަށް. ❁ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުން. يُؤْمِنُونَ = އެމީހުން އީމާންވެތިވެއެވެ. ❁ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ = (އެހެންފުޅާ ދެބަޔަކު) ނުވަތަ سِحْر އަދި شيطان އާއަށް. ❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުންނާ ދިމާއަށް. هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ = މިމީހުން ތެދުމަގުގައިވުން މާބޮޑެވެ. ❁ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީސްތަކުންނަށްވުރެ. سَبِيلًا ﴿٥١﴾ = މަގުގެ ގޮތުން. ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން އެއީ. ❁ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް لعنة ލައްވާފައިވާ މީހުންނެވެ. ❁ وَمَن يَلْعَنِ ٱللَّهُ = އަދި الله އެމީހަކަށް لعنة ލެއްވި މީހާ. ❁ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ = އެމީހަކަށް އެއްވެސް نصر ދިނުމަކަށް ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. ❁ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ ٱلْمُلْكِ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް ވަނީ ބަޔެއް ملك ގެތެރެއިން (ދުނިޔޭގެ ވެރިކަމުގެތެރެއިން) އެއްވެސް މިންވަރެއްހެއްޔެވެ؟ ❁ فَإِذًا = އެހެންވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ މިންވަރެއް ލިބިގެންވީނަމަ) ❁ لَّا يُؤْتُونَ ٱلنَّاسَ = މީސްތަކުންނަށް ނުދިނީހެވެ. ❁ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ = نَقِير އެއްގެ މިންވަރުވެސް. (نَقِير އަކީ، ކަދުރު ނަށަގައިވާ ބޮޑުކަޅި ފަތްމަތީގައި އިންނަ ތޮށިކަށެވެ. ❁ أَمْ يَحْسُدُونَ ٱلنَّاسَ = ނުވަތަ އެމީހުން މީސްތަކުންނަށް حسد ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ (އާދަމުގައި މީސްތަކުންނާ އެއްކަސްވުމުގެ މުޙައްމަދު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. ❁ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ = އެމީހުންނަށް الله ދެއްވި ތަކެތީގެމައްޗަށް. (އެކަލާނގެ

ދެއްވި نَبِي ކަމުގެމައްޗަށް)☼ مِن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فَضْلَ ވަންތަކަމުގެތެރެއިން.☼ فَقَدْ ءَاتَيْنَآ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ.☼ ءَالَ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) ގެ ءَالُ ނަސްލަށް. (އެކަލޭގެފާނާ تَبَعَ ވި މީހުންނަށް)☼ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ = ފޮތާއި އަދި حكمة (އެފޮތަކީ އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި صحف ފަދަ ބަސްފުޅުތަކެވެ. حكمة އަކީ ފޮނުއްވުން ދެން އެހެން وحي އެވެ.☼ وَءَاتَيْنَٰهُم = އަދި މިވަނީރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވީމެވެ.☼ مُّلْكًا عَظِيمًا (٥٤) = ބޮޑުވެގެންވާ ވެރިކަން / ރަސްކަން.☼

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٨) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެކަލާނގެއާއި شريك ކުރުމަށް (قيامة ދުވަހުން) އެކަލާނގެ ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން ފާފަ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޔަކަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި الله އަށް شريك ކުރިމީ ހަމަކަށަވަރުން އޮޅުފައްދައިގަތީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ.

(٤٩) ތިމާމެންގެ نفس ތަކަށް ތިމާމެން އަމިއްލައަށް طاهر ކަން ކިޔުން ބަރީއަކުރާމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވައްވާނެތޯއެވެ؟ (އެއީ يهودى ންނެވެ. އެމީހުން އެބުނަނީ އަހުރެމެންނަކީ الله ގެ ދަރިންނެވެ. އަދިއެކަލާނގެ ލޯބިވެތިބޭކަލުންނާ މީހުންނެވެ.) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިއްވެހެއްޔެވެ؟ (طاهر ކަން ކިޔުން ބަރީއަ ކުރައްވަނީ الله އެވެ.) އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޔަކު. އެކަލާނގެ طاهر ކުރައްވައެވެ. އަދި فَتِيلَة އެއްގެ މިންވަރަކުވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. (فَتِيلَة އަކީ ކަދުރު ނޭގަނޑުމަތީ އޮންނަ ހުދުކުލަ ދިގު ފަތިގަނޑެއް ފަދަ ކަށިވަރެކެވެ.)

(٥٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން الله އަށް ދޮގުހަދަނީ ކިހާވަރަކަށްކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! އަދި އެކަން އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއްކަމުގައި ފުދެއެވެ.

(٥١) ފޮތުން ބައިވަރެއް ދެވިފައިވާ މީހުންނަށް (يهودى ންނަށް) ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވާ ފޯއެވެ؟ (އެމީހުންގެ ކަންތައް ހައިރާންވާ ކަމެކޭ ނިކަން ބައްލަވާށެވެ!) އެމީހުން އެ އިމާންވަނީ جِبْت އާއި طَاغُوت އަށެވެ. (جِبْت އަކީ سِحْر އެވެ. طَاغُوت އަކީ شيطان އާއެވެ. / ނުވަތަ އެއީ އެދުނިޔެގައިވާ ދެބުދެވެ. ނުވަތަ މި ދެ كلمة އިން މުރާދުކުރެވެނީ يهودى ންގެ حُيَيُّ بنُ أخْطَب އާއި كَعْبُ بن أَشْرَف އެވެ. އަދި އެހެން ގޮތަކަށް ގޮތްތަކެއްވެސް ކިޔާފައިވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب) އަދި ކާފިރުވީ މީހުންނަށް އެމީހުން ބުނަނީ އިމާންވީ މީހުންނަށްވުރެން މިކާފަރުން މާ ތެދުމަގުގައި ވާކަމަށް ބުނެއެވެ.

(٥٢) އެމީހުން އެއީ (އެބައި جِبْت އާއި طَاغُوت އަށް އިމާންވާމީހުން އެއީ) الله އެމީހުންނަށް لعنة ލައްވާފައިވާ ބައެކެވެ. އަދި الله އެބައެއްގެ މައްޗަށް لعنة ލައްވާ މީހަކަށް نصر ދޭނޭ އެއްވެސް ކަލޭގެފާނު ނުފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

(٥٣) އަދި ނުވަތަ އެމީހުންނަށް ވެރިކަމާއި މުދަލުގެތެރެއިން ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ލިބިގެންވޭތޯއެވެ؟ އެހެންކަމަކުވާނޭ އެމީހުން މިސްކީނުންނަށް (ނުވަތަ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް) نقير އެއްގެ މިންވަރެއްވެސް ނުދިނީހެވެ. (نقير އަކީ ކަދުރު ނޭގަނޑުމަތީ އޮންނަ އަޑިގައިވާ ބުރިކަނޑި ފަތިގަނޑެކެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ.)

(٥٤) ނުވަތަ އެމީހުން މިސްކީނުންނަށް الله އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން ދެއްވާފައިވާ ތަކެތީގެ މައްޗަށް حسد ވެރިވަނީހެއްޔެވެ. (މިއާދޭގައި މިސްކީނުން ކަމުގައިވަނީ މާނައީ ހަމައެކަނި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އެބޭކަލުން ދެއްވި نبي ކަމެވެ. މިބާ: އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ نبي ކަމަށް حسد ވެރިވަނީހެއްޔެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ آل ނަސްލަށް — އެބައި އެކަލޭގެފާނަށް އިމާންވެ تبع ވިމީހުންނަށް މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ ފޮތާއި حكمة ދެއްވީމެވެ. (މިބައިމީހުން އެމީހުންނަށް حسد ވެރިނުވަނީ ކީއްވެތޯ؟ محمّد ގެ ފާނަށް نبي ކަން ދެއްވީމާ حسد ވެރިވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟) އަދި އެމީހުންނަށް މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ ބޮޑުވެގެންވާ ވެރިކަމާއި ތަކެއްދެއްވީމެވެ. (سليمان عليه السّلام އަށް ދެއްވި ފަދަ ވެރިކަމެވެ.) والله أعلم .

فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَـٰهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا۟ ٱلْأَمَـٰنَـٰتِ إِلَىٰٓ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحْكُمُوا۟ بِٱلْعَدْلِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾

މުފްރަދާތު

فَمِنْهُم = ފަހެ އެމީހުންގެތެރޭގައިވެއެވެ. (يهودى ންގެތެރޭގައިވެއެވެ.) ✿ مَّنْ ءَامَنَ بِهِۦ = އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވި މީހުން (އެބަހީ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް އީމާންވީމީހުން) ✿ وَمِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައިވެއެވެ. مَّن صَدَّ عَنْهُ = އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެނބުރި ދުރުވެގެންވީމީހުން. (އީމާންނުވިމީހުން) ✿ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ = އަދި ނަރަކަ (ދޮވިގަންނަނިވި) ފުދެއެވެ. ✿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވީމީހުން ✿ بِـَٔايَـٰتِنَا = މިއަހަރެމެންގެ އާޔަތްތަކަށް ✿ سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا = ނިކަންހުރެ ނަރަކަސޯބާގެ އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. ✿ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم = އެމީހުންގެ ހަންގަނޑު ފިހިފައި ތެއްލާވެ ހުރިހާ ފަހަރަކު. ✿ بَدَّلْنَـٰهُمْ جُلُودًا = މިއަހަރެމެން އެމީހުންނަށް ހަމަ ބަދަލުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ✿ غَيْرَهَا = އެނޫން ހަންގަނޑު. ✿ لِيَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ = އެއީ އެމީހުންނަށް عَذَاب ގެ ރަހަ ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ✿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. (الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.) ✿ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ = عِزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ✿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީހުން. ✿ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި. ✿ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّـٰتٍ = ނިކަންހުރެ ސުވަރުގެތަކަށް އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. ✿ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެސުވަރުގެތަކުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައި ހިނގާނެއެވެ. ✿ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا = އެމީހުން އަބަދަށް އެތަނުގައި ދެމިހުރެވޭނެ حال . ✿ لَّهُمْ فِيهَآ = އެމީހުންނަށް އެތާ ވެއެވެ. ✿ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ = طاهر އަނބިންތައް. ✿ وَنُدْخِلُهُمْ = އަދި ސުވަރުގެތަކަށް އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. ✿ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ = ބިރުގަނޑު ހިޔާގައި / ދެމިހުރި ހިޔާގަނޑަކަށް. ✿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. ✿ أَن تُؤَدُّوا۟ ٱلْأَمَـٰنَـٰتِ = އަމާނާތްތައް ކަލޭމެން އަދާކުރުމަށް. ✿ إِلَىٰٓ أَهْلِهَا = އޭގެ أهل ވެރިންނަށް. ✿ وَإِذَا حَكَمْتُم = އަދި ކަލޭމެން حُكم ކުރާނަމަ. ✿ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި. ✿ أَن تَحْكُمُوا۟ بِٱلْعَدْلِ = عدل ވެރިކަމާއި ކަލޭމެން

حكم ކުރުމަށް. (أمر ކުރައްވައެވެ.)۞ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا = اللّه ދެއްވި نعمة އެކެވެ.۞ يَعِظُكُم بِهِۦٓ = އެކަލާނގެ އެކަންކަމުން ކަލޭމެންނަށް وعظ އާއި نصيحة ދެއްވުން.۞ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٥) ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެބަޔަކު: يهودى ންގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް (އެބަޔަކު محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) އީމާންވި މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވުމުން އަނބުރާލާފައިވާ ދީނުމީހުން ވެއެވެ. އަދި ނަރަކަ އެއީ (ރޯލިވިރިހަން) އަލިފާނަކަން ފުރިހަމަ ވެއްޖެއެވެ.

(٥٦) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވީ މީސްތަކުން (ތިންނަމެވެ!) ނިކަންހުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ނަރަކައަށް ވަންނަވާހުށީމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގައިގެ ހަންގަނޑު ފިހިފި ފައްކާވާ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި އެމީހުންނަށް އެނޫން އަށް ހަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަދަލުކުރައްވާހުށީމެވެ. އެއީ عذاب ގެ ރަހަ އެމީހުން ލިބިގަތުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. (ތިންނަމެވެ! އިންސާނާގެ ހަމުގެ އަސަރުތަކަށް إحساس ކުރުމުގެ އެންމެބޮޑު ތަނެވެ. އެހެންވީ ނަރަކައިން ފިނިބީގެ ހަންގަނޑު އެއްފަހަރު ފިހި އަނގާ ދެއްކުން އަނބުރާލުމަށް އާހަންގަނޑު ފިހިއަނގާ ފިލުވިފައި عذاب ގެ ރަހަ ލިބިގަތުމަށެވެ. اللّه އަޅުގަނޑު އެމީހުން ސަލާމަތްކުރައްވާށިއެވެ. آمين)

(٥٧) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (ތިންނަމެވެ!) ނިކަންހުރި އެމީހުންގެ ދަރުން އާރުމައް ހިނގަހިނގާ ދޫނީ ބަގީޗާތަކަށް (ސުވަރުގެތަކަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާހުށީމެވެ. އެމީހުން އެތާ ދާއިމީގޮތުގައި ތިބޭނޭއެވެ. އަދި އެތާނގައި އެމީހުންނަށް طاهر ވެގެންވާ އަނބިންތައް ވެއެވެ. އަދި ބޮޑުހިޔަނިގަނޑު ނުވަތަ ދާއިމީ ހިޔަނިގަނޑަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާހުށީމެވެ.

(٥٨) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އަމާނާތްތައް އޭގެ ވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް أمر ކުރައްވައެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ މެދުގައި ކަލޭމެން حكم ކުރައްވާ عدل ވެރިކަމާ حكم ކުރުމަށްވެސް އެކަލާނގެ أمر ކުރައްވައެވެ. އެފަދަ ކަންކަމުން ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވުމުގައި وعظ އާއި نصيحة ދެއްވާ އެކަލާނގެ ދެއްވާ ބޮޑު نعمة އެކެވެ. (އެކަމުގައި ހުރި ރަގަޅުކަމާއެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلْأَمْرِ مِنكُمْۖ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِي شَيْءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيْرٞ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓاْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيْتَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةُۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَٰنٗا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾

ތަރުޖަމާ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ.! أَطِيعُواْ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށޭވެ! وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ = އަދި ކަލޭމެން رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށޭވެ.! وَأُوْلِي ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކަންކަމުގެ ވެރިންނަށާއި.۞ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން އަރައިރުންވެ ދެބަސްވެއްޖެ.۞ فِي شَيْءٖ = ކަމެއްގައި. (ދީނުގެ ކަމެއްގައި)۞ فَرُدُّوهُ = ފަހެ އެކަމެއް ކަލޭމެން ރައްދުކުރާށޭވެ.! إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ = الله އަށާއި އަދި رسول އާއަށް.۞ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله އަށް އީމާންވާކަމުގައިވާނަމަ.۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި.۞ ذَٰلِكَ خَيْرٞ = އެކަމީ ހެޔޮވެގެންވާކަމެވެ.۞ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾ = އަދި رُجُوع ވުމުގެގޮތުންނާއި އެންމެރަނގަޅުކަމެވެ.۞ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގޮތް ނުބައްލަވަމުހެއްޔެވެ؟ ދެކެވަޑައިނުގަންނަވައިމުއެވެ.؟ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ = ހީކުރާ މީހުންނަށް / ދަޢުވާކުރާމީހުންނަށް.۞ أَنَّهُمْ ءَامَنُواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އީމާންވެއްޖެކަމާ ކަމުގައި.۞ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނުއެއްޗަކަށް.۞ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗަކަށާއި.۞ يُرِيدُونَ = އެމީހުން އެދޭ.۞ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ = އެމީހުން حكم ހޯދައިގެންދިއުމަށް /– ނިޔާ ހޯދުމަށް.۞ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ = طَاغُوْتُ ގެ ގާތަށް.۞ وَقَدْ أُمِرُوٓاْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެވިގެންވެއެވެ.۞ أَن يَكْفُرُواْ بِهِۦ = އެ طَاغُوْتُ އަށް ކާފިރުވުމަށް / ދެކޮޅުހެދުމަށް.۞ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان އާ އެދެއެވެ۞ أَن يُضِلَّهُمْ = އެމީހުން މަގުފުރައްދައިލާށެވެ.۞ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا ﴿٦٠﴾ = ދުރު މަގުފުރެއްދުމަކުން.۞ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ.۞ تَعَالَوْاْ = ކަލޭމެން އަންނާށޭ.! إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް. (قرآن ގައިވާ އެއްޗެއްބަލަން)۞ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ = އަދި رسول އާ އަށާއި (ރަސޫލާ ވިދާޅުވާއެއްޗަކަށް ބަލާށޭ)۞ رَأَيْتَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ = منافق ން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.۞ يَصُدُّونَ عَنكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ގާތުން ދުރުވެ مَنَع ވެގަންނަހެން ۞ صُدُودٗا ﴿٦١﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ދުރުވެދުވުން.۞ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةُۢ = ފަހެ އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެން مُصِيبَة އެއް ޖެހިއްޖެއްޔާ ދެންވާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟۞ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކުން ކުރިޔަށްފޮނުވި

ކަންތައްތަކުން (ކުރި ފަރާތުން.)۞ ثُمَّ جَآءُوكَ = ދެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް.۞ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ = އެމީހުން اللّه ގަސަމްކޮށް ހުވައިކުރާނެއެވެ. (ދޮގުހުވައި ކުރާނެއެވެ.)۞ إِنْ أَرَدْنَآ = އަހުރެމެން ނޭދެމެވެ. (طَاغُوت ގެ ފަރާތުން حكم ހޯދައިގަތުމުގައި ނޭދެމެވެ.)۞ إِلَّآ إِحْسَانًا = ހެޔޮކަމަކާއި ރަނގަޅުކަމެވެ.۞ وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ = އަދި ދެފަރާތް އެއްބަސްވެ ހަމަޖެހުމެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٥٩) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކަންކަމުގެ ވެރިންނަށްވެސް (ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!) (ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުމުގައި ދެމިހުރުން شرط އެއްވެއެވެ. އެއީ اللّه އަށް އުޅުންތެރިވާ ކަންކަމުގައި އެކަން އަމުރު ކުރުމެވެ — عَدْل އަށް އެކަން حكم ކުރުމެވެ - مسلم ންނަށް ވަރުގަދަ ކުރާކަމެއް ކަމުގައިވާށެވެ — ފަހެ اللّه އަށް އުޅުންތެރިވާ ކަންކަމުގައި އެކަން އަމުރު ކުރާ ވެރިއަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އެއްނޫނެވެ. އެފަދަ حالت ގައި އެކަމަށް ކިޔަމަންވުން واجب އެވެ.)

ދެން ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ތެރޭގައި ކަމަކާމެދު (خاصّ ކޮށް دين ގެކަމަކާމެދު) ދެބަސްވެ އަރައިރުން ވެއްޖެ ކަލޭގެފާނު އެކަމެއް اللّه އަށް ރައްދުކުރާށެވެ! (ފަހެ اللّه ގެ ފޮތުގައި އެކަން އޮތްގޮތެއް ބަލައި އެއްގޮތްވާކަން ހޯދާށެވެ! އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ ށެވެ.) އަދި رسول އާ އަށް ރައްދުކުރާށެވެ! (ފަހެ އެކަމުގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅު ބަލައި އެގޮތަށް ހެދޭށެވެ!) އެހެން ހެދުމަކީ ކަލޭގެފާނު اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހުން ހެދޭނެއެވެ. (ފަހެ اللّه އަށާއި آخرة އަށް އީމާންވާ މީހުންނަކީ ބައްލަވައިލާ دين ގެ ހުރިހާކަމެއް ކުރައްވާނީ اللّه ގެ ފޮތާއި رسول އާގެ سنّة ގައި ވާގޮތަށެވެ. قرآن އާއި حديث ނޫން ޚިޔާލަކަށް ނުހެދެއެވެ. مذهب އެއްގައި އެކަށައަޅާނުލާހުރިކަމެއް. مذهب އަކީ އަމުރުކުރާނެ اللّه ގެ أمر ފިޔަވައި ނުހެދެއެވެ. އަދި رسول އާގެ އަމުރު ފިޔަވައި ނުހެދެއެވެ. އަދި مذهب އެއްގެ إمام އެއްގެ އަމުރަކަށްވެސް ނުހެދެއެވެ. އެއީ އަރައިގަންނަ ގޮތެއް ކަމުގައެވެ.)

ދެން ފަހެ އެއީ ގައިމުވާތަން ހެދުން އެއީ އެންމެހާ ރަނގަޅު ގޮތެވެ. އަދި حقّ އަށް رجوع ވުމުގެ އެންމެ ހެޔޮ ގޮތެވެ.

(٦٠) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް އީމާންވެއްޖެކަމަށް ގޯތުގައި ހީކުރާ ބައެއްމީހުން ކަލޭގެފާނު ނުދެކެވަޑައިގަތީމުހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން އެ ދެކުނީ طاغوت ގެ ފަރާތުން حكم ހޯދުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް أَمْرُ ވެވިގެންވަނީ طاغوت އަށް ކާފަރުވުމަށެވެ. އޭގެ ފަރާތުން حكم ނުހޯދުމަށެވެ. އަދި شيطان އާ އެދެނީ އެމީހުން ވަރަށް ދުރު މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރައްދައިލާށެވެ.
އެދެވައިލާށެވެ.

(٦١) އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނުގެ اللّه ގެ ފޮތުގައިވާގޮތަށް އަދި رسول އާ ވިދާޅުވާގޮތަށް حكم ކުރުން ދެމާއަންނާށޭ ބުނެވިއްޖެއްޔާ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނީ އެ منافق ންގެ މީހުން ކަލޭގެފާނާއި ދުރުވެ މަނާވެގަންނާތީއެވެ.

(٦٢) ފަހެ އެމީހުންގެ އަތުތަކުން އިސްކުރިއްވާ ކަންތަކުގެ ސަބަބުން (ފަހެ طاغوت ގެ ފަރާތުން حكم ހޯދުމުގެ ސަބަބުން) މުސީބާތެއް ޖެހުނުހިނދު ދެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް اللّه އަށް ހުވައިކުރަމުން އަދި اللّه ގެ ހަމަ އަތިބާރާއެކު ކިޔާނެއެވެ. އަހުރެމެން އެކަމުގައި (ފަހެ طاغوت ގެ ފަރާތުން حكم ހޯދުމުގައި) ހަމައެކަނި ރަނގަޅުކަމެއް އަދި ދެފަރާތް އެއްބަސްވެ ހަމަޖެހުން ނޫނެވެ.

أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ ٱللَّهَ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُوا۟ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ ٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ أَوِ ٱخْرُجُوا۟ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا۟ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّءَاتَيْنَٰهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَٰهُمْ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

ލަފްޒީ މާނަ

أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.✵ يَعْلَمُ ٱللَّهُ = الله ދެނެވޮޑިގެންވާ ބަޔަކުވެ.✵ مَا فِى قُلُوبِهِمْ =
އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ތަކެތި.✵ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!
އެމީހުންނަށް ފުރައްސާރަ ނުކުރައްވާށެވެ.! وَعِظْهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް وعظ ދެއްވާށެވެ.!نصيحة ދެއްވާށެވެ.! وَقُل
لَّهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ.! فِىٓ أَنفُسِهِمْ = (އެއުރެންމީހުން ނަފުސުގައި) ހަމަސީދާ އެމީހުންނަށް /
ސީދާ އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް حقّ ގައި.✵ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ = އަސަރުކުރާނޭފަދަ بلاغة ހުރި ބަސްތަކެއް.✵ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن
رَّسُولٍ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކު ނުފޮނުއްވަމެވެ.✵ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ = الله ގެ
އިޒުނަތުގެން އެބޭކަލަކަށް ކިޔަމަންވެވުމަށް މެނުވީ.✵ وَلَوْ أَنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ✵ إِذ ظَّلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ =
އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވީ ހިނދު ✵ جَآءُوكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސްފި.✵
فَٱسْتَغْفَرُوا۟ ٱللَّهَ = ދެން އެމީހުން الله ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދިއެވެ.✵ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ = އަދި
އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުން رسول ވެސް އެދިވަޑައިގެންފިނަމަ.✵ لَوَجَدُوا۟ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله ދެކޭނެމެ.
(الله އާއިފައި އެމީހުންނަށް އެނގޭނެ)✵ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿٦٤﴾ = توبة قبول ކުރައްވާ رحمة ލެއްވުން ގަދަފުޅު ކަލާނގެއެވެ.✵ فَلَا
وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގަންދެއްވާ ހުވާ وحي ކުރައްވައެވެ. އެމީހުން އީމާން ނުވެއެވެ.✵ حَتَّىٰ
يُحَكِّمُوكَ = ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން حكم ކުރާ މީހަކުކަމުގައި އެމީހުން ހަދައިފިއްޔާ މެނުވީ.✵ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ =
އެމީހުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވުމާ އަދި ޚިލާފުވި ކަމެއްގައި.✵ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ = ދެން އެމީހުން ނުދެކެއެވެ.✵ فِىٓ أَنفُسِهِمْ
حَرَجًا = އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައި އެއްވެސް ދަތިކަމެއް. (ހިތްހަމަނުޖެހުމެއް)✵ مِّمَّا قَضَيْتَ = ކަލޭގެފާނު ޙުކުމް
ނިންމަވާފައިވާ / حكم ކަމެއްގައި.✵ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾ = އަދި އެއްބަސްވެ ކިޔަމަންވުން ފުރިހަމަ قبول ވެ
ހިތްހަމަޖެހިގެން ކިޔަމަންވެއްޖެނަމައެވެ.✵ وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް
ލާޒިމުކުރެއްވިނަމަ / فرض ކުރައްވައިފިނަމަ.✵ أَنِ ٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް މަރާށެވެ! قتل ކުރާށެވެ.! أَوِ
ٱخْرُجُوا۟ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ނުކުންނާށެވެ.! مِن دِيَٰرِكُم = ކަލޭމެންގެ ގެދޮރު ދޫކޮށްލާފައި.✵ مَّا فَعَلُوهُ = އެމީހުން އެކަން
ނުކުރާނެއެވެ.✵ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަދުބަޔަކު މެނުވީ.✵ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا۟ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން
އެމީހުން ކޮށްފިނަމަ.✵ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ = އެކަމަކަށް އެމީހުންނަށް وعظ ދެއްވެނީ. (އެއީ الله އަށް ކިޔަމަންވުމެވެ.)✵
لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަން އެމީހުންނަށް ހެޔޮވާނެތީއެވެ.✵ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ = އަދި (إيمان ކަން

ސާބިތުވުން މާގަދަވީހެވެ. ❁ وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم = އަދި އޭރުން ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށްދެއްވީހެވެ. ❁ مِّن لَّدُنَّآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން. ❁ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ. ❁ وَلَهَدَيْنَاهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތޮރުމަގު ދައްކަވާހެވެ. ❁ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތޮރުމަގަކަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٣) އެމީހުންނަކީ (އެބަހީ އެ منافق ންނަކީ) އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ (حقّ އާއި ދެކޮޅު ޚިޔާނާތާއި نفاق ކަމުގެ) އެންމެހައި ކަންތައް الله ދެނެވޮޑިގެންވާ ބައެކެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ ކަންތަކުން ނުބައްލަވައި އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށް وعظ އާއި نصيحة ދެއްވާށެވެ! އަދި އެހެންމީހުންނާއި ނުލައި ހަމައެކަނި އެމީހުންނަށް / ނުވަތަ އެމީހުންގެ نفس ތަކުގެ حقّ ގައި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އަސަރުކުރާނޭފަދަ بلاغة ތެރި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވާށެވެ.

(٦٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކު الله ގެ އިޛުނަފުޅާއެކު އެބޭކަލަކަށް މީސްތަކުން ކިޔަމަންތެރިވުމަށްޓަކައި މެނުވީ ނުފޮނުއްވަމެވެ. (ކަލޭގެފާނުވެސް މިފަދަ އެފަދަ رسول ބޭކަލެކެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނަށް فرض ވެގެންވެއެވެ.) އަދި އެމީހުން (طاغوت ގެ ފަރާތުން حكم ހޯދުމުގެ ސަބަބުން) އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވީއިރު އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ދެން އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުން الله ގެ حضرة ގައި އެމީހުން އެދި އަދި އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށްއެދި رسول އާ ދުޢާކުރައްވައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ توبة ޤަބޫލުކުރައްވާ ރަޙްމަތްތެރިވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައި އެމީހުން ދުށީހެވެ. (އެމީހުންނަށް އެކަން ރަނގަޅަށް އެނގޭނެއެވެ.)

- މިއާޔަތުން މިހެދިފައިވަނީ ކުށްވެރިޔާގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް الله ގެ حضرة ގައި އެދި ފާފަފުއްސެވުން އެދި توبة ވެރިވާން ޖެހޭނެކަމާއި އިސްތިޣްފާރު ކުރުމަކީ ފާފަފުއްސެވުމަށް ބޮޑަށް ޓަކައިވާ ކަމެކެވެ. والله أعلم .

(٦٥) ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގަންދެއްވައި ހުވައި وحي ކުރައްވައެވެ: އެމީހުންގެ މެދުގައި (އެބަހީ އެއްމީހުންގެ މެދުގައިވެސް) ދިމާވާ އަރައިރުން ފިޔަވަޅުތަކުގައި އެމީހުންނަށް حكم ކުރާމީހާކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހަދައި، އަދި ކަލޭގެފާނު ދެއްވާ حكم އަށް ހިތުގައި ނުރުހުމެއް ނެތި (އެމީހުން ހިތްހަމަޖެހި) އެމީހުންގެ ހިތުގައި އެއްވެސް ނުރުހުމެއް ހިތްގައި ނުބޭއްވާނޭފަދަ ގޮތަކަށް އެމީހުން ކަމުގެ قبول ވެ ކިޔަމަންތެރިވުމާއެކު ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު އެމީހުން އީމާންވާނެއެވެ.

- ދަންނަވަންއޮތީ. މިއީ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ. އިސްލާމްދީނުގެ حكم އަކަށް ހިތްހަމަޖެހުން މީގެ އިމާނަށް ސާފުވުމުގެ ނިޝާން. އެހެންނަމަ ދީނުގެ حكم ތަކާ ކުރިމަތިލާން ހުރިގެން އެހެން حكم ތަކެއްހެދި تنفيذ ކުރުމުގެ ދަޢުވާ ކުރާމީހުންގެ ޚިޔާލު ކިހިނެއް؟ މިއަދު މިމަސްއަލައާ ޖެހިގެން ޖަވާބު ދިނުމަށް ނެތް. މަތީގެ ވަޙީ މިނިވަން އިސްލާމީ ވަރަށް ފަސޭހަ ހުރި ކަމެކެވެ. الله ގަންދެއްވައި އެ وحي ކުރައްވައި އެމީހުން އީމާންވާނެކަމަށް. އިސްލާމީ ދީނާ ދެކޮޅު وَضْعِي قانون އަށް މި حكم ގެ ތެރެއިން ނުވަތަ ދީނުން ނެރެއެވެ.

(٦٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް (އެބަހީ طَاغُوت ގެ حكم ހޯދުމަށް އުޅުނު މީހުންނަށް) އެމީހުންގެ نفس ތައް މަރުމަށް ނުވަތަ އެމީހުންގެ ގެދޮރުން ނުކުމެގެން ދިޔުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ فرض ކުރެއްވި ނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ މަދުބައެއްމެނުވީ އެކަން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް وعظ އާއި نصيحة

ދުވަ ކަންތައް އުފުލުންތެރިކަމަ (އެބަހީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާ އުފުލުންނަށް މަގާތްކުރުން ކަންތައްތަކުން އުފުލުން މަނާވެގެންނަމަ)
ހަމަހަމަކުރުން އުފުލުންނަށް އެކަންހުރަސްއެޅިގެންނެވެ. އަދި ދީނާއިގެން ސަލާމަތްވުމަށް ބޭނުން ވާ ގޮތަށެވެ.

(٦٧) އަދި އަޖުރުން މިއަންނަ ސަބަބުގެ حضرة ން އުފުލުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ މިތަންތަކުގެ ދެއްވާ ހުރިގޮތް.

(٦٨) އަދި ހަމަހަމަކުރުން ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މިއަންނަ ބަސްތަކުގެ އުފުލުންނަށް މަގުދައްކަވާ ހުރިގޮތް.

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ خُذُوا۟ حِذْرَكُمْ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَٰبَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ ۞ فَلْيُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَمَن يُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

ލުޣަތު

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ = އަދި الله އަށާއި رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހުން. (ތަންތަނުގެ!)۞ فَأُوْلَٰٓئِكَ = ދެން އުފުލުންވެރި.۞ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم = އެބައިމީހުންނަށް الله نعمة ދެއްވި ބައިމީހުންނާ އެކުގައެވެ.۞ مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ = ނަބިއްޔުންނާއި صدّيق ންނާއި.۞ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ = އަދި شهيد ންނާއި صالح ބޭކަލުންނެވެ.۞ وَحَسُنَ = އަދި ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ.۞ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ = އެއުރެން ރަފީޤުގެ ގޮތުން އުފުލުން / އެބައިމީހުން އެކުވެރިން. ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِ = އެ فضل ވަންތަކަމީ / އެހެންކަމީ الله ގެފާނު فضل ވަންތަކަމެވެ. ހެވެއެވެ.۞ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ = އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންނެވެ. (އެބަހީ ކިޔަމަންތެރިވާ އަޅުންނާ ނުކިޔަމަންތެރި އަޅުން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! خُذُوا۟ حِذْرَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްކާތެރިކަން ހިފާށެވެ! (ރައްކާތެރިވުމަށް ހަތިޔާރު ހިފާށެވެ!)۞ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ = ދެން جماعة جماعة އަށް ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުކުންނާށެވެ! أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴿٧١﴾ = ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން (رسول ގެ އެކުގައި) ހަނގުރާމައަށް ނުކުންނާށެވެ! وَإِنَّ مِنكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވެއެވެ.۞ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ = ހަމަކަށަވަރު އެލަސްވާ ބަޔަކު ހުރެއެވެ. (އެއީ منافق ންނެވެ.)۞ فَإِنْ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ = ދެން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް مصيبة އެއް ޖެހިއްޖެއްޔާ.۞ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ = އޭނާ ބުނާނެއެވެ. (منافق ޔާގެ ހަނގުރާމައަށް ނުދާތީ ހުރެބުނާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله އަހުރެންނަށް نعمة ދެއްވައިފިއެވެ.۞ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ = އަހުރެން އެމީހުންނާއެކު ނުވީކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ = حاضر ވެވުނުކަމުގައިނުވާތީ (ހަނގުރާމައަށް ދިޔައީމީހުންގެ ތެރޭގައިނޫން.)۞ وَلَئِنْ أَصَٰبَكُمْ فَضْلٌ = އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަނގުރާމާގައި ދިނާވެއްޖެއްޔާ. (غنيمة ފަދަ ފައިދާ ދެއްވައިފިއްޔާ)۞ مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން.۞ لَيَقُولَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ۞ كَأَن لَّمْ تَكُن =

ނުވާކަހަލައެވެ.۞ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ = ކަލޭމެންނާ އޭނާއާ ދެމެދު އެއްވެސް ގުޅުމެއް ލޯބިވެރިކަމެއް. يَـٰلَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ = އަހަރެންވެސް އެމީހުންނާއެކުވިނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުވީސްއެއްޗެވެ. ۞ فَأَفُوزَ = ފަހެ އޭރުން އަހަރެންވެސް ނަސީބުލިބިގަންނަން (غنيمة ލިބިގަންނަން)۞ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކުން.۞ ۞ فَلْيُقَـٰتِلْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = ފަހެ الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާހުއްޓެވެ.! ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ވިއްކައިލާމީހުން.۞ بِٱلْـَٔاخِرَةِ = آخرة އަށް / آخرة ގެ ثواب އާއި ބަދަލުގައެވެ. وَمَن يُقَـٰتِلْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާމީހާ.۞ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ = ފަހެ އޭނާ މަރުވިޔަ (شهيد ވި) ނުވަތަ އޭނާ ގަދަވެ فتح ލިބުން / ނަސީބުލިބުން (މިދެގޮތުން ކޮންމެގޮތަކުންވެސް)۞ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ = ފަހެ ނިކަންތުކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް (قيامة ދުވަހުން) ދެއްވާހުށީމެވެ.۞ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٩) އަދި الله އަށާއި رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެމީހުން (ދަންނައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވާނީ (قيامة ދުވަހުން) الله އެކަލާނގެ ނިޢުމަތް ދެއްވި نعمة ލިބުނު نبي ބޭކަލުންނާއި صدّيق ންނާއި شهيد ންނާ އަދި صالح ޞާލިޙުންނާއި އެކުގައެވެ. (ސުވަރުގޭގައެވެ.) އަދި އެކުވެރިންގެ ގޮތުގައި އެބޭކަލުން ރަނގަޅުވީސްއެވެ.

(٧٠) އެއީ ކަމާއި އެ فضل ވަނީ الله ގެ حضرة ންލިބޭ ފަރާތުންނެވެ. އަދި ދަނެވޮޑިގެންވުމުގެ ގޮތުން الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނާއި ނުކިޔަމަންތެރި މީހުން އެނގެވޮޑިގެންވުމުގައި ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.)

(٧١) އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ދަޢުވާވެރިކަމުގެ ހިތިކަމުން ރައްކާތެރިވެ ހުށިއްޔާ! (ހަނގުރާމައިގެ ހަތިޔާރު ހިފާށެވެ!) އަދި ދެން جماعة جماعة އަށް ކަލޭމެން ހަނގުރާމައަށް ނުކުންނާށެވެ! ނުވަތަ ކަލޭމެން އެންމެން (رسول އާއި އެކު އެކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި) ހަނގުރާމައަށް ނުކުންނާށެވެ! (عَدُوّ ންނާ ދިމާކުރާށެވެ!)

(٧٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ހަނގުރާމައަށް ނުނިކުމެ ނުވަތަ ނުކުމެން ލަސްވެ ބަހައްޓާލާމީހާ ވެއްޖެއެވެ. (އެއީ مؤمن ންނަށް ހެދިގެންއުޅޭ منافق ންނެވެ. އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުދާނެ ސަބަބުތައް ހަދައި ހަނގުރާމައިން ދުރަހ ނުކުމެ ދާނެއެވެ) ފަހެ ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް مُصِيْبَة އެއް ދިމާވެ ދެރަކަމެއް ދިމާވިއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެ منافق ން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން އެމީހުންނާއި އެކުގައި حاضر ނުވުމުން — ހަނގުރާމައިގެ ميدان އަށް ނުދިޔުމުން الله އަހަރެންނަށް نعمة ދެއްވައިފިއެވެ. (އެފަދަ ދެރަކަމަކުން އަހަރެންނަށް ސަލާމަތްވިއެވެ.)

(٧٣) އަދި ކަލޭމެންނަށް (އެބަހީ ހަނގުރާމައަށް ދިޔަ مؤمن ންނަށް) الله ގެ حضرة ން فَضْلَ ފަރާތެއްކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ عَدُوّ ންގެ އަތުން غِنِيْمَة މުދަލެއް ލިބިއްޖެއްޔާ — (ކަލޭމެންނާ އޭނާއާ ދެމެދު ގުޅުމެއް އެއްވެސް ދެމެދު ލޯބިވެރިކަމެއް ނުވާކަހަލައެވެ.) އޭނާ ހަމަ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެންވެސް އެމީހުންނާއެކުވިނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުވީސްއެއްޗެވެ؟ ފަހެ އޭރުން އަހަރެންނަށް ބޮޑުވެގެން ނަސީބެއް ލިބުނީސްއެވެ.

(٧٤) ފަހެ آخرة ގެ ދަރުމައާ ثواب އަށްޓަކައި އެކަށީގެންނެތް ކުޑަ ދުނިޔޭގެ حياة ވިއްކައިލާ މީހުން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާހުއްޓެވެ! (އެބަހީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ބަދަލުގައި آخرة ގެ ދަރުމައާ ثواب އަތުލާ މީހުން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާހުއްޓެވެ!) އަދި الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމައިގައި މަރުވެ شهيد ވެގެންދިޔަޔަސް އަދި ނުވަތަ عَدُوّ ންގެ އަތުން ގަދަވެ ނަސީބުލިބި فتح ލިބުނަސް (މިދެގޮތުން ކޮންމެގޮތަކުން ލިބުނަސް) ނިކަންތުކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قيامة ދުވަހުން) އޭނާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ދެއްވާހުށީމެވެ.

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَـٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ هَـٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقَـٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَـٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّـٰغُوتِ فَقَـٰتِلُوٓاْ أَوْلِيَآءَ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۖ إِنَّ كَيْدَ ٱلشَّيْطَـٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوٓاْ أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ ٱلنَّاسَ كَخَشْيَةِ ٱللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا ٱلْقِتَالَ لَوْلَآ أَخَّرْتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَـٰعُ ٱلدُّنْيَا قَلِيلٌ وَٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾

ލުޣަތު

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَـٰتِلُونَ = އަދި ކަލޭމެން (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ހަނގުރާމަ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟✻ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި. (އެބަހީ دين ކުރިއެރުވުމަށް.)✻ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ = ދެރަ ނިކަމެތިންނާ حال ގަދައިން އިސްތިޢުމާރުން✻ مِنَ ٱلرِّجَالِ = ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން✻ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ = އަދިއަންހެނުންގެތެރެއިންނާ އަދި ކުދިންގެތެރެއިން.✻ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ = އެމީހުން ދަންނަވަނިއެވެ.✻ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! އަޅަމެން ނެރެދެއްވާނދޭވެ! ✻ مِنْ هَـٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ = މިރަށުން (މި مكّة އިން)✻ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا = އޭގެރައްޔިތުން أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ.✻ وَٱجْعَل لَّنَا = އަދި އަޅަމެންނަށް ލައްވައިދެއްވާނދޭވެ! مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا = އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން وَلِيّ އަކު / ސަހަރާވެރިއަކު.✻ وَٱجْعَل لَّنَا = އަދި އަޅަމެންނަށް ލައްވައިދެއްވާނދޭ مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ = އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން نصر ވެރިއަކު.✻ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އީމާންވި މީސްމީހުން.✻ يُقَـٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެތެވެ.✻ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފިރުވި މީސްމީހުން.✻ يُقَـٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّـٰغُوتِ = އެމީހުން طاغوت ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެތެވެ.✻ فَقَـٰتِلُوٓاْ = ފަހެ (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ.✻ أَوْلِيَآءَ ٱلشَّيْطَـٰنِ = شَيْطَان ގެ وَلِيُّ ންނާއި / އޭނާގެ ސަހަރާވެރިންނާއި.✻ إِنَّ كَيْدَ ٱلشَّيْطَـٰنِ = ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَان ގެ ރޭވުން / އޭނާގެ މަކަރު.✻ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ = ދެރަނިކަމެތި އެއްޗެއްކަމުގައިވިއެވެ.✻ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވަމުހެއްޔެވެ؟✻ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް އެބުނެވުނު މީހުންނަށް.✻ كُفُّوٓاْ أَيْدِيَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަތްތައް ހިފެހެއްޓާށެވެ. (ހަނގުރާމަކުރުން މެދުކަނޑާ!)✻ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ!✻ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ.! فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ = ދެންފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަށް فرض ކުރެވުނުހިނދު.✻ ٱلْقِتَالُ = ހަނގުރާމަ. إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ = އެބައިމީހުންގެތެރެއިން جماعة އެއްބަޔަކު.✻ يَخْشَوْنَ ٱلنَّاسَ = މީސްމީހުންނަށް ބިރުގަންނަނީއެވެ.✻ كَخَشْيَةِ ٱللَّهِ = الله އަށް ބިރުގަންނަހެންނެވެ.✻ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً = ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ގަދަބިރަކުން.✻ وَقَالُواْ رَبَّنَا = އަދި އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ!✻ لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا ٱلْقِتَالَ = އަޅަމެންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެއްވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟✻ لَوْلَآ أَخَّرْتَنَآ = އަޅަމެން ފަސްކުރައްވާފިނަމަވެއެވެ. (އަޅަމެން ފަސްކުރެއްވީ ކީއްވެތޯއެވެ؟)✻ إِلَىٰٓ

أَجَلٍ قَرِيبٍۗ = ގާތް މުއްދަތަކަށް ކުޑަ ދުވަސްކޮޅަކަށް. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! مَتَٰعُ ٱلدُّنْيَا قَلِيلٌ =ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި ތަކެތި ދާދި މަދުވެ. ۞ وَٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ = އަދި آخرة ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ = تقوى ވެރިވިމީހަކަށް. ۞ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ = އަދި فَتِيْلَة އެއްގެ މިންވަރަކުންވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުލެވޭނެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٥) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަ ނުކުރާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (مكّة ގައި ތިބި) ނިކަމެތި ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި އަދި ކުޑަކުދިން މިއެންމެން އެދިގަންނަވަނީއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! މިރަށުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެން މިވާ ރަށުން (مكّة އިން) އަހަރެމެން ނެރުއްވާވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން އަހަރެމެންނަށް ސަރަޙައްދުވެރިއަކު ލައްވަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން އަހަރެމެންނަށް نصر ވެރިއަކު ލައްވާނދޭވެ!

- ދަންނަވައެވެ. މިއީ އޭރު مكّة ގައިތިބި ނިކަމެތިންގެ دعاء އެވެ. ކާފަރުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުން مدينة އަށް هجرة އަށް ނުދެވިތިބި ނިކަމެތިންގެ دعاء އެވެ. މިއަދު އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިއިވެނީ ހިތާމަ ހުރަހަކަށް މިދުވަ އަސަރުގަދަ އާދޭހުގެ އަޑުތަކެވެ. އެއްގަމުގެ ދުރުގައި ނޫނެވެ. ހިތާމަ ހުރަހަކެވެ. فلسطين ގެ އަޑެވެ. عراق ގެ އަޑެވެ. ހަމަ ސޮމާލިއާ ސޫދާނުގެ އަޑެވެ. މުޅިދުނިޔޭގެ مؤمن ންގެ އަޑެވެ. އެމިސްކީނުންނަށް އެހީތެރިވެދޭން ميدان އަށް ނުކުންނާނެ ބަތަލަކެވެ. الله ގެ މަގުގައެވެ. ހަމަ އެ الله އެވެ. އެކަނިވެ. ހަނގުރާމަ ނުކުރާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ހަމަ އެއަރުވާނާ ثواب އެވެ. އެއިބަރަނީ ބަދަލުއްސޮވެ. އާދައިވެއް މިއީ عامّ އާދައިވެގެނެވެ. إسلام دين އާއި مسلم ން ގެނދިއެވެ. އަހަރުމެން ދުނިޔަވީ މަސައްކަތްތަކުގެ غرق ވެގެނެވެ. ބޭބޭބަރުދަރާ ވާދުވުމެވެ. ބައިބަރުވުމާ އެކަނިތަކުގެ ބަރަބަރެވެ. الله حرام ކުރައްވާ ކަންކަމުގައި ހުރެގެން މަޖާކުރަމުންނެވެ. އަޅުމެން مؤمن ންނަކަސްވާނެގޮތަށް ހަމަ އަހުރެމެން ވަންނާން ކަމުދާނެބައެވެ؟ والله المتعان

(٧٦) ޔަޤީނުވެސް މުސްލިމުން الله ގެމަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. އަދި ކާފަރުން މުސްލިމުން طَاغُوت ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. (طاغوت ގެމަގީ شيطان ގެމަގެވެ. އެމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާނީ އެބައި تبع ވާ މީހުންނެވެ. އޭނާގެ وَلِيُّ ންނެވެ. އޭނާގެ نصر ވެރިންނެވެ.) އޭ مؤمن ންނޭވެ! شيطان ގެ نصر ވެރިންނާއި ދިމާކޮށް ކަލޭމެން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން شيطانގެ ރޭވުމަކީ ދެރަނިކަމެތި އެއްޗެއްކަމުގައިވެއެވެ.

(٧٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެބައިމީހުންނަށް ކަލޭމެން (ހަނގުރާމަ ނުކުރޭ) ކަލޭމެންގެ އަތްތަށް ހުއްޓުވާލާ އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާ އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭ، މިހެން އެންގެވުނު މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވައިފީމުހެއްޔެވެ؟ (އެމީހުންގެ ކަންތައް ހުރިގޮތާމެދު ނުވިސްނަވާވުމުހެއްޔެވެ؟ މިމީހުންނަކީ مشرك ންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް އެދުނު މީހުންނެވެ. އަދި އޭރު ހަނގުރާމަ فرض ނުކުރައްވައެވެ.) ދެންފަހު އެމީހުންގެމައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެއްވުމުން އޭގެތެރެއިން جماعة އެއްގެބައިމީހުން الله އަށް ބިރުގަންނާ ފަދައިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ގާގަދަ ބިރަކުން މީސްތަކުންނަށް ބިރުގަތުމަށްފެށީއެވެ. އަދި އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ހަނގުރާމަ فرض ކުރެއްވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ކުޑަ مدّت އަކަށް (ހަނގުރާމަ فرض ނުކުރައްވައި) އަހަރެމެންނަށް ފަސްކޮށްލެއްވިނަމައެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދުނިޔޭގެ އަރާމާ ތަކެއްޗަކީ ދާދި މަދު އެއްޗެކެވެ. އަދި تقوى ވެރިވެއްޖެ މީހަކަށް آخرة ގެ نعمة އާއި ރަޙްމަތް މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި فَتِيْلَة އެއްގެ މިންވަރަކުންވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުލެވޭނެއެވެ. (فَتِيْلَة އަކީ: ކަދުރު ކޮޅަށް އިނގޮޅިވާ ކޮށިގެ ފަޅުގައި އިންނަ ހިމަ ފަންވަޅެކެވެ.)

أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِى بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا۟ هَـٰذِهِۦ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا۟ هَـٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ ۚ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ فَمَالِ هَـٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَـٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ ۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا۟ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ ۖ وَٱللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾

މުފްރަދާތު

أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ = ކަލޭމެންވީ ކޮންތާކުގައި ކަމުގައިވިޔަސް. ❁ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ = ކަލޭމެން މަރުއަތުވާނެއެވެ. (މަރު ކަލޭމެން އަތުވާނެއެވެ./ މަރުވާނެއެވެ. ❁ وَلَوْ كُنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ވިޔަސްވެސް. ❁ فِى بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ = ގަދަވުގެންވާ ކިއްލާތަކެއްގައި. ❁ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ (فَتَح އާއި ނަސްރާ غَنِيْمَة އާއި ނިޢުމަތާ ތަނަވަސްކަމެއް.) ❁ يَقُولُوا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ هَـٰذِهِۦ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = މިއީ اللّه ގެ حضرة ން ލިބުނު ހެޔޮކަމެވެ. ❁ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ނުބައިކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ. (ބަލިމަޑުކަމެއް ނުވަތަ ނާކާމިޔާބީއެއް)❁ يَقُولُوا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ هَـٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ = މިއީ ކަލޭގެ ފަރާތުން ވަރުބަލިވެގެން އައިކަމެކެވެ. ❁ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ = ކަލޭގެ ވިދާޅުވާށެވެ! ހުރިހާކަމެއްވެސް اللّه ގެ حضرة ންވާ ކަންކަމެވެ. ❁ فَمَالِ هَـٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ = މިމީހުންނަށް މިބައިމީހުންނަށް ކިހިނެއްވީ؟ ❁ لَا يَكَادُونَ = އެމީހުން ގާތްވެގެންވެސް ނުވެއެވެ. ❁ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ = ބަސް ވިސްނާ حقيقة ދެނެގަތުމަކަށް. ❁ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ = ކަލެ ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން (ޞިއްޙަތާއި نعمة އާއި ސަލާމަތްކަމާއި މިނޫންވެސް ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން) ކަލޭގެ ފަރާތަށް ދިމާވާ ކޮންމެކަމެއް. ❁ فَمِنَ ٱللَّهِ = އެއީ اللّه ގެ حضرة ންނެވެ. ❁ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ = އަދި ނުބައިކަމުގެ ތެރެއިން (ބަލިމަޑުކަމާއި ނިކަމެތިކަމާއި އަދި ނޫނީވެސް ނުބައިކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން) ކަލޭގެ ފަރާތަށް ދިމާވާ ކޮންމެކަމެއް. فَمِن نَّفْسِكَ = އެއީ ކަލޭގެ نفس ގެ ތެރެއިންނެވެ. (ކުށަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.)❁ وَأَرْسَلْنَـٰكَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެ ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ لِلنَّاسِ رَسُولًا = މީސްތަކުންނަށް رسول ކަމުގައި. ❁ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾ = އަދި ހެކިވެރިއަކަށް اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ = رسول އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހާ. ❁ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. ❁ وَمَن تَوَلَّىٰ = އަދި އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިމީހާ (ދަންނަށެވެ!)❁ فَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެ ނުފޮނުއްވަމެވެ. ❁ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް حَافظ އެއްކަމުގައި. (އެމީހުންނަށް عمل ތައް ބަލަހައްޓާ ހިސާބުކުރައްވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި.)❁ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ކިޔަމަންތެރިކަމެވެ. (އެބަހީ ހަމަގައިމު فرض ކުރެއްވިހާ މީސްތަކުންނަށް ބިރުވެރިވުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެ ފަރާތުންގެ أمر ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެމެވެ.)❁ فَإِذَا بَرَزُوا۟ مِنْ

عِندِكَ = ތިޔަ ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން ނުކުމެ ނިކުމެއްޖެއްޔާ. ۞ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ރޭކަނޑު. ރޭގަނޑު ވޭތުކުރި (ނުވަތަ ރޭގަނޑުގައި ބަދަލުކޮށްލިއެވެ.)۞ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްވި ނޫން އެހެން އެއްޗެއްކަން. وَٱللَّهُ يَكْتُبُ = އަދި اللّه ލިޔުއްވައެވެ. (އެމީހުންގެ عمل ގެ ފޮތްގައި ލިޔުއްވައެވެ.) مَا يُبَيِّتُونَ = އެމީހުން ރޭގަނޑުގައި އުފައްދާކަށް އެއްޗެއް. ۞ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭގެފާނު اللّه އަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! އިތުބާރު ކުރައްވާށެވެ.! وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾ = އަދި وكيل އަކުކަމުގައި اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٨) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކަލޭމެން ވީއެއްގޮތަކުން މަރު ކަލޭމެން އަތުވާނެއެވެ. ގަދަފަދަ ކިއްލާއެއްގައި ކަލޭމެން ވިޔަސް ކަލޭމެންގެ أَجَلُ ޖެހުމުން މަރުވާނެއެވެ. (ފަހެއް އަވަހެއް ނުވާނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް (فتح އެއްވުންފަދަ غنيمة އެއް حاصل ވުންފަދަ) ހެޔޮކަމެއް ޖެހިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއީ اللّه ގެ حضرة ން އައި ހެޔޮކަމެކެވެ. (އަހަރެމެންގެ މިންވަރުކުރުމާ تقدير ނުހެވޭ.) އަދި އެމީހުންނަށް (ނާކާމިޔާބުވުންފަދަ ބަލިމަޑުކަމެއް ޖެހުނުފަދަ ދެރަކަމެއް ޖެހިއްޖެއްޔާ) އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއީ ކަލޭގެފާނުންގެ ސަބަބުން ދިމާވި ކަމެކެވެ. (އަހަރެމެންގެ ވަރިހަކުން ވީއެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހުރިހާކަމެއްވެސް اللّه ގެ حضرة ން އަންނަ ކަންތަކެވެ. މިމީހުންނަށް ވީ ކީކޭތޯ؟ އެއްވެސް ބަހެއްގެ حقيقة އެއް ވިސްނާން އަދި މިމީހުން ގާތެއްވެސްނުވެއެވެ.

(٧٩) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ތިބާއަށް ލިބޭ ސަލާމަތްކަމާއި މުއްދަތުގެ نعمة އާއި ކާމިޔާބުކަމާއި (ކަލޭގެފާނަށް ލިބޭ ހެޔޮކަމެއް) ވީހާވެސް ހެޔޮކަމަކީ އެކަމެއް اللّه ގެ حضرة ން ވާކަމެކެވެ. އަދި (ބަލިމަޑުކަމާއި ނާކާމިޔާބުކަމާއި ފަދަ) ކަލޭގެފާނަށް ޖެހޭ ނުބައިކަމަކީ ކަލޭގެފާނުންގެ نفس ގެ ސަބަބުން ދިމާވާކަމެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު މުޅި އިންސާނުންނަށްޓަކައި رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ ކަލޭގެފާނުގެ رسول ކަން ތެދުކަމަށް އަދި ކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅުހަދާ މީހުންނަށް اللّه ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.)

(٨٠) رسول އާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެމީހާ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެނބުރި ފުރަގަސްދިނީމީހާ ދަންނައެވެ! ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ عمل ތަކަށް ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިއަކު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނު މެދުނުވެރިކުރެއްވީމެވެ.

(٨١) (ތިޔަ اللّه އަމުރުކުރައްވާ ކަންތައްތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާނީ ހަމަކަށަވަރު فرض ކަމެއްމެ ކަމަކަށެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވަނީއެވެ. (ކަލޭގެފާނުންގެ أمر ތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަންވަމުއެވެ.) ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން ނުކުމެއްޖެއްޔާ، ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާއިރު ނޫން އެހެން އެއްޗެއްކަން ރޭގަނޑު ބަދަލުކޮށްލައެވެ. އަދި اللّه تعالى އެމީހުން ރޭގަނޑު އުފައްދާކަށް ތަކެތި (އެމީހުންގެ عمل ގެ ފޮތްގައި) ލިޔުއްވައެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި اللّه އަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް ބަރޯސާކުރައްވާށެވެ! އަދި وكيل އަކުކަމުގައި اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ لَٱتَّبَعْتُمُ ٱلشَّيْطَٰنَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ۚ وَحَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا۟ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

ލަފުޒީ މާނަ

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ = އެމީހުން ފަހެ قرآن އަށް ވިސްނާ فكر ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ تدبير ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟❁ وَلَوْ كَانَ =އޮތީނަމަ. (އެ قرآن ވީނަމަ)❁ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން ނޫން އެހެން ފަރާތަކުން.❁ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ =ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއިން ދުށީހެވެ.❁ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ = ގިނަވެގެންވާ إختلاف ތަކެއް.❁ وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ކަމެއް އަތުވެއްޖެއްޔާ (خبر އެއް އަތުވެއްޖެއްޔާ)❁ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ = އަމާންކަމުގެ ބިރުވެރިން ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމުގެ ކަމުގެ ތެރެއިން. (ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވި ސަރިއްޔާއެއް فتح ވެއްޖެ ނުވަތަ عدوّ ންގެ އަތުން ދެރަވެއްޖެ ކަހަލަ ޚަބަރެއް އަތުވެއްޖެއްޔާ)❁ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ۖ = އެމީހުން އެ خبر އެއް ފަތުރާ شائع ކުރެއެވެ.❁ وَلَوْ رَدُّوهُ = އެމީހުން އެ خبر ރައްދުކުރިނަމަ.❁ إِلَى ٱلرَّسُولِ = رسول ާއަށް.❁ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ކަންކަމުގެ ވެރިންނަށްވެސް. (أمير ންނަށް)❁ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަން ހޯދާ ބަލައިގަންނަ މީހުން އެކަން އެނގިއްޖެއެވެ.❁ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް اللّه ގެ فضل ވެޓިވަޑައިގަތުން ނުވާނަމަ.❁ وَرَحْمَتُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رحمة ވެސް.❁ لَٱتَّبَعْتُمُ ٱلشَّيْطَٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން شيطان ާ އާއި تبع ވެއްޖައީހެވެ.❁ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ = މަދުބަޔަކު ފިޔަވައި. (މަދުބަޔަކު ފިޔަވައި އެ خبر ފެތުރީހެވެ.)❁ فَقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = ފަހެ اللّه ގެ މަގުގައި ކަލޭގެފާނު ހަނގުރާމަ ކުރައްވާށެވެ!❁ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ۚ = ކަލޭގެފާނުގެ نفس ފިޔަވައި ކަލޭގެފާނަށް تَكْلِيفُ ދެވިގެން ނުވެއެވެ.❁ وَحَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ = އަދި ކަލޭގެފާނު مؤمن ުންނަށް ހިތްވަރުދެއްވާށެވެ. (ހަނގުރާމައަށް)❁ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ = اللّه تعالى ހުއްޓުވައިދެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. / ހުއްޓުވައިދެއްވާނެއެވެ.❁ بَأْسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ = كافر ވި މީހުންގެ ހަނގުރާމަ / ކާފަރުންގެ އުނދަގޫ.❁ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا = އަދި اللّه އީ ހަނގުރާމައިގައި ގަދަފަދަކަމުން ވަރުގަދަ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾ = އަދި عُقُوبة ދިނުމުގައި عذاب ދެއްވުމުގައިވެސް ވަރުގަދަ ކަލާނގެއެވެ.❁ مَّن يَشْفَعْ = شَفَاعَة ކުރިމީހާ.❁ شَفَٰعَةً حَسَنَةً = ރަނގަޅު شَفَاعَة އަކުން. (ހެޔޮކަމަކަށް ޙައްޤުގައި ދަންނަވައިދިނުން)❁ يَكُن لَّهُۥ = އެމީހަކަށް ވެއެވެ.❁ نَصِيبٌ مِّنْهَا ۖ = އެއިން ބައެއް – އެ ހެޔޮކަމުގެ ބައެއް – ثواب ގެ ބައިވަރެއް.❁ وَمَن يَشْفَعْ = އަދި شَفَاعَة ކުރިމީހާ.❁ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً = ނުބައި شَفَاعَة އަކުން. (ނުބައިކަމަކަށް ދަންނަވައިދިނުން ކަހަލަ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން.)❁ يَكُن لَّهُۥ = އޭނާއަށް ވެއެވެ.❁ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ = އެއިން ބައެއް، ފާފައިގެ ބައިވަރެއް.❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ވަޑައިގެންނެވެއެވެ.❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾ =

ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުރެއްވުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ (ޢަމަލުތަކުގެ ހިސާބުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.)۞ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ = އަދި ކަލޭގެފާނުންނަށް ކާކުހޭއިގެން ސަލާމްކުރެވިއްޖެއްޔާ.۞ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَآ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ސަލާމްކުރައްވާށެވެ! ۞ أَوْ رُدُّوهَآ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެސަލާމް ރައްދުކުރައްވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾ = ހުރިހާ އެއްޗެއް ހިސާބުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٢) އެމީހުން ފަހެ قرآن އަށް تدبير ކޮށް ވިސްނާ فِكْرُ ކޮށް ނުހަދަނީހެވެއެވެ. އެ قرآن އަކީ الله ނޫން ފަރާތަކުން ބާވައިލައްވާފައިވާ ފޮތެއްނަމަ އޭގައި ވަރަށް إختلاف ތައް – ތަފާތުތައް – ވާނީ އެމީހުން ދެކޭނެކަން ކަށަވަރެވެ.

(٨٣) އަދި (رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ފޮނުއްވާފައިވާ ހަނގުރާމަ لشكر އެއްގެ ފަރާތުން) އަމާންކަމުގެ خبر އެއް - فتح ލިބި كامياب ވާ خبر އެއް – ނުވަތަ ބިރުވެރި خبر އެއް އަބަދު ދެރަވެވުމާއި ناكامياب ވާ خبر އެއް އެމީހުންނަށް ހަމަ ވާއިރަށް (އެބަޔަކީ އެ منافق މީހުންނެވެ خبر ހަމަވާއިރަށް) (އެ خبر އެއްގެ ދޮގުތެދުވެސް ނުބަލައި) އެ خبر އަވަހަށް ފަތުރާ شائع ކޮށްލައެވެ. ހަމަކަށަވަރެވެ. އެމީހުން އެ خبر رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް ނުވަތަ ކަންކަމުގެ ވެރިވެގެންވާ ހަވާލުކުރިނަމަ عالم ންނަށް ދިންނަމަ އެ خبر ގެ ތެދުދޮގު عامّ ންނަށް އަންގާ ހަމަކުރާނެ މީހުންނަށް ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގަންނާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުން مؤمن ންގެ މައްޗަށް الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ رحمة ނުވާނަމަ ކަލޭގެފާނުން شيطان ގާ އާއި تبع ވިސްނަން ކަށަވަރެވެ. އަދި މަދުބައެއްކުދިންނެވި އެ خبر ފަތުރާ ހަމަކަށަވަރުވާނެއެވެ.

(٨٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ގެމަގުގައި ކަލޭގެފާނު ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ نفس ފިޔަ މެނުވީ ކަލޭގެފާނަށް تَكْلِيفُ ދެވިވަޑައިގެން ނުވެއެވެ. (ކަލޭގެފާނުންގެމައްޗަށް ޒިމާ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވެވަޑައިގަންނެވުމެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު مؤمن ންނަށް (ހަނގުރާމަކުރުމަށް) ހިތްވަރުދެއްވާ ގަދަފައްދަވާށެވެ! (އެމީހުންނަށް ކުރައްވާ أمر ގެ مسؤليّة ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ ކަމުގެ.) ކާފިރުންގެ ހަނގުރާމައިގެ އުނދަގޫ الله ހުއްޓުވާނެ أمّيد ކުރެވެއެވެ. ހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި الله އީ ހަނގުރާމަ ގަދަފަދަ ކަނޑާވަރުގެ އަދި عقوبة ދެއްވުމާ عذاب ދެއްވުމުން ގަދަފަދަވުގެން ކަލާނގެއެވެ.

(٨٥) ރަނގަޅު شفاعة އަކުން شفاعة ތެރިވާމީހާއަށް (ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ކުރުމަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ގޮވާމީހާއަށް) އޭގެ ثواب ގާއި ދެރުމައިގެ ބައެއްވެއެވެ. އަދި ނުބައި شفاعة އަކުން شفاعة ތެރިވާ މީހާއަށް (ނުބައިކަންތައް ކުރުމަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމަށް ގޮވާމީހާއަށް) އޭގެ ދޮށުގެ ބައެއްވެއެވެ. އަށާފައިގެ މިންވަރުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުދިރަތްވަންތަ ކަލާނގެއަކީ الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. (ޢަމަލުތަކުގެ ހިސާބުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކީ الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.)

(٨٦) ކާކުހޭއިގެން މީހަކު ކަލޭގެފާނަށް سلام ކޮށްފިއްޔާ ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް سلام ކުރައްވާށެވެ! ނުވަތަ، އެ سلام ކަލޭގެފާނު ރައްދުކުރައްވާށެވެ! (سلام ރަނގަޅަށް ކުރުމަކީ سلام ކުރިމީހާ السّلام عليكم ކިޔައިފިއްޔާ ވެއްލިމީހާ وعليكم السّلام ورحمة الله މިފަދައިން ކިޔުމެވެ. އެ سلام ރައްދުކުރުމަކީ سلام ކުރިމީހާ ކިޔާގޮތަށް ވެއްލިމީހާ ކިޔުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ހިސާބުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް ވޮޑިގެންވެއެވެ.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ ۞ فَمَا لَكُمْ فِى ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ وَٱللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓا۟ ۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُوا۟ مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا۟ لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا۟ فَتَكُونُونَ سَوَآءً ۖ فَلَا تَتَّخِذُوا۟ مِنْهُمْ أَوْلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَخُذُوهُمْ وَٱقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا۟ مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوْ جَآءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَٰتِلُوكُمْ أَوْ يُقَٰتِلُوا۟ قَوْمَهُمْ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَٰتَلُوكُمْ ۚ فَإِنِ ٱعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا۟ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

ތަރުޖަމާ

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = اللّه އެއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި حقّ إله އަކު ނުވާ إله އެވެ. ކަލާނގެއެވެ.۞ لَيَجْمَعَنَّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން جمع ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.۞ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.۞ لَا رَيْبَ فِيهِ = އެދުވަހާއިމެދު ޝައްކެއްނެތެވެ. (އެއީ އަންނާނެ ދުވަހެކެވެ.)۞ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ = އަދި اللّه އަށްވުރެ ވާހަކަ ތެދުވެރިކަން ބޮޑު ކާކުހެއްތޯ؟ (އެހެންމީހަކު ނުވެއެވެ.)۞ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ = ބަސް وحى ކުރެއްވުމާއި خبر ދެއްވުމުގައިމެން.۞ ۞ فَمَا لَكُمْ فِى ٱلْمُنَٰفِقِينَ = ފަހެ منافق ންނާމެދު ކަލޭ (مؤمن ން) ކޮން مقصد އެއްގައި ބެހިއްޖެތޯ؟۞ فِئَتَيْنِ = ދެ جماعة އަކަށް.۞ وَٱللَّهُ أَرْكَسَهُم = އަދި اللّه އެމީހުން އެނބުރުއްވައި ކުފުރަށް ވެއްޓުއްވައިފިއެވެ.۞ بِمَا كَسَبُوٓا۟ = އެމީހުންކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން (ކާފަރުވީ ސަބަބުން)۞ أَتُرِيدُونَ = ކަލޭމެން އެދެނީހެއްޔޯ؟ أَن تَهْدُوا۟ = ކަލޭމެން ތެދުމަގު ދައްކާށް.۞ مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ = اللّه މަގުފުރައްދަވައިފި ބަޔަކަށް.۞ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ = އަދި اللّه މަގުފުރައްދަވައިފި އެކަކު. (ދަންނާށެވެ!)۞ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ = ފަހެ އޭނާ ތެދުމަގަށް واصل ވާނެ އެއްވެސް މަގެއް ކަލޭމެނަށް ފެނިގެން ނުވާނެއެވެ.۞ وَدُّوا۟ لَوْ تَكْفُرُونَ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ކާފަރުވުމަށް އެމީހުން އެދެއެވެ.۞ كَمَا كَفَرُوا۟ = އެމީހުން ކާފަރުވީހެން.۞ فَتَكُونُونَ سَوَآءً = ފަހެ ދެބައި ކަލޭމެން (އަދި منافق ންނާއި) ހަމަހަމަވާން (ބޭނުންވެއެވެ)۞ فَلَا تَتَّخِذُوا۟ مِنْهُمْ أَوْلِيَآءَ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންގެތެރެއިން وليّ ން ސަހަރާތްތެރިން إختيار ނުކުރާށެވެ.! حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ = އެމީހުން هجرة ކޮށް ދިޔަމަށް ދާންދެން.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ މަގުގައި.۞ فَإِن تَوَلَّوْا۟ = ފަހެ އެމީހުން ފުރަގަސްދީފިއްޔާ. (އިމާންވުމާއި هجرة ކުރުމުން ފުރަގަސްދީފިއްޔާ)۞ فَخُذُوهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުން ހިފައިގަންނާށެވެ!۞ وَٱقْتُلُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުން މަރާށެވެ.! حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ = ކަލޭމެނަށް ފެންނަތަނަކުން. (އެމީހުން ފެންނަތަނަކުން)۞ وَلَا تَتَّخِذُوا۟ مِنْهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންގެތެރެއިން ނުހިފާށެވެ. إختيار ނުކުރާށެވެ!۞ وَلِيًّا = ސަހަރާތްތެރިއަކުވިޔަސް.۞ وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ = އަދި نصر ދެއްވާނުވިޔަސް.۞ إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ = واصل ވީމީހުން ފިޔަވައި / ގުޅިގެންވީ.۞ إِلَىٰ قَوْمٍ = ބައެއްގެ މީހުންނާ.۞ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ = ކަލޭމެންނާ އެބައިމީހުންގެ ދެމެދު عَهْدُ ވެފައިވާ ބަޔަކާ / އެކުގެ ޙައްޤު.۞ أَوْ جَآءُوكُمْ = ނުވަތަ އެބައިމީހުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައި.۞ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތައް ދަތިވެގެންވާ حال.۞ أَن يُقَٰتِلُوكُمْ = ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް.۞ أَوْ يُقَٰتِلُوا۟ قَوْمَهُمْ = ނުވަތަ

އެމީހުންގެ قوم އާއި ހަނގުރާމަކުރުމަކުން.﴿ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.﴿ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ = އެކަލާނގެ އެމީހުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ގަދަކުރައްވައިފީމުއެވެ.﴿ فَلَقَٰتَلُوكُمْ = ފަހެ އެމީހުން ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަ ކޮށްފާނެއެވެ.﴿ فَإِنِ ٱعْتَزَلُوكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާއި ވަކިވެއްޖެއްޔާ.﴿ فَلَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަ ނުކޮށް. وَأَلْقَوْا۟ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންތެރިވެ صُلح އަށް އެދިއްޖެއްޔާ.﴿ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ = ފަހެ الله تعالى ކަލޭމެންނަކަށް ނުލައްވައެވެ.﴿ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ = އެމީހުންގެމައްޗަށް އެއްވެސްމަގެއް (އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ އެއްވެސް ހުއްދައެއް)﴿

إجْمَالِي މާނަ

(٨٧) الله އެއީ އެކަލާނގެ ނޫން އެހެންއެއްވެސް (حقّ) إله އަކުނުވާ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެން އެންމެން އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. އެދުވަހާމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތެވެ. އެއީ އަންނާނެ ދުވަހެކެވެ. އަދި ބަސް وحي ކުރެއްވުމާއި خبر ދެއްވުމުގެ ގޮތުން الله އަށްވުރެން ތެދުވެރިކަން ބޮޑު ކާކުހެއްދެވެ؟ އެއަށްވުރެން ތެދުވެރިކަންބޮޑު އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ.

(٨٨) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) منافق ންނާމެދު ކަލޭމެން ދެބައިބަޔަކަށް ބެހި ދެ خيال އެއްވާންވީ ކީއްވެ مقصد އެއްގައި ހުރީތޯވެ؟ އަދި الله تعالى އެމީހުންކުރި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން އަނބުރާ މުޝްރިކުން ޖެހިލައްވައިފިއެވެ. (ކާފިރުންގެ حكم ގެތެރެއަށް ވައްދަވައިފިއެވެ.) الله މަގުފުރައްދަވައިފި ބަޔަކަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށް ކަލޭމެން އެދެނީހެއްތޯވެ؟ އަދި الله މަގުފުރައްދަވައިފި މީހަކު ތެދުމަގަށް واصل ވާނެ އެއްވެސްމަގެއް ފެނިގެން ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެނެއް ނުވާނެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގައި ސިފަކޮށްދެއްވާ މުނާފިޤުން މަކްކާ ގެ ބަޔަކާމެދުގައި ވެއެވެ. އެމީހުން نبي صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައިސް މުސްލިމުންނަކީ ދައްކާ إسلام ކަން ފާޅުކޮށް ދެން އެނބުރި އެމީހުންގެ ބަޔަށް ގޮސް ބުދަށް އަޅުކަން ކުރަން ފަށައިގަތެވެ. އެމީހުން އެގޮތުން ދެބައިބަޔަކާ އެއްބަސްވާކަން ދައްކައިގެންނެވެ. އެމީހުން އެގޮތް ހުއްޓާލާ ނުވަތަ ސުލްޙަށް ނުދެންނަމަ އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް މަރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ أصحاب ބޭކަލުން މިކަމުގައި ދެބައެއް ވިއެވެ. އެބައެއް މީހުން منافق ންކަމުގައި ދެކެއެވެ. އަނެއްބައެއް މީހުން مؤمن ންކަމުގައި ދެކެއެވެ. 88 ވަނަ އާޔަތުގައި مؤمن ން منافق ންނާމެދު ދެ خيال އެއްވާކަމުގައި އެވަނީ އެއްކޮށްފައެވެ. = زُبْدَةُ التّفْسِير =

(٨٩) އަދި އެމީހުން އެދެނީ ކަލޭމެން (مؤمن ންވެސް) އެމީހުންނާ އެއްގޮތަށް ކާފިރުވުމަށެވެ. އެމީހުން ކާފިރުވީފަދައިން ކާފިރުވުމަށެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެމީހުންނާ ކަލޭމެންނާ (ދީނުގެތެރޭގައި) އެއްގޮތްވެ ހަމަހަމަ ވުމަށެވެ. (ދެމެދުގައި ތަފާތެއްނެތި) ފަހެ އެމީހުން الله ގެމަގުގައި هجرة ކޮށް ދޫކޮށްލާންދެން އެމީހުންގެތެރެއިން އެކަކުވެސް ސަހަބަކު ވަރަކަށް ވަލީ ވެރިއަކަށް ވިصولِيُّ އަކަށްވެސް ކަލޭމެން ނުހައްދާށެވެ! ފަހެ އަދި އެމީހުން (އީމާންވެގެން هجرة އަށް ނުދެވުން) ދަތިވެ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ ކަލޭމެން ފެންނަތަނަކުން އެމީހުން ހިފައިގެން އަޅުވާލައިގެން މަރާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން އެއްވެސް نصر ދޭނެމީހަކު ސަހަބަކު ރަހުމަތެރިއަކު ކަލޭމެން ހިތް إختيار ނުކުރާށެވެ!

(٩٠) މިގޮތުން ކަލޭމެން مؤمن ންނާއި އެބަޔަކާދެމެދު عَهْدُ އެއްވެ އެގްރިމެންޓެއް ވެފައިވާ ބަޔަކުގެ ތެރެއަކަށް ގޮސް އެމީހުންގެ މީހަކަށް ވިޔަސް މެދުކަނޑައިލުމެވެ. (އެފަދަ މީހަކު އެމީހުންނަށް ގެ حكم އެއް އެއްގޮތެވެ.) ނުވަތަ އަދި ކަލޭމެން مؤمن ންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ހިތްދަތިވެފައިވާ حال ނުވަތަ އެމީހުންގެ قوم ގެ މީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ހިތްދަތިވެފައިވާ حال ކަލޭމެން ކައިރިއަށް އައިސްފައިވާ މީހުންނެވެ. (އެމީހުންނަށް ހަމަޖައްސަން ނުވާނެއެވެ.) އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެމީހުން ކަލޭމެން (مؤمن ން) ގެމައްޗަށް ގަދަކުރައްވައިފީމުއެވެ. ފަހެ ހަމަ އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކޮށްފާނެއެވެ.

ދެންފަހު އެމީހުން އެކީގައިތިބުން ދުރުވެ އަދި ކަށަވަރުގައި ހަނގުރާމަނުކުރާކަން صلح ވުމަށް ހުށަހަޅައިފިއްޔާ (ދެން ކަށަވަރުން صلح ވެދޭށެވެ!) ދެން އަދި ކަށަވަރުން އެމީހުންގެމައްޗަށް އަތްދިގުކުރުމަށް މަގެއް ކަށަވަރުނަށް ނުލައްވައެވެ. ނަމަވެސް މިއާޔަތުގެ حكم ތަވްބާ توبة ސޫރަތުގެ فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ .... މިއާޔަތުން مَنْسُوخ ވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. = تفسير الطّبرى =

سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا۟ قَوْمَهُمْ كُلَّ مَا رُدُّوٓا۟ إِلَى ٱلْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا۟ فِيهَا ۚ فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوٓا۟ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓا۟ أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَٱقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿٩١﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَـًٔا ۚ وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُوا۟ ۚ فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

ލުޣަތު

سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ = ނިކަންހުރި އެހެންބަޔަކު (منافق ންގެ އެހެންބަޔަކު) ކަށަވަރުން ދެކޭނެއެވެ.۞ يُرِيدُونَ = އެމީހުން އެދެނީ. أَن يَأْمَنُوكُمْ = ކަށަވަރުން مؤمن ންގެ ކިބައިން أَمان ލިބުމެވެ. ۞ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ قوم ގެ ކިބައިން އަމާންކަން ލިބުމެވެ.۞ كُلَّ مَا رُدُّوٓا = އެމީހުން ރައްދުކުރެވިއްޖެ ކޮންމެހިނދެއްގައި (ގޮވިއްޖެ ކޮންމެހިނދެއްގައި)۞ إِلَى ٱلْفِتْنَةِ = فتنة އަށް (شرك އަށް)۞ أُرْكِسُوا فِيهَا = އެމީހުން އޭގެތެރެއަށް ރައްދުކުރެވިއްޖެއެވެ. (އެއަށް ވެއްދެވެއެވެ.)۞ فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ = ފަހެ އެމީހުން ކަށަވަރުންގެ ކިބައިން (ހަނގުރާމަކުރުމުން) ދުރުނުވެއްޖެއްޔާ.۞ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ = އަދި އެމީހުން ކަށަވަރުނަށް سَلم ނުހުށަހެޅިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ އެމީހުން ކަށަވަރުންގެ ކިބައިން صلح ވުމަށް ނުދެއްވައިފި)۞ وَيَكُفُّوٓا أَيْدِيَهُمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ އަތްތައް ހުއްޓައިނުލައިފި (ނުހިފެހެއްޓިއްޖެއްޔާ)۞ فَخُذُوهُمْ = ފަހެ ކަށަވަރުން އެމީހުން ހިފާށެވެ!۞ وَٱقْتُلُوهُمْ = އަދި ކަށަވަރުން އެމީހުން މަރާށެވެ! حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ = ކަށަވަރުން އެމީހުން ފެންނަތަނެއްގައި.۞ وَأُو۟لَٰٓئِكُمْ = އަދި އެމީހުން (ތިމަންރަސްކަލާނގެ)۞ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެމައްޗަށް ކަށަވަރުނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ.۞ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿٩١﴾ = ބާރުވެރިކަމާ حُجّة އެއް / دليل އެއް.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ = އަދި އެއްވެސް مؤمن އަކަށް (އެމީހުންގެ ހަނގުރާމަކުރުމުން އެމީހުން ރައްކާތެރިކުރުމުގައި މުޤާމުއްގަ ވަރަށް) أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا = مؤمن އަކު މެރުން. (ހުއްދަ) ވެގެންނުވެއެވެ.۞ إِلَّا خَطَـًٔا = ކުށުގެންނެވި (އެބަހީ ގަޞްދުނުކޮށްނޫނީ)۞ وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا = އަދި ގޯހުގައި مؤمن އަކު މަރައިފިމީހާ.۞ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ = ފަހެ مؤمن ކަނބުލޮއެއް (مؤمن އަޅަކު) މިނިވަންކުރުން ހުއްޓެވެ.۞ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ = އަދި އަދާކުރެވޭ ދިޔަތެއް (އެމީމަރުގެ ދިޔަފެއެވެ.)۞ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦٓ = އޭނާގެ أهل ވެރިންނަށް (مَيّت މާގެ أهل ވެރިންނަށް)۞ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُوا = އެމީހުން (އެބަހީ مَيّت މާގެ أهل ވެރިން صدقاة ކުރިއްމާފުކުރުމުގެ. يعني: عفو ކުރިއްމާފުކުރުމުގެ.۞ فَإِن كَانَ = ފަހެ އޭނާ ވަނީ – އެބަހީ

މަރުވިޔަ ވާނެއެވެ.۞ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ = ކަލޭމެންގެ عداوة ތެރި ބައެއްގެ ތެރެއިންވާމީހަކު ކަމުގައި".۞ وَهُوَ مُؤْمِنٌ = އަދި އެމީހާ مؤمن އަކަށްކަމުގައިވާ حال.۞ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ = ފަހެ مؤمن ކަނބަލަކު (مؤمن އަޅަކު) މިނިވަންކުރުން ލާޒިމުވެ. وَإِن كَانَ = އަދި އޭނާ ވާނަމަ – އެބަހީ މަރުވިޔަ ވާނަމަ.۞ مِن قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނާއި އެމީހުންނާ ދެމެދު عَهْدُ ކަރަވަރެއް (އެގްރީމެންޓެއް) ވާބައަކު މީހުންގެތެރެއިން.۞ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ = ފަހެ އޭނާގެ أهل ވެރިންނަށް އަދާކުރާވާ دِيَة އެއްދިނުން ލާޒިމުވެ.۞ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ = އަދި مؤمن ކަނބަލަކު (مؤمن އަޅަކު) މިނިވަންކުރުން ލާޒިމުވެ.)۞ فَمَن لَّمْ يَجِدْ = ފަހެ ނުފެނިއްޖެމީހާ – ނުލިބިއްޖެމީހާ. (އަޅަކު މިނިވަންކުރާނެ ނުލިބިއްޖެމީހާ) ۞ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ = ފަހެ ދެމަސްދުވަހު ރޯދަހިފުން.۞ مُتَتَابِعَيْنِ ވިދިވިދިގެން. تَوْبَةً مِّنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ންވާ توبة އެއްގެގޮތުން.۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ގެ ވޮޑިގެންވިއެވެ. (ވޮޑިގެންވެއެވެ.)۞ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ = ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާނގެކަމުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩١) އަދި ކަލޭގެފާނު (منافق ންގެ) އެހެންބަޔަކު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެމީހުން އެދެނީ ކަލޭމެން مؤمن ންގެ ގާތުގައި އަމާންވުމަށެވެ. ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އަމާންކަން ހޯދުމަށެވެ. (އެމީހުން إسلام ކަން ފާޅުކޮށްގެން އުޅެއެވެ.) އަދި އެމީހުން އެދެނީ އެމީހުންގެ قوم ގެމީހުންގެ ގާތުގައިވެސް އަމާންކަން ލިބިގަތުމަށެވެ. (އެމީހުން ކައިރިއަށްގޮސް އެމީހުންކުރާގޮތަށް ބުދަށް އަޅުކަން ކުރެއެވެ.) އެމީހުންނަށް شِرْك ކުރުމަށް ދިޔާވާ ފަސްޖެހިނުދެއްގައި އެމީހުން އާދެތެރެއަށް ވެރިކަށްއެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްޓައި ނުލިއްޔާ އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންނާ صلح ވެ އެމީހުންގެ އަތްތަށް ކަލޭމެންނަށް ގެނެސްދީފުން ހުއްޓައި ނުލިއްޔާ ދެން ކަލޭމެންނަށް އެމީހުން ފެނިފައިވާން ހިފައި މަރާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް بيان ވެގެންވާ ބާރެއް - دليل އެއް – ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ. (އެބަހީ އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވީމެވެ.)

(٩٢) އަދި އެއްވެސް مؤمن އަކު ކުށުން (ޚަޠާއިން ފިޔަވި) އެހެން مؤمن އަކު މަރާލުމަކީ ޙައްޤުކަމެއްނޫނެވެ. ކުށަކު ފިޔަވާ ނުކުރެއްވޭނެއެވެ. އަދި ޚަޠާގައިކޮށް (قصد ނުކޮށްނުލައި) މަރާލާ ފަރާތުން (ކަނބަލަކު 1) ފަހެ އެމީހާ مؤمن އަޅަކު މިނިވަންކުރާނޫން1 އަދި އޭނާގެ أهل ވެރިންނަށް – އެބަހީ مَيّت ގެ أهل ވެރިންނަށް قواعد ން دِيَة އަދާކުރާނޫން! (دِيَة އަކީ ދޮށުގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެންވާ މިންވަރެކެވެ.) އެއީ ميّت ގެ ވާރިސުންނަށް معاف ނުކުރައްވައިފިއްޔާއެވެ. (އެކަމުގެ تفصيل حكم حديث ފޮތްތަކާއި فقه ފޮތްތަކުން ބައްލަވާށެވެ!)

ފަހެފަހެ މަރުވިޔައީ ކަލޭމެން مؤمن ންގެ عداوة ތެރިބައެއްގެތެރެއިންވާ މީހެއްކަމުގައި ވާނަމަ (އެބަހީ ކާފިރުބައެއްގެ ތެރޭގައިވާ مؤمن އެއްނަމަ) ފަހެ އެމީހާ މަރާލި مؤمن އަޅަކު މިނިވަންކުރާށެވެ! (دِيَة ދިނުމެއްނުޖެހޭނެއެވެ.) އަދި މަރުވިޔައީ ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނާއިބައިނާ ދެމެދު عَهْدُ ކަރަވަރެއް (އެގްރީމެންޓެއް) ވާބައެއް މީހުންގެތެރެއިންވާ މީހެއް ކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ އޭނާގެ (އެބަހީ ميّت ގެ) أهل ވެރިންނަށް އަދާކުރާވާ دِيَة އެއްދިނުން ލާޒިމުވެ. އަދި مؤمن ކަނބަލަކު (مؤمن އަޅަކު) މިނިވަންކުރުން ލާޒިމުވެ. ފަހެ މިއިންމެ ކުޅަދާނަނުވިނަމަ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމަށް ނުލިބިއްޖެނަމަ ދެމަސް ވިދިވިދިގެން ރޯދަހިފާށެވެ! އެއީ اللّه ގެ حضرة ން އޭނާއަށް ލިބޭނެ توبة އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُوا۟ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۚ كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾ لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُو۟لِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾

ލުޣަތު

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا = އަދި مؤمن އަކު މަރައިފިމީހާ. ✿ مُّتَعَمِّدًا = ހަމަ ގަސްތުގައި. ✿ فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ = ފަހެ އޭނާ ޖަޒާއަކީ – عقوبة އަކީ – ނަރަކައެވެ. ✿ خَٰلِدًا فِيهَا = އޭނާ އެތާ ދެމިހުންނަ حال . ✿ وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ = އަދި އޭނާގެމައްޗަށް اللّه ކޯފާވެވޮޑިއްޖެއެވެ. ✿ وَلَعَنَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އޭނާއަށް لعنة ލައްވައިފިއެވެ. ✿ وَأَعَدَّ لَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. ✿ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް. ✿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ.! ✿ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = ކަލޭމެން اللّه ގެ މަގުގައި (جهاد ކުރުމަށް) ދިޔަ ވަގުތުގައި. ✿ فَتَبَيَّنُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން بيان ކުރާށެވެ! (އެބަހީ ކަލޭމެން ދަތުރުކުރަނިކޮށް ކާފިރުންނާ ނުވަތަ مؤمن ންނާ ބެހޭ ކަންތައްތަކެއް تحقيق ކޮށް ދަނެގެން ހުއްޓަށް މިނުން ދޭރާށެވެ!) ✿ وَلَا تَقُولُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَٰمَ = ކަލޭމެނަށް ސަލާމްގޮތުގައި إسلام ކަން ފާޅުކުރިމީހާއަށް. ✿ لَسْتَ مُؤْمِنًا = ކަލޭ މިއަދު مؤمن އެއްނޫނެވެ. / ކަލޭ مؤمن އަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ.(މިހެންނުބުނާށެވެ.) ✿ تَبْتَغُونَ = ކަލޭމެން އެދޭ حال / ކަލޭމެން އެދުނީއެވެ. ✿ عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެތަކެތި / މުދާއި. ✿ فَعِندَ ٱللَّهِ = ފަހެ اللّه ގެ حضرة ގައިވެއެވެ. ✿ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ = ގިނަވެގެންވާ غنيمة / ގިނަވެގެންވާ ގެއްލުމެއް. ✿ كَذَٰلِكَ كُنتُم = ހަމައެފަދައިން ކަލޭމެން ވިއެވެ. (ކާފިރުންކަމުގައި ކަލޭމެން ވީއެވެ.)✿ مِّن قَبْلُ = މީގެކުރިން / އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން. ✿ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ = ފަހެ اللّه تعالى ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ދެއްވައިފައިވާ ނިޢުމަތެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. ✿ فَتَبَيَّنُوٓا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ރަނގަޅަށް ބަލާ تحقيق ކުރާށެވެ. ✿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ. ✿ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކުގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކުކަމުގައި. ✿ لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ = އިށީނދެ (ގޭގައި ތިބޭ) މީހުންނާ ހަމަހަމައެއް ނުވެއެވެ. ✿ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެ ތެރެއިން. ✿ غَيْرُ أُو۟لِى ٱلضَّرَرِ = އުނދަގުލާއި ދަތިކަމުގެ أهل ވެރިންނެވެ.(އުޒުރުވެރިންނެވީ) ✿ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި اللّه ގެމަގުގައި جهاد ކުރާ مُجَاهِدُ ންނާއި. ✿ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކުން. ✿ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ = ފަހެ اللّه تعالى ، مجاهد ން މާތްކުރެއްވިއެވެ. ✿ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކުންޖިހާދުކުރާތީ ✿ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ = ގޭގައި ތިބޭ އިށީނދެ (ހަނގުރާމައަށް ނުދާ) މީހުންނަށްވުރެ. ✿ دَرَجَةً = خاصّ ދަރަޖައެއް. ✿ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ = އަދި ކޮންމެ

ބަދަލުދެއްވުން الله وعد ކުރެއްވި ރަނގަޅުގެ. ހެޔޮ. އަދި ސަވާބުދެއްވުމެވެ.❁ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ = އަދި الله تعالى، مجاهد ން މާތްކުރެއްވިއެވެ.❁ عَلَى ٱلْقَـٰعِدِينَ = ހަނގުރާމައަށް ނުދިޔަ މީހުންނަށްވުރެއް.❁ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރަޖައެއް.

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٣) އަދި ހަމަ قصد ގައި مؤمن އަކު މަރައިފިމާ (ދަންނަވައެވެ!) ފަހެ އޭނާގެ جزاء އަކީ — އޭނާގެ عقوبة އަކީ އޭނާ އެތާ ދެމިހުންނަނިވިގޮތުގައި ނަރަކައެވެ. އަދި އޭނާގެމައްޗަށް الله ގެ ކޯފާއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އޭނާއަށް لعنة ލެއްވިއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ.

- ދަންނަވައެވެ، އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކުގެ އިތުރު تفصيل ތަކާއި بيان ތައް ތަފްސީރުތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. މިފޮތް އަދި އެކަމަށް ތަފްސީލުވެގެން ނުވެއެވެ. މިފޮތުގައި މިވަނީ ބާވައިލެއްވި ބަސްފުޅުގެ ترجمة އެކަނިއެވެ.

(٩٤) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! — ކަލޭމެން الله ގެމަގުގައި جهاد ކޮށް ހަނގުރާމަކުރުމަށް ބިންމަތީގައި ހިނގާފައިދާނަމަ (ދިރާސާ މީހުން އެއީ ކާފަރު މުއުމިނު حلال ކާފިރުންތޯ ނުވަތަ ކާފަރު މުއުމިނު حَرَام ވެގެންވާ مؤمن ންތޯ ބަލައި) ރަނގަޅަށް ސާފުކޮށް تحقيق ކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް إسلام ކަން ފާޅުކޮށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހާ (އޭނާގެ މުދަލާއި غنيمة ގެ ދަރިވެރިކަމުގައި) އޭނާއާ ދިމާއަށް ކަލޭ މުއުމިނެއް ނޫނޭ ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! އަދި އޭނާ ނުމަރާށެވެ! އެފަދަ ކަންތައް ކަލޭމެން އެދެނީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ބޭނުންތަކެއް އެދިގެންނެވެ. ފަހެ الله ގެ حضرة ގައިވާ ހުވާ غنيمة ތައް ގިނައެވެ. އަދި މީގެ ކުރިން — އެބައި ކަލޭމެންވެސް إسلام ވުމުގެ ކުރިން ހަމައެފަދައިންނެވެ. (ކަލޭމެންގެ ލޭ މުދާވެސް ސަލާމަތްވީ އެ كلمة ކިޔުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) ދެން ފަހެ الله تعالى ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ދަރުމަވަންތަވެވޮޑިގެން توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެހެންވެ ކަލޭމެންވެސް ރަނގަޅަށް ބަލާ تحقيق ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަމުގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި ވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. އިސްވެދިޔަ އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ސަބަބަކާ ދިމާ ރިވާޔަތްތަކެއް އައިސްފައިވެއެވެ. އެ ރިވާޔަތްތަކުގެ خُلاَصة އަކީ ގޮތުގަނޑެއްކަން އެކުއްލަވާލެވެ. تفسير طبرى ގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. مسلم ންގެ މީހަކު مشرك ންގެ މީހަކު ބައްދަލުވުމުން އަރައިގަތެވެ. ދެން مشرك މީހާ ބުނެފިއެވެ. — އަހުރެންނަކީ مسلم އެކެވެ. أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه ކިޔައި އޭނާ إسلام ކަން ފާޅުކޮށްފިއެވެ. — (ނަމަވެސް مسلم މީހާއަށް ހީވީ އޭނާ ކަލިމަ ދެއްކުން ސަލާމަތްވުމަށްވެގެން ދެއްކި ބަހެއްކަމަށެވެ.) އެހެންވެ އޭނާ މަރައިލައިފިއެވެ. އެކަމުގެ خبر رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް ލިބިވަޑައިގެންފުމުން އޭނާ މަރައިލައިފިކަމާ ދިމާއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه ކިޔުމަށްފަހުވެސް ކަލޭ އޭނާ މަރައިލީމުތޯއެވެ؟ އެމީހާ عُذْر ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ نبي الله އެވެ. އޭނާ އެހެންބުނީ ސަލާމަތްވުމަށްވެގެންނެވެ. نبي الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. "فَهَلاَّ شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ" (يعنى: ކަލޭ އޭނާގެ ހިތް ފަޅައިގެން ބެލިނަމައެވެ. ނުބެލީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟) މިއެވެ.

އަދި މީގެ އިތުރު ރިވާޔަތްތަކެއްވެސް ވެއެވެ. — واللّه أعلم بالصّواب

(٩٥) (ޢުޒުރުވެރިވުމެއްނެތި ގޭގައިތިބި ދަރުމަވަންތަ ދަރުމަވެރިން) އެބަ عُذْر ހުރި ބާވެގެންވާ ބަޔަކު ފިޔަވައި ސަބަބަކާހުރި الله ގެމަގުގައި جهاد ކުރުމަށް ނުނިކުމެ ގޭގައިތިބި مؤمن ންނާއި މުދަލާއި ފުރާނަ ޚަރަދުކޮށް الله ގެމަގުގައި جهاد ކުރާ މީހުންނާއި މިދެބައިމީހުން އެއްވަރުވެގެން ހަމަހަމަވެގެން ނުވެއެވެ. ފަހެ މުދަލާއި ފުރާނަ ޚަރަދުކޮށް جهاد ކުރާ مجاهد ން ގޭގައި ނުނިކުމެތިބި މީހުންގެމައްޗަށް الله تعالى خاصّ ދަރަޖައެއް މާތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ބަޔަކަށްވެސް الله وعد ކުރެއްވީ ހެޔޮ ސަވާބެވެ. އަދި ގޭގައިތިބި (جهاد ކުރުމަށް ނުނިކުމެ) މީހުންގެމައްޗަށް الله تعالى مجاهد ންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް ދެއްވުމުން މާތްކުރައްވާ މަތިވެރިކުރެއްވިއެވެ.

دَرَجَٰتٖ مِّنۡهُ وَمَغۡفِرَةٗ وَرَحۡمَةٗۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمًا ﴿٩٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمۡۖ قَالُواْ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ قَالُوٓاْ أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَاۚ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا ٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةٗ وَلَا يَهۡتَدُونَ سَبِيلٗا ﴿٩٨﴾ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورٗا ﴿٩٩﴾ ۞ وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿١٠٠﴾

މުފްރަދާ

دَرَجَٰتٖ مِّنۡهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންވާ ދަރަޖަތަކެވެ. ۞ وَمَغۡفِرَةٗ وَرَحۡمَةٗۚ = އަދި ފާފަފުއްސެވުމާއި رحمة އެވެ. ۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. غَفُورٗا رَّحِيمًا ﴿٩٦﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެކަމުގައި. ۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ = ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން. ۞ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ = އެބައިމީހުންގެ ފުރާނަތައް މަލާއިކަތުން ހިއްޕެވިއެވެ. ۞ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ۞. قَالُواْ فِيمَ كُنتُمۡۖ = އެބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. (މަލާއިކަތުން.) ކަލޭމެން (دين ގެކަރުން) ވީކޮންކަމެއްގައި ހުރީއެވެ؟ ۞ قَالُوٓاْ = އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. / (ދަންނަވާނީއެވެ!)۞ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ = އަހުރެމެންނީ ބިމުގައި ނިކަމެތިވެގެންވާ ބަޔަކަށް ކަމުގައެވެ. (شرك ދޫކޮށް ހިސާރުވެވޭގޮތެއްނުވި ބަލިކަށިކަމުން مشرك ން ގަދަފަދަކަމުންނެވެ. قَالُوٓاْ = އެބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. / ٌ. ۞ أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ = ހަމަގައި الله ގެ ބިން ތަނަވަސްވެގެން ނުވެއެވެ؟ (އެބަހީ ތަނަވަސްވާނެއެވެ.)۞ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَاۚ = ދެން އެތަނަށް ކަލޭމެން هجرة ކުރުމަށް. فَأُوْلَٰٓئِكَ = ފަހެ އެބައިމީހުން (ދަންނަވާށެވެ!)۞ مَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ = އެމީހުން (قيامة ދުވަހުން) ހިފޭކޮޅު ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. ۞ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ = އަދި އެނބުރި ދާތަން ގޮތެއްގެ ގޮތުން އެތަން ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ۞ إِلَّا ٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ = ނިކަމެތި ދަރަޖައިން ވެގެންވީއެވެ. ۞ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ = ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި އަދި ކުޑަކުދިންގެ ތެރެއިން. ۞ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةٗ = حيلة އެއް ހެދުމަށް އެމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާ – (ސަލާމަތްވާގޮތެއް ނުދެނެތި) ۞ وَلَا يَهۡتَدُونَ سَبِيلٗا ﴿٩٨﴾ = އަދި (مدينة އަށް ދިއުމަށް) އެއްވެސް މަގެއްނުދެނެ. ۞ فَأُوْلَٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން (ދަންނަވާށެވެ!)۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡۚ = އެމީހުންނަށް الله تعالى عفو ކުރެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވިއެވެ. ވެއެވެ. عَفُوًّا غَفُورٗا ﴿٩٩﴾ = ގިނަގިނައިން عفو ކުރައްވާ ފާފަ ފުއްސަވާ ބޮޑު ކަލާނގެއަކަށް ކަމުގައި. ۞ ۞ وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމަށް ދަންނަވާށެވެ! تَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ = ބިމުން އޭނާ ދެކޭނެއެވެ. (އޭނާއާ ދިމާވާނެއެވެ.)۞ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ = الله ގެ ދީނުގެ މަގުތަކާއި شريعة ގެ ގޮތަށް (ނުވަތަ هجرة ކުރާނެ ތަންތަން) އަދި ރިޒުގު ތަނަވަސްކަމާއި. ۞ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ= އަދި އޭނާގެ ގެއިން ނުކުމެއްޖެމީހާ. ۞ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ= الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހަށް

هجرة ކުރުމާ حال (ދެރިޔާތަކުގެ أمر ފުރަތަށް تبع ވުމުގެ ގޮތުން.)۞ ثُمَّ يُدْرِكْهُ ٱلْمَوْتُ = ދެން އޭނާ (ނުދެވިހިގެން) އޭނާއާ މަރު ދިމާވެއްޖެ / އެބަޔަކު މަރުވެއްޖެ.۞ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް އޭނާގެ أجُور حاصل ވެއްޖެއެވެ.۞ عَلَى ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ގައި.۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٠﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٦) އެއީ އެކަލާނގެ حضرة ން ވާ އެތައް ދަރަޖަ ތަކެކެވެ. (އިސްލާމްވުމުން ދަރަޖައެކެވެ. إسلام ކަމުގައި هجرة ކުރުމުން ދަރަޖައެކެވެ. އެހެންވެސް އެހެންވެސް.....) އަދި ފާފަފުއްސެވުމާއި رحمة އެވެ. އަދި ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއަކީ الله تعالى ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٩٧) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال (مشرك ންކަމުގައިވާ حال) މަލާއިކަތުބޭކަލުން އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ހިއްލަވާ މީހުންނަކީ މަލާއިކަތުބޭކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންކަމެއްގައި ހިނގަމުންދިޔައީތޯއެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ބިމުގައި ބާރުނުލިބި ضَعِيفُ ބަލަހަލުވެގެންވީމެވެ. (مُشْرك ން ގަދަވެރިކަމުން شرك ދޫކޮށް އިސްލާމްދީން ފާޅުކޮށް އިސްލާމްވުމަށް އެމީހުން ނުދެއެވެ.) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަދިވެސް ކަލޭމެން هجرةކުރުމަށްޓަކައި اللهގެ ބިންގަނޑު ތަނަވަސްވެގެން ނުވެއެވެ؟ (ތަނަވަސްވެގެންވާނެއެވެ. هجرة ނުކުރީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟) ފަހެ އެފަދަމީހުން (ދަންނަވާ!) އެމީހުންގެ قيامة ދުވަހުގެ މަރުކަޒީ ނަރަކައެވެ. އެއީ ގޯސްއިތުބާރު ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(٩٨) ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި އަދި ކުޅަދާނަކަމެއްނެތިވެއެވެ. އެމީހުންނަކީ އެމީހުން مدينة އަށްދާން އެއްވެސް حيلة އެއް އަދި ދާން މަގެއްވެސް ނުވާމީހުންނެވެ. މަގު ނޭނގޭމީހުންނެވެ.

(٩٩) ފަހެ އެމީހުންނަށް الله އެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ގިނަގިނައިން عفو ކުރައްވާ ފާފަ ފުއްސަވާ ބޮޑުވެގެންވާކަލާނގެއަކީ الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞

(١٠٠) އަދި الله ގެމަގުގައި هجرة ކުރާހިނދެއްގައި އޭނާ هجرة ކުރާނަ ދިމާ ތަންތަނަށް شريعة ގެ މަގުތަކާއި دين ގެ މަގުތައް އޭނާ ދެކޭނެއެވެ. އަދި ރިޒުގު ތަނަވަސްކަންވެސް އޭނާ ދެކޭނެއެވެ. އަދި އެމީހަކު الله ގެ މަގުގައި هجرة ކުރުމަށް އޭނާގެ ގެއިން ނުކުމެފާ (އޭނާ ދާނެތި ތަނަށް ނުދެވިހިގެން) އޭނާއަށް މަރު އަތުވެއްޖެނަމަ އެބައި މަގުމަތީގައި އޭނާ މަރުވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި އޭނާއަށް هجرة ކުރުމުގެ ދަރުމަދާ ثواب ތަނަވަސްކޮށް ކަނޑައެޅިއްޖެއެވެ. އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއަކީ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلْكَٰفِرِينَ كَانُوا۟ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾ وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا۟ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا۟ فَلْيَكُونُوا۟ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا۟ فَلْيُصَلُّوا۟ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا۟ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَٰحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓا۟ أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ = އަދި ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވެ ދަތުރުފަތުރުކުރާން ހަދަންޏާ. ۞ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެތެވެ. ۞ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ = ކަލޭމެން ނަމާދު قصر ކުރުމުން. ۞ إِنْ خِفْتُمْ = ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެއްޖެއްޔާ. ۞ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = ކާފިރުން ކަލޭމެން فتنة ވެރިކުރުވައިފާނެކަމުގެ. ۞ إِنَّ ٱلْكَٰفِرِينَ كَانُوا۟ لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް ކާފިރުންވީއެވެ. ۞ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾ = عداوة ވެރިޔަކުން ބަޔާންވެގެންވާ عداوة ވެރިޔަކު ކަމުގައި. ۞ وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެތެރޭގައި ވެވަޑައިގަތީމާ. ۞ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ = ދެން އެމީހުންނާއެކު ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވައިފިނަމަ. ۞ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم = ފަހެ އެމީހުންކުރެ ބައެއް ތެދުވެހުރޭވެ! (ނަމާދަށް ތެދުވެހުރޭވެ!) ۞ مَّعَكَ = ކަލޭގެފާނާއެކު (އެއް ركعة ކުރަން) ۞ وَلْيَأْخُذُوٓا۟ أَسْلِحَتَهُمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހަތިޔާރު ހިފާހުރޭވެ! ۞ فَإِذَا سَجَدُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން سجدة ކޮށްފިއްޔާ. ۞ فَلْيَكُونُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ވާހުރޭވެ! ۞ مِن وَرَآئِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފަހަތްފުށުގައި ۞ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ = އަދި އަނެއް ބައިމީހުން ޖަމާޢަތް جماعة އައިސް ހުރޭވެ! (އެއް ركعة ކުރަން) ۞ لَمْ يُصَلُّوا۟ = އެމީހުން ނަމާދު ނުކުރާ. (ނަމާދުނުކޮށްހުރި) ۞ فَلْيُصَلُّوا۟ مَعَكَ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއެކު ނަމާދު ކުރާހުރޭވެ! ۞ وَلْيَأْخُذُوا۟ حِذْرَهُمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހުށިޔާރުކަމުގައި ހިފާހުރޭވެ! (ހުށިޔާރުވާހުރޭވެ!) ބިރުވެތިވާށެވެ. ۞ وَأَسْلِحَتَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހަތިޔާރުތަކާއި (އެބައި ހަތިޔާރު ހިފާށެވެ!) ۞ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުން ލޯބިކުރެއެވެ. ۞ لَوْ تَغْفُلُونَ = ކަލޭމެން غافل ވާނަމަވެއެވެ. (ކަލޭމެން غافل ވުމަށެވެ.) ۞ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހަތިޔާރުތަކުން. ۞ وَأَمْتِعَتِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ހިފާތަކެތި ތަކެތިން. ۞ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم = ދެން އެމީހުން ކަލޭމެން މައްޗަށް ޖެހިބިގެންވަން (ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އަރައިގަތުމަށް) ۞ مَّيْلَةً وَٰحِدَةً = އެއްފަހަރާ ޖެހިބިގެންވަން (އެކީއެކަށްކަމަކަށް އެއްފަހަރާ އަރައިގަތުމަކަށް) ۞ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެތެވެ. ۞ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى = ކަލޭމެނަށް އުނދަގުލެއްވެއްޖެއްޔާ. مِّن مَّطَرٍ = ވާރޭގެ ސަބަބުން. ۞ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ބަލިމީހުންކަމުގައިވެއްޖެއްޔާ. ۞ أَن تَضَعُوٓا۟ أَسْلِحَتَكُمْ =

ކާފިރުން ކާފިރުންގެ ހަމަލާތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް. ❁ وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ = އަދި ކާފިރުން ކާފިރުންގެ ހުށިޔާރުކަމުގައި ހިފާށެވެ! ބިރުވެރިވާށެވެ! ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى. ❁ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ = ކާފިރުންނަށް އެކަލާނގެ ތައްޔާރުކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾ = ހިހާނިކޮށްދޭނޭ عذاب އެއް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٠١) އަދި (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކާފިރުން ބިމުގައި ދަތުރުފަތުރުކުރައްވާއިރު ކާފިރުންގެ عدوُّ ނުވެ ފާޅުގައި ކާފިރުންގެ ފާޅުގައި ކާފިރުން فِتْنَة ފިލުވާތީ ހެއްދެވުމަކަށް ކާފިރުން ބިރުވެރިވެއްޖެ ނަމާދު قصر ކުރުމަކުން (ކުރު ކުރުމަކުން) ކާފިރުންނަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. (އެއީ ހެއްދަ ކަލޭގެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުން އެއީ ކާފިރުން (مؤمن ންނަށް) ނަތީ ފާޅުގައި بيان ކުރެވިފައިވާ عداوة ތެރިންނަކުގެ އެތިއެވެ.

- ދަންނަވާށެވެ! މިއާއެއްގައި ކާފިރުން فِتْنَة ފިލުވާތީ ބިރުވެރިވާތީއެ އެއް شَرْط މިހާރު ނެތެވެ. އެހެންގެ ފާޅުގައި فِتْنَة ފިލުވާތީ ބިރުވެރިވެގެން ދަތުރުކުރާ ނަމާދު قصر ކުރުން ހުއްދައެވެ. އެކަން حديث ން ދޭހަވެގެން ސާބިތުވެ. والله أعلم .

(١٠٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެހީތެރިންގެ ތެރޭގައި ވާތީ (ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު) އެހީތެރިންނާއެކު ނަމާދަށް قائم ކުރައްވަންޏާ އެހީތެރިންގެ ތެރެއިން އެއް جماعة އެއް ކަލޭގެފާނާއެކު ނަމާދަށް ތެދުވާށެވެ! (މިއީ خَوْف ނަމާދުކުރުމާ އެއްގޮތެވެ.) އަދި (އަނެއް ބައިމީހުން) އެހީތެރިން ހަތިޔާރު ހިފައިގެން ތިބޭށެވެ! ދެންފަހު ނަމާދަށް ތިބި ޖަމާއަތުގެ މީހުން سجدة ކޮށްފިއްޔާ (ދެ سجدة ކޮށް ނިމުނީ) ދެން އެހީތެރިން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައިވެސް (ބޭރު ފަރާތް އަނެއް ركعة ކުރުމަށް) ދެން ކަލޭގެފާނު އަނެއް ركعة ނަމާދުކޮށް މީހުން އަންނަށް ތިބޭށެވެ! އަދި އެހީތެރިން ކަލޭގެފާނާއެކު ނަމާދުކުރުމަށް ނިކުންނާށެވެ! (އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ފުރަ ركعة އެވެ.) އަދި އެބައިމީހުން ހުޝިޔާރުވެ ހަތިޔާރު ހިފައިގެން ތިބޭށެވެ! (އެއީ ދެވަނަ ބައި جماعة އެވެ.) އަދި ކާފިރުންގެ މީހުން ބޭނުންވަނީ - އެހީތެރިން ހަތިޔާރުތަކާއި - ކާފިރުން ކާފިރުންގެ ހަތިޔާރުތަކާއި އަދި ކާފިރުންގެ ސާމާނުން ކާފިރުން غافل ވެގެންވެ. (ކާފިރުންގެ ހުޝިޔާރުކަން ގެއްލި ވަގުތުކަމުގައި) ދެން އެކުން އެއްފަހަރާ ކަމަކަށް އެއްފަހަރު ކާފިރުން ހަމަލާދީ ހުއްޓުވައިލުމަށެވެ. (ކާފިރުންގެ ކަންތައް ނިންމަލަން ބޭނުންވެ.) އަދި ކާފިރުންނަށް ވާރޭގެ ސަބަބުން އުނދަގޫވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ކާފިރުން ބަލިމީހުންކަމުގައިވާނަމަ ކާފިރުންގެ ހަތިޔާރުތައް ބޭއްލުމުގައި ކާފިރުންނަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. އަދި އެކަމަކު (އެ حال ގައިވެސް) ބިރުވެރިވެ ހުޝިޔާރުވެގެން ތިބޭށެވެ1 ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކާފިރުންނަށް ހިހާނިކޮށްދޭނޭ عذاب އެއް ތައްޔާރު ކުރައްވައިފިއެވެ.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۚ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ كِتَـٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا۟ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ ۚ وَلَا تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

މުފްރަދާތު

فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ= ތިޔަ ކަލޭގެފާން (خَوْف) ނަމާދު ނިމިއްޖެއްޔާ.֍ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ = ތިޔަ ކަލޭގެފާން الله ހަނދުމަކުރައްވާ! / الله އަށް ذِكْر ކުރައްވާ! قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ = ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި އިށީނދެގެންނާއި އަދި ކަލޭގެފާން އަރިކަށިމަތީގައި އޮށޯވެގެންނާއި.֍ فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ = ތިޔަ ކަލޭގެފާން (ބިރުވެރިކަމުން މިނިވަންވެ) އާރާމާއި ރައްކާތެރިކަމަށް ވެއްޖެއްޔާ.֍ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = ދެން (قواعد ތަށް) ކަލޭގެފާން ނަމާދު قائم ކުރައްވާ!֍ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتْ = ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދު ވިއެވެ.֍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެމައްޗަށް.֍ كِتَـٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ = وَقْتُ ކަނޑައެޅިގެންވާ فرض އެއްކަމުގައި.֍ وَلَا تَهِنُوا۟ = (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) އަދި ކަލޭގެފާން ދެރަވެ ބަލިކަށިނުވާށެވެ!֍ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ = (ކާފިރުންގެ) ޖަމާޢަތް ހޯދުމުގައި (އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގައި)֍ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ = ކަލޭގެފާންނަށް (ތުއްތު زَخَمْ ގެ ސަބަބުން) ކަލޭގެފާންނަށް ވޭން ދިމާވެއްޖެނަމަ.֍ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްވެސް (އެމީހުންގެ زَخَمْ ތަކުން) ވޭން ލިބޭނެއެވެ.֍ كَمَا تَأْلَمُونَ = ކަލޭގެފާންނަށް ވޭން ލިބޭފަދައިން.֍ وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭގެފާން الله ގެ حضرة ން އުންމީދުކުރެއެވެ.֍ مَا لَا يَرْجُونَ = އެމީހުން އުންމީދުނުކުރާ. ސަވާބު ކަންތައް. (އެއީ ހަދިޔާތައް ثواب އެވެ. ސުވަރުގެއެވެ.)֍ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވީ ޢިލްމުވެރި ވިއެވެ.֍ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައެވެ.֍ إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވައިފީމެވެ.֍ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގެމަތީގައި ފޮތް (ކީރިތި قرآن)֍ لِتَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި حكم ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.֍ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ = الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާ އެއްގަނޑުން الله ކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިދެއްވާގޮތުން. وَلَا تَكُن = އަދި ކަލޭގެފާނު ނުވާށެވެ! لِّلْخَآئِنِينَ = خيانة ތެރިންނަށް.֍ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾ = އެބަ دِفَاعُ ކުރާ خَصْم އެއްކަމުގައި / دفاع ކުރާމީހެއްކަމުގައި.֍

تَنْبِيه

١٠٥ ވަނަ އާޔަތުން ފެށިގެން ١١٢ ވަނަ އާޔަތާއި ހިއްސާވާގޮތުން މިވަނީ رَسو الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޒަމާނުގައި ބައްޔަކު ހިފި ކަމެއްގެ ސަބަބުން ބާވައިލެއްވުނު އާޔަތްތަކެވެ. خبر ތަކުގެ ވާހަކައެވެ. تفسير ކުރެއްވުމުގައި ދިޔަ ރިވާޔަތުން އެވާހަކަ އައިސްފައިވެއެވެ. خلاصة އަދި އެކަށައެޅެއެވެ. أبوجعفر الطّبرى އެކަލޭގެފާނުގެ تفسير: جَامِعُ البَيَان ގައި بَيَان ކުރައްވާފައިވާ އެއްރިވާޔަތެއް ބަޔާންކޮށްދެނީ ކުރީގެ ޒަމާނުގައިވާ ގޮތުގައެވެ. عَاصِمُ بْنُ عُمَربْنُ قَتَادَة އާއެކު ބައްޕަ އާއެކު ކާފަ قَتَادَة بن النعمان ގެ ދަރިކޮޅުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. بَنُوْ أُبَيْرِق ގެ عَائِلَة ގައި بِشْرُ އާއި بُشَيْر އާއި އަދި

مُبَشِّر އެއްވެއެވެ. މިމަންސް މި بِشْرُ އަކީ منافق އެކެވެ. އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި އައީ طُعْمَة بْنُ أُبَيْرِق އެވެ. ދެންވެސް މި طُعْمَة بْنُ أُبَيْرِق މިހެއްގެ ގެއިން ވައްކަންކޮށް ގޮތަށްފުރާ ހަމަނުގޮތުގެ ބައެއް ތަކެތި ނަގައިހުރިއެވެ. ދެން އެކަމާއިބެހޭގޮތުން މިނާއާއި ސުވާލު ވުޒިރާ އޭނާ ބެލި يهودى އެއްގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ ކަމާތުވެސް ބޮޑު މިހެނެވެ. زَيْدُ بْنُ السَّمِيْنُ ކިޔާ މިހެނެވެ. އަދި މި أُبَيْرِق ގެ ޤަރާބަތް أَسِيْرُ بْنُ عُرْوَة އައިސް رَسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި أُبَيْرِق ވައްކަންކުރި ވާހަކަ رَسول އާއަށް ދެންނެވި قَتَادَة بن النعمان ގެ ސަބަބުން ކުރިއެވެ. އާއި رَسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ. قَتَادَة بن النعمان އާއި އޭނާގެ ބޭބެބޭބެ އަހުރެމެންގެ ހަމަ ރަނގަޅު عائلة އަކަށް ވައްކަމުގެ تُهْمَة ކުރިއެވެ. އެމީހުންނަކީ إسلام ކަމާއި صلح ވެރިކަމުގެ ބައެކެވެ. އެއްވެސް دليل އެއް ثابت ކުރެއްނުމި ވައްކަމުގެ ތުހުމަތު އެޅުއްވިއެވެ. މިފަދުގޮތުން އޭނާ ވާހަކަދެއްކި أُبَيْرِق ގެ ޤަރާބަތް ވަރަށް دِفَاعُ ކޮށްދިއްވެ. ދެންވެސް قَتَادَة ވަޑައިގެންފުމުން رَسو اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسلام ކަމާއި صالح ކަމުގައި عائلة އެއްގެމީހަކަށް އެއްވެސް دليل އެއްނުލާ ކަލޭގެފާނު ވައްކަމުގެ ތުހުމަތު ކުރީއެވެ. މިގޮތުން އެ أُبَيْرِق ގެ ޤަރާބަތް دفاع ކުރައްވާ ވަރަކަށް ޤަރާބަތްކުރައްވާކަމުގައިވިއެވެ. ދެންވެސް قَتَادَة ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން رَسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުދަންނަވައި ބޮޑުބޮޑުގޮތަށް އަޑުއިން ބޮޑުބޮޑުވިއެވެ. خبر ކިހިނެއްހެއްދެވޭ؟ رَسو اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم حديث ކުރެއްވި ބަސްފުޅު އަހުރެން ކިޔައިދިނީމެވެ. ބޮޑުބޮޑު ބުނެއްވިއެވެ. ވަގުއެތިވެސް اللّه ގެ حضرة ނުނެވެ. ދެން މާތްހެއްނުވެ އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކެއް اللّه ބާވައިލައްވާ حقيقة ސާފުކުރެއްވުން ހިނގައިއޭއެވެ. ވައްކަންކުރި أُبَيْرِق ކަމާއި އަދި އޭނާގެ ޤަރާބަތް رسول އާގެ އަރިހުގައި دفاع ކުރިމީހުން އެދުއްޔާ ނުބައި ވަރަކައްކަމާއި އަދި قَتَادَة ގެވާން އެދުއްކަވި ވަރަކަށްޖެހި ހަމަ ތުދެއްކަމާއި އަދި ކަމާއި ނުބައި يهودى އެއްގެ ބޮޑުކަމާ އެކަން އުޅުވާލަކީ حيران ވާވަދަ ދޭގޮތްކަމާއި އަދި رَسو اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم أُبَيْرِق ގެ عائلة އާއިމެދު އޮޅުވާލުމުގެ ރަނގަޅަށް ނޫންކަމާއި މިހިނގާކަމުގެ އެއާޔަތްތަކުގެ بيان ވެގެން ދިޔައީއެވެ. — އަދި މިއާޔަތްތަކުގެ ފަހަތުން މިވާ ١١٣ ވަނަ އާޔަތުގައި އެވަނީ اللّه އެކަލާނގެ ހިތްވަރުދެއްވާ މާތް رسول އާއަށް ހުރި އާޔަތްތަކާއި رحمة އާއި އަދި މާތްކަމުގެ ވަރަކާ އާޔަތްތަކުގެ ބަސްފުޅުތަކެވެ. نصيحة އާއި وعظ އާއި عبرة ނަ ލިބިގެންވާ رحمة ގެ ބަސްފުޅުތަކެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) ދެންވެސް ކަލޭމެން ނަމާދުކޮށް ނިމުނީމާ ކަލޭމެން ކޮޅަށްހުއްޓާ ކަލޭމެން އިށީނދެގެންނާއި އަދި ކަލޭމެން އަރިކަށިމަތީގައި އޮށޯތްގެންނާއި (ހުރިހާ حال އެއްގައިވެސް) ކަލޭމެން اللّه އަށް ذكر ކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެންވެސް (އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއްނެތި ރައްކާ ނިމުނީމާ) قواعد ނާ ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދަކީ مؤمن ންގެމައްޗަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅިގެންވާ فرض އެއްކަމުގައިވިއެވެ.

(١٠٤) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކާފިރުންގެމީހުން ހޯދައި އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގައި ކަލޭމެން ބަލިކަށިވެ ދެރަނުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް ލިބިފައިވާ زَخَم އާއި ފުރާގެ ސަލާމަތް ކަލޭމެންނަށް ވޭނެތިބާއިރު އެމީހުންނަށްވެސް އެމީހުންގެ زَخَم ތަކުން ހަމަ ކަލޭމެނަށް ވޭނެތިބާފަދައިން ވޭނެތިބާއެވެ. އަދި ކަލޭމެން اللّه ގެ حضرة ން އެމީހުން ނުއްމީދުކުރާނޭކަމެއް އުއްމީދުކުރެވެ. (އެއީ ދަރުމަވާއި ސަވާބު އަދި ސުވަރުގެ ލިބުމަށެވެ. އެއީ ކަލޭމެނަށް ބޮޑު ފައިދާއެވެ.) އަދި اللّه تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٥) (އޭ رَسول اللّه އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް މިފޮތް ބާވައިލައްވައިފީމު اللّه ކަލޭގެފާނަށް އެންގެވިފަދައިން ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންގެމެދުގައި حكم ކުރެއްވުމަށެވެ. (ކަލޭގެފާނު ފިޔަވައިގެންނަވާ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ.) އަދި خيانة ތެރިންގެ ފަރާތުން دفاع ކުރައްވާ ބައެއްކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

وَٱسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَٰدِلْ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ ٱلْقَوْلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَٰٓأَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ جَٰدَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَن يَعْمَلْ سُوٓءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُۥ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِۦ بَرِيٓـًٔا فَقَدِ ٱحْتَمَلَ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿١١٢﴾

ލުޣަތު

وَٱسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ = އަދި اللّه ގެ حضرة ގައި ފާފަފުޅުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.! إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٦﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެކަމުގައި.❁ وَلَا تُجَٰدِلْ = އަދި ކަލޭގެފާނު جدل ނުކުރައްވާށެވެ! وَكَالاَةُ ނުކުރައްވާށެވެ!❁ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް خيانة ތެރިވާ މީހުންގެ ފަރާތުން.❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ލޯބިވެވޮޑިނުގެންނެވެއެވެ.❁ مَن كَانَ خَوَّانًا = خِيَانَة ކުރުން ގިނަކޮށްގެންވާ އެއްވެސްމީހަކަށް.❁ أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ = އެމީހަކީ ގިނައިން ފާފަކުރާ.❁ يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ = އެމީހުން (އެބަހީ އެ خيانة ތެރިން) މީސްތަކުންގެ ކިބައިން ނިވައިވެ ވަންހަނާވެއެވެ.❁ وَلَا يَسْتَخْفُونَ = އަދި އެމީހުން ނިވައިނުވެއެވެ. ވަންހަނާ ނުވެއެވެ.❁ مِنَ ٱللَّهِ اللّه ގެ / اللّه އަށް.❁ وَهُوَ مَعَهُمْ އެކަލާނގެ އެމީހުންނާއެކުވާ حال . (ދެނެވޮޑިގެންވުމާއި ކުޅަދާނަވަންތަކަމުގެ ގޮތުން)❁ إِذْ يُبَيِّتُونَ = އެމީހުން ރޭގަނޑު رَأْي ތައް ބަދަލުކުރަމުން ދިޔައިރު.❁ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ ٱلْقَوْلِ = ބަސްތަކުގެތެރެއިން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާ ބަސްތަކަށް.❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ = އެމީހުން އެކުރާކަންކަމުގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި.❁ هَٰٓأَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ = އޭ މިތިބަ މީސްކޮޅުންނޭވެ!❁ جَٰدَلْتُمْ عَنْهُمْ = ކަލޭމެން އެމީހުންގެ ފަރާތުން جَدَلُ ކުރީމުއެވެ.❁ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި.❁ فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ފަރާތުން اللّه އާއި جَدَلُ ކުރާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟❁ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.❁ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް (އެބަހީ خيانة ތެރިންނަށް) ވަކީލް ކާކުހެއްޔެވެ؟❁ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ = وكيل އަކަށްކަމުގައި / އެމީހުންގެ ފަރާތުން دفاع ކުރާ وَكَالاَةُ ކުރާ.❁ وَمَن يَعْمَلْ سُوٓءًا = އަދި ނުބައިކަމެއް ކުރާމީހާ.❁ أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُۥ = ނުވަތަ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެ (މީހާ)❁ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ ٱللَّهَ = ދެން އޭނާ اللّه ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ.❁ يَجِدِ ٱللَّهَ = އޭނާ اللّه އާއި ދިމާވާނެއެވެ.❁ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١١٠﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެކަމުގައެވެ.❁ وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا = އަދި ފާފައެއް ހޯދައިފިމީހާ.❁ فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ = ފަހެ އޭނާ އެ ހޯދަނީ އޭނާގެ نفس ގެ މައްޗަށެވެ. (އޭގެ عُقُوبة ހުރީ ހަމަ އޭނާއަށެވެ.)❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައި.❁ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً = ކުށެއް (ކުޑަ ފާފައެއް) ހޯދައިފިމީހާ. (އޮޅިގެން

ކުށެއްކޮށްފިމާ / ނުވަތަ ފާފަކޮށްފިމާ)۞ أَوْ إِثْمًا = ނުވަތަ (ގަސްދުގައި) ފާފަކޮށްފި (މިާ)۞ ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا = ދެން އޭނާ އެފާފަ ބަރީއަވެގެންވާމީހަކަށް އެއްލައިފި (ބަރީއަވެގެންވާ މީހަކަށް ތުހުމަތުކޮށް އޭނާގެ ބޮލުގައި އަޅުވައިފި)۞ فَقَدِ ٱحْتَمَلَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އުފުލައިފިއެވެ. تَحَمَّل ކޮށްފި.۞ بُهْتَانًا = حيران ވާފަދަ ބޮޑު ދޮގެއް.۞ وَإِثْمًا مُّبِينًا (١١٢) = އަދި ބަޔާންވެގެންވާ ބޮޑު ފާފައަކާއި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٦) އަދި الله ގެ حضرة ގައި ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. (އެއީ أبَيْرِق ގެ ފަރާތުން دفاع ކުރެއްވުމަށް ވިދާޅުވުމުން ބަސްފުޅުކަމުގައި مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވާދެގެންވަނީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٧) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް خيانة ތެރިވާމީހުންގެ ފަރާތުން (އެބަހީ بَنُوْ أبَيْرِق ގެމީހުން) ދިފާއުކޮށްދީގެން جدل ނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން خيانة ތެރިވުން ބޮޑު އަދި ފާފަވެރިވުން ގިނަ އެއްވެސް މީހަކަށް الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(١٠٨) އަދި އެމީހުން - އެބަހީ އެ خيانة ތެރިވިމީހުން އެކުރި ކަންތައް މީސްތަކުންނަށް ނިވައިކޮށް ފޮރުވަނީއެވެ. ވަންހަނާކުރަނީއެވެ. އަދި އެމީހުން الله އަށް އެކަން ވަންހަނާ ނުކުރެއެވެ. (ނުވެސް ކުރެވޭނެއެވެ.) ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާ رأي ތައް ބަދަލުކޮށް تدْبير ކުރަމުން ދިޔައިރު އެކަލާނގެ ވަނީ އެމީހުންނާއެކުގައެވެ. (ދެނެވޮޑިގެންވާގޮތުގައި قدرة ތެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.) އަދި الله تعالى ވާދެގެންވަނީ އެމީހުން ކުރާ ހުރިހާކަމެއް ވަށައި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٩) ހޭ މިތިބަ މީހުންނޭވެ! (ހޭ أُبَيْرِق އާއި އެމީހުންގެ عائلة ގެ ފަރާތުން دفاع ކޮށް جدل ކުރި އެންމެހުންނޭވެ!) ކަލޭމެން އެމީހުންގެ ފަރާތުން ދުނިޔޭގެ حياة ގައި دفاع ކޮށްފިއެވެ. ފަހެ އެކަމަކު قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ފަރާތުން الله އަށް جدل ކޮށް دفاع ކުރާނީ ކާކުހެއްތޯވެ؟ ނުވަތަ އެމީހުންގެ وكيل އަކަށްވާނީ ކާކުހެއްތޯވެ؟

(١١٠) އަދި ނުބައިކަމެއްކޮށްފިމާ ނުވަތަ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެފިމާ ދެން އޭނާ الله ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިދަންނަވާ أسْتَغْفَار ކޮށްފިއްޔާ الله އާއިދިމު އޭނާ ދެކޭނެ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. (މިއީ ވަގުތުކޮށްނުލައި أُبَيْرِق އާއިދިމު ތައުބާވުމަށް ކުރެއްވި ގޮވާލެއްވުމެވެ. އޭނާ ތައުބާވެގެންނެވެ.)

(١١٢) އަދި ފާފައެއްކޮށްފިމާ އޭނާ އެކުރި ފާފައެއްހޯދަނީ އަމިއްލަ نفس ގެ މައްޗަށެވެ. (އެއަށްވާއިރު ފާފައިގެ ކޮށްފާއިރުގެ ފަރާތުން އެހެންމީހުން دفاع ކުރުމުގެ އެއްވެސް މަންފާއެއްނުވެއެވެ.) އަދި الله تعالى މި ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

އަދި ކުށްތަކުން (ގަސްދުނުކޮށް) ކުށެއްކޮށްފި މީހާ ނުވަތަ ގަސްދުގައި ފާފައެއްކޮށްފިމާ ދެން އެކުށް ބަރީއަވެގެންވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރިއްޔާ حيران ވާފަދަ ދޮގެއްހަދައި އަދި ބޮޑު ފާފައެއް އުފުލައިގަތީއެވެ. (މިއީ يهودى މީހާގެ دفاع ގައިވާ ބަސްފުޅެއްކަމުގައިވެއެވެ. އާންމުކޮށް ތަފްސީރުތަކުގައި މީހުންނާ އިންސާފުވެއެވެ.)

وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ ۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَىْءٍ ۚ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾ ۞ لَّا خَيْرَ فِى كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَىٰهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَٰحٍۭ بَيْنَ ٱلنَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِۦ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾

މާނަ

وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ = އަދި اللّه ގެ فضل ވަންތަކަން ކަލޭގެފާނަށް ވެވަޑައިގެންފައިނުވާނަމަ.❁ وَرَحْمَتُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رحمة އާއި.❁ لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ = ހަމަކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންގެތެރެއިން ބައެއްމީހުން ކަލޭގެފާނު ގެއްލުވުމަށް ހިތުން ނިންމާނެއެވެ.❁ أَن يُضِلُّوكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު މަގުފުރެއްދުމަށް ހިތްވަރުކޮށްފާނެއެވެ.❁ وَمَا يُضِلُّونَ = އަދި އެމީހުން މަގު ނުފުރައްދައެވެ.❁ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކުން ފިޔަވައި.❁ وَمَا يَضُرُّونَكَ = އަދި އެމީހުންނަކީ ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއް ދެވޭ އަދި އުނދަގޫވެރިއެއް ނުދެވޭނޭ ބައެއް ނޫނެވެ.❁ مِن شَىْءٍ = އެއްވެސް ކަމަކުން.❁ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكَ = އަދި اللّه تعالى ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ.❁ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ = ފޮތާއި حكمة (ޔަޢުނީ قرآن އާއި ދީނުގެ سنّة)❁ وَعَلَّمَكَ = އަދި އުގަންނަވައިދެއްވިއެވެ.❁ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ = ކަލޭގެފާނު ދަންނަވަޑައިނުގަންނަވާ ކަންތައް.❁ وَكَانَ فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكَ = އަދި اللّه ގެ فضل ވަންތަކަން ކަލޭގެފާނަށް ވެވަޑައިގަތީއެވެ.❁ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ގޮތުގައެވެ.❁ ❁ لَّا خَيْرَ فِى كَثِيرٍ = ހެޔޮކަމެއް ނެތެވެ.❁ مِّن نَّجْوَىٰهُمْ = އެމީހުންގެ ސިއްރު މަޝްވަރާތަކުގެ / ޖަލްސާތަކުގެ ގިނަބަޔެއްގައި.❁ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ = صدقة ދިނުމަށް އަމުރުކުރި މީހެއްގެ ޖަލްސާ ފިޔަވައި.❁ أَوْ مَعْرُوفٍ = ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް (އަމުރުކުރި މީހެއްގެ)❁ أَوْ إِصْلَٰحٍۭ بَيْنَ ٱلنَّاسِ = ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި إصلاح ކުރުމަށް (އަމުރުކުރި މީހެއްގެ)❁ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ = އަދި އެކަން ކުރާމީހާ (ނުވަތަ އެފަދަ ޖަލްސާ ކުރާމީހާ)❁ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެން.❁ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ދެއްވާހުށީމެވެ.❁ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް.❁ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ = އަދި رسول ގެ އިދިކޮޅަށް ހަދައި ދެކޮޅުވެރިވާ މީހާ.❁ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلْهُدَىٰ = އޭނާއަށް ތެދުމަގު ބަޔާންވެ ވަޒަންވުމަށްފަހު.❁ وَيَتَّبِعْ = އަދި ތަބާވެއެވެ.❁ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެ މަގު ނޫން އެހެން މަގަކަށް.❁ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ = އޭނާ އެނބުރި ދިޔަ ގޮތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ ފުރައްސާރަކުރައްވާހުށީމެވެ. ދުނިޔޭގައި އޭނާ ދާން ބޭނުންވާ ހާލަތުގައި ދޫކޮށްލައްވާހުށީމެވެ. (އޭނާ اللّه ތަޢާލާގެ ދެކޮޅުވެރިވި ގޮތަށް)❁ وَنُصْلِهِۦ جَهَنَّمَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ ނަރަކައަށް ވައްދަވާހުށީމެވެ.❁ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ = އަދި

އިސްތިޤްރާރުކުރާތަނުގެ ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى (قيامة ދުވަހުން) ނުފުއްސަވައެވެ. أَن يُشْرَكَ بِهِۦ = އެކަލާނގެއާއި شريك ކުރިކަމުން. (شريك ކުރުމުގެ ފާފަ)۞ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ = އަދި އެނޫންތަކެތި (އެނޫން ފާފަ) އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ. ۞ لِمَن يَشَآءُ ج = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގެންވާ މީހަކަށް.۞ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ = އަދި الله އަށް شريك ކޮށްފިމީހާ.۞ فَقَدْ ضَلَّ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ މަގުފުރެދި ދުރުވެއްޖެއެވެ.۞ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ = ދުރުހިސާބަކަށް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ رَحْمَة ތިޔަކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް ނުވާނަމަ އެމީހުންގެތެރެއިން ބައެއްމީހުން ކަލޭގެފާނު މަގުފުރައްދާލުމަށް ވާ ވައްޓާލުމުގެ ކަނޑައެޅުމަށްވެސް قصد ކުރީހެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ފިޔަވާ މަގުނުފުރައްދައެވެ. އަދި އެއްވެސްގޮތަކުން އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއް ދެވިގެނެއް ނުދެވޭނެއެވެ. الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް ފޮތާއި (އެބަހީ ކީރިތި قرآن އާއި حكمة ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ قرآن ކަމުގައި ނުވާ އެހެނިހެން އެންގެވުންތަކެވެ. އެއިން މުރާދުކުރެވެނީ މާތްވެގެންވާ سنّة އެވެ. والله أعلم) އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވާ އެއްޗެއް އަދި އެކަމެއް އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އުގަންނަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތްތެރިކަން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ނުހަނު ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

(١١٤) އެމީހުން އެއްވެ އެދައްކާ ގިނަ ސިއްރު ވާހަކަތަކުގައި ސިއްރު، ޖަލްސާތަކުގައި ހެޔޮކަމެއްނެތެވެ. ހަމައެކަނި صدقة އެއްކުރުމަށް އަމުރުކުރި މީހެއް ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް އަމުރުކުރި މީހެއް ގެންނެވެ. ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި إصلاح އެއްކުރުމަށް أمر ކުރި މީހަކު ގެންނެވެ. އަދި އެކަންތައްތައް ނުވަތަ އެއިން ކަމެއް الله ގެ وجه ފުޅު އެދިގެން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެން ކޮށްފިމީހާ (ދަންނައެވެ.) ފަހެ ނިކަން ހުރި އެމީހަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ދެއްވާހުށީމެވެ.

(١١٥) އަދި އެމީހަކަށް ތެދުމަގު ރަނގަޅަށް بيان ވެ އެނގުމަށްފަހު رسول ާ އާއި خلاف ވެ ދެކޮޅުހަދައިފިމީހާ އަދި އެމީހާ مؤمن ންގެމަގު ނޫން އެހެންމަގަކާއި تبع ވެއްޖެއްޔާ، އޭނާ ސަލާމަތްވުމަކަން ހޯދާ އެދިޔަތަކަން ބޭނުންތެރިވީގޮތަކާއި އޭނާ حوال ކުރާހުށީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ ނަރަކައަށް ވައްދާހުށީމެވެ. އެއީ އިސްތިޤްރާރުކުރާތަނުގެ ގޮތުން ނުބައި ވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(١١٦) ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް شريك ކުރުމުގެ ފާފަ (އޭނާ ދުނިޔޭގައި توبة ނުވިނަމަ قيامة ދުވަހުން) އެކަލާނގެ ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގެންވާ އަޅަކަށް އެނޫން ފާފަފުއްސަވައެވެ. އަދި الله އަށް شريك ކުރިމީހާ (ދަންނައެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަރަށްބޮޑަށް މަގުފުރެދި ދުރުވެއްޖެކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.

إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ ٱللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّن دُونِ ٱللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾

މުރާދު

إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ގޮވާ دعاء ކޮށް ނުހަދަތެވެ.۞ إِلَّآ إِنَٰثًا = އަންހެން އެއްޗެހިތަކަށްމެނުވީ. (އެއީ اَللَّاتَ އާއި عُزَّى އާއި مَنَاة އެވެ. ނުވަތަ ދެންވެސް އެހެން ބުދުތަކެވެ.)۞ وَإِن يَدْعُونَ = އަދި އެމީހުން ނުގޮވަތެވެ.۞ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ = ނުކިޔަމަންތެރި شيطان އަކަށް މެނުވީ.۞ لَّعَنَهُ ٱللَّهُ = اللّه އެކަލާނގެ لعنة ލައްވާލެއްވިއެވެ. (شيطان އާ އަށް لعنة ލައްވައިފިއެވެ.)۞ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ = އަދި އޭނާ ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ހިފާނަމެވެ. (ތިޔަ ބުދަށް ނަގާނަމެވެ.)۞ مِنْ عِبَادِكَ = ތިބާގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން.۞ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ = ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެންވާ ބައެކެވެ. (ދީނުގައި)۞ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އެމީހުން މަގުފުރެއްދަވާނަމެވެ.۞ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ = އަދި މިއަޅާ އެމީހުންނަށް (باطل) އެދުންތަކާއި ހުސްއުއްމީދުތައް ދޭނަމެވެ.۞ وَلَءَامُرَنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރާނަމެވެ.۞ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން نَعَمْ ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަންފަތްތައް ކަނޑާނެއެވެ. (މިއީ جَاهِلِيّ ޒަމާނުގެ ކަމެކެވެ. އެއީ شيطان ގެ އަމުރަށް އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ގޮތުން ކުރާކަމެކެވެ.)۞ وَلَءَامُرَنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރާނަމެވެ.۞ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ = ފަހެ އެމީހުން اللّه ގެ ޚަލްޤުކުރެއްވުން ބަދަލުކުރާނެއެވެ. (اللّه ގެ دين ބަދަލުކުރާނެއެވެ. ނުވަތަ ގުދުރަތީގޮތުގެ ޚަލްޤުކުރެއްވުން ބަދަލުކުރާނެއެވެ. ނުވަތަ ހަށިގަނޑުގެ އެއްވެސް ބައެއް ބަދަލުކުރާނެއެވެ. / މާތްﷲ ޚަލްޤުކުރެއްވި ގޮތަށް ވަންނަގޮތަކަށް ފަހެ.)۞ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ = އަދި شيطان ހިފައި إختيار ކުރެއްވިއާ.۞ وَلِيًّا = ސަހަރޯވެރިއަކު ކަމުގައި / ކިޔަމަންވުމާ ވިލުގެތަކުގައި.۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި.۞ فَقَدْ خَسِرَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ.۞ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ ގެއްލުމެއް ހަލާކުވުމަކުން.۞ يَعِدُهُمْ = އޭނާ އެމީހުންނަށް وعد ވެއެވެ.۞ وَيُمَنِّيهِمْ = އަދި އޭނާ އެމީހުންނަށް أمّيد ބަރުކުރުވައި އުންމީދުތައް ދެއެވެ.۞ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި އެމީހުންނަށް شيطان وعد ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ = އޮޅުވާލުމަށްމެނުވީ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އަދި އެމީހުން (ދަންނައެވެ!)۞ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = އެމީހުން (قيامة ދުވަހުން) ގޮސް ވަދެތިބޭ ތަނަކީއެވެ.۞ وَلَا يَجِدُونَ = އަދި އެމީހުން ނުފެނޭނެއެވެ.۞ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾ = އެތަނުން ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި

އިމާންވެއްޖެ މީސްތަކުން.۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ سَنُدْخِلُهُمْ = ނިކަންނުހުރެ މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާހުށީމެވެ.۞ جَنَّٰتٍ = ބަގީޗާތަކަކަށް. ސުވަރުގެތަކަށް.۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ = އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ.۞ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا = އެމީހުން އަބަދުއަބަދު އެތާ ދެމިތިބޭ ހާލުގައެވެ.۞ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا = އެއީ الله ގެ حقّ وعد ތެދެވެ.۞ وَمَنْ أَصْدَقُ = އަދި ތެދުވެރިކަން ވަކިން ބޮޑުވާނީ ކާކުތޯ؟۞ مِنَ ٱللَّهِ = الله އަށްވުރެން.۞ قِيلًا (١٢٢) = ބަސް = وحى ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١٧) އެމީހުން (އެބަހީ مشرك ން) އެކަލާނގެ ދޫކޮށްލައި دعاء ކުރަނީ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި އެއްވަރުކުރާ ކަލާކަމުގައި ބަލާ ބުދުތަކެވެ. (އެއީ اَللَّات އާއި عُزَّى އާއި مَنَاة ފަދަ އަންހެން ނަންތަކުގެ ބުދުތަކެވެ. އެއީ ހައްތާވެސް އަންހެން ނަންނަމެވެ.) ހަމަ ނުކިޔަމަންތެރި شيطان އަކަށް މެނުވީ އެމީހުން ދުޢާކޮށް އަޅުކަމެއް ނުކުރެއެވެ.

(١١٨) الله تعالى އެކަލާނގެ لعنة ލެއްވިއެވެ. شيطان އާއަށް لعنة ލެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެން ބަޔަކުމީހުން މިއަޅާގެ نصيب ގޮތުގައި ވައްދާހުށީމެވެ. (މިއަޅާގެ ބަސްއަހާމީހުންކަމުގައި ހަދައިލާނަމެވެ.)

(١١٩) އަދި ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުން މަގުފުރެއްދި ވާވައްދައިލާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަނަޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް ބޭކާރު أمّيد ތަކެއްކުރުވާ އެދުންތަކެއްކުރުވާނެއްސެވެ. އަދި ހަމަކަނަޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރާނަމެވެ. ފަހެ އެބައިން އެމީހުން نعم ސޫފާތުގެ ކަންފަތްތައް ކަނޑާނެއެވެ. (އެއީ بَحِيْرَاء އެވެ. އެއީ طَوَاغِيْتُ އަށް ހިމަނަންވާ އަޅުކަމުގެ ގޮތުންނެވެ.) އަދި ހަމަކަނަޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރާނަމެވެ. ފަހެ އެބައިން އެމީހުން الله ގެ ހެއްދެވުން ބަދަލުކުރާނެއެވެ. (އެއީ الله ގެ دين ބަދަލުކުރުމެވެ. އޭގެތެރޭގައި نعم ސޫފާގެ އަންނަގަ ހިލޭކުރުމާއި އަދި މިޔާލުގެ ގަޑިގެ އެއްޗެހިތަކުން ބަދަލުކުރުމާއި ޖަހާވާހަކަ ކުރުމާއި ހިމެނެއެވެ. މިޒާތުގެ ގާތުގެ މީހާ ބެއްޔެއްގެ ވަކި ނަރުމުގެ ގޮތުން އަޅުކަމުގެ ދަނޑި ވަރުން أولى ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހައްތާވެސް الله ގެ خلق ބަދަލުކުރުމެވެ. ހެއްދެވުން ބަދަލުކުރުމެވެ.) އަދި الله ފިޔަވައި شيطان އާއި މިއާގެ ސަހަރޯވެރިއަކު ކަމުގައި ހިފަހައްޓައި إختيار ކޮށްފިމާ ހަމަކަށަވަރުން ބަޔާންވެގެންވާ ގެއްލުމަކުން ކަށަވަރުން ގެއްލިއްޖެއެވެ.

(١٢٠) އަދި އޭ شيطان އެމީހުންނަށް ޖެހެޖެހުމުގެ ބޭކާރު أمّيد ތަކެއް ކުރުވައެވެ. وعد ކޮށް ހަދައެވެ. އަދި شيطان އާގެ وعد އެއީ ހަމަ ހެއްލުންތެރި އެއްޗެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

(١٢١) އެމީހުން (ދަންނައެވެ! އެބަހީ شيطان އާއަށް ހެއްލުންވީމީހުން ދަންނައެވެ.) އެމީހުން قيامة ދުވަހުން ގޮސްވަންނަހިނދަކީ ހަމަ ނަރަކައެވެ. އަދި އެމީހުން އެތަނުން ރައްކާތެރިވާނެ ތަނެއްވެސް އެމީހުންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

(١٢٢) އަދި އިމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (ދަންނައެވެ.!) ނިކަންނުހުރެ މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ބަގީޗާތަކަށް (ސުވަރުގެތަކަށް) އެމީހުން ވައްދަވާހުށީމެވެ. އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭހާލުގައެވެ. އެއީ الله ކުރައްވާވައިވާ حقّ وعد ތެދެކެވެ. އަދި ބަސްފުޅު وحى ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން الله އަށްވުރެ ތެދުވެރިކަން ވަކިން ބޮޑުވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ (އެއަށްވުރެ ތެދުވެރިއަކު ނުވެއެވެ.)

لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَـٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ مُّحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى ٱلنِّسَآءِ ۖ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِى ٱلْكِتَـٰبِ فِى يَتَـٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّـٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلْوِلْدَٰنِ وَأَن تَقُومُوا۟ لِلْيَتَـٰمَىٰ بِٱلْقِسْطِ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

މުފްރަދާތު

لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ = ކަލޭމެން އެދޭގޮތަކަށް ނޫނެވެ. ۞ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ = އަދި أهل كتاب ން -އެބަހީ
يهودى ންނާއި نصارى އިން އެދޭގޮތަކަށް ވެސް ނޫނެވެ. ۞ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا = ނުބައިކަމެއް ކޮށްފިމީހާ. ۞ يُجْزَ بِهِۦ
= އޭނާއަށް އެކަމުގެ ޖަޒާ ދެވޭހުށްޓެވެ. ۞ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ = އަދި އޭނާ ނުދެކޭހުށްޓެވެ. (އޭނާއަށް ނުލިބޭހުށްޓެވެ.)۞
مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި. ۞ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ = ސަހަރޯއްވެރިއަކު ވިއްޔާއި نصر އަދި
ދެވެރިއަކު ވިއްޔާ. ۞ وَمَن يَعْمَلْ = އަދި عمل ކޮށްފިމީހާ. ۞ مِنَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = ހެޔޮ عمل ތަކުން ކަމުގައިވިއްޔާ. ۞ مِن
ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ = ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން ވިޔަސް އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ވިޔަސް. ۞ وَهُوَ مُؤْمِنٌ = އޭނާ
މުއުމިނަކު ކަމުގައި حال. فَأُوْلَـٰٓئِكَ = ދެން އެއުރެންނަކީ. ۞ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ = ސުވަރުގެ ވަންނާނޭ މީހުންނެވެ. ۞ وَلَا
يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ = އަދި نقير އެއްހާ މިންވަރަކުން އަނިޔާވެސް އެއުރެންނަކަށް ނުކުރެވޭހުށްޓެވެ. (نقير އަކީ
ކަދުރުއެށް ނޫޅެއިގޮތާ އަޑީގައިވާ ބާރިކަރިފައްޓެއިގައި އިންނަ ހިމުކޮޅެކެވެ.) ۞ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا = އަދި دِينُ
ގޮތުން އެންމެ ހެޔޮ ފަރާތަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ = އޭނާގެ މޫނު ކިޔަމަންކުރި
މީހާއަށްވުރެން. (ކިޔަމަންތެރިވި މީހާއަށްވުރެ.) لِلَّهِ = اللّٰه އަށް. ۞ وَهُوَ مُحْسِنٌ = އޭނާ إحسان ތެރިޔަކު ކަމުގައި
حال. ۞ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި އޭނާ إبراهيم (عليه السّلام ގެ) مِلّة އަށް تَبَعَ ވެ. ۞ حَنِيفًا ۗ توحيد އަށް
ސީދާވެގެންވާ حال (އިސްލާމްދީނަށް ސީދާވެގެންވާ حال)۞ وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި اللّٰه تعالى (إبراهيم عليه
السّلام) إختيار ކުރެއްވިއެވެ. ۞ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ = ލޯބިވެރިއަކު ކަމުގައި. ۞ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ = އަދި
އުޑުތަކުގައިވާ ތަކެތި ملك ވެގެންވަނީ اللّٰه އަށެވެ. ۞ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ = އަދި ބިމުގައި
ވާތަކެއްޗެއް. ۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِكُلِّ شَىْءٍ مُّحِيطًا ﴿١٢٦﴾ =
(ކޮންމެ ތަކެއްޗެއް އިހާތަކުރައްވާ) ހުރިހާ އެއްޗަކާ ވަށައިލައްވައިގެން. ۞ وَيَسْتَفْتُونَكَ = އަދި (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) އެމީހުން
ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން فتوى އެދެތެވެ. ۞ فِى ٱلنِّسَآءِ ۖ = އަންހެނުންނާއި ބެހޭގޮތުން. ۞ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞
ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ = އެކަނބަލުންނާ ބެހޭގޮތުން اللّٰه ކަލޭމެންނަށް فتوى ދެއްވައެވެ. ۞ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ = އަދި
ކަލޭމެންނަށް ކިޔަވާ ދެވޭ ތަކެއްޗެވެ. ۞ فِى ٱلْكِتَـٰبِ = ފޮތުގައި. ۞ فِى يَتَـٰمَى ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުންގެ يتيم
ކުދިންނާ ބެހޭގޮތުން. ۞ ٱلَّـٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ = އެކުދިންނަށް ކަލޭމެން ނުދެއްވެ. ۞ مَا كُتِبَ لَهُنَّ

= އެކަނބުލުންނަށް ލިޔުއްވިގެންވާތަކެތި. (އެކަނބުލުންނަށް فرض ވެގެންވާ ބައި)۞ وَتَرْغَبُونَ = އަދި ކަލޭމެން (ދިނުމުގެން) އެދޭ. أَن تَنكِحُوهُنَّ = އެކަނބުލުންނާ ކާވެނިކުރުމަށް.۞ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ = އަދި ދެރަ ނިކަމެތިންނާއި. مِنَ ٱلْوِلْدَانِ = ކުޑަކުދިންގެތެރެއިން. وَأَن تَقُومُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން قائم ވުމުގެމަތީ. لِلْيَتَـٰمَىٰ بِٱلْقِسْطِ = يتيم ންނާމެދު عدل إنصاف ގޮތް. وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ = އަދި ކަލޭމެން ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން އެކުރާހާކަމެއް. فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވޮޑިގެންވެއެވެ. بِهِۦ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾ = އެކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކުގެ.

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٣) ކަންތައްތައް ކަލޭމެން مؤمن ން ބޭނުންވާގޮތަކަށް ނުހުރޭ. ކަލޭމެން އެދޭގޮތަކަށް ނުހުރޭ. އަދި يهودى ންނާއި نصارى ންގެ أمّيد ކުރާގޮތަކަށް ވެސް ނުހުރޭ. ނުބައިކަމެއް ކޮށްފި މީހަކު ކުރިމަތިލާނީ އޭނާއަށް އެކަމުގެ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި اللّه ފިޔަވައި އޭނާއަށް އެއްވެސް ސަހަރެއް ވެރިއަކުވެސް އަދި ނަސްރުދޭނެއަކުވެސް ނުވެއެވެ.

(١٢٤) އަދިހަމަ ހިތާމަވެގެން صالح عمل ކޮށްފި ކޮންމެ މީހަކު އެއީ ފިރިހެނަކުކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ އަންހެނަކުކަމުގައިވިޔަސް ވެސް މުއުމިނުން ސުވަރުގެވަނުމަށް ހުއްދަވޭ. އަދި نقير އެއްގެ މިންވަރަކު އަނިޔާވެސް އެމީހުންނަށް ނުވެވޭނެއެވެ.

(١٢٥) އަދި إحسان ތެރިވެގެންވާ حال ތިމާގެމޫނު اللّه އަށް ކިޔަމަންކޮށް (އެބަހީ ތިމާ اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ) އަދި އެމީހާ إبراهيم (عليه السّلام ގެ) مِلّة އަށް تَبَعَ ވެ توحيد އަށް ސީދާވެއްޖެ މީހަކުކަމުގައި دين ގެގޮތުން ހެޔޮވެގެންވާ މީހާގެ މަތީގެ ބޮޑުމީހެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަކިން ކާކުހެއްތޯވެ؟ (އެއަށްވުރެ ހެޔޮމީހަކު ނުވެއެވެ.) އަދި اللّه تعالى إبراهيم (عليه السّلام) އެކަލާނގެ ޚަލީލުކަލޭގެފާނު ހިތްޕުޅާ إختيار ކުރެއްވިއެވެ.

(١٢٦) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި ملك ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ اللّه އަށެވެ. އަދި اللّه އީ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމާއި ކުޑަބޮޑުކަމެއްކަން ވާވަރުއިވަރުވުމާ ކަލޭކަލާނގެއި ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٢٧) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އަންހެނުންނާއިގުޅޭ އަދިހުން އެބަހީ أصحاب ބޭކަލުން ކަލޭގޮތާ ސުވާލުކުރައްވައި فتوى އެއްސަވާނެއެވެ. ކަލޭގޮތު ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަނބުލުންނާއިގުޅޭ اللّه ކަލޭމެންނަށް فتوى ދެއްވައެވެ. އަދި މި ކިޔަވާ قرآن ގައި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ކިޔަވައިދޭތަކެތިވެސް. (އެއީ މިސޫރަތުގައި ބާވައިލައްވާފައިވާ فَرَائِضُ ގެ އާޔަތްތަކެވެ.) އެއީ يتيم އަންހެންކުދިންނަށް އެކަނބުލުންނަށް ލިބެން حقّ ވެގެންވާ ބައި އެކަނބުލުން ކަލޭމެން ނުދީ (އެބަހީ ފުރިހަމަ މުދަލުން އެކަނބުލުންނަށް ނުދީ) އަންހެން يتيم ކުދިންނެވެ. އަދި އެކަނބުލުންނާއި ކާވެނިކުރުމަށް ކަލޭމެން ނުދީ އަންހެން ކުދިންނެވެ. އަދި ނިކަމެތި ކުޑަކުދިންނާއިމެދުގައިވެސް اللّه ކަލޭމެންނަށް فتوى ދެއްވައެވެ. (جاهلية ޒަމާނުގައި ކުޑަކުދިންނަށް މުދަލުގެ ވާރުތަވެރިކަމެއް ނުދެއެވެ. ތަރިކައިން ލިބޭ ހަމައެކަނި ހަމަ ބޮޑެތިމީހުންނަށެވެ. މިހުރިހާ ކަމަކަށް މިސޫރަތުގެ ކުރީކޮޅުގައިވާ مِيْرَاث ގެ آية ތަކާއި އަދިވެސް ސޫރަތު ފުރަތަމަ ގައިވާ އާޔަތްތަކުން اللّه ޖަވާބުދެއްވާ بيان ކުރެއްވި ވާހަކައާ އުފެދިއެވެ.) އަދި يتيم ންނާމެދު عدل ވެރިކަމުގައި ކަލޭމެން قائم ވުމަށްވެސް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަންގަވައެވެ. އަދި ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން ކަލޭމެން ކުރާކޮންމެ ކަމެއްވެސް ފަހެ އެކަމެއް اللّه ދެނެވޮޑިގެންނަވައެވެ.

وَإِنِ ٱمْرَأَةٌ خَافَتْ مِنۢ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَٱلصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ ٱلْأَنفُسُ ٱلشُّحَّ ۚ وَإِن تُحْسِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَن تَسْتَطِيعُوٓا۟ أَن تَعْدِلُوا۟ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ۖ فَلَا تَمِيلُوا۟ كُلَّ ٱلْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِن تُصْلِحُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِنِ ٱمْرَأَةٌ خَافَتْ = އަދި އަންހެނަކު ބިރުވެތިވަންޏާ. (ބިރުވެތިވެއްޖެއްޔާ)۞ مِنۢ بَعْلِهَا نُشُوزًا = އޭނާގެ ފިރިމީހާ އޭނާއާ ނުރުހި އޭނާގެކިބައިން ދުރުވެގަތުމާކަމާދީ.۞ أَوْ إِعْرَاضًا = ނުވަތަ އޭނާގެ ކިބައިން އެނބުރިގެންފާނާ ކަމާދީ.۞ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ = އެދެމީހުންގެމައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ.۞ أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا = އެދެމީހުންގެ ދެމެދު صُلْحَ ވުމަކުން. (އެއީ ފިރިމީހާ ދެއްކުމަށްވާ ޙައްޤުތަކުން އަނބިމީހާއަށް ލިބެންވާ ބައެއް حقّ އޭނާ ދޫކޮށްލައިގެންނަމަވެސް ސުލްޙަވުން.)۞ وَٱلصُّلْحُ خَيْرٌ = (ފިރިވުމަކަށް އެދުމަށްވުރެ) صُلْحَ ވުން ހެޔޮވެއެވެ.۞ وَأُحْضِرَتِ ٱلْأَنفُسُ ٱلشُّحَّ = އަދި نفس ތަކަށް ގަދަފެދުންތެރިކަން ހާޒިރުކުރެވިއްޖެއެވެ. (އަންހެނުންވީމާ އޭނާގެ حقّ ތަކަށް ދޫކޮށްލުމަށް ޙިލާފުވެއެވެ. އަދި ފިރިހެނުން ހަމަހަމަ ދޫކޮށްލުމަށް ޙިލާފުވެއެވެ.)۞ وَإِن تُحْسِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން إحسان ތެރިވެ تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންކަމުގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކަށެވެ.۞ وَلَن تَسْتَطِيعُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ކުޅަދާނެ ނުވާނެއެވެ.۞ أَن تَعْدِلُوا۟ = ކަލޭމެން عدل ވެރިވުމަކަށް (ހިތުގެ ލޯތްބަށް ހަމަހަމަކުރުމަކަށް)۞ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުންގެ ދެމެދުގައި.۞ وَلَوْ حَرَصْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ތަމަންނާވިޔަސް.۞ فَلَا تَمِيلُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން (ލޯބިވާ އަންހެނުންގެ ފަރާތަށް) ނުލެނބުނަށެވެ.۞ كُلَّ ٱلْمَيْلِ = ހުރިހާ ލެނބުމަކުން. (އެއް ފަރާތަކަށް)۞ فَتَذَرُوهَا = ދެން ކަލޭމެން އެހެން އަނބިން (ލޯބިނުވާ އަނބިމީހާ) ދޫކޮށްލާނެގޮތަށް ލެނބުމުގެ.۞ كَٱلْمُعَلَّقَةِ = އުދުއްވާލެވިފައިވާ މީހަކު ފަދައިން. (ފިރިހެނެއް ހުރިކަމަށް - އަދި ފިރިނެތް މީހެއްގެ ހާލަތު ފަދައިން. ނުވަތަ ބަންދުކޮށްލެވިފައިވާ އަންހެނަކު ފަދައިން.)۞ وَإِن تُصْلِحُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން إصلاح ކޮށްފިއްޔާ.۞ وَتَتَّقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެ تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٢٩﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއަކަށެވެ.۞ وَإِن يَتَفَرَّقَا = އަދި އެދެމީހުން ވަކިވެއްޖެއްޔާ / ވަރިވެ ދެމީހުން ވަކިވެއްޖެއްޔާ.۞ يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا = ދެމީހުންކުރެ ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް الله މުސްތަޣްނީކޮށްދެއްވާނެއެވެ.۞ مِّن سَعَتِهِۦ = އެކަލާނގެ ވަސީޢަފުޅުގެ ބޮޑުކަމުން.۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ = ފުޅާކަން ބޮޑުކަލާނގެއަކަށްވެ حكمة ވެރިކަލާނގެއަކަށް.۞ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އަދި އުޑުތަކުގައިވާހާ ތަކެތި ވެރިވެ ވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ.۞ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާ ތަކެއްޗަށްވެސްމެއެވެ.۞ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا = އަދި

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصيّة ކުރައްވީމެވެ. أمر ކުރައްވީމެވެ.۞ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = ފޮތްދެއްވުނު މީހުންނަށް.۞ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެން = (مؤمن ން) ގެ ކުރިން. وَإِيَّاكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށްވެސް.۞ أَنِ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ = ކަލޭމެން (އެންމެން) الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!۞ وَإِن تَكْفُرُوا۟ =އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެ (އެކަމުން الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއްނުވާނެއެވެ.)۞ فَإِنَّ لِلَّهِ = ފަހެ އެކަލާނގެ ހަމަކަށަވަރުން ملك ވާ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާހާތީ.۞ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ = އަދި ބިމުގައިވާހާ ތަކެއްޗެވެ.۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވީގެންވެއެވެ.۞ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ = ފުދިވޮޑިގެންވާ حَمْدُ ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކުކަމުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٨) އަދި އަންހެނަކު އޭނާގެ ފިރިމީހާ އޭނާއާއި ނުރުހި އޭނާއާ ވަކިވެދާނޭކަމަށް ބިރުވެރިވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ އޭނާގެ ކިބައިން އެނބުރި ގެންދާނޭކަމަށް ބިރުވެރިވެއްޖެއްޔާ އެދެމީހުންގެ ދެމެދު ކަންތައް ކަނޑައެޅިގެން صلح ވުމަކުން އެދެމީހުންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. (ފިރިމީހާ ދުއްސުމަށް އަނބިމީހާ އޭނާއަށް ލިބެންވާ ބައެއް حقّ ދޫކޮށް ހެދުން. އެއީ ހެއުކަމަ ކަމެކެވެ.) ކަންތައްދެމެދު ހެކުން صلح ވުން ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި نفس ތަކަކީ ދަހިވެތިކަން އަރިސްކޮށްލެވިފައެވެ. (ފިރިހެނުވިޔަސް އޭނާއަށް ލިބެންވާ حقّ ދޫކޮށް ދަހިވެތިވެފައެވެ. އަދި އަންހެނުވިޔަސް އޭނާއަށް ލިބެންވާ حقّ ދޫކޮށް ދަހިވެތިވެފައެވެ. (އޭ ފިރިހެނުންނޭވެ!) ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަނބިންނަށް إحسان ހެޔޮ تقوى ވެރިވެ އެކަނބަލުންގެ ކިބައިން ދިމާވާ ނުރުހުންތަ ކަންކަމަށް ކެތްތެރިވެގެންވާނަމަ ކަލޭމެންނަށް އެކަމުގެ ދަރުމަ އެކަލާނގެ ދެއްވާހުށްޓެވެ. الله تعالى ކަލޭމެންކުރާ ހުރިހާކަމެއްގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢٩) އަދި ކަލޭމެން ކިޔަންފުޅުވިޔަސް ދަހިވެތިވިއަސް ގިނައަނބިންގެ ދެމެދުގައި ފުރިހަމަ عدل ކުރުމަކީ ކުޅަދާނަވާގޮތެއް ނޫނެވެ. (އެއީ ހިތުގައި އުފާވާ ލޯބި ހަމަހަމަ ނުވާނެ ވާހަކައެވެ. އެހެނީހެން مادّى ކަންކަން ހަމަހަމަ ނުކުރެވޭނެ ވާހަކައެއްނޫނެވެ.) ފަހެ އެހެންވެ ކަލޭމެން ބޭނުން ލޯބިވާ އަނބިމީހާގެ ފަރާތަށް އެކުއެކަށް ފުރިހި ނުލަންނާށެވެ! ދެން ކަލޭމެން ކުރެކަށް ލޯބިވާ އަނބިމީހާ އެލުވިފައިވާ މީހަކުފަދައިން (ހުއްސަފަރަބައި ނޫން އަދި ފިރިހަކު ނެތް މީހަކު ފަދައިން ނުވަތަ ބަންދުކޮށްފައިވާ މީހަކުފަދައިން ދޫނުކޮށްލާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެން إصلاح ކޮށް تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ އަނބިންގެ މެދުގައި ގެދޮށް ތަނަވަސްކޮށް ހަމަހަމަކޮށް) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ ކަލޭމެންގެ ކުރިން ދޭތެރެވީ ކަންކަން عفو ކުރެއްވުމާ توبة قبول ކުރައްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.)

(١٣٠) އަދި އެދެމީހުން ވަކިވެ ވަކިވަކިވެއްޖެއްޔާ الله تعالى އެކަލާނގެ ތަނަވަސްކަމުގެ ތެރެއިން އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް ފުދިގެންވާ ދެއްވައިފާނެއެވެ. އަދި الله تعالى އީ ތަނަވަސްވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާނގެ ކަމުގައި ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣١) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި خاصّ ވެ މިލްކުވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ (مؤمن ންގެ) ކުރިން ފޮތްދެއްވުނު މީހުންނަށާއި އަދި ސީދާ ކަލޭމެންނަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصيّة ކުރައްވާ ހުކުމްކުރައްވާފައިވަނީ (އެންމެންވެސް) الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށެވެ.. އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވީއަސް (އެއަކީ އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ހުރިކަމެއްނޫނެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި ملك ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި الله އީ އަމިއްލަ ذات ފުދިގެން ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި އެކަލާނގެ فِعْلُ ތުގެތަކަށް حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ وَيَأْتِ بِـَٔاخَرِينَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾ ۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُوا۟ ۚ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ وَمَلَـٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

މުފްރަދާ

وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އަދި އުޑުތަކުގައިވާހާ ތަކެތި މިލްކުވެވަޑައިގެންވަނީ ހަމަ اللّٰه އަށެވެ. ❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާހާ ތަކެއްޗެވެ.❁ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ = އަދި اللّٰه ފުދިވަޑައިގެންފައެވެ.❁ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ = (އެތަކެތި) ބަލަހައްޓަވާ ކަލަކުކަމުގައި.❁ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެވަޑައިގެންފިނަމަ ކަލޭމެން ގެންދަވާއިފާނެވެ. (ނެތިކޮށްލައްވައިފާނެވެ.)❁ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ وَيَأْتِ بِـَٔاخَرِينَ = އަދި އެހެންބަޔަކު އެކަލާނގެ ގެންނަވައިފާނެވެ.❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ އެކަމަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގަކަމުގައި.❁ مَّن كَانَ يُرِيدُ = އަދި އެދޭމީހާ.❁ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ ސަވާބު.❁ فَعِندَ ٱللَّهِ = ފަހެ اللّٰه ގެ حضرة ގައިވެއެވެ.❁ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ ސަވާބު.❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾ = އަޑުއައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގަކަމުގައި.❁ ❁ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ كُونُوا۟ = ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ!❁ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ = عدل ފުރިހަމަ قائم ކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި.❁ شُهَدَآءَ لِلَّهِ = اللّٰه ގެ ހެކިވެރިންކަމުގައި (اللّٰه އަށްޓަކައި ހެކިދޭބަޔަކުކަމުގައި) ❁ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކާ ދެކޮޅަށްވިޔަސް ❁ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ = ނުވަތަ މައިންބަފައިންނާއި އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ މައްޗަށްކަމުގައިވިޔަސް.❁ إِن يَكُنْ غَنِيًّا = އެމީހަކު މުއްސަނދިއަކުކަމުގައި ވިޔަސް.❁ أَوْ فَقِيرًا = ނުވަތަ فقير އަކުކަމުގައިވިޔަސް.❁ فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا = ފަހެ އެދެމީހުންނަށް أولى ވޮޑިގެންވަނީ اللّٰه އެވެ. (އެބަހީ އެދެމީހުން މުއްސަނދިކަމާއި فقير ކަމާއިމެދު) އެކަލާނގެ ބައްލަވާވޮޑިގެންފައެވެ.❁ فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން هوى نفس އާއި تبع ނުވާށެވެ!❁ أَن تَعْدِلُوا۟ = ތިޔަބައިމީހުން عدل ފުރިހަމަކުރުމުގައި.❁ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން (ހެކިދިނުމުގައި حقّ އާއި ދުރަށް) ދޮގުހެދުމަށް ޖެހިއްޖެއްޔާ.❁ أَوْ تُعْرِضُوا۟ = ނުވަތަ (ހެކިބަސް އަދާނުކޮށް އެކަމުން ފަސްޖެހިއްޖެނަމަވެސް)❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ بِمَا تَعْمَلُونَ = ތިޔަބައިމީހުން ކުރާކަންތައްތަކާއިމެދު (ހެކިބަސް އަދާކުރާކަމާއިމެދުވެސް)❁ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ = خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގަކަމުގައި.❁ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = (ކުރީގެ رسول ންނާއި ފޮތްތަކަށް) إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!)❁ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ = ތިޔަބައިމީހުން اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ (محمّد صلّى اللّٰه عليه وسلّم) އަށް އީމާންވާށެވެ!❁

وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ = އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފޮތަށާއި (އެބަހީ ކީރިތި قرآن އަށް)۞ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ = އެކަލާނގެ رسول އާގެފާނަށް. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެފާނަށް)۞ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ = އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށާއި.۞ مِن قَبْلُ = އޭގެކުރިން = (قرآن ގެކުރިން)۞ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ = އަދި اللّه އަށް ކާފިރުވެއްޖެ.۞ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ ملائكة ބޭކަލުންނަށާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށް.۞ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި އެކަލާނގެ رسول ންނަށާއި އަދި آخرة ދުވަހަށް.۞ فَقَدْ ضَلَّ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.۞ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾ = ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٣٢) އަދި އުޑުތަކުގައި ބިމުގައިވާ ތަކެތި خاصّ ވެ ملك ވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ اللّه އަށެވެ. އަދި އެތަކެތި ބަލަހައްޓަވާ ވަކީލަކު ކަމުގައި اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣٣) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުން ގެންދަވައިފާނެއެވެ. ނައްތާލައްވައިފާނެއެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް ގެނެސްދެއްވައިފާނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣٤) ދުނިޔޭގެ ތަކެއްޗާއި މަޤާމުތަކަށް (ތިޔަބައިމީހުން!) ދެރަ اللّه ގެ حضرة ގައި ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ ހެޔޮކަމެވެ. ސަވާބުވެއެވެ. އަދި އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކީ اللّه ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣٥) އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ! عدل ވެރިކަމާއެކު قائم ވެތިބޭ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ! އަދި اللّه އަށް ހެކިވެރިން ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާ ދެކޮޅަށް ނަމަވެސް ނުވަތަ މައިންބަފައިންނާ ދެކޮޅަށް ނަމަވެސް އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނާ ދެކޮޅަށް ނަމަވެސް ވެއެވެ. (عدل ވެރިވުން ހުއްޓެވެ.) އަދި ހެކިދިނުމުގައި (މީހާ) މުއްސަނދިއެއް ކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ فقير އަކު ކަމުގައިވިޔަސް اللّه تعالى އެދެވިގެންވަނީ أولى ވެގެންވެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުން މުއްސަނދިކަމާއި فقير ކަމަށްވުރެ اللّه ކުރައްވާނެ ރަޙްމަތެވެ. އެކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވި ޙުކުމްތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.) ފަހެ عدل ވެރިވުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ هوى نفس އާއި تبع ނުވާށެވެ! އަދި (ހެކިދިނުމުގައި ނުވަތަ ނިޔާކުރުމުގައި) حقّ އާއި ދުރަށް ޖެހިގެންދިއުމަށް ނުވަތަ ހެކިބަސް އަނބުރާލުމުން މަނާވެގެންވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންކަމާމެދު خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެކެވެ. (އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ ޚިލާފަށް ތިޔަބައިމީހުން ހިނގައިފިނަމަ ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.)

(١٣٦) އޭ (ކީރިތި رسول ސްލާމަތްވެވޮޑިގެންވާ) އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ! أهل كتاب ންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم) އަށް އީމާންވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ رسول އާ محمّد ގެފާނުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް (ކީރިތި قرآن އަށް) އީމާންވާށެވެ! އަދި އޭގެކުރިން ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށްވެސް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާށެވެ! އަދި اللّه އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި އެކަލާނގެ رسول ންނާއި އަދި آخرة ދުވަހަށް ކާފިރުވެއްޖެ (ތިޔަބައިމީހުން!) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ވަރަށްދުރު މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ثُمَّ كَفَرُوا۟ ثُمَّ ءَامَنُوا۟ ثُمَّ كَفَرُوا۟ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًۢا ۝١٣٧ بَشِّرِ ٱلْمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝١٣٨ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلْعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۝١٣٩ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلْكِتَٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا۟ مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْكَٰفِرِينَ فِى جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۝١٤٠

ލަފުޒުމާނަ

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެއްޖެމީހުން.۞ ثُمَّ كَفَرُوا۟ = ދެން އެމީހުން ކާފަރުވި.۞ ثُمَّ ءَامَنُوا۟ = ދެން އެމީހުން އީމާންވި.۞ ثُمَّ كَفَرُوا۟ = ދެން އެމީހުން ކާފަރުވި.۞ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا = ދެން އެމީހުން ކާފަރުކަން އިތުރުކުރި.۞ لَّمْ يَكُنِ ٱللَّهُ = الله ވާކަށް ނުވެއެވެ.۞ لِيَغْفِرَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާނޭކަމަކަށްވުރެ.۞ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ۝١٣٧ = އަދި އެމީހުންނަށް ތެދުމަގަކަށް މަގުދައްކަވާނޭކަމަކަށްވުރެ.۞ بَشِّرِ ٱلْمُنَٰفِقِينَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު منافق ންނަށް خبر ދެއްވާށެވެ!۞ بِأَنَّ لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ހުރިކަމަށް.۞ عَذَابًا أَلِيمًا ۝١٣٨ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން ۞ يَتَّخِذُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ = ކާފަރުން ހިމާ إخْتِيَارُ ކުރަނީއެވެ.۞ أَوْلِيَآءَ = ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި۞ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ = މުއުމިނުން ފިޔަވައި۞ أَيَبْتَغُونَ = -އެމީހުން އެދިހޯއްދަނީތޯ؟۞ عِندَهُمُ ٱلْعِزَّةَ = އެމީހުންގެ ގާތުން عِزَّة ۞ فَإِنَّ ٱلْعِزَّةَ = ފަހެ عِزَّة خَاصَّ ވެގެންވަނީ ۞ لِلَّهِ = الله އަށެވެ.۞ جَمِيعًا ۝١٣٩ = އެންމެހައި ۞ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވާފައިވެއެވެ.۞ فِى ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި. ޔަޢުނީ قرآن ގައި.۞ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ = ކަލޭމެން އަޑުއިވިއްޖާ.۞ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތައް.۞ يُكْفَرُ بِهَا = އެއާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވެވޭތީ.۞ وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا = އަދި އެއާޔަތްތަކަށް މަލާމާތްކުރެވޭތީ.۞ فَلَا تَقْعُدُوا۟ مَعَهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެބައިމީހުންނާއެކު ނުއިށީންނާށެވެ! (އެމީހުންނާއެކު ނުބައިނުދޭށެވެ.)۞ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ = އެމީހުން ވަދެވަދެއްޖައުމަށް ދާންދެން.۞ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ = އެހެން ވާހަކައެއްގައި.۞ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ = އެހެންކަމުން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންވެސް ހަމަ އެމީހުންފަދައެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ منافق ން ޖަމާކުރައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَٱلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފަރުންނާއި.۞ فِى جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۝١٤٠ = އެ އެންމެން އެކީ ނަރަކައިގާ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٧) ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރު އީމާންވީ ދެން ކާފިރުވީ ދެން އަލުންވެސް އީމާންވީ ދެން އަނެއްކާ ކާފިރުވީ ދެން އެކާފިރުކަން އިތުރުކުރި މީހުން (ތިމަންނަރަސްގެ!) الله تعالى އެފަރާ މީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވާނޭކަމަކާއި މަގުދައްކަވާނޭކަން ނުވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މި آية ގައި މިސިފަކުރައްވާ މީހުންނަކީ أهل كتاب ންކަމުގައި أبو جعفر الطّبري ރައްޔާގެ تفسير ގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އެމީހުން توراة ގެ حكم ހަރު އެއްބަސްވެފައި އެކަން ދޫކޮށްލިއެވެ. ދެން އުޒައިރުއިން ބަޔަކުމީހުން عيسى عليه السّلام ގެ رسول ކަމާއި إنجيل قرار ކުރެވުނުފަހުން އެއާ خلاف ވެ ދޫކޮށްލިއެވެ. ދެން محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ رسول ކަމާއި قرآن ދޫކޮށް ކާފިރުވިއެވެ. އަދި ކާފިރުކަމުގައި ކާފިރުކަން އިތުރުކުރިއެވެ.
- އަދި ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވަނީ: އެމީހުން موسى عليه السّلام އަށް އީމާންވެފައި ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ކާފިރުވެ ދެން އުޒައިރުއިން نصارى ން عيسى عليه السّلام އަށް އީމާންވެފައި ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ކާފިރުވިއެވެ. ދެން محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް ކާފިރުވެ ކާފިރުކަން އިތުރުކުރިއެވެ. މިއެވެ. އަދި މިނޫންގޮތްގޮތަށްވެސް މިއާޔަތުގެ مراد ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ. والله أعلم .

(١٣٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން منافق ންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ހުރިކަމުގެ ވާހަކައިން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް خبر ދެއްވާށެވެ!

(١٣٩) އެމީހުންނަކީ مؤمن ން ފިޔަވައި كافر ންގެ މީހުން އެމީހުންގެ ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި ހިފައި ހަދާމީހުންނެވެ. ފަހެ އެކާފިރުންގެ ކިބައިން ބާރާ ގަދަފަދަކަން އެމީހުން އެދިހޯއްދަނީތޯއެވެ؟ އަދި عزّة ލިބިކަން އެދިހޯއްދަނީތޯއެވެ؟ ފަހެ އެންމެހައި عزّة ލިބިކަމެއް (އަދި ބާރާއި ގަދަފަދަކަން) خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. (ކާފިރު މީހަކުވެސް الله ގެ حضرة ން عزّة ލިބިކަން އެދޭހިނދަކާވެ!)

(١٤٠) (އޭ އީމާންކަން ފަހުމުކޮށްގެން އުޅޭމީހުންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެވޭ އަދި ކަލަވާން ހަދައިފިއްޔާ ނުވަތަ އެއާޔަތްތަކަށް މަލާމާތްކޮށްފުވޭ އަދި ކަލަވާން ހަދައިފިއްޔާ (އެކަމެއް އެދުރާ ބަހަނދު) އެކަން ދޫކޮށް އެހެން ވާހަކައެއްގައި އިންނަންދެން ވަގުތުގައި ވާހަކަދައްކާ ކަލަވާން އެމީހުންނާއެކު ނުއިށީންނަ ކަމަށް ކަލޭމެން އަށް ކަލަވާންނަށް އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި އެންގެވުމެވެ.(އެއީ أنعام ސޫރަތުގެ 68 ވަނަ އާޔަތުގައެވެ. އެއީ وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦۚ ......) މިއާޔަތެވެ.

ދެންފަހެ ކަލޭމެން އެފަދަމީހުންނާއެކު އާޔަތްތަކަށް މަލާމާތްކޮށްކުރާ ކާފިރުވެވޭތަނުގައި ތިބެއްޖެނަމަ ކަލޭމެންވެސް ވާނީ ހަމަ އެމީހުންނާއެކުގައެވެ. އެމީހުންނާ އެއްފަދައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެހައި منافق ންނާއި ކާފިރުން އެކީއެކަން الله تعالى ނަރަކައަށް جمع ކުރައްވާހުށްޓެވެ.

ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَٰفِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوٓا۟ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُوا۟ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

ތަފްސީރު

ٱلَّذِينَ = އެމީހުން އެބަޔަކީ منافق ންނެވެ.◈ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން مؤمن ންނާމެދު إنتظار ކުރަނީއެވެ.◈ فَإِن كَانَ لَكُمْ =ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ލިބިއްޖެއްޔާ.◈ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން فتح އެއް. / عدوّ ންގެ ތަރުން غنيمة އެއް.◈ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ.◈ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ = އަހުރެމެން ތިޔަ ކަލޭމެންނާއެކު ނުވަމުހެއްޔެވެ؟ (އަހުރެމެން ކަލޭމެންނާއެކު ހަނގުރާމަކުރީމު ވީމުއެވެ. އަހުރެމެންނަށްވެސް غنيمة ދީން ދޭންވާނެއެވެ.)◈ وَإِن كَانَ لِلْكَٰفِرِينَ نَصِيبٌ = އަދި ކާފިރުންނަށް (ކަލޭމެންގެ ދުޝްމަނުން) ކޮންމެވެސް نصيب އެއް ލިބިއްޖެއްޔާ.◈ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. (منافق ން ބުނެއެވެ.) أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ = އަހުރެމެން ކަލޭމެން ގަދަނޑޮށްނުހުރީމުހެއްޔެވެ؟ (އެބަޔަކީ ގަދަކޮށްހުރީމުއެވެ.) ރައްކާތެރިކޮށްދިނީމުއެވެ.◈ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = އަދި مؤمن ންގެ ފަރާތުން އަހުރެމެން ކަލޭމެން منع ކުރީމުއެވެ.◈ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ = ފަހެ اللّه ކަލޭމެންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާހުށްޓެވެ. يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.◈ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ނުލައްވާނެއެވެ.◈ لِلْكَٰفِرِينَ = ކާފިރުންނަށް.◈ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެ މައްޗަށް.◈ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ = އެއްވެސް މަގެއް.◈ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ = ހަމަކަށަވަރުން منافق ންނެވެ.◈ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ = އެމީހުން اللّه އަށް މަކަރުހަދަނީއެވެ.◈ وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް (އެކަލާނގެ ذات ފުޅާ އެކަށީގެންވާ ގޮތަށް މަކަރުހައްދަވައެވެ.◈ وَإِذَا قَامُوٓا۟ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ = އަދި އެމީހުން ނަމާދަށް قائم ވެއްޖެ. ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެ.◈ قَامُوا۟ كُسَالَىٰ = ކަންނެތްކަމާއިއެކު އެމީހުން ތެދުވެއެވެ.◈ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ = މީސްތަކުންނަށް ދައްކަމުން.◈ وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ = އަދި އެމީހުން اللّه އަށް ذِكْرُ ނުކުރެއެވެ. اللّه ހަނދާން ނުކުރެއެވެ.◈ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ = ކުޑަ މަދުންމެނުވީ.◈ مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ = އެދެމެދު އެމީހުން ދުދުވަމުން حال (شرك އާއި توحيد އާއިދެމެދު)◈ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ = މިމީހުންގެ ތެރެއަކަށް ނޫނެވެ. (އެބަޔަކީ مؤمن ންގެ ތެރެއަކަށް ނޫނެވެ.)◈ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ = އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއަކަށް ނޫނެވެ. (އެބަޔަކީ مشرك ންގެ ތެރެއަކަށް - ނުވަތަ

يهودى ންގެ ތެރެއަކަށް ނުވެއެވެ.) ۞ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ = އަދި الله މަގުފުރެއްދަވައިފިއަކަސް (ދަންނައެވެ!) ۞ فَلَن تَجِدَ

لَهُۥ = ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ۞ سَبِيلاً ﴿١٤٣﴾ = (حقّ އަށް واصل ވާނޭ) އެއްވެސްމަގެއް ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤١) އެމީހުންނަކީ އެބަޔި އެ منافق ންނަކީ، ކަލޭމެން مؤمن ންނާމެދު(ނުބައިގޮތްވުމަށް) إنتظار ކޮށްކޮށް ތިބި ބައެކެވެ. ދެންފަހެ ކަލޭމެންނަށް الله ގެ حضرة ން އެއްވެސް فتح އެއް އެބަޔި عدوُّ ންގެ ފަރާތުން غنيمة އެއް ލިބިއްޖެއްޔާ އެ منافق ން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެންވެސް ކަލޭމެންނާއެކު ނުވީމުހެއްޔެވެ؟ (އެބަޔި އަހުރެމެންވެސް ހަނގުރާމައިގައިވީމުއެވެ. އަހުރެމެންނަށްވެސް غنيمة އިން ދޭންވާނެއެވެ.) އަދި އެކާފިރުންނަށް (ކަލޭމެންގެ ފަރާތުން ކޮންމެވެސް ނަސީބެއް ލިބިއްޖެއްޔާ އެ منافق ން ކާފިރުންނަށް ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެން ކަލޭމެން ގަދަކޮށްނުދުވުނުހެއްޔެވެ؟ އެބަޔި ގަދަކޮށްދިނީމެވެ. އަދި مؤمن ން ފަރާތުން އަހުރެމެން ކަލޭމެން منعކޮށްދިނީމެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާ ނިޔާކުރައްވާ ހުށްޓެވެ. އަދި مؤمن ންގެމައްޗަށް ކާފިރުންނަށް އެއްވެސް ގޮތެއް (ގަދަވެރިކަން) އެއްވެސް މަގެއް الله تعالى ނުލައްވާނެއެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހުންނެވެ.

(١٤٢) ހަމަކަށަވަރުން منافق ންގެމީހުން الله އަށް މަކަރުހަދައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (އެކަލާނގެ ذات ފުޅާއި އެކަލޭގެންވާ ފަރާތަކުން) އެމީހުންނަށް މަކަރުހަދަނީއެވެ. އަދި އެ منافق ން ނަމާދަށް ތެދުވާންޏާ އެމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވަނީ ކަންނެތްކަމާއެކުގައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ދައްކާލަނީއެވެ. (الله އަށް އެއްވެސް إخلاص ތެރިކަމެއް ނެތިއެވެ.) އަދި ދާދިމަދުން މެނުވީ އެމީހުން الله އަށް ذِكْرُ ނުކުރެއެވެ. الله ހަނދާން ނުކުރެއެވެ.

(١٤٣) އެމީހުން އެވަނީ (إيمان ކަމާއި ކާފިރުކަމާއި ދެމެދު ދުދުރުއްޖެހިއްޖެއެވެ.) މިމީހުންގެތެރެއަކަށް ނުވެއެވެ. (އެބަޔި مؤمن ންގެ ބަޔަކަށްވުމަކަށް ނުވެއެވެ.) އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއަކަށް ނުވެއެވެ. (އެބަޔި مشرك ންގެތެރެއަކަށް ނުވެއެވެ. ކާފިރުންގެތެރެއަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި يهودى ންގެތެރެއަކަށްވެސް ނުވެއެވެ.) އަދި الله މަގުފުރެއްދަވައިފި އަކަސް حقّ މަގަށް واصل ވާނޭ އެއްވެސްމަގެއް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައި ނުގަންނަވާނެއެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَٱعْتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخْلَصُواْ دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَّا يَفْعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَءَامَنتُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

ތަރުޖަމާ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلْكَٰفِرِينَ = ކަލޭމެން ކާފިރުން ހިފައި إختيار ނުކުރާށެވެ! (ނުހަދާށެވެ!)❁ أَوْلِيَآءَ ސަހަރޮވެރިންކަމުގައި.❁ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ން ފިޔަވައި.❁ أَتُرِيدُونَ =ކަލޭމެން އެދެނީހެއްޔެވެ؟❁ أَن تَجْعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް (ކަލޭމެންނާ ދިކޮޅަށް) ކަލޭމެން الله އަށް ލައްވައިދެއްވުމަށް.❁ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿١٤٤﴾ = بيان ވެގެންވާ حجّة އެއް / دليل އެއް.❁ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ = ހަމަކަށަވަރުން منافق ންވަނީ.❁ فِي ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ = އެންމެ ވަޅުބަތަޅާނާގައެވެ. އެންމެ ތިރީ ބައިގައެވެ.❁ مِنَ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ.❁ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށްޓަކައި ފެނިވަޑައި ނުގަންނަވާނެ ހުއްޓެވެ.❁ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ = އެއްވެސް نصر ވެރިއަކު.❁ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ = އެމީހުން توبة ވެ އަދި އެމީހުން (فاسد ކުރިކުރުން) إصلاح ކޮށްދިޔަމީހުންގެންވީ.❁ وَٱعْتَصَمُواْ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ތައްކާމުރިކަން ދިބެގަން.❁ وَأَخْلَصُواْ دِينَهُمْ لِلَّهِ = އަދި الله އަށް އެމީހުންގެ دين - އެބަހީ އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިކަމާ عمل إخلاص ތެރިކޮށް ހެދިމީހުން ގެނުވީއެވެ.❁ فَأُولَٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން / އެބަހީ އިސްވެދިޔަ ސިފަތައް ހުރި މީހުންވަނީ.❁ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނާއިއެކުގައެވެ.❁ وَسَوْفَ يُؤْتِ ٱللَّهُ = އަދި ނިކަންހުރި الله ދެއްވާނެއެވެ.❁ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް.❁ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ.❁ مَّا يَفْعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمْ = الله ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވުމުގައި އެކަލާނގެއަށް އޮތީ ކޮން ފައިދާއެއްހެއްޔެވެ؟❁ إِن شَكَرْتُمْ وَءَامَنتُمْ = ކަލޭމެން (އެކަލާނގެ نعمة އަށް) شكر ކޮށް އަދި ކަލޭމެން އީމާންވެއްޖެއްޔާ (إخلاص ތެރިވެއްޖެއްޔާ)❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾ = شكر ވެރިވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! مؤمن ން ފިޔަވައި ކާފިރުން އެއީ ރަހުމަތްތެރިންކަމުގައި ކަލޭމެން ހިފާ إختيار ނުކުރާށެވެ! ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް حجّة قائم ކުރުމަށް بيان ވެގެންވާ دليل އާއި حجّة ކަލޭމެން الله تعالى ގެ حضرة އަށް ދެއްވަން ކަލޭމެން އެދެނީހެއްޔެވެ؟ (އެ ކާފިރުން އެއީ مؤمن ން ފިޔަވައި ހިމާޔަތްތެރިންގެ ރަހުމަތްތެރިންކަމުގައި ހަދައިގަތުމަކީ މުނާފިޤުންގެ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ސިފައެއް. ކާފިރުންނަށް ތަބާވާ ކާފިރުންނާ އެކު عقوبة އެއް ލިބިދާނެ ދުވަހުން مؤمن ންނަށް ރައްކާތެރިވުމެވެ.)

(١٤٥) ހަމަކަށަވަރުން منافق ންވަނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރީގެ ދަރަޖައިގައެވެ. އެމީހުން ދަރުބައިގައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ދެއްވާނެ ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނާނެއެވެ.

(١٤٦) އެމީހުންގެ ތެރެއިން توبة ވެ އަދި އެމީހުން فاسد ކުރިކުރުން إصلاح ކޮށް އަދި އެމީހުން الله އަށް ކިބައިގަނެ ދެއްވާ ހިފެހެއްޓި އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ دين އެކަށީ އެމީހުންގެ ކިބައިގައި ހުރި عمل އެމީހުން الله އަށް إخلاص ތެރިކޮށް ހެދިއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހުން ވަނީ مؤمن ންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ނިކަންމުހުމު مؤمن ންނަށް الله تعالى ދެއްވާނެ ބޮޑު ޘަވާބެއް ދެއްވާނެއެވެ.

(١٤٧) (އޭ منافق ންނޭވެ!) ކަލޭމެން الله ގެ نعمة ތަކަށް شكر ކޮށް އަދި ކަލޭމެންގެ رسول އާއަށް އީމާންވެ إخلاص ތެރިވެއްޖެނަމަ ދެން الله ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވުމުގައި އެކަލާނގެއަށް ހުރި ކޮންފައިދާއެއް ހެއްޔެވެ؟ (އެއްވެސް حال އެއްގައި ކަލޭމެންގެ عمل ތަކުން އެކަލާނގެއަށް واصل ވާނެ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނެތެވެ. ކަލޭމެން شكر ކުރިއަށް އެކަލާނގެ ޘަވާބު ދެއްވާނެއެވެ އެވެސް ހަމަ ކަލޭމެންނަށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުވުމުން އޭގެ ނުބައިކަން ވެސް ގެނެސްދޭނީ ހަމަ ކަލޭމެންނަށެވެ.) އަދި الله تعالى ވާގެންވަނީ شكر ކުރައްވާ ދަންނަވާގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައެވެ.

لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا۟ بَيْنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا۟ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٥١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمْ يُفَرِّقُوا۟ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُو۟لَٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ وَءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾

ތަރުޖަމާ

* لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ = އަޑުއުފުލާ ހަރުކަށިކޮށްދަންނަވަން الله ލޯބިނުވޮޑިގެންވަންނެވެ. * بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ = ބަސްގެ ގޯސް ނުބައި ހުތުރުބަހުން. * إِلَّا مَن ظُلِمَ = އަނިޔާލިބުނުމީހަކު ފިޔަވާ / އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މިހާ އެވާހަކަ ދެއްކުން މިގޮތުގައި ނުވެއެވެ. * وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. * سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ = އަޑުއައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. * إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا = ކަލޭމެން ހެޔޮ (ބަސް ނުވަތަ ޢަމަލެއް) ފާޅުކުރިއަސް. * أَوْ تُخْفُوهُ = ނުވަތަ އެކަން ވަންހަނާކުރިއަސް. * أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ = ނުވަތަ ނުބައިކަމަކުން ނުވަތަ ނުބައިބަހަކުން ކަލޭމެން عفو ކުރިއަސް. * فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. * عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ = މާފުދެއްވާ عفو ކުރައްވާ ކުޅަދުންވަންތަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. * إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކާފިރުވާމީހުން. * وَرُسُلِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ رسول ންނަށާއި. * وَيُرِيدُونَ = އަދި އެމީހުން އެދެތް. أَن يُفَرِّقُوا۟ = فرق ކުރުމަށް ވަކިކޮށް * بَيْنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ = الله އާއި އެކަލާނގެ رسول ންނާ ދެމެދު. * وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެތެވެ. * نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ = އަހުރެމެން އީމާންވަމު ބައެއްގެއަށެވެ. وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ = އަދި އަހުރެމެން ކާފިރުވަމު ބައެއްގެއަށެވެ. * وَيُرِيدُونَ އަދި އެމީހުން އެދެތް. * أَن يَتَّخِذُوا۟ އަދި އެމީހުން ހިފުން / ހޯދުން * بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ = އެދެމެދުން މަގެއް (އެމީހުންގެ ދީން دين އެއް). * أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = ކަށަވަރުކޮށް يقين ނުވާ އެމީހުން އެއީ. * ٱلْكَٰفِرُونَ حَقًّا = عذاب حقّ ކާފިރުންނެވެ. (ޙައްގުސިފައިގަ ތެދުވެރި ކާފިރުންނެވެ.) * وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކާފިރުންނަށް ތައްޔާރު ކުރެއްވީމެވެ. * عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٥١﴾ = ނިކަމެތިކުރާ عذاب އެއް. * وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީސްތަކުން. * بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ = الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ންނަށް. * وَلَمْ يُفَرِّقُوا۟ = އަދި އެމީހުން فرق ނުކުރޭ / ތަފާތުނުކުރޭ. * بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ = އެއިން ވަކިއެއްގެ ތަފާތުކޮށްގެން. * أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ތަނަވަސްވާށެވެ!) * سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ = ދެއްވާނެއެވެ އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. * أُجُورَهُمْ ۗ އެމީހުންގެ ދަރުމަ. * وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. * غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٥٢﴾ = މާފުކުރައްވާ رحمة ލެއްވުން ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. * يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) أهل كتاب ބުނެއްވާ ކިތާބުވެރިންގެ އަރިހުން އެދެއެވެ. * أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުން. * كِتَٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން ފޮތެއް. * فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން موسى (عليه السّلام) ގެ އަރިހުން އެދުނެވެ. * أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ = އޭގަ ބޮޑުކަމެއް. * فَقَالُوٓا۟ = ފަހެ

އުޅުނުން ދެންނެވިއެވެ.۞ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهۡرَةً = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ ފާޅުގައި الله ދައްކަވާދެއްވާށެވެ!۞ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ = ފަހެ އުޅުންނަށް صاعِقَة އަރައިފިއެވެ. (އެއީ އުޑުން އަރާ އަލިފާންވެ.)۞ بِظُلۡمِهِمۡۚ = އުޅުންގެ އަނިޔާގެ ސަބަބުން.۞ ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلۡعِجۡلَ = ދެން އުޅުން (إله އެއްގެގޮތުން) ގެރިގަ إختيار ކުރިއެވެ.۞ مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ = އުޅުންގެގާތަށް އައުމަށްފަހު.۞ ٱلۡبَيِّنَٰتُ = ބާރުގަދަ ދަލީލުތައް دليل އާއި حجّة .۞ فَعَفَوۡنَا عَن ذَٰلِكَۚ = ދެންފަހެ އެކަންކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޅުންނަށް عفو ކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ وَءَاتَيۡنَا مُوسَىٰ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް ދެއްވީމެވެ. سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴿١٥٣﴾ = ބާރުގަދަ ދަލީލު حجّة / دليل

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٨) ތިމާއަށް އަނިޔާވެއްޖެ ބަޔަކު މެނުވީ ނުބައިބަހުން (ހުތުރުބަހުން) އަޑުހަރުކޮށް ގޮވައިގަތުން ފާޅުކޮށް ވާހަކަދެއްކުމަކީ ކަލޭގަނޑު الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވާކަމެވެ. (އަނިޔާވެއްޖެ ބަޔަކަށް ލިބިގެންވޭ އެބަޔަކު އެކަން ފާޅުކޮށް ދެއްކުމަށް ނުބައިބަހުން ނުވެއެވެ. އެއީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.) އަދި الله އަޑުއައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ އަދި ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٤٩) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހެޔޮކަމެއް ފާޅުކޮށް ނުވަތަ ވަންހަނާކޮށް ކުރިއަސް ނުވަތަ އަނިޔާވެރިޔާއަށް ކަލޭމެނަށް (މީހަކު ކަލޭމެނަށް ކުރިނުބައިކަމަކުން) ކަލޭމެން عفو ކުރިއަސް (އެއީ ހަމަ ހެޔޮކަމެކެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ވަނީ ގިނަގިނައިން عفو ކުރައްވާ ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. (ކަލޭމެންވެސް ކުޅަދާނަވެވޭހާ حال عفو ކުރުން އެދެވިގެންވެއެވެ.)

(١٥٠) ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި އެކަލާނގެ رسول ބޭކަލުންނާ ކާފަރުވާމީހުން، އަދި އުޅުން الله އާއި އެކަލާނގެ رسول ބޭކަލުންގެ ދެމެދު (ތިޔާބުގެ ގޮތުން) فرق ކުރާ ފަރަޤު ކުރަން އެދޭމީހުން، އަދި އަޅުގަނޑުމެން ތިޔައްޔެއް ކޮބާއީ ބަޔަކަށް. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އަނެއްބައެއް ކާފަރުވާމީހުން ބުނަން ހަދާމީހުން، އަދި އެދެމެދުން މަގެއް އެހެން މަގެއް ހޯދަން އެދޭމީހުން (إسلام دين ނޫން އެހެން ދީނެއް ހޯދަން އެދޭމީހުން ދެންނެވީމެވެ.

(١٥١) އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ޙައްގުގޮތުގައި (ތެދުޙައްގު) عذاب حقّ ވެގެންވާ ކާފަރުންނެވެ. އަދި ކާފަރުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަސްޖެހިގެންވާ عذاب އެއް ތައްޔާރުކުރައްވާފީމެވެ.

(١٥٢) އަދި الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ބޭކަލުންނަށް އީމާންވި މުސްލިމުން، އަދި އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކާ ދޭތެރޭ (އެއްބޭކަލަކަށް އީމާންވެ، އަނެއް ބޭކަލަކަށް ކާފަރުވުމަށް ކަލެއްނުބޭނުން) الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން قواعد ނަ އީމާންވި މުސްލިމުން ދަންނަވާށެވެ!) ބިރަކުނުގަނެ އުޅުންނަށް އުޅުންގެ އަޖުރު، ދެއްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވާނޭ ދުވަހަކަށް ދޭވާއިރު الله އުޅުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި الله ވަނީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާ ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.

(١٥٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) أَهْلُ كِتَاب ބުނެދެނީ އުޅުންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު އުޑުން ފޮތެއް ބާއްވާނޭކަން އުޅުނުން ބުނެއެވެ. (އެއީ عجائب ކަމެއްނޫނެވެ. މިފަދަ ބޮޑެތި އުޅުންގެ ކާބަފައިން) موسى (عليه السّلام) ގެ ގާތުން އެއަށްވުރެ ބޮޑު ކަމެއް އެދުނެވެ. އުޅުން އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. (އޭ موسى އެވެ!) ހަމަ ފާޅުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ލޯމަތިން الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދައްކަވާދެއްވާށެވެ! ދެންފަހެ (އުޅުންގެ އެބަހުގެ ބޭއަދަބުކަމުގެ) މި އުޅުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އުޅުންނަށް އަލިފާންއަރައިފިއެވެ. (އެގޮތުގެ ސަބަބުން އުޅުން މަރުވެދިޔައެވެ.) ދެން (އޭ أهل كتاب ބުނޭވެ!) އުޅުންނަށް بيان ވެގެންވާ دليل އާއި حجّة އައުމަށްފަހު އުޅުން ގެރި (إله އެއްގެގޮތުގައި) ހިފާ إختيار ކުރިއެވެ. ދެންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމުން އުޅުންނަށް عفو ކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް بيان ވެގެންވާ حجّة އާއި دليل އެއް ދެއްވީމެވެ. (އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ نبي ކަމުގެ ތެދުކަމާއި حقيقة ގެ މައްޗަށެވެ.)

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ ٱلطُّورَ بِمِيثَـٰقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا۟ فِى ٱلسَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَـٰقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَقَتْلِهِمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌۢ ۚ بَلْ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَـٰنًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَـٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴿١٥٧﴾

ލުޣަވީ

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ = އަދި މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް އުފުއްލަވައިފީމެވެ. ۞ ٱلطُّورَ = طُورُ ފަރުބަދަ. ۞ بِمِيثَـٰقِهِمْ = އެމީހުންގެ ميثاق ގެ ސަބަބުން. (توراة ގައިވާގޮތަށް عمل ކުރުމަށް ހިތްވަރުވެރިވާ عهد ކަނޑައެޅުމުގެ ސަބަބުން.) ۞ وَقُلْنَا لَهُمُ = އަދި މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް وحى ކުރެއްވީމެވެ. ۞ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ = ކަލޭމެން ދޮރުން ވަންނާށެވެ! ۞ سُجَّدًا = سَجِدَة ކުރާ حال – (ބިރުވެތިކަމުން ބޯލަނބައިގެންވާ حال) ۞ وَقُلْنَا لَهُمْ = އަދި މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް وحى ކުރެއްވީމެވެ! ۞ لَا تَعْدُوا۟ = ކަލޭމެން ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! فِى ٱلسَّبْتِ = ހޮނިހިރު ދުވަހު. ۞ وَأَخَذْنَا مِنْهُم = އަދި މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން ހިފެއްވީމެވެ. مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ = ގަދަވެގެންވާ عهد ކަނޑައެޅުމެވެ. ۞ فَبِمَا نَقْضِهِم = ފަހެ އެމީހުން އެ ފުޅުކުރުމުގެ ސަބަބުން. ۞ مِّيثَـٰقَهُمْ = އެމީހުންގެ عهد ކަނޑައެޅުން. ۞ وَكُفْرِهِم = އަދި އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ (ސަބަބުންނާއި) ۞ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް. ۞ وَقَتْلِهِمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ = އަދި އެމީހުން ނަބިއްޔުންތައް މެރުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ۞ بِغَيْرِ حَقٍّ = އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި. ۞ وَقَوْلِهِمْ = އަދި އެމީހުން ބުނުމުގެ (ސަބަބުންނާއި) ۞ قُلُوبُنَا غُلْفٌ = އަހުރެމެންގެ ހިތްތަށްވަނީ (حقّ ނުވަންނާނެހެން) ބަންދުވެ ނިވައިވެފައެވެ. ۞ بَلْ = އަދި ހަމައެކަނިތޯ؟ ۞ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيْهَا = اللّه އެހިތްތަކުގައި ސިއްކަޖެހެވިއެވެ. / ބަންދުކުރެއްވިއެވެ. ۞ بِكُفْرِهِمْ = އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ فَلَا يُؤْمِنُونَ = ފަހެ އެމީހުން އީމާން ނުވެއެވެ. / އީމާން ނުވާނެއެވެ. ۞ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ = ކުޑަ މަދުންމަދުން. (ބަޔަކު ފިޔަވައި ކަންކަމަށް ދުރުވެ.) ۞ وَبِكُفْرِهِمْ = އަދި އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ۞ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ = އަދި އެމީހުން مَرْيَمُ ގެފާނުގެ މައްޗަށް ބުނުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ۞ بُهْتَـٰنًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ = ބޮޑު ބުހުތާނެއް. ۞ وَقَوْلِهِمْ = އަދި އެމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ۞ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ٱلْمَسِيحُ قَتْلُ ކުރީމެވެ. ۞ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ = އެއީ مَرْيَمُ ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އެވެ. ۞ رَسُولَ ٱللَّهِ = އެއީ اللّه ގެ رسول އެވެ. ۞ وَمَا قَتَلُوهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު قتل ނުކުރެއެވެ. ۞ وَمَا صَلَبُوهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު صَلِيبُ އަރުވައެއް ނުލައެވެ. ۞ وَلَـٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންނަށް ހީވެވުނީއެވެ. ۞ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ = އަދި އެކަލޭގެފާނާމެދު إِختِلاف ވީމީހުން، ހަމަކަށަވަރުން ۞ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނާމެދު ޝައްކުގައިވެއެވެ. ۞ مَا لَهُم بِهِۦ = އެމީހުންނަށް

އުނގެނުމު ނުވެއެވެ. / އުނގެނުމެއްނުވެއެވެ. ❁ من علمٍ = އެއްވެސް އިލްމެއް. ❁ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ = ހަމައެކަނި ހިތާއި تبَعَ ވުމެނުވީ. ❁ وَمَا قَتَلُوهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު قَتْلُ ނުކުރެއެވެ. ❁ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ = يقين ގޮތުގައި.

إِجْمَالِي މާނަ

(١٥٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް طور ފަރުބަދަ އުފުއްލެވީމެވެ. އެއީ (އެމީހުން تورات ގައިވާ ގޮތަށް عمل ކުރުމަށް عهد ކަރުވަތުމުވެދަނުފަރު) އެ عهد ކަރަވައިދު އުވާލާ تورات ގައިވާފަދައަކަށް عمل ނުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ކަލޭމެން سجدة ކުރާ حال އެބަދޮރު ހިއްމަތްތެރިވެގެން ބާބު ކަރުދާހުން ކަލޭމެން ވަންނާށޭ މިފަދައިން އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވީމެވެ. (އެކަމަކު އެމީހުން ދުރުންވަނީ އެއާ خلاف ގޮތަށް ފާގެއްޗެއްސައިގެން ވިދުވާމުންނެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ސަބްތު ދުވަހު (އޮއްވާވެގެ حرمة ކަނޑާ) ހައްދުފަހަނަޅައިގެން ނުދާށޭ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވީމެވެ. (ނަމަވެސް އޭގެބަދަލު ސަބްތުދުވަހުގެ حرمة ކަނޑާ މަސްހިފާއިރުއެވެ.)

(١٥٥) ދެންފަހެ އެމީހުން، އެމީހުންގެ عهد ކަޑަވައި އުވާލުމުގެ ސަބަބުންނާއި، އަދި އެމީހުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި އެމީހުން އެއްވެސް حقّ އަކާއިނުލައި نبي ބޭކަލުން މެރުމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި "އަހަރެމެންގެ ހިތްތައް މަގުފި (حقّ އެއް ނުވަންނަގޮތަށް ބަންދުވެ ނިވައިވެފައެވެ.) މިހެން އެމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުންނާއެވެ. އަދި ޙަޤީޤަތުގައިވާ؟ އެހެންނޫނެވެ. އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުން الله އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްކަޖެއްސެވީއެވެ. ފަހެ ދާދިމަދުން މީހުންގެން މެނުވީ އެމީހުން އީމާން ނުވެއެވެ. (އެމީހުން އީމާންވީ ބައެއް نبي ބޭކަލުންނާ އަދި تورات ގެ ބައެއް حكم އަށެވެ...... والله أعلم)

(١٥٦) އަދި އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި مَرْيَم ގެފާނުންގެމައްޗަށް އެމީހުން ބޮޑު ބުހުތާނުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٥٧) "އަދި الله ގެ رسول އާ عيسى بن مَرْيَم (عليه السّلام) ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން قتل ކޮށްލީމުއެވެ." މިހެން އެމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (އެބައި މިކަންކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް لعنة ލައްވާފީމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު قتل ނުކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު صليب އަށަރުވައެއް ނުޖަހައެވެ. އަދި އެހެންއެކަމަކު އެމީހުންނަށް ޝުބުހައިލެވުނީއެވެ. އަދި ކަށަވަރުންވެސް އެކަލޭގެފާނާއިމެދު إختلاف ވެ ދެބަސްވީމީހުން އެކަލޭގެފާނާއިމެދު ޝައްކުގައެވެ. އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ގުޅޭގޮތުން އެކަލޭގެފާނާއިމެދު އެއްވެސް އިލްމެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި އެމީހުން تبع ވަނީ ހިތާއިމަވުމަކަށެވެ. يقينُ ނުވެސް އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު قتل އެއް ނުކުރެއެވެ. (ނަމަވެސް އެމީހުންނަށް يقين ވެފައި ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު قتل ނުކުރެވުނެވެ.)

بَلْ رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لَّٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ ۚ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

މުފްރަދާ

بَلْ = އަދި ކިޔެއްހެއްޔެވެ؟ ❁ رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ = اللّٰه އެކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ حضرة އަށް އުފުއްލެވިއެވެ. ❁ وَكَانَ اللَّهُ = އަދި اللّٰه ވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ = عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގައި. ❁ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ = އަދި أهل كتاب ންގެތެރެއިން އެކަކުވެސް ނުވާނެއެވެ. ❁ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ = އެކަލޭގެފާނަށް إيمان ވެގެންވާން ގޮތުން. ❁ قَبْلَ مَوْتِهِ = އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިން. ❁ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުން. ❁ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ = އެމީހުންގެމައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާނެ ހެކިވެރިވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ. ❁ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا = ދެން يهودى ވީމީހުންގެ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ. ❁ طَيِّبَاتٍ = ރަނގަޅު އެއްޗެހިތައް. ❁ أُحِلَّتْ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް حلال ކުރެވިފައިވި. ❁ وَبِصَدِّهِمْ = އަދި އެމީހުން ހުރަސްއެޅި މަނާކުރިކަމުގެ ސަބަބުންނާއި. ❁ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ = ގިނަގިނައިން اللّٰه ގެމަގު. ❁ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا = އަދި އެމީހުން ރިބާހިފުމުގެ ސަބަބުންނާއި / ރިބާކެއުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ❁ وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުން އެމީހުންނަށް ނަހީވެވިގެންވެ. ❁ وَأَكْلِهِمْ = އަދި އެމީހުން ކެއުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ❁ أَمْوَالَ النَّاسِ = މީސްތަކުންގެ މުދާ. ❁ بِالْبَاطِلِ = باطل ގޮތުގައި. ❁ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކާފިރުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ. ❁ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން. ❁ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ❁ لَّٰكِنِ الرَّاسِخُونَ = އެހެންނަމަވެސް ފުންނަވާ ވަޒަންވެރިވި ބޭކަލުން / ބަޔަކުވެރިކޮށްދީ ބޭކަލުން. ❁ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން علم ގައި. ❁ وَالْمُؤْمِنُونَ = އަދި مؤمن ންނާއި (اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ންނަށާއި ޖުމްލަކަންތަކަށް އީމާންވެގެންވާ) ❁ يُؤْمِنُونَ = އެމީހުން އީމާންވެއެވެ. ❁ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގޮތަށް ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗަކަށް. ❁ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗަކަށާއި. وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާ ބަޔަކަށްވުމާ. ❁ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދޭ ބަޔަކަށްވުމާ. ❁

وَٱلْمُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން اللّٰه އަށް އީމާންވާ. اللّٰه ޢުދުރުކުރާ ބަޔަކުކަމުގައިވާ.۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް.۞ أُولَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ތަންނަށްދެވޭ!)۞ سَنُؤْتِيهِمْ = ނިކަންހުރެ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވާހުށީމެވެ.۞ أَجْرًا عَظِيمًا (١٦٢) = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٨) އަދި ކިޔެއްތުއްނުވެ؟ اللّٰه تعالى އެކަލާނގެ حضرة އަށް އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވިއެވެ. އަދި عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަކަލާނގެއީ اللّٰه ތަޢާލާއެވެ.

(١٥٩) އަދި قيامة ދުވަހުގެކުރިން އެކަލޭގެފާނަށް (އެބަހީ عيسى عليه السّلام އަށް) އީމާންވެވޭނޭގޮތަށް އެއްވެސް أهل كتاب އަކު ނުހުންނާނެއެވެ. (އެބަހީ އެންމެހާ يهودى ންނާއި نصارى ންވެސް އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާނެއެވެ. އެއީ ވަފާތުވުމުގެކުރިން އެކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައިގަތުމަށްފަހުގައެވެ.) އަދި قيامة ދުވަހުން އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެމައްޗަށް ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

(١٦٠) އަދި އެމީހުންގެ، އެބަހީ އެ يهودى ންގެ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އަދި ގިނަގިނައިން އެމީހުން اللّٰه ގެމަގު ބަންދު ކުރުމުގެ ސަބަބުންނާއި މިކަންކަމުގެސަބަބުން އެމީހުންނަށް حلال ވެފައިވާ އެތައް ތަނަވަސް އެއްޗެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ.

(١٦١) އަދި އެމީހުން ރިބާހިފުމުގެ ސަބަބުންނާއި އެރިބާގެ މުޢާމަލާ ވަނީ އެމީހުންނަށް مَنَعَ ކޮށް ނަހީކުރެވިފައެވެ. –އަދި އެމީހުން بَاطِل ގޮތުގައި މީސްތަކުންގެ މުދާތައް ކެއުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (އެބަހީ މިކުށްތަކަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ކުރިން حلال ވެފައިވާ އެތައް ތަނަވަސް އެއްޗެއް އެމީހުންގެމައްޗަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ.) އަދި ކާފިރުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ.

(١٦٢) އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންގެތެރެއިން (އެބަހީ يهودى ންގެތެރެއިން) علم ގައި ފުނަށް ފައިބާވަޑައިގެންފައިވާ ބޭކަލުން ނާއި އަދި مؤمن ން (އެބަހީ اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ންނަށް އީމާންވާމީހުން) ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް އީމާންވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށްވެސް އީމާންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާ އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދޭ އަދި އެމީހުން اللّٰه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީސްތަކުންނެވެ. ތަންނަށްދެވޭ! ނިކަންހުރެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް ދެއްވާހުށީމެވެ.

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدْ ضَلُّوا۟ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾

ލަފުޒީ މާނަ

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ.❁ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ = نوح (عليه السّلام) އަށްވެސް وحي ބާވައިލެއްވިފަދައިން.❁ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦۚ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ވާ نبي ބޭކަލުންނަށާއި.❁ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި إبراهيم عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ.❁ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ = އަދި إسماعيل ގެފާނާ إسحاق ގެފާނަށާއި (عليهما السّلام)❁ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ = އަދި يعقوب ގެފާނަށާއި އަދި أسباط ންނަށް (عليهم السّلام)❁ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ = އަދި عيسى ގެފާނަށާއި أيّوب ގެފާނަށާއި އަދި يونس ގެފާނާ (عليهم السّلام)❁ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَۚ = އަދި هارون ގެފާނަށާއި سليمان ގެފާނަށާއި (عليهم السّلام)❁ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ = އަދި داؤد (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ زَبُوْر ދެއްވީމެވެ.❁ وَرُسُلًا = އަދި رسول ންނަށް (وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ.)❁ قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ = އެބޭކަލުންގެ ވާހަކަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحيގެ ޒަރީއާ އަންގަވާފައިވާ ❁ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން.❁ وَرُسُلًا = އަދި رسول ންނަށާއި.❁ لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَۚ = އެބޭކަލުންގެ ވާހަކަ ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحيގެ ޒަރީއާ އަންގަވާފައިނުވާ.❁ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ = އަދި موسى عليه السّلام އަށް الله ބަސްފުޅު وحي ކުރެއްވިއެވެ. (ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވި) وحي ކުރެއްވިއެވެ.❁ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ = ކަށަވަރުގެން ބަސް وحي ކުރެއްވުމަކުން.❁ رُّسُلًا = رسول ބޭކަލުންނަށް (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ.)❁ مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ = އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންގެ ގޮތުގައި.❁ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ނުވާނޭ ގޮތުގައި.❁ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌ = الله ގެ މައްޗަށް އެއްވެސް حجّة އެއް / އެއްވެސް دليل އެއް.❁ بَعْدَ ٱلرُّسُلِۚ = رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވުމަށްފަހު.❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ = عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެއްގެ ގޮތުގައި.❁ لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ = އެހެންނަމަވެސް الله ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَۖ = ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް (قرآن ފަދަ ދެންވެސް....)❁ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦۖ = އެކަލާނގެ ޢިލްމާއި ބާވައިލެއްވީ ދެނެވޮޑިގެންވުމާއެކުގައެވެ.❁ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَۚ = އަދި މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ހެކިވެދެއެވެ.❁ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ = އަދި ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ إِنَّ

ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވި މީހުންނެވެ. وَصَدُّوا = އަދި އެމީހުން މަނާކުރި / ބަންދުކުރި. عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّه ގެމަގު (إسلام دين އަށް މީހުން ވަދެވުން). قَدْ ضَلُّوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا (١٦٧) = ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން.

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٣) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ބާވައިލެއްވީ نوح عليه السّلام އަށާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ނަބިއްޔުންނަށް وحي ބާވައިލެއްވި ފަދައިންނެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ إبراهيم ގެފާނަށާއި إسماعيل ގެފާނަށާއި إسحاق ގެފާނަށާއި يعقوب ގެފާނަށާއި الأسْبَاط ނަށާއި عيسى ގެފާނަށާއި أيّوب ގެފާނަށާއި نُونس ގެފާނަށާއި هارون ގެފާނަށާއި އަދި سُلَيْمَان ގެފާނަށާއި (عليهم السّلام) މިއުންގެ ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި داؤد (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ زَبُور ދެއްވީމެވެ.

(١٦٤) އަދި އެހެން رسول ބޭކަލުންނަށްވެސް (ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ.) އެބޭކަލުންގެ ވާހަކައެއް މިގޮތުގައި ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވައި ދެއްވާފައިވާ، އަދި އެބޭކަލުންގެ ވާހަކައެއް ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވައި ދެއްވާފައިނުވާ رسولُ ނުންނަށްވެސް (وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ.) އަދި ކަލާމްއެއްގެން اللّه تعالى موسى عليه السّلام އަށް ބަސްފުޅު وحي ކުރެއްވީއެވެ. ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާ ގޮތުގައެވެ.)

(١٦٥) އެ رسول ބޭކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީ (ކިޔަމަންތެރި މުއުމިނުންނަށް ސުވަރުގޭގެ ވާހަކައިން އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި (ނުކިޔަމަންތެރިވި ކާފިރުންނަށް ނަރަކައިގެ ވާހަކައިން) ބިރުދައްކަވާ ބޭކަލުންގެ ގޮތުގައެވެ. އެއީ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވުމަށްފަހު اللّه تعالى ގެ މައްޗަށް މީހުންނަށް ހުށަހެޅޭނެ حجّة އެއް ނުވުމަށްޓަކައެވެ. (عُذْر އެއް ނުހުށަހެޅޭނެ ގޮތަށެވެ.) އަދި عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއަކަށް اللّه ވެގެންވެއެވެ.

(١٦٦) އެހެންނަމަވެސް اللّه تعالى އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތުގެ ތެދުވެރިކަމަށް ހެކިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވީ އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ގޮތުގެމަތިންނެވެ. އަދި ملائكة ބޭކަލުންވެސް އެކަމަށް ހެކިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (އެހެންވީމާ ކާފަރުންގެ ދޮގުކުރުމަކުން އެއީ ބާވައިލެއްވި قرآن ތެދު ކަމަށް ހެކިވެވަޑައިގަތުމަށް اللّه ދެނެވޮޑިގެންވާ ގޮތުގެ މަތިން ހެކިވެވަޑައިގަތުން ފުދޭނެއެވެ.) އަދި ހެކިވެވަޑައިގަތުމަށް اللّه ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٦٧) ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވި މީހުންނާއި އަދި އެމީހުން اللّه ގެމަގު ބަންދުކުރި - އެބަހީ إسلام دين އަށް މީހުން ވަދެވުން ބަންދުކުރި ހިފެހެއްޓި މީހުން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ވަރަށް ދުރު މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَظَلَمُوا۟ لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَـَٔامِنُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ۚ إِنَّمَا ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلْقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۖ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ ۚ ٱنتَهُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ سُبْحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٌ ۘ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

ލަފުޒުމާނަ

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވި މީސްތަކުން. ۞ وَظَلَمُوا۟ = އަދި އުޅުމުން އަނިޔާވެރިވި. ۞ لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ = الله ވާޖިބުގެން ނުވެއެވެ. ۞ لِيَغْفِرَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާން ކަނޑައަޅުއްވައި. ۞ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ = (ސުވަރުގެއަށް) އެމީހުންނަށް އެއްވެސް މަގެއް ދައްކަވާން ކަނޑައަޅުއްވައިވެސް. ۞ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ = ހަމަ ނަރަކައިގެ މަގުފިޔަވައި. ۞ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا = އެމީހުން އަބަދު ދާއިމީކޮށް ތިބޭގޮތުގައި حال. ۞ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ = އަދި އެކަން ވެއެވެ. ۞ = الله ގެ حضرة އަށް ލުއި ފަސޭހަކަމެއްކަމުގައި. ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނާހަމައަށް رسول އާ ވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ بِٱلْحَقِّ = حقّ އާއިގެން. ۞ مِن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން. ۞ فَـَٔامِنُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން އީމާންވާށެވެ! ۞ خَيْرًا لَّكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވުމަށްޓަކައި. ۞ وَإِن تَكْفُرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކާފަރުވެއްޖެއްޔާ. ۞ فَإِنَّ لِلَّهِ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ۞ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ އެއްޗެއް. ۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވެގެންވެއެވެ. ۞ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ = ދަންނަވާވެގެންވާ حكمة ވެރިއެއްކަމުގައި. ۞ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (އޭ يهودى ންނާއި نصارى ންނޭވެ!) ۞ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ دين ގައި غُلُوّ ނުކުރާށެވެ! (ފުނޑުވަރުގަދަކަން ނުގެންނާށެވެ.) ۞ وَلَا تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ މައްސަލައިގައި ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! ۞ إِلَّا ٱلْحَقَّ = حقّ ބަސް ފިޔަވައި. ۞ إِنَّمَا ٱلْمَسِيحُ = ٱلْمَسِيحُ ވާކަށް ނޫނެވެ. ۞ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ = (އެއީ مريم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އެވެ.) ۞ رَسُولُ ٱللَّهِ = الله ގެ رسول އާ ކަމުގައެވެ. ۞ وَكَلِمَتُهُۥٓ = އަދި އެކަލާނގެ كلمة ކަމުގައެވެ. (عيسى ގެފުޅުގެ ވުން އުފެދުމީ كُنْ މި كلمة ގެ ސަބަބުން.) ۞ أَلْقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرْيَمَ = އެ كلمة ލެއްވި مريم ގެފުޅަށް. އެކަލާނގެ އިލްހާމު / ނުވަތަ އެކަލާނގެ خبر ދެއްވުން. ۞ وَرُوحٌ مِّنْهُ = އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން روح އެއްކަމުގައެވެ. ۞ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ = ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް އީމާންވާށެވެ! ۞ وَرُسُلِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ رسول ންނަށްވެސް. ۞ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ = އަދި ތިނެއްކަމަށް ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! (އަޅުގަނޑު إله އިން ތިނެއްކަމަށް ނުބުނާށެވެ!) ۞ ٱنتَهُوا۟ = (އެކަމުން) ކަލޭމެން ހުއްޓިލާށެވެ! ۞ خَيْرًا لَّكُمْ = (އެއީ) ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވާނެކަމެއްކަމުގައެވެ. ۞ إِنَّمَا ٱللَّهُ = الله

ވާކަށް ކަނޑަވަރި. ❁ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ = ހަމަ އެއްކައުވަންތަ އެއް إله އެކަލާނގެއެވެ. ❁ سُبْحَانَهُۥ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ❁ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٌ = އެކަލާނގެ ދަރިކަލަކުވުން. ❁ لَّهُۥ = އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ❁ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ތަކެތި. ❁ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾ = އަދި وكيل އަކުކަމުގައި (ހިނގާ އެއްޗެތި ބެއްލެވުންތެރިއާ ކަލާނގެކަމުގައި) الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٦٨) ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވި މީސްތަކުން އަދި އެމީހުން އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ!) އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވާން ކަލާނގެކަމުގައި الله ވޮޑިގެންނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް (ސުވަރުގެއަށް واصل ވާނޭ) އެއްވެސް މަގެއް ދައްކަވާން ކަލާނގެކަމުގައިވެސް އެކަލާނގެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(١٦٩) ހަމައެކަނި ނަރަކައިގެ މަގު ދެއްކެވުމެވެ. (އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދައްކަވާން މަގަކީ ނަރަކައިގެ މަގެވެ.) އެމީހުން އަބަދާ އަބަދު އެތާ ދެމިތިބޭހާ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެކަމަކީ الله އަށް ފަސޭހަވަންތަ ކަމެއް ކަމުގައިވިއެވެ.

(١٧٠) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން حقّ ގެންގެން ވަޑައިގެންފައިވާ رسول ގެ محمّد صلّى الله عليه وسلّم ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން (އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި ތަކެތި ތަޞްދީޤުކޮށް) إيمان ވާށެވެ! (އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެ. އަދި ކަލޭމެން އިންކާރުކޮށް ކާފަރުވިޔަސް (އެކަމުން الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. ގެއްލުމާއި ހާނީ ހަމަ ކަލޭމެންނަށެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ތަކެތި مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވަނީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައެވެ.

(١٧١) އޭ أَهْلُ كِتَابُ ންނޭވެ! (އޭ يهودى ންނާއި نصارى އިންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ دين ގައި ކަލޭމެން غُلُوٌّ ނުކުރާށެވެ! (مدح ކިޔުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުދާށެވެ!- عيسى عليه السّلام މާތްކުރުމުގައި ހަދުދުން ބޭރުވެ އެއީ الله ގެ ދަރިކަލުކަމުގައި ނުކިޔާށެވެ! އަދި عُزَيْرُ ގެފާނަކީ الله ގެ ދަރިކަލުކަމުގައި ނުކިޔާށެވެ! އެއީ އެ ދެބަސްކަލުމަކީ يهودى ންނާއި نصارى އިން ކިޔާތީއެވެ.) އަދި الله އާއިމެދު ކަލޭމެން حقّ ބަހެއް މެނުވީ ނުބުނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އަކީ الْمَسِيحُ އެވެ. އެއީ الله ގެ رَسول އާއެވެ. އަދި އެއީ مريم ގެފާނަށް "عيسى ގެފުޅުވާން އެންގެވި كُنْ މި كلمة އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حضرة ންވާ روح އެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ންނަށް އީމާންވާށެވެ! ތިންކަލުކަރާށެވެ! އަދި (الله އެއީ) ތިންކަލުންގެތެރެއިން އެކަލުކަމުގައި ނުބުނާށެވެ! (އެމީހުން ކިޔާގޮތުން إله އަކީ الله سبحانه وتعالى އާއި مريم ގެފާނާއި الْمَسِيحُ އެވެ. - تعالى الله عن مَا يقولون علوًّا كَبِيْرًا) ކަލޭމެން އެހެން ބަސްބުނުން ހުއްޓާލާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވާއެވެ. الله ވާހަކަ ކަނޑަވަރު އެއްކައުވަންތަ ހަމަ އެކަކު إله އެއް ކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެއަށް ދަރިކަލަކު ލިބުމުން އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ވާހާތަކެތި مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. (ހިނގާ ތަކެތި ބެއްލެވުމަށް ކަލާނގެކަމުގައި) الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

لَّن يَسْتَنكِفَ ٱلْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ وَلَا ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْتَنكَفُوا۟ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُم بُرْهَٰنٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا ﴿١٧٤﴾

ލުޣަތު

لَّن يَسْتَنكِفَ ٱلْمَسِيحُ = اَلْمَسِيْحُ ބޭކަލު كِبْرُ ވެރިވެވަޑައި ނުގަންނަވާނެވެ. / ކުރިވަޑައިގަން ނުވާނެއެވެ.۞ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ = اللّه ގެ އަޅުކަންކަމުގައި ވުމަކަށް.۞ وَلَا ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ٱلْمُقَرَّبُونَ = އަދި ޤުރުބަތްވެގެންވާ ملائكة ބޭކަލުންވިޔަސް (اللّه ގެ އަޅުންނަށް ވުމަކަށް) ބޭކަލު كِبْرُ ވެރިވެ / ކުރިވަޑައިގަން ނުވާނެއެވެ.۞ وَمَن يَسْتَنكِفْ = އަދި ބޭކަލު كِبْرُ ވެރިވެއްޖެ މީހާ / ނުރުހިއްޖެމީހާ.۞ عَنْ عِبَادَتِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމާމެދު.۞ وَيَسْتَكْبِرْ = އަދި އުޅުނަ كِبْرُ ވެރިވެ.۞ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ = ފަހެ ނިކަންހުރި އެކުރިއާލުން އެކަލާނގެ حضرة އަށް އެކަލާނގެ جمع ކުރައްވާހުށްޓެވެ.۞ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ފަހެ އީމާންވެއްޖެމީހުން.۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ = ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ أُجُوْرَ – އަދި ދަރުމަ އެމީހުންނަށް ބަރާބަރަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާހުށްޓެވެ.۞ وَيَزِيدُهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާހުށްޓެވެ.۞ مِّن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فَضْلَ ވަންތަކަމުގެތެރެއިން.۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْتَنكَفُوا۟ = އަދި ބޭކަލުނުރުހިއްޖެމީހުން.۞ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ = އަދި ކިބުރުވެރިވީމީހުން.۞ فَيُعَذِّبُهُمْ = ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާހުށްޓެވެ.۞ عَذَابًا أَلِيمًا ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.۞ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި އެމީހުން ނުފެނޭނެއެވެ.۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި.۞ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ = އެއްވެސް ސަރަކާރުވެރިއަކުވިޔަސް އަދި نصر ވެރިއަކުވިޔަސް.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ قَدْ جَآءَكُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އައިސްފިއެވެ.۞ بُرْهَٰنٌ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربُّ ގެ حضرة ން حجّة އެއް / دليل އެއް. (އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.)۞ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ.۞ نُورًا مُّبِينًا ﴿١٧٤﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ نُوْر އެއް. (އެއީ ކީރިތި قرآن އެވެ.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٢) الْمَسِيْحُ يعنى: عيسى (عليه السّلام) އެއީ الله ގެ އަޅަކަށްވުމަކަށް އުނދަގޫކަމަކަށް ދެކިވަޑައިގެން ނުވެއެވެ. އެކަމަށް نفرت ވެވަޑައިގެން كبر ވެރިވެވަޑައިގެން ނުވެއެވެ. އަދި ކުރުބަންވެގެންވާ ملائكة ބޭކަލުންވެސް الله ގެ އަޅުންނަށްވުމަށް نفرت ވެވަޑައިގެން ބޮޑާވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމާމެދު ނުރުހި كِبْرُ ވެރިވެ ބޮޑާވެއްޖެ ކޮންމެ މީހަކު (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ނިކަން ހުރެ އެކަލާނގެ އެ އެންމެން އެއްކުރައްވާނެ އެކަލާނގެ حضرة އަށް ޖަމާކުރައްވާ އެއްކުރައްވާ ހުށީމެވެ.

(١٧٣) ފަހެ އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރުމަ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައި އަދި އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެތެރެއިން އެމީހުންނަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ. އަދި (އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް) ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވެ ނުރުހިއްޖެމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އަކުން عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި އެއްވެސް ސަރަހާވެރިއަކުވިޔަސް އަދި نصر ވެރިއަކުވިޔަސް އެމީހުންނަކަށް ވާލީ އެމީހުން ނުފެންނާނެއެވެ.

(١٧٤) ހޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربُّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެންނަށް حجّة އެއް - دليل އެއް އަތުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް بيان ވެގެންވާ نور އެއް ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ ކީރިތި قرآن އެވެ.)

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعْتَصَمُواْ بِهِۦ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِى رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِى ٱلْكَلَٰلَةِ ۚ إِنِ ٱمْرُؤٌاْ هَلَكَ لَيْسَ لَهُۥ وَلَدٌ وَلَهُۥٓ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَتَا ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ ۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَآءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ ۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌۢ ﴿١٧٦﴾

ލުޣަތު

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ = ފަހެ الله އަށް އީމާންވި މީހުން / އެކަލާނގެ ތައުހީދުކުރި މީހުން.✿ وَٱعْتَصَمُواْ بِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތް މީހުން (قرآن އަށް އީމާންވީ މީހުން)✿ فَسَيُدْخِلُهُمْ = ފަހެ ނިޔަތްހުރެ އެކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ.✿ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންވާ رحمة އަކަށް. (ސުވަރުގެއަށް)✿ وَفَضْلٍ = އަދި އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއަށާއި.✿ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ حضرة އަށް މަގުދައްކަވާނެއެވެ. ނުވަތަ އޭގެ ثواب ލިބޭ ތަނަށް މަގުދައްކަވައިދެއްވާ ގޮތުގެވެ.✿ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަކަށް (إسلام دين ގެމަގަށް)✿ يَسْتَفْتُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގާ ސުވާލުކުރަނީއެވެ. فتوى އަހަނީއެވެ.✿ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!✿ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ = الله ކަލޭމެންނަށް فتوى ދެއްވައެވެ.✿ فِي ٱلْكَلَٰلَةِ = كَلاَلَة އާއިމެދު.✿ إِنِ ٱمْرُؤٌا هَلَكَ = މީހަކު މަރުވެއްޖެއްޔާ.✿ لَيْسَ لَهُۥ وَلَدٌ = އޭނާއަށް ދަރިއަކު ނުވާ.✿ وَلَهُۥٓ أُخْتٌ = އަދި އޭނާއަށް أُخْت އެއްވާ.✿ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ = ފަހެ އެ އަންހެނުންނަށް އޭނާ ދޫކުރި(މަރުވެގެންދޫކުރި) تَرِكَة ގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.✿ وَهُوَ يَرِثُهَآ = އޭނާ އެބަ އަންހެނާ (މަރުވިއަސް) އޭނާގެ ވާރުތަ أخ ކުރާނެއެވެ.✿ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ = އެ އަންހެނާއަށް ދަރިއަކު ނުވާނަމަ.✿ فَإِن كَانَتَا ٱثْنَتَيْنِ = އަދި އެ أخ ނަށް ދެއްބެންނަށް ދެކޮއްސަކު ވާނަމަ.✿ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ = އެދެމީހުންނަށް ތިންބައިކުޅަ ދެބައެވެ.✿ مِمَّا تَرَكَ = އެ مَيِّت އާ ދޫކުރި މުދަލުން.✿ وَإِن كَانُوٓاْ إِخْوَةً = އަދި އެމީހުންނަށް أخ ނަމަކަށް ވާނަމަ.✿ رِّجَالاً وَنِسَآءً = ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންގެ.✿ فَلِلذَّكَرِ = ފަހެ ފިރިހެނަކަށް ހުއްޓެވެ.✿ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ = ދެއަންހެނުންގެ ބައި.✿ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ = الله تعالى ކަލޭމެންނަށް (ވާރުތަ މުދާބަހާނެގޮތް) ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީއެވެ.✿ أَن تَضِلُّوٓاْ = ކަލޭމެން މަގުފުރެދިގެންނުވުމަށެވެ.✿ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾ = އަދި الله އީ ހުރިހާއެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٥) އަދި الله އަށް އީމާންވެ އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމީހުން (އެބަހީ قرآن ގައިވާގޮތަށް عمل ކުރިމީހުން) ފަހެ ނިކަންހުރި އެކަލާނގެ حضرة ންވާ رحمة އާއި ސުވަރުގެއަށާއި އަދި އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމަށް އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ މަގުދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حضرة އަށްވާ ސީދާ ތެދުމަގަށް އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް މަގުދައްކަވާހުއްޓެވެ. (އެއީ إسلام دين ގެ ތެދުމަގެވެ.)

(١٧٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) كلالة އާއިމެދު އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކޮށް فتوى އަހާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. كلالة އާއިމެދު الله ކަލޭމެންނަށް فتوى ދެއްވައެވެ. އެއީ މީހަކު މަރުވެއްޖެ އެމީހާއަށް ދަރިއަކު އަދި ބައްޕައެއްވެސް ނެތް މީހާއެވެ. އަދި އޭނާއަށް أُخْت އެއްވާ މީހާއެވެ. (ދުނިޔޭގައިހުރި ބައްޕާގެ أُخْت އެކެވެ.) ފަހެ އެހެންކަމުންވާނީ އެމައްޕާގެ ތަރިކަ މުދަލުން ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އެ أُخْت އަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެ أُخْت މަރުވާއިރު އޭނާގެ أخ ހުރި ނަމަ އެ أُخْت ގެ މުދާ އެ أخ ވާރުތަވާނެއެވެ. އެއީ އެ أُخْت އަށް ދަރިއަކު ނުވާނަމައެވެ.

ދެންފަހެ مَيّت އާގެ ދެ أُخْت ން ދުނިޔޭގައިތިބިނަމަ އެ ދެކޮއިންނަށް މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައެވެ. (ދެ أُخْت ންގެ ގޮތުގައި ބެހުމަށެވެ.) އަދި مَيّت އާގެ ފިރި أخ ންނާއި ފިރި أُخْت ން ތިބިއްޔާ ކޮންމެ ފިރިހެނަކަށް ދެއަންހެނުންނަށްވާ ވަރެވެ. ދެބައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިރިކަމުދާ ބަޔާނުތް ކަލޭމެންނަށް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ އެކަމުގައި ކަލޭމެން މަގުފުރެދުމަށް ބަލާއެވެ. އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (الله އީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة المائدة ގެ މާނަ

سُورة المائدة — އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١٢٠)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ ٱلْأَنْعَٰمِ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّى ٱلصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُحِلُّواْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ وَلَا ٱلشَّهْرَ ٱلْحَرَامَ وَلَا ٱلْهَدْىَ وَلَا ٱلْقَلَٰٓئِدَ وَلَآ ءَآمِّينَ ٱلْبَيْتَ ٱلْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَٰنًا ۚ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَٱصْطَادُواْ ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ أَن تَعْتَدُواْ ۘ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢﴾

މުފްރަދާތު

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ!۞ أَوْفُواْ بِٱلْعُقُودِ = ކަލޭމެން عَهْدُ ތަކަށް ފުރިހަމަކުރާށޭވެ! (اللّه فرض ކުރައްވާ - އަދި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް ކަލޭމެން ތަބާވެ ކިޔަމަންވާށޭވެ!)۞ أُحِلَّتْ لَكُم = ކަލޭމެންނަށް حلال ވެވިއްޖެއެވެ.۞ بَهِيمَةُ ٱلْأَنْعَٰمِ = نَعَمُ ސޫފީގެ ބަހިމު. (ގެރިބަކަރި جَمَلُ)۞ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ކިޔާދޭ އެއްޗެއްގެ ތެރެއިން. (حَرام އެއްޗެއްކަމުގައި اللّه ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އެއްޗެއް ފިޔަވި)۞ غَيْرَ مُحِلِّي ٱلصَّيْدِ = ޝިކާރަކުރުން ކަލޭމެންނަށް حلال ވެގެން ނުވާ حال.۞ وَأَنتُمْ حُرُمٌ = ކަލޭމެން إِحْرَام ބަނދެގެންވާ حال.۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه حكم ކުރައްވަވައެވެ.۞ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތަކަށް.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ!۞ لَا تُحِلُّواْ = ކަލޭމެން حلال ނުކުރާށޭވެ! (ހުއްދަ ނުކުރާށޭވެ! / حرمة ނުކަނޑާށޭވެ.)۞ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ شَعِيرَة ތަކެވެ. (مَعَالِم اللّه) - اللّه ގެ مَعَالِمُ ތަކެވެ (އެއީ اللّه فرض ކުރެއްވި އެންމެހައި ކަންތައްތަކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ.)۞ وَلَا ٱلشَّهْرَ ٱلْحَرَامَ = އަދި حرمة ތެރި މަސްތަކުގެ. حرمة ނުކަނޑާށޭވެ!۞ وَلَا ٱلْهَدْيَ = އަދި هَدْى އެއްޗިއްސެވެ. (އެއީ مكة ގެ حَرم އަށް ހަދިޔާކުރުމަށް ގެރިބަކަރި جَمَل އެވެ.)۞ وَلَا ٱلْقَلَٰٓئِدَ = އަދި ކަރުގައި ބަނދި އަޅުވާފައިވާ هَدْى އެއްޗިއްސެވެ.۞ وَلَآ ءَآمِّينَ ٱلْبَيْتَ ٱلْحَرَامَ = އަދި بَيْتُ الْحَرَام (އެބަހީ ގުދުސް) ގަސްދުކޮށްގެންދާ މީހުންނަށް.۞ يَبْتَغُونَ فَضْلًا = އެމީހުން فَضْلَ ވަންތަކަން އެދިގެން.۞ مِّن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ وَرِضْوَٰنًا = އަދި ރުއްސެވުމާއި.۞ وَإِذَا حَلَلْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން (إحْرَام ކަނޑައި) حلال ވެގެންވިއްޔާ.۞ فَٱصْطَادُواْ = ޝިކާރަ ކަލޭމެން ކުރާށޭވެ! (އެބަހީ އެއީ ހުއްދަކަމެއްކަމެވެ.)۞ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހުރިހާ ނުގެންނާށޭވެ! (حقّ ކަމުގައިވާގޮތުގައި ނުހަނާށޭވެ!)۞ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ = ބަޔަކުމީހުންނަށް ހުރި ޢަދާވާތްތެރިކަން.۞ أَن صَدُّوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން މަނާކޮށް ހިފެހެއްޓިކަމުގެ.۞ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدُ الْحَرَام ން (ގުދުސްން)۞ أَن تَعْتَدُواْ = ކަލޭމެން عَدَاوة ތެރިވުމަށް.۞ وَتَعَاوَنُواْ = އަދި ކަލޭމެން އެކަކު އަނެކަކާ އެހީވާށޭވެ! ވާގިވެރިވާށޭވެ!۞ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ = ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމުގެ ކަންކަމުގައިކަމަށް.۞ وَلَا تَعَاوَنُواْ =

އަދި ކަލޭމެން ފާފަވެރިވެ އެހީތެރިނުވާށެވެ! ❁ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ = ފާފަވެރިވުމާއި ފާފަވާކަންކަމާއި عَدَاوة ތެރިވުމާ ކަންކަމުގައި.❁ وَاتَّقُوا اللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!❁ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.❁ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾ = عقوبة ގަދަވަރުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން عَهْدُ ތައް ފުއްދާށެވެ! (اللّٰه فرض ކުރައްވާ تَكْلِيْف ކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކާއި ނަހީކުރައްވާ މަނާކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް ކަލޭމެން ބަޖާބުރު ކުރާށެވެ! އަދި އެއްބަސްވުން މުސްލިމުންނާއެކު އެއްބަސްވެވޭ ހުރިހާ ކަމެއް ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ! فرض ކަންތައް فرض ކަމަށްބުނެ ހިފާށެވެ. ނަހީވެފައި ކަންތައް ނަހީވެފައިވާ ކަމަށް ހިފާށެވެ.) نَعَم ސޫފީގެ ތެރެއިން حرام ކޮށްފައިވާ ގޮތަކަށް ކަލޭމެންނަށް އެންގިވުނު ތަނެއް ނޫން ޖަނަވާރު ގޮތަށް ހަނދާނާއި (ގެރިބަކަރި جمل) ކަލޭމެންނަށް حلال ކުރެވިއްޖެއެވެ. (حَجّ އަށް ނުވަތަ عُمْرة އަށް إحرام ބަނދެގެންވާ حال ކަލޭމެން އެތަކެތީގެ ހިކާރަ ނުކުރާ ބަޔަކަށް ކުރެވޭނެއެވެ. (އެބަހީ އެކަލާނގެ إحرام ބަނދެގެންވާ حال ތިބި އެއްޗެއް ހިކާރަކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅަށް ނިސްބަތްވާ ގޮތަކުން حكم ކުރައްވައެވެ.

- ދަންނައެވެ. المائدة މިއީ ކާނާތަރިކަށެވެ. ކާތަކެތިން ތައްޔާރުވެފައިވާ ދާނުވެގެނެވެ. މިވާހަކަ މިސޫރަތުގެ ١١٢ ވަނަ އާޔަތުން ١١٥ ވަނަ އާޔަތާހަމައަށް بيان ވެގެންވެއެވެ.
- عُقُود އަކީ عُهُوْد އެވެ. عقد އާއި عَهْد އެއް މާނައެކެވެ. اللّٰه أمر ފުޅުތަކާއި ނަހީތަކެވެ.
- بَهِيْمَةُ = އަކީ نَعَم ސޫފީގެ ދަރިއެވެ. الأنعام އަކީ نَعَم ގެ جمع އެވެ. نَعَم ސޫފީއަކީ ގެރިބަކަރި جمل އެވެ. މިގޮ بَهِيْمَة الأنعام އަކީ ގެރިބަކަރި جمل މިތަކެތީގެ ދަރިއާ ހުރިހާ އެއްޗެކެވެ. ބަނޑުގައި އޮތް ދަރިވެސް ހިމެނޭނެއެވެ. واللّٰه أعلم .

(٢) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން اللّٰه ގެ شَعِيْرَة ތައް حلال ނުކުރާށެވެ! (އެބަހީ އެކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ مَعَالِم ތައް އެކަންކަމުގެ حرمة ކަނޑައި ހުއްދަކަމަށްކަމުގައި ނުހަދާށެވެ!) އެކަމުގެ އެ އެންގެވިފައިވާގޮތުން ކުރާށެވެ. އެއީ اللّٰه ކަލޭމެންނަށް މައްޗަށް فرض ކުރައްވާ ކުރުން لاَزم ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމާއި ނަހީކުރައްވާ މަނާކުރުއްވި ކަންކަމެވެ. އޭގެތެރޭގައި އެންމެ އިސްކަމަކަށް حجّ ގެ މަޝާއިރާއި مكّة އާއި ދަންނަވާ އެތަކެތީގެ އެންމެހައި ހިފާނުލެވޭގައި ކަންތައްތައް ހިމެނޭނެކަމުގައި ގިނަمُفَسِّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި حرمة ތެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެ ތެރެއިން އޭގެ حرمة ކަނޑާ حلال ނުކުރާށެވެ! އަދި مكّة ގެ حَرَم ފުރަތަން ހަދިޔާގެ ގޮތުގައި ގެންދާ هَدْى ތައް (ގެރިބަކަރި جَمَل) ފިޔަ އޭގެ حرمة ކަނޑައި حلال އެއްޗެއް ކަމުގައި ބަލައި ނުގަތުމުން އެތަކެއްޗަށް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ! އޭގެތެރޭގައި ފުރަގަސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ކަރުގައި ގިލައިލި އެއްޗާއި هَدْىُ ކަމުގައިވާ قَلِيْدَة ވެސް ވެއެވެ. އެފަދަ ތަކެއްޗަކަށްވެސް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ! އަދި ތިމާމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން فَضْلَ ވަންތަކަމާއި ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެން ގޮވާގެން ބައިތުލްޙަރާމަށް ގަސްދުކޮށް ދާމީހުންނަށް ހުރަސް ނާޅާށެވެ! (ދަންނައެވެ! މި حكم ތަށް تَنْفِيْذ ކުރެވުނީ ހަމައެކަނި مُسْلِم ންނާއިމެދުގައެވެ. مُشْرِك ންނާއި ބެހޭ އެތަކެތީގެ އެންމެހައި حكم އެއް މިއާޔަތް ވަނީ مَنْسُوخ ކުރެވިފައެވެ. مشرك އަކު مكّة ގެ حرم ގެތެރެއަށް ވަދެވެނީ މަނާ ކަމެކެވެ.) އަދި ކަލޭމެން (حَجُّ ނުވަތަ عُمْرَة އިން إحْرَام ކަނޑައި) حلال ވެގެންވަނީނަމަ ދެން ކަލޭމެން އެދޭގޮތަކަށް ޝިކާރަކުރާށެވެ! އެބަހީ އެއީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ކަލޭމެން مَسْجِدُ الْحَرَام އަށް ދިޔުމުން ހުއްޓުވި ޤައުމެއްގެ ސަބަބުން ބައިތުލްމުޤައްދަސްގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވާ ގޮތަކަށް ދެކޮޅުވެރިކަމުން އެއީ عَدَاوة ތެރިވެރިކަމުގެ ސަބަބަކަށްވުމުގައި އަދި އެކަން ހައްދުފަހަނަ حقّ ވާގޮތުގައި ކަލޭމެން ނުހަދާށެވެ! (މިއާޔަތުން މި އިޝާރާތްވަނީ صُلْحُ الْحُدَيْبِيَّة ގެ ދުވަހު مسلم ން ގެންދެވި ދިޔުން މަނާކުރި مشرك ންނަށް މިހާރު مسلم ން ބާރުވެފައިވާ ހާލަތުގައި ދެކޮޅުހެދުމަށްޓަކައި عداوة ތެރި ނުވުމަށް އިޝާރާތްކޮށްފައެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ ފުރިހަމަ حكمة ފުޅުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކަންތަކެކެވެ.) އަދި ހެޔޮކަންކަމާއި تقوى ވެރިވާ ކަންކަމުގައި ކަލޭމެން އެކަކު އަނެކަކާއި އެހީވެ ވާނެވެރިވާށެވެ! އަދި ފާފަވެރިވާ ކަންކަމާއި ދެކޮޅުވެރިވާ

ކަންކަމުގައި ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ވާދަވެރިވެ އެހީނުވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ عقوبة ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ وَٱلْمَوْقُوذَةُ وَٱلْمُتَرَدِّيَةُ وَٱلنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى ٱلنُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا۟ بِٱلْأَزْلَٰمِ ۚ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ ٱلْيَوْمَ يَئِسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِ ۚ ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾

ލުޣާތު

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حرام ކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ ٱلْمَيْتَةُ = މުޑަރާކަށި (އެއީ މަސްކެއުން حلال ވަކިވީގޮތުގެމަތިންނޫނަސް شريعة ގައި ކަތިލުން صحّ ނުވާ ގޮތަކަށް މަރުވާ ޖަނަވާރެއް)۞ وَٱلدَّمُ = އަދި ލޭއާއި.۞ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ = އަދި އޫރުމަހާއި.۞ وَمَآ أُهِلَّ = އަދި ކަތިލެވުނު ޖަނަވާރެއް.۞ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ = اللّه ނޫން ފަރާތަކަށް. (އެ އެއްޗެއް اللّه ނޫންފަރާތަކަށް ކަތިލެވުނު)۞ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ = އަދި ނޭވާހިފެހެއްޓުމުގެން މަރުވާއެއްޗާއި. (ތަނަކު ކަރުބަރިވެގެން ނޭވާތަ ކަރުގައި އެއްޗެއް ބައްދުވެގެންނަމަވެސް.)۞ وَٱلْمَوْقُوذَةُ = އަދި އެއްޗަކުން ޖަހައިގެން (ތަޅުވެގެން މަރުވާއެއްޗެ) މަރުވާއެއްޗާއި.۞ وَٱلْمُتَرَدِّيَةُ = އަރިމަތިން ވެއްޓިގެން މަރުވާއެއްޗާއި.۞ وَٱلنَّطِيحَةُ = އަދި (އެހެން ޖަނަވާރެއްގެ) ދަޅުންޖަހައިގެން މަރުވާއެއްޗާއި.۞ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ = އަދި ވަހްޝީ ޖަނަވާރު (ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރު ފަދަ ދަޅުބޮޑުތަކެއްޗާއި ޖަނަވާރު ފަސްކަނޑައިފައި) އެހެން ޖަނަވާރަކު އެއްބައި ކައިލާފާ އެއްޗާއި.۞ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ = ކަލޭމެން އެއްޗެއް صحّ ގޮތުގައި ކަތިލި އެއްޗެއް ފިޔަވާ. (އެބަހީ ދިރިހުއްޓަ ވަހްޝީ ޖަނަވާރު ފަދަ އެއްޗެހީން ޖެހުމަށްފަހު ދިރިހުރި ހާލުގައި ކަލޭމެން ކަތިލިއްޔާ އެއްޗެއް ހަލާލުވެއެވެ.) ۞ وَمَا ذُبِحَ = އަދި ކަތިލެވުނު އެއްޗެއް (حرام ވެގެންވެއެވެ.)۞ عَلَى ٱلنُّصُبِ = نُصُبُ ގެމައްޗަށް. (نُصُبُ އަކީ ބުދުތަކުގެ ކައިރީގައި ބޭއްވި ގާތަކެވެ. އެގާތަކުގެ މަތީގައި ކަތިލާ އެއްޗެހި ހިމެނެއެވެ.)۞ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނަސީބު ބެލުމެވެ. (ކުޅުދާއިރު)۞ بِٱلْأَزْلَٰمِ = زُلَمُ ން. (އެއީ ތީރުގައި ލިޔުންތަކަށް ބަލައިގެން ނަސީބު ބެލުމެވެ.)۞ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ = އެއީ ފާސިދުކަމެކެވެ. فَاسِقُ އެއްޗެއްކަމުގެ ކުށެވެ. (اللّه ގެ ގަވާއިދުން ނިކުމެގެންވެއެވެ.)۞ ٱلْيَوْمَ = މިއަދު.۞ يَئِسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީސްމީހުން ނާއުއްމީދުވެއްޖެއެވެ.۞ مِن دِينِكُمْ = ކަލޭމެން دين އާއިމެދު. (ކަލޭމެން ދީން ދޫކޮށް كافر ވެދާނެކަމަށް)۞ فَلَا تَخْشَوْهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ!۞ وَٱخْشَوْنِ = އަދި މިވަންހަތަރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ ٱلْيَوْمَ = މިއަދު.۞ أَكْمَلْتُ لَكُمْ = މިވަންހަތަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުރިހަމަ ކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ دِينَكُمْ = ކަލޭމެންގެ دين.۞ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ = އަދި މިވަންހަތަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ نِعْمَتِى

= ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة. ۞ وَرَضِيتُ لَكُمُ = އަދި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންފީމެވެ.۞ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ = دين އެއްގެގޮތުން. إسلام دين . فَمَنِ ٱضْطُرَّ = ފަހެ مجبور ވެއްޖެމީހާ. / ބަނޑުހައިވެ އެހެންގޮތެއް ނުލިބިގެންވާ.۞ فِي مَخْمَصَةٍ = ބަނޑުހައިހުރުމުގެ ކަމެއްގައި.۞ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ = ފާފައަކަށް ޖެހުމުގެ / އެދުމުގެ ގަސްދެއްނެތި.۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ الله تعالى ވޭ. ۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާ ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) މުޑުދާރާއި ލޭއާއި އޫރުމަހާއި އަދި މަސްކާއިން ބާވަތް ޖަނަވާރުގެތެރެއިންވެސް އެ އެއްޗެއް اللّه ނޫން ފަރާތަކަށް ކަތިލުމުން ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކާއި (އެބަހީ އޭގެމަތީގައި) އަދި ނަމާއި ހިފުއްޓައިގެން މަރުވި ކަތިލާ އެއްޗަކާއި (އެއީ ތަޅާ ބާރުގަދަކުރުމުން ނަމަވެސް ކަށިކުރެވި އެއްޗަކާއި ދަނޑިކޮށްގެން ގޮތަކުން ނަމަވެސް) - އަދި އެއްޗަކުން ޖެހުމުން މަރުވި ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކާއި އަދި މަތީގައިން ވެއްޓިމަރުވާ ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކާއި އަދި އެހެން ޖަނަވާރެއްގެ ދަޅުން ޖަހައިގެން މަރުވި ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކާއި އަދި (ސިވާގަދަކަން ދަސްކޮށްދީފައިވާ ޖަނަވާރެއް ފިޔަވައި) އެހެން މިނިވާ ޖަނަވާރެއް އެއްބައި ކައިފައިވާ ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކާއި މިޔަރުވާ ތަނެއް އަށް އެއްޗެއް ފާނަހަރުއްޖާ ވިޔެ شرعى ގޮތަށް ކަތިނުލައި ދިރިހުރެ ކަތިލާފިއްޔާ ކަލޭމެންނަށް އެއްޗަކީ ކާއެއް حرام ކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އެބަހީ اللّه އެއްޗަކީ حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި نُصُبُ ތަކުގެ މައްޗަށް ކަތިލެވުނު ކަނޑައެޅޭ އެއްޗަކީވެސް حرام ވެގެންވާއެވެ. (نُصُب އަކީ جاهليّة ޒަމާނުގައި مكّة ގެ އަތިރިމަތީގައި ބަހައްޓާފައިވާ ހިލަގަނޑުގެ ގަލެވެ. އޭގެ ވަށައިގެން ގިނަ صورة ތަކުގެ ހިލަގަނޑުގަލެވެ. އޭގެމަތީގައި އެހެންނެން ޖަނަވާރު ކަތިލާ ގޮތުގެ އަކުރުތައް ތަޅުއްކޮށް.އަދި ދަންނަވާށެވެ! نُصُب އަކީ جاهليّة ޒަމާނުގައި مكّة ގެ އަތިރިމަތީގައި ބަހައްޓާފައިވާ ހިލަގަނޑުގެ ގަލެވެ. މިގަލުގައެވެ އެމީހުންގެ ބުދުތަކުގެ ވަޒަންތަކަށް ހަދަ نُصُب އެވެ.އަދި ކަތިލާގޮތް ހުރިހަމަވެސް ތަކުގައެވެ.) އެކަން مشرك ން ކުރަނީ އެއަށް މާތްކަން ހިމާ އަޅުކަން ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ނަސީބުހިމެނޭގޮތް ބެލުމަށް ކުރަން އުޅޭކަމުގެ ހުރަސްބައި ބެލުމަށް ބެލުމަކުން (އަދި ނަސީބުސިފަކުރުމަށް) ދޮށިމަތިން ފާލުބެލުމުގައި މިކަންތައް حرام ވެގެންވެއެވެ. މިބައިތަކުން ފިރުކައިރު އެންމެހައި ކަންތަކާ ފާސިދު ކަންކަމެވެ. އެބަހީ އެއިން ކަމެއްކުރުން އެހެންމެ ހުރިހާ ބޮޑެތި ކަންތައްތަކުން ފާސިދުކަމެވެ. اللّه ގެ ކިޔަމަންކަމުން ނުކުތުމެވެ. އެކުލަވާލާށެވެ. އަދި މިއަދު (އެބަހީ حَجَّةُ الوَدَاعُ ގައި عَرَفَة ދުވަހު) ކަލޭމެންގެ ދީނާއިމެދު ކާފިރުން މުޅިން ނާ أمّيد ވެ މާޔޫސްވެއްޖެއެވެ. (އެބަހީ ކަލޭމެން އިސްލާމްދީން ދޫކޮށް غَيردين އަށް ވަނުމާމެދު އެމީހުން ނާ أمّيد ވެއްޖެއެވެ. ބޭނުމީ އެދުވަހު عرفة ގެ ބިމުގައި އެއްވެސް ކާފިރަކު އަދި مشرك އަކު ނުވާކަމުގައެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އެކަނި ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި މިއަދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ دين ފުރިހަމަކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކޮށްދެއްވީމެވެ. (އެއީ ކަލޭމެންގެ ބަދުން مشرك ން ނެރުއްވައިގެން އެމީހުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބާރުނުލިބޭ ގޮތަށް ކަލޭމެންގެ دين ގާއިމުކޮށް އެމީހުން ނާ أمّيد ކުރުމެވެ.) އަދި إسلام دين އީ ކަލޭމެންގެ دين ކަމުގައި (އެބަހީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ބާވައިލެއްވި إسلام دين އީ ކަލޭމެންގެ دين ކަމުގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ

ކުރިޔަތިވެގެންނެވެ. އެއިން ދުޢާދުރުކުރުވިއި الله އަށް ޝުކުރުއަދާކުރުން އެއީ إسلام ނާގެ دينކަމުގައެވެ. ދެންވެސް އިސްލާމީ حرام ތަކެތީގެ ތެރެއިން ފެނި ހަމަކުރުމަށް ބޭނުންވާވަރަށް ގަދަފަ ނާސް ބޭނުން އެއްޗެއްސާއި ޖަނަވާރުތަކެއް އެއިން ކެއުމަށް ބޭނުންކުރަން مجبُور ވެއްޖެމީހާ އަދާވެރިކަމާއި ފާފަވެރިވުމުގެ ވާގިވެރިވުމުގެ ފިޔަވައިގެން (އެބަހީ ހަމަކުރުމުގެ قصد އެއްނުލާ) އެއިން އޮޅިގެން ބޭނުންކުރުމަކީ (ފުދިހާވަރަކަށް) ބޭނުންކުރުމަކީ (އެކަމުގައި އެބަހީ ކުށެއްނުވާ) ފާފައެއްނެތޭ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ގަދަރަހުމަތްތެރި ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ ٱلْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ ٱللَّهُ ۖ فَكُلُوا۟ مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهِ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٤﴾ ٱلْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ ۖ وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ ۖ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِىٓ أَخْدَانٍ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِٱلْإِيمَٰنِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۥ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٥﴾

މުފްރަދާތު

يَسْـَٔلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގާތު ސުވާލުކުރެއެވެ.۞ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ = (މަހުގެ ތެރެއިން) އެމީހުންނަށް حلال ވީއީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ؟۞ قُلْ ކަލޭގާފުޅު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ = ކަލޭމެންނަށް حلال ވެގެންވީ ރަނގަޅު حلال ތަކެތިއެވެ.۞ وَمَا عَلَّمْتُم = އަދި ކަލޭމެން އުގަންނައިދިން ތަކެތީގެ (އެބަހީ ކަލޭމެން އުގަންނައިދިން ޖަނަވާރުއެއް ގެންނަ ސިކާރަކުރާ)۞ مِّنَ ٱلْجَوَارِحِ = ސިކާރަކުރާ ޖަނަވާރުތަކުގެތެރެއިން. (زَخَمْ ކުރާ ޖަނަވާރުތައް ތެރެއިން)۞ مُكَلِّبِينَ = ކުއްތާއާ އެހެނިހެން ސިކާރަކުރާ ތަކެތީގެތެރެއިން ސިކާރަކުރަން ދަސްކޮށްދިނުމަށް.۞ تُعَلِّمُونَهُنَّ = ކަލޭމެން އުގަންނައިދޭ ދަސްކޮށްދޭ / އުގަންނައިދޭ.۞ مِمَّا عَلَّمَكُمُ ٱللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް އުގަންނައިދެއްވި ތަކެތީގެތެރެއިން.۞ فَكُلُوا = ފަހެ ކަލޭމެން ކާށެވެ!۞ مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ = އެސްކޮށްދީފައިވާ ކަލޭމެންނަށް ހިފެހެއްޓި އެއްޗެއް.۞ وَٱذْكُرُوا ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهِ = އަދި އެއަށް الله ގެ ނަންފުޅު ގެނެސްދޭށެވެ! (އެބަހީ ކަލޭމެން بسم ކިޔައި ވ ކަތިލާށެވެ!)۞ وَٱتَّقُوا ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.۞ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٤﴾ = ހިސާބު ބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱلْيَوْمَ = މިއަދު.۞ أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُ = ރަނގަޅު حلال ތަކެތި ކަލޭމެންނަށް حلال ކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُوا ٱلْكِتَٰبَ = އަދި ފޮތްދެވުނުމީހުންގެ (އެބަހީ يهودى ނަސާރާ نصارى ދީނުގެ) ކާނާވެސް.۞ حِلٌّ لَّكُمْ = (އެބަހީ އެމީހުން ކަތިލާފައިވާ ޖަނަވާރުތައް) ކަލޭމެންނަށް حلال އެވެ.۞ وَطَعَامُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކާނާ / ކަލޭމެން ކަތިލާފައިވާ ޖަނަވާރުތައް.۞ حِلٌّ لَّهُمْ = އެމީހުންނަށް حلال އެވެ.۞ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ = އަދި مؤمن އަންހެނުންގެތެރެއިން މިނިވަން ކަލޭމެންނަށް (ކައިވެނިކުރަން) حلال އެވެ.۞ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ = އަދި މިނިވަން އަންހެނުން (حلال އެވެ.) ކައިވެނި حلال އެވެ.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތްދެވުނު މީހުންގެތެރެއިން. (يهودى ނަސާރާ نصارى ދީނުގެ.)۞ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެކުރީން.۞ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ =

ކަލޭމެން އަންހެނުންނަށް ދީފިއްޔާ.✽ أُجُورَهُنَّ = އެއަންހެނުންގެ ޙައްޤު / އެއަންހެނުންގެ ކާވެނިރަން.✽ مُحْصِنِينَ = عفّة ތެރިވެގެންވާ حال / (އެބަޔަކީ ކަލޭމެން ޒިނޭނުކުރުމުގެ عفّة ތެރިވެގެންވާ حال)✽ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ = ބިރުނުބުރާހަން إعلان ނުކުރާ / ބިރު ނުކުރާ.✽ وَلَا مُتَّخِذِيٓ أَخْدَانٍ ۗ = އަދި ރަހްޓެހި އަންހެންކުދިން (ގާރލްފްރެންޑް) ނުގެންގުޅޭ.✽ وَمَن يَكْفُرْ بِٱلْإِيمَٰنِ = އަދި އީމާންކަމުގެ ބަދަލުގައި ކާފިރުވެއްޖެމީހާ / (اللّه އަށް ކާފިރުވާމީހާ).✽ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހުރިހާ عمل باطل ވެއްޖެއެވެ.✽ وَهُوَ فِى ٱلْأٓخِرَةِ = އަދި އޭނާ آخرة ގައިވާނީ.✽ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٥﴾ = ގެއްލި ހާލަކުވެގެންވާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ✽

إِجْمَالِي މާނަ

(٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން يعنى مؤمن ންގެމީހުން ކައިއުޅޭ މަހުގެތެރެއިން އެބަޔަކީ އެއްޗެތު މަހުގެތެރެއިން އެމީހުންނަށް حلال ވެގެންވަނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ އެމީހުން ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް حلال ވެގެންވަނީ ރަނގަޅު حلال ތަކެއްޗެވެ. شريعة ގެ ހުއްދަކުރާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި ޝިކާރަކުރުމަށް ކަލޭމެން އުނގަންނައިދިން ދަސްކޮށްދީފައިވާ ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރު ކަލޭމެންނަށް ޝިކާރަކޮށްދީގެން ގެނައި މަސްކައުން حلال ކަމުގައި އެގިދެއެވެ. އެއީ الله ކަލޭމެންނަށް އުގަންނައިދީފައިވާ ތަކެތީގެތެރެއިން އެތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އުގަންނައިދީ ތަމްރީންކޮށްދީފައިވާ ކުއްތާ ދޫކޮށްފައި އެބާވަތުގެ ޖަނަވާރު ދޫކޮށްފައި އަދި ދޫންޏާ. ފަހެ އެސޯރުވުން ކަލޭމެންނަށް ހިފާދޭ ޝިކާރަކޮށްދީފައިވާ ޝިކާރައެއްވާނަމަ ކަލޭމެން އެއިން ކާށެވެ. އަދި އެއަށް الله ގެ ނަން ކިޔާށެވެ. (އެބަޔަކީ ޝިކާރަކުރާ އެއީ ޝިކާރަގަނޑުތައް ދޫކުރާއިރު قواعد ނަ بسم ކިޔުމަ شريعة ގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތަކަށް ކަލޭމެން ކަމިޔާބުވާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! (އެކަލާނގެ حكم ތަކާއިމެދު ގަދަވާތިލިވާށެވެ! އެއީ حكم ތަކާއި ގޯސްކަމާމެދު ބަލައިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ވީ ހިސާބުބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.)

(٥) މިއަދު ކަލޭމެންނަށް ރަނގަޅު حلال ތަކެތި حلال ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި ފޮތްދެވުނު ބަޔުންގެ އެބަޔަކީ يهودى ނަޞާރާ ދީނުގެ ގައުމުގެ އެބަޔަކީ އެމީހުން ކަތިލި (މަސްކައުން حلال ޖަނަވާރުގެ) މަސްކުރުން ކަލޭމެންނަށް حلال އެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ކާނާ އެބަޔަކީ ކަލޭމެން ކަތިލާ ޖަނަވާރުގެ މަސް އެމީހުންނަށް ހުއްދައެވެ. އަދި مؤمن އަންހެނުންގެ ތެރެއިން عفّة ތެރި އަންހެނުން ކަލޭމެންނަށް حلال ވެގެންވެއެވެ.(ކަލޭމެން އިނުމަށް ހުއްދައެވެ.) އަދި ކަލޭމެންގެ ކުރިން ފޮތްދެވުނު މީހުންގެ ތެރެއިން އެބަޔަކީ يهودى ނަޞާރާ ދީނުގެ ތެރެއިންވެސް މީހުންގެ عفّة ތެރި އަންހެނުން ކަލޭމެންނަށް حلال އެވެ. އެބަޔަކީ ކާވެނިކުރުން ހުއްދައެވެ. އެއީ އެއަންހެނުންނަށް ކާވެނިރަން أُجور ދީފިއްޔާއެވެ. ކާވެނި ރަން އަދާކޮށްދީފައެވެ. އަދި ކަލޭމެން ޒިނޭނުކުރާގޮތުން عفّة ތެރިވެގެންވާ حال ގައެވެ. އަދި ބިރު ނުކުރާ އަދި ބިރުކޮށް ފާޅުގައި އަންހެންކުދިން ރަހްޓެހިކޮށް ނުގެންގުޅޭ ގޮތުގައެވެ. އަދި އީމާންކަން ދޫކޮށްލައި ކާފިރުވާ މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހުރިހާ عمل باطل ވެއްޖެއެވެ. އަދި آخرة ދުވަހުން އޭނާ ވާނީ ގެއްލި ހާލަކުވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

* ދަންނަވާލެވެ. އިސްލާމީ އާއިލީ ކާވެނީގެ ދާއިރާގައި އަދި ކާފިރު މީހުންގެ مفسّر ންގެ ތަފްސީރުތަކުގައި ތަފްސީލުކޮށް ދަންނަވާލެވެ. އަދި އެ حكم ތަކުގެ تفصيل ތަކެއްވެއެވެ. މިކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ކުރިން ލިޔެވިފައެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى ٱلْمَرَافِقِ وَٱمْسَحُواْ بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى ٱلْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَٱطَّهَّرُواْ ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُواْ مَآءً فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَٱذْكُرُواْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَٰقَهُ ٱلَّذِى وَاثَقَكُم بِهِۦٓ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٧﴾

ލުޣަވީ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!❁ إِذَا قُمْتُمْ = ކަލޭމެން ތެދުވެއްޖެ. (قصد ކުރަންޏާ)❁ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ = ނަމާދަށް. (ނަމާދުކުރުމަށް)❁ فَٱغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ = ވީނަ ކަލޭމެން (وضوء ނެގުމަށް) ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ދޮންނާށެވެ!❁ وَأَيْدِيَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކާއި.❁ إِلَى ٱلْمَرَافِقِ = ދެގަނބުރިއާއި ހަމައަށް.❁ وَٱمْسَحُواْ = އަދި ކަލޭމެން ފުހޭށެވެ!❁ بِرُءُوسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ބޮލުގައި.❁ وَأَرْجُلَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ފައިތައް (ދޮންނާށެވެ!)❁ إِلَى ٱلْكَعْبَيْنِ = ދެފައިވިލަގަނޑާއި ހަމައަށް.❁ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا = އަދި ކަލޭމެން جُنُبُ ވެއްޖެނަމަވެސް.❁ فَٱطَّهَّرُواْ = ވީނަ ކަލޭމެން طاهر ވެގަންނާށެވެ!❁ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ = އަދި ކަލޭމެން ބަލިމީހުންކަމުގައި ވެއްޖެއްޔާ.❁ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ = ނުވަތަ ދަތުރުއެއްގައި.❁ أَوْ جَآءَ = ނުވަތަ އައިސްފިއްޔާ.❁ أَحَدٌ مِّنكُم = ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު.❁ مِّنَ ٱلْغَآئِطِ = ފާޚާނާކުރުމަށްފަހު (އެބަހީ ބޮޑުކަމު ނުވަތަ ކުޑަކަމުދިޔުމަށްފަހު) أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ = ނުވަތަ ކަލޭމެން އަންހެނުންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ (جِماعُ ވެއްޖެއްޔާ)❁ فَلَمْ تَجِدُواْ = ދެން ކަލޭމެނަށް ނުފެނުނު / ނުލިބުނު (އެބަހީ إسْتِعْمَال ކުރެވޭވަރަށް ނުވި)❁ مَآءً = ފެން.❁ فَتَيَمَّمُواْ = ވީނަ ކަލޭމެން تَيَمَّمُ ކުރާށެވެ!❁ صَعِيدًا طَيِّبًا = ބިމެއްގެ / طاهر ވެލިން.❁ فَٱمْسَحُواْ = ވީނަ ކަލޭމެން ފުހޭށެވެ!❁ بِوُجُوهِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މޫނުތަކުގައި.❁ وَأَيْدِيكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުގައްޔާއި.❁ مِّنْهُ = އެ ވެލިން.❁ مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ = الله ބޭނުންނުވޮޑިގެންނެވެ.❁ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ލެއްވުމަށް.❁ مِّنْ حَرَجٍ = އުނދަގޫ = ދަތިކަމެއް އުނދަގޫކަމެއް.❁ وَلَٰكِن يُرِيدُ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންވަނީ لِيُطَهِّرَكُمْ = ކަލޭމެން طاهر ކުރެއްވުމަށެވެ.❁ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކޮށްދެއްވުމަށެވެ.❁ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ = ކަލޭމެން شكر ވެރިވުމުގެ أمّيد ގައި.❁

وَٱذْكُرُوا۟ = އަދި (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۞ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށްވާ الله ގެ نعمة. ۞ وَمِيثَٰقَهُ = އަދި އެކަލާނގެ عهد ކަރަވަރާއި. ۞ ٱلَّذِى وَاثَقَكُم بِهِۦٓ = އެ عهد ކަރަވަރު އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހިއްޕަވާފައިވާ. ۞ إِذْ قُلْتُمْ = ކަލޭމެން ބުނިހިނދުން. ދެންނެވިހިނދުން. ۞ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا = އަހަރެމެން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ. ۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ!. إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ދެނެވޮޑިގެންވާކަލާނގެއެވެ. ۞ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ⑦ = ހިތްތަކުގެ އެތެރޭގައި ނިވައިވެގެންވާތަކެތި. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ނަމާދަށް ތެދުވާންޏާ (އެބަހީ ނަމާދުކުރުން قصد ކޮށް ނަމާދުކުރުމަށް ފުރަތަމަ) ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ދޮވޭށެވެ! އަދި އުނގުބާވަލާއި ހަމައަށް ކަލޭމެންގެ އަތްތައް ދޮވޭށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ ބޮލުގައި ފޮހޭށެވެ! އަދި ފައިތިލަބާވަލާއި ހަމައަށް ފައިތައް ދޮވޭށެވެ! އަދި جُنُب ވެރިވެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން ފެންވަރާލައިގެން (ހަށިގަނޑު ހިނައި) طاهر ވެގެންނެވެ! އަދި ކަލޭމެން ބަލިމީހުންކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު ފާޚާނާއިން އައިސްފައިވާނަމަ ނުވަތަ ކަލޭމެން އަންހެނުންނާ ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ جِمَاعُ ވެއްޖެއްޔާ) (ދެން މިކަންކަމުގައި) ފެން ނުލިބިއްޖެއްޔާ ނުވަތަ ފެން إستعمال ކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެއްޔާ ދެން طاهر ތަނެއްގެ ވެލިން تَيَمُّمُ ކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ މޫނުތަކާއި އަތްތަކުގައި ފޮހޭށެވެ! الله تعالى ކަލޭމެންނަށް އުނދަގުލެއް ދިނުމަކަށް ބޭނުމެއް ނުވޮޑިގެންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބޭނުންވަނީ ކަލޭމެން طاهر ކުރެއްވުމަށާއި އެކަލާނގެ نعمة ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށެވެ. އެއީ ކަލޭމެން (އެކަލާނގެއަށް) شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. މިއާޔަތުގައި بيان ވެގެންވަނީ وضوء ކުރުމުގެ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ إجمالى ގޮތެވެ. އޭގެ تفصيل سنّة ގައި بيان ވެއެވެ.

(٧) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް الله ދެއްވި نعمة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! (އެއީ إسلام دين ގެ هداية ގެ نعمة އެވެ......) އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހިއްޕެވި عهد ކަރަވަރުވެސް ހަނދާންކުރާށެވެ، އެއީ އަހަރެމެން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖައީމެވެ. މިގޮތަށް ހިނދުންނެވެ. (އެއީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ أصحاب ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނާ بيعة ހިއްޕެވި ހިނދުގައެވެ. الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ ކިޔަމަންވާ ގޮތަށާއި أمر ފުޅުތަކަށް ދަސްވާ އުނދަގޫގައިވެސް އަދި ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އެބޭކަލުން ގެންގުޅުއްވި عهد ކުރައްވާ ހިނދުގައެވެ.)

އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ، ހަމަކަށަވަރުން ހިތްތަކުގެ އެތޭގައި ހުރި ވަސްވާސްތަކާ މެދުވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْۚ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوٓاْ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

ލަފްޒީމާނަ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވީއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ❁ كُونُواْ = ކަލޭމެން ވާށޭވެ ❁ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ = (عدل ވެރިކަން) اللّه އަށްޓަކައި قائم ކުރާބަޔަކުކަމުގައި ❁ شُهَدَآءَ بِٱلْقِسْطِۖ = عَدْلُ ވެރިކަމަށް ހެކިދޭބަޔަކުކަމުގައި ❁ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ = އަދި ކަލޭމެން އުފުލައިނުދޭންވާނެއެވެ! / حقّ ކަމެއް ކަމުގައި ނުބަލާށެވެ! ❁ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ = ބައެއްމީހުންނަށް އޮތްރުޅިވެރިކަން ❁ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْۚ = ކަލޭމެން عدل ވެރި ނުވުމުގެމައްޗަށް ❁ ٱعْدِلُواْ ކަލޭމެން عدل ވެރިވާށެވެ ❁ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰۖ = އެކަން تقوى ވެރިކަމާއި ގާތްވެ ❁ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ❁ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ خبر ވެރިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (خبر ކުރައްވާފުއްދޭވެ.) ❁ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކުގެ. ❁ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އަދި އީމާންވި މީސްތަކުންނަށް اللّه وعد ކުރެއްވިއެވެ. ❁ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި. ❁ لَهُم مَّغْفِرَةٌ = އެމީހުންނަށް ހުރި މާފުކުރައްވުމެވެ. ❁ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾ = އަދި ބޮޑުވުޖޫރާ ދަރުމަވެރި. ❁ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން. ❁ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ❁ أُوْلَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ދަންނަށެވެ!) ❁ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ = އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ ٱذْكُرُواْ نِعْمَتَ ٱللَّهِ = ކަލޭމެން اللّه ގެ نعمة ހަނދާންކުރާށެވެ! ❁ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށްވާ ❁ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ = ބައެއްމީހުން قصد ކުރިހިނދު. ❁ أَن يَبْسُطُوٓاْ إِلَيْكُمْ = ކަލޭމެންނާހިމެއަށް ދިއްކުރުމަށް. ❁ أَيْدِيَهُمْ = އެމީހުންގެ އަތްތައް. ❁ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْۖ = ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަލޭމެންގެކިބައިން ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ❁ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބަރޯސާވާށެވެ! ❁ وَعَلَى ٱللَّهِ = އަދި اللّه އަށް. ❁ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ = مؤمن ން وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ! ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! الله އަށްޓަކައި (عدل ފުރިކަން) قائم ކުރާބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ވާށޭވެ! عدل ފުރިކަމަށް ހެކިދޭބަޔަކުކަމުގައިވާށޭވެ! އަދި ބަޔަކުމީހުންނަށް އަދިސްކަރިވާ ކުރިވެރިކަން އެއީ عَدْلُ ފުރިހަމަވުމުގެ މައްޗަށްވާ حقّ ކަމެއްކަމުގައި ކަލޭމެން ނުހަދާށޭވެ! އެކަމުގެ ސަބަބެއްކަމުގައި ކަލޭމެން ހަދައިނުގަންނާށޭވެ! އަދި ކަލޭމެން عدل ފުރިހަމަކުރާށޭވެ! އެކަން ތަޤްވާވެރިވުމާއި ގާތްވެ.އަދިކަލޭމެން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކުގެ خبر الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަމުގެ خبر އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.

(٩) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމާއި އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަދުރިކަމަށް (ފާފަފުއްސެވުމާއި ދަރުމަދެއްވާނަކަމަށް) الله وعد ކުރެއްވިއެވެ.

(١٠) އަދި އެބަޔަކު ކާފަރުވެ އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހުން (ދަންނާށޭވެ!) އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

(١١) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށް الله ދެއްވި نعمة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށޭވެ! އެއީ ބަޔަކުމީހުން އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަލޭމެނާ ދިމާއަށް ދިއްކުމަށް قَصْدُ ކުރިހިނދުންނެވެ. ފަހެ الله تعالى އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހުއްޓުވާ މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށޭވެ! ބިރުވެތިވާށޭވެ! ފަހެ مؤمن ން الله އަށް وكيل ކުރާހުރިކަމެވެ.

ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުން މި إشارة ކުރައްވަނީ مدينة ގައިވި يهودى ންގެ بَنُوالنَّضِيْر ގެ މީހުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަވަހާރަކޮށްލަން ރޭވި ރޭވުމަކުން الله تعالى އެކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރެއްވި ވާހަކައެވެ. އެކަލޭގެފާނާ އެމީހުންނާއި ދެމެދު ކުރެވިފައިވާ އެގްރިމެންޓާ އެމީހުން خلاف ވެ خيانة ތެރިވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުން مدينة އިން ނެރެ އެހެންނަމަނަން އަރުވައިލައްވައި އެމީހުންގެމުދާ އެކަލޭގެފާނަށް مؤمن ންނަށް فَيْءُ ދުރުޖުގެގޮތުގައި الله ދެއްވިއެވެ. އެވާހަކަ حَشْرُ ސޫރަތުގައި ފުރިހަމައަށް بيان ވެގެންވެއެވެ. އަދި އެހެން ސަބަބުވެސް މިއާޔަތާގުޅުވެއެވެ.

والله أعلم .

۞ وَلَقَدْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ ٱثْنَىْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ ٱللَّهُ إِنِّى مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ أَقَمْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَيْتُمُ ٱلزَّكَوٰةَ وَءَامَنتُم بِرُسُلِى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۚ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ لَعَنَّٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ وَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱصْفَحْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

ލުޣަވީ

وَلَقَدْ أَخَذَ ٱللَّهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ހިއްޓެވިއެވެ. ❁ مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنِي إِسْرائيل ގެ عهْدُ ކަރަމު. ❁ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެތެރެއިން ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ ٱثْنَىْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ = ބާރަ نَقِيبُ ން. (އަމާނާތްތެރި ބާރަ ސަރުދާރުން / ބާރަވެރިން. ❁ وَقَالَ ٱللَّهُ = އަދި الله وحى ކުރެއްވިއެވެ. ❁ إِنِّى مَعَكُمْ ۖ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނާއެކު ވޭހެވެ. ❁ لَئِنْ أَقَمْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ = ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރަންޏާ ❁ وَءَاتَيْتُمُ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތް ދެއްޔާ. ❁ وَءَامَنتُم بِرُسُلِى = އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ންނަށް އީމާންވެއްޔާ ❁ وَعَزَّرْتُمُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެ رسول ންނަށް (ކަނޑައެޅިގެން) نصر ދީފިއްޔާ / ނުވަތަ ޝަރަފުވެރިކޮށްފިއްޔާ. ❁ وَأَقْرَضْتُمُ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ދަރަނިދީފިއްޔާ (الله ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރުން.) ❁ قَرْضًا حَسَنًا = ރަނގަޅު ދަރަންޏަކުން. ❁ لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނާ ފުއްސަވާހުށީމެވެ. ❁ سَيِّـَٔاتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުށްތަކުގެ.* ❁ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ވައްދަވާހުށީމެވެ. ❁ جَنَّٰتٍ = ބަގީޗާތަކަށް / ސުވަރުގެތަކަށް. ❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۚ = އެތަންތާގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ. ❁ فَمَن كَفَرَ = ފަހެ ކާފިރުވެއްޖެމީހާ. (ދަންނައެވެ!) ❁ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެތެރެއިން ދެން އޭގެފަހުން. ❁ فَقَدْ ضَلَّ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ❁ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١٢﴾ = ސީދާމަގުން / މެދުމަގުން. ❁ فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ = ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ عهد އުވާލުމުގެސަބަބުން. ❁ لَعَنَّٰهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް لعنة ލެއްވީމެވެ. ❁ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިކުރެއްވީމެވެ. ❁ قَٰسِيَةً ۖ = ހަރުކަށި އަށްޗެއްގެ ގޮތުގައި. ❁ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ = އެމީހުން (ބަދަލުކޮށް ތަޙްރީފްކުރޭ) كلمة ތައް ބަދަލުކުރޭ. ❁ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ = އޭގެ ތަންތަނުން. ❁ وَنَسُوا۟ حَظًّا = އަދި އެމީހުން (ބައި) ބައެއް

ހަނދާންނައްތާލައިފިއެވެ. ۞ مِّمَّا ذُكِّرُوا بِهِۦ ج = އެކަމުން އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވުނު ކަންކަމުގެ. ۞ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތުން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ۞ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ (يهودى ންގެ) ބައެއްމީހުންގެ خيانة. ۞ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ صلے = އެމީހުންގެ މަދުމީހުންނާމެނުވީ. ۞ فَٱعْفُ عَنْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް عفو ކުރައްވާށެވެ! ۞ وَٱصْفَحْ ج = އަދި معاف ކުރައްވާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى. ۞ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾ = إحسان ތެރިންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.*

إجْمَالِي މާނަ

(١٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތްރަސްކަލާނގެ بَنِي إِسْرائيل ން ގެ ފަރާތުން عهد ކަށަވަރު ހިފެއްވިއެވެ. (އެމީހުންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ ހިތްޖެހި عهد ކަށަވަރެއް އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިވުމަށާއި އަދި އެކަލާނގެ ނޫން ފަރާތަކަށް ޢިބާދަތް ނުކުރުމަށެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބާރަ ސަރުދާރުން / ބޮޑުވެރިން މާތްރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (موسى عليه السّلام) ގެ ދުރުވުން އެމީހުންނަށް އެންގެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނާ އެކު ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެހެން ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކޮށް އަދި ޒަކާތްދީ އަދި ކަލޭމެން މާތްރަސްކަލާނގެ رسول ން ނަށް އީމާންވެ رسول ން ނަށް (عملى ގޮތުން) نصر ދީ އަދި ކަލޭމެން ރަނގަޅު ޤަރުޟެއްގެ ގޮތުގައި اللّه އަށް ދަރަނިދީ (އެބަހީ اللّه ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކޮށް ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި) ކަލޭމެންނަށް ހަމަކަށަވަރުން މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ކަލޭމެންގެ ނުބައިކަންތައްތައް ފުހެދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ސުވަރުގެތަކަށް ވައްދަވާނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން (އެބަހީ عهد ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު) ކާފަރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނައެވެ!) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ސީދާމަގުން ކަނޑައިގެން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.

(١٣) ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ عهد ފުޅާލާފައިވުމުގެ ސަބަބުން މާތްރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް لعنة ލެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށި އެއްޗެއްކަމުގައި މާތްރަސްކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. (އެއްވެސް ގޮތަކުން اللّه ގެ އަރިހުން ކަމެއް ހެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ ނަހަނދާނެއް ނުވާނެއެވެ) އެމީހުންނަށް ބަދަލުކުރާ ލެއްވިއެވެ.) كلمة ތައް ބަދަލުކުރެއެވެ. (وحى ގެ ޢިބާރާތް ބަދަލުކޮށް ކާފަރުކަމުގައި އެމީހުން) ވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ذِكر ކުރެއްވުނު އެއްބައި ހަނދާންނައްތާލިއެވެ (އެމީހުންގެ دين ގެ أصل ކަމުގައިވާ އެތައްކަމެއް) އެމީހުން ހަނދާންނައްތާލައިފިއެވެ. (އަދި އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަދުބަޔަކު ކިބައިން ފިޔަވާ خيانة ތެރިކަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތުން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް عفو ކުރައްވާ معاف ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ ٱلْعَدَاوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ ۚ قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ = އަދި ބުނިމީހުންގެ ތެރެއިން (މިވަނީ ނަޞާރާގެ ހަޅުޖެހިފައެވެ.) ۞ ۞ إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ

=ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ نصارى އިންނެވެ.۞ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ = މިވަނީ ނަޞާރާގެ އެމީހުންގެ مِيْثَاق

ހަޅުޖެހިފައެވެ. ۞ فَنَسُواْ حَظًّا = އަދި އެމީހުން (ޔަހޫދު) ބައެއް ހަނދާންނައްތާލައިފިއެވެ. ۞ مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ=

އެކަންކަމުން އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވުން ކަންކަމުގެ.۞ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ = ފަހެ މިވަނީ ނަޞާރާގެ

އެމީހުންގެ މެދުގައި (يهودى ންނާއި نصارى އިންނާއި ދެމެދު) ޢަދާވާ ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. (ދުރުމީ ބައެއް

ވަރުގަދަކޮށްދިނީމު)۞ ٱلْعَدَاوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ = عداوة ބިރުކާމާއި ނުރުހުންތެރިކަން.۞ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة

ދުވަހާއި ހަމައަށް.۞ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ = އަދި ނިކަންހުރި އެމީހުންނަށް الله خبر ދެއްވާހުށްޓެވެ. ۞ بِمَا

كَانُواْ يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންކަމުގެ. ۞ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب

ންނޭވެ! (يهودى ންނާއި نصارى އިންނޭވެ!) ۞ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް

ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ يُبَيِّنُ لَكُمْ = އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވަމުން. ۞

كَثِيرًا = ގިނަތަކެތި. ۞ مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ = ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން.

۞ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުން. ۞ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ = އަދި ގިނަތަކެތި އެކަލޭގެފާނު عفو ކުރައްވައި. ۞

قَدْ جَآءَكُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައިސްފިއެވެ. ۞ مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ = الله ގެ حضرة ން نور

އެއް (އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.) ۞ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ = އަދި ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތެއް. (އެއީ

ކީރިތި قرآن އެވެ.) ۞ يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ = އެފޮތުން الله ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. ۞ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ =

އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުމާއި تَبَعَ ވި މީހަކަށް. ۞ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ = ސަލާމަތުގެ މަގުތަކަށް. الله ގެ މަގުތަކަށް.۞ (السّلام

އަކީ الله ގެ ނަންފުޅެކެވެ.)۞ وَيُخْرِجُهُم = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ނެރުއްވައި.۞ مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ =

އަނދިރީގެތެރެއިން (ކާފަރުކަމާއި جاهل ކަމުގެ އަނދިރިން) ✿ إِلَى ٱلنُّورِ = އަލިކަމުގެތެރެއަށް. (އީމާންކަމާއި علم ގެ) بِإِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ إذْنَ ފުޅުން.✿ وَيَهْدِيهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް މަގުދައްކަވައެވެ. ✿ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް. ✿

إجْمَالِي މާނަ

(١٤) އަދި ތިމަންނާމެންނީ نصارى އިންނޭ ބުނިމީހުންގެ ކިބައިންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ مِيْثَاقُ ހިއްޕެވީމެވެ. އަދި އެކަންކަމުން އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެވުނު ކަންތަކުގެތެރެއިން އެތައްކަމެއް (އެބަހީ ދީނުގެ ފަރުޟުތަކުން އެތައްކަމެއް) އެމީހުން ހަނދާންނައްތާލައިފިއެވެ. ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ މެދުގައި (އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى ންގެމެދުގައި / ނުވަތަ ހުސް نصارى ންގެ فِرْقَة ތަކުގެ މެދުގައި / ނުވަތަ مؤمن ންނާއި ކާފަރުންނާއިމެދުގައި) عداوة ތެރިކަމާއި ރުޅިވެރިކަން قيامة ދުވަހާހަމައަށް ތަތްކުރެއްވީމެވެ. (އެއީ ދެ އެއްބައި އަނެއްބައިން ތެރޭސްމާރާތެރިވެ.) އަދި އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަކަންތަކުގެ خبر ސިކަންހުރެ اللّه تعالى އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

(١٥) އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (އޭ يهودى ންނާއި نصارى އިންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ފޮތުން ވަންހަނާކުރަމުންދިޔަ ގިނަކަންތައްތައް ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށް ދެއްވަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول އާ ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. (އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު އެތައްކަމެއް عفو ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ حضرة ން نور އަކާއި އަދި بيان ކޮށްދޭ ފޮތެއް ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައިއްޖެއެވެ. (އެ نور އަކީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ. އެފޮތަކީ ކީރިތި قرآن އެވެ.)

(١٦) اللّه تعالى އެފޮތުން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުމާއި تبع ވިމީހަކަށް السّلام ގެމަގުތަށް ދައްކަވައެވެ. އެބަހީ اللّه ގެ މަގުތައް ދައްކަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގަން (ކާފަރުކަމާއި ޖާހިލުކަމުގެ އަނދިރިތަކުން ނެރުއްވައި (އީމާންކަމާއި علم ގެ) އަލިކަމުގެތެރެއަށް އެކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މަގުދައްކަވައެވެ.

لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ وَٱلنَّصَـٰرَىٰ نَحْنُ أَبْنَـٰٓؤُا۟ ٱللَّهِ وَأَحِبَّـٰٓؤُهُۥ ۚ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ ٱلرُّسُلِ أَن تَقُولُوا۟ مَا جَآءَنَا مِنۢ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ ۖ فَقَدْ جَآءَكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

މުޢުޖަމު

لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ބުނިމީހުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۚ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަކީ مريم ގެ ދަރިކަލުން المسيْح އެވެ. އެބަހީ (عيسى އެވެ.) ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ فَمَنْ يَمْلِكُ = ފަހެ ދިފާޢުވެވޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا = الله ގެ حضرة ން އެއްވެސްކަމެއް. ۞ إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ = އެކަލާނގެ ހަލާކުކުރައްވަން އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ.* ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ = مَرْيَمُ ގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) ۞ وَأُمَّهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅު (مَرْيَمُ ގެފާނައި) ۞ وَمَنْ فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ = އަދި ބިމުގައިވާ އެންމެންނައި.۞ وَلِلَّهِ = މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. ۞ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަން / އަޙްކާމުތަކާ ތަޞައްރުފުން.۞ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ = އަދި އެދެމެދުގައިވާއެއްޗެއްސާއި.* يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް. ހައްދަވައެވެ.۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى އީ.* عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ = ކޮންމެ ކަމެއްގަވެސް ކުދުރަތްވަންތަ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ وَٱلنَّصَـٰرَىٰ = އަދި يهودى ންނާއި نصارى ން ބުނެއެވެ.۞ نَحْنُ أَبْنَـٰٓؤُا۟ ٱللَّهِ = އަހުރެމެންނީ الله ގެ ދަރިންނެވެ.۞ وَأَحِبَّـٰٓؤُهُۥ ۚ = އަދި އެކަލާނގެ އެންމެ ލޯބިވެތި މީހުންނެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެނަށް އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ بِذُنُوبِكُمْ ۖ = ކަލޭމެންގެ ފާފަތަކުން.۞ بَلْ = އަދި ކިޔާއެވެ؟ (އެހެންނޫނެވެ.)۞ أَنْتُمْ بَشَرٌ = ކަލޭމެންނީ ހަމަ އާދަމުގެދަރިންނެވެ.۞ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ = އެކަލާނގެ ހެއްދެވި خلْق ތަކުންނެވެ.۞ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް އަދަބުން ފާފަ ފުއްސަވައެވެ.۞ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ ۚ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވައެވެ.۞ وَلِلَّهِ = އަދި މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ.۞ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަން / އަޙްކާމުތަކާއި ތަޞައްރުފުކުރެއްވުމެވެ.۞ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ = އަދި އެދެމެދުގައިވާއެއްޗެއްސާއި.۞ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ = އަދި އެނބުރި ރުޖޫޢުވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ.۞

يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب ންނޭވެ!۞ قَدْ جَآءَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ.۞ رَسُولُنَا = ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ رسول (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم)۞ يُبَيِّنُ لَكُمْ = އަޙްކާމްތައް ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް۞. عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ ٱلرُّسُلِ = رسول ބޭކަލުންނެތް فَتْرَة އެއްގައި / ދުވަސްވަރެއްގައި.۞ أَن تَقُولُوا = ކަލޭމެން ނުބުނުމަށްޓަކައެވެ.۞ مَا جَآءَنَا = އަހުރެމެންގެ ގާތަކަށް ނާދެއެވެ.۞ مِنۢ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ = އެއްވެސް بَشِيْر އެއްވިޔަސް އަދި نَذِيْر އެއްވިޔަސް.* (އުފާވެރި خبر ދެއްވާ ބޭކަލަކުވެސް އަދި ބިރުވެރި خبر ދެއްވާ ބޭކަލަކުވެސް)۞ فَقَدْ جَآءَكُم = ފަހެ = ހަމަކަށަވަރުން (މިހާރު) ކަލޭމެންގެގާތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ.۞ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ = އުފާވެރިކަމުދެއްވާ އަދި ބިރުވެރި ކަމުދެއްވާ ބޭކަލަކު އެއީ (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.) ۞ وَٱللَّهُ = އަދި اللّه تعالى ވީ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٧) ހަމަކަށަވަރުން مَرْيَم ގެކާފުޅުގެ ދަރިކަލުން المسِيْحُ (އެބަހީ عيسى عليه السّلام) އެއީ اللّه އޭ ބުނިމީހުން ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. مَرْيَم ގެކާފުޅުގެ ދަރިކަލުން المسِيْحُ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅާއި އަދި ބިމުގައިވާ އެންމެން اللّه ހަލާކުކުރައްވާލަން ގަސްތުކުރައްވައިފިނަމަ (އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ) އެކަން ދިފާޢުކުރުމަށް އެއްވެސް ކަމަކުން ކުޅަދުންވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާއި އަދި އެދެމެދުގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ خاصّ ވެރިކަން ލިބިވޮޑިގެންވަނީ اللّه އަށެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ހައްދަވައެވެ. އަދި ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّه ކުޅަދުންވަންތަ ބާރުވެރިވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٨) އަދި يهودى ންނާއި نَصَارى ންނަ ބުނެއެވެ. އަހުރެމެންނަކީ اللّه ގެ ދަރިންނެވެ. އަދި އޭނާގެ އެންމެ ލޯބިވާ މީހުންނެވެ. (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އެހެންވިއްޔާ) ކަލޭމެން ކުށާ ފާފަތަކަށް އޭނާގެ ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟. އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިއްސެއްތޯއެވެ؟ ކަލޭމެންނަކީ އޭނާގެ ހައްދަވާފައިވާ خَلْقُ ތަކުންނެވެ. آدم ގެ ދަރިންނެވެ. އޭނާގެ އިރާދަފުޅުގެމަތިން އަޙާނަތް އޭނާގެ ފުއްސަވައެވެ. އަދި އޭނާގެ އިރާދަފުޅުގެމަތިން އަޙާނަތް އޭނާގެ عذاب ދެއްވައެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާއި އަދި އެދެމެދުގައިވާ ތަކެތީގެ مِلْكُ ވެރިކަން ލިބިވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ اللّه އަށެވެ. އަދި އެނބުރި ދާންވާނީވެސް ހަމަ އޭނާގެ حضرة އަށެވެ.

(١٩) އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (يهودى ންނާއި نصارى ންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން رسول ބޭކަލުންނެތް فَتْرَة އެއްގައި ދުވަސްވަރެއްގައި ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ رسول އާ (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم) ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއީ އަހުރެމެންގެ ގާތަކަށް بَشِيْر އެއްވިޔަސް އަދި نَذِير އެއްވިޔަސް ނާދެއޭ ކަލޭމެން ބުނުމަށްޓަކައެވެ. (بَشِير އަކީ ކިޔަމަންތެރިން އަށް ސުވަރުގެއާ އެކަށީގެން نعمة ތަކުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވާމީހާއެވެ. نَذِيْر އަކީ ނުކިޔަމަންތެރިން އަށް ނަރަކައާ އެކަށީގެން عذاب ތަކުގެ ބިރުވެރި خبر ދޭ މީހާއެވެ.) އަދި اللّه އީ ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَـٰقَوْمِ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَءَاتَىٰكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٢٠﴾ يَـٰقَوْمِ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْأَرْضَ ٱلْمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِى كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَـٰسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمَا ٱدْخُلُوا۟ عَلَيْهِمُ ٱلْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَـٰلِبُونَ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ = އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރޭ ކަލޭމެންނޭވެ.)۞ يَـٰقَوْمِ ٱذْكُرُوا۟ = އޭ އަހުރެމެންގެ قوم މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށޭވެ!۞ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށްވާ الله ގެ نعمة. ۞ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިހިނދު ۞ أَنۢبِيَآءَ = ނަބިއްޔުންނާއި ۞ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ރަސްރަސްކަލުންކަމުގައި ލައްވައިފި.۞ وَءَاتَىٰكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވައިފިއެވެ.۞ مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا = އެއްވެސްމީހަކަށް ނުދެއްވާ އެއްޗެއް.۞ مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ = عالم ތަކުގެ ތެރެއިން.۞ ﴿٢٠﴾ يَـٰقَوْمِ ٱدْخُلُوا۟ = އޭ އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ. ކަލޭމެން ވަންނާށޭވެ!۞ ٱلْأَرْضَ ٱلْمُقَدَّسَةَ = طاهر ވެގެންވާ ބިމަށް / ބަރަކާތްތެރި ބިމަށް.* ٱلَّتِى كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ = އެބިން الله ކަލޭމެންނަށް ލިޔުއްވައިފައިވާ.۞ وَلَا تَرْتَدُّوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ރައްދުނުވާށޭވެ! /ފުރަގަސްދީ ނުދާށޭވެ!۞ (އެނބުރި رُجُوع ނުވާށޭވެ!) ۞ عَلَىٰٓ أَدْبَارِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފުރަގަހަށް.۞ فَتَنقَلِبُوا۟ خَـٰسِرِينَ ﴿٢١﴾ = ފަހެ ދެން ގެއްލުން ލިބޭ ބައެއްކަމުގައި ކަލޭމެން ބަދަލުވެދާނެތީއެވެ.۞ قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ موسى (عليه السّلام) އެވެ!۞ إِنَّ فِيهَا = ހަމަކަށަވަރުން އެބިމުގައިވެއެވެ.۞ قَوْمًا جَبَّارِينَ = جبّار ބަޔަކު (އެބަޔަކީ ގަދަވަރުގަދަ ބޮޑުކަލުން.)۞ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އެބިމަށް ނުވަންނާނަމެވެ.* حَتَّىٰ يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا = އެމީހުން އެބިމުން ނުކުމެއްޖައުމަށްދާންދެން.۞ فَإِن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا = ފަހެ އެމީހުން އެބިމުން ނުކުމެއްޖެއްޔާ ۞ فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ﴿٢٢﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ވަންނާނޭމެވެ.۞ قَالَ رَجُلَانِ = ދެފިރިހެނުން ބުނެފިއެވެ.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ = ބިރުވެތިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން.۞ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمَا = އެދެމީހުންގެ މައްޗަށް الله نعمة ދެއްވި.۞ ٱدْخُلُوا۟ عَلَيْهِمُ ٱلْبَابَ = ކަލޭމެން އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދޮރުން ވަދޭށޭވެ!۞ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެދޮރަށް ވަދެއްޖެނަމަ ۞ فَإِنَّكُمْ غَـٰلِبُونَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކާމިޔާބުވާހުށީމުއެވެ. (ގަދަވެ ކާމިޔާބުވާނޭ)۞ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހަމައެކަނި الله އަށް وكيل ކުރާށޭވެ! / އިތުބާރުކުރާށޭވެ! إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ - ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٠) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރުވުކުރައްވާށެވެ! (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ނިކަން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް الله ދެއްވި نعمة ހަނދާންކޮށްބަލާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ نبي ބޭކަލުންލެއްވެވި އަދި ކަލޭމެންނީ ރަސްރަސްކަލުންކަމުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިހިނދުންނެވެ. އަދި عالم ތަކުގެ މީސްތަކުންކުރެ އެކަކަށްވެސް ނުދެއްވާ ތަކެތި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިއެވެ. (އެއީ مَنُّ އާއި سَلْوَى އާއި ހިލަގަނޑުން ފެންފައިބާއި ވިލާގަނޑުން ހިޔާއަޅުއްވައިދެއްވުމާއި އަދިވެސް އެހެން ކަންކަމެއް ކަމުގައިވިއެވެ.)

- މިއާޔަތުގައިވާ "ކަލޭމެން ރަސްރަސްކަލުންކަމުގައި ލެއްވި ވާހަކައިގެ މުރާދުގައި مفسّر ންގެ މެދުގައި ބަސް ތަފާތެވެ. ނަމަވެސް ގިނަބަޔަކުންގެ ބަހުގައި އެއީ:

(١) فِرعون ގެ އަޑުވެރިކަމުންނުކުމެ ތިމާމެންގެ نفس ތަކުގެ ވެރިންކަމުގައި ތިމާމެން ވި ވާރުތަވުމެވެ.

(٢) އެމީހަކަށް އަންބަކާއި ނޮކަރަކާއި ގެއެއްވާ ކޮންމެމީހަކީ އެއީ ރަސްކަލެއްގެ މާނައިގާ އެމީހުން ކިޔައިދެއެވެ. "އަދި މިރޫންތޯތަކަށް ބެލުމުގައިވެސްވެ." والله أعلم .

(٢١) موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން طاهر ވެގެންވާ ބިމަށް ނުވަތަ بركاة ލެއްވިބިމަށް ވަންނާށެވެ! އެބިމަކަށް ދާށެވެ! (އެއީ دمشق އާއި فَلَسْطِيْن ކަމުގައި - ނުވަތަ شَام ކަމުގައި - ނުވަތަ أرِيْحَا އެވެ ކިޔައިދެއްވާ ކަމުގައި ނުވަތަ طور ފަރުބަދައާއި އޭގެ ވަށައިގެންވާ ތަންތަން ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. މުފަސްސިރުންތަފާތުވެސް تفسير علم ވެރިންގެ ބަސްތަފާތުވެއެވެ.) - والله أعلم - أبوجعفر الطبرى ގެ تفسير ގައި ވިދާޅުވެފައިވަނީ އެބިމަކީ فُرَات ކޯރުންފެށިގެން مِصْرُ عَرِيش އާ ހިސާބަށް އޮތްބިމެވެ. موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ قوم ގެމީހުންނޭވެ!) އެތަނަކީ ކަލޭމެންނަށް الله ކަނޑައަޅުއްވާ ލިޔުއްވާފައިވާ ތަނެކެވެ. އެތަނަށް ކަލޭމެން ދާށެވެ! އަދި ފުރަގަސްދީ ފަހަތަށް އެނބުރި رجوع ނުވާށެވެ! އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންނީ ގެއްލި ހާނިވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައި ވެގެންނިކުމެދާނެއެވެ.

(٢٢) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ موسى (عليه السّلام) އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެބިމުގައި ބިރުވެރިކަމުގެ ފަދަ ގަދަފަދަ جبّار ބަޔަކު އެބިމުގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެބިމުން ނިކުމެގެން ނުދާހާހިނދަކު އަހުރެމެން އެބިމަކަށް ނުވަދެމެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެބިމުން ނިކުމެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ އެބިމަކަށް ވަންނާނޭ ބަޔަކުމެވެ.

(٢٣) الله އަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންގެތެރެއިން ދެފިރިހެނުން ދެންނެވިއެވެ. އެދެމީހުންނަށް الله نعمة ލެއްވާފައިވެއެވެ. އެދެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެން އެބަޔުގެ ދޮރާށި ހަމައަށް ނިކަން ވަދެބަލާށެވެ! ކަލޭމެން އެބަޔުގެ ދޮރުން ވަދެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ ގަދަވާނެ މީހުންނެވެ. އަދި ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ ހަމައެކަނި الله އަށް وكيل ކޮށް އިތުބާރު ކުރާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް ބަރޯސާވެ ތިމާމެންގެ ކަންތައް حوال ކުރާށެވެ.

قَالُواْ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّا لَن نَّدۡخُلَهَآ أَبَدًا مَّا دَامُواْ فِيهَا ۖ فَٱذۡهَبۡ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَـٰتِلَآ إِنَّا هَـٰهُنَا قَـٰعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمۡلِكُ إِلَّا نَفۡسِي وَأَخِي ۖ فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡ ۛ أَرۡبَعِينَ سَنَةً ۛ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ ۚ فَلَا تَأۡسَ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ ۞ وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ ٱبۡنَيۡ ءَادَمَ بِٱلۡحَقِّ إِذۡ قَرَّبَا قُرۡبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنۡ أَحَدِهِمَا وَلَمۡ يُتَقَبَّلۡ مِنَ ٱلۡأٓخَرِ قَالَ لَأَقۡتُلَنَّكَ ۖ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنۢ بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقۡتُلَنِي مَآ أَنَا۠ بِبَاسِطٖ يَدِيَ إِلَيۡكَ لِأَقۡتُلَكَ ۖ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَن تَبُوٓأَ بِإِثۡمِي وَإِثۡمِكَ فَتَكُونَ مِنۡ أَصۡحَـٰبِ ٱلنَّارِ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَـٰٓؤُاْ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾

ލުޣަތު

قَالُواْ يَـٰمُوسَىٰٓ = އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އޭ موسى (عليه السّلام) އެވެ.! إِنَّا لَن نَّدۡخُلَهَآ أَبَدًا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަޅުމެން ދުވަހަކުވެސް. އެބައަހަރަށް ނުވަންނާނަމެވެ.❁ مَّا دَامُواْ فِيهَا = އެމީހުން - އެބަޔަ - އެ جَبّار ން - އެތާ ދެމިތިބޭހާހިނދަކު.❁ فَٱذۡهَبۡ أَنتَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ސިއްރަވަޑައިގަންނަވާށެވެ!❁ وَرَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އާއި!❁ فَقَـٰتِلَآ = ދެން ތިޔަދެބޭފުޅުން (އެމީހުންނާ) ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ.! إِنَّا هَـٰهُنَا قَـٰعِدُونَ ﴿٢٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަޅުމެން މިތާ އިށީނދެތިބޭހުށީމެވެ. ❁ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ޢަރުޟު موسى (عليه السّلام) ދަންނަވައެވެ! އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ!❁ إِنِّي لَآ أَمۡلِكُ =ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާއަށް مِلْكُ ވެގެން ނުވެއެވެ. ކުރެވޭނެގޮތެއް ނުވެއެވެ.❁ إِلَّآ نَفۡسِي وَأَخِي = މިއަޅާގެ نفس އާއި އަދި މިއަޅާގެ أخ ފިޔަވައި.❁ فَٱفۡرُقۡ = ފަހެ އެހެންވީ އިބަރަސްކަލާނގެ ވަކިކޮށްދެއްވާނދޭވެ!❁ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ﴿٢٥﴾ = އަޅުގަޅުމެންނާއި އަދި فاسِقُ ވެގެންވާ މީސްތަކުންނާއި ދެމެދު.❁ قَالَ فَإِنَّهَا = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެބިން.❁ مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡ = އެމީހުންނަށް އެބިން حرام ކުރެވިގެންވެއެވެ.❁ أَرۡبَعِينَ سَنَةً = ސާޅީސް އަހަރުދުވަހަށް.❁ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ = ބިމުގައި حيران ވެގެންވާ حال އެމީހުން ހިނގާބިނާވާނެއެވެ.❁ فَلَا تَأۡسَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ!❁ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ = فاسِقُ ވެގެންވާ މީސްތަކުންގެމައްޗަށް.❁ وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް يعني قريش ންނަށް ކިޔަވައިދެއްވާށެވެ!❁ نَبَأَ ٱبۡنَيۡ ءَادَمَ = آدم (عليه السّلام) ގެ ދެދަރިކަލުންގެ ވާހަކަ. / އެމީހުންގެ خبر. ❁ بِٱلۡحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި.❁ إِذۡ قَرَّبَا قُرۡبَانًا = އެދެދަރިކަލުން قربان އެއް ކުރެއްވިހިނދު.❁ فَتُقُبِّلَ مِنۡ أَحَدِهِمَا = އެދެމީހުންކުރެ އެކަކުގެ ފަރާތުން (އެ قربان) قبول ކުރެވުނެވެ.❁ وَلَمۡ يُتَقَبَّلۡ = އަދި قبول އެއް ނުކުރެވުނެވެ.❁ مِنَ ٱلۡأٓخَرِ = އަނެއްމީހާގެ ފަރާތުން.❁ قَالَ = އޭނާ ބުންޏެވެ.❁ (އެބަޔާ قربان قبول ނުކުރެވުނު މީހާ ބުންޏެވެ.)❁ لَأَقۡتُلَنَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭ މަރާނަމެވެ.❁ قَالَ = އަނެއްމީހާ ބުންޏެވެ. (قربان قبول ކުރެވުނުމީހާ ބުންޏެވެ.)❁ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ= اللّه قبول ކުރައްވަނީ ހަމައެކަނި.❁ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ = تقوى ވެރިންގެ ކިބައިންނެވެ.❁ لَئِنۢ بَسَطتَ إِلَيَّ = ކަލޭ އަޅުގަނޑާ ދިމާއަށް ދިއްކޮށްފިނަމަވެސް.❁ يَدَكَ = ކަލޭގެ އަތް.❁ لِتَقۡتُلَنِي= އަޅުގަނޑު މަރުމަށްޓަކައި.❁ مَآ أَنَا۠ بِبَاسِطٖ = އަޅުގަނޑު ދިއްކޮށް މިހެންކަމުގައި ނުލާނެއެވެ. ❁ يَدِيَ إِلَيۡكَ= އަޅުގަނޑުގެ އަތް ކަލޭއާދިމާއަށް.❁ لِأَقۡتُلَكَ = އަޅުގަނޑު ކަލޭ

މަރުއިދުމަތް. إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން. އަހުރެން اللّٰه އަށް ބިރުގަންނަމެވެ۞. رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ = އެއީ عَالَمْ ތަކުގެވެރި رَبّ އެވެ۞. إِنِّيٓ أُرِيدُ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން އެދެނީ۞. أَن تَبُوٓأَ = ކަލޭ رُجُوع ވުމެވެ. އެނބުރި ދިއުމަށެވެ۞. بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ = އަހުރެންގެ ފާފައާ ކަލޭގެ ފާފައާއިގެން ۞. فَتَكُونَ = ދެން ކަލޭވާނެއެވެ۞. مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައިން۞. وَذَٰلِكَ = އަދި އެއީ۞ جَزَٰٓؤُاْ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ޖަޒާއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٤) އެމީހުން (އެބަހީ بنى إسْرَائيل ގެމީހުން) ދަންނަވިއެވެ. އޭ موسى (عليه السّلام) އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭހާ ހިނދަކު އަހުރެމެން އެތަނަކަށް ނުވަންނާނަމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އާއި ވަޑައިގެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ! އަހުރެމެން މިތާ އިށީނދެގެން ތިބޭނަމެވެ.

(٢٥) موسى (عليه السّلام) ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަހުގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާއަށް މިއަޅާގެ نفس އާއި އަދި މިއަޅާގެ أخ ފިޔަވައި ކުޅަދާނަވާކަމެއް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ އިތުބާރުކުރެވޭ ބަސްއަހާ މީހުންގެ ގޮތުގައި މިއަޅާގެ نفس އާއި މިއަޅާގެ أخ ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު މިއަޅާގެ އިޚުތިޔާރުގައި ނުވެއެވެ. ކުޅަދާނަކަމާއި ބާރު ލިބިފައިވާ ބަޔަކު ނުވެއެވެ.) ފަހެ އަޅުގަނޑުމެންނާއި މި فاسق ބަޔަކާ މެދުގައި ދެބައި ފަރުމާކޮށްދެއްވާނދޭވެ! – ވަކިކޮށްދެއްވާނދޭވެ!

(٢٦) اللّه وحى ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް އަހަރުދުވަސް ވާންދެން އެމީހުންނަށް އެބިން حرام ވެގެންވެއެވެ. (މަނާވެގެންވެއެވެ.) އެމީހުން ބިމުގައި حيران ވެގެން ހިނގާނެތެވެ. ފަހެ فاسق ވެގެންވާ ބައެއްގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! ދިނަ تفسير ފޮތްތަކުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެއަހަރުތަކުގެ ތެރޭގައި އެމީހުން ކަންތައްތަކުގައި ހަމަ ނުލިބި ހިނގައިގަތެވެ. ...... ސާޅީސް އަހަރު ވަންދެން ހިނގަމުން ދިޔައެވެ. މުއްދަތެއްގެ ފަހުން އެމީހުންގެ ކާއެއްޗަށް مَنُّ އާއި سلْواى ބާވައިލައްވާ ... فَرْسَخُ ގައި ... .

(٢٧) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އެބަހީ قُرَيشُ ންނަށް آدم عليه السّلام ގެ ދަރިކަލުންގެ خبر ކިޔައިދެއްވާށެވެ! حقّ ގޮތުގައެވެ. އެއީ އެދެކަލުން (اللّه އަށް ކުރުބާނީއެއް ގެންނެވުން) قربان އެއް ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްކަލެއްގެ قربان قبول ކުރެވުނެވެ. އެބަހީ اللّه قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއްކަލެއްގެ قربان قبول ނުކުރެވުނެވެ. އެބަހީ اللّه قبول ނުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާ އެބަހީ قربان قبول ނުވެވުނުމީހާ ބުންޏެވެ. އަހުރެން ކަލޭ މަރާނަމެވެ. އަނެއްމީހާ އެބަހީ قربان قبول ވެވުނުމީހާ ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه قبول ކުރައްވަނީ تقوى ވެރިންގެ ކިބައިންނެވެ.

(٢٨) (قربان قبول ވެވުނުމީހާ ވާހަކަދައްކަމުން ބުންޏެވެ.) ކަލޭ އަހުރެން މަރުމަށްޓަކައި ކަލޭގެ ދަތްއަތް އަހުރެންނާ ދިމާއަށް ދިއްކޮށްފިޔަސް އަހުރެންނަށް ކަލޭ މަރުމަށްޓަކައި އަހުރެންގެ އަތް ކަލޭއާ ދިމާއަށް ދިއްކޮށް ނުލާނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ ކަލާނގެއާ اللّه އަށް އަހުރެން ބިރުގަންނަމެވެ.

(٢٩) އަހުރެން އެދެނީ އަހުރެންގެ ފާފައާ ކަލޭގެ ފާފައާއިގެން ކަލޭ ރުޖޫޢުވުމެވެ. ދެން ކަލޭވާނީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައިންނެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ޖަޒާއަކީ އެއީއެވެ.

فَطَوَّعَتْ لَهُۥ نَفْسُهُۥ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُۥ فَأَصْبَحَ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِى ٱلْأَرْضِ لِيُرِيَهُۥ كَيْفَ يُوَٰرِى سَوْءَةَ أَخِيهِ ۚ قَالَ يَٰوَيْلَتَىٰٓ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا ٱلْغُرَابِ فَأُوَٰرِىَ سَوْءَةَ أَخِى ۖ فَأَصْبَحَ مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ﴿٣١﴾

ލުޣަވީ

* فَطَوَّعَتْ لَهُۥ نَفْسُهُۥ = ފަހެ އޭނާއަށް (ފުރުޞަތު ގަބޫލުކުރުވުން ވިޔާއަން) އޭނާގެ نفس ހަރަކާތްތެރިކޮށްދިނެވެ. / ހިތްވަރުދިނެވެ.* قَتَلَ أَخِيهِ = އޭނާގެ أخ މަރާލުމަށް.* فَقَتَلَهُۥ = ދެން ފަހެ އޭނާގެ أخ މަރައިލިއެވެ.* فَأَصْبَحَ = ފަހެ އޭނާ ވެއްޖެއެވެ.* مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٣٠﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން.* فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابًا = ފަހެ الله ކާޅެއް ފޮނުއްވައިފިއެވެ * يَبْحَثُ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ އަޑިން މިޓީ ކޮނެ.* لِيُرِيَهُۥ = އޭނާއަށް ދައްކަވަން.* كَيْفَ يُوَارِي = އޭނާ ނިވައިކުރާނެ ހިނގަލަންކަން / ނުވަތަ ނިވާކޮށް ފުރުޅާލާނެގޮތް ދައްކަވަން.* سَوْءَةَ أَخِيهِ = އޭނާގެ أخ ގެ ހަށި. (عَوْرَة)* قَالَ يَٰوَيْلَتَىٰٓ = އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހުރެންނަށް ހައި ހަލާކެވެ! أَعَجَزْتُ = އަހުރެން ނުކުޅެދުނީހެއްތޯ؟* أَنْ أَكُونَ = އަހުރެން ވުމަށް * مِثْلَ هَٰذَا ٱلْغُرَابِ = މިކާޅު ފަދައިން.* فَأُوَٰرِيَ = ފަހެ އަހުރެން ނިވައިކުރުމަށް * سَوْءَةَ أَخِى = އަހުރެންގެ أخ ގެ ހަށި (عَوْرَة)* فَأَصْبَحَ = ފަހެ އޭނާ ވެއްޖެއެވެ.* مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ﴿٣١﴾ = ހިތާމަކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން

إجْمَالِي މާނަ

(٣٠) ދެންފަހެ އޭނާ (އެބަހީ قربان قبول ނުވެވުނު މީހާ) އަށް އޭނާގެ أخ މަރައިލުމަށް އޭނާގެ نفس ކިޔަމަންކޮށް ހިތްވަރުދިނީއެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ أخ މަރައިލީއެވެ. އަދި އޭނާ ވީ ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٣١) ދެންފަހެ ބިމުގެ އެތެރެއަށް ކޮނެމުންދާ ކާޅެއް الله تعالى (އޭނާގެ ގާތަށް) ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ އޭނާގެ أخ ގެ ހަށިގަނޑު ނިވައިކުރާނޭގޮތް ދައްކަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.

- ޖިނަ ރިވާކޮށްދެއްވައި بيان ވެގެންވާފަދައިން ދެކާފު އަދިއްސަ އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި ބޯޖެހި އެތަނުން އެއްކާފު އަނެއްކާފު މަރައިލީއެވެ. ދެން ދިރިހުރި ކާފު ބިންކޮނެ ބިންމަތީގައި މަރާލި ކާފު އެވަޅުގައި ބޭއްވީއެވެ. ދެން އެގޮތް ދެކެފައި އޭނާ ވެސް ހަދައިފިއެވެ. (މާނަ ހުރީއެވެ.) = تفسيرالطبرى =
- ކާޅުގެ މި حركاة ފެނިގެން އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޯހޯރިތުންނެއް ހުރި ހަލާކެއް ވިއްޔާ ދެރައެވެ! މިކާޅު ފަދައިން އަޅުގަނޑު އަޅުގަނޑުގެ أخ ގެ ހަށިގަނޑު ނިވައިކުރުމަށް ވެސް އަޅުގަނޑު ނުކުޅެދުނީތޯއެވެ.އަދި އޭނާވީ ހިތާމަކުރާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.
- ދަންނައެވެ! މިއީ آدم عليه السّلام ގެ ދެ ދަރިކަލުންނަށް ހިނގި އަސަރު ގިނަވާނަކަމެވެ. އެކަކީ هَابِيْلُ އެވެ. އަނެކަކީ قَابِيل އެވެ. އެއީ އެދެމީހުންގެ ދެމެދު ދިމާވި މައްސަލައިގައި الله އަށްވުރެ ގާތްވެ މިހަކަވެސް الله އަށް قربان އެއް ކުރުމަށެވެ. ދެންފަހެ هابيل އަކީ ބަކަރިގެންގުޅޭ މީހަކަށްވާތީ އޭނާގެ އެންމެ ރަނގަޅު ބަކަރި ޖެހިގެން ނަޑުވާ ބަކަރިއެއް قربان އަށް ގެންގޮސްފިއެވެ. قابيل އަކީ ދަނޑުވެރިކަން ކުރާމީހަކަށްވާތީ އޭނާ قربان ކުރީ އޭނާގެ ދަނޑުގެ ބަކަރިގެ ތެރެއިން ދެރަ މަޑު ދަނޑުގެ قربان އެކެވެ. ދެންފަހެ هابيل ގެ قربان قبول ވެވި قابيل ގެ قربان قبول ނުވެވުނެވެ. އެކަމާ ހަސަދަވެރިވެ قابيل ގޮސް هابيل މެރިއެވެ. މާނައަކީ އެއްބަނޑު އެއްބަނޑު މީހުން ތެރޭގައި ޖެހި ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ آدم ގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ قتل އެވެ.

މިދެމީހުންގެ ދެމެދު ދެކެވުނު މުއާމަލާތުގެ ތެރޭގައި ވަރަށް ގިނަ އިބުރަތްތަކެއް ހުރެއެވެ. قابيل އިންނަމަ ދިމާވި ކަމެއްގާއި قابيل އިންނަމަ هابيل ދިމާވި قبول ނުވާ قابيل ވެސް ދިމާވިކަމާއި އިންނަމަ ހިތްވަރުވެގެން. ނަމަވެސް އެޒަމާނުގެ شريعة ގައިވާގޮތުން ސުވާބެވެ. ދެން آدم عليه السّلام އެދުރުވެރިންނަށް قربان ކުރަން އެންގެވިއެވެ. އަދި هابيل ގެ قربان الله قبول ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ حقّ ގެ ތެރޭގައެވެ. قابيل އެކަމާ ހަސަދަވެރިވެގެން އޭނާގެ أخ هابيل މެރިއެވެ.

والله أعلم .

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي ٱلْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾ إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِي ٱلْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي ٱلْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

ތަރުޖަމާ

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ = އެކަމަށްޓަކައި ❁. كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَآءِيلَ = بني إسرائيل ދަރިކޮޅަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލިޔުއްވީމެވެ. ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ.❁ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًا = ހަމަކަށަވަރުން نفس އެއް މަރައިފިމީހަކު (ފިޔަނު މަރައިފިމީހަކު) ❁ بِغَيْرِ نَفْسٍ = ނަފްސަކާއި ނުލައި (نفس އެއް މެރުމަކާއި ނުލައި)❁ أَوْ فَسَادٍ فِي ٱلْأَرْضِ = ނުވަތަ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމެއް (އުފެއްދައިފިމީހާ) ❁ فَكَأَنَّمَا = ފަހެ އޭނާ ކޮންފަދަކަމެއްތޯވެ؟❁ قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعًا = އޭނާ އެންމެހައި މީސްތަކުން މަރައިފަދައެވެ.❁ وَمَنْ أَحْيَاهَا = އަދި އެމީހަކު نفس އެއް ދިރުއްވައިފިމާ. ❁ فَكَأَنَّمَآ = ފަހެ އޭނާ ކޮންފަދަކަމެއްތޯވެ؟ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا = އޭނާ އެންމެހައި މީސްތަކުން ދިރުއްވިފަދައެވެ.❁ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގާތަށް އަތުވެއްޖެއެވެ.❁ رُسُلُنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން.❁ بِٱلْبَيِّنَٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއިގެން.❁ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم = ދެން އެމީހުންކޮޅު ގިނަމީހުން. (އެބަހީ بني إسرائيل ދަރިކޮޅުގެމީހުން.)❁ بَعْدَ ذَٰلِكَ = އެއަށްފަހު (ބަޔާންވެގެންވާ دليل އައުމަށް) ❁ فِي ٱلْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމުގައި އިސްރާފުކުރަނިވެއެވެ. (الله އަށް ޢަދާވާތްތެރިވުން އުޅުނުހިނދެވެ.)❁ إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ = جزاء އަކީ ހަމައެކަނި ވާކަންނަކަތިވެ.❁ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ = އަޅަމަށް الله އާއި ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންގެ ❁. وَرَسُولَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއި ❁. وَيَسْعَوْنَ فِي ٱلْأَرْضِ = އަދި އެމީހުން ބިމުގައި ހިނގައިއުޅޭ / ބިމުގައި މަސައްކަތްކުރާ ❁. فَسَادًا = ފަސާދަކުރުމުގެ ގޮތުން ❁. الله އަށް އެދިގެން ދޭ ❁ (މިއީ ދެގޮތުގެ حكم އެވެ.) ❁ أَن يُقَتَّلُوٓا۟ = އެމީހުން قتل ކުރުމެވެ. މެރުމެވެ.❁ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ = ނުވަތަ އެމީހުން صليب އަށްޖެހުމެވެ.❁ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ = ނުވަތަ އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަނޑާލުމެވެ.❁ وَأَرْجُلُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ފައިތަކާއި.❁ مِّنْ خِلَٰفٍ = ކަނާތްފަރާތުން / ވާތްފަރާތުން / (ކަނާތް ވަމަތްފަރާތަށް)❁ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ = ނުވަތަ އެމީހުން ބިމުން (ރަށުން) އަތުވައިލުމެވެ.❁ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ = އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ނިކަމެތިކަމެކެވެ. ❁ فِي ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގައި.❁ وَلَهُمْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށްވެއެވެ.❁ فِي ٱلْآخِرَةِ = آخرة ގައި.❁ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٢) އެކަމަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بني إسرائيل ންގެމައްޗަށް ލިޔުއްވާ ކަނޑައެޅުއްވި، ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް نفس އެއްގެ ބަދަލުގައިނޫންގޮތަކަށް نفس އެއް މެރިކަމުން ނުވަތަ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމުގެ ކަމަކުން މީހަކު ފަދަ އޭނާ ކަންފަދަކަމުގައިތޯއެވެ؟ އޭނާ އެންމެން މެރިފަދައެވެ. އަދި نفس އެއް ދިރުވައިދީފިމީހާ އޭނާ ކަންފަދަ ގެއްލެވޭ؟ އޭނާ އެންމެން ދިރުވިފަދައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ގާތަށް އެބަޔަ بني إسرائيل ންގެގާތަށް – ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއި حجّة އާއިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އޭގެފަހުގައިވެސް އެބަޔަ އެ حجّة އާއި دليل އަންގަވައިދިނުމަށްފަހުގައިވެސް އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން ބިންމަތީގައި إسراف ކުރާމީހުންނެވެ. (އެބަދުންތަކާ ގިނަގިނައިން ކުރަނީއެވެ.)

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގައި - އެކަމަށްޓަކައި بني إسرائيل ންނަށް އެފަދަ އަދަބެއް ކަނޑައެޅުއްވިކަމާމެދު – އެބަޔަ آدم عليه السّلام ގެ ދަރިކަލުންނަކީ އެކަކު އަނެކަކު މެރުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ މާފުރުން ދުނިޔެއަށް އަދި ބަދަކަށް އެކަން ފެތުރިއްޖެ ކަން حكمة އަކަށްޓަކައިތޯ ސުވާލު އުފެދިދާނެއެވެ. އޭގެ جواب ގައި ބައެއް مفسّر ން ލިޔުއްވާފައިވަނީ بني إسرائيل ންގެ ތެރޭގައި މީހުންމެރުން ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް މިހެން ވެރުމުގެ وعيد އަންގަވާލެއްވުމަށް ބާވައިލެއްވުން ބަދަލުކުރުމުގައި އެމީހުންނަށް ގެނެސްދިނެވެ. އެމީހުން نبي ބޭކަލުންވެސް މަރައިގަތެވެ.
- ދެން ކޮބާ އަނެއް ނުވާކަމަށް އެންމެ نفس އެއް މެރުމާ ހުރިހާ نفس އެއް މެރިފަދަކަމުގައި ކޮބައިހެއްޔެވެ. އޭގެ جواب ގައި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ: قصد ގައި އެންމެ مؤمن އަކު މެރިމާގެ އަދަބަކީ ނަރަކައިގައި ދެމިހުރުމާ الله ގެ ކޯފާއާއި އެކަލާނގެ لعنة އާއި ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ. އެންމެނަކީ މީހުން މެރިޔަސް ހުރި އެއަދަބެވެ. އެއީ مجاهد ގެ ބަހެވެ. އަދި އެހެންބޭކަލުންނާއެކުވެސް ވިދާޅުވި ބޭކަލުންނެވެ. والله أعلم . އަދި އެ نفس އެއްގެމުން حرام ވެގެންވާ نفس އެއް (މަރައިލުމަކީ ކުށަކަށްވެއްޖެހިނދު) އޭނާ ނުމަރައި ދޫކޮށްލުން އޭގެ ދިރުވުން ކަމަށެވެ. / ނުވަތަ މީހަކު غرق ވުމުން ނުވަތަ އަންދައިގެން މަރުވުންފަދަ ކަމަކުން ސަލާމަތްކޮށްދިނުން އެއީ އޭނާ ދިރުވުންކަމަށެވެ. އަދި މިޢާނަވެސް ވަރަށްގިނަ ގޮތްގޮތަށް މުފައްސިރުން تَأْوِيْلُ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. والله أعلم .

(٣٣) الله އާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާ އާއި ހަނގުރާމަކުރާ ބަޔަކާއި (އެބަޔަ އުޅުއްވާފަރާތުގެ أمر އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ އުޅުނީ) އަދި ބިމުގައި ފަސާދަފެތުރުމަށް އުޅޭމީހުން މަސައްކަތްކުރާމީހުން ހަލާކުކޮށް (އެބަޔަ މަގުމަތީ މީހުންމަރާ މުދާފޭރޭ މީހުންގެ عفّة ނަގާފަހަރާ ބިދުކުރާ ހަލާކުކުރުން) ގެ جزاء އެއްކަމުގައި އެމީހުންގެ އަދަބެއްކަމުގައި ވާނީކަމަށްވަނީ އެމީހުން މެރުމެވެ. ނުވަތަ صَليب އަރުވުމެވެ. ނުވަތަ އަތާފައި ކަނޑައިލާގޮތުން (ކަނާތާ ވާތްފަރާތްތަކަށް) ކަނޑާލުމެވެ. ނުވަތަ އޭނާ އެމީހުންގެ ރަށުން ބޭރުކުރުމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި އެމީހުން ލިބޭ ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަމެވެ. އަދި آخرة ގައި އެމީހުން ކަނޑައެޅިގެންހުރި ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގެ حكم ތަކާއިމެދު مفسّر ން عالم ންގެމެދުގައި ޚިލާފުކަން ދެބަސްވުންވެއެވެ. އަދި حكم ތަކުގެ تفصيل އޮހާ ތަނަވަސްވެއެވެ. ވީމާ އޭގެ تفصيل އަށް އަދި ދިޔުމަކަށް قصد އެއް ނުކުރަމެވެ. ކޮންމެއަކަސް މިއީ މަގުފޭރުންގެ حكم އެވެ. މި حكم ތަށް މިއަންގަވާވަޑައިގަތްތަން تَنْفِيذ ކުރުމުން ތަނުއިގައި އަމަންއަމާންކަން ރަސްކަލާނގެކުރެއެވެ. އަދި حكم ތަށް تنفيذ ނުކުރާ ތިމާގެން ބާރުގަދަ ކުރިއަރައި ترقّى ވެވަޑައިގަތުމުގައި އަޅުއްތަކުގެ އަމާންކަމުގައި ވެރިކަންކުރާ ބިރުވެރިކަމާއި ނާމާންކަމެވެ. ކަށަވަރުގެ، ފޭރުމެވެ. މީހުންމެރުމާ ފަސާދައެވެ. فاحش ކަންތައް ދެންވެސް އެތަކެއްގެ އެންމެހައި ނުބައިކަމެވެ. ބަލާ އެކަށީގެންވާ ބޭނުމެއް ނުކުރުވިއްޖެއްޔާ ބަލި ހުރިތަކެތި ނުބައިވާނެއެވެ. ބަލިރިފުރިކަމެވެ. عبرة حاصل ކުރާށެވެ! ކޮންމެއަކަސް މި ބެއްލެވިފަދަ އާދަލަ

مجتمع إصلاح ކުރުމުގެ ބޭނުމަށެވެ. އެއާއެކުގައި بيان ވެގެންއާދާ ބަލިގެ ބާރަކީ ހަމަ އެ އާއްމުގައި އެވާ ބާރެވެ. އެހެން ބާރަކުން އަސަރެއް ނުކުރާނެއެވެ. ޝިފާ ދެއްވާ އަޅުގަނޑުމެން ރައްބު ބާރަކުން ނުވެގެންނެވެ.

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱبْتَغُوٓاْ إِلَيْهِ ٱلْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓاْ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَن تَابَ مِنۢ بَعْدِ ظُلْمِهِۦ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٩﴾

ލުޣަތު

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ = توبة ވެއްޖެހިހުންފިޔަވައި.۞ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެމައްޗަށް ކަލޭމެން ކުޅަދާނަ ނުވަނީސް (އެމީހުން އަތުލައިގަންނަވާނީސް) ۞ فَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى މި ۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ = ފުއްސަވައިދެއްވާ ރަޙްމަތްވަންތަ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞. ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّٰه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! / ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ وَٱبْتَغُوٓاْ إِلَيْهِ ٱلْوَسِيلَةَ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެ حضرة ށް وَسِيْلَة ހޯދާށެވެ. ކުރިމަތިވެން ހޯދާށެވެ! ۞. وَجَٰهِدُواْ = އަދި ކަލޭމެން جِهَاد ކުރާށެވެ! (ގަދަޖެހޭ ހިތްވަރުކުރާށެވެ!)۞ فِي سَبِيلِهِۦ = އެކަލާނގެ މަގުގައި.۞ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވުމުގެ أمّيد ގައި.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުން.۞ لَوْ أَنَّ لَهُم = އެމީހުންނަށްވިޔަސްވެސް / ވިޔަސްނަމަވެސް.۞ مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا = ބިމުގައިވާހުރިހާތަކެތި.۞ وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ = އަދި އެއާއެކު (އަދި އިތުރު އެއާއެއްވަރު.۞ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ = އެއިން އެމީހުން فِدْيَة ދިނުމަށް.۞ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުގެ عذاب ން.۞ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެ ކިބައިން قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.۞ يُرِيدُونَ = އެމީހުން (قيامة ދުވަހުން) އެދޭނެއެވެ.۞ أَن تَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ = އެމީހުން ނަރަކައިން ނުކުތުމަށް.۞ وَمَا هُم = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ.۞ بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا = އެތަނުން ނުކުންނާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި.۞ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾ = އަދި އެމީހުންނަށްހުރީ ހަމަ (ނަރަކައިގެ) قائم ވެހުރި عذاب އެވެ.۞ وَٱلسَّارِقُ = ވަގުކަންކުރާ ފިރިހެނާ. ۞ وَٱلسَّارِقَةُ = އަދި ވަގުކަންކުރާ އަންހެނާ.۞ فَٱقْطَعُوٓاْ أَيْدِيَهُمَا = ފަހެ ކަލޭމެން އެދެމީހުންގެ އަތްކަނޑާލާށެވެ.۞ جَزَآءًۢ = ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން.۞ / عقوبة އެއްގެގޮތުން. بِمَا كَسَبَا = އެދެމީހުން ކުރި عمل ގެ.۞ نَكَٰلًا مِّنَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ

حضرة ން ވާ ކުރުމާއި عذاب ދެއްވުމުން.☸ وَٱللَّهُ = އަދި الله އީ.☸ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٣٨) = ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.☸ فَمَن تَابَ = ފަހެ توبة ވެއްޖެމީހާ ☸. مِنۢ بَعْدِ ظُلْمِهِۦ = އެ އަނިޔާއަށްފަހު (އަމިއްލަ ނަފްސަށްފަހު) ☸ وَأَصْلَحَ = އަދި އޭނާ إصلاح ވެއްޖެ ☸ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ☸. يَتُوبُ عَلَيْهِ = އެކަލާނގެ އޭނާއަށް توبة ލައްވައެވެ.☸ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.* غَفُورٌ رَّحِيمٌ (٣٩) = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.☸

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٤) ކަލޭމެންނަށް އެމީހުންގެމައްޗަށް ކުޅަދާނަވުމުގެކުރިން (އެބަހީ ކަލޭމެން އެމީހުން އަތުލައިގަތުމުގެ ކުރިން) تَوبَة ވެއްޖެމީހުން ފިޔަވައެވެ. އެބަހީ އެފަދަމީހުންނަށް އިސްލާމީ ޝަރުޢީ ޙައްދު ތަންފީޛު ކުރެވޭނީ ވެސް ނޫނެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

(٣٥) އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން وَسِيلَة ހޯދާށެވެ! (އެބަހީ އެކަލާނގެއަށް ކައިރިވުމަށް ހެޔޮ عمل ކުރާށެވެ!) އަދި އެކަލާނގެ މަގުގައި ކަލޭމެން جهاد ކުރާށެވެ! (އެކަލާނގެ ދީން ކުރިއަރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ!) އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު ނަސީބުވުމަށްޓަކައެވެ؟

(٣٦) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްތަކުން (ދަންނަހުށިކަން!) އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ބިމުގައި ވާހާ ހުރިހާއެއްޗެއް އަދި އެއާއެކު އެހާ އަދަދަކަށް އިތުރުވެސް އެމީހުންނަށް ލިބުނަސް އެމީހުން قيامة ދުވަހުގެ عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް فديَة އަށްދެއްވާގައި ދީފައިވިޔަސް އެއާއެއްޗެއް ދިނަސް އެމީހުންގެ ފަރާތުން އެކަން قبول ނުކުރައްވާނެއެވެ. (الله އެކަން قبول ނުކުރައްވާނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

(٣٧) އެމީހުން (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައިން ނުކުމެވުމަށް އެދޭނެއެވެ. (އެކަމަކު) އެމީހުންނަކީ އެތަނުން ނުކުންނާނެ ބައެއްނޫނެވެ. އެމީހުންނަށްހުރީ (ނަރަކައިގާ) قائم ވެހުރި ދާއިމީ عذاب އެވެ.

(٣٨) އަދި ވައްކަންކުރި ފިރިހެންމީހާއި އަދި ވައްކަންކުރި އަންހެންމީހާ (ދަންނަހުށިކަމެވެ.) ކަލޭމެން އެދެމީހުންގެ އަތްކަނޑާށެވެ. އެއީ އެދެމީހުން ކުރިކަމެއްގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން جزاء އެއްގެގޮތުން الله ގެ حضرة ން ވާ عقوبة އެއް ކަމުގައެވެ. އަދި الله އީ عزّة ވަންތަ (ގަދަފަދަވަންތަ) حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٩) އަދި އޭނާގެ އެ އަނިޔާއަށްފަހު (އެބަހީ އަމިއްލަ ނަފްސަށްފަހު) އޭނާ تَوبة ވެ إصلاح ވެއްޖެނަމަ އެބަހީ އޭނާ އޭނާގެ ހާލުތައް ރަނގަޅުކޮށްފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އޭނާގެ މައްޗަށް تَوبة ލައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٤٠) ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ لَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِأَفْوَٰهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ ۛ سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّٰعُونَ لِقَوْمٍ ءَاخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ ۖ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَٰذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَٱحْذَرُوا۟ ۚ وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتْنَتَهُۥ فَلَن تَمْلِكَ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمْ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ ۖ وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (٤١)

ތަރުޖަމާ

أَلَمْ تَعْلَمْ = ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައި ނުގަންނަވައިވޭތޯ؟۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى۞ . لَهُۥ =
އެކަލާނގެއަށް مِلْكُ ވީ خاصّ ވެގެންވާކަން ۞. مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި.*
يُعَذِّبُ = އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވައެވެ.۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ ފަރާތަކަށް.۞ وَيَغْفِرُ لِمَن
يَشَآءُ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ ފަރާތަކަށް ފުއްސަވައެވެ.* وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالیއީ.۞ عَلَىٰ
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٤٠) = ހުރިހާކަމެއްގެމައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާކަލާނގެއެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ =
އޭ رسول އާއެވެ!۞. لَا يَحْزُنكَ = ކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރުވައިނުދޭހުށިކަމެވެ!۞. ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ =
އަވަސްވެގަންނަމީހުންގެ. فِى ٱلْكُفْرِ = ކާފަރުކަމުގައި.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = ބުނިމީހުންގެތެރެއިން.۞
ءَامَنَّا = އަޅުގަނޑުން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.۞ بِأَفْوَٰهِهِمْ =އެމީހުންގެ(ހަމައެކަނި) އަނގަތަކުން.* وَلَمْ تُؤْمِن
قُلُوبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް އީމާންނުވާ.۞ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ = އަދި يهودی ވީމީހުންގެ
ތެރެއިންނާއި. سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ = އެއީ ދޮގުބަސް އަޑުއަހާމީހުންނެވެ.۞ سَمَّٰعُونَ لِقَوْمٍ ءَاخَرِينَ =
އެހެންބައަކަށް އިއްވާން އަޑުއަހާމީހުންނެވެ.۞ / لَمْ يَأْتُوكَ = އެބައަކު ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަން ނާންނަ.۞
يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ = އެމީހުން ބަސް ބަދަލުކުރަނީއެވެ.۞ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ = އެބަސް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު /
ބާވައިލެއްވިގޮތާއިޚިލާފަށެވެ.۞ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.۞ إِنْ أُوتِيتُمْ هَٰذَا = ކަލޭމެންނަށް މި حكم
ދެވިއްޖެއްޔާ (އެމީހުން ބަދަލުކުރިގޮތަށް حكم ދެވިއްޖެއްޔާ)۞ فَخُذُوهُ = ފަހެ އޭގައި ކަލޭމެން ހިފާށެވެ! /
އެ حكم قبول ކުރާށެވެ!۞ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އޭތި ނުދެއްވުނުނަމަ. / އެ حكم ނުލިބުނުނަމަ.۞
فَٱحْذَرُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ! ۞ وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتْنَتَهُۥ = ފަހެ އެމީހަކު ފިތުނަވެރިކުރުމަށް
(މަގުފުރެއްދުމަށް) الله އިރާދަކުރައްވާ މީހަކުވިއްޔާ. (ދަންނާށެވެ!)۞ فَلَن تَمْلِكَ لَهُۥ= ފަހެ އޭނާއަށްޓަކައި
ކަލޭގެފާނަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ.۞ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا = الله ގެ حضرة ން އެއްވެސްކަމެއް.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ =
އެމީހުން އެއީ.۞ لَمْ يُرِدِ ٱللَّهُ = الله އިރާދަނުކުރައްވާ މީހުންނެވެ.۞ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ = އެމީހުންގެ
ހިތްތައް طاهر ކުރެއްވުމަށް.۞ لَهُمْ = އެމީހުންނަށްވަނީ. ۞ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ = ދުނިޔޭގައި ނިކަމެތިކަމާއެވެ.۞
وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ = އަދި އެމީހުންނަށް آخرة ގައިވެއެވެ.۞ عَذَابٌ عَظِيمٌ (٤١) = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٠) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތީގެ اللّٰه އަށް مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވާކަން ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ (ނުވަތަ ތިމަންނާމެންނީ اللّٰه ގެ ދަރިންނާ އެކަލާނގެ އެންމެ ލޯބިވެތިމީހުންނޭ މިކިޔާ މީހުންނަށް ނޫނޭ ބާވައެވެ؟) އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ މަތިން އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް عذاب ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ މަތިން އެދިވަޑައިގަންނަވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައެވެ. އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّٰه ކުޅަދުންވަންތަވަޑައިގަންނަވައެވެ.

މިއަންނަ އާޔަތުގެ ނުވަތަ ترجمة ނުވަތަ إجمالي މާނަ ލިޔުމުގެ ކުރިން ކުޑަވާހަކަކޮޅެއް/ ދެތިން كلمة އެއް ބުނެލާނަމެވެ. އެއީ އާޔަތުގެ މާނަ ވިސްނައިގަތުން ފަސޭހަވުމަށްޓަކައެވެ.

މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ حادثة އަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. އެއީ: رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم مدينة އަށް ވަޑައިގެންނެވިފަހުން: يهودى ންގެ ފިރިހެނަކާއި އަންހެނަކާއި ދެމީހުން ޒިނޭކުރިއެވެ. ދެން يهودى ންގެ ދަންނަބޭކަލުންތައް ޖަމާވެފައި އެދެމީހުންނަށް حكم ކުރުމަށް ފޮނުވީ ކިޔާ رسول އާގެ އަރިހަށެވެ. އެމީހުންގެ تورات ގައި ބަޔާންވެގެންވާގޮތުގައިން އެދެމީހުންގެ ނިޔާއަކީ رَجَمُ ކުރުމެވެ. مُحْصَنُ ދެމީހުންނެވެ. އެމީހުން رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އެދެމީހުންގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅީ އެހެން ގޮތަކަށް حكم ކުރައްވާނެކަމަށެވެ. އަދި އެދެމީހުންނާއެކު ފޮނުވިމީހުންނަށް ބާކުރުމަށް ބުނީ رَجَمُ ކުރުން ނޫން އެހެން حكم އެއް ކުރައްވައިފިއްޔާ قبول ކުރާށެވެ! އެހެންނަމަވެސް އެއީ ހަމަ އާދައިގެ ރަސްކަލެއްކަމެވެ. އަދި رَجَمُ ކުރުމަށް حكم ކުރައްވައިފިއްޔާ ދެން ކަލޭމެން އަވަހަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެގޮތް قبول ނުކުރާށެވެ! ދެން އެދެމީހުންނާއިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ނިޔާކުރަނިވިމުން އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވީ يهودى ންގެ ދަންނަބޭކަލުންގެ އަރިހަށެވެ. އަދި އެމީހުން ކިޔަވައިން އުޅުނުވަޅުގައިހެވެ. އެންމެބޮޑު ދަންނަމީހާއާ ބައްދަލުކުރައްވާށެވެ. ދެން އެމީހުން ދެއްކީ عَبْدُ اللّٰه بْن صُورِيَا ކިޔާ މީހާއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. މިއީ تورات ގެ خبر އެންމެބޮޑަށް ދަންނަމީހާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އޭނާގާ ޤަސަމްދީގެން ވަޑައިގެން އެކަނި ބައިންދުވައި تورات ގައި ޒާނީގެ حكم އަކީ ކިހިނެއް ކިޔަވާ مُحْصَن ގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނގަބަހުން ދެ ނުކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ رَجَمُ ކުރުމެވެ.) އަދި ދެއްކިއެވެ. ދެން أبو القاسم އެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ކަނޑައެޅިގެން نبي އަކަށް ހުރިހާމީހުން ތަނބަކަށް ނުވާށެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް حسد ވެރިވަނީއެވެ. ދެން رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم ނިކުމެވަޑައިގެން އެދެމީހުން رَجَمُ ކުރުމަށް أمر ކުރެއްވިއެވެ.. ދެން ޔަހޫދީން عَبْدُ اللّٰه بْن صُورِيَا އަށް ކާފަރުވިއެވެ. ދެން އެކަމާ ގުޅިގެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. = تفسير الطبرى =

(٤١) އޭ رسول اللّٰه އެވެ! އެމީހުންގެ ހިތްތަކުން އީމާންނުވާ ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ތިމަންނާމެން އީމާންވެއްޖައީމޭ ބުނާމީހުންގެ ތެރެއިން ކާފަރުކަމަށް އަވަސްވެގަންނަމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ހިތާމަ ދުވަނުކުރާށެވެ! އެބައި އެމީހުންގެ ސަރަޙަދުން ހިތާމަ ދުވަނުކުރައްވާށެވެ! (އެއީ عَبْدُ اللّٰه بْن صُورِيَا ފަދަމީހުންނެވެ.) އަދި ދޮގުބަސްތަކަށް އަޑު އަހާ يهودى ންގެ ސަރަޙަދުން ހިތާމަ ދުވަނުކުރައްވާށެވެ! (އެމީހުން އަހަނީ އެމީހުންގެ ދަންނަބޭކަލުންގެ ދޮގުބަސްތަކެވެ.) އަދި އެއީ حكم ހޯދުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިމީހުންނަކީ ނޫނަސް ބައިއަށް ދޮގުބަސް އަހައިގެން ގެންނާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންބަސް ބަދަލުކޮށް ޒުވާބުކަރަނީއެވެ. ބާވައިލެއްވިއިރު އޮތް ތަރުތީބުތަކުން ބަދަލުކުރަނީއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް މި حكم ކުރައްވައިފިއްޔާ (އެބަހީ رَجَمُ ނުކުރުން ނޫން އެހެން حكم އެއް ކުރައްވައިފިއްޔާ) އަވަހަށް ހިފާށެވެ! قبول ކުރާށެވެ! އަދި އެހެން حكم އެއް ކުރައްވައިފިއްޔާ ބިރުވެތިވާށެވެ! قبول ނުކުރާށެވެ! (މިއީ އެމީހުންގެ ދަންނަބޭކަލުން

އާދައިގެ މީހުންނަށް ބޮޑުނޫޅޭތޯވެ.) ދެންވެސް الله އެދެވޭނެ މަގުފުރައްދަވާ فِتْنَة ފެތިކުރައްވާމަށް އިރާދަކުރައްވައިފި މީހާގެފުރު (އެދިވޭނެ ތެދުމަގެއް ގެނައުމަށް) ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސްކަމެއް الله ގެ حضرة ން މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ. އެފަދަމީހުންނީ الله تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތައް طاهر ކުރައްވުމަށް އިރާދަނުކުރައްވާ މީހުންނެވެ. އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ހުރި ދެރަނިކަމެއްޓަކެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް آخرة ގައި ކަނޑައެޅިގެން ހުރި ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުން މާނަސަބަބު އެކިގޮތްގޮތަށް ކުރައްވާފައި بيان مفسّر ނުވެއެވެ. އާގެ ތެރެއިން އެންމެ معتبر ގޮތެއްކަމުގައި ބެލެވޭގޮތް މިބާރާކުރީއެވެ. والله أعلم .

سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّٰلُونَ لِلسُّحْتِ ۚ فَإِن جَآءُوكَ فَٱحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۖ وَإِن تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا ۖ وَإِنْ حَكَمْتَ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ ٱلتَّوْرَىٰةُ فِيهَا حُكْمُ ٱللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَآ أُو۟لَـٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ لِلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلرَّبَّـٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ بِمَا ٱسْتُحْفِظُوا۟ مِن كِتَـٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُوا۟ عَلَيْهِ شُهَدَآءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا۟ ٱلنَّاسَ وَٱخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِى ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾

ތަރުޖަމާ

سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ = އެއި ދޮގުބަސްތައް އަހާމީހުންނެވެ. (باطل ވާހަކަތައް އަހާމީހުންނެވެ.)۞ أَكَّٰلُونَ لِلسُّحْتِ = ގިނަގިނައިން ސުޙްތުކާމީހުންނެވެ. ރިބާކާމީހުންނެވެ.۞ فَإِن جَآءُوكَ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް (حكم ކުރުމަށް) އައުމުން އެދިއްޖެއްޔާ.۞ فَٱحْكُم بَيْنَهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މެދުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވާށެވެ!۞ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞ وَإِن تُعْرِضْ عَنْهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިނަމަވެސް.۞ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا = ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް އެއްވެސް ގޮތަކުން އެމީހުންނަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ.۞ وَإِنْ حَكَمْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވައިފިނަމަ.۞ فَٱحْكُم بَيْنَهُم = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާށެވެ!۞ بِٱلْقِسْطِ = ހަމަ ސީދާ عَدل ވެރިކަމުން. إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ލޯބިވެވޮޑިގެންނަވައެވެ. ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ = عَدل ވެރިވާމީހުންނަށް.۞ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނު حكم ވެރިއަކަށް ހަދަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟۞ وَعِندَهُمُ ٱلتَّوْرَىٰةُ = އެމީހުންގެ ގާތުގައި توراة ވެއެވެ.۞ فِيهَا ۞ حُكْمُ ٱللَّهِ = އޭގައި (ބިރުފާއިވުމުގެ) الله ގެ حكم ވެއެވެ.۞ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ = ދެން އެމީހުން އެނބުރި ދުރުވަނީއެވެ.۞ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އޭގެ ފަހުން. وَمَآ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ.۞ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ = مؤمن ންނަކަށް.۞ إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ توراة ބާވައިލެއްވީމެވެ.۞ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ = އޭގައި ތެދުމަގާއި އަލިކަންވެއެވެ.۞ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ = نبي ބޭކަލުން އެއްގޮތުން حكم ކުރައްވައެވެ.۞ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ = އިސްލާމްވެ ކިޔަމަންވެއްޖެ ބޭކަލުން. (الله ގެ حكم އަށް

ޔިހަދަން ވެވަޑައިގެންނެވި.) ﴿لِلَّذِينَ هَادُوا﴾ = يهودى ންކަމުގައިވި މީހުންނަށް. ﴿وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ﴾ = އަދި رَبَّانِيُّ ންނާއި އަޙްބާރުންގެ علم ވެރިންވެސް (حكم ކުރައްވަވައެވެ.) (رَبَّانِيُّ ންނަކީ މީސްތަކުންގެ مصلحة ބަލައިގެން قائم ކުރުވާ ހަކުރަންޏާ علم ވެރި حكمة ތެރި ބޮޑުދީނުވެރި ފަޤީހުންނެވެ.) ﴿بِمَا اسْتُحْفِظُوا﴾ =އެމީހުންނަށް ރައްކާކުރުވުނު ތަކެތީން / ޙިފްޡުކުރުވުނު ތަކެތީން. ﴿مِنْ كِتَابِ اللَّهِ﴾ = اللّه ގެފޮތުން. (توراة ން) ﴿وَكَانُوا﴾ = އަދި އެބޭކަލުންނެވި. ﴿عَلَيْهِ شُهَدَاءَ﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އޭގެމައްޗަށް ހެކިތެރިޔާ ބޭކަލުންނަށްވުމަށް. (محمّد ގެ ޒަމާނުގެ نبى ކަން ތެދުކަމުގެ ހެކިވެރިން) ﴿فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ﴾ = (އެ يهودى ންގެ عالم ންނޭވެ! އަދި އެންމެހާ عالم ންނޭވެ!) ކަލޭމެން މީސްތަކުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ! ﴿وَاخْشَوْنِ﴾ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ބިރުގަންނާށެވެ! ﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي﴾ = އަދި ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ނުވިއްކާށެވެ! / ބަދަލު ނުކުރާށެވެ! ﴿ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ = ކުޑަ އަގަކަށް. ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم﴾ = އަދި حكم ނުކުރާމީހުން. ﴿بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ﴾ = اللّه ބާވައިލެއްވި ތަކެތިން. / އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި حكم ން. ﴿فَأُولَٰئِكَ﴾ = ފަހެ އެމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ﴿هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ކާފިރުންނެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٤٢) އެމީހުންނަކީ ދޮގު باطل ވާހަކަތައް އަޑުއަހާމީހުންނެވެ. އަދި رشوة ކައުން ގިނައިން ކާމީހުންނެވެ. ފަހެ ކަލޭގެ އެމީހުން (حكم އެދިގެން) ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައިސްފިނަމަ ތިބާ އެމީހުންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާށެވެ! ނުވަތަ އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެނބުރި ވަޑައިގަތުމަކުން ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް އެއްވެސް ގޮތަކުން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވާނަމަ އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ހަމަ عَدْلُ ވެރިކަމާ حكم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިޔާ މީހުންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤٣) އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނު حكم ކުރުމަށް ބޭނުންވާކަމުގައި ވާނީ ކޮންކަހަލަ ގޮތަކުންތޯއެވެ؟ އެހެނީ އެމީހުންގެ އަތުގައި توراة ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި (ޔަހޫދީންނަށް ބުނާ) اللّه ގެ حكم ވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެ حكم އަށް ފަހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދެއެވެ. (އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ حكم އަށް ރުޖޫޢަވުމުގެ مقصد އަކީ އެމީހުން ބަދަލުކުރި ނުބައި حكم އެއީ އެބޭކަލުންގެ حكم ކުރުމެވެ.) އަދި އެމީހުން مؤمن ންކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(٤٤) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ توراة ބާވައިލެއްވީމެވެ. އޭގެތެރޭގައި ތެދުމަގާއި (ތޯރާތުގެ) حكم ގައި އަނދިރިކަމުން ފެނިގެންދާ) نور ވެއެވެ. އަދި (محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ ކުރިން) ދިޔަ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން نبى ބޭކަލުން يهودى ންނަށް حكم ކުރެއްވިއެވެ. އަދި رَبَّانِيُّ ންނާއި އަޙްބާރުންގެ عالم ންވެސް اللّه ގެފޮތުން (އެބަހީ توراة ން) އެމީހުންނަށް ޙަވާލުކުރެވުނު ތަކެތީން حكم ކުރެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން އޭގެމައްޗަށް توراة ގެ ހެކިތެރިޔާ ބޭކަލުންނެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން މީސްތަކުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ބިރުގަންނާށެވެ! އަދި ކުޑަ އަގަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ނުވިއްކާށެވެ. (ދުނިޔޭގެ މުއްސަނދިކަމަށް އާޔަތްތަކުގެ حكم ބަދަލުނުކުރާށެވެ!) އަދި اللّه ބާވައިލެއްވި حكم ން حكم ނުކުރާމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ކާފިރުންނެވެ.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ وَٱلْعَيْنَ بِٱلْعَيْنِ وَٱلْأَنفَ بِٱلْأَنفِ وَٱلْأُذُنَ بِٱلْأُذُنِ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ وَٱلْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُۥ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾ وَقَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَـٰرِهِم بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ ۖ وَءَاتَيْنَـٰهُ ٱلْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ ٱلْإِنجِيلِ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾

ލުޣަތު

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ = އަދި ބަނީއިސްރާއީލުންގެ މައްޗަށް ލިޔުއްވީމެވެ. فرض ކުރެއްވީމެވެ. ❁ فِيهَآ = އޭގައި / توراة ގައި. (قصاص ފަރުޟު.)❁ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ = ހަމަކަށަވަރުން نفس އަކަށް نفس އެއް (އެބަހީ قصد ގައި އެއްވެސް ސަބަބެއްނެތި މީހަކު މަރައިފިނަމަ نفس ގެ ބަދަލުގައި އޭނާ މެރިދާނެ ގޮތެވެ.) ❁ وَٱلْعَيْنَ بِٱلْعَيْنِ = ލޯއަކަށް ލޯ. ❁ وَٱلْأَنفَ بِٱلْأَنفِ = އަދި ނޭފަތަކަށް ނޭފަތް. ❁ وَٱلْأُذُنَ بِٱلْأُذُنِ = އަދި ކަންފަތަކަށް ކަންފަތް. ❁ وَٱلسِّنَّ بِٱلسِّنِّ = އަދި ދަތަކަށް ދަތް. ❁ وَٱلْجُرُوحَ قِصَاصٌ = އަދި زَخَمُ ތަކަށް قِصَاص ފަރުޟު. ❁ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِۦ = ފަހެ އެއިން صَدَقَاة ކޮށްފި މީހާ ދޫކޮށްލައިފި. (އެބަހީ އެއަނިޔާއެއް ދިނުމުގެ ބަދަލު ހިފުމުގެ ބަދަލުގައި عفو ކޮށްފިނަމަ)❁ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُۥ = ފަހެ އެއީ އޭނާއަށް (އެބަހީ عفو ކުރި މީހާއަށް) ވާ كفّارة އެކެވެ.❁ وَمَن لَّمْ يَحْكُم = އަދި حكم ނުކުރާ މީހުން. بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި حكم ން.❁ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން (ދަންނާށެވެ!)❁ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾ = އެއީ އަނިޔާވެރިން އެއްވެސް ކަންތައްގައި. (ޙައްޤު ދޫކޮށް ބާޠިލް ގަބޫލުކުރާ ...) ❁ وَقَفَّيْنَا = އަދި ބަނީއިސްރާއީލުންގެ ފަހަތުން ގެންނެވީމެވެ. تبع ކުރެއްވީމެވެ. (مشرك ނުވެވި) ❁ عَلَىٰٓ ءَاثَـٰرِهِم = އެމީހުންގެ (އެބަހީ ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުންގެ) ފިޔަވަޅުމަތީ. ❁ بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ = مريم ގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) ❁ مُصَدِّقًا = ތެދުކުރައްވާ حال ❁ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައިވާ ❁ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ = توراة ގެ. ❁ وَءَاتَيْنَـٰهُ ٱلْإِنجِيلَ = އަދި އެކަލޭގެފާނަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ.❁ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ = އޭގައި ތެދުމަގު نور ވެއެވެ.❁ وَمُصَدِّقًا = އަދި ތެދުކުރާ حال. ❁ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ = އޭގެ ކުރިމަތީގައިވާ ❁ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ = توراة ގެ.❁ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً = އަދި ތެދުމަގު وعظ نصيحة ގެ ގޮތުން. ❁ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ = تقوى ވެރިންނަށް.❁ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ ٱلْإِنجِيلِ = އަދި إنجيل ގެ أهل ވެރިން حكم ކުރާހުށިކަމެވެ، (ޝަރުޢަ حكم ކުރުން.)❁ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فِيهِ = އޭގައި الله ބާވައިލެއްވި ކަންކަމުން / حكم ން.❁ وَمَن لَّمْ يَحْكُم = އަދި حكم ނުކުރާމީހާ.❁ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި حكم ން.❁ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން (ދަންނާށެވެ!)❁ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾ = އެއީ ކަލާނގެ فاسق ންނެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުތްމީހުންނެވެ.)❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٥) އަދި تورات ގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް އެބަހީ يهودى ންގެމައްޗަށް قِصَاص ހުކުމް ލާޒިމްއާ فرض ކުރެއްވީމެވެ. އެއީ نفس އަކަށް نفس އެވެ. (އެބަހީ އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި ހަމަ قصد ގައި މީހަކު މަރައިފިނަމަ އެމަރުވި نفس ގެ ބަދަލުގައި އޭނާ ޤާތިލު ޤަތުލުކުރެވެވެ.) އަދި ލޮލަކަށް ލޮލެކެވެ. (އެބަހީ މީހެއްގެ ލޮލަކަށް ގެއްލުމެއްދީފާނަމަ ވީ ހަލާކުކޮށްލިއްޔާ އެކަންކުރިމީހާގެ ލޮލުވެސް ހަމައެފަދައިން ހަލާކު ކުރުމަށެވެ. ދަތް މިގޮތަށް) ނޭފަތަކަށް ނޭފަތެއް - ކަންފަތަކަށް ކަންފަތެއް - ދަތަކަށް ދަތެއް - އަދި زخم ތަކާއި ކުރި ފަހަރުތަކަށްވެސް قصاص ހުކުމް ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ. އަދި މިފަދަ ކަންކަމުގެ قصاص އަކަށްވުރެ އަފުކުރުމެވެ. އަނިޔާވެރިޔާގެ ގުނަވަން ހަމަކޮށް ކޮށްދެއްވުމުންނެވެ. އެއަދުތައް ކަނޑައެޅި މިންވަރުގެ ބަދަލު. ދަންނަވާ އެއިން صدقاة ކޮށްލި މީހާ ދަންނަވައެވެ. (އެބަހީ އެ އަނިޔާއެއްކުރިމީހަކަށް އަނިޔާވިމީހާ ފަރާތުން عفو ކޮށްފިއްޔާ) އެއީ އޭނާގެ ފާފަތަކަށްވާ كفّارة އެކެވެ. އަދި الله ބާވައިލެއްވި حكم ން حكم ނުކުރާ މީހުން (ދަންނަވައެވެ!) ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ އަނިޔާވެރިންނެވެ.

(٤٦) އަދި އެބަޔަކުންގެ އަސަރުތަކުގެމައްޗަށް އެބަހީ މާތްވެގެންވާ نبي ބަޔަކުންނާ تبع ކުރައްވައިގެން އެ قواعد ން مريم ގެފުޅުންގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ވެއިގެންވުމުގެ ކުރިއަށްވާ تورات ތެދުކުރައްވާ حال ގައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ. އެފޮތުގައި ތެދުމަގާއި نور ވެއެވެ. (ދީނުގެ ކަންކަމުގައި އަލިކަންވެއެވެ.) އަދި އެފޮތްވަނީ އޭގެކުރީގައިވާ تورات ތެދުކުރާ حال ގައެވެ. އަދި تقوى ވެރިންނަށް ތެދުމަގާއި وعظ އާއި نصيحة ގެ ގޮތުންނެވެ.

(٤٧) އަދި إنجيل ގެ أهل ވެރިން އެފޮތުގައި الله ބާވައިލައްވާފައިވާ حكم ން حكم ކުރާހުށިކަމެވެ! އަދި الله ބާވައިލެއްވި حكم ން حكم ނުކުރާމީހުން (ދަންނަވައެވެ!) ފަހެ އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން فاسق ންނެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަން ނުވެގެންވާ ބައެކެވެ.)

- ދަންނަވައެވެ! قصاص ހުކުމުގެ މި حكم ތަކުގެ تفصيل ތައް حديث ތަކުގައާއި فقه ގެ ފޮތްތަކުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެފޮތްތަކުގައި علم ވެރިން ހިސާބަކަށް ބަސްފުޅުފައިވާ އެދޮޅަކަން އަދި ނުވަތައެވެ.

وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُۖ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡحَقِّۚ لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗاۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَلَٰكِن لِّيَبۡلُوَكُمۡ فِي مَآ ءَاتَىٰكُمۡۖ فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ وَأَنِ ٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ وَٱحۡذَرۡهُمۡ أَن يَفۡتِنُوكَ عَنۢ بَعۡضِ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَٱعۡلَمۡ أَنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعۡضِ ذُنُوبِهِمۡۗ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ لَفَٰسِقُونَ ﴿٤٩﴾ أَفَحُكۡمَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ يَبۡغُونَۚ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

ލަފްޒުމާނަ

وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފޮތް (قرآن) ބާވައިލެއްވީމެވެ. ۞ بِٱلۡحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި. ۞ مُصَدِّقًا = ތަޞްދީޤުކުރާ حال· ۞ لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ = އޭގެ ކުރީގައިވާ ފޮތްތަކަށް. ۞ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ = ފޮތްތަކުގެތެރެއިން. (ބާވައިލެއްވި ކުރީގެ ފޮތްތައް) ۞ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِ = އަދި އޭގެމައްޗަށް ތަޞްދީޤުކުރާ އޭގެމައްޗަށް ރައްކާތެރިވާ ޙާލު އަމާނާތްތެރި ފޮތެއްކަމުގައި. ۞ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم = ފަހެ އެމީހުންގެދެމެދުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވާށެވެ! ۞ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކުން / حكم ޙާލުން. ۞ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ = އަދި އެމީހުންގެ هواى نفس އާއި (އަމިއްލަ އެދުމާއި) ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡحَقِّ = حقّ ގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އައިތަކާއި ދުރުވެ. ۞ لِكُلٍّ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެބައިމީހަކަށް (ކޮންމެ أمّة އަކަށް) =ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވާފީމެވެ. ۞ شِرۡعَةً وَمِنۡهَاجًا = شريعة އަކާއި ބަޔާންވެގެންވާ މަގެއް. ۞ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ۞ لَجَعَلَكُمۡ أُمَّةً وَٰحِدَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެއް أمّة އެއްކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ލައްވާފާނެއެވެ. ۞ وَلَٰكِن لِّيَبۡلُوَكُمۡ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަލާނގެ إمتحان ކުރެއްވުމަށް. ۞ فِي مَآ ءَاتَىٰكُمۡ = ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ތަކެތީގައި. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެތީން) ۞ فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި ވާދަކުރާށެވެ! ۞ إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡ = ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި ރުޖޫޢަވާނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ. ۞ جَمِيعًا = އެންމެންވެސް. فَيُنَبِّئُكُم = ދެން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް خبر ދެއްވާނެއެވެ. بِمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ = އެކަމަކާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން إختلاف ވެގެންއުޅުނު ކަންތައްތަކެވެ. ۞ وَأَنِ ٱحۡكُم بَيۡنَهُم = އަދި އެމީހުންގެދެމެދުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވާށެވެ! ۞ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި ތަކެތިން / الله ބާވައިލެއްވި حكم ން. ۞ وَلَا تَتَّبِعۡ = އަދި ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ أَهۡوَآءَهُمۡ = އެމީހުންގެ هوى نفس އާއި. (އެމީހުންގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި) ۞ وَٱحۡذَرۡهُمۡ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބިރުވެރިވާށެވެ! (އޭ يهودى ންނަށް ބިރުވެރިވާށެވެ!) ۞ أَن يَفۡتِنُوكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު فِتْنَة ގައި ވެއްޓިވަޑައިގަތުމަށް. ۞ عَنۢ بَعۡضِ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَ = الله ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ބައެއް ތަކެއްޗާއިމެދު. (އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު ބައެއް ތަކެއްޗަކަށް عمل ކުރެއްވުން ދުރުކުރައްވައި އެމީހުންގެ އެދުމާ تبع ވެވަޑައިގަތުމުން.) ۞ فَإِن تَوَلَّوۡاْ = ފަހެ އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދިނުމާ. ۞ فَٱعۡلَمۡ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެންނަވާށެވެ. ۞ أَنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ =

ހަމަކަށަވަރުންވެސް اللّه އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ. ﴿أَن يُصِيبَهُم﴾ = އެމީހުންނަށް مصيبة ޖެއްސެވުމަށެވެ. (عذاب ދެއްވުމަށެވެ.) ﴿بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ﴾ = އެމީހުންގެ ބައެއް ފާފައިގެ ސަބަބުން. ﴿وَإِنَّ كَثِيرًا﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގިނަމީހުންނީ. ﴿مِّنَ ٱلنَّاسِ﴾ = މީސްތަކުންކުރެ. ﴿لَفَٰسِقُونَ ٤٩﴾ = ފާސިގުންނަކަށް ހަމަވެތެވެ. (اللّه ގެ ޢިބާދަތުން ނިކުމެގެންވާމީހުންނަކަށް ހަމަވެތެވެ.) ﴿أَفَحُكْمَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ﴾ = ފަހެ ތޯ جاهلِيّة ޒަމާނުގެ حكم ހޯއްދަނީ؟ ﴿يَبْغُونَ﴾ = އެމީހުން އެ ހޯދަނީ. ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ﴾ = އަދި اللّه އަށްވުރެ ރަނގަޅީ ކާކުހެއްދޯ؟ ﴿حُكْمًا﴾ = حكم ދިނުމުން. ﴿لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ٥٠﴾ = (اللّه ގެ ކީރިތިވަންތަކަމާއި އެއްކަލާނގެކަން قبول ކުރާބަޔަކަށް.

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٨) (އޭ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ދިރިޔާ قرآن ބާވައިލެއްވީ. (އެއީ اللّه ބާވައިލެއްވި) ކުރިން ފޮތްތަކަށް ތަސްދީޤުކުރާ حال ގައި އެފޮތްތަކުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާ އަމާނާތްތެރި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (އެހެންކުރިން ފޮތްތަކުގެ އެފޮތް ބާރުގަދަވެގެންވާ ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ މެދުގައި اللّه ބާވައިލެއްވި حكم ން حكم ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ދެރަ ކަލޭގެފާނު تبع ނުވާށެވެ! حقّ ގެނެވުނު ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަހީ އަދި ތިމާގެ ވެސް ތިމާގެ ލިބުނު (އެމީހުންގެ هواى نفس އާއި تبع ނުވާށެވެ!) ކަލޭގެފާނުމެން ކޮންމެ ބައަކަށް / ކޮންމެ أمّة އަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ شريعة އަކާއި ބާރުވެގެންވާ ގޮތްތަކެއް ލައްވައިފީމެވެ. އަދި اللّه އެދިވަޑައިގަންނަވާނަމަ ކަލޭމެން އެންމެން އެއް أمّة އަކަށް ހައްދަވައިފީސްވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް (އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ކޮންމެ أمّة ތަކަކަށް ދެއްވި) އެކަލާނގެ ގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވީ ހަމައެކަނި (ޝަރީޢަތްތަކުގައި އެންމެ ހާލަތްތަކުގައި) ކަލޭމެން إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް ކުރިއަރާ އަވަސްވެ ވާދަކުރާށެވެ! ކަލޭމެން އެންމެން އެނބުރި ރުޖޫޢާ ވާނީ اللّه ގެ حضرة އަށެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދެބަސްވެ إختلاف ވެކުރާ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ خبر އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

(٤٩) އަދި (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވައިލައްވައި) اللّه ބާވައިލެއްވި حكم ން އެމީހުންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާށެވެ! (އެމީހުން حكم ކުރައްވާށެވެ!) އަދި އެމީހުންގެ (އެބަހީ يهودى ންނާއި ދެން އެފަދަ މީހުންގެ) هواى نفس އާއި تبع ނުވާށެވެ! އަދި اللّه ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ބައެއް ތަކެތިން އެމީހުން ކަލޭގެފާނު فتنة ގައި ނުޖެއްސުމަށް ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ބަލައިކިޔާއިރު ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ ދުރުހެލިވާށެވެ! (ބުނާ ކަމެއް ބަލައިނުގަތުމާ ދުރުހެލިވާށެވެ!) ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނު حكم ކުރެއްވިއެވެ. އިތުރަށް ކޮންމެކަމެއް ހޫނުކޮށް ދުރުހެލިވާށެވެ!) ފަހެ ފަހަނައަޅާ ދިޔައީއެވެ އެމީހުންގެ ބައެއް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ނަގާނެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ އެމީހުންގެ ބައެއް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް مصيبة ޖެއްސެވުމަށެވެ. عقوبة އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން قاسق ންނެވެ. (اللّه ގެ ޢިބާދަތުން ނިކުމެގެންވާ މީހުންނެވެ.)

(٥٠) އެމީހުން ފަހެ އެދެނީ جاهليّة ޒަމާނުގެ حكم ހޯއްދަ؟ (އެބަހީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ حكم އަށް ނުރުހެ މީހުން އެދެނީ جاهليّة ގެ حكم އެވެ. އެއީ ބުދަށް އަޅުކަންކުރާމީހުންގެ حكم އެވެ. اللّه ގެ حكم އެއްނޫނެވެ.) އަދި اللّه ގެ އެއްކަލާނގެކަމާއި ކީރިތިވަންތަކަން قبول ކުރާބަޔަކަށް حكم ކުރުމުގެ ގޮތުން اللّه އަށްވުރެ ރަނގަޅު ވަނީ ކާކުހެއްދޯ؟ އެބަހީ އެކަލާނގެ އަށްވުރެ ރަނގަޅު حكم އެއް ކުރައްވާނޭ އެހެން އެއްވެސް ކަލާނގެއެއް ނުވެއެވެ.

❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ ٱلْيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوْلِيَآءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُۥ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰٓ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ ۚ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِىَ بِٱلْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِۦ فَيُصْبِحُوا۟ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ نَٰدِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۙ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فَأَصْبَحُوا۟ خَٰسِرِينَ ﴿٥٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِۦ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

ލުޣަތު

❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ!❁ لَا تَتَّخِذُوٓا = ކަނޑައެޅުން ނުހިފާށެވެ! / إختيار
ނުހަދާށެވެ! ❁ ٱلْيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ = يهودى ންނާއި نصارى މީހުން.❁ أَوْلِيَآءَ = ސަހަރަހައްދުވެރިންނަކަށްވުމަށް. (އެހީތެރި
نصر ދެވެރިންނަކަށްވުމަށް)❁ بَعْضُهُمْ = އޭގެ ބައެއްބަޔަކު އެއީ.❁ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކުގެ ސަހަރަހައްދުވެރިންނެވެ.
نصر ދެވެރިންނެވެ.❁ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނުގެ ތެރެއިން އެއީ نصر ދެވި ސަހަރަހައްދުވެރިންނަކަށްވުމަށް
ހަދައިފި މީހާ.❁ فَإِنَّهُۥ مِنْهُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމާމީހާވެސް އެމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى
= ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.❁ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ = އަނިޔާވެރި ބައެއްކަމަށް.❁ فَتَرَى =
ފަހެ ކަލޭދެކޭނެ ދެކޭނެކަމަށް ހިނގާބައިގަނޑެވެ.❁ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި (نِفَاق ކަމުގެ)
ބައިވެރިން.❁ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمْ = އެމީހުންނާއިމެދު އަވަސްވާތީ. (އެބައި އެމީހުންގެ ސަހަރަހައްދުވެރިކަން ހޯދުމަށް
އަވަސްވާތީ)❁ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނެއެވެ.❁ نَخْشَىٰٓ = އަހަރެމެން ބިރުގަންނަމުއެވެ.❁ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ =
އަހަރެމެންނަށް ޖެހުމުން އަނބުރާއެނބުރޭ مصيبة އެއް ޖެހިދާނެކަމަށް.❁ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِىَ بِٱلْفَتْحِ = ފަހެ اللّٰه تعالى
فتح ދެއްވުން އެކަށީގެންވެއެވެ. / فتح ދެއްވާނެއެވެ.❁ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِۦ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ حضرة ން އެއްކަން
ކަންތައްވެސްކަމުގައި. (އެއީ جزى ދީނުތަކުގައި ދެރިރު ކަށަވަރުވެއެވެ.)❁ فَيُصْبِحُوا = ފަހެ އެބައިމީހުން އެމީހުން
ވާހުށްޓެވެ.❁ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّوا = އެމީހުން ސިއްރުކުރި ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް.❁ فِىٓ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ نفس
ތަކުގައި.❁ نَٰدِمِينَ ﴿٥٢﴾ = ހިތާމަކުރާ ބައެއްކަމުގައި.❁ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا = އަދި އީމާންވެއްޖެ
މީސްމީހުން ބުނެއެވެ.❁ أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمُوا = މިއީހުންތޯއެވެ؟ ހުވައިކުރި ❁ بِٱللَّهِ = اللّٰه ގަންދީ.❁
جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ ގަދަ ހުވައިން.❁ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވެސް ކަލޭމެންނާއެކުގައި
ކަމަށް.❁ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ (ހެޔޮ) عمل ތައް باطل ވެއްޖެއެވެ.❁ فَأَصْبَحُوا خَٰسِرِينَ ﴿٥٣﴾ = ފަހެ
ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި އެމީހުން ވެއްޖެއެވެ.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا = އޭ އީމާންވެއްޖެ
މީސްމީހުންނޭވެ!❁ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން مُرْتَدّ ވެއްޖެ މީހާ.❁ عَن دِينِهِۦ = އޭނާގެ دين
ން.❁ فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ = ފަހެ ނިކަންމުން اللّٰه ގެންނަވާނެއެވެ.❁ بِقَوْمٍ = ބައެއް މީހުން.❁ تُحِبُّهُمْ =

އެމީހުންދެކެ އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބަޔަކު.۞ وَيُحِبُّونَهُۥٓ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެދެކެ ލޯބިވާ.۞ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެމައްޗަށް އެމީހުން ނުހަނު އޯގާވެރި ނިކަމެތި.۞ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ = ކާފިރުންގެމައްޗަށް ނުހަނު ގަދަފަދަ.۞ يُجَٰهِدُونَ= އެމީހުން ނުހަނު ގަދައަޅާ / جهاد ކުރާ.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުގައި.۞ وَلَا يَخَافُونَ = އަދި އެމީހުން ބިރުވެރިނުވާ.۞ لَوْمَةَ لَآئِمٍ = މަލާމާތްކުރާ މީހުންގެ މަލާމާތަށް.۞ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ فضل ވަންތަކަމެވެ. / އޯގާވަންތަކަމެވެ.۞ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އެ فضل ވަންތަކަން އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ ބަޔަކަށް ދެއްވައެވެ. ۞ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ (٥٤) = އަދި الله އީ ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٥١) އޭ އީމާންވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ! يهودى ންނާއި نصارى އިން އެއީ ސަހަރާތެރި نصر ވެރިންކަމުގައި ކަނޑައެޅުން ނުހަދާށެވެ. إختيار ނުކުރާށެވެ! އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު އެއީ އަނެއްބައެއްގެ ސަހަރާތެރި نصر ވެރިންނެވެ. (ކާފިރުންގެބައެއްވެސް مؤمن ންނާއި އިދިކޮޅު ދުޝްމަނުންނެވެ.) އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން އެމީހުން އެއީ މިބާވަތުގެ ސަހަރާތެރިންކަމުގައި ހަދައިފިބަޔަކު އެއީ ހަމަ އެމީހުންގެ މީހުންނެވެ. (ތިމަނާގެ ބޭނީ ތިމަނާއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٥٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ އެބައޮތީ ހިތްތަކުގައި ބަލިމަޑުކަމުން (منافق ކަމުގެ) يهودى ންނާއި نصارى އިންނާ ދިމާއަށް އަވަސްވަމުން (އެމީހުން ސަހަރާތެރިކަމަށް އަދި އަވަސްވަމުން) ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (އަދި: އިންނާ ދުރުވެއްޖެނަމަ ގެއްލިދާނެ. އެބަސް: އޭ އިންނާއެ. ދަރުވުން އެމީހުންގެ ފަރާތުން އަރިހަށް ކުރިމަތިވާނެ އަވަސްވާނެއެވެ.) އަދި ބުނެއެވެ. ބިރުވަނީ ދައުރުތަކުގެ ބަދަލުގައި އަނިޔާވެރިންގެ (އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى އިންގެ ކޮންމެ ބަލާއެއްވެސް. އެހެންވެ އެމީހުންނާއި ބޭނުންވެހުން ކަލޭގައި ކުރިމަތިވުން ބަލިވެއްޖެ.) ދެން ފަހެ الله تعالى ކަލޭގެފާނު فتح އެއް (مؤمن ންނަށް) ދެއްވައިފިއްޔާ (مكة فتح ކޮށްދެއްވައިފިއްޔާ) ނުވަތަ އެކަލާނގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނު އެހެންކަމެއް އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى އިން އަޅުން جِزْيَ ނެގޭނޭގޮތް ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވައިފިއްޔާ ދެން އެއުރެން އެމީހުން އެބަހީ ހިތްތަކުގައި نفاق ކަތިލާކުރިމުން منافق ން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކުރި ކަންތައްތަކާމެދު ހިތާމަކުރާ ބަލަހައްޓަކުރާ ވެދާނެއެވެ.

(٥٣) مُنَافق ންނާއި ދިމާއަށް مؤمن ން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވެސް ކަލޭމެން مؤمن ންނާ އެކުގައިކަމަށް ގަދަހުވައިން ހުވައިކުރި މީހުންނަކީއެވެ؟ އެމީހުންގެ ހުރި عمل ތަށް باطل ވިއެވެ. ދެން އެމީހުން ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކުގެ ތެރެއަށް ވާނެއެވެ.

(٥٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ދީނުން ފުރާވެ مُرْتَدُّ ވެއްޖެނަމަ (الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ނިކަން އޮއްވާ الله އަށްނެތި ގެންނަވައިދޭނެއެވެ. އެބަޔަކު ދެން އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ އަދި އެމީހުންވެސް އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވާ އަދި އެބަޔަކު مؤمن ންނަށް ނުހަނު އޯގާވެރި ނިކަމެތި އަދި ކާފިރުންގެމައްޗަށް ނުހަނު ގަދަފަދަ އަދި އެމީހުން الله ގެމަގުގައި جهاد ކުރާ އަދި އެމީހުން (الله އަށްޓަކައި) މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަށް ބިރުނުގަންނަބަޔެކެވެ. އެއީ އެބަޔަކީ އިސްލާމްދީނަށް ސިފަވެގެން ހިތްވަރާ الله ގެ فضل ވަންތަކަމެވެ. އެ فضل ވަންތަކަން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރާ އެކަލާނގެ ދެއްވައެވެ. އަދި الله އީ ދީލަތިވަންތަކަމުން ނުހަނު ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَٱلْكُفَّارَ أَوْلِيَآءَ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ ٱتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾

މުފްރަދާތު

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ = ތިޔަބައިމީހުންގެ وَلِيُّ ކަމުގައި ވާކަށްނަރަވަތިވީ اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އަދި އީމާންވެގެންވާމީހުންނެވެ.۞ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާ.۞ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދޭ.۞ وَهُمْ رَٰكِعُونَ ﴿٥٥﴾ = އެމީހުން رُكُوع ކުރާ حال (މަޑުމައިތިރިވެ ހިތުވެތިވެގެންވާ حال).۞ وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = އަދި اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއި ސަހަރީވެރިންކަމުގައި ހަދައިފިމީހާ.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އަދި އީމާންވީ މުސްލިމުންނާއި. (އާއި اللّٰه ގެ جماعة އެވެ. / ޙިޒުބުއެވެ.)۞ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ جماعة .۞ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾ = ގަދަވެރިކަމެއް ހޯދާ އެއީއެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ!۞ لَا تَتَّخِذُواْ = ތިޔަބައިން ނުހިފާށެވެ! / إختيار ނުކުރާށެވެ!۞ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمْ = އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ دين ހިފާ إختيار ކުރިމީހާ. / ހަދައިގިލުންނުން.۞ هُزُوًا وَلَعِبًا = ޖަހާކުޅޭ އަދި ކުޅިވަޅު އެއްޗެއްކަމުގައި.۞ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތްދެއްވުނުމީހުންގެ ތެރެއިން. (يهودى ންނާއި نصارى އިންގެތެރެއިން)۞ مِن قَبْلِكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި.۞ وَٱلْكُفَّارَ = އަދި ކާފިރުންނާއި.۞ أَوْلِيَآءَ ۚ = ސަހަރީވެރި نصر ދެރިންކަމުގައި.۞ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = އަދި ތިޔަބައިން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ = ތިޔަބައިމީހުން مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ.۞ وَإِذَا نَادَيْتُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގޮވައިލައްވާ.۞ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ = ނަމާދަށް. (ބަންގިގޮވައިލައްވާ)۞ ٱتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ = އެމީހުން (يهودى ންނާއި نصارى އިންގެ ކާފިރުންނާއި ދެން مشرك ން) އާއި ޖަހާކުޅޭ އަދި ކުޅިވަޅު އެއްޗެއްކަމަށް ހަދައިގަތެވެ. (އާއި މަލާމާތާއި ދުރަކަށްލުމުގަދަތެވެ.)۞ ذَٰلِكَ = އެހެންވެއްޖެނީ.۞ بِأَنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ.۞ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ = ނުވިސްނޭ ބައެކެވެ. (އެކަލާނގެ ހުރި ޙިކުމަތް ކަލާ ނުވިސްނޭ ބައެކެވެ.)۞ قُلْ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (يهودى ންނާއި نصارى އިންނޭވެ.)!۞ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّآ = ތިޔަބައިން އަހުރެމެންނާ ދެކޮޅު ދެއަރާހުށީ ކީއްވެތޯ؟ / އަހުރެމެންނަށް ބޮޑު ނުރުހުނީ ۞ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ = އަހުރެމެން اللّٰه އަށް إيمان ވެއްޖެކަމުގައެވެ.۞ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا = އަދި އަހުރެމެންނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ އެއްޗަކަށާއި.۞ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلُ = އަދި ކުރިން ބާވައިލައްވާފައިވާ އެއްޗަކަށާއި.۞ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގިނަމީހުން.۞ فَٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾ = فاسق ންނެވެ. - (اللّٰه ގެ ޠާޢަތުން ނުކުމެގެންވާމީހުންނެވެ.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٥) ކަލޭމެން (مؤمن ންގެ) ސަހަރޯތްތެރިންނަކުރުގައިވާކަން ކަށަވަރީ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އާއި އަދި ނަމާދު قائم ކޮށް ركوع ކުރާ حال ގައިވެސް زكاة ދޭ مؤمن ންނެވެ. އެބަހީ އެބައިމީހުން ނަމަސް މަގުމަތިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއިއެކު ކިޔަމަންވުމުގެ ބަމާދުރުކޮށް ޖަހާބަދޫ މީހުންނެވެ. / އަދި މިއާޔަތުގެ ތިރީއްޔާ تفسير ބަޔެއް مشهور ބޭކަލުން އެހެން ނުގުތާއެއް ފާހަގަކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ: عَلِيّ رضى الله عنه ركوع ގައި އޮންނަވަނިކޮށް މިހާކު އަދިވެސް ސަލާމްޖެހުމުން ركوع ގައި އޮންނަވާހާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޖައްސާ އިނގިލައިން صدقاة ދަކަން ދެއްވިއެވެ. މިއެވެ. މިއާޔަތުގައި މިވަނީ އެވާހަކަކަމުގައި مفسّر ން ތިރުއްވިއެވެ. = تفسيرالطبرى =

(٥٦) އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އާއި އަދި އީމާންވީމީހުން އެއީ ތިމާގެންގެ وِلِي ންކަމުގައި ބަލައި ހަމަޖެއްސައިފިބަދަލު (ދަންނަހައެވެ! އެއީ ގަދަވާން މީހުންނެވެ. އެއީ الله ގެ جماعة އެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ جماعة އެއީ ކާމިޔާބުވާން ގަދަވާން މީހުންނެވެ.

(٥٧) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ކުރިން ފޮތްދެއްވުނުމީހުންކުރު - އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى އިންކުރު ކަލޭމެން مؤمن ންގެ دين އެއީ ބޭކާރު އަދި ކުޅިވަރު އެއްޗެއްކަމުގައި ތާކުންތާކުން ޖެހި އެއްޗެއްކަމުގައި ހަދައިތިބިމީހުންނާ އަދި ސިފާ ކާފިރުން އެއީ ތިމާގެންގެ ސަހަރޯތްތެރި نصر ވެރިންކަމުގައި ކަލޭމެން مؤمن ން ނުހަދާށެވެ! އެމީހުން إختيار ނުކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވަންޏާ ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ! (އެމީހުންނީ ތިމާގެންގެ ސަހަރޯތްތެރިންކަމުގައި ނުހަދާށެވެ!)

(٥٨) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ނަމާދަށް (ބަންގި) ގޮވައިލާއިރާ އެމީހުން (އެބަހީ: يهودى ންނާއި نصارى އިންނާ ދެންވެސް އެހެނިހެން مشرك ން) ކަލޭމެން އެގޮތް ބަންގިއާމުދު ބަލަނީ ކުޅިވަރު އަދި ބޭކާރު އެއްޗެއްގެގޮތުގައެވެ. އެގޮތަށް އެމީހުން އެކަން އެކުރަނީ އެމީހުންނަކީ ބުއްދި އެއްކޮށް ނުވިސްނާ - އަދި ބުއްދީގެ ބޭނުން ނުކުރާ ބަޔަކުކަމުގައިވާތީއެވެ. (އެހެނީ ބަންގިގޮވާ ނަމާދަށް ދިޔުމުގައިހުރި ދަރުމަޔާ ސަވާބު އެނގޭނަމަ އަދި އެކަމަށް މަލާމާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރުމުގައި ހުރި عذاب އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ އެމީހުން އެހެން ނުހެދިހެވެ.)

(٥٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކީއްތޯބާ أهل كتاب ންނޭވެ! ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުމެންދެކެ ނުރުހުނީ ނުވަތަ ރުޅިއަންނަނީ އަޅުގަނޑުމެން الله އަށާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރީ ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް إيمان ވެރިކަމުގައިވާތީ ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނުކުރު ގިނަމީހުންނަކީ فاسق ންނެވެ.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ ٱللَّهِ ۚ مَن لَّعَنَهُ ٱللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ ٱلْقِرَدَةَ وَٱلْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ ٱلطَّٰغُوتَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَإِذَا جَآءُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَقَد دَّخَلُوا۟ بِٱلْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا۟ بِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا۟ يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގޯފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ هَلْ أُنَبِّئُكُم = އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް خبر ދަންނަވައިދެމުތޯ؟۞ بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ
مَثُوبَةً = جزاء ދެއްވުމުގެގޮތުން އެއަށްވުރެ ނުބައިކަމުގެ ވާހަކައިން.۞ عِندَ اللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ގައި.۞ مَن
لَّعَنَهُ اللَّهُ = އެމީހަކަށް اللّٰه لعنة ލައްވާފައިވާ.۞ وَغَضِبَ عَلَيْهِ = އަދި އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ ކޯފާލެއްވި.۞
وَجَعَلَ مِنْهُمُ = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.۞ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ = ރާމާކުޑުންނާއި ޢޫރުތައް.۞
وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ = އަދި طاغوت އަށް (شيطان އަށް) އަޅުކަންކުރިމީހުންނާއި.۞ أُولَٰئِكَ = އެމީސްމީހުން.۞
شَرٌّ مَّكَانًا = މަންޒިލުގެ ގޮތުން ނުބައެވެ. (އެއީ ނަރަކައެވެ.)۞ وَأَضَلُّ = އަދި ފުރެދުނުމީހުންނެވެ.۞ عَنْ سَوَاءِ
السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ = މަގުގެ ސީދާ ހަމަހަމަކަމުން.۞ وَإِذَا جَاءُوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ.۞
قَالُوا آمَنَّا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.۞ وَقَد دَّخَلُوا بِالْكُفْرِ = އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައީ ކާފިރުކަމާއިގެންނެވެ.۞ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ = އަދި އެމީހުން
ހަމަކަށަވަރުން (ކަލޭމެން ކައިރިން) ނުކުމެގެންދިޔައީ އެކާފިރުކަމާއިގެންނެވެ.۞ وَاللَّهُ أَعْلَمُ = އަދި اللّٰه
ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ = އެމީހުން ވަންހަނާކުރާކަމުގައި ވީކަމެއްމެއެވެ.۞ وَتَرَىٰ =
އަދި ކަލޭގޯފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.۞ كَثِيرًا مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން. (އެ يهودى ން ކުރު
ގިނަމީހުން)۞ يُسَارِعُونَ = އެމީހުން އަވަސްވެއެވެ.۞ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ = ފާފަވެރިކަމުގައްޔާއި عداوة
ތެރިކަމުގައި.۞ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ = އަދި رشوة ކެއުމުގައްޔާއި.۞ لَبِئْسَ = ހަމަކަށަވަރުން
ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ = އެމީހުން ކުރާކަމުގައި ވީކަންތައް.۞ لَوْلَا يَنْهَاهُمُ =
އެމީހުންނަށް ނަހީކޮށް މަނާނުކުރީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ (މަނާކުރަން ނަހަމަވެއެވެ.)۞ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ =
އެމީހުންގެ ބޮޑެތި إمام ންނާއި عالِمُ ން.۞ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ = އެމީހުންގެ އެފާފަވެރި ބަހުން.۞ وَأَكْلِهِمُ
السُّحْتَ = އަދި އެމީހުން رشوة ކެއުމުންނާއި.۞ لَبِئْسَ = ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَا كَانُوا
يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ = އެމީހުން ކުރާކަމުގައި އެވީ ކަންތައް.

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله ގެ حضرة ގައި جزاء ދެއްވުމުގެގޮތުން އެއަށްވުރެ މާނބައިކަމުގެ ފަރާތިން އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް خبر ދޭންހެއްޔެވެ؟ އެމީހަކަށް الله لعنة ލެއްވިމީހެއްގެ لعنة މާނބައެވެ. އެމީހާ މާނބައެވެ. އަދި އެމީހަކަށް الله ކޯފާލެއްވި މީހާ މާނބައެވެ. އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން ރާމާވަލުކަމުގައި އޫރުންކަމުގައި (އެގޮތުން އަސްލުގައި) އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ސިފަ ބަދަލުކުރެއްވި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި طاغوت އަށް އަޅުކަންކުރިމީހުން އެބަޔަކަށް خدمة ކުރިމީހުން އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. (މިއީ ހައްޤާވެސް يهودى ންގެ މީސްމީހުންނެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމުން އެމީހުންނަށް الله ލެއްވި ކޯފާއެވެ. އޭގެ އަސަރެވެ.) ފަހު މީސްމީހުން قيامة ދުވަހުން އެމީހުން ތިބެންޖެހޭތަންވެސް ގޮތުން މާނބައެވެ. (އެއީ ނަރަކައެވެ.) އަދި މަގުގެގޮތުން އެމީހުން ފުރަދުރުންމާބޭވެ.

(٦١) އަދި އެމީހުން ކަލޭމެން ގާތަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި އެމީހުން އެހެންބުނި (ކަލޭމެންގެ ގާތަށް) އައިއިރުވެސް އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ކާފަރުކަން ވަންނަހުށީގޮތުގައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (ކަލޭމެންގެ ގާތުން) ނުކުމެގެންދިޔައީވެސް ކާފަރުކަމާއެކުގައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި ވަންހަނާކުރާކަމެއް ވީކަންތައް (އެބަހީ ކާފަރުކަން) الله ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލެވެ.

(٦٢) އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަބައިމީހުން (އެބަހީ يهودى ންކުރެ ގިނަމީހުން) ފާފަކުރުމުގައްޔާއި عداوة ތެރިވުމުގައްޔާއި އަދި رشوة ކެއުމުގައި އަވަސްވެގަންނާތީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކުރާ ކަންތައްތަކީ ނުބައިވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް ކަމަށްވެއެވެ.

(٦٣) އެމީހުންގެ ތެރޭގެ إمام ންނާއި އެމީހުންގެ عَالِمُ ން އެމީހުންގެ އެފާފަކުރި ބަސްބުނުމުންނާއި އަދި އެމީހުންގެ އެ رشوة ކެއުމުން އެމީހުން މަނާ ނުކުރީމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކުރި (އެބަހީ އެތެރޭގެ إمام ންނާއި عَالِمُ ން އެކުރި) ނުބައިވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް ކަމަށްވެއެވެ.

وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا۟ بِمَا قَالُوا۟ ۘ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ ۚ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ۚ وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ كُلَّمَآ أَوْقَدُوا۟ نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا ٱللَّهُ ۚ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا ۚ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَٰهُمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا۟ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

ލުޣަވީ

وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ = އަދި يهودى ން ބުންޏެވެ. يَدُ ٱللَّهِ مَغْلُولَةٌ = الله ގެ އަތްދޮޅުވަނީ (ގަނޑުކުރެވިފައިވާ [illegible]) ކަނޑައަޅުވާ [illegible] ބަނދުކުރެވިފައެވެ. غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކެއް (ގަނޑުކުރެވިފައި [illegible]) ބަނދުކުރެވިއްޖައެވެ. ❁ وَلُعِنُوا۟ بِمَا قَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން އެބުނިބަހުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ލިބިއްޖެއެވެ. ❁ بَلْ = އަދި ކިއެއްތޯ! އެހެންނޫނެވެ. ❁ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ = އެކަލާނގެ ދެއަތްދޮޅު ފުޅާވެ [illegible]. (ހުރިހާ [illegible]) ❁ يُنفِقُ = އެކަލާނގެ ހޭދަކުރައްވައެވެ. ❁ كَيْفَ يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ގޮތަކަށް [illegible]. ❁ وَلَيَزِيدَنَّ = އަދި އެކަލާނގެ [illegible]. ❁ كَثِيرًا مِّنْهُم = [illegible] ❁ مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = [illegible] ❁ مِن رَّبِّكَ = [illegible] رَبّ ގެ حضرة ން. ❁ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا = އެމީހުންގެ (إنكار [illegible]) غُلُوٌّ [illegible] الله ގެ [illegible] ❁ وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ = އަދި [illegible] ❁ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ = عداوة [illegible] ❁ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة [illegible] ❁ كُلَّمَآ أَوْقَدُوا۟ نَارًا = އެމީހުން [illegible] ❁ لِّلْحَرْبِ = [illegible] ❁ أَطْفَأَهَا ٱللَّهُ = الله [illegible] ❁ وَيَسْعَوْنَ = އަދި އެމީހުން [illegible] / [illegible] ❁ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا = [illegible] ❁ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ = އަދި الله [illegible] ❁ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ = [illegible] ❁ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = أهل كتاب ން [illegible] (އެބަހީ يهودى ންނާއި نصارى ން) ❁ ءَامَنُوا۟ = އަދި [illegible] الله އާއި محمّد رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް [illegible]) ❁ وَٱتَّقَوْا۟ = އަދި [illegible] / تقوى [illegible] ❁ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ = [illegible] ❁ سَيِّـَٔاتِهِمْ = [illegible] / [illegible] ❁ وَلَأَدْخَلْنَٰهُمْ = އަދި [illegible] ❁ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ = نعمة [illegible] ❁ وَلَوْ أَنَّهُمْ = އަދި [illegible] (يهودى ންނާއި نصارى ން) ❁ أَقَامُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ = توراة އާއި إنجيل قائم [illegible] (عمل [illegible]) ❁ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِم = އަދި (قرآن [illegible]) [illegible] ❁ مِّن رَّبِّهِمْ = [illegible] رَبّ ގެ حضرة ން. ❁ لَأَكَلُوا۟ مِن فَوْقِهِمْ = [illegible]

އެމީހުންގެމަތިން އެމީހުން ކާނެއެވެ. (އެބައި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވާރޭވެއްސަވައި އޭގެ ސަބަބުން ގަސްތަށް ހެދި ގިނަ ރިޒުގު ލިބިދޭނެއެވެ.)❁ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم = އަދި އެމީހުންގެ ފައިތިލަތަކުގެ ދަށުންނާއި (އެބައި ބިމުން ނުކުންނަ ގިނަތަކެތި އެމީހުންނަށް ލިބިދޭނެއެވެ.)❁ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިންވެއެވެ.❁ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ = (عيسى عليه السّلام އާއިލުން) މެދުހަމަކަމާ عدل ވެރި މީހުން. ❁ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ = އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން (ދަންނަހެވެ!)❁ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ = އެމީހުންކުރާ عمل ނުބައިވެގެންވެއެވެ.❁ ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٤) އަދި يهودى ން ބުނެއެވެ. اللّه ގެ އަތްޕުޅުވަނީ ހަރުކަށިކަމުގެ ކަސްތޮޅު އެޅުވި ބަނދެވިފައެވެ. (އެބަހުން އެމީހުން مُراد ކުރަނީ اللّه بَخِيْلُ ކަމުގައެވެ.) އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަސްތޮޅު އެޅުވިއްޖެއެވެ. (އެބަހުން ދުނިޔެދުވަހުވެސް އެމީހުން بَخِيْلُ ކުރެއްވުމަށް ވާ دعاء އެއްކަމަށެވެ. ނުވަތަ ދުނިޔޭގައި އެމީހުން ހައްދަވާ އެމީހުންގެ އަތްތައް ކަސްތޮޅުއެޅުވޭން ވާނެކަމާ آخرة ދުވަހުން އެމީހުންގެ އަތްތައް عذاب ން ކަސްތޮޅުއެޅުވޭނެ ވަހަކައެވެ. واللّه أعلم)

(٦٥) އަދި ކިޔާއާދޭއެވެ؟ އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުވަނީ (ހަރުކަށިކޮށްބަނދުވެފައޭ ނޫނެކޭ) ދެއިން ފުޅާވެސް ހިއްލަވާފައިވަނީއެވެ. އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ގޮތަކަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާ ފަދައިން އެކަލާނގެ ހަރަކާތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ވަހީގެ ސަބަބުން އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން އިތުރުވެގެންދަނީ إنْكَارُ ކުރުމާއި ހައްދުފަހަނައަޅައިގުޅުމާއި اللّه ގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރިކަމަށް ދެކޮޅުހެދުމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ މެދުގައި (އެބައި يهودى ންނާއި نصارى އިންގެ މެދުގައި) عداوة ތެރިކަމާއި ރުޅިވެރިކަން قيامة ދުވަހާހަމަޔަށް ލައްވާލެއްވީމެވެ. އެމީހުން ހަނގުރާމައިގެ އަލިފާން ރޯކޮށްލާ ކޮންމެފަހަރަކު اللّه އެ އަލިފާން ނިއްވާލައްވައެވެ. އަދި އެމީހުން ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަނީއެވެ. (އެއީ اللّه ގެ އަރިހުގައި ކާފަރުވުމާއި އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ދޮގުކުރުމާއި އަދި އެކަލާނގެ أمر އާއި ނަހީއާއި خلاف ވުމެވެ. އެއި ބިންފަސާދަކުރުމެވެ.) އަދި ފަސާދަކުރާމީހުންނަށް اللّه ލޯބިވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން يهودى ންނާއި نصارى އިން (اللّه އަށާ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) އީމާންވެ (އެކަލާނގެ أمر ފުރިހަމަކުރުމާއި ނަހީވެކަން) ދުރުހެލިވެ تقوى ވެރިވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކުށްތަށް ފުއްސަވައި އެމީހުންގެ ކިބައިން އެކަންކަން ނައްތާލައްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން نعمة ތަކުގެ ވެރި ސުވަރުގެތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާނެމެވެ.

(٦٦) އަދި އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން توراة އާއި إنجيل އާއި قائم ކުރިނަމަ (އެތުރަފުގައިވާ ފަދައިން عمل ކުރިނަމަ) އަދި އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ން އެމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވިފައިވާ ތަކެއްޗަށްވެސް (އެބައި މި ކީރިތި قرآن އަށްވެސް) އެމީހުން عمل ކުރިނަމަ އެމީހުންގެ މަތިންނާއި އަދި އެމީހުންގެ ފައިތިލަދަށުންވެސް އެމީހުން ކާނެއެވެ. (އެބައި އެމީހުންނަށް ރިޒުގުގެ أصل ކަމުގައިވާ ވާރޭވެސް އެމީހުންނަށް ވެހި ބިމުގެ އެންމެހައި خَيْرَات ތަކެއް އެމީހުންނަށް ލިބިދޭނެވެ.) އެމީހުންގެތެރޭގައި (عيسى عليه السّلام އާއިލުވެގެން) މެދުހަމަސްކަމާ عدل ވެރި މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން އެކުރާ ކަންތައް ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا۟ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

މުފުރަދާ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ = އޭ رسول އާއެވެ! (އޭ محمّد رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ.)۞ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު އެއްޗެއް (رسول ކަން ދެއްވާށެވެ!) ۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حضرة ން.۞ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެކަން ނުކުރައްވައިފިއްޔާ. (تَبْلِيغُ ނުކުރައްވައިފިއްޔާ އެންމެ ބާކީއެއް އެންމެ ކުޑަ أمر އެއް - ވަންހަނާކުރައްވައިފިނަމަވެސް.)۞ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۥ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ رسول ކަން ނިމުއްވީއެވެ.۞ وَٱللَّهُ يَعْصِمُكَ = އަދި اللّه تعالى ކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރި ކުރައްވާ ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.۞ مِنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ކިބައިން / މީސްތަކުންގެ އަނިޔާއިން.۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.۞ ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٧﴾ = ކާފިރުވީ ޤައުމަށް.۞ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = (އޭ رسول اللّه އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ أهل كتاب ންނެވެ.۞ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ = ކަލޭމެން އެކަށީގެންވާ ދީނެއްގައި ނުވެއެވެ. (ކަލޭމެން އެއްވެސް ތެދުވެރިވެގެންވާ ދީނެއްގައި ނުވެއެވެ.)۞ حَتَّىٰ تُقِيمُوا۟ = ކަލޭމެން قائم ކޮށްފިއުމަށް ނުވާހާ. (عمل ކޮށްފިއުމަށް ނުވާހާ.)۞ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ = توراة އާއި إنجيل (توراة ގެ أهل ވުރިން توراة އަށް عمل ކޮށް إنجيل ގެ أهل ވުރިން إنجيل އަށް عمل ކޮށްފިއުމަށްނުވާހާ)۞ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗާއި. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗާއި.)۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން.۞ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަށް އިތުރުކޮށްދޭނެއެވެ. ކުރިއެރުވާ.۞ مَّآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެތި.۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حضرة ން.۞ طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا = إنكار ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައިގަތުމާއި (اللّه އަށް ކާފިރުވުމާއި.۞ فَلَا تَأْسَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ!۞ عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾ = ކާފިރުވީ ބައެއްގެ މައްޗަށް.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީ މީސްތަކުން.۞ وَٱلَّذِينَ هَادُوا۟ = އަދި يهودى ވީމީހުން.۞ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ = އަދި صَائِبى އިންސާނުން (އެއީ مَلَائِكَة ންނަށް އަޅުކަންކުރާމީހުން.)۞ وَٱلنَّصَٰرَىٰ = އަދި نصارى ވީން.۞ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ = اللّه އަށް އީމާންވީ މީސްތަކުން.۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް.۞ وَعَمِلَ صَٰلِحًا = އަދި ކުރިކަމު صالح عمل ތައް.۞ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް ބިރުވެރިކަމެއްނެތެވެ.۞ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ = އަދި ހިތާމަކުރާނެ ބައިތަކު އެމީހުން ނުވާނެއެވެ.۞ لَقَدْ أَخَذْنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިފެއްވީމެވެ.۞ مِيثَٰقَ

بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ = بَنِى إسرائيل ށެވެ. عهد ކަރަވަރު. ❁ وَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ رُسُلًا = رَسُول ންނެވެ. كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌۢ = އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް رَسُول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވި ކޮންމެހިނދެއްގައި. ❁ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކު ނުރުހޭކަމަކާއިގެން. ❁ فَرِيقًا كَذَّبُوا = އެއްބަޔަކު އެއްބަޔަކު (އެ رَسُول ން) ދޮގުކުރިއެވެ. ❁ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ = އަނެއްބަޔަކު (އެ رَسُول) قتل ކުރިއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٧) އޭ رسول އާއެވެ! - محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ! ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ކަންތައް ކަލޭގެފާނު އިއްވަވާށެވެ! (رسول ކަން އަދާކުރައްވާށެވެ!) ކަލޭގެފާނު ފަހެ އެކަން ނުކުރައްވައިފިއްޔާ (އެންމެ އާދެއް އެންމެ ކުޑަ أمر ފުރިހަމަކޮށް ނުދެއްވައިފިއްޔާ) ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ رسول ކަން ނިއްމަވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި اللّه تعالى މީސްތަކުންގެ ކިބައިން (މީސްތަކުންގެ ނުރައްކަލުން) ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް اللّه تعالى ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٦٨) އޭ يهودى ންނާއި نصارى އިންނެވެ. توراة އާއި إنجيل އާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެންނަށް ބާވައިލެވުނު ތަކެތި (އެބަހީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ބާވައިލެވުނު ތަކެއްޗާއެކު) ކަލޭމެން ޤާއިމުކޮށް عمل ކުރުމަށް ފަހުން މެނުވީ ކަލޭމެން އެއްވެސް عمل ކުރިކަމަކަށް ނުވެއެވެ. (އެހެނީ އެ ފޮތްތަކުގައި محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ خبر ތަކުގެ صريح ބަޔާން ކުރެވިފައިވެއެވެ. ވީމާ އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާނުވާ ހާލު އެފޮތްތަކާ عمل ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.) އަދި (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެތި އެމީހުންކުރެ ގިނަބައެއްގެ طغيان ކަމާއި كفر ކަން ގިނަކޮށްދޭނެއެވެ. ފަހެ، ކާފިރުވެގެންވާ ބަޔަކަށްޓަކައި ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ. اللّه އަށް ޓަކައި ކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރައްވަންވާނެ ކަމެއް ނެތެވެ.

(٦٩) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެވުނު މީހުންނާއި يهودى ވީ މީހުންނާއި صابئ ވީ މީހުންނާއި (އެއީ ملائكة ންނަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ. / ތަރިތަކަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ.) އަދި نصارى ވީ މީހުންނާއި (ނަސާރާ دين ގެ މީހުން) މިބައިމީހުންކުރެ اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް إيمان ވެ، صالح عمل ކުރި މީހުންނަށް ބިރެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހިތާމަ ކުރާނެ މީހުން ނުވެސް ނުވާނެއެވެ.

- ތަފްސީރު. محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވުމަށްފަހު މިބުނެވުނު ބައިމީހުން ނަޖާތުވާނީ ކަލޭގެފާނުންގެ رسول ކަން ޤަބޫލުކޮށް ކަލޭގެފާނަށް ތަބާވެގެން ނޫނީ ނުވެއެވެ.

(٧٠) ހަމަކަށަވަރުން بنى إسرائيل ގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عهد ކަރަވަރު ހިފެއްވީމެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމަށާއި އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ންނަށް ތަބާވުމަށް) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ގާތަށް رسول ން ފޮނުއްވީމެވެ. (ގިނަގުނަ) އެމީހުންގެ هواى نفس ނުރުހޭ ކަމަކާއިގެން رسول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވި ކޮންމެހިނދެއްގައި އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު އެ رسول ގެ رسول ކަން ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި އަނެއްބަޔަކު އެ رسول އާ قتل ކުރިއެވެ.

وَحَسِبُوٓا۟ أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ ۚ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا۟ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى ٱللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾

ބަސްމާނަ

وَحَسِبُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން ހިތެވެ. ۞ أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ = އެއްވެސް إمتحان އެއް - بَلاَء އެއް ނުޖެހޭނެކަމަށެވެ. ۞ فَعَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ = ފަހެ އެމީހުން حقّ އާއިމެދު އަނދިރިވެ އަދި ބީރުވެގެން ކަނުވެ އަދި حقّ ކަލިމަތެއް އެހުމުން މުޑުން ބީރުވެއްޖެއެވެ. ۞ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ = ދެން الله އެމީހުންނަށް توبة ލައްވައިފިއެވެ. ۞ ثُمَّ عَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ = ދެން އަލުންވެސް ކަނުވެ ބީރުވެއްޖެއެވެ. ۞ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން. ۞ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ = އަދި الله ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ = އެމީހުން އެކުރާ ކަންތައްތަކަށް. ۞ لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ބުނިމީހުން ކާފަރުވެއްޖެކަން يقين އެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެއީ. ۞ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ = مريم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން المسيحُ އެވެ. (عيسى އެވެ.)۞ وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ = އަދި مَسِيْحُ يعنى: عيسى (عليه السّلام) ވިޔާޅުވިއެވެ. يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އޭ بنى إسرائيل ންނޭވެ! ۞ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭގެފާނުން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ.! رَبِّى وَرَبَّكُمْ = އެއީ އަހުރެންނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ رَبُّ ކަމުގައިވާ. ۞ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު الله އަށް شريك އުޅުއްވައި (ފިނަމައެވެ!)۞ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެމީހެއްގެމައްޗަށް حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. ۞ ٱلْجَنَّةَ = ސުވަރުގެ. ۞ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ = އަދި އެމީހާ ދޭންޖެހޭތަން ނަރަކައެވެ. وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ = އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް ނުވެއެވެ. ۞ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ = އެއްވެސް نصر ވެރިޔަކު. لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ބުނިމީހުން ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ތިންމީހުންގެ ތިންވަނައެވެ. ۞ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ = އަދި އެއްވެސް إله އެއް ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ = ހަމަ އެއްކަލާނގެ ފިޔަވައި إله ކަމު ވުމެއް. އެއީ الله އެވެ. ۞ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا۟ = އަދި އެމީހުން (އެބުނާ ބަސްބުނުމުން) ނުހުއްޓައިފިއްޔާ. ۞ عَمَّا يَقُولُونَ =

އެމީހުން އެބުނާ ބަސްތަކުން. ◈ لَيَمَسَّنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް ޖެހޭނެއެވެ.
ބޭނުމެވެ. ◈ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން. ◈ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٧٣) = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ◈ أَفَلَا
يَتُوبُونَ = އެމީހުން ފަހެ توبة ނުވާނެހެއްޔެވެ؟ رجوع ނުވާނެހެއްޔެވެ؟ ◈ إِلَى ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة އަށް. ◈
وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް ނުދަންނަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ ◈ وَٱللَّهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ (٧٤) = އަދި اللّٰه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި رحمة ލައްވާން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إِجْمَالِي މާނަ

(٧١) އަދި އެމީހުން ހިތަށް އެރީ (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއްވެސް إمتحان އެއް عقوبة އެއް ނުޖެހޭނެކަމަށެވެ. ފަހެ އެމީހުން حقّ މަގުން ކަނުވެ އަނދިރިވެ (ތެދުމަގު ނުފެނި) كلمة (އެއް) ނުއިވޭކަހަލަ ބިރުކަނުކަލެއް (مَعْنَوِي ގޮތުން) ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަލުންވެސް (މިދަންނަވާ ކަމަށްފަހު) އެމީހުން توبة ވުމުން ފަހެ އަލުންވެސް އާއިލާއިން ގިނަމީހުން ކަނުވެ ބިރުވެއްޖެއެވެ. (ތެދުމަގަށް ނުބަލައި حقّ ބަހެއް ނުއަހައިފިއެވެ.) އަދި އެމީހުން އެކުރާ ކަންތައް اللّٰه ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٧٢) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ مريم ގެ ދަރިކަލުން اَلْمَسِيْحُ އެވެ (عيسى ގެފާނު) ބުނިމީހުން يقين ނުކުރެވޭ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އަދި اَلْمَسِيْحُ يعنى: عيسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني إسرائيل ންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެސް އަދި ކަލޭމެންގެ رَبُّ ކަލާނގެއާ اللّٰه އަށް ކަޅުވެރިން އަޅުކަންކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އަށް شريك ކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ އެމީހާގެ މައްޗަށް اللّٰه ސުވަރުގެ حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާ قيامة ދުވަހުން ގޮސް އުޅޭނީ ނަރަކައިގައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް އެއްވެސް نصر ވެރިއެއް ނުވެއެވެ.

(٧٣) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ ތިންބައިގެތެރެއިން ތިންވަނައެވެ. (نصارى އިންގެ ބައެއް فِرْقَة ތަކެއް ގޮތުގައި اللّٰه އީ = سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އާއި عيسى عليه السّلام އާއި مريم ގެފާނެވެ. އަދި މިކަންކަމުގެ ބުނާ فِرْقَة ވެސް ވެއެވެ.) އަދި ހަމަ އެކަކު إله އެއްކަލޭގެ ފިޔަވައި إله އެއް ނުވެއެވެ. (އީ اللّٰه އެވެ.) އަދި އެމީހުން އެބުނާ ބަސްބުނުމުން
އެމީހުން ހުއްޓިނުލައިފިނަމަ (އެމީހުން އީ ކާފިރުންކަމުގައި ބެހެއްޓުނެވެ.) އެމީހުންގެތެރެއިން ކާފިރުވި
މީސްތަކުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ޖެހޭނެކަން ކަށަވަރެވެ.

(٧٤) އެމީހުން ފަހެ اللّٰه އަށް توبة ވެ އެކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ނުވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެ حضرة ގައި
ފާފަފުއްސެވުމަށް ނުދަންނަވާނެ ހެއްޔެވެ. އަދި اللّٰه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާ ބޮޑުކަލާނގެއެވެ.

مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ ٱلطَّعَامَ ۗ ٱنظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ ٱلْأَيَٰتِ ثُمَّ ٱنظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ غَيْرَ ٱلْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا۟ أَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا۟ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا۟ كَثِيرًا وَضَلُّوا۟ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُۥدَ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا۟ لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

ލަފުޒުތައް

مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ = އަދި مَرْيَمُ ގެ ދަރިކަލުން اَلْمَسِيْحُ ނުވޮއެވެ.❁ إِلَّا رَسُولٌ = رسول ކަލެއްކަމުގައި މެނުވީ.❁ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ވޭތިވެގޮސްފައިވާތެވެ.❁ ٱلرُّسُلُ = رسول ން.❁ وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ = އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅަކީ ތެދުވެރި ބޭކަނބަލެކެވެ. صدّيقة އެކެވެ.❁ كَانَا يَأْكُلَانِ ٱلطَّعَامَ = އެދެބޭކަލުން ކެއުންބުއިން ކުރައްވާފައިވާ ކަމުގައި ވިއެވެ.❁ ٱنظُرْ = ކަލޭބަލާށް ނިކަން ބަލާލާ ދަލީލުތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ގޮތް! ❁ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ ٱلْأَيَٰتِ = މިކަންކަމާބެހޭ އެމީހުންނަށް ދަލީލުތައް بيان ކޮށްދެއްވާ ގޮތް ވާގޮތަކީ ކޮން ކަމެއް. ثُمَّ ٱنظُرْ = ދެން ކަލޭބަލާށް ދެލެވޭ ގޮތަކީ ކޮންގޮތެއް! أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ = އެމީހުން ތިޔޫ ހަގީގަތުން ކޮންގޮތަކަށް ހުރެއް؟ / އެނބުރޭ ގޮތަކީ ކޮންގޮތެއް؟ ❁ قُلْ = ކަލޭގޮވާ ވިދާޅުވާށެވެ! أَتَعْبُدُونَ = ކަލޭމެން އަޅުކަން ކުރަނީހެއްތޯ؟ ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި.❁ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ގެއްލުމެއް ދިނުމުގެ مِلْكُ ވެސް ނުވާ އެއްޗަކަށް.❁ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا = އަދި منْفَعْ އެއް ދިނުމުގެ ވެސް ނުވާ ބާޠިލު އެއްޗަކަށް.❁ وَٱللَّهُ = އަދި اللّه ވީ.❁ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ = އެއީ ކަންނެއްސުވައި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ = ކަލޭގޮވާ ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ أهل كتاب ންނޭވެ! (އެއީ يهودى ންނާއި نصارى ންނެވެ.)❁ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ = ކަލޭމެންގެ دين ގައި غُلُوُّ ނުކުރާށެވެ! (مَدَح ގިނަކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ! عيسى عليه السّلام އާއި ކަލޭމެންނާ ހުރި ގޮތް.) رسول ކަލޭގެފާނު.)❁ غَيْرَ ٱلْحَقِّ = حقّ ނޫން ގޮތުގައި / حقّ ނޫން ކަންކަމުގައި. وَلَا تَتَّبِعُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ!❁ أَهْوَآءَ قَوْمٍ = ބައެއްގެ ނަފްސު ތެރޭގެ هواى نفس ތަކަށް / ހަވާވަރީ ތަކަށް.❁ قَدْ ضَلُّوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެބައި ކުރީގައިވެސް.❁ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. وَأَضَلُّوا۟ كَثِيرًا = އަދި ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެދުވެއްޖެއެވެ.❁ وَضَلُّوا۟ = އަދި އެމީހުން މަގުފުރެދުނު. عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ = މަގުގެ ސީދާމަގުން.❁ لُعِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް لَعْنَة ލެވިއްޖެއެވެ.❁ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنِى إسرائيل ގެތެރެއިން.❁ عَلَىٰ

لِسَانِ دَاوُۥدَ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَۚ = داؤد އާއި عيسى بن مريم (عليهما السّلام) ދެބޭކަލުންގެ ދޫފުޅުމަތީން.۞ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ = އެހެން އެކަންވީ އެމީހުން އުރެދުމުގެ ސަބަބުން.۞ وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ = އަދި އެމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައި ގެންނަކަމުގައިވީމެއެވެ. ۞ كَانُواْ لَا يَتَنَاهَوْنَ = އެމީހުންވީ ނަހީނުކުރާކަމުގައެވެ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُۚ = އެމީހުން ކުރި مُنْكَرَاة ۞ لَبِئْسَ = ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.۞ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ = އެމީހުން ކުރާކަމުގައިވީކަންތައްތައް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٥) مريم ގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން المسِيْح އީ ހަމަ رسول ބޭކަލަކުކަމުގައި މެނުވީ ނޫނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުންގެ ކުރީ ނިޔާވެދިޔަ رسول ންނާހެން رسول އެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ މަންމާފުޅަކީ ތެދުވެރި ބޭކަނބަލެކެވެ. صِدِّيْقَة އެކެވެ. އެދެބޭކަލުން ކެއުމުގެ ބޭނުންވާ ކާނާ ކައްވައިގެން އުޅުއްވިއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) މިބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެމީހުންނަށް دليل ތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާގޮތް ނިކަން ބަލާވޮޑިގެންނަވާށެވެ! ދެން އެބައިމީހުން ދުރުހަށިކުރަނީ ކޮންގޮތަކަށްތޯ (އެހެއްގެ) ނިކަން ބަލާވޮޑިގެންނަވާށެވެ!

(٧٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް އަދި މަންފާއެއް ނުދެއްވާ އެއްޗަކަށް އަދި ކަލޭމެންނަށް ނުދޭ ތަކެއްޗަކަށް الله ފިޔަވައި ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އަދި الله އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٧) އޭ أَهْلُ كِتَاب ންނޭވެ! (އޭ يهودى ންނާއި نصارى އިންނޭވެ!) ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ دِيْنُ ގައި އެއްވެސް حقّ އެއްނޫން ގޮތުގައި غُلُوٌّ ނުކުރާށެވެ! (مَدَحَ ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައިގެން ނުދާށެވެ! (عيسى (عليه السّلام) އަކީ الله އެއްކަލާނގެއެވެ. އާއި ހަމަ الله ޖަލްލަޝާނުހޫގެ رسول ބޭކަލެކެވެ. حقّ ގޮތަކީ އެއީއެވެ.) އަދި މީގެކުރިން ހަމަކަށަވަރުން މަގުފުރެދިއްޖެ ބަޔަކުގެ هواى نفس އާއި އެމީހުންގެ އެދުންތަކަށް ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ! އަދި އެމީހުން (އެމީހުންނާ تبع ވީ) އެތައްބަޔަކު މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހަމައެކަނި ސީދާމަގުން ފުރެދިއްޖެއެވެ.

(٧٨) داؤد عليه السّلام އާއި عيسى عليه السّلام ދެބޭކަލުންގެ ދޫފުޅުމަތީން بنى إسرائيل ންނަށް لعنة ލެވިއްޖެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ އުރެދުމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި އެމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައިގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٧٩) އެމީހުންވީ އެމީހުންކުރާ مُنْكَرَاة ން ހުއްޓުވައިނުލާ އަދި އެއްމީހުންކުރާ مُنْكَرَاة ނަހީނުކުރާބަޔަކު ކަމުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރާކަމުގައި އުޅުނު ކަންތަކަކީ ނުބައިވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއްކަން يقين އެވެ.

تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا۟ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِىِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾ ۞ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلْيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ ۖ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّا نَصَٰرَىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

ލަފުޒުމާނަ

تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން ގިނަމީހުން ކާފަރުންނާ ރަހުމަތްތެރިވާތީ ތިބާދެކޭނެއެވެ.۞ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ = ކާފަރުވީ މީސްތަކުންނާ (އެކާފަރުންނަށް ތަރުހީބުދީ. وَلَايَة ކުރުމަށްޓަކައި ސަހަރާވެރިކަމުގައި ތަބާވެ އެމީހުންނަށް ސަހަރާވެރިކަން ދޭމީހުންގެ.)۞ لَبِئْسَ = ހަމަކަންނޭނގޭ ނުބައިވެގެން ވެއެވެ.۞ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކު އެމީހުންނަށް ކުރިއަށްފޮނުވި ކަންތައް = އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ = ٱللّٰه ގެ ކޯފާލެއްވުމެވެ.۞ وَفِى ٱلْعَذَابِ = އަދި ކަށަވަރުން عذاب ގައި.۞ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾ = އެމީހުން ދެމިތިބޭ ހާލުގައެވެ.۞ وَلَوْ كَانُوا۟ = އެމީހުން ވިއަސް.۞ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = ٱللّٰه އަށް އީމާންވާ މީހުން.۞ وَٱلنَّبِىِّ = އަދި نبى އަށްވެސް.۞ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ = އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ކަމެއްގައި.۞ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ = އެމީހުން (އެބައި ކާފަރުންނާއި مشرك ން އެއީ) ސަހަރާވެރި نصر ވެރިންކަމުގައި ބައްދަލު إختيار ނުކުރިހެވެ.۞ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަމީހުން.۞ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾ = ފާސިޤުންނެވެ. (ٱللّٰه ގެ ކިޔަމަންނުވެގެންވާ މީހުންނެވެ.)۞ ۞ لَتَجِدَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާދެކޭނެއެވެ.۞ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً = عداوة ގަދަކަން އެންމެގަދަ މީހުންކަމުގައި.۞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީ މީސްތަކުންނަށް (محمّد ގެފާނަށް އީމާންވީ މުއުމިނުން) ٱلْيَهُودَ = يهودى ން.۞ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ ۖ = އަދި شريك ކުރިމީހުންނާއި (مشرك ންނާއި)۞ وَلَتَجِدَنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާދެކޭނެއެވެ.۞ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً = އެބައިމީހުން ލޯބިވެރިކަން ބޮޑުބައިމީހުންކަމުގައި.۞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީ މީސްތަކުންނަށް.

ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ = އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ.❁ إِنَّا نَصَٰرَىٰ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނަކީ نصارى އިންނެވެ.❁

ذَٰلِكَ = އެގޮތަކީ.❁ بِأَنَّ مِنۡهُمۡ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެތެރޭގައިވާތީއެވެ.❁ قِسِّيسِينَ وَرُهۡبَانًا

= قِسِّيسِين ންނާއި رَاهِبُ ން.❁ وَأَنَّهُمۡ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން.❁ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ ﴿٨٢﴾ = އެމީހުން

ކިބުރުވެރިނުވެއެވެ. ބޮޑާނުވެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން ކާފިރުންނަށް އެމީހުންގެ ސަހަރޯވެރިކަމާއި އެމީހުންނި
މީމާމީހުންގެ نصر ވެރި ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި ހަދާތަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ
نفس ތަކު އެއިސްކުރިކަންތައް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. އެއީ الله ގެ ކޯފާ އެމީހުންގެމައްޗަށް ލެއްވުމެވެ. އަދި އެމީހުން
قيامة ދުވަހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ عذاب ގައެވެ.

(٨١) އަދި އެމީހުން الله އަށާއި نبي އާ އަށާއި އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް އީމާންވާނަމަ
އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކާފިރުން އެއީ ރައްޓެހިން ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި ބަލައި إختيار ނުކުރީސެވެ. އަދި އެއުރެންކުރެ
އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ فاسق ންނެވެ.

(٨٢) ކަލޭގެފާނު (محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް) އީމާންވެގެންވާ މުސްލިމުންނަށް عداوة ތެރިކަން
އެންމެބޮޑުވެގެންވާނީ يهودى ންނާއި އަދި مُشْرك ންކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އީމާންވި
މުސްލިމުންނަށް އެންމެ ލޯބިވެރިވުން ގާތްބަރުކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނީ ތިމާމެންނީ نصارى
އިންނެވެ ބުނާމީހުންނެވެ. އެއީ އެމީހުންގެތެރޭގައި قِسِّيسِين ންނާއި رَاهِبُ ން ތިބިތީއެވެ. (قِسِّيسِين އަކީ: عَالِمُ
ންނާއި، އަޅުވެރިންނާ تَبَعَ ވާމީހުންނެވެ. حقّ ގަބޫލު ކުރައްވަންޖެހޭ/ މުސްލިމުންނަށް ދެކޮޅުހެދީ ނުވެއެވެ.
رَاهب ންނަކީ ދުނިޔެދޫކޮށްލައިގެން އަޅުކަމުގައި ހުރިހާ އަޅުވެރިންނެވެ.) = زُبْدَةُ التَّفْسِيرْ =

އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (يهودى ންނާއިން) މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ކިބުރުވެރިވެ ބޮޑާވެ
ނުގަނެއެވެ. އަދި ކިބުރު ނުވެއެވެ؟ تَوَاضُعُ ވެރިވެއެވެ.

وَإِذَا سَمِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا۟ مِنَ ٱلْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ بِمَا قَالُوا۟ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُحَرِّمُوا۟ طَيِّبَٰتِ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

މުފްރަދާ

وَإِذَا سَمِعُوا۟ = އަދި އެމީހުން އަޑުއިވުމާ.۞ مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ = رسول އާއަށް ބާވައިލެއްވުނުއެއްޗި (قرآن)۞ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ = އެމީހުންގެލޮލުން ކަރުނަ ފޮޅެން ފަށައިގަންނަކަން ފެނޭނެ.۞ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ = ކަރުނަ ފައިބާގޮތަށް ބަރާބަރުކޮށް.۞ مِمَّا عَرَفُوا۟ مِنَ ٱلْحَقِّ = حقّ ގެތެރެއިން އެމީހުންނަށް އެނގުނުކަމެއްގެ ސަބަބުން.۞ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނެއެވެ.۞ رَبَّنَآ ءَامَنَّا = އޭ ރަބަށް! رَبّ އެވެ! އަހަރެމެން އީމާންވީމުއެވެ.۞ فَٱكْتُبْنَا = ފަހެ އަހަރެމެން ލިޔުއްވާނދޭވެ!۞ مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨٣﴾ = ހެކިވެރިންނާއެކު (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ أمّة ގެ މީހުންނާއެކު.)۞ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِٱللَّهِ = އަދި އަހަރެމެން اللّه އަށް އީމާންނުވާން ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ وَمَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْحَقِّ = އަދި حقّ ގެތެރެއިން އަހަރެމެން ނަށް އައިކަމަށްވެސް.۞ وَنَطْمَعُ = އަދި އަހަރެމެން ހީވެސްކުރަމެވެ.۞ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا = އަހަރެމެންގެ رَبّ އަހަރެމެން ވައްދަވާނެކަމަށް.۞ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾ = صالح މީހުންނާއެކު.۞ فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ اللّه تعالى އެމީހުންނަށް ثواب ދެއްވައިފިއެވެ.۞ بِمَا قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުނިއެއްޗެއްގެ ސަބަބުން.۞ جَنَّٰتٍ = ސުވަރުގެތަކެއް ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ = އެތަނުގެ ތިރިން ކޯރުތައް ދުއްވާ.۞ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާނގައި ދެމިހުރެވޭ ގޮތުގައި. حال ۞ وَذَٰلِكَ = އަދި އެއީ.۞ جَزَآءُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ = إحْسان ތެރިންގެ جزاء އެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި كافر ވީ މީހުންނާއި.۞ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ = އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުކުރި.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން އެއީ.۞ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ!۞ لَا تُحَرِّمُوا۟ = ކަލޭމެން حَرَام ނުކުރާށެވެ!۞ طَيِّبَٰتِ = ރަނގަޅު ތަކެތި.۞ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمْ = اللّه ކަލޭމެންނަށް حلال ކުރެއްވި.۞ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހައްދުފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ!۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ލޯބިނުވެވޭނެއެވެ.۞ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ = ހައްދުފަހަނައަޅައި ދާމީހުންނަށް.۞ وَكُلُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކާށެވެ!۞ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ = اللّه ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން.۞ حَلَٰلًا طَيِّبًا = حلال ރަނގަޅު ތަކެތި.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ ٱلَّذِىٓ = އެކަލާނގެއީ.۞ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ = ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އީމާންވެއްޖެ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٣) އަދި رسول އާގެމައްޗަށް (އެބަހީ: محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެމައްޗަށް) ބާވައިލެއްވުނު ތަކެތި އެމީހުން އަހައިލިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނީ حقّ ގެތެރެއިން އެމީހުންނަށް އެނގުނުތަކެތީގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފުރިގެންހިނގައިދާތީއެވެ. އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. ތިމަންމެންގެ ربّ އެވެ! އަހަރެމެން ތެދުކޮށްފީމުއެވެ. އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ ހެކިވެރިންނާއެކު އަހަރެމެން ލިޔުއްވާނދޭވެ! (އެބަހީ محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ أمّة ގެތެރޭގައި އަހަރެމެންވެސް ލިޔުއްވާނދޭވެ! / އެއީ قيامة ދުވަހުން އެހެން أمّة ތަކަށް ހެކިދޭނޭ މީހުންނެވެ.)

- (ދަންނައެވެ! މިއާޔަތްތަކުގައި އިޝާރާތްކޮށްދެއްވާފައިވަނީ حَبْش ކަރައިން އެރަށުގެ ރަސްގެފާނު نَجَاشِي ފޮނުއްވައިގެން ނުވަތަ جعفربن أبى طالب އާއިއެކު އައިސް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައި قِسِّيسِين ނަސާރާ رَاهِبُ ންގެ ވަފްދެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް މާތްވެގެންވާ رسول އާ قرآن ކިޔަވާދެއްވީމާ އެބޭކަލުން އީމާންވި حقّ ތަނަވަސްކަން ފާޅުވީމާ الله އަށް ބިރުން އެބޭކަލުންގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބައި ސަޖިދަ ގެތުން ވެއްޓުނެވެ. މިވާހަކަ إبن كثير ގެ تفسير އާއި تفسيرالطبرى ގައިވެސް بيان ކުރެއްވިއެވެ.) އަދިވެސް އެބޭކަލުން ދެންނެވިކަމުގައި الله وحى ކުރެއްވިއެވެ.

(٨٤) الله އަށާއި އަދި حقّ ގެތެރެއިން އަހުރެމެންގާތަށް އައިސްފައިވާކަން އަހުރެމެން އީމާން ނުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި އަހުރެމެން ދަރިވެރިވުމަށް އަހުރެމެންގެ ربّ އަހުރެމެން صالح މީހުންނާއެކު ވައްދަވާނެކަމަށް އުއްމީދުކުރަމުއެވެ. (އެއީ މީހުންނަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ إصحاب ންނެވެ.)

(٨٥) ފަހެ އެމީހުން އެދެންނެވުމުގެ ސަބަބުން الله تعالى އެމީހުންނަށް ثواب ދެއްވައިފިއެވެ. އެއީ އެތެރޭގައި ކޯރުތައް ހިނގާ ސުވަރުގެތަކެވެ. އެތަނުގައި އެމީހުން ދެމިތިބޭނެތެވެ. އަދި إحسان ތެރިންގެ ދަރުމައަކީ އެއީއެވެ.

(٨٦) އަދި ކާފަރުވެ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ!) އެއީ ކަނޑެއްޓިގެން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

(٨٧) ހޭ އީމާންވީއެވެ! މުސްލިމުންނޭވެ! الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮ حلال ކުރެއްވި ތަކެތި ތަނަވަސްކަން (ރަނގަޅުކަމެއް) حرام ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ހައްދު (ފުރައިފައްސައި) ނުފަހަރާށެވެ! (ފުރައިފައްސައި ހަދައިގަންނަކަމަކީ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ޝަރީޢަތުގެ ބޭރަށް ގޮސް ހަދާކަމެވެ! އަދި އިސްރާފް ނުކުރާށެވެ!) އެހެނީ ހައްދުފަހަރާ ކުރާމީހުން الله ފުރައިފައްސައިގަންނަވާމީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(٨٨) އަދި الله ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުގެތެރެއިން حلال ހެޔޮގޮތުގައި ކާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އީމާންވާ ކަމުގައެވެ. (ކަލޭމެންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެ ތެދުވެރިކަމުން ބާވަތްހުރި މީހުންނެވެ.)

لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ فِيٓ أَيْمَـٰنِكُمْ وَلَـٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلْأَيْمَـٰنَ ۖ فَكَفَّـٰرَتُهُۥٓ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَـٰكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَـٰثَةِ أَيَّامٍ ۚ ذَٰلِكَ كَفَّـٰرَةُ أَيْمَـٰنِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ۚ وَٱحْفَظُوٓا۟ أَيْمَـٰنَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَـٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ وَٱلْأَنصَابُ وَٱلْأَزْلَـٰمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَـٰنُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَٱحْذَرُوا۟ ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلْبَلَـٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

މުފްރަދާތު

لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه ކަލާނގެ ނުހިއްޕަވާނެއެވެ. / عقوبة ނުދެއްވާނެއެވެ.❁ بِٱللَّغْوِ فِيٓ أَيْمَـٰنِكُمْ = ކަލާނގެ
ހުވައިތަކުގެތެރެއިން އެއްވެސް قصد އެއްނުކޮށް / ހިތުގެ يقين ކަމުގައިވާގޮތަށް ހުވައިކުރުން (މިއީ عربى ބަހުގެ ތެރޭގައި
ގިނަކަމެކެވެ.) ❁ وَلَـٰكِن يُؤَاخِذُكُم = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ ކަލާނގެ ހިއްޕަވާނެއެވެ. / عقوبة
ދެއްވާނެއެވެ.❁ بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلْأَيْمَـٰنَ = ކަލާނގެ ހިތުގައި عزم ކޮށް قصد ކޮށްގެން ކުރާ ހުވައިން.❁ فَكَفَّـٰرَتُهُۥٓ =
ފަހެ އޭގެ كفّارة އަކީ.❁ إِطْعَامُ = ކާންދިނުމެވެ. مُدُّ ދިނުމެވެ.❁ عَشَرَةِ مَسَـٰكِينَ = ދިހަމިސްކީނުންނަށް.❁ مِنْ
أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ = ކަލާނގެ ކާނާ މެދުމިންވަރެއްގެ ކާނާއިން.❁ أَهْلِيكُمْ = ކަލާނގެ أهل ވެރިންނަށް.❁ أَوْ
كِسْوَتُهُمْ = ނުވަތަ އެމީހުން (ދިހަމިސްކީނުން) ހެދުން ކޮށްދިނުމެވެ. / އެމީހުންނަށް ހެދުން ދިނުމެވެ.❁ أَوْ تَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ = ނުވަތަ ކަޅުއަޅެއް މިނިވަންކުރުމެވެ. (އެބަހީ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.)❁ فَمَن لَّمْ يَجِدْ = ފަހެ
ނުފެނިއްޖެމީހާ / ނުލިބިއްޖެމީހާ.❁ فَصِيَامُ ثَلَـٰثَةِ أَيَّامٍ = ފަހެ (އޭނާ) ދުވަސްތިނެއް ރޯދަހިފުމެވެ.❁ ذَٰلِكَ =
އެއީ.❁ كَفَّـٰرَةُ أَيْمَـٰنِكُمْ = ކަލާނގެ ހުވައިތަކުގެ كفّارة އެވެ.❁ إِذَا حَلَفْتُمْ = ކަލާނގެ ހުވައިކޮށްފިއްޔާ.❁
وَٱحْفَظُوٓا۟ أَيْمَـٰنَكُمْ = އަދި ކަލާނގެ ހުވައިތައް ރައްކާތެރިކުރާށެވެ! (އެބަހީ ހުވައިކުރުން އަވަސް
ނުކުރާށެވެ! / އަދި ހުވައިކޮށްފިއްޔާ خلاف ނުވާށެވެ! / ހުވައިކޮށްފިއްޔާ ނުފުއްދައިފިނަމަ كفّارة ދޭށެވެ!) ❁ كَذَٰلِكَ
= އެފަދައިން.❁ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ = اللّٰه ކަލާނގެމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ.❁ ءَايَـٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް.❁
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ = ކަލާނގެ شكر ކުރުމަށްޓަކައި.❁ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ! ❁
إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ = ހަމަކަށަވަރުން ރާއާއި ޖުވާކުޅުމާއި ❁ وَٱلْأَنصَابُ = އަދި نُصُبُ ތައް
(އަޅުކަންކުރުމަށް ބަހައްޓާ ހިލަގަނޑު)❁ وَٱلْأَزْلَـٰمُ = އަދި ފާލްބެލުމާއި (ނަސީބު ބަލާ ވަތްކަށިތަކާ
ދިރިގުޅޭކަމާއި) ❁ رِجْسٌ = ހަޑިނަޖިސް ކަމެކެވެ.❁ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ =
شيطان ގެ عمل ގެ ތެރެއިން.❁ فَٱجْتَنِبُوهُ = ފަހެ ކަލާނގެ އެކަންތަކުން ދުރުވެގަންނާށެވެ! އެކަންކަމާ ދުރު
ހުންނާށެވެ! ❁ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ = ކަލާނގެ ކާމިޔާބުވެ ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައެވެ.❁ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَـٰنُ = شيطان
އެ އެދެނީ ހަމައެކަނި.❁ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ = ކަލާނގެ މެދުގައި އުފެއްދުމަށެވެ. (ވެއްޓުވުމަށެވެ.) ❁ ٱلْعَدَٰوَةَ
وَٱلْبَغْضَآءَ = عداوة ކުރުމާއި ރުޅިވެރިކަން.❁ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ = ރާބުއިމާއި ޖުވާކުޅުމުގައި. ❁
وَيَصُدَّكُمْ = އަދި އެއްކިބާ ކަލާނގެ ދުރުކޮށް ހުއްޓުވުމަށެވެ. ❁ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ ذِكْرُ ން.❁ وَعَنِ

ٱلصَّلَوٰةِ = އަދި ނަމާދުންނާއި.۞ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾ = ކަލޭމެން ވީމާ އެކަންކަމުން ހުއްޓޭނީހެއްޔެވެ؟ ۞ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ۞ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ = އަދި ކަލޭމެން رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ۞ وَٱحْذَرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (ބަސްނުއަހާ) އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިކަމުގައިވިޔަސް. ۞ فَٱعْلَمُوٓا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا = ތިމަން ރަސްކަލާނގެ رسول އާގެމައްޗަށް ޙައްޤުވެގެންވަނީ.۞ ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ = بيان ވެގެންވާ އިއްވައިދިނުމެވެ. / بيان ވެގެންވާގޮތުގައި އިއްވައިދިނުމެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٩) (އޭ މުއުމިނުންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހުވައިކުރުމުގައި އެއްވެސް قصد އެއްނުލައި ހިތުގެ يقين ކަމެއްނެތި ކަލޭމެން ކުރާ ހުވައަކުން الله ކަލޭމެންނަކަށް عقوبة ނުދެއްވާނެއެވެ. (އެއީ لَغْو އެވެ. عَرَبِي ބަހުގެތެރޭގައި އެއީ ވަރަށްގިނަ ކަމެކެވެ.) އަދި އެހެންނަމަވެސް ކަލޭމެން ހިތުގައި عزم ކޮށް ހަމަ قصد ގައިމުކޮށް ހުވައިން އެކަމާގެ ކަލޭމެން ހިއްޖަވައްޖެ. އެބަހީ: އެފަދަ ހުވައިގެ ކައްފާރާއަކީ ދިހަ މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ عامّ މިންވަރުގެ ކާއެއްޗެއް ގޭބިސީގެ ކާނާއަކުންނެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންނަށް (ދިހަމިސްކީނުންނަށް) ހެދުން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. ދެންވެސް އެއިން އެއްވެސްކަމެއް ކުރެވޭގޮތެއްނެތްމީހާ ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ ހުވައިތަކުގެ كفّارة އެވެ. ކަލޭމެން ހުވައިކޮށްފިއްޔާ ކަލޭމެން ހުވައަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ! (ހުވައެއްކޮށްފިއްޔާ އޭގެ خلاف ނުވާށެވެ!) އަދި كفّارة ދޭންޖެހިއްޖެ ހިނދެއްގައި އެކަމަށް ފަރުވާކުޑަނުކުރާށެވެ! / އަދި ހުވައިކުރުމަށް އަވަސްވެ ނުދަންނާށެވެ! الله تعالى އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. / ނުވަތަ ކަލޭމެން شكر ކުރުމުގެ أمّيد އުއްމީދުގައެވެ.

- ދަންނައެވެ! ހުވައިގެ ވައްތަރުތަކާއި كفّارة ގެ ތިރީގެ تفصيل ވާހަކަތައް حديث ފޮތްތަކާއި فقه ފޮތްތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. މިއީ އަދި އެކަމުގެ فرصة އެއްނޫނެވެ. އެ فرصة ލިބުނީމާ އެބައި އަދި بيان ކޮށްދެވިދާނެއެވެ. إن شاء الله .

(٩٠) އޭ އީމާންވެއްޖެ މުއުމިނުންނޭވެ! ބަނގުރާއި (އެބަހީ ރާބޮއިމާއި) ޖުވާކުޅުމާއި އަޅުކަންކުރުމަށް ބަހައްޓާފައިވާ ހިލަތަކާއި (ބުދުތަކާއި - އެބަހީ އަޅުކަންކުރުމާއި) ނަސީބުގެ ވެރިކަން ފާލުބެލުމާއި (ދިރިދަނޑިޖެހުމުން ފާލުބެލުމާއި) މި އެންމެހައި ކަންތައްތައްވާކަންކަމުގެ ރިޖުސް ނަޖިސްކަމުގައެވެ. އެއީ شيطان އާގެ عمل ގެތެރެއިންވާ ކަންކަމެވެ. ފަހެ އެކަންކަމުން ކަލޭމެން ދުރުވެގެންނާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު نصيب ލިބިގަތުމުގެ أمّيد ގައެވެ.

(٩١) شيطان އާ އެދޭކަންކަމަކީ ބިރުކަމާއި عداوة ދުޝްމިނުކަން ކަލޭމެން (مؤمن ންގެ) ދެމެދުގައި އުފެއްދުމެވެ. ދުރުވެރިކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ ރާއާއި ޖުވާގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެކަމުން އެހުރި الله ގެ ذِكْرُ ނަމާދާއި الله ހަނދާންކުރުމުންނާއި އަދި ނަމާދުކުރުމުން ކަލޭމެން މަނާކުރުމެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ މިކަންކަމުން ހުއްޓޭނީހެއްޔެވެ؟ ހުއްޓިއްޖާށެވެ!

(٩٢) އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން (އެކަލާނގެ امر ފުޅުތަކާއި خلاف ވެދާނެކަމަށް) ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން (މިއަޅުގަނޑުމެންގެ އަމުރާއި ނަހީއަށް ކިޔަމަންނުވެ) އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިނަމަވެސް ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ތިމަން ރަސްކަލާނގެ رسول އާގެ މައްޗަށް ޙައްޤުވެގެންވަނީ ބައްލަވާވެގެންވާގޮތުގައި އިއްވައިދިނުމެވެ.

لَيْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا۟ إِذَا مَا ٱتَّقَوا۟ وَّءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ ثُمَّ ٱتَّقَوا۟ وَّءَامَنُوا۟ ثُمَّ ٱتَّقَوا۟ وَّأَحْسَنُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَيَبْلُوَنَّكُمُ ٱللَّهُ بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلصَّيْدِ تَنَالُهُۥٓ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَخَافُهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقْتُلُوا۟ ٱلصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۚ وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِۦ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًۢا بَـٰلِغَ ٱلْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّـٰرَةٌ طَعَامُ مَسَـٰكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِۦ ۗ عَفَا ٱللَّهُ عَمَّا سَلَفَ ۚ وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ ٱللَّهُ مِنْهُ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

ތަރުޖަމާ

لَيْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީސްތަކުންގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ.* وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އުޅުނުން صالح عمل ކުރި.* جُنَاحٌ = އެއްވެސް ކުށެއް. އެއްވެސް ފާފައެއް.* فِيمَا طَعِمُوٓا۟ = އުޅުނުން ޙަރާމްވުމުގެ ކުރިން. / އުޅުނުން ބުއިއްޔަކަށް.* إِذَا مَا ٱتَّقَوا۟ = އުޅުނުން تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ.* وَّءَامَنُوا۟ = އަދި އުޅުނުން އީމާންވެ.* وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އުޅުނުން صالح عمل ކޮށް.* ثُمَّ ٱتَّقَوا۟ وَّءَامَنُوا۟ = ދެން އުޅުނުން تقوى ވެރިވެ - ބޭނުންވުމަށް އަދި އުޅުނުން އީމާންވެއްޖެއްޔާ.* ثُمَّ ٱتَّقَوا۟ وَّأَحْسَنُوا۟ = ދެން އުޅުނުން تقوى ވެރިވެ އަދި އުޅުނުން إحسان ވެރިވެއްޖެއްޔާ.* وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾ = އަދި إحسان ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.* يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ!* لَيَبْلُوَنَّكُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ތިޔަބޭފުޅުން إمتحان ކުރައްވާނެއެވެ.* بِشَىْءٍ مِّنَ ٱلصَّيْدِ = ޝިކާރަކުރެވޭ ބައެއްޗަކުން. ޝިކާރަކުރެވޭ ބައެއްޗެއްސުން.(ކުދި ގެއްލިއްސާއި ބޮޑެތި.)* تَنَالُهُۥٓ أَيْدِيكُمْ = އަތްޕުޅު ތިޔަބޭފުޅުންގެއަތްތަކުން ފޯރާނެ ހުރިހާ.* وَرِمَاحُكُمْ = އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ވަޅިތަކުން ފޯރާނެ.* لِيَعْلَمَ ٱللَّهُ = الله ދެނެވޮޑިގަތުމަށް (ތިޔަބޭފުޅުން ދެނެގަތުމަށް.)* مَن يَخَافُهُۥ بِٱلْغَيْبِ = غيب ގައިވާ ހާލު އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާ މީހުން.* فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ = ފަހެ (الله ގެ حدّ) ފަހަނައަޅައިފި މީހާ.* بَعْدَ ذَٰلِكَ = އޭގެފަހުން (އެބަހީ އެކަމުގެ ހަމަ ޙަރާމް ކަމުގެ حرام އެންގުމުގެ إمتحان ހެދުމުގެ)* فَلَهُۥ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ = ފަހެ އޭނާއަށް ވޭންދެނިވި عذاب ވެއެވެ.* يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ!* لَا تَقْتُلُوا۟ ٱلصَّيْدَ = ތިޔަބޭފުޅުން އަދި ޝިކާރަ ނުމަރާށެވެ!* وَأَنتُمْ حُرُمٌ = ތިޔަބޭފުޅުން (حجّ އަށް ނުވަތަ عمرة އަށް) إحرام ބަނދެގެން ހުރި حال* وَمَن قَتَلَهُۥ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا = އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އެއް މީހަކު (إحرام ބަނދެގެން ހުރި حال) ގަސްދުގައި މަރައިފިއްޔާ (ދޭންވާނެއެވެ!)* فَجَزَآءٌ = ފަހެ އޭގެ جزاء އަދި / ބަދަލު ވެގެންވަނީ.* مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ ٱلنَّعَمِ = نَعَمْ ޖަނަވާރުތަކުން އޭނާ މަރައިފި އެއްޗެއްގެ މިސާލެވެ. (كفّارة ގޮތުގައި) ދިނުމެވެ.* يَحْكُمُ بِهِۦ = އޭގެ حُكم ކުރާނީ.* ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ = ތިޔަބޭފުޅުންގެ عدل ވެރި ދެމީހުން.* هَدْيًا = هَدْىُ އެއްގެ ގޮތުން. (ހަދިޔާއެއްގެ ގޮތުން)* بَـٰلِغَ ٱلْكَعْبَةِ = كعبة الله އަށް ފޯރާ (مكّة ގެ حرم އަށް هدية ކުރެވޭ)* أَوْ كَفَّـٰرَةٌ = ނުވަތަ

كفّارة ދިނުމެވެ.۞ طَعَامُ مَسَٰكِينَ = މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ۞ أَوْ عَدْلُ ذَٰلِكَ صِيَامًا = ނުވަތަ އެއާއި ހަމަހަމަވާވަރަށް ރޯދަހިފުމެވެ. ۞ لِّيَذُوقَ = އޭނާ ރަހަބެލުމަށްޓަކައި.۞ وَبَالَ أَمْرِهِۦ = އޭނާ ކުރިކަންތަކުގެ عذاب ގެ)۞ عَفَا ٱللَّهُ = اللّٰه عفوء ކުރެއްވައިފިއެވެ.۞ عَمَّا سَلَفَ = (މި حكم ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން) އިސްވެދިޔަ ކަންތައްތަކުން.۞ وَمَنْ عَادَ = އަދި އިއާދަވެއްޖެމީހާ. (އެބަހީ އެފަދަކަމެއް އަނެއްކާ ކޮށްފިމީހާ)۞ فَيَنتَقِمُ ٱللَّهُ مِنْهُ = ފަހެ އޭނާގެ ކިބައިން اللّٰه ބަދަލުހިފުއްވާނެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ = އަދި اللّٰه އީ، ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ ذُو ٱنتِقَامٍ (٩٥) = ބަދަލު ހިފުއްވުންތެރި. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٣) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (ރާ حرام ވުމުގެކުރިން އުވީހުން އެބޯއި ބޮއިމަކުން ރާ حرام ވުމުގެކުރިން މަރުވެފައިވާމީހުންގެ މަސްއަލަ) އުވީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސްކުށެއްނުވެއެވެ. އެއީ އުވީހުން تقوى ވެރިވެ އީމާންވެ އަދި صالح عمل ކުރިހައިހިނދަކުއެވެ. ދެން އުވީހުން تقوى ވެރިވެ އީމާންވެ ދެން تقوى ވެރިވެ إحسان ތެރިވެއްޖެއްޔާއެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٩٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުންނާއި ކަލޭމެންގެ ވަޅިތަކުން ކަލޭމެން ލިބިގަންނަ އެއްޗެއް ޝިކާރައިން ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވާނެއެވެ، اللّٰه ނުދެކި غيب ގައި اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާމީހުން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ހާމަކުރެއްވުމަށެވެ. ދެންފަހެ އެއަށްފަހު (އެބަހީ ޝިކާރަކުރުން حرام ވުމުގެ إمتحان އަށްފަހު) ދެން ހައްދުފަހަނައަޅައިފިމީހާ ފަހެ! ފަހެ އޭނާއަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

(٩٥) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން (حجّ އަދި ނުވަތަ عمرة އަދި) إحرام ބަނދެގެންވާ حال ކަލޭމެން ޝިކާރަ ނުމަރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންކުރެ އެމީހަކު އެއްޗެއް ހަމަގަސްތުގައި މަރައިފިއްޔާ ދެންފަހެ! ފަހެ އޭނާގެ އެކުރުމުގެ جزاء އަކީ އޭގެ عقوبة އަކީ އޭނާ އެމަރައިލިއެއްޗާ (كفّارة އެއްގޮތް ޖަނަވާރެއް) ދިނުމެވެ. އެއެއްޗަކާ މިންވަރު ކުރާނީ ކަލޭމެންކުރެ عدل ވެރި ދެމީހުން حكم ކުރާގޮތަށެވެ! އެއީ ގެނދަން ކަޢުބާއަށް هَدِيَّة ކުރާ هَدْى އެއްގޮތް. ނުވަތަ އޭގެ كفّارة އަކީ މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެވެ. (އެއީ އޭނާ އެމަރާލި ޝިކާރައިގެ އަގުން ކާނާގަނެ، އެއަށް ތިބޭ މިސްކީނުންނަށް ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އޭގެ އަގު ބަރާބަރު ރޯދަ ހިފުމެވެ. (ކޮންމެ مُدّ އެއްގެ މިންވަރަށް ދުވަހެއް.) އަދި މިއާއެއްގޮތަށް كفّارة ދޭން ވާނީ علم ވެރިންގެ މެދުގައި އެކިވަރުގެ إختلاف ވެއެވެ. އެކަން ހަނދާންކުރުން ފުދޭނެއެވެ.) އަދި މި كفّارة ލާޒިމުކުރެއްވީ އޭނާ އެކުރި ކަމެއްގެ عذاب ގެ ރަހަ ބެލުމަށްޓަކައެވެ. (އަދި މި حكم ބާވައިލެއްވުމުގެކުރިން) އިސްވެދިޔަ ކަންތައްތައް اللّٰه عفو ކުރައްވައިފިއެވެ. (އަދި މި حكم އައުމަށްފަހު) ދެން އެފަދަކަމަކަށް إعاد ވެއްޖެމީހާ (ފަހެ! ފަހެ اللّٰه އޭނާގެ ކިބައިން ބަދަލު ހިފުއްވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ ގަދަފަދަވަންތަ އަދި ބަދަލު ހިފުއްވުންތެރި ކަލާނގެއެވެ.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ ٱلْبَحْرِ وَطَعَامُهُۥ مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۖ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ ٱلْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ ۞ جَعَلَ ٱللَّهُ ٱلْكَعْبَةَ ٱلْبَيْتَ ٱلْحَرَامَ قِيَٰمًا لِّلنَّاسِ وَٱلشَّهْرَ ٱلْحَرَامَ وَٱلْهَدْىَ وَٱلْقَلَٰٓئِدَ ۚ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَأَنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ ٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ وَأَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَّا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُل لَّا يَسْتَوِى ٱلْخَبِيثُ وَٱلطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ ٱلْخَبِيثِ ۚ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

ލުޣަތު

أُحِلَّ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް حلال ކުރެވިއްޖެއެވެ. ❁ صَيْدُ ٱلْبَحْرِ = ކަނޑުގެ ޝިކާރަކުރުން. ❁ وَطَعَامُهُۥ = އަދި އެ ކެއުމުގެ. ❁ مَتَٰعًا لَّكُمْ ކަލޭމެންނަށް مَنْفَعَ އަރުވައިދެމުން. ❁ وَلِلسَّيَّارَةِ = އަދި ދަތުރުވެރިންނަށާއި. ❁ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރެވިއްޖެއެވެ. ❁ صَيْدُ ٱلْبَرِّ = ފަށްގަނޑު ޝިކާރަކުރުން. ❁ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا = ކަލޭމެން إحرام ބަނދެގެންވާހާ ހިނދަކުއި. ❁ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ❁ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ = އެކަލާނގެއާ އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން مَحْشَر ކުރެވޭން ކަލާނގެއެވެ. އެއްކުރެވޭން ކަލާނގެއެވެ. ❁ ۞ جَعَلَ ٱللَّهُ ٱلْكَعْبَةَ = الله تعالى كعبة الله (ގެދޮރު) ލެއްވީ ❁ ٱلْبَيْتَ ٱلْحَرَامَ = އެއީ حرمة ތިބިވެގެންވާ ގެއެވެ. (އެބަސް ލެއްވީ)❁ قِيَٰمًا لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށްވާ قِوَام އެއްކަމުގައި. (އެބަހީ: އެމީހުން ދީނާއި ދުނިޔޭގެ ކަންތަކުގެ صلح ކުރާ أصل އެއްކަމުގައި.) ❁ وَٱلشَّهْرَ ٱلْحَرَامَ = އަދި حرمة ތިބިވެގެންވާ މަސްތަކާއި. ❁ وَٱلْهَدْىَ = އަދި ގެންގޮސްކުރާ هَدِيَّة ތައް. ❁ وَٱلْقَلَٰٓئِدَ = ގޮތުގަތްވާ هَدْى އަންގަވާލުން ކަނދުރައި قَلَادَة އަޅުވާލައިވާ جمل ތައި. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ (އެކަންތައްތައް އެގޮތަށްވާގޮތުގައިވަނީ) ❁ لِتَعْلَمُوٓا۟ = ކަލޭމެން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ❁ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން. ❁ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާއެއްޗެއް. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ. ❁ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ = ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަން. ❁ ٱعْلَمُوٓا۟ = ކަލޭމެން ދެނެގަންނާށެވެ! ❁ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ. ❁ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ = عقوبة ދެއްވުން ގަދަފަދަވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަން. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ. ❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ مَّا عَلَى ٱلرَّسُولِ = رسول އާގެމައްޗަކަށް (ވާޖިބުވެގެން) ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ = (رسول ކަން) އިއްވައިދެއްވުން ފިޔަވައި. ❁ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَا تُبْدُونَ = ކަލޭމެން ފާޅުކުރާ ކަންތަކާއި / ފާޅުކުރާކަންތައް. ❁ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ = އަދި ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރާ ކަންތައްތަކާއި. ❁ قُل لَّا يَسْتَوِى = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަހަމަވެގެން ނުވެއެވެ. ❁ ٱلْخَبِيثُ وَٱلطَّيِّبُ = ނަޖިހައިއެއްޗެއްސާއި ޠާހިރުއެއްޗެހި. ❁ وَلَوْ أَعْجَبَكَ = އަދި ކަލޭގފާނަށް عجائب ކުރުވިޔަސް. ❁ كَثْرَةُ ٱلْخَبِيثِ = ނަޖިހައިއެއްޗެހީގެ ގިނަކަމުން. ❁ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ފަހެ

ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ﴿يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ﴾ = ހޭ ބުއްދިވެރިންނޭވެ. ﴿لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ١٠٠﴾ = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވުމުގެ أمّيد ކުރި / ކާމިޔާބުވާތޯއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٩٦) ކަނޑުގެ ޝިކާރަކުރުމާއި އަދި އެ ޝިކާރަކާއިން ކަލޭމެންނަށް حلال ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން (ރަށުގައި قائم ވެތިބޭމީހުން) ނަގާއި ދަތުރުވެރިންނަށާ مَنْفَعَ އެއްގޮތްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭމެން (حجّ އަށް ނުވަތަ عمرة އަށް) إحرام ބަނދެގެންވާހިނދެއްގައި ބިމުގެ ޝިކާރަކުރުން ކަލޭމެންނަށް حرام ވެއްޖެއެވެ. (އެބަހީ އެކަންކަން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް الله حرام ކުރެއްވިއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނީ އެކަލާނގެއަށެވެ.

(٩٧) البَيْتُ الحرَام ކަމުގައިވާ كعبة އެބަހީ މުގުރު الله ގެއްލަވައިވަނީ މީސްތަކުންގެ دين އާއި ދުނިޔޭގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް صلح ކުރާ أصل އެއްގޮތްކަމުގައެވެ. އަދި حرمة ތެރިވެގެންވާ މަސްތަކާއި ގުރުބާންކުރާ هَدْيُ އާއި – އެބަހީ هَدِيَة ގެ ގޮތުގައި ގެނުވާ نَعَمْ ޖަނަވާރާއި قِلاَدَة އަޅުވާފައިވާ نَعَم ޖަނަވާރާއި މީސްތަކުންގެ دين އާއި ދުނިޔޭގެ އެންމެހައި ކަންތައް ސަލާމަތްވާނެ أصل ތަކެއްކަމުގައެވެ. (ގުރުބާނީ ކަމުގައިވާ أمان ކަން ލިބިގެންވެއެވެ. حرمة ތެރި މަސްތަކުގައި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ހަނގުރާމަކުރުން މަނާވެގެންވެއެވެ. އަދި ގުރުބާން هدى ހުރި ޖަނަވާރުތަކާއި އަދި އޭގެ هدى އާއިވެސް ދިފާއުކުރުމަށް ނުހަނު ބާރުއަޅުއްވައެވެ! އެއީ جاهليّة ޒަމާނުގައި މީސްތަކުންގެ ޢާދައެވެ. އެގޮތުން މުސްލިމުންގެ މީސްތަކުން ސަލާމަތްވާނެ أصل ތަކެއްކަމުގައެވެ. والله أعلم) އަދި އެކަންތައްތައް ގެއްލުވާ ހަމަކަށަވަރުން އުޅޭތަކާއި ބިމުގައިވާ ހުރިހާކަމެއް الله ދަންނަވޭކަން ކަލޭމެން ދަންނަވަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް އަދި ހުރިހާކަމެއް ދަންނަވޭކަން ދެނެގަންނަށެވެ.

(٩٨) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ عقوبة ދެއްވުން ގަދަފަދަވާންތަކަމާއި ގޮސްގެންވާ ކަލާނގެކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ގިނަވާ ކަލާނގެއްކަމުގައިވާކަން ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!

(٩٩) رسول ގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވަނީ رسول ކުރައްވާ ކަންތައް (ވަޙީ) ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. (އެބަހީ: رسول ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ ކިޔަވައިދެއްވި ޙުކުމް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމެވެ. ދެން ހިތްތަކުގައިވާ ކަންތައްތަކަށް جزاء ދެއްވުން ފާރަވެރިވާނީ الله އެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ފާޅުކުރާ ކަންތަކާއި ސިއްރުކުރާ ކަންތައްތައްވެސް الله ދަންނަވޭކަން ދަންނާށެވެ.

(١٠٠) ހޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ނުބައި ތަކެތިއާ (ނުބައިމީހުންނާއި ރަނގަޅު މީހުން) އެއްވަރު ނުވާނެއެވެ. (ޙަރާމް ތަކެތިއާއި ޙަލާލް ތަކެތި އެއްވަރު ނުވާނެއެވެ - حرام އާއި حلال ދެން މިހެން.....) މީހުންގެ ތެރޭގައި ނުބައިމީހުން ގިނަވިޔަސް – އަދި ނުބައި ކަންތައް ރަނގަޅު ކަމުގައި ނުބައިކަމުން ގިނަވިޔަސް ކަލޭގެފާނު عجائب ކުރުވިޔަސް (ނުބައި އެއީ ރަނގަޅު ކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވާތޯއެވެ. ހޭ ބުއްދިވެރިންނޭވެ! ކަލޭމެން تقوى ވެރިވާށެވެ!

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَسْـَٔلُوا۟ عَنْ أَشْيَآءَ إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَإِن تَسْـَٔلُوا۟ عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ ٱلْقُرْءَانُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهَا ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا۟ بِهَا كَٰفِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۖ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ قَالُوا۟ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

ލަފުޒީ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ لَا تَسْـَٔلُوا۟ = ކަލޭމެން ސުވާލުނުކުރާށެވެ! / ނުހަދާށެވެ. ❁ عَنْ أَشْيَآءَ = އެއިއެއި އެއްޗެއްސާމެދު / އެއިއެއި ކަންކަމާމެދު ސުވާލުނުކުރާށެވެ! ❁ إِن تُبْدَ لَكُمْ = ކަލޭމެނަށް ފާޅުވެއްޖެއްޔާވެސް (ސުވާލުގެ ޖަވާބު ފާޅުވެއްޖެއްޔާ) ❁ تَسُؤْكُمْ = ކަލޭމެނަށް ނުބައިވެދާނެއެވެ. ❁ وَإِن تَسْـَٔلُوا۟ عَنْهَا = އަދި ކަލޭމެން އެތަކެއްޗާއި މެދު ސުވާލުކުރަންޏާ. ❁ حِينَ يُنَزَّلُ ٱلْقُرْءَانُ = قرآن ބާވައިލެއްވުމުންދާ ވަގުތު. ❁ تُبْدَ لَكُمْ = ކަލޭމެނަށް (އެއްޗެއްގެ ޖަވާބު) ފާޅުކުރެވިގެންދާނެއެވެ. ❁ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهَا ۗ = އެތަކެތީން الله عفوء ކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ = އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ޙިލްމުވެރި ކަލާނގެއެވެ. ❁ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެތަކެތީން ބައެއްމީހުން ސުވާލުކުރިއެވެ. ❁ مِّن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރިން. ❁ ثُمَّ أَصْبَحُوا۟ = ދެން އެމީހުން ވެއްޖެއެވެ. ❁ بِهَا كَٰفِرِينَ ﴿١٠٢﴾ = އެތަކެއްޗަށް ކާފިރުވީބައެއްކަމުގައި. ❁ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ = الله ނުލައްވައެވެ. ❁ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ = އެއްވެސް بَحِيرَة އެއްވިޔަސް އަދި سَائِبَة އެއްވިޔަސް. ❁ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ = އަދި އެއްވެސް وصيلة އެއްވިޔަސް އަދި حامي އެއްވިޔަސް. ❁ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ކާފިރުން. (ކާފިރުވި މީސްތަކުން) يَفْتَرُونَ = އެމީހުން ހަދައިގަނެ ބުނަނީއެވެ. ❁ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۖ = الله ގެ حضرة އަށް ދޮގު. ❁ وَأَكْثَرُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ގިނަބައެއްމީހުން. ❁ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ = ބުއްދި ނުކުރެއެވެ. فكر ނުކުރެއެވެ. ❁ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ. ❁ تَعَالَوْا۟ = ކަލޭމެން އަންނާށެވެ! ❁ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް. (އެއީ قرآن) ❁ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ = އަދި رسول އާގެ އަރިހަށާއި. (رسول އާ ވާހަކަދެއްކުމަށް އަރިހަށް) ❁ قَالُوا۟ حَسْبُنَا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެންނަށް ފުދެއެވެ. ❁ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ = އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އެއްޗެއްގައި ވިސްނޭތީ އަހުރެމެންނަށް ފެނުނު/ ދީނެއްކަމެއް. ❁ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ = އެމީހުންގެ ކާބަފައިންވިޔަސް ހުރީތޯއެވެ؟ ❁ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا = އެއްޗެއް ނުދަންނަ ބަޔަކުކަމުގައި؟ ❁ وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ = އަދި ތެދުމަގު ނުލިބޭ ބަޔަކުކަމުގައި.

إجْمَالِي މާނަ

(١٠١) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށް (މާތްޤާނޫނުމަތިން) އެއްޗެހީގެ حكم ނާންގާ ތަކެއްޗާއިމެދު ކަލޭމެން ސުވާލު ނުކުރާށޭވެ! (رسول އާއި ސުވާލު ނުކުރާށޭވެ!) އެއްޗެހީގެ حكم ކަލޭމެންނަށް ހާމަވެ ފާޅުވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންނަށް ނުބައިކަން ވާނެއެވެ. އަދި قرآن ބާވައިލެއްވުމުން ވަޙީ އެރުވުން ސުވާލުކޮށް ކަލޭމެން ކުރަމުންދާނަމަ ކަލޭމެންނަށް އޭގެ حكم ފާޅުވެދާނެއެވެ. (އޭރުން އިތުރު ދަތިކަމެއް/ އުނދަގުލުކަން ވާނެއެވެ.) الله ވަނީ އެފަދަ ކަންކަން عفو ކުރެއްވީއެވެ. އަދި الله އީ ގިނަ ގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި ކީރިތި ގެތެރިގުންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ ކުއްލިއަކަށް ބަދަލު ނުދިނުމަށް ލުއިދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.)

(١٠٢) ހަމަކަލޭމެންނާ އެފަދަ ކަންކަމާއިމެދު ކަލޭމެންގެ ކުރީން ބައެއް ސުވާލުކުރިއެވެ. (ދީން އޭގެ حكم ބަޔާން ކުރުމުން) އެމީހުން އެކަން ދޫކޮށްލައި ކާފިރުވިއެވެ.

(١٠٣) الله تعالى އެއްވެސް بَحِيْرَة އެއް އަދި سَائِبَة އެއްވެސް އަދި وصيلة އެއްވެސް އަދި حامي އެއްވެސް ނުލައްވައެވެ. (އެއީ جاهليّة ޒަމާނުގައި مشرك ން އަމިއްލައަށް އުފެއްދިގެންވާ ނަންތަކާއި ކަންތައްތަކެކެވެ.) އަދި އެ ކާފަރުން ހަދަނީ ދޮގުހަދާ މީސްތަކުން الله تعالى ގެ މައްޗަށް ދޮގު ހަދައިގަންނަނީއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން ބުއްދި ނުކުރެއެވެ. ނުވިސްނައެވެ.

- ދަންނައެވެ. بَحِيْرَة އަކީ، އަންހެން جمل އެވެ. އޭގެ ކަންފަތް ތޫރުވައިލާ ދޫން އޭގެލިރު طَاغُوت އަށް خاصّ ކުރެއެވެ. (އެއީ ބުދާއި ބުދުބަލަހައްޓާ މީހާއަށެވެ.) އެހެންމީހުން އޭގެލިރު ފެވުން މަނާވެއެވެ. ކަންފަތް ފަޅާލައި ބެހެއްޓުމަކީ އޭގެ علامة އެވެ.

سَائِبَة އަކީ: އެއީވެސް އަންހެން جمل އެވެ. މީހަކަށް ބަލިފަރު ކަމެއް ދިމާވުމުން ނަދުރު ބޭނުވައިގާ جمل އެވެ. މިބަލިން ސަލާމަތްވެއްޖެއްޔާ (މިސާފަރުކަމުން) ދުރުން އޭގެމައްޗަކަށް ސަވާރު ނުވުމާއި އަދި އޭތި ބޭނުންނުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ދޫކޮށްލާފައިވާއެވެ. ފެންވެސް ބޭނުންނުކުރަނީއެވެ. މިހާރު ބޮޑުކަން ނުވާނެއެވެ.

وصيلة: އަކީވެސް އަންހެން جمل އެވެ. އެއީ އަންހެން އެއްޗެއް ވިޔައިފާ ދެންވެސް އަންހެން އެއްޗެއް ވިޔައިފިއްޔާ އެއްޗެ އެއީ އުފުރުންނަށެވެ. އަންހެން އެއްޗަކާއި ވީދުން ފިރިހެން އެއްޗެއް ވިޔައިފިއްޔާ އެއީ އުފުރުންގެ إله ނަށްވަކިކުރެވެ.

الحامی އަކީ: އެއީ ފިރިހެން ޖަމަލެވެ. އެއަށް ދިހަގުނަ ތިމަނީގާ އޭގެ ބުރިކަރި حماية ކުރުވޭނީއެވެ. ދީން އޭގެ ބުރިކަރިމައްޗަށް ސަވާރު ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި އޭތި ކަންފުޅާކުން ވިނަކައި ފެންބޮއިގެނދިނަމަވެސް މަނާނުކުރެވޭނެއެވެ.

= زُبْدَة التفسير =

(١٠٤) އަދި الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަށް ބެލުމަށް رسول ވާރުވިއްޔާއަށް ބެލުމަށް ކަލޭމެން އަންނާށޭ އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނާނީ އަހަރުމެން އުޅޭނީ އަހަރުމެންގެ ކާބަފައިން އެގޮތުގައިގެ މަޖިލިހުގައި ވަނިކޮށް އަހަރުމެން ދެކޭގޮތެވެ. އެގޮތް އަހަރުމެންނަށް ފުދެއެވެ. ފިނޑުނެވެ. އަޖައިބު އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށް އެކަށޭގެ ނުހަނުގުންނަހުމަށް އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ތެދުމަގެއްނަހުމަށް ހެދިއްޔަލާވޭ؟ އެހެންނަމަވީއްސުވޭ؟

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ ۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ شَهَـٰدَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ حِينَ ٱلْوَصِيَّةِ ٱثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ ءَاخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَأَصَـٰبَتْكُم مُّصِيبَةُ ٱلْمَوْتِ ۚ تَحْبِسُونَهُمَا مِنۢ بَعْدِ ٱلصَّلَوٰةِ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِى بِهِۦ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَـٰدَةَ ٱللَّهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلْـَٔاثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا ٱسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْأَوْلَيَـٰنِ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ لَشَهَـٰدَتُنَآ أَحَقُّ مِن شَهَـٰدَتِهِمَا وَمَا ٱعْتَدَيْنَآ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾

ލުޣަވީ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ ۖ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށްއޮތީ ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކެވެ.۞ لَا يَضُرُّكُم = ކަލޭމެންނަކަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއްނުދޭނެވެ.۞ مَّن ضَلَّ = މަގުފުރެދުނު މީހަކާއިވެސް.۞ إِذَا ٱهْتَدَيْتُمْ ۚ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުމަގުގެމަތިވެއްޖެނަމަ.۞ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ = ކަލޭމެން رُجُوع ވުންވަނީ ހަމަ اللّه ގެ حضرة އަށެވެ.۞ جَمِيعًا = ކަލޭމެން އެންމެން.۞ فَيُنَبِّئُكُم = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް خبر ދެއްވާނެއެވެ.۞ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ = ކަލޭމެންކުރަމުންދިޔަކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ شَهَـٰدَةُ بَيْنِكُمْ = ކަލޭމެންގެދެމެދުގައި ހެކިވުމަކީ.۞ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ = ކަލޭމެންކުރެމީހަކަށް މަރު حاضر ވެއްޖެއްޔާ.۞ حِينَ ٱلْوَصِيَّةِ = އެވަގު وَصيّة ކުރާވަގުތު.۞ ٱثْنَانِ = ދެމީހުން.۞ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ = ކަލޭމެން (مؤمن ންކުރެ) عدل ވެރިދެމީހުން.۞ أَوْ ءَاخَرَانِ = ނުވަތަ އެހެންދެމީހުން.۞ مِنْ غَيْرِكُمْ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނޫން މީހުންކުރެ (ދެމީހުން.)۞ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ = ކަލޭމެން ހިނގަންޏާ / ދަތުރުކުރަންޏާ.۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި.۞ فَأَصَـٰبَتْكُم = ދެން ކަލޭމެނަށް مُصِيبَة ޖެހިއްޖެ.۞ مُّصِيبَةُ ٱلْمَوْتِ ۚ = މަރުގެ مُصِيبَة .۞ تَحْبِسُونَهُمَا = ކަލޭމެން އެދެމީހުން ހިފަހައްޓާށެވެ! / ބަންދުކުރާށެވެ!۞ مِنۢ بَعْدِ ٱلصَّلَوٰةِ = ނަމާދަށްފަހު - (عصر ނަމާދަށްފަހު)۞ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ = އެދެމީހުންހުވާކުރާނޭ اللّه ގަންދީ ހުވައިކުރާށެވެ!۞ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ = ކަލޭމެންނަށް شكُّ ވެއްޖެ.۞ لَا نَشْتَرِى بِهِۦ ثَمَنًا = އަހުރެމެން އެއަކަށް އަގެއް ނުހިފާނަމެވެ. (رشوة އެއް ނުހިފާނަމެވެ.)۞ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ = އަދި އޭނާއަކީ ގާތްތިމާގެމީހަކުވިޔަސް.۞ وَلَا نَكْتُمُ = އަދި އަހުރެމެން ވަންހަނާ ނުކުރާނަމެވެ.۞ شَهَـٰدَةَ ٱللَّهِ اللّه ގެ ހެކިބަސް.۞ إِنَّآ إِذًا = އެހެންކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވާނީ.۞ لَّمِنَ ٱلْـَٔاثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފާފަވެރިންގެތެރޭގައިއެވެ.۞ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا = ދެންފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެދެމީހުންނާމެދު ފާޅުވެއްޖެއްޔާ / ސާބިތުވެއްޖެއްޔާ.۞ ٱسْتَحَقَّآ إِثْمًا = އެދެމީހުންނަށް ފާފަ حقّ ވެއްޖެކަމުގައި (خيانة ކުރިކަމުގައި)۞ فَـَٔاخَرَانِ يَقُومَانِ = އެހެންދެމީހުން ތެދުވެހުރެގަންނާށެވެ! ۞ مَقَامَهُمَا = އެދެމީހުންގެ ބަދަލުގައި.۞ مِنَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ = އެމީހުންގެމައްޗަށް (وصيّة) حقّ ވީމީހުންގެ ތެރެއިން.۞ ٱلْأَوْلَيَـٰنِ = مَيّت އާއި

އެންމެގާތްމީހުންނެވެ.۞ فَيُقْسِمَانِ بِٱللَّهِ = އެދެމީހުން اللّه ގަސަމު ހުވައިކުރާނެއެވެ! ۞ لَشَهَـٰدَتُنَآ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ ހެކިބަސް (އަހުރެމެންގެ ހުވައި)۞ أَحَقُّ مِن شَهَـٰدَتِهِمَا = އެދެމީހުންގެ ހުވައަށްވުރެ ވާ حقّ ކަންތަކެވެ. ۞ وَمَا ٱعْتَدَيْنَآ = އަދި އަހުރެމެން (އަހުރެމެންގެ ހުވައިގާ) ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދަމުއެވެ.۞ إِنَّآ إِذًا = އެހެންކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ވާނީ. ۞ لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންގެތެރެއިންނެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٥) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ލާޒިމު (އެންމެ ފުރަތަމަ) ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس ބަލާށެވެ. (އެ نفس ބައްޓު إصلاح ކުރާށެވެ!) ކަލޭމެންގެ نفس ބައްޓު ބެލެހެއްޓުމުގެ ފަހުން އެހެންބަޔަކު މަގުފުރެދުމަކުން ކަލޭމެންނަކަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއްނުވެއެވެ. (منكراة ނަހީކުރުމަށްފަހު އެހެންބަޔަކު قبول ނުކުރިއަސް އެއީ ކަލޭމެންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެކަމުގައެވެ.) ކަލޭމެން އެންމެން ރުޖޫޢުވާނީ ހަމަ اللّه ގެ حضرة އަށެވެ. ދެންފަހެ ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރާކަމުގައިވީކަންތައްތަކުގެ خبر އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވާހުށްޓެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތް تفسير ކުރުމުގައި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެފައިވަނީ ފަހުޒަމާނަކަށްއައިސް މީސްތަކުންގެ عمل ބައްޓު ނުބައިވެ اللّه ގެ أمر ފުރުޅަކަން ފެނުމާއެކު ނުބައިކަމެއް ދެކެނީނު މީމާގެ އަމިއްލަ نفس إصلاح ކޮށް ބާކީބަދަލުކުރުމަށް ދިއުމާ ބަހައްޓައިގެން ހުރުމަކަށް މީމާގެ މީހުންނަށް ގެއްލުމެއްނުވާނެ ކަމަށެވެ. އެއާ خلاف އަށް މީހުންގެ ނުބައިކަމުން ދުރުކުރަން އުޅުމަކީ ބޭކާރު ކަމެއްކަމަށް ދެކުމަކީ ދޮގު ކަމެކެވެ. والله أعلم .

(١٠٦) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ބޭނުމުގެ ދުވަސް ކުރިމަތިވެގެން ކަލޭމެންނަށް މަރަށް ވަޑައި حاضر ވެ އޮތްނަމަ وصيّة ކުރާނަމަ ކަލޭމެން مؤمن ނުވާ عدل ވެރި ދެމީހުން (އެ وصيّة ގެ ކަންތަކުގައި) ހެކިވެރިކުރާށެވެ. ނުވަތަ އެހެންދެމީހުން (އެބަހީ: مؤمنُ ނޫން ނޫން އެހެން دين އެއްގެ ދެމީހުން) ހެކިވެރިކުރާށެވެ! (ދެން ތަރިކައިގެ وصيّة ހަވާލުކުރުމުގައި) އެދެމީހުންނާމެދު خيانة ގެ ޝައްކު ކަލޭމެންނަށް ޝައްކު ކުރެވިއްޖެއްނަމަ ނަމާދުގެ ފަހުން (އެބަހީ عصر ނަމާދަށްފަހު) އެދެމީހުން ހިފަހައްޓައި އެދެމީހުން ބަހައްޓައި اللّه ގަސަމު ހުވައިކުރާށެވެ! އެދެމީހުން ހިތަންމާގެ މިހުވައިގައި ކިޔައްވާގާތުހަކަށް ނަމަވެސް އެއްވެސް رشوة އެއް ނުހިފާކަމަށް އަދި اللّه އަށް ޓަކައި އަހުރެމެންގެ ހެކިބަސް ވަންހަނާކުރާކަމަށް އަދި ވަންހަނާކޮށްފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވާނީ ކަނޑައެޅިގެން ފާފަވެރިންކަމުގައި ކަމަށްބުނެ ހުވައިކުރާށެވެ!

(١٠٧) ދެންފަހެ އެދެމީހުންނަށް (އެބަހީ ހުވައިކުރި ދެމީހުންނަށް) ފާފަ حقّ ވެއްޖެކަމުގައި ސާބިތުވެއްޖެއްޔާ، (އެބަހީ: އެދެމީހުން خيانة ތެރިވެ ދޮގުހުވައިކުރިކަން ސާބިތުވެއްޖެއްޔާ) ميّت އާގެ ގާތްމީހުންކުރެ އެ وصيّة حقّ ވާމީހުންގެތެރެއިން ދެމީހުން (ކުރީދެމީހުން ދޮގުހުރިކަމުގައި) اللّه ގަސަމު ހުވައިކުރާށެވެ! އެދެމީހުންގެ ހުވައިގައި މިއާމެންގެ ހުވައި އެދެމީހުންގެ ހުވައަށްވުރެ ވާ حقّ ކަންތައްތަކާއި އަދި މިއާމެން ހުވައިގައި ހައްދުފަހަނަޅައިނުދާކަން ހުވައިކުރާނީއެވެ. އެހެންވެއްޖެ އެބަހީ އަނިޔާވެރިވެ ހައްދުފަހަނަޅައިގަތުނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވާނީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ.

ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِٱلشَّهَٰدَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓا۟ أَن تُرَدَّ أَيْمَٰنٌۢ بَعْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۗ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾ ۞ يَوْمَ يَجْمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا عِلْمَ لَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

ލުޣަތު

ذَٰلِكَ = އެގޮތް (އެބަހީ: މި بيان ވެދިޔަގޮތް)۞ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ = އެންމެ ގެންނަސްވަގެން ގޮތްކަން ބޮޑުވެ.۞ بِٱلشَّهَٰدَةِ = ހެކިބަސް / ނުވަތަ ދެވުމެ.۞ عَلَىٰ وَجْهِهَآ = އޭގެ حقّ ގޮތުގައި.۞ أَوْ يَخَافُوٓا۟ = ނުވަތަ ބިރުން (فضيحة ވެދާނެކަމުގެ) ބިރުގަނެގެން ބޭނުމެވެ.۞ أَن تُرَدَّ أَيْمَٰنٌ = ހުވައި (ވާރުތަވެރިންނަށް) އެނބުރި ރައްދުވެދާނެކަމަށް.۞ بَعْدَ أَيْمَٰنِهِمْ = (އެމީހުން ހުވައިކުރި) ހުވައިތަކުގެ ފަހުން.۞ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ!۞ وَٱسْمَعُوٓا۟ = އަދި ކަންނަވައި އަހާށެވެ!۞ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.۞ ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾ = فاسق ބަޔަކަށް.۞ يَوْمَ يَجْمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ = الله تعالى رسول ބޭކަލުން ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހު (އެދުވަހަކީ ޤިޔާމަތްދުވަހެވެ.)۞ فَيَقُولُ = ފަހެ އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވި ބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ.۞ مَاذَآ أُجِبْتُمْ = ތިޔަބޭކަލުންނަށް ޖަވާބުދެއްވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟۞ قَالُوا۟ = އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ.۞ لَا عِلْمَ لَنَآ = އަޅަގަނޑުމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.۞ إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ.۞ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ = غيب ތަކަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٨) އެގޮތް އެބަހީ މިއާދެއްތަކުގައި މި بيان ވެވިއްޖެތް އެފަދަ މައްސަލައިގައި ހެކިދިނުމާއި ހުވައި އާދޭ ސިފަތުގެތެރެއިން قائم ވުން ގާތްކަންބޮޑުވެއެވެ. ނުވަތަ ކުރީ ހުވައިކުރި މީހުން ހުވައިކުރުމަށްފަހު އަލުން (ميّت އާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް) ހުވައި ރައްދުވެދާނެކަމުގެ ބިރުގަތުމުން ކުރެވޭނެއެވެ. (އެއުން އެފަދަ ހުވައިކުރުމުން ދިމާވާން ފަހިވާ فضيحة ވެދާނެކަމަށް ބިރުވެރިވުމުން ދުނިޔޭގައެވެ. والله أعلم) އަދި ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! (އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާ أمر ތަކުގައި وعظ نصيحة) ކަލޭމެން އަހާށެވެ! އަދި فاسق ވި މީސްތަކުންނަށް الله ތަޢާލާގެ ހިދާޔަތެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. ١٠٦ ން ١٠٨ އަށް މިވާ ނިޔާ އާޔަތުގައި މިވަނީ تَمِيْمُ الدَّارِى އާއި (رضى الله عنه) އަދި عَدِيّ بن بَدَّاء އާއި ދެކަލުން އިސްލާމްވުމަށް ކުރިން ނަސާރާވީ ބަޔަކު ޝާމަށް ވިޔާފާރިއަށްދިޔައިރު އެމީހުންގެ ގައިގައި ހަރާމްފަހަރަ ނަ ތިބި ވިރިމީހަކު حاضر ނުވާ އެހާލަތުގައި وصيّة ގެ خبر އާއި ދެތާއަށްވުރެ ކުރިމަގެ ބާކީއަކުގައި صحيح البخارى ގެ ٢٧٨ ވަނަ حديث ގެ شرح ލިޔުއްވުމުން الحافظ ابن حَجَرَ فَتْحُ البَارِىގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. މަރުވެދާ ދުވަސްވާއިރު އެތާގެ وصية ލިޔުމެއް އެތާގެ މުދަލާ ބެހޭ ކަންތައްތަކެވެ. ދެން ކަލީބިޔަރީގެ ދެކުނުން وصيّة ކަން އެތާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް އެތަކެތި ގެންދަވިއުމަށް حوال ކުރިއެވެ. ނަމަވެސް އެދެކުނުން އެގޮތްގައިން ވަރަށް އަގުބޮޑު އެއްތަކެއް ނެތި ވިއްކާފައި ބޭނުންކުރި ފާދަ ހިސާބެއް ވާރުތަވެރިންނަށް ގެންގޮސް ދިނުމުން އެދެކުނުން އެތަކެތި ބަލާ ބެލުމުން وصيّة ގައި އޮތް އެތަކެތި ފެނިގެން އެތައްސަފަރ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަޢުވާކުރެއްވުމުން ގެނެސް އެދެކުނުން ހުވައިކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ވާރުތަވެރިންގެ ގާތުން ދެކުނުން ފެނިފައިވާ ވާރުތަވެރިންގެ ވަގަތުން ދެކުނުން ހުވައިކުރުމުން މިމިން އާޔަތުގައި އެވަނީ އެހާބަސް ވާނެކަމެވެ. والله أعلم .

(١٠٩) الله تعالى رسول ބޭކަލުން ޖަމާކުރައްވާދުވަހު އެބަހީ: قيامة ދުވަހު (އެދުވަހާމެދު ބިރުވެރިވާށެވެ!) ހަމަ އެބޭކަލުންނަށް އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާށެވެ. ތިޔަބޭކަލުންނަށް ޖަވާބުދެއްވީ ކިހިނެއްކަމުންތޯއެވެ؟ (އެބަހީ رسول ކަލުން ދަޢުވަތުދެއްވުމުން أمّة ގެ މީހުން ޖަވާބުދެއްވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ. (އެއީ ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އެބޭކަލުން ދަންނަވާނޭ ޖަވާބެކަމަށް ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާކަލާނގެއީ غيب ތަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ فِى ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ ٱلطِّينِ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ بِإِذْنِى فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِى ۖ وَتُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِى ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّـۧنَ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى وَبِرَسُولِى قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَٱشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

ތަރުޖަމާ

إِذْ قَالَ ٱللَّهُ = اللّه وحى ކުރައްވާނިންދު (ބުނެވިދާނެވެ!) ❁ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ = އޭ مريم ގެފުޅުންގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އެވެ! ❁ ٱذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ = ކަލޭގެފާނުންގެމައްޗަށްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ❁ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ މަންމާފުޅުގެމައްޗަށާއި. ❁ إِذْ أَيَّدتُّكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގަދަވަންތަކުރެއްވިނިންދު. ❁ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ = طاهر ފުރާނަޔާ روح ނަ (جبريل عليه السّلام) ދުރުވެރިކުރައްވައި. ❁ تُكَلِّمُ ٱلنَّاسَ = ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅުދައްކަވާ. ❁ فِى ٱلْمَهْدِ وَكَهْلًا = (ކުޑަކުއްޖެއްގެގޮތުގައި ވިހާބަންޑުމީގައި އާންމުގޮތުގައިވެސް އަދި ބޮޑު ހިދުރުނަހަކަށްވެފައިވާ حال. ❁ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލިޔުން އުގަންނަވައިދެއްވިނިންދު. ❁ وَٱلْحِكْمَةَ وَٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ = އަދި حكمة އާއި އަދި توراة އާއި އަދި إنجيل އާއި (އުގަންނަވައިދެއްވިނިންދު). ❁ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ ٱلطِّينِ = އަދި ކަލޭގެފާނު މަށިން ހެއްދެވި ހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ❁ كَهَيْـَٔةِ ٱلطَّيْرِ = ދޫނީގެ صُور އަށް. ❁ بِإِذْنِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގަން ❁ فَتَنفُخُ فِيهَا = ދެން ކަލޭގެފާނު އެ އެއްޗަށް ފުމެލައްވައެވެ. ❁ فَتَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِى = ދެން ވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގަން އެއީ ދޫނިޔަކަށްވެގެންނެވެ. ❁ وَتُبْرِئُ ٱلْأَكْمَهَ وَٱلْأَبْرَصَ = އަދި އުފަންކަނުކަން ޖެހިފައިވާ ބަލީގެ ކަނުމީހުންނާއި ބަގުސްބަލިޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ޝިފާދެއްވައްވެއެވެ. ❁ بِإِذْنِى ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގަން. ❁ وَإِذْ تُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ بِإِذْنِى = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގަން މަރުވެފައިވާމީހުން (ކަށްވަޅުން) ދިރިގެން ކަލޭގެފާނު ނެރުއްވާނިންދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ❁ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَنكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ކިބައިން بنى إسرائيل ނަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ دفاع ކުރައްވާ ދުރުކުރެއްވިނިންދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ❁ إِذْ جِئْتَهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ حجّة ތަކާއެކު ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!). ❁ فَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ދެން ކާފަރުވި މީސްތަކުން ބުނެއްޖެއެވެ. ❁ مِنْهُمْ

އެއުރެންގެތެރެއިން ❁ إِنْ هَـٰذَآ = މި ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެއްކަމުގައި މެނުވީ. ❁

وَإِذْ أَوْحَيْتُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ / إلْهام ކުރެއްވީމެވެ. ❁ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّـۧنَ = حوارى ންނަށް. (حَوَارى ންނަކީ عيسى عليه السّلام ގެ أصحاب ންނެވެ.) ❁ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى = ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް އީމާންވާށޭ! ❁ وَبِرَسُولِى = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول އާ އަށާއި ❁ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا = އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ❁ وَٱشْهَدْ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާށޭވެ! ❁ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނީ ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٠) مريم ގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އަށް الله وحى ކުރެއްވިއެވެ (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވިއެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށާއި ކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅުގެ މައްޗަށްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އެއީ روح القُدس ގެ ދުރުވެރިކުރައްވައި - (جبريل عليه السّلام) ގެ ދުރުވެރިކުރައްވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގަދަކަށްތެރިކުރައްވާ ސާބިތުކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ހަމަ ވިހާފާ ތަންމަތީގައިވާ ކުޑަކުއްޖަކުކަމުގައިވީ حال ކުދިކުއްޖާއި އަދި ބޮޑު ފިރިހެނަކުކަމުގައިވާ حال ކުޑު މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވިއެވެ. (އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة އެކެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އަތުންލިޔުމާއި ގަދަރިއްސުންތަކާއި توراة އާއި އަދި إنجيل އުނގަންނައިދެއްވީމެވެ (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އެއީ ކަލޭގެފާނަށްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة އެކެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު މަށިން ދޫނިއެއްގެ ސިފަޔާގެ ހަމަޔަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގައި އުފައްދަވައި ކަލޭގެފާނު ފުމެއްލެވުމުން ހަމަ ދޫނިޔަކަށްވެއެވެ. (އެއީ ކަލޭގެފާނަށްވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة އެކެވެ.) އަދި އުފަންއަނދޫޏާއި ބަޔޮޅު އަރިކަށް ޝިފާލިބިގެންވާ ގޮތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުން ކަލޭގެފާނު ފަސޭހަކުރައްވައެވެ. އަދި މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރިގެން ކަށްވަޅުތަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުން ކަލޭގެފާނު ނެރުއްވައެވެ. އަދި بنى إسرائيل ގެ ގާތަށް ކަލޭގެފާނު ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއިގެން ވަޑައިގެންނެވުމުން (އެމީހުން ކަލޭގެފާނު އަވަހާރަކޮށްލުމަށް قصد ކުރިއިރު) ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން بنى إسرائيل ން ތިމަންރަސްކަލާނގެ دفاع ކޮށްދެއްވީމެވެ. ދެން އެއުރެންގެ ތެރެއިން ކާފަރުވީ މީހުން ބުނީ މިއީ ހަމަ بيان ވެގެންވާ سحر އެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. (އެބަހީ عيسى عليه السّلام ގެންނެވި معجزات ތަކަކީ ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެކެވެ.)

(١١١) އަދި حَوَارِىُّ ންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށާއި އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول އާއަށް ކަލޭމެން އީމާންވާށޭ وحى ކުރެއްވުމުން އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި އިބަރަސްކަލާނގެ ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާށޭވެ!

إِذْ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۖ قَالَ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا۟ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ ٱللَّهُمَّ رَبَّنَآ أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا وَءَايَةً مِّنكَ ۖ وَٱرْزُقْنَا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ ٱللَّهُ إِنِّى مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۖ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ فَإِنِّىٓ أُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١١٥﴾

ލަފުޒީ މާނަ

إِذْ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ = حَوَارِيُّ ން ދެންނެވިހިނދު (ހަނދުމަކުރެއްވުމަށްވާށެވެ!) ۞ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ = އޭ مريم ގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) އެވެ.۞ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ އަށް ކުޅަދުންތެރިވެވޭތޯ؟۞ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً = އެކަލާނގެ = އަޅަމެންގެމައްޗަށް ކާ ތަށިފުޅެއް ބާވައިލައްވާލުމަށް.۞ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު عيسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ۞ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ = ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވަންޏާ.

قَالُوا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ.۞ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا = އަހުރެމެން އެތަނުގެ އެއިން ކެއުމަށެވެ.۞ وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا = އަދި އަހުރެމެންގެ ހިތްތަށް ހަމަޖެއްސުމަށެވެ.۞ وَنَعْلَمَ = އަދި އަހުރެމެންނަށް އެނގުމަށެވެ.۞ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެން ތެދުކުރައްވައިފިކަން.۞ وَنَكُونَ عَلَيْهَا = އަދި އެކަމަށް އަހުރެމެން ވުމަށްޓަކައެވެ.۞ مِنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿١١٣﴾ = ހެކިވެރިންގެތެރެއިން.۞ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ = مريم ގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) ދެންނެވިއެވެ.۞ ٱللَّهُمَّ رَبَّنَآ = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ ، މަތިވެރި الله އެވެ.!۞ أَنزِلْ عَلَيْنَا = އަޅަމެންގެމައްޗަށް ބާވައިލައްވާނދޭވެ! ۞ مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން ކާތަށިފުޅެއް.۞ تَكُونُ لَنَا = އަޅަމެންނަށް ވާނޭ.۞ عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا = އަޅަމެންގެ ފުރަތަމަ މީހުނަށާއި ފަހުމީހުނަށް عيد އެއްކަމުގައި ۞ وَءَايَةً مِّنكَ = އަދި އިބަރަތްކަލާނގެ ހަޟްރަތުން ދަލީލެއްކަމުގައި.۞ وَٱرْزُقْنَا = އަދި އަޅަމެންނަށް ރިޒުގު ދެއްވާނދޭވެ! ۞ وَأَنتَ = އަދި ކަލޭގެފާނީ ރިޒުގުދެއްވާ އެންމެ ހެޔޮ ކަލާނގެއެވެ.۞ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١٤﴾ ۞ قَالَ ٱللَّهُ = الله وحى ކުރެއްވިއެވެ.۞ إِنِّى مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެތަށި ބާވައިލައްވާނެ ކަލާނގެއެވެ.۞ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންކުރެ އެއަށްފަހު ކާފިރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނައެވެ!)۞ فَإِنِّىٓ أُعَذِّبُهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް عذاب ދެއްވާނެތެވެ! ۞ عَذَابًا = (ގޮތެއްގެ) عذاب އެއް.۞ لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدًا = އެފަދަ عذاب އެއް އެހެންމީހަކަށް ނުދެއްވާ.۞ مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١١٥﴾ = عَالَمُ ތަކުގެ މީހުންގެތެރެއިން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١٢) (عيسى عليه السّلام ގެ أصحاب ން ދަންނަވިއިރު (ހަނދުމަކުރެއްވުމަށްވާށެވެ!) އޭ مَرْيَم ގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام އެވެ!) އަޅުގަނޑުމެންނަށް އުޑުން ކާނާތަށިގަނޑެއް ބާވައިލެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ އަށް ކުޅަދާނަވަންތަވާނެތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންނަކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން اللّه އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ!

(١١٣) އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެދެނީ އެއިން އަޅުގަނޑުމެން ކެއުމާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ހިތްތައް ހަމަޖެހުމާއި އަދި ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން ތެދުކިޔުއްވައިފިކަން އަޅުގަނޑުމެން އެނގުމާއި އަދި އެކަމުގެމައްޗަށް ހެކިވެރިންކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެންވުމަށެވެ.

(١١٤) مريم ގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން عيسى (عليه السّلام) ދަންނަވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ رَبّ ، މަތިވެރި اللّه އެވެ! އަޅުގަނޑުމެންނަށް އުޑުން ކާތަށިގަނޑެއް ބާވައިލައްވާނދޭވެ! އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރީގެ މީހުންނާއި އަދި ފަހުގެ މީހުންނަށްވާ عيد އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. (އެބަހީ މިއަދުގެމީހުންނާއި ފަހުން އަންނަ ބަޔަކަށްވެސް عيدއެއްގެގޮތުންނާއި އަދި ޙަޟްރަތްކަލާނގެ ކުޅަދާނަވަންތަކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމުގެ دليل އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ޙަޟްރަތްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ރިޒުޤުދެއްވާނދޭވެ! އަދި ޙަޟްރަތްކަލާނގެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ރިޒުޤުދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٥) اللّه تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެތަކެތި ބާވައިލައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ. ދެންފަހު އެއަށްފަހު (އެބަހީ އެތަކެތި ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު) ކަލޭމެންކުރެ ކާފަރުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާއަށް މުޅި عَالم ތެރެއިން އެކަކަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ނުދެއްވާ ވަރަށް (އެފަދަ عذاب ން) عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ.

وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَـٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّـٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِى بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ ٱللَّهُ هَـٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّـٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّـٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌۢ ﴿١٢٠﴾

ލުޣަތު

وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه وحى ކުރެއްވިހިނދު. ✿ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ = އޭ مريم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އެވެ! ✿ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނުތޯއެވެ؟ ✿ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ = ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ކަލާނގެން ހިފާ إختيار ކުރާށެވެ! ✿ إِلَـٰهَيْنِ = ދެ إلهُ ންކަމުގައި. ✿ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި. ✿ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ✿ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ = ތިމަންއަޅާ ބުނުމެއް. (حقّ ނޫން) ނުވެއެވެ. ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ✿ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ = ތިމަންއަޅާ އެއްވެސް حقّ އެއްނެތްކަމެއް / حقّ އެއްނެތް ވާހަކައެއް ✿ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ = ތިމަންގެ އެބުނި ވާހަކައެއް ބުނިކަމުގައިވިޔަސް. ✿ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަލާނގެ އެވާހަކައެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ✿ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى = ތިމަންގެ نفس ގައިވާކަމެއް / ވާ އެއްޗެއް – ތިޔަކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ✿ وَلَآ أَعْلَمُ = އަދި ތިމަންއަޅާ އެއް ނޭނގެއެވެ. ✿ مَا فِى نَفْسِكَ = ތިޔަކަލާނގެ ذات ފުޅުގައިވާ އެއްޗެއް. / އަދިކަމެއްވިޔަސް. ✿ إِنَّكَ أَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަލާނގެއީ. ✿ عَلَّـٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ = غَيْبُ ތަކަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ✿ مَا قُلْتُ لَهُمْ = ތިމަންގެ އެމީހުންނަކަށް ވިދާޅުނުވަމެވެ. ✿ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِى بِهِۦٓ = ތިޔަކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވި ތިމަންއަޅާއަށް أمر ކުރެއްވި ކަންތައްމެނުވީ. ✿ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = (އެއީ) ކަލޭމެން اللّه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ✿ رَبِّى وَرَبَّكُمْ = އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ވެސް رَبّ އެވެ. ✿ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا = އަދި ތިމަންގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ހެކިވެރިއަކުކަމުގައި حاضر ވެހުރީމެވެ. ✿ مَّا دُمْتُ فِيهِمْ = ތިމަންގެ އެމީހުންގެތެރޭ ތިބިހިނދަކު. ✿ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى = އަދި ތިޔަކަލާނގެ ތިމަންގެ މަރުގެންދެވިހިނދު. ✿ كُنتَ أَنتَ = ކަލާނގެ އެކަނިން ހަމަ ތިޔަކަލާނގެ ވޮޑިގެންވީއެވެ. ✿ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެމައްޗަށް رَقِيب ކަލާނގެކަމުގައި. (އެމީހުންގެ ހުރިހާކަމެއް ބަލައިފާވައިގަންނެވޭ ކަލާނގެކަމުގައި) ✿ وَأَنتَ = އަދި ތިޔަކަލާނގެ. ✿ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ = ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް އަދި ހުރިހާއެއްޗެއްގެމައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ✿ إِن تُعَذِّبْهُمْ = ތިޔަކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވިނަމަވެސް. ✿ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ތިޔަކަލާނގެ އަޅުންނެވެ. ✿ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ = އަދި ތިޔަކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިފިނަމަވެސް. ✿ فَإِنَّكَ أَنتَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަލާނގެއީ. ✿ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ = عِزَّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ✿ قَالَ ٱللَّهُ = اللّه وحى ކުރެއްވިއެވެ. ✿ هَـٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّـٰدِقِينَ = މިއަދަކީ ތެދުވެރިންނަށް

مَنْفَعَ ކުރާނޭ ދުވަހެވެ.۞ صِدْقُهُمْ އެމީހުންގެ ތެދުކަން.۞ لَهُمْ جَنَّٰتٌ = އެމީހުންނަށްޓަކައި ހުރީ ސުވަރުގެތަކެވެ. ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައެވެ.۞ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا = އެމީހުން އެތާ އަބަދު ދެމިތިބޭނެއެވެ.۞ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ = الله އެމީހުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވިއެވެ.۞ وَرَضُوا۟ عَنْهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ރުހިގެންފައެވެ. ۞ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.۞ لِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ مِلْكُ خاصّ ވ ހިތްޕެރުގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ وَمَا فِيهِنَّ = އަދި އެތަންތާނގައިވާ ތަކެތީގެވެސް.۞ وَهُوَ އަދި އެކަލާނގެއީ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾ = ހުރިހާކަމެއްގެމައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٦) އަދި الله تعالى وحى ކުރެއްވިހިނދު (ހަނދުމަކުރުވުމަށްޓަކައެވެ!) އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى عليه السّلام އެވެ! މީސްތަކުންނަށްގޮވައި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅު އެއި الله ފިޔަވައި ދެ إله ންކަމުގައި ކަލޭމެން إختيار ކުރާށޭ ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނުހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހިތްހަމަޖެހުމުގެ ކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. މިއަށްވުރެ އަތްވެސް حقّ އެއް ނޫންކަމެއްގެ ވާހަކަ މީސްތަކުންނަށް ބުނުމަކީ އަޅުގަނޑަށް ހުއްދަވެގެންވާކަމެއްނޫނެވެ. މިއަށާ އެފަދަ އެއްޗެއް ބުނިކަމުގައިވާނަމަ ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. މިއަށާގެ نفس ގައި ވާނެތަކެއް އަޅުގަނޑަށް އެނގެން ނެތެވެ. ކަލާނގެއަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ ذات ގައިވާ އެއްޗެއް ނުއެނގޭނެއެވެ. ކަލާނގެއީ غيب ތަކަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٧) ކަލާނގެ އަޅުގަނޑަށް أمر ކުރެއްވި ކަންތައް ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް ނުބުނަމެވެ. (އެމީހުންނަށް ބުނީ ކަލާނގެ އަންގަވާ أمر އެވެ. އެއީ) ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ. (މިހެންނެވެ.) އަދި މިއަށާ އެމީހުންގެތެރޭގައި ވިހިނދު އެމީހުންގެ މައްޗަށް شاهد ވެވަޑައިގަތުމެވެ. ފަހެ ކަލާނގެ އަޅުގަނޑު ވަޑައިގަތުމުން ކަލާނގެ އެމީހުންގެ رَقِيب ކަމުގައި ވީއެވެ. އަދި ކަލާނގެ ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް حاضر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (١١٨) ކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވީނަމަވެސް (އެއީ ހަމަ حقّ އެވެ.) އަދި ކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިފިނަމަވެސް (އެއީ ކަލާނގެ رحمة އާއި فضل ވަންތަކަމެވެ.) ފަހެ ކަލާނގެ ކަލާނގެ عزّة ވަންތަ (އެބަހީ: ގަދަފަދަވަންތަ) حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٩) الله تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. (އެބަހީ: قيامة ދުވަހުން الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ.) މިއަދަކީ ތެދުވެރިންނަށް އެމީހުންގެ ތެދުވެރިކަން އެމީހުންނަށް مَنْفَعَ ކުރާނޭ ދުވަހެވެ. އެމީހުންނަށް ހުރީ އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާ ސުވަރުގެތަކެވެ. (އެބަހީ: ސުވަރުގެތަކާއި) އެތަންތާ نعمة އެވެ. އެމީހުން އެތާނގައި އަބަދަށް ދެމިތިބޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް الله ރުއްސެވުން ލެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންވެސް الله އަށް ރުހިގެންފައެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.

(١٢٠) އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މުޅިވެރިކަމާއި އަދި އެތަންތާނގައިވާ ތަކެއްޗާއި خاصّ ވ މިލްކުވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާ ފަދަ عيسى عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅާ އަދި އެހެން އެއްވެސް مخلوق އަކަށް ނޫނެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورَةُ الأَنْعَام ގެ މާނަ

سُورَةُ الأَنْعَام — އާޔަތުގެ އަދަދު (١٦٥)

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ ٱلظُّلُمَٰتِ وَٱلنُّورَ ۖ ثُمَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ۝١ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰٓ أَجَلًا ۖ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِندَهُۥ ۖ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ ۝٢ وَهُوَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَفِى ٱلْأَرْضِ ۖ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ۝٣ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ مِّنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝٤ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ بِٱلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۖ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنۢبَٰٓؤُا۟ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ۝٥ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا ٱلسَّمَآءَ عَلَيْهِم مِّدْرَارًا وَجَعَلْنَا ٱلْأَنْهَٰرَ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ءَاخَرِينَ ۝٦

ލުޣަތު

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = ހަމްދުވަނީ تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.❁ ٱلَّذِى = އެކަލާނގެއީ.❁ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުޑުތަކާއި ބިންގަނޑުވި ކަލާނގެއެވެ.❁ وَجَعَلَ ٱلظُّلُمَٰتِ وَٱلنُّورَ = އަދި އެކަލާނގެ އަނދިރިކަމާއި އަލިކަން ލެއްވިއެވެ. (އުފެއްދެވިއެވެ.) ❁ ثُمَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ދެން ކާފިރުވި މީސްތަކުން.❁ بِرَبِّهِمْ އެބައިމީހުންގެ رَبّ އާއި.❁ يَعْدِلُونَ ۝١ = شريك ކޮށް ބައިވެރިކޮށް ހަމަހަމަކުރަނީއެވެ.❁ هُوَ ٱلَّذِى ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.❁ خَلَقَكُم = ކަލޭމެން އުފެއްދެވީ.❁ مِّن طِينٍ = މެށިން. ❁ ثُمَّ قَضَىٰٓ أَجَلًا = ދެން އެކަލާނގެ مُدَّة އެއް ނިންމަވައިފިއެވެ. (އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة އެވެ.)❁ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِندَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ކަނޑައެޅިގެންވާ مُدَّة އަކާއި (އެއީ آخرة ދުވަހެވެ.)❁ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ ۝٢ = ދެން ކަލޭމެން (ކާފިރުން) ޝައްކު ކުރަނީއެވެ.❁ وَهُوَ ٱللَّهُ = އަދި ހަމަ الله އެވެ.❁ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَفِى ٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކުގައިވެސް އަދި ބިމުގައިވެސް. (އެބަހީ: އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވެސް مَعْبُود އަކީ، އަދި ވެރިއަކީ ހަމަ الله އެވެ.)❁ يَعْلَمُ = އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ސިއްރާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ފާޅުވެސް.❁ وَيَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ مَا تَكْسِبُونَ ۝٣ = ކަލޭމެން ކުރާ عَمَلُ ތައް.❁ وَمَا تَأْتِيهِم = އަދި އެމީހުން ކައިރިއަކަށް ނާދެއެވެ.❁ مِّنْ ءَايَةٍ = އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް.❁ مِّنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން.❁ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهَا = އެމީހުން އެއަށް ކަންނާޅައިލާ ފުރަގަސްދީފައިވާ ބައެއް ގޮތުގައި.❁ مُّعْرِضِينَ ۝٤ = އިންކާރުކުރަމުންދާ ބައެއް ❁ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދޮގުކުރީއެވެ. ❁ بِٱلْحَقِّ = حقّ (އެއީ قرآن އެވެ. / ނުވަތަ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އެވެ.) ❁ لَمَّا جَآءَهُمْ = އެމީހުން ކައިރިއަށް އައިއިރުން.❁ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ = ފަހެ ނިކަންމުޅުން އެމީހުންގެ ކައިރިއަށް އަންނާނެއެވެ. ❁ أَنۢبَٰٓؤُا۟ = خبر ތައް.❁ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ۝٥ = އެމީހުން އެކަމަކާއި މަލާމާތްކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްގެ. ❁ أَلَمْ يَرَوْا۟ = އެމީހުން

ނުދެކޭބާވައެވެ؟ / އުމުރުންނަށް ނޭނގޭބާވައެވެ؟ ❁ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم = އުމުރުންކުރި މިމުޝްރިކުންނާގެ ހަލާކުކުރެއްވި ޖާތިވަޅުއެއްކަން. ❁ مِّن قَرْنٍ = أمّة ތަކުގެތެރެއިން. ❁ مَّكَّنَّـٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = މިމުޝްރިކުންނާގެ އުމުރުންނަށް ބިމުގައި ހަމަޖެއްސައިދެއްވީމެވެ. ❁ مَا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ = ކަލޭމެންނަށް މިމުޝްރިކުންނާގެ ހަމަޖެއްސައިނުދެއްވާގޮތަކަށް.އަދި ކަންތައް ❁ وَأَرْسَلْنَا ٱلسَّمَآءَ عَلَيْهِم = އަދި މިމުޝްރިކުންނާގެ އުމުރުންގެމައްޗަށް ވާރޭވެއްސެވީމެވެ. ❁ مِّدْرَارًا = ބޮޑަށް / ގިނަ عدد ތަކަށް. ❁ وَجَعَلْنَا ٱلْأَنْهَـٰرَ = އަދި މިމުޝްރިކުންނާގެ ފެންކޯރުތައް ދެއްވީމެވެ. ❁ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمْ = އުމުރުންގެ (ގަސްތަކުގެ) ދަށުން ދުވެގެންދާން. ❁ فَأَهْلَكْنَـٰهُم = ދެންފަހެ މިމުޝްރިކުންނާގެ އުމުރުން ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. ❁ بِذُنُوبِهِمْ = އުމުރުންގެ ފާފައިގެސަބަބުން. ❁ وَأَنشَأْنَا = އަދި މިމުޝްރިކުންނާގެ އުފެއްދެވީމެވެ. ❁ مِنۢ بَعْدِهِمْ = އުމުރުންގެ ފަހުން.
❁ قَرْنًا ءَاخَرِينَ ﴿٦﴾ = އެހެން قرن އެއް. / އެހެން أمّة އެއް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އަނދިރިކަމާއި އަލިކަން އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. (އެއީ ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިކަމާއި ދުވާލުގެ އަލިކަން ނުވަތަ ޖާހިލުކަމުގެ އަނދިރިކަމާއި އީމާންކަމުގެ އަލިކަން.) ދެން (މިފަދަ ބޮޑު ކަލާކުރެއްވުންވަންތަ އެއްކަލާނގެކަމަށް الله އަށް) يعني: އުމުރުންގެ رَبّ އަށް ހަމަހަމަކުރުމުގެ މީހުން شريك ކުރެ ބައިވެރިކުރަން އެހެނީން ފަރާތްތަކާއި ހަމަހަމަކުރަނީއެވެ.

(٢) ކަލޭމެން މަށިން އުފެއްދެވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ: آدم ގެފާނުގެ ބައްޕަ آدم عليه السّلام އުފެއްދެވީ މަށިންނެވެ.) ދެން އެކަލާނގެ މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. (އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ مدّة އެވެ. އެއީ އުފެއްދެވުމުން މަރުވަންދެންނެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ނަންކިޔައިގެންވާ مدّة އެއް ނިމާކުރައްވިއެވެ. އެއީ آخرة އެވެ. މަރުވުމުން ފެށިގެން قيامة އަށް ދެމިއޮތުމެވެ. ދެންވެސް ކަލޭމެން (އެކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާއިމެދު) ޝައްކުކުރަނީއެވެ.

(٣) އަދި الله އީ އުޑުތަކާއި އަދި ބިމުގެ مَعْبُود އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ مالك އެވެ. ވެރިޔާއެވެ. ކަލޭމެންގެ ސިއްރާއި ފާޅު އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (ސިއްރުން ތިޔަހާ ވާހަކައާއި ކުރާކަންތައްތައް އަދި ފާޅުގައި ތިޔަހާ ވާހަކައާއި ކަންތައްތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ކުރާކަމެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (٤) އަދި އުމުރުންގެ ގާތަށް (އެބަހީ: ކާފިރުންގެ ގާތަށް) އުމުރުންގެ رَبُّ ގެ އެއްކަލާނގެކަމުގެ ދަލީލު دليل ކުރާ އަދި محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެ ނަބީކަމުގެ ދަލީލު (دليل ކުރާ) دليل ތަކުގެތެރެއިން އެއްވެސް دليل އެއް، حجّة އެއް އަތުވެއްޖެއްޔާ އުމުރުން އެއާ ފުރަގަސްދީ ދެކޮޅު ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: އެއީނ އެއްވެސް دليل އެއް قبول އެއް ނުކުރެއެވެ.) (٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އުމުރުންގެ ގާތަށް حقّ އައިރުން (އެބަހީ: قرآن އައިރުން ނުވަތަ محمّد صلّى الله عليه وسلّم ފޮނުއްވައިލެއްވުމުން) އުމުރުން އެ حقّ ދޮގުކުރީއެވެ. އުމުރުން އެ ފަތަކަމުކުރާކަން އުމުރުންނަށް ކަށަވަރުކުރައްވައި خبر ދީނެއް އުމުރުންގެ ގާތަށް އަންނާނެއެވެ.

(٦) އުމުރުންގެކުރިން (އެބަހީ: مكّة ގެ مشرك ންގެކުރިން) ހަލާކުކުރެއްވި މިމުޝްރިކުންނާގެ أمّة ތަކުގެ ކިތަށް ހަލާކުކުރެއްވިކަން އުމުރުންނަށް ނޭނގޭބާވައެވެ؟ (އުމުރުންގެ އަސްލުތަކަށް ނުދެކޭބާވައެވެ؟) އަދި އެ މުއްދަ

مشرك ނުންނާތޯ. މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ ކަލޭފެނަން ނުދެއްވާތީވެސް އުޅުނުނަމަ ދެއްވައި އުޅުނުން ބަލުގައި ހަމަޖެއްސަވައިދިނިމުވެ. އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ބާވައްލަވައްސަވައި ގަސްތަކުގެދަރުން ފެންއާރުކަށް މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ ހިންގުވީމުވެ. ދެންވެސް އެމީހުން (އެމީހުންގެ رسول ނުދުރުކާރު އީމާން ނުވިހިނދުން) އެމީހުންގެ ޖާހިލީގެ ސަބަބުން މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީމުވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޖާހިލުން މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ އެހެން قرن އެއް އުފެއްދެވީމުވެ.

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٧ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۖ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ۝٨ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ۝٩ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُوا۟ مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ۝١٠ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ ٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ۝١١ قُل لِّمَن مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ قُل لِّلَّهِ ۚ كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ ۚ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝١٢

ލަފުޒީމާނަ

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ ކަލޭފެނަންގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވިނަމަ.۞ كِتَٰبًا ފޮތެއް. فِي قِرْطَاسٍ = ކަރުދާހުގައި. (ކަރުދާހުގައި ލިޔެފައިވާ)۞ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ = ދެން އެމީހުންގެ އަތްތަކުން އަތުގައި ބިލަށް ޖެހި.۞ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވި މީސްތަކުން ބުނާނެއެވެ.۞ إِنْ هَٰذَآ = މި ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٧ = ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެއްކަމުގައިމެނުވީ.۞ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ.۞ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބާވައިލައްވާނުވީ ކީއްވެ. ނުވަތަ ބާވައިނުލެއްވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ مَلَكٌ = މަލާއިކަތުންގެ ބަޔަކު. (ނުވަތަ މަލާއިކަތް ބަޔަކު ހެކިވުން)۞ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا = އަދި މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ މަލާއިކަތުން ބަޔަކު ބާވައިލައްވާނަމަ.۞ لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ = ކަންތައް ނިމުނުހެވި ނިމިއްޖައީސެވެ. (އެމީހުން ހަލާކުވެ ނިމިއްޖައީސެވެ.)۞ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ۝٨ = ދެން އެމީހުންނަށް ލަސްވެދީ ނުލިބޭނެއެވެ.۞ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا = އަދި މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ އެ رسول އަކީ މަލާއިކަތަކު ކަމުގައި ލައްވައިފިނަމަ.۞ لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ ފިރިހެނެއް ކަމުގައި ލައްވާނެއެވެ.۞ وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމަންޒަރު ސޫރަތާގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޮޅުވާލައްވާނެއެވެ.۞ مَّا يَلْبِسُونَ ۝٩ = އެމީހުން އޮޅުވާލާ ކަންތައް.۞ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މަލާމާތްކުރެވުނެވެ.۞ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ رسول ބޭކަލުންނަށް ފުރައްސާރަ ކުރެވުނެވެ.۞ فَحَاقَ = އަދި ވަށައިލައިފިއެވެ.۞ بِٱلَّذِينَ سَخِرُوا۟ = މަލާމާތްކުރި މީހުންގެ.۞ مِنْهُم = އެމީހުންގެ ތެރެއިން.۞ مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ۝١٠ = އެމީހުން އެއްޗަކާމެދު މަލާމާތްކުރި އެއްޗެހި.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބަލާށެވެ ހަމަތަކާބަޔާށެވެ!۞ ثُمَّ ٱنظُرُوا۟ = ދެން ނިކަން ބަލާބަލާށެވެ!۞ كَيْفَ كَانَ = ވީގޮތެއްފެނިގެން. عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ۝١١ = ދޮގުކުރި މީހުންގެ ނިމުން (އެމީހުންގެ ނިމުން)۞ قُلْ

لِّمَن = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކާކަށްހެއްޔެވެ؟ (ملك ވެގެންވަނީ ކާކަށްހެއްޔެވެ؟)۞ مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި.۞ قُل لِّلَّهِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله އަށެވެ! (އެތަކެތި ملك ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ!)۞ كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ = އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ ذاتُ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ.۞ ٱلرَّحْمَةَ = رحمة .۞ لَيَجْمَعَنَّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ.۞ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހަށް.۞ لَا رَيْبَ فِيهِ = އެދުވަހާއިމެދު ޝައްކެއްނެތެވެ. / ނުވަތަ އެކަމާއިމެދު ޝައްކެއްނެތެވެ.۞ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތައް ނަގައިލާ ހަލާކުކުރިމީހުން.۞ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ = ފަހެ އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުންގެމައްޗަށް ކަރުދާހުގައި ލިޔެވިގެންވާ ފޮތެއް ބާވައިލެއްވިނަމަވެސް ދެން އެފޮތުގައި އެމީހުންގެ އަތްތަކުން ބިނބިނުވާ އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ބުނާނެއެވެ. މިއީ ހަމަ ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެއްކަމުގައިމެނުވީ ނުވެއެވެ.

(٨) އަދި އެމީހުން ބުނެތެވެ. އެކަލޭގެފާނުންގެމައްޗަށް މަލާއިކަތަކު ބާވައިލައްވަންވާނެ ނޫންހެއްޔެވެ. މި ނުވަތަ (އެކަލޭގެފާނުންގެ نبى ކަން ތެދުކަން بيان ކޮށްދެއްވުމަށް އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި މަލާއިކަތެއް ބާވައިލައްވާފައިވާނަމަ ރަނގަޅުނުވާނެހެއްޔެވެ؟ އޭގެ ޖަވާބުގައި الله وحى ކުރައްވައެވެ.) މިމުޝްރިކުންނަށް މަލާއިކަތެއް ބާވައިލީ ފަހެވިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ކަންތައް ނިމިހުއްޓެވެ.

(٩) އަދި މިމުޝްރިކުންނަށް ފޮނުއްވާ رسول އަކީ ملائكة ބާވައިލި ކަމުގައި ލެއްވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެ ملائكة ބާވައިލެއްވީ ލެއްވީ ފިރިހެނަކު ކަމުގައެވެ. ފިރިހެނެއްގެ ސިފައިގައެވެ. އަދި ކަންތައް އޮޅިގެން އެމީހުންނަށް އެއްގޮތަކަށް ވެއްޖެނަމަ މިމުޝްރިކުންގެ އެމީހުންނަށް އޮޅުވައިލައްވައިފީމުއެވެ.

(١٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުންގެކުރިން ވަޑައިގެންނެވި رسول ބާވައިލެއްވުނު ވެސް މަލާމާތްކުރެވުނެވެ. (އެބަހީ: އެ أمّة ތަކުގެ أهل ވެރިން އެބައެއްގެ ގައުމަށް ފޮނުއްވި رسول އާއަށް މަލާމާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރިއެވެ.) ދެންފަހެ އެމީހުންގެތެރެއިން رسول ނުން މަލާމާތްކުރިމީހުން އެކަމާއިގުޅޭ މަލާމާތާއި ފުރައްސާރަކުރި ތަކެއް އެބަހީ عذاب އެމީހުން ވަށާލައިފިއެވެ.

(١١) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނު ތޫނުކުރި މީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ!) ކަލޭމެން ނިކަން ބިމުގައި ހިނގާބަލާށެވެ. ދެން ނިކަން ތޫނުކުރި މީހުންގެ ދަރުމަދުވެރިން ހަދައިބަލާށެވެ! ދެން ނިކަން ތޫނުކުރި މީހުންގެ ނިމުންތެރި ކިހިނެއްތޯ ނިކަން ދެކިބަލާށެވެ!

(١٢) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި ملك ވެގެންވަނީ ކާކަށްތޯ ނިކަން އެމީހުންކުރުން އަހާލައްވާށެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله އަށެވެ. އެތަކެތި ملك ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ ذات މައްޗަށް رحمة ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ. (އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ رحمة ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހަށް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެއްކުރައްވާނެއެވެ. (އެއިވެސް އެކަލާނގެ رحمة އެވެ. عقوبة އަވަސް ނުކުރައްވައި توبة ވުން އަޔަށް توبة ވުމަށް مُهْلَة ދެއްވިއެވެ. އެއީ رحمة ގެ ތަނަވަސްކަމުގެ ތެރެއިންވާކަމެކެވެ.) އަދި އެ قيامة ދުވަހާއިމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. ނުވަތަ މިސްކީނުން އެއްކުރައްވާމައިދާނު ޝައްކެއްނެތެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ގެއްލުމާއި ހަލާކުގެތެރެއަށްލީމީހުން ފަހެ އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ.

۞ وَلَهُۥ مَا سَكَنَ فِي ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۗ قُلْ إِنِّيٓ أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُۥ ۚ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٨﴾

ލަފުޒީމާނަ

۞ وَلَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ملك ވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ مَا سَكَنَ فِي ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ = ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ހަމަހިމެނުނުހުރިހާތަކެތި. (އެބަހީ: ހުރިހާތަކެތި) ۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ.۞ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ أَغَيْرَ ٱللَّهِ = اللّٰه ނޫން ފަރާތެއްހެއްޔެވެ؟۞ أَتَّخِذُ وَلِيًّا = އަހުރެން وَلِيّ އަކުކޮށްގަތުމީ. (ސަހަރޮކިޔުމަކުކުރުގައި إختيار ކުރަންވީ)۞ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އެކަލާނގެއީ އުޑުތަކާއި ބިންތުރުދެތެރިން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.۞ وَهُوَ يُطْعِمُ = އަދި އެކަލާނގެ ކާންދެއްވައެވެ. ރިޒުގުދެއްވައެވެ.۞ وَلَا يُطْعَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ފުރިހަމަކުރެއްވައެވެ. (އެކަލާނގެއަކަށް ރިޒުގު ނުދެވޭއެވެ.)۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِنِّيٓ أُمِرْتُ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިގެންވެއެވެ. ۞ أَنْ أَكُونَ = އަހުރެންވުމަށެވެ.۞ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ = އެންމެފުރަތަމަ إسلام ވީމީހަކުގެ ގޮތުގައި ۞ وَلَا تَكُونَنَّ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެގެން ނުވާނޫނެވެ!. مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ = مشرك ންގެތެރެއިން.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِنِّيٓ أَخَافُ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ބިރުގަންނަމެވެ.۞ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي = އަހުރެން އަހުރެންގެ رَب އަށް އުރުރުވެރިވެއްޖެނަމަ.۞ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަށް.۞ مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ = އެމީހެއްގެކިބައިން (عذاب) ދުރުކުރެވިއްޖެމީހާ. (ދަންނަހެވެ!)۞ يَوْمَئِذٍ = އެދުވަހުން.۞ فَقَدْ رَحِمَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ رحمة ލެއްވީއެވެ.۞ وَذَٰلِكَ = އަދި އެއީ.۞ ٱلْفَوْزُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ = ބާރުންވެގެންވާ ނަސީބެވެ.۞ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ކަލޭގެފާނަށް ޖެއްސަވައިފިއްޔާ.۞ بِضُرٍّ = އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުރައްކަލެއް.۞ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ = ފިލުވާނޭ كَشْفُ ކުރާނޭ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮކަމެއް ޖެއްސަވައިފިއްޔާ - ހެޔޮކަމެއް ދެއްވައިފިއްޔާ (އެކަން ފިޔަވައިލުމަށް ވެސް ނުވެއެވެ.)۞ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ = ފަހެ އެކަލާނގެއީ ކޮންމެ ކަމަކަށް ވެސް.۞ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ = ކުޅަދާނަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ = އަދި އެކަލާނގެއީ އަޅުންނަށް

ފަރާތްތައް ދުރަކުރައްވާ ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ۚ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެމަތީގައި ވޮޑިގެންވެއެވެ. (ހުރިހާކަމަކުންވެސް މަތީގައެވެ.)۞ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٨﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ حكمة ވަންތަ އަދި خبر ތެރި މާތް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣) އަދި ރޭގަނޑުގައި ހަމަހިމޭންވާތަކެއްޗާއި އަދި ދުވާލު ހަމަހިމޭންވާތަކެތިވެސް خاصّ ވެ مِلْكُ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٤) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! اللّه ނޫން އެހެންއެއްކަލާކު، އެހެންޒާތެއް ސަރަހައްދުގައި وَلِيّ ކަމުގައި އަޅުގަނޑު ހިފާނީތޯއެވެ؟ إختيار ކުރާނީތޯއެވެ؟ އެކަލާނގެއީ އުޑުތަކާއި ބިން މިސާލެއްނެތި ފުރަތަމަ ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ (އަޅުތަކުންނަށް) ކާންދޭއްވައެވެ. ރިޒުގު ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ރިޒުގު ނުދެވެއެވެ. އެކަލާނގެ ފަރާތުން ކާއެއްޗެއް ދޭކަށް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަޅުގަނޑަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެއެވެ. ފުރަތަމަ إسلام ވީމީހާކަމުގައި ވުމަށެވެ. އަދި އެއްގޮތަކަށްވެސް مشرك ންގެތެރެއިން ވެވޭނެ ނުވާނެއެވެ.

(١٥) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަޅުގަނޑު ބިރުގަންނަނީ އަޅުގަނޑުގެ رَبّ އަށް އުރެދިއްޖެއްޔާ ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަށެވެ. (އަޅުގަނޑަށް އެ عذاب ދެއްވައިފާނެކަމަށެވެ.)

(١٦) އެދުވަހުގެ ކިބައިން އެފަދަ ބޮޑު عذاب އަނބުރާލެވިއްޖެމީހާ ދުރުކުރެވިއްޖެމީހާ (ދަންނަށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ رحمة ލެއްވައިފިއެވެ. އަދި بيان ވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.

(١٧) އަދި اللّه تعالى ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގުލެއް - ދަތިކަމެއް ޖެހިވަޑައިގަތުމާ ހަމަ އެކަލާނގެފިޔަ އެކަން ފިލުވައިދެއްވާނެ މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮކަމެއް ދެއްވައިފިއްޔާވެސް (އެކަން ކަލޭގެފާނަށް ލިބުންހުރި ހިފެހެއްޓިފާނެ ހަމައެކަކުވެސް ނުވެއެވެ.) ފަހެ އެކަލާނގެ ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٨) އަދި އެކަލާނގެއީ އަޅުތަކުންގެމައްޗަށް ހުރިހާކަމަކުންވެސް ގަދަފަދަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (އެހެން ހުރިހާއެއްޗަކަށް ނިކަމެތިކުރައްވާ قَاهِر އެވެ.) އަދި އެކަލާނގެއީ حكمة ވަންތަ އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ خبر ތެރި މާތް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَـٰدَةً ۖ قُلِ ٱللَّهُ ۖ شَهِيدٌۢ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۚ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانُ لِأُنذِرَكُم بِهِۦ وَمَنۢ بَلَغَ ۚ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ ٱللَّهِ ءَالِهَةً أُخْرَىٰ ۚ قُل لَّآ أَشْهَدُ ۚ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمُ ۘ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَـٰتِهِۦٓ ۗ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟ أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ وَٱللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ ۚ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

ތަފްސީރު

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ✵ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَـٰدَةً = ހެކިބަހުގެގޮތުގައި އެންމެބޮޑީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟
✵ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ✵ ٱللَّهُ شَهِيدٌ = اللّٰه އެވެ ހެކިވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ ތިމަންނާގެއެވެ. ✵ بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިމަންނާއި ދެމެދު. ✵ وَأُوحِيَ إِلَيَّ = އަދި އަހުރެންނަށް وحى ކުރައްވައިފިއެވެ. (وحى
ބާވައިލެއްވިއެވެ.) ✵ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانُ = މި قرآن. ✵ لِأُنذِرَكُم بِهِۦ = އެ قرآن ން ތިޔަބައިމީހުންނަށް إنذار ދެއްވުމަށް. ✵
وَمَنْ بَلَغَ = އަދި އެ قرآن ފޯރާހިނދަކަށް. (تَبْلِيغ ކުރެވޭހިނދަކަށް) ✵ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ = ތިޔަބައިމީހުން
ހެކިދޭނީހެއްޔެވެ؟ ✵ أَنَّ مَعَ ٱللَّهِ ءَالِهَةً أُخْرَىٰ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އާއިއެކު އެހެން إله ންތަކެއް ވާކަމަށް. ✵
قُل لَّآ أَشْهَدُ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހުރެން ހެކިނުދެމެވެ. ނުވެސްދޭނަމެވެ. ✵ قُلْ = ކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވާށެވެ! ✵ إِنَّمَا هُوَ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ = އެކަލާނގެއަކީ ހަމައެކަނި إله އެއްކަލާނގެއެވެ. ✵ وَإِنَّنِي بَرِيٓءٌ
= އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަކީ ބަރީއަވެގެންވާމީހެކެވެ. ✵ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ = ތިޔަބައިމީހުން ޙަވާލު شريك
ކުރާތަކެތިން. ✵ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފޮތްދެއްވިމީހުން. (يهودى ންނާއި
نصارى ން) ✵ يَعْرِفُونَهُۥ = އެމީހުން އެ إسلام دين ނުވަތަ / اللّٰه އެއް إله ކަމުގައިވުމަ / ނުވަތަ
محمّد ގެފާނު އެއީ حقّ ނަބިއްޔާކަން / ދަންނައެވެ. ✵ كَمَا يَعْرِفُونَ = އެމީހުން ދަންނަހަކަށްވެއެވެ.
އެމީހުންގެ ދަރިން. ✵ أَبْنَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ ދަރިން. ✵ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް
ގެއްލުންވެރިވީމީހުން. (ދަންނައެވެ!) ✵ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ = ފަހެ އެމީހުން إيمان ނުވެއެވެ. وَمَنْ
أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިވެގެންވާ ބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ✵ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ = ދޮގުހަދައިގަތް މީހަކަށްވުރެ. ✵ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا =
اللّٰه ގެ حضرة ގައި ދޮގެއް. ✵ أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَـٰتِهِۦٓ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ✵ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ
= ހަމަކަށަވަރުން ކާމިޔާބު ނުވެއެވެ. - ނުލިބޭނެއެވެ. ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٢١﴾ އަނިޔާވެރިންނެވެ. ✵ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ =
އަދި މިޝްރިކުންނާއި އެމީހުން مَحْشَر އަށް ކުއްލާވާދުވަހުން. ✵ جَمِيعًا = އެ އެންމެން. ✵ ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوٓا۟
= ދެން شريك ކުރިމީހުންނަށް މިޝްރިކުންނާއި އަންގަވާނެއެވެ. ✵ أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ = ތިޔަބައިމީހުންގެ شريك ތަކުން
ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ✵ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ = ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަކީ شريك ންކަމުގައި ހީކުރި. ✵ ثُمَّ لَمْ

تَكُن فِتۡنَتُهُمۡ = ދެން އެމީހުންގެ އެ إمتحان ނުވެއެވެ. (އެސުވާލުގެ ޖަވާބު ނުވެއެވެ.)۞ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ = އެމީހުން ހަމަ ބުނުން ގޮތުގައި.۞ وَٱللَّهِ رَبِّنَا = އަޅަމެންގެ رَبُّ الله ގަސަމު ބުނަމެވެ.۞ مَا كُنَّا مُشۡرِكِينَ ﴿٢٣﴾ = އަޅަމެންނީ مشرك ނުކުރާމީހުން ނުވަމެވެ. / އަޅަމެން شِرْكُ ނުކުރަމެވެ.۞ ٱنظُرۡ كَيۡفَ كَذَبُوا۟ = އެމީހުން ދޮގުހެދި ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ދެކިވަޑައިގެންނަވާށެވެ!۞ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ = އެމީހުންގެ نفس ތަކާދޭތެރޭގައި.۞ وَضَلَّ عَنۡهُم = އަދި އެމީހުންގެކިބައިން ގެއްލިގެންދިޔައެވެ.۞ مَّا كَانُوا۟ يَفۡتَرُونَ ﴿٢٤﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދާކަމުގައިވި ތަކެތި. (އަޅުކަންކުރާ ބުދުތައް)۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހެކިދިނުން އެންމެބޮޑުވެގެންވަނީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ الله އެވެ. އަޅުގަނޑާއި ކަލޭމެންނާއިދެމެދު ހެކިވެރިއަކީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި މިވަނީ ކަލޭގެފާނަށް މި قرآن ބާވައިލެއްވީ ކަލޭމެންނާއި އަދި މި قرآن އިވޭނެ ހުރިހާކަސް إنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. الله އާއިއެކު އެހެން إلهُ ނުވެއްޖެކަމުގައި ކަލޭމެން ހެކިވަނީހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (ކަލޭމެން އެކަމަށް ހެކިދިނަސް) މިވަން ކަލޭގެފާނު އެކަމަށް ހެކިނުދެއްވަމެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަލާނގެއީ ވާހިދުކަލާނގެއެވެ ހަމައެކަނި إله އަކުކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން މިއަ شريك ކުރާތަކެތިން އަޅުގަނޑު ބަރީއަވެގެންވަމެވެ.

(٢٠) މިވަން ފޮތްތަކާއިގެ އެމީހުންނަށް ފޮތްދެއްވި މީހުން އެބަހީ يهودى ނަސާރާ نصارى އިން އެކަން يعنى: އެކަލާނގެ އެއީ ހަމަ އެކަނި إله އެއްކަން ނުވަތަ إسلام دين އެއީ حقّ دين ކަން ނުވަތަ محمّد ގެފާނު އެއީ حقّ نبى ކަން އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރިންތަކެއް އެނގޭފަދައިން އެނގޭނެއެވެ. އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަށް ގެއްލުވާ ހަލާކުކޮށްލީ މީހުން ދަންނައެވެ! ފަހެ އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ.

(٢١) އަދި الله އަށް ދޮގެއް އުފައްދައިގެން މީހަކަށްވުރެ ވަކިންބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ.) ނުވަތަ އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހަކަށްވުރެ ވަކިން ބޮޑު ދޮގުވެރިއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަކީ كاميابVާ ނުވާނެއެވެ.

(٢٢) އަދި އެންމެހައި މިވަންތަސްތަކާއިގެ محشر ކުރައްވާނެ ދުވަހުން ދެން شريك ކުރިމީހުންނަށް މިވަންތަސްތަކާއިގެ وحى ކުރައްވާ އަންގަވާނީމެވެ. ކަލޭމެން شريك ނުކުރާކަމުގައި ހީކޮށްގެން شريك ކުރި شريك ތަކެއް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ (ކަލޭމެންބުނަނީ ދޮގުކަމުގައިވަންޏާ އެތަކެތި ނިކަން ގެނެސްބަލާށެވެ!)

(٢٣) ދެން އެމީހުންގެ އެ فتنة އިގެ يعنى: އެސުވާލުގެ ޖަވާބު އެމީހުން މިފަދައިން ބުނުންފިޔަ ނުވެއެވެ. "އަޅަމެންގެ رَبُّ الله ގަސަމު ދަންނަވަމެވެ. އަޅަމެން مشرك ންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ."

(٢٤) އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކާދޭތެރޭ ދޮގުހެދި ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ދެކިވަޑައިގެންނަވާށެވެ! އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދާކަމުގައިވި ތަކެތި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެން ދިޔައެވެ.

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۖ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِن يَرَوْا۟ كُلَّ ءَايَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا۟ بِهَا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوكَ يُجَٰدِلُونَكَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۖ وَإِن يُهْلِكُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا۟ عَلَى ٱلنَّارِ فَقَالُوا۟ يَٰلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا۟ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا۟ لَعَادُوا۟ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٢٨﴾

މުފްރަދާތު

وَمِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައިވެއެވެ. (އެ مشرك ންގެތެރޭގައިވެއެވެ.)✻ مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާތަކަށް އަޑުއަހާ މީހުން.✻ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި ލައްވައިފީމެވެ.✻ أَكِنَّةً = ފޮތިގަނޑެއް / ހުރަހެއް.✻ أَن يَفْقَهُوهُ = (އެވިދާޅުވާ އެއްޗެއް) އެމީހުންނަށް ނުވިސްނޭތޯއެވެ.✻ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައިވެއެވެ.✻ وَقْرًا = ބީރުކަމެއް / ބުރަކަމެއް.✻ وَإِن يَرَوْا۟ = އަދި އެމީހުން ދެކޭނަމަވެސް / އެމީހުން ދުށްޓަސް.✻ كُلَّ ءَايَةٍ = ކޮންމެ ދަލީލެއް / ކޮންމެ حجّة އެއް.✻ لَّا يُؤْمِنُوا۟ بِهَا = އެއަށް އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. / ނުވާނެއެވެ.✻ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوكَ = ކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އެމީހުން އަތުވެއްޖެ ދުވަހުންނެވެ.✻ يُجَٰدِلُونَكَ = ކަލޭގެފާނާއި އެމީހުން جَدَل ކުރާ حال .
✻ يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = ކާފިރުވީމީހުން ބުނެއެވެ.✻ إِنْ هَٰذَآ = މިނޫނެވެ. / މި قرآن ނޫނެވެ.✻ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ = އިސްވެދިޔަމީހުންގެ ތުރުކުރާ ދޮގުނުވާ ޤިއްސާތަކުގައިވާ ދޮގުތަކެވެ.✻ وَهُمْ = އަދި އެމީހުން (އެ مشرك ން)✻ يَنْهَوْنَ عَنْهُ = އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން (މިސްކީނުން) ނަހީކުރެއެވެ. މަނާކުރެއެވެ.✻ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ = އަދި މިސްކީނުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން ދުރުވެއެވެ.✻ وَإِن يُهْلِكُونَ = އަދި އެމީހުން ހަލާކުނުކުރެއެވެ.✻ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކެއްމެނުވީ.✻ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް (އެކަން) إحساس ވެސް ނުކުރެވެއެވެ.✻ وَلَوْ تَرَىٰٓ = އަދި ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަ.✻ إِذْ وُقِفُوا۟ = އެމީހުން ބަހައްޓައްވާނިހިދު. (ބަންދުކުރައްވައި ބަހައްޓައްވާނިހިދު)✻ عَلَى ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ.✻ فَقَالُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.✻ يَٰلَيْتَنَا نُرَدُّ = އަހުރެމެން އަނބުރާ (ދުނިޔެއަށް) ރައްދުކުރެވޭނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުވާނެއެވެ؟✻ وَلَا نُكَذِّبَ = އަދި އަހުރެމެން ދޮގުނުކުރާނަމެވެ.✻ بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا = އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތައް.✻ وَنَكُونَ = އަދި އަހުރެމެންވާނެއެވެ.✻ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ = مؤمن ންގެތެރެއިން.✻ بَلْ بَدَا لَهُم = އަދި ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންނަށް ފާޅުވެއްޖެއެވެ.✻ مَّا كَانُوا۟ يُخْفُونَ = އެމީހުން ވަންހަނާކުރަމުންދިޔަ ތަކެތި. (كُفْر އާއި نفاق އާ مَعْصِيَة)✻ مِن قَبْلُ = ކުރިން.✻ وَلَوْ رُدُّوا۟ = އަދި އެމީހުން (އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް)

ރައްދުކުރެވުނުނަމަ (ދުނިޔެއަށް.)۞ لَعَادُواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން إعاد ވީހެވެ. (އަލުންވެސް ކުރީހެވެ.)۞

لِمَا نُهُواْ عَنْهُ = އެކަމަކުން އެމީހުންނަށް ނަހީވެވުނުކަންތަކަށް (ކާފިރުކަމާއި نفاق އަށް.)۞ وَإِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿٢٨﴾

= އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ދޮގުވެރިންނެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٥) އަދި އެ مشرك ންގެތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާތަކެތީގެ އަޑުއަހާމީހުންވެއެވެ. ހަމައެކަނި އަހާމީހުންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި އެމީހުންނަށް ނުވިސްނޭނެ ގޮތުން ހުރަހެއް ނުވަތަ ނިވައެއް ލައްވާފީމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެމަތީގައި ބޯކަމެއް ލައްވާފީމެވެ. އަދި ކޮންމެފަދަ دليل އެއް حجّة އެއް އެމީހުންނަށް ފެނުނަސް އެމީހުން އެއަށް އީމާންނުވާނެއެވެ. ތެދުނުކުރާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ކަލޭގެފާނާއި ޖަދަލުކޮށް ދެކޮޅުހެދުމަށް އައުމުންނެވެ. (ކަލޭގެފާނުގެ نبي ކަމުގެމައްޗަށް دليل ކުރާ دليل އެމީހުންނަށް ފެނުމަށްފަހު އެ دليل باطل ކުރުމަށް އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި جدل ކުރާނެއެވެ.) ކާފިރުވީމީހުން ބުނާނެއެވެ. މި قرآن މިއީ ހަމަ އިސްވެދިޔަމީހުންގެ ތާރީޚުތަކުގެ ވާހަކަތަކާއި ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި ނޫނެވެ.

(٢٦) އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން މީސްތަކުން ދުރުކޮށް ނަހީކުރެއެވެ. މަނާކުރެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން (އޭގެ ސަބަބުން) އެކަލޭގެފާނާއި ދުރަށްދެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހަން ނާދެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެ مشرك ން އެގޮތުން އެމީހުންގެ نفس ތަށް މެނުވީ ހަލާކު ނުކުރެއެވެ. (އޭގެސަބަބުން الله ގެ ކާފަރާއި عذاب އެމީހުންނަށް حقّ ވާނެއެވެ.) އެމީހުންނަށް އެކަންވެސް إحساس ނުކުރެވެއެވެ.

(٢٧) އަދި އެމީހުން އެބައި مشرك ންތަށް قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގާ ބަނދުވީފައި ބެއިމުއްބާހިނދު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަވެ. ފަހެ އެހިނދު އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެން އަލުން ދުނިޔެއަށް ރައްދުވާނަމަ ކިހާރަނގަޅުހެއްޔެވެ. އަހުރެމެންގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަށް ދޮގުނުކުރާނަމެވެ! އަދި އަހުރެމެންވާނީ مؤمن ންގެތެރެއިންނެވެ. (އެކަމަކު މީހުންގެ ހިނަމައިގާތީ ހުރިން ދެން ކޮންފައިދާއެއްހެއްވެ؟ މާތްވި ނުވީ ތަޢާލާއެއް ހުރަކުން ނުވެވޭނެއެވެ.)

(٢٨) އަދި ކިއެއްހެއްދެވެ؟ މީގެކުރިން އެމީހުން ވަންހަނާކުރަމުންގެންދިޔަ ކަންތައް، ފަހެ ކާފިރުކަމާއި منافق ކަން އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ހުރި ހަލާކާއި عذابއެމީހުންނަށް ހާމަވެ ފެއިދުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެދުވަހުން އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުންގެ حاضر ގައި އެމީހުންގެ އެ فضيحة ފެއިދުވާނެއެވެ. އަދި (އެމީހުން އެއްޗެހިތަކަށް) އަލުންވެސް އެމީހުން ދުނިޔެއަށް ރައްދުކުރެވުނަސް ކަނަވަރުންވެސް އެމީހުންގެ އެންބައި ކަންތައްތަކަށް އެމީހުން رجوع ވާނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ހަމަ ދޮގުވެރިންނެވެ.

وَقَالُوٓاْ إِنْ هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُواْ عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِٱلْحَقِّ ۚ قَالُواْ بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُواْ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُواْ يَٰحَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُۥ لَيَحْزُنُكَ ٱلَّذِى يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

ޝަރުޙު

وَقَالُوٓاْ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އެބަހީ مشرك ން ބުނެއެވެ.)✵ إِنْ هِىَ = އެ ނުވެއެވެ.✵ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا = އަހުރެމެންގެ ދުނިޔޭގެ حياة ފިޔަވައި. (ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ފިޔަވައި.)✵ وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ = އަދި އަހުރެމެންނީ (މަރުވުމަށްފަހު އަލުންދިރިގެން) ތެދުވާނޭ ބަޔަކު ނޫނެވެ. ✵ وَلَوْ تَرَىٰٓ = އަދި ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަ.✵ إِذْ وُقِفُواْ = އެމީހުން ބަހައްޓައިފިހިނދު.✵ عَلَىٰ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި.✵ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނެއެވެ.✵ أَلَيْسَ هَٰذَا بِٱلْحَقِّ = މިއީ ތެދެއް حقّ އެއްނޫންހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: محشر ގައި ހުރުމާ حِسَاب ބެއްލެވުން މިއީ حقّ އެއްނޫންހެއްޔެވެ؟)✵ قَالُواْ = އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ.✵ بَلَىٰ وَرَبِّنَا = އަހަރެމެންގެ رَبّ ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. އާއެ ހަމަ حقّ އެވެ.✵ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނެއެވެ.✵ فَذُوقُواْ ٱلْعَذَابَ = ފަހެ ކަލޭމެން عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ.✵ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ = ކަލޭމެން ކާފިރުވާކަށްވެއްޖެކަމުގެ ސަބަބުން.✵ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ = ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުކުރި މީސްތަކުން ގެއްލިއްޖެއެވެ.✵ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ = الله އާއި ބައްދަލުވުމާއިމެދު.✵ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلسَّاعَةُ = އެމީހުންގާތަށް قيامة ދުވަސް އައުމާއިހަމައަށް.✵ بَغْتَةً = ހަމަކުއްލިއަކަށް.✵ قَالُواْ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.✵ يَٰحَسْرَتَنَا = އޯހ ހިތާމަޔޭ ބޮޑު ކަމުގައި.✵ عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا = އެކަމުގައި އަހުރެމެން ކުށްވެރިވީކަމުގެ މައްޗަށް.✵ وَهُمْ يَحْمِلُونَ = އަދި އެމީހުން އުފުލާ حال.✵ أَوْزَارَهُمْ = އެމީހުންގެ (ފާފަތަކުގެ) ބުރަތައް. ފާފަތައް.✵ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ = އެމީހުންގެ ބުރިކަށިތަކުގެ މަތީގައި.✵ أَلَا = ދަންނާށެވެ.! سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ = އެމީހުން އުފުލާ ފާފަ ނުބައިވެއްޖެއެވެ.✵ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ = އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ.✵ إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ = ކުޅިވަރާއި غافل ވެއްޖައުމެއް ފިޔަވައި. (އެބަހީ ކުޅިވަރާއި ހިތްގައިމުކަން ފިޔަވައި)✵ وَلَلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ = އަދި ކަށަވަރުން آخرة ގެ ދާރު.✵ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.✵ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ = تقوى ވެރިވާމީހުންނަށް / ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށް.✵ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ ވިސްނައި ނުލަނީހެއްޔެވެ؟ / ނުވިސްނަނީހެއްޔެވެ؟✵

قَدْ نَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމުއެވެ.۞ إِنَّهُۥ لَيَحْزُنُكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ކުރުވާކަން.۞ ٱلَّذِى يَقُولُونَ = އެމީހުން އެބުނާ ބަސްތަކެއް.۞ فَإِنَّهُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން.۞ لَا يُكَذِّبُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުނުކުރެއެވެ.۞ وَلَٰكِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިން.۞ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކަށް.۞ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ = އެމީހުން ދޮގުކުރަނީއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٩) އަދި އެ مشرك ން ބުނެއެވެ. (آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާމީހުން ބުނެއެވެ.) އަހުރެމެންގެ މިދުނިޔޭގެ حياة ނޫން އެހެން حياة އެއް އަހުރެމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި އަހުރެމެންނަށް މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރިގެން ތެދުވާނޭ ބަޔަކު ނޫނެވެ.

(٣٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން - އެބަހީ އެ مشرك ން - އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ކޮޅަށް ބައިތިއްބާލައި ތިބޭތަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފާނަމައެވެ. އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާހުރީބެވެ. މިއީ އަސްލުގަ حقّ އެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ محشر ކުރައްވާ حِسَاب ބައްލަވާ ޖަޒާދެއްވުމަކީ حقّ އެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟) އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަހުރެމެންގެ رَبّ ގަންދެވޭ ދަންނަވަމެވެ. އާއެ ހަމަ حقّ އެކެވެ. އެކަލާނގެ އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ކާފަރުވާކަމުގައިވީކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ!

(٣١) ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި ބައްދަލުވުން ދޮގުކުރި މީސްތަކުން ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އެމީހުންގެ ގާތަށް ހަމަކުއްލިއަކަށް قيامة އަތުވެއްޖެއިރުން އެމީހުން އަންނަނީ ކަންބޮޑުވެ ކުރުމުގައި ދެރަވެހިތާމަކޮށެވެ. (ދުނިޔެ ކުރިމަތިކޮށް قيامة ދުވަހުން ...) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެ قيامة އާއިމެދު ފަރުވާކުޑަކޮށް إهْمَال ކުރިކަމުގައްޔާއި ކަމުގެ ސަބަބުން ހިތާމައެވެ! އާއި އެމީހުންގެ ބުރިތަކުގައި އެމީހުންގެ ފާފަތައް އުފުލާ حال ގައެވެ. ދަންނާށެވެ! އެމީހުން އުފުލާ ފާފަތަކީ ނުބައިކަމާއެވެ! އުފުލާ ބުރަތަކުގެ ނުބައިކަމާއެވެ!

(٣٢) އަދި ދުނިޔޭގެ މި حياة އީ ހަމަ ކުޅިވަރަކާއި ކުޅިވަރެއް ފިޔަވައި ނޫނެވެ. (އެބަހީ ކުޅިވަރެއް ކުޅެމުން ދާއިރު އަނބުރާ ކުޅިވަރު ނިމިގެން ގޮސް ދާ އަނބުރާ ނުވާކަމެކެވެ.) އަދި تقوى ވެރިވި މީސްތަކުންނަށް ކަނޑައެޅިގެން آخرة ގެ ގެދޮރު ހެޔޮވާނެ އެންމެ ރަނގަޅުކަމެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ ވިސްނާ فكر ނުކޮށް ބުއްދިނުކޮށް ހުންނަނީ ކީއްވެގެނެއްހެއްޔެވެ؟

(٣٣) އަދި އެމީހުން އެބުނާ ވާހަކަތަކުން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރުވާކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމުއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުނުކުރެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އަނިޔާވެރިން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުކުރަނީ އިންކާރުކުރަނީއެވެ.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا۟ عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا۟ وَأُوذُوا۟ حَتَّىٰٓ أَتَىٰهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَـٰتِ ٱللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَآءَكَ مِن نَّبَإِي۟ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ ٱسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِىَ نَفَقًا فِى ٱلْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِى ٱلسَّمَآءِ فَتَأْتِيَهُم بِـَٔايَةٍ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى ٱلْهُدَىٰ ۚ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْجَـٰهِلِينَ ﴿٣٥﴾ ۞ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ ٱلَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَٱلْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ قُلْ إِنَّ ٱللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰٓ أَن يُنَزِّلَ ءَايَةً وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

ބަސްމާނަ

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسول ން ދޮގުކުރެވުނެވެ.۞ مِّن قَبْلِكَ =
ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިންވެސް.۞ فَصَبَرُوا = ފަހެ އެބޭކަލުން ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا =
އެބޭކަލުން ދޮގުކުރެވުނު ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް. وَأُوذُوا = އަދި އެބޭކަލުންނަށް އުނދަގޫކުރެވިވަޑައިގެންނެވުނެވެ. ۞
حَتَّىٰٓ أَتَىٰهُمْ نَصْرُنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ نصر އެބޭކަލުންނަށް އައުމަށްދާންދެން.۞ وَلَا مُبَدِّلَ = އަދި
ބަދަލުކުރާނޭ މީހަކު ނުވެއެވެ.۞ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ كلمة ތަކަށް.۞ وَلَقَدْ جَآءَكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން
ކަލޭގެފާނަށް އައިސްފިއެވެ.۞ مِن نَّبَإِي۟ ٱلْمُرْسَلِينَ (٣٤) = رسول ބޭކަލުންގެ خبر ތަކުގެތެރެއިން خبر
۞وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބޮޑުކަމަކަށް ވެއްޖެނަމަ.۞ إِعْرَاضُهُمْ = އެމީހުން
އެނބުރި ފުރަގަސްދިނުން۞ فَإِنِ ٱسْتَطَعْتَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވެއްޖެނަމަ.۞ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقًا =
ހޮޅިމަގެއް ހޯދުމަށް.۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ۞ أَوْ سُلَّمًا = ނުވަތަ ސިޑިއެއް (ހޯދުމަށް
ކުޅަދާނަވެއްޖެއްޔާ)۞ فِى ٱلسَّمَآءِ = އުޑަށް. އަރާފައި.۞ فَتَأْتِيَهُم = ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގާތަށް ގެނައުމަށްޓަކައި.۞
بِـَٔايَةٍ = علامة އެއް / حجّة އެއް. (ކަލޭގެފާނު ތެދުކަމުގެ ދަލީލަކަށް)۞ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه އިރާދަކުރެއްވިނަމަ
އިރުޝާދުގެ މަގަށް. ۞ لَجَمَعَهُمْ = އެމީހުން ޖަމާކުރައްވައިފީމުއެވެ. ۞ عَلَى ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގުގެ މައްޗަށް.۞ فَلَا
تَكُونَنَّ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ (٣٥) = ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން.۞ ۞ إِنَّمَا
يَسْتَجِيبُ = ޖަވާބުދެނީ ކަމަކީ۞ ٱلَّذِينَ يَسْمَعُونَ = އަޑުއަހާމީހުންނެވެ. ۞ وَٱلْمَوْتَىٰ = އަދި މަރުވެ
ހިފިއްޖެމީހުން۞ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ = اللّه تعالى އެމީހުން ދިރުއްވާނެއެވެ. ۞ ثُمَّ إِلَيْهِ = ދެން ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة
އަށެވެ.۞ يُرْجَعُونَ (٣٦) = އެމީހުން رجوع ވާނީ. ۞ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ.۞ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ
= އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް دليل އެއް / علامة އެއް ބާވައިލެއްވުނީ ކީއްވެގެންތޯ؟۞ مِّن رَّبِّهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ

ربّ ގެ حضرة ށް.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ قَادِرٌ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَن يُنَزِّلَ ءَايَةً = علامة އެއް / دليل އެއް ބާވައިލެއްވުމުގެމައްޗަށް. ۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެއުރެންގެތެރެއިން ގިނަމީހުން. ۞ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٤) އަދި (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި رسول ން ދޮގުކުރެވުނެވެ. (އެބަހީ: އެކިއެކި أمّة ތަކަށް ފޮނުއްވުނު رسول ން އެ أمّة ތަކުގެ މީހުން ދޮގުކުރިއެވެ.) އަދި އެބޭކަލުން އެބޭކަލުންނަށް ދިމާވި އުނދަގޫތަކާމެދު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި މިގޮތުން ކެތްކުރެއްވީ نصر އެބޭކަލުންނަށް އައުމާހަމައަށެވެ. އަދި اللّٰه ގެ كلمة ތަކަށް ބަދަލުގެނައުމެއް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: رسول ބޭކަލުންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވުމުގެ نصر ދެއްވުމުގެ كلمة ތަކަށް ބަދަލުގެނައުމެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން މި أمّة ގެ ތެރެއިން އެހީތެރިވެދެއްވާ نصر އިސްލާމީ رسول ގެ އުއްމަތަށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތަށް رسول ބޭކަލުންގެ خبر ތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް خبر ކަލޭގެފާނަށް އައިސްފައިވެއެވެ.

(٣٥) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން ފުރަގަސްދިނުމަކީ ކަލޭގެފާނަށް ބޮޑުކަމަކަށް ވީނަމަ، ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ ކަލޭގެފާނު ބިމުގެތެރެއިން ބިންގަނޑުގެ މަގެއް ވަތަ އުޑަށް ނަގާނެ ހަރުގަނޑެއް ހޯއްދަވާ ނަގަވައިގެން (މިއީ ހުރި دليل އާއި حجّة އަންނަ އިތުރުވާ دليل އަކާއިގެން ވަޑައިގަތުމަށް - އެފަދަ ކަމެއް ކަލޭގެފާނަށް ކުރެއްވުމަށް ކުޅަދާނަވާނަމައެވެ.- އަދި މިގޮތަށް އެފަދަ دليل އެއް بُرْهان އެއް ކަލޭގެފާނު ގެންނަވާނަމަ اللّٰه ގެ أزل ގެ علم ގެމަތިން އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންނުވާނެ ކަމަށް ކަލޭގެފާނަށް އިނގޭނެއެވެ.) އަދި اللّٰه އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެ އެންމެން ތެދުމަގުގެ މައްޗަށް އެއްކޮށް ޖަމާކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ޖާހިލުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެގެން ނުވާނެއެވެ!

(٣٦) ކަލޭގެފާނުގެ دعوة އަށް إجابة ދެއްވަނީ އަޑުއަހާމީހުންނެވެ. (އެބަހީ: مَنْفَعَ އެއް ލިބޭގޮތަށް ބަލައިގަނެ އަޑުއަހާމީހުންނެވެ. (ކާފިރުން އަކީ މަރުވެފައިވާ ބައެއްކަމަށްވާތީ. ވެއިދާޅުއްވައިތިރީވޭ. އެމީހުން އަޑުނާހާނެއެވެ.) އަދި މަރުވެފައިވާމީހުން اللّٰه محشر އަށް ފޮނުއްވާނެއެވެ. (ކާފިރުންވެސް އެފަދައެވެ.) ދެން އެމީހުން އެނބުރި رجوع ވާންވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٣٧) އަދި ކާފިރުން ބުންޏެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން (އެކަލޭގެފާނުގެ رسول ކަމުގެމައްޗަށް دليل ކަމާ) دليل އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުމެއް ނުވީތޯއެވެ؟ (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން دليل އެއް حجّة އެއް ބާވައިލެއްވުމަށް اللّٰه ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއުރެންގެތެރެއިން ގިނަމީހުންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا طَٰٓئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّآ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم ۚ مَّا فَرَّطْنَا فِي ٱلْكِتَٰبِ مِن شَيْءٍ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ ۗ مَن يَشَإِ ٱللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتَكُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُ ٱللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ ٱلسَّاعَةُ أَغَيْرَ ٱللَّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِن شَآءَ وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَٰهُم بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾

ލަފުޒުގާ

وَمَا مِن دَآبَّةٍ = އަދި އެއްވެސް دابّة އެއް ނުވެއެވެ. (ފުރާނަލެވިގެން حركاة ކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކީ دابّة އެކެވެ.)
※ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ※ وَلَا طَٰٓئِرٍ يَطِيرُ = އަދި އުދުހޭ އެއްވެސް ދޫނިޔެއްވެސް ނުވެއެވެ. ※ بِجَنَاحَيْهِ =
އޭގެ ދެފިޔަތަކުން. ※ إِلَّآ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم ۚ = ކަލޭމެން ފަދަފަދައިން أمّة ތަކެއްކަމުގައިމެނުވީ. ※ مَّا فَرَّطْنَا فِي ٱلْكِتَٰبِ
مِن شَيْءٍ ۚ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް (إهمال ކުރައްވާ ފުރުވާލުމެއްކުރެއްވުމެއް)
ނުކުރައްވަމެވެ. ※ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ = ދެން އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة އަށެވެ. ※ تُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ = އެމީހުން
محشر ކުރެވޭނެ. (އެއްކުރެވޭނެ) ※ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް
ދޮގުކުރި މީހުން. ※ صُمٌّ وَبُكْمٌ = އެއީ ބީރު އަދި ގޮންގޮޅިބައެކެވެ. ※ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ = އަނދިރިކަމުގައިވާ. ※ مَن يَشَإِ
ٱللَّهُ = اللّه އިރާދަކުރައްވައިފިމީހަކު (ދަންނަވައެވެ!) ※ يُضْلِلْهُ = އެކަލާނގެ އެމީހަކު މަގުފުރެއްދަވައިދެއްވެއެވެ. ※ وَمَن
يَشَأْ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިމީހަކު (ދަންނަވައެވެ!) ※ يَجْعَلْهُ = އެކަލާނގެ އެމީހަކު
ލައްވަވައެވެ. ※ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގުގެމަތީގައި. ※ قُلْ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ!
※ أَرَءَيْتَكُمْ = ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ! ※ إِنْ أَتَٰكُمْ عَذَابُ ٱللَّهِ = ކަލޭމެންގެގާތަށް اللّه ގެ عذاب
އަތުވެއްޖެއްޔާ. ※ أَوْ أَتَتْكُمُ ٱلسَّاعَةُ = ނުވަތަ ކަލޭމެންނަށް قيامة އަތުވެއްޖެއްޔާ. ※ أَغَيْرَ ٱللَّهِ تَدْعُونَ =
ކަލޭމެން دعاء ކުރާނީ ތިޔަހަރީ اللّه ނޫންފަރާތަކަށްހެއްޔެވެ؟ ※ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٠﴾ = ކަލޭމެންނަކީ
ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ (ކަލޭމެން ނިކަންބުނެބަލާށެވެ.) ※ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ = އަދި ޚާއްޞަކޮށެވެ؟ ކަލޭމެންގެދާ
دعاء ކުރާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ※ فَيَكْشِفُ = ދެން އެކަލާނގެ ފިލުއްވާނެއެވެ. ※ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ =
އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން دعاء ކުރި އެކަންތައް. ※ إِن شَآءَ = އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންފިއްޔާ. ※ وَتَنسَوْنَ =
އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންނެތްވާނެއެވެ. ※ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ = ކަލޭމެން شريك ކުރިތަކެތި. ※ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ = އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަސޫލުން ފޮނުއްވީމެވެ. ※ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގޮތުންގެ ކުރީގެ أمّة
ތަކަށް. ※ فَأَخَذْنَٰهُمْ = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. (އެ أمّة ތަކުގެ މީހުން

ހިއްޖެހީމެވެ.)۞ بِٱلۡبَأۡسَآءِ = فقير ކަމާ ޖެއްސަވައިގެން. ۞ وَٱلضَّرَّآءِ = ބަލިމަޑުކަމާއި. ۞ لَعَلَّهُمۡ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ = އެމީހުން ބިރުވެތިވެ إخلاص ތެރިވުމަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٨) އަދި ބިންމަތީގައި حركاة ތެރިވާ ކޮންމެ ދިރޭއެއްޗެއްވިޔަސް، އަދި ދޭދެފިޔައިގަނޑުން ދުދާ ކޮންމެ ދޫނިއެއްވިޔަސް ހަމަ ކަލޭމެންނާފަދަ أمّة ތަކެއް ކަމުގައި ވެގެންވާހުއްޓެވެ. (إنسان ން أمّة އެކެވެ. جِنّ ން أمّة އެކެވެ. ހަތަރުސްފައިޓި ޖަނަވާރުތަކުގެވެސް أمّة أمّة އެވެ. ދޫނިސްދޫފާސްދޫ أمّة އެކެވެ. ފަނިފަނޑުސަކަރުގެ ވައްތަރުތައްވެސް أمّة ތަކެކެވެ. މިހިރާތަކެތީގެ ހާލުތައް ބެއްލެވުމަށް ނޫޖެހޭގޮތަށްކަލާނގެއަށް ވެސްމެ އަޅުކަންއަދާކުރުން حقّ ވާނީ ކޮންފަރާތަކަށްހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާފައެވެ.) މިމަންދަސްކަލާނގެ ފަރުވާކުޑެކުރައްވައި ފޮތުގައި ނުހިމެނުއްވާ ހަމަ އެކަށްޗެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އެބަހީ ހުރިހާތަކެތި ފޮތުގައި بيان ކުރައްވާފައެވެ. ހުރިހާތަކެތީގެ ހުރިހާ حال ތަކެއް لوح المحفوظ ގައި بيان ކުރައްވާފައެވެ. ދެން އެތަކެތި محشر ކުރައްވާނެ يعني: قيامة ދުވަހުން އެއްކުރެއްވުންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.)

(٣٩) އަދި މިމަންދަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުކުރިމީހުންނަކީ އަނދިރިތަކުގެތެރޭގައިވާ ބިހި އަދި މަންމަން ބަޔެކެވެ. (އެބަހީ އެމީހުންނަކީ حقّ ބަހައްޓުކުމަށް ބިރުބަޔެކެވެ. އަދި حقّ ބަހެއް ނުބައްނާ މަންމަން ބަޔެކެވެ. އެމީހުން އެވާނީ كافر ކަމުގެ އަނދިރިތަކުގައި حيران ވެފައެވެ.) اللّه އެދިވޮޑިގެންނެވިމީހަކު އެކަލާނގެ މަގުފުރައްދަވަތެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވިމީހަކު ހަމަ ސީދާތެދުމަގުގައި ހުރުއްވައެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ أَذَلُ ގެ علم ފުދު ނިޔާކުރާފަދައިންނެވެ.) واللّه أعلم .

(٤٠) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު (މި مشرك ންނަށް) ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް اللّه ގެ عذاب އަތުވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ ކަލޭމެންނަށް قيامة އަތުވެއްޖެއްޔާ قيامة قائم ވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން ގޮވާ دعاء ކުރާނީ اللّه ނޫން އެހެންފަރާތަކަށްހެއްޔެވެ؟ (އެހެން ފަރާތަކުން مدد އެއް އެދިއެއް ލިބޭނެހެއްޔެވެ؟) ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައި ވާނަމަ ކަލޭމެން ނިކަން ޖަވާބުދޭށެވެ!

(٤١) އެހެންނަކުންނޫނެވެ. އަދި ހައްދައްނުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ގޮވާ دعاء ކުރާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެންގޮވާ دعاء ކުރި ކަންތަށް އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންފިއްޔާ އެކަލާނގެ كشف ކުރައްވާ ދުރުކުރައްވާ ފިލުވާވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި (އެވަގުތު) ކަލޭމެން އެތަކެއްޗާއި اللّه ގާއިމުކުރި شريك ކުރިތަކެތީގެމީން، ބުދުތަކުގެމީން ކަލޭމެން ހަނދާންނައްތާލާނެއެވެ. ހަނދާންނެތްވާނެއެވެ.

(٤٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެކުރީގެ أمّة ތަކަށްވެސް މިމަންދަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވީމެވެ. ދެންފަހެ (އެމީހުން އެބަހީ އެ أمّة ތަކުގެ މީހުން އެމީހުންގެ رسول ން ދޮގުކުރިހިނދުން) އެމީހުންނަށް فقير ކަމާއި ބަލިމަޑުކަމުގެ ގޮތުގައި ދިމާކުރައްވައި އެމީހުން إمتحان ކުރައްވާފީމެވެ. (އަދި އެމީހުން إيمان ވެ ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ސަބަބުން މިމަންދަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޖެހީމެވެ.) އެއީ އެމީހުން ބިރުވެތިވެ إخلاص ތެރިވުމަށެވެ.

فَلَوْلَآ إِذْ جَآءَهُم بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا۟ وَلَٰكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ ٱللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَٰرَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُم مَّنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِهِ ۗ ٱنظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَءَيْتَكُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُ ٱللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٧﴾

ލަފްޒީމާނަ

فَلَوْلَآ إِذْ جَآءَهُم = ފަހެ، އެމީހުންގާތަށް އައިހިނދު = بَأْسُنَا = ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކާޅު تَضَرَّعُوا۟ = އެމީހުން ބިރުވެތިވެ إخلاص ތެރިވީނަމަވެސް. ❁ (އެހެން ނުވީއެވެ.)❁ وَلَٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ❁ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތައް ގަދަވެ ހަރުކަށިވިއެވެ. ❁ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان ވާ އެމީހުން ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީއެވެ. ❁ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައް. ❁ فَلَمَّا نَسُوا۟ = ފަހެ، އެމީހުން ހަނދާންނެތިހެދުން. (عمل ކުރުން ދޫކޮށްލިހިނދުން)❁ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ = އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެވުނު ކަންތައް. ❁ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ = ފަހެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ހުޅުވައިދެއްވީމެވެ. ❁ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ = ހުރިހާކަމެއްގެ / ހުރިހާތަކެއްޗެއްގެ ދޮރުތައް (ރިޒުޤުގެ ތަނަވަސްކަމާއި صحّة ގެ ސަލާމަތްކަމާއި ދުނިޔާވީ ނިޢުމަތްތަކުގެ ދޮރު ހުޅުވައިދެއްވީމެވެ.)❁ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ = އެމީހުން އުފާވެ ބޮޑާވެ ގޯސްކަމުގައިވާހިނދުން.❁ بِمَآ أُوتُوٓا۟ = އެމީހުންނަށް ދެއްވުނު ތަކެތީގެ ސަބަބުން.❁ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً = ދެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަމަކުއްލިއަކަށް ހިއްޕެވީމެވެ. ❁ فَإِذَا هُم = ދެން އެހައިރުން އެމީހުން.❁ مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ = އެމީހުން (ހިތްވަރުކުޑަވެ / އެމީހުން ހާސްވެގެންވެ.) ❁ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ = ފަހެ، އެމީހުންގެ ބުރިކަށިތައް ކަނޑުވައިލެވުނެވެ. (އެންމެ ފަހުން ހުރި މީހާވެސް ހަލާކުވިއެވެ.)❁ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އެ އަނިޔާވެރިވި / شريك ކުރި މީހުން ❁ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އަދި އެންމެހައި ثناء އާއި تعريف ވެރިވަނީ الله އަށެވެ.❁ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٥﴾ = އެއީ عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ އެވެ.❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ أَرَءَيْتُمْ = ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދެއްވާށެވެ! ❁ إِنْ أَخَذَ ٱللَّهُ = الله ހިއްޕަވައިފިއްޔާ / الله ގެންދަވައިފިއްޔާ.❁ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَٰرَكُمْ = ކަލޭމެންގެ އިވުމާއި ކަލޭމެންގެ ފެނުން.❁ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި އެކަލާނގެ ސިއްކަޖައްސަވައި.❁ مَّنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ = الله ނޫން ދެން ކޮން إله އެއްތޯއެވެ؟ يَأْتِيكُم بِهِ = ކަލޭމެންނަށް އެތަކެތި ގެނެސްދޭނީ.❁ ٱنظُرْ = ކަލޭގެފާނު ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ كَيْفَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި حجّة ތައް ބަދަލުކުރައްވާ އަނބުރާލައްވާ ކޮންފަދައަކުންކަން.❁ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ = ދެންވެސް އެމީހުން އަނބުރި ފުރަގަސްދެނީއެވެ.❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ أَرَءَيْتَكُمْ = ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ! ❁ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُ ٱللَّهِ = ކަލޭމެންނަށް الله ގެ عذاب އަތުވެއްޖެއްޔާ.❁

بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً = ހަމަކުއްލިއަކަށް ނުވަތަ ފާޅުގައި ފެންނަގޮތަށް.۞ هَلْ يُهْلَكُ = ފަހެ ހަލާކުވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ (އެބަހީ ހަލާކުނުވާނެއެވެ.)۞ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٧﴾ = އަނިޔާވެރި ބަޔަކުކަމުގެންނެވެ. (مشرك ންގެންނެވެ)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٣) ފަހެ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ إمتحان އައިރުމުން އެމީހުން ބިރުވެތިވެ ކިޔަމަންތެރިވެ إخلاص ތެރިވިނަމަވެ. (އެހެންނުވިއެވެ.) އަދި ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވެ ގަދަވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ކުރާކަމުގައިވި (ނުބައި) ކަންތައްތައް شيطان އާ އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށް ދިނީއެވެ.

(٤٤) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް أمر ކުރެއްވި ކަންތައް އެމީހުން ނުކޮށް ދޫކޮށްލިހިނދުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ހުރިހާ نعمة ގެ ދޮރުތައް ހުޅުވައިލީމެވެ. (ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ نعمة އެއްދެއްވީމެވެ. ދިރިއުޅުމުގެ ތަނަވަސްކަމާ ބަލިން ދުރުސްތުވުމާއި މުއްސަނދިކަމާއި ދެއްވީމެވެ.) އެއީ އެމީހުން އުފާވެރިވެ އުފާކުރާ މަޖާކުރުމުގައި ދަންދެނެވެ. ފަހެ ހަމަކުއްލިއަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިފެއްވީމެވެ. ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. އެހައިރުން އެމީހުން ހިތްވަރު ބަލިވެ ކުރިމަގުގެ އުންމީދު ކަނޑައިގެން ހުއްޓެވެ.

(٤٥) ފަހެ އަނިޔާވެރިވި ބަޔެއްގެ ފަސްދަރި ކަނޑައި ހަލާކުވެގެން ދިޔައީއެވެ. އަދި އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއްވެސް عالم ތަކުގެ ربّ އަށެވެ.

(٤٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ އިވުންތަކާއި ފެނުންތައް الله ގެންދަވައިފިއްޔާ އަދި ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްކަޖައްސަވައި ބަންދުކުރައްވައިފިއްޔާ ދެން އެތަކެތި ކަލޭމެންނަށް ގެނެސްދޭނީ الله ނޫން ކޮން إله އެއްތޯއެވެ؟ (އެފަދަ ކަމެއް ކުރެވޭނެ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ.) آية ތަކާއި حجّة ތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންކުރައްވާ އަނބުރާލައްވާ ގޮތް ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! ދެންވެސް އެމީހުން (قبول ނުކޮށް) އަނބުރާ ފުރަގަސްދެނީއެވެ.

(٤٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ޙަޟްރަތުން އެކަނި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް الله ގެ عذاب ހަމަކުއްލިއަކަށް ނުވަތަ ކަލޭމެން ބަލަބަލައި ތިއްބައި ހަމަ ފާޅުގައި އައިސްފިއްޔާ އަނިޔާވެރިންނެވެ، އެބަހީ مشرك ން ފިޔަވައި ހަލާކުވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۖ فَمَنْ ءَامَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَمَسُّهُمُ ٱلْعَذَابُ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُل لَّآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ إِنِّى مَلَكٌ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ۚ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَأَنذِرْ بِهِ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْشَرُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّهِمْ ۙ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِۦ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِىِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ ۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَىْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾

މުފްރަދާ

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. ۞ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۖ = އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންނާއި އަދި إنذار ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައި މެނުވީ. ۞ فَمَنْ ءَامَنَ وَأَصْلَحَ = ފަހެ إيمان ވެ إصلاح ވެއްޖެމީހާ. ۞ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = ފަހެ އެއުރެންގެމައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއްނުވެއެވެ. ۞ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ = އަދި އެއުރެންނަކީ ހިތާމަކުރާނޭބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ނުވެއެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އަދި ދޮގުކުރިމީހުން. ۞ بِـَٔايَٰتِنَا ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ۞ يَمَسُّهُمُ ٱلْعَذَابُ = އެއުރެންނަށް عذاب ޖެހޭނެއެވެ. عذاب ލިބޭނެއެވެ. ۞ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ = އެއުރެން قاسق ވެގެންވި ސަބަބުން – (ތެދުމަގުން ބޭރުވެގެންވާ ސަބަބުން.) ۞ قُل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ لَّآ أَقُولُ لَكُمْ = ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ވިދާޅެއްނުވަމެވެ. عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި الله ގެ خزانة ތައް ވޭ ކަމަށް. ۞ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު غيب ގެ علم އެނގިވޮޑިގަންނަވާކަމަށް (ވިދާޅެއްނުވަމެވެ.) ۞ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ވިދާޅެއްނުވަމެވެ. ۞ إِنِّى مَلَكٌ ۖ = މަލާއިކަތެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ކަމުގައި. ۞ إِنْ أَتَّبِعُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ނުވަމެވެ. ۞ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۚ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحى ގެ ގޮތުގައި ބާވައިލައްވާ އެއްޗަކަށް މެނުވީ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ هَلْ يَسْتَوِى = އެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟ ۞ ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ۚ = ލޯ ނުފެންނަމީހާއާއި ލޯ ފެންނަމީހާ. ۞ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ فكر ނުކުރަނީތޯއެވެ؟ ۞ وَأَنذِرْ بِهِ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެ قرآن ން إنذار ދެއްވާށެވެ! ۞ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ = ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށް. ۞ أَن يُحْشَرُوٓا۟ = އެއުރެން محشر ގައި އެއްކުރެވޭނެކަމަށް. ۞ إِلَىٰ رَبِّهِمْ = އެއުރެންގެ رَبّ ގެ حضرة އަށް. ۞ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެއުރެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ۞ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކުވެސް އަދި شفاعة ކުރާނޭ ބޭކަލަކުވެސް. ۞ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ = އެއުރެން ބިރުވެތިވުމުގެ ބިރުވެތިވާނޭތޯ؟ أمّيد ގައި. ۞ وَلَا تَطْرُدِ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ = އަދި دعاء ކުރާމީހުން ކަލޭގެފާނު ދުރުނުކުރައްވާށެވެ! ۞ رَبَّهُم = އެއުރެންގެ ربّ އަށް. ۞ بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِىِّ = ހެނދުނާއި ހަވީރު. ۞ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ ۖ = އެކަލާނގެ وجه ހޯދުމަށް އެދިގެން. ۞ مَا عَلَيْكَ = ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ. ۞ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ = އެއުރެންގެ حساب ގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް. ۞ وَمَا

مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިސާބުން އެމީހުންގެމައްޗަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِّن شَيْءٍ = އެއްވެސް އެއްޗެއް.۞ فَتَطْرُدَهُمْ = ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ފަހަތަށްޖައްސަވައިފިއްޔާ.۞ فَتَكُونَ= ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.۞ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އަދި އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށްފޮނުއްވާ މިވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއްވެސް أمّة އަކަށް) رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނަށް إيمان ވެ، އެބޭކަލުން ބުނެދެއްވާ إصلاح ކުރާ އެބަޔަކު: ހެޔޮ عمل ކުރި ހެޔޮމީހުންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނެއް ހިތާމަކުރާނެކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ.

(٤٩) އަދި މިވެރިރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހުންނަށް (މިވެރިރަސްކަލާނގެ) ކާފަރާއި عذاب ލިބޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން فاسق ކަމުގައިވީ ސަބަބުންނެވެ. އެބަހީ އެމީހުން ދޮގުކުރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٥٠) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހުރެންގެ އަތްޖަގައި الله ގެ خزانة ތަކެއްވެއެވެ ކަމަށް އަހުރެން ކަލޭމެންނަކަށް ނުބުނަމެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ غيب ގެ علم އެނގޭމީހެއްކަމަށްވެސް އަހުރެން ކަލޭމެންނަކަށް ނުބުނަމެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ މަލާއިކަތެއްކަމަށްވެސް އަހުރެން ކަލޭމެންނަކަށް ނުބުނަމެވެ. އަދި އަހުރެންނަށް އިއްވާ وحي ގައިވާ އެއްޗަކަށް ފިޔަވައި އަހުރެން تبع ވާކަމެއް ނުވެމެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަހެން ނުފެނަ މީހާއާއި އަދި ފެންނަމީހާއާއި ދެމީހުން ހަމަހަމަވާނެތޯއެވެ؟ (އެބަހީ: ޙައްޤަށް ފެންނަން ނުލިބޭމީހުން އެއްވެސް عبرة އެއް حاصل ނުކުރާ ކާފިރުމީހާއާއި عبرة حاصل ކުރާ އީމާންވެރިޔާ مؤمن މީހާއާއި ދެމީހުން) އެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟ މިދެމީހުންގެ حال އެއްވަރުނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ އެކަމަށް ވިސްނާ فكر ކުރަނީ ކީއްވެގެންބާވައެވެ؟

(٥١) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ތިމާމެން ތިމާމެންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް محشر ކުރެވޭނެކަމާއިމެދު يعني: އެއްކުރެވޭނެކަމާއިމެދު ބިރުވެތިވާ އަޑުއަހާ ކަލޭގެފާނު މި قرآن ން إنذار ކުރައްވާ ބިރުވެރިކުރައްވާށެވެ! އެމީހުންނަށް އޭނާގެ ތިމާމެންނަށް އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކުވިއަސް އަދި شفاعة ތެރިއަކުވިއަސް ނުވާކަން އެމީހުން ރަނގަޅަށް ދަންނައެވެ. އެފަދަމީހުންނަށް ބިރުވެރިކުރައްވާ تقوى ވެރިވުމަށް إنذار ކުރައްވާށެވެ!

(٥٢) އަދި އެބައިމީހުން އެމީހުންގެ رَبّ ގެ وجه ދެކި އެދިގެން - އެކަލާނގެ ރުހިވަޑައިގަތުން އެދިގެން – ހެނދުނާއި ހަވީރު އެމީހުންގެ رَبّ އަށް دعاء ކުރާ (فرض ވަގުތީނަމާދުކުރާ) މީހުން ކަލޭގެފާނު ދުރުކުރައްވާ ފަހަތަށް ނުޖައްސަވާށެވެ! (އެހެނީ) އެމީހުންގެ ހިސާބުގެތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ. (އެމީހުންގެ ހިސާބަށް ކަލޭގެފާނު ذِمّة ވާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިސާބުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެމީހުންގެމައްޗަކަށް ނުވެއެވެ. (އެހެން އެކަށީގެންވާ) ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ފަހަތަށްޖައްސަވާ ދުރުކުރައްވައިފިއްޔާ ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހިމެނިވަޑައިގަންނަވާނީ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

- ދަންނައެވެ! ابن مسعود ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ރިވާޔަތެއް أبو جعفر الطّبرى އެކަލޭގެފާނުގެ تفسير ގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. نبيُّ الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް قريش ންގެ ބޮޑެތި ބަޔަކު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު ކައިރީ ބައެއް. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި مسلم ންގެ މާތްބަޔަކު އެކަމަކު ނިކަމެތިވި ދުރަ ضعيف ބައެކެވެ. އެއީ صَهَيبُ އާއި عَمَّار އާއި بِلاَل އާއި خَبَّابُ އާއި އަދިވެސް މިފަދަ އެހެންމީހުންނެވެ. ދެންފަހެ قريش ންގެ ބޮޑެތި ބޭކަލުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް ދެންނެވި ކަލޭގެފާނު މިއަދު ރުހިވަޑައިގެންނެވީ މިމީސްތަކުންނަށްތޯއެވެ؟ އަހުރެމެން ފިޔަވައި الله އެބައެއްގެމައްޗަށް ދަރުމަވަންތަކަން ލައްވާ ނިޢްމަތް ދެއްވި މީހުންނަކީ މިއުރެތޯއެވެ؟

އަހުރެމެން މިމީހުންނާއި تبع ވެގެން އުޅެންވީތޯއެވެ؟ އެމީހުން އުޅޭގޮތަށް އުޅެންވީތޯއެވެ؟ ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދުރުކުރައްވައި ފަޤީރުންނާއި ބައްދަލުކުރައްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން ދުރުކުރައްވައި ފަޤީރުންނާއި ގުޅިވަޑައިގަންނަވާނަމަ އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނާ تبع ވެވެން أمّيد ކުރެވޭއެވެ. މިއެވެ. އެ واقعة އާއި ގުޅިގެން ނާޒިލްވީ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައިވެއެވެ. މިމާނައިގައިވާ ވަރަށްގިނަ ރިވާޔަތް އައިސްފައިވެއެވެ.

وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوٓاْ أَهَٰٓؤُلَآءِ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنۢ بَيْنِنَآ ۗ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ ۖ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ ۖ أَنَّهُۥ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوٓءًۢا بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُۥ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْـَٔايَٰتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّى نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۚ قُل لَّآ أَتَّبِعُ أَهْوَآءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

ލުޣަތު

وَكَذَٰلِكَ =އެފަދައިން. ❁ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ = ފަހަރު ބައެއް އެއްބައެއްގެ ފަރާތުން އަނެއްބަޔަކު މިފަދަ ކަންކަމުގެ إمتحان ކުރެއްވީމެވެ. ❁ لِّيَقُولُوٓاْ = އެއި އެމީހުން ބުނުމަށެވެ. أَهَٰٓؤُلَآءِ = މިމީހުންހެއްޔެވެ؟ ❁ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْهِم = އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله ރަޙުމަތްކުރެއްވީ ނިޢުމަތް ދެއްވުމެވެ. ❁ مِّنۢ بَيْنِنَآ = އަހުރެމެންގެ ތެރެއިން (އަހުރެމެން ދޫކޮށް)❁ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ = ދަންނަވާ ގޮތުން ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގަންނަވާ الله ނޫން ހެއްޔެވެ؟ (އެކަލާނގެ ދަންނަވާ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)❁ بِٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ = شكر ވެރިން. ❁ وَإِذَا جَآءَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އައުމުން. ❁ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا = މިވަންހަނަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާމީހުން. ❁ فَقُلْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް سلام ހުށްޓެވެ.❁ كَتَبَ رَبُّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ލާޒިމްކުރެއްވިއެވެ. فرض ކުރެއްވިއެވެ. ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ.❁ عَلَىٰ نَفْسِهِ = އެކަލާނގެ ذات މަތީގައި ހުއްޓެވެ.❁ ٱلرَّحْمَةَ = رحمة . ❁ أَنَّهُۥ =ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ.❁ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ ނުބައިކަމެއް ކޮށްފިމީހާ ❁ سُوٓءًۢا = ނުބައިކަމެއް / ގޯހެއް.❁ بِجَهَٰلَةٍ = ނޭނގިގެން. / ޖާހިލުކަމުން.❁ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعْدِهِۦ = ދެން އެއަށްފަހު އެކަމާ توبة ވެއްޖެ.❁ وَأَصْلَحَ = އަދި އެކަން إصلاح ކޮށްފި. (صالح عمل ކޮށްފި)❁ فَأَنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ.❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٤﴾ = ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ޓަރުވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَكَذَٰلِكَ =އަދި އެފަދައިންނެވެ.❁ نُفَصِّلُ ٱلْـَٔايَٰتِ = މިވަންހަނަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެމެ.❁ وَلِتَسْتَبِينَ = އަދި بيان ކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. (ކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.)❁ سَبِيلُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ = مُجْرِمُ ންގެ މަގު.❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ إِنِّى نُهِيتُ= ހަމަކަށަވަރުން

ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަހީވެވިގެންވެއެވެ. ❁ أَنْ أَعْبُدَ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރުން. ❁ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ = ކަލޭމެން ތިޔަދުޢާކުރާއެއްޗެހި. ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = ﷲ ފިޔަވައި. ❁ قُلْ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ لَّآ أَتَّبِعُ أَهْوَآءَكُمْ = ކަލޭމެންގެ هواى نفس އާއި (ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި) ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ނުވާހުރީމެވެ! ❁ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا = އެހެން ހަދައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ❁ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުވާނެއެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ = ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٥٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭގެ އެއްބައެއްމީހުން އަނެއްބަޔަކުން إمتحان ކުރައްވާ ވޮޑިގެންނެވީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ އެމީހުން ބުނުމަށެވެ. "އަހުރެމެންގެ މެދުން ﷲ ދަރުމަވަންތަވެވޮޑިގެންފައިވާބަޔަކީ މިމީހުން ހެއްޔެވެ؟ (މިސިކީނުން ފަގީރުންނަށްހެއްޔެވެ؟) މިއީ جواب ގައި ﷲ އެއަންގަވަނީ: شكر ކުރާމީހުން މާތްވަން ދެނެވޮޑިގެންނަވާ ކަލަކުކޮށްގައި ﷲ ނުވާހުއްޓެވެ؟ އެބަހީ ދެނެވޮޑިގެންނަވާ ކަލަކުކޮށްގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٥٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ތިޔަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް سلام ހުއްޓެވެ. ކަލޭމެންގެ رَبّ އެކަލާނގެ ذات ގެ މައްޗަށް رحمة فرض ކުރައްވާ ތިއްބެވީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންކުރެ މިހާރު ނޭނގިގެން ޖާހިލުކަމުގައި ނުބައިކަމެއްކުރުމަށްފަހު ދެން އޭގެފަހުން އެމީހަކު توبة ވެ صالح عمل ކޮށްފި ނަމަ (އެކަލާނގެ ފުއްސަވައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގީ ގަދަވަންތަ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٥٥) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. (އެއީ މި سورة ގެ މިއަތަށްވުރެ مشرك ންނާމެދުކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި حجّة ތަކެއް بيان ކޮށްދީ ފަދައިންނެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު مُجْرِمُ ންގެމަގު بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. (އެމީހުންގެ ކަންތައް ހުށަހެޅުމާއި أصول ތައް ހުށަހެޅުއް ފިސާދުކުރާމީހުން އެންގެވުމަށެވެ.)

(٥٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އޭ مشركُ ންނޭވެ!) ﷲ ފިޔަވައި އެހެނެއްކަމަށް ކަލޭމެން ތިޔަ އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރުން އަޅުގަނޑަށް ނަހީވެވިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ: ﷲ ވަހީ އެކަން އަޅުގަނޑަށް ނަހީކުރައްވާ މަނާކުރައްވާފައިވެއެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ هوى نفس އާއި – ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި އަޅުގަނޑު تبع ނުވާހުރީމެވެ. އެހެންކަމަށްވެއްޖެއްޔާ އެބަހީ ކަލޭމެން އެދޭގޮތަށް އަޅުގަނޑު تبع ވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން އަޅުގަނޑު ނުވާނެއެވެ.

قُلْ إِنِّى عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَكَذَّبْتُم بِهِۦ ۚ مَا عِندِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦٓ ۚ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْفَٰصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُل لَّوْ أَنَّ عِندِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦ لَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٨﴾ ۞ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِٱلنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰٓ أَجَلٌ مُّسَمًّى ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

ލަފުޒުމާ

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ✽ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުންވަނީ بيان އެއްގެމަތީގައެވެ.
حجّة އެއްގެމަތީގައެވެ. ✽ مِّن رَّبِّي = ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ✽ وَكَذَّبْتُم بِهِۦ = އަދި ކަލޭމެން
އެކަލާނގެ ދޮގުކޮށްފިއެވެ. ✽ مَا عِندِي = ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހުގައެއްނުވެއެވެ. ✽ مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦ =
އެއްޗެއް އަވަސްކުރުމަށް ކަލޭމެން ތިއެދޭއެއްޗެއް. (އެބަހީ: عذاب)✽ إِنِ ٱلْحُكْمُ = حكم ނުވެއެވެ. ✽ إِلَّا لِلَّهِ
= الله އަށް މެނުވީ. ✽ يَقُصُّ ٱلْحَقَّ = އެކަލާނގެ حقّ ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. (حقّ ނިޔާކޮށްދެއްވައެވެ.)✽ وَهُوَ =
އަދި އެކަލާނގެއީ. ✽ خَيْرُ ٱلْفَٰصِلِينَ ﴿٥٧﴾ = އެންމެހެޔޮ ނިޔާކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ✽ قُل = ކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވާށެވެ! ✽ لَّوْ أَنَّ عِندِي = ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހުގައިވާނަމަ. ✽ مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦ = އެ އެއްޗެއް
އަވަސްކުރަން ކަލޭމެން ތިއެދޭއެއްޗެއް. ✽ لَقُضِيَ ٱلْأَمْرُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަންތައް ނިމުނީހެވެ. ✽ بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ = ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަލޭމެންނާ ދެމެދު. ✽ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ✽
بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٨﴾ = އަނިޔާވެރިންނާމެދު. ✽ ✽ وَعِندَهُۥ = އަދި ވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. ✽
مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ = غَيْبُ ގެ ތަޅުދަނޑިތައް. ✽ لَا يَعْلَمُهَآ = އެއެއްޗެއް ނޭނގެއެވެ. (غَيْبُ ގެ އެތަކެތި ނޭނގެއެވެ.)✽
إِلَّا هُوَ = ހަމަ އެކަލާނގެއަށް މެނުވީ. ✽ وَيَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ✽ مَا فِي ٱلْبَرِّ
وَٱلْبَحْرِ = އެއްގަމާއި ކަނޑުގައި ވާހައި ތަކެތި. ✽ وَمَا تَسْقُطُ = އަދި ނުވެއްޓެއެވެ. ✽ مِن وَرَقَةٍ = އެއްވެސް
ފަތެއްވިޔަސް. ✽ إِلَّا يَعْلَمُهَا = އެފަތެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ގޮތުންމެނުވީ. ✽ وَلَا حَبَّةٍ = އަދި
އޮށްޓެއްވިޔަސް. ✽ فِي ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއަކު. ✽ وَلَا رَطْبٍ = އަދި ތެތް
އެއްޗެއްވިޔަސް. ✽ وَلَا يَابِسٍ = އަދި ހިކި އެއްޗެއްވިޔަސް. ✽ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾ = بيان ފޮތެއްގާ
ލިޔެވިފައިވާގޮތުންމެނުވީ. ✽ وَهُوَ ٱلَّذِي = އަދި އެކަލާނގެއީއެވެ. ✽ يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيْلِ = ރޭގަނޑު ކަލޭމެންގެ
ފުރާނަތައް ހިފަހައްޓަވާ. ✽ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم = އަދި ކަލޭމެން ކުރިކަންތައް އެކަލާނގެ
ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ✽ بِٱلنَّهَارِ = ދުވާލު (އެބަހީ ދުވާލުކުރި ކަންތައްތައް)✽ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ = ދެން
އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އަނބުރާ ފުރާނަތައް ދޫކޮށްލައްވައެވެ. (އެބަހީ ހޭލައްވައެވެ.)✽ لِيُقْضَىٰٓ أَجَلٌ مُّسَمًّى =
ކަނޑައެޅި ނިންމެވިގޮތަށް مدّة އެއް ނިމުމަށްޓަކައެވެ. (އެބަހީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މުއްދަތެވެ.) ✽ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ =

ދެން ކަލޭމެން އެނބުރި رجوعَ ވުންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް خبر ދެއްވާނެއެވެ.۞ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ = ކަލޭމެން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ بيان އެއްގެމަތީގައެވެ. (އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި އަޅުކަން އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކުރުމުގެ حجّة އާއި دليل ގެމަތީގައެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެ ދޮގުކުރީއެވެ. އަދި ކަލޭމެން އެއްޗެހި އަވަސްކުރަން އެދޭ އެއްޗެއް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ނުވެއެވެ. (އެއީ ކަލޭމެންނަށް عذاب އައުމެވެ. އަދި އެ عذاب ގެނައުމަކީވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކުރެވޭނޭކަމެއް ނޫނެވެ.) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު حكم ކުރެއްވުން ހަމަ الله އަށް ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ حقّ ބަސް ބަޔާންކޮށްދެއްވައި حقّ ނިޔާކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އެންމެރަނގަޅަށް ނިޔާކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٥٨) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއްޗެހި އަވަސްކުރަން ކަލޭމެން ތިއެދޭއެއްޗެއް ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައިވާނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަލޭމެންނާއިދެމެދު ކަންތައް ނިމިއްޖައީހެވެ. (އަދި ކަލޭގެ ދުށްމަނުން الله އަށެވެ. އެ عذاب ޖެހުމާއެކު وقت އެއް އަދި އޭގެ މިންވަރެއް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.) އަދި އަނިޔާވެރިންނާމެދު (ކަންތައްކުރައްވާނެގޮތް) ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ.

(٥٩) އަދި غيب ގެ ތަޅުދަނޑިތައްވަނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ. އެތަކެތި ހަމަ އެކަލާނގެއަށްފިޔަވައި ނޭނގެއެވެ. (ابن عبّاس ގެ އަރިހުން ރިވާވެވިގެންވާ ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ އެއީ މާއިގަނޑު ފަސްއެއްޗެކެވެ. لقمان ސޫރަތު ނިމޭތާ بيان ވެގެން އެވަނީ އެފަސްކަމެވެ. އެއީ (١) قيامة ޤާއިމުވާވަގުތު އިނގުން. (٢) ވާރޭވެހުމާއި ބަރަ ކަންތައްތައް އިނގުން. (٣) މައިމީހާގެ رَحِمُ ގައިވާ ސިއްރުތައް އިނގުން. (٤) މާދަމާ ކުރާނެކަމެއްވެސް އިނގުން. (٥) މަރުވާނީ ކޮންބިމަކުންކަން ކޮންމެ ނަފްސަކަށް އިނގުން. މި ފަސްކަމެވެ. والله أعلم) ފަހެ މިކަންކަން އެކަލާނގެ ނޫން ހަމައެކަކުވެސް ނޭނގެއެވެ. އަދި އެއްގަމާއި ކަނޑުގައިވާހާކަމެއްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ގަހުން ވެއްޓޭ ފަތެއްވިޔަސް އެ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. އަދި ބިމުގެ އަނދިރި ތަންތަނުގެ އަނދިރީގައިވާ އޮށެއްވެސް އަދި ތެތް ގަނޑެއް އަދި ތެތްއެއްޗަކާއި ހިކިއެއްޗަކާއިވެސް އަދި ނުވަތަ ހިކިފައިވާ އެއްޗަކާއި ހިކިފައިވާ އެ އެއްޗެއް بيان ވެގެންވާ ފޮތެއްގައި ލިޔެވިގެންވާފިޔަވައި ނުވެއެވެ. އެއީ لوح المحفوظ އެވެ. (ފަހެ އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ އަދި އެތެރެގައިވާ ތަކެތި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)

(٦٠) އަދި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި ކަލޭމެންގެ (އެބަހީ ނިދާފައިހުންނަ) ފުރާނަތައް ހިފަހައްޓަވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ދުވާލުގެ ވަގުތުތަކުގައި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ގަނޑުވަރުން ކުރާ ކަންތައްތައްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެން އަލުންވެސް (އެބަހީ: ރޭގަނޑު ފުރާނަތައް ހިފަހައްޓަވާފައި / ނިދުމުން ހޭލުމަށް ފަހު) ދެން އަލުންވެސް ދުވާލު އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފުރާނަތައް ފޮނުއްވައެވެ. އެއީ ކަނޑައެޅިގެންވާ مُدّة އަށާއި ހަމައަށް ކަލޭމެން މަސައްކަތްކުރުމަށް އުޅުމަށެވެ. (އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة ވޭތުކޮށް މަރުވާންދެންނެވެ. ދެން އަލުންވެސް ކަލޭމެން (قيامة ދުވަހުން) رجوع ވުންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި ހުރިއިރުގައި ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ خبر ދެއްވާނެއެވެ.

وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ۖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ مَوْلَىٰهُمُ ٱلْحَقِّ ۚ أَلَا لَهُ ٱلْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ ٱلْحَٰسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ تَدْعُونَهُۥ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَىٰنَا مِنْ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ ٱللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ ٱلْقَادِرُ عَلَىٰٓ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ ۗ ٱنظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهِۦ قَوْمُكَ وَهُوَ ٱلْحَقُّ ۚ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾

ލުޣަތު

وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ = އަދި އެކަލާނގެއީ (ހުރިހާތަކެތި ދަރަޖަކުރައްވާ) ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ۖ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެމަތީގައިވާ - (މަތިވެރިވެގެންވާ)۞ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވަވައެވެ.۞ حَفَظَةً = (ކަލޭމެންނާއި ކަލޭމެންގެ عمل ތަކެއް) ރައްކާތެރިކުރައްވާ ބޭކަލުން، މަލާއިކަތުން.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ = އަތުވެއްޖެއުމަންދާންދެން.۞ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ = ކަލޭމެންކުރެ މީހަކަށް މަރު.۞ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން އެބަހީ: ފުރާނަ ނަގާއިރަކަށްބާކަތުން އޭނާއާގެ މަރުހިއްޕަވައެވެ.۞ وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ = އެބޭކަލުން އެކަމަކަށް ކުރުވާލުމަކާ ނުކުރައްވާ حال/ ގެއްލުމެއް ނުކުރައްވާށެވެ.۞ ثُمَّ رُدُّوٓا۟ = ދެން އެމީހުން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ފުރުވޭނެއެވެ.۞ إِلَى ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة އަށް.۞ مَوْلَىٰهُمُ ٱلْحَقِّ ۚ = އެމީހުންގެ حقّ ސަރުކާރުވެރިޔާއެވެ.۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ! ۞ لَهُ ٱلْحُكْمُ = ހުރިހާ حكم އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. ހުރިހާ ނިޔާއެއްވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ.۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ.۞ أَسْرَعُ ٱلْحَٰسِبِينَ ﴿٦٢﴾ = ހިސާބު އެންމެ އަވަހަށްކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ مَن يُنَجِّيكُم = ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރަނީ ކާކުހެއްވެ؟۞ مِّن ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ = އެއްގަމުގެ އަނދިރިކަމުން.۞ وَٱلْبَحْرِ = އަދި ކަނޑުގެ.۞ تَدْعُونَهُۥ = ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ގޯވާ دعاء ކުރެއެވެ.۞ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً = ދަހަވާ ގޮވިގެން އަދި ސިއްރުން.۞ لَّئِنْ أَنجَىٰنَا = އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިއްޔާ.۞ مِنْ هَٰذِهِۦ = މިއިން. މިއަނދިރިކަމުން. / މި مُصيبة ން.۞ لَنَكُونَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވާހުށީމެވެ.۞ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٣﴾ = شكر ވެރިންގެތެރެއިން / شكر ކުރާމީހުންގެތެރެއިން.۞ قُلِ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا = ކަލޭމެން އެތަނުން ސަލާމަތްކުރަނީ ހަމަ الله އެވެ.۞ وَمِن كُلِّ كَرْبٍ = އަދި ކޮންމެ ދަތިކަމަކާއި ހިތާމައަކުންވެސް.۞ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ = ދެން ކަލޭމެން (އަނެއްކާވެސް) شرك ކުރަނީއެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ هُوَ ٱلْقَادِرُ = ކުޅަދާނަވަންތައީ ހަމައެކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވުމަށް.۞ عَذَابًا = عذاب އެއް.۞ مِّن فَوْقِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މަތިން.۞ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ފައިތިލަގެ ދަށުން.۞ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا = ނުވަތަ އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެކިއެކި ބައިބައިން ލައްވައި. (ތަފާތު رأي ތަކާއި އެދުންތަކާއެކުގައި ބައިބައިކުރައްވައި)۞ وَيُذِيقَ بَعْضَكُم = އަދި ކަލޭމެންކުރެ ބައެއްމީހުންނަށް

އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ކަމެވި.۞ بَأْسَ بَعْضٍ = އެބައެއްގެ ބާރުގަދަކަން / އަނިޔާވެރިކަމުގެ عذاب .۞ ٱنظُرْ = ކަލޭގފާނު ނިކަން ދެކިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ كَيْفَ نُصَرِّفُ ٱلْآيَٰتِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި دليل ތައް ބަޔާންކުރައްވަނީ ކިހިނެއްކަން.۞ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ (٦٥) = އެމީހުން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށް. ވިސްނާ فكر ކުރުމަށްޓަކައި.وَكَذَّبَ بِهِۦ قَوْمُكَ = އަދި ކަލޭގފާނުގެ قوم ގެމީހުން އެ قرآن ދޮގުކޮށްފިއެވެ. ۞ وَهُوَ ٱلْحَقُّ = އަދި އެއީ ކަށަވަރުން حقّ އެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ (٦٦) = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް وكيل އަކުކުރެވިގެން ތިމަންކަލޭގފާނު ނުވެއެވެ. (ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ޒިންމާވެރިޔަކުކުރެވިގެން ނުވަމުއެވެ.) ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦١) އަދި އެކަލާނގެއީ (ހުރިހާ ތަކެތި ނިކަމެތިކުރައްވާ ބާރުވެރިކަލާނގެ) އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަވެ ވޭތިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عمل ތަކުގެ ޝަހާދަތުދޭނޭ ބެލެހެއްޓުމަށް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް حَفَظَة ން ފޮނުއްވައެވެ. އެއީ ޝަހާދަތުދޭނޭ ކަލޭމެން ބަލަހައްޓާ މަލާއިކަތުން ބޭކަލުންނެވެ. ކަލޭމެންކުރެ މީހަކަށް މަރުއައުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި މަލާއިކަތުން ބޭކަލުން އޭނާ މަރުހުއްޓުވައެވެ. (އެއީ مَلَكُ الْمَوْتُ ގެ أعوانُ ންނެވެ. / އެހީތެރިންނެވެ.) އަދި އެބޭކަލުން އެއިން ކުށެއް ގެއްލި ނުކުރައްވާނެއެވެ.

(٦٢) ދެން އެމީހުންގެ حقّ ވެރިޔާ ސަލާމަތްތެރިއަކު ކަލާނގެއާ الله ގެ حضرة އަށް އެނބުރި ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ! އެންމެ ބޮޑު حكم އަކީ ނިޔާއެއް ކުރެއްވުމަށް خاصّ ވެގެންވާ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އެންމެ އަވަސްކޮށް ހިސާބުބައްލަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަނދިރިކަމުން ކަލޭމެން ސަލާމަތްކޮށްދެނީ ކާކުހެއްތޯ؟ (އެފަދަ حال ގައި) ކަލޭމެން ދެރަވެގެންނާ حال ގައިވެސް އަދި ސިއްރުންވެސް ކަލޭމެން دعاء ކުރާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. (އަދި ކަލޭމެން ދަންނަވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން މިއަނިޔާތަކުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން شكر ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން އަހަރެމެންވާހުށީމުއެވެ.

(٦٤) ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އެކަމުންނާއި އަދި ކޮންމެ ފުރާނައެއް ހިތާމައަކުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވަނީ ހަމަ الله އެވެ. ދެން އަނބުރާވެސް ކަލޭމެން شرك ކުރަނީއެވެ.

(٦٥) ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެންގެމަތިން ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ފައިތިލަދަށުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް عذاب އެއް ފޮނުއްވުމަކީ ކުޅަދާނަވެވޮޑިގެންވާ ފަރާތެވެ. ނުވަތަ ކަލޭމެން ތަފާތު ބައިބަޔަށް ފަޅައިގެންވާ ތަފާތު رای ތަކާއި އެދުންތަކާއިގެ ފިރުގަތަކަށްވާގޮތަށް ފޭރިގެންދިއުމާއި އަދި ކަލޭމެންކުރެ އެއްބައެއްގެ ބާރު ގަދަކަން އަނިޔާވެރިކަމުގެ عذاب ގެ ރަހަ ދެއްކެވުމުގެ ކުޅަދާނަވެވޮޑިގެންވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި دليل ތަކާއި حجّة ތައް ގެންނަވާ ބަޔާންކުރައްވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭގފާނު ނިކަން ދެކިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

(٦٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގފާނުގެ قوم ގެމީހުން މި قرآن ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި އެއީ ހަމަ ކަށަވަރުން حقّ އެވެ. (އަދި) ކަލޭގފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް وكيل އަކުކުރެވިގެން ތިމަންކަލޭގފާނު ނުވަމެވެ. (އަޅެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފާރަވެރިޔަކު އަދި ކަލޭމެންގެ عمل ތައް ބަލަހައްޓާ ޒިންމާވެރިޔަކުކުރެވިގެން ތިމަންކަލޭގފާނު ނުވަމެވެ.)

لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ ۚ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ ٱلشَّيْطَٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ ٱلذِّكْرَىٰ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۚ وَذَكِّرْ بِهِۦٓ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌۢ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَآ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ أُبْسِلُوا۟ بِمَا كَسَبُوا۟ ۖ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

މުފުރަދާ

لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ = ކޮންމެ خبر އަކަށްވެސް قرار އޮންނާނެ. حقيقة އޮންނާނެ.۞ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ = އަދި ނިކަންނުލާ ކަލޭމެންނަށް އެނގިގެންދާނެއެވެ.۞ وَإِذَا رَأَيْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގެންފިއްޔާ.۞ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ = އެވެރިގަންނަވާނުން (މަލާމާތްކޮށް ކުށްކުރުމާއި ކުޅުމަށް ބައިވެރިވުން.)۞ فِيٓ ءَايَٰتِنَا = މިކަންހަރެސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގައި.۞ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ = ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާ އެނބުރި ފުރަގަސްދެއްވާށެވެ!۞ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ = އެމީހުން ވަދެ ފެންނަމެދު ފަށާއިރު.۞ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦ = އެހެންބަސް (އެ قرآن ފިޔަވައި) ފިޔަވައި ބަހެއްގައިވާނދެން.۞ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان އާ ކަލޭގެފާނު ހަނދާންނެތިއްޖެއްޔާ.۞ فَلَا تَقْعُدْ = ދެން ކަލޭގެފާނު (އެމީހުންނާއެކު) އިށީނދެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!۞ بَعْدَ ٱلذِّكْرَىٰ = ހަނދާންވުމުން ދެން.۞ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٨﴾ = އަނިޔާވެރި ބަޔަކާއެކު / مُشْرِك ބަޔަކާއެކު.۞ وَمَا عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَّقُونَ = އަދި تقوى ވެރިވި މީހުންގެ މައްޗަކު ނުވެއެވެ.۞ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَىْءٍ = އެމީހުންގެ ހިސާބުން އެއްވެސް ކަމެއް. (އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ޒިންމާއެއް އޮތްވެސް ނޫނެވެ.)۞ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ = އަދި އެކަމަކު ހަނދާންކޮށްދިނުމެވެ. (އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ.)۞ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ = އެމީހުން ބިރުވެތިވުމަށްޓަކައި (ތަޤުވާވެރިވުމަށް)۞ وَذَرِ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ދީން އެމީހުން ހަދައިގަތް މީހުން ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލައްވާށެވެ! ۞ لَعِبًا وَلَهْوًا = ކުޅިވަރަކަށް މަޖާކުޅުމަކަށް.۞ وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا = އަދި ދުނިޔޭގެ حياة އެމީހުން ހަލާކުކުރި (އެއީ ދުނިޔެއަށް އިސްކަންދީ آخرة ގެކަންތަކަށް ފަސްޖެހުން)۞ وَذَكِّرْ بِهِۦٓ = އަދި މި قرآن ން (ކަލޭގެފާނު) އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވާ نصيحة ދެއްވާށެވެ!۞ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌۢ = އެއްވެސް نفس އެއް (ހަލާކުގެ ތެރެއަށް/ދިޔުމަށް ހުރަސްއެޅިގެން) ނުވުމަށް ހިފެހެއްޓިގެންދިއުމެވެ.۞ بِمَا كَسَبَتْ = އެ نفس އެއްކުރި ކަންތަކުގެ ސަބަބުން (ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން)۞ لَيْسَ لَهَا = އެ نفس އަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި.۞ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ = އެއްވެސް ސަހަރާތެރިއަކުވެސް އަދި شفاعة ތެރިއަކުވެސް (ނުވެއެވެ.)۞ وَإِن تَعْدِلْ = އަދި އެ نفس އެއް فدية ދިނަސް.۞ كُلَّ عَدْلٍ = ކޮންމެ فدية އެއް.۞ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَآ = އެ نفس އެއްގެ ފަރާތުން ނުނެގޭނެއެވެ. / قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ أُبْسِلُوا۟ =

އެމީހުން އެއީ ހަލާކުވުމަށް ޙަވާލުކުރެވުނު މީހުންނެވެ. (ހަލާކުކުރި މީހުންނެވެ.)۞ بِمَا كَسَبُوا = އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން / ކުރިމަތިވާގޮތުގެ ސަބަބުން. ۞ لَهُمْ شَرَابٌ = އެމީހުންނަށް ހުންނަހުރި ބޮއިމެކެވެ.۞ مِّنْ حَمِيمٍ = އަނގަގަދަ ހޫނުފެނުގެ (އެފެނަކީ އެއަށް ދެން އެހެން ދަރަޖައެއްނެތް ވަރަށް ހޫނުވެ ގަދައަށް ކެކި ފެނެވެ.) ۞ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ = އަދި ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.۞ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ = އެމީހުން ކާފިރުވާކަމުގައިވީ މިކަމުގެ ސަބަބުން.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٧) ކޮންމެ خبر އަކަށްވެސް قرار ވުމެއްވެއެވެ. حقيقة ހާމަވުމެއް ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭނެ ވަގުތެއް އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދެނެގަންނާނެއެވެ. (ދުނިޔެމަތީ قرآن ގެ ތިޔަބަސް ސާބިތުކުރެވުން އެންމެ مهمّ އެއްކަމެކި ބޭނުން ހަމަޖެހިގެންދާނެއެވެ. ދެން އޮތީ قيامة ދުވަހެވެ.) އަދި ނިކަންހުރި ކަލޭމެން އެކަންކަން އެނގިގެންދާނެއެވެ.

(٦٨) އަދި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް باطل ކޮށް ދޮގުކުރަމުން ފިލާ ވަދެ އުޅޭބައިމީހުން ކަލޭގެފާނު ދުށުމުން ވަނިވަޑައިގެންފިއްޔާ ތިޔަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދުރަށް އަނބުރާ ވަޑައިގެންނަވާށެވެ! އެއީ އެމީހުން އެ قرآن ގެ ވާހަކަފުޅުން އެހެން ވާހަކައެއްގެ ތެރެއަށް ވަދެ ފިލައިގަންނަންދެނެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި شيطان އާގެ ސަބަބުން އަސްލު އެކަން ހަނދުމަފުއްދާފިނަމަ ހަމަ ހަނދުމަކުރުއްވާ ނިމުނުތާނގައި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދުރުވެވަޑައިގެންނަވާށެވެ! އެމީހުންގެ ތެރޭ އިށީނދެވަޑައިގެން ނުނަވާށެވެ! ހަނދުމަފުޅުވުމަށްފަހު ދެން އެ އަނިޔާވެރިންނާއިއެކު (އެ مشرك ންނާއި އެކު) އިށީނދެވަޑައިގެން ނުނަވާށެވެ!

(٦٩) އަދި تقوى ވެރިވީމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެމީހުންގެ (ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން) ހިސާބުކުރެއްވުމާއިމެދު އެއްވެސް ޒިންމާއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެއީ ހަނދާންކޮށްދިނުމެވެ. ދުނިޔެމަތީގައި ކުރެވުން ކަންތައް އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމެވެ. (އެމީހުން ކުރި ކަންތައް ހުއްޓާލުމަށް ހުރަހަކަށްވެދިޔުމެވެ.)

(٧٠) އަދި އެމީހުންގެ ދީން އެއީ ކުޅިވަރު އަދި މަޖާމެ ކުޅުވަ އެއްކޮށްލައްވައި ހަދައި އަދި ދުނިޔޭގެ حياة އެމީހުން ހެއްލުއްވި މީސްތަކުން ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާށެވެ! އަދި މި قرآن ން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވާ نصيحة ދެއްވާށެވެ! އެއީ އެއްވެސް نفس އެއް އެ نفس އެއް ކުރި ފާފައެއްގެ ސަބަބުން ހަލާކުވެދެއްވައި ގެއްލުވައިލަންތެރިވުމެވެ. (ސާބިތުކޮށް މެނާއާއި އެކިގޮތްވެއެވެ.) ދެން އަދި ކޮންމެވެސް (الله ފިޔަވައި އެއްވެސް) ސަރަހައްދުވެރިއަކުވެސް އަދި شفاعة ތެރިއަކުވެސް އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި (އެފަދަ ކުރި نفس އެއް) ކޮންމެ فدية އެއް (قيامة ދުވަހުން) ދިނަސް އެ نفس ގެ ފަރާތުން އެ فدية ނެގިވޭތޯއެވެ. قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެފަދަ މީހުންނީ އެމީހުން ކުރި ފާފަގެ ސަބަބުން ހަލާކުވެފައިވާ އެއްޗެއްވެ މީހުންނެވެ. عذاب އަށް ހަމަޖެހިވެފައިވާ މީހުންނެވެ. އެމީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ހުންނަހުރި ބޮއިމަކީ އަނގަގަދަ ހޫނުފެނުގެ ބޮއިމެކެވެ. އަދި ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. އެއީ އެމީހުން ކާފިރުވާކަމުގައިވީ ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

قُلْ أَنَدْعُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰٓ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ كَٱلَّذِى ٱسْتَهْوَتْهُ ٱلشَّيَٰطِينُ فِى ٱلْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُۥٓ أَصْحَٰبٌ يَدْعُونَهُۥٓ إِلَى ٱلْهُدَى ٱئْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ هُوَ ٱلْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ۚ قَوْلُهُ ٱلْحَقُّ ۚ وَلَهُ ٱلْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ ۚ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۚ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ أَنَدْعُوا۟ = އަޅުގަނޑުމެން ގޮވާނަންތޯއެވެ؟ / دعاء ކުރާނަންތޯއެވެ؟ ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި. ❁ مَا لَا يَنفَعُنَا = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފައިދާނުކުރާތަކެއްޗަށް. ❁ وَلَا يَضُرُّنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގެއްލުމެއް ނުދޭތަކެއްޗަށް. ❁ وَنُرَدُّ عَلَىٰٓ أَعْقَابِنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ފުރަތަމަ ޙާލަތަށް ރައްދުކުރެވި. (އަޅުގަނޑުމެން އަނބުރާ ކުފުރަށް ރުޖޫޢަވާނަންތޯ. رجوع ވެ.) ❁ بَعْدَ إِذْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ = اللّٰه އަޅުގަނޑުމެންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށްފަހު. ❁ كَٱلَّذِى = އެމީހާ ފަދައިން. ❁ ٱسْتَهْوَتْهُ ٱلشَّيَٰطِينُ = شيطان ން އޭނާ މަގުފުރެއްދިއިރު ގެއްލުވައިލި. ❁ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ حَيْرَانَ = حيران ވެގެންވާ حال . ❁ لَهُۥٓ أَصْحَٰبٌ = އޭނާއަށް އެކުވެރިންތަކެއްވެއެވެ. ❁ يَدْعُونَهُۥٓ إِلَى ٱلْهُدَى = އެމީހުން އޭނާއަށް ތެދުމަގަށް ގޮވައެވެ. ❁ ٱئْتِنَا = ކަލޭ އަޅުގަނޑުމެން ކައިރިއަށް އަންނާށެވެ! ❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ ތެދުމަގު. ❁ هُوَ ٱلْهُدَىٰ = ކަނޑައެޅިގެން ތެދުމަގަކީ އެއީއެވެ. ❁ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ = އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެ އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަންތެރިވުމަށް. ❁ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ = عالم ތަކުގެ رَبّ އަށް. ❁ وَأَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމަށްޓަކައި. ❁ وَٱتَّقُوهُ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވެ تقوى ވެރިވުމަށް. ❁ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ❁ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ = ކަލޭމެން محشر ވެރިވާނެ. (އެއްވެރިވާނެ) ❁ وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުފެއްދެވި ބިންއުޑުތައް. ❁ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި. ❁ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن = އަދި "ވޭ" މިފަދައިން އެކަލާނގެ އަންގަވާދުވަސް (ހިނގާވުރެވުމަށް އަމުރުކުރައްވާއިރު!) ❁ فَيَكُونُ = ވީއެ އެހާއިރަކުން ދެން އުފެދެއެވެ. ❁ قَوْلُهُ ٱلْحَقُّ = އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަކީ ހަމަ حقّ އެވެ. ❁ وَلَهُ ٱلْمُلْكُ = އަދި އެކަނިވެރިކަން / މުޅިވެރިކަން - ވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ❁ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ = ބާރުގައި ފުމެވިދާނެދުވަހު. ❁ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ = އެއީ غيب ގައިވާކަންތައްތަކާއި އަދި ފާޅުގައިވާ ކަންތައްތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ❁ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾ = حكمة ވަންތަ ކަލާނގެ އަދި خبر ވާގި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٧١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހުރެމެންނަށް އެއްވެސް منفع އެއް ނުދޭވާ އަދި އަހުރެމެންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭވާ ތަކެއްޗަށް (ބުދުތަކާއި ދެންވެސް އެބާވަތުގެ ތަކެއްޗަށް) الله ފިޔަވައި އަހުރެމެން ގޮވާ دعاء ކުރަހަރަނީވީހެއްތޯ؟ އަދި الله تعالى އަހުރެމެންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށްފަހު އަހުރެމެން އަހުރެމެންގެ ފުރަތަމަ ހާލަތަށް އަނބުރާލެވިގެންވާނީހެއްތޯ؟ އެބަހީ إسلام ކަން ދޫކޮށް އަލުންވެސް ކާފިރުންނަށް ވާނީހެއްތޯ؟ އެއީ شيطان އާއި تبع ވެގެން ބިމުގައި މަގުފުރެދި حيران ވެގެން ބިންމަތީގައި (ދާނަތަކުރާ ހުސްނުވި) ހުސްނަމިހެކު ފިޔަވައިން ހުއްޓެވެ؟ އަދި އޭނާއަށް އެކުވެރިންތަކެއްވެއެވެ. އެމީހުން އޭނާއަށް ތެދުމަގަށް އަޑުގަނޯވެއެވެ. (އެކަމަކު އޭނާ އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއެވެ. އޭނާވަނީ حيران ވެފައެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތެދުމަގަކީ الله ގެ ތެދުމަގެވެ. އަދި އަހުރެމެންނަށް أمر ވެވިގެންވަނީ عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށެވެ.

- ދަންނަށެވެ! މިއާޔަތުގެ ترجمة ގައި އަދި އެހެންތަފްސީރަކަށް علم ވެރިން ތިޔެއްވާފައިވެއެވެ. އޭނާއަށް އެކުވެރިންތަކެއް ވެއެވެ. ޖަމާޢަތްތަކެއް މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން شيطان އާކަމަށްއި އަދި އެ شيطان އާއަށް އެކުވެރިންތަކެއް ވާކަމަށެވެ. އަދި އެއެކުވެރިން އެ حيران ވެގެންވާމީހާއަށް ގޮވާލައެވެ (އޭގެވެއިވަރިގެން އަހުރެމެން ކައިރިއަށް މިތެދުމަގަށް އަންނާށެ) ގޮވާލަނީކަމަށެވެ. އެހެންވީ الله އެކަލާނގެ رسول އާއަށް އެއަންގަވައި ތެދުމަގަކީ ހަމަ الله ގެ ތެދުމަގުކަމަށެވެ. އެސްބާބުން އެގޮތް ތެދުމަގުގެ ނަން ކަމަށެވެ...... والله أعلم بالصّواب

(٧٢) (އަދި އަހުރެމެންނަށް أمر ވެވިގެންވަނީ) ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި އަދި އަހުރެމެން އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނެ ފަރާތެވެ. އެއްކުރެވޭނެ ފަރާތެވެ.

(٧٣) އަދި حقّ ގޮތުގައި އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެންމެހައި ތަކެއްޗަށް "ވާށޭ" އަންގަވައި އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާދުވަހުން ދުނިޔެ އެތަކެތި އުފެދިއެވެ. ހުރިހާ ތަކެތި އަލުން إعاد ވިއެވެ. އެކަލާނގެ އެބަސްފުޅީ ހަމަ حقّ ބަސްފުޅެވެ. އަދި ސޫރަފުޅުގައި ފުމެވުމުގެދުވަހުގެ ވެރިކަން خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ އީ غيب ގައިވާ ކަންތަކާއި ފާޅުގައިވާކަންތައްވެސް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ حكمة ވަންތަ އަދި خبر ތެރި މާތް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

۞ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً ۖ إِنِّيٓ أَرَىٰكَ وَقَوْمَكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُرِىٓ إِبْرَٰهِيمَ مَلَكُوتَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ ٱلْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ رَءَا كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّى ۖ فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَآ أُحِبُّ ٱلْأٓفِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَٰذَا رَبِّى ۖ فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِى رَبِّى لَأَكُونَنَّ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَءَا ٱلشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّى هَٰذَآ أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّآ أَفَلَتْ قَالَ يَٰقَوْمِ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾

ތަފްސީރު

۞ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ވިދާޅުވިހިނދު. ۞ لِأَبِيهِ ءَازَرَ = އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ءَازَر އަށް. ۞ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً = ބައްޕަ إله ންގެގޮތުގައި ބުދުތަކެއް إختيار ކުރައްވަނީތޯ؟ ۞ إِنِّيٓ أَرَىٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ދެކެން ތިބާއާއި (ބައްޕަ) ކަލާ. ۞ وَقَوْمَكَ = އަދި ބައްޕަގެ قوم ގެމީހުންނާއި. ۞ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ = بيان ވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައި ވާކަމަށް. ۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި ހަމައެފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ: حقّ دين އަށް ކަލޭގެފާނަށް މަގުދެއްކެވިފަދައިން)۞ نُرِىٓ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދައްކަވަމެވެ. ۞ مَلَكُوتَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ مِلْك – ނުވަތަ دليل ތައް. ۞ وَلِيَكُونَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވުމަށްޓަކައެވެ. ۞ مِنَ ٱلْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ = توحيد އާއި هداية ، يقين ކުރެއްވުމުގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި. ۞ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ރޭގަނޑު އަނދިރިވެއްޖެހިނދުން. ۞ رَءَا كَوْكَبًا = އެކަލޭގެފާނު ތަރިއެއް ދެކެވައިގަތެވެ. ۞ قَالَ هَٰذَا رَبِّى = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންގެ ربّ އަޔީ މިއީއެވެ. ۞ فَلَمَّآ أَفَلَ = ދެން ފަހެ ތަރި غائب ވީހިނދުން. ۞ قَالَ = (އަޅުގަނޑު) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ لَآ أُحِبُّ ٱلْأٓفِلِينَ ﴿٧٦﴾ = غائب ވެ ނެތިދާ އެއްޗަކަށް އަހުރެން ލޯބިނުކުރަމެވެ. ۞ فَلَمَّا رَءَا ٱلْقَمَرَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ހަނދު ދެކެވައިގަތުމުން ވިއްދިދުން. ۞ بَازِغًا = އަރައިގެން އަންނަނިކޮށް. ۞ قَالَ هَٰذَا رَبِّى = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ۞ فَلَمَّآ أَفَلَ = ދެން ފަހެ (ހަނދު) غائب ވީހިނދުން. ۞ قَالَ = ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِى رَبِّى = ކަނޑައެޅިގެން އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކަވައިފިއްޔާ. ۞ لَأَكُونَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ވާނެއެވެ. ۞ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧٧﴾ = މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން. ۞ فَلَمَّا رَءَا ٱلشَّمْسَ بَازِغَةً = ދެން ފަހެ އިރުއަރައިގެން އަންނަނިކޮށް ދެކެވައިގަތުމުން. ۞ قَالَ هَٰذَا رَبِّى = ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ۞ هَٰذَآ أَكْبَرُ = އެންމެބޮޑީ މިއީއެވެ. ۞ فَلَمَّآ أَفَلَتْ = ފަހެ (އިރު) غائب ވީހިނދުން / ނިވައިވީހިނދުން. ۞ قَالَ يَٰقَوْمِ =

ވިދާޅުވިއެވެ. އޭއަހުރެމެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ۞ إِنِّي بَرِيٓءٌ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ބަރީއަވެގެންނެވެ. (ވަކިވެގެންނެވެ.)۞ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ = ކަލޭމެން شريك ކުރާތަކެތިން.۞ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެ އަހުރެމެންގެ މޫނު ކުރިމަތިލާއްވީމެވެ.۞ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = ނުބުގުގެތެރިއިން އުޑުތަކާއި ބިމަށް އުފެއްދެވި ފަރާތަށް (އެކަލާނގެއަށް.)۞ حَنِيفًا ﷺ = إخلاص ތެރިވެގެންވާ حال توحيد އަށް ސީދާކޮށް.۞ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި އަހުރެން ނުވަމެވެ.۞ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ = مشرك ންގެތެރެއިން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٤) އަދި إبراهيم (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނު ބައްޕަ ءَازر އަށް ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރާ ކަލައްވާށެވެ!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބައްޕާ ބުދުތަކެއް إله ން ކަމުގައި ބަލައިގަންނަވަނީތޯ؟ އެއީ إله ންކަމުގައި ހަދައި إختيار ކުރައްވަނީތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ދެކެނީ ބައްޕައާއި އަދި ބައްޕާގެ قوم ގެމީހުން بيان ވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައި ހުރިތީއެވެ.

(٧٥) އަދި ހަމައެފަދައިން (އެބަހީ حقّ އަށް އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވިފަދައިން) إبراهيم (عليه السّلام) އަށް އުޑުތަކާއި ބިމުގެ دليل ތަކާ / ނުވަތަ ملك ތަކާ މިލްކުވެރިކަން ދެއްކެވީމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު (توحيد އާއި هداية) يقين ކުރާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވުމަށްޓަކައެވެ.

(٧٦) ފަހެ ރޭގަނޑު އަނދިރިވުމުން އެކަލޭގެފާނު - يعنى: إبراهيم (عليه السّلام) ތަރިއެއް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއީ ހިތާހިތާއެވެ.) މިއީ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ. ފަހެ އެތަރި ނިވައިވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ނިވައިވާ غائب ވެއްޖެކަކާ އަހުރެން ލޯބިއެއް ނުކުރަމެވެ. (ނުކުރާނަމެވެ.)

(٧٧) ފަހެ ހަނދު އަރައިގެން އަންނާތީ އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ. ފަހެ އެއީ غائب ވީހިނދުން - ނިވައިވީހިނދުން - އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންގެ رَبّ އަހުރެންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކަވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންވާނީ މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٧٨) ފަހެ އިރުއަރައިގެން އަންނަތަން އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ. (މިއީ އެއިންކުރެ) އެންމެބޮޑު މިއެވެ. ފަހެ އެއީ ނިވައިވެ غائب ވީހިނދުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.- އޭއަހުރެމެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން މިވަނީ ކަލޭމެން މިއަށް شريك ކުރާ ތަކެތިން - الله އާއި ކަލޭމެން ޝިރުކަށްވެރިކުރާ ތަކެތިން - ހަމަ މުޅިން ބަރީއަވެގެންނެވެ. (ދުރުވެ އެއްކޮޅުވެގެންނެވެ.)

(٧٩) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ފަރާތަށް - (الله އަށް) އަހުރެން އަހުރެންގެ މޫނު ކުރިމަތިލައްވައިފީމެވެ. (އެފަރާތަށް އަހުރެން ޢިބާދަތްކުރުމަށް ޖެހިލައިފީމެވެ.) އެއީ إخلاص ތެރިވެގެންވާ حال توحيد އަށް ސީދާވެގެންނެވެ. އަދި مشرك ންގެތެރެއިން އަހުރެން ނުވަމެވެ.

وَحَآجَّهُۥ قَوْمُهُۥ ۚ قَالَ أَتُحَٰٓجُّوٓنِّى فِى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنِ ۚ وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّى شَيْـًٔا ۗ وَسِعَ رَبِّى كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا ۚ فَأَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِٱلْأَمْنِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ ءَاتَيْنَٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

ލުޣަތު

وَحَآجَّهُۥ قَوْمُهُۥ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުން ޖަދަލުކުރިއެވެ. (توحيد އާއިބެހޭގޮތުން ޖަދަލުކުރިއެވެ.)۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَتُحَٰٓجُّوٓنِّي فِي ٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله އާއިމެދު (އެބަހީ: الله ގެ އެއްކަލައުވެރިކަމާއިމެދު) އަހުރެންނާއި ޖަދަލުކުރަނީހެއްތޯ؟۞ وَقَدْ هَدَىٰنِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އަހުރެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއެވެ.۞ وَلَآ أَخَافُ = އަދި އަހުރެން ބިރެއްނުގަންނަމެވެ.۞ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ = ކަލޭމެން އެކަލާނގެއާ މިއަށް شَرِيكُ ކުރާތަކެއްޗާމެދު.۞ إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّي شَيْـًٔا = އަހުރެންގެ رَبّ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއްމެނުވީ.۞ وَسِعَ رَبِّي = އަދި އަހުރެންގެ رَبّ ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا = علم ގެގޮތުން – އެބަހީ ދެނެވޮޑިގަތުމުގެގޮތުން – ހުރިހާ އެއްޗެއްގެމައްޗަށް.۞ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ عبرة حاصل ކޮށް نصيحة ލިބިގަންނާނުކުރަންހެއްތޯ؟

۞ وَكَيْفَ أَخَافُ = އަދި އަހުރެން ބިރުގަންނާނީ ކިއްވެގެން ކޮންފަދައަކުންހެއްތޯ؟۞ مَآ أَشْرَكْتُمْ = ކަލޭމެން މިއަށް شريك ކުރިތަކެއްޗަށް.۞ وَلَا تَخَافُونَ = އަދި ކަލޭމެން ބިރުނުގަންނަމެވެ.۞ أَنَّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން.۞ أَشْرَكْتُم بِٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله އަށް شريك ކުރިކަމާމެދު.۞ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ = އާއިމެދު އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވާފައިނުވާ އެއްޗަކާއި.۞ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެއްވެސް دليل އެއް / حجّة އެއް.۞ فَأَيُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ = ދެ جماعة ން ކޮން جماعة އެއްތޯވެއެވެ؟۞ أَحَقُّ بِٱلْأَمْنِ = އަމާންކަމަށް حقّ ކަންބޮޑު.۞ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾ = ކަލޭމެންނަށް އެނގޭކަމުގައިވާނަމަ.۞ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީ މީސްތަކުން.۞ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَٰنَهُم = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ އީމާންކަމާއި އެއްނުކޮށް / ވަސްސާނި ނުކޮށް.۞ بِظُلْمٍ = އެއްވެސް އަނިޔާއެއް. އެބަހީ އެއްވެސް شِرْك އެއް. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން ދަންނައެވެ.۞ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ = (آخرة ގައި) އަމާންކަންވާނީ އެމީހުންނަށެވެ.۞ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ = (ދުނިޔޭގައި ތިބޭއިރު)

ޝިރުކުގައިވާ ބަޔާންކުރުމުގައިވާފަދައިން.۞ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ = އަދި އެއީ (އެބަހީ: إبراهيم ގެ ބަސް އެދުރުކުރި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ حجّة ތަކެވެ. دليل ތަކެވެ.۞ ءَاتَيْنَٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީ.۞ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ ج = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމައްޗަށް. (قوم އާއި ދިމާލަށް) ۞ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަރަޖަތަކެއް އުފުއްލަވަމެވެ.۞ مَّن نَّشَآءُ ۗ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް.۞ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ.۞ حَكِيمٌ عَلِيمٌ (٨٣) = حكمة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٠) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުން (توحيد އާއިމެދު – އެބަހީ اللّه ގެ އެއްކަލައުވެރިކަމާއިމެދު) އެކަލޭގެފާނާ ޒުވާބުކުރިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން اللّه އާއިމެދު އަހުރެންނާއި ޒުވާބުކުރަނީހެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އަހުރެންނަށް ތެދުމަގުދައްކަވައިފިއެވެ. (އެކަލާނގެ އެއްކަލައުވެރިކަމަށް ދެނެގަތުމާ حقّ މަގަށް އެކަލާނގެ އަހުރެންނަށް މަގުދެއްކެވިއެވެ.) އަދި އަހުރެންގެ ربّ އިރާދަފުޅުވުމަކާ ނުލައި ކަލޭމެން ޝަރީކުކުރާއެއްޗަކުން (އެބަހީ އެކަލާނގެ حضرة ގައި އަނެއް ބިރުވެރިކަމެއް ފޮނުވި) ކަލޭމެން ދިހަ އެކަލާނގެއާއި شريك ކުރާ ތަކެއްޗަކަށް (އެބުދުތަކަށް) އަހުރެން ބިރުނުގަންނަމެވެ. އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއްގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ. ހުރިހާއެއްޗެއްގެ އެންމެކަމަކީ ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (ކަލޭމެންގެ ތިޔަބުދުތަކަކީ އެކަމެއްގެ ނުވެސް ނޭނގެއެވެ.) ކަލޭމެން ދެން عبرة حاصل ކޮށް نصيحة ލިބިނުގަންނަނީހެއްތޯ؟

(٨١) އަދި ކަލޭމެން شريك ކުރިކަމާއިމެދު – އަދި ކަލޭމެން شريك ކުރި ތަކެއްޗަކަށް އަހުރެން ބިރުގަންނާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރުން ހުއްދަވާނޭކަމުގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއް ނުވާތަކެއްޗާއި اللّه އާއި ކަލޭމެން شريك ކުރާކަން ބިރުނުގަންނަމެވެ. ދެން (އަހުރެންނާއި ކަލޭމެންނާއި) މިދެ جماعة ންގެ އަމާންކަމަށް حقّ ކަންބޮޑު ކަލޭމެންނަށް އެއްގޮތް އެނގޭބަޔަކަށްވާނަމަ ކޮންބައެއްހެއްތޯ؟ (ނިކަން ބުނެބަލާށެވެ!)

(٨٢) އީމާންވެގެންވާމީހުން އަދި އެމީހުންގެ އީމާނާއި އެއްވެސް އަނިޔާއެއް އެބަހީ އެއްވެސް شرك އެއް އެއްކޮށްނުލާ މީހުންނަށް ސަލާމަތް ލިބިގެންވެއެވެ! (آخرة ދުވަހުން) އަމާންކަންލިބޭނީ ބައެއް އެމީހުންނެވެ. އަދި (ދުނިޔޭގައި) ތެދުމަގު ލިބިގެންވާމީހުންނަކީ އެއީއެވެ.

(٨٣) އަދި އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حجّة ތަކެވެ. އެބަހީ: إبراهيم عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނަށް އޮޅުވާލުމަށް حجّة ތަކާއި دليل ތަކާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީ دليل އެވެ. حجّة އެވެ. قوم ގެމީހުންގެމައްޗަށް دليل ދެއްކުމަށްޓަކައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބަޔަކު ދަރަޖަތަކެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުއްލަވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ حكمة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَإِخْوَٰنِهِمْ ۖ وَٱجْتَبَيْنَٰهُمْ وَهَدَيْنَٰهُمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا۟ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ ۚ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰٓؤُلَآءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا۟ بِهَا بِكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾

މުފުރަދާތު

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް (އެބަހީ: إبراهيم ގެފާނަށް) ދެއްވީމެވެ. ✻ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ = إسحاق ގެފާނާއި (إسحاق ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން) يعقوب އާއި (عليهما السّلام) ✻ كُلًّا هَدَيْنَا = އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ. ✻ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ = އަދި އޭގެކުރީން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نوح (عليه السّلام) އަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ. ✻ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ (އެބަހީ: نوح (عليه السّلام) ދަރިކޮޅުގެތެރެއިންވެސްމެވެ. ✻ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ = داؤد ގެފާނާއި سليمان ގެފާނާއި އަދި أيّوب ގެފާނު (عليهم السّلام) ✻ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ = އަދި يوسف ގެފާނާއި موسى ގެފާނާއި އަދި هارون ގެފާނު(عليهم السّلام) ✻ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން (އެބަހީ: މިބާވަތުންނަށް ދޭ جزاء ދެއްވާފަދައިން.✻ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ = إحسان ތެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަމެވެ.✻ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ = އަދި زكريّا ގެފާނާއި يحيي ގެފާނާއި عيسى ގެފާނާއި އަދި إلياس ގެފާނު (عليهم السّلام) މިބޭކަލުންނަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ. ✻ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ = މިއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް صالح މީހުންގެތެރެއިންވާ ބޭކަލުންނެވެ.✻ وَإِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ = އަދި إسماعيل ގެފާނާއި اَلْيَسَعُ ގެފާނާ (عليهما السّلام) އާއި.✻ وَيُونُسَ وَلُوطًا = އަދި يونس ގެފާނާއި لوط ގެފާނާއި (عليهما السّلام) މިބޭކަލުންނަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ.✻ وَكُلًّا = އަދި މިއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކަށްވެސް.✻ فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾ = عالم ތަކުގެ މީހުންނަށްވުރެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުން މާތްކުރެއްވީމެވެ.✻ وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَإِخْوَٰنِهِمْ = އަދި އެބޭބޭކަލުންގެ ކާފައިންނާއި ދަރިންނާއި އަދި أخ ންގެ ތެރެއިން (އެމީހުންތަކެއްކަމުގައިވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ.)✻ وَٱجْتَبَيْنَٰهُمْ = އަދި އެބޭބޭކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ (رسول ކަމަށާއި نبى ކަމަށް) إختيار ކުރެއްވީމެވެ.✻ وَهَدَيْنَٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް މަގުދެއްކެވީމެވެ.✻ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް.✻ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ ތެދުމަގެވެ.✻ يَهْدِى بِهِۦ = އެތެދުމަގުން އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. (އެބަހީ توفيق ދެއްވައެވެ.) مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާމީހަކަށް ހިދާޔަތްދެއްވައެވެ.✻ وَلَوْ أَشْرَكُوا۟ = އަދި އެބޭބޭކަލުން (އެބަހީ

رسول ންނާއި نبى އިން) شريك ކުރެއްވިނަމަވެސް.۞ لَحَبِطَ عَنْهُم = ހަމަކަށަވަރުން އެބޭބޭކަލުންގެ ކިބައިން باطل ވެއްޖައީހެވެ.۞ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ = އެބޭބޭކަލުން ކުރައްވާ ކަމުގައިވި (ހެޔޮ) عمل ތައް.۞ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ = އެބޭބޭކަލުންނެވެ.۞ ءَاتَيْنَٰهُمُ الْكِتَٰبَ = މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެބޭބޭކަލުންނަށް ފޮތްދެއްވި ބޭކަލުންނެވެ.۞ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ = އަދި حكم އާއި نبى ކަމާއި.۞ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰٓؤُلَآءِ = އަދި މިމީހުން (އެބަހީ: قريش ން) މި قرآن ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެއްޖެއްޔާ.۞ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا = ފަހެ މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އާޔަތްތައް حوال ކުރެއްވީމެވެ.۞ قَوْمًا = ބަޔަކާއިހެވެ.۞ لَّيْسُوا بِهَا بِكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ = އެމީހުން އެއާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވާ ބަޔަކުކަމުގައިނުވާ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٤) އަދި މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް - އެބަހީ إبراهيم عليه السّلام އަށް إسحاق ގެފާނު ދެއްވީމެވެ. އަދި (إسحاق ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން) يعقوب ގެފާނުން ދެއްވީމެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކަށް މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ. އަދި އޭގެކުރިން نوح (عليه السّلام) އަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އެބަހީ نوح (عليه السّلام) ގެ ދަރިކޮޅުން داؤد ގެފާނާއި سليمان ގެފާނާއި أيّوب ގެފާނާއި يوسف ގެފާނާއި موسى ގެފާނާއި އަދި هارون ގެފާނު (عليهم السّلام) މިއެންމެ ބޭކަލުން ތެދުމަގު ދެއްވީމެވެ. (މިއެންމެ ބޭކަލުންނަކީ إحسان ތެރި މާތް ބޭކަލުންނެވެ.) އަދި إحسان ތެރިންނަށް މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(٨٥) އަދި زكريّا ގެފާނާއި يحيى ގެފާނާއި عيسى ގެފާނާއި إلياس ގެފާނާއި عليهم السّلام (މިއެންމެ ބޭކަލުންނަށް މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ.) މި އެންމެ ބޭކަލުންނީ صالح މާތްބޭކަލުންނެވެ.

(٨٦) އަދި إسماعيل ގެފާނާއި اَلْيَسَعُ ގެފާނާއި يُونُسُ ގެފާނާއި އަދި لوط ގެފާނާއި (عليهم السّلام) މިއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް (އެޒަމާނުގައިވި) މުޅި ޢާލަމެއްގެ މައްޗަށް މާތްކުރެއްވީމެވެ.

(٨٧) އަދި އެބޭބޭކަލުންގެ ބަފައިންނާއި ދަރިކޮޅުންނާއި أخُ ންގެ ތެރެއިންވެސް (ބަޔަކަށް މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވީމެވެ.) އަދި މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެބޭބޭކަލުން (رسول ކަމާއި نبى ކަމަށް) إختيار ކުރައްވާ خاصّ ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ސީދާވެގެންވާ މަގަށް މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެބޭބޭކަލުންނަށް މަގުދެއްކެވީމެވެ.

(٨٨) އެއީ الله ގެ ތެދުމަގެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް އެކަލާނގެ އެތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އަދި އެބޭބޭކަލުންވެސް އެބަހީ (رسول ބޭބޭކަލުންނާއި نبى ބޭބޭކަލުންވެސް) الله އަށް شريك ކުރެއްވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެބޭބޭކަލުން ކުރައްވާ ހެޔޮ عمل ވެސް باطل ވެގެންދާނެއެވެ.

(٨٩) އެބޭބޭކަލުންނީ މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެބޭބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ފޮތާއި حكم އާއި އަދި نبى ކަން ދެއްވައިފައިވާ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި މިމީހުން (އެބަހީ: މި قريش ން) .އެއަށް އެބަހީ އިމާންކަމަށް ކާފިރު ވެއްޖެ ނަމަ މިވަންހަރުގަނޑުކަލާނގެ އެހެން ބަޔަކާ އެކަން ހަވާލުކުރައްވާ ހުއްޓީމެވެ. އެމީހުން އެއާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވާ ބަޔަކުކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ އެއީ مدينة ގެ أنصار ންނެވެ / އަދި ކުރީ ނަންގަނެވުނު އެހެން نبى ބޭކަލުންނާއި އަދި އެއީ مهاجر ންނާއި أنصار ންނާއި މުހާޖިރުންނާއި علم ވެރިންގެ ތެރެއިން خيال ތަކަށް ވެސް ވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب)

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْۗ قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًاۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ إِذْ قَالُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍۗ قُلْ مَنْ أَنزَلَ ٱلْكِتَٰبَ ٱلَّذِي جَآءَ بِهِۦ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِۖ تَجْعَلُونَهُۥ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًاۖ وَعُلِّمْتُم مَّا لَمْ تَعْلَمُوٓاْ أَنتُمْ وَلَآ ءَابَآؤُكُمْۖ قُلِ ٱللَّهُۖ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ ٱلَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَاۚ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْأٓخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِۦۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

ލުޣަތު

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެބޭބޭކަލުންނީ. ❁ هَدَى ٱللَّهُ = اللّٰه އެބޭބޭކަލުންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވި ބޭކަލުންނެވެ. فَبِهُدَىٰهُمُ = ފަހެ އެބޭބޭކަލުންގެ ތެދުމަގަށް.❁ ٱقْتَدِهْ = އެބޭބޭކަލުންނާއި تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! إقتداء ވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!❁ قُل = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ = އެކަމުގެ މައްޗަކަށް (އެބަހީ ތަބްލީޣުކަން އިއްވުމުގެ މައްޗަކަށް) މިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުމެންގެ ކިބައިން ނުއެދެމެވެ.❁ أَجْرًا = އެއްވެސް ދަރުމައެއް / އުޖޫރައެއް.❁ إِنْ هُوَ = އެއީ ނުވެއެވެ. (އެ قرآن ނުވެއެވެ.)❁ إِلَّا ذِكْرَىٰ = وعظ އާއި نصيحة އެއްކަމުގައި ވުމުން.❁ لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٠﴾ = عالم ތަކަށްވާ.❁ وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ = އަދި އެމީހުން اللّٰه ގެ قدر ކުރީ إحترام ނުކުރެއްވެ.❁ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ = އެކަލާނގެއަށް قدر ކުރުން حقّ ވާގޮތަކަށް.❁ إِذْ قَالُواْ = އެމީހުން ބުނިހިނދުން.❁ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = اللّٰه ބާވައިލެއްވިއެއްނޫނެވެ.❁ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ = އެއްވެސް آدم ދަރިއަކަށް އެކަކަށްވެސް.❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ مَنْ أَنزَلَ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް ބާވައިލެއްވީ ކާކުހެއްތޯ؟❁ ٱلَّذِي جَآءَ بِهِۦ مُوسَىٰ = موسى (عليه السّلام) އެ ގެންނެވި (توراة)❁ نُورًا وَهُدًى لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް އަލިކަމާއި ތެދުމަގެއްގެ ގޮތުގައި.❁ تَجْعَلُونَهُۥ قَرَاطِيسَ = ކަލޭމެން އެފޮތް ކަރުދާސްތަކަކަށް (ބައިބައިކޮށް) ހަދައިގެން. ފާޅުކުރައެވެ.❁ تُبْدُونَهَا = ކަލޭމެން އެކަރުދާސްތަކެއް ފާޅުކުރަނީއެވެ.❁ وَتُخْفُونَ كَثِيرًا = އަދި (އެއިން) ގިނަގުނަ ބައެއް ކަލޭމެން ވަންހަނާކުރަނީއެވެ.❁ وَعُلِّمْتُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް އުނގަންނައިދެވިއްޖެއެވެ. ❁ مَّا لَمْ تَعْلَمُوٓاْ أَنتُمْ = ކަލޭމެންގެ ކަލޭމެން ނޭނގޭކަމެއް.❁ وَلَآ ءَابَآؤُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ނޭނގޭކަމެއް.❁ قُلِ ٱللَّهُ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ اللّٰه އެވެ.❁ ثُمَّ ذَرْهُمْ = ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!❁ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ = އެމީހުން އެމީހުންގެ باطل ގޮތުގައި ކުޅެކުޅެ ހުއްޓާ.❁ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ = އަދި މިއީ ފޮތެކެވެ.❁ أَنزَلْنَٰهُ = އެފޮތް މިމަންނަޢަލާކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި.❁ مُبَارَكٌ = ބަރަކާތްތެރި.❁ مُّصَدِّقُ = ތެދުކުރާ حال .❁ ٱلَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ = އޭގެ ކުރީގެ ފޮތްތަކަށް.❁ وَلِتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ = އަދި أمُّ القرى - يعنى مكّة އަށް إنذار ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.❁ وَمَنْ حَوْلَهَا = އަދި އޭގެ ވަށައިގެންވާ ބައިމީހުންނަށް.❁ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ = އަދި އީމާންވާ މީސްތަކުން.❁

بِٱلْأَخِرَةِ = آخرة ދުވަހަށް. ۞ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ = އެފޮތަށް އީމާންވެއެވެ. ۞ وَهُمْ = އަދި އެމީހުންނާ حال .

۞ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ = އެމީހުންގެ ނަމާދުތަކުގެ މައްޗަށް އެމީހުން ރައްކާތެރިވާކަމުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٠) ފަހެ އެބަޔަކުންނީ الله އެބަޔަކުންނަށް ތެދުމަގުގެ ތައުފީޤު ދެއްވި ބަޔަކުންނެވެ. ފަހެ އެބަޔަކުންގެ ތެދުމަގާއި ކަލޭގެފާނު إقتداء ފުޅުކުރައްވާށެވެ! تبع ފުޅުކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ އިސްލާމީ ދަޢުވަތުގެ ބަޔަކުންނާއި نبى ބަޔަކުންނީ الله އެބަޔަކުންނަށް ތެދުމަގުގެ ތައުފީޤު ދެއްވި ބަޔަކުންނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެބަޔަކުންގެ މަގާއި تبع ފުޅުކުރައްވާށެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! رسول ކަމަށް އިއްވުމުގައި އެއްވެސް ދަރުމައެއް އުޖޫރައެއް ތިޔަބައިމީހުންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ނުއެދެމެވެ. މި قرآن އަކީ ހަމަ وعظ އާއި نصيحة އެއްކަމުގައި ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. عالم ތަކަށާ وعظ އާއި نصيحة އެއްކަމުގައި ފިޔަވައި ނުވެއެވެ.

(٩١) އަދި الله އަށް قدر ކުރަން إحترام ކުރަން ޖެހޭ ގޮތުން حقّ ވަފާތެރިކަމާ އެމީހުން الله އަށް قدر ކުރަން ޖެހޭ ނުކުރެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ބުނިނުބުނެވެ. އެމީހުން ބުނީ އެއްވެސް އާދަމުގެދަރިއެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް الله ބާވައިނުލައްވައެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި ފޮތް يعني: توراة ބާވައިލެއްވީ ކާކުތޯއެވެ؟ އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ ފަރިތަވި މީސްތަކުންނަށް (އެބަހީ އާދަމް ދަރިކަލުން މީސްތަކުންނަށް) نور އާއި ތެދުމަގުގެ ގޮތުންނެވެ. ކަލޭމެން އެފޮތް ކަރުދާސްތަކެއްކަމުގައި އެފައްބަޑުކަން ބަޔާން ހެދީ ބައެއް ފަރުވާކަން އަދި އޭގެ ގިނަބައި ވަންހަނާކޮށް ފޮރުވާ ނިކުމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ނޭނގޭތަކާއި ކަލޭމެން އަންގަވައިދެއްވެއެވެ. އެބަހީ މި ފޮތުގައި قرآن ނަ عربى ނަސަރަ މިގޮތުގެ ނަސީހަ އެބައެއް އެއްޗެއް (އެއީ އިސްލާމީ أمة ތަކުގެ خبر ތަކާއި އަދި ފަރުން އަންނާނެ ކަންތައްތަކުގެ خبر ތަކާއި އަދި قيامة ދުވަހުގެ خبر ތަކާއި އަދިވެސް އެހެން خبر އެއް މިފޮތުން الله تعالى ކަލޭމެން އަންގަވައިދެއްވެއެވެ.) މި خبر ތަށް ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ނޭނގޭނެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! موسى عليه السّلام އަށް އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ الله އެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ باطل خيال ތަކާއި ވާހަކަތަކުގައި ކުޅެމުން ދިޔުމަށް އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!

(٩٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) މިފޮތަކީ އެބަހީ މި قرآن އަކީ ބަރަކާތްތެރިކަން ބާވައިލެއްވި ބަރަކާތްތެރި ފޮތެކެވެ. އެފޮތުގެ ކުރީގެ ފޮތްތަކުގައިވާ ތެދުކުރާ حال ގައެވެ. އަދި އެފޮތަކީ مكّة އާއި އޭގެ ވަށައިގެންވާ ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިންނަށް إنذار ކުރައްވައިދެއްވުމަށް ފޮނުއްވި ފޮތެކެވެ. އަދި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާމީހުން އެފޮތަށް އީމާންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަމާދުތަކުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވެއެވެ. (އެހެނީ ފޮތަށް އީމާންވާނީ آخرة އަށް އަދި حساب ބެއްލެވުމަށް، ثواب އާއި عذاب އަށް ބިރުވެރިވާ މީހުންނެވެ.)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِىَ إِلَىَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَىْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۗ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ۖ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ ءَايَٰتِهِۦ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَٰدَىٰ كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ ۖ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ ۚ لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

މުފްރަދާތު

وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްދެވެ؟❁ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ = އުފައްދައިގެންމިހަކަށްވުރެ.❁ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا = اللّٰه ގެމައްޗަށް ދޮގެއް.❁ أَوْ قَالَ = ނުވަތަ އެހެނަސް ބުނި.❁ أُوحِىَ إِلَىَّ = އަހުރެންނަށް وحى ބާވައިލެއްވިއްޖެއެވެ.❁ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ = އަދި އޭނާއަށް وحى ބާވައިނުލައްވާ.❁ شَىْءٌ = އެއްވެސް އެއްޗެއް❁ وَمَن قَالَ = އަދި އެހެނު ބުނި (ބުނިމީހަކަށްވުރެ)❁ سَأُنزِلُ = ނިކަންހުރެ އަހުރެން ބާވައިލައްވާނެވެ.❁ مِثْلَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ = اللّٰه ބާވައިލެއްވިފަދައިން.❁ وَلَوْ تَرَىٰٓ = އަދި ކަލޭގޮތް ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަ.❁ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ = އަނިޔާވެރިންވާހިނދު.❁ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ = މަރުގެސަކަރާތުގައި.❁ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އަދި މަލާއިކަތް ބައްދަލުވާ حال ގައެވެ.❁ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ = އެބަޔަކުން އަތްދިއްކޮށް ތަޅުއްވަމުން (އަތްދިއްކުރު ތަންމަތިވައިގެން) ❁ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ފުރާނަތައް ނެރޭށެވެ!❁ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ = މިއަދު ކަލޭމެނަށް ޖަޒާދެވޭނެއެވެ.❁ عَذَابَ ٱلْهُونِ = ހިހާރުމުވެގެންވާ عذاب ގެ.❁ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ = ކަލޭމެން ބުނާކަމުގެ ސަބަބުން.❁ عَلَى ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ ރަސޫލާނާމެދުގެމައްޗަށް.❁ غَيْرَ ٱلْحَقِّ = حقّ ނޫންކަމެއް.❁ وَكُنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ވީމުއެވެ.❁ عَنْ ءَايَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިމެދު.❁ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ = ބޮޑާވެވަމުން ކަމުގައި.❁ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް އައިސްފިމުއެވެ.❁ فُرَٰدَىٰ = އެކަނި އެކަނިން.❁ كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވި ފަދައިން.❁ أَوَّلَ مَرَّةٍ = އެންމެ ފުރަތަމަ ފަހަރު.❁ وَتَرَكْتُم = އަދި ކަލޭމެން ދޫކޮށްލީމުއެވެ.❁ مَّا خَوَّلْنَٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިކަމެއް.❁ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފުރަގަހަށް.❁ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނާއި އެކުގައެއްނުދެކެވޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކެވިޖެހިގަންނަވަމުވެ.❁ شُفَعَآءَكُمُ = ކަލޭމެންގެ شفاعة ތެރިންނެއް.❁ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ = ކަލޭމެން ދައުވާކުރި ❁ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ = ހަމަކަށަވަރުން

ދަޢުވާކުރި ކަލޭމެންގެ شريك ންނަކަމުގައި / شفاعة ވެރިންނަކަމުގައި. ۞ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެދެމެދު (ގުޅުން) ކެނޑިއްޖެއެވެ.۞ وَضَلَّ عَنكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ގެއްލިއްޖެއެވެ.۞ مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ = ކަލޭމެން އެގޮސްތުގައި ހިތަށްއަރުވަމުންގެންދިޔަ އެއްޗެހި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٣) اللّٰه تعالى ގެމައްޗަށް ދޮގެއް އުފައްދައިގެން މީހަކަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހުއްޓެވެ؟ އެފަދަ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އެމީހަކަށް وحى ބާވައިލެއްވުމެއްނުވާހިނދު ތިމަންނާއަށް وحى ބާވައިލެއްވީއޭ ބުނިމީހަކަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހުރެންވެސް اللّٰه ބާވައިލެއްވިފަދައިން ބާވައިލާނަމެވެ. (އެފަދަ عبارة ކިޔައެވެ.) މިފަދައިން ބުނާ މީސްމީހުންނަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިންނަކީ ދެން ކާކުހުއްޓެވެ؟

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިފައިވަނީ ވަޙީއައީކަމުގެ ބަސްބުނާ މުނާސަބަތުގައި ބުނެފައެވެ. އެބަޔަކީ مُسَيْلَمَةُ الْكَذَّاب އެވެ. އޭނާ ބުނިކަމުގައިވަނީ اللّٰه تعالى ނަބިއްޔާގެ ގޮތުގައި އޭނާކަމުގައެވެ. محمّد ގެފާނު ނޫން ކަމުގައެވެ. އަނެއްމީހަކީ عبد اللّٰه بن سعد بن أبى سَرَح އެވެ. އޭނާ ބުނިކަމުގައިވަނީ އޭނާގެ މައްޗަށްވެސް وحى ބާވައިލެއްވޭކަމުގައެވެ. އަދި مسيلمة ވެސް އެހެންބުނިކަމުގައިވެއެވެ. (މިވާހަކަތައް طبرى ގެ تفسير ގައިވެސްވެއެވެ. واللّٰه أعلم) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) އަނިޔާވެރިން މަރަށް حاضر ވެގެންވާހިނދު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމައެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންބާކަލުން އަތްދިއްކޮށް ތަޅަމުން ދަންމަވައިގެން (އެމީހުންނަށް ބިރުވެރިކޮށެވެ.) ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތައް يعنى: ފުރާނަތައް ނެރެބަލާށެވެ! މިއަދު ކަލޭމެންނަށް ހިހާލުވެރިކަމުގެ عذاب ދެއްވޭނެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން اللّٰه تعالى ގެމައްޗަށް حقّ ނޫން (ދޮގު) ބަސްތައްބުނުމުގެ ސަބަބުންނާއި އަދި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާ ކަލޭމެން ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٩٤) އަދި (އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ.) ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ތިޔައައީ އެކަނި އެކަނިން (ކޮންމެ މީހަކު އެކަނި ދުވަހެއް ދެނެއްގެން އެކަލޭގެފާނު ނުލައި) އެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ހެއްދެވީ ގޮތަށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިތަކެތި ކަލޭމެންގެ ފުރަގަހުގައި ދޫކޮށްލާފައެވެ. – ދުނިޔޭގައެވެ. އަދި ދަޢުވާކުރި ކަލޭމެން شفاعة ވެރިންކަމުގައި ކަލޭމެން ހިތްޕުޅުގެ ތެރޭ ޝަރީކުންކަމުގައި ވިސްނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކޮޅަށް ބަދަލުގައި. ހަމަކަށަވަރުން ދަޢުވާކުރި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު ގުޅުން ކެނޑިއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން (شفاعة ވެރިންނަކަމުގައި) ހިތްޕުޅުގައި ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ގެއްލިއްޖެއެވެ.

۞ إِنَّ ٱللَّهَ فَالِقُ ٱلْحَبِّ وَٱلنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ ٱلْمَيِّتِ مِنَ ٱلْحَىِّ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ ٱلْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ ٱلَّيْلَ سَكَنًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ حُسْبَانًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلنُّجُومَ لِتَهْتَدُوا۟ بِهَا فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

ލުޣަވީ

۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ.۞ فَالِقُ ٱلْحَبِّ = އޮށްޗުފަޅުއްދަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَٱلنَّوَىٰ = އަދި ކޮށާއި. ۞ يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ = އެކަލާނގެ ދިރޭތަކެތި ނެރުއްވަވައެވެ.۞ مِنَ ٱلْمَيِّتِ = މަރުވެފައިވާ ތަކެތީގެ ތެރެއިން۞ وَمُخْرِجُ ٱلْمَيِّتِ = އަދި އެކަލާނގެ މަރުވެފައިވާތަކެތި ނެރުއްވަވައެވެ.۞ مِنَ ٱلْحَىِّ = ދިރޭތަކެތީގެ ތެރެއިން. ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ = އެކަންކަން އުފައްދަވަނީ اللّه އެވެ. ۞ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ = ފަހެ حقّ ދީނުގައި ކަލޭމެން އެނބުރިދަނީ ކޮންތާކަށްހެއްޔެވެ؟۞ فَالِقُ ٱلْإِصْبَاحِ = (އެކަލާނގެއީ) ފަތިހުގެ އަލިކަން ފަޅުއްވާ އަލިކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَجَعَلَ ٱلَّيْلَ سَكَنًا = އަދި ރޭގަނޑު އޭ ހަމަޖެހުން އަރާމުލިބޭކަމުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.۞ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ = އަދި އިރާއި ހަނދު އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.۞ حُسْبَانًا = (އެތަކެތީގެ) ދައުރުކުރުން ވަކިހިސާބަކަށް / ވަކިމިންވަރަކަށް. ۞ ذَٰلِكَ = އެއީ: އެބައި އެތަކެތި ވަކި قواعد އަކަށް ހިނގާގޮތަށް ލެއްވުން އެއީ.۞ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ = عزّة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މިންވަރެވެ. ۞ وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި އެކަލާނގެއީ.۞ جَعَلَ لَكُمُ ٱلنُّجُومَ = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ތަރިތައް ލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. / ލެއްވި ކަލާނގެއެވެ.۞ لِتَهْتَدُوا۟ بِهَا = އެއިން ކަލޭމެން (ދަތުރުފަތުރުގައިވެސް) މަގުދަނެ ލިބިގަތުމަށް.۞ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ = އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަނދިރިކަންތަކުގައި.۞ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް (ހިއްކައް) ތަފުސީލުކޮށް بيان ކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ = (اللّه އާއިމެދު) ތެދުދަންނަ / އެނގޭބަޔަކަށް.۞ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.۞ أَنشَأَكُم = ކަލޭމެން ހެއްދެވީ.۞ مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ = އެއް ނަފްސަކުން. ۞ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ = (ފަހެ އާދަމުގެފާނުންނެވެ) ބިންމަތީގައި ދިރިއުޅުމާ ބިމުގެއަޑީގައި ތިބުމުގެ ތަނެވެ. / ނުވަތަ رَحِمُ ގައި قرار ވެގެންވާ ތަނާއި ފިރިހެނާގެ صُلْب ގައިވާ މިންވަރުންނެވެ.۞ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ތަފުސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾ = ވިސްނާ ބަޔަކަށް.۞ ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٥) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ދަނޑިފަޅުއްވައި އަދި ޚުރުމާކަށި ފަޅުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. މަރުވެފައިވާ ތަކެތިން ދިރޭތަކެތި ނެރުއްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ދިރޭތަކެތިން މަރުވެފައިވާތަކެތި ނެރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އެއީ الله އެވެ. އަދި حقّ ގޮތް ދޫކޮށް ކަލޭމެން އެނބުރިގަންނަ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟ (حقّ ވެރިޔާ الله އަށް އަޅުކަންކުރުން ދޫކޮށްފައި ކަލޭމެން ދާންވާނީ ކޮންފަރާތަކަށް ހެއްޔެވެ؟)

(٩٦) އަދި އެކަލާނގެއީ ފަތިސް އަލިކަން ފަޅުއްވާ އަލިކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ރޭގަނޑު އެއީ ހިމޭން އަރާމުކުރާ ވަގުތެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. އަދި އިރާއި ހަނދު ވަކި مُدّة އަކަށް ދުވާ ދަތުރުކުރާގޮތަށް އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. (ނުވަތަ ޙިސާބުތަކާއި މުއްދަތުތަކާއި ޙިސާބުކުރުމަށް އެގޮތަށް ލެއްވިއެވެ.) އެއީ عزّة ވެރި އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ تقدير ކުރައްވާ މިންވަރުކުރެއްވި ގޮތެވެ.

(٩٧) އަދި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ތަރިތައް ލެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެއީ އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަނދިރިތަކުގައި ކަލޭމެން މަގުދެނެގަތުމަށެވެ. ދަލީލުތަކާއި ހެކިތައް ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި (الله އާއިމެދު އެކަލާނގެ) އެއްކަލާނގެކަމުގެ ދެނެގަތުމަށް ބަހައްޓާ ދެނެގަންނަ ބަޔަކަށް ބިރުވެރިކަލާނގެ حجّة ތަކާއި دليل ތައް ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ.

(٩٨) އަދި ކަލޭމެން އެއް نفس އަކުން އުފެއްދެވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އެ نفس އަކީ آدم عليه السّلام އެވެ.) ދެންފަހެ ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި މައިންގެ (رَحِمُ ގައި) قَرَار ވެގެންވާ ފަރާތެއް ބައްޕައިންގެ صُلْبُ ގައި ވަދީޢަތްކުރެވިގެންވާ ފަރާތެވެ. / ނުވަތަ ބިންމަތީ قرار ވެގެންވާ ފަރާތާއި (قبر ގައި) ވަދީޢަތްކުރެވިގެންވާ ފަރާތެވެ. އަދި ތަފްޞީލުކޮށް ވިސްނާ ބަޔަކަށް ހެކިތަކާއި دليل ތައް حجّة (އެއްކަލާނގެކަމުގެ دليل ތައް) ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ.

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ نَبَاتَ كُلِّ شَىْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ ٱلنَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّٰتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَٰبِهٍ ۗ ٱنظُرُوٓا۟ إِلَىٰ ثَمَرِهِۦٓ إِذَآ أَثْمَرَ وَيَنْعِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكُمْ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ ٱلْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ ۖ وَخَرَقُوا۟ لَهُۥ بَنِينَ وَبَنَٰتٍۭ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُۥ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ صَٰحِبَةٌ ۖ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ فَٱعْبُدُوهُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން ބާވައިލެއްވީ. ❁ مَآءً = ފެން. ❁
فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފެނުން ނެރުއްވީމެވެ. ❁ نَبَاتَ كُلِّ شَىْءٍ = ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ
ގަސްގިހާވެލި. ❁ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފެނުން ނެރުއްވީމެވެ. ❁ خَضِرًا = ފެހިކުލައިގެ
ގޮވަސްތައް (ނުވަތަ ފެހިކުލައިގެ ގޮބޮނޑުތި އެއްޗެއް)❁ نُّخْرِجُ مِنْهُ = އޭގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނެރުއްވަމެވެ.
❁ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا = އެކަކިމަތިއަށްއަރާ އަނބުރާ ބޮކިބޮކިވެފައިވާ އޮށްޓަކުރުތައް. (ކަނޑާގަނޑުގައި ހުންނަ
ބާވަތުގެ)❁ وَمِنَ ٱلنَّخْلِ = އަދި ކަރުހު ރުއްތަކުން. ❁ مِن طَلْعِهَا = އޭގެ އޮށްޓަކުން ނެރުއްވަމެވެ. ❁ قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ
= ގާތްވެގެންވާ އިރުގަނޑު. (ކަރުދުގެ އަތިރިވާ އިރުގަނޑު) وَجَنَّٰتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ = އަދި މާބުސްކަރުދުގެ
ބަގީޗާތަކާއި. ❁ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ = އަދި ޒައިތޫނާއި އަނާރާއި. (މިތަކެތީގެ ގަސްތަކާއި)❁ مُشْتَبِهًا
وَغَيْرَ مُتَشَٰبِهٍ = އެއްވައްތަރުގެ ބާވަތާއި އަދި އެއްވައްތަރުނޫން ބާވަތާއި. ❁ ٱنظُرُوٓا۟ إِلَىٰ ثَمَرِهِۦٓ = ކަލޭމެން
އޭގެ މޭވާތަކަށް ބައްލަވާށެވެ. إِذَآ أَثْمَرَ وَيَنْعِهِۦٓ = އޭގެ މޭވާވެއްދެއްވާއިރު / އަދި ދެރުވެ ކެވޭހާލަތަށްދާއިރު.❁
إِنَّ فِى ذَٰلِكُمْ = (އާ ކަލޭމެންނަށް.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއަށް ދެއްކިފައިވެއެވެ. ❁ لَءَايَٰتٍ = ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ
دليل ތަށް.❁ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ = އީމާންވާބަޔަކަށް / ތެދުކުރާ ބަޔަކަށް. ❁ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ = އަދި އެމީހުން اللّٰه
އަށް ލައްވައިފިއެވެ. (ބައިވެރިކޮށް ލައިފިއެވެ.) ❁ شُرَكَآءَ ٱلْجِنَّ = ޖިންނީންގެ ބައިވެރިންތަކެއް. ❁ وَخَلَقَهُمْ = އަދި
އެކަލާނގެ އެމީހުން ހައްދަވައިފައިވާ حال (އެބަހީ اللّٰه އެވެ.)❁ وَخَرَقُوا۟ لَهُۥ = އަދި ގޮ بُهْتَان
ދޮގުގެ ގޮތުން އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ވަކިކުރައި ހަދައިފިއެވެ. ❁ بَنِينَ وَبَنَٰتٍۭ = ފިރިހެންދަރިންނާއި
އަންހެންދަރިން. ❁ بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް އިލްމެއްނެތި. ❁ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر
ވަންތަވެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ = އެމީހުން އެސިފަކުރާ ކަންތައްތަކުން. ❁ بَدِيعُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = (اللّٰه އީ) ކުރިން އެއްވެސް މިސާލެއްނެތި އުފެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ❁ أَنَّىٰ
يَكُونُ لَهُۥ وَلَدٌ = އެކަލާނގެއަށް ދަރިކަލަކުން އެކަލާނގެއަށް ވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟❁ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ
صَٰحِبَةٌ = އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އަނބިކަނބަލަކު ނުވެއެވެ. ❁ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ = އަދި އެކަލާނގެ

ހުރިހާއެއްޗެއް ހެއްދެވިއެވެ. * وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٠١) = އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާއެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާކަލާނގެއެވެ. * ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ = އެއީ الله އެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ.* لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ މެނުވީ (އަޅުކަންކުރުން حقّ) އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ.* خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ = އެއީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. * فَاعْبُدُوهُ = ފަހެ (އެހެންވީ) ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! * وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ.* عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (١٠٢) = ހުރިހާކަމެއްގެމައްޗަށް وكيل އެވެ. (ބެލެހެއްޓެވުންތެރި ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއެވެ.) *

إجْمَالِي މާނަ

(٩٩) އަދި އުޑުން ފެންބާވައިލައްވާ ވެއްސަވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ދެންފަހެ އެފެނުން ހިމަނބަސްކަލާނގެ ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ގަސްގިހާހި ފަޅުއްވަވައެވެ. އަދި އޭގެތެރެއިން ހިމަނބަސްކަލާނގެ ފުރިހައްޓެއް ނެރުއްވައެވެ. (އެއީ އެއިން ގަދުގެ ނަހިޖާ ނުކުންނަ އެއްޗެވެ.) އަދި އެއިން ހިމަނބަސްކަލާނގެ އެކަށީ މައްޗަށް އަނބުކަޓިއަށާ ބޮނޑިބޮނޑިވެފައިވާ އޮއްޗަރު ނެރުއްވައެވެ. (އެއީ ކުރުނބާގެ ފެޔެވެ.) އަދި ކަދުރު ގަހުގެ އޮށުގެތެރެއިން ކަދުރުއަށާ ބަރާބަރު އުފެދިފައިވާ އިރުގަސްދޮވުމެވެ. އަށްޗާގިރާފަހަރަށް ގާތްވެގެންވާމެވެ. (ނުވަތަ އެއީއާ އަނގޮއްޓަކާއި ގާތްވެގެންވާމެވެ. އަދި ފާޅުވީ ބަލަހައްޓަވާ ހިމަނބަސްކަލާނގެ (އެފެނުން) ހެއްދެވީއެވެ. އަދި زيتون އާއި އަނާރުގެ ގަސް (އެބަހީ: އޭގެ ގަސްތައްވެސް) ހިމަނބަސްކަލާނގެ ނެރުއްވީއެވެ. އެއްގޮތްގޮތަށް ވާ ވެސް ވެއެވެ. / އަދި އެއްގޮތް ނުވާގޮތަށް ބަރާބަރު ތަފާތު ވާ ގޮތެވެ. އަދި އޭގެ މޭވާ ނުކުންނަވަގުތު އަދި އޭގެ ފިނބުމަށް ކަލޭމެން ބަލައިބަލާށެވެ. މިކަން ފكر ކޮށް ބަލާށެވެ. (އާ މިސާލުތަކެވެ.) ތެދުގެ ދީނާ ބައިކަނ އެކަމަކުގައި ކަލާގެ ބާރުވެރިކަމާ دليل ވާކަމަކަށްވެއެވެ.

(١٠٠) އަދި އެމީހުން (އެބަހީ އެ مشرك ން) الله تعالى ގެ ބަދަލުގައި ޖިންނީންގެ شريك ން ލައިފިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެ ޖިންނިތައް ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ބޭނުމަކާއި ޢިލްމަކާއި ނުލައި އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ފިރިހެން ދަރިންނާއި އަންހެން ދަރިން ހަދައިގަތްތެވެ. އެއްވެސް ޢިލްމެއް ނެތި ކަލާނގެއަށް ދަރިން ލައިފިއެވެ. އަދި އެމީހުން އެސިފަކުރާ ކަންތައްތަކުން އެކަލާނގެ طاهر ވެ ތިއްބެވިއެވެ. މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٠١) (الله އީ) ކުރީގެ އެއްވެސް މިސާލެއްނެތި އުޑުތަކާއި ބިން ހަމަ އަލަށްވެސް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ދަރިއަކު ލިބިވަޑައިގަންނާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އަނބިކަނބަލަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާތަކެތި ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٠٢) އެއީ الله އެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ إله އަކު ނުވެއެވެ. އެއީ ހުރިހާތަކެއްޗެއްގެ خالق އެވެ.) ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ފަހެ އެހެންވީ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާތަކެއްޗެއްގެ މައްޗަށް وكيل އެވެ. ހުރިހާތަކެއްޗެއް ބަލަހައްޓަވާ ބެލެހެއްޓެވުންތެރި ކަލާނގެއެވެ.

لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ وَهُوَ يُدْرِكُ ٱلْأَبْصَٰرَ ۖ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَآءَكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ عَمِىَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ وَلِيَقُولُوا۟ دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُۥ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ ٱتَّبِعْ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشْرَكُوا۟ ۗ وَمَا جَعَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾

މުފްރަދާތު

لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ = (خَلْقُ ތަކުންގެ) ލޮލުތަކަށް އެކަލާނގެ ފެނިވަޑައިނުގަނެވޭއެވެ. / ނުދެކެވޭއެވެ. ۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެ. ۞ يُدْرِكُ ٱلْأَبْصَٰرَ = ހުރިހާ ލޮލުތަކެއް ފެނިވަޑައިގަނެއެވެ. / ހުރިހާ ލޮލުތަކެއް ދެކެވޮޑިގެންވަނީއެވެ. ۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ۞ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ = އޯގާވަންތަ ސިއްރުތަކުގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ހުރިހާކަމެއްގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ قَدْ جَآءَكُم بَصَآئِرُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެގާތަށް بَصَائِر އައިސްފިއެވެ. (ބުރުހާނާއި حجّة އައިސްފިއެވެ.) ۞ مِن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ۞ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِۦ = ފަހެ (އެ حجّة އާއި دليل ތަކަށް) ވިސްނާ فكر ކޮށް دليل ފެނިގެންދިޔާ، އޭގެ ފައިދާކުރާނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ. ۞ وَمَنْ عَمِيَ = އަދި (އެ حجّة އާއި دليل ތަކަށް) ކަނުވެއްޖެވިޔާ ފެންނަހައްދެވެ. ۞ فَعَلَيْهَا = ފަހެ އެކަމުގެ ގެއްލުމާ ހަމައެކަނި އޭނާގެ نفس އަށެވެ. ۞ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި މިމަންނަކީ ކަލޭމެންނަށް ނުވެއެވެ. ۞ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް رَقِيب ވެރިކަމުގައި، (ކަލޭމެންގެ عمل ތަށް ބަލައިގަނެ ހިސާބުކޮށް ބަދަލުދޭނޭކަމުގައި) ۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިންނެވެ. ۞ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ = މިމަންނަވަނީ ކަލާނގެ حجّة އާއި دليل ތަށް ގޮތްގޮތަށް ތަފާތުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ. ۞ وَلِيَقُولُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުނުމަށެވެ. ۞ دَرَسْتَ = ކަލޭގެފާނު (أهل كتاب ންގެ ކިބައިން) ކިޔަވައި ދަސްކޮށްފިއެވެ. ۞ وَلِنُبَيِّنَهُۥ = އަދި މިމަންނަވަނީ އެކަލާނގެ بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ۞ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ = (حقّ) ދަންނަ ބަޔަކަށް. ۞ ٱتَّبِعْ = ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު وحى އާއި. ۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ۞ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) ގޮތުގައި ނުވެއެވެ. ۞ وَأَعْرِضْ = އަދި ދުރުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ = مُشْرِك ންނާއި. ۞ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ۞ مَآ أَشْرَكُوا۟ = އެމީހުން شريك ނުކުރީހެވެ. ۞ وَمَا جَعَلْنَٰكَ = އަދި މިމަންނަވަނީ ކަލޭގެފާނު ނުލައްވަމެވެ. ۞ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا = އެމީހުންގެ عمل ތަށް

ބަލަހައްޓަވާ ރައްކާތެރިކުރައްވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި. ۞ وَمَآ أَنتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.۞ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ = އެމީހުންގެމައްޗަށް وكيل އަކަށްވެސް / އެމީހުންގެ ކަންތައްތައް حوال ވެވިފައިވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) (خَلق ތަކުންގެ) ލޮލަކަށް އެކަލާނގެ ފެނިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ ދުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން (ދުރުހާގަތި) ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ އެންމެހައި ތަކެތި ލޮލަށް ދެކެވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އޯގާވަންތަ، ސިއްރުތަކަށް ދެނެވޮޑިގަންނަވާ އަދި ހުރިހާ خبر އެއް ދެނެވޮޑިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٤) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލާނގެ ހަޟްރަތުން (އިލާހީކަމާއި ތައުޙީދުގެ ދަލީލުތައް) حجّة އާއި دليل އައިސްފިއެވެ. ކަލާނގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ. ފަހެ އެ حجّة އާއި دليل ތަކަށް ވިސްނާ فكر ކޮށް عبرة އާ دليل ލިބިގަންނަމީހާ ދަންނައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ލާބަ ނަފާހުރީ ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އަދި އެ حجّة ތަކާއި دليل ތަކުން އަނދިރިވެ އޭނާ فكر ނުކުރި މީހާ ދަންނައެވެ. އޭނާގެ ގެއްލުމާއި ހާނިކަން ހުރީ ހަމައެކަނި އޭނާގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ކަލާނގެއަކީ رَقِيب އަކަށްވެސް - އެބަހީ ކަލާނގެ عمل ތައް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ބަލަހައްޓަވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި އަހުރެން ނުވެއެވެ.

(١٠٥) އަދި މިގޮތަށް ކަލާނގެ حجّة ތަކާއި دليل ތައް ތަފާތު ގޮތްގޮތުން بيان ކުރައްވަނީ އެވެ. (އެބަހީ މިސާލުތަކުގައި މިގޮތަށް ކަލާނގެ حجّة ތަކާއި دليل ތައް ތަފާތުކޮށް بيان ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން ނަސޭހަތްތަކާއި أمر ތަކާއި ނަހީތަކާއި ކަލާނގެ ގޮތުން ކަންތައްތައް މިގޮތަށް بيان ކުރައްވަމުއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު أهل كتاب ންގެ ކިބައިން ދިރާސާކުރެއްވީ ކަމުގައި އެމީހުން ބުނުމަށެވެ. އަދި حقّ އާއި حقّ ނޫން ތަފާތުކަން މިގޮތަށް بيان ކުރައްވައެވެ.

(١٠٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحى އަށް ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި حقّ إله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި مشرك ންގެ ކިބައިން އެނބުރި ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

(١٠٧) އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެމީހުން شريك ނުކުރިހެވެ. އަދި މިގޮތަށް ކަލާނގެ އެމީހުންގެ عمل ތައް ބަލަހައްޓަވާ ރައްކާތެރިކުރައްވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ނުލައްވަމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންތައްތައް حوال ވެވިފައިވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.

وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَـٰنِهِمْ لَئِن جَآءَتْهُمْ ءَايَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا ٱلْـَٔايَـٰتُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَآ إِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْـِٔدَتَهُمْ وَأَبْصَـٰرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَـٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

ލުޣަތު

وَلَا تَسُبُّوا = (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހުތުރު އެއްޗެހި ނުކިޔާށެވެ! ۞ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި އެމީހުންގޮވާ دعاء ކުރާތަކެއްޗަށް (مشرك ންގެ إله ންނަށް)۞ فَيَسُبُّوا ٱللَّهَ = ފަހެ އޭރުން އެމީހުން اللّٰه އަށް ހުތުރު އެއްޗެހި ކިޔާނެއެވެ.۞ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް ޢިލްމެއްނުލައި އަނިޔާވެރިކަމުގައި.۞ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا = އެފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ = ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް އެބައިމީހުންގެ عمل .۞ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم = ދެން އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައެވެ.۞ مَّرْجِعُهُمْ = އެމީހުން އެނބުރި رجوع ވާ ތަނަކީވެ.۞ فَيُنَبِّئُهُم = ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް خبر ދެއްވާހުށްޓެވެ.۞ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައިވީކަންތަކުގެ.۞ وَأَقْسَمُوا بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން اللّٰه ގަންދީ ހުވައިކިޔައިފިއެވެ.۞ جَهْدَ أَيْمَـٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ ގަދަ ހުވައިން.۞ لَئِن جَآءَتْهُمْ ءَايَةٌ = އެމީހުންނަށް آية އެއް / دليل އެއް ކަނޑައެޅިގެން އަތުވެއްޖެއްޔާ.۞ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެ دليل އަށް އީމާންވާނެކަމުގައި.۞ قُلْ = ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ!۞ إِنَّمَا ٱلْـَٔايَـٰتُ عِندَ ٱللَّهِ دليل ތައް ވާހަމައެކަނި اللّٰه ގެ حضرة ގައެވެ.۞ وَمَا يُشْعِرُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟۞ أَنَّهَآ إِذَا جَآءَتْ = ހަމަކަށަވަރުން އެއާޔަތް / އެ دليل އައިސްފިނަމަވެސް.۞ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ = އެމީހުން އީމާންނުވާނެކަން. / ނުވަތަ އެމީހުން އީމާންނުވާނެކަން.۞ وَنُقَلِّبُ أَفْـِٔدَتَهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތައް ފުރަޅާލައްވާ އަނބުރާލައްވާނެއެވެ.۞ وَأَبْصَـٰرَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ލޮލުގައި.۞ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا = އެމީހުން އީމާންނުވީފަދައިން.۞ بِهِۦٓ = އެއަށް ނުވަތަ އެކަލާނގެއަށް.۞ أَوَّلَ مَرَّةٍ = ފުރަތަމަ ފަހަރު.۞ وَنَذَرُهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާނެއެވެ.۞ فِى طُغْيَـٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾ = އެމީހުންގެ ޠާޣީކަމުގައި ނުހަމަމަގުން ދަތުރުކުރަމުން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٨) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) الله ފިޔަވައި އެމީހުން دعاء ކުރާ ގޮވާލައިއުޅޭތަކަށް (އެބައި مشرك ންގެ إله ން ތަކަށް) ކަލޭމެން ހުތުރު އެއްޗެހިނުކިޔާށެވެ! ފަހެ، އޭރުން - އެބައި ހުތުރުއެއްޗެހި ކިޔާނޭތީ އެމީހުން އެއްވެސް علم އެއް އެނގުމެއްނެތި ، ދޮގުހަދައިގެން الله އަށް ހުތުރުއެއްޗެހި ކިޔާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް އެބައިމީހުންގެ عَمَلُ މިފަދައިން ރީތިކޮށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވީމެވެ. (އެއީ މިމީހުންނަށްވެސް ބަޔަކު ސާބިތުކުރައްވައިގެން شيطانާއަށް ހެދުމަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވީމެވެ.) ދެން އެމީހުން އެނބުރި رجوع ވުން ހުންނަނީ رجوع ވާންޖެހޭ އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައެވެ. ދެން އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ خبر އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

(١٠٩) އަދި الله ގަންދީ ގަސަމުކުރައިގެން ހުވައިކޮށްފައި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ގާތަށް ތަކުރާރު އާޔަތެއް (އެބައި محمّد ގެފާނުގެ رسول ކަމާއި އެކަމުގެ رسول ކަމުގެ دليل ކަމާއި دليل އެއް حجّة އެއް އާޔަތެއް) ގެނެސްދެއްވައިފިނަމަ އެމީހުން އެކަމަށް އީމާންވާނެކަމަށެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެފަދަ دليل އެއް معجزة އެއް ގެނެސްދިނުން ވާނީ ހަމައެކަނި الله ގެ حضرة ގަށެވެ. (އެއީ ހަމަ އެކަލާނގެ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.) އަދި އޭ مؤمن ންނޭވެ! އެ دليل އެއް - معجزة އެއް އައިސް އެހެނަސް އެމީހުން އީމާނުނުވާނެކަން ކަލޭމެންނަށް إحسان ކުރެވޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟ (ނުވަތަ ހަމައެކަނި قراءة ގައިވާގޮތުން އެ دليل އެއް އެ معجزة އެއް އައިސްފައިވިއަސް އެމީހުން ކަލޭމެން (މިއަދު مشرك ން) އީމާންނުވާނެއެވެ. އަދި މިޢުންތުރަށް ގެއްލުމެއްވެސް ވެއެއް ނުދޭނެކަން ވިސްނާލައްވާށެވެ. والله أعلم)

(١١٠) އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކާއި އެމީހުންގެ ލޯތަށް ކިޔަމަންތެރިކަމުން ފެރިއްވާ ބަދަލުކުރައްވާނެއެވެ. ގަބޫލުކުރަމާ ކަލާނގެ ކުރިން އީމާންނުވީ ފަދައިންނެވެ. އެއީ އެމީހުން ފުރަތަމަ ފަހަރުވެސް އެކަލާނގެ ކަލާމަށް އީމާންނުވީ ގޮތަށެވެ. އޭ رسول الله އެވެ. އެމީހުންގެ އެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމުގައި ދޫކޮށް އަނދިރިވެހުރުމުގައި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!

❁ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَىْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوٓا۟ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ عَدُوًّا شَيَـٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ يُوحِى بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ ٱلْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغَىٰٓ إِلَيْهِ أَفْـِٔدَةُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا۟ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْتَغِى حَكَمًا وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ إِلَيْكُمُ ٱلْكِتَـٰبَ مُفَصَّلًا ۚ وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُۥ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

ލަފްޒީ މާނަ

❁ وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވިނަމަވެސް.❁ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ = މަލާއިކަތް ބާވައިލުން.❁ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمَوْتَىٰ = އަދި އެމީހުންނާއި މަރުވި މީސްތަކުން ވާހަކަދެއްކިނަމަވެސް.❁ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ محشر ކުރެއްވިނަމަވެސް (އެއްކުރެއްވިނަމަވެސް)❁ كُلَّ شَىْءٍ قُبُلًا = ކުރިމަ އެއްކޮށް ހަމަ ކުރިމަތިލާގޮތަށް (ހަމަޖެހިލައި) ނުވަތަ قبيلة قبيلة އަށް.❁ مَّا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوٓا۟ = އެމީހުންނަކީ އީމާންވާނޭ ބައެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ފިޔަވައި.❁ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ❁ تَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ = އެމީހުންނަކީ އެކަން ނޭނގޭބައެވެ.❁ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން.❁ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ = ކޮންމެ نبى އަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ.❁ عَدُوًّا = عَدُوّ އަކު. (عَدُوّ ން)❁ شَيَـٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ = އެއީ އިންސާނުންނާއި ޖިންނިންގެ شيطان ންތަކެވެ.❁ يُوحِى بَعْضُهُمْ = އޭގެ ބައެއްމީހުން ވަސްވާސްދެއެވެ.❁ إِلَىٰ بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކަށް.❁ زُخْرُفَ ٱلْقَوْلِ = ޒީނަތްތެރި ބަސްތަކެއް.❁ غُرُورًا = ދޮއްކާދިނުމަށްޓަކާ.❁ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އިރާދަކުރެއްވިނަމަވެސް.❁ مَا فَعَلُوهُ = އެމީހުން އެކަން ނުކުރީހެވެ.❁ فَذَرْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ.❁ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ = އަދި އެމީހުން އުފައްދާ ދޮގުތަކާއެކުގައި.❁ وَلِتَصْغَىٰٓ إِلَيْهِ = އަދި އޭގެއަށް ޔޫމައިލުވުމަށްޓަކައެވެ.❁ أَفْـِٔدَةُ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކެއް.❁ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ = އެމީހުން آخرة ށް އީމާންނުވާނޭ.❁ وَلِيَرْضَوْهُ = އަދި އެމީހުން އެކަމަށް ރުހުމަށްޓަކައެވެ.❁ وَلِيَقْتَرِفُوا۟ = އަދި އެމީހުން عمل ކުރުމަށްޓަކައެވެ. (ނުބައި عمل ކުރުމަށްޓަކައެވެ.)❁ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ = އެމީހުން ކުރާ ނުބައި ކަންތައްތައް.❁ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ = ފަހެ الله ނޫން އެހެންމީހަކު ކަމަށްތޯ؟ (އަހަރެން ހޯދާނީއެވެ.)❁ أَبْتَغِى حَكَمًا = حكم ކުރާ ހާކިމަކު ގޮތުގައި އަހަރެން ހޯދަނީތޯ.❁ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.❁ أَنزَلَ إِلَيْكُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = ކަލޭމެންނަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީ.❁ مُفَصَّلًا = تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދީ حال .❁ وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތްދެއްވީމީހުން.❁ يَعْلَمُونَ = އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ.❁ أَنَّهُۥ مُنَزَّلٌ =

ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ބާވައިލުއްވިގެންނާ ތެދެއްކަން. ❁ مِّن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ކަލާގެފާނުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ❁ فَلَا تَكُونَنَّ = ފަހެ ކަލާގެފާނުވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! ❁ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ = ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރޭގައިން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١١) އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އުމީހުންގެމަތަށް (مشرك ންގެމަތަށް) މަލާއިކަތުބާކަލުން ފޮނުއްވިނަމަވެސް އަދި ނުވަތަ މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރިގެން ތެދުވެ އުމީހުންނާއި ވާހަކަދެއްކިނަމަވެސް އަދި ނުވަތަ ހުރިހާއެއްޗެއް ހަމަ ފެންނަގޮތަށް قبيلة قبيلة އަށް ބައިބައިކޮށް ޖަމާކުރައްވާ محشر ކުރެއްވިނަމަވެސް الله އެދިވޮޑިގެންނެވިނަމަ މެނުވީ އުމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އުމީހުންގެ ގިނަމީހުންނަކީ އެކަން ނުދަންނަމީހުންނެވެ.

(١١٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލާގެފާނަށް އިންސީނުންނާއި ޖިންނީންގެ شيطان ން ދުއްމިވެރިއަކަށް ކޮންމެ نبى ބަކަށްވަކަށްވެސް އިންސާނުންނާއި ޖިންނީންގެ ތެރެއިން މިމުޝްރިކުންކަލާގެ شيطان ން ދުއްމިވެގެވެ. އެއީ އެބަކަކުންގެ عدوُّ ންނެވެ. އެކުވެރިން އޮޅާ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ޖީނަތޮޅި ފޮނިބަސްތަކާއި ހެއްދުންތޮޅި ކުޑުވަރުމަތިކަމި ވަހުއިޔުކުރެއެވެ. އަދި ކަލާގެފާނުންގެ رَبّ އެދިވޮޑިގެންނެވިނަމަ އުމީހުން އެކަން ނުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އުމީހުންނާއި އުމީހުން އޮޅުވާލާތަކެތި ދޫކޮށްލައްވާށެވެ.

(١١٣) އަދި آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާ މީހުންގެ ހިތްތައް އެއަށް ލެނބިގަތުމަށެވެ. (އެބަހީ شيطانُ ންގެ އެ ޖީނަތޮޅި ފޮނިބަސްތަކަށް) ލެނބިގަތުމަށެވެ. އަދި އުމީހުން އެއަށް ރުހުމަށެވެ. އަދި އުމީހުން އެކުރާ ނުބައި عمل ތައް އެކުރުމަށް ކުރުމަށެވެ.

(١١٤) އަދި حكم ކުރާ ފަރާތެއްގެގޮތުން الله ނޫން އެހެންފަރާތެއް އަހުރެން އެދޭންވީހެއްތޯ؟ އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދީ حال ގޮތުގައި ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އުމީހުންނަށް މިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތް ދެއްވިމީހުންނަށް އެނގޭނެ ޔަޤީނުގައި އެބަހީ قرآن އަކީ ކަލާގެފާނުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ބާވައިލެއްވި ފޮތެއްކަން ދަންނައެވެ. ފަހެ ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރޭގައިން ކަލާގެފާނު ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلاً ۚ لَّا مُبَدِّلَ لِكَلِمَـٰتِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِۦ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا ذُكِرَ ٱسْمُ ٱللَّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُم بِـَٔايَـٰتِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا۟ مِمَّا ذُكِرَ ٱسْمُ ٱللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا ٱضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَآئِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا۟ ظَـٰهِرَ ٱلْإِثْمِ وَبَاطِنَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْسِبُونَ ٱلْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا۟ يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

މުފްރަދާތު

وَتَمَّتْ = އަދި ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ.۞ كَلِمَتُ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ كلمة ފުޅު.۞ صِدْقًا وَعَدْلاً =
ތެދުވެރިކަމާއި عدل ވެރިކަމުގެގޮތުން.۞ لَّا مُبَدِّلَ لِكَلِمَـٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ كلمة ފުޅުތައް ބަދަލުކުރާނޭ މީހަކު
ނުވެއެވެ.۞ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞
وَإِن تُطِعْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެންފިއްޔާ.۞ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ = ބިންމަތީގައިވާ
ގިނަމީހުންނަށް.۞ يُضِلُّوكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު މަގުފުރެއްދައިފާނެއެވެ.۞ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެމަގުން.۞
إِن يَتَّبِعُونَ = އެމީހުން تبع ވާކަމެއް ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا ٱلظَّنَّ = ހީކުރުމުންމެނުވީ.۞ وَإِنْ هُمْ = އަދި އެމީހުން
ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ = ހަދާދޮގު ދޮގުހަދާ ބޮޑުކަލާކުރާމީހުންގެ.۞ إِنَّ رَبَّكَ = (އޭ رسول الله
ﷺ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ.۞ هُوَ أَعْلَمُ = އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ مَن يَضِلُّ
عَن سَبِيلِهِۦ = އެކަލާނގެ މަގުން ފުރެދޭމީހުން.۞ وَهُوَ أَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.
بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ = ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުން.۞ فَكُلُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ކާށެވެ.۞ مِمَّا ذُكِرَ ٱسْمُ ٱللَّهِ
عَلَيْهِ = އެއެއްޗެއްގެމައްޗަށް الله ގެ ނަންފުޅު ކިޔުނު. (صحّ މަގުން ކަތިލެވުނު އެއްޗެހިން.)۞ إِن
كُنتُم = ކަލޭމެން ވަނީނަމަ.۞ بِـَٔايَـٰتِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާ މީހުންކަމުގައި.۞ وَمَا لَكُمْ
= ކަލޭމެން ކިހިނެއްވީހެއްޔެވެ؟۞ أَلَّا تَأْكُلُوا۟ = ކަލޭމެން ނުކައިތިބީ.۞ مِمَّا ذُكِرَ ٱسْمُ ٱللَّهِ عَلَيْهِ =
އެއެއްޗެއްގެމައްޗަށް الله ގެ ނަންފުޅު ކިޔުނު ތަކެތިން.۞ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ
ކަލޭމެނަށް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.۞ مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ حرام
ކުރައްވާފައިވާ.۞ إِلَّا مَا ٱضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ = އެއްޗަކަށް މަޖުބޫރުވެގެން ކާންޖެހޭ ބާވަތުގެ
އެއްޗެއްސެވެ.۞ وَإِنَّ كَثِيرًا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގިނަމީހުން.۞ لَّيُضِلُّونَ = ކަނޑައެޅިގެން (މީސްތަކުން
މަގުފުރެއްދައެވެ.۞ بِأَهْوَآئِهِم = އެމީހުންގެ ހިތުގެ އެދުމުން.۞ بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް އެނގުމެއްނެތި / علم

އެއްނުތިމި. ۞ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަނަޔަވަޅުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ. ۞ هُوَ أَعْلَمُ = ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައި ބޮޑުވަ

އެކަލާނގެއެވެ.۞ بِٱلْمُعْتَدِينَ (١١٩) = حَدُّ ފަހަނައަޅައިގެންދާމީހުންނާމެދު.۞ وَذَرُوا = އަދި ކަލޭމެން

ދޫކޮށްލާށެވެ.۞ ظَٰهِرَ ٱلْإِثْمِ وَبَاطِنَهُۥٓ = ފާޅުގައިވާ ފާފަ އަދި ސިއްރު ސިއްރުގައިވާ ފާފަ.۞ إِنَّ

ٱلَّذِينَ يَكْسِبُونَ ٱلْإِثْمَ = ހަމަކަނަޔަވަޅުން ފާފަތައް ކުރާމީހުން. (ދަންނާށެވެ.)۞ سَيُجْزَوْنَ = ނިކަންހުރޭ

އެމީހުންނަށް ޖަޒާދެއްވޭނެއެވެ.۞ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ (١٢٠) = އެމީހުން ދޮގުހަދާކަމުގައިވި ކަންކަމުގެ ސަބަބުން. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٥) އަދި عدل ވެރިކަމާއި ތެދުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ كلمة ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ. (ކީރިތި قرآن އަކީ އޭގެ އެންމެ ފުރިހަމަ كلمة ތަކެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ كلمة ތައް ބަދަލުކުރާނޭ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.

(١١٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ބިންމަތީގައިވާ މީހުންގެ ގިނަބަޔަކަށް ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ އެމީހުން الله ގެ މަގުން ކަލޭގެފާނު ފުރެއްދޭނެއެވެ. އަދި ހަމަ ހީވުމާއި ވަހުމުތަކަށް މެނުވީ އެމީހުން تبع ވާކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި ދޮގުހަދާ خيال ކުރާބަޔަކު ކަމުގައި މެނުވީ އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(١١٧) ހަމަކަނަޔަވަޅުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ، އެކަލާނގެ މަގުން ފުރެދިގެންވާ މީހަކު ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތެދުމަގުގައިވާ މީހުންވެސް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.

(١١٨) ފަހެ އޭގެމައްޗަށް الله ގެ ނަންކިޔުމާއި ޒަބަހުކުރި ޖަނަވާރު ކަލޭމެން ކާށެވެ. (އެބަހީ: بسم الله ކިޔައިގެން صحّ ގޮތުގައި ކަތިލެވިފައިވާ ޖަނަވާރުގެ މަސް ކަލޭމެން ކާށެވެ.) ކަލޭމެން އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ވަންޏާއެވެ. އެއީ ހުއްދަކަމެކެވެ.

(١١٩) އަދި އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް الله ގެ ނަންކިޔުމާއި ޒަބަހުކުރި ޖަނަވާރު ކަލޭމެން ނުކައި ހުރުމަކީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންނަށް ހަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން ހައްދަވާލުގެ حال ބޭނުންތެރިކަމުގައި މެނުވީ ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން ހަމަކަނަޔަވަޅުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި މިސާލަކަށް ގިނަ ބަޔަކު އެމީހުންގެ هوى نفس އާއި ޚިޔާލުތަކުގެ ސަބަބުން علم އެއްނެތި މީހުން މަގުފުރެދުވައިގެންދެއެވެ. (އެއްވެސް صحّ دليل އެއްނެތި ހިތުހުރިހާގޮތަކަށް فتوى ދީގެން ސަބަބުން ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެދުވައެވެ.) ހަމަކަނަޔަވަޅުން ހައްދުތަކުގެ حدّ ފަހަނައަޅައި حدُّ ން ބޭރުވެގެންދާ މީހުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ މާތްރަސް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٢٠) ފާޅުގެ ގޮތުގައިވާ ފާފައާ އަދި ސިއްރުގައިވާ ފާފަ ކަލޭމެން ދޫކޮށްލާށެވެ. (ނުވަތަ ބިނާ އަދި މަދު ފާފައިން ކަލޭމެން ދުރުހެލިވާށެވެ....) ހަމަކަނަޔަވަޅުން ފާފަތައް ކުރާ މީހުން އެމީހުން ދޮގުހަދާ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ޖަޒާދެއްވޭނެއެވެ.

وَلَا تَأۡكُلُواْ مِمَّا لَمۡ يُذۡكَرِ ٱسۡمُ ٱللَّهِ عَلَيۡهِ وَإِنَّهُۥ لَفِسۡقٞۗ وَإِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰٓ أَوۡلِيَآئِهِمۡ لِيُجَٰدِلُوكُمۡۖ وَإِنۡ أَطَعۡتُمُوهُمۡ إِنَّكُمۡ لَمُشۡرِكُونَ ﴿١٢١﴾ أَوَمَن كَانَ مَيۡتٗا فَأَحۡيَيۡنَٰهُ وَجَعَلۡنَا لَهُۥ نُورٗا يَمۡشِي بِهِۦ فِي ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ لَيۡسَ بِخَارِجٖ مِّنۡهَاۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلۡكَٰفِرِينَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَا فِي كُلِّ قَرۡيَةٍ أَكَٰبِرَ مُجۡرِمِيهَا لِيَمۡكُرُواْ فِيهَاۖ وَمَا يَمۡكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

ލުޣަތު

وَلَا تَأۡكُلُواْ = އަދި ކާތަކެތިން ނުކާށެވެ! ❁ مِمَّا لَمۡ يُذۡكَرِ ٱسۡمُ ٱللَّهِ عَلَيۡهِ = އެ އެއްޗަކަށް މަތިކޮށް اللّه ގެ ނަންފުޅު ނުގަނެވޭ އެއްޗެހިން. ❁ وَإِنَّهُۥ لَفِسۡقٌ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން فاسقُ ކަމެކެވެ. އުރެދުމެކެވެ. ❁ وَإِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان ންތައް. ❁ لَيُوحُونَ = ކަނޑައެޅިގެން އަންގައި خبر ދެއެވެ. ❁ إِلَىٰٓ أَوۡلِيَآئِهِمۡ = އެމީހުންގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް، އެމީހުންގެ وَلِي ންނަށް. ❁ لِيُجَٰدِلُوكُمۡ = އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ޖަދަލުކުރުމަށްޓަކައެވެ. ❁ وَإِنۡ أَطَعۡتُمُوهُمۡ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާ ކިޔަމަންވެއްޖެއްޔާ. ❁ إِنَّكُمۡ لَمُشۡرِكُونَ ﴿١٢١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނީ مشرك ންނެވެ. ❁ أَوَمَن كَانَ مَيۡتٗا = މަރުވެގެންވާ މީހަކު ކަލޭމެންނަށް ފެނިއްޖެހެއްޔެވެ؟ ❁ فَأَحۡيَيۡنَٰهُ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހާ ދިރުއްވައި. ❁ وَجَعَلۡنَا لَهُۥ نُورٗا = އަދި އެމީހަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نور އަޅުއްވައި / އަލިކަމެއްލައްވައި. ❁ يَمۡشِي بِهِۦ فِي ٱلنَّاسِ = އޭގެ އަލިކަމުގައި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާ މީހަކު. ❁ كَمَن مَّثَلُهُۥ = އެމީހާގެ މިސާލުވެގެންވަނީ ކަމަށްވެއްޖެއްޔާ؟ ❁ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ = އަނދިރިތަކުގެ ތެރޭގައި. ❁ لَيۡسَ بِخَارِجٖ مِّنۡهَا = އޭގެ ތެރެއިން ނުނިކުންނަ ކަމުގައިވާ. ❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ❁ زُيِّنَ لِلۡكَٰفِرِينَ = ކާފިރުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވުނެވެ. ❁ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތައް. ❁ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. (ކާފިރުންނަށް އެމީހުންގެ عمل ތައް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވި ފަދައިން) ❁ جَعَلۡنَا فِي كُلِّ قَرۡيَةٍ = ކޮންމެ ރަށެއްގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ. ❁ أَكَٰبِرَ مُجۡرِمِيهَا = އެރަށުގެ ބޮޑެތި މީހުން އެއީ އެރަށުގެ مُجْرِم ންނަކަށް. ❁ لِيَمۡكُرُواْ فِيهَا = އެމީހުން އެރަށުގައި ހީލަތްހެދުމަށްޓަކައި (دين އާއި نَبِي އާއި ދެކޮޅަށް) ❁ وَمَا يَمۡكُرُونَ = އަދި އެމީހުން مَكْرُ ނުހަދަތެވެ. / ހީލަތް ނުހަދަތެވެ. ❁ إِلَّا بِأَنفُسِهِمۡ = އެމީހުންގެ نفس ތަކާމެނުވީ. (އެބަ ހީލަތުގެ ނުބައި އެމީހުންނަށް ވެއެވެ.) ❁ وَمَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ = އަދި އެމީހުންނަކަށް އެކަން إحساس ވެސް ނުކުރެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٢١) އަދި އެއެއްޗެއްގެ މައްޗަށް اللّه ގެ ނަންފުޅު ނުކިޔެވި މަރުވެފައިވާ އެއްޗެހިން ކަލޭމެން ނުކާށެވެ! (އެބަހީ: މަސްކޮށުން ބަލާފަ ޖަނަވާރެއްނަމަވެސް بسم ކިޔައިގެން صحّ ވެގެން ނުކަތިލެވިފައިވާކަމުން ނުކާށެވެ.) އެއީ ހަމަކަށަވަރުން فاسق ކަމެކެވެ. އުރެދުމެކެވެ./ ނުވަތަ ހަޖެހިފާވޭ ތަކުރިކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި شيطان ން އެމީހުންގެ ولِي ންނަށް (ސަރަހަދުވެރިންނަށް) خبر ދެއްކި އަންގައި ހަޖަނުކަންކަމަށްވަރުވެ. އެއީ ކަލޭމެން مؤمن ންނާ جدل ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭމެންވެސް އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީވެސް مشرك ންނެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގައި މިވާ شيطان ންނަކީ އެއީ فارس ކަރައިގެމީހުންނާއި ދެންވެސް އެމީހުން مجوسي ދީނުގައި އުޅޭމީހުންނެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ولي ންނަކީއޭ ބަސްކުރުން މުޝްރިކުވެރި مكّة ގެ قريش ގެ ބޮޑެތި مشرك ންނެވެ. އެމީހުން جدل ކުރިކަމެއްކަމުގައިވިސް މުގަތާއިމީގެ ވަސްކުރުމާއި މުދަލެވެ. އަދި މިއާޔަތްތަކުގެ މިއާޔަތުގެ تفسير ގައި ދެކިލެވިފައެވެ. واللّه أعلم - = تفسير طبرى ބައްލަވާށެވެ. =

(١٢٢) މަރުވެގެންވާ މީހަކުކަމުގައިވެފައި ދެން ހިދާޔަތުގެ އެމީހަކު ދިރުއްވައި އަދި އެމީހަކަށް މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާބިނގާވުމުގެ ވިސްނުމަށް نور އެއްލައްވައި އޭ نور ގެ އަލިގައި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާބިނގާވެއެވެ. ކަނުއަނދިރިތަކުގެ ތެރޭގައި އެބަ ނުކުމެވެއްނުވާގޮތުގައި ހުރިހާމީހާ ދެމީހުން އެއްވަރުވާނެތޯ؟ ކާފިރުން އެމީހުންކުރާ ނުބައި عمل ތައް އެމީހުންނަށް ރީތިކަމުގައި ޒީނަތްތެރިކުރެއްވިއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއީ مؤمن އިމާންތެރިމީހާއި ކާފިރުގެ މިސާލެކެވެ. مؤمن މީހާއަށް اللّه هداية ދެއްވިކަމާއި ކާފިރުމީހާ ކަނުއަނދިރިގައި ހުރިކަމުގެ ތަފާތެވެ. ކާފިރުވުމަކީ ކުރެހެއްވެ އަލީގައިވާ ކަލާއަށް ހަމަ އަނދިރިކަމެވެ. އެދުވުން އެއްވަރު ނުވާނެއެވެ.

(١٢٣) އަދި ހަމައެފަދައިން ކާފިރުންނަށް އެމީހުންކުރާ ނުބައި عمل ތައް ޒީނަތްތެރިކުރެއްވި ފަދައިން މީސްތަކުންގެ ރަށްތަކުގައި ބޮޑެތި مُجْرِم ންނަށް މަކަރުހެދުމުގެ ފުރުސަތު ދެއްވީމެވެ. (އެއީ އެމީހުން އެމީހުންގެ إختيار ކުރިކަމެވެ.) ދެން އެމީހުން އެކަންކަމުގައި مَكْر ތަކާއި ހީލަތްތައް ހަދާށެވެ. (اللّه ގެ دين އާއި دين ގެ أهل ންނަށް ދެކޮޅަށެވެ. ކުރުމުގެ ފުރުސަތު مشروع ވާ ހަދާށެވެ. ބިރުގެންނުކުރާ ترقّي އާއި ކުރިއެރުމުގެ ނަމުގައެވެ. އެބަހުރުނުން إسلامى دين ހަމަކަށް ކުރުވަނެވެ.) އަދި އެކަމަކު އެމީހުން އެހަމަ مَكْرُ ތަކުގެ ނުބައިކަން އެނބުރި ހަމައެކަމީހުންނަށެވެ. އެމީހުންނަކަށް އެގޮތް ނޭނގެއެވެ. إحساس ނުކުރެވެއެވެ.

وَإِذَا جَآءَتْهُمْ ءَايَةٌ قَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَآ أُوتِيَ رُسُلُ ٱللَّهِ ۘ ٱللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۥ ۗ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُواْ صَغَارٌ عِندَ ٱللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌۢ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾ فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يَهْدِيَهُۥ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي ٱلسَّمَآءِ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ ٱللَّهُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهَٰذَا صِرَٰطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ ۞ لَهُمْ دَارُ ٱلسَّلَٰمِ عِندَ رَبِّهِمْ ۖ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

މުފްރަދާތު

وَإِذَا جَآءَتْهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް އައުމުން އެއްވެސް ۞ ءَايَةٌ = އެއްޗެއް دليل އެއް. حجّة އެއް. ۞ قَالُواْ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. / ބުނޭހެވެ. ۞ لَن نُّؤْمِنَ = އަޅުގަނޑުމެން އީމާންނުވާނަމެވެ. ۞ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ = އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވުމަށްދާނދެން. ۞ مِثْلَ مَآ أُوتِيَ رُسُلُ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ رسول ންނަށް ދެއްވި ފަދައިން އެއްޗެއް. (معجزة އެއް.) ۞ ٱللَّهُ أَعْلَمُ = اللّٰه އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވައެވެ. ۞ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۥ = އެކަލާނގެ رسول ކަން ދެއްވާނީ (ކޮންތާ-) ކަމެއް. ۞ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُواْ = ނިކަންމުގެ ކުށްވެރިވީ މީހުންނަށް ޖެހޭނެތެވެ. ۞ صَغَارٌ عِندَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ން ދަރަނިވާލި ނިކަމެތިކަން. ۞ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ = އަދި ގަދަފަދަ عذاب އެއް. ۞ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾ = އެމީހުން ނުބައި ގޮތްތެރިކަމަށް ހެދި مَكْرُ ކުރި ހަމަ ކަމާ ކުރުމުގެ ސަބަބުން. ۞ فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ = ފަހެ اللّٰه އެދިވަޑައިގަންނަވާ (ތަނުން މީހަކު.) ۞ أَن يَهْدِيَهُۥ = އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވާނަމަ ۞ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ = އެކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތް (މޭމަތި) ތަނަވަސްކުރައްވައި ފުޅާކުރައްވަތެވެ. ۞ لِلْإِسْلَٰمِ = އިސްލާމްދީނަށް. ۞ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހަކު މަގުފުރެއްދެވުމަށް ۞ އެދިވަޑައިގަންނަވާ (ތަނުން މީހަކު.) ۞ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ = އެކަލާނގެ އެމީހާގެ ހިތް ހަދައްވައެވެ. ۞ ضَيِّقًا حَرَجًا = (ހިތްހަމަނުޖެހޭ ތަނގަބަޔަށް) ދަތި ހަދި އުނދަގޫ ހިތަކަށް ވާގޮތުގައި. ۞ كَأَنَّمَا = އެއީ ކަނޑައަޅާ ދެވުނީހެން؟ ۞ يَصَّعَّدُ فِي ٱلسَّمَآءِ = ވަރުގަދަ އަރައިގެން ދިޔަ ގޮތަށެވެ. (ބޯކޮޅުގައި ވިއްސަކުރާ ސަބަބުން ނޭވާއަދިވާގޮތަށް) ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ۞ يَجْعَلُ ٱللَّهُ ٱلرِّجْسَ = ހަދައި ވެރިވާ ނަފުސު عذاب اللّٰه ހަމަވާގޮތެވެ. ۞ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ = އީމާންނުވާ މީހުންގެ މައްޗަށް. ۞ وَهَٰذَا صِرَٰطُ رَبِّكَ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) މިއީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ މަގެވެ. ۞ مُسْتَقِيمًا = ސީދާ ގޮތުގައި ތެދު حال ۞ قَدْ فَصَّلْنَا ٱلْءَايَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ دليل ތަކެއް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވައިފީމުއެވެ. ۞

لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ = نصيحة ލާއި وعظ ނާ عبرة ލިބިގަންނަ ބައެއްނަށް. ۞ لَهُمْ دَارُ ٱلسَّلَٰمِ =
އެމީހުންނަށް دارالسّلام يعني: ސަލާމަތުގެ ގެވެށި އެބައި ސުވަރުގެވެއެވެ. ۞ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة
ގައި. ۞ وَهُوَ وَلِيُّهُم = އަދި އެކަލާނގެ އެއި އެމީހުންގެ ސަހަރާވެރިޔާއެވެ. ۞ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ =
އެމީހުން عمل ކުރާކަމުގައިވި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٤) އަދި އެމީހުންނާގާތަށް (އެބައި: مشرك ންގެގާތަށް – نبى اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އެގެންނެވި دين އެއި صحّ
އަދި حقيقة އެއްކަން އަންގައިދޭ) ކަންތައްދليل އެއް حجّة އެއް އަތުވެއްޖެއްމާވެސް އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. اللّه ޚާއްޞަވި
އެހެނިހެން رسول ބޭކަލުންނަށް އައިކަހަލަ معجزة އެއް (موسى عليه السّلام ގެ އަސާގެކުދިކަހަލަ – صالح عليه السلاّم
ގެ ނާގާގެ جمل ކުޑަކަހަ معجزة އެއް) އަހުރެމެންނަށް ގެނެވިއްޖައުމަށްދާންދެން އަހުރެމެން އީމާންވާހުށްޓަވެ.
(އޭގެ جواب ގައި اللّه އަ އަންގަވައި) اللّه އެކަލާނގެ رسول ކަން ދެއްވާނީ ކާކަށްކަން އަދި ދެއްވާނީ ކިހިނެއްކަން
ބޭނުން. (އަދި معجزة އެއް ދެއްވާނީ ކިހިނެއްކަން ނޫނީ ބޭނުމެއްގެ ދެއްވޭނެ ކަމަކީ އެކަލާނގެއެވެ.) އަދި ގޯސްކާރު
ނުބައި ނުރަގަޅު ކަންތައްތައް ކުރާމީހުންނަށް اللّه ގެ حضرة ގައި ނިކަމެތިކަން ދެރަކަމާއި ހިތާމަ ލިބޭނެއެވެ.
އަދި އެމީހުން مَكْرُ ވެއްހެދި ގޯތްތަށް ހަދާކަމުގައިވި ކަންތަކުގެ ސަބަބުން ގަދަވެގެންވާ عذاب އެމީހުންނަށް
ލިބޭނެއެވެ.

(١٢٥) ފަހެ اللّه تعالى އެމީހަކަށް ތެދުމަގުދެއްކެވުމަށް އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ދަންނަވާށެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހެއްގެ
މޭމަތި އެބައި ހިތް އިސްލާމްދީނަށް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުޅުވާލަދެއްވެއެވެ. އަދި މިފަދަ މަގުފުރެއްދުވުމަށް
އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އެމީހެއްގެ މޭމަތި އެބައި ހިތް (އީމާންކަމާއި ތެދުމަގަށް ފާރަވެރި) އެކަލާނގެ
ދަތިކުރައްވާނެއެވެ. އުނދަގޫކުރައްވާނެއެވެ. ދެރަކަމުގެ ސަބަބުން ތެދުފުރުވާޒުވާލާއްޖެއެވެ. (ވައިގަދަވެ
އުޑުގައިވެސް ގަދަވެގެން ހާސްވާން އުނދަގޫވާނޭ މިހާރު ފޮށޭނުވާ ބަސްވެސް.) އީމާންނުވާ މީހުންގެ ހިތްތަށް اللّه تعالى
ހަލުވިކުރައްވަން ނުބައިމެ عذاب ވެއްޖޭނުމޭ ބޭނުން ދެއްވައިދިނުމެވެ.

(١٢٦) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ތިވަންނަ ސޫރަތުގެ ވިއަންގާވާކަމީ) މިއީ ކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ ގެ
ސީދާވެގެންވާ މަގެވެ. ތެދުމަގެވެ. نصيحة ލާއި وعظ ނާ عبرة ލިބިގަންނަބައެއްނަށް ހަމަކަށަވަރުން ތިވަންނަ ސޫރަތުގެ
އާޔަތްތައް /- دليل ތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވައިފީމުވެ.

(١٢٧) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި دَارُ السّلام ވެއެވެ. އެއި ސަލާމަތުގެ ގެވެއްޓެވެ. ސުވަރުގެއެވެ.
އަދި އެކަލާނގެ އެއި އެމީހުންގެ ސަހަރާވެރިޔާއެވެ. އެއި އެމީހުން ކުރާކަމުގައިވި (ރަނގަޅު) عمل ތަކުގެ
ސަބަބުންނެވެ.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَـٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ قَدِ ٱسْتَكْثَرْتُم مِّنَ ٱلْإِنسِ ۖ وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ ٱلْإِنسِ رَبَّنَا ٱسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَآ أَجَلَنَا ٱلَّذِىٓ أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ ٱلنَّارُ مَثْوَىٰكُمْ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّى بَعْضَ ٱلظَّـٰلِمِينَ بَعْضًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَـٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَـٰتِى وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَـٰذَا ۚ قَالُوا۟ شَهِدْنَا عَلَىٰٓ أَنفُسِنَا ۖ وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَشَهِدُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ كَـٰفِرِينَ ﴿١٣٠﴾

މުފުރަދާ

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންمحشر ކުރައްވާ ދުވަހުން.۞ جَمِيعًا = އެ އެންމެން އެކީ (مشرك ނުންނާ އެމީހުން އަޅުކަންކުރިމީހުންނާ އަދި شيطان ވެސް) ۞ يَـٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ = (އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެއެވެ.) އޭ جنّ ންގެ جماعة އެވެ. ۞ قَدِ ٱسْتَكْثَرْتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ގިނަކޮށްފީމުއެވެ.۞ مِّنَ ٱلْإِنسِ = އިންސާނުންގެ ކިބައިން (އިންސާނުން މަގުފުރެއްދުމުން)۞ وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ސަހަރޯވެރިން ބުނާނެއެވެ. ދަންނަވާނެއެވެ.۞ مِّنَ ٱلْإِنسِ = އިންސާނުންގެ ތެރެއިން.۞ رَبَّنَا = އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! ۞ ٱسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ = އަޅަމެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ކިބައިން އަރާމު ލިބިގެންފީއެވެ.۞ وَبَلَغْنَآ أَجَلَنَا = އަދި އަޅަމެން އަޅަމެންގެ أجل އާއި ހަމައަށް / وقت އާއި ހަމައަށް ފޯރައްޖައީމުއެވެ. ۞ ٱلَّذِىٓ أَجَّلْتَ لَنَا = އެ أجل އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާދެއްވި.۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާއެވެ. (وحي ކުރައްވާނެއެވެ.) ۞ ٱلنَّارُ مَثْوَىٰكُمْ = ކަލޭމެންގެ ޖާގަހަކީ ނަރަކައެވެ.۞ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ = އެއާ ކަލޭމެން ދެމިތިބޭހުއްޓެވެ. ۞ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވި (ވަގުތެއްގައި ފިޔަވާ)۞ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެވެ.۞ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ = حكمة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. ۞ نُوَلِّى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވަވަމެވެ. وَلِيُّ ންކަމުގައި ލައްވަވަމެވެ. ۞ بَعْضَ ٱلظَّـٰلِمِينَ = އަނިޔާވެރިންގެ އެއްބަޔަކު.۞ بَعْضًا = އަނެއްބަޔަކަށް.۞ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައިވި ކަންތައްތަކުން (ހާޒިރުވުމުގެ ސަބަބުން.)۞ يَـٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ = އޭ ޖިންނީންނާއި އިންސާނުންގެ ދެ جماعة އެވެ. ۞ أَلَمْ يَأْتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ނައިސްފައެވެ؟ ۞ رُسُلٌ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން رسول ބޭކަލުން.۞ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَـٰتِى = އެބޭކަލުން ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔައިދެމުން.۞ وَيُنذِرُونَكُمْ = އަދި އެބޭކަލުން ކަލޭމެންނަށް އިންޒާރުދެއްވާ، ބިރުވެރިކުރައްވާން.۞ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَـٰذَا = ކަލޭމެންގެ މިދުވަހާއި ބައްދަލުވާނެކަމުގެ.۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ.۞ شَهِدْنَا = އަޅަމެން ހެކިވެއްޖައީމުއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَنفُسِنَا = އަޅަމެންގެ نفس ތަކުގެމައްޗަށް. ۞ وَغَرَّتْهُمُ = އަދި އެމީހުން

ހެއްލައިފިއެވެ.۞ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔޭގެ حياة – (ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން)۞ وَشَهِدُواْ = އަދި އެމީހުން ހެކިވެއްޖެއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ = އެމީހުންގެ نفس ތަކުގެމައްޗަށް.۞ أَنَّهُمۡ كَانُواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީކަމަށް. ۞ كَٰفِرِينَ ﴿١٣٠﴾ = ކާފިރުންކަމުގައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٨) އަދި އެކަލާނގެ އެންމެން محشر ކުރެއްވާދުވަހު (مشرك ންނާއި އެމީހުން އަޅުކަންކުރި ޝުރަކާއި އަދި شيطان ންނާއި މިހިރާތަކާއި އެއްކުރައްވާ محشر ގެ ميدان އަށް ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހުން) އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާހުއްޓެވެ. އޭ ޖިންނީންގެ جماعة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނުން މަގުފުރައްދާ ޢުގުވާރުދުން ކަލޭމެން ގިނަކޮށްފިއެވެ. އަދި އިންސާނުންގެތެރެއިން އެމީހުންގެ ސަރަޙްވެރިން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އަޅަގެންނަގެ رَبّ އެވެ. އަޅަގެން އަޅަގެންނަގެ އެއްބައިކުގެ ކިބައިން އަނެއްބައިކު އަރާމުލިބިގެންފީމުއެވެ. (ޖިންނީންގެ ކިބައިން އިންސާނުން އަރާމުލިބިގެންގަތުމަކީ اللّٰه ފިޔަވައި ޖިންނީންގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވުމަށާއި އަރާމުލިބިގެންގަތުމަށް އެދުމެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ ކިބައިން ޖިންނީން އަރާމުލިބިގެންގަތުމަކީ އިންސާނުން ޖިންނީންނަށް މާތްކޮށްހިތާ ބޮޑާކަން މަތިވެރިކުރުމެވެ.) ދެންފަހު އިންސާނުން اللّٰه އަށް ދަންނަވާނެއެވެ. މިއަދު މިތިބީ ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅަގެންނަށް ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވި أجل يعني: حياة ގެ މުއްދަތު ނިންމާލީމެވެ. އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭމެން قائم ވުމުގެތަނަކީ ނަރަކައެވެ. اللّٰه އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތެއްގައިމެނުވީ އެތަނުގައި ދެމިތިބޭނޭތަނެވެ. (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އީ حكمة ވަންތަ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢٩) އަދި އަނިޔާވެރިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ولِيُّ ންކަމުގައި އެބަޔަ ސަރަޙްވެރިންކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވާ އެގޮތަށްހަދައިދެއްވީމެވެ. އެމީހުންކުރި ކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٣٠) އޭ ޖިންނީންނާއި އިންސާނުންނާއި ދެ جماعة ގެމީހުންނޭވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް ކިޔައި އަދި ކަލޭމެން މިދުވަހާއި ބައްދަލުވާނެކަމުގެ إنذار ކުރައްވާމީހުން މިދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށް ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ވަޑައިނުގަންނަވައިފީއެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅަގެން ތިޔަކަންތަކުގެމައްޗަށް އަޅަގެންނަގެ نفس ތަކަށް ހެކިވެއްޖައީމުއެވެ. (رسول ން ވަޑައިގެން إنذار ކުރެއްވިއެވެ.) ދެން އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ حياة ހެއްލުންތެރިކުރުވިއެވެ. (އޭގެ ޒީނަތާއި ހަވާތަކުގައި ޖެހިލުންވެރިކަމުގައި مَشْغُول ވެ ކާފިރުންގެ ޖެހިގެންދާތީއެވެ ހިނގުމުގައި އަދި މާއްދީ އެކި ކަންކަމުގައި ހެއްލުންތެރިވެ آخرة ހަނދާންނެތުނީއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ ކާފިރުންކަމުގައެވެ.

ذَٰلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَٰفِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوا۟ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَنِىُّ ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۚ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنۢ بَعْدِكُم مَّا يَشَآءُ كَمَآ أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ ءَاخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَءَاتٍ ۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن تَكُونُ لَهُۥ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِ ۗ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿١٣٥﴾

ތަރުޖަމާ

ذَٰلِكَ = އެގޮތަކީ (رسول ން ފޮނުއްވައި خبر ދީ އަންގަވައި) ۞ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ނުވާކަމުގެ. ۞ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ = ރަށްރަށް ހަލާކުކުރައްވާ ކަލާނގަކަށްވުމުގައި. ۞ بِظُلْمٍ = އަނިޔާވެރިވުމާއިގެން. ۞ وَأَهْلُهَا غَٰفِلُونَ ﴿١٣١﴾ = އެރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން غافل ވެގެންވާ حال. ۞ وَلِكُلٍّ دَرَجَٰتٌ = އަދި ކޮންމެވެސް ބަޔަކަށް ދަރަޖަތަކްވެއެވެ (ނުބައި عمل ކުރިމީހުންނާ ހެޔޮ عمل ކުރިމީހުން) ۞ مِّمَّا عَمِلُوا۟ = އެމީހުންކުރި عمل ން. ۞ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ غافل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާކަށް ނުވެއެވެ. ۞ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ = އެމީހުން ކުރާކަންތަކާއިމެދުގައި. ۞ وَرَبُّكَ ٱلْغَنِىُّ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އީ އަމިއްލައަށް ފުދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ ذُو ٱلرَّحْمَةِ = رحمة ގެވެރި. ۞ إِن يَشَأْ = އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ. ۞ يُذْهِبْكُمْ = ކަލޭމެން ގެންދަވައިފާނެއެވެ. ۞ وَيَسْتَخْلِفْ = އަދި خليفة ކުރައްވައިފާނެއެވެ. ۞ مِنۢ بَعْدِكُم = ކަލޭމެންނަށްފަހު. ۞ مَّا يَشَآءُ = އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކު (أمّة އެއް) ۞ كَمَآ أَنشَأَكُم = އިރާދަކުރެއްވިގޮތަށް ކަލޭމެން އުފެއްދެވީފަދައިން. ۞ مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ ءَاخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ = އެހެން ބައެއްގެ ދަރިފަސްކޮޅުން. (އެއީ نُوحُ عَلَيْهِ السلاّم ގެ ނަސްލުންނައި ދަރިފަސްކޮޅުން ކަލޭމެން އުފެއްދެވީ.) ۞ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް وعد ވެވޭ ކަންތައް (عذاب އައުން.) ۞ لَءَاتٍ = ހަމަކަށަވަރުން އަންނާނޭކަމެވެ. ۞ وَمَآ أَنتُم = އަދި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ۞ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ = (الله) ނުކުޅެދުންތެރިކުރުވާ ބަޔަކަށް. ۞ قُلْ يَٰقَوْمِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ۞ ٱعْمَلُوا۟ = ކަލޭމެން عمل ކުރާށެވެ! ۞ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތަންމަތީގައި. (ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި)۞ إِنِّى عَامِلٌ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންވެސް މިއީ عمل ކުރާމީހެކެވެ.۞

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ = ފަހުން ނިކަންހުރެ ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނެއެވެ.۞ مَن تَكُونُ لَهُۥ = ކޮންމީހަކަށް ވާނީ ކާކަންކަން؟ ۞ عَاقِبَةُ الدَّارِ = ދާރުގެ ފަހުކޮޅު. (ފަހުކޮޅު كامياب އާޚިރަތް)۞ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣١) އެގޮތަކީ އެބަހީ الله رسولُ ން ފޮނުއްވައި މީސްތަކުންނަށް ހުއްޖަތްކުރައްވައި އަންގަވައިދެއްވުމަކީ) ކަލާނގެފާނުގެ رَبّ އެއީ މީސްތަކުން غافل ވެގެންވާ حال ގައިގައި ހަލާކުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް ނުވާތީއެވެ.

(١٣٢) އަދި ކޮންމެ މިހާކަންތައް އަދި ކޮންމެބައެއްގެ (ހެޔޮ عمل ކުރިމީހުން ނުވަތަ ނުބައި عمل ކުރިމީހުން) ދަރަޖަތަކެއްވެއެވެ. (އެ عمل ތަކަށް އެކަލާނގެ جزاء ދެއްވާހުށްޓެވެ.) އަދި އެމީސްތަކުން ކުރަމުންދާ عمل ތަކުން ކަލާނގެފާނުގެ رَبّ غافل ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(١٣٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލާނގެފާނުގެ رَبّ އެއީ ހުރިހާޚަލްގުން އަމިއްލައަށް ބޭނުންތެރިކަމެއް ނުވާވޮޑިގެންވާ رحمة ގެވެރިކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެއްޖެނަމަ ކަލޭމެން ގެންދަވާ ނިމުންކުރައްވާ ކަލޭމެންނަށްފަހު އެކަލާނގެ ބޭނުންވާއެއްޗެއް ބަދަލުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެންވެސް އަނެއްބައެއްގެ ދަރިފަސްކޮޅުންނެވެ. އެކަލާނގެ ނިމުމަކުން ވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٣٤) (އޭ މިބައި ބޮޑަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނޭވެ! الله އަށް شريك ކުރާ مشرك ންނޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އަންނާނެކަމަށް وعد ވެވިގެންވާ އެއީ يعني: عذاب ކަނޑައެޅިގެން އަންނަހުށްޓެވެ. އަދި އެ عذاب އަތުނުވާ الله ނުކުޅަދުއްވާލާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ.

(١٣٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލާނގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ قوم އެވެ. ކަލޭމެންގެ ތަންގައި ކަލޭމެންކުރާގޮތަކަށް عمل ކުރަމުން ގެންދާށެވެ! އަދި މިއަހަރެން ވެސް ކަލާނގެފާނުވެސް عمل ކުރާނަމެވެ. ދެންފަހެ ފަހުކޮޅު ރަނގަޅުވެގެންވާނީ ކޮންބައެއްކަން ނިކަންހުރެ ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ.

وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ ٱلْحَرْثِ وَٱلْأَنْعَـٰمِ نَصِيبًا فَقَالُوا۟ هَـٰذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَـٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۖ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَآئِهِمْ ۗ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَـٰدِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا۟ عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۖ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

ތަފްސީރު

وَجَعَلُوا لِلَّهِ = އަދި އެމީހުން الله އަށް خاصّ ކޮށްދިނެވެ.۞ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ ٱلْحَرْثِ = ދަނޑުން އުފައްދަވާ
ގެންގުޅޭ ތަކެތިތަކުގެތެރެއިން.۞ وَٱلْأَنْعَامِ = އަދި نَعَمُ ސޫފީގެތަކުތެރެއިންނާއި. نَصِيبًا = ބައެއް. ވަކިމިންވަރެއް. ۞
فَقَالُوا ފަހެ އެމީހުންބުނެއެވެ.۞ هَـٰذَا لِلَّهِ = މިބައި މިއީ الله އަށް خاصّ ބައެވެ.۞ بِزَعْمِهِمْ =
އެމީހުން ހިތުން / އެމީހުން ހިތައްދެމުން.۞ وَهَـٰذَا لِشُرَكَآئِنَا = އަދި މިއީ އަހުރެމެންގެ شريك ން
ނަށްވާބައެވެ. ۞ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ شريك ންނަށް خاصّ ވެގެންވާބައި.۞ فَلَا
يَصِلُ إِلَى ٱللَّهِ = ފަހެ ނާރާ (އެއިންއެއްޗެއް) الله އަށް ނުފޯރުވައެވެ.۞ وَمَا كَانَ لِلَّهِ = އަދި الله
އަށްވާބައެއް. (އެބައި)۞ فَهُوَ يَصِلُ = ފަހެ ނާރާ ފޯރުވައެވެ. واصل ވާނެއެވެ. ۞ إِلَىٰ شُرَكَآئِهِمْ =
އެމީހުންގެ شريك ންނަށެވެ. ۞ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ = އެމީހުން އެ حكم ކުރާކަންތައްގެ ނުބައިކަމާއެވެ!.
/ އެ حكم ކުރާގޮތުގެ ނުބައިކަމާއެވެ! ۞ وَكَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. (އެބައިމީހުންގެ ދަނޑުންނާ
ޖަނަވާރުން الله އަށް ބައިއެޅުން ޒީނަތްތެރިކުރުމުގެ ފަރާތުން)۞ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ = އެތައްބަޔަކަށް ޒީނަތްތެރިކޮށް
ދެއްވިއެވެ.۞ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ = مشركُ ންގެތެރެއިން. ۞ قَتْلَ أَوْلَـٰدِهِمْ = އެމީހުންގެ ދަރިންމެރުން.۞
شُرَكَآؤُهُمْ = އެމީހުންގެ شريكُ ންނަށް. ۞ لِيُرْدُوهُمْ = އެމީހުން އެބަޔި شريكُ ންނަށް - އެމީހުން
ހަލާކުކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް މީހުން ޝައްކުވެރިކުރުމަށެވެ.۞ دِينَهُمْ =
އެމީހުންގެ دين .۞ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. مَا فَعَلُوهُ = އެމީހުން އެކަން
ނުކުރީހެވެ. ۞ فَذَرْهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ۞ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ = އަދި
އެމީހުން ދޮގުހަދާކަންތަކާއި.

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٦) އަދި ދަނޑުވެރިކަމާއި الله ހައްދަވާފައިވާ ޖަނަވާރުންނާއި އަދި نَعَم ސޫފާގެ ތެރެއިން ބައެއް އެމީހުން الله އަށް خاصّ ކުރިއެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިބައި މިއީ الله އަށެވެ. އަދި މިބައި މިއީ އަހުރެމެންގެ شَرِيْكُ ންނަށެވެ. މިއީ އެމީހުން ހިކުރާގޮތެވެ. އަދި އެމީހުންގެ شَرِيْكُ ންނަށް يعنى ބުދުތަކަށް ވާބައިން الله އަށް އައްސައެއް ނުފޯރާނެއެވެ. الله ގެނަމުގައި ހަދާކަމެއްގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި الله އަށް خاصّ ވެގެންވާބައިން އެމީހުންގެ شريكُ ންތަކަށް ފޯރާނެއެވެ. އެމީހުން އެ حكم ކުރާގޮތް ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

• ދަންނައެވެ. އިސްލާމްދީން އައުމުގެކުރިން مشرك ންގެމީހުން ދަނޑުވެރިކަން ނުކުނަ ޖަނަވާރުންނާއި އަދި نعم ސޫފާގެތެރެއިން ބައެއް الله ގެނަމުގައި ބަހައްޓައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބުދުތަކާއި شيطان ންނަށް ބައެއްބަހައްޓައެވެ. އެތަކެތި ހުންނަނީ ބުދުތައް ބަލަހައްޓާ މީހުންނަށެވެ. سَدَنَة ންނަށެވެ. ދެންފަހު އެމީހުންގެ شريك ންގެބައިން خود ކޮށް ހުސްވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ އެއިން އެއްޗެއް ކަނޑުވެސްގޮތަކުން މަދުވެއްޖެއްޔާ الله އަށް އެޅިބައިން ނަގައި އެތަން ފުރިހަމަކުރެއެވެ. އަދި ބުނެއެވެ. الله އަށް ބޭނުން ވާގޮތް ނުވެސް ނޫނެވެ. އެކަލާނގެއީ ފުރިހަމަ ގަނިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި الله އަށް خاصّ ކުރިބައިން صدقة ދީގެން ނުދަތުވެސް ނުވަތަ އެއްޗެއް ވެއްޖެނަމަވެސް އެއިން މަދުވެއްޖެއްޔާވެސް އެމީހުންގެ شريك ންގެބައިން الله ގެ ބައަކަށް އެއްޗެއް އިތުރު ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއީ ހައްޔާވެސް އެމީހުންގެ خيال ނު އެމީހުން ގޮސްގެންއުޅޭ ކަންތައްވެ. الله ގެ އަމުރުވެސް އެންގެވުމެއް އޮވެގެންނޫނެވެ. މިފަދަކަމެއް ވިދާ ރިވާޔަތްތަކުން طَبَرى ގެ تفسير ގައިވެއެވެ. މިތާވިދާ އޭގެ خلاصة އެވެ. والله أعلم .

(١٣٧) އަދި އެމީހުންގެ ދަރިފުޅުންނާއި ޖެހިވާކުރުވަނުން މިގޮތަށް ބައިއަޑިގެން ބެހެން ޖިނާއަތްތެރިކޮށްދިން ފަދައިން مشرك ންގެ ގިނަމީހުންނަކަށް އެމީހުންގެ ދަރިން މަރާ ކުށުމަށްވެސް އެމީހުންގެ شريك ންތައް އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަލާކުކުރުމަށްޓަކައި ވައްޖެހިލުމަށާއި އަދި އެމީހުންގެ ދީން އެމީހުންގެމައްޗަށް އޮޅުވާ ގަނޑުބޮޑު ކުރުމަށެވެ. އަދި الله އެދިވޮޑިގެންފިނަމަ އެމީހުން އެކަން ނުކުރީހެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ އެމީހުންނާއި އެމީހުން އަޑުކަންކުރާ ދޮގުތަކާއި ދުރުވެ އެއްކިބާވެ ވޮޑިގެންވާށެވެ.

وَقَالُواْ هَـٰذِهِۦٓ أَنْعَـٰمٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَّا يَطْعَمُهَآ إِلَّا مَن نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَـٰمٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَـٰمٌ لَّا يَذْكُرُونَ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهَا ٱفْتِرَآءً عَلَيْهِ ۚ سَيَجْزِيهِم بِمَا كَانُواْ يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُواْ مَا فِى بُطُونِ هَـٰذِهِ ٱلْأَنْعَـٰمِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِنَا ۖ وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ قَتَلُوٓاْ أَوْلَـٰدَهُمْ سَفَهًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُواْ مَا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ ٱفْتِرَآءً عَلَى ٱللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّواْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾ ۞ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَ جَنَّـٰتٍ مَّعْرُوشَـٰتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَـٰتٍ وَٱلنَّخْلَ وَٱلزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُۥ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُتَشَـٰبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَـٰبِهٍ ۚ كُلُواْ مِن ثَمَرِهِۦٓ إِذَآ أَثْمَرَ وَءَاتُواْ حَقَّهُۥ يَوْمَ حَصَادِهِۦ ۖ وَلَا تُسْرِفُوٓاْ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾

ލުޣަތު

وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން ބުނުނެވެ. (އެ مشرك ން ބުނެއެވެ.)۞ هَـٰذِهِۦٓ أَنْعَـٰمٌ وَحَرْثٌ = މިއީ نَعَم ޖަނަވާރުތަކެވެ.
އަދި ދަނޑުތަކެވެ.۞ حِجْرٌ = حَرَام ވެފައިވާ ތަކެތިއެވެ.۞ لَّا يَطْعَمُهَآ = އެއީ ނުކާނޭނެއެވެ. (ކާއުން
ހުއްދަނުވާނެއެވެ.)۞ إِلَّا مَن نَّشَآءُ = އަހުރެމެން އެދޭބަޔަކު މެނުވީ.۞ بِزَعْمِهِمْ = އެމީހުން ހީކުރާގޮތުން /
އެމީހުން ދައްކާގޮތުން.۞ وَأَنْعَـٰمٌ = އަދި نَعَم ޖަނަވާރުތަކެވެ.۞ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا = އެތަކެތީގެ ބުރިކަށިމައް
حَرَام ވެގެންވެއެވެ. އެއަށް ސަވާރުވުން. حَرَام ވެއްޖެއެވެ.۞ وَأَنْعَـٰمٌ = އަދި نَعَم ޖަނަވާރުތަކެވެ.۞ لَّا يَذْكُرُونَ =
ނުހަނދުމަކުރާތީއެވެ.۞ ٱسْمَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެނަންފުޅު۞ عَلَيْهَا = އެތަކެތީގެ މައްޗަށް (އެއީ ބުނަން ކަތިލާތަކެއްޗެވެ.
އަދި ހަޖަށްދާ حجّ އަށްވެސް ނުދުއްވާތަކެވެ.) ۞ ٱفْتِرَآءً عَلَيْهِ = އެކަލާނގެ ދޮގުހަދައިގެން ދޮގެއް بُهْتَان
ހަދައިގެންނެވެ.۞ سَيَجْزِيهِمْ = ނިކަންޏާ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް جزاء ދެއްވާނެއެވެ.۞ بِمَا كَانُواْ
يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން.۞ وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން
ބުނެއެވެ.۞ مَا فِى بُطُونِ هَـٰذِهِ ٱلْأَنْعَـٰمِ = މި نعم ޖަނަވާރުތަކުގެ ބަނޑުގައިވާ ތަކެތި (ކުއްޖާ / ބަނޑުގައިވާ
ތަކެތި)۞ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا = އެއީ ހަމަ އަހުރެމެންގެ ފިރިހެނުންނަށް خاصّ ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ.۞ وَمُحَرَّمٌ
عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِنَا = އަދި އަހުރެމެންގެ އަނބިންނަށް حرام ވެގެންވެއެވެ.۞ وَإِن يَكُن مَّيْتَةً = އަދި އޭގެ
މަރުވެގެން އުޅޭނަމަ. (މަރުވެ ވެއްޓިގެން ފައިވާ އެއްޗެއްނަމަ)۞ فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ = ފަހެ ހުރިހާ އެމީހުންވެސް އެއަށް
ބައިވެރިވާނެއެވެ.۞ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ = ނިކަންޏާ އެމީހުން (ދޮގު) ސިފަކުރާތީ އެކަލާނގެ
ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.۞ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ حكمة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ
ކަލާނގެއެވެ.۞ قَدْ خَسِرَ = ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުނީއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ قَتَلُوٓاْ أَوْلَـٰدَهُمْ = އެމީހުން
އެމީހުންގެ ދަރިންތަކަށް މަރާލީމީހުން.۞ سَفَهًۢا = ބޭވަކުފް ކަމުގައި ހަމަކަމުން.۞ بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް އެނގުމެއްނެތި.۞
وَحَرَّمُواْ = އަދި އެމީހުން حرام ކުރިއެވެ.۞ مَا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه އެމީހުންނަށް ދެއްވި رِزْق ۞ ٱفْتِرَآءً عَلَى ٱللَّهِ
= اللّٰه އަށް ދޮގުހަދައިގެން މައްޗަށް ދޮގުހަދައިގެންނެވެ.۞ قَدْ ضَلُّواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.۞
وَمَا كَانُواْ = އަދި އެމީހުން ނުވިއެވެ.۞ مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾ = ތެދުމަގު ލިބުނު ބަޔަކުކަމުގައި.۞ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ
= އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.۞ أَنشَأَ = އުފެއްދެވީ. އުފެއްދެވީ.۞ جَنَّـٰتٍ مَّعْرُوشَـٰتٍ = އަރުވާލެވޭ ގަސްގަހަށް

(ވާބިސްކަތުރުފަތޮހަނޑު ހަރަ) ވެއްޓަށް އުފުލާލައިވާ ބަގީޗާތައް.۞ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ = އަދި ވެއްޓަށް ނުއުފުލާ ބަގީޗާތަކާއި.۞ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ = އަދި ކަދުރު ގަސްތަކާއި. އަދި ދަނޑުވެ.۞ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ = އޭގެ މާވާ (ގަހުގެ ނަމޫނާ) ތަފާތުވެގެންވާ.۞ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ = އަދި ޒައިތޫނާއި އަނާރުގަހާއި.۞ مُتَشَابِهًا = (ބޮޑުކަމާއި ފަތުގެ) އެއްގޮތްވެގެންވާ.۞ وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ = އަދި އެއްގޮތްނުވާ. (ރަހައާއި ކުލަލައާމެދު)۞ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ = ކަލޭމެން އެތަކެތީގެ މާވާ ކާށެވެ.! إِذَا أَثْمَرَ = އޭގެ މާވާ އުފެދިއްޖެނަމަ.۞ وَآتُوا حَقَّهُ = އަދި ކަލޭމެން އޭގެ حقّ އަދާކުރާށެވެ! ޒަކާތް ނެރޭށެވެ!۞ يَوْمَ حَصَادِهِ = ދަނޑުކަނޑާ ދުވަހު.۞ وَلَا تُسْرِفُوا = އަދި ކަލޭމެން އިސްރާފު ނުކުރާށެވެ!۞ إِنَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ.۞ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾ = އިސްރާފުކުރާ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٨) އަދި އެ مشرك ން ބުންޏެވެ. މި نعم ސޫފީތަކާއި އަދި މިދަނޑުބައިމުދަލީ އަހަރުމެން އެދޭބަޔަކަށް ފިޔަވާ حرام ވެގެންވާތަކެވެ. މަނާވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ނިޔާމެވެ. އެމީހުން ހިޔާލުކުރާގޮތެވެ. (އެއީ ބުދުބަލަހައްޓާމީހުންނާއި ހިދުމަތްތެރިންނެވެ. އެއީ ވަކިބައެއްކަމެވެ.) އަދި ބައެއް نعم ސޫފީ މިވަނީ އެތަކެތީގެ ބުރިކަރިތަކައް حرام ވެގެންވެއެވެ. (އެތަކެއްޗަށް ސަވާރުވުމާއި ބަރުއުފުލުމުން އެމީހުން ހިފުން حرام އެވެ. އަދި އަނެއްބައި نعم ސޫފީ އެއަށް الله ގެ ނަން ކިޔުމެއްނުލާ ކަތިލާ ނުވެއެވެ. (އެއީ ބުދަށް ކަތިލާ ޤުރުބާނީތަކެވެ.) ނުވަތަ އެގޮތުގައި حجّ އަށް ދިއުމުގައިވެސް ނުވެއެވެ. (މިހުރިހާ ކަމަކާއި ނިސްބަތްކޮށް ހަދަ އެމީހުންގެ جاهل ކަމުން އެމީހުންގެ خيال އަށް ގެނެސްހަދާގޮތެވެ.) އެއީ الله ގެ ބަސްކަމުފުޅަކަށް ދޮގުހަދަމުންނެވެ. (އެގޮތަށް އެކަލާނގެ މަތިން އެއްވެސް حكم އެއް ލައްވާފައިނުވާނެވެ.) އެމީހުން އެދޮގުހެދި ކަންތައްތަކަށް ނިކަންހުރި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް جزاء ދެއްވާނެއެވެ. (١٣٩) އަދި އެމީހުން يعني: مشرك ން ބުންޏެވެ. މި نعم ސޫފީގެ ބަނޑުގައިވާ ތަކެތި އެއީ އަހަރުމެންގެ ފިރިހެނުންނަށް خاصّ ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ އަނބިންނަށް حرام ވެގެންވެއެވެ. (ބަނޑުގައިވާ ތަކެތީގެ މުރާދަކީ ކިރާއި ދަރި ބަނޑުއޮތް ދަރިއެވެ. ދިރިހުރި ނަމަ ކަށަވަރުން ފިރިހެނުންނަށް ޚާއްޞަވާނެއެވެ. މިއީ جاهلية ޒަމާނުގައި مشرك ން އެމީހުންގެ ބުދުތަކާއި ދިރޭކަށް طاغوت އަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޒަމާނުގެ ވައްޓަފާތެވެ. އޭގެ ކިރުފުޅުން އެހެންމީހުންނަށް ހައްދަވާލާފައެވެ. އެއީ بَحِيرَة އާ ކިއާ ވައްޓަފާއެވެ. އޭގެ ފާހަގަކުރުވަން ކަންފަތްހިންގާނީ ތަޅުމަށްފަހެވެ.) ދަރިން އޭގެ ބަނޑުގައި އޮތްދަރި މަރުވެފައިވާނަމަ އެއީ އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން شريك ވާނެއެވެ. ބައިވެރިވާނެއެވެ. ނިކަންހުރި އެމީހުންގެ އެދޮގު ސިފަކުރުމުގެ ބަދަލުގައި الله ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. (١٤٠) އެއްވެސް އެނގުމެއް علم އެއްނެތި جاهل ކަމާއި މޮޔަކަމުގެ ސަބަބުން ދަރިންގެ ފުރާނަ މަރާލާ އަދި އެމީހުންނަށް الله ދެއްވި حلال ރިޒުގު، الله އަށް ދޮގުހަދާގޮތުން حرام ކޮށްހަދައިފިމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލިއްޖެއެވެ. (އެމީހުން الله ދެއްވި ރިޒުގު حرام ކުރުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ދުނިޔޭގެ ވައްޓަފާތަކަށް އެއީ ނަރަކަ ވާސިލުވީ حرام ކުރުމެވެ. އަދިވެސް އާޚިރަތުގެ ބޮޑު ގެއްލުމެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަގު ފުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުން ނުވިއެވެ. (١٤١) ދަނޑުވެރިޔާ ހުރިހާ ތަކެތި ފަތްގަނޑު ވެއްޓަށް އުފުލާލައިވާ ބަގީޗާތަކާއި ވެއްޓަށް ނުއުފުލާ ބަގީޗާތަކާއި. ހަމައެކަނި އުފެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އޭގެ މާވާއި ރަހަ ތަފާތުވެގެންވާ ކަދުރުގަސްތަކާއި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބާވަތްތަކާއި އަދި ޒައިތޫނާއި އަނާރުގަސްތައް އުފެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ތަކެތީގެ މާވާ ސިފައިގައި ތަފާތުވާ އަދި ބައެއް ތަކެތި ސިފައިގައި އެއްގޮތްވާ ތަކެތިއެވެ. މިހުރިހާ ތަކެތީގެ މާވާ ކާށެވެ. އެއްގޮތްވާ ތަކެތީގެ މާވާ ކަލޭމެން ކައިބޮއިހަދާށެވެ! އަދި މާވާއި ދަނޑުކަނޑާ ދުވަހު އޭގެ حقّ

އަދާކުރާށެވެ! (އެބަހީ: އެއިން ޒަކާތުދޭންޖެހޭ އެއްޗަކުން ޒަކާތުދޭށެވެ! އެއީ ދިހަ وَسْقُ ނުވަތަ ފަސްސަތޭކަ صَاع ގެ މިންވަރަށް ހުރިއްޖެއްޔާ ޒަކާތަށް ވިހިބައިކަށް އެއްބައި ނުވަތަ ދިހަބައިކަށް އެއްބައެވެ. މިގެ تفصيل فقه ފޮތްތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.)އަދި إسراف ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން إسراف ކުރާމީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

وَمِنَ ٱلْأَنْعَـٰمِ حَمُولَةً وَفَرْشًا ۚ كُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٤٢﴾ ثَمَـٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍ ۖ مِّنَ ٱلضَّأْنِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْمَعْزِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ نَبِّـُٔونِى بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ ٱلْإِبِلِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ وَصَّىٰكُمُ ٱللَّهُ بِهَـٰذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ ٱلنَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٤﴾

މުފްރަދާ

وَمِنَ ٱلْأَنْعَـٰمِ = އަދި نَعَم ތެރޭގައިވެސްވެއެވެ. ❁ حَمُولَةً وَفَرْشًا = ބުރަކުރި އުފުލާ ބޮޑު ޖަނަވާރާއި ކުޑަ ޖަނަވާރު. ❁ كُلُوا = ކަލޭމެން ކައިކާށެވެ! ❁ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން. ❁ وَلَا تَتَّبِعُوا = އަދި ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ! ❁ خُطُوَاتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ = شيطان ގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް. ❁ إِنَّهُۥ لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެއީ ކަލޭމެންނަށްވާ. ❁ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٤٢﴾ = عداوة ތެރިޔަކު بيان ވެގެންވާ عداوة ތެރިއެކެވެ. ❁ ثَمَـٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍ = އަށްޖޯޑު (އަނގާރުގެ ހެއްދުމުތަކެވެ.) ❁ مِّنَ ٱلضَّأْنِ ٱثْنَيْنِ = ضَأْنُ ބަކަރިގެ ދެއް. (ދެއްޗިންކޮޅު ކޮންމެ އެއްޗަކީ زَوْجُ އެކެވެ.) (ފިރިހެން އަންހެން ދެ ގޮތުގެ އެއީ ދެ زوج އެވެ.) ❁ وَمِنَ ٱلْمَعْزِ ٱثْنَيْنِ = އަދި مَعْزُ ބަކަރިގެ ދެއް (އަނގާރުގެ ހެއްދުމުތަކެވެ.) ކޮންމެ އެއްޗަކީ زوج އެކެވެ. ❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ءَآلذَّكَرَيْنِ = ފިރިހެން ދެއްޗިހެއްތޯ؟ ❁ حَرَّمَ = އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވީ. ❁ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ = ނުވަތަ އަންހެން ދެއްޗިހެއްތޯ؟ (حرام ކުރެއްވީ) ❁ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ = ނުވަތަ އެ ދެއްޗިން ބަނޑުގައި ހުރިއެއްޗެހިތޯ؟ ❁ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ = އަންހެން ދެއްޗިގެ رَحِمُ ގައި. ❁ نَبِّـُٔونِى بِعِلْمٍ = ކަލޭމެން ނިކަން ދަލީލާއެކު ހަމަގައިމު خَبَرُ ދީބަލާށެވެ! ❁ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿١٤٣﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންނަކަށް ވާނަމަ. ❁ وَمِنَ ٱلْإِبِلِ ٱثْنَيْنِ = އަދި جَمَلُ ގެ ތެރެއިން ދެއް. ❁ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ ٱثْنَيْنِ = އަދި ގެރިގެތެރެއިން ދެއް. ❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ءَآلذَّكَرَيْنِ = ފިރިހެން ދެއްޗިހެއްތޯ؟ ❁ حَرَّمَ = އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވީ. ❁ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ = ނުވަތަ އަންހެން ދެއްޗިހެއްތޯ؟ ❁ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ = ނުވަތަ އެ ދެއްޗިގެ ބަނޑުގައި ހުރިއެއްޗެހިތޯ؟ ❁ أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ = އަންހެން ދެއްޗިގެ رَحِمُ ގައި. ❁ أَمْ كُنتُمْ

شُهَدَآءَ = ނުވަތަ ކަލޭމެން حاضِرُ ވެ ހުރިވާނުމިހެއްޔެވެ؟ ۞ إِذْ وَصَّىٰكُمُ ٱللَّهُ بِهَـٰذَا = الله ކަލޭމެނަށް އެގޮތަށް وصيّة ކުރެއްވިހިނދު / أمر ކުރެއްވިހިނދު. ۞ فَمَنْ أَظْلَمُ = އަނިޔާވެރިޔަކަށް ބޮޑީ ފަރާތަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ = الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދައިގަތްމީހާއަށްވުރެ. ۞ كَذِبًا = ދޮގެއް. (އެއަސްލުވެރިކޮށްދޭ އަނިޔާވެރިއަކަށްވުމެވެ.)۞ لِّيُضِلَّ ٱلنَّاسَ = މީސްތަކުން މަގުފުރެއްދުމަށްޓަކައި. ۞ بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް އިލްމަކާއިނުލައި. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى = ހަމަކަށަވަރުން الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ۞ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ (١٤٤) = އަނިޔާވެރި ބަޔަކަށް.

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٢) އަދި نَعَم ސޫފީގެތެރެއިން ބުރަ އުފުލާ ބާގޮތި އެއްކޮޅުކާއި، އެއްކޮޅު ނުފުލާ ކުދި އެއްކޮޅުވެއެވެ. (ބުރުއުފުލާ ބާގޮތިކަމަށް ޖަމަލު، ގެރި، ފަދަ ބޮޑެތިކަމަށް ބަކަރިއެވެ. ކުދިބޮޑެތިކަމަށް ބަކަރިއެވެ.) ފަހެ الله ކަލޭމެނަށް ދެއްވި ރިޒްޤުން ކާށެވެ! އަދި شيطان ގެ ފިޔަވަޅުތަކާއި تبع ނުވާށެވެ! (އެބަހީ އޭނާގެ އަމުރުތަކަށް ނުކިޔަމަންވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކަލޭމެންނަށް އޭނާގެ عداوة ފާޅުކޮށް ބަޔާންވެފައިވާ ފުރިހަމަ عدوّ އެކެވެ.

(١٤٣) ދުޅަހަށް (މި ބުރުއުފުލާ ޖަނަވާރާއި ކުދި ޖަނަވާރުގެ) އަށް ބާވަތެއް އުފެއްދެވީއެވެ. އެއީ ضَأن ބަކަރީގެ ދެއްކޮޅެވެ. (އަންހެން އެއްކޮޅާއި ފިރިހެން އެއްކޮޅެވެ. ކޮންމެ އެއްކޮޅަކީ زوج އެކެވެ. އަންހެން އެއްކޮޅާއި ފިރިހެން އެއްކޮޅާއި ދެމީ އެއް ދެޖޯޑެވެ. ދެ زوج އެވެ.) އަދި مَعْز ބަކަރީގެ ދެއްކޮޅެއް އުފެއްދެވީއެވެ. އެއީ زوجين އެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު (އެބަހީ مشرك ންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ! الله حرام ކުރެއްވީ މިދެ ފިރިހެން އެއްޔެހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެއްބާވަތުގެ حرام ކުރެއްވީ ދެއަންހެން އެއްޔެހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެއްބާވަތުގެ حرام ކުރެއްވީ ދެއަންހެނުންގެ رَحِمُ ގައިވާ އެއްޔެހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން އިލްމުވެރިން ދެކޮޅަށް ނުވާނެ ގޮތަކަށް ދޭހަކުރާށެވެ! އަމިއްލަ އެއް ދޭހަ ނުވާ ބަޔާނަކަށް ނުކިޔަމަންތެރި އެއްވެސް ދޮގުވާހަކައެވެ. الله حرام ނުކުރައްވާ ތަކެތި ކަލޭމެން حرام ކަމަށް ބުނުމަކީ ދޮގުވާހަކައެވެ. އަދި الله حرام ކުރެއްވިއޭ ދޮގުހަދާ ބުނުމަކީ ބާޠިލު ދޮގުވާހަކައެވެ. ދުލުގަނޑުވެސް އެބުނުމުގެ دعوى باطل އެވެ.

(١٤٤) އަދި جمل ގެރިތަކުގެ ދެއްކޮޅު (ފިރިހެން އެއްކޮޅާއި އަންހެން އެއްކޮޅު) އުފެއްދެވީއެވެ. އަދި ގެރިގެތެރެއިންވެސް ދެކޮޅު އުފެއްދެވީއެވެ. ކޮންމެ ބާވަތަކުން ދެ زوج އެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެބާވަތުގެ حرام ކުރެއްވީ ފިރިހެން ދެކޮޅުހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެބާވަތުގެ حرام ކުރެއްވީ އަންހެން ދެކޮޅުހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެބާވަތުގެ حرام ކުރެއްވީ އަންހެން ދެކޮޅުގެ رَحِمُ ގައި އުފެދިވަޑައިގެންވާ ތަކެތިހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ އެތަކެތީގެ ބަސްގަޑި ކޮންތަނަކުންހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ الله އެކަމަށް ކަލޭމެނަށް أمر ކުރައްވާ وصيّة ކުރެއްވިހިނދު ކަލޭމެން އެތާ حاضر ވެ ހުރިވާނުމިހެއްޔެވެ؟ (މިއިން އެއްވެސް ކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ. ހަމަ ހުސްދޮގެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން މަގުފުރެއްދުމަށްޓަކައި الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދައި އިލްމުވެރިކަމެއް ނެތި އަނިޔާވެރިކަން ބޮޑުކާކުހެއްޔެވެ؟ (އެއްވެސް މީހަކު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ.

قُل لَّآ أَجِدُ فِي مَآ أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ إِلَّآ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ ۖ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ وَٱلْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ أَوِ ٱلْحَوَايَآ أَوْ مَا ٱخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۚ ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَٰسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُۥ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

ލުޣަވީ

قُل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ لَآ أَجِدُ = މިވަނީކަލޭގޮތް ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ. ❁ فِي مَآ أُوحِيَ إِلَيَّ = މިވަނީކަލޭގޮތަށް އިއްވެވި وحي ގެތެރޭގައިން.❁ مُحَرَّمًا = حرام ކުރެވިފައިވާ އެއްޗެއް (نعم ސޫފިގެތެރެއިން حرام ކުރެވިގެންވާ އެއްޗެއް)❁ عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ = ކާމީހަކު ކައުމަށް. ❁ إِلَّآ أَن يَكُونَ = އެއްޗެއް ވެއްޖެއްޔާމެނުވީ.❁ مَيْتَةً = މަރުވެއްޖެއްޗެއްކަމުގައި. (އެބަހީ شريعة ގައި މަސްހުއްޓުން حرام ކޮށްފައިވާ މަރުވެފައިވާ އެތި)❁ أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا = ނުވަތަ އޮހޮރެނިވި. (ލޭއެވެ) ❁ أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ = ނުވަތަ ޢޫރުމަސް (ލޭއެވެ)❁ فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ނަޖިހެވެ. (مَعْنَوِى ގޮތުން ނަޖިހެވެ.) ❁ أَوْ فِسْقًا = ނުވަތަ فِسْقُ ކުރުމަކީވާ ތަކެއްޗެވެ.❁ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ = އެއްޗެއްގައި الله ނޫން ފަރާތަކަށް ކިޔުމުން.❁ فَمَنِ ٱضْطُرَّ = ފަހެ (ބަނޑުހައިވެ.) ކާންޖެހުމަށް ނިކުމެވިއްޖެ.❁ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ = ދެކޮޅުވެރިކަމެއްނެތި عداوة ތެރިކަމެއްނެތި. (އެއީން މުސްލިމުންގެ ބަނޑުހައިވުން ފިލުވައިލަން ހަމަ ކޮއިލާ ފުދޭވަރަށް އިތުރުވެ ކައުމުގެ ވަރަށްވުރެ.އެދިގެން އިތުރުކޮށްނުލުމެވެ. އެއީ ހުއްދަކަމެވެ.)❁ فَإِنَّ رَبَّكَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގޮތުންގެ رَبّ އެއީ.❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ = ފާފަފުއްސަވާ ރަހުމަތްތެރިވަންތަ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ = އަދި يهودى ވީމީހުންގެމައްޗަށް.❁ حَرَّمْنَا = މިވަނީތިމަންކަލާނގެ حَرَام ކުރެއްވީމެވެ.❁ كُلَّ ذِى ظُفُرٍ = ނިޔަފަތިވާ ވީހާ ކޮންމެ އެއްޗެއް. އެއީ جمل އާއި نَعَامَة ފަދަ ތަކެތި.❁ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ وَٱلْغَنَمِ = އަދި ގެރިއާ ބަކަރީގެ ތެރެއިން.❁ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ = މިވަނީތިމަންކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް حرام ކުރައްވީމެވެ.❁ شُحُومَهُمَآ = އެދެތިކެއްޗުގެ ސަރުބީ.❁ إِلَّا مَا حَمَلَتْ = އުފުލި އެއްޗެއްމެނުވީ.❁ ظُهُورُهُمَآ = އެދެތިކެއްޗުގެ ބުރިކަށި (އެބަހީ ބުރިކަށީގައި ހަރުލާފައިވާ ސަރުބީ މެނުވީއެވެ.)❁ أَوِ ٱلْحَوَايَآ = ނުވަތަ ގޮހޮރުގަނޑުގައި (ނުވަތަ އެތެރެހަށީގެ ސަރުބީ ނުވަތަ ގޮހޮރުގަނޑުގައި)❁ أَوْ مَا ٱخْتَلَطَ بِعَظْمٍ = ނުވަތަ ކަށިގައި އެއްކޮށް ހުރިހާ (ސަރުބީ މެނުވީ)❁ ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم = އެއީ މިވަނީތިމަންކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވީ.❁ بِبَغْيِهِمْ = އެމީހުންގެ ދެކޮޅުވެރިކަމުންނެވެ. ❁ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿١٤٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީތިމަންކަލާނގެ ތެދުވެރިވަޑައިގަންނަވާ ފަރާތެވެ.❁ فَإِن كَذَّبُوكَ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގޮތް ދޮގުކުރައްވާނަމަ.❁ فَقُل

ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ☸ رَبُّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ އެވެ.☸ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ = ތަނަވަސް رحمة ގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. ☸ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ ކޯފާގެބާރާއި عذاب އަނބުރާ ރައްދުނުވާނޭ ހުއްޓެވެ.☸ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ = مُجْرِمُ ންގެ ކިބައިން ނުބައިންތަކާ ފާފަވެރިންގެ ކިބައިން. ☸

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިވަޙީކުރެއްވުނުގައި އަޅުގަނޑު ފެނިގެން ޤުރުއާނުގައިވެސް (މަސްހުނުން حلال އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ހާމަކޮށްދީ) حَرَام ވެގެންވާނޭކަން ތިޔަބަޔަކަށް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވައި ނުދެނެވެ. (ކަލޭމެން مشرك ން ހަމަހިމަނައިން حرام ކޮށްގެން ތިބި بَحِيْرَة އާއި سَائِبَة އާއި وصيلة އާއި ޙާމީއާ ބާވަތުގެ ނަންތައް ކިޔައިގެން ތިބި އެއްޗެހި ހިތަކަށް ކަލޭމެން ކިޔާހެން ހިތްޕުޅުގައި ނުހުރެއެވެ) ކަލޭމެން وحى ގެ ތެރޭގައި حرام ވެގެންވާނޭކަން ހިނދުކަލޭގެފާނު ނުދެނެވެ. ދެން އެވަޙީކުރެއްވުނުގައި ވަނީ ޤުރުއާނުގައިވެސް ހަމަ رِجْسُ އެވެ. ނަޖިހެވެ. އަދި الله ގެ ނަންކިޔުމާ ނުލައި ކަތިލާ ބަކަރި ކަހަލަ ފާފަވެރިކަމެއްގެ ސަބަބުން ކަތިލާ ހިތާމަވެރިކަމަ ކަތިލާ حرام އެވެ. ދެން ދެން (ހަމަ ނުކެއިސް ނުދެވޭ) مَجْبُورُ ވެގެން ދެވިގެން އެތަކެތިން އެއް ހިސާބަކަށް الله حرام ކުރައްވާ ތަކެތިން ކުރިއާ ފަރާތަކަށް ބޭނުންތެރިކަމެއް އެއްސަރަޙައްދުގައި ވަމަށް ހުއްދައެވެ. މިތާކަށް ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިޔައިން ކުއްލިއަކަށް ނުދެއްވާ. (އެފަދަ މީހުންގެ ފާފައާ ކިބައިން الله عفوء ކުރައްވާނެ أمّيد ކުރެވޭއެވެ.) ދެން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެވެ ދިނުމެއްނެއް ފާފަވެރިޔާގެ رحمة ފުޅުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٤٦) އަދި ނިޔަފަތިލުހި ކަންފުއްޓާއި ހުރިހާ ޔަހޫދީންނަށް يهودى ންގެމައްޗަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ. (އެއިން ދުނިޔޭ ކުރިން جمل އާއި نَعَامَة ދޫނި يعنى ޖަނަވާރު ދުނިކޮޅުގައި مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ.) އަދި ގެރިބަކަރި ގެރިއެއްޗެހިން ކަތިލި ބަކަރި ބިސްތަކަށް ދުޅަހެޔޮ ކަމާއި އަދި ކަރުތާއި އެކުވެގެން ސަމުސާ ސަރުބީ ސަރުބީ ހިމަނައިރު ހެދި ކުރަނީ އެމީހުންނަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ. އެ جزاء އެމީހުންނަށް ދިނީ އެމީހުން ކުރި ފާފަވެރިކަމާއި ނުކިބައިގައިވާ ކަމެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދިނީ خبر ތެދުގައި ތެދުވެރިވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٤٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރަން ފެށިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ رب އަކީ ތަނަވަސް رحمة ގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކޯފާއާއި عَذَاب ނުބައި مجرم ފާފަވެރިންގެ ކިބައިން އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشْرَكْنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَىْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا۟ بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآ ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ ٱلْحُجَّةُ ٱلْبَٰلِغَةُ ۖ فَلَوْ شَآءَ لَهَدَىٰكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا ۖ فَإِن شَهِدُوا۟ فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ ۞ قُلْ تَعَالَوْا۟ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ ۖ أَلَّا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۖ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلْفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۖ وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

ތަރުޖަމާ

سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ = شريك ކުރި މީހުން ނިކަންހުރެ ބުނާނެއެވެ.۞ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = الله
އިރާދަފުޅު ކުރެއްވިނަމަ. ۞ مَآ أَشْرَكْنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا = އަހުރެމެންވެސް އަދި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންވެސް
شريك ނުކުރީމުއެވެ.۞ وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَىْءٍ = އަދި އަހުރެމެން އެއްވެސްއެއްޗެއް حرام ނުކުރީމުއެވެ.۞
كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންވެސް ދޮގުކުރިއެވެ. ۞
حَتَّىٰ ذَاقُوا۟ = އެމީހުން ރަހަބެލުމަށް ދާންދެން.۞ بَأْسَنَا = މިއަޅުގަނޑުމެންގެ ޢަޛާބުގެ. ۞ قُلْ = (އޭ
رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ = ކަލޭމެންގެ ގައިގައި އެއްވެސް علم
އެއްވޭތޯއެވެ؟ އެބަހީ ކަލޭމެން ކުރާ شريك އާއި ތަކެތި حرام ކުރުން ހުއްދަވާނެކަމުގެ އެއްވެސް دليل
އެއްވޭތޯއެވެ؟۞ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآ = ފަހެ އެއެއްޗެއް (ހެކިހާ) ކަލޭމެން އަހުރެމެންނަށް ނެރެދޭށެވެ. ۞ إِن
تَتَّبِعُونَ = ކަލޭމެން تبع ވާކަށް ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا ٱلظَّنَّ = ހަމަ ހިޔަކަން ފިޔަވައި. ۞ وَإِنْ أَنتُمْ = އަދި
ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ = ނަތީޖާ ނެތް خيال ހިނގާ ބޮޑާކަށްކުރާ ފަރާތެއް. ۞ قُلْ
ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ فَلِلَّهِ ٱلْحُجَّةُ ٱلْبَٰلِغَةُ = مُراد އަށް ފޯރާފަދަ ބާރުގަދަ دليل ވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ.۞
فَلَوْ شَآءَ = ފަހެ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅު ކުރެއްވިނަމަ.۞ لَهَدَىٰكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން
އެންމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައި ދެއްވީހެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ = ކަލޭމެންގެ ހެކިން
ގެނެސް ދޭށެވެ!۞ ٱلَّذِينَ يَشْهَدُونَ = އެމީހުން ހެކިދޭ. ۞ أَنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން
(ކަލޭމެންގެ މިކަންކަން) އެތަކެތި حرام ކުރެއްވީ الله ކަމަށް.۞ فَإِن شَهِدُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ހެކިދިނަސް. ۞ فَلَا
تَشْهَدْ مَعَهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާއެކު ހެކިވެދެއްވާ ނުދެއްވާށެވެ! ۞ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ = އަދި
އެމީހުންގެ އަމިއްލަ އެދުމަށް تبع ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا = އެމީހުން
މިއަޅުގަނޑުމެންގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި.۞ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = އަދި އެމީހުން إيمان ނުވާ. ۞ بِٱلْـَٔاخِرَةِ =
آخرة ދުވަހަށް.۞ وَهُم = އަދި އެމީހުންވާ حال . ۞ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ = އެމީހުންގެ رَبّ އާ شريك
ކުރާކަމުގައި.۞ ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ تَعَالَوْا۟ = ކަލޭމެން އައްސަވާށެވެ! ۞ أَتْلُ =
މިއަޅުގަނޑު ކިޔައިދެއްވާނަމެވެ.۞ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް حرام

ކުރެއްވިމަކާމި.۞ أَلَّا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا = އެކަލާނގެ އާއި އެއްޗަކާވެސް ކަލޭމެން شريك ނުކުރާށެވެ! وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا = އަދި މައިންބަފައިންނަށް إحسان ތެރިވާށެވެ! وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُم = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ދަރިން ނުމަރާށެވެ! (ދިރިހުއްޓާ ވަޅުވެސް ނުލާށެވެ!)۞ مِّنْ إِمْلَٰقٍ = فقير ވެދާނެކަމަށް.۞ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވާނީމެވެ.۞ وَإِيَّاهُمْ = އަދި އެކުދިންނަށެވެ.۞ وَلَا تَقْرَبُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ގާތްނުވާށެވެ! ٱلْفَوَٰحِشَ = فاحش ކަންތައްތަކާއި.۞ مَا ظَهَرَ مِنْهَا = އޭގެތެރެއިން ފާޅުވާކަންތައްތަކަށް.۞ وَمَا بَطَنَ = އަދި ފޮރުވިގެންވާ ވަންހަނާވެގެންވާ ކަންތައްތަކާއި ۞ وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ = އަދި ކަލޭމެން މީހުން ނުމަރާށެވެ! (އެއްވެސް نفس އެއް ނުމަރާށެވެ!)۞ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ = އެ نفس އެއް الله حرمة ތެރިކުރެއްވި.۞ إِلَّا بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި މެނުވީ. (حقّ އަކާއި ޚިލާފުން ނޫނީ) ۞ ذَٰلِكُمْ وَصَّىٰكُم بِهِۦ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައި ވަޞިއްޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.۞ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ = ކަލޭމެން ބުއްދިޔާރު ވިސްނާހުރުމުގެ أمّيد ގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٨) (އަދި) شريك ކުރިމީހުން ނިކަންހުރެ ބުނާނެއެވެ. الله އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ އަހުރެމެންނާއި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންވެސް الله އަށް شريك ނުކުރީމުސް. އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއް حرام ވެސް ނުކުރީމުސް. (އޭ رسول الله އެވެ!) މި قريش ންގެ ކުރީގެ ކިޔެވިއުނު އެކުވެރިން މިގޮތުން ދޮގުކުރިއެވެ. (އެމީހުން ނިކަމަތިކޮށް ދިފާ ދޮގުކުރީ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب އަޅުވާ ނަގަތުމާއި ހަމައަށެވެ.) ކަލޭމެން ކިޔާދޭށެވެ! ކަލޭމެންގެ ގާތުގައި شريك ކުރުމާއި ތަކެތި حرام ކުރުމާއި ބެހޭ (ކަލޭމެންގެ) އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް ކަލޭމެންގެ އަތުގައި އެބައޮތްތޯއެވެ؟ އެފަދަ ކަމެއް دليل އެއް حجّة އެއް ނިކަން ކަލޭމެން ބޭރުކޮށްލާށެވެ! ނުދެކިދާށެވެ! (އެފަދަ دليل އެއް ނެތްކަންވެއެވެ.) ކަލޭމެން ހަމަ ހަމަ ހީއަށް تبع ވެ ދޮގު ހަދާކަމެއްކުރާތީއެވެ. އަދި ހަމަ ހަމަ ކިޔާ ގޮތަކަށް ކުރަނީ ދޮގުކަމެވެ. (١٤٩) ކަލޭމެން ކިޔާދޭށެވެ! ބާރުގަދަ ހުރިހާ ދަލީލެއް ހުރީ دليل ވާނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ކަލޭމެން އެންމެންނަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާނެއެވެ. (ތެދުމަގަށް واصل ވުމުގެ توفيق އެކަލާނގެ ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ.) (١٥٠) ކަލޭމެން ކިޔާދޭށެވެ! (ކަލޭމެން މިއަށް حرام ކަމުގައި މިއަށް ހަމަޖެއްސުމުގައި) އެތަކެތި حرام ކުރެއްވީ الله ކަމުގައި ޝަހާދަތް ދޭނޭ ކަލޭމެންގެ ހެކިވެރިން ގެނެސްދީބަލާށެވެ! ދެން އެއުރެން ހެކިދިނަސް ކަލޭ އެމީހުންނާއި އެކު ހެކިނުދޭށެވެ! އަދި (ބޮޑު ދޮގަކަށް) ހެކިދޭ އެމީހުންނާ ހަމަޔަށް ނުވާށެވެ! އަދި (އެމީހުންގެ هوى نفس އާއި އެކަމާ އެމީހުންގެ ޝަހުވަތްތަކަށް تبع ވެވޭ ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައި ޝަރުޢު ކުރެއްވި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހުންގެ ހިތްވަރުތަކަށް تبع ވެވޭ ނުވާށެވެ! އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އާއި އެހެން ތަކެތި شريك ކުރާ حال آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާ މީހުންގެ ހިތްވަރުތަކަށްވެސް تبع ވެ ނުވާށެވެ!

(١٥١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭމެން ކިޔާދޭށެވެ! ކަލޭމެން އަންނާށެވެ! އެބަހީ މިއީ ބަޔާން ކަލޭމެންގެ އަދި ގޮތުން ބާއްޖަވެރިކަމެއް ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރެއްވި ކަންތައް ކަލޭމެންނަށް ކިޔައިދެއްވާނީމެވެ. އެއީ (١) ކަލޭމެން

އުޅުއްވުމުގައިވެސް اللّه އާއި شريك ނުކުރާށެވެ! (އެއީ حرام ކަމެކެވެ.) (٢) އަދި މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި إحسان ތެރިވާށެވެ! (މައިންބަފައިންނަށް ނުބައިކޮށް ހިތުން حرام ވެގެންވެއެވެ.) (٣) ދަރިންނަށް ކާންދޭން ނެތިގެ ކަށްވެސް فقير ވެދާނެތީ ކަށްވެސް ކަށްވެސްގެ ދަރިން ނުމަރާށެވެ! (ދަރިން މެރުމަކީ حرام ކަމެކެވެ.) ކަލޭމެންނަށްވެސް ކަށްވެސްނަށާއި އެކުދިންނަށް މިމީހަކުހަށް ކާނާގެ رِزْق ދެއްވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެވެ. (٤) އަދި فاحش ކަންތައްތަކާއި ކަށްވެސް ގާތްނުވާށެވެ! (އެއީ حرام ކަމެކެވެ.) ބޭރުފުށުން ފާޅުގައި ހިނގާ ކަންތައްތަކާއި އަދި ފޮރުވިގެން ވަންހަނާވެގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ. (ބަޔަކު ފާޅުގައި ޒިނޭކުރުމާއި، އެހެން ބަޔަކު ފޮރުވިގެން ސިއްރުން إعلان ނުކޮށް ރަހުމަތްތެރިއެއް ލިބިގެން ކުރާ ކަންތައްތަކެވެ.) އަދި އެހެންނަށް ފާޅުގައި ނުވަތަ ސިއްރުން ހަދާ ކަންތަކެވެ. والله أعلم بالصّواب (٥) އަދި اللّه ހަރާމް ކުރެއްވި ނަފްސު ޙައްޤެއް ނުލައި މަރާ ނުލާށެވެ! (ޙައްޤުގެ ސަބަބުން މީހަކު މެރުން ހުއްދަވާނެ ކަންކަންވެސް ވެއެވެ.) اللّه ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވާ އަންގަވައި ދެއްވިކަމެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ވިސްނައި ހަނދުމަކޮށް ހެދުމަށްޓަކައެވެ.

ﮋوَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۚ وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ وَٱلۡمِيزَانَ بِٱلۡقِسۡطِۖ لَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۖ وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ وَلَوۡ كَانَ ذَا قُرۡبَىٰۖ وَبِعَهۡدِ ٱللَّهِ أَوۡفُواْۚ ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ١٥٢ وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسۡتَقِيمٗا فَٱتَّبِعُوهُۖ وَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمۡ عَن سَبِيلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٥٣ ثُمَّ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ تَمَامًا عَلَى ٱلَّذِيٓ أَحۡسَنَ وَتَفۡصِيلٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ لَّعَلَّهُم بِلِقَآءِ رَبِّهِمۡ يُؤۡمِنُونَ ١٥٤

ތަރުޖަމާ

وَلَا تَقۡرَبُواْ = އަދި ކަލޭމެން ގާތްނުވާށެވެ! مَالَ ٱلۡيَتِيمِ = يتيم ކުދިންގެ މުދަލާއި. ۞ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ = އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވާ ގޮތަކުން މެނުވީ. ۞ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥ = އެކުދިން بالغ ވެ تصرّف ކުރެވެންދެން. ۞ وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ وَٱلۡمِيزَانَ = އަދި މިންވަރާއި ހުރަސް ފުރިހަމަކޮށް ހަމަހަމަކުރާށެވެ! بِٱلۡقِسۡطِ عدل ވެރިކޮށް. ۞ لَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا = އެއްވެސް نفس އަކަށް މިމީހަކުހަށް ބުރަނުލައްވަމެވެ. ۞ إِلَّا وُسۡعَهَا = އެ نفس އަކަށް ތަޙައްމަލުކޮށްލެވޭވަރަށް މެނުވީ. ۞ وَإِذَا قُلۡتُمۡ = އަދި ކަލޭމެން ބަހެއް ބުނެފިނަމަ. حكم އެއްކުރާނަމަ.

۞ فَٱعۡدِلُواْ = ފަހެ ކަލޭމެން عدل ވެރިވާށެވެ! وَلَوۡ كَانَ ذَا قُرۡبَىٰ = (އެ حكم އަކީ) ގާތްތިމާގެ މީހަކާ ބެހޭ حكم އެއް ކަމުގައިވިޔަސް. ۞ وَبِعَهۡدِ ٱللَّهِ أَوۡفُوا = އަދި اللّه ގެ عهد ފުއްދާށެވެ! ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ = އެކަންތައް ކަލޭމެނަށް އަމުރުކުރެއްވި އެވަރުވެރިންނެވެ. ۞ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ١٥٢ = ކަލޭމެން ذِكْر ކޮށް نصيحة ލިބިގަތުމަށް. ۞ وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي = އަދި މިއީ މިތަންކަލާނގެ މަގެވެ. ۞ مُسۡتَقِيمًا = ސީދާވެގެންވާ حال. ۞ فَٱتَّبِعُوهُ = ފަހެ އެމަގަށް ކަލޭމެން تبع ވާށެވެ! ۞ وَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلسُّبُلَ = އަދި ކަލޭމެން (އެހެން) މަގުތަކަށް تبع ނުވާށެވެ! ۞ فَتَفَرَّقَ بِكُمۡ عَن سَبِيلِهِۦ = ފަހެ އެމަގު ކަލޭމެން ކަލޭމެންނާއިގެން އެކަލާނގެ މަގުން ފުރަތަމަ ބަޔަކަށް ބައިބައިވެދާނެތީއެވެ. ۞ ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް އަމުރުކުރެއްވި އެވަރުވެރިންނެވެ. ۞ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٥٣ = ކަލޭމެން ބިރުވެތިވުމަށް ، تقوى ވެރިވުމަށް. ۞ ثُمَّ = ދެން

(އަހަރެމެންގެ ވަޙީކުރެއްވީމެވެ.)۞ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ = موسى (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ. (توراة ދެއްވީމެވެ.)۞ تَمَامًا = ހަމަ ފުރިހަމަކޮށް (نعمة ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށް)۞ عَلَى ٱلَّذِىٓ أَحْسَنَ = އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް.۞ وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ = އަދި ހުރިހާއެއްޗެއް تفصيل ކޮށްދެއްވުމަށް. ۞ وَهُدًى وَرَحْمَةً = އަދި ތެދުމަގާއި رحمة އެއްގޮތުގައި. ۞ لَّعَلَّهُم بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އާއި ބައްދަލުވުމުގެ أمّيد ވެއުމެ. ތެދުކުރުމަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٢) އަދި (٦) يتيم ންގެ މުދަލާއި ކަލޭމެން ގާތްނުވާށެވެ.! އެންމެ ރަނގަޅުގޮތަށް މެނުވީއެވެ. (ރަނގަޅުގޮތެއްގެ މާނައީ އެމުދަލާއި ގާތްވުމަކީ އެމުދަލު ބަރަކާތްވާ ދިރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ. އަދި ބަރަކާތްވާ މިފަދައި މުއްސަނދިއަކަށް އެމުދަލުން ބޭނުން ނުކުރުމެވެ. فقير އެއްނަމަ ހާލަތު މަސައްކަތުގެ އުޖޫރައަކަށް ހިތަދާވާވަރުގެ މަދުއެތިކޮއްޗެއްނޫނީ ބޭނުން ނުކުރުމެވެ. އެހެން އެއްވެސް ގޮތަކުން އެމުދަލާއި ގާތްނުވުމެވެ.) އެއީ އެކުއްޖާ بالغ ވެ ވިސްނުން އެނގޭހިސާބަށް ދާންދެނެވެ. (٧) އަދި މިނިވަރުން عدل ވެރިކަމާ ފުރިހަމަކޮށް ބަރާބަރުކުރާށެވެ؛ (އެއީ ދިރިހެއްދެވި ... حرام ކަމެވެ.) އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް ނުކުޅެދޭވަރުގެ تكليف އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުޖަހައްވަމެވެ. (މި عبارة ގެ މާނަކުރުމުގައި مفسّر ން ވިދާޅުވަނީ މިނިވަރުކުރުމުގައި ތިމާއަށް ބޭނުންވިވަރަކަށް ބަލައިގަތުމަށް ގޮތެއްނުވާ ދުވަސް އެހެން އުނިވެއްޖެ ނުވަތަ އިތުރުވެއްޖެ ނަމަ އެކަމެއް عفو ވެވޭނެކަމެވެ. މީ إختيار ނެ ހިނދެއްގައި ކަމުގައިވިޔަސް ބަލައިގަތުމަށް ބާރުނުވާ ބަޔަކަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ.) (٨) މިފަދައިން ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ބަސްބުނާނަމަ عدل އަށް ރިއާޔަތްކޮށް ބުނާށެވެ! (٩) އަދި اللّه ގެ عهد ކަލޭމެން ފުރިހަމަކުރާށެވެ! (މިކަންކަމާ خلاف ވުމަކީ حرام ކަންކަމެވެ.) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ذِكر ކޮށް وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަތުމަށެވެ.

(١٥٣) އަދި (١٠) ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސީދާމަގެވެ. (ތިމަންކަލާނގެ ދީނެވެ. މިދީނަކީ އެންމެ ރަނގަޅުކަމުގައިވެއެވެ. والله أعلم) ފަހެ އެމަގަށް ކަލޭމެން އެކަމުގައި تبع ވާށެވެ! އަދި އެހެނިހެން މަގުތަކާއި تبع ނުވާށެވެ! ފަހެ އޭރުން (އެބަހި އެހެނިހެން މަގުތަކާއި تبع ވެއްޖެއްޔާ) އެކަލާނގެ މަގުން ކަލޭމެން ވަކިވަކިވެ ބައިބައި ވެދާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށެވެ. ބިރުވެތިވުމަށެވެ.

(١٥٤) ދެން وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް ފޮތްދެއްވީމެވެ. توراة ދެއްވީމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގެ ދިނުމަކަށް ބަދަލުގެ ގޮތުންނެވެ. (ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނަށް އެފަދަ ބޮޑުވެރިކަމާއި ހިތާ ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށެވެ. / ނުވަތަ إحسان ތެރިންނަށް نعمة ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށެވެ. މިހިސާ ގޮތަކަށްވެސް އެ عبارة ގެ މާނަކުރެވިފައިވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب) ދެން އެއަންގަވައި ފޮތީ ބޮޑުވެރިކަމާއި ހިތާ ދީނީ تفصيل ގެގޮތުންނެވެ. ދީނީ ހުރިހާކަމެއްގެ تفصيل ކޮށްދެއްވުމަށާއި އަދި ތެދުމަގެއްކަމަށާއި رحمة އެއްކަމުގައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ربّ އާއި އެމީހުން ބައްދަލުވާނެކަމަށް ތެދުކޮށް އީމާންވުމަށެވެ.

وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ فَٱتَّبِعُوهُ وَٱتَّقُوا۟ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ أَن تَقُولُوٓا۟ إِنَّمَآ أُنزِلَ ٱلْكِتَٰبُ عَلَىٰ طَآئِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَٰفِلِينَ ﴿١٥٦﴾ أَوْ تَقُولُوا۟ لَوْ أَنَّآ أُنزِلَ عَلَيْنَا ٱلْكِتَٰبُ لَكُنَّآ أَهْدَىٰ مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَآءَكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِى ٱلَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ ءَايَٰتِنَا سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ بِمَا كَانُوا۟ يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِىَ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

ލުޣަތު

وَهَٰذَا كِتَٰبٌ = އަދި މިއީ (ފޮތެއްކަމުގައިވާ قرآن އެވެ) ތެދުކަމެވެ.۞ أَنزَلْنَٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ބާވައިލައްވައިފީމެވެ.۞ مُبَارَكٌ = بركاة ލެއްވިގެންވާ.۞ فَٱتَّبِعُوهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެފޮތަށް تبع ވާށެވެ!۞ وَٱتَّقُوا۟ = އަދި ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ!۞ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ = ކަލޭމެންނަށް رحمة ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ أَن تَقُولُوٓا۟ = އެއީ ކަލޭމެން ނުބުނުމަށްޓަކައެވެ. (އެބަހީ قرآن ބާވައިލެއްވީ ކަލޭމެން ނުބުނުމަށެވެ.)۞ إِنَّمَآ أُنزِلَ ٱلْكِتَٰبُ = ފޮތް ބާވައިލެއްވިގެންވަނީ ކަނޑައެޅިގެން.۞ عَلَىٰ طَآئِفَتَيْنِ = ދެ جماعة އަކަށްކަމަށެވެ. (އެއީ يهودى ންނާ نصارى ންނެވެ.)۞ مِن قَبْلِنَا = އަހަރެމެންގެ ކުރީގައި.۞ وَإِن كُنَّا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންވީ.۞ عَن دِرَاسَتِهِمْ = އެމީހުންގެ (އެފޮތް) ކިޔެވުމުން / ކިޔަވައިދިނުމުން.۞ لَغَٰفِلِينَ ﴿١٥٦﴾ = ކަންނޭނގޭ غافل ވެގެންނެވެ.۞ أَوْ تَقُولُوا۟ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ނުބުނުމަށްޓަކައެވެ.۞ لَوْ أَنَّآ أُنزِلَ عَلَيْنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވިނަމަ.۞ ٱلْكِتَٰبُ = ފޮތް.۞ لَكُنَّآ أَهْدَىٰ مِنْهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްވުރެ މަގުތެދުވެގެންވާމީހުން ކަމުގައި އަހަރެމެން ވީހެވެ.۞ فَقَدْ جَآءَكُم بَيِّنَةٌ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް يقين ދަލީލު އައެވެ. (عرب ބަހުން ލިޔުއްވައިވާ ފޮތުގެ ދަލީލު دليل ވެއެވެ.)۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން.۞ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ = އަދި އެއީ މަގުދައްކަވާ رحمة އެއް ކަމުގައިވާ.۞ فَمَنْ أَظْلَمُ = ފަހެ އަނިޔާވެރިވެގެން ބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟۞ مِمَّن كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހާއަށްވުރެ.۞ وَصَدَفَ عَنْهَا = އަދި އެއާއި ދުރަށް އެނބުރިގެންދިޔަ.۞ سَنَجْزِى ٱلَّذِينَ يَصْدِفُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ދުރަށް އެނބުރިގެންދާ މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވާހުށީމެވެ.۞ عَنْ ءَايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުން.۞ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ގެ ނުބައިކަމުގެ / ނުބައި عذاب ގެ.۞ بِمَا كَانُوا۟ يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ = އެމީހުން އެނބުރި ދުރަށްދިޔަކަމުގެ ސަބަބުން.۞ هَلْ يَنظُرُونَ = އެމީހުން ކަމެއް އިންތިޒާރުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ إنتظار ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟۞ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އެމީހުންގެ ގާތަށް މަލާއިކަތުން އައުމާ ވަކިއެއްޗަކަށް ނޫނެވެ (މަރުވުމުގެ ވަގުތުގައި)۞ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ވަޑައިގަތުމާ (ޤިޔާމަތްދުވަހު)۞ أَوْ يَأْتِىَ = ނުވަތަ އައުމާ (ދުނިޔޭ)۞ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ބައެއް އާޔަތްތައް (ޤިޔާމަތުގެ ޢަލާމާތް)

އިރުއެރުންފަދަ) އައުމަށްޓެވެ. ۞ يَوْمَ يَأْتِي = އަންނަދުވަހުން. ۞ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ ބައެއް އާޔަތް / ބައެއް دليل އަންނަދުވަހު.۞ لَا يَنفَعُ نَفْسًا = އެއްވެސް نفس އަކަށް منفع ނުކުރާނެއެވެ.۞ إِيمَٰنُهَا = އެ نفس އެއް އެވާ إيمان ކަމުގެ.۞ لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ = އޭގެކުރިން إيمانވެގެންނުވާ.۞ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ = ނުވަތަ އޭނާގެ إيمانކަމުގައި (إيمانވެގެން) ހެޔޮކަންތައްކޮށްފައި ނުވާ. ۞ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ٱنتَظِرُوٓا۟ = ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! ۞ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވެސް إنتظار ކުރާމީހުންނެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٥) އަދި މިފޮތަކީ އެބަހީ މިޔިއްޔާ قرآن އަކީ މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ބަރަކާތްތެރި ފޮތެކެވެ. ފަހެ އެއުރެންގެ ކަލޭމެން އެފޮތަށް تبع ވާށެވެ! (އެފޮތުގައިވާގޮތަށް عمل ކުރާށެވެ!) ކަލޭމެނަށް رحمة ލިބުމުގެ أمّيد ގައެވެ. رحمة ލިއްބަވާނީއެވެ.

(١٥٦) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ އުއްމަތާ މިހުންނަށް (!) (މިބަރަކާތްތެރި ފޮތް) މިޔިއްޔާ قرآن ކަލޭމެނަށް ރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި) ކަލޭމެން ބުނެފާނެތީއެވެ. ނުވަތަ ނުބުނުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފޮތް ބާވައިލެއްވިއްޔެވީ އަހުރެމެން ކުރީގައި ދެބައިމީހުންނަށް (قريش ނޫން ދެބައިމީހުން) އެއުރެންނަކީ جماعة އެއްގެމީހުންނެވެ. (އެއީ يهودى ނަސާރާ نصارى އިންނެވެ. އަހުރެމެން قريش ންގެ މީހުންނަކީ ނޫނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ވީ އެފޮތް ކިޔެވުމާއި دِرَاسة ކުރުމާއި غافل ވެގެންނެވެ. (އެއީ އެފޮތްތަކާ ވަކި އަހުރެމެންގެ ބަހަކުންނޫނެވެ.)

(١٥٧) ނުވަތަ (މި قرآن މިބާވައިލެއްވުމުގެ) ކަލޭމެން މިފަދައިން ނުބުނުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ "އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ފޮތެއް ބާވައިލެއްވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ތެދުމަގުގައިވާ ބައެއްގެ ތެރޭގައި އަހުރެމެންވީހެވެ." ފަހެ ތިމަން ވަހަކަ الله وحى ކުރައްވައިފިއެވެ. މިހާރު ތިމަން ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެނަށް دليل އައިސްފައެވެ. (އެއީ عرب ބަހުން ފޮތެއް ބާވައިލެއްވީއެވެ. ފަހެ މިހާރު ނަމަކާއްޓަފައެއް ނެތްނެތެވެ.) އަދި އެފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ތެރޭގައި ވާއިރު رحمة އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ފަހެ، الله ގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކޮށް އެ އާޔަތްތަކުން ފުރަގަސްދީ އެނބުރި ދިޔަމީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިވެގެންވާ ބޭފުޅަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ އާޔަތްތަކުން ފުރަގަސްދޭ މީހުންނަށް ނުބައި عذاب ގެ ސަބަބުން ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ޖަޒާދޭނަމެވެ. އެއީ އެމީހުން އެ އާޔަތްތަކުން ފުރަގަސްދީ އެނބުރި ދިޔަކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٥٨) އެމީހުން ފަހެ ملائكة ތަކެތީން (މަރުގެ ވަގުތު) ވަޒީފާގައި އައުމަށް ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ހިސާބުކުރެއްވުމަށް محشر ގެ މައިދާނަށް ވަޑައިގަތުމަށް ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ ބައެއް އާޔަތް އައުމަށް (އެބަހީ ހުޅަނގުން އިރުއެރުމަށް) އެމީހުން އެހެ إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ ބައެއް އާޔަތް އަންނަދުވަހު އެބަހީ ހުޅަނގުން އިރުއަރާދުވަހުން ކުރިން އިމާންވެގެން ނުވާ ނުވަތަ عمل ކުރުމުގައި ހެޔޮކަމެއް ނުކުރާ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ފަހުން އިމާންވުމަކުން منفع ނުކުރާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! އަހުރެމެންވެސް إنتظار ކުރަނީއެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ إِنَّنِى هَدَىٰنِى رَبِّىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾

ތަފްސީރު

إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ دين ތަފާތުކޮށް ވަކި ވަކި ބައި މީހުން.❁ وَكَانُوا۟ شِيَعًا = އެމީހުންވީ އެކެއްބަޔަކަށްވެ. ބައިބައިވެގެން.❁ لَّسْتَ مِنْهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެތެރެއިން ނޫނެވެ.❁ فِي شَيْءٍ = އެއްވެސްކަމެއްގައި.❁ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ކަންތައްވަނީ الله ގެ حضرة އަށެވެ.❁ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم = ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް خبر ދެއްވާނެއެވެ.❁ بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކެއް.❁ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ = ހެޔޮކަމަކާއިގެން އައިމީހާ ދަންނައެވެ!❁ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا = ފަހެ އެމީހަކަށް އެފަދަ ދިހަގުނަވެއެވެ. (އެފަދަ ދިހަހެޔޮކަމެއް ހެޔޮކަމްވެއެވެ.) وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ = އަދި ނުބައިކަމަކާއިގެން އައިމީހާ (ދަންނައެވެ!)❁ فَلَا تُجْزَىٰٓ = ފަހެ އޭނާއަށް جزاء ނުދެވޭނެއެވެ.❁ إِلَّا مِثْلَهَا = އޭގެއެއްފަދަ އެއްބައި މެނުވީ.❁ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ قُلْ (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ إِنَّنِي هَدَىٰنِي رَبِّيٓ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތެދުމަގުދެއްކެވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެވެ.❁ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ = ސީދާވެގެންވާމަގަށް.❁ دِينًا قِيَمًا = ސީދާވެގެންވާ ދީނެއްގެ ގޮތުން.❁ مِّلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ = އެއީ إبراهيم عليه السّلام ގެ دين އެވެ.❁ حَنِيفًا = شرك އާއި ދުރަށް ޖެހިވަޑައިގެންވާ. (توحيد އަށް ސީދާ)❁ وَمَا كَانَ = އަދި އެކަލޭގެފާނުވީކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ = مُشْرِك ންގެތެރެއިން.❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ إِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ذَبَح ކުރުމާއި، އެބަހީ: ކަތިލުމާއި❁ وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުން ދިރިހުރުމާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމާއި (މަރުވުމާއި)❁ لِلَّهِ = الله އަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ.❁ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ = އެއީ عالم ތަކުގެ ހެއްދެވުމާއި ބެލެހެއްޓެވުމާ تربيّة ކުރެއްވުމާ އެކަލާނގެ رَبّ އެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٩) ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ دين ބައިބައިކޮށް ވަކިވަކިބައިމީހުންވީ އެބައިބަޔަކަށެވެ. (އެއީ يهودى ންނާއި نصارى ންނާއި ދެންވެސް މި أمّة ގެ بِدْعَة ވެރިންފަދަ އެންމެންނެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުން އެމީހުންގެ އެކަކުކަމުގައި مسؤل ވެގެން ނުވެއެވެ. / ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެ بِدْعَة ވެރިންގެ ކަންކަމުގެ އެއްވެސްކަމެއްގައި ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކަކީ الله ގެ حضرة ގައެވެ. (އެކަލާނގެ فيصلة ކުރައްވާހުށީއެވެ.) ދެން އެމީހުން ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ خبر އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

(١٦٠) ހެޔޮކަމަކާއިގެން އައިމީހާ / ހެޔޮކަމެއްކުރިމީހާ (ދިހަގުނައެވެ!) ފަދަ އެއާއެއް ހެޔޮކަމުގެ ދަރުމަނަރަން ثواب ހުށީއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއްކުރި މީހާ ދިހަގުނައެވެ! ފަދަ އޭނާ އެކުރި ފާފައާއި އެއްވަރު ޖަޒާދެނީ އޭނާއަށް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާނުވާނެއެވެ. (الله އެއްވެސް މީހަކަށް އަނިޔާ ވެރިވެ ނުވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.)

(١٦١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއެވެ. އެއީ ސީދާވެގެންވާ دين އެއްކަމުގައިވާ إبراهيم عليه السّلام ގެ دين އެވެ. އެއީ شرك ނާއި ދުރު އަދި توحيد އަށް ލޯބިވެގެންވާ ދީނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު يعنى: إبراهيم عليه السّلام مشرك ންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ.

(١٦٢) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކަތިލުމާއި - (ذَبَح ކުރުމާއި) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދިރިހުރުމާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަރުވުމާއި މިހުރިހާކަމެއް خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެއީ عالم ތަކުގެ ހުރިހާ އެއްޗެހި ބަލަހައްޓަވާ تربيّة ކުރައްވާ އެކަލާނގެ رَبّ އެވެ.

لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ ٱلْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ ٱلْعِقَابِ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿١٦٥﴾

ލުޣަތު

لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۖ = އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް شريك އެއްނުވެއެވެ. ބަރިވެރިއެއްނުވެއެވެ.۞ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް امر ވެވުނީ އެގޮތަށެވެ.۞ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ = އަދި މިއުއްމަތުގެތެރޭގައި (މި أمّة ގެ) އެންމެ ފުރަތަމަވަނަ ބޭފުޅާ ކިޔަމަންތެރިވި މީހާއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ مسلم އެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! أَغَيْرَ ٱللَّهِ = الله ނޫން އެހެން ފަރާތެއްހެއްޔެވެ؟ ۞ أَبْغِي رَبًّا = ربّ އެއްގެ ގޮތުން ހޯދުން އެދިގަންނަންވީ. (ހޯދުން إختيار ކުރަންވީ)۞ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۚ = އަދި އެއީ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ ވެރި ربّ އެވެ.۞ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ = އަދި އެއްވެސް نفس އެއް ކުރާ ކަމެއް ނުކުރެއެވެ.۞ إِلَّا عَلَيْهَا ۚ = އެ نفس އެއްގެމައްޗަށް މެނުވީ.۞ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ = އަދި ކުށްވެރިއެއް ބުރަދަން ބުރަދަން ނުއުފުލައެވެ.۞ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ = އެހެން نفس އެއްގެ ބުރަދަން.۞ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم = ދެން ހަމަކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة އަށެވެ.۞ مَّرْجِعُكُمْ = ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވާނީއެވެ.۞ فَيُنَبِّئُكُم = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް خبر ދެއްވާހުށްޓެވެ.۞ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ = އެކަމަކާއިމެދު ކަލޭމެން إختلاف ވެ ދެބަސްވެކަމުގައިވީ ކަންކަމުގެ.۞ وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.۞ جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ خليفة ންކަމުގައި ކަލޭމެން ލެއްވީ.۞ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ބަޔަކު އެއްބަޔަކަށް އެކަލާނގެ އުފުއްލެވިއެވެ.۞ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ = އަނެއްބައެއްގެމައްޗަށް ދަރަޖަތަކަށް.۞ لِّيَبْلُوَكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ.۞ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދެއްވިތަކެތީގައި.۞ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ.۞ سَرِيعُ ٱلْعِقَابِ = عقوبة އަވަސްވެވޭގޮތާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَإِنَّهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ. لَغَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿١٦٥﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ދިނަދިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٦٣) އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް شريك އަކު ނުވެއެވެ. ބައިވެރިއަކު ނުވެއެވެ. އަދި މިގޮންޏަށްޓަކާ މާނަން އަމުރުކުރެވިގެންވަނީ އެފަދައިންނެވެ. އަދި މިގޮންޏަށްޓަކާނާއި މި أمّة ގެއި އެންމެ ފުރަތަމަ ކިޔަމަންތެރިވެ الله އަށް خُضُوعَة ވެރިވީމީހާއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ مسلم އެވެ.

(١٦٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގާނު ވިދާޅުވާށެވެ! رَبّ އެއްގޮތެއްގައި އަހުރެން إختيار ކުރާނީ الله ނޫން އެހެންރަބަކު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާތަކެތީގެ رَبّ އެވެ. (ހުރިހާތަކެތި ހައްދަވާ ބަލަހައްޓަވާ އެތަކެތި تربيّة ކުރައްވާ އެތަކެތީގެ ވެރިޔާއެވެ.) އަދި އެއްވެސް نفس އެއް އެހެންމީހެއްގެ ފާފަޔެއްގެ ނުބައިކަން ހަމަ އެ نفس އެއްގެމައްޗަށް މެނުވީ ނުވެއެވެ. އަދި (قيامة ދުވަހުން) ތިޔަބައިގެ ބަދަ އެނބުރިލެވޭނީ އޭނާގެ ތިޔަބައިގެ ބަރަސްދުވާލުންނެވެ. ދެން ކަލޭމެން އެންމެންވެސް އެނބުރި ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة އަށެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ދެބަސްވެ إختلاف ވެކަލުގައިވި ކަންތައްތަކުގެ خبر އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

(١٦٥) އަދި ކަލޭމެން ބިމުގެ خليفة ންކަމުގައި ލެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންކުރެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެމަތީ ދަރަޖަތަކުން އުފުއްލެވީއެވެ. އެއީ މިގޮތުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދެއްވި ތަކެތީގައި ކަލޭމެން إمتحان ކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އެތަކެތީގެ حقّ ރަނގަޅަށް އަދާކުރިތޯ މިގޮތުން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމަށް ކަލޭމެން ދެނެގަތުމަށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އީ عقوبة އަވަސްކޮށް ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި رحمة ލެއްވުންވެސް ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ الأَعرَاف ގެ މާނަ

سُورَةُ الأَعرَاف | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٢٠٦)

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَٰبٌ أُنزِلَ إِلَيۡكَ فَلَا يَكُن فِي صَدۡرِكَ حَرَجٞ مِّنۡهُ لِتُنذِرَ بِهِۦ وَذِكۡرَىٰ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱتَّبِعُواْ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُم مِّن رَّبِّكُمۡ وَلَا تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۗ قَلِيلٗا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَم مِّن قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَا فَجَآءَهَا بَأۡسُنَا بَيَٰتًا أَوۡ هُمۡ قَآئِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ دَعۡوَىٰهُمۡ إِذۡ جَآءَهُم بَأۡسُنَآ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيۡهِم بِعِلۡمٖۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴿٧﴾

ތަފްސީރު

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ = މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. (ނަމަވެސް ބައެއް ބޭކަލުން އެއަކުރުތަކާއިމެދު بحث ކުރައްވައިފައެވެ. އެފަދަ ބަހެއް ބަޔާންކުރެވޭނެއެވެ. އެއި މިތުރުޖަމާ އެހެން ތަނެއްގައެވެ. إن شاء الله) ✻ كِتَٰبٌ = ފޮތް ތަނެއްގައެވެ.✻ أُنزِلَ إِلَيۡكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ.✻ فَلَا يَكُن فِي صَدۡرِكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްމަތީގައި ނުވާހުށިކަމެވެ.✻ حَرَجٞ مِّنۡهُ = އެއާއިމެދު އުނދަގޫ / ޝައްކެއް.✻ لِتُنذِرَ بِهِۦ = އެއްޗެއް ކަލޭގެފާނު އިންޒާރުކުރައްވާތީއެވެ.✻ وَذِكۡرَىٰ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢﴾ = އަދި مؤمن ންނަށް نصيحة އާއި وعظ ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.✻ ٱتَّبِعُواْ = ކަލޭމެން تبع ވާށެވެ.! مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ = ކަލޭމެނަށް ބާވައިލައްވާ ތިލަވުއްތެއް.✻ مِّن رَّبِّكُمۡ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.✻ وَلَا تَتَّبِعُواْ = އަދި ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ.! مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۗ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ސަރަޙައްދިނހަގީ.✻ قَلِيلٗا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ = ކަލޭމެން وعظ އާއި عبرة ލިބިގަންނަނީ މަދުމިދުކޮށްނެވެ.✻ وَكَم مِّن قَرۡيَةٍ = އަދި ކިތައް ރަށްތަކެއްވެ؟ (ކިތައް ރަށްތަކެއް أهل ވެރިންނެއްވެ؟) ✻ أَهۡلَكۡنَٰهَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެރަށްތަށް ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.✻ فَجَآءَهَا بَأۡسُنَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަޛާބު އެރަށްތަކަށް އައެވެ.✻ بَيَٰتًا = ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު. (ނިދާފައިވިއްޔާ)✻ أَوۡ هُمۡ قَآئِلُونَ ﴿٤﴾ = ނުވަތަ އެމީހުން قَيْلُوْ لَة ކުރަމުންދަނިކޮށް. (ދުވާލު މެންދުރު ނިދާފައިވަނިކޮށް) ✻ فَمَا كَانَ دَعۡوَىٰهُمۡ = ފަހެ އެމީހުންގެ ގޯވުން ނުވިއެވެ.✻ إِذۡ جَآءَهُم بَأۡسُنَآ = އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަޛާބު / عقوبة އައިއިރު.✻ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ = އެމީހުން ބުނުމުގައިމެ.✻ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އަނިޔާވެރިންކަމުގައިވީމުއެވެ.✻ فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް رسول ން ފޮނުއްވުނު މީހުންނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވާނަމެވެ.✻ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٦﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފޮނުއްވުނު رسول ބޭކަލުންނާއިވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވާނަމެވެ.✻ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيۡهِم = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް (خبر ތަށް) ކިޔައިދެއްވާނަމެވެ.✻ بِعِلۡمٖ = ދެނެވޮޑިގެންވާގޮތުން.✻ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴿٧﴾ = އަދި އެމީހުންނާއި ދުރުގައި غائب ވެގެންވާ (غافل ވެގެންވާ) ފަރާތަކުންކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވެމެވެ.✻

إجْمَالِي މާނަ

(١) الٓمٓصٓ މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޤަޠުޢީ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. އެއާއެކުވެސް ބަޔަކު عالم ން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މާނައީ: أَنَا الله أَفْضَلُ މިއެވެ. މިގެ މާނައީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ الله އެވެ. އެންމެ މާތްވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ނުވަތަ އެއީ الله ގެ ނަންތަކުގެ ކުރުކޮށެވެ. ނުވަތަ އެއީ قرآن ގެ ނަމެކެވެ. އަދި އެހެން ގޮތްގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. والله أعلم

(٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) މިއީ ކަލާނގެ ހަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވި ފޮތެކެވެ. އެބަހީ މި قرآن އަކީ الله ކަލާނގެ ހަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވި ފޮތެކެވެ. އެއާމެދު ކަލާނގެ ހިތްޕުޅުގައި ދަތިކަމެއް އެއްވެސް ނުވާހުށިކަމެވެ! އެއްވެސް ޝައްކެއްނުވާހުށިކަމެވެ. އެއީ އެފޮތުން ކަލާނގެ إنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި އެއީ مؤمن ންނަށް ذكراى އެކެވެ. وعظ އާއި نصيحة އެކެވެ.

(٣) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވި ތަޢުލީމާއި ކަލޭމެން تبع ވެރިވޭ! އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެނިހެން ولِيُّ ންނާއި تبع ނުވާށެވެ. އެބަހީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެނިހެން ސަރަޙައްދުތަކެއްގެ ނުވަތަ އަދި شرك ގެ عمل ތަކާއި ކަލޭމެން تبع ނުވާށެވެ! ކަލޭމެން وعظ އާއި عبرة ލިބިގަންނަނީ މަދުމަދުންނެވެ.

* (ދަންނައެވެ! تفسير قرطبي ގައި އެކަލާގެ ވިދާޅުވެފައި ވަނީ ރަސޫލާގެންނެވި اللهُ ދީނަށް ކަލޭމެން ތަބާ ވެރިވޭ! އަދި އިބިލީހާ މަޖުސީކުރުވާއި ތަބާ ނުވާށެވެ! އެކަލާނގެ ވިދާޅު ވަނީ އެހެނިހެން ސަޙާބީ ފިރިންގެ މުރިދީ މީހުންގެ ހަވަ ސުވާ މަޖުސީކުރުވުގެ ފިރިންކަމުގައެވެ. ވެއްޖެ މަޖުސީކަމަށް ތަބާ ނުވުމަށް މިވަނީ ދީނާޝްރަކައި އަމުރުކުރައްވާފައެވެ. މިހެންވީކަން ހެކިދެއްވުމަށް الله ގެއަމުރުފުޅެއް އަދި ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅެއް ނެތިވެސް އަށްޓަކަށް މަޖުސީ ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރީ އަދި ކުރަންއެންގެވީ ހިތާމައިހަކެވެ. އެއަޅުކަން ބަލައިގަންނާނީ ކޮންބަޔަކުތޯ؟.......)

(٤) އަދި މިމަންޒަލަކާގެ ހަލާކުކުރައްވި ކިތަލް ކިތައް ރަށްރަށްއެވެ؟ (މިއީ އެމީހުން މިމަންޒަލަކާގެ އަމަރާއި رسول ންނާއި އަދި އެބަކަޑުން ގެންނެވީއަކީ ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުން ވަރަށްގިނަ ރަށްރަށް މިމަންޒަލަކާގެ ހަލާކުކުރުއްވިއެވެ.) ފަހެ އެމީހުން ކަރި ފޮތިދައިގެ ސަބަބުން މިމަންޒަލަކާގެ عقوبة އެމީހުންނަށް އައީ އެމީހުން ނިދާފައިތިއްބާ ރޭގަނޑުއެވެ. ނުވަތަ ގެންދުރު އެމީހުން ނިދާފާ ވަގުތުއެވެ.

(٥) ދެންފަހެ މިމަންޒަލަކާގެ عقوبة އެމީހުންނަށް އައިރުގައި "ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ތިމަންނާމެން ކުރުވެރިންވެއެވެ. مشرك ންކަމުގައެވެ." މިހެން އެމީހުން ބުނުމަށްވުރެ ގެންދިޔަ ނުވެއެވެ. (އެމީހުންގެ އަތުގައި އެއްވެސް عُذْر އެއް دليل އެއްނެތެވެ. ބަހާނައެއްނެތެވެ.)

(٦) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسول ން ފޮނުއްވުނު މީހުންނާއިމެދު މިމަންޒަލަކާގެ ސުވާލުކުރައްވާނަށް ކަށަވަރެވެ. (އެބަހީ: رسول ބޭކަލުން އަރިއްސެވުމަށް ފޮނުއްވުނު އެންމެހާންނާއި قيامة ދުވަހުން ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހުން މިމަންޒަލަކާގެ أمر އާއި نهي އާއިމެދު ކަންކޮށްފައި ކިހިނެއް ކަންކުރިކަމާ ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެކަންކަމަށް جزاء ދެއްވާނެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسول ބޭކަލުންނާއި ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އެބޭކަލުން رسول ކަން އިއްވެވީތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ މިހާރު ގޮވާލެއްވިކަން ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ.

*ދަންނައެވެ. ހިދާޔަތުގެ އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައިވެސް އެދުވަހުން އެސުވާލުކުރެއް އެކަލާނގެ އެޖާބަދެއްކަވައި އެކަކުއްވާނީ އަޑުއަހައިލުން އެކަންކަމަށް إعْتِرَافُ އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރެއްވުމަށެވެ. އެމީހުންގެ ކަންތައްތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ނުވާތީއެއްނޫނެވެ.

(٧) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނާ ޚިދުމަތައްކަން ދެނެވޮޑިގެންވާއެކު އެންމެހައި ވާހަކަތައް އަދި خبر ތައް އަންގަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންކަމަށް غائب ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި މިމަންޒަލަކާގެ ނުވެއެވެ. (އެމީހުން عمل ކުރެއްވުންތައް އެކަންކަން މިމަންޒަލަކާގެ މާތްވަރު ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)

وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ ۚ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّـٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَـٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَـٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَـٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿١١﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ۖ قَالَ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُۥ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَٱهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَٱخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ ٱلصَّـٰغِرِينَ ﴿١٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ = އަދި އެދުވަހުން (قيامة ދުވަހުން) ވަޒަންކުރެއްވުން. އެބަހީ: عمل ތަކެއް ވަޒަންކުރައްވާ ބަރުދަން ބެއްލެވުން. ۞ ٱلْحَقُّ = އެއީ ހަމަ حقّ އެއްޗެވެ. ۞ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ = ފަހެ އެމީހެއްގެ (ހެޔޮކަމުގެ) ވަޒަން ބަރުވެއްޖެމީހުން (ދަންނާށެވެ!)۞ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ.۞ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ = އެއީ ކާމިޔާބުވާ ނަސީބުވެރިވީމީހުންނެވެ. ۞ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ = އަދި އެމީހެއްގެ ހެޔޮކަމުގެ ވަޒަން ލުއިވެއްޖެމީހާ (ދަންނާށެވެ!)۞ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ۞ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُم = އެމީހުންގެ نفس ތަކެއް ގެއްލި ހަލާކުވީމީހުންނެވެ.۞ بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ = އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާމެދު އަނިޔާވެރިވެ ތިބިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.۞ وَلَقَدْ مَكَّنَّـٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ބިމުގައި تَمْكِينُ ކޮށްދެއްވީމެވެ. ވަޒަންވެރިކުރެއްވީމެވެ.۞ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا = އަދި އެބިމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ލެއްވީމެވެ. ۞ مَعَـٰيِشَ = ދިރިއުޅުން.۞ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ = ކަލޭމެން شكر ކުރަނީ މަދުމަދުންނެވެ. ۞ وَلَقَدْ خَلَقْنَـٰكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ހެއްދެވީމެވެ.۞ ثُمَّ صَوَّرْنَـٰكُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން صُورة ކުރެއްވީމެވެ. ސިފަކުރެއްވީމެވެ.۞ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ = ދެން މަލާއިކަތުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ.۞ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ = ތިޔަބައިމީހުން آدم އަށް (عليه السّلام) سجدة ކުރައްވާށެވެ! ۞ فَسَجَدُوٓا۟ = ފަހެ އެބައިމީހުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِلَّآ إِبْلِيسَ = އިބުލީސްފިޔަވައި. ۞ لَمْ يَكُن = އޭނާ ނުވިއެވެ. ۞ مِّنَ ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿١١﴾ = سجدة ކުރާމީހުންގެތެރެއިން. ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ (އިބުލީހަށް مخاطب ކުރައްވައި) وحى ކުރެއްވިއެވެ.۞ مَا مَنَعَكَ = ކަލޭ މަނާކުރީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ۞ أَلَّا تَسْجُدَ = ކަލޭ سَجِدَة ކުރުމުން.۞ إِذْ أَمَرْتُكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭއަށް أمر ކުރެއްވިހިނދުން. ۞ قَالَ = އިބުލީސް ދެންނެވިއެވެ. ۞ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ = އަހަރެންވަނީ އޭނާއަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންނެވެ.۞ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަހަރެން ހެއްދެވީ

އަލިފާނުންނެވެ.۞ وَخَلَقْتَهُۥ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ހެއްދެވީ ވަރިންނެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.۞ فَٱهْبِطْ مِنْهَا = ފަހެ ކަލޭ އެތަނުން ފައިބާށެވެ! (ސުވަރުގެއިން ފައިބާށެވެ!)۞ فَمَا يَكُونُ لَكَ = ފަހެ ކަލެއަކަށް ނުވެއެވެ. (ކަލެއަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.)۞ أن تتكبّر فيها = ކަލޭ އެތާ ބޮޑާވުން. (އެސުވަރުގެއިގައި ބޮޑާވުން.)۞ فَٱخْرُجْ = ފަހެ ކަލޭ ނުކުންނާށެވެ! إِنَّكَ مِنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿١٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ ނިކަމެތިންގެތެރެއިންނެވެ. އިހާނެތިކުރެވޭމީހުންނެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨) އަދި (قيامة ދުވަހުން) މީސްތަކުންގެ عمل ތަށް ވަޒަންކުރެއްވުމާ حساب ބެއްލެވުމަކީ ހަމަ حقّ ކަމެކެވެ. އެއީ ކޮންމެހެން އޮންނާނެ ކަމެކެވެ. (އެކަމަކީ އިލާންވުމެކީ واجب ކަމެކެވެ.) ފަހެ އެމީހެއްގެ ހެޔޮކަމުގެ مِيزَان ބަރުވެއްޖެމީހާ (ތަރާޒަށްވާ!) ފަހެ އެމީހުން އެއީ ކާމިޔާބުވި (ސުވަރުގޭގެ) ނަސީބުވެރިންނެވެ.

(٩) އަދި އެމީހެއްގެ (ހެޔޮކަމުގެ) مِيزَان ލުއިވެއްޖެ މީހާ (ތަރާޒަށްވާ!) ފަހެ އެމީހުން އެއީ އެމީހުންގެ ނަފްސުތަށް ގެއްލުވައިލައި ހަލާކު ކުރި މީހުންނެވެ. އެއީ އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އަނިޔާވެރިވެ ދޮގުކުރަމުން ގެންގުޅުނު ސަބަބުންނެވެ.

(١٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ވަޒަންވެރިކުރުމާ تَمْكِين ކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެތަނުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދިރިއުޅުން ލެއްވީމެވެ. ކަލޭމެން شكر ކުރަނީ މަދުމަދުންނެވެ.

(١١) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ހެއްދެވީމެވެ. (ކަލޭމެންގެ ބައްޕާ آدم عليه السّلام ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމެވެ.) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން صورة ކުރެއްވީމެވެ. (އެބަހީ: އެކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެ صورة ކުރެއްވީމެވެ. މި ދެ عبارة ގެ މާނަ އަދި އެހެން ގޮތްގޮތަށްވެސް ބުނެވިގެންވެއެވެ. އެކަމަކު އެންމެ مُعْتَبَرُ ގޮތް މިދަންނަވައިލީއެވެ. – واللّه أعلم) ދެން آدم عليه السّلام އަށް سجدة ކުރައްވާށޭ ملائكة ބޭކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވައިފީމެވެ. – ދެންފަހެ إبْلِيسُ ފިޔަވައި އެންމެ ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނަށް سَجِدَة ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެ إبْلِيسُ سَجِدَة ކުރި މީހުންގެތެރެއިން ނުވިއެވެ.

(١٢) އެކަލާނގެ (އެ إبْلِيس އާއި مخاطب ކުރައްވައި) وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް (يعنى: آدم ގެފާނަށް) سجدة ކުރުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވިހިނދުން ކަލޭ سجدة ނުކޮށް މަނާކުރީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ.؟ سجدة ނުކުރީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ މިއަހަރެން ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ އިބަރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ހެއްދެވީ ވަރިންނެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަހަރެން ހެއްދެވީ އަލިފާނުންނެވެ.

(١٣) އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ އެސުވަރުގެއިން ފައިބާށެވެ! އެތަނުގައި ކަލޭ ބޮޑާވެ މަތިވެރިވުމަކީ ކަލޭގެ ޙައްޤެއް ނޫނެވެ. (އަދި އެހެންވެސް ކަލޭގެ ބޮޑާވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.) ފަހެ ކަލޭ ނުކުންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ ނިކަމެތިވެ އިހާނެތިވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

قَالَ أَنظِرْنِىٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَآ أَغْوَيْتَنِى لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَٰطَكَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَءَاتِيَنَّهُم مِّنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَـٰنِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ ۖ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَـٰكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ ٱخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا ۖ لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَـٰٓـَٔادَمُ ٱسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ ٱلْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَـٰذِهِ ٱلشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٩﴾

މުރާދު

قَالَ = އެސޮރު ދެންނެވިއެވެ. ۞ أَنظِرْنِىٓ = މިއަޅުގަނޑު މުހުލަތު ދެއްވާނދޭވެ! ވަގުތު ދެއްވާނދޭވެ! إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ = ޒިންދުވާ ދުވަހާހަމައަށް. (މީސްތަކުން ދިރިވާ ޒިންދުވާ قيامة ދުވަހަށް)۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވެސް މުހުލަތުދެވިގެން - ވަކިތު ދެވިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ۞ قَالَ = އެސޮރު ދެންނެވިއެވެ. ۞ فَبِمَآ أَغْوَيْتَنِى = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅުގަނޑު މަގުފުރެއްދެއްވި ސަބަބުން. ۞ لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް (އެމީހުން یعنى: އާދަމުގެދަރިންނާއި އިދިކޮޅަށް) މިއަޅުގަނޑު އިންނާނަމެވެ. އެމީހުންނަށް ބަންދުކޮށްދޭނަމެވެ.۞ صِرَٰطَكَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ = އިބަރަސްކަލާނގެ ސީދާވެގެންވާމަގު (إسلام دين) ۞ ثُمَّ لَءَاتِيَنَّهُم = ދެން ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑު އެމީހުން ކައިރިއަށް އަންނާނަމެވެ. ۞ مِّنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ ކުރިމަތިން.۞ وَمِنْ خَلْفِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ފަހަތުންނާއި. ۞ وَعَنْ أَيْمَـٰنِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަނާތްފަރާތުންނާއި.۞ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ވާތްފަރާތުންނާއި.۞ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނުގެ ގިނަމީހުން ދެކެވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ.۞ شَـٰكِرِينَ ﴿١٧﴾ = ޝުކުރުކުރާ މީހުންކަމުގައި. ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ۞ ٱخْرُجْ مِنْهَا = ކަލޭ އެތަނުން ނިކުންނާށެވެ! ۞ مَذْءُومًا مَّدْحُورًا = ދުރުކުރެވި ނިކަމެތިކުރެވި ފާޑުކިޔުންލިބިގެންވާ حال ۞ لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންކުރެ ކަލޭއަށް تبع ވީމީހުން. (ދަންނައެވެ!)۞ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ފުރުއްވާނަމެވެ.۞ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ = ކަލޭމެން އެންމެން އަތުވެގެން.۞ وَيَـٰٓـَٔادَمُ = އަދި އޭ آدم އެވެ.۞ ٱسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ = ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ވަޒަންވެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ٱلْجَنَّةَ = ސުވަރުގެއަށް.۞ فَكُلَا = އަދި ތިޔައިރުގެ ދެކަނބަލުން ކެއިންއުފައްދަވާށެވެ! مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا = ތިޔައިރުގެ ދެކަނބަލުން އެދެވޮޑިގެންވާ ތަނަކުން.۞ وَلَا تَقْرَبَا = އަދި ތިޔައިރުގެ ދެކަނބަލުން ގާތްވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! هَـٰذِهِ ٱلشَّجَرَةَ =

މިގަހާއި. (އެއީ خاصّ ގަހެއް.) فَتَكُونَا = އޭރުން ވާނެ ތިޔައިގެ ދެބަފައިން ވެވަޑައިގަންނާނެއެވެ.۞ مِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން.

إجْمَالِي މާނަ

(١٤) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިސްކީނު (އަޅުން ދިރިގެން) ފޮނުއްވާވަޑައިގަންނަވާ ދުވަހާ ހަމައަށް މިއަޅާއަށް ވަގުތު ދެއްވާ مُهْلَةُ ދެއްވާނދޭވެ!

(١٥) اللّه وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ إنْتِظَار ކުރެވިގެންވާ - (ވަގުތު ދެވިގެން) ވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

(١٦) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އިބްލީސްކަލޭގެ މިއަޅާ މަގުފުރެއްދެވީ ކަމުގައިވާތީކަމަށްޓަކައި ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެދަރިންނަށް (އާދަމުގެދަރިންނާ ދިމާކޮށް) މިއަޅާ މަގުފުރެއްދެވުމަށް ހިތްވަރުކުރާނަމެވެ. އިބްލީސްކަލޭގެ ސީދާމަގު އާދަމުގެދަރިންނަށް ބަންދުކުރާނަމެވެ.

(١٧) ދެން ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެ ކުރިމަތިންނާއި އާދަމުގެ ފަހަތުންނާއި ކަނާތްފަރާތުންނާއި އަދި އާދަމުގެ ވާތްފަރާތުންވެސް މިއަޅާ އާދަމުގެދަރިންނަށް އަންނާނަމެވެ. އަދި އާދަމުގެދަރިންކުރެ ގިނަމީހުން شكر ކުރާމީހުންކަމުގައި އިބްލީސްކަލޭގެ ދެކެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. (ގިނަމީހުން ވާނީ ނުބައިމީހުން ކަމުގައެވެ.)

(١٨) އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ނިކަމެތިކޮށް ދުރުކުރެވިގެންވާ ފުރައްސާރަކުރެވިގެންވާ حال ކަލޭ މިސުވަރުގެއިން ނުކުންނާށެވެ! އާދަމުގެދަރިންކުރެ ކަލެއާއި تبع ވާމީހުން ތަންނަމެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ޖަހަންނަމަ އިބްލީސްކަލޭގެ ނަރަކަ ފުރާލާނަމެވެ ކަލެއާއި، ކަލެއާއި تبع ވާމީހުންނާއި އެންމެން އަތުރައިގެންނެވެ.

(١٩) އަދި އޭ آدم (عليه السّلام) އެވެ! ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ދެކަނބަލުން ސުވަރުގެގައި ވަޒަންވެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ، އަދި ތިޔައިގެ ދެކަނބަލުން އެދިވަޑައިގަންނަވާ ފަރާތަކުން އެތަނުން ކާވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި މިގަހާއި ތިޔައިގެ ދެކަނބަލުން ގާތްވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! (އެގޮތުން، ކާވަޑައިގަންނަވާށެވެ! (އެއީ ކޮންގަހެއްކަން ގައްޔާކަން އިނގޭނެ صحّ خبر އެއް ނެތެވެ.) އޭރުން ހަމަކަށަވަރުން އެބަހީ އެގޮތުން ކާވަޑައިގަތުމުން ތިޔަ ދެކަނބަލުން އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. (އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާކުރި މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.)

فَوَسْوَسَ لَهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَىٰكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ ٱلشَّجَرَةِ إِلَّآ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ ٱلْخَٰلِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَآ إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلَّىٰهُمَا بِغُرُورٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا ٱلشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ ۖ وَنَادَىٰهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا ٱلشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَآ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ ٱهْبِطُوا۟ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

ލުޣަތު

فَوَسْوَسَ لَهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ = ދެންފަހެ شيطانُ އެދެމީހުންނަށް ވަސްވާސްދިނެވެ.۞ لِيُبْدِيَ لَهُمَا = އެދެމީހުންނަށް ފާޅުކުރުމަށް.۞ مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا = އެދެމީހުންގެ ކިބައިން ނިވައިކުރެވިފައިވާ އެއްޗެއް. (އެބަހީ عورة ފާޅުކުރުމަށް)۞ مِن سَوْءَٰتِهِمَا = އެދެމީހުންގެ عورة ގެތެރެއިން.۞ وَقَالَ = އަދި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.۞ مَا نَهَىٰكُمَا رَبُّكُمَا = ތިޔައީގެ ދެމީހުންގެ رَبّ ތިޔަދެމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވީއެވެ.۞ عَنْ هَٰذِهِ ٱلشَّجَرَةِ = މިގަހުގެ ފަރާތުން. (މިގަހުން ކައިދެއްވުން)۞ إِلَّآ أَن تَكُونَا = ތިޔައީގެ ދެމީހުން ވެވަޑައިގެންފާ ނުކުމަށްޓަކައިވުން.۞ مَلَكَيْنِ = ދެމަލާއިކަތުން ކަމުގައި.۞ أَوْ تَكُونَا = ނުވަތަ ތިޔައީގެ ދެމީހުން ވެވަޑައިގެންފާނުހިމެ.۞ مِنَ ٱلْخَٰلِدِينَ ﴿٢٠﴾ = ދާއިމީ މީހުންގެ ތެރެއިން.۞ وَقَاسَمَهُمَآ = އަދި އޭނާ އެދެމީހުންނަށް ހުވައިކުރިއެވެ.۞ إِنِّي لَكُمَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔައީގެ ދެމީހުންނަށްޓަކައި ނަޞޭހަތްތެރިން.۞ لَمِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ނަޞޭހަތްތެރިންގެ ތެރެއިންވެއެވެ.۞ فَدَلَّىٰهُمَا بِغُرُورٍ ۚ = ފަހެ އޭނާ އެދެމީހުން ހުޅުވާލިއެވެ. އޮޅުވާލުމާއެކު ... (ގަހުގެ ބޭނުމާއެކު) ۞ فَلَمَّا ذَاقَا ٱلشَّجَرَةَ = ފަހެ އެދެމީހުން އެގަހުން ރަހަބެއްލެވުމުން.۞ بَدَتْ لَهُمَا = އެދެމީހުންނަށް ފާޅުވެއްޖެއެވެ.۞ سَوْءَٰتُهُمَا = އެދެމީހުންގެ عورة .۞ وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا = އަދި އެދެމީހުން ... عورة ގައި ... ފަށައިގަތެވެ.۞ مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގޭގެ ފަތުން.۞ (ގަހުގެ ފަތުން)۞ وَنَادَىٰهُمَا رَبُّهُمَآ = އަދި އެދެމީހުންގެ رَبُّ އެދެމީހުންނަށް نِدَاء ކުރެއްވިއެވެ.۞ أَلَمْ أَنْهَكُمَا = ނުވަތަ ތިޔަދެމީހުންނަށް މިއަޅުގަނޑު ނަހީކުރައްވާފައިނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ۞ عَن تِلْكُمَا ٱلشَّجَرَةِ = އެގަހުގެ ފަރާތުން (އެގަހުން ކައިދެއްވުން)۞ وَأَقُل لَّكُمَآ = އަދި ތިޔައީގެ ދެމީހުންނަށް މިއަޅުގަނޑު ... وحي ނުކުރައްވާހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ وحي ކުރެއްވިއެވެ.)۞ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔައީގެ ދެމީހުންނަށްޓަކައި شيطان އީ.۞ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ عَدُوّ އެކެވެ.۞ قَالَا رَبَّنَا = އެދެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ رَبُّ އެވެ!۞ ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا = އަޅަމެން އަޅަމެންގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމުއެވެ.۞ وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް ނުފުއްސަވައިފިއްޔާއެވެ.۞ وَتَرْحَمْنَا = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް رحمة ނުލައްވައިފިއްޔާ.۞ لَنَكُونَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން

އަޅުގަނޑުމެންވާނެއެވެ. ۞ مِنَ ٱلْخَسِرِينَ ﴿٢٣﴾ = ގެއްލި ހަލާކުވީ މީހުންގެތެރެއިން. ۞ قَالَ ٱهْبِطُوا۟ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން ފައިބާށެވެ! ۞ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ = ކަލޭމެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް عَدُوّ ން ކަމުގައިވާ حال. ۞ وَلَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައި ކަލޭމެންނަށްޓަކައިވެއެވެ. ۞ مُسْتَقَرٌّ = قرار ވެ ހަމަޖެހިގެން މިތުރުމަށް. (އެއްބަޔަކު ބިމުގެމަތީގައި އަނެއްބަޔަކު ބިމުގެއަޑީގައި)۞ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾ = އަދި ވަކި مُدَّت އަކަށް އެކަލާނގެ ތަޤްދީރުގައި ބޭނުންކުރެއްވި.۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.۞ فِيهَا تَحْيَوْنَ = ކަލޭމެންގެ حياة ވަނީ އެތަނުގައެވެ.۞ وَفِيهَا تَمُوتُونَ = އަދި ކަލޭމެން މަރުވެގެންދާނީވެސް އެތަނުގައެވެ.۞ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ = އަދި ކަލޭމެން (އަލުން ދިރިގެން) ނެރެވޭނީވެސް ހަމަ އެތަނުންނެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٠) ދެންފަހެ شيطان އާ ދެކަނބަލުންނަށް ވަސްވާސްދިނެވެ. (ނުބައިގޮތް ހިތަށް ވިސްނައިދިނެވެ.) އެއީ އެދެކަނބަލުންގެ ނިވައިކުރެވިގެންވާ عورة ފާޅުކޮށް ހާމަކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިގަހުގެ ދެކަނބަލުން ދެމަލާއިކަތުންނަށް ވާނީ ނުވަތަ دائمى ގޮތުގައި ސުވަރުގޭގައި ނިތިއްބަވުމަށް ވެގެން މިގޮތުން މިގަހުގެ ދެކަނބަލުން ކައިނުގެއްވުން މިގަހުގެ ދެކަނބަލުންގެ رَبّ މަނާ ނުކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ މިގޮތުން ކެއުމުން މަނާކުރެއްވީ دائمى ގޮތުގައި ދިރި ދެމިއޮތުމަށްވާނީއެވެ. ނުވަތަ ދެމަލާއިކަތުންނަށް ވާނެތީއެވެ.)

(٢١) އަދި އޭނާ ހުވައިކޮށް އެދެކަނބަލުންނަށް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަކީ ތިޔަދެކަނބަލުންނަށް نصيحة ތެރިޔަކުމެވެ.

(٢٢) ފަހެ އޭނާގެ ހީލަތްތެރިކަމުން ކުޅިވަރުކަމުން އެދެކަނބަލުން (ހަލާކުގެތެރެއަށް) ވެއްޓެވިއެވެ. (ކިޔަމަންތެރިކަމުން ނުކިޔަމަންތެރިކަމަށް ވެއްޓެވިއެވެ. ދެންފަހެ އެދެކަނބަލުން އެގަހުން ރަހަބަލައިލެއްވިއެވެ.) ފަހެ އެދެކަނބަލުން އެގަހުގެ ރަހަބެލެވުމާއެކު އެދެކަނބަލުންނަށް އެދެކަނބަލުންގެ عورة ފާޅުވެ كشف ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެދެކަނބަލުންގެ عورة ގައި ސުވަރުގޭގެ ފަތްތަކުން ނިވައިކުރައްވަން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި އެދެކަނބަލުންގެ رَبّ އެދެކަނބަލުންނަށް نداء ދެއްވިއެވެ. (އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އެގަހުން ކެއުމުން މިގަހުގެ ދެކަނބަލުންނަށް މަނާކުރައްވާ نهى ނުކުރައްވަމުހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ ނަހީކުރެއްވީމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާ އެއީ މިގަހުގެ ދެކަނބަލުންނަށް بيان ވެގެންހުރި عدوّ އެއްކަމުގައި ނާންގަވަމުހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ އެންގެވީމެވެ.)

(٢٣) އާދެ ދެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުމެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ ކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުފުއްސަވައި އަދި رحمة ނުލައްވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންވާނީ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

(٢٤) އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް عدوّ ންކަމުގައިވާ حال ފައިބާށެވެ! (ސުވަރުގެއިން ފައިބާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެން قرار ވެ ހަމަޖެހިގެން މިތުރުމަށް ބިމުގައި ކަލޭމެންނަށްޓަކައިވެއެވެ. (އެއްބަޔަކު ބިމުގެމަތީގައި ނުވަތަ މަރުވެގެންދާއިރު ބިމުގެ އަޑީގައެވެ.) އަދި ވަކި مدّت އަކަށް އެކަލާނގެ ތަޤްދީރުގައި ބޭނުންކުރެއްވި މިންވަރަށެވެ.

(٢٥) އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ حياة ވަނީ، އެބަހީ ދިރިއުޅުންވަނީ އެތަނުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން މަރުވެގެންދާނީވެސް އެތަނުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެން (އަލުން ދިރިގެން) ނެރެވޭނީވެސް ހަމަ އެތަނުންނެވެ.

يَـٰبَنِيٓ ءَادَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَٰرِي سَوْءَٰتِكُمْ وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ ٱلتَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾ يَـٰبَنِيٓ ءَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ كَمَآ أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ ٱلْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَٰتِهِمَآ ۗ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ إِنَّا جَعَلْنَا ٱلشَّيَٰطِينَ أَوْلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَإِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً قَالُوا۟ وَجَدْنَا عَلَيْهَآ ءَابَآءَنَا وَٱللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

ލުޣަތު

يَـٰبَنِيٓ ءَادَمَ = އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ! ❁ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެހަޟްރަތަށް ބާވައިލައްވައިފީމެވެ. ❁ لِبَاسًا = ލިބާސެއް.❁ يُوَٰرِي سَوْءَٰتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ عورة ނިވައިކުރާނޭ. (عورة ނިވަޔި ކުރުވަނީ.)❁ وَرِيشًا = އަދި ދުނިޔާއި / އަދި ޒީނަތްތެރިވާ ފޭރާމާއި.❁ وَلِبَاسُ ٱلتَّقْوَىٰ = އަދި تقوى ގެ ފޭރާން. (އެބަހީ صالح عمل ނުވަތަ الله އަށް ބިރުވެތިވުން.)❁ ذَٰلِكَ خَيْرٌ = އެއީ މާ ހެޔޮވެގެންވާއެވެ.❁ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ އާޔަތްތަކުގެތެރެއިންވާ ކަންތަކެވެ.❁ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾ = އެމީހުން ذِكر ކޮށް ހަނދުމުގެ أمّيد ކުރެވި. (އެމީހުން وعظ نصيحة ލިބިގަތުމަށް) ❁ يَـٰبَنِيٓ ءَادَمَ = އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ.! لَا يَفْتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ = شيطان އާ ކަލޭމެން فتنة ގައިނުޖެއްސާށިއްޔާއެވެ! (شيطان އާ ކަލޭމެންނަ މަކަރުހެދީމަ ނުދާށޭވެ!)❁ كَمَآ أَخْرَجَ = އެފަދައިން ނުކުތުއްވިފަދައިން.❁ أَبَوَيْكُم = ކަލޭމެންގެ މައިންބަފައިން.❁ مِّنَ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގެއިން. ❁ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا = އެފަދައިން އެދެކަނބަލުންގެގައިން އެދެކަނބަލުންގެ ލިބާސް ނިކުމެގެން. (ފޭރާން ނިކުމެގެން)❁ لِيُرِيَهُمَا سَوْءَٰتِهِمَآ = އެދެކަނބަލުންނަށް އެދެކަނބަލުންގެ عورة ދެއްކުމަށް.❁ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކަލޭމެން ދެކެއެވެ.❁ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ = އޭނާއާއި އޭނާގެ قَبِيلَة އާއި (އެބަ ޖިންނިންނެވެ.)❁ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ = ކަލޭމެންނަށް އެމީހުން ނުފެންނަނީށެން.❁ إِنَّا جَعَلْنَا ٱلشَّيَٰطِينَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ شيطان ނަ ދެއްވީމެވެ.❁ أَوْلِيَآءَ = ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި.❁ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ = އީމާންނުވާ މީސްތަކުންނަށް. ❁ وَإِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً = އަދި އެމީހުން (يعنى: الله އަށް އީމާންނުވާމީހުން) فاحش ކަމެއްކޮށްފިއްޔާ.❁ قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.❁ وَجَدْنَا عَلَيْهَآ ءَابَآءَنَا = އަހުރެމެން ދުށީ އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އެކަމުގެމަތީގައި ވިސްނުނެވެ. (އެކަން ކުރަނިކޮށެވެ.)❁ وَٱللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا = އަދި އެކަމަށް الله އަހުރެމެންނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ❁

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަމުރުނުކުރައްވައެވެ. ނުލަސްނުކުރައްވާނެއެވެ. ❁ بِالْفَحْشَاءِ = فاحش ކަންތަކަށް ❁ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ = ކަލޭމެން الله ޙަޟްރަތުގެ މައްޗަށް ބުނަނީހެއްޔެވެ؟❁ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ = ކަލޭމެން ނޭނގޭކަންތައް ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٦) އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ عورة ނިވާކުރުމަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލިބާސް ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެބަހީ: ފާރާންކުރާފަތްތަކުގެ ތެރެއިންނާއި ކަލޭމެންނަށް ދެއްވީމެވެ.) އަދި ޒީނަތާއި ހިފައިގަންނަން ތަނެއްކަމުގައި ޖިސްމު ހިފާން ފާރާތާއި ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި تقوى ލިބާސްކަމުގެ ޚާއްޞަކަން (އެބަހީ: صالح عمل ކުރުން އެއީ މާތްވެގެންވާކަމެވެ.) މިކަންތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންމެކުޅަދުންތެރިކަމާއި قدرة ދޭހަކުރާ دليل ތަކުގެތެރެއިން ވާކަންތަކެވެ. އެއީ އެމީހުން ذكر ކޮށް وعظ نصيحة ލިބިގަތުމަށެވެ.

(٢٧) އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ކާފަގެ (آدم ގެފާނާއި حوّاى ގެފާނު) شيطان އާ އަރިސް ސުވަރުގެއިން ނެރުނީފަދައިން އެ شيطان އާ ކަލޭމެން فتنة ވެރިކުރިއަރައިނުދޭށެވެ! އެސޯރުގެ މަކަރުވެރިކަމުގެ ތެރެއަށް ކަލޭމެން ވައްޓައިނުލާށެވެ! ފަހު އެސޯރުގެ މަކަރުވެރިކަމުން އެދެބަފައިންގެ ލިބާސް އެދެބަފައިންގެ ގައިން ނަގައިލީމެވެ. އެއީ އެދެބަފައިންގެ عورة އެދެބަފައިންނަށް ދައްކައިލުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ شيطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިން ކަލޭމެން ފެންނަނީ ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނަ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެއީ ކަލޭމެން އެބައިމީހުން ނުފެންނާނޭ ގޮތަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان ން އެއީ ތިމާގެ ސަރަޙައްދުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލިބާސް ނުވާ الله އަށް އީމާންނުވާ މީހުންނަށެވެ.

(٢٨) އަދި އެމީހުން فاحش ކަމެއްކުރިއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއީ އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އަޅުވެރިވެގެން ވަނީ ގޮތަކީ އަހުރެމެން ދެއްކެވީ. (އެމީހުން ކުރާތަން ޢިބާދަތަކީ ކަމަށްބުނާކަމުގައި ކަމެކެވެ.) އަދި މިކަމަށް الله އަހުރެމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައިފައެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! فاحش ކަންތަކަށް الله އަމުރު ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ނުލަސްނުކުރައްވާނެއެވެ. الله تعالى ގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭކަންތައް ކަލޭމެން ބުނަނީހެއްޔެވެ؟

- ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނާ فاحش ކަންތަކަކީ عربى ންގެ ކޮންމެވެސް ބަޔަކު އިސްލާމްވުމުން އަރުވާގެ ކުރީގައި ގޮވާލާގައި طَوَاف ކުރާނީ عُرِيَان حال ގައި ތިބެގެންނެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނަނީ އަހުރެމެން މިކަން މިކުރަނީ ކާބަފައިން ކުރިގޮތުގައެވެ. އަދި އެކަމަކީ الله أمر ކުރައްވާފައިވާކަމެވެ. މިކަމަކީ އެމީހުން الله ގެ މައްޗަށް ހަދާ ދޮގު ދެއްކުމެކެވެ. ބިޔާން ކޮށްދެއްވައި ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގެ ޢާދަތަކެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. މިގޮތަށް فاحش ކަންތަކަކީ އިސްލާމްދީން قبول ނުކުރާ އަދި ސަލާމަތް ބޮޑު قبول ނުކުރާ ކަންތަކެވެ.

قُلْ أَمَرَ رَبِّى بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا۟ وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَٱدْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلضَّلَٰلَةُ ۗ إِنَّهُمُ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلشَّيَٰطِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ ۞ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ خُذُوا۟ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ وَلَا تُسْرِفُوٓا۟ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِىٓ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزْقِ ۚ قُلْ هِىَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ أَمَرَ رَبِّى بِٱلْقِسْطِ ۖ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަމުރުކުރެއްވީ عدل ވެރިވުމަށެވެ. ۞ وَأَقِيمُوا۟ وُجُوهَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ކުރިމަތިލާށެވެ! (قبلة އަށް ކުރިމަތިލާށެވެ!) ۞ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ = ކޮންމެ މިސްކިތެއްގައިވެސް (ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި.) ۞ وَٱدْعُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ! (އަޅުކަންކުރާށެވެ!) ۞ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۚ = އަޅުކަން އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިކުރާ حال ۞. كَمَا بَدَأَكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން (އަލަށް އުފެއްވި އަސްލުއްސުރުގައި) ފެއްދެވިފަދައިން. ۞ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ = ކަލޭމެން އަނބުރާ إعاد ވާނެއެވެ. (އެބަހީ محشر އަށް ޒިންދަވާނެއެވެ.) ۞ فَرِيقًا هَدَىٰ = އެއްބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވިއެވެ. (އެބަހީ: އެކަލާނގެ توفيق ދެއްވިއެވެ. ۞ وَفَرِيقًا = އަދި އަނެއްބަޔަކު (ދޫކުރެއްވިއެވެ!)۞ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلضَّلَٰلَةُ ۗ = އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް މަގުފުރެދުން حقّ ވިއެވެ.۞ إِنَّهُمُ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން. ۞ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلشَّيَٰطِينَ = شيطان ން ތަކެއް ހިފި إختيار ކުރިއެވެ.۞ أَوْلِيَآءَ = ސަހަރަތެރިން ތަކެއް ކަމުގައި. ۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.۞ وَيَحْسَبُونَ = އަދި އެމީހުން ހީކުރިއެވެ. ۞ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ތެދުމަގުގައި ކަމަށް ۞ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ = އޭ އާދަމުގެދަރިންނޭވެ!۞ خُذُوا۟ زِينَتَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ޒީނަތްތެރިކަން ހިފާށެވެ! (އެބަހީ: ޒީނަތްތެރިވާށެވެ!)۞ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ = ކޮންމެ މިސްކިތެއްގައި (ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި.)۞ وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކައިބޮއި ހަދާށެވެ! وَلَا تُسْرِفُوٓا۟ ۚ = އަދި ކަލޭމެން އިސްރާފު ނުކުރާށެވެ،. إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ.۞ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ = އިސްރާފުކުރާ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.۞ قُلْ مَنْ حَرَّمَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ، حرام ކުރީ ކާކުއެއްތޯ؟۞ زِينَةَ ٱللَّهِ = الله ގެ ޒީނަތްތެރިކަން.۞ ٱلَّتِىٓ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ

އަޅުތަކުންނަށް ނެރުއްވާފައިވާ. وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزْقِ = އަދި ރިޒުޤުގެ ތަނަވަސްގެ حلال ތަކެއްޗާއި.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ،۞ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އެއީ އީމާންވީ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ތަކެއްޗެވެ.۞ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. (ކާފިރުން އެއިން ބައިވެރިވިޔަސް)۞ خَالِصَةً يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = އަދި ހަމަ قيامة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް خاصّ ވެގެންވާ ތަކެއްޗެވެ.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ۞ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ.۞ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ = ދަންނަބަޔަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ عدل ވެރިވުމަށެވެ. (ހުރިހާކަމެއްގައި ސީދާކޮށް حقُّ حقّ އަށް ދު حقّ އަށް ދެނުމެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި (ކޮންމެ މިސްކިތެއްގައިވެސް) كعبة الله އަށް - (ގިބުލާއަށް) ކަލޭމެންގެ މޫނުތައް ސީދާކޮށް قائم ކުރާށެވެ. އަދި ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް إخلاص ތެރިކަމާ حال ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ނެތުމުގެތެރެއިން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ހެއްދެވިފަދައިން قيامة ދުވަހުން (މަރުވުމަށްފަހު) އަލުން ދިރުއްވައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ގެންދަވާނެއެވެ. (محشر ކުރައްވާނެއެވެ.)

(٣٠) އެއްބައިމީހުން الله ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއެވެ. ތެދުމަގަށް توفيق ދެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން (ކާފިރުންނެވެ!) އެމީހުންގެމައްޗަށް މަގުފުރެދުން حقّ ވިއެވެ. އެމީހުން ތިމާމެންގެ ސަރަދާރުވެރިންނަކީ الله ފިޔަވައި شيطان ން ކަމުގައި ބަލައި إختيار ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ހީކުރަނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމާމެން މިވަނީ ތެދުމަގުގައިކަމަށެވެ.

(٣١) އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ! ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ މިސްކިތެއްގައި - އަދި ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި (ޠަވާފާއި ފަދަ ހިނދު އެހެނިހެން ޒީނަތްތެރިކަން ކަލޭމެން ހިފާށެވެ.) إختيار ކުރާށެވެ. އެބަހީ: ނަމާދުކުރާހިނދު މިލާފެން ތާހިރުވެ ލިބާސްހުރި ޒީނަތްތެރިކަމުގެ ލިބާސް އަޅާށެވެ، (ނަގޯވެސް އިސްރާފުވެރިން ހެދުމަށް ޒީނަތްތެރިކަމާއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ކައިބޮއި ހަދާށެވެ! ކަލޭމެން (އެއްކަލާއްގައިވެސް) إسراف ނުކުރާށެވެ! އެހެނީ إسراف ކުރާމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٣٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ، (لِبَاس އާއި زِيْنَة ތެރިވުމާ ތަކެތީގެ ތެރެއިން) الله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ނެރުއްވާފައިވާ حلال ކުރައްވާފައިވާ ތަކެއްޗާއި އަދި ރިޒުޤުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ حلال ކޮށްދެއްވާފައިވާ حلال ތަނަވަސްތަކާ — ރިޒުގު - حرام ކުރީ ކާކުހެއްތޯވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ، އެއީ އީމާންވީ މީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ހުރި ތަކެއްޗެވެ. (ކާފިރުން އެއިން ބައިވެރިކޮށްދެއްވުމާއެކުގައިވެސް ފަހެވެ.) އަދި އެއީ قيامة ދުވަހުން ހަމަ خاصّ ވެ مؤمن ންނަށްވާ ތަކެއްޗެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް އަދި دليل އާއި حجّة ތަކާއި ކޮޅުތަކުން بيان ކޮށް تفصيل ކޮށްދެއްވަނީ ޢިލްމު ލިބިގެންވާ މީހުންނަށެވެ.

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ ٱلْفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَٱلْإِثْمَ وَٱلْبَغْىَ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا۟ بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِى فَمَنِ ٱتَّقَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٦﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ. إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ حرام ކުރެއްވިކަންތައްތަކީ. ٱلْفَوَٰحِشَ = فاحش ކަންތައްތަކެވެ. ❁ مَا ظَهَرَ مِنْهَا = އޭގެތެރެއިން ފާޅުވެގެންވާ ކަންތައްތައް. ❁ وَمَا بَطَنَ = އަދި އޭގެތެރެއިން ފޮރުވިގެން ވަންހަނާވެގެންވާ ތަކެއްޗެއް. ❁ وَٱلْإِثْمَ وَٱلْبَغْىَ = އަދި ފާފަކުރުމާއި އަދި ދުނިޔޭގައި بغاوة ކުރުމާއި. ❁ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ = އެއްވެސް حقّ އަކާއިނުލައި. ❁ وَأَن تُشْرِكُوا۟ بِٱللَّهِ = އަދި ކަލާނގެ اللّٰه އަށް شريك ކުރުމާއި. (އެކަލާނގެއާއި ބައިވެރިކުރުމާއި) ❁ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا = އެއަށް އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް ބާވައިނުލެއްވި ތަކެއްޗާއި. ❁ وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި ކަލާނގެ اللّٰه ގެ ރަސްކަންފުޅާއިމެދުގައި ބުނުމެވެ. ❁ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ = ކަލޭމެން ނުދަންނަތަކެތި. ❁ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ = އަދި ކޮންމެ أمّة ޤައުމަކަށްވެސް أجل އެއްވެއެވެ. (اللّٰه އާއި رسول ގެ ދަޢުވަތު ގަބޫލުނުކުރާ ބައެއްގެ ހަލާކުވާނެ ވަގުތުތަކެއްވެއެވެ.) ❁ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ އެ أجل އަދި އެވަގުތު އައިސްފިނަމަ. ❁ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً = ހިނދުކޮޅަކުވެސް އެމީހުން ފަސްނުވާނެއެވެ. ފަސްނުވާނެއެވެ. ❁ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ = އަދި އެމީހުން (އެއަށްވުރެ) އިސްވެސް ނުވާނެއެވެ. ކުރިއަށްވެސްނުވާނެއެވެ. ❁ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ = އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ. إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް رسول ން ވަޑައިގެންފިނަމަ. ❁ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ = އެބޭކަލުން ކަލޭމެންނަށް ކިޔައިދެއްވަމުން. ❁ ءَايَٰتِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ❁ فَمَنِ ٱتَّقَىٰ = ފަހެ ދެން تقوى ވެރިވެއްޖެމީހާ. (އެބަހީ ހިތަށް ބިރުވެރިވެއްޖެމީހާ) ❁ وَأَصْلَحَ = އަދި އެމީހަކު إصلاح ކޮށް (ހެޔޮކަންތައް صالح عمل ކޮށް) ❁ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ. ❁ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ = އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއްކަމުގައި އެމީހުން ނުވެތެވެ. ❁ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އަދި ދޮގުކުރިމީހުން / ދޮގުހެދިމީހުން. ❁ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ❁ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَآ = އަދި

އެއާއަރުވާތީކަން ބޮޑާވެ ކިބުރު ވި. ❁ أُولَٰٓئِكَ = އެމީހުން އެއީ. ❁ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

❁ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٣٦﴾ = އެމީހުން ދާއިމީކޮށް ހަމައެތާނގައެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٣) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ حَرَام ކުރެއްވިކަންތަކަކީ އެންމެހައި فاحش ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ (ހިސާބުދީން قبول ނުކުރާ ބައި ސަލާމަތް ބޮޑީ ނަފްރަތުކުރާ ކަމެއް ހަޖިހުތުރު ކަންތަކެވެ.) ތާޒާތުރިން ފާޅުގައި އަދި ސިއްރުން ކުރެވޭ ކަންތަކެވެ. އަދި ފާފަވެރިވުމާއި ހަމަނުޖެހޭގޮތުގައި މީހުންގެ ހައްގުތަކަށް އަރާ ހުއްޓުމެވެ. އަދި (އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވި ފާޅުގައި ސިއްރުން ކުރާ ކަންކަމާއި ގުނަހަށް ފޯރާ ކުރާ حقّ ނޫންގޮތުގައި ދަޢުވާކުރާ بغاوة ކުރުމާއި، އަދި ކަލާނގެ އެކަލާނގެއާ شريك ކުރުމަކީ އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް ބާވައިލައްވާވަޑައިނުގަތް ތަކެތި ﷲ އާއި شريك ކުރުމާއި، އަދި ﷲ އާއިމެދު ކަލޭގެފާނު ނުދަންނަ ތަކެތި ބުނުމެވެ.

(٣٤) (ﷲ އާއި رسول ނަށް ދެކޮޅުހެދި) އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް (ހަލާކުކުރެވޭ ވަގުތަކަށް عذاب އައިސް ހަލާކުވުމަށް) މުއްދަތެއްވެއެވެ. ކަނޑައެޅި ހުރެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މުއްދަތު އަހަރެއްގެ ވަގުތު ހަމަވުމުން ހިނދުކޮޅަކުވެސް އެމީހުން ފަސްނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އިސްވެސް ނުވާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ވަގުތު ހަމަވުމުން ހިނދުކޮޅަކުވެސް ފަސްނުވާނެއެވެ.

(٣٥) އޭ آدم ގެ ދަރިކޮޅުނޭވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔައިދެމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން رسول ބޭކަލުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ ފަހެ إيمان ވެ ތިޔަބައިމީހުން ހިތަށް އަރަނީ إصلاح ކޮށް ފަހެ صالح عمل ކުރާމީހުން ތަޤްވާވެރިވެ ތިއްބަވައިފިނަމަ! ފަހެ تقوى ވެރިވެ ކަމަކަށް ކުރެއްވި ގެއްލުމެއް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނެ ބައެއްކަމެއް އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٣٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަށް ދޮގުކޮށް އަދި އެއާއަރުވާތީކަމުގެ ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވެއްޖެމީހުން ވާހަކަ އެމީހުންނަކީ އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދާއިމީކޮށް ހަމަ އެތާނގައެވެ.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَـٰتِهِۦٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوٓا۟ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالُوا۟ ضَلُّوا۟ عَنَّا وَشَهِدُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ كَـٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ٱدْخُلُوا۟ فِىٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ فِى ٱلنَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱدَّارَكُوا۟ فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَىٰهُمْ لِأُولَىٰهُمْ رَبَّنَا هَـٰٓؤُلَآءِ أَضَلُّونَا فَـَٔاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ ٱلنَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَـٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَىٰهُمْ لِأُخْرَىٰهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

މުފްރަދާތު

فَمَنْ أَظْلَمُ = އަނިޔާވެރިކަންބޮޑީ ދެން ކާކުހެއްޔެވެ؟ ❁ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا = الله ގެމައްޗަށް ދޮގެއް އުފައްދައިގެންމީހަކަށްވުރެ / بُهْتَان ހެދި މީހަކަށްވުރެން. ❁ أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَـٰتِهِۦٓ = ނުވަތަ އެމީހަކު އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ❁ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެމީހުން ތަންނަހެވެ. يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ نَصِيْبُ ލިބޭނެއެވެ. ❁ مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ = ފޮތުން (ދުނިޔޭގައި ލިޔެވިފައިވާ ރިޒުގު ނުވަތަ، އަދިވެ عمل އާ އަދި ނިޔާގެ ލިބޭނެއެވެ.) ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتْهُمْ = އެމީހުން ގާތަށް އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން. ❁ رُسُلُنَا = މިމަންޏަރަސްކަލާނގެ رسول ން (މަރުހިއްޕަވާ ملائكة ބޭކަލުން) ❁ يَتَوَفَّوْنَهُمْ = އެބޭކަލުން އެމީހުންގެ މަރުހިއްޕަވާށެވެ. ❁ قَالُوٓا۟ = އެބޭކަލުން (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ. ❁ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ = ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރަން ގޮވާ دعاء ކުރިހަކަމި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ❁ قَالُوا۟ ضَلُّوا۟ عَنَّا = އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެތަކެތި އަހުރުމެންގެކިބައިން ގެއްލިއްޖެއެވެ. ❁ وَشَهِدُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކުގެމައްޗަށް ހެކިދޭނެއެވެ. ❁ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީކަމަށް ❁ كَـٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾ = ކާފިރުންކަމުގައި. ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ (އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން) وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ❁ ٱدْخُلُوا۟ فِىٓ أُمَمٍ = ކަލޭމެން (ނަރަކައިގައިވާ) ބައިތަކުމީހުންގެތެރެއިން ވަންނާށެވެ.! قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم = ކަލޭމެންގެކުރިން ވޭތުވެ ގޮސްފައިވާ. ❁ مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ = ޖިންނިންނާއި އިންސާނުންގެތެރެއިން. ❁ فِى ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގައި. ❁ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ = ބަޔަކު ވަދެން (ނަރަކައަށް) ވަދެވޭހިނދެއްގައި. ❁ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا = އޭގެ އަނެއް أخت އެބަހީ: އަނެއް أمّة ގެ މީހުން މިމީހުންނަށް لعنة ދޭއެވެ. ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱدَّارَكُوا۟ فِيهَا جَمِيعًا = އެ އެންމެން އެއަށް جمع ވެއްޖައުމަށްދާންދެން. (ޖަމާވެއްޖެއުމާ) ❁ قَالَتْ أُخْرَىٰهُمْ = އެމީހުންގެ ފަހު މީހުން ބުނާނެއެވެ. ❁ لِأُولَىٰهُمْ = އެމީހުންގެ ކުރި މީހުންނަށް. ❁ رَبَّنَا هَـٰٓؤُلَآءِ = އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! މިއީބަޔިމީހުން. ❁ أَضَلُّونَا = އަޅަމެން މަގުފުރެއްދީއެވެ. ❁ فَـَٔاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا = ދެން އެމީހުންނަށް ދެބައި

عذاب ދެއްވާށްދޭވާ!۞ مِّنَ ٱلنَّارِ ۖ = ނަރަކައިގެ. ۞ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. (ކަލޭމެންކުރެ ކޮންމެ ބައަކަށް) ޑަބަލްވެއެވެ.۞ وَلَٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ = އަދި އެކަމެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.۞ وَقَالَتْ أُولَىٰهُمْ = އަދި އޭގެ ކުރިމީހުން ބުނާނެއެވެ.۞ لِأُخْرَىٰهُمْ = އޭގެ ފަހުމީހުންނަށް.۞ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا = ފަހެ އަހަރެމެންގެމައްޗަށް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ.۞ مِن فَضْلٍ = އެއްވެސް މާތްކަމެއް. ۞ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ = ފަހެ ކަލޭމެން عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ.! بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ = ކަލޭމެން ކުރިކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٧) ފަހެ الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދައިގަތް މީހަކަށްވުރެ ނުވަތަ އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހަކަށްވުރެ ވަކިންބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ.) އެމީހުންނަށް ލިޔުން ކަނޑައެޅިފައިވާ نصيب އެމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. (އެބަހީ: ދުންޔާ ރިޒުގާ އަދި އަޖަލު ކަނޑައެޅިގެންވާގޮތަށް) ދެމިގެން ކަނޑައެޅިފައިވާ އެއްޗެއް އެމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މަރުވެރިއްޖެވަގުތު ރޫޙުހިފުމަށްޓަކައި ފޮނުއްވާ ملائكة ބަޔަކުން އެމީހުންނާއި ހަމައަށް ވަޑައިގެންފުރަމަށްވާހިނދެވެ. އެބަޔަކުން (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރަމުން އަދި އެދުޢާކުރަމުން ދިޔަ ކަލާނގެތައް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެ އަޅުންބަލާ ދަންނަވާނެއެވެ. އެބަޔަކު އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ގެއްލިއްޖެއެވެ. (އަހަރެމެން ދޫކޮށް އެބަޔަކު ހިނގައްޖެއެވެ.) الله وحى ކުރެއްވިއެވެ.) އެމީހުންނީ ކާފިރުންކަމުގައި އެމީހުންގެ نفس ތަކުގެމައްޗަށް އެމީހުން ހެކިވާނެއެވެ.

(٣٨) الله (އެމީހުންނަށް) قيامة ދުވަހުން އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެންގެކުރިން ނަރަކައަށްވަން ޖިންނިންނާއި އިންސާނުންގެ أمّة ތަކެއްގެ ގައި ޖަމާވެގެން ނަރަކައަށް ކަލޭމެންވެސް ވަންނާށެވެ! (އެއީ ކަލޭމެންފަދައިން ކާފިރުވާމީ ނުބައިކަންތައްތަކުގައި އިސްވެދިޔަ މީހުންނެވެ.) އަދި ކޮންމެ أمّة އެއްގެ މީހުންވެސް ނަރަކައަށް ވަންނަން ދާ އަބަދު أمّة މީ މީހުންނަށް لعنة ދެއްވައެވެ. އެހެންވެސް އެންމެފަހު ކާފިރު أمّة ތައް އެންމެ އިސްވެރިން ނަރަކައަށް ޖަމާވާ ހަމަވީމާ ފަހުން އަރިމީހުން ކުރިން އަރިމީހުންނާމެދު، އިސްތިޣާޘާކުރެއް الله އަށް ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! މިމީހުންނީ މިއީ އަހަރެމެން މަގުފުރެދުވި މީހުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ ޑަބަލް عذاب ދެއްވާށްދޭވާ! الله އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެންކުރެ ކޮންމެ ބައަކަށްވެސް ޑަބަލް عذاب ވެއެވެ. އެކަމަކު އެކަމެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

(٣٩) އަދި އެމީހުންގެ (އެބަހީ: ނަރަކައިގައިބަ ކާފިރު أمّة ތަކުގެތެރެއިން) ފަހުން އައިމީހުންނާއި مخاطب ކޮށް ފުރަތަމަވީ މީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް މާތްކަމެއް އަދި ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ الله تعالى މީހުންނާ مخاطب ކުރައްވައި އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި ކުރި ކަމުގައިވާ ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَآ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ ۖ وَقَالُوا۟ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى هَدَىٰنَا لِهَـٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَآ أَنْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ ۖ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِٱلْحَقِّ ۖ وَنُودُوٓا۟ أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

މަޢުނާ

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހުން.✽ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ عَنْهَا = އަދި އެމީހުން އެއާޔަތްތަކަށް ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވެގަތްމީހުން.✽ لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ނުހުޅުވޭނެއެވެ.✽ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުގެ ދޮރުތައް.✽ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ = އަދި އެމީހުން ސުވަރުގެ ނުވަންނާނެއެވެ.✽ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ = جمل ވަދެއްޖެއުމަކަށްދާނދެން.✽ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ = މިސްކުގެ ހޮޅައިން.✽ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިންނެވެ.✽ نَجْزِى ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ مجرم ންނަށް (ނުބައި ކުށްވެރި މީހުންނަށް) ޖަޒާދެއްވަނީ.✽ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ = އެމީހުންނަށްވާނީ ނަރަކައިގެ (އަލިފާނުގެ) ބިސްތަރުގަނޑުތަކެވެ.✽ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ = އަދި އެމީހުންގެމަތީގައި (ރަށްގަނޑެއްގެ ގޮތުންވާ) އަލިފާނުގެ ބޭރުގަނޑުތަކެވެ.✽ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިންނެވެ.✽ نَجْزِى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވަނީ.✽ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީސްތަކުން.✽ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.✽ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް نفس އަކަށް ތަކުލީފެއް ނުކުރައްވަމެވެ.✽ إِلَّا وُسْعَهَآ = އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް މެނުވީ.✽ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެމީހުން އެއީ.✽ أَصْحَـٰبُ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގޭގެ އެކުވެރިންނެވެ.✽ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٤٢﴾ = އެމީހުން އެތާނގައި ދެމިހުންނާނޭ ބައެކެވެ.✽ وَنَزَعْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަގައިދެއްވާނަމެވެ.✽ مَا فِى صُدُورِهِم = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ތަކެތި.✽ مِّنْ غِلٍّ = ދުޝްމަނުކަމާއި حسد ފަދަ ތަކެތިން.✽ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެމީހުންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ.✽ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ.✽ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = ހުރިހާ تعريف އާއި ثناء ވަނީ الله އަށެވެ.✽ ٱلَّذِى هَدَىٰنَا لِهَـٰذَا = އެއީ މިކަމަށް (ސުވަރުގެއަށް) އަހަރެމެން މަގުދެއްކެވި ކަލާނގެއެވެ.✽ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ = އަދި އަހަރެމެން ތެދުމަގު ނުލިބިގެން ހުރީހެވެ.✽ لَوْلَآ أَنْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ = الله އަހަރެމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވި ނަމަވެސް.✽ لَقَدْ جَآءَتْ = ހަމަކަށަވަރުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.✽ رُسُلُ رَبِّنَا = އަހަރެމެންގެ رَبُّ ގެ رسول ން.✽ بِٱلْحَقِّ =

حقّ ޢާއިލެއް. حقّ ދީނާއިލެއް.۞ وَنُودُوٓاْ = އަދި އެމީހުންނަށް ނިދާއިއްވާވޭނެއެވެ.۞ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ = ތާ (ސުވަރުގެ ވަންތަވިރިންނޭވެ!) މިއީ އެސުވަރުގެއެވެ.۞ أُورِثۡتُمُوهَا = އެތަން ކަލޭމެން ވާރުތަކުރި.۞ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٤٣﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރިކަންތަކުގެ ސަބަބުން.

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٠) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކޮށް އަދި އެއާޔަތްތަކަށް ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވެއްޖެ މީހުން (ތަންނަށެވެ!) މިސާލަކަށް ގަދައިން ޖަމަލު ވަޅިއަދީގެ ދޮރުން ވަދެއްޖައުމަށް ދާންދެން އުޅޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިގެންނުދާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. (އެމީހުންނަށް رحمة ގެ އަސްމާނުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިގެން ނުދާނެއެވެ.) އަދި مُجْرِمُ ންނަށް އަބަދު ނުބައިންނަށް މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(٤١) އެމީހުންނަށްވާނީ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތަންމަތިތަކެވެ. އެއީ އެމީހުން އިރިސް ކުރެވޭނެ ތަނެވެ. (އަކަމަކު ދޮރު އެބާ އޮތްތޯ ބަލާލާށޭ ކަންކޮޅުތަކާ ކަރުނަ ވޭނާއި ހިތާމަ. ހިތާމަ ނޫން ތުން އެހެންކަމެއް ނުވެއެވެ. އަކަމަކު މައްޗަށް ނުވާނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ މަތިން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ބައިތައެވެ. ނިވައެއެވެ. (نَعُوذ بِاللّٰه مِنَ النَّارِ) ޢަނިޔާވެރިންނަށް - مشرك ންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(٤٢) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (އެމީހުންނަށް ކުރެވޭހާވަރަކުން عمل ކުރިމީހުން) އެހެނީ އެއްވެސް نفس އަކަށް ކުރެވޭނެ ހާވަރަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ تكليف ނުދެއްވަމެވެ. އެފަދަމީހުންނަކީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ އެތާނގައެވެ.

(٤٣) އަދި ދުނިޔެވިކަމުގައި حسد ވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާނަމަ ވަކިކޮށްލައްވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނިކުމެގެންދާނެއެވެ. އެސުވަރުގެ ވަންތަވިރިންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އަކީ خاصّ ވެގެންވަނީ اللّٰه އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުމެން މިސުވަރުގެއަށް އައުމަށް توفيق ދެއްވައި މަގުދައްކަވައިދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި اللّٰه އަޅުގަނޑުމެން މިސުވާފަދަ ނުދައްކަވާނަމަ އަކަމަކު ތެދުމަގު ލިބިގެން ބުނާކަމެއް އަޅުގަނޑުމެން ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުގެ رَبّ ގެ رسول ން ވަޑައިގެންނެވީ حقّ އާއިގެންނެވެ. (އަޅުގަނޑު އެ حقّ އާއި تبع ވީމެވެ.) ދެން ދަރަ އެމީހުންނަށް نداء އިއްވާވޭނެއެވެ. (ތާ ސުވަރުގޭގެ أهل ވެރިންނޭވެ!) މިއީ އެސުވަރުގެއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ވަޑައިގެން وعد ކުރެއްވި ސުވަރުގެއެވެ.) ކަލޭމެން އެތަން ކަލޭމެންކުރި ހެޔޮ عمل ގެ ސަބަބުން ވާރުތަކުރީއެވެ.

وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا۟ نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌۢ بَيْنَهُمْ أَن لَّعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ كَٰفِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا۟ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ ۞ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَىٰهُمْ قَالُوا۟ مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾

ތަފްސީރު

وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ = އަދި ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ގޮވާލާނެއެވެ. ۞ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނަށް. ۞ أَن قَدْ وَجَدْنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނަށް ފެނިއްޖެއެވެ. ۞ مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا = އަހަރެމެންގެ رَبُّ وعد ކުރެއްވި އެއްޗި އެއީ حقّ އެއްޗެއްކަމުގައި. ۞ فَهَلْ وَجَدتُّم = ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ފެނިއްޖެހެއްޔެވެ؟ ۞ مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا = ކަލޭމެންގެ رَبُّ وعد ކުރެއްވި އެއްޗި އެއީ حقّ އެއްޗެއްކަމުގައި. قَالُوا۟ نَعَمْ = އެމީހުން (އެބަހީ ނަރަކައިވަންތެވެރިން) ބުނެފާނެއެވެ. އާއެކެވެ. ۞ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌۢ بَيْنَهُمْ = އަދި އެތަނބަޔިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގޮވާ ބަޔަކު ގޮވައިލައްވާނެއެވެ. ۞ أَن لَّعْنَةُ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ لعنة ލެއްވުން. ۞ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް / مشرك ންގެ މައްޗަށް. ۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ މަގު (އެހެން މީހުންނަށް) ބަންދުކޮށް ހުރަހަޅާމީހުންނެވެ. ۞ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا = އަދި އެމަގު ގުދުވެވަން އެދޭމީހުންނެވެ. ۞ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ كَٰفِرُونَ ﴿٤٥﴾ = އަދި އެމީހުން آخرة ދެކޮޅަށް ކާފިރުވެގެންވާ حال . ۞ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ = އަދި އެދެބަޔި – (ސުވަރުގެވާ ނަރަކައާދެމެދު) ފާރެއްވެއެވެ. ހިމާރެއްވެއެވެ (އެއީ أعْرَافُ އެވެ ޝާމާފޮށިކާވެ.) ۞ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ = އަދި أعْرَاف ގެމަތީގައި ދިރިހުންނަންވާކަށެއްވެއެވެ. (ބަލަކުރުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަން ހަމަހަމަވެގެންވާ ފިރިހެނުންނެވެ. އެމީހުން އެދި އުއްމީދު اللّه ގެ رَحْمَةُ އަށެވެ.) ۞ يَعْرِفُونَ = އެމީހުންނަށް އެނގެއެވެ. (އެބަހީ: أعْرَافُ ގެ މީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ) ۞ كُلًّۢا بِسِيمَٰهُمْ = ކޮންމެ ބަޔަކު ސިފަވާ އެމީހުންގެ علامة ން. (ސުވަރުގެވަންތައްވެރިންނާ ނަރަކަވަންތަވެރިންނާ) ۞ وَنَادَوْا۟ = އަދި އެމީހުން ގޮވައިލާނެއެވެ. ۞ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް. ۞ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ސަލާމްވެއްޖެވެ. ۞ لَمْ يَدْخُلُوهَا = އެމީހުން އެތަނަށް – ސުވަރުގެއަށް – ނުވަދެއެވެ. ۞ وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ = އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނަން ދަހިވެތިވެގެންވާ حال . (އެއީ أعْرَافُ ގެމީހުންނެވެ. ނުވަތަ ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނެވެ.) ۞ ۞ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ – އެބަހީ أعْرَافُ ގައިވާ މީހުންގެ – ލޮލުގައި އަނބުރާލެވިއްޖެއްޔާ. ۞ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ދިމާލަށް ۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. ۞ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا = އޭ

އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ. އަޅުގަނޑު ނުލައްވާށްދޭތޯއެވެ!❁ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ = މި އަނިޔާވެރިންނާއިއެކު.❁ وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلْأَعْرَافِ = އަދި أعْرَافُ ގެ އަހުލުވެރިން ގޮވައިލާނެއެވެ.❁ رِجَالًا = ބައިމީހުން.❁ يَعْرِفُونَهُم = އެމީހުންނަށް މިމީހުންއެނގޭނެއެވެ.❁ بِسِيمَٰهُمْ = އެމީހުންގެ علامة ން.❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން (މިމީހުން) ބުނާނެއެވެ.❁ مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ފައިދާއެއް ނުކުރެވެ.❁ جَمْعُكُمْ = ކަލޭމެން ޖަމާކުރިކަން (ކަލޭމެން ޖަމާކުރި މުދަލާ ގިނަބައިވަރުކަން)❁ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެވި ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުން.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٤) ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނަށް ގޮވާނެއެވެ.އަދިބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުގެ ربّ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުށައެޅި وعد އެއީ ތެދު حقّ ކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް ހުށައެޅި وعد އެއީ حقّ އެއްކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް ފެނިއްޖެހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާއެކެވެ. ދެންފަހެ އެދެބައިމީހުންގެދެމެދުގައި ގޮވާލައްވާ ބޭކަލަކު ގޮވައިލައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންގެމައްޗަށް الله ގެ لعنة ހުއްޓެވެ.

(٤٥) އެއަނިޔާވެރިން އެއީ الله ގެމަގު يعنى: އިސްލާމްދީން އެހެންމީހުންނަށްވުރެ ބަންދުކޮށް ހުރަސްއަޅާ ގޮތުމީހުންނެވެ. އަދި އެދީނަށް ގޮނޑުކަމާއި ބަލުކަން އެދޭމީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ آخرة ދުވަހަށް ކާފަރުވެގެންނެވެ.

(٤٦) އަދި އެދެބައިމީހުންގެމެދުގައި ހުރަހެއްވެއެވެ. حِجَاب އެއްވެއެވެ. އެބަހީ: ސުވަރުގެއާ ނަރަކައާ ދެމެދު ހުރަހެއްވެއެވެ. އެއީ أعراف އެ ކިޔާ ފާރެވެ. އަދި އެ أعراف ގެމަތީގައި ބައެއްވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކޮންމެބައެއްވެސް އެމީހުންގެ علامة ތަކުން ފަރިތަވާނެއެވެ. (އެބަހީ: ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނާއި ނަރަކަވަންތަވެރިން أعراف ގެ أهل ވެރިންނަށް ފަރިތަވާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެވަންތަވެރިންގެ މޫނު އަލިވެ އުޖާލާވެގެންވުމާއި ނަރަކަވަންތަވެރިންގެ މޫނުކަޅު ކަޅުވެގެންވުމާއި ދާ ނުވެގެންވުމެވެ.) އަދި އެމީހުން އެބަހީ: أعراف ގެ أهل ވެރިން ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނަށް ގޮވާނެއެވެ. - (އާ ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނޭވެ.) ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް سلام ހުއްޓެވެ. އެމީހުން يعنى: أعراف ގެ أهل ވެރިން އަދި ސުވަރުގެއަށް ވަދެފައެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އެމީހުން އަދި އުއްމީދު ކުރަމުއެވެ.

(٤٧) އަދި އެމީހުން يعنى: أعراف ގެމީހުންގެ މޫނުތައް ނަރަކައާއި ދިމާއަށް އަނބުރައިލެވިއްޖެއްޔާ (އެބަސް ފެނިގަތުމުން) އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ! މިއަނިޔާވެރި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އަޅުގަނޑު ނުލައްވާށްދޭތޯއެވެ1

(٤٨) އަދި أعراف ގެމީހުން (ނަރަކަވަންތަވެރިންކުރެ) ބައެއް ގޮވައިލާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެއި ހުރި علامة ތަކުން ނިސްބަތްކުރާ އެއި ކޮންބައެއްކަން ފަރިތަވާނެއެވެ. އަދި ބުނާނެއެވެ. ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި ޖަމާކުރި ތަކެތިން ކަލޭމެންނަށް ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުން ކޮންފައިދާއެއްވީ؟ (އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުވިއެވެ.

أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ ٱللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا۟ عَلَيْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ ۚ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۚ فَٱلْيَوْمَ نَنسَىٰهُمْ كَمَا نَسُوا۟ لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا وَمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ جِئْنَٰهُم بِكِتَٰبٍ فَصَّلْنَٰهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

މުފްރަދާތު

أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ = މިއީހުންނަކީތޯ؟ (މިއީހުންނަކީއެތޯ؟) ✽ أَقْسَمْتُمْ = ކަލޭމެން ހުވައިކުރި.✽ لَا يَنَالُهُمُ ٱللَّهُ بِرَحْمَةٍ = އެމީހުންނަށް اللّٰه އެކަލާނގެ رحمة ނުލައްވާނެކަމަށް.✽ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ = (اللّٰه އެމީހުންނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ.) ކަލޭމެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ.! لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެން މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއް ނެތެވެ. ✽ وَلَآ أَنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ.✽ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ = ހިތާމަކުރާނޭ ގޮވާލާނެއެވެ.✽ وَنَادَىٰٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ = އަދި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ގޮވާލާނެއެވެ. ✽ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް.✽ أَنْ أَفِيضُوا۟ عَلَيْنَا = އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން ފައިސާކުރާށެވެ.✽ مِنَ ٱلْمَآءِ = ފެނުގެތެރެއިން. މިންވަރެއް. ✽ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ = ނުވަތަ اللّٰه ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުގެތެރެއިން. (މިންވަރެއް) ✽ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.✽ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ވަނީ އެދެއްޗިވެސް حرام ކުރައްވާފައެވެ.✽ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ = ކާފިރުންގެމައްޗަށް.✽ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. ✽ ٱتَّخَذُوا۟ دِينَهُمْ = އެމީހުންގެ دين إختيار ކުރިމީހުންނެވެ. (ހަދައިގިމީހުންނެވެ.)✽ لَهْوًا وَلَعِبًا = މަޖާވާ ކުޅިބައިގެ ގޮތުގައި ✽ وَغَرَّتْهُمُ = އަދި އެމީހުން ހަޅުވާލިއެވެ. ✽ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން. ✽ فَٱلْيَوْمَ نَنسَىٰهُمْ = ފަހެ މިއަދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަނދުމަނެއްކުރައްވާނެއެވެ. ✽ كَمَا نَسُوا۟ = އެމީހުން ހަނދާންނެތިގެންދިޔަ ގޮތަށް. (ހަނދާންނެތުނުގޮތަށް.) ✽ لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا = އެމީހުންގެ މިދުވަހާއި ބައްދަލުވުން. ✽ وَمَا كَانُوا۟ = އަދި އެމީހުން ވިކަމުގެ ސަބަބުންނާއި ✽ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ދެކޮޅުހަދައި.✽ وَلَقَدْ جِئْنَٰهُم بِكِتَٰبٍ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތެއް ގެނެސްދެއްވީމުއެވެ.✽ فَصَّلْنَٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްޗެއްގެ ތަފްސީލު (އެބައި: މާނަ) ބަޔާންކުރައްވައިގެން

ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް تفصيل ކުރެއްވީމެވެ.۞ عَلَىٰ عِلْمٍ = ދެނެވޮޑިގެންވާ ގޮތުގެމަތިން.۞ هُدًى وَرَحْمَةً ތެދުމަގާއި رحمة އެއްގޮތުން.۞ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ = އީމާންވާބަޔަކަށް / ތެދުކުރާބަޔަކަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٩) اللّه ގެ رحمة ނުލިބޭނެކަމަށް ކަލޭމެން (مشرك ން) ބުނެ ހުވައިކުރި މި މީހުންނަކީ ތިޔަފަރާތްތަކެއްތޯ؟ (އެބަޔަކީ مؤمن ނުކުރާ ފަގީރު ضعيف ބަޔަކުކަމުގައިވިއެވެ.) اللّه އެމީހުންނަށް އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ސުވަރުގެވަންނާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސްބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ.

(٥٠) އަދި ނަރަކަވަންތަވެރިން ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނަށް ގޮވާލާނެއެވެ. ބުނާނެއެވެ. ފެންގެތެރެއިން ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް އޮއްސައިދީފާނދޭވެ! ނުވަތަ اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި رزق ގެތެރެއިން ބައެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށްވެސް ދީފާނދޭވެ! އެމީހުން އެބަހީ ސުވަރުގެވަންތަވެރިން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވަނީ ކާފިރުންގެމައްޗަށް އެދެތަކެތި حرام ކުރައްވާފައެވެ.

(٥١) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ دين ކުޅިވަރަކާއި މަލާމާތްކުރާކަމަކަށް ހަދައިގަތް މީހުންނެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން އެމީހުން ހެއްލުވައިލާ ފަރޭބުއަޅުވައިލިއްޔެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މިދުވަހާއި އެބައިމީހުން ބައްދަލުވުމަށް ހަނދާންނެތުނު ފަދައިން ހަނދާން ނައްތައިލެއްވުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިއަދު އެމީހުންގެ ހަނދާން ނައްތައިލައްވަމުއެވެ. (ބަނޑުހައިހޫނުގެ ގޮންޖެހުމާއި ކަރުހިއްކުމުގެ حال عذاب ގެތެރޭގައި އެމީހުން ދޫކޮށްލާ ހަނދާންނައްތައިލައްވަމުއެވެ. އަދި އެއީ އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރު ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٥٢) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބަޔަކަށް ފޮތެއް ގެނެސްދިނީމެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް ބާވައިލެއްވި قرآن އެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް (حقّ އާއި باطل ވަކިވާގޮތަށް) تفصيل ކޮށްދެއްވީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ މަތިންނެވެ. އަދި ތެދުކުރާ ބަޔަކަށް (އީމާންވާ ބަޔަކަށް) ތެދުމަގާއި رحمة އެއްގޮތުންނެވެ.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُۥ ۚ يَوْمَ يَأْتِى تَأْوِيلُهُۥ يَقُولُ ٱلَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِٱلْحَقِّ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوا۟ لَنَآ أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ ٱلَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

ލަފުޒީ

هَلْ يَنظُرُونَ = އެމީހުން - އެބަހީ: އެ مشرك ން - އެބަ އިންތިޒާރު ކުރަނީހެއްތޯ؟ ❁ إِلَّا تَأْوِيلَهُۥ ۚ = އެކަމުގެ ނަތީޖާގެ جزاء ލިބުން / އެކަމުގެ عذاب ލިބުން. ❁ يَوْمَ يَأْتِى تَأْوِيلُهُۥ = އަދި އެކަމުގެ عذاب އާއި نتيجة އަންނަދުވަހު. ❁ يَقُولُ ٱلَّذِينَ نَسُوهُ = އެކަން ހަނދާންނައްތައިލީމީހުން ބުނާނެއެވެ. ❁ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. ❁ قَدْ جَآءَتْ = ހަމަކަށަވަރުން އައެވެ. / ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ رُسُلُ رَبِّنَا = އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ رسول ން. ❁ بِٱلْحَقِّ = ސީދާ حقّ އާއިގެން. ❁ فَهَل لَّنَا = ފަހެ އަހުރެމެންނަށް ވޭތޯއެވެ؟ ❁ مِن شُفَعَآءَ = އެއްވެސް شفاعة ތެރިއަކު. ❁ فَيَشْفَعُوا۟ لَنَآ = އެބޭކަލުން އަހުރެމެންނަށް شفاعة ތެރިވުމަށް. ❁ أَوْ نُرَدُّ = ނުވަތަ އަހުރެމެން (އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް) ރައްދުވުމެވެ. އަހުރެމެ.ވޭތޯއެވެ؟ ❁ فَنَعْمَلَ = ދެން އާދެން އަހުރެމެން عمل ކުރުމަށް. ❁ غَيْرَ ٱلَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ ۚ = އަހުރެމެން (ކުރި) ކުރި عمل ނޫން އެހެން عمل އެއް. ❁ قَدْ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތައް ނަގައިލާ ގެއްލުވާ ހަލާކުކޮށްލިއެވެ. ❁ وَضَلَّ عَنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ❁ مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދާ ކަލާނގެތަކާއި (اللّٰه ފިޔަވައި އެމީހުން އަޅުކަންކުރިތަކެތި). ❁ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަކީ اللّٰه އެވެ. ❁ ٱلَّذِى = އެކަލާނގެއީ. ❁ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ = ހަވީރުއްޔެއްގެތެރޭގައި. ❁ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ = ދެން އެކަލާނގެ عرش މަތީ إسْتَوَى ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ = އެކަލާނގެ ދުވާލުގެމައްޗަށް ރޭގަނޑު ގެންނަވާ ނިވައިކުރައްވައެވެ. ❁ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا = އަދި އޭތި އެބަހީ ރޭގަނޑު އަވަސްއަވަހަށް ދުވާލަށް އެދެއެވެ. ❁ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ = އަދި އިރާއި ހަނދާއި ތަރިތަކެއް. ❁ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ = އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވެގެންވާނެއެވެ. ❁ أَلَا = ދަންނާށެވެ.! ❁ لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ = އެންމެހައި ތަކެތި ހެއްދެވުމާއި

އަދި ހުކުމްކުރެއްވުމުގެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ۞ ﴿تَبَارَكَ ٱللَّهُ﴾ = الله بركاة ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ ﴿رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾﴾ = އެއީ عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އެވެ. ۞ ﴿ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ﴾ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް دعاء ކުރާށެވެ!۞ ﴿تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ = ނިކަމެތިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއިއެކު.۞ ﴿إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ހައްދުފަހަނައަޅައިގަންނަ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިނުވެވޮޑިގެންނުވެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٣) އެމީހުން ދެން އެކަމުގެ تَأْوِيل އަންނަންދެނު އެބަ އިންތިޒާރުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ އެމީހުން ކުރި ނުބައިކަންތަކުގެ عذاب އަންނަންދެނު އެމީހުން އެބަ إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންނަށް އެކަމުގެ عذاب އަންނަދުވަހުން މިދުނިޔޭން އެކަން ހަނދާންނެތުނު މީހުން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންގެ ގާތަށް އަހަރުމެންގެ رَبّ ގެ رسول ން حقّ ގެނެސް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (ދެން އެދުވަހުން އެމީހުން އެކަމަށް إقرار ވެ އެއްބަސްވާނެއެވެ. އެކަމަކު ދެން އެއްބަސްވުމުގެ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.) ދެން އެބައަކު އަހަރުމެންނަށް شفاعة ކުރާނޭ އެއްވެސް شفاعة ތެރިއަކު އަހަރުމެންނަށް ވާނެތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އަހަރުމެން (ދުނިޔޭގައި ކުރިން) عمل ކުރިފަދަ ނޫން عمل އެއް ކުރުމަށް އަހަރުމެން ދުނިޔެއަށް އަނބުރާ ފޮނުއްވާނެތޯއެވެ؟. ފޮނުއްވާނަމަ ކޮށްފާނަމެވެ. (ފޮނުއްވާނަމަ ކުރެވޭނެ ތަންކޮޅަކާ ހަމަގެ ކުރެއްވީތޯއެވެ؟.) އެމީހުން އެއީ އެމީހުންގެ نفس ތައް ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުމާ ހަވާލުކޮށްލައިފި މީހުންނެވެ. އަދި (ދުނިޔޭގައި) އެމީހުން ދޮގުހަދަމުން ގެންދިޔަ ތަކެތި (އެބަހީ: الله ގެ ޝަރީކުން ކަމަށް އެމީހުން އަޅުކަންކުރި ތަކެތި) އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެންދިޔައީއެވެ.

(٥٤) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ رَبّ އަކީ الله އެވެ. އެކަލާނގެއީ ހަދުވަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ عَرْش މަތީ استوى ވެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެކަލާނގެ ދުވާލުގެ މައްޗަށް ރޭގަނޑު ނިވައިކުރައްވައެވެ. ރޭގަނޑު އަވަސްކަމާއިއެކު ދުވާލަށް އެދިގަންނައެވެ. އަދި އިރާއި ހަނދާއި ތަރިތައް އެކަލާނގެ أمر އަށް ކިޔަމަންވެގެންވާގޮތުގައެވެ. ދަންނާށެވެ! އަންގަވައި ތަކެތި ހެއްދެވުމާއި އެތަކެތީގެ އެންގެވުމާއި އަމުރުތައް (އަދި حكم އެއް) خاصّ ވީ ملك ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. الله ބަރަކާތްވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ عالم ތަކުގެ ވެރި رَبُّ އެވެ.

(٥٥) ނިކަމެތިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާ ވަކިވަކިކަމާއިއެކު ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް دعاء ކޮށް ދަންނަވާށެވެ! އަދި އަޑުގަދަން ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން (دعاء ކުރުމުގައިވެސް) ހައްދުފަހަނައަޅައިގަންނަ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. (دعاء ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދެއްކުމަކީ މިސާލަކަށް - މާއަޑުގަދަކޮށް ހިތްވަރާވާގޮތަށް دعاء ކުރުން - ނުވަތަ حقّ ނޫން ކަންތަކަށް دعاء ކުރުންފަދަ ކަންކަމެވެ.)

وَلَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَٰحِهَا وَٱدْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَٰهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ ٱلْمَآءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلْبَلَدُ ٱلطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُۥ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَٱلَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

ލަފުޒީ މާނަ

وَلَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ކަލޭމެން ބިމުގައި ފަސާދަ ނުކުރާށެވެ! (އެބަހީ: ބިމުގައި شرك ނުކުރާށެވެ!އަދި އެންމެހާ ފަސާދަކުރުން.)۞ بَعْدَ إِصْلَٰحِهَا = އެބިން إصلاح ކުރެއްވުމަށްފަހު – (اللّٰه ގެ حقّ ދީނާއިގެން) ۞ وَٱدْعُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ! ދަންނަވާށެވެ!۞ خَوْفًا وَطَمَعًا = ބިރުވެތިކަމާއި ދަރުވެތިކަމާއިއެކު (އެކަލާނގެ عذاب އަށް ބިރުގަތުމާއި އެކަލާނގެ ثواب އާއި رحمة އަށް ދަރުވެތިވާ حال) ۞ إِنَّ رَحْمَتَ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ رحمة . ۞ قَرِيبٌ = ކައިރި ގާތްވެގެންވެއެވެ. ۞ مِّنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ = إحسان ތެރިންނަށް. ۞ وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި ހަމައެކަލާނގެއެވެ.۞ يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ = ވައިތައް ފޮނުއްވަނީ.۞ بُشْرًۢا = އުފާވެރިކަމުގެ ގޮތުން. ۞ بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦ = އެކަލާނގެ رحمة (އެބަހީ: ވާރޭގެ) ކުރިއަށް.۞ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَقَلَّتْ = އުފުލައިފިމަހަށް ދާންދެން.۞ سَحَابًا ثِقَالًا = (ވާރޭން) ބަރުވެގެންވާ ވިލާތަކެއް.۞ سُقْنَٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ ވިލާ ދުއްވައިފީމެވެ.۞ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ = މަރުވެފައިވާ ބިންތަކަށް.۞ فَأَنزَلْنَا بِهِ ٱلْمَآءَ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއިން ފެން ވެއްސެވީމެވެ. ۞ فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ = އަދި އެފެނުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނެރުއްވީމެވެ.۞ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ = ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މޭވާ / ގަސްގަހާގެ މޭވާތައް. ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ نُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ = މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނެރުއްވާނީ.۞ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ = ކަލޭމެން (قيامة ދުވަހުން) ހަނދާންކޮށް ذِكر ކުރުމަށް؟ ۞ وَٱلْبَلَدُ ٱلطَّيِّبُ = އަދި ރަނގަޅު ބިމެވެ. ۞ يَخْرُجُ نَبَاتُهُۥ = އެބިމުގެ ގަސްގިހާ ނުކުމެއެވެ. ۞ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ = އެބިމުގެ ربّ ގެ އިޒުނަފުޅުން.۞ وَٱلَّذِى خَبُثَ = އަދި ނުބައިވެގެންވާ ބިމެވެ. (ދަންނާށެވެ!)۞ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا = نَكِدُ ގޮތުގެ އެބިމުން ނުނިކުމެއެވެ. (އެބަހީ: ދަތިއުނދަގޫކަމާއި ގޮތުގެ/ ބޭކާރުވެގެންވާ ގޮތުގެ)۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ نُصَرِّفُ ٱلْءَايَٰتِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔާތް ބަޔާންކުރައްވަމެވެ. ۞ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ = شكر ކުރާބަޔަކަށް.۞ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نوح (عليه السّلام) ފޮނުއްވީމެވެ.۞ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް.۞ فَقَالَ يَٰقَوْمِ = ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ.! ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّٰه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ!۞ مَا لَكُم

مِّنْ إِلَٰهٍ = ކަލޭމެންނަކަށް އެހެންއެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. ❁ غَيْرُهُ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި. ❁ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން މިޔަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ބިރުފުޅުގަންނަވައިގަންނަވަމެވެ. ❁ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (٥٩) = ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) އަދި ބިންގަނޑު إصلاح ވެ الله ގެ كلمة ފުޅު ފެތުރި ހަމަޖެހުމަށްފަހު ކަލޭމެން އެކަލާނގެއާ شريك ކޮށް ނުހަދާށެވެ. شريك ކުރުން އެއީ އެންމެބޮޑު ފަސާދައެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ. (އަދި ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ފަސާދައިން މިއާއިލާގެ ދުރަން ވާށެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެ عذاب އަށް ބިރުވެތިވާ حال ގައްޔާއި އެކަލާނގެ رحمة އާއި ثواب އަށް އުއްމީދު ތަރިވެތިވާ حال އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންނަށް الله ގެ رحمة ކައިރި ގާތްވެގެންވެއެވެ.

(٥٧) އަދި އެކަލާނގެ رحمة ކަމުގައިވާ ވާރޭއައުމުގެ ކުރިން އުފާވެރި ނިޝާނެއްގެގޮތުން ވައިފޮނުއްވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެއީ ވައި ފެނުން ބަރުވެފައިވާ ވިލާތައް އުފުލައިގެންދާ ވަގުތުގައެވެ. އެއީ މަރުވެ ހަކަތަސްވެފައިވާ ބިމަކާ މިޔަންކަލޭގެފާނު އެ ވިލާ ފޮނުއްވައިފީމެވެ. ދެން އެ ބިމަށް މިޔަންކަލޭގެފާނު އެވިލާގެ ފެނުން ވާރޭ ވެއްސެވީމެވެ. އަދި އެ ފެނުން މިޔަންކަލޭގެފާނު ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ބާވަތްތަކުގެ މޭވާ ފަދަ (ޘަމަރާތް ނެރުއްވަވައި) ނެރުއްވީމެވެ. ހަމައެފަދައިން (محشر އަށް ނެރުއްވުމަށް) ކަލޭމެން ނިކުމެވޭނެ ގޮތަށް މަރުވެފައިވާ އެތަކެތި ދިރުއްވައި ނެރުއްވާނެއެވެ. (އާޚިރަތުގެ ދިރުން ސާބިތުވުމަށް ބުރުހާނެއް ގެންދެވީ ކަލޭމެން ފިކުރުކުރުމަށެވެ. މިކަންތައް ބަޔާން ކުރައްވައިފީ) ކަލާނގެ آخرة ހަނދާންކުރުމަށް ذكر ކުރުމަށެވެ.

(٥٨) އަދި (ބިންގަނޑު) ރަނގަޅު ރަށް (ތަންތަނުގެ) އެތަނުގެ رَبُّ ގެ އިޒުނަފުޅާއެކު އެތަނުގެ ހައްދާފާވާ ރަނގަޅުކޮށް ނުކުމެއެވެ. އަދި (ބިންގަނޑު) ނުބައިވެގެންވާ ރަށް (ތަންތަނުގެ!) މަދުމަދުން އަދި އުނދަގޫކޮށް މެނުވީ އެއްވެސް ނުކުމެއެވެ. ނުކު ގަދައެވެ. އަދި މިފަދައިންސަކާގެ آية ތައް އަދި دليل ތައް ތަކުރާރުކޮށް ބަޔާންކުރައްވަނީ شكر ކުރާ ބަޔަކަށެވެ.

- ތަންނަށެވެ! މިއާއިލާގައި މިވަނީ الله ބާވައިލައްވާ وحي ގެ މިސާލެވެ. ވާރޭވެހުމާ ރަނގަޅު ބިންގަނޑާ ރަނގަޅު އަސަރުކުރާ ގޮތަށް مؤمن ންގެ ހިތްތަކަށް ރަނގަޅު އަސަރުކޮށް އީމާނާއި އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެ شكر ކުރެއެވެ. وحي ގެ މިސާލަ އަވަސް ކުރި އާދައިގައި އޮވާ ވާރޭގެ މިސާލުގައެވެ. ރަނގަޅު ބިންގަނޑު އެއީ مؤمن އަގެ ހިތެވެ. އަދި ނުބައި ބިންގަނޑު އެއީ ކާފަރުގެ ހިތެވެ. ހަމަ އެފަދައިން ފައިދާ އެއިން އެއްވެސް އަސަރުއެއްނުކުރޭ އީމާނާއި ކިޔަމަންތެރިވުމެއް الله އަށް شكر ނުކުރެއެވެ. والله أعلم .

(٥٩) ހަމަކަށަވަރުން މިޔަންކަލޭގެފާނު نوح (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވާ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް حقّ إله އަކު ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب ކަލޭމެންނަށް އަތުވެދާނެތީ މިޔަންކަލޭގެފާނު ބިރުފުޅުގަންނަވައިގަންނަވަމެވެ.

قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِهِۦٓ إِنَّا لَنَرَىٰكَ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَٰلَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُواْ وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ فِي ٱلْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُواْ قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ ۞ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

މާނަ

قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ ބޮޑެތިން ދެންނެވިއެވެ. ۞ إِنَّا لَنَرَىٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު ފެންނަނީ ۞ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައިކަމުގައެވެ. ۞ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ قوم އެވެ! ۞ لَيْسَ بِي ضَلَٰلَةٌ = އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިގައި އެއްވެސް މަގުފުރެދުމެއްނެތެވެ. ۞ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ = އަދި އެހެންނަމަވެސް މިއަޅުގަނޑަކީ رسول އަކުވެ. ۞ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦١﴾ = عالم ތަކުގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ. ۞ أُبَلِّغُكُمْ = މިއަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދެމެވެ. ۞ رِسَٰلَٰتِ رَبِّي = މިއަޅުގަނޑުގެ رَبّ ގެ رسول ކަން. ۞ وَأَنصَحُ لَكُمْ = އަދި މިއަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނަށް نصيحة ދެއްވަމެވެ. ۞ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ = އަދި މިއަޅުގަނޑު ދަންނަމެވެ اللّٰه ގެ حضرة ން ۞ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ = ކަލޭމެން ނުދަންނަކަންތައް. ۞ أَوَعَجِبْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހައިރާންވަނީތޯ؟ ۞ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ = ކަލޭމެންނަށް نصيحة އާއި وعظ އެއް އައުމުގައި. ۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ۞ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު. (ވަޙީނޭމަވެ) ۞ لِيُنذِرَكُمْ = އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް إنذار ދެއްވުމަށް. ۞ وَلِتَتَّقُواْ = އަދި ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށް - ބިރުވެތިވުމަށް. ۞ وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ = އަދި ކަލޭމެންނަށް رحمة ލިބުމަށްޓަކާ. ۞ فَكَذَّبُوهُ = ފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ فَأَنجَيْنَٰهُ = ދެން މިއަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެފާނާއި ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއިއެކު (އީމާންވީމީހުން) ވެހިކެއްގައި. ۞ فِي ٱلْفُلْكِ = ނައުމަތެއްގައި. ۞ وَأَغْرَقْنَا = އަދި މިއަޅުގަނޑުމެން غرق ކުރެއްވީމެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ = ދޮގުކުރި މީސްތަކުން. ۞ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ = މިއަޅުގަނޑުމެންގެ އާޔަތްތައް. ۞ إِنَّهُمْ كَانُواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ވިއެވެ. ۞ قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ = (حقّ ފެނުމުން) އަނދަވާޅުވެފައިވާ ބަޔަކަށް. ۞ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ = އަދި عَاد ބަޔަކަށް އެމީހުންގެ އަޚް هُود (عليه السّلام) ފޮނުއްވީމެވެ. ۞ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّٰه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ۞ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ = ކަލޭމެންނަށް އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކު إله އަކު ނުވެއެވެ. ۞ غَيْرُهُۥٓ ۚ

= އެކަލާނގެ މެނުވީ. ۞ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ تقوى ވެރިނުވާނޭހެއްޔެވެ؟ / ބިރުވެތިނުވާނޭހެއްޔެވެ؟ ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުން ދެންނެވިއެވެ. (އޭ نوح އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ދުށީމު ކަލޭގެފާނު ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައިވާކަމުގައެވެ.

(٦١) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައި އެއްވެސް މަގުފުރެދުމެއްނުވެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނީ ހަމަކަށަވަރުން عالم ތަކުގެވެރި رَبّ ގެ حضرة ންވާ رسول އަކީމެވެ.

(٦٢) ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ رسول ކަން ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދެއްވަނީއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް نصيحة ދެއްވަނީއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭކަންތައް الله ގެ حضرة ން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

(٦٣) އަދި ފަހެ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން نصيحة އާއި وعظ އެއް އަދި ذِكر އެއް އައުމަކީ ކަލޭމެން عجائب ވާކަމަށް ވީހެއްޔެވެ؟ އެއީ އަދި ކަލޭމެންނަށް إنذار ކުރައްވައި ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށް އެންގެވުމަށެވެ. އެއީ ކަލޭމެންނަށް رحمة ލައްވައިދެއްވުމަށެވެ.

(٦٤) ފަހެ ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކޮށް ބުނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ (مؤمن) މީހުން ނައުގަޔަކުގައި ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހުން (ކަނޑުގައި) غرق ކުރެއްވީމެވެ. ގެއްލުއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ (حقّ އާއިމެދު) ކަނުލާ އަނދިރިވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައެވެ.

- ދަންނައެވެ.! نوح عليه السّلام މީގެ ދުނިޔެއަށް شرك އުފެދުނުފަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ އެކަން މަނާކުރުމަށް الله ފޮނުއްވި رسول އާއެވެ. آدم عليه السّلام އާއި نوح عليه السّلام ގެ قوم ގައި شرك އުފެދުނުދާދި އެއްހާސް އަހަރުވީކަމުގައިވިއެވެ. އުދުވަސްވަރު شرك ނެތެވެ. ހާލަތަކުން شرك އުފެދި الله ފިޔަވައި ބުދަށް އަޅުކަންކުރަން ފެށުމުން، الله تعالى نوح عليه السّلام رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު دين އަށް ގޮވައިލެއްވުމަށް ނުވަސަތޭކަ ފަންސާސް އަހަރު ދަޢުވަތުދެއްވިއެވެ. އީމާނުވި ވަރަށް މަދުބައެކެވެ. އެންމެފަހުން މުޅިދުނިޔެއަށް ޢާމު طُوفان އެއް ފޮނުއްވައި އެކަލޭގެފާނު يعني: نوح عليه السّلام ގެ ނައުގަޔަކުގައި ތިބިމީހުން ފިޔަވައި އެހެން އެންމެން ކަނޑުގައި غرق ކުރައްވައި ގެއްލުވިއެވެ. އެއީ ހައްތާވެސް ހާދިސާއެކެވެ. މިވާހަކަ قرآن ގެ އެތައް އާޔަތެއްގައި އެކި عبارة ން ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. ވާހަކައިގައިވާ ދަރުސްތަކާއި ޢިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ނުހަނު ބޮޑު ފައިދާތަކެއް ވެއެވެ.

(٦٥) އަދި عاد ބަޔަކު މީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ أخ هُود (عليه السّلام) ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ މެނުވީ ކަލޭމެންނަށް (حقّ) އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ تقوى ވެރިނުވާނޭހެއްޔެވެ؟ ބިރުވެތިނުވާނޭހެއްޔެވެ؟

قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦٓ إِنَّا لَنَرَىٰكَ فِى سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ (٦٦) قَالَ يَٰقَوْمِ لَيْسَ بِى سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّى رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٦٧) أُبَلِّغُكُمْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّى وَأَنَا۠ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ (٦٨) أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ ۚ وَٱذْكُرُوٓا۟ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِى ٱلْخَلْقِ بَصْۜطَةً ۖ فَٱذْكُرُوٓا۟ ءَالَآءَ ٱللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٦٩) قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ ٱللَّهَ وَحْدَهُۥ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ (٧٠)

ތަރުޖަމާ

قَالَ ٱلْمَلَأُ = އަދި ބޮޑެތިމީހުން ދަންނަވައިދިއެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފަރުވި މީހުންގެ. ❁ مِن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެތެރެއިން. ❁ إِنَّا لَنَرَىٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭގެފާނު ދެކެނީ. ❁ فِى سَفَاهَةٍ = جاهل ކަމެއްގައި ވަނިކޮށެވެ. ❁ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނާއިމެދު ހީކުރަނީ. ❁ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ (٦٦) = ދޮގުވެރިންގެތެރެއިން ކަމަށެވެ. ❁ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ قوم އެވެ! لَيْسَ بِى سَفَاهَةٌ = އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިގާ جاهل ކަމެއް ނުވެއެވެ. ❁ وَلَٰكِنِّى رَسُولٌ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އަޅުގަނޑަކީ رسول އެކެވެ. ❁ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٦٧) = عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ. ❁ أُبَلِّغُكُمْ = އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދެމެވެ. ❁ رِسَٰلَٰتِ رَبِّى = އަޅުގަނޑުގެ رَبّ ގެ رسول ކަން. ❁ وَأَنَا۠ لَكُمْ = އަދި އަޅުގަނޑަކީ ކަލޭމެންނަށްޓަކާ. ❁ نَاصِحٌ أَمِينٌ (٦٨) = އަމާނާތްތެރި نصيحة ދޭމީހެކެވެ. ❁ أَوَعَجِبْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން عجائب ވެއްޖައީތޯ؟ ❁ أَن جَآءَكُمْ ذِكْرٌ = ކަލޭމެންނަށް نصيحة އާއި وعظ އެއް އައުމާމެދު. ❁ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ حضرة ން. ❁ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކަށް. ❁ لِيُنذِرَكُمْ = އޭނާ ކަލޭމެންނަށް إنذار ދެއްވުމަށް. ❁ وَٱذْكُرُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! ذكر ކުރާށެވެ! ❁ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން خليفة ންކަމުގައި ލެއްވިހިނދު. ޤައުމު ގެންނެވިހިނދު. ❁ مِنۢ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ = نوح ގެ ފަހުގެ قوم ގެމީހުންނަށްފަހު. ❁ وَزَادَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އިތުރުކޮށްދެއްވިއެވެ. ❁ فِى ٱلْخَلْقِ بَصْۜطَةً = ހަށިގަނޑުގައި (ބޮޑުމިނުން) ބާރުވަންތަކަން. ❁ فَٱذْكُرُوٓا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! ❁ ءَالَآءَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ نعمة ތައް. ❁ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٦٩) = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު ލިބިގަތުމަށްޓަކައި. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ދަންނަވައިދިއެވެ. ❁ أَجِئْتَنَا = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން ގާތަށް އައީ

ވަޑައިގެންނެވީ ☼ لِنَعْبُدَ ٱللَّهَ وَحْدَهُۥ = ◌ٍ އަހުރެމެން اللّٰه އަށް އެކަނި އަޅުކަންކުރުމަށް އެންގެވުމަށްތޯއެވެ؟ ☼ وَنَذَرَ = އަދި އަހުރެމެން ދޫކޮށްލައި.☼ مَا كَانَ يَعْبُدُ = އަޅުކަންކުރަމުންގެންދިޔަ ތަކެތި. ءَابَآؤُنَا = އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން. ☼ فَأْتِنَا = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާށެވެ! ☼ بِمَا تَعِدُنَآ = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް وعد ކުރައްވާފައިވާ (އެ عذاب) ☼ إِن كُنتَ = ކަލޭގެފާނުވެއްޖެނަމަ ވާނަމަ. ☼ مِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿٧٠﴾ = ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިން.☼

إجْمَالِي މާނަ

(٦٦) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ ބޮޑެތި ކާފަރުން ދެންނެވިއެވެ. (އޭ هود އެވެ!) އަހުރެމެންނަށް ފެނެނީ ކަލޭގެފާނު جاهل އަދި މޮޔަކަމުގެ ތެރޭގައިވާކަމަށެވެ. އަދި އަހުރެމެންނަށް ހީވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވަނީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންކަމަށެވެ.

(٦٧) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! އަހުރެންގެ ކިބައިގައި އެއްވެސް جاهل ކަމެއް މޮޔަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އަހުރެންނަކީ عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ ގެ حضرة ން ފޮނުއްވާފައިވާ رسول އަކީމެވެ.

(٦٨) އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ ގެ رسول ކަން ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދެއްވަނީއެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ ކަލޭމެންނަށް އަމާނާތްތެރި نصيحة ތެރިއަކީމެވެ.

(٦٩) ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކަށް ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ذكر އެއް (نصيحة އާއި وعظ އެއް) އައުމާއިމެދު ކަލޭމެން عجائب ވީހެއްތޯއެވެ؟ އެއީ އެމީހަކު ކަލޭމެންނަށް إنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި نوح (عليه السّلام) ގެ قوم އަށްފަހު ކަލޭމެން ބިމުގައި އެކަލާނގެ خليفة ންކަމުގައި ލެއްވިކަން ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ގެއްލުމުގައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ގެއްލުން ތަނަވަސްކޮށްދެއްވައި އިތުރުކޮށްދެއްވިއެވެ. (ހަށިތައް ބޮޑުތަކާއި صحّة ފުރިހަމަކަން ހެއްދެވިއެވެ.) އަދި اللّٰه ގެ نعمة ތައް ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެން ކާމިޔާބު ނަސީބުވުމަށްޓަކައެވެ.

(٧٠) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވީ اللّٰه އަށް އެކަނި އަހުރެމެން އަޅުކަންކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމަށާއި އަދި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އަޅުކަންކުރަމުންގެންދިޔަ ތަކެތި - އެބައި ބުދުތައް - އަހުރެމެން ދޫކޮށްލުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމަށްތޯއެވެ؟ (އެހެން ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ކަލޭގެފާނުވީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިން ކަމުގައިވާނަމަ އަހުރެމެންނަށް އަންނާނެކަމަށް ތިޔަ وعد ކުރައްވާ (އެ عذاب) ނިކަން ގެނެސްދެއްވައިބައްލަވާށެވެ.

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَٰدِلُونَنِى فِىٓ أَسْمَآءٍ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۖ وَمَا كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ ءَايَةً ۖ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِىٓ أَرْضِ ٱللَّهِ ۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

ލުޣަތު

قَالَ = އެކަލޭގެފާނު – އަދި - هود ގެފާނު – ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. ۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ۞ رِجْسٌ وَغَضَبٌ = عذاب އާއި ކޯފާ. ۞ أَتُجَٰدِلُونَنِى = ކަލޭމެން އަޅުގަނޑާއި جدل ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ۞ فِىٓ أَسْمَآءٍ = ނަންތަކެއްގައި. (ނަންތަކަކާއިމެދުގައި) ۞ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ = އެނަންތައް ކަލޭމެން ކިޔާފައިވާ. ۞ وَءَابَآؤُكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންނާއި. ۞ مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا = އެއަށް اللّه ބާވައިލައްވާފައިނުވާ. ۞ مِن سُلْطَٰنٍ = އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް. ۞ فَٱنتَظِرُوٓا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! إِنِّى مَعَكُم = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ވެސް ކަލޭމެންނާއެކުގައި. ۞ مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ = إنتظار ކުރާމީހުންގެތެރެއިންނެވެ. ۞ فَأَنجَيْنَٰهُ = ފަހެ މިވަންހަރުސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވީމީހުން ވެސްމެންނާއި. ۞ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا = މިވަންހަރުސްކަލާނގެ حضرة ން ވާ رحمة އަކުން. ۞ وَقَطَعْنَا = އަދި މިވަންހަރުސްކަލާނގެ ކަނޑުއްވައިލެއްވީމުދެވެ. (ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.) ۞ دَابِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = ދޮގުކުރިމީހުންގެ ބުރަނަރިމަތް. (އެމީހުންގެ ބޭކު) ۞ بِـَٔايَٰتِنَا = މިވަންހަރުސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ۞ وَمَا كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾ = އަދި އެމީހުން އީމާންވި ބަޔަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ. ۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا = ثَمُودُ ބައިގެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ أخ صالح (عليه السّلام) މިވަންހަރުސްކަލާނގެ رسول ކަމުގައިން)ފޮނުއްވީމެވެ. ۞ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ = ކަލޭމެންނަކަށް އެއްވެސް (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. ۞ غَيْرُهُۥ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް (އަޅުގަނޑުގެ ބަސްފުޅުތެދުވުމުގެމައްޗަށް.) دليل އެއް އައިސްފިއެވެ.۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން.۞ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ = މިއީ اللّه ގެ جَمَلُ ރުވެ. ۞ لَكُمْ ءَايَةً = މިއީ ކަލޭމެންނަށްވާ دليل އެއްގެ. حجّة އެއްގެ.۞ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ = ފަހެ ކަލޭމެން

ޗާލި ކައިބޮއިގެން ދޫކޮށްލާށެވެ! ۞ فِيٓ أَرۡضِ ٱللَّهِۖ = الله ގެ ބިމުގައި. ۞ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ = އަދި އޭގައި އެއްވެސް ނުބައިކަމެއް ނުބޭއްސަވާށެވެ / އެއަށް ގެއްލުމެއް ނުދިނުމަށް ދޫކޮށްލާށެވެ! ۞ فَيَأۡخُذَكُمۡ = ފަހެ އޭރުން ކަލޭމެންނަށް ޖެހިލާނެތެވެ. ۞ عَذَابٌ أَلِيمٞ (٧٣) = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧١) އެކަލޭގެފާނު - އެބަހީ - هُود عليه السّلام - ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް عذاب އާއި ކޯފާ واقع ވެއްޖެއެވެ. (ޙައްޤުން حقّ ވެއްޖެއެވެ.) ކަލޭމެންނާއި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިން ކިޔާފައިވާ ހުސްނަންތަކާއިމެދު ކަލޭމެން އަހުރެންނާ ޒުވާބުކުރަނީހެއްޔޯ؟ އެތަކެއްޗަކީ(އެބުދުތަކަކީ އަޅުކަންކުރުމާއިމެދު) އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއް الله ބާވައިލައްވާފައިނުވެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންނަށް (الله ކުރައްވާ حكم އަންނައިމެދު) إنتظار ކުރާށެވެ! އަހުރެންވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކުރަނީއެވެ.

(٧٢) ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި - އެބަހީ - هُود عليه السّلام – އާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި އީމާންވެގެންވާ މީހުންނާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީސްތަކުންގެ ބުރިކަނޑައިލައްވައި ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. އަދި އީމާންވި މީހުންކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٧٣) އަދި ثمود ބަޔަކުމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުން أخ صالح (عليه السّلام) - رسول ކަމުގައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް (حقّ) إله އެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އަހުރެން ރިސާލަތާއި ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް دليل ކުރާ) دليل އާއި حجّة ކަލޭމެންނަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. އެ حجّة އަރިސްކުރައި ދިނީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ. މިއޮތީ الله ގެ جَمَل ތުގެވެ. އެއީ ކަލޭމެންނަށާ ބަލާބަހު دليل އެކެވެ. حجّة އެކެވެ. ފަހެ الله ގެ ބިމުގައި އޭނާ ކައިބުއިމުގައި ކަލޭމެން ދޫކޮށްލާށެވެ! އޭރުން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް އުނިކަމެއް ނުކުރާށެވެ! ގޯނާއެއްކޮށް ނުބައިކަމެއްކޮށް ހިފާ ކަލޭމެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް އަޅުވާލާނެއެވެ.

- ރަނގަޅެވެ! ثمود ބަޔަކުމީހުން مُعْجِزَة އަކަށް އެދުނީއެވެ. އެއީ رسول ކަލޭގެފާނަށް ثابت ވާގޮތަށް دليل އެކެވެ. ދެންފަހެ صالح (عليه السّلام) އެމީހުންނާއިގެން އެވާ ފަރުވާތައްގައި ބިމުން އުފުލިފައިވާ އުސްބިޔަކަން (ބޮޑު ހިލައަކުން ކަބަލަފަރާތެއްގެ ގޮތުން ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ އެދުމުގެ މަތިން ވަޅުދެއްވުމަށް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބަލިވެއިރުން އެބަޔަކަށްގެ ބަލިކަމަކަށް ޖަމަލުގެ ސިފަ ހިމެނި ބިޔައެކެވެ. صالح ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ الله ގެ جَمَل ތުގެވެ. އެއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދޭށެވެ، ދޫކޮށްލާށެވެ! ކައިބޮއިގެން ހުރުމަށް، ކަލޭމެން ހިތްހުރިހާ ގޮތަކަށް ބުނެ ކަލޭމެންނަށް ނޯވާނެއެވެ. އެ ޖަމާޢަތުގެ ޖަމަލު އެ جماعة އެއް ނުކުތް އެ جَمَل ކަލޭމެންގެ ފަރާތުން ޙަޤީޤަތުގައި عذاب އައިސް އެމީހުން ހަލާކުވެދިއައީއެވެ. އެއީ ގަދަފަދަ ބަޔަކަށް އަދި ދެކޮޅުވެ ހިފާފައިވާ قرآن ގައި تكرار ކުރެވިފައިވެއެވެ.

وَٱذْكُرُوٓاْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنۢ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ ٱلْجِبَالَ بُيُوتًا ۖ فَٱذْكُرُوٓاْ ءَالَآءَ ٱللَّهِ وَلَا تَعْثَوْاْ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِۦ لِلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُواْ لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ قَالُوٓاْ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلَ بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓاْ إِنَّا بِٱلَّذِىٓ ءَامَنتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُواْ ٱلنَّاقَةَ وَعَتَوْاْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُواْ يَٰصَٰلِحُ ٱئْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِى دَارِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٧٨﴾

ލުޣަތު

وَٱذْكُرُوٓاْ = އަދިކަލޭ ދެން ހަނދާންކުރާށެވެ! إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން خليفة ވެރި ކުރުވިކަން. ❁ مِنۢ بَعْدِ عَادٍ = عاد ގެފަހުގައިމުންނަނުވެ. ❁ وَبَوَّأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ހަމަޖެއްސަވައި ވަޒަންވެރިކުރުވިއެވެ. ❁ تَتَّخِذُونَ = އަދި ކަލޭމެން ހިފައި / إختيار ކޮށް. ❁ مِن سُهُولِهَا قُصُورًا = އޭގެ ފަށުރަށުން - އެބަހީ ފުރިގަނޑު އޮޅު ހަދަބޮޑުބޮޑު، ގަނޑުވަރުތައް. ❁ وَتَنْحِتُونَ ٱلْجِبَالَ = އަދި ފަރުބަދަތަކުގެ ކޮނޑައިގެން ކަލޭމެން ހަދަނީއެވެ. ❁ بُيُوتًا = ގެތައް. ❁ فَٱذْكُرُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! ❁ ءَالَآءَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ نعمة ތައް. ❁ وَلَا تَعْثَوْاْ = އަދި ކަލޭމެން فساد ނުކޮށް ހަލާކުނުކުރާށެވެ. ❁ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ = فساد ކުރާބަޔަކަށްވެގެންވާ حال . ❁ قَالَ ٱلْمَلَأُ = ބޮޑެތިމީހުން - (ވެރިމީހުން) ބުނެފިއެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُواْ = އެމީހުން ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވީ. ❁ مِن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ. ❁ لِلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُواْ = ނިކަމެތި ދެރަވެފައިވާ މީހުންނަށް. ❁ لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ އީމާންވި މީހުންނަށް. ❁ أَتَعْلَمُونَ = ކަލޭމެންނަށް އެނގޭތޯއެވެ؟ ❁ أَنَّ صَٰلِحًا مُّرْسَلٌ = ފޮނުއްވައިވަޑައިގަތުން صالح (عليه السّلام) އެއީ ރަސޫލެއްކަމާ ބޭނުމަށްކަން. ❁ مِّن رَّبِّهِۦ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ❁ قَالُوٓاْ = އެމީހުން - އެބަހީ ނިކަމެތި ދެރަމީހުން - ބުނެފިއެވެ. ❁ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلَ بِهِۦ = ފޮނުއްވެވުނު އެކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ކަންތަކަށް އަހަރުމެން ވަނީ. ❁ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ = އީމާންވާބަޔެވެ / މުއުމިނުން ބަސްއަހާގުޅޭ. ❁ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓاْ = ކިބުރުވެރިވި މީހުން ބުނެފިއެވެ. ❁ إِنَّا بِٱلَّذِىٓ ءَامَنتُم بِهِۦ = ކަލޭމެން ތިޔަ އީމާންވި އެއްޗަކަށް އަހަރުމެންނަކީ ކާފިރުވާބައެވެ. ❁ كَٰفِرُونَ ﴿٧٦﴾ = ކާފިރު ވެގެންވާ. ❁ فَعَقَرُواْ ٱلنَّاقَةَ = ފަހެ އެމީހުން (އެބަހީ ގެ قوم ގެ މީހުން) ގެ جمل ކަނޑައިލިއެވެ. ❁ وَعَتَوْاْ = އަދި އެމީހުން

އުރެދިއްޖެއެވެ.۞ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ أمر ދެކޮޅު. وَقَالُوا۟ يَـٰصَـٰلِحُ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. އޭ صالح އެވެ!۞ ٱئْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ތިޔަ وعد ކުރި ޢަޛާބު އައިސް (އެ عذاب) ނިކަން ގެނެސްދެއްވާބައްލަވާށެވެ! ۞ إِن كُنتَ = ކަލޭގެފާނުވެވަޑައިގެންނެވިނަމަ.۞ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ (٧٧) = ފޮނުއްވިގެންވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން / رسولބޭކަލުންގެ ތެރެއިން.۞ فَأَخَذَتْهُمُ = ދެންފަހެ އެމީހުންނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. (އެމީހުން ގަޔާ ހިފައިފިއެވެ.) ۞ ٱلرَّجْفَةُ = ހެލިގަނޑުވާލި ގަދަބޮޑު ވައްތަރެއް. ۞ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دَارِهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ގޭގެދޮރުގައި ފަތިސްނުވީއެވެ.۞ جَـٰثِمِينَ (٧٨) = ކަކޫމަތިވެއްޓިފައިވާ ތިރިވެ މަރުވެގެންވާ حال .۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٤) އަދި عاد ގެ ގައުމު ގެއްލިދިޔުމުން ފަހު ބިމުގެ خليفة އިންނަކަމުގައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވިކަން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ހަމަޖެއްސެވުމާއި ވަޒަންވެރިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ފަސްހަރުތަކުގައި – އެބަހީ ހަމަ ބިންތަކުގައި – ކަލޭމެން ގަނޑުވަރުތައް ހަދައި އަދި ފަރުބަދަތަކުން ކޮށައިގެން ކަލޭމެން ގެތައް ހަދަމުއެވެ. ފަހެ (ކަލޭމެންގެ މައްޗަށްވާ) الله ގެ نعمة ތައް ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި ކަންތައް ހަޑިކޮށް ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ ބައެއްކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ!

(٧٥) އަދި صالح ގެފާނަށް އީމާންވި ދެރަނިކަމެތިންނަށް އެ قوم ގެ (ނިކަމެތިކަމުގެ) كِبْرُ ވެރި ބޮޑާވީމީހުން – އިސްވެރިން – ބުންޏެވެ. صالح އަކީ ތިމާގެ رَبُّ ގެ حضرة ން ފޮނުއްވާފައިވާ رسول އެއްކަން ކަލޭމެންނަށް އެނގޭހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން – އެބަހީ ނިކަމެތި ދެރަވީމީހުން – ބުންޏެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ ފޮނުއްވުނު ކަންތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ އީމާންވެގެންނެވެ.

(٧٦) كِبْرُ ވެރި ބޮޑާވީމީހުން ބުންޏެވެ. ކަލޭމެން އެއްޗެއް އީމާންވި އެއްޗަކަށް އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ ކާފިރުވެގެންނެވެ. (އެބަހީ - صالح ގެފާނުގެ رسول ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ ކާފިރުވެގެންނެވެ.)

(٧٧) ދެންފަހެ އެ قوم ގެ ކާފިރުންކުރެ ބައަކު އެ جَمَلُ ކަތިލައި މަރައިލިއެވެ. އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ رَبّ ގެ أمر ދެކޮޅު އުރެދިއްޖެއެވެ. ނިކަމެތިކަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނީ، އޭ صالح ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިޔަ ފޮނުއްވިގެންވާ رسول ބޭކަލަކު ކަމުގައިވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަންގަވާ ތިޔަވާދަވާ عذاب އެއް ނިކަން ގެނެސްދެއްވާށެވެ.

(٧٨) ދެންފަހެ ގަދަބޮޑު ހެލުމަކާއި زَلْزَلَة އެއް އައިސް ގޭގެ އެމީހުންގެ ގޭގެދޮރުތަކުގައި މަރުވެ ކަކޫމަތީ ވެއްޓިފައިވާ حال އެމީހުން ފަތިސްނުވީއެވެ. އެމީހުން މަރުވެ ހަލާކުވެގެން ދިޔައީއެވެ.

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَـٰقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّى وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَـٰكِن لَّا تُحِبُّونَ ٱلنَّـٰصِحِينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَـٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنجَيْنَـٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَـٰبِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

މުފްރަދާތު

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ = ދުރުވެ صالح (عليه السّلام) އެމީހުންނާ ފުރަގަސްދެއްވައިލެއްވެ. ❁ وَقَالَ يَـٰقَوْمِ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭއަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭ! لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދީފީމެވެ. ❁ رِسَالَةَ رَبِّى = އަހުރެންގެ رَبُّ ގެ رسول ކަން. ❁ وَنَصَحْتُ لَكُمْ = އަދި އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް نصيحة ތެރިވެއްޖެއީމެވެ. ❁ وَلَـٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ❁ لَّا تُحِبُّونَ ٱلنَّـٰصِحِينَ ﴿٧٩﴾ = نصيحة ދޭމީހުންނަށް ކަލޭމެން ލޯބިނުކުރަމުއެވެ. ❁ وَلُوطًا = އަދި لُوط އަލައިހި لُوط عليه السّلام މިވަނީ ރަސޫލަކުކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. އެހެނީ ކަލޭމެން ހަދަމުންދަނީ ކިހާ ބޮޑު ފާޙިޝް ކަމެއް! ❁ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު. ❁ أَتَأْتُونَ ٱلْفَـٰحِشَةَ = ކަލޭމެން فَاحِش ކަންތައްތައް ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ❁ مَا سَبَقَكُم بِهَا = އެކަމުގައި ކަލޭމެންގެ ކުރިން އިސްވެދިޔައެވެ. ❁ مِنْ أَحَدٍ = އެކަކުވެސް. ❁ مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ = ދުނިޔެއިން / عالم ތަކުގެތެރެއިން. ❁ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ފިރިހެނުން ގެންނަވަނީއެވެ. ❁ شَهْوَةً = شَهْوَة ގެގޮތުން. (އެދުމުން ފުރިހަމަކުރުމަށް) ❁ مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުން ދޫކޮށް. ❁ بَلْ = އަދި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން؟ ❁ أَنتُمْ = ކަލޭމެންނީ. ❁ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ = إسْراف ކުރިކަމެއްވެ. (حرام ކަންތައްތައް ކުރާ މީހުންގެ ގޮތުން ހައްދުފަހަނައެޅިގޮތުގައި ކަމެއްވެ.) ❁ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ جَواب ނުވިއެވެ. ❁ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނުމުގެ. (އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނުމުގެ) ❁ أَخْرِجُوهُم = އެމީހުން (އަލައި لوط ގެ ކާއިލާ ކަލޭމެން تبع ވީމީހުން) ނެރެލާށެވެ! ❁ مِّن قَرْيَتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ރަށުން. ❁ إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ. ❁ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ = طاهر ވެގެންނަ ބައެކެވެ. ❁ فَأَنجَيْنَـٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިން މިވަނީ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ. ❁ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައި. ❁ كَانَتْ = އެކަމަނާވީ. ❁ مِنَ ٱلْغَـٰبِرِينَ ﴿٨٣﴾ = ބާކީވީމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. (عذاب ގައިވާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.) ❁ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ = އަދި މިވަނީ ވާރޭވެރުއްވީމެވެ. އެމީހުންގެމައްޗަށް

ވެއްސެވީމެވެ.۞ مَّطَرًا = (ނުބައިވެގެންވާ) ވާރޭއެއް. (އެއީ ސަވަބުން އެމީހުން ހަލާކުވެދިޔަ) ۞ فَٱنظُرْ ފަހެ ކަލޭގެފާނު ނިކަންބައްލަވާށެވެ! (فكر ފުޅު ކުރައްވާށެވެ!) ۞ كَيْفَ كَانَ = ވީކޮންފަދައަކުންކަން.۞ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾ = ނުބައިންކަމާ އަދި- ބޮޑެތިފާފަތަކުރާމީހުންގެ ނިމުން / އެމީހުންގެ ފަހުކޮޅު. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٩) އަދި އެކަލޭގެފާނު - އެބަހީ صالح ގެފާނު އެމީހުންނާ ދުރަށްގޮސް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންގެ ރައްބުގެ رسول ކަން އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދީފީމެވެ. އަދި އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް نصيحة ތެރިވެއްޖައީމެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް نصيحة ތެރިވާމީހުންނަށް ކަލޭމެން ލޯބިނުކުރަމުއެވެ. އެމީހުންގެ ބަސްނޭހިމުއެވެ.

(٨٠) އަދި لُوط (عليه السّلام) މިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ކަލޭމެން عالم ގެ އަކުވެސް (ދުނިޔޭގެ އެއްވެސްބަޔަކު) ކަލޭމެންގެ ކުރިން ނުކުރާ فاحِش ކަންތައް ކަލޭމެން ކުރަނީއެވެ. (ފިރިހެނުން ފިރިހެނުންނާ ކުރަނީއެވެ.)

(٨١) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން شَهْوَة ގެގޮތުން (އަންހެނުންދޫކޮށްލައިގެން) އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުން ގެނަސްކަމަށްޓަކައެވެ. لِوَاط ކުރަނީއެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ (حرام ކަންތައްކުރުމާއި އެކުލެވޭ) إسراف ކުރާ ބައެކެވެ. ހައްދުފަހަނައަޅައިވާ ބައެކެވެ.

(٨٢) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެ جواب ގައި (އަންނަނިވި ފަދައިން ބުނުމެވެ.) އެމީހުން ބުނި އެބަހީ އެއީ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނި ކަލޭމެންގެ ރަށުން އެމީހުން ނެރޭށެވެ! އެބަހީ لوط ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވީމީހުން ނެރޭށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިމަންބަން މިއީ طاهر ވެގަންނަ ބައެކެވެ.

(٨٣) ފަހެ އެކަލޭގެފާނާއި - އެބަހީ لُوط (عليه السّلام) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ނުލައި އެންމެހައި މުއުމިނުން މިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. (އެބަހީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ނުލައި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާވީ (عذاب ގައި) ބާކީވީމީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

(٨٤) އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް (ވަރަށްނުބައިވެގެންވާ) ވާރޭއަކުން ވާރޭވެއްސެވީމެވެ. ފަހެ ނުބައިންކަމާއި މީހުންގެ ނިމުން އެމީހުންގެ ފަހުކޮޅު ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވައިލައްވާށެވެ! އެބަހީ އެކަމަށް فكر ފުޅުކުރައްވާށެވެ!

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ قَدْ جَآءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ وَٱلْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَٰحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا۟ بِكُلِّ صِرَٰطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِهِۦ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَٱذْكُرُوٓا۟ إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِن كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنكُمْ ءَامَنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُرْسِلْتُ بِهِۦ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ فَٱصْبِرُوا۟ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٨٧﴾

ލުޣަތު

❁ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ = އަދި مَدْيَن އަށް. (رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ.) أَخَاهُمْ شُعَيْبًا = އެމީހުންގެ أخ شُعَيْبُ (عليه السّلام) .❁ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم އެވެ! ❁ اعْبُدُوا اللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ.! مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ = ކަލޭމެންނަކަށް އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ.❁ غَيْرُهُ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި / އެކަލާނގެ ފިޔަވާ.❁ قَدْ جَاءَتْكُم بَيِّنَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް دليل އަތުވެއްޖެއެވެ.❁ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.❁ فَأَوْفُوا = ފަހެ ކަލޭމެން ފުރިހަމަކުރާށެވެ!❁ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ = މިންވަރާއި ކިރުން. ❁ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ = އަދި ކަލޭމެން މީސްތަކުންނަށް އުނި ނުކުރާށެވެ، ގެއްލުންނުދޭށެވެ.! أَشْيَاءَهُمْ = އެމީހުންގެ ތަކެތި. ❁ وَلَا تُفْسِدُوا އަދި ކަލޭމެން ފަސާދަނުކުރާށެވެ!❁ فِي الْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا = އޭގެ إصلاح ލެވުމަށްފަހު. ❁ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެންވާކަމެވެ. إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ = ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ.❁ وَلَا تَقْعُدُوا = އަދި ކަލޭމެން ނުއިށީންނާށެވެ.، بِكُلِّ صِرَاطٍ = ކޮންމެ މަގެއްގައި.❁ تُوعِدُونَ = ބިރުގަންނަވާ حال (شعيب ގެފާނުގެ އަރިހަށްދާމީހުން ބިރުގަންނަވާ حال)❁ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން اللّهُ ގެ މަގުބަންދުކޮށް (އެކަލާނގެ دينއަށް ވަނުމުގެ ހުރަސްއަޅައި) ❁ مَنْ آمَنَ بِهِ = އެކަލާނގެއަށް އީމާންވި މީސްތަކުން.❁ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا = އަދި ކަލޭމެން އެމަގު ގުދުރުކަން އެދެމު. ❁ وَاذْكُرُوا = އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ.! إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا = ކަލޭމެން މަދުބައެއްކަމުގައި ވީއިރު. ❁ فَكَثَّرَكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ގިނަކޮށްދެއްވިއެވެ.❁ وَانظُرُوا = އަދި ކަލޭމެން ނިކަން ދިރާސާކުރާށެވެ! (فكر ކޮށްބަލާށެވެ،)❁ كَيْفَ كَانَ = ވީގޮތްކަމަށްވަނީކީކޭ / ވީގޮތް.❁ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ = ފަސާދަކުރާމީހުންގެ ނިމުން.❁ وَإِن كَانَ = އަދި ވިއްޔާ.❁ طَائِفَةٌ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ އެއް جماعة

އެއްބަޔަކު.۞ ءَامَنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُرْسِلْتُ بِهِۦ = އެކަންކަމާއިގެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުނު ކަންކަމަށް އީމާން (ވިޔަސް.)۞ وَطَآئِفَةٌ = އަދި އަނެއް جماعة އެއް. ۞ لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ = އެއުރެން އީމާންނުވިއެވެ. ۞ فَٱصْبِرُوا۟ = ދެން ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ = އެކަލާނގެ ނިޔާކުރައްވަންދެން / حكم ކުރައްވަންދެން. ۞ بَيْنَنَا ۚ = އަހުރެމެންގެމެދުގައި.۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެ އެވީ. ۞ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ = އެންމެހެޔޮކޮށް حكم ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ (٨٧)

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٥) އަދި مَدْيَنُ ގެ أهل ވެރިންގެގާތަށް އެމީހުންގެ أخ شُعَيْبُ (عليه السّلام) ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވާ އެހެންއެއްވެސް حقّ إله އެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން بيان ވެގެންވާ دليل އާއި حجّة ކަލޭމެންގެގާތަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. ދެން މިންވަރާއި ކިރުން ކަލޭމެން ފުރިހަމަކުރާށެވެ؛ އަދި މީސްތަކުންގެ ތަކެތި ކަލޭމެން އުނި ނުކުރާށެވެ! އަދި ބިން صُلح ކޮށް ރަނގަޅަށް ހެދުމަށްފަހު ކަލޭމެން ފަސާދަކުރުން ނުކުރާށެވެ! ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ން ކަމުގައިވާނަމަ އެގޮތް ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވާނެއެވެ.

(٨٦) އަދި ކަލޭމެން (شُعَيْبُ ގެފާނުންގެ އަރިހަށްދާމީހުން ބިރުގެންނުވުމަށް) ކޮންމެމަގެއްގައި އިށީނދެ ނުތިބޭށެވެ؛ އަދި الله އަށް އީމާންވާމީހުން އަތުން الله ގެމަގު މީސްތަކުންނަން ބަންދުކޮށް ނުހަދާށެވެ! އަދި އެމަގު ގުދުރުކޮށް ކަޅިކުރުމަށް ކަލޭމެން މަސައްކަތް ނުކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންނަކީ ދަރިމަދުބަޔަކުކަމުގައި ވެފައިވަނިކޮށް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ عدد ގިނަކޮށްދެއްވިކަން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި فاسد ކުރާމީހުންގެ ނިމުން ހުރި ކޮންފަދައަކުންކަން ކަލޭމެން ނިކަން ދެކެބަލާށެވެ! (އެކަމަށް فكر ކުރާށެވެ!)

(٨٧) އަދި ކަލޭމެންކުރެ ބައެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަންކަމާއިގެން ފޮނުއްވުނު ކަންކަމަށް – އީމާންވިޔަސް އަނެއްބައެއް އެކަންކަމަށް އީމާންނުވިއެވެ. ދެން އަހުރެމެންނާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު الله حكم ކުރައްވާ ނިޔާކުރައްވަންދެން ކަލޭމެން ކެތްތެރިވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ އެވީ އެންމެހެޔޮކޮށް ނިޔާކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

۞ قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لَنُخْرِجَنَّكَ يَـٰشُعَيْبُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَـٰرِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ ٱفْتَرَيْنَا عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِى مِلَّتِكُم بَعْدَ إِذْ نَجَّىٰنَا ٱللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّعُودَ فِيهَآ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا ٱفْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِٱلْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْفَـٰتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لَئِنِ ٱتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَّخَـٰسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دَارِهِمْ جَـٰثِمِينَ ﴿٩١﴾ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَا ۚ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ شُعَيْبًا كَانُوا۟ هُمُ ٱلْخَـٰسِرِينَ ﴿٩٢﴾

ލުޣަތު

۞ قَالَ ٱلْمَلَأُ = ބޮޑެތިމީހުން / ވެރިމީހުން ބުނެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ = ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވީމީހުންގެ۞ مِن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ ތެރެއިން. ۞ لَنُخْرِجَنَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނު ނެރެފާނުމެވެ! ۞ يَـٰشُعَيْبُ = އޭ شُعَيْبُ އެވެ!۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވީ މީހުންނާއި. ۞ مِن قَرْيَتِنَآ = އަހުރެމެންގެ ރަށުން.۞ أَوْ لَتَعُودُنَّ = ނުވަތަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ވަދެނުމެވެ!۞ فِى مِلَّتِنَا = އަހުރެމެންގެ ދީނަށް.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَوَلَوْ كُنَّا كَـٰرِهِينَ ﴿٨٨﴾ = އަހުރެމެން ނުރުހިޔަސް ދެއްވަތޯއެވެ؟ (އެހެން ހަމައިހާނުން އެވެ؟)۞ قَدِ ٱفْتَرَيْنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ދޮގުހަދައިފީމުއެވެ.۞ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا = اللّٰه تعالى ގެ حضرة އަށް ދޮގުތަކެއް އުފައްދައިގެން.۞ إِنْ عُدْنَا = އަހުރެމެން އެނބުރި رجوع ވެއްޖެއްޔާ. ۞ فِى مِلَّتِكُم = ކަލޭމެންގެ دين އަށް.۞ بَعْدَ إِذْ نَجَّىٰنَا ٱللَّهُ مِنْهَا = اللّٰه އަހުރެމެން އެ دين ން ދުރުކުރައްވާ ސަލާމަތްކުރެއްވުމަށްފަހު.۞ وَمَا يَكُونُ لَنَآ = އަދި އަހުރެމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. (ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.)۞ أَن نَّعُودَ فِيهَآ = އެ دين އަށް އެނބުރި إعاد ވުން.۞ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ = اللّٰه އިރާދަކުރެއްވުމާއިނުލައި.۞ رَبُّنَا = އޭނާ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ. وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا = އަދި އަހަރެމެންގެ رَبّ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ޢިލްމުން ފުޅާވެވޮޑިގެންވެއެވެ. عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا = އަދި އަހަރެމެން وكيل ކުރަނީ ހަމަ اللّٰه އަށެވެ.۞ رَبَّنَا = އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ!۞ ٱفْتَحْ بَيْنَنَا = އަހަރެމެންގެ މެދުގައި ނިޔާކުރައްވާނދޭވެ!۞ وَبَيْنَ قَوْمِنَا = އަހަރެމެންގެ قوم ގެމީހުންނާއި ދެމެދުގައި.۞ بِٱلْحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުން.۞ وَأَنتَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ.۞ خَيْرُ ٱلْفَـٰتِحِينَ ﴿٨٩﴾ = އެންމެ ހެޔޮ ނިޔާކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވި ބޮޑެތިމީހުން ބުނެއެވެ.۞ مِن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ.۞ لَئِنِ ٱتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا = ކަލޭމެން އެއިގެން ކަލޭގެފާނު شُعَيْبُ ގެފާނަ تَبَعَ ވެއްޖެއްޔާ.۞ إِنَّكُمْ إِذًا = އެހެންނަމަވަނީ ވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނީ.۞ لَّخَـٰسِرُونَ ﴿٩٠﴾ = ގެއްލިހަލާކުވެއްޖެ ބަޔަކުކަން ކަށަވަރެވެ.۞ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ = ދެންފަހެ

އެމީހުންނަށް عذاب ގެ زَلْزَلَة ޖެހިއްޖެއެވެ.۞ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ = ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ގެތެރޭގައި ޖަމިސްކޮށްފިއެވެ.۞ جَاثِمِينَ (٩١) = މަރުވެ ކަކޫޅުގަނޑުމައްޗަށް ތިރިވެގެންނާ ބޯކޮޅުކަކޫޅުގައިވާ ހާލު.۞ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا = شُعَيْبُ (عليه السّلام) ދޮގުކުރިމީހުން.۞ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا = އެމީހުން ކޮންފަދަހެއްތޯ؟ އެމީހުން އެގާ ދިރިނުއުޅޭފަދައެވެ.۞ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا = އަދި شُعَيْبُ (عليه السّلام) ދޮގުކުރިމީހުން ދަންނައެވެ! ۞ كَانُوا هُمُ الْخَسِرِينَ (٩٢) = އެމީހުންނީ ހަމަ ކަންނެތްވެގެން ގެއްލިހަލާކުވީ މީހުންކަމުގައެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٨) އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ ބޮޑެތި كِبر ވެރިވީބޮޑެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ شُعَيْبُ ގޮވާލެވޭ! ކަލޭގެފާނާ ކަލޭގެފާނަށް تبع ވި އިމާންވެވެށިއެ މީހުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަށުން ނެރުއްވާނަމެވެ. ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނަށް ކަލޭމެން ހަމަކަށަވަރުން ވެއްދިދާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނުރުހިއްޖެއްސެ ވިޔަސް ހަދައިދޭނަންތޯއެވެ؟

(٨٩) ކަލޭމެންގެ دين ން الله އަޅުގަނޑުމެން ދުރުކުރައްވައި ސަލާމަތްކުރެއްވިއިރު ދެން ކަލޭމެންގެ دين އަށް އަޅުގަނޑުމެން ވެއްދިއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން الله އަށް ދޮގެއް އުފައްދައިފިކަން ކަށަވަރެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ ކަލާނގެ الله އިރާދަކުރައްވައިފިއްޔާމެނުވީ އަޅުގަނޑުމެން އެދީނަށް އަނބުރާ رُجُوعَ ވުމަކީ އެއްގޮތަކަށްވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޖާއިޒުވެގެންނުވެއެވެ. ހުރިހާކަމެއް ކަލާނގެ ޢިލްމުގައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ ހުރިހާއެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން وكيل ކުރަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ! އަޅަމެންގެ قوم ގެމީހުންނާއި އަޅަމެންނާއި ދެމެދު حقّ ގޮތުގައި ނިޔާކުރައްވާ حكم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި حكم ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩٠) އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ ބޮޑެތި ކާފިރުންގެމީހުން (އޭގެ އެހެންމީހުންނަށް ބުނެއެވެ.) ކަލޭމެން شعيب ގޮވާލާއި تبع ވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނާއި ކަނޑައެޅިގެން ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

(٩١) ދެން އެމީހުންނަށް رَجْفَة ޖެހިއްޖެއެވެ. އެބަހީ زَلْزَلَة އާއި ގަދަފަތް ހަރަގަނޑެވެ. އެމީހުންނަށް ޖެހި އެމީހުން މަރުވެ ކަކޫޅުގަނޑުމަތިން ތިރިވެއްޖެއެވެ. އެމީހުންގެ ގޭގެތެރޭގައި ބޯކޮޅުކަކޫޅުގައެވެ.

(٩٢) شُعَيْبُ (عليه السّلام) ދޮގުކުރިމީހުން ދަންނައެވެ! އެމީހުން އެގާ ދިރިނުއުޅޭފަދައެވެ. (އެންމެން މަރުވެ ނިމުނީއެވެ.) شُعَيْبُ (عليه السّلام) ދޮގުކުރި މީހުންނީ ކަންނެތްވެގެން ގެއްލިހަލާކުވާމީހުން ކަމުގައެވެ.

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَـٰقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَـٰلَـٰتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ ءَاسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَـٰفِرِينَ ﴿٩٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ ٱلسَّيِّئَةِ ٱلْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا۟ وَّقَالُوا۟ قَدْ مَسَّ ءَابَآءَنَا ٱلضَّرَّآءُ وَٱلسَّرَّآءُ فَأَخَذْنَـٰهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَـٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ وَلَـٰكِن كَذَّبُوا۟ فَأَخَذْنَـٰهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَـٰتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿٩٧﴾

މުފްރަދާ

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު - އެބަހީ شُعَيْبُ (عليه السّلام) އެމީހުންގެ ކިބައިން ފުރަގަސްދެއްވައިފިއެވެ.✿
وَقَالَ يَـٰقَوْمِ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ.! لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން
އަހުރެން ކަލޭމެނަށް އިއްވައިދީފީމެވެ.✿ رِسَـٰلَـٰتِ رَبِّي = އަހުރެމެންގެ رَبُّ ގެ ރަސޫލުކަން.✿ وَنَصَحْتُ لَكُمْ
އަދި އަހުރެން ކަލޭމެނަށް نصيحة ތެރިވެއްޖައީމެވެ. فَكَيْفَ ءَاسَىٰ = ފަހެ އަހުރެން ހިތާމަކުރާނީ
ކޮން ފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟✿ عَلَىٰ قَوْمٍ كَـٰفِرِينَ ﴿٩٣﴾ = ކާފިރުވި ބައެއްގެ މައްޗަށް.(ދީނުގަ الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ.)✿
وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ = އަދި އެއްވެސް ރަށަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމަވެސް.✿ مِّن نَّبِيٍّ = އެއްވެސް
ނަބިއްޔަކު.✿ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا = އެރަށުގެ أهل ވެރިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިއްޕަވައިފިންނެވި. (އިމްތިޙާން
ކުރައްވައިފިނުމަ) ✿. بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ = فقير ކަމާއި އުނދަގޫތަކާއި ބައްޔަކުން.✿ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ
﴿٩٤﴾ = އެމީހުން މަޑުމޮޅިވެ ބިރުވެތިވުމަށް.✿ ثُمَّ بَدَّلْنَا = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަދަލުކުރައްވައިފީމެވެ.✿ مَكَانَ
ٱلسَّيِّئَةِ ٱلْحَسَنَةَ = ނުބައިކަމުގެ ބަދަލުގައި ހެޔޮކަން. (ނުބައި ގޮތް ބަދަލުކުރައްވައި)✿ حَتَّىٰ عَفَوا۟ = އެމީހުން
ގިނަކޮށްފިމާދައިފިނުމަށް. (މުދަލާ ދަރިން ގިނަވެ އުފާވެރިކަމުގައިކަމާދާއިރު)✿ وَّقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ✿
قَدْ مَسَّ ءَابَآءَنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންނަށް ޖެހިއެވެ.✿ ٱلضَّرَّآءُ وَٱلسَّرَّآءُ = އުނދަގޫތަކާއި
ފަސޭހަ، (فقير ކަމާއި މުއްސަނދިކަން)✿ فَأَخَذْنَـٰهُم بَغْتَةً = ދެންފަހެ ހަމަކުއްލިއަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ
އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ.✿ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾ = އެމީހުންނަށް إحساس ވެސްނުވާ حال. ✿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ
ٱلْقُرَىٰٓ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން (އެރަށްރަށަށް رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވިގެންވާ) ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން.✿ ءَامَنُوا۟
وَٱتَّقَوْا۟ = އެމީހުން އީމާންވެ تقوى ވެރިވީނަމަ.✿ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ
އެމީހުންގެމައްޗަށް ހުޅުވައިދެއްވީމެވެ.✿ بَرَكَـٰتٍ = ބަރަކާތްތައް / ގިނަގުނަ ހެޔޮކަންތައް.✿ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ =
އުޑާއި ބިމުން.✿ وَلَـٰكِن كَذَّبُوا۟ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން (رسول ނަބިއްޔާ އެބޭކަލުން ދޮގުކުރިއެވެ)

ޙަޤީޤަތުގައެވެ. فَأَخَذْنَـٰهُم = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.❁ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٩٦) = އެމީހުންކުރި ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން. ❁ أَفَأَمِنَ = އަޅެފަހެ އަމާންވެގެންވިޔަތޯއެވެ؟❁ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ = ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިން. ❁ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا = އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާއި عذاب އައުމާމެދު.❁ بَيَـٰتًا = ރޭގަނޑު ވަގުތު. ❁ وَهُمْ نَآئِمُونَ (٩٧) = އެމީހުން ނިދާފައިވާއިރު.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٣) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންގާތުން ދުރަށް އެނބުރި ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم މީހުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް އަހުރެންގެ رَبّ ގެ رسول ކަން ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދިނީމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އަހުރެން نصيحة ތެރިވެއްޖެއީމެވެ. (ފަހެ އެހެންނަމަވެސް ކަލޭމެން އީމާންނުވެ ކާފަރުވެއްޖެއީމެވެ.) ކާފަރުބައެއްގެ މައްޗަށް އަހުރެން ހިތާމަކުރާނީ ކިހިނެއްވެގެންތޯއެވެ؟

(٩٤) (ދެންފަހެ الله وَحِي ކުރެއްވީމެވެ.) އަދި އެއްވެސް ރަށަކަށް އެއްވެސް نبي އަކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވައިފިއްޔާ އެރަށެއްގެ أهل ވެރިންނަށް فقير ކަމާއި އުނދަގޫތައް ޖެއްސަވައިގެންނޫނީ ނުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުން މަޑުމައިތިރިވެ ބިރުވެތިވެވޭތޯއެވެ.

(٩٥) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ އުނދަގޫ (އެބަހީ فقير ކަމާއި އުނދަގޫ) ހެޔޮކަމަކަށް ބަދަލުކުރައްވައިފީމެވެ. (ތަނަވަސްކަމާއި އާފިޔަތުކަމަށް ބަދަލުކުރައްވައިފީމެވެ.) އެއީ އެމީހުން ގިނަވެ ވަރުގަދަވެ ތަރައްޤީވެވެންދެން. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންނަށް އުނދަގުލާއި ހެޔޮކަން (ނުވަތަ فقير ކަމާއި ދުއްސަރަ) ކަމާއި ދިރިއުޅުން. ދެންފަހެ ކުއްލިއަކަށް އެމީހުން الله ގެ އަޒާބުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ފަރާތަކުން އެއްވެސް ކަމެއް ޝުޢޫރުނުވެ ހުއްޓައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. އެމީހުންނަށް އެއްވެސް إحساس އެއްވެސްނުވާ حال ގައެވެ. އެއީ الله ގެ مَكر އެވެ. إسْقِدْرَاج އެވެ. މުޅިއަކުރުއްވާ ގޮތަށް ހިއްޕެވީމެވެ.

(٩٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެރަށްރަށުގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވައިގެންނެވި ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން އީމާންވެ تقوى ވެރިވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އުޑާއި ބިމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް بركاة ތައް އެބަހީ ދިނުމުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވައިދެއްވީސްކަމުގައިވާނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން (އެ رسول ބޭކަލުންނަށް) ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން ކުރާކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވައި ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.

(٩٧) އަޅެފަހެ ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން އެމީހުން ނިދާފައިވާއިރު ރޭގަނޑުގެ ވަގުތެއްގައި އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާއި عذاب ނާންނާނެކަމަށް އެމީހުން އެބަ އަމާންވެގެންވޭތޯއެވެ؟ (އެހެންނޫނެވެ ޚަތަރުވާނެއެވެ.)

أَوَأَمِنَ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ أَفَأَمِنُوا۟ مَكْرَ ٱللَّهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٩٩﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ أَهْلِهَآ أَن لَّوْ نَشَآءُ أَصَبْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ بِمَا كَذَّبُوا۟ مِن قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ ۖ وَإِن وَجَدْنَآ أَكْثَرَهُمْ لَفَٰسِقِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ فَظَلَمُوا۟ بِهَا ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾

ލުޣަތު

أَوَأَمِنَ = އަދި ފަހެ އަމާންވެގެންވެސް ތިބީހެއްޔެވެ؟ ❁ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ = ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން. ❁ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا = އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮށްފާއި عذاب އައުމާމެދު. ❁ ضُحًى = ضُحَى ވަގުތު. (ދުވާލުގެ ހެނދުނުގެ ވަގުތު) وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ = އެމީހުން ކުޅެން ތިއްބާ. ❁ أَفَأَمِنُوا۟ = އެމީހުން ފަހެ އަމާންވެ ހިތްޖެހިލުންވީހެއްޔެވެ؟❁ مَكْرَ ٱللَّهِ = الله ގެ މަކަރާއިމެދު❁ فَلَا يَأْمَنُ = ފަހެ އަމާންވެ ނުތިބޭނެއެވެ.❁ مَكْرَ ٱللَّهِ = الله ގެ މަކަރަށް. إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٩٩﴾ = ގެއްލި ހުރިހާ ބަޔަކު މެނުވީ.❁ أَوَلَمْ يَهْدِ = އަދި ފަހެ بيان ނުވެހެއްޔެވެ؟ ޝަރީއަތް ހެޔޮވެރި ވެގެންދާނެ؟❁ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْأَرْضَ = ބިން ވާރުތަވާ މީހުންނަށް.❁ مِنۢ بَعْدِ أَهْلِهَآ = އެބިމުގެ އަހުލުވެރިންނަށްފަހު، (އެމީހުން ހަލާކުކުރެވުނުފަހުން) ❁ أَن لَّوْ نَشَآءُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ❁ أَصَبْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖެއްސެވީމުހެވެ. (އެބަހީ: ކުށްވެރިންނަށް ޖެހުން ކަމުގައި عذاب ޖެއްސެވީމުހެވެ.)❁ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްކަ ޖައްސަވައި ފިއްލަވަމުއެވެ.❁ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ = ފަހެ އެމީހުން އަޑުއަހައި ނުގަނެތެވެ.❁ تِلْكَ ٱلْقُرَىٰ = އެއީ ރަށްރަށެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ❁ نَقُصُّ عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ވާހަކަދައްކަވަމެވެ.❁ مِنْ أَنۢبَآئِهَا = އެރަށްރަށުގެ خبر ތަކުން.❁ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ رُسُلُهُم = އެމީހުންގެ رسول ން. ❁ بِٱلْبَيِّنَٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل ތަކާއިގެން.❁ فَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން އީމާންވާކަށް ނުވެއެވެ.❁ بِمَا كَذَّبُوا۟ = އެމީހުން ދޮގުކުރިކަމެއް.❁ مِن قَبْلُ = ކުރީކޮޅު. ❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.❁ يَطْبَعُ ٱللَّهُ = الله ސިއްކަޖައްސަވައެވެ.❁ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٠١﴾ = ކާފިރުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި. ❁ وَمَا وَجَدْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުފެނިވަޑައިގަތީމެވެ.❁ لِأَكْثَرِهِم = ގިނަމީހުން ޔަގީނުގެ ވަފާއެއް. ❁ مِّنْ عَهْدٍ = އެއްވެސް عهد އެއް. عهد ފުއްދުންތެރިކަމެއް.❁ وَإِن وَجَدْنَآ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ.❁ أَكْثَرَهُمْ لَفَٰسِقِينَ ﴿١٠٢﴾ = އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން އެއީ فاسقُ ންކަމުގައިވުމެވެ.❁ ثُمَّ بَعَثْنَا = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ.❁ مِنۢ بَعْدِهِم = އެމީހުންނަށްފަހުން.❁

مُوسَىٰ = موسى (عليه السّلام)۞ بِـَٔايَـٰتِنَآ = ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިގެން.۞ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦ = فرعون އާއި އޭނާގެ ބޮޑުންގެ ގާތަށް.۞ فَظَلَمُواْ بِهَا = ފަހެ އެމީހުން އެއާޔަތްތަކަށް އަނިޔާވެރިވިއެވެ. (އެއާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވިއެވެ.)۞ فَٱنظُرْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ނިކަން ދެކެވަޑައިގަން ބައްލަވާށެވެ!۞ كَيْفَ كَانَ = ވީގޮތްފަދައެއްކަން. (ނުވަތަ ވީގޮތް) عَـٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ = ފަސާދަކުރާމީހުންގެ ފަހުކޮޅު.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٨) އަދި ރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން އެމީހުން ދުވާލުގެ ضُحَى ވަގުތު ކުޅެކުޅެ ހުއްޓާ އެމީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކޯޅުއަރައި عذاب ނާންނާނެކަމަށް އެމީހުން އަމާންވެގެންހުރީބާވައެވެ؟ (އެހެންވީމާ ހޭނުވާނެއެވެ. – ދިވެހިރާއްޖެއަށްވެސް ފުރަތަމަ ސުނާމީއައިސް ބައެއް މަރުވެގެންދިޔައީ އެވަގުތުއެވެ.)

(٩٩) އެމީހުން ފަހެ الله ގެ މަކަރުން އަމާންވީހުއްޓެވެ؟ ގެއްލިހަލާކުވާބަޔަކުމެނުވީ الله ގެ މަކަރުން އަމާންނުވާނެއެވެ.

(١٠٠) ބިމުގައި ކުރީ ދިރިއުޅުނުމީހުން ހަލާކުވިއުމަތްތަކުގެ ފަހުން އެބިން ވާރުތަވެރިވީމީހުންނަށް بيان ވެ ނުވިތޯއެވެ. އެހެނީ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ މިމީހުންވެސް (އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވިފަދައިން) ކުރީ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގެންފިއްޔާ ހަލާކުކުރައްވާނެހުށީމެވެ.. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި ސިއްކަޖައްސަވާފާނެހުށީމެވެ.. ދެން އެމީހުން (وعظ އާއި نصيحة ގެ ބަސް އެމީހުންނަށް ނާއިވޭހުއްޓެވެ.)

(١٠١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް އެރަށްރަށުގެ خبر ތަކެއް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ މިއަންގަވާ بيان ކޮށްދެއްވަނީ ރަށްރަށެވެ. (ރަސޫލާއެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެރަށްރަށުގެ أهل ވެރިންގެގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ބޭކަލުން بيان ވެގެންވާ دليل ތަކާއި حجّة ތަކާއިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ މީގެކުރިން އެމީހުން ދޮގުކުރިތަކެތި ތެދުކުރުމަށް އީމާންވާކަށް އެމީހުން ނުވިއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުންނަށް ދުނިޔެއަށް އައުމުގެކުރިން الله ގެ ދަރުމަވަންތަ ގަޑީގައި އައި ތެދުވެރިކަމުގައި ބުނި އަދި އެމީހުން ދޮގުކުރި ދޭންގެ ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިން ތެދުކުރަން ގަބޫލުކުރިއްޔާ ވެސް. ދެން رسول ބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމުން ދޮގުކުރިއެވެ. ފަހެ الله ގެ ދަރުމަވަންތަ ގަޑީގައި އެމީހުން ދޮގުކުރިއެވެ. ރަސޫލާއެވެ! މިއާޔަތުގެ ترجمة ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މާނަ ދިނުމުގައި މުފައްސިރު أَبُو جَعْفَرُ الطَّبَرِى ތަފްސީރު ކުރައްވާފައި ހުރިގޮތެވެ.) والله أعلم .

އަދި الله تعالى ކާފިރުންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްކަޖައްސަވައި ބަންދުކުރައްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(١٠٢) އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް ވަފާތެރި عهد ފުއްދުމެއް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ. އަދި އެގިނަމީހުން ހަމަ ފާސިޤުން ކަމުގައި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ދެކެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. (މިބަސް ފާސިޤުން ކަމުގައި ވުމަކީ فاسق ނަކަތަކާ އެކު ހަމަ ދެކެވަޑައިގަންނަވަމެވެ.)

(١٠٣) ދެން އެމީހުންގެ ފަހުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި حجّة ތަކާއިގެން موسى (عليه السّلام) فرعون އާއި އޭނާގެ ބޮޑުންގެ ގާތަށް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެއާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެ ބަދުނާމުކުރިއެވެ. ފަހެ فاسد ނުގެ (ފަސާދަކުރާމީހުންގެ) ފަހުކޮޅު ވީގޮތެއްކަން ކަލޭގެފާނު ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

وَقَالَ مُوسَىٰ يَٰفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَن لَّآ أَقُولَ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ۚ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِـَٔايَةٍ فَأْتِ بِهَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ ۖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا۟ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

ތަރުޖަމާ

وَقَالَ مُوسَىٰ يَٰفِرْعَوْنُ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ فرعون އެވެ.! ۞ إِنِّي رَسُولٌ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ކަލޭގެފާނު.رَسُول އަކީވެ. ۞ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾ = عالم ތަކުގެވެރި رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ.۞ حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَن لَّآ أَقُولَ = އަޅުގަނޑު ނުބުނުން އަޅުގަނޑަށް واجب ވެގެންވެއެވެ. عَلَى ٱللَّهِ = اللّه تعالى ގެމައްޗަށް.۞ إِلَّا ٱلْحَقَّ ۚ = حقّ އެއްޗެއްފިޔަ.۞ قَدْ جِئْتُكُم = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ދިޔައީ.۞ بِبَيِّنَةٍ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل އަކާއިގެންނެވެ. (معجزة އަކާއިގެންނެވެ.)۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން.۞ فَأَرْسِلْ مَعِيَ = ފަހެ އެގޮންވާ އަޅުގަނޑާއެކު ފޮނުއްވާށެވެ!۞ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٠٥﴾ = بَنِي إسرائيل ން.۞ قَالَ = އޭނާ (فرعون) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِن كُنتَ جِئْتَ بِـَٔايَةٍ = ކަލޭ دليل އަކާއިގެން އައިސްފައިވާނަމަ. (معجزة އަކާއިގެން އައިސްފައިވާނަމަ)۞ فَأْتِ بِهَآ = ފަހެ އެ معجزة ދައްކާށެވެ!۞ إِن كُنتَ = ކަލޭ ތެދުވެރިއެއްނަމަ.۞ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٠٦﴾ = ތެދުވެރިންގެތެރެއިން.۞ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ = ފަހެ އޭނާގެ އަސާގެ ހަރުގަނޑު އެއްލެވިއެވެ.۞ فَإِذَا هِيَ = ފަހެ އެހިނދުން އެއީ، އެބަހީ އެއަސާގަނޑު.۞ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ = بيان ވެގެންވާ ހަރުފަތެއްވެއެވެ. ހަރުފަތައް ބަދަލުވެއްޖެއެވެ.۞ وَنَزَعَ يَدَهُۥ = އަދި އޭނާގެ އަތްދަށް ނެރުއްވިއެވެ.۞ فَإِذَا هِيَ = އެހިނދުން އެއަތްތިލަ.۞ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ = ބަލާމީހުންނަށް ހުދުވެގެންވެއެވެ.۞ قَالَ ٱلْمَلَأُ = ބޮޑެތި މީހުން ބުންޏެވެ.۞ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ = فرعون قوم ގެ.۞ إِنَّ هَٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން މިކަލޭގެފާނު މިއީ.۞ لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ = ޙިކުމަތްތެރި سِحر ހަދަންނަ ފަރާތެކެވެ.۞ يُرِيدُ = އެކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ.۞ أَن يُخْرِجَكُم = ކަލޭމެން ނެރުއްވާށެވެ.۞ مِّنْ أَرْضِكُمْ ۖ = ކަލޭމެންގެ ބިމުން.۞ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން ައމުރުކުރަނީ ކޮންކަމެއް ކަމަށްހެއްޔެވެ؟ (ކަލޭމެންނަށް ފެންނަނީ ކޮންކަމެއް ކަމަށްހެއްޔެވެ؟) މިހެން فرعون ބުނެފިއެވެ.۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ.۞ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ = އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ (هارون) ގެ ކަންތައް ފަސްކުރައްވާށެވެ.۞ وَأَرْسِلْ فِي ٱلْمَدَآئِنِ = އަދި ރަށްރަށަށް ފޮނުއްވާށެވެ! (އެބަހީ ސިފައިން ފޮނުއްވާށެވެ.)۞ حَٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ = އެއްކުރާ حال . يَأْتُوكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ގެނެސްދޭނެއެވެ. (އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަންނާނެއެވެ.)۞ بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

= سِحر ދަންނަ ކޮންމެ سِحر ވެރިއަކާއިގެން. ۞ وَجَآءَ = އަދި އަތުވެއްޖެއެވެ. ۞ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ سِحر ވެރިން. ۞ قَالُوٓاْ = އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. (فرعون އަށް) إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އުޖޫރައެއް އޮންނާނޫންތޯއެވެ. ۞ إِن كُنَّا = އަޅުގަނޑުމެން ވެއްޖެއްޔާ. ۞ نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އަޅުގަނޑުމެންނީ ގަދަވެރިންކަމުގައި. ۞ قَالَ نَعَمْ = އާއެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ (އެބަހީ فرعون އާއެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ.) ۞ وَإِنَّكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނީ. ۞ لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ = ކަނޑައެޅިގެން (އަޅުގަނޑުގެ) ގާތްމީހުންނެވެ. ۞

إِجْمَالِى މާނަ

(١٠٤) އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ فرعون އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑަކީ މުޅި عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ ގެ حضرة ން ފޮނުއްވާފައިވާ رسول އެކެވެ.

(١٠٥) الله އަށް حقّ ބަހެއްމެނުވީ ނުބުނުން އަޅުގަނޑަށް واجب ވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭމެން ގާތަށް މިއައީ ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއިގެންނެވެ. ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންނެވެ. ފަހެ އެހެންވީ އަޅުގަނޑާއެކު بَنِي إسرائيل ން ފޮނުއްވައިދެއްވާށެވެ!

(١٠٦) އޭނާ ބުންޏެވެ. (އެބަހީ: فرعون ވިދާޅުވިއެވެ.) ކަލޭ މިހާ އައީ معجزة އަކާއިގެންކަމުގައިވަންޏާ އެ معجزة އެއް ނިކަން ގެނެސްބަލާށެވެ! ކަލޭ ތެދުވެރިންގެތެރެއިންވާ ކަމުގައިވަންޏާއެވެ.

(١٠٧) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަސާތައް އެއްލާވައިލިއެވެ. ދެން އެހައިރުން އޭތި بيان ވެގެންވާ ހަރުފަތަރަކަށްވެއްޖެއެވެ.

(١٠٨) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު (ޖީބުގެތެރެއިން) ނެރުއްވައިލިއެވެ. ދެން އެހައިރުން އެއަތްޕުޅު ބަލާމީހުންނަށް ހުދުއެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި ފެނުނެވެ.

(١٠٩) فرعون قوم ގެ ބޮޑެތިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ سِحر ދަންނަ سِحر ވެރިއެކެވެ.

(١١٠) އޭނާ އެދެނީ ކަލޭމެންގެބިމުން ކަލޭމެން ނެރުއްލާށެވެ. (فرعون ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ފެންނަހުށަހެޅީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

(١١١) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނާ أخ ގެ ކަންތައް ފަސްކޮށްލައްވާށެވެ! (ނުވަތަ އެމީހުން ބަންދުކޮށްލައްވާށެވެ!) އަދި މަދީނާތަކަށް ޖަމާކުރާ (ސިފައިން) ފޮނުއްވާ (سِحر ވެރިން) އެއްކުރައްވާށެވެ!

(١١٢) އެމީހުން މަދީނާތަކުގެ އަރިހަށް سِحر ދަންނަ ކޮންމެ سِحر ވެރިއަކާއިގެން އެމީހުން އަންނާނެއެވެ. (ދެން فرعون އެކިރަށްރަށަށް ސިފައިން ފޮނުއްވައި سِحر ވެރިން ޖަމާކުރިއެވެ.)

(١١٣) އަދި فرعون ގެ سِحر ވެރިންތައް އަތުވެއްޖެއެވެ. (އަދި އެމީހުން فرعون އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ.) އަޅުގަނޑުމެން ގަދަވެއްޖެކަމަށް ވަންޏާ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބޮޑު އުޖޫރައެއް އޮންނާނޫންތޯއެވެ.

(١١٤) فرعون ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކޭ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނީ އަޅުގަނޑުގެ ގާތު މީހުންކަމުގައި ވާނޭ މީހުންނެވެ. އެންމެ ކުރިއަށްވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا۟ ۖ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ سَحَرُوٓا۟ أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ ۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَـٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَـٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَـٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ ءَامَنتُم بِهِۦ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِى ٱلْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا۟ مِنْهَآ أَهْلَهَا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَـٰفٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾

ތަރުޖަމާ

قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ = އެމީހުން - އެބަހީ سِحر ވެރިން - ދެންނެވިއެވެ. އޭ موسى އެވެ!۞ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ = އެންމެ ކަލޭގެފާނު (އަސާތަކުގެ) އަޅުއްވާށެވެ!۞ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ = އަދި އެހެންނޫނިއްޔާ އަހުރެމެންނާވާނެއެވެ.۞ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ = އަހުރެމެން މިހީ އަޅާލީމުންކަމުގައި.۞ قَالَ أَلْقُوٓا۟ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން އަޅާލާށެވެ! ކަލޭމެން އުކާށެވެ.!۞ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ = ދެން އެމީހުން (އެމީހުންގެ سِحر ގެތަކެތި) އުކައިލި ހިނދުން.۞ سَحَرُوٓا۟ أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ލޮލަށް سِحر ޖެހިއްޖެއެވެ. (ލޮލަށް ބަދަލުކުރެވިއްޖެއެވެ.) ۞ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ = އަދި އެމީހުން ބިރުވެރިކުރުވައިފިއެވެ.۞ وَجَآءُو = އަދި އެމީހުން އައީ. (އެމީހުން ގެނައީ)۞ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ سِحرއަކާއެވެ.۞ ۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް وحي ކުރެއްވީމެވެ.۞ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ = ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ عصا ކޮޅު އަޅުއްވާށެވެ! / ۞. فَإِذَا هِىَ = އެހައިރުން އޭގެ - (އެބަހީ: އަސާކޮޅު އެއްލެވުމުން ދެން އޭގެ)۞ تَلْقَفُ = ނިގުޅައެވެ. ކައެވެ.۞ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ = އެމީހުން ދޮގުން ހަދާހަމަކުރި.۞ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ = حقّ قائم ވެއްޖެއެވެ. / حقّ ފާޅުވެ ބަޔާންވެއްޖެއެވެ.۞ وَبَطَلَ = އަދި باطِل ވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ.۞ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައި ހިނގައިދިޔައެވެ.۞ فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ = ފަހެ އެމީހުން (އެބަހީ: سحر ވެރިން) އެތާ ދެރަވެއްޖެއެވެ. ދަށްވެއްޖެއެވެ.۞ وَٱنقَلَبُوا۟ = އަދި އެމީހުން އެނބުރިހިނގައްޖެއެވެ.۞ صَـٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ = ދެރަވެ ދަށަށްވެގެންވާ حال ނިކަމެތިވެގެން.۞ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَـٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾ = އަދި سحر ވެރިން سجد ކުރާ حال ވެއްޓިއްޖެއެވެ.۞ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا = އަދި އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.۞ بِرَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ = عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ އަށް.۞ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَـٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ = އެއީ موسى އާއި هارون ގެ رَبّ އެވެ.۞ قَالَ فِرْعَوْنُ = فرعون ވިދާޅުވިއެވެ. ءَامَنتُم بِهِۦ = ކަލޭމެން އޭނާ ތެދުކުރީތޯއެވެ؟ / އޭނާއަށް إيمان ވީތޯއެވެ؟ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ = އަހުރެން ކަލޭމެނަށް ހުއްދަދިނުމުގެ / إذن ދިނުމުގެ.۞ إِنَّ هَـٰذَا لَمَكْرٌ = މިއީ ހަމަކަށަވަރުން މަކަރެކެވެ.۞ مَّكَرْتُمُوهُ

فِي ٱلْمَدِينَةِ = އެމަދީނާ ކަލޭމެން ރަށުގެތެރޭގައި. لِتُخْرِجُوا مِنْهَآ = އެރަށުން ނެރުމަށްޓަކައި. أَهْلَهَا = އެރަށުގެ أهل ވެރިން. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (١٢٣) = ފަހެ ނިކަންފަހުން ކަލޭމެން ދެނެގަންނާނެއެވެ. لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ކަލޭމެންގެ އަތްތައް ކަނޑާލާނަމެވެ! وَأَرْجُلَكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ފައިތަކާއި. مِّنْ خِلَٰفٍ = ތަފާތުކޮށް (ކަނާތާ ވާތުފައި....) ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ = ދެން އަހުރެން ކަލޭމެން صَلِيْب އަށް އަރުވާލާނަމެވެ. أَجْمَعِينَ (١٢٤) = (ކަލޭމެން) އެންމެން.

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٥) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެބަޔަކީ سحر ވެރިން ދެންނެވިއެވެ. އޭ موسى އެވެ! އެހެންޏާ ކަލޭގެފާނު (ކަލޭގެފާނުގެ އަސާތައް) އަޅުއްވާށެވެ! އެހެންޏާ އަހުރެމެން މިއީ އަޅާބަޔަކު ކަމުގައި ވާނީމުއެވެ.

(١١٦) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ سِحر ގެތަކެތި ميدان އަށް އަޅާށެވެ! (سِحر ހަދާށެވެ!) ދެންފަހެ އެމީހުންގެ (سِحر ގެ ވާތުވަރިތަކާއި ދަނޑިތަކާއި) އެކައިރިއިރުން/ އެތަކެތި ميدان އަށް އަޅައިލިއިރުން މީސްތަކުންގެ ލޮލަށް سحر ޖެހިއްޖެއެވެ. ލޮލަށް ފެނުނީ ބަދަލުވެގެން ހިނގާއްޖެއެވެ. (އެދަނޑިތަކާއި ވާތުވަރު ދިރިހުރި ކަހަލަ ތަކެތިވެގެން حركات ކުރަން ފަށައިފިއެވެ.) އަދި އެބައިމީހުން މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވެރިވެއްޖެއެވެ. އެމީހުން އެއީ ހަމަބޮޑުވެގެންވާ سحر އެކެވެ.

(١١٧) އަދި މިމަންޒަރުގެ ކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ އަސާތައް އެއްލާލައްވާށެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު އަސާތައް އެއްލާލައްވައިފިއެވެ.) އެހައިރުން އެމީހުން އެބަޔަކީ سحر ވެރިން އެއީ އެންމެކުރީގައި ހަރުވަރާތްގައި ލޮލަށް ދެއްކި ހުރިހާ ތަކެތި ކައިލިއެވެ. އެބަޔަކީ موسى ގެފާނުގެ އަސާތައް އެއްވެސް ހަރުވަރާ އެއްކޮށް سحر ވެރިންގެ سحر ކައި ދިޔަވައި ނިމުނުއެވެ.

(١١٨) އަދި حقّ ފާޅުވެ ބަރާބަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެ سحر ވެރިން ކުރިހާކަމެއްގައި باطل ވިއެވެ.

(١١٩) އެހިނދު سحر ވެރިން ދެރަވެ ފަޅުވެއްޖެއެވެ. އަދި ނިކަމެތިވެގެންވާ حال އެނބުރި ހިނގައްޖެއެވެ.

(١٢٠) އަދި އެންމެހައި سحر ވެރިން سجدة އަށް ވެޓިވެއްޖެއެވެ.

(١٢١) އަދި އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. عالم ތަކުގެ ވެރި رَبّ އަށް އަހުރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ.

(١٢٢) އެއީ موسى އާއި هارون ގެވެރި رَبّ އެވެ.

(١٢٣) (سِحر ވެރިންނަށް) فرعون ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް އިޛުނަ ދިނުމުގެ ކުރީން ކަލޭމެން އޭނާއަށް އީމާންވީއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ކަލޭމެން މިރަށުގައި ހަދައިފި ބޮޑު މަކަރެކެވެ. އެއީ މިރަށުގެ أهل ވެރިން މިރަށުން ނެރުމަށެވެ. ނިކަންފަހުން ކަލޭމެންނަށް (މިކަމުގެ ނިމުން) އެނގިދާނެއެވެ.

(١٢٤) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ އަތްތަކާއި ފައިތައް ކަނޑާލާނަމެވެ (ކަނާތާ ވާތުފައިވާގޮތަށް) އަހުރެން ކަނޑާލާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެންމެން صليب އަށް އަރުވާލާނަމެވެ.

قَالُوٓاْ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ۚ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُۥ لِيُفْسِدُواْ فِى ٱلْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَ ۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَٰهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ٱسْتَعِينُواْ بِٱللَّهِ وَٱصْبِرُوٓاْ ۖ إِنَّ ٱلْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوٓاْ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

ތަރުޖަމާ

قَالُوٓاْ = އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. ❁ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނަކީ رَبّ ގެ حضرة އަށް. ❁ مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ = އެނބުރިގެން ބަދަލުވަމެވެ. ❁ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ ކަލޭ އަހުރެމެންގެ ކިބައިން ބަދަލު ނުހިފަމުއެވެ. ❁ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا = އަހުރެމެން އީމާންވީކަމުން މެނުވީ. ❁ بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا = އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތަކަށް. ❁ لَمَّا جَآءَتْنَا = އަހުރެމެންގެގާތަށް އެ އާޔަތްތައް އައިހިނދުން. ❁ رَبَّنَآ = އޭ އަޅަމެންގެ رَبّ އެވެ.! ❁ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا = އަޅަމެންގެމައްޗަށް ކެތްތެރިކަން އިތުރުކުރައްވާނދޭވެ!❁ وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ = އަދި ކިޔަމަންތެރިބަޔަކުކަމުގައިވާ حال އަޅަމެން މަރުގެންނަވާނދޭވެ!❁ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ = އަދި ބޮޑެންގެމީހުން ބުންޏެވެ. (فرعون އާ مخاطب ކޮށް ދަންނަވައެވެ.)❁ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެޤައުމުގެ ❁ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوْمَهُۥ = موسى އާއި އަދި އޭނާގެ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލައްވަނީތޯއެވެ؟❁ لِيُفْسِدُواْ فِى ٱلْأَرْضِ = އެމީހުން ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް. ❁ وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ إله ން އޭނާ ދޫކޮށް.❁ قَالَ = އޭނާ يعنى: فرعون ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ سَنُقَتِّلُ أَبْنَآءَهُمْ = ނިކަންހުރެ އަހުރެމެން އެމީހުންގެ ފިރިހެން ދަރިންތައް މަރާލާނަމެވެ.❁ وَنَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ = އަދި އަހުރެމެން އެމީހުންގެ އަންހެންދަރިން ދިރުވާނަމެވެ. (ނުމަރައި ދޫކުރާނަމެވެ.)❁ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެމަތީގައި އަހުރެމެންނަކީ ޤާހިރުންނެވެ.❁ قَٰهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ = ގަދަވެރިންނާ ބާރުވެރިއެވެ.❁ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ = موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ ٱسْتَعِينُواْ بِٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله ގެ حضرة ން ވާގިއެދޭށެވެ!❁ وَٱصْبِرُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވާށެވެ!❁ إِنَّ ٱلْأَرْضَ لِلَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން ބިންގަނޑު مِلْكُ ވާ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.❁ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ އަޅަކަށް އެބިން ވާރުތަވެރިކޮށްދެއްވައެވެ.❁ مِنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން.❁ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ = އަދި ފަހުކޮޅުގެ ރަނގަޅުކަން ލިބިގެންވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.❁ قَالُوٓاْ = موسى (عليه السّلام) އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުން ދަންނަވައެވެ. أُوذِينَا = އަހުރެމެންނަށް

އުނދަގޫކުރެވުނެވެ. އުނދަގޫކުރެވިއްޖެއެވެ. އެބަހީ އަހުރެމެންގެ ދަރިންތައް މަރައިލެވެ.۞ مِن قَبۡلِ أَن تَأۡتِيَنَا = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވުމުގެ ކުރިން.۞ وَمِنۢ بَعۡدِ مَا جِئۡتَنَا = އަދި ކަލޭގެފާނު (رسول ކަމުގައި) ވަޑައިގަތުމުގެ ފަހުންވެސް.۞ قَالَ =އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُهۡلِكَ عَدُوَّكُمۡ = ކަލޭމެން ربّ ކަލޭމެން عدوّ ހަލާކު ކުރެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.۞ وَيَسۡتَخۡلِفَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން (އުމުރުންގެ ބިމުގައި) خليفة ވެރިކުރެއްވުމާއި.۞ فَيَنظُرَ = ދެން އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންނެވުމަށް.۞ كَيۡفَ تَعۡمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ = ކަލޭމެން عمل ކުރަނީ ކިހިނެއްކަން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٢٥) އެ سِحر ވެރިން ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ حضرة އަށް އެނބުރިދާނޭ ބައެކެވެ.

(١٢٦) އަހުރެމެންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތައް އަހުރެމެންނަށް އައުއިރުން އީމާންވީކަމުން ނޫނީ އަހުރެމެންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިފާ އަދި އަހުރެމެންނަށް عقوبة ދެއްވަނީކަމުގައި ނުވެއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ رَبّ އެވެ! އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ކެތްތެރިކަން އިންދުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال އަހަރެމެން މަރުވަންނަވާނދޭވެ!

(١٢٧) އަދި فرعون ގެ ޤައުމުގެ މީހުން (فرعون އަށް) ދެންނެވިއެވެ. موسى އާއި އަދި އޭނާގެ މީހުން، ދޫކޮށްލާނީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް އަދި ތިބާ ދޫކޮށްލުމަށް ހެއްޔެވެ؟ فرعون ވިދާޅުވިއެވެ. ނިކަންހުރެ އަހުރެމެން އޭނާގެ ފިރިހެން ދަރިން މަރާނަމެވެ. އަދި އޭނާގެ އަންހެންދަރިން ދޫކޮށްލާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ އޭނާގެ މައްޗަށް ބާރުހިންގާ ގަދަބާރުގަދަ ބައެވެ.

(١٢٨) موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިއެވެ.بنى إسْرائيل އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން اللّه ގެ حضرة ން މަދަދު ހޯދާށެވެ! އަދި ކެތްތެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބިމަކީ اللّه އަށް خاصّ ވީ مِلْكُ ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބަޔަކަށް އެބިން އެކަލާނގެ ވާރުތަކުރައްވައެވެ. އަދި ފަހުކޮޅުގެ ރަނގަޅު ނިމުން ވާނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

(١٢٩) އެމީހުން - އެބަހީ بنى إسْرائيل - (موسى عليه السّلام) އަށް ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް އައުމުގެ ކުރިންވެސް އަހުރެމެންނަށް އުނދަގޫކޮށް ޢަޛާބު ދެވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: އަހުރެމެންގެ ދަރިންތައް އެމީހުން މަރައިލެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު އަހަރެމެންގެ ގާތަށް رسول ކަމުގައި ވަޑައިގެންނެވީމާވެސް އަހުރެމެންނަށް އުނދަގޫތައް ޖެހުނީއެވެ. (ދަރިންތައް މަރައިލެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ رَبّ ކަލޭމެންގެ عداوة ތެރިޔާ އެބަހީ فرعون ހަލާކުކުރެއްވުން އެދެވެއެވެ. أمّيد ކުރެވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (އުމުރުން އުޅެންބިމުގައި) ކަލޭމެން خليفة ވެރިކުރައްވާނެ ކަމަށް އެދެވެއެވެ. ދެން އޭރުން ކަލޭމެން عمل ކުރާގޮތް އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންނެވުމަށެވެ.

وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ فَإِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلْحَسَنَةُ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ۗ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا۟ مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِۦ مِنْ ءَايَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلطُّوفَانَ وَٱلْجَرَادَ وَٱلْقُمَّلَ وَٱلضَّفَادِعَ وَٱلدَّمَ ءَايَٰتٍ مُّفَصَّلَٰتٍ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ وَكَانُوا۟ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ ٱلرِّجْزُ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ ۖ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا ٱلرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ ٱلرِّجْزَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ هُم بَٰلِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَقَدْ أَخَذْنَآ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިއްޕެވީމުއެވެ (އިލްތިޒާމު ކުރެއްވީމެވެ.)۞ ءَالَ فِرْعَوْنَ

= فرعون އާއި އާއިލާ تبع ވެހުރިން.۞ بِٱلسِّنِينَ = ތަދުވެދެކަތުން ހައްސަވަރިހުން.۞ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ =

މޭވާތަކާއި ގަހުގެ އާމްދަނީ މަދުކުރައްވައިގެންނެވެ.۞ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ = އެމީހުން وعظ نصيحة

ލިބިގަތުމަށް.۞ فَإِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلْحَسَنَةُ އަދި އެމީހުންނަށް ރަނގަޅުކަން އައުމުއްސުރެ (صحّة އާއި މުއްސަނދިކަމާއި

ފަސޭހަކަން އައުމުއްސުރެ)۞ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއަކީއަހަރެން އަހުރެމެންގެ ހައްގެވެ

އަހުރެމެންނެވެ.۞ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ނުބައިގޮތެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ (ތަދުވެދެކަމެއް / ބަލިކަމެއް

/ ނިކަމެތިކަމެއް ފަދަކަމެއް)۞ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ = موسى (عليه السّلام) ގެ ސުންގާކަމެއް ކަމުގައި ދެކެއެވެ.۞

وَمَن مَّعَهُۥٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައިވާ مؤمن ންގެއާއި.۞ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ = ދަންނާށެވެ! އެމީހުންނަށް ވާ

ސުންގާކަމެއްވިއްޔާވާނީ.۞ عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައެވެ. (އެއި އެކަލާނގެ حضرة ން ތަންދޭ ކަންކަމެވެ.) ۞

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ =

އެމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ.۞ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އެބަހީ فرعون ގެމީހުން ބުނެއެވެ.)۞ مَهْمَا تَأْتِنَا

بِهِۦ مِنْ ءَايَةٍ = (އޭ موسى އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ގެނެސް معجزة އެއް ގެންނަސްދީފިނަމަވެސް.۞ لِّتَسْحَرَنَا

بِهَا = ކަލޭގެފާނު އެކަމުން އަހުރެމެންނަށް سحر ހެއްދެވުން.۞ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ = ކަލޭގެފާނަށް

އީމާންވާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި އަހުރެމެން ނުވަމުއެވެ.۞ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ = ފޮނުއްވީމެވެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ

މައްޗަށް ފޮނުއްވީމުއެވެ.۞ ٱلطُّوفَانَ وَٱلْجَرَادَ = طُوفَان އާއި ގޮއްގަނޑި.۞ وَٱلْقُمَّلَ وَٱلضَّفَادِعَ = އަދި އުކުނާއި

ބޯދާއި.۞ وَٱلدَّمَ = އަދި ލޭގެއި.۞ ءَايَٰتٍ مُّفَصَّلَٰتٍ = ވަކި بيان ވެ ފާޅުވެގެންވާ دليل ތަކެކެވެ. مُعْجِزَة ތަކެކެވެ.۞ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ކިބުރުވެރިވިއެވެ. ބޮޑާވިއެވެ.۞ وَكَانُوا۟ = އަދި އެމީހުންވިއެވެ.۞ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ = ނުބައި ނުލަފާ ބަޔަކަށްވުމުގައި - ބޮޑެތިކުށްކުރާ ބަޔަކަށްވުމުގައި.۞ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އައިސްޖެހުނު ހިނދު.۞ ٱلرِّجْزُ = އާ عذاب / އެއިންސާނުންގެ مصيبة އެއް.۞ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى = އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. އޭ موسى އެވެ.۞ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ = އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކާ ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ.۞ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ = ކަލޭގެފާނަށްވާ عهد އާއިއެކު / ކަލޭގެފާނަށްވާ نبى ކަމުގެ މަތިކަމުން.۞ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންގެ ކިބައިން ފިއްލަވައި ދުއްވައިފިއްޔާ.۞ ٱلرِّجْزَ عذاب / ކާރިތާ / އާ مصيبة .۞ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާހުށީމެވެ. / ކަލޭގެފާނު ތެދުކުރާހުށީމެވެ.۞ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނާއެކު އަރިހުގައި ފޮނުވާހުށީމެވެ.۞ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٣٤﴾ = ބަނީ އިސްރާއީލުގެ މީހުން.۞ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން ފިއްލަވައިދެއްވީމާ.۞ ٱلرِّجْزَ = عذاب / ކާރިތާ / مصيبة .۞ إِلَىٰٓ أَجَلٍ = ވަކި މުއްދަތަކަށް.۞ هُم بَٰلِغُوهُ = އެމުއްދަތަކަށް އެމީހުން ފޯރާނެ. (އެއީ ކަނޑުގައި غرق ވުމެވެ.)۞ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ = އެހައިރުން އެމީހުން އެ عهد ފުވައިލައި އެއްލައިލަނީއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގަސްގަހާގެހިގެ މޭވާތައް މަދުކުރެއްވުމުންނާއި (މިވަރު މިވަރު ކަންކަމުން) ފިރުޢައުނާއި އޭނާގެ تَبَعَ ވެރިން ހިއްޕެވީމެވެ. (ޢިބްރަތް ހޯދައިފާނެތީ.) އެއީ އެމީހުން نصيحة އާއި وعظ ލިބިގަންނާތީއެވެ.

(١٣١) ފަހެ އެމީހުންނަށް ރަނގަޅު ހެޔޮކަމެއް އަތުވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ ފިރުޢައުނު ގެ މީހުންނަށް ތިމާގެކަމެއް - ނުވަތަ ފަސޭހަކަމެއް - ނުވަތަ صحّة ގެ ރަނގަޅުކަން ދިމާވެއްޖެއްޔާ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. މިތަކެއްޗަކީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހައްގުވެގެންވާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނުބައިގޯހެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ (ބޮޑުވަރުކަމެއް / ބަލިކަމެއް / އުނދަގޫއެއްކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.) އެކަންކަމަކީ موسى ގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނަށް تَبَعَ ވެގެންވާ މީހުންގެ ސަބަބުންކަމުގައި ފާޅުކަމެވެ. ދަންނާށެވެ! އެމީހުންނަށް އެޖެހުނު ސަބަބުކަމަކީ الله ގެ حضرة ން ޤަޟާ ކަމެކެވެ. (އެމީހުންގެ عمل ތަކެއް ހުށަހަޅުއްވުން ޖެހުނުކަމެކެވެ. އަދި އެކަމާގައި حكمة ވެސް

ނިޔާކުރާށޭމެން އަންނަ ކަންކަމެވެ. موسى ގެފާނުންގެ ފަރާތުން ފެނިގެންދާ ކަންތައްތަކެވެ.) އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންކުރީ ޤަބޫލުނުކުރި އެކަން ނޫނީގޮތަކަށެވެ.

(١٣٢) އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އެބަހީ فرعون ގެ تبع ވެރިން ބުންޏެވެ. ތޯ موسى އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެކަމަކުން ނުވަތަ އެއްޗަކުން، އަހުރެމެންނަށް سحر ޖެއްސުމަށް ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް ކޮންމެ ވަރަކަށް معجزة އެއް ގެނައިނަމަވެސް އަހުރެމެންނަކީ ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(١٣٣) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް (عبرة حاصل ކުރުމަށް) طوفان އާއި ޖަރާދު ފަނިގަނޑާ އުކުޅާއި – އަދި ބޮކާއި އަދި ލޭ ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ بيان ވެ ފާޅުވެގެންވާ دليل ތަކެކެވެ. معجزة ތަކެކެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބޮޑާވެގެން ކިބުރުވެރިވީއެވެ. އަދި އެމީހުންވީ ނުބައިމީހުންނަކީ ފާފަވެރިވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ.

- ތަންތަނުގައެވެ. فرعون އާއި އޭނާގެ قوم ކަމުގައިވާ قبطي ހިންނަށް الله تعالى ގެއްލުންދިން ވަރަށް ގިނަ ބަލާމުސީބާތައް ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހުން ހިދާޔަތަށް موسى عليه السّلام ގެ رسول ކަން ތެދުކޮށް قبول ކުރުމަށެވެ. ދެން އެކަކީ (1) طوفان އެކެވެ. އެއީ ވާރޭގަނޑުގެ طوفان އެކެވެ. ދެން ސަމާޓަން އެމީހުންގެ ދަނޑުބިމަށް ހަލާކުވެ ބޮޑު مصيبة ޢަކަތްވެގެންދިޔުމުން موسى ގެފާނަށް އެމީހުން ދަންނަވާ، ތިޔަ موسى އެވެ. އަހުރެމެންގެ ކިބައިން މިކަން ފިލުވައިދޭތޯ ކަލޭގެފާނުންގެ رَبّ އަށް ދަންނަވައި ދުޢާކުރޭ. އަހުރެމެންގެ ކިބައިން މިކަން ފިލުވައިދީފިނަމަ އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް بَنِى إسرائيل ފޮނުވައިލާނަމެވެ. ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު الله އަށް دعاء ކުރައްވައި އެކަން ފިލުއްވައިދިނެވެ. ހަމަ އެކަން ފިލުވައި ދިނުމުން ދެން ވެސް އެމީހުން ކުފުރުގައި وعد ފުޅުވައިލިއެވެ. އީމާންވެސް ނުވެއެވެ. އަދި موسى ގެފާނު އަރިހަށް بَنِى إسرائيل ފޮނުވައިލާވެސް ނުލެވެ. އަދި ނުބައިކަމުގައި ހިތްވަރުވިއެވެ. ދެން (2) ފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވީ ޖަރާދު ގަނޑެވެ. އެއީ ލާސީ لشكر އެކެވެ. އެސޮރުތަކުން އަހަރެ އެމީހުންގެ ދަނޑުބިމާއި ގަސްގަހާގެހިތައް ކާލަފުން ފަނާވެއްޖެއެވެ. މި مصيبة ކުރިގެ مصيبة އަށްވުރެ ބޮޑު ވުމުން. މިފަހަރުވެސް موسى ގެފާނަށް ދަންނަވައިގެން ކުރިގެ شرط ތަކާ ގޮތަކަށް އެކަން ފިލުވައިދިނެވެ. ދެންވެސް عهد ފުޅުވައިލިއެވެ. ދެން ފޮނުއްވީ (3) އުކުޅުގެ لشكر އެކެވެ. އެގެސަމާޓަން ނިކަނަމަދުވެ ފެއްސުނެވެ. ނޭނގިއެއް ކުރަމުން ކޮށްލިއެވެ. ގޮތްތެރިވެސް ނުދެއެވެ. މި مصيبة ބޮޑުވެގެން އަލުންވެސް موسى ގެފާނަށް ދަންނަވައިގެން އީމާންވުމުގެ شرط ގެމައްޗަށާއި އަދި بَنِى إسرائيل ފޮނުވައިދިނުމުގެ شرط ގެމައްޗަށް އެކަން ފިލުވައިދިނެވެ. އަލުންވެސް އެމީހުން ކުފުރުގެ ގޮތުގައި އޮތެއް ހިތްވަރުކޮށް ނުކުތެވެ. ދެން (4) ފޮނުއްވީ ބޮކާގެ مصيبة އެކެވެ. އެބޮކާތަކާ ހިސާބަކަށް ދިރިއުޅުމަށް ހުރި ހިނދެއް ބޮކާތަކުން ފުރިގެންދިޔައެވެ. ބަހާއި ބިންތަކާ ގެބިސްތަރާއި ހުރިހާތަނެއް ބޮކާއެވެ. ކާއެއްޗިއްސާ ބޮކާއެވެ. ތަށިތަށީގައި ބޮކާއެވެ. މިކަމުގެ ބޮޑުވުމުން އަލުންވެސް موسى ގެފާނަށް ދަންނަވައިގެން الله އަށް دعاء ކުރެއްވުމުން އެކަން

ފިލައިގެންދިޔައީއެވެ. އެއިރުވެސް ކުރިން ހުރަހަގާ ދެ شرط ގެ މައްޗަށެވެ. މިފަހަރުވެސް ހުވައި އުފާލާ ނުކިޔަމަންތެރިވެގަތީއެވެ. ދެން އަޛާބުގެ އެމީހުންނަށް ފޮނުއްވި (5) ތާގެ ބަލާވެރިކަމެކެވެ. އެމީހުން ބާވަތަކަށްވެސް ހުންނަނީ ލެއްވެ. ވަޅުވަތާއި ކަކުލަވައި ލެއްވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައިވާގޮތުން ނިޔަލަކުރުވެސް ލެއްގެން ވިއެވެ. ކަންމަތިކަމުވެސް މިކަން ބޭނުވެއްވެސް موسى ގެ ފަރާތުން ދަރުމަވައިގެން އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވުމުން އެކަން ފިލައިދިޔައީއެވެ. ކަންމަގޭތަކުންވެސް އިމާންވުމާއި بَنِى إسرائيل موسى عليه السّلام ގާއިމުކުރުމުގެ ފޮނުއްވުމުގެ شرط ގެ މައްޗަށެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުގައި ހަމަ ފިލައްޖެވުމުން އެމީހުން ހުވައި އުފާލައިދިޔައީއެވެ. ދޮގުހަދައިދިޔައީއެވެ.

ފަހު އިސްލާހީ ކަންތައްތަކަކީ އިސްރާއީލުގެދަރިކޮޅަށް އެވަނީ ބަޔާންވެ ފަހުގެ معجزة ތަކެއްކަމަށެވެ. ދެންފަހު އެމީހުން ބޮޑާވެ ޖަރީމާވެރިވިއެވެ. އެމީހުންނީ ނުބައި ނުލަބާ ބަދުކަލަމުގައެވެ. مجرمُ ނުކަމުގައެވެ.

(١٣٤) އެމީހުންނަށް عذاب ހަމައަށްނަގައިރަހަން – އެބަހީ ކުރިން بيان ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ކަމެއް ހަމަ ދިމާވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން موسى عليه السّلام އަށް ދަންނަވައެވެ. އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. ޔާ موسى އެވެ. ކަލޭގެފާނަށާ عَهْد ގާއިމުކުރެއްވި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް دعاء ކުރަށްދެއްވާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ކިބައިން މިކަން ފިލުވައިދެއްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާހުށީމެވެ. އަދި بَنِى إسرائيل ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ފޮނުއްވައިދެއްވާނަމެވެ.

(١٣٥) ދެންފަހު އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ مدّة އަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން عذاب ނަގާދީ كشف ކުރައްވާފުމުން، އެހައިރުން އެމީހުން އެމީހުންގެ وعد އުވާލަނީއެވެ. (އެކަންތައްތައް އެމީހުންގެ އާދަކަމަށް ހެދިގެންދިޔައީއެވެ.)

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ عَنْهَا غَٰفِلِينَ ﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا ٱلْقَوْمَ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَٰرِقَ ٱلْأَرْضِ وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُوا۟ ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُۥ وَمَا كَانُوا۟ يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتَوْا۟ عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

ލަފްޒީމާނަ

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެކިބައިން ބަދަލުހިފުއްވީމެވެ.❁ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން غرق ކުރެއްވީމެވެ.❁ فِى ٱلْيَمِّ = ކަނޑުގައި.❁ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުން.❁ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް.❁ وَكَانُوا۟ = އަދި އެމީހުންވިއެވެ.❁ عَنْهَا غَٰفِلِينَ ﴿١٣٦﴾ = އެ އާޔަތްތަކަށް غافل ވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައި.❁ وَأَوْرَثْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވާރުތަކޮށްދެއްވީމެވެ.❁ ٱلْقَوْمَ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ يُسْتَضْعَفُونَ = ދެރަކުރެވި ނިކަމެތިކުރެވިގެންވާ ޤައުމަށް ދެއްވީމެވެ.❁ مَشَٰرِقَ ٱلْأَرْضِ وَمَغَٰرِبَهَا = ބިމުގެ مشرق ތަކާއި އެބިމުގެ مغرب ތައް. (އެބަހީ: بيت الْمَقْدِس ގެ ބިމާއި فَلَسْطِيْنُ ގެ ބިމެވެ.)❁ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا = އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތް ލެއްވި ތަނެވެ.❁ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ كلمة ފުރިހަމަވެވަޑައިގެންފިއެވެ.❁ ٱلْحُسْنَىٰ = ރަނގަޅުވެގެންވާ.❁ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بني إسرائيل ގެމައްޗަށް.❁ بِمَا صَبَرُوا۟ = އެމީހުން ކެތްތެރިވުމުގެ ސަބަބުން.❁ وَدَمَّرْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކޮށް ބުރުބުރުކޮށްލެއްވީމެވެ.❁ مَا كَانَ يَصْنَعُ = ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތައް.❁ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُۥ = فرعون އާއި އޭނާގެ قوم ގެމީހުން.❁ وَمَا كَانُوا۟ يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ = އަދި އެމީހުން ހަދާކުރަމުންދިޔަ ތަކެތި. (ބޮޑެތި ބިނާ ކަނޑުވަރުތަކާއި ގަސްތަކާއި)❁ وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بني إسرائيل އަށް ކަނޑު ހުރަސްކޮށްދެއްވީމެވެ. (ހުރަސްކޮށްދެއްވީމެވެ.)❁ فَأَتَوْا۟ عَلَىٰ قَوْمٍ = ދެން އެމީހުން ބައެއްމީހުންގެ ގާތަށް އައެވެ.❁ يَعْكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصْنَامٍ = އެމީހުން ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރާ.❁ لَّهُمْ = އެމީހުންނަށްވާ. قَالُوا۟ يَٰمُوسَى = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. (އެބަހީ: بَنُو إسرائيل ދެންނެވިއެވެ.) އޭ موسى އެވެ!❁ ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا = އަޅުގަނޑުމެންނަށްވެސް إله އެއް (ބުދެއް) ހަދައިދެއްވާށެވެ!❁ كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ = އެމީހުންނަށްވެސް إله ތަކެއް ހުރިހެން.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެބަހީ: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.)❁ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން

ކަލޭފުންނަކީ ޖާހިލު ބައެއްކަމެވެ.۞ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ = ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމީހުންނަކީ. (އެބަހީ: އެބުދަށް އަޅުކަންކުރާމީހުންނަކީ)۞ مُتَبَّرٞ مَّا هُمۡ فِيهِ = އެމީހުން އުޅުނު ކަންތަކުން ހަލާކުވެގެންވާ ބައެއްކަމެވެ.۞ وَبَٰطِلٞ = އަދި باطل ވެގެންވެއެވެ.۞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ = އެމީހުން އުޅުނުކަމުގައިވި ކަންތައްތައް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٣٦) ދެން އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލު ހިފައިވަނީ ކަނޑުގައި އެމީހުން غرق ކުރެއްވީމެވެ. އެމީހުންނީ އެއާޔަތްތަކުން غافل ވެގެންވި ބައެއްކަމުގައެވެ.

(١٣٧) އަދި ދެރަކޮށް ނިކަމެތިކުރެވިގެންވާ މިސްކީންކަން (އެބަހީ: فرعون ގެ އަޅުވެތިކަމުގެ ދަށުގައި ނިކަމެތިކުރެވިފައިވި بنى إسرائيل މީހުންނަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމުގެ مشرق ތަކާއި مغربُ ތައް ވާރުތަކޮށްދެއްވީމެވެ. (ބިންވެރި އާއި بَيْتُ الْمَقْدِس އާއި فَلَسْطِيْنُ ގެ ބިންތަކުގައެވެ. والله أعلم) އެތަނަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެތަނުގައި بركاة ލައްވާފައިވާ ތަންތަނެވެ. އަދި بنى إسرائيل ގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ބަސްފުޅު - (ވަޢުދު ބަސްފުޅު) ފުރިހަމަވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. (އެކަލާނގެ އެބަސްފުޅަކީ) وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَنَجۡعَلَهُمۡ أَئِمَّةٗ وَنَجۡعَلَهُمُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَنُرِيَ فِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا مِنۡهُم مَّا كَانُواْ يَحۡذَرُونَ ﴿٦﴾ މިއެވެ.) (سورة القصص: ٥-٦ އެތަނުންނެވެސް ބަސްފުޅުގައި ވާފަދައިން.) އެމީހުންނަށް އެފަދަ نعمة އެއް އެދުއްވީ އެމީހުން ކެތްތެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި فرعون އާއި އޭނާގެ قوم ގެ މީހުން ކުރަމުން އައި ކަންތައްތަކާއި އަދި އެމީހުން ހަދާކުރަމުންއައި އުސްފާނު ގަސްޖެހި ވަރުތަކާއި ތަނަވަސްގެދޮރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކޮށްލެއްވީމެވެ.

(١٣٨) އަދި بنى إسرائيل އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނޑު ހުރަސްކޮށްދެއްވީމެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން ބުދުތަކަކަށް އަޅުކަންކުރާ ބައެއް ކައިރިއަށް (އެބުދުތަކަކީ ގެރިއެއްގެ ސިފައިގައި) އާދެވިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން يعنى: بنى إسرائيل ގެ މީހުން موسى عليه السّلام އަށް ދެންނެވިއެވެ. އެމީހުންނަށް إله ތަކެއް ވާފަދައިން (އަޅުކަންކުރާ ބުދުތަކެއް ވާފަދައިން) އަޅުގަނޑުމެންނަށްވެސް إله އެއް (ބުދެއް) ލައްވައިދެއްވާށެވެ! موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންނަކީ ހަމަ جاهل ބައެއްކަމެވެ. ތެދުމަގު ނޭނގޭ ބައެއްކަމެވެ.

(١٣٩) ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުންތަކަކީ (އެބަހީ: އެބުދަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނަކީ) އެމީހުން އުޅުނު ކަންތައް الله تعالى ހަލާކުކުރައްވާ ކުރެއްވާނެ فاسد ބައެއްކަމެވެ. އަދި އެމީހުންނުކުރާކަމުގައިވި ކަންތައް باطل ވެގެންވާ ބައެއްކަމެވެ.

قَالَ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَـٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَـٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ ۖ يُقَتِّلُونَ أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ ۞ وَوَٰعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَـٰثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَـٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَـٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَـٰرُونَ ٱخْلُفْنِى فِى قَوْمِى وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَـٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَـٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

ލަފުޒުމާނަ

قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَغَيْرَ ٱللَّهِ = الله ނޫން އެހެންކަލާނގެއެއްހެއްޔެވެ؟ ۞ أَبْغِيكُمْ إِلَـٰهًا = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި إله އަކަށް އެދެނީހެއްޔެވެ.۞ وَهُوَ فَضَّلَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މާތްކުރެއްވިއެވެ.۞ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ = (އެޒަމާނުގެ) އެންމެހާ ޚަލްޤުތަކަށް.۞ އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. وَإِذْ أَنجَيْنَـٰكُم = އަދި އަހަރެމެންކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ!)۞ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ އާއިލާގެމީހުންގެ ކިބައިން.۞ يَسُومُونَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ދަނީއެވެ / ނުބައިކޮށް ތަކުލީފުދެމުން.۞ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ގެ ނުބައިކަމުގެ. / ނުބައި عذاب ގެ.۞ يُقَتِّلُونَ أَبْنَآءَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރައި.۞ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ އަންހެންދަރިން ދިރިހުރުމަށް ދޫކޮށް.۞ وَفِى ذَٰلِكُم = އަދި އެކަންތައްތަކުގައިވެއެވެ.۞ بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ވާ ބޮޑުއިމްތިޙާނެއް.۞ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ.۞ وَوَٰعَدْنَا مُوسَىٰ = އަދި އަހަރެމެންކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް وعد ކުރެއްވީމެވެ.۞ ثَلَـٰثِينَ لَيْلَةً = ތިރީސް ރޭ (އެއީ އެކަލާނގެއާ مُنَاجا ކުރެއްވުމަށް.)۞ وَأَتْمَمْنَـٰهَا بِعَشْرٍ = އަދި އަހަރެމެންކަލާނގެ އެ ފުރިހަމަކުރެއްވީމެވެ (ދިހަ ރޭ) ދިހަ ރޭ އިތުރުކުރައްވައިގެން ފުރިހަމަކުރެއްވީމެވެ.۞ فَتَمَّ مِيقَـٰتُ رَبِّهِۦٓ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ مِيْقَات ފުރިހަމަވިއެވެ.۞ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً = ސާޅީސް ރޭގެ.۞ وَقَالَ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ لِأَخِيهِ هَـٰرُونَ = އެކަލޭގެފާނުގެ أخ هارون عليه السّلام އަށް.۞ ٱخْلُفْنِى فِى قَوْمِى = ތިބާ އަހަރެންގެ قوم ގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި އަހަރެންގެ (خليفة އަކަށް) ހުންނަވާށެވެ! وَأَصْلِحْ = އަދި ކަންތައްތައް إصْلَاحُ ކުރައްވާށެވެ! ۞ وَلَا تَتَّبِعْ = އަދި تبع ނުވާށެވެ! ۞ سَبِيلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ = ފަސާދަކުރާ މީހުންގެ މަގަށް.۞ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ = ފަހެ موسى (عليه السّلام) ވަޑައިގެންނެވިހިނދު.۞ لِمِيقَـٰتِنَا = އަހަރެމެންކަލާނގެ ميقات އަށް. (وعد ކުރެއްވި وقت އާއި މަކާނަށް)۞ وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެކަލޭގެފާނާ ބަސްފުޅު وحى ކުރެއްވިއެވެ.۞ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ رَبّ އެވެ! ۞ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ = ތިމަންނާ ކަލާނގެއަށް ބަލައިލުމަށް ކަލާނގެ ތިމަންނާއަށް ދައްކަވާދެއްވާށެވެ! ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.۞ لَن تَرَىٰنِى = ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލާނގެ ނުފެންނާނެއެވެ. / ނުދެކޭނެއެވެ.۞ وَلَـٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ފަރުބަދަޔަށް ބައްލަވާށެވެ! ۞ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ = ފަހެ އޭގެ ތަނުގައި

ތަނުގައި قرار ވެ ތިބެއްޖެއްޔާ.✿ = ފަހެ ނިކަންހުރެ ބޭރުން ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފެނިވާނެއެވެ.✿ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ = ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ تَجَلّي ވެވޮޑިގެންނެވިއިރުން. (جلال ވަންތަ ދިއްލުމުގެ އަލިކޮށްދެއްވިއިރުން)✿ لِلْجَبَلِ = ފަރުބަދައަށް. جَعَلَهُۥ دَكًّا = އޭގެ ކުދިކުދިވެގެންދާ އެއްޗަކަށްވެއްޖެއެވެ. (ކުދިކުދިވެއްޖެއެވެ.)✿ وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا = އަދި موسى عليه السّلام ހޭނެތިވަޑައިގެން ވެއްޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.✿ فَلَمَّآ أَفَاقَ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް ހޭވެރިކަން އައިރުން.✿ قَالَ سُبْحَانَكَ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! تُبْتُ إِلَيْكَ = ތިމަގާ އިބަރަސްކަލާނގެއަށް توبة ވެއްޖައީމެވެ.✿ وَأَنَا۠ އަދި ތިމަގާ ވީމެވެ.✿ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾ = އެންމެފުރަތަމަ އީމާންވި މީހާއެވެ. (بنى إسرائيل ގެ އެންމެފުރަތަމަ مؤمن އެވެ.) ✿

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤٠) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. اللّه ނޫން އެހެން إله އެއް ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އަހުރެން އެދެންވީހެއްޔެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެވީ (ދިރާތުމިހި) އެންމެހާ ޚަލްޤުތަކުން ކަލޭމެން މާތްކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.

(١٤١) ދެން فرعون ގެ آل ނުގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިހިނދު (ނިކަން ހަނދާންކުރާށެވެ!) އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ނުބައިވެގެންވާ عذاب ދައްކައެވެ. (އަޅުވެތިކޮށް ކަލޭމެން ނިކަމެތިކުރިއެވެ.) އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރާލިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަންހެންދަރިން ނުމަރާ ދޫކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ إمتحان ވެއެވެ.

(١٤٢) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އާއި مناجا ދެންނެވުމަށް) موسى (عليه السّلام) އާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިރީސްރޭގެ وعد ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ مِيْعَاد އިތުރު ދިހަރޭ ބައްވައި ފުރިހަމަ ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ އެ مِيْقَات ސާޅީސްރޭއަށް ފުރިހަމަވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި موسى عليه السّلام އެކަލޭގެފާނު أَخُ هارن عليه السّلام އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހުރެންގެ قوم ގައި އަހުރެން ދިއުމަށްފަހު خليفة އެއްގޮތުގައި ހުންނަވާށެވެ! އަދި ކަންތައް إصلاح ކުރައްވައި އަދި فاسد ކުރާ މީހުންގެ މަގާއި تبع ވެ ވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

(١٤٣) އަދި موسى عليه السّلام ތިމަންރަސްކަލާނގެ مِيْقَات އަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރުން (އެބަހީ وعد ކުރެވިފައިވާ ވަގުތަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރުން) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެކަލޭގެފާނަށް ބަސްފުޅު وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ! ތިމަގާއަށް އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ބަލާލެވޭތޯ ހައްދަވައި ދައްކަވާދޭށެވެ! އެ نعمة ދެއްވާދެއްވާށެވެ! އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުފެންނާނެއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބަލާލުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ނުވެއެވެ.) އަދި އެހެންނަމަވެސް ފަރުބަދައަށް ބައްލަވާށެވެ! އެ ފަރުބަދައަށް އޭގެތަނުގައި قرار ވެ ތިބެއްޖެއްޔާ ފަހެ ބޭރުން ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފެނިވާނެއެވެ. ދެންފަހެ ފަރުބަދައަށް އެކަލާނގެ تَجَلّي ވެވޮޑިގެންނެވުމުން – (އެކަލާނގެ نور ދުށް އަލިކޮށްދެއްވިއިރުން) ފަރުބަދަ ކުދިކުދިވެއްޖެއެވެ. އަދި موسى عليه السّلام ހޭނެތިވަޑައިގެން ވެއްޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު ހޭވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއިރުން ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ އަހުރެންގެ رَبّ އެވެ!) އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! ތިމަގާ އިބަރަސްކަލާނގެއަށް توبة ވެއްޖައީމެވެ. ތިމަގާއީ (މި أمّة ގެ) އެންމެފުރަތަމަ އީމާންވި މީހާއެވެ.

قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّي ٱصْطَفَيْتُكَ عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَٰلَٰتِي وَبِكَلَٰمِي فَخُذْ مَآ ءَاتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُۥ فِي ٱلْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا۟ بِأَحْسَنِهَا ۚ سَأُو۟رِيكُمْ دَارَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ ءَايَٰتِيَ ٱلَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَإِن يَرَوْا۟ كُلَّ ءَايَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا۟ بِهَا وَإِن يَرَوْا۟ سَبِيلَ ٱلرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِن يَرَوْا۟ سَبِيلَ ٱلْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ عَنْهَا غَٰفِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَلِقَآءِ ٱلْءَاخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

ލުޣަތު

قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ موسى އެވެ! إِنِّي ٱصْطَفَيْتُكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރައްވައިފީމެވެ.❁ عَلَى ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެމައްޗަށް.❁ بِرِسَٰلَٰتِي = ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަން ދެއްވުމުން.❁ وَبِكَلَٰمِي = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަސް وحي ކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުން.❁ فَخُذْ مَآ ءَاتَيْتُكَ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށްދެއްވި ތަކެތި ހިފައިގަންނަވާށެވެ! وَكُن = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ = شكر ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން❁ وَكَتَبْنَا لَهُۥ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ލިޔުއްވައި ދެއްވީމެވެ.❁ فِي ٱلْأَلْوَاحِ = ފިލާތަކުގައި. مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً = ކޮންމެ އެއްޗަކަށް އަދި ކޮންމެކަމަކަށް وعظ އާއި نصيحة .❁ وَتَفْصِيلًا = އަދި تفصيل އާއި ބަޔާން (حكم ތަކާއި بيان އާއިގޮތުން)❁ لِّكُلِّ شَيْءٍ = ކޮންމެ އެއްޗަކަށް / ކޮންމެކަމަކަށް.❁ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ = ފަހެ އެއަށް ބާރުގަދަކޮށް ހިފައިގަންނަވާށެވެ!❁ وَأْمُرْ قَوْمَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! يَأْخُذُوا۟ بِأَحْسَنِهَا = އެމީހުން އެބައިގެ އެންމެރަނގަޅުގޮތް ހިފުމަށް.❁ سَأُو۟رِيكُمْ = ނިކަންހުރެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދައްކަވާހުށީމެވެ.❁ دَارَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ = ނުބައިމީހުންގެ فاسق ންގެ ގެދޮރު. (އެއީ ނަރަކައެވެ.)❁ سَأَصْرِفُ = ނިކަންހުރެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނބުރާލައްވާހުށީމެވެ.❁ عَنْ ءَايَٰتِيَ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުން (އާޔަތްތަކުގެ ދެކޮޅުން.)❁ ٱلَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ = ބޮޑާވާ ބޮޑުވެރިވާމީހުން.❁ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ = حقّ ނޫން ގޮތުގައި.❁ وَإِن يَرَوْا۟ = އަދި އެމީހުން ދުށްކަމުގައިވީނަމަވެސް / ފެނުނުކަމުގައިވިޔަސް. ❁ كُلَّ ءَايَةٍ = ކޮންމެ دليل އެއް. / (އެއްކަލަޑުވަންތަކަމުގެ ކޮންމެ حجّة އެއް.)❁ لَا يُؤْمِنُوا۟ بِهَا = އެމީހުން އެއަށް އީމާންނުވާނެއެވެ. ޤަބޫލު ނުކުރާނެއެވެ.❁ وَإِن يَرَوْا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް ފެނިއްޖެއްޔާ. (އެމީހުންނަށް ފެނުނަސް)❁ سَبِيلَ ٱلرُّشْدِ = هداية ގެ މަގުވެސް.❁ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا = އެމީހުން އެމަގު ނުހިފާނެއެވެ. (އެމީހުން މަގެއްގެ ގޮތުން އެމަގު إختيار ނުކުރާނެއެވެ.)❁ وَإِن يَرَوْا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް ފެނިއްޖެއްޔާ.❁ سَبِيلَ ٱلْغَيِّ = މަގުފުރެދުމާ ހަލާކުގެ މަގު.❁ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا = މަގެއްގެ ގޮތުން އެމަގު ހިފާނެއެވެ. / إختيار ކުރާނެއެވެ.❁ ذَٰلِكَ = އެކަން އޮތީ.❁ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ = އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުކުރިއެވެ. ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.❁ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް.❁ وَكَانُوا۟ = އަދި އެމީހުން ވިއެވެ.❁ عَنْهَا

غَـٰفِلِينَ ﴿١٤٦﴾ = އެއްޗެއްޗަކަށް غافل ވެގެންވާބަޔަކުކަމުގައި.۞ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އަދި ދޮގުކުރި މީސްތަކުން.۞ بِـَٔايَـٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކެވެ.۞ وَلِقَآءِ ٱلۡأٓخِرَةِ = އަދި آخرة އާއި ބައްދަލުވުންކަމުގައި.۞ حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡ = އެމީހުންގެ عمل ތައް باطل ވެއްޖެއެވެ.۞ هَلۡ يُجۡزَوۡنَ = އެމީހުންނަށް ޖަޒާ ދެވޭނީހެއްޔެވެ؟ / އެމީހުންނަށް ޖަޒާ ދެވޭނެއެވެ.۞ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعۡمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ = އެމީހުންކުރަމުންދިޔަ عمل ތަކުގެ ސަބަބުން މެނުވީ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤٤) އަނގަބަހުން وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ موسى (عليه السّلام) އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަން ދެއްވުމުންނާއި އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވުމުގެ ފަރާތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރައްވައިފީމެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވި ކަމެއްގައި ގަދަކަމާއެކު ހިފަހައްޓާށެވެ! އަދި شكر ކުރާމީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

(١٤٥) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ލިޔުއްވީމެވެ (دين ގެ ކަންތައްތަކުގެ) ތައުރާތުގައި بَنُو إسرائيل ގެ މީހުންނަށް ބޭނުންވާ ކަންތައްތަކުގެ މުޅި ކަންތައްތަކުގެ مَوْعِظَة އާއި وعظ އާއި نصيحة އާއި ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއްގެ تفصيل بيان ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން - އަދި الله ގެ أمر ގެ ތެރެއިން ލިޔުއްވީމެވެ. ފަހެ (އޭ موسى عليه السّلام އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެ ތައުރާތުގައި ގަދަކަމާއެކު ހިފަހައްޓާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނަށް ރަނގަޅު عمل ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ! فاسق ވެގެންވާ މީހުންގެ ގެދޮރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާނަމެވެ. (آخرة ގައި އެމީހުންގެ ތަން ދައްކަވާނަމެވެ. އެއީ ނަރަކައެވެ.)

(١٤٦) އަދި ބޮޑާވެ حقّ ނޫން ގޮތުގައި ބިމުގައި كِبْرُ ވެރިވާ މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އަނބުރާލައްވާނަމެވެ. (އެއީ ހެދި ވިސްނުމުގެ ފަރާތުންނެވެ. مَوْجُود ވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކެވެ. އެ ކަންތައްތަކަކީ فكر ކުރުމުގެ ކަންތައްތަކެވެ. قرآن ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل އެވެ. އެކަމުގައި ވިސްނުމުގެ ފުރުޞަތު އެމީހުންނަށް ނުދެއްވާނަމެވެ.) އަދި އެމީހުން ކޮންމެ دليل އެއް ދެކެ، ޙُجّة އެއް ފެނުނަސް އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން هداية ގެ މަގު ފެނުނަސް އެމީހުން އެއީ މަގެއްކަމުގައި ނުހިފާނެއެވެ. އަދި ގޯސް ކަންތައްތަކުގެ މަގު އެމީހުން ފެނިއްޖެއްޔާ އެމީހުން މަގެއްގެ ގޮތުގައި އެމަގު ހިފާނެއެވެ. އެއީ އެއީ އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެމީހުން އެއާމެދު އެއްޗެއްޗަކަށް غافل ވެގެންނެވެ. (ނުވިސްނިހެއްދެވެ.)

(١٤٧) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި އަދި آخرة އާއި ބައްދަލުވުން ދޮގުކުރި (އެބަހީ قيامة ދޮގުކުރި) މީސްތަކުން (ދަންނާށެވެ!) އެމީހުންގެ ހުރި عمل ތައް باطل ވެގެން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން މެނުވީ އެމީހުންނަށް جزاء ދެވޭނީހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ އެކަމުގެ މެނުވީ جزاء ނުދެވޭނެއެވެ. ޖަޒާ ދެވޭނެއެވެ.

وَٱتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ ٱتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَٰلِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِىٓ أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْاْ أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواْ قَالُواْ لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى مِنۢ بَعْدِىٓ ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۖ وَأَلْقَى ٱلْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ٱبْنَ أُمَّ إِنَّ ٱلْقَوْمَ ٱسْتَضْعَفُونِى وَكَادُواْ يَقْتُلُونَنِى فَلَا تُشْمِتْ بِىَ ٱلْأَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِى مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾

ތަރުޖަމާ

وَٱتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ގެ قوم ގެ މީހުންނިކާ إختيار ކޮށްފިއެވެ.❁ مِنۢ بَعْدِهِۦ = އެކަލޭގެފާނަށްފަހު (އެކަލޭގެފާނު ميقات އަށް ވަޑައިގެންނެވުމަށްފަހު) ❁ مِنْ حُلِيِّهِمْ = އެމީހުންގެ ގަހަނާތަކުން.❁ عِجْلًا جَسَدًا = ގެރިއެއްގެ ހަށިގަނޑެ.❁ لَّهُۥ خُوَارٌ = އޭއަށް خُوَار ވާ. އަޑުގޮވާގޮތުވާ.❁ أَلَمْ يَرَوْاْ = އެމީހުން ދެކެފައިނުވޭތޯ؟ / އެމީހުންނަށް ނުފެނުނީތޯ؟ ❁ أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އެމީހުންނާ ވާހަކަނުދައްކާކަން.❁ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا = އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް މަގުދައްކައި ނުދެއްކާކަން.❁ ٱتَّخَذُوهُ = އެމީހުން އެގެރި (އިލާހެއްގެ ގޮތުގައި) ހިފާ إختيار ކޮށްފިއެވެ.❁ وَكَانُواْ ظَٰلِمِينَ ﴿١٤٨﴾ = އަދި އެމީހުންވީ އަނިޔާވެރިންނަކަމުގައެވެ. / مشرك ންނަކަމުގައެވެ.❁ وَلَمَّا سُقِطَ فِىٓ أَيْدِيهِمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ އަތްތަކުގައި ވެއްޓުނުހިނދުން / އެބަހީ އެމީހުން ހިތާމަކުރިހިނދުން – އެގެރިއަށް އަޅުކަންކުރިކަމުން އެކަމާ ހިތާމަކުރިހިނދުން.❁ وَرَأَوْاْ = އަދި އެމީހުން ދުށިއްޖެއެވެ. / އެމީހުންނަށް އެނގިއްޖެއެވެ.❁ أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަގުފުރެދިއްޖެކަން.❁ قَالُواْ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ.❁ لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا = އަހަރެމެންގެ رَبّ އަހަރެމެންނަށް رحمة ނުލެއްވިނަމަ.❁ وَيَغْفِرْ لَنَا = އަދި އެކަލާނގެ އަހަރެމެންނަށް ނުފުއްސެވިނަމަ.❁ لَنَكُونَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންވާނެ ހުއްޓެވެ.❁ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ = ގެއްލި ގެއްލުންވާމީހުންގެ ތެރޭގައި.❁ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ = އަދި موسى عليه السّلام (مِيْقات ން) އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން.❁ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް.❁ غَضْبَٰنَ أَسِفًا = ކޯފާވެވަޑައިގެން ހިތާމަވެފައި.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.❁ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى = އަހުރެން ދިޔުމަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްފައިވާކަންތައް ނުބައިކަމެވެ! (ނުބައިވެގެންވިއެވެ.) مِنۢ بَعْدِىٓ = އަހުރެން ނެތުމަށްފަހު.❁ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ أمر އަށް (ކާރަށް) އަވަސްވެގެންވީއެވެ؟❁ وَأَلْقَى ٱلْأَلْوَاحَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ލޯހުތައް އެއްލާލެއްވިއެވެ.❁ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ هارون (عليه السّلام) ގެ ބޮލުގައި ހިފައްވައިގެން.❁ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދަމާލަމުން حال

ކޮޅު. ✽ قَالَ ٱبْنَ أُمَّ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: هارون عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މަންމަގެ ދަރިކަލުންނޯވެ. ✽ إِنَّ ٱلْقَوْمَ = ހަމަކަށަވަރުން قوم މީހުން ✽ ٱسْتَضْعَفُونِى = އެމީހުން އަހުރެންނަކީ ضَعِيفُ މީހަކަށް ހަދައިފިއެވެ. އަހުރެންގެ ބަސްނާހައެވެ. ✽ وَكَادُوا۟ يَقْتُلُونَنِى = އެމީހުން އަހުރެން މަރާލުމަށް ގާތްވިއެވެ. ✽ فَلَا تُشْمِتْ بِىَ ٱلْأَعْدَآءَ = އަދި عداوة ތެރިން ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް عُقُوبَة ދިނުމުން އުފާކުރުވައިނުދެއްވާށެވެ.! وَلَا تَجْعَلْنِى = އަދި ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ނުލައްވާށެވެ!✽ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ = އަނިޔާވެރިންނާއިއެކު / އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން. ✽

إجْمَالِي މާނަ

(١٤٨) އަދި موسى(عليه السّلام) އަނބުރާ އެބަޔާ އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ مِيْقَات އަށް ވަޑައިގެންނެވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ قوم މީހުން އެމީހުންގެ ގަހަނާތަކުން ގެރިއެއްގެ ހަށިގަނޑެއް ހަދައި (އަޅުކަންކުރާ إله އެއްކަމުގައި) އެގެރި إختيار ކޮށްފިއެވެ. އެގެރިގައި (ޢާދައިގެ ގެރި) ގޮވާގޮތަށް އަޑުއިވޭ ހޮވައިގަތެވެ. އެބައިން ވައި ވަނުމާ ގެރިގޮވާއަޑުކަހަލަ އަޑުއިވެއެވެ. އޭތި އެމީހުންނާ ވާހަކަ ނުދައްކާކަންވެސް އެމީހުން ނުވިސްނޭތޯއެވެ؟ އަދި އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކާކަންވެސް އެމީހުންނަށް ނޭނގޭތޯއެވެ؟ އެމީހުން އެގެރި إله އެއްކަމުގައި إختيار ކޮށް އަޅުކަންކުރިއެވެ. އޭގެސަބަބުން އެމީހުންވީ އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ. مشرك ންކަމުގައެވެ.

(١٤٩) އަދި އެމީހުން - އެބަހީ ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރިމީހުން އެކަމާ ހިތާމަކުރިހިނދުން އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެވަނީ މަގުފުރެދިފައިކަން ރަނގަޅަށް އެމީހުންނަށް އެނގިއްޖެއެވެ. އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެމެންގެ رَبّ އަހަރެމެންނަށް رحمة ނުލައްވިނަމަ އަދި އެކަލާނގެ އަހަރެމެން ނުފުއްސަވައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވާނީ ހުރި ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

(١٥٠) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ميقاتُ ން އެނބުރިވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު (އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށްވަޑައިގެން) ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންގެ ފަހުން ކަލޭމެން ތިޔަކުރި ކަންތައް ވަރަށްވެސް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ކަލޭ ކަލޭމެންގެ رَبُّ ގެ أمر ދުވަސް (އެކަލާނގެ ވަޢުދަށް) އަވަސްވެގަތީއްތޯ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ލޮހިތައް އެއްލައްވާލައްވައި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ (هارون عليه السّلام ގެ) އިސްތަށިގަނޑުގައި ހިއްޕަވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ދަމާލެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ هارون عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މަންމަގެ ދަރިކަލުންނޯވެ! ހަމަކަށަވަރުން قوم މީހުން އަހުރެން ނިކަމެތި މީހަކަށް ހަދައިފާ އަހުރެންގެ ބަސްނާހައެވެ. އެމީހުން އަހުރެން މަރާލަން ގާތްވިއެވެ. ފަހެ عداوة ތެރިން އަހުރެންނަށް عقوبة ދެއްވުމުން އުފާކުރުވައި ނުދެއްވާށެވެ! އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން އަހުރެން ނުލައްވާށެވެ! مشرك ންނާއެކު އަހުރެން ނުލައްވާށެވެ!

قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِأَخِى وَأَدْخِلْنَا فِى رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا۟ مِنۢ بَعْدِهَا وَءَامَنُوٓا۟ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى ٱلْغَضَبُ أَخَذَ ٱلْأَلْوَاحَ ۖ وَفِى نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

ލުގަތު

قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. (އެބަހީ مُوسَى عليه السّلام ދެންނެވިއެވެ.) އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ.! ٱغْفِرْ لِي وَلِأَخِي = މިއަޅާއަށާއި މިއަޅާގެ أخ ހާރޫނު ފުއްސަވާނދޭވެ.! ۞ وَأَدْخِلْنَا = އަދި އަޅަމެން ވައްދަވައިދެއްވާނދޭވެ.! ۞ فِي رَحْمَتِكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ رحمة ގެތެރެއަށް. ۞ وَأَنتَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ. ۞ أَرْحَمُ ٱلرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾ = އެންމެބޮޑަށް رحمة ލައްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا ٱلْعِجْلَ = ހަމަކަށަވަރުން ގެރިދި (إله އެއްކަލޭގެއް) ހިފާ إختيار ކުރިމީހުން. ۞ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ = ނިކަންހުރެ އެމީހުނަށް (ޣަޟަބާއި ކޯފާ) ކޯފާއެއް ލިބޭނެއެވެ. ۞ مِّن رَّبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ۞ وَذِلَّةٌ = އަދި ނިކަމެތިކަމާއި. ۞ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. ۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. ۞ نَجْزِي ٱلْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ = ދޮގުވެރިންނަށް މަތިން ރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ. ۞ وَٱلَّذِينَ عَمِلُوا ٱلسَّيِّئَاتِ = އަދި ނުބައިކަންތައް ކުރި މީސްތަކުން. ۞ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا = ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުން توبة ވެ. ۞ وَءَامَنُوٓا = އަދި އެމީހުން އީމާންވެ. ۞ إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެފަހުގައިވެސް ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އީ. ۞ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى = އަދި موسى عليه السّلام ގެ ކިބައިން ހަށިފާނުވެ މައިތިރިވިހިނދުން. ۞ ٱلْغَضَبُ = ކޯފާވުން. ۞ أَخَذَ ٱلْأَلْوَاحَ = ތިމާގެ ހިލައްޗަލިތައް ހިފެއްވިއެވެ. ۞ وَفِي نُسْخَتِهَا = އަދި އޭތަކުގައި ލިޔުއްވުމުގައި ވެއެވެ. ۞ هُدًى وَرَحْمَةٌ = ތެދުމަގާއި رحمة . لِّلَّذِينَ = އެބައިމީހުން. ۞ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ = އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ رَبّ އަށް ކަނޑައެޅިގެން ބިރުވެތިވާ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٥١) އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ދަންނަވައިފި. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ. މިއަޅާއަށާއި މިއަޅާގެ أخ އަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ رحمة ލެއްވުން އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٥٢) ހަމަކަށަވަރުން ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރި މީސްތަކުންނަށް ނިކަންހުރު އުމުރުންގެ رَبّ ގެ حضرة ން (ބޮޑުވެގެންވާ) ކޯފާއެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ حياة ގައިވެސް ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަން ލިބޭނެއެވެ. ދޮގުވެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(١٥٣) އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ކުރި މީސްތަކުން (ދަންނަވައެވެ!) ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުން توبة ވެ، އަދި އީމާންވެއްޖެއްޔާ - ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ ދިނަދިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރި މީހުންވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ.)

(١٥٤) އަދި موسى عليه السّلام ގެ ކޯފާ ހަމަޖެހިވަޑައިގެން ލިޔެވިފައިވާ ފިލާތައް ނަންގަވައިފިއެވެ. އަދި އެފިލާތަކުގައިވާ مَضْمُوْنُ ގައި (އެބަހީ ލިޔުއްވުމުގައި) އެބަހީ އެކަލޭގެ رَبّ އަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށް ހިދާޔަތާއި رحمة ވެއެވެ.

وَٱخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُۥ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَـٰتِنَا ۖ فَلَمَّآ أَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّـٰىَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَّآ ۖ إِنْ هِىَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَآءُ وَتَهْدِى مَن تَشَآءُ ۖ أَنتَ وَلِيُّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَا ۖ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْغَـٰفِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ۞ وَٱكْتُبْ لَنَا فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ إِنَّا هُدْنَآ إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِىٓ أُصِيبُ بِهِۦ مَنْ أَشَآءُ ۖ وَرَحْمَتِى وَسِعَتْ كُلَّ شَىْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلَّذِينَ هُم بِـَٔايَـٰتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

މުފްރަދާތު

وَٱخْتَارَ مُوسَىٰ = އަދި موسى عليه السّلام إختيار ކުރެއްވިއެވެ.۞ قَوْمَهُۥ سَبْعِينَ رَجُلًا = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެތެރެއިން ހަތްދިހަ ފިރިހެނުން.۞ لِّمِيقَـٰتِنَا = މިވަނީ އަޅަމެންގެ ކަނޑައެޅުއްވި ميقات އަށް (عِجْلُ ގެ ކަންތައްގައި توبة ވުމަށް توبة ވެވޭނެ ގޮތުގެމަތިން)۞ فَلَمَّآ أَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ = ދެންފަހެ އެމީހުންގެ رَجْفَةُ ހިފިހިންދާ (އެބަހީ އެމީހުންނަށް ގަދަ ބިންހެލުމާ زَلْزَلَة އާއި އަޑިގަދަ އަޑެއް ޖެހުނުހިންދާ) ۞ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبُّ އެވެ!۞ لَوْ شِئْتَ = އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.۞ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ = އިބަރަސްކަލާނގެ މީގެކުރިން އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީހެވެ.۞ وَإِيَّـٰىَ = އަދި މިއަޅާއި. أَتُهْلِكُنَا = ފަހެ އަޅަމެން ހަލާކުކުރައްވަނީހެއްޔެވެ.۞ بِمَا فَعَلَ ٱلسُّفَهَآءُ مِنَّآ = އަޅަމެންގެތެރެއިން މޮޔައީ جاهل ނުވަތަ ބުއްދިނުރަނގަޅު ކަންތައްތައްކުރިތީ.۞ إِنْ هِىَ = އެކަން ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا فِتْنَتُكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގެ إمتحان ކަމުގައި މެނުވީ.۞ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَآءُ = އެއިން އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކު މަގުފުރެއްދަވައެވެ.۞ وَتَهْدِى مَن تَشَآءُ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. أَنتَ وَلِيُّنَا = އަޅަމެންގެ ސަލާމަތްތެރިޔާ ހީވީ އިބަރަސްކަލާނގެއެވެ.۞ فَٱغْفِرْ لَنَا = ފަހެ އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ!۞ وَٱرْحَمْنَا = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ!۞ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْغَـٰفِرِينَ ﴿١٥٥﴾ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ ފާފަފުއްސަވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ބޭކަލާވެ.۞ وَٱكْتُبْ لَنَا ۞ = އަދި އަޅަމެންނަށް ލިޔުއްވައި ދެއްވާނދޭވެ! / ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވާނދޭވެ!۞ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً = މިދުނިޔޭގައި ހެޔޮކަމެއް ހެޔޮކަން.۞ وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = އަދި آخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން.۞ إِنَّا هُدْنَآ إِلَيْكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް توبة ވެއްޖައީމުއެވެ. رجوع ވެއްޖައީމުއެވެ.۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.۞ عَذَابِىٓ أُصِيبُ بِهِۦ = މިވަންހަނާކަލާނގެ عذاب (ދަންނާށެވެ!) އަށް عذاب މިވަންހަނާކަލާނގެ ޖައްސަވަމެވެ. ۞ مَنْ أَشَآءُ = މިވަންހަނާކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް.۞ وَرَحْمَتِى =އަދި މިވަންހަނާކަލާނގެ رحمة.۞ وَسِعَتْ كُلَّ شَىْءٍ = ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ.۞ فَسَأَكْتُبُهَا = ފަހެ މިވަންހަނާކަލާނގެ ނިޔަތްކުރައްވާނަމެވެ އެ رحمة ލިޔުއްވާނަމެވެ.۞ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ = تقوى ވެރިވާމީހުންނަށް (ފާފަތަކުން ރައްކާތެރިވާ

ދީނުންނެވެ.)۞ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދޭ.۞ وَٱلَّذِينَ هُم = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން.۞ بِـَٔايَـٰتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ = އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންވާ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٥) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެތެރެއިން ހަތްދިހަ ފިރިހެނުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ مِيْقات އަށް ވަޑައިގަތުމަށް إختيار ކުރެއްވިއެވެ. (މިއީ ގެރިއަށް އަޅުކަންކުރި މީހުން ކުރިންބައިކަންތަކަށް توبة ވުމުގެ އެދުރުގައި اللّٰه އަށް ދަންނަވާ أستغفار ކުރެއްވުމާއި ކުރައްވަންވާތީގެ ގޮތުން އެކި مِيْقات އެއެވެ. ދެންފަހު مِيْقات އަށް ދެވުމަށްފަހު އެމީހުންނަށް موسى عليه السّلام އެންގެވީ سجدة އަށް ވެޓިވުމަށެވެ. سجدة ކުރުމަށެވެ. އެންމެން سجدة އަށް ވެޓިވުމުން اللّٰه تعالى موسى عليه السّلام އަށް وحى ބާވައިލެއްވިއެވެ. ބަސްފުޅުތަކާ އަޅު އެމީހުންވެސް އަޑުއަހަމުންދިޔައެވެ. ދެންފަހު وحى ނިމުމުން އެމީހުން ބުނުމަ ދެންނެވީ اللّٰه އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްކެވުމާ ގެންނެވީ އަޅުގަނޑުމެން ޔަޤީންކުރާނަމެވެ. ދެންފަހު މިއިރުޔާމިކަމުގެ ބަސް ދެންނެވުމުން އެމީހުންނަށް އައީ ގަދަބިރުވެރިކަމެއް އަޅުގަދަވެފައެވެ. އެއީ رَجْفَة އެވެ. އެއަޅުގަދަވަރުން موسى عليه السّلام ފިޔަވައި ދެން އެންމެން މަރުވިއެވެ.)

(ދެންފަހު އެމީހުންނަށް އެ رَجْفَة ޖެހި އެންމެން މަރުވެދިއުމުން موسى عليه السّلام (ވަރަށް ހިތާމަކުރެއްވުން އަސަރުގަދަވެދާންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.) اللّٰه އަށް ދަންނަވައިލިއެވެ. އޭ އަޅުގެ رَبّ އެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާނަމަ މީގެކުރިންވެސް އިބަރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވިދާނެތެވެ. އަދި މިއަޅާވެސް ހަލާކު ކުރެއްވިދާނެތެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ތެރެއިންވާ މޮޔަ جاهل ން ކުރިއްޖެކަމާ ނިސްބަތް ކަންތަކުގެ ސަބަބުން އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑު ހަލާކު ކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ އަދި އެކަން އެއީ އިބަރަސްކަލާނގެ ޙަދުސަވާ إمتحان ކަމެއްގައިމެނުވީ ނުވެއެވެ. އޭގެސަބަބުން އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ އަޅުންނަށް މަގުފުރެއްދަވައެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ އަޅުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުގެ ސަރަޙައްދުވެރިޔާއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއީ ފާފަފުއްސަވާ عفو ކުރައްވާ އެންމެ ހެޔޮފުޅުގެންވާ ފަރާތެވެ.

(١٥٦) އަދި މިދުނިޔޭގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހެޔޮކަން (صالح عمل ކުރުމުގެ توفيق) ލިޔުއްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި آخرة ގައިވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް (ފުރަތްފުސަވުން) ލިޔުއްވާދެއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް رجوع ވެ توبة ވެއްޖައީމެވެ. އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ އަޔަކަށް ދިމާކުރައްވަމެވެ. ޖެއްސަވަމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ رحمةލިޔުއްވާނީ އެބައަހަށް تقوى ވެރިވާ އަދި ޒަކާތްދޭ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އެމީހުން ބިރުވެތިވާމީހުންނަށެވެ.

ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلرَّسُولَ ٱلنَّبِىَّ ٱلْأُمِّىَّ ٱلَّذِى يَجِدُونَهُۥ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُم بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَىٰهُمْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَٱلْأَغْلَٰلَ ٱلَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِهِۦ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَٱتَّبَعُوا۟ ٱلنُّورَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ مَعَهُۥٓ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِىِّ ٱلْأُمِّىِّ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِن قَوْمِ مُوسَىٰٓ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

ލުޣަވީ

ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلرَّسُولَ = އެމީހުންނަކީ رسول އާ އާއި تبع ވެވޭހުންނެވެ.۞ ٱلنَّبِىَّ ٱلْأُمِّىَّ = އުއްމީ أُمِّيّ ނަބިއްޔާއެވެ.(مُحَمَّدٌ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلّم)އެވެ ۞ ٱلَّذِى يَجِدُونَهُۥ = އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ފެންނާނެ.۞ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ = އެމީހުންގެ އަތުގައި ލިޔެވިގެން ވަނިކޮށް (އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިގެންވަނިކޮށް)۞ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ = توراة އާއި إنجيل ގައި.۞ يَأْمُرُهُم بِٱلْمَعْرُوفِ = އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރައްވާ.۞ وَيَنْهَىٰهُمْ عَنِ ٱلْمُنكَرِ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް مُنْكَرَاة ނަހީކުރައްވާ.۞ وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ރަނގަޅު ތަކެތި حلال ކުރައްވާ.۞ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ނުބައިތަކެތި حرام ކުރައްވާ.۞ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ބުރަދަން އެމީހުންނާވާ ހަރުދަނާ عَهْد ތަކެއް ނައްތާލައްވާ.۞ وَٱلْأَغْلَٰلَ = އަދި ކަށްތަޅުވެއްޖާ (ބަނޑުބޭނުމާއިރުގެ މަގުމުވާ ހަރުކަށި تكليف ތަކާއި)۞ ٱلَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޮތް.۞ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِهِۦ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވީ މީސްތަކުން.۞ وَعَزَّرُوهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް قَدَرُ ކުރެ މާތްކުރީމި.۞ وَنَصَرُوهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދިން.۞ وَٱتَّبَعُوا۟ ٱلنُّورَ = އަދި އެމީހުން نور އަށް تبع ވި. (قرآن އަށް تبع ވި)۞ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ مَعَهُۥٓ = އެކަލޭގެފާނާއެކު ބާވައިލައްވުނު. (އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނު)۞ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެވެ ކާމިޔާބުވާ ނަސީބުވެރިވެރިން ކަމަށްވާ.۞ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ.! إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރެންނަކީ الله ގެ ފޮނުއްވި رسول އާއެވެ.۞ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا = ކަލޭގެފާނު އެންމެންގެ ގާތަށް. ٱلَّذِى لَهُۥ = އެކަލާނގެ އާއި އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މުޅި މިލްކު (ވެރިކަމާއި.)۞ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ އިލާހަކު ނުވެއެވެ.)۞ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ = އެކަލާނގެ (ތަކެތި) ދިރުއްވާ މަރުއްވަވައެވެ.۞ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު الله އަށް އީމާންވާށެވެ! ۞ وَرَسُولِهِ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް.۞ ٱلنَّبِىِّ

ٱلْأُمِّىِّ = އުއްމީ އަކީ أمّيّ ނަބިއްޔާއެވެ. (ލިޔުކިޔުންނާ ނަބިއްޔާއެވެ.)۞ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ = އެކަލޭގެފާނު اللّه އަށް އީމާންވެވަޑައިގަންނަވާ. (اللّه ބުދުރުކުރައްވާ) وَكَلِمَـٰتِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލިމަތްތަކަށާއި. ۞ وَٱتَّبِعُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ = ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބިގަތުމުގެ آمّيد ކުރެވި / ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށް.۞ وَمِن قَوْمِ مُوسَىٰٓ = އަދި موسى (عليه السّلام) ގެ قوم ގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.۞ أُمَّةٌ = ބައެއްވެއެވެ.۞ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ = حقّ އަށް ތެދުމަގު ދައްކާ / حقّ ގަވާއިދުން ތެދުމަގު ދައްކައެވެ.۞ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾ = އަދި حقّ ގެ މައްޗަށް އިންސާފުން عدل ކުރެއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٥٧) މުއުމިނުންނަކީ رسول އާއަށް تبع ވާމީހުންނެވެ. އެ رسول އާ އަކީ أمّيّ نَبِي އެވެ. އެކަލޭގެފާނީ މުއުމިނުން ގެންގުޅޭ توراة އާއި إنجيل އާއި ފޮތްތަކުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފަފުޅުތަކާއި خبر ތަކެއް ލިޔެވިގެންވާ نَبِي އާއެވެ. އެއީ محمد صلّى الله عليه وسلم އެވެ. އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި منكراة ތަކުން މީސްތަކުންނަށް ނަހީކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ރަނގަޅު ތަކެތި حلال ކުރައްވާ އަދި ހަޑި ނުބައި ތަކެތި މީސްތަކުންނަށް حرام ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި (بنى إسرائيل ނަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ދަތިއުނދަގޫ) عهد ތައް މީސްތަކުންގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ނައްތަވާ ދޫކޮށްލައްވާ އަދި ބުރަކަމާއި تكليف ތައް ދުރުކޮށްލައްވާ ނިގުޅައިދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވެ އެކަލޭގެފާނަށް ގަދަރުކޮށް މާތްކޮށްފައި إحترام ކޮށް އަދި އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދީ އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި نور ކަމުގައިވާ މާތް قرآن އަށް تبع ވެއްޖެ މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ!) ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ކާމިޔާބުވެ ނަޞީބުވެރިވާ ބައެކެވެ.

(١٥٨) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ކަލޭގެފާނު މިއީ ކަލޭމެން އެންމެންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވިގެންވާ اللّه ގެ رسول އާއެވެ. އެކަލާނގެއަށް، އުޑުތަކާއި ބިމުގެ مِلْكُ ހިމެނޭތަކާއި އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ. އެއްވެސް حقّ إله އަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ތަކެތި ދިރުއްވާ ތަކެތި މަރުއްވަވައެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން اللّه އަށް އީމާންވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް އީމާންވާށެވެ! އުއްމީ أمّيّ نَبِي އާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު اللّه އާއި އެކަލާނގެ އެންމެހާ كَلِمَة ފުޅުތަކަށް އީމާންވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށް ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ!

(١٥٩) އަދި موسى عليه السّلام ގެ قوم ގެ ތެރޭގައި حقّ އަށް މަގުދައްކާ أمّة އެއް ވެއެވެ. ބައެއްވެއެވެ. (އެ أمّة ގެ ތެރޭގައި بنى إسرائيل ގެ ތެރެއިން ދިރިހުރި އަދަދަކަށްވުރެ ގިނަބަޔަކު ވެއެވެ. މިއާ ދިމާކޮށް އުފުލިގެން ހުރިއެވެ.) އެމީހުން حقّ ގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި عدل إنصاف قائم ކުރެއެވެ.

وَقَطَّعۡنَٰهُمُ ٱثۡنَتَيۡ عَشۡرَةَ أَسۡبَاطًا أُمَمٗاۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ إِذِ ٱسۡتَسۡقَىٰهُ قَوۡمُهُۥٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡحَجَرَۖ فَٱنۢبَجَسَتۡ مِنۡهُ ٱثۡنَتَا عَشۡرَةَ عَيۡنٗاۖ قَدۡ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٖ مَّشۡرَبَهُمۡۚ وَظَلَّلۡنَا عَلَيۡهِمُ ٱلۡغَمَٰمَ وَأَنزَلۡنَا عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَنَّ وَٱلسَّلۡوَىٰۖ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَإِذۡ قِيلَ لَهُمُ ٱسۡكُنُواْ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةَ وَكُلُواْ مِنۡهَا حَيۡثُ شِئۡتُمۡ وَقُولُواْ حِطَّةٞ وَٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا نَّغۡفِرۡ لَكُمۡ خَطِيٓـَٰٔتِكُمۡۚ سَنَزِيدُ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡهُمۡ قَوۡلًا غَيۡرَ ٱلَّذِي قِيلَ لَهُمۡ فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِجۡزٗا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُواْ يَظۡلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَقَطَّعۡنَٰهُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ بنى إسرائيل ން ބައިބައިކުރެއްވީމެވެ. ވަކިވަކިކުރެއްވީމެވެ.* ٱثۡنَتَيۡ عَشۡرَةَ أَسۡبَاطًا = ބާރަ قَبِيْلَة އަށް. (يعقوب عليه السّلام ގެ ދަރިކޮޅުގެ ބަޔަކަށް قَبِيْلَة އެއް)* أُمَمًا = أمّة ތަކަކަށް.* وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) އަށް وحى ކުރެއްވީމެވެ.* إِذِ ٱسۡتَسۡقَىٰهُ قَوۡمُهُۥٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ފެނަށް އެދުނުހިނދުން.* أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡحَجَرَ = ކަލޭގެފާނުގެ ދަނޑިން ހިލައިގައި ތަޅުއްވާށެވެ!* فَٱنۢبَجَسَتۡ مِنۡهُ = ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ނިކުމެގެން ދިޔައެވެ.* ٱثۡنَتَا عَشۡرَةَ عَيۡنٗا = ބާރަ އަޅި. (ބާރަ ފެންފޮދު)* قَدۡ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٖ = ހުރިހާ ބަޔަކުވެސް ކޮންމެ މީސްމީހުން ދަނެއްޖެއެވެ. (ކޮންމެ قَبِيْلَة އަކަށް އެނގިއްޖެއެވެ.)* مَّشۡرَبَهُمۡ = އެބައިމީހުން ބޮންނަ ތަން.* وَظَلَّلۡنَا عَلَيۡهِمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ހިޔާކުރެއްވީމެވެ.* ٱلۡغَمَٰمَ = ވިލާގަނޑުން.* وَأَنزَلۡنَا عَلَيۡهِمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ.* ٱلۡمَنَّ وَٱلسَّلۡوَىٰ = مَنُّ އާއި سَلْوَى (مَنُّ އަކީ ގަސްތަކުގެ ފަތްތަކުގައި ވެއްޓޭ ފޮނި ތަކެއްޗެކެވެ. سَلْوَى އަކީ ކަނޑޫފަދަ ދޫނިއެކެވެ.)* كُلُواْ = އަދި (ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބުނީމެވެ.) ކަލޭމެން ކާށެވެ!* مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ = ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވި حلال ތަކެތިން ރިޒުގުގެ ތެރެއިން.* وَمَا ظَلَمُونَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އެބައިމީހުން ظلم ނުކުރެއެވެ.* وَلَٰكِن كَانُوٓاْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުން.* أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ = އެބައިމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވާ ބަޔަކުވެގެންވެއެވެ.* وَإِذۡ قِيلَ لَهُمُ = އަދި އެބައިމީހުންނަށް (بنى إسرائيل ންނަށް) ބުނެވުނު ހިނދު.* ٱسۡكُنُواْ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةَ = މި ރަށުގައި (بَيْتُ المَقْدِسُ ގައި) ކަލޭމެން ދިރިއުޅޭށެވެ!* وَكُلُواْ مِنۡهَا = އަދި ކަލޭމެން އޭގެތެރެއިން ކައިކަމާށެވެ!* حَيۡثُ شِئۡتُمۡ = ކަލޭމެން އެދޭގޮތަކަށް.* وَقُولُواْ حِطَّةٞ = އަދި ކަލޭމެން حِطَّةٌ މިހެން ބުނާށެވެ! (އަޅަމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ!)* وَٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا = سجدة ކުރާ حال (ބޯލަނބައިގެން ހުރި حال) ކަލޭމެން ދޮރުން

ދޮރުން ވަންނާށޭ! ❁ نَّغْفِرْ لَكُمْ = އަޅުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާދެއްވާނަމެވެ. ❁ خَطِيَٓـٰتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުށްފާފަތައް. ❁ سَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ = ހެޔޮކަންތައް ކުރާ إحسان ތެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިތުރުކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ❁ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންކުރެ އަނިޔާވެރިން ބަދަލުކޮށްލިއެވެ. ❁ قَوْلًا = ބަސް / ބަހެއް. ❁ غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ = އެމީހުން ބުނަން އެންގި ބަސްނޫން އެހެންބަހަކަށް. ❁ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ = ފަހެ (އަހުރެމެން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން عذاب އެއް. ❁ بِمَا كَانُوا۟ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވާކަމުގައިވީކަމުގެ ސަބަބުން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٠) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން އެބަޔާ بنى إسرائيل ން ބާރަ سِبْط އަށް ބައިބައިކޮށް ވަކިވަކި ކޮށްލެއްވީމެވެ. (سِبْط އަކީ يعقوب عليه السّلام ގެ ދަރިކޮޅުންނަށް ކިޔާފައިވާ ނަމެކެވެ.) بنى إسرائيل ގެ ތެރޭގައި سِبْط ހިމެނިގެންވާ قَبِيلَة ގެ ގޮތުގައެވެ. އެއީ (12) ބާރަ ދަރިކޮޅެކެވެ. ބާރަ قَبِيلَة އެވެ. والله أعلم) = زُبْدَةُ التّفسير =

އެއީ ބާރަ أمّة އެވެ. އެބައިމީހުން ފެނަށް ބޭނުންވެހިނދުން موسى عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަސާދަނޑުން ހިލައިގައި ޖެއްސަވާށެވެ! (ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ޖެއްސެވުމުން) އެހިލަ ފަޅައިގެންގޮސް ބާރަ އާރެއް ފެން ދިޔަވަނއްޖެއެވެ. އަދި އެއިން ކޮންމެ ބައަކަށްވެސް އެބައެއްގެ ފެންބޯންވީތަން ހަމަކަށަވަރުން އެނގިއްޖެއެވެ. (އެއީ ކޮންމެ قَبِيلَة އަކަށް ޚާއްޞަގޮތުންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެމައްޗަށް ވިލާގަނޑުން ހިޔާކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ مَنُّ އާއި سَلْوَى ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އަދި އެބައިމީހުންނަށް އަންގަވީމެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި حلال ރިޒުގުގެ ތެރެއިން ކަލޭމެން ކައިހަދާށެވެ! (ދެން ފަހެ އެބައިމީހުން ނުކިޔަމަންތެރިވެ އަނިޔާވެރިވިއެވެ.) އަދި އެކަމަކު އެބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަނިޔާއެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެބައިމީހުން އަނިޔާވެރިވީ އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށެވެ.

(١٦١) އަދި ކަލޭމެން މިރަށުގައި (بَيْتُ ٱلْمَقْدِسُ ގައި) ވަޒަންވެރިވާށޭ، އަދި ކަލޭމެން އެތާތަކުން އެދޭހިނދަކު ކައިބޮއިހަދާށޭ، އަދި އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާދެއްވާށޭ މިހެން ދަންނަވާށެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ގައި ދޮރުން ވަންނާށޭ، އަޅުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާދޭނަމެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް އިތުރުކޮށް ދެއްވާ މިފަދަ މިވާހަކަ އެބައިމީހުންނަށް ބުނެވުނުހިނދު (ހަނދާންކުރާށެވެ.)

(١٦٢) ދެން ފަހެ އެމީހުންކުރެ އަނިޔާވެރިވި މީހުން ބަދަލުކޮށްލިއެވެ. އެމީހުން ބުނަން އެންގި ބަސް އެހެން ބަހަކަށް އެމީހުން ބަދަލުކޮށްލިއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް އުޑުން عذاب އެއް ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އަނިޔާވެރިވާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

وَسْئَلْهُمْ عَنِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ ٱلْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِى ٱلسَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ ٱللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا۟ مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦٓ أَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلسُّوٓءِ وَأَخَذْنَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ بِعَذَابٍۭ بَـِٔيسٍۭ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا۟ عَن مَّا نُهُوا۟ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ ﴿١٦٦﴾

ލުޣަތު

وَسْئَلْهُمْ عَنِ ٱلْقَرْيَةِ = އަދި ރަށާއި ބެހޭގޮތުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ!۞ ٱلَّتِى كَانَتْ
އޮތް ރަށެވެ.۞ حَاضِرَةَ ٱلْبَحْرِ = ކަނޑުގެ އައްސޭރިފަށި. ۞ إِذْ يَعْدُونَ = އެމީހުން
ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔަހިނދުން.۞ فِى ٱلسَّبْتِ = ޙޮނިހިރުދުވަހާއިމެދު / ޙޮނިހިރުދުވަހުގައި. ۞ إِذْ تَأْتِيهِمْ
حِيتَانُهُمْ = އެމީހުންގެ މަސްތައް އެމީހުންގެގާތަށް އަންނަހިނދު. ۞ يَوْمَ سَبْتِهِمْ = އެމީހުންގެ ޙޮނިހިރުދުވަހު.
(މަސްކަށްނިވާދުވަހު.)۞ شُرَّعًا = (ފެންމަތުއަރައި) ފެނިފެނިގެންނާ حال.۞ وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ = އަދި އެމީހުން
ޙޮނިހިރުދުވަސްނުކުރާ ދުވަސްވަރު. (މަސްކަށް ނިކުމުދުވަހު)۞ لَا تَأْتِيهِمْ = އެތަކެތި އެމީހުން ކައިރިއަކަށް
ނާދެއެވެ.۞ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އިމްތިޙާނުކުރައްވަމު އެވަރަށް ހުށައެވެ. ۞ بِمَا كَانُوا۟
يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ = އެމީހުން فاسِقُ ވާކަމުގެ ސަބަބުން.۞ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން
ބަޔަކުމީހުން ބުނިހިނދު (ހަނދުމަކުރުމަށްވާށެވެ!)۞ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا = ކަލޭމެން ބަޔަކަށް وعظ ދީ نصيحة
ދެނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ ٱللَّهُ مُهْلِكُهُمْ = الله އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވާ ހުށިކޮށް. (الله އީ އެމީހުން
ހަލާކުކުރައްވާނީ ކަލާނގެއެވެ.) ۞ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ = ނުވަތަ އެކަލާނގެއި އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެ
ކަލާނގެއެވެ.۞ عَذَابًا شَدِيدًا = ގަދަފަދަގެންވާ عذاب އަކުން.۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުންޏެވެ.۞ مَعْذِرَةً إِلَىٰ
رَبِّكُمْ = އެއީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة އަށް عُذْر ދެއްކުމަށެވެ. (ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާ ނުބައިކަންތައް
ނަހީކުރުމުގެ އަމާނާތުގެ فرض عُذْر އެވެ.)۞ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ = އަދި އެމީހުން (އެނބުރި ތޫބާވެ)
ބިރުވެތިވުމަށްޓަކައެވެ.۞ فَلَمَّا نَسُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން (އެބައި ޙޮނިހިރުދުވަހު ހައްދުފަހަނަޅައިގެން ދިޔަމީހުން)
ހަނދާންނައްތައިލިހިނދު / ނުވަތަ އެމީހުން ދޫކޮށްލިހިނދު)۞ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ = އެކަމަކުން އެމީހުންނަށް
ހަނދާންކޮށްދިން نصيحة ދެވުނުކަންތައް.۞ أَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ يَنْهَوْنَ = ނަހީކުރި މަސައްކަތުގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ
ސަލާމަތް ކުރެއްވީމެވެ.۞ عَنِ ٱلسُّوٓءِ = ނުބައިކަންތަކުން.۞ وَأَخَذْنَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަދި އަނިޔާވެރިވި

ދިސްތަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިއްޕެވީމެވެ. ❁ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ = ގަދަފަދަ ގޮތުގެ عذاب އަކުން. ❁ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (١٦٥) = އެމީހުން ފާސިޤުވާކަމުގެ ސަބަބުން. ❁ فَلَمَّا عَتَوْا = ފަހެ އެމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައިދިޔަހިނދުން. ❁ عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ = އެކަންތަކުން އެމީހުންނަށް ނަހީވެވުނު ކަންތަކުގައި ❁ قُلْنَا لَهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަންގަވައިފީމެވެ. ❁ كُونُوا = ކަލޭމެންވާށެވެ! ❁ قِرَدَةً خَاسِئِينَ (١٦٦) = ގެއްލިހަލާކުވެ ނިކަމެތިވެގެންވާ ރާމާކަޅުންތަކަކަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަނޑުގެ އައްސޭރީގައިވާ ރަށާއިމެދު ކަލޭގޮތް އެމީހުންނާއި ސުވާލުކުރައްވާ ބައްލަވާށެވެ! (بنى إسرائيل ނަށާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ!) އެއީ އެރަށުގެ މީހުން ހޮނިހިރުދުވަހުގެ މާތްކަން ހިފުމުގެ މައްސަލައިގައި ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔަ ސަބަބުންނެވެ. އެހެނީ ހޮނިހިރުދުވަހު (ހޮނިހިރުދުވަހުގެ މާތްކަން ހިފުމަށް) މަސްތަކެއް ފެންމަތީގައި ފާޅުގައި ގޮސް އަރައެވެ. އަދި ހޮނިހިރުދުވަސް ނޫންދުވަސް މަސްތަކެއް ގޮސް ނާރައެވެ. ފެނުނުފައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން إمتحان ކުރައްވަނީ އެގޮތަށެވެ. އެއީ އެމީހުން فاسق ވާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٦٤) އަދި ހޮނިހިރުދުވަހު ކަނޑުވަކަންކުރުން އެމީހުންނަށް ވަނީ މަނާ ކުރެވިފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން ކުރީގެ ބަޔަކު މީހުން ކުރުވަކަން ކުރިމީހުންނަށް އެކަންމަނާކޮށް ނަސޭހަތްދިނެވެ. އަދި މި ނަސޭހަތްދިން މީހުންނަށް އަނެއްބަޔަކު ބުނީ "الله އެބަޔަކު ހަލާކުކުރައްވާނެ ބަޔަކަށް ތިޔަ ކަލޭމެން وعظ ދީ نصيحة ދެންނެވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ الله އެބަޔަކަށް ގަދަފަދަގޮތުގެ عذاب ދެއްވާނެބަޔަކަށް ކަލޭމެން وعظ ދެންނެވީ ކީއްކުރަންހެއްޔެވެ؟" އެމީހުން އެބަ جواب ދީ ބުނެއެވެ. "އެއީ ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި عذر ދެއްކުމުގެ ގޮތުންނެވެ. (ނަހީކުރުމަކީ ތިމަންމެން މައްޗަށް ލާޒިމުކުރެވިފައިވާ فرض އަދާކުރުމުގެ عذر ދެއްކުމަށެވެ.) އަދި އެބައިމީހުން ކަންތައްތައް ކުރިމީހުން އެބަޔަ ހޮނިހިރު ދުވަހު ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދާމީހުން އެކަމުން އެބައި تقوى ވެރިވާތީއެވެ."

(١٦٥) ފަހެ ދެން އެބައިމީހުންނަށް - އެބައި ހޮނިހިރުދުވަހުގެ حرمة ކަނޑާ ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔަ މީހުންނަށް - އެކަން ކުރުމުން نصيحة ދީ وعظ ދިން ކަންތައް އެމީހުން ހަނދާންނައްތާލި ހިނދުން (އެބައި وعظ ދިން މީހުންގެ وعظ ހަނދާންނައްތާލައި އެ އަނގަތުގައި ދެމިހުރިހިނދުން) އެމީހުންގެ ނުބައިން އެކަން ނަހީކުރި މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިން އެބައި އެންމެ ބޮޑު ކަންތައްކުރި މީހުންނަށް ގަދަ عذاب އެއް ދޭއްސަވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. އެއީ އެމީހުންކުރި ނުބައިކަންތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٦٦) ފަހެ އެމީހުންނަށް ނަހީވެވުނު ކަންތަކުގައި އެމީހުން މަނާނުވެ ދެމިހުރިހިނދުން ހައްދުފަހަނަޅައި ދިޔައިރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަންގަވައިފީމެވެ. ކަލޭމެން ގެއްލިހަލާކުވެ ނިކަމެތިވެގެންވާ ރާމާކަޅުންތަކަކަށް ވާށެވެ! - ފަހެ ހޮނިހިރުދުވަހު މަސްހިފި يهودى ނަށް ރާމާކަޅުންގެ ސިފަވަނީ ބަދަލުވެގެން ދިޔައެވެ.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ ٱلْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَـٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ ٱلصَّـٰلِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَبَلَوْنَـٰهُم بِٱلْحَسَنَـٰتِ وَٱلسَّيِّـَٔاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَـٰذَا ٱلْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُۥ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَـٰقُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن لَّا يَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ وَدَرَسُوا۟ مَا فِيهِ ۗ وَٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަންގަވާ إعلان ކުރެއްވިހިނދު. ☸ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވާނެކަމުގައި. އެބަހީ يهودى ންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވާނެތެވެ.☸ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށްދެވެ.☸ مَن يَسُومُهُمْ = އެމީހުންނަށް ތަކުރާރުކޮށްދޭނޭ ބަޔަކު. / އެމީހުންނަށް ނުބައިކޮށްދިމާކޮށް ބަރުކޮށް.☸ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ގެނުބައިކަމުގެ.☸ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ. لَسَرِيعُ ٱلْعِقَابِ = ކަސްދެއްވުމުގެން عقوبة އަވަސްކޮށްދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.☸ وَإِنَّهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ.☸ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ = އެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ކުރެއްވުން ވެވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. وَقَطَّعْنَـٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމުގައި އެމީހުން ބައިބައިކޮށް ވަކިވަކި ކުރެއްވީމުއެވެ.☸ أُمَمًا = އެއްވަރެއްނޫން ބަޔަކަށް. / ތަފާތު ބައިބައިކޮށް. (މިއީ يهودى ންނެވެ.)☸ مِّنْهُمُ ٱلصَّـٰلِحُونَ = އެމީހުންގެތެރޭގައި صالح މީހުންވެއެވެ.☸ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި އެއަށްވުރެ ދަށްމީހުންވެއެވެ.☸ وَبَلَوْنَـٰهُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ބަލާއްސަވީމުއެވެ. އިމްތިޙާނުކުރެއްވީމެވެ. بِٱلْحَسَنَـٰتِ وَٱلسَّيِّـَٔاتِ = ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ނުބައިކަންތަކުން ޖެއްސެވުމުގެން.☸ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ = އެމީހުން އެނބުރި ތައުބާވެ رجوع ވުމަށް.☸ فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ = ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ފަހުން އައެވެ.☸ خَلْفٌ = (ނުބައި) ބައިގަނޑެއް.☸ وَرِثُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ = އެމީހުން ތަރިކައަކަށް ލިބުނީ. (توراة ވާރުތަކުރި)☸ يَأْخُذُونَ = އެމީހުން ހިފައެވެ.☸ عَرَضَ هَـٰذَا ٱلْأَدْنَىٰ = މިއަވަސް ފަނާވެގެންދާ ދުނިޔޭގެ ބަރުން. (رِشْوَة)☸ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ.☸ سَيُغْفَرُ لَنَا = ހިނގާނޭކަމެއް އަހުރެމެންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. ☸ وَإِن يَأْتِهِمْ = އަދި އެމީހުންގާތަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ / އެމީހުނަށް ލިބިއްޖެއްޔާ.☸ عَرَضٌ مِّثْلُهُۥ = އެފަދަ އެހެންފަރާތެއް. / (އެހެން رِشْوَة އެއް)☸ يَأْخُذُوهُ = އެމީހުން އެއާއިފައި ހިފާނެއެވެ. / އެ رِشْوَة އެއް ހިފާނެއެވެ.)☸ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم = އަޅުގަނޑު އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުހިފެއްވުނުހެއްޔެވެ؟. (އެބަހީ ހިއްޕެވީމެވެ.)☸ مِّيثَـٰقُ ٱلْكِتَـٰبِ = ފޮތުގެ عَهْدُ ކަނަވަރު. (އެއީ ފޮތުގައިވާގޮތަށް عمل ކުރުމުގެ عَهْد އެވެ.)☸ أَن لَّا يَقُولُوا۟ = އެމީހުން ނުބުނުމަށް.☸ عَلَى ٱللَّهِ = الله ގެ މައްސަލައިގައި ތެދުމެނުވީ ބަސްތަކެއް.☸ إِلَّا ٱلْحَقَّ = حقّ ބަސްފިޔަވައި.☸ وَدَرَسُوا۟ مَا فِيهِ = އަދި

އެމީހުން އެފޮތުގައިވާތަކެތި ކިޔަވާ دِراسَة ކުރިއެވެ. وَٱلدَّارُ ٱلْأَخِرَةُ = އަދި آخرة ގެދާރަކީ. ۞ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ۞ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ = تقوى ވެރިވާބައިމީހުނަށް / ބިރުވެތިވާބައިމީހުނަށް. ۞ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ ބުއްދިނުކުރާނަހުށީތޯ؟. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٦٧) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އަންގަވާ إعلان ކުރެއްވިހިނދު (ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ!) އެކަލާނގެ އަންގަވައެވެ. قيامة އާއި ހަމައަށްދާންދެން އެމީހުންނަށް عذاب ގެ ނުބައި ކަމަ ދެއްކުމަށް ބަޔަކު - އެބަޔަކީ يهودى ނަސާރާ ނުބައި ބަޔަކާ ތަޅާފޮޅާ ނޭދެވޭ ގޮތްގޮތަށް މިދަންނަވާ ކަލާނގެ ފޮނުއްވާނެވެ. (ކުރިން ޖާހިލީ ޒަމާނުގައިވެސް يهودى ނަސާރާ އުނދަގޫކޮށް ދެރަކޮށްފައިވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ހަމަހިނގާ ނުބައިކަންތައް ހިނގަމުންދެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަމުރެވެ. އެމީހުންގެ عمل ތަކުގެ ސަބަބުން ދިމާވެ ނުބައިކަމެއް ގެނެސްދެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެއީ عقوبة އަވަސްވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެއީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٦٨) އަދި މިދަންނަވާކަލާނގެ އެމީހުން ބިމުގައި އެކިއެކި جماعة جماعة ނަށް ބައިބައިކުރެއްވީމެވެ. އެމީހުންގެތެރޭގައި صالح ވެގެންވާ މީހުން އެވެ. އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި އެއަށްވުރެ ދަށްމީހުން ވެއެވެ. އަދި އެކިއެކި ހެޔޮކަންތަކާއި ނުބައިކަންތަކުން މިދަންނަވާ ކަލާނގެ އެމީހުން إمتحان ކުރެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އަނބުރާ رجوع ވުމަށެވެ. (ހެޔޮކަންތައްތަކީ ބޮޑުވުން ބަހާ މާނައި ދިރިއުޅުމުގެ ތަނަވަސްކަމާއި މުއްސަނދިކަމާއި އަމާންކަމެވެ. ނުބައިކަންތައް ދިރިއުޅުން ދަތިވުމާއި فقير ކަމާއި ދަތިތަކެއް ދިމާވުމެވެ.)

(١٦٩) ދެން ފަހެ އެބައިމީހުންނަށްފަހު (އެބަޔަކީ ހެޔޮކަންތައްކަން أمر ކުރި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރިމީހުންނަށްފަހު) އެމީހުން ތިބި ތަނުގައި އެއީ ނުބައި ބައެކެވެ. އެމީހުން މިއަވަސްވެގެންވާ ދުނިޔޭގެ ފައިދާތަކެއް ހިފައިގަތެވެ. رِشوة ހިފައިގަތެވެ. (ތިމާގެ حكم ތަށް رِشوة ދަށުގައި ބަދަލުކުރިއެވެ.) އަދި އެމީހުން ބުނެ ނުކުތުމަކީ އަޅުގަނޑުމެން ފާފަފުއްސަވައިދެވޭނެއެވެ. ދެން އަދި އެހެންވެސް އެއްޗެއް އެބަ އެމީހުން ހޯދައިފި އެއްޗެއްގެ رِشوة އެއް އެއްވެސް ވަރަކުން ގަބޫލު ހިފައިގަތެވެ. (އެވާހަކަ بقرة ސޫރަތުގެ 79 ވަނަ އާޔަތުގައިވެއެވެ. ދިވެހިންގެ އަމިއްލަ ފޮތްތަކުގައި ބުނަނީ ނުބުނެދޭ ކަމެއް ބުނީ މިއީ اللّٰه ގެ ޙަޟްރަތުގެ ކަމެކެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ކުޑަ ފައިދާއަކަށް ގަނެވި ހަދައިލާތީއެވެ. އެފަދަ މީހުންނަށް وَيل އެވެ. އެބަހީ عذاب ގަދަ ހިތިކަމެއް ދެވޭނެ ތަނެއެވެ.)

އެފަދަ މީހުންގެ ގައިގައި ފޮތުގެ مِيْثَاق ހިފަހައްޓައި ނުވާހެއްޔެވެ؟ އަދި ކިޔައްސައެވެ. عهد ކަމަކީ ހިފަހައްޓައިވާ އެމީހުން اللّٰه އާއިމެދު حقّ ނޫން އެއްޗެއް ނުބުނާށެވެ. އަދި އެމީހުން އެފޮތުގައިވާތަކެތި دِرَاسَة ކުރި / ސަބަބުތައް ކިޔައެވެ. (އެއްޗެއް ދޭހަވާނީ އެމީހުން އެގޮތަށް އަމަލުކުރިއެވެ.) تقوى ވެރިވާ اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާބައިމީހުނަށް آخرة ގެދާރު މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. - ކަލޭމެންނަށް ފަހެ އެކަން ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އެކަމަށް ވިސްނާ فكر ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟

وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِٱلْكِتَٰبِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ ۞ وَإِذْ نَتَقْنَا ٱلْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُۥ ظُلَّةٌ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُۥ وَاقِعٌۢ بِهِمْ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُوا۟ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنۢ بَنِىٓ ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۛ شَهِدْنَآ ۛ أَن تَقُولُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَٰفِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوٓا۟ إِنَّمَآ أَشْرَكَ ءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنۢ بَعْدِهِمْ ۖ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

މުރާދުވާ

وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ = އަދި ހިފަހައްޓާމީހުން / عمل ކުރާމީހުން.۞ بِٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި / ފޮތުގައިވާގޮތަށް
عمل ކުރާމީހުން.۞ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް. إِنَّا لَا نُضِيعُ = ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވައި ނުލައްވާހުރީމެވެ. ۞ أَجْرَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ = إصلاح ކުރާމީހުންގެ عمل. ۞ ۞ وَإِذْ
نَتَقْنَا ٱلْجَبَلَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަ ފުށުގާ އުފުއްލެވިހިނދުން.۞ فَوْقَهُمْ އެމީހުންގެމައްޗަށް بَنى
إسرائيل މީހުންގެމައްޗަށް.۞ كَأَنَّهُۥ ظُلَّةٌ = އެއީ ނިޔަލަކަށް ހެދިއެއްފަދައެވެ؟ އެ ހިޔަނި ހިޔާކަސްޖެއްސެވެ. / ހިޔާއަވާ
ވިޔާކަސްޖެއްސެވެ.۞ وَظَنُّوٓا۟ = އަދި އެމީހުން ހިތީ. ۞ أَنَّهُۥ وَاقِعٌۢ بِهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް
ވެއްޓޭނެކަމުގައެވެ. ۞ خُذُوا۟ = (އެމީހުންނަށް އަންގަވައިފައިވެ.) ކަލޭމެން ހިފާށެވެ! (عمل ކުރާށެވެ!)۞ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم
= ކަލޭމެނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވިއެއްޗެއް (ފޮތުގައި) ۞ بِقُوَّةٍ = ބާރުގަދަކޮށް. ۞ وَٱذْكُرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން
ހަނދާންކުރާށެވެ! ۞ مَا فِيهِ = އޭގައިވާ އެއްޗެއް.۞ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ = ކަލޭމެން تقوى ވެރިވުމަށް /
ބިރުވެތިވުމަށް.۞ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ހިއްޕެވިހިނދު.۞ مِنۢ بَنِىٓ ءَادَمَ = އާދަމުގެދަރިންގެ
ކިބައިން.۞ مِن ظُهُورِهِمْ = އެމީހުންގެ ބުރަކަށިތަކުން.۞ ذُرِّيَّتَهُمْ = އެމީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅު.۞ وَأَشْهَدَهُمْ =
އަދި އެމީހުން ހެކިކުރެއްވިއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެމައްޗަށް.۞ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ =
ކަލޭމެންގެ ربّ ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވަންހެއްޔެވެ؟۞ قَالُوا۟ بَلَىٰ = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާއެކެވެ. (ތިޔަ
އަޅަގަނޑުމެންގެ ربّ އެވެ.)۞ شَهِدْنَآ = އަޅަގަނޑުމެން ހެކިވެއްޖައީމުއެވެ.۞ أَن تَقُولُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން
ކަލޭމެން ބުނެފާނެތީއެވެ. (އެބަހީ އުޒުރުވެރިވުން ނުބުނުމަށެވެ.)۞ إِنَّا كُنَّا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވީމުއެވެ.۞ عَنْ
هَٰذَا غَٰفِلِينَ ﴿١٧٢﴾ = މިކަމުން غافل ވެގެންނެވެ. ۞ أَوْ تَقُولُوٓا۟ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ބުނެފާނެތީއެވެ. (އެބަހީ:
ކަލޭމެން ނުބުނުމަށެވެ.)۞ إِنَّمَآ أَشْرَكَ ءَابَآؤُنَا = ހަމަކަށަވަރުން شريك ކުރީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިންނެވެ.۞ مِن
قَبْلُ = ކުރީ ކުރިން.۞ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً = އަދި އަޅުގަނޑުމެންނީ ދަރިފަސްކޮޅަކަށްކަމުގައިވީމެވެ. مِّنۢ بَعْدِهِمْ =

އެމީހުންނަށްފަހު.❁ أَفَتُهْلِكُنَا = އަޅުގަނޑު ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުން ހަލާކުކުރައްވަނީތޯއެވެ.❁ بِمَا فَعَلَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ = باطل ކަންތައްކުރާމީހުން ކުރާކަންތަކުން.❁ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން.❁ نُفَصِّلُ ٱلْأَيَٰتِ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވަމެވެ.❁ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ = އަދި އެއީ އެމީހުން (ތިމަންނާއަށް) އެނބުރި رجوع ވުމަށެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٠) އަދި ފޮތުގައި ހިފައި ޝަރީޢަތުގައިވާގޮތަށް عمل ކޮށް އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް ހެދިމީހުން، (އެއީ إصلاح ކުރިމީހުންނެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން إصلاح ކުރާމީހުންގެ عمل ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވައި ނުލައްވާނެމެވެ.

(١٧١) އަދި (طور) ފަރުބަދަ ހިޔަލެއްހެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ބޮލުމަތީގައި ހިއްލެވީމެވެ. އާދެ! ކަންފަތްފޭވެބިލެވެ! އާދެ ހިޔަލެއް އެމީހުންގެ ބޮލުމަތީގައި ހިއްލަވާ ވެއްޓިގެންދާނެފަދައިން. އެމީހުންނަށް ހީވި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވެއްޓިގެންދާނެ ކަމަށް (އެވަގުތުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެންގީމެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ފޮތް ވަރުގަދަކޮށް ހިފާށެވެ! އަދި ފޮތުގައިވާ عمل ކުރާށެވެ! އަދި އޭގައިވާ ކަންތައްތައް ހަނދާންކުރާށެވެ! އެއީ ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރިވުމަށެވެ. (بنى إسرائيل ންގެ حال ހުސްނުވަނީ މިހެންނެވެ.)

(١٧٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ آدم ގެދަރިން އެމީހުންގެ ބުރަކަށިތަކުގައި ހުރި حال (އެމީހުން ނުފެނުނުހިނދު) އެމީހުން ދަރިފަސްކޮޅު ނެރުއްވިހިނދު (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) އަދި އެމީހުންނަށް وحى ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ رَبّ ކަލޭގެފާނު ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ނޫނޫ ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبّ އެވެ. (ދެންނެވުމުގެ ގޮތުގައި އިޤްރާރުކުރިއެވެ.) އަޅުގަނޑުމެން ހެކިވެއްޖައީމުއެވެ. އެގޮތުން ކަލާނގެ އެކަލާނގެއަށް ހެކިވެތިބީ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ غافل ވެގެންނުވާނެ قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެން ބުނެދިނުމަށެވެ. (އަދި މިއާޔަތުގެ މާނަ ބަޔަކު مفسّر ން އެއްނިޔަމުގައި ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުގައި، آدم ގެދަރިން الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި ، މިޢަހުދު ޙުކުމްތަކަށް رَبّ އަށް ދެންނެވީމާ ملائكة ތަކުން ކިޔައިދިނެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިއަހުދަށް ހެކިވެއްޖައީމުއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ غافل ވެގެން ނުވެ قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެން ނުބުނުމަށެވެ. މިމާނަ ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ ترجمة ތަކުގައި ހިމެނިފައެވެ. والله أعلم)

(١٧٣) ނުވަތަ ކަލޭމެން ބުނާނެކަމަށެވެ. (ކަލޭމެން ނުބުނުމަށެވެ.) ހަމައެކަނި ކުރީން شريك ކުރީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިންނެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަކީ އެމީހުންގެފަހުން އައި ދަރިފަސްކޮޅެކެވެ. (މިހެން ކަލޭމެން ބުނާނެކަމަށެވެ.) ފަހެ باطل ކަންތައް ކުރާމީހުން ކުރިކަންތަކުން އަޅުގަނޑު ހަލާކުކުރައްވަނީތޯއެވެ.

(١٧٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވަނީ އެމީހުން އެއްބަޔަކު ދުރުކޮށް ގެނެސްދީގެން رجوع ވުމަށެވެ.

وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ٱلَّذِىٓ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا فَٱنسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَكَانَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَٰهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُۥٓ أَخْلَدَ إِلَى ٱلْأَرْضِ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ ۚ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ ٱلْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث ۚ ذَّٰلِكَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۚ فَٱقْصُصِ ٱلْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَآءَ مَثَلًا ٱلْقَوْمُ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا۟ يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِى ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

ލަފުޒީ މާނަ

وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ކިޔައިދީފާނދެއްވާށެވެ! نَبَأَ ٱلَّذِىٓ = އެމީހާގެ ވާހަކައިގެ خبر. ❁ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا = އެމީހާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދިނީމު. ❁ فَٱنسَلَخَ مِنْهَا = ފަހެ އޭނާ އެއިން ބުރިން ދުރުވެ ވަކިވެގެންދިޔައެވެ. ނިކުމެގެންޖެއްޖެއެވެ. ❁ فَأَتْبَعَهُ ٱلشَّيْطَٰنُ = ފަހެ ފަހަތުން شيطان އޭނާއާ تبع ވެއްޖެއެވެ. ❁ فَكَانَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ = އަދި އޭނާވި މަގުފުރެދުނު ހަލާކުވި މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَلَوْ شِئْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ❁ لَرَفَعْنَٰهُ بِهَا = އޭނާ އެއާޔަތްތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަތިވެރިކުރައްވާނެއެވެ. ❁ وَلَٰكِنَّهُۥٓ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އޭނާ. ❁ أَخْلَدَ إِلَى ٱلْأَرْضِ = ބިމަށް ދުނިޔެއަށް ލެނބިއްޖެއެވެ. (ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ދުނިޔެއަށްބިނުވިއެވެ). ❁ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ هواى نفس އާއި تبع ވިއެވެ. ❁ فَمَثَلُهُۥ = ފަހެ އޭނާގެ مثال އަކީ. ❁ كَمَثَلِ ٱلْكَلْبِ = ކުއްތާގެ މިސާލެވެ. ❁ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ = އޭގެމައްޗަށް ބަރުކުރިއްޔާ ދޫދަމާ ހަރުވަރުގައި ނޭވާލައެވެ. / ❁ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث = ނުވަތަ ބަރުނުކޮށް ދޫކޮށްލައިފިނަމަވެސް ދޫދަމާ ހަރުވަރުގައި ނޭވާލައެވެ. ❁ ذَّٰلِكَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ = މިސާލަކީ އެ މީސްތަކުންގެ މިސާލެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އެމީހުން ދޮގުކުރި. ❁ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ❁ فَٱقْصُصِ ٱلْقَصَصَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވާހަކަތައް ކިޔައިދީފާނދެއްވާށެވެ! ❁ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ = އެމީހުން فكر ކުރުމަށް. ❁ سَآءَ مَثَلًا ٱلْقَوْمُ = އެބައިމީހުންގެ މިސާލު ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އެމީހުން ދޮގުކުރި. ❁ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ❁ وَأَنفُسَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް. ❁ كَانُوا۟ يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ = އެމީހުންވި އަނިޔާވެރިވާކަމުގައެވެ. ❁ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ = الله ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާ. ❁ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِى = ތެދުމަގުގައިވާ މީހަކީ އޭނާއެވެ. ❁ وَمَن

يُضْلِلْ = އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައިފި އަޔަކު. (ދަންނަވާށެވެ!)۞ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٧٨﴾ = ފަހެ ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާބަޔަކީ އެމީހުންނެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٧٥) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް އެމީހަކަށް ދެއްވި މީހާގެ ވާހަކަ ކިޔައިދޭށެވެ. އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! ދެންފަހެ އެމީހާ އެއާޔަތްތަކުން ބޭރުވެ ވަކިވެ ނިކުމެގަތެވެ. ދެން އޭނާއާ تبع ވީ شيطان އެވެ. ފަހެ އޭނާ ވީ މަގުފުރެދުނު ހަލާކުވި މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގައި މި އިޝާރާތްކުރެއްވީ މީހަކީ بنى إسرائيل ގެ މީހެއްކަމުގައިވެއެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ ކިޔަނީ يلعم ނުވަތަ بَلَعَام އެވެ. އޭނާއަށް الله نبى ކަން ދެއްވިކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާއަށް إسم الله الأعظم ދެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ حجّة ތަކާއި دليل ތަކެއް އޭނާއަށް އަންގަވައިދެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. ދެންފަހެ އޭނާ އެކަންތަކުން ދުރުވެގަނެ އެކަންކަމުން ބޭރަށްވިކަމުގައިވެއެވެ. ދެން އޭނާ شيطان އަށް تبع ވެ ގެއްލި ހަލާކުވިއެވެ. އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެސް އެމީހަކީ أمَيّة بن أبى الصَّلتُ ކަމާ މީހެއްކަމަށެވެ. މިވާހަކައަށް طبرى ގެ تفسير ގައިވެސް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިމާމްބުޚާރީ ވިދާޅުވީ صحّ ރިވާޔަތެއް ނުވާކަމުގައި أبوجعفر الطّبرى އެކަލޭގެފާނުގެ تفسير ގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. والله أعلم – ދެން އަނެއް އާޔަތުގައި އެމީހާއާ ބެހޭގޮތުން އެއްނަގަވެސް.

(١٧٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އޭނާ އެއާޔަތްތަކުގެ ސަބަބުން މަތިވެރިކުރައްވާފީމުއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ ބިމަށް ލޯބިވެގަތީއެވެ. އެބަހީ ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ލޯބިވެރިވީއެވެ. އަދި އޭނާގެ هواى نفس އާއި تبع ވީއެވެ. އޭނާގެ މިސާލަކީ ކުއްތާގެ މިސާލެވެ. އޭގެމައްޗަށް ބުރުލިޔަސް ދުލުބޭރުގެން ހަންހަވައިލައެވެ. އަދި ބުރުނުލިޔަސް ދުލުބޭރުގައި އޮއްވާ ދުލުބޭރުގެން ހަންހަވައިލައެވެ. (އޭނާގެ مثال الله ގެ وعظ އާއި نصيحة ދިނިޔަކަސް ގަބޫލުނުކޮށް ދުލުން ހަޑިކަމުން رجوع ނުވެއެވެ. އަދި الله ގެ وعظ އާއި نصيحة ނުދިނިޔަކަސް ގަބޫލުނުކޮށް ދުލުން ހަޑިކަމުން رجوع ނުވެއެވެ. އެހެންވެ އެމީހާގެ مثال އެއްގޮތްވިއެވެ.) ދެން އެ އަންގަވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިބޭފުޅުންގެ مثال އަކީ އެއީއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވާހަކަތައް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އެއީ އެމީހުން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށެވެ.

يعنى: قوم ގެމީހުންނަށް ވާހަކަތައް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އެއީ އެމީހުން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށެވެ.

(١٧٧) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހުންގެ مثال އީ ނުބައިވެގެންވާ مثال އެކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަށް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. އެމީހުންވީ އަނިޔާވެރިވާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ.

(١٧٨) الله އެމީހަކަށް ތެދުމަގުދައްކަވައިފި އަޔަކު (ދަންނަވާށެވެ!) އެމީހަކީ އެއީ ތެދުމަގުގައި ވާ މީހާއެވެ. ތެދުމަގު ލިބިގެންވާމީހާއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައިފި މީހަކު (ދަންނަވާށެވެ!) ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކީ އެއީއެވެ.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ ءَاذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ كَٱلْأَنْعَٰمِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِى لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ ۗ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކައަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމުވެ. ۞ كَثِيرًا = ގިނަބަޔަކު. ۞ مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ = ޖިންނިންނާއި އިންސާނުންގެ ތެރެއިން. ۞ لَهُمْ قُلُوبٌ = އެމީހުންނަށް ހިތްތަކެއްވެއެވެ. ۞ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا އެމީހުން އެހިތްތަކުން (ހަޤީޤަތްއެއް) ނުވިސްނާ. ۞ وَلَهُمْ أَعْيُنٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ލޮލެއްވެއެވެ. ۞ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا = އެމީހުން އެލޮލުން (حقّ އެއްޗެއް) ނުބަލައެވެ. ۞ وَلَهُمْ ءَاذَانٌ = އަދި އެމީހުންނަށް ކަންފަތްތަކެއްވެއެވެ. ۞ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَآ = އެމީހުން އެކަންފަތްތަކުން (ރަނގަޅު އެއްޗެއް) ނާހައެވެ. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ كَٱلْأَنْعَٰمِ = އެމީހުން نعم ޖަނަވާރު ފަދައެވެ. ۞ بَلْ هُمْ أَضَلُّ = އަދި ޔާއެއްގެއްނެވެ؟ އެމީހުން އެތަކެއްޗަށްވުރެ މަގުފުރެދުނީ ބޮޑެވެ. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْغَٰفِلُونَ ﴿١٧٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން غافل ވެގެންވާ ބަޔަކީ އެއުރެވެ. ۞ وَلِلَّهِ = އަދި الله އަށް خاصّ ވެ ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ. ۞ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ އެންމެ ރަނގަޅު އެންމެ ރިވެތި ނަންފުޅުތައް. ۞ فَٱدْعُوهُ بِهَا = ވީމާ އެނަންފުޅުތަކުން އެކަލާނގެއަށް ގޮވާ دعاء ކުރާށެވެ! وَذَرُوا۟ = އަދި ކަލޫން ދޫކޮށްލާށެވެ! ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ = إلْحَادُ ކުރާމީހުން. (އެނަންފުޅުތައް ބަދަލުކުރާމީހުން / ނުވަތަ ނުބައި މާނަ ނަގާމީހުން.) ۞ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ = އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކުގައި. ۞ سَيُجْزَوْنَ = ނިކަން އެމީހުންނަށް ޖަޒާދެވޭނެއެވެ. ۞ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ = އެމީހުން އެކުރާކަމުގެ ދިނުންތަކުގެ. ۞ وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ أُمَّةٌ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވި އަދަދުގެތެރެއިން أمّة އެއްވެއެވެ. ބަޔަކުވެއެވެ. ۞ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ = حقّ އަށް މަގުދައްކާ / ނުވަތަ حقّ އަށް މަގުދައްކާ ހަދައެވެ. ۞ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ = އަދި އެ حقّ ގެ މަތިން ނިޔާކުރާ. عدل إنصاف ކުރާ. ۞ وَٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އަދި ދޮގުކުރި މީސްތަކުން. ۞ بِـَٔايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް / حجّة ތަކާއި دليل ތައް. ۞ سَنَسْتَدْرِجُهُم = ނިކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން إستدراج ކުރައްވާނަމެވެ. އެބަހީ: مُهْلَة ދެއްވާ ހިއްޔަވާނަމެވެ. ۞ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ = އެމީހުންނަށް ނޭނގޭ ގޮތަކުން. ۞ وَأُمْلِى لَهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް މުހުލަތު ދެއްވަމެވެ. ۞ إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރޭވުންތަކީ ވަރުގަދަ ކަމެވެ. ۞ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا۟ = އެމީހުން ވިސްނާ فكر ނުކުރީ ހެއްޔެވެ. ۞ مَا بِصَاحِبِهِم = އެމީހުންގެ އެކުވެރިޔާގައި ނުވެއެވެ. (رسول ﷺ ގައި ...

ނުވެއެވެ.) مِّن جِنَّةٍ ۚ = އެއްވެސް ދޮލަކަމެއް / ނުވަތަ ޖިންނިބަލިގެ އަސަރެއް.۞ إِنْ هُوَ = އެކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ ނުވަތަ ބަޔާންކޮށްދޭ نذير އަކުކަމުގައިމެނުވީ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٧٩) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކައަށްޓަކައި ޖިންނިންނާއި އިންސާނުންކުރެ ގިނަބައެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމެވެ. އެމީހުންނަށް ހިތްތަކެއްވެއެވެ. އެމީހުން އެހިތްތަކުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް އެކަލާނގެ ކުޑަފުޅުވަންތަކަމަކަށް އެއްކައުވަންތަކަމަކަށް ވިސްނާ فكر ނުކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ލޮލުތަކެއްވެއެވެ. އެމީހުން އެލޮލުތަކުން الله ގެ قدرة ދައްކުވައިދޭ دليل ތަކަށް ބަލާފައެއް تدبير ކޮށް ނުބަލައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކަންފަތްތަކެއްވެއެވެ. އެމީހުން އެކަންފަތްތަކުން الله ގެ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތައް ނުއަހައެވެ. އަހައި فكر ނުކުރެއެވެ. އެމީހުންނީ ހަމަ نعم ސޫފިތަކެއްފަދައެވެ. އަދި ހެއްޔެރިވެއެވެ؟ އެމީހުން އެއަށްވުރެވެސް މަގުފުރެދިގެންވެއެވެ. އަދި غافل ވެގެންވާ ބައެކީ އެމީހުންނެވެ.

(١٨٠) އަދި އެންމެރަނގަޅުވެގެންވާ އެންމެ ރިވެތި ނަންފުޅުތައް الله އަށްވެއެވެ. ފަހެ އެނަންފުޅުތަކުން އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން دعاء ކޮށް ދަންނަވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކުގައި إلْحَادُ ކުރާމީހުން ކަލޭމެން ދޫކޮށްލާށެވެ! (إلْحَادُ ކުރުމަކީ އެނަންފުޅުތަކަށް ބަދަލުކޮށް ހެދުމެވެ. ނުވަތަ އޭގެ ނުބައި مُرَاد ކުރުމެވެ. އަދިވެސް އެބާވަތުގެ އެހެން ކަންތައްތަކެވެ.) ނިކަންހުރެ އެމީހުން އެކުރާކަމުގައިވީ ނުބައި عمل ތަކަށް އެމީހުންނަށް جزاء ދެވޭނެއެވެ.

(١٨١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވި خلق ތަކުންގެ ތެރޭގައި حقّ އަށް މަގުދައްކާ ބައެއްވެއެވެ. އެމީހުން މަގުދައްކަނީ ހައްޤުގެމަތިން حقّ އަށެވެ. އަދި އެ حقّ ގެ މަތިން އެމީހުން ނިޔާކޮށް عدل إنصاف ކުރެއެވެ.

(١٨٢) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރާމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ނިކަންހުރެ އެމީހުން ނޭނގޭގޮތަށް އެމީހުން ކަނޑައެޅިފައިވާ مُهْلَةُ ނިމޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވާހުށީމެވެ.

(١٨٣) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް مُهْلَةُ ދެއްވާ ލަސްކުރައްވާ ހުށީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރޭވުން ނުހަނު ގަދަފަދަވެގެންވެއެވެ.

(١٨٤) އެމީހުން ފަހެ އެމީހުންގެ އެކުވެރިޔާގެ (މާތް رسول ޞާއްލާގެ) ވިސްނާ فكر ނުކުރޭތޯއެވެ؟. އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގާ އެއްވެސް ޖިންނިބަލިކަމެއް / ދޮލަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި بيان ވެގެންވާ ނުވަތަ بيان ކޮށްދޭ نَذِيْر އަކުކަމުގައިމެނުވީ، އެކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.

أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَدِ ٱقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُۥ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ لَٱسْتَكْثَرْتُ مِنَ ٱلْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُ ۚ إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

ލުޣަތު

أَوَلَمْ يَنظُرُواْ = އެމީހުން ފަރާ ބަލާ فكر ނުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ❁ فِي مَلَكُوتِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެއިރާތަކުގެ ކަންކަމުން. އަދި އެބާވަތުގެ ވެރިކަމުން. ❁ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ = އަދި الله ހައްދަވާފައިވާ ތަކެތިން ❁ مِن شَيْءٍ = ތަކެއްޗެއްގެތެރެއިން ❁ وَأَن عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ = އަދި ވެދާނެކަން ނޭނގެއެވެ. / ނުވަތަ ވެސް أمّيد ކުރެވެއެވެ. ❁ قَدِ ٱقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ = އެމީހުންގެ އަޖަލު ހަމަވާނެހައިރު ކައިރިވެއްޖެކަން. ❁ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ = ފަހެ ކޮންވާހަކައަކަށްހެއްޔެވެ.\؟ ❁ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ = އޭގެފަހުން (ކިޔެވި قرآن އަށްފަހު) ތެދު އީމާން އެމީހުން ވާނީ؟ ❁ مَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ = الله މަގުފުރެއްދަވައިފިމީހަކު. (ދެންނަވާށެވެ!) ❁ فَلَا هَادِيَ لَهُۥ = ފަހެ އޭނާއަށް ތެދުމަގު ދައްކާނެ މީހަކު ނުވެއެވެ. ❁ وَيَذَرُهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވައެވެ. ❁ فِي طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ = އެމީހުންގެ ނުކިޔަމަންތެރިކަމާއި މަގުފުރެދުމުގައި ލޮލުކަނުވެ އެމީހުން ހުރިހާލު ❁ حال . ނުވަތަ ހަދިހަދި ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ❁ يَسْـَٔلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރަތެވެ. ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ❁ عَنِ ٱلسَّاعَةِ = قيامة ދުވަހާއިބެހޭ. ❁ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا = އެ قائم ވާނީ ކޮންއިރަކުންތޯ؟ ❁ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަމުގެ އިލްމުވާކަށްކަންހުރީ ❁ عِندَ رَبِّي = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ގައެވެ. ❁ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ = އޭގެ ވަގުތު އެކަލާނގެ ނުންގަވައެވެ. ފައުޅުކޮށް ދައްކަވާނެއެވެ. ❁ إِلَّا هُوَ = ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ ثَقُلَتْ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމަށް ބަރުވެގެންވެއެވެ. / އެބަހީ އުޑުތަކާއި ބިމުގެ أهل ވެރިންނަށް އެކަން އެނގުން ބޮޑުކަމަކަށްވެއެވެ. ބޮޑުކަމަކަށްވެއެވެ. ❁ لَا تَأْتِيكُمْ = ކަލޭމެންނަކަށް قيامة ނުއަންނާނެއެވެ. ❁ إِلَّا بَغْتَةً = ހަމަ ކުއްލިއަކަށް މެނުވީ. ❁ يَسْـَٔلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ❁ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا = ކަލޭގެފާނު ކަންތައް ދަންނަވައެވެ؟ ކަލޭގެފާނު އެކަން ދެނެވޮޑިގަތުމަށް ފާރަވެއެވެ. ❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ = އެކަމުގެ އިލްމުވާކަށްކަންހުރީ الله ގެ حضرة ގައެވެ. ❁ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީހުން. ❁ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ❁

قُل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ.! لَآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي = މިމަންކަލޭގޮތުންގެ نفس އަށް މިމަންކަލޭގޮތަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ.۞ نَفۡعٗا وَلَا ضَرًّا = مَنْفَعَ އެއްވިއަސް އަދި ގެއްލުމެއްވިއަސް.۞ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ = الله އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗެއްމެނުވީ.۞ وَلَوۡ كُنتُ = އަދި އަހުރެންވީނަމަ.۞ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ = އަހުރެންނަށް غيب އެނގޭމީހަކުކަމުގައި.۞ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ = ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް އަހުރެން ގިނަކުރީމުހެވެ.۞ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُۚ = އަދި ނުބައިކަމެއް އަހުރެން ގައިގާ ނުޖެހުނީހެވެ.۞ إِنۡ أَنَا۠ = އަހުރެން ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ = ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާމީހަކު ކަމުގައިމެނުވީ. لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ = އީމާންވާބަޔަކަށް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨٥) އެމީހުން ބަލާ އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާތަކެއްޗަށް އަދި އެތަންތާގެ ވެރިކަމަށް ބަލާ فكر ކޮށް ނުކުރަނީހެއްޔެވެ.؟ އަދި الله ހައްދަވާފައިވާ އެންމެހާތަކެއްޗަށް (ބަލާ ވިސްނާ ނުކުރަނީހެއްޔެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ أجل ގާތްވެގެންވެދާނެ އެކަމަށްވެސްވެއެވެ. ގާތްވެގެންވެދާނެކަމެވެ. އެމީހުން ފަހެ މި ކިޔާދޭ قرآن އަށްފަހު (އެބަހީ: قرآن އަށް އީމާންނުވެ) ދެން އެމީހުން އީމާންވާނީ ކޮންބަސްތަކަކަށް ހެއްޔެވެ؟

(١٨٦) الله މަގުފުރެއްދަވާމީހަކު (ދަންނާށެވެ!) އޭނާއަށް ތެދުމަގު ދައްކާނޭ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނުކިތަމަންތެރިކަމުގައި މަގުފުރެދުމުގައި ދެރުވެރިވާ حال އެކަލާނގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

(١٨٧) އަދި قيامة ވާނީ ކޮންއިރަކުންތޯ އަހައި ކަލޭގޮތާ އެމީހުން ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަމުގެ އެނގުންވަނީ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައެވެ. (މިމަންކަލޭގޮތަކަށް ނޭނގެއެވެ.) އޭގެ އެނގުންވަނީ މިމަންކަލޭގޮތުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައެވެ. އެކަންވުމުގެ ވަގުތު އެކަލާނގެއަށް ފިޔަވައި ހަމައެކަނިކަންވެސް އެކަލާނގެ ނަންގަވައެވެ. (ކިޔާނުދެ ކުރެއްވަން މަލާއިކަތްބޭކަލަކަށްވިޔަސް އަދި ފޮނުއްވެވުނު رسول އަކަށް نبى އަކަށްވެސް ނޭނގެއެވެ.) އުޑުތަކާއި ބިމުގެ أهل ވެރިންނަށް އެކަން އެނގުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ޤޮދުވެގެންވެއެވެ. ކަލޭމެންނަށް ހަމަކުއްލިއަކަށްމެނުވީ قيامة ނުނާންނާނެއެވެ. އެބަހީ قيامة އަންނާނީ ހަމަކުއްލިއަކަށެވެ. އެމީހުން يعنى: مشرك ން ކަލޭގޮތާ އެކަމާބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރަނީއެވެ. ކަލޭގޮތުން އެކަންތައްތަކުގެ ތެދުކަން ދަނެވޮޑިގަތެވެ. ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! އޭގެ علم ވަނީ ހަމައެކަނި އޭގެ އެނގުންވާނީ ހަމައެކަނިވަނީ - الله ގެ حضرة ގައެވެ. އަދި އެގިނަމީހުންނަށް ދެނެގަންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

(١٨٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! الله އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗެއްމެނުވީ (އަދި ކަމެއްމެނުވީ) އަހުރެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އެއްވެސް مَنْفَعَ އެއްވިއަސް އަދި ނުވަތަ ގެއްލުމެއް އުނދަގޫއެއްވިއަސް އަހުރެންނަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އަހުރެންނަށް غيب އެނގޭނަމަ ހަމަކަށަވަރުންވެސް ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރީމުހެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް އަހުރެންގެ ގައިގާ ނުޖެހުނީހެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ ނަސޭހަތުގެ خبر ދެވޭ ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ (އަދި ސުވަރުގޭގެ ވާހަކައިން) އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާމީހަކު ކަމުގައިމެނުވީ ނުވެއެވެ. އެއީ إيمان ވާ ބަޔަކަށެވެ.

❁ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّىٰهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِۦ ۖ فَلَمَّآ أَثْقَلَت دَّعَوَا ٱللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ ءَاتَيْتَنَا صَٰلِحًا لَّنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُمَا صَٰلِحًا جَعَلَا لَهُۥ شُرَكَآءَ فِيمَآ ءَاتَىٰهُمَا ۚ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَٰمِتُونَ ﴿١٩٣﴾

ލަފްޒުމާނަ

❁ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم = އެކަލާނގެއެވެ. ކަލޭމެން ހެއްދެވީ. ❁ مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ = އެއްވެ نفس އަކުން. (އާދަމް آدم عليه السّلام އެވެ.)❁ وَجَعَلَ مِنْهَا = އަދި އެކަލާނގެ އެ نفسން ހެއްދެވިއެވެ.❁ زَوْجَهَا = އެ نفس ގެ އަނބި. حوّى ގެފާނެވެ.❁ لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا = އެ نفس ގެ އަނބިޔާގެ ފަރާތުން ހަމަޖެހުން ލިބިގަތުމަށް ❁ فَلَمَّا تَغَشَّىٰهَا = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނިވައިކުރެއްވިހިނދު. (އަބަދި: ރޯކުރެއްވިހިނދު)❁ حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا = ލުއިލުއި ބަރުދަނެއް ބަލިވެއިނުލެއްވީއެވެ.❁ فَمَرَّتْ بِهِۦ = ފަހެ އެކަމަނާގެ رَحِمُ ގައި އެބަރު ދެމިހުއްޓެވީއެވެ. / ނުވަތަ އެކަމަނާ އައިސްދިޔަ އަނބުރާ ގެންނެވީއެވެ.❁ فَلَمَّآ أَثْقَلَت = ދެންފަހެ ބަރުވެނިކުތުމުން / ތަދުވީމާ ބަލިވެނިކުތުން.❁ دَّعَوَا ٱللَّهَ = ދެދެކަލުންނަވެސް الله އަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ.❁ رَبَّهُمَا = ދެކަލުންނަށްވުރެގެ رب އަށް ❁ لَئِنْ ءَاتَيْتَنَا صَٰلِحًا = ކަލޭގެފާނު އަޅަމެންނަށް صالح ދަރިކަލަކު ދެއްވައިފިނަމަ.❁ لَّنَكُونَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެންވާހުށީމެވެ.❁ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ = شكر ކުރާ ބަޔަކުގެ ތެރެއިން.❁ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُمَا صَٰلِحًا = ދެންފަހެ އެކަލާނގެ އެދެކަލުންނަށް صالح ދަރިކަލަކު ދެއްވިހިނދުން.❁ جَعَلَا لَهُۥ شُرَكَآءَ = ދެދެކަލުންނަށް އެކަލާނގެއަށް شريك ތަކެއް ލެއްވިއެވެ.❁ فِيمَآ ءَاتَىٰهُمَا = އެކަލާނގެ ދެކަލުންނަށް ދެއްވި ތަކެއްޗާ / އެކަމުގައި.❁ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ = ފަހެ الله މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ = އެމީހުން އެ شريك ކުރާ ތަކެތި ކިޔަވައި.❁ أَيُشْرِكُونَ = އެމީހުން (އެކަލާނގެއާއި) شريك ކުރަނީހެއްތޯ؟.❁ مَا لَا تَخْلُقُ شَيْـًٔا = އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހައްދަވާތަކެތި (ބުދުތައް)❁ وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ = އަދި އެތަކެތި ހެއްދެވޭކަމާ ތަކެތިކަމުގައިވާ حال.❁ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ = އަދި އެތަކެއްޗަކަށް ކުޅަދާނެއްނުވެއެވެ.❁ لَهُمْ نَصْرًا = އެމީހުންނަށް نصر އެއް ދިނުމަށް (އަދި: ބަދަލު އަޅުވާކަށް ކުޅަދާނެއްނުވެއެވެ) نصر ދިނުމަށް ކުޅަދާނެއްނުވެއެވެ.)❁ وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ = އަދި އެތަކެތީގެ نفس ތަކަށް نصر ދިނުމަކަށް.❁ وَإِن

تَدْعُوهُمْ = ތިޔަ ކަލޭމެން އެ ތަކެއްޗަށް ގޮވިޔަސް ❁ إِلَى ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގަށް.❁ لَا يَتَّبِعُوكُمْ = އެއުރެން ކަލޭމެންނާ تبعَ ނުވާނެއެވެ.❁ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ހަމަހަމައެވެ.❁ أَدَعَوْتُمُوهُمْ = ކަލޭމެން އެތަކެއްޗަކަށް ގޮވިޔަސް / އެތަކެއްޗަކަށް ގޮވުމާމެދު.❁ أَمْ أَنتُمْ صَـٰمِتُونَ ﴿١٩٣﴾ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ހަމައެ ނުބުނެ ހަނުހުރެ ތިބުމުގައިވެސް.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٨٩) އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެން ހަމައެކަނި نفس އެކަން އުފެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އެއީ (آدم عليه السّلام އެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ އެ نفس ން އެ نفس ގެ އަނބި. حوّى ގެފާނު. ހެއްދެވީއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ ފަރާތުގައި ހަމަޖެހުމާއި އަރާމުލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ނިކަމެތިކުރެއްވި ހިނދުން (އެބަހީ އެކަމަނާއާއި جِمَاع ވެވަޑައިގެންނެވުމުން ބަލިވެއިނުމުގެ (އާދަޔާ ހިންގުމުގެ) އަސަރު ފެއިފެއިގަތް ކަމަކަށް ފާޅުވެއްޖެއެވެ. ދެން ފަހެ އެކަމަނާގެ رَحِمُ ގައި އެކަން ދެމިހުރެއްޖެއެވެ. ދެން އެކަމަނާއަށް ބަރުވެއިނުން ބަރުވުމުން (ދަރިފުޅު ބޮޑުވެ ހިނދުން) އެދެކަލުންބޭކަން الله އަށް دعاء ދެންނެވިއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑަށް صالح ދަރިކަލަކު ދެއްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުންވެސް شكر ކުރާ އަޅުންގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެން ވާހުށީމެވެ.

(١٩٠) ދެން ފަހެ އެކަލާނގެ އެދެކަލުންބޭކަމުންނަށް صالح ދަރިކަލަކު ދެއްވިހިނދުން އެދެކަލުންބޭކަން އެކަލާނގެއަށް شريك ހަދައިފިއެވެ. (ޙަވާޔާ ގެންގުޅުނު: شريك ދެއްވި ނަމުކަމެވެ. އެ ވިއީ ދަރިކަލުންނަށް ނަންދެއްވި عبد الحَرث ކަމުގައިވިއެވެ. އެއީ شيطان ގެ ވަސްވާސްދެއްވުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. - الحَرث އެއީ الله ގެ ނަން ނޫނެއްކަމުންނެވެ. އެއީ شيطان ގެ ނަމެވެ. މިވާހަކަ أبو جعفر الطَّبرى ގެ تفسير ގައްޔާއި އަދި އެހެނިހެން تفسير ތަކުގައި އެކުލެވިގެންވަނީ ބާރުސްކޮށްފައިވާއިރުއެވެ. والله أعلم) ފަހެ އެއުރެން އެ شريك ކުރެއްވުން އެބަހީ مشرك ން شريك ކުރުމަކީ އެކަލާނގެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٩١) އެއްކޮށް ނުހެއްދެވޭ ފަރާތްތަކަށް (ބުދުތަކަށް) އެއުރެން އެކަލާނގެއާއި شريك ކުރަނީހެއްތޯ؟ އަދި އެތަކެތި އެބަޔަކީ އުފެއްދެވިގެންވާ ތަކެތިކަމުގައިވެއެވެ. مخلوق ންނެވެ.

(١٩٢) އަދި އެއުރެންނަށް نصر އެއްދިނުމަކަށްވެސް – (އެބަހީ އުބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނަށް) އެއްވެސް نصر އެއް ދިނުމަކަށްވެސް (އެބުދުތަކަކަށް) އެތަކެއްޗަކަށް ކުޅަދާނަ ނުވާނެއެވެ. އަދި އެތަކެތީގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް نصر އެއް ދިނުމަކަށްވެސް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ.

(١٩٣) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކަލޭމެން އެއުރެންނަށް ތެދުމަގުގެ ފަރާތަށް ގޮވާ دعوة ދިނަސް އެފަރާތުގައި ކަލޭމެންނާ تبع ނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން އެއުރެންނަށް دعوة ދިނުމާއި ނުވަތަ دعوة ނުދީ ހަމަހިމޭނުން ތިބުމާ ހަމަހަމައެވެ. (އެއުރެން ހެޔޮމަގެއް ނުލިބޭނެއެވެ.)

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ عِبَادٌ أَمۡثَالُكُمۡۖ فَٱدۡعُوهُمۡ فَلۡيَسۡتَجِيبُوا۟ لَكُمۡ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمۡ أَرۡجُلٌ يَمۡشُونَ بِهَآۖ أَمۡ لَهُمۡ أَيۡدٍ يَبۡطِشُونَ بِهَآۖ أَمۡ لَهُمۡ أَعۡيُنٌ يُبۡصِرُونَ بِهَآۖ أَمۡ لَهُمۡ ءَاذَانٌ يَسۡمَعُونَ بِهَاۗ قُلِ ٱدۡعُوا۟ شُرَكَآءَكُمۡ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّـۧ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَكُمۡ وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدۡعُوهُمۡ إِلَى ٱلۡهُدَىٰ لَا يَسۡمَعُوا۟ۖ وَتَرَىٰهُمۡ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ وَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ ٱلۡعَفۡوَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡعُرۡفِ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

މުފްރަދާތު

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ތިޔަގޮވާލާތި. ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ❁ عِبَادٌ
أَمۡثَالُكُمۡ = ހަމަކަލޭމެންފަދަ އަޅުންތަކެކެވެ. ❁ فَٱدۡعُوهُمۡ = ފަހެ ކަލޭމެން އެތަކެއްޗަކަށް دعاء ކުރާށެވެ!
فَلۡيَسۡتَجِيبُوا۟ لَكُمۡ = ފަހެ އެތަކެތި ކަލޭމެންނަށް إجابة ދެއްވަން ކަލޭމެން އެދިބަލާށެވެ! ❁ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ
﴿١٩٤﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ. ❁ أَلَهُمۡ أَرۡجُلٌ = އެތަކެއްޗަކަށް ފަހެ ފައިތަކެއްވޭތޯއެވެ؟ ❁
يَمۡشُونَ بِهَآ = އެފައިތަކުން އެތަކެތި ހިނގާނެ. ❁ أَمۡ لَهُمۡ أَيۡدٍ = ނުވަތަ އެތަކެއްޗަކަށް އަތްތަކެއްވޭތޯއެވެ؟ ❁
يَبۡطِشُونَ بِهَآ = އެއަތްތަކުން އެތަކެތި ތަކެއްޗެއް ހިފާނެ. ❁ أَمۡ لَهُمۡ أَعۡيُنٌ = ނުވަތަ އެތަކެއްޗަކަށް ލޮލެއް
ވޭތޯއެވެ؟ ❁ يُبۡصِرُونَ بِهَآ = އެލޮލުން އެތަކެތި ތަކެތި ދެކޭނެ. ❁ أَمۡ لَهُمۡ ءَاذَانٌ = ނުވަތަ އެތަކެއްޗަކަށް
ކަންފަތްތަކެއްވޭތޯއެވެ؟ ❁ يَسۡمَعُونَ بِهَا = އެކަންފަތްތަކުން އެތަކެތި އެއްޗެހި އަޑުއަހާނެ. ❁ قُلِ = (އޭ رسول الله
އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ٱدۡعُوا۟ شُرَكَآءَكُمۡ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ شريك ނުތަކަން ގޮވާށެވެ! ثُمَّ كِيدُونِ
= ދެން މިވަހަކަތަކެއް ވާނަން (ނުބައިގޮތްތަކުން) ކުރާށެވެ! فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން މިވަހަކަތަކެއް ވާނަން
ދުލުވުމުން ތަރުތީބުވެ! ❁ إِنَّ وَلِيِّـۧ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަހަކަތަކެއް ވާނަން ސަރަހައްދުވެރިއަކީ الله އެވެ. ❁ ٱلَّذِى نَزَّلَ
ٱلۡكِتَٰبَ = އެކަލާނގެ އައި ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެ. ❁ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ
﴿١٩٦﴾ = صالح މީހުންނަށް ސަރަހައްދުވެރިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ. ❁ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ = އަދި އެތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން
ގޮވާލާތި ❁ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި. ❁ لَا يَسۡتَطِيعُونَ = އެތަކެއްޗަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ. /
ނުވާނެއެވެ. ❁ نَصۡرَكُمۡ = ކަލޭމެންނަށް نصر ދިނުން. ❁ وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ = އަދި އެތަކެތީގެ
އަމިއްލަ ތަކަން نفس نصر ދިނުމަށްވެސް. ❁ وَإِن تَدۡعُوهُمۡ = ކަލޭމެން އެތަކެއްޗަކަށް ގޮވާ دعاء ކުރިޔަސް. ❁ إِلَى
ٱلۡهُدَىٰ = ތެދުމަގަށް. ❁ لَا يَسۡمَعُوا۟ = އެތަކެތި އަޑެއްނާހާނެއެވެ. / ނުވެސް އަހާނެއެވެ. ❁ وَتَرَىٰهُمۡ = އަދި
ކަލޭ އެތަކެތި ދެކެނީ / އެތަކެއްޗަކަށް ކަލޭ ބަލައިލާ ފެންނާނީ ❁ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ = ކަލޭއަށް އެތަކެތި
ބަލައިލާ ވޭތޯއެވެ. / އެތަކެތި ބަލާނެ ނުވެ. ❁ وَهُمۡ = އަދި އެތަކެތީގެ حال. ❁ لَا يُبۡصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ = ނުދެކެ
(ނުފެނިނަ) ތަކެތިކަމުގައި ނުވަތަ ނަބަވާތަކެތި. ❁ خُذِ ٱلۡعَفۡوَ = عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިއްވާރުވާށެވެ! / عفو

ކުރައްވާށެވެ! وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ = އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރައްވާށެވެ!۞ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ = އަދި مشرك ނުވިޔަވައި އަނބުރި ދުރުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٩٤) (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކޮށް ގޮވާއިރު دعاء ކުރާއަޅުކަންކުރާ ހަމަ ކަލޭމެންނާފަދަ އަޅުންނެވެ. (مخلوق ންނެވެ.) ކަލޭމެން އަޅުކަންކޮށްގޮވާ دعاء ކުރާ އަދި އިޖާބަދޭތޯ ބަލާށެވެ! ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ (ނިކަން ބަލާބަލާށެވެ! އަޅުކަމުން އެއްވެސް منفع އެއް އަދި ގެއްލުމެއްވޭތޯއެވެ؟ ނުވާނެކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.)

(١٩٥) (އޭ މިތިބަ مشرك ންނޭވެ! ބަލަން އަޅުކަންކުރާ ބުދުތަކަށް) އެތަކެއްޗަކަށް (އެބަޔަ އެބުދުތަކަށް) އެތަކެތި ހިނގާފައިދާނެ ފައިތަކެއް ވޭތޯއެވެ؟ (އެބަޔަ ހިނގާނެ ފައިތަކެއް ނުވެއެވެ.) ނުވަތަ އެތަކެތި އެއްޗެހި ހިފާނެ އަތްތަކެއްވޭތޯއެވެ؟ (އެބަޔަ ތަކެތީގައި ހިފާނެ އަތެއް ނުވެއެވެ.) އަދި އެތަކެއްޗަށް އެއްޗެއްދުށް ބަލާނެ ލޮލެއްވޭތޯއެވެ؟ (އެބަޔަ ތަކެތި ބަލާކަހަލަ ލޮލެއް ނުވެއެވެ.) ނުވަތަ އެތަކެއްޗަށް އެކަންތައްތައް އަޑުއަހާނެ ކަންފަތްތައް ވޭތޯއެވެ؟ (އެބަޔަ އަޑުއިވޭ ކަންފަތެއް ނުވެއެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (ކަލޭމެން مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ކަލޭމެންގެ شريك ންތަކަށް ގޮވާ دعاء ކުރާށެވެ! (އަދި ކަލޭމެންނާ އެތަކެއްޗާ ވެގެން) އަހުރެންނަށް ގެއްލުމެއް ދޭތޯ مكر އެއް ހަދާށެވެ! އަދި އަހުރެންނަށް އެއްވެސް فرصة އެއް، އަދި ލަސްވުމެއްވެސް ނުދީބަލާށެވެ! (އެތަކެއްޗަށް މިކަން އެއްވެސްކަމެއް ކުރެވޭނެތެވެ. އެއީ އެއް جَمَاد އެއްޗެހި ތަކެތެވެ. منفع އެއް ދިނުމުގެ ގެއްލުމެއް ދިނުމުގެ مِلْكُ ވެސް ނުވެއެވެ. އެގޮތުންވެސް ކަލޭމެން އެތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟)

(١٩٦) އަދި އަހުރެންގެ ސަލާމަތްތެރިއަކީ الله އެވެ. އެކަލާނގެ ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވީ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ عمل ތަކާ صلح ވެގެންވާ صالح މީހުންގެ އެކަލާނގެ ސަލާމަތްތެރިވެވޮޑިގެންނެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ ސަލާމަތްތެރިއެވެ.)

(١٩٧) އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭމެން ގޮވާ دعاء ކުރާތަކެތި ދަންނާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް نصر އެއް ދޭކަށް އެތަކެއްޗަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ. ނުވެސްވާނެއެވެ. އަދި އެތަކެތީގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް نصر ދިނުންވެސް ކުޅަދާނަ ނުވެއެވެ. (ދެން އެކަލާނގެއާއި އެތަކެއްޗާއި ހަމަހަމަކޮށް ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރަނީ ހުރިހާ ކޮންފަދަ ވަރަކަށްތޯއެވެ؟)

(١٩٨) އަދި (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން މިއަދަ އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗަކަށް ތެދުމަގުގެ ފާރަތަކަށް ކަލޭމެން ގޮވިނަމަވެސް އެތަކެތި އަޑެއް ނާއަހާނެއެވެ. އަދި ކަލޭ އެތަކެތި ދެކޭހި / ނުވަތަ އެތަކެތި ފެންނާހި ކަލޭމެ ބަލާދޭތޯއެވެ. ހިތާހި ބަލާހުންނެވެ. އެހަތަރު އެތަކެއްޗަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

(١٩٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު عفو ކުރައްވާފައިވާ ހިތްފަސޭހަކުރައްވާށެވެ! عفوކުރައްވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް أمر ކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންގެ ކަންކަމުން އަނބުރި ދުރުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! (އެގޮ މާނައަކީ އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނާ ގުޅުން ކަނޑާލާ މީހުންނާ ގުޅުން ބަދަލުކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހަކަށް އަދިބައި ޙައްޤުދެއްވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނަށް އަނިޔާކުރި މީހަކަށް عفو ކުރައްވާށެވެ. މިއެވެ. والله أعلم) =تفسير الطّبرى=

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ إِذَا مَسَّهُمْ طَٰٓئِفٌ مِّنَ ٱلشَّيْطَٰنِ تَذَكَّرُوا۟ فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَٰنُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى ٱلْغَىِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِـَٔايَةٍ قَالُوا۟ لَوْلَا ٱجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَآ أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ مِن رَّبِّى ۚ هَٰذَا بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ ٱلْقُرْءَانُ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥ وَأَنصِتُوا۟ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَٱذْكُر رَّبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ ٱلْجَهْرِ مِنَ ٱلْقَوْلِ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْـَٔاصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَيُسَبِّحُونَهُۥ وَلَهُۥ يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢٠٦﴾

ލަފުޒީމާނަ

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވަސްވާސްދިނުމުގެ ފުރުސަތުދޭން ވެއްޖެ / ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުކޮށްދީފިއްޔާ. ❁ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ = شيطان އާގެ ފަރާތުން. ❁ نَزْغٌ = ކަސަބުދިގެން ވަސްވާސްދީއުޅުމަކުން. ❁ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު الله ގެ حضرة ން ވަޑައިގަތުމަށް حماية އެދި އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ = ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިވީމީހުން ❁ إِذَا مَسَّهُمْ طَٰٓئِفٌ = އެމީހުންނަށް ވަސްވާސެއް ނުވަތަ خيال އަކުރުވެއްޖެއްޔާ. ❁ مِّنَ ٱلشَّيْطَٰنِ = شيطان އާގެ ފަރާތުން. ❁ تَذَكَّرُوا۟ = އެމީހުން ހަނދާންކުރެއެވެ. (الله ގެ ހައިބަތްތަކާއި އެކަލާނގެ ނިޢު ހަނދާންކުރެއެވެ.) ❁ فَإِذَا هُم = ދެން އެމީހުން އެމީހުން. ❁ مُّبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ = ބޮޑުވިޔެ (އެނބުރި ތައުބާވުން) ހުއްޓާލާނެއެވެ. ❁ وَإِخْوَٰنُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ أخ ންނެއް. (އެބަހީ: شيطان އާގެ ބަޔަކު ކުށްވެރިވާ އުންމަތުން)❁ يَمُدُّونَهُمْ = އެ شيطان ންނެއް އެމީހުން ދަމަހައްޓައެވެ. ❁ فِى ٱلْغَىِّ = މަގުފުރެދުމުގެ ތެރޭގައި (އެކުރާ ކުށްތަކުގައި)❁ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ = ދެން އެބައިމީހުން ހުއްޓައިނުލާނެއެވެ. (މަދުކޮށްނުލާނެއެވެ.) ❁ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِـَٔايَةٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އާޔަތެއް ގެނެސްނުދެއްވާއިރު (އެމީހުން ގޮވާލާ ކަލޭގެފާނު އާޔަތްތަކެއް ވަޙީކޮށް ނުދެއްވާއިރު.)❁ قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ لَوْلَا ٱجْتَبَيْتَهَا = ކަލޭގެފާނު އަމިއްލައަށް އާޔަތެއް ހަދާފައި. ނުވަތަ إختيار ކުރައްވާފައި إختيار ނުކުރައްވައި ނުގެނައީ ކީއްވެގެންތޯ؟❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ إِنَّمَآ أَتَّبِعُ = މިވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވާކަށް ހަމައެކަނި. ❁ مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ = މިވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިރުވާ وحي އެވެ. ❁ مِن رَّبِّى = މިވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ން. ❁ هَٰذَا بَصَآئِرُ = މިއީ (އެބަހީ މި قرآن އަކީ) حجّة ތަކެކެވެ. / بيان ތަކެކެވެ. ❁ مِن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ންވާ. ❁ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ = އަދި ތެދުމަގު ދައްކަވާ رحمة އެކެވެ. ❁ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ = އީމާންވާ ބައެއްމީހުނަށް. ❁ وَإِذَا قُرِئَ ٱلْقُرْءَانُ = އަދި قرآن ކިޔަވައިފިއްޔާ. ❁ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥ = ފަހެ ކަލޭމެން އެއަށް ކަންލާ އަޑުއަހާށެވެ! ❁ وَأَنصِتُوا۟ = އަދި ވިސްނާ ބޮޑުކުރާށެވެ! ވިސްނާށެވެ! ❁ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ = ކަލޭމެންނަށް رحمة ލިބިވަޑައިގަތުމަށެވެ. ❁ وَٱذْكُر رَّبَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ذكر ކުރައްވާށެވެ!❁ فِى نَفْسِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ نفس ތެރޭގައި. ❁ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً = خُشُوْعَة ވެރިކަމާއި / ބިރުވެރިކަމާ ވިދިގެންވާ ގޮތުން. ❁ وَدُونَ ٱلْجَهْرِ =

އަޑުހަރުނުކުރުމާއި / ބާރުނުކުރުމުން. ❁ مِنَ ٱلْقَوْلِ = ބަސްފުޅުން ފުޅުކުރުމުގައި (دعاء ކުރެއްވުމުގައި)❁ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ = ހެނދުނާ ހަވީރު. ❁ وَلَا تَكُن = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! مِّنَ ٱلْغَٰفِلِينَ (٢٠٥) = غافل ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން. ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ حضرة ގައިވާ ބޭކަލުން. ❁ لَا يَسْتَكْبِرُونَ = އެބޭކަލުން ބޮޑާވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި މާތްވެގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ. ❁ عَنْ عِبَادَتِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި / تَوَاضُعُ ވެރިވެވަޑައިގެން. ❁ وَيُسَبِّحُونَهُۥ = އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެއަށް تَسْبِيح ކިޔުއްވައެވެ. ❁ وَلَهُۥ يَسْجُدُونَ ۩ (٢٠٦) = އަދި އެބޭކަލުން سجدة ކުރައްވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٢٠٠) އަދި ކަނޑައެޅިގެން شيطان ގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނަށް ވަސްވާހެއް ކަލޭގެފާނަށް ކުރެވިއްޖެނަމަ ކަލޭގެފާނު الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިވެ حماية އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٠١) ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިވެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލުންނަށް شيطان ގެ ފަރާތުން ވަސްވާހެއް ނުވަތަ ބޭކާރު خيال އެއް އައިސް ޖެހިއްޖެނަމަ އެބޭކަލުން الله ގެ ހައިބަތާއި ބާރުވެރިކަން ހަނދާންކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ނުބައިކަން ދެނެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

(٢٠٢) އަދި އެ شيطان ގެ أخ ންނަށް (އެބަހީ شيطان ގެ ބަސްތަށް ކިޔަމަންވާ تبع ވެރިންނަށް) އެ شيطان ން އެ ސޮރުގެ أخ ން މަގުފުރެދުމުގެ ތެރޭގައި ދަމަހައްޓާލަނީއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެކަން ހުއްޓާލާކަށް ނުބައި ކަންތައް ދަމަހައްޓާނީއެވެ. ކުޑަކަން ނުކުރެތެވެ.

(٢٠٣) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ގާތަށް مشرك ންގެ ގައިން އާޔަތެއް ގެނެސްދެއްވާ (އެބަހީ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ފަސްވެއްޖެއްޔާ) އެމީހުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަމިއްލައަށް ހެދިއިރު އާޔަތެއް ނުގެނައީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ (އާޔަތް އަމިއްލައަށް ހެއްދެވިޔަސް ރަނގަޅެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހުރެން تبع ވާކަންކަމަކީ އަހުރެންނަށް ރަބް ގެ حضرة ން އަހުރެންނަށް ބާވައިލެއްވޭ وحى އެއެވެ. މި قرآن މީ ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ دليل ތަކެކެވެ. حجّة ތަކެކެވެ. އަދި އީމާންވާ ބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކާ رحمة އެކެވެ.

(٢٠٤) އަދި قرآن ކިޔެވެންޏާ ކަލޭމެން އެއަށް ކަންދޭހުން ތިބެ ހަމަޖެހޭށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް رحمة ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

(٢٠٥) އަދި ކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ نفس ތެރޭގައި تواضع ވެރިކަމާއި މަސައްކަތްތެރިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއިއެކު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ހަނދުމަކޮށް ކުރައްވާށެވެ! الله ގެ ذِكر ކުރައްވާށެވެ! އަދި ދުރުން دعاء ކުރެއްވުމާއިރުވެސް އަޑުބާރުނުކޮށް ހެނދުނާ ހަވީރު دعاء ކުރައްވާ ذِكر ކުރައްވާށެވެ! އަދި غافل ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! (ދަންނައެވެ! މިތަނުގައި ކޮންމެ مخاطب އަކީ أمّة ގެ އެންމެންނާ مخاطب ވުމެވެ.)

(٢٠٦) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައިވާ ބޭކަލުން (މަލާއިކަތުބޭކަލުން) އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރެއްވުމުގައި ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެބޭކަލުން سجدة ކުރައްވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَة الأَنْفَال ގެ މާނަ

سُورَة الأَنْفَال | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٧٥)

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾ إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُمْ دَرَجَٰتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ لَكَٰرِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَٰدِلُونَكَ فِى ٱلْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى ٱلْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٦﴾

ލުޣަތު

يَسْـَٔلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލު ކުރެއެވެ.۞ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ = أَنْفَال އާއިމެދު (غَنِيْمَة މުދަލާމެދު / ގުޅޭ حكم އަހައިފުމު)۞ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! أَنْفَالُ خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށާއި رسول އަށެވެ.! فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ.! وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ = އަދި ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާގެ ދެމެދު إصلاح ކުރާށެވެ!۞ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.! إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾ = ކަލޭމެންނަކީ مؤمن ންކަމުގައިވަންޏާ.۞ إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ = مؤمن ންކަމުގައި ވާނީ ހަމައެކަނި. ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ = (އެމީހުން ގާތުގައި) الله ذِكر ކުރެވިއްޖެއްޔާ (الله ހަނދާންކުރެވިއްޖެއްޔާ).۞ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން އަންނަ މީހުންނެވެ.۞ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކިޔުވިއްޖެއްޔާ.۞ ءَايَٰتُهُۥ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް.۞ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا = އެމީހުންނަށް (އާޔަތްތަކުން) އީމާންކަން އިތުރުކޮށްދޭމީހުންނެވެ.۞ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންގެ ربّ އަށް.۞ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ = އެމީހުން وكيل ކުރެއެވެ. އިތުބާރު ކުރެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން.۞ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = ނަމާދު قائم ކުރެއެވެ.۞ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވިވަކަތިން.۞ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾ = އެމީހުން ހޭދަކުރެއެވެ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ = حقّ ގޮތުގައިވާ مؤمن ންނެވެ.۞ لَّهُمْ دَرَجَٰتٌ = އެމީހުންނަށް (ގޮތްވެގެންވާ) ދަރަޖަތްތައް ވެއެވެ.۞ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި.۞ وَمَغْفِرَةٌ = އަދި ފާފަފުއްސެވުމާއި.۞ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ = އަދި ގޮތްވެގެންވާ ރިޒްޤާއި.۞ كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނު ނެރުއްވި ފަދައިންނެވެ.۞

مِنۢ بَيۡتِكَ بِٱلۡحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ގެއިން.۞ وَإِنَّ فَرِيقٗا مِّنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން مؤمن ންގެ އެއް جماعة އެއް.۞ لَكَٰرِهُونَ ﴿٥﴾ = ކަރާހިޔަތްވެގެން ނުރުހިގެންވެއެވެ. ۞ تُجَٰدِلُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ جدل ކުރެއެވެ.۞ فِي ٱلۡحَقِّ = حقّ އާއިމެދު. (ހަނގުރާމައާމެދު)۞ بَعۡدَ مَا تَبَيَّنَ = ބަޔާންވެ އެނގުމަށްފަހު.۞ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ = އެމީހުން ދަމާފައި ގެންދާކަހަލައެވެ.۞ إِلَى ٱلۡمَوۡتِ = މަރަށް.۞ وَهُمۡ يَنظُرُونَ ﴿٦﴾ = އެމީހުން ބަލަބަލާ ތިއްބާ حال . ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) (އޭ رسول الله އެވެ!) أنْفَال އާއިމެދު އެބަހީ عنيمة މުދަލާއިމެދު އެމީހުން يعنى: أَصْحَابُ ޞަޙާބީން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! أَنْفَال ހުންނާނީ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށެވެ. (އެބަހީ: އެދުވަހުގެ ހަނގުރާމައިން ލިބުނު عنيمة މުދަލާއިމެދު عمل ކުރާނޭގޮތެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ ދެމެދު ހުރި إصلاح ކޮށް ރަނގަޅު ކުރާށެވެ! އަދި الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކަލޭމެން ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައި ވާނަމައެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.)

- ދަންނައެވެ! أَنْفَال މި لفظ ގެ މުރާދަކީ ދެތަން مفسّر ންގެ ބަސް ތަފާތުވެގެންވެއެވެ. ދެގޮތަކީ އެންމެ ގިނަބައިމީހުން ބުނެފައިވާ ގޮތް މައްޗަށް ތަރުޖަމާކޮށްފައިވެއެވެ. والله أعلم .

(٢) ކަށަވަރުކޮށްލާ (حقيقى) مؤمن ންނަކީ އެމީހުންނަކީ الله ހަނދާންކުރެވިއްޖެއްޔާ - الله ގެ ذِكر ކުރެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވަންނަ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ އާޔަތްތައް ކިޔުވިއްޖެއްޔާ އެއާޔަތްތަކުން އެމީހުންގެ إيمان ކަން އިތުރުކޮށްދޭ މީހުންނެވެ. (އެބަހީ: އެއާޔަތްތަކުގެ މާނައިގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ އީމާންކަން އިތުރަށް ތާޒާކޮށްދިނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އަދި އެމީހުންނަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ رَبّ އަށް وكيل ކުރާމީހުންނެވެ.

(٣) އަދި އެމީހުންނަކީ ނަމާދު قائم ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުން ހޭދަކުރާމީހުންނެވެ. ޒަކާތްދޭ މީހުންނެވެ.

(٤) އެމީހުން ދަންނައެވެ! އެމީހުން އެއީ ކަށަވަރުކޮށްލާ حقّ ގޮތުގައިވާ مؤمن ންނެވެ. އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި އެމީހުންނަށް (މަތިވެރި) ދަރަޖަތަކާއި ފާފައާ ފުއްސެވުމާއި މާތްވެގެންވާ ރިޒުޤު އެމީހުންނަށް ވެއެވެ.

(٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ކަލޭގެފާނުގެ ގެއިން ނުކުމެވިވަޑައިގެން مؤمن ންގެ ބަޔެއްމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުރުހުން ކަމުގައިވިއެވެ. މިއީ بَدْر ހަނގުރާމައެވެ.

(٦) حقّ އާއިމެދު (އެބަހީ بَدْرُ ހަނގުރާމައާމެދު) އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ جَدَل ކުރައްވައެވެ. (އެމީހުން ކުރައްވި جَدَل އެއްކަމުގައި تفسير علم ވެރިންނާއި سِيرَة عِلْمُ ވެރިންގެ ފޮތްތަކުގައި ބަޔާންވެގެންވަނީ އެކަލޭގެފާނު مَدينة އިން ނުކުމެވަޑައިގެންނެވީ ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެވަޑައިގެންނެވުމަށް ވާހަކަ ވިދާޅުވެ ނުވެގެންނެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ހަނގުރާމައަކަށް ތައްޔާރުވެގެނެއް ވަރަށް ބައެއްމީހުން ނުވެވިގެންނެވެ. ހަމައެކަނި ކާނާ އެތުވެ ވަރަށް ނުގެނުވިގެންނެވެ. مدينة އިން ނުކުމެވަޑައިގެންނެވީ أَبُوسُفِيَان ގެ ވިޔަފާރި قَافِلَة އަށް ދިމާކުރުމަށެވެ.) ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު الله أمر ކުރެއްވިކަމެއް މެނުވީ ނުކުރައްވާނެކަން އެމީހުންނަށް ރަނގަޅަށް އެނގެއެވެ. (ހަނގުރާމައިގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވީމާ) އެމީހުންނަށް ހީވީ އެމީހުން ބަލަބަލާ ތިއްބާ މަރާލާފައިވާ މަރުގެ ދިމާލަށް ދަމާފައި ގެންދަނީހެންނެވެ.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ ٱللَّهُ إِحْدَى ٱلطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ ٱلشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٧ لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ۝٨ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ۝٩ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِۦ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝١٠

ލަފްޒީމާނަ

وَإِذْ يَعِدُكُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރައްވާނެއެވެ.❁ إِحْدَى ٱلطَّآئِفَتَيْنِ = ދެ جماعة ންކުރެ އެއް جماعة .❁ أَنَّهَا لَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން (އެއް جماعة) އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކަމަށް.❁ وَتَوَدُّونَ = އަދި ކަލޭމެން ލޯބިކުރީމުއެވެ.❁ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ ٱلشَّوْكَةِ = އައްސޮރު عزّة އެއް قَدَر އެއްނުވާ (جماعة)❁ تَكُونُ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށްވުމަށް.❁ وَيُرِيدُ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރައްވަނީއެވެ.❁ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ = حقّ إسلام دين ފާޅުކުރެއްވުމަށް ހަމަޖައްސަވައިދެއްވުމަށެވެ.❁ بِكَلِمَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ أمر ފުޅުން. / އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުން.❁ وَيَقْطَعَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަނޑައިލެއްވުމަށްވެސްމެއެވެ.❁ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٧ = ކާފަރުންގެ ބިންގަނޑު / توحيد ޤާއިމް ކުރުމާއި ދީނުގެ ބިންގަނޑު / أصل މުޅި.❁ لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ = އެކަލާނގެ حقُّ تَحْقِيْقُ ކުރެއްވުމާ ފާޅުކުރެއްވުމަށެވެ.❁ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ = އަދި بَاطِل: باطل ކުރެއްވުމަށެވެ. / باطل ކަންތައްކުރެއްވުމަށެވެ.❁ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ۝٨ = ނުބައި ނުރަގާ މީހުން ނުރުހުނަސް.❁ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ސަލާމަތާ نَصْر އަށް އެދުނުހިނދުން.❁ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ = ފަހެ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އިޖާބަދެއްވީއެވެ.❁ أَنِّي مُمِدُّكُم = (އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވީއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ކަލޭމެން މަދަދުކުރައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.❁ بِأَلْفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތުން ބަޔަކުންނާއި އެއްހާސް ފަރުއްތަރިޔަނުން.❁ مُرْدِفِينَ ۝٩ = އެއްބަޔަކަށްފަހު ފަހު އަނެއްބަޔަކަށް ވަޢުދުކުރައްވާކަމަށް.❁ وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ = އަދި الله އެކަން ނުލައްވައެވެ. (އެބަހީ: މަލާއިކަތުން ބާލުއްވުން އެމަދަދު ވަޢުދުކުރެއްވުން ނުލައްވައެވެ.)❁ إِلَّا بُشْرَىٰ = އުފާވެރިކަމުގެ ކަމެއް ގޮތުގައި.❁ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِۦ = އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ހަމަޖެހުމަށްޓަކައި.❁ قُلُوبُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް.❁ وَمَا ٱلنَّصْرُ = އަދި نصر ލިބުމެއް ނުވެއެވެ.❁ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން މެނުވީ.❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.❁ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝١٠ = ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٧) اللّه تعالى ކަލޭގެފާނު (مؤمن ނުން) ނަށް ދެ جماعة ތެރެއިން އެއް جماعة ދެއްވާނެކަމަށް وَعْدُ ކުރެއްވި ހިނދުން ކަލޭގެފާނު ލޯބިކުރީ އެދެ جماعة ތެރެއިން އެއްވެސް عزّة އެއް قدر އެއް ނެތް جماعة ކަލޭގެފާނަށް ޙާޞިލުވުމެވެ. އެހެނަސް އެކަމަކު اللّه تعالى އެދިވޮޑިގެންނެވީ އެކަލާނގެ أمر ތަކުގައި ބަސްފުޅުތަކުން حقّ ޘާބިތުކުރެއްވުމަށެވެ. إسلام ދީން ޘާބިތުކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ ބިންވަޅު ކަނޑައިލެއްވުމަށެވެ. توحيد އާއި އިދިކޮޅު މުޝްރިކުން ނެތިކުރެއްވުމަށެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއީ މިސާލަކަށް ދެ جماعة އަކީ أَبُوسُفيَان ގެ ވިޔަފާރި قافلة އާއި އެ قافلة ސަލާމަތްކުރުމަށް ކުރިމަތިލި مكّة އިން ނުކުތް ކާފިރުންގެ جماعة އެވެ. މި ދެ جماعة ތެރެއިން އެއް جماعة مؤمن ނުންނަށް ދެއްވާނެކަމުގައި اللّه وعد ކުރެއްވިހިނދުން مؤمن ނުންނަށް އެދުނީ ވިޔަފާރި قافلة ލިބުމެވެ. އެއީ އެއްވެސް عزّة އެއް ބާރުއެއް ނެތް قافلة އެވެ. އެއީ ހަމަ އެކަނި ދުނިޔޭގެ މަޞްލަޙަތެކެވެ. ނަމަވެސް اللّه އެދިވޮޑިގެންނެވީ مؤمن ންގެ އަތްމަތިން إسلام دين عزّة ތެދުކުރެއްވުމަށެވެ. مكّة ގެ ކާފިރުންގެ ބޮޑެތި މީހުން ހަނގުރާމައިގައި އަޅުވާ ބަލިވެ ދިޔުމަށެވެ. بَدْر ގައި ހަނގުރާމަ ހިނގައި އެކަން އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވި ގޮތަށް ދިޔައީއެވެ. واللّه أعلم .

(٨) (އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވީ) حقّ ދެއްކުރައްވައި تحقيق ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި باطل، باطل ކުރެއްވުމަށެވެ. ކާފިރުންނާއި ދެކޮޅަށް اللّه އަށް އެކަނި خلاص ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ބާރު އަޅުވާ ކުރުން باطل ކުރެއްވުމަށެވެ. ނަމަވެސް ނުރުހޭ مُجرم ން ނުރުހި ވިޔަސްމެއެވެ.

(٩) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭގެފާނުމެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި (عدواة ތެރިންގެ މައްޗަށް) نصر އާއި ސަލާމަތަށް އެދި دعاء ކުރަމުންދިޔަ ހިނދުން، އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުމެން دعاء ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. (އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އެއްބާރުލުމަށްޓަކައި އަހަރެން ބާރުލުމަށް ވިދިވިދިގެން ވަޑައިގަންނަވާނޭ އެއްހާސް މަލާއިކަތުން ބާރުލުމަށް ކަލޭގެފާނުމެން އެހީވުމަށް ފޮނުއްވައިގެން މަދަދު ކުރައްވާނެއެވެ.

(١٠) އަދި އެކަން އެއީ އެބަހީ މަލާއިކަތުން ބާރުލުން ފޮނުއްވުން އެއީ – އުފާވެރިކަމެއް ކަމުގައި ވުމަށެވެ. އަދި އެއީ ކަލޭގެފާނުމެންގެ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުމަށެވެ. ނަމަވެސް نصر ލިބުން اللّه ގެ حضرة ން މެނުވީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

إِذْ يُغَشِّيكُمُ ٱلنُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ ٱلشَّيْطَٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحِى رَبُّكَ إِلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ أَنِّى مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ سَأُلْقِى فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلرُّعْبَ فَٱضْرِبُوا۟ فَوْقَ ٱلْأَعْنَاقِ وَٱضْرِبُوا۟ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ وَمَن يُشَاقِقِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٤﴾

ޓަރުޖަމާ

إِذْ يُغَشِّيكُمُ ٱلنُّعَاسَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ނިދިން ނިވައިކޮށްދެއްވިހިނދުން. (ނިންޖުވިހިނދުން)۞ أَمَنَةً مِّنْهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންވާ އަމާންކަމެއްގެގޮތުން.۞ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފައިބާވައިދެއްވި.۞ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އުޑުން ފެން. ۞ لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ = އޭގައިން ކަލޭމެން طاهر ކުރުއްވުމަށް.۞ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ގެންދެވުމަށް. ۞ رِجْزَ ٱلشَّيْطَٰنِ = شيطان ގެ ހަޑިތަކެތި. (ނުބައި ވަސްވާސްތައް)۞ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް އެކަލާނގެ ބާރުވެރިކުރައްވައި ބަންދުކުރެއްވުމަށް.۞ وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ = އަދި އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭމެންގެ ފައިތިލަތައް އެކަލާނގެ ސާބިތުކުރައްވާތީވެ. ۞ إِذْ يُوحِى رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ وحي ކުރެއްވިހިނދު. ހަނދުމަކުރާ ކުރައްވާށެވެ.)۞ إِلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތުން ގާތަށް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.۞ أَنِّى مَعَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައެވެ. (نصر އާއި مدد ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނާ އެކުގައެވެ.)۞ فَثَبِّتُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ފަހެ އީމާންވި މީހުން ސާބިތުކުރާށެވެ! (އެމީހުންގެ عزم ތެދު ގަދަކޮށް އެމީހުންގެ ނިޔަތްތައް صحّ ކުރުވައި އެމީހުންނަށް نصر ދިނުމެވެ.)۞ سَأُلْقِى فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ނިކަންހުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވައްދަވާހުށީމެވެ.۞ ٱلرُّعْبَ = ބިރުވެރިކަން.۞ فَٱضْرِبُوا۟ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތަޅާށެވެ. ۞ فَوْقَ ٱلْأَعْنَاقِ = (ކާފިރުންގެ) ކަނދުރާތަކުގެ މަތީގައި. وَٱضْرِبُوا۟ مِنْهُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގައި ތަޅާށެވެ! ۞ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ = އަތްފައިގެ ކޮންމެ އިނގިލިއެއްގައި / ކޮންމެ ހުޅުއެއްގައި. ۞ ذَٰلِكَ = އެހެން އެއީ. (އެބަހީ: އެފަދަ عذاب އެމީހުންނަށް އެރުއްވީ)۞ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއި خلاف ވިކަމުގެ. / ދެކޮޅުހެދިކަމުގެ. ۞

وَمَن يُشَاقِقِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = އަދި اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އާ خلاف ވެ ދެކޮޅުވެއްޖެމީހާ (ދަންނައެވެ!)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١٣﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ عقوبة ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ = (އޭ ކާފިރުންނޭވާ!) ކަލޭމެން އެ عذاب ގެ ރަހަ (ދުނިޔޭގައި) ތިޔަގަންނާށެވެ. ۞ وَأَنَّ لِلْكَٰفِرِينَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނަށް ވެއެވެ. (آخرة ދުވަހުންވެއެވެ.)۞ عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٤﴾ = އަލިފާނުގެ عذاب / ނަރަކައިގެ عذاب .

إِجْمَالِي މާނަ

(١١) އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ވާ އަމާންކަމެއްގެ ގޮތުން ނިދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ނިވައިކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ: އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ނިންދެވިއެވެ. އަދި އުޑުން ކަލޭމެން طاهر ކުރެއްވުމަށްޓަކައި އުޑުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފެންވާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ شيطان އާގެ ހަވާސްދިނުން ވަސްވާސްތައް ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ގެންދެވުމަށެވެ. އަދި އޭގެ ކަލޭމެންގެ ހިތްތައް އެކުވެރިކުރައްވާ އެކަށިގެންވާ ހައްދަވާ ގަދަކުރައްވާމަށެވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފައިތިލަތައް ސާބިތުކުރައްވާމަށެވެ.

(١٢) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ މަލާއިކަތުބޭކަލުންނަށް وحى ކުރެއްވިހިނދު ހަނދުމަކުރުމަކުރައްވާށެވެ! (އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް وحى ކުރެއްވިއެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިމަންބޭކަލުންނާއިއެކު ވާހުށީމެވެ. ފަހެ إيمان ވެގެންވާ މީސްމީހުން ސާބިތުކުރައްވާށެވެ! (އެމީހުންގެ عزم ތަދު ގަދަކޮށްދެއްވައިއެމީހުންގެ ނިޔަތްތައް صحّ ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށް نصر ދެއްވާށެވެ!) ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިރުވެރިކަން ވައްދަވާ ހުށީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭކަލުން (ނުވަތަ مؤمن ން) އެކާފިރުންގެ ކަނދުރާތަކުގެ މަތީގައި ތަޅާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ ކޮންމެ ހުޅުއްގައި ނުވަތަ އިނގިލީކޮޅެއްގައި ތަޅާށެވެ!

(١٣) އެއީ - އެބަހީ އެ عذاب އެމީހުންނަށް ދެއްވުނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ ދިކޮޅު ހެދިމައެވެ. އަދި اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ ދިކޮޅު ހަދައިފި ކޮންމެ މީހަކު (ދަންނައެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ عقوبة ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٤) (އަދި އޭ ކާފިރުންނޭވާ!) ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) މި عذاب ގެ ރަހަ ތިޔަގަންނާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ގައި ކާފިރުންނަށް ހުރީ އަލިފާނުގެ عذاب އެވެ. ނަރަކައިގެ عذاب އެވެ. (މިއިޝާރަތްކޮށްދެވިގެންވަނީ ބަދުރު ހަނގުރާމައެވެ.)

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِىَ ٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿١٨﴾ إِن تَسْتَفْتِحُوا۟ فَقَدْ جَآءَكُمُ ٱلْفَتْحُ ۖ وَإِن تَنتَهُوا۟ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَعُودُوا۟ نَعُدْ وَلَن تُغْنِىَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

މުފްރަދާތު

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! (اللّٰه އާއި رسول އާ ތެދުކުރި މީހުންނޭވެ!)۞ إِذَا لَقِيتُمُ = ކަލޭމެންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ.۞ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީސްތަކުން.۞ زَحْفًا = ގައިގާވެ ބޭރުވެގެން.۞ فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ! وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُۥٓ = އަދި އެދުވަހުން އެމީހުންނަށް ފުރަގަސްދިން މީހާ.۞ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ = ހަނގުރާމައިގެ އެއްކަން އުކުޅަކަށް (ނުވަތަ މަކަރުކަމަކަށް) އަނބުރާލާއިރު މީހަކުފިލުމުގެ.۞ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ = ނުވަތަ (لَشكَرُ ގެ) އެއްބަސް جماعة އަކަށް ގުޅުމަށް އަނބުރާލާ މީހަކުފިލުމާމެދު.۞ فَقَدْ بَآءَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު އެނބުރި ދިޔައީ.۞ بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ން ކޯފާއާއިއެކުގައެވެ.۞ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ = އަދި އެމީހާގެ ޖާގައަކީ ނަރަކައެވެ.۞ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ = އަދި (އެނބުރި އެޖާގައަކީ) ނުބައިވާގޮތެއް ޖާގައެވެ.۞ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ = އެމީހުން މަރައީ ކަލޭމެންނެއްނޫނެވެ.۞ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ قَتَلَهُمْ = އަދި އެމީހުންމަރުއްވާފައި ވަނީ اللّٰه އެވެ.۞ وَمَا رَمَيْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނުއެއްލަވާލައްވައެވެ. (ހިލަފުޅު ނުއެއްލަވާލައްވައެވެ.)۞ إِذْ رَمَيْتَ = ކަލޭގެފާނު އެއްލަވާލެއްވިހިނދު ۞ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ = އަދި އެއްލެވީ اللّٰه އެވެ.۞ وَلِيُبْلِيَ ٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ = އަދި އޭގެ އެކަލާނގެ حضرة ން مؤمن ންނަށް إمتحان ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ بَلَآءً حَسَنًا = ރަނގަޅު ރިވެތި إمتحان އަކުން (نعمة އަކުން).۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ.۞ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ = އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ ذَٰلِكُمْ (އޭ ކަލޭމެންނޭވެ!) އެކަންކަން ކަލޭމެންނަށް އެހިތާހުރެއްވީ.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ.۞ مُوهِنُ كَيْدِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿١٨﴾ = ކާފިރުންގެ މަކަރު ބަލިކުރައްވާ ضَعِيفُ ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ إِن تَسْتَفْتِحُوا۟ = (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން فتح އާއި ނަސްރަށް އެދިކަމުގައިވާނަމަ.۞ فَقَدْ جَآءَكُمُ ٱلْفَتْحُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އައީއެވެ فتح އާއި ނަސްރު.۞ وَإِن تَنتَهُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުކަމުން ދުރުވެއްޖެނަމަ ۞ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮކަމެވެ.۞ وَإِن تَعُودُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން (ކާފިރުކަމަށް) إعاد ވެއްޖެ.۞ نَعُدْ =

ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް (އެބަހީ ހަނގުރާމަ ދެކޮޅުން) އިޢާދަކުރައްވާނެއެވެ.۞ وَلَن تُغْنِيَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ لشكر ން ކަލޭމެންނަކަށް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.۞ شَيْئًا އެއްވެސްކަމެއް ۞ وَلَوْ كَثُرَتْ = ގިނަވެގެން ވިޔަސްވެސް. ۞ وَأَنَّ اللَّهَ = އަދި الله تعالى ވޮޑިގެންވަނީ.۞ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ = مؤمن ންނާއި އެކުގައެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٥) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކާފިރުންގެ لشكر ގަދަގޮތުގައި ބޭނިވެގެންވާ حال ގައި ކަލޭމެންނާ ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ! (އެބަހީ: އެމީހުންނާ ދިމާކޮށް ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!)

(١٦) އަދި އެދުވަހުން ހަނގުރާމައިގެ އެހެން އުކުޅަކަށް ނުވަތަ މަކަރުކަމަކަށް (ފަހުން ކުރިއަށް އަނބުރާ ދިމާވުމުގެ ގަސްދުގައި) ފަހަތަށް ޖެހިލާ މީހާ، ނުވަތަ لشكر ގެ އެހެން جماعة އަކާއި ގުޅުމަށް އެނބުރިގެންދާ މީހާ ފިޔަވައި (މިދެގޮތުން ނޫންގޮތަކަށް) ފުރަގަސްދީގެން ދުވެފިމީހާ، ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ الله ގެ حضرة ން ކޯފާއާއިގެންނެވެ. އަދި އޭނާގެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ އެނބުރި ދާތަނުގެ ގޮތުން ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(١٧) (بَدْرُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު) ކަލޭމެން مؤمن ންގެ އަތްތަކުން مشرك ން މަރުވިއަކަސް ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން އެމީހުން މަރައެއް ނުލީމުއެވެ. (ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން އެކަމުގައި حركاة ދެއްވީމަ) އެމީހުން މެރީ (حقيقة ގައި) ހަމަ الله އެވެ. (އެހެނީ އެ ނަސްރުދިނުމުގެ ކަންތައް ހިންގެވީ مُسَبِّبُ އަކީ الله އެވެ.) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) އެ مشرك ންނާ ދިމާއަށް ކަލޭގެފާނު ވެލި (އެއްލެވިއިރު) އެއްލެވީ (حقيقة ގައި) ކަލޭގެފާނެއް ނޫނެވެ. އަދި އެއްލެވީ ހަމަ الله އެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ حضرة ން مؤمن ންނަށް ރަނގަޅު ހެޔޮ نعمة އަކުން إمتحان ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. (އެއީ عَدُوّ ންގެ މައްޗަށް نصر ދެއްވުމާއި އެމީހުންގެ މުދާ غنيمة ކުރެއްވުމާއި އެ مؤمن ންގެ عمل ތަކުގެ ދަރުމަ ސަވާބު ދެއްވުމާއި އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި جهاد ކުރުމުގެ މާތްކަން އެމީހުންނަށް ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. بَلاَءً حَسَنًا މި لفظ ން މުރާދުކުރެވޭ މާނައަކީ އެއީއެވެ. = تفسير الطّبرى =) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٨) (އޭ ކަލޭމެންނޭވެ!) އެކަން އެގޮތަށް އެދިމާކުރެއްވީ (އެބަހީ: مؤمن ންނަށް نصر ދިނީ ކާފިރުންގެ މައްޗަށް މެއެވެ) مشرك ންގެ ކަންތައްތަކާއި ދޮގުހެދުންތަކަށް ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ مشرك ންގެ ކޮންމެ ކަންތައްތަކެއް ضَعِيفُ ކުރައްވާ ބަލިކަށި ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٩) (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން فتح އާއި ނަޞްރު (حقّ ބަޔަކަށް ދެއްވުމަށް الله ގެ حضرة ން) އެދުނުނަމަ ދެން އެކަން (حقّ ވެ ހުރިނަމަ) فتح އާއި ނަސްރު އައިސްފީއެވެ. (އެއީ مؤمن ންނަށެވެ.) އަދި ކަލޭމެން (ދެން ވެސް) އެކަމުން إعاد ވެއްޖެނަމަ އެބަހީ އެކަމުގެ ހަނގުރާމައިން ދެކޮޅަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް ހަމައެކަމަކަށް (ކަލޭމެން ހަލާކު ކުރުމަށް) إعادة ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ لشكر ގިނަވިޔަސް އެ لشكر ން ކަލޭމެންނަކަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވަނީ مؤمن ންނާއި އެކުގައެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ ۞ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ ٱللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱتَّقُوا۟ فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنكُمْ خَآصَّةً ۖ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

ލަފުޒުމާނަ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށޭވެ!۞ وَرَسُولَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް. ۞ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނުން ފުރަގަސް ނުދޭށޭވެ!۞ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ = ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު އަހަމުންދާ حال. ۞ وَلَا تَكُونُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވާށޭވެ!۞ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا = އަހަރެމެން އަޑުއެހީމޭ ބުނި މީހުން ފަދައިން. ۞ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ = އެމީހުން ނުއަހާހުރެ ބުނެއެވެ حال. ۞ ۞ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ = ހުރިހާ ތަކެތީގެ ތެރެއިން ނުބައި دابّة އަކީ (حركاة ކުރާ ދިރުންހުރި)۞ عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި.۞ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ = ބިހީ އަދި ގޫނގާ ބައެވެ.۞ ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ = އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނާ. وَلَوْ عَلِمَ ٱللَّهُ فِيهِمْ = އަދި اللّه تعالى އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ދެނެވޮޑިގެންވީނަމަ.۞ خَيْرًا = ހެޔޮކަމެއް.۞ لَّأَسْمَعَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އިއްވެވީހެވެ.۞ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އިއްވެވިނަމަވެސް.۞ لَتَوَلَّوا۟ = އެމީހުން ފުރަގަސްދީފިއްސެވެ.۞ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ = އެމީހުން އިންކާރުކުރާ حال. ۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! ٱسْتَجِيبُوا۟ لِلَّهِ = ކަލޭމެން اللّه އަށް އިޖާބަދޭށޭވެ! وَلِلرَّسُولِ = އަދި رسول އާ އަށްވެސް.۞ إِذَا دَعَاكُمْ = އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލައްވައިފިނަމަ.۞ لِمَا يُحْيِيكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ދިރުން ދެއްވާ ކަންތަކަށް. (ކިޔަމަންތެރިކަމަށް / حقّ އަށް.)۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށޭވެ! أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ހުރަސްއަޅުއްވާނެކަން ۞ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ = މީހާ އާއި އޭނާގެ ހިތާ ދެމެދު. وَأَنَّهُۥٓ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ. إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ = ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނީ ވެސް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ وَٱتَّقُوا۟ فِتْنَةً = އަދި ކަލޭމެން فتنة އަކަށް (إمتحان އަކަށް) ބިރުވެތިވާށޭވެ!۞ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنكُمْ

خَآصَّةً = ކަނޑައެޅިގެން ހަމަ خاصّ ވެ އަނިޔާވެރިންނަށް (އެކަނި) ނުޖެހޭނެ. (އެ އެންމެންނަށްވެސް ޖެހިދާނެ)۞

وَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه މީ. ۞ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ (٢٥) = عقوبة ދެރަވަންތަވެވޮޑިގެ ގަދަވާ ކަލާނގެކަން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٠) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ! ކަނޑައެޅިގެން اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެކަލޭގެފާނުން ބަސްފުޅު އަޑުއަހަމުންދާ حال ކަނޑައެޅިގެން އެކަލޭގެފާނާ ފުރަގަސްނުދޭށެވެ!

(٢١) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ހަމައެކަނި ކަންފަތުން އަހައި އެ އަޑުވުން އެއްވެސް مَنْفَعَ އެއް ނުލިބޭ މީހުން ފަދައިން (مشرك ންނާއި منافق ންފަދައިން) ކަނޑައެޅިގެން ނުވާށެވެ!

(٢٢) ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ دَابَّة އަކީ (އެންމެ ނުބައި މީހުންނަކީ) ބީރު އަދި ގޮންގޮން މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނޭ މީހުންނެވެ. (އެއީ އިންސާނުންނަށް ވާނީ އެންމެ ދެރަ ޖިންސެވެ. ކަންފަތަށް އަޑު ނުއިވޭ އަނގައިން ބަސްނުބުނޭ އަދި އެއްޗެއް ނުވިސްނޭ - މިހެން ކަންތައް ހުރި މީހާ އެއްވެސް ބޭނުމެއްނެތް މީހެކެވެ.) (އެއީ حقّ އަށް تبع ނުވާ މީހުންގެ މިސާލެވެ. އެމީހަކީ އެއްވެސް حسّ އަކުން ފައިދާއެއް ނުލިބޭމީހެކެވެ.)

(٢٣) اللّٰه تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ވާކަމުގައި ދެނެވޮޑިގެންނެވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުންވެސް އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އިއްވަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އިއްވެވިނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފައިވާނެއެވެ. އެމީހުން އެނބުރި ނުކިޔަމަންތެރިވެ ދެކޮޅު حال ގައެވެ.

(٢٤) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށް حياة ދެއްވާ ކަމަކަށް (حقّ ކަމަކަށް / ނުވަތަ ކިޔަމަންތެރިވުމަށް) اللّٰه އާއި رسول އާ ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލައްވައިފިނަމަ ކަލޭމެން اللّٰه އާއި رسول އާއަށް ޖަވާބުދޭށެވެ! (ބަސްއަހައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!) އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى މީހާއާއި އޭނާގެ ހިތާއި ދެމެދު ހުރަސްއަޅުއްވައެވެ. ހިފަހައްޓަވައެވެ. (އެބަހީ: اللّٰه އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ހިތުގެ ތެރެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވަންނަ ނުދީ ހިފަހައްޓަވައެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން محشر ކުރެވޭނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٢٥) ހަމައެކަނި خاصّ ކޮށް ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންނަށް ނުޖެހޭނެ فِتْنَة އަކާއިމެދު ކަނޑައެޅިގެން ބިރުވެތިވާށެވެ. (އެބަހީ: އެ فتنة އެއް އަނިޔާވެރިންނާއި އަދި އެހެން މީހުންނަށްވެސް ޖެހިދާނެއެވެ. އެއީ اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ދެކޮޅު ހެދުމާއި مُنْكَرَات ނަހީނުކުރުމާއި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރު ނުކުރުމުން ޖެހިދާނެ فتنة އެކެވެ. ހަލާކެވެ. އެކަމުގައި އެންމެންވެސް ހަލާކުވާނެއެވެ.) އަދި اللّٰه މީ عقوبة ދެރަވަރު ވަންތަވެވޮޑިގެ ގަދަވާ ކަލާނގެކަން ކަނޑައެޅިގެން ދަންނާށެވެ!

وَٱذْكُرُوٓا۟ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَخُونُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا۟ أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾

ލުޣަތު

وَٱذْكُرُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! ۞ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ = ކަލޭމެން ތިބި އަދަދު މަދުކޮށް ތިބިއިރު.۞ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ނިކަމެތިވެގެންވާ ބާރުދުނަކަމުގައި.۞ تَخَافُونَ = ކަލޭމެން ބިރުގަނެ.۞ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ = މީސްތަކުން ކަލޭމެން ޖަހައިގެންގޮސްލާކަމުގެ. (މަރައިލާނޭ ކަމުގެ)۞ فَـَٔاوَىٰكُمْ = ޖާގަ ދިނީ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް (ސަލާމަތުގެ) ތަނެއް ދެއްވީމެވެ.۞ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ نصر ދެއްވައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ގަދަކަން ދެއްވީމެވެ.۞ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ = އަދި އެކަލާނގެ ތަނަވަސްގެ حلال ތަކެތިން ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގު ދެއްވީމެވެ.۞ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ = ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށް.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ لَا تَخُونُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް خيانة ނުކުރާށެވެ! وَٱلرَّسُولَ = އަދި رسول އާއަށް.۞ وَتَخُونُوٓا۟ أَمَٰنَٰتِكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަމާނާތްތަކަށް خيانة ނުކުރާށެވެ.! وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ = ކަލޭމެން ދަންނަނިވި حال. ۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ.! أَنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ = ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ކަލޭމެންގެ ދަރިން ވާކަން ކަށަވަރު. ۞ فِتْنَةٌ = فِتْنَة އެއްކަމުގައެވެ. إمتحان އެއްކަމުގައެވެ.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى (ދަންނާށެވެ!)۞ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަވަނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ.! إِن تَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ.۞ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް فُرْقَان އެއް ލައްވާނެއެވެ. (حقّ އާ بَاطِلُ ވަކިކޮށް އެނގޭނެ އެއްޗެއް ލައްވާނެއެވެ.)۞ وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ފުއްސަވާނެއެވެ.۞ سَيِّـَٔاتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުށްތައް.۞ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. (ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް)۞ وَٱللَّهُ ذُو

الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ = އަދި الله އީ ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ = އަދި ކަލޭގޮތުގައި ގޮތް ހަދާ ހިނދުގައި ۞ الَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފަރުވީ މީހުން (مكّة ގެ ކާފަރުން)۞ لِيُثْبِتُوكَ = ކަލޭގޮތް ބަންދުކޮށް ހިފެހެއްޓުމަށް۞ أَوْ يَقْتُلُوكَ = ނުވަތަ އެމީހުން ކަލޭގޮތް قتل ކުރުމަށްޓަކައި۞ أَوْ يُخْرِجُوكَ ج = ނުވަތަ އެމީހުން ކަލޭގޮތް (ރަށުން) ނެރުމަށްޓަކައި. وَيَمْكُرُونَ = އެމީހުން ނުބައި ރާވާ މަކަރު ހަދައެވެ۞ وَيَمْكُرُ اللَّهُ صلے = އަދި الله ވެސް ރާވާ މަކަރުހެއްދެވެއެވެ۞ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾ = އަދި الله އީ އެންމެ ރަނގަޅަށް މަކަރު ހައްދަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން (مكّة ގެ) ބިމުގައި ނުހަނު ނިކަމެތިކޮށް އަދި عدد މަދުބައެއްކަމުގައިވިކަން ހަނދާންކުރާށެވެ! އަދި އެހެނިހެން މީހުން އައިސް ކަލޭމެން ޖަހައިގަނެގެންކަމާމެދު (މަރައިލާނެކަމާމެދު) ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެމުއެވެ. – (އެ حال ގައި ވަނިކޮށް) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ސަލާމަތުން އަރާމުކަމާއެކު ތިބޭނެ ވަޒަންދެއްވިއެވެ. (އެއީ حرم އެވެ. مكّة ގެ حرم އެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް نصر ދެއްވައި ގަދަކަންދެއްވިއެވެ. އަދި ރަނގަޅު حلال ތަކެތީގެ ރިޒުޤު އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިއެވެ. މިހުރިހާކަމަކީވެސް ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް شكر ކުރުމަށެވެ. (٢٧) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށް އެނގިހުރެ حال ކަލޭމެން الله އަށާއި رسول އާއަށް خيانة ނުކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އަމާނާތްތަކަށް خيانة ނުކުރާށެވެ! (٢٨) އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ދަރިންނަކީ إمتحان އެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ދަންނަވައެވެ/ ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަވަނީ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. (٢٩) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވެއްޖެއްޔާ حقّ އާއި باطل ވަކިކުރުވާނޭ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ލައްވާނެއެވެ. حقّ އާއި باطل ވަކިކުރުވާނެގޮތެއް ލައްވާނެއެވެ. (އެއީ ކަލޭމެންގެ عدواة ތެރިންގެމައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް نصر ދެއްވައި އެމީހުން ބަލިކުރުވުމެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ކުށްތައް ފުހެދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް (ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް) އެކަލާނގެ ފުއްސަވާހުށްޓެވެ. އަދި الله އީ ބޮޑުވެގެންވާ މާތްކަލާނގެ ވެރި ، فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރި ، ކަލާނގެއެވެ.

(٣٠) އަދި ކާފަރުންގެމީހުން (އެބަހީ: مكّة ގެ ކާފަރުން) ކަލޭގޮތް ހިފާ ހައްޔަރުކުރުމަށް ނުވަތަ ކަލޭގޮތް قتل ކުރުމަށް ނުވަތަ ކަލޭގޮތް ކަލޭގޮތުންގެ ރަށުން ނެރުމަށް އެމީހުން ގޮތްތައް ރާވާ މަކަރުހަދައި ހިނދުގައި ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ!

އަދި الله ވެސް މަކަރު ހެއްދެވި ގޮތްތައް ރާއްވަވައެވެ. (އެއީ އެމީހުން ނާކާމިޔާބު ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ކަލޭގޮތަށް ކާމިޔާބު ދެއްވުމެވެ.) އަދި الله އީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތް މަކަރު ހެއްދެވި ގޮތް ރާއްވަވާ ކަލާނގެއެވެ.

* ދަންނައެވެ. الله މަކަރުހެއްދެވުމަކީ އެކަލާނގެ مُقَدَّسُ ޒާތުފުޅާއި އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައެވެ. އެއީ ކިހިނެއްކަމެއް خَلْقُ ތަކުން ހަދާކަހަލަކަމެއް ނޫނެވެ.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا قَالُوا۟ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَآ ۙ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا۟ ٱللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا هُوَ ٱلْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ أَوِ ٱئْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ ٱللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَمَا كَانُوٓا۟ أَوْلِيَآءَهُۥٓ ۚ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِندَ ٱلْبَيْتِ إِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

ލުޣަވީ

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކިޔުވިއްޖެއްޔާ. ❁ ءَايَاتُنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ❁

قَالُوا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.)❁ قَدْ سَمِعْنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އަހައިފީމެވެ. ❁

لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا = އަޅުގަނޑުމެން އެދިއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ބުނެފީމުހެވެ. (ކިޔައިފީމުހެވެ.)❁ مِثْلَ هَٰذَآ =

މިފަދަ އެއްޗެއް (މިކަލާމާއި އެއްފަދަ ކަލާމެއް قرآن އެވެ.) ❁ إِنْ هَٰذَآ = މިއީ ނޫނެވެ. ❁ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ

ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ = އިސްވެދިޔަ މީހުންގެ ބާރުނުކާރު ނުބައި އަސްލެއް ވަސްވާސްތައް ވާހަކަތަކާއި ކަހާނީތަކެވެ. ❁

وَإِذْ قَالُوا = އަދި އެމީހުން (يعنى: مكّة ގެ مشرك ން) ބުނިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ❁ ٱللَّهُمَّ = (އެމީހުން

ދެންނެވިއެވެ.) އޭ މަތިވެރި الله އެވެ! ❁ إِن كَانَ هَٰذَا = މިއީވާންޏާ (އެބަހީ: محمّد ގެނައި ބަޔާން

ތަޢުލީމާތަށް)❁ هُوَ ٱلْحَقَّ مِنْ عِندِكَ = އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތުން ވާ حق ކަމުގައި. ❁

فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا = ފަހެ އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ވެއްސަވާނދޭވެ! ❁ حِجَارَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން ހިލަތަކެއް. ❁

أَوِ ٱئْتِنَا = ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެނަށް ގެންނަވާނދޭވެ! ❁ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ❁ وَمَا

كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ = އަދި الله އީ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާ ކަލާނގެއަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ وَأَنتَ فِيهِمْ =

ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެތެރޭގައިވާ حال. (އެމީހުންގެތެރޭގައި ވަޑައިގެން)❁ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ = އަދި

الله އީ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާ ކަލާނގެއަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ = އެމީހުން ފާފަ

ފުއްސެވުން އެދިތިބީމާ حال. ❁ وَمَا لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ ٱللَّهُ = الله

އެމީހުންނަށް عذاب ނުދެއްވުމެއް ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންނަށް الله عذاب ދެއްވުން حقّ އެވެ.)❁ وَهُمْ يَصُدُّونَ

= އަދި އެމީހުން މަނާކޮށް ހުރަހަޅައެވެ. ބަންދުކުރަނީއެވެ. ❁ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدُ الحَرَامُ ން.

(އެތަނަށް މީހުން އަރައިނުގަތުމަށް) ❁ وَمَا كَانُوٓا۟ أَوْلِيَآءَهُۥٓ = އަދި އެކަލާނގެ وليُّ ން ކަމުގައި އެމީހުން

ނުވެއެވެ.۞ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُۥٓ = އެކަލާނގެ ولي ން ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا ٱلْمُتَّقُونَ تقوى ވެރިން މެނުވީ. ۞

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެކަމަކު މުޝްރިކުންނުގެ ގިނަމީހުން. ۞ لَا يَعْلَمُونَ (٣٤) = އެމީހުންނަކަށް

ނޭނގެއެވެ.۞ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ނަމާދު ނުވެއެވެ.۞ عِندَ ٱلْبَيْتِ = ގެފުޅުގެ

ކައިރީގައި. ۞ إِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً = ފިނިފޫ ޖެހުމާއި އަތްތިލަބެހެއްޓުމަކަށް މެނުވީ. ۞ فَذُوقُوا

ٱلْعَذَابَ = ފަހެ ކަލޭމެން عذاب ގެރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ!۞ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ (٣٥) = ކަލޭމެން

ކާފިރުވާކަމުގެ ސަބަބުން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކިޔުމެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެން (ތިޔަބާވަތުގެ އެއްޗެހި) އަހައިފީމުވެ. އަދި އަހުރެމެން ބޭނުންނަމަ އެބާވަތުގެ އެއްޗެހި އަހުރެމެންވެސް ކިޔައިދޭނަމެވެ. އަދި ތިޔަކަންތައްޗަކީ (އެބަހީ: قرآن އަކީ) ހަމަ އިސްވެދިޔަ މީސްތަކުންގެ أصل އެއް ވަސީލަތްތަކާއި ވާހަކަތަކެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

(٣٢) އަދި އެމީހުން އެބަހީ: مكّة ގެ مشرك ން ދުޢާކުރިހިނދު ހަނދުމަކޮށްދެއްވާށެވެ! (އެމީހުން ދުޢާކުރިއެވެ. އޭ މަތިވެރި الله އެވެ! (محمّد ގެފާނުގެ މައްޗަށް ބާވައިލައްވާ) މިކަންތައްޗަކީ ތިބާރަސްކަލާނގެ ހުޟޫރުން حضرة ން ކަނޑައެޅިގެން حقّ އެއްކަމުގައި ވާނަމަ އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް އުޑުން ހިލަގަނޑުތައް ވެއްސަވާނދޭވެ! ނުވަތަ އަހުރެމެނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ދެއްވާނދޭވެ!

(٣٣) (އޭގެ جواب އަކީ الله وحي ކުރައްވަމުއެވެ. އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް އެމީހުންނަށް عذاب އެއް ދެއްވާނެކަމުގައި الله ވާކަށް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި دعاء ކުރަމުންދާއިރު، އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެކަމުގައި الله ވާކަށް ނުވެއެވެ. (ފަހެ مكّة ގެ مشرك ންނަށް بدر ހަނގުރާމައިގައި އެހާބޮޑު عذاب އެއް ލިބި މަރުވެގެންދިޔައީ ބަދަލު މަރުވެގެންދިޔައީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެބައިން ނުކުމެވަޑައިގެން مدينة އަށް هجرة ކުރެއްވުމަށް ފަހުގައެވެ.)

(٣٤) ފަހެ އެމީހުންނަށް الله عذاب ނުދެއްވުމަށް ހުރި ސަބަބަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެމީހުންނަކީ مَسْجِدُ ٱلْحَرَام އަށް އަޅުކަމަށް ދާމީހުން ދިޔުމަށްދީ ހިފަހައްޓާ ބައެކެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ އެކަލާނގެ وليُّ ން ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ وَلِيُّ ން ކަމުގައި تقوى ވެރިންމެނުވީ ނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމަކު މުޝްރިކުންގެ ގިނަމީހުންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

(٣٥) އަދި ގެފުޅުގެ ކައިރީގައި އެމީހުންކުރާ ނަމާދަކީ ފިނިފޫ ޖެހުމާއި އަތްތިލަބެހެއްޓުމަކަށް މެނުވީ ނުވެއެވެ. (އަދި ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އެމީހުންނަށް އެންގެވުނެވެ.) ކަލޭމެން ކާފިރުވި ކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ. (އެމީހުންނަށް ބޮޑުވިސްނަކަ އާޚިރަތުގައިވާ ފަހަރުން عذاب އަދުމަކު ހުރިއެވެ.)

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ لِيَصُدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ ٱللَّهُ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ ٱلْخَبِيثَ بَعْضَهُۥ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُۥ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُۥ فِى جَهَنَّمَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِن يَنتَهُوا۟ يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِن يَعُودُوا۟ فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ ۚ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَوْلَىٰكُمْ ۚ نِعْمَ ٱلْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

ތަރުޖަމާ

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުން.❁ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ
މުދާތައް ހޭދަކުރެއެވެ. އެއީ ހޭދަކުރަނީއެވެ.❁ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގު ބަންދުކުރުމަށް
(އިސްލާމްދީނަށް މީހުން ވަންނަނުދިނުމަށް)❁ فَسَيُنفِقُونَهَا = ފަހެ ނިކަންހުރެ އެމީހުން އެމުދާތައް
ހޭދަކުރާނެއެވެ.❁ ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ = ދެން އެމުދާތައް ނުވަތަ އެކަންތައް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވާނެއެވެ.❁
حَسْرَةً = ހިތާމައަކަށް.❁ ثُمَّ يُغْلَبُونَ = ދެން އެމީހުން ބަލިވާނެއެވެ.❁ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا = އަދި
ކާފިރުވި މީސްތަކުން.❁ إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ = ނަރަކައަށް އެއްކުރެވޭނެއެވެ.❁ لِيَمِيزَ ٱللَّهُ =
އެއީ الله تعالى ވަކިކުރައްވާށެވެ.❁ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ = ރަނގަޅު އެއްޗެހީގެތެރެއިން ނުބައި އެއްޗެހި
(ބައްޓަންވެރިންގެ ގޮތުގައި ހަބައްޔަކަށް)❁ وَيَجْعَلَ ٱلْخَبِيثَ = އަދި އެކަލާނގެ ނުބައިމީހުން ލައްވާނެއެވެ. /
❁ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ = ބައެއް އެއްބައެއް މަތިމަތީގައި ބޭއްވުމަށެވެ.❁ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا = އަދި
އެއްކުރައްވައިގެން ގޮއްޖެއް ހަދައިގެން ޖަމާކުރައްވާށެވެ.❁ فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ = ދެން އެއީ ނަރަކައިގައި އެކަލާނގެ
ލައްވާނެއެވެ.❁ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٣٧﴾ = ގެއްލުންވެރިން އެމީހުން އެއީ ގެއްލުމު
ލިބޭނެ މީހުންނެވެ.❁ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ކާފިރުންނަށް
ވިދާޅުވާށެވެ.❁ إِن يَنتَهُوا = އެމީހުން (އެމީހުންގެ އެކަށްވަމުން) ހުއްޓައިލައިފިއްޔާ.❁ يُغْفَرْ لَهُم =
އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ.❁ مَا قَدْ سَلَفَ = އިސްވެދިޔަ ތަކެތި. (އިސްވެދިޔަ ފާފަ)❁ وَإِن يَعُودُوا =
އަދި އެމީހުން އަނބުރާ (އެކަށްވަމުން) އިއާދަކޮށްފިއްޔާ.❁ فَقَدْ مَضَتْ = ހަމަކަށަވަރުން ފާއިތުވެއްޖެއެވެ.❁
سُنَّتُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ = އިސްވެދިޔަ އުއްމަތްތަކުގެ ގޮތްތައް / ގަވާއިދު. (ނުވަތަ بَدْرُ ހަނގުރާމައިގައި
ހިފެހެއްޓި ކާފިރުންގެ ގޮތްތައް) ❁ وَقَٰتِلُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ!. حَتَّىٰ لَا
تَكُونَ فِتْنَةٌ = އެއްވެސް ފިތުނައެއް ނުހުންނަހާ ހިނދަކު. މާނައީ: އެއްވެސް شرك އެއް ނެތިއްޖެއްޔާމުންނެވެ.❁ وَيَكُونَ
ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ = އަދި ދީން ހުރިހާ އެއްކޮޅަށް الله އަށް. މާނައީ: طاعة الله އަށް خلاص ވެއްޖެއްޔާމުންނެވެ.
❁ فَإِنِ ٱنتَهَوْا = ފަހެ އެމީހުން ހުއްޓައިލައިފިއްޔާ (މާނައީ: شرك ނުކުރުން ހުއްޓައިލައިފިއްޔާ)❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ =
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ.❁ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ = އެމީހުން ކުރާކަންތައް
ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَإِن تَوَلَّوْا = ފަހެ އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ.❁ فَٱعْلَمُوا = ފަހެ
ކަލޭމެން (مؤمن ން) ދަންނާށެވެ!❁ أَنَّ ٱللَّهَ مَوْلَىٰكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ކަލޭމެންގެ ސަހަރެކޮޅުވެރިޔާއެވެ.❁

نِعْمَ ٱلْمَوْلَىٰ = އެއީ އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވާ ސަރަޙައްދުވެރިޔާއެވެ. އެހީތެރިޔާއެވެ.۞ وَنِعْمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٤٠﴾ = އަދި އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވާ نصر ވެރިޔާއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީސްތަކުން الله ގެ މަގުގެބަރަސްތުން ދުރުކުރުމަށްޓަކައި މުދާތައް ހަރަދުކުރެއެވެ. އަދި މުދާ ހަރަދުކުރާނެއެވެ. ދެން އެކަންތައް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހިތާމައަށް ވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ދެރަވާނެއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން ނަރަކައަށް އެއްކުރެވޭނެއެވެ. (٣٧) އެއީ (އެބަހީ: އެމީހުން ނަރަކައަށް އެއްކުރެވުނީ) ރަނގަޅުމީހުންގެތެރެއިން ނުބައި – ބައްޓަންވެރިންގެތެރެއިން ރަނގަޅު ވަކިކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ދެން އެކިބައި ނުބައި އެކަކާއި އެއްބަނަކަން ޖަމާކުރައްވައި އެކަކުމަތީ އަނެކަކު ބަހައްޓަވައި ރަށްޓަކައި ދެން އެކަކާއި އެއްކުރައްވާ ނަރަކައަށް ލައްވާނެއެވެ. އެމީހުން އެއީ ގެއްލުންވެރިންނެވެ.

• (ދަންނައެވެ. الله ގެ މަގުގެބަރަސްތުން ދުރުކުރުމަށް إسلام دين އާއި مسلم ން ހުއްޓުވުމަށް ކާފިރުން މުދާ ހަރަދުކުރުމަކީ އެއީ އެމީހުންގެ ކަމެކެވެ. އަދި ކުރިއަށް އެކަން އެމީހުން ކުރާނެއެވެ. އަދި ކުރިއަށް އެކަން އެމީހުން ކުރާނެއެވެ. އެމީހުން ދުނިޔޭގައި އާއްމުކޮށް صريح ކުޅުން ކުރަމުންދާ ކަންކަމެވެ. އެއީ مكّة ގެ ކާފިރުންނެވެ. މިހާރު ترقّي ގެ މުއްދަތު ކާފިރުންނެވެ. ރިޔާ ނަސްރާނީ ގައުމު ސޮވިއެޓް ރަޝިޔާ – ޔަހޫދީ – ކުރިސްޓިއަން – އަދި އެހެނިހެން ބައިބައި ނަސްރާނީ އިދާރާތަކުން ރަސްމީ ގޮތުގައި ހިންގާ ތަކަތަކާއި جمعية ތަކާއި جماعة ތަކާއި ވަރަށް ގިނަ އެހެން ހިއްވަރު ކޮށެވެ. ކާފިރުން إسلام ދީނުން އެހެން ދީނަކަށް ބަދަލުކުރުމަށް ނެރުމަށެވެ. وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ މިއީ وحى ގެ ހަގީގަތެވެ. - يهودى ދީނުގައި އަދި نصارى ދީނުގައި އެމީހުންގެ دين އާއި ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނަވަންދެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ރުހޭނެއެވެ. – ދެވަނަ ރުހޭނެއެވެ. މިއެވެ. އެމީހުން ރުހޭނީ އެންމެންނަށް މިހާރު ބަލާލެވޭނެތެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ މިސާލުގައި ބަލާއިރު އެމީހުން ރުހޭނީ މުސްލިމުން مسلم ނޫނެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ބަލާލެވޭނެތެވެ. ރުހޭމީހުންނަށް އެމީހުންނަށް تبع ވެވޭނަމަމުގައި الله އާ ތަންކޮޅުވެއެވެ. ނުރުހޭ ބަޔަކަށް އެހެން މަގުތަކުގައި مُستحيل ކަމެކެވެ. ނުވަތަ ހުއްޓުވޭ ކަމެކެވެ. މިކަންކަމަކީ ވިސްނުމަށްޓަކައިވެއެވެ.)

(٣٨) الله وحى ކުރައްވައިވެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! އެމީހުން އެއްޗެއްގެ ތަނުން (الله އާއި رسول އާއި إيمان ވެ ކާފިރުކަމުން) ހުއްޓާލައިފިއްޔާ އެމީހުންގެ ފާއިތުވެ ދިޔަ ކަމެއް ފާއިތުވެ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަމާ ދެވަނަ ރުޖޫޢަ ކުރިޔަސް އެހެން މިސާލަކީ ފުރަތަމަ ދިޔަ أمّة ތަކުގައި ދިޔަ ކާފިރުންނަށް ވީގޮތެވެ (ނުވަތަ بَدْرُ ހަނގުރާމައިގައި މަރުވެދިޔަ ކާފިރުންނަށް ކަނޑައެޅުނު ކަލޭގެފާނުމެން ވާނެއެވެ.) (އެއީ الله ކަނޑައެޅުއްވި ގޮތެވެ.)

(٣٩) އަދި އެއްވެސް ފިތުނައެއް يعني: شرك އެއްނެތި ކިޔަމަންތެރިކަން ހަމައެކަނި الله އަށް خلاص ވެއްޖެއްވަންދެން ކަލޭގެފާނު ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ. ފަހެ، އެމީހުން ދޫކޮށްފިއްޔާ شرك ދޫކޮށް / އަދި އަނިޔާކުރުމުން ހުއްޓާލައިފިއްޔާ (الله އަށް އެކަން ވަކިން ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އެމީހުން ކުރާ ކަންތައް ބައްލަވައި ލައްވާ ތެރިކަން ކުރާނަމަ ކަމާއެވެ. (٤٠) އަދި އެމީހުން އެކަމުން ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (އެބަހީ: رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި އެމީހުންނާއި ދެމެދު ކަނޑައެޅުން އެމީހުން ބަދަލުކޮށް ފުރަގަސްދީފިއްޔާ) ފަހެ ކަލޭގެފާނު (مؤمن) ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ކަލޭގެފާނުގެ ސަރަޙައްދުވެރިޔާއެވެ. އެހީތެރިޔާއެވެ. އެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ސަރަޙައްދުވެރިޔާއެވެ. އަދި އެންމެ ރަނގަޅު نصر ވެރިޔާއެވެ.

۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَىْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ ٱلْفُرْقَانِ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنتُم بِٱلْعُدْوَةِ ٱلدُّنْيَا وَهُم بِٱلْعُدْوَةِ ٱلْقُصْوَىٰ وَٱلرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَٱخْتَلَفْتُمْ فِى ٱلْمِيعَـٰدِ ۙ وَلَـٰكِن لِّيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنۢ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَىَّ عَنۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ ٱللَّهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ أَرَىٰكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَـٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٤٣﴾

ލުޣަތު

۞ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން) ދަންނާށެވެ. ❁ أَنَّمَا غَنِمْتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން غنيمة ކޮށް އެއްޗަކުން. ❁ مِّن شَىْءٍ = ތަކެއްޗާއި ތެރެއިން. ❁ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ ފަސްބައިކުޅަ އެއްބައި އެވީ الله އަށެވެ. ❁ وَلِلرَّسُولِ = އަދި رسول ާ އަށާއި. ❁ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ = އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި (رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނެވެ. އެއީ ތިމާއިން هاشِمُ ދަރިކޮޅެވެ.)❁ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ = އަދި يَتِيمُ ންނަށާއި مِسْكِين ންނަށާއި. ❁ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ = ދަތުރުވެރިންނަށާއި. ❁ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله އަށް إيمان ވެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ. ❁ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށާއި. ❁ يَوْمَ ٱلْفُرْقَانِ = فُرْقَانُ ގެ ދުވަހު. (حقّ އާއި بَاطل ވަކިކުރާ ދުވަހު)❁ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ = ދެ جماعة ބައްދަލުވި ދުވަހު (مؤمن ންގެ جماعة އާއި مكّة ގެ مشرك ން جماعة އާއި)❁ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ = އަދި الله تعالى އީ ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِذْ أَنتُم = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ވިހިނދު. ❁ بِٱلْعُدْوَةِ ٱلدُّنْيَا = އެންމެކައިރީގެ (مدينة އާއި ގާތްކަނޑުގައި. ❁ وَهُم = އަދި އެމީހުން يعنى: مكّة ގެ مشرك ން. ❁ بِٱلْعُدْوَةِ ٱلْقُصْوَىٰ = އެންމެދުރުގެ (مدينة އާއި ދުރުކަނޑުގައި)❁ وَٱلرَّكْبُ = އަދި (أبوسفيان ގެ) ވިޔަފާރި ގާފިލާ. ❁ أَسْفَلَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތިރީގައި (އެބަހީ: އަތިރިމަތީގެ ފަރާތުގެ ތިރީގައި)❁ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ދެބައިގައި وعد ކުރިނަމަވެސް. ❁ لَٱخْتَلَفْتُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން إختلاف ވީހެވެ. ދެބަސްވީހެވެ. ❁ فِى ٱلْمِيعَـٰدِ = ކަނޑައެޅި ވަގުތާއިމެދު. ❁ وَلَـٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް، (ދެ لشكر ބައްދަލުކުރުއްވީ) ❁ لِّيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا = އެއީ الله ކަމެއް ނިންމެވުމަށްޓަކައި ނިންމަވައިފައެވެ. ❁ كَانَ مَفْعُولًا = އެކަމެއް އެކަލާނގެ (تقدير ގައި) ވުމަށް ވެފައިވާ. ❁ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ = ހަލާކުވާމީހަކު ހަލާކުވުމަށްޓަކައެވެ. ❁ عَنۢ بَيِّنَةٍ = حجّة އާއި دليل ން. (އެބަހީ އެނގުމަށްފަހު) ❁ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَىَّ = އަދި ދިރިހުރިމީހަކު ދިރިހުރުމަށްޓަކައެވެ. ❁ عَنۢ بَيِّنَةٍ = حجّة އާއި دليل ން. (އެބަހީ އެނގުމަށްފަހު) ❁ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ. ❁ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ = ކަންއެނގިވޮޑިގެން އަޑުއައްސަވާ ދަނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِذْ يُرِيكَهُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله تعالى ކަލާނގެ އެމީހުން ދައްކަވާހިނދު. ❁ فِى مَنَامِكَ = ކަލާނގެ ހުވަފެނުގައި (ނިދާފައިވާހިނދު)❁ قَلِيلًا = މަދުކޮށް (لشكر ގައި މީހުން މަދުކޮށް)❁ وَلَوْ أَرَىٰكَهُمْ كَثِيرًا = އަދި އެމީހުން ގިނަކޮށްގައި އެކަލާނގެ ކަލާނގެއަށް

ދެއްކެވިނަމަ. ۞ لَّفَشِلْتُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ބިރުގަނެ ފައިބުރުއްޖެހުނީސްއެވެ. ۞ وَلَتَنَٰزَعْتُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ދެބަސްވެ خلاف އުފެދިއްޖެއެވެ. ۞ فِي ٱلْأَمْرِ = ކަންތައްތަކުގައި. ۞ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ سَلَّمَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله (އެކަލާނގެ) ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ (٤٣) = ހިތްތަކުގައި ވާހަކަތައް (ހިތްތަކުގެ އަޑިގައިވާ ތަކެތި).۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤١) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން غنيمة ގެގޮތުގައި ކޮންމެ ތަކެއް حاصل ކުރި ކަމެއްގެ ފަސްބައިކުޅަ އެއްބައި ވާނީ الله އަށާއި رسول އާއި (رسول ގެ) ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި - يتيم ންނާއި - مِسْكِين ންނާއި އަދި ދަތުރުވެރިންނަށެވެ. އެއީ ކަލޭމެން الله އަށް إيمان ވެގެންވާ ކަމުގައިވާނަމައެވެ. އަދި فرقان ގެދުވަހު އެބަހީ: حقّ އާއި باطل ވަކިކުރާ ދުވަހު އެދުވަހަކީ ދެ لشكر ބައްދަލުވި ދުވަހެވެ. (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ންގެ لشكر އާއި مكّة ގެ قريش ންގެ ކާފަރު لشكر އާއި ދެ لشكر އެވެ. އެދެ لشكر بَدْرُ އޮވެ ހިސާ ميدان ގައި ބައްދަލުވެގެން حقّ އެއީ ކަމުގައި باطل ކަމުގައިވެ ފަޅާއެރުމުން ދިއައީއެވެ. ކާފިރުން ބަލިވެ مؤمن ންނަށް نصر ލިބުނެވެ.) އެދުވަހު މިޔަންޓަސްކާރާގެ އަޅާގެ މަތުވެރިޔާ (محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ މަތީގައި) ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް إيمان ވެގެންވާ ކަމުގައިވާނަމަ غنيمة ގެ ތަރިކައިގެ ފަސްބައިކުޅަ އެއްބައި ދޫކޮށްލާށެވެ! އަދި الله އީ ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުދުރަތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤٢) އަދި ކަލޭމެން مؤمن ން مدينة އާއި ގާތްކުރާގައި (އެބަހީ: بَدْرُ ހަރުގާމަތަ ހިނދިލާގެ مدينة އާއި ގާތްކަރުގެ) އުސްތާނގައިވިހިނދު އަދި އެމީހުން - އެބަހީ: مكّة ގެ قريش ންގެ لشكر އެއްގާގެ مدينة އާއި ދުރުކަރުގައި އަދި (أبوسفيان ގެ) ގާފިލާ އަޑިރިމަތިކޮޅު ތިރިމަގުގައިވިހިނދު (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި (ދެ لشكر ބައްދަލުވުމަށް) ވަކިވަގުތެއް އަދި ވަކިތަނެއް ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެން ހުރިނަމަ ދުރުގާގައި وَعْدُ ކުރިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެވަގުތާއި އެތަނާއިމެދު ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި ދެބަސްވެ إختلاف ވީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް (ދެ لشكر އެ ميدان ގައި ބައްދަލުވެ ހަރުގާމަވެސް) އެއީ الله ގެ تقدير ގައި ކަނޑައެޅި ފާހަގަކުރެއްވި ނިންމަވާ ހިންގެވުމަށެވެ. އެއީ ހަލާކުވާ މީހަކުވެސް حجّة އާއި دليل އާއިއެކު ހަލާކުވުމަށެވެ. އަދި ދިރިއުޅެންޏާމީހަކުވެސް حجّة އާއި دليل އާއިއެކު ދިރިއުޅުމަށެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެމީހަކުގެ ކަންތައް ރަނގަޅަށް ސާބިތުވެ އެނގުމަށްފަހު عذر އެއް ނެތްނަމަގެ ގޮތުންނެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ އަދި ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤٣) އަދި اللّه تعالى ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން - އެބަހީ - قريش ންގެ ކާފަރު لشكر - ކަލޭގެފާނުންގެ ހުވަފެނުގެ ތެރޭގައި މަދުބައިކުދިކޮށް ދައްކަވައެވެ. (އެއީ ކަލޭމެން مؤمن ންގެ ހިތްތަކަށް ގަދަވެ ހަރުގާމަތަށް ހިތްވަރުދިނުމަށް عدوّ ންނާ ދިމާކުރުމުގެ ބާރުއެރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.) އަދި އެމީހުން އެއީ ގިނަބައެއްގެ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނަށް (ހުވަފެނުގައި) އެކަލާނގެ ދައްކަވާނަމަ ކަލޭމެން ބިރުގަނެ ހިތްވަރުދެރަވެ ފައިބުރުއްޖެހުނީސްއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދެބަސްވެ ބޮޑުވެރިން ކަމާއިމެދު ތަކުރާރު ކުރީސްއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެގޮތަށް ނުވަނީ الله ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ހިތްތަކުގެ އަޑިގައިވާ ކަންތައްތައްވެސް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ ٱلْتَقَيْتُمْ فِىٓ أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِىٓ أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٤٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُوا۟ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُوا۟ فَتَفْشَلُوا۟ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ ۖ وَٱصْبِرُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

މުފްރަދާތު

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އެމީހުން ދައްކަވާނިހިނދު. ۞ إِذِ ٱلْتَقَيْتُمْ = ކަލޭމެން (އެމީހުންނާއި ބައްދަލުވީހިނދު. ۞ فِىٓ أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا = ކަލޭމެންގެ ލޮލުގައި މަދުބައެއްކަމުގައި. ۞ وَيُقَلِّلُكُمْ فِىٓ أَعْيُنِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ލޮލުގައި ކަލޭމެން މަދުކޮށްދެއްކެވީ. ۞ لِيَقْضِىَ ٱللَّهُ أَمْرًا = އެއީ الله ކަމެއް ނިމުމަކަށް ގެނައުމަށްޓަކައި ނިންމަވައި ވުމުގެ ސަބަބުން. ۞ كَانَ مَفْعُولًا = އެކަމަކީ އެކަލާނގެ تقدير ގައި ވެނިވިޔަވުމެވެ. ۞ وَإِلَى ٱللَّهِ = އަދި ހަމަ الله ގެ حضرة އަށެވެ. ۞ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٤٤﴾ = ކަންތައްތައް رُجُوعَ ވާނީ ވެސް. ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްމީހުންނޭވެ! ۞ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً = ކަލޭމެންނާ (ހަނގުރާމައިގެ ހާލަތު) جماعة އެއް ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ. ۞ فَٱثْبُتُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ސާބިތުވާށެވެ! ۞ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ذِكر ކުރާށެވެ! (الله ހަނދާންކުރާށެވެ!) ۞ كَثِيرًا = ގިނަގިނައިން. ۞ لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ = ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބު ނަސީބުވުމަށްޓަކައި. ۞ وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! ۞ وَرَسُولَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް. ۞ وَلَا تَنَٰزَعُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދެބަސްވެ އަރައިރުން ނުވާށެވެ! ۞ فَتَفْشَلُوا۟ = ފަހެ (އޭރުން) ކަލޭމެން ބަލިވެ ދެރަވެގަންނާނެއެވެ. ۞ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ވަސްވިހަވެގަންނާނެއެވެ. ۞ وَٱصْبِرُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާއި އެކުގައެވެ. ۞ وَلَا تَكُونُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! ۞ كَٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ = ނުކުތްމީހުން ފަދައިން. ۞ مِن دِيَٰرِهِمْ = އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުން. ۞ بَطَرًا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ = ބޮޑާކަމާއި މީސްތަކުންނަށް ދައްކުވަން. ۞ وَيَصُدُّونَ = އަދި އެމީހުން ހުރަސްއަޅާ ހިފަހައްޓާ. ۞ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުން. ۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله تعالى އީ. ۞ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ = އެމީހުން ކުރާކަމެއް ފުރިހަމައަށް އިހާތަކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ (ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٤) އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން) އާ مشرك ންނާއި ބައްދަލުކުރިނދު ކަލޭމެންގެ ލޮލަކަށް އެ مشرك ން މަދުކަމުގައި އެކަލާނގެ ދައްކަވައި އަދި އެމީހުންގެ ލޮލަކަށް ކަލޭމެން މަދުކަމުގައި އެކަލާނގެ ދެއްކެވީ އެކަލާނގެ تقدير ގައި ވާނޭކަމަށް ނިމިދިއުމަށްޓަކައި ނިންމަވާ ނިޔާކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.ކަލޭމެންނަށް ދެއްކެވުމަކީ (އެއީ مشرك ންގެ މައްކަރު مؤمن ން ގަދަކުރައްވައި الله ގެ كلمة މަތި މަތިވެރިކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެންމެހައިކަންތައް رُجوعَ ވެންވަނީ الله ގެ حضرة އަށެވެ.

(٤٥) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންނާއި (ހަނގުރާމަވެރި ކާފިރު) جماعة އެއް ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ (ميدان ގައި) ތަންގަޅުން ސާބިތުވާށެވެ! އަދި الله އަށް ގިނަގިނައިން ذِكر ކުރާށެވެ! (الله ހަނދާންކުރުން ގިނަކުރާށެވެ!) އެއީ ކަލޭމެންނަށް ކާމިޔާބުވާ ނަސީބު ލިބުމަށެވެ.

(٤٦) އަދި ކަލޭމެން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! - އަދި ކަލޭމެން (ކަންކަމުގައި) ދެބަސްނުވާށެވެ! އަރައިރުން ނުވާށެވެ! (އެހެން ހަދައިފިއްޔާ އެބަހީ: ދެބަސްވެއްޖެ) ކަލޭމެން ބިރުގަނެ ބަލިކަށިވެ ދެރަވެގަންނާނެއެވެ. ދެން އާރުން ކަލޭމެންގެ ވަސްދިޔައިދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ވަޑައިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާއެކުގައެވެ.

(٤٧) އަދި ބޭއަދަބުވެގެންވާ حال މީސްތަކުންނަށް ދައްކުވުމަށްޓަކައި ތިމާމެންގެ ގޭގޮތި ދޮރުތަކުން ނުކުމެ ދިޔުން ފަދައިން ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނުވާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަކީ الله ގެ މަގުން މީސްތަކުން ބަންދުކޮށް ހުއްޓުވާ މީހުންނެވެ. އަދި الله އީ އެމީހުންކުރާ ހުރިހާކަމެއް ދަނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ ٱلْيَوْمَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَإِنِّى جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَآءَتِ ٱلْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكُمْ إِنِّىٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ ۚ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان އާ އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީއެވެ.❁ أَعْمَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ (ނުބައި) عمل ތައް.❁ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ ٱلْيَوْمَ = އަދި އޭނާ ބުންޏެވެ (އެމީހުންނަށް) ބަލިކުރެވޭ. މިއަދު ކަލޭމެންނަށްވުރެ ގަދަވާނެ މީހަކު ނުވެއެވެ. (އެއީ بَدْرُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހެވެ.)❁ مِنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން.❁ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު މިވަނީ ކަލޭމެންގެ އަވަށްޓެރި އެހީތެރިޔާއެވެ.❁ فَلَمَّا تَرَآءَتِ ٱلْفِئَتَانِ = ފަހެ ދެ لشكر ފެންނަހިނދު (مؤمن ންގެ لشكر އާއި مشرك ންގެ لشكر އޭނާ ދުށިހިނދުން)❁ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ = އޭނާ އޭނާގެ ދެފައިތިލަބޮޑިއަށް ފަހަތަށް ޖެހިއްޖެއެވެ.❁ وَقَالَ = އަދި އޭނާ (مشرك ންނަށް) ބުންޏެވެ.❁ إِنِّي بَرِيٓءٌ مِّنكُمْ = އަޅުގަނޑުވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ބަރީއަވެފައެވެ.❁ إِنِّيٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނަ އެއްޗެހި އަޅުގަނޑަށް ފެނެއެވެ.❁ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު الله އަށް ބިރުގަންނަމެވެ.❁ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ = އަދި الله އީ عقوبة ދިނުމުގައި ވަރަށްގަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ إِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ = އަދި منافق ންތަކުން ބުނިހިނދު.❁ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި (إيمان ކަމުގައި ޝައްކުގެ) ބަލިވާ މީހުންނާއި.❁ غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ = މިމީހުން = يعني: މި مؤمن ން - އެމީހުންގެ دين އެމީހުންނަށް ދޮގުކޮށްފިއެވެ.❁ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި الله އަށް وكيل ކޮށް އިތުބާރުކުރާމީހާ (އެމީހަކަށް އެކަމާމެދު ފުދެވޭނެއެވެ.)❁ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.❁ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ = عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَلَوْ تَرَىٰٓ = އަދި ކަލޭގެފާނު ދެކެވޑައިގަންނަވާނަމަ.❁ إِذْ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = މަލާއިކަތުން ކާފިރުން ވަފާތްކުރާ ހިނދު ރޫޙު ނަގަމުންދާ ހިނދު.❁ يَضْرِبُونَ = އެމީހުން ތަޅަމުންނެވެ.❁ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ = އެމީހުންގެ މޫނުތަކާއި ފުރަގަސްތަކަށް. (އަދި ބުނާނެއެވެ.)❁ وَذُوقُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ރަހަބަލައިގަންނާށެވެ.! عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ = އަލިފާނުގެ عذاب ގެ (އެއީ އަދި قيامة ދުވަހުން އަންނަން އޮތް عذاب އެވެ.)❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އަދި شيطان އެމީހުންނަށް އެބަހީ: مشرك ންނަށް - އެމީހުންގެ ނުބައި عمل ތައް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނުމުން އޭނާ އެމީހުންނަށް ބުންޏެވެ. މިއަދު މީސްތަކުންނެތުން އެކަކުވެސް ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ގަދަނުވާނެއެވެ. އަހަރެން މިހިރީ ކަލޭމެންގެ އަވައްޓެރި އެހީތެރިޔަކަށެވެ. ދެންފަހެ ދެ لشكر އޭނާ ދުށްހިނދު އެބަހީ: مؤمن ންގެ لشكر އާއި مشرك ންގެ لشكر އޭނާ ދުށްހިނދު އޭނާ ފަހަތަށް ފަހަތަށް ދާންފަށައިފިއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން މިވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ބަރީއަވެގެންނެވެ. ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނަތަކެތި އަހަރެންނަށް އެބަފެނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން اللّه އަށް ބިރުގަތީމެވެ. އަދި اللّه އީ عقوبة ދެއްވުން ގަދަފަދަވަންތަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. شيطان ފަހަތަށް ފަހަތަށްދެވުނީ مؤمن ންގެ لشكر ގައިވާ މަލާއިކަތުބޭކަލުން ފެނިގެންނެވެ.

- ދަންނައެވެ! بَدْرُ ހަނގުރާމަ ހިނގިދުވަހު އެ ميدان އަށް شيطان ދިޔައީ مكّة ގެ ކާފިރު لشكر އަށް އެހީވާގޮތް ދައްކައިގެން بَنِي مُدْلَجُ ވެރިޔާގެ سُرَاقَةُ بنُ مَالِك بنُ جَعْشَم ގެ ސިފައިގައި ސިފައިންނާވެސް އުޅުނެއެވެ. ދެންފަހެ އޭނާ قريش ންގެ ކާފިރު لشكر އަށް يقين ކޮށްދިނީ ބުނެދީ، މިއަދު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަކުވެސް ގަދަނުވާނެކަމުގައެވެ. އަހަރެން މިވަނީ ކަލޭމެންގެ جارُ އަކަށެވެ. އެހީތެރިޔަކަށެވެ. މިގޮތުން ފަހަރު ސަލާމަތާއެކީ ދެމިހުރުމުން مؤمن ންގެ لشكر ގެ ملائكة ބޭކަލުން ފެނި އަދި جبريل ފަދައިގެން އޭނާ ހިފަހައްޓާލަން ދެލްކުރުމުން އަވަހަށް ދުވެ ބަދުނާމުން ދެވިއްޖެ مشرك ންގެ މެދުގައި ދޫކޮށްލުމުން ފައްސިޔާއި ބުންޏެވެ. ބަލަ سُرَاقَة އެވެ. ކަލޭ ދިޔައީ އަހަރުމެންނަށް އެހީވާން ވަޢުދުވެގެންނެވެ ބުނެފައި ދިޔައީ ކިއްވެގެންތޯއެވެ؟ އޭރުން އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހަރެން މިވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ބަރީއަވެގެންނެވެ. ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނަތަކެތި މަގަށް އެބަފެނެއެވެ. އަދި اللّه އަށް އަހަރެން ބިރުގަތީމެވެ. اللّه އީ ނުހަނު عقوبة ގަދަވުމުން ކަލާނގެއެވެ.

= تفسيرالطبرى އިން =

(٤٩) އަދި منافق ންނާއި އަދި އެ އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި (إيمان ކަމާއިމެދު ޝައްކުވުމުގެ) ބަލިކަށިކަމެއް މީހުން ބުނިހިނދު (ހަމަކަށަވަރުން ހާސްކުރަމެވެ/ އެމީހުން ބުނެއެވެ.) މިމީހުން يعنى (محمّد ގެ ރާއްޖެ އެކަކުގެ ރަހުން تبع ވެގެންވާ މީހުން) އެމީހުންގެ دين އެމީހުން ގޮވައްލައިރައްވާކަމުގަ ދޮގުވެއެވެ. (ތަގެ مناسبة ގައި اللّه އެންގެވިއެވެ.) އެމީހަކު اللّه އަށް وكيل ކޮށް އިތުބާރުކޮށްފިނަމަ (ދަންނައެވެ! އެމީހަކަށް އެކަލާނގެ ފުދެންވާނެއެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިމީހުންނަކީ بَدْر ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެބަހައްޓަވާކުރުގައި ވީއެވެ. ނަމަވެސް ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރި ނުވެއެވެ. ކާފިރުންގެ ނިސްބަތުގައި مؤمن ންގެ لشكر ގެ މީހުން މަދުކަމުން އެމީހުން ބުނީ މި مؤمن ން މިގޮނަ مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަކުރަން އަންނައީ އެމީހުންގެ دين ގެ ސަބަބުން ހެއްލިގެންނެވެ. އެމީހުން އެހެންބުނީ مؤمن ން ދެރަވާނެކަމަށް ހިތަށްގެންނެވެ. والله أعلم)

(٥٠) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކާފިރުންގެ މީހުންގެ ފުރާނަތައް ملائكة ބޭކަލުން ހިއްޕަވާއިރު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމައެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެ مشرك ންގެ މޫނުތަކާއި ފުރަގަހަށް ތަޅުއްވަމުން ވިދާޅުވެއެވެ. ކަލޭމެން އަނދާހުލިވާ عذاب ގެ ރަހަ ބަލައިގަންނާށެވެ. (އެއީ قيامة ދުވަހުން ދެއްވާނެ عذاب އެއްކަމުގައި ވެއެވެ.)

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا۟ مَا بِأَنفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ ۙ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٥٤﴾ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ ٱلَّذِينَ عَٰهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِى كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

ލަފުޒީމާނަ

ذَٰلِكَ = އެއީއެވެ. ۞ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ = ކަލޭމެންގެ އަތްތައް ކުރިއަށް ފޮނުވި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. ۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه. ۞ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ = އަޅުތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިއެއްކަމުގައި ވާގޮތް ނުވެއެވެ. ۞ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ آل ންގެ އާދަ ފަދައެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންނާއި. ۞ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = އެމީހުން اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވިއެވެ. ۞ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ اللّٰه އެމީހުން ހިފެއްވިއެވެ. بِذُنُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ۞ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގަދަވަންތަ ބާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ. ۞ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ = عقوبة ދެއްވުން ގަދަވަންތަ ބާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ. ذَٰلِكَ = އެއީ އެއީ. ۞ بِأَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى. ۞ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً = نعمة އެއް ބަދަލުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް ނުވެއެވެ. ۞ أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ = އެއްވެސް قوم އެއްގެ މައްޗަށް نعمة ދެއްވި. ۞ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا۟ = އެމީހުން ބަދަލުކުރަންދެން. ۞ مَا بِأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައިވާ އެއްޗެއް. ۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ. ۞ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ = އަޑުއައްސަވާ ދަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ آلُ ންގެ އާދަ ފަދައެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންނާއި. ۞ كَذَّبُوا۟ = އެމީހުން ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رب ގެ އާޔަތްތައް. ۞ فَأَهْلَكْنَٰهُم = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. ۞ بِذُنُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން. ۞ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ فرعون ގެ آل ން (ކަނޑުގައި) غَرَق ކުރެއްވީމެވެ. وَكُلٌّ = އަދި އެންމެން. ۞ كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٥٤﴾ = ވީ އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ. إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ = ހަމަކަށަވަރުން އެންމެނުބައި دَابَّة އެއް (ދިރޭއެއްޗެއް) ۞ عِندَ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة ގައި. ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީހުންނެވެ. ۞ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ = ފަހެ އެމީހުން އީމާނެއް ނުވެއެވެ. ٱلَّذِينَ = އެމީހުން. ۞ عَٰهَدتَّ مِنْهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ عَهْد ހެދެއްވި. ۞ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ = ދެން އެމީހުން އެމީހުންގެ عَهْد އުވާލަނީއެވެ. ۞ فِى كُلِّ مَرَّةٍ = ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް. وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ = އަދި އެމީހުން ބިރެއް ނުގަނެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) މި عذاب ކަލޭމެންނަށް ދެއްވަނީ ކަލޭމެން އަތްތަކުން އިސްކޮށްފައިވާ ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އަޅުތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއަކު ނޫނެވެ.

(٥٢) فرعون އާއި އަދި އޭގެކުރީގެ މީހުންގެ އާދަވެފައިވާހެންނެވެ. (އެބަހީ: بَدْر ހަނގުރާމައިގައި މަރުވެދިޔަ ކާފަރުންނަށްވެސް އުޅުނީ فرعون އާއި ދެންވެސް އެބާވަތުގެ ނުބައި ނުލަބާ މީހުންނަށް ދިމާވެފައިވާހެންނެވެ.) އެމީހުންވެސް الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވިއެވެ. ދެން الله تعالى އެމީހުން ހިއްފަވައި ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގަދަފަދަވަންތަ އަދި عقوبة ދެއްވުން ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٥٣) އެގޮތުގެ، (އެބަހީ: بدر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ކާފަރުންނަށް އައިސްދިޔު عذاب އެއް ދެއްވައި ހަލާކުކުރެއްވީ) އެމީހުންގެ ނުބައިކަންތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް ބައެއްގެ މައްޗަށް الله تعالى ދެއްވާފައިވާ نعمة ، އެބައެއްގެ نفس ގައިވާ ކަންތައް އެބައެއް އަމިއްލައަށް ބަދަލުކޮށް تغيّر ކޮށްފިއްޔާމެނުން الله تعالى އެބަދަލުކުރައްވާ نعمة ބަދަލު ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! قريش ނުގެމައްކަން الله ދެއްވި نعمة އަކީ الله تعالى އެކަލާނގެ ގާތް رسول ގެ އެމީހުންގެތެރެއަށް ފޮނުއްވުމެވެ. ދެންވެސް އެމީހުން އަމިއްލައަށް އެ نعمة ބަދަލުކުރިއެވެ. އެގޮތް رسول ގާއަށް إيمان ނުވެ، އަދި އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކޮށް، އެދަރިން ނެރެ އަދި އެކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގެވެ. ދެންވެސް الله تعالى ދެއްވި އެއްޗެ نعمة ބަދަލުކޮށްލެއްވި އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އިސްތިދްރާޖެވެ އެގޮތަކީ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ގާއިމްކުރެއްވި ގޮތެވެ. (سُنَّةُ اللَّه وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً)

(٥٤) فرعون އާއި އޭނާގެ آلُ ނުބައި އަދި އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ފަދައެވެ. (އެބަހީ: مكّة ގެ قريش ނުގެ مشرك ނުވެސް فرعون ގެ آلُ ނުބައި އަދި އެމީހުންގެ ކުރީން ތިބި މީހުންގެ އާދަވެފައިވާ ކާފަރުކަމަށް ހަމައެކަނި ޖެހުނެވެ.) އެމީހުން އެމީހުންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިއެވެ. (މިމީހުންވެސް މިމީހުންގެ رَبّ ގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިއެވެ.) ދެންފަހު މިތަންތަނުގެ އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ހިއްފަވާ ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. (މިމީހުންވެސް މިތަންތަނުގެ އެންމެފަހުން ވާނީ އެހެންނެވެ.) އަދި فرعون އާއި އޭނާގެ މީހުން ކަނޑުގައި މިތަންތަނުގެ غرق ކުރެއްވީމެވެ. އެއުރެންގެ އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ.

(٥٥) الله ގެ حضرة ގައި އެންމެނުބައި دابّة އަކީ ދިރޭ އެއްޗަކީ ކާފަރުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުން إيمان ނުވެއެވެ. (الله ގެ އެންމެ ކުރިމަތީގައި ކުފުރުވެރިކަން ދޫނުކުރާނެއެވެ.)

(٥٦) އެމީހުންނަކީ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ عهد ކޮށް އޭގެފަހުން ބައިގަނޑުކުރި މީހުންނެވެ. (އެއީ ދެބައިމީހުންގެ صُلْحَ ވެރިކަން ބަހައްޓައި އެއްބަސްވުމާ ހަނގުރާމަ ނުކުރުމަށާ ހަނގުރާމަކުރާބައިއާ އެހީނުވުމަށް ދެންވެސް އެބާވަތުގެ ކަންކަމުގެއެވެ. އެއީ بَنِى قُرَيْظَةَ އާއި އެފަދަ މީހުންނެވެ.) ދެން އެމީހުން عهد ކުރި ކޮންމެ ފަހަރަކު عهد އޮޅުވައެވެ. އަދި އެމީހުން (الله އަށް) ބިރުނުގަންނައެވެ / ނުވަތަ އެ عهد އަށް ރައްކާތެރި ނުވެއެވެ.

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي ٱلْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَٱنۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَآءٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ سَبَقُوٓا۟ ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا۟ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ ٱلْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ ٱللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِن شَىْءٍ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ ۞ وَإِن جَنَحُوا۟ لِلسَّلْمِ فَٱجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

ލުޣަތު

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާއި ބައްދަލުވެ އެބަހީ: عَهْدُ އުވައިލި މީހުންނާއި ބައްދަލުވެ، އަދި ހަނގުރާމަވެއްޖެއްޔާ. އެމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެވަޑައިގެންފިއްޔާ ❁ فِي الْحَرْبِ = ހަނގުރާމައިގައި. ❁ فَشَرِّدْ بِهِم = ފަހެ އެމީހުންގެ ސަބަބުން އެބަހީ: އެމީހުންނަށް ދެއްވާ އަދަބުގެ ސަބަބުން ވަކިވަކިކޮށްލައްވާ ފައްސަވާލައްވާށެވެ. ❁ مَّنْ خَلْفَهُمْ = އެމީހުންގެ ފަހަތުގައިވާމީހުން. ❁ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ = އެމީހުން އެއްޗެއް ވިސްނާ وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަތުމަށް. ❁ وَإِمَّا تَخَافَنَّ = އަދި ކަލޭގެފާނު ބިރުފުޅުގަންނަވާ ނަމަ. ❁ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً = ބައެއްމީހުންގެ ފަރާތުން خيانة އަރާއިރުވެ، (عَهْدُ އުވާލުމަށްފަހު) ❁ فَانبِذْ إِلَيْهِمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް އެއްގޮތަކަށް! (ކަލޭގެފާނުވެސް އެ عهد އުވާލިކަން އަންގަވާށެވެ.) ❁ عَلَىٰ سَوَاءٍ = ހަމަހަމައަށް. (ދެފަރާތް ހަމަހަމައަށް عهد އުވާލިކަން ދެނެގަތުމަށް.) ❁ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى. ❁ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ = خيانة ތެރިވާމީހުން ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. ❁ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން ހިތަކު ނުހިތާށެވެ.! سَبَقُوا = އެމީހުން (އަލްހުކު) ކުރިއަރައި ދުވެފައިވަން. ❁ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ މިލްކަތްކުރަސްކަނޑޭ ނުކުޅެދުންތެރި ބަޔަކު ނޫނެވެ. ❁ وَأَعِدُّوا لَهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކުރާށެވެ ! ❁ مَّا اسْتَطَعْتُم = ކަލޭމެންނަށް ކުރެވެނިވާ ކުރެވެނިވަރަކަށް. އެއްޗެއް. ❁ مِّن قُوَّةٍ = ބާރުގެ ތެރެއިން. ❁ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ = (ހަނގުރާމައިގެ) އަސްތަކާއި ބަނދެއްވެންނާއި. ދޫކުރަން ކޮންގޮތް. ❁ تُرْهِبُونَ بِهِ = އޭގެން ކަލޭމެން ބިރުގަންނަވާލެވޭނެ / ދެރަކުރުވާލެވޭނެ. ❁ عَدُوَّ اللَّهِ = اللّه ގެ عَدُوُّ ނެ. ❁ وَعَدُوَّكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ عداوة ތެރިންނާއި. ❁ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ = އަދި އެމީހުން ނޫންބައި އެހެން ބަޔަކާއި. ❁ لَا تَعْلَمُونَهُمْ = ކަލޭމެންނަކަށް އެމީހުން ނޭނގޭނެއެވެ. ❁ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ = اللّه އެބަޔަކު ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ = އަދި ތަކެތީގެ ތެރެއިން ކަލޭމެން ހޭދަކުރާހާ ކޮންމެ އެއްޗެއް. ❁ فِي سَبِيلِ اللَّهِ = اللّه ގެ މަގުގައި. ❁ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ = (އެއެއްޗެއް) ކަލޭމެނަށް ހަމަހަމައަށް ފުރިހަމަކޮށްދެވޭނެއެވެ. ❁ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ = އަދި ކަލޭމެނަށް އަނިޔާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁ ۞ وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ = އަދި އެމީހުން ހަނގުރާމަ ނުކޮށް صُلْح ގެ

ފަރާތަށް ލެނބި ބުރަވެއްޖެ / އެކަމަށް އެދެންޏާ.۞ فَٱجْنَحْ لَهَا = ކަލޭގެފާނުވެސް އެއަށް ލެނބިވަޑައިގެންނެވޭށެވެ! ۞ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި اللّه އަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ. (اللّه އަށް އިތުބާރު ކުރައްވައި އެކަލާނގެ حوال ކުރައްވާށެވެ.) ۞ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ ۞ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٥٧) ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް ހަނގުރާމައިގައި އެމީހުންނާއި ބައްދަލުވެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކުރިހޯއްދަވައިފިއްޔާ އެމީހުންގެ ފަހަތުގައިތިބި އެބާވަތުގެ މީހުން މިމީހުންގެ ސަބަބުން ބައިބައިވެ ފިލައިފިލައިދާނޭވަރުގެ އަދަބެއްދީ عقوبة ދެއްވާށެވެ. އެއީ އެބާވަތުގެ ކަމެއް ދެން ކުރަން ނުކުރާގޮތުގެ ނަސޭހަތެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އެމީހުންނަށް عبرة އަދި نصيحة ލިބިގަތުމަށެވެ.

(٥٨) އަދި ބަޔަކުމީހުންގެ ފަރާތުން خيانة އެއްވުމުގެ ބިރުވެރިކަމެއް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތް (އެބަހީ: عهد އާޚިލާފުވެދާނޭ خيانة އެއްގެ ބިރުވެރިކަން ފެނިވަޑައިގަތްނަމަ) ކަލޭގެފާނުވެސް އެމީހުންނަށް ހަމަހަމަކޮށް އެކަން އަންގަވައި ދޫކޮށްލާ ހަމަހަމަކުރައްވާށެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުވެސް عهد ދޫކޮށްލައި ހަނގުރާމައަށް ހުށަހެޅުއްވާކަން އަންގަވާށެވެ. މިހެން ނޫޅެން މިނޫންގޮތަކަށެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން خيانة ތެރިންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިނުގެންނެވިއެވެ.

(٥٩) ކާފަރުންގެ މީހުން (އެމީހުން) ދުވެ ކުރިއަރައިފިކަމަށް ދެކެހިތަށް ނުބޯލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުކުޅެދިގެންދާނޭ ބައެއް ނޫނެވެ.

(٦٠) އަދި އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ކަލޭގެފާނުމެން ކުޅަދާނަވާ ބާރާއި ހަތިޔާރުގެ ތަކެއްޗާއި އަދި (ހަނގުރާމައިގެ އަސްތަކުގެ ތެރެއިން) ތިޔަބައިމީހުން ތައްޔާރުކުރާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން (مؤمن ން) ބިރުގެންނަވާށެވެ! އެކަމުގެ ސަބަބުން اللّه ގެ عدوّ ންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ عدوّ ން ބިރުގަންނާނެއެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން އެހެންބައެއްވެސް ބިރުގަންނާނެއެވެ. އެބައެއް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. އެބައެއް اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި اللّه ގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެއް ޚަރަދުކުރިއްޔާ އެއްޗެއްކަމުން ބަދަލު ފުރިހަމައަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަނިޔާއެއްނުވާނެއެވެ. (މިއާޔަތުގައި މިހަނގުރާމަކުރާން ބިރުގަނެވޭ ބައެއްކަމަށް ބުނާގޮތް މިއީ ބަނޫ قُرَيْظَة ކަމުގައި ބުނެވޭއެވެ. އެއީ فارس ކަމުގައިވެސް ބުނެވޭއެވެ. އަދި އެއީ منافق ންކަމުގައި ބުނެވޭއެވެ. އަދި އެއީ جنّ ންކަމުގައި ބުނެވޭއެވެ. والله أعلم)

(٦١) އަދި އެމީހުން އެބަހީ އެކާފަރުން ހަނގުރާމަނުކޮށް صُلْحَ ވުމަށް ފިނިވެ އެކަމަށް އެދިއްޖެނަމަ ކަލޭގެފާނުވެސް އެމީހުންނާއި صُلْحَ ވުމަށް ފިނިވާށެވެ (صُلح ވުމުގެ قواعد ގެމަތިން) صلح ވާށެވެ. އަދި اللّه އަށް وكيل ކޮށް އެކަލާނގެއަށް އިތުބާރުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

وَإِن يُرِيدُوٓاْ أَن يَخۡدَعُوكَ فَإِنَّ حَسۡبَكَ ٱللَّهُۚ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَيَّدَكَ بِنَصۡرِهِۦ وَبِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡۚ لَوۡ أَنفَقۡتَ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا مَّآ أَلَّفۡتَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيۡنَهُمۡۚ إِنَّهُۥ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ﴿٦٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسۡبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ عَلَى ٱلۡقِتَالِۚ إِن يَكُن مِّنكُمۡ عِشۡرُونَ صَٰبِرُونَ يَغۡلِبُواْ مِاْئَتَيۡنِۚ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّاْئَةٞ يَغۡلِبُوٓاْ أَلۡفٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ لَّا يَفۡقَهُونَ ﴿٦٥﴾ ٱلۡـَٰٔنَ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمۡ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمۡ ضَعۡفٗاۚ فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّاْئَةٞ صَابِرَةٞ يَغۡلِبُواْ مِاْئَتَيۡنِۚ وَإِن يَكُن مِّنكُمۡ أَلۡفٞ يَغۡلِبُوٓاْ أَلۡفَيۡنِ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٦٦﴾

މުފުރަދާ

وَإِن يُرِيدُوٓاْ = އަދި އެދިއްޖެން އެދެންޏާ / قصد ކުރެންޏާ. ❁ أَن يَخۡدَعُوكَ = އެދިއްޖެން ކަލޭގެފާނަށް މަކަރުހަދަ ހައްދަން. ❁ فَإِنَّ حَسۡبَكَ ٱللَّهُ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ފުދުންތެރިވެވޮޑިގެންވަނީ اللّه އެވެ.❁ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَيَّدَكَ = ކަލޭގެފާނަށް ގަދަކަންދެއްވާ ބާރުދެއްވި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ بِنَصۡرِهِۦ = އެކަލާނގެ نصر ދެއްވުމުން.❁ وَبِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٦٢﴾ = އަދި مؤمن ންގެ ފަރާތުންނެވެ. (أَنْصَارِىّ ބޭކަލުންގެ ފަރާތުންނެވެ.)❁ وَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡ = އަދި އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ހިތް އެއްބައިވަންތަކުރެއްވިއެވެ. (އެބައިމީހުންނަކީ أَنْصَارِىّ ބޭކަލުންގެ أوس ވަންށަކާއި خَزْرَج ވަންށަކަށްވީމެވެ.)❁ لَوۡ أَنفَقۡتَ = ކަލޭގެފާނު (އެދިރުން އެކުވެރިކުރުމުގައި) ހޭދަކުރެއްވިޔަސް.❁ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعًا = ބިންމަތީގައިވާ ހުރިހާ ތަކެތި. مَّآ أَلَّفۡتَ = ކަލޭގެފާނު އެކުވެރި ނުކުރެއްވީހެވެ. (އެކުވެރި ނުކުރެއްވޭނެވެ.)❁ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡ = އެދިރުންގެ ހިތްތަކުގެ ދެމެދު ❁ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيۡنَهُمۡ = އަދި އެހެންނަމަވެސް اللّه އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި އެކުވެރިކުރެއްވިއެވެ. ❁ إِنَّهُۥ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ = އޭ نبيّ އާއެވެ! ❁ حَسۡبُكَ ٱللَّهُ = اللّه ކަލޭގެފާނަށް ފުދެއެވެ. / اللّه ކަލޭގެފާނަށް ފުދުންތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް تبع ވިހުރިހާ ❁ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٦٤﴾ = مؤمن ންގެތެރެއިން.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ = އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! حَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ = ކަލޭގެފާނު مؤمنُ ންނަށް ހިތްވަރުދެއްވާށެވެ!❁ عَلَى ٱلۡقِتَالِ = ހަނގުރާމަކުރުމުގެ މައްޗަށް.❁ إِن يَكُن مِّنكُمۡ = ކަލޭމެންގެތެރޭގައިވާނަމަ. (ކަލޭމެންގެ ވާނަމަ.)❁ عِشۡرُونَ صَٰبِرُونَ = ކެތްތެރިންގެ ވިހިމީހުން.❁ يَغۡلِبُواْ مِاْئَتَيۡنِ = ދުއިސައްތަ މީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ.❁ وَإِن يَكُن مِّنكُم = އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައިވާނަމަ.❁ مِّاْئَةٌ = (ކެތްތެރި) ސަތޭކަ މީހުން.❁ يَغۡلِبُوٓاْ أَلۡفًا = އެއްހާސް މީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. ❁ مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ކާފިރުންގެތެރެއިން.❁ بِأَنَّهُمۡ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަކީ. قَوۡمٌ لَّا يَفۡقَهُونَ ﴿٦٥﴾ = ނުވިސްނާ

ބަޔާނެވެ. ❁ ءَالْـَٔانَ = މިހާރު. ❁ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކިބައިން الله ލުއިކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. ❁ وَعَلِمَ އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ❁ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ބަލިކަށި ނިކަމެތިން ވާކަން. ❁ فَإِن يَكُن مِّنكُم ފަހެ ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ވާނަމަ. ❁ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ = ކެތްތެރި ސަތޭކަމީހުން. ❁ يَغْلِبُوا۟ مِائَتَيْنِ ۚ = ދުއިސައްތަމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. ❁ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ވާނަމަ. أَلْفٌ (ކެތްތެރި) އެއްހާސް މީހުން. ❁ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفَيْنِ = ދެހާސްމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ الله ގެ އިޛުނަތުގައި. وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿٦٦﴾ = އަދި الله ވޮޑިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާ އެކުގައެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٢) އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް މަކަރުހަދާ ކަޅިގޮތުން قصد ކުރަންޏާވެސް الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފުއްދަވައިދެއްވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ نصر ން نصر ދެއްވައިގެންނާ އަދި مؤمن ންގެ ފަރާތުން (أنصاريّ ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން) ކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވައި ކަލޭގެފާނުންގެ ކަންތައް ގަދަކޮށްދެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.

(٦٣) އަދި އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ (އެބަހީ: أنصاريّ ބޭކަލުންނަށް أَوْسُ ވަންތަކާއި خَزْرَجُ ވަންތަކާއި ދެބައިމީހުންގެ) ހިތްތައް އެކުވެރިކުރައްވައި އެއްކުރެއްވިއެވެ. ބިންމަތީގައިވާ ތަކެތި ހުރިހާއެއްޗެއް ކަލޭގެފާނު އެމީހުން އެކުވެރިކުރައްވަން ޚަރަދުކުރެއްވިނަމަވެސް) ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން އެކުވެރި ނުކުރެއްވުނީހެވެ. އަދި އެހެނެއްކަމަކު الله އެމީހުންގެ ދެމެދު އެކުވެރިކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٤) އޭ نبيّ އެވެ! ކަލޭގެފާނަށާއި مؤمن ންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވެގެންވާ މީހުންނަށް الله ފުދެއެވެ. (އެބަހީ: މުސްލިމުންގެ ނަބިއްޔާއާއި دفاع ކޮށްދެއްވާނީ الله ފުދެއެވެ.)

(٦٥) އޭ نبيّ އެވެ! ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ މައްޗަށް مؤمن ތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރުދެއްވާ އެދުންވެރިކުރައްވާށެވެ. ކަލޭމެންގެ (مؤمن ންގެ) ތެރޭގައި ކެތްތެރި ވިހިމީހުން ހުރިއްޔާ (ކާފަރުންގެ) ދުއިސައްތަ މީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި (ކެތްތެރި) ސަތޭކަމީހުން ހުރިއްޔާ ކާފަރުންގެ އެއްހާސް މީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނޭ ބައެކެވެ. (މިއީ އިސްލާމްދީން ފެށިގަތުމާ ކުރީކޮޅުގެ قواعد އެވެ.)

(٦٦) މިހާރު الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ލުއިކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ضَعِيْفُ ކަން އެބަހީ ބަލިކަށިކަން ހުރިކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ އެހެންވީ، ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ކެތްތެރި ސަތޭކަމީހުންވާނަމަ (ކާފަރުންގެ) ދުއިސައްތަމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި އެއްހާސްމީހުން ވާނަމަ އެމީހުންގެ ދެހާސްމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ އިޛުނަތުގެމަތިންނެވެ. އަދި الله ވޮޑިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާއި އެކުގައެވެ. މިއީ މިހާރުގެ قواعد އެވެ.

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَٰلًا طَيِّبًا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّمَن فِىٓ أَيْدِيكُم مِّنَ ٱلْأَسْرَىٰٓ إِن يَعْلَمِ ٱللَّهُ فِى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّآ أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُوا۟ خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا۟ ٱللَّهَ مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

މުފްރަދާތު

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ = އެއްވެސް ނަބިއްޔަކަށް ޤާބިލުވެއްޖެ ނުވެ. / ހެޔޮކަމެއް ނުވެ. ❁ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ = އޭނާގެ ކިބައިގައި أسِيْرُ ން ތިބުމަކީ: (ހަނގުރާމައިގައި ހައްޔަރުކުރެވޭ މީހުންތިބުން.) ❁ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ގިނަގަނޑަކަށް (ހިތުން ކާފިރުން) قتل ކޮށް ލެއްވުމާއި ދީނުގެ ވެރިކަން ގާއިމުކުރައްވަންދެން. ❁ تُرِيدُونَ = ކަލޭމެން އެދެނީއެވެ. ❁ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ ސާމާނު، ދުނިޔޭގެ މުދާ. ❁ وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ = އަދި اللّٰه އިރާދަކުރައްވަނީ آخرة އެވެ. ❁ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ = އަދި اللّٰه އީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ = އަދި اللّٰه ގެ حضرة ން ލިޔުމެއް ނުވާނަމަ. ❁ سَبَقَ = ކުރިއަށް ލިޔެވިފައި. ❁ لَمَسَّكُمْ = ހަމަކަލޭމެންނަށް ޖެހުނީހެވެ. ❁ فِيمَآ أَخَذْتُمْ = ކަލޭމެން ހިފިކަމުގައި ❁ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް. ❁ فَكُلُوا۟ مِمَّا غَنِمْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން غنيمة ކޮށް ލިބުނު ތަކެތިން ކާށެވެ! (ބޭނުންކުރާށެވެ!) ❁ حَلَٰلًا طَيِّبًا = حلال އަދި ރަނގަޅު ތާހިރު ތަކެއްޗެއްގެ حال ގައި. ❁ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ. ❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾ = ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ = އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! ❁ قُل لِّمَن فِىٓ أَيْدِيكُم = ކަލޭމެންގެ އަތްދަށުގައިވާ މީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ مِّنَ ٱلْأَسْرَىٰٓ = ހައްޔަރު މީހުންނެވެ. ❁ إِن يَعْلَمِ ٱللَّهُ = اللّٰه ދެނެވޮޑިގެންފިނަމަ. (އެކަލާނގެ ގެއްލުމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ފަދައިން.) ❁ فِى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا = ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް. (إيمان ކަމާއި إسلام ކަމުގެ ހެޔޮ ވިސްނުން.) ❁ يُؤْتِكُمْ خَيْرًا = އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ❁ مِّمَّآ أُخِذَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހިފުނު ތަކެއްޗަށްވުރެ. ❁ وَيَغْفِرْ لَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. ❁ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٠﴾ = އަދި اللّٰه އީ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَإِن يُرِيدُوا۟ = އަދި އެމީހުން قصد ކުރިނަމަ. ❁ خِيَانَتَكَ = ކަލޭގެފާނަށް خيانة ތެރިވުމަށް. ❁ فَقَدْ خَانُوا۟ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން اللّٰه އަށް خيانة ތެރިވިއެވެ. (އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވެ ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރީއެވެ.) ❁ مِن قَبْلُ = ކުރިން

(ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ކުރިން.)۞ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ ۚ = ފަހެ (ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި) އެމީހުން އަތުލައިގަތުމަށް އެކަލޭގެންވެއްޖެއެވެ.۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٧) ހަނގުރާމައިގައި ހިފި ހައްސަރުވާ ކާފިރުން (فِدْيَة ދީފާ ދޫކޮށްލުމަށް) އަސީރުންގެ ގޮތުގައި ބަހައްޓައިލުމު އެއްވެސް ނަބިއްޔަކަށް ޙައްޤުވެގެންނުވެއެވެ. ބިމުގައި އެކާފިރުން މަރައި ދިނަވެއްޖަހައިދަމަހަށްދާންދެންނެވެ. (އެބަހީ: އެކާފިރުން މަރައި ބިމުގައި ދިނަވެއިދަމުން ޤާއިމުކޮށްދިނުމުން ހުރިހާ ކާފިރުން ބިރުގަނެވޭ.) އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެމީހުން ހުރިހާކާފިރުން އަސީރުކުރުމުގައި) ބޭނަ އެދުނީ ދުނިޔޭގެ ތަކެއްޗާއި ފައިދާގެ ބޭނުމެވެ. އަދި اللّه އެދިވޮޑިގެންނެވީ آخرة އެވެ. އެބާނގެ ދަރުމައާ ثواب އެވެ. އަދި اللّه އީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٨) اللّه ގެ حضرة ން ކުރިން ލިޔުއްވިފައިވާ ތިޔަބައިމީހުން ހިފި ހިފެހެއްޓިގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް އަތުވެއްޖައީހެވެ. (އެބަހީ: اللّه ގެ ނިޔާގައި بَدْر ހަނގުރާމައިގެ أهل ވެރިންނަށް ފަރުވާކަން ލިޔުއްވިފައިވާނަމަ ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމައި فدية ނަންގަވާފައި އަދި ކާފިރުން ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އަތުވެއްޖައީހެވެ.)

- މިދިނިން އައްޒީގައި މިވަނީ بدر ހަނގުރާމައިގައި ހައްސަރުވި ކާފިރުންގެ އަތުން فدية ނަންގަވާ ދޫކޮށްލެއްވުމާ ބެހޭ خبر އެވެ. ކާފިރުއަކަށް فدية ނަގައި އެކާފިރުން ދޫކޮށްލުމަށް اللّه އެދިވޮޑިގެންނުވާކަމެއް ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެވާހަކައިގެ تفصيل ވަނީ حديث ފޮތްތަކާއި سيرة ފޮތްތަކުގައި ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ.)

(٦٩) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން غنيمة ގެ ތަކެތިން ހޯދިގެން حلال ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުން ކާށެވެ! (އެބަހީ: اللّه ތިޔަބައިމީހުންނަށް حلال ކުރެއްވި ފައިދާތަކުން ބޭނުންކުރާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ގަފޫރުވަންތަ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٠) އޭ نبي ތިޔަކަލޭގެފާނު! ތިޔަކަލޭގެފާނުގެ އަތްދަށުގައި ހަނގުރާމައިގެ އަސީރުންގެ ގޮތުގައި ހުރި ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ވާކަމުގައިވާނަމަ (އެބަހީ: إسلام ކަމާއި إيمان ކަމުގެ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ވާކަމުގައި) اللّه ދެނެވޮޑިގެންވާނަމަ (އެކަލާނގެ ހެޔޮކަމެއް ދެއްވާނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުން فدية ގެ ގޮތުގައި ނަގާފައިވާ ތަކެތިއަށްވުރެ ހެޔޮތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި اللّه އީ ގަފޫރުވަންތަ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧١) އަދި އެމީހުން ތިޔަކަލޭގެފާނަށް خيانة ތެރިވުމަށް قصد ކުރަންޏާވެސް (އެބަހީ: إيمان ނުވާ ދިޔަ إيمان ވިކަމުގައި ފަޅުވެރިކަމުގައި عجائب ކަމެއްދެއްކުމެވެ.) އެމީހުން އޭގެ ކުރިން اللّه އަށް خيانة ތެރިވެފައެވެ. (އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވެ އަދި ތިޔަކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަ ކުރީއެވެ.) ފަހެ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި އެމީހުން އަތުލައިގަތުމަށް އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވެރިކުރެއްވިއެވެ. اللّه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا۟ وَّنَصَرُوٓا۟ أُو۟لَٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يُهَاجِرُوا۟ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَىْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ ۚ وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِى ٱلْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا۟ وَّنَصَرُوٓا۟ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ مَعَكُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مِنكُمْ ۚ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌۢ ﴿٧٥﴾

ލުޣަތު

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީމީހުން. (مُهاجِريّ ބޭކަލުން)۞ وَهَاجَرُوا۟ = އަދި އެމީހުން هجرة ކުރި.۞ وَجَٰهَدُوا۟ = އަދި އެމީހުން ޖިހާދުކުރި.۞ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކުން.۞ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި.۞ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا۟ = އަދި ގޮވެލިދެކި ބަހައްޓާދިނި މީހުން. (أنصاريّ ބޭކަލުން.)۞ وَّنَصَرُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން نصر ދިނީ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން (ދަންނަވަމުގެ!)۞ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ = އޭގެ އެއްބަޔަކު އެހެން ބައެއްގެ ސަހަރާވެރިންނެވެ. وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވީމީހުން.۞ وَلَمْ يُهَاجِرُوا۟ = އަދި އެމީހުން هجرة ނުކޮށް ނުވާ.۞ مَا لَكُم = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނަހަމަ ނުވެއެވެ.۞ مِّن وَلَٰيَتِهِم = އެމީހުންގެ ސަހަރާވެރިކަމުގެ ތެރެއިން.۞ مِّن شَىْءٍ = އެއްވެސްކަމެއް. (نصر ދިނުމެއް / މީރާތްކަމުގެ ވާރުތަވުމެއް.)۞ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ = އެމީހުން هجرة ކުރާހާތަނަށް.۞ وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ކިބައިން نصر އެދިއްޖެއްޔާ.۞ فِى ٱلدِّينِ = ދީނުގެ ކަމުގައި. (އެއްދީނުގެ ބައެއްގެ ކަމުގައި - مشرك ންނާއި ދިކޮޅަށް)۞ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް نصر ދިނުން واجب ވެއެވެ.۞ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ = ބައެއްގެ މައްޗަށް ނޫނީ.۞ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ = ކަލޭމެންނާއި އެބައިމީހުންގެ ދެމެދު (ހަނގުރާމަ ނުކުރުމުގެ) عهد އެއްވާ.۞ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ = އަދި الله تعالى މީ ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް.۞ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ = ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފަރުވި މީސްތަކުން.۞ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ = އޭގެ އެއްބަޔަކީ އެހެން ބައެއްގެ ސަހަރާވެރިންނެވެ.۞ إِلَّا تَفْعَلُوهُ = އެކަން ކަލޭމެން ނުކުރިއްޔާ (އެބަހީ: ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އެހެން ބަޔަކާ ދީނުގެ ގޮތުން نصر ނުދިނުމާ / ނުވަތަ ވާރުތަ ނުކުރުމާ.)۞ تَكُن فِتْنَةٌ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިންމަތީގައި فتنة އަކަށް ވާނެއެވެ.۞ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ = އަދި ބޮޑު ފަސާދަވެރިކަމެއް ވާނެއެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވީމީހުން.۞ وَهَاجَرُوا۟ = އަދި އެމީހުން هجرة ކޮށް.۞ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި. މިއީ مُهاجِرُ ންގެ ވާހަކައެވެ.۞ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا۟ = އަދި ގޮވާލިދެކި ހަވާލުކުރި މީހުން. (أنصاريّ ބޭކަލުން)۞ وَّنَصَرُوٓا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް نصر ދިނީ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا = މިމީހުންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން ހަމަ حقّ ގޮތުގައި مؤمن ންނެވެ.۞ لَّهُم مَّغْفِرَةٌ = އެމީހުންނަށް ހުރި ފާފަ ފުއްސެވުމެވެ.۞ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ = އަދި މާތްވެގެންވާ ރިޒުޤު.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި إيمان ވީމީހުން.۞ مِنۢ بَعْدُ = އޭގެފަހުގައި.۞ وَهَاجَرُوا۟ = އަދި އެމީހުން هجرة ކޮށް.۞ وَجَٰهَدُوا۟ مَعَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނާއެކު އެމީހުން

ޢިއްޒަތްތެރި. ❁ فَأُوْلَـٰٓئِكَ مِنكُمْ = އެ މީސްތަކުން ވެސް ކަލޭމެންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުން. ❁ بَعْضُهُمْ = ބައެއް އެއްބަޔަކު. ❁ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކާ أولى ކަން ބޮޑެވެ. ❁ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ފޮތުގައި. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ❁. بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٧٥) = ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٢) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެގެން އަދި هجرة އަށް ދިޔަ މީސްތަކުން (މިއީ مُهاجر ންގެ ވާހަކައެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ ޢަންނާރާތުން اللّه ގެ މަގުގައި جهاد ކުރިމީހުންނާއި - އަދި (هجرة އަށް ދިޔަމީހުންނަށް ގާތިމީގެތެރޭ ހަމަޖެއްސައިދީ އަދި އެމީހުންނަށް نصر ދިންމީހުން (މިމީހުންނަކީ (ތަންނަނެވެ!) مدينة ގެ أنصاريّ ޞަޙާބީންނެވެ.) މިދެބައިމީހުން އެއީ ބައެއް އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ސަހަރޯވެރިންނެވެ. = (عَداوَة ތެރިންގެ މައްޗަށް އެއްބައިވެރިވެ. އެއްބަޔަކީ އަނެއްބައެއްގެ أخ ންނެވެ. (وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ދެބައިމީހުންގެ ވާރުތަވުންވެސް ޚަތިކުރެއްވިއެވެ..) އަދި إيمان ވެގެން مدينة އަށް هجرة އަށް ނުގޮސް ތިބިމީހުން (ތަންނަށެވެ!) އެމީހުންގެ ސަހަރޯވެރިކަމުގެ އެއްވެސްކަމެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންނަށް އެހީވެ ވާރުތަކުރުމުގެ އެއްވެސްކަމެއް ކަލޭމެންނަށް واجب އެއްނޫނެވެ. އެއީ އެމީހުން هجرة އަށް ދާންދެންނެވެ. އެކަމަކު އެމީހުން ދީނުގެ ކާރިޔަކުން ކަލޭމެންގެ ކިބައިން نصر އެދި ވާގިވެރިކަން އެދުނީމާ (އެބަހީ: مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަ ހިނގާތީ ހަނގުރާމަކުރުމަށް نصر އެދުނީމާ) އެމީހުންނަށް نصر ދިނުން ކަލޭމެނަށް واجب އެވެ. ނަމަވެސް އެބަޔަކާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު (ހަނގުރާމަކުރުމުގެ) عهد އެއްވާ ބަޔަކާ ހަނގުރާމަ ކުރަން نصر ދީ އެހީވުމެއް ނެތެވެ. އަދި اللّه އީ ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތައް ދެކެވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٣) އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން ބައެއް އެއްބަޔަކު އެއީ އަނެއްބައެއްގެ ސަހަރޯވެރިންނެވެ. (އެއްބަޔަކު އެއީ އަނެއްބައެއްގެ نصر ވެރިންނެވެ. ވާގިވެރިންނެވެ. އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން) އެކަން ނުކުރިއްޔާ - އެބަހީ ކަލޭމެން އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ދީނުގެ ގޮތުން نصر ނުދިނުމާ ނުލައި ވާރުތަކުނުކުރިއްޔާ ބިންމަތީގައި فتنة އަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑު ފަސާދައަކަށް ވާނެއެވެ.

(٧٤) އަދި އީމާންވެގެން مدينة އަށް هجرة އަށްގޮސް އަދި اللّه ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި މީހުންނާއި (އެބަހީ: مُهَاجِرِّ ޞަޙާބީންނާއި) އަދި އެމީހުންނަށް ގާތިމީގެތެރޭ نصر ދިން މީހުންނާއި (އެބަހީ: مدينة ގެ أنصاريّ ޞަޙާބީންނާއި) އެދެބައިމީހުންނަކީ ކަށަވަރުވެގެން حقّ مؤمن ންނެވެ. އެމީހުންނަށް ހުރީ ފާފަފުއްސެވުމާއި މާތްވެގެންވާ ރިޒުޤެވެ.

(٧٥) އަދި ފަހުގައި އެބަހީ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ނުވަތަ مهاجريّ ޞަޙާބީންނާއި أَنْصَاريّ ޞަޙާބީންގެ وِلاَيَة ޙުކުމް ކަނޑައެޅުއްވުމަށްފަހު ދެންވެސް إيمان ވެގެން هجرة އަށްގޮސް ކަލޭމެން مؤمن ންނާއިއެކު جهاد ކޮށްދިނީ މީހުންނާ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ނުކުތްމީހުންނެވެ.نصر ދިނުމާ އެހީވުމާއި ވާރުތަވުމުގެ މަސްއަލަ ކުރިން އެދިގަ މީހުންނަށްވެސް އޭގެ حكم އެއީ حكم އަދި އެ حقّ މީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ހަމަ ހުންނާނެއެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަނެއްބައެއްގެ حقّ ކަންބޮޑެވެ. ވާރުތަވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އެއީ اللّه ގެ ފޮތުގެ حكم އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ ހުރިހާކަމެއް - އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

سُورة التوبة ގެ މާނަ

سُورة التوبة	އާޔަތުގެ އަދަދު (١٢٩)

بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُواْ فِى ٱلْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُخْزِى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلنَّاسِ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُواْ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓاْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

ލަފްޒީ މާނަ

بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ = (މިއީ) الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ފަރާތުންނާ ބަރީއަވުމެކެވެ.۞ إِلَى ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނާއި عهد ކުރިމީހުންނާއި (އެޝްރިކުންބެކުރި މީހުންނާއި)۞ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ = مُشْرِك ންނެވެ.۞ فَسِيحُواْ فِى ٱلْأَرْضِ = ފަހެ ކަލޭމެން (مشرك ން) ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވެ ހަރަކާތްކުރާށެވެ!۞ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ = ހަތަރު މަސްދުވަހު.۞ وَٱعْلَمُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ۞ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ = الله ނުކުޅެދުންތެރިކުރުވާން ބަލައްސަރުނުވާ.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى މި.۞ مُخْزِى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢﴾ = ކާފިރުން ފުރައްސާރަ ހިހޭލުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ = އަދި (މިއީ) الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ފަރާތުންނާ إعلان އެކެވެ.۞ إِلَى ٱلنَّاسِ = (އެންމެހާ) މީސްތަކުންނަށް.۞ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ = ބޮޑު ދުވަހުގެ حجّ ދުވަހު. (ޙައްޖު عيد ދުވަސް / ނުވަތަ حجّ ދުވަސް)۞ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ބަރީއަވެވޮޑިގެންވާ ކަމުގެ۞ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ = مشرك ންގެ ކިބައިން.۞ وَرَسُولُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާވެސް (ބަރީއަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.)۞ فَإِن تُبْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (مشرك ން) توبة ވެއްޖެއްޔާ.۞ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ = ފަހެ އެއީ ހަމަ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެއެވެ.۞ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ.۞ فَٱعْلَمُوٓاْ = ފަހެ ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ الله ނުކުޅެދުންތެރިކުރުވާން ބަލައްސަރުނުވާ.۞ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފިރުވި މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު އުފާވެރިކަމުގެ ޚبر ދެއްވާށެވެ!۞ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއްގެ ވާހަކައިން.۞ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނާއި عهد ކުރި މީހުން ފިޔަވާ.۞ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ = މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން.۞ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا = ދެން ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ކަމެއް (އެ عهد

ނޫ) އުނިނުކުރާ.۞ وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނާ (އިދިކޮޅަށް) އެމީހުން އެހީނުވާ.۞ أَحَدًا = ހަމައެކަކާވެސް. ۞ فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (مؤمن ން) އެމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށްދޭށޭވެ!۞ عَهْدَهُمْ = އެމީހުންގެ عهد . إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ = އެމީހުންގެ ދ مُدَّة ހަމަ. ۞ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى .۞ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ = تقوى ވެރިންނަށް ލޯބިވޮޑިގެންނެވެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) މިއީ (ކަލޭމެން مؤمن ންނާއި) عهد ކުރި ، (އެގްރީމެންޓުކުރި) مشرك ންގެ ކިބައިން اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ފަރާތުން ވާ ބަރީއަވުމެކެވެ. ބަރީއަވާކަން އެންގުމެވެ. (އެއީ އެމީހުން رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި އެމީހުންނާ ދެމެދުގެ عهد އާއި އެގްރީމެންޓާއި އެމީހުން خلاف ވެގެންނެވެ. رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި ކުރާ عهد އަކީ މުޅި إسلامي أمّة އާ ކުރާ عهد އެވެ.)

(٢) (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ހަތަރުމަސްދުވަސްވާންދެން ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވެ ދަތުރުފަތުރުކޮށް އުޅޭށެވެ. (އޭގެފަހުގައި ދެން ހަނގުރާމައެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ކަލޭމެންނަކީ اللّه ނުކުޅެދުވައިލެވޭނެ ބައެއްނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ކާފިރުން ދުލުކޮށް ނިކަމެތިކުރައްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.

(٣) އަދި (މިއީ) ބޮޑުވެގެންވާ حجّ ދުވަހު - يعني: ބޮޑު عيد ދުވަހު - އެންމެހައި މީސްތަކުންނަށް اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ފަރާތުން ކުރައްވާ إعلان އެކެވެ. އެންގެވުމެކެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވަނީ مشرك ންގެ ކިބައިން ބަރީއަވެގެންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ رسول އާވެސް ވަނީ (مشرك ންގެ ކިބައިން) ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވެ. (އެކަން އަންގައި إعلان ކުރެވުނެވެ.) އަދި ކަލޭމެން (مشرك ން) توبة ވެ اللّه ގެ މަގަށް رجوع ވެއްޖެއްޔާ އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެ. އަދި ކަލޭމެން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާވެސް ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ اللّه ނުކުޅެދުވައިލެވޭނެ ބައެއްނޫނެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭމެން ކޮންތާކުހެދު ފިލާފައެއްކަމަކުން އުޅުނަސް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އަތުލައްވާނެއެވެ.) އަދި ކާފިރުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ހުރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެއްވާށެވެ!

(٤) مشرك ންގެތެރެއިން ކަލޭމެން مؤمن ންނާއި عهد ކޮށް އެ عهد ނު އެއްވެސް ތަންކޮޅެއް އުނި ނުކޮށް عهد ގައި ތަންދޮރުން ސާބިތުވެތިބެ އަދި ކަލޭމެން مؤمن ންނާއި خلاف ވެ ދެކޮޅުވެރި އެއްވެސް ބައަކާއި އެހީތެރިވެދީނުވި މީހުން އެބަހީ: ކުރި عهد ގައި ތަންދޮރުން މީހުން مشرك ންނާއިމެދު ދަންނަވައެވެ! ފަހެ އެމީހުންގެ އެ عهد އޭގެ މުއްދަތު ހަމަވާންދެން ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ!(އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވާނުކުރާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިންނަށް اللّه ލޯބިވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلْأَشْهُرُ ٱلْحُرُمُ فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِۦٓ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّمْ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۖ فَمَا ٱسْتَقَـٰمُوا۟ لَكُمْ فَٱسْتَقِيمُوا۟ لَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

ލުޣަތު

فَإِذَا ٱنسَلَخَ = ފަހެ ނިމިއްޖެއްޔާ. ވޮލިވެނިގަތްޖެއްޔާ. ❁ ٱلْأَشْهُرُ ٱلْحُرُمُ = حرمة ހުރި މައްސަތަރުމަސް. ❁ فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ = ފަހެ مشرك ނުވަތު މަރާށެވެ! قتل ކުރާށެވެ! ❁ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނަރަ އެމީހުން ފެންނަތާކުން. ❁ وَخُذُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުން ހިފަހައްޓާށެވެ! ހިފައިގަންނާށެވެ! أسير ކުރާށެވެ! ❁ وَٱحْصُرُوهُمْ = އަދި ކަލޭމެން އެމީހުން ބަންދުކުރާށެވެ! حِصار ކުރާށެވެ! ❁ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް ހިފެންނާށެވެ! އެބަހީ: އެމީހުން ގޮސްވެދާ އިންތިޒާރުގައި ތިބޭށެވެ! ❁ كُلَّ مَرْصَدٍ = އިންތިޒާރުކުރާ ކޮންމެ މަގެއްގައި (ކޮންމެ މަގެއްގައި) ❁ فَإِن تَابُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން توبة ވެއްޖެއްޔާ. ❁ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށްފިއްޔާ. ❁ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދިނިއްޔާ. ❁ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންގެ މަގުން އެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ! ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله މީ. ❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ = އަދި مشرك ންކުރެ އެކަކުވެސް. ❁ ٱسْتَجَارَكَ = އެދިގަތް ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން جِوَار އަށް އެދިއްޖެއްޔާ. (އަމާންކަމަށް އެދިއްޖެއްޔާ) ❁ فَأَجِرْهُ = ފަހެ އެމީހަކަށް ކަލޭގެފާނު އަމާންކަން ދެއްވާށެވެ! ❁ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ = އޭނާ الله ގެ ބަސްފުޅު އަޑުއަހަންދެން (قرآن އަޑުއަހަންދެން) (އޭނާއަށް ކިޔައިދެއްވުމަށް) ❁ ثُمَّ أَبْلِغْهُ = ދެން އޭނާ (توبة ވެ إسلام ވެވުން މަނާވެގެންވިއްޔާ) އޭނާ ފޮނުއްވާށެވެ! ❁ مَأْمَنَهُۥ = އޭނާ އަމާންވާތަނަށް. (އޭނާގެ ވަޒަނަށް ނުވަތަ مشرك ންނާ ހަމައަށް) ❁ ذَٰلِكَ = އެގޮތަށް ހަދަންޖެހުނީ. ❁ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ބައެއްކަމުގެ. ❁ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ = އެނގިނުގަންނަ ނޭނގޭ. ❁ كَيْفَ يَكُونُ = އެންމެންވާނީ ކިހިނެއްކަމެއްތޯއެވެ؟ ❁ لِلْمُشْرِكِينَ = مشرك ންނަށް ❁ عَهْدٌ = عهد އެއް. ❁ عِندَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ގައި. ❁ وَعِندَ رَسُولِهِۦٓ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހުގައެވެ. ❁ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّمْ = ކަލޭމެންނާއި (އެބަހީ: رسول الله އާއި) عهد ވި މީހުންނާމެދުވެ. ❁ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدُ ٱلْحَرَام ގެ ކައިރީގައި - مَسْجِدُ ٱلْحَرَام ގައި. ❁ فَمَا ٱسْتَقَـٰمُوا۟ لَكُمْ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭމެނަށް قائم ވެތިއްޔާ (عهد މަތީ قائم ވެ ތިއްޔާ)❁ فَٱسْتَقِيمُوا۟ لَهُمْ = ފަހެ ކަލޭމެންވެސް އެމީހުންނަށް قائم ވެތިބޭށެވެ! (عهد މަތީ قائم ވެ ތިބޭށެވެ!)❁ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى تقوى ވެރިންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٥) ދެންފަހު حرمة ތުބިރުވެގެންވާ މަސްސަރުތައް ނިމިއްޖެއްޔާ. (އެބަހީ: مُحرّم މަސް ނިމިއްޖެއްޔާ) ދެން مشرك ންގެ މީހުން ކަށަވަރުން ފެންނަތާކުން މަރާށެވެ! قتل ކުރާށެވެ! އަދި އެމީހުން ހިފާ އަސީރުކޮށް حصَار ކޮށް އެބަހީ: އަމިއްލައަށް تصَرّف ނުކުރެވޭ ގޮތަށް ބަންދުކޮށް ހަރަށެވެ! އަދި އެމީހުން އަތުލައިގަތުމަށް إنتظار ކުރެވޭ ކޮންމެ ތަނެއްގައި إنتظار ކޮށް ބަލަހައްޓައި ތިބޭށެވެ! ދެންފަހު އެމީހުން توبة ވެ އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދިނީ ހަމައިލިއްޔާ ދެން އެމީހުންގެ މަގުން އެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ! (ދެން ނުބައްދާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ބަލާނަށެވެ! تفسير الطّبرى ގައި إبن عبّاس ގެ ބަސްފުޅުން ރިވާވެގެންވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.
- بَرَاءَةُ ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި عهد އެއް ވެފައިވާ مشرك ންގެ مُدَّة ހަޔަ އެއާޔަތް إعلان ކުރެއްވުމަށްފަހު ربيع الآخر ގެ ދިހަވަނަ ދުވަހާއި ހަމައެވެ. އޭގެ އެއްހަރުގެ حجّ މަހުގެ ދިހައަކުން އެއްހަރުގެ ربيع الآخر މަހުގެ ދިހައަކަށެވެ. ހަތަރުމަހެވެ.
- مشرك ން ކުރި عهد އުވާލައި ގެރިމުންނާމެދު ބަލާނީ عهد އެއް ނެތުމެވެ. (އެއީ **محرّم** މަސް ނިމުނުދުވެ.)
- އަދި مشرك ންކުރި رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި عهد ކޮށް ހަދަ عهد އެއްވެސް ގޮތަކުން އުނިއިތުރު ނުކޮށް ސާބިތުވެތިބިމީހުންގެ مدّة ހަޔަ އެ عهد ގައިވާ مدّة ހަމަވާންދެނެވެ.

(٦) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) مشرك ންކުރެ އެކަކުވެސް ކަލޭގާފާނުގެ ބަރިހުން އަމާންކަން އެދިފިއްޔާ އެމީހަކަށް އަމާންކަން ދެއްވާށެވެ! އޭނާ އެނާ اللّه ގެ كلام ދެކެ އެބަހީ: ކީރިތި قرآن ގެ އަޑު އެނާ އަޑައިފުމަށް ދާންދެނެވެ. (އަދި އެނާއަށް އިވޭފަދަގައި قرآن ކިޔަވާދޭށެވެ!) ދެން އޭގެފަހުން އެނާ އެނާއަށް އަމާންކަން ލިބޭތަނަކަށް ފޮނުއްވާށެވެ! (އޭނާ توبة ވެ إسلام ވުމުން މަރާވެގެންފިއްޔާއެވެ.) އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ އޭގެ ނާޅޭ ބަޔެކެވެ. (إيمان ނުވީމާ އެމީހުންނަކަށް ހުރި ގެއްލުމާ ހާލާކުވެސް ނޭނގޭ ބައެކެވެ.)

(٧) اللّه تعالى އާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ ބަރިހުގައި مشرك ންނަށް عهد އެއް ذمّة އެއް ކޮންނާކަން حقّ ވާނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ؟. ހަމައެކަނި مَسْجِدُ ٱلْحَرَام ގެ ކައިރިގައި ކަށަވަރުން (مؤمن ން) ނާއި عهد ކޮށް އެގްރިމެންޓެއް ވީހަކަ ގެންވިއެވެ. (އެމީހުންނަކީ كِنَانَة ވަންހައިގެ بَنوبَكر ގަބީލާގެ ބައެއް ކަމުގައިވިއެވެ. އެމީހުން ދިމާ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި އެމީހުންނާއި ދެމެދުވި عهد ގެ މަތީ ސާބިތުވެގެން ކަމުގައިވިއެވެ.) ފަހެ އެމީހުން ކަށަވަރުން (مؤمن ން) ނާއިމެދު عهد މަތީ قائم ވެ ތިބިއްޔާ ކަށަވަރުން مؤمن ންވެސް އެމީހުންގެ އެ عهد މަތީ قائم ވެ ތިބޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

كَيْفَ وَإِن يَظْهَرُوا۟ عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا۟ فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ يُرْضُونَكُم بِأَفْوَٰهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨﴾ ٱشْتَرَوْا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِى مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ وَنُفَصِّلُ ٱلْـَٔايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِن نَّكَثُوٓا۟ أَيْمَٰنَهُم مِّنۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا۟ فِى دِينِكُمْ فَقَٰتِلُوٓا۟ أَئِمَّةَ ٱلْكُفْرِ ۙ إِنَّهُمْ لَآ أَيْمَٰنَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ ﴿١٢﴾

ލަފްޒީ

كَيْفَ = ކޮންފަދައަކުން ހެއްދެވޭ؟ (އެބަހީ: عهد އުވާލައި ނުވަތަ عهد އެއް ނުކުޅާ ބަހަކަށް الله ގެ ذمّة އާއި عهد އެއް އޮންނާނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްދެވޭ؟❁ وَإِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ގަދަވެއްޖެއްޔާ. ❁ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެނަށް ބަލައިނުގަންނާނެއެވެ. ފަރުވާއެއް ނުބަހައްޓާނެއެވެ.❁ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً = އެއްވެސް ގާތްކަމަކަށްވެސް އަދި (ވެވިއްޖެ عهد އެއްގެ) ذمّة އަކަށްވެސް.❁ يُرْضُونَكُم = އެމީހުން ކަލޭމެން ރުއްސަވައެވެ.❁ بِأَفْوَاهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން.❁ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުން ދެކޮޅު ހަދައެވެ. (އެބަހީ އިންކާރުވެއެވެ.)❁ وَأَكْثَرُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ގިނަބައެއް ފާސިޤުންނެވެ.❁ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ = ފާސިޤުންނެވެ.❁ اشْتَرَوْا = އެމީހުން ވިއްކައިލިއެވެ.. ބަދަލުކޮށްލިއެވެ. ❁ بِآيَاتِ اللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތަކާ.❁ ثَمَنًا قَلِيلًا = ކުޑަ އަގަކަށް. ❁ فَصَدُّوا عَن سَبِيلِهِ = ފަހެ އެމީހުން އެކަލާނގެ މަގު ބަންދުކޮށްލިއެވެ.❁ إِنَّهُمْ سَاءَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ނުބައިކޮށްލިއެވެ.❁ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައިވި ކަންތައް.❁ لَا يَرْقُبُونَ = އެމީހުން إنتظار ނުކުރާނެއެވެ. / ބަލައެއް ނުލާނެއެވެ. ❁ فِي مُؤْمِنٍ = އެއްވެސް مؤمن އަކާއި ދޭތެރޭ.❁ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً = އެއްވެސް ގާތްކަމަކަށްވިޔަސް އަދި عهد އެއްގެ ذمّة އަކަށްވިޔަސް. ❁ وَأُولَٰئِكَ = އަދި އެމީހުން ދަންނާށެވެ! ❁ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ ހައްދުފަހަނަޅާގޮތްވީ މީހުންނެވެ. ❁ فَإِن تَابُوا = ފަހެ އެމީހުން توبة ވެއްޖެއްޔާ. وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ = އަދި ނަމާދު قائم ކޮށްފިއްޔާ.❁ وَآتَوُا الزَّكَاةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދިނިއްޔާ.❁ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ = ފަހެ އެއިންނަކީ އެއީ دين ގެ ގޮތުން ކަލޭމެންގެ أخ ންނެވެ.❁ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކުރައްވަމެވެ. ❁ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ = ދަންނަ ބަޔަކަށް.❁ وَإِن نَّكَثُوا أَيْمَانَهُم = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހުވައި އަދި عهد ތަކެއް އުވާލިއްޔާ. ❁ مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ = އެމީހުންގެ عهد ހެދުމަށް. وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ دين އާއިމެދު عيب ކިޔައި ހުތުރު އަލްފާޒު ކިޔައި ހަދައިފިއްޔާ.❁ فَقَاتِلُوا

= ފަހެ ކަލޭމެން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! ※ أَئِمَّةَ ٱلْكُفْرِ = ކާފަރުކަމުގެ إمام ންނާއި. ※ إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން. ※ لَآ أَيْمَٰنَ لَهُمْ = އެމީހުންނަކަށް އެއްވެސް عهد އެއް ނުވެއެވެ. ※ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ ⑫ = އެމީހުން (އެކަންތަކުން) ހުއްޓުމަށްޓަކައި. ※

إِجْمَالِي މާނަ

(٨) (عهد އުވާލި ބަދަލުގައި ނުވަތަ عهد އެއް ކޮންފަދަ ނަމެއް ބަހައްޓާއިގެން) اللّٰه ގެ ذمّة އެއް ހަދި عهد އެއް އޮތުން حقّ ވާނީ ކޮންފަދަކަމަކުންހެއްޔެވެ؟. އެހެނީ އެމީހުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް މިއާލާ ގަދަވެގަތަސް ކަލޭމެންނާއިމެދު އެމީހުން އެއްވެސް ގާތްކަމަކާއިމެދުވިޔަސް އަދި ވެފައިވާ عهد އަކާއި ذمّة އަކާއިމެދުވެސް އެއްވެސް ފާހަގަކޮށް ބަލައެއް ނުބަލާނެއެވެ. (ކަލޭމެންނާއިމެދު އެމީހުން ހިތްވަރުގަދަވެއްޖެ ހަދައިލާނެއެވެ.) އެމީހުން ކަލޭމެން ރުއްސަނީ ހަމަ އެމީހުންގެ އަނގަތަކުންނެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތައްވަނީ މުޅިން އިންކާރުކޮށެވެ. އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ فاسق ންނެވެ. اللّٰه ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެގެންވާ މީހުންނެވެ.

(٩) އެމީހުން އެބަހީ: ކާފަރުން اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކަށް ކުޑަ އަގަކަށް ވިއްކައިފިއެވެ. (ބޮޑުވެރި أبوسفيان އެމީހުންނަށް ދިން ކާއެއްޗެހިތަކަށް އެމީހުން رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم އާއި ދެމެދުވެފައިވާ عهد އުވައިލި ކަމަށެވެ. واللّٰه أعلم) ދެން އެމީހުން اللّٰه ގެ މަގު މީސްތަކުންނަށް ބަންދުކުރިއެވެ. (إسلام دين އަށް މީހުން ވަނުން މަނާކޮށް އަދި إسلام دين ގައި ތިބި މީހުން އެދީނުން ބޭރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައް ނުބައިވެގެންނެވެ.

(١٠) އެމީހުން އެއްވެސް مؤمن އެއްގެ ގާތްކަމަކާއި ނުވަތަ ވެފައިވާ عهد އެއްގެ ذمّة އަކަށް އެއްވެސް ބެލުމެއް – އަދި ފާހަގަކޮށް ނުބަހައްޓާނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ހަމަ ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތް ބަޔެކެވެ.

(١١) ފަހެ އެމީހުން توبة ވެ ޝިރުކު ދޫކޮށް، އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދިނުން ކަމުގައިވާނަމަ އޭރުން ހަމަ دين ގެ ތެރޭގައި ކަލޭމެންގެ أخ ންނެވެ. އަދި ދަންނަ ބަޔަކަށް ޓަކައި އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށްދެއްވަމެވެ.

(١٢) އަދި އެމީހުން عهد ހަދައިގެން ދިޔުމަށްފަހު އެމީހުންގެ އެ عهد އުވައިލައިފިއްޔާ އަދި ކަލޭމެންގެ (مؤمن ންގެ) دين އާއިމެދު عَيب ކިޔައި ފުރައްސާރަ ކުރިއްޔާ (އެއީ ހަމަ ކާފަރުންނެވެ.) ފަހެ ކާފަރުންގެ އެ إمام ންނާއި ސަރުދާރުންނާއި ކަލޭމެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކަށް އެއްވެސް عهد އަކަށް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: عهد އުވާލި ކާފަރުންނާމެދު حرمة ތެރިވާވަރަކަށް އެއްވެސް عهد އެއް ހުރެއްނުވެއެވެ.) އެއީ އެމީހުން އެކަމުން ހުއްޓުމަށެވެ.

أَلَا تُقَٰتِلُونَ قَوۡمٗا نَّكَثُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ وَهَمُّواْ بِإِخۡرَاجِ ٱلرَّسُولِ وَهُم بَدَءُوكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٍۚ أَتَخۡشَوۡنَهُمۡۚ فَٱللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخۡشَوۡهُ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَٰتِلُوهُمۡ يُعَذِّبۡهُمُ ٱللَّهُ بِأَيۡدِيكُمۡ وَيُخۡزِهِمۡ وَيَنصُرۡكُمۡ عَلَيۡهِمۡ وَيَشۡفِ صُدُورَ قَوۡمٖ مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذۡهِبۡ غَيۡظَ قُلُوبِهِمۡۗ وَيَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ أَمۡ حَسِبۡتُمۡ أَن تُتۡرَكُواْ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ مِنكُمۡ وَلَمۡ يَتَّخِذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَا رَسُولِهِۦ وَلَا ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَلِيجَةٗۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ لِلۡمُشۡرِكِينَ أَن يَعۡمُرُواْ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ شَٰهِدِينَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِم بِٱلۡكُفۡرِۚ أُوْلَٰٓئِكَ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ وَفِي ٱلنَّارِ هُمۡ خَٰلِدُونَ ﴿١٧﴾

ލަފުޒީ މާނަ

أَلَا تُقَٰتِلُونَ قَوۡمٗا = ކަލޭމެން ބަޔަކާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާނަ ހެއްޔެވެ؟ ۞ نَّكَثُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ = އެބަޔަކު އެބަޔަކުގެ عهد ފުޅިވީ. ۞ وَهَمُّواْ بِإِخۡرَاجِ ٱلرَّسُولِ = އަދި އެމީހުން رسول ާ (ﷺ) ނެރުއްވުމަށް قصد ކުރި (އަދި ނެރުއްވި) ۞ وَهُم بَدَءُوكُمۡ = އަދި ކަލޭމެންނާ (ހަނގުރާމަ) ފުރަތަމަ އެމީހުންނެވެ. ۞ أَوَّلَ مَرَّةٍۚ = ފުރަތަމަ ފަހަރު. ۞ أَتَخۡشَوۡنَهُمۡۚ = ކަލޭމެން އެމީހުން ބިރުގަންނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ۞ فَٱللَّهُ أَحَقُّ = ފަހެ اللّه حقّ ވަންތަވެގެންވެ. ۞ أَن تَخۡشَوۡهُ = އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވުން. ۞ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٣﴾ = ކަލޭމެންނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ. ۞ قَٰتِلُوهُمۡ = ކަލޭމެން (مؤمن ން) އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! ۞ يُعَذِّبۡهُمُ ٱللَّهُ = اللّه އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ۞ بِأَيۡدِيكُمۡ = ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން. ۞ وَيُخۡزِهِمۡ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ދެރަކުރައްވާ ނިކަމެތި ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ وَيَنصُرۡكُمۡ عَلَيۡهِمۡ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. ۞ وَيَشۡفِ = އަދި އެކަލާނގެ شفاء ދެއްވާނެއެވެ. ފަސޭހަކަން ދެއްވާނެއެވެ. ۞ صُدُورَ قَوۡمٖ مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٤﴾ = مؤمن ބައެއްގެ ހިތްތަކަށް. ۞ وَيُذۡهِبۡ = އަދި އެކަލާނގެ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. / ނައްތާލައްވާނެއެވެ. ۞ غَيۡظَ قُلُوبِهِمۡۗ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ރުޅިވެރިކަން. (حسد ވެރި ރުޅިވެރިކަން) ۞ وَيَتُوبُ ٱللَّهُ = އަދި اللّه توبة ގަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ. ۞ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۗ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް. ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ = އަދި اللّه އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވެރިވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ أَمۡ حَسِبۡتُمۡ = ނުވަތަ ކަލޭމެން (مؤمن ން) ހީކުރީ ހެއްޔެވެ؟ ۞ أَن تُتۡرَكُواْ = ކަލޭމެން ދޫކޮށްލެވޭނެ ކަމަށް. ۞ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ގެ ދެނެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. (އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން ފާޅުކުރައްވައި ނުލައްވާ) ۞ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ مِنكُمۡ = ކަލޭމެންކުރެ جهاد ކުރި ބައެއްކަން. ۞ وَلَمۡ يَتَّخِذُواْ = އަދި އެމީހުން ނުހިފައި. / إختيار ނުކުރާ. ۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި. ۞ وَلَا رَسُولِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ رسول ާ ފިޔަވައި. (رسول ާ ފިޔަވައިވެސް إختيار ނުކުރާ) ۞ وَلَا ٱلۡمُؤۡمِنِينَ = އަދި مؤمن ންނާއި. (مؤمن ން ފިޔަވައިވެސް إختيار ނުކުރާ) ۞ وَلِيجَةٗۚ = رحمة ތެރި އެހީތެރިއަކު. ۞ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ = އަދި اللّه އީ خبر ލައްވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. / خبر ތެރި އަންގަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٦﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކާމެދު. ۞ مَا كَانَ لِلۡمُشۡرِكِينَ =

مشرك ންނަށް ނުވާނެކަމެއް ނޫނެވެ.۞ أَن يَعْمُرُوا۟ = عِمَارة ކުރުން.۞ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ މިސްކިތްތައް.۞

شَـٰهِدِينَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِم = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس މައްޗަށް ހެކިވާ حال .۞ بِٱلْكُفْرِ ۚ = ކާފިރުކަމަށް.۞

أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެމީހުން (ދަންނާށެވެ)۞ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ ހުރި عمل ތައް باطل ވެގެންދިޔައެވެ.۞

وَفِى ٱلنَّارِ = އަދި ހަމަ ނަރަކައިގައެވެ.۞ هُمْ خَـٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން ދެމިތިބޭނެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٣) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) އެބަޔަކު އެބަޔަކު ކުރި عهد ކަނޑައިލައި ރަސޫލާ ބޭރުކުރުމަށް ކަލޭމެން ހަނގުރާމަ ނުކުރާނީތޯއެވެ؟ އަދި އެމީހުންނީ رسول އާ އެކަނިވާވަރުން ނުކުމެވަން މަސައްކަތްކުރި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނީ އެންމެ ފުރަތަމަ ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަ ފެށި މީހުންނެވެ. ކަލޭމެން (مؤمن ން) ތިޔަ އެމީހުންދެކެ ބިރުގަންނަނީހެއްޔެވެ؟ ތިޔަ އެފަދަކަމަކަށް ބިރުވެތިވުމުގެ ބަދަލުގައި ބިރުވެތިވާން الله **އަށް ބިރުވެތިވުން** ވާ **حقّ** ކަން ބޮޑެވެ. ކަލޭމެންނީ **مؤمن** ންކަމުގައި ވަންޏާއެވެ.

(١٤) ކަލޭމެން ތިޔަ އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން الله އެމީހުންނަށް **عذاب** ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ދަރަނިކުރައްވައި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ نصر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި مؤمن ބައެއްގެ ހިތްތަކަށް އެކަލާނގެ شفاء ދެއްވާނެއެވެ.

- ދަންނާށެވެ! مؤمن ބައެއްގެ ހިތްތަކަށް شفاء ދެއްވާ ބަނުވަނީ މުޝްރިކުން ހަނގުރާމައިގައި رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ حَلِيْفُ ނަމަވެގެންވާ خُزَاعَة ވަންހައެވެ. (واللّه أعلم)

(١٥) އަދި ކާފިރުން މަރާ އެމީހުންނަށް مؤمن ންގެ އަތްތަކުން އަދަބުދެއްވައި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ރުޅިވެރިކަމާއި ދުވާލުފެށިގެން އެކަލާނގެ ނައްތައިލައްވާނެއެވެ. އަދި اللّه تعالى އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނާއި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޅަކަށް توبة ދެއްވާނެއެވެ. އަދި اللّه تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٦) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން جهاد ކުރި މީހުންނާއި އަދި اللّه އާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއި مؤمن ންނާ ނުލައި އެހެން ބައެއްގެ ރައްޓެހިން رحمة ތެރި إخلاص ތެރި ސިއްރުވެރިއެއް ނުހިފާ މީހުންނާއި (إختيار ނުކުރާ މީހުންނާއި) މިކަންކަން اللّه ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައި ވާގޮތް تحقيق ވެ ފާޅުވެގެންނުވާހާ ކަލޭމެން (ހަމަ مؤمن ންނޭ ބުނާހާ) އެއްވެސް إمتحان އެއް ނުކުރައްވާ ދޫކޮށްލެއްވުމަކަށް ކަލޭމެން ހިތަށްއެރީތޯއެވެ؟ (އެހެން ނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެންގެ ހާލަތަށް އެކަލާނގެ ޙިކުމަތުގެ ވާހަކައެވެ.) އަދި اللّه އީ ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަމުގައި ކަންތައްތަކުގެ خبر ލިބިވޮޑިގެން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٧) އަދި مشرك ން މިފަދައިން އަމިއްލަ نفس މައްޗަށް ކާފިރުކަމަށް ހެކިދޭ **حال ގައި** اللّه ގެ މިސްކިތްތައް عمارة ކުރުމަށް ހަމަޖެހޭކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ބާޠިލުވެގެންވާ مشرك ންނަށް ނުވާނެކަމެއް ނޫނެވެ. އެމީހުންނީ އެމީހުންގެ ހުރި عمل ތައް باطل ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އަދި އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަނަރަކައިގައެވެ.

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ فَعَسَىٰٓ أُو۟لَٰٓئِكَ أَن يَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾ ۞ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ ٱلْحَآجِّ وَعِمَارَةَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَجَٰهَدَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُۥنَ عِندَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَٰنٍ وَجَنَّٰتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَابَآءَكُمْ وَإِخْوَٰنَكُمْ أَوْلِيَآءَ إِنِ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْكُفْرَ عَلَى ٱلْإِيمَٰنِ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

މާނަ

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ މިސްކިތްތައް عمارة ކުރާނީ ހަމައެކަނި. ۞ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ = اللّه އަށް އީމާންވާ މީހުންނެވެ. ۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް. ۞ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހާ ނަމާދު قائم ކުރި ۞ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެމީހާ ޒަކާތްދިން. ۞ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا ٱللَّهَ = އަދި اللّه އަށް ފިޔަވައި ބިރު ނުގަތެވެ. ۞ فَعَسَىٰٓ أُو۟لَٰٓئِكَ أَن يَكُونُوا۟ = އެމީހުން ވާނެއެވެ. (އެމީހުން ވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.) ۞ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾ = ތެދުމަގު ލިބުނު މީހުންގެ ތެރެއިން. ۞ ● أَجَعَلْتُمْ ކަލޭމެން ލެއްވީތޯ؟ / ހަދައިލެއްވީތޯ؟ ۞ سِقَايَةَ ٱلْحَآجِّ = حَجَّاجِيْن ނަށް ފެންދިނުން. ۞ وَعِمَارَةَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = އަދި مسجدالحرام ހެދުމާއި ބަރާބަރުކުރީ. ۞ كَمَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ = اللّه އަށް إيمان ވި މީހަކާ ހަމައެއްކޮށް. ۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް. ۞ وَجَٰهَدَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހަކު اللّه ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރި؟ ۞ لَا يَسْتَوُۥنَ عِندَ ٱللَّهِ = އެމީހުން اللّه ގެ حضرة ގައި ހަމަހަމަ ނުވާނެއެވެ. އެއްވަރު ނުވާނެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ. ۞ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ = އަނިޔާވެރި ބައެއްމީހުންނަށް. ۞ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީހުން. ۞ وَهَاجَرُوا۟ = އަދި އެމީހުން هجرة ކުރި. ۞ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން اللّه ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި. ۞ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި އެމީހުންގެ نفس ތަކުން. ۞ أَعْظَمُ دَرَجَةً = އެމީހުންގެ ދަރަޖަ މާބޮޑުވެއެވެ. ۞ عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި. ۞ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ۞ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ = ނަސީބުވެރިވީ މީހުންނެވެ. ۞ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم = އެމީހުންގެ ربّ އެމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ. ۞ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ = އޭނާގެ حضرة ން رحمة ލިބިގަތުމުގެ. ۞ وَرِضْوَٰنٍ = ރުއްސެވުމާއި. ۞ وَجَنَّٰتٍ = އަދި ސުވަރުގެތަކާއި. ۞ لَّهُمْ = އެމީހުންނަށް ލިބިގަތުމަށް. ۞ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ

﴿٢١﴾ = ދާއިމީކަމުގައި قائم ވެގެންވާ نعمة ۞ **خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا** = އެމީހުން އެތާ އަބަދު ދެމިހުންނާނެއެވެ. ۞ **إِنَّ ٱللَّهَ** = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى. ۞ **عِندَهُۥٓ** = އެކަލާނގެ حضرة ގައިވެއެވެ. ۞ **أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾** = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ. ۞ **يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟** = އޭ އީމާންވެގެންވާ މީސްތަކުންނޭވެ! **لَا تَتَّخِذُوٓا۟** = ކަލޭމެން ނުހިފާށެވެ/ إختيار ނުކުރާށެވެ! ۞ **ءَابَآءَكُمْ وَإِخْوَٰنَكُمْ** = ކަލޭމެންގެ ބައްޕައިންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ أخ ންނާއި ۞ **أَوْلِيَآءَ** = ސިއްރުވެރި ސަހަރީކުވެރިންކަމުގައި. ۞ **إِنِ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْكُفْرَ** = އެމީހުން ގާތްކުރަކަމަށް ކާފިރުކަން ۞ **عَلَى ٱلْإِيمَـٰنِ** = އީމާންކަމުގެ މައްޗަށް. **وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ** = އަދި ކަލޭމެންކުރެން އެމީހުން އެއީ ސިއްރުވެރި ސަހަރީކުވެރިންކަމުގައި ހަދައިފި މީހުން. ۞ **فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾** = ފަހެ އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންނެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨) الله ގެ މިސްކިތްތައް ބިނާކޮށް عمارة ކުރަންވާނީ ހަމައެކަނި الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެވުނުމީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކޮށް އަދި ޒަކާތް ދިނުމީހުންނެވެ. އަދި الله އަށް ފިޔަވައި ބިރުވެތިނުވާ މީހުންނެވެ. (ފަހެ މިދެންނެވި ސިފަތައް ހުރި މީހުން ދަންނަށެވެ!) އެމީހުން އެއީ ތެދުމަގުގައި ތިބި މީހުންކަމުގައިވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. (މިސްކިތް ބިނާކުރުމަކީ ދަރުމަވެރިކަމުގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގެ ކަމެއް.)

(١٩) حاجي ންނަށް ފެންދިނުމާއި مَسْجِدُ الحرام عمارة ކުރުމާއި (މިކަންކަން ކުރާ މީހުންނާއި) الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް إيمان ވެ އަދި އެމީހާ الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި މީހާއާ އެއްވަރުކޮށްލީތޯ؟ الله ގެ حضرة ގައި އެދެބައިމީހުން ހަމަހަމައެއްނުވެއެވެ. (الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެ الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި މީހުން الله ގެ حضرة ގައި މާމަތިވެރިއެވެ.) އަދި އަނިޔާވެރި ބައެއްކަން الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٢٠) އީމާންވެގެން އަދި އެމީހުން هجرة އަށްގޮސް އަދި މިލްކުތަކާއި ފުރާނައިން ތަނުން الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރި މީހުން (ދަންނަށެވެ!) الله ގެ حضرة ގައި އެމީހުންގެ ދަރަޖަ މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއީ ކާމިޔާބުވެގެން ނަސީބުވެރިންނެވެ.

(٢١) އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ حضرة ން رحمة އާއި ރުއްސެވުމާއި އަދި ސުވަރުގެތަކެއްވާކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވައެވެ. އެތަނުގައި އެމީހުންނަށް قائم ވެގެންވާ نعمة ތަކެވެ.

(٢٢) އެތަނުގައި އެމީހުން އަބަދަށް އަބަދު ދެމިހުންނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް الله ގެ حضرة ގައި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަވެއެވެ.

(٢٣) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ބައްޕައިންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ أخ ން إيمان ކަމުގެމައްޗަށް ކާފިރުކަމަށް ލޯބިކުރަނީނަމަ އެމީހުން އެއީ ސިއްރުވެރި نصر ދެވެންކަމުގައި ކަލޭމެން ނުހިފާށެވެ! އެމީހުން إختيار ކޮށްފި މީހުން ދަންނަށެވެ! ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ އަނިޔާވެރިންނެވެ.

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ބަފައިން ވަންޏާ. ۞ وَأَبْنَآؤُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާއި. ۞ وَإِخْوَٰنُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ أخ ންނާއި. ۞ وَأَزْوَٰجُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ އަނބިންނާއި. ۞ وَعَشِيرَتُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި. ۞ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا = އަދި ކަލޭމެން ހޯދި މުދަލާއި. ۞ وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا = އަދި އުދުގާ ނުހިނގައިދާނެކަމަށް ބިރުވެތިވާ ވިޔަފާރިއާއި. ۞ وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ = އަދި އުފާވެރިވާ ކަލޭމެން ރުހޭ ގެދޮރުތަކާއި. ۞ أَحَبَّ إِلَيْكُم = ކަލޭމެންނަށް (މިކަންކަމީ) ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާނަމަ. ۞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ = الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއިންވުރެ. ۞ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމާއި. ۞ فَتَرَبَّصُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! ۞ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ = الله އެކަލާނގެ أمر ފޮނުއްވައިގެން ވަޑައިގަންނަވާންދެން. (އެބަހީ: الله ގެ ޢަޛާބު އައުމަށް) ۞ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ۞ ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ = فاسق ވެއްޖެ ބަޔަކަށް. ۞ لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނަށް نصر ދެއްވިއެވެ. ۞ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ (ހަނގުރާމައިގެ) އެތައްއެތައްތަނެއްގައި / ގިނަތަންތާނގައި. ۞ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ = އަދި حُنَيْنُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުވެސް (نصر ދެއްވިއެވެ.) ۞ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ = ކަލޭމެން عجائب ވީހިނދުން. ۞ كَثْرَتُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގިނަކަމާއިމެދު. ۞ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا = (އެކަމުން) ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ކަމެއް ނުފުދުނެވެ. ۞ وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ = އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބިންގަނޑު ދަތިވިއެވެ. ۞ بِمَا رَحُبَتْ = އެބިމުގެ ފުޅާކަމާއިއެކު. ۞ ثُمَّ وَلَّيْتُم = ދެން ކަލޭމެން އަނބުރިހިނގައްޖެއެވެ. ۞ مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ = ފުރަގަސްދޭ حال. ۞ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ = ދެން الله تعالى އެކަލާނގެ އަރާމްކަމާއި ހަމަޖެހުން

ބާވައިލެއްވިއެވެ.۞ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ = އެކަލާނގެ رسول އާގެ މައްޗަށް.۞ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ = އަދި مؤمن ންގެ މައްޗަށާއި.۞ وَأَنزَلَ جُنُودًا = އަދި އެކަލާނގެ لشكر އެއް ބާވައިލެއްވިއެވެ.۞ لَّمْ تَرَوْهَا = އެ لشكر ކަލޭމެން ނުދެކެއެވެ ۞ وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ۚ = އަދި އެކަލާނގެ ކާފިރުންނަށް عذاب ދެއްވިއެވެ. ۞ وَذَٰلِكَ = އަދި އެއީ.۞ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾ = ކާފިރުންގެ ޖަޒާއެވެ.۞ ثُمَّ يَتُوبُ ٱللَّهُ = ދެން الله توبة ލައްވައެވެ. ۞ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ = އޭގެ ފަހުގައި.۞ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ އަޔަކަށް. ۞ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾ = އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ ބަފައިންނާއި ކަލޭމެންގެ ދަރިންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ أخ ންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ އަނބިންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި އަދި ކަލޭމެން އެއްކޮށް ހޯދާފައިވާ މުދާތަކާއި އަދި އުޅުމަށް ނުހިނގައިދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަ ވިޔަފާރިއާ އަދި ކަލޭމެން ރުހޭ ގޯތިގެދޮރުތަކާއި (މި ތިޔަކެތި) ކަލޭމެންގެ ކައިރީގައި الله އާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއި އަދި އެކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމާއި މިކަންކަމަށްވުރެ ލޯބިވެތިކަމުން ބޮޑުވެގެންވާނަމަ ދެން الله ގެ أمر ގެނެސް އައުމުގެ إنتظار ކުރި އެބަހީ: الله ގެ عذاب އައުމުގެ إنتظار ކުރި ކަލޭމެން މިބަލާށެވެ!

އެކަމަކީ އެއީ الله ގެ عذاب އަރުވާލެއްވޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި فاسق ޤައުމަށް ހިދާޔަތް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٢٥) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ހަނގުރާމައިގެ އެތައް ميدان އެއްގައި الله تعالى ކަލޭމެނަށް نصر ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި حنين ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުގައިވެސް (އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް نصر ދެއްވިއެވެ.) އެދުވަހު ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ عدد ގިނަކަމާއިމެދު عجائب ވެހިނދުންވެސް އެގިނަކަން ކަލޭމެނަކަށް އެއްވެސް ކަމެއް ފުއްދައެއް ނުދިނެވެ. (އެދުވަހު) ބިންގަނޑު ފުޅާކަމުގައިވާކަމުގައިވެސް އެބިންގަނޑު ކަލޭމެނަށް ދަތިވެގެންވިއެވެ. އަދި ދެން ކަލޭމެން ފުރަގަސްދީ حال ކަލޭމެން އެނބުރި (ميدان ން) ފުރަގަސްދީ ދިޔައެވެ.

(٢٦) ދެން (އެ ދަތިކަމަށްފަހު) الله تعالى އެކަލާނގެ رسول އާގެ މައްޗަށާއި مؤمن ންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ سَكِينَة (އެބަހީ: އެކަލާނގެ އަމާންކަމާއި ހިތްޖެހުން) ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެނަށް ނުފެންނަ އެތެއް لشكر އެއްވެސް އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވިއެވެ. ކާފިރުންނަށް އެކަލާނގެ جزاء ދެއްވީ އެފަދައިންނެވެ. (އެއީ ކާފިރުންތަކެއް ميدان ގައި މަރުވެ އަނބިދަރިން أسِيرُ ކުރެއްވުމެވެ. އަދި މުދާތައް مؤمن ންނަށް غنيمة ވުމެވެ.)

(٢٧) ދެން الله އެދިވަޑައިގަންނަވާ އަޔަކަށް އޭގެ ފަހުގައި (އެބަހީ: مؤمن ންނަށް ބިންގަނޑު ދަތިވެ ހަނގުރާމައިގެ ކަންތައް ގަދަވެގަތުމަށްފަހުގައި) الله تعالى توبة ލައްވައިފިއެވެ. އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُواْ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦٓ إِن شَآءَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلْحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ حَتَّىٰ يُعْطُواْ ٱلْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَٰغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِ ۖ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَٰهِهِمْ ۖ يُضَٰهِـُٔونَ قَوْلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ ۚ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُ ۚ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓاْ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

ތަރުޖަމާ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ إِنَّمَا ٱلْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ = ހަމަކަށަވަރުން مشرك ންނަކީ ނަޖިހެވެ.۞ فَلَا يَقْرَبُواْ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ = ފަހެ އެމީހުން مَسْجِدُ الْحَرَام އާއި ގާތްނުވާހުށިކަމެވެ.۞ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا = އެމީހުންގެ މިއަހަރަށްފަހުން.۞ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً = އަދި ކަލޭމެން فقير ކަމަށް ބިރުވެތިވެއްޖެ.۞ فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ ނިކަންނުހުރު ކަލޭމެން اللّٰه މުއްސަނދިކުރައްވައި ފުއްދަވައިދެއްވާނެއެވެ.۞ مِن فَضْلِهِۦٓ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން. إِن شَآءَ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞ قَٰتِلُواْ = ކަލޭމެން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!۞ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ = اللّٰه އަށް އީމާންނުވާ މީހުންނާ.۞ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށްވެސް (އީމާންނުވާ) ۞ وَلَا يُحَرِّمُونَ = އަދި އެމީހުން حرام ނުކުރާ.۞ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ = اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول ާ حرام ކުރެއްވިކަމެއް.۞ وَلَا يَدِينُونَ = އަދި އެމީހުން دين ވެރިނުވާ (އެމީހުން ކަށަވަރުކޮށްނުނަގާ)۞ دِينَ ٱلْحَقِّ = حقّ ދީނަށް (حقّ ދީނަކީ اللّٰه އަށް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމެވެ) ۞ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތްދެވުނު މީހުންގެތެރެއިން (يهودى ންނާއި نصارى ންގެތެރެއިން) ۞ حَتَّىٰ يُعْطُواْ ٱلْجِزْيَةَ = އެމީހުން جزى ދިނުމަށްދަށްވާންދެން.۞ عَن يَدٍ = އަތުން އަތަށް.۞ وَهُمْ صَٰغِرُونَ ﴿٢٩﴾ = އެމީހުން ނިކަމެތިވެގެންވާ حال .۞ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ = އަދި يهودى ން ބުނެފިއެވެ.۞ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ = عُزَيْرُ އަކީ اللّٰه ގެ ދަރިކަލުންނެވެ.۞ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى = އަދި نصارى އިން ބުނެފިއެވެ.۞ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِ = المسيح އަކީ (عيسى ގެފާނަކީ) اللّٰه ގެ ދަރިކަލުންނެވެ.۞ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم = އެއީ އެމީހުންގެ ބަހެވެ.۞ بِأَفْوَٰهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން. ބުނާ.۞ يُضَٰهِـُٔونَ = އެމީހުން ހަމަހަމަވެއެވެ.۞ قَوْلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ކާފަރުވީމީހުންގެ ބަހާއި.۞ مِن قَبْلُ = ކުރީގެ ކުރިން.۞ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވާށިއެވެ.! (އެމީހުންނަށް اللّٰه لعنة ކުރައްވާށިއެވެ)۞ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ =

އެމީހުން (އެކަލާނގެއަށް) ދޮގުހަދަނީވެސް ކޮންފަދަހާލަކަށް ހެއްދުނުމެއްތޯ؟۞ ٱتَّخَذُوٓاْ އެމީހުން (يعنى: يهودى ނަސާރާއި ނަސާރާ ދިން) ހިފައިފިއެވެ. / إختيار ކޮށްފިއެވެ.۞ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَٰنَهُمْ = އެމީހުންގެ علم ވެރިންނާއި راهبُ ން.۞ أَرْبَابًا = رَبُّ ން ކަމުގައި. مِّن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި. ۞ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ = އަދި مَرْيَم ގެ ފުޅުގެ ދަރިކަލުން عيسى އާއި.۞ وَمَآ أُمِرُوٓاْ = އަދި އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެވިގެން ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓاْ إِلَٰهًا وَٰحِدًا = އެއްކަލާނގެއަކަށް ހަމައެކަނި إله އަކަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ.۞ لَّآ إِلَٰهَ هُوَۚ إِلَّا = އެކަލާނގެ މެނުވީ އެހެންއެއްވެސް حَقُّ إله އަކު ނުވެއެވެ.۞ سُبْحَٰنَهُۥ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهرވަންތަވެއެވެ.۞ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ = އެމީހުން އެ شرك ކުރާ ކަންތަކުން. (شرك ކުރާތަކެތިން.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٨) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން مشرك ނަޖިހެއް (معنوى ގޮތުން) ނަޖިސްވެއެވެ. އެމީހުންގެ عمل ތައް ނަޖިސްވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މިއަހަރަށް ފަހު އެމީހުން مسجد الحرام އާއި ކައިރިވާން ނުދޭށެވެ! (އެއީ هجرة ދިން ނުވަވަނަ އަހަރެވެ. އަދި مسجد الحرام އަކީ އެއްކަލާނގެ ދުވަސް މުޅިން مكّة އާއި ހުރި حرم އެވެ.) އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން -އެ مشرك ން مسجد الحرام އަށް ނައުމުގެ) ސަބަބުން فقير ވެދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަނަމަ ފަހެ ނިކަންނުކުތް اللّٰه تعالى އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ فضل ވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މުސްތަޣްނީ ކުރައްވައި ފުއްދަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٩) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކޮށްޕާއްވާން މިހުންނަށް އެބަހީ:- يهودى ނަސާރާއި نصارى ދިންނަށް - اللّٰه އަށާއި އަދި آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާ އަދި اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ حرام ކުރައްވާ ތަކެތި حرام ނުކުރާ އަދި حقّ دين ން دين ވެރިނުވާ (އެބަހީ: حقّ ގޮތުގައި اللّٰه އަށް ކިޔަމަންތެރިނުވާ މީހުން ނިކަމެތިވެގެން حال އަތްމަތީން ކަލޭމެނަށް جِزى ދެއްކުމަށް ނުކުންނަންދެން އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!

(٣٠) އަދި يهودى ން ބުނެއެވެ. عُزَيْرُ އަކީ اللّٰه ގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އަދި نصارى ދިން ބުނެއެވެ. المسيح يعنى: عيسى (عليه السّلام) އަކީ اللّٰه ގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އެއީ ހަމަ އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ބުނާ (ހުސް ބަސް) ބަހެކެވެ. މީގެކުރީގެ ކާފިރުންގެ ބަހާއި މިބަހިމީހުންގެ ބަހާއި ހަމަ އެއްގޮތެވެ. اللّٰه تعالى އެމީހުންނަށް لعنة ލައްވާފިއެވެ! އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވާށިއެވެ؛ އެމީހުން އެކަލާނގެ ޙަޤީޤަތުން ފުރަގަސްދީ އެއްކިބާ ދޮގުހަދަނީވެސް ކޮންފަދަހާލަކަށް ހެއްދުނުމެއްތޯ؟

(٣١) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ علم ވެރިންނާއި رَاهِبُ ން يعنى: އަޅުވެރިން އެއީ اللّٰه ފިޔަވައި ربّ ންތަކެއްކަމުގައި ހެދި ބަލައިގެންނެވެ. އަދި مريم ގެ ފުޅުގެ ދަރިކަލުން المسيح ވެސް ربّ އަކުކަމުގައި ހެދިއެވެ. އަދި (އެހެންއެކަމަކު) ހަމައެކަނި އެއްކަލާނގެއަކަށް إله އަކަށްވާ އެކަލާނގެއަށް ޢިބާދަތްކުރުމަށް މެނުވީ އެމީހުންނަށް أمر ކުރެވިގެން ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ނޫން އެހެންއެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ.އެއީ اللّٰه އެވެ. އެމީހުން އެ شرك ކުރާތަކެތިން އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެގެންވެއެވެ.

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ وَٱلرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

ލަފުޒުމާނަ

يُرِيدُونَ = އެމީހުން އެދެނީއެވެ. ❁ أَن يُطْفِـُٔوا۟ = އެމީހުން ނިވައިލުމަށެވެ. ❁ نُورَ ٱللَّهِ = الله ގެ نور (އިސްލާމްދީން.) ❁ بِأَفْوَٰهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން. ❁ وَيَأْبَى ٱللَّهُ = އަދި الله މަނާކުރެއްވިއެވެ. ❁ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ = އެކަލާނގެ نور އެކަލާނގެ ފުރިހަމަކުރެއްވުމުގައި މެނުވީ. ❁ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ = ކާފިރުން ނުރުހުނަސްމެ. ❁ هُوَ ٱلَّذِىٓ = އެކަލާނގެއީ ❁ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ = އެކަލާނގެ رسول އާ ފޮނުއްވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ = ތެދުމަގާއި حقّ دين އާއިގެން. ❁ لِيُظْهِرَهُۥ = އެ دين ޣަލަބަވެރިކުރައްވައިދެއްވުމަށް (އެހެން މަތިވެރި ކުރައްވައިދެއްވުމަށް.) ❁ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ = އެންމެހައި دين ތަކެއްގެމައްޗަށް. ❁ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ = مشرك ންގެމީހުން ނުރުހުނަސް. ❁ ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މުއުމިނުންނޭވެ.! ❁ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ = ހަމަކަށަވަރުން (يهودى ންގެ) ގިނަ عَالِمُ ން. ❁ وَٱلرُّهْبَانِ = އަދި (نصارى ންގެ) ގިނަ އަޅުވެރިންނާއި. ❁ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މީސްތަކުންގެ މުދާތައް ކައިއެވެ. ❁ بِٱلْبَٰطِلِ = باطل ގޮތުގައި. رشوة ގޮތުން. ❁ وَيَصُدُّونَ = އަދި އެމީހުން ބަންދުކޮށް ހުއްޓުވައިލައެވެ. ❁ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ = الله ގެ މަގުން. ❁ وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ = އަދި جَمَعَ ކޮށް ކަންޒުކުރާމީހުން. ❁ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ = ރަންއާއި ރިހި. ❁ وَلَا يُنفِقُونَهَا = އަދި އެމީހުން އެތަކެތި ހޭދަނުކޮށް. ❁ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި. (ޒަކާތްނުދީ) ❁ فَبَشِّرْهُم = ފަހެ އެމީހުންނަށް (އުފާވެރި) خبر ދެއްވާށެވެ. ❁ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ހުރިކަމުގެ. ❁ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا = އެތަކެތީގެ މައްޗަށް ހޫނުކުރެވޭ ދުވަހުގެ (އެބަހީ: އެތަކެތި ރަތްވަނީސް ހޫނުކުރެވޭ ދުވަހުގެ ހޫނުކުރެވޭނެ ދުވަހު.) ❁ فِى نَارِ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި. ❁ فَتُكْوَىٰ بِهَا = ދެން އެއިން ހިސާބު ކުރެވޭއެވެ. (އެއިން ދަޅުޖަހާ ކަށިކުރެވޭނެއެވެ.) ❁ جِبَاهُهُمْ =

އެމީހުންގެ ނިތްކުރިތަކުގައި.۞ وَجُنُوبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ އަރިކަށިތަކާއި.۞ وَظُهُورُهُمْ ۖ = އަދި އެމީހުންގެ ބުރަކަށިތަކުގައްޔާއި (އަދި އެމީހުންނަށް އެންގޭނެއެވެ.) ۞ هَـٰذَا مَا كَنَزْتُمْ = މިއީ ކަލޭމެން އެއްކޮށް ކަންޒު ކުރި ތަކެއްޗެވެ.۞ لِأَنفُسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް. ۞ فَذُوقُوا = ފަހެ ކަލޭމެން ރަހަބަލައިގަންނާށެވެ!۞ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ = ކަލޭމެން ކަންޒުކުރާ ކަމުގައިވީތަކެތީގެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٢) އެމީހުން އެދެނީ – (އެމީހުން قصد ކުރަނީ) އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ފުމެލުމުން الله ގެ نُور ނިވައިލަން ކަމަށެވެ. (އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ދޮގުތައް ހަދައިގެން އޮޅުވައިގެން إسلام دين އަށް ޖިސްމަކުން ވަނަށްދީ އެދިނަމަ باطل އެއްކޮށްކަމުގައި ހުރުމަށެވެ.) އެކަމަކު ކާފިރުން ނުރުހި ތިބިޔަސް އެކަލާނގެ دين ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށް ދެނެވި الله މަނާވާފަދީގެންނެވެ. (އަދި: ކާފިރުގޮތަކުންވެސް އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ دين ފުރިހަމަކުރައްވާނެއެވެ.)

(٣٣) އެކަލާނގެއީ ތެދުމަގާއި حقّ دين އާއިގެން އެކަލާނގެ رسول އާ ފޮނުއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެއީ އެހެންހުރިހާ دين ތަކެއްގެ މައްޗަށް އެ دين ފެއްދެވުމަށާއި ގަދަކުރެއްވުމަށެވެ. مشرك ން ނުރުހި ތިބިޔަސްމެއެވެ.

(٣٤) އޭ އީމާންވީ މީސްމީހުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން حَبْرُ ންގެ ތެރެއިން ގިނަމީހުންނާއި رَاهِبُ ންގެ ތެރެއިން ގިނަމީހުން باطل ގޮތުގައި މީސްތަކުންގެ މުދާ ކައިއެވެ. (އެއީ رِشْوَة ގެ ގޮތުންނާއި އަދި دُنْيَوِي ކުޑަ ފައިދާއަކަށް الله ގެ وحي ބަދަލުކޮށްގެންނެވެ. - حَبْرُ ނަކީ يهودي ން ގެ ދަރުމަބޮޑުކަލުންނެވެ. عالم ންނެވެ. رَاهِبُ ނަކީ نصارى ންގެ އަޅުވެރިންނެވެ. މިއީ عامّ ކަންތައްތަ ގޮތެވެ.) އަދި އެމީހުން الله ގެ މަގު ބަންދުކުރަނީއެވެ. (إسلام دين އަށް މީހުން ވަދެނުވުމަށް ހިފަހައްޓަނީއެވެ. އެބައިމީހުންނެވެ.) އަދި ރަނާއި ރިހި އެއްކޮށް كَنْزُ ކޮށް خَزَانَة ކޮށް އެއިން الله ގެ މަގުގައި ހޭދަނުކުރާމީހުން (ފަޤީރުން ދަރުމަކުރުން حقّ زكاة ނުދޭމީހުން) އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި خبر ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެއްވާށެވެ!

(٣٥) އެދުވަހު ދިއްލަހައް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ހޫނުކުރެވޭ ދުވަހެވެ (ހަނދުމަފުޅު ކުރައްވާށެވެ! އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.) ފަހެ އެތަކެތިން އެމީހުންގެ ނިތްކުރިތަކާއި އަރިކަށިތަކާއި އަދި އެމީހުންގެ ބުރަކަށިތަކުގައި އަނބުރާ އަލިފާން ކާވައި އިސްތިރިކުރެވޭނެއެވެ. (އެމަނާވަށް އެންގޭނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް އެންގޭނެއެވެ. މިއީ ތިޔަ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށްޓަކައި جمع ކޮށް خزانة ކުރި ތަކެއްޗެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން جمع ކޮށް خزانة ކުރިތަކެތީގެ ރަހަ ކަލޭމެން ބަލައިގަންނާށެވެ!

إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُوا۟ فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ ۚ وَقَٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ إِنَّمَا ٱلنَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى ٱلْكُفْرِ ۖ يُضَلُّ بِهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُحِلُّونَهُۥ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُۥ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا۟ عِدَّةَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ فَيُحِلُّوا۟ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ ۚ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَٰلِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلْتُمْ إِلَى ٱلْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مِنَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾

ލަފުޒީ

إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ = ހަމަކަށަވަރުން މަހުސަރުތަކުގެ عدد .❁ عِندَ ٱللَّهِ اللّٰه ގެ حضرة ގައި.❁ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا = ބާރަ މަހުސަރެވެ.❁ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ ފޮތުގައި. (އެއީ ލޯޙު ޒިކުރުކުރައްވާ އެކަލާނގެ ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތުގައެވެ.)❁ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުޑުތަކާއި ބިންމަތް ހެއްދެވިދުވަހު.❁ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ = އޭގެތެރެއިން حرمة ތެރި ހަތަރު މަހެއްވެއެވެ.❁ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ = ސީދާވެގެންވާ دين އަކީ އެއީއެވެ.❁ فَلَا تَظْلِمُوا۟ فِيهِنَّ = ފަހެ ކަލޭމެން އެމަހުސަރުތަކުގައި އަނިޔާވެރިނުވާށެވެ!❁ أَنفُسَكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް.❁ وَقَٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ = އަދި ކަލޭމެން مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!❁ كَآفَّةً = ކަލޭމެން އެންމެންއެކުގައި.❁ كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަކުރާ ގޮތަށް ފުރިހަމަ.❁ كَآفَّةً = އެ އެންމެންއެކުގައި.❁ وَٱعْلَمُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!❁ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ވޮޑިގެންވަނީ تقوى ވެރިންނާ އެކުގައެވެ. (އެބަހީ އެކަލާނގެ އިލްމާއި ނަސްރުގެ خاصّ ވެގެންވާ ވާހަކައެވެ.)

إِنَّمَا ٱلنَّسِىٓءُ = ހަމަކަށަވަރުން نَسِيءُ އަކީ (މަހުސަރުގެ ދުވަސްތައް އިސްފަސްކުރުން ކަމުގައި) زِيَادَةٌ فِى ٱلْكُفْرِ = ކާފިރުކަމުގައި އިތުރުވުމެކެވެ.❁ يُضَلُّ بِهِ = އެއިން މަގުފުރެދިވެއެވެ.❁ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި ❁ يُحِلُّونَهُۥ عَامًا = އެމީހުން އަހަރަކު حلال ކުރެއެވެ. އެބަހީ: އެއްއަހަރަކު أَشْهُرُ الْحُرُمُ ގެ މަހުސަރު حلال ކަމަށްލައި، حرام ކަމަށް އަނެއް އަހަރަކު ❁ وَيُحَرِّمُونَهُۥ عَامًا = އަދި حلال ކަމަށްލައި ހަދައިފިއެވެ.❁ لِّيُوَاطِـُٔوا۟ = އެމީހުން އެއްގޮތްކުރުމަށްޓަކައި. (ހަމަހަމަ ކުރުމަށްޓަކައި)❁ عِدَّةَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ = اللّٰه حرام ކުރެއްވި މަހުގެ (މަހުސަރުގެ) عدد .❁ فَيُحِلُّوا۟ = ދެން އެމީހުން حلال ކުރުމަށްޓަކައި.❁ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ = اللّٰه حرام ކުރެއްވި އެއްޗެއް (އެމަހުސަރު)❁ زُيِّنَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރި ކުރެވިއްޖެއެވެ.❁ سُوٓءُ أَعْمَٰلِهِمْ = އެމީހުންގެ عمل ތަކުގެ ނުބައި (އެމީހުންގެ ނުބައި عمل)❁ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި اللّٰه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.❁ ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾ = ކާފިރުވީ ބައެއްގެމީހުންނަށް.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އޭ إيمان ވީ މީހުންނޭވެ!❁ مَا لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ހިނގައްޖީއްސަކީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ / ކިހިނެއްވީހޭ؟❁ إِذَا قِيلَ لَكُمُ = ކަލޭމެންނަށް ބުނެވުނުހިނދު.❁ ٱنفِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = ކަލޭމެން اللّٰه ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމައަށް ނުކުންނާށޭ.

ٱثَّاقَلْتُمْ إِلَى ٱلْأَرْضِ ۚ = ކަލޭމެން ބިމަށް ބަރުވެ ލިބުނީ / ބަރުހެލިވެ ކަހިލުވީ.۞ أَرَضِيتُم = ކަލޭމެން ރުހިވެއްޖެތޯ؟۞ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة އަށް. مِنَ ٱلْأَخِرَةِ ۚ = آخرة އަށްވުރެ ބޮޑަށް.۞ فَمَا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ތަކެ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ އަރާމާއި މަޖާ ނުވެއެވެ. ۞ فِي ٱلْأَخِرَةِ = آخرة ގައި (آخرة ގެ އަގުބޮޑުކަމުން) ۞ إِلَّا قَلِيلٌ ۝٣٨ = ކުޑަ މަދުއެއްޗެއް ކަމުގައި މެނުވީ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި މައްސަރުތަކުގެ عدد އަކީ ބާރައެވެ. ބާރަމަހެވެ. އެއީ الله ގެ ފޮތުގައިވާ ގޮތެވެ. (ލޫޙް ހިފާޒަތްކުރެވިފައިވާ ފޮތުގައިވާގޮތެވެ.) އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވިދުވަހުން ފެށިގެން އެކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާގޮތެވެ. އޭގެތެރެއިން ހަތަރުމައްސަރަކީ حرمة ތެރި ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (އެހަތަރުމައްސަރަކީ - حديث ން ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތުގައިން ذوالقعدة - ذوالحجة - مُحَرَّم އަދި رَجَب މިހަތަރުމަހެވެ.) ސީދާވެގެންވާ ދީނަކީ އެއީއެވެ. ފަހެ އެ (حرمة ތެރި) މައްސަރުތަކުގައި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިނުވާށެވެ! (އެހެން މައްސަރުތަކުގައިވެސް އަނިޔާ ކުރުން ހުއްދައެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް އޭގެ ދެރަކަމީ އެމައްސަރުތަކުގައި އަނިޔާކުރުމުގެ ގޯނާ ވަކިން ބޮޑުވެގެންވާނެއެވެ. ހަނގުރާމަކުރުމަށްވެސް މުޅިން މަނާވެއެވެ.(އެހެންމައްސަރުތަކުގައި ހަނގުރާމަކުރުން މަނާވެއްޖެނެވެ.) އަދި مشرك ން އެންމެންވެގެން ކަލޭމެން (مؤمن ންނާއި) ހަނގުރާމަކުރާފަދައިން ކަލޭމެން مؤمن ން އެންމެން އެކުވެގެން مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! އަދިކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވަނީ تقوى ވެރިންނާއިއެކުގައެވެ. (އެބަހީ އެކަލާނގެ އެހީތެރިކަމުން خَاصّ ވެގެންވާ ގޮތުގައެވެ.)

(٣٧) ހަމަކަށަވަރުން މައްސަރުތަކުގެ ދުވަސްތަކުގެ عدد އިތުރުކުރުން ނުވަތަ އުނިކުރުން ކާފިރުކަމަށް ކާފިރުކަން އިތުރުކުރުމެކެވެ. އެއިން ކުފުރުގެ ސަބަބުން ކާފިރުން މަގުފުރެދެއެވެ. އެމީހުން އެބަހީ ކާފިރުން އެއްއަހަރަކު حلال ކުރެއެވެ. (އެއްއަހަރަކު حرمة ތެރި މަސް حلال މައްސަރެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައެވެ. އެއީ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށެވެ. އަދި އެހެން އަހަރަކު ބަދަލުގައި އެއްމައްސަރު حرمة ތެރި މައްސަރެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައެވެ.) އަދި އެއްއަހަރަކު އެމީހުން حرام މައްސަރެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައެވެ. قواعد ން ހަމަ حرمة ތެރި މައްސަރެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައި ހަނގުރާމަ ނުކުރެއް ދިޔައެވެ. އެއީން އަހަރަކު އެބަހި މަސް ބަދަލުކުރެއް ހަދައި الله حرمة ތެރިކުރެއްވި މައްސަރުތަކާއި عدد ގުޅުމުން އެއްގޮތްކުރުމަށެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން الله حرام ކުރެއްވި މައްސަރު حلال ކުރެއެވެ. (އަދި އެކާފިރުންގެ حلال ކުރެއްވި މައްސަރު حرام ކުރެއެވެ.) (މިއާދައަކީ ތަޤުލީދާގަތީ ޖާހިލިއްޔާ ކުރާގޮތަކަށް ދަންނަވަމުއެވެ.) އެމީހުންނަށް އެމީހުން ކުރާ عمل ތަކުގެ ނުބައިކަން ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވުނެވެ. ފަހެ شيطان އާ އެމީހުންނަށް އެކަން ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނެވެ. އަދި ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

(٣٨) އޭ إيمان ވެގެންވާ މީހުންނޭވެ. الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަން ނުކުންނާށޭ ކަލޭމެނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ ބިމަށް ބަރުހެލިވެ ފަހަތަށް ނުކުންނަން ލިބުނީ ކަލޭމެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ކޮންސަބަބަކާ ހެއްޔެވެ؟ آخرة ގެ ބަދަލުގައި ދިރިއުޅުމަށްވުރެ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށް ކަލޭމެން ރުހިވެއްޖެތޯ؟ ފަހެ آخرة ގެ حياة ގެ نِسْبَةُ ގައި ދުނިޔޭގެ މި حياة އަކީ ތަދި ކުޑަކުޑަ އަރާމުކޮށް މަޖާކުރުމެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

إِلَّا تَنفِرُوا۟ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ ٱللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثَانِىَ ٱثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَـٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلسُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ ٱللَّهِ هِىَ ٱلْعُلْيَا ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَـٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

ލުޣަތު

إِلَّا تَنفِرُوا = ކަލޭމެން ހަނގުރާމައަށް ނުނިކުމެއްޖެއްޔާ.* يُعَذِّبْكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވާހުއްޓެވެ.* عَذَابًا أَلِيمًا = ވޭންދެނިވި عذاب އަކުން.* وَيَسْتَبْدِلْ = އަދި އެކަލާނގެ ބަދަލުކުރައްވާހުއްޓެވެ.* قَوْمًا غَيْرَكُمْ = ކަލޭމެން ނޫން އެހެން ބައަކާ.* وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا = އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއްގައި ގެއްލުމެއް ކަލޭމެންނަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.* وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ = އަދި اللّه تعالى ހުރިހާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް.* قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ = ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ..* إِلَّا تَنصُرُوهُ = ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނަށް (محمّد ގެފާނަށް) نصر ނުދިނަސް فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވިއެވެ.* إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފިރުން އެކަލޭގެފާނު (مكّة އިން) ނެރުނުއިރުގައެވެ.* ثَانِيَ اثْنَيْنِ = ދެމީހުންކުރެ އެކަކު ކަމުގައި (ދެމަނާ މީހުންގެތެރޭ) ވެގެންވާ حال ގައެވެ.* إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ = އެދެމީހުން (އެދެބޭކަލުން) ހޮހަޅުގައި ވީއިރު.* إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ = އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އެކުވެރިޔާ (أبوبكر ގެފާނަށް) ވިދާޅުވިއިރު.* لَا تَحْزَنْ = ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ!* إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަޅުގަނޑުމެންނާއެކު ވޮޑިގެންވެއެވެ.* فَأَنزَلَ اللَّهُ = ފަހެ اللّه ބާވައިލެއްވިއެވެ.* سَكِينَتَهُ = އެކަލާނގެ އަރާމުކަމާއި ހަމަޖެހުން.* عَلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް.* وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ = އަދި އެކަލޭގެފާނަށް لشكر ތަކަކުން ބާރުދެއްވިއެވެ.* لَّمْ تَرَوْهَا = ކަލޭމެން ނުދުށް އެ لشكر ތަކުންނެވެ.* وَجَعَلَ = އަދި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.* كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފިރުންގެ كلمة (شرك ގެ كلمة)* السُّفْلَىٰ = ދަށަށް (ދަށް އެއްޗެއްކަމުގައި)* وَكَلِمَةُ اللَّهِ = އަދި اللّه ގެ كلمة ތުރު (توحيد ގެ كلمة ތުރު)* هِيَ الْعُلْيَا = އެއީ މަތިވެރިވެގެންވާ كلمة ތުރުކަމުގައެވެ.* وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾ = އަދި اللّه އީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.* انفِرُوا = ކަލޭމެން ހަނގުރާމައަށް ނިކުންނާށެވެ!* خِفَافًا وَثِقَالًا = ފަސޭހަކަމާއި ބުރަކަމާއި އެކުވެސް.* وَجَاهِدُوا = އަދި ކަލޭމެން جهاد ކުރާށެވެ!*

بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މުދާތަކުންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުން.۞ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި. ۞ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެއީ ކަލޭމެނަށް ހެޔޮވެގެންވާއެވެ.۞ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ = ކަލޭމެންނަށް އެނގޭކަމުގައިވާނަމަ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٩) ކަލޭމެން ހަނގުރާމައަށް ނުނުކުމެވިއްޔާ އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ދެއްވައިފާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ނޫން އެހެން ބަޔެއް އެކަލާނގެ ގެންނަވައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ބަދަލުކުރައްވައިފާނެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އުނދަގުލެއް ގެއްލުމެއް ކަލޭމެނަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި الله އީ ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤٠) ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނަށް - އެބަހީ: رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް نصر ނުދިނަސް (الله އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވާފައިވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނު مكّة އިން ނެރެއްވިހިނދުވެސް الله އެކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވިއެވެ. އެއީ ދެމީހުންކުރެ ދެވަނަ މީހާކަމުގައި ނުވަތަ އެކަކު ކަމުގައި އެކަލޭގެފާނުވިހިނދުގައެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން ޣާރުގައިވިހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެކުވެރިޔާ (أبوبكر الصّدّيق رضى الله عنه) އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله އަޅުގަނޑުމެންނާއިއެކު ވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް الله އެކަލާނގެ އަރާމުކަމާއި نصر އަދި ހަމަޖެހުން ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނަ لشكر އެއް ފޮނުއްވައިގެން އެކަލޭގެފާނަށް ގަދަކަންދެއްވިއެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ كلمة - އެބަހީ: شرك ގެ كلمة ދަށް އެއްޗެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. އަދި الله ގެ كلمة މަތި - އެބަހީ: توحيد އާއި إسلام دين ގެ كلمة މަތި - އެއީ ކަނޑައެޅިގެން މަތީ كلمة ކަމުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. އަދި الله އީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٤١) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ފުދިކަމާއި އަދި ބުރަކަމާއިއެކު (އެބަހީ: ހިތްވިކަމާއި، ކަންނެތްކަމާއިއެކުވެސް، އަދި فقير ކަމާއި މުއްސަނދިކަމާއިއެކުވެސް، އަދި ޒުވާންކަމާއި މުސްކުޅިކަމާއިއެކުވެސް - ސަވާރުވެގެންނާއި އަދި ފައިމަތީގައިވެސް،- އަދި ކޮންމެ حال އެއްގައިވެސް) ކަލޭމެން ހަނގުރާމައަށް ދާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ޖާނުން الله ގެ މަގުގައި ކަލޭމެން جهاد ކުރާށެވެ! ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް (جهاد ގެ ފާއިދާ) އެނގޭނަމަ ކަލޭމެނަށް ހެޔޮވެގެންވަނީ އެއީއެވެ.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ وَلَـٰكِنۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ ۞ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَـٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

ތަރުޖަމާ

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا = ގާތް غنيمة އެއްކަމުގައި ވިނަމަ. ۞ وَسَفَرًا قَاصِدًا = އަދި ގާތް ފަސޭހަ ދަތުރެއް (ކަމުގައިވިނަމަ) ۞ لَّاتَّبَعُوكَ = އެމީހުން (އެބަހީ: ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުމުން ފަހަތަށްޖެހުނު މީހުން) ކަލޭގެފާނާއި ހަމަކަށަވަރުން تبع ވީހެވެ. އަދިހަމަ ދިޔައީހެވެ. ۞ وَلَـٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ۞ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދުރުވެ އުނދަގޫވެއްޖެއެވެ. ۞ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ = އަދި ނިކަންހުރެ އެމީހުން الله ގަންދީ ހުވާކުރާނެއެވެ. ۞ لَوِ اسْتَطَعْنَا = އަހުރެމެންނަށް ކުޅަދާނަވީނަމަ. ۞ لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭމެންނާއެކު ނުކުތީމުހެވެ. ۞ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކު ހަލާކުކުރަނީއެވެ. ۞ وَاللَّهُ يَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ދޮގުވެރިންނެވެ. ۞ عَفَا اللَّهُ عَنكَ = الله ކަލޭގެފާނަށް عفوء ކުރައްވައިފިއެވެ. ۞ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް (ހަނގުރާމައަށް ނުދިއުމުގެ) ހުއްދަދެއްވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ۞ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ = ކަލޭގެފާނަށް ރަނގަޅަށް بيان ވެ އެނގިވަޑައިގަންނަވަންދެން. ۞ الَّذِينَ صَدَقُوا = ތެދުބުނި މީހުން. ۞ وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ = އަދި ދޮގުވެރިން ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވަންދެން. ۞ لَا يَسْتَأْذِنُكَ = ކަލޭގެފާނު ހުއްދައަށް އެދި ނުދަންނަވާނެއެވެ. ۞ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ = الله އަށް އީމާންވާމީހުން. ۞ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި. ۞ أَن يُجَاهِدُوا = އެމީހުން جهاد ކުރުމަށް. ۞ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލުންނާއި އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކުން. ۞ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ = އަދި الله އީ تقوى ވެރިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ ހުއްދަ އެދެނީ ހަމައެކަނި. ۞ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ = الله އަށް އީމާން ނުވާމީހުންނެވެ. ۞ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށާއި. وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް (الله ގެ އަމުރުފުޅުތަކާމެދު) ޝައްކުވެއްޖެއެވެ. ۞ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ޝައްކުގެތެރޭގައި. ۞ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ = ތުރުތުރުއެޅިއެޅިވާ حال. ۞ ۞ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ = އަދި އެމީހުން (ހަނގުރާމައަށް ދިއުމަށް) ނުކުންނަން ގަސްދުކުރިނަމަ. ۞ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً = އެމީހުން އޭގެ ތައްޔާރީތައް ކުރިހެވެ. ۞ وَلَـٰكِن كَرِهَ اللَّهُ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله ނުރުހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞

ٱنۢبِعَاثَهُمۡ = އެމީހުން (ހަނގުރާމައަށް) ޚުރޫޖުވުމަށް. ۞ فَثَبَّطَهُمۡ = ދެން އެމީހުން (ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުމަށް) ބުރަނުލިވ ބަރުވީއެވެ.۞ وَقِيلَ ٱقۡعُدُواْ = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވުނެވެ. ކަލޭމެން (ގެއަށް) އިށީނދެތިބޭށެވެ! ۞ مَعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٤٦﴾ = އިށީނދެތިބޭ މީހުންނާއިއެކު (ބަލިމީހުންނާ އަންހެނުންނާ ކުޑަކުދިންނާއެކު) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٢) ހަނގުރާމައަށް ދާންޖެހުނުތަން އެއީ ގާތްތަނެއްކަމުގައިވީނަމަ غنيمة މުދާ ގާތުން ލިބިދާނެ އަދި ދަތުރަކީ މެދުމިނުގެ ފަސޭހަ ދަތުރެއްކަމުގައި ވިނަމަ (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބެމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އިޒުނަލައި ނުގޮސް ތިބި މުނާފިޤުން) ހަނގުރާމައަށް ދިޔައީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންގެ މަސައްކަތް އުދަގޫކަމު ދިގުވެ އުނދަގޫކަމަކަށްވީއެވެ. (އެއީ تَبُوكْ ހަނގުރާމައެވެ. ހޫނު މޫސުމެވެ. ދުރު ސަފަރެކެވެ.) އަދި އެމީހުން الله ގަސަމު ހުވައިކޮށް ބުނާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުޅަދާނަވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނާއެކު ހަނގުރާމައަށް ނުކުތީމުއެވެ. (ފަހެ އެމީހުން الله ގަސަމު ދޮގުހުވައިކުރުމުގެ ސަބަބުން) އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ހަލާކު ކުރަނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ ދޮގުވެރިންކަން ކަށަވަރުކޮށް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ކަލޭގެފާނަށް عفوء ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބެމަށް) އިޒުނަދެއްވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟. އެމީހުންގެތެރެއިން ތެދުވެރިންނާއި އަދި ދޮގުވެރިން ރަނގަޅަށް بيان ވެ ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާންދެން ހުއްޓުވުމެވެ.

(٤٤) الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާމީހުން އެމީހުންގެ މުދަލާއި ނަފްސުން جهاد ކުރުމަށް ނުދާނަމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އިޒުނައަކަށް ނުއެދޭނެއެވެ. އަދި تقوى ވެރިން الله ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤٥) (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބެމަށް) ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އިޒުނައަރުވާން އެދޭނީ الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާން ނުވާމީހުންނެވެ. އަދި (الله ގެ އެއްކަލާނގެކަމާއި ދުނިޔެ) އެމީހުންގެ ހިތްތައް ޝައްކުގައިވާމީހުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ޝައްކުގައި ދެކުނު އެކިއުޅެމުންދެއެވެ.(އަނދިރިވެގެންވެއެވެ.)

(٤٦) އަދި އެމީހުން (ހަނގުރާމައަށް ދިއުމަށް) ގަސްދުކުރިނަމަ (މާކުރިން) އެކަމުގެ ތައްޔާރީތައް ކުރީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް الله تعالى އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ޚުރޫޖުވުމަށް ރުހިވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. ދެން އެމީހުން ބުރަނުލިވ ބަރުވީއެވެ. އަދި (ގެއަށް މިބާ ބަލިމީހުންނާއި އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއިއެކު) ކަލޭމެންވެސް ގެއައި އިށީނދެތިބޭށޭ އެމީހުންނަށް އަންގާފައެވެ.

لَوْ خَرَجُوا۟ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا۟ خِلَـٰلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ ٱلْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّـٰعُونَ لَهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ٱبْتَغَوُا۟ ٱلْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُوا۟ لَكَ ٱلْأُمُورَ حَتَّىٰ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَهُمْ كَـٰرِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ٱئْذَن لِّى وَلَا تَفْتِنِّىٓ ۚ أَلَا فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا۟ قَدْ أَخَذْنَآ أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّوا۟ وَّهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَىٰنَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

ބަސްމާނަ

لَوْ خَرَجُوا۟ فِيكُم = އެމީހުން ކަލޭމެން (مؤمن ން) ގެތެރެއަށް ނުކުމެއްޖެނަމަ.۞ مَّا زَادُوكُمْ = އެމީހުން (يعنى: އެ منافق ން) ކަލޭމެނަށް އިތުރު ނުކޮށްދީފާނެ. ۞ إِلَّا خَبَالًا = ފަސާދަކުރުވެރިކަމާއި ގޯސްކުރުވުމޭ. ۞ وَلَأَوْضَعُوا۟ خِلَـٰلَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައިކަން (ފަސާދަކުރުވުމަށް) އަވަސްއަވަހަށް يقين ނުވެސް އެމީހުން ވަދެގަންނާނެއެވެ. ۞ يَبْغُونَكُمُ ٱلْفِتْنَةَ = އަދި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެމީހުން އެދޭނީ ހަމަ فتنة އެވެ. ۞ وَفِيكُمْ سَمَّـٰعُونَ لَهُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި އެމީހުންގެ (ޚަބަރު ގެނަ) އަޑުއަހާމީހުންވެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ = އަދި اللّٰه ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ = އަނިޔާވެރިން (ގެކަންތައް) ۞ لَقَدِ ٱبْتَغَوُا۟ ٱلْفِتْنَةَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން - އެބަހީ: އެ منافق ން - فتنة ކުރުވަން އެދުނެވެ.۞ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން.۞ وَقَلَّبُوا۟ لَكَ ٱلْأُمُورَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ކަންތައް - އެބަހީ إسلام دين - ގެއްލުވާލުމަށްޓަކައި باطل ކަންތައްތައް އެމީހުން ހަދައްޗަކާއި ބުރަކޮށްލިއެވެ. ۞ حَتَّىٰ جَآءَ ٱلْحَقُّ = حقّ އައުމަށްދާންދެންނެވެ. (އެއީ اللّٰه ގެ نصر އެވެ.) ۞ وَظَهَرَ = އަދި ފާޅުވެއްޖެއެވެ. أَمْرُ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ أمر ތަކެއް - އެބަހީ: اللّٰه ގެ دين ފާޅުވެއްޖެއެވެ. ۞ وَهُمْ كَـٰرِهُونَ ﴿٤٨﴾ = އެމީހުން ނުރުހިހުއްޓާ. ۞ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ =އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި ބުނާމީހުން ވެއެވެ. (އެބަހީ: އެ منافق ންގެތެރޭގައެވެ.) ۞ ٱئْذَن لِّى = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑަށް (ހަނގުރާމައަށް ނުދިއުމުގެ ހުއްދަ) ދެއްވާށެވެ!۞ وَلَا تَفْتِنِّىٓ = އަދި ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު فتنة ގައި ނުޖައްސަވާށެވެ.۞! أَلَا = ދަންނާށެވެ.!۞ فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ = ކަށަވަރުން އެމީހުން އެވެއްޓުނީ ފިތުނައަށެވެ. ۞ وَإِنَّ جَهَنَّمَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ.۞ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ = ކާފިރުން ވަށާލައިގެންވެއެވެ. ۞ إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ = ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮކަމެއް ގުޅިއްޖެނަމަ (فتح ކަމެއްފަދަ ހެޔޮކަމެއް) އެކަން ކަލޭގެފާނަށް ދިމާވެއްޖެއްޔާ. ۞ تَسُؤْهُمْ = އެމީހުން ދެރަވެ ނުބައިވެއެވެ. (އެމީހުންގެ ހިތް ނުބައިވެއެވެ.) ۞ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް مصيبة އެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ. ۞ (އެއީ قتل ވުން زخم ވުން - ދެރަވުން ފަދަ ކަންތައްތައް ދިމާވެއްޖެއްޔާ). يَقُولُوا۟ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ قَدْ أَخَذْنَآ أَمْرَنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އަހުރެމެންގެ ކަންތައް ހިފައިގެންފީމުއެވެ. (ހަނގުރާމައަށް ނުދެވި އަހުރެމެންގެ ސަލާމަތް ހިފައިގެންފީމުއެވެ.) ۞ مِن قَبْلُ = (މި مصيبة ދިމާވުމުގެ) ކުރިން.

﴿ وَيَتَوَلَّواْ = އަދި އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީއެވެ. ﴿ وَّهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ = އެމީހުން އުފާކުރާ حال .

﴿ قُل = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ﴿ لَّن يُصِيبَنَآ = އަހުރެމެންނަށް مصيبة ނުޖެހޭނެއެވެ. ﴿ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا = الله އަހުރެމެންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާ ލިޔުއްވާފައިވާކަމެއް މެނުވީ. ﴿ هُوَ مَوْلَىٰنَا = އޭނާ އަހުރެމެންގެ ސަރަދާރުވެރިޔާއެވެ. (نصر ދެއްވާ ސާހިބާއެވެ.) ﴿ وَعَلَى ٱللَّهِ = އަދި ހަމަ الله އަށް.﴿ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ = ފަހެ مؤمن ން وكيل ކުރާހުރިކަމެވެ! (އިތުބާރު ކުރާހުރިކަމެވެ.) ﴿

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٧) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) އެ منافق ން ކަލޭމެންނާއެކު ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުނަމަވެސް ކަލޭމެނަށް ފަސާދަވެރިކަމާއި ގެއްލުންގެނުވީ އެމީހުން އިތުރުނުކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ދޭތެރޭގައި އަވަސްއަވަހަށް ވަދެ ފަސާދަފަތުރާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ޖަނޑުކުރަން އެމީހުން އެދޭނީ ހަމަ فتنة އެވެ. ނުބައި ގޮތްތަކެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެތެރޭގައި އެމީހުންގެ (ތުހުމަތުވާހަކަ) އަޑުއަހާނެ މީހުން ވެއެވެ. އަދި الله تعالى އަނިޔާވެރިން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤٨) އަދި މީގެ ކުރިންވެސް އެމީހުން فتنة އެދުނެވެ. (އުޙުދު أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށް އެނބުރިދިޔުމުގައި ކަމަކަށްވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ކަންތައް يعني: إسلام دين ގެ ކަންތައް އުކާލުމަށްޓަކައި باطل ކޮށްލުމަށް އެމީހުން އެދުނެވެ. މަސައްކަތްކުރިއެވެ. އެއީ الله ގެ نصر އައިސް الله ގެ أمر ފާޅުވި އެވަގުތު: الله ގެ دين ފާޅުވެ ބާރުގަދަވެއްޖެއެވެ. އެމީހުން ދެކޭ ކަންތައްތަކެއް ނުރުހުމުގެ حال ގައެވެ.

(٤٩) އަދި އެ منافق ން ތެރޭގައި މީހުން ބުނާމީހުން ވެއެވެ. ކަލޭގެފާނުން އަހުރެންނަށް (ހަނގުރާމައަށް ނުދެވި ހުރުމަށް) ހުއްދަދެއްވާށެވެ! އަދި އަހުރެން فتنة ގައި ނުޖައްސަވާށެވެ. (މިހެން ބުނީ جدّ بن قيس ކިޔާމީހާ ކަލޭގެފާނަށެވެ. بَنِي الأصْفَر ގެ يعني: رومى ންގެ ތަރުން އަންހެނުން ދުށުމުން إمتحان ނުކުރައްވާށެވެ!) ދަންނާށެވެ.! އެމީހުން އެވެއްޓުނީ ހަމަ فتنة އަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނާރު كافر ންގެ ވަށައިގެން ހުރެއެވެ.

(٥٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިޔަ فتح ވުމުގައި - غنيمة އެއް حاصل ވުމުގައި ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮއެއް އަދި ހެޔޮވަރެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ދެރަވާނެއެވެ. އަދި زَخم ވުމުގައި - قتل ވުމުގައި ދެރައަކުން مصيبة އެއް ކަލޭގެފާނަށް ދިމާވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެން މިއީ އަހުރެމެންގެ ކަންތައްތައް ކުރިއާލައި ސަލާމަތްކޮށްފައި ހިފައިގެންނެވެ. (އެބަހީ: ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ސަލާމަތްވުމުގައި މި مصيبة ޖެހުމުގެ ކުރިންވެސް ހިފައިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުން އުފާކުރާ حال ފުރަގަސްދީ އެނބުރި ދެއެވެ.

(٥١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله އަހުރެމެންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާ ލިޔުއްވާފައިވާ ކަމެއް މެނުވީ އަހުރެމެންނަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެކަލާނގެއީ އަހުރެމެންގެ ސަރަދާރުވެރި نصر ދެއްވާ ސާހިބާއެވެ. އަދި مؤمن ން ކަނޑައެޅިގެން الله އަށް وكيل ކުރާހުރިކަމެވެ. އިތުބާރުކުރާ ހުރިކަމެވެ!

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ إِحْدَى ٱلْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ ٱللَّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِندِهِۦٓ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوٓا۟ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ أَنفِقُوا۟ طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ ۖ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَٰتُهُمْ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأْتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَٰرِهُونَ ﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَـًٔا أَوْ مَغَٰرَٰتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا۟ إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

ލަފުޒުމާނަ

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ = ކަލޭމެން ތިޔަ އަހުރެމެންނާމެދު އެބަ إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟❁ إِلَّآ إِحْدَى ٱلْحُسْنَيَيْنِ = ދެހެޔޮކަމުގެ އެއް ހެޔޮކަމެއްގެ. (އެއީ ހެޔޮ عدوّ ނާއި އަތުން فتح ލިބި غنيمة ލިބި ހޯދުމާއެވެ. އަނެއް ހެޔޮ قتل ވެ شهيد ވުމެވެ. އެއްވެސް ސުވަރުގެއާއެވެ.)❁ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ = އަދި އަހުރެމެންވެސް ކަލޭމެންނަށް إنتظار ކުރަމުއެވެ.❁ أَن يُصِيبَكُمُ ٱللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް مصيبة ދެއްވުމުގެ.❁ بِعَذَابٍ = عذاب އެއް ދެއްވައިގެން. ❁ مِّنْ عِندِهِۦٓ = ސުބްޙާނަހޫގެ حضرة ން.❁ أَوْ بِأَيْدِينَا = ނުވަތަ އަހުރެމެންގެ އަތްތަކުން. فَتَرَبَّصُوٓا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ!❁ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކުރަމުއެވެ. ❁ قُلْ =(އޭ رسول الله އެވެ!) ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ أَنفِقُوا۟ طَوْعًا أَوْ كَرْهًا = ކަލޭމެން ކިޔަމަންތެރިކަމާއިއެކު ނުވަތަ ނުރުހުމާއެކުވެސް ހޭދަކުރާށެވެ!❁ لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކިބައިން قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.❁ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ވީއެވެ. ❁ قَوْمًا = ފާސިގު قاسق ބައެއްކަމުގައި. ❁ وَمَا مَنَعَهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް މަނާ ނުވެއެވެ. ❁ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެ ޚަރަދުތައް قبول ވުމަށް.❁ نَفَقَٰتُهُمْ އެމީހުން ކުރާ ޚަރަދު. ❁ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ = އެމީހުން الله އަށް ކާފިރުވެފައިވާތީ. ❁ وَبِرَسُولِهِۦ އަދި އެކަލާނގެ رسول ާ އަށްވެސް. وَلَا يَأْتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދަށް ނާދެއެވެ.❁ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ = އެމީހުން ކަންނެތްވެގެންވާ حال ގައިމެ.❁ وَلَا يُنفِقُونَ = އަދި އެމީހުން ޚަރަދު ނުކުރެއެވެ.❁ إِلَّا وَهُمْ كَٰرِهُونَ ﴿٥٤﴾ = އެމީހުން ހިތްހަމަނުޖެހި ނުރުހިފައިވާ حال ގައިމެ. ❁ فَلَا تُعْجِبْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު عجائب ނުކުރައްވާށެވެ!❁ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންނާމެދު. ❁ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އިރާދަކުރައްވަނީ.❁ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا = އެތަކެތިން އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށެވެ. ❁ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި.❁ وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަށް (އެބަހީ: ފުރާނަތައް) ނިކުމެދިއުމަށެވެ.❁ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٥٥﴾ = އެމީހުން ކާފިރުވެގެންވާ حال ގައި. ❁ وَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގަންދީ ހުވާކުރެއެވެ. (ހުވައިކުރާނީ މިބަސްފުޅު.) ❁ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން

އެމީހުންވަނީ ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ކަމަށް.❁ وَمَا هُم مِّنكُمْ = އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ. ❁ وَلَٰكِنَّهُمْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން އެއީ. ❁ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ = ބިރުގަންނަ ބައެކެވެ. (ކަލޭމެންދެކެ ބިރުވެރިވާ ބައެކެވެ.) ❁ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً = އެމީހުންނަށް (ރައްކާވުމަށްފަރާތަ) ސަލާމަތްވާނެތަނެއް ފެންނަނަމަ.❁ أَوْ مَغَارَاتٍ = ނުވަތަ ވަންނާނެ ހޮހަޅެއް. (ފެންނާނަމަ.) ❁ أَوْ مُدَّخَلًا = ނުވަތަ ބިމުގައި ކޮންނަފައިވާ ހޮޅިއެއް. (ފެންނާނަމަ)❁ لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ = ހަމަކަށަވަރުން އެދިމާއަކަށް އެމީހުން އަސްބުރިގަންނާނާކަން ކަހަލަވަރުވެ.❁ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ = އެމީހުން އަވަސްވެގަނެގެންވާ حال.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٥٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު (އެ منافق ންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ، ދެހެވުންތުކު އެއް ހެޔޮ ގޮތެއް ކަލޭމެން އަޅުގަޑުމެންނާމެދު އެބަ انتظار ކުރަނީހެއްތޯ؟ (އެއީ ހެޔޮ عدوّ ންގެ އަތުން غنيمة ލިބިގެން فتح ވެގެން ކާމިޔާބުވުމެވެ. - އަނެއް ހެޔޮ ހަނގުރާމައިގައި قتل ވެ شهيد ވެގެން ދިޔުމެވެ. އޭގެ ނަތީޖާއަކީ ކަނޑައެޅިގެން ސުވަރުގެއެވެ.) އަދި އަޅުގަޑުމެން ކަލޭމެންނާމެދު ވެސް انتظار ކުރަނީ الله تعالى ސުބާ އެކަލާނގެ حضرة ން ކަލޭމެންނަށް عذاب އެއް ފޮނުއްވުމެވެ. ނުވަތަ އަޅުގަޑުމެންގެ އަތްމަތިން ކަލޭމެންނަށް عذاب އެއް ދެއްވުމެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން އެދޭ ކަންތަކަށް انتظار ކުރާށެވެ! އަޅުގަޑުމެންވެސް ކަލޭމެންނާއެކު انتظار ކުރާނަމެވެ.

(٥٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ހިތްހަމަޖެހިލާހާއެކު ޚަރަދުކުރިޔަސް ނުވަތަ ނުރުހުމާއެކު ޚަރަދުކުރިޔަސް ކަލޭމެންގެ ހިބައިން އެކަން قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ فاسق ބައެކެވެ. (الله ގެ ހިދާޔަތުން ނުކުމެގެންވާ ބައެކެވެ.)

(٥٤) އެމީހުންގެ ހިބައިން އެމީހުންގެ ޚަރަދުތައް قبول ނުކުރެވުނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله އާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކާފިރުވިކަމަށް ކަމުގައި ވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (އަބަދު: އެކަލޭގެފާނަށް ކާފިރުވިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އަދި އެމީހުން ކަންނެތްކަމާއި ލަސްލަސްކަމުގައިވާ حال ގައިމެނުވީ ނަމާދަށް ނާދެއެވެ. އަދި އެމީހުން ނުރުހިހިތުންވާ حال ގައިމެނުވީ އެމީހުން ޚަރަދު ނުކުރެއެވެ.

(٥٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ އެމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު عجائب ނުކުރައްވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައި އެތަކެތިން އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހުން ކާފިރުންކަމުގައިވާ حال އެމީހުންގެ ފުރާނަ ނުކުމެގެން ދިއުމަށެވެ.

(٥٦) އަދި އެމީހުން الله ގަންދީ ހުވައިކުރާނޭ ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވަނީ ކަލޭމެން (مؤمن ން) ގެ ތެރެއިންނެވެ. (އެހެންނަމަވެސް) އެމީހުން ކަލޭމެންގެތެރެއިން ނޫނެވެ. އަދި ހިއްވަރެއްނެތްތޯ؟. އެމީހުންނަކީ (ކަލޭމެންދެކެ) ބިރުގަންނަ ބައެކެވެ.

(٥٧) އެމީހުންނަށް (ރައްކާވުމަށްފަރާތެއް) އެމީހުން ސަލާމަތްވާނެތަނެއް ފެންނަނަމަ ނުވަތަ ވަންނާނެ ހޮހަޅެއް ފެންނާނަމަ ނުވަތަ ބިމުގައި ކޮންނަފައިވާ ހޮޅިއެއް ފެންނާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެދިމާއަކަށް އެމީހުން އަވަސްވެގަނެގެންވާ حال އަސްބުރި ހިނގައިދާނެއެވެ.

وَمِنۡهُم مَّن يَلۡمِزُكَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ فَإِنۡ أُعۡطُواْ مِنۡهَا رَضُواْ وَإِن لَّمۡ يُعۡطَوۡاْ مِنۡهَآ إِذَا هُمۡ يَسۡخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ رَضُواْ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَقَالُواْ حَسۡبُنَا ٱللَّهُ سَيُؤۡتِينَا ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَرَسُولُهُۥٓ إِنَّآ إِلَى ٱللَّهِ رَٰغِبُونَ ﴿٥٩﴾ ۞ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾ وَمِنۡهُمُ ٱلَّذِينَ يُؤۡذُونَ ٱلنَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٞۚ قُلۡ أُذُنُ خَيۡرٖ لَّكُمۡ يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَيُؤۡمِنُ لِلۡمُؤۡمِنِينَ وَرَحۡمَةٞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡۚ وَٱلَّذِينَ يُؤۡذُونَ رَسُولَ ٱللَّهِ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٦١﴾

ލުޣަތު

وَمِنۡهُم = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން ވެއެވެ. އެބަހީ މުނާފިޤުންގެތެރެއިން ވެއެވެ.❁ مَّن يَلۡمِزُكَ = ކަލޭގެފާނަށް عَيب ކިޔާމީހުން.❁ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ = صدقاة ގައި. (صدقاة ގެ ކަންތައްތަކުގައި) ❁ فَإِنۡ أُعۡطُواْ مِنۡهَا = ފަހެ އެއިން އެމީހުންނަށް ދެވިއްޖެއްޔާ.❁ رَضُواْ = އެމީހުން ރުހޭހުއްޓެވެ.❁ وَإِن لَّمۡ يُعۡطَوۡاْ مِنۡهَآ = އަދި އެއިން އެމީހުންނަށް ނުދެވިއްޖެއްޔާ.❁ إِذَا هُمۡ = އެހައިރުން އެމީހުން.❁ يَسۡخَطُونَ ﴿٥٨﴾ = ރުޅިއާދެއެވެ. ނުރުހޭހުއްޓެވެ.❁ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ رَضُواْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ރުހުނުނަމަ.❁ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ = الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އެމީހުންނަށް ދެއްވިކަމެއްޗާމެދު.❁ وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން ބުނި (ނަމަ) ❁ حَسۡبُنَا ٱللَّهُ އަޅުގަނޑުމެންނަށް الله ފުދެއެވެ.❁ سَيُؤۡتِينَا ٱللَّهُ = މިއަދުނޫނީ الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.❁ مِن فَضۡلِهِۦ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެތެރެއިން.❁ وَرَسُولُهُۥٓ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާ އެއި.❁ إِنَّآ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުން.❁ إِلَى ٱللَّهِ رَٰغِبُونَ ﴿٥٩﴾ = އަޅުގަނޑުން އެދޭނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ންނެވެ.❁ ❁ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ = صدقاة ހުރިހާ ކަމަކީ (މިދެ ޒަކާތުގެ ވާހަކައެވެ.) ❁ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ = فقير ންނަށާއި مسكين ންނަށެވެ.❁ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا = އަދި އެކަމުގައި މަސައްކަތްކުރާ މީހުންނަށާއި (މިދެ ޒަކާތް އެއްކުރާ މީހުންނެވެ.) ❁ وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ = ހިތް ރުއްޓުވާލެވޭ މީހުންނަށާއި.❁ وَفِي ٱلرِّقَابِ = އަދި އަޅުން މިނިވަންކުރުމުގައެވެ.❁ وَٱلۡغَٰرِمِينَ = އަދި ދަރަނިވެރިންނަށާއި.❁ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައެވެ.❁ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ = މަގުމަތިވެރިންނަށާއި.❁ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން ވާ فرض އެއްގޮތުން.❁ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾ = އަދި الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَمِنۡهُمُ = އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި ވެއެވެ. އެބަހީ: އެ منافق ންގެތެރޭގައި ވެއެވެ.❁ ٱلَّذِينَ يُؤۡذُونَ ٱلنَّبِيَّ = ނަބިއްޔާއަށް އުނދަގޫކުރާމީހުން.❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނަނީއެވެ.❁ هُوَ أُذُنٞۚ = އެކަލޭގެފާނީ އެއް ކަންފަތެކެވެ. (ކަންފަތް ދީގެން އިވޭ ކޮންމެ އެއްޗެއް އަޑުއަހާވެވެ. އަދި ތެދުކުރައްވާވެވެ.)❁ قُلۡ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ أُذُنُ خَيۡرٖ لَّكُمۡ = އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮ ކަންފަތެކެވެ. (އެބަހީ: ހެޔޮއެއްޗެހި އަޑުއަހާ ތެދުކުރައްވާވެވެ.)❁ يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ = الله ތެދުކުރައްވައެވެ.❁ وَيُؤۡمِنُ لِلۡمُؤۡمِنِينَ = އަދި

مؤمن ން ތެދުކުރައްވައެވެ. ✻ وَرَحْمَةٌ = އަދި އެއީ رحمة އެކެވެ. ✻ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ ކަލޭގެފާނުމެން
އީމާންވި ބަޔަކަށް.✻ وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ ٱللَّهِ = އަދި رسول الله އަށް އުނދަގޫކުރާމީހުން. (ދަންނައެވެ!) ✻ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾ = އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެކެވެ.✻

إِجْمَالِي މާނަ

(٥٨) އަދި އެ منافق ންގެތެރޭގައި صدقة ގެ ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭގެފާނަށް عَيب ކިޔާމީހުންވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް
އެއިން ދެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ރުހެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއިން ނުދެވިއްޖެއްޔާ އެހައިރުން އެމީހުން ރުޅިއާދެއެވެ.

(٥٩) އަދި އެމީހުންނަށް الله އާއި رسول އާ އެކަލާނގެ ދެއްވިތަކެއްޗަށް އެމީހުން ރުހުންވީނަމަ. "އަދި
އަހުރެމެންނަށް الله ފުދޭނެއެވެ." އަދި ނިކަންނުހުރެ الله އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އަހުރެމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި
رسول އާވެސް ދެއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން މިއުޅެނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ށެވެ. މިހެން އެމީހުން
ބުނިނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅެއް ވެއްޖެވެ؟.

(٦٠) صدقة ވާނީ (އެބަހީ: صدقة ދެވޭނީ حقّ ވާބަޔަކީ) فقير ންނަށާއި مسكين ންނަށާއި صدقة އެއްކުރުން جمع
ކުރުމުގައި މަސައްކަތް ކުރާމީހުންނަށާއި އަދި ދެން إسلام دين އަށް ވަން މީހުންނަށާއި އަޅުން މިނިވަންކުރުމަށާއި
ދަރަނިވެރިންނަށާއި الله ގެ މަގުގައިވާ (ހަނގުރާމަވެރިންނަށާއި ދީނަށްޓަކައި جهاد ކުރާމީހުންނަށް) އަދި
ދަތުރުވެރިންނަށެވެ. މިއަށް ބާވަތުގެ މީހުންނަށެވެ. މިއީ الله ގެ حضرة ންވާ فرض އެއްގޮތުންނެވެ. އަދި الله އީ
ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގައި އެވަނީ ޒަކާތް ބޭނުން އަށްބާވަތުގެ މީހުންނެވެ. މިއިން ކޮންމެ
ބާވަތަކާމެދު علم ވެރިން ވާހަކަ ދައްކާފައިވެއެވެ. شرح އެއްގޮތުންނެވެ. އެވާހަކަތަކަށް އަދި ފަހުން
ވާހަކަތައްކުރަން ބޭއްވިއެވެ.

(٦١) އަދި އެ منافق ންގެތެރޭގައި نبى الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުން
ބުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެއީ ކަންފަޅެކެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ މީހެއްގެ ކިބައިން ކޮންމެ އެއްޗެއް އައްސަވައެވެ. އަދި
ތެދުކުރައްވައެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ ކަލޭމެންނަށް ރަނގަޅު ހެޔޮ ކަންފަޅެކެވެ. އެބަހީ ހެޔޮ އެއްޗެއް
އައްސަވާ ތެދުކުރައްވައެވެ.) އެކަލޭގެފާނު الله ތެދުކުރައްވައެވެ. އަދި مؤمن ން ތެދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއީ
ކަލޭމެންނުގެ އީމާންވި މީހުންނަށާ رحمة އެކެވެ. އަދި رسول الله އަށް އުނދަގޫކުރާމީހުން (ދަންނައެވެ!)
އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެކެވެ.

يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَحَقُّ أَن يُرْضُوهُ إِن كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّهُۥ مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَأَنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدًا فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْخِزْىُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُم بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ ٱسْتَهْزِءُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَـٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَـٰنِكُمْ ۚ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةًۢ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

މުފްރަދާ

يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ = އެމީހުން އެބަހީ: އެ منافق ން - الله ގަންދީ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ހުވައިކޮށްދެތެވެ. ۞ لِيُرْضُوكُمْ = އެއީ ކަލޭމެން ރުއްސުމަށެވެ. ۞ وَٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ = އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ. أَحَقُّ أَن يُرْضُوهُ = އެދެވިގެންވާ ރުއްސުން އެމީހުންނަށް ވާ حقّ ކަންތައްތަކެވެ. ۞ إِن كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ = އެމީހުންނަކީ مؤمن ންނަކަމުގައިވާނަމަ. ۞ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ = އެމީހުންނަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ ۞ أَنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ. ۞ مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އިދިކޮޅުވެރިވުމާއި - خلاف ވެރިވާ. ۞ فَأَنَّ لَهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ހުރީ. نَارَ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ އަލިފާނެވެ ۞ خَـٰلِدًا فِيهَا = އޭނާ އެތާ ދެމިހުންނަ حال. ۞ ذَٰلِكَ ٱلْخِزْىُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ނިކަމެތިކަމަކީ އެއީއެވެ. ۞ يَحْذَرُ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ = منافق ން ބިރުގަންނައެވެ. ۞ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް سورة އެއް ބާވައިލެއްވުމާމެދު. ۞ تُنَبِّئُهُم = އެމީހުންނަށް خبر ދޭ. ۞ بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ތަކެތި. ۞ قُلِ = ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ. ۞ ٱسْتَهْزِءُوٓا۟ = ކަލޭމެން މަލާމާތް ކުރާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ مُخْرِجٌ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ނެރުއްވާފާން ކަލާނގެއެވެ. ۞ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ = ކަލޭމެން ބިރުގަންނަ ތަކެތި. ۞ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ = އަދި ކަލޭގޮތުން އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރައްވައިފިނަމަ. لَيَقُولُنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ إِنَّمَا كُنَّا = އަހުރެމެން ވީ ހަމައެކަނި. ۞ نَخُوضُ وَنَلْعَبُ = ސަކަރާތްޖެހުމާއި ކުޅުމުގައި ކުޅެމުން ފަރާތަށްހެދި ކަމެކެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ أَبِٱللَّهِ وَءَايَـٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ = الله އާއި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށްތޯއެވެ؟ ۞ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ = ކަލޭމެން މަލާމާތްކުރީ ފުރައްސާރަކުރަނީ. ۞ لَا تَعْتَذِرُوا۟ = ކަލޭމެން عذر ނުދައްކާށެވެ، ބަހަނާ ނުދައްކާށެވެ! ۞ قَدْ كَفَرْتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެއީމުއެވެ. ۞ بَعْدَ إِيمَـٰنِكُمْ = ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުން ފަހުގައި. ۞ إِن نَّعْفُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ عفوء ކުރެއްވިޔަސް. ۞ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ = ކަލޭމެންކުރެ ބައެއްގެ (ބަޔަކަށް عفوء ކުރެއްވި ނަމަވެސް ހަމަ ކަލޭމެން.) ۞ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً = އަނެއްބަޔަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ. ۞ بِأَنَّهُمْ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން. ۞ كَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾ = އެމީހުންވީ ނުބައި މީހުން ކަމުގައެވެ. مجرم ންކަމުގައެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٢) އެ منافق ންގެ މީހުން ކަލޭމެން مؤمن ން ރުއްސުވުމަށްޓަކައި ހުވައިކުރެއެވެ. (އެހެންނަމަވެސް) اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ ރުއްސުވުން އެމީހުންނަށް ވާ حقّ ކަންތައްތެވެ. އެމީހުން އެއީ مؤمن ން ކަމުގައިވަންޏާއެވެ.

(٦٣) ހަމަކަށަވަރުން اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއި އިދިކޮޅުވެ خلاف ވެރިޔާއަށް (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކަ ހުންނާނެކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ އެތާ އެމީހަކު ދެމިހުންނަ حال ގައެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ދެރަނިކަމުގެކަމެކި އެއީއެވެ.

(٦٤) منافق ން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ (ނުބައި) ތަކެތި بيان ކޮށް ދެއްވާނެކަމަށް سورة އެއް އެމީހުންގެ މައްޗަށް – އެމީހުންނާއި ބެހޭގޮތުން ބާވައިލައްވާފާނެކަމަށް منافق ން ބިރުގަންނައެވެ. ދެން رسول اللّه އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން މަލާމާތް ކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އީ ކަލޭމެން ބިރުގަންނަ ތަކެތި ނެރުއްވާނޭ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިކަމުގައިވަނީ منافق ންގެ ބަޔަކު رسول އާ ދެކޮޅަށް مؤمن ންނަށް މަލާމާތްކުރުމަކާ ގުޅިގެން ކަމުގައިވިއެވެ. واللّه أعلم .

(٦٥) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާއި ސުވާލުކުރައްވައިފިއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެންވީ (ދަތުރުގެ ވަގުތުގައި ފިލުވައިލުމުގެ ގޮތުން) ސަކަރާތުގެ ބުނެއަށް ވަދުހަ ކުޅިވަރުކުރާއިރު މަތީ ވާހަކަދެއްކީއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން މަލާމާތްކޮށް ކުޅެއްސާރަ ކުރީ اللّه އާއި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ހެއްޔެވެ؟

(٦٦) ކަލޭމެން عذر ދައްކާ ބަހަނާދައްކަން ނުހަދާށެވެ! ކަލޭމެން ތިމާވެސް ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމަށްފަހު އަލުންކުފުރު ކުރީމުއެވެ. ކަލޭމެންކުރު ބައެއްގެ މީހުންނަށް عفو ކުރައްވައިފިނަމަވެސް އަނެއް ބައެއްގެ މީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ مُجْرِم ން ކަމުގައެވެ. ނުބައި ނުލަފާ މީހުން ކަމުގައެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތާއި މީގެ ފަހުގެ ދެއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބަކީ ކަމުގައި تفسير ކޮތުބުތައް حديث ކޮތުބުތަކުގައި ރިވާވެގެންވަނީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި أصحاب ބޭކަލުން تَبُوك ހަނގުރާމައަށް ވަޑައިގެންނެވި لشكر ގައި منافق ންގެ ބަޔަކުވެސް ވެއެވެ. ދެންފަހު رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ކޮންމެވެސް منزل އެއްގައި لشكر މަޑުކުރައްވާފައިވީއިރު މި منافق ން އެއްބަޔަކަށް ޖެހިލާފައި رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށާއި أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކުޑުކޮށްލާފައެވެ ޖެހިލާ ބަސްތަކުން މަލާމާތްކުރިއެވެ. އެއަށް ފަހުން އެތާ މަޖިލީހުގާ أصحاب ބޭކަލުން އިންނެވިއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި ދިމާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ތިހަދަނީ ކޮބާއެވެ. އަހުރެން މިދަނީ ތިމާވާހަކަ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ދަންނަވާށެވެ. އަދި އެބޭކަލަކު އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވި އިރު قرآن އެކަލާނގެ އިސްވެދިޔަ ދެއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެވާހަކަ ދެއްކި މީހުންނަކީ ކަލޭމެން ކަމުގައި ނިޔާކަށްދެއްވައިފިއެވެ. މިވާހަކަ تفصيل ކޮށް حديث ކޮތުބުތަކާއި تفسير ކޮތުބުތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. واللّه أعلم .

ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتُ بَعْضُهُم مِّنۢ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۗ إِنَّ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتِ وَٱلْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ هِىَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾ كَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَـٰدًا فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَـٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم بِخَلَـٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَـٰقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَٰهِيمَ وَأَصْحَـٰبِ مَدْيَنَ وَٱلْمُؤْتَفِكَـٰتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَـٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

މުފުރަދާތު

ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتُ = منافق ފިރިހެނުންނާއި منافق އަންހެނުން. ❁ بَعْضُهُم = ބައެއް = އެއްބަޔަކު ވަނީ. مِّنۢ
بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. ❁ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنكَرِ = އެމީހުން އަމުރުކުރަނީ منكرات ތަކަށެވެ. ❁
وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمَعْرُوفِ = އަދި އެމީހުން ހުއްޓުވަނީ ހެޔޮކަންތައްތަކުންނެވެ. ❁ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ = އަދި
އެމީހުން އެމީހުންގެ އަތްތައް (ހެދަކާކުރުމުގައި) ހިފަހައްޓަތެވެ. ❁ نَسُوا۟ ٱللَّهَ = އެމީހުން اللّه
ހަނދާން ނައްތާލީއެވެ. ❁ فَنَسِيَهُمْ = ފަހެ އެކަލާނގެވެސް އެމީހުންގެ ހަނދުމަފުޅު ނައްތަވައިލެއްވީއެވެ. ❁
إِنَّ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ = ހަމަކަށަވަރުން منافق ން (ދަންނާށެވެ!) ❁ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ = އެއީ ހަމަ فاسق
ންނެވެ. ❁ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ = اللّه تعالى منافق ފިރިހެނުންނަށް وعد ކުރެއްވިއެވެ. ❁ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتِ = އަދި منافق
އަންހެނުންނާއި. ❁ وَٱلْكُفَّارَ = އަދި ކާފިރުންނާއި. ❁ نَارَ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ އަލިފާން. ❁ خَـٰلِدِينَ فِيهَا =
އެމީހުން އެއަށް ދެމިހުރި حال . ❁ هِىَ حَسْبُهُمْ = އެއަށް އެމީހުންނަށް ފުދެއްވެއެވެ. ❁ وَلَعَنَهُمُ ٱللَّهُ = އަދި اللّه
تعالى އެމީހުންނަށް لعنة ލައްވައިފިއެވެ. ❁ وَلَهُمْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް ހުރިއެވެ. ❁ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾ =
ދެމިހުރި عذاب އެއެވެ. (عذاب ކަމަކީ قائم ވެހުރޭ عذاب އެވެ.) ❁ كَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = (އޭ منافق ންނޭވެ.)
ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުންފަދައިންނެވެ. ❁ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً = އެމީހުންވީ ކަލޭމެންނަށްވުރެ ބާރުގަދަ
ބައެއްކަމުގައެވެ. ❁ وَأَكْثَرَ = އަދި ގިނަ. ❁ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَـٰدًا = މުދަލާއި ދަރިން. ❁ فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَـٰقِهِمْ = ފަހެ
އެމީހުން އެމީހުންގެ نصيب ން ފައިދާ ލިބިގަތެވެ. ❁ فَٱسْتَمْتَعْتُم = ފަހެ ކަލޭމެން ފައިދާ އުފުލައިފީމުއެވެ. ❁
بِخَلَـٰقِكُمْ = ކަލޭމެންގެ نصيب ން (اللّه ދެއްވިތަކެތިން) ❁ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ = ފައިދާ ލިބިގަތްފަދައިން. ❁
ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުން. ❁ بِخَلَـٰقِهِمْ = އެމީހުންގެ نصيب ން. ❁ وَخُضْتُمْ = އަދި
(ކަލޭމެން باطل ގެ ތެރޭގައި) ކަލޭމެން ވަދެގަންނެވީމުއެވެ. ❁ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ = އެމީހުން އެތެރެވެގަތްފަދައިން. ❁ أُو۟لَـٰٓئِكَ =
އެމީހުން. (ދަންނާށެވެ!) ❁ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ عمل ތައް باطل ވެއްޖެއެވެ. ❁ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ =
ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް. ❁ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި އެމީހުން. ❁ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެއީ
ގެއްލުންވާ ބަޔަކުންނެވެ. ❁ أَلَمْ يَأْتِهِمْ = އެމީހުންގެގާތަށް (މި منافق ންގެގާތަށް) ނާންނާނެހެއްޔެވެ؟❁
نَبَأُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އެމީހުންގެ ކުރީގެމީހުންގެ خبر . ❁ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ = نوح قوم އާއި عاد قوم
އާއި ثمود قوم ގެ. ❁ وَقَوْمِ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި إبراهيم ގެފާނުގެ قوم އާއި. ❁ وَأَصْحَـٰبِ مَدْيَنَ = އަދި مَدْيَنُ ގެ

އުޅުއްވިއްނެވި. ❁ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتِ = އަދި مؤتفكاتُ ގެ أهل ވެރިންނާއި (مؤتفكات އަކީ ފުރަތަމައި ހަތަރު ރަށެވެ. އެއީ لوط قوم އެވެ.)❁ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم = އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ بِٱلْبَيِّنَٰتِ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއިގެން.❁ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވުމުގެ ގޮތުގައި ކަލާނގެއަކު اللّه ނުވެއެވެ. ❁ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ = އަދި އެއުރެން ހުރީ އެމީހުންގެ❁ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ = އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވާ ބައެއްކަމުގައެވެ.❁

إجْمالي މާނަ

(٦٧) منافق ފިރިހެނުންނާއި منافق އަންހެނުން (ތިޔަބައިމީހުން!) އޭގެ އެއްބަޔަކުވެސް އަނެއްބަޔެއްގެ ތެރެއިންނެވެ. (އެއީ ހަމަ އެއްބައެކެވެ. ކޮންމެ ބަޔަކުވެސް އިމާންކަން ބޭރުފުށުން ފާޅުކޮށް އެތެރެފުށުގައި ކާފިރުކަން ވަންހަނާކުރައްވައެވެ.) އެމީހުން އަމުރުކުރަނީ منكرات ތަކާ ކުރުމަށެވެ. (އެއީ اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކާފިރުވުމަށެވެ.) އަދި އެމީހުން މަނާކުރަނީ ހެޔޮކަންތަކުން ކުރުމެވެ. (اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް އިމާންވުމެވެ.) އަދި އެމީހުން (حقّ ގޮތުގައި ހޭދަކުރުމުން ނުކުރެވޭނެ) އެމީހުންގެ އަތްތަކަށް ހިފަހައްޓައެވެ. އެމީހުން اللّه ހަނދާން ނައްތާލިއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުން اللّه އަށް ކިޔަމަންވުން ދޫކޮށްލައިއެވެ. އެކަލާނގެ أمر ތަކަށް تبع ވުމަށް އެމީހުން ހަނދާން ނައްތާލިއެވެ.) ފަހެ، اللّه ވެސް އެމީހުންގެ ހަމަ ހަނދާން ނައްތަވައިލައްވައިފިއެވެ. (އެބަހީ: اللّه އެމީހުންނަށް ހެޔޮކަމުގެ توفيق ދެއްވުމާއި ރަޙްމަތް ދެއްވުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން منافق ން ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން فاسق ންނެވެ.

(٦٨) އަދި منافق ފިރިހެނުންނާއި منافق އަންހެނުންނާއި ސިއްރު ކާފިރުންނާއި މިއުސްވިހުނުންނަށް اللّه وعد ކުރެއްވީ ނަރަކައިން (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައިގެ އަލިފާނެވެ. އެމީހުން އެތާ ދެމިހުންނާ حال ގައެވެ. އެމީހުންނަށް ފުދޭނީ ހަމަ އެތަނެވެ. އަދި اللّه تعالى އެމީހުންނަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ ދާއިމީ އަބަދީ عذاب އެވެ.

(٦٩) (އޭ منافق ންނޭވެ!) ކަލޭމެންވެސް އިސްވެދިޔަ ކަލޭމެންނަކަށް މިހުންނެވިއެވެ. އެމީހުންވީ (ކަލޭމެންނަށްވުރެ) މާބާރުގަދަ އަދި މުދަލާއި ދަރިން ގިނަ ބަޔަކަށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންނަށް ލިބުނު ނަސީބުގައި (اللّه ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގައި) އުފާވެރިވެ ތަކަބުރުވެ މަޖާކޮށް ފުރިހަމަކުރިއެވެ. ކަލޭމެންވެސް ކަލޭމެންނަށް ލިބުނު ނަސީބުގައި އުފާވެރިވީ މިސާލުގައި މަޖާކުރީމެވެ. (އެބަހީ: آخرة ގެ ނަސީބުގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގެ ނަސީބުގައި ފުރިހަމަ އުފާވެރިވީމެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުންވެސް އެމީހުންގެ ނަސީބުން ފުރިހަމަ އުފާވެރިވިއެވެ. އަދި އެމީހުންވެސް (ދީނުގައި باطل ގެ ތެރެއަށް) ވަދެ މަޖާކުރިހެން ކަލޭމެންވެސް (ދީނުގައި باطل ގެ ތެރެއަށް) ވަދެ ގެންދިޔައީމެވެ. އެފަދަމީހުން ތިޔަބައިމީހުން! އެމީހުންގެ ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ އަންނަހުރި ހުރި عمل ތަކެއް باطل ވިއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއީ ހަމަ ގެއްލުނު ބަޔަކަށް ވީއެވެ.

(٧٠) އެމީހުންގެ ގާތަށް (އެބަހީ: منافق ންގެ ގާތަށް) ކުރިން އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކުގެ خبر ނާންނަވީތޯއެވެ؟ އެއީ نوح قوم - عَاد އާއި އަދި ثَمُوْدُ قوم އަދި إبراهيم ގެފާނުގެ قوم އާއި مَدْيَن ގެ أهل ވެރިންނާއި ބަންޑުންގިނި ރަށްތަކުގެ يعني: لوط قوم ގެ خبر އެވެ. އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ން ބާރަކާއިން ބަޔާންވެގެންވާ دليل އާއިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (ނަމަވެސް އެ أمّة ތަކުގެ ކާފިރުން އެބަޔާކުރުން ދޮގުކޮށް އަދި އިމާން ނުވުމުގެ ސަބަބުން اللّه އެމީހުން ހަލާކު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެންވެސް އިމާން ނުވިއްޔާ ވާނީ ހަމަ އެފަދައިން ހަލާކު ވުމަށެވެ.) އަދި اللّه އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޭގޮތަކަށް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވީއެވެ.

وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتِ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا وَمَسَـٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّـٰتِ عَدْنٍ ۚ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ جَـٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُوا۟ وَلَقَدْ قَالُوا۟ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُوا۟ بَعْدَ إِسْلَـٰمِهِمْ وَهَمُّوا۟ بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ ۚ وَمَا نَقَمُوٓا۟ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُوا۟ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْا۟ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

މާނަ

وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتُ = އަދި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި އަދި مؤمن އަންހެނުން (ދަންނާށެވެ!) ۞ بَعْضُهُمْ =
އޭގެ އެއްބަޔަކު ވަނީ ۞ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކުގެ ސަހަރާތްތެރިން ކަމުގައެވެ. ۞ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ =
އެއުރެން ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރެއެވެ. ۞ وَيَنْهَوْنَ = އަދި އެއުރެން ނަހީކުރެއެވެ. ۞ عَنِ ٱلْمُنكَرِ = مُنْكَرَاة
ތަކުން ۞ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެއުރެން ނަމާދު قائم ކުރެއެވެ. ۞ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެއުރެން
ޒަކާތް ދެއެވެ. ۞ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ = އަދި އެއުރެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއެވެ. ۞ وَرَسُولَهُۥٓ = އަދި
އެކަލާނގެ رسول އާ އަށާއި. ۞ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެއުރެން. (ދަންނާށެވެ!) ۞ سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُ = ނިކަން ހުރެ الله
އެއުރެންނަށް رحمة ލައްވާނެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله ވީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة
ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް الله وعد ކުރެއްވިއެވެ. ۞ وَٱلْمُؤْمِنَـٰتِ = އަދި
مؤمن އަންހެނުންނަށާއި ۞ جَنَّـٰتٍ = ސުވަރުގޭގެ / ބަގީޗާތަކެއް ހިނގާނޭ. ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا =
އެތަންތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް. ۞ ٱلْأَنْهَـٰرُ = ކޯރުތައް. ۞ خَـٰلِدِينَ فِيهَا = އެއުރެން އެތަނުގައި ދެމިހުންނާނެ. ۞ وَمَسَـٰكِنَ
طَيِّبَةً = އަދި ރީތި ގެތަކަށް (ވަޢުދުކުރެއްވިއެވެ). ۞ فِى جَنَّـٰتِ عَدْنٍ = عدن ގެ ..
ސުވަރުގެތަކުގައި. (ބަގީޗާތަކުގައި) ۞ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ حضرة ން ރުހިވޮޑިގަތުން ۞ أَكْبَرُ =
މާބޮޑުވެގެންވާ ކަމެވެ. ۞ ذَٰلِكَ هُوَ = އެއީ ހަމަ އެއީ. ۞ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ
ނަޖާތެވެ. ۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ = އޭ نبي އެވެ! ۞ جَـٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ = ކާފިރުންނާއި
منافق ންނާ ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ! ۞ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ = އަދި އެއުރެންގެ މައްޗަށް
ހަރުކަށިވެވޮޑިގެންނެވުމަށް! ۞ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = އަދި އެއުރެންގެ ތަނަކީ (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައެވެ. ۞ وَبِئْسَ
ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ = އަދި އެއީ ނުބައި ރުޖޫޢަވާ ތަނެކެވެ. ۞ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ = الله ގަންދީ އެއުރެން
ހުވާކުރެއެވެ. ۞ مَا قَالُوا۟ = އެއުރެން (އެބަސް) ނުބުނެއެވެ. ۞ وَلَقَدْ قَالُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން
ބުނެފިއެވެ. ۞ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ = ކާފިރުކަމުގެ كلمة . ۞ وَكَفَرُوا۟ = އަދި އެއުރެން ކާފިރުވެފިއެވެ. ۞ بَعْدَ إِسْلَـٰمِهِمْ
= އެއުރެންގެ އިސްލާމްވުމަށް ފަހުގައި. ۞ وَهَمُّوا۟ = އަދި އެއުރެން ގަސްދުކުރިއެވެ. ۞ بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ =

އެމީހުންނަށް ނުވެވުނު ކަންތައް.◉ وَمَا نَقَمُوٓاْ = އަދި އެމީހުން ނުރުހުންކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އިންކާރު ކުރިކަމުގައި ނުވެއެވެ.)◉ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ = اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އެމީހުން މުއްސަނދިކޮށްދެއްވިކަން ފިޔަވައި.◉ مِن فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން. ◉ فَإِن يَتُوبُواْ = ފަހެ އެމީހުން توبة ވެއްޖެނަމަ. ◉ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ = އެމީހުންނަށް އެކަން ހެޔޮކަމެއް ވާނެއެވެ. ◉ وَإِن يَتَوَلَّوْاْ = އަދި އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ. ◉ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ = اللّٰه އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ.◉ عَذَابًا أَلِيمًا = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ◉ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް. ◉ وَمَا لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައި އެމީހުންނަށް ނުވެއެވެ.◉ مِن وَلِىٍّ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު. ◉ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ = އަދި އެއްވެސް މަދަދުވެރިއަކު نصر ދިނުމުވެރިއަކުވެސް.

إجْمَالِي މާނަ

(٧١) އަދި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި مؤمن އަންހެނުން އޭގެ އެއްބަޔަކީ އަނެއްބައެއްގެ ސަހަރޯވެރިންނެވެ. نصر ދިނި ވެރިންނެވެ. އެމީހުން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރެއެވެ. منكرات ނަހީކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދެއެވެ. އަދި އެމީހުން اللّٰه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ނިކަން ކުއްލި اللّٰه رحمة ލައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ ގަދަފަދަވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٢) އަދި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި އަދި مؤمن އަންހެނުންނަށް އެކަލާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާ ސުވަރުގެތަކެއް (قيامة ދުވަހުން) ދެއްވާނެކަމުގައި اللّٰه وعد ކުރައްވައިފިއެވެ. އެތަނުގައި އެމީހުން ދެމިހުންނާނޭ ގޮތުގައެވެ. އަދި قائم ވާ ދެމިހުރުމުގެ ސުވަރުގެތަކުގައި ރީތި ހިތްގައިމު ގެތަކެއްވެސް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ހިތްހަމަޖެހޭ ގޮތުގެ ބޮޑު ކާމިޔާބީ އެވެ. އަދި ބޮޑުކަމުގައި ކަލޭގެފާނު އެއްވެސް ކަމަކަށްވުރެ اللّٰه ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެމީހުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. اللّٰه އެމީހުންނަށް وعد ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ބޮޑު ކާމިޔާބު نصيب ވަނީ އެއީއެވެ.

(٧٣) އޭ نبي ކަލޭގެފާނެވެ! ކާފިރުންނާއި އަދި منافق ންނާއި ދެކޮޅަށް جهاد ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިގޮތުގައި ހުންނަވާށެވެ! އެމީހުންގެ ތަނަކީ (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައެވެ. އެއީ އެނބުރި ދާންޖެހޭ ނުބައި ތަނެކެވެ.

(٧٤) އެމީހުން اللّٰه ގަންދީ ހުވައިކުރެއެވެ. އެ كلمة ނުބުނާކަމަށް (އެބަހީ: كُفْرُ ގެ كلمة ނުބުނާކަމަށް) ބުނެއެވެ.. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން كُفْرُ ގެ كلمة ބުނެއެވެ. އެމީހުންގެ إسلام ކަމަށްފަހު އެމީހުން ކާފިރުވިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނުވެވުނު ކަންތައް އެމީހުން ކުރަން ގަސްތުކުރިއެވެ. އަދި اللّٰه ގެ فضل ވަންތަކަމުން اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އެމީހުން މުއްސަނދިކޮށްދެއްވުމަށްފަހުގައި ނުބައިކަމެއް ނުރުހުންވިކަމުގައި ނުވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން توبة ވެއްޖެނަމަ އެކަން އެމީހުންނަށް ހެޔޮވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ފަސްޖެހި އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިނަމަ اللّٰه تعالى ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ބިމުގައި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު نصر ދިނުމުވެރިއަކު ނުވާނެއެވެ.

- ދަންނަވައެވެ! މި كُفْرُ ގެ ބަސްބުނީ މީހުންނަކީ منافق ންގެ ބައެކެވެ. އެމީހުން ބުނިބަހަކީ (إِنْ كَانَ مَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ حَقًّا لَنَحْنُ أَشَرُّ مِنَ الْحَمِيْرِ) މާނައީ: محمّد ގެނައުން އެއްޗެއްސަކީ ކަންތައް އެއީ حقّ އެއް ކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެން ހިމާރަށްވުރެ ނުބައެވެ. މިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނުވެވުނު އެއްކަމަކީ قصد ކުރިކަމަކީ رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم - قتل ކުރުމެވެ. - އަދި މިކަންކަމުގެ ތަފްސީލު މިއާޔަތުގެ تفسير ގައި بيان ކޮށްދެވިފައެވެ.

واللّٰه أعلم بالصّواب .

۞ وَمِنۡهُم مَّنۡ عَٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنۡ ءَاتَىٰنَا مِن فَضۡلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضۡلِهِۦ بَخِلُواْ بِهِۦ وَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعۡقَبَهُمۡ نِفَاقٗا فِي قُلُوبِهِمۡ إِلَىٰ يَوۡمِ يَلۡقَوۡنَهُۥ بِمَآ أَخۡلَفُواْ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ سِرَّهُمۡ وَنَجۡوَىٰهُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

ލުޣަތު

۞ وَمِنۡهُم = އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.۞ مَّنۡ عَٰهَدَ ٱللَّهَ = الله އަށް عهد ކުރިމީހުން. ۞ لَئِنۡ ءَاتَىٰنَا = ކަނޑައެޅިގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވައިފިއްޔާ.۞ مِن فَضۡلِهِۦ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން. لَنَصَّدَّقَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން صدقة ދޭނީމެވެ.۞ وَلَنَكُونَنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވާނީމެވެ. مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ = صالح ވެރިމީހުންގެތެރެއިން.۞ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم = ފަހެ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވައިފުމުން. ۞ مِّن فَضۡلِهِۦ = އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން. ۞ بَخِلُواْ بِهِۦ = އެމީހުން އެއަށް بَخِيْلُ ވިއެވެ. ۞ وَتَوَلَّواْ = އަދި އެމީހުން ފުރަގަސްދިނީއެވެ. ۞ وَّهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧٦﴾ = އެމީހުން އެނބުރޭގެ ނުވާ حال . ۞ فَأَعۡقَبَهُمۡ نِفَاقٗا = ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދޭގޮތުގައި نِفَاقُ ކަން (ދެލޯބޮޑުކަން) ވެއްދެވިއެވެ.۞ فِي قُلُوبِهِمۡ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި. (ހިތްތަކަށް)۞ إِلَىٰ يَوۡمِ يَلۡقَوۡنَهُۥ = އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވާ ދުވަހާއި ހަމައަށް.۞ بِمَآ أَخۡلَفُواْ ٱللَّهَ = އެމީހުން الله އާއި خلاف ވެރިވުމުގެ ސަބަބުން.۞ مَا وَعَدُوهُ = އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި އެ وعد ކުރިކަންތަކުގައި.۞ وَبِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴿٧٧﴾ = އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދާކަމުގެ ސަބަބުންނާއި.۞ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ = އެމީހުންނަށް (އެބަހީ: منافق ންނަށް) ނޭނގެނީ ހެއްޔެވެ.۞ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ = **ހަމަކަށަވަރުން** الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން. سِرَّهُمۡ وَنَجۡوَىٰهُمۡ = އެމީހުންގެ (ޚަފިއްޔާ نفس ގެ) ސިއްރުތަކާއި އަދި އެމީހުން ސިއްރު ބަސްކުރާތަން. وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ވީ. ۞ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ = غيب ތައް ދެނެ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ = عيب ކިޔާމީހުން. ۞ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ = އަމިއްލައަށް تقوى ވެރިންނަށް. (تَطَوُّعُ ގެ ކަމުގެ صدقاة ދޭ މީހުންނަށް)۞ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ = مؤمن ންގެތެރެއިން.۞ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ = صدقاة ދިނުމުގައި. ۞ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ = އަދި ނުފެންނާ މީހުންނާއި - (ނުލިބޭމީހުންނާއި)۞ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ = އެމީހުންގެ ހިތްވަރާއި ދަތިކަމުން (ހަމައެކަނި ބާރުމަތިން ލިބޭ). ۞ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ = ފަހެ

އެމީހުން މީހުންނަށް މަލާމާތްކުރުމެވެ. ❁ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنْهُمْ = الله އެމީހުންނަށް މަލާމާތްކުރައްވާނެތެވެ. ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٧٥) އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި - އެބަހީ: އެ منافق ންގެތެރޭގައި الله އާއި عهد ކުރި މީހުންވެއެވެ. (އެ عهد އަކީ އެކަލާނގެ فضل ވެރިކަމުން އަހުރެމެންނަށް (މުދާތަކާއި ތަނަވަސްކަން) ދެއްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން صدقاة ދޭހުށީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން صالح ވާމީހުންގެތެރެއިން އަހުރެމެންވާނޭ ހުށީމެވެ. (އެމީހަކީ ثَعْلَبَة بن حَاطِب الأنْصَارى ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. =- نفسير طبرى -)

(٧٦) ދެންފަހެ އެކަލާނގެ فضل ވެރިކަމުން އެމީހުންނަށް (މުދަލާއި ތަނަވަސްކަން) ދެއްވިހިނދުން އެމީހުން އެ فضل ވެރިކަމަށް بَخِيْلُ ވެ ދަރިވެތިވެގެންފިއެވެ. އަދި الله ގެ عهد އަށް ފުރަގަސްދީފިއެވެ.

(٧٧) ދެންފަހެ الله تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް އާޚިރުވެގެން نفاق ކަން يعنى: ދުވުންދުވަސްކޮޅުނިމުމަށް ވަރުގަދައިގެއްޓެވެ. އެއީ އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވާދުވަހާއި ހަމައަށެވެ. މަރުވުމާހަމައަށް ދެމިހުރެއެވެ. އެއީ އެއީ އެމީހުން الله އާއި އެމީހުން ކުރި وعد އާއި خلاف ވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދާ ތިބުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٧٨) އެމީހުންގެ އަޑުއަހަ نفس ގެ ސިއްރުތަކާއި އެމީހުންގެ ސިއްރު ބަސްމަގުތައްވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ غيب ތަކެއް ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަންވެސް އެމީހުންނަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟

(٧٩) صدقاة ގެ ކަންތައްތަކުގައި އަވަސްވެ تقوى ވެރި މުއުމިނުންނާއިމެދު ގަބުލުނުކުރާ ބަޔަކާއި ޖާހިލުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިތްވަރުން އެހުރި ކުޑަކުޑަ صدقاة ކުރި މީހުންނަށާއި މަލާމާތްކޮށް عَيب ކިޔާ މީހުން ދަންނައެވެ! الله تعالى އެމީހުންނަށް މަލާމާތްކުރައްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހުންނަހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓا۟ أَن يُجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا۟ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا۟ قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا۟ كَثِيرًا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِن رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخْرُجُوا۟ مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَٰتِلُوا۟ مَعِىَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِٱلْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا۟ مَعَ ٱلْخَٰلِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

މުފުރަދާތު

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ! (ދަންނަނުވިޔަސް)◈ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ
= ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ނުދަންނަވިޔަސް. ◈ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ = ކަލޭގެފާނު
އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދަންނަވިޔަސް.◈ سَبْعِينَ مَرَّةً = ހަތްދިހަފަހަރު.◈ فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ = ފަހެ
އެމީހުންނަށް الله ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ◈ ذَٰلِكَ = އެކަމީ. ◈ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން
ކާފިރުވީއެވެ. بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ = الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށް. ◈ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى = އަދި الله ތެދުމަގު
ނުދައްކަވާނެއެވެ. ◈ ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾ = فاسق ވެއްޖެ ބައަކަށް.◈ فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ = ފަހެ ނުކުމެ
ފަހަތަށް ޖެހުނުމީހުން އުފާކޮށްފިއެވެ.◈ بِمَقْعَدِهِمْ = އެމީހުންގެ ތިބުމަށް مَقْعَدُ (އެމީހުން مجلس ގައި)
ދިރިހުރުމުގައިވެސް.◈ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ = الله ގެ رسول އާ ދެކޮޅަށް خلاف ހެދި.◈ وَكَرِهُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން
ނުރުހުނެވެ.◈ أَن يُجَٰهِدُوا۟ = އެމީހުން جهاد ކުރުމަށް.◈ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި
އެމީހުންގެ ނަފްސުން.◈ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި.◈ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (منافق ނު
ބުނެއެވެ.)◈ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ = ހޫނުވަގުތުގައި ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ أمر ކުރައްވާފައެވެ.◈ قُلْ = (އޭ رسول
الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!◈ نَارُ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ އަލިފާން.◈ أَشَدُّ حَرًّا = ހޫނުކަން
ގަދަވެއެވެ.◈ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ = އެމީހުންނަށް ވިސްނޭނަމަ فَهْمُ ވާނަމަ.◈ فَلْيَضْحَكُوا۟ قَلِيلًا = ފަހެ
އެމީހުން ކުޑަކޮށް ހުނުހޭށެވެ!◈ وَلْيَبْكُوا۟ كَثِيرًا = އަދި އެމީހުން ގިނައިން ރޯށެވެ! جَزَآءً = ޖަޒާއެއްގެ
ގޮތުން.◈ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ = އެމީހުން ހޯދައިގަތް ކަންތަކުގެ ސަބަބުން. (ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން).◈ فَإِن
رَّجَعَكَ ٱللَّهُ = ފަހެ الله تعالى ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ رُجُوع ކުރައްވައިފިއްޔާ.◈ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ
އެބައި منافق ންކުރެ - ބައެއްގެ ގާތަށް.◈ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ = ދެން ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ހުއްދައިން އިޒުނަ
އެދިއްޖެ.◈ لِلْخُرُوجِ = (ކަލޭގެފާނާއެކު ހަނގުރާމައަށް) ނުކުތުމަށް.◈ فَقُلْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ◈
لَّن تَخْرُجُوا۟ مَعِىَ أَبَدًا = ކަލޭމެން ދުވަހަކުވެސް މިއަހަރެންނާއެކު ނުނުކުންނާނެއެވެ! ◈ وَلَن تُقَٰتِلُوا۟ مَعِىَ
عَدُوًّا = އަދި ކަލޭމެން (ދުވަހަކުވެސް) މިއަހަރެންނާއެކު عدوّ ންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާނެއެވެ! ◈ إِنَّكُمْ
رَضِيتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ރުހިއްޖެއީވެ.◈ بِٱلْقُعُودِ = ދިރިހުރުމަށްވެސް.◈ أَوَّلَ مَرَّةٍ =
ފުރަތަމަފަހަރު.◈ فَٱقْعُدُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ދިރިހުރެބޭށެވެ!◈ مَعَ ٱلْخَٰلِفِينَ ﴿٨٣﴾ = ނުކުމެ ފަހަތަށް

ބޭނުން މިހުންނައިއްޔެ. ❁ وَلَا تُصَلِّ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރުން ނުކުރައްވާށެވެ! عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ = އެމީހުންގެތެރެއިން މަރުވެއްޖެ އެކެއްގެމައްޗަކަށްވެސް. ❁ أَبَدًا = ދުވަހަކުވެސް / އެއްގޮތަކަށްވެސް. وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ = އަދި އޭނާގެ ކަށްވަޅުގެ ކައިރީގައި قائم ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! إِنَّهُمْ كَفَرُوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކާފަރުވިއެވެ. ❁ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ = الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށް. وَمَاتُوا = އަދި އެމީހުން އަވަދިވިއެވެ.❁ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾ = އެމީހުން فاسق ންކަމުގައިވާ حال . ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް - އެބަހީ އެ منافق ންނަށް - ފާފަފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރެއްވިޔަސް ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް دعاء ނުކުރެއްވިޔަސް، އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ހަތްދިހަފަހަރު دعاء ކުރެއްވިޔަސް الله تعالى އެމީހުންނަށް ނުފުއްސަވާހުށްޓެވެ. އެހެން އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށް ކާފަރުވި ކަމުގެ. އަދި فاسق ވެރިޔާ ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވާ ހުށްޓެވެ.

(٨١) رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ފަހަތަށް ޖެހުނުމީހުންގެ މަންޒިލްތަކުގައި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި خلاف އަށް ދިރިތިބުމުގައި އުފާކުރިއެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި އެމީހުންގެ މުދަލާއި އެމީހުން ޖާނުން ހަނގުރާމަކުރުމަށް އެމީހުން ނުރުހުނެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނި ގޮތުގައި ހަނގުރާމައަށް ދިޔުމަށް ހޫނުގައި ނުނިކުމެވާށެވެ! (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ނަރަކައިގެ އަލިފާން ގަދަހޫނުކަމުގައެވެ. އެގޮތް ކަލޭފުޅުންނަށް އެނގޭނަމައެވެ.(އެމީހުންނަށް މިކަން ވިސްނުވާށެވެ!)

(٨٢) ފަހެ އެމީހުން މަދުން ހެނދިނަށްވާށެވެ! (އެބަހީ: رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އާއި خلاف އަށް ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބުމުގެ އުފާވާ ހިނދުކަމުގައެވެ!) އަދި އެމީހުން އެހޯދައިގަތް ފާފައިގެ ސަބަބުން އެމީހުން ގިނަގިނައިން ރޮއިރާށެވެ!

(٨٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ الله تعالى ، އެ منافق ންގެ ތެރެއިންވެސް جماعة އެއްގެ ގާތަށް ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ ފޮނުއްވައިފިއްޔާ (އެބަހީ: ހަނގުރާމައިން ވަޑައިގެންނެވުމަށް) އެމީހުން (ހަނގުރާމައަށް) ނުކުތުމަށް ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުން އިޒުނަ އެދިއްޖެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން (ހަނގުރާމައަށް) ނުނިކުންނާނެއެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން عدوّ ންނާއި ހަނގުރާމަ ނުކުރާނެއެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ފުރަތަމަފަހަރު (تبوك ހަނގުރާމައަށް ދިޔުމަށް) ނުނިކުމުގެ ގޮތުގައި އިށީނދެތިބުމަށް ރުހުނީއެވެ. (ނުނިކުތީއެވެ.) ފަހެ ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ފަހަތަށް ޖެހުނު މީހުންނާއެކު ކަލޭމެންވެސް (ގެގައި) އިށީނދެ ތިބޭށެވެ.

(٨٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުންގެ ތެރެއިން - (އެބަހީ: އެ منافق ންގެތެރެއިން) މަރުވެއްޖެ އެކެއްގެ މައްޗަކަށްވެސް ކަލޭގެފާނު (ކަން) ނަމާދު ނުކުރައްވާށެވެ! އަދި އޭނާގެ ކަށްވަޅުގެ ކައިރީގައި قائم ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ކާފަރުވިއެވެ. އަދި އެމީހުން އަވަދިވީ فاسق ންކަމުގައިވާ حال ގައެވެ.

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَٰلُهُمْ وَأَوْلَـٰدُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُعَذِّبَهُم بِهَا فِى ٱلدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَـٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَجَـٰهِدُوا۟ مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ أُو۟لُوا۟ ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا۟ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَـٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَـٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ جَـٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْخَيْرَٰتُ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَلَا تُعْجِبْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު عجائب ކުރުވައި ނުލައްވާށެވެ!۞ أَمْوَٰلُهُمْ وَأَوْلَـٰدُهُمْ = އެމީހުންގެ މުދަލާއި

އެމީހުންގެ ދަރިންނެވެ.۞ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ = اللّه تعالى އިރާދަފުޅުވަނީ ހަމައެކަނި. أَن يُعَذِّبَهُم بِهَا =

އެތަކެތީން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށެވެ.۞ فِى ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގައި. وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ = އަދި

އެމީހުންގެ نفس ތައް (ފުރާނަތައް) ނުކުތުމަށެވެ. ۞ وَهُمْ كَـٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾ = އެމީހުން ކާފިރުންކަމުގައިވާ حال .

۞ وَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ = އަދި سورة އެއް ބާވައިލެއްވިއްޖެއްޔާ. ۞ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ = ކަލޭގެފާނު الله އަށް އީމާންވާށެވެ!

(އެފަދައިން أمر ކުރާ)۞ وَجَـٰهِدُوا۟ = އަދި ކަލޭގެފާނު جهاد ކުރާށެވެ! ۞ مَعَ رَسُولِهِ = އެކަލާނގެ رسول އާ

އެކުގައި. ۞ ٱسْتَـْٔذَنَكَ = ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބުމަށް) އިޒުނަ އެދޭނެއެވެ.۞

أُو۟لُوا۟ ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފުދުންތެރި މުއްސަނދިން.۞ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ.

(ބާއްވާށެވެ.)۞ ذَرْنَا = އަހަރެމެން (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބުމަށް) ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!۞ نَكُن مَّعَ

ٱلْقَـٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ = ގޭގައި ހިރިހެރިތިބޭ މީހުންގެ ތެރޭގައި އަހަރެމެން ވާހިލެވެ.۞ رَضُوا۟ = އެމީހުން

ރުހުނީއެވެ.۞ بِأَن يَكُونُوا۟ = އެމީހުން ވުމަށް. ۞ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ = (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ފަހަތަށް ތިބޭ

މީހުންނާއި އެކުގައި.ވުމަށް ۞ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި ސިއްކަޖަހިވިއްޖެއެވެ. ۞

فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ = ފަހެ އެމީހުންނަށް ނުވިސްނޭނެއެވެ. (އެމީހުން ނުވިސްނަތެވެ.) ۞ لَـٰكِنِ ٱلرَّسُولُ

= އެހެންނަމަވެސް رسول އާ.۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއިއެކުގައި އީމާންވީ މީހުންނާއި.

۞ جَـٰهَدُوا۟ = އެބޭކަލުން جهاد ކުރެއްވިއެވެ.۞ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ = އެބޭކަލުންގެ މުދަލާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ

نفس ތަކުން. ۞ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި އެބޭކަލުން (ދަންނައެވެ!)۞ لَهُمُ ٱلْخَيْرَٰتُ = އެބޭކަލުންނަށް ހުރި ހެވާ

ހެޔޮ / ހެޔޮކަންތައް. ۞ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެބޭކަލުން އެއީ.۞ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ = ހަމަ

ކާމިޔާބުވެ ނަސީބުވެރިވެގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ.۞ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ = اللّه تعالى އެބޭކަލުންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. ۞ جَنَّٰتٍ = ބަގީޗާތަކެއް ، ސުވަރުގެތަކެއް.۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا = އެތަންތާގެ ދަށުން ދުއްވާ.۞ ٱلْأَنْهَٰرُ = ކޯރުތައް.۞ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެތާނގައި އެބޭކަލުން ދެމިތިއްބަވާނެ. ۞ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ = ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٥) އަދި އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިންނަށް ކަލޭގެފާނު عجائب ވިހަނުދެއްވާށެވެ! اللّه تعالى އެދިވަޑައިގަންނަވާކަން ކަށަވަރީ އެތަކެތިން އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި عذاب ދެއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހުން ކާފިރުންކަމުގައިވާ حال އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ނެގުމަށެވެ. (މަރުވުމަށެވެ.)

(٨٦) އަދި اللّه އަށް އީމާންވުމަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހުގައި جهاد ކުރުމަށް (أمر ކުރާ) ސޫރަތެއް ބާވައިލައްވައިފިއްޔާ އެމީހުންގެތެރޭގައިވާ ފައިސާވެރި މުއްސަނދި ފުރުޞަތުވެރިން (ހަނގުރާމައަށް ނުދާނ ހުއްދަދިނުމަށް) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އިޛުނަ އެދެތެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. (ހަނގުރާމައަށް ނުދާ) އިނދެތިބޭ މީހުންނާއި ގޭގައިތިބޭ މީހުންނާއި އަހުރެމެންވެސް ތިބުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!

(٨٧) (ހަނގުރާމައަށް ނުދާ) ފަސްވެފައިތިބޭ މީހުންނާއެކު ތިބުމަށް އެމީހުން ރުހިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްކަޖެހިއްޖެއެވެ. ފަހެ، ދެން އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނާނެއެވެ.

(٨٨) އެހެންނަމަވެސް رسول އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އީމާންވެގެންވާ މީހުން - އެބޭކަލުންގެ މުދަލާއި ފުރާނުން އެބޭކަލުން جهاد ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ، އެބޭކަލުންނަށް ހުރީ ހަމަ ހެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ކާމިޔާބުވެ ނަސީބު ލިބިގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ.

(٨٩) اللّه تعالى އެބޭކަލުންނަށް - އެތަންތާގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ބަގީޗާތަކެއް - ސުވަރުގެތަކެއް ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އެތާނގައި އެބޭކަލުން ދެމިތިއްބަވާނެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.

وَجَآءَ ٱلْمُعَذِّرُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾ لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ ۞ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

ލުޣަތު

وَجَآءَ ٱلْمُعَذِّرُونَ = އަދި عُذْر ދައްކާ މީހުންތައް އައިސްފައެވެ. ❁ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ = أَعْرَاب ނުވަތަ ބަދުވީން. (ކުރި ޒަމާނުގައި އުޅުނު / بَادِيَة ގައި އުޅުނު عربى ން) ❁ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ހުއްދަ ދެއްވުމަށް ދިނުމަށްޓަކައި؟ ❁ وَقَعَدَ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = އަދި اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ ދޮގުކުރި މީހުން އިށީނދެ ތިއްބެވެ.❁ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފިރުވި މީހުންނަށް ޖެހިގެންދާނެއެވެ.❁ مِنْهُمْ އެމީހުންގެ ތެރެއިން.❁ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.❁ لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ = ދެރަނިކަމެތި މީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ. (ضعيف ނިކަމެތި ކުށެއް ނުވެއެވެ.) ❁ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ = އަދި ބަލިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ (ކުށެއް ނުވެއެވެ.)❁ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ = އަދި ނުލިބޭ މީހުންގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ (ކުށެއް ނުވެއެވެ.) مَا يُنفِقُونَ = އެމީހުން ޚަރަދުކުރާނެ އެއްޗެއް. ❁ حَرَجٌ = އެއްވެސް ކުށެއް.❁ إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ = އެމީހުން اللّه އަށް إخلاص ތެރިވެއްޖެއްޔާ. ❁ وَرَسُولِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާ އަށްވެސް. ❁ مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ = إحسان ތެރިންގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِن سَبِيلٍ = އެއްވެސް މަގެއް.❁ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾ = އަދި اللّه އީ ފާފަފުއްސަވާ ގޮތުގައްސަވާ رحمة ލެއްވުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައި އެއުރެން މީހުންގެ މައްޗަކަށް (ކުށެއްނުވެއެވެ.)❁ لِتَحْمِلَهُمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުން އުފުއްލަވައިދެއްވުމަށް އެރިގެން / ގެންދެވުމަށް އެރިގެން ❁ قُلْتَ = ކަލޭގެފާނު (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވި.❁ لَآ أَجِدُ = ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނުލިބުނެވެ. / ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްދަށުގައި ނެތެވެ. ❁ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ = އެއުރެންތަކުގެ މައްޗަށް އަރުވާ ކަލޭގެފާނު އުފުލާނެ އެއްޗެއް.❁ تَوَلَّوْا۟ = އެމީހުން ފުރަގަސްދީ އެނބުރިގޮސް.❁ وَأَعْيُنُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ލޮލުގައި حال. ❁ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ = ކަރުނައިން ފުރި / ކަރުނަ ފޮޅިގެން ދާހާލުގައި. ❁ حَزَنًا = ހިތާމައިން. ❁ أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ = އެމީހުން ޚަރަދުކުރާނެ އެއްޗެއް އެމީހުންނަށް ނުލިބޭތީ. ❁ ❁ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ = (عقوبة ދެއްވުމުގެ) މަގެއް ވާނީ ހަމައެކަނި. ❁ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ = ހުއްދަ ހޯދާ މީހުންގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ހިނގާ އެދުމުގެ މައްޗަށެވެ.❁ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ = އެމީހުން މުއްސަނދިންގެ ހާލު حال / ހާލު حال . ❁ رَضُوا۟ = އެ މީހުން

ރުހުނީއެވެ.۞ بِأَن يَكُونُوا = އެމީހުން ވުމަށް.۞ مَعَ الْخَوَالِفِ = (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް) ފަހަތަށް ޖެހުނު މީހުންނާއެކު ވުމަށް.۞ وَطَبَعَ اللَّهُ = އަދި الله ސިއްކަޖައްސަވައިފިއެވެ.۞ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި.۞ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ = ފަހެ އެމީހުންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٠) ދުރުރަށްރަށުގައި — އެބަހީ بَادِيَة ގައި އުޅޭ މީހުން يعني: أعراب ން (އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބުމަށް) އެމީހުންނަށް އެކަށޭގޮތުން — އެބަހީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ދެކެނަގަތުމަށްވައިގެ عذر ތަކެއް ދައްކާމީހުންތަކެއް އަތުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ تَبُوك ހަނގުރާމައަށް ނުދާންވާގޮތުންނެވެ.) އަދި الله އާއި رسول އާ ދޮގުހެދިމީހުން — يعني: الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އަރާ ދޮގުހެދިމީހުން (ދޮގު عذر ދެއްކި މީހުން) ތިބެންހުރީއެވެ! އެމީހުން ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބީއެވެ. އެމީހުންގެތެރެއިން ކާފިރުވެއްޖެ މީހުންނަށް ނިކަންހުރި ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ޖެހޭހުށްޓެވެ.

(٩١) ضَعِيفُ ންގެ މައްޗަކަށް ނުވެއެވެ. އެބަހީ: ބަލިކަށި ބަލިވެރިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. އަދި ބަލިމީހުންގެ މައްޗަކަށްވިޔަސް އަދި ޚަރަދުކުރަން خرد ކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބޭ މީހުންގެ މައްޗަކަށްވިޔަސް އެމީހުން الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް إخلاص ތެރިވެގެންވާނަމަ (ހަނގުރާމައަށް ނުދިޔުމުން) އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއްނުވެއެވެ. އެއީ عذر ވެރިންނެވެ. الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް إخلاص ތެރިވެގެންވާ إحسان ތެރިންނަށް عقوبة ދެއްވުމުގެ އެއްވެސް މަގެއް ނުވެއެވެ. އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩٢) އަދި އެބަހުރި (އަރައިގަންނަ ސަވާރީއެއް ނުލިބޭތީ) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް އެމީހުން އުފުލައިދެއްވާ (ގެންގޮސްދެއްވުމަށް) އެދި ދެންނެވީމާ، ކަލޭގެފާނު އުފުލައިދޭނެ ގެންގޮސްދޭނެ ސަވާރީއެއް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ނެތޭ ވިދާޅުވުމުން އެމީހުން ޚަރަދުކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބޭތީ އެކަމާ ހިތާމައިން އަނބުރާ ދިޔައިރު އެމީހުންގެ ލޮލުން ކަރުނަ އޮހެމުން ދިޔަ حال ދިޔަމީހުންގެ މައްޗަކަށްވެސް ކުށެއްނުވެއެވެ. (އެއީވެސް عذر ވެރިންނެވެ.)

(٩٣) ކުށެއްވާނީ عقوبة ދިނުމުގެމަގު ހުރީ ތަނަވަސްކަމާ ބަދަނު އެބަހުރި ޞިއްޙަތުގައި މުއްސަނދިކަމާއި ގުދުރަތާ حال (ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބުމަށް) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ހުއްދަ އެދޭމީހުންނަށެވެ. (އަދި އެކަކުވެސް عذر އާއިނުލާ) ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބި މީހުންނާއެކު ތިބުމަށް އެމީހުން ރުހުނީއެވެ. އަދި الله تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި ސިއްކަޖައްސަވައިފިއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަކަށް (އެކަމުގައި ހުރި ފާއިދާއާއި ގެއްލުމެއް) ނޭނގޭނެއެވެ.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ۚ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا ٱللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُۥ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٩٤ سَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ إِذَا ٱنقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝٩٥ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ ۖ فَإِن تَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَٰسِقِينَ ۝٩٦ ٱلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا۟ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝٩٧

ތަރުޖަމާ

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ = އެމީހުން (އެބަހީ ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބި منافق ން)– ކަލޭމެން مؤمن ންގެ ކައިރީގައި عذر ދައްކާނެއެވެ. ۞ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ = ކަލޭމެން (ހަނގުރާމަ ނިމިގެން) އެމީހުން ކައިރިއަށް އެނބުރި رجوع ވެއްޖެއްޔާ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ لَّا تَعْتَذِرُوا۟ = ކަލޭމެން عذر ނުދައްކާށެވެ! لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ = އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭމެންގެ ބަސް ތެދުކޮށްނުދޭނަމެވެ. ۞ قَدْ نَبَّأَنَا ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް خبر އަންގަވައިފިއެވެ. ۞ مِنْ أَخْبَارِكُمْ = ކަލޭމެންގެ خبر ތަކުން. ۞ وَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ = އަދި ނިކަންހުރެ ކަލޭމެންގެ عمل ތައް ހުންނަގޮތް الله ދެކެވޮޑިގެންވާނެކަން އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދައްކަވާނެއެވެ. (توبة ވާތޯ ނުވަތަ نفاق ކަމުގައި ދެމިހުރޭތޯ)۞ وَرَسُولُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول އާވެސް (ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.)۞ ثُمَّ تُرَدُّونَ = ދެން ކަލޭމެން (މަރުވުމަށްފަހު) ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ۞ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ = ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة އަށް. ۞ فَيُنَبِّئُكُم = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ. (އަދި ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.) بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٩٤ = ކަލޭމެންކުރާކަމުގައި ވީކަންތަކުގެ. ۞ سَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ = ނިކަންހުރެ އެމީހުން ކަލޭމެންނަށްޓަކައި الله ގަންދީ ހުވައިކުރާނެއެވެ. ۞ إِذَا ٱنقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ = ކަލޭމެން (ހަނގުރާމަ ނިމިގެން) އެމީހުން ގާތަށް އެނބުރި އަތުވެއްޖެއްޔާ. ۞ لِتُعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ = އެއީ އެމީހުންގެ ފަރާތުން ކަލޭމެން އެނބުރި ދަތުރުވުމަށެވެ. (އެމީހުން ނުގޮސްތިބުމުން އެކަމުގައި ނުކިޔުއްވަމުށެވެ.)۞ فَأَعْرِضُوا۟ عَنْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ފަރާތުން ކަލޭމެން އެނބުރި ދަންނާށެވެ! (އެމީހުންގެ ވަކިވާށެވެ!)۞ إِنَّهُمْ رِجْسٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ ނަޖިހެވެ. (އެމީހުންގެ عمل ތައް ނުބައިވެފައި ހުރުމެވެ.)۞ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = އަދި އެމީހުންގެ ތަނަކީ (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައެވެ. ۞ جَزَآءًۢ = ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން. ۞ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝٩٥ = އެމީހުންކުރާ ކަމުގައިވީކަންތަކުން. (ފާފައިގެ ސަބަބުން.)۞ يَحْلِفُونَ لَكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ހުވައިކުރާނެއެވެ. ۞ لِتَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ = ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ރުހި ވަން. فَإِن تَرْضَوْا۟ عَنْهُمْ = ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ރުހުނަސް. ۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرْضَىٰ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ. ۞ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَٰسِقِينَ ۝٩٦ = فاسق ވެއްޖެބަޔަކަށް. ۞

ٱلْأَعْرَابُ = بَادية ގައި އުޅޭ عربى ން (ދުރުދުރުރަށްރަށުގައި އުޅޭ عربى ން)۞ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا = ކާފަރުކަން ގަދަވެއެވެ. އަދި نفاق ކަންގަދަވެއެވެ.۞ وَأَجْدَرُ = އަދި އެކަށީގެންވުން ބޮޑެވެ.۞ أَلَّا يَعْلَمُوا = އެމީހުންނަށް ނޭނގުމަށް.۞ حُدُودَ مَا أَنزَلَ ٱللَّهُ = اللّه ބާވައިލެއްވި ތަކެތީގެ حدُّ ތައް. (حكم ތަކާއި سنّة ތައް)۞ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ ۚ = އެކަލާނގެ رسول ާގެމައްޗަށް.۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ = އަދި اللّه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٤) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ހަނގުރާމައިން ނިމިގެން އެ منافق ންގެ ގާތަށް (ރަށަށް) އަތުވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ކައިރިއަށް އައިސް عذر ދައްކާނެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން عذر ނުދައްކާށެވެ! އަހުރެމެން ކަލޭމެންގެ ބަހެއް قبول އެއް ނުކުރާނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ خبر ތައް اللّه އަހުރެމެންނަށް އަންގަވައިފިއެވެ. އަދި ނިކަންހުރެ ކަލޭމެންގެ عمل ތަކަށް اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول ާވެސް ބައްލަވާނެއެވެ. (އެއީ ކަލޭމެން توبة ވެގެން ރަނގަޅުވޭތޯ ނުވަތަ نفاق ކަމުގައި ދެމިތިބޭތޯ؟ މިގޮތުގެ ބައްލަވާނެއެވެ. ދެން (މަރުވުމަށްފަހު) ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة އަށް ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ خبر ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ. (އަދި އޭގެ ޖަޒާވެސް ދެއްވާނެއެވެ.)

(٩٥) ކަލޭމެން (مؤمن ން ހަނގުރާމަ ނިމިގެން) އެ منافق ންގެ ގާތަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންނާކައިރި އެމީހުން اللّه ގަންދީ ހުވައިކުރާނެއެވެ. (އެއީ ދޮގު އަދި باطل عذر ތައް ދައްކާފައެވެ. އެއީ ކަލޭމެން مؤمن ން އެމީހުންނާ ނުބައި އެމީހުންނަށް ހުތުރުބަސް ނުކިޔުމަށްޓަކައެވެ. އެމީހުންގެ ކިބައިން ދުރުވެގަތުމަށެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން (مؤمن ން) އެމީހުން (އެމީހުންގެ މައްޗަށް) އެމީހުންނާ ނުބައި ދޫކޮށްލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ނަޖިހެވެ. އެމީހުންގެ އެންމެހައި عمل އަކީ ހުތުރު އަދި باطل عمل އެވެ. (އަދި قيامة ދުވަހުން) އެމީހުންގެ ޖާގައަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. (ކުރައިގަތް ފާފައިގެ ސަބަބުންނެވެ.)

(٩٦) އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ހުވައިކުރާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ باطل އަދި ދޮގު عذر (ތައް ދެއްކުމަށްޓަކައެވެ.) އެމީހުންގެ އެކަމުގެ مقصد އަކީ އެމީހުންނާމެދު ކަލޭމެން ރުހުމެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން އެމީހުންނާމެދު ރުހުނަސް فاسق ބައަކަށް اللّه ރުހިވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. (އެއީ فاسق ބައެކެވެ.)

(٩٧) (ގަރިޔާއާއި) ދުރު ރަށްރަށުގައި އުޅޭ عربى ން ކާފަރުކަމާއި منافق ކަން މާގަދަވެއެވެ. އަދި اللّه تعالى އެކަލާނގެ رسول ާގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެތީގެ حدّ ތައް - އެބަހީ: حكم ތަކާއި سنّة ތައް ނޭނގުމަށްވުރެ މާއެކަށީގެންވެއެވެ. (އެއީ: وحى ބާވައިލެއްވުނު ހިސާބާއި އެމީހުން އުޅޭ ހިސާބާއި ދުރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އަދި اللّه އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ ٱلدَّوَآئِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِ ۚ أَلَآ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ سَيُدْخِلُهُمُ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ ٱلْأَعْرَابِ مُنَٰفِقُونَ ۖ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْمَدِينَةِ ۖ مَرَدُوا۟ عَلَى ٱلنِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

މަޢުނާ

وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ = އަދި أعرابى ންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ۞ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ = އެމީހާ ހޭދަކުރާ ތަކެތި (مشرك ންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ހޭދަކުރާ ތަކެތި) ހަދައިގަނެތެވެ. ۞ مَغْرَمًا = ނުލިބޭ ޖޫރިމަނާއަކަށް ގެއްލުމެއްކަމުގައި. ۞ وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ = އަދި ކަލޭމެން (مؤمن ން) ނާޒިލު އުމުރުން إنتظار ކުރާނެ މިތާ ۞ ٱلدَّوَآئِرَ = (ނުބައި ގޮތްތައް ދިމާވުމަށް / مصيبة ތަކެއް ޖެހުމަށް. ۞ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅައްޖެވެ. ۞ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ = ނުބައި ވެގެންވާ ގޮތްތައް مصيبة ތަކެއް ޖެހުން ۞ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ = އަދި الله އީ އައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ = އަދި أعرابى ންގެތެރެއިން ވެއެވެ. ۞ مَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ = الله އަށް އީމާންވާ މީހުން ۞ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ = އަދި آخرة ދުވަހަށް. ۞ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ = އަދި އެމީހުން (ހެޔޮގޮތުގައި) ހޭދަކުރާ ތަކެތި އެމީހުން ހަދައެވެ. ۞ قُرُبَٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة އަށް ކުއްތަރުބުވުމުގެ ސަބަބުތައް ކަމުގައި. ۞ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِ = އަދި رسول (الله صلّى الله عليه وسلّم) ގެ دعاء ލިބުމަށް އެދިގެން ވާހަކަތަކުގެ ގޮތުގައި އެކަން ދެނެގަނެ ދިމާވެގެން. ۞ أَلَآ = ކަލޭގެފާނު ދަންނާށެވެ! ۞ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް الله ގެ حضرة އަށް ކުއްތަރުބުވުމުގެ ސަބަބެވެ. ۞ سَيُدْخِلُهُمُ ٱللَّهُ = ނިކަން ގާތުން الله تعالى އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. ۞ فِى رَحْمَتِهِۦٓ = އެކަލާނގެ رحمة ގެ ތެރެއަށް. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ފާފަފުއްސަވާ ގިނަގިނައިން رحمة ލައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ = އެންމެ ފުރަތަމަ މުސްލިމުން ކުރިއަށް ދިޔަ މީހުން. ۞ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ = مهاجرى ންގެ ތެރެއިން އަދި إنصارى ންގެ ތެރެއިން. ۞ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم = އަދި އެބޭކަލުންނަށް تبع ވި މީހުންނާއި. ۞ بِإِحْسَٰنٍ = ރަނގަޅު ގޮތުގައި. ۞ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ = އެ ބޭކަލުންނަށް الله تعالى ރުހިވޮޑިގެންފިއެވެ. ۞ وَرَضُوا۟ عَنْهُ = އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެއަށް ރުހިއްޖެއެވެ. ۞ وَأَعَدَّ لَهُمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. ۞ جَنَّٰتٍ = ސުވަރުގެތައް. ۞ تَجْرِى تَحْتَهَا = އެތަންތަނުގެ ދަށުން ދުއްވާ. ۞ ٱلْأَنْهَٰرُ = ކޯރުތައް. ۞ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا = އެބޭކަލުން އަބަދަށް ދެމިތިބޭ ގޮތުގައެވެ. ۞ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބު ހުރީއެވެ. ۞ وَمِمَّنْ حَوْلَكُم = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ۞ مِّنَ

ٱلْأَعْرَابِ = أعرابى ންގެ ތެރެއިން. ۞ مُنَـٰفِقُونَ = منافق ން.۞ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْمَدِينَةِ = އަދި مدينة ގެ أهل ވެރިންގެތެރެއިން ވެއެވެ. (އެބަހީ: منافق ންވެއެވެ.)۞ مَرَدُوا۟ عَلَى ٱلنِّفَاقِ = منافق ކަންމަތީ އެމީހުން ދެމިތިބީ / ثابت ވެތިބީ.۞ لَا تَعْلَمُهُمْ = ކަލޭފުޅުންނަކަށް އެމީހުންނެއް ނޭނގޭނެއެވެ. ۞ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދަންނަވޮޑިގެންވަމެވެ. ۞ سَنُعَذِّبُهُم = ނިކަންހުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ.۞ مَّرَّتَيْنِ = ދެފަހަރަކަށް، (އެއީ އެއްފަހަރު ދުނިޔޭގައި އަނެއްފަހަރު ކަށްވަޅުގައެވެ.)۞ ثُمَّ يُرَدُّونَ = ދެން އެމީހުން ރައްދުވާނެއެވެ. ۞ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އަކަށް. (ނަރަކައިގެ عذاب އަށް)

إجْمَالِي މާނަ

(٩٨) އަދި أعرابى ންގެތެރޭގައި އެމީހުން އަތުން (مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް) ހޭދަވާ ތަކެތި އެއީ ހޭދަވާ ޖޫރިމަނާއަކާއި ގެއްލުމެއްކަމުގައި ހިތާ ވިސްނައެވެ. އެގޮތަށް ދެކޭ ވިސްނައެވެ. އަދި ކަލޭފުޅާއި مؤمن ންނާއިމެދު ނުބައިދުވަސްތަކާއި مصيبة ތައް ދިމާވުމަށް އެކަމަށް إنتظار ކޮށްކޮށް ތިބެމުންދެއެވެ. ނުބައި ދުވަސްތަކާއި مصيبة ވައްޓާނީ ހަމައެމީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އަދި الله އީ އަޑުއައްސަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩٩) އަދި أعرابى ންގެތެރޭގައި الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް إيمانވާމީހުންވެސްވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އަތުން (مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް) ހޭދަކުރާތަކެތި - އެމީހުން އެކަމަށް ކުރާ ޚަރަދު އެއީ الله ގެ حضرة އަށް ކުރުބަތްތަކެއްކަމުގައި [?] ހިތާ ވިސްނައެވެ. - އެގޮތަށް ދެކޭ ވިސްނައެވެ. އަދި رسول الله (صلّى الله عليه وسلّم) ގެ دعاء ލިބުމައި އަދި އޭނާގެ [?] ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާތީ ކަމުގައި ދެކެއެވެ. ކަލޭފުޅާ ދަންނަވާށެވެ! އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް الله ގެ حضرة ގާތްކުރުވައިދޭ ކަމެކެވެ. ނިކަންހުރު الله تعالى އެމީހުން އެކަލާނގެ رحمة ގެތެރެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٠) مهاجريّ ބޭކަލުންނާއި أنصاريّ ބޭކަލުންނަށް (إسلام دين އާއި إيمان ކަމަށް) އިސްވެގަތް ބޭބޭކަލުންނާއި އަދި ރަނގަޅު ގޮތް [?] إحسان ތެރިކޮށްގައި [?] އެބޭކަލުންނާއި تبع ވިމީހުންނަށް الله ރުހިވޮޑިގެންވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެއަށް ރުހިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ދަށުން ކޯރުތަކެއް ދުވާ ސުވަރުގެތަކެއް އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް ތައްޔާރުކުރައްވާފައެވެ. އެބޭކަލުން އެތާނގައި ދާއިމީގޮތުގައި ދެމިތިއްބަވާނެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.

(١٠١) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ވަށައިގެންވާ ދުރު [?] ރަށްރަށުގައި ދިރިއުޅޭ أعراب ންގެތެރޭގައި منافق ންވެއެވެ. އަދި مدينة ގެ أهل ވެރިންގެތެރޭގައިވެސް منافق ންވެއެވެ. އެމީހުންވެސް منافق ކަންމަތީ ثابت ވެ ދެމިތިބީއެވެ. އެމީހުންނަކީ ކޮންބައެއްކަމެއް ކަލޭފުޅުންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދަންނަވޮޑިގެންވަމެވެ. ނިކަންހުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެފަހަރަކަށް عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ. (ބުނެވެނީ [?] އެއީ އެއްފަހަރު ދުނިޔޭގައި އަނެއްފަހަރު ކަށްވަޅުގައެވެ. އަދި މިނޫންގޮތަކަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. والله أعلم) ދެން އަދި ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އަކަށް - (ނަރަކައިގެ عذاب އަށް) އެމީހުން ރައްދުވާނެއެވެ.

وَءَاخَرُونَ ٱعْتَرَفُوا۟ بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا۟ عَمَلًا صَٰلِحًا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَأْخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ ٱعْمَلُوا۟ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُۥ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

ލުޣަވީ މާނަ

وَءَاخَرُونَ = އަދި އަނެއްބަޔަކު.۞ ٱعْتَرَفُوا۟ بِذُنُوبِهِمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތަކަށް إعتراف ވިއެވެ. خَلَطُوا۟ = އެމީހުން އެއްކޮށް ގައްސުނުކުރިއެވެ. (މިލްސޯކުރިއެވެ.)۞ عَمَلًا صَٰلِحًا = صالح عمل (އެއީ އެމީހުންގެ إعتراف ފުރާމި توبة ފުދެވެ.)۞ وَءَاخَرَ سَيِّئًا = އަދި އަނެއްނުބައި عمل އާއި (ނުބައި عمل އަކީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއިއެކު ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް މިތިބެވުމާއި ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިނުވުމެވެ.) ۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ = اللّه تعالى އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. (އެއީ إعتراف ވީ މީހުންނެވެ.) إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى މީ.۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެމީހުންގެ މުދަލުން صدقة އެއް ނަންގަވާށެވެ!۞ تُطَهِّرُهُمْ = އެމީހުން طاهر ކުރައްވާނޭ.۞ وَتُزَكِّيهِم بِهَا = އަދި އެއިން އެމީހުން ސާފުކުރައް ވަވާނޭގޮތުން. وَصَلِّ عَلَيْهِمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެން دعاء ކުރައްވާށެވެ!. إِنَّ صَلَوٰتَكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ دعاء ތުބު އެއީ. ۞ سَكَنٌ لَّهُمْ = އެމީހުންނަށް ހަމަޖެހުމެކެވެ. (އެއީ اللّه އެމީހުންނަށް عفو ކުރެއްވިކަމުގެ ދަލީލެކެވެ.)۞ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ = އަދި اللّه تعالى އީ އަޑުއަހުއްވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ = އެމީހުންނަށް ނުދަ ނެނގެނީތޯއެވެ؟ ۞ أَنَّ ٱللَّهَ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى . ۞ هُوَ يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެ توبة قبول ކުރައްވާކަން ۞ عَنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ފަރާތުން.۞ وَيَأْخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ = އަދި އެކަލާނގެ صدقة ހިއްޕަވައެވެ.۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަނޑައެޅިގެން اللّه އީ. ۞ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ = ގިނަގިނައިން توبة ޤަބޫލުކުރައްވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ.۞ وَقُلِ ٱعْمَلُوا۟ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން عمل ކުރާށެވެ!۞ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمْ = ފަހެ ނިކަންހުރި اللّه

ކަލޭމެންގެ عمل ތަކެއް ދެކެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ.۞ وَرَسُولُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ رسول ާ އާއި. ۞ وَٱلْمُؤْمِنُونَ = އަދި مؤمن ންނާއި. ۞ وَسَتُرَدُّونَ = އަދި ނިކަންނުރެ ކަލޭމެން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ۞ إِلَىٰ عَـٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ = غيب ގައިވާ ކަންތައްތަކާއި ފާޅުގައިވާ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة އަށް. ۞ فَيُنَبِّئُكُم = ދެން ފަހެ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް خبر ދެއްވާނެއެވެ.۞ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٢) އަނެއްބަޔަކީ – އެބަހީ: ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބި މީހުންކުރެ އަނެއްބަޔަކީ – އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތަކަށް إعتراف ވީމީހުންނެވެ. އެމީހުން صالح عمل އާއި އަދި ނުބައި عمل އެއްކޮށް ވައްސޮރި ކުރިއެވެ. (އެމީހުންގެ صالح عمل އެއްކަމުގައި ބޭރުވުމީ އެމީހުން ކުރަނީ إعتراف ވުމާއި توبة ވުމެވެ. އަދި ނުބައި عمل އެއްކަމުގައި ބޭރުވުމީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބުމާއި ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރި ނުވުމެވެ.) الله އެމީހުންނަށް توبة ލެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުންގެ މުދަލުން – އެބަހީ: ކުރަން إعتراف ވީ މީހުންގެ މުދަލުން ކަލޭގެފާނު صدقة އެއް ނަންގަވާށެވެ! އޭގެ އެމީހުން طاهر ކޮށް ސާފުކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގެން دعاءފުޅު ކޮށްދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ دعاء ފުޅު އެއީ އެމީހުންނަށް ހަމަޖެހުމެކެވެ. (އެއީ الله އެމީހުންނަށް عفو ކުރެއްވުމުގެ މައްޗަށް دليل ކުރާނޭކަމެކެވެ.) އަދި الله އީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٤) الله އީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ توبة قبول ކުރައްވާ އަދި صدقة ނަންގަވާ ކަލާނގެކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގޭބާވައެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ކަނޑައެޅިގެން توبة ލެއްވުން ގިނަ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٥) (އަދި އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން عمل ކުރާށެވެ! ނިކަންނުރެ الله ކަލޭމެންގެ عمل ދެކެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ رسول ާވެސް ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި مؤمن ންވެސް ދެކޭނެއެވެ. އަދި غيب ގައިވާ ކަންތައްތަކާއި ފާޅުގައިވާ ކަންތައްތައްވެސް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ފަހެ ކަލޭމެން ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ خبر އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.

وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًۢا بَيْنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّا ٱلْحُسْنَىٰ ۖ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَٰنَهُۥ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٍ خَيْرٌ أَم مَّنْ أَسَّسَ بُنْيَٰنَهُۥ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَٱنْهَارَ بِهِۦ فِى نَارِ جَهَنَّمَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٩﴾

ލުޣަތު

وَءَاخَرُونَ = އަދި އަނެއްބައެއް (تبوك ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން)۞ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އަމުރުފުޅަށް ލަސްކުރެވިފައިވާ ... ۞ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ = އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށްވެސް. ۞ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް توبة ލެއްވުމަށްވެސް. ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾ = އަދި اللّه އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ = އަދި ހަދައި إختيار ކުރިމީހުން. (ބިނާކުރިމީހުން)۞ مَسْجِدًا = މިސްކިތެއް. ۞ ضِرَارًا = (مؤمن ންނަށް) އުނދަގޫ ކުރުމަށް / ގެއްލުންދިނުމަށް. ۞ وَكُفْرًا = ކާފަރުވުމަށްޓަކައި. ۞ وَتَفْرِيقًۢا بَيْنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = އަދި مؤمن ން ވަކިކުރުމަށްޓަކައި. ۞ وَإِرْصَادًا = އަދި إنتظار ކުރުމަށްޓަކައި. ۞ لِّمَنْ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ = اللّه އާއި އެކަލާނގެ رسول އާ އާއި ހަނގުރާމަކުރި މީހަކަށް. ۞ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. ۞ وَلَيَحْلِفُنَّ = އަދި އެމީހުން ހުވާކުރާނެތާ (ބުނެއެވެ.)۞ إِنْ أَرَدْنَآ = އަހުރެމެން ނުއެދުނީމު. ۞ إِلَّا ٱلْحُسْنَىٰ = ހެޔޮކަންތައްފިޔަވައި. ހެޔޮ އެހީތެރިކަން ދިނުމެވެ. ۞ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ = އަދި اللّه ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ހުރި ކަމުގައި ދޮގުވެރިންނެވެ. ۞ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا = ކަލޭގެފާނު އެ މިސްކިތުގައި ދުވަހަކުވެސް ... ۞ لَّمَسْجِدٌ = ކަށަވަރުން މިސްކިތް. ۞ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ = تقوى ގެ މައްޗަށް ބިންގާއަޅުއްވާ. ۞ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ = ފުރަތަމަ ދުވަހުން ފެށިގެން. ۞ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ = އެމިސްކިތުގައި = قائم ވެ ވަޑައިގަތުމަށް حقّ ވާ ކަމެކެވެ. ۞ فِيهِ رِجَالٌ = އެމިސްކިތުގައި އެބަތިއްބެވެ. ۞ يُحِبُّونَ = އެމީހުން ލޯބިވާ. ۞ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ = އެމީހުން طاهر ވެ ސާފުވުމަށް. ۞ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ = އަދި اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. = طاهر ވެ ސާފުވާ މީހުންނަށް. ۞ أَفَمَنْ أَسَّسَ = އަޅައި ބިންގާއަޅައި ހުރި މީހާއޭ؟ ۞ بُنْيَٰنَهُۥ = އޭނާގެ ބިނާ. ۞ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން تقوى ގެ މައްޗަށް. ۞ وَرِضْوَٰنٍ = އަދި ރުއްސެވުމާއި. ۞ خَيْرٌ = ހެޔޮވަނީ. ۞ أَم مَّنْ أَسَّسَ بُنْيَٰنَهُۥ = ނުވަތަ އޭނާގެ ބިނާ ބިންގާއަޅައިފި މީހާއޭ؟۞ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ = ވެއްޓެން ގެންދާ ކަނޑިއްޖެ ބިމެއްގެ މައްޗަށް. ۞ فَٱنْهَارَ بِهِۦ = ފަހެ އޭނާއާއެކު އެ ބިން ވެއްޓިއްޖެ. ۞ فِى نَارِ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި. ۞ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٩﴾ = އަދި اللّه ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ۞ = އަނިޔާވެރި ބަޔަކަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٦) (تبوك ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބި މީހުންކުރެ) އަނެއްބަޔަކު ދަންނާށެވެ! اللّه ގެ أمر ލިބުމަށް އަންނަންދެން އެމީހުންގެ ކަންތައް ފަސްކުރެވިގެންވެއެވެ. އެހެންނޫނީ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އެހެންނޫނީ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލައްވާނެއެވެ. އަދި اللّه އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٧) އަދި (مؤمن ންނަށް) އުނދަގޫކޮށް ޒަރަރުކުރުމަށާއި ކާފިރުވުމަށާއި مؤمن ންގެ ދެމެދު ވަކިކުރުމަށް ބައިބައިކުރުމަށާއި އަދި މީގެކުރިން اللّه އަށާއި އެކަލާނގެ رسول ާ އާއި ހަނގުރާމަކުރި ކުރިމަތިލާ ފަރާތަށް إنتظار ގައި މިސްކިތެއް ބިނާކޮށް ހެދި منافق ންނެވެ. އަދި އެމީހުން اللّه ގަންދީ ހުވާކުރާނެއެވެ. އަހަރުމެން މިކަމުގައި ހަމަ ހެޔޮކަމެއް ނޫނީ ބޭނުމެއް ނުކުރަމުއެވެ. އަދި އެހެންކަމުގައި އެމީހުން ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން ދޮގުވެރިންކަމުގައި اللّه ހެކިވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މި منافق ން މިބުނާ މިސްކިތް ހެދީ أَبُوعَامِرُ الرَّاهِب ކިޔާ މީހެއްގެ أمر އަށެވެ. އޭނާ اللّه އާއި رسول އާއި ދެކޮޅު ހެދި މީހެކެވެ. އޭނާ އެމީހުންނަށް ބުނީ ކަލޭމެން މިސްކިތެއް އަޅާ ތައްޔާރުކުރާށެވެ! އަހުރެން رُوم ކަރައިގެ قَيْصَرُ ކައިރިއަށްގޮސް ސިފައިންނާއި ހަތިޔާރު ހިފައިގެން އައިސް محمّد ގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑުމެންގެ أصحاب ން ނެރެދޭނަމެވެ. އެމީހުން އެކަން ކުރީ ބަހެއް އަދި މިސްކިތެއް އެޅުމެވެ. އެމީހުން އެކަން ކުރީއީ ބަލިމީހުން ދުރުވާނަމަ އަދި فقير ން ތިބޭނެ ތަނަކަށް ބޭނުމުގައެވެ. (އެ މިސްކިތަށް ކިޔުނީ ގޮތުގެ މިސްކިތް ضِرَارُ މިސްކިތުގެ ނަމުންނެވެ.) ނަމަވެސް އެމީހުން އެ إنتظار ކުރީ أبوعامر އައުމަށެވެ. ދެން މިސްކިތައް ނިމުމުން رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވޮޑިގެން އެތަނުގައި ނަމާދުކުރައްވަން ދަންނަވާށެވެ. ހަނގުރާމައިން އަނބުރާ ވަޑައިގަތުމުން އެކަން ކުރައްވާނެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމައިން ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނަށް اللّه تعالى އެ މިސްކިތުގެ ހަގީގަތް خبر ދެއްވައި އެކަލޭގެފާނަށް އެތަނުގައި قائم ނުވުމަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ބަރުވެ ފޮނުއްވައި އެ މިސްކިތް ރޫޅާ އަންދާލެވިއެވެ. މިއާޔަތް إشارة ކުރަނީ اللّه وحى ކުރައްވާ ބަސްފުޅުތަކަށް މިވަނީއެވެ.

= زيدة التفسير =

(١٠٨) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމިސްކިތުގައި ދުވަހަކުވެސް قائم ވެ ނަމާދުކުރައްވާށެވެ! (އޭގެ ބަދަލުގައި ހުރިހާ ދުވަހަކު) އެންމެ ފުރަތަމަ ދުވަހުން ފެށިގެން تقوى ގެ މައްޗަށް ބިނާކުރި މިސްކިތުގައި ކަލޭގެފާނު قائم ވެވަޑައިގަންނަވާނީ މާ حقّ ކަމެކެވެ. طاهر ވުމަށް ލޯބިކުރާ މީހުން އެމިސްކިތުގައި ވެއެވެ. އަދި طاهر ވާމީހުންނަށް اللّه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިބުނެވުނު މިސްކިތަކީ مدينة ގެ قُبَاء މިސްކިތެވެ. المَسْجِدُ النَّبَوِى ކަމަށް މިކަމުގައި مفسّر ންގެ ބަސް ތަފާތުވެގެންވެއެވެ. ގިނަބައިމީހުން ބުނާގޮތުގައި އެއީ مسجد النّبوى ކަމަށެވެ. واللّه أعلم بالصّواب .

(١٠٩) ފަހެ ބުނެދީބަލާށެވެ. اللّه ގެ حضرة ންޓާ تقوى ވެރިކަމާއި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވުމުގެ މައްޗަށް - އެބަޔާ އެކަލާނގެ ދީނުގެ ބިންގާ އަޅާ ބިނާކުރި މީހާ ރަނގަޅުވީ ބިނާ އަޅާ މީހާ ބިނާ ރަނގަޅުވީތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އޭނާގެ ބިނާ ވެއްޓިގެން ހިނގާ ފައިމަކަށް ވެއްޓިގެންދިޔަ ބިނާއެއް މީހާއެވެ؟ ދެން އެމީހާއާއިގެން އެބިނާ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިގެން ދިޔައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް اللّه تعالى ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ.

(މިއާޔަތުން މި بيان ކޮށްދެއްވަނީ الله ގެ ރިޟާވަންތަކަމުގައި عمل ކުރިމީހާގެ عمل ގެ މިސާލާއި އެކަލާނގެއަށް އުނދަގޫ ވަގުތުތަކުގެ ތިރީގައި عمل ކުރިމީހާގެ عمل އާ ދެމީހުންގެ عمل ގެ މިސާލެވެ. مسجد النّبوى ހަދާ الله އަށް طاعة އާއި ރިޟާވަންތަކަމުގައި ބިންގާއެޅުމުން މިސާލުކޮށްފައެވެ. منافق ން ހެދި ضِرَارُ މިސްކިތަކީ އުނދަގޫ ވަގުތުތަކުގެ ވައްޓަން ބިންގާ އެޅުމުން މިސާލުކޮށްފައެވެ.

لَا يَزَالُ بُنْيَـٰنُهُمُ ٱلَّذِى بَنَوْا۟ رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ إِلَّآ أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١١﴾ ٱلتَّـٰٓئِبُونَ ٱلْعَـٰبِدُونَ ٱلْحَـٰمِدُونَ ٱلسَّـٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّـٰجِدُونَ ٱلْـَٔامِرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱلْحَـٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

ތަރުޖަމާ

لَا يَزَالُ بُنْيَـٰنُهُمُ = އެމީހުންގެ ބިނާ ފިލައިނުދެއެވެ. ۞ ٱلَّذِى بَنَوْا۟ رِيبَةً = ޝައްކާއި وَهُم ގެކަމުގައި އެމީހުން އަޅަން ބިނާކުރި. ۞ فِى قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި. ۞ إِلَّآ أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތައް ކުދިކުދިވެގެންވިއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾ = އަދި الله އީ ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ ۞

إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގަތްވަޑައިގެންފިއެވެ. (ގަންނެވިއެވެ.) ۞ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންގެ ކިބައިން. (مؤمن ންގެ ކިބައިން) ۞ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم = އެމީހުންގެ نفس ތަށް. އަދި އެމީހުންގެ މުދާތައް. ۞ بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެވާކަމުގައި. (ސުވަރުގެ ދެއްވާގޮތަށް) ۞

يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ = އެމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެތެ. (ހަނގުރާމަކުރެއްވަން) ۞ فَيَقْتُلُونَ = ދެން އެމީހުން (ކާފިރުން) މަރާ. ۞ وَيُقْتَلُونَ = އަދި އެމީހުން قتل ވެވޭ. شهيد ވެވޭ. ۞ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا = އެކަލާނގެ حضرة އަށްވާ حقّ وعد ފުއްދެވުމަށް. ۞ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ = توراة އާއި إنجيل އާއި އަދި قرآن ގައިވެސް. ۞ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ حضرة ން އެމީހަކަށްވާ عهد ފުރި ފުއްދެވީ. ۞ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ = ދެން ކަލޭމެން އުފާކުރާށެވެ! ۞ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ = އެވިއްކާލިއަކުން ކަލޭމެން ވިއްކާލިއްގެން. ۞ وَذَٰلِكَ هُوَ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެއީ. ۞ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

= ޢަޡީމްވެގެންވާ ނަސީބެވެ. ۞ ﴿ٱلتَّٰٓئِبُونَ ٱلۡعَٰبِدُونَ﴾ = (އެއީ توبة ވާމީހުންނެވެ. އަދި އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ.۞ ﴿ٱلۡحَٰمِدُونَ ٱلسَّٰٓئِحُونَ﴾ = (އެއީ) حمد ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ރޯދަވެރިންނެވެ.۞ ﴿ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّٰجِدُونَ﴾ = (އެއީ) ركوع ކޮށްހަދާ މީހުންނެވެ. އަދި سجدة ކުރާމީހުންނެވެ. ۞ ﴿ٱلۡأٓمِرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ﴾ = (އެއީ) ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާމީހުންނެވެ.۞ ﴿وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ﴾ = (އެއީ) منكراة ނަހީކުރާ މީހުންނެވެ.۞ ﴿وَٱلۡحَٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِۗ﴾ = އަދި އެއީ الله ގެ حدّ ތަކަށް قائم ކުރާމީހުންނެވެ. (ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ.)۞ ﴿وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١١٢﴾ = އަދި مؤمن ންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

إجْمَالِي މާނަ

(١١٠) އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ޝައްކާއި وهم އުފެއްދި ބިނާ (އެމީސްކިތް) އެމީހުންގެ ހިތްތައް ކެނޑިކޮށްލެވުން ފިޔަވައި ނުފިލައެވެ. (ކެނޑިކޮށްލެވުން ފިޔަވައި ނުފިލައެވެ.) އަދި الله އީ (އެ منافق ން އެތިބިގޮތް) މާބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(١١١) ހަމަކަށަވަރުން مؤمن ންގެއަތުން އެބައިމީހުންގެ މުދާތަކާއި އެމީހުންގެ نفس ތައް އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެދެއްވުމުގައި الله تعالى ބައްލަވައިގަންނަވައިފިއެވެ. (ގަންނަވައިފިއެވެ.) އެއީ الله تعالى ގެ މަގުގައި އެމީހުން ހަނގުރާމަކޮށް دين ގެ عداوة ތެރިން މަރައި އަދި އެމީހުންވެސް شهيد ވެދިއުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ توراة އާއި إنجيل އާއި އަދި قرآن ގައި بيان ކުރައްވާފައިވާ އެކަލާނގެ حقّ وَعد ތެކެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ން އެވުރެހަކަށްވާ عَهْدُ ފުއްދަވައިދެއްވާ (ފަހެ އެފަދަ ފުރިހަމަކޮށްދޭނެ ބޭފުޅަކު ހަމަ ނުވެއެވެ.) (އޭ مؤمن ންނޭވެ!) ފަހެ ކަލޭމެން އެވިއްކިއަކުން ކަލޭމެން ކުރި ވިޔަފާރިއަށް އުފާކުރާށެވެ! (އެބަހީ: الله ގެ މަގުގައި ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ފުރާނަ ޚަރަދުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ސުވަރުގެ ލިބުމަކީ ނަފާހުރި ވިޔަފާރިއެކެވެ. އެކަމާމެދު އުފާކުރާށެވެ!) އަދި ޢަޡީމްވެގެންވާ ނަސީބަކީ އެއީއެވެ.

(١١٢) އެމީހުންނަކީ އެއީ توبة ވާމީހުންނެވެ. އަޅުކަންކުރާމީހުންނެވެ. حمد ކުރާ މީހުންނެވެ. ރޯދަވެރިންނެވެ. ركوع ކުރާމީހުންނެވެ. سجدة ކުރާ މީހުންނެވެ. ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާމީހުންނެވެ. منكراة ނަހީކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި الله ގެ حَدُّ ތަކަށް ރައްކާތެރިވާ – އެ حدّ ތަކަށް قائم ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި مؤمن ންނަށް – ކަލޭގެފާނު އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۚ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

ތަރުޖަމާ

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ = نبي ގެ ޙައްޤެއް ނޫނެވެ. (نبي އާއަށް އެކަށީގެން ނުވެއެވެ.)❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އަދި
އީމާންވީ މީހުންނަށްވެސް.❁ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ = مشرك ންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރުމެވެ.
وَلَوْ كَانُوٓاْ = އަދި އެމީހުން ވިޔަސްވެސް. ❁ أُوْلِي قُرْبَىٰ = ގާތްތިމާގެ މީހުންކަމުގައި. ❁ مِنۢ بَعْدِ مَا
تَبَيَّنَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް بيان ވެ އެނގުމަށްފަހު.❁ أَنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ (އެބަހީ:
ގާތްމީހުން އެއީ - ނުވަތަ مشرك ން އެއީ)❁ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ = ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންކަމުގައި. ❁
وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގަތުން ނުވެއެވެ. ❁
لِأَبِيهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައަށް.❁ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ = ކުރައްވާފައިވާ وعد އަކުންމެނުވީ.❁ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ
= އެބައްޕައަށް އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ: إبراهيم ގެފާނު) އެ وعد ކުރައްވައިދިނީ.❁ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ = ދެންފަހެ
އެކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންވި އެނގިވަޑައިގަތުމުން.❁ أَنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕާ އެއީ (އެބަހީ: އާޒަރު އެއީ) عَدُوٌّ
لِّلَّهِ = اللّٰه ގެ عدوّ އެއްކަމުގައި.❁ تَبَرَّأَ مِنْهُ = އެކަލޭގެފާނު އޭނާގެ ކިބައިން ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.
ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ.❁ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ = ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم (عليه السّلام) އެއީ.❁ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ =
ގިނަގިނައިން دعاء ކުރައްވާ - توبة ވެވަޑައިގަންނަވާ رَحْمُ ގަދަ علم ވެރި ކެތްތެރި ބޭކަލެއްކަން ކަށަވަރެވެ. ❁ وَمَا
كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا = އަދި اللّٰه تعالى އީ އެއްވެސް قوم އެއް މަގުފުރައްދަވާ ކަލާނގެކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁
بَعْدَ إِذْ هَدَىٰهُمْ = އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވުމަށްފަހު. ❁ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم = އެކަލާނގެ
އެމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފިކުރައްވާނދެން.❁ مَّا يَتَّقُونَ = އެމީހުން ދުރުހެލިވާންޖެހޭ ކަންތައް / ތަކެތި.
(އެމީހުން އެކަމުން ދުރުވެގަންނަންވީކަމެއް ބަޔާން ކުރެއްވުމަށް) ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى .❁ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ = ހުރިހާ އެއްޗެއް ދަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى

އެކަލާނގެއަށްخاصّ ވެގެން ވެއެވެ.❁ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރިކަން / އެތަންތާގައި ވާހާތަކެއި.❁ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۚ = އެކަލާނގެ (ތަކެތި) ދިރުއްވާ މަރުއްވަވައެވެ.❁ وَمَا لَكُم = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ.❁ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.❁ مِن وَلِيٍّ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު.❁ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ = އަދި نصر ވެރިއަކުވިއަސް.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١١٣) نبى އާއަށްވިޔަސް އަދި އީމާންވެގެންވާ މީހުންނަށް ވިޔަސް مشرك ންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި دعاء ކުރެއްވުން އެއީ އެކަށީގެންވާކަމެއްނޫނެވެ. ހުއްދަކަމެއްނޫނެވެ. އެމީހުންނީ ތިމާމެންގެ ޅިޔަންތަކު ގާތްތިބަހަރުކަމުގައިވިޔަސް އެމީހުންނީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންކަމުގައި ރަނގަޅަށް بيان ވެ އެނގުމަށްފަހު – އެބަހީ: އެމީހުން އެ شرك ގެމަތީ މަރުވުމަށްފަހު އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުން އެދި دعاء ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

(١١٤) އަދި إبراهيم (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިވަޑައިގެން دعاء ފުޅުކުރެއްވުން އެއީ އެކަލޭގެފާނު ބައްޕައަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރެއްވުމަށް ކުރައްވާފައިވާ وعد އެއްގެމަތިން ކަމުގައި ވެސްވި ނުވެއެވެ. (އެއީ مُدّة ދަކަށެވެ.) ދެންފަހުން އެބައްޕަޔަކީ الله އަށް عدوّ އެއްކަމުގައި އެކަލޭގެފާނަށް ރަނގަޅަށް އެނގި ބަރާއަތްވެވަޑައިގެންނެވުމުން ، (مشرك އެއްކަން އެނގިވަޑައިގެންފި ހިނދުން) އެކަލޭގެފާނު އެބައްޕަގެ ކިބައިން ބަރާއަތްވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (ބައްޕައަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެންނެވުން ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم (عليه السّلام) އަކީ ގިނަގިނައިން دعاء ކުރައްވާ توبة ވެވަޑައިގެންނަވާ رحم ފުޅު ބޮޑު علم ވެރި ކެތްތެރި ބޭކަލެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

(١١٥) އަދި އެއްވެސް ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށްފަހު އެބަޔަކު އެކަމަކުން ރައްކާތެރިވެ ދުރުވެގަންނަންވާ ކަންތައް އެނގުވުމަށްފަހު (އެކަމުކަން ދުރުވެގަންނަންޖެހޭއާ ގޮތެއް) އެމީހުން މަގުފުރެއްދަވާކަށް ކަލާނގެއަށް އެކަލާނގެ ނުވެއެވެ. (مشرك ންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި دعاء ކުރުން نهى ކުރެއްވުމަށްފަހު ދެން ކަލޭމެން އެ نهى ގެ ޙުރުމަތް ވަތުރުޖެއްސާނަމާ އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަގުފުރައްދަވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٦) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގެ مِلْكُ ވެރިކަން ވެގެންވަނީ خاصّ ހަމަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެ ތަކެތި ދިރުއްވާ މަރުއްވަވައެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކުވެސް އަދި نصر ވެރިއަކުވެސް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ.

لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلۡعُسۡرَةِ مِنۢ بَعۡدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٖ مِّنۡهُمۡ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّهُۥ بِهِمۡ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهۡلِ ٱلۡمَدِينَةِ وَمَنۡ حَوۡلَهُم مِّنَ ٱلۡأَعۡرَابِ أَن يَتَخَلَّفُواْ عَن رَّسُولِ ٱللَّهِ وَلَا يَرۡغَبُواْ بِأَنفُسِهِمۡ عَن نَّفۡسِهِۦۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ لَا يُصِيبُهُمۡ ظَمَأٞ وَلَا نَصَبٞ وَلَا مَخۡمَصَةٞ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَطَـُٔونَ مَوۡطِئٗا يَغِيظُ ٱلۡكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنۡ عَدُوّٖ نَّيۡلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِۦ عَمَلٞ صَٰلِحٌۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

ލުޣަތު

لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.۞ عَلَى ٱلنَّبِيِّ = نبي އާއި މައްޗަށް.۞ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ = އަދި مُهَاجِرُ ންނާއި أَنْصَارِيَّ ބޭކަލުންގެ މައްޗަށާއި.۞ ٱلَّذِينَ = އެބޭކަލުންނީ.۞ ٱتَّبَعُوهُ = އެކަލޭގެފާނާއި نبع ވި ބޭކަލުންނެވެ.۞ فِي سَاعَةِ ٱلۡعُسۡرَةِ = ދަތިވި ވަގުތު (ހިތާ ޒަމާނުން ކަންތައްތަކެއް ނިކުމެވަޑައިގެން އުޅުއްވި ވަގުތު)۞ مِنۢ بَعۡدِ مَا كَادَ = ގާތްވެފައިވާ ފަހުން.۞ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٖ مِّنۡهُمۡ = އެމީހުންކުރެ جماعة އެއްގެމީހުންގެ ހިތްތައް حقّ މަގުން ދުރަށް ޖެހެން.۞ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ = ދެން އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެމައްޗަށް توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.۞ إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ތިޔަ ބޭކަލުންނަށް ވެއެވެ.۞ بِهِمۡ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٧﴾ = އެމީހުންނަށް ނުހަނު އޯގާތެރިވެވޮޑިގެންވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ۞ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ = އަދި ތިންބޭކަލުންގެމައްޗަށްވެސް (اللّه توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.)۞ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ = އެބޭކަލުން (ގެ توبة قبول ކުރެއްވުން) ފަސްކުރެވިއްޖެއެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ = އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ދަތިވެއްޖެހިނދަކު.۞ ٱلۡأَرۡضُ = ބިންގަނޑު (އެއީ ހުޅުވާލެވިފައިވާ ފުޅާކަމާއެކު.)۞ بِمَا رَحُبَتۡ = އެބިންގަނޑު ފުޅާވެފައިވާ ވާހަކަ ބަލައިގެން ވެސް.۞ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ = އަދި އެބޭކަލުން ނަފްސު ދަތިވެއްޖެއެވެ.۞ أَنفُسُهُمۡ = އެބޭކަލުންގެ نفس ތަކު.۞ وَظَنُّوٓاْ = އަދި އެބޭކަލުން يقين ކުރެއްވިއެވެ.۞ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން ސަލާމަތް ވާނެ ތަނެއް ނެތްކަމަށް އެކަލާނގެ حضرة ން ނޫން.۞ إِلَّآ إِلَيۡهِ = އެކަލާނގެ حضرة އަށް މެނުވީ.۞ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ = ދެން އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް توبة ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.۞ لِيَتُوبُوٓاْ = އެބޭކަލުން توبة ވުމަށް.۞ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ = ގިނަގިނައިން توبة ޤަބޫލުކުރައްވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ.۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ إيمان ވީމީހުންނޭވެ.۞ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ = ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! تقوى ވެރިވާށެވެ!۞ وَكُونُواْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ!۞ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ = ތެދުވެރިންނާއެކު.۞ مَا كَانَ لِأَهۡلِ ٱلۡمَدِينَةِ = مدينة ގެ أهل ވެރިންނަށް ނުވެއެވެ. (އެކަށީގެން ނުވެއެވެ. / ހުއްދަ ނުވެއެވެ.)۞ وَمَنۡ حَوۡلَهُم = އަދި އެމީހުންގެ ވަށައިގެންވާ މީހުންނަށް (ވެސް ނުވެއެވެ.)۞ مِّنَ ٱلۡأَعۡرَابِ = أعراب ންގެތެރެއިން.۞ أَن يَتَخَلَّفُواْ = އެމީހުން ފަސްޖެހިތިބުން. / ހަމަޖެހިތިބުން.۞ عَن رَّسُولِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ رسول ާ ދޫކޮށް - (رسول ާ ހަނގުރާމައަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން)۞ وَلَا يَرۡغَبُواْ بِأَنفُسِهِمۡ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް ލޯބިވެ / ރުއްސުންތެރިވެ.۞ عَن نَّفۡسِهِۦۚ = އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ދޫކޮށްލައި.۞ ذَٰلِكَ = އެއީ

އެހެން އެވެ.❁ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.❁ ظَمَأٌ = ކަރުހިއްކުމެއް.
❁ وَلَا نَصَبٌ = އަދި ވަރުބަލިކަމެއްވިޔަސް. ❁ وَلَا مَخْمَصَةٌ = އަދި ބަނޑުހައިހުންނަކަމެއްވިޔަސް.❁ فِي
سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި. وَلَا يَطَـُٔونَ مَوْطِئًا = އަދި އެމީހުން އެއްވެސް ބިމަކަށް / ތަނަކަށް
ފައިވެސް ނާޅައެވެ. ❁ يَغِيظُ ٱلْكُفَّارَ = ކާފިރުން ރުޅިއަރުވާ ދިމާކުރާގޮތަށް.❁ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ =
އަދި އެއްވެސް عدوّ އެއްގެ ކިބައިން އެމީހުންނަކަށް އަނިޔާއެއް ނުލިބޭ. ❁ نَّيْلًا = އެއްވެސް ގޮތެއްގެ އަނިޔާއަކުންވެސް
❁ إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِۦ = އެކަމުގެން އެމީހުންނަށް ލިޔުއްވައިނުދެއްވާ.❁ عَمَلٌ صَٰلِحٌ = صالح عمل އެއް /
ހެޔޮކަމެއް، ثواب އެއް.❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެއްލުވައި ނުދެއްވަމެވެ.❁ أَجْرَ
ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ = إحسان ތެރިންގެ ހެޔޮދަ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١٧) ހަމަކަށަވަރުން نَبِيّ އާއަށް الله توبة ލެއްވައިފިއެވެ. އަދި مهاجريّ ބޭކަލުންނަށާއި أنصاريّ ބޭކަލުންނަށްވެސް (الله توبة ލެއްވައިފިއެވެ.) އެބޭކަލުންނީ ދަތިވީ ވަގުތު އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވި މީހުންނެވެ. (އެއީ تبوك ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު ހިނގާދިޔަ ކަންތައްގަނޑަށް ނިސްބަތާއި ބޭފުޅުވެއެވެ.) އެއީ އާގޮތްތެރިން جماعة އެއްގެ (ބައެއްގެ) ހިތްތަށް حقّ މަގުން ދުރަށް ލިބިދާނެ ގާތްވެދާނެކަމަށްވުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެ އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ އެބޭބޭކަލުންގެމައްޗަށް ނުހަނު އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٨) އަދި އެބޭކަލުންގެ توبة قبول ކުރެއްވުން ފަސްކުރެވިފައިވާ ތިންބޭކަލުންގެމައްޗަށްވެސް الله توبة ލެއްވައިފިއެވެ. (އެތިންބޭކަލުންނަކީ كَعْبُ بن مَالكُ ގެފާނާއި هِلاَلُ بن أُميَّة ގެފާނާއި مِرَارة بن رَبِيْعَة ގެފާނެވެ. މިއީ أنصاريّ ބޭކަލުންނެވެ. = طبرى =) މިބޭކަލުންނަށް الله توبة ލެއްވީ އެބޭކަލުންނަށް (ބިންގަނޑު ތަނަވަސްކަމާއިއެކުވެސް) ބިންގަނޑު ދަތިވެ އަދި އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް އެބޭކަލުންގެ نفس ތަނގުޅަވެ ދަތިވެގެން ދިޔުމުން. އަދި އެބޭކަލުންނަށް الله ގެ حضرة ން އަރައިގަތުމަކަށް އަދި عذاب އިން ސަލާމަތްވުމަކަށް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ން މެނުވީ ނެތްކަން އެބޭކަލުންނަށް يقين ވެވަޑައިގެންނެވުމުން ފަހުގައެވެ. މިކަންކަމަށްފަހު ދެން އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެމައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުން توبة ވެވަޑައިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން توبة ގަބޫލުކުރައްވާ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٩) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ތެދުވެރިންނާއި އެކުގައި ކަލޭމެން ވާށެވެ! އެއީ توبة ލެއްވުމުގެ އަސްލުވެ ބޮޑުކަމުގައި އެބޭކަލުން ތެދު ވިދާޅުވުމެވެ.

(١٢٠) مدينة ގެ أهل ވެރިންނަށާއި އަދި އެމީހުންގެ ވަށައިގެންވާ أعرابى ންނަށްވެސް رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެވަޑައިގެންފައިވާ ހަނގުރާމައަކުން ފަސްޖެހި ތިބުމަކީ ރަނގަޅެއް ނޫނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ދޫކޮށް އެމީހުންގެ نفس ތަކާއި ހިތްވަރު އަދި نفس ތަކަށް ފޮނިކުރުމަކީ އެކަށީގެންވާކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަން އެހެން އެވެ، އެމީހުންނަށް ދިމާވާ ކަރުހިކުމެއް، ބަނޑުހައިހުންނަކަމެއްވިޔަސް އަދި الله ގެ މަގުގައި ދިމާވާ ކަރުހިކުމެއްވިޔަސް އަދި ކާފިރުން ރުޅިއަރުވާ ދިމާކުރާގޮތަށް އެމީހުން ފައިއަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅެއްވިޔަސް އަދި عدوّ އެއްގެ ކިބައިން ލިބޭ ކޮންމެ އަނިޔާއެއްވިޔަސް އޭގެ ކޮންމެ ކަމަކުން އެމީހުންނަށް صالح عمل އެއް ލިޔުއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އެބަހީ: އެކަމެއްގެ ކޮންމެ ކަމަކަށް އެމީހުންނަށް ހެޔޮ عمل ލިޔެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންގެ ހެޔޮދަ الله ގެއްލުވައި ނުދެއްވަމެވެ.

وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ ۞وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قَٰتِلُوا۟ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا۟ فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾

ލަފުޒުވާ

وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً = އަދި އެމީހުން އެއްވެސް ހޭދައެއް ނުކުރެއެވެ.۞ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً =
ކުޑަނަމަވެސް އަދި ބޮޑުކަމުގައިވިޔަސް.۞ وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا = އަދި އެމީހުން އެއްވެސް ވާދީއެއް ކަޑައެއް
ނުކުރެއެވެ.۞ إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް (އެކަމުގެ އުޖޫރަ) ކަނޑައެޅި ލިޔުއްވިގެންވާ ގޮތުގައި.۞
لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް ޖަޒާދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ = އެމީހުންކުރި
ކަމުގައިވީ عمل އަށް ވުރެ ހެޔޮ ޖަޒާ.۞ ۞ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ = އަދި مؤمن ން ނުވެއެވެ. / مؤمن ންނަށް
ޖާއިޒު ނުވެއްޖެއެވެ.۞ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ = އެންމެން އެކީ ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުން.۞ فَلَوْلَا نَفَرَ = ނުކުންނާނެ
ނަމައެވެ. ނުވަތަ ނިކުތުމަ ކީއްވެގެންތޯއެވެ.۞ مِّن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ = އެމީހުންނުގެ ކޮންމެ جماعة އަކުންވެސް.
طَائِفَةٌ = ބައެއްމީހުން.۞ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ = އެމީހުން دين ގައި فِقْهُ ވެރިވުމަށް / ދީނުގެ حكم ތައް
ދަސްކުރުމަށް.۞ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ قوم އަށް إنذار ކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞ إِذَا رَجَعُوا
إِلَيْهِمْ = އެމީހުން (ދަތުރު މީހުންގެ ތަނަށް) رجوع ވެއްޖެއްޔާ. އެމީހުން ބިރުވެރިވެދާނެކަމަށް.۞ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾
= އެމީހުން ބިރުވެރިވުމުގެ أمّيد ގައި.۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا = އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ قَاتِلُوا
الَّذِينَ يَلُونَكُم = ކަލޭމެންނާއި ގާތުގައި ތިރިޔަރިގެން ތިބި މީހުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ.۞ مِّنَ
الْكُفَّارِ = ކާފިރުންގެ ތެރެއިން.۞ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެމީހުން ދުށާށެވެ!
(އެމީހުންނަށް ކަލޭމެން ދައްކާށެވެ!)۞ غِلْظَةً ۚ = ހަރުކަށިކަމާއި عداوة ތެރިކަން.۞ وَاعْلَمُوا = އަދި ކަލޭމެން
ދަންނާށެވެ!۞ أَنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވޮޑިގެންވަނީ.۞ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ = تقوى ވެރިންނާއި
އެކުގައެވެ.۞ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ = އަދި އެއްވެސް سورة އެއް ބާވައިލެއްވިއްޖެއްޔާ.۞ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ

= ތޯރަ އުމުރުންގެތެރޭގައި ބޮޑާމީހުން ވެއެވެ. (އެބަހީ: منافق ންގެތެރޭގައި ބޮޑާމީހުންވެއެވެ.) ۞ أَيُّكُم =
ކަލޭމެންނަކީ ކާކަންތޯއެވެ؟۞ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا = އުމުރަކަށް (މިއާޔަތް) އީމާނަކަން އިތުރުކޮށްދިނީ.۞
فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ފަހެ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުން ދަންނައެވެ.! فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا = ފަހެ އުމުރުންނަށް
(އެއާޔަތް) އީމާނަކަން އިތުރުކޮށްދިނެވެ. ۞ وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ = އުމުރުން އުފާކުރާ حال .

إجْمَالِي މާނަ

(١٢١) އަދި އުމުރުންކުރާ ކޮންމެހޭދަކުޑަ ބޮޑުއެއްޗެހެއް އަދި ކޮންމެ ވާދީއެއް އަދި އުމުރުން ކަޑައްތުކުރާ ވާދީއެއްވިޔަސް މިއީ އެއްވެސްކަމެއް އުމުރުންނަށް (ޘަވާބެއްކަމުގައި) ލިޔުއްވާވަޑައިގެން ނުވެއެވެ. އެއީ އުމުރުން ކުރާކަމުގައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ހެޔޮ ޖަޒާ الله އުމުރުންނަށް ދެއްވުމަށެވެ.

(١٢٢) އަދި مؤمن ން އެންމެންއެކީ ހަނގުރާމައަށް ދިއުމެއްނުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ جماعة އަކުންވެސް ބައެއް ބަޔަކު دين ގައި فقه ވެރިވުމަށް (رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ތިބުމަށް) ދާންނަކަމެވެ. ނުވަތަ ނުދިޔައީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ އަދި އުމުރުން ދިރުމަށް فقه ވެރިވުމަށްފަހު އުމުރުންގެ قوم ގެ މީހުންގެގާތަށް ރުޖޫޢަވެ އުމުރުންނަށް إنذار ދެއްވުމަށެވެ. އެއީ އުމުރުން ބިރުވެތިވުމުގެ أمّيد ގައެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގެ މާނަ އަދި تفسير علم ވެރިން ވަރަށް ތަފުސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައި ވެއެވެ. މިތާ ލިޔުއްވާފައި މިވަނީ ޚުލާޞާއެއް މާނައެކެވެ. واللّه أعلم بالصّواب)

(١٢٣) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޫވާ! ކާފިރުންގެތެރެއިން ކަލޭމެންނާ ޖެހިގެންވާ މީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ހަރުކަށިކަމާއި عدواة ލިބިގަތުމަށް އުމުރުން ލިބޭހިއްކަވާށެވެ! (އެބަހީ: ހަރުކަށިކަމާއި ދުޝްމިނުކަން އުމުރުންނަށް ކަލޭމެން ދައްކާށެވެ!) އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވަނީ ތަޤުވާވެރިންނާ އެކުގައެވެ.

(١٢٤) އަދި އެއްވެސް ސޫރަތެއް ބާވައިލައްވައިފި ކޮންމެހިނދެއްގައި މިސޫރަތުގެ ސަބަބުން އީމާނަކަން އިތުރުވީ ކަލޭމެންނަކީ ކާކަންތޯއެވެ؟ މިހެން ބުނާމީހުން އޭ منافق ންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ފަހެ އީމާންވީ މީހުން (ދަންނައެވެ.) އުމުރުންގެ އީމާނަކުމުގެތެރެއަށް އުމުރުންނަށް އީމާނަކަން އިތުރުވިއެވެ. އަދި އުމުރުން ވަނީ އުފާކުރާ حال ގައެވެ.

وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ ٱنصَرَفُوا۟ ۚ صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَأَمَّا ٱلَّذِينَ = އަދި އެމީހުން ދަންނަވާށެވެ! ۞ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ބަލިކަމެއްވާ. (منافق ކަމުގެ ބަލިކަމާ) ۞ فَزَادَتْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އެއާއި އިތުރުކޮށްދިނެވެ. ۞ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ = އެމީހުންގެ ޝައްކާއި وَهْم ގެ މައްޗަށް ޝައްކާއި وهم / ނުވަތަ ނުބައިކަމުގެ މައްޗަށް ނުބައިކަން. ۞ وَمَاتُوا = އަދި އެމީހުން މަރުވި ۞ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ = އެމީހުން ކާފިރުންކަމުގައިވާ حال. ۞ أَوَلَا يَرَوْنَ = އެމީހުން ފަހެ ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ ۞ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން إمتحان ކުރެވޭކަން. ۞ فِي كُلِّ عَامٍ = ކޮންމެ އަހަރަކު. ۞ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ = އެއްފަހަރު ނުވަތަ ދެފަހަރު. ۞ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ = ދެންވެސް އެމީހުން توبة ނުވެއެވެ. ۞ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ = އަދި عبرة حاصل ކުރާކަށްކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ = އަދި އެއްވެސް ސޫރަތެއް ބާވައިލެއްވިއްޔާ. ۞ نَظَرَ بَعْضُهُمْ = އޭގެ ބައެއްމީހުން ބަލައެވެ. ۞ إِلَىٰ بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކަށް. ۞ هَلْ يَرَاكُمْ = ކަލޭމެން އެބަދެކެނީހެއްޔެވެ؟ (ކަލޭމެންނަށް އެބަ ބަލައިލާނެތޯ؟.)۞ مِّنْ أَحَدٍ = އެއްވެސް މީހަކު. ۞ ثُمَّ ٱنصَرَفُوا = ދެން އެމީހުން އެނބުރިދެއެވެ. ۞ صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ = الله އެމީހުންގެ ހިތްތައް (އީމާންކަމުގެ މަގުން) އަނބުރުއްވައިފިއެވެ. ۞ بِأَنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ = ނުވިސްނާ ބައެއްކަމުގައިވުމުން. ۞ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް رسول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ مِّنْ أَنفُسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން. (ކަލޭމެންގެ نَسَبُ ން / ކަލޭމެންގެ ޖިންސުން / ކަލޭމެން ދަންނަ)۞ عَزِيزٌ عَلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ދަތިކަމެކެވެ. / އުނދަގޫ ކަމެއްވެއެވެ. ۞ مَا عَنِتُّمْ = ކަލޭމެން ވިހަބަޅާދުވުން. ކަލޭމެންނަށް އުނދަގޫ ޖެހުން. ۞ حَرِيصٌ عَلَيْكُم = އެކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ހިރުސްވެވޭނެ. (ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮގޮތް ޖެހުމަށް) ۞ بِٱلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް. ۞ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ = ނަރުން އޯގާވެރި رَحْمُ ބޮޑު ބޭކަލަކުކަމުގައެވެ. ۞ فَإِن تَوَلَّوْا = ފަހެ އެމީހުން އެނބުރިއްޖެނަމަ. ۞ فَقُلْ = ފަހެ ބުނުއްވާށެވެ! ۞ حَسْبِيَ ٱللَّهُ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް الله ފުދެއެވެ. ۞ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ

ގެންވި (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ = ތިމަންކަލޭގެފާނު وكيل ކުރާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ۞
وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ ۞ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عَرْش ގެ ވެރި رَبّ އެވެ.
ކަލާނގެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٢٥) އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި منافق ކަމުގެ ބަލިކަންވާ މީހުން ދަންނަށެވެ! ފަހެ އެމީހުންގެ ޝައްކާއި وهم ގެމައްޗަށް ޝައްކާއި وهم އިތުރުވިއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންގެ ނަޖިހުގެމައްޗަށް ނަޖިހު އިތުރުވިއެވެ. އަދި އެމީހުން މަރުވެގެންދިޔައީ كافر ންކަމުގައިވާ حال ގައެވެ.

(١٢٦) އަހަރެއް ކޮންމެއަކަށްވެސް އެއްފަހަރު ނުވަތަ ދެފަހަރު އެމީހުން إمتحان ކުރެވޭކަން އެމީހުންނަކަށް ނުފެނޭބާވައެވެ؟ (އެއީ ހަނގުރާމައިގެ ޒަމާން / ނުވަތަ ތަދުމަޝައްކަތުގެ ޒަމާން ނުވަތަ ދެންވެސް ކޮންމެވެސް ޒަމާނެއްގައެވެ.) ދެންވެސް އެމީހުން توبة ނުވެއެވެ. އަދި عبرة حاصل ކޮށް نصيحة ލިބިގަންނަ ބަޔަކު ކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(١٢٧) އަދި (رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم ގެ ހަޟްރަތުގައި އެ منافق ންތަކެއް ވަޑައިގެން) ސޫރަތެއް ބާވައިލައްވައިފިއްޔާ – يعني: منافق ންގެ خبر އެކުލެވިގެންވާ ސޫރަތެއް ބާވައިލައްވައިފިއްޔާ އެމީހުން – އެބަހީ منافق ން – އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބަލައެވެ. އަދި އެމީހުން އެމީހުންނަށް ބުނެއެވެ. އެއްވެސްމީހަކު ކަލޭމެންނަށް އެބަބަލައިހުރިތޯއެވެ؟ (އެއްބަޔަކު އެމީހުންނަށް ނުބަލާ ތަންކޮޅު ބަލާލައި) އެތަނުން ތެދުވެ އެމީހުން އެނބުރި ދެއެވެ. ފަހެ އެހެންވެ اللّه تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތައް (إيمان ކާއި އެންމެހައި ހެޔޮ ގޮތަކުން) އަނބުރާލައްވައެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެއީ ނުވިސްނާބަޔަކު ކަމުގައިވާތީއެވެ.

(١٢٨) (އޭ عربى ނުންތޯ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގެތެރެއިން (އެބަހީ: ކަލޭމެންގެ ނަސަބުން – ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކަލޭމެން ދަންނަ ބޭކަލަކު) رسول ބޭކަލަކު ކަމުގައި ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އުނދަގޫވާ ވަރުބޮޑުވާ ކަންތައްތަކުން އެކަލޭގެފާނުންގެ މައްޗަށް ބުރަކަމަކަށްވެއެވެ. އުނދަގޫފުށުކަމަކަށްވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް (ތެދުމަގު ލިބުމަށް) އެކަލޭގެފާނު ދަހިވެތިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ مؤمن ތަކުންގެ މައްޗަށް ނުހަނު އޯގާތެރި رحم ތެރި ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ.

(١٢٩) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ދެންފަހެ (ކަލޭގެފާނުން ގެންގުޅުއްވާ حقّ ދީން) އެމީހުން ފުރަގަސްދީ އިޔާން ނުވިއްޔާވެސް –ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނަށް اللّه ފުދެއެވެ. اللّه ފިޔަވައި حقّ إله އަކު ނުވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު وكيل ކުރާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ބޮޑުވެގެންވާ عرش ގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة يونس ގެ މާނަ

سُورة يونس — އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١٠٩)

الٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ۝١ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ مُّبِينٌ ۝٢ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٣ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُۥ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ بِٱلْقِسْطِ ۚ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ۝٤

ތަރުޖަމާ

الٓر = މިއަކުރުތަކުގެ މުރާދު ޙަޤީޤަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ.۞ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ = (އެއީ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތަކެވެ. (މިއީ ޙަކީމު قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.)۞ ٱلْحَكِيمِ ۝١ = حكم ގަދަފަދަވެގެންވާ. ۞ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا = މީސްތަކުންނަށް عجائب ކަމަކަށްވީހެއްޔެވެ؟۞ أَنْ أَوْحَيْنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ބާވައިލެއްވުން. إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ = އެމީހުންކުރެ ފިރިހެނަކަށް. ۞ أَنْ أَنذِرِ ٱلنَّاسَ = އޭނާގެފާނު މީސްތަކުންނަށް إنذار ދެއްވުމަށް. وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އަދި އީމާންވެގެންވާ މީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށްޓަކައި.۞ أَنَّ لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ހުރިކަމަށް. ۞ قَدَمَ صِدْقٍ = (ތެދުވެރި މަތިވެރި ދަރަޖައެއް) ތެދުކަމުގެ ދަރުމަވެރި ثواب ލިބޭގޮތަށް ތެދުކަމުގެ عمل. ۞ عِندَ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި. ۞ قَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ = ކާފިރުންގެ މީހުން ބުނެއެވެ.۞ إِنَّ هَٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ (މިކަލޭގެފާނު މިއީ) ۞ لَسَٰحِرٌ مُّبِينٌ ۝٢ = ކަނޑައެޅިގެން بيان ވެގެންވާ سِحْرُ ވެރިއެކެވެ.۞ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަކީ الله އެވެ.۞ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އެކަލާނގެއީ އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ۞ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ = ހަދުވަހުގެ ތެރޭގައި.۞ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ = ދެން އެކަލާނގެ عرش ގައި إِسْتِوَاى ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ = އެކަލާނގެ ކަންތައްތައް تَدْبِيْرُ ކުރައްވައެވެ.۞ مَا مِن شَفِيعٍ = އެއްވެސް شَفِيع އެއް ނުވެއެވެ. (އެހީއަށްދެއްވުމަށް އަރުވާން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.) ۞ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ އިޛުނަދެއްވުމަށްފަހުގައި މެނުވީ.۞ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ = އެއީ الله އެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ رَبّ އެވެ. ۞ فَٱعْبُدُوهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ۞ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٣ = ފަހެ ކަލޭމެން نصيحة އާއި وعظ ލިބިނުގަންނަނީހެއްޔެވެ؟۞ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ

جَمِيعًا = ކަލޭމެން އެންމެން އެނބުރި رجوع ވާންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا = އެއީ اللّه ގެ حقّ وعد ތެދެކެވެ. (އެބަހީ: މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވާ محشر ދުވަހުގެ އެއީ އެކަލާނގެ ކުރެއްވި حقّ وعد ތެދެކެވެ.) ۞ إِنَّهُۥ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ خَلْقُ ތަކުން (އަލުން) ހައްދަވަން ފެށްޓެވީއެވެ. ۞ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ = ދެން އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ މަރުވުމަށްފަހު އަލުން إعاد ކުރައްވައެވެ.

لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = إيمان ވި މީސްތަކުންނަށް ثواب ދެއްވުމަށެވެ.۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ بِٱلْقِسْطِ = عدل إنصاف އަށް. ۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ = އަދި ކާފަރުވި މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ!)۞ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ = އެމީހުންނަށް ހުންނާނީ އެންމެ ހޫނު ފެނުގެ ބުއިމެވެ. وَعَذَابٌ أَلِيمٌ = އަދި ވޭންދެނިވި عذاب އާއި. ۞ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ = އެމީހުން ކާފަރުވާކަމުގެ ސަބަބުން.

إِجْمَالِي މާނަ

(١) الٓر މި އަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތުގައި ދަންނަވޭނީ ހަމަ اللّه އެވެ. މިއީ حكم ގަދަފުޅުވާ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ. އެބަހީ: ޙިކުމަތްތެރި قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.

(٢) އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، އެބަހީ: مكّة ގެ قريش ންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކަށް ވަޙީކުރެއްވުމަކީ އެކަލާނގެ وحى ބާވައިލެއްވުމާ އެކަން މީސްތަކުންނަށް عجائب ކަމަކަށްވީހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެބާކަލޭގެ މީސްތަކުންނަށް ނަބިއްޔާގެ ވާހަކައިން ބިރުގަންނަވާ أنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި مؤمن ންނަށް އެމީހުންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި ރަނގަޅު ދަރަޖައާއި ثواب ހުރިކަމުގެ ހެޔޮ ބުއްދިމަ ކަމެއްގެ ދަރަޖަ ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވުމަށެވެ. (އެއީ އެމީހުން عمل އެމީހުންކޮށްފައިވާ ތެދުވެރިކަމެވެ. ދެންވެސް އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އުޅުއްވި رسول ކަން އިންކާރުކުރި) ކާފަރުންގެ މީހުން ބުނި ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ކަނޑައެޅި بيان ފާޅުވާ سِحر ފިޔަވައެވެ.

(٣) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަކީ اللّه އެވެ. އެކަލާނގެއީ ހައުވަކައްދުވަހުގެތެރޭގައި އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ދެން عرش މައްޗަށް އެކަލާނގެ إِسْتِوَاى ވެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެކަލާނގެ ކަންތައްތައް تدبير ކުރައްވައެވެ. (ކަންތައްތައް ނިޔާކުރައްވައެވެ. ހިންގަވައެވެ.) އެކަލާނގެ حضرة ގައި އެކަލާނގެ އިޛުނަ ދެއްވުމަށްފަހު ފިޔަވައި އެއްވެސް މީހަކަށް شفاعة އެއްވާކަށް ހަމައެކަނިވެސް ނުވެއެވެ. (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) އެއީ اللّه އެވެ. އެއީ ކަލޭމެންގެ رَبّ އެވެ. އެހެންވީ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދިވެސް ކަލޭމެން عبرة حاصل ކޮށް نصيحة އާއި وعظ ލިބިނުގަންނާނޫހެއްޔެވެ؟

(٤) ކަލޭމެން އެންމެން (މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރިގެން) އެނބުރި رُجُوع ވާންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އެއީ اللّه وعد ކުރައްވާފައިވާ حقّ وعد ތެދެކެވެ. (މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވައި حِسَاب ބެއްލެވުމާ جزاء ދެއްވުމަށް محشر ކުރެއްވުމަކީ އެކަލާނގެ ކުރައްވާފައިވާ حقّ وعد ތެދެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަވަހަށް ފެށްޓެވިއިރުން خَلْقُ ތަކުން ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން މަރުވުމަށްފަހު، އެކަލާނގެ އެއުރެންވެސް إعاد ކުރައްވާނެއެވެ. އަލުން ދިރުއްވާނެއެވެ. އެއީ إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްތަކުންނަށް عدل ވެރި ޖަޒާދެއްވުމަށެވެ. އަދި ކާފަރުވި މީސްތަކުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންނަށް އެބުރުން ހުންނާނީ ޚުނުކަން އެންމެގަދަ ދަރަޖައަށް އަރާފައިވާ ގަދަހޫނު ފެނުގެ ބުއިމާއި އަދި ގަދަފުޅުވާ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. އެއީ އެމީހުން ކާފަރުވިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْآيَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٥ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ۝٦ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُوا۟ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَٱطْمَأَنُّوا۟ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنْ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ۝٧ أُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝٨ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمْ ۖ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَٰرُ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ۝٩

ލުޣަތު

هُوَ ٱلَّذِى = ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً = އިރު އެއީ އަލިކަންތިރިކޮށް އަލިއެއްކޮށް ހެދުމަށް ލެއްވީ. ❁ وَٱلْقَمَرَ نُورًا = އަދި ހަނދު نور އެއްކަމުގައި ލެއްވިއެވެ. ❁ وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ = އަދި އެކަލާނގެ އެހަނދު މަންޒިލްތަކެއްގައި މިންވަރު ކުރައްވައިފިއެވެ. ❁ لِتَعْلَمُوا۟ = އެއީ ކަލޭމެން އުނގެނި ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ = އަހަރުތަކުގެ ޢަދަދާއި އަދި ހިސާބު. ❁ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ = الله އެތަކެތި ނުހައްދަވައެވެ. ❁ إِلَّا بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި މެނުވީ. ❁ يُفَصِّلُ ٱلْآيَٰتِ = އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވައެވެ. ❁ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٥ = ދަންނަ ބަޔަކަށް. ❁ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ = ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ތަފާތުވުމުގައި ދިގުވުމާއި ކުރުވުމުގައިވެއެވެ. (މާނައީ: އެކަތިއަކަށްފަހު އަނެކަތި އައުމުގައިވެއެވެ.) ❁ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ = އަދި الله ހައްދަވާފައިވާ ތަކެތީގައިވެއެވެ. ❁ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައި. ❁ لَءَايَٰتٍ = ކަށަވަރުން بيان ވެގެންވާ حجّة އާއި دليل (ހެކި)❁ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ۝٦ = تقوى ވެރިވާ ބައެއްގެ (الله އަށް ބިރުވެތިވާ ބައެއްގެ) ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ބައްދަލުވުމަށް ބިރުވެތިނުވާ މީހުން. (އެބަހީ: ނުތަފާތުވާ) ❁ وَرَضُوا۟ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = އަދި އެމީހުން ރުހި ❁ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة އަށް. (އެބަހީ: آخرة ގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔެއަށް ރުހި.) ❁ وَٱطْمَأَنُّوا۟ بِهَا = އަދި އެދުނިޔެއަށް އެމީހުން ހިތްހަމަޖެހި. وَٱلَّذِينَ هُمْ = އަދި ކަށަވަރުން އެމީހުންވެސް. ❁ عَنْ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ۝٧ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކުން (ކުޅަދާނަވަންތަކަމުގެ ހެކިތަކާއި دليل ތަކާއި حجّة ތަކުން) غافل ވެގެންވާ. ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން ދެވަނަ އެއްވެ ❁ مَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ = އެމީހުން ދިރިއުޅޭނެތަން ނަރަކައެވެ. ❁ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝٨ = އެމީހުން

އެހޯދިގަތްތަކެތީގެ ސަބަބުން (ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން) ۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވި މީސްތަކުން. ۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި. ۞ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم = އެމީހުންގެ رَبّ އެމީހުންނަށް (ސުވަރުގެއަށް) މަގުދައްކަވައެވެ. ۞ بِإِيمَـٰنِهِمْ ۖ = އެމީހުންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުން. تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެމީހުންގެ ދަށުން - (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ގަޞްރުފާރުތަކުން އެމީހުންގެ ބުރުޖުފާރުތަކުން) ކޯރުތައް ދުއްވާނެއެވެ. ۞ فِى جَنَّـٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٩﴾ = نعمة ތަކުގެ ވެރި ބަގީޗާތަކުގައި (ސުވަރުގެތަކުގައި)

إجْمَالِي މާނަ

(٥) އެކަލާނގެ އަލިކަންދެނިވި އެއްޗެއްކަމުގައި އިރު ހައްދަވައި އަދި ހަނދު އެއީ نُور އެއް ކަމުގައި ލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އަހަރުތަކުގެ عدد ދެނެގަތުމާއި އަދި ކަލަންޑަރ ހިސާބު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި ހަނދު އެކިއެކި މަންޒިލުތަކުގައި يعني: ދަރަޖަތަކުގައި قَرَارُ ކުރައްވައި މިންވަރުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. اللّٰه تعالى އެތަކެތި حقّ ގޮތުގައި މެނުވީ ނުހައްދަވައެވެ. އަދި ތަންދޮރު ދަންނަ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ آية ތައް تفصيل ކުރައްވައި بيان ކޮށްދެއްވައެވެ. (اللّٰه ގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަން ދަންނަ އެކަމަށް ވިސްނާ ދަންނަ މީސްތަކުންނަށް އެކަލާނގެ آية ތަކާއި حُجَّة ތައް تفصيل ކޮށްދެއްވައެވެ. އެއީ نَقْلِي ދަލީލާއި عَقْلِي ދަލީލެވެ.

(٦) ރޭގަނޑާއި ދުވާލު އެކަކަށްފަހު އަނެކަކު އަންނަގޮތަށް ބަދަލުކުރެއްވުމުގައާއި އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައި اللّٰه ހައްދަވާފައިވާ مَخْلُوق ތަކުގައި اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާ تقوى ވެރިވާ ބަޔަކަށް (އެކަލާނގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ މައްސަލަ) ދަލީލުކޮށްދޭ دليل އާއި حجّة އާއި ހެކިތަކެއް ހުއްޓެވެ.

(٧) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ބައްދަލުވުމަކަށް ބިރުވެތި ނުވާމީހާ (ނުވަތަ އެކަމަށް އުއްމީދުނުކުރާ، (އަދި آخرة ގެ حياة ގެ ބަދަލުގައި) ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ރުހި އަދި އެތަނާއިމެދު ހިތްހަމަޖެހި އަދި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާ غافل ވެއްޖެމީހުން ދަންނައެވެ!

(٨) އެމީހުންގެ ޖާގައަކީ، قيامة ދުވަހުން ނަރަކައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ތަނެވެ. އެއީ އެމީހުން ހޯދިގަތް ތަކެތީގެ ސަބަބުންނެވެ. ކުރި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٩) ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެގެންވާ صالح عمل ކުރިމީހުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް މަގުދައްކަވާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެސުވަރުގެއަކީ އެތާނގެ أهل ވެރިންގެދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ތަނެކެވެ. (އެބަހީ: އެކޯރުތައް އެމީހުންގެ ގަޞްރުފާރުތަކުގައި އެމީހުންނަށް ފަސޭހަވާނެގޮތަށް ދުއްވާނެއެވެ.) އެއީ نعمة ތަކުގެ ވެރި ސުވަރުގެއެވެ.

دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ۚ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ ۞ وَلَوْ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ ٱسْتِعْجَالَهُم بِٱلْخَيْرِ لَقُضِىَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ ۖ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَٰنَ ٱلضُّرُّ دَعَانَا لِجَنۢبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ ۙ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

ލުޣަތު

دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا = އެމީހުންގެ އެތާނގެ دعاء އަކީ. "سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ" މިއެވެ. (އެބަހީ: އޭ މާތް الله އެވެ.
ތިބާރަކަވަތަޢާލާގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ.) ۞ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ = އަދި އެތާނގައި އެމީހުންގެ تَحِيَّة އަކީ سَلَامُ
އެވެ.۞ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ دعاء ގެ ނިންމުމަކީ. ۞ أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾
"ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ " މިއެވެ. (އެބަހީ: އެންމެހައި تعريف ثناء އެއް حقّ ވެގެންވަނީ عالم ތަކުގެ ވެރި
ربّ الله އަށެވެ.) ۞ ۞ وَلَوْ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ = އަދި الله އަވަސްކުރައްވަންޏާ. ۞ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ = މީސްތަކުންނަށް
ނުބައި.۞ ٱسْتِعْجَالَهُم بِٱلْخَيْرِ = އެމީހުންނަށް ހެޔޮކަން އަވަސްކޮށްދެއްވާފަދައިން.۞ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ =
ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ أَجَلُ (يعنى: މަރު) ނިމާލެއްވީހެވެ.۞ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ
لِقَآءَنَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުމަކަށް އުންމީދުނުކުރާ މީހުން ދޫކޮށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ
ދޫކޮށްލައްވަމުއެވެ.۞ فِي طُغْيَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ ހައްދުފަހަނަ ނުކިޔަމަންތެރިކަމުގައި.۞ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ =
ދުވަދުވަމުން : حال އަނދިރިކޮށް ހުރުމުގައި.۞ وَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَٰنَ = އަދި އިންސާނާއަށް ޖެހިއްޖެއްޔާ. (ކާފަރު
އިންސާނާއަށް ޖެހިއްޖެއްޔާ)۞ ٱلضُّرُّ = ދަތިކަން / އުނދަގޫކަން.۞ دَعَانَا = އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް
ގޮވާ دعاء ކުރެއެވެ.۞ لِجَنۢبِهِۦٓ = އޭނާ އަރިއަށް އޮށޯވެއްޖެ.۞ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا = ނުވަތަ އިށީނދެއިނދެ
ނުވަތަ ކޮޅަށްހުރެ.۞ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ ކިބައިން ދުރުކުރައްވާ
ފިލުވައިލެއްވީމާ.۞ ضُرَّهُۥ = އޭނާގެ އުދަގޫ އުނދަގޫކަން.۞ مَرَّ = އޭނާ އޭނާގެ (ކުރިގެ) حال ގެމަތީ
ދިޔުމުއެވެ.۞ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ = އޭނާ ކޮންފަދައެއްވެސް. އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء
ނުކުރާހާފަދައެވެ.۞ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ = އޭނާއަށް ޖެހުނު އުނދަގޫކަމަކަށް.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ زُيِّنَ
لِلْمُسْرِفِينَ = (ދެރަވެރިވުމަށް) إسراف ކުރިމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވުނެވެ.۞ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ =
އެމީހުންކުރާ ކަންތައްތައް. ۞ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمّة
ތައް ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.۞ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރިން (مكّة ގެ مشرك ންނެވެ.)۞ لَمَّا ظَلَمُوا۟ =

އެމީހުން އަނިޔާވެރިވިހިނދުން.۞ ﴿وَجَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم﴾ = އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ ﴿بِٱلۡبَيِّنَٰتِ﴾ = بيان ވެގެންވާ حجّة އާއި دليل އާއިގެން. ﴿وَمَا كَانُواْ لِيُؤۡمِنُواْ﴾ = އަދި އެމީހުން (އެ رسول ބޭކަލުން) އީމާންވާކަމުގެ ނުވެއެވެ.۞ ﴿كَذَٰلِكَ نَجۡزِي﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.۞ ﴿ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ١٣﴾ = ނުބައިކަންތައްތައްކުރާ ބަޔަކަށް.

إجْمالِي މާނަ

(١٠) އެތާނގައި އެމީހުންގެ دعاء އަކީ نِداء އަކީ "سُبۡحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ" މިއެވެ. (މިބަސްފުޅުގެ މާނައީ، އޭ ގޮވާލެވިގެންވާ الله އެވެ. ތިބާރަސްކަލާނގެއީ ހުސް طاهر ވަންތަކަލާނގެއެވެ. މިއެވެ.) އަދި އެތާނގައި އެމީހުންގެ تَحِيَّة އަކީ سَلام އެވެ. (އެއީ އެމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ދެއްވާ ސަލާމެވެ. ނުވަތަ ملائكة ން ވަޑައިގެންނެވުމާއި سلام އެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެފަހުގެ دعاء އަކީ އަދި نداء އަކީ ﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ އެވެ. (މާނައީ، އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ عالم ތަކުގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ބަލަހައްޓަވާ އެއްޗެހި تربيّة ކުރައްވާ އެއްޗެހީގެ رَبّ އަށެވެ. މިއެވެ.)

(١١) އަދި الله تعالى މީސްތަކުންނަށް ނުބައިގޮތް އަވަސްކުރައްވާނަމަ އެމީހުންނަށް ހެޔޮގޮތް އަވަސްކުރައްވާފަދައިން. (އެބަހީ: ބަދުދުޢާ ހަމަ ކުރައްވާނަމަ އިޖާބަކުރައްވާފަދައިން ބަދަލުދެއްވަން ހަވާލުވެވަޑައިގަތުން) ދެން އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ أَجَلُ يعني: މަރު ނިމިކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުމަށް އުންމީދުނުކުރާ މީހުން އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުގައި މަގުފުރެދިގެން ދުރުހެލިވެ އުޅުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވަމެވެ.

(١٢) އަދި އިންސާނާއަށް ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމަކު އޭނާ އޭނާގެ ފަރުވާ ނުވަތަ އިށީނދެ ނުވަތަ ކޮޅަށް ހުރެގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކޮށް ދަންނަވައެވެ. ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ ގެއްލުން އޭނާގެ ކިބައިން ދުރުކޮށްދެއްވައިފިނަމަ އޭނާ ކުރިން ފަދައިން (ކުރިއެކަން ނުކުރި ފަދައިން) އެކަމަކު ނުބައިކަން ކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ ކުރިން ދަރަނިވެރިވިއެވެ؟ އެއަށް ލިބުނު ގެއްލުން ދުރުކުރުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކުރުމެއް ނުކުރާހެން ވެއެވެ. އެފަދައިން (އެބަހީ: މިނިވަންކަމާއި އިންސާނާ ނުބައިކަމުގައި ދެމިތިބުމުގައި ދެމިތިބި) ހަމަކުރުމުގައި إسْراف ކުރި نبى ންނަށް تبع ނުވި މީސްތަކުންނަށް އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތައް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވުނެވެ.

(١٣) (އޭ قريش ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ أمّة ތަކެއްވެސް އެމީހުން شرك ކުރި الله ގެ أمر އާއި خلاف ވެ އަނިޔާވެރިވީހިނދުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކުކޮށްލެއްވީމެވެ. އެމީހުންގެ ގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ حجّة އާއި دليل އާއިގެން އެމީހުންގެ رسول ން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެމީހުން އީމާންވާކަށް ކެރޭގޮތް ނުވިއެވެ. އެފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކުކޮށްލައްވައިފީމެވެ. (އޭ قريش ންނޭވެ! ކަލޭމެންނަށްވެސް ބަލާށެވެ. ހަމަ އެފަދައިންނެވެ.) ނުބައިކަންކުރާ މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ ۙ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُل لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ ۖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

ލުޣަތު

ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވީމެވެ. ۞ خَلَٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ خليفة ންނަކަމުގައި. ۞ مِنۢ بَعْدِهِمْ = އެމީހުންގެ ފަހުން. ۞ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ = ކަލޭމެން ކަންތައްކުރާގޮތް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންނެވުމަށް ޓަކައި ކުރެއްވީމެވެ. ۞ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް (مكّة ގެ مشرك ންގެމައްޗަށް) ކިޔަވައިދެވޭއިރު. ۞ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ = ބަޔާންވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތައް. قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުމަކަށް އުންމީދުނުކުރާ މީހުން ބުންޏެވެ. (ބުނެއެވެ.) ۞ ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ = މި قرآن ނޫން އެހެން قرآن އެއް ގެންނަވާށެވެ. ۞ أَوْ بَدِّلْهُ = ނުވަތަ އެ قرآن ބަދަލުކުރައްވާށެވެ! ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ مَا يَكُونُ لِىٓ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް (ހުއްދަވެގެން) ނުވަތަ ކަމަކަށްވެގެން ނުވެއެވެ. ۞ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ = އެ قرآن ބަދަލުކުރުމަކީ. ۞ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލައަށް. إِنْ أَتَّبِعُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ނުވަމެވެ. ۞ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވޭ އެއްޗަކަށް މެނުވީ. ۞ إِنِّىٓ أَخَافُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަމެވެ. إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އުރެދިއްޖެއްޔާ. ۞ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަށް. ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އާއެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ۞ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެ قرآن ތިމަންކަލޭގެފާނު ކިޔަވައިނުދެއްވީމެވެ. ۞ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ = އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަންގަވައިނުދެއްވީމެވެ. ۞ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު عُمُر ގެ ދިގުމުއްދަތެއް ހޭދަކޮށްފީމެވެ. (ސާޅީސްއަހަރު)۞ مِّن قَبْلِهِۦٓ = އެ قرآن ވަހީވުމުގެ ކުރިން. ۞ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ ނުވިސްނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ۞ فَمَنْ أَظْلَمُ = ފަހެ

އަނިޔާވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްދޯ؟❁ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ = އުފައްދައިގަތްމީހަކަށްވުރެ.❁ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا = اللّٰه ގެމައްޗަށް ދޮގެއް. ❁ أَوۡ كَذَّبَ بِـَٔايَٰتِهِۦٓ = ނުވަތަ އެމީހަކު އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ❁ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿١٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިމީހުންނަކަށް ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤) ދެން އެމީހުންނަށްފަހު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން (قريش ން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމުގައި خليفة ން ކަމުގައި ވެރިކުރެއްވީމެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ކަންތައްކުރާނޭގޮތް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކެވޭތޯ ބައްލަވައި ދެއްކެވުމަށެވެ.

(١٥) އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް بيان ވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދެއްވާއިރު ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުމަށް ބިރުވެރިނުވާމީހުން (ނުވަތަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب އަށް ބިރުވެރިނުވާމީހުން) ބުނާނެއެވެ. މި قرآن ނޫން އެހެން قرآن އެއް ގެންނަވާށެވެ! ނުވަތަ އެ قرآن ބަދަލުކުރައްވާށެވެ! (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު އަމިއްލައަށް އެ قرآن ބަދަލުކުރުމަކީ އެއްގޮތަކަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. (ނުވަތަ ކުރެވެނިވިކަމެއް ނޫނެވެ. / ހުއްދަވެވުނުކަމެއް ނޫނެވެ.) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވޭ وحي އަށް ފިޔަވައި ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވާކަމެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އުރުއްވައިފިނަމަ ބޮޑުވެގެންވާދުވަހެއްގެ (قيامة ދުވަހުގެ) عذاب އަށް ބިރުގަންނަވައި ވޮޑިގެންވަމެވެ.

(١٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އެ قرآن ނުކިޔަވައިދީފީމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އެ قرآن އަންގަވައިދެއްވާ ނުދެއްވީސްއެވެ. އަދި އެ قرآن ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން ކަލޭމެންގެތެރޭގައި عُمُر ގެ ދުވަސްތަކެއްގައި (ސާޅީސް އަހަރު) ހުރީމެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ އެއްޗެއް ނުވިސްނަނީހެއްޔެވެ؟

(١٧) ފަހެ الله ގެ މައްޗަށް ބޮޑުދޮގެއް އުފައްދައިގަތްމީހަކަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްދޯ؟ ނުވަތަ އެކަލާނގެ آية ތަކެއް ދޮގުކުރިމީހަކަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްދޯ؟ (އެއަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުހުންނާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިމީހުންނަކަށް ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ.

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ ٱلنَّاسُ إِلَّآ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَٱخْتَلَفُوا۟ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا ٱلْغَيْبُ لِلَّهِ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً مِّنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِىٓ ءَايَاتِنَا ۚ قُلِ ٱللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

ލުޣަތު

وَيَعْبُدُونَ = އަދި އެމީހުން އަޅުކަންކުރަނިއެވެ. مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި. ❁ مَا لَا يَضُرُّهُمْ = އެމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭ ތަކެއްޗަށެވެ. وَلَا يَنفَعُهُمْ = އަދި އެމީހުންނަށް މަންފާއެއްވެސް ނުދެވޭ ތަކެއްޗަށް ❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا = މިއީ އަހަރެމެންގެ شفاعة ތެރިންނެވެ. ❁ عِندَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ގައި. قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّه އަށް خبر ދެނީހެއްޔެވެ؟ ❁ بِمَا لَا يَعْلَمُ = އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނުވާ އެއްޗެއްގެ (سبحان اللّه) ❁ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި އަދި ބިމުގައިވިޔަސް. ❁ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މަތިވެރިވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ = އެމީހުން އެއަޅުކަންކުރާތަކެތި ފިޔަވައި (އެ ޝަރީކުކުރާތަކެތިފިޔަވައި). ❁ وَمَا كَانَ ٱلنَّاسُ = އަދި މީސްތަކުން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّآ أُمَّةً وَٰحِدَةً = އެއް أمّة އެއްކަމުގައިމެނުވީ. (އެއް دين އެއްގެ ބަޔަކުކަމުގައިމެނުވީ) ❁ فَٱخْتَلَفُوا۟ = ދެން އެމީހުން إختلاف ވިއެވެ. ދެބަސްވިއެވެ. ❁ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ = އަދި كلمة އެއް އިސްވެދިޔަކަމުގައިނުވާނަމަ. (އަޖަލުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިނުވާނަމަ) ❁ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެ މެދުގައި ނިޔާކުރެވިއްޖައީހެވެ. ❁ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ = އެމީހުން އެކަމެއްގައި ދެބަސްވެ إختلاف ވާކަމުގެ. ❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެބަހީ: مشرك ން ބުނެއެވެ. ❁ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ = އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް دليل އެއް ބާވައިލައްވާފައި ނުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (ނުވަތަ ބާވައިލައްވާނެކަމަށެވެ.) ❁ مِّن رَّبِّهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ فَقُلْ = ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ إِنَّمَا ٱلْغَيْبُ لِلَّهِ = غيب ގެ ހުރިހާކަމެއް خاصّ ވެގެންވަނީ ކަލާނގެ اللّه އަށެވެ. فَٱنتَظِرُوٓا۟ = ދެން ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! ❁ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެންވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَإِذَآ أَذَقْنَآ ٱلنَّاسَ = އަދި އަހަރެމެން މީސްތަކުންނަށް ރަޙްމަތެއް ރަހަލައްވައިފިއްޔާ. ❁ رَحْمَةً

= رحمة އެއްގެ. مِّنۢ بَعۡدِ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُمۡ = އުނދަގޫތަކެއް ޖެހުމުން ދަތިކަމަކަށްފަހު - ބޭނުން ދަތިވުމަކަށްފަހު.۞ إِذَا لَهُم مَّكۡرٌ = އެބައިމީހުން އުޅުނުނަން އެވަގުތު މަކަރާއި حيلة ހަދައެވެ. މަތިވެރިކަލާނގެ ۞ فِيٓ ءَايَاتِنَا ۚ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާމެދުގައި.۞ قُلِ ٱللَّهُ أَسۡرَعُ مَكۡرًا ۚ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله މަކަރުހެއްދެވުމުގައި މާއަވަހެވެ. ۞ إِنَّ رُسُلَنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން (ލިޔުންތެރިޔާ މަލާއިކަތުން)۞ يَكۡتُبُونَ مَا تَمۡكُرُونَ ﴿٢١﴾ = ކަލޭމެން ހަދާ މަކަރުތައް ލިޔެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨) އަދި الله ފިޔަވައި އެމީހުން - އެބަހީ مشرك ން - އަޅުކަންކުރަނީ އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދޭ އަދި ނުވަތަ އެމީހުންނަށް އެއްވެސް منفع އެއްނުދޭ ތަކެއްޗަކަށެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނަނީ މިތަކެއްޗަކީ (ބުދުތަކަކީ) اللّه ގެ حضرة ގައި އަހުރެމެންނަށް شفاعة ތެރިވާނެ شفاعة ތެރިން ތަކެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވެސް އަދި ބޮޑުކަމެއްވެސް اللّه ދެނެވޮޑިނުގަންނަވާ އެއްޗެއްގެ ތަކެއްޗެއްގެ خبر ކަލޭމެން اللّه އަށް ދަންނަވަނީތޯ؟ (އެގޮތަކީ اللّه ގެ حضرة ގައި އެބުދުތަކަށް شفاعة ވާނެ އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއްނެތެވެ.) އެމީހުން އެ شريك ކުރާތަކެތި ފިޔަވައި اللّه ހުސް طاهر ވެ ތަނަވަސްވެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٩) އަދި އެއް دين އެއްގެ މީހުންގެ ގޮތުގައި މީސްތަކުން ހުރިއެވެ. (އެބަހީ: އެންމެހައި މީސްތަކުންނީ އެއް دين އެއްގެ أهل ވެރިބަޔަކުކަމުގައެވެ. އެއީ توحيد ގެ دين އެވެ.) ދެންފަހުން އެމީހުން إختلاف ވެ ދެބަސްވިއެވެ. (އެއްބަޔަކު ކާފިރުވެ އަނެއްބަޔަކު مؤمن ން ކަމުގައިވިއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން كلمة ފުރެއްސެވުނީނަމަ (އެބަހީ: މީސްތަކުން أجل ހަމަވާންދެން ބައިތިއްބަވާނޭ كلمة ފުރެ ނުވީނަމަ) އެމީހުން ދެބަސްވާކަމުގައި އެ إختلاف ވެ ދެބަސްވާކަންތަކާމެދުގައި ނިޔާކުރެވި ނިމިއްޖައީހެވެ.

(٢٠) އަދި އެ مشرك ން ބުނެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެބަހީ: محمّد ގެފާނުގެ މައްޗަށް - (ފުރުޤާނު ނަށްވުރެ ދެރަވީ ކާރާމަތްތަކުން ދިރުއްވުންހުރި) معجزة އެއް دليل އެއް އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ބާވައިލައްވާނެ ނޫނީހެއްޔެވެ! ނުވަތަ ބާވައިނުލެއްވީ ކީއްވެގެންބާވައެވެ؟" ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "އެފަދަ އެންމެހައި غيب ގެ ކަންތަކަށް خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި اللّه އަށެވެ. (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! حقٌّ حقّ އަކާއި އަދި بَاطِلُ باطل އަކާ ނިޔާކުރައްވާވުގެ ވަގުތަށް) ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! އަހުރެންވެސް މިވަނީ ކަލޭމެނާއި إنتظار ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ."

(٢١) އަދި މީސްތަކުންނަށް ޖެހުނު ބަލި ދަތިއުނދަގޫތަކަށްފަހު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީސްތަކުންނަށް رحمة އެއްގެ ހިތިރަހަތަވިއްޔާ ފަހަރެއްގަ ދާދިއަވަހަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކާއި حجّة ތަކަށް مكر ހަދައި ހެދިދޮކެއް ހަދައެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله ގެ مكر މާ އަވަހެވެ. إِسْتِدْرَاجُ ން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ހިއްޕަވައި عقوبة ދެއްވުން މާއަވަހެވެ. (އަދި އެކަލާނގެ ވަކި ކުރައްވައެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާވަޑައިގަތް ملائكة ބޭކަލުން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ހިތަކުރާ މަކަރާތައް ލިޔުމާއި އަދި ރަކާ ނުބައި ކަމެއް ލިޔެއެވެ.

هُوَ ٱلَّذِى يُسَيِّرُكُمۡ فِى ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمۡ فِى ٱلۡفُلۡكِ وَجَرَيۡنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُواْ بِهَا جَآءَتۡهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلۡمَوۡجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمۡ أُحِيطَ بِهِمۡ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنۡ أَنجَيۡتَنَا مِنۡ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمۡ إِذَا هُمۡ يَبۡغُونَ فِى ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ ۗ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغۡيُكُمۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ مَّتَٰعَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا ۖ ثُمَّ إِلَيۡنَا مَرۡجِعُكُمۡ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٢٣﴾

ތަރުޖަމާ

هُوَ ٱلَّذِى يُسَيِّرُكُمۡ = ކަލޭމެން ހިނގަވަނީ (އަދި ދުއްވަވަނީ) ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ فِى ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ ۖ = އެއްގަމާއި ކަނޑުގައި.❁ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمۡ فِى ٱلۡفُلۡكِ = ކަލޭމެން ނަވުގައި (ދޯނިގައި ދުވާ އުޅަނދުގައި) ވެއްޖެއުރެވަންދާންދެން.❁ وَجَرَيۡنَ بِهِم = އަދި ކަލޭމެންނާއިގެން އެ އުޅަނދު ދުވުވި.❁ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ = ރަނގަޅު ވައިގައި. ❁ وَفَرِحُواْ بِهَا = އަދި އެމީހުން އެކަމާ އުފާކޮށް.❁ جَآءَتۡهَا رِيحٌ عَاصِفٌ (ދެން) އަނދަވަރު ގަދަވައިޖެހިއްޖެ. ❁ وَجَآءَهُمُ ٱلۡمَوۡجُ އަދި އެމީހުންނަށް ރާޅުތައް އަތުވެއްޖެ. ❁ مِن كُلِّ مَكَانٍ = ހުރިހާ ފަރާތަކުން.❁ وَظَنُّوٓاْ = އަދި އެމީހުންނަށް ހީކުރިއްޖެ.❁ أَنَّهُمۡ أُحِيطَ بِهِمۡ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ވަށައިލެވިއްޖެކަމުގައި / ނުސަލާމަތްވެއްޖެކަމުގައި. ❁ دَعَوُاْ ٱللَّهَ = އެމީހުން (ދެން) اللّٰه އަށް دعاء ކުރެއެވެ. ދަންނަވައެވެ. ❁ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ = އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން (دعاء) إخلاص ތެރިކޮށް حال . ❁ لَئِنۡ أَنجَيۡتَنَا مِنۡ هَٰذِهِۦ = ތިބާރަސްކަލާނގެ މިކަމުން އަޅުގަނޑުމެން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވައިފިއްޔާ. ❁ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން شكر ވެރިންކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ވާހުށީމެވެ. ❁ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمۡ = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީ ހިނދުން. ❁ إِذَا هُمۡ يَبۡغُونَ فِى ٱلۡأَرۡضِ = އެއައިރުން އެމީހުން ބިމުގައި ނުހިތަވަންތެރިވެ حدّ ފަހަނަޅައި ދެއެވެ. ❁ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ ۗ = އެއްވެސް حقّ އެއްނެތި.❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ إِنَّمَا بَغۡيُكُمۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ނުހިތަވަންތެރިކަމާއި بَاغى ކަންތަކީ (އެބަހީ: އެކަމުގެ ނުބައި ނަތީޖާވަނީ) ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގެ މައްޗަށެވެ. ❁ مَّتَٰعَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا ۖ = އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ އަރާމުކުރުމެއްގެގޮތުގައެވެ. (ކުޑަވަގުތުކޮޅަކަށެވެ.)❁ ثُمَّ إِلَيۡنَا مَرۡجِعُكُمۡ = ދެން ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވާންވީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ❁ فَنُنَبِّئُكُم = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް خبر އަންގަވާނީއެވެ. ❁ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٢٣﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރަމުދިޔަ ކަންތަކެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٢) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) އެއްގަމާއި ކަނޑުގައި ކަލާނގެ ހިނގަވައި ދަތުރުކުރުވައިދެއްވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އެކަންކަމުގެ މަގުތަކަށް ސަލާމަތުން ދެއްވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.) ކަލޭމެން ނައު ފަހަރުގައި (އެބަހީ: މޫދުގައި ދޯނި އުޅަނދުފަހަރުގައި) ވެއްޖެއްމަ ދަތުރުކުރަމުންދަނީ. ރަނގަޅު އެއްގަމަށް ވަޑައިގެން ހިފަހައްޓާ ދާއިރު. އަދި އެކަމަށް އުފާވެރިވެ ހުރިއިރު. (ދޯނި އޭގެ ފަރާތުން) އެއްގަމަށް ގަދަވައިރޯޅިތަކެއް. ކަނޑުގެ ދޮވެ ރާޅުތަކުން ހުރިހާ ފަރާތަކުން އެމީހުންނަށް އަތުވެދެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހަލާކުވާނެކަމަށް ޔަގީނުވެއްޖެއެވެ. (ދެން) އެމީހުން ދީނީ ގޮތުން اللّٰه އަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު دعاء ކުރެއެވެ. (ދަންނަވައެވެ.) އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑު މިކަމުން ސަލާމަތްކުރައްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން شكر ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން ވާހުށީމެވެ. (އެބަހީ: ތައުޙީދުގެ ތެރެއިން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަން خلاص ކުރާބަޔަކުކަމުގައި ވާހުށީމެވެ.)

(٢٣) ދެންފަހެ މާތްރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ސަލާމަތްކުރައްވައިފިނަމަ، އެހައިރުން އެމީހުން އެއްވެސް حقّ އެއްނެތި ބިމުގައި އަނިޔާވެރިވެ ނުހައްގުން ބޮޑާވެ بغاوة ކުރަނީއެވެ. ހަމަދުވަހަކަށްވެސް ބޭނުނުވެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ނުހައްގުން ބޮޑާވުމާއި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެންދާގޮތުގެ ނުބައިކަން ރައްދުވާނީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށެވެ. (اللّٰه އަކަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.) އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ކުޑަ އަރާމުކޮށްލުމެކެވެ. (އެބަހީ ދުނިޔޭގައި ނުބައިކަމުގެ މަޒާތެރިކަން އޮތީ ވަރަށް މަދުދުވަހު ކުޑަވަގުތުކޮޅަކެވެ.) ދެން ކަލޭމެން އަނބުރާ رجوع ވެގެންވާ ހަމަ މާތްރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި ދެން ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި ހިނގައިން) ކުރާކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގެ خبر މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދޭހުށީމެވެ.

إِنَّمَا مَثَلُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلْأَنْعَٰمُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ أَتَىٰهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِٱلْأَمْسِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْأَيَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَسَبُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ جَزَآءُ سَيِّئَةٍۭ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَآ أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مُظْلِمًا أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾

ތަރުޖަމާ

إِنَّمَا مَثَلُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލުވާނީ ހަމައެކަނި (އޭގެ މިސާލަކީ)❁ كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ =
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮނުއްވި ބާވައިލެއްވި ފެނެއްގެ މިސާލެވެ. مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން. ❁ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ = ދެން
އެފެނާއި ގުޅިއްޖެ. އެކުވެ މައްސަރިވެއްޖެ.❁ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ ހެއްދެވުނުތަކާއި.❁ مِمَّا يَأْكُلُ ٱلنَّاسُ
وَٱلْأَنْعَٰمُ މީސްތަކުންނާއި نَعَم ސޫފާ ބާވަތްތަކުން ކައިބޮއިއުޅޭތަކެތިން. ❁ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلْأَرْضُ = ބިންގަނޑު
ހިފައިފިއެވެ - ބިންގަނޑު ފެހިވެ އަލިކަމާއި ހިތްގައިމުކަން. އޭގެ ޒީނަތްތެރިކަން ❁ زُخْرُفَهَا = އޭގެ ޒީނަތްތެރިކަން. ❁
وَٱزَّيَّنَتْ = އަދި ޒީނަތްތެރިވެއްޖެ.❁ وَظَنَّ أَهْلُهَآ = އަދި އެބިމުގެ أهل ވެރިން ހިތީމު. ❁ أَنَّهُمْ
قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެބިމަށް ބާރުހިފޭނެ ކަމަށް. (އެބަހީ: އެގޮތުގައި
މާލާ ބޭނުންކުރުމަށް... ކަނޑައި އެއިން ފައިދާ ނަގާނެކަމަށް) ❁ أَتَىٰهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا = (ދެން) އެބިމަށް
ރޭގަނޑު ނުވަތަ ދުވާލު ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر އައިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: އެބިން ހަލާކުކުރަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ
އަމުރުފުޅު އައިއްޖެއެވެ.)❁ فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބިން ހަމަ ކަނޑާލެވިފައިވާ
ހާލަތަށް ހެދީމެވެ. ❁ كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِٱلْأَمْسِ = އިއްޔެ އެއް ހަމަ ނުވާކަހަލައެވެ. ❁
كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْأَيَٰتِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތަފްޞީލުކުރައްވަމެވެ تفصيل ކޮށް بيان ކުރައްވަމެވެ ފިކުރުކުރާ ❁ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ = ފިކުރު ކޮށް ކަންކަމަށް ވިސްނާ ބަޔަކަށް.❁ وَٱللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ = اللّٰه
ގޮވައިލައްވަނީ دارالسَّلام އަށެވެ. ސުވަރުގެއަށެވެ.❁ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ
މީހަކަށް މަގުދައްކަވައެވެ.❁ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾ = ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް. (އިސްލާމްދީނުގެ މަގަށް) ❁
❁ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ = إحسان ތެރިވިމީހުންނަށް (تقوى ވެރި ވެތިވީމީހުންނަށް) ހެޔޮވެ.❁ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ = ސުވަރުގެއާ
އަދި އިތުރު نعمة (އޭގެތެރޭގައި الله ގެ وجه ފުޅަށް ބެލުމުގެ خاصّ نعمة ވެގެންވެއެވެ.) ❁ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ
= އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތަކަށް ނުފެތޭނެއެވެ. މޫނުތަކަށް ނުގެނެސްދޭނެއެވެ. ❁ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ = އަޅުވެށި
އަނދިރިކަމާއި އަދި އެއްވެސް ދެރަކަމެއް ނުވާނެއެވެ.❁ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ = އެމީހުންނަކީ ސުވަރުގެ
އެހެނީ ސުވަރުގޭގެ.❁ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٦﴾ = އެމީހުން ދެމިތިބޭނެ ހަމަ އެތާނގައެވެ. ❁ وَٱلَّذِينَ كَسَبُوا۟
ٱلسَّيِّـَٔاتِ = އަދި ނުބައި ކަންތައްތައް ކުރިމީހުން. (ދަންނާށެވެ!)❁ جَزَآءُ سَيِّئَةٍۭ بِمِثْلِهَا = އެމީހުން އެކުރި
ނުބައިކަމާ އެއްފަދަ ޖަޒާއެވެ.❁ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ = އަދި އެމީހުން ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަމުގެ ނިކަމެތިކަމެވެ.

۞ مَّا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ = އެމީހުންނަށް الله ގެ حضرة ން ރައްކާ ކޮށްދޭނޭ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ.۞ كَأَنَّمَآ أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ = އެމީހުންގެ މޫނުތައް ނިވައިކޮށްލެވިފާ ކަހަލައެވެ.۞ قِطَعًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ = ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިފޮތިތަކުން.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ = އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.۞ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧﴾ = އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތަނުގައެވެ.۞ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا = އަދި އެ އެންމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ محشر ކުރައްވާދުވަހު.۞ ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ = ދެން شَرِيكُ ކުރިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނީއެވެ.۞ مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ ۚ = ކަލޭމެންނާއި ކަލޭމެން (ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް) شَرِيكُ ކުރިތަކެތި މިތާގާ ތިބޭށެވެ!۞ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ ۖ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ދެމެދު ވަކިކުރައްވާނީއެވެ.۞ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُم = އަދި އެމީހުންގެ شَرِيكُ ތަކެއް ބުނާނެއެވެ.۞ مَّا كُنتُمْ = ކަލޭމެން ނުވީމުއެވެ.۞ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ = ތިމަންބައިމީހުންނަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٤) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ މިސާލަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން އަރުވައިލެއްވި ފެންފަދަ އެއްޗެއްގެ މިސާލެވެ. ދެން މިސާލުކުރެވުނު نَعَم ސޫފީކައިރަށް ގަސްގަހާގެހި ފެހިވެ އެކުވެ (ގަސްގަހާ ހެދިގެން) ބިންގަނޑު ޒީނަތްތެރިވެ ޖަމާލުވެ އަދި އެތަނެއްގެ أهل ވެރިންނަށް ދެން އެތަނުގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ޤުދުރަތް ލިބިއްޖެ ކަމަށް ހީވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނިޔާއަކުން ރޭގަނޑެއް ވަގުތެއްގައި ނުވަތަ ދުވާލެއް ވަގުތެއްގައި އަމުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވުމުން (އެބަހީ: އަޒާބު ހަލާކުކުރައްވާފައިވާ ބިމަކުން) އަތުވެދެއެވެ. ދެން އެބިމަކީ ދުނިޔެއަށްވުރެ ގަސްތަކާ ފެހިފާޅުގެ ތަކެއްޗާ ހަލާކުވެގެން ދިޔަ ކަހަލައެވެ. އެބިން ކުރިން ނުވެ އެއްޗެކެވެ؟ އެބިމާއި އެއްވެސްގޮތެއް އަދި ދުނިޔޭގައި ނުވެ ތަފާތުކުރެއެވެ. فِكر ކުރާ މީސްތަކުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قدرة ދެއްކެވުމުގައި އެއްކަލާނގެކަމުގެ) دليل ތަކާއި حجّة ތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نفصيل ކޮށްދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ އެކަސްތަކީ ހަލާކުވާ އަވަހަށް ފަނާވެދާއެވެ.)

(٢٥) އަދި الله سبحانه وتعالى (މީސްތަކުންނަށް) ގޮވައިލައްވަނީ دَارُالسَّلام އަށެވެ. ސުވަރުގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ މަގަކަށް އެކަލާނގެ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގުގެ ތެރެއަށް ވެއެވެ.

(٢٦) (ދުނިޔޭގައި ރަނގަޅު ހެޔޮ عمل ކުރި) إحسان ތެރި މުއުމިނުންނަށް - قيامة ދުވަހުން - ސުވަރުގެ ހުރެއެވެ. އަދި އޭގެއިތުރު نعمة ތަކެއްވެސް ވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެންމެބޮޑު نعمة އަކީ ސުވަރގެ الله ގެ وجه ދެކެ ބެއްލެވުމުގެ نعمة އެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތަކުގައި އެއްވެސް ކަޅުކަމެއް އަދި އެއްވެސް ދެރަނިކަމެއްނުވާނެއެވެ. (ހުތުރުވި نعمة ތަކުގެ އުފާވެރިކަމުގެ ނޫރު ކަމެވެ.) އެމީހުން އެއީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަދި އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމައެތަނުގައެވެ.

(٢٧) އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ކުރި މީސްތަކުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުށަހެޅޭނީ އެކުރި ނުބައިކަމާއި އެއްވަރަށް ދަޔާއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތައް ނިވައިވެގެންވާނީ ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަމުންނެވެ. އަދި الله ގެ ކޯފާއި عذاب ން އެމީހުން ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ ހަމައެކަކުވެސް އެމީހުންނަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ މޫނުތައް ކޮންފަދައަކުން؟.ކަޅުރޭގަނޑުގެ ބައެއް އެމީހުންގެ މޫނުތައް ނިވައިކޮށްލާފައިވާ ކަހަލައެވެ. އެމީހުން އެއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދެމިތިބޭނީ ހަމަ އެތަނުގައެވެ.

(٢٨) އަދި އެއްދުވަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ محشر ކުރައްވާދުވަހުން شريك ކުރިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނީއެވެ. ކަލޭމެންނާއި (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢިބާދަތުގައި އެކުލަވާލެއްވި ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރި) شريك ތަކެއް މިތަނުގައި ތިބޭށެވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނާއި شريك ކުރިތަކެތި އެކަނިވެރިކުރައްވާނީ ދެމެދު

ވަކިކުރައްވާހުރީމެވެ. އަދި އެ شريك ންނަށް شريك ކުރިމީހުންނާއި ދިމާއަށް ބުނާނެއެވެ. ކަލޭމެން ތިމަންބައިމީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރި މީހުންކަމުގައި ނުވެއެވެ.

فَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَٰفِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا۟ كُلُّ نَفْسٍ مَّآ أَسْلَفَتْ ۚ وَرُدُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ مَوْلَىٰهُمُ ٱلْحَقِّ ۖ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ فَسَقُوٓا۟ أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

ލަފުޒީ މާނަ

فَكَفَىٰ بِٱللَّهِ = ފަހެ الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ شَهِيدًۢا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ = އަހުރެމެންނާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދުގެ ހެކިވެރިޔަކުކަމުގައި. ۞ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَٰفِلِينَ ﴿٢٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ އަޅުކަމުން އަހުރެމެން ވަނީ غافل ވެގެންނެވެ. އަހުރެމެންނަކަށް އެއްވެސް ނޭނގެއެވެ. ۞ هُنَالِكَ تَبْلُوا۟ كُلُّ نَفْسٍ = އެހިނދު ކޮންމެ نفس އެއް ވެސް ފާހަގަކޮށް ދަނެގަނެއެވެ. އަދި އެގޮތުގައެވެ.. ۞ مَّآ أَسْلَفَتْ = އެ نفس އެއް ކުރިއަށް ފޮނުވިކަމެއް. (ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުން). وَرُدُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގެ حضرة އަށް ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. ۞ مَوْلَىٰهُمُ ٱلْحَقِّ = އެއީ އެމީހުންގެ حقّ ވެރިއާއެވެ. ۞ وَضَلَّ عَنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެންދެއެވެ. ۞ مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުންދިޔަ ތަކެތި. (ދޮގުން އަޅުކަންކުރަމުންދިޔަ إله ންނެވެ.) ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! مَن يَرْزُقُكُم = ކަލޭމެންނަށް ރިޒުޤުދެއްވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (އުޑުންނާއި ބިމުން ۞ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑާއި ބިމުން. ۞ أَمَّنْ = ނުވަތަ ކާކުންހެއްޔެވެ؟۞ يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ = އިވުމާއި ފެނުންތަށް މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ.۞ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ = އަދި ދިރިހުރިތަކެތި ނެރުއްވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟۞ مِنَ ٱلْمَيِّتِ = މަރުވެފައިވާ ތަކެތީގެތެރެއިން. ۞ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ = އަދި މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ނެރުއްވައި. مِنَ ٱلْحَىِّ = ދިރިހުރި ތަކެތީގެތެރެއިން.۞ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ = އަދި ކަންތައްތައް تَدْبِيرُ ކުރައްވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟۞ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ = ފަހެ ނިކަންހުރެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ الله އެވެ. ۞ فَقُلْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން ބިރުވެތިނުވަނީ ކީއްވެހެއްޔެވެ؟

۞ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ = ފަހެ (ކަލޭމެންނޭވެ!) އެއީ الله އެވެ. ۞ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ = އެއީ ކަލޭމެންގެ حقّ رَبُّ އެވެ.۞ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ = ފަހެ حقّ (قبول ނުކުރުމަށްފަހު) قبول ކުރުމަށްފަހު ކޮންކަމެއް ހުރީހެއްޔެވެ؟۞ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ = މަގުފުރެދުމެއް ނޫނީއެވެ. ދެން قبول ކުރުމުގެ މަގުފުރެދުމެވެ. ۞ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން (حقّ ދޫކޮށްލައި) އެނބުރިގެންދަނީ ކޮންކަހަލައަކަށްހެއްޔެވެ؟ ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުން حقّ

ފިޔަވައި މަގުފުރެދިގެން އެނބުރިދިޔަފަރާތްތަކަށް) ۞ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ كلمة ތެދު حقّ ވި.۞ عَلَى ٱلَّذِينَ فَسَقُوٓاْ = فاسق ވީ މީސްތަކުންގެމައްޗަށް.۞ أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން إيمان ނުވެއެވެ. (ދީނަށް ނުވާނެއެވެ.) ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم = ކަލޭމެންގެ شريك ންގެ ތެރޭގައި ވޭތޯއެވެ.؟۞ مَّن يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ = އެއްވެސް މިސާލެއްނެތި އަލަށް خلق ކުރުން ހައްދަވާނޭ ފަރާތެއް. ۞ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ = ދެން އެ خلق ކުރި (މަރުވުމަށްފަހު) އަލުން إعاد ކުރާނޭ. قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱللَّهُ يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ = الله އެއްވެސް މިސާލެއްނެތި خلق ކުރުން ފަށައިގެން ހައްދަވައެވެ. ثُمَّ يُعِيدُهُۥ = ދެން އެކަލާނގެ އެ خلق ކުރުން إعاد ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ = (حقّ ފިޔަވައި) ކަލޭމެން އެނބުރިދެނީ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٩) ފަހެ ކަލޭމެންނާއި އަޅުގަނޑުމެންނާއި ދެމެދުގައި ހެކިވެރިޔަކު ކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރި އަޅުކަމުން އަޅުގަނޑުމެން غافل ވެގެންވީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

(٣٠) އެހިނދުން ކޮންމެ نفس އެއްވެސް އެ نفس އެއް ކުރިން ކުރިއަށް ފޮނުވި ކަންތައް ސާފުކޮށް ދެނެގަނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ حقّ ސަރުކާރުވެރިއާ ކަމުގައިވާ الله ގެ حضرة އަށް އެމީހުން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ދޮގުހަދައިގެން އުޅުނު ކަލާނގެތައް އެމީހުންނަށް ގެއްލިގެންދާނެއެވެ.

(٣١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އުޑާއި ބިމުން ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގުދެއްވަނީ ކާކުތޯ އެ مشرك ން ކުރެން އަހާލައްވައި ބައްލަވާށެވެ! ނުވަތަ އިވުމާއި ފެނުމަށް مِلْكُ ވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ކާކުތޯ (އަހާލައްވައި ބައްލަވާށެވެ!) އަދި މަރުވެފައިވާ ތަކެތިން ދިރިތަކެތި، އަދި ދިރިތަކެތިން މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ނެރުއްވައި، އަދި ކަންތައްތައް تدبير ކުރައްވަނީ ކާކުތޯ އެމީހުން ކުރެން ނިކަން އަހާލައްވައި ބައްލަވާށެވެ! (އޭގެ ޖަވާބުގައި) ނިކަންހުރެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ الله އެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެ ބައްލަވާށެވެ! ކަލޭމެން ފަހެ ބިރުވެތިނުވާނީ ހެއްޔެވެ؟

(٣٢) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) މިކަންކަމުގެ މިހިނގާ ވެރިކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ حقّ رَبُّ ކަމުގައިވާ الله އެވެ. حقّ قبول ނުކުރުމަށްފަހު ދެން قبول ކުރާނީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން ހަމަ މަގުފުރެދުން ފިޔަވައި قبول ކުރާނެ އެހެން އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ حقّ ފިޔަވައި ކަލޭމެން އެނބުރިދެނީ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟

(٣٣) (އެމީހުން حقّ ފިޔަވައި މަގުފުރެދުމުގެ ފަރާތަށް އެނބުރިގެންދިޔަފަދައިން) ހަމައެފަދައިން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އުޅޭ فاسق ންގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ كلمة ތެދު حقّ ވެއްޖެއެވެ. އެ كلمة ތަކަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން إيمان ނުވާނެއެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ أزلى علم ގައި ހުރިގޮތެވެ.)

(٣٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އޭ މިއުޅޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ شريك ންގެ ތެރޭގައި އިސްވެދިޔަ އެއްވެސް مثال އެއްނެތި خلق ކުރުން އަލަށް ފަށައިގެން ހައްދަވާނޭ شريك އަކު އަދި (އޭގެ މަރުވުމަށްފަހު) ހަމައެކަމުގައި ހައްދަވައި إعاد ކުރައްވާނޭ شريك އަކު ވޭތޯއެވެ؟ الله އެއްވެސް مثال އެއްނެތި ހަމަ އަލަށް ފުރަތަމަ ފަށައިގެން خلق ކުރުން ހައްދަވައެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެ خلق ކުރުން إعاد ކުރައްވާނެއެވެ. حقّ ފިޔަވައި ކަލޭމެން އެނބުރިދެނީ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟ (ދެން ހުއްޓާލާނެއެވެ.)

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِيٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِيٓ إِلَى ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّيٓ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ وَٱدْعُوا۟ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا۟ بِمَا لَمْ يُحِيطُوا۟ بِعِلْمِهِۦ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٩﴾

ލަފްޒީ މާނަ

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم = ކަލޭމެންގެ شريك ންތަކުގެ ތެރޭގައި ވޭހެއްތޯ؟ ۞ مَّن يَهْدِيٓ = މަގުދައްކަވައިދެއްވާނެ އެއްވެސް ފަރާތެއް. ۞ إِلَى ٱلْحَقِّ = حقّ އަށް. ۞ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِي = الله މަގުދައްކަވައިދެއްވަނީ — ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ لِلْحَقِّ = حقّ އަށް. ۞ أَفَمَن يَهْدِيٓ إِلَى ٱلْحَقِّ = ދެން ހަމަ حقّ އަށް މަގުދައްކަވައިދޭ ފަރާތްތޯ؟ ۞ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ = تبع ވުމަށް حقّ ހަމަޖެހޭ. ۞ أَمَّن لَّا يَهِدِّيٓ = ނުވަތަ މަގުދަނޭ ނުދެއްކޭ ފަރާތްތޯ؟ ۞ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ = އެފަރާތަށް މަގުދެއްކުމަކާނުލައި. ۞ فَمَا لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ވީއިރު ކިހިނެއްތޯ؟ ۞ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ = ކަލޭމެން މިވަނީ حكم ކުރަނީ ކޮން ގޮތަކަށްތޯ؟ ۞ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ = އެމީހުންގެ ގިނަބައިމީހުން تبع ވާކަށްނެތް. ۞ إِلَّا ظَنًّا = ހަމަ (ޝައްކު) ހީކުރުމަކަށް މެނުވީ. ۞ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِي = ހަމަކަށަވަރުން ހީކުރުމަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެތެވެ. ۞ مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا = حقّ ގެ މައްޗަކުން އެއްވެސް ކަމެއް. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވޭ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ = އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތައް. ۞ وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ = އަދި މި قرآن ނުވެއެވެ. ۞ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله تعالى ފިޔަވައި ދޮގަށް ހަދައިފައިވާ ކަމުގައި. (އެބަހީ: މި قرآن އަކީ ހަމަ الله ގެ حضرة ން ވާ އެއްޗެކެވެ. މީހަކު ދޮގަށް ހަދައިގެން ކިޔާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.) ۞ وَلَٰكِن = އަދި ކިޔައިދޭނެއްތޯ؟ ۞ تَصْدِيقَ ٱلَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ = އެއީ ކުރިއަށް ބާވައިލައްވާ ފޮތްތަކަށް ތަސްދީޤުކުރާ ފޮތެކެވެ. ۞ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ = އަދި ފޮތް بيان ކޮށްދޭ تفصيل ކޮށްދޭ ފޮތެކެވެ. ۞ لَا رَيْبَ فِيهِ = އެކަމުގައި ޝައްކެއްނުވެއެވެ. (ނުވަތަ ޝައްކެއްނެތް އެއީ) ۞ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾ = عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ ގެ حضرة ން ވާ ފޮތެކެވެ. ۞ أَمْ يَقُولُونَ = ނުވަތަ އެމީހުން ބުނަނީހެއްތޯ؟ ۞ ٱفْتَرَىٰهُ = އެކަލޭގޮތް ދޮގަށް ހަދައިގެން ބުނީ އެ قرآن އެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ فَأْتُوا۟ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ = (އެހެން ވާނަމަ) ދެން ކަލޭމެން އެފަދަ ސޫރަތެއް ގެނެސްދީބަލާށެވެ! ۞ وَٱدْعُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ! ۞ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم = (އެހީވާން) ކަލޭމެންނަށް ކުޅަދާނަވާ ބަޔަކަށް. ۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ = ކަލޭމެން ތެދުވެރިންކަމުގައިވަންޏާ. ۞ بَلْ كَذَّبُوا۟ = އަދި ކިޔައިދެއްވިއްޔޭތޯ؟ އެމީހުން

ދޮގުކުރިއެވެ. ❁ بِمَا لَمْ يُحِيطُوا۟ بِعِلْمِهِۦ = ތިމާމެނަށް އެކަމެއްގެ معلومات ނުވާކަމުންނެވެ. ❁ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُۥ ۚ = އަދި އެމީހުނަށް އޭގެ تَأْوِيل ނުއައިސް. تفسير ނާދެއެވެ. ❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. ❁ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ = މީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންވެސް ދޮގުކުރި. ❁ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ = ވެގެންދިޔައީ ކޮންފަދައަކުންކަން ނިޔަތަ ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ عَـٰقِبَةُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٣٩﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ يعني:مشرك ންގެ ނިމުން. (ފަހުކޮޅު)❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު (އެ مشرك ންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންގެ شريك ންގެ ތެރޭގައި حقّ އަށް މަގުދައްކާނެ އެއްވެސް شريك އެއްވޭތޯއެވެ؟ (ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! اللّه حقّ އަށް މަގުދައްކަވައެވެ. ފަހެ، އެފަރާތަށް تبع ވުން حقّ ވަނީ حقّ އަށް މަގުދައްކަވާ ފަރާތަށް ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކުން ހިދާޔަތްދިނުމު މަގުދައްކާ ނުދެއްކިނަމަ ފަރާތަކާ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ވީއީ ކީކޭ ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން މިއީ حكم ކުރަނީ ކޮން ފަދައަކުންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟

(٣٦) އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން ހަމަ ހީއަކަށް ފިޔަވައި تبع ވާކަށްގައި ނުވެއެވެ. حقّ ގެ مُقَابِلُ ގައި ހީއަކުން އެއްވެސްކަމެއް ފުއްދައިނުދެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެކުރާކަންތައް ހަމަކަށަވަރުން اللّه ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٣٧) އަދި މި قرآن އަކީ اللّه ފިޔަވައި އެހެންފަރާތަކުން ހެދިފައިވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. (އެބަހީ: މި قرآن އަކީ ހަމަ اللّه ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ އެއްޗެއް ކަމެވެ. މިހެން ދޮގުހަދައިގެން ހަދާފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.) އަދި ކިޔެއްތޯއެވެ؟ މި قرآن އަކީ އޭގެކުރީގައި اللّه ފޮނުއްވި ފޮތްތައް ތަސްދީޤު ކުރާ ފޮތެކެވެ. އަދި اللّه ފޮނުއްވި حكم ތަކުގެ تفصيل ކުރާ بيان ކުރެއްވުމުގެ ފޮތެކެވެ. އެކަމުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތެވެ. އަދި އެފޮތަކީ عالم ތަކުގެ رَبّ ގެ حضرة ން ފޮނުއްވި ފޮތެކެވެ. އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތެވެ.

(٣٨) އަދި އެމީހުން އެބުނެއެވެ. އެ قرآن އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލައަށް ހަދައިގެން ކަމުގައެވެ. (ދެން اللّه އަށް نسبة ކުރިއެވެ.) ކަލޭގެފާނު އެމީހުނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! (އެހެންކަމަށްވާނަމަ ކަލޭމެނަކީ ހަމަ ބަހަށް ކުޅަދާނަ أديب ންނެވެ.) ކަލޭމެން އެފަދަ އެއްސޫރަ سورة އެއް ގެނެސް ދައްކާށެވެ! އަދި އެކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް އެހީވުމަށް اللّه ފިޔަވައި ކަލޭމެން ގޮވާލެވިދާނެ ބަޔަކު ގޮވާލާށެވެ. ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމައެވެ.

(٣٩) އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިޔެއްތޯއެވެ؟ އެމީހުންނަށް އޭގެ خبر ދަތުރު ނުކުރެވި އަދި އެކަމުގެ معلومات ނެތުމުގައި އެމީހުން ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުނަށް އޭގެ تفسير އާއި شرح އައިސް ނުވެއެވެ. މިހެންގޮތުން އެމީހުންގެ ކުރީގައި ތިބި أمّة ތަކުގެ މީހުންވެސް ހަމައެފަދައިން އެމީހުންގެ رسول ން ދޮގުކުރިއެވެ. ދެންފަހެ އަނިޔާވެރި مشرك ންގެ ކަންތައް ވެގެންދިޔައީ ކޮންފަދައަކުންކަން އެމީހުންގެ ފަހުކޮޅު ނިޔަތް ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّى عَمَلِى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنتُم بَرِيٓـُٔونَ مِمَّآ أَعْمَلُ وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ ٱلنَّاسَ شَيْـًٔا وَلَٰكِنَّ ٱلنَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ ٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِۦ = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން (އެބަހީ: مكّة مشرك ންގެތެރެއިން - އެ قرآن އަށް. އީމާންވާ މީހުންވެއެވެ. އެބަހީ: ހިތުން އަމިއްލަ نفس އަށް އެއީ ތެދެއްކަމުގައި قبول ކުރެއެވެ.❁ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން އަމިއްލަ نفس އަށްވެސް އެއީ ތެދެއްކަމުގައި قبول ނުކުރާމީހުން ވެއެވެ. ❁ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ = ފަސާދަކުރާމީހުން - (ދޮގުކުރާމީހުން.) ❁ وَإِن كَذَّبُوكَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއްޔާ. ❁ فَقُل = ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!❁ لِّى عَمَلِى = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ عمل ވެއެވެ. دين ވެއެވެ.❁ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عمل ވެއެވެ. دين ވެއެވެ. ❁ أَنتُم بَرِيٓـُٔونَ = ކަލޭމެންނުވެސް ބަރީއަވެގެންނެވެ.❁ مِمَّآ أَعْمَلُ = ތިމަންކަލޭގެފާނުން ކުރާ عمل ން.❁ وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބަރީއަވެގެންވެއެވެ.❁ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ = ކަލޭމެންގެ عمل ން. ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތަކުން. ❁ وَمِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން ވެއެވެ.❁ مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ = ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު (ކަންފަތުން) އަޑުއަހައިން.❁ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ = ކަލޭގެފާނު ތިޔަ ބީރުވެރިންނަށް އަޑުއައްސަވައިދެއްވާނީތޯ؟ ❁ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ = އެމީހުންނަކީ ބުއްދި ނުކުރާބަޔަކު ކަމުގައިވީނަމަވެސް. ❁ وَمِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެތެރެއިންވެއެވެ.❁ مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ ۚ = ކަލޭގެފާނަށް ބަލާމީހުން. ❁ أَفَأَنتَ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ = ކަލޭގެފާނު ތިޔަ އަނދިރިމީހުންނަށް މަގުދައްކަވައިދެއްވާނީތޯ.❁ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ = އެމީހުންނަކީ ނުފެންނަބަޔަކު ކަމުގައިވީނަމަވެސް. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން މާތް اللّه . ❁ لَا يَظْلِمُ ٱلنَّاسَ شَيْـًٔا = ހަމައެއްވެސްގޮތަކުން މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ.❁ وَلَٰكِنَّ ٱلنَّاسَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުން. ❁ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއެވެ. ❁ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر ކުރައްވާ ދުވަހު.❁ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوٓا۟ = އެމީހުން ނުހުރިހެންވެގެންނެވެ؟ އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ހުސްވަ ނުހުރިހާދަކަށެވެ.❁ إِلَّا سَاعَةً مِّنَ ٱلنَّهَارِ = ދުވާލުގެ ގަޑިއިރުކޮޅެއްގެ މިންވަރު.❁ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ = އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެކަކު تعارف ވުމުގެ حال އަހަރެމެނުން. ❁ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުކުރިމީހުން ގެއްލުންވެރިވެއްޖެއެވެ.❁ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ = اللّه އާއި ބައްދަލުވުމުގެ ދުވަސް. (ثواب އާއި عذاب ދޮގުކުރިމީހުން.)❁ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ = އަދި

ތެދުމަގުލިބުނު ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވިއެވެ. ◈ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ = އަދި އެއުރެންނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާނީވިޔަސް. ◈ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް وعد ކުރެއްވި ބައެއްކަންތައް (ބައެއް وعد) ◈ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ = ނުވަތަ (އޭގެކުރިން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ވަފާތުކުރަވާނީވިޔަސް. ◈ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ = ފަހެ އެމީހުން رجوع ވުންވާނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ◈ ثُمَّ ٱللَّهُ شَهِيدٌ = ފަހެ الله އަކީ ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.◈ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ (٤٦) = އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް.◈

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٠) مكّة ގެ مشرك ންގެ ތެރޭގައި އެ قرآن އަކީ حقّ ތެދުބަސްކަމުގައި ޔަޤީން އަމިއްލައަށް قبول ނުކޮށް ތެދުކުރާމީހުން ވެއެވެ. (ދޮގުކުރަނީ ބޮޑާކަމާއި ދެކޮޅުވެރިކަމުންނެވެ.) އަދި ތިމާގެ އަމިއްލަ نفس އަށް ތެދުނުކުރާ މީހުންވެސް ވެއެވެ. (އެމީހާގެ جاهل ކަމުން ދޮގުކުރަނީއެވެ.) އޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އެ ދޮގުކުރާ މީހުންގެ ކަންތައްތައް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤١) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރަނީނަމަ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ عمل ވެއެވެ. - އޭގެ جزاء ވެއެވެ. ނުވަތަ دِين ވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عملގެ جزاء ވެއެވެ. ނުވަތަ دين ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރާކަންތައްތަކުން ކަލޭމެން ބަރީއަވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބަރީއަވެގެންވެއެވެ.

(٤٢) އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި އެބަޔަކު: އެ مشرك ންގެތެރޭގައި ކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަސްއަހާ އަޑުއަހާމީހުންވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާ ވިސްނައި فِكر ނުކުރާފަދައިން އިސްވެއިޖޭގޮތްތަކުން. (އަޑުއިވުނަސް ވިސްނުން ނުވާނަމަ އެއީ އަޑުއަހައިނުލާ ނުވަތަ ނުއަހާފަދައެވެ.)

(٤٣) އަދި އެމީހުންގެތެރޭގައި ކަލޭގެފާނާދިމާއަށް ބަލާމީހުންވެއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ބަލައިލިޔަސް ހިތުގެ ލޯ ކަނުވެގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިދެއާޔަތުން ލާ މުޢާރަޟާ ކަންތަކަކީ ހިދާޔަތް އަދި ތެދުމަގު ފެނުމަށް ބޭނުންވާ ސަބަބުން އެއްޗެއް ވިސްނުމުގެ توفيق الله ދެއްވާ ބަޔަކަށްކަމާއި އެހެނިހެން ބަޔަކު ނުލިބޭނެކަމެވެ.

(٤٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް ގޮތަކުން މީސްތަކުންނަށް ظلم ކުރެއްވުން الله އަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުން ތިމާގެ نفس ތަކަށް ظلم ކުރަނީއެވެ.

(٤٥) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر ކުރައްވާދުވަހު (އެއްކުރައްވާދުވަހު) އެމީހުންނަށް ހީވާނީ ދުނިޔޭގައި އެއްދުވަހުގެ އެންމެ ކުޑަގަޑީގެ ތެރެއިން. تعارف ވާގޮތަށް ވުރެގިނަ ދުވަހު ހުރިކަމެއް ނޫނެވެ. އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ތިބީ ކުޑަ ވަގުތުކޮޅެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި ބައްދަލުވުމާމެދު ދޮގުކުރިމީހުން އެބަޔަކު آخرة ދޮގުކުރިމީހުން - ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އަދި ތެދުމަގު ލިބުނުބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވިއެވެ.

(٤٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ مشرك ންނަށް وعد ކުރައްވާފައިވާ ބައެއް عذاب ހަމަކަށަވަރުން (ކަލޭގެފާނު ހަޔާތުގައި ހުންނަވަނިކޮށް) ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާނީވިޔަސް. ނުވަތަ އޭގެކުރިން ކަލޭގެފާނު ވަފާތުކުރަވާނީވިޔަސް. ދެންވެސް އެ އެންމެން އެނބުރި رجوع ވުންވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި އެމީހުން އެކުރާ ކަންތަކަށް الله ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ ۖ فَإِذَا جَآءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۗ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُهُۥ بَيَٰتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنتُم بِهِۦٓ ۚ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَيَسْتَنۢبِـُٔونَكَ أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّىٓ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ ۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ = އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް رسول އަކުވެއެވެ.۞ فَإِذَا جَآءَ رَسُولُهُمْ = ފަހެ ދެން އެމީހުންގެ رسول އާ (قيامة ދުވަހުން) އެމީހުންގާތަށް ވަޑައިގަތުމުން.۞ قُضِيَ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެމެދުގައި ނިޔާކުރެވޭނެއެވެ.۞ بِٱلْقِسْطِ = عدل އަށް.۞ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އެބަހީ: އެ مشرك ން ބުނެއެވެ.)۞ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ = ކޮބާ وعد (ކުރައްވާފައިވާ) ޢަޒާބު ކޮންއިރަކުންތޯއެވެ؟۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ = ކަލޭމެން ތެދުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِي = އަހަރެންގެ نفس އަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ.۞ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا = ގެއްލުމެއްދިނުމަކަށް އަދި منفع އެއްދިނުމަކަށް.۞ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗަކާމެދުމެނުވީ.۞ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ = ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް މުއްދަތެއްވެއެވެ. (ނިމުމުގެ ވަގުތެއްވެއެވެ.)۞ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ = އެމީހުންގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން (أَجَلُ ޖެހުމުން.)۞ فَلَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً = ފަހެ އެމީހުން (އެވަގުތަށްވުރެ) ލަސްނުވާނެއެވެ ގަޑިއެއްވެސް.۞ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ = އަދި އެމީހުން (އެވަގުތަށްވުރެ) އަވަސްވެސް ނުވާނެއެވެ.۞ قُلْ أَرَءَيْتُمْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އޭ މުޝްރިކުންނޭވެ!) ކަލޭމެން خبر ދީބަލާށެވެ!۞ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُهُۥ = ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ عذاب އަތުވެއްޖެއްޔާ.۞ بَيَٰتًا أَوْ نَهَارًا = ރޭގަނޑުގައި ނުވަތަ ދުވާލުގައި.۞ مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ = އޭގެން - އެބަހީ: އެ عذاب ން އަވަސްކުރަން އެދެނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟۞ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ = مجرم ންގެ މީހުން / ނުބައި ފާފަވެރިން.۞ أَثُمَّ = އޭރުންދެންތޯއެވެ؟۞ إِذَا مَا وَقَعَ = އެ (عذاب) އަތުވެއްޖެއްޔާ. ءَامَنتُم بِهِۦٓ = ކަލޭމެން އެއަށްޓަކައި إيمان ވީތޯ.۞ ءَآلْـَٰٔنَ = މިހާރުންދެންތޯއެވެ؟۞ وَقَدْ كُنتُم = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ހުރީމުއެވެ.۞ بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ = އެކަން އަވަސްކުރުމަށް އެދުނުކަމުގައި.۞ ثُمَّ قِيلَ = ދެން ބުނެވޭނެއެވެ. / އެންގެވޭނެއެވެ.۞ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަނިޔާވެރިވީ މީހުންނަށް / مشرك ންނަށް.۞ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ = ދާއިމުންނުހުންނަ عذاب ގެމަޖާ ކަލޭމެން ބަލައިލާށެވެ!۞ هَلْ تُجْزَوْنَ = ކަލޭމެންނަށް جزاء އެދެވިދާނެތޯއެވެ؟ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ކަމުގައިވި عمل ން މެނުވީ.۞ ۞ وَيَسْتَنۢبِـُٔونَكَ = އެމީހުން -

يعنى: مشرك ން – ކަލޭގެފާނުން ކިޔައިދިން خبر ތަކަށެވެ.۞ أَحَقٌّ هُوَ ۖ = އެއީ ހަމަ حقّ ގޮތްތޯއެވެ؟. / ތެދުތޯއެވެ.

۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِى وَرَبِّىٓ = އާއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގަންދީ ވިދާޅުވަމެވެ. ۞ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ ۖ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުންވެސް حقّ ގޮތެވެ. ۞ وَمَآ أَنتُم = އަދި ކަލޭމެން ނުވަމުއެވެ. ۞ بِمُعْجِزِينَ (٥٣) = ނުކުޅެދުއްލިޔާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި.۞

إِجْمَالِى މާނަ

(٤٧) އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށް رسول ބޭކަލަކުވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ رسول އާ އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފުމުން އެމީހުންގެ މެދުގައި عدل ވެރިކޮށްގައި ނިޔާކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުވެވޭނެއެވެ. (އެބަހީ: رسول އާ ވަޑައިގެން ދީނަށް ގޮވާލެއްވުމަށްފަހު إيمان ނުވިނަމަ ދެން އެމީހުންނަށް عذاب ފޮނުއްވައި އެމީހުންގެ ކަންތައް ނިންމަވައެވެ. / ނުވަތަ قيامة ދުވަހުން ކޮންމެ أمّة އެއްގެ ގާތަށް އެ أمّة އެއްގެ رسول ވަޑައިގެންފުމުން އެމީހުންގެ މެދުގައި حساب ބެއްލެވި جزاء ދެއްވި ނިމޭނެއެވެ. މިދެމާނަ مفسّر ންގެ ފަރާތުން بيان ވެގެންވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب)

(٤٨) އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. މިއަ ވިދާޅުވާ ދުވަހެއް/ މިއަ وعد ކުރައްވާ ދުވަހާއި عذاب އައުން ދެއްވާނީ ކޮންއިރަކުންހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންނި ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން ބުނެބަލާށެވެ.

(٤٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ نفس އަށް ގެއްލުމެއްދިނުމެއް އަދި منفع އެއްދިނުމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ. އޭގެ ބޭރުން އެއްވެސް ކަމެއް الله އިރާދަކުރެއްވި މިންވަރަކަށް ވެގެން ނުވެއެވެ. ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް މުއްދަތެއްވެއެވެ. އެމީހުންގެ އެމުއްދަތު ހަމަހަމަވުމުން ދެންނަމަ ކުޑަގަޑިއެއް ފަސްވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެވަގުތުގެ ކުރިން ތަންކޮޅެއް އަވަސްވުމެއް ނުވެއެވެ.

(٥٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަންގާށެވެ! عذاب ކަލޭމެންނަށް ރޭގަނޑު ނުވަތަ ދުވާލު އަތުވެއްޖެއްޔާ ދެން މި مجرم ން އެ عذاب ގޮތުގައި އަވަސްކުރުމަށް އެދޭނީ ކޮންއެއްޗަކަށްތޯއެވެ؟

(٥١) އެ عذاب ވެއްޓުމުން އެއަށް إيمان ވާނީ ކަލޭމެންނަށް އެ عذاب އައުމުން ދެން އަނިސްދުން ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންވަނީ އެ عذاب އައުން އަވަސްކުރަން އެދިގެނެވެ.

(٥٢) ދެން އަނިޔާވެރިންނަށް يعنى: مشرك ންނަށް އަންގާނެއެވެ. ދެމިހުންނަނިވި عذاب ގެ ރަހަ ކަލޭމެން ބަލައިގަންނާށެވެ. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރާކަމުގައިވި ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން މެނުވީ ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވާކަމުގައި އެބަލާނުވާނެތޯއެވެ؟ (އެބަހީ: ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވާނީ އޭގެ ސަބަބުންނެވެ.)

(٥٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ކަލޭގެފާނުންނާއި ސުވާލުކޮށް އަހާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިވިދާޅުވާ ކަންތައް އެއީ ހަމަ حقّ ގޮތްތޯއެވެ؟ (އެއީ قيامة އައުމާއި ހިސާބުކުރެއްވުމާ / ޖަޒާ ދެއްވުމާ، މިއީ ހަމަ حقّ ގޮތްތޯއެވެ؟) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އާއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގަންދުއްވައި ވިދާޅުވަމެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުންވެސް حقّ ގޮތެވެ. (އަދި އެކަންކަން اللّه ހިންގަވައިދެއްވުން އަކަންކަމުގެ ހުއްޓުވުމަށް) ނުކުޅެދިގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ.

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى ٱلْأَرْضِ لَٱفْتَدَتْ بِهِۦ ۗ وَأَسَرُّوا۟ ٱلنَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ۖ وَقُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِى ٱلصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ أَرَءَيْتُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَٰلًا قُلْ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ ۖ أَمْ عَلَى ٱللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

ލުޣަތު

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ = ކޮންމެ އަދި އަނިޔާވެރިވި ކޮންމެ نفس އަކަށްވީނަމަ (ވީނަމަވެސް) ❁ مَا فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައިވާހައިތަކެއް. ❁ لَٱفْتَدَتْ بِهِۦ = ހަމަކަށަވަރުން އެއިން އެއާ (قيامة ދުވަހުން) فدية ދިނީސްވެ. وَأَسَرُّوا۟ ٱلنَّدَامَةَ = އަދި އެމީހުން ހިތާމަ ވަންހަނާކުރާނެތެވެ. ❁ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ = އެމީހުން عذاب ދެކިފުމުން ❁ وَقُضِىَ بَيْنَهُم = އަދި އެމީހުންގެ މެދުގައި ނިޔާކުރެވޭނެއެވެ. ❁ بِٱلْقِسْطِ = عدل އަށް. ❁ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާނުވެވޭނެއެވެ. ❁ أَلَآ = ދަންނާށެވެ! ❁ إِنَّ لِلَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަށެވެ. (مِلْك ވެގެންވެއެވެ.) ❁ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހައިތަކެއް. ❁ أَلَآ = ދަންނާށެވެ! ❁ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ = ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وعد ވުން އެއީ حقّ އެއް. ❁ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެހެންކަމަކު އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން. ❁ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ = އެމީހުންނަކަށް (އެކަމެއް) ނޭނގެއެވެ. ❁ هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ = އެކަލާނގެ (މަރުތައް) ދިރުއްވާ މަރުއްވަވައެވެ. ❁ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވެވޭނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޫއެވެ! ❁ قَدْ جَآءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް وعظ نصيحة އަތުވެއްޖެއެވެ. ❁ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِى ٱلصُّدُورِ = އަދި ހިތްތަކުގައިވާ (جاهل ކަމުގެ ބަލިތަކަށް) شفاء އާއި / ފަރުވާއި. ❁ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ = އަދި ތެދުމަގާއި رحمة އެއް. ❁ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ = مؤمن ންނަށް. ❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ = (ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ޤުރްއާނާ وحي އާ ދީނެއް އިސްލާމްދީން) الله ގެ فضل ވަންތަކަމުންނާއި އަދި އެކަލާނގެ رحمة ންނެވެ. ❁ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ = ފަހެ އެކަންތަކުން އެމީހުން އުފާކުރާހުށިކަމެވެ! ❁ هُوَ خَيْرٌ = އެއީ ހެޔޮވެގެންވާ (އެބަހީ: إسلام دين އާއި وحي) މާ ގިނަގުނަވެގެންވެއެވެ. ❁ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ = އެމީހުން އެއްކުރާ (ދުނިޔަވީ) މުދަލަށްވުރެ. ❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ أَرَءَيْتُم = ކަލޭމެން ދެކިއްޖެތޯ؟ (ކަލޭމެން خبر ދީބަލާށެވެ!) ❁ مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ لَكُم = الله ކަލޭމެންނަށް ބާވައިލެއްވި ❁ مِّن رِّزْقٍ = ރިޒުގުތަކުން. ❁ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ = ކަލޭމެން އޭގެތެރެއިން ބައެއްކަމެއް

ލައިދީފުއެވެ. ۞ حَرَامًا وَحَلَالًا = (އަމިއްލައަށް) حرام ތަކެތިކަމުގައްޔާ حلال ތަކެތިކަމުގައި.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ = (އެކަމަށް) الله ކަލޭމެންނަށް ހުއްދަދެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ ۞ أَمْ عَلَى ٱللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ = ނުވަތަ الله ގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން ދޮގުހަދަނީހެއްޔެވެ؟۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٤) އަދި ޒާލިމުވެއްޖެ ކޮންމެ نفس އަކަށް (އެ نفس އެއް عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) فدية ދޭން ބިމުގައިވާހާތަކެތި ލިބިގެންވިނަމަވެސް އެ عذاب އިން ދުރުވުމަށް އެތަކެތީން فدية ދީހިފާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހިތާމަ ވަންހަނާކޮށް ސިއްރުކުރާނެއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ދަރުމަވެރިޔާ ދެރަވެރިމީހުންނަށް ނޭނގޭނެކަމަށެވެ.) އަދި އެމީހުންގެ މެދުގައި – އެބަހީ ޒާލިމުކުރެވުނު މަޒުލޫމުންނާއި އެމީހުންނާއި تبع ވީމީހުންގެ މެދުގައި - عدل ފުޅާގޮތުގައި ނިޔާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް (ޒަރާ) އެއްވެސް އަނިޔާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

(٥٥) ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި ملك ވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ. (އެހެންވީމާ ޒާލިމުން فدية ދޭން އެދޭތަކެތި ކާކަށްތޯ ކަލޭމެން ދެވެންހުރީ؟) އަދި ދަންނާށެވެ! الله ގެ وعد ފުޅު އެއީ ހަމަ حقّ وعد ފުޅެކެވެ. (އެބަހީ: ޒާލިމުންނަށް عذاب ދެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ކުރައްވާފައިވާ وعد ފުޅު އެއީ ހަމަ حقّ އެވެ.) އަދި އެކަމަކު އެމީހުންގެ ގިނަބަޔަކު އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

(٥٦) އެކަލާނގެ ތިމާގެ ދިރުއްވާ މަރުއްވަވައެވެ. (ޒާލިމުން މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވާންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٥٧) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން نصيحة އާއި وعظ އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ހިތްތަކުގައިވާ جاهل ކަމުގެ ބައްޔަށްވާ شفاء އާއި އަދި مؤمن ންނަށްވާ ތެދުމަގާއި رحمة ހަމަކަށަވަރުން އަތުވެއްޖެއެވެ. އެއީ ކީރިތި قرآن އެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނެވެ.

(٥٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحى އާއި ދީނުވެސް އަންގަވައި نعمة ދިނީ) الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ رحمة ފުޅުން ވާކަންނަވެވެ. ފަހެ އޭގެ ސަބަބުން އެމީހުން އުފާކުރާހުށިކަމެވެ. އަދި އެތަކެތި (އެބަހީ: قرآن އާއި إسلام دين) އެމީހުން އެއްކާކުރާ ދުނިޔޭގެ ތަކެތިއް މާހެޔޮގޮތްވެގެންވެއެވެ.

(٥٩) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އޭ މައްކާގެ مشرك ންނޭވެ!) ރިޒުގުގެތެރެއިން الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ފޮނުއްވާފައިވާތަކެއްޗާމެދު ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ! އޭގެތެރެއިން ކަލޭމެން (އަމިއްލައަށް) ބައެއްތަކެތި حرام ކުރީމާއި އަދި ބައެއްތަކެތި حلال ކުރީމާއި ހަދައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނު (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ! އެގޮތަށް حكم ކުރުމަށް الله ކަލޭމެންނަށް ހުއްދަދެއްވީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ކަލޭމެން الله އަށް ދޮގުހަދަނީހެއްޔެވެ؟

- ދަންނައެވެ! މިބައިގަ ބައެއްތަކެތި حرام ކޮށް އަނެއްބައެއްތަކެތި حلال ކޮށްހެދި ވާހަކަ أنفال ސޫރަތުގައިވެސް އައެވެ. މިއީ ހަމަ مشرك ންގެ ކުރިކަމެކެވެ. مشرك ންނާއި ކުރިކަމަކަށް الله ގެ حكم ބަދަލުކުރާމީހުންނަށް މިއާޔަތުގައި މިވާ وعيد ސިފަވާނެއެވެ. والله أعلم .

وَمَا ظَنُّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا۟ مِنْهُ مِن قُرْءَانٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۚ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِى كِتَـٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾ أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَـٰتِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

މުރާޖަޢާ

وَمَا ظَنُّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ = އަދި ދޮގުހަދައިގަންނަވާހުން އުޅެނީކިހިނ ކިހިނެއްތޯއެވެ.* عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = اللّه ގެ މައްޗަށް ދޮގު.* يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން.* إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ އާރާވަންތަކަލާނގެ ފަޟްލުވެރިކަލާނގެއެވެ.* عَلَى ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް.* وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެއުރެންގެތެރެއިން ގިނަބަޔަކު.* لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ = އެއުރެން شكر ނުކުރެއެވެ.*

وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެއްވެސްކަމެއްގައި ނުވާނެއެވެ.* وَمَا تَتْلُوا۟ مِنْهُ مِن قُرْءَانٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު قرآن ން ކިޔަވާވިދާޅުވާއެއް ނުވިދާޅުވާނެއެވެ.* وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެއްވެސް عمل އެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.* إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا = މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާ ވަރުގައި. އެއީނަމަވެސް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި اللّه ހެކިވެވަޑައިގެން حاضر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ.* إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ = ކަލޭގެފާނު އެކަމަކަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާހިނދު.* وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ނަށް غائب ވެގެން ނުވެއެވެ. ނިވައިވެގެން ނުވެއެވެ.* مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ = ذَرَّة އެއްގެ ބަރުދަނުން ވެސްމެއެވެ. فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ = ބިމުގައިވެސް އަދި ނުވަތަ އުޑުގައިވެސް.* وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ = އަދި އޭގެ ކުޑައެއްޗެއް އެއްވެސް ކުޑަކުޑަ އެއްޗެއްވެސް.* وَلَآ أَكْبَرَ = އަދި ބޮޑު އެއްޗެއްވެސް.* إِلَّا فِى كِتَـٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾ = بيان ވެގެންވާ ފޮތެއްގައި ލިޔެވިފައިނުވާ.* أَلَآ = ދަންނާށެވެ! إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ وَلِيُّ ން ބިރެއް އެއުރެންގެ މައްޗަށް ނެތެވެ.* لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ = އެއުރެންގެ މައްޗަށް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ.* وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ = އަދި އެއުރެން ހިތާމަ ކުރާނެ ބަޔަކު ނޫނެވެ.* ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އެއުރެންނަކީ إيمان ވި މީހުންނެވެ.* وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ = އަދި އެއުރެން ބިރުވެތިވެއުޅުނު ބައެކެވެ. تقوى ވެރިވެ އުޅުނު ބަޔަކީވެސްމެ.* لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ = އުފާވެރިކަމުގެ އެއުރެންނަށްވެއެވެ.* فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި އަދި آخرة ގައިވެސް.* لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَـٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ كلمة ތަކަށް ބަދަލެއް ނުވެއެވެ.* ذَٰلِكَ هُوَ = އެއީ ހަމަ އެއީއެވެ.* ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބު ލިބުމެވެ.*

وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެއުރެންގެ ބަސް ކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރުވާ ނުލާހެވެ.

ނުކުރައްވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ = ހަމަކަށަވަރުން އެންމެހައި عزّة އެއްވަނީ الله އަށެވެ.۞ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ = އެކަލާނގެ އީ އަޑުއައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) އަދި الله އަށް ދޮގުހަދައިގަތުމީހުން (حلال ކުރެއްވި ތަކެތި حرام ކޮށް، حرام ކުރެއްވިތަކެތި حلال ކޮށް) ގެނިގުން އެމީހުންގެ ގޮތް قيامة ދުވަހުން الله ކަންތައް ކުރައްވާނެކަމަށް އެމީހުން ހިތަނީ ކޮން ގޮތަކަށްބާވައެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ (އެމީހުންގެ ކުށަށް عقوبة އަވަސްނުކުރައްވާ) މީސްތަކުންނަށް ފަޟްލުވެރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން شكر ނުކުރެއެވެ.

(٦١) އޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ކަމެއްގައިވިޔަސް، އަދި قرآن ތެރެއިން ކިޔަވާ ވިޔަސް އަދި ކަލޭމެންނަކީ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރާއިރުވެސް އެކަމެއް ކުރައްވާއިރު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް الله ހެކިވޮޑިގެންވާ އެއްކަލާއްވެސް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: ކަންތައް ކުރަމުންދާއިރުވެސް ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް الله ހެކިވޮޑިގެންވެއެވެ.) އަދި ބިމުގައިވިޔަސް އަދި އުޑުގައިވިޔަސް ذرّ އެއްގެ ބަރުދަނުގެ އެއްޗެއްވިޔަސް ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުން ވަކިވެގެން ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ނިވައިވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ކުޑަ ކުޑަ އެއްޗަކަސް އަދި ބޮޑު އެއްޗަކަސް ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތެއްގައި ލިޔެވިގެންވާ ގޮތުގެ ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: ކަންތައްތައް އެއްޗެހި ލިޔެވިގެންވެއެވެ.)

(٦٢) ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وَلِيُّ ންގެ މައްޗަކަށް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހިތާމަކުރަން ބޭނުންވާކަމެއް ނުވެއެވެ. (އެއީ އެމީހުން الله އެމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ބައެކެވެ.)

(٦٣) އެމީހުންނަކީ އެބަހީ: الله ގެ وَلِيُّ ންނަކީ - إيمان ވީމީހުންނެވެ. އަދި الله އަށް ބިރުވެތިވީމީހުންނެވެ. އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވީމީހުންނެވެ.

(٦٤) އެމީހުންނަށް ހުރީ ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް بُشْرَى އެވެ. އުފާވެރިކަމެވެ. އަދި الله ގެ كلمة ތަކުގައި ބަދަލުވުމެއް ނުވެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކީ - كاميابى އަކީ އެއީއެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔާ حياة ގައްޔާއި آخرة ގައިވެސް އުފާވެރިކަމެވެ.)

(٦٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުންގެ - يعنى އެ مشرك ންގެ – ވާހަކަތަކުން ކަލޭގެފާނު ހިތާމަވެރިނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެންމެހައި عزّة އެއް މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ الله އަށެވެ. ހުރިހާ ބާރެއްވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ. (އެމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލު ހިފުއްވުން އެކަލާނގެއަށް ފަސޭހަ ކަމެކެވެ. އެމީހުންނަށް نصر ދޭނީ މިހާރުވެސް ނުވާނެއެވެ.) އެކަލާނގެއީ އަޑުއައްސަވާވޮޑިގެންވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُرَكَآءَ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَٰنَهُۥ ۖ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ۖ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَٰنٍۭ بِهَٰذَآ ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَٰعٌ فِى ٱلدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ ٱلْعَذَابَ ٱلشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

މުފްރަދާތު

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ = ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އަށް ملك ވެ خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ❁ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާ ބައެއް. ❁ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާ ބައެއްވެސް. ❁ وَمَا يَتَّبِعُ = އަދި تبع އެއްވެސް ކޮންއެއްޗަކަށްހެއްޔެވެ؟ (އަދި އެ تبع ވާބަޔަކީ) ❁ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ = އެގޮވާމީހުން.❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި ❁ شُرَكَآءَ = އިލާހުން شريك ކޮށްގެން. ❁ إِن يَتَّبِعُونَ = އެމީހުން تبع ވާކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ إِلَّا ٱلظَّنَّ = ހީއަށް މެނުވީ.❁ وَإِنْ هُمْ = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ = ހަދާހައްދަން خيال ކުރުމަށް ކަމުގައިމެނުވީ.❁ هُوَ ٱلَّذِى = ހަމައެކަލާނގެއެވެ.❁ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ރޭގަނޑުލެއްވީ. ❁ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ = އެރޭގަނޑުގައި ކަލޭމެން (ދިރިއުޅުމުގެ ވަރުބަލިކަންފިލުވައި) ހަމަޖެހި ގައިމުވުމަށް.❁ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا = އަދި ދުވާލު އެއްޗެތި ފެންނަކަމުގައި. ❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައިވެއެވެ.❁ لَءَايَٰتٍ ކަންބޮޑުވާ بيان ވެގެންވާ دليل . ❁ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ = އަޑުއަހާބަޔަކަށް. (ބަސްއަހައި فكر ކުރާބަޔަކަށް.)❁ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا = އެމީހުން ބުންޏެވެ. اللّٰه ދަރިއަކު إختيار ކުރެއްވީއެވެ. ❁ سُبْحَٰنَهُۥ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ❁ هُوَ ٱلْغَنِىُّ = އެކަލާނގެއީ (އެއްވެސް خلق އަކާމުޙްތާޖު) ނުވެފުދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާހުރިހާއެއްޗެއް އެކަލާނގެއަށް މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވެއެވެ.❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާހުރިހާއެއްޗެއް. ❁ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَٰنٍ = ކަލޭމެން ގާތުގައި އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއް ނުވެއެވެ. ❁ بِهَٰذَآ = އެކަލާނގެއަށް ދަރިކަމުގައި (ملائكة ނެގުމަށް) ❁ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން ބުނަނީހެއްޔެވެ؟❁ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ = ކަލޭމެން ނޭނގޭކަންތައް. قُلْ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގޮތުން ވިދާޅުވާށެވެ!❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ = ހަމަކަށަވަރުން އުފައްދައިގަންނަމީހުން. ❁ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = اللّٰه ގެ މައްޗަށް ދޮގު. ❁ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ = އެމީހުން ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. ❁ مَتَٰعٌ فِى ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގައިވާ އަލްފާނިކަމެއްކަމެވެ. ❁ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ = ދެން އެމީހުން رجوع ވުންވަނީ ހަމަ ތިމަންނަވަރުންގެ ހަޟްރަތަށެވެ

حضرة އަށެވެ.۞ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ރަހަދައްކަވާނެވެ. ۞ ٱلۡعَذَابَ ٱلشَّدِيدَ = ގަދަވެގެންވާ عذاب ގެ.۞ بِمَا كَانُوا۟ يَكۡفُرُونَ ﴿٧٠﴾ = އެމީހުން ކާފިރުވާކަމުގައިވީކަމުގެ ސަބަބުން.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٦) ކަލޭގެފާނު ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާ ބަޔަކު މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި الله ދޫކޮށް شريك ންތަކަށް ދުޢާކުރާ މީހުން އެ تبع ވަނީ ކޮންއެއްޗަކަށް ބާވައެވެ؟ ހަމަހުސް ޝައްކަކަށްމެނުވީ އެމީހުން تبع ވާކަމުގައިނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ خيال އުއްކާށާ ބަޔަކު ކަމުގައިމެނުވީ އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٦٧) ކަލޭގެފާނަށް ބާކީ ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެއީ (ދުވާލުގެ މަސައްކަތުގެ ވަރުބަލިކަން ފިލުވައި) ކަލޭގެފާނުގެ نفس ތަކަށް ހަމަޖެހުން ލިބުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ދުވާލު އެއީ އަލިކަމުދާ އެއްޗެއްކަމުގައި ލައްވައިވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައިވެސް ބަސްއަހާ (އަދި فكر ކުރާ) ބަޔަކަށް ކަނޑައެޅި ބަޔާން ވެގެންވާ دليل ތައްވާކަން ކަށަވަރެވެ.

(٦٨) އަދި އެމީހުން يعنى: مشرك ން ބުނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ދަރިކަލަކު إختيار ކުރެއްވީއެވެ. (އެފަދަ ކަންތައްތަކުން) އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެއީ އެއްވެސް مخلوق އަކާއި ނުލައި ފުދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި مِلْكُ ވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. (އެކަލާނގެ އެއްވެސް ދަރިކަލަކަށް ބޭނުންވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.) އެހެން ކަލޭގެފާނު ބުނުމުގެ (އެބަހީ: الله އަށް ދަރިކަލަކުލެއްވީ ބުނުމުގެ) އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއް ކަލޭގެފާނުނަކަށް ނުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދަށަ الله އާއިމެދު ކަލޭގެފާނު ނޭނގޭތަކެއް ބުނަނީހެއްޔެވެ؟

(٦٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދައިގަންނަމީހުން ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ.

(٧٠) އެމީހުން ދުނިޔޭގައި އުފާކުރި ތަކެތި ކުޑަކުޑަ އަރާމުކޮށްލުމެކެވެ. ދެން އެމީހުން އަނބުރާ رجوع ވުންވަނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ގަދަވެގެންވާ عذاب ގެ ރަހަ ދައްކަވާނެވެ. އެއީ އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ކާފިރުވާކަމުގައިވީކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

۞ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم مَّقَامِى وَتَذْكِيرِى بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَعَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوٓا۟ أَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ ٱقْضُوٓا۟ إِلَىَّ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ فِى ٱلْفُلْكِ وَجَعَلْنَٰهُمْ خَلَٰٓئِفَ وَأَغْرَقْنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ بِمَا كَذَّبُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

މުފްރަދާތު

۞ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ކިޔަވާވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! نَبَأَ نُوحٍ = نُوحُ (عليه السّلام) ގެ خبر . ۞ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު. ۞ يَٰقَوْمِ = އޭ އަހުރެންގެ قوم އެވެ. (قوم ގެމީހުންނޭވެ!) ۞ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ބޮޑުވެއްޖެއްޔާ. ۞ مَّقَامِى = (ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި) މިމަންކަލޭގެފާނުގެ مقام . ۞ وَتَذْكِيرِى بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = އަދި އަހުރެން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމާއި. ۞ فَعَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْتُ = ފަހެ الله ގެ حضرة އަށް އަހުރެން وكيل ކޮށްފީމެވެ. ۞ فَأَجْمِعُوٓا۟ أَمْرَكُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ކަންތައް ޖަމާކުރާށެވެ! (عَزْمُ ކުރާށެވެ!) وَشُرَكَآءَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ شريك ންތަކާއި (ބައިވެރިންތަކަށް ގޮވާށެވެ!) ۞ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ = ދެން ކަލޭމެންގެ ކަންތައް ތަންވާހުށިނުކަށެވެ. ۞ عَلَيْكُمْ غُمَّةً = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފޮރުވިގެން (ނުސާފުވެގެން) ۞ ثُمَّ ٱقْضُوٓا۟ إِلَىَّ = ދެން މިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަން (އެބަހީ ކަލޭމެން ކުރަން ބޭނުން) ކަލޭމެން ނިންމާށެވެ! ۞ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾ = އަދި ކަލޭމެން މިމަންކަލޭގެފާނަށް ލަސްކޮށްނުދޭށެވެ! ۞ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ = ފަހެ ކަލޭމެން (މިމަންކަލޭގެފާނާއި تبع ވުމުން) އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ. ۞ فَمَا سَأَلْتُكُم = ފަހެ މިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެން ކިބައިން ސުވާލުނުކުރީމެވެ. (ސުވާލުކުރުމަކަށްވެސް.) ۞ مِّنْ أَجْرٍ = އެއްވެސް އުޖޫރައަކަށް. ۞ إِنْ أَجْرِىَ = މިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުޖޫރަ ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ الله ގެ حضرة ން މެނުވީ. ۞ وَأُمِرْتُ = އަދި މިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. ۞ أَنْ أَكُونَ = މިމަންކަލޭގެފާނު ވުމަށެވެ. ۞ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ = މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން (ކިޔަމަންތެރިންގެ ތެރެއިން) ۞ فَكَذَّبُوهُ = ފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ فَنَجَّيْنَٰهُ = ފަހެ މިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ. ۞ وَمَن مَّعَهُۥ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ މީހުންނާއި. ۞ فِى ٱلْفُلْكِ = ނަވުގައި. ۞ وَجَعَلْنَٰهُمْ خَلَٰٓئِفَ = އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ލެއްވީމެވެ. (އެބަހީ: އަނބުރާ ބިމު މީހުންލެއްވީ) ބިމުގައި ދިރިއުޅެން މިބިމުގެ ވެރިކަމުގައި. ۞ وَأَغْرَقْنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ = އަދި ދޮގުކުރިމީހުން މިމަންރަސްކަލާނގެ غَرَق ކުރެއްވީމެވެ. ۞ بِـَٔايَٰتِنَا = މިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ۞ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ = ވިސްނުއްލަން ނިކަން ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! عَٰقِبَةُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ = އިންޒާރުދެއްވުނު މީހުންގެ ނިމުން. އެމީހުންގެ ފަހުކޮޅު. ۞ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ = ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ފަހު

ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ رُسُلاً = رَسُول ބޭކަލުން. إِلَىٰ قَوْمِهِمْ = އެބޭކަލުންގެ قوم ތަކަށް.❁
فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ = ފަހެ އެބޭކަލުން ބަޔާންވެގެންވާ معجزة އާއި دليل އާއިގެން އެމީހުންގެގާތަށް
ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ فَمَا كَانُوا = ފަހެ އެމީހުން ނުވިއެވެ. لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِۦ = އެއެއްޗަކަށް
އެމީހުން ދޮގުކުރި އެއްޗަކަށް إيمان ވިބަދަލުކުރުމަށް. ❁ مِن قَبْلُ = މީގެ ކުރިން. كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ =
ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސީލުކަޖައްސަވަނީ އެފަދައިންނެވެ.❁ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ =
ހައްދުފަހަނަޅައިގަތްމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٧١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެ مشرك ންނަށް نوح عليه السّلام ގެ ވާހަކަ ކިޔައިދެއްވާށެވެ! އެއީ އެކަލޭގެފާނުން އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިހިނދުންނެވެ. (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! (ކަލޭމެންގެމެދުގައި) ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ مقام އާއި ދަންނަވަ އަދި ކަލޭމެންނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު اللّه ގެ އާޔަތްތަކުން ހަނދާންކޮށްދެއްވުމާއި ނަސޭހަތްތެރިވެދެއްވުމާއި މިކަންކަން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ބުރަކަމަކަށް ވެއްޖެނަމަ، ފަހެ އެކަމަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު قتل ކުރުމަށް ނުވަތަ ދުރުކުރުމަށް ކަލޭމެން قصد ކޮށްފިއްޔާ) ތިމަންކަލޭގެފާނު މި وكيل ކުރީ ހަމައެކަނި اللّه އާއެވެ. ފަހެ އަދި ކަލޭމެންނާއި قصد ކުރާކަމެއް ކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް އެއްވެ ކަލޭމެންގެ ބައިވެރިންނާއެކުގައި ގަސްދުކުރާށެވެ! ދެން ކަލޭމެންގެ ކަންތައް ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފޮރުވިފައިވާ، ވަސްވާސް ކުރަނިވި ކަމަކަށް ނުހައްދާ ހަމަހިމޭނުން ވިސްނައިލާށެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުކުމްކޮށްލާށެވެ! އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލަސްކޮށް ނުދޭށެވެ!
(٧٢) ފަހެ ކަލޭމެން (ތިމަންކަލޭގެފާނާއި تبع ނުވެ) އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އުޖޫރައެއް - ޘަވާބެއް - ނުއެދެމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ އުޖޫރަ ދެއްވާނީ اللّه ގެ حضرة ންކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު މުސްލިމުންގެތެރެއިން ވުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ.
(٧٣) ފަހެ ފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު ނަވުގައި ތިބި މީހުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި އެމީހުން يعني: ނަވުގައިތިބިމީހުން އެއީ ދުނިޔޭގެ ދަރިންގެ ތެރޭގައި ހުރިހާ ބިމުގެ މީހުންގެ ބަދަލުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނޑުގައި غرق ކުރެއްވީމެވެ. އިންޒާރުދެއްވުނު މީހުންގެ ނިމުން އޮތީ ކިހާ ގޮތަކަށްތޯ ބަލާށެވެ! (އެ طوفان ގައި ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ މީހުން ގެއްލިގެން ދިޔައީ އެ مشرك ން މުޅިން ނެތިގެން ދިޔައިރު، ބާކީވީ ހަމައެކަނި އެކަލޭގެފާނާއެކުގައިވި مُؤمِنُ ންނެވެ.)
(٧٤) ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ކޮންމެ قوم އަކަށް رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވި رسول ކަލާނގެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. ފަހެ بيان ވެގެންވާ حجّة އާއި دليل އާއިގެން އެބޭކަލުން އެމީހުންގެގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން އައުމުގެ ކުރީގައި ދޮގުކުރި ކަންތައްތަކަށް إيمان ވިބަދަލުކުރުމަށް ނުވިއެވެ. ހައްދުފަހަނަޅައިގަތްމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސީލުކަޖައްސަވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ وَهَـٰرُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ بِـَٔايَـٰتِنَا فَٱسْتَكْبَرُوا۟ وَكَانُوا۟ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوٓا۟ إِنَّ هَـٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰٓ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ ۖ أَسِحْرٌ هَـٰذَا وَلَا يُفْلِحُ ٱلسَّـٰحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا ٱلْكِبْرِيَآءُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ٱئْتُونِى بِكُلِّ سَـٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ ٱلسِّحْرُ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبْطِلُهُۥٓ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

މާނަ

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِم = ދެން އެބަޔަކުންގެ ފަހުން މިވަންހަނާކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ.❁ مُّوسَىٰ وَهَـٰرُونَ =
موسى އާއި هارون (عليهما السّلام) ❁ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ = فِرْعَوْنُ އާއި އޭނާގެ قوم ގެ ބޮޑުންގެ ގާތަށް. ❁
بِـَٔايَـٰتِنَا = މިވަންހަނާކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިގެން. ❁ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ބޮޑާވެއްޖެއެވެ.
ކިބުރުވެރިވެއްޖެއެވެ. ❁ وَكَانُوا۟ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ = އަދި އެމީހުންވީ مجرم ނުބައިގައުމެވެ.
ފާފަވެރިންނަކުވީއެވެ.❁ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ = ދެން އެމީހުންގެގާތަށް حقّ އައިސްފުމުން. (معجزة އާއި دليل
އައިސްފުމުން)❁ مِنْ عِندِنَا މިވަންހަނާކަލާނގެ حضرة ން. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުންޏެވެ.❁ إِنَّ هَـٰذَا لَسِحْرٌ
مُّبِينٌ ﴿٧٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ بيان ވެގެންވާ سحر އެއްވެ. ❁ قَالَ مُوسَىٰٓ = موسى (عليه السّلام)
ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ = ތިޔަބައިމީހުން حقّ އަށް (حقّ އާއިމެދު) ބުނަނީހެއްޔެވެ؟ ❁ لَمَّا جَآءَكُمْ ۖ =
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް حقّ އައިއިރު. ❁ أَسِحْرٌ هَـٰذَا = މިއީ سِحْر އެއްވެ. ނުވަތަ سِحْر އެއްހެއްޔެވެ؟ ❁ وَلَا
يُفْلِحُ ٱلسَّـٰحِرُونَ ﴿٧٧﴾ = އަދި سِحْرُ ވެރިންނަކީ ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. ❁ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁
أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވީ އަޅުގަނޑުމެން އަނބުރާލުމަށްހެއްޔެވެ؟❁
عَمَّا وَجَدْنَا = އަޅުގަނޑުމެން ދުށްއެއްޗަކުން. عَلَيْهِ ءَابَآءَنَا = އެއްޗެއްގެމަތީގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިން ތިއްބާ
❁ وَتَكُونَ لَكُمَا = އަދި ކަލޭމެން ދެމީހުނަށް ޝައުކަތްހުރުމަށްޓަކައި.. ❁ ٱلْكِبْرِيَآءُ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ބޮޑުކަމާއި
ވެރިކަން. ❁ وَمَا نَحْنُ = އަދި އަޅުގަނޑުމެން ނުވަމުއެވެ. ❁ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾ = ކަލޭމެން ދެމީހުންނަށް
އީމާންވާ ބަޔަކަށް ވާކަށެއް. (ތިޔަދެބޭކަލުން ބުނާގޮތަށް) ❁ وَقَالَ فِرْعَوْنُ = އަދި فرعون **ވިދާޅުވިއެވެ.**❁ ٱئْتُونِى. =
އަޅުގަނޑުގާތަށް ގެންނާށެވެ!❁ بِكُلِّ سَـٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ = ކޮންމެ ވަރެއް سحر ދަންނަ ހުނަރުވެރި سحر ވެރިއެއް.❁
فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ = ދެން سحر ވެރިން އައިސްފުމުން.❁ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ = موسى (عليه السّلام)

އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَلْقُوا = ކަލޭމެން އަޅާލާށެވެ! (އެއްލާށެވެ!) ❁ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٨٠﴾ = ކަލޭމެން އަޅާލާނެއެއްޗެއް. ❁ فَلَمَّآ أَلْقَوْا = ދެންފަހެ އެމީހުން އެޅިހިނދުން. ❁ قَالَ مُوسَىٰ = موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ مَا جِئْتُم بِهِ ٱلسِّحْرُ = سحر ގޮތުން ކަލޭމެން އެގެނައި އެއްޗަކީވެސްމެ (ކުރިޔަށްގެނައިވެސްމެ) ❁ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبْطِلُهُۥٓ = ހަމަކަށަވަރުން ނިކަންހުރެ الله تعالى އެއްޗެހި باطل ކުރައްވާހުށްޓެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ރަނގަޅު ނުކުރައްވައެވެ. / صُلْحَ ނުކުރައްވައެވެ. ❁ عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ = فاسد ކުރާމީހުންގެ عمل . ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٥) އެބޭބޭކަލުންނަށްފަހުގައި ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى އާއި هارُون (عليهما السّلام) رسول ކަލުންކަމުގައި فرعون އާއި އޭނާގެ ބޮޑެތިންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވީމެވެ. އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި معجزة ތަކާއިގެންނެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން ބޮޑާވެގެންފިއެވެ. كِبر ވެރިވެގެންފިއެވެ. އެމީހުންވީ مجرم ނުކުތްގައެވެ. ކުށްވެރިން ކަމުގައެވެ.

(٧٦) ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ގާތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން حقّ އައިހިނދުން. (އެބަހީ: موسى عليه السّلام އެގޮތަށްގެނައުމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ންވާ حقّ ގޮތުގެ ސާބިތުކުރުމުގެ دليل އާއި حجّة އައިހިނދުން) އެމީހުން ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެކެވެ.

(٧٧) موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ ގާތަށް حقّ އައިހިނދުން ކަލޭމެން މިއަށްބުނަނީ އެއީ سحر އެއްކަމުގައެއްތޯ؟ (އެއްކަލަކުވެސް ނުވާނެއެވެ) ހަމަ يقين ންވެސް سحر ވެރިންނަށް ކާމިޔާބު ނުލިބޭނެއެވެ.

(٧٨) އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އޭ موسى އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް މިއަތުވެޑައިގެންނެވީ އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އެއްކޮށްދެމިތިބި ވިސްނުން އަހުރެމެން (އަނބުރާލުން) ދުރުކޮށްލުމަށް ތޯއެވެ؟ ބޮޑުކަމާއި ދެކެވުނު ... އަހުރެމެން ދުރުކޮށްލުމަށްތޯއެވެ؟. އަދި ކަލޭމެން ދެމީހުންނަށް (އެބަހީ: موسى އާއި هارون عليهما السّلام ދެމީހުންނަށް) ބިންމަތީގައި ބޮޑުކަމާއި ވެރިކަން ލިބިގަތުމަށްތޯއެވެ؟ މިއަދުމީހުންނަށް إيمان ވާނީ ބައެއްކަމުގައި އަހުރެމެން ނުވަމުއެވެ.

(٧٩) އަދި فرعون ބުންޏެވެ. سحر ދަންނަ ހުރިހާ سحر ވެރިން އަހުރެމެންގެ ގާތަށް ކަލޭމެން ގެންނާށެވެ!(ދެން فرعون ރަށްރަށުން އެގޮތުގެ އެންމެ މޮޅު سحر ވެރިން ގެނައުމަށް ޙާޟިރުކުރަން އަމުރުކުރިއެވެ.)

(٨٠) ދެންފަހެ سحر ވެރިން އައިހިނދުން موسى عليه السّلام އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (سحر ގެގޮތުން) ކަލޭމެން އެޅުމަށް އެއްޗެހި ކަލޭމެން (ميدان އަށް) އަޅާލާށެވެ!

(٨١) ދެންފަހެ އެމީހުން އެއްޗެހި އަޅައިލިހިނދުން موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. سحر ގޮތުން ކަލޭމެން ގެނައި އެއްޗެއް (ކުރިޔަށްގެނައި) ހަމަކަށަވަރުން ނިކަންހުރެ الله تعالى باطل ކުރައްވާހުށްޓެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން فاسد ކުރާމީހުންގެ ޢަމަލު الله تعالى ސުލްޙަ ނުކުރައްވާހުށްޓެވެ.

وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِۦ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَٰقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَٱجْعَلُوا۟ بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ = އަދި الله تعالى حقّ ސާބިތުކުރައްވައެވެ. ❁ بِكَلِمَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ كلمة ތަކުގެ ސަބަބުން. (އެކަލާނގެ أمر ތަކުގެ) ❁ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ = مُجْرِم ން ނުރުހުނަސް (ފާފަވެރި އެއުރެން ނުރުހުނަސް) ❁ فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ = ފަހެ موسى (عليه السّلام) އަށް އީމާން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ން މަދު ބަޔަކު މެނުވީ. (ޒުވާނުންގެ ބައެއް މެނުވީ)❁ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ = އޭގެ فرعون ގެ ބިރުވެރިކަމާއެކު އަދި ❁ وَمَلَإِيْهِمْ = އަދި (އެ މީހުންގެ) މީހުންގެ أشراف ންގެ ބިރުވެރިކަމާއެކު. ❁ أَن يَفْتِنَهُمْ = އެމީހުން فتنة ގައި ޖައްސައިފާނެތީ. ❁ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން فرعون . ❁ لَعَالٍ فِى ٱلْأَرْضِ = ހަމަކަށަވަރުން ބިމުގައި ބޮޑާވެގެންވާ މީހެކެވެ.❁ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ހައްދުފަހަނައަޅައިގެންދާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.❁ وَقَالَ مُوسَىٰ يَٰقَوْمِ = އަދި موسى عليه السّلام - ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ❁ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ = ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އީމާންވެއްޖެނަމަ. ❁ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓا۟ = ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން وكيل ކުރާށެވެ! ❁ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ = ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުން ކަމުގައި ވާނަމަ. ❁ فَقَالُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ.❁ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا = އަހަރެމެން وكيل ކުރީމު ހަމަ الله އަށެވެ. رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا = އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! އަހަރެމެން ނުލައްވާނދޭވެ! ❁ فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٥﴾ = އަނިޔާވެރިވި قوم ގެ މީހުންނަށް فتنة އެއްކަމުގައި. ❁ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ رحمة ގެ ސަބަބުން އަހަރެމެން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! ❁ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ = ކާފިރު قوم ގެ މީހުންގެ ކިބައިން.❁ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ = އަދި موسى އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ އާއި (عليهما السّلام) މިދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ. ❁ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا = ތިޔަދެކަލުންގެ قوم އަށް إختيار ކުރައްވާ ހިއްޕަވާށެވެ! ހަމަޖައްސަވާށެވެ! ❁ بِمِصْرَ

بُيُوتًا = مصر ގައި ގެތަކެއް / (ނުވަތަ މިސްކިތްތަކެއް) ۞ وَٱجْعَلُوا۟ بُيُوتَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ ގެތައް ހަދާށެވެ، ۞ قِبْلَةً = قبلة އަށް (قبلة އަށް مُقَابِلُ ވާގޮތަށް ނުވަތަ ނަމާދުކުރާގޮތަށް) ۞ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! ۞ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ = އަދި مؤمن ންނަށް އުފާވެރި خبر ދެއްވާށެވެ، ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٢) އަދި اللّه تعالى އެކަލާނގެ كلمة ތަކުން (أمر ތަކުން) حقّ ސާބިތުކުރައްވައެވެ. مجرم ން (ފާފަވެރި އެކުދިންތަކުން) ނުރުހުނަސް ވެސް ވެއެވެ.

(٨٣) ފަހެ موسى عليه السّلام އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ން މަދުބަޔަކުމެނުވީ (އެބަޔަކީ ދަރިކޮޅެއް މީހުން) އެކަލޭގެފާނަށް إيمان ނުވެއެވެ. އެއީ فرعون އާއި އަދި އެ إيمان ވި މީހުންގެ ބޮޑެތިމީހުންދެކެ ބިރުންނެވެ. އެއީ އެމީހުން (إيمان ވިކަން އެނގިއްޖެނަމަ) އެބޮޑެތިމީހުން فتنة ކޮށްފާނެކަމުގެ ބިރަށްޓަކައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން فرعون ބިމުގައި ބޮޑާވެ كبر ވެރިވެއްޖެ ކަސް ކަނަވަރެވެ. އަދި އޭނާވީ ހަމަކަށަވަރުން ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތް މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٨٤) موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެމީހުންނެވެ! ކަލޭމެން اللّه އަށް إيمان ވެގެންވަނީނަމަ ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން وكيل ކުރާށެވެ! ކަލޭމެން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވަނީނަމައެވެ.

(٨٥) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެން وكيل ކުރީ ބާރުއަޅުއްވާނީ ހަމަ اللّه އަށެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! އަނިޔާވެރިވެގެންވާ މިސްކީނުންނަށް فتنة އެއްކަމުގައި އަޅަމެން ނުލައްވާންދޭށެވެ! (އެމީހުން އަޅަމެން فتنة ފިތުނަޔަށްލައްވާށެވެ! إمتحان ނުކުރައްވާންދޭށެވެ!)

(٨٦) އަދި އިބަރާސްކަލާނގެ رحمة ތެރެއިން ކާފިރު قوم ގެ ކިބައިން އަޅަމެން ސަލާމަތްކުރައްވާންދޭށެވެ.

(٨٧) އަދި موسى އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ހާރޫން (عليهما السّلام) އަށް އިބަރާސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވީމެވެ. ތިޔަދެބޭކަލުން مصر ގައި ގެތަކެއް ނުވަތަ މިސްކިތްތަކެއް ތިޔަދެބޭކަލުންގެ قوم ގެ މީހުންނަށްޓަކައި إختيار ކުރައްވާށެވެ، ހައްދަވާށެވެ! އަދި އެގެތައް قبلة އަށްވާގޮތަށް ހައްދަވާށެވެ! (އެއީ ބިރުވެރިވާވަގުތު ނަމާދު ކުރާގޮތަށެވެ.) އަދި ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! އަދި مؤمن ންނަށް (ކިޔަމަންތެރިންނަށް) އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُۥ زِينَةً وَأَمْوَٰلًا فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا ٱطْمِسْ عَلَىٰٓ أَمْوَٰلِهِمْ وَٱشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا۟ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا فَٱسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ ۞ وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُۥ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ ٱلْغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلْـَٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَٱلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ ءَايَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنْ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ = އަދި موسى (عليه السّلام) ދަންނަވައެވެ. އޭ އަޅަގަނޑުގެ ربّ އެވެ.! إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ قرعون އަށާއި އޭނާގެ ބޮޑުންނަށް ދެއްވައިފިއެވެ. ❁ زِينَةً وَأَمْوَٰلًا = ޒީނަތްތެރިކަމާއި މުދާތައް. ❁ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި.❁ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِكَ ۖ = އޭ އަޅަގަނޑުގެ ربّ އެވެ! އެއިން އެމީހުން އިބަރަސްކަލާނގެ މަގުން ދުރުކުރުމަށްޓަކައެވެ.❁ رَبَّنَا = އޭ އަޅަގަނޑުގެ ربّ އެވެ! ٱطْمِسْ عَلَىٰٓ أَمْوَٰلِهِمْ = އެމީހުންގެ މުދާތައް ނެތިކުރައްވާ ހަލާކުކުރައްވާނދޭވެ!❁ وَٱشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިކުރައްވާނދޭވެ.! فَلَا يُؤْمِنُوا۟ = ފަހެ އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ.❁ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾ = އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ފެނިއްޖެއްޔާމުގެ ކުރީން.❁ قَالَ = الله تعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ.❁ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ދެމީހުންގެ دعاء އިޖާބަކުރެވިއްޖެއެވެ. فَٱسْتَقِيمَا = ފަހެ ތިޔަ ދެމީހުން ސީދާކަމުގައި (ކުރެވިގެންދިޔަ ކަންތަކުގައި) ދެމިހުންނާށެވެ!❁ وَلَا تَتَّبِعَآنِّ = އަދި ތިޔަދެމީހުން تبع ވެ ނުގަންނާށެވެ! ❁ سَبِيلَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ = ނުދަންނަ ބަޔަކުގެ ސުލޫކާއި މަގަށް. (އެމީހުންގެ ގޮތަށް)❁ ❁

وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بنى إسرائيل މީހުން ކަނޑު ހުރަސްކުރުއްވައިފީމެވެ. ❁ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ = އަދި فرعون އެމީހުންނަށް تبع ވިއެވެ (ފަހަތުން) ދިޔައެވެ. وَجُنُودُهُۥ = އަދި އޭނާގެ ސިފައިންނާއި.❁ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ = ދަތިކުރުމަށްޓަކައި عداوة ތެރިކަމުގެ ގޮތުން (އަނިޔާވެރިކަމާ ޖެހިލުމާއި ގޮސް) ❁ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ ٱلْغَرَقُ = އޭނާ غرق ވާން ގާތްވެއްޖެހިނދުން. (އޭނާގެ) ❁ قَالَ ءَامَنتُ = އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އަހުރެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ތެދުކޮށްފީމެވެ. ❁ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ = ހަމަކަށަވަރުން إله އަކު ނުވެއެވެ.❁ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ = ބަނީ އިސްރާއީލު އީމާންވި ފަރާތް ކަލާނގެ ފިޔަވައި.❁ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ = އަދި އަހުރެންވަނީ مسلم ންގެ

ތެރެއިންނެވެ. ކިޔަމަންތެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. ۞ ءَآلْـَٔـٰنَ = މިހާރުހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: ކަލޭ އީމާންވާނީ މިހާރުހެއްޔެވެ؟) ۞ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން (عذاب އައުމުގެ) ކުރިން ކަލޭވަނީ އުރެދިފައެވެ. ۞ وَكُنتَ = ކަލޭވީމުއެވެ.۞ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ = فاسد ކުރުވިހުންގެ ތެރެއިން. ۞ فَٱلْيَوْمَ = ފަހެ މިއަދު.۞ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ = ކަލޭގެ ހަށިގަނޑު މިމަންޏަކަލުންގެ ސަލާމަތްކޮށްދޭނަމެވެ.۞ لِتَكُونَ = ކަލޭވުމަށްޓަކައި. ۞ لِمَنْ خَلْفَكَ ءَايَةً = ކަލޭގެ ފަހުން އަންނަމީހުންނަށް عبرة އަކަށް. ۞ وَإِنَّ كَثِيرًا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގިނަބަޔަކު. ۞ مِّنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން. ۞ عَنْ ءَايَـٰتِنَا لَغَـٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾ = މިމަންޏަކަލުންގެ އާޔަތްތަކަށް غافل ވެގެންވާކަންކަށަވަރެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٨) އަދި موسى عليه السّلام ދަންނަވައެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ! ތިބާރަސްކަލާނގެ فرعون އާއި އޭނާގެ قوم ގެ ބޮޑެތިންނަށް ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި زينة ތަކެއްޗާއި ގިނަ މުދާ ދެއްވައިފީއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ! އެމީހުން އެދުރުވުން މީސްތަކުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ސަބީލުން ދުރުކޮށް މަގުފުރައްދައިހަދަނިވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ! އެމީހުންގެ މުދާތައް ނައްތާލައްވައި ހަލާކުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިކުރައްވައި ގަދަކުރައްވާނދޭވެ! (އެއީ إيمان ކަމަށް ދެން ނުހުށުވޭނޭ ގޮތެއްގެ ގޮތުން.) ވޭންދެނިވި عذاب ނުފެންނަހާ ދެން އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ.

(٨٩) اللّٰه وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔައިގެ ދެކަލުންގެ دعاء ، اللّٰه އިޖާބަކުރައްވައިފީމެވެ. ފަހެ ތިޔައިގެ ދެކަލުން ސާބިތުވެގަތުމަށް (ކިޔަމަންތެރިކަމާއިއެކު) ތިއްބަވާށެވެ! އަދި ކަންކަމުގެ ޙަޤީޤަތް ނުދަންނަ މީހުންގެ މަގަށް ތިޔައިގެ ދެކަލުން تبع ނުވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ!

(٩٠) އަދި މިމަންޏަކަލުންގެ بنى إسرائيل މީހުން ކަނޑު ހުރަސްކުރުވައިފީމެވެ (ހުރަސްކުރުވާފައިވަނީ ގަނޑުފަޅަކަށް ހަދައިދެއްވުމުންނެވެ.) ދެން ދިޔައީ އެމީހުންގެ ފަހަތުން އެމީހުންނާއި تبع ކޮށް فرعون އާއި އޭނާގެ ސިފައިން ދަނޑިވަޅެއްގައި عداوة ތެރިކަމާއި ގޯނާކުރުމުގެ ގޮތުން ހިނގައެވެ. ދެން އެ فرعون ކަނޑުގެ ތެރޭގައި غرق ވާން ގާތްވެރިވުމުން ދެއްވުމުން އޭނާ ދަންނަވައިއެވެ. بنى إسرائيل ނަ އީމާންވެގެން އުޅޭ ކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން إله އަކު ނުވާކަމަށް އަޅުގަނޑު إيمان ވެއްޖައީމެވެ. ތެދުކޮށްފީމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑަކީ مسلم ންގެ ތެރެއިންނެވެ. ކިޔަމަންތެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٩١) (އޭނާގެ ޖަވާބުގައި اللّٰه وحى ކުރެއްވިއެވެ.) ކަލޭ އީމާންވާނީ މިހާރުހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ މީގެކުރިއަށް އުރެދިފައެވެ. އަދި ކަލޭވީ فاسد ންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٩٢) ފަހެ މިމަންޏަކަލުންގެ މިއަދު ކަލޭގެ ހަށިގަނޑު ފަހުން އަންނަމީހުންނަށް دليل އަކަށް عبرة އަކަށް ވުމަށް ސަލާމަތްކޮށްދޭނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންގެ ގިނަބަޔަކު މިމަންޏަކަލުންގެ އާޔަތްތަކަށް غافل ވެގެންވެއެވެ.

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ فَمَا ٱخْتَلَفُوا۟ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِى شَكٍّ مِّمَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ فَسْـَٔلِ ٱلَّذِينَ يَقْرَءُونَ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ ءَايَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބޭތިއްވީމެވެ.(ނުވަތަ ތަންދެއްވީމެވެ.)۞ بَنِي إِسْرَاءِيلَ = ބަނީއިސްރާއީލު މީހުންނަށް. ۞ مُبَوَّأَ صِدْقٍ = ތެދުވެރި މަންޒިލެއްގައެވެ۞ وَرَزَقْنَاهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ރިޒުގުދެއްވީމެވެ.۞ مِنَ الطَّيِّبَاتِ = ރަނގަޅު حلال ތަކެތިން. ۞ فَمَا اخْتَلَفُوا = ފަހެ އެމީހުން إختلاف ނުވެއެވެ. ۞ حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ = އެމީހުންނަށް علم ލިބިއްޖައުމަށް ދާންދެން. ۞ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ = (އޭ رَسُوْلُ الله އެވެ،) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ނިޔާކުރައްވާހުށްޓެވެ. ۞ يَوْمَ الْقِيَامَةِ = قيامة ދުވަހުން. ۞ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ = އެކަމާއިމެދު އެމީހުންގެދެމެދުގައި إختلاف ވެކަމުގައިވީ ކަންތަކާއިމެދު. ۞ فَإِنْ كُنتَ فِي شَكٍّ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ޝައްކެއްގައިވާނަމަ.۞ مِمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލައްވާފައިވާ ކަންތަކާއިމެދު. ۞ فَسْئَلِ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރައްވާށެވެ! ۞ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ = ފޮތްކިޔަވާ މީހުންނައި. مِن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން. ۞ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް حقّ އައްސެވިއްޖެއެވެ.۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ۞ فَلَا تَكُونَنَّ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ = ޝައްކުކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން. ۞ وَلَا تَكُونَنَّ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا = ދޮގުކުރިމީހުންގެ ތެރެއިން.۞ بِآيَاتِ اللَّهِ = الله ގެ އާޔަތްތަކަށް.۞ فَتَكُونَ = ފަހެ ދެން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނާނެއެވެ. ۞ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ = ގެއްލި ހާނިވެގެންވާމީހުންގެ ތެރެއިން. ۞ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެމައްޗަށް حقّ ވެއްޖެ މީހުން.۞ كَلِمَتُ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ (عذاب ގެ) كلمة ތުގެ. ۞ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ = އެމީހުން إيمان އެއް ނުވާނެއެވެ.۞ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ = އަދި އެމީހުން ކައިރިއަށް އައިސްދިޔަސް.۞ كُلُّ آيَةٍ = ކޮންމެ

އާޔަތެއް - ކޮންމެ دليل އެއް. ❁ حَتَّىٰ يَرَوُا = އެމީހުން ދެކެފެނަށްދާންދެން. ❁ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٩٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން بنى إسرائيل ނަށް ތެދުވެރިވެގެންވާ ތަނަކަށް – މަންޒިލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބޭއްވީމެވެ. (އެއީ شام ކަރައާއި بيت المقدس ކައިރީގައެވެ.) އަދި ރަނގަޅު حلال ރިޒުޤު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެގާތަށް علم އަތުވެއްޖައުމަށްދާންދެން އެމީހުން إختلاف ނުވެއެވެ. (يعنى: بنى إسرائيل ންގެ ފޮތްތަކުގައި محمّد ގެފާނުން رسول ކަމުގައިގެން ފޮނުއްވާނޭކަމުގެ معلومات އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ ސިފަފުޅުތަކާއި ނިޝާންތައް އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައި مشهور ވެގެންވެއެވެ. އެކަމާމެދު އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ދެބަސްވުމެއް إختلاف ވުމެއްނުވެއެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ގާތަށް އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވުމުން އެމީހުން ދެބަސްވެ إختلاف ވީއެވެ. والله أعلم) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އެކަމާމެދު ދެބަސްވެ އަދި إختلاف ވާކަމުގައި ވިޔަސްމެކަމުގައި ނިޔާކުރައްވާހުށްޓެވެ.

(٩٤) ފަހެ رسول الله އެވެ! ތިބާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީ وحى އާއިމެދު ކަލޭގެފާނު ޝައްކެއްގައިވަންޏާ ފޮތްކިޔަވާމީހުންނާ އަހާށެވެ: ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްކިޔަވާ يهودى ންނުކުރުން ނިކަން އަށްސުވާލުކޮށްލާށެވެ! އެއީ عبد الله بْنُ سَلاَم ފަދަ ބޭކަލުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް حقّ އަތުވެއްޖައީއެވެ. (يقينُ ނުވެސް މިއަދީ رسول އެއްކަލުގެ حقّ އަތުވެއްޖައީއެވެ.) ފަހެ ޝައްކުކުރާމީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

(٩٥) އަދި الله ގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރިމީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ފަހެ އޭރުން ގެއްލި ހާނިވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެންވާނެއެވެ.

(٩٦) ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ كلمة ތުގެ - (لَعْنَة ގެ كلمة ތުގެ – ނުވަތަ عذاب ގެ كلمة ތުގެ) حقّ ވެއްޖެބައިމީހުން إيمان އެއް ނުވާނެއެވެ.

(٩٧) އަދި އެމީހުންގެގާތަށް ކޮންމެ آية އެއް ކޮންމެ معجزة އެއް އައިކަމުގައި ވޭންދެނިވި عذاب އެމީހުންނަށް ފެނިއްޖައުމަށްދާންދެން (އެމީހުން އީމާނެއް ނުވާނެއެވެ.) އަދި عذاب އައުމުން ދެންވާ އީމާންކަން ފައިދާ ނުކުރާނެއެވެ.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَـٰنُهَآ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ ءَامَنُوا۟ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَتَّعْنَـٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَـَٔامَنَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ أَفَأَنتَ تُكْرِهُ ٱلنَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَجْعَلُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ ٱنظُرُوا۟ مَاذَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِى ٱلْـَٔايَـٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

ލަފުޒުގެ މާނަ

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ = އެއްވެސް ރަށެއް ވިނުމަށެވެ.)۞ ءَامَنَتْ = އެރަށެއްގެ ބަޔަކު އީމާންވުމަ۞ فَنَفَعَهَآ إِيمَـٰنُهَآ = އެބަޔަކަށް އެމީހުންގެ އީމާންކަމުން ފައިދާވެއްޖެއެވެ.۞ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ = ނޫނުސް (عليه السّلام) ގެ قوم މީހުން.۞ لَمَّآ ءَامَنُوا۟ = އެމީހުން އީމާންވެއްޖެހިނދު.۞ كَشَفْنَا عَنْهُمْ = މިވަނީ ތަޢާލާ ފިއްލެވީ އެމީހުންގެ ކިބައިން كَشْفُ ކުރެއްވީމެވެ.۞ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ = ދުލުހެޔޮކަމުގެ عذاب .۞ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި.۞ وَمَتَّعْنَـٰهُمْ = އަދި މިވަނީ ތަޢާލާ އެމީހުންނަށް އަރާމުދެއްވީމެވެ.۞ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ = ވަގުތުކޮޅަކަށް.۞ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.۞ لَـَٔامَنَ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީހެވެ.۞ مَن فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައިވާ ބަޔަކު.۞ كُلُّهُمْ جَمِيعًا = އެ އެންމެން އެކުގައި.۞ أَفَأَنتَ تُكْرِهُ ٱلنَّاسَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް مَجْبُور ކުރައްވަނީތޯ؟. حَتَّىٰ يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ = އެމީހުން مؤمن ން ކަމުގައި ވުމަށްޓަކައި.۞ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ = އަދި އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ނުވެއެވެ ކޮށެއް.۞ أَن تُؤْمِنَ = އީމާންވުމަކަށް.۞ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އިޒުނަ ވެގެން ނޫނީ.۞ وَيَجْعَلُ ٱلرِّجْسَ = އަދި އެކަލާނގެ عذاب ނުވަތަ ކޯފާ ލައްވަވައެވެ.۞ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ = ނުވިސްނާ ބުއްދިނުކުރާ / ބުއްދީގެ ބޭނުން ނުކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށް.۞ قُلِ ٱنظُرُوا۟ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ނިކަން ބަލައިލާށެވެ! (ބަލާ فكر ކުރާށެވެ!)۞ مَاذَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކުގައި ބިމުގައިވާ ތަކެތި.۞ وَمَا تُغْنِى = (ނުވަތަ އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ކޮންކަމެއްތޯ)۞ ٱلْـَٔايَـٰتُ = އަދި دليل ތަކާއި عبرة ތަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރެއެވެ.۞ وَٱلنُّذُرُ = އަދި إنذار ކުރާ رسول ބޭކަލުންގެ ފައިދާއެއްނުވެއެވެ.۞ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ = އީމާން ނުވާބަޔަކަށް.۞ فَهَلْ يَنتَظِرُونَ = ފަހެ އެމީހުން އެއް إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: އެމީހުން إنتظار ނުކުރެއެވެ.)۞ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ = އިސްވެދިޔަ (ކުރީގެ) أمّة ތަކެއްގެ ދުވަސްތަކެއްހެން. (އެބަޔަކު عذاب ލިބުނުހެން.)۞ مِن قَبْلِهِمْ = މިމީހުންގެ ކުރީގެ.۞ قُلْ فَٱنتَظِرُوٓا۟ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ!۞ إِنِّى مَعَكُم =

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް ކަލޭމެން އެކުގައެވެ.۞ مِّنَ ٱلْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ = إنتظار ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ސަލާމަތް ކުރައްވަމެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވީ މީހުންނާއި.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ حَقًّا عَلَيْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށްވާ حقّ އެއްވެ.۞ نُنجِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ = مؤمن ން ސަލާމަތްކުރައްވާނަމެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٨) (اللّه ގެ عذاب އައުމަށްފަހު އީމާންވި) އެއްވެސް ރަށެއްގެ ބަޔަކަށް އީމާނުގެ އެ އީމާންކަމުން يُونس ގައުމުގެ قوم ގެ އީމާނަކަށް ފައިދާވީ منفع އެއް ނުކުރެއެވެ. އީމާން يعني: يونس ގައުމުގެ قوم ގެ އީމާން – އީމާންވީހިނދުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އީމާންގެ ކަރާމާތުން ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ދެރަވެރިކަމުގެ عذاب ދުރުކޮށްދެއްވީ كشف ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އީމާންނަން مدّت އަކަށް އަރާމުދެއްވީމެވެ. ދުނިޔޭގައި ތިބުން މިންވަރުކުރެއްވީމެވެ.

(٩٩) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އަދި ކަލާގެ ރަސްކަލާނގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ ބިންމަތީގައިވާ އެންމެން އެކަށް އީމާންވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ފަހެ މީސްތަކުން مؤمن ނުވާހާ ހިނދަކު އެމީހުން مجبور ކުރައްވައި މަޖުބޫރުކުރައްވަނީތޯއެވެ؟

(١٠٠) އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް اللّه ގެ އިޛުނަކާނުލައި (އެކަލާނގެ ނަސީބުދެއްވުމަކާނުލައި) إيمان ވުމެއް އެކަށީގެންވާކަމެއްނުވެއެވެ. ވިސްނާކަމެއްނުވާ މީހުން އަދި اللّه ގެ حجّة ތަކާއި دليل ތަކަން ނުވިސްނާ އަދި އެއިން عبرة އެއް حاصل ނުކުރާބައެއްގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ކާފަރުކަމުގެ عذاب ލައްވައެވެ.

(١٠١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ކަންތައްތަކަށް ނިގާކުރާށެވެ ބަލައި އެއިން عبرة حاصل ކޮށް فكر ކޮށްބަލާށެވެ! އަދި އީމާންނުވާބައެއްގެ دليل ތަކުން عبرة ނުލިބޭ ހިތްތަކެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި إنذار ކުރައްވާ رسول ންގެ ބިރުދެއްވުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

(١٠٢) އަދި މިސްކީނުން رسول ބޭކަލުން ދޫކުރި أمّة ތަކަށް އައިސްދިޔަ ދުވަސްތަކަކާއެއްފަދަ (އެފަދަ عذاب އަކަށްވުރެ) މިމީހުން އެބަ إنتظار ކުރަނީތޯއެވެ؟ އެބަހީ: މިމީހުން إنتظار ކުރަނީ އެފަދަ عذاب އަކަށެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކުރަނީމެވެ.

(١٠٣) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކުރައްވަމެވެ. އަދި مؤمن ންވެސް ސަލާމަތް ކުރައްވަމެވެ. އަދި އެފަދައިން مؤمن ން ސަލާމަތްކުރެއްވުމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ވާ حقّ އެކެވެ.

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَٱصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

ތަރުޖަމާ

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ.! إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ = ކަލޭމެން ޝައްކެއްގައިވާނަމަ. ❁ مِّن دِينِي = މިތަންކަލޭގޮތުންގެ ދީނާއިމެދު. ❁ فَلَآ أَعْبُدُ = ފަހެ މިތަންކަލޭގޮތް އަޅުކަން ނުކުރާހުށީމެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ = ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗަކަށް. مِنْ دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި. ❁ وَلَٰكِنْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ❁ أَعْبُدُ ٱللَّهَ = މިތަންކަލޭގޮތް އަޅުކަންކުރާހުށީ اللّٰه އަށެވެ. ❁ ٱلَّذِي يَتَوَفَّىٰكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުގެންނަވާ. ❁ وَأُمِرْتُ = އަދި މިތަންކަލޭގޮތަށް أمر ވެވިގެންވެއެވެ. ❁ أَنْ أَكُونَ = މިތަންކަލޭގޮތް ވުމަށް. ❁ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ = مؤمن ންގެތެރެއިން. ❁ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ = އަދި ކަލޭގޮތުގެ މޫނުފުށް ސީދާކުރައްވާށެވެ! (ސީދާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!) ❁ لِلدِّينِ = إسلام دين އަށް. ❁ حَنِيفًا = توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ حال . ❁ وَلَا تَكُونَنَّ = އަދި ކަލޭގޮތް ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ❁ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ = مشرك ންގެތެރެއިން. ❁ وَلَا تَدْعُ = އަދި ކަލޭގޮތް ނުގޮވާށެވެ! دعاء ނުކުރައްވާށެވެ! ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި. ❁ مَا لَا يَنفَعُكَ = ކަލޭގޮތަށް منفع ނުކުރާތަކެއްޗަކަށް. وَلَا يَضُرُّكَ = އަދި ކަލޭގޮތަށް ގެއްލުންނުދޭތި. (ތަކެއްޗަކަށް) ❁ فَإِن فَعَلْتَ = ފަހެ ކަލޭގޮތް އެހެން ހެއްދެވިއްޔާ. ❁ فَإِنَّكَ إِذًا = ފަހެ އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކަލޭގޮތުވާނީ. ❁ مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ = އަދި اللّٰه ކަލޭގޮތަށް ޖެއްސެވިނަމަ. ❁ بِضُرٍّ = ދެރަ ކަމެއް. ❁ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ = އެކަން ފިލުވައިދޭނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا هُوَ = ހަމަ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި. ❁ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގޮތަށް ހެޔޮކަމަކަށް އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ❁ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ = ފަހެ އެކަލާނގެ فضل ވަންހަނާކޮށް އަނބުރާ ރައްދުކުރާނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ❁ يُصِيبُ بِهِۦ = އެކަލާނގެ އެކަމެއް ޖެއްސަވައެވެ. ❁ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތަކަށް. ❁ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ❁ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ފުޅުވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ❁ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް حقّ އައިސްފިއެވެ. ❁ مِن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ = ފަހެ ތެދުމަގު ލިބިގެންވިމީހާ. ❁ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِۦ =

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު އެ ތެދުމަގު ލިބިގަންނަނީ އޭނާގެ ހަމައެކަނި نفس އަށެވެ. ۞ وَمَنْ ضَلَّ = އަދި މަގުފުރެދިއްޖެމީހާ. (ދަންނާށެވެ!) ۞ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ މަގުފުރެދުންވަނީ އެމީހާގެ މައްޗަށެވެ.۞ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބަލަހައްޓާ ވަކީލަކު ނޫނެވެ.۞ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވޭއެއްޗަކަށް ކަލޭގެފާނު ތަބާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ وَٱصْبِرْ = އަދި ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ = الله حكم ކުރައްވާންދެން. (ނިޔާކުރައްވާންދެން.) ۞ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ އެންމެހެޔޮ حكم ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ دين އާއިމެދު ޝައްކެއްގެ މަތީގައިވާނަމަ (އެއީ ޝައްކުކުރާނަމަ ވިޔަސް ކަމެއްނުވެއެވެ. ކަލޭމެންގެ دين އަށެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެން ތިޔައަޅުކަންކުރާ ތަކެތި يعني: الله ފިޔަވައި ތިޔައަޅުކަންކުރާ ތަކެތި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަމެއް ނުކުރައްވާނަމެވެ. (އެއީ އެއްވެސް منفع އެއްދީ އަދި ގެއްލުމެއްދީ ނުކުޅެދޭ ތަކެއްޗެވެ.) އަދި އެހެންނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރައްވަނީ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެން މަރުވަންދެވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ލިބިގެންވޭ مؤمن ންގެ ތެރެއިން ވުމަށެވެ.

(١٠٥) (އަދި އެކަލާނގެ أمر ކުރެއްވި މިފަދައިންނެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު ސީދާ إسلام دين އަށް އިސްތިޤާމަވެވަޑައިގެން އެ دين ގައި قائم ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަލޭގެފާނު مشرك ންގެތެރެއިން ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ!

(١٠٦) އަދި الله ފިޔަވައި ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް منفع އެއް ނުދޭ އަދި ގެއްލުމެއްވެސްނުދޭ ތަކެއްޗަކަށް ކަލޭގެފާނު ދުޢާ ނުކުރައްވާށެވެ! ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެހެން ހަދައިފިނަމަ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާނީ ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. مشرك ންގެތެރެއިންނެވެ.

(١٠٧) އަދި الله تعالى ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގުލެއް - ނުވަތަ ގެއްލުމެއް - ބަލިމަޑުކަމެއް އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެކަން ފިލުވައިދެވޭނެ ހަމައެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮކަމެއް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އެކަން އަނބުރާ ރައްދުކޮށްލެވޭނެ ހަމައެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނާ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާނެ ބައެއްގެ މައްޗަށް އެކަން ޖައްސަވައެވެ. (އުނދަގޫ ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް ޖައްސަވައެވެ.) އަދި އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަލޭމެންގާތަށް حقّ އަތުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ الله ގެ ޤުރުއާނެވެ.) ފަހެ ތެދުމަގު ލިބިގަންނަމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ތެދުމަގު އެއީ ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އެކަމުގެ ފައިދާ އޭނާއަށް ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އަދި މަގުފުރެދިއްޖެމީހާ ދަންނާށެވެ! އޭނާގެ އެމަގުފުރެދުން އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބަލަހައްޓާ ވަކީލަކު ނޫނެވެ. (ތިމަންކަލޭގެފާނީ رسول އަކު ކަމުގައި ވަކީލަކު ނޫނެވެ.)

(١٠٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވޭ وحي އަށް ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި الله حكم ކުރައްވާންދެން އެކަލާނގެ ނިޔާކުރައްވާންދެން ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެކަލާނގެއީ އެންމެހެޔޮ حكم ކުރައްވާ ނިޔާކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة هود ގެ މާނަ

سُورة هود · އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١٢٣)

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أُحْكِمَتْ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۚ إِنَّنِى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا۟ مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٥﴾

ލަފްޒީ މާނަ

الٓر = (މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ މާތްރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ.) ❁ كِتَٰبٌ = މިފޮތީ. އެބަހީ: މި قرآن . (ނުވަތަ މިއީ ފޮތެކެވެ.) ❁ أُحْكِمَتْ ءَايَٰتُهُۥ = އެފޮތުގެ އާޔަތްތައް حكم ގަދަވެގެންވެއެވެ. ❁ ثُمَّ فُصِّلَتْ = ދެން تفصيل ވެގެންވެއެވެ. بيان ވެގެންވެއެވެ. ❁ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ = حكمة ވަންތަ خبر ކަލާނގެ ކަލާނގެ حضرة ންވާ. ❁ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ = ކަލޭގެފާނު ޢަބުދަކަން ނުކުރައްވާށެވެ. ❁ إِلَّا ٱللَّهَ = الله އަށް މެނުވީ.❁ إِنَّنِى لَكُم مِّنْهُ = މިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ حضرة ންވާ.❁ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ = ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ އަދި އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލަކުވެވެ.❁ وَأَنِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ.❁ رَبَّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް. ❁ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ = ދެން ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް توبة ވާށެވެ! ❁ يُمَتِّعْكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا = އޭރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދުނިޔޭގައި ރަނގަޅު ފާއިދާކުރުވައި ދެއްވާނެއެވެ.❁ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔެވިގެންވާ މުއްދަތަކަށް.❁ وَيُؤْتِ = އަދި އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.❁ كُلَّ ذِى فَضْلٍ = ކޮންމެ ފަޟީލަތްތެރިއަކަށް ވެރިއަކަށް. (الله ގެ وجه ފުޅު އެދިގެން ކުރިއްޔާ) فَضْلَهُۥ = އޭނާގެ ދަރުމަވަންތަ ثواب . ❁ وَإِن تَوَلَّوْا۟ = އަދި ކަލޭމެން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ.❁ فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނާމެދު ބިރުގަންނަވަމުއެވެ.❁ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަށް.❁ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ = ކަލޭމެން ފަހުން رجوع ވާނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ. ❁ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެ. ❁ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ = ކޮންމެކަމަކަށް ވަރުގަދަ ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ أَلَآ = ދަންނާށެވެ! ❁ إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ❁ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ = އެމީހުންގެ މޭތައް ފަތްތަވައެވެ. (މުނާފިޤުން ފޮރުވުމަށްޓަކައި.) ❁ لِيَسْتَخْفُوا۟ مِنْهُ = އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ނިވައިވެ ވަންހަނާވުމަށް. ❁ أَلَا ދަންނާށެވެ! ❁

حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ފޭރާންތަކުން ނިވައިވާހިނދު. ❁ يَعْلَمُ = އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނެވެއެވެ.❁ مَا يُسِرُّونَ = އެމީހުން ސިއްރުކުރާކަންތައް. وَمَا يُعْلِنُونَ = އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާކަންތަކާއި. ❁ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ۝٥ = ހިތްތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ކަންތައްތަކުންވެސް.❁

إِجْمَالِيْ މާނަ

(١) الٓر މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ދަނެން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله تعالى އެވެ. މިފޮތަކީ މިއީ (އެބަހީ: މި ކީރިތި قرآن މިއީ) މިފޮތުގެ حكم ތައް أمر އާއި نهي ގެތެރެން ކަނޑައެޅިގެންވާ ފޮތެކެވެ. ދެން ثواب އާއި عذاب ދެއްވުމުގެތެރެން تفصيل ކުރެވިގެންވެއެވެ. މިފޮތް ބާވައިލެއްވިގެންވަނީ حكمة ވަންތަ އަދި خبر ތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة ންނެވެ.

(٢) (އަދި رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.) (އެފޮތުގެ حكم ތައް تفصيل ވެގެންވަނީ ކަލޭމެން الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރުމަށް އަންގަވާފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަންކަލޭގެފާނީ އެކަލާނގެ حضرة ން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވިގެންވާ نَذِيْر އެއްކަލޭގެ އަދި بَشِيْر އެއްކަލޭގެފާނެވެ. (އެބަހީ: ނުކިޔަމަންތެރިންނަށް عذاب ހުރިކަމުގެ ބިރުވެރި خبر ދެއްވާ އަދި ކިޔަމަންތެރިންނަށް ދަރުމަދާއި ثواب ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވާ ބާކަލޭގެފާނުވެސް އަންގަވާފައިވެސް އެކުގައެވެ.)

(٣) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި دعاء ކުރުމަށް އަންގަވާފައި ދެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ވެ توبة ވުމަށްވެސް އަންގަވާފައެވެ. އޭރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ مدّت އަކަށް ކަލޭމެންނަށް އަރާމުކުރުމަށް ދެއްވާނެއެވެ. (އެއީ މަރުވަންދެން ދުނިޔޭގެ ތަކެތީގައި ބޭނުންކޮށް އުފާވެރިވުމުގެ فرصة ދެއްވުމެވެ.) އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއްގެ ވެރިއަކަށް ހެޔޮކަމުގެ އެކަލާނގެ ދަރުމަވާއި ثواب ދެއްވާނެއެވެ. (އެއީ قيامة ދުވަހުންނެވެ.) އަދި އެމީހުން ކިޔަމަންނުވެ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ ކަލޭމެންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ. (އޭ މިސްކީނުންނޭވެ!) ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އަތުވެދާނެކަމަށް ބިރުފުޅުގަނެވަޑައިގަންނަވަމެވެ.

(٤) ކަލޭމެން އެނބުރިދާން، އަދި އެނބުރި ދާންވާނީ ހަމަ الله ގެ حضرة ގައެވެ. އަދި ކޮންމެކަމަކަށް ވެސް އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٥) ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (يعنى: مُنافق ންކުރެ ބަޔަކުމީހުން) އެކަލާނގެއަށް ނިވައިވާންވެގެން، ވަންހަނާވާންވެގެން އެމީހުންގެ ފުއްޕާ ގުދުކުރެއެވެ. (އެބަހީ: رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެމީހުން ކައިރިން ވަޑައިގަންނަވަންޏާ އެމީހުން މޫނު ނިވައިކޮށް ގުދުވެ ބޮނޑިއައިގެން ތިބެއެވެ. އެމީހުން އެހެން އުޅެނީ އެކަލޭގެފާނަށް ނުވަތަ الله އަށް ނިވައިވާންކަމަށެވެ.) ދަންނާށެވެ! އެމީހުން އެމީހުންގެ ފޭރާނުން ނިވައިކުރަމުންދާއިރު އެމީހުން ސިއްރުކުރާކަންތަކާއި އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާކަންތަކާމެދުވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ހިތްތަކުގެތެރޭގައިވާ ކަންތައްތަކުންވެސް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (މުނާފިޤުން ދެން އެކަލާނގެއަށް ނުފެނިގެން ބޮނޑިއައި އަދި ފިލަންވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟)

۞ وَمَا مِن دَآبَّةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا وَيَعۡلَمُ مُسۡتَقَرَّهَا وَمُسۡتَوۡدَعَهَاۚ كُلّٞ فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٖ ٦ وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ وَكَانَ عَرۡشُهُۥ عَلَى ٱلۡمَآءِ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۗ وَلَئِن قُلۡتَ إِنَّكُم مَّبۡعُوثُونَ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡمَوۡتِ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ٧ وَلَئِنۡ أَخَّرۡنَا عَنۡهُمُ ٱلۡعَذَابَ إِلَىٰٓ أُمَّةٖ مَّعۡدُودَةٖ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحۡبِسُهُۥٓۗ أَلَا يَوۡمَ يَأۡتِيهِمۡ لَيۡسَ مَصۡرُوفًا عَنۡهُمۡ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ٨ وَلَئِنۡ أَذَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِنَّا رَحۡمَةٗ ثُمَّ نَزَعۡنَٰهَا مِنۡهُ إِنَّهُۥ لَيَـُٔوسٞ كَفُورٞ ٩ وَلَئِنۡ أَذَقۡنَٰهُ نَعۡمَآءَ بَعۡدَ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ ٱلسَّيِّـَٔاتُ عَنِّيٓۚ إِنَّهُۥ لَفَرِحٞ فَخُورٌ ١٠

ތަރުޖަމާ

۞ وَمَا مِن دَآبَّةٍ = އަދި އެއްވެސް ދިރޭއެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ۞ فِي ٱلۡأَرۡضِ = ބިމުގައި. (ބިންމަތީގައި) إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا = އެއެއްޗެއްގެ ރިޒުޤު اللّه حوال ވެގެންވާށިވެ. ۞ وَيَعۡلَمُ مُسۡتَقَرَّهَا = އަދި އެއްޗެއް قرار ވެ ހަމަޖެހޭތަނާއި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَمُسۡتَوۡدَعَهَاۚ = އަދި އެއެއްޗެއް (މަރުވުމަށްފަހު) ރައްކާކުރެވޭ ތަނާއި / ބަރުވާސްތަކުރާތަނާއި.۞ كُلٌّ = ހުރިހާކަމެއް (އެ دابّة ތަކާއިބެހޭ ހުރިހާކަމެއް) ۞ فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٖ ٦ = ވާޙިދުކަމާއި بيان ވެގެންވާފޮތެވެ.۞ وَهُوَ ٱلَّذِي = އަދި އެކަލާނގެ އެވީ. ۞ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ = އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.۞ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ = ހަދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި.۞ وَكَانَ عَرۡشُهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ عرش (އަރްޝު ...) ވީއެވެ. ۞ عَلَى ٱلۡمَآءِ ۞ ފެނުގެ މަތީގައި.۞ لِيَبۡلُوَكُمۡ = އެއީ އެކަލާނގެ ކަލޭމެން إمتحان ކުރެއްވުމަށް ފުރުސަތު ދެއްވަން ވެއެވެ.۞ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۚ = عمل ރަނގަޅުވީ ކާކުކަން ކަލޭމެން ކުރިން އެނގިވަޑައިގަތުމަށް ... ۞ وَلَئِن قُلۡتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ... ۞ إِنَّكُم مَّبۡعُوثُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ދިރުވިގެން ތެދުވާނޭ ބަހެއްވެ.۞ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡمَوۡتِ = މަރުވުމަށްފަހު.۞ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްތަކުން ބުނާނެއެވެ.۞ إِنۡ هَٰذَآ = މިއީ ނުވެއެވެ. (މިކަލޭގެފާނު މިދައްކާވާހަކަ ނުވެއެވެ.) ۞ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ٧ = ބަޔާންވެގެންވާ سحر އެއްކަމުގައި މެނުވީ.۞ وَلَئِنۡ أَخَّرۡنَا عَنۡهُمُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން ފަސްކޮށް ލައްވައިފިނަމަ. ۞ ٱلۡعَذَابَ = عذاب۞ إِلَىٰٓ أُمَّةٖ مَّعۡدُودَةٖ = ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ މުއްދަތަކަށް.۞ لَّيَقُولُنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.۞ مَا يَحۡبِسُهُۥٓۗ = އެ عذاب އައުން ހިފެހެއްޓީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. / ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. ۞ أَلَا يَوۡمَ يَأۡتِيهِمۡ = ދަންނާށެވެ! އެމީހުންނަށް އެ عذاب އަންނަދުވަހު.۞ لَيۡسَ مَصۡرُوفًا عَنۡهُمۡ = އެމީހުންގެ ކިބައިން އެ عذاب އަނބުރާލެވިގެންވާ ނުވެއެވެ. / دفاع ކުރެވޭނެ މިންވަރު ނުވެއެވެ. ۞ وَحَاقَ بِهِم = އަދި އެމީހުން ވަށައިލައިފިއެވެ. (ވަށައިލާނެއެވެ.) ۞ مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ٨ = އެކަމަކާއިމެދު އެމީހުން މަލާމާތްކުރި ކަންތައް (އެބަހީ: عذاب އެމީހުން ވަށައިލާނެއެވެ. ނުބަލާށެވެ.) ۞ وَلَئِنۡ أَذَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާއަށް ރަހަ ދައްކަވައިފިނަމަ.۞ مِنَّا رَحۡمَةٗ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން رحمة އެއްގެ. (އެއީ ދުނިޔޭގެ ތަނަވަސްކަމެވެ.) ۞ ثُمَّ نَزَعۡنَٰهَا مِنۡهُ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ ކިބައިން އެ نعمة ނަގައިލައްވައިފިނަމަ.۞ إِنَّهُۥ لَيَـُٔوسٞ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މާޔޫސް

މާޔޫސްވެފައިވެއެވެ. ❁ كَفُورٌ ⑨ = ނާޝުކުރުވެރިން ބޮޑުވެގެންވާކަމުގައި ވެއެވެ. (نعمة އަށް ނާޝުކުރުވެރިން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމުގައިވެއެވެ.)❁ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް نعمة ގެ ރަހަ ދައްކަވައިފިއްޔާ. ❁ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ = އޭނާއަށް ޖެހުނު އުނދަގޫތަކަށް ދެއްކެވުމަށްފަހު. ❁لَيَقُولَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّيٓ = އަހުރެންގެ ކިބައިން ނުބައިތައް ދުރުވެއްޖެއެވެ.❁ إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ⑩ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހުންނަނީ އުފާވެ فخر ވެރިވެފައެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٦) އަދި ބިންމަތީ حركاة ކުރާ އެއްވެސް ދިރޭއެއްޗެއް އެއްޗެއްގެ ރިޒްޤު الله حوال ވެގެންވާ ގޮތުން މެނުވީ ނޫނެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެއެއްޗަކަށް ރިޒްޤު ދެއްވުންވަނީ الله އަށް ކަނޑައެޅިފައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ހިންގަވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެ ކޮންމެދިރޭއެއްޗެއް އުޅޭންތިބޭތަނާއި އެއްޗެއް މަރުވެގެން ވަޅުލެވޭތަނާއި މިކަންކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެއްޗެއްތަކާއިބެހޭ ހުރިހާކަމެއް، ހުރިހާ معلومات އެއް (އެއްޗެއް ހެއްދެވުމުގެ ކުރިން) ލޫޙުލްމަޙްފޫޡުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (ކަނޑުގެ ދިރޭ ތަކެތިވެސް މިގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ.)

(٧) އަދި އެކަލާނގެ އެއީ ހަދުވަހުގެތެރޭގައި ބިމާއި އުޑުތައް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި (އެތަކެތި ހެއްދެވުމުގެކުރިން) އެކަލާނގެ عرش ފެނުމަތީ ހުރީއެވެ. (އެކަލާނގެ އެތަކެތި ހެއްދެވީ) ކަލޭމެންކުރެ عمل ކުރުމުގައި ރަނގަޅީ ކާކުކަން ދެނެވަޑައިގަތުމަށް ކަލޭމެން إمتحان ކުރެއްވުމަށް ޓަކައިކަމުގައެވެ. އަދި (ތިބާ رسول الله އެވެ.) މަރުވުމަށްފަހު ކަލޭމެންނަށް އަލުން ދިރުން ލިބިގެންވާނެ ބައްޔާ އެދިޔުން ދިމާވާނެކަމަށް ބުނެފިއްޔާ ކާފިރުވީމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ބުނާނެއެވެ. އެކަލޭފުޅުގެ އެވާހަކަ ހަމަ سحر އެއްކަމުގައި ފިޔަވާ ނޫނެވެ.

(٨) އަދި ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ ވަކި مدّة އަކަށް މިއިންސާނުންނަށް އެމީހުންގެކިބައިން عذاب ފަސްކުރައްވައިފިއްޔާވެސް ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެ عذاب ލަސްވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ. عذاب ފަސްކުރެވުނީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ ދަންނާށެވެ! އެ عذاب އެމީހުންނަށް އަންނަދުވަހުން އެ عذاب އެމީހުންނަށް އައުމުން އަނބުރާލައިގަނެ އެކަކުވެސް އެއިން دفاع ކޮށްދޭނޭ އެކަކުވެސް ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއްޗެއްކަމަކަށް މަލާމާތް ކުރި (އެ عذاب) އެމީހުން ވަށާލައިފާނެއެވެ.

(٩) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން އިންސާނާއަށް رحمة އެއްގެ ރަހަ ދައްކަވައިފިއްޔާ. (ރިޒްޤު ގެ ތަނަވަސްކަމާއި ދުނިޔޭގެ ފަސޭހަކަން ދައްކަވައިފިއްޔާ) އޭނާ ވަރަށް ހިތްހަމަޖެހި މަޖާވާނެއެވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ ކިބައިން ނިގުޅައިގަނެ އޭނާ އަތުން އެ رحمة ނަގާލައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މުޅިން مايوس ވެފައެވެ. އަދި ނާޝުކުރުވެރިން ބޮޑުވެގެންވާކަމުގައިވެއެވެ. الله ގެ نعمة އަށް نَاشكرى ވެފައެވެ.

(١٠) އަދި އޭނާއަށް ދިމާވި އުނދަގޫތަކާއި ގެއްލުމަށްފަހު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް نعمة ގެ ރަހަ (ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފަސޭހަކަން) ދައްކަވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަހުރެންގެ ކިބައިން ނުބައިތައް ދުރުވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވަނީ އުފާވެ فخر ވެރިވެގެންނެވެ. (އޭނާ ބޮޑާވެ މަގުފުރެދިފައެވެ. الله އަށް شكر ކުރުމަކަށް ހަނދާނެއް ނުވާނެއެވެ.

إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكُۢ بَعْضَ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَضَآئِقُۢ بِهِۦ صَدْرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَآءَ مَعَهُۥ مَلَكٌۚ إِنَّمَآ أَنتَ نَذِيرٌۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُۖ قُلْ فَأْتُواْ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِۦ مُفْتَرَيَٰتٍ وَٱدْعُواْ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي ٱلْأٓخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

މުފްރަދާތު

إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ = ކެތްތެރިވީމީހުން ފިޔަވާ. ۞ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި.۞ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ = އެމީހުން ތަންނަށެވެ! އެމީހުންނަށް ހުރި ފާފަތަކުން ފުއްސެވުމެވެ. ۞ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾ = އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަވެރިއެވެ. فَلَعَلَّكَ تَارِكُۢ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލައްވާކަށްވެދާނެއެވެ.۞ بَعْضَ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވޭ وحي ގެ ބަޔެއް. ۞ وَضَآئِقُۢ بِهِۦ صَدْرُكَ = އަދި އެ وحي އާއިގުޅިގެން ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްމުބާރަކު ދަތިވެ. (ކަހަލަމެވެ.) ۞ أَن يَقُولُواْ = އެމީހުން ބުނުމުގެ ސަބަބުން.۞ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ = އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ (ބާވައިލައްވާށެ ނުވަނީއެވެ.) ۞ كَنزٌ = خزانة އެއް. أَوْ جَآءَ مَعَهُۥ مَلَكٌ = ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނާއެކު މަލާއިކަތުބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނުވީ ކީއްވެއެވެ.۞ إِنَّمَآ أَنتَ نَذِيرٌ = ކަލޭގެފާނީ ކަލޭގެ نذير އަކު ކަމުގައިވެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ = އަދި الله ރި ۞ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ = ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ = وكيل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (ހަވާލުވެވޮޑިގެން އެކަމެއް ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއެވެ.)
۞ أَمْ يَقُولُونَ = ނުވަތަ އެމީހުން ބުނަނީއެވެ. ۞ ٱفْتَرَىٰهُ = އެކަލޭގެފާނު އެ قرآن އަމިއްލައަށް ހަދައި އުފެއްދެވީއެވެ. ۞ قُلْ فَأْتُواْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން ދިހަ ސޫރަތެއް ގެނެސްބަލާށެވެ!۞ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِۦ = އެކަހަލަ ދިހަސޫރަތެއް.۞ مُفْتَرَيَٰتٍ = އަމިއްލައަށް ހަދައިގެން. ۞ وَٱدْعُواْ = އަދި ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ!۞ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم = ކަލޭމެނަށް ކުޅަދާނަވާހާ ބަޔަކަށް. ۞ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.۞ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾ = ކަލޭމެން ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ.۞ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ = ފަހެ އެމީހުން (އެކަމުގައި) ކަލޭމެނަށް ޖަވާބު ނުދިނިއްޔާ.۞ فَٱعْلَمُوٓاْ = ފަހެ ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ! ۞ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން (އެ ޤުރުއާން) ބާވައިލެއްވުނީ الله ގެ ދަންނަވައިދެއްވުމާއެކުއެވެ. (އެކަލާނގެ إِذْنَ ދެއްވުމާއެކު.) ۞ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. ۞ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ އިސްލާމްވެއްޖެ ބަޔަކުކަމުގައިވާނެތޯއެވެ؟ ۞ مَن كَانَ يُرِيدُ = އެދެމުންދާ ބަޔަކުކަމުގައިވާމީހާ. ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا

= (ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން. ❁ وَزِينَتَهَا = އަދި އެމީހުންގެ ޒީނަތްތެރިކަމާއި.❁ نُوَفِّ إِلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފުއްދައިދެއްވާހުށީމެވެ. ބަރާބަރުކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ.❁ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا = އެމީހުން އެކުރި މަސައްކަތްތަކުގެ ދަރުމަ (ދުނިޔޭގައި ދެއްވާހުށީމެވެ.)❁ وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ = އަދި އެއާ އެމީހުންނަށް މަދުނުކުރާހުށީމެވެ. ❁ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން ދަންނާށެވެ!❁ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ = އެމީހުންނަށް آخرة ގައި ނުވެއެވެ.❁ إِلَّا النَّارُ = ނަރަކަފިޔަވައި.❁ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا = އަދި އެމީހުން އެއާ (ދުނިޔޭގައި) ކުރިކަންތައް ނެތިގެންދިޔައެވެ.❁ وَبَاطِلٌ = އަދި باطل ވިއެވެ. ❁ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައް.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١) ކެތްތެރިވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުންނެވެ. އެމީހުންނަށް ހުރީ ފާފަފުއްސެވުމާއި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެވެ.

(١٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވޭ وحي ގެ ބައެއް ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާކަހަލައެވެ. އަދި އެ وحي އާއިމެދު ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްދަތި ތަނގިވެގެންވާކަހަލައެވެ. އެއީ އެމީހުން މިހެން ބުނާތީއެވެ. އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް خزانة އެއް ބާވައިނުލެއްވުނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނާއިއެކު ملائكة ން ނުވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (އޭގެ جواب ގައި الله އެކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ نذير އެކެވެ. ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލެކެވެ. އަދި الله ކޮންމެކަމެއް قائم ކުރައްވާ تدبير ކުރައްވައެވެ.

(١٣) އަދި ހެއްޔެރުމެވެ! އެމީހުން ބުނަނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލައަށްގަނޑު قرآن އުފެއްދެވީއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެހެންވެއްޖެއްޔާ ހަދާފައިވާ ދިހަސޫރަތް ކަލޭމެން ނިކަން ގެނެސްބަލާށެވެ، އަދި الله ފިޔަވައި (އެކަމުގައި އެހީވާން) ކަލޭމެންނަށް ކުޅަދާނަވީހާބަޔަކު ގޮވާލާށެވެ! ކަލޭމެންނީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން މިހެން ހަދައިބަލާށެވެ! ނުކުޅެދޭނެއެވެ!

(١٤) ފަހެ އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް ޖަވާބުނުދީފިއްޔާ ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެބާވައިލެއްވިފައިވަނީ (އެބަހީ: قرآن ބާވައިލެއްވިފައިވަނީ) الله ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގެ މަތިން އެކަލާނގެ إذن ފުޅުގައެވެ. (އަދި ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން الله ފިޔަވައި حقُّ إله އަކު ނުވެއެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ ކިޔަމަންވެ ބޯލަނބާނުންހެއްޔެވެ؟

(١٥) ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ حياة އާއި އެމީހުންގެ ޒީނަތްތެރިކަން އެދޭމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރާ عمل ތަކުގެ ބަދަލުގައި جزاء ދެއްވައި ހަމަ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ. އަދި އެމީހުން އެއާ އެއްވެސް عمل އެއްގެ އެއްވެސް މިންވަރެއް މަދުނުކުރައްވާހުށީމެވެ.

(١٦) އެމީހުންނަކީ آخرة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް ނަރަކަފިޔަވައި ނެތްބައެކެވެ. އެބަހީ: އެމީހުންނަށް އެދުވަހުން ހުންނާނީ ހަމައެކަނި ނަރަކައެވެ. އެމީހުން އެދުނިޔޭގައި ކުރި عمل ގެ ދަރުމައާ ثواب ނެތިވެ باطل ވެގެން ދިޔައެވެ. (އެހެންވާންޖެހުނީ އެމީހުން ދުނިޔޭގައި عمل ކުރީ الله ގެ وجه ފުޅު އެދިގެންކަމުގައި ނުވުމުންނެވެ. آخرة ގެ ދަރުމައާ ثواب ނުއެދުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ހަމައެކަނި ދުނިޔެއެދުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.)

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِۦ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُوْلَٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ مِنَ ٱلْأَحْزَابِ فَٱلنَّارُ مَوْعِدُهُۥ ۚ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۚ أُوْلَٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ ٱلْأَشْهَٰدُ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٨﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْآخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٩﴾

ތަރުޖަމާ

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ = دليل އެއްގެމަތީގައިވާ މީހާ. ۞ مِّن رَّبِّهِۦ = އޭނާގެ ربّ ގެ حضرة ން.۞ وَيَتْلُوهُ = އަދި އެކިޔަވާ. އެ قرآن ކިޔަވައިދެއްވާ. ۞ شَاهِدٌ مِّنْهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންވާ ހެކިވެރިޔަކު. (جبريل) ۞ وَمِن قَبْلِهِۦ = އަދި އޭގެކުރީގައިވެއެވެ..۞ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ = موسى (عليه السّلام) ގެ ފޮތް (توراة)۞ إِمَامًا وَرَحْمَةً = އިމާމެއްކަމުގައާއި رحمة އެއްކަމުގައި.۞ أُوْلَٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ = އެމީހުން (އޭރުގެ بنى إسرائيل ން) އެއަށް އީމާންވެއެވެ. (އެބަހީ: އެ قرآن ނުވަތަ މި أمّة ގެ نبى އާ ތެދުކުރެއެވެ.)۞ وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ = އެއަށް (قرآن އަށް ނުވަތަ نبى اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) ކާފިރުވެއްޖެމީހާ.۞ مِنَ ٱلْأَحْزَابِ = އެންމެހައި ޖަމާޢަތްތަކުގެތެރެއިންވެސް. (އެންމެހައި دين ތަކުގެތެރެއިން.) ۞ فَٱلنَّارُ مَوْعِدُهُۥ = ނަރަކަ އެމީހާގެ وعد ވެވިގެންވާނީ ނަރަކައެވެ. ޔަޤީނުންނެވެ. ۞ فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِّنْهُ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެއާމެދު (އެ قرآن އާއިމެދު) ޝައްކުވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!۞ إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ حقّ އެވެ.۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އެކަމަކު ގިނަމީސްތަކުން. ۞ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ = އީމާނު ނުވެތެވެ. / ތެދުނުކުރެއެވެ.۞ وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްތޯ؟۞ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ = ހަދައިގަތް މީހަކަށްވުރެ.۞ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا = اللّه ގެ މައްޗަށް ދޮގެއް. ۞ أُوْلَٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ = އެމީހުން ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ.۞ عَلَىٰ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް.۞ وَيَقُولُ ٱلْأَشْهَٰدُ = އަދި ހެކިވެރިން ބަޔަކުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. (އެއީ ملائكة ބަޔަކުން ނުވަތަ رسول ބަޔަކުންނެވެ.)۞ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا = މިބައިމީހުންނަކީ ދޮގުހެދި މީހުންނެވެ.۞ عَلَىٰ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެމައްޗަށް.۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ! لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٨﴾ = އަނިޔާވެރިންގެމައްޗަށް اللّه ގެ لعنة ހުއްޓެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ = އެއީ ހުރަސްއަޅާ މަނާކުރާ މީހުންނެވެ. ۞ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّه ގެމަގު. ۞ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا = އަދި އެމީހުން އެމަގު

ގުދުރާސް ބަދަލުކުރަނީއެވެ.۞ وَهُم بِٱلْأَاخِرَةِ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން آخرة އަށް. هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٩﴾ = އެމީހުން ކާފިރުވެގެންވެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٧) ތެދުވެރި އެމީހާގެ رَبّ ގެ حضرة ން ބަޔާންވެގެންވާ دليل އޮތްގޮތުގައިވާމީހާ ފަދަހެއްވެ؟ (އެބަހީ: މިފަދަމީހާއި ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމާއި އޭގެ ޒީނަތް އެދިގެން ވަސަތުކަތްކުރިމީހާ ދެމީހުން ހަމަހަމަވާނެހެއްވެ؟ އެއްވަރުނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.)

ދެން ތިބާ އެމީހާގެ رَبُّ ގެ حضرة ން ބަޔާންވެގެންވާ دليل ގެމަތީގައިވާ މީހަކީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ. އަދި އެބަޔާންވެގެންވާ دليل ކިޔަވާ ވިޔާދުވެރިއެއްވެސް އެކަލާނގެ حضرة ންވާ شاهد އަކު ވެއެވެ. ހިފެހެއްޓެވީއެވެ. (އެއީ جبريل عليه السّلام އެވެ.) އަދި އޭގެކުރީގައި موسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތްވެއެވެ. އެފޮތްވެސް جبريل عليه السّلام ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއްވީއެވެ. އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ ވަޙީގެ ގޮތުގައި މީސްތަކުންނަށް إمام ކަމުގައްޔާއި رحمة އެއްކަމުގައެވެ. އަދި އެމީހުން އެފޮތަށް إيمان ވެއެވެ. (އެބަހީ: އެހުރިހާ بنى إسرائيل ން އެފޮތަށް އީމާންވެއެވެ. އެފޮތުގައި މި ނަބިއްޔާގެ ސިފަތައް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަދި އެ قرآن އަށް ނުވަތަ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް كافِرُ ވެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެމީހާގެ ގޮވާލެވޭ ތަނަކީ قيامة ދުވަހުން ނަރަކައެވެ. (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެ قرآن އާއިދޭތެރޭ ޝައްކުއުފެދިފައިވާ ހާލުގައި ނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن އަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ حقّ އެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީހުން އީމާން ނުވެއެވެ. ތެދުނުކުރައެވެ. (މިއާޔަތުގެ މާނަ ގިނަގޮތްގޮތަށް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. މިއީ އޭގެއެއްގޮތެވެ.)

(١٨) އަދި اللّه ގެމައްޗަށް ދޮގެއް އުފައްދައިގަތް މީހަކަށްވުރެ ވަރަށް އަނިޔާވެރިކަންބޮޑީ ކާކުހެއްވެ؟ (އެބަހީ: އެހެންވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވެއެވެ.) އެފަދަމީހުން قيامة ދުވަހުން اللّه تعالى ގެ حضرة އަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حضرة އަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އަދި ހެކިދޭމާ ބާކަލުން (ملائكة ބާކަލުން ނުވަތަ رسول ބާކަލުން) ވިދާޅުވާނެއެވެ. މިމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދިމީހުންނެވެ. (މިއީ އަނިޔާވެރިންނެވެ.) ދަންނާށެވެ! އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް اللّه ގެ لعنة ހުއްޓެވެ.

(١٩) އެމީހުންނަކީ اللّه ގެ މަގު ހިފަހައްޓާ ބަންދުކުރިމީހުންނެވެ. އަދި އެމަގު ގުދުރާސް ބަދަލުކުރަން އެދޭމީހުންނެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަކީ آخرة އަށް ކާފިރުވެގެންނެވެ.

أُو۟لَـٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا۟ مُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ۘ يُضَٰعَفُ لَهُمُ ٱلْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا۟ يَسْتَطِيعُونَ ٱلسَّمْعَ وَمَا كَانُوا۟ يُبْصِرُونَ ۝٢٠ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ۝٢١ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ هُمُ ٱلْأَخْسَرُونَ ۝٢٢ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَخْبَتُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ۝٢٣ ۞ مَثَلُ ٱلْفَرِيقَيْنِ كَٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْأَصَمِّ وَٱلْبَصِيرِ وَٱلسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٢٤ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ إِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝٢٥ أَن لَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ۝٢٦

ލަފުޒުމާނަ

أُو۟لَـٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا۟ = އެމީހުން ނުވެއެވެ. مُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ނުކުޅެއްދައިވާފަން ބަރުހަނާކުރުމަށް.※ وَمَا كَانَ لَهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ނުވެއެވެ. ※ مِّن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.※ مِّنْ أَوْلِيَآءَ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު. يُضَٰعَفُ لَهُمُ ٱلْعَذَابُ = އެމީހުންނަށް عذاب ދެގުނަކުރެވޭނެއެވެ. ※ مَا كَانُوا۟ يَسْتَطِيعُونَ = އެމީހުންނަށް ކުޅެދުންތެރިނުވެއެވެ.※ ٱلسَّمْعَ އަޑުއެހުން (حقّ ބަސް އަޑުއެހުން.)※ وَمَا كَانُوا۟ يُبْصِرُونَ ۝٢٠ = އަދި (حقّ އެއްގޮތް) ފެންނަބަލަހައްޓާކުރުމަށް އެމީހުން ނުވެއެވެ. ※ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ※ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ = އެމީހުންގެ نفس ތަކެއް ނަގައިލި މީހުންނެވެ.※ وَضَلَّ عَنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. ※ مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ۝٢١ = އެމީހުން ދޮގުހަދާކުރަމުންދިޔަ ތަކެތި (އަޅުކަންކުރި ބުދުތަކެވެ) ※ لَا جَرَمَ = ޔަގީން حقّ އެއެވެ.※ أَنَّهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ = ހަމަކަށަވަރުން آخرة ގައި އެމީހުންނަކީ.※ هُمُ ٱلْأَخْسَرُونَ ۝٢٢ = އެންމެބޮޑަށް ގެއްލުންލިބިގެންވާ މީހުންނެވެ. ※ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީ މީހުން ※ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި صالح عمل ކުރި.※ وَأَخْبَتُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّهِمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް توبة ވެ ތަބާވެގެނުވި.※ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެމީހުންނެވެ.※ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގެގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.※ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ۝٢٣ = އެމީހުން ދެމިތިބޭ ހަމަ އަބަދަށެވެ.※ ※ مَثَلُ ٱلْفَرِيقَيْنِ = ދެބައިގަނޑުގެ (ކާފިރުބައިގަނޑާ مؤمن ބައިގަނޑުގެ) މިސާލަކީ.※ كَٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْأَصَمِّ = ކަނު އަނދިރި އަދި ބީރު މީހާއެ. ※ وَٱلْبَصِيرِ وَٱلسَّمِيعِ = ތަކެތިފެނޭ އަދި އަޑުއިވޭ މީހާއި ދެމީހުންގެ މިސާލެވެ.※ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا = މިސާލުގައި ދެމީހުން އެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟※ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٢٤ = ކަލޭމެން نصيحة ލިބިގަންނަން ނުވާނެތޯ؟※ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ (رسول ކަމުގައި) نوح (عليه السّلام) ފޮނުއްވީމެވެ.※ إِلَىٰ

قَوْمِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم އަށް. ❁ إِنِّى لَكُمْ = (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭމެންނަށް ❁ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ نذير އަކީމެވެ. (ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބަޔަކުވީމެވެ. އެއީ اللهގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާ އަޅުންނަށް ޤިޔާމަތްދުވަހުން ނަރަކައިގެ ޢަޛާބު ހުންނާނެކަމުގެ خبرދެއްވެ.)❁ أَن لَّا تَعْبُدُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރާށެވެ (އެންގެވުމަށެވެ.)❁ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ = الله އަށްމެނުވީ. ❁ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް އަތުވެދާނެ ދުވަހަކަށް.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٠) އެމީހުން (ދުނިޔޭގައެވެ!) އެމީހުންނަށް ބޭނުމެއްގައި (الله) ނުކުޅެދެއްވައި ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި (قيامة ދުވަހުން) އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ސަރަޙައްދުވެރިއަކު ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް عذاب ގުނަކޮށްދެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް حقّ ބަހެއް އިވުމަށް ކުޅެދުންތެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި حقّ އެއްޗެއް ފެންނާނެ ބަޞީރަތެއްގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٢١) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ نفس ގެއްލި ނަގައިގަތް މީހުންނެވެ. ގެއްލުވައިގަތް މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދާ ކަލާނގެތަކުގެ (ބުދުތައް) އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެންދިޔައެވެ.

(٢٢) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ آخرة ގައި އެންމެބޮޑަށް ގެއްލިގެންވާ މީހުންކަމުގައިވުމީ عجائب އެއްނޫނެވެ. އެއީ ހަމަ حقّ ކަމެކެވެ.

(٢٣) (އެމީހުންގެ ތެރެއިންވެސް) އީމާންވެގެން صالح عمل ކޮށް އަދި އެމީހުންގެ رَبّ އަށް توبة ވެ ބިރުވެތިވީ މީހުން ފަހެ އެމީހުން އެއީ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުން ހަމަ އެތާ ދެމިތިބޭނެއެވެ.

(٢٤) ދެބައިގަނޑުގެ މިސާލަކީ – އެބަހީ: ކާފިރުބައިގަނޑާއި مؤمن ންނާއި ދެބައިމީހުންގެ މިސާލަކީ، ކަނު އަދި ބިހިރުމީހަކާއި ފެންނަ އަދި ކަންފަތް އިވޭ މީހަކާ ދެމީހުންގެ މިސާލެވެ. މިދެމީހުން ވެސް މިސާލުގައި ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ (ހަމަހަމަ ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.) ކަލޭމެން ފަހެ نصيحة ލިބިގަންނާނީ ނޫންހެއްޔެވެ.

(٢٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން نُوح (عليه السّلام) رسول ކަމުގައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނުންގެ قوم އަށް ފޮނުއްވީމެވެ. (އެކަލޭގެފާނު قوم އަށް ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭމެންނަށް نذير އަކީމެވެ. (ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބަޔަކުވީމެވެ.)

(٢٦) އެއީ الله ނޫން ދެވަނަކަލަކަށް ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރާށެވެ (މިފަދައިން އެންގެވުމަށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ދުވަހަކުން އައުމާމެދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. الله ނޫން ދެވަނަކަލަކަށް އަޅުކަންކުރާއަށް މިބުނާ عذاب حقّ ވާނެއެވެ.

فَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِىَ ٱلرَّأْىِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍۭ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَـٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَـٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَءَاتَىٰنِى رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِۦ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَـٰرِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَـٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّلَـٰقُوا۟ رَبِّهِمْ وَلَـٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَـٰقَوْمِ مَن يَنصُرُنِى مِنَ ٱللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

މުފްރަދާތު

فَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ފަހެ ބޮޑުންނަށް ބޮޑެތި ކާފަރުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ مِن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ. ❁ مَا نَرَىٰكَ = އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު ނުދެކެމެވެ. ❁ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا = އަޅުގަނޑުމެންނާކަހަ آدم ގެ ދަރިއަކުކަމުގައި މެނުވީ. ❁ وَمَا نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނާއި تبع ވިމީހުން އަޅުގަނޑުމެން ނުދެކެމެވެ. إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا = އެމީހުން އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެތެރޭގައިވާ އެންމެދެރަ ދަރަޖައިގެ މީހުންކަމުގައި މެނުވީ. ❁ بَادِىَ ٱلرَّأْىِ = رأي ފަހުގެ ވިސްނުމެއްނެތި ވިސްނުމުން. (ހަމަ ފަހަރަށް ފެނުނު ގޮތަށް ދެކުމުން.) ❁ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެމައްޗަށް ކަލޭމެންނަށް ވާތީ އަޅުގަނޑުމެން ނުދެކެމެވެ. ❁ مِن فَضْلٍ = އެއްވެސް މާތްކަމެއް. ❁ بَلْ = އަދި ކިޔައެއްނުވެ؟ ❁ نَظُنُّكُمْ كَـٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ = ކަލޭމެންނާމެދު އަޅުގަނޑުމެން ހީކުރަނީ ދޮގުވެރިންނަކަށް ދެކެމެވެ. ❁ قَالَ يَـٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިލިއްޔާއެވެ! ❁ أَرَءَيْتُمْ = ކަލޭމެން ހިތަށް خبر ދީބަލާށެވެ! ❁ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ = މިގޮތަށް قوم ގެ ފުރިހަމަ علم އާއި معرفة ވެރިކަމުގެ މަތީގައިވާނަމަ. ❁ مِّن رَّبِّى = މިކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ وَءَاتَىٰنِى = މިކަލޭގެފާނަށް އެއިލާހު ވަޙީ ދިޔަ އެކަލާނގެ حضرة ން رحمة އެއް (އެއީ ނަބިއްޔަކަމެވެ.) ❁ رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِۦ = ❁ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ = އަދި އެ رحمة ކަލޭމެންނަށް ފަނޑުކޮށްލެވިއްޖެއެވެ. ❁ أَنُلْزِمُكُمُوهَا = މިކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް އެ رحمة لَازِمُ ކުރަން ވީހެއްޔެވެ. (ހުރަސްއަޅައިދެއްވަމާ؟) ❁ وَأَنتُمْ لَهَا كَـٰرِهُونَ ﴿٢٨﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެ رحمة ނުރުހޭ حال. ❁ وَيَـٰقَوْمِ = އަދި އޭ މިލިއްޔާއެވެ! ❁ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا = އެކަމުގެ މައްޗަށް (އެބަހީ: رسول ކަމުގެ މައްޗަށް) ކަލޭމެންގެ ކިބައިން މުދަލެއް މިކަލޭގެފާނު ނުއެދެމެވެ. ❁ إِنْ أَجْرِىَ = މިކަލޭގެފާނުގެ ހިތްހަމަޖެހުން ❁ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ގައި މެނުވީ. ❁ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި މިކަލޭގެފާނު ނުވަމެވެ. ❁ بِطَارِدِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = އީމާންވި މީހުން ފަހަތަށް ދުރުކޮށްލައިދިނުމަށް. ❁ إِنَّهُم

مُّلَٰقُوا۟ رَبِّهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީ އެމީހުންގެ رَبُّ އާއި ބައްދަލުކުރާނޭ ބައެކެވެ.۞ وَلَٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ = އަދި އެކަމަކު ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެން ދެކެނީ. قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ = جاهل ނުދަންނަ ބައެއްކަމުގައެވެ.۞ وَيَٰقَوْمِ = އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ.! مَن يَنصُرُنِى = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް نصر ދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ مِنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން (اللّه عقوبة އާއި ދިމާވާނަމަ.) ۞ إِنْ طَرَدتُّهُمْ ج ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދުރުކޮށް ފައްސަވައިފިމާ ސަބަބުން ۞ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ نصيحة ލިބިގަންނާނޫނުހެއްޔެވެ؟ ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٧) ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ ބޮޑުންނަކީ ކާފަރުން ބުންޏެވެ. (އޭ نوح އެވެ!) ކަލޭގެފާނީ ހަމަ އަހުރެމެންނާކަހަ آدم ގެ ދަރިއަކުކަމުގައިމެނުވީ އަހުރެމެން ނުދެކެމުއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް تبع ވާ މީހުންނަކީ އަހުރެމެންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ދަށް ދެރަ އަދި ބޮއްދިޔާ رأيُ ގެމީހުން ހަރުދަނާކަމެއް ނެތް ބަޔަކުކަމުގައިމެނުވީ އަހުރެމެން ނުދެކެމުއެވެ. އަދި އަހުރެމެންގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައި އިތުރު މާތްކަމެއްވާކަމަށް އަހުރެމެން ނުދެކެމެވެ. އަދި ކިއްސެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންނާމެދު އަހުރެމެންނަށް ހީވަނީ ކަލޭމެންނަކީ ދޮގުވެރިންކަމުގައެވެ.

(٢٨) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން علم އާއި مَعْرِفَة ވަޙީކަމުގެ މަތީގައިވެފައި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ حضرة ން رحمة އާއި ޚާއްސަކުރައްވައި يعنى: نبى ކަމާއި رسول ކަން ޚާއްސަކުރައްވައި އަދި އެ رحمة ކަލޭމެންގެމައްޗަށް އަނދިރިވެ ވަންހަނާވެފައިވާއިރު އެކަމަށް ކަލޭމެން ނުރުހިޔާ حال ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަން لاَزِمُ ކުރަންވީހެއްޔެވެ؟ (އެކަން އެހެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ކިއްސެއްހެއްޔެވެ؟ اللّه ނިޔާކުރައްވަންދެން ކަލޭމެންގެ ކަންތައް اللّه އާއި وكيل ކުރަމެވެ.)

(٢٩) އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު رسول ކަން ކަލޭމެނަށް އިއްވުމުގެ މައްޗަށް އެއްވެސް މުދަލެއް (أجُور އެއް) ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ނުއެދެމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުޖޫރަ ވާނީ ހަމައެކަނި اللّه ގެ حضرة ގައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ އީމާންވެގެންވާ މީހުން ދުރުކޮށް ފައްސަވައިފާނޭ މީހެއް ނޫނެވެ. އެމީހުންނީ އެމީހުންގެ ربّ އާއި ބައްދަލުކުރާނޭ ބައެކެވެ. އަދި ކިއްސެއްހެއްޔެވެ؟ އެހެންނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކަލޭމެންނީ ހަމަ جاهل ނުދަންނަ ބައެއްކަމުގައެވެ.

(٣٠) އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހުން يعنى: إيمان ވެރިން ފައްސަވާ ދުރުކޮށްލެއްވުން اللّه ގެ حضرة ން عقوبة އާއި ދިމާވެއްޖެއްޔާ ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް نصر ދީ ވާގިދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ފަހެ އެކަމެއް ވިސްނާ نصيحة ލިބިގަންނާނޫނުހެއްޔެވެ؟

وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّىٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا۟ يَٰنُوحُ قَدْ جَٰدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَٰلَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ ٱللَّهُ إِن شَآءَ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِىٓ إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِن كَانَ ٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ فَعَلَىَّ إِجْرَامِى وَأَنَا۠ بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ = އަދި މިމަންނާކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް ވިދާޅުނުވާނަމެވެ. عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ = މިމަންނާކަލޭގެފާނުންގެ އަތްގައި الله ގެ خزانة ތަކެއް ވެއެވޭ. ❁ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ = އަދި މިމަންނާކަލޭގެފާނަށް غيب އެއް ނޭނގޭމެވެ. ❁ وَلَآ أَقُولُ = އަދި މިމަންނާކަލޭގެފާނު ވިދާޅުނުވަމެވެ. ❁ إِنِّى مَلَكٌ = ހަމަކަލޭގަނޑުން މިމަންނާކަލޭގެފާނީ މަލާއިކަތެކޭ. ❁ وَلَآ أَقُولُ = އަދި މިމަންނާކަލޭގެފާނު ވިދާޅުނުވާނަމެވެ. ❁ لِلَّذِينَ تَزْدَرِىٓ أَعْيُنُكُمْ = ކަލޭމެންގެ ލޯތަކުން ހީނަރުކަމާއެކު ބަލާ މީހުންނަށް ދެރަކަމުގެ ނަޒަރުން ބަލާމީހުންނަށް. ❁ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا = الله އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުދެއްވާނޭކަމަށް. (ހެޔޮކަމެއް ނުދެއްވާނޭކަމަށް.)❁ ٱللَّهُ أَعْلَمُ = الله ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޮޑުވެ. ❁ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ކަންތައް. ❁ إِنِّىٓ إِذًا = އެހެންވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަލޭގަނޑުން މިމަންނާކަލޭގެފާނުވާނީ. ❁ لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންކަން يقين އެވެ. ❁ قَالُوا۟ يَٰنُوحُ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ نوح އެވެ. ❁ قَدْ جَٰدَلْتَنَا = ހަމަކަލޭގަނޑުން ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނާ جدل ކުރެއްވީމުއެވެ. ❁ فَأَكْثَرْتَ جِدَٰلَنَا = އަދި ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނާ جدل ގިނަކޮށް ކުރެއްވީމުއެވެ. ❁ فَأْتِنَا = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާށެވެ! ❁ بِمَا تَعِدُنَآ = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް وعد ކުރައްވާ (عذاب) ❁ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣٢﴾ = ކަލޭގެފާނު ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިން ވާނަމަ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ ٱللَّهُ = އެ عذاب ކަލޭމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާނީ ހަމައެކަނި الله އެވެ. (އެކަންކުރެއްވުމުގެ ބާރުވަނީ.)❁ إِن شَآءَ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުކުރެއްވިއްޔާއެވެ. ❁ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ = އަދި އެކަން ނުކުރެވޭނެގޮތަކަށް ހެދިދާނޭ ފަރާތަކަށް ކަލޭމެން ނުވާނެއެވެ. ❁ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِىٓ = އަދި މިމަންނާކަލޭގެފާނުގެ نصيحة ނޫ ކަލޭމެންނަށް މަންފާއެއް ނުވާނެއެވެ. ❁ إِنْ أَرَدتُّ = މިމަންނާކަލޭގެފާނު ހިތްޕުޅުވިޔަސް. ❁ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ = މިމަންނާކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް نصيحة ދެއްވުމަށް. ❁ إِن كَانَ ٱللَّهُ يُرِيدُ = الله އިރާދަކުރައްވަނީ ކަލޭމެން. ❁ أَن يُغْوِيَكُمْ = ކަލޭމެން މަގުފުރެދުމަށް ސާބިތުކުރެއްވުމަށް. އެއީ ކަލޭމެން. ❁ هُوَ رَبُّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ އަކީ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ وَإِلَيْهِ

﴿تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވާންވާނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ۞ ﴿أَمْ يَقُولُونَ﴾ = ނުވަތަ އެމީހުން (مكّة ގެ مشرك ން) ބުނަނީހެއްޔެވެ؟ ۞ ﴿ٱفْتَرَىٰهُ﴾ = އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ مُحَمَّد ގެފާނު نوح (عليه السّلام) ގެވާހަކަ ނުވަތަ އެ قرآن އަމިއްލަފުޅަށް ހަދައިގެން ގެންނެވިއެވެ. ۞ ﴿قُلْ﴾ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ۞ ﴿إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ﴾ = މިކަލޭގެފާނު އަމިއްލަފުޅަށް އުފެއްދެވި ނުވަތަ އެ قرآن ހަދައިގަތީނަމަ. ۞ ﴿فَعَلَيَّ إِجْرَامِي﴾ = (އެކުށުގެ) ފާފަ އޮންނާނީ ހަމަ މިކަލޭގެފާނަށެވެ.۞ ﴿وَأَنَا۠ بَرِيٓءٌ﴾ = އަދި މިކަލޭގެފާނު ބަރީއަވެގެންވެއެވެ. ﴿مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾﴾ = ކަލޭމެންކުރާ ކުށްތަކުގެ ފާފައިން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣١) އަދި މިކަލޭގެފާނުގެ އަތްގައި اللّه ގެ خزانة ތަކެއްވެސް ކަލޭމެންނަށް މިކަލޭގެފާނު ވިދާޅެއް ނުވަމެވެ. އަދި މިކަލޭގެފާނަކަށް غيب ނޭނގެއެވެ. އަދި މިކަލޭގެފާނަކީ ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތެއްވެސް ވިދާޅެއްނުވަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ލޮލަށް ހީނަރުކޮށް ފެންނަ މީހުންނަށް ހެޔޮކަމެއް ނުލިބޭނެކަމަށް - އެބަހީ: إيمان ވި މީހުންނަށް - اللّه އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުދެއްވާނެކަމަށް މިކަލޭގެފާނު ވިދާޅެއް ނުވަމެވެ. އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައިވާކަމެއް ދަންނަވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ اللّه އެވެ. އެހެން ހަމައިހުރެ (އެބަހީ: އިމާންވި މީހުން ދުރުކުރުމަށް ފަހު) އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުދެއްވާނެއޭ (ބުނެފިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން މިކަލޭގެފާނުވާނީ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން ކަމަށެވެ.

(٣٢) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ نوح އެވެ! ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނާ جدل ކުރައްވައިފީމުއެވެ. އަދި جدل ވަރަށްގިނަކޮށް ކުރައްވައިފީމުއެވެ. ފަހެ އަހުރެމެންނަށް އަންގަވާ ތިއައުދާވާ އަދި وعد ކުރައްވާ އެއްޗެއް يعني: عذاب އަހުރެމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނީ ތެދުވެރިއަކު ކަމުގައިވާނަމައެވެ.

(٣٣) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެ عذاب ކަލޭމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާނީ ހަމަ اللّه އެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެއްޖެނަމައެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަކީ ފަހެ އެ عذاب دفاع ކޮށް އެކަލާނގެ ނުކުޅެދިވަޑައިގަންނަވާ ބަޔަކު ނޫނެވެ.

(٣٤) އަދި މިކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް نصيحة ދިނުން قصد ކުރިނަމަވެސް اللّه ކަލޭމެން މަގުފުރެއްދެވުމަށް އިރާދަކުރެއްވިނަމަ މިކަލޭގެފާނުގެ نصيحة ން ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އީ ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ. އަދި ކަލޭމެން رجوع ވާންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٣٥) (اللّه ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.) ނުވަތަ އެމީހުން يعني: مكّة ގެ مشرك ން އެބުނަނީ އެކަލޭގެފާނު يعني: محمّد ގެފާނު نوح ގެފާނުގެ ވާހަކަ ހަދައި އުފައްދަވައިގެން އެވާ އެ قرآن އާއި نُوح (عليه السّلام) ގެވާހަކަ އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަފުޅަށް ހަދައިގެން ގެނެސްދެއްވީހެއްޔެވެ؟ (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިކަލޭގެފާނު އަމިއްލަފުޅަށް އެ قرآن ހަދައި އުފައްދަވައި اللّه އަށް نسبة ކުރިނަމަ އެކުށުގެ ކުށް އަދި ފާފަ އޮންނާނީ ހަމަ މިކަލޭގެފާނަށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ފާފައިން މިކަލޭގެފާނު ބަރީއަވެގެންވެއެވެ.

وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُۥ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ ٱلْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِۦ سَخِرُوا۟ مِنْهُ ۚ قَالَ إِن تَسْخَرُوا۟ مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ قُلْنَا ٱحْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ وَمَنْ ءَامَنَ ۚ وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

ލުޣަތު

وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ = އަދި نوح عليه السّلام އަށް وحى އިއްވެވުނެވެ.❁ أَنَّهُۥ لَن يُؤْمِنَ = ހަމަކަށަވަރުން

އީމާން ނުވާނެއެވެ. ❁ مِن قَوْمِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ قوم ން.❁ إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ = ހަމަކަށަވަރުން (މިހާރު)

އީމާންވެއްޖެ މީހުން ނޫނީ.❁ فَلَا تَبْتَئِسْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! ނާއުއްމީދު ވެވަޑައި

ނުގަންނަވާށެވެ!.❁ بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުން.❁ وَٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ = އަދި

ކަލޭގެފާނު ނައްޓާލު ހައްދަވާށެވެ! بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި أمر ކުރެއްވުމުގެ މަތިން.❁

وَلَا تُخَٰطِبْنِى = އަދި ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި مخاطب ނުކުރައްވާށެވެ! ❁ فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ =

އަނިޔާވެރިވި މީހުންނާމެދު.❁ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީ غرق ވެވިގެންވާ ބައެކެވެ. غرقވާނޭ

ބައެކެވެ.❁ وَيَصْنَعُ ٱلْفُلْكَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ނައްޓާލު ހައްދަވަމުން ދެއެވެ.❁ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ = އަދި

ބޮޑެތިން ބަޔަކު އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން ފާއިތުވަމުން.❁ مِّن قَوْمِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުން. سَخِرُوا۟ مِنْهُ

= އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް މަލާމާތް ކުރެއެވެ.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއެވެ.❁ إِن تَسْخَرُوا۟ مِنَّا = ކަލޭމެން

އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަލާމާތް ކުރަނީނަމަ.❁ فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންވެސް ކަލޭމެންނަށް

މަލާމާތް ކުރާނަމެވެ.❁ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ = ކަލޭމެން މަލާމާތް ކުރާފަދައިން. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ = ފަހެ

ނިކަންދުވަ ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނެއެވެ. އެނގިގެންދާނެއެވެ.❁ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ = عذاب އެއް އަންނާނީ

ކާކަށްކަން.❁ يُخْزِيهِ = އެމީހާ ނިކަމެތި ކުރާ ފަދަ.❁ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ = އަދި އެމީހާގެ މައްޗަށް

ފައިބާނެ.❁ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾ = دائِمى عذاب އެއް. (އެއީ ނަރަކައިގެ عذاب އެވެ.) ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمْرُنَا

= ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރު އަތުވެއްޖެ ހިނދުން. (ޢަޛާބުން)❁ وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ = އަދި ތަންނޫރުން

ފެން އަރައިގަތުމުން. (ފެން އަރައި ހިލައިފިއެވެ.)❁ قُلْنَا ٱحْمِلْ فِيهَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ نُوح (عليه السّلام) وحى

ކުރެއްވުމެވެ. އޭގައި އުޅުއްވަވާށެވެ! (އެތާނގައި އަރުވާށެވެ!) ۞ مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ = ކޮންމެ (ބާވަތަކުން) ޖޯޑުޖޯޑުވާގޮތަށް ދެއްޗި. ۞ وَأَهْلَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއި. ۞ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ = އެމީހުންގެމައްޗަށް (ހަލާކުގެ) ބަސްފުޅު އިސްވެދިޔަފައިވާ މީހަކުމެނުވީ. ۞ وَمَنْ ءَامَنَ = އަދި إيمان ވީމީހަކާއި.۞ وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އީމާންވީމީހުން ނުވެއެވެ. إِلَّا قَلِيلٌ (٤٠) = ދެތިން މަދު ބަޔަކުމެނުވީ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އަދި نوح (عليه السّلام) އަށް وحى އިއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންކުރެ މިހާރު އީމާންވެއްޖެމީހުން ފިޔަވައި ދެން އެހެން ކަލޭގެފާނުގެ قوم ން އީމާންނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެކުރާ ކަންތައްތަކަށް ކަލޭގެފާނު مايوس ވެ ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ!

(٣٧) އަދި މިއަޅުގަނޑުމެންގެ ބެއްލެވުމާއި أمر ފުޅާއެއްގޮތަށް ކަލޭގެފާނު ނައެއް ހައްދަވާށެވެ! އަދި އަނިޔާވެރިވިމީހުންނާއިމެދު (مشرك ންނާއިމެދު) ކަލޭގެފާނު މިއަޅުގަނޑުމެންނާއި مخاطب ކުރައްވައި ބަސްފުޅު ވިދާޅުނުވާށެވެ؛ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ غرق ވެގެންދާނޭ ބައެކެވެ.

(٣٨) އަދި އެކަލޭގެފާނު ނައު ހައްދަވަމުންދިޔައެވެ. (އެއީ އެއްގަމުގައެވެ. ކޮޅީ މާދުރުގައެވެ.) އަދި ކޮންމެ ފަހަރަކު އެކަލޭގެފާނު ކައިރިން ދުރުވެގެން (ނަވަޅު ހައްދަވާތަން) ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ ބޮޑެތިން ފާއިތުވާނަމަ އެކަލޭގެފާނަށް މަލާމާތްކުރެއެވެ. (އެއީ ބިންގަނޑުމަތީގައި ނައު ހައްދަވައިގެން ކަމަށްވެސް އެކަލޭގެފާނަށް މަލާމާތްކުރާހެއްޔެވެ. މިހާރު ނަބީކަން ދޫކޮށް ވަޑާންކަމެއް ފަށައިފިއެވެ. އަދި މިއީ ކިހިނެއް ނައު ދުއްވާނީ އެއްގަމުގައިތޯއެވެ. އެންނަނީ ފުރިހަމަ ނައެއް. އަދި މަލާމާތްކުރާ އެމީހުން ބޮޑާކޮށް އެކަލޭގެފާނު ކުރިމަތިލާނެ ބަދަލުގައި) އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަލާމާތްކުރާނަމަ ކަލޭމެންނަށް އަޅުގަނޑުމެންވެސް ކަލޭމެން މަލާމާތްކުރާގޮތަށް މަލާމާތްކުރާނަމެވެ.

(٣٩) އަދި ނިކަން ކުޑަ ދުވަހަކުން އެއީ ކާކުތޯ ފާހަގަވެގެންދާނެ އެހާ ނިކަމެތިކޮށްލާނޭ عذاب އައުމަކީ. ކަލޭމެންނަށް އޭނަ އެނގިގެންދާނެއެވެ. އަދި ދެންކަމަށް (آخرة ދުވަހުން) ދެމިހުންނަ دائمى عذاب އައުމަކީ ވެސް އެނގިގެންދާނެއެވެ.

(٤٠) ދެން މިއަޅުގަނޑުމެންގެ أمر ފުޅު އައިސްދިޔަ ހިނދު އުދުހެމުން (ބިމުން ފެން ސިމާ ބޮޑުކޮށް ފެން) ފެން ވަރަށް އެރިއެވެ. މިއަޅުގަނޑުމެންގެ (އެކަލޭގެފާނަށް) އެންގެވިއެވެ. ކޮންމެ ދިރޭތަކެތިން ޖޯޑުޖޯޑުގެ ގޮތުން ދެއްޗި އަރުވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް (ހަލާކުގެ) ބަސްފުޅު އިސްވެދިޔަފައިވާ ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާ ފިޔަވައި އަރުވާށެވެ! އަދި އީމާންވީމީހުން އަރުވާށެވެ! އަދި މަދުބަޔަކުމެނުވީ އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވެފައި ނުވެއެވެ.

۞ وَقَالَ ٱرْكَبُوا۟ فِيهَا بِسْمِ ٱللَّهِ مَجْر۪ىٰهَا وَمُرْسَىٰهَآ ۚ إِنَّ رَبِّى لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَٱلْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ٱبْنَهُۥ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ يَٰبُنَىَّ ٱرْكَب مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَـَٔاوِىٓ إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِى مِنَ ٱلْمَآءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ ٱلْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا ٱلْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ ٱلْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾ وَقِيلَ يَٰٓأَرْضُ ٱبْلَعِى مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقْلِعِى وَغِيضَ ٱلْمَآءُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ وَٱسْتَوَتْ عَلَى ٱلْجُودِىِّ ۖ وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُۥ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ٱبْنِى مِنْ أَهْلِى وَإِنَّ وَعْدَكَ ٱلْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٤٥﴾

ތަރުޖަމާ

۞ وَقَالَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ٱرْكَبُوا۟ فِيهَا = ކަށްޓަށް އެއަށް އަރާށެވެ!۞ بِسْمِ ٱللَّهِ مَجْر۪ىٰهَا وَمُرْسَىٰهَآ = އޭގެ ދުވުމާއި އަދި އޭގެ ބަނދަރުކުރެވުމުވާނީ اللّٰه ގެ إسم ފުޅުންނެވެ. ۞ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެވެ. ۞ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٤١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ. ۞ وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ = އަދި އޭތި އެމީހުންނާއިގެން ދުވެއެވެ. ۞ فِى مَوْجٍ كَٱلْجِبَالِ = ފަރުބަދަތަކާއިފަދަ ރާޅުތަކުގެތެރޭގައި. ۞ وَنَادَىٰ نُوحٌ ٱبْنَهُۥ = އަދި نوح (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. (ކަންޢާނަށްވިއެވެ.)۞ وَكَانَ فِى مَعْزِلٍ = އަދި އޭނާވަނީ ވަކިވެގެންނެވެ. ۞ يَٰبُنَىَّ ٱرْكَب مَّعَنَا = އޭ އަހުރެންގެ ދަރިކަލުގެއެވެ. އަހުރެމެންނާއެކު (ނަވަށް) އަރާށެވެ!۞ وَلَا تَكُن = އަދި ނުވާށެވެ!۞ مَّعَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٤٢﴾ = كافر ންނާއެކު. ۞ قَالَ = އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.۞ سَـَٔاوِىٓ إِلَىٰ جَبَلٍ = އަހުރެން ފަރުބަދައަކަށް އަރާ ހަމަޖެހިލާނަމެވެ. ۞ يَعْصِمُنِى مِنَ ٱلْمَآءِ = އެފަރުބަދަ އަހުރެން ފެނުން ސަލާމަތްކޮށްދޭނެއެވެ.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ لَا عَاصِمَ ٱلْيَوْمَ = މިއަދު ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ މީހަކުނުވެއެވެ. ۞ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ އަމުރުފުޅުގެތެރެއިން.۞ إِلَّا مَن رَّحِمَ = އެކަލާނގެ رحمة ލެއްވި މީހަކުމެނުވީ.۞ وَحَالَ بَيْنَهُمَا ٱلْمَوْجُ = އަދި އެދެމެދުގައި ރާޅު ހުރަސްއެޅިއްޖެއެވެ. ۞ فَكَانَ مِنَ ٱلْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾ = ފަހެ އޭނާވީ (އެދަރިކަލުންވީ) غرق ވެގެންދިޔަ މީހުންގެތެރޭގައެވެ.۞ وَقِيلَ يَٰٓأَرْضُ = އަދި އަންގަވައިފިއެވެ. އޭ ބިމެވެ! (އެބަހީ: اللّٰه ބިމަށް އަންގަވައިފިއެވެ.) ٱبْلَعِى مَآءَكِ = ތިބާގެ ފެން ނިގާ ދިރުވައިލާށެވެ! (އެބަހީ: ފެން ހިންގާލާށެވެ!)۞ وَيَٰسَمَآءُ أَقْلِعِى = އަދި އޭ އުޑެވެ! ތިބާގެ ފެން ހިފަހައްޓާށެވެ!

۞ وَغِيضَ ٱلْمَآءُ = އަދި ފެންވެސް ދަށަށްގޮސް ފެންވަރު ހިކިއްޖެއެވެ.۞ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ އަދި ކަންތައް ނިމިއްޖެއެވެ.۞ وَٱسْتَوَتْ عَلَى ٱلْجُودِىِّ = އަދި الجُوْدِىُّ ކިޔާ ފަރުބަދައިގައި (ނަވު) ތިބި ބަނދަރުކޮށްލިއެވެ.۞ وَقِيلَ = އަދި އެންގެވުނެވެ. / ބުނެވުނެވެ. ۞ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ = އަނިޔާވެރިވި ޤައުމަށް ދުރުވުން ދެވިއްޖެއެވެ. (اللّٰه ގެ رحمة އާއި ދުރުކަމާއެވެ.)۞ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُۥ = އަދި نوح (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް مناجا ދެންނެވިއެވެ. ۞ فَقَالَ رَبِّ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ

އަޅުގެ ربّ އާއެވެ! ❁ إِنَّ ٱبْنِى مِنْ أَهْلِى = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާގެ ދަރިކަލުންވަނީ މިއަޅާގެ أهل ވެރިންގެތެރެއިންނެވެ.❁ وَإِنَّ وَعْدَكَ ٱلْحَقُّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ وعد ފުޅު އެއީ ހަމަ حقّ ތެދެވެ. ❁ وَأَنتَ أَحْكَمُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٤٥﴾ = އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެއީ އެންމެމޮޅަށް حكم ކުރައްވާ އަދި حكم ގެ ވެރިޔާއެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٤١) އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެނަވަށް ކަލޭމެން އަރާށެވެ! އެނަވުގެ ދުވުމާއި އަދި އެނަވުގެ ބަނދަރުކުރުންވެސް اللّٰه ގެ إسم ފުޅުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުންތެރި ކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ.

(٤٢) އަދި އެނައުކާއު އެމީހުންނާއިގެން ފަރުބަދަތަކުގެ ފަދަ ބޮޑެތި ރާޅުތަކުގެތެރޭގައި ދުވަމުންދިޔައެވެ. އަދި نوح (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭރު އޭނާ ވަނީ ނަވާ ވަކިން ކަނޑުގައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ އޭ އަހުރެމެންގެ ދަރިފުޅާއެވެ! އަހުރެމެންނާއެކު ނަވަށް އަރާށެވެ! އަދި ކާފިރުންނާއެކު ނުވާށެވެ!

(٤٣) އެދަރިކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެން ފަރުބަދައަކަށް އަރާ ހަމަޖެހިލާނަމެވެ. އެފަރުބަދަ އަހުރެން ފެނުން ސަލާމަތްކޮށްދޭނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދު ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވާނެއެވެ. މިއީ اللّٰه ގެ أمر ފުޅުން ހިނގަމުންދާކަމެކެވެ. އެކަލާނގެ رحمة ލެއްވި މީހަކުމެނުވީ ސަލާމަތެއް ނުވާނެއެވެ. (އަދި އެހިސާބަށް ދެބަފައިންގެ ވާހަކަ ދާއިރުގައި) އެދެބަފައިންގެ ދެމެދަށް ރާޅެއް ހުރަސްވެއްޖެއެވެ. (ދެން އެދަރިކަލުން ގެއްލިހިއްޖެއެވެ.) އަދި އޭނާވީ غرق ވެގެންދިޔަ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ.

(٤٤) އަދި ބުނެވުނެވެ. (އެބަހީ: اللّٰه އަންގަވައިފިއެވެ.) އޭ ބިމާއެވެ! ތިބާގެ ފެން ތިބާ ދިރުވައިގަންނާށެވެ! އަދި އޭ އުޑާއެވެ! ތިބާގެ ފެން ތިބާ ހިފަހައްޓާށެވެ! އަދި ބިމުގެތެރެއަށް ފެންގަނޑު ގެނބިގެންގޮސް ހިކިއްޖެއެވެ. އަދި ހުރިހާކަމެއް ނިމިއްޖެއެވެ. (އެންމެހައި ކާފަރުން ހަލާކުވެ ދިޔައެވެ.) އަދި الجوديّ ނަމަކަށް ކިޔާ ފަރުބަދައިގައި ނައުކާ ގޮސް ހަމަޖެހިއްޖެއެވެ. ބަނދަރުކުރެވުނެވެ. އަދި އަންގަވައިދިނެވެ. އަނިޔާވެރިންނަކީ ހުރި ދުރުކަމާއެވެ. اللّٰه ގެ رحمة އާއި ދުރުކަމާއެވެ.

(٤٥) އަދި نوح (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް مناجا ދެންނެވިއެވެ. دعاء ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ ربّ އާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާގެ ދަރިކަލުންވަނީ މިއަޅާގެ أهل ވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. (އޭނާ ސަލާމަތް ކުރައްވާށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ وعد ފުޅު އެއީ ހަމަ حقّ وعد ފުޅެކެވެ. (އެއީ މިއަޅާގެ أهل ވެރިން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާނަމަކަށް ވެފައިވާ وعد ފުޅެވެ.) އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެއީ އެންމެމޮޅަށް حكم ކުރައްވާ حاكم އެވެ.

قَالَ يَٰنُوحُ إِنَّهُۥ لَيۡسَ مِنۡ أَهۡلِكَۖ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيۡرُ صَٰلِحٖۖ فَلَا تَسۡـَٔلۡنِ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۖ إِنِّيٓ أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ (٤٦) قَالَ رَبِّ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِكَ أَنۡ أَسۡـَٔلَكَ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞۖ وَإِلَّا تَغۡفِرۡ لِي وَتَرۡحَمۡنِيٓ أَكُن مِّنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ (٤٧) قِيلَ يَٰنُوحُ ٱهۡبِطۡ بِسَلَٰمٖ مِّنَّا وَبَرَكَٰتٍ عَلَيۡكَ وَعَلَىٰٓ أُمَمٖ مِّمَّن مَّعَكَۚ وَأُمَمٞ سَنُمَتِّعُهُمۡ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٞ (٤٨) تِلۡكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡغَيۡبِ نُوحِيهَآ إِلَيۡكَۖ مَا كُنتَ تَعۡلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوۡمُكَ مِن قَبۡلِ هَٰذَاۖ فَٱصۡبِرۡۖ إِنَّ ٱلۡعَٰقِبَةَ لِلۡمُتَّقِينَ (٤٩)

ތަރުޖަމާ

قَالَ يَٰنُوحُ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. އޭ نوح (عليه السّلام) އެވެ!❁ إِنَّهُۥ لَيۡسَ مِنۡ أَهۡلِكَۖ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ.❁ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيۡرُ صَٰلِحٖۖ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ صلح ނޫން عمل އެކެވެ. (މި جملة އަށް މާނައިގައި ތަފްސީރުގެ إختلاف ވެއެވެ. إجمالى މާނައިގައި خلاصة ދަންނަވާނަން. إن شا ء اللّه) ❁ فَلَا تَسۡـَٔلۡنِ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ސުވާލު ނުކުރަންނަވާށެވެ! ❁ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۖ = އެކަމެއްގެ އިލްމެއް ކަލޭގެފާނަށް ނުވާކަންތައްގައި.❁ إِنِّيٓ أَعِظُكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وعظ ދެއްވަމެވެ.❁ أَن تَكُونَ = ކަލޭގެފާނުވެގެންވުމުގައި ނުވުމަށްޓަކައި.❁ مِنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ (٤٦) = ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން.❁ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: نوح (عليه السّلام) ދަންނަވައިފިއެވެ. އަޅުގެ ربّ އެވެ.! إِنِّيٓ أَعُوذُ بِكَ = މިއަޅާ އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން حِمَاية އެދި ރައްކާތެރިވަނީ ތިބާގެ ކަންނޭގެވެ.❁ أَنۡ أَسۡـَٔلَكَ = އިބަރަސްކަލާނގެއާއި މިއަޅާ ސުވާލު ދަންނަވާމުން.❁ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞۖ = މިއަޅާއަށް އެކަމެއްގެ علم ތިބެފައިނުވާ ކަންތައްގާއިމުގައި.❁ وَإِلَّا تَغۡفِرۡ لِي = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް ނުފުއްސަވައިފިއްޔާ. ❁ وَتَرۡحَمۡنِيٓ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް رحمة ނުލައްވައިފިއްޔާ.❁ أَكُن مِّنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ (٤٧) = މިއަޅާވާނީ ގެއްލި ހަލާކުވި މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.❁ قِيلَ يَٰنُوحُ = ބުނެވުނެވެ. އޭ نوح އެވެ.❁ ٱهۡبِطۡ بِسَلَٰمٖ مِّنَّا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ންވާ ސަލާމަތްތެރިކަމާއެކު ފައިބާވަޑައިގަންނަވާށެވެ!❁ وَبَرَكَٰتٍ عَلَيۡكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށްވާ ބަރަކާތްތަކާއެކު.❁ وَعَلَىٰٓ أُمَمٖ مِّمَّن مَّعَكَۚ = އަދި ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ މީހުންގެ ދަރިކޮޅުން އަންނަނީ (مؤمن ންގެ) މީހުންގެ މައްޗަށާއި.❁ وَأُمَمٞ سَنُمَتِّعُهُمۡ = އަދި އެބަޔަކަށް (ދުނިޔޭގެ حياة ގައި) އަހަރުމެން ފައިދާ ލިބިދެއްވާނެއެވެ. ❁ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا = ދެން އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން ޖެހޭނެއެވެ. (އަންނާނެއެވެ).❁ عَذَابٌ أَلِيمٞ (٤٨) = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. އެއީ ކާފިރުންނާއި مشرك ންނެވެ.❁ تِلۡكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡغَيۡبِ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެ خبر ތަކަކީ (يعنى: نوح عليه السّلام ގެ خبر ތައް މިއީ) عَيْبُ ގެ خبر އެވެ.❁ نُوحِيهَآ إِلَيۡكَۖ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެ خبر ތައް

އަންގަވާ.۞ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَآ = އެ خبر ތަކެއް ދެނެވަޑައިގަންނަވާ ކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.۞ أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ = ކަލޭގެފާނުވެސް އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންވިޔަސް.۞ مِن قَبْلِ هَـٰذَا ۖ = މީގެކުރިން.۞ فَٱصْبِرْ ۖ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞ إِنَّ ٱلْعَـٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ފަހުކޮޅުވަނީ (އެބަހީ: ފަހުކޮޅު ރަނގަޅުވުންވަނީ) تقوى ވެރިންނަށެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٦) އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދަރިކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ عمل صالح عمل ކޮށްގައި ނުވެއެވެ. (ބަސްފުޅަކީ އޭނާ شرك ކުރާކަމުގެއެވެ. والله أعلم) ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އެދަރިކަލުންގެ މައްސަލައިގައި މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ ދަންނަވާ ދެންނެވުން صالح عمل ގެތެރެއިން ނުވެއެވެ. މިދެ ترجمة ވެއެވެ. طَبری راجِحُ ކުރައްވަނީ ފުރަތަމަ މާނައިއެވެ. والله أعلم بالصّواب)

(الله وحي ކުރައްވައެވެ. އޭ نوح އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް އެކަށީގެން خبر އެނގިވަޑައިގެންނުވާ ކަންތަކަކާ މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ ނުދަންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު جاهل ންގެ ތެރެއިން ވެވަޑައިގެންނުވުމަށް މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ ކަލޭގެފާނަށް وعظ ދެމެވެ. نصيحة ދެމެވެ.

(٤٧) އެކަލޭގެފާނު يعنى: نوح (عليه السّلام) ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަހުރެން އެނގިގެންނުވާ ކަންކަމާއިމެދު އިބަރަށްކަލާނގެއާ ދެންނެވުމާއިމެދު ސުވާލުކޮށް އިބަރަށްކަލާނގެއާ ހިމާޔަތް ހޯއްދަވަމެވެ. ފަހެ އިބަރަށްކަލާނގެ މިއަހުރެން ފުއްސަވާ ނުދެއްވާ ނަމަ އަދި އިބަރަށްކަލާނގެ މިއަހުރެންނަށް رحمة ނުލައްވާ ނަމަ ހަމަކަށަވަރުން މިއަހުރެން ގެއްލުން ލިބިގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން ވާނެއެވެ.

(٤٨) وحي އިއްވެވުނެވެ. އެބަހީ: الله تعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ نوح އެވެ! އިބަރަށްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްތެރިކަމާއިއެކު ފައިބާވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ މީހުންގެ ދަރިފަސްކުރިން އަންނާނޭ مؤمن ންގެމައްޗަށް ވާ بركاة ލައްވައިގެންނެވެ. އަދި އެހެންބަޔަކު ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ކުޅެ އަރާމުކޮށްދެއް މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ ދެއްވާނެ ބަޔަކުގެމައްސަލައިގެ ވެއެވެ. ދެން މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ حضرة ން އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. (މިމީހުންނަކީ الله ގެ أَزَلِي علم ނިޔާކުރައްވާފައިވާ ނުއްކަޅުގައިމާލިމީހުންގެ ދަރިކޮޅުން އަންނާނޭ ކާފިރުންނެވެ.)

(٤٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެ خبر ތަކީ يعنى: نوح عليه السّلام ގެ خبر ތައް މިއީ – މިމަންޒަލަށްގެންދަނީ ކަލޭގެފާނަށް އެ خبر ތައް وحي ކުރައްވާ غَيْبُ ގެ خبر ތަކެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންވެސް މީގެކުރީ އެބަހީ: މި وحي ގެކުރީ މި خبر ތައް ދަންނަކަމުގައި ނުވެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަންކަމުގެ ފަހުކޮޅު ރަނގަޅުވުންވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِى فَطَرَنِىٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ يَٰهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِىٓ ءَالِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِن نَّقُولُ إِلَّا ٱعْتَرَىٰكَ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوٓءٍ ۗ قَالَ إِنِّىٓ أُشْهِدُ ٱللَّهَ وَٱشْهَدُوٓا۟ أَنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِن دُونِهِۦ ۖ فَكِيدُونِى جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٥٥﴾

ލުޣަތު

وَإِلَىٰ عَادٍ އަދި عادُ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ގާތަށް (ފޮނުއްވީމެވެ.) أَخَاهُمْ هُودًا = އެމީހުންގެ أخ هود (عليه السّلام) ❁ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ!❁ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ❁ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭމެނަށް އެހެން އެއްވެސް (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. ❁ إِنْ أَنتُمْ = ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ = ދޮގުވިހަކަށް ބުނާ ބަޔަކު ކަމުގައި މެނުވީ.❁ يَٰقَوْمِ = ޔާ އަހުރެމެންގެ قوم އެވެ! (قوم ގެ މީހުންނޭވެ!) ❁ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا = މިކަމަށްޓަކައި އަހުރެން ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އުޖޫރައެއް ނުއެދެމެވެ. (އުޖޫރަ: رسول ކަން އިއްވައިދިނުމުގެ މައްޗަށެވެ.) ❁ إِنْ أَجْرِىَ = މިކަމަށްޓަކައި ދެވޭނެ އުޖޫރައެއް ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِى فَطَرَنِىٓ = ހެއްދެވި ފަރާތުން މިކަމަށްޓަކައި ދެއްވުމެއް ފިޔަވައި ނެތްކަމުގައި މެނުވީ.❁ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ = ކަލޭމެން ފަހު ބުއްދި ނުފައްދަންތޯއެވެ؟ (އެއްކަލަ ހުވިސްނާނެއްނޫތޯ؟) ❁ وَيَٰقَوْمِ = އަދި ޔާ އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވާށެވެ!❁ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ = ދެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ވެ توبة ވާށެވެ!❁ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم = އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ވާރޭ ފޮނުއްވާނެއެވެ.❁ مِّدْرَارًا = ބޮޑަށް. ❁ وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ބާރު އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.❁ إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހުރި ބާރުގެ މައްޗަށް. ❁ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ = އަދި ކަލޭމެން ފުރަގަސްނުދޭށެވެ! مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ = ކުށްވެރި حال / ނުވަތަ كافر ވާ حال. ❁ قَالُوا۟ يَٰهُودُ = އެމީހުން ބުނެފިއެވެ. ޔާ هود އެވެ! مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ = ކަލޭގެފާނު އަހަރެމެންނަށް ނުގެނައީ. (މިއަދަށްކަވާ ވާހަކަފުޅު ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް) އެއްވެސް حجّة އެއް، دليل އެއް ނުގެނައްސަވައެވެ. ❁ وَمَا نَحْنُ = އަދި އަހަރެމެން ނުވަމެވެ.❁ بِتَارِكِىٓ ءَالِهَتِنَا = އަހަރެމެންގެ إله ންނަށް ދޫކޮށްލާ ބަޔަކުކަމުގައި. ❁ عَن قَوْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްމަށްޓަކައި.❁ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާ ބަޔަކުކަމުގައި އަހަރެމެން ނުވަމެވެ. ❁ إِن نَّقُولُ = އަހަރެމެން ނުބުނަމެވެ.❁ إِلَّا ٱعْتَرَىٰكَ = ކަލޭގެފާނަށް

ޖުނޫނަކަމުގައިމެނުވީ. ۞ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا = އަހުރެމެންގެ ބައެއް إله ންގެ ފަރާތުން. ۞ بِسُوٓءٍ ۗ = ނުބައެއް. ޖެހިކަމެއް. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنِّيٓ أُشْهِدُ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ހެކިކުރައްވަމެވެ.۞ وَٱشْهَدُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން ހެކިވާށެވެ!۞ أَنِّي بَرِيٓءٌ = ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަކި ބަރީއަވެގެންނެވެ. ۞ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ = ކަލޭމެން މިޔަ شريك ކުރާތަކެތިން. ۞ مِن دُونِهِۦ ۖ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ فَكِيدُونِي جَمِيعًا = ފަހެ ކަލޭމެން އެންމެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުބައިގޮތެއް ހަދައިބަލާށެވެ!

۞ ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٥٥﴾ = ދެން ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަގުތެއް ނުދޭށެވެ! ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٠) އަދި عاد ބައިމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ أخ هود عليه السّلام رسول ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭމެންނަކަށް އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ. ކަލޭމެންނީ ދޮގުވެރިބަޔަކުކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: الله ފިޔަވައި إله ންކަމުގައި ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ދޮގުވެ. އެއްވެސް މާނައެއްގައި އަޅުކަން އެއަށް ވެވުން حقّ އެއްކޮށްނުވެއެވެ.)

(٥١) އޭ އަހުރެމެންގެ قوم އެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމުގެ މައްޗަކުން އެބަހީ: رسول ކަން ކަލޭމެންނަށް އިއްވުމުގެ މައްޗަކަށް—ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އުޖޫރައެއް ނުއެދެމެވެ. - ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ އުޖޫރަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުފޫޒުގެ ބޮޑުވީ ކަލޭމެންގެ ބަލާނީ ހުށަހެޅުމުގެ މަގުގެ حضرة ން މެނުވީ ނުވެއެވެ. ކަލޭމެން ފަހެ ވިސްނާ ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟

(٥٢) އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ! ދެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ވެ توبة ވާށެވެ! އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބޯވަރު ވާރޭ ފޮނުއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ބާރުގެ މައްޗަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ފުރަގަސް حال / ނުވަތަ كافر ވެ حال ފުރަގަސްނުދޭށެވެ!

(٥٣) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ هود ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް އެއްވެސް حجّة އެއް دليل އެއް (މުޢުޖިޒާތެއް) ގެނެސްދީފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ހަމަ ބުނެލުމަކަށް އަހުރެމެންގެ إله ން ދޫކޮށް އަހުރެމެން ނުލާނަމެވެ. އަދި އަހުރެމެންނީ ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވާ ބަޔަކުކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(٥٤) (އަހުރެމެންގެ إله ންނަށް ކަލޭގެފާނު ބުނުއްވާ ސަބަބުން) އަހުރެމެންގެ ބައެއް إله ންގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނަށް ނުބައެއް ޖެހިކަމެއް ކަމުގައިވާ ޖުނޫނަކަށް މެނުވީ އަހުރެމެން ނުބުނަމެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނަށް ޖެހިފައިވާ އެ إله ންގެ ފަރާތުން ނުބައި ޖުނޫނަކެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ހެކިކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ހެކިވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެން މިޔަ شريك ކުރާތަކެތިން އަހުރެންނީ ބަރީއަވެގެންނެވެ.

(٥٥) އެކަލާނގެ ފިޔަވައި. ފަހެ ކަލޭމެން އެންމެން (ކަލޭމެންނާ އަދި ބުދުތަކާވެގެން) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުބައިގޮތެއް ހަދައި ގެއްލުމެއްދޭން ނިންމާށެވެ! އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެނިވަގުތެއް ނުދޭށެވެ!

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى ٱللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمۚ مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَآۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦٓ إِلَيْكُمْۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ شَيْـًٔاۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَٰهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌۖ جَحَدُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا۟ رُسُلَهُۥ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا۟ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِۗ أَلَآ إِنَّ عَادًا كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْۗ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

ލަފުޒީމާނަ

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى ٱللَّهِ = ޒަމާނާތަކޮޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله އަށް وكيل ކޮށްފީމެވެ. رَبِّي وَرَبِّكُمۚ = އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭމެންގެވެސް رب އެވެ. ❁ مَّا مِن دَآبَّةٍ = އެއްވެސް ދިރޭއެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَآۚ = އެއެއްޗެއްގެ ނިތްކުރިއާ ދިމާ ވަޅި އިސްތަށިގަނޑުގައި އެކަލާނގެ ހިފުއްވައިގެންވާ ގޮތުންމެނުވީ. (އެބަހީ: އެއެއްޗެއް އެކަލާނގެ ބާރުގެދަށުގައިވާގޮތުންމެނުވީ)❁ إِنَّ رَبِّي = ޒަމާނާތަކޮޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رب ވާނީ.❁ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ = ހަމަ حقّ ސީދާ މަގުމަތީގައެވެ. / عدل إنصاف މަތީގައެވެ. ❁ (އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.) فَإِن تَوَلَّوْا۟ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (ވިދާޅުވާށެވެ!) ❁ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم = ޒަމާނާތަކޮޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިދީފީމެވެ.❁ مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦٓ إِلَيْكُمْۚ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމާއިގެން ކަލޭމެންގެގާތަށް ފޮނުއްވުނު ކަންތައް.❁ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رب خليفة ކުރައްވާނުއެވެ. ❁ قَوْمًا غَيْرَكُمْ = ކަލޭމެން ނޫން ބަޔަކު.❁ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ شَيْـًٔاۚ = އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ❁ إِنَّ رَبِّي = ޒަމާނާތަކޮޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رب އީ.❁ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ = ހުރިހާއެއްޗެއް ރައްކާތެރިކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ (އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.) وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރު ފޭބިއައިސްފުން. (عذاب އައިސްފުން) ❁ نَجَّيْنَا هُودًا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ هود (عليه السّلام) ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ.❁ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އަރިހު އީމާންވެގެންތިބި މީހުންނާއި. ❁ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން ވާ رحمة ން.❁ وَنَجَّيْنَٰهُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ.❁ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ = (قيامة ދުވަހުގެ) ގަދަވެގެންވާ عذاب ން.❁ وَتِلْكَ عَادٌۖ = އަދި އެއީ عاد ބަޔެއްގެ މީހުންނެވެ. (ހަމާލުވެގެން އުޅުއްވާށި)❁ جَحَدُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ އެމީހުންގެ رب ގެ أية ތަކަށް އިންކާރުކުރިއެވެ.❁ وَعَصَوْا۟ رُسُلَهُۥ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެ رسول ންނަށް އުރުވިއެވެ.❁ وَٱتَّبَعُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން تبع ވިއެވެ.❁ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ = حقّ އާއި ދުރު ބޮޑާ ކޮންމެވެރިއެއްގެ އަމުރަށެވެ.❁ وَأُتْبِعُوا۟ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا = އަދި މިދުނިޔޭގައި އެމީހުންނަށް تبع

ކުރެވިއްޖެއެވެ. لَعْنَةً = لعنة އެއް. (الله ގެ ކާފަރުއެއް.)۞ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުންވެސް. (الله ގެ ކާފަރު تبع ކުރެވޭނެއެވެ.) ۞ أَلَآ = ދަންނާށެވެ!۞ إِنَّ عَادًا = ހަމަކަށަވަރުން عاد ބޭކަލުންގެ މީހުން. ۞ كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފަރުވިއެވެ.۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ!۞ بُعْدًا لِّعَادٍ = عاد ބޭކަލުންގެ މީހުންނަށް (ހެޔޮކަމުން) ދުރުވެގެންވެއެވެ.۞ قَوْمِ هُودٍ (٦٠) = އެއީ هود (عليه السّلام) ގެ قوم އެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނު الله އަށް وكيل ކޮށްފީމެވެ. އެކަލާނގެއީ މިމަނިކުފާނުގެއާއި އަދި ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ. އެއްވެސް ދިރޭއެއްޗެއް ނެތެވެ. ނިތްކުރިގަނޑުމަތިން ހިފާވަޑައިނުގަންނަވާ އެކަލާނގެ ހިފާފައިވާ ގޮތުގައިމެނުވީ. (އެބަހީ: ކޮންމެއެއްޗެއްވެސް އެކަލާނގެ ބާރުގެދަށުގައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނުގެ ربّ ވަނީ حقّ މަގުމަތީގައެވެ. عدل إنصاف ގައެވެ. (މިއީ މިމަނިކުފާނު ފޮނުއްވާފައިވާ އެކަލާނގެ މަގެވެ. ކަލޭމެން އެމަގަށް އަދި އެމަގުގައި ތަބާވާށެވެ. އެކަލާނގެ މިމަނިކުފާނު ގެއްލިގެން ނުކުރައްވާނެއެވެ.)

(٥٧) (الله ވަޙީކުރައްވައިފިއެވެ.) ފަހެ އެމީހުން އަނބުރާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނު އެއްބާވައިދިން ކަލޭމެންނަށް ގެންގުޅުއްވާ ހަމަކަށަވަރުން އެތީ މިމަނިކުފާނު ކަލޭމެންނަށް އިއްވައިފީމެވެ. (އެބަހީ: رسول ކަން އިއްވައިފީމެވެ.) އަދި މިމަނިކުފާނުގެ ربّ ކަލޭމެން ހަލާކުކުރައްވައި ކަލޭމެން ނޫންބައެއް ބަދަލުކުރައްވައި ގެންނަވައިފާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެއަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނުގެ ربّ ހުރިހާއެއްޗެއް ރައްކާތެރިކުރައްވައެވެ.

(٥٨) އަދި އަހަރެމެންގެ أمر ދިޔުމުން އައިސްދިޔުމުން އެބަހީ: عذاب އައިސްދިޔުމުން هُودُ عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނާއި إيمان ވެގެންވި މީހުން އަހަރެމެންގެ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ. އެއީ އަހަރެމެންގެ حضرة ން ލިބޭ رحمة އެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުގެ ގަދަފަދަ عذاب ން އަހަރެމެންގެ އެމީހުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ.

(٥٩) އަދި އެއީ އެބަހީ: މި بيان ވެގެން އެދިޔައީ عاد ބޭކަލުންގެ ވާހަކައެވެ. އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކަށް ދެކޮޅުހެދިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވިއެވެ. އަދި حقّ މަގާއި ދުރުވެގެންވާ ބޮޑާ ކަނބުރު މީހެއްގެ أمر އާއި އެމީހުން تبع ވިއެވެ.

(٦٠) އެމީހުންނަށް މިދުނިޔޭގައިވެސް އަދި قيامة ދުވަހުންވެސް لعنة، تبع ވެވޭނެއެވެ. އެބަހީ: الله ގެ ކާފަރު تبع ވެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عاد ބޭކަލުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފަރުވިއެވެ. ދަންނާށެވެ! عاد ބޭކަލުން (ހެޔޮކަމާއި الله ގެ رحمة އާއި) ދުރުވެގެންވެއެވެ. އެއީ هُودُ عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންނެވެ.

۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَٱسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا۟ يَٰصَٰلِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَآ ۖ أَتَنْهَىٰنَآ أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَءَاتَىٰنِى مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِى مِنَ ٱللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُۥ ۖ فَمَا تَزِيدُونَنِى غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

ލުޣަތު

۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ = އަދި ثَمُودُ ބޭކަލުންގެ ގާތަށް (رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ.) ۞ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا = އެމީހުންގެ أخ صالح (عليه السّلام) ۞ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ۞ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! ۞ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ = ކަލޭމެންނަކަށް އެހެން އިލާހެއް (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. ۞ غَيْرُهُۥ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ هُوَ أَنشَأَكُم = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވިއެވެ. ۞ مِّنَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުން (އެބަހީ: ކަލޭމެން އުފެއްދެވުމުގެ ފުރަތަމަ ގޮތުގައި آدم ގެފާނު އުފެއްދެވީ ބިމުންނެވެ.) ۞ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا = އަދި އެކަލާނގެ އެބިމުގައި ކަލޭމެން ވަޒަންވެރި ކުރެއްވިއެވެ.۞ فَٱسْتَغْفِرُوهُ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަލާނގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް ދަންނަވާށެވެ!۞ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ = ދެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން توبة ވާށެވެ! رجوع ވާށެވެ! ۞ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ. ۞ قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾ = ކުއްތަންވެވަޑައިގެންވާ دعاء އިޖާބަކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ قَالُوا۟ يَٰصَٰلِحُ = އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ صالح އެވެ! ۞ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ތެރޭގައި އުއްމީދުކުރެވޭ ބޭކަލަކު ކަމުގައިވިއެވެ. ۞ قَبْلَ هَٰذَآ = މިއަށް ކުރިން. (ކަލޭގެފާނުގެ މިދަޢުވާކުރެއްވުމުގެ ކުރިން.) ۞ أَتَنْهَىٰنَآ = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް މަނާކުރައްވަނީހެއްޔެވެ؟. ۞ أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا = އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އަޅުކަންކުރި ތަކެއްޗަށް އަހުރެމެން އަޅުކަންކުރުން. ۞ وَإِنَّنَا لَفِى شَكٍّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ވަނީ ޝައްކުގައެވެ.۞ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ = އެއްޗަކަށް ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ގޮވާލައްވާ އެއްޗަކާމެދު. ۞ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ = ޝައްކުކުރާ ބިރުކުރުވާ ކަމެއްގައެވެ.۞ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ!۞ أَرَءَيْتُمْ = ކަލޭމެން ދެކޭތޯ خبر ދީބަލާށެވެ! ۞ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ = ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަށަވަރު بيان ދޭނޭ دليل އެއްގެމަތީގައި ވާނަމަ. ۞

مِّن رَّبِّي = ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ. ۞ وَءَاتَىٰنِي مِنْهُ رَحْمَةً = އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް رحمة އެއް އަރިސްކުރައްވައި. (نبى ކަމާއި حكمة އާއި إسلام دين އަރިސްކުރައްވައިފިއްޔާ) ۞ فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ = ފަހެ الله ގެ حضرة ން (عذاب އަރުވައިފިއްޔާ) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް نصر ދޭނީ ކޮންބައެއްތޯ؟۞ إِنْ عَصَيْتُهُۥ ۖ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެއަށް އުރެދިއްޖެއްޔާ. ۞ فَمَا تَزِيدُونَنِي = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިތުރު ނުކުރާނެއެވެ.۞ غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾ = ގެއްލުމާއި ހަލާކުވުމެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦١) އަދި ثمود ބަޔަކީގެ މީހުންގެ ގާތަށް رسول ކަމާއިގެން އެމީހުންގެ أخ صالح (عليه السّلام) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) އެހެން އެއްވެސް إله އެއް ތިޔަބައިމީހުނަކަށް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަކީ ބިމުން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވި ފުރަތަމަ ކަލާނގެއެވެ. (އެބަހީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަކަލުން ކަލޭގެފާނު آدم عليه السّلام ހެއްދެވީ ބިމުގެ ވެލިންނެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން އެބިމުގައި ވަޒަންވެރިކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ! ދެން އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން رجوع ވެ توبة ވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އީ ކައިރިވެވޮޑިގެންވާ އަދި دعاء އިޖާބަކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٢) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ صالح ގެފާނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަލޭގެފާނަކީ މިޒަމާނުގައި އަހުރެމެންގެ ތެރޭގައި އުންމީދުކުރެވޭ مقبول މީހަކުކަމުގައިވީއެވެ. މިހާރު އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އެއްޗެއްސަކަން އަޅުކަންކުރި އެއްޗެއްސަށް އަހުރެމެން އަޅުކަންކުރުން މަނާކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކަށް ތިޔަކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ދަޢުވަތުދެއްވާ ކަންތައްތަކުގައި އަހުރެމެން މިވަނީ ކަނޑައެޅިގެން ޝައްކުގައެވެ. ޝައްކުކުރުވާ ބޮޑު ކަމުގައި ވެގެންނެވެ.

(٦٣) އެކަލޭގެފާނު يعنى: صالح عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެކެން خبر ދީބަލާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ން ކަނޑައެޅިގެ بيان ވެގެންވާ دليل އެއްގެމަތީގައިވާނަމަ އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް رحمة އެއް އަރުވައިފިއްޔާ (އެބަހީ: نبى ކަމާއި حكمة އާއި إسلام دين ދެއްވައިފިއްޔާ) ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެއަށް އުރެދިއްޖެއްޔާ الله ގެ حضرة ން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް نصر ދޭނީ ކޮންބައެއްތޯ؟ (އެބަހީ: އެކަލާނގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް عقوبة އެއް ފޮނުއްވައިފިއްޔާ އެކަމުން دفاع ކޮށް نصر ދޭނީ ކޮންބައެއްތޯ؟) އެހެންވެއްޖެއްޔާ ގެއްލުމާ ހަލާކުވުމެވެ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިތުރު ނުކުރާނެއެވެ.

وَيَٰقَوْمِ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمْ ءَايَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِىٓ أَرْضِ ٱللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا۟ فِى دَارِكُمْ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَٰلِحًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْىِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَآ ۗ أَلَآ إِنَّ ثَمُودَا۟ كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَيَٰقَوْمِ = އަދި އޭމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ◈ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ = މިއީ الله ގެ جمل ޖެއެވެ. ◈ لَكُمْ ءَايَةً = ކަލޭމެންނަށް حجّة އެއެވެ. دليل އެއެވެ. فَذَرُوهَا = ފަހެ ކަލޭމެން އޭތި ދޫކޮށްލާށެވެ!◈ تَأْكُلْ فِىٓ أَرْضِ ٱللَّهِ = الله ގެ ބިމުގައި އޭތި ކައިބުއިމުގައި. ◈ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ = އަދި ކަލޭމެން އޭތި އެއްވެސް ގޮތެއްގައި އުނދަގޫކޮށް ނުލާށެވެ! ◈ فَيَأْخُذَكُمْ = ފަހެ (އެހެން ހަދައިފިއްޔާ) ކަލޭމެންނަށް ޖެހިދާނެއެވެ. ◈ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ = ކައިރިވާ عذاب އެއް. ◈ فَعَقَرُوهَا = ފަހެ އެމީހުން އޭގެ ފައިވައް ކަފައިލިއެވެ. (އޭތި މަރައިލިއެވެ.) ◈ فَقَالَ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ◈ تَمَتَّعُوا۟ فِى دَارِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ގެދޮރުގައި އުފާވެރިވާށެވެ!◈ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ = ތިންދުވަހު (އޭގެ ފަހުން ކަލޭމެންނަށް ހަލާކު އަންނާނެއެވެ.) ◈ ذَٰلِكَ وَعْدٌ = އެއީ (ކަލޭމެންނަށް ދެވުނު) وعد އެކެވެ. ◈ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ = ދޮގުނުވާނޭ. ◈ (އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.) فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا = ފަހެ މިއަޅުގަނޑުމެންގެ އަމުރުފުޅު އައިސްފުން. (عذاب) އައިސްފުން ◈ نَجَّيْنَا صَٰلِحًا = މިއަޅުގަނޑުމެން صالح ގެފާނު ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީމެވެ. ◈ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވި މީހުންނާއި ◈ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا = މިއަޅުގަނޑުމެންގެ حضرة ން رحمة އަކުން. ◈ وَمِنْ خِزْىِ يَوْمِئِذٍ = އަދި އެދުވަހުގެ ލަދު ނިކަމެތިކަމުންނާއި. ◈ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ. ◈ هُوَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ = އެއީ ހިތްވަރުގަދަ ވަންތަ عزّة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ◈ وَأَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަދި އަނިޔާވެރިވި މީހުން ހިފައިގެންފިއެވެ. ◈ ٱلصَّيْحَةُ = އަޑުގަދަ ސޫރު (އެމީހުންނަށް ގަދަފަށް ޖެހިއްޖެއެވެ.) فَأَصْبَحُوا۟ فِى دِيَٰرِهِمْ = ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުގައި ވެއްޓިފައި ހުއްޓެވެ. جَٰثِمِينَ ﴿٦٧﴾ = (މަރުވެގެން) ބޯހަޅައިގެން ވެއްޓިފައި. حال ◈ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَآ = އެމީހުން ކުރިން ދިރިއުޅުއްވާ ނުވާ ފަދައިން އެތަނުގައި ދިރިއުޅުނު ގޮތަށެވެ. ◈ أَلَآ = ދަންނާށެވެ! ◈ إِنَّ ثَمُودَا۟ كَفَرُوا۟ رَبَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ثمود ގައުމުގެ މީހުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފިރުވިއެވެ. ◈ أَلَا = ދަންނާށެވެ! ◈ بُعْدًا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾ = ثمود

ބާވައިލެވުނު ދުރުވެގެންވެއެވެ. (اللّه ގެ رحمة އާއި ހެޔޮކަމާ ދުރުވެގެންވެއެވެ.) ۞ وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ = އަދި ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ން އެބަހީ ފޮނުއްވި ◌ ملائكة ން إبراهيم (عليه السّلام) ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ بِٱلْبُشْرَىٰ ۞ = އުފާވެރި خبر އާއިގެން. ۞ قَالُوا۟ سَلَٰمًا = އެބޭކަލުން سلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ قَالَ سَلَٰمٌ = އެކަލޭގެފާނުވެސް سلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ فَمَا لَبِثَ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ލަސްވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ۞ أَن جَآءَ = އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވުން. ۞ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ = ފިހާފައިވާ ގެރިއެއް ހިއްޕަވައިގެން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٤) އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم އެވެ! (ތިމަންކަލޭގެފާނު މިދެއްކަވާ ވާހަކަ ތެދުކަމުގެ ހެއްކަށް) ކަލޭމެންނަށް حجّة އެއްކަމުގައި މިއޮތީ الله ގެ ޖަމަލުކަލެވެ. ފަހެ ބިމުން ކައިބޮއި ހަދަން ކަލޭމެން އޭނާ ދޫކޮށްލާށެވެ! އަދި އޭނާއަށް އެއްވެސް ނުބައިކަމެއް ނުކުރާށެވެ! ކަލޭމެން އޭނާ ގޯނާއެއް ނުކުރާށެވެ! އެހެންވެއްޖެކަމަށްވާނަމަ ކަލޭމެންނަށް ގާތުގައިވާ عذاب އަތުވެދާނެއެވެ.

(٦٥) ފަހެ އެމީހުން އޭގެ ފައިތިލަތަކަށް ކަތިލައި މަރައިލިއެވެ. ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނު يعني: صالح عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން، ކަލޭމެންގެ ގެތެރޭގައި ތިންދުވަސްވާންދެން އަރާމުކޮށް މަޖާކުރާށެވެ! (ދެން އޭގެ ފަހުގައި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް عذاب އަތުވެދާނެއެވެ.) އެއީ ދޮގުވެވިދާނޭ ނޫން وعد އެކެވެ.

(٦٦) ދެން ފަހެ ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ أمر ދެވި އައިސްދިޔުމުން (އެބަހީ: އެ قوم ގެއްލުވުމަށް عذاب އައިސްދިޔުމުން) ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ صالح (عليه السّلام) ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އަރިހުގައި إيمان ވެގެންތިބި މީހުންވެސް ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އެއީ ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ حضرة ން ވާ رحمة އެކެވެ. އަދި އެދުވަހުގެ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ދެރަކަމުން ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ އެމީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ (ތަންނަސްވުން!) އެކަލާނގެއީ ގަދަފަދަވަންތަ عزّة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٧) އަދި ގަދަފަދަ ހަރުގަނޑު އަޑު އެމީހުން ހިފާލިއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންނަށް އައީ ގަދަފަދަ ހަރުގަނޑު އަޑަކުން އެމީހުން މަރުވެއްޖެއެވެ.) އެމީހުންގެ ގެތެރޭގައި މަރުވެގެން ބިމަށްވެއްޓިފައިވާ حال އެމީހުން ހުރީ ސާކިތުވެފައެވެ. އެމީހުން މަރުވެދިޔައެވެ.

(٦٨) އެމީހުން ކޮންދުވަހެއްގައިވެސް އެތާ ދިރިއުޅުނު ފަދައެވެ. ގަބޫލުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ثمود އެމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފަރުވިއެވެ. ގަބޫލުކުރާށެވެ! ثمود ބާވައިލެވުމުންނެވެ (اللّه ގެ رحمة ދުރުވެގެންވެއެވެ.

(٦٩) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަބޮޑުކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ން އެބަހީ: ملائكة ބޭކަލުން – إبراهيم عليه السّلام ގެ އަރިހަށް އުފާވެރި خبر އާއިގެން ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް سلام ދެންނެވުމުން ސަލާމް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ލަސްވެވަޑައިނުގަންނަވައި ފިހާފައިވާ ގެރިއަކާއިގެން إبراهيم (عليه السّلام) ވަޑައިގެންފިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު ހިތުގައިވީ އިންސާނުންގެ ގޮތުގައި مهمان ންކަމަށެވެ. އެހެންވީ مهمان ންނަށް ކާއިދާއެއް ގެންނެވީއެވެ.)

فَلَمَّا رَءَآ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۚ قَالُواْ لَا تَخَفْ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَٱمْرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَـٰهَا بِإِسْحَـٰقَ وَمِن وَرَآءِ إِسْحَـٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَـٰوَيْلَتَىٰٓ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ وَهَـٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓاْ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۖ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَـٰتُهُۥ عَلَيْكُمْ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ ۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَٰهِيمَ ٱلرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ ٱلْبُشْرَىٰ يُجَـٰدِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾

މުފްރަދާތު

فَلَمَّا رَءَآ أَيْدِيَهُمْ = ފަހެ އެބޭކަލުންގެ އަތްތަކުގައި އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންނެވިހިނދު. ❁ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ = އެތާއިފާއަށް (އެކާނާއަށް) ނުފޯރާތީ. (ފެނިވަޑައިނުގަތުމާ)❁ نَكِرَهُمْ = އެބޭކަލުންނާމެދު އިންކާރުކޮށްވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً = އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން އެކަލޭގެފާނަށް ބިރުވެރިވެވަޑައިގަތުމެއް إحساس ކުރެވިވަޑައިގަތެވެ. قَالُوا لَا تَخَفْ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބިރުނުގަންނަވާށެވެ! ❁ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ = ތިމަންބޭކަލުން ފޮނުއްވިގެންވަނީ. إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ = لوط قوم އަށެވެ. ❁ وَٱمْرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٌ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ކޮޅަށް ހުންނެވިއެވެ.❁ فَضَحِكَتْ = ފަހެ އެކަމަނާ ހިނިތުންވެވުނެވެ. ❁ فَبَشَّرْنَـٰهَا = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށް އުފާވެރި خبر ދެއްވީމެވެ. ❁ بِإِسْحَـٰقَ = إسحاق (عليه السّلام) ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެކަމުގެ.❁ وَمِن وَرَآءِ إِسْحَـٰقَ = އަދި إسحاق ގެ ފަހުން (މާދަރިކަލުން) ❁ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ = يعقوب (عليه السّلام) ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެކަމުގެ.❁ قَالَتْ يَـٰوَيْلَتَىٰٓ = އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭ عجائب އެއްގެ ބޮޑުކަމެވެ!❁ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ = ތިމަންކަމަނާ ދަރި ވިހާނަމުހެއްޔެވެ؟ ތިމަންކަމަނާއީ عجوز އެކެވެ. ❁ وَهَـٰذَا بَعْلِى شَيْخًا = އަދި މިއިންސާނީ ތިމަންކަމަނާގެ ފިރިކަލުންނެވެ. އޭނާ މުސްކުޅިއެކެވެ. ❁ إِنَّ هَـٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ކަމެކެވެ.❁ لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ = عجائب ކަމެކެވެ. ❁ قَالُوٓاْ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ.❁ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ = ކަލޭ اللّه ގެ أمر ފުޅާމެދު (اللّه ގެ ނިޔާފުޅާމެދު) عجائب ވެވަޑައިގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ❁ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَـٰتُهُۥ = އޭގެ اللّه ގެ رحمة އާއި އެކަލާނގެ بركاة އެވެ. ❁ عَلَيْكُمْ = ތިޔަބޭކަލުންނަށް ވެއެވެ.❁ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ = އޭ (إبراهيم ގެފާނުގެ) ގޭގެ أهل ވެރިންނޭވެ. ❁ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ، حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ އަދި مدح އާއި ثناء އާއި މަތިވެރިކަމުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ. ❁ فَلَمَّا ذَهَبَ = ދުރުހިނގައްޖެހިނދު. عَنْ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم (عليه السّلام) ގެ ކިބައިން❁ ٱلرَّوْعُ = ބިރުވެރިކަން❁ وَجَآءَتْهُ ٱلْبُشْرَىٰ = އަދި އެކަލޭގެފާނަށް خبرއުފާވެރިކަމުގެ ❁

تُجَـٰدِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ = (އަހަރެމެންނާ އެކަލޭގެފާނު) لوط قوم އާއިމެދު މާތްރަސްކަލާނގެއާއި ނުވަތަ މާތްރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި މަލާއިކަތުންނާއި جدل ކުރައްވާންފެއްޓެވިއެވެ.۞ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ = ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم (عليه السّلام) އަކީ. ۞ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ = ކެތްތެރިވެ – ހިތްވަރުގަދަ - توبة އާ رجوع ވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެކެވެ.۞

❧❧❧❧❧❧❧❧❧ إِجْمَالِي މާނަ ❧❧❧❧❧❧❧❧❧

(٧٠) ދެންފަހެ (ފިރިހެނުންގެ ސޫރައިގައި) އެބޭކަލުންގެ އަތްތަކު އެފިރިހެނުންގެ ކައިބޮއިދޭން ތައްޔާރުކުރި واصل ނުވާތީ (އެބަހީ: އެބޭކަލުން ފިރިހެނުންގެ ސޫރައިގައި) އެބޭކަލުންނަށް ކާބޯތަކެތި ނުކެއްވުމުން ކަމަށް ނިކަންފިކުރުވެވުނެވެ. ޚަވާރިޖްތަކުން ކައިބޮއިދޭން އެކަލޭގެފާނަށް ބިރުވެރިކަމާއި ޚަވްފުގެ إحساس ވެވަޑައިގަތީއެވެ. (އެހެނީ އަރަބީން مهمان އަކަށް ކާބޯތަކެތި ކަނޑައެޅުމުން مهمان އެއީ ނުބައި ނިޔަތެއް ހިތުގައި އޮތް ބަޔަކަށް ބަލައެވެ. އޭނާ ކައިބޮއިނުގަތުމަކީ ބިރުވެރިކަމުގެ ނިޝާނެވެ.) ދެންފަހެ އެ ملائكة ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރު ނުގަންނަވާށެވެ! މިއަޅުގަނޑުމެން ފޮނުވިގެންނީ لوط قوم އަށެވެ. (އެ قوم ހަލާކު ކުރުމަށެވެ.)

(٧١) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ކޮޅުގައި ހުރެއްވިއެވެ. އަދި ހިނިތުންވެވުނެވެ. އަދި إسحاق (عليه السّلام) އާއިމެދު ބިމުގައި ދިރިއުޅުއްވާ އެކަލޭގެ خبر ދިނުމަށް މަލާއިކަތުން އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި إسحاق ގެ ފަހުން (ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލުންގެ) يعقوب (عليه السّلام) ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމުގައެވެ.

(٧٢) އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހައްޔަރު عجائب އެއްގޮތް ބޮޑުކަމެއްވެ! މިއަހަރެމެން މުސްކުޅި ބުޑެއް عجوز ވެފައެވެ. މިއަހަރެމެން ދަރިން ވިހަންތޯއެވެ؟ އަދި މުސްކުޅި މިއަހަރެމެންގެ ފިރިކަލުންވެސް. އެއްވެސް މުސްކުޅި ބޭކަލެކެވެ. (ބައެއްގެ ބުނުމުގައި އަހަރެމެންގެ عمر ފުރާ 99 އަހަރުވީއެވެ. އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ގެ عمر ފުރާ 100 އަހަރުވީއެވެ. = تفسير الطبرى =) އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީކަމަކީ عجائب ކަމެކެވެ.

(٧٣) އެބޭކަލުން يعنى: މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. اللّه ގެ ނިޔާކުރެއްވުމާ ކަމާ عجائب ވެވަޑައިގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ އަ (إبراهيم ގެ ފާނުގެ) ގޭގެ أهل ބޭކަލުންނެވެ. އެއީ މިއަހަރެމެން ކަލޭގެ މަތިކޮށްވާ اللّه ގެ رحمة އާއި އެކަލާނގެ بركاة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ އަދި مدح އާއި ثناء އާއި މާތްކަމުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

(٧٤) ދެންފަހެ إبراهيم عليه السّلام ގެ ހިތުގެ ބިރުފިލުމުން ފާހަގަވެ ދަރިކަލަކު ލިބުމުން އަދި އެކަލޭގެފާނަށް إسحاق (عليه السّلام) ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ خبر ލިބިވަޑައިގަތުމުން ދެން އެކަލޭގެފާނު لوط عليه السّلام ގެ قوم ގެ دفاع ގައި އެބޭކަލުންނާ ވާހަކަދައްކަވަމުން جدل ކުރެއްވިއެވެ.

(٧٥) ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم عليه السّلام އަކީ ކެތްތެރި اللّه އަށް ހިތްވަރުގަދަ އަދި اللّه އަށް توبة ވެވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލެކެވެ.

يَـٰٓإِبْرَٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَـٰذَآ ۖ إِنَّهُۥ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَإِنَّهُمْ ءَاتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَـٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَآءَهُۥ قَوْمُهُۥ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِن قَبْلُ كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ قَالَ يَـٰقَوْمِ هَـٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا۟ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِى بِكُمْ قُوَّةً أَوْ ءَاوِىٓ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

ތަރުޖަމާ

يَـٰٓإِبْرَٰهِيمُ = (އޭ އިބްރާހީމް ވިދާޅުވިއެވެ.) އެ إبراهيم عليه السّلام އަށް! ❁ أَعْرِضْ عَنْ هَـٰذَآ = މިކަންތައްކުރުން ދޫކޮށް ވަޅައިގަންނަވާށެވެ! (އެބަހީ: لوط قوم دفاع ކުރެއްވުމަށް ވާހަކަދެއްކެވުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ!) ❁ إِنَّهُۥ قَدْ جَآءَ = ހަމަކަށަވަރުން އައިއްސެވެ. ❁ أَمْرُ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ أمر ދެވެ. ❁ وَإِنَّهُمْ ءَاتِيهِمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އަންނާނެއެވެ. ❁ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ = ރައްދު ނުކުރެވޭނޭ - دفاع ނުކުރެވޭނޭ عذاب އެއް. ❁ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން (އެބަހީ: މަލާއިކަތުބޭކަލުން) ވަޑައިގެންނެވިހިނދު. ❁ لُوطًا = لوط (عليه السّلام) ގެ ގާތަށް ❁ سِيٓءَ بِهِمْ = އެބޭކަލުންނާމެދު ނުބައިވެއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމުގެ ސަބަބުން لوط عليه السّلام އަށް ކަންބޮޑު ނުބައިވެއްޖެއެވެ.) ❁ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا = އަދި އެބޭކަލުންނާމެދު ހިތްމަތިވުން ހިތްދަތިކަން ދަތިވިއްޖެއެވެ. (އޭރު އަދި އެއީ މަލާއިކަތުބޭކަލުންކަން އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.) ❁ وَقَالَ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هَـٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ = މިއަދަކީ މި ހިތިދުވަހެކެވެ. مصيبة ބޮޑު ދުވަހެކެވެ. (ނުބައިކަންބޮޑު ދުވަހެކެވެ.) ❁ وَجَآءَهُۥ قَوْمُهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުން އައެވެ. ❁ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ = ހަލުވިކަމާއެކު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް. ❁ وَمِن قَبْلُ كَانُوا۟ = އަދި ކުރިންވެސް އެމީހުން ވީއެވެ. يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ = ނުބައިކަންތައްތައް ކުރާމީހުންކަމުގައި. (ފިރިހެނުންގެ ކިބައިގައި) ❁ قَالَ يَـٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ. ❁ هَـٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِى = މިއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަންހެން ދަރިންނެވެ. ❁ هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ = އެކަނބަލުން ކަލޭމެންނަށް ވާ طاهر ކަންބޮޑުއެވެ. ❁ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىٓ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުންނާއިމެދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ނިކަމެތި ނުކުރާށެވެ! ❁ أَلَيْسَ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި ނުވޭތޯއެވެ؟ ❁ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿٧٨﴾ = حقّ ދަންނަ، ތެދުމަގުގައިވާ މީހެއް. ❁ قَالُوا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ لَقَدْ عَلِمْتَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެނގިވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. ❁ مَا لَنَا فِى بَنَاتِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ އަންހެންދަރިންނާ ދޭތެރޭ އަހަރުމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِنْ حَقٍّ = އެއްވެސް حقّ އެއް. ❁ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު

ދެނެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.۞ مَا نُرِيدُ (٧٩) = އަހުރެމެން ބޭނުން އެއްޗެއް. (އެއީ ފިރިހެނުންނެވެ.) قَالَ = ލޫޠުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً = ތިޔަބައިމީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންކަލޯގެފާނަށް ބާރެއްވާން ނަމަވެ. (އެހީވާނޭ ބައެއްވާނަމަވެ.) ۞ أَوْ ءَاوِىٓ = ނުވަތަ ތިމަންކަލޯގެފާނު ބާރުލިބިވަޑައިގަންނަން ދާނަން.۞ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ (٨٠) = ގަދަފަދަކަންތައް - ތަނބެއް - (ގާތްތިމާގެ ބަޔަކު) ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٦) (މަލާއިކަތުބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭ إبراهيم (عليه السّلام) އެވެ. ކަލޭގެފާނު މިކަންތަކުން ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! (އެބަހީ: لُوْطُ قوم دِفاعُ ކުރެއްވުމަށް ނުއުޅުއްވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ أمر ދެވުނު އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން دفاع ނުކުރެވޭނޭ عذاب އެއް އެމީހުންނަށް އަންނަހުއްޓެވެ.

(٧٧) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި މަލާއިކަތުބޭކަލުން لُوط (عليه السّلام) ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެބޭކަލުންނާމެދު ލޫޠުގެފާނު (ޣަމް) ނުބައިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާމެދު ހިތާމަކުރެއްވުން ލޫޠުގެފާނުގެ ހިތްފުޅު ދަތިވެއްޖެއެވެ. (އެބޭކަލުން ރީތި ފިރިހެނުންގެ ސިފައިގައި ތިއްބެވީއެވެ. އަދި ލޫޠުގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެ ކިބައިގައިވާ ފިރިހެނުންނާއެކުގެ ވަބާގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެއީ މަލާއިކަތުބޭކަލުންކަން އަދި އޭރު ނޭނގިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.) އަދި ލޫޠުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދަކީ އުނދަގޫ مصيبة ބޮޑު ދުވަހެކެވެ. ނުބައިކަންބޮޑު ދުވަހެކެވެ.

(٧٨) އަދި ލޫޠުގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުން ހަލުވިކަންނަވާފައި ލޫޠުގެފާނުގެ އަރިހަށް އައުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ ލޫޠުގެފާނުގެ އަރިހުގައިތިބި ޒުވާނުންނާއި ރީތި ފިރިހެނުންތަކާއެކު ހިތްވެގެންނެވެ.) އަދި މިއަދުގެ ކުރިންވެސް އެމީހުން ފާޙިޝްކަންތައް يعنى: لِوَاطُ ކުރުން ހިންގާބައެކު ކަމުގައެވެ. ލޫޠުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! މިއީ ތިމަންގެ އަންހެން ދަރިންނެވެ. އެކުދިން ކަލޭމެންނަށް މާ طاهر ވާނެއެވެ. (قواعد ނާ އެކުދިންގެ ބޭނުންކުރާށެވެ!) ފަހެ ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ މެހުމާނުންނާމެދު ތިމަންކަލޯގެފާނު ނިކަމެ ނުކުރާށެވެ! ފަހެ ކަލޭމެންގެތެރޭގައި حقّ ދަންނަ ހެޔޮމަގުގައިވާ އެކަކުވެސް ނުވިހެއްޔެވެ؟

(٧٩) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަންހެންދަރިންނާމެދު އަހުރެމެންނަށް އެއްވެސް حقّ އެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ބޭނުން އެއްޗެއް ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (އަހުރެމެން އެދެނީ ފިރިހެނުންނެވެ.)

(٨٠) ލޫޠުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ތިމަންކަލޯގެފާނަށް ބާރެއްވާނަމަވެ. ނުވަތަ އެހީތެރިކަން ބާރުލިބިގަންނަން ދާނޭ ގާތްތިމާގެ ބަޔަކު ތިމަންކަލޯގެފާނަށް ވާނަމަވެ.

قَالُوا۟ يَٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓا۟ إِلَيْكَ ۖ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ ۖ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمْ ۚ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ ٱلصُّبْحُ ۚ أَلَيْسَ ٱلصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِىَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ ۞ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ وَلَا تَنقُصُوا۟ ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ ۚ إِنِّىٓ أَرَىٰكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾

ލުޣަތު

قَالُوا۟ يَٰلُوطُ = އެބޭކަލުން (يعنى: މަލާއިކަތުބޭކަލުން) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ لوط އެވެ! ❁ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ = ތިމަންބޭކަލުންނަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ رسول ންނެވެ.❁ لَن يَصِلُوٓا۟ إِلَيْكَ ۖ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ހަމައަކަށް ނުފޯރާނެއެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫ ނުކުރެވޭނޭއެވެ.) ❁ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއިގެން ރޭގަނޑުގެ ތެރޭގައި ދަތުރުކުރައްވާށެވެ! بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ = ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގެ ތެރޭގައި. ❁ وَلَا يَلْتَفِتْ = އަދި އެނބުރި ފަހަތަށް ނުބަލާށެވެ! مِنكُمْ أَحَدٌ = ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް. ❁ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ ۖ = ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވާ. ❁ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާއަށް ޖެހޭނެއެވެ.❁ مَآ أَصَابَهُمْ ۚ = އެމީހުންނަށް ޖެހޭކަމެއް. (އެމީހުންނަށްޖެހޭ عذاب) ❁ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ ٱلصُّبْحُ ۚ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް وعد ވެވިފައިވާ ވަގުތަކީ ހެނދުނެވެ. ❁ أَلَيْسَ ٱلصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ = ހެނދުނަކީ ކައިރިވެފައިވާ ވަގުތެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ ❁ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ (عذاب ގެ) އަމުރު އައިހިނދުން. ❁ جَعَلْنَا عَٰلِيَهَا = އެރަށްތަކުގެ މަތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. ❁ سَافِلَهَا = އެރަށުގެ ތިރިފުށްކަމުގައި. ❁ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا = އަދި އެރަށްތަކުގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްސެވީމެވެ. ❁ حِجَارَةً = ހިލަ.❁ مِّن سِجِّيلٍ = ފުސްގަނޑު ހަރުކަށިވެފައިވާ. (ނުވަތަ އެއްވަސްއެއްގެން) ❁ مَّنضُودٍ ﴿٨٢﴾ = ވިދިވިދިގެން އެއްގޮތަކަށް. ❁ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ ۖ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ނިޝާންކުރެވިފައިވާ (علامة ޖަހާފައިވާ) ❁ وَمَا هِىَ = އަދި އެއީ ދުރެއް ނޫނެވެ. ❁ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް (مكّة ގެ މުޝްރިކުން) ފުރޮޅާލެއްވީމެވެ. ❁ ۞ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ = އަދި مَدْيَن އަށް (ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ = އެމީހުންގެ أخ شُعَيْبُ (عليه السّلام) ❁ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ!❁ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ!❁ مَا لَكُم = ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِّنْ إِلَٰهٍ = އެއްވެސް (حقّ) إله އެއް ❁ غَيْرُهُۥ ۖ = އެކަލާނގެ ނޫން ❁

وَلَا تَنقُصُواْ = އަދި ކަލޭމެން އުނި ނުކުރާށެވެ! ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَۚ = މިނުއުޅާ ކިރުމާއި. (އެބަހީ: މިނުމާ ކިރުމާއެވެ.) ۞ إِنِّيٓ أَرَىٰكُم بِخَيۡرٖ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކަލޭމެން ފެންނަނީ މުއްސަނދިކަމާ ތަނަވަސްކަމުގައިވާހިތީއެވެ. ۞ وَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ބިރުފުޅުގަންނަވާ އިރުކަންނަވަމުންނެވެ. ۞ عَذَابَ يَوۡمٖ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾ = ވަށައިލެވިގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އާއިލުން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨١) އެބަޢަލުން يعنى: މަލާއިކަތުބަޢަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ لوط (عليه السّلام) އެވެ! ތިމަންބަޢަލުންނީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ފޮނުއްވާފައިވާ (މަލާއިކަތު) ބަޢަލުންނެވެ. އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނާ ހަމައަކަށް ނުފޯރާނެއެވެ. އެބަހީ: ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫ ނުކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއިގެން ރޭގަނޑުގެ މަދުބައެއްގައި ހިނގަވާށެވެ (މިރަށުން) ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ތިޔައިން އެކަކުވެސް އަނބުރި ނުބަލާށެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އެޖެހޭ عذاب އެއް އެކަމަނާއަށްވެސް ޖެހޭނެއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތަކީ ފަތިސްވެއެވެ. ފަތިސްވާކަށް ކައިރި ނޫންހެއްޔެވެ؟

(٨٢) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ފުރި އައިސްދިޔުން އެބަހީ: އެމީހުންނަށް عذاب އައުމަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތު އައުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެރަށުގެ މަތިފުށް ތިރިން ފުރޮޅާލީމެވެ. (ބަންޑުން ޖެއްސެވީމެވެ.) އަދި އެއްވަރަށް އޭގެން ފިއްސެވީ ހުންނިކަ ވާރޭ އެރަށުގެ މައްޗަށް ފިއްސެވީމެވެ. އެއްއިރަށްތޮށިގެން އަންނައިރަށްޓެއް ފިއްސިޖަހާގެނެވެ. މަތިމައްޗަށްފަހަ ޖެހިގެނެވެ.

(٨٣) (އެހިރަށްޓޭގަތްފައިވާ) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާހަގަކުރެވި ސިއްކަޖެހިގެންނެވެ. (އެއިން ކޮންމެ ހިލަކަށް ޖެހޭނެ މީހެއް ފާހަގަކުރެވިގެންނެވެ.) އަދި އެހަރު މިދުސްތޫރީންނާއި (އެބަހީ: مكّة ގެ أهل ވެރިންނާއި) ދުރުވެގެންވާ ތަނެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(٨٤) އަދި مدين ގެ أهل ވެރިންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ أخ شعيب (عليه السّلام) ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ނޫން (حقّ) އަޅުކަމެއްވާ إله އެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ކަލޭމެން މިނުކިރުން އުނި ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެކެވޭގޮތުގައި ކަލޭމެންވަނީ މުއްސަނދިކަމުގައި ހެޔޮ ހާލެއްގައެވެ. އެބަހީ: ތަނަވަސްކަމާއި މުއްސަނދިކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުފުޅުގަންނަވަތީ ކަލޭމެން ވަށައިލެވިގެންވާ ދުވަހެއްގެ عذاب އަރާފާނެތީއެވެ.

وَيَـٰقَوْمِ أَوْفُوا۟ ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا۟ يَـٰشُعَيْبُ أَصَلَوٰتُكَ تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَآ أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِىٓ أَمْوَٰلِنَا مَا نَشَـٰٓؤُا۟ ۖ إِنَّكَ لَأَنتَ ٱلْحَلِيمُ ٱلرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَـٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَرَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَآ أَنْهَىٰكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا ٱلْإِصْلَـٰحَ مَا ٱسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِىٓ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾ وَيَـٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِىٓ أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَآ أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَـٰلِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنكُم بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

މުފްރަދާތު

وَيَـٰقَوْمِ = އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ۞ أَوْفُوا۟ ٱلْمِكْيَالَ = ކަލޭމެން މިނުއަޅި
ފުރިހަމަކުރާށޭވެ! (މިނުން ބަރާބަރު ގޮތުގައި ކުރާށޭވެ!)۞ وَٱلْمِيزَانَ = އަދި ތިރާޒުވެސް. (އެބަހީ:
ތިރާޒުގައި) ۞ بِٱلْقِسْطِ = عدل إنصاف އާއި. ۞ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ = އަދި ކަލޭމެން މީހުންނަށް ގެއްލުމެއް
އަރުވައި ނުދޭށޭވެ!۞ أَشْيَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ ތަކެތި. (މީހުންގެ ހައްގު ދަށްކޮށް.) ۞ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ =
އަދި ކަލޭމެން ބިމުގައި ނުބައިކަންތައް (އުޅުއްވުން ނުހިންގާށޭވެ!) ۞ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ = ފަސާދަކުރާ حال . ۞
بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ = އަދި الله ކަލޭމެނަށް ބާކީކޮށްދެއްވި އެއްޗެއް ކަލޭމެނަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ۞ إِن
كُنتُم مُّؤْمِنِينَ = ކަލޭމެނަކީ مؤمن ންކަމުގައި ވާނަމަ. ۞ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ.۞
عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ = ކަލޭމެންނަށް ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިވެދޭ ބޭފުޅަކުގެ ގޮތުގައި.۞ قَالُوا۟ يَـٰشُعَيْبُ = އެމީހުން
ދެންނެވިއެވެ. އޭ شُعَيْبُ އެވެ! ۞ أَصَلَوٰتُكَ تَأْمُرُكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދު ކަލޭގެފާނަށް أمر
ކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ ۞ أَن نَّتْرُكَ = އަހަރެމެން ދޫކޮށްލުމަށް. ۞ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَآ = އަހަރެމެންގެ ކާބަފައިން
އަޅުކަންކުރި ތަކެތި. (ބުދުތައް) ۞ أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِىٓ أَمْوَٰلِنَا = ނުވަތަ އަހަރެމެން އަހަރެމެންގެ މުދަލުގައި
ކަންތައްކުރުން. ۞ مَا نَشَـٰٓؤُا۟ = އަހަރެމެން އެދޭގޮތަކަށް. ۞ إِنَّكَ لَأَنتَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ
ކަލޭގެފާނެވެ. ۞ ٱلْحَلِيمُ ٱلرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ = ކެތްތެރި އަދި ރުށްދުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ބޭފުޅާ يقين އެވެ. (މިއީ އެމީހުން
އެކަލޭގެފާނަށް އަޑުއަހާފައި މަލާމާތުގެ ގޮތުން ބުނި ބަސްތަކެވެ.)۞ قَالَ يَـٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ!۞ أَرَءَيْتُمْ = ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށޭވެ! (ކަލޭމެން ނިކަން
ދެނެގަނެބަލާށޭވެ!)۞ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ = ތިމަންކަލޭގެފާނު بيان ވެގެންވާ حجّة އެއްގެ މަތީގައިވާނަމަ / ހެކިވާ دليل
ގެ މަތީގައިވާނަމަ.۞ مِّن رَّبِّى = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ۞ وَرَزَقَنِى مِنْهُ = އަދި އެކަލާނގެ
حضرة ން އެކަލާނގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ރިޒްގު ދެއްވައިފިނަމަ. ۞ رِزْقًا حَسَنًا = ހެޔޮވެގެންވާ حلال ރިޒްގަކުން. ۞
وَمَآ أُرِيدُ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދިވޮޑިނުގަންނަވަމެވެ.۞ أَنْ أُخَالِفَكُمْ = ތިމަންކަލޭގެފާނު
ކަލޭމެންނާ خلاف ވުމަކަށް. (ދެކޮޅުވުމަކަށް)۞ إِلَىٰ مَآ أَنْهَىٰكُمْ عَنْهُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަކުން ކަލޭމެން
ނަހީކުރާ ކަންތަކަކަށް ۞ إِنْ أُرِيدُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދިވޮޑިނުގަންނަވަމެވެ. ۞ إِلَّا ٱلْإِصْلَـٰحَ = إصلاح
ވުމެވެ. (ކަލޭމެން إصلاح ވުމަށްޓަކައެވެ.) ۞ مَا ٱسْتَطَعْتُ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދުނަވީހައި ވަރަކުން.۞ وَمَا

تَوْفِيقِىٓ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް توفيق ލިބުން ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا بِٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން މެނުވީ. ۞ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު وكيل ކުރެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.۞ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު توبة ވެ رجوع ވެވަނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ۞ وَيَٰقَوْمِ = އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީސްތަކުންނޭވެ! ۞ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِىٓ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންގެއި އޮތް ދެކޮޅުވެރިކަން ހަދައިނުލާށެވެ! (ސަބަބަކަށް ހަދައިނުލާށެވެ!) أَن يُصِيبَكُم = ކަލޭމެންނަށް ޖެހުމަށް.۞ مِّثْلُ مَآ أَصَابَ = ޖެހުނުފަދަ ކަންތައް. ۞ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَٰلِحٍ = نوح ގެ **ގައުމުގެ** قوم އަދި ނުވަތަ هود ގެ **ގައުމުގެ** قوم އަދި ނުވަތަ صالح ގެ **ގައުމުގެ** قوم އަށް. ۞ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ = އަދި لوط ގެ **ގައުމުގެ** قوم ނުވެއެވެ.۞ مِّنكُم بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ = ކަލޭމެންނާ ދުރުގައިވާ ކަމުގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٥) އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން މިނިކިރުން ހަމަހަމަކޮށް عدل إنصاف ކުރާށެވެ. އަދި (މިނިކިރުމުގައި) މީހުންނަށް އެމީހުންގެ ތަކެތި މަދުކުރުވާށެވެ! އަދި ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ ފަދަ حال ބިމުގައި އުޅެމުން ނުހިނގާށެވެ!

(٨٦) الله ކަލޭމެނަށް ބާކީކޮށްދެއްވި އެއްޗަކީ (އެބަހީ: މީހުންގެ حقّ މަދުނުކޮށް ދިނުމުން ދޭނުވާ އެއްޗެއް) ކަލޭމެނަށް ހެޔޮވާނެއެވެ. ކަލޭމެނީ مؤمن ންކަމުގައިވާނަމަ އެހެން ވާނެކަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފާރަވެރި ކުރައްވާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުވަމެވެ.

(٨٧) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ شُعَيْبُ އެވެ! އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިން އަޅުކަންކުރި ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރުން ދޫކޮށްލުމަށް ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ މުދަލުގައި އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުން ގޮތަކަށް ތަސައްރުފުކުރުން ދޫކޮށްލުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދު ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރައްވަނީހެއްޔެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ ކާމިލު ވަރުގެ އަދި ތެދުމަގުގައިވާ ބާކަލަކަން يقين އެވެ. (މިއީ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް މަލާމާތްކުރުމުގެގޮތުން ބުނާ ބަސްފުޅެކެވެ.)

(٨٨) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ހިތަށް ބަލާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް بيان އާއި حجّة ގެމަތީގައި ވެއްޖެއްޔާ އަދި އެކަލާނގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ރަނގަޅު ރިޒުގުދެއްވައިފިނަމަވެސް (ކަލޭމެން ބުނާގޮތް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކުރެވޭނެހެއްޔެވެ؟). އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަންކަމުން ކަލޭމެނަށް މަނާކުރާ ކަންތަކުގައި ކަލޭމެނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެނާއި خلاف ނުވާނަމެވެ. خلاف ވާކަށް ނޭދެމެވެ. ކަލޭމެން إصلاح ކުރުމަށްމެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައި ނުގަންނަވަމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވީ ވަރަކަށެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް توفيق ލިބުން ހަމަ الله ގެ حضرة ންމެނުވީ ނުވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު وكيل ކުރެއްވީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު رجوع ވެ توبة ވަނީ ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٨٩) އަދި އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ކަލޭމެންގެ ހިތުގައިވާ ދެކޮޅުވެރިކަން އެއީ نوح عليه السّلام ގެ قوم އަށް ނުވަތަ هود عليه السّلام ގެ قوم އަށް ނުވަތަ صالح عليه السّلام ގެ قوم އަށް ޖެހުނުފަދަ ކަންތައް (އެފަދަ عذاب) ކަލޭމެނަށް ޖެހުމުގެ ސަބަބަކަށް ކަލޭމެން ނުހަދާށެވެ! އަދި لوط عليه السّلام ގެ قوم (އެބަހީ: އެ قوم ގެ تاريخ) އަދި ކަލޭމެނާ ދުރުގައެއް ނުވެއެވެ.

وَٱسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُواْ يَٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَٰكَ ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَهْطِىٓ أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَٱتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱعْمَلُواْ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَٰمِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَٰذِبٌ ۖ وَٱرْتَقِبُوٓاْ إِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُواْ فِى دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٩٤﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَٱسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رب ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދިގަންނަވާށެވެ! ❁ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيْهِ = ދެން ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް رجوع ވާށެވެ! توبة ވާށެވެ!❁ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ رب އެއީ. ❁ رَحِيمٌ وَدُودٌ (٩٠) = رحمة ލެއްވުން ބޮޑު (توبة ވާ އަޅުންނަށް) ނުހަނު ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ قَالُواْ يَٰشُعَيْبُ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ شُعَيْبُ އެވެ! مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާބަސްތަކުގެ ގިނަބައެއްގެ (حقيقة) އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުވިސްނެއެވެ. وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު ދެކެނީ. ❁ فِينَا ضَعِيفًا = އަޅުގަނޑުމެންގެތެރޭގައި ނިކަމެތި މީހަކުކަމުގައެވެ. ❁ وَلَوْلَا رَهْطُكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ގާތްތިމާގެމީހުން ނުވާނަމަ (ކަލޭގެފާނުގެ جماعة ނުވާނަމަ)❁ لَرَجَمْنَٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު رَجَمُ ކުރީމުހެވެ. ❁ وَمَآ أَنتَ عَلَيْنَا = އަދި ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުވެއެވެ.❁ بِعَزِيزٍ (٩١) = عزّة ތެރި ބާރުގަދަކަލަކުކަމުގައި / ބާރުހުރި ބާރުގަދަކަލަކުކަމުގައި. ❁ قَالَ يَٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ.! أَرَهْطِىٓ = މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ ގާތްތިމާގެމީހުން (ނުވަތަ މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ جماعة) ❁ أَعَزُّ عَلَيْكُم = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ވާ عزّة ތެރިކަން ބޮޑީމުއެވެ؟.❁ مِّنَ ٱللَّهِ = الله އަށްވުރެ. ❁ وَٱتَّخَذْتُمُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެ ލީއްޔެވެ؟. (އެއްލައިލީއްޔެވެ.) ❁ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا = ކަލޭމެންގެ ބުރިކަށީގެ ފަރާތަށް. ❁ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ رب ❁ بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (٩٢) = ކަލޭމެން ކުރާހާކަމެއް ވަށައިގަނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (ޙާޟިރުކަމާއި ދެނެވޮޑިގެންވުމުން.) ❁ وَيَٰقَوْمِ = އަދި އޭ މިޒަމާނުކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ!❁ ٱعْمَلُواْ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންނަށް ކުޅަދާނަ ކަމެއް ކުރާށެވެ! / ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި ކަލޭމެން عمل ކުރާށެވެ!) ❁ إِنِّى عَٰمِلٌ = ހަމަކަށަވަރުން މިޒަމާނުކަލޭގެފާނީވެސް عمل ކުރައްވާ މީހެކެވެ. سَوْفَ تَعْلَمُونَ = ފަހެ ނިކަންމަތީ ކަލޭމެންނަށް އެނގިގެންދާނެއެވެ. ❁ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ = އެމީހަކަށް عذاب އަންނާނީ އެއީ ކޮންކަހަލަ މީހަކަށް.❁ يُخْزِيهِ = އެމީހަކު ފުރައްސާރަ ނިކަމެތިކުރާނެ. ❁ وَمَنْ هُوَ كَٰذِبٌ = އަދި ދޮގުވެރިޔާ އެއީ ކޮންކަހަލަ މީހަކު.❁ وَٱرْتَقِبُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން إنتظار ކޮށް ބަލަހައްޓާ މިތިބޭށެވެ! إِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ

(٩٣) = ހަމަކަށަވަރުން މިމަންކަލޭގެފާނުވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކޮށް ބަލާހުރެލާނަމެވެ.۞ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا = އަދި މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ أمر ފޮނުއްވައިފިއިރުން. (އެބަހީ: އެ قوم ހަލާކުކުރެއްވުމުގެ ނިޔާފުޅު އައިސްފިއިރުން.)۞ نَجَّيْنَا شُعَيْبًا = މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ شُعَيْبُ (عليه السّلام) ސަލާމަތްކުރައްވައިފީމެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އީމާންވީމީހުން ވެސްމެއެވެ. ۞ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا = މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ حضرة ން ވާ رحمة އަކުން. ۞ وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަދި އަނިޔާވެރިވީ މީހުންނަށް ހިފައިފިއެވެ. (އެމީހުންނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ.) ۞ ٱلصَّيْحَةُ = އަޑުގަދަ ސައުތު.۞ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دِيَـٰرِهِمْ = ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ގެދޮރުގައި ވެއްޖޭސްކޮށް ހުއްޓެވެ.۞ جَـٰثِمِينَ (٩٤) = މަރުވެ ތިރިވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި.

إجْمَالِي މާނަ

(٩٠) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުޅުއްސެވުމަށް އެދިދަންނަވާށެވެ! ދެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް توبة ވެ رجوع ވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އީ رحمة ފުޅުވަންތަ އަދި توبة ވާ އަޅުންނަށް ނުހަނު ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٩١) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ شُعَيْبُ އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާ ގިނަތަކެތި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުވިސްނެއެވެ. (އޭގެ حقيقة އެއް ނޭނގެއެވެ.) އަދި އަޅުގަނޑުމެން ދެކެނީ ކަލޭގެފާނީ އަޅުގަނޑުމެންގެތެރޭގައި ضعيف ބަލަދުވެ ކަމުގައެވެ. ދެރަނިކަމާ މިހާރުކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ جماعة ނުވާނަމަ (ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ މީހުން ނުވާނަމަ) އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނު رَجَم ކޮށްލީމުހެވެ. ގަލުން ތަޅާމަރައިލީމުހެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް عزّة ތެރި ބާރުގަދަވެރި ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ބާރުހުރި ބާރުގަދަ ކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(٩٢) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! މިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ގާތްތިމާގެ މީހުން (ނުވަތަ جماعة) ކަލޭމެންގެ ގާތުގައި الله އަށްވުރެ عزّة ތެރިވެގެން ބާރުގަދަވެގެންވަނީތޯއެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފުރަގަހަށްލީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން މިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ކަލޭމެން ކުރާހާކަމެއް ވަށައިގަންނަވައެވެ. އެބަހީ: އެކަލާނގެ ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

(٩٣) އަދި އޭ މިމަންކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެނަށް ކުޅަދާނަވާ ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި މިބަޔާން ކުރާށެވެ! އަދި މިމަންކަލޭގެފާނުންވެސް عمل ކުރާހުށީމެވެ. ފަހެ އެމީހަކަށް ދެރަކޮށް ނިކަމެތިކޮށްލާފަދަ عذاب އެއް އަންނާނީ އެއީ ކާކަށްކަން ނިކަންނުވާ ކަލޭމެނަށް އެނގޭނެއެވެ. އަދި ދޮގުވެރިޔާ ކާކުކަންވެސް އެނގޭނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! މިމަންކަލޭގެފާނުވެސް ކަލޭމެންނާއެކު إنتظار ކޮށް ބަލާހުރެލާނަމެވެ.

(٩٤) އަދި މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ أمر ފޮނުއްވައިފިއިރުން (އެބަހީ: އެ قوم ހަލާކުކުރެއްވުމުގެ ނިޔާފުޅު އައިސްފިއިރުން މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ شعيب عليه السّلام އާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައި إيمان ވެގެންވީމީހުން ސަލާމަތްކުރައްވައިފީމެވެ. އެއީ މިމަންޖަސޮކޮޅުގެ حضرة ން ވާ خاصّ رحمة އެއްކަމުން. އަދި އަނިޔާވެރިވީ މީހުންނަށް – (مشرك ނުނިޔާ) ގަދަ އަޑުގަދަ އަޑެއް ޖެހިއްޖެއެވެ. ދެން ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ގެދޮރުތެރޭގައި މަރުވެ ތިރިވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައި ވެއްޖެއެވެ.

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَآ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا وَسُلْطَـٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَٱتَّبَعُوٓاْ أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُواْ فِى هَـٰذِهِۦ لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۚ بِئْسَ ٱلرِّفْدُ ٱلْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ عَلَيْكَ ۖ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَـٰهُمْ وَلَـٰكِن ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمْ ۖ فَمَآ أَغْنَتْ عَنْهُمْ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِى يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ لَّمَّا جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾

ލުޣަތު

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَآ ۗ = އެމީހުން ކަންނޑުވަރަފައިނުވާ؟. އެމީހުން އެތަނުގައި ނުހުއްޓެވިފައިވާ. أَلَا = ދަންނާށެވެ! ❁ بُعْدًا لِّمَدْيَنَ = مدين ބަޔަށް ދުރުވެގެންވާށެވެ. (اللّٰه ގެ رحمة ދުރުވެގެންވާށެވެ.) ❁ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ = ثمود ބަޔަށް ދުރުވެގެންވީ ފަދައިން (اللّٰه ގެ رحمة ދުރުވެގެންވީފަދައިން. ❁ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ بِـَٔايَـٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިގެން. ❁ وَسُلْطَـٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ = އަދި (اللّٰه ގެ އެއްކަލާނގެކަމަށްވާ دليل ހެކި) حجّة ތަކާއިގެން. (معجزة ތަކާއިގެން ❁ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦ = فرعون އާއި އޭނާގެ ބޮޑެތިންގެ ގާތަށް. ❁ فَٱتَّبَعُوٓاْ = ފަހެ އެމީހުން تبع ވީ. (ބޮޑެތިން تبع ވީ) ❁ أَمْرَ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ أمر އަށެވެ. (فرعون ފަދަ اللّٰه އާއި موسى (عليه السّلام) ދޮގުކުރުމަށެވެ. ❁ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ = އަދި فرعون ގެ أمر ނުވެއެވެ. ❁ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ = ތެދުމަގުގައި. (ހެޔޮކޮށްދޭތައި) ❁ يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ = އޭނާ يعنى: فرعون އޭނާގެ قوم ގެ ކުރިމަތީގައި ހުންނާނެއެވެ. (އިސްވެހުރެގެން ހުންނާނެއެވެ.) ❁ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = ޤިޔާމަތްދުވަހުން ❁ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ = ފަހެ އޭނާ އެމީހުން ނަރަކައަށް ގެންނާނެއެވެ. وارد ކުރާނެއެވެ. (އެއީ ފެންބޮއިމަށް ފެނަށްނިސްބަތްވާ ގޮތަށް ގެންގޮސްދިނުމެވެ.) ❁ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ = އަދި އެއީ އެބަހީ: އޭނާ އެމީހުން އެވަރުދަނީ ނުބައިވުމާ ހުށަހެޅޭ ތަނެކެވެ. ❁ وَأُتْبِعُواْ فِى هَـٰذِهِۦ = އަދި އެމީހުންނާ މިދުނިޔޭގައި تبع ވެއްޖެއެވެ. ❁ لَعْنَةً = لعنة އެއް. ❁ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުންވެސް (އެބަހީ: قيامة ދުވަހުންވެސް لعنة ވެއެވެ.) ❁ بِئْسَ ٱلرِّفْدُ ٱلْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ = އެއިއަށްދޭ އެވެން އެއީ ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) މި خبر ތަކަކީ ރަށްރަށުގެ خبر ތަކުގެތެރެއިންވާ خبر ތަކެކެވެ. ❁ نَقُصُّهُۥ عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެ خبر ތަކެއް ކިޔައިދެއްވަމެވެ. ❁ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ = އެތަނުން ބައެއް ރަށްރަށް (عمارة ތަކެއްވެސް) قائم ވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަނދުވައި

ޢަޛާބު ހަލާކުވެ ބަދަލުދެއްވުނުމެވެ.) وَمَا ظَلَمۡنَٰهُمۡ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޭ ނުވަނީސްމެވެ.۞ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ۖ = އަދި އެހެނެއްކަމަކު އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވީއެވެ. ۞ فَمَآ أَغۡنَتۡ عَنۡهُمۡ = އަދި އެމީހުންގެ ފައިދާއެއް ނުކުރިއެވެ. ۞ ءَالِهَتُهُمُ = އެމީހުންގެ إله ންނެވެ. ۞ ٱلَّتِي يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި އެމީހުން އަޅުކަންކުރި ދެވަ دعاء ކުރި. ۞ مِن شَيۡءٖ = އެއްވެސްކަމެއް. ۞ لَّمَّا جَآءَ أَمۡرُ رَبِّكَ ۖ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ أمر ފޯރައިގަތުމުން. ۞ وَمَا زَادُوهُمۡ = އަދި އެތަކެތި އެމީހުންނަށް އިތުރު ނުކޮށްދިނެވެ. ۞ غَيۡرَ تَتۡبِيبٖ ﴿١٠١﴾ = ގެއްލުމާއި ހަލާކުވުމެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٥) އެމީހުން ކޮންފަދަކަމެއްތޯ؟ އެމީހުން އެބައިމީހުން ދިރިއުޅުއްވިހިނގައެވެ. ދަންނާށެވެ! ثمود ގެބައި މީހުންނަށް اللّه ގެ رحمة ދުރުވެގެންދިޔަފަދައިން مَدْيَن ގެ أهل ވެރިންނަށްވެސް اللّه ގެ رحمة ދުރުވެގެންދިޔައެވެ.

(٩٦) އަދި موسى عليه السّلام ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި (ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ދެއްކޭކަމާއި އެއްކަލަވަންތަކަމަށް دليل ކުރާ) دليل ތަކާއި حجّة ތަކާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ.

(٩٧) އޭގެ فرعون އާއި އޭނާގެ ޖަމާޢަތުގެ ބޮޑުންނަށް. ފަހެ އެމީހުން تبع ވީ فرعون ގެ أمر އާއެވެ. (فرعون ވަނީ اللّه އާއި موسى عليه السّلام ދެކޮޅަށް ހަދައެވެ.) އަދި فرعون ގެ ކަންތައް ތެދުމަގާއި ހެޔޮކަމުގެ ތެރޭގައި ނުވެއެވެ.

(٩٨) ޤިޔާމަތް ދުވަހު: فرعون ޤައުމުގެ ކުރީގައި ހިނގާ يعنى: އިސްވެހުރެގެންހިނގާ އެމީހުން ނަރަކައަށް ވައްދާނެއެވެ. ފަހެ ޤައުމު އެމީހުން އެވައްދާލެވޭ ތަނަކީ ނުބައިވެގެންވާތަނެކެވެ.

(٩٩) އަދި މިދުނިޔޭގައިވެސް އެމީހުންނަށް لعنة تبع ވެގެންވެއެވެ. އަދި آخرة ގައިވެސް އެމީހުންނަށް لعنة ވެއެވެ. އެއީ ދިނުމަށްފަހު ދެވުނު އެނގޭގޮތުގެ ބަދަލެއްވެގެންވެއެވެ. (އޭގެ ދުނިޔޭގެ لعنة އަށްފަހު آخرة ގެ لعنة ވެރިކަމެވެ. އޭގެ فرعونއެމީހުންނަށް ވެދިން އެއްޗެވެ.)

(١٠٠) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އިސްވެދިޔަ ވަގުތުތަކުގެ ބާތިލުވެދިޔަ އެކިރަށްރަށުގެ خبر ތަކެއްކަމުގައިވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދޭ خبر ތަކެވެ. އަދި އެރަށްތަކުގެތެރޭގައި ހަލާކުވެ އަދިއަދަށްދާންދެން ހުރި ބިންބިންވެއެވެ. އަދި އެގޮތްތެރޭގައި ހަލާކުވެ ބަދަލުވެފައިވާ ބިންބިންވެއެވެ.

(١٠١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޭ ނުވަނީސްމެވެ. އަދި އެހެނެއްކަމަކު އެމީހުން އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވީއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ أمر ފޯރައިގަތުމުން – އެބަހީ: އެބަޔަކު ހަލާކުކުރުމުގެ أمر ފޯރައިގަތުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން އަޅުކަމާ دعاء ކުރިތަކެތި يعنى: އެމީހުންގެ އެބަޔަ إله ންނަށް އެމީހުންނަށް އެއްވެސްކަމެއް ފައިދާއެއް ނުކުރިއެވެ. އަދި އިތުރު ގެއްލުމާއި ހަލާކުވުމެއް އެބަދަލަށް އެމީހުންނަށް އިތުރު ނުކުރެއެވެ.

وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

މުފްރަދާ

وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ހިފުއްވުން އެފަދައެވެ. ❁ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ = ރަށްރަށް އެކަލާނގެ ހިފުއްވަނީ. ❁ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ = އެރަށްރަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال (އެބަހީ: އެރަށުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال)❁ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ހިފުއްވުން އެއީ. ❁ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ = ވޭންދެނިވި ގަދަފަދަ ހިފުއްވުމެކެވެ.❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައިވެއެވެ. ކަނޑައެޅި ބާރުވެގެންވާ عبرة . ❁ لِّمَنْ خَافَ = ބިރުވެތިވާ ބައެއްގެ. ❁ عَذَابَ ٱلْءَاخِرَةِ = آخرة ގެ عذاب އަށް. ❁ ذَٰلِكَ يَوْمٌ = އެއީ ދުވަހެކެވެ. ❁ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ = އެދުވަހަށް މީސްތަކުން ޖަމާވާ. ❁ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ = އަދި އެއީ ހާޟިރުވާ ދުވަހެކެވެ.❁ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ = އަދި އެދުވަސް ފަސްކުރައްވަނީ ޖަމާކުރައްވާފައެވެ.❁ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ = عدد ކަނޑައެޅިގެންވާ مدّة އަކަށްޓަކައެވެ. ❁ يَوْمَ يَأْتِ = އެދުވަސް އަންނަދުވަހު. ❁ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ = އެއްވެސް نفس އެއް ވާހަކަ ނުދައްކާނެއެވެ. ❁ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ = އެކަލާނގެ ހުއްދައާއިގެން މެނުވީ. ❁ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ = ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވެސް ހަލާކުވެރިވެގެންވާ ބަޔަކާއި ބާއްޖަވެރިވެގެންވާ ބަޔަކު ވެއެވެ. ❁ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ = ފަހެ ހަލާކުވެރިވީ މީހުން ދަންނައެވެ! ❁ فَفِى ٱلنَّارِ = ފަހެ އެމީހުން ނަރަކައިގައެވެ.❁ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ = އެމީހުންނަށް އޮންނާނެ زفيرْ އާއި شَهِيْق ވެސް. (އެއީ އެނދެއަށް އުފެދޭ ނޭވާއާ ކުރިން ބޭރުކުރާ ނޭވައެވެ. زفير އަކީ ބޭރުން ނޭވާލުމެވެ. شهيق އަކީ އެތެރެއަށް ނޭވާ ލެވޭ ބައެވެ.) ❁ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާ ދެމިހުރިމީހުންގެ ގޮތުގައެވެ.❁ مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ = އުޑުތަކާއި ބިންތައް ދެމިއޮތްހާހިނދަކު. (އެބަހީ: އަބަދުގެ އަބަދަށް) ❁ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗަކާ މެނުވީ. (މިންވަރުކުރެއްވި) ❁ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ. ❁ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަންތައްތަކެއް ކުރައްވާ ކަލާނގެ

ކޮންމެހެން ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ ❁ = އަދި ބާއްޖަވެރިވީމީހުން ދަންނައެވެ! ❁ فَفِي ٱلْجَنَّةِ = ފަހެ ސުވަރުގޭގައެވެ.❁ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭހުށީއެވެ. ❁ مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ = އުޑުތަކާއި ބިން ދެމިއޮތްހާހިނދަކު. (އެބަހީ: އަބަދާއަބަދު) ❁ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ = ކަލާނގެފުޅުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެއްޗެއް ފިޔަވައި. (މިންވަރުކުރެއްވުމެވެ) ❁ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ۝١٠٨ = ކެނޑިނުދާ ދެއްވުމެއްގެ ގޮތުން.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٢) ކަލާނގެފުޅުގެ ربّ އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال އަހުރައްވާ ބޮޑުކަ އަހުރައްވާ ހިފުއްވާ ހަމަމިފަދައިންނެވެ. އެކަލާނގެ އަހުރައްވާ ހިފުއްވުމަކީ ހަމަ އެކަށީގެންވާ ވޭންދެނިވި ހިފުއްވުމެކެވެ.

(١٠٣) ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި - އެބަހީ: ތިމާނބިޔަކަލުގެ އެހެރަފުޅުތަކުގެ ހަބަރުގައި ހަރަފުޅުތަކުގައި آخرة ދުވަހުގެ عذاب އަށް ބިރުވެތިވާ މީހަކަށް ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ عبرة ވެއެވެ. وعظ ވެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެދުވަހަކަށް މީސްތަކުން (ކަންތައް ތަޙުޤީޤުކުރެވޭ ޙިސާބަށް) ޖަމާވާ ދުވަހެވެ. އަދި އެދުވަހަކީ އެމީހުން ހުރިވާނެ ދުވަހެވެ. ނުވަތަ حاضر ވާނެ ދުވަހެވެ.

(١٠٤) އަދި ކަނޑައެޅި عدد ވެގެންވާ مدّة އަކަށްމެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުވަސް ފަސްނުކުރައްވަމެވެ.

(١٠٥) އަދި އެދުވަސް އައުމުން އެކަލާނގެ އިޒުނަފުޅަކަށްމެނުވީ ހަމައެއްވެސް نفس އެއް ވާހަކަ ނުދައްކާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވެސް އަބާއްޖަވެރިންނާއި ބާއްޖަވެރިންނެވެ.

(١٠٦) ފަހެ އަބާއްޖަވެރިން ދަންނައެވެ! އެމީހުން (އެދުވަހުން) ނަރަކައިގައެވެ. އެމީހުންނަށް އެތާނގައި ދިޔާނި އެހެރަކަ ބޮޑަށް ނޭވާއިލާ އަޑާއި އަދި ގޮތި އެޅުއްވަން ނޭވާއި ހިފެހެއްޓޭ އަޑެވެ.

(١٠٧) އަދި ކަލާނގެފުޅުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވި މިންވަރެއްގެ ގޮތުން އަބަދާއަބަދު އެމީހުން އެތާ ދެމިތިބޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެފުޅުގެ ربّ އެއީ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތަކަށް ކަންތައް ކޮންމެހެން ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠٨) އަދި ބާއްޖަވެރިވީމީހުން ދަންނައެވެ! ފަހެ އެމީހުންވަނީ ސުވަރުގޭގައެވެ. ކަލާނގެފުޅުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވި މިންވަރެއްގެ ގޮތުން އެތާ ދެމިތިބޭހުށީއެވެ. އެއީ ކެނޑިނުދާގޮތުގެ ދެއްވުމެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (ދެމިހުންނަ نعمة އެއްގެ ގޮތުންނެވެ.)

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَٰلَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

މުފުރަދާ

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ = ތިބާ ކަށަވަރުން ޝައްކެއްގައި ނުވާށެވެ. ❁ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ = މިމީހުން (ކަށަވަރުންނެވެ قوم ގެ مشرك ން) މިއަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާއިމެދުން. ❁ مَا يَعْبُدُونَ = އެމީހުން އަޅުކަން ނުކުރެއެވެ. ❁ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُهُم = އެމީހުންގެ ކާބަފައިން އަޅުކަންކުރާފަދައިންނޫނީ. ❁ مِّن قَبْلُ ۚ = މީގެކުރިން. ❁ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ބައި ފުރިހަމަކޮށްދޭހުށީމެވެ. ❁ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ = އުނިކުރެވިފައިނުވާގޮތުގައި. ❁ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى = އަދި ހަމަކަށަވަރުން موسى عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ. ❁ ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް. (توراة) ❁ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۚ = ފަހެ އެފޮތާމެދު إختلاف ވެއްޖެއެވެ. ❁ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ = އަދި كلمة ފުރަތަމަ އިސްވެގޮސްފައިނުވާނަމަ. ❁ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެދެމެދުގައި ނިޔާކުރެވިއްޖެއެވެ. ❁ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެފޮތާމެދުގައިވެސް ކަނޑައެޅިގެން ޝައްކުގައިވެއެވެ. ❁ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ = ޝައްކުކުރާބާވަތުގެ ކަލަކުޅުވާގޮތުގައި حال (އެއީ حقّ ކަމާއި باطل ކަމާމެދު). ❁ وَإِنَّ كُلًّا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މީހަކު. ❁ لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ބަދަލު ފުއްދަވައިދެއްވާހުށްޓެވެ. ❁ رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ . ❁ أَعْمَٰلَهُمْ ۚ = އެމީހުންގެ عمل ތަކަށް. (عمل ތަކުގެ ޖަޒާ) ❁ إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ. ❁ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ = އެމީހުންކުރާ ކަންތައްތަކާ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާއެވެ. ❁ فَٱسْتَقِمْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ ކަލޭގެފާނު ސީދާވެގެން ހުންނަވާށެވެ. ❁ كَمَآ أُمِرْتَ = ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ފަދައިން. ❁ وَمَن تَابَ مَعَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި توبة ވެގެންވާ ބޭކަލުންވެސް (ސީދާވާށެވެ!) ❁ وَلَا تَطْغَوْا ۚ = އަދި (އުރުދުމުގައި) ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުދާށެވެ! ❁ إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ. ❁ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

﴿١١٢﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތަކަށް ބައްލަވައިވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ وَلَا تَرْكَنُوٓاْ = އަދި ކަލޭމެން ނުލެނބޭށެވެ! (ބުރަނުވާށެވެ!)۞ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ = އަނިޔާވެރިވީމީހުންނަށް.۞ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ = ފަހެ އަލިފާން ކަލޭމެންގައި އަލިފާންޖެހިދާނެއެވެ. (ނަރަކައަށް ވާންޖެހިދާނެއެވެ.) ۞ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެންނަށް الله ފިޔަވައި ނުވެއެވެ.۞ مِنْ أَوْلِيَآءَ = އެއްވެސް ސަހަރޮވެރިއެއް ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ = ދެން ކަލޭމެންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަހެ މިބައިމީހުން އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ مشرك ން – އެއަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާމެދު ކަލޭގެފާނު ޝައްކު ނުކުރައްވާށެވެ. އެމީހުންގެ ކާބަފައިން މީގެކުރިން އަޅުކަންކުރާގޮތަށް މެނުވީ އަޅުކަންކުރާކަށް ނުވެއެވެ. (މިމީހުން ބުދަށް އަޅުކަންކުރަނީ ކާބަފައިންނަށް تبع ވުމަށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުންނަށްލިބޭނީ އެމީހުންގެ حقّ (ލިބޭ ނަޞީބު) ހަމަ މަދުކުރުމަކާއި ނުލައި ބަރާބަރަށް ދެއްވާހުށީމެވެ.

(١١٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން موسى عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތް ދެއްވީމެވެ. تورات ދެއްވީމެވެ. ފަހެ އޭގެތެރޭގައި إختلاف ވެވުނެވެ. (އެއްބަޔަކު އީމާންވެއްޖެއެވެ. އަނެއްބަޔަކު އީމާން ނުވެއްޖެއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން كلمة އެއް ކުރިން ފާއިތުވެފައި ނުވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ނިޔާކުރެވިއްޖެއީހެވެ. (އެކަލާނގެ حضرة ން ކުރިން ފާއިތުވެފައިވާ كلمة އަކީ عذاب ލަސްކުރެއްވުމުގެ كلمة އެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެފޮތާމެދުގައި ޝައްކުކުރާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ. (އެއީ حقّ ތޯ ނުވަތަ باطل ތޯ މިކަމާދޭތެރޭއެވެ.)

(١١١) އަދި އިސްވެދިޔަ މީހުންކުރެ ކޮންމެމީހަކަށްމެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެމީހަކު ކުރި عمل ތަކަށް އެމީހަކަށް ފުރިހަމަ ޖަޒާދެއްވާ ބަދަލު ދެއްވާހުށީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އެމީހުންކުރާ عمل ތަކުގެ خبر ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވުނުފަދައަކުން ކަލޭގެފާނު ސީދާވެވަޑައިގެން ހުންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި توبة ވެވަޑައިގެން ތިއްބެވި ބޭކަލުންވެސް (ސީދާކަންމަތީ قائم ވެ ތިއްބަވާށެވެ!) އަދި (އުޅުއްވުމުގައި) ހައްދުފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައް ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١٣) އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އަނިޔާވެރިވީމީހުންނަށް ކަލޭމެން ބުރަވެ އެމީހުންގެ ފަރާތަށް ނުލެނބޭށެވެ! ފަހެ އެހެން ހާލަތުގައި ކަލޭމެންގެ ގައިގާ އަލިފާން ބޭރިވާނެއެވެ. (ކަލޭމެން ނަރަކައަށް ވަންނަން ޖެހިދާނެއެވެ.) އަދި الله ފިޔަވައި ކަލޭމެންނަށް އެއްވެސް ސަހަރޮވެރިއަކު ނުވެއެވެ. ދެން ކަލޭމެންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ.

وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ ۚ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَٱصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ ٱلْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُو۟لُوا۟ بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْفَسَادِ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ وَٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَآ أُتْرِفُوا۟ فِيهِ وَكَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ أُمَّةً وَٰحِدَةً ۖ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾

ލުޣަތު

وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރުމު قائم ކުރައްވާށެވެ! ۞ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ = ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައި. ۞ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ = އަދި ރޭގަނޑުގެ ގަޑިތަކުގައްޔާ. ۞ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ = ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތައް. ۞ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ = ނުބައިކަންތައްތައް ގެންދެއެވެ. (ފުހެލައިދެއެވެ.) ۞ ذَٰلِكَ = އެއީ – (މިބަޔާންވެދިޔަ ވާހަކައި) ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ = وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަމީހުންނަށް نصيحة އެއެވެ. ހަނދާންދެއެވެ. ۞ وَٱصْبِرْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެއްލުވައި ނުލައްވާނެއެވެ. ۞ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ = إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ. ۞ فَلَوْلَا كَانَ = ފަހެ ނުވީ ކީއްވެގެން ބާވައެވެ؟ ۞ مِنَ ٱلْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެން ކުރީ އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކުގެ ތެރޭގައި. ۞ أُو۟لُوا۟ بَقِيَّةٍ = ބުއްދިވެރި دين ގެ ފަރި ވިސްނުންތެރިންގެ ތެރެއިންވާ ހުރި މީހުން. ۞ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْفَسَادِ = އެމީހުން ފަސާދަކުރުމުން ނަހީކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ۞ إِلَّا قَلِيلًا = މަދުބަޔަކު ފިޔަވައި. ۞ مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ = މިވަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ސަލާމަތްކުރެއްވިމީހުންނަށް. ۞ وَٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަދި އަނިޔާވެރިވީމީހުން تبع ވީ. ۞ مَآ أُتْرِفُوا۟ فِيهِ = އެމީހުން އުފާވެރިކަމުގައި މަޖާތަކު ދުނިޔާގެ މަޖާތަކަށެވެ. ۞ وَكَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ = އަދި އެމީހުންވީ مجرم ންކަމުގައެވެ. ނުބައިމީހުންކަމުގައެވެ. ۞ وَمَا كَانَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ވެވޮޑިގެންނުވެއެވެ. ۞ لِيُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ = ރަށްރަށް ހަލާކު ކުރައްވާނޭކަމުގައި. ۞ بِظُلْمٍ = އަނިޔާވެރިކަމެއްގައި. ۞ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ = އެރަށުގެ أهل ވެރިން إصلاح ކުރާމީހުންކަމުގައިވާ حال. ۞ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. ۞ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ = ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ހެއްދެވީހެވެ. ۞ أُمَّةً وَٰحِدَةً = އެއް أمّة އަކަށް. ۞ وَلَا يَزَالُونَ = އަދި އެމީހުން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ۞ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ = إختلاف ވާ حال / ދެބަސްވުމުން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١٤) އަދި ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައްޔާއި އަދި ރޭގަނޑުގެ ގަޑިތަކުގައި (ވަގުތުތަކުގައި) ކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރުވުން قَائِمُ ކުރައްވާށެވެ! (މިއީ فرض ފަސްނަމާދުގެ ވަގުތުތަކަށް ކުރައްވާފައިވާ އިޝާރާތެއްކަމަށް مُفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތައް ނުބައިކަންތައް ގެންދެއެވެ. ފުހެލައިދެއެވެ. (އެބަހީ ހެޔޮކަންތައްކުރުމުން ނުބައިކަންތައް ފުހެވެއެވެ.) އަދި މިވާހަކަތަކީ وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަބަޔަކަށް (ذِكْر ކުރާބަޔަކަށް) ވާ نصيحة ތަކެކެވެ. وعظ ތަކެކެވެ.

(١١٥) އަދި ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ الله تعالى ގެއްލުވާ ނުލައްވާނެއެވެ.

(١١٦) ކަލޭމެންގެކުރީ އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކުގެތެރޭގައި ތިބި ބުއްދިވެރި ދީނުގެގޮތުން ރަގަޅަށްތިބި މީހުން ބިމުގައި ކުރާ ފަސާދައިން މީސްތަކުން ނަހީކުރި މަސައްކަތެއްކުރިނަމަވެއެވެ! އެމީހުންގެތެރެއިން ބިމުގައި ފަސާދަ ނަހީކުރި މަދުކުރިއެވެ. އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުން ތަބާވީ އެމީހުން އެއްކޮށްދެވުނު މަޖާނަގަމުންދިޔަ ދުނިޔާގެ މަޖާތަކާއި لَذّة ތަކެވެ. އެމީހުންވީ ނުބައިންތަކާ މީހުންނަކުވެގެނެވެ. مجرم ންނަކުވެގެނެވެ.

(١١٧) އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އެރަށެއްގެ أهل ވެރިން مصلح ންނަކުވެގެންވާ حال ހާލު(ރަގަޅުމީހުން ކަމުގައިވާހާލު) އަނިޔާވެރިގޮތެއްގައި ހަލާކު ހަލާކުކުރައްވާ ކަލާނގެކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(١١٨) އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެހައި މީސްތަކުން އެއް أمّة އަކަށް ހައްދަވައިފިއެވެ. (ހަމަ ސިއްރު مسلم ންނަކުގައި ހައްދަވައިފިއެވެ.) އަދި އެމީހުން إختلاف ވެ ދެބަސްވުމުން ފިލާނުވެއެވެ. (އެއީ دين ނުވަތަ مذهب އާއިމެދުވާ إختلاف އެވެ.)

إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِي هَٰذِهِ ٱلْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَٰمِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ ٱلْأَمْرُ كُلُّهُۥ فَٱعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

ލުޣަތު

إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ = ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ رحمة ލިބުނު މީހުންނާއި ✽ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުން ހެއްދެވީ އެގޮތުގެމަތީގައެވެ. (رحمة އަށްޓަކައެވެ. ނުވަތަ إختلاف ވުމަށްޓަކައެވެ. والله أعلم) ✽ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ كلمة ތެދު ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ. ✽ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ފުރުއްވާހުށީމެވެ. مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ = ޖިންނުންގެ ތެރެއިންނާއި އަދި އިންސާނުންގެ ތެރެއިން. ✽ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ = އެ އެންމެހައި. ✽ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދެއްވާ ހުރިހާ ވާހަކައެއް މިއީ. ✽ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ = رسول ބޭކަލުންގެ خبر ތަކުގެ ތެރެއިން. ✽ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ = އެއިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސާބިތުކުރައްވާ ތަސައްލީވާނެ.. ✽ فُؤَادَكَ ۚ = ކަލޭގެފާނުންގެ ހިތްފުޅު. ✽ وَجَآءَكَ فِي هَٰذِهِ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް މިސޫރަތުގައި އަތުވެއްޖެއެވެ. ✽ ٱلْحَقُّ = حقّ ✽ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ = އަދި وعظ އާއި އަދި ذِكْرُ . ✽ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ = مؤمن ންނަށް. ✽ وَقُلْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ✽ لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = އީމާންނުވާ މީހުންނަށް. ✽ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި (ތަންމަތީގައި) عمل ކުރާށެވެ! ✽ إِنَّا عَٰمِلُونَ ﴿١٢١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭމެން ވެސް عمل ކުރަނީމެވެ. ✽ وَٱنتَظِرُوٓا۟ = އަދި ކަލޭމެން އިންތިޒާރު ކުރާށެވެ! ✽ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭމެން ވެސް إنتظار ކުރަނީމެވެ. ✽ وَلِلَّهِ = އަދި خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. ✽ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غيب. ✽ وَإِلَيْهِ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. يُرْجَعُ ٱلْأَمْرُ كُلُّهُۥ = ހުރިހާކަމެއް (ހުރިހާ އެއްޗެއް) رجوع ވާނީއެވެ ✽ فَٱعْبُدْهُ = ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ! ✽

وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ = އަދި އެކަލާނގެއަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! އިތުބާރުކުރައްވާށެވެ! ۞ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ غافل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލަކުކަމުގައި ނޫނެވެ. ۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾ = ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކުން.۞

＠ إجْمَالِي މާނަ ＠

(١١٩) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ رحمة ލެއްވި މީހަކު ފިޔަވައެވެ. އެމީހުން ހެއްދެވީ އެގޮތުގެމަތީގައެވެ. (އެބަހީ: رحمة ލިބުމަށެވެ. ނުވަތަ إختلاف ވުމަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ كلمة ފުރު ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ޖަހަންނަމުނަރަކަގެ ނަރަކަ ފުރައްވާހުށީ ޖިންނީންގެތެރެއިންނާއި މީސްތަކުންގެތެރެއިން ހަމައިގެންނެވެ. (އޭގައިވާ އެންމެންނަށްވާސް އެދެ جِنْس އެވެ. والله أعلم)

(١٢٠) رسول ބޭކަލުންގެ خبر ތަކުގެތެރެއިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދެއްވާ ވާހަކަތަކުގައި އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްފުދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސާބިތުކޮށްދެއްވާ ތަކެތިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިސޫރަތުގައި مؤمن ންނަށް حقّ އާއި وعظ އާއި އަދި ذِكر އާއި نصيحة ހުރިތަކެތި ކަލޭގެފާނުގެ އަތިރަށް އައިސްފިއެވެ.

(١٢١) އަދި އީމާންނުވާމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ކަލޭގެ ތަންމަތީގައި ތިބެ ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި عمل ކުރާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް عمل ކުރާހުށީމެވެ.

(١٢٢) އަދި ކަލޭމެން (ނަފުސް شيطان وعد ކުރި ކަންތަކަށް) ކަލޭމެން إنتظار ކުރާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު (ތިމަންކަލޭގެފާނަށް الله وعد ކުރެއްވި ކަންތަކަށް) إنتظار ކުރާހުށީމެވެ.

(١٢٣) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ غيب خاصّ ވެ ملك ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއް - ހުރިހާ އެއްޗެއް رجوع ވެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެ حضرة އަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންކުރާ ކަންތައްތަކުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ غافل ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة يُوسف ގެ މާނަ

سُورة يُوسف | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١١١)

الٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ ٱلْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٣﴾ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَٰجِدِينَ ﴿٤﴾ قَالَ يَٰبُنَىَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰٓ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا۟ لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لِلْإِنسَٰنِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾

ބަސްމާނަ

الٓر = (މިއަކުރުތަކުގެ މުރާދު މާތްވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ.) ۞ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ = އެއީ ފޮތުގެ
އާޔަތްތަކެވެ. ۞ ٱلْمُبِينِ ﴿١﴾ = بيان ކުރުނު (حرام އާއި حلال .... تفصيل ކޮށް ބަޔާންކުރާ) ۞ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ
= ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ.۞ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا عرب ބަހުންވާ قرآن
އެއްގޮތުގައި.۞ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ = ކަލޭމެން ވިސްނާ فكر ކުރުމަށް. ۞ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ = (އޭ
رَسُولُ الله އެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދެއްވަމެވެ. ۞ أَحْسَنَ ٱلْقَصَصِ =
އެންމެރަނގަޅު - އެންމެ ރީތި - ވާހަކަ. ۞ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް
ބާވައިލެއްވި وحي ގޮތުގައިން۞ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ = މި قرآن ގައި. ۞ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِۦ = އޭގެ ކުރީގައި
ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެންނެވީ. ۞ لَمِنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٣﴾ = އެވާހަކައިން غافل ވެވަޑައިގެންނެވިމީހެއްގެ
ބަލާލައްވާށެވެ. (އެނގިވަޑައިގެންނެވުމަށް ކަލޭގެފާނު) ۞ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ = يوسف (عليه السّلام)
އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅަށް ވިދާޅުވިހިނދު. ۞ يَٰٓأَبَتِ = އޭ އަހުރެންގެ ބައްޕާފުޅުއޭ! ۞ إِنِّى رَأَيْتُ =
ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން (ހުވަފެނުގައި) ދުށީމެވެ.۞ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا = އެގާރަ ތަރި. ۞ وَٱلشَّمْسَ
وَٱلْقَمَرَ = އަދި އިރާއި ހަނދު. ۞ رَأَيْتُهُمْ = އަހުރެން އެތަކެތި ދުށީމެވެ. ۞ لِى سَٰجِدِينَ ﴿٤﴾ =
އަހުރެންނަށް އެތަކެތި سجدة ކުރަނިކޮށް. ۞ قَالَ يَٰبُنَىَّ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ
ދަރިކަލުންނޭވެ! ۞ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ = ކަލޭގެ ހުވަފެން ކިޔައިނުދެއްވާށެވެ! ۞ عَلَىٰٓ إِخْوَتِكَ = ކަލޭގެ أخ

ނަނަން. ❁ فَيَكِيدُواْ لَكَ كَيْدًا = ފަހެ އެއުރެން އަލިފުޅަށް ކަށަވަރުން ނުބައިގޮތް ހަދާނެއެވެ. (عداوة ތެރިވާނެއެވެ.)

❁ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لِلْإِنسَٰنِ = ހަމަކަށަވަރުން شيطان އަކީ އިންސާނާއަށް. ❁ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾ = (عداوة ތެރިކަން) بيان ވެގެންވާ عدوّ އެކެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) الٓر މިއަކުރުތަކުގެ މާނައެއް - ޙަޤީ މުރާދެއް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. އެއީ بيان ކޮށް تفصيل ކޮށްދީފައިވާ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ. (އެބަހީ: މިސޫރަތަކީ حرام حلال ޙައްޤު ތެދުމަގާއި هداية ސާފުކޮށް بيان ކޮށްދޭ ޙިކުމަތްތެރި قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.)

(٢) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ عرب ބަހުންނެވެ قرآن އެއީ ޢަރަބިބަހުންނެވެ. عرب ބަހުންނެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމަށެވެ.

(٣) (އޭ رسول الله އެވެ.) މި قرآن ގައި ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވީ وحي ގެއިން އެންމެ ރިވެތި ޤިއްޞާ ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވައި ކިޔައިދެއްވަމެވެ. ޙަޤީ ގޮތުގައި ކުރިން - އެބަހީ: މި وحي ގެ ކުރީގައި ކަލޭގެފާނު އެކަމަކާއިމެދު غافل ވަޑައިގެންވިއެވެ. އެނގިވަޑައި ނުގަންނަވާ ކަމުގައިވީ ކަމުގައެވެ.

(٤) يوسف - (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅަށް ވިދާޅުވި ހިނދުކޮޅު ކިޔަދޭށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ބައްޕާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ތަރިއާއި ގަނޑު އިރާއި ހަނދު ހުވަފެނުގައި އަހުރެންނަށް އެތަކެތި އަހުރެންނަށް سجدة ކުރާތީއެވެ.

(٥) އެކަލޭގެފާނު އާދެ! يوسف ގެ ބައްޕާފުޅު يعقوب (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ދަރިކަލުންނެވެ! ކަލޭގެ ހުވަފެން ކަލޭގެ أخ ނުނަން ކިޔައިނުދޭށެވެ! އެހެން ހަމައިވެއްޖާ އެބަހީ: ކިޔައިދިނިއްޔާ އަލިފުޅަށް ކަލޭއާ عداوة ތެރިވެ ނުބައި ގޮތެއް ކަލޭއާމެދު ހަދާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان އަކީ އިންސާނުންނަށް عداوة ތެރިކަން ބާރުން ވެގެންވާ عداوة ތެރިއެކެވެ.

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ ءَالِ يَعْقُوبَ كَمَآ أَتَمَّهَا عَلَىٰٓ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ ۞ لَّقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِۦٓ ءَايَٰتٌ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا۟ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ ٱقْتُلُوا۟ يُوسُفَ أَوِ ٱطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا۟ مِنۢ بَعْدِهِۦ قَوْمًا صَٰلِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا۟ يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ ٱلسَّيَّارَةِ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿١٠﴾

މުފްރަދާތު

وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން ❁ تَجْتَبِيكَ رَبُّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނު إختيار ކުރައްވާހުށްޓެވެ.❁ وَيُعَلِّمُكَ = އަދި އުނގަންނަވާ ކަލޭގެފާނަށް އުނގެންނެވުމަށް ދެއްވާނެތެވެ. مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ = (ހުވަފެނުގެ ތަފްސީރު ދެނެގަތުމަށް) ހުވަފެނުގެ ތަފްސީރު (ހުވަފެން تفسير) ❁ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ = އަދި އުނގަންނަވާ نعمة ކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވާ ފުރިހަމަކުރައްވާނެތެވެ. ❁ وَعَلَىٰٓ ءَالِ يَعْقُوبَ = އަދި يعقوب (عليه السّلام) ގެ دين ގެ أهل ވެރިންނަށް. ❁ كَمَآ أَتَمَّهَا = އުނގަންނަ އެ (نعمة) ފުރިހަމަކުރެއްވި ފަދައިން. ❁ عَلَىٰٓ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ = މީގެކުރީގައި ކަލޭގެފާނުގެ ދެމާބަފައިންނަށް ދެއްވި ފަދައިން. ❁ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ = އެއީ إبراهيم عليه السّلام އާއި إسحاق عليه السّلام އެވެ.❁ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ. ❁ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ = ދަންނަވަރުގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.❁ ❁ لَّقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ = ހަމަކަށަވަރުން يوسف (عليه السّلام) ގެ ސިއްރުގައިވެއެވެ.❁ وَإِخْوَتِهِۦٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ންނާއި. ❁ ءَايَٰتٌ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿٧﴾ = ސުވާލުކުރާ ބައެއްނަށް عبرة އާއި حجّة . إِذْ قَالُوا۟ = އެމީހުން (يعنى: **يوسفގެ** أخ ން އެމީހުން) ބުނީއެވެ. (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ.) ❁ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ = ހަމަކަށަވަރުން يوسف އާއި އޭނާގެ أخ . ❁ أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا = އަހުރެމެންގެ ބައްޕައަށް މާލޯބިވެއެވެ.❁ مِّنَّا = އަހުރެމެންނަށްވުރެ. ❁ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ = އަދި އަހުރެމެންނަކީ (ބާރުގަދަ جماعة އެކެވެ.) ❁ إِنَّ أَبَانَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ ބައްޕަ. ❁ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައިވާކަން ހަމަވެއެވެ. ❁ ٱقْتُلُوا۟ يُوسُفَ = ކަލޭމެން يوسف قتل ކުރާށެވެ! ❁ أَوِ ٱطْرَحُوهُ أَرْضًا = ނުވަތަ އޭނާ ބިމަކަށް އެއްލައިލާށެވެ! ❁ يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ = (އޭރުން) ކަލޭމެންގެ ބައްޕަގެ މޫނު ކަލޭމެންނަށް (ޚާއްޞަ) ހުސްވެގެންވާނެއެވެ. ❁ وَتَكُونُوا۟ مِنۢ بَعْدِهِۦ = އަދި އޭނާގެ (އެބަހީ: يوسف ނެތުމަށްފަހު) ކަލޭމެން ވާނެތެވެ. ❁ قَوْمًا صَٰلِحِينَ ﴿٩﴾ = صالح އަދި

صُلْحَ ފިރިބައިމީހަކަށް. ❁ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޭނިމީހަކު ބުންޏެވެ.❁ لَا تَقْتُلُواْ يُوسُفَ= ކަލޭމެން يوسف ނުމަރާށެވެ!❁ وَأَلْقُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އޭނާ އެއްލައިލާށެވެ! ❁ فِي غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ = ވަޅުގެއަޑިއަށް – (بيت المقدس ގައިވާ ވަޅުއެއްކަމަށްބުނެވޭ) ❁ يَلْتَقِطْهُ = (އޭނާ) އޭނާ ދަތުރުވެރިއެއް ގެންގޮސްފާނެއެވެ. ❁ بَعْضُ ٱلسَّيَّارَةِ = ދަތުރުކުރާ ބައެއްމީހުން. ދަތުރުވެރިބައަކު. ❁ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿١٠﴾ = ކަލޭމެން ކަމެއްކުރާބަޔަކުކަމުގައިވާނަމަ.(އެކަންކުރާށެވެ!) ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦) އަދި އެފަދައިން އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނަށް ތަރިތަކާއި އިރުހަނދު سجدة ކުރާތީ ދެއްކެވިފަދައިން ހަމައެފަދައިން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނަށް ހުވަފެން تعبير ކުރުން އުގަންނަވައި ދެއްވާހުށްޓެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށާއި އަދި يعقوب (عليه السّلام) ގެ دين ގެ أهل ވެރިންގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާހުށްޓެވެ. އެއީ މީގެކުރިން ކަލޭގެފާނުގެ ދެކާބަފައިކަލުންގެމައްޗަށް يعني: إبراهيم عليه السّلام އާއި إسحاق عليه السّلام ގެ މައްޗަށްވެސް އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. (މިއާޔަތުގައި މިވާ نعمة ގެ މުރާދަކީ نبى ކަމު ކަމުގައި بيان ކުރެވިފައެވެ.)

(٧) ހަމަކަށަވަރުން يوسف (عليه السّلام) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ނަށާއިދުވެދު ހިނގާދިޔަ ކަންތަކުގައި ސުވާލުކުރާ މީހުންނަށް **عبرة އާއި دليل ވާކަން ކަށަވަރެވެ.**

(٨) އެއީ އެމީހުން – އެބަހީ: يوسف ގެ أخ ނު (އެމީހުން އެމީހުންނަށް) ބުނިހިނދުގައެވެ. އެމީހުން ބުނި، ހަމަކަށަވަރުން يوسف އާއި އަދި އޭނާގެ أخ އަޅުގަނޑުމެންނަށްވުރެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައްޕައަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ބާރުގަދަ جماعة އެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައްޕަ އެވަނީ ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައެވެ.

(٩) ކަލޭމެން يوسف قتل ކުރާށެވެ! ނުވަތަ ބޭރުގެ ބިމަކަށް އޭނާ އެއްލައިލާށެވެ! (އޭރުން) ކަލޭމެންގެ ބައްޕަގެ މޫނު ކަލޭމެންނަށް ހުސްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ނިމުމަށްފަހު ދެން ކަލޭމެން ތައުބާވެ صالح ބައަކަށްވާނެއެވެ.

(١٠) އެމީހުންގެތެރެއިން ބޭނި މީހަކު ބުންޏެވެ. ކަލޭމެން **يوسف قتل** ނުކުރާށެވެ! އަދި އޭނާ ވަޅުގަނޑުގެ އަޑިއަށް ވައްޓައިލާށެވެ! (އެއީ غيبة ألجُبِّ)ކިޔާ އެނގެމުން مشهور ވެފައިވާ ތަނެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި އެއީ بيت المقدس ގައިވާ ވަޅުއެއްކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. والله أعلم) ދެން ދަތުރުކުރާ ގާފިލާއެއްގެ ބައަކު އޭނާ ހޯދައިގެން ގެންގޮސްފާނެއެވެ. ކަލޭމެން ކަމެއްކުރަނީނަމަ އެހެން ހަދާށެވެ!

(ދެންފަހު މިންބައި ޖަމާވީ مؤتَمَر އަންނަހެން އެމީހުންގެ يعقوب عليه السّلام އަށް ދަންނަވިއެވެ. އެއީ އެޖަލި ޖަމާވުން تنفيذ ކުރުމަށްޓަކައެވެ.)

قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَ۬نَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُۥ لَنَٰصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ أَن تَذْهَبُواْ بِهِۦ وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ ٱلذِّئْبُ وَأَنتُمْ عَنْهُ غَٰفِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُواْ لَئِنْ أَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّآ إِذًا لَّخَٰسِرُونَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُواْ بِهِۦ وَأَجْمَعُوٓاْ أَن يَجْعَلُوهُ فِي غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَآءُوٓ أَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَٰعِنَا فَأَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾

ލުޣަތު

قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا = އެބޭބޭން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައްޕާފުޅުއެވެ! ۞ مَا لَكَ لَا تَأْمَ۬نَّا = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމާނާތްތެރިވެވަޑައިނުގަންނަވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟۞ عَلَىٰ يُوسُفَ = يوسف ގެމައްޗަށް (يوسف އާއިލުގެ) ۞ وَإِنَّا لَهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނީ އޭނާއާމެދު ۞ لَنَٰصِحُونَ ﴿١١﴾ = ކަނޑައެޅިގެން نصيحة ތެރިންނެވެ. إخلاص ތެރިންނެވެ. ۞ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا = އަޅުގަނޑުމެންނާއެކު މާދަމާ އޭނާ ފޮނުއްވަވާށެވެ!۞ يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ = (އޭނާވެސް ބަކަރި ހުއިހަދަށްޖެހިނަން ޗޫސްވަރި) އަރާމުކޮށް މަޖާކޮށްކުޅުމުގައި.۞ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿١٢﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން އޭނާ ރައްކާކޮށް حماية ކުރާނީމެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. يعنى: (يعقوب عليه السّلام) ۞ إِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރައްވަނީ / ކުރުވާކަމީ.۞ أَن تَذْهَبُواْ بِهِۦ = ކަލޭމެން އޭނާއާއިގެން ދިޔުމެވެ. ۞ وَأَخَافُ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީ. ۞ أَن يَأْكُلَهُ ٱلذِّئْبُ = ވިހަގަނޑު އޭނާ ކައިލާނެތީއެވެ. ۞ وَأَنتُمْ = އަދި ކަލޭމެންނާ حال ۞ عَنْهُ غَٰفِلُونَ ﴿١٣﴾ = އޭނާ ދުރުގައި غافل ވެގެން. ۞ قَالُواْ لَئِنْ أَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ = އެބޭބޭން ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ވިހަގަނޑު ކައިފިއްޔާ. (ތިޔައި ވަރުގަދަ ކުލަބަލެވެ.) ۞ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ = އަޅުގަނޑުމެން ވިއްސަ ބޮޑުގަދަ جماعة އަކަށްވާ حال . ۞ إِنَّآ إِذًا لَّخَٰسِرُونَ ﴿١٤﴾ = އެހެންކަމުން ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުން ލިބޭ ބަޔެކެވެ.۞ فَلَمَّا ذَهَبُواْ بِهِۦ = ދެންފަހެ އެބޭބޭން އެކަލޭގެފާނާއިގެން (يوسف އާއިގެން) ދިޔައިރުން.۞ وَأَجْمَعُوٓاْ أَن يَجْعَلُوهُ = އަދި އެބޭބޭން އެކަލޭގެފާނު ޖަހާލުމަށް އެއްބަސްވިއެވެ.۞ فِي غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ = ވަޅުގަނޑުގެ އަޑިއަށް.۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ = އަދި يوسف عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ.۞ لَتُنَبِّئَنَّهُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެބޭބޭންނަށް خبر ދެއްވާނެކަމުގައި ۞ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا = އެބޭބޭންގެ މިކަންތައް. (މިކަމުގައި عمل ގެ) ۞ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ = އެބޭބޭންނަށް ނުވިސް އެނގިނުވާ حال . ۞ وَجَآءُوٓ أَبَاهُمْ = އެބޭބޭން އެބޭބޭންގެ

ބައްޕަގެ ގާތަށް އައުމުވެއްޖެއެވެ. ۞ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ = عشاء ވަގުތު (އަނދިރިވީފަހުން) ރޮމުން. ۞ قَالُوا يَٰٓأَبَانَآ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހަރުމެންގެ ބައްޕާއެވެ. ۞ إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ = އަހަރުމެން (ދުވެލާމާ އަރާރުމުގެ ގޮތުން) ވާދަކުރަންދިޔައީމެވެ. وَتَرَكْنَا يُوسُفَ = އަދި އަހަރުމެން يوسف ދޫކޮށްލައި ބައިންދައިލީއެވެ.۞ عِندَ مَتَٰعِنَا = އަހަރުމެންގެ ސާމާނާގެ ކައިރީގައި.۞ فَأَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ = ފަހެ ވިނަރެއް އޭނާ ކައިފިއެވެ.۞ وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا = އަދި ކަލޭގެފާނު އަހަރުމެންގެ ބަސް ތެދުކުރައްވާނެކަމެއް ނުވެއެވެ. ۞ وَلَوْ كُنَّا صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ = އަހަރުމެންނަކީ ތެދުބުނާ ބައެއްކަމުގައިވިޔަސް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހަރުމެންގެ ބައްޕާއެވެ. يوسف ގާއިމުދު ކަލޭގެފާނު އަހަރުމެންނަށް އަމާނާތްތެރިނުކަންނަވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށްޓަކައި އަހަރުމެންނަކީ نصيحة ތެރި إخلاص ތެރިބައެކެވެ.

(١٢) މާދަމާ އަހަރުމެންނާއެކު (ބަކަރި ހުރަހައްޓަން ދާއިރު) އޭނާފޮނުއްވާށެވެ. މަޖާކޮށްލާ ކުޅެކުޅޭނީ ޗުއްޓީގައި ދުވެލާނެއެވެ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެން އޭނާ ރައްކާތެރި حماية ކުރާނީމެވެ.

(١٣) އެކަލޭގެފާނު يعني: يعقوب (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހިތާމަވެރިކަން އަންނަނީ ކަލޭމެން އޭނާއާއިގެން ދިއުމުންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭމެން އޭނާގެ ކަމުން غافل ވެގެންވާނިކޮށް ވިނަރެއްވެސް އޭނާ ކާއިފާނެތީއެވެ.

(١٤) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހަރުމެން މިހާގިނަ جماعة އެއްކޮށްހުއްޓާ އޭނާ ވިނަރެއްވެސް ކާއިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން އޭރުން އަހަރުމެންނަކީ ގެއްލިހަލާކުވެގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައިވާނެއެވެ. (މިޙާލު އެއްވެސް ގޮތަކަށްވެސް ވާނުކަމެއް ނުވާނެއެވެ.)

(١٥) ދެންފަހެ އެމީހުން އެބަހީ: يوسف ގެންގޮސްގެ أخ ން ބައްޕަ ކައިރީ ޙާޟިރުވެއްޖެއިރު އެކަލޭގެފާނާއިގެން – އެބަހީ: يوسف ގެންގޮސްގެން – ދިޔައިރު އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ވަޅުގަނޑުގެ އަޑިއަށް ލާން އެއްބަސްވިއެވެ. (އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު އެއަޑިއަށް ލައިފިއެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް (يوسف ގެފާނަށް) وحي ކުރެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް މިކަމުގެ خبر ދެއްވާނެއެވެ. އޭރު އެމީހުންނަކަށް إحساس ވެސް ނުވެވޭނެ حال ގައެވެ. އެއީ އަދި މާފުށުންވާކަން އޮޅިގެންނެވެ.

(١٦) ދެންފަހެ އެމީހުން (އެކަލޭގެފާނު ވަޅަށްލައިފައި) އަނދިރިވީފަހުން (عشاء ވަގުތު) ރޮމުން އެމީހުންގެ ބައްޕަގެ އަރިހަށް ހިނގައްޖެއެވެ.

(١٧) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހަރުމެންގެ ބައްޕާއެވެ. އަހަރުމެންގެ ސާމާނުތަކުގެ ކައިރީގައި يوسف ބައިންދައިގެން އަހަރުމެން ދިޔައީ (ދުވެލާއި އަރާރުމުގެ ކަންތައްތަކުގައި) ވާދަކުރުމަށެވެ. ފަހެ އެވަގުތު ވިނަރެއް އައިސް يوسف ކާއިފިއެވެ. އަދި އަހަރުމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވިޔަސް ކަލޭގެފާނު އަހަރުމެންގެ ބަސް ތެދުކުރައްވާނެކަމެއް ނުވެއެވެ.

وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَٱللَّهُ ٱلْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا۟ وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُۥ ۖ قَالَ يَٰبُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةً ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَٰهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشْتَرَىٰهُ مِن مِّصْرَ لِٱمْرَأَتِهِۦٓ أَكْرِمِى مَثْوَىٰهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُۥ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ ۚ وَٱللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰٓ أَمْرِهِۦ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

ލުޣަވީ

وَجَآءُو = އަދި އުޅުނުން އައީ. ❁ عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٍ كَذِبٍ = އެކަލޭގެފާނުންގެ (يوسف ގެ) ގަމީސްތާކުގައި ދޮގުލޭއާއިގެންނެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: يعقوب (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ = ކަލޭމެނަށް ޖިނަސްތޮރިކޮށްދިނީއެވެ. أَنفُسُكُمْ = ކަލޭމެންގެ هواى نفس أَمْرًا = ކަމަކަށް ❁ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ = ދެން ރިވެތި ކެތްތެރިކަމެވެ. ❁ وَٱللَّهُ ٱلْمُسْتَعَانُ = އަދި ވާގިއެދިވޮޑިގަތުން ދެއްވާނީ الله އެވެ. عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ = ކަލޭމެން ބުނާ ސިފަކުރާ ކަންތައްތަކުގައެވެ. ❁ وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ = އަދި ދަތުރުވެރި قافلة އެއް އަތުވެއްޖެއެވެ. ❁ فَأَرْسَلُوا۟ وَارِدَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ފެންގެނަ މީހާ އެމީހުން ފޮނުވައިލިއެވެ. ❁ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُۥ = ދެން އެމީހާ އެމީހާގެ ބާލިދި (އުވާގަން) ޖެހިލިއެވެ. (އަދި يوسف ގާގައި އެލުވިލިއެވެ.) ❁ قَالَ = އެމީހާ ބުނެލިއެވެ. ❁ يَٰبُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٌ = އޭ بُشْرَى އެވެ. މިއީ غُلاَم އެކެވެ. ❁ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةً = އަދި قافلة މީހުން ވިޔަފާރި މުދަލެއްގެ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކޮށްލިއެވެ. ❁ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ = އަދި الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ = އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް. ❁ وَشَرَوْهُ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ވިއްކާލިއެވެ. ❁ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ = ކުޑަ އަގަކަށް. ❁ دَرَٰهِمَ مَعْدُودَةٍ = عدد ވާ ކުޑަ دِرْهَمُ ތަކަކަށް. ❁ وَكَانُوا۟ فِيهِ = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނާއިމެދުވީ. ❁ مِنَ ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾ = ބޭނުމެއްނެތް زاهد ބައެއްކަމުގައެވެ. އަގަށްފުދުމެއްނެތް ކަމުގައެވެ. ❁ وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشْتَرَىٰهُ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ގަތްމީހާ ބުންޏެވެ. مِن مِّصْرَ = مِصْرُ ން. لِٱمْرَأَتِهِۦٓ = އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް. ❁ أَكْرِمِى مَثْوَىٰهُ = ކަލޭނާ އޭނާގެ ދިރިއުޅުމަށް مقام ޝަރަފުވެރިކުރާށެވެ!❁ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ = އޭނާ އަހަރުމެންނަށް މަންފާކުރުމަށްޓަކައި ނުވެދާނެއެވެ. ❁ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا = ނުވަތަ އޭނާ އެއީ އަހަރުމެންގެ ދަރިއަކަށްކަމުގައި ހަދައިލެވިދާނެއެވެ. ❁ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ

يوسف (عليه السّلام) އަށް. ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވާ تمكين ކޮށްދެއްވީ އެފަދައިންނެވެ.۞ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި.۞ وَلِنُعَلِّمَهُۥ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް އުގަންނަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ = ހުވަފެނުގެ تفسير. وَٱللَّهُ غَالِبٌ = އަދި اللّه تعالى އީ ގަދަފަދަވަންތަ ވާގިވަންތަކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَمْرِهِۦ = އެކަލާނގެ ކަންތައްތަކުގައި.۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެހެނެއްކަމަކު ގިނަމީސްތަކުން.۞ لَا يَعْلَمُونَ = އެމީހުން ނޭނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨) އަދި އެމީހުން އައީ އެކަލޭގެފާނުގެ ގަމީސްކޮޅުގައި ދޮގުލޭ ހާކައިގެންނެވެ. (ބަކަރިއެއްގެ ކަހިވައި އޭގެ ލޭ ހާކައިގެންނެވެ.) އެކަލޭގެފާނު يعني: يعقوب عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިޔައެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންގެ ހަމަ نفس ކަލޭމެންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީއެވެ. (އެކަން ކުރިއެވެ.) ދެން އަޅުގަނޑު ކުރާނީ ރަނގަޅު ސަބުރުކުރުމެވެ. އަދި ކަލޭމެން ސިފަކޮށް ބުނާކަންތަކާމެދު އެދިވަޑައިގަތުމަށް ނަސްރުދެއްވާނީ اللّه އެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި حقيقة އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٩) ދެންފަހެ ދަތުރުކުރާ قافلة އެއް (يوسف ގެފާނު އުޅުއްވި ވަޅުގަޔާއި ދިމާއަށް) އައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފެނުއްދާމީހާ ފޮނުވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބާލިދީ ވަޅަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. (އަދި يوسف އޭގައި އެލިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަޅުން އަރާވައިގެންފިއެވެ.) އަދި އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ بُشْرَى އެވެ. (މިއީ އޭނާގެ އެކުވެރިއާގެ ނަމެވެ.) ނުވަތަ އޭނާ ދުށުން ބާރުވެ އުފާވެރިކަމުގެ كلمة އެކެވެ. އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މިއީ غلام އެކެވެ. ދިރި ފިރިހެންކުއްޖެކެވެ. އަދި އެމީހުން قافلة ގެ މީހުން ވިޔަފާރިގެ މުދަލެއްގެ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު ފޮރުވާ ސިއްރުކޮށްފިއެވެ. އަދި އެމީހުން އެކުރާ ކަންތައްތައް اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢٠) އަދި އެމީހުން ކުޑަ އަގަކަށް މަދު دِرْهَمُ ތަކަކަށް އެކަލޭގެފާނު يعني: (يوسف) ބާޒާރުގައި ވިއްކައިލައިފިއެވެ. އަދި އެމީހުން ވީ އެކަލޭގެފާނާމެދު މާބޮޑު أهميّة ކަމެއް ނުދޭ ގޮތުންނެވެ. زَاهِدُ ބޭނުންކުރުވުމެވެ.

(٢١) އަދި مصر ން އެކަލޭގެފާނު ގަނެވައިގެން ގެންދިޔަ މީހާ އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ މިކުއްޖާ ދަރިފުޅަކާ މަޤާމު مقام ގައި ރަނގަޅަށް ބަލާށެވެ! (ކާބޯތަކެތި ހުށްޓަވައިގެން ރަނގަޅަށް ބަލާށެވެ!)

- (ދަންނަހެވެ! އެމީހާއީ مصر ގެ خزانة ތަކުގެ ވެރިކަމުގައި އުޅުނު قِطْفِير އެވެ. އޭނާ مشهور ވަނީ عزيز مصر ގެ ނަމުންނެވެ. އެއީ مَالِيّة ގެ ވަޒީރެވެ. ފަހުން يوسف عليه السّلام އުޅުއްވީ އެ مقام ގައެވެ. އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ނަމަކީ ބުނެވޭ ގޮތުގައި ذليخا އެވެ. ނަމަވެސް ކަށަވަރެއް ނޫނެވެ. މި عزيز އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ يعن: يوسف ގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް مَنْفَعَ ކުރުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދަރިއަކުގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން އޭނާ ބަލާނީއެވެ. މިއެވެ.)

- اللّه تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ބިމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވީ އެފަދައިންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އުގަންނަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި اللّه تعالى އީ އެކަލާނގެ ކުރައްވާ ކަންތައްތަކުގައި ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. (އެއަކަށް އެހެންމީހަކަށް ބާރެއް ނުހިނގައެވެ.) އަދި އެހެނެއްކަމަކު ގިނަމީސްތަކުން އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَرَٰوَدَتْهُ ٱلَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِۦ وَغَلَّقَتِ ٱلْأَبْوَٰبَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ رَبِّىٓ أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَن رَّءَا بُرْهَٰنَ رَبِّهِۦ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ ٱلسُّوٓءَ وَٱلْفَحْشَآءَ ۚ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَٱسْتَبَقَا ٱلْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُۥ مِن دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا ٱلْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَن يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބާރުދެރުމާއި ޒުވާންކަމުގެ ބާރުގަދަވިހިނދުން.۞ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا

وَعِلْمًا = ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި އެކަލޭގެފާނަށް ވިސްނުންތެރިކަމާއި علم ދެއްވީމެވެ..۞ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى = އަދި

އެފަދައިން ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި ޖަޒާދެއްވަމެވެ. ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾ = އިޙްސާންތެރިންނަށް. ۞ وَرَٰوَدَتْهُ ٱلَّتِى

هُوَ فِى بَيْتِهَا = އެއަންހެނުންގެ ގޭގައި އެކަލޭގެފާނު ވި ގޭގެ އަންހެނުންދިމާ އާޚިރުކަމާއެކު އެކަލޭގެފާނަށް

އެދުނެވެ. (އެއީ އެކަމަނާ ޖިންސީބޭނުންފުރުވުމަށެވެ.) ۞ عَن نَّفْسِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ފުރަތަން. وَغَلَّقَتِ

ٱلْأَبْوَٰبَ = އަދި އެކަމަނާ (ގެއިގެ) ދޮރުތަށް ތަޅުލައްވައިފިއެވެ. ۞ وَقَالَتْ = އަދި އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ۞ هَيْتَ

لَكَ = ކަލޭގެފާނަށް ތައްޔާރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ۞ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. مَعَاذَ اللّهِ

(އެބަހީ: ޙިމާޔަތް ދަންނަވަމުން اللّه ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދިވަޑައިގަތެވެ.)۞ إِنَّهُۥ رَبِّىٓ = ހަމަކަށަވަރުން

އެކަލޭގެފާނަކީ (ކަމަނާގެ ފިރިކަލުންނަކީ) ތިމަންގެ ވެރިފުރުޅެވެ.۞ أَحْسَنَ مَثْوَاىَ = އެކަލޭގެފާނު ތިމަންގެ

ކާއިދަ ރަނގަޅުކޮށްދެއްވީއެވެ.۞ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިން ކާމިޔާބު

ނުވާނެއެވެ. ۞ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނާމެދު (ނުބައިކަމަށް ކުރުމަށް)

فصد ކުރިއެވެ.۞ وَهَمَّ بِهَا = އަދި އެކަލޭގެފާނުވެސް އެކަމަނާއާމެދު قصد ކުރެއްވިއެވެ. ۞ لَوْلَآ أَن رَّءَا =

އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަތުންނަމަ. ۞ بُرْهَٰنَ رَبِّهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ دليل ۞ كَذَٰلِكَ =

އެފަދައިން އެހެއްޓެވީ.۞ لِنَصْرِفَ عَنْهُ ٱلسُّوٓءَ = އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ނުބައިކަންތައް ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި

ދުރުކުރެއްވުމަށެވެ. ۞ وَٱلْفَحْشَآءَ = އަދި فاحش ކަންތައްތައް (ޒިނޭގެ) ۞ إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން

އެކަލޭގެފާނަކީ. ۞ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ = ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި إخلاص ތެރި

އަޅުންގެތެރެއިންނެވެ.۞ وَٱسْتَبَقَا ٱلْبَابَ = އެދެމީހުން ގޭގެ ދޮރާތަކަށް އަވަސްވެގަތެވެ.۞ وَقَدَّتْ

قَمِيصَهُۥ = އަދި އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ قَمِيص ކޮށް ފަޅައިލައްވައިފިއެވެ.۞ مِن دُبُرٍ = ފުރަގަހުން. ۞

وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا = ކުއްލިއަކަށް އެދެމިހުންނަން އެކަމަނާގެ ސާހިބުމީހާ يعنى: ފިރިމީހާ - ދިމާވެއްޖެއެވެ. ۞ لَدَا ٱلْبَابِ = ދޮރުކައިރިން. ۞ قَالَتْ مَا جَزَآءُ = އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. عقوبة އެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ.۞ مَنْ أَرَادَ = قصد ކުރިމީހާގެ.۞ بِأَهْلِكَ سُوٓءًا = ކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުންނާއިމެދު ނުބައިކަންތައްކުރުމަށް ۞ إِلَّآ أَن يُسْجَنَ = ޖަލަށްލުމުގެއިން.۞ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢٥) = ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއްދިނުން.

(ދެނުވި)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٢) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބުއްދިފުޅާއި ޖުވާންކަމުގެ ބާރުފުޅު ގަދަވިހިނދުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ޙުކުމާއި ވިސްނުންފުޅާއި علم ދެއްވީމެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(٢٣) އަދި އެކަލޭގެފާނު އެހުންނެވި ގޭގެ އަންހެނުންމީހާ އެކަލޭގެފާނާ ހިތައިވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާވެރިކަމާއިއެކު އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ފުރަތަން (ހިތައިވުމުގެ نَظَرُ ން) އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ގޭގެ ދޮރުތަށް ތައްޕުލައި (އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ.) ކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ތައްޔާރުވީ. އަންނާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. مَعَاذَ اللَّهِ އެވެ. (އެބަހީ: މިކަމުން ރައްކާތެރިވުމަށް اللَّه ގެ حضرة ން ވާގިއްޔާ ސަލާމަތަށް އެދެމެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ - އެބަހީ: ކަމަނާގެ ފިރިކަލުންނަކީ އަޅުގަނޑުގެ ނުހަނު މާތްކޮށް ހިތްވަރު އަޅުގަނޑުގެ ސާހިބާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަކީ ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ.

(٢٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނާއިމެދު (ނުބައިކަންތައްކުރުމަށް) قصد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުވެސް އެކަމަނާއާއިމެދު قصد ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ އާޔަތްތައް - يعنى - އެކަލޭގެފާނުން އެކަމުން މަނާވާގޮތަށްކަމަށް - دليل އާއި بُرْهَان އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނަމަ. އެކަލޭގެފާނުވެސް އެކަމަނާގެ ފަރާތަށް ފޯރިގަދަވެގެންވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެވަގުތު އެބާވަތުގެ دليل އެކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވައިފީމެވެ.) އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެންމެހައި ނުބައިކަންތަކާއި ޖިންސީ فاحش عمل ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުރުކުރައްވާލުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ إخلاص ތެރި އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައެއްކަމުގައެވެ.

(٢٥) އަދި އެދެމީހުން ގޭގެދޮރާށަށް އަވަސްވެގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ يعنى: يوسف ގެފާނުގެ ގަމީސްފުޅު ފުރަގަހުން ފަޅައިލިއެވެ. (އެއީ يوسف ގެފާނު އެކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ދުވެވަޑައިގަތުމުން ދުވެފައި ގޮސް زليخا އެކަލޭގެފާނު އަތުލައިގެން އަވަސްވެގަތުމުގައި އެކަމަނާއަށް ހިފުނީ ފުރަގަހުން ނުވަތަ ފުރަގަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ ގަމީސްފުޅަށެވެ. އެހެންވެ ގަމީހަށް ވާނުވެގެން ފަޅައިގެންދިޔައީއެވެ.) އަދި ހަމަ ދިމާވެގެންދިޔަ ދޮރުކައިރިން އެކަމަނާގެ ސާހިބުމީހާ އެބަހީ: އެކަމަނާގެ ފިރިކަލުން އެދެމިހުންނަން ދިމާވެއްޖެއެވެ. އޭނާއާ އެކަމަނާ (ކުއްލިން ބިރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން ގަޔާވެ) ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުންނާއިމެދު ނުބައިކަމެއް ކުރުމަށް ގަސްދުކުރިމީހާގެ جزاء އަކީ يعنى: عقوبة އަކީ ޖަލަށްލުމާއި ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއްދިނުމެވެ.

قَالَ هِىَ رَٰوَدَتْنِى عَن نَّفْسِى ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَآ إِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَءَا قَمِيصَهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُۥ مِن كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَٱسْتَغْفِرِى لِذَنۢبِكِ ۖ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ ٱلْخَاطِـِٔينَ ﴿٢٩﴾ ۞ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى ٱلْمَدِينَةِ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ تُرَٰوِدُ فَتَىٰهَا عَن نَّفْسِهِۦ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَىٰهَا فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾

ލަފުޒީމާނަ

قَالَ = އެކަލޭގެފާނު – يعنى: يوسف ގެފާނު - ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَن نَّفْسِي ۚ = އަހުރެންނަށް ހިތާއިވެ އަހުރެންނާ ދިމާކުރައްވަން އުޅުއްވީ އެކަމަނާއެވެ. ❁ وَشَهِدَ شَاهِدٌ = އަދި ހެކިވެރިއަކު ހެކިދީފިއެވެ. ❁ مِّنْ أَهْلِهَآ = އެކަމަނާގެ أهل ވެރިންގެތެރެއިން. ❁ إِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ = އެކަލޭގެފާނުގެ قميص ކޮޅު ފެޅިފައިވާނަމަ. ❁ مِن قُبُلٍ = ކުރިމަތިން. ❁ فَصَدَقَتْ = އެކަމަނާ ތެދުބުނީއެވެ. ❁ وَهُوَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٦﴾ = އަދި އެކަލޭގެފާނުވަނީ ދޮގުވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ وَإِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގަމީސް ފެޅިފައިވާނަމަ. ❁ مِن دُبُرٍ = ފުރަގަހުން. ❁ فَكَذَبَتْ = ފަހެ އެކަމަނާ ދޮގުހެދީއެވެ. ❁ وَهُوَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٧﴾ = އަދި އެކަލޭގެފާނުވަނީ ތެދުވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ فَلَمَّا رَءَا قَمِيصَهُۥ قُدَّ = ދުށުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ قميص ކޮޅު ފެޅިފައިހުރިކަން ފުރަގަހުން ހުރިކަން. ❁ مِن دُبُرٍ = ފުރަގަހުން. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: އެ އަންހެނާގެ ފިރިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ.. ❁ إِنَّهُۥ مِن كَيْدِكُنَّ ۖ = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ތިޔަކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތެވެ. ❁ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ❁ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ = އޭ يوسف އެވެ! ކަލޭ މިކަން ހަނދާން ނައްތައިލާށެވެ! މިވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ! ❁ وَٱسْتَغْفِرِي لِذَنۢبِكِ ۖ = (އޭ زليخا އެވެ.) ކަނބުލޭގެ ކުށަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދޭށެވެ! ❁ إِنَّكِ كُنتِ = ހަމަކަށަވަރުން ކަނބުލޭ ވީ. ❁ مِنَ ٱلْخَاطِـِٔينَ ﴿٢٩﴾ = ކުށްވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي ٱلْمَدِينَةِ = އަދި ރަށުގެ އަންހެނުންތަކެއް ބުންޏެވެ. ❁ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ = عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން. ❁ تُرَٰوِدُ فَتَىٰهَا عَن نَّفْسِهِۦ ۖ = އޭނާ ގެންގުޅޭ އަޅުކުއްޖާގެ نفس އެކަނބަލުންގެ شَهْوَة އަށް ގެނައުމަށް ފަންޖެހިއްޖެވެ. ❁ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ = އެކުއްޖާގެ ލޯބި އެކަމަނާގެ ހިތުގެ އެންމެއަޑީގެ ތެރެއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. ❁ إِنَّا لَنَرَىٰهَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އެކަމަނާ ދެކެނީ. ❁ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ = ބާރުލާގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައި ވާތީއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦) އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ގައިން ވިޔާނުދާގޮތަށް އަރަންއުޅުއްވީ އެކަމަނާއެވެ. އެވަގުތު އަދި އެކަމަނާގެ أهل ފިރިހެނުންކުރެ މީހަކު އެކަމާގުޅޭ ހެކިދިނީއެވެ. (ބުނެވުނު މިހެކިވެރިޔާ ތަންމަތީގައިވާ ވަރަށް ގަޑުއޮށެއްކަމަށެވެ.) އެކުއްޖާ ބުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ قميص ކުރިމަތީފަރާތުން ފަޅައިގެންވާނަމަ އެކަމަނާ އެބުނީ ތެދެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެވަނީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٢٧) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قميص ފުރަގަހުން ފަޅައިގެންވާނަމަ އެކަމަނާ ދޮގުހެދީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުވަނީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. (މިކުއްޖާގެ މިހެކިދެއްވުމަކީ الله ތަޢާލާގެ مُعْجِزَة އެކެވެ. މިހެން އެކުއްޖަކީ ހަމަ ވިހައި ތަންމަތީގައިވާ ވަރަށް ކުޑަކުއްޖެކެވެ.)

(٢٨) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ قميص ކަށު ފުރަގަހުން ފަޅައިގެންވާކަން ފެނުނުހިނދުން އޭނާ އެބަހީ: އެއަންހެންމީހާގެ ފިރިމީހާ ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަމަކީ ތިޔަކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

(٢٩) އޭ يوسف އެވެ! ކަލޭ މިކަން ހަނދާންނައްޓައިލާށެވެ! މިވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ، އަދި (އޭ زليخا އެވެ!) ކަނބަލޭގެ ކަނބަލޭގެ ކުށުގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދިދަންނަވާށެވެ، ހަމަކަށަވަރުން ކަނބަލޭ ވަނީ ކުށްވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٣٠) އަދި އެރަށުގެ އަންހެނުންތަކެއް ބުނެއެވެ. عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން އޭނާ ގެންގުޅޭ އަޅުކުއްޖަކާގެ نفس އެކަނބުލޭގެ شَهْوَة އަށް ގެނައުމަށް ވަސްވާސްދެއެވެ. އެކުއްޖާގެ ލޯބި އެކަމަނާގެ ހިތުގެ އެންމެއެތެރެއާ ދިރިފަތުގައިވެއެވެ. (އެކުއްޖާދެކެ ހިތައިވެއްޖެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ދެކެނީ އެކަމަނާ ބާރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައިވާކަމަށެވެ.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَءَاتَتْ كُلَّ وَٰحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ ٱخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ ٱلَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ فَٱسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَآ ءَامُرُهُۥ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِّنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَىَّ مِمَّا يَدْعُونَنِىٓ إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٣٣﴾

މުފްރަދާ

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ = ދެންފަހެ އެކަނބަލުންގެ ވާހަކައިގެ (މަކާރާތް) އަޑު އެކަމަނާ އިއްސެވުމުން. ❁ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ = އެކަމަނާ އެކަނބަލުންނަށް دعوت ދެއްވިއެވެ. ❁ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ = އަދި އެކަމަނާ އެކަނބަލުންނަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. ❁ مُتَّكَـًٔا = ލޮނޑިގަނޑު އިށީނދެވޭ ތަކެތި / (އަދި ވަޅިން ކަނޑާ މޭވާއެއްގެ ކާނާ އެއްޗެހިތަކާއި) ❁ وَءَاتَتْ كُلَّ وَٰحِدَةٍ مِّنْهُنَّ = އަދި އެއިން ކޮންމެ ބޭކަނބަލަކަށް އެކަމަނާ ދެއްވިއެވެ. ❁ سِكِّينًا = ވަޅިކޮޅެއް ނުވަތަ ވަޅިއެއް. ❁ وَقَالَتِ ٱخْرُجْ عَلَيْهِنَّ = އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ يوسف އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ = އަދި އެކަނބަލުން ކަލޭގެފާނު ދުށިހިނދުން. ❁ أَكْبَرْنَهُۥ = އެކަލޭގެފާނުން ރީތިކަމާ ބޮޑުކަން އެކަނބަލުންނަށް ބޮޑުވެގެންދިޔައެވެ. ❁ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ = އަދި އެކަނބަލުން އެކަނބަލުންގެ އަތްތައް ކަނޑައިލިއެވެ. ❁ وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ = އަދި އެކަނބަލުން ބުނެފިއެވެ. ❁ حَٰشَ لِلَّهِ = އެވެ. (އެބަހީ: الله ގެފާނު طَاهِرُ ވަންތަކަމާއިއެވެ!) ❁ مَا هَٰذَا بَشَرًا = މިއީކާ آدم ގެދަރިއެއްނޫނެވެ. ❁ إِنْ هَٰذَآ = މިކަލޭގެފާނީ ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ = މާތްވެގެންވާ މަލާއިކަތެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. ❁ قَالَتْ = އެކަމަނާ يعني: عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ فَذَٰلِكُنَّ ٱلَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ = އެއީ ފަހެ ތިޔަކަނބަލުން އަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް ކުށްވެރިކުރި ތިޔަ މީހާއެވެ. ❁ وَلَقَدْ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ = އޭނާގެ ގައިން (ފާޙިޝްކަމުގައި) އަޅުގަނޑު އެދިއްޖައީމެވެ.) ❁ فَٱسْتَعْصَمَ = ފަހެ އޭނާ ރައްކާތެރިވެ ދުރުވެގެންފިއެވެ. ❁ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ = އަދި އޭނާ ނުކުރިއްޔާ. ❁ مَآ ءَامُرُهُۥ = އަޅުގަނޑު އޭނާއަށް އަމުރުކުރާ ކަމެއް. ❁ لَيُسْجَنَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖަލަށްލެވޭނެއެވެ. ❁ وَلَيَكُونًا مِّنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿٣٢﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވާނީ ނިކަމެތިންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ! ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَىَّ = ޖަލު މިއަޅާއަށް ލޯބިވެގެންވާ މާބޮޑެވެ. ❁ مِمَّا

يَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ = ތިމާއަށް އެދިގެން އެގޮވާ އަދި އެކަމަކަށް އެ އެދޭ ކަންތައްކުރުމެވެ. ◈ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ތިމާގެ ކިބައިން ދުރުނުކުރައްވައިފިއްޔާ. ◈ كَيْدَهُنَّ = އެކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ޙީލަތް / މަކަރު. أَصْبُ إِلَيْهِنَّ = ތިމާ އެކަނބަލުންގެ ފަރާތަށް ލެނބިގެންދާނެއެވެ. ◈ وَأَكُن مِّنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٣٣﴾ = އަދި ތިމާވާނީ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ◈

إِجْمَالِي މާނަ

(٣١) ދެންފަހެ އެކަނބަލުންގެ މަކަރާމުގެ އަޑު عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން އެއްސެވިހިނދުން އެކަމަނާ އެކަނބަލުންނަށް دعوة އެއް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. (ޖާޒީއެއް ހަދައިފިއެވެ. އެއީ ކެއުމުގެ ޖާޒީއެކެވެ.) އަދި އެކަނބަލުން ތަނބަށް ލެނބިތިބުމަށް މިޑިޔާއޮށީ ތަކިއާއި ތަކެތި ބޭއްވިއެވެ. އަދި ކަނބަލުން ކޮންމެ އެކަކަށް ވަކިން ކަތިއެއް ދިނެވެ. އަދި އެއިން ކޮންމެ ކަނބަލަކަށް ފިހިކަމަށް މޭވާ ގެނައެވެ. (އަދި އެކަނބަލުން އޭގެ ވަކިން ކަނޑައިގަނެ ކެއުމަށް) އެކަމަނާ ޔޫސުފް ގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. (ދޯ) ކަލޭގެފާނު އެކަނބަލުންގެ ކުރިމަތިއަށް ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަނބަލުންގެ ކުރިމަތިއަށް ނުކުމެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނު ފެނުމުން ފުރިހަމަކަމާއި ރީތިކަމާ ހައިރާންވިއެވެ. (އަޖައިބު ވެރިވެ ކަންބޮޑުވެ ހުއްޓެވެ.) އަދި އެކަނބަލުންގެ އަތްތަކުގައި ކަތިޖެހިއެވެ. އަދި އެކަނބަލުން (عجائب ވެ އަޅައިގަތުމުން) ބުނީ حَٰشَ لِلَّهِ އެވެ. (އެބަހީ: الله ގެ ހެޔޮ طَاهِرُ ވަންތަކަމާއެވެ! މިއީ ބޮޑުބަޔެއްނޫނެވެ. މިއީ آدم ގެ ދަރިއެއްނޫނެވެ. މާތްވެގެންވާ މަލާއިކަތުންގެ ތެރެއިން މަލާއިކަތެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއްނޫނެވެ.

(٣٢) އެކަމަނާ يعنى: عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން ބުންޏެވެ. އެހިނދާއިމެދު ކަލޭމެން އަޅުގަނޑަށް މަލާމާތްކުރި ފިރިހެނާ އެއީއެވެ. (ކަލޭމެންގެ ފިތަރުވެރިއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ގައިދޫކަން ފިދާކުރުމަށް އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރިވެ ފިލައިގަތެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރާކަމެއް އެކަލޭގެފާނު ނުކުރައްވައިފިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ޖަލަށް ލެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ނިކަމެތި ދަރަޖަ ތެރެއިންނެވެ.

(٣٣) އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ! އެދިގެން އެކަމަކަށް ތިމާގެ ކިބައިން އެއްޗިހިވާ ކަންތައްތަކަށްވުރެ ޖަލު ތިމާއަށް މާލޮބުވެތިކަން ބޮޑުވެއެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ޙީލަތް ތިމާގެ ކިބައިން ދުރުނުކުރައްވައިފިއްޔާ ތިމާ އެކަނބަލުންގެ ފަރާތަށް ލެނބިގެންދާނެއެވެ. އަދި ތިމާވާނީ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިންނެވެ."

فَٱسۡتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ فَصَرَفَ عَنۡهُ كَيۡدَهُنَّۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّنۢ بَعۡدِ مَا رَأَوُاْ ٱلۡأٓيَٰتِ لَيَسۡجُنُنَّهُۥ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿٣٥﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ ٱلسِّجۡنَ فَتَيَانِۖ قَالَ أَحَدُهُمَآ إِنِّيٓ أَرَىٰنِيٓ أَعۡصِرُ خَمۡرٗاۖ وَقَالَ ٱلۡأٓخَرُ إِنِّيٓ أَرَىٰنِيٓ أَحۡمِلُ فَوۡقَ رَأۡسِي خُبۡزٗا تَأۡكُلُ ٱلطَّيۡرُ مِنۡهُۖ نَبِّئۡنَا بِتَأۡوِيلِهِۦٓۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأۡتِيكُمَا طَعَامٞ تُرۡزَقَانِهِۦٓ إِلَّا نَبَّأۡتُكُمَا بِتَأۡوِيلِهِۦ قَبۡلَ أَن يَأۡتِيَكُمَاۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّيٓۚ إِنِّي تَرَكۡتُ مِلَّةَ قَوۡمٖ لَّا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱتَّبَعۡتُ مِلَّةَ ءَابَآءِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَۚ مَا كَانَ لَنَآ أَن نُّشۡرِكَ بِٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۚ ذَٰلِكَ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ عَلَيۡنَا وَعَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٣٨﴾

ލުޣަތު

فَٱسۡتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އެކަލޭގެފާނަށް އިޖާބަދެއްވައިފިއެވެ. ❁ فَصَرَفَ عَنۡهُ = އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ ކިބައިން ދުރުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. ❁ كَيۡدَهُنَّۚ = އެކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތް. ❁ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެ އެއީ. ❁ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٣٤﴾ = އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ ثُمَّ بَدَا لَهُم = ދެން އެމީހުންނަށް ފެނިއްޖެއެވެ. ❁ مِّنۢ بَعۡدِ مَا رَأَوُاْ ٱلۡأٓيَٰتِ = އެމީހުންނަށް علامة ތަކެއް ފެނުމަށްފަހު. ❁ لَيَسۡجُنُنَّهُۥ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿٣٥﴾ = މުއްދަތަކަށް އެކަލޭގެފާނު ޖަލަށްލުމަށް. ❁ وَدَخَلَ مَعَهُ ٱلسِّجۡنَ = އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު ޖަލަށްވަދެފިއެވެ. ❁ فَتَيَانِ = ދެޒުވާނުން. ❁ قَالَ أَحَدُهُمَآ = އެދެމީހުން އެކަކު (يوسف ގެފާނަށް) = ދަންނަވައިފިއެވެ. ❁ إِنِّيٓ أَرَىٰنِيٓ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން (ހުވަފެނުގައި) ދުށީމެވެ. (ދުއްކެނީވެ.) ❁ أَعۡصِرُ خَمۡرٗا = އަހުރެން ރާތަކުރާތީ (މާބުސްކަރު) ❁ وَقَالَ ٱلۡأٓخَرُ = އަދި އަނެއްމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ❁ إِنِّيٓ أَرَىٰنِيٓ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން (ހުވަފެނުގައި) ދުށީމެވެ. (ދުއްކެނީވެ.) ❁ أَحۡمِلُ فَوۡقَ رَأۡسِي = އަހުރެން އަހުރެންގެ ބޮލުމަތީގައި އުފުލާތީ ❁ خُبۡزٗا = ރޮށި. ❁ تَأۡكُلُ ٱلطَّيۡرُ مِنۡهُ = އޭގެން ދޫނި ކައިހަދައެވެ. ❁ نَبِّئۡنَا بِتَأۡوِيلِهِۦٓ = އަހުރެމެންނަށް އޭގެ تفسير ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ.! ❁ إِنَّا نَرَىٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނު ދެކެނީ. ❁ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٣٦﴾ = إحسان ތެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ لَا يَأۡتِيكُمَا طَعَامٞ = ކަލޭމެން ދެމީހުންނަށް ކާނާ ނާންނާނެއެވެ. ❁ تُرۡزَقَانِهِۦٓ = އެކާނާއެއް ކަލޭމެންނަށް ❁ إِلَّا نَبَّأۡتُكُمَا بِتَأۡوِيلِهِۦ = ކަލޭމެން ދެމީހުންނަށް އޭގެ تفسير ގެ خبر ތިމަންކަލޭގެފާނު އަންގައިދިނުމުން މެނުވީ. އެބަހީ އޭގެ خبر އަންގައިދެއްވާނެއެވެ. ❁ قَبۡلَ أَن يَأۡتِيَكُمَا = ކަލޭމެން ދެމީހުންގެ ގާތަށް އެކާނާއައުމުގެ ކުރިން ❁ ذَٰلِكُمَا = ކަލޭމެން ދެމީހުންނެވެ! އެއީ. (އެބަހީ: އެ علم ތަކީ) ❁ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّيٓ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އުނގަންނަވައިދެއްވި ތަކެތީގެ ތެރެއިންވާ علم އެއްވެ. ❁ إِنِّي تَرَكۡتُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލައްވައިފީމެވެ. ❁ مِلَّةَ قَوۡمٖ = ބަޔަކުމީހުންގެ دين . ❁ لَّا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ = އެމީހުން الله އަށް إيمان ނުވާ. ❁ وَهُم = އަދި އެމީހުން. ❁ بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٣٧﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން آخرة ދެކޮޅަށް

ކާފިރުވާ. ❁ وَٱتَّبَعْتُ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވީ. ❁ مِلَّةَ ءَابَآءِىٓ = ތިމަންގެ ކާބަފައިންގެ دين އާއެވެ.❁ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَـٰقَ وَيَعْقُوبَ = އެއީ إبراهيم އަދި إسحاق އަދި يعقوب (عليهم السّلام) އެވެ. ❁ مَا كَانَ لَنَآ = އަދި ތިމަންމެންނަށް ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. ❁ أَن نُّشْرِكَ بِٱللَّهِ = ތިމަންމެން اللّه އަށް شريك ކުރުން. ❁ مِن شَىْءٍ = އެއްވެސް ކަމަކުން. ❁ ذَٰلِكَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ عَلَيْنَا = އެއީ ތިމަންމެންގެމައްޗަށް اللّه ގެ فضل ވެރިކަމެކެވެ. ❁ وَعَلَى ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެމައްޗަށް.❁ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެކަމަކު ގިނަމީހުން.❁ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ = އެމީހުން شكر ނުކުރެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٤) ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް يعني: يوسف (عليه السّلام) އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިޖާބަކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން އެކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ހީލަތް އެކަލާނގެ ދުރުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އައްސަމީޢުވޭގެންވާ ދަންނަވޭގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٥) ދެން އެމީހުންނަށް އެބަހީ عزيز އަށް އެފެނުނު دليل ތައް ފެނުމަށްފަހު ދެން ފެނުނީ މުއްދަތަކަށް އެކަލޭގެފާނު ޖަލަށްލުމަށެވެ.

(٣٦) ދެން (يوسف عليه السّلام ޖަލަށްލެވިއްޖެއެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު އެހެން ދެޒުވާނުންވެސް ޖަލަށްވަނެވެ. (އެއީ އެރަދުންގެ ކާބޯތަކެތި ބަލަހައްޓާ ދެޚާދިމުންނެވެ.) އެމީހުން އެކަކު ޖަލުގައި އިނދެ ހުވަފެނެއް ފެނުނެވެ. އެހިނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ يوسف އެވެ. ތިމަންނައަށް ހުވަފެނުން ފެނުނީ ވައިން ހަދަން މޭވާ ފިތާ ތަނެވެ. އަދި އަނެއްމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ހުވަފެނުން ފެނުނީ ތިމަންގެ ބޮލުގައި ބަނޑިއެއް އުފުލައިގެން ހުރެ ދޫނިތައް ކައިފިކަމަށެވެ. (އޭ يوسف އެވެ.) ތިމަންމެންނަށް ތިމަންމެންގެ މިހުވަފެނުގެ تعبير ކޮށްދެއްވާ ބައްލަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ދެކެނީ ކަލޭގެފާނަކީ إحسان ތެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٣٧) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ދެމީހުންނަށް ކާނާގެނައުމުގެ ކުރިން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަ ހުވަފެނުގެ تفسير ކަލޭމެންނަށް ކިޔައިދޭނަމެވެ. މިއީބަ ދެމީހުންނާވެ. އެކަމަކީ އެބަހީ: ހުވަފެނުގެ تفسير ކުރާ علم އަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުގަންނަވައިދެއްވި ކަންތައްތަކުގެތެރެއިންވާ علم އެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާ ބަޔަކުގެ دين ތިމަންކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލީމެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންވަނީ آخرة ދުވަހަށް ކާފިރުވެގެންނެވެ.

(٣٨) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންކަލުންނަކަމުގައިވާ إبراهيم އާއި إسحاقُ އާއި އަދި يعقوب (عليهم السّلام) ގެ ބޭބޭކަލުންގެ مِلَّة އާއިއެވެ. އެބޭކަލުންގެ دين އާއެވެ. އަދި އެއްވެސް ޗީޒަކުން އެއްވެސް އެއްޗަކާއި اللّه އާއި شريك ކުރުމީ ތިމަންބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ހުއްދަކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ތިމަންބޭކަލުންގެ މައްޗަށާއި އަދި މީސްތަކުންގެމައްޗަށްވާ اللّه ގެ فضل ވެރިކަމެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުންގެ ގިނަމީހުން (اللّه އަށް) شكر ނުކުރެއެވެ.

يَـٰصَـٰحِبَىِ ٱلسِّجْنِ ءَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَـٰنٍ ۚ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَـٰصَـٰحِبَىِ ٱلسِّجْنِ أَمَّآ أَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهُۥ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا ٱلْـَٔاخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ ٱلطَّيْرُ مِن رَّأْسِهِۦ ۚ قُضِىَ ٱلْأَمْرُ ٱلَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُۥ نَاجٍ مِّنْهُمَا ٱذْكُرْنِى عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَىٰهُ ٱلشَّيْطَـٰنُ ذِكْرَ رَبِّهِۦ فَلَبِثَ فِى ٱلسِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ إِنِّىٓ أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنۢبُلَـٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَـٰتٍ ۖ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُءْيَـٰىَ إِن كُنتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

މުފްރަދު

يَـٰصَـٰحِبَىِ ٱلسِّجْنِ = އޭ ހަރުގެއިންގެ ޖަލުގެ ދެއެކުވެރިންނޭ! ❁ ءَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ = ތަފާތުވެ ވަކިވަކިވެގެންވާ ربّ ންތަކެއްހެއްޔެވެ؟ ❁ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވަނީ. ❁ أَمِ ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ = ނުވަތަ އެއްކައުވަންތަ (ހުރިހާއެއްޗެއްގަދަކަމާއެކު) ކަހަރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ގޮތުގައި ވަންތަ الله ހެއްޔެވެ؟ ❁ مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ = އެކަލާނގެ = ފިޔަވައި ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާކަށްވުރެ ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّآ أَسْمَآءً = ހަމަ ނަންތަކަކަށް ވެނިވީ. ❁ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ = ކަލޭމެން އެނަންތައް ކިޔާފައިވާ. ❁ وَءَابَآؤُكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންނާއި ❁ مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا = الله އެކާވެސް ބާވައިލައްވާފައިނުވާ. ❁ مِن سُلْطَـٰنٍ = އެއްވެސް دليل އެއް. ❁ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ = الله އަށްމެނުވީ حكم ނުވެއެވެ. ❁ أَمَرَ = އެކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވީއެވެ. ❁ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ = ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރުމަށް. ❁ إِلَّآ إِيَّاهُ = ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް މެނުވީ. ❁ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ = ސީދާވެގެންވާ دين އަކީ އެއީއެވެ. ❁ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީސްތަކުން. ❁ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ = އެވާހަކަ ނޭނގެއެވެ. ❁ يَـٰصَـٰحِبَىِ ٱلسِّجْنِ = އޭ ހަރުގެއިންގެ ޖަލުގެ ދެއެކުވެރިންނޭ! ❁ أَمَّآ أَحَدُكُمَا = ތިޔަދެމީހުންކުރެ އެކަކު ދަންނަވައިފިއެވެ!(އެމީހާގެ ހުވަފެނުގެ ތަފްސީރަކީ) ❁ فَيَسْقِى رَبَّهُۥ خَمْرًا = އޭނާ އޭނާގެ ސާހިބުގެފާނަށް ރަހަމެއްގެން ދިނުމެވެ. (ރަސްގެފާނަށް ރަމްޒްގެދާގެ) ❁ وَأَمَّا ٱلْـَٔاخَرُ = އަނެއްމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ! (އޭނާގެ وظيفة އަކީ ލާދުވެއްސެވެ.) ❁ فَيُصْلَبُ = ދެން އޭނާ صليب ކުރެވޭނެއެވެ. ❁ فَتَأْكُلُ ٱلطَّيْرُ = ދޫނި ކައިދޭނެއެވެ. ❁ مِن رَّأْسِهِۦ = އޭނާގެ ބޮލުން. ❁ قُضِىَ ٱلْأَمْرُ = ކަންތައް ނިމިއްޖެއެވެ. (ކަންތައް ނިމިއްޖެއެވެ.) ❁ ٱلَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ = އެކަމާމެދު ތިޔަދެމީހުން فتوى އެދޭ. ❁ وَقَالَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.) ❁ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُۥ نَاجٍ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ސަލާމަތްވާނެކަމަށް ގަބޫލުކުރި އެކަލޭގެފާނު ހިތްފުޅުގައި ގެނައި މީހާއަށް. ❁ مِّنْهُمَا = އެދެމީހުންކުރެ. ❁ ٱذْكُرْنِى = އަހުރެންގެ ވާހަކަ ކިޔާދޭށެވެ. ❁ عِندَ رَبِّكَ = ކަލޭގެ ސާހިބާގެ (ރަސްގެފާނު). ❁ فَأَنسَىٰهُ ٱلشَّيْطَـٰنُ = ދެން شيطان އާ އޭނާއަށް ހަނދާން ނައްތާލުވާލިއެވެ. ❁ ذِكْرَ رَبِّهِۦ = އޭނާގެ ސާހިބާއަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމުގެ ކަންތައް ❁ فَلَبِثَ فِى ٱلسِّجْنِ = ދެން އެކަލޭގެފާނު ޖަލުގައި ހުންނެވިއެވެ. ❁ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ = ތިންވަރު ނުވަތަ ނުވަ އަހަރު

ދިހަހަތަރާދުވަހުގެ އަހަރުމަތިކޮށްގައި. ❁ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ = އަދި ރަސްގެފާނު (يعنى: ޢަޒީޒު مصر ގެ ރަސްގެފާނު) ވިދާޅުވިއެވެ.❁ إِنِّيٓ أَرَىٰ = ހުވަކަރަވަރުން އަހުރެންނަށް (ހުވަފެނުގައި) ފެނުނެވެ. ❁ سَبْعَ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ = ފަލަ ހަތްގެރި. ❁ يَأْكُلُهُنَّ = އެތަކެތި ކައެވެ.❁ سَبْعٌ عِجَافٌ = ހިކި އަނގޮޅަ ހަތްގެރި. (އަރިހުން) ❁ وَسَبْعَ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ = އަދި ފެހި ފުރި ހަތްކަށިގަނޑެއް.❁ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ ۖ = އަދި އެހެން ހިކި ހަތްކަށިގަނޑެއް. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ = އޭ ބޮޑެތި މަތިވެރިންނޭވެ.❁ أَفْتُونِي فِي رُءْيَٰيَ = އަހުރެންގެ ހުވަފެނުގެ فتوى ކަށަވަރުން ދީބާރާވެ!❁ إِن كُنتُمْ = ކަށަވަރުން ވާނަމަ. ❁ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ = ހުވަފެނުގެ تعبير ކުރެވޭނަކަމުގައި ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٩) އޭ އަހުރެންގެ ޖަލުގެ ދެއެކުވެރިންނޭވެ! ހުރޫވެގެންވާ ވަކިވަކި ބައިބައިވެގެންވާ رَبُّ ންނަކީ ހެޔޮވޭތޯ؟ ނުވަތަ އެއްކައުވަންތަ އަދި ހުރިހާއެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ގަދަފަދަވަންތަ الله ހެޔޮވޭތޯ؟ (ދަންނަވައެވެ! މިއީ يوسف عليه السّلامގެ ފުރަތަމަ ދީނަށްގޮވާލެއްވުން ކަމުގައި ފެނެއެވެ.)

(٤٠) އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ހަމަ ހުސްނަންތަކަކަށްމެނުވީ ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރާކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެނަންތަކަކީ ކަލޭމެންނާއި ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިން ކިޔާފައިވާ ހުސް ނަންތަކެކެވެ. އެތަކެއްޗަކީ އަޅުކަންކުރުން ހައްޤުވާ ކަލާނގެތަކެއް ނޫނެވެ. އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް الله ބާވައިނުލައްވައެވެ. އަދި (އަޅުކަންކުރުމުގެ ތެރޭގައި) حكم ކުރެއްވުން الله އަށްމެނުވީ ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީ އެކަލާނގެ ނޫން ކިޔާޗަކަށް އަޅުކަން ނުކުރުމަށެވެ. ސީދާވެގެންވާ ތެދުދީނަކީ އެއީއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުންގެ ގިނަބަޔަކު ނުދަނެއެވެ.

(٤١) އޭ ޖަލުގެ އަހުރެންގެ ދެއެކުވެރިންނޭވެ! ކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ފުރަތަމަ މީހާގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އަކީ ފަހެ އޭނާގެ ސާހިބު ރަސްގެފާނަށް ބުއިމަށް ރަހަ ދިނުމެވެ. (އޭނާ: ރަސްގެފާނުގެ ބުއިން ދޭ ޚާދިމުގެ މަޤާމަށް ތަޢުޔީނު ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އެވެ.) އަދި އަނެއްމީހާ ދަންނަވާށެވެ! އޭނާ مقام ޔަށް عَيَّن ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަނެއްމީހާގެ ކަރުގައި ދާނިޔަލް ދާރުގައިހީސް އޭނާ ކަނޑާލެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ގަނޑު ކާނެ ދޫނިތަކެއް ރެއިސް ބާރަށް ކަމާހަގާކުރެވޭނެއެވެ. އޭނާގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އެވެ. އޭނާ ހުވަފެނުގައި ބޮލުމަތީގައި ހަވާލުކުރާ ކާތަކެތިކަމުގެ ދޫނި ކާނެކަމެވެ. ފަހެ ކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން فتوى ހޯދަމުން ގެންދިޔަ ކަމުގެ ޙުކުމަކީ ނިމިގެންދިޔައެވެ. އެކަމުގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އަކީ އެއީއެވެ.

(٤٢) އަދި އެދެމީހުން ކިޔުމުން އެކަލޭގެފާނު ނިކުމެވޭނޭ ކަމަށް ޤައްޔޫމުކުރެއްވި މީހާއަށް يعنى: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ސާހިބު ރަސްގެފާނުގެ ކައިރީގައި އަހުރެންގެ ވާހަކަ ހަނދާންކޮށްދީބަލާށެވެ! (އަހުރެންނަކީ މިޤަދަރުން ކުށްނުކޮށް ދަންނަވާލަވާ) ދިނުމަށް އޭނާގެ ސާހިބު ރަސްގެފާނު ކައިރީގައި ހަނދާނުކުރުން ހަނދާން ކުރުވާލުން ހަނދާނެއް ނެތި ދިޔައެވެ. ދެން ފަހެ ޔޫސުފުގެ ދިހަހަތަރާ ދުވަހުގެ އަހަރުމަތިކޮށްގެން ޖަލުގައި ކަމަކަށް ވިއެވެ. يوسف عليه السّلام ޖަލުގައި ހުންނެވިކަމަށްވެސް ހަތްއަހަރުވަމުގައި ވިއެވެ. والله أعلم

(٤٣) އަދި (ޢަޒީޒު مصر ގެ) ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހުވަކަރަވަރުން އަހުރެންނަށް ހުވަފެނުގައި ފަލަ ހަތްގެރި ފެނުނެވެ. އަދި ހިކި އަނގޮޅަ ހަތްގެރި އަރިހުން ހަތްގެރި ކަމުގެ އެތަކެތި ކައެވެ. އަދި ފެހި ފުރި ހަތްކަށިގަނޑެއް އަދި އެހެން ހިކި ހަތްކަށިގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم ގެ ބޮޑެތި މަތިވެރިންނޭވެ! ކަށަވަރުން ހުވަފެން تعبير ކުރެވޭ ބައެއްކަމުގައި ވާނަމަ އަހުރެންގެ މިހުވަފެނުގެ تعبير އޭނާ: އޭގެ فتوى ދީބާރާވެ!

قَالُوٓاْ أَضْغَـٰثُ أَحْلَـٰمٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَـٰمِ بِعَـٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ ٱلَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَٱدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِۦ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنۢبُلَـٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَـٰتٍ لَّعَلِّىٓ أَرْجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِى سُنۢبُلِهِۦٓ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

ލުޣަތު

قَالُوٓاْ = އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. ◈ أَضْغَـٰثُ أَحْلَـٰمٍ = ތިޔައީ ނިދުމުގައި ފެންނަ ތޫރު ތާކުންތާކުންޖެހޭ ބޭކާރު خيال ތަކެވެ. ◈ وَمَا نَحْنُ = އަދި އަހުރެމެން ނުވަމުއެވެ. ◈ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَـٰمِ = ތޫރު އަދި ތާކުންތާކުންޖެހޭ ތަކެތީގެ تعبير . ◈ بِعَـٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ = ދަންނަބަޔަކުކަމުގައި. ◈ وَقَالَ ٱلَّذِى نَجَا = އަދި އެސަލާމަތްވީ މީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ◈ مِنْهُمَا = އެދެމީހުންކުރެ (ޖަލުގައި ހުވަފެން ފެނިގެން تفسير ކުރުވުން ދެމީހުންކުރެ ސަލާމަތްވީމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ.) ◈ وَٱدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ = އަދި ހަނދާންވުމުން ދުވަސްތަކެއްވުމަށްފަހު އޭނާ ހަނދާންވެއްޖެއެވެ. ◈ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِۦ = އަހުރެން ކަލޭމެނަށް އެހުވަފެން تفسير ކޮށްދީފާނަމެވެ. ◈ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން އަހުރެން (ޖަލަށް) ފޮނުއްވާށެވެ! (ދެން އޭނާ ޖަލަށް ގޮސް يوسف عليه السّلام ގާތަށްދެން އެހުވަފެންގެ ތަފްސީލު ބަހައްޓަވައިފިއެވެ.އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ.) ◈ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ = އޭ يوسف އެވެ. އޭ ތެދުވެރިޔާއެވެ. ◈ أَفْتِنَا = އަހުރެމެންނަށް ފަތުވާދެއްވާށެވެ ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. ◈ فِى سَبْعِ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ = ފަރަ ހަތްގެރިއެއްގެ. ◈ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ = (އެފަރަ ހަތްގެރި) ކައިއެވެ. ހިކިހަށިދިރުވަ ހަތްގެރި އަރިސް. ◈ وَسَبْعِ سُنۢبُلَـٰتٍ خُضْرٍ = އަދި ފެހިވި ހަތްކަނދުރަކެއްގެ. ◈ وَأُخَرَ يَابِسَـٰتٍ = އަދި އަނެއް ހިކި ހަތްކަނދުރަކެއެވެ. ◈ لَّعَلِّىٓ أَرْجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ = އަހުރެން މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ރުޅުމުގެ أمّيد ގައެވެ. ◈ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ = އެމީހުން ދަނެގަތުމަށް. ◈ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ◈ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ = ކަލޭމެން ހަތްއަހަރު އާދަވެގެން ކުރާގޮތަށް ދަނޑުވެރިކަން ކުރާނެއެވެ. ◈ دَأَبًا = އާދަވީ ގޮތުން ވިއްކިރިގެން ◈ فَمَا حَصَدتُّمْ = ދެން ކަލޭމެން ކަނޑާ އެއްޗެއް. ◈ فَذَرُوهُ فِى سُنۢبُلِهِۦ = ދޫކޮށްލާށެވެ އޭގެ ކަނދުރަ ތެރޭގައި ބަހައްޓާށެވެ. ◈ إِلَّا قَلِيلًا = މަދުންމަދުން. ◈ مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ =

ކަށާވެން ގާއުއްތޮރިވެގެންދިޔަ.(ކެއުމަށް)۞ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ = ދެން އޭގެފަހުން އަންނާނެއެވެ. ۞ سَبْعٌ شِدَادٌ = ގަދަފަދަ ހަތް (އަހަރު) ތަދުވަސް ހަތްއަހަރު.۞ يَأْكُلْنَ = އެއަހަރުތަކުން ކާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެ އަހަރުތަކުގެ أهل ވެރިން ކާނެއެވެ.) ۞ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ = އެއަހަރުތަކަށް ކަށާވެން އިސްކޮށްދިނުމެވެ. (ކުރި އިސްކުރެއް ކުރުވިޔަކަށް)۞ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ = ކަށާވެން ރައްކާކުރަކުރާނެ މަދުއެއްޗެއް ފިޔަވައި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٤) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ނިދުމުގެތެރޭގައި ފެނުނު ހުވަފެން އަދި ހިތުގެ ހިޔާލުތަކުގެ ބާވަތުގެ ތަކެއްޗެވެ. އެބާވަތުގެ ތަކެތި އަދި ހިޔާލުތަކުގެ ނިޔަލަތަކުގެ تفسير ދަންނަބަޔަކު އަހަރެމެން ނޫންމެއެވެ. އެމީހުންނަށް އޭގެ تفسير އެއް ނޭނގުނެވެ.

(٤٥) އަދި އެދެމީހުންކުރެ (އެބަހީ: ޖަލުގައި ހުވަފެންފެނި ދެމީހުންކުރެ) ސަލާމަތްވެ ދިޔަ މީހާ (يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިގޮތަށް ނިދަނެއް ނުދެއްކި) ހަނދާންކޮށްފިއެވެ. އެބަހީ: يوسف عليه السّلام ގެމީހުން ހަނދާންކޮށްފިއެވެ. އޭނާ ރަސްގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހަރެން މިހުވަފެނުގެ އެއްޗެއްގެ تفسير ކޮށްދެއްވާނެ. ފަހެ ކަށާވެން އަހަރެން (ޖަލަށް) ފޮނުއްވައިދެއްވާ! (ދެން އެމީހާ ޖަލަށްގޮސް يوسف عليه السّلام އަށް އެ ހުވަފެނުގެ تفسير ކޮށްދެއްވުމަށް އެދިދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.)

(٤٦) އޭ يوسف (عليه السّلام) އެވެ. އޭ ތެދުވެރިޔާއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާ ކަށާވެން އަހަރެމެންނަށް فتوى ދެއްވާށެވެ. އެއީ ފަރުބަދަ މުއްސަނދި ހަތް ހަރުގެ ތެރޭ މަދު ހަރުގެ ކުޅި އަދި ފެނުމެވެ. އަދި ދޮރު ހަތް ކޮޅުގެ ތެރޭ ހަތް ހިކިގޮތެވެ. (މިއީ ރަސްގެފާނު ދެކެވަޑައިގަތް ހުވަފެނެވެ.) އަހަރެން ފެބުނުގެ ހިނދު ކަށާވެން މިހުވަފެނުގެ تفسير ނަގަތީ އެއިން ދުރަށް ދިޔަހިދި ވެރިކަމުގެ މައްސަލަ އެއް ބުނެވިއްޖައެވެ.) އެހެންނޭ މީސްމީހުންގެ ގާތަށް (އެ تفسير ގެއިގެން) ދިއުމުގެ أمّيد ގައެވެ. އެހެންނޭ އެމީހުންނަށް އެނގިދާނެއެވެ.

(٤٧) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ: يوسف (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ކަށާވެން ގާތަގެން ކުރާމަތަން ހަތްއަހަރު ދަނޑުވެރިކަން ކުރާށެވެ. ފަހެ ކަށާވެންނަށް ހަށްދަން އެއްޗެއް އޭގެ ތެރޭގެ ކުރާގައި ބަހައްޓާށެވެ. އޭގެތެރެއިން ކަށާވެން ކާން ބޭނުންކުރާ މަދުއެއްޗެއް ފިޔަވައެވެ.

(٤٨) ދެން އޭގެފަހުގައި ގަދަފަދަ ހަތްއަހަރު އަންނާނެއެވެ. އެއަހަރުތަކުގައި ކަށާވެން ކާނީ ކުރިއަހަރުތަކުގައި ބަހައްޓާފައި ހުރިއެއްޗެވެ.

ثُمَّ يَأْتِي مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ قَالَ ٱرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ ٱلنِّسْوَةِ ٱلَّٰتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ قُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوٓءٍ ۚ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْـَٰٔنَ حَصْحَصَ ٱلْحَقُّ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّى لَمْ أَخُنْهُ بِٱلْغَيْبِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

މުފްރަދާތު

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ = ދެން އޭގެ ފަހުގައި އަންނާނުއްޗެވެ. ۞ عَامٌ = އަހަރެއް. ۞ فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ = އެއަހަރު މީސްތަކުންނަށް ވާރޭވެން ދިނުމުގައެވެ. ۞ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ = އަދި ހަމަ އެއަހަރު އުތުރުން ފުރާނެއެވެ. ۞ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ = އަދި ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱئْتُونِي بِهِۦ = ކަލޭމެން އޭނާ އަހުރެންގެއަރިހަށް ގެންނާށެވެ! (يوسف ޖަލުން ނެރެގެން ގެންނާށެވެ1) ۞ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ = ދެން ފަހެ ޤާޞިދުވެރިޔާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިހިނދުން. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: يوسف (عليه السلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ = ކަލޭ ކަލޭގެ ސާހިބުގެފާނުގެ އަރިހަށް: ރަސްގެފާނުގެ އަރިހަށް އެނބުރިގޮސްލާށެވެ1 ۞ فَسْـَٔلْهُ = ދެން ކަލޭ އޭނާއާ ސުވާލުކުރާށެވެ. (އެރަސްގެފާނުގެ ކިބައިން އަހާށެވެ!) ۞ مَا بَالُ ٱلنِّسْوَةِ = އަންހެނުންތަކުގެ مقصد އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ۞ ٱلَّٰتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ = އެކަނބަލުންގެ އަތްތަށް ކެނޑީ. ۞ إِنَّ رَبِّي = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رب އާއި ۞ بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ = އެކަނބަލުންގެ މަކަރާއި ބޮޑުން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ مَا خَطْبُكُنَّ = ތިޔަކަނބަލުންގެ ޙާލު ކޮން مقصد އެއްހެއްޔެވެ؟ ۞ إِذْ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ = ތިޔަކަނބަލުން يوسف އާއި ހިތަވިހުނު ۞ عَن نَّفْسِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ نفس އާއިމެދު. ۞ قُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ = އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ حَٰشَ لِلَّهِ އެވެ. އެބަހީ الله ގެ ހުސް طَاهِرُ ވަންތަކަމާއެވެ! ۞ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوٓءٍ = އަހުރެމެންނަކަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެއްވެސް ނުބައެއް ނޭނގެއެވެ. ۞ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ = عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱلْـَٰٔنَ حَصْحَصَ ٱلْحَقُّ = މިހާރު حقّ ފާޅުވެ ބަޔާންވިއެވެ. ۞ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ = އެކަލޭގެފާނަށް ހިތަވިހުނީ އަހުރެންނެވެ. ۞ عَن نَّفْسِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ފުރުޖަހަމުން. ۞ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ ތެދުވެރިންގެތެރެއިންވާ ބޭކަލެކެވެ. ۞ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ = އެއީ އޭނާއަށް (ސާހިބާއަށް) އެބަހީ އަހުރެންގެ ފިރިމީހާއަށް އެނގުމަށްޓަކައެވެ. ۞ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِٱلْغَيْبِ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނެތިސް އޭނާއަށް (ޚިޔާނާތް) خيانة

އަށުރުން ނުކުރާކަން. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ރަނގަޅުކުރައްވާ ސިފަ ނުކުރައްވާނެކަން. ❁

كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾ = خيانة ތެރިންގެ މަކަރާ ރޫޅުން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٩) ދެން އޭގެފަހުގައި އަހަރެއް އަންނާނެއެވެ. އެއަހަރުގައި މީސްތަކުންނަށް ވާރޭވެސް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެއަހަރު މީސްތަކުން (މާބިސްކަދުރު ފަދަތަކެތި) ފިހާނެއެވެ. (ތިމާގިވާނެއެވެ.) ދެން އެމީހާ އަވަސް ރަސްގެފާނަށް އެ تفسير ކިޔައިދިނީއެވެ.

(٥٠) އަދި ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف ގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ގެންނާށެވެ! (ދެންފަހެ ރަސްގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މީހަކު ފޮނުއްވިއެވެ.) ފަހެ އެޤާސިދު މީހާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދިޔުމުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (ފަހެ يوسف ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) "ކަލޭ ކަލޭގެ ސާހިބުމީހާގެތަން ދާށެވެ! ފަހެ: ރަސްގެފާނުގެއަރިހަށް ދާށެވެ! އަދި އެމަނިކުފާނަށް ދަންނަވާށެވެ! އެކަނބަލުންގެ އަތްތައް ކެނޑި އަންހެނުންގެ مقصد އަކީ ކޮބައިތޯ އެކަނބަލުންނަކީ އައްސަވާށޭ އެރަސްގެފާނަށް ދަންނަވާށެވެ." (ދެން އެމީހާ އަނބުރާ އައިސް އެވާހަކަ ރަސްގެފާނަށް ދެންނެވުމުން އެރަސްގެފާނު އެކަނބަލުން ގެންނަވާ ވިދާޅުވިއެވެ.)

(٥١) ކަލޭމެން يوسف ގެފާނުގެ نفس ހޯދު شهوة ގެ ފާރަވަރަން ޖެހިތުމުގެ مقصد އަކީ ކޮން ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރަނި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. اللّه ގެ حضرة ން ސަލާމަތަށް އެދެމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ދިމާލުން އެއްވެސް ނުބައެއް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެނގިގެން ނުވެއެވެ. عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު حقّ ފާޅުވެ بيان ވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ نفس ހޯދުމަށް فاحش ކަމުގެ ތެރެއަށް ގެނައުމަށް މަސައްކަތްކުރީ އަޅުގަނޑެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނީ ކަނޑައެޅިގެން ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٥٢) އެގޮތަކީ މިވާހަކަ އަޅުގަނޑު މިބަޔާންކުރަނީ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑަކީ ފިރިމީހާ ނެތް غيب ގައި ޚާއިނަކަން خيانة ތެރިކަމެއް ނުކޮށްކަން އޭނާއަށް އެނގުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން خيانة ތެރިންގެ މަކަރާއި ރޫޅުން اللّه ކާމިޔާބު ނުކުރައްވައެވެ. (މިއީ عزيز ގެ އަނބިކަނބަލުން زليخا ގެ ވާހަކަ ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ދެން އަންނަ އާޔަތުގައިވެސް އެކަމަނާގެ ވާހަކަކަމުގައިވެއެވެ.)

ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގެ تفسير ގައި مفسّر ންގެ ބަސް ތަފާތުވެފައިވެއެވެ. އެއާޔަތުގައި އެވާ ވާހަކައަކީ يوسف عليه السّلام ދެއްކެވި ވާހަކަފުޅެއްކަމުގައި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ތިރީގައި އެވަނީ تفسير ابن كثير ގައި رَاجِعُ ކުރައްވާފައިވާ ގޮތެވެ. އެގޮތް ބޮޑައިރުއްވާލުމުގެ سياق އާއި ގުޅުން ބޮޑުކަމުގައި އެމަނިކުފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.

(واللّه أعلم)

۞ وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِىٓ ۚ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىٓ ۚ إِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ ٱلْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ ٱجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ ۖ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى ٱلْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَآءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ٱئْتُونِى بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّىٓ أُوفِى ٱلْكَيْلَ وَأَنَا۠ خَيْرُ ٱلْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾

ތަރުޖަމާ

۞ وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِىٓ ۚ = އަދި އަހުރެން އަހުރެންގެ نفس ބަރީއަ ނުކުރަމެވެ. ۞ إِنَّ ٱلنَّفْسَ = ހަމަކަށަވަރުން نفس އަކީ. ۞ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ = ކަނޑައެޅިގެން ނުބައިކަންތަކަށް އަމުރުކުރާ އެއްޗެކެވެ. ۞ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىٓ ۚ = އަހުރެންގެ ربّ رحمة ލެއްވި نفس އެއް ފިޔަވައެވެ. ۞ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންގެ ربّ އަކީ. ۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ = އަދި ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱئْتُونِى بِهِۦٓ = ކަލޭމެން އޭނާ އަހުރެން ކައިރިއަށް ގެންނާށެވެ! ۞ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۖ = އަހުރެންނަށްޓަކައި އަހުރެން އޭނާ خاصّ ކުރާނަމެވެ. ۞ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ = ދެން ފަހެ އެރަސްގެފާނު އެކަލޭގެފާނާ ވާހަކަފުޅުދެއްކެވިހިނދު. ۞ قَالَ = އެރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّكَ ٱلْيَوْمَ لَدَيْنَا = މިއަދު ކަލޭގެފާނަކީ އަހުރެމެންގެ ގާތުގައި. ۞ مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ = ދަރަޖައިގެތެރި އަމާނާތްތެރިއެކެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެބަހީ: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.) ۞ ٱجْعَلْنِى = ތިޔަކަލޭގެފާނު ބަހައްޓަވައިދެއްވާށެވެ. ۞ عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ ۖ = (ބިމުގެ خزانة ތަކުގެ މައްޗަށް. (ރަށުގެ ماليّة ބަލަހައްޓާ މީހަކަށް) ۞ إِنِّى = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަކީ. ۞ حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ = އެކަމުގެމައްޗަށް ރައްކާތެރިވާ އަދި އެކަން ދަންނަ މީހެކެވެ. ۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. ۞ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى ٱلْأَرْضِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ يوسف عليه السّلام އަށް. (مصر ގެ) ބިމުގައި تمكين ކުރެއްވީމު (ހަމަޖައްސަވައިދެއްވީމު) ۞ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا = އެކަލޭގެފާނު އެބިމުން ވަޒަންވެރިވުމަށް. ۞ حَيْثُ يَشَآءُ ۚ = އެކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާ ތަނަކުން. ۞ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދިމާކުރައްވަމެވެ. ۞ مَن نَّشَآءُ ۖ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި އަޅަކަށް. ۞ وَلَا نُضِيعُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވައި ނުލައްވަމެވެ. ۞ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ = إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ. ۞ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ خَيْرٌ = އަދި آخرة ގެ ދަރުމަ މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ۞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީހުންނަށް. ۞ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ = އަދި އެމީހުން تقوى ވެރިވި. ۞ وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ = އަދި يوسف عليه السّلام ގެ أخ ން އައީއެވެ. ۞ فَدَخَلُوا۟ عَلَيْهِ = ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެއްޖެއެވެ. (ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.) ۞ فَعَرَفَهُمْ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެމީހުން

އެނގިވަޑައިގެންފިއެވެ.۞ وَهُمْ = އަދި އެމީހުންވާ حال . ۞ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ = އެކަލޭގެފާނާމެދު ނޭނގޭ ބައެއްކަމުގައި.۞ وَلَمَّا جَهَّزَهُم = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްދެއްވިހިނދުން.۞ بِجَهَازِهِمْ = އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްދެއްވުމާއި ތަކެއްޗާ (ދަތުރުގެ ތަކެތީގައި) ۞ قَالَ = (އެއަށްފަހު) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱئْتُونِى بِأَخٍ لَّكُم = ކަލޭމެންނަށްވާ أخ ކަލޭމެން އަހުރެންގާތަށް ގެނެސްދޭށެވެ! ۞ مِّنْ أَبِيكُمْ = ކަލޭމެންގެ ބައްޕަގެ ފަރާތުން.۞ أَلَا تَرَوْنَ = ކަލޭމެން ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ ۞ أَنِّىٓ أُوفِى ٱلْكَيْلَ = އަހުރެން މިނުން ފުރިހަމަކޮށްދޭކަން. ۞ وَأَنَا۠ خَيْرُ ٱلْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ = އަދި ޟިޔާފަތްތެރިންގެ ތެރޭގައި މެހެމާނުންނަށް އެންމެ ހެޔޮކޮށް މެހެމާންދާރީ އަދާކުރާމީހާކަން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٣) އަދި އަހުރެންގެ نفس ބަރީއަ ނުކުރަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން نفس އަކީ ނުބައިކަންތަކަށް أمر ކުރާ އެއްޗެކެވެ. الله رحمة ކުރެއްވި نفس އެއްގޮތުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންގެ ربّ އަކީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ކުރެއްވުންތެރި ކަލާނގެއެވެ. (މިއީ މިޞްރު ރަސްކަލުގެ އަނބިމާ ބުނި ބަހެވެ.) އެކަމުގެ ވާހަކައެވެ. (والله أعلم)

(٥٤) އަދި ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. " އަހުރެންގާތަށް ކަލޭމެން އެކަލޭގެފާނު ގެންނާށެވެ! އަހުރެން އަހުރެންގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އެކަށޭ خاصّ ކުރާހިތުމެވެ. (ދެން ވެސް އެކަލޭގެފާނު ގެންނަވައި އެކަލޭގެފާނާ ރަސްގެފާނު ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވިހިނދުން ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު ކަލޭގެފާނީ އަހުރެންގެ ގާތުގައި ދަރަޖަ އޮތް قدر ހުރި أمانة ތެރިއެކެވެ. ވާތިލިހެކެވެ."

(٥٥) އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "ބިމުގެ خزانة ތަކުގެމައްޗަށް އެބަޔަ: ރަށުގެ ماليّة މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލައިދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އެކަމުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާ އަދި އެކަން ދެނެހުރި މީހެކެވެ. (އެކަމަށް ބައިގައި الله وحی ކުރެއްވިއެވެ.)

(٥٦) މިގޮތުން ރަސްކަލާނގެ يوسف (عليه السّلام) އަށް (مصر ގެ) ބިމުގައި تمكين ކޮށްދެއްވައި ހަމަޖެއްސެވީއެވެ އެފަދައިންނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު އެބިމުން އެދިވަޑައިގަންނަވާ ފަދައަކުން ތަނެއްގައި ހިއްފެވުމަށް ވަޒަންވެރިވެވަޑައިގަތުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވި އަޅަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ދިމާކުރައްވަމެވެ. رحمة ލައްވަވަމެވެ. إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވާ ނުލައްވަމެވެ.

(٥٧) އަދި آخرة ގެ ދަރުމަ އީމާންވެ تقوى ވެރިވާމީހުންނަށް މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

(٥٨) އަދި يوسف عليه السّلام ގެ أخ ން އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އެމީހުން ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން އެނގިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެމީހުން ވީ އެކަލޭގެފާނު ނޭނގޭ ބައެއްކަމުގައެވެ.

(٥٩) އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްދެއްވުމުން ތަކެތި ތައްޔާރުކޮށްދެއްވާ (ދަތުރަށް ފުރަންވީހިދުން) ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭމެންނަށްވާ أخ (بنيا مين) ކަލޭމެންގެ ބައްޕަގެ ފަރާތުން ލިބިގެންވާ އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ގާތަށް ގެނެސްދޭށެވެ!" މިނުން އެންމެ ރަނގަޅަށް ފުރިހަމަކޮށްދެނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުކަން ކަލޭމެން ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނީ މެހެމާންދާރީ އެންމެ ހެޔޮކޮށް އަދާކުރާ މީހާއެވެ. (އެކަންވެސް ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނެއެވެ.)

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِى بِهِۦ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِى وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ سَنُرَٰوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَـٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَـٰنِهِ ٱجْعَلُوا۟ بِضَـٰعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ إِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَبِيهِمْ قَالُوا۟ يَـٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا ٱلْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمْ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَـٰفِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾

ތަރުޖަމާ

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِى بِهِۦ = ފަހެ ކަލޭމެން އަހުރެންގާތަށް އޭނާ ނުގެނައިސްފިއްޔާ. ❁ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِى = އަހުރެން ކައިރިން ކަލޭމެނަށް މިނިކިރުމެއްނުވާނެއެވެ. ❁ وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ = އަދި ކަލޭމެން އަހުރެންގާތަށް ނުއަންނާށެވެ! ❁ قَالُوا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ سَنُرَٰوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ = އަހުރެމެން އޭނާ ގެންދިއުމަށް އޭނާގެ ބައްޕާގެ އަރިހުން އެދޭނަމެވެ. (ކަންތައްތަކެއް ބުނެ ހިތްއަރުވައިގެން އެކަމަށް ބާރުއަޅާނަމެވެ.) ❁ وَإِنَّا لَفَـٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އެކަން ކުރާނޭ ބައެކެވެ. ❁ وَقَالَ لِفِتْيَـٰنِهِ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ غُلاَم ނަށަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ ٱجْعَلُوا۟ بِضَـٰعَتَهُمْ = އެމީހުން ގެނައި ފައިސާތައް ކަލޭމެން ލާށެވެ. ❁ فِى رِحَالِهِمْ = (އެމީހުންނަށް ނޭނގޭގޮތަށް) އެމީހުންގެ ދަބަރުގެ ސާމާނުތަކުގައެވެ. ❁ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ = އެއްޗާ އެމީހުންނަށް ރައްދުވެފައިވާކަން އެނގުމަށްޓަކައި ❁ إِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ = އެމީހުން އެނބުރި ހިނގައްޖެއްޔާ. ❁ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ = އެމީހުންގެ أهل ވެރިންގެ ގާތަށް. ❁ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ = އެމީހުން އެނބުރި رجوع ވުމުގެ أمّيد ގައި. ❁

فَلَمَّا رَجَعُوٓا۟ = ފަހެ އެމީހުން رجوع ވީހިނދުން. ❁ إِلَىٰٓ أَبِيهِمْ = އެމީހުންގެ ބައްޕާގެ އަރިހަށް. ❁ قَالُوا۟ يَـٰٓأَبَانَا = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕާއެވެ. ❁ مُنِعَ مِنَّا ٱلْكَيْلُ = އަހުރެމެންނަށް މިނިކިރުން މަނާވެއްޖެއެވެ. ❁ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا = ފަހެ އަހުރެމެންގެ أخ އަހުރެމެންނާއެކު ފޮނުއްވައިދެއްވާށެވެ! ❁ نَكْتَلْ = އަހުރެމެން މިނަން. ❁ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އޭނާ ރައްކާތެރިކުރާނޭ ބައެކެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ = ކަލޭމެން އޭނާގެމައްޗަށް އަމާނާތްތެރިވާނީތޯ؟ ❁ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمْ = ކަލޭމެން އަމާނާތްތެރިވިފަދައިންމެނުވީ. ❁ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން އޭނާގެ أخ ގެމައްޗަށް. (يوسف ގެމައްޗަށް) ❁ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَـٰفِظًا =

ރައްކާތެރިކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން الله މާހެޔޮވެ. ۞ وَهُوَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ رحم ކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން رحم އެންމެބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) "ފަހެ ކަލޭމެން އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ނުގެނައިމާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުން ދެން ކަލޭމެނަށް މިނުމެއް ނުވާނެ. (ވިޔަފާރިއެއް ނުވާނެ.) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެ ކައިރިއަށް ކަލޭމެން ނާންނާށެވެ!"

(٦١) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "އަހުރެމެން އޭނާ ގެންނަން ބައްޕާގެ އަރިހުން އެދޭނަމެވެ. ޔަޤީނުން ހަމައެކަން އެކަށޭގޮތަށް ކުރާނަމެވެ."

(٦٢) އަދި އެކަލޭގެފާނު (يوسف عليه السلام) އެކަލޭގެފާނުގެ غُلام ނުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "އެމީހުން ގެނައި ތަކެތި (އެމީހުން ގެނައި ފައިސާ) އެމީހުންގެ ދަބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި ލާށެވެ! އަނބުރާ ގެންދާނެތީ! އެމީހުން އެމީހުންގެ أهل ވެރިންގެ ގާތަށް އަނބުރާ ހިނގައްޖައުމާ އެތަކެތި އެމީހުންނަށް އެނގޭނެ ކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެއީ އެމީހުން އަނބުރާ އައުމުގެ أمّيد ގައެވެ."

(٦٣) ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ބައްޕާގެ ގާތަށް އަނބުރާ رجوع ވުމުން އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕައެވެ. އަހުރެމެންނަށް ކާނާދިނުން މަނާވެއްޖެއެވެ. (އެއީ އަހުރެމެންގެ أخ بُنْيَامِين އަހުރެމެންނާއެކު ނުގެންނަނީއްޔާއެވެ.) ފަހެ އެހެންވީ އަހުރެމެންގެ أخ އަހުރެމެންނާ އެކު ފޮނުއްވާދެއްވާށެވެ! އޭރުން އަހުރެމެންނަށް މިނުވާނެއެވެ. (ކާނާ ލިބޭނެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނީ އޭނާއަށް ރައްކާތެރިވާ ބަޔަކުމެއެވެ."

(٦٤) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މީގެ ކުރީ ކަލޭމެންގެ أخ (يوسف) ގެ މައްޗަށް ކަލޭމެން އަމާނާތްތެރިވިހެން ފިޔަވައި ކަލޭމެން މިހާރު މިއަށް އަމާނާތްތެރިވާނަމާއެވެ؟ (އެބަހީ: ވާނީ ހަމައެގޮތެވެ.) ފަހެ، ރައްކާތެރި ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން الله މާ ހެޔޮވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ رحم ކުރާފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން رَحم އެންމެބޮޑު ކަލާނގެއެވެ."

وَلَمَّا فَتَحُوا۟ مَتَـٰعَهُمْ وَجَدُوا۟ بِضَـٰعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا۟ يَـٰٓأَبَانَا مَا نَبْغِى ۖ هَـٰذِهِۦ بِضَـٰعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُۥ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ ٱللَّهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَـٰبَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا۟ مِنۢ بَابٍ وَٰحِدٍ وَٱدْخُلُوا۟ مِنْ أَبْوَٰبٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَآ أُغْنِى عَنكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۖ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

ލުޣަތު

وَلَمَّا فَتَحُوا۟ مَتَـٰعَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ސާމާނުތައް އެމީހުން ހުޅުވައިލިއިރުން. ❁ وَجَدُوا۟ بِضَـٰعَتَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުން ގެންދިޔަމުދަލާއި / ނުވަތަ ވިޔަސާމާނު ދުށިއެވެ. ❁ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ = އެމީހުންނަށް އަނބުރާދީފައިވާކަން ❁ قَالُوا۟ يَـٰٓأَبَانَا = އެމީހުން ބުންޏެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ ބައްޕައެވެ. ❁ مَا نَبْغِى = ފިޔައިވެސްމަކަށް ބޭނުން އަހަރެމެން އެދެނީ ކޮންކަމަކަށްއޭތޯ؟ ❁ هَـٰذِهِۦ بِضَـٰعَتُنَا = މިއީ އަހަރެމެންގެ މުދާތަކެވެ. (ތަކެތި ގެންގޮސް ގެނދިޔަ ވިޔަސާމާނު ސާމާނެވެ.) ❁ رُدَّتْ إِلَيْنَا = އަހަރެމެންނަށް އަނބުރާ ދީފައިވެއެވެ. ❁ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا = އަދި އަހަރެމެން އަހަރެމެންގެ أهل ވެރިންނަށް ކާނާ ގެންނާނަމެވެ. ❁ وَنَحْفَظُ أَخَانَا = އަދި އަހަރެމެން އަހަރެމެންގެ أخ ބޭބެ ރައްކާތެރިކޮށްދޭނަމެވެ. (ރައްކާތެރިކުރާނަމެވެ.) ❁ وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ = އަދި އަހަރެމެން جمل އެއް ބަރުދަނު ދިހަގުނަ އިތުރުކުރާނަމެވެ. ❁ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ = އެއީ ފަސޭހަ ކިރުމެ ވިޔަދިނުމެކެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: يعقوب عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ لَنْ أُرْسِلَهُۥ مَعَكُمْ = ކަލޭމެންނާއެކު ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާ ނުފޮނުވާނަމެވެ. ❁ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ = ކަލޭމެން އަހަރެންނަށް ދެއްވަންދެންނެވެ. ❁ مَوْثِقًا مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން ޔަޤީންކަމުގެ ވަޢުދެއް. (އެބަހީ: الله ގަންދީ ހުވައިކުރުމެވެ.) ❁ لَتَأْتُنَّنِى بِهِۦٓ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އޭނާ އަހަރެންނަށް ގެނެސްދޭނެކަމަށް. ❁ إِلَّآ أَن يُحَاطَ بِكُمْ = ކަލޭމެން ހަލާކުވެގެންދާ ޙާލަތެއްނޫނީ. (އޭނާ ގެނެސްނުދެވޭފަދަ ކަލޭމެންނަށް ދިމާވާ ޙާލަތެއްނޫނީ) ❁ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ = ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ހުވައިކުރުމާއި އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިއިރުން. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ = މިވަނީ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި އެއްބަސްވުންތަކަށް الله އެވީ وكيل އެވެ. ❁ وَقَالَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (يعقوب عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.) ❁ يَـٰبَنِىَّ = އޭ މިމަނިކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންނެވެ! ❁ لَا تَدْخُلُوا۟ = ކަލޭމެން ނުވަންނާށެވެ! ❁ مِنۢ بَابٍ وَٰحِدٍ = އެއްދޮރަކުން. (އެއްކޮށް އެންމެން އެއްދޮރަކުން ނުވަންނާށެވެ!) ❁ وَٱدْخُلُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން

ވަންނާށެވެ!۞ مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ = ތަފާތު ދޮރުތަކުން. (ތަފާތު މަގުތަކުން.) ۞ وَمَآ أُغْنِي عَنكُم = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ކަލޭމެންނަށް ފައިދާއެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ۞ مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَيْءٍ = الله ގެ حضرة ންވާ އެއްވެސްކަމެއް (قَضَاقَدَر ގެ ނިޔާއެއް) ۞ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ = الله އަށްމެނުވީ حكم އެއް ނުވެއެވެ. (حكم ގެވެރިޔާ ހަމަ الله އެވެ.) ۞ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ = ތިމަންކަލޭގެފާނު وكيل ކުރީމި ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ۞ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާހުރިކަމެވެ. ۞ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ = وكيل ކުރާ ކުރާމީހުން ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٥) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ތަކެތިގެ ސާމާނުތައް ހުޅުވިހިނދު އެމީހުން ކާނާގަންނަން ގެންދިޔަތަކެތި އަނބުރާ އެމީހުންނަށް ރައްދުކުރެވިފައިވާކަން އެމީހުން ދުށުފިއެވެ. އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. "އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕާފުޅުއެވެ! މިއަށްވުރެ ދެން އަހުރެމެން އެދޭނީ ކޮންއެއްޗެއްހޭއެވެ؟ / ނުވަތަ މިއީ އަހުރެމެން އެދޭގޮތަށްދެއްވީމެވެ. މިއީ އަހުރެމެން ގެންދިޔަތަކެތި އަނބުރާ އަހުރެމެންނަށް ރައްދުކުރެވިފައެވެ.(މިހާ އަހުރެމެން އަތުންގަނީއެވެ.) އަދި އަހުރެމެން އަހުރެމެންގެ أهل ވެރިންނަށް ކާނާ ގެނެސްދޭނީއެވެ. އަދި އަހުރެމެން ގެ أخ އާއަށް އަހުރެމެން ރައްކާތެރިވާނަމެވެ. އަދި އިތުރު بعير އެއްގެ ކާނާ (އިތުރު جمل އެއް ބަރުދަން ކާނާ) އަހުރެމެންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އެއީ (އެރަސްގެ ދާންގެ نسبة ގައި) ލުއިފަސޭހަ މިންދޭނެކެވެ."

(٦٦) އެކަލޭގެފާނު يعنى: يعقوب (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާ އަނބުރާ ގެނެސްދޭނެކަމުގެ ޔަގީންކަން އިތުބާރުކުރެވޭފަދަ عهد ކަލޭމެންތެރެ ކަލޭމެން ގެނެސްދިނުމަށްފަހުގައި، އެބަހީ: الله ގަންދީ އެގޮތަށް ހުވާކުރުމަށްފަހުގައިމެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނާއެކު އޭނާ ނުފޮނުވާނަމެވެ. އެއީ އޭނާއާއެކު ކަލޭމެންނަށް ނުކުޅެދިގެން މުޅިންހުރިހާ ކަލޭމެން ދާއިރާކުރެވޭ مصيبة އެއް ކަލޭމެންނަށް ޖެހިއްޖެނަމައެވެ." (ދެން އެމީހުން އެ عهد ކަރުވަދީ ހުވާކުރުމަށްފަހު) ދެން ފަހެ އެމީހުން އެ عهد ކަރުވަދީ ދެއްވިހިނދު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުރެމެން މިދެއްކި ވާހަކައިގެ عهد ކަރުވަޅާ މެދު الله އަކީ وكيل އެވެ." (އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ އެ أخ حوال ކުރެއްވިއެވެ.)

(٦٧) އަދި يعقوب عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ އަހުރެމެންގެ ދަރިންނޯވެ! ކަލޭމެން (އެރަސްރަސްގެ) އެއްދޮރަކުން އެއްކޮށް ނުވަންނާށެވެ! އަދި ތަފާތު މަގުތަކުން ވަންނާށެވެ! އަދި الله ގެ حضرة ން އަތުވެދާނެ އެއްވެސްކަމެއް -އެބަހީ: އެކަލާނގެ قَضَاقَدَر ނިޔާކަރުދާގެ އެއްވެސްކަމަކުން ކަލޭމެން ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އެއްވެސްކަމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ފޮއްދައެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަމެއްގެ حكم الله ގެ حضرة ން މެނުވީ ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު މި وكيل ކުރީ ހަމަ الله އާ އެވެ. އަދި وكيل ކުރާމީހުން ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާ ހުރިކަމެވެ."

وَلَمَّا دَخَلُوا۟ مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِى عَنْهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِى نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَىٰهَا ۚ وَإِنَّهُۥ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَـٰهُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ إِنِّىٓ أَنَا۠ أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ ٱلسِّقَايَةَ فِى رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا ٱلْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَـٰرِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا۟ وَأَقْبَلُوا۟ عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا۟ نَفْقِدُ صُوَاعَ ٱلْمَلِكِ وَلِمَن جَآءَ بِهِۦ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا۠ بِهِۦ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

ތަފްސީރު

وَلَمَّا دَخَلُوا = އަދި އެމީހުން ވަދެނިކުމު. ۞ مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ބައްޕަ އަމުރުކުރެއްވިފަދައިން. ۞ مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم = އަދި އެކަން އެމީހުންނަކަށް ފުއްދައިދިނުކަމުގައި ނުވިއެވެ. ۞ مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ = الله ގެ حضرة ން އަދި ނުވަތަ އަމުރުތަކުން އެއްވެސްކަމެއް. ۞ إِلَّا حَاجَةً = ހަމައެކަނި ބޭނުމެއް މެނުވީ. ۞ فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ = يعقوب (عليه السّلام) ގެ نفس ތެރޭގައިވި. قَضَاهَا = އެކަލޭގެފާނު އެކަން ފުރިހަމަކުރެއްވި/ އެކަންނިންމެވި ۞ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ علم އޮތްމީހެކެވެ. ۞ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް އުގަންނަވައިދެއްވި علم ގެ. ۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ = އަދި އެހެނަސް މީސްތަކުންގެ ގިނަބައިމީހުން. ۞ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ = އެމީހުންނަކަށް އެނގޭކަށް ނޭނގެއެވެ. ۞ وَلَمَّا دَخَلُوا = އަދި އެމީހުން ވަދެނިކުމު. (އެމީހުން ދިޔަނިކުމު) ۞ عَلَىٰ يُوسُفَ = يوسف (عليه السّلام) ގެ އަރިހަށް. ۞ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ = އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أخ އެއްކޮށްލެއްވިއެވެ. (އެއް މަންމައިގެ ބިންޔާމީން ހަމަޖެއްސެވިއެވެ.) ۞ قَالَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު (أخ ގާއަށް) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ ކަލޭގެ أخ އެވެ. (يوسف އެވެ.) ۞ فَلَا تَبْتَئِسْ = ފަހެ ހިތާމަކޮށް ނާ أمّيد ނުވާށެވެ! ۞ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ = އެމީހުން އެކުރާ ކަންތަކާމެދު. فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ = އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްދެއްވުމުން ތައްޔާރީއެއް ކުރުއްވިނިކުން. (ފުރަން ހިނދުން.) جَعَلَ السِّقَايَةَ = سِقَايَة ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. (ރަސްގެފާނު ރިހިފަ ތަށި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ.) ۞ فِي رَحْلِ أَخِيهِ = އެކަލޭގެފާނު ގެ أخ ގެ ސާމާނުގެ ތެރޭގައެވެ. ۞ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ = ގޮވާ މީހަކު ގޮވައިލިއެވެ. ۞ أَيَّتُهَا الْعِيرُ = އޭ قافلة އެވެ! (އޭ قافلة ގެ މީހުންނޭވެ!) ۞

إِنَّكُمْ لَسَٰرِقُونَ ﴿٧٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ ވަގުންނެވެ. ۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުންޏެވެ. ۞ وَأَقْبَلُوا۟ عَلَيْهِم = އަދި އެމީހުން މީހުންނާއި (އެބަހީ: ޚާދިމުންނާއި) ކުރިމަތިލިއެވެ. ۞ مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ = ކަލޭމެންނަށް ގެއްލިފައި ކޮންއެއްޗެއްހެއްދޯ. ۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން يعنى: ޚާދިމުން ބުންޏެވެ. ۞ نَفْقِدُ صُوَاعَ ٱلْمَلِكِ = އަހުރެމެންނަށް ގެއްލިފައި ރަސްގެފާނުގެ صُوَاع އެވެ. އެއީ މިސްކަލުންނަށް މިންކުރާ އެއްޗެވެ. ۞ وَلِمَن جَآءَ بِهِۦ = އަދި އޭތި ގެނެސްދޭ މީހަކަށް ވާނެއެވެ. ۞ حِمْلُ بَعِيرٍ = جمل އެއް ބަރުދަނުގެ މުދާ.۞ وَأَنَا۠ بِهِۦ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ = އަދި އަހުރެންނަކީ އޭގެ حوال ވެރިޔާއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٨) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ބައްޕަ އެ އެންގެވިގޮތުގެމަތިން އެތެރެއަށް ވަދެވުނުން الله ގެ حضرة ންވާ އެއްވެސްކަމަކުން ކަމެއް އެމީހުންގެ ފަރާތުން ދުރުކުރެވޭކަމަކު ނުވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި يعقوب عليه السّلام އެކަލޭގެފާނު ގެ ހިތުގައި نفس ދެކެން ކުރައްވާނުވި ބޭނުންވުމަކަށް ވުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ އެބަހީ: يعقوب عليه السّلام އަކީ އެކަލޭގެފާނަށް މިންގަނޑުވި ކަންތައްތަކުގެ އިލްމުގެ ވެރިއެއް ކަމުގައިވިއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީހުންނަކީ އެކަމެއް ނޭނގޭމީހުންނެވެ.

(٦٩) އަދި އެމީހުން يوسف (عليه السّلام) ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނު ގެ أخ އެކަލޭގެފާނު ގެ އަރިހަށް ގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އޭނާގެ ކައިރީގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކަލޭގެ أخ (يوسف) އަކީ އަހުރެންނެވެ. ފަހެ އެމީހުން ކުރާކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން ހިތާމަ ނުކުރާށެވެ!"

(٧٠) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނު ގެ أخ ގެ ސާމާނުގައި އަޅުކުރާތަކެތި މިންކުރާ ލޮށި ލެއްވުއެވެ. ފަހެ ގޮވާލާ މީހަކު ގޮވާލިއެވެ. "ކަފަލާ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަކީ ވަގުންނެވެ." ތަށި قافلة ގެ أهل ވެރިންނަށް ...

(٧١) އަދި އެމީހުން ޚާދިމުންނާ ކުރިމަތިލާ ބުންޏެވެ. قافلة ގެ أهل ވެރިން ބުންޏެވެ. ކަލޭމެންނަށް ގެއްލިފައި ކޮންއެއްޗެއްހެއްދޯ؟

(٧٢) އެމީހުން ބުންޏެވެ. އަހުރެމެންނަށް ގެއްލިފައި މިސްކަލުންނަށް މިންކުރާ ރަސްގެފާނު ގެ އެއްޗެވެ. އަދި އޭތި ގެނެސްދިން މީހާއަށް جمل އެއް ބަރުދަނުގެ މުދާ ލިބޭނެއެވެ. އަދި އަހުރެން މިކަމުގައި އެމީހަކަށް އެކަމުގެ حوال ވެރިޔާއެވެ.

قَالُواْ تَٱللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي ٱلْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَٰرِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُواْ فَمَا جَزَٰٓؤُهُۥٓ إِن كُنتُمْ كَٰذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُواْ جَزَٰٓؤُهُۥ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِۦ فَهُوَ جَزَٰٓؤُهُۥۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ ثُمَّ ٱسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَآءِ أَخِيهِۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ ٱلْمَلِكِ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ ۞ قَالُوٓاْ إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُۥ مِن قَبْلُۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِۦ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْۚ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًاۖ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

ލަފުޒީމާނަ

قَالُواْ تَٱللَّهِ = އެމީހުން ބުންޏެވެ.(يوسف عليه السّلام الله ގަސަމާ ހުވައިކުރަމެވެ.۞ لَقَدْ عَلِمْتُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ۞ مَّا جِئْنَا = އަހުރެމެން ނާންނަމުއެވެ. ۞ لِنُفْسِدَ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިން ފަސާދަކުރުމަށްޓަކައި.۞ وَمَا كُنَّا سَٰرِقِينَ ﴿٧٣﴾ = އަދި ވަގަކަށްވުމާ ބަހައްޓަކުރުމުގައި އަހުރެމެން ނުވަމުއެވެ. ۞ قَالُواْ = އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އެބަހީ: އަޚަރުގެމީހުން ބުންޏެވެ.) ۞ فَمَا جَزَٰٓؤُهُۥٓ = ފަހެ އޭނާގެ جزاء އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ. (އެބަހީ: ވައްކަމުގެ ޖަޒާއަކީ ކޮބައިތޯ؟) إِن كُنتُمْ كَٰذِبِينَ ﴿٧٤﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ދޮގުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ. قَالُوٓاْ = އެމީހުން (يوسف ގެކޮން ގެ أخ ން) ބުންޏެވެ. ۞ جَزَٰٓؤُهُۥ = އޭނާގެ جزاء އަކީ. ۞ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِۦ = އެމީހެއްގެ ދަބަރާގެ ސާމާނުގެތެރެއިން ތަކެތި ފެނިއްޖެމީހާ. ۞ فَهُوَ جَزَٰٓؤُهُۥۚ = އެމީހާކީ ތިމަ އެޖަޒާއެވެ. (އެއީ ވައްކަމުގެ ޖަޒާއެވެ.) ۞ كَذَٰلِكَ نَجْزِي = އަހުރެމެން ޖަޒާދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ. ۞ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧٥﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް. ۞ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފަށައުވައިފިއެވެ. (ތަކެތި ޖަހާފައިވާ ބޮތުގެތަކުން) (އެބަހީ: އެމީހުން ސާމާނުތަކުގެ ތެރޭ ފާސްކުރައްވަން ފެއްޓެވިއެވެ.) ۞ قَبْلَ وِعَآءِ أَخِيهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ގެ (بنيا مين ގެ) ދަބަރުގެ ކުރިން. ۞ ثُمَّ ٱسْتَخْرَجَهَا = ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއްޗިސް ނެރުއްވައިފިއެވެ. ۞ مِن وِعَآءِ أَخِيهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ގެ ދަބަރުން ނުވަތަ ކޮތަޅުން. ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ.۞ كِدْنَا لِيُوسُفَ = މިވަންހަރަސްކަލާނގެ يوسف (عليه السّلام) އަށް ރޭވުމެއްރޭވީ. ۞ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ = އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ހިފެހެއްޓެވުން އެކަލޭގެފާނަށް ނުވެއެވެ.۞ فِي دِينِ ٱلْمَلِكِ = ރަސްގެފާނުގެ ޝަރީޢަތުގެ ރަސްގެފާނުގެ حكم ން.۞ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވުމުން މެނުވީ.۞ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ = ދަރަޖަތަށް އުފުއްލަވަމެވެ. ۞ مِيوَةِ = މިވަންހަރަސްކަލާނގެ ۞ مَّن نَّشَآءُ = އިރާދަކުރައްވާ މީހެއްގެ. وَفَوْقَ = އަދި އެއްކަލާނގެ މަތިވެރިވަނީ. ۞ كُلِّ ذِي عِلْمٍ = ކޮންމެ علم އެއްގެ ވެރިޔަކަށްވުރެ. عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ = ދަންނަވަޑައިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ ۞ قَالُوٓاْ = އެމީހުން ބުންނައެވެ. ۞ إِن يَسْرِقْ = އޭނާ ވައްކަންކުރިނަމަ. (އެބަހީ ބިންޔާމީން ވައްކަންކުރީމާ.) ۞ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُۥ

= ހަމަކަށަވަރުން އާޚާއަށާވާ أخ އަކު ވައްކަންކުރިއެވެ. ❁ مِنْ قَبْلُ = މީގެކުރިން. ❁ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ = ފަހެ يوسف (عليه السّلام) އެމީހުންގެ އެ كلمة ވަންހަނާކުރިއެވެ. ❁ فِي نَفْسِهِ = އެކަލޭގެފާނުންގެ نفس ތެރެގައި. ❁ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ = އެމީހުންނަށް އެ كلمة ފާޅުއެއް ނުކުރެއްވިއެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا = ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭމެން ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ وَاللَّهُ أَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ = ކަލޭމެން ތިޔަ ސިފަކުރާ ކަންތައްތައް.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٣) يوسف ގެފާނު ގެ أخ ން ބުންޏެވެ. "الله ގަސަމެ ބުނަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އައީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް ނޫންކަން ކަލޭމެން ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ވަގުންތަކެއް ނޫނެވެ."

(٧٤) އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އެބަހީ: ރަސްގެފާނުން ބުންޏެވެ.) "ކަލޭމެން ދޮގުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ ދެން އެކަމުގެ جزاء އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟" (އެބަހީ: ވައްކަންކުރިކަން ސާބިތުވެއްޖެއްޔާ ދެން އެކަމުގެ ޖަޒާއަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟)

(٧٥) يوسف ގެފާނު ގެ أخ ން ބުންޏެވެ. "އެމީހެއްގެ ދަބަރުދޮޅީން އެއްޗެއް ފެނިއްޖެ މީހާގެ ޖަޒާއަކީ ވައްކަންކުރިމީހާ އެއްކޮށް ޖަޒާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަނިޔާވެރިންނަށް ޖަޒާދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ."

- ދަންނަށެވެ. (ބުނެވޭ يوسف ގެފާނު ގެ أخ ންގެތެރޭގައި އޮންނަ قواعد އަކީ މިހާރު ވައްކަންކޮށްފިމާ އެމީހާ ހަޅުއްޖެހޭމީހާގެ އަތްދަށަށް ވެރިކުރެވޭ ވަގަށް ސަލާން ދެމެވުން އެ މީހާ حوال ކުރުމެވެ. والله أعلم)

(٧٦) ދެން ފަހެ يوسف عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ أخ بِنْيَامِين ގެ ސާމާނު ބެލުމަށް ކުރިން ބަލާލެއްވުމަށް ފެށްޓެވީ އެހެންމީހުން أخ ންގެ ސާމާނުތައް ބަލާލައްވާށެވެ. ދެން އޭގެފަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ أخ بِنْيَامِين ގެ ސާމާނު ބަލާލެއްވުމަށް އޭގެތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު އެ އަރާ ނުކުމެވައިފިއެވެ. މިމަންޒަރު ސަކަރާގެ يوسف عليه السّلام އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ހިފެހެއްޓުމަށް ތަދުވެރިއެއް އެދިވަޑައިގެންނެވެ. الله އިލްހާމުކުރެއްވިއެވެ އެކަލޭގެފާނަށް أخ ހިފެހެއްޓުމުގެ ތަދުވެރިއް އެ ކަލޭގެފާނުގެ أخ ، ރަސްގެފާނުގެ حَيثية ން ހިފެހެއްޓުމަށް އެކަލޭގެފާނަކަށް ނުވެއެވެ. (އެހެން ގޮތުގެ އެއްވެސް حقّ އެއްނެތެވެ.) އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގެންނެވިގޮތް ދަރަޖައިގަކަން އުފުއްލަވަވައެވެ. އަދި ކޮންމެ عالم އެއްގެމަތީ އެއަށްވުރެ މަތީ އެހެން عالم އަކުވެއެވެ. އަދި އެހުރިހާ عالم ންގެމައްޗަށް الله މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٧٧) يوسف ގެފާނު ގެ أخ ން ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭނާ ވައްކަންކުރިއަސް (އެއީ އަދި މާކަމެއް ނޫނެވެ.) މީގެކުރިން އާޚާއަށާވާ އެހެން أخ އެއްވެސް ވައްކަންކުރިއެވެ." (އެމީހުންގެ އެބަހުން މުރާދުކުރީ **يوسف عليه السّلامއެވެ.**) ފަހެ يوسف عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުންގެ نفس ތެރެގައި އެމީހުންގެ އެ كلمة ވަންހަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ كلمة އެމީހުންނަށް ފާޅުކުރެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. "މަކާނާއި ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭމެން ނުބައިވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ތިޔަ ސިފަކުރާ ކަންތައްތައް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ."

قَالُواْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡعَزِيزُ إِنَّ لَهُۥٓ أَبٗا شَيۡخٗا كَبِيرٗا فَخُذۡ أَحَدَنَا مَكَانَهُۥٓۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِ أَن نَّأۡخُذَ إِلَّا مَن وَجَدۡنَا مَتَٰعَنَا عِندَهُۥٓ إِنَّآ إِذٗا لَّظَٰلِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا ٱسۡتَيۡـَٔسُواْ مِنۡهُ خَلَصُواْ نَجِيّٗاۖ قَالَ كَبِيرُهُمۡ أَلَمۡ تَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ أَبَاكُمۡ قَدۡ أَخَذَ عَلَيۡكُم مَّوۡثِقٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَمِن قَبۡلُ مَا فَرَّطتُمۡ فِي يُوسُفَۖ فَلَنۡ أَبۡرَحَ ٱلۡأَرۡضَ حَتَّىٰ يَأۡذَنَ لِيٓ أَبِيٓ أَوۡ يَحۡكُمَ ٱللَّهُ لِيۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلۡحَٰكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ٱرۡجِعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيكُمۡ فَقُولُواْ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّ ٱبۡنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدۡنَآ إِلَّا بِمَا عَلِمۡنَا وَمَا كُنَّا لِلۡغَيۡبِ حَٰفِظِينَ ﴿٨١﴾

ލަފްޒީމާނަ

قَالُواْ = يوسف ގެފާނު ގެ أخ ން ދެންނެވިއެވެ. ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡعَزِيزُ = އޭ عزيز އެވެ. (عزّة ތެރިޔާއެވެ.)۞ إِنَّ لَهُۥٓ أَبٗا شَيۡخٗا كَبِيرٗا = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް عمر ންމުވަސް ދުވަސްވީ ބައްޕައެއް ވެއެވެ.۞ فَخُذۡ أَحَدَنَا مَكَانَهُۥٓۖ = އޭނާގެ ބަދަލުގައި އަހުރެމެންގެތެރެއިން އެކަކު ބަހައްޓަވާށެވެ!۞ إِنَّا نَرَىٰكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނު ދެކެމު. ۞ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٧٨﴾ = إحسان ތެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ مَعَاذَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތް އެދެމެވެ.۞ أَن نَّأۡخُذَ = އަހުރެމެން ހިފުމާމެދު / ބަހައްޓާމެދު. ۞ إِلَّا مَن وَجَدۡنَا = އަހުރެމެން ދުށް މީހަކުމެނުވީ.۞ مَتَٰعَنَا عِندَهُۥٓ = އެމީހެއްގެއަތުން އަހުރެމެންގެ ތަކެތި. (އެމީ) ۞ إِنَّآ إِذٗا = އެހެންކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންވާނީ ۞ لَّظَٰلِمُونَ ﴿٧٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންގެތެރެއިންނެވެ. ۞ فَلَمَّا ٱسۡتَيۡـَٔسُواْ مِنۡهُ = ދެންފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން މާޔޫސްވީހިނދުން. ۞ خَلَصُواْ نَجِيّٗاۖ = އެމީހުން އެކަހި އެކަހިން ޖަމާވެ ސްޓޫރިވެވިއެވެ. (ސިއްރުން މަޝްވަރާކުރިއެވެ.) ۞ قَالَ كَبِيرُهُمۡ = އެމީހުންގެތެރެއިން ބޮޑުމީހާ ބުންޏެވެ. (އެއީ رُوبِيل ނުވަތަ شمعون އެވެ.) ۞ أَلَمۡ تَعۡلَمُوٓاْ = ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ ۞ أَنَّ أَبَاكُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ބައްޕަ. ۞ قَدۡ أَخَذَ عَلَيۡكُم = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ހިފެހެއްޓިއެވެ. (ކަލޭމެންގެ ހުވައިން ހިފެހެއްޓިއެވެ.) ۞ مَّوۡثِقٗا مِّنَ ٱللَّهِ = الله ގެ عَهْدُ ކަނަވަރު. ۞ وَمِن قَبۡلُ = އަދި މީގެކުރިން. ۞ مَا فَرَّطتُمۡ فِي يُوسُفَۖ = يوسف އާއިމެދު ކަލޭމެން ހައްދުފަހަނަޅައިގެންދިޔުމުގެ ސަބަބުންނާއި. ۞ فَلَنۡ أَبۡرَحَ ٱلۡأَرۡضَ = ފަހެ އަހުރެން މިބިންގަނޑު ދޫކޮށްނުލާނަމެވެ. (މިސްރުން ނުދާނަމެވެ.) ۞ حَتَّىٰ يَأۡذَنَ لِيٓ أَبِيٓ = އަހުރެންގެ ބައްޕަ އަހުރެންނަށް ހުއްދަދެއްވާންދެންނެވެ. ۞ أَوۡ يَحۡكُمَ ٱللَّهُ لِيۖ = ނުވަތަ الله އަހުރެންނާމެދު حكم ކުރައްވާންދެންނެވެ. ۞ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلۡحَٰكِمِينَ ﴿٨٠﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ އެންމެހެޔޮ حكم ކުރައްވާ ފަރާތެވެ.

◈ ٱرْجِعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ބައްޕާގެ އަރިހަށްރުޖޫޢަވާ! ◈ فَقُولُواْ يَٰٓأَبَانَآ = އަދި ކަލޭމެން ދަންނަވާށެވެ! އޭ އަހަރެމެންގެ ބައްޕާއެވެ! ◈ إِنَّ ٱبْنَكَ سَرَقَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުންގެ ދަރިކަލުން ވައްކަންކޮށްފިއެވެ. ◈ وَمَا شَهِدْنَآ = އަދި އަހަރެމެން ހެއްކަށްނުދެމެވެ. ◈ إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا = އަހަރެމެންނަށް އެނގޭއެއްޗަކަށްވުރެން. ◈ وَمَا كُنَّا = އަދި އަހަރެމެން ނުވަމުއެވެ. ◈ لِلْغَيْبِ حَٰفِظِينَ ﴿٨١﴾ = غيب ގައި ރައްކާތެރިކުރާބަޔަކުކަމުގައި. (އެބަހީ: ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު ނިދާފައިވީގެން އޭނާ ރައްކާތެރިކުރާބަޔަކަށްކަމުގައި އަހަރެމެންނުވަމެވެ. ◈

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٨) يوسف ގެފާނު ގެ أخ ން ދަންނަވައިފައެވެ.. "އޭ عزيز އެވެ. (عزّة ތެރިއާއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް عُمر ން ދުވަސްވީ މުސްކުޅި ބައްޕަ އެއްވެއެވެ. (އެކައްޗާހާސްތަކުގައި އެބައްޕައަށް ލޯބިން ވަރަށްދެރަވާނެއެވެ.) ފަހެ އެހެންވީ އޭނާގެ ބަދަލުގައި އަހަރެމެންގެތެރެއިން އެކަކު ބަހައްޓަވައިދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންދެކެނީ ކަލޭގެފާނުވަނީ إحسان ތެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ."

(٧٩) އެކަލޭގެފާނު يعني: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އެމީހެއްގެ ބަދަލުގައި އަހަރެމެންގެ އަތު ފެނުނުމީހާ ނޫން އެހެންމީހަކު އަހަރެމެން ހިފެހެއްޓުމުން اللّه ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތްކަމަށް އެދެމެވެ. އެބަހީ: އެހެން ހަދާކަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެން ހަދައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންނެވެ."

(٨٠) ދެން އެމީހުން (އެކަލޭގެފާނާ އުޒުރުވެގެން ވާހަކަދެއްކީ ގޮތެއް ނުފެނި) މާޔޫސްވެހިނދުން އެމީހުން އެކަހެރިކޮށް ސިއްރު ތަޤުރީރުކޮށްފިއެވެ. އެމީހުންގެ ބޮޑެތިކުދިން ވިދާޅު ބުނެއެވެ. (އެއީ رُوبيل ނުވަތަ شمعون އެވެ.) "ކަލޭމެންގެ ބައްޕަ ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ حضرة ން عهد ކަށަވަރު ހިފެހެއްޓިކަން ނޭނގޭތޯއެވެ؟ (އެބަހީ: އެކަން ނޭނގޭނެއެވެ.) އެއީ އެ أخ ބައްޕާގެ އަރިހަށް އަނބުރާގެންދާވާހަކައާމެދު ކަމަކަށްނުވާ އަދި މީގެކުރި يوسف ގާއިމުކުރު ކަލޭމެން ހައްދުފަހަނަޅައިގެންގޮސް ސަރަހައްދުގަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ފަހެ އަހަރެންނަކީ ބައްޕާ ދިނުމަށް އިޒުނަދޭނދެން ނުވަތަ اللّه އަހަރެންނާމެދު حكم ކުރައްވަންދެން އަހަރެން މިބިމުން ވަކިނުވާނަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އެންމެހާ ރަނގަޅު حكم ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ."

(٨١) "ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ބައްޕާގެ އަރިހަށް އެނބުރިގޮސް! އަދި ކަލޭމެން ދަންނަވާށެވެ! އޭ އަހަރެމެންގެ ބައްޕާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕާގެ ދަރިކަލުން ވައްކަންކޮށްފިއެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަށް އެނގިފައިވާ ކަމެއްގެ މަތިން މެނުވީ ހެކިނުދެމެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަކީ غيب އަށް ރައްކާތެރިވާބަޔަކުކަމުގައިވެސް ނުވެމެވެ. (އެބަހީ: އޭނާ ނިކުމެވުނު ވަގުތު އޭނާ ރައްކާތެރިކުރާ ބަޔަކަށް ވުރެ އަހަރެމެން ނުވަމެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ވައްކަން ކުރާނެކަން ކުރިން ބެލުމަކުން އަހަރެމެން ނުދަނެމެވެ.)"

وَسْـَٔلِ ٱلْقَرْيَةَ ٱلَّتِى كُنَّا فِيهَا وَٱلْعِيرَ ٱلَّتِىٓ أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَـٰدِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَـٰٓأَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَٱبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ ٱلْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ تَفْتَؤُا۟ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ ٱلْهَـٰلِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَشْكُوا۟ بَثِّى وَحُزْنِىٓ إِلَى ٱللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَـٰبَنِىَّ ٱذْهَبُوا۟ فَتَحَسَّسُوا۟ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَا۟يْـَٔسُوا۟ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يَا۟يْـَٔسُ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾

ތަފްސީރު

وَسْـَٔلِ ٱلْقَرْيَةَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ރަށާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ. (އެބަހީ: ރަށުގެ މީހުންނާއެވެ.) ۞ ٱلَّتِى كُنَّا فِيهَا = އެރަށުގައި އަހުރެމެން އުޅެމެވެ. ۞ وَٱلْعِيرَ ٱلَّتِىٓ أَقْبَلْنَا فِيهَا = އަދި އެ قافلة އެއްގައި އަހުރެމެން އައި قافلة އާ (އޭގެ މީހުންނާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ.) ۞ وَإِنَّا لَصَـٰدِقُونَ ﴿٨٢﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނަކީ ތެދުވެރިންނެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا = އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުން ކަލޭމެންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދީފިއެވެ. ކަމެއްކެވެ. ۞ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ = އަދި އަހުރެންގެ ކެތްތެރިކަމަކީ ރީތި ކެތްތެރިކަމެކެވެ. ۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِيَنِى بِهِمْ جَمِيعًا = اللّٰه އެހުރިހާކުދިން އަހުރެންގެ ގާތަށް جمع ކޮށްދެއްވުން أمّيد ކުރަމެވެ. ۞ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ. ۞ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވެރިވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ = އަދި އެކަލޭގެފާނު (يعنى: يعقوب ގެފާނު) އެމީހުންގެ ދުރަށް އެނބުރިވަޑައިގަތެވެ. ۞ وَقَالَ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ يَـٰٓأَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ = އޭ يوسف ގެފާނަށް ހުރި ހިތާމައެވެ. ބޮޑުކަމާއެވެ. ۞ وَٱبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެލޮލު (ކަރުނަ އައުމުން ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން ހުދުވެ އަނދިރިވިއެވެ.) (ކަޅުކަން ފިލި ހުދުވިއެވެ.) ۞ مِنَ ٱلْحُزْنِ = ހިތާމަފުޅުގެ ސަބަބުން. ۞ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނަކީ ހިތާމަފުޅު ބޮޑުވެ ހިތަށްޖެހިވަޑައިގެންނެވެ. (ނުވަތަ ހިތާމައިން ބަރުވެ ހިތަށްޖެހިވަޑައިގެންނެވެ.) ۞ قَالُوا = އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. ۞ تَٱللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ = اللّٰه ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. ކަލޭގެފާނު يوسف ހަނދާންކުރައްވަމުން ވަޑައިގަންނަވައިގެންނެވެ. (އެބަހީ: ހަމަ ހަނދާންކުރައްވަވައި...) ۞ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا = ކަލޭގެފާނުގެ ބަލިވެ ހަށިގަނޑު ... ۞ أَوْ تَكُونَ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު ... ۞ مِنَ ٱلْهَـٰلِكِينَ ﴿٨٥﴾ = ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން. (މަރުވެވޮޑިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން) ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّمَآ أَشْكُوا بَثِّى وَحُزْنِىٓ = ... شكوى خاصّ ... ۞ إِلَى ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ حضرة އަށެވެ. ۞ وَأَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ = އަދި اللّٰه ގެ حضرة ން ... ۞ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ = ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭ ކަންތައް. ۞

يَـٰبَنِيَّ = އޭ އަހަރެންގެ ދަރިންނޭވެ. ٱذْهَبُوا۟ فَتَحَسَّسُوا۟ = ކަލޭމެންގޮސް ހޯދާށެވެ! އަދި އެއްވެސް ޖާސޫސްކޮށް ބަލާށެވެ! ۞ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ = يوسف އާއި އޭނާގެ أخ ގެ. وَلَا تَا۟يْـَٔسُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން أمّيد ކަނޑައިނުލާށެވެ! / މާޔޫސްނުވާށެވެ! ۞ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ ۚ . اللّٰه ގެ نعمة އާއި رحمة ން ۞ إِنَّهُۥ لَا يَا۟يْـَٔسُ = ހަމަކަށަވަރުން أمّيد ކަނޑައިނުލައެވެ. މާޔޫސްނުވެއެވެ. ۞ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ نعمة އާއި رحمة ން.۞ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾ = ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކުމެނުވީ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٢) "އަދި ކަލޭގެފާނު އަހަރުމެން އުޅުނުރަށުގެ މީހުންނާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ! އަދި އަހަރުމެން އައި ގާފިލާގެ މީހުންނާވެސް ސުވާލުކުރައްވާށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންނީ ތެދުވެރިންނީމުއެވެ. (މިއީތޯގެއްލި އެމީހުންކިޔުން އައްސަވާށެވެ!)"

- ދެން މިބައިމީހުން އައިސް ބައްޕާ އަރިހުގައި މިހުރިހާ ވާހަކަތައް ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެވާހަކަތައް އައްސަވާފައި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.

(٨٣) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ޔާއެއްނޫނެވެ؟ ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތަކުން ކަމެއްކުރުމަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދީފިއެވެ. (އެއީ ކަލޭމެން ކުރުމަށް قصد ކޮށްގެންވާ ކަމެކެވެ.) ފަހެ މިހާލަތުގައި ކެތްތެރިކަމަކީ ރިވެތިވެގެންވާ ކެތްތެރިކަމެވެ. އަދި اللّٰه އެހުރިހާ ކުދިން މިހުރިހާ ކުދިންނާ އަހަރަށް ޖަމާކޮށްދެއްވުން أمّيد ކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ދަނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ."

(٨٤) އަދި އެކަލޭގެފާނު އެބަޔަށް: يعقوب (عليه السّلام) އެމީހުންނާ ދުރަށް އެނބުރިވަޑައިގެން ފުރަގަސްދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ يوسف ގެމައްސަލާ ހިތި ހިތާމައެއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ!" އަދި ހިތާމަފުޅުން (ކިރިޔާކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުން) އެކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯފުޅު ދުވަން ހުދުވެއްޖެއެވެ. ކަޅުކަޅިފުޅު ހުދުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތާމަފުޅު ބޮޑުކަމުން ހިތްފުޅަށް ވަދެވޭހާ ފުރިހަމައަށް ހިތާމައިން ފުރިގެންނެވެ. ނުވަތަ ހިތާމައިން ބަސްފުޅު ވިދާޅުވުމެއްނެތި ހިތާމައިން ފުރިގެންނެވެ.

(٨٥) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "اللّٰه ގަންދީ ތިޔަކަލޭގެފާނު يوسف ގެ ހަނދާންކުރައްވަމުން ދޫނުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުކުރިއާއި ހަނގުރާ ދުވަސް ކުރިމަތިވެ ވަރުބަލިވެ ހަލާކުވެ މަރުވެދާނެއެވެ. ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު އަވަހާރަ ވެވަޑައިގަންނަންދެނެވެ."

(٨٦) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެ ދެރަފުޅާއި ހިތާމައިގެ شكوى ވާކަންތައްތަކުގައި اللّٰه ގެ حضرة އަށް خاصّ ވެގެންނެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭކަންތައް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް اللّٰه ގެ حضرة ން އެނގިވަޑައިގެންނެވެ."

(٨٧) "އޭ އަހަރެންގެ ދަރިންނޭވެ! ކަލޭމެން (ދަތުރުކޮށް) ގޮސް! އަދި يوسف އާއި އޭނާގެ أخ ގެ خبر އެއްވެސް ޖާސޫސްކޮށް ހޯދާބަލާށެވެ! އަދި اللّٰه ގެ رحمة އާއި نعمة ން أمّيد ނުކަނޑާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެގެންވާ ބަޔަކުމެނުވީ اللّٰه ގެ رحمة ން أمّيد ނުކަނޑައެވެ."

- ދެން މިބައިމީހުން އަލުންވެސް ދަތުރުކޮށްގެން يوسف ގެފާނު ގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. އެވާހަކަ ދެން އަންނަ އާޔަތްތަކުގައި އެވާނެއެވެ.

فَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ قَالُوا۟ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا ٱلضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَـٰعَةٍ مُّزْجَىٰةٍ فَأَوْفِ لَنَا ٱلْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يَجْزِى ٱلْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُم مَّا فَعَلْتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنتُمْ جَـٰهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوٓا۟ أَءِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَـٰذَآ أَخِى ۖ قَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَإِن كُنَّا لَخَـٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ ٱللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾ ٱذْهَبُوا۟ بِقَمِيصِى هَـٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

ލުޣަތު

فَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ = ދެންފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް يعنى: يوسف عليه السّلام ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ✿ قَالُوا۟ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْعَزِيزُ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ عزيز އެވެ.✿ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا ٱلضُّرُّ = އަހުރެމެންނާއި އަހުރެމެންގެ أهل ވެރިންނަށް އުނދަގޫތަކާއި ދަތިކަން ޖެހިއްޖެއެވެ.✿ وَجِئْنَا = އަދި އަހުރެމެން މިއައީ ✿ بِبِضَـٰعَةٍ مُّزْجَىٰةٍ = މަދު درهم ކޮޅަކާއިގެންނެވެ. ނުވަތަ ދުވަސްވެ ނުވިކޭ ވައްސަކޮޅަކާއިގެންނެވެ. ✿ فَأَوْفِ لَنَا ٱلْكَيْلَ = ފަހެ އަހުރެމެންނަށް (ކާނާ) މިންފުރިހަމަކޮށް ދެއްވާށެވެ!✿ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَآ = އަދި އަހުރެމެންނަށް صدقة ދެއްވާށެވެ! ✿ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى .✿ تَجْزِى ٱلْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ = صدقة ދެއްވާމީހުންނަށް ހެޔޮ جزاء ދެއްވައެވެ. ✿ قَالَ هَلْ عَلِمْتُم = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ދަންނަހިތޯއެވެ؟ ✿ مَّا فَعَلْتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ = يوسف އާއި އޭނާގެ أخ އާއިމެދު ކަލޭމެން ކަންތައްކުރިގޮތް. ✿ إِذْ أَنتُمْ جَـٰهِلُونَ ﴿٨٩﴾ = ކަލޭމެންނީ جاهل ނުބައިމީހުންކަމުގައިވިހިނދުން. (ކަލޭމެންނަށް ނުހަނދާނެތޯ) ✿ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ✿ أَءِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُ = ކަލޭގެފާނު ހަމައެކަނި ކަނޑައެޅިގެން يوسف ތޯއެވެ؟ ✿ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ✿ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَـٰذَآ أَخِى = އަހުރެމެނީ يوسف އެވެ. އަދި މިއީ އަހުރެމެންގެ أخ އެވެ. ✿ قَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް އިނާމުތަކާއި ރަހުމަތް ދެއްވައިފިއެވެ. ✿ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު تقوى ވެރިވެ އަދި ކެތްތެރިވެއްޖެނަމަ. (ދަންނާށެވެ!) ✿ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى . لَا يُضِيعُ = ގެއްލުވާ ނުލައްވައެވެ. ✿ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ = إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ. ✿ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. اللّه ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. ✿ لَقَدْ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيْنَا = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު މާތްކުރައްވާ މަތިވެރި ކުރައްވައިފިއެވެ. ✿ وَإِن كُنَّا لَخَـٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން ކުށްވެރިންކަމުގައިވީމު އަހުރެމެން ނުވެއެވެ.✿ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.✿ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް މިއަދު އެއްވެސް ފާޑުކިޔުމެއް އަދި ދޮގުހެދުމެއްވެސް ނެތެވެ. (އެހެނީ ކަލޭމެން

ކުރަނީ إعتراف ވެ މަޢާފަށް އެދުރިޔުމުއެވެ.) ❁ يَغْفِرُ ٱللَّهُ لَكُمْ = الله ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ.❁ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ رحمة ލައްވާ ފަރާތްތަކުގެތެރެއިން އެންމެބޮޑަށް رحمة ލައްވާ ފަރާތެވެ. ❁ ٱذْهَبُوا۟ بِقَمِيصِى هَٰذَا = އަހުރެންގެ މިގަމީސް ހިފައިގެން ކަލޭމެންދާށެވެ!❁ فَأَلْقُوهُ = އަދި ކަލޭމެން އެއްލައިލާށެވެ! ❁ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى = އަހުރެންގެ ބައްޕަގެ މޫނުމަތީގައެވެ.❁ يَأْتِ بَصِيرًا = (އެކަލޭގެފާނު ގެ) ލޯތުގެއަލިކަން އަނބުރާއެއްޗެވެ.❁ وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ = އަދި ކަލޭމެންގެ އަހުލުވެރިންނާއިގެން މިތަނަށްކަލޭމެން ގެ އަހުރެން އަށްގެނާށެވެ. ❁ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ = އެންމެހައި.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨٨) ދެންފަހު އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ގެ އަރިހަށް – يعنى: يوسف عليه السّلام ގެ އަރިހަށް – ވަދެވަޑައިގެންނެވީހިނދުން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައެވެ. "އޭ عزيز އެވެ. (عزّة ތެރިއާއެވެ.) އަހުރެމެންނާ އަހުރެމެންގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބޮޑުވަރުގެ ކަމާއި ދަތިކަންޖެހިއްޖެއެވެ. އަދި އަހުރެމެން މިއައީ މަދުއަގުހުރި ތަކެތިއާއިގެންނެވެ. (ނުވަތަ ނުވިކޭ ދިރުގެ دِرْهَم ކޮޅަކާއިގެންނެވެ.) އެހެންވީ ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް މިންން ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި އަހުރެމެންނަށް صدقة ވެސް ދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުންވެސް صدقة ދެއްވާމީހުންނަށް الله تعالى ޘަވާބުދެއްވާ ސަވާބު ދެއްވާނެއެވެ."

(٨٩) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ: يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "يوسف އާއި އޭނާގެ أخ (بِنْيَامِين) އާ ދެމީހުންނަށް ކަލޭމެންނަށް ނޭނގިތިބީގެން جاهل ކަންތަކެއް ތިޔަބައިމީހުން ކަމާއިމެދުކުރި ކަންތައް ކަލޭމެން ދަންނަވާތީއެވެ؟"

(٩٠) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނީ ތިޔައީ ކަނޑައެޅިގެން يوسف ހެއްޔެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުރެން މިއީ يوسف އެވެ. އަދި މިއީ އަހުރެންގެ أخ އެވެ. (بِنْيَامِين އެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އަހުރެމެންގެމައްޗަށް އޯގާވަންތަކަމާއި ރަޙްމަތްލެއްވިއެވެ. إحسان ވަންތަކޮށްދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު تقوى ވެރިވެ އަދި ކެތްތެރިވެއްޖެ ކަމުގައިވިޔަ ދެން (އެމީހަކީ إحسان ތެރިއެކެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން إحسان ތެރިންގެ ދަރުމަ الله تعالى ގެއްލުވައިނުލައްވާނެއެވެ."

(٩١) އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. "الله ގަސަމާ ދަންނަވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު މާތްކުރައްވާ މަތިވެރިކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން ކުށްވެރިންކަމުގައިވީމުއީ އަހުރެމެން ނުވެއެވެ."

(٩٢) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭމެންގެމައްޗަށް މިއަދު އެއްވެސް މަލާމާތެއް އަދި ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ނެތެވެ. (އެހެނީ ކަލޭމެން ކުރަނީ إعتراف ވެ معاف އަށް އެދުރިޔުމެވެ.) الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ! އަދި އެކަލާނގެއީ رحمة ލައްވާން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ."

(٩٣) "އަހުރެންގެ މިގަމީސް ހިފައިގެން ކަލޭމެންދާށެވެ! އަދި އަހުރެންގެ ބައްޕަގެ މޫނުމަތީގައި ކަލޭމެން އެގަމީސް އެއްލާލާށެވެ! އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ގެ ލޯތުގެ އަލިކަން އަނބުރާއަންނާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ أهل ވެރިންނާއިގެން އެންމެން އަހުރެންގެގާތަށް އަންނާށެވެ!"

وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا۟ تَٱللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَٰلِكَ ٱلْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّآ أَن جَآءَ ٱلْبَشِيرُ أَلْقَىٰهُ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ فَٱرْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا ٱسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ إِنَّا كُنَّا خَٰطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ٱدْخُلُوا۟ مِصْرَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ ﴿٩٩﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلْعِيرُ = قافلة (مصر ން ، عزيز ގެ ރަށުން) ވަކިވެނިކުތުން. ۞ قَالَ أَبُوهُمْ = (كَنْعَان ގައި ހުންނަވާފައި) އެކުދިންގެ ބައްޕާ (އެތެރެވެވުނުނަރަން) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް يوسف ގެ ވަސްލިބެއެވެ. ۞ لَوْلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ = ކަލޭމެން އަހުރެންނަށް މުސްކުޅިކަމާ ބުއްދިފިލުމުގެ ތުހުމަތުނުކުރާނަމައެވެ. ۞ قَالُوا تَٱللَّهِ = އެކުދިން ދެންނެވިއެވެ. اللّه ގަންދީ ދަންނަވަމެވެ. ۞ إِنَّكَ لَفِي ضَلَٰلِكَ ٱلْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ތިހިރީ ހަމަކުރީގެ ދުވަސްވީ މަގުފުރެދުމުގައެވެ. ۞ فَلَمَّآ أَن جَآءَ ٱلْبَشِيرُ = ދެން ފަހެ އުފާވެރި خبر އައިސްދިނުމުން. (يوسف ގެ ފޮނުއްވި ގަމީސް އަރިހުން އުފާވެރި خبر ހިފައިގެން އައިމީހާ އައިސްދިނުމުން.) ۞ أَلْقَىٰهُ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ = އޭނާ (އެގަމީސް) އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތީގައި އަޅުއްވައިލިއެވެ. ۞ فَٱرْتَدَّ بَصِيرًا = ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ލޮލުގެ އަލިކަން އަނބުރާ އައީއެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ = އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް ނުބުނަމުހެއްޔެވެ؟ ۞ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حضرة ން އަހުރެންނަށް މަޢުލޫމް އެނގިވޮޑިގެނެވެ. އެނގިވަޑައިގަނެއެވެ. ۞ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ = ކަލޭމެނަށް ނޭނގޭކަންތައް. ۞ قَالُوا يَٰٓأَبَانَا = އެކުދިން ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕާފުޅުގެއެވެ! ۞ ٱسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ = އަހުރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވާދެއްވާށެވެ! ۞ إِنَّا كُنَّا خَٰطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކުށްވެރިންކަމުގައިވީމެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ = ކަލޭމެނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުމަށް ނިކަންމަތީ އަހުރެން دعاء ކުރާނަމެވެ. ۞ رَبِّيٓ = އަހުރެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި. ۞ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ. ۞ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުންތެރި ކަލާނގެއެވެ. ۞ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ = ދެން ފަހެ އެމީހުން - އެބަޔަ: يعقوب عليه السّلام

އާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ވެރިން – يوسف عليه السّلام ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރުން. ءَاوَىٰٓ إِلَيۡهِ أَبَوَيۡهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާއި މަންމާފުޅު ގާތްކޮށްލައްވާ ތަގާ ޖެއްސެވިއެވެ.۞ وَقَالَ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ٱدۡخُلُواْ مِصۡرَ = ކަލޭމެން مصر އަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ۞ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ (٩٩) = الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަމާންވެގެންވާ حال . ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٤) އަދި (يوسف عليه السّلام ގެ އެވާހަކަތައް ދެއްކެވުމަށް ހުރިހާ أخ ން ދަތުރުކުރައްވައިގެން مصر ން ފުރިއެވެ.) އެ قافلة مصر ން ، عزيز ގެ އަރިހުން ވަކިވިއިރުން (شام ކަރައިގެ كَنْعَان ގައިވާ އެކަލޭގެފާނުންގެ ބައްޕާފުޅު يعقوب عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހުގައިވާ މީހުނަށް ވިދާޅުވިއެވެ.) "ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް يوسف ގެ ވަސް އިވައްޖެއެވެ. ކަލޭމެން އަހުރެންނަށް މުސްކުޅިކަމާއި ދޮގުވެރިކަން ނިސްބަތް ނުކުރާނަމަވެ."

(٩٥) އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު މިއޮތީ ހަމަކަށަވަރުން ދުވަސްވީ މަގުފުރެދުމުގައެވެ."

(٩٦) ދެންފަހެ އުފާވެރިކަމާއިގެން އައިމީހާ އައިހިނދުން (އެއީ يوسف عليه السّلام ގެ ގަމީސްކޮޅު ހިފައިގެން އައިމީހާއެވެ.) އެހިނދުން އެމީހާ އެ ގަމީސްކޮޅު އެކަލޭގެފާނުންގެ އެބަހީ: يعقوب عليه السّلام ގެ މޫނުމަތީގައި އެއްލެވިއެވެ. ދެން އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ލޯތަކަށް އަލިކަން އަތުވެއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "الله تعالى ގެ حضرة ން ކަލޭމެނަށް ނޭނގޭކަންތަކާއި މިއަހުރެން އެނގިވަޑައިގެންވާކަމަށް އަހުރެން ކަލޭމެނަށް ނުބުނަންހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ: އެގޮތަކަ ބުނީމެވެ." އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. "އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕާއެވެ. އަހުރެމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އަހުރެމެންނަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކުށްވެރިންކަމުގައިވީމެވެ."

(٩٧) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭމެންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާތޯ އަހުރެންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ނިކަންހުރެ އަހުރެން دعاء ކުރާހުށީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ."

- ދަންނަމެވެ! ދެން މިވާހަކައަންނަނީ އެ އެންމެން يوسف عليه السّلام ގެ އަރިހަށް مصر އަށް ދިޔުމަށް ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ.

(٩٩) ދެންފަހެ އެއެންމެން (مصر އަށްވަދެވައިގެން) يوسف عليه السّلام ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރުން އެކަލޭގެފާނު އެބަހީ: يوسف عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާ މަންމާފުޅު އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް ގާތްކޮށްލައްވާ ބޮނިޖެއްސެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަމާންވެގެންވާ حال ގައި އެންމެން مصر އަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ."

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى ٱلْعَرْشِ وَخَرُّوا۟ لَهُۥ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَٰٓأَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَٰىَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِىٓ إِذْ أَخْرَجَنِى مِنَ ٱلسِّجْنِ وَجَآءَ بِكُم مِّنَ ٱلْبَدْوِ مِنۢ بَعْدِ أَن نَّزَغَ ٱلشَّيْطَٰنُ بَيْنِى وَبَيْنَ إِخْوَتِىٓ ۚ إِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِّمَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ ۞ رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِى مِنَ ٱلْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَنتَ وَلِىِّۦ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا۟ أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

ތަރުޖަމާ

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާއި މަންމާފުޅު އުފުއްލަވައިފިއެވެ.✿ عَلَى ٱلْعَرْشِ = تخت ގޮފިއްޔަށް.✿ وَخَرُّوا۟ لَهُۥ سُجَّدًا = އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށްޓަކައި (يوسف عليه السّلام އަށްޓަކައި) سجدة އަށް ވެއްޓިއްޖެއެވެ.✿ وَقَالَ يَٰٓأَبَتِ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ބައްޕާފުޅެވެ.✿ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَٰىَ = މިއީ އަހުރެންގެ ހުވަފެނުގެ تفسير އެވެ.✿ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. (މީގެކުރިން ފެނުނު)✿ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންގެ ربّ އެއީ حقّ އެއްކަމުގައި ލެއްވީއެވެ.✿ وَقَدْ أَحْسَنَ بِىٓ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އަހުރެންނަށް إحسان ތެރިވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.✿ إِذْ أَخْرَجَنِى = އެކަލާނގެ އަހުރެން ނެރުއްވިހިނދު.✿ مِنَ ٱلسِّجْنِ = ޖަލުން.✿ وَجَآءَ بِكُم مِّنَ ٱلْبَدْوِ = އަދި (شَامُ ކަރައިގެ) بَادِيَة އިން ނެރުއްވައި ކަލޭގެފާނުމެން ގެންނެވިއެވެ.✿ مِنۢ بَعْدِ أَن نَّزَغَ ٱلشَّيْطَٰنُ = ޝައިޠާނު ފަސާދަކޮށް ނުބައިކުރުމަށްފަހު.✿ بَيْنِى وَبَيْنَ إِخْوَتِىٓ = އަހުރެންނާއި އަހުރެންގެ أخ ނުންނާ ދެމެދު.✿ إِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ = ހަމަކަށަވަރުން މިހެންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ އޯގާވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.✿ لِّمَا يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަމަކަށް.✿ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ.✿ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ = ދަންނަވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.✿ ✿ رَبِّ = (يوسف عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ!✿ قَدْ ءَاتَيْتَنِى = ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް ދެއްވައިފީމުއެވެ.✿ مِنَ ٱلْمُلْكِ = ވެރިކަމުގެ ބައެއްން (އެބަހީ: مصر ގެ خزانة ތަކުގެ ވެރިކަން)✿ وَعَلَّمْتَنِى = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް އުނގަންނައިދެއްވައިފީމުއެވެ.✿ مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ = ހުވަފެން تفسير ބަޔާންކުރުމުގެ ޢިލްމުގެ ތެރެއިން.✿ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އޭ އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ކަލާނގެ!✿ أَنتَ وَلِىِّۦ = މިއަޅާގެ ސަލާމަތްތެރިޔާ ހަމަ އިބަރަސްކަލާނގެއެވެ.✿ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ = ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް.✿ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާ މުސްލިމެއްގެ حال ގައި ވަފާތްކުރައްވާނދޭވެ!✿ وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾ = އަދި

صالح މީހުންގެ ބޭކަލުން – އެބަހީ: نبي ބޭކަލުންނާއި މިއަދާ ގުޅުވައިދެއްވާނދޭވެ! (އެބޭކަލުންގެ ދަރަޖައާ ثواب މިއާއެއްވަރު ދެއްވާނދޭވެ!) ✿ ذَٰلِكَ = އެއީ އެބަހީ: މިސޫރަތުގައި بيان ވެދިޔަ خبر ތަކަކީ. ✿ مِنْ أَنبَآءِ ٱلْغَيْبِ = غيب ގެ خبر ތަކުގެތެރެއިންވާ خبر އެވެ. ✿ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ﷺ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަ خبر ތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރައްވަމެވެ. ✿ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެތެރޭގައި ނުވަތުމެވެ. (يوسف ގެފާނުގެ أخ ންގެތެރޭގައި ނުވަތުމެވެ.) ✿ إِذْ أَجْمَعُوٓا۟ أَمْرَهُمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ رَأْيُ ތަކެއްކުރިއިރު ޖަމާވެ އެއްބަސްވީއިރު. ✿ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ = އެމީހުން ރަށްކާކުރުގައިވާ حال . (يوسف ގެފާނު ވަޅަށްލާލުމުގައި) ✿

إِجْمَالِي މާނަ

(١٠٠) އަދި އެކަލޭގެފާނުން ބައްޕާފުޅާއި މަންމާފުޅު އެކަލޭގެފާނުންގެ عرش މަތީ -އިސްތިރާހަތުގައި- އިށީންދެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް - يعني: يوسف عليه السّلام އަށް (سلام ކޮށް އަދަބުވެރިވުމުގެގޮތުން) އެއުރެން سجدة އަށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ އަހުރެންގެ ބައްޕާފުޅެވެ! މިއީ ކުރިން އަހުރެން ދުށް ހުވަފެނުގެ تفسير އެވެ މިއީއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެހުވަފެނު حقّ އެއްކަމުގައި ހެއްދެވީއެވެ. (އެހުވަފެނާއި އެއްގޮތަށް އެކަންތައްވީއެވެ.) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މާތްކަމާއި إحسان ވަންތަކަމާއެކު ހެޔޮކަން ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ޖަލުން ނެރުއްވިހިނދުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން (شام ކަރައިގެ) بَادِيَة އިން މިތަނަށް ގެނެސްދެއްވިއެވެ. އެއީ އަހުރެންނާއި އަހުރެންގެ أخ ންނާ ދެމެދު شيطان ފަސާދަ އެޅުވުމަށްފަހުގައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ކަންތަކަށް ލަތީފު ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ."

(١٠١) (يوسف عليه السّلام ދެންނެވިއެވެ.) "އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ރަސްކަމުގެ ތެރެއިން ބައެއް ދެއްވާފައިވެއެވެ. (އެބަހީ: مصر ގެ خزانة ތަކުގެ ވެރިކަން އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިއެވެ.) އަދި ހުވަފެން تعبير ކުރުމާއި تفسير ކުރުމުގެ ތެރެއިން ބައެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ. އޭ އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ دنيا އާއި آخرة ގައިވެސް ހަމަ ތިބާރަސްކަލާނގެ وَلِيُّ އެވެ. مسلمان އަކު ކަމުގައިވާ حال މިއަދާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަފާތުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި صالح ބޭކަލުންނާއި މިއަދާ ގުޅުވައިދެއްވާނދޭވެ! އެބަހީ: نبي ބޭކަލުންގެ ދަރަޖައާ މިއަދާ ثواب އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވާނދޭވެ!"

(١٠٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެއީ – އެބަހީ: މިސޫރަތުގައި މި بيان ވެގެންދިޔަ އެންމެހައި خبر ތަކަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ގެ ذريعة އިން އަންގަވާ غيب ގެ خبر ތަކެވެ. އަދި އެމީހުން يعني: يوسف ގެފާނުގެ أخ ން އެކަލޭގެފާނުން ވަޅަށްލާލުމަށް ނުބައިރޭވުން ރާވައިގަތުމަށް ކަލޭގެފާނު އެތާ ވަގުތެއްގައި ނުވަތުމެވެ.

وَمَآ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوۡ حَرَصۡتَ بِمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسۡـَٔلُهُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾ وَكَأَيِّن مِّنۡ ءَايَةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ يَمُرُّونَ عَلَيۡهَا وَهُمۡ عَنۡهَا مُعۡرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤۡمِنُ أَكۡثَرُهُم بِٱللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشۡرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوٓاْ أَن تَأۡتِيَهُمۡ غَٰشِيَةٞ مِّنۡ عَذَابِ ٱللَّهِ أَوۡ تَأۡتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغۡتَةٗ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ وَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَآ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ = އަދި ގިނަމީހުންނަކީ ނުވެއެވެ.(ނުވާނެއެވެ.)۞ وَلَوۡ حَرَصۡتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ތަރިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިނަމަވެސް. ۞ بِمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ = مؤمن ނުވާހުގައި.۞ وَمَا تَسۡـَٔلُهُمۡ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން އެދިވަޑައިނުގަންނަވަމުއެވެ. ۞ عَلَيۡهِ = އެކަމުގެމައްޗަށް. (رسول ކަން އިއްވުމުގެމައްޗަށް) مِنۡ أَجۡرٍ = އެއްވެސް އުޖޫރައަކަށް. ۞ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٌ = އެއީ ހަމަ ذكر އެއް ކުރުމަށްޓަކައި ނުވެއެވެ. (وعظ އާއި نصيحة އެއްކަމުގައި ވެއްޖެ) ۞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾ = عالم ތަކަށްޓާ. ۞ وَكَأَيِّن مِّنۡ ءَايَةٍ = އަދި ކިތައްކިތައް عبرة އާއި حجّة ތަކެއްވެ. ۞ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައި. ۞ يَمُرُّونَ عَلَيۡهَا = އޭގެމަތިން އެމީހުން ހިނގާފައިވާތީ. (އެމީހުންގެ ކުރިމަތިން އެކަކާއި ފަސްޓަކުރުންނާ) ۞ وَهُمۡ عَنۡهَا مُعۡرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ = އަދި އެކަކުން ފުރަގަސްދީގެންވާ حال. ۞ وَمَا يُؤۡمِنُ أَكۡثَرُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން އީމާންނުވެއެވެ. ۞ بِٱللَّهِ = الله އަށް. ۞ إِلَّا وَهُم مُّشۡرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ = އެމީހުން شرك ކުރާ حال ގައިމެނުވީ.۞ أَفَأَمِنُوٓاْ = އެމީހުން ކޮބާ އަމާންވެގެންވެއްޖެހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: الله އަށް إيمان ނުވާމީހުން އަމާންވެގެންވެއްޖެހެއްޔެވެ؟) ۞ أَن تَأۡتِيَهُمۡ غَٰشِيَةٌ = ނިވައިވެދާ އެމީހުންނަށް އަދާ ގޮތް. ۞ مِّنۡ عَذَابِ ٱللَّهِ = الله ގެ عذاب ގެ.۞ أَوۡ تَأۡتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް قيامة އަންނާ ގޮތް. ۞ بَغۡتَةً = ހަމަ ކުއްލިއަކަށް. ۞ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ = އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުވެހުއްޓާ. ۞ قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِي = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަގެވެ. ۞ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ = ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ގެ حضرة އަށް ގޮވާލައްވަމު دعوة ދެއްވާ. ۞ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ = ދެނެގަތުމާއި يقين ކަމާއެކު. ۞ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ = ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވި ބަޔަކު. ۞ وَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ = އަދި الله ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ۞ وَمَآ أَنَا۠ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ. ۞ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ = مشرك ންގެތެރެއިން. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) އޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ކިޔައްދެވަޑައިގަތަސް ދަރިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިޔަސް މީސްތަކުންގެ ގިނަމީހުން إيمان ނުވެއެވެ. ނުވާނެއެވެ.

(١٠٤) އަދި އެކަމުގެމައްޗަށް - އެބަހީ: ކަލޭގެފާނު رسول ކަމު އިއްވެވުމުގެމައްޗަށް - އެމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އުޖޫރައަކަށް ބޭނުންނުވެވަޑައިނުގަންނަވަމުއެވެ. އަދި އޭގެ އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުންގެ رسول ކަމުގެ تَبْلِيْغُ އަކީ ހަމަ عالم ތަކަށްވާ ذِكر އެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. (وعظ އާއި نصيحة އާއި عبرة އެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.)

(١٠٥) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ކިޔައްކިޔައް عبرة އާއި حجّة ތަކެއްހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންގެ ކުރިމަތިން އެތަކެތި އެބަހީ: އެ عبرة އާއި އެކަލާނގެ قدرة ދައްކައިދޭ އެއްކަލައެންމެކަމުގެ حجّة ތަކެއް އަބަދު ފާއިތުވެގެން ދެއެވެ. އެމީހުން އެހެން އެތަކެތިން غافل ވެގެންނެވެ.

(١٠٦) އަދި މީސްތަކުންގެ ގިނަމީހުން الله އަށް شرك ކުރާ حال ގައިމެނުވީ އީމާންވާކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: الله އަށް އީމާންވެގެންވާ ގިނަމީހުންވެސް އެކިތަކެތީގައި الله އަށް شرك ކުރެއެވެ. އަޅުކަމުގައްޔާއި حكم ގައްޔާއި ދެންވެސް އެހެންހެން ކަންކަމުގައެވެ.)

(١٠٧) الله އަށް إيمان ނުވާ މީސްތަކުން އެބަސް އެމީހުންގެމައްޗަށް الله ގެ حضرة ން عذاب އެއް އައިސް ބާގައި އެމީހުން ނިވައިވެގެން ނުދާނެކަމާ މެދު އަމާންވެގެންހުރީތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އެމީހުންނަށް ކުއްލިއަކަށް އެނގެނިވުމެއް އަދި إحساس އެއްވެސް ނެތި ހަމަކުއްލިއަކަށް އެމީހުންނަށް قيامة قائم ނުވާނެކަމަށް އަމާންވެގެންހުރީތޯއެވެ؟

(١٠٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިއަދު ކަލޭގެފާނާ تبع ވެގެންވާމީހުން ދަންނަވަމުވަނީ يقين ކަމާ އެކު އަދި حجّة އާއި دليل ާ އެކު الله ގެ حضرة އަށް ގޮވާ دعوة ދީ ތަޢާލާ މަގަށް އޭގެ މިއަދު ކަލޭގެފާނުގެ މަގެވެ. އަދި الله ހުސް طاهر ވަންތަވެގެންވެއެވެ. އަދި މިއަދު ކަލޭގެފާނު مشرك ންގެތެރެއިން ނުވަމެވެ.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالاً نُّوحِىٓ إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰٓ ۗ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۗ وَلَدَارُ ٱلْـَٔاخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱسْتَيْـَٔسَ ٱلرُّسُلُ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا۟ جَآءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّىَ مَن نَّشَآءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَـٰبِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَـٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ (رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމުއެވެ. ❁ إِلَّا رِجَالاً = ހަމައެކަނި ފިރިހެނުންނެވެ. ❁ نُّوحِىٓ إِلَيْهِم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް وحي ދެއްވީމެވެ. ❁ مِّنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰٓ ۗ = ރަށްތަކުގެ أهل ވެރިންކުރެ. ❁ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = އެމީހުން – (يعنى: މި مكّة ގެ مشرك ން) ބިމުގައި ހިނގާބިނގާފައި ދަތުރުކޮށްފައެއް ނުހިނގާވެއެވެ؟ ❁ فَيَنظُرُوا۟ = ދެން އެމީހުން ދެކޭށެވެ! (عبرة حاصل ކުރާށެވެ!) ❁ كَيْفَ كَانَ = ވީގޮތްވީ ކިހިނެއްކަން / ނުވަތަ ކަންވީގޮތް. ❁ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۗ = މިމީހުންގެ ކުރިން ތިބިވެދިޔަ މީހުންގެ (އަޅުވެރިމީހުންގެ) މީހުންގެ ނިމުން / ޚަބަރެވެ. ❁ وَلَدَارُ ٱلْـَٔاخِرَةِ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން آخرة ގެ ގެދޮރު. ❁ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ ۗ = تقوى ވެރިވީމީހުންނަށް މާހެޔޮވާނެއެވެ. ❁ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ = ކަލޭމެން ވިސްނާ فكر ނުކުރަނީހެއްތޯ؟ ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا ٱسْتَيْـَٔسَ ٱلرُّسُلُ = رسول ން مايوس ވެއްޖައުމަށްދާންދެން. ❁ وَظَنُّوٓا۟ = އަދި އެބޭކަލުންނަށް ހީވެއްޖެއެވެ. ❁ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެބޭކަލުން ދޮގުކުރެވިއްޖެކަމުގައި. ❁ جَآءَهُمْ نَصْرُنَا = (އެހިސާބަށް ދިޔުމުން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ نصر އެބޭކަލުންނަށް އައެވެ. ❁ فَنُجِّىَ مَن نَّشَآءُ ۖ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިމީހަކު ސަލާމަތްކުރެވުނެވެ. ❁ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب އާއި ކޮޅު އަނބުރާ ރައްދުނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁ عَنِ ٱلْقَوْمِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ = ނުބައިކަމުގައިތިބި ބަޔަކު ގާތުން. ❁ لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ވާހަކަތަކުގައި عبرة އެއްވެއެވެ. ❁ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَـٰبِ ۗ = ބުއްދިވެރިންނަށް. ❁ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ = އަދި އެއީ ދޮގުހަދާ ވާހަކައެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. (قرآن އަކީ ދޮގެއްނޫނެވެ.) ❁ وَلَـٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެއީ. ❁ تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ = އެއީ އޭގެކުރީގައިވާ ފޮތްތައް ތެދުކުރާ ފޮތެކެވެ. ❁ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ

= އަދި ހިދާޔަ އެއްޗެއް تفصيل ކޮށް بيان ކުރެވިގެންވެ. وَهُدًى وَرَحْمَةً = އަދި ތެދުމަގުގެ رحمة އެއްގެ. ۞

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾ = އީމާންވާބަޔަކަށް / ތެދުކުރާ ބަޔަކަށް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٩) އަދި ތިބާގެކުރީ أهل ޤަރިޔާތުގެ ހަމަ ފިރިހެނުންގެތެރެއިން މީސްތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވި رسول ކަލޭގެފާނު ނޫފޮނުއްވަމެވެ. (އަންހެނުންނެއް ނޫނެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންނެއްވެސް ނޫނެވެ. طبرى) އެބަސްކަލޭގެފާނަށް އެބަހީ: އެ ފިރިހެނުންނަށް މީސްތަކުންގެތެރެއިން وحي ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެމީހުން يعني: مكّة ގެ مشرك ން ފަހު ބިމުގައި ދަތުރުކޮށްފައިނުވޭތޯ؟ ހިނގާބިނގާވެ ނުބަލަނީބާވައެވެ؟ އަދި އެމީހުންގެ ކުރީން އިސްވެދިޔަ (އުބާވަތްގެ مشرك ންނާގުޅ) ކަންތައްވެރިވީގޮތް ދިޔައީ ކޮންފަދައަކުންކަން ނުބަލަން ދެކިބަލާށެވެ! عبرة حاصل ކޮށްބަލާށެވެ! އަދި تقوى ވެރިވީއެވެ ބަޔަކަށް މާތްﷲ ގެ ހަޒްރަތުގައި ދާރުލްއާޚިރަތް ދާރު آخرة ގެދަރު ރަނގަޅުހޮޅިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ފަހު ވިސްނާ فكر ނުކުރާނޭތޯއެވެ؟

(١١٠) رسول ބޭކަލުން މާޔޫސްވެއްޖެއްސުރެއްގެ ދާވާއެއްވިއްޔާ (އެބަހީ: އެބޭކަލުންގެ ޤައުމުގެމީހުން އީމާން ނުވާކަމަށް) ފަހުން ހަމަ ދުގާކުރި ހަގީގަތް ނިކުތް. (رسول ބޭކަލުން މާޔޫސްވެއްޖެއްސުރެއްގެ) އަދި މީސްތަކުން ބޭކަލުންނަށް ދޮގުކުރާނެކަމަށް ހީކުރިއިރު، އެބޭކަލުންގެ ކުރިމަތިން نصر އެބޭކަލުންނަށް އައެވެ. (އަޅުގަނޑަތް ދީފައިވާ) މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ހިފުއްވާ ނަޖާތްދެއްވީއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ އެތެރޭގެ ބަޔަކަށް ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. (އެހެނިހެން މީސްތަކުން ހަލާކުވެގެންދިޔައެވެ.) އަދި މީސްތަކުންގެ ކުށްވެރި عقوبة ނުބައި ނުލަފާބަޔަކަށް ނުދެވި އަނބުރާ ރައްދުނުކުރެވޭނެއެވެ. ނުދެވި ހިނގާނެއެވެ.

(١١١) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ވާހަކަތަކުގައި (އެބަހީ: يوسف عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أخ ންނާއި އަދި އެމީހުންގެ ބައްޕާފުޅާ ދެމެދު ހިނގި ކަންކަމުގައި) ބުއްދިވެރިންނަށް ބޮޑު عبرة ވާކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެއީ ދޮގުވާހަކަ ވާހަކަތަކެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ އެހެންއަރުވައިފައިވާ އެއީ (قرآن އެވެ.) އެއީ ކުރީގެފޮތްތަކުގައިވާ ތެދުބަލައިގަނެ ތެދުކުރުވެއެވެ. އަދި އެއީ ހިދާޔާ އެއްޗެއް تفصيل ކޮށް بيان ކޮށްދެއްވާ ފޮތެކެވެ. އަދި އެއީ ތެދުކުރާ إيمان ވާބަޔަކަށް ތެދުމަގާއި رحمة އެވެ. وباللّه التوفيق .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة الرّعد ގެ މާނަ

سُورة الرّعد — އާޔަތްގެ ޢަދަދު (٤٣)

الٓمٓرۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِۗ وَٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ٱلْحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَاۖ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِۖ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَۖ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّىۚ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ يُفَصِّلُ ٱلْآيَٰتِ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى مَدَّ ٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنْهَٰرًاۖ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِۖ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

ތަރުޖަމާ

الٓمٓرۚ = މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. (މިއީ إعجاز القرآن ގެތެރޭގައިވާ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. މިއީ މިއަކުރުތަކާގުޅޭ ބޭނުން އެންމެ ރައްކާތެރިއެއްކޮށްވެއެވެ. والله أعلم.۞ تِلْكَ = އެއީ: އެބަހީ (މިސޫރަތުގެ އާޔަތްތަކަކީ) ۞ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِۗ = ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ. [(توراة އާއި إنجيل ގެ އާޔަތްތަކެވެ. / ނުވަތަ قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.) މިދެ ترجمة ވެއެވެ. ކުރިން އެއީ طبرى ގެ ترجمة އެވެ. ފަހުން އައީ إبن كثير ގެ ترجمة އެވެ.އަދި ފަހުގެ ބައެއްބަސްކަމުގަނޑުވެސް ބަހެވެ.) ۞ وَٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ = އަދި ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނުކަލާމުގައި.۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން.۞ ٱلْحَقُّ = އެއީ ހަމަ حقّ ތެދެވެ.۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި އެނބުރެއް ހަމަ މީސްތަކުން.۞ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ = ތެދުނުކުރެތެވެ. އީމާންނުވެތެވެ.۞ ٱللَّهُ ٱلَّذِى = الله އެއީ. ۞ رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތައް އުފުއްލަވައި ހައްޓަވައިފިއެވެ. ۞ بِغَيْرِ عَمَدٍ = އެއްވެސް ތަނބަކާ ނުލައި. ۞ تَرَوْنَهَاۖ = އެއަށްބަލައި ކަލޭމެން ދެކޭތީ. ۞ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ = ދެން އެކަލާނގެ إستواء ވާ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ۞ عَلَى ٱلْعَرْشِۖ = عَرْش މަތީ ۞ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَۖ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާއި ހަނދު ކިޔަމަންކުރުއްވައިފިއެވެ. ۞ كُلٌّ يَجْرِى = އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއްވެސް ދުވެއެވެ. ދަތުރުކުރެއެވެ.۞ لِأَجَلٍ مُّسَمًّىۚ = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔެވިގެންވާ މުއްދަތަކަށް.۞ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަންތައްތައް تَدْبِيْرُ ކުރައްވައެވެ. ۞ يُفَصِّلُ ٱلْآيَٰتِ = އަދި އެކަލާނގެ دليل ތައް (ހެކިތައް) تفصيل ކުރައްވައެވެ. ۞ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އާ ބައްދަލުވާނެކަމަށް يقين ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ۞ وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.۞ مَدَّ ٱلْأَرْضَ = ބިންގަނޑު ފަތުރުއްވީ. ۞ وَجَعَلَ فِيهَا = އަދި އެކަލާނގެ އެތާގައި ލެއްވިއެވެ.۞ رَوَٰسِىَ وَأَنْهَٰرًاۖ = ފަރުބަދަތަކާއި ކޯރުތައް. ۞ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ = އަދި (ގަހުގެ) ކޮންމެ މޭވާއެއްގެ ތެރެއިން.۞ جَعَلَ فِيهَا = އެކަލާނގެ އޭގައި ލައްވައިފިއެވެ. ۞ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِۖ = ދެ ޖޯޑު ހަދައިގެން ދެބައި. ފިރިހެން އަންހެން. ۞

يُغۡشِي ٱلَّيۡلَ ٱلنَّهَارَۚ = ރޭގަނޑުން ދުވާލު އަނދިރިކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ = ހަމަކަނޑަވަރުން އެކަންކަމުގައިވެއެވެ. ۞ لَأٓيَٰتٖ = (ކުޑަބޮޑުވަންވަނަކަމާ އެއްކަލުވަންވަނަކަމަށް دليل ކުރާ) ކަނޑައެޅިގެންވާ ހެކިތަކާއި دليل ތައް. لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ۝٣ = فكر ކުރާ ބުއްދިކުރާބަޔަކަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) الٓمٓرۚ : މިބާވަތުގެ އެންމެހައި رَمْزُ ގެ މާނައެއް އަދި އޭގެ މުރާދެއް ތޭގަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله تعالى އެވެ. މިއިން އެންމެބޮޑު ގަދަވެސް آدم ގެދަރިންނަށް ބުނެވުނުކަމީ އެއީ إعجاز القرآن ގެތެރެއިންވާ އަކުރުތަކެއްކަމުގައެވެ. އާރާއުކުވެސް ބައެއްބޭކަލުންގެ رَأى ވެއެވެ. تفسير الطّبرى ގައި إبن عبّاس رضى الله عنهما ގެ ރިވާޔަތެއް މިސޫރަތުގެ މިއަކުރުތަކާދުރު ގެންނަވާފައިވެއެވެ. އޭގައިވަނީ """أنَا اللّهُ أَرَى"" މިހެންނެވެ. މިގެ މާނައެއްކަމުގައި ބަޔާންވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ الله އެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންނަވަމެވެ. މިއެވެ...

ދެން އެއަންގަވަނީ މިސޫރަތުގެ އާޔަތްތަކުގެ ޢަދަދު އާޔަތްތަކެވެ. މިގޮތުގެ ޢިއްތިބާރުކުރުމުގައި ގުޅޭ ކަމުގެ إختلاف އޮވެއެވެ. طبرى ގެ تفسير ގައިވެސް އެއީ توراة އާއި إنجيل ކަމުގައެވެ. إبن كثير ގެ ترجمة ގައިވެސް އެއީ ޚާއްޞަ قرآن ކަމަށެވެ. އަދި ފަހުގެ تَحْقِيْقُ ތަކުންވެސް އެގޮތަށް ދެނެއެވެ. ދެން އަދި މިއީ ކަނޑައެޅިގެންވާ ޙައްޤުކަމެއްނަމަވެސް الله ބާވައިލެއްވި ހައްޤުކަމުގައިވާނެކަމާ مؤمن ނުވަނީ ގިނަ ބަޔަކުއެވެ. ދެން އަދި އެހެންގޮތެއް ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ބާވައިލައްވާ ޤުރުއާނަކީ މުޅިއަކު ޙައްޤެއްކަމަކީ ހަމަ حقّ ތެދުކަމުގައެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުންނަކީ ގިނަބޭފުޅުން ތެދުނުކުރާ ކަމުގައެވެ. އެއަށް އީމާންނުވާކަމުގައެވެ.

(٢) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ދުށަށް އެއްވެސް ތަނބަކާ ނުލައި އުޑުތައް އުފެއްދެވި ރަސް الله އެވެ. ދެން އެކަލާނގެ عَرْشِ މައްޗަށް إِسْتِوَاء ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާއި ހަނދު ކިޔަމަންކުރުއްވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއްވެސް ކަނޑައެޅި عَيَّن ވެގެންވާ ވަކިމުއްދަތަކަށް ދަތުރުކުރެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެމަތިން ކަންކަމުގެ تَدْبِيْرُ ކުރައްވާ ހިންގަވައެވެ. މިހިރާކަމެއްވެސް މިވަނީ ކަލޭމެން ގެންދެވޭ ربّ އާއި ކަލޭމެން ބައްދަލުވާނޭކަން ތެދުކޮށް يقين ކުރުމަށެވެ. قيامة ދުވަހާއި محشر ކުރެއްވުމާއި جزاء ދެއްވުން يقين ކުރުމަށެވެ.

(٣) އަދި ބިންގަނޑު ފަޅުރުއްވާ ދިގުކޮށް ފަތުރުއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އޭގެމަތީގައި ފަރުބަދަތަކާއި ކޯރުތައް ލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ގަސްގަހާގެހިގެ މޭވާތަކުގެ ނުރުއްވައި އަދި އެއިން ކޮންމެ ވައްތަރެއްގައި ޖޯޑުޖޯޑު ފިރިހެން އަންހެން ލެއްވިއެވެ. (މިކަމަކީ، މިޒަމާނު عَمَلِي تحقيق ގެ ތެރެއިންވެސް ސާބިތުވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.) އަދި ރޭގަނޑުން ދުވާލު އަނދިރިކޮށްލައްވާވެސް އެކަލާނގެ ލައްވައެވެ. ހަމަކަނޑަވަރުން އެކަންކަމުގައި الله ގެ قدرة ފުޅަކާއި އެއްކަލުވަންތަކަމުގެ މަތިކަމަށް دليل ކުރާ ގިނަގުނަ دليل ތައް ހުރި ވާހަކަންކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ވިސްނަން އެނގޭނީ އަދި قبول ކުރާނީ ކަންކަމަށް ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ ބަޔަކަށެވެ.

وَفِي ٱلْأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَـٰوِرَٰتٌ وَجَنَّـٰتٌ مِّنْ أَعْنَـٰبٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَآءٍ وَٰحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي ٱلْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأَيَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ ۞ وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلْأَغْلَـٰلُ فِيٓ أَعْنَاقِهِمْ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٥﴾

މާނަ

وَفِي ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައި ވެއެވެ. ۞ قِطَعٌ مُّتَجَـٰوِرَٰتٌ = ގާތްގާތުގައިހުރި ބައިބައި. ۞ وَجَنَّـٰتٌ مِّنْ أَعْنَـٰبٍ = އަދި މޭވާ ގަސްތަކުގެ ބަގީޗާތަކާއި. ۞ وَزَرْعٌ = އަދި ދަނޑުވެރިކަމާއި. وَنَخِيلٌ = އަދި ކަދުރު ގަސްތައި. ۞ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ = ދެކުރިގަނޑެއްގެ ގަސްތައި، އެއްކުރިގަނޑެއްގެ ގަސްތައި. ۞ يُسْقَىٰ بِمَآءٍ وَٰحِدٍ = ފެންދެވޭނީ ހަމަ އެއްފެނުންނެވެ. ۞ وَنُفَضِّلُ = އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތަފާތުކޮށްދެއްވަމެވެ. بَعْضَهَا = ބައެއް = عَلَىٰ بَعْضٍ = އަނެއްބައެއްގެ މައްޗަށް ۞ فِي ٱلْأُكُلِ = ކެއުމުގެ ގޮތުން. ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ވެއެވެ. ۞ لَأَيَـٰتٍ = ހެކިތައް ۞ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ = ވިސްނާ ބުއްދިވެރި ބައެއްގެ ހެޔޮގޮތުގައި. ۞ وَإِن تَعْجَبْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ތ مُشْرِكُ ން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް ހައިރާންވާނަމަ ۞ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ބަސް ވެސް عجائب ކަމެކެވެ. ۞ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا = އަހުރެމެން ވެއްޔަށް ވީއިރު (އެއީ.) عجائب ކަމެއް. ۞ أَءِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ = ވަނީ ހަމަ އައު ޚަލްޤުކުރުމެއްގައިތޯ؟ ۞ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން އީ. ۞ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފަރުވީ މީހުންނެވެ. ۞ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި އެމީހުންނަށް ٱلْأَغْلَـٰلُ فِيٓ أَعْنَاقِهِمْ = އެމީހުންގެ ކަރުތަކުގައި ޒަންޖީރު އެޅޭނެ މީހުންނެވެ. ۞ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ = އަދި އެމީހުން އީ. أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ވެސް މީހުންނެވެ. ۞ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٥﴾ = އެމީހުން ދެމިހުންނާނީ ނަރަކައިގައެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤) އަދި މިބިމުގެ ބިންގަނޑުގައި ގާތްގާތުން އެއްބައި އަނެއްބައާ ޚިލާފުވެގެންވާ ބައިބައިވެއެވެ. (އެއީ އަޑުގަނޑުވެރިވެސް މިޔާއާ قَارَّة ތަކެއް އެބައި ކޮންބިންތަކެއް ކަމުގައިވާފައެވެ. ނުވަތަ ބިމުގެ ފަހަރުފަހަރު ކަމުގައިވާފައެވެ. އަދި މިހިރާގޮތުއްވެސް އެއިން دليل ކުރެއެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ އެބިމުގައި މާބަސްކަރުދާގެ ބަގީޗާތައް ދަނޑުބިމާއި ދަނޑާއި ފެއްސިއެވެ. އަދި އެއްބުރުން ދުކުރިގަނޑު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަކުރިގަނޑު ކަރުދަރު ހުރާއި އަދި އެންމެ ކަރުދަރު ހުރެއްވެސް އެކަލާނގެ ފެއްސިއެވެ. (އެއީ المدينة المنوّرة ގެ قُبَا އިން އައުހުންނެވެ ދުކުފައިވާ ތަކުރާއަކީވެ. އަދި ކަރުދާ މާބަސްކަރުދަރު މިއާދަކައި ވަރަން خاصّ ވެފައިވާ އެދުއްޔާގެ ފައިދާބާގެ ކަރުދަރުކަމުގައި ފެނެއެވެ. واللّٰه أعلم)

ދުނިޔެ މިހިރާ ބާވަތްތަކުގެ ގަސްގަހާގެއްސަން ފެންދުވަސް ހަމަ އެއްފެންކަރުންނެވެ. އެއީ ވާރޭފެނެވެ. މެދުން ފައިބާފެނެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ކައިބޯއިހުރުމުގެ ގޮތުން ތަކެއް އެކަލާނގެ މެއްކަމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންނައި މާތްކުރެއްވީމެވެ. ފާނުބަ، ހުތްކަށި، ކުޅިކަށި ހިތްކަށި...... ދުށް މިހެންގޮސް ތަފާތު ރަހަތަކުގައި ހުރެއެވެ. ހަމަހަނދާނުން މިކަންކަމުގައި اللّٰه ގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކަލާނގެ ވަންތަކަމުގެ މައްޗަށް دليل ކުރާ ކަންތައްތަކެކެވެ. އެކަމުގެ ކިއި ބޭއްލާ ބޭނުންފުޅު ވިސްނާ އަދި عبرة حاصل ކުރާ ބައެއްކަމުގައެވެ.

- ދަންނައެވެ! އިންސާނުންގެ ވެސް ހުރިހާ ބާވަތްތަކުގެ މިސާލެވެ. އެންމެއް ފެނެކަނޑުން ކައިބޯއިހުރުން ހަމަބިމުގެ ތަކެތި ނޫނެވެ. ބޭނި ހަމަ އެއްއީއްނޑުކެވެ. ބައްޕައަކީ ހަމަ آدم عليه السّلام އެވެ. ނަމަވެސް ތަފާތު ކުރަހުގައި ތަފާތެވެ. ތެދުވަގު ބޮޑަދެއްވާވާވަން އެތެއްތިމެގެ قبول ކުރީ ވައްބައެއްކެވެ. އަނެއްބައަކީ قبول ނުކުރިއެވެ.

(٥) ޔާ رسول اللّٰه އެވެ! އެ مشرك ންގެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެކުރާ ކަލޭގެފާނު عجائب ވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ އެއީ އަދި އެހާ عجائب ކަމެއްނޫނެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މިބަހުގައިވާ عجائب ކަން އަދި މާބޮޑެވެ. އެމީހުން އެބުނެއެވެ. "އަހުރެމެން މަރުވެ ކުރިކުރިވެ ފަސްއަޅިގަނޑުވީމާ ދުން އައުންވެސް އަހުރެމެން އައުއްޔާވާނެކަމުން ހުއްޓަކާލާނެއޭ؟ محشر ކުރެވޭނެއޭ؟" ފަހެ އެފަދަ މީހުންނަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާމެދު إنكار ކުރާމީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ކާފަރުކަމުގެ ދުޅިބުރީގެމީހުންނެވެ. އެފަދަ މީހުންނަކީ قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ކަރުދަރުވަކާއި ނަރަކާގެ ކަށިތަކުގެ އެޅުވާލާނެމީހުންނެވެ. އަދި އެއީ ނަރަކައިގެ ވަޒަންވެރިންނެވެ. އެމީހުން ދާއިމީބައި ހަމަ އެތަނުގައެވެ.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۗ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ ۖ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۖ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِّنكُم مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

މުފްރަދާތު

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި އެމީހުން ކަލޭގާފާނުގެ ކިބައިން އަވަސްކުރުވަން އެދެއެވެ.❁
بِالسَّيِّئَةِ = ނުބައި/ عقوبة އާއި ހަލާކު. ❁ قَبْلَ الْحَسَنَةِ = ރަނގަޅުގެ ކުރިން. ސަލާމަތާއި عافية ގެ ކުރިން.
❁ وَقَدْ خَلَتْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިސްވެހިނގައްޖެއެވެ. مِن قَبْلِهِمُ = އެމީހުންގެ ކުރިން ❁ الْمَثُلَاتُ
= އެފަދަ މިސާލުތައް. ތޫފާނުވެރިންނާއި އެމީހުންގެ عقوبة ތައް. (އެއިން عبرة حاصل ނުކުރަނީ ކީއްވެބާވައެވެ؟.) ❁
وَإِنَّ رَبَّكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގާފާނުގެ ربّ އެއީ.❁ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުންވެސް
މީސްތަކުންގެ ފާފަފުއްސަވާފުދޭގޮތުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.❁ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވުމާއެކުވެސް.(އެމީހުން
ދުރުވުމާއި އެކުވެސް) ❁ وَإِنَّ رَبَّكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގާފާނުގެ ربّ އެއީ. ❁ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾
= ކަނޑައެޅިގެން عقوبة ދެއްވުމުގައި ހަރުކަށި ކަލާނގެއެވެ. وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން
ބުނެއެވެ. ❁ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ = އެކަލޭގާފާނަށް = ބާވައިލެއްވުނީސްނަމަވެ. / ނުވަތަ ބާވައިނުލެއްވީ
ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟.❁ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِ = އެކަލޭގާފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން معجزة އެއް. ❁ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ =
ކަލޭގާފާނު ވާނީ ހަމައެކަނި އިންޒާރުދެއްވާ ބާރުވެރިއްކަމުގައެވެ. ❁ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ = އަދި ކޮންމެ قوم
އަކަށްވެސް މަގުދައްކައިދޭނެ ބާރުވެރިޔަކުވެއެވެ. ❁ اللَّهُ يَعْلَمُ = الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَا تَحْمِلُ كُلُّ
أُنثَىٰ = ކޮންމެ އަންހެނަކުވެސް (ބަނޑުގައި) އުފުލާއެއްޗެއް. ❁ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ = އަދި رحم ތައް
މަދުކުރާ އެއްޗެއްވެސް. ❁ وَمَا تَزْدَادُ = އަދި އިތުރުކުރާ އެއްޗެއްވެސް. ❁ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ = އަދި
އެކަލާނގެ حضرة ގައި ކޮންމެއެއްޗެއް - އަދި ކޮންމެކަމެއްވެއެވެ. ❁ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ = މިންވަރުކުރެއްވިގޮތަށް.❁ عَالِمُ
الْغَيْبِ = އެކަލާނގެއީ غيب ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ وَالشَّهَادَةِ = އަދި ފާޅުގައި ހުންނަ
ކަންތައްވެސް. ❁ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ = ހައިބަތުވެރިވެގެންވާ (ހުރިހާ ތަނަކަށްވުރެ) މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ
ކަލާނގެއެވެ.❁ سَوَاءٌ مِّنكُم = ކަލޭމެންގެތެރެއިން ހަމަހަމައެވެ. އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައި ހަމަހަމައެވެ.

۞ ﴿مَّنۡ أَسَرَّ ٱلۡقَوۡلَ﴾ = ބަސް ސިއްރުކުރާމީހާ. ۞ ﴿وَمَن جَهَرَ بِهِۦ﴾ = އަދި އެބަސް ގަދައަށް ބުނާމީހާ.

وَمَنۡ ۞ ﴿هُوَ مُسۡتَخۡفِۭ﴾ = އަދި ނިވައިވެ ފޮރުވިގެންވާ މީހާ. ۞ ﴿بِٱلَّيۡلِ﴾ = ރޭގަނޑު. ۞ ﴿وَسَارِبُۢ بِٱلنَّهَارِ﴾

(١٠) = އަދި ދުވާލު ފާޅުވެގެންވާމީހާ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦) އަދި ސަލާމަތާ عافية ގެކުރިމަތީގައި އެމީހުން އަވަހަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެދެނީ عقوبة އާއި ހަލާކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ مثال ތަކެއް އެމީހުންގެ ކުރިންވެސް އިސްވެހިނގައްޖެއެވެ. އިސްވެދިޔަ رسول ބޭކަލުންނާއި އެބޭކަލުންގެ ބަސްދޮގުކުރި ދޮގުވެރިންނާއި އަދި އެމީހުންނަށް އައި عذاب މީގެކުރިން އިސްވެހިނގައްޖެއެވެ. އެވާހަކައިން މިމީހުން عبرة حاصل ނުކުރަނީ ކީއްވެބާވައެވެ؟

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ މީސްތަކުން شرك ކުރުމާއި އަނިޔާކުރުމާ އެކުވެސް އެމީހުން توبة ވުމުން މީސްތަކުންނަށް ފާފަފުއްސަވާފުޅުގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ عقوبة ދެއްވުން ގަދަފަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧) އަދި ކާފަރުވީ މީސްތަކުން ބުނެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނުގެ نبى ކަން ތެދުކަމުގެދަލީލަކަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން معجزة އެއް އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނުނަމައެވެ. ނުވަތަ ބާވައިނުލެއްވީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟" އޭގެ جواب ގައި الله އެ އަންގަވަނީ – ކަލޭގެފާނަކީ ހަމަ إنذار ކުރައްވާ ބޭކަލެކެވެ. އަދި ކޮންމެ قوم އަކަށްވެސް އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކާނެ هادى އެއްވެއެވެ. ތެދުމަގުދައްކަވާމީހަކުވެއެވެ. އެއީ އެ قوم ގެ نبى އާއެވެ.

(٨) ކޮންމެ އަންހެނުންނެއްގެ އޭގެ ބަނޑުގައި އުފުލާ ދަރިއެއްގެ خبر ވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ބަނޑުގައި ހުރި ދަރިފުޅަށް حيض ގެ ލެއިފޯރުވުމުގެ ނިސްބަތުން رَحِمُ ގެތެރޭގައިން މަދުވާވަރަކާއި އަދި އިތުރުވާވަރެއްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އޭގެ ނިސްބަތަކުން ބަލިވެއިނުމުގެ ދުވަސް މަދުވެ އިތުރުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ އެއްޗެއް އަދި ކޮންމެކަމެއް އެކަލާނގެ حضرة ގައި މިންވަރު ކުރެވިގެންވެއެވެ. އޭގެ ތަފާތެއްނުވާނެއެވެ.

(٩) އެކަލާނގެއީ غيب ވެ ފޮރުވި ވަންހަނާވެގެންވާ ކަންތައްތަކާއި ފާޅުގައި ފެންނަން ހުންނަ ކަންތައްތައްވެސް ދެނެވޮޑިގެންވާ ނުހަނު ހައިބަތްތެރިވެގެންވާ އަދި ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށްވުރެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٠) އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން ސިއްރުން ބަސްބުނާމީހާ އަދި އަޑުގަދަކޮށް ބުނާމީހާ އަދި ރޭގަނޑު ނިވައިވެގެން އަނދިރީގައި ހޮވެގެން ބަސްބުނާމީހާ އަދި ދުވާލު ފާޅުގައި ބަސްބުނާމީހާ އެކަލާނގެއަށް ހަމަހަމައެވެ. ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައި އެއްސަމާވޭގޮތުން ހަމަހަމައެވެ.

لَهُۥ مُعَقِّبَٰتٌ مِّنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ يَحۡفَظُونَهُۥ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡۗ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوۡمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ خَوۡفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعۡدُ بِحَمۡدِهِۦ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ مِنۡ خِيفَتِهِۦ وَيُرۡسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمۡ يُجَٰدِلُونَ فِى ٱللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلۡمِحَالِ ﴿١٣﴾

ލުޣާތު

لَهُۥ مُعَقِّبَٰتٌ = އޭނާއަށް مُعَقِّبَة ތަ ވެއެވެ. އެއީ އޭނާ ބެލެހެއްޓުމަށް ވަގުތީގައި ބަދަލުވެ އަންނަ މަލާއިކަތް ބާކީވެރިންނެވެ.❁ مِّنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ = އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި. وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ = އަދި އޭނާގެ ފުރަގަސްގައި.❁ يَحۡفَظُونَهُۥ = އެބަލަހައްޓަން އޭނާ ބަލަހައްޓައިދެއްވައެވެ.❁ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِ = الله ގެ އަމުރުން.❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ބަދަލުނުކުރައްވައެވެ.❁ مَا بِقَوۡمٍ = قوم އެއްގައިވާ އެއްޗެއް. (އެއީ نعمة އެވެ)❁ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ = އެމީހުން ބަދަލުކުރާހާ ހިނދަކުންނެވެ.❁ مَا بِأَنفُسِهِمۡ = އެމީހުންގެ نفس ތަކުގައިވާ އެއްޗެއް – ހެޔޮކަންތައްތަކާއި صالح عمل .

❁ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރައްވައިފިއްޔާ. ❁ بِقَوۡمٍ سُوٓءًا = ބަޔަކާމެދު ނުބައެއް ، ހަލާކެއް ، ނުވަތަ عذاب އެއް. ❁ فَلَا مَرَدَّ لَهُۥ = އެކަމެއް ނުވަތަ އެއްޗެއް އަނބުރާ ރައްދުކުރެވޭނެގޮތެއްނުވެއެވެ. ނުޖެހި ނުހުރެއެވެ.❁ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ.❁ مِن وَالٍ ﴿١١﴾ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއެއް.❁ هُوَ ٱلَّذِى ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.❁ يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ = ކަލޭމެންނަށް ވިދުވަރުދައްކަވަނީ.❁ خَوۡفًا وَطَمَعًا = ބިރުވެރިކަމާ އަދި ތަރިވެރިކަމާ އެއްކޮށެއްގެގޮތުގައި.❁ وَيُنشِئُ = އަދި އުފައްދަވައެވެ.❁ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾ = ބަރު ވިލާތައް. ފެނުން ބަރުވެފައިވާ ވިލާތަށް.❁

وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعۡدُ = އަދި رَعْدُ އަޑަކި: ގުގުރި تسبيح ކިޔައެވެ. (رَعْدُ އަކީ މަލާއިކަތުންގެތެރެއިން މަލާއިކަތެއްކަމަށް حديث ގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި އެއީ ގަދަ ވަރުގަދަކަމުގައިވާ ސޯސެއްވެއެވެ.) ❁ بِحَمۡدِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް حمد ކުރުމާ އެކު. މަތިވެރިކަމާއި ثناء ވިދާޅުވެއެވެ.❁ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ مِنۡ خِيفَتِهِۦ = އަދި ملائكة ތަކުން އެކަލާނގެއަށް ބިރުވުމުން تسبيح ވިދާޅުވެއެވެ.❁ وَيُرۡسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ = އަދި އެކަލާނގެފޮނުއްވާ އަހިގަނޑު ފޮނުއްވައެވެ.❁ فَيُصِيبُ بِهَا = ފަހެ އެކަލާނގެ އެ އަހިގަނޑުން ހިފައްވައެވެ. / އެއަހިގަނޑުން ޖެހުއްވައެވެ.❁ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް.❁ وَهُمۡ يُجَٰدِلُونَ فِى ٱللَّهِ = އެމީހުން الله އާ ދޭތެ جدل ކުރާ حال .❁ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلۡمِحَالِ ﴿١٣﴾ = އެކަލާނގެއީ عقوبة ދެއްވުމުގައި ހިއްވަރު ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެއަކަށްވުމާ حال❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١) އަދި އެކަލާނގެ އަމުރާ ރައްކާތެރިކުރައްވުމަށްޓަކައި އެއްބަދަލުކުރަނީ އާންމު ހަރަކާތް އިންސާނާ ވަޒީފާވެރިންނަށް އެއާ ދިމާވުން އޮތް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ވަޒީފާއަދާކުރަން ދުވާލާއި ރޭގަނޑު ބަދަލުވެ ބަދަލުވެ ތިބޭ ރައްކާތެރިކުރާ މަލާއިކަތުން ތިބެތެވެ. ޚަބަރުގެ ތެރެއިން ނުވަތަ خاصّ ވަޒީފާއެއް އެކަލާނގެ އަމުރާ ދިފާޢުކުރާ ބާރުގައި ރައްކާތެރިކުރާ ބަލަހައްޓާ މަލާއިކަތުން ވަޒީފާވެރިންނެވެ. މިބަޔަކީ ބާރުގައި ބަލަހައްޓާ ވަޒީފާވެރިންނެވެ.
މިބަޔަކީ الله ގެ އަމުރުފުޅަށް އެކަލާނގެ އަމާ ރައްކާތެރިކުރައްވާ ބަލަހައްޓާ ވަޒީފާވެރިންނެވެ.

އަދި އެއްވެސް ބަޔަކަށް الله ދެއްވާފައިވާ نعمة އާއި رحمة އަދި އެބައިމީހުންގެ نفس ތަކުގައިވާ ހެޔޮކަންތައް صالح عمل ތަކުން تَغَيَّر ނުކޮށް ބަދަލު ނުކުރާހާ ހިނދަކު الله ގެ نعمة އާއި رحمة އެކަލާނގެ ބަދަލު ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްވެސް قوم އަކަށް الله تعالى عذاب އާއި ނުބައި ހާލެއް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ދޫކޮށް އެކަން އަނބުރާ ރައްދުވާނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އެ عذاب އާއި އަދި އެ ހާލަތް އަވަހަށް ހިފެހެއްޓުމަށް އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެއްވެސް ސަލާމަތްކުރާނެ ވަލީއަކު ނުވެއެވެ. (އަދި އެކަލާނގެ ކުރިމަތީގައި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅަށް ހުރަސް އަޅާނެ އެއްވެސް ކަލާނގެއެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެން ސަލާމަތް އަންނަނީ އިސްތިޣްފާރާ ތައުބާއާއި ދުޢާގެ ސަބަބުން ކުރިމަތިވާ ބަލާ ހަލާކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ
ރަޙްމަތާ ގުޅިގެން مصيبة ދުރުވެ ޢާފިޔަތް ލިބެނީ ސަބަބުން ނޫނީ ނުލިބޭނެއެވެ.)

(١٢) އަދި ބިރުވެރިކަމާ އުއްމީދުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ވިދާ ވިދުން – އެބަހީ: ގަޑިތަކުގައި ބިރުވެރިވާ
އަދި ރަޙްމަތަށް ވާރޭވެހުން ވާނެކަމުގެ އުއްމީދާއި ވިދާވިދުމަކާ އެކު ވިދުވާލައްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ފެނުން
ބުރަވެގެންވާ ވިލާތައް އުފައްދަވާ އެކަލާނގެ حركات ކުރުވައެވެ.

(١٣) އަދި ގުގުރި الله އަށް تسبيح ވިދާޅުވެ އެކަލާނގެއަށް حمد ثناء ދަންނަވައެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ބިރުވެރިވުމުން
އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވެ تسبيح ވިދާޅުވެ حمد ثناء ދަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ގްރޭ އަޑިއަށް ފޮނުއްވައެވެ. ދެން
އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅަކަށް އަލަކަށް އެއްލުއްވައި ދިއްލުވައްވައެވެ. އެވަރު ކަންތަކާ ހިތްވަރާއި ބުރަނުވެ މިސާލަކަށް
ބަދުއިލާސިން الله އާ ދެކޮޅަށް جدل ކުރާ އެކަލާނގެ قدرة ގެނެސްދޭން ގޮތެއް ނުހުރެއެވެ. އެކަލާނގެ عقوبة ދެއްވުމާއި
ހިއްޕެވުން ގަދަވެގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައިވާ حال ގައެވެ.

- ދަންނަށެވެ! الرَّعْدُ މިއީ ދިޔަހިން ކިޔާ ގުގުރިއެވެ. މާތްވެގެން މިވަނީ ގުގުރި تسبيح ވިދާޅުވާ ކަމެވެ. އަދި
الله އަށް حمد ވެސް ކުރައްވާކަމެވެ. މިހެންވެ تفسير علم ވެރިންގެ ދެމެދުގައި إختلاف އާއި ހިންގާފައިވެއެވެ. عامّ ގޮތް
ގިނަ مفسّر ން ވިދާޅުވީ އެއީ މަލާއިކަތެއްގެ ކަމަށް حوال ކުރައްވާފައިވާ މާލާއިކަތަކާކަމަށެވެ. އެއަށްވުރެ އެކަލާނގެ ފަރާތުގެ
އަޑު ފެނިކަމަށެވެ. އަދި އެ މަލާއިކަތާ އެކަލާނގެ ފަރާތުގެ އަނގައިން ނިކުމެ އަލިފާންކަމަށެވެ. الله ގެ إذن ލިބިގެން
މިކަންކަމާ ހިނގާން ދުރުކަމަށްޓަކައެވެ.

އަދި ބައެއްބައި ބާރުގެން ވިދާޅުވަނީ رَعْدُ މިއީ އެއްބައިވާ އެއްގެމިނޑުވެސް ގުޅިގެން
ގުގުރާ ވައެވެ. ދެން ދިޔަވުމާ އެއާ އެކީގައި އުދުހިގެން ހުންނަކަމެވެ. ދިމާވުން ހަމަ الله ގެ އިޖުނަގެން ފެން
ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. والله أعلم بالصّواب = تفسير قرطبى =

لَهُۥ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ ۖ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَىْءٍ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦ ۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَٰلُهُم بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُلِ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا۟ كَخَلْقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾

ތަރުޖަމާ

لَهُۥ = އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ۞ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ ۖ = حقّ دعاء ۞. وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ = އަދި دعاء ކުރާ މީސްތަކުން. ۞ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ނޫން ފަރާތްތަކަށް. ۞ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم = دعاء ކުރާމީހުންނަށް އެތަކެތި - ޖަވާބުނުދެއެވެ. ۞ بِشَىْءٍ = އެއްވެސްކަމަކުން އެއްވެސްޖަވާބެއް. ۞ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيْهِ = އަތްދެ ދިގުކޮށްލާ ފަދައިގެންވާމީހަކު ފަދައިންމެނުވީ. ۞ إِلَى ٱلْمَآءِ = ފެނަށް. ۞ لِيَبْلُغَ فَاهُ = އަތްދެ އަނގައަށް ފެންފޯރުކޮށްދޭތޯ. ۞ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦ ۚ = އަދި އަތްދެ އެފެން ފޯރުކޮށްދޭނޭ މީހަކަށްވާގޮތެއް ނުވެއެވެ. ۞ وَمَا دُعَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފިރުންގެ دعاء ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾ = މަގުފުރެދުމެއްގެ ތެރޭގައި މެނުވީ. ۞ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ = އަދި سجدة ކުރައްވާ الله އަށެވެ. އެބަހީ: ކިޔަމަންތެރިވެގެން ވާޖިބުވެގެންވާ الله އަށެވެ. ۞ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބައެއް. ۞ طَوْعًا وَكَرْهًا = ރުހި ކިޔަމަންތެރިވެގެންނާއި ނުރުހި ކިޔަމަންތެރިވެގެންވެސް. ۞ وَظِلَٰلُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ހިޔަނިވެސް. (ބިމުގައި ވެއްޓިފައިވާ ހިޔަނި ބޮޑުވެ ކުޑަވާ ހިނގުމެވެ. އެހިޔަނިވެސް އެ سجدة ކުރަނީއެވެ.) ۞ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ = ހެނދުނާއި ހަވީރު. ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ربّ އަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެތަންތަން ހެއްދެވި ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ قُلِ ٱللَّهُ ۚ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ الله އެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! أَفَٱتَّخَذْتُم = ކަލޭމެން ހިފާ إختيار ކުރީހެއްޔެވެ؟ ۞ مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ސަރަޕާވެރިންތަކެއް. ۞ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ = އެތަކެތީގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ. نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ = އެއްވެސް منفع އެއް އަދި ގެއްލުމެއްވިޔަސް. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ هَلْ يَسْتَوِى = ހަމަހަމަ ވާނެހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ = ކަނުމީހާއާއި ފެންނަމީހާއާ ދެމީހުން. ۞ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى = ނުވަތަ ހަމަހަމަވާނެހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ = އަނދިރިކަމާއި އަލިކަން. ۞ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ = ނުވަތަ އެމީހުން الله އަށް شريك ންތަކެއް ލެއްވީހެއްޔެވެ؟ ۞ خَلَقُوا۟ = އެތަކެތި (އެ شريك ންތައް) ތަކެތި ހެއްދެވީހެއްޔެވެ؟ ۞ كَخَلْقِهِۦ = އެކަލާނގެ ހެއްދެވުންތަކާއެއްފަދައިން. ۞ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ

عَلَيْهِمْ = ދެން އެމީހުންނަށް ދެފަރާތުންނެއްގެ خلق ތަށް ތަފާތުނުވެއްޖެތޯ؟ ۞ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞
ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيْءٍ = ހުރިހާތަކެތި ހެއްދެވި ކަލާނގެ ހަމަ الله އެވެ.۞ وَهُوَ = އަދި އެކަލާނގެއީ. ۞
ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾ = ދެވަނައެއްނުވާ އެއްކައުވަންތަ އަދި ބާރުކަން އެފަރާތަކަށް حقّ ވެގެންވާ ގަދަފަދަވަންތަ
ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤) دعاء ކުރުން حقّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. إجابة ކުރައްވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި مشرك ންގެ މީހުން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކަށް (އެ شريك ންތަށް) دعاء ކޮށް ގޮވާ އެހެންމީހުންނަށް އިޖާބަ ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެއްވެސްގޮތަކުން ޖަވާބު ނުދެވޭނެއެވެ. އެތަކެއްޗަކަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ. އެފަދަ ތަކެއްޗަކަށް ގޮވާ دعاء ކުރާމީހާގެ މިސާލަކީ ދިމާޔަށް ދެއަތްދިއްކޮށްގެން ފެނަށް އެދޭ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. އޭނާގެ އަނގައަށް އެފެން އާދެ ނުފެތޭނެއެވެ. ކާފިރުން ބާތިލު ފަރާތްތަކަށް ކުރާ دعاء ކޮށް ކުރާ ކަންތަކުގެ ހަމަ ގެއްލުމެވެ. އެއީ ހަމަ ގެއްލުމުގައި ހުރިކަމެކެވެ.

(١٥) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކު ރުހި ކިޔަމަންތެރިވެގެންވެސް އަދި ނުރުހި ނުކިޔަމަންތެރިވެގެންވެސް، ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި ހެނދުނާއި ހަވީރު، އެމީހުންގެ ހިޔަނިތައްވެސް އެކަލާނގެއަށް سجدة ކުރެއެވެ. ކިޔަމަންވެގެންވެއެވެ.

(١٦) އޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ربّ އަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟" އެބަސްބަސް ބަލަހައްޓަވާ އެއްޗެހީގެ ވެރިރަސް ކާކުހެއްޔެވެ؟" ކަލޭގެފާނު އޭގެ جواب ގައި ވިދާޅުވާށެވެ! "އެއީ الله އެވެ." ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "ކަލޭމެން ދެން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ސަރަޙައްދުވެރިންތަކެއް إختيار ކުރީހެއްޔެވެ؟. އެތަކެއްޗަކަށް އެތަކެތީގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށްވެސް އެއްވެސް މަންފާއެއް އަދި ގެއްލުމެއް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ." ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "ލޮލުން ނުފެންނަމީހާއާއި ފެންނަމީހާ ހަމަހަމަވާނެހެއްޔެވެ؟. ނުވަތަ އަނދިރިތަކާއި އަލިކަމާ އެއްވަރުވާނެހެއްޔެވެ؟. މިތަކެތި އެއްވަރު ނުވާނެއެވެ. ހަމަހަމަ ނުވާނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން مؤمن ންނާއި ކާފިރުން ހަމަހަމަވާނެހެއްޔެވެ؟. ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ." އަދި އެ مشرك ންގެމީހުން الله އަށް شريك ންތަކެއްވާކަމުގައި ހިންގައި ދެން އެ شريك ންތައްވެސް الله ތަކާއި ހެއްދެވިފަދައިން ތަކާއި ހައްދަވައިފިނަމަ ދެފަރާތުން ހެއްދުމުތަކާއި އެމީހުންނަށް ތަފާތުނުވެއްޖެތޯ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނުވެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި ކަލާނގެ ހަމަ الله އެވެ. އެކަލާނގެއީ އެއްކައުވަންތަ އަދި އެފަރާތްތަކުންވެ ބާރުކަން حق ވެގެންވާ ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ."

أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَٱحْتَمَلَ ٱلسَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِى ٱلنَّارِ ٱبْتِغَآءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَٰعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ وَٱلْبَٰطِلَ ۚ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ فَيَمْكُثُ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٨﴾ ۞ أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ٱلْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰٓ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩﴾

ތަރުޖަމާ

أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އުޑުން އުނަގަނޑެއް ފެން ބާވައިލެއްވިއެވެ. / ވެއްސެވިއެވެ.۞ فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ = ދެންފަހެ ވާދީތަކަށް ފެން ދުވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ.۞ بِقَدَرِهَا = އޭގެ މިންވަރަށް ބޮޑު ވާދީއަކަށް އޭގެ މިނަށް، ކުޑަ ވާދީއަކަށް އޭގެ މިނަށް.۞ فَٱحْتَمَلَ ٱلسَّيْلُ = އަދި އެ سَيْلُ ގެމައްޗަށް އުފުލިއްޖެއެވެ. ފެންގަނޑުގެމައްޗަށް އަރައްޖެއެވެ.۞ زَبَدًا رَّابِيًا = މައްޗަށް އަރާފައިވާ ފޮނުގަނޑެއް. ގަދުގަނޑެއް.۞ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي ٱلنَّارِ = އަދި އަލިފާންގައި އުދުނުން ހުނުކޮށް ވިރުވާ (مَعْدَن) ގެތަކާގައިވެސް ވެއެވެ ٱبْتِغَآءَ حِلْيَةٍ = ގަހަނާ ހެދުމަށް އެދިގެން.۞ أَوْ مَتَٰعٍ = ނުވަތަ ހިފާގެންގުޅޭ ތަކެތި. (ހެދުމަށް އެދިގެން)۞ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ = އެފަދަ ފޮނުގަނޑެ - މައްޗަށް އަރާ ދަގަނޑުގަނޑެ.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ يَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ وَٱلْبَٰطِلَ = اللّه تعالى حقّ އާއި باطل ގެ މިސާލުޖަހައްސަވައެވެ.۞ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ = ފަހެ ފޮނުގަނޑު - (އެމައްޗަށް އަރާ ގަދުގަނޑު) ދަންނައެވެ!۞ فَيَذْهَبُ جُفَآءً = ބޭކާރުވެ ވައްޔަށް އަރައިގެންދެވެ.۞ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ = އަދި މީސްތަކުންނަށް މަންފާކުރާބައި. (ވާދީގައިނަމަ ފެންގަނޑު، ވިރިކާ معدن ނަމަ ވިރިގެން އޮޅިގައި ޗާރުވުމުގައިވާބައި)۞ فَيَمْكُثُ فِي ٱلْأَرْضِ = އޮތީ (ވާދީގެ) ބިމުގައި ކަންވާރުއްނަމަ އޭގެ އޮޅިގައި ސާބިތުވެގެންވެއެވެ.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ يَضْرِبُ ٱللَّهُ = اللّه ޖަހްސަވައެވެ.۞ ٱلْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ = مثال ތައް.۞ لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ = (އީމާންކަމާއި ކިޔަމަންތެރިކަމަށް) އިޖާބަދިން މީހުންނަށްވެއެވެ.۞ لِرَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ އަށް.۞ ٱلْحُسْنَىٰ = ސުވަރުގެ.۞ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ = އަދި(އީމާންކަމާއި ކިޔަމަންތެރިކަމަށް) އިޖާބަނުދިން މީހުން.۞ لَهُۥ = އެކަލާނގެއަށް.۞ لَوْ أَنَّ لَهُم = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްވީނަމަވެސް.۞ مَّا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا = ބިމުގައިވާ ހުރިހާއެއްޗެއް.۞ وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ = އަދި އޭއާއެކު އެހާއެއްޗެއް.۞ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦٓ = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އެއިން فدية ދިނީހެވެ.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށްހުރީ.۞ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ = ހިސާބުގެ ނުބައިކަމެވެ. އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ކުށެއް معاف ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = އަދި އެމީހުންގެ ތަނަކީ (قيامة ދުވަހުން) ނަރަކައެވެ.۞ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٨﴾ = އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަންމައްޗެކެވެ.۞ ۞ أَفَمَن يَعْلَمُ = އެނގެފަރު ދަންނަމީހާ.۞ أَنَّمَآ

أُنزِلَ إِلَيْكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތިޔައީ. ۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ۞ ٱلْحَقُّ = އެއީ ހަމަ حقّ ކަން. ۞ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰٓ = އަނދިރިވެފައިވާ މީހާ ފަދަ ތޯއެވެ؟ (އާދޭސްކުރުމަކީ فرض ވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް އޭނާއަށް ނޭނގޭ – އެއްވެސްކަމެއް ނޭނގޭ جاهل މީހާ ފަދަތޯއެވެ؟)۞ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ = وعظ نصيحة ލިބިގަންނަނީ ކަނޑައެޅި. أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾ = ބުއްދިވެރިންނެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٧) اللّٰه تعالى އުޑުން ފެންފޮނުއްވައިދެއްވައެވެ. އެފެން ވާދީތަކަށް އެކި މިންވަރުގެ ހުރި ބޮޑުކުޑަމިނަކަށް ފެން ބާވައެވެ. ދެން އެފެންގަނޑުގެ މައްޗަށް ކުނިކަހާލާ ފޭނު ހިމެނޭގޮތުން ދެއްކިއެރީ ފެނުގެމައްޗަށް އަރައެވެ.

އަދި މީސްމީހުން ރަން ރިހި ފަދަ ތަކެތި ކަރުގައި އަޅާ ގަހަނާ ހެދުމަށް ނުވަތަ އެހެނިހެން ބޭނުންތަކަށް ހަދާ مَعْدَن ގެމައްޗަށް އެކަންތަކެއް މިނިވަރު އޮރިގާ ތަފާތު ފަދަ ފޭނު ކުނިތަކެއް ސާފުނުވާގޮތަށް އަރައިގަނެއެވެ. اللّٰه تعالى حقّ އާއި بَاطِل ގެ މިސާލުޖައްސަވާ ދެއްވައިފިއެވެ. ދެންފަހު، ވާދީގެމައްޗަށް އުފުލޭފޭނު ފަދަ ބާތިލްވެސް ކުނިތަކާ ފެނުންނެތި ފަނާވެގެންދެއެވެ. އަދި مَعْدَن ތަކުގެ ކަންތައްތަކެއް އޮރިގާ ފަދަ ކަމެއް ބާކީވާ ތަކެތި ބާކީވެ ތިބޭ ކަމެއް އުފެދިގެނެވެ. ދެން މިސާލުތަކުން އެފަދައިން ދެއްކެވެ. ކަރުކަށް ތަނުގައި އަދި ކަންތައްތަކަށް ވިއަފާރި مَعْدَن ثابت ވެ ހުރެއެވެ. اللّٰه تعالى މިސާލުތައް ޖައްސަވާ ދެއްވައިފިއެވެ. މިސާލުން އެއަން މީސްމީހުން عبرة حاصل ކުރާށެވެ.

މިއީ حقّ އާއި باطل ގެ ފަރަގަ މިސާލެވެ. باطل ގަޑި ކުނިތަކާ ވެސް ފެނުގެމަތީގަ ވަރަށް ކުރިއަށް ބުނި ފަދައެވެ. ސޯވީގެން އިހުގެނަކުން ފަނާވެގެން ދަނީއެވެ. حقّ އަކީ މިސާލުތަކަށް ވިއަފާރިކުރާ ބާކީވާއެވެ. ހީވި ވަރަށް ބާކީވެގެން ނުދާނެއެވެ. ފާރީގެ ފެނުގެ ފަރާތަށް ސާފުވެގެންނުދާނެއެވެ.

ހަމައެފަދައިން معدن ތަކުގެ ކަންތައްތަކެއް އެއީ ބާކީވާތަކެއް އެއީ باطل ގެ މިސާލެވެ. އެކަކީ ދެކޮޅުވެރިންނެވެ. ބާކީވާ ކަންތައްތަކުގެ އަރިހަށް ސާފުވެފައިހުންނާނެއެވެ. އެއީ حقّ ގެ މިސާލެވެ. واللّٰه أعلم

(١٨) اللّٰه އަށް އިޖާބަދީ އަދި رسول އާއި تبع ވެ ކިޔަމަންތެރިވި މީހުން ހެޔޮވެރިވާނެއެވެ. ربّ އަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވެ رسول އާއި تبع ވި މުއުމިނުން ހުރި قيامة ދުވަހުން ސުވަރުގެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ نعمة އެވެ. އަދި اللّٰه އަށް އިޖާބަނުދީ رسول އާއި تبع ނުވި މީހުން ދަންނަވާށެވެ! قيامة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް އެހުރި عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް އެމީހުންނަށް ދުނިޔެއާއި އެއާ ވާރލަކުރާއިރު އަދި އެކުރު އިތުރު އެހެންތަކަށް އާރެކިވީ އެއްކަމަކީ فدية އެއްގޮތުގައި ދީ ސަލާމަތްވާން ބޭނުންވާނެއެވެ. (ނަމަވެސް އެއީ ދެން ފާނުކަރެއްސުންނެވެ.) އެމީހުންނަށް ހުރި ހިސާބު ބޮޑުވެގެންވާ އަށްދެންނަވައި ގޯސްވެއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ތަކުރާރު عفو ނުވާ ހުރި ފާފަތަކުން عذاب ލިބޭނެއެވެ. އެމީހުންގެ ތިބޭނެ ތަނަކީ قيامة ދުވަހުން ނަރަކައެވެ. އެއީ ނުބައި ތަނެއް ދެއްކެވެ.

(١٩) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވުނު ތިޔައީ ހަމަ حقّ ކަން ދަންނަވާލާއި ކަނުވާލާއި އެބަހީ: ތިމާގެމައްޗަށް فرض ވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް އޭނާއަށް ނޭނގޭ އެއްވެސް ކަމެއް ނޭނގޭ جاهل މީހާއި ދެމީހުން އެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟ އެކަމުން އެއްވަރުވާނުވާނެތޯ؟. ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ހަމަކަށަވަރުން وعظ نصيحة އާއި عبرة ލިބިގަންނާނީ ބުއްދިވެރިންނެވެ.

ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلْمِيثَٰقَ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَن صَلَحَ مِنْ ءَابَآئِهِمْ وَأَزْوَٰجِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَٰمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ ۚ فَنِعْمَ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾

ލުޣަތު

ٱلَّذِينَ يُوفُونَ = އެމީހުންނަކީ - އެބަހީ: ބޭއްދިވެރިންނަކީ - ފުއްދާމީހުންނެވެ. ۞ بِعَهْدِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ وعد - اللّه ގެ وَصِيَّة - اللّه ގެ أمر ފުރިހަމަ. ۞ وَلَا يَنقُضُونَ = އަދި އެމީހުންނަކީ އުވައިނުލާ މީހުންނެވެ. ۞ ٱلْمِيثَٰقَ ﴿٢٠﴾ = ވަޢުދާ وعد. ۞ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ = އަދި އެއީ ގުޅާމީހުންނެވެ. (رَحِمُ ގުޅާމީހުންނެވެ.) ۞ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ = އެކަމާގުޅު - އެކަންގުޅުވުމާމެދު - اللّه أمر ކުރައްވާވަޑައިގެ ކަންތަކެވެ. أَن يُوصَلَ = އެކަން ގުޅުވުމަށް. (އެއީ رَحِمُ އެވެ.) ۞ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ = އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ އަށް ބިރުވެތިވާމީހުންނެވެ. ۞ وَيَخَافُونَ = އަދި އެމީހުން ބިރުވެތިވާ. ۞ سُوٓءَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢١﴾ = ހިސާބުކުރެއްވުމުގެ ނުބައިކަމާމެދު - (ހިސާބުކުރެއްވުމާ ވަރުގަދަ جَدَل ކުރައްވާމެދު) وَٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ = އަދި އެއީ ކެތްތެރިވާމީހުންނެވެ. ۞ ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ وجه ފުރުޤު އެދިގެން ދަރިވާގެ ގަބޫލްއެދިގެން. ۞ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރި ۞ وَأَنفَقُوا۟ = އަދި އެމީހުން ޚަރަދުކުރި ۞ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ = މިމަންނަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުން. ۞ سِرًّا وَعَلَانِيَةً = ސިއްރާއި ފާޅުގައިވެސް. ۞ وَيَدْرَءُونَ = އަދި އެމީހުން ދުރުކުރާ. ۞ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ = ހެޔޮކަމުން ނުބައިކަން ނުބައިކަންތަކެވެ. ۞ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ހުންނާނީ. ۞ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾ =އެމީހުންގެ ކޮބަތަންތެރިކަމުގެ ފަހުގެ ސުވަރުގެއެވެ. ۞ جَنَّٰتُ عَدْنٍ = އެއީ قائم ވުމުގެ ބަގީޗާތަކެވެ. ސުވަރުގޭގެ ބަގީޗާތަކެވެ. ۞ يَدْخُلُونَهَا = އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނާނެއެވެ. وَمَن صَلَحَ = އަދި صلح ވެގެންވާ ބައިމީހުން - އެބަހީ: ދީނުގައި ހަމަކަށަވަރުކަމާއެކު ... ۞ مِنْ ءَابَآئِهِمْ = އެމީހުންގެ ބައްޕައިންގެ ތެރެއިން. ۞ وَأَزْوَٰجِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ އަނބިންގެ ތެރެއިން. ۞ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ތެރެއިން. ۞

وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އަދި މަލާއިކަތުބޭކަލުން. ۞ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم = އެމީހުންގެގާތަށް ވަޑައިގަންނަވާ ހުށްޓެވެ. ۞ مِّن كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ = ހުރިހާ ދޮރުތަކުން. ۞ سَلَٰمٌ عَلَيْكُم = (އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ.) ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ސަލާމްލެއްވުން ހުށްޓެވެ. ۞ بِمَا صَبَرْتُمْ = ކަލޭމެން ކެތްތެރިވީކަމުގެސަބަބުން. ۞ فَنِعْمَ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾ = ފަހެ އެމީހުންގެ ހިތަމަންތެރިކަމުގެ ބަދަލުގައި އެއާ ވިދިގެން އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެ ތަނަގަނޑުވެގެންވެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٠) މިބުނާ ބޭކަލުންނަކީ اللّه ގެ عهد ތަށް ފުއްދަވާމީހުންނެވެ. އަދި އެއްބަސްވުންތަކުން ފަހަތަށް ޖެހި عهد ކަނޑައެއް ނުލާ މީހުންނެވެ.

(٢١) އަދި އެމީހުންނަކީ اللّه تعالى އެމީހުންނަށް އެ އެއްޗެއް ކަނޑައިނުލައި ގުޅުވުމަށް أمر ކުރައްވާފައިވާ އެއްޗެހި ގުޅުވާމީހުންނެވެ. އެބަހީ: رَحِمُ ގުޅުވާމީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ އަށް ބިރުވެތިވާ އަދި حِسَاب ބެއްލެވުމުގައި جدل ކުރުމާ އެކަމުގެ ނުބައިކަމާމެދު ބިރުވެތިވާމީހުންނެވެ.

(٢٢) އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ ގެ ރިޟާގެ ގަދަރުން ކެތްތެރިވި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ނަމާދު قائم ކުރިމީހުންނެވެ. އަދި ފިލަނަތަކުރުވާގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން ސިއްރުގައި ފާޅުގައިވެސް اللّه ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރިމީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ގޯސްކަންތައް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުބައިކަންތައް ދުރުކުރިމީހުންނެވެ. އެމީހުން ދަންނަށެވެ! އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވުމާ ގުޅިގެން އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހެޔޮ ސުވަރުގެއެވެ.

(٢٣) قائم ވެ ދެމިތިބޭ ސުވަރުގެތަކަށް އެމީހުން ވަންނަހުށްޓެވެ. އަދި އެމީހުންކާއި ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ގޮތުން صلح ވެ ހުރި ބައްޕައިންނާއި އަނބިންނާއި ދަރިންވެސް އެމީހުންނާއެކު ސުވަރުގެއަށް ވަންނަހުށްޓެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ކޮންމެ ދޮރަކުން އެމީހުންގެގާތަށް އެކިއެކި އުފާވެރި خبر އާއިގެން މަލާއިކަތުބޭކަލުން ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

(٢٤) އަދި އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. "ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ސަލާމްލެއްވުން ހުށްޓެވެ. ކަލޭމެން ކެތްތެރިވުމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެންނަށް އެއާ ވިދިގެން ލިބުނު ސުވަރުގެ ތަނަގަނޑުވެގެންވެއެވެ."

وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا۟ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا مَتَٰعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۗ قُلْ إِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ ٱللَّهِ ۗ أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَـَٔابٍ ﴿٢٩﴾

ތަރުޖަމާ

وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ = އަދި އުވާލާމީހުން. ۞ عَهْدَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ عهد. ۞ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ = އެ عهد
އެމީހުން ޤަބޫލުކޮށް އޭގެމަތީގައި عمل ކުރުމަށް އެއްބަސްވުމަށްފަހު. ۞ وَيَقْطَعُونَ = އަދި އެމީހުން ކަނޑައިލާ.
۞ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ = އެކަމަކަށް اللّه أمر ކުރެއްވި ކަންތައް. / ނުވަތަ އެއީ. ۞ أَن يُوصَلَ = ގުޅުވުމަށް.
(رَحِمُ ގުޅުވުމަށް) ۞ وَيُفْسِدُونَ = އަދި އެމީހުން ފަސާދަކުރެއެވެ. (اللّه އަށް އުރެދި)۞ فِى ٱلْأَرْضِ =
ބިމުގައި.۞ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން ތަކެއްޗެވެ. ۞ لَهُمُ ٱللَّعْنَةُ = އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ لعنة އެވެ. (اللّه ގެ
رحمة އާ ދުރުވުމެވެ.) ۞ وَلَهُمْ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٢٥﴾ = އަދި އެމީހުންނަށްހުރީ (آخرة ގައި) ނުބައިގެއެވެ. އެއީ
ނަރަކައެވެ. ۞ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ = اللّه ރިޒުޤު ފުޅާވަސީލަތްކުރައްވައެވެ.۞ لِمَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ
އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް. ۞ وَيَقْدِرُ = އަދި އެކަލާނގެ (އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް) ދަތިކުރައްވައެވެ.۞
وَفَرِحُوا۟ = އަދި އެމީހުން އުފާކޮށް. (ރިޒުޤު ފުޅާވުމުން އުފާކޮށް) ۞ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ
حياة އާ މެދު، ދިރިއުޅުމާމެދު. ۞ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا = އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ.۞ فِى ٱلْءَاخِرَةِ =
آخرة އާ އަޅާބަލާއިރު. ۞ إِلَّا مَتَٰعٌ ﴿٢٦﴾ = ދާދިކުޑަ އުފާވެރިކަމެއް ފިޔަވައި. (ދުވަސްކޮޅަކު ދުނިޔޭގައި
ގެންދާ ކުޑައުފާވެރިކަމަކީ) ۞ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވީމީހުން ބުނެއެވެ. ۞ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ =
އެކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުނުކަމަށްވާނަމަ. / ނުވަތަ ބާވައިނުލެއްވީ އީބައްޔަށްހެއްޔެވެ؟ ۞ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ =
އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން معجزة އެއް. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ =
ހަމަކަށަވަރުން اللّه މަގުފުރެއްދަވައެވެ. ۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކު. ۞ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ =
އަދި އެކަލާނގެ حضرة އަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. ۞ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ = توبة ވެ، رجوع ވީމީހަކަށް. ۞ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ = އަދި އީމާންވި މީސްމީހުން.۞ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަމަޖެހި މައިތިރިވެ.
۞ بِذِكْرِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ذِكر އަށް / اللّه ހަނދާންކުރުމުން. ۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ1 ۞ بِذِكْرِ ٱللَّهِ = اللّه
ހަނދާން ކުރުމުން / اللّه އަށް ذِكر ކުރުމުން. ۞ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ = ހިތްތައް ހަމަޖެހެއެވެ.
މައިތިރިވެއެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީސްމީހުން.۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން

صالح عمل ކުރި. ❁ طُوبَىٰ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް طُوْبَى ވެއްޖެ. (އެއީ އުފާވެރިކަމެވެ. ނުވަތަ އެއީ ސުވަރުގޭގައިވާ ގަހެކެވެ.......) ❁ وَحُسْنُ مَـَٔابٍ ﴿٢٩﴾ = ހަމަ އެނބުރިދާ ރަނގަޅު ތަނަކާވެސް އެމީހުންނަށް ވެއްޖެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٥) ހަމަ އެބައިމީހުން الله އާ ގުޅި ވެވިފައިވާ عَهْدُ ކަށަވަރުކޮށް އުވައިލާ، އަ ގައިމުވާގޮތަށް عمل ކުރުމަށް އެއްބަސްވުމަށްފަހު އެއަށް އެއްވެސް ފަރުވާއެއް ނުބަލައިބޭ، އަދި ގުޅަންޖެހޭ ގުޅުމަށް الله އެމީހުންނަށް أمر ކުރައްވާފައިވާ ތިމާގެކަމުގެ رَحم ކަނޑައިހަދައިލީމުން އަދި އެމީހުން الله އަށް އުޅޭ ބިން ފަސާދަކުރާ މީހުންނަށް! އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ لعنة އެވެ. الله ގެ رحمة އާ ދުރުވުމެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ آخرة ގެ ގޯސްގެ ނުބައިކަމެވެ. އެއީ ނަރަކައެވެ.

(٢٦) الله އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެކަކަށް އެކަލާނގެ ރިޒްގު ތަނަވަސްކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެކަކަށް އެކަލާނގެ ދަތިކުރައްވައެވެ. ރިޒްގު މަދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ރިޒްގު ތަނަވަސްކޮށްދެއްވުމަކީ ބަޔަކު ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށް އުފާކޮށް މަޖާކުރަނީއެވެ. އަދި އެކަމަކު آخرة ގެ ދިރިއުޅުމަށް ބަލާއިރު ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ހަމަ މަދުވެގެންވާ މަތާޢުއެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ދަށުދަރަޖައިން އެކުލެވޭ ގެންދާ ކުޑަ އެއްޗެއްކަމުގައި މަދުއެއްޗެކެވެ.

(٢٧) އަދި ކާފިރުވީ މީސްތަކުން ބުނެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނަށް يعنى: محمّد صلّى الله عليه وسلّم އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ބޭވި معجزة އެއް ބާވައިލައްވާނުލައްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނަށް ބޭވޭ خزانة އެއްވެސްނުވަނީ - ނުވަތަ އަރިހުގައި މަލާއިކަތް ބާވައިލާ ހެކިދިނުމަކަށް معجزة އެއް ނުލިބި ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟" ކަލޭ جواب ދީ ފާއި الله އަށް އަނގަވާށޭ އާ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "الله تعالى އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެކަކަށް މަގުފުރެއްދަވައި އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެކަކަށް އެކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ވެ توبة ވުމަށް މަގުދައްކަވައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. معجزة ބާވައިލެއްވުމާ ނުލެއްވުމެއްވެސް ވަނީ އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. معجزة އެއްނުލައިވެސް އީމާންވާނީމުން އީމާންވާނީއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަމާޒު ހިތަށް الله ވައްދަވާ ނޫރެވެ. ހިދާޔަތެވެ."

(٢٨) އެމީހުންނަކީ އެބަޔަކީ: توبة ވީމީހުންނާއި އީމާންވެގެން އެމީހުންގެ ހިތްތައް الله ގެ ذِكر ން މައިތިރިވެ ހަމަޖެހިގެންވާ މީހުންނެވެ. الله ހަނދާންކޮށް ދުޢާން ذكر ކުރުމުގެ كلمة ތަކެއް ކިޔާމީހުންނެވެ. الله އަށް ذكر ކުރުމަކީ ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުމާއި މައިތިރިވެ ހިތްތަކަށް سُكُونَة ލިބިދޭކަމެއްކަން ކަލޭގެފާނު ދަންނާށެވެ!

(٢٩) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްތަކުންނަށް قيامة ދުވަހުން طُوْبَى ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެނބުރިދާނެ ރިބަތަން ރަނގަޅުތަނެއްވެއެވެ. (އެއީ ސުވަރުގެއެވެ.)

- ދަންނައެވެ. طُوبى އަކީ އެއްބާރަށްއެގައި ކޮށްނުމެކިކުރާގެ އުފާވެރިކަމެވެ. ނަމަވެސް މުފައްސިރުގެ تفسير ގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ އަސަރުތަކަން ބަޔާނުވަނީ طُوبى އަކީ ސުވަރުގޭގައިވާ ގަހެކެވެ. ސުވަރުގޭގެ ހުރިހައި ގޭގެން އަނބުރިހިފުވެގެން އެގަހުގެ ބޮޑުގޮނޑުލަކުގައިވެއެވެ. މުޅި ސުވަރުގޭގައިވެސް އެގަހުގެ ހިޔާކުރުގައިވެއެވެ. – والله أعلم:

= تفسيرطبرى = އަށް ބައްލަވާށެވެ. މިގޮތަށް ދިޔާވާނަކަވެއެވެ.

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَٰكَ فِىٓ أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ ۗ بَل لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا ۗ أَفَلَمْ يَا۟يْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَهَدَى ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا۟ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِىَ وَعْدُ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

ލުޣަތު

كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. ❁ أَرْسَلْنَاكَ فِىٓ أُمَّةٍ = ކަލޭގެފާނު ބަރަކާތުގެ ޤައުމަކަށް މިވަނީ ފޮނުއްވާފައެވެ. ❁ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ ބައިތައް ❁ أُمَمٌ = أمّة ތަކެވެ. لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ = އެމީހުންގެ ގައިގައި ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާ ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ❁ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވި ކަލާނގެ ކީރިތިބަސްފުޅެވެ. ❁ وَهُمْ يَكْفُرُونَ = އެމީހުން ކާފިރުވާ حال . بِٱلرَّحْمَٰنِ = رحمن ވަންތަ الله އަށް. ❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ هُوَ رَبِّى = އެއީ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ❁ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރުމަށް (حقّ) إله އަކު ނުވެއެވެ. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ = އަހުރެން وكيل ކޮށް އިތުބާރު ކުރަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. ❁ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ = އަދި އަހުރެން އެނބުރި ތައުބާވެ ރުޖޫޢަވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. ❁ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން قرآن އެއް. ❁ سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ = އެ قرآن ގެ ސަބަބުން ފަރުބަދަތައް ހިނގައިފިނަމަ ނުވަތަ އެތަނުންތަން نَقْلُ ވިއަސް ❁ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ = ނުވަތަ އޭގެ ސަބަބުން ބިންގަނޑު ކުދިކުދިވެފަޅައިގެން. ❁ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ = ނުވަތަ އޭގެ ސަބަބުން މަރުވެފައިވާ މީހުން ވާހަކަދެއްކިނަމަވެސް. (އެފަދަ قرآن އެއް ވާނަމަ އެ قرآن އަކީ މިވަނީ قرآن އެވެ. އެހެންއަޅުގަނޑުމެންނަށް ވީނަމަވެސް އެބައިމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ.) ❁ بَل = އަދި ކާފިރުން ދަންނާށެވެ؟ ❁ لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا = ހުރިހާކަމެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. (އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ މަތިން ނޫނީ ކާފިރުންނަށް އެދޭ ކުރާގޮތަށް مُعْجِزَة އެއް ދެއްކޭނެއެވެ. އަދި އެ ފެނުނަސް އެމީހުން އީމާނެއް ނުވާނެއެވެ.) . ❁ أَفَلَمْ يَا۟يْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ = ފަހެ ތިމާއީ މުއުމިނުން ނާއުއްމީދުވީ ނޫންހެއްޔެވެ؟ ❁ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ = الله تعالى އިރާދަކުރެއްވިނަމަ ❁ لَهَدَى ٱلنَّاسَ جَمِيعًا = އެންމެހައި މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއްޔާނެއެވެ. ❁ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން ހުއްޓެއް ނުވެތެވެ. ❁ تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا۟ = އެމީހުން ކުރިކަންތަކުގެ ސަބަބުން. (ކާފިރުކަމާއި ފާފަވެރިކަމުގެ ސަބަބުން) އެމީހުންނަށް ހިތްދަތިކަންތައް ޖެހެނީއެވެ. ❁ قَارِعَةٌ = ބޮޑު ކަންބޮޑު مصيبة އެއް. ❁ أَوْ تَحُلُّ = ނުވަތަ އެ (مصيبة) އާދެވަޑައިގަތުމާ / ޖެހުމާ ❁ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ = އެމީހުންގެ ގެދޮރުގެ ކައިރީގައެވެ. ❁ حَتَّىٰ يَأْتِىَ =

އަޅުވެއްޖެއުމަށްދާންދެން. ❁ وَعْدُ اللَّهِ = اللّٰه ގެ وعد ފުރި (އެއީ އުމުރުންގެ މަރުވު. ނުވަތަ قيامة قائم ވުމުވެ.) ❁ إِنَّ اللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى . ❁ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ = އެކަލާނގެ وعد ފުރިގާ خلاف ވެ ވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ. ❁ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މަލާމާތް ކުރެވުނެވެ. ❁ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ގޮސްވެދިޔަ رسول ބޭކަލުންނަށްވެސް. ❁ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا = އަދި ކާފިރުވި މީސްމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ مهلة ދެއްވީމެވެ. ❁ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. ހަޔާރު ކުރެއްވީމެވެ. ❁ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ވީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٠) އޭ رسول اللّٰه އެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ފާއިތުވެދިޔަ أمّة ތަކަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވިފަދައިން ކަލޭގެފާނުވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމައެފަދަ أمّة އަކަށް رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން رحمن ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް ކާފިރުވާ حال ގައިވެސް ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެތި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ކިޔަވާ ދިނުމަށްޓަކައެވެ. رسول ކަން އިއްވެވުމަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!

"އެ رحمن އީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ربّ އެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ. حقّ އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހުރެން وكيل ކޮށް އިތުބާރުކުރަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އަހުރެން توبة ވެ رجوع ވެ ވާންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ."

(٣١) އަދި އެ قرآن ގެ ސަބަބުން ފަރުބަދަތައް ހިނގައިދިއުން ނުވަތަ ބިން ފަޅައިގެންދިޔަ ނަމަވެސް، އަދި ނުވަތަ އެ قرآن ގެ ސަބަބުން މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރި ވާހަކަ ދައްކާ ނަމަވެސް، އަދި ނުވަތަ އެ قرآن ގެ كرامة ން މިކަހަލަ ކަންތައް ހިނގި ނަމަވެސް (އެ قرآن އެއްކަލަ އެ ފޮތެވެ. ހަމަ قرآن އެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން އީމާން ނުވާނެއެވެ.) އަދި ހިއްވަރުހުރިހާ ކަމެއްގެ އެންމެހައި ކަންތައް ހަމަ اللّٰه އަށެވެ. (ملك ވެ ވެރިކަމާއި خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ اللّٰه އަށެވެ.) (އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ ގުޅިގެން ނޫނީ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. مُعْجِزَة އެއް ގެނައުމަކީ އިރާދަކުރެއްވުމުން ކަމެއް ވާނެއެވެ.) އަދި ކާފިރުވެއްޖެ މީހުން އެމީހުން ކުރިކަންތަކުގެ ސަބަބުން އެބައި: އެމީހުން اللّٰه އަށް ކާފިރުވެ رسول ން ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ބޮޑެތި ކަންތައް ހަލާކު ނުވަތަ كَارِثَة އެއް އަރުވުން ދިމާވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންގެ ގެދޮރާ ކައިރީ مصيبة އެއް ބޮޑު ބަލިތަކެއް އަޅުވެއްޖެއުމަށްދާންދެން އެކަމެއް ކުރިމަތިވާނެއެވެ. (މިބަސް ބުނެވުނީ مصيبة އަކީ مكّة فتح ކުރެއްވުމަށް رسول اللّٰه صلّى اللّٰه عليه وسلّم ވަޑައިގަތުން ކަމުގައި ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ وعد ފުރިގެ މުއްދަތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އެކަލާނގެ ކުރެއްވި وعد ފުރިގާ خلاف ވެވޮޑިގެންނުވާނެއެވެ.

(٣٢) އޭ رسول اللّٰه އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ވެގެންދިޔަ رسول ބޭކަލުންނަށްވެސް ކާފިރުން މަލާމާތް ކުރިއެވެ. އަދި އެކާފިރުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތަންވަޅު ދެއްވީމެވެ. ދެން ހަމަ ކުއްލިއަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީ ހަމަޔާރު ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عقوبة އެމީހުންގެ މައްޗަށް ފޭބުނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟

أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ أَم بِظَـٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا۟ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَّهُمْ عَذَابٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَشَقُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٣٤﴾ ۞ مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ۖ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ ۖ وَّعُقْبَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ٱلنَّارُ ﴿٣٥﴾

ލަފުޒުތަ

أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ = ފަހެ ކަލޭ قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއާއިއެވެ؟ ❁ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ = ކޮންމެ نفس އެއްގެ މައްޗަށް. (ރައްކާތެރިކުރައްވާމުން ރިޒުގުދެއްވާމުން ބަލަހައްޓަވާމުން ވޮޑިގެންވާ) ❁ بِمَا كَسَبَتْ = އެ نفس އެއް ކުރި عمل ތަކާއިގެން ❁ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَآءَ = އަދި އެމީހުން الله އަށް شريك ން ލައިފިއެވެ.❁ قُلْ = ޔާ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! سَمُّوهُمْ = ކަލޭމެން އެބައެއްގެ ނަންކިޔާށެވެ! (إله އެކަލާ ބަޔަކު ހެދުނީ އެއިޖެ ކޮބާތޯ. الله ނޫން إله ތަކެއްނުވެއެވެ.) ❁ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ = ނުވަތަ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް خبر ދޭނީހެއްޔެ؟❁ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި އެކަލާނގެ ނުދަންނަވާ ކަމެއްގެ.❁ أَم بِظَـٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ = ނުވަތަ ހަމަ ބަސް ފޮނިކޮށްލާ ހުސްބަސްތަކެއްގެ؟❁ بَلْ = އަދި ކިއްސަވާއެވެ؟❁ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފިރުވި މީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެވިއްޖެއެވެ. ❁ مَكْرُهُمْ = އެމީހުންގެ مَكْرُ – އެބަހީ: އެމީހުން ބޮޑާ شرك ގެ ބަސް. ❁ وَصُدُّوا عَنِ ٱلسَّبِيلِ = އަދި އެމީހުން (الله ގެ) މަގުން ދުރުކުރެވިގެންވެއްޖެއެވެ. / ނުވަތަ އެމީހުން الله ގެމަގުން އެހެންމީހުން ދުރުކުރެއެވެ. / މި قراءة އެއްވެސްއެވެ. ❁ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ = އަދި الله މަގުފުރެއްދަވައިފިމީހާ. ❁ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ = ފަހެ އޭނާއަށް ތެދުމަގު ދައްކާނޭ ހަމައެއްކަލުވެސް ނުވެއެވެ.

لَّهُمْ عَذَابٌ = އެމީހުންނަށް ހުރި عذاب އެވެ. އެއީ އެމީހުން ހައްޔަރުކުރެވުމާއި قتل ކުރެވުމާއި އެފަދަތަކެވެ.❁ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. ❁ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ = އަދި ކަށަވަރުން آخرة ގެ عذاب ❁. أَشَقُّ = ގަދަވެގަތީ އުނދަގޫކަމުގާއެވެ.❁ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ = އަދި الله ގެ حضرة ން (އަންނަ ނުރައްކަލަކުން) އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِن وَاقٍ ﴿٣٤﴾ = ރައްކާތެރިކޮށްދޭނޭ ސަލާމަތްކޮށްދޭނޭ އެއްވެސް އެކަކުވެސް. ❁ ❁ مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ = ސުވަރުގޭގެ مثال އަކީ.❁ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ = تقوى ވެރިންނަށް އެ وعد ވެވިގެންވާ. تَجْرِى مِن تَحْتِهَا = އޭގެ ދަށުން ދެމެވެ. ❁ ٱلْأَنْهَـٰرُ = ކޯރުތައް. ❁ أُكُلُهَا دَآئِمٌ = އޭގެ ކާނާއީ އެއީ ދާއިމީ އެއްކަލަވެ. ހަމަ ދުވަހަކުވެސް ކަނޑައެއް ނުވާނެއެވެ. ❁ وَظِلُّهَا = އަދި އޭގެ ހިޔާވެސް ހަމައެފަދައެވެ. ކަނޑައިނުލެވޭ

ނުވެއެވެ. އެގޮތަށް (އިތުރު ނުވެއެވެ.) ۞ تِلْكَ عُقْبَى ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ ۚ = އެއީ تقوى ވެރިވި މީހުންގެ ނިޔަލަންވެރިކަމުގެ ފަހުކޮޅެވެ. ۞ وَّعُقْبَى ٱلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފިރުންގެ ނުނިޔަލަންވެރިކަމުގެ ފަހުކޮޅަކީ. ۞ ٱلنَّارُ ﴿٣٥﴾ = އަލިފާނެވެ. ނަރަކައެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٣) ދަޅުވަރު ކޮންމެ نفس އެއްގެމަތީގައި ރައްކާތެރިވެވޮޑިގެން ތިބޭގޮތުގައި އަދި އެ نفس އެއް ކުރި عمل އެއް ބަލައިވޮޑިގެން قائم ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއާ ، އެއްވެސް ބާރެއް ނުހުރި އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އެއްވެސް ކަމަކުން ނުކުޅެދޭ އެތިއްޗާ ހަމަހަމަކުރެވޭނެތޯ؟ اللّٰه އަށާ شريك ނުކުރުމުގައި އެމީހުން އުޅޭތީ ވަރަށް ބޮޑުވެއެވެ. ރަސޫލާ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "އެމީހުން އުޅޭއެއްޗަކީ ނަން ކިޔައިދީ ބަލާށެވެ! އެމީހުން އުޅޭއެއްޗަކީ إله ން ކަމަށް ނިކަމެތިވެގެން އެއީ އެންމެބޮޑު ތާކު. އެހެން اللّٰه އަށް شريك އަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެއްކަލުވަންތަވެއެވެ. އެހެން إله އަކުވެސް ނުވެއެވެ. ނުވަތަ ބިމުގައި އެކަލާނގެއަށް އެނގިވޮޑިނުގަންނަވާ އެއްޗެއްގެ خبر އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ދިނީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ހަމަ ބުނު ފުރޮޅުވާނެ ބަސްތަކަކުން ބުނާކަމަށް ނުވަތަ ބައިވެރިން ހުރިހެއްޔެވެ؟ އަދި ކިޔަވަނީހެއްޔެވެ؟ ކާފިރުވި މީސްތަކުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމާ شرك ގެ ބަސް އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްފިއެވެ. شيطان އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނެވެ. އަދި އެމީހުން اللّٰه ގެމަގުން ދުރުކުރެވިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން اللّٰه ގެމަގުން އެހެންމީހުން ދުރުކޮށް ބަންދުކޮށްލަނީއެވެ. އަދި اللّٰه އެމީހަކު މަގުފުރެއްދަވައިފި އަޅުގަނޑު ތެދުމަގުދައްކަވާނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ."

(٣٤) އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ހުރި ކަނޑައެޅިގެން عذاب އެވެ. (އެއީ ހަނގުރާމަގައި ހައްޔަރުވުމާއި / مؤمن ންގެއަތުން އެމީހުން މަރުވުމާއި އަދި ބޮޑެތި ބަލާ مصيبة ޖެހުމެވެ.) އަދި آخرة ގެ عذاب މާގަދަފަދައި ހުރިވަރުގަދަ މާބޮޑެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ވަރުނިވަރުނީގެ عذاب އެވެ. އަދި اللّٰه ގެ حضرة ން އަތުވެދާނެ އެއްވެސް عذاب އެއް ހުރަހެޅުމެއްގެ ފަރާތުން އެމީހުން دفاع ކޮށްދީ ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ.

(٣٥) تقوى ވެރިންނަށް وعد ވެވިގެންވާ ސުވަރުގޭގެ މިސާލަކީ އޭގައްޗާނގެދަށުން ކޯރުތައް ދުވާ ބަގީޗާއެއްގެ މިސާލެވެ. އޭގެ ކާތަކެތި އެއީ ހުސްވެގެއްނުދާ ދެމިހުރިގެންވާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި އޭގެ ހިޔަލަކީވެސް ހަމަ ދެމިހުރި އެއްޗެކެވެ. އެހެން އަދިފަހުން އިތުރު ނުވެއެވެ. تقوى ވެރިވި މީހުންގެ ނިޔަލަންވެރިކަމުގެ ފަހުކޮޅު ސުވަރުގެއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެ ނުނިޔަލަންވެރިކަމުގެ ފަހުކޮޅަކީ ނަރަކައެވެ. އަލިފާނެވެ.

وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ ۖ وَمِنَ ٱلْأَحْزَابِ مَن يُنكِرُ بَعْضَهُۥ ۚ قُلْ إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ وَلَآ أُشْرِكَ بِهِۦٓ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُوا۟ وَإِلَيْهِ مَـَٔابِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَـٰهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم بَعْدَمَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَٰجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِىَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا۟ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلْكِتَـٰبِ ﴿٣٩﴾

މުފްރަދާތު

وَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެވީމުންނަށް ފޮތްދެއްވިމުން. (އެބަހީ އެވީމުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވި މީހުން)۞ يَفْرَحُونَ = އެވީމުން އުފާކުރެއެވެ. ۞ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް. وَمِنَ ٱلْأَحْزَابِ = އަދި (އެހެނިހެން ދީނުތަކުގެ) جماعة ތަކުގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. ۞ مَن يُنكِرُ بَعْضَهُۥ = އޭގެ ބައެއް ތަކެއްޗަށް އިންކާރުކުރާމީހުން.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ إِنَّمَآ أُمِرْتُ = ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ލިބިވަޑައިގަތީ ۞ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ = الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައެވެ.۞ وَلَآ أُشْرِكَ بِهِۦ = އަދި އަޅުގަނޑު އެކަލާނގެއާއި شريك ނުކުރުމަށެވެ. ۞ إِلَيْهِ أَدْعُوا۟ = އަޅުގަނޑު إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކަށަވަރުން ގޮވާލަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. ۞ وَإِلَيْهِ مَـَٔابِ ﴿٣٦﴾ = އަދި އަޅުގަނޑު އެނބުރިހިނގާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.۞ وَكَذَٰلِكَ = އަދި ހަމައެފަދައިން. ކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވައިލެއްވީމެވެ. ۞ أَنزَلْنَـٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ۞ حُكْمًا عَرَبِيًّا = عرب ބަހުންވާ حكم އެއްގޮތުގައި. ۞ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގެންފިއްޔާ. ۞ أَهْوَآءَهُم = އެވީމުންގެ ހަވާ نفس އާއި / އެ مشرك ން އެދޭގޮތާއި. بَعْدَ مَا جَآءَكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އައުމަށްފަހު. ۞ مِنَ ٱلْعِلْمِ = علم ގެތެރެއިން އައިއެއްޗެއް / وحى ގެ ތެރެއިން އައިއެއްޗެއް. ۞ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ = الله ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ނުވެއެވެ.۞ مِن وَلِيٍّ = އެއްވެސް ސަހަރާތެރިއަކު އެއްވެސް ۞ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ = އަދި ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ ރައްކާތެރިއަކު. ۞ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. ۞ رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ ކުރިން رسول ން ތަކެއް. ۞ وَجَعَلْنَا لَهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް ލެއްވީމެވެ. أَزْوَٰجًا وَذُرِّيَّةً = އަނބިންނާއި ދަރިފަސްކޮޅެވެ. ۞ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ = އަދި އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކަށް އެކަށީގެން ނުވެއެވެ.۞ أَن يَأْتِيَ بِـَٔايَةٍ = އެއްވެސް معجزة އެއް ގެނެސްދެއްވަން ۞ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ = الله ގެ إذن ލިބިގެންނޫނީ. ۞ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ = ކޮންމެ މުއްދަތަކަށް ލިޔުމެއް ހުރެއެވެ. / ނުވަތަ الله ބާވައިލެއްވި ކޮންމެ ފޮތަކަށްވެސް މުއްދަތެއްވެއެވެ. ۞ يَمْحُوا۟ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ = الله تعالى އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެއްޗެއް ބަދަލުކުރައްވާ ފުހެލައްވައެވެ. ۞ وَيُثْبِتُ = އަދި އެދިވޮޑިގަންނަވާ އެއްޗެއް ސާބިތުކުރައްވައެވެ.۞ وَعِندَهُۥٓ = އަދި

އެކަލާނގެ حضرة ގައިވެއެވެ. ❁ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ (٣٩) = ފޮތުގެ أصل - މައިގަނޑު. (އެއީ لَوحُ المَحْفُوظ އެވެ. ނުވަތަ حلال އާއި حرام ކަނޑައެޅިފައިވީއެވެ.)❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އޭ رسول الله އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އިމާންވި މުއުމިނުންގެތެރެއިން ޔަހޫދީންނާއި ނަސާރާކާފަރުންގެ ތެރެއިން އެބައި: (އެމީހުންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އިމާންވި މީހުން)ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި قرآن އަށް އުފާކުރެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން ދީންތަކުގެ أهل ފިރުޤާތަކުގެތެރޭގައި ބާވައިލެއްވި ބައެއްކަމެއް އިންކާރުކުރާމީހުންވެއެވެ. އޭ رسول الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ. މިގޮތަށްކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރެވިފައިވަނީ ހަމައެކަނި الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާއި ހަމައެއްވެސްއެއްޗެއް شريك ނުކުރުމަށެވެ. އަދި މިގޮތަށްކަލޭގެފާނު إخلاص ތެރިކަމާއިއެކު އަޅުކަންކުރަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި މިގޮތަށްކަލޭގެފާނު އެނބުރި ހިނގާނީވެސް ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٣٧) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ހިތްޕަސް قرآن ބާވާފަދައިން، މިގޮތަށްކަލާނގެ އެޅުމަ ބާވާބޭލުއްވީ عرب ބަހުންނާ حكم ތަކެއްކަމުގައެވެ. (އެއީ އެޅުމާއިގެން ވަޙީގެންނެވި رسول އާއި عربى އެކެވެ. އަދި ޤުރުއާނަ އެޅުމަ އަރަބިއްޔު މައިގަނޑު މީހުންނަށް ހަމަ عربى ނަހަވެ. އެޅުމަ ފޮތުގެ مقصد حاصل ވުން އަވަސްވެގެ ދަސްކުރުން އަވަހެވެ). އަދި ކަލޭގެފާނަށް علم ގެތެރެއިން ނުވަތަ وحى ގެ خبر ތަކެއް މިއައި ތަކެތި އައުމަށްފަހު އެ مشرك ންގެ هوى نفس އާއި އެމީހުންގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގެންފިއްޔާ الله ގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް އެހީވާނެ ނުބައްޓަން دفاع ކޮށްދީއްވާއި ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ އެއްވެސް (ސަލާމަތްކުރުމުގެ މަދަދުގާރެއްވެސް) ކަލޭގެފާނަށް ނުވާނެއެވެ.

(٣٨) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިންވެސް މިގޮތަށްކަލާނގެ رسول ން ފޮނުއްވިމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް އަނބިންނާއި ދަރިފަސްކޮޅުވެސް މިގޮތަށްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. (އެގޮ މާނައީ އެބޭކަލުންވެސް ފެއްވި ހަމަ އާދައިގެ އިންސާނުންކަމުގައެވެ. ملائكة ބޭކަލުންކަމުގައި ނުލެއްވީމެވެ.) އަދި އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކަށް الله ގެ أمر ލިބިގެންނޫނީ އެއްވެސް معجزة އެއް ގެންނަވާކަށް އަރާރުގެނެއް ކަމެއްނުވެއެވެ. ކޮންމެކަމަކަށްވެސް ކަނޑައެޅުއްވި ދުވަހެއް ހުރެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅުއްވިފައިވާ ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވައެވެ. އެއީ الله ގެ قضاء قدر ނިޔާކުރެއްވުމެވެ ފޮތެވެ.

(٣٩) އަދި އެފޮތުގައި الله އެދިވޮޑިގެންނެވި އެއްޗެއް ސާބިތުކުރައްވައި އެދިވޮޑިގެންނެވި އެއްޗެއް ނައްތުވާލައްވައި ބަދަލުކުރައްވައި ހަރަދުވެއެވެ. އަދި ފޮތުގެ أصل އާއި މައިގަނޑުވަނީ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. އެއީ لَوحُ المَحْفُوظ އެވެ. އަދި އެއީ حلال އާއި حرام ކަނޑައި ބައެއްބަޔަށުން بيان ކުރައްވާފައިވާއެވެ. والله أعلم .

وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ ٱلَّذِي نَعِدُهُمۡ أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيۡكَ ٱلۡبَلَٰغُ وَعَلَيۡنَا ٱلۡحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَاۚ وَٱللَّهُ يَحۡكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكۡمِهِۦۚ وَهُوَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدۡ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ فَلِلَّهِ ٱلۡمَكۡرُ جَمِيعٗاۖ يَعۡلَمُ مَا تَكۡسِبُ كُلُّ نَفۡسٖۗ وَسَيَعۡلَمُ ٱلۡكُفَّٰرُ لِمَنۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَسۡتَ مُرۡسَلٗاۚ قُلۡ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدَۢا بَيۡنِي وَبَيۡنَكُمۡ وَمَنۡ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلۡكِتَٰبِ ﴿٤٣﴾

މުފުރަދާތު

وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަހަރެން އެދެއްކެވީ މިމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވޭ ކަންތައްތަކުން ބައެއްކަމެއް ދައްކަވާފިނަމަވެސް. ❁

بَعۡضَ ٱلَّذِي نَعِدُهُمۡ = އެމީހުންނަށް (مشرك ންނަށް) ދެއްވުމަށް މިމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވޭ وعد ކުރެއްވި ބައެއްކަންތައް / عقوبة އާއި عذاب. ❁

أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ = ނުވަތަ މިމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވޭ ކަންތައްތަކެއް މަރުހުންނަވާ ހިނދުވެ. ❁

فَإِنَّمَا عَلَيۡكَ ٱلۡبَلَٰغُ = ތިބާ ކަށަވަރުން ތިބާއަށް واجب ވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި އިއްވައިދެއްވުމެވެ. رسول ކަމުގެ

އިއްވައި ދެއްވުމެވެ. ❁ وَعَلَيۡنَا ٱلۡحِسَابُ ﴿٤٠﴾ = އަދި حساب ބެއްލެވުން ވާނީ މިމީހުންގެ ކަންތައްތަކަށެވެ.

❁ أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ = އެމީހުން ނުދެކެނީ ތަ؟ ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ؟ ❁ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا =

ހަމަ ކަށަވަރުން މިމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވޭ ބިންގަނޑު މަދުކުރައްވާކަން. ❁ مِنۡ أَطۡرَافِهَاۚ = އެއްކޮޅުން ފަރާތްފަރާތުން. ❁

وَٱللَّهُ يَحۡكُمُ = އަދި الله حكم ކުރައްވައެވެ. (އެދެއްވޭގޮތަކަށް ކަންތައް ގެންދަވައެވެ.) ❁ لَا مُعَقِّبَ

لِحُكۡمِهِۦۚ = އެކަލާނގެ ކުރައްވާ حكم އަނބުރާލާ ނުވަތަ إعتراض ކުރުމަކީ ނެތް حكم އަނބުރާލާނޭ ގެންގުޅޭނޭ އެކަކުވެސް

ނުވެއެވެ. ❁ وَهُوَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٤١﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ ހިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

❁ وَقَدۡ مَكَرَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މަކަރު ހެދިއެވެ. ނުބައި ގޮތް ހޯދިއެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ = މިމީހުންގެ

ކުރީގެ މީހުންވެސް. ❁ فَلِلَّهِ ٱلۡمَكۡرُ جَمِيعٗاۖ = ފަހެ އެންމެހައި މަކަރުވެސް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. ❁ يَعۡلَمُ

= އެކަލާނގެ ދަންނަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَا تَكۡسِبُ كُلُّ نَفۡسٖۗ = ކޮންމެ نفس އެއްވެސް ހޯދައިގަންނަކަންތައް.

❁ وَسَيَعۡلَمُ ٱلۡكُفَّٰرُ = އަދި ނިކަން ކާފިރުންނަށް އެނގިގެންދާނެއެވެ. ❁ لِمَنۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ﴿٤٢﴾ = آخرة

ގެ ދާރުގައި ހެޔޮ ނިމުން ލިބޭނީ ކާކަށްކަން. ❁ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފިރުން ބުނެއެވެ. ❁

لَسۡتَ مُرۡسَلٗاۚ = ކަލޭގެފާނަކީ ފޮނުއްވެވުނު ބޭކަލަކު ނޫނެވެ. رسول އެއް ނޫނެވެ. ❁ قُلۡ = ކަލޭގެފާނު

ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدَۢا = ހެކިވެރިއަކުކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بَيۡنِي وَبَيۡنَكُمۡ =

ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނާ ދެމެދު.۞ ﴿وَمَنْ عِندَهُۥ﴾ = އަދި އެމީހެއްގެ ކިބައިގައިވާ މީހާއި (عبد الله بْنُ سَلاَم ކަހަލަ) ۞ ﴿عِلْمُ ٱلْكِتَٰبِ ٤٣﴾ = ފޮތުގެ علم۞.

إجْمَالِي މާނަ

(٤٠) އޭ رسول الله އެވެ! އެ مشرك ންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވާފައިވާ وعد ކުރެއްވި ބައެއްތަކެތި عقوبة އާއި عذاب ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާލެއްވިޔަސް. ނުވަތަ އެހެންޏާ އޭގެކުރިން ކަލޭގެފާނު ވަފާތުވެވަޑައިގަންނަވާ ފިޔަސް. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް واجب ވެގެންވަނީ رسول ކަން އިއްވައިދިނުމެވެ. އެމީހުންނާއިމެދު ހިސާބު ބެއްލެވުން (އަދި ޖަޒާދެއްވުން) އޮންނާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށެވެ.

(٤١) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިންގަނޑު އެކިފަރާތުން މަދުކުރައްވާ އުނިކުރައްވާކަން އެމީހުންނަށް އެބަހީ: مكّة ގެ مشرك ންނަށް ފަހެ ނުފެނޭތޯއެވެ. އަދި މިހާރު ތިބި مشرك ންނަށްވެސް އެނގެންވާނެއެވެ. (އިހަށްދުވަހު އެދިރިޔަ އިސްލާމްދީން ފެތުރުމުގެ ބައެއްކެވެ. އޭގެކުރިން އެހެން ބިމެއް ހަރުހޭގެ. މާލަމާ އަށްޓެ ނަގާކަންނެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަށްރަށްވެސް އެގޮތުގައެވެ. އަދި الله އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެމަތިން ފަތަހަކުރައްވާ حكم ކުރައްވައެވެ. ބަލަންޖެހޭ ގޮތުގެ ކަންކަން ފާޅުކުރައްވައެވެ. އަދި އާޚިރަށް ސުވާލުގެ އިސްތިޤާމަ ބަލާ ދީޢާމޭމަ ނުރައި ހަމަ ފަތަވާދޮޖީހަރާވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރަށާއި حكم އަށާމެދު إعتراض އެއް ކޮށްލާ އެ حكم އަނބުރާ ގެންދެވޭނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ قيامة ދުވަހުން އަވަސްކޮށްދެއްވާ حساب ބެއްލެވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤٢) އަދި އެ كافر ންނަށް އެބަހީ: އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކުގައިވީ ކާފަރުންނަށް އެމީހުންގެ رسول ންނާމެދު مكر ހަދާ ނުބައިގޮތް ކުރިއެވެ. އަދި އެންމެހައި مكر އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެބަހީ: އެންމެހައި ހުރިހާ ތަދުބީރު ވަނީ الله އަށެވެ. ކޮންމެ نفس އެއްވެސް އުޅުއްވައިގަތް އެއްޗެއް ނުވަތަ ކުރިއްޔާ ކުރި عمل އެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނަވައެވެ. އަދި آخرة ގައި ހެވާ ނުބައި ވަނީ ކޮންބައެއްކަން ނިކަން ހުރި އެކާފަރުންނަށް އެނގިދާނެއެވެ. އެއީ ހެޔޮދަރަ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަނުމާއި ނުބައި ނުލަފާމީހުން ނަރަކައަށް ވަނިމައެވެ.

(٤٣) އޭ رسول الله އެވެ! އަދި ކާފަރުންގެމީހުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ފޮނުއްވިގެންވާ ބޭކަލެއްކަމުގައި ނޫނެވެ. رسول ބޭކަލެއްނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހުރެންނާއި ކަލޭމެންނާދުރުގެ ހެކިވެރިއަކުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. (އަހުރެންނަކީ رسول ބޭކަލެއްކަމަށް އެކަލާނގެ ހެކިވެރިވެގެންނެވެ.) އަދި عبد الله بن سلام ކަހަލަ އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި تَورَاةُ ފަދަ ފޮތްތަކުގެ ފޮތުގެ علم ވާ ކޮންމެ މީހަކުވެސް ހެކިވެރިވެއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة إِبرَاهِيم ގެ މާނަ

سُورة إبراهيم — އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٥٢)

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ ٱلنَّاسَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿١﴾ ٱللَّهِ ٱلَّذِى لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْءَاخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤﴾

ލުޣަތު

الٓر ۚ = މިއަކުރުތަކުގެ މުރާދު ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ اللّٰه އެވެ. ❁ كِتَٰبٌ = (މި قرآن އަކީ) ފޮތެކެވެ. ❁ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ❁ لِتُخْرِجَ ٱلنَّاسَ = ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުން ނެރުއްވުމަށް. ❁ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ = (ކާފަރުކަމާއި މަގުފުރެދުމާއި އަދި جاهل ކަމުގެ) އަނދިރިން. ❁ إِلَى ٱلنُّورِ = (އީމާންކަމާއި ތެދުމަގާއި علم ގެ) އަލިކަމުގެތެރެއަށް. ❁ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ = އެބައިމީހުންގެ ربّ ގެ ހުއްދަފުޅުން. ❁ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿١﴾ = عزّة ވަންތަ އަދި حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެމަގަށް.❁ ٱللَّهِ ٱلَّذِى = اللّٰه އީ ❁ لَهُۥ = އެކަލާނގެއަށް މިލްކުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑު ތަކުގައިވާ ތަކެތި ❁ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ = އަދި ބިމުގައި ވާހާތަކެއްޗާއި ❁ وَوَيْلٌ لِّلْكَٰفِرِينَ = އަދި ކާފަރުންނަށް ގަދަފަދަގޮތުގެ عذاب ހުއްޓެވެ.❁ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ = ގަދަފަދަގޮތުގެ عذاب ގެ.❁ ٱلَّذِينَ = އެކާފަރުންނަކީ. ❁ يَسْتَحِبُّونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ލޯބިކުރާމީހުންނެވެ.❁ عَلَى ٱلْءَاخِرَةِ = آخرة ގެމައްޗަށް. ❁ وَيَصُدُّونَ = އަދި އެމީހުން މަނާކޮށް ބަންދުކުރެއެވެ. ❁ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ މަގުން. ❁ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ = އަދި އެމަގު ކޮޅުވާގޮތް ގެނެސްދިނުމަށް އެމީހުން އެދެއެވެ. ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އޮތީ ❁ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ = ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައެވެ.❁ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް رسول އަކު ނުފޮނުއްވަމެވެ. ❁ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ = އެބޭކަލެއްގެ قوم ގެ ބަހުންމެނުވީ. ❁ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ = އެއީ އެބޭކަލަކު އެމީހުންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ❁ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ

مَن يَشَآءُ = ދޫކުރައްވާ اللّه ، އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅަކަށްވާ އަޔަކު މަގުފުރައްދަވައެވެ. ۞ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅަކަށްވާ އަޔަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١) ބައެއް ސޫރަތް ފެށިގެންވާ އެފަދަ ވަކިއަކުރުތަކުގެ މުރާދަށް ދަންނަވާނީ ހަމަ اللّه އެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޭގެ މާނައެއް ފުރިހަމައަށް އަންގައިދޭ ނުވާތީ مفسّر ނުންގެ عالم ނުންނަކީވެސް ވަކި خيال އާއި ތަފާތެވެ. މިސޫރަތް ފެށޭތީވެ މިއީ ހަމަ އެތައްއޮންނާ އަކުރުތަކެކެވެ. والله أعلم . (އޭ رسول اللّه އެވެ!) މި قرآن އަކީ މީސްތަކުންނަށް ކަލާނގެ ތަރައްގީވާ ބާވައިލެއްވި ފޮތެކެވެ. (ކުފުރުކަމާއި މަގުފުރެދުމާއި جاهل ކަމުގެ އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން) ކަލާނގެ ވިސްނަވާން ނަށާވައި އީމާންކަމާއި ތެދުމަގާއި علم ގެ އަލިކަމުގެތެރެއަށް އެމީހުން ވަދެދެއްވުމަށެވެ. އެއީ عزّة ވަންތަ އަދި حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާ شريعة ގެ މަގަށް އެބައިމީހުންގެ ربّ ގެ ހުއްދަފުޅާއެކު ގެންދެވުމަށެވެ.

(٢) اللّه އީ عزّة ވަންތަ އަދި حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެއީ އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާ ތަކެތި އެކަލާނގެއަށް މިލްކުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވެއްޖެ ބައެއްމީހުން ގަދަފަދަ عذاب ގެ وَيْلُ ހުށްޓެވެ. (وَيْلُ އަކީ ނަރަކަވަންތަކުގެ ތެރޭގެ ހުރިހާ ވަރަށް ހިތި ވާރޭގެ وَادى އެއްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. ނުވަތަ ގަދަހުރިގެ وَادى އެއްކަމުގައި ބުނެވުނެވެ.) والله أعلم .

(٣) މިދުނިޔޭގެ ކާފިރުންނަކީ آخرة ގެ حياة ގެމައްޗަށް ދުނިޔޭގެ حياة އިސްކޮށް އެއަށް ލޯބިކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް اللّه ގެ މަގު (އެކަލާނގެ دين) ބަންދުކޮށް އެދިނުން ވަންހަނާ ކުރާމީހުންނެވެ -އަދި އެދިނުން އޮޅުވައިލުމަށް މީހުންނަށް – އެކަން މަގުފުރެދުމާނުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ اللّه ގެ ދީން ބަދަލުކޮށް ހުރަސްއެޅުމަށް ގޮތްތަކެއް تَأْوِيل ކޮށް އެދީން ގޮދަލަކަށް އޮޅުވާ މީހުންނެވެ. ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެވަނީ ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެއްގައެވެ.

(٤) އަދި މީސްތަކުންނަށް ފޮނުއްވި އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކު އެބޭކަލަކުގެ قوم ގެ މީހުން ވާހަކަދައްކާ ބަހުން މެނުވީ رسول ކަލާއިގެން ނުފޮނުއްވަމެވެ. (ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް އެބޭކަލުންގެ رسول ކަން އިއްވަވައި އެބޭކަލަކު އެފޮނުއްވުނު ބަސްގެބަހުން ވާހަކަ ދައްކާ ބަސްބަހުންނެވެ.) އެއީ އެބޭކަލަކު އެ قوم ގެ މީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ދެން އަދި އެބައިމީހުން ހަނދާނަކަށް ވިސްނާ ހެދުމަށެވެ. ދެން اللّه އެ އިރާދަފުޅަކަށްވާ އަޔަކު މަގުފުރައްދަވައި އަދި އިރާދަފުޅަކަށްވާ އަޔަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَآ أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ ٱلظُّلُمَـٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ وَذَكِّرْهُم بِأَيَّىٰمِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَىٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِن تَكْفُرُوٓا۟ أَنتُمْ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

ތަފްސީރު

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى (عليه السّلام) ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ بِـَٔايَـٰتِنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިގެން. ❁ أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ = (އެކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވައިފީމެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ قومُ (بَنِي إسرائيل) ނެރުއްވާށެވެ!❁ مِنَ ٱلظُّلُمَـٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ = (كافر ކަމުގެ جاهل ކަމުގެ) އަނދިރިން (إيمان ކަމުގެ علم ގެ) އަލިކަމަށް. ❁ وَذَكِّرْهُم = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވާށެވެ! ❁ بِأَيَّىٰمِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ ދުވަސްދުވަހު واقعة ވުމެވެ. (إمتحان ގެގޮތުން ފޮނުއްވާ އާދަމީގެ مصيبة އާދި - ކާރިސާ އަސަރުތަކުގެ) ❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި ކަނޑައެޅިގެންވާ دليل ތަކެއްވެއެވެ. ❁ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾ = ގިނަގިނައިން ކެތްތެރިވާ އަދި (اللّه ގެ نعمة ތަށް) ގިނަގިނައިން شكر ކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް. ❁ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއިރު. (ހަނދުމަފުޅު ކުރައްވާށެވެ!) ❁ لِقَوْمِهِ = އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ތަކަށް❁ ٱذْكُرُوا۟ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާންކުރާށެވެ! ❁ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވީ اللّه ގެ نعمة. ❁ إِذْ أَنجَىٰكُم = އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވި ހިނދު.❁ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ آل ނުވަތަ ދަރިކޮޅުން.❁ يَسُومُونَكُمْ = އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ރަހަދައްކައެވެ. (تَحَمَّلُ ކުރުވަން ޖެއްސައެވެ.) ❁ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ގެ ނުބައިކަން. (ނުބައި عذاب) ❁ وَيُذَبِّحُونَ = އަދި އެމީހުން މަރައެވެ ❁ أَبْنَآءَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ ފިރިހެން ދަރިން ❁ وَيَسْتَحْيُونَ = އަދި އެމީހުން ދިރިހުރުމަށް ދޫކޮށްލައެވެ. ❁ نِسَآءَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެންދަރިން ❁ وَفِى ذَٰلِكُم = އަދި އެކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުނަށް ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.❁ بَلَآءٌ = إمتحان އެއްވެއެވެ.❁ مِّن رَّبِّكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ން. ❁ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ.❁ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ ތިޔަބައިމީހުން إعلان ކުރެއްވި އެންގެވިހިނދު. (ހަނދާންކުރާށެވެ!)❁ لَئِن شَكَرْتُمْ = ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރިއްޔާ. ❁ لَأَزِيدَنَّكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ (نعمة ތައް) އިތުރުކޮށްދޭހުށީމެވެ.

۞ وَلَئِن كَفَرْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެއްޔާ. (ދަންނާށެވެ!)۞ إِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ނުހަނު ގަދަވެގެންވެއެވެ.۞ وَقَالَ مُوسَىٰٓ = އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِن تَكْفُرُوٓا۟ أَنتُمْ = ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެ.۞ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا = އަދި ބިމުގައިވާ ބަރާބަރުވެސް އެއްކޮށް (ކާފިރުވެއްޖެއްޔާވެސް)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ހީ.۞ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި حَمْدُ ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل ތަކާއި معجزة ތަކާއެކު موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. (އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިފީމެވެ.) ކާފިރުކަމާއި جاهل ކަމުގެ އަނދިރިން ކަލޭގެފާނުގެ أمّة ނެރުއްވާށެވެ! އަދި إيمان ކަމާއި علم ގެ އަލިކަމުގެ ތެރެއަށް އުފުއްލަވާށެވެ! އަދި الله ގެ ދުވަސްތަކުގެ واقعة ތަކާއި مصيبة ތައް އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދީފާނދޭށެވެ! (އިސްރާއީލީ أمّة ތަކަށް ދިމާވި ކަންތައްތައް އެމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދީފާނދޭށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމުގައި ކޮންމެ ތެދުވެރިވާ ގިނަ އަދި ގިނަގިނައިން شكر ކުރާ ކޮންމެ (الله ގެ قدرة ދެނެގަތުމަށް އެދޭ އެކަކަށް) ދަލީލުތަކާއި حجّة ތަކެއްވެއެވެ.

(٦) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިއިރު (ހަނދާންކުރާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެމައްޗަށް الله ދެއްވި (ދީން) نعمة ކަލޭމެން ހަނދާންކުރާށެވެ! އެއީ فرعون ގެ آل ންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރައްވައިދެއްވިއިރުއެވެ. އެ فرعون ގެ މީހުން ކަލޭމެންނަށް عذاب ގެ ނުބައިކަމުގެ ބަދަލުތަކާކޮށްދިނެވެ. ދެވެނީ تكليف ތައްވެސް ޖެއްސަވައިދިނެވެ. އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރައި އަދި ކަލޭމެންގެ އަންހެންދަރިން ނުމަރައި ދޫކުރިއެވެ. (ޚިދުމަތްގެނުމަށްޓަކައި) އެކަމުގައި ކަލޭމެނަށް ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حَضْرَةُ ން ބޮޑުވެގެންވާ إمتحان އެއްވެއެވެ.

(٧) އަދި ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް އަންގަވާ إعلان ކުރެއްވިއިރު ހަނދާންކުރާށެވެ! (އެކަލާނގެ އަންގަވައިފިއެވެ.) ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة އަށް شكر ކުރިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް نعمة އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. (نعمة އަށް ޝުކުރު ކުރުމުގެ އަސްލުތަކީ ކަމަކީ ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެއްޔާ (عذاب ދެއްވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب ގަދަވެގެންވެއެވެ.

(٨) އަދި موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންނާއި އަދި ބިންމަތީގައިވާ އެންމެން ކާފިރުވިޔަސް (އެކަމުން الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله ހީ އަމިއްލަ ذات ފުދިގެންވާ ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި (އެކަލާނގެ ހެދެވި ކަންތައްތަކުން) حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَرَدُّوٓا۟ أَيْدِيَهُمْ فِىٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَقَالُوٓا۟ إِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ وَإِنَّا لَفِى شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ ۞ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى ٱللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوٓا۟ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾

މުފްރަދާތު

أَلَمْ يَأْتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ނާދެއެއްތޯ؟ ❁ نَبَؤُا الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ (أمّة ތަކުގެ) خبر ތައް. ❁ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ = އެއީ نوح قوم އާއި عاد قوم އާއި އަދި ثمود قوم އެވެ. ❁ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ = އަދި އޭގެ ފަހުން އައި މީސްތަކުންނާއި. ❁ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ = الله ފިޔަވާ އެމީހުންގެ عدد އާއި މިންވަރު ދަންނަވޭގޮތެއް ނުވެއެވެ. ❁ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ = އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ بِالْبَيِّنَاتِ = بيان ފުޅުގެން دليل އާއިގެން. ❁ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ އަތްތައް ރައްދުކޮށްލިއެވެ. (އަތްތައް އަޅައިލިއެވެ.) ❁ فِي أَفْوَاهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކަށް. ❁ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން (އެ رسول ންނަށް) ދެންނެވިއެވެ. ❁ إِنَّا كَفَرْنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން މިވަނީ ކާފިރުވެގެންނެވެ ❁ بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ = ތިޔަބޭކަލުން އެއްޗަކާއިގެން ފޮނުއްވުނު އެއްޗަކަށް ❁ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން މިވަނީ ޝައްކެއްގައެވެ. ❁ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ = ތިޔަބޭކަލުން އަހުރެމެންނަށް އެކަމަކަށް ގޮވާ ކަންތަކުގައި ❁ مُرِيبٍ = ޝައްކު ކުރުވަނިވި ކަމުގައިވާ حال. ❁ ❁ قَالَتْ رُسُلُهُمْ = އެބައިމީހުންގެ رسول ން އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ = الله އާއިމެދު ހެއްވެސް ޝައްކެއް ވާނެހެއްތޯ؟ (އެއީ حقّ إله ކަމާމެދު ކިޔެވެސް ޝައްކުވާނެހެއްތޯ؟) ❁ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ = އެއީ އުޑުތަކާއި ބިން ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ يَدْعُوكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލައްވަނީ. (އެކަލާނގެ އަޅުކަމާއި ތައުޙީދަށް ގޮވާލައްވަނީއެވެ.) ❁ لِيَغْفِرَ لَكُمْ = އެއީ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށެވެ. ❁ مِنْ ذُنُوبِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން. ❁ وَيُؤَخِّرَكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ފަސްކުރައްވައިދެއްވުމަށެވެ. ❁ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔައިގެންވާ މުއްދަތަކަށް. (قيامة ދުވަހަށް) ❁ قَالُوا = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ إِنْ أَنْتُمْ = ތިޔަބޭކަލުން ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا =

އަހުރެމެންފަދަ آدم ގެ ދަރިންކަމުގައިވުމުގެ.◈ تُرِيدُونَ = ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވަނީ أَن تَصُدُّونَا = އަހުރެމެން މަނާކޮށް ހުއްޓުވުމަށެވެ. ◈ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ = އަޅުކަންކުރާކަމުގައިވި ތަކެތިން. (ބުދުތަކުން.)

ءَابَآؤُنَا = އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން ◈ فَأْتُونَا = ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެމެންނަށް ގެނެސްދެއްވާބަލައްވާށެވެ!

بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ = بيان ވެގެންވާ حجّة އަދި دليل ◈.

إِجْمَالِي މާނަ

(٩) ކަލޭމެންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ خبر ކަލޭމެންނަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ؟ (އެގޭ ފުރާދަރި މިހިރިވާނެތޯއެވެ.) އެއީ نوح عليه السّلام ގެ قوم އާއި عَاد ބަޔަށްގެ މީހުންނާއި ثمود ބަޔަށްގެ މީހުންނާއި އަދި އެމީހުންގެ ފަހުން ދިޔަ އަދި މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ عدد އާއި މިންވަރު الله ނޫން ދެނެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އެމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ رسول ން ބައްޔިނާތްތަކާ دليل ތަކާއިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (އަދި އެބިޔަކަމެއްގެ رسول ކަލުން އެ أمّة ތަކަށް ވިޔަފާރިކުރެއްވި.) އެ أمّة ތަކުގެ ކާފަރުންތަކައް ރަސޫލުންނަށް އެމީހުންގެ ޖަވާބުދިނީ އަތުތަކެއް ކަނޑައިގެންނެވެ.

(އިސްލާމީ ދީނުގައި ދަރަނި ދެއްކުން.) އަދި އެމީހުން ބުނެދިނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެދުވަސްކުރާގެން ފޮނުވުނު ތަކެއްސަރަން އަހުރެމެން މިވަނީ ކާފަރުވެގެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަކަމުގެ ފޮނުވައިވާ ދީނުގެ މައްޗަށް ވެސް ކަމަށް ޝައްކުކުރާ ތަނެއް ވެސް މިވަނީ ޝައްކުކުރުމުގައެވެ. އަހުރެމެންނަށް އަކަމާ ކުށްބުރުން ޝައްކުކުރާ މިޔަކަށް ޝައްކެއްނުކުރާނެ ބަޔަކުވެސް.

(١٠) އެމީހުންގެ رسول ން އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. اللّٰه ގައިވެސް އެއްވެސް ޝައްކެއްވާނެހެއްޔެވެ؟ (އެއީ حقّ إله ކަމުގައި ޝައްކެއްވާނެހެއްޔެވެ؟) އެއީ އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވީ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލައްވަނީއެވެ. (އެކަލާނގެ އަރިހަކުދިނުމަށްޓަކައި قبول ކުރައްވާއި އެކަލާނގެ ކަލާނގެއަށް ކުރަމުންގެންދާފަދަ ކަމެއްގަ.) ތިބުމެއް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކުއްސަވާފައި ބައިޓެވެ. އަދި ކަލޭގެ ދަދަތޯ ތަކާއިގެން ވަކިކަމަކަށް (އެބަހީ: قيامة ދުވަހަށް) އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ފަސްކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހުން ބުނެދިނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ހަމަ އަހުރެމެންފަދަ آدم ގެ ދަރިންކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. (ملائكة ތަކުން ނޫނެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވަނީ އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިން އަޅުކަންކުރި ތަކެތިން (ބުދުތަކުން) އަހުރެމެން ދުރުކޮށް އެކަން މަނާކުރުމެވެ. ފަހެ (ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަވިދާޅުވާ ބަސްތަކުގެ ތެދުކަމަށް بيان ވެގެންވާ دليل އަހުރެމެންނަށް ގެނެސްދޭށެވެ!)

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَآ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

ބަސްމާނަ

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ = އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ رسول ން ވިދާޅުވިއެވެ.❁ إِن نَّحْنُ = އަހުރެމެން ނުވެއެވެ.
إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ = ކަލޭމެންނާއިފަދަ آدم ގެދަރިންކަމުގައިމެނުވީ. ❁ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله
تعالى. ❁ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެވޮޑިގެންވި އަޅުއެއްގެމައްޗަށް ނިޢުމަތްފުޅުދެއްވައެވެ.❁ مِنْ
عِبَادِهِۦ ۖ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ. ❁ وَمَا كَانَ لَنَآ = އަހުރެމެންނަކަށް ކުޅަދާނެކަމެއްނުވެއެވެ.
(އެކަނިގޮތުން.) ❁ أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَٰنٍ = ކަލޭމެންގެގާތަށް އަހުރެމެން دليل އެއް حجّة އެއް معجزة
އެއްގެނައުން. ❁ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ = الله ގެ إذن ހުއްދަފުޅާއެކުމެނުވީ. ❁ وَعَلَى ٱللَّهِ = އަދި ހަމަ الله އަށް.❁
فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ =ތިބާ مؤمن ން وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ!❁ وَمَا لَنَآ = އަހުރެމެންނަކަށް
ނުވެއެވެ. އަހުރެމެންނަކަށް ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. ❁ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللَّهِ = الله އަށް وكيل ނުކުރުމަށް /
އެކަލާނގެއަށް ނުކުރުމަށް.❁ وَقَدْ هَدَىٰنَا سُبُلَنَا ۚ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އަހުރެމެންނަށް
އަހުރެމެން މަގުތައް ދައްކަވައިފިއެވެ. ސަލާމަތުގެ މަގު ދައްކަވައިފިއެވެ. ❁ وَلَنَصْبِرَنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން
އަހުރެމެން ކެތްތެރިވާހުށީމުއެވެ.❁ عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ۚ = ކަލޭމެން އަހުރެމެންނަށް ދެނީ އަނިޔާތަކަކަށް.❁ وَعَلَى ٱللَّهِ
= އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަނި الله އަށް އެކަނި. ❁ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ = ތިބާ وكيل ކުރާހުށިން وكيل
ކުރާހުށިކަމެވެ. ❁ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވީ މީސްތަކުން ދަންނަވައިފިއެވެ.❁ لِرُسُلِهِمْ = އެމީހުންގެ
رسول ންނަށް.❁ لَنُخْرِجَنَّكُم = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ނެރެދޫކޮށްލާހުށީމެވެ. ❁ مِّنْ أَرْضِنَآ = އަހުރެމެންގެ
ބިމުން. أَوْ لَتَعُودُنَّ = ނުވަތަ ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ ދީނަށް ރުޖޫޢަވާހުށީމެވެ. ❁ فِى مِلَّتِنَا ۖ =
އަހުރެމެންގެ دين އަށް.❁ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ربّ އެމީހުންނަށް وحى
ކުރެއްވިއެވެ.❁ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ހަލާކުކުރައްވާހުށީމެވެ އަނިޔާވެރިން
ހަމަކަށަވަރުން ... ❁ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހަލާކުކުރައްވާހުށީމެވެ ބިމުގައި

ބިމުގައި ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވާ تمكين ދެއްވުމާ ހުރީމުއެވެ. ۞ مِنْ بَعْدِهِمْ = އެމީހުންގެ ފަހުން. ۞ ذَٰلِكَ = އެގޮތަށް އެކަންކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިނގާވާނީ ۞ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހުންނަންޖެހުމަށްޓަކައި ބިރުވެތިވާ މީހަކަށެވެ. ނުވަތަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާ މީހަކަށެވެ. ۞ وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وعيد އަށް ބިރުވެތިވާ މީހަކަށެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާއަށް ބިރުވެތިވާ މީހަކަށެވެ.) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١١) އެމީހުންގެ رسول ބޭކަލުން އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (ކަލޭމެން ތިޔައީ) ކަލޭމެންނަކީ آدم ގެދަރިން ކަމުގައިމީހުންނާ އަޅުގަނޑުމެން ހަމަހަމައެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް اللّه تعالى އެކަލާނގެ އަޅުންކުރެ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް ނުބުއްވަތާއި ރިސާލަތާއި حقّ މަގަށް توفيق ދެއްވައެވެ. އަދި اللّه ގެ އިޛުނަފުޅަކާ ނުލާ އަޅުގަނޑުމެނަށް دليل އެއް حجّة އެއް އަދި معجزة އެއް ގެނައުމަކީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމިއްލައަށް ވާނެކަމެއްނޫނެވެ. ފަހެ مؤمن ން ހަމައެކަނި اللّه އަށް އިތުބާރުކޮށް وكيل ކުރާހުށިކަމެވެ!

(١٢) އަދި އަޅުގަނޑުމެން اللّه އަށް وكيل ކޮށް އިތުބާރު ނުކުރާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަޅުގަނޑުމެން ސަލާމަތުވާނެ މަގުތައް ދައްކަވައިދެއްވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން (ކާފަރުންނާއި مشرك ންގެ ބަޔަކު) އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދޭ އުނދަގޫތަކަށް ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކެތްތެރިވާނަމެވެ. އަދި وكيل ކޮށް އިތުބާރުކުރާހުށިކަން ހަމައެކަނި اللّه އަށް وكيل ކޮށް ބަރޯސާވާހުށިކަމެވެ!

(١٣) އަދި ކާފަރުންގެ މީހުން އެމީހުންގެ رسول ބޭކަލުންނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ބިމުން ތިޔަބޭކަލުން ނެރެދޫކުރާނަމެވެ. ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނަށް ތިޔަބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ ދެން އެބޭކަލުންގެ ربّ އެބޭކަލުންނަށް وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރިން - مشرك ން - ހަލާކުކުރައްވާހުށީމެވެ.

(١٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށްފަހު ބިމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބޭކަލުން ހަމަޖެއްސެވުމުގައި ވަޒަންވެރިކުރުވުމާ ހުރީމެވެ. އެގޮތަށް އެކަންކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަޖެއްސެވުމުގައިވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހުއްޓެވުމަށްޓަކައި مقام އަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب އާއި ކޯފާގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ބިރުވެތިވާ އަޅުންނަށެވެ.

وَٱسْتَفْتَحُوا۟ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَٰلُهُمْ كَرَمَادٍ ٱشْتَدَّتْ بِهِ ٱلرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَّا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا۟ عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلْبَعِيدُ ﴿١٨﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

ލުޣަތު

وَٱسْتَفْتَحُوا۟ = އަދި އެބަޔަކުން (اللّٰه ގެ حضرة ށް) نصر އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ وَخَابَ = އަދި ގެއްލިހަލާކުވެއްޖެއެވެ. ❁ كُلُّ جَبَّارٍ = ކޮންމެ ބޮޑާ ޖެއްބާރާ ❁ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ = ދޮށިވެރި ❁. مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ = އޭނާގެ ކުރިމަތީގައިވޭ جَهَنَّم އެވެ. ނަރަކައެވެ. ❁ وَيُسْقَىٰ = އަދި އޭނާއަށް ބޯންދެވޭނެއެވެ.❁ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ = ދަލައި ލޭގެ ފެނުން.❁ يَتَجَرَّعُهُۥ = އޭނާ އެބޯނެއެވެ. (ބޯން މަސައްކަތްކުރާނެއެވެ.) ❁ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ = އޭނާއަށް އޭގެ ދިރުވާލަން ގާތްވެސް ނުވާނެއެވެ. (އެހެންވީވަރަށް އުނދަގޫވާނެއެވެ.)❁ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ = އަދި އޭނާއަށް މަރުއަންނާނެއެވެ.❁ مِن كُلِّ مَكَانٍ = ހުރިހާތަނަކުން.❁ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ = އަދި އޭނާ މަރުވާނީކަމުގައި ނުވެއެވެ.❁ وَمِن وَرَآئِهِۦ = އަދި އޭނާގެ ކުރިމަތީގައިވޭ. (އަދި އެއަށްފަހުވެސް އޮންނާނީ) عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ = ގަދަވެގެންވާ عذاب އެވެ. ❁ مَّثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފަރުވީ މީސްތަކުންގެ މިސާލަކީ. ❁ بِرَبِّهِمْ ۖ = އެމީހުންގެ ربّ އަށް.❁ أَعْمَٰلُهُمْ = އެމީހުންގެ عمل ތައް. كَرَمَادٍ = އަޅިފަދައެވެ. ❁ ٱشْتَدَّتْ بِهِ ٱلرِّيحُ = ވައި އޭގެ ބާރުގަދަކޮށްލިއްޖެ ❁ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ = ވައިގަދަ ދުވަހެއްގައި. ❁ لَّا يَقْدِرُونَ = އެމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނެ ނުވާނެއެވެ. ❁ مِّمَّا كَسَبُوا۟ = އެމީހުން ހޯދި މަސައްކަތުން. (ހެޔޮކަމެއްގެ) عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ = އެއްވެސް ކަމަކަށް / އެއްވެސް އެއްޗަކަށް.❁ ذَٰلِكَ = އެއީއެވެ. ❁ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلْبَعِيدُ ﴿١٨﴾ = ކަނޑައެޅިގެންވާ އަދި ޙައްޤުން ދުރުވި މަގުފުރެދުމެވެ. ❁ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވާހުށީތޯ؟ ❁ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى . ❁ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވިއެވެ. ❁ بِٱلْحَقِّ ۚ = حقّ ގޮތުގައި. ❁ إِن يَشَأْ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ.❁ يُذْهِبْكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ގެންދަވައިފާނެއެވެ. ❁ وَيَأْتِ = އަދި އެކަލާނގެ

ގެންނަވައި. ❁ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ = އެހެން އަލަ خَلْقُ ތަކެއް. އެހެންބަޔަކު. ❁ وَمَا ذَٰلِكَ = އަދި އެކަން ނުވެއެވެ. ❁ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ = اللّه އަށް އުނދަގޫވެސް ދަތިކަމެއްކަމުގައި. (އެއީ اللّه އަށް ޒޮރުކަމަކަށް ނުވެއެވެ.) ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٥) އަދި އެ رسولُ ބޭކަލުން اللّه تعالى ގެ حضرة ން އެ ޤައުމުތަކުންގެމައްޗަށް نصر އަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ބޮޑާ ނުކިޔަމަންތެރި ދުރާޅުވެރިޔަކު ގެއްލި ހަލާކުވިއެވެ.

(١٦) އަދި އެމީހުން ކޮންމެ جبّار ނުބައިމީހެއްގެ ކުރިމަތީގައިވަނީ ނަރަކައެވެ. އެތާނގެ ގަދަ عذاب އެވެ. އަދި އޭނާއަށް صديد ބޯންދޭނެއެވެ. (އެއީ ކާފިރުން އެތެރެހަށިން ނުކުންނަ ދިޔަވަރަކާއި އުނޑުދިޔާ ލޭއާއި ފޫއެވެ.) އަދި އެހެންގޮތްތަކުން ބޯންވާނެއެވެ. واللّه أعلم (اللّهم أجرنا من ذالك)

(١٧) އޭނާ އޭތި ބޯން އަނގައަށް އަޅާނެއެވެ. (އޭގެ ނުބައިކަމާއި ހިތިކަމުން) ދިރުވައިލުން ގޮތްވެގެން ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ބޯނެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދިމާއަކުން މަރުއައްސަވާނެއެވެ. އެބަޔަ: މަރުވާހާ އުދަނގޫތައް ވާނެއެވެ. އެކަމަކު އޭނާ މަރުނުވާނެއެވެ. އަދި އެ عذاب ގެ ފަހުގައި ދެންއޮތީ އަދި ގަދަވެގެންވާ عذاب އެވެ. نعوذ با للّه .

(١٨) އެބައިމީހުންގެ އެބައިމީހުންގެ ربّ އަށް ކާފަރުވިމީހުން ކުރި عمل ގެ މިސާލަކީ އަޅިގެ މިސާލެވެ. ވައިބާރު ދުވަހެއްގައި ވައި އަރައިގެން އަޅިތައް ބުރުއްސައިލާފަދައެވެ. އަދި އެއާ އެއްކޮށްލެވޭ ސާބިތުވެގެންނުވާ އަޅިގެ މިސާލެވެ. އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި عمل ން އެމީހުންނަށް އެއްވެސްކަމެއް ކުޅަދާނާ ނުވާނެއެވެ. (އޭގައި އެއްވެސް ثواب އެއް ލިބިގެންވާ آخرة ދުވަހުން ނުވާނެއެވެ.) ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެވެ. އެއަޅިތަކުގެ މިސާލެވެ.

(١٩) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން حقّ ގޮތުގައި اللّه تعالى އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވިކަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެން ނުވަތީ ހެއްޔެވެ؟ (އެކަން ރަނގަޅަށް ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެން ނުވަނީތޯއެވެ.) އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެއްޖެނަމަ ކަލޭމެން މިތަނުން ގެންދަވައި އަދި އެހެން އަލަ خلق ތަކެއް މިތަނަށް ގެންނަވައިފާނެއެވެ.

(٢٠) އަދި އެކަމަކީ اللّه تعالى އަށް ޒޮރުކަމެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެކަން މަސައްކަތެއް އުނދަގޫވެސް ނުވެ ހުންނާނެއެވެ.

وَبَرَزُواْ لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ ٱلضُّعَفَٰٓؤُاْ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓاْ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۚ قَالُواْ لَوْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ لَهَدَيْنَٰكُمْ ۖ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ أَجَزِعْنَآ أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِن مَّحِيصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ ٱلشَّيْطَٰنُ لَمَّا قُضِىَ ٱلْأَمْرُ إِنَّ ٱللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ ٱلْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَٰنٍ إِلَّآ أَن دَعَوْتُكُمْ فَٱسْتَجَبْتُمْ لِى ۖ فَلَا تَلُومُونِى وَلُومُوٓاْ أَنفُسَكُم ۖ مَّآ أَنَا۠ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ أَنتُم بِمُصْرِخِىَّ ۖ إِنِّى كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ ۗ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ﴿٢٣﴾

ތަފްސީރު

وَبَرَزُواْ لِلَّهِ جَمِيعًا = ހަދި އެންމެން އެކީއެކަށް اللّه تعالى ގެ حضرة ގައި ފާޅުވެގެންނެވެ. (އެބަހީ: قيامة ދުވަހުން ފާޅުވެގެންނެވެ.) ❁ فَقَالَ ٱلضُّعَفَٰٓؤُاْ = ހަދި ދެރަހިކަމާއިން ބުނާނެއެވެ. ❁ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓاْ = ބޮޑާވެ ބޮޑުހިތްކުރިމީހުންނަށް. ❁ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ تبع ވެގެން (ދުނިޔޭގައި) އުޅުނީ އަހުރެމެންނެވެ. ❁ فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا = ދެން ކަލޭމެން އަހުރެމެންގެ ކިބައިން دفاع ކޮށްދޭނޫހެއްތޯ؟ ❁ مِنْ عَذَابِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ عذاب ން. ❁ مِن شَىْءٍ = އެއްވެސް އެއްޗެއް / އެއްވެސް މިންވަރެއް. ❁ قَالُواْ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ❁ لَوْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ = اللّه އަހުރެމެންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވިނަމަ. ❁ لَهَدَيْنَٰكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކައިދީފީމުއެވެ. ❁ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ = އަހުރެމެންނަށް ވަހަކަ ހަމަހަމައެވެ. ❁ أَجَزِعْنَآ أَمْ صَبَرْنَا ކެތްމަދުކަމާއި ކެތްތެރިވިޔަސް. ❁ مَا لَنَا مِن مَّحِيصٍ ﴿٢١﴾ = ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް އަހުރެމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ وَقَالَ ٱلشَّيْطَٰنُ = ހަދި ޝައިޠާނު ބުނާނެއެވެ. ❁ لَمَّا قُضِىَ ٱلْأَمْرُ = ކަންތައް ނިމުނު ހިނދުން. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ وَعَدَكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރެއްވިއެވެ. ❁ وَعْدَ ٱلْحَقِّ حقّ وعد ތެދު. ❁ وَوَعَدتُّكُمْ = އަހުރެންވެސް ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރީމެވެ. ❁ فَأَخْلَفْتُكُمْ = އަހުރެން ކަލޭމެންނާ ކުރި وعد އާއި خلاف ވީމެވެ. ❁ وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُم = ހަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް އަހުރެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِّن سُلْطَٰنٍ = އެއްވެސް ބާރެއް - ثابت دليل އެއް. ❁ إِلَّآ أَن دَعَوْتُكُمْ = އަހުރެން ހަމަ ކަލޭމެންނަށް ގޮވާލުމުގެ. ❁ فَٱسْتَجَبْتُمْ لِى = ދެންފަހެ ކަލޭމެން އަހުރެންނަށް އިޖާބަދިނީއެވެ. ❁ فَلَا تَلُومُونِى = ދެން ކަލޭމެން އަހުރެންނަށް މަލާމާތް ނުކުރާށެވެ! ❁ وَلُومُوٓاْ أَنفُسَكُم = ހަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށް މަލާމާތްކުރާށެވެ! ❁ مَّآ أَنَا۠ بِمُصْرِخِكُمْ = ކަލޭމެން ސަލާމަތް ކުރުވާން މިހާލަތުގައި އަހުރެން ނުވެއެވެ. ❁ وَمَآ أَنتُم بِمُصْرِخِىَّ = ހަދި އަހުރެން ސަލާމަތް ކުރުވާން ބަލާލަތުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ❁ إِنِّى كَفَرْتُ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ދެކޮޅުހެދީމެވެ. އިންކާރުކުރީމެވެ. ❁ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ = ކަލޭމެން އަހުރެން شريك ކުރި ކަންތަކުގައި. (اللّه އާއި ކަލޭމެން ކުރި އަޅުކަމުގައި އަހުރެން ބައިވެރިކުރުމާއިމެދު) ❁ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. (ދުނިޔޭގައި) ❁ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ = ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިން (ޝިރކުކުރާމީހުން!) ❁

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢٢) = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.۞ وَأُدْخِلَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އަދި إيمان ވި މީސްތަކުން ވައްދައިވިއްޖެއެވެ. (ވައްދައިވާނެއެވެ.)۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި. ۞ جَنَّٰتٍ = ބަގީޗާތަކަށް. ސުވަރުގެތަކަށް.۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ = އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުވެދުވެއްޖެހެނަ. ۞ خَٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އެތަންމަތީ ދެމިހުރިމީ حال .۞ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ އިޛުނަށްފަހުން. ۞ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا = އެތަނުގައި އެމީހުންގެ تَحِيَّة އަދި (ސަލާމްކުރުމަކީ) ۞ سَلَٰمٌ (٢٣) = سلام މިކަލިމައެވެ. (އެއީ ملائكة ބަޔަކުން ކުރައްވާ ސަލާމެވެ.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢١) އަދި އެ އެންމެން އެކީ ކަށްވަޅުތަކުން ނުކުމެގެން اللّه تعالى ގެ حضرة އަށް ހާޒިރުވާނެއެވެ. محشر ގެ ميدان އަށް ހުސްބިމަށް ޖަމާވާނެއެވެ. ދެންފަހެ ދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވި މަތިވެރިންނާ تبع ވެގެންއުޅުން ދެރަނިކަމެތިން އެމީހުންނަށް ބުނާނެއެވެ. (ދުނިޔޭގައި) އަހުރެމެންނީ ކަލޭމެންނާ تبع ވެގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ. (ކަލޭމެން ބުނިހާކަމެއް އަހުރެމެން ކުރީމެވެ.) ފަހެ اللّه ގެ عذاب ގެތެރެއިން އެއްވެސް މިންވަރެއް އަހުރެމެންގެ ކިބައިން ކަލޭމެން دفاع ކޮށްދޭނުވާނެއެވެ؟. ދުރުކޮށްދޭނެތޯ. އެމީހުން يعني: ބޮޑާމީހުން ބުނާނެއެވެ. اللّه تعالى އަހުރެމެންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވިނަމަ އަހުރެމެންވެސް ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކައިދީފީމުހެވެ. (މިހާރުދެން) އަހުރެމެން ކެތްތެރިކަމެއްނެތި ހާސްވިޔަސް ތެޅިފޮޅުނަސް އަދި ނުވަތަ ކެތްތެރިވިޔަސް ހަމަހަމައެވެ. އަހުރެމެންނަށް ސަލާމަތްވާން ދާނެ ތަނެއް ނެތެވެ.

(٢٢) ކަންތައްތައް ނިމުމުން ޝައިޠާނާ ބުނާނެއެވެ. (އެބަހީ: ސުވަރުގޭވަންތަވެރިން ސުވަރުގޭގައި ހަމަޖެހި ނަރަކަވަންތަވެރިން ނަރަކައިގައި ހަމަޖެހި ނިމުމުން ޝައިޠާނާ ބުނާނެއެވެ. އެއީ އެސްތަށް ނަރަކައިގައި ހުރި ނަރަކަވަންތަވެރިންނާ مخاطب ކޮށް ބުނާބުނުމެކެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ކަލޭމެންނަށް ހަމަ حقّ وعد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަހުރެންވެސް ކަލޭމެންނަށް وعد ކުރީމެވެ. އަދި އަހުރެން ކަލޭމެންނާކުރި وعد އާއި އަހުރެން خلاف ވީމެވެ. އަދި އަހުރެން وعد ކުރިއިރު އޮބަސް ثابت ކަމުގެމައްޗަށް دليل ކުރާނޭ އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް އަހުރެންނަކަށް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި ކަލޭމެންނަށް އަހުރެން ބާރާގޮތަށް އުޅުމަށް ގޮވިކަން ނޫން އެހެން އެއްވެސް ގޮތެއްނެތެވެ. ދެން ކަލޭމެން (اللّه ދޫކޮށް) އަހުރެންނަށް އިޖާބަދިނީއެވެ. اللّه ގެ حقّ وعد އަށް އިޖާބަ ނުދިނީއެވެ. އެހެންވީމާ ދެން މިހާރު ކަލޭމެން އަހުރެންނަށް މަލާމާތް ނުކުރާށެވެ1 އަދި ކިޔާއްޗެވެ! ކަލޭމެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް މަލާމާތް ކުރާށެވެ! ކަލޭމެން ސަލާމަތްކުރާނޭ މީހަކުކަމުގައި އަހުރެން ނުވެއެވެ. އަދި އަހުރެން ސަލާމަތްކުރާނޭ ބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީގެކުރި ދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު ކަލޭމެން اللّه އަށް ކުރި އަޅުކަމުގައި އަހުރެން ބައިވެރިކުރިގޮތް އަހުރެން ދެކޮޅުހެދީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް – يعني: مشرك ންނަށް – ހުރީ (قيامة ދުވަހުން) ހަމަ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

(٢٣) އަދި إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްތަކުން އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުވެދުވާ ބަގީޗާތަކަށް ސުވަރުގެތަކަށް (قيامة ދުވަހުން)ވައްދައިވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ربّ ގެ إذن ލިބިގެން އެމީހުން އެތާ ދެމިހުރޭ حال ގައެވެ. އަދި އެސުވަރުގޭގައި ملائكة ބަޔަކުން އެ ސުވަރުގެވަންތަވެރިންނާއި ކުރާ ސަލާމަކީ ހަމަ سلام މި ކަލިމައެވެ.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِيٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍۭ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ٱجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

ލަފުޒީ މާނަ

أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ❁ كَيْفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا = الله تعالى މިސާލެއް ޖެއްސެވީ ކޮންފަދަގޮތަކުންކަން. ❁ كَلِمَةً طَيِّبَةً = ރަނގަޅު كلمة އެއްގެ. ❁ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ = ރަނގަޅު ގަހެއްފަދައެވެ. ❁ أَصْلُهَا ثَابِتٌ = އޭގެ ބުޑު (ބިމުގައި) ރަނގަޅަށް ހަރުލާ ސާބިތުވެގެންވާ. ❁ وَفَرْعُهَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٢٤﴾ = އަދި އޭގެ ގޮފިތައް އުޑުން އަރައިގެންވާ. ❁ تُؤْتِيٓ أُكُلَهَا = އޭގެ މޭވާ ދިނުމެވެ. ❁ كُلَّ حِينٍ = ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި. ❁ بِإِذْنِ رَبِّهَا = އެގަހުގެ ވެރި ربّ ގެ إذن ލިބިގެން. ❁ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ = އަދި الله تعالى މިސާލުތައް ޖައްސަވައެވެ. ❁ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް. ❁ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ = އެމީހުން وعظ ލިބި نصيحة ލިބުމުގެ أمّيد ގައި. ❁ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ = އަދި ނުބައި ހަޑި كلمة އެއްގެ (مثال ޖެއްސެވުމެވެ.) ❁ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ = ނުބައި ވިހާނާ ގަހެއްފަދައެވެ. ❁ ٱجْتُثَّتْ = އެ ފުރޭފައިވާ / ވަޅުލައިފައިވާ. ❁ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ = ބިމުމަތިން. ❁ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ = އޭއަށް އެއްވެސް قرار ކަމެއް ހަމަޖެހުމެއްނެތް. ❁ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވި މީސްތަކުން الله ثابت ކުރައްވައެވެ. ❁ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ = ثابت ބަހުގައި (لاَ إله إلاّ الله محمّد رسول الله ގައި) ❁ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. ❁ وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ = އަދި آخرة ގައިވެސް. ❁ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ = އަދި އަނިޔާވެރިން (مشرك ން) الله تعالى މަގުފުރައްދަވައެވެ. ❁ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ = އަދި الله ކުރައްވައެވެ. ❁ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ކަމެއް. ❁ أَلَمْ تَرَ = ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ = ބަދަލުކުރި މީހުންނަށް. ❁ نِعْمَتَ ٱللَّهِ = الله ގެ نعمة ❁ كُفْرًا = ކާފިރުކަމަށް. ❁ وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ قوم އެމީހުން ވައްޓާލައި. ❁ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ = ހަލާކުގެ ގެދޮރަށް. ❁ جَهَنَّمَ = އެއީ جهنّم އެވެ. ❁ يَصْلَوْنَهَا = އެމީހުން އެތެރެވެއްދެން ވަންނާނެއެވެ. އެއާ އަނިޔާވާނެއެވެ. ❁ وَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ = އެއީ قرار ވާ ތަނަކަށް ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.❁

إجمالي މާނަ

(٢٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله تعالى ރަނގަޅު ކަލިމައެއްގެ މިސާލުޖެއްސެވި ގޮތްވަނީ ކިހިނެއްކަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ (އެމިސާލު ޖެއްސެވީ) ރަނގަޅު ގަހެއްފަދައިންނެވެ. އެގަހުގެ މައިގަނޑު ބުޑު ރަނގަޅަށް ބިމުގައި ހަރުލާ ސާބިތުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެގަހުގެ ގޮފިތައް މައްޗަށް އަރައިގެން އުޑުގެ ސަރަހައްދުގައިވެއެވެ.

(٢٥) އެގަހުގެ މޭވާ އެގަހެއްގެ ވެރި ربّ ގެ إذن ލިބިގެން ކޮންމެހިނދެއްގައިވެސް ދެއްވައެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް الله تعالى މިސާލުތައް ޖައްސަވަނީ އެމީހުން نصيحة ލިބި وعظ ލިބިގަނެ عبرة حاصل ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިދާއިރާގައި މިސާލުކުރައްވާ ރަނގަޅު كلمة އަކީއްޗެއް مفسّر ންގެ ބަސްތަކުގައިވެ. ބައެއް ބުނެދެނީ މިޔާބަސް ކަމަށް އެއީ شَهَادَة أَن لاَ إله إلاّ الله މި كلمة ކަމަށެވެ. (އެބަހީ: الله ނޫން إله އެއް ނުވާކަމަށް ހެކިވެރިވުމެވެ.) އަނެއްބައިމީހުން ބުނެދެނީ މިޔާބަސް އެއީ مؤمن އަކާއި إيمان އެވެ. އަދި އަނެއްބައި ބުނެދެނީ މިޔާބަސް އެއީ ހަމަ ސީދާ مؤمن އަކާކަމަށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ގަހަކީ އެއީ ކަދުރު ގަހެއްކަމުގައި މިޔާބަ مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް مؤمن އަކާ ބުރުގައި ގަސްތަކާއިން ރަނގަޅަށް ސާބިތުވެފައި އޮތް الله އަށް ذِكر ކޮށް ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމަށް އެކަންތައްތައް ވަރުގަދަ އުސްކޮށް ނަގާ ކަމަށްޓަކައް އުޑާއި ހަމައަށް ދާ މިސާލެވެ. ކޮންމެހިނދެއްގައިވެސް އޭނާ ذِكر ކޮށް އަޅުކަން ކުރުމަށް އޭގެ ދަރުމަތާ ސަވާބު އޭނާއަށް ލިބެއެވެ. އެއީ ގަހުގެ މޭވާ އަބަދު ލިބޭހެން މިސާލެވެ. ކަދުރު ދަރަނިވެސް އޭގެ މޭވާއާ ފައިދާ އަބަދުވެސް ލިބޭނެ އެއްޗެކެވެ. والله أعلم .

(٢٦) އަދި ނުބައި كلمة އެއްގެ މިސާލަކީ ނުބައި ގަހެއްގެ މިސާލެވެ. އެގަސް ބިމުން ފުހި ވަކިވެފައިވެއެވެ. އެގަހަށް އެއްވެސް ހަރުދަނާކަމެއް ثابت ކަމެއް ނުވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! ނުބައި كلمة އަކީ كافر ކަލޭގެ ބަސާ ކަލިމަ ބަހެވެ. شركُގެ ބަހެވެ. އަދި އޭގެ މިސާލުކުރައްވައި އުފެދި ނުބައިގަހެއްގެ މިސާލެވެ. އެގަހަކީ އޭގެ މޭވާކުރުގައިވާ حَنْظَلَةُ އެވެ ކިޔާ ހިތި ނުބައި މޭވާއެއް ނުކުންނަ ގަހެކެވެ. ކާފިރުންގެ عمل އަކީވެސް އެފަދަ އެއްޗެކެވެ. އޭނާގެ عمل އަކީ ހެޔޮކަމެއް ސާބިތު އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އަދި އެ عمل އުޑަށް ނާރާނެއެވެ. އެއަކަށް ثواب އެއް ނުލެވެ. އޭނާ عمل ތަކުންނާ އޭނާގެ ބަދަލެއްދެވިގެނެވެ. قيامة އަށް ދާނުދާނެވެ. والله أعلم

(٢٧) إيمان ވި މީސްތަކުން ސާބިތު ބަސްބަހެއް މަތީ الله تعالى ދުނިޔޭގެ حياة ގައިވެސް ސާބިތުކުރައްވަވައެވެ. އެއީ لاَ إله إلاّ الله محمّد رسول الله އެވެ. އަދި آخرة ގައިވެސް އެބައިމީހުން އެބަސްމަތީ ސާބިތުކުރައްވަވައެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިން - مشرك ން الله تعالى އެމީހުން މަގުފުރެއްދަވައެވެ. އަދި الله تعالى އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ.

- ދަންނައެވެ! إيمان ވި މީސްތަކުން الله تعالى ثابت ކުރައްވާ ވަރަކަށްގެ ތެރޭގައި އެމީހުންނާއި ކަބުރުގެ ސުވާލު ވެވުމުންދާއިރު الله تعالى އެމީހުން ރަނގަޅު جواب ގައި ސާބިތުކުރައްވާ ކަމުގައި ވިދާ ރިވާޔަތްތަކުން އައިސްފައިވެއެވެ. والله أعلم .

(٢٨)، (٢٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ގެ نعمة ކާފަރުކަމަށް ބަދަލުކުރިމީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަމުހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ قوم ހަލާކުގެ ގެދޮރަށް ގެނެސްދިން ގޮތުގެ ދަށުގައިވެއެވެ. އެގޮތަކީ جهَنَّم އެވެ. ނަރަކައެވެ. އެއީ ހަމަޖެހުމަށް قرار ވުމަށް ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާދަމާގައި ސިފަވެގެން މިދަނީ محمّد صلّى الله عليه وسلّم އާއި مكّة ގެ ކާފަރު قريش ންގެ ވާހަކަކުރުމުގައި تفسير علم ވެރިންކުރު ވަރަށްގިނަ ބަޔަކުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެމީހުންނަށް الله ދެއްވި نعمة އަކީ الله ދެއްވި މާތް رسول އާއެވެ. محمّد صلّى الله عليه وسلّم އެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ نعمة އެވެ. އެމީހުން އެ نعمة އަށް ކާފަރުވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް إيمان ނުވެ އެކަލޭގެފާނަށް ދަރަންޏަށްވެސް ނުދެކުމަށް މަސައްކަތް ކުރިއެވެ.އެ نعمة ކާފަރުކަމަށް ބަދަލުކުރިއެވެ. އަދި އެ قوم ގެ ބޮޑެތި ކާފަރުންގެ ސަބަބުން ދުނިޔޭ

އެބައިބަދަލުވެސް ހަމަގެއްލިގެންނެއް ފައިޖެހިއްޖެވެ. ބަދަލު ހަރުގާމަތިގައި އެބައިބަދަލު ކާފަރުކަމާއި މަރުވެދިޔައީއެވެ. މިފަރާތަކާއިގެ ސަބަބު މަތްކާގެ ކާފަރުންނާއި ދުނިޔޭން އަރިސްތަޔާއި އެއްބައިމީހުން އެމީހުން ކަންތައްތަކާ އެނގޭނެ އެއްބައިމީހުން ނުވަތަ ނުކުރެވޭ އެއްގޮތަކުން ގަސްތުން ނުބައިވޭ. ދުރުހިނގާގެ ބައްޓަންކުރިކަމަށް މަޖުރާއްކާ ޔަގީނީ قرآن އާއި މާތް سنّة ގައިވާ حكم ތަކާއި ހިލާފަށް ދީނާދޭ އެއާ خلاف قانون ތަކެއް ހެދޭ އެއަށް تبع ވެވެން އަވަހަކާ ބަހައްޓާ މިއާދަމުގެ ދިނަގެ ނުވަތަ ނުގަދަކުރިކަމެއް ބާވައެވެ؟ މައްސަލަ ހަމަ އެއްމަގުސަލާމަތެވެ. ތަނާއި މިހުނގެ ތަޢާލާ ގުރުބި ނުތުމުންނަތުއެވެ. والله أعلم .

وَجَعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِهِۦۗ قُلۡ تَمَتَّعُواْ فَإِنَّ مَصِيرَكُمۡ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾ قُل لِّعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ يَوۡمٌ لَّا بَيۡعٌ فِيهِ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقًا لَّكُمۡۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ لِتَجۡرِيَ فِي ٱلۡبَحۡرِ بِأَمۡرِهِۦۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡأَنۡهَٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ دَآئِبَيۡنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلۡتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

ތަރުޖަމާ

وَجَعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا = އެމީހުން اللّه އަށް شريك ތަކެއް ލިއެވެ. ۞ لِّيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِهِۦۗ = اللّه ގެ މަގުން ފުރައްދުމަށްޓަކައި (މީސްތަކުން މަގުފުރައްދުމަށް)۞ قُلۡ تَمَتَّعُواْ = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އަރާމުކުރާށެވެ! ۞ فَإِنَّ مَصِيرَكُمۡ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެނބުރި ދަތުރުވާނީ ۞ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾ = ނަރަކައިގައެވެ.۞ قُل = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ لِّعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އީމާންވި މިމަންޒަރުސްތަކާގެ އަޅުތަކުންނަށް. ۞ يُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ = އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ!۞ وَيُنفِقُواْ = އަދި އެމީހުން ޚަރަދުކުރާށެވެ! ޞަދަޤާތްދޭށެވެ!۞ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ = މިއަޅުގަނޑުމެން އެމީހުންނަށް ދެއްވިމަތަކުން. سِرًّا وَعَلَانِيَةً = ސިއްރާއި އަދި ފާޅުގައި. ۞ مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ = އައުމުގެ ކުރިން.۞ يَوۡمٌ = ދުވަހެއް. لَّا بَيۡعٌ فِيهِ = އެދުވަހު ގަތުވިއްކުމެއް ނުވެއެވެ. / فدية އެއް قبول ކުރެވުމެއް ނުވެއެވެ. ۞ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾ = އަދި رحمة ތެރިކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ. ۞ ٱللَّهُ ٱلَّذِي = اللّه سبحانه وتعالى އެވެ. ۞ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ = އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވީ. ۞ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އަދި އެކަލާނގެ އުޑުން ފެން ބާވައިލެއްވިއެވެ. فَأَخۡرَجَ بِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ އެފެނުން ނެރުއްވިއެވެ.۞ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ = ގަސްގަހުގެ މޭވާތަކުން. (ބާވަތްބާވަތް) ۞ رِزۡقًا لَّكُمۡۖ = ކަލޭމެންނަށް ރިޒްގުގެ ގޮތުން. ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ނައުފަހަރު ކިޔަމަންތެރިކުރެއްވިއެވެ.۞ لِتَجۡرِيَ فِي ٱلۡبَحۡرِ = ކަނޑުގައި ދުއްވުމަށް. ۞ بِأَمۡرِهِۦۖ = އެކަލާނގެ أمر ފުޅުން. ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡأَنۡهَٰرَ ﴿٣٢﴾ = އަދި

ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ޙުކުމަށް ކިޔަމަން ކުރެއްވިއެވެ. ❁ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އިރާއި ހަނދު ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ.❁ دَآئِبَيْنِ = ދާއިމީގޮތުގައި އަބަދުއަބަދުގެ ދުވަމުން. ❁ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ (٣٣) = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ.❁ وَءَاتَىٰكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވިއެވެ. ❁ مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ = އެ އެއްޗަކަށް ކަލޭމެން އެދުނުހާ ތަކެތިން.❁ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން اللّه ގެ نعمة ތައް ގުނާ عدد ކުރިޔަސް.❁ لَا تُحْصُوهَآ = ކަލޭމެންނަށް އެތަކެތި ހިމަނައި ނުގަނެވޭނެއެވެ.❁ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާވީ.❁ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ (٣٤) = (اللّه ގެ نعمة ތަކަށް شكر ނުކުރާ) نفس އަކީ އަނިޔާވެރިކަންބޮޑު އަދި (އެ نعمة ތަކަށް) ގިނައިން ކާފަރުވާ މީހަކުކަމުގައި.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٠) އަދި އެމީހުން اللّه އަށް شريك ތަކެއް ލައި އެކަލާނގެއާއި ބައިވެރިކުރިއެވެ. އެއީ اللّه ގެ މަގުން މީސްތަކުން ފުރައްދާ ދުރުކުރުމަށެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން މަގުފުރެދުމަށްޓަކައެވެ. އޭ رسول اللّه އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި مدّة އަކު އުފާވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެނބުރިދިޔުންވާނީ ނަރަކައަށެވެ. ނުވަތަ އެނބުރިދާތަން އޮތީ ނަރަކައިގައެވެ.

(٣١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް إيمان ވެއްޖެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވިއްޔާމުން ސިއްރުގައި ފާޅުގައި ހަރަދުކުރާށެވެ! (اللّه ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރާ صدقاة ދީ ހަދާށެވެ!) އެއީ އެއްވެސް ގަނުމެއް ވިއްކުމެއް ނެތް އަދި فدية އެއް قبول ވުމެއްނެތް އަދި رحمة ލިބިދާނެ އެއްވެސް ކަމަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެ (قيامة ދުވަސް) އައުމުގެ ކުރިންނެވެ.

(٣٢) އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއީ اللّه އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އުޑުން ފެން ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން އެފެނުގެ ބާރުގައި ބާވަތްބާވަތުގެ މޭވާތަކުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ނެރުއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން ކަނޑުގައި ދުވާ ނައްޓާލުމަށް (މުދާ ދަތުރުގައި ދުވާ އުޅަނދުތައް) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ކޯރުތައް އެކަލާނގެ ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ.

(٣٣) އަދި ދާއިމީގޮތުގައި އަބަދުއަބަދުގެ ދުވަމުން އިރާއި ހަނދު އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލުވެސް (قواعد ނާ ތަރުތީބެއް ހިނގާގޮތަށް) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންކުރެއްވިއެވެ.

(٣٤) އަދި އެއްޗަކަށް ކަލޭމެން އެދި އެކަލާނގެއާއި ސުވާލުކޮށް ދަންނަވާ އެއްޗެއްކަމުގައިވިޔަސް އެކަލާނގެ އެއިން ބައެއްދެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެން اللّه ގެ نعمة ތައް ގުނާ عدد ކުރިޔަސް އެ نعمة ތައް ކަލޭމެންނަށް عدد ކޮށް ހިމަނައި ނުގަނެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާވީ (އެ نعمة ތަކުގެ شكر އެކަލާނގެ ނުކުރާ ކަމުގައިވާ އަނިޔާވެރިއާ އެކަލާނގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ގިނައިން ކާފަރުވާ) نفس އަކީ އަނިޔާވެރިއަކުކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ގިނަގިނައިން ކާފަރުވާމީހަކުކަމުގައެވެ.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَـٰذَا ٱلْبَلَدَ ءَامِنًا وَٱجْنُبْنِى وَبَنِىَّ أَن نَّعْبُدَ ٱلْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَّبَّنَآ إِنِّىٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِىٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى ٱلْكِبَرِ إِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ = އަދި إبراهيم (عليه السّلام) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރުއްވާށެވެ.) ❁ رَبِّ ٱجْعَلْ هَـٰذَا ٱلْبَلَدَ = އެ ބަލަދު ربّ އެވް1 މިރަށް ރައްކާތެރިކުރައްވާށެވެ1 ❁ ءَامِنًا = އަމާންތެރިކަން ކަމުގައި.❁ وَٱجْنُبْنِى وَبَنِىَّ = އަދި މިއަޅާއި މިއަޅާގެ ދަރިން ދުރުކުރައްވާ އެއްކިބާކުރައްވާށެވެ! ❁ أَن نَّعْبُدَ ٱلْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ އަޅުގަނޑު ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމުން.❁ رَبِّ = އެ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވް! ❁ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ = ހަމަކަށަވަރުން އެތަކެތި މަގުފުރެއްދިއްޖެއެވެ.❁ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް އެތައްބައެއް. ❁ فَمَن تَبِعَنِى = ފަހެ މިއަޅާ تبع ވެއްޖެމީހާ. (ދަންނަވަމެވެ!) فَإِنَّهُۥ مِنِّى = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެވީ މިއަޅާގެ سنّة ގައި (ޝަރުޢުގައި) ވީ މީހެކެވެ.❁ وَمَنْ عَصَانِى = އަދި މިއަޅާއަށް އުރުރިއްޖެ މީހާ (ނުކިޔަމަންވެއްޖެ. ފާފަވެރިވެއްޖެ.) ❁ فَإِنَّكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެއީ. ❁ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ رَبَّنَآ = އެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އެވް!❁ إِنِّىٓ أَسْكَنتُ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ވަޒަންވެރިކޮށްފީމެވެ.❁ مِن ذُرِّيَّتِى = މިއަޅާގެ ދަރިކޮޅުގެ ބައެއް ❁ بِوَادٍ = ވާދީއެއްގައި. ❁ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ = ދަނޑުވެއްޓެއް ނެތް. (ގަހެއް ވިނައެއް ނެތް) ❁ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ = ތިބާރަސްކަލާނގެ حرمة ލިބިވަޑައިގެންވާ ގެކޮޅުގެ ކައިރީގައެވެ.❁ رَبَّنَا = އެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އެވް!❁ لِيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ❁ فَٱجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ = ފަހެ މީސްތަކުންގެ ބައެއްގެ ހިތްތައް ލައްވާށެވެ! ❁ تَهْوِىٓ إِلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ ގާތަށް (ލޯބިވެރިކަމުގެ ބާރުން) ދިޔުމަށް އެދޭ ކަމުގައި. وَٱرْزُقْهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ރިޒުގުދެއްވާށެވެ! ❁ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ = މޭވާގެ ބާވަތްތަކުން. (ގަސްގަހާގެ މޭވާއިން) ❁ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ = އެމީހުން شكر ކުރުމަށްޓަކައި.❁ رَبَّنَآ = އެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އެވް!❁ إِنَّكَ تَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ = އަޅުގަނޑުމެން ވަންހަނާކުރާ ތަކެއްޗާއި އަދި އަޅުގަނޑު ފާޅުކުރާތަކެތި. ❁ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ = އަދި الله تعالى އަށް ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ. ❁ مِن شَىْءٍ = އެއްވެސް އެއްޗެއް.❁ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ = ބިމުގައިވެސް އަދި އުޑުގައިވެސް.❁ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تعريف އާއި شكر އެއް حقّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.

❁ ٱلَّذِى وَهَبَ لِى = އެކަލާނގެއީ މިއަޅާއަށް ދެއްވި ކަލާނގެއެވެ.❁ عَلَى ٱلْكِبَرِ = ޢުމުރު ން ދުވަސްވުމާއެކު.

❁ إِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ = إسماعيل (عليه السّلام) އާއި إسحاق (عليه السّلام)❁ إِنَّ رَبِّى = ހަމަކަށަވަރުން

މިއަޅާގެ ربّ އެވެ. ❁ لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ = دعاء އަޑުއައްސަވާ ގޮތަށް ކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٥) (އާ رسول الله އެވެ!) إبراهيم (عليه السّلام) ربّ އަށް ދަންނަވިހިނދު ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވިއެވެ. އޭ ބޮޑު ربّ އެވެ! މިރަށް (مكّة) އަމާން ރައްކާތެރިތަނެއް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާއާ މިއަޅާގެ ދަރިން ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

(٣٦) އާ ބޮޑު ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެބުދުތައް يعنى: އަޅުކަންކުރާ ބުދުތައް މީސްތަކުންގެ ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެއްދީފިއެވެ. ފަހެ މިއަޅާއާ تبع ވެއްޖެމީހަކީ (މިއަޅާގެ ދީނާއި تبع ވެއްޖެމީހާ) ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާގެ މީހެކެވެ. މިއަޅާގެ މަގުގައި އަދި މިއަޅާގެ سنّة ގައިވާ މީހެކެވެ. އަދި މިއަޅާއަށް އުރުއްޖެވެ މީހަކު މިއަޅާގެ މަގުގައިވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ ފާފަފުއްސަވާ ގަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣٧) އާ އަޅަގަނޑުގެ ربّ އެވެ! އެއްވެސް ދަނޑުވެރިކަމެއް ގެއްލުމާ ހުސްވާދިއްޔެގައި މިއަޅާގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ބައެއް މިއަޅާ ވަޒަންވެރިކުރުވައިފީމެވެ. އެއީ އިބަރަސްކަލާނގެ حرمة ވެރިކުރައްވާފައިވާ އިބަރަސްކަލާނގެ ގެފުޅުކައިރީގައެވެ. މިއަޅާ އެގޮތުން މިކަރު އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އިބަރަސްކަލާނގެ ގެފުޅު ކައިރީގައި އެމީހުން އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައެވެ.)

ފަހެ މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކުން ބައެއް ހިތްތައް (الله އަށްޓަކައި ޚާއްޞަކުރެވިގެން އިޚްލާޞްތެރިކަމާއިއެކު) އެމީހުންނާއި ދިމާއަށް ވިރުޅިގެން އިބަރަސްކަލާނގެ ގެފުޅަށް ލައްވާނދޭވެ! (މިބަސްފުޅުން މުރާދުކުރެވުނީ މީސްތަކުން އެތަނަށް حجّ އަށް އައުމަށް އެދިވަޑައިގެންފައިވާ ކަމުގައި ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ.) އަދި މާލާގެ ބާވަތްތަކާއި ގެސްފަތުގެ އެއްޗިއްސަށް نتيجة ތަކުން އެމީހުންނަށް ރިޒްގު ދެއްވާނދޭވެ! އެއީ އެމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެއަށް شكر ކުރުމަށްޓަކައިއެވެ މިގޮތުގެ أمّيد ގައެވެ.

ނޯޓް: ކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މި دعاء ފުރުގެ بركاة އާއި އޭގެ އަސަރު މިހާރު އެންމެން ދުވަހުން ބަލަނ ފެންނަނެވެ. މާލާ ތަރުކާރީއާއި އެނޑިއެން ބާވަތްގެ ދުނިޔ مكّة އާއި ގުރުގެ ވަށައިގެންވާ ހިސާބަކުން ފެރިނަވާން ފެނުމަކީ ނިކުރީވެސް ބަލާފައި ލުޑިވޭނީއެވެ.

(٣٨) އާ އަޅަގަނޑުގެ ربّ އެވެ 1 އަޅަގަނޑު ވަންހަނާކުރާ ތަކެއްޗާއި އަދި އަޅަގަނޑު ފާޅުކުރާ ތަކެތިވެސް އިބަރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ބިމުގައި އަދި އުޑުތަކުގައިވެސް ހަމައެއްވެސް ކަމެއްވެސް އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއްވެސް الله އަށް ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ.

(٣٩) އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އާއި ثناء އެއްކޮޅަށް الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ މިއަޅާގެ عمر ން ދުވަސްވުމާއެކުވެސް މިއަޅާއަށް إسماعيل އާއި إسحاق (عليه السّلام) މިދަރިން ދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާގެ ربّ އަކީ دعاء އަޑުއައްސަވާ ގޮތަށް ކަލާނގެކަން يقين އެވެ.

رَبِّ ٱجْعَلْنِى مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِى رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنذِرِ ٱلنَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ ٱلْعَذَابُ فَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ رَبَّنَآ أَخِّرْنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ ٱلرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوٓا۟ أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

ލުޣަތު

رَبِّ ٱجْعَلْنِى = އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ. މިއަޅާ ލައްވާނދޭވެ1 ✵ مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ = ނަމާދު قائم ކުރާމީހަކުކަމުގައި. ✵ وَمِن ذُرِّيَّتِى = އަދި މިއަޅާގެ ދަރިފަސްކޮޅުންވެސް (ނަމާދު قائم ކުރާމީހުން ލައްވާނދޭވެ!) ✵ رَبَّنَا = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! ✵ وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ = އަދި މިއަޅާގެ دعاء قبول ކުރައްވާނދޭވެ1 (މިއަޅާގެ އަޅުކަން قبول ކުރައްވާނދޭވެ1) ✵ رَبَّنَا = އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! ✵ ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ = މިއަޅާއަށާއި މިއަޅާގެ މައިންބަފައިންނަށް ފުއްސަވާނދޭވެ! ✵ وَلِلْمُؤْمِنِينَ = އަދި مؤمن ންނަށްވެސް. (ފުއްސަވާނދޭވެ!) ✵ يَوْمَ يَقُومُ ٱلْحِسَابُ ﴿٤١﴾ = ޙިސާބުކުރެއްވުމަށް حساب ބެހެއްޓުމަށް ކޮޅަށް ތިބޭދުވަހު. (قيامة ދުވަހު) ✵ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا = އަދި الله تعالى غافل ވެވޮޑިގެންވާކަމަށް ހީނުކުރާށެވެ!✵ عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَ = އަނިޔާވެރިން (مشرك ން) ކުރާކަމުން ގެންދާ ކަންތައްތަކާމެދު.✵ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ = އެމީހުން ފަސްކުރައްވަނީ ކަންކަމަކަށްވެ.✵ لِيَوْمٍ = ދުވަހަކަށްޓަކައެވެ. ✵ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾ = އެދުވަހުގައި ލޯތަކުގެ ބައްޓަން ހުރިހެއްޓިފައި ހުންނާނެ. ✵ مُهْطِعِينَ = އަވަސް އަވަސްވެގެން. ✵ مُقْنِعِى رُءُوسِهِمْ = އެމީހުންގެ ބޯތައް މައްޗަށް އުފުލިގެންވާ حال . ✵ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ = އެމީހުންގެ ލޯތައް އެމީހުންނާ ހަމައަށް ރައްދުނުވާ. (އެމީހުންގެ ލޯތައް ނުތެޅޭ އެއްފަހަރު ނުޖެހޭ)✵ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ފޮނިހަ ހުސްވެ އެއްޗެހި ނެތިހުސް حيران ވެގެންވާނެއެވެ.. ✵ وَأَنذِرِ ٱلنَّاسَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮފުޅު މީސްތަކުންނަށް إنذار ކުރައްވާށެވެ! ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ! ✵ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ ٱلْعَذَابُ = އެމީހުންނަށް عذاب އަންނަ ދުވަހުގެ.✵ فَيَقُولُ = ފަހެ ބުނާނެއެވެ. ✵ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުން. ✵ رَبَّنَآ = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! ✵ أَخِّرْنَآ = އަޅަމެން ފަސްކޮށްދެއްވާނދޭވެ! (عذاب ފަސްކޮށްދެއްވާނދޭވެ!) ✵ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ = ކައިރިވާ މުއްދަތަކަށް. ✵ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ = ކަލޭގެ އަޅަމެން

ތިބާރަސްކަލާނގެ دعوة އަށް އިޖާބަދޭނީމުއެވެ.۞ ﴿وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ﴾ = އަދި އަޅުގަނޑުން رسول ންނާއި تبع ވާނީމުއެވެ. ۞ (الله އެމީހުންނަށް وَحِي ކުރައްވާ ނެއެވެ.) ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوٓا۟﴾ = ކަލޭމެން ކުރީ ހުވަދުކުރެއްވީމުތޯ؟. ۞ ﴿أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ﴾ = މީގެކުރީ (ދުނިޔޭގައި) ހުވަދު ކުރީކަމުގައި. ۞ ﴿مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾﴾ = ކަލޭމެންނަށް قيامة ވުމެއް ނުވާނޭކަމުގައި. ۞

إجمالي މާނަ

(٤٠) އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! މިއަޅާ ނަމާދު قائم ކުރާމީހުންގެތެރެއިން ލައްވާނދޭވެ!. އަދި މިއަޅާގެ ދަރިކޮޅުންވެސް އެފަދަމީހުން ލައްވާނދޭވެ! (އެބަހީ: ނަމާދު قائم ކޮށް الله ގެ أمر ތަކަށް ކިޔަމަންވާ އަދި ނަހީތަކުން ދުރުވާ ބައެއްކަމުގައި އަޅުގަނޑު ލައްވާނދޭވެ! އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ! އަދި މިއަޅާގެ دعاء قبول ކުރައްވާނދޭވެ!

(٤١) އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! މިއަޅާއަށް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާގެ މައިންބަފައިންނަށާއި އަދި مؤمن ންނަށްވެސް ޙިސާބުކުރާދުވަހު ހިސާބު ބެއްލެވުމަށް الله ގެ حضرة ގައި ކޮޅަށް ތިބޭދުވަހު ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ!

(٤٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި މިއަނިޔާވެރިން - مشرك ން - ކުރާކަންތައްތަކާމެދު الله غافل ވެވޮޑިގެންވާކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހިތާ ނުހައްދަވާށެވެ! އެމީހުން ލަސްދެއްވަނީ އެދުވަހަކަށްޓަކައި ލޮލުތައް ހުރެ ނުގޮއްޕި ހުންނަ ދުވަސްވަރަކަށްޓަކައި ލަސްކޮށްދެއްވުމެވެ.

(٤٣) އެމީހުންގެ ބޮލުތައް އުފުލި (ބިރުވެރިކަން ބޮޑުކަމުން ދުވަމުން) ލޮލުތައް ހުއްޓި ބުރަ ކަލިތައް ބޮޑުވެ ދަތުރުކުރާނޭ ބޮލުތައް ތިރިކުރެވޭނެ ހާލުގައިވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ފުރޮޅިފައި ހުންނާނެއެވެ، އެއްޗެއް ނުވިސްނި حيران ކަމުގައިވާނެއެވެ. (އެއްޗެސް އެއްޗެއް ހިތުގައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ ހަމަ ބިރުވެރިކަން ބޮޑުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.)

(٤٤) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އިންސާނުންނަށް ރަސޫލުގެ ބިރުވެރިކަން ދައްކަވާށެވެ! އެއީ އެމީހުންނަށް عذاب އަންނާނެ قيامة ދުވަހުގެ ވާހަކައިންނެވެ. އެދުވަހުން އަނިޔާވެރިން يعنى: مشرك ން - ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ربّ އެވެ 1 ކުޑަ مدّة އަކަށް ގާތް مدّة އަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ފަސްކުރައްވާނދޭވެ! އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިން عذاب ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އޭރުން ތިބާރަސްކަލާނގެ دعوة އަޅުގަނޑުމެން قبول ކޮށް އެއަށް އިޖާބަދޭނީމުއެވެ. އަދި رسول ބޭކަލުންނާ އަޅުގަނޑުމެން تبع ވާނީމުއެވެ. (އޭގެ ޖަވާބުގައި الله އެމީހުންނަށް ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ.) މީގެކުރިން ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި ތިބިއިރު ކަލޭމެން آخرة އަށް ނާންނާނޭކަމުގައި - قيامة ނުވާނޭކަމުގައި ހުވައިކޮށްގެން ބުނާކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވަތަ ހުވަދުކުރީމުތޯ؟ (އެބަހީ: قيامة ނުވާނޭކަމަށް ކަލޭމެން ހުވައިކޮށްގެން ބުނީމެވެ.)

وَسَكَنتُمْ فِي مَسَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُواْ مَكْرَهُمْ وَعِندَ ٱللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ ٱلْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِۦ رُسُلَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُواْ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي ٱلْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ ٱللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَٰغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُواْ بِهِۦ وَلِيَعْلَمُوٓاْ أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُوْلُواْ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٥٢﴾

ލުޣަތު

وَسَكَنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ވަޒަންވެރިވެ އުޅުނީމުއެވެ. ۞ فِي مَسَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ = އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުންގެ ގެދޮރުތަކުގައި / އެމީހުން އުޅުން ތަންތާނގައި. أَنفُسَهُمْ = އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވި. ۞ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ބަޔާންވެ އެނގިއްޖެއެވެ. /އެނގިފައިވެއެވެ.۞ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ = މިޒަންޖަހާ ކަލާނގެ އެމީހުންނާމެދު ކަންތައްކުރެއްވީ ކޮންގޮތަކަށްކަން (ނުވަތަ ކަންތައްކުރެއްވިގޮތް؟)۞ وَضَرَبْنَا لَكُمُ = އަދި މިޒަންޖަހާ ކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ޖައްސަވައިދެއްވީމުއެވެ.۞ ٱلْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ = مثال ތަކެއް.۞ وَقَدْ مَكَرُواْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަކަރުހެދިއެވެ. ބޮޑު ހީލަތެއް.۞ مَكْرَهُمْ = އެމީހުން އެދިގެން މަކަރެއް. އެމީހުންގެ ހީލަތް. وَعِندَ ٱللَّهِ مَكْرُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ مكر އާއި ހީލަތް الله تعالى ގެ حضرة ގައިވެއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ شرك އާއި ނުބައިކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.)۞ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ މަކަރުވިޔަސް. ۞ لِتَزُولَ مِنْهُ ٱلْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ = އެއިން ފަރުބަދަތައް ފިލައިގެންދާފަދަ. (ވަރުގަދަ އެއްޗެއްކަމުގައި) ۞ فَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު الله އާއިމެދު ހީނުކުރާށެވެ!۞ مُخْلِفَ وَعْدِهِۦ = އެކަލާނގެ ވަޢުދާއި وعد ފުޅާއި خلاف ވެވޮޑިގެންވާ ކަމަށްވުމުގައި. رُسُلَهُۥٓ = އެކަލާނގެ رسول ންނަށް۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ.۞ عَزِيزٌ = عزّة ވަންތަ (ގަދަފަދަވަންތަ) ކަލާނގެއެވެ. ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ = ބަދަލު ހިފުއްވުންތެރިވެ.۞ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ = އެދުވަހު ބިން ބަދަލުވެގެންދާނެއެވެ. ۞ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ = މިބިމާއި ނޫން އެހެން ބިމަކަށް.۞ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ = އަދި އުޑުތަކާއި. (ހަމައެފަދައިން) وَبَرَزُواْ = އަދި އެމީސްތަކުން ނުކުމެއެވެ.۞ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ = އެއްކައުވަންތަ ގަދަފަދަވަންތަ الله އަށް.۞ وَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ = އަދި ކުށްވެރިން – (مجرم ން) – ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންވާނެއެވެ.۞ يَوْمَئِذٍ = އެދުވަހުން۞ مُّقَرَّنِينَ فِي ٱلْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ = އެމީހުންގެ އަތްތަކާއި ފައިތައް އެމީހުން ކަރުގައި ބާނދެ ޒަންޖީރުތަކުން ބަނދެވިފައިވާ ހާލުއެވެ.۞ سَرَابِيلُهُم = އެމީހުންގެ ގަމީސްތައްވާނީ.۞ مِّن قَطِرَانٍ = ކަޅުތާރުންނެވެ. (އެއީ އަލިފާން ހިފާ ތެޔޮ ގޮތަކަށް ކޮށާ مادّة އެއްވެ.) ۞ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ = އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތައް ނިވައިކުރާނެ އަލިފާނެވެ.۞ لِيَجْزِيَ ٱللَّهُ = އެއީ الله تعالى ޖަޒާދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ كُلَّ نَفْسٍ = ކޮންމެ نفس އަކަށް. ۞ مَّا كَسَبَتْ = އެ نفس އެއް ކުރި ކަމެއްގެ.۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ. ۞ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿٥١﴾ = ހިސާބުބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ

ކަލާނގެއެވެ.❁ هَـٰذَا = މިއީ. (މި قرآن އަކީ) ❁ بَلَـٰغٌ لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް އިއްވައިދެއްވުމެވެ. ❁ وَلِيُنذَرُوا۟ بِهِۦ = އަދި އެމީހުން އެ قرآن ން (اللّٰه ގެ ކޯފާއާއި އެކަލާނގެ عذاب އަށް) ބިރުވެރިވާ ހިނދަކަށެވެ! ❁ وَلِيَعْلَمُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން ދަންނަހުރި ކަމަށެވެ! ❁ أَنَّمَا هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެއީ / اللّٰه އެއީ. ❁ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ = ހަމަ އެކެއް إله އެއްކަލާނގެ. (އެއީ އެއްކަލައުވަންތަ إله އެވެ.)❁ وَلِيَذَّكَّرَ = އަދި وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަހުރިކަމަށެވެ! ❁ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴿٥٢﴾ = ބުއްދިވެރިން/ ވިސްނުންތެރިން.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٥) އަދި ކަލޭމެން ވަޒަންވެރިވެގެން ތިބީއެވެސް އެމީހުން ގޯސްކުރުމުގެ ސަބަބުން އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވި މީސްތަކުންގެ ގެދޮރުތަކުގައެވެ. އެމީހުން ތަންތަނުގައެވެ. އަދި އެމީހުންނާއިމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަންތައްކުރެއްވިގޮތް ކަލޭމެންނަށް ފާޅުވެއްޖެއެވެ. (އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކޮށްލެއްވި ގޮތާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި އަދަބު ކަލޭމެންނަށް ފާޅުވެއްޖެއެވެ. ކަލޭމެންގެ حال ވެސް އެހެން ވާނެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެންގެ شرك ކުރުމުގެ مثال ދައްކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. ދެން މިއަދު ކަލޭމެންނަށް ތިބޭނީ ހަމަ عذاب ލިބުމަށް ކަލޭމެންނަށް عذاب ލިބުމަށް ތިބުމެވެ.

(٤٦) އަދި އެމީހުން އެހެރި މަކަރުހެދި އެމީހުން ހެދިއެވެ. ޚިޔާނާތް ކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މަކަރުހެދި އަދި ޚިޔާނާތް اللّٰه ގެ حضرة ގައިވެއެވެ. އެބަހީ: އެމީހުންގެ ޚިޔާލުގެ ނުބައިކަމާއި شرك ، اللّٰه ދަންނަވާގެންވެއެވެ. އެމީހުންގެ މަކަރާއި ޚިޔާނާތް ފަރުބަދަތަކަށް ބަދަލުގެންނަން ފިލުވާލެވޭވަރުގެ ދިޔުން ގާތްވެގެންވެއެވެ. އެހާވެސް ބޮޑެވެ.

(٤٧) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ފަހެ اللّٰه އީ އެކަލާނގެ رسول ންނަށް ކުރައްވާފައިވާ وعد ފުށުއެރުމުގެ خلاف ވާނޭގޮތަށް ކަލޭ ޚިޔާލުކޮށްނުލާށެވެ! (އެ وعد ފުށުއަރާ އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނާއި އެކަލާނގެ رسول ން تبع ވި ބަޔަކަށް نصر އާއި كامياب ދެއްވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނާއި އިދިކޮޅު ހެދި ބަޔަކަށް ދެރަކުރައްވާ ހަލާކު ހިތްވާވާނެ وعد ފުށުއެއް.) ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه އީ عزّة ވަންތަ އެބަހީ: ގަދަފަދަވަންތަ އަދި ބަދަލު ހިފުއްވާނޭ ވެރިކަލާނގެއެވެ.

(٤٨) އެއީ މިބިމު މިވާ ބިން އެހެން ބިމަކަށް ބަދަލުވާ ދުވަހެވެ. (މިބިން ބަދަލުވާ ދުވަސް ހިނދަށެވެ. އުޑުތައްވެސް ބަދަލު ބަދަލުވެގެންވެއެވެ.) އަދި މަޚްލޫޤުން އެހެން ބަދަލުވެގެން ދުލާކަރުން ފަހެ ބަދަލުވާނެއެވެ. އަދި އެންމެހައި މީސްތަކުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަނަކަށް ނުކުމެގެންނެވެ. އެއްކައުވަންތަ ކުރުގަދަވަންތަ ކަލާނގެއަށް ހާޒިރުވާ ގެންގޮސްވެއެވެ.

(٤٩) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) އަދި އެދުވަހުން- އެބަހީ: قيامة ދުވަހުން ކަލޭގެފާނު ކުށްވެރިން يعني:مجرم ން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ އަތްތަކާއި ފައިތައް އެމީހުންގެ ކަރުތަކާއި ޖަހާފައިވާ ކަށިކަޑަ ޒަންޖީރުތަކާއި ޖަހާފައިވާ ޙާލުގައެވެ.

(٥٠) އެމީހުންގެ ހެދުމަކީ ރީއްޗެއް ނޫނީ قَطِرَانُ ކަޅު ރޮއްވާލުގައިވާ ޢާއްތަރަކަށް ފެނުނެވެ. (އެއީ ދޭތެރޭގައި ރަނގަޅަށް ނުބެހެމުން ޅަނދު ހިފާ ހަތަރު ކަނޑުބޮޅިއެއް ދަމާލާފައިވާ ޢާއްތަރާއި ދެމިލާނުލައިފުކެވެ.) އަދި ފާއިތުވެފައި ބުރިއެއްފަދަ އަރުވާލުގެއެވެ. ނުފަށެ އެއީ ތަނަވެ. والله أعلم) އަދި އެމީހުންގެ މޫނުތަށް އަލިފާނުން ނިވައިކުރާނެއެވެ. އެބަހީ: އެމީހުންގެ މޫނުތަކުގައި ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ނިވައިވެފައެވެ.

(٥١) އެކަން އެހެން ހަމައެކަނި اللّٰه تعالى ކުރެއްވީ نفس އަކަށްވެސް އެ نفس އެއްކުރި މަސައްކަތުގެ ކުރި عمل ގެ جزاء ދެއްވުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ހިސާބުބެއްލެވުމުގައި އަވަސްވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٥٢) މި قرآن މިއީ މީސްތަކުންނަށް އިއްވައިދެއްވާ އެއްޗެކެވެ. އެބަހީ: اللّٰه تعالى ގެ حضرة ން އެންގެވި މީސްތަކުންނަށް وعظ އާއި نصيحة އާއި عبرة އަންގައި އިއްވަވައިދެއްވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި އެމީހުން ބިރުވެރިވާ وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަހުރި ކަމަށެވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ހަމަ އެކެއް إله އަކު ކަން އެމީހުން ދަންނަހުރި ކަމަށެވެ! އަދި ބުއްދިވެރި މީހުން نصيحة އާއި وعظ އާއި عبرة ލިބިގަންނަހުރިކަމަށެވެ1 والله أعلم بالصّواب .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة الحِجْر ގެ މާނަ

سُورة الحِجْر — އާޔަތުގެ އަދަދު (٩٩)

الٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ وَقُرْءَانٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ رُّبَمَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ كَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا۟ وَيَتَمَتَّعُوا۟ وَيُلْهِهِمُ ٱلْأَمَلُ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَّا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ ٱلذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَّوْ مَا تَأْتِينَا بِٱلْمَلَٰٓئِكَةِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا۟ إِذًا مُّنظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾

ތަރުޖަމާ

الٓر = މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ގަދަރު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. ۞ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ = މިއީ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ. (قرآن ގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވުނު ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ.) ۞ وَقُرْءَانٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ = އަދި بيان ކޮށްދޭ قرآن އެވެ.۞ رُّبَمَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފަރުވީ މީސްތަކުން އެދޭނެއެވެ. ހީވެސްކުރާނެއެވެ.۞ لَوْ كَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ = އެމީހުން مسلم ންކަމުގައިވީނަމަވެއެވެ. ۞ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا۟ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ކައިބޮއިހެދުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ! ۞ وَيَتَمَتَّعُوا۟ = އަދި އެމީހުން އަރާމުކުރުމަށްޓަކައި. ۞ وَيُلْهِهِمُ ٱلْأَمَلُ ۖ = އަދި އެމީހުންގެ أمّيد ތަކާއި އެދުންތަކުގައި ކުޅެމަށް.۞ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ = ފަހެ ނިކަންހުރެ އެމީހުންނަށް (އެކަމުގެ ނަތީޖާ) އެނގޭނެއެވެ. ۞ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް ރަށެއް ހަލާކުނުކުރައްވަމެވެ. ۞ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤﴾ = އެރަށަކަށް ކަނޑައެޅި عَيَّنْ ވެގެންވާ مُدّة އެއްހުރެއްވާހާލު މެނުވީ. ۞ مَّا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ = އެއްވެސް أمّة އަކަށް ކުރިއަރައިނުދެވޭނެއެވެ. ۞ أَجَلَهَا = އެ أمّة އެއްގެ أَجَلُ / މުއްދަތު. (ހަލާކުވުމުގެ ވަގުތު) ۞ وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٥﴾ = އަދި އެމީހުން ފަސްވެވޭ ނުވެއެވެ.۞ وَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. (مكّة ގެ مشرك ން ބުންޏެވެ.) ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ ٱلذِّكْرُ = އޭ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް قرآن ބާވައިލެއްވުނު މީހާއެވެ! ۞ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގޭފާނަކީ މޮޔައެކެވެ. ۞ لَّوْ مَا تَأْتِينَا = ކަލޭގޭފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް ފެއިގެންނުވާންވީއެވެ. ۞ بِٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތު ބަލައިގެން. ۞ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٧﴾ = ކަލޭގޭފާނީ ތެދުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ ބަޔަކުކަމުގައިވާނަމަ. ۞ مَا نُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަލާއިކަތުން ނުބާވައިލައްވަމެވެ. (ނުފޮނުއްވަމެވެ.) إِلَّا بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި މެނުވީ. ۞ وَمَا كَانُوٓا۟ إِذًا = އަދި އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ނުލަސްވާނެއެވެ.۞ مُّنظَرِينَ ﴿٨﴾ = މުހުލަތުދެވިގެން ބަހައްޓާލެވޭމީހުން. ۞ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ذِكر

ބަލަހައްޓަވާނީމެވެ. އެބަހީ: قرآن ބަލަހައްޓަވާނީމެވެ. ❁ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٩﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ރައްކާތެރިކުރައްވާހުށީމެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) ބައެއް ސޫރަތް ފެށޭތަނުގައިވާ الر ފަދަ ވަކިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ. އެއީ إلهي ސިއްރުތަކެކެވެ. ދަންނަބޭކަލުން ފަހުމްކުރައްވާފައިވަނީ خيال ތަކެކެވެ. މިއީ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެކެވެ. (މިތާ މިވާ ފޮތުގެ މުރާދަކީ قرآن ގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ފޮތް توراة ، إنجيل ފަދަ ފޮތްފޮތްކަމުގައި ބައެއް مفسّر ން ވިދާޅުވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި أبوجعفر الطبرى ވެއެވެ. އަދި އެއީ ހަމަ ސީދާ قرآن ކަމުގައި ވިދާޅުވާ ބޭކަލުންވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި الإمام الشوكاني ވެއެވެ.) އަދި މިއީ ތެދުމަގާއި هداية ބަޔާންކޮށްދޭ قرآن އެވެ.

(٢) ކާފިރުވީ މީސްތަކުންވެސް އެމީހުން مسلم ން ކަމުގައި ވުމަށް ތަމަންނާކުރެއެވެ.

- ދަންނައެވެ! قيامة ދުވަހުން - قبلة ގެ أهل ވެރިންނަށް ކުރިމަތިވާ ބައެއް ކުރެހި ސަލާމަތުން ނިކުމެ ފައްދަވާވާ ނިކުމެވޭނެ ދުވަހުން ކާފިރުން އެމީހުންނަށް ދިމާކޮށް إسلام ވުމުން ވިދާޅުވާފައި ކުބައިތޯ ހަމައެއް ދީލާކުރެއްވުން الله تعالى އެ إسلام ން ނަސަލާމަތުން ނިކުމުމާ ވަގުތު ކާފިރުންވެސް مسلم ންކަމުގައި ވިއްޔާ ރަނގަޅޭ ހިތަށް އަރާނެއެވެ. އިސްވެދިޔަ އާޔަތުން އެ އިސްތިޢާރާވަނީ އެކަމަށެވެ. والله أعلم

(٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެ مشرك ންގެމީހުން ކައިބޮއިހަދާ މަޖާނަގައި އަދި އެމީހުންގެ أمّيد ތަކާއި އަދި خيال ތައް ކުޅުމަށް ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ! ނިކަންހުރެ އެކަމުގެ (ނަތީޖާ) އެމީހުންނަށް އެނގިދާނެއެވެ.

(٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކު ކުރެއްވި އެއްވެސް أمّة އެއް އެ أمّة އެއް ހަލާކު ކުރެއްވުމަށް ކަނޑައެޅި عَيّن ވެގެންވާ ވަކި ވަގުތެއް ތަޢާލާގައިލާންތި ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ أمّة އެއް ހަލާކު ކުރެއްވުމަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަގުތެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފީމެވެ.)

(٥) އަދި އެއްވެސް أمّة އެއް އެ أمّة އެއް އަޖަލް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތަށްވުރެ އިސްނުވެއެވެ. އަދި ފަސްނުވެއެވެ.

(٦) އަދި مكّة ގެ مشرك ން (رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަށް) ދެންނެވިއެވެ. އޭ قرآن އެބާވަތްލެއްވޭ މީހާއަށް ބާވައިލެއްވި ކަލޭގެފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ މޮޔައެކެވެ. مَجْنُون އެކެވެ.

(٧) ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް މަލާއިކަތުންބާވައިލާ އެބަ ވަޑައިގެންނެވިނަމައެވެ. (ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ رسول ކަން ތެދުކަމުގެ މައްކަން دليل އެއްގޮތުން ملائكة އާ ނުގެންނަވީ ކީއްވެތޯއެވެ؟) ކަލޭގެފާނު މިކަމީ ތެދުވެރިއެއްކަމުގައިވަންޏާ އެގޮތް ނުގެނެސްދީ ކީއްވެތޯއެވެ؟

(٨) (އޭގެ جواب ގައި الله އެ އަންގަވައި) حقّ ގޮތުގައިމެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ملائكة އާ ނުފޮނުއްވަމެވެ. ދެން ملائكة އާ ފޮނުއްވައިފިއްޔާ ދެން އެބައިމީހުންނަކަށް ޖެހިލުމެއް ނުވާނެއެވެ. (ހަލާކުވެ ނިމިދާނެއެވެ.)

(٩) ހަމަކަށަވަރުން قرآن ބާވައިލެއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قرآن ރައްކާތެރިކުރައްވާހުށީމެވެ.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي شِيَعِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُۥ فِي قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۖ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَظَلُّوا۟ فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوٓا۟ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَـٰرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّـٰهَا لِلنَّـٰظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَـٰهَا مِن كُلِّ شَيْطَـٰنٍ رَّجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ ٱسْتَرَقَ ٱلسَّمْعَ فَأَتْبَعَهُۥ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَـٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِيَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَـٰيِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُۥ بِرَٰزِقِينَ ﴿٢٠﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަސްކަލާނގެ (رسول ން) ފޮނުއްވީމެވެ. ۞ مِن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން. ۞ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ = އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކަށް. جماعة ތަކަށް. ۞ وَمَا يَأْتِيهِم = އަދި އެމީހުންގެގާތަށް ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ۞ مِّن رَّسُولٍ = އެއްވެސް رسول ބޭކަލަކު. ۞ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١١﴾ = އެބޭކަލަކާމެދު އެމީހުން މަލާމާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރިމުންނެވެ. ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ۞ نَسْلُكُهُ = މިވަންހަސްކަލާނގެ އެ ވައްދަވަމެވެ. (މިކަލާމް ވައްދަވަމެވެ.) ۞ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ = ކުށްވެރިންގެ ހިތްތަކުގައި. ۞ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ = އެމީހުން އެ (ذِكْرُ) قبول ނުކުރެއެވެ. އެ قرآن ތެދު ނުކުރެއެވެ. ۞ وَقَدْ خَلَتْ = ހަމަކަށަވަރުން ފާއިތުވެގެން ގޮސްއެވެ. (އެމީހުން ފަދަ ...) ۞ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ = އިސްވެދިޔަ މީސްތަކުންގެ ގޮތް. ۞ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم = އަދި މިވަންހަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ހުޅުއްވައިފިނަމަ ۞ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ = އުޑުން ދޮރެއް. ۞ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ = ދެން އެދޮރުން އެމީހުން އުޑަށް އަރަމުން ދިޔަނަމަވެސް ۞ لَقَالُوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ބުނެފާނެއެވެ. ۞ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ލޯތައް މިވަނީ ބަނދުކޮށްލެވިފައެވެ. ۞ بَلْ = އަދި ނުވަތަ؟ ۞ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ = އަޅުގަނޑުމެން މިވަނީ، سِحْرُ ހެދިގެންވާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ. (މިފެންނަނީ حقّ އެއްނޫނެވެ.) ۞ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަސްކަލާނގެ އުޑުގައި ލައްވައިފީމެވެ. ۞ بُرُوجًا = بُرُجُ ތަކެއް / މަންޒިލްތަކެއް. (އިރުހަނދާއި ތަރިތަކުގެ މަންޒިލްތަކެއް) ۞ وَزَيَّنَّاهَا = އަދި މިވަންހަސްކަލާނގެ އެއުޑު (ފެނިފައިވާ އުޑު) ޒީނަތްތެރިކުރެއްވީމެވެ. ۞ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ = ބަލާމީހުންނަށް. ۞ وَحَفِظْنَاهَا = އަދި މިވަންހަސްކަލާނގެ އެއުޑު ރައްކާތެރިކުރެއްވީމެވެ. ۞ مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿١٧﴾ = رحمة ން ދުރުކުރައްވާފައިވާ لعنة ލައްވާފައިވާ ކޮންމެ شيطان އެއްގެ ކިބައިން. ۞ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ = އަޑުއެހުން ވައްކަންކުރި شيطان އެއްމެނުވީއެވެ. ۞ فَأَتْبَعَهُ = ފަހެ އޭނާ تبع ކުރިއެވެ. (އޭނާގެ ފަހަތުން ދިޔައެވެ.) ۞ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ = (އަލިގަދަ) بيان ވެގެންވާ ގިނިހިލައެއް. ۞ وَالْأَرْضَ = އަދި ބިން. ۞ مَدَدْنَاهَا = އެބިން މިވަންހަސްކަލާނގެ ފަތުރުއްވައިފީމެވެ. ۞ وَأَلْقَيْنَا فِيهَا = އަދި އޭގައި މިވަންހަސްކަލާނގެ ޖައްސަވައިފީމެވެ. / ހަރުލައްވައިފީމެވެ. ۞ رَوَاسِيَ = ފަރުބަދަތައް. ۞ وَأَنبَتْنَا فِيهَا

= އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭގައި ފުޅުއްވީމެވެ. (ހެއްދެވީމެވެ.) ۞ مِن كُلِّ شَيْءٍ = ކޮންމެ އެއްޗަކުން. ۞ مَّوْزُونٍ ⑲ = ކަނޑައެޅި އަންދާޒާ މަތީން / މިންވަރުކުރެވިގެންވާ ގޮތަށް. ۞ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެތަނުގައި ހެއްދެވީމެވެ. ۞ مَعَايِش ދިރިއުޅުންތަކެއް. (ދިރިއުޅުމުގެ ކަންތައްތައް) ۞ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ⑳ = އަދި އެތަކެއްޗަކަށް ރިޒުޤުދެއްވާކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވާ ތަކެއްޗަކަށްވެސް. (އެންމެހައި ދިރޭތަކެތީގެ ވާހަކައެވެ. والله أعلم)۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ أمّة ތަކުގެ ތެރެއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވީމެވެ.

(١١) އަދި އެއިން އެއްވެސް أمّة އަކަށް رسول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވިއިރު، އެމީހުން އެބޭކަލަކަށް މަލާމާތްކޮށް ޖެއްސުމަކާއި ދެކޮޅު ހަދައެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ ބޭކަލަކާމެދުވެސް އެ أمّة ތަކުގެ ބޮޑުން މަލާމާތް ކުރިއެވެ.)

(١٢) مجرم ންގެ ހިތްތަކުގައި (ނުބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ (މަލާމާތްކުރުން) ވައްދަވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(١٣) އެމީހުން އެ قرآن އަށް ނުކިޔަމަންވެއެވެ. އެބަހީ އީމާން ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ މީސްތަކުން ހުރީ ކުރީގެ أمّة ތަކުގައި އިސްވެދިޔަ ގޮތަށެވެ.

(١٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އުޑުން ދޮރެއް ހުޅުއްވައިދެއްވައިފި ނަމަ، އަދި އެމީހުން އެތަނުން މައްޗަށް އަރަމުންދާ ކަމުގައިވިޔަސް، އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.

(١٥) "އަހުރެމެންގެ ލޮލަށް މިވަނީ ފެނުން ނުބައިވެ މަސްތުވެފައެވެ. އަދި ނުވަތަ އަހުރެމެންނަކީ سِحْرُ ޖެހިފައިވާ ބައެކެވެ. (މިފެނުނީ ފެނުމަކީ حقّ އެއްނޫނެވެ.)"

(١٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުގައި بُرُج ތަކެއް ލެއްވީމެވެ. (އެއީ އިރުހަނދުގެ ތަރިތަކެވެ. މަގުބަލާ ހޯދުމަށް ދަލީލުގަޔަށްވާ ތަރިތަކެވެ.) އަދި ބަލާމީހުންނަށް ރީތިވާގޮތަށް އެއުޑު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒީނަތްތެރިކުރެއްވީމެވެ.

(١٧) އަދި رحمة ން ބުރުއްސުނު لعنة ލެއްވިލެވިގެން ހުރި ކޮންމެ شيطان އަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުޑު ރައްކާތެރިކުރެއްވީމެވެ.

(١٨) އެހެންނަމަވެސް ވަގަށް އަޑުއަހާ شيطان އެއްގެ ކަންތައް ތަފާތެވެ. ފަހެ އެފަދަ شيطان އަކާއި ދިމާއަށް ފާޅުވެގެންވާ ނިޔާވައިގެ ހުރަސް ނުވާ އަލިފާނެއް ފަހަތުން ދެއެވެ. (އޭނާގެ ގައިގާ ޖަހާ ނިވާކޮށް ހަލާކުކުރަމުން ދެއެވެ.)

(١٩) އަދި ބިންގަނޑު (ދިގުމިނުގައި!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބިންގަނޑު ދިގުމިނުގައި ފަތުރުއްވީމެވެ. އަދި އެބިންގަނޑުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަތައް ޖައްސަވައި ހަރުކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެބިންގަނޑުގައި ކޮންމެ އެއްޗެއް ކަނޑައެޅި عَيَّن ވެގެންވާ މިންވަރަކަށް ވާ قواعد އަކުން ފެއްވީމެވެ.

(٢٠) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބިމުގައި ކަލޭމެންނަށް ދިރިއުޅުން ހެއްދެވީމެވެ. އަދި އެމީހުންނާ އެކަށް ކަލޭމެން ރިޒުޤު ނުދޭ ތަކެތިވެސް. (އެއީ އެންމެހައި ދިރޭތަކެއްޗަށް ދިރިއުޅުން އެބާ ހެއްދެވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ.) والله أعلم

وَإِن مِّن شَىْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَآئِنُهُۥ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا ٱلرِّيَٰحَ لَوَٰقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَسْقَيْنَٰكُمُوهُ وَمَآ أَنتُمْ لَهُۥ بِخَٰزِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْىِۦ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَـْٔخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ ۚ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن صَلْصَٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَإِن مِّن شَىْءٍ = އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا عِندَنَا خَزَآئِنُهُۥ = އެ އެއްޗެއްގެ خَزَانَة ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައިވާމެނުވީ. ۞ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެތަކެތި ބާވައި ނުލައްވަމެވެ. ۞ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾ = ކަނޑައެޅި އެނގިގެންވާ މިންވަރަކަށް މެނުވީ. ۞ وَأَرْسَلْنَا ٱلرِّيَٰحَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވައިތައް ފޮނުއްވީމެވެ. ۞ لَوَٰقِحَ = تَلْقِيحُ ކުރާ. (ވިލާގަނޑުން ފެންފޯރުކޮށްދޭކުރާ އަދި / ގަސްގަހުގެ މާވާ ފުރަށްކާކުރާ) ۞ فَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން ބާއްވާލީމެވެ. ۞ مَآءً = ފެން. فَأَسْقَيْنَٰكُمُوهُ = ދެންފަހެ އެފެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބޯންދެއްވީމެވެ. ۞ وَمَآ أَنتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. ۞ لَهُۥ بِخَٰزِنِينَ ﴿٢٢﴾ = އެފެން خَزَانَة ކުރާނޭ ބަހައްޓާކުރުވެރި / ނުވަތަ ވަންނަކުރާނޭ ބަހައްޓާކުރުވެރި. ۞ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْىِۦ وَنُمِيتُ = އަދި ދިރުއްވާ މަރުއްވަނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴿٢٣﴾ = އަދި އުރުތަ ވާރިސްވެރިއަކީވެސް ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ وَلَقَدْ عَلِمْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ ٱلْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ = ކަލޭމެން ކުރީ އިސްވެދިޔައުން. (ކުރީ ޒަމާނުގެ މީހުންނާއި ދިޔައިން) ۞ وَلَقَدْ عَلِمْنَا އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ ٱلْمُسْتَـْٔخِرِينَ ﴿٢٤﴾ = އަދި ފަސްވާނޭ މީހުންނާއި. ۞ وَإِنَّ رَبَّكَ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربُّ . ۞ هُوَ يَحْشُرُهُمْ = އެމީހުން އެއްކުރައްވައި محشر ކުރައްވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ۞ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ حكمة ވަންތަ އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ (آدم عليه السّلام) ހެއްދެވީމެވެ. ۞ مِن صَلْصَٰلٍ = ޗަކަހިލާ އެއިން ބަދުއިވާކަހަލަ ހަރުމަދިން. ۞ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ = تَغَيَّرُ ވެ ނުބައިވަސްދުވާ ކަޅުމަށިގެ. ۞ وَٱلْجَآنَّ خَلَقْنَٰهُ = (ޖިންނިންގެ ބައްޕަ) جَانُّ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ

ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމެވެ. ❁ مِن قَبْلُ = ކުރިން. (އިންސާނާ ހެއްދެވުމުގެ ކުރިން) ❁ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ

(٢٧) = އަލިފާނުގެ ހޫނުވައިން / ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ހުޅުގަނޑުން.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢١) އަދި އެއްވެސްއެއްޗެއް އެއްޗެހީގެ خزانة ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައިވާ ގޮތުގެ ނުވެއެވެ. އެބަހީ: ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ خزانة ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައިވެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅި އަންދާޒާއެއް މިންވަރަކަށްމެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެތަކެތި ބާވައިނުލައްވަމެވެ. (ވާރޭވެސް ހަމައެފަދައެވެ.)

(٢٢) އަދި ވިލާގަނޑުގެ ފުރާއި ގަސްގަހުގެ މާވާ تَلْقِيحُ ކޮށް ފެއްކާކުރާ ވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން (ވާރޭ) ވާރޭފެން ބާވައިލައްވަމެވެ. ދެން އެފެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބޯންދެއްވަމެވެ. އަދި އެފެން ބިމުގައި خزانة ކޮށް ރައްކާކުރުވޭނެބަޔަކު ކަލޭމެނަކީ ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އެވާރޭފެން އަރަނދީ ހިފެހެއްޓޭނެ ބަޔަކު ކަލޭމެނަކީ ނުވެއެވެ. މިދެމެދުގައިވެއެވެ.

(٢٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތަކެތި ދިރުއްވާ މަރުއްވަނީ ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ހުރިހާތަކެތީގެ ވާރުތަވެރިއަކީވެސް ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ.

(٢٤) އަދި ކަލޭމެން ކުރިން ކުރިން މަރުވި ހަލާކުވެގެންދިޔަމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ފަހުން އަންނަ މަރުވާނެމީހުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ.

(٢٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެހުރިހާ މީހުން قيامة ދުވަހުން އެއްކުރައްވާނީ، محشر ކުރައްވާނީ ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ حكمة ވެރިވަންތަ އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢٦) އަދި تَغَيَّرُ ވެ ނުބައިވެސްދުވާ ކަޅުމަށިގެތެރެއިން ޖަހައިލާ އެއިން އަޑުއިވޭ ހަރުމަށިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީމެވެ.

- ދަންނައެވެ! آدم عليه السّلام ހެއްދެވުން މަރުޙަލާ ބަދަލުވުން އައިސްފައިވާ لفظ ތަކާ ތަފާތުތަން އައިސްފައިވެއެވެ. تُرَابُ - طِيْن - حمإ مَسْنُوْن - صَلْصال - މި لفظ ތަކާ އައިސްފައިވަނީ އެކި ސްޓޭޖްތަކުގައެވެ. ދެންފަހެ މި لفظ ތަކާ ترجمة ކުރުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ވަކިވަކިބަސްތައް އެނގޭނީ تُرَاب (ނުވަތަ ވެލި) ފެންއަޅުއްވާފާ ކިއްލި طِيْن އެވެ. (އެއީ މަށްޓެވެ.) ދެން އެމަށި ދިރައިރުވެ ދުވަސް ވަސްދެވުމުން ވީ އެއީ، حَمإ مَسْنُون އެވެ. (ނުބައިވެސްދުވާ ކަޅުމަށި) ދެން އެ ހިކުނުމުން ދިރައިރުވެ ހުރެ ހަރުވެ ގަދަވުމާ އެއީ صَلْصال އެވެ. މިއީ އެކަލޭގެފާނު ހެއްދެވުން މަރުޙަލާ އެކި އެކި ދަރަޖަތަކެވެ. واللّه أعلم = زُبْدَة التّفسير =

(٢٧) އަދި އެކަލޭގެފާނުން ހެއްދެވުމުގެ ކުރިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނީންގެ ބައްޕަ جانُّ އަލިފާނުގެ ހޫނުވައިން ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ސާފު ހުޅުގަނޑުން ހެއްދެވީމެވެ.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ إِنِّى خَـٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن صَلْصَـٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَـٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰٓ أَن يَكُونَ مَعَ ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَـٰٓإِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُۥ مِن صَلْصَـٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَٱخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ ٱللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِىٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾

މުފްރަދާތު

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ وحى ކުރެއްވިހިނދު. ۞ لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ = މަލާއިކަތުބޭކަލުންނަށް. ۞

إِنِّى خَـٰلِقٌۢ بَشَرًا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ އިންސާނަކު ހައްދަވާ ކަލޭގެފާނެވެ. ۞ مِّن صَلْصَـٰلٍ =

ޖަހައިލީމާ އޮއިން އަޑުއިވޭ ކޮރު މަޓިން. ۞ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ = تَغَيَّرُ ވެ ނުބައިވަސްދުވާ ކަޅުމަޓިގެ. ۞

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ ހެއްދެވި ފުރިހަމަކުރެއްވީމާ. ۞ وَنَفَخْتُ فِيهِ = އަދި

ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭގައި ފުމެލެއްވީމާ. ۞ مِن رُّوحِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ روح ން. ۞ فَقَعُوا۟ لَهُۥ

سَـٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾ = ދެން ތިޔަބޭކަލުން އޭނާއަށް سجدة ކުރާ حال ގައި ވެއްޓިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ۞ فَسَجَدَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ

ދެން މަލާއިކަތުބޭކަލުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. ۞ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ = އެ އެންމެހައި ބޭކަލުން އެކުއެކީ.

۞ إِلَّآ إِبْلِيسَ = އިބްލީސް ފިޔަވައި. ۞ أَبَىٰٓ = އޭނާ ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ۞ أَن يَكُونَ مَعَ

ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿٣١﴾ = سجدة ކުރެއްވި ބޭކަލުންނާ އެކުވުމުން. (سجدة ނުކުރިއެވެ.) ۞ قَالَ يَـٰٓإِبْلِيسُ =

(اللّٰه تعالى) وحى ކުރެއްވިއެވެ. އޭ إبليس އެވެ.۞ مَا لَكَ = ކަލޭ ކިއްވެގެންތޯއެވެ؟ / ކަލެއަށް ވީ ކޮން عذر

އެއްތޯއެވެ؟ ۞ أَلَّا تَكُونَ مَعَ ٱلسَّـٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾ = سجدة ކުރެއްވި ބޭކަލުންގެ ތެރޭން ނުވުމުގެ. ۞ قَالَ =

އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ۞ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ = مخلوق އަކަށް ނުވަތަ آدم ގެ ދަރިއަކަށް سجدة ކުރާނަން

މިހާލަތުގައި މިއަޅާ ނުވެއެވެ. ۞ خَلَقْتَهُۥ مِن صَلْصَـٰلٍ = ތިބާރަސްކަލާނގެ އޭނާ ހެއްދެވީ ޖަހައިލީމާ އަޑުއިވޭ

ކޮރުމަޓިން. ۞ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ = ނުބައިވަސްދުވާ ކަޅުމަޓިގެ.۞ قَالَ = اللّٰه تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ.

۞ فَٱخْرُجْ مِنْهَا = ކަލޭ އެތަނުން (ސުވަރުގެއިން) ނުކުންނާށެވެ! ۞ فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން

ކަލެއަކީ رَجِيْم އެކެވެ. (رحمة ން ދުރުވެ لعنة ލިބިގެންވާ إبليس އެވެ.)۞ وَإِنَّ عَلَيْكَ ٱللَّعْنَةَ = އަދި

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެ މައްޗަށް لعنة ވެއެވެ. ۞ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٣٥﴾ = ހިސާބުދެއްވާ ދުވަހާ ހަމައަށް. ۞ قَالَ

رَبِّ = އެސޯރު ދަންނަވައިފި. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ1 ❁ فَأَنظِرْنِي = ފަހެ މިއަޅާއަށް مُهْلَة ދެއްވާނދޭވެ! ❁ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ = މީސްތަކުން ފޮނުވާ ދުވަހާއި ހަމައަށް. (محشر ދުވަހާ ހަމައަށް) ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ❁ فَإِنَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ، ❁ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾ = مُهْلَة ދެވިގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައިންނެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ملائكة ތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ وحى ކުރެއްވި ހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! (އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ.) تَغَيَّر ވެ ވަސްނަބައިވެފައިވާ މަޑީގެ ހަކުރުމަޑިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހައްދަވާހުށީމެވެ.

(٢٩) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހައްދަވައި، ފުރިހަމަކުރައްވައި، އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رُوح ނަ އޭނާ ފުޅުފުއްވައި ފުރާނައަޅުއްވައިފިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް سجدة ކުރުމަށް ވެއްޓިވާށެވެ! (އޭނާއަށް إحترام ކުރުމުގެ ގޮތުން سجدة ކުރާށެވެ!) ދެން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ހައްދަވާ ފުރިހަމަކުރެއްވުމުން.

(٣٠) ފަހެ އެންމެހާ ملائكة ތަކުން އެކަލޭގެފާނަށް سجدة ކުރެއްވިއެވެ.

(٣١) إبليس ފިޔަވައެވެ. سجدة ކުރިމީހުންގެތެރެއިން ވުމަށް ދެކޮޅުހެދިއެވެ. އެބަހީ: އޭނާ سجدة ނުކުރިއެވެ.

(٣٢) اللّه تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. "އޭ إبليس އެވެ! سجدة ކުރެއްވި ތަކުރުންގެތެރެއިން ކަލޭ ނުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ކަލޭ سجدة ނުކުރުމަށް ކަންކަމާކޮށްދިނީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟"

(٣٣) އޭނާ ދަންނަވައިފި. "ތިބާގެ ނަބައިވަސްދުވާ މަޑީގެ މަޑިގަނޑުގެ ކިބައިން ހައްދަވާފައިވާ مخلوق އަކަށް سجدة ކުރުން މިއަޅާ ނުވެއެވެ."

(٣٤) އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. "ފަހެ ކަލޭ އެތަނުގެތެރެއިން ނުކުމެގެންދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ رَجِيْمُ އެކެވެ." އެބަހީ: رحمة ން ދުރުވެ لعنة ލައްވިގެންވާ شيطان އެކެވެ.

(٣٥) "އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށް ކަލޭގެއަށް لعنة ލައްވިގެންވެއެވެ."

(٣٦) އެސޯރު ދަންނަވައިފި. "ފަހެ އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! ފަހެ މީސްތަކުން محشر އަށް ފޮނުއްވާދުވަހާ ހަމައަށް މިއަޅާއަށް مُهْلَة ދެއްވާނދޭވެ1"

(٣٧) އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭވަނީ مهلة ދެވިގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައެވެ. އެއީ އަވަހަށް ކަލޭ މަރުނުވާނެއެވެ.

إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْوَقْتِ ٱلْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَٰطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ إِلَّا مَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَٰبٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ءَامِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَٰنًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَٰبِلِينَ ﴿٤٧﴾

މުފްރަދާތު

إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْوَقْتِ ٱلْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ = ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެންވާ ވަގުތަށް. ۞ قَالَ رَبِّ = އޭނާ ދެންނެވިއެވެ.
އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! بِمَآ أَغْوَيْتَنِى = ތިބާރަސްކަލާނގެ މިއަޅާ މަގުފުރެއްދެވި ކަމަށްޓަކައި. ۞ لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ =
ހަމަކަނޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް (ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް) ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ. ۞ فِى
ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ۞ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ = އަދި ހަމަކަނޑައެޅިގެން މިއަޅާ އެމީހުން މަގުފުރައްދާ ވެއްޔާރުވާހުށީމެވެ. ۞
أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ = އެ އެންމެން އެއީ. ۞ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ = އެމީހުންކުރެ ތިބާރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނާއި.
۞ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ = އެމީހުން إخلاص ތެރިވެގެންވާ. ۞ قَالَ = އެކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިއެވެ. ۞ هَٰذَا
صِرَٰطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ = މިއީ މިވަންތަކަލާނގެއަށް ސީދާމަގެވެ. (حقّ މަގެވެ.) ۞ إِنَّ عِبَادِى
= ހަމަކަށަވަރުން މިވަންތަކަލާނގެ (إخلاص ތެރި) އަޅުތަކުން. ۞ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ =
އެބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ކަލޭގެ އެއްވެސް ބާރެއްނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا مَنِ ٱتَّبَعَكَ = ކަލޭގެއާއި تبع ވި މީހަކުވާނަމެވެ.
۞ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ = غاوى ވެގެންވާމީހުން / މަގުފުރެދިގެންވާ ނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން. ۞ وَإِنَّ جَهَنَّمَ = އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ އެއީ. ۞ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ = އެހުރިހާ މީހުންނަށް وعد ވެވިފައިވާ ތަނަށް
ކަމަށްވެއެވެ. ۞ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَٰبٍ = އެތަނަށް يعنى: ނަރަކައަށް ހަތްދޮރުވެއެވެ. ހަތް ދަރަޖައެއްވެއެވެ. ۞ لِّكُلِّ
بَابٍ = އެއިން ކޮންމެ ދޮރަކަށްވެއެވެ. ۞ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ = = އެމީހުންކުރެ ބައެއް ކަނޑައެޅިގެންވާ
ބައެއް. ۞ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ = ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިންނީ. ۞ فِى جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ = ސުވަރުގެތަކާއި
އަދި ފެންގަނޑުތަކެވެ. (އެބަހީ: އެތަކެއް نعمة ގެއެވެ.) ۞ ٱدْخُلُوهَا = (އެމީހުންނަށް އަންގާނެއެވެ.) ކަލޭމެން
އެތަނަށް ވަންނާށެވެ! ۞ بِسَلَٰمٍ ءَامِنِينَ ﴿٤٦﴾ = سلامة ކަމާއި އަމާންކަމާއިއެކު. ۞ وَنَزَعْنَا = އަދި
މިވަންތަކަލާނގެ ނެގުއްވީމުއެވެ. (ނަގާފުޅުއްވީމެވެ.) مَا فِى صُدُورِهِم = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ

ތަކެތި. ۞ مِّنْ غِلٍّ = އެއްބަޔަކަށް އަނެއްބައެއްގެމައްޗަށްވާ ހަސަދަވެރިކަމާއި ރުޅިވެރިކަން ۞ إِخْوَانًا = أخ ނަކަމުގައިވާ حال. ۞ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَٰبِلِينَ (٤٧) = އެނދުތަކުގައި އެއްބައަކު އަނެއްބައަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން މިވީ حال. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٨) އެއީ ކަނޑައެޅި عيّن ވަގުތަކާ ވަގުތާއި ހަމައަށެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށެވެ.

(٣٩) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. "އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ! އިބްލީސްކަލޭގެ ވީމާ މަގުފުރެއްދެވި رحمة ން ދުރުކުރެއްވިކަމަށްޓަކައި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ބިމުގައި (އެބުރުންތަކެއް) ޒީނަތްތެރިކޮށްދޭނަމެވެ. އަދި އެހުރިހާ މީހުން އެކުގައި އަޅުގަނޑު މަގުފުރައްދަވާނަމެވެ.

(٤٠) އެމީހުންކުރެ އިބްލީސްކަލޭގެއަށް إخلاص ތެރި ތެދުވެރި އަޅުންތަކުންފިޔަވައެވެ."

(٤١) الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. "އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށްވާ حقّ ސީދާމަގެވެ.

(٤٢) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ إخلاص ތެރި ތެދުވެރި އަޅުންގެމައްޗަށް ކަލޭގެ އެއްވެސް ބާރެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި حقّ މަގުންނެއްޓި މަގުފުރިގެންވާމީހުންކުރެ ކަލޭގެ تبع ވާ މީހުންގެ މައްޗަށް ފިޔަވައި ކަލޭގެ ބާރެއް ނުވެއެވެ. (އެފަދަމީހުން ކަލޭގެ تبع ވާނެއެވެ.)"

(٤٣) އެހުރިހާމީހުންގެ مَوْعِدُ އަކީ އެމީހުންނަށް وَعْدُ ކުރެވިގެންވާ ތަނަކީ قيامة ދުވަހުން ހަމަ ނަރަކައެވެ.

(٤٤) އެނަރަކައަށް ހަތްދޮރުވެއެވެ. ހަތްބާވަތަށްވެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބާވަތަކަށް އެމީހުންކުރެ ބައެއް ކަނޑައެޅިގެންވާ ބަހަނބުވެއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ عمل ތަކާއި ގުޅޭގޮތަށް ތަރުތީބުންނެވެ.)

(٤٥) ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރި މީހުންނަކީ قيامة ދުވަހުން ބަގީޗާތަކާއި އާރުތަކުގައެވެ. (ސުވަރުގެތަކާއި އެތަންތާނގައިވާ އެކިއެކި އާރުތަކާއެވެ.)

(٤٦) (އެމީހުންނަށް ކިޔެވޭނެއެވެ.) ސަލާމަތްކަމާއި އަމާންކަމާ އެކު ކަނޑުވަން އެސުވަރުގެތަކަށް ވަންނާށެވެ!

(٤٧) (އަދި ދުނިޔޭގައި އުޅުނިރު އޭގެތެރޭގައިވާ އެކަކުއަނެކަކާމެދު ހިތްތަކުގައިވާ) ރުޅިވެރިކަމާއި حسد ފަދަކަން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަގައިދެއްވީމެވެ. އަދި އެއުރެން ތަޚުތްތަކުގެ މަތީގައި އެއްބައަކު އަނެއްބައަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން އިށީނދެ މިވާ އެއް أخ ން ނަކަމުގައިވާ حال ގައެވެ.

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ ۞ نَبِّئْ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلْعَذَابُ ٱلْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟ سَلَـٰمًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَـٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰٓ أَن مَّسَّنِيَ ٱلْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا۟ بَشَّرْنَـٰكَ بِٱلْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْقَـٰنِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِۦٓ إِلَّا ٱلضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾

މުފްރަދާތު

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ = އެމީހުންނަށް އެތަނުގައި އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ۞ وَمَا هُم = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ = އެތަނުން (يعنى: އެސުވަރުގެއިން) ނެރެވޭނޭ ބައެއްކަމުގައި. ۞ ۞ نَبِّئْ عِبَادِيَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) މިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު خبر ދެއްވާށެވެ!- ۞ أَنِّي أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައިވާކަން މިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ وَأَنَّ عَذَابِي = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب (ދަންނާށެވެ!) ۞ هُوَ ٱلْعَذَابُ ٱلْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ = އެއީ ހަމަ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. ۞ وَنَبِّئْهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް خبر ދެއްވާށެވެ! ۞ عَن ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٥١﴾ = إبراهيم (عليه السّلام) ގެ މެހުމާނުންގެ. ۞ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ = އެބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަދެއްޖެހިނދުގެ. ۞ فَقَالُوا۟ سَلَـٰمًا = އެބޭކަލުން سلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ތިޔަބޭކަލުންގެ ކިބައިން ބިރުގަނެ ތިބީމެވެ. ۞ قَالُوا۟ لَا تَوْجَلْ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުނުގަންނަވާށެވެ! ۞ إِنَّا نُبَشِّرُكَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވަމެވެ. ۞ بِغُلَـٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ = علم ވެރި ދަރިކަލަކު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެކަމުގެ. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ أَبَشَّرْتُمُونِي = ތިޔަބޭކަލުން އަހުރެންނަށް (އުފާވެރި) خبر ދެއްވަނީތޯ. ۞ عَلَىٰٓ أَن مَّسَّنِيَ ٱلْكِبَرُ = އަހުރެންނަށް މުސްކުޅިކަން އައިސްފައިވުމުގެ މައްޗަށް (ހާލުގައި) ۞ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ = ތިޔަބޭކަލުން ދެން خبر ދެއްވަނީ ކޮންކަމަކުންތޯއެވެ. ۞ قَالُوا۟ = އެބޭކަލުން ދަންނަވިއެވެ. ۞ بَشَّرْنَـٰكَ بِٱلْحَقِّ = ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީ ހަމަ حقّ خبر އެވެ. ۞ فَلَا تَكُن = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ۞ مِّنَ ٱلْقَـٰنِطِينَ ﴿٥٥﴾ = أمّيد ކެނޑިގެންވާ މީހުންގެތެރެއިން. ۞ قَالَ =

އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ وَمَن يَقْنَطُ = އަދި نا أمّيد ވެ مايوس ވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ۞ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِۦٓ = އެމީހާގެ ربّ ގެ رحمة ން. ۞ إِلَّا ٱلضَّآلُّونَ (٥٦) = މަގުފުރެދިގެންވާ ބައެއްކުދިންނެވެ. (أمّيد ނެތިގެންނެވެ.)۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އެމީހުންނަށް އެސުވަރުގޭގައި އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެސުވަރުގޭން ނުކުންނާނެ ބައެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އަދި ކެއްޓޭނުވާނެއެވެ؟. دائمى ގޮތެއްގައި އަބަދަށްމެ އެމީހުން އެސުވަރުގޭގައި އެ نعمة ގައި ދެމިތިބޭނެއެވެ.)

(٤٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު خبر ދެއްވާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ހަމަކަނޑައެޅިގެން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެކަން (އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް توبة ވެ ވެވުން ފާފައިގެމަގު ދޫކޮށްލާ މީހުންނަށެވެ.)

(٥٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب އެއީ ގަދަފަދަ އަދި ވޭންދެނިވި އެއްޗެއްކަމާއި (އެއީ ފާފަކުރުމުގައި توبة ނުވެ ދެމިތިބޭމީހުންނަށެވެ.)

(٥١) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް إبراهيم (عليه السّلام) ގެ މެހުމާނުންގެ خبر ދެއްވާށެވެ! (އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް الله ފޮނުއްވި ملائكة ބޭކަލުންނެވެ.)

(٥٢) އެބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެބޭކަލުން سلام ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު (سلام ރައްދުކުރައްވާފައި) ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ތިޔަ ބޭކަލުންނާމެދު ބިރުގަންނަމުއެވެ." (އެކަލޭގެފާނު އެހެން ވިދާޅުވީ އެއީ ހުއްދައެއްނެތި އެނގެވަޑައިގެންނެވިނުދީފައި ވަނުމުންނެވެ.)

(٥٣) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ބިރުނުގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް علم ވެރި ދަރިކަލަކު ލިބިވަޑައިގެންނެވުމާމެދު އުފާވެރި خبر ދެއްވަމެވެ!"

(٥٤) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުރެންނަށް މުސްކުޅިކަން އައުމަށްފަހު ތިޔަބޭކަލުން އަހަރެމެންގެ خبر އަހުރެންނަށް ދެއްވަނީހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބޭކަލުން އަހުރެންނަށް ދެނީ خبر ދެއްވަނީ ކޮންކަމަކުންހެއްޔެވެ؟"

(٥٥) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނަށް މި خبر ދެއްވީ ހަމަ حقّ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ الله ގެ رحمة ން أمّيد ކަނޑާލާމީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ."

(٥٦) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުން ފިޔަވައި އެމީހަކު ربّ ގެ رحمة ން أمّيد ކަނޑައިލާ މީހަކު ނުވާނެއެވެ."

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّآ ءَالَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَآ ۙ إِنَّهَا لَمِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ءَالَ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا۟ بَلْ جِئْنَٰكَ بِمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَٱتَّبِعْ أَدْبَٰرَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَٱمْضُوا۟ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَيْهِ ذَٰلِكَ ٱلْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

މުފްރަދާތު

قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއީ ملائكة ބޭކަލުންނަށް އެނގިވަޑައިގަތުމުން) ❁ فَمَا خَطْبُكُمْ = ތިޔަބޭކަލުން ވަޑައިގަތުމުގެ ބޭނުންފުޅަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ❁ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ = އޭ ފޮނުއްވިގެންވާ ބޭކަލުންނޭވެ! ❁ قَالُوا = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّا أُرْسِلْنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން ފޮނުއްވިގެންވަނީ. ❁ إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ = ނުބައިވެގެންވާ (مجرم) ބަޔަކު ގާތަށެވެ. (އެއީ لوط قوم އެވެ.) ❁ إِلَّا آلَ لُوطٍ = لوط ގެފާނުގެ آل ނުވެއްޖެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވިމީހުން ފިޔަވައެވެ.) ❁ إِنَّا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން. ❁ لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ = އެއުރެން ހުރިހާ ސަލާމަތްކުރައްވާހުށީމެވެ. ❁ إِلَّا امْرَأَتَهُ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައެވެ. (އެކަމަނާގެ ކަންތައްތަކާމެދު ވަރަށް ކުރުއްވީމެވެ.) قَدَّرْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނިޔާކުރެއްވީމެވެ./ މިންވަރުކުރެއްވީމެވެ. ❁ إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވަނީ ބާކީވި މީހުންގެ ތެރޭގައެވެ. (ހަލާކުވާ މީހުންގެ ތެރޭގައެވެ.) ❁ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ = ދެން ފަހެ لوط ގެފާނުގެ آل ންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ = ފޮނުއްވުނު (ملائكة) ބޭކަލުން. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: لوط (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔައީ އިންކާރުކުރެވިގެންވާ ބައެކެވެ. އެބަހީ: ތިޔައީ ނުދަންނަ ބައެކެވެ. ❁ قَالُوا = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ بَلْ جِئْنَاكَ = އަދި ޔާއެއްނޫނެވެ؟ ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިއައީ. ❁ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ = އެމީހުން އެކަމާމެދު (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެމީހުން އެކަމާމެދު) شكّ ކުރާ ކަންތަކާއިގެންނެވެ. (عذاب އާއިގެންނެވެ.) ❁ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ = އަދި ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިއައީ ހަމަ حقّ އާއިގެންނެވެ. (އެ حقّ އަކީ عذاب އެވެ.) ❁ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުންނީ ތެދުވެރިންނަށް يقين އެވެ. ❁ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ = ދެން ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއިގެން ހިނގަވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ❁ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ = ރޭގަނޑުގެ (އަނދިރިކަންގަނޑު) ވަގުތެއްގައި. ❁ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ (يعنى: أهل ވެރިންގެ) ފަހަތުގައި تبع ވެވަޑައިގެން ހިނގަވާށެވެ! (އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ހިނގާގޮތަށެވެ!) ❁ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ = އަދި ކަލޭގެފާނުމެން

އެކަކުވެސް އެނބުރި ނުބަލާށެވެ! ✿ وَٱمْضُوا = އަދި ކަލޭމެން ދާށެވެ! (އަވަސްއަވަހަށްދާށެވެ!)✿ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ = ކަލޭމެނަށް أمر ވެވުނު ތަނަކަށް. (ނުވަތަ أمر ވެވުނުފަދައަކުން) ✿ وَقَضَيْنَآ إِلَيْهِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް (لوط عليه السّلام) އަށް وحي ކުރެއްވީމެވެ. ✿ ذَٰلِكَ ٱلْأَمْرَ އެކަންތައް. ✿ أَنَّ دَابِرَ هَٰٓؤُلَآءِ = ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމީހުންގެ (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުންގެ قوم ގެމީހުންގެ) ބުރިކަނޑިއެވެ. ✿ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ = ފަތިސްވުމާ حال ބުރިކެނޑިގެންދާނެކަން. މަރުވެ ނިމިދާނެއެވެ.✿

إجْمَالِي މާނަ

(٥٧) އެކަލޭގެފާނު يعنى: إبراهيم عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ފޮނުއްވިގެންވާ ބޭކަލުންނޭވެ! ތިޔަބޭކަލުން ވަޑައިގަތުމުގެ ބޭނުންތެރިކަމާ އަދި مقصد އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟" (މިހެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ އެއީ ملائكة ބޭކަލުންކަން އެނގިވަޑައިގަތުމަށްފަހުގައެވެ.)

(٥٨) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން ފޮނުއްވިގެންވަނީ ނުބައިވެގެންވާ قوم އަކަށެވެ. مجرم ބަޔަކުވާ قوم އެއް ހަލާކުކުރުމަށްޓަކައެވެ." (އެއީ لوط عليه السّلام ގެ قوم އެވެ.)

(٥٩) "لوط عليه السّلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ آل ނޫ ފިޔަވައެވެ. އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވެ إيمان ވި މީހުން ފިޔަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން އެ އެންމެން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ.

(٦٠) އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައެވެ. އެކަމަނާއާމެދު ނިޔާކުރެވިގެންވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވާނީ ބާކީވެރި މީހުންގެ ތެރޭގައިކަމަށެވެ. ހަލާކުވާމީހުންގެ ތެރޭގައިވާނޭކަމަށެވެ."

(٦١)،(٦٢) ދެން ފޮނުއްވިގެންވާ ملائكة ބޭކަލުން لوط عليه السّلام ގެ آل ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭކަލުންނަކީ إنكار ވެވޭގޮތް ބައެކެވެ. ނޭނގޭ ބައެކެވެ."

(٦٣) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ޔާއެއްހެއްދެވެ. ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިއައީ ކަލޭގެފާނުގެ قوم މީހުން އެކަމާމެދު ޝައްކުކުރަމުން ގެނައި ކަންތައް ގެންނަވައިގެންނެވެ. عذاب އާއިގެންނެވެ.

(٦٤) އަދި ތިމަންބޭކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިވަޑައިގެންނެވީ حقّ އާއިގެންނެވެ. (އެ حقّ އަކީ عذاب އެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުންނީ ހަމަ ތެދުވެރިންނެވެ.

(٦٥) ފަހެ ރޭގަނޑުގެ (އަނދިރިކަންބޮޑު) ވަގުތުއެއްގައި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ أهل ބޭކަލުންނާއިގެން (މިރަށުން ނުކުމެވަޑައިގެން) ހިނގަވާފައި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ يعنى: أهل ބޭކަލުންގެ ފަހަތުގައި تبع ވެވަޑައިގެން ހިނގަވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންކުރެ އެކަކުވެސް އެނބުރި ފަހަތަށް ނުބަލާށެވެ[1] އަދި ކަލޭމެނަށް أمر ވެވުނުފަދައަކުން އަމްރުފުޅުގެމަތިން އަވަސްއަވަހަށްވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

(٦٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަން އެކަލޭގެފާނަށް އަންގާ وحي ކުރެއްވީމެވެ. އެކަމަކީ ހަމަކަށަވަރުން މިބައިމީހުން -(لوط قوم ގެ ކާފަރުން) ފަތިސްވުމާ حال މަރުވެ ހަލާކުވެގެންދާނެއެވެ.

وَجَآءَ أَهْلُ ٱلْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِىٓ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَإِن كَانَ أَصْحَٰبُ ٱلْأَيْكَةِ لَظَٰلِمِينَ ﴿٧٨﴾

ލަފްޒީ މާނަ

وَجَآءَ أَهْلُ ٱلْمَدِينَةِ = އަދި ރަށުގެ أهل ފިރިން އަތުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ سَدُوم ކިޔާރަށެވެ.) ❁ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ = އުފާކުރާ حال . ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: لوط عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.❁ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى = ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުންނަކީ އަހުރެންގެ މެހެމާނުންނެވެ. ❁ فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ = ފަހެ ކަލޭމެން އަހުރެން فضيحة ނުކުރާށެވެ! ❁ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ = އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ = އަދި އަހުރެން ލަދުގަތުން ނިކަމެތި ނުކުރާށެވެ.! قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ أَوَلَمْ نَنْهَكَ = އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނަށް ނަހީ ނުކުރަންހުރީމުތޯ؟ މަނާ ނުކުރަންހުރީމުތޯ؟ ❁ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٠﴾ = އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ކިބައިން. (އެބަހީ: އެއްވެސް މީހަކު އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ މެހެމާނެއްކަމުގައި ހެއްދެވުން މަނާ ނުކުރަން ހުރީމުތޯ؟) ❁ قَالَ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِىٓ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިމީ އަހުރެންގެ އަންހެންދަރިންނެވެ.❁ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٧١﴾ = ކަލޭމެން އަހުރެންގެ أمر އަށް ކިޔަމަންވާނަމަ. (އެކުދިންނާ އިންނާށެވެ1) لَعَمْرُكَ = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ދިރި عُمُر ގެ ގަސަންދެއްވައި ހުވައި وحى ކުރައްވައެވެ.❁ إِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެވަނީ އެމީހުންގެ މަސްތުވެގައި / އެމީހުންގެ މަގުފުރެދުމުގައި. ❁ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ = ކަނުވެ އަނދިރިވެހުރެއެވެ.❁ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ = ފަހެ ހިފައި އެމީހުންނަށް އަޑުހަރުގަދަ އަޑިސްޓޫނިއްޓެވެ. (جبريل ގެ ގޮވާލެއްވި އަޑު ހަރު - ނުވަތަ عذابގެ އަޑު) ❁ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ = އިރުއަރާ ވަގުތު. ❁ فَجَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا = ފަހެ އެރަށުގެ މަތީފުށް ތިރިފުށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީމެވެ.❁ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ މަތީގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްސެވީމެވެ. ❁ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ = ކަނިރިމަޑީގެ ހިލަ. ❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތައްތަކުގައި ކަނޑައެޅިގެން ބާރުގެ ދަލީލުތަކެއް ވާނެއެވެ دليل ތަކެވެ. لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ = ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ عبرة حاصل ކުރާ މީހުންނަށް. ❁ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެރަށްތަކީ (އެ سَدُوم އެވެ ކިޔާރަށެވެ.) ކަނޑައެޅި އެނގޭ بيان ވެގެންވާ މަގުމަތީގައެވެ. ❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި دليل އެއް ހުރި ވާނެއެވެ.❁ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ = مؤمن ންނަށް - اللّٰه އަށް إيمان ވި ބަޔަކަށް. ❁ وَإِن كَانَ أَصْحَٰبُ ٱلْأَيْكَةِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން أَيكَةُ ގެ އެކުވެރިންވިއެވެ. ❁ لَظَٰلِمِينَ ﴿٧٨﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އަނިޔާވެރިންކަމުގައި. ❁

꧁ إِجْمَالِي މާނަ ꧂

(٦٧) އަދި އެރަށުގެ أهل ވެރިން އުފާކުރާ حال (لوط ގެފާނުގެ އަރިހަށް) އައުމުވެއްޖެއެވެ. (އެއީ އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވި ملائكة ބޭކަލުން ރީތި ފިރިހެނުންގެ صورة ގައިވާތީ އެއުރެންގެ ގައުން އަޅާ فاحش ކަންތައް ކުރަންވެގެންނެވެ. އެރަށުގެ މީހުންނަކީ عامّ ގޮތް ފިރިހެނުންނާ އެއް ވުމުންނެވެ. އަންހެނުންގެ ބޭނުން ނުކުރެއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔައީ އެކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. މި ملائكة ބޭކަލުންނަކީ އެމީހުންނަށް عذاب ގެނައިސްގެން ވަޑައިގެންނެވި ބޭކަލުންނެވެ. އެއީ ملائكة ކަމެއް އަދި އިތުރު لوط ގެފާނަށްވެސް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.)

(٦٨) ދެންފަހެ لوط عليه السّلام (އެމީހުންނަށް) ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން މިބޭކަލުންނަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުންނެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު فضيحة ނުކުރާށެވެ! (އެމީހުން ގަތަން އަރަން ނުއުޅޭށެވެ!)

(٦٩) "އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެރަކޮށް ނިކަމެތިކޮށް ނުހަދާށެވެ!"

(٧٠) އެމީހުން (އެކަލޭގެފާނަށް) ދެންނެވިއެވެ. "ދުނިޔޭގެ މީސްތަކުން މެހުމާނުން ކުރުމުގައި ގެއްލުވުން އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނަށް މަނާ ނުކުރަންތޯއެވެ؟" (އެބަހީ: އެކަން އޮންނާނީ ކަލޭގެފާނަށް މަނާކޮށްފައެވެ.)

އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިއީ އަހަރެންގެ އަންހެން ދަރިންނެވެ. ކަލޭމެން އަހަރެންގެ أمر އަށް ކިޔަމަންވާނަމަ އެކަންކުރާށެވެ." (އެކުދިންނާ އިންނާށެވެ.)

(٧١) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ عُمُرު ފުރާ (حياة ފުރާ) ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި وحي ކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އޮތީ އެމީހުންގެ މަސްތުވުމުގައި / އަދި އެމީހުންގެ މަގުފުރެދުމުގައި ދުވެ އޮޅިއެވެ. އަނދިރިވެފައެވެ.

(٧٣) އަދި އިރުއަރާވަގުތު އެމީހުންނަށް عذاب ގެ އަޑުގަދަ ގުގުރުމެއް އައިސް ޖެހިއްޖެއެވެ

(٧٤) ފަހެ އެރަށުގެ މަތިފުށް ތިރިފުށަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖެއްސެވީމެވެ. (جبريل عليه السّلام ގެ ފިޔަތްތަކުން އެރަށް އުފުއްލަވައި އުޑާ ހަމައަށް ނަގަވައި އަނބުރާލުމުން ޖެއްސެވިކަމުގައިވިއެވެ.) އަދި ފަނޑިހިލައިގެ ވާރޭ އެރަށުގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްސެވީމެވެ.

(٧٥) ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ ކަންކަމުން عبرة حاصل ކުރާމީހުންނަށް އެކަށޭގެންވާ ކަންތައްތަކެއް بيان ވެގެންވާ ދަލީލުވެއެވެ.

(٧٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެރަށްވަނީ އެބަހީ: لوط عليه السّلام ގެ قوم ގެމީހުން އުޅުނުރަށް سَدُوْمُ ވަނީ ކަރައިގެ ބާކީވެގެންވާ މަގެއްގައެވެ. (އެއީ قريش ން شام އަށް ދަތުރުކުރާމަގެވެ. އަދި މިވާހަކަވެސް قرآن ގެ ކިތަންމެ ތަނެއްގައި ތަފާތު عبارة ން އައިސްފައިވެއެވެ.)

(٧٧) ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި (އެބަހީ: لوط قوم ގެމީހުންނާމެދު ކަންހިނގައި ދިޔަގޮތުގައި) مؤمن ންނަށް بيان ވެގެންވާ دليل އާއި حجّة ވެއެވެ. عبرة ވެއެވެ.

(٧٨) އަދި ހަމަކަށަވަރުން أَيْكَة ގެ އެކުވެރިންވީ އަނިޔާވެރިންކަމުގައެވެ. (أَيْكَة އަކީ ގަސްބޮޑު ހިޔާއެވެ. ބޮޑުގަސްތަކެވެ. އެރަށްވެސް شُعَيْبُ عليه السّلام رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވި ރަށްތަކުގެ ތެރޭގައިވިއެވެ. އެހެންވީމާ شُعَيْبُ عليه السّلام رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވިފައިވަނީ ދެރަށަކަށްކަމުގައިވިއެވެ. އެއީ مَدْيَن އާއި أَيْكَة އެވެ. އެވާހަކަ تفسير الطبرى ގައި بيان ވެގެންވެއެވެ.)

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَٰبُ ٱلْحِجْرِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمْ ءَايَٰتِنَا فَكَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا۟ يَنْحِتُونَ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَإِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَءَاتِيَةٌ ۖ فَٱصْفَحِ ٱلصَّفْحَ ٱلْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ سَبْعًا مِّنَ ٱلْمَثَانِى وَٱلْقُرْءَانَ ٱلْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

ތަރުޖަމާ

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިފުއްވީމެވެ. ❁ وَإِنَّهُمَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެދެރަށްވަނީ (أيكة ކިޔާރަށާއި لوط قوم ގެރަށާއި) ❁ لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾ = ކަނޑައެޅި ހިނގާގެންވާ މަގެއްގައެވެ. (މިސްރަކުން ދަތުރުކުރާ މަގެއްގައެވެ.) ❁ وَلَقَدْ كَذَّبَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުކޮށްފިއެވެ. ❁ أَصْحَابُ الْحِجْرِ = حجر ކިޔާ ރަށުގެ أهل ވެރިން. ❁ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ = ރަސޫލުން ތަކުން. ❁ وَءَاتَيْنَاهُمْ ءَايَاتِنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ آنية ތައްދެއްވީމެވެ. (صالح ގެ ޤައުމަށް ތަފާތުގޮތުގެ معجزة ދައްކަވައިފީމެވެ.) ❁ فَكَانُوا = އަދި އެމީހުންވިއެވެ. ❁ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ = އެ دليل ތަކާއި معجزة ތަކުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީގެން ބަލައިނުލާކަމުގައި. ❁ وَكَانُوا = އަދި އެމީހުން ވިއެވެ. ❁ يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ = ފަރުބަދަތަކުން ކޮށައިގެން (ކޮނެގެން) ހަދާކަމުގައި. ❁ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿٨٢﴾ = (ރިވެ ހަމަޖެހިލައިގެން) އަމާންވެގެންވާ ގޭގެ. ❁ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ = ދެންފަހެ އެމީހުންނަށް (عذاب ގެ އަޑު ގޮވުން އައިސްޖެހިއްޖެއެވެ.)❁ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ = ހެނދުނުވުމާ حال . ❁ فَمَا أَغْنَى عَنْهُم = ފަހެ އެމީހުންނަށް ފުއްދައިނުދިނެވެ. (އެމީހުންގެ ކިބައިން عذاب ދުރުނުކޮށްދިނެވެ.) ❁ مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ = އެމީހުން ކުރިކަންތައްތައް. (އެމީހުން ކުރި ނުބައި عمل ތައް) ❁ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުތަކާއި ބިން ނުހައްދަވަމެވެ. ❁ وَمَا بَيْنَهُمَا = އެދޭތެރޭގައި ވާއެއްޗެހި.❁ إِلَّا بِالْحَقِّ = ހަމަ حقّ ގޮތުގައި ފިޔަވައި. (عدل ، إنصاف ން ފިޔަވައި) ❁ وَإِنَّ السَّاعَةَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަސް. ❁ لَآتِيَةٌ = އައުން ކަށަވަރުވެގެން އަންނާނޭ ދުވަހެކެވެ. ❁ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ = އަދި ރަނގަޅު ރިވެތިރީތިގޮތަކަށް معاف ކުރައްވާށެވެ.❁ إِنَّ رَبَّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ. ❁ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެކަލާނގެއީ އަދި ހުރިހާ ތަކެތި ހައްދަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَاكَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ.❁ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي = السَّبْعُ المثانى ގެ އާޔަތްތައް. وَالْقُرْءَانَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ = އަދި މާތްވެގެންވާ / ބޮޑުވެގެންވާ قرآن އާއި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٩) ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޕެވީމެވެ. (އެއީ އެމީހުން ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުން عذاب ފޮނުއްވައި ހަލާކު ކުރެއްވުމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެދެރަށް ވަނީ بيان ވެގެންވާ މަގެއްގެމަތީގައެވެ. (އެބަހީ: މި أَيْكَة ރައްޔިތުންނާއި لوط قوم ގެމީހުން އުޅުނު ރަށާއި ދެރަށްވަނީ މީސްތަކުން عامّ ކޮށް ދަތުރުފަތުރުކުރާ މަގުގެ މަގެއްމަތީގައެވެ. މަގަށް إمام ކިޔާފައިވަނީ إمام އަކީ މީހުން ތަބާވާ تبع ވާމީހެކެވެ. މަގަކީވެސް މަގުމަތީގައި މީހުން تبع ވެގެން ހިނގާއެއްޗަކަށްވާތީއެވެ. والله أعلم)

(٨٠) އަދި الحِجْرُ ގެ أهل ވެރިން އެމީހުންގެ ގާތަށް اللّه ފޮނުއްވި رسول އެމީހުން ދޮގުކުރިއެވެ. (އެއީ صالح عليه السّلام އެވެ. الحِجْرُ އަކީ صالح ގެ ޤައުމުން ދިރިއުޅުނު ރަށަށް ކިޔާނަމެކެވެ.)

(٨١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل ތަކެއް އެމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. (އެއީ صالح ގެ ޤައުމުގެ رسول ކަމުގެ ތެދުކަމުގެ دليل ކަމަށް معجزة ތަކާއި حجّة ތަކެވެ.) އަދި އެމީހުންވީ އެ ދަލީލުތަކާއި دليل ތަކުން އަރިހަށް ފުރަގަސްދީގެން ބަދަލުކޮށްލާމީހުންކަމުގައެވެ. އެ دليل ތަކެއް ދޮގުކުރި ބަދަލު ކަމުގައެވެ.

(٨٢) އަދި އެމީހުންވީ ފަރުބަދަތަކުން ކަނޑައި ގެތަކެއް އަމާންކަމާއެކު ގެއްލިދާނެކަމުގައެވެ. (އެމީހުން ހިތްހަމަޖެހިގެން އެއްގޮތަކަށްވެސް ބިރުގަތުމެއްނެތި ސަލާމަތުގައި އުޅެމުން ދިޔައެވެ. އެކަމަކު اللّه ގެ عذاب ނުވަތަ ދެއްވުމުން އެމީހުންނަށް ސަލާމަތްތެރިކަމެއް ނުވިއެވެ. އެކަމަކު اللّه ގެ عذاب އައިރުގައި އެއިން އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރިއެވެ.)

(٨٣) ފަހެ ފަތިސްވަގުތު އެމީހުންނަށް ހަޅޭކުގެ އަޑެއް ފޯރާ އައިސްފިއެވެ.

(٨٤) ފަހެ އެމީހުންކުރި (ނުބައި عمل ތަކުން) އެމީހުން عذاب ން ސަލާމަތެއް ނުދިނެވެ. އެ عمل ތަކުން އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވުނެވެ.

(٨٥) އަދި އުޑުތަކާއި ބިން އަދި އެދެމެދުގައިވާ ތަކެތިވެސް ހަމަ حقّ ގޮތުގައި މެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުހައްދަވަމެވެ. عدل ވެރިކޮށްމެ ނުހައްދަވަމެވެ. (އެބަހީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ ހައްދަވާފައިވާ أمّة ތަކުގެ ހެޔޮ ކަމާއި ނުބައިކަމާ ހަމައަށް عدل ވެރިކޮށް ޖަޒާދެއްވުމަށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދަންވީ قيامة ދުވަހަކީ އަންނާނެ ދުވަހެއްކަން ކަށަވަރެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ރަނގަޅު ރީތި ފުއްސެވުމަކުން އެމީހުންނަށް معاف ކުރައްވާށެވެ! عفو ކުރައްވާށެވެ! އެ مشرك ންގެ ދެރަ އަނިޔާތަކަށް ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވާށެވެ! (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ހަރަކާތް އެދިވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!1)

(٨٦) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ ހުރިހާ ތަކެތި ހައްދަވައި އަދި އެންމެހައި ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٨٧) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް السَّبْعُ ٱلْمَثَانِى އާއި ބޮޑުވެގެންވާ މާތް قرآن ދެއްވީމެވެ.

- ދަންނައެވެ. السَّبْعُ ٱلْمَثَانِى އާއިމެދު تفسير علم ވެރިންގެ ބަސް ތަފާތެވެ. އެތަނުން ބޮޑުތަފާތު ބަހަކީ راجِحُ ބަހަކީ އެއީ سورة الفاتحة އެވެ. الحمد އެވެ.

لَا تَمُدَّنَّ عَيۡنَيۡكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعۡنَا بِهِۦٓ أَزۡوَٰجٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلۡ إِنِّيٓ أَنَا ٱلنَّذِيرُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ أَنزَلۡنَا عَلَى ٱلۡمُقۡتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ ٱلَّذِينَ جَعَلُواْ ٱلۡقُرۡءَانَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسۡـَٔلَنَّهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيۡنَٰكَ ٱلۡمُسۡتَهۡزِءِينَ ﴿٩٥﴾ ٱلَّذِينَ يَجۡعَلُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَۚ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدۡ نَعۡلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدۡرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ ﴿٩٩﴾

ތަފްސީރު

لَا تَمُدَّنَّ عَيۡنَيۡكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޮލުދޮށުން ނުބަލްއަވާ ހިނގަވާށެވެ! (ފޮނުވާ ނުބަލްއަވާށެވެ1) ۞ إِلَىٰ مَا مَتَّعۡنَا بِهِۦٓ أَزۡوَٰجٗا مِّنۡهُمۡ = އެބަޔިމީހުން މިވަންނަވާކަމުގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވާ ފާސަހިނިގެން ދެއްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށް. ۞ وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! ۞ وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަވަޅު ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އަނގޮޅިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!) ۞ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾ = مؤمن ންނަށް. ۞ وَقُلۡ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ إِنِّيٓ أَنَا = ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ ކަލޭގެފާނު. ۞ ٱلنَّذِيرُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٨٩﴾ = بيان ވެގެންވާ نذير އެވެ. ۞ كَمَآ أَنزَلۡنَا = އެއީ މިވަންނަވާކަމުގެ (عذاب) عَلَى ٱلۡمُقۡتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ = مُقْتَسِمُ ންގެމައްޗަށް. (ބައިބައިކޮށް ބެހިގެންގެމައްޗަށް) ۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. ۞ جَعَلُواْ ٱلۡقُرۡءَانَ = قرآن ވި މީހުންނެވެ. (قرآن ހަދައިފި މީހުންނެވެ.) ۞ عِضِينَ ﴿٩١﴾ = ބައިބައިކޮށް (އިމާންވާބަޔަކާއި ނުވާބަޔަކަށް) ۞ فَوَرَبِّكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގަންދެއްވުމަށް ހުވައި ކުރައްވައި ۞ لَنَسۡـَٔلَنَّهُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަންނަވާކަމުގެ އެމީހުންނަށް وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ أَجۡمَعِينَ ﴿٩٢﴾ = އެ އެންމެހައި. ۞ عَمَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٩٣﴾ = އެމީހުން އުޅުނު ސުވާލުކުރައްވާނެކަމެވެ. ۞ فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ = ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވުނުކަމެއް ކަނޑައެޅިގެން ކުރައްވާށެވެ1۞ وَأَعۡرِضۡ = އަދި އަރިހުން ދުރުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٤﴾ = مشرك ންގެ ކިބައިން. ۞ إِنَّا كَفَيۡنَٰكَ ٱلۡمُسۡتَهۡزِءِينَ ﴿٩٥﴾ = ހަމަކަށަވަރުން މަލާމާތްކުރި ފުރަތަމަ ބަޔަކުގެ ކިބައިން މިވަންނަވާކަމުގެ ކަލޭގެފާނަށް ފުދިއްޖައްވައިފީމެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ يَجۡعَلُونَ = އެމީހުންނަކީ ހަދާމީހުންނެވެ. / مَعَ ٱللَّهِ = اللّه އާއިއެކު. إِلَٰهًا ءَاخَرَۚ = އެހެން إله އެއް. ۞ إختيار ކުރާމީހުންނެވެ. ۞ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٩٦﴾ = ފަހެ ނިކަންމުޅި އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ۞ وَلَقَدۡ نَعۡلَمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިވަންނަވާކަމުގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ أَنَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު. ۞ يَضِيقُ صَدۡرُكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްމުބާރަކު ދަތިވެގެންވާކަން. ۞ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ = އެމީހުން އެބުނާ ތަކެތީން. ۞ فَسَبِّحۡ = ފަހެ تَسْبِيح ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ بِحَمۡدِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް حمد ކުރައްވައި. ۞ وَكُن = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ = سجدة ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން. وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ!۞ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ ﴿٩٩﴾ = ކަލޭގެފާނަށް يقين އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٨) އަދި އެމީހުންކުރެ މުދާވެރި މުއްސަނދި މީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ދުނިޔޭގެ ތަކެއްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ ނުދަމަވާށެވެ! އެއަށް ނަޒަރު ނުކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! އަދި مؤمن ންނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ފަޅަފަތް ނިކަމެތިކުރައްވާށެވެ! (އެމީހުންނަށް އޯގާތެރިވެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާށެވެ1 އެމީހުންނާމެދު ހަރުކަށިނުވެ މަޑުމައިތިރިވެވޮޑިގަންނަވާށެވެ!)

(٨٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރެމެން ބަޔާންކޮށްދޭ بيان ވެރި نَذير އެވެ. (الله އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ އެކަލާނގެ ކާފަރުން ބޭރުކުރާ عذاب ގެ ކުރިން ޚަބަރު ދޭ މީހެކެވެ.)

(٩٠) އެއީ مُقْتَسِمُ ންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވި عذاب ފަދަ عذاب އެކެވެ.

(٩١) އެމީހުންނަކީ قرآن ބައިބައިކޮށް (އިމާންވާބަޔަކާއި ކާފަރުވާބަޔަކަށް) ބައިބައިކޮށް ބެހިގެން ހުރި ބައެކެވެ.

• ތަރުޖަމާ. مُقْتَسِمُ ގެ لفظ ގެ ترجمة އަކީ ބައިބައިކޮށް ބަހާމީހުންނެވެ. ދަންނަވައި ބަހާ لفظ ގެ މުރާދު ކޮބާތޯ ބަޔާންކޮށްދީފައިވަނީ مفسّر ންގެ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ތިން ކަހަލަ ގޮތަކަށެވެ. އެއީ (١) يهودى ންނާއި نصارى ޔުން ކަމުގައި ވިދާޅުވެ ބައިވަރު ކަމަކަށް ބަހާލާފައިވާކަމެވެ. އެބައިމީހުން قرآن ގެ އެއްބައިން ފުރިހަމަ އިތުރުކޮށް ބައެއްތަކުގެ إيمان ވެ އަނެއްބައިން ކާފަރުވިއެވެ. އަދި އެހެން (٢) قريش ންގެ ބައިބައިވި މީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްގެ إيمان ވެ އަނެއްބައިން ކާފަރުވިއެވެ. އަދި އެއީ (٣) صالح عليه السّلام ގެ قوم ގެ ބައިބައިވި މީހުން ކަމަށްވެސް ވެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން ކިޔައިދެނީ ބަހާމީހުންނަކީ قرآن ގެ އެއްބައި ގަބޫލުކޮށް އަނެއްބައި ދޮގުކުރި ބައިމީހުން ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. مفسّر أبو جَعْفَرُ الطّبرى ވިދާޅުވަނީ تفسير ގައި ވިދާޅުވެފައިވާ ކަމެވެ. (ދެން އަޅުގަނޑުމެން ދިމާވަނީ؟؟؟ ބައެއް އަނެއްކަން ހާމަވާގޮތަކީ ކޮބައިތޯ ބަލައިލުމުން ކަމަށްވާ ކަމެކެވެ. މިބަސް މައުލޫމު ކުރުމަށް ރަނގަޅު - ވަރަށް ކަމަކޮށްދިނުމަށް އަތޮޅުގެ ބިޔަށް ބަހާފަ ކޮބައިތޯ ބަލާލާ ދެނެގަތުމުގައި މަގުފަހިކޮށް ދެއްވިކަމެއް ދެނެގަނެވޭނެއެވެ......والله أعلم)

(٩٢)،(٩٣) ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ނަންފުޅުގައި ހުވައި ކުރައްވަމެވެ. ސުވާލުކުރާނެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނާ (ޔަޢުނީ: قرآن ބައިބައިކޮށް ބެހި މީހުންނާ) آخرة ދުވަހުން މިވަނީ ސުވާލުކުރާ ކަމަށްވެސް ވެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި މިދުވަހުން އެމީހުން އަމަލުކުރި ކަންތައް ތަކުގެ ބާރުގަދަ ސުވާލެވެ.

(٩٤) ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރެވުނު ކަންތައް ހާމަކުރައްވާށެވެ! އަދި مشرك ންގެ ކިބައިން އެނބުރި ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ1

• ތަރުޖަމާ! މިއާޔަތަކީ نبي ކަލޭގެ ހާމަކޮށް ދެއްވި آية ތަކުގެ ތެރެއިން ދަޢުވަތާއި ޖިހާދާއި ދެމެހެއްޓުމުގެ އެއްވަނަ އަމުރެވެ. حكم ހަނދުމަކުރާ ގޮތަށް ބައިޖެހުމަށްފަހު ކުރިމަތިލާ ދުވަސްދޭ منسوخ ވެގެންވެއެވެ. މިޢާޔަތް مشرك ންނާ ދިމާކުރާ حكم އެވެ. توبة ސޫރަތުގެ އާޔަތްތަކުން އެކަމާ ދިމާކުރާ ކަމަށްވެއެވެ. والله أعلم

(٩٥) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް، އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހުންގެ މަލާމާތްކުރުމުގެ ފުރާނައިން ނިގުޅައިގެން ކަލޭގެފާނަށް ކިފާޔަތްކުރެއްވީމެވެ.

(٩٦) އެމީހުންނަކީ الله އާ އެކު އެހެން إله އަކުވެސް ހިފާ إختيار ކުރާމީހުންނެވެ. ފަހެ ނިކަން ކުރާ އެމީހުން ދެނެގަނެ ކަމަށްވާ (ނުބައިކަން) آخرة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ.

(٩٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން ދެކެމުން ގޮތަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްދަތި ނުބަލަހައްޓަވާ ކަމެވެ. މިއަންނަހުންނަކުގެ ދެރަކޮށް ދެއްކުމެވެ.

(٩٨) ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް حمد ކުރާ އެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ1 އަދި سجدة ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

(٩٩) އަދި ކަލޭގެފާނަށް يقين އަތުވެއްޖައުމަކަށް ދާންދެން ކަލޭގެފާނު އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ: ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ!

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة النّحل ގެ މާނަ

سُورة النّحل — އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١٢٨)

أَتَىٰٓ أَمۡرُ ٱللَّهِ فَلَا تَسۡتَعۡجِلُوهُۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ۝١ يُنَزِّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنۡ أَمۡرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦٓ أَنۡ أَنذِرُوٓاْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ۝٢ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّۚ تَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ۝٣ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِن نُّطۡفَةٖ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٞ مُّبِينٞ ۝٤ وَٱلۡأَنۡعَٰمَ خَلَقَهَاۖ لَكُمۡ فِيهَا دِفۡءٞ وَمَنَٰفِعُ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ۝٥ وَلَكُمۡ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسۡرَحُونَ ۝٦ وَتَحۡمِلُ أَثۡقَالَكُمۡ إِلَىٰ بَلَدٖ لَّمۡ تَكُونُواْ بَٰلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ ٱلۡأَنفُسِۚ إِنَّ رَبَّكُمۡ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ۝٧

މުފްރަދާ

أَتَىٰٓ أَمۡرُ ٱللَّهِ = اللّٰه ގެ أمر އައިސްފިއެވެ. ❁ فَلَا تَسۡتَعۡجِلُوهُۚ = ފަހެ، އެ އަވަސްކުރަން ކަލޭމެން ނުއެދޭށެވެ.❁ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ۝١ = އެމީހުން އެ شريك ކުރާތަކެއްޗިން. (އެކަލާނގެއާ ބައިވެރިކުރާ ތަކެއްޗިން) ❁ يُنَزِّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ = وحى އާއި رحمة ގެންގޮސް اللّٰه ملائكة ބާވައިލައްވައެވެ.❁ مِنۡ أَمۡرِهِۦ = އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން. ❁ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެވޮޑިގެންވާ ބަޔަކަށް. ❁ مِنۡ عِبَادِهِۦٓ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނެވެ. ❁ أَنۡ أَنذِرُوٓاْ = އެއީ އިންޒާރުދީ (ބިރުވެރިކުރުވާ) ކަމަށްވާ إنذار ދީ ކުރައްވާށެވެ. ❁ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މެނުވީ އެހެން حق إله އަކު ނުވާކަން. ❁ فَٱتَّقُونِ ۝٢ = ފަހެ އެހެންވީ ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އެކަނި އަޅުކަންކުރާށެވެ! ބިރުވެތިވާށެވެ! خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ = އެކަލާނގެ އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވިއެވެ. ❁ بِٱلۡحَقِّۚ = حقّ ގޮތުގައި. (عدل ވެރިގޮތުގައި) تَعَٰلَىٰ = އެކަލާނގެ މާމަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ۝٣ = އެމީހުން އެ شريك ކުރާތަކެއްޗިން ދުރުވެ. ❁ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވިއެވެ.❁ مِن نُّطۡفَةٖ نطفة އަކުން. (މަނިޖެހުމުން) ❁ فَإِذَا هُوَ = ފަހެ އެހައިރުން އޭނާވިއެވެ. خَصِيمٞ مُّبِينٞ ۝٤ = بيان ވެގެންވާ ދެބަހެއްވެރިއަކަށް. ❁ وَٱلۡأَنۡعَٰمَ = އަދި نَعَم ޖަނަވާރު. (އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ.) خَلَقَهَاۖ لَكُمۡ = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެތަކެތި ހެއްދެވިއެވެ. ❁ فِيهَا دِفۡءٞ = އޭގައި ހޫނުވުމެވެ. (ފޮތިން ހޫނުވުމަށް ފޮތިހެދިދާނެއެވެ.) ❁ وَمَنَٰفِعُ = އަދި ފައިދާތަކެވެ منفع ތަކެއް.❁ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ۝٥ = އަދި އޭގެތެރެއިން ކަލޭމެން ކައިކަމުވެއެވެ.❁ وَلَكُمۡ فِيهَا جَمَالٌ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އޭގައި ޒީނަތުގެ ރީތިކަން ބެލުމުގައިވެއެވެ.❁ حِينَ تُرِيحُونَ = ހަވީރުވަގުތު ކަލޭމެން އެތަކެތި ހުއްޓުމަށް ގެނެވުމުން.❁ وَحِينَ تَسۡرَحُونَ ۝٦ = އަދި ހެނދުނުވަގުތު ކާލަމަށް ކަލޭމެން އެތަކެތި ދޫކޮށްލާއިރު.

❁ وَتَحۡمِلُ أَثۡقَالَكُمۡ = އަދި އެސޯތުގެން ކަލޭމެންގެ ބުރުއުފުލައިދެއެވެ. (ބުރުތަކުގައި އުފުލައިދެއެވެ.) ❁ إِلَىٰ بَلَدٍ = ރަށަކަށް. (އެއްރަށުން އަނެއްރަށަށް)❁ لَّمۡ تَكُونُواْ بَٰلِغِيهِ = އެރަށަކަށް އެތަކެތި ފުރުއްކާލުމަށް ބަޔަކުކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. إِلَّا بِشِقِّ ٱلۡأَنفُسِ = އުނދަގޫވެގެން އުފުލައިދެވެންނޫނީ. ❁ إِنَّ رَبَّكُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربّ އެވީ. ❁ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿٧﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ފުޅުވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) الله ގެ أمر ފުރި އަރުވައިލެއްވުމެވެ. ފަހެ އެކަން އަވަސްކުރުމަކީ ކަލޭމެން ނުކުރާށެވެ. مشرك ންގެމީހުން الله އާއި ބައިވެރިކޮށް އެ شريك ކުރާ އެންމެހައި ތަކެތިން އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަވެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނާށެވެ! މިއާޔަތުގައި މިވާ الله ގެ أمر ފުރުމަކީ ބަސްތަކަކާގުޅިގެންވެއެވެ. (١) ބައެއްބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ފޮނުއްވެވުމެވެ. (٢) އަނެއްބައި ބޭކަލުން ވިދާޅުވީ އެއީ مشرك ންގެ މީހުންގެމައްޗަށް الله ގެ عقوبة އަރުވާ ވާހަކައެވެ. (٣) އަދި އަނެއްބައިބޭކަލުން ވިދާޅުވީ އެއީ قيامة ދުވަސް އަންނާނެވާހަކައެވެ. والله أعلم

(٢) އަދި އެކަލާނގެ أمر ފުޅަށް وحي އާއިގެން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ބައެއްގެ އަރިހަށް އެކަލާނގެ ملائكة އާ ފޮނުއްވައެވެ. އެއީ އެ نبي ބޭކަލުން ނުވަތަ رسول ބޭކަލުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އަޅުކަމްލެވޭ إله އަކުނުވާކަން ވިސްނައިދިނުމަށް އަންގަވައި އެކަލާނގެ إنذار ކުރުއްވައި ބިރުގެންނެވުމަށެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! (ތިމަންނަރަސްކަލާނގެއާއި އެހެން ފަރާތަކާ شريك ކުރުމާ ދުރު ބިރުވެތިވާށެވެ!)

(٣) އެކަލާނގެ އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވީ ހަމަ عدل ފުރިހަމަގޮތުގައެވެ. حقّ ގޮތުގައެވެ. އެ مشرك ންގެ މީހުން އެކަލާނގެއާ އެ شريك ކުރާ ތަކެތިން ހުރިހައި އެކަލާނގެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٤) އަދި މަނިކުފާނު ތަރުބިއްޔަތުކުރުއްވާ އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީމެވެ. (އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވުމުގައި އޮތުމުގައި دَوْرُ ތަކެއްގައި ބޮޑުކުރައްވައިދިނުމަށްފަހު އިންސާނަކަށް ދުނިޔެއަށް ފޮނުއްވައެވެ.) ދެން އެހެންނަމަވެސް އިންސާނާ ވަނީ ދެކޮޅުވެރިއަކު ކަމުގައެވެ. (الله ގެ قدرة ދެއްކަން قبول ނުކުރާ އެކަލާނގެއާ ދިމާ ދެކޮޅުވެރި އަކު ކަމުގައި އެވެ.)

(٥) އަދި އެކަލާނގެ نَعَم ސޫފި ހެއްދެވީއެވެ. (އެއީ جمل އާއި، ގެރިއާއި، ބަކަރިއެވެ.) އޭގައި ކަލޭމެންގެ ހިފާލުމަށްވެއެވެ. (އެބަހީ: އޭގެ ކެއުޅާ އިސްތިރިން ފިހިން ސަލާމަތްވާން ފޮތިން ހެދުންތަކާ ލިބިވެއެވެ.) އަދި އެހެނިހެން ފައިދާ މަންފާ ގިނަގިނަ منفع ތަކެއް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އޭގައި ލިބިވެއެވެ. (އޭގެ ކިރުއާއި – އޭގެމަސްކަން ސަލާމަތްވާއި – ދަނޑުހުރުމުގައި ދުވަހަކު ބަލާގަނޑުފުދޭ ކަމެއްގައި ފުރަޢުއުފުލައިދިނުމާއި އަދިވެސް އެތަކެއް ބައިވަރު މަންފާތަކެވެ.) އަދި އޭގެ މަހާއި ސަރުބީ ކަލޭމެން ކައި ހަދައުއެވެ.

(٦) އަދި ހަވީރުގެ ވަގުތުގައި އެސޯތުގެނަރު ހުއިހައްޕާނިދުގެން ގެންނަހިނދުގައްޔާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތު އެސޯތުގެން ހުއިހައްޕާމަހޫރާކައި ދަށުގެން ގެންދިއުމުގައި ކަލޭމެނަށް ނުރަނު ރިވެތިކަމާއި ފުރިހަމަކަންވެއެވެ.

(٧) އަދި އެއްރަށުން އަނެއްރަށަށް ކަލޭމެންގެ ބުރުތަކުގައި އެސޯތުގެން އުފުލައިދެއެވެ. އެތައްބައިވަރު އުނދަގޫތަކާއި ބުރަވަސްތަކާއެކުގެންނޫނީ އެރަށްރަށަށް ދިޔުމަށް ފޮނުނު ބައަކު ކަމުގައި ކަލޭމެން ނުވެއެވެ. (އެފަދަ ތަންތަނަށް އެސޯތުގެން އެތަކެތި އުފުލައިދެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربّ އެއީ އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ފުޅުވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެކަން يقين އެވެ.

وَٱلۡخَيۡلَ وَٱلۡبِغَالَ وَٱلۡحَمِيرَ لِتَرۡكَبُوهَا وَزِينَةٗۚ وَيَخۡلُقُ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ٨ وَعَلَى ٱللَّهِ قَصۡدُ ٱلسَّبِيلِ وَمِنۡهَا جَآئِرٞۚ وَلَوۡ شَآءَ لَهَدَىٰكُمۡ أَجۡمَعِينَ ٩ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗۖ لَّكُم مِّنۡهُ شَرَابٞ وَمِنۡهُ شَجَرٞ فِيهِ تُسِيمُونَ ١٠ يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ ٱلزَّرۡعَ وَٱلزَّيۡتُونَ وَٱلنَّخِيلَ وَٱلۡأَعۡنَٰبَ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ١١ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتُۢ بِأَمۡرِهِۦٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ١٢ وَمَا ذَرَأَ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُخۡتَلِفًا أَلۡوَٰنُهُۥٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَذَّكَّرُونَ ١٣

ލުޣަތުތައް

وَٱلۡخَيۡلَ وَٱلۡبِغَالَ وَٱلۡحَمِيرَ = އަދި އަސްއާއި بَغَلُ އާއި حِمَار (އެކަލާނގެ ހެއްދެވިއެވެ.) ۞ لِتَرۡكَبُوهَا = އެއީ އެތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން ސަވާރުވުމަށެވެ. ۞ وَزِينَةٗ = އަދި ޒީނަތެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ۞ وَيَخۡلُقُ = އަދި އެކަލާނގެ ހައްދަވައެވެ. ۞ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ٨ = ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭކަހަލަ ތަކެތިވެސް. ۞ وَعَلَى ٱللَّهِ = އަދި الله އަށް ޚާއްޞަކަމެކެވެ. (الله تعالى އަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.) ۞ قَصۡدُ ٱلسَّبِيلِ = حقّ ސީދާމަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވުން. ۞ وَمِنۡهَا جَآئِرٞ = އަދި އެމަގުތަކުގެތެރޭގައި އަނިޔާވެރި ގޮތްމަގުތަކުވެއެވެ. (شيطان ގެ މަގުތަކެވެ.) ۞ وَلَوۡ شَآءَ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެވޮޑިގެންފިނަމަ. ۞ لَهَدَىٰكُمۡ أَجۡمَعِينَ ٩ = ކަލޭމެން އެންމެންނަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގުދައްކަވައިދެއްވީހެވެ. ۞ هُوَ ٱلَّذِيٓ = ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ۞ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ = އުޑުން ފެން ބާވައިލެއްވީ. ۞ لَّكُم مِّنۡهُ شَرَابٞ = އެފެނުން ކަލޭމެންނަށް ބުއިންވެއެވެ. ۞ وَمِنۡهُ شَجَرٞ = އަދި އެފެނުން ގަސްގަހެވެ. (ގަސްގަހުންނެވެ.) فِيهِ تُسِيمُونَ ١٠ = އެގަހުން ކަލޭމެން ގެރިބަކަރިތަކާއި حيوان ތަކަށް ހިއަރައްޗުވައިދޭ ފަރާތެއް ހަދައެވެ. ۞ يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ ٱلزَّرۡعَ = އަދި އެފެނުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދަނޑުވެރިކަމް ހައްދަވައެވެ. ۞ وَٱلزَّيۡتُونَ = އަދި ޒައިތޫނާއި ۞ وَٱلنَّخِيلَ = ކަދުރު ގަސްތަކާއި ۞ وَٱلۡأَعۡنَٰبَ = އަދި މޭވާތަކުގެ ގަސްތަކެވެ. (ހައްދަވައެވެ.) ۞ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ = އަދި ހުރިހާ އެކިއެކި ގޮތްގޮތުގެ މޭވާތައްވެސް. ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ = ހަމަކަށަވަރުން އެއަށް އެކަލާނގެ ކުދަރަތުގެ بيان ވެގެންވާ دليل ވެއެވެ. (الله ގެ އެންމެހައި ... قدرة ... دليل ވެއެވެ.) ۞ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ١١ = ކަލާނގެ ބައްޔަކަށް ... ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ... ۞ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ = ރޭގަނޑާއި ދުވާލު. ۞ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ = އަދި އިރާއި ހަނދު. ۞ وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتُۢ بِأَمۡرِهِۦٓ = އަދި އެކަލާނގެ ... ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި ... ۞ لَأٓيَٰتٖ = ކަށަވަރު بيان ވެގެންވާ دليل ތައް. ۞ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ١٢ = ބުއްދިވެރި ބައެއްގެ ... (... ބަޔަކަށް.) ۞ وَمَا ذَرَأَ لَكُمۡ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ...

ހެއްދަވާފައިވާ ތަކެތި. (ކުލަވަރު ތަފާތުވެއްޖެ.) ❁ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި.❁ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ = އޭގެ ކުލަ ތަފާތުވެގެންވާ.❁ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމުގައި ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ دليل އެބައެވެ.❁ لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ = وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަ ބަޔަކަށް. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٨) އަދި އަސްއާއި بَغَل އާއި حِمار އުފެއްދެވީ. އެކަލާނގެ އެތަކެތި އުފެއްދެވީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަވާރުވުމަށާއި ޒީނަތަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނޭނގޭ ތަކެތިވެސް ހައްދަވައެވެ. (އޭގެތެރޭގައި ދުއްވާ މުސާފިރުނާ އަދި ޖަހާނުގެ ބާވަތް އަދި ހިސާބުކުރެވޭ އެހެނިހެން ތަކެތިވެސްވެއެވެ.)

(٩) އަދި حقّ ސީދާމަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވުން އެއީ اللّه تعالى އަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި މަގުތަކުގެ ތެރޭގައި ގޮތްމަގުވެސް ވެއެވެ. ހަމަޖެހިގެން ނުވާ ކަމެވެ. (އެއީ شيطان ގެ މަގެވެ.) އަދި اللّه تعالى އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ތިޔަ އެންމެންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވީސްކަމެވެ.

(١٠) އަދި އުޑުން ވާރޭ ބާލަވައިދެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. اللّه އެވެ. އެވާރޭ ތަކެތީން ބުއިމަށްވެއެވެ. އަދި އެއިން ގަސްގަހަށްވެއެވެ. އެގަސްގަހާ ޖެހިގެން ތަކެތީން ޖަނަވާރު ދަރިބަލަހައްޓަނީ އެއިން ހިތުންވެސް ޖަނަވާރުތަކަށް ކާނާ ދިނުމަށް ހަދާ ގަސްވެ.

(١١) އަދި އެވާރޭން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުނަށް ދަނޑުވެރިކަމަށް ހެއްދަވައިދެއްވައެވެ. އަދި ޒައިތޫނާއި ކަދުރު ގަހާއި މޭވާ ގަސްތަކާއި އަދި ހުރިހާ މޭވާތަކުގެ ބާވަތް އެވާރޭގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ހައްދަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަށް ކަންކަމުގައި ކަނޑައެޅި ބޮޑުތަނބު ފިކުރުކުރާ ބައެއްގެ (اللّه ގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ މަތިން ދެއްކެން دليل ހުރި) دليل ތަކާއި ހެކިތައްވާނެ ކަމުގައެވެ.

(١٢) އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލާއި އަދި އިރާއި ހަނދާއި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުނަށް ކިޔަމަންތެރިކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ أمر ފުރަތަން ތަރިތަކުވެސް ކިޔަމަންތެރިކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ބުއްދިއާއި ހެލުންތެރިކަން ހުރި ބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ބާރުގަދަ ކަލާނގެއަށް ކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ دليل ކޮށް ހެކިތަކާއި حجّة ވާކަން ކަށަވަރެވެ. ބުއްދިގެ ބޭނުންކޮށް ހޯދިޔަ ބައެކެވެ.

(١٣) އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުނަށް ބިމުގައި ހައްދަވާފައިވާ އެކިއެކި ތަފާތު ކުލަކުލައިގެ ތަކެތިގައިވެސް (އެބަހީ: އެތަކެތި އެކި ފުރިހަމަ نظام އަކުން ހައްދަވާ ތަރުތީބުކޮށްދެއްވައިގެން) އެތަކެތި އުފެއްދުމާއި ފުރާނަތަކުގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި قدرة ބޮޑުކަމުގެ މައްސަލަ دليل ކަމާ ކުޑަކުރެވޭ ހެކިތަކެވެ. وعظ އާއި نصيحة ލިބިގަންނަ ބައެކެވެ.

وَهُوَ ٱلَّذِى سَخَّرَ ٱلْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا۟ مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا۟ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى ٱلْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَٰرًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَٰمَٰتٍ ۚ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَٰتٌ غَيْرُ أَحْيَآءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

މުފްރަދާތު

وَهُوَ ٱلَّذِى = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ❁ سَخَّرَ ٱلْبَحْرَ = ކަނޑު ހިދުމަތަށްލެއްވީ. ❁ لِتَأْكُلُوا۟ مِنْهُ = އެއިން ކަލޭމެން ކެއުމަށް. (އާދޭ މަސްކެއުމަށް) ❁ لَحْمًا طَرِيًّا = ތާޒާ މަސް. ❁ وَتَسْتَخْرِجُوا۟ مِنْهُ = އަދި އެތެރެން ކަލޭމެން ނެރުމަށް. ❁ حِلْيَةً = ގަހަނާ. (ގަހަނާ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެތި)❁ تَلْبَسُونَهَا = ކަލޭމެން އެގަހަނާތައް އަޅާ. ❁ وَتَرَى ٱلْفُلْكَ = އަދި ނައުތަކުން ކަލޭ ދެކެއެވެ.❁ مَوَاخِرَ فِيهِ = އޭގައި ފަޅާކަށާލައިގެން ❁ وَلِتَبْتَغُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން އެދިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ❁ مِنْ فَضْلِهِۦ = އެކަލާނގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން.❁ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ = އަދި ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ❁ وَأَلْقَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ = އަދި އެކަލާނގެ ބިމުގައި ފަރުބަދަތައް ޖައްސަވައިފިއެވެ. ❁ أَن تَمِيدَ بِكُمْ = ކަލޭމެންނާއިގެން (ބިންހެލި) حركاة ވެ ނުލެއްވުމަށްޓަކައި. ❁ وَأَنْهَٰرًا وَسُبُلًا = އަދި ކޯރުތަކާއި މަގުތަކެއްވެސް އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.❁ لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ = ކަލޭމެން ތަންތަނަށްގޮސް އުޅުމުގައި މަގުދެނެ ގަތުމަށްޓަކައި އުމީދުކުރެވޭ أمّيد ގަދަ. ❁ وَعَلَٰمَٰتٍ = (އަދި އެހެނިހެން) علامة ތަކެއް. (އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.) ❁ وَبِٱلنَّجْمِ = އަދި ތަރިތަކުން.❁ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ = އެމީހުން މަގުދެނެ ލިބިގަންނާނެއެވެ. ލިބިގަންނައެވެ.❁ أَفَمَن يَخْلُقُ = ހެދެވޭތޯ ތަކެތި ހައްދަވާކަލާނގެ. ❁ كَمَن لَّا يَخْلُقُ = ތަކެތި ނުހައްދަވާ ކަލާނގެއާ އެއްވަރުވާނެތޯއެވެ؟ ❁ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ = ކަލޭމެން ފަހެ نصيحة އާއި وعظ ލިބިނުގަންނަނީތޯއެވެ؟ ❁ وَإِن تَعُدُّوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ގުނާ عدد ކުރިޔަސް. ❁ نِعْمَةَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ نعمة . ❁ لَا تُحْصُوهَآ = އެ نعمة ތަކެއް ކަލޭމެންނަށް ހިމަނައި ނުގެނެވޭނެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވީ. ❁ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުންބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.❁ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ = އަދި اللّه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَا تُسِرُّونَ = ކަލޭމެން ސިއްރުކުރާ ކަންތައް. ❁ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ = އަދި ކަލޭމެން ފާޅުކުރާ ކަންތައްވެސް. ❁ وَٱلَّذِينَ يَدْعُونَ = އަދި އެމީހުން އަޅުކަންކުރާ އެހެން ތަކެތި. (އަޅުދަނަމެ) ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި. ❁ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا އެތަކެތި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހައްދަވައެވެ.❁ وَهُمْ

تُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ = އަދި އެތަކެތިވެސް ހެއްދެވިގެންނެވެ. ۞ أَمْوَاتٌ = އެއީ މަރުވެފައިވާ ތަކެއްޗެވެ. ۞ غَيْرُ أَحْيَاءٍ = ދިރުމެއްވާ ތަކެއްޗެއްނޫނެވެ. ۞ وَمَا يَشْعُرُونَ = އަދި އެތަކެއްޗަކަށް إحساس ވެސް ނުވެއެވެ. ۞ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ = އެތަކެތި محشر އަށް ފޮނުއްވޭނީ ކޮންއިރަކުންކަންވެސް / ނުވަތަ އެތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރި މީހުން ފޮނުއްވޭނީ ކޮންއިރަކުންކަން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٤) އަދި ކަނޑު ކިޔަމަންތެރިކޮށްދެއްވީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަނޑުގެ ތާޒާމަސް (ބޮޑުއިރުގެން / ނުވަތަ ހިކިއިރުގެން) ކެއުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެކަނޑުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން އަޅައިގަންނަ ގަހަނާ ނެރުމަށްޓަކައެވެ. (އެބަހީ: މަރަނޑުއާއި ހުދުމުތި ނޫނީ ކިރުހިނަވާފަދަ އެއްޗެހި ނެރުމަށެވެ.) އަދި ނައްޓަކުރު ކަނޑުގެ ތެރެއިން ފަޅަނދު ފަހަރު ކަނޑައިގެން ދުއްވާ ދަތުރުކުރުމަށް ދިޔަ ގަނޑުތަކެއް ހަދާ ދެއްވީއެވެ. އެއީ الله ގެ فضل ބޮޑުވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހޯދުމަށްޓަކައެވެ. (އެބަހީ: ވިޔަފާރި ދަތުރު ފަދަ ދަތުރުފަތުރު ކުރުމަށެވެ.) އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް شكر ކުރުމުގެ مقصد ގައެވެ.

(١٥) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާއިގެން ބިންގަނޑު حركة ކޮށް ނުހެލުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ބިމުގައި ފަރުބަދަތައް ބާއްސަވައި ހަރުކޮށްވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވުމުގައި މަގުދެނެގަތުމަށް ކޯރުތަކާއި އަންނަގޮތަށް އެކަލާނގެ ބިމުގައި ކޯރުތަކާއި މަގުތައް ލެއްވިއެވެ.

(١٦) އަދި (އެބި ވަގުތުގައި) މަގުދަނެ މަގުދެނެގަތުމަށް އެތައް ބައިވަރު علامة އެއް އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު ތަރިތަކުން އެމީހުން މަގުދަނެ މަގުދެނެގަނެގެތެވެ އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.

(١٧) އަޅުގަނޑު (މި عَجائب ވާގޮތަ ފުރިހަމަކޮށް) ތަކެތި ހައްދަވާ ކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހައްދަވާ ތަކެއްޗާ يعنى: ބުދުތަކާ އެއްވަރުހައްދެވެ؟ އެއްގޮތްވާނެހައްދެވެ؟ ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. (އެހެންވީމާ އެކަކުވެސް އެބުދުތަކަށް އަޅުކަންކޮށް الله ގެ އެއްބަދަލުކޮށް އެކަލާނގެއާ شريك ކުރަން ހުރިވާނީހެއްދެވެ؟) ކަލޭމެން ދަނަ وعظ ގާއި نصيحة އެއް ލިބިގެން އެއްޗެއް ވިސްނާކަށް ނުވާނީހެއްދެވެ؟

(١٨) އަދި ކަލޭމެން الله ގެ نعمة ތަކެއް ގުނާ عدد ކުރަން އުޅުނަސް އެތަކެތި ހިމަނައި ނުގެނެވޭނެ ވިސްނައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ.

(١٩) އަދި ކަލޭމެން ސިއްރުގައި ކުރާ ކަންކަމާއި އަދި ފާޅުގައި ކުރާކަންކަމެއްވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންނަވައެވެ. (އެކަންކަމަށް އެކަލާނގެ ފުރިހަމަ جزاء ދެއްވާނެއެވެ.)

(٢٠) އަދި އެމީހުން يعنى: مشرك ންގެމީހުން الله ދޫކޮށައި އެތަކެއްޗަކަށް دعاء ކޮށް އަޅުކަ ތަކެތި އެބަހީ: ބުދުތަކެއް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހައްދަ އެވެ. އަދި އެތަކެތި އެއީ ހެއްދެވިގެންވާ ތަކެއްޗެވެ.

(٢١) އެތަކެތި އެއީ މަރުވެފައިވާ ތަކެއްޗެވެ. (އެބަހީ: أصل އަށް އެތަކެތިގައި ދިރުމަ ނުވެއެވެ.) އެއީ ދިރުމެއްވާ ތަކެއްޗެއްނޫނެވެ. އެތަކެތި محشر އަށް ފޮނުއްވޭނީ ކޮންއިރަކުންކަންވެސް އެތަކެއްޗަކަށް ނޭނގެއެވެ. ނުވަތަ އެތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރި މީހުންނަށް محشر އަށް ފޮނުއްވޭނީ ކޮންއިރަކުންކަން އެއްވެސް ގޮތަކުން އެތަކެއްޗަކަށް ނޭނގެއެވެ.

إِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ فَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوٓا۟ أَسَـٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوٓا۟ أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ ٱلَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى ٱللَّهُ بُنْيَـٰنَهُم مِّنَ ٱلْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ ٱلسَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

މުފުރަދާ

إِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ = ކަލޭމެންގެ إله އަކީ ހަމަ އެކެއް إله އެކެވެ. ۞ فَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = ފަހެ إيمان ނުވާ މީސްތަކުން. ۞ بِٱلْـَٔاخِرَةِ = آخرة ދުވަހަށް. ۞ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ އެމީހުންގެ ހިތްތައްވަނީ إنكار ކުރާ حال ގައެވެ. ۞ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ އަދި އެމީހުންވަނީ ބޮޑާވެގެންނެވެ. كِبْرُ ވެރިވެގެންނެވެ. ۞ لَا جَرَمَ = حقّ ގޮތުގައެވެ. ۞ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ مَا يُسِرُّونَ = އެމީހުން ސިއްރުކުރާ ކަންތައް. ۞ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ = އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާ ކަންތަކާއި. ۞ إِنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ. ۞ لَا يُحِبُّ ٱلْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ = ކިބުރުވެރިވާ / ބޮޑާވާ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑި ނުގަންނަވައެވެ. ۞ وَإِذَا قِيلَ لَهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ. ۞ مَّاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ބާވައިލެއްވީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ. ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ أَسَـٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ = އުޅި ހިސާބުދިޔަމީހުންގެ ވާހަކަތައް ނުވަތަ باطل ވާހަކަތަކެވެ. ۞ لِيَحْمِلُوٓا۟ أَوْزَارَهُمْ = އުޅި އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތައް އުފުލުމަށްޓަކައެވެ. ۞ كَامِلَةً يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = ފުރިހަމަގޮތުން قيامة ދުވަހުން. ۞ وَمِنْ أَوْزَارِ ٱلَّذِينَ يُضِلُّونَهُم = އަދި އެމީހުން މަގުފުރެއްދި މީހުންގެ ފާފަތަކާއި. ۞ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ = އެއްވެސް އިލްމެއް ނުލައި. ۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ! ۞ سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ = އެމީހުން އުފުލާ ފާފައަކީ ނުބައިކަމެއްވެ. ۞ قَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން مَكَرُ ހެދިއެވެ. (ނުބައިގޮތް ރޭވިއެވެ.) ۞ فَأَتَى ٱللَّهُ بُنْيَـٰنَهُم = ފަހެ اللّٰه ގެ ކަލާނގެ أمر ދިޔު އެމީހުންގެ ބިނާތަކަށް އައެވެ. ۞ مِّنَ ٱلْقَوَاعِدِ = އެތަންތަނުގެ ބިންގަލުން ފެށިގެން. ۞ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ ٱلسَّقْفُ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް (އެބިނާގެ) ފުރާޅު ވެއްޓުނެވެ. ۞ مِن فَوْقِهِمْ = އެމީހުންގެ މަތިން. ۞ وَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ = އަދި އެމީހުންނަށް عذاب އައެވެ. ۞ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ = އެމީހުންނަށް އެއްވެސް إحساس އެއް ނުވާގޮތުންނެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٢) ކަލާނގެ إله އަކީ ހަމަ އެއްކައުވަންތަ އެކަށް إله އެކެވެ. ދެން، آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާމީހުންގެ ހިތްތައްވަނީ މުޅިން إنكار ވެގެންނެވެ. الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަން قبول ނުކުރެއެވެ. وعظ އާއި نصيحة އާއި އެއަކަށް ނުވަންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އުޅެނީ ބޮޑާވެގެންނެވެ. كِبْر ވެރިވެގެންނެވެ.

(٢٣) حقّ ތެދެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ސިއްރުކޮށް ކުރާކަންތަކާއި އަދި އެމީހުން ފާޅުކޮށް ކުރާ ކަމެއްވެސް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑާވެ كبر ވެރިވާމީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(٢٤) އަދި آخرة قبول ނުކުރާމީހުންނަށް ކަލާނގެގެ ربّ ބާވައިލެއްވި ކޮންއެއްޗެއްތޯ އެމީހުންނަށް އަހައިފިއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. "އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި އިސްލާމްދީނުގައިވާ ދައްކާފައިވާ ޤަދީމީ ބަސްތައް ނުވަތަ باطل ވާހަކަތަކެވެ."

(٢٥) އެމީހުން އެހެން އެބުރި قيامة ދުވަހުން ހަމަ ބާރާބަރަށް ފުރިހަމައަށް އެމީހުންގެ ފާފަތައް އުފުލާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އަސާސެއްނެތި އެމީހުން މަގުފުރެއްދިމީހުންގެ ފާފައިގެބައިންވެސް އުފުލާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ! އެމީހުން އުފުލި ފާފަތަ ބަދުކަމުގެ ނުބައިކަމާއެވެ!

(٢٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މި مكة ގެ مشرك ންގެ ކުރީގެމީހުން ނުބައި ޙީލަތްތަކާއި رسول ންނާ އިދިކޮޅަށް مَكْرُ ތައްކުރިއެވެ. ދެންފަހެ الله ގެ ކާރިޔާގެ أمر ފޭބި އެމީހުންގެ بِنَاء ތަކަށް އައިސް ބިންގަނޑުން ފުރިގެން އެތަން ހަލާކުވިއެވެ. އަދި ފުރާޅުވެސް އެމީހުންގެމައްޗަށް ވެއްޓި އެމީހުން ހަލާކުވިއެވެ. އެމީހުންނަށް އެއްވެސް އެނގުމެއް إحساس އެއްވެސްނެތި އެމީހުންގެމައްޗަށް عذاب އައީއެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުން މިއިޝާރާތްކުރައްވާ މީހުންނަކީ نَمْرُودُ بنُ كَنْعَان އާއި އޭނާގެ މީހުންކަމުގައިވެއެވެ. އޭނާ إبراهيم عليه السّلام ގެ إله ހޯދާ އެ إله قتل ކުރުމަށް އުރުމަށް ކަމަކަން ބޮޑުގަސްޓިވަށް އަރުވައި އުސްކުރިއެވެ. އަދި އޭ ގަސްޓިވަރުގެކަމަކަށް އަރައި މިޝަހަރުވެސް إله ނުފެނުނެވެ. އަދި الله تعالى އޭގެ ބިނާ ބިންގަނޑުން ފުރިގެން ހަލާކުކުރުވައިގެ އެހުރި ފުރާޅުވެސް އެމީހުންގެމައްޗަށް ވައްޓާލައްވިއެވެ. އަދި އެއްކަލާ ހަމަކުރުވަބާލަ ހަހާރު ދުނިޔޭގައިގެ ދުނިޔެ ފާސިދުކުރިއެވެ. ދެންފަހެ الله تعالى އެއްކަލަގެ ނާވަމަން މަދިރިއެއް ވައްދަވައި އެމަދިރި ސިކުނޑިގައި ދަޔަގެ ދަޔަގެ އިންނަކަމުގައިވެއެވެ. އަދި އެ نَمْرُود އަށް ފުރިޔާކުރާމުގައިވެސް މަޖުބޫރުކުރިން އޭނާގެ ބޮލުގައި ތަޅަމުއެވެ. އޭނާ މަރުވިކަމުގައިވެސް އެވެއްޖެ ތަޅަށްކަމުގައިވެއެވެ. والله أعلم = تفسير الطّبرى =

ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تُشَـٰٓقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ إِنَّ ٱلْخِزْىَ ٱلْيَوْمَ وَٱلسُّوٓءَ عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٧﴾ ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا۟ ٱلسَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوٓءٍۭ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ ۞ وَقِيلَ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ مَاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا۟ خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ ٱلْـَٔاخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّـٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ۖ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِى ٱللَّهُ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

ތަފުޞީލު

ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = ދުވަސް قيامة ދުވަހުން. ❁ تُخْزِيهِمْ = އެކަލާނގެ = އެމީހުން ނިކަމެތިކުރައްވައި ދެރަކުރައްވާނެތެވެ.❁ وَيَقُولُ = އަދި އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ❁ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ = މިވަން ރަސްކަލާނގެއާ شريك ވެވުނު شريك ނަމަށް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ❁ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تُشَـٰٓقُّونَ فِيهِمْ = އެމީހުންގެ ކަލޭމެން مشرك ނަ (މިވަން ރަސްކަލާނގެއާ) خلاف ވެ ޙަޤަލިހުނުވި. ❁ قَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ = علم ވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّ ٱلْخِزْىَ ٱلْيَوْمَ وَٱلسُّوٓءَ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަދުގެ ދެރަނިކަމެތިކަމާއި ނުބައިކަންހުރިހާއެއްޗެއް ❁ عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٧﴾ = ކާފިރުންގެ މައްޗަށް. ❁ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ ❁ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ = އެއި ملائكة ބަޔަކުން އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ހިއްޕަވާނޭ މީހުންނެވެ.❁ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال. ❁ فَأَلْقَوُا۟ ٱلسَّلَمَ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެ أمر ދެވަން (އެދުވަހުން) ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާގޮތުގައެވެ. ❁ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوٓءٍۭ = (އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ.) އަހަރެން އެއްވެސް ނުބައިކަމެއް ނުކުރަމުއެވެ. ❁ بَلَىٰٓ = އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ ❁ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.❁ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރަމުންދިޔަ ކަމެއް. ❁ فَٱدْخُلُوٓا۟ = ފަހެ = ކަލޭމެން ވަންނާށެވެ! ❁ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ = ނަރަކައިގެ ދޮރުތަކުން. ❁ خَـٰلِدِينَ فِيهَا = އޭގެ ދެމިތިބޭގޮތަށް. ❁ فَلَبِئْسَ = ފަހެ = ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ = ކިބުރުވެރިން (ބޮޑާވެގެންވާ) ތިބޭ (ދެމިތިބޭ) ތަން ❁ ❁ وَقِيلَ = އަދި (ބުނެވުނެވެ.) ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ❁ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ = تقوى ވެރިވެވުނު މީހުންނަށް. ❁ مَاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ބާވައިލެއްވީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟ قَالُوا۟ خَيْرًا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. ހެޔޮ ކަމެވެ. ❁ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ = ހެޔޮކަންތައް ކުރި މީހުންނަށްވެއެވެ. (إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރި މީހުންނަށެވެ.) ❁ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا = މިދުނިޔޭގައި = حَسَنَةٌ = ހެޔޮކަން. / اللّٰه ގެ حضرة ގައި كرامة ވެއެވެ. ❁ وَلَدَارُ

ٱلْأَخِرَةِ = އަދި ކަލަވަރުންނަށްވެސް آخرة ގެ ގޯތިގައި. ۞ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ۞ وَلَنِعْمَ دَارُ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ = تقوى ވެރިންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ހުންނާނީ ގޯތިތަކާއި ކަނޑައެޅިގެން نعمة ގެ ގޯތިތަކެވެ. (نعمة ގެ ސުވަރުގެއެވެ.) ۞ جَنَّتُ عَدْنٍ = އެއީ قائم ވެތިބޭ ބަގީޗާތަކެވެ. ސުވަރުގެތަކެވެ. ۞ يَدْخُلُونَهَا = އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނާނެއެވެ. ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا = އެތަންތާނގެ ދަށުން ދިޔާނެއެވެ. ۞ ٱلْأَنْهَـٰرُ = ކޯރުތައް. ۞ لَهُمْ فِيهَا = އެމީހުންނަށް އެތާނގައިވެއެވެ. ۞ مَا يَشَآءُونَ = އެމީހުން އެދޭހާތަކެއް. / އެދޭހާ އެއްޗެއް. ۞ كَذَٰلِكَ އެފަދައިން. ۞ يَجْزِى ٱللَّهُ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ = اللّٰه تعالى تقوى ވެރިންނަށް جزاء ދެއްވައެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٧) ދެން قيامة ދުވަހުން اللّٰه تعالى އެމީހުން ދެރަކުރައްވައި ނިކަމެތިކުރައްވާހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަނބިޔާންގެ وحي ކުރައްވާހުއްޓެވެ. ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ އިދިކޮޅަށް خلاف ހަދަން ގެންގުޅުނު شريك ންތައް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ދެން ފަހެ علم ވެރިން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު ދެރަކަމާއި ނުބައިކަން ކާފިރުންގެމައްޗަށް ހުންނަހުއްޓެވެ.

(٢٨) މިބައި ކާފިރުންނަކީ އެމީހުން އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال މަލާއިކަތުބޭކަލުން އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ހިއްޕަވާން މިހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން އެދުވަހުން اللّٰه ގެ أمر ފުރަތަން ކިޔަމަންތެރިވެ ބޯލަނބާހުއްޓެވެ. (އަދި އެމީހުން އެދުވަހުން ދަންނަވާނެއެވެ.) އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެސް ނުބައިކަމެއް ނުކުރަމެވެ. (އޭގެ ޖަވާބުގައި اللّٰه تعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ.) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނޫނެވެ. އަދި ކިއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ކުރި ކަމުގައިވި ކަންތައްތައް اللّٰه تعالى ހަމަކަށަވަރުން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٢٩) (އަދި އެމީހުންނަށް އަންގާނެއެވެ.) ކަލޭމެން ނަރަކައިގެ ދޮރުތަކުން ވަންނާށެވެ! އެތާ ދެމިތިބުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވީ މީހުންގެ ދިރިތަން ވަރަށްވެސް ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

(٣٠) އަދި تقوى ވެރިވާ މީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ކަލޭމެންގެ رب ބާވައިލެއްވީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. "އެންމެ ހެޔޮގޮތް ބާވައިލެއްވީ ހެވެ." އަދި މިދުނިޔޭގައި إحسان ތެރިވި މީހުންނަށް (އެބަހީ: اللّٰه އާއި رسول އާއަށް إيمان ވެ ހެޔޮ عمل ކުރިމީހުންނަށް) ހެޔޮކަން ހުއްޓެވެ. އެބަހީ: ދުނިޔޭގެ حياة ގައި اللّٰه ގެ كرامة އާއި މާތްކަން ހުއްޓެވެ. އަދި آخرة ގެ ގޮތުގައި މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި تقوى ވެރިވި މީސްތަކުންގެ ގޯތިތަކާއި ކަނޑައެޅިގެން نعمة ގެ ގޯތިތަކެވެ.

(٣١) އެއީ قائم ވެތިބޭ ބަގީޗާތަކެވެ. ސުވަރުގެތަކެވެ. (އެއީ تقوى ވެރިންގެ آخرة ގެ ގޯތިތަކެވެ.) އެތަންތާނގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާނެއެވެ. (ކޯރުތައް ދިޔާނެއެވެ.) އެމީހުންނަށް އެތާނގައި އެމީހުން އެދޭހާ އެއްޗެއްވެއެވެ. اللّٰه تعالى تقوى ވެރިންނަށް جزاء ދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمُ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا۟ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ نَّحْنُ وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى ٱلرُّسُلِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

ލުޣަތު

ٱلَّذِينَ = އެ تقوى ވެރިންނަށް / އެމީހުންނަށް. ❁ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = ملائكة ބޭކަލުން އެމީހުންގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވާން މިހުންނަވާ. ❁ طَيِّبِينَ = ރަނގަޅުވެގެންވާ حال (طاهر ވެ ޠާހިރުވެގެންވާ حال) ❁ يَقُولُونَ = އެބޭކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. ❁ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمُ = ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ސަލާމްވާށިއެވެ. އަމާންކަން ލިބޭށެވެ. ❁ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ = ކަލޭމެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ! ❁ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން. ❁ هَلْ يَنظُرُونَ = އެމީހުން އެބަ إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: مكّة ގެ مشرك ން އެބަ إنتظار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟) ❁ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = އެމީހުންގެގާތަށް (އެމީހުންގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވާހަން) ملائكة ބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމަށް ފިޔަވައި. ❁ أَوْ يَأْتِىَ أَمْرُ رَبِّكَ = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ أمر ފުރުވު އައުމަށްފިޔަވައި. (އެއީ ދުނިޔޭގައި އެމީހުންނަށް عذاب އައުމުގެ أمر ފުރުވެ. ނުވަތަ محشر ދުވަސް ޤާއިމުވުމުގެ أمر ފުރުވެ.) ❁ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ❁ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ = އެމީހުންގެ (يعنى: مكّة ގެ مشرك ންގެ) ކުރީގެމީހުންވެސް ކަންތައްކުރި. ❁ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ = އަދި الله އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގެންނެވިއެވެ. ❁ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންވީ. ❁ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ = އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާކުރާ ބަޔަކަށްވީއެވެ. ❁ فَأَصَابَهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. / ދިމާވެއްޖެއެވެ. ❁ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا۟ = އެމީހުންކުރި ކަންތައްތަކުގެ ނުބައި. (ނުބައިގެ عقوبة) وَحَاقَ بِهِم = އަދި އެމީހުން ޗުވަރުދިނީއެވެ. ❁ مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٤﴾ = އެކަމަކާ ދޭތެރޭ އެމީހުން މަލާމާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރި ކަންތައް. (އެއީ الله ގެ ޢަޒާބު عذاب އެވެ.) ❁ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ = އަދި شرك ކުރި މީހުން ބުންޏެވެ. (އެމީހުން ބުނެއެވެ.) ❁ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ. (އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވިނަމަ) ❁ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުގަނޑުމެން އަޅުކަން ނުކުރީމުއެވެ. ❁ مِن شَىْءٍ = ހަމައެއްވެސްކަމަކަށްވެސް ❁

نَّحۡنُ وَلَآ ءَابَآؤُنَا = އަޅުގަނޑުމެންނާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިންނާއި. ۞ وَلَا حَرَّمۡنَا = އަދި އަޅުގަނޑުމެން حرام ވެސް ނުކުރީމުއެވެ. ۞ مِن دُونِهِۦ مِن شَيۡءٖ = އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވި އެއްޗެއްމެނުވީ ހަމައެއްޗަކާއްވެސް ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. ۞ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ = އެމީހުންގެ ކުރީން ތިބި ފަރާތްތަކު މީހުންވެސް ކަންތައްކުރީ ۞ فَهَلۡ عَلَى ٱلرُّسُلِ = ފަހެ رسول ންގެމައްޗަށް އޮތީހެއްތޯއެވެ؟. (އެބަހީ: رسول ންގެމައްޗަށް واجب ވެގެން ނުވެއެވެ.) ۞ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٣٥﴾ = بيان ވެފައިވާ އިއްވައިދެއްވުން މެނުވީ۞

إِجۡمَالِي މާނަ

(٣٢) އެމީހުންނަކީ އެބަހީ: އެ تقوى ވެރިންނަކީ - އެމީހުން طاهر ވެ މާތްވެގެންވާ حال އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ملائكة ބާކަލުން ހިއްޕަވާ މީހުންނެވެ. މަރުގެ ސުނަރާ ބާކަލުންނެވެ. އަދި އެ ملائكة ބާކަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. "ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް سلام ލިބޭވެ. (އަމާންކަން ލިބޭވެ.) ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި ތިބިއިރު) ކުރަމުންގެންދިޔަ (ރަނގަޅު) ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެން ސުވަރުގެ ވަންނާށެވެ!"

(٣٣) އެމީހުންގެ މައްޗަށް - އެބަހީ: އެ مكّة ގެ مشرك ންގެ މައްޗަށް - އެމީހުންގެ ފުރާނަތައް ހިއްޕެވުމަށް ملائكة ބާކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމަށްވުރެ އެމީހުން އެހެ إنتظار ކުރަނީހެއްތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ أمر ފުރި އައުމަށްވުރެ އެމީހުން އެހެ إنتظار ކުރަނީހެއްތޯއެވެ؟ (އެމީހުން އެ إنتظار ކުރަނީ އެކަމަކަށެވެ.) (އެކަލާނގެ أمر ފުރި ބޭނުމުން ބައެއްގެ مراد އަކީ ދުނިޔޭގައި އެމީހުންނަށް عذاب އައުމެވެ. ނުވަތަ محشر އަށް ޤިޔާމަތްދުވަހެވެ.) مكّة ގެ مشرك ންގެ ކުރީގެ مشرك ންވެސް ކަންތައްކުރީ ހަމައެފަދައިންނެވެ. އަދި الله އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުންވީ އެމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް އަނިޔާކުރާ ބަޔަކުކަމުގައެވެ.

(٣٤) ދެންފަހެ އެމީހުން ކުރިކަންތަކުގެ ނުބައިކަން އެބަހީ: ޖަޒާގެ عقوبة އެމީހުންނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަކާމެދު އެމީހުން މަލާމާތްކުރި ފުރައްސާރަކުރި ކަންތައް އެބަހީ: (الله ގެ ކާފަރާއި عذاب) އެމީހުން ވަށާލައިފިއެވެ.

(٣٥) އަދި الله އާއި އެހެނިހެން ފަރާތްތަކާއި شريك ކުރި މީހުން ބުނެއެވެ. الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އަޅުގަނޑުމެންވެސް އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިންވެސް އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަޅުކަން ނުކުރީމުއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حرام ކުރެއްވި އެއްޗެއް ފިޔަވައި حرام ވެސް ނުކުރީމުއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންވެސް ހަމަ ކަންތައްކުރީ ހަމައެފަދައިންނެވެ. ފަހެ بيان ވެގެންވާ ފަދައިން އިއްވައިދެއްވުން މެނުވީ رسول ބާކަލުންގެ މައްޗަށް އެހެ واجب ވެގެންވާ ކަމެއްތޯއެވެ؟ އެބަހީ: އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ޢާއްމުކޮށް رسول ކަން الله އަންގަވާފައިވާ ކަންތައް ބަޔާންކޮށް އިއްވައިދެއްވުމެވެ. މީސްތަކުންގެ عمل ތަށް حساب ކުރެއްވުމާއި އެއަށް جزاء ދެއްވުމަކީ الله އަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى ٱللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ ٱلضَّلَٰلَةُ ۚ فَسِيرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ ٱللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَٰذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَآ أَرَدْنَٰهُ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ بَعَثْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމުއެވެ. ◈ فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً = ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް رسول ބޭކަލަކު. (އެއީ އުފާވެރިކަން ދިނުމަށާއި ބިރުވެރިކުރުމަށެވެ.) ◈ أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. ◈ وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ = އަދި ކަލޭމެން طاغوت އާއި ދުރުވެ އެއްކިބާވާށެވެ! ◈ فَمِنْهُم = ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. ◈ مَّنْ هَدَى ٱللَّهُ = الله އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވި މީހުން. ◈ وَمِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. ◈ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ ٱلضَّلَٰلَةُ = އެމީހާގެ މައްޗަށް މަގުފުރެދުން حقّ ވި މީހުން. ◈ فَسِيرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ = ފަހެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވާށެވެ! ދަތުރުފަތުރުކޮށް ބަލާށެވެ.! ◈ فَٱنظُرُواْ = އަދި ކަލޭމެން ބަލައިބަލާށެވެ! ދެކިބަލާށެވެ! ◈ كَيْفَ كَانَ = ވީ ކޮންފަދައަކުންކަން / ވީގޮތް ◈ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ = ދޮގުކުރިމީހުންގެ ނިމުމުގެ ގޮތް (الله އެކަލާނގެ ކަންކަމާއި ރަސޫލުން ދޮގުކުރި) ◈ إِن تَحْرِصْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ދެރަވެ ވަރަށް ގިނައިން ބޭނުންވިޔަސް. ◈ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ = އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ލިބުމަށް އެދިވަޑައިގަތުން. ◈ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ. ◈ مَن يُضِلُّ = އެކަލާނގެ މަގުފުރައްދަވާ މީހަކަށް. ◈ وَمَا لَهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ނުވެއެވެ. ◈ مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٣٧﴾ = نصر ދޭނޭ އެހީތެރިއެއް. ◈ وَأَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ = އަދި الله ގަންދީ އެމީހުން (مكّة ގެ قريش ން) ހުވައިކިޔައެވެ. ◈ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ = އެމީހުންގެ ގަދަފުރިހުވައިން. ◈ لَا يَبْعَثُ ٱللَّهُ = الله ނުފުޅުއްވާނެއެވެ. ◈ مَن يَمُوتُ = މަރުވާމީހުން. ◈ بَلَىٰ = އެހެނެއްނޫނެވެ އެކަން ހުންނާނެއެވެ. އަދި ފުޅުއްވާނެއެވެ. ◈ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا = އެއީ އެކަލާނގެ حضرة އަށް حقّ وعد ވެގެންވާ. (އެބަހީ: އަޅުތަކުން މަރުވުމަށްފަހު محشر އަށް ފުޅުއްވުމަކީ އެކަލާނގެ حقّ وعد އެކެވެ.) ◈ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ = އަދި ނަމަވެސް ގިނަ މީހުން ◈ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ = އެމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ. ◈ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ = އެއީ އެމީހުންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. (އެބަހީ: محشر އަށް ފުޅުއްވައި ވިސްނައިދެއްވުމަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ.) ◈ ٱلَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ = އެކަމާ ގުޅޭ އެމީހުން ދެބަސްވެ إختلاف ވެގެންވާ. (محشر އަށް ފުޅުއްވުމާ ގުޅޭގޮތުން.) ◈ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ = އަދި ކާފިރުވި މީހުންނަށް ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ◈

أَنَّهُم كَانُوا كَـٰذِبِينَ (٣٩) = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ ދޮގުވެރިންކަމުގައިކަން. ۞ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަސްފުޅު ކަންތަކެއްއެއްޗަކާމެދުވުމަށް ވާކަށްނަބަވީ. ۞ إِذَآ أَرَدْنَـٰهُ = އަ އެއްޗަކާ މެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިއިރާ. ۞ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن = އެއެއްޗަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެވާނީ وحي ކުރެއްވުމެވެ. ۞ فَيَكُونُ (٤٠) = ފަހެ އެހައިރުން އެކަމެއް އުފެދެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ أمّة އަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލަކު ފޮނުއްވީމެވެ. (އެއީ އެބޭކަލުން އެ أمّة ތަކަށް އަންގަވާ أمر ކުރެއްވުމަށެވެ. (ކަލޭމެން اللّه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން طاغوت އާ ދުރުވެ އެއްފަރާތްވާށެވެ! (طاغوت އަކީ اللّه ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް عامّ ކޮށް ކިޔާނަމެކެވެ. އެއަށް تفصيل ބޭނުންވެއެވެ. އިތުރަށް އެކަން مقام އެއްގައި އަދި بيان ކުރާނެއެވެ. إن شاء اللّه)

ދެންފަހެ އެމީހުންގެތެރޭގައި އެމީހުންނަށް اللّه ތެދުމަގު ދެއްކެވި މީހުންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭން މަގުފުރެދުން حقّ ވީމީހުންވެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބަލާ ދޮގުވެރިން ހަލާކުވީގޮތް ދެކިބަލާށެވެ! އަދި ދޮގުވެރިންގެ ފަހުކޮޅު އެމީހުންގެ ނިމުނީ ކޮންފަދައަކުންކަން ދެކިބަލާށެވެ!

(٣٧) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު ދަހިވެތިވިޔަސް ވެސް އެގޮތަކަށް ވަޑައިގެންނެވިނަމަވެސް (އެއަކީ އެކަން ޚާއްޞަކޮށްދެއްވާނެކަމެކެވެ.) އެކަމަކު ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދެވި މީހަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصر ދެވޭނެ މީހަކު ނުވެއެވެ.

(٣٨) އަދި އެމީހުން يعنى: مكّة ގެ قريش ން اللّه ގަންދީ ގަސަމުކުރަތީ ބުނެއެވެ. "މަރުވެއްޖެ މީހަކު ދެން اللّه تعالى محشر އަށް ނުފޮނުއްވާނެއެވެ." (އޭގެ ޖަވާބުގައި اللّه އަ وحي ކުރައްވަނީ) އެއްކޮންމެކަމެއްވެސް އެހެންނޫނެވެ. އަދި ހިތެއްނުހަމަވެ. (އަލުން މަރުވުމަށްފަހު محشر އަށް ފޮނުއްވުން އެކަލާނގެ ކުރައްވާފައިވާ وعد ފުރިހަ) ހަމައެކަލާނގެ حضرة އަށްވާ حقّ وعد ފުރިހަމެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ގިނަމީސްތަކުންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

(٣٩) (އެކަލާނގެ އަލުން محشر އަށް ފޮނުއްވުނީ) އެކަމަކާ ގުޅޭ އެބައިމީހުން ދެބަސްވެ إختلاف ވާކަންތައް އެމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުންނަށް ތިމާމެންނީ ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުވެރިންކަން އެނގުމަށެވެ.

(٤٠) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްޗަކާ (އުފެދުމަށް) އިރާދަކުރެއްވިއިރާ އެއެއްޗަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވާކަށްނަބަވީ ވާށޭ މިފަދައިންނެވެ. އަ ހުރިގޮތަށެވެ. ފަހެ އެހައިރުން އެއްޗެއް އުފެދެއެވެ. (މީސްތަކުން މަރުވުމަށްފަހު އެމީހުން ދިރުވައި محشر ކުރެއްވުމަކީ ހަމައެފަދަ ކަމެކެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ވަރަށް ފަސޭހަ ކުރުކަމެކެވެ.)

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُواْ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِمْ ۚ فَسْـَٔلُوٓاْ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِ ۗ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ ٱلَّذِينَ مَكَرُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَخْسِفَ ٱللَّهُ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِى ٱللَّهِ = އަދި الله ގެމަގުގައި هجرة ކުރި މީސްތަކުން. ۞ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُواْ = އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވުމަށްފަހު. ۞ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ވަޒަންވެރިކުރައްވައި ހަމަޖައްސަވައިދެއްވާހުށީމުއެވެ. ۞ حَسَنَةً = ރަނގަޅުތަންތަނުގައި / مدينة ގައި.۞ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ގެ ދަރުމަ - އުޖޫރަ - އެއަށްވުރެ މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ۞ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ = އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ. ۞ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ = އެމީހުންނީ ކެތްތެރިވި މީހުންނެވެ.۞ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ = އަދި ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ ربّ އަށް وكيل ކުރާމީހުންނެވެ. ۞ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޭފާނުންގެ ކުރިން (رسول ކަމުގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުފޮނުއްވަމުއެވެ.۞ إِلَّا رِجَالًا = ފިރިހެނުންފިޔަ. ۞ نُّوحِىٓ إِلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް وحی ބާވައިލައްވާފައެވެ. ۞ فَسْـَٔلُوٓاْ = (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ނިކަން ސުވާލުކޮށްބަލާށެވެ!۞ أَهْلَ ٱلذِّكْرِ = ذِكر ގެ أهل ވެރިންނާއި (އެބަހީ: أهل كتاب ންކުރެ مؤمن ންނާއި ނުވަތަ قرآن ގެ أهل ވެރިންނާއި) ۞ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ = ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭނަމަ. ۞ بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِ = ބަޔާންވެގެންވާ حجّة ތަކާއި ފޮތްތަކާއިގެން. (އެބަހީ: އެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވީ ބަޔާންވެގެންވާ حجّة ތަކާއި ފޮތްތަކާއިގެންނެވެ.)۞ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޭފާނުންނަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ۞ ٱلذِّكْرَ = ذِكْرُ - (މި ކީރިތި قرآن) ۞ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ = ކަލޭގޭފާނު މީސްތަކުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް. ۞ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ = އެމީހުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެތި. ۞ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ = އަދި އެމީހުން ވިސްނާ فِكر ކުރުމަށްޓަކައި. ۞ أَفَأَمِنَ = ފަހެ އަމާންވެގެންވެއްޖެހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱلَّذِينَ مَكَرُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ = ނުބައި މަކަރުހެދި މީހުން. ۞ أَن يَخْسِفَ ٱللَّهُ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ = އެމީހުންނާއިގެން الله تعالى ބިންގަނޑު ގަންނަވައިލައްވާ ކަމުން. ۞ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް عذاب އައުމާ ކަމުން.۞ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ = އެމީހުންނަށް إحساس ވެސްނުވާނެ ގޮތުން.۞ أَوْ يَأْخُذَهُمْ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވާ ކަމުން. (އެމީހުން އަމާންވެގެންވެއްޖެހެއްޔެވެ؟) ۞ فِى تَقَلُّبِهِمْ = އެމީހުން އެއްތަނުން އަނެއްތަނަށް نَقْل ވުމުގެތެރޭގައި.

(ދަތުރުފަތުރުގައި) ۞ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ = ފަހެ (اللّٰه) ނުކުރެއްވުމަށް ބަލަ ކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ أَوْ يَأْخُذَهُمْ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވާފައިވުން. (އެމީހުން އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟.)۞ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ = ބިރުވެރިކަމުގެމަތީގައި. (އެބަހީ: މީހުން މަރުވަމުންދާއިރުގައި / މަދުވެގެން ނުވަތަ قتل ވެގެން)۞ فَإِنَّ رَبَّكُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ربّ އީ.۞ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ = ކަރުނަވެރިވެގެން އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤١) އަދި އަނިޔާލިބުމުންފަހު اللّٰه ގެ މަގުގައި هجرة ކުރީމީހުން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ރަނގަޅުތަނެއްގައި ވަޒަންވެރިކުރުވާހުށީމެވެ. ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވާހުށީމެވެ. (އެބަސްގެ ތަނަކީ مدينة ކަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް އިނާމުކަމަށް آخرة ގެ އުޖޫރައާއި ދަރުމަ މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

(٤٢) އެމީހުންނަކީ ކެތްތެރިވީމީހުންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް އެކަނި وكيل ކުރާމީހުންނެވެ. އިތުބާރުކުރާ މީހުންނެވެ.

(٤٣) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައިވެސް ހަމަ ފިރިހެނުންގެތެރެއިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަލާއެއްގެން ފޮނުއްވީމެވެ. (އެބަހީ: رسول ކަލާއެއްގެން ފޮނުއްވީ ހަމަ آدم ގެދަރިންކުރެ ފިރިހެނުންނެވެ. ملائكة ނޫނެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް وحي ބާވައިލައްވަމެވެ. (އޭ رسول اللّٰه ގެ رسول ކަން قبول ނުކުރާމީހުންނެވެ!) ކަލޭމެންނަށް ނޭނގޭނަމަ ذِكْر ގެ أهل ވެރިންނަށް ކަލޭމެން ސުވާލުކޮށްލާށެވެ! (ذِكر ގެ أهل ވެރިންނަކީ أهل كتاب ނުވަތަ علم ވެރި مؤمن ންނެވެ. ނުވަތަ قرآن ގެ أهل ވެރިންނެވެ.)

(٤٤) (އެރަސޫލުބޭކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަލާއެއްގެން ފޮނުއްވީ) بيان ވެގެންވާ حجّة ތައް دليل ތަކާއި ފޮތްތަކާއިގެންނެވެ. އަދި (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!) ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ذِكر އެބަހީ: ކީރިތި قرآن މިބާވައިލެއްވީ މީސްތަކުންނަށް ބާވައިލެއްވުނުތަކެތި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށް ދެއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހުން ވިސްނާ فِكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެކަމުގެ مقصد ގައެވެ.

(٤٥) (مؤمن ންނަށް އަނިޔާކޮށް އަދި) އެމީހުންނާމެދު ނުބައިގޮތްތަކަށް ރޭވި އަދި ރާވާ މީހުން އެމީހުން اللّٰه އެމީހުންނާއިގެން ބިންގަނޑު ގަންނަވައިގަތުމާ ދުރު ނުވަތަ އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުވެދިއުމާ عذاب އެމީހުންނަށް އައުމާދުރު އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: އެއިން ކަލައްނުވާނެކަމާ ދުރު ހިތްހަމަޖެހި އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟)

(٤٦) ނުވަތަ އެމީހުން އެކިއެކި ކަންކަމުގައި حركاة ކުރިމަތީ ދަތުރުފަތުރުކުރުމުގެ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވާ ހަލާކުކުރެއްވުމާއިދުރު (އެމީހުން އެއީ އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟) ފަހެ އެފަދަކަމުގައި اللّٰه ކުރެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ނުކުރެއްވުމަކަށް ކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

(٤٧) ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމުގެމަތީގައި އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕަވާ ދުރު އެމީހުން އެއީ އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟ އެއީ މީހުން މަރުވަމުންދާއިރުގައި މަދުކުރައްވަމުންގެންދެވުމެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ކަލާނގެއީ ކަރުނަވެރިވެގެން އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ. (އެހެނީ އަވަހަށް ކަންތައްތަކުގެ އުނދަގޫތަކާ ދިމާވާ އެކުވެސް އެމީހުންގެމައްޗަށް ބޮޑު عقوبة އެއް އެކަލާނގެ ނުފޮނުއްވައި ލަސްކުރައްވާފައިވުމެވެ.)

أَوَلَمْ يَرَوْاْ إِلَىٰ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُاْ ظِلَٰلُهُۥ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَٱلشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَٰخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾ ۞ وَقَالَ ٱللَّهُ لَا تَتَّخِذُوٓاْ إِلَٰهَيْنِ ٱثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ فَإِيَّٰيَ فَٱرْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَهُ ٱلدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ۖ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ ٱلضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُواْ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُواْ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

ލުޣަތު

أَوَلَمْ يَرَوْاْ = އެމީހުން – يعنى: އެންބެހިގެއަރ ކާފިރުން – ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަ ދެކެއެވެ.؟ ۞ إِلَىٰ مَا

خَلَقَ ٱللَّهُ = اللّه ހައްދަވާފައިވާ ތަކެއްޗަށް. (ގަސް – ފަރުބަދަ އެންމެހައި ތަކެތި)۞ مِن شَيْءٍ =

ތަކެތީގެތެރެއިން. ۞ يَتَفَيَّؤُاْ ظِلَٰلُهُۥ = އެތަކެތީގެ (ހިޔާ) ހިޔާ ނުވަތަ ހިޔަނިތަކުގެއެވެ. ۞ عَنِ ٱلْيَمِينِ

وَٱلشَّمَآئِلِ = ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް. (ނުވަތަ އުތުރާއި ދެކުނަށް ހިނގައެވެ)۞ سُجَّدًا لِّلَّهِ اللّه

އަށް سجدة ކުރުމުގެ ގޮތުން.۞ وَهُمْ دَٰخِرُونَ ﴿٤٨﴾ = އެތަކެތި ނިކަމެތިވެ/ ދެރަވެގެން حال ކިޔަމަންތެރިވެގެން

حال. ۞ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ = އަދި اللّه އަށް އެކަނި سجدة ކުރެއެވެ. ۞ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ =

އުޑުތަކުގައި ބިމުގައިވާ ތަކެތި. ۞ مِن دَآبَّةٍ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ = دَابَّة ގެތެރެއިން މާތްމަލާއިކަތުންނާއި (އަދި ދިރޭތަކެތިވެސް.)

އަދި މަލާއިކަތުން ކިބުރުވެރިނުވާ ގޮތަށް. ۞ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ = އަދި އެބޭކަލުން ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިނުވެއެވެ. ۞

يَخَافُونَ رَبَّهُم = އެބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ربّ އަށް ބިރުވެތިވެ ގަދަރުކުރައްވަތެވެ. ۞ مِّن فَوْقِهِمْ = އެބޭކަލުންގެ

މަތީގައިވާ. ۞ وَيَفْعَلُونَ = އަދި އެބޭކަލުން ކުރައްވައެވެ. مَا يُؤْمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾ = އެބޭކަލުންނަށް أمر

ކުރެވުނު ކަމެއް. ۞ ۞ وَقَالَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه تعالى وحى ކުރައްވައެވެ. ۞ لَا تَتَّخِذُوٓاْ = ތަބާނުވާށެވެ. إختيار

ނުކުރާށެވެ! ۞ إِلَٰهَيْنِ ٱثْنَيْنِ = ދެ إله ން. ۞ إِنَّمَا هُوَ = ހަމައެކަނި ހަމަ އެކަލާނގެ އެއް إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ =

ހަމަ އެކީ إله އެވެ! ۞ فَإِيَّٰيَ فَٱرْهَبُونِ ﴿٥١﴾ = ފަހެ ހަމަ މިވަންހަކަލާނގެ އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ

ބިރުވެތިވާށެވެ. ۞ وَلَهُۥ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ملك ވެ خاصّ ވެގެންވެއެވެ. مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ=

އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ތަކެތި ۞ وَلَهُ ٱلدِّينُ = އަދި އަޅުކަމާއި ކިޔަމަންތެރިކަން އަބަދުވެސް خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ

އެކަނި އެކަލާނގެއެވެ. وَاصِبًا = دائمى ގޮތުގައި ۞ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ = އަޅުގަނޑު ބިރުވެތިވުން

ބިރުވެތިވާންވީ؟ اللّه ނޫން ފަރާތަކަށްހެއްޔެވެ؟ ۞ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ = އަދި ބިރުވެތިވާން ވާންޖެހޭ نعمة

ނަމަ. ۞ فَمِنَ ٱللَّهِ = ފަހެ އެއީ اللّه ގެ حضرة ންނެވެ. ۞ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ = ދެން ފަހެ ބިރުވެތިވެއްޖެ

(އަށް ގެއްލުން) ދަތިއުނދަގޫކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ.۞ فَإِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ = ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށް

ބިރުވެތި ގޮވާ އާދޭސްކުރުމެވެ.۞ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ ٱلضُّرَّ عَنكُمْ = ދެން ބިރުވެތިވެގެ ކިބައިން އެއްސުރުވާ

އެކަލާނގެ ދެރުކުރައްވާ ފިލުއްވައިދެއްވާ.۞ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم = އެހައިރުން ކަލޭމެންކުރެ جماعة އެއްގޮތަކަށް. ۞ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ = އެމީހުންގެ ربّ އަށް شريك ކުރެއެވެ. ۞ لِيَكْفُرُوا = އެއީ އެމީހުން ކާފިރުވުމަށެވެ. ދެއްވިކަމަށެވެ.۞ بِمَآ ءَاتَيْنَـٰهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވިތަކެއްޗަށް / ދެއްވި نعمة އަށް. ۞ فَتَمَتَّعُوا = ފަހެ ކަލޭމެން ނިކަން އަރާމުކުރޭ މަޖާނަގާށެވެ!۞ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ = ފަހެ ނިކަންހުރޭ (ތިޔަކަމުގެ ނަތީޖާ) ކަލޭމެނަށް އެނގިދާނެއެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އެމީހުން يعنى: مؤمن ނޫންމީހުން ނުބައިގޮތުގައި ކުރާ މިހެން الله ހައްދަވާފައިވާ އެއިބާވަތުގެ ތަކެއްޗަށް ބަލާ ވިސްނާ فِكر ކޮށް ނުލަދޭނެތޯއެވެ؟ (އެއީ ގަސްގަހާގެހިއާއި ފާރުތަކާއި ކަނޑާއި ފަދަ ކޮންމެ އެއްޗެކެވެ.) ފަހެ އެތަކެއްޗާ ހިޔަނި ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތަށް ޖެހިލުން ލެނބެއެވެ. ނިކަމެ ދެރަވެ ކުލުނުދާއި ހަމަޖެހިގެން ދެއިރު ދިއަމަށް ލެނބެއެވެ. އެއީ އެތަކެތި ދެރަވެ ނިކަމެތިވެގެންވާ حال الله އަށް سجدة ކުރުމެވެ.

(٤٩) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި އޭގެތެރޭގައި ކޮންމެ دَابّة އެއްވެސް އެބަހީ: ދިރޭ ކޮންމެއެއްޗެއްވިއަސް އަދި ملائكة ބޯލަނބާފައިވަނީ ކަނޑައެޅިގެން الله އަށް سجدة ކުރެއެވެ. އަދި އެބޯލަނބާނީ އެތަކެތި އެކަލާނގެއަށް سجدة ކުރުމާމެދު ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިނުވެއެވެ.

(٥٠) އަދި އެބޯލަނބާނީ މަތީގައިވާ އެބޯލަނބާނީ ربّ އަށް ބިރުވެތިވެ ބޯލަނބައެވެ. އަދި އެބޯލަނބާނީ އަމުރުކުރެވޭ ކަންތައް އެބޯލަނބާނީ ކުރައްވައެވެ.

(٥١) އަދި الله تعالى وحى ކުރައްވައެވެ. (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެން ދެ إله ން ހިފާ إختيار ނުކުރާށެވެ! (الله އާއި އެހެން އެއްކަލާނގެ ބައިވެރިޔަކު (شريك) ނުކުރާށެވެ! ހަމައެކަނިވަންތަ އެކަލާނގެ އެއީ އެއްކަލާނގެވަންތަ އެއް إله އެކެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އެކަނި ބިރުވެތިވާށެވެ!

(٥٢) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާހާތަކެތި އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވූ ملك ވެގެންވެއެވެ. އަދި އަބަދަށް އަޅުކަންވެދުންވުމާއި ކިޔަމަންތެރިވުމާއި إخلاص ތެރިކަމާ އެކު ވާޖިބުވަނީ حقّ ވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ފަހެ الله ނޫން ފަރާތަކަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވަނީހެއްޔެވެ؟ (ނިކަމަ ބިރުވެތިވާންވީހެއްޔެވެ؟) އެއީ އެއްގޮތަކަށްވެސް އެކަނިވެރިވާ ކަމެއްނޫނެވެ.

(٥٣) އަދި ކަލޭމެންނަށް ލިބިގެންވާ ހުރިހާ نعمة އެއް ހަމަ الله ގެ حضرة ން ވާ نعمة އެވެ. ދެން އަދި ކަލޭމެންނަށް (ބަލިމަޑުކަމާއި ފަގީރުކަމާ ފަދަ) އަދި ބިރުވެރިކަމާއި ގޯނާ ފަދަ ތަކެތި އަރާއިރު ދެރަވެ ކަލޭމެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް ގޮވާ އެދި ދުޢާކުރެއެވެ.

(٥٤) ދެން ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އެ ދެރަކަމެއް ފިލުއްވައި ފުއްސަވައި كشف ކުރައްވައިފިއްޔާ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް އެމީހުންގެ ربّ އަށް شريك ކުރެއެވެ.

(٥٥) އެއީ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވި نعمة އަށް ދެކޮޅުހަދާ ނާޝުކުރުވެރިވުމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) މަޖާނަގާ އަރާމުކޮށްލާށެވެ! ފަހެ ނިކަންހުރޭ (ތިޔަކަމުގެ ނަތީޖާ) ކަލޭމެން ދެނެގަންނާނެއެވެ. އެކަން އެނގިދާނެއެވެ.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۚ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۖ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

މުފްރަދާ

وَيَجْعَلُونَ = އަދި އެމީހުން ލައްވާ. އެމީހުން ހަދައިގަންނައުމެވެ.۞ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ = އެމީހުންނަށް (حقيقة އެއް ނޭނގޭ ތަކެތިއަށް. (ބުދުތަކަށް) ۞ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ = އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވިތަކެތީން ބައެއް. ۞ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ = الله ގަސަމެވެ ހުވައިކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެންނަށް ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.۞ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ = ކަލޭމެން ދޮގުހަދަމުން ކަންތައްތަކާއިދުރު.۞ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ = އަދި އެމީހުން - يعني: مشرك ން - الله އަށް އަންހެން ދަރިންތަކެއް ހަދައިގަންނައިއެވެ. ۞ سُبْحَانَهُ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. ۞ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އެމީހުން އެދޭތަކެތި يعني: ފިރިހެންދަރިންދޭތި ހަދައިގަންނައިއެވެ. ۞ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم = އަދި އެއިން މީހަކަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެވިއްޖެއްޔާ. ۞ بِالْأُنثَىٰ = އަންހެންދަރިއަކު ލިބުނުކަމުގެ. (އަންހެންދަރިއަކު ވިޔާނުކަމުގެ) ۞ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا = އޭނާގެ މޫނު (އުކާފާ ދެރަވެ ހިތާމަވެ) ކަޅުވެ ކަނޑުވެދެއެވެ.۞ وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ = އޭނާ (އުކާފާގެ ހިތާމައާ ރުޅިން ފުރިގެން) އުކާން ފޫހިކޮށް ހިތަހައްޓައެވެ. ۞ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ = އޭނާ މީސްތަކުންގެ ކިބައިން ނިވައިވެދެއެވެ. ފޮރުވެން غيب ވެދެއެވެ.۞ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ = އޭނާއަށް އެ خبر ދެވުނު އެއީގެ ނުބައިކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ = (އޭނާ ހިތްވަރަކާނުލައެވެ. ދެރަވެއެކޮށްލައެވެ.) ނިކަމެތިކަމާ ދެރަކަމާ އެކު އުއްމީދާ ހިފަހައްޓަން ގެންގުޅޭނީހެވެ؟ ۞ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ = ނުވަތަ އުއްމީދާ ވެލީގައި (ދިރިއުޅުމާ) ވަޅުލާ ނިވައިކޮށްލާނީހެވެ؟ ۞ أَلَا = ދަންނާށެވެ! ۞ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ = އެމީހުންގެ އެ حكم ކުރާގޮތް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ۞ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ = آخرة ދުވަހަށް އީމާންނުވާމީހުންނަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ۞ مَثَلُ السَّوْءِ = ނުބައިވެގެންވާ ސިފަތައް. (ހުރިހާ ނުބައިސިފަ) ۞ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ = އަދި الله އަށް މަތިވެރިވެގެންވާ ސިފަތައް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ۞ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) އަދި އެމީހުންނަށް (އެއްވެސް حقيقة އެއް އަދި ގެއްލުމެއް منفع އެއް) ވާކަށް ނޭނގޭތަކެއްކަން އެބަހީ: ބުދުތަކަށް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން ބައެއް ދޭނީއެވެ. ބައި އަޅަނީއެވެ. الله ގަންދީ ހުވައިކުރައްވެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ތިޔަ ދޮގުހަދާ ކަންތައްތަކާމެދު ކަލޭމެންނާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. (މިއާއަށްފަހު މިވާ ބުދަށް ބައިއަޅާފަދަ أنعام ސޫރަތުގައި بيان ވެގެންވާނެއެވެ.)

(٥٧) އަދި އެމީހުން يعنى: مشرك ންގެމީހުން الله އަށް އަންހެންދަރިން نِسْبَة ކުރަނީއެވެ. (އެމީހުން ބުނަނީ ملائكة ތަކީ ފަރިހުންނަކީ الله ގެ އަންހެންދަރިންކަމުގައެވެ. މިކަމުން އަންހެން ދަރިންނާ އެކުއެކަން ތިމަންނާ ގެ nِسْبَة ކުރަނީއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް نِسْبَة ކުރަނީ ފިރިހެން ދަރިންނެވެ.) އެކަލާނގެއަށް ދަރިއަކުވުމުން އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވެންތިވާގޮތަށް ދެއްވާތީއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެމީހުން نِسْبَة ކުރަނީ އެމީހުންއެދޭ ތަކެއްޗެވެ. އެއީ ފިރިހެންދަރިންނެވެ.

(٥٨) އަދި އެއިން މީހަކަށް އަންހެންދަރިއަކު ލިބިއްޖެކަމުގެ خبر ދިނުމާއި އެމީހާގެ މޫނު (އެކަމާ ދެރަވެ ހިތާމައިން) ކަޅުވެ ކަނޑުވެރިއެވެ. ބަރުވެރިއެވެ. އަދި އޭނާ (އެކަމާމެދު ހިތާމައާ ދުވެވެރިކަމުން ފުރިގެންވާ حال) އެކަން ފަހުގެންގޮސް ވަންހަނާކުރެއެވެ.

(٥٩) އަދި އޭނާއަށް އެ خبر ދެވުނުކަމުގެ ނުބައިކަމުން (އެބަހީ: އަންހެންދަރިއަކު ލިބުމުގެ ނުބައިކަމުން) އޭނާ މީސްތަކުންނާ ދުރުވެ ވަންހަނާވެދެއެވެ. ނިވައިވެދެއެވެ. އަދި އޭނާ ދެއައަށް ޖެހިޖެހި ހުރެއެވެ. ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަމާ އެކު އޭނާ ހިފަހައްޓަން ގެންގުޅޭނީ ތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އޭނާއާއި (ދިރިއުޅުއްވާ) ވެލިގަޔަށް ވަޅުލާ ނިވައިކުރާނީތޯއެވެ؟ ދަންނާށެވެ! އެމީހުން އެކުރާ حكم ގެ ހުރި ނުބައިކަމެވެ!. އެއީ ވަރަށްވެސް ނުބައި حكم އެކެވެ. (މިހެނީ އެމީހުންނަށް نِسْبَة ކުރުމަށް ނުރުހޭ އަންހެންދަރިންނެވެ الله އަށް نِسْبَة ކޮށް އެމީހުން އެދޭ ފިރިހެންދަރިން އެމީހުންނަށް نِسْبَة ކުރުމީ ނުބައި حكم އެކެވެ. އަދިއެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ދަރިއަކު އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްކުރުމީ އަންގެވޭޓެ ފާފައިގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ.)

(٦٠) آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންހުރީ ނުބައިވެގެންވާ مثال އެވެ. (ޖާހިލުކަމާއި الله އަށް ކާފަރުވުމާ މިފަދަ މިސާލުތަކެވެ.) އަދި الله އަށް خاصّ ވެގެންވަނީ އެންމެ މަތިވެރިވެ މާތްވެގެންވާ مثال އެވެ. (ދިރިތިބުމާއި ފުރިހަމަކަމާއި މުއްސަނދިކަމާއި ތަނަވަސްކަމާއި ދެއްކެވޭގޮތްމާއި...... މިފަދަ މިފަދަ މިސާލުތަކެވެ.) އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِن دَآبَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ ٱلْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۖ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ ٱلنَّارَ وَأَنَّهُم مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَٱللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِى ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

ލުޣަތު

وَلَوْ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ = އަދި الله تعالى މީސްތަކުން ހިއްޕަވާ عقوبة ދެއްވާނަމަވެ.❁ بِظُلْمِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނިޔާގެ ސަބަބުން. (އެބުރުދުގެ ސަބަބުން)❁ مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا = އެއްޗެއް ބިމުގައި އެބަލާނެއް ދޫކޮށްނުލައްވާނެވެ. (ބިމުގެމަތީގައި ދޫކޮށްނުލައްވާނެވެ.)❁ مِن دَآبَّةٍ = އެއްވެސް ދިރޭ ޖާނަވަރެއް އެއްޗެއް.❁ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެބަލާނެއް އެމީހުން ފަސްކޮށްލައްވަނީއެވެ.❁ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔެވިފައިވާ މުއްދަތަކަށް.❁ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މުއްދަތު ހަމަ އައުމުން - ޢަޒާބުގެ ވަގުތު.❁ لَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً = ހިނދުކޮޅެއްވެސް އެމީހުން ފަސްނުވާނެއެވެ.❁ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ = އަދި (ހިނދުކޮޅެއް) އެމީހުން އިސްވެސްނުގަންނާނެއެވެ.❁ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ = އަދި އެމީހުން الله އަށް ލައިދެއެވެ. (نسبة ކުރައިދެއެވެ.)❁ مَا يَكْرَهُونَ = އެމީހުން ނުރުހޭކަންތައް. (އަންހެންދަރިން)❁ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ ٱلْكَذِبَ = އަދި އެމީހުންގެ ދުލުން ދޮގުސިފަކުރައިދެއެވެ. (ދޮގުހަދައިދެއެވެ.)❁ أَنَّ لَهُمُ ٱلْحُسْنَىٰ = ހެޔޮކަންތައްތައް އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާކަމަށް. (އެބަހީ: އެމީހުން އަށް ފިރިހެންދަރިން އެމީހުންނަށް خاصّ ވެގެންވާކަމަށް)❁ لَا جَرَمَ = ޔަޤީނު حقّ އެއެވެ. واجب އެވެ.❁ أَنَّ لَهُمُ ٱلنَّارَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ނަރަކަ ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.❁ وَأَنَّهُم مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީ (ނަރަކައިގައި ދޫކޮށްލެވިގެންވާމީހުންނެވެ. (ނަރަކައަށް ކުރިއަށް ގެންދެވޭ ފުރަތަމަ މީހުންނެވެ.)❁ تَٱللَّهِ = الله ގެ ذاتُ ފުޅު ގަންދެއްވުމަކީ އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވުމެވެ.❁ لَقَدْ أَرْسَلْنَآ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ (رسول ން) ފޮނުއްވީމެވެ.❁ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ވީ أمّة ތަކަށް.❁ فَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ = ފަހެ شيطان ާ އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނެވެ.❁ أَعْمَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ عمل ތައް. (الله އަށް شرك ކުރުމާއި رسول ން ދޮގުކުރުން)❁ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ ٱلْيَوْمَ = ފަހެ އޭނާ އެއީ މިއަދު (މިދުނިޔޭގައި

އެމީހުންގެ وَلِي އެވެ. ވެރިޔާއެވެ. ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް (آخرة ގައި) ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. ❁ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ❁ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ❁ ٱلَّذِى ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ = އެކަމާ ގުޅޭ އެމީހުން إختلاف ވިކަންތައް. ❁ وَهُدًى وَرَحْمَةً = އަދި ތެދުމަގާއި رحمة އެއްގޮތުންނެވެ. ❁ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ = އީމާންވާ ބަޔަކަށް.

إِجْمَالِي މާނަ

(٦١) އަދި (آدم ގެދަރިންކުރެ އެކުރެ) މީހުންގެ ނުބައިކަމާއި އަނިޔާގެ ސަބަބުން الله تعالى މީސްތަކުން ހިފުއްވާނަމަ ހަލާކުކުރައްވާނަމަ ބިންމަތީގައި އެއްވެސް ދިރޭއެއްޗެއް (ނުލައްވާ) އެކަލާނގެ ދޫކޮށް ނުލައްވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަނޑައެޅި عيّن ވެގެންވާ މުއްދަތަކަށް އެކަލާނގެ އެމީހުން ލަސްކުރައްވައިދެއްވައެވެ. ފަހެ، އެމީހުންގެ އެވަގުތު އަޖަލަށް ހިނދުކޮޅެއްވެސް ފަސްނުވާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ހިނދުކޮޅެއް ކުރިއަށްވެސް ނުވާނެއެވެ.

(٦٢) އަދި އެމީހުން – އެބަހީ: مشرك ންގެމީހުން – އެމީހުން ނުރުހޭ އެއްޗެހި – އެބަހީ: އަންހެންދަރިން - الله އަށް نِسْبَة ކުރެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ރަނގަޅު ދާއިމީކަމުގައި – އެބަހީ: ފިރިހެންދަރިން خاصّ ވެގެންވާކަމުގައި އެމީހުންގެ ދުލުތަކުން އެބޮޑު ސިފަކުރެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ނަރަކަ ކަނޑައެޅިގެންހުރީ حقّ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ނަރަކައިގައި ދޫކޮށްލެވޭ ހަނދާންނެތި ދޫކޮށްލެވޭ ބަޔެކެވެ. އެއީ عجائب އެއްނޫނެވެ.

(٦٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) الله ގެ ذاتُ ހުވާ ކުރައްވައިފައި އެކަލާނގެ ހުވަފެން وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ أمّة ތަކަށް رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވީމެވެ. ފަހެ، شيطان އާ އެ أمّة ތަކުގެ މީހުންނަށް އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ (ނުބައި) ކަންތައްތައް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީއެވެ. އެމީހުން (رسول ބޭކަލުން ގެންނެވި توحيد އާއި އެބޭކަލުންގެ نصيحة ނުއަހައި شيطان އާގެ ފަހަތުން ދިޔައީއެވެ.) ފަހެ މިއަދު ދުނިޔޭގައި އެމީހުންގެ ސަހަރުވެރިޔާއަކީ شيطان އެވެ. (އޭނާ ނުބައިގެންވާ ސަހަރުވެރިޔާއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް آخرة ގައި ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

(٦٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީ އެމީހުން ދެމެދުގައި إختلاف ވެގެންވާ ކަންތައް އެމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައި، އަދި އީމާންވެގެންވާ ބަޔަކަށް ތެދުމަގާއި رحمة އެއްގޮތުންކަމުގައި ވުމަށް ޓަކައެވެ.

وَٱللَّهُ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى ٱلْأَنْعَٰمِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِى بُطُونِهِۦ مِنۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلْأَعْنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحْلِ أَنِ ٱتَّخِذِى مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِى مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

ލުޣަތު

وَٱللَّهُ أَنزَلَ = އަދި الله ބާވައިލެއްވިއެވެ. ۞ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އުޑުން ފެން.۞ فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ = އަދި އެކަލާނގެ އެފެނުން ބިންގަނޑު ދިރުއްވިއެވެ. ۞ بَعْدَ مَوْتِهَآ = އެބިން މަރުވުމަށްފަހު. ۞ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި دليل ވެއެވެ. (الله އެއްކަލާނގެކަމާއި ކުޅަދުންވަންތަކަމުގެ دليل ވެއެވެ.) ۞ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ = (މިބަސްފުޅު) އަޑުއަހާ ބަޔަކަށް. (ވިސްނުމާއެކު އަޑުއަހާ ބަޔަކަށް) ۞ وَإِنَّ لَكُمْ فِى ٱلْأَنْعَٰمِ = އަދި نعم ޖަނަވާރުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްޓެވެ. ۞ لَعِبْرَةً = ކަނޑައެޅިގެންވާ عبرة . ۞ نُّسْقِيكُم = ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޮއްވަމުއެވެ. ۞ مِّمَّا فِى بُطُونِهِۦ = އެތަކެއްޗާ ބަނޑުގައިވާ ތަކެތީގެތެރެއިން. ۞ مِنۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ = ގޮހާއި ލޭއާއި ދެމެދުން. ۞ لَّبَنًا خَالِصًا = ސާފުޠާހިރު ކިރު. (ލޭގެ ކުލައާއި ގޮހުގެ ވަހުން ސާފުކުރެވިފައިވާ) ۞ سَآئِغًا لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٦٦﴾ = ބޮއިމާ މީހުންނަށް ދިރުވައިލާނެ ރަހަމީރު. (ބޮއިމަށް ފަސޭހަ ކަމުގައިވާ) ۞ وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ = އަދި ކަދުރުގަހުގެ މޭވާގެތެރެއިން. (عبرة ވެއެވެ.) ۞ وَٱلْأَعْنَٰبِ = އަދި މޭވާ ހެދޭ ގަސްތަކުގެ ތެރެއިން. ۞ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا = އިސްކު (އަރަކު: ކަރުނާ މޭވާގެ ބުއިން) މަސްތުވާ ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަމުއެވެ. ۞ وَرِزْقًا حَسَنًا = އަދި ރަނގަޅު ރިޒުޤު. (ހަމަގައިމު ކާއެއްޗެހި ހަދަމުއެވެ. إختيار ކުރުމަށް. ۞ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ވެއެވެ. ۞ لَـَٔايَةً = ކަނޑައެޅިގެން ބުރުހާނެއް دليل އާއި حجّة ۞ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ = ބުއްދިވެރި فكر ކުރާ ބަޔަކަށް. ۞ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ اِلْهَام ކުރެއްވިއެވެ. ۞ إِلَى ٱلنَّحْلِ = މާމުއްސަށް ކުރެއްވިއެވެ. ۞ أَنِ ٱتَّخِذِى = ތިބާ ހަދާށެވެ! ހަދާށެވެ! ۞ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا = ފަރުބަދަތަކުގެ ތެރެއިން ގެތައް. (ކުއްޔަށް ހަދާ ގެތައް) ۞ وَمِنَ ٱلشَّجَرِ = އަދި ގަސްގަހުގެ ތެރެއިން. ۞ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ = އަދި އުފުލާ ގޭގެ އުސްގަނޑުތަކުގައި ހަދާ ކޮޅުކޮޅުގައި ބޯކަސްތަކާ ހަދާތަކުގައި. (ރޭޓާ މާޅެތި ބިނާކުރާ ތަކެތީގައި.) ۞ ثُمَّ كُلِى مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ = ދެން ހުރިހާ މާތަކުން ކާށެވެ! ۞ فَٱسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ = ދެން ތިބާގެ ربّ ގެ މަގުތަކުގައި ހިނގާށެވެ! މަގުތަކުގައި ހިނގާށެވެ! ۞ ذُلُلًا = (އޮމާންކަމާ) ކިޔަމަންތެރިވާ ގޮތުގައި ފަސޭހަކަމާއެކު حال . ۞ يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا = އެތަކެއްޗާ ބަނޑުތަކުން ނިކުމެއެވެ. ۞ شَرَابٌ = ބުއިމެއް. ބޯނެއް. (މާމުއި) ۞

مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُۥ = އޭގެ ކުލަ ތަފާތުވެގެންވާ. ۞ فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ = އޭގައި މީސްތަކުންނަށް شفاء ވެއެވެ. (ބަލިފަސޭހަވުންވެއެވެ.) ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި ވެއެވެ. (އެބަހީ: އެކަސްދުރު ހެއްދެވުމާއި އޭގެ ގޮތުރަހާ ކާނާއެއްކޮށް އެއިން މާމުއި ތައްޔާރުވެގެން ނުކުތުމާއި) މިކަންކަމުގައިވެއެވެ. ۞ لَأٓيَةً = ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ ތަރީޤު. (އެކަސްދުރުގެ ކަންތައް ހިނގާގޮތާ ފަރާތުގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ دليل ·) ۞ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ = ކަންކަމަށް ފިކުރުކޮށް ބުއްދިކުރާ ބަޔަކަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٥) އަދި الله تعالى އުޑުން ފެންވާރެއްވީއެވެ. ދެން އެފެނުގެ ސަބަބުން ބިންގަނޑު މަރުވެ ހަނަފަސްވެފައިވާ ފަހުން ދިރުއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި الله ގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމަށް އަދި މަރުވުމަށްފަހު ދިރުއްވާނެކަމުގެ މައްސަލައިގައި دليل ކުރާ دليل ވާކަން ކަށަވަރެވެ. އެއީ މިޔިރިއި قرآن ގެ ބަސްއަހާ އަހަން ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ ބަޔަކަށެވެ.

(٦٦) އަދި نعم ސޫފީތަކުގައިވެސް ކަލޭމެންނަށް دليل އާއި حجّة ވެއެވެ. (وعظ نصيحة ވެއެވެ.) އެތަކެތީގެ ބަނޑުގައިވާ ގޮހާއި ލޭގެތެރެއިން (އެއާ ނުގުޅުވައި) ހަމަ ސާފު ސާފުކިރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުކުތުއްވައި ކަލޭމެން ބޯންދެއްވަމެވެ. އެކިރު ބޯލާ މީހުން ނުހަނު ފަސޭހަކަމާއި އާސާންކަމާއިއެކު ދިރުވައިދެން ފަސޭހަވެގެންވެއެވެ.

(٦٧) އަދި ކަދުރު ރުކާއި މީބިސްކަދުރުގެ މޭވާގައިވެސް ކަލޭމެންނަށް (އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި قدرة ތެރިކަމުގެ) دليل އާއި عبرة ވެއެވެ. އެތަކެތިން މަސްތުވާ ތަކެއްޗާއި އަދި حلال ރަނގަޅު ރިޒުޤު ކަލޭމެން ހިފަމުއެވެ. ނަގައިހަދަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަންކަމަށް ވިސްނައި ބުއްދިކުރާ ހަރުބަޔަކަށް އެކަމުގައިވެސް دليل އާއި حجّة ވާކަން ކަށަވަރެވެ.

(٦٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި މާމުއިކަސްދުރަށް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ إلهام ކުރެއްވިއެވެ. (އަންގަވައެވެ.) ފަރުބަދަތަކުގައާއި ގަސްގަހުގައާއި އަދި ގެދޮރުގެ ބޮޑުކަސިފަތަ ތަންތަނުގައި ނުވަތަ ދާބިސްކަދުރު ވަޅުތަކުގައި ގޮފިގެހަދާށެވެ! ހަދައިގަންނާށެވެ!

(٦٩) ދެން ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މޭވާއިން ކައިހަދާށެވެ! (އެއީ މާމާތޮއްޗާއި މާވާގެ ވައްތަރުތަކެވެ.) އަދި ތިބާގެ ربّ ގެ ކިޔަމަންތެރިކުރުވިފައިވާ މަގުތަކަށް إختيار ކޮށް އަމަލުތަކުން ދަތުރުކުރާށެވެ! (ނުވަތަ ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ތިބާގެ ربّ ގެ މަގުތަކުން ދަތުރުކޮށްލާށެވެ!) އަދި އެމާމުއި ކަސްދުރުގެ ބަނޑުން ތަފާތު ކުލަކުލައިގެ ބުއިމެއް (މާމުއި) ނުކުންނާނެއެވެ. އެމާމުއިގައި މީސްތަކުންނަށް ބަލިގެ شفاء އެއްވެއެވެ. ބަލިފަސޭހަވުންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަންކަމަށް ފިކުރުކޮށް ވިސްނާބަޔަކަށް އެކަމުގައި دليل ވާކަންކަށަވަރެވެ. (އެބަހީ: މާމުއިކަސްދުރުގެ ދިރިއުޅުމާއި އޭގެ ދުރުދުރުހިސާބުގެ ގަސްގަހުގެ މާވާ ފާޑުފާޑުގެ ކާނާހޯދައިގެން ކައި އެއިން އޭގެ ބަނޑުގައި އުފެދޭ މާމުއި އެކަސްދުރުގައި ޖަމާކުރުމާއި ހަމައެއާއެކު ތާސީރާއި މިކަންކަމަށް ވިސްނާ މިހާތަނަށް އެކުއެކީގައި ހަރަކާތާ އުސޫލުން އެކަމުގެ ފަރާތުން ތަރުތީބުކޮށްދީފައިވާ إلهام ކޮށްދެއްވުމާ الله ގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ މައްސަލައިގައި ގަދަވެގެންވާ دليل އާއި حجّة ވާކަން ކަށަވަރެވެ.)

وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّىٰكُمْ ۚ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَىْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَٱللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِى ٱلرِّزْقِ ۚ فَمَا ٱلَّذِينَ فُضِّلُوا۟ بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ ۚ أَفَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ ۚ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ ٱللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

ލުޣަތު

وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ = އަދި ކަލޭމެން ހެއްދެވީ الله އެވެ. ❁ ثُمَّ يَتَوَفَّىٰكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުގެންނަވައެވެ. وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ = އަދި ކަލޭމެންގެތެރެއިން ރައްދުކުރެވޭ މީހުންވެއެވެ. ރުޖޫޢު މީހުންވެއެވެ. ❁ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ = އެންމެ فَاسِدُ عُمُر އަށް / އެންމެދެރަވި عُمُر އަށް. ❁ لِكَىْ لَا يَعْلَمَ = ނޭނގުމަށްޓަކައި / ނޭނގޭގޮތަށް. ❁ بَعْدَ عِلْمٍ = އެނގުމަށްފަހު. ❁ شَيْـًٔا = އެއްވެސްއެއްޗެއް. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله މި ❁ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾ = ދެނެވޮޑިގެންވާ ކުޅަދުނަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَٱللَّهُ فَضَّلَ = އަދި الله ބޮޑުކުރެއްވިއެވެ. ❁ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ = ކަލޭމެންކުރެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ މައްޗަށް. ❁ فِى ٱلرِّزْقِ = ރިޒުގުގައި / ރޮޒީގައި. ❁ فَمَا ٱلَّذِينَ فُضِّلُوا۟ = ފަހެ (ރިޒުގުގައި) ބޮޑުކުރެވުނު މީހުން ނުވެއެވެ. ❁ بِرَآدِّى رِزْقِهِمْ = އެމީހުންގެ ރިޒުގު ދޫކޮށްދޭކަހަލަގޮތަކަށް. عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ = އެމީހުން ކަނާތްއަތް مِلْكُ ކުރިމީހުންނަށް. (އެބަހީ: އަޅުންނަށް) ❁ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ = އެމީހުން އޭގައި ހަމަހަމަވާ އެއްވަރުވާނޭ. (އެބަހީ: އަޅުންނާ ސާހިބުންނާ އެކީގައި އެއްވަރުވާނޭގޮތަށް) ❁ أَفَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ = ފަހެ އެމީހުން الله ގެ نعمة އަށް ދެކޮޅުހަދަނީތޯއެވެ.؟ ❁ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم = އަދި الله ކަލޭމެންނަށް ލެއްވިއެވެ. ❁ مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا = ކަލޭމެންގެ نفس ތެރެއިން އަނބިން. (އެބަހީ: އިންސާނުންގެ އަނބިން ހެއްދެވިއެވެ.) ❁ وَجَعَلَ لَكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ލެއްވިއެވެ. ❁ مِّنْ أَزْوَٰجِكُم = ކަލޭމެންގެ އަނބިންގެ ދަރިން. ❁ بَنِينَ وَحَفَدَةً = އުފަންދަރިންނާއި ކާފަފައިން. ❁ وَرَزَقَكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގު ދެއްވިއެވެ. مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ = ރަނގަޅު حلال ތަކެތިން ❁ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ = ފަހެ باطل އަށް ތޯއެވެ.؟ يُؤْمِنُونَ = އެމީހުން إيمان ވަނީ.❁ وَبِنِعْمَتِ ٱللَّهِ = އަދި ކަލާނގެ الله ގެ نعمة އަށް ކާފަރުވަނީ.؟ ❁ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކާފަރުވެއެވެ. ❁ وَيَعْبُدُونَ = އަދި އެމީހުން އަޅުކަންކުރަނީއެވެ. مِن دُونِ ٱللَّهِ =

الله ފިޔަވައި. ❁ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ = އެމީހުންނަށްޓަކައި މިލްކުވެގެންނުވާ ތަކެއްޗަށް. (ބުދުތަކަށް)❁ رِزْقًا އެއްވެސް ރިޒްޤެއް ދިނުމަށް. ❁ مِّنَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުންވިޔަސް. ❁ شَيْـًٔا އެއްވެސް އެއްޗެއް. ❁ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ = އަދި އެއްކަމަކަށްވެސް އެތަކެއްޗަށް ނުކުޅަދާވެގެންނުވެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٠) އަދި ކަލޭމެން ހެއްދެވީ الله އެވެ. އަދި ދެން ކަލޭމެން މަރުގެންނަވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އަދި މަރުގެންނެވުމުގެ ކުރިން) ކަލޭމެންނުގެ ބައެއްމީހުން މުސްކުޅިކުރައްވައި އެންމެ ނުބައި عُمر ކަމުގައިވާ أَرْذَلِ الْعُمر އަށް ފޯރުކުރައްވައެވެ. އޭރު ތަކެތިދަންނަ ކަމުގެ ފަހުން ކޮންމެވެސް ތަކެއްޗެއް ނޭނގޭ ހިސާބަށް ފޯރުއްވުމަށެވެ. ބޮޑުނޭނގުމެއް ގެނެސްދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކުޅަދާނަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٧١) އަދި الله تعالى ކަލޭމެންނަށް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ މައްޗަށް ރިޒުޤުގެ ތެރެއިން މާތްކުރައްވައިފިއެވެ. (އެއްބަޔަކަށް ގިނަވަސްކަން އިތުރުކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.) އަދި އެތަކެއްވަސްކަމާއި ރިޒުގު އިތުރުކޮށްދެއްވުނު އެމީހުންގެދަރުމަގައިވާ އަޅުންނަށް ތިމާމެންގެ ބައެއްދީ ސަރިކުމިލްކާއި އަޅުމިލްކާއި ދެމީހުން އެއްފަދަވެގެން ހަމަހަމަވާ އެއްވަރުވާގޮތަށް އަޅުމިލްކުއަށް ބައެއްދޭން ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. (ދެއަނބިން ނުވަތަ ތިން އަނބިން ތިބިނަމަ އަޅުމިލްކާއި ދިމިހުންނަށް ހަމަހަމައަށް އެއަނބިން ބަހައިގަތުން މިހަކަށްވެސް ނުވެއެވެ.)

(މިހެން މިކަންހިނގައިދާ الله އާއި އެކަލާނގެ އަޅުންނާ ހަމަހަމަކޮށް الله އަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ބައެއް އަޅުންނަށް الله އާއި އެކަލާނގެ އަޅާ އެއްވަރުކުރަނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟. ބުއްދީގެ ހަމަތަކުން ބިލާލުވެސް شريك ކުރެވެން ހަރާމީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟) އެއްވެރިންވާނަކަން ކަނޑައެޅެވެ. އެމީހުން ފަހެ الله ގެ نعمة އަށް ދެކޮޅުހަދާ إنكار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟

(٧٢) އަދި الله تعالى ކަލޭމެންގެ އެއްޖިންސުން ކަލޭމެނަށް އަނބިންލައްވައިފިއެވެ. (ނުވަތަ آدم عليه السّلام ގެ ބައިން އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން حوّاء ގެފާނު ހެއްދެވިއެވެ. مفسّر ން މިއާޔަތުން އިސްތިދުލާލުކުރައްވާފައިވެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ އަނބިންގެ ބައިން ދަރިންނާއި ދަރިދަރިން އެކަލާނގެ ދެއްވިއެވެ. އަދި ރަނގަޅު حلال ތަކެތީގެ ރިޒުގުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގުދެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން އެ إيمان ވަނީ باطل އަށްހެއްޔެވެ؟. باطل عقيدة ތަކަށްހެއްޔެވެ؟ (ބުދުތަކުން منفع ކޮށް ގެއްލުންވާނެކަމަށް ހިކުރަނީހެއްޔެވެ؟) އަދި الله ގެ نعمة އަށް އެމީހުން ކާފިރުވަނީއެވެ. الله حلال ކުރެއްވިތަކެތި އެމީހުން حرام ކޮށް ދޫކުރަނީއެވެ.)

(٧٣) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައި އެއްވެސް ރިޒުޤެއް ދިނުމަށް މިލްކުވެގެންނުވާ ތަކެއްޗަށް (އެބަހީ: ބުދުތަކަށް) الله ފިޔަވައި އެ مشرك ން އަޅުކަންކުރަނީއެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަމަކަށްވެސް އެތަކެއްޗަކަށް ނުކުޅަދާވެގެން ނުވެއެވެ. (އެހެނިހެން ތަކެއްޗަކީ الله ގެ މިލްކެވެ. ބުދުތަކަށް ކުޅަދާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟)

فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ❁ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَّا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَمَن رَّزَقْنَٰهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوُۥنَ ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَآ أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَىٰهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۖ هَلْ يَسْتَوِى هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَآ أَمْرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ ٱلْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾

މުފްރަދާތު

فَلَا تَضْرِبُوا۟ لِلَّهِ = ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް ނުޖަހާށެވެ. ٱلْأَمْثَالَ = مثال ތަކެއް ❁ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ = އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނުދަންނާނެއެވެ. ❁ ❁ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا = اللّه މިސާލެއް ޖެއްސެވިއެވެ. عَبْدًا مَّمْلُوكًا = މީހަކަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅެއްގެ ❁ لَّا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ = އެއްވެސްކަމަކަށް އެއަޅުމީހާއަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާ. ❁ وَمَن رَّزَقْنَٰهُ مِنَّا = އަދި އެމީހަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރިޒުގުދެއްވި މިނިވަންއަޅެއްގެ (މިސާލެއް)❁ رِزْقًا حَسَنًا = ރަނގަޅު حلال ރިޒުގުން ❁ فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ = ފަހެ އޭނާ އެރިޒުގުން ހޭދަކުރެއެވެ. ❁ سِرًّا وَجَهْرًا = ސިއްރާއި ފާޅުގައި.❁ هَلْ يَسْتَوُۥنَ = އެމީހުން ފަހެ ހަމަހަމަވާނެހެއްޔެވެ؟ ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.❁ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއް ހުރިހާމަ اللّه އަށެވެ. ❁ بَلْ أَكْثَرُهُمْ = އަދި ގިނަބައެއްމީހުންނެވެ؟. އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން. ❁ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނުދަންނާނެއެވެ. ❁ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا = އަދި اللّه تعالى މިސާލުޖެއްސެވިއެވެ. رَّجُلَيْنِ = ދެފިރިހެނުންގެ ❁ أَحَدُهُمَآ أَبْكَمُ = އެދެމީހުންކުރެ އެކަކު ގޮންގެވެ. (އަޑުނީވޭ ވާހަކަ ނުދެއްކޭ) ❁ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَىْءٍ = އެއްވެސްކަމެއް ކުރުމަށް އޭނާއަށް ކުޅަދާނަ ނުވެއެވެ.❁ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَىٰهُ = އަދި އޭނާއަކީ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާއަށް ބުރަކަމެކެވެ. ހުސްކަމުގައެވެ. ❁ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ = އޭނާ ކޮންދިމާލަކަށް ފޮނުވި ނަމަވެސް / އެއްވެސް ހެޔޮކަމަކާއި ނުގެނެސްދޭ. ❁ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ = އޭނާ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއްގެން ނާދެއެވެ. ހެޔޮކަމެއް ނުކުރެއެވެ. ❁ هَلْ يَسْتَوِى هُوَ = އޭނާ އެއްވަރުވާނެހެއްޔެވެ؟ وَمَن يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ = އަދި عدل ފުރިހަމަކޮށް އަމުރުކުރަނިވި މީހާއާއި. (حقّ ބަސްބުނަނިވި މީހާއާއި) ❁ وَهُوَ = އަދި އޭނާވާ حال ❁ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾ = ސީދާމަގެއްގެ މަތީގައި. ❁ وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غَيْبُ خَاصّ ވެގެންވަނީ اللّه އަށެވެ.❁ وَمَآ أَمْرُ ٱلسَّاعَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުގެ ކަންތައް ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا كَلَمْحِ

ٱلْبَصَرِ = އެސްވިއްޖެހުންތަކުރައިން ވުރެ / ދޫކޮށް ބަލައިލުމުގެވަގުތުތެރެއިން ވުރެ. ❁ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ = ނުވަތަ އެކަން އެއަށްވުރެވެސް ޤަރީބެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވީ. ❁ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ބާރުގަދަ ކަލާނގެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٤) (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން اللّه އަށް އުޅިއުޅި މިސާލުޖަހައި ނުދެއްޗޭވެ! (اللّه އާއި އެހެންއެއްޗެއްސާއި އެއްފަދަ ނުކުރާށޭވެ! އެކަލާނގެއަށް شريك ނުކުރާށޭވެ!) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

(٧٥) އަދި اللّه تعالى މިސާލެއް ޖެއްސެވިއެވެ. އެއީ މިހާރަކަން މިލްކުވެގެންވާ އަޅެއްގެ މިސާލެވެ. އޭނާ އެއްވެސް ކަމަކަށް ނުކުޅެދެއެވެ. އަދި اللّه ގެމަގުގައި އޭނާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ހޭދަނުކުރެއެވެ. އޭނާއަށް އެއްވެސްކަމެއް ކުރުމުގެ ކުޅެދުމެއް ނުވެއެވެ. (އެހެނީ އޭނާއަކީ މިލްކުގެ އަޅެކެވެ.) މިއީ ކާފަރުވެރިޔާގެ މިސާލެވެ. އަނެއް މިސާލަކީ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރުހުރި މިނިވަން މީހެކެވެ. އޭނާއަށް حضرة ން ރިޒުޤުގެ حلال ރިޒުޤުދެއްވާފައިވާ މިސާލެވެ. އޭނާ مؤمن އަކާއި ދެމީހުން އެއްވަރުވާނެހެއްޔެވެ؟ ދެން އަދި އޭނާ ސިއްރުގައި ފަޅާއަރާގޮތުގައި އެކިގޮތްގޮތުން ހޭދަކުރެއެވެ. اللّه ގެމަގުގައި ހޭދަކުރެއެވެ. މިފަދަ މިހާރު ކަނޑައެޅިގެން ބާރުހުރިފަދަ އެކަކާއި ދެމީހުން ވަރަކަށް އެއްވަރުވާނެހެއްޔެވެ؟ ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. (ބަޔަކު ބާރުހުރުން މިޔަށްވުރެ މިމިސާލަކީ ހަމަ ސިފައާ اللّه އާއި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ އެހެނިހެން ފަހެއްގެ ބާރުވެރިކަމާ މިޔަބާރުގެ މިސާލެވެ.) އެހެނީ ބުދަކީ އެއްވެސް އެއްޗަކާ މިލްކުވެގެންވާ ހެއްދެވިގެންވާ مخلوق އެކެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. اللّه އީ ހުރިހާ ބާރެއްގެ ވެރިފަރާތެވެ. މިބާރުގެ ދެން މިސާލުޖަހައިވެސް ހެޔޮވެރި ކަމާ ވެރިކަމަކާ ބަލާލެވޭ. ހެޔޮދެވޭހެން ކަލޭމެން ކަށަވަރެވެ.

(٧٦) އަދި ދެފިރިހެނުންގެ މިސާލު اللّه ޖެއްސެވިއެވެ. އެއްބަޔަކު ގޫނގާ އަދި ބިރުވެރިކަމެވެ. އެއްވެސްކަމަކަށް އޭނާއަކަށް ކުޅެދުމެއް ނެތްހެއްނެތެވެ. (އެހެނީ އަޑުއަހިވާ ވާހަކައެއް ނުދެއްކޭތީއެވެ.) އަދި އޭނާއަކީ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާގެ މައްޗަށް ބުރަވެލާތީއެވެ. އޭނާގޮވާލެވޭ ތަނަކުން (ބަލަހައްޓަނީ ފައިސާއެއް ގެނެސް ދެއެވެ.) ކަންތައް ނިމިގެން ގެންނާ. ކަންތައް ހަމަބަރާބަރު އަދި ކަންތައް ހިނގުމުގެ ރަނގަޅުވާނެއެއް ނުވެއެވެ. މިފަދަ މީހާއި ސީދާ ވެރިމަގުގައިވާ حال حقّ ބަސްބުނެ عدل އިންސާފުން أمر ކުރާމީހާއި އެއްވަރުވާނެ ހެއްޔެވެ؟

مُجَاهِدُ ވިދާޅުވާކަމުގައިވިއެވެ. މިމިސާލަކީ اللّه سبحانه وتعالى އާއި އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ إله ންތަކާއި ދެމެދުގެ މިސާލެވެ. والله أعلم

(٧٧) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ އެންމެހައި غَيْبُ (އެބަހީ: ފޮރުވިފައިވާ ނުފެންނަ އެންމެހައިކަމެއް) ދެނެވޮޑިގަތުން خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ اللّه އަށެވެ. (قيامة ގެ ކަންތައްވެސް ހިމެނޭގޮތުން ކަމެއްވެ.) އަދި قيامة ދުވަހުގެ ކަންތައް އެބަހީ: قيامة ވުން ހަމައެކަނި އެސްވިއްޖެހުމެއްފަދައިން އަވަސްކަމާއެކުގައި ވާނީ ނުވަތަ އެއަށްވުރެވެސް ގާތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެކަމެއްގެމައްޗަށް اللّه تعالى ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَٱللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ مُسَخَّرَٰتٍ فِى جَوِّ ٱلسَّمَآءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۢ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ ٱلْأَنْعَٰمِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَآ أَثَٰثًا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾

ތަފްސީރު

وَٱللَّهُ أَخْرَجَكُم = އަދި الله ކަލޭމެން ނެރުއްވީއެވެ. ۞ مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައިންގެ ބަނޑުތަކުން.۞ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا ކަލޭމެން އެއްޗެއްވެސް ނޭނގޭ حال . ۞ وَجَعَلَ لَكُمُ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ލެއްވީއެވެ. ۞ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ = އިވުމާއި (ކަންފަތާއި) ބެލުމާއި އަދި ހިތާއި. ۞ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ = ކަލޭމެން شكر ކުރުމަށް. ۞ أَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ = އެމީހުން ދެކެ ދޫނިތަކަށް ނުބަލަނީތޯއެވެ. (ނުދެކެނީތޯއެވެ.) ۞ مُسَخَّرَٰتٍ = ކިޔަމަންތެރި ކުރެވިގެންވާތީ. (ހިފެހެއްޓިގެންވާތީ) ۞ فِى جَوِّ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުމިއްޔާއި ދެމެދު ހުސްޖާގައި / ވައިގައި.۞ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ = الله ފިޔަވާ އެއްޗަކު (ވެއްޓިނުދިނުމަށް) ނުހިފަހައްޓަވައެވެ.۞ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމުގައި ކަނޑައެޅި بيان ވެގެންވާ دليل ތަކެއްހަމަވެއެވެ. ۞ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ = އީމާންވާބަޔަކަށް. ۞ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم = އަދި الله ކަލޭމެނަށް ލެއްވީއެވެ. ۞ مِّنۢ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا = ކަލޭމެން (ހިމާޔާއި ގާތާއި ތަނުގެންހުރެ ގެއިގެތެރެން ތިބެވޭގޮތް. (ދިރިއުޅުން) އުޅޭ ތަނެއްގައި قائم ވެ ތިބޭނޭގޮތަށެވެ.۞ وَجَعَلَ لَكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ލެއްވީއެވެ. ۞ مِّن جُلُودِ ٱلْأَنْعَٰمِ = نَعَم ސޫފީގެ ހަމުގައި. ۞ بُيُوتًا = ގެތައް. (ދޮނީގެ ފަރުމާތަކާއި) ۞ تَسْتَخِفُّونَهَا = އެތަކެތި ކަލޭމެން ލުއިލުއިކޮށް އުފުލާ ހަރުކުރެއެވެ. ۞ يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ = ކަލޭމެން ދަތުރުފަތުރުކުރާ ދުވަހުގައްތާއި އަދި ތަނެއްގައި قائم ވެތިބޭ ދުވަހުގައްތާއި. ۞ وَمِنْ أَصْوَافِهَا = އަދި އެތަކެތީގެ ލޮމާއި ކަރުނިތާއި وَأَوْبَارِهَا = އަދި އެތަކެތީގެ ފަރުދާކާރިތާއި وَأَشْعَارِهَآ = އަދި އެތަކެތީގެ އިސްތަރިގައި ވެއްވެ. ۞ أَثَٰثًا وَمَتَٰعًا = ގެދޮރުގަންފާތާއި އަރިވެސް ބިނަވެރ ބޭނުންކުރާން ތަކެތި. ۞ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾ = ދުރުތަކަށްގޮސް / ޒަމާނެއްވަންދެން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٨) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ މަންމަގެ ބަނޑުތަކުން ނެރުއްވީ الله تعالى އެވެ. އެއްވެސް އެއްޗެއް ކަލޭމެންނަކަށް ނޭނގޭ حال ގައެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އިވުމާއި ފެނުމާއި (ކަންފަތާއި ލޮލާއި) އަދި ހިތްތައްދެއްވިއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން شكر ވެރިވުމަށްޓަކައެވެ.

(٧٩) އަދި އުޑުގައި ބިމާ ދެމެދުގާ ހުސްފާޅުގައި ނުވަތަ ވައިގައި - جوّ ގައި - ހިފެހެއްޓި ކިޔަމަންކުރުވިގެންވާ ދޫނިތަކަށް އެމީހުން يعني: مشرك ންގެމީހުން ނުބަލަނީބާވައެވެ؟ އެތަކެތި ނުވެއްޓެނީބާވައެވެ. الله ފިޔަވައި އެތަކެތި (ވެއްޓުނަސް) ހިފަހައްޓަވާކަށުގައި ނުވެއެވެ. އެބަހީ: އެތަކެތި ވެއްޓުނަސް ހިފަހައްޓަވަނީ ހަމަ الله އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި (އެބަހީ: އުދުހިފައި ތިއްބަސް ވެއްޓުނަސް ހިފަހައްޓަވާ އެސްތެބްލިޝްކޮށްދޭން ފަސޭހަކަން އުޅެވޭގޮތަށް ލެއްވުމުގައި) އެކަލާނގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމަށްޓަކައިވާ دليل ތައް ވާކަން ހަމަ ބާވަތެވެ. الله ބޮޑުކަން إيمان ވާ ބަޔަކަށެވެ.

(٨٠) އަދި الله تعالى ކަލޭމެންގެ ގެތަކުގައި ވަޒަންވެރިވުން (ހަމަޖެހިލުން ތިބުމުގެ ޖާގަ) ލެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް نَعَم ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑުން ގެތައް ލެއްވިއެވެ. އެއީ ދަތުރުކުރާ ދުވަހާއި ތިބެންދާ ދުވަހު ފަސޭހަ ގެތަކެވެ. އަދި ތަޅުގަނޑު އަދި އެތަކެތީން ގެނައުމަށް نقل ކުރުމަށް ފަސޭހަވާ ގޮތަށް ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި قائم ވެގެންތިބުމަށް އެހެން ފަސޭހަތަކާއި ބޭނުންތަކެވެ.

އަދި އެތަކެތީގެ އިސްތަށިއާއި ފަތަސްކުރާއި އާދައިގެ ހިމަނަސްކުރުގައި ކަލޭމެންނަށް ގެއްލި ކަންތާރުގައި އަދި ވަކިތަކެތި ބޭނުންކުރެވޭގޮތަށް ބޭނުންކުރުމަށް ލެއްވިއެވެ.

- ދަންނައެވެ. އިސްވެދިޔަ ޢާޔަތުގައި އެވަނީ ބަޔާން ގެތަކާއި ކަންތައްތަކާ ހަމަޖެހިލުމުގެ ދިނުމެވެ.
- أصْوَاف އަކީ صُوف ގެ لفظ ގެ ޖަމާއެވެ. އެއީ غَنَمُ ކިޔާ ބަކަރީގެ ކާށިއެވެ.
- أَوْبَار އަކީ وَبَرُ ގެ لفظ ގެ ޖަމާއެވެ. އެއީ ޖަމަލުގެ އިސްތަށިއެވެ. ކާށިއެވެ.
- أَشْعَار އަކީ شَعْر ގެ لفظ ގެ ޖަމާއެވެ. އެއީ مَعْزُ ބަކަރީގެ ކާށިއެވެ. والله أعلم

وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَـٰلًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلْجِبَالِ أَكْنَـٰنًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَٰبِيلَ تَقِيكُمُ ٱلْحَرَّ وَسَرَٰبِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَـٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَءَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾

ތަފްސީރު

وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم = އަދި الله ކަލޭގެފާނު ލެއްވިއެވެ. ۞ مِّمَّا خَلَقَ = އެކަލާނގެ ހެއްދެވިތަކެތީގެތެރެއިން.۞ ظِلَـٰلًا = ހިޔާ. ۞ وَجَعَلَ لَكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ލެއްވިއެވެ. مِّنَ ٱلْجِبَالِ أَكْنَـٰنًا = ފަރުބަދަތަކުގައި كُنٌّ ތަކެއް (كُنٌّ އަކީ ދިރިއުޅުއްވޭނެ ތަންތަނެވެ.)۞ وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَٰبِيلَ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ފާރާނުތައް ލެއްވިއެވެ. ۞ تَقِيكُمُ ٱلْحَرَّ = ކަލޭގެފާނު ހޫނުން ސަލާމަތްކުރާ (ކަމީސްފާރާނު) އަދި ކޮށާރުމާ / ހެދުމާއި ۞ وَسَرَٰبِيلَ = އަދި ފާރާނު ލެއްވިއެވެ (ދަގަނޑުފާރާނު އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ) ۞ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ = ހަނގުރާމައިގައި ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރާ.۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ۞ يُتِمُّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكُمْ = އެކަލާނގެ نعمة ކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް އެކަލާނގެ ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. ۞ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ = ކަލޭގެފާނު (އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން إخلاص ކުރުމުގެ أمّيد ގައި. ۞ فَإِن تَوَلَّوْا۟ = ފަހެ އެމީހުން (އީމާންނުވެ ފުރަގަސްދީފިއްޔާވެސް (ދަންނަވާ!) ۞ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ ٱلْبَلَـٰغُ = ފަހެ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް ވާ އިއްވައިދިނުމެވެ. ۞ ٱلْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ = بيان ކޮށްދެނިވި. ۞ يَعْرِفُونَ = އެމީހުން ދަންނައެވެ. (އެ مشرك ންގެމީހުންނަށް އެނގެއެވެ.)۞ نِعْمَتَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ نعمة. ۞ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا = ދެން އެމީހުން އެ نعمة އަށް ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. (އިންކާރުކުރިއެވެ.) ۞ وَأَكْثَرُهُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾ = އަދި އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކީ ކާފަރުންނެވެ. ۞ وَيَوْمَ نَبْعَثُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާދުވަހުގެ (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) ۞ مِن كُلِّ أُمَّةٍ = ކޮންމެ أمّة އަކުންވެސް.۞ شَهِيدًا = ހެކިވެރިއަކު. (އެއީ އެ أمّة އެއްގެ ނަބިއްޔާއެވެ.) ۞ ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ = ދެން إذْن ނުދެވޭ. لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = ކާފަރުވި މީސްތަކުންނަށް. ۞ وَلَا هُمْ = އަދި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ = عِتَاب ފޮނުވައިދަލުކުރެވޭގޮތަށް. (ރަސްގެފާނުގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް ޢުޒުރުދަންނަވާލެވޭގޮތަށް) ۞ وَإِذَا رَءَا = އަދި ދުށްފިއްޔާ. ۞ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ = އެ އަނިޔާވެރިންގެމީހުން. ۞ ٱلْعَذَابَ = عذاب . ۞

فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ ކިބައިން (عذاب) ލުއިކުރެވޭނޫނެވެ. ۞ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾ = އަދި މުހުލަތު ދެވޭނޫބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨١) އަދި الله تعالى ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އުފެއްދެވި ތަކެތީގައި ހިޔާލެއްވިއެވެ. (އެއީ ގަސްގަހާގެހި ފަދަ ތަކެތި ފަދަ ފަރުބަދަފަދަ ތަކެތިވެސް އުފެއްދެވިއެވެ.) އަދި ފަރުބަދަތަކުގައި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ގޮހޮރު ލެއްވިއެވެ. (كُنُّ ލެއްވިއެވެ. އަދި މީހުންނަށް ދޫނިޔޭގެ ގޯތިތަކާ ގޮތަކަށް ހުނުން ކުރެންވެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ހުރުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި (ކަފަށާ ކަނޑިއާ ހިއްޕަވާ ފަދަ ތަކެތި) ފަހާލައި އަދި ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު ބޭނުންކުރާނެ ދަގަނޑުގެ ފަހާލެވި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އުފެއްދެވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ نعمة ތަމާމު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވުމަށް އަދި إخلاص ތެރިކަމާއިއެކު ކަލޭމެން ފަރިކަތިކުރުމަށްޓަކައެވެ.

(٨٢) (އަދި އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން އިޢުރާޟުކޮށް އަރައިގަތުމަށް ފުރަގަސްދީފިއްޔާވެސް (އެއީ ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއް އަދި ހުތުރެއް ނުވާނޭކަމަށް.) ފަހެ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނަށް ވާޖިބުވަނީ އެމީހުންނަށް بيان ކުރެއްވުމާއި رسالة އިއްވައި ދެއްވުމެވެ.

(٨٣) އެމީހުން – އެބަހީ: އެ مشرك ން - الله ގެ نعمة ތަކެއް ދަނެއެވެ. ދެން އެމީހުން އެ نعمة އެއް ފުރަގަސްދެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގިނަމީހުންނަކީ އިންކާރުކުރާ ކާފިރުންނެވެ.

- ދަންނައެވެ! މިއަދުގައި މިވާ نعمة ގެ މުޅިއެކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ رسول ކަމެވެ. ނަމަވެސް މިސްކީނުގައި الله އިސްލާމްކުރެއްވި ނިޢުމަތަށް އެކަލާނގެ ގިނަކުރެއްވި نعمة ތަކެވެ. މުޝްރިކުންކަމުގައި حقيقة ގައި އެމީހުން ދަނެއެވެ. ދެން ދެކޮޅުހަދައިއެވެ.

(٨٤) އަދި ކޮންމެ أمّة އަކުންވެސް ޝާހިދެއް ތެދުވެރިކަމާއިއެކު ހާޒިރުކުރެވޭ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރާށެވެ! ކަލޭގެފާނު ހަނދާންކުރައްވާށެވެ!) އެ ޝާހިދަކީ ކޮންމެ أمّة އެއްގެ ނަބިއްޔާއެވެ. ދެން އެދުވަހުން ކާފިރުންނަށް عُذْر ދެއްކުމުގެ ހުއްދަ ނުދެއްވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ތައުބާވުމަށް فرصة ވެސް ނުދެއްވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އަޅުން ދުނިޔެއަށް އަނބުރާ ހުށަ عمل ކުރުމުގެ ވަގުތު ނުދެއްވޭނެއެވެ.

(٨٥) އަދި އަނިޔާވެރިވި މީހުންނަށް عذاب ފެންނަހިނދު އެމީހުންގެ ކިބައިން عذاب ލުއިނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތައުބާވުމަށް މުހުލަތު ދެވޭ ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުން ނުވެއެވެ.

وَإِذَا رَءَا ٱلَّذِينَ أَشْرَكُواْ شُرَكَآءَهُمْ قَالُواْ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا ٱلَّذِينَ كُنَّا نَدْعُواْ مِن دُونِكَ ۖ فَأَلْقَوْاْ إِلَيْهِمُ ٱلْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْاْ إِلَى ٱللَّهِ يَوْمَئِذٍ ٱلسَّلَمَ ۖ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ زِدْنَٰهُمْ عَذَابًا فَوْقَ ٱلْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ تِبْيَٰنًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

ލަފުޒުމާނަ

وَإِذَا رَءَا = އަދި ދުށް ހިނދު. ❁ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُواْ = شريك ކުރިމީހުން. شُرَكَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ إله ނުވަތަ. (ބުދުތަކާއި ދެންވެސް شريك ނުވަތަ) ❁ قَالُواْ رَبَّنَا = އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ! ❁ هَٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا = މިއީ އަހަރެމެންގެ شريك ނުވަތަ. (إله ނުވަތަ.) ❁ ٱلَّذِينَ كُنَّا نَدْعُواْ = އަޅުގަނޑުމެން އަހަރެމެން دعاء ކޮށް އަޅުގަނޑުމެންނި.❁ مِن دُونِكَ = ތިޔަރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި. ❁ فَأَلْقَوْاْ إِلَيْهِمُ ٱلْقَوْلَ = ފަހެ އެތަކެތި އެމީހުންނަށް ބަސް އެއްލާނެއެވެ. (އެމީހުންނަށް ބުނާނެއެވެ.) ❁ إِنَّكُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٨٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނީ ދޮގުވެރިންކަމުގައެވެ.❁ وَأَلْقَوْاْ إِلَى ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله އަށް ދަންނަވާނެއެވެ.❁ يَوْمَئِذٍ = އެދުވަހުން.❁ ٱلسَّلَمَ = ކިޔަމަންތެރިކަން. ❁ وَضَلَّ عَنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެންދާނެއެވެ. ❁ مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުންއައި. (الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރަމުންއައި) ❁ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ކާފިރުވި މީސްތަކުން. ދަންނާށެވެ!❁ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގެމަގު ބަންދުކުރި.❁ زِدْنَٰهُمْ عَذَابًا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب އިތުރުކުރައްވާނެއެވެ. ❁ فَوْقَ ٱلْعَذَابِ = عذاب ގެމައްޗަށް.❁ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ = އެމީހުން ފަސާދަކުރަމުންދިޔަކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހަނދާންކުރައްވާށެވެ.❁ وَيَوْمَ نَبْعَثُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާ ދުވަހު. (ހަނދާންކުރައްވާށެވެ!) ❁ فِي كُلِّ أُمَّةٍ = ކޮންމެ أمّة އަކަށް. شَهِيدًا عَلَيْهِم = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއަކު. (އެއީ އެ أمّة އެއްގެ نبي އެވެ.) مِّنْ أَنفُسِهِمْ = އެމީހުންގެ نَسْلُ ން. (އެމީހުންގެ ތެރެއިން) ❁ وَجِئْنَا بِكَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގެންނެވީމު. ❁ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ = މިބައިމީހުންގެ މައްޗަށް (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނުގެ أمّة ގެމައްޗަށް) ހެކިވެރިޔަކުކަމުގައި.❁ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ

ކަލޭގެފާނުގެމައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. ۞ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ = ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ بيان އެއްގެގޮތުން.

(ހުރިހާއެއްޗެއް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް) ۞ وَهُدًى = އަދި ތެދުމަގާއި ۞ وَرَحْمَةً = އަދި رحمة އާއި وَبُشْرَىٰ

= އަދި އުފާވެރިކަމުގެ ގޮތުން. ۞ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ = مسلم ންނަށް (اللّٰه އަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٦) އަދި اللّٰه އާއި އެއްބަރުން ބައިވަރި شريك ކުރިމީހުންނަށް އެމީހުން އެ شريك ކުރިބައިވަރި ފެންނަހިނދުން قيامة ދުވަހުން އެމީހުން اللّٰه އަށް ދަންނަވާނެއެވެ. "އޭ އަޅަގަނޑުމެންގެ ربّ އެވެ! މިއީ ތިޔަކަލާނގެ ފިޔަވައި އަޅަގަނޑުމެން އަޅުކަންކުރި شريك ކުރިބައިވަރި މިމީހުންނެވެ." ދެންފަހެ އެ إله ން ކަލޭމެން ދޮގުވެރިން شريك ންނަށް އަޅުކަންކުރި ކަމަށް ދައްކައި ބުނާނެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ދޮގުވެރިންކަމުގައެވެ." (އަޅުގަނޑުމެންނަކީ އަޅުކަންކުރަން ކަލޭމެން ގޮވާލި މީހުންނެއްނޫނެވެ.)

(٨٧) އަދި އެދުވަހުން އެބަޔަކު قيامة ދުވަހުން އެ مشرك ން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިކަމާއި ބޯލަނބާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ދޮގުހަދައި އުފައްދަމުން އަޅުކަންކުރަމުންދިޔަ ބާޠިލް إله ންނައް އެމީހުންގެ ކިބައިން ގެއްލިގެންދާނެއެވެ.

(٨٨) ކާފަރުވެ މީސްތަކުން އަދި އެމީހުން اللّٰه ގެމަގުގެ ބޭނުންކުރުމާއި މަނާކުރި (ދަށުރައްވާ!) އެމީހުން فَسَاد ކުރިކަމުގައިވީ ކަންތަކުގެ ސަބަބުން މިމީހުންނަށް عذاب ގެ މައްޗަށް عذاب އިތުރުކުރައްވާނީމެވެ.

(٨٩) އަދި ކޮންމެ أمّة އަކުން ވެސް އެ أمّة އަކާ ދިމާލަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހެކިވެރިއަކު ފޮނުއްވާ ދުވަސް ހަނދުމަކޮށް ދޭށެވެ! (އެއީ قيامة ދުވަހެވެ. އަދި ކޮންމެ أمّة އެއްގެ ހެކިވެރިޔަކީ އެ أمّة އެއްގެ نبى އާއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނު މި أمّة ގެ މީހުންގެމައްޗަށް ހެކިވެރިއާ ގޮތުގައި މުސްލިމުންނާމެދު ކަލޭގެފާނު ގެންނަވާނީމެވެ. އަދި مسلم ންނަށް ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ بيان އެއްގެގޮތުން މުސްލިމުންނާމެދު ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. قرآن ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި ތެދުމަގާއި رحمة އާއި އަދި އުފާވެރިކަމުގެ ގޮތުންނެވެ.

۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ وَٱلْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُوا۟ ٱلْأَيْمَٰنَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ ٱللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَٰثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِىَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ ٱللَّهُ بِهِۦ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

ލުޣަތު

۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އަމުރު ކުރައްވައެވެ.۞ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ = عدل ވެރިވުމަށާއި إحسان ވެރިވުމަށް.۞ وَإِيتَآيِٕ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ = އަދި ގާތްތިމާގެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ حقّ ދިނުމަށާއި. (އެއީ ޞިލަތުދިނުމަށާއި) ۞ وَيَنْهَىٰ = އަދި އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވާ މަނާކުރައްވައެވެ.۞ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ وَٱلْبَغْيِ ۚ = فَاحِش ކަންތައްތަކާއި، مُنْكَرَاة ތަކާއި އަދި އަނިޔާވެރިކަމާއި ދެކޮޅުން. ۞ يَعِظُكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް. وعظ ދެއްވާ نصيحة ދެއްވައެވެ. لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ = ކަލޭމެން ހަނދާންކޮށް نصيحة ލިބިގަތުމަށް.۞ وَأَوْفُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ފުއްދައިދޭށެވެ! بِعَهْدِ ٱللَّهِ = الله ގެ وعدو . ۞ إِذَا عَٰهَدتُّمْ = ކަލޭމެން އެކަލާނގެއާއި عهد ކޮށްފިއްޔާ.۞ وَلَا تَنقُضُوا۟ ٱلْأَيْمَٰنَ = އަދި ކަލޭމެން ހުވައިތައް / އަދި عهد އުވައިނުލާށެވެ! بَعْدَ تَوْكِيدِهَا = އެ ހުވައިތައް ކަށަވަރާ ގޮތުގައި ކުރުމަށްފަހު.۞ وَقَدْ جَعَلْتُمُ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން الله ވަކީލުކޮށްފައެވެ.۞ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށްވާ ޒާމިނަކު / ޝާހިދަކު ކަމުގައި.۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައް.۞ وَلَا تَكُونُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! كَٱلَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا = އެއަންހެނުންގެ ކަރުދިޔަ ނޫލުވައި އަނބުރާ ހޮޅުއަޅާ އަންހެނާފަދައިން.۞ مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ = އެކަށައަޅައި ވަރުގަދަކުރުމަށްފަހު.۞ أَنكَٰثًا = ނޫލުގޮތަށް ހަލާކުކޮށްލުން.۞ تَتَّخِذُونَ أَيْمَٰنَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ހުވައިތައް ކަލޭމެން ހަދައެވެ.۞ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ = ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި މަކަރުވެރި / ޚިޔާނާތްތެރި. خيانة ހަދާން.۞ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ = އެއްޤައުމެއްވުމަށްޓަކައި.۞ هِىَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ = އަނެއްޤައުމަކަށްވުރެ ގިނަވެގެން ބޮޑުވުމަށްޓަކައި.۞ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވައެވެ.۞ بِهِۦ ۚ =

އެކަންތަކުން. ❁ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް خبر ދެއްވާ ބަޔާންކޮށްދެއްވާހުށްޓެވެ. ❁

يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން. ❁ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ = އެކަމަކާއިމެދު ކަލޭމެން ދެބަސްވެ إختلاف ވިކަންތައް. ❁

❧❧❧❧❧ إجْمَالِي މާނަ ❧❧❧❧❧

(٩٠) ހަމަކަށަވަރުން عدل ވެރިވުމަށާއި إحسان ތެރިވުމަށާއި އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް އެހީވުމުގެ حقّ ދައް ދިނުމަށާއި އެފިޔަވަޅުދިނުމަށް اللّٰه أمر ކުރައްވައެވެ. އަދި فَاحِش ކަންތައް ކުރުމާއި مُنْكَرَاة ނުބައި ބޮޑުވެ އަނިޔާވެރިވުމާއި މިކަންކަމުން އެކަލާނގެ މަނާކުރައްވައި نهى ކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް وعظ ދައި نصيحة ދެއްވަނީ ކަލޭމެން ހަނދާންކޮށް نصيحة ލިބިގަތުމަށެވެ.

- ދަންނައެވެ! فَاحِش ކަންތަކަކީ ބޮޑުކުށްތަކާއި ހަޑިހުތުރު ކަންކަމެވެ. مُنْكَرَاة އަކީ شريعة ނުރުހޭ ކަންތަ ކަމެވެ. އެއީ އެންމެހައި ދުށުރުވެކަމެވެ. بَغْيُ އަކީ ބޮޑާކަމާއި އަނިޔާވެރިކަމެވެ. = زُبْدَةُ التّفسير =

(٩١) އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް **عَهد** އެއްކޮށްފިއްޔާ ކަލޭމެން اللّٰه ގެ عهد ފުއްދާށެވެ! ފުރިހަމަކުރާށެވެ! އަދި عهد ތަކާއި (އެބަހީ ޤަސަމްތައް) ބަރަދަވަރު ކަމަށް ގަދަކޮށް ކަށަވަރުކޮށްފިއްޔާ ދެން އެ عهد އެއް އެ ޤަސަމްތައް ކަލޭމެން އުވައިނުލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ޝާހިދާ ވަކީލަކު ކަމުގައި އަދި ބެލެހެއްޓެވުމަށް ކަލޭމެން اللّٰه ލައްވައިފީމުއެވެ. އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާކަމެއް اللّٰه ދަންނަވާގެންވެއެވެ.

(٩٢) އަދި އެއަންހެނުންފަދަ އަޑިގެ ކަށިރިތަކެއް އަނބުރާ ހަދުކަށް ގަދަކުރަމުންފަހު ނިއްވާލާ ކުދިކުދިކޮށް ވިއްސުވާލިކަހަލަ އަންހެނުންފަދަވެގެން ކަލޭމެން ނުވާށެވެ! (عهد ކަށަވަރުކޮށް އެބަހީ ޤަސަމްތަކުން تَصْديق ކޮށް ނިންމުމަށްފަހު އެ عهد ތައް ހުއްޓައި އަދި އެ އެއްބަސްވުން ފުސްވައިލާބަރުކަލުގައި ކަލޭމެން ނުވާށެވެ!) އަދި އެއްބަޔަކަށްވުރެ އަނެއްބަޔެއްގެ عدد ގިނަވާ ބަޔަކަށްވުރެގައިވާނީ ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި ކުރާ ހުވާއި عهد މަކަރުކަން ނުވަތަ ދޮގުވައިދޭމަކަށް ހަދަނިއެވެ. (އެހެން ނުހަދާށެވެ! ކުރީ އެބަހީ ޤަސަމްކޮށް ހެއްދާ މީހުންނާ ދެކޮ އަދި عدد ގެ ބޮޑުން މަދުބައިކަލޭގައިވެސް ހުރުން ދިމާވާ މީހުންގެ ބޮޑުގަދަވެފައި عدد ގިނަކަމުގެ ސަބަބުން ކުރިމަތިލުން ވެރިވެ ހުވާ عهد ފުއްދާނުވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ ކަންތައް އެއީ (އެބަހީ: عهد ކަށަވަރުކޮށް އެގޮތަށް ހުއްޓާލުމައްވަށް) اللّٰه تعالى ކަލޭމެން إمتحان ކުރައްވަމުންވާ ކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވެސް قيامة ދުވަހުން އެކަމަކާއިމެދު ކަލޭމެން ދެބަސްވެ إختلاف ވެގެންވާކަންތައް އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް بيان ކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَـٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

ލުޣަތު

وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ = އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ. ۞ لَجَعَلَكُمْ = އުފައްދަވައި = ތިޔަބައިމީހުން ލެއްވެވީސްވެއެވެ. ۞ أُمَّةً وَٰحِدَةً = އެއް أمّة އަކަށް. (حقّ ދީނުގެމަގުގައި އެއް أمّة އަކަށް)۞ وَلَٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ۞ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހުން މަގުފުރެއްދެވުމެވެ. ۞ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ = އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާ ހިދާޔަތްދެއްވުމެވެ. ۞ وَلَتُسْـَٔلُنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. ۞ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ = ތިޔަބައިމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކާމެދު. ۞ وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَـٰنَكُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވައިކުރުންތައް ނުހައްދާށެވެ! / ނުހަދާށެވެ! ۞ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި މަކަރުވެރިކަމުގެ / ހީލަތްތެރިކަމުގެ ސަބަބަކަށް. ۞ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ = ފަހެ ފައިތިލަ ކަނޑައިހިފައިގެން ގޮސްފައިވާ ޢަމަލެއް ފަދައިން. ۞ بَعْدَ ثُبُوتِهَا = އެފައިތިލަ ސާބިތުވެ ހުރުމަށްފަހު. ۞ وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުބައިކަމުގެ ރަހަ ބަލާ / عذاب ގެ ރަހަ ބަލާނޭ. ۞ بِمَا صَدَدتُّمْ = ތިޔަބައިމީހުން ދުރުކޮށް ފާލުނުކުރި ސަބަބުން / ދުރުކުރި ސަބަބުން. ۞ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުން. ۞ وَلَكُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެއެވެ. ۞ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެއް. ۞ وَلَا تَشْتَرُوا۟ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުގަންނާށެވެ!/ ބަދަލުނުކުރާށެވެ! ۞ بِعَهْدِ ٱللَّهِ = الله ގެ عهد. ۞ ثَمَنًا قَلِيلًا = ކުޑަކުޑަ އަގަކަށް / މަދު އަގަކަށް. ۞ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައިވާ ކަންތައް. ۞ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ = އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެކެވެ. ۞ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ = ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭ މީހުން ކަމުގައިވާނަމަ. ۞ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ = ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައިވާ ކަންތައް ނިމިދާނެއެވެ. / ހުސްވާނެއެވެ. ۞ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ = އަދި الله ގެ حضرة ގައިވާ (ދަރުމަ نعمة) ބާކީވާ ދާއިމީވާނެއެވެ. ۞ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ = އަދި ކެތްތެރިވި މީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން ދަންނަވަދެއްވާނަމެވެ. ۞ أَجْرَهُم = އެމީހުންގެ ދަރުމަ ސަވާބު. ۞ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ = އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ކުރި އެންމެ ރަނގަޅު ކަމުގެ ބަދަލުގައި ۞ مَنْ عَمِلَ صَـٰلِحًا = صالح عمل ކޮށްފިމީހާ. ۞ مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ = ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން. ۞ وَهُوَ مُؤْمِنٌ = އަދި އެމީހާ مؤمن އަކަށް ވެގެންވާ حال. ۞ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ދިރިއުޅުއްވާނަމެވެ އެމީހާއަށް

ދިރުވައިދެއްވާނުމެވެ. ❁ حَيَوٰةً طَيِّبَةً = ރަނގަޅު حياة އެއް. ❁ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ جزاء ދެއްވާނުމެވެ. ❁ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ = އެމީހުން عمل ކުރަމުންދިޔައިމާ ވަރަށްވުރެ ރަނގަޅުގޮތަކަށް.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٩٣) އަދި الله تعالى އިރާދަފުޅުވިނަމަ ކަލޭމެން އެންމެންނަކީ (حقّ ގެމަތީގައިވާ) އެއް أمّة އަކަށް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ހައްދަވައިފީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ އަޅަކު އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގަންނަވާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގުދައްކަވައެވެ. (އެއީ އެކަލާނގެ އަޒަލީ ދެނެވޮޑިގެންވުމާއި عدل އާއި حكمة އެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރަމުންދިޔައިމާ ކަންތަކާއިމެދު ކަލޭމެންނާ (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ.

(٩٤) އަދި ކަލޭމެންގެމެދުގައި ކުރާހު ހުވައިކަނަވަރު އެއީ ކަލޭމެންގެމެދުގައި މަކަރާއި خيانة އަކަށް ކަލޭމެން ނުހަދާށެވެ. އެހެން ހަދައިފިނަމަ ކަލޭމެންގެ ފައިތިލަ (ސާބިތުކަމުގެ މައިދާނުގައި) ސާބިތުވެ ހުރުމަށްފަހު ހަލާކުގެތެރެއަށް ކަނޑައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެން الله ގެމަގު ބަންދުކޮށް ފިލުވައިލުމުގެ ސަބަބުން ނުބައި عذاب ގެރަހަ ކަލޭމެންނަށް ލިބިދާނެއެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން ކަލޭމެންނަށް ހުންނާނީ ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެކެވެ.

(٩٥) އަދި ތަދުރުކުޅަ ނިކަމެތިއައްޗަކަށް الله ގެ عهد ކަލޭމެން ބަދަލުކޮށް ވިއްކައި ނުހަދާށެވެ! (އެބަހީ: الله ގެދުވެރިކޮށް ނިންމާފައިވާކަމެއް ނުވަތަ الله ގަންދީ ކުރި ހުވައެއް ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ތަދުރުކުޅަ ފައިދާއަކަށް ކަލޭމެން ދޫކޮށްނުލާށެވެ!) (އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި ކަލޭމެންގެ އަތްމަތީގައިވާ ތަކެތި ފަނާވެ ހުސްވެ ނެތިހިނގައިދާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައިވާތަކެތި (ثواب އާއި ދަރުމަ) ކަލޭމެންނަށް އެންމެރަނގަޅު މާތްތަކެތިވެއެވެ.

(٩٦) ކަލޭމެންގެ އަތްމަތީގައިވާ ތަކެތި ހުސްވެ ނިމިދާނެއެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ގައިވާ ތަކެތި ދެމިހުންނާނެއެވެ. އަދި ކެތްތެރިވި މީސްތަކުންނަށް އެމީހުން އެކުރި عمل ތަކުގެ ރަނގަޅުގޮތަށް މާބޮޑު ދަރުމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަކަށަވަރުންވެސް ދެއްވާނުމެވެ.

(٩٧) ފިރިހެނަކުނަމަވެސް އަދި އަންހެނަކުނަމަވެސް އެމީހަކީ އީމާންވެގެންވާ حال صالح عمل ކޮށްފިމާ (ދަންނައެވެ!) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ރަނގަޅުވެގެން ވާ حياة އެއް ދެއްވާނުމެވެ. (އެއީ حلال ރިޒުޤުގެ ދެއްވުމާއި ކަނާޢަތްތެރިކަމުގެ ގޮތުން توفيق ދެއްވުމެވެ. ނުވަތަ ސުވަރުގޭގެ ދިރިއުޅުން ދެއްވުމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި عمل އަށްވުރެ ރަނގަޅު ދަރުމައާ ثواب އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވާނުމެވެ.

- ހަނދުމަފުޅުކުރައްވަންޖެހޭ ނުކުތާއެވެ. ފިރިހެނުންނަށް صالح عمل ކުރުން އޮތްގޮތައި އަންހެނުންނަށް صالح عمل ކުރުން އޮތްގޮތައި ތަފާތުވާނެއެވެ. ކޮންމެ ބަޔަކަށް ވެސް ހިސާބުވާ އުޅުއްގެ صالح عمل އެވެ. ދެބައިމީހުންގެ ހަމަހަމައިވާނެ ތަފާތެވެ. މިކަމަށް ވިސްނުމަކީ މުހިއްމެވެ.

فَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍ ۙ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

ލުޣަތު

فَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ = ފަހެ ކިޔަވާފިނަމަ قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވާނަމަ. فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ = ފަހެ ކިޔަވާފިނަމަ الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަމާއި حماية އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ = رَجِيْم شيطان ގެ ފާފައިން. (رَجِيْم އަކީ رحمة ން ދުރުކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ.) ۞ إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَٰنٌ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ އެއްވެސް ބާރެއްނުވެއެވެ. ۞ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = إيمان ވި މީސްމީހުންގެ މައްޗަކުން. ۞ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް. ۞ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ = އެމީހުން وكيل ކުރެއެވެ. ۞ إِنَّمَا سُلْطَٰنُهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބާރު ވާނީހަމައެކަނި. ۞ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ = އޭނާއަށް އެމީހުންގެ ވެރިއަކު ކަމުގައި ބަލައިގަންނަ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ = އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި އެއްކޮށް ހަމަހަމަ شريك ކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. ۞ وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً = އަދި މިއަހަރެމެން ބަދަލުކޮށްފިނަމަ آية އެއް ބަދަލުގައި ބަދަލުކޮށްދީފި. ۞ مَّكَانَ ءَايَةٍ = އާޔަތެއްގެ ތަނުގައި (އެބަހީ: آية އެއްގެ ބަދަލުގައި آية އެއް ގެންނަވާފައި) ۞ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ = އަދި الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِمَا يُنَزِّلُ = އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވާ އެއްޗެއް (حكم) ۞ قَالُوٓا۟ = އެމީހުން (يعنى: مشرك ން) ބުނެއެވެ. ۞ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުހަދައިގަންނަވައެވެ. ۞ بَلْ أَكْثَرُهُمْ = އަދި ހަގީގަތުގައި ކީއްވެބާއޭ؟ އެމީހުންގެ ގިނަބަޔަކު. ۞ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ = އެމީހުން ނުދަނެތެވެ. ۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ نَزَّلَهُۥ = އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވީ އެބަހީ: މި قرآن ބާވައިލެއްވީ. ۞ رُوحُ ٱلْقُدُسِ = طاهر ވެގެންވާ روح އެވެ. (جبريل عليه السّلام އެވެ.) ۞ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން حقّ ގޮތުގައި. ۞ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އިމާންވި މީސްމީހުން (އެމީހުންގެ إيمان ގަން) ސާބިތުކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ۞ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ = އަދި ތެދުމަގާއި އުފާވެރިކަމުގެ ބުޝާރާތެއްގެ ގޮތުން. ۞ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ = ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް. مسلم ންނަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٩٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވާންޏާ رحمة ން ދުރުކުރެވިފައިވާ ނުބައި شيطان އާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް الله ގެ حضرة ން ސަލާމަތާއި ރައްކާތެރިކަން އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެބަހީ: أَعُوذُ ވިދާޅުވާށެވެ!

(٩٩) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެގެން އަދި އެމީހުންގެ ربّ އަށް وكيل ކުރާމީހުންގެމައްޗަށް އެ شيطان އާ އަކަށް އެއްވެސް ބާރެއްނުވެއެވެ.

(١٠٠) އޭނާއަށް ބާރުލިބިގެންވާކަން ކަށަވަރީ އޭނާއަކީ އެމީހުންގެ ވެރިޔާކަމުގައި ބަލާމީހުންގެމައްޗަށެވެ. އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި އެހެނިހެން ފަރާތްތަކާ شريك ކުރާމީހުންގެމައްޗަށެވެ.

(١٠١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ قرآن ގެ އާޔަތެއްގެ ބަދަލުގައި آية އެއް ބާއްވަވަން އެހެން آية އެއް – ނުވަތަ ކުރީގެ حكم އެއްގެ ބަދަލުގައި އެހެން حكم އެއް ބަދަލުކުރެއްވިނަމަވެސް (އެހެނީ الله ބޭނުންފުޅުވާގޮތަށް حكم އެއް ނުވަތަ آية އެއް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ.) ބުނަމުންދެއެވެ އެމީހުން يعنى: مشرك ން ބުނަނީ ކަލޭގެފާނަކީ ހަމަދޮގުހަދާމީހެކެވެ. އަދި ކިޔައިދޭހެވެ. އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

(١٠٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حضرة ން حقّ ގޮތުގައި طاهر ވެގެންވާ روح يعنى: جبريل عليه السّلام އެވެ. އެއީ إيمان ވެގެންވާ މީހުން ސާބިތުކުރައްވުމަށްޓަކައެވެ. (އެ قرآن ގެ نَاسِخُ مَنْسُوخُ އަށް އެމީހުން إيمان ވުމުން އެމީހުންގެ إيمان ކަން ގަދަވެ ހަރުދަނާވާނެއެވެ.) އަދި އެއީ الله ގެ أمر ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ބޯލަނބާމީހުންނަށް ހިދާޔަތާއި އުފާވެރިކަމެކެވެ.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ ٱللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِى ٱلْكَذِبَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْءَاخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ نَعْلَمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންނަވަމެވެ. ❁ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (يعنى: އެ مشرك ން) ބުނެއެވެ. ❁ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ = އެކަލޭގެފާނަށް يعنى: محمّد ގެފާނަށް އެ قرآن އުގަންނައިދެނީ އާދަމުގެދަރިއެކެވެ. ❁ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ = އެމީހުން އެފަރާތަކަށް ނިސްބަތްކުރާ ބަހަކީ عَجَمِي ބަހެކެވެ. (عرب ނޫން ބަހެކެވެ.) ❁ أَعْجَمِىٌّ = އެބަހީ: އެކަލޭގެފާނަށް قرآن އުގަންނައިދެއްވަނީ عَجَمِي ބަހުގެ މީހެކެވެ. ❁ وَهَٰذَا = އަދި މިއީ - އެބަހީ: قرآن މިއީ. ❁ لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ عرب ބަހެވެ. ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = ހަމަކަށަވަރުން إيمان ނުވާމީހުންނަކީ. ❁ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ آية ތަކަށް. لَا يَهْدِيهِمُ ٱللَّهُ = اللّه އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. (ނުވަތަ اللّه އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ.) ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. ❁ إِنَّمَا يَفْتَرِى ٱلْكَذِبَ = ދޮގުހަދާނީ ކަނަވަޔީ. ❁ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = އީމާންނުވާ މީސްތަކުންނެވެ. ❁ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ އާޔަތްތަކަށް. ❁ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ = ދޮގުވެރިންނެވެ. ❁ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ = اللّه އަށް ކާފިރުވެއްޖެ މީހާ. ❁ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ = އޭނާގެ އީމާންކަމުގެ ފަހުން. ❁ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ = މަޖުބޫރުކުރެވުނު މީހާފިޔަވައި. ❁ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ = އަދި އޭނާގެ ހިތް އީމާންކަމުގައި ހަމަޖެހިގެންވާ حال. ❁ وَلَٰكِن = އަދި އެހެންނަމަވެސް. ❁ مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا = އެމީހާގެ ހިތް ކާފިރުކަމަށް ހުޅުވި ތަނަވަސްވެއްޖެމީހާ. (ދަންނަވާށެވެ!) ❁ فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހުރީ ކޯފާއެވެ. ❁ مِّنَ ٱللَّهِ = اللّه ގެ

حضرة ން. ❁ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް ހުރީ ބޮޑުވެގެންވާ عذاب އެވެ. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ: އެބަހީ އީމާންކަމުންފަހު އެމީހުން އެކާފިރުވީ. ❁ أَنَّهُمُ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ❁ ٱسۡتَحَبُّوا۟ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ލޯބިކުރިއެވެ. ❁ عَلَى ٱلۡأٓخِرَةِ = آخرة ގެމައްޗަށް. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ❁ ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾ = ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ مشرك ންގެމީހުން ބުނާކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެމީހުން ބުނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަށް يعني: محمّد ގެފާނަށް އެ قرآن އުގަންނައިދެނީ آدم ގެ ދަރިއެއްކަމެވެ. އެމީހުން އިޝާރާތްކުރާކަން އެމީހާގެ ބަހަކީ عَجَمِي ބަހެކެވެ. އެބަހީ: އެކަލޭގެފާނަށް އެ قرآن އުގަންނައިދޭ މީހަކީ عَجَمِي އެކެކެވެ. عرب ނޫން މީހެކެވެ. (އެމީހަކީ بَلْعَام ކިޔާމީހެކެވެ. ނުވަތަ رُومي ންގެ خبر ކިޔާ މީހެކެވެ. ނުވަތަ يَعِيش ކިޔާ މީހެކެވެ. މިއީ ހައްޤާވެސް عرب ނޫން މީހުންނެވެ.) = تفسير الطبرى = އަދި މި قرآن އަކީ ބާރުންވެގެން عرب ބަހުންވާ ފޮތެކެވެ. (އެހެންވީއިރު އެވާހަކައަކީވެސް ބާޠިލްވެގެންދިޔަ ވާހަކައެއްޗެވެ.)

(١٠٤) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންނުވާ މީހުން الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ނުވަތަ އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް (آخرة ގައި) ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

(١٠٥) ދޮގުއުފައްދައި ދޮގުހަދާކަށްކުރަނީ الله ގެ އާޔަތްތަކަށް އީމާންނުވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ދޮގުވެރިންނެވެ.

(١٠٦) އެމީހަކު އީމާންވުމަށްފަހު އަދި އެމީހާގެ ހިތް އީމާންކަމުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ حال مجبور ކުރެވިގެން الله އަށް ކާފަރުވާބަސްބުނެއްކަމަށްވިޔަ (ނަންގައްވާ!) ފަހެ އެމީހާ ބުނާބަސްކޮށް އަދި ކަމުގެ އެމީހާގެ މައްޗަށް ކާފަރުވެއްޖެމީހާ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހާގެ ހިތް ކާފަރުކަމަށް ތަނަވަސްވެގެން ފޮނުވުމުގެ ކުރެވިގެން ބަލައިގަތުމުން ނުވަތަ ކާފަރުވާބަސް ކަމުގެ ކުރެވުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ކޯފާ ވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް (آخرة ދުވަހުން) ހުރީ ބޮޑުވެގެންވާ عذب އެވެ.

(١٠٧) އެ عذاب އެމީހުންނަށް حقّ ވީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން آخرة ގެ މައްޗަށް ދުނިޔޭގެ حياة އަށް ލޯބިކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެ ބަޔަކަށް الله تعالى ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ وَسَمۡعِهِمۡ وَأَبۡصَٰرِهِمۡۖ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا فُتِنُواْ ثُمَّ جَٰهَدُواْ وَصَبَرُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٠﴾ ۞ يَوۡمَ تَأۡتِي كُلُّ نَفۡسٖ تُجَٰدِلُ عَن نَّفۡسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا عَمِلَتۡ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا قَرۡيَةٗ كَانَتۡ ءَامِنَةٗ مُّطۡمَئِنَّةٗ يَأۡتِيهَا رِزۡقُهَا رَغَدٗا مِّن كُلِّ مَكَانٖ فَكَفَرَتۡ بِأَنۡعُمِ ٱللَّهِ فَأَذَٰقَهَا ٱللَّهُ لِبَاسَ ٱلۡجُوعِ وَٱلۡخَوۡفِ بِمَا كَانُواْ يَصۡنَعُونَ ﴿١١٢﴾

ލުޣަތު

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ۞ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެމަތީގައި اللّه ސިއްކަޖައްސަވައިފި މީހުންނެވެ. ۞ وَسَمۡعِهِمۡ وَأَبۡصَٰرِهِمۡ = އަދި އެމީހުންގެ އިވުންތަކުގައްޔާއި އަދި އެމީހުންގެ ލޮލުތަކުގެމަތީގައިވެސް. ۞ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން އެއީ. ۞ ٱلۡغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ = غافل ންނެވެ. ۞ لَا جَرَمَ = حَقٌّ ކަމެކެވެ. (عجائب ކަމެއްނޫނެވެ.) ۞ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ = ހަމަކަށަވަރުން آخرة ގައި އެމީހުން. ۞ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ = ގެއްލި ހާނިވެގެންވާ މީހުންނަކީ ހަމަ އެމީހުންނެވެ. ۞ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ދެން ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ۞ لِلَّذِينَ هَاجَرُواْ = هجرة ކުރިމީހުންނަށް. ۞ مِنۢ بَعۡدِ مَا فُتِنُواْ = އެމީހުންނަށް فتنة ވެރިވުމަށްފަހު / إمتحان ވުމަށްފަހު. ۞ ثُمَّ جَٰهَدُواْ وَصَبَرُوٓاْ = ދެން އެމީހުން جهاد ކޮށް އަދި ކެތްކުރި. ۞ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعۡدِهَا = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އޭގެފަހުން. ۞ لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٠﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ވެރިވެ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ يَوۡمَ تَأۡتِي كُلُّ نَفۡسٖ = އަދި ކޮންމެ نفس އެއް އަންނަދުވަހު. ۞ تُجَٰدِلُ عَن نَّفۡسِهَا = އެ نفس ގެ ދިފާޢުން جدل ކުރާ حال (އެ نفس އެއްގެ ވަކާލާތުން جدل ކުރާ حال)۞ وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ = އަދި ކޮންމެ نفس އަކަށް ފުރިހަމަކޮށްދެވޭ. ۞ مَّا عَمِلَتۡ = އެ نفس އެއް ކޮށްފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ. (ޖަޒާއި ނުވަތަ ސަވާބުވެސް)۞ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿١١١﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.۞ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا قَرۡيَةٗ = އަދި الله تعالى ރަށެއްގެ މިސާލެއް ޖައްސަވައިފިއެވެ. (އެއީ مكّة ގެ މިސާލެވެ.) ۞ كَانَتۡ ءَامِنَةٗ مُّطۡمَئِنَّةٗ = އެރަށަކީ އަމާން އަދި ހަމަޖެހުން ލިބިގެންވާ ރަށަކަށް ވެފައިވިއެވެ.۞ يَأۡتِيهَا رِزۡقُهَا رَغَدٗا = އެރަށުގެ ރިޒުގު ފަސޭހަކަމާއެކު އެރަށަށް އަންނަނިވިއެވެ.۞ مِّن كُلِّ مَكَانٖ = ހުރިހާ ތަނަކުން. ۞ فَكَفَرَتۡ = ދެން

އެރަށް ކާފަރުވެއްޖެ. (އެބަހީ: އެރަށުގެ أهل ވެރިން ކާފަރުވެއްޖެ) ❁ بِأَنْعُمِ ٱللَّهِ = الله ގެ نعمة ތަކަށް. ❁ فَأَذَٰقَهَا ٱللَّهُ = ދެން الله އެރަށަށް ރަހަދައްކަވައިފި. ❁ لِبَاسَ ٱلْجُوعِ = ބަނޑުހައިހުންނަކަމުގެ ލިބާހު (ބަނޑުހައިހުންނަކަން ޖެއްސެވިއެވެ.) ❁ وَٱلْخَوْفِ = އަދި ބިރުވެރިކަމާއި.❁ بِمَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ = އެމީހުން ކުރަމުންދިޔަ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٨) އެމީހުންނަކީ الله تعالى އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އަދި އެމީހުންގެ އިވުންތަކުގައްޗާއި އަދި ލޯތަކުގައި ސިއްކަޖައްސަވާފައިވާ މީހުންނެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން غافل ވެގެންވާ އެމީހުންނެވެ.

(١٠٩) عجائب އެއްޗެހިތަކެވެ. حَقٌّ ކަށަވަރެވެ. އެމީހުންނަކީ آخرة ގައި ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުންވެރިވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

(١١٠) ދެންފަހެ އެބައިމީހުންނަށް އުނދަގޫތަކާއި إمتحان ތަށް ޖެހުމަށްފަހު (الله ގެމަގުގައި) هجرة ކޮށް ދެން جهاد ކޮށް އަދި ކެތްތެރިވީ މީހުންނަށް (ތިބާގެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެވީ އެކަންކަމަށްފަހު ގިނަގިނައިން އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ހުށްޓެވީމާ ކަލާނގެއެވެ.

(١١١) ކޮންމެ نفس އެއް އެ نفس އެއްގެ ފަރާތުން جدل ކޮށް حجّة قائم ކުރުމަށް މަސައްކަތްކޮށް އަދި ކޮންމެ نفس އަކަށް އެ نفس އެއް (ދުނިޔޭގައި ކޮށްފައިވާ) عمل ތަކަށް ފުރިހަމަ جزاء ދެއްވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރޭ ކަލޭގެފާނު!) އަދި އެމީހުންނަކީ އެއްވެސް އަނިޔާއެއް ނުލިބޭނެ މީހުންނެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.

(١١٢) އަދި الله تعالى ރަށެއްގެ މިސާލު ޖައްސަވައިފިއެވެ. އެރަށަކީ އަމާން އަދި ހިތްހަމަޖެހުން ހުރި ރަށެކެވެ. (تفسير علم ގެ أهل ވެރިންގެ ގަވާއިދުން މިރަށަކީ އެއީ مكّة ކަމުގައެވެ.) އަދި ރިޒުޤު ފަރާތްތަކުން އެރަށުގެ أهل ވެރިންނަށް ތަނަވަސްކަމާއި ފަސޭހަކަމާ އެކު ރިޒުޤު އާދެއެވެ. ދެން އެރަށުގެ أهل ވެރިން الله ގެ نعمة ތަށް ކާފަރުވިއެވެ. ދެންފަހެ އޭގެ ސަބަބުން ބަނޑުހައިހުންނަކަމާއި ބިރުވެރިކަމުގެ ލިބާސް އެމީހުންގެއަށް الله تعالى ޖެއްސެވިއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކުރާ ކަމުގައިވި ކަންތަކުންނެވެ.

- ދަންނައެވެ! އެމީހުންނަށް ޖެހުނު ބަނޑުހައިހުންނަކަމީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ دعاء ފުޅަށް އެމީހުންނަށް ޖެހުނު ބަނޑުހައިހުންނަކަމެވެ. ބޮޑުވެސް ބަނޑުހައިހުންނަކަން ގަދަވެގެންދިޔުމުން މާރާ ނޭނގޭ ހިސާބަށް މިސްކީނުން ދިރުނަމަދެވެ. އެމީހުންނަށް ޖެހުނު ބިރުވެރިކަމަކީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެމީހުން أسير ކުރެއްވުމެވެ. والله أعلم – އެވަރަކަ دُخَان ސޫރަތުގައި ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ވެއެވެ.

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ ٱلْعَذَابُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَٱشْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ۖ فَمَنِ ٱضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَٰعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

ލުޣަތު

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ رَسُولٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން رسول ކަލޭގެ. ۞ فَكَذَّبُوهُ = ފަހެ އެމީހުން އެ رسول އާ ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ فَأَخَذَهُمُ ٱلْعَذَابُ = ފަހެ އެމީހުންނަށް عذاب ޖެހިއްޖެއެވެ. ۞ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١١٣﴾ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال. ۞ فَكُلُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން ކާށެވެ! ۞ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ = الله ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުގެތެރެއިން. حَلَٰلًا طَيِّبًا = حلال ރަނގަޅުތަކެއްޗެވެ. ۞ وَٱشْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله ގެ نعمة އަށް شكر ކުރާށެވެ! ۞ إِن كُنتُمْ = ކަލޭމެންވެއްޖެނަމަ. ۞ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާކަމުގައި. ۞ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް حرام ކުރެއްވިކަން ކަށަވަރީ. ۞ ٱلْمَيْتَةَ وَٱلدَّمَ = މަރުވެގެންވާތަކެތި، ލޭ. ۞ وَلَحْمَ ٱلْخِنزِيرِ = އަދި އޫރުމަހާއި ۞ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ = އަދި الله ނޫން ފަރާތަކަށް އެއްސެވުން ކަތިލުމުގައި ބުނެވުނުތަކެތި. ۞ فَمَنِ ٱضْطُرَّ = ފަހެ مجبور ވެއްޖެމީހާ / ކޯދުކަމުގެވެއްޖެމީހާ. ۞ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ = بغاوة ތެރިނުވާގޮތުން ދުރުވެތިކަމުގައި. (މިތަން لفظ ގެ މާނައަކީ ބޭނުންވާވަރަށްވުރެ ގިނައިން ނުކުރާގޮތަށް حلال އެއްޗެހިކަމުގައި ނުވަ ބަލައިގަތުން ގިނައިން ބޭނުންނުކުރުން.)۞ فَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވީ.۞ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَلَا تَقُولُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ. ۞ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ = ކަލޭމެންގެ ދުލުން ސިފަކުރާ ކަންކަމަށް. ۞ ٱلْكَذِبَ = ދޮގު. ۞ هَٰذَا حَلَٰلٌ = މިއީ حلال އެވެ. (ނުވަތަ މިކަން حلال އެވެ.) ۞ وَهَٰذَا حَرَامٌ = އަދި މިއީ حرام އެވެ. (ނުވަތަ މިކަން حرام އެވެ.) ۞ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ = ކަލޭމެން الله ގެ މައްޗަށް އުފައްދުމަށް. ۞ ٱلْكَذِبَ = ދޮގު.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ = ހަމަކަށަވަރުން އުފައްދައިގަންނަމީހުން. عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ = الله تعالى ގެ މައްޗަށް ދޮގު ۞ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ =

އެމީހުން ކާމިޔާބުނުވާނެއެވެ. ❁ مَتَـٰعٌ قَلِيلٌ = އެއީ ދާދިކުޑަ އަރާމުކޮށްދިނުމެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގައި އެމީހުން އުފާ ވެވުމުކޮށްދާދިރިކޮޅެއެވެ.) ❁ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ = އަދި އެމީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެގާތަށް އެމީހުންގެތެރެއިން رسول ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (އެއީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އެވެ.) ފަހެ އެމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال އެމީހުންނަށް عذاب އައިސްފިއެވެ. (އެއީ ބަނޑުހައިހޫނުކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއި بدر ހަނގުރާމައިގައި މަރުވެރިއުމެވެ.)

(١١٤) (އޭ މުއުމިނުންނޭވެ!) ފަހެ ކަލޭމެން الله ގެ ރިޒުގު ތެރެއިން حلال ޠާހިރުގައި ކައިހަދާށެވެ! އަދި ކަލޭމެންނީ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާ ބައެއްކަމުގައިވަންޏާ ކަލޭމެން އެކަލާނގެ نعمة ތަކަށް (الله ގެ نعمة ތަކަށް) شكر ކުރާށެވެ!

(١١٥) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް حرام ކުރެއްވީ މަރުވެގެންވާ ޖަނަވާރާއި ލޭއާއި ޢޫރުމަހާއި އަދި އެއްޗެއް الله ގެ ނަންފުޅުގެ މަތިގައި ނޫންނަމަކަށް ކަތިލެވުނު ކަންކަމެއްޗެވެ. ފަހެ ގަސްދެއްގައި ނޫން ޙައްދުފަހަނަ ކަންބޮޑުވެއްޖެމީހާ ހަމަކިރިޔާ ފުދޭވަރަށް އަދި އެއީ އަސްލު ގައި حرام ތަކެތިކަމުގައި قبول ކުރުމާއިއެކު އެމީހާ އަނިޔާވެރިއަކުކަމުގައި ނުވާނަމަ އެއިން އެތިކެއް ބޭނުންކުރުމަކުން (އެމީހެއްގެ މައްޗަކަށް ފާފައެއްނެތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ.

(١١٦) (އޭ މުއުމިނުންނޭވެ!) الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދައިހެދުމަށްޓަކައި ކަލޭމެންގެ ދޫތައް އެސްފުކުރާ ދޮގުތަކުން "މިއީ حلال އެއް ، އަދި ، މިއީ حرام އެއް" މިހެން ކަލޭމެން ނުބުނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله ގެމައްޗަށް ދޮގުހަދާމީހުން ކާމިޔާބު ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

(١١٧) އެމީހުންގެ (ދުނިޔޭގެ حياة ގައި އުފާވެވުމުކޮށް އެއީ) ދާދިކުޑަ އަރާމުކޮށްދިނުމެވެ. އަދި (آخرة ދުވަހުން) އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عذاب އެވެ.

وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۖ وَمَا ظَلَمْنَٰهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ تَابُواْ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ ۚ ٱجْتَبَىٰهُ وَهَدَىٰهُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَءَاتَيْنَٰهُ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ أَنِ ٱتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

މުފުރަދާތު

وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُواْ = އަދި يهودى ންކަމުގައިވީ މީހުންގެމައްޗަށް. ۞ حَرَّمْنَا = ޙަރާމްކުރެއްވީމެވެ حرام ކުރެއްވީމެވެ. ۞ مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ޤިޞްޞާކޮށްދެއްވި ކިޔައިދެއްވީމެވެ. ۞ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. (أنعام ސޫރަތުގައި) ۞ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ = އަދި ޙަރާމްކުރެއްވީ އުމުރުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވަޑައިނުގަނެވެ. ۞ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ = އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންވީ. ۞ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ = އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވާކަމުގައެވެ. ۞ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ = ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ . ۞ لِلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسُّوٓءَ = ނުބައި ކަންތައްކުރިމީހުންނަށް. ۞ بِجَهَالَةٍ = ނުދަނެގެން. ۞ ثُمَّ تَابُواْ دެން އެމީހުން توبة ވެއްޖެ. ۞ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ = އޭގެފަހުގައި. ۞ وَأَصْلَحُوٓاْ = އަދި އެމީހުން إصلاح ވެއްޖެ. ۞ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެފަހުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ. ۞ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފިޔަވިނުއި ގަފޫރުވަންތަ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ = ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم (عليه السّلام)۞ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ = اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ أمّة އެއްކަލަކުގައި އެކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ حَنِيفًا = شرك ނުކުރުމެވި توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ. ۞ وَلَمْ يَكُ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ނުވެވަޑައިނުގަނެވެ. ۞ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ = مشرك ންގެ ތެރެއިން. ۞ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ = އެކަލާނގެ ދެއްވި نعمة ތަކަށް شكر ކުރައްވާ حال ގައެވެ. ۞ ٱجْتَبَاهُ = އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު خاصّ ކުރައްވައި إختيار ކުރެއްވިއެވެ. ۞ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ = އަދި ސީދާވެގެންވާ މަގުމަތީގައި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވިއެވެ. ۞ وَءَاتَيْنَاهُ = އަދި ޙަޟްރަތަށް އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ. ۞ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً = ދުނިޔޭގައި ހެޔޮކަމެއް (ތަނާވަތުކަމެއް.) ۞ وَإِنَّهُ فِى ٱلْءَاخِرَةِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ދުވަހުން އެކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގަންނާނެއެވެ۞

لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٢٢﴾ = ކަނޑައެޅިގެން صالح ންގެ ތެރެއިންނެވެ.۞ ثُمَّ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ދެން މިޔަންބަރުސޫލާގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރެއްވީމެވެ. ۞ أَنِ ٱتَّبِعْ = ކަލޭގެފާނުން تبع ވުމަށްވެގެންނެވެ.۞ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ = إبراهيم ގެފާނުގެ ملّة އާއި. ۞ حَنِيفًا = شرك ނެތް ޚާލިޞް توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ حال . ۞ وَمَا كَانَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ..۞ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ = مشرك ންގެ ތެރެއިން.

إجْمَالِي މާނަ

(١١٨) އަދި ޔަހޫދީން ކަލޭގެފާނަށް މިޔަންބަރުސޫލާގެ އަންގަވާ بيان ކުރެއްވި ތަކެތި يهودى ން ދީސްތަކުންގެމައްޗަށް حرام ކުރެއްވީމެވެ. (އެއީ أَنْعَام ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ.) އަދި މިޔަންބަރުސޫލާގެ އުޅުންތަކަށް އަނިޔާވެރިވެވޭ ނުގަންނަވަމެވެ. އަދި އެކަމަކު އުޅުން އުޅުންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވާކަމުގައިވިއެވެ.

(١١٩) ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ (ދަންނަވައެވެ!) ނޭނގިގެން ނުބައިކަންތައްތަކެއް ކުރިއުޅުން އުޅުންތަކަށް އެކަން ކުރުމަށްފަހު توبة ވެ އަދި އުޅުންގެ حال ތަކެއް إصلاح ކޮށްފިއްޔާ ހެޔޮ ވަގުތުގައި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ (އުޅުންނަށް ފުއްސަވާ رحمة ލައްވާފުއްޔާތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަމާގެއި ފަހުގައިން ގަދަފުއްސަވާ رحمة ލައްވުން ވޭތުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٢٠) ހަމަކަށަވަރުން إبراهيم عليه السّلام ވެވަޑައިގެންނެވީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެންވާ أمّة އެއްކަމުގައެވެ. شرك ނެތްވެވަޑައިގެން توحيد އަށް ސީދާވެގެންވާ ހެޔޮކަން އުގަންނަވައިދޭއާ مُعَلِّم އެއްކަމުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު مشرك ންގެތެރެއިން ނުވެއެވެ.

(١٢١) اللّه ގެ نعمة ތަކަށް شكر ކުރައްވާ ބޭކަލަކުކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު إختيار ކުރައްވައި خاصّ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގު ދެއްކެވިއެވެ.

(١٢٢) އަދި މިޔަންބަރުސޫލާގެ ދުނިޔޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮކަމެއް (ރަނގަޅުކަމެއް) ދެއްވީމެވެ. (އެއީ ދުނިޔެ ދުވަހުގެ ދިރިއުޅުމުގެ ތަޢުރީފް އެކަލޭގެފާނަށް ރިވެތި ثناء ކިޔުމާއި تعريف ކުރުން ދެއްވުމެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ގައި އެކަލޭގެފާނުވާނީ ކަނޑައެޅިގެން صالح ވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(١٢٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ދެން شرك ނެތް ޚާލިޞް توحيد އާ ސީދާވެގެންވާ إبراهيم عليه السّلام ގެ دين އާ تبع ވުމަށްވެގެން މިޔަންބަރުސޫލާގެ ކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު يعنى: إبراهيم عليه السّلام مشرك ންގެތެރެއިން ވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

إِنَّمَا جُعِلَ ٱلسَّبْتُ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ ۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ ۖ وَجَـٰدِلْهُم بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا۟ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَٱصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

މުފްރަދާތު

إِنَّمَا جُعِلَ ٱلسَّبْتُ = ހޮނިހިރުދުވަސް ޚާއްޞަކުރެވުނީ ކަނޑައަޅުއްވާ. (އޮޅުން: އަދުވަހަން މާތްކުރުމާ ގުޅިގެން ޚާއްޞަކުރެވުނީ) ❁ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ = އެދުވަހާ މެދު ދެބަސްވެ إختلاف ވެވުނު ބަޔަކަށް. ❁ وَإِنَّ رَبَّكَ = އަދި ހަމަކަނޑައެޅިގެން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ. ❁ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ = ހަމަކަނޑައެޅިގެން އެއުރެންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާނެއެވެ. ❁ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން. ❁ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ = އެއުރެން އެކަމާ މެދު إختلاف ވަކަށްވެގެން މެދުގައި. ❁ ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެމަގަށް ގޮވާލައްވާށެވެ! (إسلام دين އަށް ގޮވާލައްވާށެވެ!) ❁ بِٱلْحِكْمَةِ = حكمة ވެރިކަމާއެކު. (اللّٰه ގެ وحي އިން) ❁ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ = އަދި ރަނގަޅު نصيحة އާއި وعظ އިން. ❁ وَجَـٰدِلْهُم = އަދި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނާ جدل ކުރައްވާށެވެ. ❁ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ = އެންމެ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކުން. ❁ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަނޑައެޅިގެން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ❁ هُوَ أَعْلَمُ = ކަލާނގެއީ އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ = އެކަލާނގެ މަގުން މަގުފުރެދިގެންވީ މީހާ ❁ وَهُوَ أَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުން ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ = ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުން. ❁ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ = އަދި (އަ مشرك ން) ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް عقوبة ދީ އަނިޔާކޮށްފިއްޔާ ❁ فَعَاقِبُوا۟ = ފަހެ ކަލޭމެން (އެމީހުންނަށް) عقوبة ދީ އަނިޔާކުރާށެވެ! ❁ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ = ކަލޭމެންނަށް އެ عقوبة ދެއްވިފަދައިން (އެއަށްވުރެ އިތުރު ނުކުރާށެވެ!) ❁ وَلَئِن صَبَرْتُمْ = އަދި ކަލޭމެން ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ. ❁ لَهُوَ خَيْرٌ = ހަމަކަނޑައެޅިގެން އެއީ ހެޔޮކަމެކެވެ. ❁ لِّلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٢٦﴾ = ކެތްތެރިންނަށް. ❁ وَٱصْبِرْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ❁ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِٱللَّهِ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކެތްތެރިވެވަޑައިގަތުން اللّٰه ގެ حضرة ން ނޫނެއް ނުވެއެވެ. ❁ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންގެމައްޗަށް ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! ❁ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު ހިތްދަތި ދަތިކަމުގައި ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ❁ مِّمَّا يَمْكُرُونَ

﴿١٢٧﴾ = އެމީހުން އެހަދާ މަކަރުހެދުމާއި ހެދިފައި ހީލަތްތެރިކަމުގެ ސަބަބުން. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله (ތަޤްވާވެރިންނާއި) ۞ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ = تقوى ވެރިވީމީހުންނާ އެކުގައެވެ. (އެމީހުންނަށް ވާގިދެއްވުމުގައެވެ.) ۞ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ = އަދި އެމީހުންނަކީ إحسان ވެރިންކަމުގައިވީ މީހުންނާއި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢٤) ހޮނިހިރުދުވަސް ޙައްޤުވެވިފައިވަނީ އެދުވަހާ ދޭތެރޭގައި إختلاف ވެރިވީމީހުންނަށެވެ. އަދި (އޭ رسول އެވެ!) قيامة ދުވަހުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެމީހުންގެ ދެމެދު ގައި إختلاف ވި ދޭތެރެވާ ކަންތައްތަ ދެމެދު حكم ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

- ދަންނައެވެ! ހޮނިހިރުދުވަހާ ދެމެދު إختلاف ވީ ހަތްވާގެ ދުވަސްބަޔަކުގެތެރެއިން يهودى ން إختيار ކުރީ ދުވަހެއް إختيار ކުރީ އެންމެފަހު ދުވަސް ހުކުރުދުވަސް ބޭނުމީ އެއްބަޔަކު ކަމެވެ. އަށްޑަބަޔަކަށް ވުނުކީ އާދިއްތަދުވަސްކަމެވެ. އަދި އަށްޑަބަޔަކަށް ވުނުކީ ހޮނިހިރުދުވަސްކަމެވެ. އެންމެ ފަހުން އެމީހުން إختيار ކުރީ ހޮނިހިރުދުވަހެވެ. ހުކުރުދުވަސް ނަގާކަން ނުނިގުނެވެ. އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަތްވާގެ މަސްދުވަހު ހޮނިހިރުދުވަހެވެ.

والله أعلم

(١٢٥) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ މަގަށް އެބަހީ: إسلام دين އަށް ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލެއްވާށެވެ! އެއީ حكمة އާއި قرآن ގެ وعظ އާއި نصيحة އާއި إرشاد ނުވެވެ. އަދި ރަނގަޅުގޮތުގައި އެމީހުންނާ جدل ކުރައްވާށެވެ! ދަންނައެވެ! މީއަޑިން މި އިސްލާމްކުރައްވަމުން ދިނުމަށް ގޮވާލުމުގެ ތިންދަރަޖައެއް ހުރެއެވެ. ހުރިހާ حكمة ނުވެވެ. އެއީ جاهل ނާސާމުދުގެ އެވެ. ދެވަނައީ وعظ އާއި نصيحة ނުވެވެ. އެއީ ޢަމަލުވެސް ފުރިހަމަ ދަންނަ އެހެނީ ހަނދާން ނުޖެހޭ މީހުންނެވެ. ތިންވަނައީ جدل ކުރައްވުމާއެކުގައެވެ. އެއީ ބަޔަކުރުހަރުކަށި އެހެނީ ދޯހޫރާ ހުދިމުންނެވެ. މިތިންބައިމީހުންނާމެދު އޮތް ތިނަދަރަޖައެއް ހުރެއެވެ. ދިފާސްކަރުމަ ހުސްކުރިމީކަމުގެ ބާރުމިންބަރުހަވެއްޓުނު دعوة ނާރަމީޤާމުވެސް އެކަށިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެކަލާނގެ މަގުން ގޮތް ހުރިހުރިމަގޮތި ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތެދުމަގުގައިވާ މީހުންވެސް އެކަލާނގެ ބޮޑަށް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(١٢٦) އަދި ތަ مشرك ންގެމީހުން ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް عقوبة ދީ އަނިޔާކޮށްފިއްޔާ އެމީހުން ކަލޭމެނަށް އަނިޔާކޮށް عقوبة ދިނުމަށްފަދައިން ކަލޭމެންވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާކޮށް عقوبة ދޭށެވެ! (އެއަށްވުރެ މައްޗަށް ނުގޮސްނަށެވެ!) އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް عقوبة ނުދީ ކެތްތެރިވެއްޖެއްޔާ يقين ނުވެސް އެއީ މާހެޔޮގޮތެވެ.

(١٢٧) އަދި ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު ގެ ކެތްތެރިވެވަޑައިގަތުންވަނީ الله ގެ حضرة ގައެވެ. އެބަހީ: އެއީ الله ގެ توفيق އާއި އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމާއި އެހީތެރިވުމެއްގައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް (އެބަހީ: ތަ مشرك ން އީމާންނުވުމުން) ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުން إسلام دين ގާ ދިޔުމަށް ދޮގުހެދުމާއި ހަދާ މަކަރުގެ ސަބަބުން ހިތްދަތި ނުކުރައްވާށެވެ!

(١٢٨) ހަމަކަށަވަރުން الله ވާގިދެއްވަނީ تقوى ވެރިވީމީހުންނާއި އަދި އެމީހުންނީ إحسان ވެރިންކަމުގައިވީ މީހުންނާ އެކުގައެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة الإسراء ގެ މާނަ

سُورة الإسراء | އާޔަތުގެ އަދަދު (١١١)

سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا مِّنَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ إِلَى ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡأَقۡصَا ٱلَّذِي بَٰرَكۡنَا حَوۡلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿١﴾ وَءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ وَجَعَلۡنَٰهُ هُدٗى لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُواْ مِن دُونِي وَكِيلٗا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوحٍۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَبۡدٗا شَكُورٗا ﴿٣﴾ وَقَضَيۡنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ فِي ٱلۡكِتَٰبِ لَتُفۡسِدُنَّ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَّتَيۡنِ وَلَتَعۡلُنَّ عُلُوّٗا كَبِيرٗا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعۡدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثۡنَا عَلَيۡكُمۡ عِبَادٗا لَّنَآ أُوْلِي بَأۡسٖ شَدِيدٖ فَجَاسُواْ خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِۚ وَكَانَ وَعۡدٗا مَّفۡعُولٗا ﴿٥﴾

ލަފުޒުތަ

سُبْحَنَ ٱلَّذِى أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا = ރޭގަނޑެއްގައި އެކަލާނގެ އަޅާ ހިނގެވި ކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! ❁ مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ = مَسْجِدُ ٱلْحَرَام ނީ (كَعْبَة اللّه ގެފުޅުހުރި مكّة ގެ حرم) ❁ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا = مَسْجِدُ ٱلْأَقْصَى އަށް (އެއީ بَيْتُ المَقْدِس ގައިވާ މިސްކިތެވެ. حرم އެވެ.) ❁ ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ = އެތަނާއި އެތާނގެ ވަށައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތްލައްވާފައިވާ ތަނެވެ. ❁ لِنُرِيَهُۥ = އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް (އަޅާއަށް) ދައްކަވާށެވެ. ❁ مِنْ ءَايَٰتِنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އެއްކަލާނގެކަމާއި قدرة ބާރުކަމުގެ دليل ތަކުގެތެރެއިން. ❁ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ. ❁ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް ފޮތް (توراة) ދެއްވީމެވެ. ❁ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އަދި بنى إسرائيل ގެ މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގުދައްކަވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް ލެއްވީމެވެ. ❁ أَلَّا تَتَّخِذُوا = (އަދި މީސްތަކުންނަށް އަންގަވާފައެވެ.) ކަލޭމެން ހަމަ إختيار ނުކުރާށެވެ! ❁ مِن دُونِى وَكِيلًا ﴿٢﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި شريك އަކު / ކަންކަން حوال ކުރެވޭނެ ފަރާތެއް. ❁ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ = އޭ نوح عليه السّلام އާއިއެކު (ނަވާގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުއްލެވި މީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅެވެ! ❁ إِنَّهُۥ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނީ ވެވަޑައިގެންނެވީއެވެ. (އެއީ نوح عليه السّلام އެވެ.) ❁ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ = (އެކަލާނގެ نعمة ތަކަށް) ގިނަގިނައިން شكر ކުރައްވާ حمد ކުރައްވާ ބަޔަކަށްވެވަޑައިގެން. ❁ وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ بنى إسرائيل ނަށްވަނީ ނިންމަވައްވައިފީމެވެ. ❁ فِى ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގައި. توراة ގައި. ❁ لَتُفْسِدُنَّ فِى ٱلْأَرْضِ = ހަމަކަށަވަރުން ބިމުގައި (بَيْتُ ٱلْمَقْدِس ގެ) ފަސާދަ ހިންގާނެކަމަށް ❁ مَرَّتَيْنِ = ދެފަހަރަކު. ❁

وَلَتَعْلُنَّ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުވެ މަތިވާނަހުތަކުގައި. ❁ عُلُوًّا كَبِيرًا (٤) = ވަރަށްބޮޑުކަން ބޮޑުވެ މަތިވުމަކުން. ❁ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا = ފަހެ އެދެފަހަރުންކުރެ ފުރަތަމަ ފަހަރުގެ وعد ފުރި އައިސްފިނަމަ. ❁ بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ = މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް (بنى إسرائيل ންގެ މައްޗަށް) ފޮނުއްވީމުއެވެ. ❁ عِبَادًا لَّنَا = މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ އަޅުންގެ ތެރެއިން ޖަމާޢަތެއް. ❁ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ = ގަދަބާރުގެ ވެރި. ❁ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ = ފަހެ އެމީހުން ގެދޮރުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެ ހަލާކުކޮށް ބަރުބާދުކުރިއެވެ. ❁ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا (٥) = އަދި އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ހިނގާނެ وعد އެއްކަމުގައިވިއެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١) ރޭގަނޑެއްގެ ވަގުތުކޮޅެއްގައި އެކަލާނގެ އަޅާ محمد صلّى الله عليه وسلّم ، مكّة ގައި ހުންނަ مَسْجِدُ الْحَرَام ން بَيْتُ الْمَقْدِس ގައި ހުންނަ مَسْجِدُ الْأَقْصَى އަށް ގެންދެވި ކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! އެ مَسْجِدُ الْأَقْصَى އަކީ އޭގެ ވަށައިގެން މިވަނަރަސްކަލާނގެ بركاة ލައްވާފައިވާ ތަނެކެވެ. (އެއީ ގަސްގަހާ ފެންގެ ގުދުރަތާއި އަދި نبى ބޭކަލުންނާއި صالح ބޭކަލުން އުޅުއްވި ތަނެއް އެކަށައަޅުއްވާފައިވާ ތަނެކެވެ. ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ތަނެކެވެ.) ފަހެ މިވަނަރަސްކަލާނގެ އަޅާ އެގެންދެވީ މިވަނަރަސްކަލާނގެ އައްޗަށްވެސް ކަނޑައެޅިގެން قدرة ވެރިކަމުގެ ބައެއް دليل އާއި عجائبات އެކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٢) އަދި މިވަނަރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް توراة ދެއްވީމެވެ. އަދި އެފޮތް އެއީ بنى إسرائيل ންނަށް ތެދުމަގެއްކަމުގައި މިވަނަރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. (އަދި އެމީހުންނަށް އަންގަވީމެވެ.) މިވަނަރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭމެން شريك އަކު އެބަހީ- ކަންކަމުގައި ބަރޯސާވާނެ حوال ކުރާނެ އެހެން ވަކީލެއް إختيار ނުކުރާށެވެ!

(٣) އޭ نوح عليه السّلام އާއިއެކު ނައުކާގައި މިވަނަރަސްކަލާނގެ އުފުއްލަވައިދެއްވި މީހުންގެ ދަރިންނެވެ! (އެބަހީ: އިންސާނުންނޭ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ! ކަލޭމެން الله އަށް شكر ކުރާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުވީ ވަރަށް ގިނަގިނައިން - އެބަހީ: نوح عليه السّلام ވީ ގަދައިގެންނުވާ ގިނަގިނައިން الله އަށް شكر ކުރައްވާ އަޅަކުކަމުގައެވެ.

(٤) އަދި موسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތުގައި އެބަހީ: توراة ގައި بنى إسرائيل ންގެ މީހުން ބިމުގައި يعنى: بيت المقدس ގައި ދެފަހަރަކަށް الله އަށް އުރުދަ ފަސާދަކުރާނެ بسياد ... ހަލާކުކުރާނެ ކަމަށް ސިޔާކަތަށް ވަރަށްބޮޑުކަން (މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް) ބޮޑުވެ كِبْرُ ވެރިވާނަކަން ހިނގާނެކަމަށް (އެމީހުން أشعياء قتل ކޮށް أرْمِيَاء ހައްޔަރުކޮށް ޖަލަށްލައިގެން.)

(٥) ފަހެ އެދެފަހަރުންކުރެ ފުރަތަމަ ފަހަރު (އެބަހީ: ފުރަތަމަ ފަހަރު ގަދަހަކުރާ) އެމީހުން އުރުދަ ބިމުގައި ފަސާދަކުރިހިނދުން) އެމީހުންގެ މައްޗަށް މިވަނަރަސްކަލާނގެ (އެމީހުން ހަލާކުކުރުމަށް) ގަދަބާރުގެ ވެރިއެން ވަރަށްގަދަފަދަ ބާރުގަދަ ބައެއް ފޮނުއްވީމެވެ. އެމީހުންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވީމެވެ. (އެއީ بَابِل ގެ ރަސްގެ بُخْتُنَصْرُ އާއި އޭނާގެ لشكر ތަކުގައި ބުނެވެއެވެ. މިއީ ވަރަށް إختلاف ހުރި ވާހަކަތަކެކެވެ. والله أعلم بالصّواب)

ފަހެ އެމީހުން އަތަށްގެނެ ގެދޮރުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެ މީހުންތައް މަރާ ތަންތަން ހަލާކުކުރިއެވެ.

އަދި އެކަމީ ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން ހިނގާނެކަމެއްކަމުގައި وعد ކުރެއްވި ކަމެކެވެ.

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَٰكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَٰفِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

މުފްރަދާތު

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް (އޭ بنى إسرائيل ންގެ މީހުންތޮވެ!) ގަދަކަމާއި ވެރިކަން އަނބުރާދެއްވީމެވެ. ❁ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް.❁ وَأَمْدَدْنَٰكُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަދަދުކޮށްދެއްވީމެވެ. ❁ بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ = މުދަލާއި ދަރިންނެން.❁ وَجَعَلْنَٰكُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ލެއްވީމެވެ. ❁ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ = ހަނގުރާމައިގައި عدد ގިނަބަޔަކުކަމުގައި. ❁ إِنْ أَحْسَنتُمْ = ތިޔަބައިމީހުން (ހެޔޮ عمل ކޮށް) ރަނގަޅުކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމެއްކޮށްފީއެވެ. ❁ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ = އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމެއްކޮށްފީއެވެ. (އެބަހީ: އޭގެ ފައިދާ އަންނާނީ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ.) ❁ وَإِنْ أَسَأْتُمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުބައިކަމެއްކޮށްފިއްޔާ. ❁ فَلَهَا = (އޭގެ ނުބައި އަންނާނީ) ވެސް ހަމަ އެ نفس ތަކަށެވެ.❁ فَإِذَا جَآءَ = ފަހެ އައިސްފިއްޔާ.❁ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ = އަނެއް وعد ވެސް. (ފަހުގެ وعد ވެސް) ❁ لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ = އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް ނުބައިކުރުމަށް. (ބިރުވެރިކަމުން ދަރުކުރުމަށް) ❁ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ = އަދި އެމީހުން مَسْجِدُ الأقصى އަށް ވަދެވުމަށް. ❁ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ = އެމީހުން ފުރަތަމަފަހަރު އެތަނަށް ވަދެފައިވާ ފަދައިން.❁ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ = އަދި އެމީހުން އަތުވެއްޖެ ކޮންމެ އެއްޗެއް ހަލާކުކޮށް ފުނޑުފުނޑުކުރުމަށް.❁ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ = ހަލާކުކުރުމެއްގެ ގޮތުން ހަލާކުކޮށްލުމަށް.❁ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ = (އޭ بنى إسرائيل ންތޮވެ!) ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ ތިޔަބައިމީހުންނަށް رحمة ލެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ.❁ وَإِنْ عُدتُّمْ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން (ނުބައިކަމާއި فاسد ކަމަށް) إعاد ވެއްޖެނަމަ.❁ عُدْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް (ތިޔަބައިމީހުން قتل ކުރުމާއި، ހިފެހެއްޓުމަށް) إعاد ވާ ފަދައިން ހުށްޓަވާނެއެވެ.❁ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ جَهَنّم ލެއްވީމެވެ.❁ لِلْكَٰفِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾ = ކާފިރުންނަށް ޖަލެއްކަމުގައި / ހިރާސްކުރާނޭ ތަނެއްކަމުގައި.❁ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ = ހަމަކަށަވަރުން މި قرآن.❁ يَهْدِى = މަގުދައްކަވައެވެ.❁ لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ = އެންމެ ސީދާ ރަނގަޅު މަގަށް.❁ وَيُبَشِّرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ = އަދި (އެ قرآن) مؤمن ންނަށް އުފާވެރި خبر ދެއެވެ.❁ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އެ مؤمن ންނަކީ صالح عمل ތައް ކުރާ މީހުންނެވެ.❁ أَنَّ لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ހުރިކަމުގެ.❁ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައެއް. ثواب އެއް.❁ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ

لَا يُؤْمِنُونَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން إيمان ނުވާމީހުން.۞ بِٱلۡأٓخِرَةِ = آخرة ދުވަހަށް.۞ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ.۞ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އެއް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦) ދެން އަލުންވެސް (އޭ بني إسرائيل ންނޭވެ!) އެމީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ގަދަކުރައްވައި ވެރިކަމާއި ބާރު ކަލޭމެންނަށް ރައްދުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މުދަލާއި ދަރިންނުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް مدد ކޮށްދެއްވައި ގަދަކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ عدد ގިނަބައެއް ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވީމެވެ.

(٧) ކަލޭމެން (ބަލާއި عمل ގެމުން) ރަނގަޅުކޮށް ހެޔޮކޮށް ކަންތައްތައްކުރެއްޖެނަމަ އެކަމުގެ ހެޔޮކަމާއި ރަނގަޅުކަން އަދި އޭގެ ދަރުމަތާއި ثواب ހުންނާނީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ނުބައިކޮށް ނުލަފާކޮށް ކަންތައްތައްކުރިއްޔާ އެކަމުގެ ނުބައިކަމާއި ދެރަކަން އޮންނާނީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ نفس ތަކަށެވެ.

ދެންފަހު ދެވަނަފަހަރު (بني إسرائيل ންގެމީހުން ބިންމަތީ ފަސާދަކުރުން الله ގެ أمر ފުރިހަމަވާން އުފެދުމުގެ وقت އައިސްދުވާން އެކަން އައީ (އޭ بني إسرائيل ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ބޭރުބިދޭސީ މީހުން ފަރާތުން ދުޝްމަނުން ނުބައިކުރުމަށެވެ. އެމީހުންގެ ބޭރުކަމަކަށްދާދަ ދުރަށްވުރެ ނިކަމެތިކުރުމަށެވެ. އަދި އެ عدوة ތަކުން އަރައިގަންނައިސް بَيْتُ المقدس ގައިވާ مَسْجِدُ ٱلْأَقْصَى ކުރިން ވަދެގެންވެސް އެއައި عدوّ ން ހަލާކުކުރިއަކަށް އެމީހުން އެއްކިބާ ހިފާޅިއްޔާލާ މުޅިން ބަރުބާދުކޮށް ސުންނާފަތިކުރުމަށެވެ.

- ދަންނައެވެ. بني إسرائيل ން ދެވަނަފަހަރު ކުރި އެންމެބޮޑު فَسَاد އަކީ يَحْيى عليه السّلام قتل ކޮށް توراة ގެ حكم ތަކަށް އުއްދުނަކަމުގައިވުމެވެ. އެފަހަރު އެމީހުންގެމައްޗަށް الله ފޮނުއްވީ مَلِكُ الرُّوم ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ.—والله أعلم

ކޮންމެއަކަސް މިވާހަކަތަކާ ވަރަށް إختلاف ވެފައިވާ ވާހަކަތަކެވެ.

(٨) (އޭ بني إسرائيل ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް رحمة ލެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. (ކަލޭމެން توبة ވެ الله ގެ މަގަށް رجوع ވެއްޖެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް رحمة ލައްވާނެތެވެ.) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އުޅުމާއި مَعْصِيَة ގެތަކަށް އަލުންވެސް رجوع ވެ އެފަދަ ކަންތައްތައްކުރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް ކަލޭމެން ނިކަމެތިކުރުމާއި ، قتل ކުރުމާއި ، އަދަބުދިނުމުގެމައްޗަށް رجوع ވާހުށީމެވެ. (ޖަޒާ ، عمل އާއި އެއްގޮތަށެވެ.) އަދި ނަރަކަ އެއީ ކާފިރުންނަށް ބަންދުކުރާތަނެއް ނުވަތަ އެމީހުން ޙަބްސުކުރާތަނެއްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ.

(٩) ހަމަކަށަވަރުން މި ކީރިތި قرآن މަގުދައްކަނީ ހަމަ އެންމެ ސީދާ ތެދުމަގަށެވެ. އަދި إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރާ މުއުމިނުންނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަތާއި ثواب އެއް ހުރިކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر މި قرآن ދެއްވައެވެ.

(١٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާ މީހުންނަށް (ދަންނައެވެ!) ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ.

وَيَدْعُ ٱلْإِنسَٰنُ بِٱلشَّرِّ دُعَآءَهُۥ بِٱلْخَيْرِ ۖ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ عَجُولاً ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ءَايَتَيْنِ ۖ فَمَحَوْنَآ ءَايَةَ ٱلَّيْلِ وَجَعَلْنَآ ءَايَةَ ٱلنَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا۟ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ فَصَّلْنَٰهُ تَفْصِيلاً ﴿١٢﴾ وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقْرَأْ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَّنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولاً ﴿١٥﴾

ލުޣަތު

وَيَدْعُ ٱلْإِنسَٰنُ = އަދި އިންސާނާ دعاء ކުރެއެވެ.۞ بِٱلشَّرِّ = ނުބައިން (އެއާގެ نفس އަށް ނުބައިގޮތަށް ގެއްލުންވުމަށް) ۞ دُعَآءَهُۥ بِٱلْخَيْرِ = އެއާގެ نفس އަށް ހެޔޮ دعاء ކުރާފަދައިން.۞ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ = އަދި އިންސާނާ ވިއެވެ.۞ عَجُولاً ﴿١١﴾ = (ކަމެއްގައި ހަލުއިކުރު) އަވަސްވެގަންނަ މީހަކު ކަމުގައި.۞ وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ = އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު މިވަނީ ހަދާވަޑައިގަތީމެވެ.۞ ءَايَتَيْنِ = ދެ دليل ކަމުގައި. (އެއްކަލާނގެ ވަންތަކަމާއި قدرة ތެރިކަމުގެ) ۞ فَمَحَوْنَآ ءَايَةَ ٱلَّيْلِ = ފަހެ ރޭގަނޑުގެ آية (ހަނދު ނުވަތަ ރޭގަނޑު) މިވަނީ ހަދާވަޑައިގެން ކަނޑުވާލައްވައިފީމެވެ.۞ وَجَعَلْنَآ ءَايَةَ ٱلنَّهَارِ = އަދި ދުވާލުގެ آية (އެބަހީ: دليل) މިވަނީ ހަދާވަޑައިގަތީމެވެ.۞ مُبْصِرَةً = އަލިކަންދޭ އެއްޗެއްކަމުގައި.۞ لِّتَبْتَغُوا۟ فَضْلاً = فضل ވަންތަކަން (ރިޒުގު) ކަލޭމެން حاصل ކުރުމަށް ޓަކައި.۞ مِّن رَّبِّكُمْ = ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން.۞ وَلِتَعْلَمُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ދެނެގަތުމަށް.۞ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ = އަހަރުތަކުގެ عدد އާއި (މަސްދުވަސްތައް ގުނުން)۞ وَكُلَّ شَىْءٍ = އަދި ކޮންމެ ކަމެއް = ފަހެ އެއެއްޗެއް فَصَّلْنَٰهُ تَفْصِيلاً ﴿١٢﴾ = މިވަނީ ހަދާވަޑައިގެން ކަނޑައެޅިގެން بيان ކޮށް تفصيل ކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ وَكُلَّ إِنسَٰنٍ = އަދި ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް.۞ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ = މިވަނީ ހަދާވަޑައިގެން އޭނާގެ عمل އެބަހީ: އޭނާކުރާކަންތައްތަކުގެ ފަލަ އޭނާއަށް لازم ކުރައްވައިފީމެވެ / ކޮންމެހެން އުޅޭވީމެވެ.۞ فِى عُنُقِهِۦ = އޭނާގެ ކަރުގައި.۞ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުން މިވަނީ ހަދާވަޑައިގެން އޭނާއަށް ނެރުއްވާނީމެވެ.۞ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ = އޭނާއާ ދިމާވާނެ ފޮތެއް.۞ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ = ހުޅުވާލެވިގެންވާ / ނެރެވިފައިވާ ގޮތުގައި.۞ ٱقْرَأْ كِتَٰبَكَ = (އޭނާއަށް އަންގާނެއެވެ.) ކަލޭ ކަލޭގެ ފޮތް ކިޔާށެވެ!۞ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ = މިއަދު ކަލޭގެ نفس އަށް ފުދެއެވެ.۞ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ = ކަލޭގެމައްޗަށް ހިސާބުކުރާމީހަކު ކަމުގައި.۞ مَّنِ ٱهْتَدَىٰ = (ތެދުމަގު ލިބިގެންވީމީ. (ތަނބަސްވާށެވެ!)۞ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ = ފަހެ އޭނާ ތެދުމަގު ލިބިގަންނަނީ އޭނާގެ

އޭނާގެ نفس އަށެވެ.۞ وَمَن ضَلَّ = އަދި މަގުފުރެދިއްޖެ މީހާ. (ދަންނާށެވެ!) ۞ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا = ފަހެ އޭނާގެ މަގުފުރެދުމުގެ ގެއްލުމެއް ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ.۞ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ = އަދި އުފުލާމީހަކު (ފާފައިގެ ބަރުއުފުލާމީހަކު) ނުއުފުލާނެއެވެ.۞ وِزْرَ أُخْرَىٰ = އެހެންމީހެއްގެ (ފާފައިގެ) ބަރުއް.۞ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ عذاب ދެއްވާކަށްވާކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ.۞ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައިފުމަށްދާންދެން.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١١) އަދި އިންސާނާ رحمة ލިބުމާ ގުޅުންހުރި ކަންތަކަށް دعاء ކުރާފަދައިން އޭނާގެ މައްޗަށް ނުބައި ކަންތައް ދިމާކުރުމަށްވެސް އޭނާ دعاء ކުރެއެވެ. (އެއީ ހިތްދަތިވެ ދެރަވާ ކަންތައް ދިމާވިމާ މީހާގެ نفس އަށް ހާނިކަމާ مصيبة އައުމަށް دعاء ކުރުމެވެ.) އަދި އިންސާނާ ވަނީ އަވަސްވެރިޔަކު ކަމުގައެވެ. (ކެތްތެރިކަމެއްނެތި ދިރުކުޅަކަމުގައެވެ.)

(١٢) އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލު އެއީ (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކުޑަބޮޑުކަމުގެ ހެއްކަށްވާ ދެ ނިޝާނެވެ) ދެ علامة ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ علامة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮހެލައްވައިފީމެވެ. އަދި ދުވާލުގެ علامة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީ ވިދާލި ފެންނަގޮތަށް އަލިކޮށްދެއްވުމަށެވެ. (އަދި ރޭގަނޑުގެ علامة އެއީ ހަނދުކަމާއި ދުވާލުގެ علامة އެއީ އިރުކަމުގައި ބައެއް ތަފްސީރުވެރިން ބުނެއެވެ. والله أعلم) ދެންފަހެ އެކަންކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ ގެ فضل ފަރުމާކަން ހޯދުމަށާއި އަދި އަހަރުތަކުގެ عدد ދެނެގަތުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތަފްސީލު ކޮށް تفصيل ކޮށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ بيان ކޮށްދެއްވީމެވެ.

(١٣) އަދި ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އޭނާކުރާ عمل އެއް އޭނާގެ ކަރުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުއްވައިފީމެވެ. (އެއީ އޭނާ ދުނިޔެއަށް ޚާއްޞަވި ކުރުމެވެ.) އަދި ގިޔާމަތް ދުވަހުން قيامة ދުވަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ނެރުއްވާނެ ފޮތެއް (އެއީ އޭނާގެ عمل ގެ ފޮތެވެ.)

(١٤) (قيامة ދުވަހުން އޭނާއަށް އަންގާނެއެވެ.) ކަލޭގެ ފޮތް ކިޔާށެވެ. މިއަދު ކަލޭގެ نفس ގެ މައްޗަށް ހިސާބުކުރާމީހަކު ކަމުގައި އެގޮތް ފުދޭނެއެވެ.

(١٥) ފަހެ ތެދުމަގު ލިބިގަންނަމީހާ (ދަންނާށެވެ!) އޭނާގެ ތެދުމަގު ލިބިގަތުމުގެ ސަވާބު ހުރީ ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އަދި މަގުފުރެދިއްޖެ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ގެއްލުމާއި ހާނިކަން ހަމައެކަނި އޭނާގެ نفس އަށެވެ. އަދި ފާފައިގެ ބަރު އުފުލާމީހަކު އެހެންމީހެއްގެ ފާފައިގެ ބަރު ނުއުފުލާނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول އަކު ފޮނުއްވައިފުމަށްދާންދެން ދެންތާ އާދަކުރުމަށްފަހު ގުރުބާ (މީސްތަކުންނަށް) عذاب ދެއްވާކަށްވާކަލާނގެއެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނޫނެވެ. (އަދި: މީސްތަކުންނަށް ގާތަށް رسول ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައި އެބޭކަލަކު ނަސޭހަތްދެއްވުމަށްފަހު ފިޔަވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް عذاب ނުދެއްވާހުށީމެވެ.)

وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا۟ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ ٱلْقُرُونِ مِنۢ بَعْدِ نُوحٍ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿١٧﴾ مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْـَٔاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

މުފުރަދާތު

وَإِذَآ أَرَدْنَآ = އަދި ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިއްޔާ. ۞ أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً = ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ ރަށެއް ހަލާކުކުރެއްވުމަށް. ۞ أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا = އެރަށުގެ مُتْرَف ންނަށް ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އަމުރު. (ކިޔަމަންތެރިވުމަށް) ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ أمر ކުރައްވަމުއެވެ. ۞ فَفَسَقُوا۟ فِيهَا = ދެންފަހެ އެމީހުން (ކިޔަމަންނުވެ) އެރަށުގައި ފާސިޤުވެ ނުކިޔަމަންތެރިވެއެވެ. ۞ فَحَقَّ عَلَيْهَا ٱلْقَوْلُ = ދެންފަހެ އެރަށުގެ (أهل ވެރިންގެ) މައްޗަށް ކަލާނގެ ބަސްފުޅު حقّ ވެއްޖެއެވެ. ۞ فَدَمَّرْنَٰهَا = ދެންފަހެ ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އެރަށް ހަލާކުކުރައްވައި ބުރުބާދުކުރައްވައިފީމުއެވެ. ۞ تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ވެސް ހަލާކުކުރެއްވުން. ۞ وَكَمْ أَهْلَكْنَا = އަދި ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ ކިހާވަރަކަށް ހަލާކުކުރެއްވީންހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ: ވަރަށްގިނައިން ހަލާކު ކުރެއްވީމެވެ.) مِنَ ٱلْقُرُونِ = قَرْنُ ތަކުގެ ތެރެއިން. (أمّة ތަކުގެ ތެރެއިން ۞ مِنۢ بَعْدِ نُوحٍ = نوح عليه السّلام އަށްފަހު. ۞ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ހުރިހާ ގޮތްހަމަވެއެވެ. ۞ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ފާފަތަކާމެދު. ۞ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿١٧﴾ = خبر ކުރައްވާ އަދި ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ = މިއަވަސް ދުނިޔެއެދޭކަލަކުގައިވީ މީހާ. (ދުނިޔެއަށް!) ۞ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا = ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް އެތާނގައި އަވަސްކޮށްދެއްވަމުއެވެ. ۞ مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ = ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ އެއްޗެއް ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް. ۞ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ = ދެން ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ނަރަކަ ލައްވައިފީމެވެ. ۞ يَصْلَىٰهَا = އެތަނުގައި އޭނާ ވަންނަހަދާނެއެވެ. (ޖެހޭ އާއި އަނދައެވެ.) ۞ مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ = ނިކަމެތިވެ ދަތުރުކޮށްލެވިގެންވާ ގޮތުގައި حال (اللّه ގެ رحمة އާއި ދުރުވެގެން) ۞ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْـَٔاخِرَةَ = އަދި آخرة އެދިގެންވާ (އެބަހީ: آخرة ގެ ދަރުމަތާ ثواب އެދިގެންވާ) ۞ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا = އަދި އެދުވަހަށް ޖެހޭ ގޮތަށް އޭނާ އެދުވަހުގެ عمل ކުރި. (އެއީ اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި ހުރިހާ ގޮތްހަމަ عمل އެވެ.)۞ وَهُوَ مُؤْمِنٌ = އޭނާ إيمان ވެގެންވާ حال. ۞ فَأُو۟لَٰٓئِكَ = ދެން އެއުރެން. (އެފަދަމީހުން) ۞ كَانَ سَعْيُهُم = އެމީހުންގެ عمل ވިއެވެ. ۞ مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾ = شكر ލިބިވާގޮތަށް. ۞ كُلًّا نُّمِدُّ = ކޮންމެ ބަޔަކަށް ތިމަންނަވަރަސްކަލާނގެ

މަރުދޫދުވާވެ.۞ هَـٰٓؤُلَآءِ وَهَـٰٓؤُلَآءِ = އެބައިމީހުންނާއި މިބައިމީހުންނަށް (އެބަޔަކީ: ދުނިޔެ އެދޭމީހުންނާއި آخرة އެދޭ މީހުންނަށް) ۞ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ދެއްވުމުން.۞ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ދެއްވުންތެރިކަމެއް ۞ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ = އުނިވާނީ އެއްޗެއްކަމުގައި. / މަނާވާނޭއެއްޗެއްކަމުގައި.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٦) އަދި ރަށެއް ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިއްޔާ އެރަށެއްގައި ތިބި مُتْرَف ންނަށް (اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް) أمر ކުރައްވަމެވެ. (مُتْرَف ންނަކީ ނިބައި ނުލަފާ جبّار ންނާއި ކަންކަމަށް ފުރިފޫރިވާ ބޮޑެތިމީހުންނާއި އަނިޔާވެރި ރަސްކަލުންނާއި ނުބައި ނުލަފާ ފުއްސަވަރިންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ގިނަ نعمة ލިބި އުފާވެރިކަމާއި ތަނަވަސްކަމު ބޮޑުވެ އަ ޚާއްޞަވެގެންވާ ބަޔެކެވެ. جملة ކުރީ ބުނާނަމަ ތިބުމުގައި ބަސްކިޔާމީހުންކަމު ތަނަވަސްކަމުގައި އުޅޭ ނުބައިމީހުންނެވެ. والله أعلم)

ދެންފަހު މިބައިމީހުން އެރަށުގައި ނުބައިކަންތަކާއި ކުށްތައް ކަން ފާސިދުކަންތަކުރާނެއެވެ. ދެން އެހައިރުން އެބައިމީހުންގެމައްޗަށް ކީރިތި ބަސްފުޅު حقّ ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެރިއްސަވައިލައްވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެރަށެއް ހަލާކުކުރައްވައި ބުރިބުރިކުރައްވަމެވެ.

(١٧) އަދި نوح عليه السّلام އަށްފަހު ވަރަށްގިނަ أمّة ތަކެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ. (އޭ އެމީހުން ފާފަވެރިވާ ނިކަމަންތެރިވުމުންނެވެ.) އަދި (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ފާފަތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި އެކަލާނގެ خبر ކުރައްވާނޭކަލާނގެކަމުގައި ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއްވެސް ކަމެއް އެކަލާނގެއަށް ސިއްރުވެގެން ނުވެއެވެ.

(١٨) މިއަވަސްވެގެންވާ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ފާބަދާއި منفع އަށް އެދޭމީހަކުވިއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގެންވާ މީހަކަށް އިރާދަފުޅުވެގެންވާ އަދަދަކަށް މިދުނިޔެއިން ދެއްވާނީމެވެ. ދެން އޭނާއަށް قيامة ދުވަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަހަންނަމް ހަދައްދަވަމެވެ. ނިކަމެތިވެ މަލާމާތްލިބި اللّه ގެ رحمة ން ދުރުވެގެންވާ حال އޭނާ އެނަރަކައަށް ވަންނަހުއްޓެވެ.

(١٩) އަދި آخرة އަށް އެދޭމީހާ إيمان ވެގެންވާ حال އަދި آخرة ގެ ދަރުމަވަންތަ ثواب އެދިގެން އެ آخرة އަށްޓަކައި آخرة ގައި كامياب ވާވަރަށް عمل ތަކެއް ކޮށްފިމާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ އެފަދަމީހުންގެ عمل ތަކާއި މަސައްކަތްތަކެއް އެއީ شكر ވެރިވެވޭނެ عمل އެވެ. (اللّه تعالى އެފަދަމީހުންނަށް ސަވާބުގެ نعمة ތަކެއް ދެއްވާނެތެވެ.)

(٢٠) އަދި އެމީހުންނާއި (އެބަޔަކީ: ދުނިޔެ އެދިގެން މަސައްކަތްކުރާމީހުންނާއި) އަދި މިމީހުންނަށް (އެބަޔަކީ: آخرة އެދިގެން آخرة އަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރާމީހުންނާއި) ދެބައިމީހުންނަށް ކީރިތި ބަރަކާތްވެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ދެއްވުންތެރިކަމުން އެކަލާނގެ مدد ކީރިދެއްވަމެވެ. (ކީރިތި ބަރަކާތްވެ އެބަރަކާ އެދޭމީހަކަށް ކުރިއަށް ދިޔުމުގެ ތަނަވަސްކަން ދެއްވަމެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ އެދެއްވާ ދެއްވުންތަކެއް (ދުނިޔޭގައި) ވަކިމަނާނުކުރައްވައެވެ. (ކާފަރަކަށްވިޔަސް مشرك އަކަށްވިޔަސް ވަކިމަނާނުކުރައްވައެވެ. އިރާދަކުރައްވާ ވަރަކަށް ދެއްވައެވެ.)

ٱنظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْـَٔاخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَـٰتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَّا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾ ۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۚ إِن تَكُونُوا۟ صَـٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

ލަފްޒީމާނަ

ٱنظُرْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ނިހާރަށްބައްލަވާށެވެ!۞ كَيْفَ فَضَّلْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ
މާތްކުރެއްވީ ކޮންފަދައަކުންކަން.۞ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ = އެޔެ އެއްބައެއްގެމައްޗަށް އަނެއްބައެއް.۞ وَلَلْآخِرَةُ
އަދި ކަނޑައެޅިގެން آخرة ۞. أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ = (تقوى ވެރި މާތްވުންތަކުން) ދަރަޖަތައް މާބޮޑު ވެގެންވެއެވެ.۞
وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ = މާތްކުރެއްވުމުގައި މާތްވެރި ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން މާބޮޑު ވެގެންވެއެވެ.۞ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ
= ކަލޭ الله އާއެކު ނުލާށެވެ. (الله އާ ބައިވެރި ނުކުރާށެވެ.) ۞ إِلَٰهًا آخَرَ = އެހެން إله އަކު. (އެހެން شريك
އަކު) ۞ فَتَقْعُدَ = ފަހެ އިށީނދެން ކަލޭ ވާނެއެވެ. مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ = ފާޑުކިޔުންލިބިގެން
ދޫކޮށްލެވިގެންވާޙާލު ކަމުގައި ۞ ۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެ (ފާނުގެ) ربّ އަމުރުކޮށްވޮޑިގެންފިއެވެ.
(އަމުރުކުރެއްވީ)۞ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރުމަށެވެ.۞
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا = އަދި މައިންބަފައިންނަށް (ކަލޭމެން) إحسان ތެރިވުމަށެވެ. ۞ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ =
ކަލޭގެ ކައިރީގައި ފޯރައްޖެއްޔާ.۞ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا = އެދެމީހުންކުރެ އެކެއްގެ މުސްކުޅިކަން.۞ أَوْ كِلَاهُمَا
= ނުވަތަ އެދެމީހުންގެ. (މުސްކުޅިކަން) ۞ فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ = ފަހެ ކަލޭ އެދެމީހުންނަށް أُفٍّ ވެސް
(ކުއްޖުވެސް) ނުބުނާށެވެ!۞ وَلَا تَنْهَرْهُمَا = އަދި އެދެމީހުންނަށް އަޑުގަދަކޮށް ބިރުގަންނަވާ ނަހަދާށެވެ!۞ وَقُلْ
لَهُمَا = އަދި ކަލޭ އެދެމީހުންނަށް ބުނާށެވެ!۞ قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ = މާތްބަސް. (އަދަބުވެރިބަސް) ۞
وَاخْفِضْ لَهُمَا = އަދި ކަލޭ އެދެމީހުންނަށް ތިރިކޮށްދޭށެވެ!۞ جَنَاحَ الذُّلِّ = ނިކަމެތިކަމުގެ ފިޔަ.۞
مِنَ الرَّحْمَةِ = رحمة ގެގޮތުން.۞ وَقُلْ رَبِّ = އަދި ކަލޭ ދަންނަވާށެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ!1۞ ارْحَمْهُمَا
= އެދެމީހުންނަށް ތިޔަރަސްކަލާނގެ رحمة ލައްވާންދޭވެ!۞ كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ = އެދެމީހުން މިއަހު
ކުޑައިރު تربية ކުރިފަދައިން އަހުރެންނަށްދިނީ.۞ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ = ކަލޭމެންގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِمَا فِي
نُفُوسِكُمْ = ކަލޭމެންގެ نفس ތަކުގައިވާ އެއްޗެއް - (މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮއިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ނުބައިކަން
ހިތުގެ ގޮތްތަކުން) ۞ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ = ކަލޭމެން (ނިޔަތުގައި) صالح ބަޔަކުކަމުގައިވާނަމަ.
(އެކަލާނގެ އެކަމަށް ރަނގަޅު جزاء ދެއްވާނެއެވެ.) فَإِنَّهُ كَانَ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞

لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ = ތިމާގެ ފާފައިން توبة ވެ اللّه ގެ حضرة އަށް رجوع ވާމީހުންނަށް ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާނަވީ ކަމުގައެވެ. ۞ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ = އަދި ގާތްތިމާގެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ حقّ އަދާކުރާށެވެ!
وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ = އަދި މިސްކީނުންނަށާއި އަދި ދަތުރުވެރިންނަށްވެސް (އެމީހުންގެ حقّ އަދާކުރާށެވެ!)۞ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ = އަދި އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި ދިނަ خرد ނުކުރާށެވެ! (އިސްރާފު ނުކުރާށެވެ!)

إجْمَالِي މާނަ

(٢١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބޭގެ އެއްބައެއްގެ މައްޗަށް އަނެއްބައެއްކު މާތްކުރައްވާ ގޮތް ބަލާށެވެ! އަދި (آخرة އެއީ) ދަރަޖަތަކާއި މަތިވެރިކަމުގައި ބޮޑުވެގެންވާ ތަނެވެ. ދުނިޔޭގައި ވެސް ބައެއްގެ މައްޗަށް ބައެއް ފަޟީލަތްދެއްވާ ގޮތުން ހަމަ ވަނީ ދެ. ...
آخرة ގެ ދަރަޖަތައް އަދި އެމީހުންގެ ثواب އާއި ދަރުމަ މާބޮޑު ވާނެއެވެ. މާތްކުރެއްވުމުގައި މަތިވެރިކުރެއްވުން މާބޮޑު ވާނެއެވެ.
(٢٢) ކަލާނގެ اللّه އާއިއެކު އެހެން إله އަކު އެހެން شريك އަކު ނުހަދާށެވެ! إختيار ނުކުރާށެވެ! ފަހެ އެހެން ހަދައިފިނަމަ
އެބަހީ: އެހެން إله އެއް إختيار ކުރެއްވިނަމަ މަލާމާތް ލިބިގެންވާ އަދި ދޫކޮށްލެވިގެންވާ މީހަކު ކަމުގައި ކަލާނގެ ވާހުށްޓެވެ. (އެބަހީ: ملائكة ބޮޑުކުރެއްވި صالح އަޅުންގެ ފާނާއްޗެއް މަލާމާތްލިބިގެންވާ اللّه تعالى ގެ ރަޙުމަތުން
ނިކަމެތި ކުރެވި ދޫކޮށްލެވިގެންވާ މީހަކު ކަމުގައި ވެވޭނެއެވެ.)
(٢٣) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލާނގެ ވަޙީގެ ربّ أمر ކުރެއްވިއެވެ / ނިޔަމަ ނިޔާކުރެއްވިއެވެ / ނިޔަމަ حكم ކުރެއްވިއެވެ
ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ނޫން ފަރާތަކަށް ކަލާނގެ އަޅުކަން ނުކުރާށެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް إحسان
ތެރިވާށެވެ. އެކަކު ކަންތައްކުރުމަށް އެބައިމީހުން ކަލާނގެ ބޮޑުވީމާ ނިސްބަތުން ކަލާނގެ އިރުގައި ވަނީނަމަ (ކަލާނގެ
ބަލައިގަތުމުގައި ވަނީނަމަ) ދުސްކުރިޔާ ހަމައަށް ފެހެއްޓިއްޔާ (އެބަހީ: އެބައިމީހުން އެކަކު ނިޔަމަ ދެމީހުން
ދުސްކުރިޔާ ގައިބަޔަށް ބަލަވެ حال ކަލައަށް ބަލަހައްޓަން ބޭނުންވާ ތީ ހަކުރުވާ ވިއްސާ އުފެދޭތާ ހުރި ނިޔަމަ
ބަލާހައްޓަން ކަލާނގެ ހިތަށް ނުފޫހިވާ ކަލާނގެ ކާއިމްވުން ނުބެލެއްވާށެވެ! އަދި އެބައިމީހުންނަށް
ނުރުހިގެން އެމީހުންގެ ކުރިމަތީ އަޑުގަދަކޮށް ފެހެއްޓުމާ ބަސްބުނަނަވައި ނުހަދާށެވެ! އަދި އެބައިމީހުންނަށް
އަރާމިރި ރަނގަޅު ބަސްބުނާށެވެ!
(٢٤) އަދި އަރާމުކުރަނާއި رحمة ގެ ތެރެން ކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ފިޔަ ތިރިކޮށްދޭށެވެ! (އެބަހީ:
އެބައިމީހުންނަށް ބާރުބަލަން ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރާށެވެ.) އަދި ކަލާނގެ ދަންނަވާށެވެ! އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! އެބައިމީހުން
ކުޑައިރު ކަލާނގެ ހިތްދަތިކޮށްގެން ބޮޑު تربية ކޮށްދެއްވިފަދައިން އެބައިމީހުންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ!
(٢٥) (އޭ މިސްކިނުންނޫ!) ކަލާނގެ ނަފުސު نفس ތަކުގައިވާކަންތައް ކަލާނގެ ربّ ދަންނަވާ އެވެ. (އެބަހީ:
މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާމަކުރުމާއި ނުބައިކޮށް ހިތުގެތެރޭގައި ކަލާނގެ ހިތުގައިވާ އެއްޗެއްވެސް އަކަލާނގެ
ދަންނަވާ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.) ކަލާނގެ ނިޔަތްތަކަށް ބަލައިގެން صالح ކޮށް ވެއްޖެ (އެފަދަ حال ގައި ވާ ކުށަށް عفو ކުރެއްވުން
أمّيد ކުރެވޭނެއެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމާގެ ފާފައިން توبة ވެ اللّه ގެ حضرة އަށް رجوع ވާމީހުންނަށް ގިނަގިނައިން
ފުއްސަވާ ކަލާނގެއީ އަކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.
(٢٦) އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް އެބައިގެ حقّ ދޭށެވެ! އަދި مسكينُ ނަށާއި ދަތުރުވެރިންނަށްވެސް އެމީހުންގެ
حقّ އަދާކުރާށެވެ!~ އަދި އެއްވެސް حقّ އަކާއިނުލައި ދިނަ خرد ތަޅުކޮށް إسراف ކޮށް ނުހަދާށެވެ!

إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ٱبْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ ٱلْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

ލަފްޒުމާނަ

إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ = ހަދަހަރަދުކުރުން حقّ އަދާ ނުކުރި ގިނަ خرد ކޮށް އިސްރާފުކުރާމީހުން ❁ كَانُوٓا۟ = އުޅުނީ ❁ إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ = އެއީ شيطان ންގެ أخ ންކަމުގައެވެ.❁ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ = އަދި شيطان ވިއެވެ.❁ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ = އޭނާގެ ربّ އަށް ކާފަރުވެރިވުން ބޮޑުވެގެންވާ ތަކެއްކަމުގައި.❁ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެކިބައިން އެނބުރިވަޑައިގެންފިއްޔާ. (އެބަހީ: އެމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ނެތުމުގެ ސަބަބުން ހުސްއަތާ ރައްދުކުރައްވަންޖެހޭ) ❁ ٱبْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން رحمة އަކަށް (ރިޒުޤަކަށް) އެދިވަޑައިގެން. ❁ تَرْجُوهَا = ކަލޭގެފާނު އެ رحمة އަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާ. ❁ فَقُل لَّهُمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾ = ނަރުމަ ލުއި ބަސްކޮށް.❁ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތް ނުލައްވާށެވެ!❁ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކަރުގައި ކަށިމަތިވެގެންވާ އެއްޗެއްކަމުގައި. (އެބަހީ: އެއްވެސް އެއްޗެއް ހަރަދުނުކުރައްވައި ބަހައްޓަވާ ނުގަންނަވާށެވެ!) وَلَا تَبْسُطْهَا = އަދި އެއަތް މުޅިން حقّ ފަދައިން ފަޅުއައްސަވާ ނުލައްވާށެވެ!)❁ كُلَّ ٱلْبَسْطِ = އެއީ އެންމެ ފުޅާކޮށް ދިއްކުރެއްވުން. (އެބަހީ: އޮޅުވާލައިގެން ހަރަދުކުރައްވާ ނުގަންނަވާށެވެ!) ❁ فَتَقْعُدَ = ފަހެ އެހެންވެއްޖެނަމަ ކަލޭގެފާނު ވޮޑިގެންވާނެއެވެ. (މިދެކަމުންކޮށް ކޮންމެ ކަމެއްކުރެއްވި ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ވޮޑިގެންވާނެ އެވެ.)) ❁ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾ = މަލާމާތް ލިބިވޮޑިގެންވާ ހިތާމަވެރިވެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި. (މިއާއިމެދު ފަރުވާތެރިވެވަޑައިގަތުމަށް ވަރުގަދަ ގޮތްތަކުން) ❁ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ . ❁ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ = ރިޒުޤު ފުޅާކުރައްވަތެވެ.❁ لِمَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް. ❁ وَيَقْدِرُ = އަދި (އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް) ދަތިކުރައްވައެވެ. ❁ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ވާހަކަ ވިއެވެ. ❁ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ = خبر ލައްވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި.❁ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُمْ = (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ދަރިން ނުމަރާށެވެ! ❁

خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ = فقير ވެދާނެކަމުގެބިރުން. ۞ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ = އެމީހުންނަށް ރިޒުޤުދެއްވަނީ މިވަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ۞ وَإِيَّاكُمْ = އަދި ތިޔަބޭފުޅުންނަށްވެސް (ރިޒުޤުދެއްވަނީ މިވަންރަސްކަލާނގެއެވެ.) ۞ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކުދިން މެރުންވީއެވެ. ۞ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއްކަމުގައި. ۞ وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ = އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ޒިނޭއާ ގާތްނުވާށެވެ! ۞ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަން ވީ فاحش ކަމެއްކަމުގައެވެ. (ޒުލުމްކަންބޮޑު އަދި ހައްދުފަހަނަޅައިގެންވާ ކަމަކަށެވެ.) ۞ وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ = އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ގޮތެކެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٧) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް حقّ އެއްނެތި ބޭކާރު خرد ކުރުން إسراف ކުރާމީހުންނަކީ شيطان ގެ أخ ންނެވެ. އަދި شيطان ވާތީ އޭނާގެ ربّ އަށް ނާޝުކުރުވެރި ބޭކަލަކަށެވެ.

(٢٨) (އަދި އޭ رسول الله އެވެ!) ތިބާގެ ރަސްކަލާނގެ ربّ ގެ حضرة ން رحمة ލިބުމަށް އެދިވަޑައިގެން އެމީހުންގެ ފަރާތުން މޫނުފުރުވާ އަނބުރާލެއްވި ނަމަވެސް (އެބަހީ: ތިބާގެ ފަރާތުން އެބަހާލަން حقّ ލިބިގެންވާ މީހުން ދަންނަވާ ކަމަކަށް) ފަހަރެއްގައި އެމީހުންނަށް ޝައިޠާނާ ދޭނުވުމަށް ތިބާ ހުށަހެޅުމަށް ބުނެފުޅުގައި ފަސޭހަ ބަސް ބުނާށެވެ!

(٢٩) އަދި އެއްވެސް އެއްޗެއް ހަރަދުކުރުމުގައި އަތްހުރުން ކަރުގައި އަޅުވާފަދަ ކަންބޮޑުވާގޮތުގައި ނުބައްލަވާށެވެ! އަދި އެއްވެސް އަހަރެއްގެ ފަރާތުގައި ހުސްވާގެ ނުވާތީ ނުރައްކާތެރިވާނެއެވެ! (އެބަހީ: ކަންފަސް ހަރަދުކުރުމުގައި އެއްކޮށް ހަރަދުކުރުމުގައި ބުނެލާތީ! އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހަރަދު ކުރުމަށްވެސް ތިބާ އެކަން ހަމަޖެހިދާނެ ވަރަށް ޖެހޭވަރަކަށް ހިތްވަރުކުރިއެވެ!) ވިސްނުންތެރި ހިތުވަރުކުރުމުން ތިބާ (އެބަހީ: ކަންފަސް ހަރަދުކުރުމުގެ ބޭނުން ބޮޑުވެގެން ހަރަދުވެ ގޮސް ހަމަ ހަދަން ހުރިހާ ފިޔަވަޅު ލެއްވުމަށެވެ).

(٣٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ރަސްކަލާނގެ ربّ އަށް އެދިވަޑައިގަންނަ މީހަކަށް ރިޒުޤު ފުޅާކޮށް ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަ މީހަކަށް ރިޒުޤު މަދުކޮށް ދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ފޮނުވުމުގައި އެކަމުގެ خبر ލިބި ވޮޑިގެންވާ ބަލާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٣١) (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) އަދި فقير ވެދާނެކަމުގެ ބިރުން ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދަރިން ނުމަރާށެވެ! އެކުދިންނަށް އަދި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވަނީ (އަދި ދެއްވާނީވެސް) ހަމަ މިވަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކުދިން މެރުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއް ކަމުގައިވިއެވެ.

(٣٢) އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ޒިނޭއާ ގާތްނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ ޒުލުމްކަންބޮޑު، އަދި ހައްދުފަހަނަޅައިގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ މަގެކެވެ. (އެއީ އެކަމުގެ ފަރާތް ނަރަކައަށް واصل ކުރަނިވި މަގެކެވެ.)

- ދަންނައެވެ! الله މިވަނީ ޒިނާ حرام ކުރައްވާފައި އެކަމަށް އޮޅުންތެރިވެ. އަދި ކިހައްޔެއްތޯއެވެ؟ އެއާ ގާތްވުން ނުވާން އަންގަވާފައެވެ! އެއީ އެކަން حرام ކުރެއްވުމުގެ އިންތިހާއީ ދަރަޖައެވެ. واللّه أعلم .

وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلْطَـٰنًا فَلَا يُسْرِف فِّى ٱلْقَتْلِ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا۟ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۚ وَأَوْفُوا۟ بِٱلْعَهْدِ ۖ إِنَّ ٱلْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔولًا ﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَـٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

މުފްރަދާ

وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ = އަދި ކަލޭމެން نفس އެއް ނުމަރާށެވެ! ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ = اللّٰه حرام ކުރައްވާފައިވާ އެވާ.
* إِلَّا بِٱلْحَقِّ = حقّ އަކާއިގެންނޫނިވި. * وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا = އަދި އަނިޔާވެރިކޮށްވެގެން قتل ކުރެވިއްޖޭ.
(ދަންނަވާށެވެ!) * فَقَدْ جَعَلْنَا = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިދަންނަވަސްޓާނުގެ ލައްވާފީމެވެ. * لِوَلِيِّهِۦ سُلْطَـٰنًا =
އޭނާގެ ولی ވެރިޔާއަށް ބާރެއް. * فَلَا يُسْرِف = ފަހެ އޭނާ އިސްރާފު ނުކުރާހިނދެވެ. (ހައްދުފަހަނަ އަރައިގެން
ނުދާހިނދެވެ.) * فِى ٱلْقَتْلِ = قتل ކުރުމުގައި. (މިހެން ދެކުރުމުގައި) * إِنَّهُۥ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން
އޭނާވިއެވެ. (އެބަހީ: މަރުވިމީހާގެ ولی ވެރިޔާވިއެވެ.) * مَنصُورًا ﴿٣٣﴾ = نصر ލިބިގެންވާ މީހަކުކަމުގައި. * وَلَا
تَقْرَبُوا۟ = އަދި ކަލޭމެން ގާތްނުވާށެވެ! * مَالَ ٱلْيَتِيمِ = ޔަތީމުންގެ މުދަލާއި.* إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ
= އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކުން ނޫނީ.* حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ = އޭނާއެވާ ބާލިޣު ވެގެން ހަމަޖެހެންދެން. * وَأَوْفُوا۟
بِٱلْعَهْدِ = އަދި ވެރިންގެފުރިހަމަކުރާށެވެ! عهد ތަކާއި އެކުރިވެރިޔާއަށް ކަލޭމެން ފުއްދާށެވެ! ބަލާބަލާކުރާށެވެ! * إِنَّ
ٱلْعَهْدَ = ހަމަކަށަވަރުން عهد ތަކީ.* كَانَ مَسْـُٔولًا ﴿٣٤﴾ = ސުވާލު ކުރެވޭނޭ އެއްޗެއްކަމުގައި.ވިއެވެ. *
وَأَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ = އަދި ކަލޭމެން މިނުން (މިންކުރުން) ހަމަހަމަޔަށް ފުއްދާށެވެ!* إِذَا كِلْتُمْ = ކަލޭމެން މިނަންޏާ
وَزِنُوا۟ = އަދި ކިރާ ބަރާބަރުކުރާށެވެ! - ކިރާށެވެ.! بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ = عدل ފުރި ސީދާ މިޒާނުން.
(ހަމަހަމަ ކަށްޓަކިން) * ذَٰلِكَ خَيْرٌ = އެކަމީ (يعنى: މިނިކިރުން عدل ފުރިހަމަ ހަމަކުރުން) ހެޔޮގޮތެއްވެއެވެ. *
وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ = އަދި ثواب ލިބި ދެކުރަމުގެ ގޮތުން މާރަނގަޅުގޮތެއްވެއެވެ.* وَلَا تَقْفُ = އަދި ކަލޭ
ނުތަބާވާށެވެ. / ނުހެއްޓާށެވެ! / ނުކުރާށެވެ.! مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ = އެ އެއްޗެއްގައި ކަލޭއަށް އެނގުމެއްނުވާ
އެއްޗެއްގައި. (އެކަމެއްގެ ދެކުނުމެއް ކަލޭއަށް ނޭނގޭކަމަށް ވެގެން) ނޭނގޭކަމަކަ ނުދައްކާށެވެ!* إِنَّ ٱلسَّمْعَ
وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަންފަތާއި ލޯތަކާއި އަދި ހިތް. * كُلُّ أُو۟لَـٰٓئِكَ = އެހުރިހާ އެއްޗެއްވެސް.

(އެ ކަންތައް އެއްޗަކީ.) ❁ كَانَ = ވިއެވެ ❁ عَنْهُ مَسْئُولاً ﴿٣٦﴾ = އޭނާގެ ފަރާތުން ސުވާލުކުރެވޭނެއެއްޗެއްކަމުގައި ❁ وَلَا تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ = އަދި ކަލޭ ބިމުގައި ބޮޑާކަމާއި فخر ވެރިކަމާއެކު ނުހިނގާށެވެ! ❁ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލެއަށް ބިންގަނޑު ފަޅައިނުލެވޭނެއެވެ! ❁ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولاً ﴿٣٧﴾ =އަދި ފަރުބަދަތަކާ އުސްވެސް (ދިގުވެސް) ނުވާނެއެވެ! ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣٣) އަދި الله تعالى حرمة ވެރިކުރައްވާފައިވާ އެއްވެސް نفس އެއް (މަރަން މަރުހިފުންކަމަށް) حقّ އަކާއި ނުލައި ނުމަރާށެވެ! އަދި އަނިޔާވެރިކޮށްގައި (އަނިޔާވެރިވެގެން) މަރައިލެވިއްޖެ ކަމުގެ މީހެއްގެ ولي ވެރިޔާއަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާރެއް ދެއްވީމެވެ. (އެއީ قصاص ގެ ގޮތުން މަރަން މަރުހިފުމުގެ ބާރާއި މަރުގެދިޔަ ހިފުމާއި މާފުކުރުމުގެ ބާރެވެ.) ފަހެ، قتل ކުރުމުގައި / (މެރުމުގައި) އިސްރާފުކޮށް ހައްދުފަހަނަޅައިގެން ނުދާށެވެ! އެބަހީ: މަރަން މަރުހިފުމުގައި قواعد ދާއި خلاف އަށް އަނިޔާކޮށް ނުމަރާށެވެ! (މިއަމުރަކީ މިކަމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލާ ކަނޑައެޅިގެންވަނީ އޭނާ ވެރިޔާއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މަރާލެވުނުމީހާގެ ولي ވެރިޔާއަށް نصر ލިބިދިނުން ދީފާވެ.

(٣٤) އަދި ރަނގަޅު ގޮތަކަށް މެނުވީ يتيم ކުއްޖާގެ މުދަލާއި ކައިރިއަކަށް ގާތްނުވާށެވެ! (ރަނގަޅު ގޮތްތެރިކޮށް އުޅުމާ ތަރައްޤީކޮށް ބެލެހެއްޓުމަށްޓަކައި ކަންކަމުގައި އެކަމަކުން حقّ ވާ خرد ކުރުމެވެ.) އެއީ އެކުއްޖާ بالغ ވެ ބޮޑުވި ހަމަޖެހެންދެނެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ عهد ތަކާއި އެއްބަސްވުންތައް ކަލޭމެން ބަރާބަރަށް ފުއްދާށެވެ! (އެއީ الله ތަޢާލާއާ عهد ތަކާއި މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައިވާ عهد ތަކެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން عهد ތަކާ (قيامة ދުވަހުންވެސް ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

(٣٥) އަދި މިނުން ކަލޭމެން ހަމަހަމަކޮށް ފުއްދާށެވެ! އަދި عدل ވެރި ސީދާ މީޒާނުން / ތަރާޒުން ކަލޭމެން ކިރާ ވަޒަންކުރާށެވެ! (އެބަހީ: ކިރުން ހަމަހަމަކުރާށެވެ.) ثواب އާއި ދަރުމަވެރިކަމުން އެކަން މާހެޔޮގޮތެއްވެއެވެ.

(٣٦) އަދި އެ އެއްޗެއްގައި ކަލެއަށް އިނގުމެއްނެތް އެއްޗެއްގެ ނުވަތަ ކަމަކަށް ކަލޭ ނުތަބާވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ކަންފަތާއި ލޮލާއި އަދި ހިތަކީ (މިހުރިހާ އެއްޗަކީ) އޭނާއާމެދު ސުވާލުކުރެވޭނެ ތަކެއްޗެވެ. قيامة ދުވަހުންނެވެ.

(٣٧) އަދި (އޭ އިންސާނާއެވެ!) ބިމުގައި ބޮޑާވެ فخر ވެރިކަމާއެކު ނުހިނގާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން (ގޮނޑުފައިޖެހިއަސް) ކަލެއަށް ބިންގަނޑު ފަޅައިނުލެވޭނެއެވެ. އަދި (ބޮޑާވެ މަތިވެރިވިޔަސް) ފަރުބަދަތަކާ އެއްވަރަށް ދިގުވެސް ނުވާނެއެވެ. އުސްނުވާނެއެވެ.

كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾ أَفَأَصْفَىٰكُمْ رَبُّكُم بِٱلْبَنِينَ وَٱتَّخَذَ مِنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنَٰثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِيَذَّكَّرُوا۟ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾ قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُۥٓ ءَالِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّٱبْتَغَوْا۟ إِلَىٰ ذِى ٱلْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

ލުޣަތު

كُلُّ ذَٰلِكَ = އެހުރިހާކަމެއް. ❁ كَانَ سَيِّئُهُۥ = އޭގެ ނުބައިކަންތައްތައް. ❁ عِندَ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި. ❁ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ = އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާ ކަންތައްތަކުގައި. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ - (އެބަހީ: އިސްލާމްދީނަށް أمر ކުރެއްވި نهى ކުރެއްވި) ❁ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ =ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވި وحى ގެތެރެއިންވާ ބައެއްކަމެވެ. ❁ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ = حكمة ގެތެރެއިން. ❁ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ = ތިބާ الله އާއެކު ކަލޭ ނުވާށެވެ! إختيار ނުކުރާށެވެ! ❁ إِلَٰهًا ءَاخَرَ = އެހެން شريك އެއް / ބައިވެރިއެއް. ❁ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ = ފަހެ (އެހެންކަމުގައިވިއްޔާ) ކަލޭ ނަރަކައަށް އެއްލައިލެވޭނެއެވެ. ❁ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾ = ފާޑުކިޔުންލިބި ފައްސަވައިލެވިގެންވާ حال . ❁ أَفَأَصْفَىٰكُمْ رَبُّكُم = (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެން خاصّ ކުރެއްވީއެއްތޯއެވެ؟ ❁ بِٱلْبَنِينَ = ފިރިހެންދަރިންނާ. (ފިރިހެންދޫނުން ނިސްބަތްކުރުމުން) ❁ وَٱتَّخَذَ مِنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ = ތިބި އެކަލާނގެ ملائكة ބަޔަކުންނާގެތެރެއިން އެކަލާނގެ ذات ށްޓަކައި ހިއްޕެވީ. (إختيار ކުރެއްވީ) ❁ إِنَٰثًا = އަންހެންދަރިން (އަންހެންދޫނު) ❁ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ = (އެހެންކަމުން ހަމަކަށަވަރުންނޭ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ބުނަނީއެވެ. ❁ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ = (ބޮޑުވި ބޮޑުވަރުގަދަ ބަހެއް) ވަރަށްބޮޑު ބޮޑުބަހެއް ބަހެއް. ❁ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا = ތިމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. (ތަކުރާރު عبارة ން بيان ކުރެއްވީމެވެ.) ❁ فِي هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ = މި قرآن ގައި. ❁ لِيَذَّكَّرُوا۟ = އެމީހުން ހަނދާންކޮށް عبرة ލިބިގަތުމަށް. ❁ وَمَا يَزِيدُهُمْ = ތިމަ އެމީހުންނަށް އިތުރު ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾ = نَفْرة ކަންތެއްސުނި. (حقّ އާއި ދުރަށް ދިއުންތެރިކަމުގައި) ❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ لَّوْ كَانَ مَعَهُۥٓ ءَالِهَةٌ = އެކަލާނގެއާ އެކުގައި، إله ންތަކެއްވާނަމަ. ❁ كَمَا يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނާގޮތަށް. ❁ إِذًا لَّٱبْتَغَوْا۟ = އެހެންވެއްޖެއްޔާ

އެއިލާހުންގެ އަރިހަށް ދިޔުމެވެ. ۞ إِلَىٰ ذِى ٱلْعَرْشِ = عرش ގެ ވެރި ކަލާނގެއަށް. (واصل ވުމަށް) سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ = މަގެއް. ۞ سُبْحَـٰنَهُۥ وَتَعَـٰلَىٰ = އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވެގެންވެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ عَمَّا يَقُولُونَ = އެމީހުން އެބުނާ (ދޮގު بُهْتَان ތަކެއްޗަށް) ۞ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ = ވަރަށްބޮޑު މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވުމަކުން. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٨) އުނިކުރާކަމުގެ (އެބަހީ: وَقَضى رَبُّكَ މިއާޔަތުން ފެށިގެން 38 ވަނަ އާޔަތާއި ހަމައަށް އައި އާޔަތްތަކުގައި އާވާ نهى ތަކުގެ) ނުބައިކަން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައިވަނީ އެކަލާނގެ ނުރުހިވޮޑިގެންނަވާ ކަންތައްކަމުގައެވެ.އެކަލާނގެ ކޯފާވެ ވޮޑިގެންނަވާ ކަންތައްކަމުގައެވެ.

(٣٩) އެއީ އެބަހީ: އިސްވެދިޔަ أمر އާއި نهى ތަކަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حكمة ގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحي ގެ ތެރެއިންވާތަކެއްޗެވެ. ތިރި الله އާ އެކު އެހެން إله އަކު ކަލޭ إختيار ނުކުރައްވާށެވެ. شريك އަކު ނުލާށެވެ. ފަހެ އެހެން ހަދައިފިނަމަ އެބަހީ: އެކަލާނގެއާ އެކު شريك އަކު إختيار ކުރައްވައިފިނަމަ ތިޔަކަމުގެ މަލާމާތް ލިބިގެން ތިރި الله ގެ رحمة ން ދުރުކުރެވިގެންވާ حال ގައި ނަރަކައަށް އެއްލައިލެވިގެންނެވެ.

(٤٠) (އޭ مشرك ންނޭވެ! މަލާއިކަތުންނަކީ الله ގެ އަންހެންދަރިންތޯ ބަލާލާށޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް ފިރިހެން جِنْسُ خاصّ ކުރައްވައި އަދި އެކަލާނގެ އަމިއްލަ ذات ށް އަންހެން جِنْسُ إختيار ކުރެއްވީހެއްތޯ؟ އެހެން ކަލޭމެން ބުނާކަމުގައިވާނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ފަސްޖެހޭ (ދޮގާއި ބުހުތާނުގެ ބަސްތަކެއް) ކަލޭމެން ތިޔަބުނަނީ ވަރަށްބޮޑު ބަސްކަމެވެ.

(٤١) އަދި ނަޞޭޙަތްލިބުމަށްޓަކައި މި ޤުރްއާން ގައި ތަކުރާރު ވަޢުޒުވަޢުޒުތަކުގެ دليل އާއި حجّة ތަކުރާރު عبارة ން ބަޔާންކުރައްވައިފީމެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަދާނުކުރުމަށް عبرة حاصل ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި (އެކަމަކު) نفرة ތެރިކަމާއި حقّ އާ ދުރަށްދިއުން މެނުވީ އެމީހުންނަށް އިތުރު ނުވެއެވެ.

(٤٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެމީހުން އެބުނާ ގޮތަށް އެކަލާނގެއާ އެކު އެހެން إله ން ތިބިއްޔާ ވާނަމަ عرش ގެ ވެރި ކަލާނގެ حضرة އަށް ދިއުމަށް (އެކަލާނގެއާ ކުރިމަތިލުމަށް) އެ إله ންތައް މަގެއް އެދިގަތީހެވެ. ޔަޤީނެވެ.

(٤٣) އެމީހުން يعنى: އެ مشرك ންގެ މީހުން އެބުނާ ބަސްތަކުން / އެތުހުމަތުތަކުން ތިރިވެއި الله تعالى މާތްވެ ދުރަޖައަކުން މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَىْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَـٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى ٱلْقُرْءَانِ وَحْدَهُۥ وَلَّوْا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَـٰرِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِۦٓ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰٓ إِذْ يَقُولُ ٱلظَّـٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا۟ لَكَ ٱلْأَمْثَالَ فَضَلُّوا۟ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَـٰمًا وَرُفَـٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

މުފްރަދާތު

تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ = ހަތްއުޑާއި ބިން އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔައެވެ. ۞ وَمَن فِيهِنَّ = އަދި އެތަންތާނގައިވާ ބަޔަކާއި (مؤمن ންނާ) ۞ وَإِن مِّن شَىْءٍ = އަދި އެކަހަލަ އެއްޗެއްވެސް ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ = އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔައި حمد ކުރާކަމުގައިމެނުވީ. ۞ وَلَـٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ = އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުން ނުވިސްނައެވެ. ނުދަނެއެވެ. ۞ تَسْبِيحَهُمْ = އެތަކެތީގެ تسبيح އެއް. ۞ إِنَّهُۥ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ = ކެތްތެރި (ކުއްލިޔަކަށް عقوبة ނުދެއްވާ) ދިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ = އަދި ކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމުގައި. (ކިޔަވާވިދާޅުވާއިރު) ۞ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ = ކަލޭގެފާނާއި އަދި އީމާންނުވާމީހުންނާ ދެމެދުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ. ۞ بِٱلْـَٔاخِرَةِ = آخرة ދުވަހަށް. ۞ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾ = (ނުފެންނަ ގޮތަކަށް) ނިވައިކުރުވާފާ ފަރުދާއެއް (އެއީ ހިތުގައިވާ ފަރުދާއެކެވެ.) ۞ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ. ۞ أَكِنَّةً = ފަރުދާ. ނިވާތައް ۞ أَن يَفْقَهُوهُ = އެއީ އެ (ކިޔަވާވިދާޅުވާއެއްޗެއް) ނުވިސްނުމަށްޓަކައެވެ. ۞ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި. (ލައްވައިފީމެވެ.) ۞ وَقْرًا = ބޮޑުކަމެއް. ۞ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ذكر ކުރައްވައިފިއްޔާ. (އެބަހީ: އެކަލާނގެ ނަންފުޅުކިޔަވައި ވިދާޅުވެ لا إله إلاّ اللّه ކިޔަވާ ވިދާޅުވެވެއްޖެއްޔާ) ۞ فِى ٱلْقُرْءَانِ = قرآن ގައި. ۞ وَحْدَهُۥ = އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކަމާ (އެބަހީ: އެއްކައުވަންތަކަލާނގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ) ۞ وَلَّوْا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَـٰرِهِمْ = އެމީހުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީ ހިނގައިދެއެވެ. ۞ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ = نَفْرَةُ ވެ ނުރުހިގެން. ۞ نَّحْنُ أَعْلَمُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. ۞ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِۦٓ = އެމީހުން އެ އެއްސެމު އެއާ އެއްސެމެވެ. ۞ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް (ކިޔަވާ ވިދާޅުވާ) އަޑުއަހާހިނދު. ۞ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰٓ = އަދި އެމީހުން އެކުވެ نَجْوَى ހަދައިގަންނަވެ. (ސިއްރު ބަސްތައް ހަދައިގަންނަހިނދު.) ۞ إِذْ يَقُولُ ٱلظَّـٰلِمُونَ = އަނިޔާވެރިން ބުނެއުޅުނު. ۞ إِن تَتَّبِعُونَ = ތިޔަބައިމީހުން تبع ވެގެންދަނީ ނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾ = سِحْرُ ޖެހިފައިވާ

މިސާލުތަކުން. ۞ اُنْظُرْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ނިހަކަން ބައްލަވާށެވެ! ۞ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް مثال ޖަހަނީ ކޮންފަދައަކުންކަން. ۞ فَضَلُّوا = ފަހެ އެމީހުން މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ۞ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾ = ފަހެ (حقّ) މަގަށް އެމީހުންނަށް ލިބިގަނެ ނުވެއެވެ. ۞ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން (އެ مشرك ން) ބުންޏެވެ. ۞ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا = އަހުރެމެން ކަށްޓަށްވެ ފީވެ ހިކިފުނޑުފުނޑުވެ ދިޔައިރުއެވެ؟ ۞ أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ = އަހުރެމެން (އަލުންދިރިގެން) ތެދުވާނީ. ۞ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ = އައު ހެއްދެވުމަކުން. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٤) ހަތްއުޑާއި ބިމާއި އަދި އެތަންތާނގައިވާހާބަޔަކު އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔައެވެ. އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެ އެތަކެތީގެ އެކަމާ تسبيح ކަލޭމެންނަކަށް ނުވިސްނޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަލީމުވެ (އަދި ކުށްވެރިޔަކަށް عقوبة ނުދެއްވާ) އަދި މާތަ ކުރިމަތިން ފާފަތައް ފުއްސަވާ އެކަލާނގެ ވަންތަވެގެންވެއެވެ.

(٤٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވަނީނަމަ آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާ އެ މީހުންނާއި ކަލޭގެފާނާ ދެމެދު (ކަލޭގެފާނުގެ ކިޔަވައިދެއްވުމުން އެއްޗެއް ނުވިސްނޭގޮތަށް) އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި ނިވައި ފަރުދާއެއް ލައްވަމެވެ. އެއީ އެބުރުޒުގެ ކާފިރުކަމާއި ދިހުލާކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٤٦) އަދި އެމީހުންނަށް ނުވިސްނޭގޮތަށް އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި ނިވައިވާއެއް ލައްވަމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި ބަރުކަމެއް ލައްވަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ އެއްކަލާނގެކަން يعني: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއްޖެއްޔާ އެބަހީ: އެކަލާނގެ ذِكر ކުރައްވައިފިއްޔާ އެ مشرك ންގެ ނުރުހުމުން نفرت ވެގެން ފުރަގަސްދީ އެނބުރިދެއެވެ.

(٤٧) އެމީހުން يعني: އެ مشرك ން ކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވާ އަޑުއަހަންނިކުމެއްޖެ އެމީހުން އެހާނާ އެއްޗެއް ފިޔަވަޅުއަޅުވާ ކަލޭގެފާނުގެ ދެކޮޅަށް ބަސްބުނުމަށެވެ. އެހިނދު އެމީހުން ސިއްރު نَجْوى ކުރަމުންދާނެވެ. ސިއްރު ޖަހާލާ ހަރަދި ސިއްރުވާހަކަ ދައްކަމުންދެއެވެ. އަދި އެ އަނިޔާވެރިންގެ ބުނެ ބުނީ ބުނީއެވެ. سِحْرُ ޖެހިފައިވާ މިޔަބައިމީހާއަށް ތިޔަބައިމީހުން تبع ވާކަށް ނުވެއެވެ.

(٤٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނާ ގުޅޭ އެމީހުން مثال ޖަހާ ކޮންފަދައަކުންކަން ނިހަކަން ދެކެވަޑައިގެން ބައްލަވާށެވެ! (އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެއީ سِحْرُ ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އެއީ ޝާޢިރެކެވެ. އެއީ މަޖުނޫނެކެވެ....... އަދިވެސް އެހެން ގޮތްގޮތަށް ކިޔައެވެ.) ފަހެ އެމީހުން އެވަނީ حقّ މަގު ގެއްލި އޮޅިފައެވެ. އަދި ސީދާ ތެދުމަގަށް واصل ވުމަށް އެމީހުންނަށް ކުޅަދާނަ ނުވެއެވެ.

(٤٩) އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. އަހުރެމެން މަރުވެ ކަށިތަކެއް ފީވެ ވެއްޓަށްވެ ހިކިފުނޑުފުނޑުވެ ދިޔައުމުން އައު ހެއްދެވުމެއްގެން ދިރުވައިލައި ތަޅާލެވިފައިވާ އަހުރެމެން ތެދުވާނީތަ؟ (ނުތެދުވާނެއެވެ. އެއީ ވާނެކަމެއް ނޫނެވެ.)

۞ قُلْ كُونُوا۟ حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ ۚ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا ۖ قُلِ ٱلَّذِى فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ ۖ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِۦ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُل لِّعِبَادِى يَقُولُوا۟ ٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ يَنزَغُ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلْإِنسَٰنِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ ۖ إِن يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ۚ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ عَلَىٰ بَعْضٍ ۖ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

މުފްރަދާ

۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ كُونُوا۟ حِجَارَةً = ކަލޭމެން ހިލަގަނޑުވާށެވެ! أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ = ނުވަތަ ދަގަނޑުގަނޑު (ވާށެވެ!) ۞ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެން ހިތްތަކުގައި ބޮޑުކަމުގައި ފެންނަ އެއްޗަކަށް ވާށެވެ!. ۞ فَسَيَقُولُونَ = ފަހެ ދެން ބުނާނެ އެމީހުން ނިކަންހުރެ ބުނާނެއެވެ ۞ مَن يُعِيدُنَا = އަލުންގެން (މަރުވުމަށްފަހު އަލުންދިރުވާ) ދޭނޫނީ ކާކުތޯއެވެ؟ ۞ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱلَّذِى فَطَرَكُمْ = އެއީ ހެއްދެވި ފުރަތަމަ ކަލޭމެން އުފެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. (اللّه އެވެ.) ۞ أَوَّلَ مَرَّةٍ = އެންމެ ފުރަތަމަ ފަހަރު. ۞ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ = ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ދިމާއަށް އެމީހުންގެ ބޯތައް މަލާމާތުގެ ގޮތުން ހިއްލާނެއެވެ. ۞ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ مَتَىٰ هُوَ = (ދިރުވުން) ވާނީ ކޮން އިރަކުންތޯއެވެ؟ ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ = ކައިރިވެދާނެކަމަށް أمّيد ކުރެވެއެވެ. (ކައިރިވާނެއެވެ.) ۞ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ = އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް نِدَاء ކުރައްވާ ދުވަހުއެވެ. ދެން ކަލޭމެން ޖަވާބުދޭނެއެވެ. ۞ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِۦ = ފަހެ ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކުރަމުން ޖަވާބުދޭނެއެވެ. (ނުވަތަ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެންނެވެ.) ۞ وَتَظُنُّونَ = އަދި ކަލޭމެން (އެދުވަހުން) ހީކުރާނެއެވެ. ۞ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ހުރީ ކުޑަދުވަސްކޮޅަކު ކަމަށެވެ. ۞ وَقُل لِّعِبَادِى = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ (تقوى ވެރި) އަޅުތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ يَقُولُوا۟ ٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ = އެމީހުން (އެންމެ ރަނގަޅު އެންމެ ހެޔޮބަސް) ބުނާށެވެ. ۞ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން شيطان . ۞ يَنزَغُ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެ މެދުގައި ފަސާދަ އުފައްދައި ވަސްވާސްދެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން شيطان އީ. ۞ كَانَ لِلْإِنسَٰنِ = އިންސާނާއަށް ވާކަށް ވެއެވެ. ۞ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ عدوّ އަކަށްވުމުގައި. ۞ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ = (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން ގެ ربّ ކަލޭމެންގެ ކަންތައް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ إِن يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ = އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ކަލޭމެންނަށް رحمة ލައްވާނެއެވެ. ۞ أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ

އެދިވޭގޮތަކަށްވަންޏާ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ.۞ وَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ނުފޮނުއްވަމުއެވެ.۞ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ = އެމީހުންގެމައްޗަށް وكيل އަކު ކަމުގައި. ۞ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِمَن فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބަޔަކު. ۞ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މާތްކުރެއްވީމެވެ. ۞ بَعْضَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ عَلَىٰ بَعْضٍ = ބައެއް نبى ބޭކަލުން އަނެއްބައި نبى ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް.۞ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ = އަދި داؤد عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ زَبُوْر ދެއްވީމެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ހިލައަށް ނުވަތަ ދަގަނޑަށް ވާށެވެ!

(٥١) ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގާ އެންމެބޮޑު އެއްޗަކަށް ކަލޭމެންވާށެވެ. (އެފަދަ ބޮޑުއެއްޗަކަށް ކަލޭމެން ވިޔަސް) ދެން ހިކަންދު އެމީހުން ތިމަންމެން ދިރުއްވައިދޭނީ އަލުން ޒުވާއްވާނީ ކާކުތޯ ބުނެފިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއީ ނެތުމުގެތެރެއިން ފުރަތަމަފަހަރުވެސް ކަލޭމެން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. الله އެވެ. ދެން އެމީހުން ހިކަންދު ކަލޭގެފާނާ ދިމާލަށް އެމީހުންގެ ބޯތައް ހަލުވަހަލުވާގޮތަށް ބޯޅުވާނެއެވެ. ދިރުވިގަތުމަށްފަހު ދެން ދިރުއްވާނީ ކޮންއިރަކުން ބާވައެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެކަން ދާދިގާތުގައި ވެދާނެއެވެ.

(٥٢) އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް نِدَاء ދެއްވާ ދުވަހުގެ. (ނުވަތަ ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نِدَاء ދެއްވާދުވަހު ހަމްދުކުރަމުން1) ގޮސް (އެދުވަހުން) ކަލޭމެން އެކަލާނގެ ޖަވާބުދެމުން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރި ކަމާއެކު ޖަވާބުދޭނެއެވެ. (އަދި އެދުވަހުން) ކަލޭމެން ހީކުރާނީ ދުނިޔޭގައި ފަހަރު މަދު ހިނދުކޮޅެއްގައި މެނުވީ ކަލޭމެން ނުތިބިކަމަށެވެ.

(٥٣) އަދި (އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް) ރަނގަޅު ހެޔޮބަސްބުނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާ އެމީހުންގެމެދުގައި ފިތުނަފިޔަވަޅުން އުފައްދައި ފަސާދަކުރުވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان އަކީ އިންސާނުންނަށް ބަޔާންވެގެންވާ عداوة ތެރިއެކެވެ.

(٥٤) (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންގެ އެންމެހައި ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެދިވޭގޮތަކަށްވަންޏާ ކަލޭމެންނަށް رحمة ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޭގޮތަކަށްވަންޏާ ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭ رسول الله އެވެ! އެމީހުންގެމައްޗަށް ވަކީލަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ނުފޮނުއްވަމުއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ رِسَالَة އެމީހުންނަށް ދެއްވައިދެއްވުމަށެވެ.)

(٥٥) އަދި އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބަޔަކު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން نبى ބޭކަލުން ތެރެ އެއްބައިބޭކަލުންގެމައްޗަށް އަނެއްބައިބޭކަލުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މާތްކުރެއްވީމެވެ. އަދި داؤد عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ زَبُوْرُ ދެއްވީމެވެ.

قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِهِۦ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِن مِّن قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِى ٱلْكِتَٰبِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾ وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِٱلْءَايَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلْأَوَّلُونَ ۚ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا۟ بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْءَايَٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

މުފްރަދާތު

قُلِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ٱدْعُوا۟ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُم = (އޭ مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން (إله ންނަކަމުގައި އަދި ربّ ންނަކަމުގައި) ހީކުރާތަކެއްޗަށް (އަދި ބާކީވާނުންނަށް) ޒުވާގައި دعاء ކޮށްބަލާށެވެ! ❁ مِّن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި. ❁ فَلَا يَمْلِكُونَ = އެތަކެއްޗަކަށް ނުވެވޭ އެބަޔަކަށް مِلْك ވެގެން ނުވެއެވެ. (ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ.) ❁ كَشْفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ގެއްލުން ފިލުވައިލުމަށް ފިލުވުމަށް. ❁ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ = އަދި ފިލުވުމާ އެހެން ބަދަލުކޮށްދޭން ބަދަލުކުރުމަށްވެސް (ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ.) ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = އެއުރެންނަކީ / އެބަޔަކުންނަކީ. ❁ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ = دعاء ކުރައްވާ، އެދިވަޑައިގަންނަވާ ބަޔަކުންނެވެ. ❁ إِلَىٰ رَبِّهِمُ = އެބަޔަކުންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް. ❁ ٱلْوَسِيلَةَ = ކުއްތަންވުމަށް ވަސީލަތެއް / ގާތްކަން. ❁ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ = އެބަޔަކުންކުރެ އެންމެ ކުއްތަންވެވޭނެ ކަމަކީ ކޮބާތޯ. ❁ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ = އަދި އެބަޔަކުން އެކަލާނގެ رحمة އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ = އަދި އެބަޔަކުން އެކަލާނގެ عذاب އަށް ބިރުގަންނަވައިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ❁ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ عذاب . ❁ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ = ބިރުގަންނަވާ ބަލާއެކަކުވެގެން ވާކަމެވެ. ❁ وَإِن مِّن قَرْيَةٍ = އަދި އެއްވެސް ރަށެއް ނުވެއެވެ. (އެއްވެސް قرية އެއްނުވެއެވެ.) ❁ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا = އަހަރެމެން ހަލާކުކުރައްވާ ރަށަކަށް ނޫނީ ދުނިޔެ. ❁ قَبْلَ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުގެ ކުރިން / قيامة ދުވަހުގެ ކުރިން. ❁ أَوْ مُعَذِّبُوهَا = ނުވަތަ އަހަރެމެން (އެރަށެއްގެ ބައިމީހުން) ހަލާކުކުރައްވާ عذاب ދެއްވާނޭ ވަރެއް. ❁ عَذَابًا شَدِيدًا = ގަދަފުރާނަ عذاب އެއް. ❁ كَانَ ذَٰلِكَ = އެކަންވީއެވެ. ❁ فِى ٱلْكِتَٰبِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾ = ލިޔުމުގައި ލިޔެވިގެން. (لوح ٱلْمَحْفُوظُ ގައި ލިޔެވިގެން) ❁ وَمَا مَنَعَنَآ = އަދި އަހަރެމެން މަނާކުރެއްވީ ނުވެއެވެ. ❁ أَن نُّرْسِلَ بِٱلْءَايَٰتِ = معجزة ތައް ފޮނުއްވުމުން. (އެބަހީ: މި أمّة ގެ مشرك ން އެދޭ معجزة ތަކެއް) ❁ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلْأَوَّلُونَ = ކުރީގެ أمّة ތަކުން (معجزة) ދޮގުކުރުމެވެ. ❁ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ = އަދި އަހަރެމެން ثمود ބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. ❁ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً = دليل އެއްގޮތުން (معجزة އެއްގޮތުން) جَمَلُ ދެއްވީމެވެ. ❁ فَظَلَمُوا۟ بِهَا = ފަހެ އެއުރެން

އެއަށް އަނިޔާވެރިވީއެވެ. ۞ وَمَا نُرۡسِلُ بِٱلۡأٓيَٰتِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل އާއި عبرة ނުފޮނުއްވަމެވެ.

۞ إِلَّا تَخۡوِيفٗا ﴿٥٩﴾ = ބިރުގެންނެވުމަށްމެނުވީ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން اللّه ފިޔަވައި إله ކަމުގައްޔާއި ربُّ ން ކަމުގައި ހަދައިގެން އުޅޭފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންކުރާ ފަރާތްތަކަށް ގޮވާ دعاء ކޮށްބަލާށެވެ! ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ޖެހިފައިވާ އުނދަގޫތައް ދުރުކޮށް ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ފިލުވައިދިނުމުގެ އެއްވެސް ބާރެއް އެފަރާތްތަކަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެ އުނދަގޫ އެހެން ފަރާތްތަކަށް އަނބުރާލުމުގެ އިންސާފެއްވެސް މިފަދަ ކަލާކަށް ނުވެއެވެ. ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުން އިޝާރާތްކޮށްފައިވަނީ މިފަދަ مشرك ންގެ ملائكة ބޭކަލުންނާއި عُزَيْرُ ގެފާނާއި عيسى ގެފާނާއި (عليهم السّلام) މިބޭބޭކަލުންނަށް އަޅުކަންކުރި ބައިމީހުންނެވެ. ފަހެ މިއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކީ اللّه ގެ إِذْنَ ލިބުމަކާ ނުލައި އެއްވެސް ކަމެއް ކުރެއްވޭނެ ބޭކަލުންކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކީ إله ކަމުގައި ނުވަތަ ربّ ކަމުގައި ހެދުން އެކަށީގެންވާ ބޭކަލުންކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެއީވެސް ހަމަ اللّه ގެ އަޅުންނެވެ. اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ބިރުވެތިވެވަޑައިގެންވާ މާތް ބޭކަލުންނެވެ. ކަމުގެ ބޭކަލުންވެސް اللّه ގެ حضرة އަށް ގާތްވުމަށް ކުރައްވާ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ބިރުވެތިވެވަޑައިގެންވަނީއެވެ. ދީން މިއަންނަ އާޔަތުގައި އެވަނީ އެވާހަކައެވެ. واللّه أعلم .

(٥٧) އެބޭކަލުންނީ އެބޭކަލުންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ކުއްތަންވުމަށް އެދިވަޑައިގެންނަވާ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެކުއްތަންވުމުގައި އެންމެ ކުއްތަންވެ ވަޑައިގެންނެވި ކޮންބޭކަލަކުތޯ ބެއްލެވުމަށް ވާދަކުރައްވާ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެ رحمة އަށް އެދިވަޑައިގެންނަވައި އަދި އެކަލާނގެ عذاب އަށް ބިރުވެތިވެ ވަޑައިގެންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ عذاب އަކީ ބިރުވެތިވެވޭނެ އެއްޗެކެވެ.

(٥٨) قيامة ދުވަހުގެ ކުރިން އެރަށެއް މިތަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކު ނުކުރައްވާނެ ނުވަތަ އެރަށެއްގެ އަހުލުވެރި ބައިމީހުން ގަދަވެގެންވާ عذاب ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުދެއްވާނެ އެއްވެސް ރަށެއް ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ قَرْيَة އެއްވެސް قيامة ދުވަހުގެ ކުރިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކުރައްވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެރަށެއްގެ ބައިމީހުންނަށް ގަދަވެގެންވާ عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން رسول ން ދޮގުކުރުމާއި اللّه ގެ أمر ތަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އެކަންވަނީ ފޮތުގައި يعنى: لَوْحُ المَحْفوظ ގައި ލިޔުއްވިގެންނެވެ. ތަފާސީލުކޮށްދީގެންނެވެ.

(٥٩) އަދި (މި أمّة އަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބޭނުންވި معجزة ފޮނުއްވުން މަނާވެގެންވީ އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކަށް (معجزة ފޮނުއްވުމުން) އެ أمّة ތަކުގެ މީހުން ދޮގުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (ދޮގުކުރުމުން އެ أمّة ތައް ހަލާކުވެދިޔައީއެވެ. މި أمّة ވެސް ހަލާކުވެދާނެތީއެވެ.) އަދި ثمود ބަޔަކު މިސާލަކަށް دليل އެއްގޮތުން - معجزة އެއްގޮތުން جمل ދެއްވީމެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެއަށް އަނިޔާވެރިވީއެވެ. އަދި މިސާލުތަކުން ބިރުގެންނެވުމަށްޓަކައި މެނުވީ ފޮނުއްވުމަށް ނުވެއެވެ. ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވާ معجزة ތައް ފޮނުއްވަނީ ނުވެއެވެ. (ފޮނުއްވި معجزة އެއް ފޮނުއްވުމުން ދޮގުކުރުމުން رسول އާ ދޮގުކުރިބައިމީހުން ހަލާކުވެދިޔަތަން عذاب އަރުވާލެއްވީއެވެ.)

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِ ۚ وَمَا جَعَلْنَا ٱلرُّءْيَا ٱلَّتِىٓ أَرَيْنَٰكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَٱلشَّجَرَةَ ٱلْمَلْعُونَةَ فِى ٱلْقُرْءَانِ ۚ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَٰنًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾

މުފްރަދާތު

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) މިވަންހަރުސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް وحى ކުރެއްވިހިނދު (ހަނދުމަކުރުމަށް ކުރައްވާށެވެ!) ۞ إِنَّ رَبَّكَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ. ۞ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِ = މީސްތަކުން ވަށައިގަތެއްވިއެވެ. (އެކަލާނގެ އިލްމާއި ޤުދުރަތުން އެކަކަށްވެސް ދުރުވެގެން ނުވެވޭނެއެވެ.) ۞ وَمَا جَعَلْنَا ٱلرُّءْيَا = އަދި ހުވަފެން ނުވަތަ ދެއްކެވި ދެއްކެވުން މިވަންހަރުސްކަލާނގެ ނުހައްދަވަމެވެ. ۞ ٱلَّتِىٓ أَرَيْنَٰكَ = ކަލޭގެފާނަށް މިވަންހަރުސްކަލާނގެ ދެއްކެވި.۞ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށްވާ إمتحان އެއް ކަމުގައި މެނުވީ.۞ وَٱلشَّجَرَةَ ٱلْمَلْعُونَةَ = އަދި لعنة ލައްވާފައިވާ ގަހާއި. (އެގަސްވެސް إمتحان އެއް ކަމުގައިމެނުވީ ނުވެއެވެ.) ۞ فِى ٱلْقُرْءَانِ = قرآن ގައި ނަންގަނޑުވެވުނު. ۞ وَنُخَوِّفُهُمْ = އަދި މިވަންހަރުސްކަލާނގެ އެމީހުން ބިރުގަންނަވަމެވެ. ۞ فَمَا يَزِيدُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އިތުރުނުވެއެވެ.۞ إِلَّا طُغْيَٰنًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތުން / حقّ އާއި ދެކޮޅަށްހިނގައިގަތުން. ۞ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ = އަދި ملائكة ކަލާނގެންނަށް މިވަންހަރުސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވިހިނދު. ۞ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ = ތިޔަބައިމީހުން آدم عليه السّلام އަށް سجدة ކުރައްވާށެވެ! ۞ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ = ފަހެ ފިތުރީ إبليس މެނުވީ އެންމެހާ ކަލާނގެން سجدة ކުރެއްވިއެވެ.۞ قَالَ = އޭނާ ބުނެފިއެވެ.۞ ءَأَسْجُدُ = އަހުރެން سجدة ކުރާންވީހެއްޔެވެ؟ ۞ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ = އިބަރަސްކަލާނގެ މަޓިން އުފެއްދެވި مخلوق އަކަށް. ۞ قَالَ = އޭނާ ބުނެފިއެވެ.۞ أَرَءَيْتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަހުރެންނަށްވުރެ މާތްކުރެއްވި مخلوق އާ ދެކޮ ނިޔަން خبر ދެއްވާށެވެ! ۞ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަހާ ފަސްކުރައްވައިފިއްޔާ. ۞ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހާ ހަމައަށް. ۞ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަހާ އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު ހަލާކުކޮށްލާ ވަށާ ހިފާލާނަމެވެ.۞ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ = ކުޑަދިމަދުބަޔަކުމެނުވީ. ۞ قَالَ ٱذْهَبْ = الله تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭދެވޮށެވެ!

(ކަލޭ ދިރިހުރުން ފަސްކޮށްދެއްވީއެވެ. قيامة އާއި ހަމައަށްދެނެވެ.) ۞ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންކުރެ ކަލޭއާއި تبع ވީމީހުން. (ދަންނައެވެ!) ۞ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ އެއީ އެމީހުންނާއި ކަލޭއާއި އެންމެންގެ ޖަޒާއެވެ. ۞ جَزَآءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾ = ފުރިހަމަވާ ބަދަލުދިނުމެއްގެ جزاء އެއްގޮތުން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެންމެހައި މީސްތަކުން ވަށައިގަތައްވައިގެން ވެއެވެ. މިފަދައިން ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިހިނދު ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! (އެކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާއި ދެނެވޮޑިގެންވުން ހަމައެކަނިވެސް ބޭނުމު ނުވެވުނެވެ. ކަލޭގެފާ އިރުޝާދުދެއްވުމުގެ ފަރާތުން މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރައްވާނެތީވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދެކެ ބިރުގަތުމެއް ވެސް ނުވެއްޖާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރެއްވި ކަންތައްތައް رسول ކަމުން އިއްވާށެވެ!) އަދި މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެދުއްކެވި ދެއްކެވުން (އެއީ إسراء އާއި معراج ގެ ރޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް އެދުއްކެވުނު އެއްޗެހި ތަކެއްޗާއި ތަންތަނުގެ ވާހަކައެވެ.) އެއީ މީސްތަކުންނަށް إمتحان އެއްކަމުގައިމެނުވީ މާތްރަސްކަލާނގެ ނުލައްވައެވެ. (އެގޮ ސަބަބުން އެއްބައެއް މީހުން ގަބޫލު ކުރުމާއި އެއްބައެއް ދޮގުކުރުމަކުން ގަބޫލުކުރެއްވެއެވެ.) އަދި قرآن ގައި އެވާހަކަ ވާކަ ނަސްގަނޑުގަހާ لعنة ލެއްވިގެން އެވާގަހުގެ ވާހަކަވެސް އެއީ މީސްތަކުންނަށް إمتحان އެކެވެ. (އެގަހަކީ زَقُّومُ ގަސްކަމުގައި ބިނަ مفسّر ން ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި މާތްރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އެބަހީ: مشرك ން (އެއްބައި ގޮތްގޮތުން) ބިރުގަންނަވަމެވެ. ފަހެ ބޮޑުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމާއި حقّ އާ ދުރަށްދިއުމުގައި އެމީހުންނަށް އިތުރުވެއެވެ.

(٦١) އަދި آدم عليه السّلام އަށް سجدة ކުރުމަށް މާތްރަސްކަލާނގެ ملائكة ތަކުންނަށް أمر ކުރެއްވީމެވެ. ދެން ފަހެ إبليس ނޫން އެހެންހުރިހާ ބޭކަލުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ إبليس (اللّه އަށް) ދެންނެވިއެވެ. އިބްލީސްކަލާނގެ މިކަން ހައްދަވާފައިވާ مخلوق އަކަށްމިވަން سجدة ކުރަންވީހެއްތޯ؟ (އެބަހީ: سجدة ނުކުރާނަމެވެ.)

(٦٢) އަދި އެ إبليس ދެންނެވިއެވެ. އިބްލީސްކަލާނގެ މިއަޅާ މަތިކުރެއްވި އާދަމުގެ مخلوق އާއިމެދު ބައްލަވާށެވެ! އިބްލީސްކަލާނގެ މިއަޅާ قيامة ދުވަހާހަމައަށް ފަސްކުރެއްވިއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން ހުވައިކޮށް ދަންނަވަމެވެ. މަދުބައެއްމެނުވީ އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު މަގުފުރެއްދާ ވާވަހުރަވާލާނަމެވެ.

(٦٣) اللّه وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭދޭށެވެ! (ކަލޭ ދިރިހުރުން قيامة އާއި ހަމައަށް ފަސްކޮށްދެއްވީއެވެ.) ފަހެ އެމީހުންކުރެ ކަލޭއާ تبع ވީ އެންމެންގެ ޖަޒާއަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ ކަލޭމެނަށް ބަދަލު ފުރިހަމަ ޖަޒާއެއްގޮތުންނެވެ.

وَٱسْتَفْزِزْ مَنِ ٱسْتَطَعْتَ مِنْهُم بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَـٰدِ وَعِدْهُمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَـٰنٌ ۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ رَّبُّكُمُ ٱلَّذِى يُزْجِى لَكُمُ ٱلْفُلْكَ فِى ٱلْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِى ٱلْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ ۖ فَلَمَّا نَجَّىٰكُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

ލުޣަތު

وَٱسْتَفْزِزْ = އަދި ކަލޭ ދަތުރުކުރާ ޖެހިލުންކޮށް ބަލާށެވެ! ❁ مَنِ ٱسْتَطَعْتَ مِنْهُم = އެމީހުންގެތެރެއިން ކަލޭއަށް ކުޅަދާނަވާހާބަޔަކު. ❁ بِصَوْتِكَ = ކަލޭގެއަޑުން / ކަލޭގެއަޑުގެ ސަބަބުން. ❁ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم = އަދި އެމީހުންނަށް ކަލޭ ގޮވައިލާށެވެ! ❁ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ = ކަލޭގެ އަސްވާރުންގެ (އަސްވާރުންތަކާއި) ފައިމަގުގައި ހިނގާމީހުންނާއި. ❁ وَشَارِكْهُمْ = އަދި ކަލޭ އެމީހުން ބައިވެރިކުރާށެވެ! ❁ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَـٰدِ = މުދަލާއި ދަރިންގަޔާއިވެސް. ❁ وَعِدْهُمْ = އަދި ކަލޭ އެމީހުންނަށް وعد ވެސް ކޮށްދޭށެވެ! (އާޚިރަ: قيامة ނުވާނެކަމަށާއި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ ނުވާނެކަމަށް.... وعد ކުރާށެވެ.) ❁ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ = އަދި شيطان އެމީހުންނަށް ނުކުރާ وعد ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ = ހަޅޭއްލަވައި ދޮގުހެދުމަކަށް މެނުވީ. ❁ إِنَّ عِبَادِى = ހަމަކަށަވަރުން މިޔަންޏަކަށްވާނީ (އިޚްލާޞްތެރި) އަޅުން. ❁ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَـٰنٌ = އެމީހުންގެމައްޗަކަށް ކަލޭއަކަށް އެއްވެސް ބާރެއް حجة އެއްނުވެއެވެ. ❁ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރިކުރައްވާ އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކަންތައް ސިފައިކުރައްވާ قائم ކުރައްވާ ކަލޭގެފާނުގެ ވަކީލުކަމުގައި ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ رَّبُّكُمُ = (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެންގެ رب އެވެ. ❁ ٱلَّذِى يُزْجِى لَكُمُ ٱلْفُلْكَ = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ނައުތަކު ދުއްވަވާ. ❁ فِى ٱلْبَحْرِ = ކަނޑުގައި. ❁ لِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦٓ = އޭނާގެ فضل ފަރުމާކުރުން ކަލޭމެން ހޯދައި އިދިކޮޅުކޮށް / ލިބިގަތުމަށް. ❁ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އޭނާ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ = رحمة ލެއްވުން ބާރަކަލާނގެއަށް. ❁ وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ = އަދި ކަލޭމެންނަށް އުނދަގޫތައް ޖެހިއްޖެއްޔާ. (ކަނޑުގައި غَرَق ވުންފަދަ) ❁ فِى ٱلْبَحْرِ = ކަނޑުގައި. ❁ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ = ކަލޭމެން ގޮވާ دعاء ކުރާ ފަރާތްތައް ގެއްލިގެންދެއެވެ. (އުނދަގޫ ދުރުކުރުމަށް) ❁ إِلَّآ إِيَّاهُ = ހަމައެކަނި އޭނާ މެނުވީ. (الله މެނުވީ) ❁ فَلَمَّا نَجَّىٰكُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ

= ދެންފަހެ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އެއްގޮތަކަށް ބަރުވައި ސަލާމަތްކުރައްވައިފިއިރު. ۞ أَعْرَضْتُمْ = ކަލޭމެން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފީއެވެ. (شريك ކުރުން ދޫކުރުމެވެ.) ۞ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ = އަދި އިންސާނާވީއެވެ. ۞ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ = (الله ގެ نعمة އަށް) ނާޝުކުރުވެރި ބޮޑުމީހަކުކަމުގައި. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٤) އަދި ކަލޭ އަޑުގެއްލުވައިގެން އެމީހުންކުރެ ކަލޭއަށް ކުޅަދާނަވީ ބަޔަކު ޗާރިފުކުރުވައި ދަންކުރުވައި ހަލާކުކޮށްލާށެވެ! އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ކަލޭގެ އަސްވާރުންނާއި ފައިމަގުގެ ލަޝްކަރަށް ގޮވާށެވެ! އަދި ކަލޭ އެމީހުންނަށް މުދަލާއި ދަރިންނުގައިވެސް ބައިވެރިކުރާށެވެ! އަދި އެމީހުންނަށް وعد ތަށް ކުރާށެވެ! (قيامة ނާންނާނެކަމަށާއި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަނުވާނެކަމަށް އެމީހުންނަށް وعد ކުރާށެވެ. ދުނިޔޭގައި ނުލާ މަޖާލެއް ނަގަން ބުނާށެވެ.) އަދި شيطان އާގެ وعد ހަމަ ގެއްލުމެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. شيطان އާގެއަޑަކީ އަޑުކަމުގައި أبُوجَعْفَر الطّبرى އެކަލޭގެފާނުގެ تفسير ގައި ލިޔުއްވާފައިވަނީ އެއީ ލަވައާއި ކުޅިވަރުކަމަށެވެ. އަދި مُجَاهِد ބުނާ ބޭކަލުގެބަހެވެ. އަދި إبن عبّاس رضى الله عنهما ވިދާޅުވިކަމަށް ލިޔުއްވާފައިވަނީ އެއަޑަކީ الله އަށް އުރުދުވެރިކަން ގޮވާ ކޮންމެ މީހެއްގެ އަޑެވެ. والله أعلم.
- އަދި މުދަލުގައި ބައިވެރިކުރުމަކީ شريعة ގައި حَرَام ކުރައްވާފައިވާގޮތްގޮތުން މުދާ ހޯދުމެވެ. ރިބާގެ ގޮތުންނަމަވެސް ވައްކަންކޮށްގެންނަމަވެސް އަދި ނުވަތަ ޚިޔާނާތްކޮށްގެންނަމަވެސް މެއެވެ.
- ދަރިން ބައިވެރިކުރުމަކީ ޒިނާކޮށްގެން ދަރިން ލިބުމާ ބުދުގެ އަޅުގެނަމުގެ ނަމުން ދަރިންނަށް ނަންކިޔުމާއި މިފަދަ ގޮތްގޮތެވެ. والله أعلم .

(٦٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ޙަޤީގީއަޅުން ދަންނައެވެ! އެމީހުންގެމައްޗަށް އެއްވެސް ބާރެއް އަދި دليل އެއް حجّة އެއް ކަލޭއަކަށް ނުވެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރިކުރައްވާ އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކަންތައް ސިފައިކުރައްވާ ކަލޭގެފާނުގެ قائم ކުރައްވާ ކަލާނގެކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٦٦) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!) ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ކަނޑުގައި ނައުފަހަރު ދުއްވަވަނީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ ربّ އެވެ. الله އެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަން (ވިޔަފާރިއާއި ދެންވެސް އެހެން ބޭނުންތަކުގައި) ކަލޭމެން އެދިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ހޯދައިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ނުހަނު އޯގާވެރިވެވޮޑިގެން رحمة ލައްވާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

(٦٧) އަދި ކަނޑުގައި ކަލޭމެންނަށް ދަތިއުނދަގޫ ކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ (غَرَقُ ވުންފަދަ ކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ) الله ފިޔަވައި އެފަރާތްތަކަށް ކަލޭމެން ދުޢާ އަޅުކަންކުރާބުދުތަކުން ހުރިހާ ފަރާތްތަކެއް ގެއްލިގެންދެއެވެ. (އެއިން ފަރާތްތަކުގެ އެހީއެއް މަދަދެއްނުލިބޭއެވެ.) ދެންފަހެ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އެއްގޮތަކަށް ބަރުވައި ސަލާމަތްކުރައްވައިފިއިރު ކަލޭމެން އެނބުރި ފުރަގަސްދެއެވެ. شريك ނުކުރާން ނިކުމެއެވެ. (الله ގެ ހައްގަކަން ނުކުތް އެނބުރިގަނެއެވެ.) އަދި އިންސާނާވީ (الله ގެ نعمة އަށް) ނާޝުކުރުވެރި ބޮޑު މީހަކުކަމުގައެވެ.

أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ ٱلْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ ٱلرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِۦ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ ۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا۟ كُلَّ أُنَاسٍۭ بِإِمَٰمِهِمْ ۖ فَمَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَٰبَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

މުފްރަދާތު

أَفَأَمِنتُمْ = ދަގެފަހު ކަލޭމެން މިއަވަހީ އަމާންވެގެންހުރީތޯ؟ ❁ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނާއިގެން ގެންބަވައިގަތުމާމެދު. (ގެންބަވައި ނުގެންނަވާނެކަމަށް.) ❁ جَانِبَ ٱلْبَرِّ = އެއްގަމުގެ އެއްފަރާތް / ބިމުގެ އެއްފަރާތް. ❁ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ = ނުވަތަ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވުމާމެދު. ❁ حَاصِبًا = ހިލަ. (ހިލަވާރޭވެހެއްޓެވުމާމެދު) ❁ ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ = ދެން ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެން ނުދެކޭނެއެވެ. (ނުލިބޭނެއެވެ.) ❁ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ = (އެކަލާނގެ عذاب) ދިފާޢުކުރާނޭ އެކަކުވެސް. ❁ أَمْ أَمِنتُمْ = ނުވަތަ ކަލޭމެން އަމާންވީހުރީތޯ؟. ❁ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެތަނަށް އަނބުރާ (ކަނޑަށް إعاد ނުކުރައްވާނެކަމަށް) ❁ تَارَةً أُخْرَىٰ = ދެވަނަ ފަހަރު. ❁ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވައި. ❁ قَاصِفًا مِّنَ ٱلرِّيحِ = އެއްޗެހި ހަލާކުކުރަނިވި ގަދަވައެއް. ❁ فَيُغْرِقَكُم = ދެން ކަލޭމެން غرق ވެ. ❁ بِمَا كَفَرْتُمْ = ކަލޭމެން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުން. ❁ ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ = ދެން ކަލޭމެންނަށް ނުފެންނާނެއެވެ. ❁ عَلَيْنَا بِهِۦ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ = އެކަމުގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި تبع ކުރާނޭ އެކަކުވެސް. (ދިފާޢުކުރާނޭ އެކަކުވެސް) ❁ ❁ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޝަރަފުވެރިކުރެއްވީމެވެ. ❁ بَنِىٓ ءَادَمَ = އާދަމުގެދަރިން. ❁ وَحَمَلْنَٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުލުއްވީމެވެ. ❁ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ = އެއްގަމާއި ކަނޑުގައި. ❁ وَرَزَقْنَٰهُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުއްދަވައި ރިޒުޤުދެއްވީމެވެ. ❁ مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ = حلال ރަނގަޅުތަކެތިން. ❁ وَفَضَّلْنَٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ފަޟީލަތްތެރިކުރެއްވީމެވެ. ❁ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވި خلق ތަކުންގެ ގިނަބައެއްގެމައްޗަށް. ❁ تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ވާ ފަޟީލަތްތެރިކަމުން. ❁ يَوْمَ نَدْعُوا۟ كُلَّ أُنَاسٍۭ = އަދި ކޮންމެ ބައެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގޮވާލައްވާދުވަހު (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) ❁ بِإِمَٰمِهِمْ = އެބައެއްގެ إمام ގެ ނަމުގައި. (އެމީ އެބައެއް ދުނިޔޭގައި تبع ވެ إقتداء ވެގެންހުރި إمام ކަމުގައި ބެލެވުނެވެ. / ނުވަތަ އެބައެއްގެ ޢަމަލުތަކުގެ ބަޔާންފޮތް.) ❁ فَمَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ = ފަހެ އެމީހެއްގެ ފޮތް ދެއްވިއްޖެ ❁ بِيَمِينِهِۦ = އެމީހެއްގެ ކަނާތުން / ކަނާތްފަރާތުން. ❁ فَأُو۟لَٰٓئِكَ = ފަހެ އެބައިމީހުން. ❁ يَقْرَءُونَ

كِتَٰبَهُمۡ = އެމީހުންގެ ފޮތްކިޔާނެއެވެ.۞ وَلَا يُظۡلَمُونَ = އަދި އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުވެވޭނެއެވެ.۞

فَتِيلًا ﴿٧١﴾ = فَتِيْلاً އެއްގެ މިންވަރަކުވެސް. (ކަދުރުޓަކައިތީގާ ހުރޭގެ ފުރުނުމަތީގައިވާ ޝަރިފަށްއެފަދަ ކަދުރުގެ ފަށްވަރުކާވެ.) ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٨) އަޅުގަނޑު ކަލޭމެންނާއިގެން ބިމުގެ އެއްފަރާތް ގަންނަވައިގަތުމާމެދު ކަލޭމެން ބިރުވެރިނުވަނީ އަމާންވެގެންހެއްޔެވެ؟ ގަންނަވައި ނުގަންނަވާނަކަމަށް ހިތްހަމަޖެހިގެންތިބީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އުޑުން ހިލަތަކެއް އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެމައްޗަށް ފޮނުއްވުމާ ގުޅި ކަލޭމެން އަމާންވެގެންވަނީހެއްޔެވެ؟ ދެން އެކަލާނގެ عذاب ނޫ ކަލޭމެން دفاع ކުރާނެ އެކަކުވެސް ކަލޭމެންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. ދުނިޔޭގެ އެތައްމިލިޔަނަށް ދިމާވާ އެކިބާވަތުގެ މުސީބާތަކީ މިއާދަތު މިއިންސާނާތްކުރާ ކަންކަމުގެ ތެރެއިންނާ ކަންކަމެވެ. މާދި އިހަށްދުވަހު އެދިރަ ސުނާމީ އާއި އެއާ ތާރީހާތަކައި ބިސަރުޢާއްގި ނިކަމެތާވަރަށް ނުގުޅުމުގެ އަރައިރައި ކުރިކުރިވެގެންދާ އެކިބާވަތްތަކުގެ ބިރުހުރިހިގެން ހަލާކުވެގެންދާ ވަންތަކަށް ހަނދުމަކުރަށްވާދެއެވެ! الله ގެ قدرة ތެރިކަމާއި ކަމާހުއްޓުމަކާ ބެއްލެވުމުގެ ބިޔަބުން ކަޔެރުގެ علامة ދެކޭތިތާއި ބިމުގައި ކޮންމެދުވަހަކު އެބަ ހިނގައިދާތީއެވެ؟ މީސްތަކުން މިކަމާ އެބާވަތުގެ ކަންކަމުން މުޅީން غافل ވެގެންނެވެ.

(وَكَأَيِّن مِّنۡ ءَايَةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ يَمُرُّونَ عَلَيۡهَا وَهُمۡ عَنۡهَا مُعۡرِضُونَ ﴿١٠٥﴾) سورة يوسف: ١٠٥

(٦٩) (އެ މީސްތަކުންނޭވެ!) ނުވަތަ ކަލޭމެން ދިރިއުޅޭ އަނބުރާވެސް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން އެ ކަނޑަށް އަނެއްކާވަރު إعاد ނުކުރައްވާނެކަމަށް (إعاد ކުރައްވުމާމެދު) އަމާންވެގެންތިއްބީހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭރުން (އެބަހީ: އަލުން ކަނޑަށް ކަލޭމެން إعاد ކުރައްވައިފިއްޔާ) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް (ސާފުނުބައި ހަލާކުކުރާވަރުގެ) ގަދަވައެއް ފޮނުއްވައި ދެން ކަލޭމެން ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ކަނޑަށް غرق ކުރައްވައިފާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެންނާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަންތައްކުރައްވައިގޮތާމެދު ދަޢުވާކުރާނެ ބޭނުން އެކަލާނގެ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ تبع ކުރާނެ އެކަކުވެސް ކަލޭމެން ނުދެކޭނެއެވެ.

(٧٠) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެދަރިން (بنى آدم) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޝަރަފުވެރިކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެއްގަމާއި ކަނޑުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އުފުއްލެވީމެވެ. އަދި ރަނގަޅު حلال ރިޒުގު އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ خلق ކުރެއްވި ގިނަބައެއްގެމައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ޝަރަފުވެރިކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ޝަރަފުވެރިކުރެއްވީމެވެ.

(٧١) ކޮންމެބައެއްކުވެސް އެބައެއްގެ إمام ގެނައުމަށް ގޮވާލައްވާ ހަނދާންކުރާށެވެ! (އެ إمام އަކީ އެބައެއް ދުނިޔޭގައި تبع ވެގެން إقتداء ވެގެންއުޅުނު މީހާކުރުގައި ބޭނުމެވެ. / ނުވަތަ އެބައެއްގެ ޢަމަލުތަކުން ލިޔެވިފައިވާ ބޭނުމެވެ. والله أعلم) ދެން ފަހަރު (އެދުވަހުން) އެމީހުންގެ عمل ގެ ފޮތް އެމީހުންގެ ކަނާތުން ދެއްވިއްޖެމީހާ ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ ފޮތްކިޔާނެއެވެ. فَتِيْلاً އެއްގެ މިންވަރަކުވެސް އެމީހުންނަށް އަނިޔާނުވެވޭނެއެވެ. (فَتِيْلاً އަކީ ކަދުރު ޓަކައިތީގާ ހުރޭގެ ފުރުނުމަތީގައިވާ ކަދުރުގެ ހިމަ ފަށްވަރުކާވެ.)

وَمَن كَانَ فِي هَـٰذِهِۦٓ أَعۡمَىٰ فَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ أَعۡمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلٗا ﴿٧٢﴾ وَإِن كَادُواْ لَيَفۡتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ لِتَفۡتَرِيَ عَلَيۡنَا غَيۡرَهُۥۖ وَإِذٗا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلٗا ﴿٧٣﴾ وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ﴿٧٥﴾ وَإِن كَادُواْ لَيَسۡتَفِزُّونَكَ مِنَ ٱلۡأَرۡضِ لِيُخۡرِجُوكَ مِنۡهَاۖ وَإِذٗا لَّا يَلۡبَثُونَ خِلَٰفَكَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَن قَدۡ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ مِن رُّسُلِنَاۖ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحۡوِيلًا ﴿٧٧﴾

މުފުރަދާ

وَمَن كَانَ فِي هَـٰذِهِۦٓ أَعۡمَىٰ = އަދި މިދުނިޔޭގައި (اللّٰه ގެ قدرة ތެދުކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމާއި އެކަލާނގެ ދެއްވާފައިވާ نعمة ތަކާ ދެކޮ) ކަންތަ غافل ވެގެންވާމީހާ ❁ فَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ أَعۡمَىٰ = ފަހެ އޭނާ آخرة ގައިވެސް ވާނީ ކަންތަ އަނދިރިވެގެންވާ މަގުފުރެދުނުގޮތެވެ.❁ وَأَضَلُّ سَبِيلٗا ﴿٧٢﴾ = އަދި މަގުފުރެދުން މާބޮޑުވެގެންނެވެ. ❁ وَإِن كَادُواْ = އަދި އެމީހުން يعنى: مشرك ން ގާތްވެގެންވެއްޖެވެ. ❁ لَيَفۡتِنُونَكَ = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު فِتْنَة ވެރިކުރުމަށް.❁ عَنِ ٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ = މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحى ފިޔަވައި.❁ لِتَفۡتَرِيَ عَلَيۡنَا = މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ހަރެސްކަލާނގެއަށް ދޮގުހަދައިގަތުމަށް ކަލޭގެފާނު ... ❁ غَيۡرَهُۥ = އެހެންއެއްޗެއް. (ބާވައިލެއްވި وحى ނޫން އެހެންއެއްޗެއް) ❁ وَإِذٗا لَّٱتَّخَذُوكَ = އަދި އެހެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ... ❁ خَلِيلٗا ﴿٧٣﴾ = ... ❁ وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ = އަދި މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ސާބިތު ... ❁ لَقَدۡ كِدتَّ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ގާތްވެ ... ❁ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ = އެމީހުންގެ ... ❁ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ = ކުޑަމިންވަރަކަށް.❁ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ = އެހެންވެއްޖެއްޔާ ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ... ❁ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި عذاب ގެ ދެގުނަ (مشرك ންގެ عذاب ގެ ދެގުނަ) ❁ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ = އަދި آخرة ގެ ދެގުނަ عذب އާއި ❁ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ = ދެން އަދި ކަލޭގެފާނު ... ❁ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ﴿٧٥﴾ = މިވަންހަރެސްކަލާނގެއާ ދެކޮޅަށް نصر ދޭނޭ ... (އެބަހީ: މިވަންހަރެސްކަލާނގެއާ ދިކޮށް نصر ދޭނޭ ...) ❁ وَإِن كَادُواْ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ގާތްވެގެންވިއެވެ. ❁ لَيَسۡتَفِزُّونَكَ مِنَ ٱلۡأَرۡضِ = (مكّة ގެ) ބިމުން ކަލޭގެފާނު ... ❁ لِيُخۡرِجُوكَ مِنۡهَا = އެމީހުން ކަލޭގެފާނު އެބިމުން ނެރުމަށްޓަކައި. ❁ وَإِذٗا لَّا يَلۡبَثُونَ = އަދި އެހެންވިނަމަ އެމީހުން ... ❁ خِلَٰفَكَ = ކަލޭގެފާނުގެފަހުން. ❁ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٧٦﴾ = ... ❁ سُنَّةَ مَن قَدۡ أَرۡسَلۡنَا = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި ... ❁ قَبۡلَكَ مِن رُّسُلِنَا = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި މިވަންހަރެސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ންނެވެ. ❁ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا = އަދި މިވަންހަރެސްކަލާނގެ سنة (އެ أصول އަށް) ކަލޭގެފާނު ... ❁ تَحۡوِيلٗا ﴿٧٧﴾ = ... ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٢) އަދި މިދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު (اللّه ގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކަލައުވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ ދެއްވާފައިވާ نعمة ތަކާމެދު ނުވިސްނާ އެކަށީގެންވާފަދު) ހިތް غافل ވެ ކަނުވެގެންވާމީހާ ފަހު ދުވަހު آخرة ގައިވެސް ވާނީ ކަނުވެ އަނދިރިވެގެންވާމީހަކު ކަމުގައެވެ. އަދި މަގުފުރެދުން ގަދަވެގެންވާ މީހަކުކަމުގައެވެ.

(٧٣) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެމީހުން يعنى: އެ مشرك ންގެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާ وحى ގައި ކަލޭގެފާނު فِتنَة ވެރިކުރުވުން ހަމަކަށަވަރުން ގާތްވެގެންވިއެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ގޮތުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކޮޅަށް ފުރުވެގެން ހަދައިދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނު ބޭޒާރުވެ އުފައްދައިގަތުމަށެވެ. އަދި އެހެން ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިފިއްޔާ (އެބަހީ: އެމީހުން އެބުނާ ގޮތް ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިފިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން މިއަދުކަލޭގައި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ހަދާނެއެވެ.

(٧٤) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ސާބިތުކުރައްވައި ހިފެހެއްޓެވި ނުދެއްވިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފަރާތަށް ކުޑަކޮށްވެސް ޖެހިވަޑައިގެންނެވުމަށް ގާތްވެގެންވިއެވެ.

(٧٥) އެހެންވެއްޖެއްޔާ – އެބަހީ: އެމީހުން ބުނާގޮތަކަށް ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިފިނަމަ – ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ حياة ގެ عذاب އާއި އަދި މަރުގެ عذاب ދެގުނަ. (އެބަހީ: ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ عذاب ދެގުނަ) ގަދަވެރިކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވީމުއެވެ. (ދަންނާށެވެ! އެއީ مشرك ންނަށް ދެއްވާ عذاب ގެ ދެގުނަ ކުރެއްވުމެވެ. = زيدة التّفسير =)

ދެން އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދެކޮޅަށް ކަލޭގެފާނަށް نصر ދޭނޭ ހަމައެކަކުވެސް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

(٧٦) އަދި އެމީހުން يعنى: مشرك ން – ކަލޭގެފާނު ހުންނެވި ބިމުން - مكّة ގެ ބިމުން - ނުކުމެވަޑައިގަތުމަށް ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާ ސިއްސުވާލަދުގައިވިއެވެ. ފަހެ އެހެންވީނަމަ (އެބަހީ: އެމީހުން ކަލޭގެފާނު އުފަންބިމުން ނުކުންނަވަ) ކަލޭގެފާނަށްފަހު ދެން އެމީހުން އެތަނުގައި ގިނަދުވަހު ނުތިބޭނެއެވެ. (އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިސް ފޯރައިގެން އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވާނެއެވެ.)

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތުގައި އަދި އެހެންބުނެވިފައިވާ ގޮތަށް ފާހަގަވެއެވެ. އެމީހުންގެ ހުރިހާ ބަދަލުތަކަކީ اللّه ގެ أمر ފުރިހަމަ އެކަލާނގެ مدينة އަށް هجرة ކުރައްވާފައި އޭގެ އެމީހުން އެހެންނަމަވެސް ނުކުތުމަށްފަހު ބަލާކުރެއްވުމަށް ބޮލުގައިވާ ޖަހާ ބަދަލުތަކެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ނުހުރެވުމަށް ކުރިއަށް ދެރަވާނުވި ކުރިން ޖެހިފައިވާ ފަސް ގިނަދުވަހު އެމީހުން ނުތިބެއެވެ. ބޯގެއުރިން ނަގާފިޔާ އުޅުނު جبّار ބޮޑެތިމީހުން بَدْرُ ހަނގުރާމައިގައި މަރުވެދިޔައެވެ. واللّه أعلم .

(٧٧) (އޭ رسول اللّه އެވެ!) އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ބޭކަލުންނާ މެދު ކަންތައްތަކުގެ ދިޔައީގޮތެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ سُنَّة އެވެ. ގޮތެވެ. އަދި އެގޮތަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް އަންނާނީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

- އެބަހީ: ކުރިން أمّة ތަކަކުން އެ أمّة ތަކަށް رسول ން ފޮނުއްވުމަށްފަހު އެމީހުން އެބޭކަލުންނާ ދެކޮޅުހަދައި އެބޭކަލުން މަރައި ނުވަތަ ރަށުން ނެރެލައިފިނަމަ ދެން އެ أمّة އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކުރައްވައެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ سنّة އެވެ. އެއަކަށް ބަދަލެއް ނާންނާނެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم مكّة އިން مدينة އަށް هجرة ކުރެއްވީ اللّه އަންގަވައިގެންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ނެރުމަށް مكّة ގެ مشرك ން قصد ކުރިއަސް އެމީހުންނަށް އެކަމެއް ނުކުރެވުނެވެ. ކަލޭގެފާނު مدينة އަށް ވަޑައިގެންނެވީމާ އެ مشرك ންގެ عمل އެއް ނުނުގެވެ. އެއީ اللّه ގެ أمر ފުރިހަމަވީއެވެ.

أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِۦ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَٱجْعَل لِّى مِن لَّدُنكَ سُلْطَٰنًا نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسًا ﴿٨٣﴾

މުފްރަދާތު

أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ = ކަލޭނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! (ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ!) ۞ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ = އިރު (ފުރަން) ފަށައިގެންފެށިގެން. (ފެންފިތި ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ އިޝާރާތެވެ) ۞ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ = ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިވުމުގެ ފަރާތަށްދާންދެން. (مغرب ނަމާދާއި ◌ި عشاء ނަމާދު ގެ އިޝާރާތެވެ) ۞ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ = އަދި ފަތިސްގެ ކިޔުން. (ފަތިސްނަމާދުގެ އިޝާރާތެވެ) ۞ إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ = ހަމަކަށަވަރުން ފަތިސްނަމާދު ۞ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ = ހާޒިރުވެވޭނޭގޮތް (ނުވަތަ حاضر ވެވޭގޮތް) ނަމާދެއްކަމުގައިވެއެވެ. ۞ وَمِنَ ٱلَّيْلِ = އަދި ރޭގަނޑު. ۞ فَتَهَجَّدْ بِهِۦ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެ قرآن ން تَهَجُّدُ ކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ: ރޭގަނޑު ތަހަޖްޖުދު ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ!) ۞ نَافِلَةً لَّكَ = އެއީ ކަލޭގެފާނަށް خاصّ ވެގެންވާ އިތުރުކަމެއްކަމުގައެވެ. ۞ عَسَىٰٓ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ = އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުމަށްވުރެ ކައިރިކަމެވެ. ۞ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾ = حَمْد ލިބޭވެގެންވާ مقام އަކަށް. ۞ وَقُل رَّبِّ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ! ۞ أَدْخِلْنِى = މިއަދާ ވަންނަވާންދޭވެ! ۞ مُدْخَلَ صِدْقٍ = ވަންނަވާ ތެދުވެރިތަނަކަށް. (އެބަހީ: المدينة المنوّرة އަށް) ۞ وَأَخْرِجْنِى = އަދި މިއަދާ ނުކުންނަވާންދޭވެ. ۞ مُخْرَجَ صِدْقٍ = ނުކުންނަވާ ތެދުވެރިތަނަކުން. (އެބަހީ: مكّة المكرمة އިން) ۞ وَٱجْعَل لِّى مِن لَّدُنكَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން މިއަހަރެން ލައްވާންދޭވެ! ۞ سُلْطَٰنًا نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾ = نصر ދެވި حجّة އެއް / ގަދަ دليل އެއް. ۞ وَقُلْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ جَآءَ ٱلْحَقُّ = حقّ އައިސްފިއެވެ. ۞ وَزَهَقَ ٱلْبَٰطِلُ = އަދި باطل ހަލާކުވެ ނައްތާލެވި ހިނގައްޖެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱلْبَٰطِلَ = ހަމަކަށަވަރުން باطل. ۞ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ = باطل ވެ ނެތިދާ އެއްޗެއް ކަމުގައިވިއެވެ. ۞ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ قرآن ން ބާވައިލައްވަމެވެ. ۞ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ = رحمة އާއި އަދި ބަލީގެ شفاء (ބަލި ފަސޭހަކުރަނިވި ތަކެތި) ۞ لِّلْمُؤْمِنِينَ = مؤمن ންނަށް. (އެހެންވީމުންނަކަށް ނޫނެވެ.) ۞ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ = އަދި އަނިޔާވެރިންނަކަށް އިތުރުނުވެއެވެ. ۞ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ = ގެއްލުމާއި ހަލާކުވުން ނޫނީ. ۞ وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ = އަދި އިންސާނާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ދެއްވައިފިއްޔާ. ۞ أَعْرَضَ = އެނބުރި ފުރަގަސްދެއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ذكر ން އެނބުރިދެއެވެ.) ۞ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ = (ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދުރުވެ

އޭނާ އޭނާގެ ފަރާތުން ދުރުވެއެވެ. ❁ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ = އަދި އޭނާއަށް ނުބައިދުރުވެއްޖެއްޔާ. (އުނދަގުލެއް مصيبة ދިމާވެއްޖެއްޔާ) ❁ كَانَ يَئُوسًا ﴿٨٣﴾ = އޭނާ މުޅިން أمّيد ކަނޑައިލާ މާޔޫސްވެގެންވާމީހަކުކަމުގައިވެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٨) އިރުމުދުން ފަށައިގެން ރޭގެ އަނދިރިއަށް ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! އަދި ފަތިސްނަމާދުވެސް قائم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފަތިސްނަމާދަކީ ހާޒިރުވެވޭނެމާ ނަމަވެ حاضر ވެވޭ ނަމާދެއްކަމުގައިވެއެވެ. (އެބަހީ: އިންސާނުންނާއި ދެމެދު ދުވާލު މިއްބަވާ ملائكة ބޭކަލުންނާއި ރޭގަނޑު މިއްބަވާ ملائكة ބޭކަލުން ފަތިސްނަމާދަށް حاضر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާގޮތުގައި މިއާއަޅުން فَرْضُ ފަސްނަމާދަށް އިޝާރާތްވެގެންނެވެ.)

(٧٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ރޭގަނޑު ދަންވަރު (އަވަހަށް ނިދުމުގެ ފަހުން ތެދުވެ) ތަހައްޖުދު ނަމާދުކުރުމުގައި ކުރައްވާށެވެ! އެއީ ކަލޭގެފާނަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ކަލޭގެފާނު حمد ލިބިވޭވޭގެންވާ مقام އަކަށް (قيامة ދުވަހުން) ފޮނުއްވުމަށްޓަކައެވެ.

(٨٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (ދަންނަވާށެވެ!) އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! މިއަޅާ ތެދުވެރިކޮށް ވަންނަވާނދޭވެ! އަދި ތެދުވެރިކޮށް މިއަޅާ ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ! (މިބަސްފުޅުގެ تفسير އެއްކަމުގައި علم ވެރިންގެ ވަރަށްގިނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ ވަތްދެވާ ތެދުވެރިކަމަކީ المدينة المنوّرة އެވެ. އަދި ނުކުމެވާ ތެދުވެރިކަމަކީ مكّة المكرمة އެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން މަދަދުވާ نصر ލިބޭ حجّة އެއް އަދި ގަދަ دليل އެއް ދެއްވާށެވެ! އެއީ مدينة ގައި إسلامى دولة އެއް قائم ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުމުގައި ބަދަލުވިއެވެ.

(٨١) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! حقّ އައިސްފިއެވެ. باطل ހަލާކުވެ ނެތިގެންދިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން باطل އަކީ ނެތިދާނޭ އެއްޗެކެވެ.

- ދަންނަވެވެ. މިއާޔަތުގައި އޮތް حقّ އާއި باطل އާއިމެދު ބަސްބަހާފައެވެ. ބައެއްބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ حقّ ގެ މުރާދަކީ ކީރިތި قرآن އެވެ. باطل އަކީ شيطان އާއެވެ. އަނެއްބައި ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ حقّ އަކީ مشرك ންނާ جهاد ކުރުމެވެ. باطل އަކީ شرك އެވެ. އަދި އަނެއްބައިބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ حقّ އަކީ އެކަލާނގެ الله ގެ ދީނުގައި ދެމިހުރުމާއި އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާ ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި باطل އަކީ އޭގެ އިދިކޮޅެވެ. = واللّه أعلم =

(٨٢) އަދި މި ކީރިތި قرآن ގައި مؤمن ންނަށް ރަޙްމަތާއި ބަލިމަޑުތަކުގެ شفاء (ފަރުވާ) އާއި އަދި رحمة ވެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް ކީރިތި قرآن ން ގެއްލުމާއި ހަލާކުވުމޭ އިތުރު ނުވެއެވެ.

(٨٣) އަދި އިންސާނާއަށް ދިރިހުރިއާ އުނދަގުލާއި مصيبة ތަކާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް نعمة ދެއްވާ ތަނަވަސްކަން ދެއްވައިފިއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް ذِكر ކޮށް شكر ކުރުމުން އޭނާ އެނބުރި ފުރަގަސްދެއެވެ. އެކަށްކަން ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ނުބައިކަމާ އުނދަގޫ ދިމާވެއްޖެއްޔާ އޭނާއަކީ މުޅިން ނާއުއްމީދުވެ މާޔޫސްވެގެންވާ މީހަކުކަމުގައި ވެއެވެ.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُۥ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ ٱلْأَرْضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾

ލަފުޒުމާނަ

قُلْ =(އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! كُلٌّ يَعْمَلُ = ކޮންމެ މީހަކުވެސް عمل ކުރެއެވެ. ۞ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ = އޭނާގެ ގޮތަށް / އޭނާގެ މަގަށް / ނުވަތަ އޭނާގެ دين ތަށް. ۞ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ = މަގުގެ ގޮތުން އެންމެ ތެދުމަގުގައިވާނީ ކާކުކަން.۞ وَيَسْـَٔلُونَكَ = އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރާނެއެވެ. (ސުވާލުކުރެއެވެ.) ۞ عَنِ ٱلرُّوحِ = ރޫޙާމެދު ގޮތުން. ۞ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى = ރޫޙަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން ވާކަމެކެވެ. (އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން خاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.) ۞ وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ = އަދި علم ގެތެރެއިން ކަލޭމެން ދެވިގެން ނުވެއެވެ.۞ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ = ކުޑަކުޑަވަރެއްމެނުވީ. ۞ وَلَئِن شِئْنَا = އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ.۞ لَنَذْهَبَنَّ بِٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحى ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންދަވައިފީމުއެވެ. ۞ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ = ދެން އެކަމުގައި ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.۞ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނަށް نصر ދީ އެކަން ސާބިތުކޮށްދޭނެ އެހީވެރިއެއް (އެއްވެސް دليل އެއް) ۞ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްމެނުވީ. ۞ إِنَّ فَضْلَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އޯގާވަންތަކަން. فضل ވަންތަކަން. ۞ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ = ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބޮޑުއެއްޗަކަށް ކަމުގައިވެއެވެ. ۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ = ކަނޑައެޅިގެން އިންސީންނާއި ޖިންނިން ޖަމާވިއަސް.۞ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ = އެމީހުން ގެނައުމަށްޓަކައި.۞ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ = މި قرآن ފަދަ قرآن އެއް.۞ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ = އެމީހުން އެފަދަ قرآن އެއް ނުގެނެސްދެވޭނެއެވެ. (ނުގެނެވޭނެއެވެ.) ۞ وَلَوْ كَانَ = އަދި ވިޔަސް. ۞ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ = އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އެހީތެރިކުރާ ބަޔަކު ވިޔަސް. ۞ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް (ބިސްމިލްކުރެއްވުން) بيان ކުރައްވައިފީމެވެ.۞ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ = މި قرآن ގައި. ۞ مِن كُلِّ مَثَلٍ

= ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މިސާލުތައް. ۞ فَأَبَىٰٓ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ = އަދި ގިނަ މީސްތަކުން މަނާވެގެންވިއެވެ.۞ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ = ކާފަރުވުންމެނުވީ. (حقّ އާ އިންކާރުވުންމެނުވީ) ۞ وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ۞ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ = އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގޮފާނަށް އީމާން ނުވާހުށީމެވެ.۞ حَتَّىٰ تَفۡجُرَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَرۡضِ = ކަލޭގޮފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބިމުން ފަޅުއްވައިދެއްވަންދެން. ۞ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ = ފެންއާރެއް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٤) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކޮންމެ މީހަކުވެސް އޭނާގެ ޝާކިލާ ނުވަތަ އޭނާއަށް ފެންނަގޮތަކަށް عمل ކުރަމުންދެއެވެ. އަދި އޭގެތެރެއިން އެންމެ ތެދުމަގުގައި ވަނީ ކާކުކަން ކަލޭގޮފާނުގެ ربّ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٨٥) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) رُوح އާއިމެދު އެބަޔަކީ: ޔަހޫދީންނާމެދު އެމީހުން ކަލޭގޮފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ. ކަލޭގޮފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! رُوح އަކީ އެކަލާނގެ ދަންނަވޮޑިގެންވުމަށް خاصّ ވެގެންވާ ކަންކަމުގެތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. (އެކަން ކަލޭމެނަށް ނޭނގޭނެއެވެ.) އަދި علم ގެތެރެއިން ދާދި ކުޑަމިންވަރެއް މެނުވީ ކަލޭމެން ނަށް ދެވިގެންނުވެއެވެ.

(٨٦) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެއްޖެނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގޮފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحي ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންދަވައިފީމުއެވެ. (قرآن ގެ އެންމެހައި علم އެއް ގެންދަވައިފީމުއެވެ.) ދެން އެކަމާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދިމާލަށް ކަލޭގޮފާނަށް نصر ދީ وَكالة ކުރާނޭ وكيل އަކު ކަލޭގޮފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

(٨٧) ހަމައެކަނި ކަލޭގޮފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްމެނުވީއެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގޮފާނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ وحي އެކަލާނގެ ނުގެންދަވައި ކަލޭގޮފާނުގެ ހިތްޕުޅުގައި ثابت ކުރައްވާފައިވީ އެވަސް ހަމައެކަލާނގެ رحمة އާއި فضل ވންތަކަމެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ فضل ވންތަކަން ކަލޭގޮފާނުގެމައްޗަށް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

(٨٨) ކަލޭގޮފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އިންސީންނާއި ޖިންނިން ޖަމާވެގެން އެފަދަ قرآن އެއް ގެނައުމަށް މަސައްކަތްކުރިޔަސް އެފަދަ قرآن އެއް ނުގެނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ވާގިވެރިވެ އެހީތެރިވިޔަސް އެކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

(٨٩) އަދި މި قرآن ގައި މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ވައްތަރަކުންވެސް مثال ތައް بيان ކޮށްދެއްވީމެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންގެ ގިނަމީހުން (حقّ އާއި އިންކާރުކުރުމައި) كافر ވުން މެނުވީ إختيار ނުކުރިއެވެ. (އެކަލާނގެ حجّة ތަކާއި دليل ތައް قبول ކުރުމުން މަނާވެގެންވިއެވެ.)

(٩٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި އެ مشرك ން ކަލޭގޮފާނަށް ދަންނަވިއެވެ. (މައްކާގެ) ބިމުން ފެންއާރެއް ފަޅުއްވައިދެއްވަންދެން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގޮފާނަށް إيمان ނުވާހުށީމެވެ.

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ ٱلْأَنْهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَٰبًا نَّقْرَؤُهُۥ ۗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٤﴾ قُل لَّوْ كَانَ فِى ٱلْأَرْضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

މުފްރަދާތު

أو تكون لك جنّة = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނަށް ބަގީޗާއެއް ވެއްޖެއުމަށްދަންނަވާންދެން. ※ مّن نخيل وعنب = ކަދުރު ގަހާއި މާބުސްކަރުދާ. ※ فتفجّر الأنهر = އަދި ފެންޏާރުތައް ފަޅައިގެން ދިޔުމަށްދާންދެން. ※ خلالها = އެގަސްތަކުގެ މެދުން. ※ تفجيرا ﴿٩١﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފެ ފޭރުތަކަށްދާނެން. ※ أو تسقط السمآء = ނުވަތަ އުޑު (އެތިކަނޑުކަނޑުން) ވެއްޓި. ※ كما زعمت = ކަލޭގެފާނު ދައްކަވާފުޅުކަމުގާ ފަދައިން. ※ علينا = އަހުރެމެންގެމަތީގައި. ※ كسفا = އެތިކަނޑުކަނޑަށް. ※ أو تأتي بالله والملئكة = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު اللّه އާއި ملائكة ގެނެސްދީ ގެންނަވައިދޭންދެންދާނދެން. ※ قبيلا ﴿٩٢﴾ = ހަމަ ފެންނާގޮތަށް / ނުވަތަ ބެލަން قبيلة އަހަރެމެން ފެންނަތަކަށް. ※ أو يكون لك بيت = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނަށް ގެއެއް ވެއްޖެއުމަށްދަންނަވާންދެން. ※ مّن زخرف = ރަނުގެ. (ރިހިކޮށްފައިވާކުރާގޮތަށް) ※ أو ترقى في السمآء = ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު (ހަނދުގަނޑުގެ / ނުވަތަ ސިޑިއަރާ) އެގެންއަރުވައިފައި. ※ ولن نؤمن لرقيك = އަދި ކަލޭގެފާނު އުޑަށް އަރާވަޑައިގެންނެވުމަކަށް އަހުރެމެން قبول ނުކުރާނެމެވެ. ※ حتّى تنزّل علينا = އަހުރެމެންގެމަތީގައި ބާވައިލައްވައިދެއްވާންދެން. ※ كتبا نّقرؤه = އަހުރެމެން އެއްޗެއް ކިޔަވާލެވޭތަކެތި. ※ قل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ※ سبحان ربّي = އަހުރެމެންގެ ربّ ގެ ހުސް طاهر ކަމުގައިވާށެވެ! ※ هل كنت = އަހުރެން އެހެރަށްވުރެއިހުރެވެ؟ ※ إلّا بشرا رّسولا ﴿٩٣﴾ = (رسول ކަމުގައި) ފޮނުއްވިގެންވާ آدم ގެދަރިކަލުނެއްގެ ފިޔަވައި. ※ وما منع النّاس = އަދި މީސްތަކުން މަނާނުވެއެވެ. ※ أن يؤمنوا = އެމީހުން إيمان ވުމުން. ※ إذ جآءهم الهدى = އެމީހުންނާގާތަށް ތެދުމަގު އައިހިނދުގައި. ※ إلّا أن قالوا = އެމީހުން ބުނުމެވެ. ※ أبعث اللّه = اللّه ފޮނުއްވީތޯ؟. (اللّه ފޮނުއްވީތޯ؟.) ※ بشرا رّسولا ﴿٩٤﴾ = رسول ބޭކަލަކު ކަމުގައި آدم ގެދަރިއަކު. ※ قل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ※ لّو كان في الأرض = ބިންމަތީގައިވިނަމަ. ※ ملئكة يمشون مطمئنّين = ملائكة ބޭކަލުން ހަމަޖެހިލައިގެން ހިނގާ ކަމުގައި. ※ لنزّلنا

عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް އުޑުން ބާވައިލައްވާނީމުސްވެ. ✽ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ = رسول ބޭކަލަކުކަމުގައި މަލާއިކަތެއް ✽ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا = ހެކިވެރިއަކުކަމުގައި الله ފުދެއެވެ. ✽ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ = އަޅުގަނޑާ ކަލޭމެންނާ ދެމެދު. ✽ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނާއިގެން ވޮޑިގެންވެއެވެ.✽ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾ = خبر ވާފަދަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި.✽

إجْمَالِي މާނަ

(٩١) ނުވަތަ ކަދުރު ޢިނާއި މޭވާގަސްތަކުގެ ބަގީޗާއެއް ކަލޭގޭފާނަށް އޮވެގެން އޭގެތެރޭގައި ކޯރުތައް ފެތުރެން ހިންގަވައިދެއްވަންދެން (އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގޭފާނަށް އީމާންނުވާހުށީމެވެ.)

(٩٢) ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު ދައްކަވާ ގޮތަށް އުޑު ކޮޅުކޮޅުކޮށް އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ވެއްޓިގެން ދާންދެން ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރިމައްޗަށް قبيلة އަކަށްވެސް ފެންނާނެހެން ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރިމަތީގައި الله އާއި ملائكة ބޭކަލުން ގެންނަވައިދެއްވަންދެން (އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގޭފާނަށް إيمان ނުވާހުށީމެވެ.) ނުވަތަ ހަމަ ފެއްޓުމުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް الله އާއި ملائكة ބޭކަލުން ފެންނަހައިގޮތަށް ގެނެސްދެއްވަންދެން އަޅުގަނޑުމެން އީމާންނުވާހުށީމެވެ.

(٩٣) ނުވަތަ ރަނުން ޒީނަތްތެރިވެގެންވާ ގެއެއް ކަލޭގޭފާނަށް ހުންނަންދެން (އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގޭފާނަށް إيمان ނުވާހުށީމެވެ.) ނުވަތަ އުޑުގައްޔަށް ކަލޭގެފާނު އަރައިވަޑައިގަންނަވަންދެނެވެ. އަދި ކަލޭގޭފާނަށް تبع ވުމަށް بيان ވެގެންވާ ފޮތެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކިޔުމަށް ކަލޭގެފާނު ގެންނަވައިދެއްވަންދެން ކަލޭގެފާނު އުޑުގައި އަރައިވަޑައިގަތުމަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ތެދެއް ނުކުރާނަމެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ! މިހިރާކަމެއްގެ ޖަވާބުގައި) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ހުސް طاهر ވަންތަވެއެވެ. ވީއެ رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވިފައިވާ آدم ގެދަރިއަކުކަމުގައި ފިޔަވާ އަޅުގަނޑަކީ އެހެންކަމެއްތޯ؟ (އެބަހީ: އަޅުގަނޑަކީ ހަމައެކަނި ފޮނުއްވިގެންވާ رسولއަކީމެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑާއި ފޮނުއްވި ކަންތައްތަކުގެ އިތުރަށް ކުރުމުގެ އަޅުގަނޑަކަށް ނުވާނެއެވެ.)

(٩٤) އަދި މީސްތަކުންނަށް ތެދުމަގު އައިސްފައިވާ ހިނދު إيمان ނުވުމުގެ ސަބަބަކަށްވީ " اللّه تعالى آدم ގެދަރިއަކު رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީހެއްތޯ؟" މިހެން ބުނުމުގެ ސަބަބުން ނޫނެވެ.

(٩٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ބިންމަތީގައި ހިނގާ ހަމަޖެހިގެން ދިރިއުޅޭ މަލާއިކަތުން އުޅުނުނަމަ އެބޭކަލުންގެ ކައިރިއަށް رسول ބޭކަލަކުކަމުގައި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން މަލާއިކަތަކު ބާވައިލައްވީމުސްވެ.

(٩٦) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނާ ދެމެދުގައިވާ ހެކިވެރިއަކުކަމުގައި الله ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ خبر ވާފަދަ ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَـٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَـٰمًا وَرُفَـٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ ۞ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى ٱلظَّـٰلِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُل لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّىٓ إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ ٱلْإِنفَاقِ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

ލަފުޒު

وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ = އަދި الله ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއަކަސް. (ދަންނާށެވެ!) ❁ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ = ފަހެ އޭނާއަކީ އެވަނީ ތެދުމަގު ލިބިގެންފައި. / ތެދުމަގުގައި ވާމީހާ އެއެވެ. ❁ وَمَن يُضْلِلْ = އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައިފި އަކަސް (ދަންނާށެވެ!) ❁ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ = ފަހެ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ. ❁ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (އެހީތެރި نصر ދޭނޭ) އެހެން نصر ދޭނޭމީހަކު. ❁ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = އަދި މިއަޅަމެންނަށް ހޮވާ قيامة ދުވަހުން އެމީހުން محشر ގެއްލުވާނެއެވެ. ❁ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ = އެމީހުންގެ މޫނުމަތިން ކުރިމަތިލާގޮތަށް. (މޫނުވަށައިން) ❁ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا = ކަނުއަނދިރިވެ ގޮނގުވެ އަދި ބީރުވެގެންވާ ހާލުގައި. ❁ مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ = އެމީހުންގެ ދާނޫނު (ގެދޮރު) ނަރަކައެވެ. ❁ كُلَّمَا خَبَتْ = އެ ނަރަކައިގެ އަލިފާންގަނޑު މަޑުވުމާ، ހިފާނުވެގެންދާއިރަކު ❁ زِدْنَـٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ = މިއަޅަމެން ސާބިތުކުރައްވާނޭ އެމީހުންނަށް އިތުރަށް ހޫނުކަމެއް ކަނޑުވާނޭ އެވެ. ❁ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم = އެއީ އެމީހުންގެ جزاء އެވެ. ❁ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ❁ بِـَٔايَـٰتِنَا = މިއަޅަމެންގެ އާޔަތްތަކަށް. ❁ وَقَالُوٓا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ أَءِذَا كُنَّا عِظَـٰمًا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެން ކަށިގަނޑުތަކަކަށް ވެ ދިޔަ އިރުވެސް ❁ وَرُفَـٰتًا = އަދި ފިލުވެ ފުނޑުފުނޑުވެ ❁ أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ = އަޅުގަނޑުމެން ކަލެއްގަތީމީހުން ރެއްވުމަށް ދެން އާކޮށް ފޮނުވޭނެ ބާއޭ؟ ❁ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ = އާ ޚަލްޤެއްގެ ގޮތުގައި. ❁ ۞ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ = ފަހެ އެމީހުން ނުދެކެއެވެ ތޯއެވެ؟ ❁ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ކަމުގައި ❁ قَادِرٌ = އެކަލާނގެ ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަން. ❁ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ = އެމީހުންގެ މިސާލުގައި ހެއްދެވުމަށް. ❁ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا = އަދި އެމީހުންނަށް ވަގުތެއް ލެއްވިއެވެ. (އެބަހީ: މަރުގެ ވަގުތު، ނުވަތަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ) ❁ لَّا رَيْبَ فِيهِ = އެކަމުގައި ޝައްކެއް ނެތް. ❁ فَأَبَى ٱلظَّـٰلِمُونَ = ފަހެ

އަނިޔާވެރިން (مشرك ން) މަނާވެގެންވިޔައެވެ.(އިތުރުން ނަޞޭހަތްކުރިއެވެ.) ۞ إِلَّا كُفُورًا (٩٩) = ދެކޮޅުވެރިކަމުގައިމެ / كافر ކަމުގައިމެ.۞ قُل = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!۞ لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ = ކަލޭމެންނަށް މިލްކުވާނަމަ. ۞ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيٓ = އަހުރެންގެ ربّ ގެ رحمة ގެ خزانة ތައް. (މުދަލުގެ خزانة ތައް) ۞ إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ = އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން (އެއިން خرد ނުކޮށް) ހިފެހެއްޓިހެވެ. ۞ خَشْيَةَ ٱلْإِنفَاقِ = فقير ވެދާނެކަމުގެ ބިރުން. ۞ وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ = އަދި އިންސާނާވީއެވެ. ۞ قَتُورًا (١٠٠) = بَخِيل ކަމުގައި. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٩٧) އަދި الله ހިދާޔަތްދެއްވާ މީހާއީ ތެދުމަގު ލިބޭމީހާއެވެ. (ނަބިއްޔާއެވެ!) މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންނަށް (ނަބިއްޔާއެވެ!) ކަލޭ އެނޫން ވަލީއަކު ނުވަތަ ނަޞްރު ދޭނެ މީހަކު ނުފެންނާނެތެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން މީހުން ނުބެލިކަމުގައި މޫނުމަތިން ނަގާ محشر ކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހުން ލޮލުން ނުފެންނަ، ބޯ، ގޮނގަ ހާލުގައެވެ. އަދި އެމީހުން ދާނޭ ތަނަކީ ޖަހަންނަމެވެ. ކޮންމެ ފަހަރަކު އެތަނުގެ އަލިފާން ނިވެން ފަށާއިރަކު، އެމީހުން އަންދާލުމަށް އަލިފާން ގިނަކުރައްވާނެއެވެ.

(٩٨) އެމީހުންނަށް އެ ޖަޒާ ލިބޭނީ، އެމީހުން ހެކިތަކަށް ކާފިރުވީތީއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނީއެވެ. (އެއީ ދުނިޔެ ދިރިއުޅުމުގައި) އަހުރެމެން ކަށިތަކަކާއި ފަސްގަނޑަށް ވީ ހިނދު، އަހުރެމެން އައު ޚަލްޤަކުން ދިރުވިގެން ދެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ ނުވާނެކަމެކެވެ.)

(٩٩) (އެމީހުން ދެކޭތޯއެވެ؟) އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި الله އެމީހުން ފަދަ މީހުން ހެއްދެވުމަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެކަން. (އެމީހުން އެކަން ނޭނގެނީއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް މުއްދަތެއް ލައްވައިފިއެވެ. އެއީ ޝައްކެއްނެތް މުއްދަތެކެވެ. ފަހެ، އަނިޔާވެރިން (مشرك ން) ކާފިރުކަމުގައި ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި މެނުވީ ނުވިއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ގޮތަކީ ކާފިރުކަމުގައި ދެކޮޅުވެރިވުމެވެ.)

(١٠٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިމީހުންނަށް ربّ ގެ رحمة ގެ خزانة އެބަހީ: މުދަލުގެ خزانة ތައް ކަލޭމެންނަށް ملك ވިޔަސް ވެސް فقير ވެދާނެކަމުގެ ބިރުން ކަލޭމެން އެއިން خرد ނުކޮށް ހިފެހެއްޓިހެވެ. އަދި އިންސާނާވީ بخيل މީހަކު ކަމުގައެވެ.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ ءَايَـٰتٍۭ بَيِّنَـٰتٍ ۖ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّى لَأَظُنُّكَ يَـٰمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَـٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَـٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَـٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ لِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱسْكُنُوا۟ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾ وَبِٱلْحَقِّ أَنزَلْنَـٰهُ وَبِٱلْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

ތަފްސީރު

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނުގެ موسى (عليه السّلام) އަށް ދެއްވީމެވެ. ❁ تِسْعَ ءَايَـٰتٍۭ بَيِّنَـٰتٍ = بيان ވެ ފާޅުވެގެންވާ ނުވަ دليل / ނުވަ معجزة. ❁ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު بنى إسرائيل ންނާ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ! ❁ إِذْ جَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ ގާތަށް އެކަލޭގެފާނު (موسى عليه السّلام) ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ = ފަހެ فرعون އެކަލޭގެފާނަށް ބުނެފިއެވެ. ❁ إِنِّى لَأَظُنُّكَ يَـٰمُوسَىٰ = އޭ موسى އެވެ! އަހުރެން ކަލޭމީހާއާމެދު ހިތަނީ. ❁ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ = سِحْرُ ޖެހިފައިވާ މީހެއްކަމުގައެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު - يعنى: موسى عليه السّلام - ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ لَقَدْ عَلِمْتَ = (އޭ فرعون އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމީހާ އެނގިއްޖެއެވެ. ❁ مَآ أَنزَلَ هَـٰٓؤُلَآءِ = މިއާޔަތްތައް. (يعنى: އިސްވެދިޔަ ނުވަ معجزة) ބާވައިލެއްވީ. ❁ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެވެރި ربّ ކަލާނގެ. ❁ بَصَآئِرَ = އެއީ دليل ތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (އެއީ عبرة حاصل ކުރުމަށްޓަކައި اللّه ގެ ޤުދުރަތަށް ދަލާލާތްކުރާ دليل ތަކެއް.) ❁ وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ = (އޭ فرعون އެވެ!) އަދި ކަލޭމީހާމެދު އަހުރެން ހިތަނީ. ❁ يَـٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ = އޭ فرعون އެވެ! ކަލޭމީހާ ހަލާކުވެ ގެއްލިގެން ދާނޭ މީހެއްކަމުގައެވެ. ❁ فَأَرَادَ = ފަހެ އޭނާ ހިތައިފި. (فرعون ހިތައިފި) ❁ أَن يَسْتَفِزَّهُم = އެމީހުން يعنى: بَنُو إسرائيل ން - ސުންނާފަތި ނައްތާލުމަށެވެ. ❁ مِّنَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުން (مصر ބިމުން) ❁ فَأَغْرَقْنَـٰهُ = ފަހެ މިމަނިކުފާނުގެ އޭނާ (އެބަހީ: فرعون) غرق ކުރެއްވީމެވެ. ❁ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ = އަދި އޭނާއާ އެކުގައިވާ އެންމެންވެސް އެކީ. ❁ وَقُلْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ = އަދި އޭނާގެފަހުން މިމަނިކުފާނުގެ އެންގެވީމެވެ. ❁ لِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنُو إسرائيل ންނަށް. ❁ ٱسْكُنُوا۟ ٱلْأَرْضَ = ކަލޭމެން ބިމުގައި ވަޒަންވެރިވާށެވެ! (بَيْتُ المقدس ގެ ބިމުގައި ވަޒަންވެރިވާށެވެ!) ❁ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ = ފަހެ آخرة ގެ وعد ފުރިހަމަވެއްޖެއްޔާ. ❁ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾ = އަދި މިމަނިކުފާނުގެ ކަލޭމެން އެއްކޮށް ގެންނަވާހުށީމެވެ. ❁ وَبِٱلْحَقِّ أَنزَلْنَـٰهُ = އަދި މިމަނިކުފާނުގެ އެ قرآن ބާވައިލައްވާފައިވަނީ حقّ އާއިއެކުގައެވެ. ❁ وَبِٱلْحَقِّ نَزَلَ = އަދި އެ قرآن (محمّد ގެފާނަށް) އައީ حقّ އާއިއެކުގައެވެ. ❁ وَمَآ أَرْسَلْنَـٰكَ

= އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ނުފޮނުއްވަމެވެ. ۞ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا (١٠٥) = އުފާވެރި خبر ދެއްވާ ބާކަޔަކުކަމުގައްޔާއި އަދި ބިރުވެރި خبر ދެއްވާ ބާކަޔަކުކަމުގައިމެނުވީ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠١) އަދި ހަމަކަށަވަރުން موسى (عليه السّلام) އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންވާ ފާޅުވެގެންވާ ނުވަ دليل އެބައި: ނުވަ معجزة ދެއްވީމެވެ. (އެ ނުވަ معجزة އަކީ، އެކަލޭގެފާނުގެ عصاء ކޮޅު ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގެ معجزة –، طوفان ، ކޮއްޓުފަނި ، އުކުޅު–، ބޮހޮ ، ލޭ ، ތަދުރުވާ އަހަރުތަކާއި–، މޭވާ މަދުވެގެންދިއުން ، މިއެވެ. (މިގެ ބަޔަކު معجزة ގައި إختلاف ހުރިނަމަވެސް މި معجزة ތަކަކީ އެންމެން ދަންނަ مشهور معجزة ތަކެވެ. والله أعلم) (އޭ رسو الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އިމިހުންނާއި އެބައި: بني إسرائيل ންނާ ސުވާލުކުރައްވާ ބައްލަވާށެވެ! އެމީހުންގެ ގާތަށް އެކަލޭގެފާނު – يعني: موسى عليه السّلام މިއައްޕަދަކުގެން ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން ފިރު فرعون އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ موسى އެވެ! އަހުރެންނަށް ކަލޭފާނާމެދު ހީވަނީ ކަލޭފާނަކީ سِحْرُ ޖެހިފައިވާ މީހެއްކަމަށެވެ. (ނުވަތަ سحر ފަރިތަކުރެއްވި މީހެކެވެ.)

(١٠٢) އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ فرعون އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން މިއާޔަތްތައް ބާވައިލައްވާ ފޮނުއްވީ ބިމާއި އުޑުތަކުގެ ربّ ކަލާނގެ ފިޔަވައި މިނޫން އެހެން ކަލަކު ނޫންކަން ކަލޭމަން ރަނގަޅަށް އެނގޭނެއެވެ. އެއީ الله ގެ އެއްކަލައުވެރިކަމާއި ކުޅަދާނަކަމުގެ بيان ކޮށްދޭ، އަދި އަހުރެންގެ رسول ކަމުގެ ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް دليل ކުރާ عبرة ނެގޭނެ دليل ތަކެވެ. އޭ فرعون އެވެ! އަހުރެންނަށް ހީވަނީ (ނުވަތަ يقين ކުރަނީ) ކަލޭފާނަކީ ހަލާކުވެގެން ހުރި ގެއްލުން ލިބިގެންވާ މީހެކެވެ. ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވާ މީހެކެވެ.

(١٠٣) އަދި އޭނާއިސްރާއީލުން (مصر ގެ) ބިމުން ނެރެލައި ފެއްސުވައިލުމަށް އޭ فرعون قصد ކުރިއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާއި އަދި އޭނާއާއެކުގައިވާ މީހުންނާ އެންމެން ކަނޑުގައި غرق ކޮށްލީމެވެ.

(١٠٤) އަދި އޭގެފަހުގައި بني إسرائيل ންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވީމެވެ. ކަލޭމެން (بيت المقدس ގެ) ބިމުގައި ވަޒަންވެރިވާށެވެ! ފަހެ آخرة ވުމުގެ وعد ފުރިހަމަވެއްޖެއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އެންމެން (ކައްވަޅުތަކުން ނުކުއްމަވައި) މަޙްޝަރުގައި އެއްކޮށް ގެނެސްދޭނީމެވެ.

(١٠٥) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ حقّ އާއިގެންނެވެ. (އެއީ الله ގެ أمر ފުރުޤާނާއި نهي ތަކާއި حكم ތަކާއި عدل إنصاف އާއި أخلاق އާއި ދަންނަވާ އެހެނިހެން ކަންތައްތަކާއި حقّ އަކާއިގެންނެވެ. އަދި محمّد صلّى الله عليه وسلّم އާ ހަމައަށް އެ قرآن واصل ވީވެސް ހަމަ حقّ ގޮތުގައެވެ. (އަދި އޭ رسول الله އެވެ!) އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބާކަޔަކު ކަމުގައްޔާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބާކަޔަކު ކަމުގައިމެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު رسول ކަމާއިގެން ނުފޮނުއްވަމެވެ.

وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ قُلْ ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۩ ﴿١٠٩﴾ قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَٰنَ ۖ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَٱبْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ وَلِىٌّ مِّنَ ٱلذُّلِّ ۖ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًۢا ﴿١١١﴾

މުފްރަދާތު

وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ = އަދި މިވަނީ ބަރަސްކަލާނގެ އެ قرآن بيان ކޮށްދެއްވައި تفصيل ކޮށްދެއްވީމެވެ. ۞ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ = ކަލޭގެފާނު އެ قرآن މީސްތަކުންނަށް ކިޔަވާ ދެއްވުމަށްޓަކައްވެމެވެ.۞ عَلَىٰ مُكْثٍ = ލަސްލަހުން. (تَرْتِيلُ ކޮށް) ۞ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ = އަދި މިވަނީ ބަރަސްކަލާނގެ އެ قرآن ބާވައިލެއްވީމެވެ. (ތަދުރީޖުކޮށް) ބާވައިލެއްވީމެވެ.۞ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ = (އޭ މުޝްރިކުންނޭވެ!) ކަލޭމެން އެ قرآن އަށް إيمان ވާށެވެ! ނުވާނަމަ ނުވާށެވެ! (އެކަމުގެ ނަފާ الله ގެ رحمة ގެ خزانة އަށް އެއްވެސް ނުވެއެވެ.) ۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ = ހަމަކަށަވަރުން علم ދެއްވުނުމީހުން. ۞ مِن قَبْلِهِۦٓ = އެ قرآن ގެ ކުރީގައި (قرآن ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރީގައި ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގެ މީހުން) ۞ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެމައްޗަށް (އެ قرآن) ކިޔަވައިދެވޭއިރު.۞ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ = އެމީހުންގެ މޫނުމަތި (الله އަށް سجدة ކުރާ حال ވެއްޓިގެންދެއެވެ. (އެބަހީ: سجدة ކުރެއެވެ.) ۞ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ.

۞ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ = އަޅަމެންގެ ربّ ގެ ހުސް طاهر ކަމެވެ.! إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެންގެ ربّ ގެ وعد ހުރީ.ވެއެވެ. ۞ لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ = އެއީ ކަށަވަރުވެގެންވާކަމެއް ކަމުގައި. (އެއާއެކު ޝަރީޢަތުގައިވެ.) ۞ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ = އަދި އެމީހުން ރޮ حال އެމީހުންގެ މޫނުމަތި (سجدة އަށް) ވެއްޓިގެންދެއެވެ. ۞ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۩ ﴿١٠٩﴾ = އަދި އެ قرآن އެމީހުންނަށް ބިރުވެތިކަމާއި މަޑުމައިތިރިކަން އިތުރުކޮށްދެއެވެ.۞ قُلِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَٰنَ = ކަލޭމެން الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ! ނުވަތަ رحمن އަށް دعاء ކުރާށެވެ! ގޮވާށެވެ! (އެއީ ހަމަ އެއް إله އެކެވެ.) ۞ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ = އެއަންނަން ކަލޭމެން دعاء ކުރާން ނަމަކުން دعاء ކުރި ނަންނަމަވާށެވެ! (އެއީ ހަމަ އެއް إله އެކެވެ.) ۞ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ = ފަހެ އެކަލާނގެއަށް އެންމެ ރިވެތި ފުރިހަމަ ނަންފުޅުތައް خاصّ ވެގެންވެއެވެ.۞ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނަމާދުގައި ކިޔަވާއިރު (އަދި دعاء ކުރައްވާއިރުވެސް) އަޑުފުޅު ގަދަކޮށްނުލައްވާށެވެ! ۞ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا = އަދި އޭގައި އަޑުފުޅު ވަރަށްމަޑުވެސް ނުކުރައްވާށެވެ! (މެދުމިނުގެ އަޑުފުޅު ނުކުރައްވާށެވެ!) ۞ وَٱبْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ = އެދެމެދުން މަގެއް (ވަޒަން) އިޚްތިޔާރުކުރައްވާށެވެ! (إختيار ކުރައްވާށެވެ!) ۞ وَقُلِ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا = އެކަލާނގެ ދަރިކަލަކު ނުވަތަ ދަރިކަލުން إختيار ނުކުރައްވާ.۞ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ = އަދި އެކަލާނގެއަށް ނުވެއެވެ. ۞ شَرِيكٌ فِى

ٱلْمُلْكِ = އެކަލާނގެ ވެރިކަމާއި مِلْكِيّةُ ގައި އެއްވެސް ބައިވެރިއެއް. ۞ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ وَلِيٌّ = އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް نصر ވެރިއަކު ވާގިވެރިއަކު ނުވެއެވެ. (ބޭނުންވުމާއިގެން ނުވެއެވެ.) ۞ مِّنَ ٱلذُّلِّ ۖ = ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަމުގެ ސަބަބުން (نصر ވެރިއަކު ވާގިވެރިއަކު ބޭނުންވުމަކީ ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަމުގެ ސަބަބުންނާ ކަމެކެވެ. އެފަދަ ފަރާތެއް إله އަކަށްވުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ.) ۞ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾ = އަދި އެކަލާނގެ މަތިކުރައްވާ عزّة ވަންތަކުރައްވަން އެންމެ މަތިވެރިކަން އެކަލާނގެ މަތިކުރައްވާ عزّة ވަންތަކުރައްވާށެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٦) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قرآن بيان ކޮށްދެއްވައި حقّ އާއި باطل ވަކިކޮށްދެއްވީމެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު އެ قرآن މީސްތަކުންނަށް ތަރުތީބުން تَرْتِيْلُ ކޮށް ހިމޭނުން ކިޔަވާ ވިދާޅުވެދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قرآن ކަނޑައެޅިގެން އެކިފަހަރުމަތިން ބާވައިލެއްވީމެވެ.

(١٠٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން އެ قرآن އަށް إيمان ވާށެވެ! ނުވަތަ ކަލޭމެން إيمان ނުވާށެވެ! (އެކަމުން الله ގެ رحمة ގެ خزانة އަށް އުނިއިތުރެއް ނުވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން علم ދެއްވުނު މީހުންނަށް އެ قرآن ކިޔުވައިދޭއިރު އެމީހުންގެ މޫނުމަތި (الله އަށް) سجدة ކުރާ حال ވެއްޓިދެއެވެ.

(١٠٨) އަދި އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. އަޅަމެންގެ ربّ ހުސް طاهر ވަންތައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެންގެ ربّ ގެ وعد އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ވާނޭކަމެކެވެ. އެއީ ފުރިހަމަވާނޭކަމެކެވެ.

(١٠٩) އަދި އެމީހުން (އެ قرآن ގައިވާ وعظ އާއި نصيحة އާއި عبرة ގެ ސަބަބުން) ރޮމުން حال އެމީހުންގެ މޫނުމަތި الله އަށް سجدة ވެއްޓިދެއެވެ. އަދި އެ قرآن އެމީހުންނަށް މަޑުމައިތިރިކަމާއި ބިރުވެރިކަން އިތުރުކޮށްދެއެވެ. (މިއީ يهودى ންނާއި نصارى އިންގެތެރެއިން ދީނަށް ހަމަޖެހި مؤمن ވީ ބަޔަކު ދެއްވާ خبر އެކެވެ.)

(١١٠) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އޭ މިތިބި مشرك ންނޭވެ!) ކަލޭމެން الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ! ގޮވާށެވެ! ނުވަތަ ކަލޭމެން رحمن އަށް دعاء ކުރާށެވެ! ގޮވާށެވެ! އެތަނުން ކޮންފަދަ ނަމަކުން ގޮވިޔަސް ވަރަށްރަނގަޅެވެ. (އެއީ ދެ إله އަކު ނޫނެވެ. އެއީ ހަމަ އެކަކު ހުރި إله އެކެވެ. އެއީ الله އެވެ.) ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ރިވެތިވެގެންވާ އެންމެ ހެޔޮ ނަންފުޅުތައް ވެއެވެ. އަދި ފުރިހަމަ ސިފަފުޅުތައް ވެއެވެ. އޭ رسول الله އެވެ! ކަލޭގެފާނު ނަމާދުފުޅުގައި ކިޔަވައިދެއްވާއިރު މާބޮޑަށް އަޑުހަރު ނުކުރައްވާށެވެ! ނުވަތަ دعاء ކުރައްވާއިރު މާބޮޑަށް އަޑުފޮޅުވެސް ނުކުރައްވާށެވެ! މާބޮޑަށް ވަރަށް ނުކުރައްވާށެވެ! އަދި އެދެމެދުގެ މަގެއް إختيار ކުރައްވާށެވެ!

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާއި އަދި މިއާޔަތުން މުރާދުވާ މާނައާ ގުޅޭ ވަރަށްބޮޑު إختلاف އެބަހުއްޓެވެ. އެފަދަކަމެއް تفسير ފޮތްތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. މިހެންވީ މިވާހަކަ ހަނދާންކޮށްދިނީމެވެ.

(١١١) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ދަރިކަލަކުނާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވެރިކަމާއި މިލްކުގައި ބައިވެރިވާނެ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި (ދެރަމީހުންނަށް نصر ވެރިންނާއި އެހީތެރިން ބޭނުންވާހެން) އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް نصر ވެރިއަކު ވާގިވެރިއަކު ބޭނުންވުމާއިގެން ނުވެއެވެ. (އެކަލާނގެ އަމިއްލަ ޤުދުރަތާއިގެން ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ.) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ عمل ފުޅާއި ބަސްފުޅުން އެކަލާނގެ عزّة ވަންތަކުރައްވައި މަތިކުރައްވާށެވެ. (އެކަލާނގެ ހައިބަވަންތަކުރައްވައި ބޮޑުކުރައްވާށެވެ.)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة الكَهف ގެ މާނަ

سُورة الكَهف | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (١١٠)

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ ٱلْكِتَٰبَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ مَّٰكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾ وَيُنذِرَ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾ مَّا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِءَابَآئِهِمْ ۚ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ ۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَٰخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ بِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى ٱلْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

މުފްރަދާތު

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ = އެކަލާނގެއާއި އެކަލާނގެއަޅާ (محمّد صلّى الله عليه وسلّم) ގެމައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ٱلْكِتَٰبَ = ފޮތް - އެބަހީ: ކީރިތި قرآن - ۞ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އެފޮތުގައި ނުލައްވަވައެވެ. ۞ عِوَجَا ﴿١﴾ = އެއްވެސް ގޮދަނަގުޅެއް. باطل ކަމެއް.۞ قَيِّمًا = (އެއީ) ސީދާ عدل ވެރި ފޮތެކެވެ. لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا = ގަދަވެގެންވާ (އަވަސް) عذاب އަކަށް އެކަލާނގެ ބިރުދައްކަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ مِّن لَّدُنْهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންނެވެ. ۞ وَيُبَشِّرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ = އަދި مؤمن ވެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އެމީހުން صالح عمل ކުރުމުގެ. = أَنَّ لَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ހުރިކަމަށް. ۞ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ = ރަނގަޅުވެގެންވާ ދަރުމައެއް. ۞ مَّٰكِثِينَ فِيهِ = އެމީހުން އެތަނުގައި ދެމިހުންނާނީ. ۞ أَبَدًا ﴿٣﴾ = އަބަދު - ދާއިމީ ގޮތެއްގައި.۞ وَيُنذِرَ = އަދި އެކަލާނގެ ބިރުދައްކަވައިދެއްވުމަށެވެ.۞ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ = އެބުނި މީހުން.۞ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾ = الله ދަރިކަލަކު ހިންގަވާ إختيار ކުރެއްވިއޭ ۞ مَّا لَهُم بِهِۦ = އެމީހުންނަކަށް އެކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އެއީ ބުނުމުގައި ނުވެއެވެ.) ۞ مِنْ عِلْمٍ = އެއްވެސް އެނގުމެއް.۞ وَلَا لِءَابَآئِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ނުވެއެވެ. (އެއްވެސް އެނގުމެއް) ۞ كَبُرَتْ كَلِمَةً = އެމީހުން އެބުނި كلمة އަކީ ބޮޑުވެގެންވާ كلمة އެކެވެ.۞ تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ނިކުންނަ. ۞ إِن يَقُولُونَ = އެމީހުން ނުބުނެއެވެ. (އެމީހުން ބުނަނީ ނޫނެވެ.)۞ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ = ދޮގެއްމެނުވީ. ۞ فَلَعَلَّكَ بَٰخِعٌ نَّفْسَكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު نفس ހަލާކު ކުރައްވާހެއްޔެވެ. ۞

عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمۡ = އެމީހުންގެ ހަސަރުތަކުގެމައްޗަށް. (އެމީހުން قبول ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ۞ إِن لَّمۡ يُؤۡمِنُواْ = އެމީހުން އީމާންނުވުމުން. ۞ بِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ = މިވާހަކައަށް. (މި ޙަދީޘް قرآن އަށް) ۞ أَسَفًا ﴿٦﴾ = ހިތާމަޔިން. ۞ إِنَّا جَعَلۡنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ.۞ مَا عَلَى ٱلۡأَرۡضِ = ބިންމަތީގައިވާ ތަކެތި.۞ زِينَةً لَّهَا = އޭގެޒީނަތާ ޒީނަތެއްކަމުގައި. ۞ لِنَبۡلُوَهُمۡ = އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ.۞ أَيُّهُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلاً ﴿٧﴾ = އެމީހުންކުރެ عمل ކުރުމުގެގޮތުން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާނީ ކާކުކަން (ފާޅުކުރެއްވުމަށް) ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١) އެންމެހައި حمد އާއި ثناء އާއި تعريف އަކީ حقّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ އަޅާގެމައްޗަށް (محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެމައްޗަށް) ފޮތް يعني: ޙަދީޘް قرآن ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެފޮތުގައި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ގުދުރަކައް ކަހިކަމެއް ނުލައްވައެވެ.

(٢) އެއީ ސީދާވެގެންވާ عدل ވެރި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މިސްކީނުންނަށް الله ގެ حضرة ން އަރުވާނީ ގަދަވެގެންވާ ހަރުކަށި عذاب އަކާ މެދު އެކަލޭގެފާނު މިސްކީނުންނަށް إنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. ބިރުގެންނެވުމަށެވެ. އަދި صالح عمل ކުރާ مؤمن ންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ރަނގަޅުވެގެންވާ ޘަވާބު ދަރުމަގައި ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި خبر އެމީހުންނަށް ދެއްވުމަށެވެ. އެއީ ފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެ އެއް مقصد އެވެ.

(٣) އެމީހުން އަބަދުމަދުގައި (އަބަދަށް ދެމެހެއްޓެނިގައި) ހަމަޔަށް ދެމިހުރި ހުއްޓެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ.

(٤) (އަދި އެކަލޭގެފާނު އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ) الله ދަރިކަލަކު ހިއްޕެވި إختيار ކުރެއްވީއޭ ބުނާ މީހުންނަށްވެސް އެކަލޭގެފާނު إنذار ކުރައްވައި ބިރުގެންނެވުމަށެވެ.

(٥) އެކަލާނގެއާ މެދު ނުވަތަ އެމީހުން އެބުން ބުނާމާމެދު އެމީހުންނަށްވެސް އެއްވެސް ޢިލްމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް އެއްވެސް ޢިލްމެއް - علم އެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ އަނގައިން ނުކުންނަ ބޮޑުވެގެންވާ كلمة އެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. އެމީހުން ބުނަނީ ހަމަ ދޮގެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

(٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން يعني: ކާފިރުންގެ قوم ގެމީހުން މި ޙަދީޘް قرآن އަށް إيمان ނުވެ / ގަބޫލުނުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެކަމާ ހިތާމަކުރުމުން ކާފިރުން ކާފިރުންގެ نفس ފުރާ ހަލާކުކުރައްވާނެކަމަށްވެއެވެ. އެކަމާ ހިތާމަކުރު ނުކުރައްވާށެވެ.

(٧) ހަމަކަށަވަރުން ބިންމަތީގައިވާތަކެތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭގެޒީނަތެއްކަމުގައި ލައްވައިފީމެވެ. އެއީ އެމީހުން - يعني: ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކުރެ عمل ކުރުމުގެ ގޮތުން އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވަނީ ކާކުތޯ ބައްލަވާ إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ. އެކަން تحقيق އަށް ގެންނެވުމަށެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ފުރިހަމައަށް نهي ތަކަށް ފުރިހަމަކޮށް ދަނަވަންތެރިވަނީ ކާކުހެއްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފާޅުކޮށް ދެއްވާކަން އަންގަވައިދެއްވުމަށެވެ.

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ ٱلْكَهْفِ وَٱلرَّقِيمِ كَانُوا۟ مِنْ ءَايَـٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ أَوَى ٱلْفِتْيَةُ إِلَى ٱلْكَهْفِ فَقَالُوا۟ رَبَّنَآ ءَاتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمْ فِى ٱلْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَـٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓا۟ أَمَدًا ﴿١٢﴾ نَّحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَـٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا۟ فَقَالُوا۟ رَبُّنَا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَن نَّدْعُوَا۟ مِن دُونِهِۦٓ إِلَـٰهًا ۖ لَّقَدْ قُلْنَآ إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

މުފްރަދާތު

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބިންމަތީގައިވާހާމެކަށި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވާހުސްކުރައްވާނެވެ. ۞ صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ = އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވާ ހުސް ހަމަހަމަބިމަކަށް. (އެބަހީ: ބިންމަތީގައިވާހާމެކަށި ހަލާކުކޮށްލުމަށްފަހު ބިން ހުސް ހަމަހަމަ ބިމަކަށް ހައްދަވާނެއެވެ.)۞ أَمْ حَسِبْتَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ހިތުކުރެއްވީތޯއެވެ؟ ۞ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ = ހަމަކަށަވަރުން ގުހާގެ އެކުވެރިން (كَهْفُ ގަޔާއިގުޅިން) ۞ وَالرَّقِيمِ = އަދި އެބާ ލިޔުއްވިލާ ލޯހާއި. ۞ كَانُوا = އެކަންކަންވީކަމުގައި. ۞ مِنْ ءَايَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قدرة ދައްކަވާ އެއްޗެހިތަކާއި) دليل ތަކާއި حجّة ތަކުގެތެރެއިން عجائب ކަންތައްތަކުގެ ގޮތުގައި. ۞ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ = އެޒުވާނުން ވަންނަހިނދުން. ۞ إِلَى الْكَهْفِ = ގުހާގެ (ހޮހަޅައެއްގެ ތެރެއަށް ވަދެނިކަމެތިވެގެން) ۞ فَقَالُوا = ފަހެ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ۞ رَبَّنَا ءَاتِنَا = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! އަޅަމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! ۞ مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً = ކަލާނގެ حضرة ން رحمة އެއް. ۞ وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا = އަދި އަޅަމެންގެ ކަންތައްތަކުގައި އަޅަމެންނަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ۞ رَشَدًا ﴿١٠﴾ = ތެދުމަގުގެ ގޮތުން ކަމެއް ދެއްވާ، ޞަވާބު ކަމެއްގެ ތެރެއިން عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުތަކެވެ. ۞ فَضَرَبْنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި (ނިދި) ޖެއްސެވީ ބަންދުކުރެއްވީމެވެ. ۞ فِي الْكَهْفِ = ގުހާގެތެރޭގައި. ۞ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ = އަހަރުތަކެއްވަންދެން. (عدد ކުރެވިދާނެ އަހަރުތަކެއް) ۞ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަވަދިކުރެއްވީމެވެ އެމީހުން ހޭލައްވައި ތިބޭގޮތަށް. ۞ لِنَعْلَمَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމަށް (تحقيق ކުރައްވައި ދެނެވޮޑިގަތުމަށް) ۞ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ = ދެ جماعة ންކުރެ ކޮންބައެއްތޯ އެންމެ ރަނގަޅަށް ގުނާ ލިބޭނީ. ۞ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾ = އެމީހުން ދެމިހުރި މުއްދަތުގެ ހިސާބު. ۞ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ވާހަކަ ކިޔާދެއްވަމެވެ. ۞ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ = އެމީހުންގެ ހަބަރު حقّ ގޮތުގައި ތެދުގޮތުގައި. خبر ވާހަކަ. ۞ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ ޒުވާނުންތަކެކެވެ. ۞ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ = އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ އަށް އީމާންވިއެވެ.۞ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު އިތުރުކޮށްދެއްވީމެވެ.۞ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަށް (އީމާންކަމުގެ نُوْرُ ން) ބާރުކޮށް ގަދަކުރެއްވީމެވެ. ۞ إِذْ قَامُوا = އެމީހުން (ކާފިރު ރަސްގެ ކުރިމަތީގައި) ތެދުވެހިނދުން. ۞ فَقَالُوا = އެމީހުން (އެ ރަސްގެ ކުރިމަތީގައި) ބުނެފިއެވެ. ۞ رَبُّنَا = އަހަރެމެންގެ ربّ އަކީ ۞ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ربّ އެވެ.۞

لَن نَّدْعُوَاْ مِن دُونِهِۦٓ إِلَـٰهًا ۖ = އަޅުގަނޑުން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إله އަކަށް ގޮވާ دعاء ކޮށް ނުހަދާނުދީމެވެ. ❁ لَّقَدْ قُلْنَآ إِذًا = އެހެން އަޅުގަނޑުން ހަދައިފިއްޔާ (އެބަހީ: އެހެން إله އަކަށް ގޮވައިފިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުން ބުނީމެވެ. ❁ شَطَطًا ﴿١٤﴾ = ދުރުގެ އަދި باطل ކަލިމަ ހައްދު ފަހަނައަޅައިގެންވާ ވާހަކައެއް. ބަހެއް ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބިންމަތީގައިވާހާތަކެތި ހަލާކުކުރައްވާ އެބިން އެއްވެސްއެއްޗެއް ނުވާ ޚާލީން ހުސްބިމަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހައްދަވާހުށީމެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހުންނެވެ.

(٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން كَهْفُ ބަގައިގެމީހުންނާއި އަދި އެތާނގައި ލިޔުއްވިފައިވާ ލިޔުމާއި މިކަންކަމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قدرة ފުދިކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމުގެ) دليل ތަކާއި علامة ތަކުގެތެރެއިން ބޮޑު عجائب ކަމެއްކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހިތުމުކުރައްވަނީތޯއެވެ؟

(١٠) އެޒުވާނުން އެހޮހަޅަށްގޮސް އެތާ منزل ކުރިހިނދުން އެމީހުން (الله އަށް) ދެންނެވިއެވެ. "އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة ން އަޅަމެންނަށް رحمة އެއް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަޅަމެންގެ ކަންތައްތަކުގައި (އިބަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިގަތުމަށްޓަކައި ކާފިރު قوم ގެ ދުރަށް ފިލައިގެން ދިޔައި ކަންތައްތަކުގައި) އިބަރަސްކަލާނގެ ރުއްސަވާގޮތަކަށް عمل ކުރުމުގައި އަޅަމެންނަށް ފަސޭހަކަންތައްތަކާއި ސީދާމަގު ދައްކަވާނދޭވެ!"

(١١) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެމަތީގައި (ބޮޑުގަދަ ނިދި ތަޅުއްވައިލެއްވީން) ގަދަ ނިދިޖެއްސެވީ عدد ކަނޑައެޅިގެންވާ އަހަރުތަކަކަށް އެއްކޮޅުގައި އެމީހުން ނިންދަވާ ބާއްވަވައިފީމެވެ.

(١٢) ދެން އަލުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހޭއަރުއްވައި (މީހުން އުޅޭ ހިސާބަށް) ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އެއްހޮޅުގައި ނިދާތިބި ވަގުތުކޮޅުގެ ޢަދަދުކުރުމުގައި ބަޔަކު ހިސާބުކުރާގޮތް ބޮޑު ދެ جماعة ންކުރު ކަންބޮޑުއެއްގޮތް ދެނެވޮޑިގަތުން އެކަން تحقيق އަށް ގެނައުމަށެވެ.

- އެދެ جماعة އެއްކަމުގައި ބުނެވި مؤمن ންނާއި كافر ންކުރު ދެބައެކެވެ. والله أعلم

(١٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ حقّ ގޮތުގައި ހަމަސީދާ ގޮތަށް އެމީހުންގެ خبر ތައް ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަވައިދެއްވަނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ އަށް إيمان ވި ޒުވާނުން ބައެކެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މައްޗަށް إيمان ކަމާއި ހިދާޔަތު އިތުރުކުރެއްވީމެވެ.

(١٤) އަދި އެމީހުން (އެކާފަރު ރަސްގެ ކުރިމަތީގައި ދެމިހުރިހިނދު) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތައް (އިމާންކަމުގެ نور ން) ބަންދަވައި ހިފެހެއްޓެވީމެވެ. (އެމީހުންނަށް ސާބިތުކަން ދެއްވީމެވެ.) ފަހެ އެމީހުން (އެރަސްގެއަށް) ބުންޏެވެ. އަޅަމެންގެ ربّ އަކީ އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރި ربّ އެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إله އަކަށް އަޅުގަނޑުން ގޮވާ دعاء ކޮށް އަޅުކަންކޮށް ނުހަދާނަމެވެ. އަދި އެހެން ފަރާތަކަށް ގޮވާ دعاء ކޮށް ހަދައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ދުރުގެ އަދި باطل ކަލިމަ ހައްދުފަހަނައަޅައިގެންވާ ވާހަކައެއް އަޅުގަނޑުން ބުނިކަމުގައިވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

- ދަންނައެވެ! އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކާއި އަދި ފަހުން މިއަންނަ ބައެއް އާޔަތުން ގެ بيان ކުރައްވަނީ مشهور كَهْفُ ބަގައިގެމީހުންގެ ވާހަކައިގެ خلاصة އެވެ. އެމީހުންނާމެދު تفسير طبرى ގައި بيان ވެގެންވަނީ އެމީހުންނަކީ عيسى عليه السّلام ގެ دين މަތީގައި އުޅުނު مؤمن ންނަކަމުގައެވެ. އެއީ إسلام دين އައުމުގެކުރީގައެވެ. އެމީހުންގެ ޒަމާންތަކުގައި

بيان ކުރައްވާފައިވަނީ أَفْسُوس ކިޔާ ރަށެއްކަމަށެވެ. އެއީ މިހާރު طَرْسُوْس އެވެ. އެރަށުގެ ރަސްގެފާނަކީ ބުދަށް އަޅުކަންކުރާ ރާޖާއެކެވެ. އެއީ دِقْيَفُوس ކިޔާ މީހެކެވެ. އެ ރާޖާ އެރަށުގެ އެންމެން ބުދަށް އަޅުކަންކުރުން މަޖުބޫރުކުރިއިރުން ދިރުންތެރި ޖަވާނުން އެކަން ޤަބޫލުނުކޮށް اللّه ތަވައްކުލްވެ دين ދޫނުކުރުން اللّه އަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި އެރާޖާއާ ދުރަށްގޮސް އެމީހުންވަނީ އެތާވާ ފަރުބަދަފަރެއްގެ ހޮހަޅަކަށެވެ. އެފަރުބަދަފަރަށް ކިޔަނީ بنجلوس އެވެ. އެ ހޮހަޅަށް އެމީހުންވަދެ ހަމަޖެހުމުން اللّه تعالى ގަދަ ނިންޖެހުން އެމީހުން ނިންދަވައިފިއެވެ. ދެން އެމީހުން ހޯއްދެވި މީސްތަކަކާ އެތައްއަހަރަކަށް ފުރުސަތެވެ. كَهْفُ ސޫރަތުގެ ނަންވެސް މިވަނީ އެމީހުން ހޮހަޅުގައި ތިބުމުން އެކަމުންނެވެ. كَهْفُ އެއީ ހޮހަޅެވެ. ދެން މިއަންނަ އާޔަތްތަކުގައިވެސް އެވަނީ އެމީހުންގެ ވާހަކައެވެ.

هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗۖ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖۖ فَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾ وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ ۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقۡرِضُهُمۡ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ وَهُمۡ فِي فَجۡوَةٖ مِّنۡهُۚ ذَٰلِكَ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِۗ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِۖ وَمَن يُضۡلِلۡ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ وَلِيّٗا مُّرۡشِدٗا ﴿١٧﴾

ޝަރުހު

هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا = (އެމީހުން އެމީހުންނާ ބުނެއެވެ.) އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުން. ✱ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗۖ = އެމީހުން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި إله ނަމަކަށް إختيار ކޮށްފިއެވެ. ✱ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم = އެމީހުން (އެ إله ނަމަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ މައްޗަށް) ނުގެނައީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ / ނުވަތަ ގެންނާނެނަމައެވެ. ✱ بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖۖ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل އެއް / ނުވަތަ حجّة އެއް. ✱ فَمَنۡ أَظۡلَمُ = އަނިޔާވެރިޔަކީ ބޮޑު ކާކު ހުރީތޯއެވެ؟ ✱ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ = ދޮގުހަދައިގަތް މީހާކަށްވުރެ. عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾ = اللّه تعالى ގެ حضرة އަށް ދޮގެއް ✱ وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ = (އެ ޖަމާޢަތުން އެއްކިބާވެ ދުރުހެލިވެގެން ބޮޑުވެ.) ކަލޭމެން އެމީހުންނާއި (އެބަހީ: قوم ގެ މީހުންނާއި) ވަކިވެހިނދުން. ✱ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ = އަދި اللّه ފިޔަވައި އެމީހުން އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާއި. ✱ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ = ފަހެ ކަލޭމެން ހޮހަޅަށް ވަދެލާށެވެ. ✱ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم = ކަލޭމެންގެ ربّ ކަލޭމެންނަށް ފަތުރުއްވައިދެއްވާނެއެވެ. ✱ مِّن رَّحۡمَتِهِۦ = އެކަލާނގެ رحمة ގެތެރެއިން. ✱ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ކަންތައްތަކުގައި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ތައްޔާރުކުރައްވާ ވަސީލަތްތައް ތައްޔާރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ✱ مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ = އާރާމާއި منفع ކުރަނިވި ރަނގަޅު ގޮތް. ✱ ۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ = އަދި ކަލޭ ދެކޭނެ އިރު ދެކިގެންނަވާނެއެވެ. ✱ إِذَا طَلَعَت = އެ އިރު އަރައިފިނަމަ. ✱ تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ = އެމީހުންގެ ހޮހަޅާ ދުރުން ލިސްނިވާ / ކަނާތްފަރާތުން. ✱ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ = ކަނާތްފަރާތުން. ✱ وَإِذَا غَرَبَت =

އަދި އެ ހިނދު އޮއްސެވިއްޔާ. ❁ تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ = އެމީހުން ވާތްފަރާތަށް ދޫކުރައްވައެވެ. ❁ وَهُمْ = އަދި އެމީހުންވާ حال . ❁ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ = އެ ހޮހަޅުގެ ތަނަވަސް ހުސްތަނެއްގައި. ❁ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = އެއީ اللّٰهُ ގެ (قدرة ދޭހަކޮށްދޭ) دليل ތަކުގެތެރެއިންވާ ކަންކަމެވެ. ❁ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ = اللّٰه ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވިއްޔާ. (ދަންނަވައެވެ.) ❁ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ = ފަހެ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހަކީ ހަމަ އެމީހެވެ. ❁ وَمَن يُضْلِلْ = އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައިފިއްޔާ. (ދަންނަވައެވެ.) ❁ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ = ފަހެ އެމީހަކަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނަށް ނުފެނިވަޑައިގަންނަވާނެތެވެ. ❁ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ = އެއްވެސް ސީދާމަގު ދައްކާނެ ސަލާމަތްވެރިއަކު. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٥) (ޒުވާނުން مؤمن ނޫ އެމީހުން ބިނާކުރުގައި اللّٰه އެ ޝަރީކުން) އަޅުކަންކުރެ قوم ގެ މީހުން اللّٰه ފިޔަވައި އެހެން إله ނެތިކައެ ހިތައި إختيار ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން އެ إله ނަތެކަން އަޅުކަންކުރުން صحّ ވާނެކަމަށް ބާރުވެގެންވާ ގަތަ ދަލީލެއް ގެނައިނަމަވެ. دليل އެއް ނުގެނައީ ކިއްވެގެންތޯއެވެ؟ ފަހެ اللّٰه އާއިމެދު ބޮޑު ދޮގެއް ހަދައްދައިގަތުމިހާކަށްވުރެ ވަރަށްބޮޑު އަނިޔާވެރިޔަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިޔަކު ނުވާނެއެވެ.)

(١٦) (އަދިވެސް އެމީހުން އެމީހުންނަށް ބުނެގެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާއި - ނުވަތަ: قوم ގެ މީހުންނާއި އަދި އެމީހުން اللّٰه ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ ތަކެތިން ވަކިވެހިނދުން ދެން ހޮހަޅަށް ދާދިރިހާސެވެ! ކަލޭމެންގެ ربّ އެކަލާނގެ رحمة ކަލޭމެނަށް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވައި އަދި ކަލޭމެން މިކަމުގައި ފަސޭހަ ކަލޭމެނަށް އެކަލާނގެ ފަސޭހަތެރިކަމާއި ތަނަވަސްކަމާއި منفع ހުރި ކަންތަކެއް އެކަލާނގެ ތައްޔާރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. (ދެންފަހެ މިބައިމީހުން ހޮހަޅުގެ ތެރެއަށް ވަދެގެންފައިވާ ކަމަށް ނިދިން اللّٰه އެމީހުން ނިންދަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން ދިރިގެން މިއަދާ ހަމައަށް މީހުން އެމީހުން ނިދާފައިހުރިކަމުގެ اللّٰه އެމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ كرامة އާއި هَيْبَة އާއި ވާހަކަގެ ބައެއް خبر އެވެ. والله أعلم)

(١٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި އިރުއަރާއިރުގެން އަންނައިރު އެމީހުންގެ ހޮހަޅު ފިޔަވައި ކަނާތްފަރާތަށް އިރު ފުނިބުގެންދާތީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އިރުއޮއްސެންދާއިރަށް ވާތްފަރާތަށް ފުނިބުގެންދާތީ ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންވަނީ އެހޮހަޅުގެ ތަނަވަސް ހުސްތަނެއްގައެވެ. (މި މިކަންކަމަކީ اللّٰه ގެ قدرة ދޭހަކޮށްދޭ އެއްކަލަ ފަރާތަކުގެ) دليل ތަކާއި حجّة ތަކުގެތެރެއިންވާ ކަންކަމެވެ. اللّٰه ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވައިފި ދަންނަވައެވެ1 ތެދުމަގުގެ އިވާދިޔަ އެމީހެކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރެއްދަވައިފިއްޔާ ދަންނަވައެވެ! އެމީހަކަށް ސީދާ ރާސްތާ ދައްކައިދޭނޭ ސަލާމަތްވެރިއަކު ކަލޭގެފާނު ނުފެނިވަޑައިގަންނަވާނެތެވެ.

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ ٱلْيَمِينِ وَذَاتَ ٱلشِّمَالِ ۖ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِٱلْوَصِيدِ ۚ لَوِ ٱطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَٰهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا۟ بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۖ قَالُوا۟ لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا۟ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَٱبْعَثُوٓا۟ أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِۦٓ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَآ أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا۟ عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَن تُفْلِحُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

ލަފުޒީމާނަ

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا = އަދި އެމީހުން ހޭލައިގެން ތިބިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހީފުޅުކުރައްވާނެއެވެ. ۞ وَهُمْ رُقُودٌ = އެމީހުން އުޅެނީ ނިދާފައިވާ حال . وَنُقَلِّبُهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ފުރަޅުއޮޅުވަމެވެ. ۞ ذَاتَ ٱلْيَمِينِ وَذَاتَ ٱلشِّمَالِ = ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް. ۞ وَكَلْبُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކުއްތާ. ۞ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ = އޭގެ ދެއަތް ފަތުރައިގެންވެއެވެ. ۞ بِٱلْوَصِيدِ = (އެހޮހޮޅުގެ) ދޮރުމަތީގައި / ނުވަތަ ގުހާދޮރާށީގައި / ނުވަތަ ފިނިގަނޑުގައި. ۞ لَوِ ٱطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބައްލަވައިފިއްޔާމުންނަމަ. ۞ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފުރަގަސްދެއްވައި ދުއްވައިލައްވާނެއެވެ. ۞ وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ = އަދި އެމީހުންގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނު ބިރުވެރިވުން ފުރިއްޖައީހެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ހައިބަތާއި ހަދަބޮޑުއި عزّة ތެރިކަމުންނެވެ. ۞ وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަމަހޭލައިލީ (ޝާހިދުވާ އަށުގައި ނިދިއައިސް ތުންމިވީވެ. ۞ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެމީހުން އެމީހުންނާއި ސުވާލު ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ۞ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބުނާމީހަކު ބުންޏެވެ. (އެއްޗެކެވެ.) ۞ كَمْ لَبِثْتُمْ = ކަލޭމެން (ނިދިފައި) ތިބީކިހާ ހާއިރަކުންބާއެވެ؟ ۞ قَالُوا = (އޭގެ އަނެއްބައިމީހުން) ބުންޏެވެ. ۞ لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ = އަހުރެމެން ތިބީމެ (ނިދިފައި) ދުވަހެއް ނުވަތަ ދުވަހެއްގެ ބައެއްހެއްޔެވެ. ۞ قَالُوا = އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އޭގެ އެއްބައިމީހުން ބުންޏެވެ.) ۞ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ = ކަލޭމެން (ނިދިފައި) ތިބި މިންވަރު ކަލޭމެންގެ رب ދަންނަވޮޑިގަންނަވަނީއެވެ. ۞ فَٱبْعَثُوٓا أَحَدَكُم = ފަހެ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެކަކު ފޮނުވާށެވެ! ۞ بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِۦٓ = (ފައިސާ) ކަލޭމެންގެ ރިހި ލާރިއާއެކު ۞ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ = ރަށަށް. ۞ فَلْيَنظُرْ = ފަހެ އޭނާ ބަލާހުށިކަމެވެ. ۞ أَيُّهَآ أَزْكَىٰ طَعَامًا = އެތަނުގެ (أهل ވެރިންގެ) ކާނާ އެންމެ حلال ވަރުގަދަ طاهر ވާ ކާނާ ކޮބާތޯއެވެ. ۞ فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ = ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ރިޒުޤެއް (ކާނާއެއް) ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އަންނާހުށިކަމެވެ. ۞ وَلْيَتَلَطَّفْ = އަދި އޭނާ މަޑުމައިތިރިވެ ބަލައިގަތުމުގައި ހިތާދޭތޯއެވެ. ۞ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ

أَحَدًا ﴿١٩﴾ = އަދި ހަމައެކަކަށްވެސް ކަލޭމެންގެ خبر ވިއްސާރުނުކުރާށޭވެ!* إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން* إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފާޅުވެއްޖެއްޔާ. * يَرْجُمُوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން رَجَمُ ކުރާނެއެވެ. (ހިލަގަހާމަރާނެއެވެ.) * أَوْ يُعِيدُوكُمْ = ނުވަތަ އެމީހުން ކަލޭމެން އަނބުރާ ގެންދާނެއެވެ. * فِي مِلَّتِهِمْ = އެމީހުންގެ دين އަށް (ބުދުދީނަށް) * وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾ = އަދި އޭރުން ދެން ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން ސަލާމަތެއްނުވާނެއެވެ.*

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨) އަދި އެމީހުން އޮތީ ނިދާފައި ތިބިއިރުވެސް އެމީހުން ހޭލާ ތިބިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހީކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ފުރޮޅުއްވަމެވެ. އެއީ އެއްގަމުގެ ތިމާވެށް ގެއްލުވައިލުމުން ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކުއްތާ އެއްޗަށް ދޮރުމަތީގައި ފިޔަވަތްދެކޮޅު ދިގުކޮށްލައިގެން އޮތެވެ. އެމީހުން އެ حال ގައިވަނިކޮށް ދުށުމަކަށް ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަ އެމީހުންނާއި ދުރަށް ކަލޭގެފާނު ފިލައިގަތުމަށް ދުވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފަރާތުން އެފަރާތަށް ލިބިވަޑައިގަންނަވާ كرامة އާއި هيبة ގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު މުޅިން ބިރުން ފުރިހުރެއްވީހެވެ. (އެގޮތަށް އެމީހުން ތިބީ ސަބަބަކީ އެއްވެސް ބަޔަކު އެމީހުންނާ ކައިރިނުވުމަށެވެ. މިއީ اللّٰه ގެ قدرة ތެރިކަމުގެ ބޮޑެތި ދަލީލުތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ.)

(١٩) އަދި ހަމަ އެފަދައިން (އެބަހީ: އެގޮތުން އެމީހުން ނިދުމުގައި ބައިތިއްބަވައިފައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހޭލެއްވުމަށްފަހު) އެމީހުން ހޭލުއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރުމަށްޓަކައެވެ.

(ދެންފަހެ އެމީހުން ހޭލައިގެން) އެއްބަޔަކު އަނެކަކު ބުންޏެވެ. "ކަލޭމެންނަށް ނިދިގައި މިހާރުގައި ވަގުތެއް ހޭދަވެއްޖެބާވައެވެ؟". އެމީހުން ބުންޏެވެ. "އަހުރެމެން މިތާ އޮތީ ހަމައެކަނި ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައެވެ." އަދި އަނެއްބަޔަކު ބުންޏެވެ. "ކަލޭމެން ވަގުތު ހޭދަވި ކަލޭމެންގެ ރަބّ ދަންނަވާފައިވަނީ ބޮޑަށެވެ. (އެގޮތަށް އަހުރެމެން ނޭނގޭނެއެވެ.)" ދެންފަހެ ކަލޭމެންގެތެރެއިން އެކަކު މި ރިހިފައިސާގައިގެން ރަށަށް ފޮނުވާށެވެ! އަދި އޭނާ ބަލަދޭ ކޮންއެއްޗެއް أهل ވަނީ ކާއެއްޗެއް ހަލާލު ވަޒީ طاهر ވީގޮތެއްގެ حلال ކާނާއެއްކަން ބަލާށެވެ! އަދި އޭގެން ކަލޭމެންނަށް ކާނާ ގެނެސްދޭށެވެ. އަދި އޭނާ ވެސް ރަނގަޅަށް ގޮސް ބާރަކަށް އެތިކަމާ ހުށަހަޅައިދޭށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ޚަބަރު އެއްވެސް މީހަކަށް إحساس ކޮށްނުދޭށެވެ!

(٢٠) "ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފާޅުވެއްޖެއްޔާ ކަލޭމެންގެ خبر އެމީހުންނަށް އެނގިއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން رجم ކުރާނެއެވެ. ހިލަގަނޑު ގަހާނެއެވެ. ނުވަތަ ނިކަންނިކަމެތިކޮށް އެމީހުންގެ دين އަށް (ބުދުދީނަށް) އެމީހުން ކަލޭމެން ވައްދާނެއެވެ. ދެން އޭރުން ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން ކާމިޔާބެއް ނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ސަލާމަތެއްނުވާނެއެވެ." (މިމީހުންނަކީ މި ރަށުގެ މީހުންނަށް ނިކަމެތި عامّ ބައެއް ވީހިނދު ނިކަމެތިކަމަށްވެސް ވީއެވެ.) اللّٰه ގެ މިސްރާބުތަކެއް معجزة އެއްކަމަށް ކަމެއް ފިޔަވައި ނުކުރެވޭނެއެވެ. ވާހަކައިގެ ދައުރު ހިނގާނެއެވެ.)

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ إِذْ يَتَنَٰزَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ۖ فَقَالُوا۟ ٱبْنُوا۟ عَلَيْهِم بُنْيَٰنًا ۖ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِٱلْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَٰهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

ލުޣަތު

وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. ۞ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް (އަންގައިދެއްވީމުން) ފާޅުކުރައްވައި ދެއްކެވީ. ۞ لِيَعْلَمُوٓا = އެމީހުން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ۞ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ وعد ތެދު އަދި حقّ އެއްކަލަންކަން. ۞ وَأَنَّ السَّاعَةَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަސް. ۞ لَا رَيْبَ فِيهَآ = އެއާމެދު ޝައްކެއްނެތްކަމެވެ. (އަންނާނެކަމާމެދު ޝައްކެއްނެތްކަމެވެ.) ۞ إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެދެމެދުގައި ދެބަސްވެ إختلاف ވެގެންދިޔުން. ۞ أَمْرَهُمْ = އެމީހުންގެ ކަންތައްގާ ގޮތުގައި. ۞ فَقَالُوا = އަދި އެމީހުން ބުނެފިއެވެ. ۞ ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا = ކަށްވެން އެމީހުންގެމައްޗަށް (އެމީހުންގެ ذِكْرَى ގައި) ކަންވާމަސް ބިނާއެއް ހަދާށެވެ!۞ رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ އެމީހުންގެ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެނެވޮޑިގެންވަނީއެވެ. ۞ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا = ކުރިއެރި ގަދަވެގެންވީ މީހުން ބުނެއެވެ.۞ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންތައްގައި. ۞ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑުމެން ހިފާހުރި ހަދާހުރި ۞ مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ = މިސްކިތެއްކަމުގައި.۞ سَيَقُولُونَ = ނިކަންހުރި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ ثَلَاثَةٌ = ތިނެއް (މީހުންނެވެ.) رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ = ހަތަރުވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. ۞ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ފަސް މީހުންނެވެ. ۞ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހަވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. ۞ رَجْمًا بِالْغَيْبِ = غيب ގައި ހިޔާލުކުރުމުގެ މަތިން. (ނޫ ދަދަން އުކައިލުމެވެ.) ނޭނގި ހިލަކަށް.۞ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ހަތް މީހުންނެވެ.۞ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ އަށްވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ.۞ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ رَّبِّيٓ أَعْلَمُ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ بِعِدَّتِهِم = އެމީހުންގެ عدد އަދަދު.۞ مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ = މަދުމީހަކުމެނުވީ އެމީހުންގެ عدد އެނގޭނެ ނުވެއެވެ. ۞ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާމެދު ދެބަސްވެ ވާދަކުރައްވާނުދޭށެވެ! جدل ނުކުރައްވާށެވެ! ۞ إِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا = ފާޅުގައިވާގޮތާ جدل އަޅުއްވައިގެންނޫނީ. (އެއީ قرآن ނާޒިލްވީ ވަރަށެވެ.) ۞ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާމެދު (ކޮށްކަމެއް ސުވާލުނުކުރައްވާށެވެ) ފަތުވާ ނުހޯއްދަވާށެވެ! ۞ مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ = އެމީހުންކުރެ އެކަކު: أهل كتاب ނުކުރެ ހަމައެކަކުގެ ކިބައިންވެސް.

إجْمَالِي މާނަ

(٢١) އަދި މިގޮތަށް ރަސްކަލާނގެ (ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން) އަނެއްބައިމީހުންނަށް ފާޅުކުރެއްވީ ދުވަހުގެ ހަމައެކަނި ރިވެތިކަމަށްޓަކައެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وعد ތެދު އެއް ކަމާއި حقّ އެއްކަލަކުގައި އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހަކީ ޝައްކެއްނެތި އަންނާނެ ދުވަހެއްކަން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މެދުގައި محشر އަށް ދިރުއްވުމާމެދު ދެބަސްވެ إختلاف ވެރިވެފައިވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ 1(ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން އޮށޯވެގަތުމުގެ ނިދިފައިވުމުގެ ދުވަސްވަރުގައި ބެލެހެއްޓި އޭނާ ފިރުޢައުނާ ހެދި ބޮޑުރަސްގެ ރަސްގެ دِقْيَفُوس މަރުވެގޮސް އެހެން އެމީހުން إسلام ރަސްކަލެއް (تيذوسيس) ރަސްކަމަށް އައެވެ. އޭނާގެ ވަގުތުގައި މުސްލިމުން إسلام ވެ عيسى عليه السّلام ގެ دين ގައި އުޅެމުންދިޔައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޖަމާޢަތެއްގެ މުސްލިމުން ބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު މުސްލިމުންގެ މެދުގައި އަނެއްބަޔަކު ހަށިގަނޑާއެކު ދިރުވާނެކަމާ قيامة އަށް ދިރުއްވުމާމެދު ދެބަސްވެގެން ތިބި إختلاف ވެފައި ހުއްޓެވެ. އެކަމާ ރަސްގެފާނު ވަރަށް ކަންބޮޑުވެ ވަގުތުގައި محشر އަށް މުސްލިމުން ދިރުއްވާނެކަމުގެ دليل އަކަށް (އެއީ معجزة އަކަށް) الله ގެ حضرة ށް އެދިވަޑައިގެން دعاء ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހިސާބުން ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން ހޭލުވައިގެން ކާއެއްޗެއް ގަތުމަށް އެމީހުން އެކަކު ރަށަށް ފޮނުވިއެވެ. ދެން އޭނާ ބާޒާރުގައި ޚަރަދުކުރަން ދިން ކަމަކުގެ ފައިސާ ދުވަސްވަރުގެ ބޮޑުބޮޑު ރަސްގެ ސަލާމުގައި ރަސްގެފާނު އަރިހަށް ގެނެސްދިނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އޭނާ ގެންދިއުމުން އޭނާ ޚަބަރު ދިނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު ކަމާއެކު ފެއްސޭ ފަދައިން އެހީވެގެން ފެށުނެވެ. ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން ބަލަން ކަހުފުގެ ދުވަހުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ކަހުފުގެ ތިބި އެހެން ކަހުފުވެރިންނާއި ބަސްކުރުމުން މިހާރު ރަސްގެފާނާއި މަތިކަމަށް ރަސްގެފާނަށް ސާބިތުވެގެން އެއީ الله ގެ قدرة ބޮޑުކަމާއި އެކަލާނގެ ހަޤީގަތާއި حجّة އެއްކަމާއި އަދި قيامة ވާނެކަމުގެ ޔަގީންކަމާ دليل އެއްކަން ރަސްގެފާނަށް އަދި ގައުމުގެ މީސްތަކުން ހިތާ ނިކުމެއްޖެއެވެ. އެހެން ރިވާޔަތެއް އޮތް ބަޔަކަށް ހާސިލުކޮށްގެން ބަލައިލުމަށް ކަހުފަށް ގޮސް ބެލުމަށް ވަޑައިގަތުމުން އެމީހުން ބޭރަށް ނިކުމެ ފަހުން އެހެން ޤަބޫލުކޮށް މުސްލިމުން މަތިވެރިކޮށް ދިރުވައިލުމަށް ޤާއިމުވެގެން އަށް އިއްޔެ ބަލަހައްޓާ އަނބުރާ ނިދުމަށް ސަޖިދަކޮށް ބޮޑުއަށް އަނބުރާ ނިދިއްޖެއެވެ.

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ - މިހެންހެން އިސްތިޢާރާވާ ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން އެހެނިހެން ދުވަހު ނިދިފައިހުރިކަމަށް ތިއްބެވީ އެމްގޭ އެރުވުމަށް އެހެންމީހުންނަށް ދެއްކެވުމަށް ތަނެއްގައި ފާޅުކުރެއްވީއެވެ. ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިން މިބަދުގެ މީހުންނަށް ދެއްކެވުމަށްޓަކައި الله تعالى އަރުވާފައިވާ އެމީހުން ގެނދު ނިދިހުރި ނިދިތަކުން އެމީހުންގެ ކަހުފު މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ނިކުތްކަމަށްވެއެވެ. މިއީ ވަރަށް ދިގުމާނައެއްވެ. تفصيل އާއިއެކު تفسير ފޮތްތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުރުން މިއަންނަ آية ތަކުންވެސް ބަޔާން تفصيل ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. والله أعلم)

(الله تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ.) އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެބައި ބަޔަކު މީހުން ބުނެއެވެ. "އެމީހުންނަށް يعنى: ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަށްވަޅެއް ބިނާކޮށް ހަދާށެވެ! އެމީހުންގެ ربّ އެމީހުންގެ އެންމެ ހާލަތު ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ." ދެންވެސް ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކަންތައްތަކުގައި އަނބުރާ ގަބޫލުކުރި ބަލިވެރިވީމުން . "އަހަރެމެން އެމީހުންނަށް ބިނާކުރާނީ މިސްކިތެކެވެ."

(٢٢) (އަދި ކަހުފުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކަންތައްތަކުގައި ވާހަކަދެއްކި މީހުން) އެމީހުން ނިކަންނުވާ ބުނާނެއެވެ. "މިއީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޒަމާނުގައި އެމީހުންގެ عدد އާމެދު ވާހަކަދެއްކި މީހުންގެ ވާހަކަތަކެވެ." އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. "އެއީ ތިންމީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ހަތަރުވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ." އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. "އެއީ ފަސްމީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ހަވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. އެއީ غيب އަށް ހިލައްޖެހުމެވެ. (އެބައި: ނާނގި

ހިފާގަތުން ބަލާބަލުމެވެ.)" އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. "އެއީ ހަތްމީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަށްވަނައަކީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ." (ﷺ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެމީހުންގެ عدد އެނގޭ މީހުންނަކީ ތިމަންކަލާގެފާނުންގެ رب ދަންނަވައިދެއްވިއެވެ. މަދުމީހަކަށްމެނުވީ އެމީހުންގެ عدد ނޭނގެއެވެ. އަދި ޔަޤީނުކަމާ حجّة އާއި بيان އަށްނުވާހައި ދެންމެ އެމީހުންނާމެދު (أهل كتاب ނަސާރާ) جدل ނުކުރާށެވެ! އަދި ކަހަފުގެ އެކުވެރިންނާއިމެދު އެމީހުންކުރެ އެއްވެސް: (أهل كتاب ނަސާރާ) އެކަކުގެ ކިބައިންވެސް فتوى ނާއްސަވާށެވެ!"

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىۡءٍ إِنِّي فَاعِلٞ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ وَٱذۡكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلۡ عَسَىٰٓ أَن يَهۡدِيَنِ رَبِّي لِأَقۡرَبَ مِنۡ هَٰذَا رَشَدٗا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُواْ فِي كَهۡفِهِمۡ ثَلَٰثَ مِاْئَةٖ سِنِينَ وَٱزۡدَادُواْ تِسۡعٗا ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثُواْۖ لَهُۥ غَيۡبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ أَبۡصِرۡ بِهِۦ وَأَسۡمِعۡۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِيّٖ وَلَا يُشۡرِكُ فِي حُكۡمِهِۦٓ أَحَدٗا ﴿٢٦﴾ وَٱتۡلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلۡتَحَدٗا ﴿٢٧﴾

މުފުރަދާ

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىۡءٍ = އަދި އެއްވެސްކަމަކާއިމެދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުނުވާށެވެ! ❁ إِنِّي فَاعِلٞ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މާދަމާ އެކަންކުރައްވާނަމެވެ. ❁ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވުމާއި (މިހެން ވިދާޅުވުމަށްފަހުގައި) ❁ وَٱذۡكُر رَّبَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ رب ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! ❁ إِذَا نَسِيتَ = ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަފުރެއްސިއްޖެއްޔާ. وَقُلۡ = އަދި ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ عَسَىٰٓ أَن يَهۡدِيَنِ رَبِّي = އަޅުގަނޑުގެ رب އަޅުގަނޑަށް ތެދުމަގުދެއްކެވުން أمّيد ކުރަމެވެ. ❁ لِأَقۡرَبَ مِنۡ هَٰذَا رَشَدٗا ﴿٢٤﴾ = ތެދުމަގުގެ ގާތްކަމަށް މިއަށްވުރެ ގާތްމަގަކަށް. ❁ وَلَبِثُواْ فِي كَهۡفِهِمۡ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހޮހޮޅުގައި ހުރެވޭށެވެ. ثَلَٰثَ مِاْئَةٖ سِنِينَ = ތިންސަތޭކަ އަހަރު. ❁ وَٱزۡدَادُواْ تِسۡعٗا ﴿٢٥﴾ = އަދި އެމީހުން ނުވައެއް އިތުރުކުރިއެވެ. (ނުވައަހަރު އިތުރުކުރިއެވެ.) ❁ قُلِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثُواْ = އެމީހުން (އޮތްތާކަށް) ހުރިމިންވަރު الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ لَهُۥ غَيۡبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غيب (އަހަރެންމެންނަށް ނޭނގޭ ކަންކަން) އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ❁ أَبۡصِرۡ بِهِۦ وَأَسۡمِعۡ = އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވާގޮތް ބޮޑުކަމާއެވެ! އަދި އެކަލާނގެ އަޑުއައްސަވާގޮތް ބޮޑުކަމާއެވެ! ❁ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِن وَلِيّٖ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު ❁ وَلَا يُشۡرِكُ فِي حُكۡمِهِۦٓ = އަދި އެކަލާނގެ حكم ގައި ކަލޭގެފާނު ބައިވެރިނުކުރައްވައެވެ.

۞ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ = ހަމައެކަކުވެސް. ۞ وَٱتْلُ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާވިދާޅުވާށެވެ! ނުވަތަ تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!۞ مَآ أُوحِيَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް وحي އިއްވެވުނު ކަމެއް. ۞ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ﷺ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ފޮތުން. ۞ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَـٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ كلمة ތައް ބަދަލުކުރެއްވުމެއް ނުވެއެވެ. (ބަދަލުކުރާނޭފަރާތެއް ނުވެއެވެ.) ۞ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.۞ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ = ފިލައިގަންނާނެ ތަނެއް / ސަލާމަތްވުމަށް ދުވެގަންނާނެ ތަނެއް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ (މިހެން ވިދާޅުވުމަކާނުލައި) ހަމަކަށަވަރުން.

(٢٤) މާދަމާ އަހަރެން ކުރާނަމޭ އެއްވެސްކަމަކާމެދު ވިދާޅުނުވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ މަތިން ހަނދުމަފުޅުނެތިވެއްޖެއްޔާ ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. އަހަރެންގެ ربّ އަދި މިއަށްވުރެ ތެދުމަގާއި ގާތްކަމަކަށް އަހަރެންނަށް މަގުދައްކަވާނެކަމުގެ أمّيد ކުރަމެވެ.

(٢٥) އެމީހުން އެބަޔި: ގުހާގެ އެކުވެރިން (އެސްޙާބުލްކަހްފު) އެމީހުން ޖައްސަވާލެއްވުނު ގުހާގައި ތިންސަތޭކައަހަރު (ނިދާފައި) ހުއްޓެވެ. އަދި އޭގެއިތުރަށް ނުވައަހަރު އެމީހުން އިތުރުކުރިއެވެ. އެއީ ޝަމްސީ ހިސާބުން ތިންސަތޭކަ އަހަރު ގުހާގައި ނިދާފައި ހުއްޓެވެ. އެއީ ޤަމަރީ އަހަރާއި ޝަމްސީ އަހަރުގެ ތަފާތުކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٢٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! "އެމީހުން އެތަނުގައި ހުރި މުއްދަތު އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވޮޑިގެންވަނީ الله ތަޢާލާއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غيب އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ބައްލަވާގޮތް ކިހާ ރަނގަޅު!. އަދި އެކަލާނގެ އަޑުއައްސަވާގޮތް ކިހާ ރަނގަޅު!" އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް އެހީތެރިއެއްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حكم ގައި ހަމައެކަކުވެސް ކަލޭގެފާނު ބައިވެރިއެއް ނުކުރައްވާށެވެ! (الله ތަޢާލާގެ حكم އާއި خلاف އަށް އެމީހުން ޙުކުމްކުރާކަށް އަދި قانون ހަދާކަށް އަދި قواعد ހަދާކަށް ހުއްދަނުވާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ حكم ގައި އެމީހުން ބައިވެރިކުރުމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެއާ شريك ކުރުމެވެ. ދެވަނަކަމަކީ إلهيّة ގައި شريك ކުރުމެވެ. އަދި މިއިސްލާމީ كَهْفُ ގާގައި މިހުންނަ ވާހަކަ މިނިމުނީއެވެ. والله أعلم)

(٢٧) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ފޮތުން މިގަންނަވާނެކަމުގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحي ކިޔަވާ ވިދާޅުވާށެވެ! ނުވަތަ އެ وحي އާއި تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެކަލާނގެ كلمة ތައް ބަދަލުކުރާނޭ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އެ كلمة ތައް ބަދަލުކުރެވޭނެ ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ސަލާމަތްވުމަށް ދުވެގަންނާނެ ނުވަތަ އެހީތެރިއެއް ބަލައިގަންނާނެ އެއްވެސް ތަނެއް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތުމެއް ނުވާނެއެވެ.

وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ ۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظَّـٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِن يَسْتَغِيثُوا۟ يُغَاثُوا۟ بِمَآءٍ كَٱلْمُهْلِ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

މުފްރަދާތު

وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފެ ކެތްކުރައްވާށެވެ! ۞ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم = އެބައިމީހުންގެ ربّ އަށް دعاء ކުރާމީހުންނާއެކު (އަބަދުވެސް ދުޢާކުރާމީހުންނާއެކު) ۞ بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ = ހެނދުނާއި ހަވީރު ۞ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ = އެމީހުން އެކަލާނގެ وجه ދެކެ އެދޭ (އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވުން އެދޭ) ۞ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޮލުފުޅު އަނބުރާލެއްވައިނުލައްވާށެވެ! ۞ عَنْهُمْ = އެމީހުން ފިއްޖަހައި. (އެމީހުންނާއި ދުރަށް)۞ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައިގެން. ۞ وَلَا تُطِعْ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! ۞ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ = މިވަންތަކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތް غافل ކުރެއްވީމުއެވެ ۞ عَنْ ذِكْرِنَا = މިވަންތަކަލާނގެ ހަނދުމަފުޅު - ذِكر ކުރުމުން.۞ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ هوى نفس އާ تبع ވެ. ۞ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ = އަދި އޭނާގެ ކަންތައް ގެއްލިހަލާކުވެގެންވެ حق އާއި خلاف ވެގެންވެ - ނުވަތަ ހައްދުފަހަނައަޅައިގެންވެ۞ وَقُلِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ = حقّ ވަނީ ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ންނެވެ. ۞ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن = ފަހެ އެދޭމީހަކު ފަހެ އޭނާ إيمان ވާށެވެ!۞ وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ = އަދި އެދޭމީހަކު ފަހެ އޭނާ ކާފިރުވާށެވެ.!۞ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظَّـٰلِمِينَ = ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް މިވަންތަކަލާނގެ ތައްޔާރުކުރެއްވީމުއެވެ. ۞ نَارًا = އަލިފާނެއް (ނަރަކަ) ۞ أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا = އެތާނގެ ފާރުގަނޑު (ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ދުމުގެ ފަށުފަށުގަނޑު) އެމީހުން ވަށައިލައިގެންވެއެވެ. ۞ وَإِن يَسْتَغِيثُوا۟ = އަދި އެމީހުން ސަލާމަތަށް އެދިއްޖެނަމަ (ނުވަތަ ފެނަށް) އެދިގެންނިޔާ. ۞ يُغَاثُوا۟ = އެމީހުންނަށް ފެންދެވޭނެއެވެ. ۞ بِمَآءٍ كَٱلْمُهْلِ = مُهْلُ ކަހަލަ ފެނަކުން. (مُهْل އަކީ ވިރިފައިވާ مَعْدَن އެވެ. / ނުވަތަ ތެލުގެ ކަނޑުއެވެ. /

ނުވަތަ ތެލުން ކެކިގެން ނުކުންނަ ގަދަހޫނުގެ ވެ. والله أعلم) ❁ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ = މޫނުތައް ފިހެން، ދިޔާ އަންދަވައިދާ. ❁ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ = އެބުއިން އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ބުއިމެކެވެ. ❁ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ = އަދި އެތަން އެއީ (ނަރަކަ އެއީ) ގޮސްތިބި ޖަމާވާން ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ. ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވި މީސްތަކުން. وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ތައް ކުރި. ❁ إِنَّا لَا نُضِيعُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވާ ނުކުރައްވާހުށީމުވެ.❁ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ = عمل ގެގޮތުން ރަނގަޅު ކުރި عمل ކުރިމީހުންގެ ދަރުމަ. ❁

إِجْمَالِى މާނަ

(٢٨) އަދި އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ ربّ ގެ وجه ދެކެ އެދިގެން / އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު (ނުވަތަ ދުވާލާއި ރޭގަނޑު) އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާމީހުންނާ އެކު ކަލޭގެފާނުންގެ نفس ދެމެ ކެތްކުރައްވާށެވެ1 އެމީހުންނާ އެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތްތެރިކަން އެދިވަޑައިގެން، އެމީހުން ދޫކޮށް ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ އަނބުރާލައްވައި ނުލައްވާށެވެ! (އެމީހުންނާ ދުރުވެ ވަކިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!)

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދާންކުރުމާއި ذِكر ކުރުމުން ދުރުން غافل ކުރައްވާފައިވާ ، އަދި އެމީހަކު އެމީހެއްގެ هوى نفس އާ تبع ވެގެންވާ މީހަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! އަދި އެފަރާތުގެ ކަންތައްވަނީ ދުރުން ގެއްލި ހަލާކުވެގެންނެވެ. ނުވަތަ حقّ އާއި خلاف ވެ ހައްދުފަހަނައަޅާފައެވެ.

(٢٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ1 "حقّ އަވަނީ ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ންނެވެ. (هداية ދެއްކެވުމާއި މަގުދައްކަވާދެއްވުން ވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނޫނެވެ.) ފަހެ އިޚްތިޔާރުވާން އެދޭމީހަކު އެމީހަކު إيمان ވާށެވެ! އަދި ކާފަރުވާން އެދޭމީހަކު ފަހެ އެމީހަކު ކާފަރުވާށެވެ1 (އެމީހަކު އެދޭގޮތެއް ކުރާށެވެ.)" ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް (مشرك ންނަށް ވަނީ ހަމަ އެގޮތަށްނޫނެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަލިފާނެއް ތައްޔާރުކުރައްވާފައެވެ. އެއީ ނަރަކައެވެ. އެ އަލިފާނުގެ ފާރުގަނޑު އަލިފާނާއި ދުމުގެ ފަރުދާތަކުން އެމީހުން ވަށައިގެން ވާނެއެވެ.އަދި އެމީހުން ފެނަށް އެދި އާދޭސްކުރުމުން ވިރިފައިވާ مَعْدَن ގެ ނުވަތަ ތެލުގެ ކަހަލައިގެ ފެނުން އެމީހުންނަށް ފެންދެއްވޭނެއެވެ. އެފެނަކީ މޫނުތައް ފިހި އަންދަވައިލާނެފަދަ ފެނެކެވެ. އެބުއިން އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ބުއިމެކެވެ! އަދި އެތަނަކީ ގޮސްތިބި ޖަމާވާން ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(٣٠) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެގެން صالح عمل ތައްކުރިމީހުން ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ރަނގަޅު ގޮތުގައި عمل ކޮށް عمل ކުރިމީހުންގެ ދަރުމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވާ ނުކުރައްވާހުށީމުވެ.

أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَيَلۡبَسُونَ ثِيَابًا خُضۡرٗا مِّن سُندُسٖ وَإِسۡتَبۡرَقٖ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِۚ نِعۡمَ ٱلثَّوَابُ وَحَسُنَتۡ مُرۡتَفَقٗا ﴿٣١﴾ ۞ وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلٗا رَّجُلَيۡنِ جَعَلۡنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيۡنِ مِنۡ أَعۡنَٰبٖ وَحَفَفۡنَٰهُمَا بِنَخۡلٖ وَجَعَلۡنَا بَيۡنَهُمَا زَرۡعٗا ﴿٣٢﴾ كِلۡتَا ٱلۡجَنَّتَيۡنِ ءَاتَتۡ أُكُلَهَا وَلَمۡ تَظۡلِم مِّنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ وَفَجَّرۡنَا خِلَٰلَهُمَا نَهَرٗا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٞ فَقَالَ لِصَٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكۡثَرُ مِنكَ مَالٗا وَأَعَزُّ نَفَرٗا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدٗا ﴿٣٥﴾

ލަފުޒީ މާނަ

أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ހުއްޓެވެ. (އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުރި) ۞ جَنَّٰتُ عَدْنٍ = قائم ވީ ސުވަރުގެއެވެ. ۞ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَٰرُ = އެމީހުންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވައިދެއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ގަސްގަހާގެހިތަކުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ) يُحَلَّوْنَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާ ގަހަނާއަޅުއްވާނެއެވެ. ۞ مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ = ރަނުގެ އުގާޅުތަށް. ۞ وَيَلْبَسُونَ = އަދި އެމީހުން ލާނެއެވެ. ۞ ثِيَابًا خُضْرًا = ފެހިކުލައިގެ ހެދުން. ۞ مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ = ހިލޭ ފަރުވާގެ ތުނި ދުލަން ފަށްފަށާއި އަދި ބޮޑު ބޯފަށްފަޅުގެ. ۞ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا = އެމީހުން އެސުވަރުގެގައި ލޮނުގިނުން ވީ حال . ۞ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ = ސޯފާތަކުގެމަތީގައި. ۞ نِعْمَ ٱلثَّوَابُ = (އެސުވަރުގެ އެއީ) އެންމެ ރަނގަޅު ބަދަލެވެ ثواب އެވެ. ރަގަޅު އެވެ. ۞ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ = އަދި އެސުވަރުގެ ގޮނޑިއާ ބަހައްޓާތަން ރަނގަޅުވެއްޖެއެވެ. ۞ ۞ وَٱضْرِبْ لَهُم = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކާފިރުން އެމީހުންނަށް ޖައްސަވާދެއްވާށެވެ! ۞ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ = ދެމީހުންގެ މިސާލު. ۞ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا = އެދެމީހުންކުރެ އެކަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. ۞ جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَٰبٍ = މޭވާގަސްތަކުގެ ދެބަގީޗާ. ۞ وَحَفَفْنَٰهُمَا بِنَخْلٍ = އަދި އެދެބަގީޗާ ވަށައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަރުހި ރުއް ލެއްވީމެވެ. ۞ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ = އަދި އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަނޑުވެރިކަން ލެއްވީމެވެ. ۞ كِلْتَا ٱلْجَنَّتَيْنِ = ދެބަގީޗާވެސް. (ދެބަގީޗާއިން ކޮންމެ ބަގީޗާއެއްވެސް) ۞ ءَاتَتْ أُكُلَهَا = އެއްޗެހި ދިނެވެ (ގަސްތަކުގެ މޭވާ) އުފެއްދިއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވި ގޮތަށް) ۞ وَلَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَيْـًٔا = އަދި އޭގެ ބާވަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުލިބިއެވެ. (ހަމަ ފުރިހަމައަށް ލިބުނެވެ.) ۞ وَفَجَّرْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިންގެވީމެވެ. ۞ خِلَٰلَهُمَا = އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި نَهَرًا ﴿٣٣﴾ = ކޯރެއް ۞ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٌ = އަދި އޭނާއަށް މުދަލެއްވެއެވެ. (ރަން ރިހި / ނުވަތަ މޭވާ

ދުރާވެއްވެ.) ❁ فَقَالَ لِصَـٰحِبِهِۦ = ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއަށް ބުންޏެވެ. ❁ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ = އޭނާ އަނެއްމީހާ ވާހަކަދައްކަމުންދާ ތަނުގައި. ❁ أَنَا۠ أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا = މުދަލުގެގޮތުން ކަލޭއަށްވުރެ އަހުރެން ގިނައެވެ. (މުދާ ގިނައެވެ.) ❁ وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ = އަދި މީހުން ގިނަވުމުގެގޮތުން ވާ عزّة ބޮޑުއެވެ. (މީހުން ގިނައެވެ.) ❁ وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބަގީޗާއަށް ވަދެވެއެވެ.❁ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ = އޭނާ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވުމުގެ حال. ❁ قَالَ مَآ أَظُنُّ = އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހުރެން ހީއެއް ނުކުރަމެވެ. ❁ أَن تَبِيدَ هَـٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ = މިބަގީޗާ ދުވަހަކުވެސް ހަލާކުވާނެކަމަކަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٣١) އެބަޔަކާގެ ދަރުން އާޚިރަތް ދިރިދިރުމަށް، ގާއިމުވެތިބޭ ސުވަރުގެތަށް އުދިރުންނަން ހުއްޓެވެ. އުދިރުން އެތަނުގައި ރަނުންވާ އުފާތަށް އަޅާނެއެވެ. އަދި ފެހުވިގެ ތުނި އަލާން ޖައްސާއި އަދި އޭގެ ބޮޑުވިގެ ފިހުރާވައިގެ ހުދުރަތްތަށް ލާނެއެވެ. އަދި އުދިރުން އެސްވަރުގޭގައިވާ ސޯފާތަކުގައި ލެނބިގެން ތިބޭނެއެވެ. އެސްވަރުގެ އެއީ ثواب ކާއި نعمة އެވެ. ރަނގަޅުވެގެންވާ نعمة އެވެ. އަދި އެއީ ގޮސްތިބޭ އަރާމުކުރުމަށް ރަނގަޅުވެގެންވާ ތަނެވެ.

(٣٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އުދިރުންނަށް – يعنى: އެ مشرك ނުންނަށް – ދެފިރިހެނުންގެ مثال ޖެއްސަވައިދެއްވާށެވެ1 އެބަޔަކު އެކަކަށް (މުއުސަނދިމީހާއަށް) މިވަރުބަސްކަޅުގެ ގޮތުސްކަދުރުގެ ދެބަގީޗާ ދެއްވީމެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެ (ގޮތުސްކަދުރުވުދެމެއް) ވަށައިގެން މިވަރުބަސްކަޅުގެ ކަދުރުރުއް ލެއްވީމެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި ދަނޑުބިމެއް ލެއްވީމެވެ.

(٣٣) ދެބަގީޗާގެ ގަސްތަކުގައި މޭވާއަރާ ފެއްކާވެފައިވެއެވެ. އޭގެ މޭވާއި نتيجة ގެތެރެއިން ކުޑަމިންވަރަކުވެސް މަދުވެ އުނިވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެދެމެދުގައި (ގަސްތަކުގެތެރޭގައި) މިވަރުބަސްކަޅުގެ ފެންއާރެއް ފަޅުއްވައި ހިންގީމެވެ. (ހިލާ ގޮތަކުންވެސް ކަންތައްތައް އޭނާއަށް ބަރަބަރުވެގެންވެއެވެ.)

(٣٤) އަދި އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ މާލުވެއެވެ. (އަދި ރަނާއި ރިހި އަދި ގިނަމުދާލުވެއެވެ.) ދެންފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއާއި (فقير މީހާ) ވާހަކަދައްކަމުންދާތަނުގައި ބުންޏެވެ. "ކަލޭއަށްވުރެ އަހުރެން މުދާގިނަވެފައި އަދި މީހުން ގިނަވުމުގެގޮތުން ވާ عزّة ބޮޑުއެވެ."

(٣٥) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބަގީޗާއަށް ވަނެވެ. އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވުމުގެ حال ގައެވެ. (އެއީ محشر އަށް ދަތުރުކުރާއިރުގައި كافر ވުމާއި قيامة ދުވަސް ދެކި ޝައްކުވުމާއި މިބާވަތުގެ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހުރެން ހީކުރާކަށްނުވަމެވެ. އަހުރެންގެ މިބަގީޗާ ދުވަހަކުވެސް ހަލާކުވެގެން ނުދާނެއެވެ.

وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾

ލުޣަތު

وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً = އަދި قيامة ދުވަސް އަންނާނެކަމަކަށް އަހުރެން ހީއެއް ނުކުރަމެވެ. ۞ وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى = އަދި (ކަލޭފުޅުން ތިޔަބުނާ ގޮތަށް قيامة ވެގެން) އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ ގެ ގާތަށް ރުޖޫޢުކުރެވިއްޖެނަމަވެސް.) ۞ لَأَجِدَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް ފެންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ۞ خَيْرًا مِّنْهَا = މިބަގީޗާއަށްވުރެ ހެޔޮ ރުޖޫޢަވާ ތަނެއް ۞ مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ = އެނބުރިދާނެތަނުގެ ގޮތުން.۞ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ = އޭނާއަށް އޭނާގެ (فقير) އެކުވެރިޔާ ބުންޏެވެ. ۞ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ = އޭނާ އެކުވެރިޔާ ވާހަކަދައްކަމުންދާހާލުގައި. ۞ أَكَفَرْتَ = ކަލޭ ކާފިރުވެއްޖެހީތޯއެވެ.؟ ۞ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ = ކަލޭ ހެއްދެވިފައިވާ ފަރާތަށް.۞ مِن تُرَابٍ = ވެލިން (އާދަމް آدم عليه السّلام އުފެއްދެވީ.) ۞ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ = ދެން މަނިކޮޅަކުން – (ދެން ކަލޭ މަނިކޮޅުން ހެއްދެވީ) ۞ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭ ފުރިހަމަ ފިރިހެނަކަށް ހެއްދެވީ.۞ لَّٰكِنَّا۠ = އެހެންނަމަވެސް އަހުރެން. (ކަލޭކާފިރުވިޔަސްވެސް.) ۞ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى = الله އެވީ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ۞ وَلَآ أُشْرِكُ = އަދި އަހުރެން شريك ނުކުރާހުށީމެވެ. ۞ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ = އަހުރެންގެ ربّ އާއި އެއްވެސް ކަމެއްކަމާވެސް.۞ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ = ކަލޭ ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް ވަންނައިރު ۞ قُلْتَ = މިފަދައިން ނުބުނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ. ۞ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ = (އެއީ މާތް الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެވެ. الله ގެ حضرة ން މެނުވީ ބާރެއް ހިނގުމެއް ނުވެއެވެ. މިއެވެ.) ۞ إِن تَرَنِ = ކަލޭ އަހުރެން ދެކެއްސެ. ۞ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا = އަހުރެން ކަލޭއަށްވުރެ މުދާ މަދުކޮށްވައި. ۞ وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ = އަދި ދަރިންނާއި.۞ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ = އަދި އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ދެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ۞ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ = ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށްވުރެ މާހެޔޮ ތަނެއް. މާހެޔޮ އެއްޗެއް. ۞ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا = އަދި އެކަލާނގެ (ކަލޭގެ ބަގީޗާގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވައި) ۞ حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން عذاب އެއް.۞ فَتُصْبِحَ = ދެން އެބަގީޗާވެ ۞ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ = އެއްވެސް އެއްޗެއްނުވާ ފާހީން (ފިހިކައްސާލާފަ ހުސްވެ) ބިމަކަށް.۞ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا = ނުވަތަ އޭގެ ފެންގަނޑު ބިމުގެ ތެރެއަށް އެކަށް ވަދެގޮސް އެއްވެސް ފެނެއް ނެތްތަނަކަށް ހެދިގެން.۞ فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ = ދެން ކަލޭ އެފެން ހޯދައިގަތުމަށް ކަލޭއަށް ކުޅަދާނައެއްވެގެން ނުވާނެއެވެ.۞ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ = އަދި އޭނާގެ ފަލަމޭވާ ވަށާލެވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: ހަލާކު ވެއްޖެ އޭނާގެ

ގޯވާތަކް ވަރަށް ހަލާކުކޮށްލީމެވެ.) ۞ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ = ދެންވީ އޭނާގެ ދެއަތްތިލަ ފުރުޅާ حال އޭނާ ހަލާކުވެސްކޮށްލީމެވެ.۞ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا = އޭނާ އެއަށްކުރި خرد ގެމައްޗަށް.۞ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا = އެ ގަސްތަކް އޭގެ މުގުރުތަކުގެ މައްޗަށް ވެއްޓި ۞ وَيَقُولُ = އަދި އޭނާ ބުނެއެވެ.۞ يَـٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ = އަހުރެން شريك ނުކުރިނަމަ ކޮންތައްތޯ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟ ۞ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ = އަހުރެންގެ ربّ އާއި ހަމަ އެކަކާވެސް.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އަދި (އޭނާ ބުންޏެވެ.) "އަހުރެން ހިކުމަތްތެރިގޮތުގައި ހިތަކުނާ قيامة ދުވަހެއް ނާންނާނެއެވެ. (އަދި ކަލޭ ހިތަކުނާގޮތަށް قيامة قائم ވެގެން އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ދުވެއްޖެނަމަވެސް އަހުރެންގެ މިބަގީޗާއަށްވުރެ މާހެޔޮ ރަނގަޅު ތަނެއް އަހުރެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ." އޭނާ ދޮގުކޮށް ބުނީ ހެޔޮ ގޮތެއް ލިބޭނެއެވެ."

(٣٧) އޭނާގެ (فقير) އެކުވެރިޔާ އޭނާއަށް ވަރަކަށްވެސް حال ބުނެއެވެ. "ކަލޭ ކަލޭގެފުޅުގެ ކާފަރުވެއްޖެހެއްޔެވެ. އެކަލާނގެ ކަލޭގެ ބައްޕަ (آدم عليه السّلام) ވެސް ހެއްދެވީ ވެލިން. އަދި ކަލޭ މަނިކުފުޅުން ހައްދަވައި ދެން ފުރިހަމަ ބޭބޭކަމުގައި ހިތްވަރުގަތް ކަލޭގެ ކާފަރުވީއެވެ."

(٣٨) އެހެންނަމަވެސް އަހުރެން (އެކަލާނގެއަށް ކާފަރުނުވަމުއެވެ.) اللّٰه އަކީ ކަލާނގެއެވެ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ އާއި ހަމައެކަކާވެސް شريك ނުކުރާހުށީމެވެ. ބަޔަކު ނުކުރާހުށީމެވެ.

(٣٩) ކަލޭ ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް ވަންނަމުން "اللّٰه އިރާދަކުރެއްވިކަމެވެ. اللّٰه ގެ حضرة ނުލައި ބާރެއް ލިބޭކަމެއް ނުވެއެވެ." މިފަދައިން ބުނިނަމައެވެ. (އެފަދައިން ނުބުނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟) ކަލޭއަށްވުރެ އަހުރެން މުދަލާއި ދަރިން މަދުކަމުގައި ކަލޭ ދެކެނަމަވެސްމެއެވެ.

(٤٠) "އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށްވުރެ މާހެޔޮއެއްޗެއް ދެއްވުން أمّيد ކުރަމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް އުޑުން ޢަޛާބު އެއް ފޮނުއްވައި އެބަގީޗާ އެއްކޮށްހެން ހިލަކުރެހުނުތަނަކަށް ހެދުމަކީ ހެދުމުވައިފާނެއެވެ.

(٤١) ނުވަތަ އެބަގީޗާގެ ފެން އެގޮތުގެ ތިރިއަށް ގޮސް ފުރަތަމަފެނެއް ކުރިންހެން ހޯދާނެ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. ދެން ކަލޭއަށް އެފެން ހޯދުމަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނެއެވެ."

- ދަންނައެވެ! ކަންތައްތަކުގެ އެއީއެވެ. ދުނިޔޭގެ ބަގީޗާގައި ދިރިއުޅުމުގެ އެކަށީގެންވާ ކަންކަމެވެ. އެކަން ހަލާކުވެދާނެ 1 ކޮންމެ ވަގުތެއް ކުރިމަތިވެދާނެ. އޭނާ އަދި ކާފަރުވެ ގޮސް ކުޅަދާނަކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ. ނުވިނަމަ ކޮށްލިކަމާ ނިކަމެތި މުދާ މިހިސާބުން ދުނިޔެ ބޭނުންކުރާށެވެ. ނަފްސު ޙަޤީޤަތެއް ބިނާކުރުމަށް ކުރިއެރުމަށް ބަރަކާތްތެރިކުރުމަށް ދުނިޔެ ދުނިޔަކީ ފާތުކަމެއް ނެތް ކަންތައްތަކުގެ خرد ހޭދަ ކުރާނެކަމަށް ދިވެހިން ބޭނުންކުރީ މިބަގީޗާ منفع އެއް ލިބެންނެތި ކަސްތޮއްޓެއް ބަލާބާރުވާކަމެވެ. ދެން ދިމާވާ ދެކޮޅަކީ އެކުވެރި އެއްޗަކީ ވަރަކަށްވެސް خلاصة އެވެ.

(٤٢) އަދި އޭނާގެ ގޯވާތަކް (އޭނާގެ މުދާތަކް) ވަރަށް ހުރިހާ އެއްޗެއް ހަލާކުވެގެން ދިޔައީއެވެ. އޭނާ އަކީ اللّٰه ހައްދަވައި ދެއްވި ރަނގަޅުކަމާ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. ދެން ވީ އޭނާ އެބަގީޗާއަށް ކުރި خرد އާއި އަދި އެކަން ބަލައިލާ ހަމަގައިމުވެސް ހިތާމައިން އެކަތަ ކުރިން ދެއަތްތިލަ ފުރުޅާ ހަލާކުވެގެން އުޅެއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނެއެވެ. "އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ އާއި އެކަކާވެސް شريك ނުކުރިނަމަ ކޮންތައްތޯ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟."

وَلَمۡ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلۡوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلۡحَقِّۚ هُوَ خَيۡرٌ ثَوَابًا وَخَيۡرٌ عُقۡبًا ﴿٤٤﴾ وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ فَأَصۡبَحَ هَشِيمًا تَذۡرُوهُ ٱلرِّيَٰحُۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٍ مُّقۡتَدِرًا ﴿٤٥﴾ ٱلۡمَالُ وَٱلۡبَنُونَ زِينَةُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَٱلۡبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيۡرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيۡرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوۡمَ نُسَيِّرُ ٱلۡجِبَالَ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ بَارِزَةً وَحَشَرۡنَٰهُمۡ فَلَمۡ نُغَادِرۡ مِنۡهُمۡ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

ލުޣަތު

وَلَمۡ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ = އަދި އޭނާއަކަށް އެއްވެސް جماعة އެއްނުވިއެވެ. ❁ يَنصُرُونَهُۥ = އޭނާއަށް نصر ދޭނޭ-(އެހީވާނޭ) ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި. ❁ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ = އަދި (عذاب) مَنعَ ކުރެވޭނެ މީހަކު ކަމުގައި އޭނާ ނުވިއެވެ. ❁ هُنَالِكَ ٱلۡوَلَٰيَةُ = ފަހިކަމާއި مِلْكُ އާއި ވެރި ކަމެއްކަން. ❁ لِلَّهِ ٱلۡحَقِّ = حقّ ވަންތަ اللّه އަށެވެ. (އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.) ❁ هُوَ خَيۡرٌ ثَوَابًا = އެކަލާނގެއީ ثواب ދެއްވުން ހެޔޮވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. وَخَيۡرٌ عُقۡبًا ﴿٤٤﴾ = އަދި ފަހުކޮޅުގެ ބަދަލުދެއްވުން ހެޔޮވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَٱضۡرِبۡ لَهُم = (އޭ رسول اللّه އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ޖައްސަވައިދެއްވާށެވެ.1 ❁ مَّثَلَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު. كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފައްދަވައިލެއްވި ފެނެއް ފަދައެވެ. ❁ مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން. ❁ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ = އަދި އެފެނާ ގުޅި އެކުވި ވެއްސުނެވެ. ❁ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ = ބިމުގެ ގަސްގިހާވެލި. ❁ فَأَصۡبَحَ هَشِيمًا = ދެން އެގަސްގިހާވެލި ހިކި ކުދިކުދިވިއެވެ. ❁ تَذۡرُوهُ ٱلرِّيَٰحُ = ވައި އަރައިގެން އެތަކެތި ބުރުއްސައިލާ. ❁ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި اللّه ވޮޑިގެންވިއެވެ. ❁ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٍ مُّقۡتَدِرًا ﴿٤٥﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވެރިކަލާނގެއެއްކަމުގައި. ❁ ٱلۡمَالُ وَٱلۡبَنُونَ = މުދަލާއި ދަރިންނާއި. ❁ زِينَةُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތްތެރިކަމެވެ. ❁ وَٱلۡبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ = އަދި بَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ (يعنى: آخرة އަށް ފައިދާކުރާ ހެޔޮ ކަންތައް عملއެއް) ❁ خَيۡرٌ عِندَ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަންބޮޑުވެއެވެ. ❁ ثَوَابًا = ثواب ގެ ގޮތުން. (ދުނިޔޭގެ ގޮތުން.) ❁ وَخَيۡرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ = އަދި أمّيد ކުރުމުގެ ގޮތުން ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ❁ وَيَوۡمَ نُسَيِّرُ ٱلۡجِبَالَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަތައް ދުއްވާލައްވާ ވިއްސާރަވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) ❁ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ بَارِزَةً = އަދި (އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހުންނަ) ފަޅުވެގެންވާ ހާލު ކަލޭގެފާނު ބިމު ދެކޭނެއެވެ. ❁ وَحَشَرۡنَٰهُمۡ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر

ކުރައްވާ (އެއްކުރައްވާ) ހުރިގޮތް. ❁ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ = އަދި އެމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް ދޫކޮށްނުލާގޮތުގެ ޖަމުކުރައްވާހުރިގޮތް.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٣) އަދި އޭނާއަށް نصر ދީ އެހީތެރިވާނޭ އެއްވެސް جماعة އެއް الله ފިޔަވައި އޭނާއަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި (الله ގެ عذاب) مَنَعَ ކުރުވާނެ ހުނަރުވެސް އޭނާ ނުވެއެވެ.

(٤٤) (قيامة ދުވަހުން) ވިލާޔަތާއި مِلْكُ ވަނީ ހަމައެކަނި حقّ ވަންތަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއަށް ثواب ދެއްވުމުގެ ދަރުމަތުގައި އަދި ފަހުކޮޅުގެ ދަރުމަދާއި جزاء ދެއްވުމުގެ ދަރަޖައިން ހެޔޮކަލާނގެއެވެ.

(٤٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު ޖަހައްސަވައިދެއްވާށެވެ! އެއީ އުޑުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ވާރޭގެ މިސާލެވެ. ވާރޭގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ. ދެން އެ ވާރޭފެނުން ބިމަށް، އެގޮތުން ބިމުގެ ގަސްގެހިތަކާއި (ގަސްތަކެއް ރަނގަޅުވެ ފެހިވެ ފުރިހަމަވެ) ދެން ގަސްތަކުގެ ކޮޅުތައް ވައިރޯޅިއަށް ބޮޑުވެގެން ދަތުރުކުރާ ހިކި ފަސްކަށިކަމަށް ވެއްޖެއެވެ. އަދި الله تعالى ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. الله تعالى ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު ދެއްވުމުގައި މިދުނިޔެ ފަނާވާ އެއްޗެއްކަމާއި قائم ވެ ނުހުންނައެއްޗެއްކަން ދައްކަވައެވެ. އެފަދައިން ދުނިޔޭގެ ވެސް އެއް حالة އަކުން ދެން ހުންނަނީ ބަދަލުވަމުންނެވެ. އެފަދައިން ފަނާވެގެން ދުނިޔެ ހުންނަ ގޮތެވެ. ދުނިޔޭގެ ބައެއް މީހުންނަށް منفع ކުރެވެއެވެ. ބައެއް މީހުންނަށް ގެއްލުން ލިބެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ބައެއް މީހުން ދުއްތުރާ ވެ ޝަރަފުވެރި ބައެއް ދުއްގަން ކުރާގެ މީހުންވެސް ވެއެވެ. – والله أعلم މިއީ حكمة ތެރިކަމުގެ ބައެއްކަމެވެ.

(٤٦) މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތެކެވެ. އަދި بَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتِ އަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި މާތްބޮޑު ހެޔޮ ثواب ގެ ގޮތުން ރަނގަޅު ދަރުމަދާއި އުންމީދުކުރެވޭ ރަނގަޅު ކަމެވެ.

- ދަންނައެވެ. بَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتِ އަކީ ދާއިމީ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކެވެ. ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ބުނެފައިވަނީ މިއީ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ މިބަސްތަކެވެ. އަދި ބައެއް ބުނެފައިވަނީ މިއީ فرض ނަމާދު ކަމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބުނެފައިވަނީ މިއީ آخرة އަށް ކުރާ ކޮންމެ صالح عمل އެއް ކަމަށެވެ. އެއީ ބާކީވެ ދެމިހުންނާނެ عمل އެއްކަމުގައިވާތީއެވެ. އަދި މިއީ މިބައިގެ ބޭނުން ބުނެފައެވެ. والله أعلم .

(٤٧) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަތައް ދުއްވައިލާ ވިއްސިވާރިކޮށްލައްވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އަދި ބިންގަނޑު އެއްވެސް އުސްތަނެއްނެތި ހަމަ ފާޅުވެ ފެންނާނެ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (ނުވަތަ އެބިމުގައި ވަޅުލެވިފައިވާ މީހުންނާއި ތަކެތި ނުކުމެ ފާޅުވެފައި ވާނޭ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.) އަދި އޭގެތެރެއިން އެކަކުވެސް ދޫކޮށްނުލައްވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر ކުރައްވާހުރިގޮތް. އެއްކުރައްވާހުރިގޮތް.

وَعُرِضُوا۟ عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَـٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍۭ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ ٱلْكِتَـٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَـٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَـٰذَا ٱلْكِتَـٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّـٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

މުފުރަދާތު

وَعُرِضُوا۟ = އަދި އެއުރެން ހުށަހަޅުއްވޭނެއެވެ.— އެބަހީ: އެއުރެން ހުށަހަޅުއްވޭނެއެވެ. ◈ عَلَىٰ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة އަށް. ◈ صَفًّا = ސަފުތަކަށް. ◈ لَّقَدْ جِئْتُمُونَا = (އެއުރެންނަށް އިންނަވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް އައީމުއެވެ. ◈ كَمَا خَلَقْنَـٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވިގޮތަށް. ◈ أَوَّلَ مَرَّةٍ = ފުރަތަމަ ފަހަރު. ◈ بَلْ زَعَمْتُمْ = އަދި ހިތްޕުޅުއްޔެވެ؟. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ހީކުރީމުއެވެ. ◈ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ނުލައްވާނޭކަމަށް. (އެއީ قيامة ދުވަހުގެ ހިސާބު ނުހިފާނޭކަމަށް ބަލާހުށީއެވެ.) ◈ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ = ކަށަވަރުކުރެވިފައިވާ ވަގުތެއް. އަދި ތަޅުނީ. ◈ وَوُضِعَ ٱلْكِتَـٰبُ = އަދި (عمل ގެ) ފޮތްތައް ބެހެއްޓިވިއެވެ. ◈ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ = އަދި ކަލޭގެފާނު مجرم ން (ކުށްވެރި ނުބައިމީހުން) ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ◈ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ = އޭގައިވާ ތަކެއްޗަށް ބިރުގަނެ ބިރުން ފުންކަމުގައިވާ ހާލު. ◈ وَيَقُولُونَ يَـٰوَيْلَتَنَا = އަދި އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާ ހަލާކު ވެއްޖެއްޔާ ތިމަން މީހުނގެ ހާލުގައި ބޮޑުކަމާއެވެ. ◈ مَالِ هَـٰذَا ٱلْكِتَـٰبِ = މިއީ ކޮންކަހަލަ ފޮތެއްކަމާއެވެ؟. (عجائب ފޮތެކެވެ.) ◈ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً = ކުޑަ އެއްޗެއްވެސް ބޮޑު އެއްޗެއްވެސް ދުރުކޮށް ނުލައެވެ. (އެބަހީ: ބޮޑު ފާފައެއްވެސް ކުޑަ ފާފައެއްވެސް ދުރުކޮށް ނުލައެވެ.) ◈ إِلَّآ أَحْصَىٰهَا = އެއްޗެއްގެ އޭގައި ހިސާބުކޮށް ފައިވާގޮތުން. ◈ وَوَجَدُوا۟ = އަދި އެއުރެން ފެނިގެންނެވެ. ◈ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا = އެއުރެން (ދުނިޔޭގައި) ކުރި عمل އެއް حاضر ވެގެންވާ ހާލު. ◈ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގަންނަވާނެއެވެ. ◈ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ = އެއްވެސް ކަނބަލަކަށް. ◈ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَـٰٓئِكَةِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް وحي ކުރެއްވިހިނދު. ◈ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ = ކަލޭމެން آدم (عليه السّلام) އަށް سجدة ކުރައްވާށެވެ! ◈ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ = ފަހެ إبليس ފިޔަވާ އެހެންބޭކަލުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. ◈ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ = އޭނާ ވީ جنّ ންގެތެރެއިންނެވެ. ◈ فَفَسَقَ

= ފަހެ އޭނާ ނުކިޔަމަންތެރިވީއެވެ.۞ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ = އޭނާގެ ربّ ގެ أمر ދޫކޮށް (އެކަލާނގެ أمر ދޫކޮށް ބަހައްޓައިގެން އެކަލާނގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ނުކުތްޖެއެވެ.) ۞ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ = ދެން ފަހެ ކަލޭމެން އޭނާ ހިފަނީ إختيار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ = އަދި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅާއި أَوْلِيَآءَ = ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި.۞ مِن دُونِي = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ = އެމީހުން ކަލޭމެންގެ عدوُّ ންކަމުގައިވާ حال. ۞ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ބަދަލު ވާ ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ސަފުކޮށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. (އަދި އެމީހުންނަށް އެންގޭނެއެވެ.) "ހަމަކަށަވަރުން ފުރަތަމަފަހަރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވިހެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން ގެންނެވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) އުޅުނުއިރު ހިތާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ކަށަވަރު އިޖްތިމާޢެއް ވަޢުދުވެވުނު (އެބަހީ: ހިސާބުބެއްލެވުމާ عمل ތަކަށް جزاء ދެއްވުމަށް) ވަޢުދުވެވުން ނުޖެހޭނެކަމަށް ކަލޭމެން ބުނީ." (މިއީ قيامة ދުވަހުން ކާފިރުންނަށް އެންގެވޭ ބަހެކެވެ.)

(٤٩) އަދި عمل ގެ ފޮތް ބެހެއްޓިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: عمل ގެ ފޮތް ކޮންމެމީހެއްގެ އަތްގައި ބެހެއްޓިއްޖެއެވެ.) ފަހެ مجرم ން -އެބަހީ: ނުބައިމީހުންނާއި ކާފިރުން - އެމީހުންގެ ފޮތްގައިވާތަކެތީ ބިރުން ސިހިގެންނުވާނެއެވެ. (ހިތާމަކުރާ ތިއްބަހަށް) އަދި ބުނާނެއެވެ. "އަހުރެމެންގެ ހަލާކެވެ! މިއީ ކޮންކަހަލަ ފޮތެއްހެއްޔެވެ. ކިޔައްވާ ކުޑަކަމެއްވިޔަސް އަދި ބޮޑުކަމެއްވިޔަސް އޭގައި ނުލިޔާ ނުވެއެވެ. (ހުރިހާ އެއްޗެއް އެބަލުއްޗެވެ.)" އަދި އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރިހަމަކުރި عمل އެއް حاضر ވެގެންވާތީ އެމީހުން ދެކޭނެއެވެ.

(٥٠) އަދި آدم (عليه السّلام) އަށް سجدة ކުރުމަށް ބޭކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ملائكة ބޭކަލުންނަށް އެންގެވިހިނދު (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) ފަހެ إبليس ފިޔަވާ އެންމެހައި ملائكة ބޭކަލުން سجدة ކުރިއެވެ. އޭނާވީ جِنِّ ންގެތެރެއިންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ ربّ ގެ أمر ދޫކޮށް ބަހައްޓައިގެން އެކަލާނގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ނުކުތްޖެއެވެ. آدم عليه السّلام އަށް سجدة ނުކުރިއެވެ.

(އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ!) އެ إبليس އާއި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު ކަލޭމެންގެ عدوّ ންކަމުގައިވާ حال ވެސް ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ސަހަރޯވެރިންކަމުގައި ބަދަލު إختيار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ބަދަލު ނުބައިވެގެންވެއެވެ. (އެއީ الله އަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ބަދަލުގައި إبليس އަށް ކިޔަމަންވުމެވެ.)

۞ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ أَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

ލަފުޒީ

۞ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އިބިލީސް) އެމީހުން حاضر ނުކުރެއްވީމެވެ. ۞ خَلْقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިން އުފެއްދެވިއިރު. ۞ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތައް އުފެއްދެވިއިރުވެސް. ۞ وَمَا كُنتُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވެމެވެ. ۞ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ = މަގުފުރެދުވާމީހުން ހިއްޕަވާ އަދި إختيار ކުރައްވާފަރާތަކަށް. ۞ عَضُدًا ﴿٥١﴾ = އެހީތެރިންނަކަށް ۞ وَيَوْمَ يَقُولُ = އަދި އެކަލާނގެ (مشرك ންނަށް) وحي ކުރައްވާދުވަހު. (އެމީހުންނަށް وَحِى ކުރައްވާނެއެވެ.) ۞ نَادُوا۟ = ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ! شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ = އެބަޔަކީ ކަލޭމެން ދަޢުވާކުރި ތިމަންރަސްކަލާނގެ شريك ންކަމުގައި - (ބައިވެރިންކަމުގައި) - ކަލޭމެން ހިތަށް އެރި ބައިމީހުން. ۞ فَدَعَوْهُمْ = ފަހެ، އެމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ގޮވާނެއެވެ. ۞ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ = ފަހެ، އެބައިމީހުން އެމީހުންނަށް إجابة ނުދޭނެއެވެ. ۞ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ލެއްވީމެވެ. ۞ مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ = ހަލާކުވާނޭތަނެއް / ނަރަކައިގެ ވާދިޔެއް / عداوة ލެއްވީމެވެ. ۞ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ = އަދި مجرم ން ނަރަކަ ދެކޭނެއެވެ. فَظَنُّوٓا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް އެނގިގެންދާނެއެވެ. يقين ކުރާނެއެވެ. ۞ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނާނޭކަން. ۞ وَلَمْ يَجِدُوا۟ = އަދި އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. ۞ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ = އެނަރަކައާ ދުރަށް ރެކިދާނޭ ތަނެއް. ۞ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންކުރެއްވީމެވެ. (މިސާލުތަކަށް ބަދަލުކުރައްވައި.) ۞ فِى هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانِ = މި قرآن ގައި. ۞ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށްޓަކައި مِن كُلِّ مَثَلٍ = ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މިސާލެއް. ۞ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ = އަދި އިންސާނާވިއެވެ. أَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ = جدل ގިނަ އެއްޗަކަށް ދިމާވުމުން. ۞ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ = އަދި މީސްތަކުން މަނާނުކުރެވެއެވެ. ۞ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ = އެމީހުން އީމާންވުން. ۞ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ = އެމީހުންގާތަށް ތެދުމަގު އައިއިރުން. ۞ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ = އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދުމާއި. ۞ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ = އެމީހުން ގާތަށް އައުމުން ފިޔަ ۞

سُنَّةُ ٱلۡأَوَّلِينَ = އިސްވެ أمّة ތަކުގެ ޢާދަ. ۞ أَوۡ يَأۡتِيَهُمُ ٱلۡعَذَابُ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް عذاب އައުމަށްދެން.
قُبُلًا ﴿٥٥﴾ = ހަމަކުއްލިއަކަށް / ނުވަތަ ހަމަލާފެނިގެން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގައި (އިބްލީސްއާއި) إبليس އާއި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު حاضر ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި އެމީހުން (އެއްބަޔަކު ހެއްދެވިއިރު އަނެއްބަޔަކުވެސް) حاضر ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި ވާގިވެރިންކަމުގައި މިސްކިތުން މަގުފުރައްދާ ބަޔަކު ހިއްސާވާނަކަށްކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވެއެވެ. (އަދި ޝައިޠާނުންނެވެ. އެހެނީ ބަލާއި ހުރިހާ އެއްވެސް އިބްލީސް ގޮވައިއަޅާކަށްޓަކައި ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަނިވެއެވެ.)

(٥٢) (އަދި އެ مشرك ނުންނަށް) އެކަލާނގެ އަންގަވާދުވަހު (ހަނދުމަކޮށްދެއްވާށެވެ!) (އެކަލާނގެ އަންގަވާނެއެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް شريك ނުކުރުމަށް ކަލޭމެން ހީކުރި ފަރާތްތަކަށް ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ! (އެއީ އެތަކެތި ކަލޭމެންނަށް نصر ދީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب مَنَعَ ކުރާނެތޯ.) ދެންފަހެ އެމީހުން އެތަކެއްޗަކަށް ގޮވާނެއެވެ. އަދި އެތަކެތި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް جواب އެއް ނުދޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނާއި އެމީހުން އުޅުނު شريك ންނާ ދެމެދު عداوة ތެރިކަމުގެ ވަޅެއް ލައްވާނެއެވެ. / ނުވަތަ ނަރަކައިގެ ވާދިއެއް ލައްވާނެއެވެ. / ނުވަތަ ހަލާކުވާންޖެހޭ ތަނެއް ލައްވާނެއެވެ.

(٥٣) އަދި ނުބައި ނުލަފާމީހުން (مجرم ން) ނަރަކަ ދެކޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނާނެކަން އެމީހުންނަށް ޔަގީންވާނެއެވެ. އަދި އެތަނާ ދުރަށް (އެއިން ބަލައިގަނެވޭނެގޮތަކަށް) ގޮސް އެއްވެސް ތަނެއް އެމީހުންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

(٥٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މިސާލެއް މީސްތަކުންނަށްޓަކައި މި قرآن ގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި އިންސާނާ ވަނީ جدل ކުރުމުގައި، އިތުރަށްގޮތުން ގަދަ މީހަކުކަމުގައެވެ.

(٥٥) އަދި މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ތެދުމަގު އައުމަށްފަހު އެމީހުން إيمان ވުމުން މަނާވީ އެމީހުން ގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުމަށް ދެންނެވުމުން މަނާވެގެންވެއްޖައީ، ހިނގާދިޔަ أمّة ތަކަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާދަކުރެއްވި أصول އަދި އާދަ އެމީހުންނަށްވެސް އައުން ކުރިމަތިވުމަށެވެ. އެއީ عذاب އަންނަންދެން ދިމާވެ ތިބުމެވެ. ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް ހަމަފެނިގެން އެމީހުންނަށް عذاب އައުންކަމަށްއައުމަށެވެ.

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ ۖ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى وَمَآ أُنذِرُوا۟ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا۟ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ ۚ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾

ތަރުޖަމާ

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ = އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. ﴿ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ = އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާބޭކަލުންކަމުގައްޔާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައިމެނުވީ. ﴿ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވި މީސްތަކުން جدل ކުރަނީއެވެ. ﴿ بِٱلْبَٰطِلِ = باطل ކަންކަމުން / باطل ދަލީލުން. ﴿ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ = އެއީ އެމީހުން އެއިން حقّ باطل ކޮށް ނައްޓާލުމަށްޓަކައެވެ. ﴿ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى = އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް އެމީހުން ހިފައި / ހަދައި ﴿ وَمَآ أُنذِرُوا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް إنذار ދެއްވުނު ކަންތައްތައް / ބިރުދެއްވުނު ކަންތައްތައް. ﴿ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ = މަލާމާތަށް ކުޅޭ ތަކެއްޗެއް / ފުރައްސާރައިގެ ކަމުގައި. ﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިވެގެން ވަނީ ކާކުހޭ؟ ﴿ مِمَّن ذُكِّرَ = ހަނދާންކޮށްދެވުނު މީހަކަށްވުރެ. بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ = އެމީހާގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކުން ﴿ فَأَعْرَضَ عَنْهَا = ދެން އެމީހާ އެ އާޔަތްތަކުން ފުރަ ޖެހިގެންދިޔައީ. ﴿ وَنَسِىَ = އަދި ހަނދާން ނައްތާލައިފިއެވެ. ﴿ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ = އޭނާގެ ދެއަތް ކުރިއަށް ފޮނުވި ކަންތައް (އޭނާ ކުރި ގޯސްކަންތައް). ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا = ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. ﴿ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި. ﴿ أَكِنَّةً = މަތިވަޅުތައް / ގަނޑުތައް / ބަންދުތައް. ﴿ أَن يَفْقَهُوهُ = އެމީހުންނަށް އެ ފަހުމްނުވުމަށްޓަކައި. ﴿ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި ﴿ وَقْرًا = ބަރުކަން / ބޯކޮށްލުން (ގޮޅިވުން). ﴿ وَإِن تَدْعُهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ގޮވާލެއްވިޔަސް. (دعوة ދެއްވިޔަސް) ﴿ إِلَى ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގަށް. ﴿ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا = ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުން ތެދުމަގަށް ނުލިބޭނެއެވެ. ﴿ أَبَدًا ﴿٥٧﴾ = ދުވަހަކުވެސް. ﴿ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ ފާފަފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ﴿ ذُو ٱلرَّحْمَةِ = رحمة ވެރިވެ. ﴿ لَوْ يُؤَاخِذُهُم = އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްސަވާނަމަ (عذاب ދެއްވާނަމަ) ﴿ بِمَا كَسَبُوا۟ = އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން) ﴿ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب އަވަސްކުރައްވައިފީހެވެ. ﴿ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ = އަދި ވަޢުދުވެވުނު؟ އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތެއްވެއެވެ. ﴿ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ނުފެނޭނެއެވެ. (އެމީހުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ.) ﴿ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ = ސަލާމަތްވާނެ ގޮތެއް. ﴿ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ = އަދި އެ ރަށްރަށް (އެރަށްރަށުގެ މީހުން) ﴿ أَهْلَكْنَٰهُمْ = މިވަންހަރަސްކަލާނގެ

ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.۞ لَمَّا ظَلَمُوا = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވިހިނދުން. ۞ وَجَعَلْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. ۞ لِمَهْلِكِهِم = އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް.۞ مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ = ކަނޑައެޅި عيّن ވަގުތަކާ ވަޢުދުފުޅެއް.

إِجْمَالِي މާނަ

(٥٦) އަދި އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައްޔާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައި މެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. (އެބަހީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވާ އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން ސަލާމަތްވާނެކަމާއި ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތްތަކާއި نعمة ތަކެއް ހުރިކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށާއި އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާ އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އާއި ނުބައި عذاب ހުރިކަމުގެ ބިރުވެރި خبر ދެއްވުމަށެވެ.) އަދި ކާފިރުވީ މީހުން باطل އަދި ކުށުގެ ގޮތުން دليل ދައްކައި جدل ކުރަނީއެވެ. އެއީ حقّ ނައްތާލުމަށް ފުރަގަސްކުރުމަށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އެމީހުންނަށް إنذار ކުރެވުނު ބިރުވެރިކަމުގެ ކަންތައްތައް މަލާމާތުގައި ފުރަތަމަ ހަދައިފިއެވެ.

• ދަންނައެވެ! މިއާޔަތުގައި ވާ ءَايَاتِي އަށް ބޭނުންވެގެންވަނީ ކުރާނުގެ އާޔަތްތަކާއި قرآن އާއި ދެންވެސް ބާވައިލެއްވި وحي އެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް إنذار ވެވުނު ކަންތައް ކުރާނާއި رسول ބޭކަލުންނަށް ދެއްވުނު معجزة ތަކާއި عادَ ފަދައިން ބާވައިލެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. މިހުރިހާ ކަންތައްތަކާ މަލާމާތްކުރިއެވެ ، باطل އަދި ކުށުގެ ގޮތުގައި ކާފިރުންގެ ހަދައިފިއެވެ.

(٥٧) އަދި އެމީހެއްގެ ވެރިކަލާނގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކާއި ހަނދާންކޮށްދީފައިވާ ދުވަހުގެ آية ތަކުން އެނބުރި ދުރު އަނބުރާލައިފާ އަދި އޭނާގެ އަތްތަކުން ކުރިޔަށް ފޮނުވި ފާފަތައް ހަނދާންނައްތާލި މީހަކަށް ވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްވެ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުހުންނާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި އެމީހުންނަށް ނުވިސްނޭނެ ގޮތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަތްކޮޅެއް ހުރަހެއް ލެއްވީމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި ބަރުކަމެއް (ބިރުކަމެއް) ލެއްވީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ތެދުމަގަށް ހިދާޔަތަށް ގޮވާލެއްވިޔަސް ހަމައެކަނި ފަހެ އެމީހުން ތެދުމަގެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

(٥٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަކީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއީ رحمة ގެވެރިކަލާނގެއެވެ. އަދި އެމީހުންކުރާކަންތަކާ ސަބަބުން ކަންތައް ނިމުމަކާއި ފަރާތުން ހިއްޕެވޭނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް عذاب އަވަސްކުރައްވައިފީހެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންނަށް (عذاب ދެއްވުމުގެ) ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. (އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ސަލާމަތްވާނެ ރައްކާތެރިކަމެއް އަދި ސަލާމަތްވާނެތަނެއް އެމީހުންނަކަށް ނުވާނެއެވެ.

(٥٩) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ ހަލާކުކުރެއްވި ހުރިހާ ރަށްރަށެއް އަރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވިހިނދުން އަރަށްރަށް ހަލާކުކުރެއްވީމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ. (އެކަނޑައެޅުއްވި ވަގުތު އަރަށްރަށް ހަލާކުވެގެންދިޔައީއެވެ. އެކަންކަމުން މި مكّة ގެ أهل ވެރިން عبرة حاصل ކުރުންއެބެވެ.)

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ ٱلْحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

ލުޣަތު

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ = އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމާއަށް ވިދާޅުވިހިނދުން.❁ لَآ أَبْرَحُ = އަހުރެން (އަހުރެންގެ ދަތުރު) ނުހުއްޓާނުލާނަމެވެ. ❁ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ = އަހުރެން ފޯރައްޖައްސަވާންދެން. ❁ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ = مَجْمَعَ البَحْرَيْن އަށް (ދެކަނޑު ބައްދަލުވާތަނަށް) ❁ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ = ނުވަތަ ޒަމާންތަކެއް އަހުރެން ހިނގާނުލާނަމެވެ.❁ فَلَمَّا بَلَغَا = އެދެބޭކަލުން ފޯރުވިހިނދުން. ❁ مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا = އެދެކަނޑު ބައްދަލުވާ جمع ވާތަނަށް. ❁ نَسِيَا حُوتَهُمَا = އެދެބޭކަލުން އެދެބޭކަލުންގެ މަސްދަމުން ހަނދުމަފުޅު ނިތިއްޖެއެވެ.❁ فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ = ފަހެ އެމަސް އެމަހުގެ މަގު ހިފައިފިއެވެ. (އެމަސް ހިނގައްޖެއެވެ.) ❁ فِي ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ = ކަނޑުގައި ސުރަންގަ ފަދައިން. ❁ فَلَمَّا جَاوَزَا = އެދެބޭކަލުން (ދެކަނޑު ބައްދަލުވާތަން) ފަހަނައަޅައިގެންދެވުމުން ހިނދުން. ❁ قَالَ لِفَتَاهُ = އެކަލޭގެފާނު (يعني: موسى عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ.❁ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا = އަހުރެމެންގެ ހެނދުނުގެ ކާއެއްޗެހި އަހުރެމެންނަށް ގެންނާށެވެ! ❁ لَقَدْ لَقِينَا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނަށް ލިބިއްޖެއެވެ. ❁ مِن سَفَرِنَا هَٰذَا = އަހުރެމެންގެ މިދަތުރުގައި ❁ نَصَبًا ﴿٦٢﴾ = އުނދަގުލާއި ވަރުބަލިކަން.❁ قَالَ أَرَءَيْتَ = އޭނާ (يعني: ޚާދިމާ) ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންނެވީތޯއެވެ!❁ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ = އަހުރެމެން އެހިރަ ކައިރިގައި އަރާމުކުރުމަށްޓަކައި ވަދެތިބީ.❁ فَإِنِّي نَسِيتُ ٱلْحُوتَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން މަސްދަމުން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ.❁ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ = އަދި އަހުރެން އެމަސްދަމުން ހަނދާންނެތުނީ ނުވަތައެވެ.❁ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ = شيطان މެނުވީ. ❁ أَنْ أَذْكُرَهُۥ = އަހުރެން އެމަހަށް ވާހަކަ ހަނދާންކޮށްދިނުމަކަށް. ❁ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ = އަދި އެމަސް އެމަހުގެ މަގު ހިފައިފިއެވެ. (އެމަސް ދިޔައީ ހިނގައްޖެއެވެ.) ❁ فِي ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ = ކަނޑުގައި عجائب ގޮތަކަށް.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ = އަހުރެން މިއުޅުނުކަމެ ދިޔައީއެވެ. (މަސްދަމުން ހަނދާންނެތުމެވެ.) ❁ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا = ފަހެ ދެން އެދެބޭކަލުން ފަހަތަށް ވަޑައިގެންނެވި

(އަސަރުގެމަތުކަން تبع ވެގެން) ފަހަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދިކޮޅަށް އަލުންވެސް ހިނގާލާ ވަޑައިގެންފިއެވެ.❁ قَصَصًا ﴿٦٤﴾ = އެއަސަރަށް تبع ވެގެން.❁ فَوَجَدَا عَبْدًا= ފެނި އަޅަކު (خَضِرُ عليه السّلام) އެދެބޭކަލުންނަށް ފެނިވަޑައިގެންފިއެވެ.❁ مِّنْ عِبَادِنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ ❁ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً = އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ދެއްވާފައިވާ.❁ مِّنْ عِندِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން.❁ وَعَلَّمْنَٰهُ = އަދި އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުގަންނަވައިދެއްވީ ❁ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން علم އެއް. (خاصّ علم އެއް.) ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ ޚާދިމާއަށް (يُوْشَعُ بنُ نُون އަށް) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ އަށް ދާތަނަށް (ދެކަނޑު އެއްވާތަނަށް – ދެކަނޑު ގުޅޭތަނަށް) ދުވިއްޖައުމަށްދާންދެން ނުވަތަ އެތަކެއްއަހަރުތަކެއްވަންދެން އަހަރުމެންގެ މިދަތުރު ކުރިއަށްގެންދާ ކުރިއަށްދާހުށީމެވެ."

(٦١) ދެންފަހެ އެދެ ދެބޭކަލުން އެހިސާބަށް ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން (އެބަހީ: އެދެކަނޑު ގުޅޭ ހިސާބަށް) ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން އެދެބޭކަލުން (ގެންގޮސްފައިވާ) މަހުގެ މަހީން ހަނދުމަފުޅު ނެތިއްޖެއެވެ. އަދި އެމަސް ކަނޑުގައި ގޮސްތަން ހަދައިގެން ގޮހެ ހިނގައްޖެއެވެ. (އެއީ ޢަޖައިބުކަމެއް ދެއްކެވުމާ މަގުތަކެވެ.)

(٦٢) ދެންފަހެ އެދެ ބޭކަލުން އެތަން ފަހަނައަޅާ ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރުމެންގެ ހެނދުނުގެ ކާނާގެންނަންވާ! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންގެ މިދަތުރުގައި އަހަރުމެންނަށް އުނދަގުލާއި ވަރުބަލިކަން ޖެހިއްޖެއެވެ."

(٦٣) އޭނާވަނީ ދެންނެވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! އަހަރުމެން އެހިލަގަނޑުގެ ކައިރިގައި އަރާމުކުރައްވަމުން ތިބިހިނދު އެމަހުގެމަތިން އަހަރެން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ. އަދި އަހަރެން އެމަސްވާހަކަ ހަނދާންނައްތުވައިލީ شيطان އާކަމުގައިމެނުވީ ނޫނެވެ."

(٦٤) އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެން އެދުނީ އެތަނެވެ." ދެންފަހެ އެދެބޭކަލުން އެދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވިމަގުގެ އަސަރާ تبع ވެގެން އަނބުރާ رجوع ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. (އެމަސް ދިރިގެން ދިޔަ ހިސާބަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ.)

(٦٥) ދެންފަހެ އެތަނުން އެދެބޭކަލުންނަށް، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އަޅަކު ފެނިވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއަޅަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން އެއަޅާއަށް رحمة އެއް (خاصّ رحمة އެއް) ދެއްވާފައިވާ އަޅެކެވެ. އަދި އެއަޅާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ (خاصّ) علم އެއް އުގަންނަވައިދެއްވީމެވެ. އެއީ (خَضِرُ عليه السّلام ކަމުގައި مفسّر ން ވިދާޅުވިއެވެ.)

قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا وَلَآ أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْـَٔلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

ލަފުޒުވާ

قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ = އެބޭކަލަކަށް موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ هَلْ أَتَّبِعُكَ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނާ تبع ވެންޏާއެވެ؟ (އެބި އަދިވެސް ގެންދަވާނޭތޯއެވެ.؟) ۞ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ = ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް އުގަންނަވައިދެއްވުމުގެ މައްޗަށް. ۞ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ = ތެދުމަގުގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އުނގެނިވަޑައިގަތާ ތަކެތީން ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު (خَضِرُ عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެންނާއެކު ކެތްތެރި ނުވެވޭނެއެވެ. ۞ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ = ކެތްތެރިވުމަކާއިގެން ވުމުގެ ގޮތުން ۞ وَكَيْفَ تَصْبِرُ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ۞ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ = އެކަމެއްގެ خبر އަދި علم ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވާ ކަމެއްގައި. قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ سَتَجِدُنِيٓ = ނިކަންތުކު ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ. ۞ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا = الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކެތްތެރިއަކު ކަމުގައެވެ.۞ وَلَآ أَعْصِي لَكَ = އަދި އަހުރެން ކަލޭގެފާނަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިނުވާނަމެވެ. ۞ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ = އަމުރެއްގައި. (އަމުރުގެ ގޮތުން) ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: خَضِرُ ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِي = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާ تبع ވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ. ۞ فَلَا تَسْـَٔلْنِي = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާއި ސުވާލު ނުކުރައްވާށެވެ.۞ عَن شَيْءٍ = އެއްވެސް ކަމަކާ ބެހޭގޮތުން. ۞ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ = އަހުރެން އެކަމުން ކަލޭގެފާނާ ވާހަކަދައްކައި ފުރަތަމަ ފަށާހިނދަކުން. ۞ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ = ހަނދާންކޮށްދިނުން بيان ކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٦) موسى عليه السّلام އެބޭކަލަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "ތެދުމަގާއި حقّ ގެތެރިން ކަލޭގެފާނަށް އުގަންނަވައިދެއްވިފަދައިން ތަޢުލީމުގެތެރެއިން އަހުރެންނަށް ކަލޭގެފާނު އުގަންނަވައިދެއްވުމަށް މަށަކަށް ކަލޭގެފާނާ އަހުރެން تبع ވެވޭތޯއެވެ؟ (ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އަހުރެން ގެންދަވާނެތޯއެވެ.؟)"

(٦٧) އެބޭކަލު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެންނާ އެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެން ހުންނެވުމަކަށް ކުޅަދާނަވެވޭ ނުވާނެއެވެ.

(٦٨) އަދިކަމެއްގެ އެއްވެސް އިލްމެއް އަދި خبر އެއް ކަލޭގެފާނަށް އިހާޠަކުރެއްވިފައި ނުވާކަމެއްގައި ކަލޭގެފާނު ކެތްކުރައްވާނީ ކޮންފަދައަކުންތޯއެވެ؟"

(٦٩) އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. "الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ދެކެވަޑައިގަންނަވާނީ ކެތްތެރިއަކު ކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅަކަށް އަހުރެން ނުކިޔަމަންތެރިވާކަށް ނުވާނެއެވެ."

(٧٠) އެބޭކަލު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާ تبع ވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ (އަހުރެންނާއެކު ވަޑައިގަންނަވާނަމަ) އެއްވެސް އެއްޗަކާ ބެހޭ ގޮތުން އަހުރެން އެކަމެއް بيان ކޮށްދެއްވުމަށް ދަންނަވާނދެން ކަލޭގެފާނު ފަށައިގެން ވާހަކަދައްކަވައިގެން އެއްވެސް ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުން އަހުރެންނާ ސުވާލު ނުކުރައްވާށެވެ!"

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِي ٱلسَّفِينَةِ خَرَقَهَاۖ قَالَ أَخَرَقۡتَهَا لِتُغۡرِقَ أَهۡلَهَا لَقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـًٔا إِمۡرٗا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمۡ أَقُلۡ إِنَّكَ لَن تَسۡتَطِيعَ مَعِيَ صَبۡرٗا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذۡنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرۡهِقۡنِي مِنۡ أَمۡرِي عُسۡرٗا ﴿٧٣﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمٗا فَقَتَلَهُۥ قَالَ أَقَتَلۡتَ نَفۡسٗا زَكِيَّةَۢ بِغَيۡرِ نَفۡسٖ لَّقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـٔٗا نُّكۡرٗا ﴿٧٤﴾

ލުޣަތު

فَٱنطَلَقَا = ދެންފަހެ އެދެ ދެބޭކަލުން (موسى عليه السّلام އާއި خَضِرُ عليه السّلام އާ) ދެބޭކަލުން (އެކުގައި) ވަޑައިގެންނެވީއެވެ.❁ حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا = އެދެބޭކަލުން ސަވާރުވެވަޑައިގެންނެވުމަށް ދާންދެން. ❁ فِي ٱلسَّفِينَةِ = ނަވަށް. ❁ خَرَقَهَا = އެބޭކަލަކު يعني: (خَضِرُ عليه السّلام) އެނައު ފަޅުފޮޅުއްވައިލެއްވީއެވެ.❁ قَالَ أَخَرَقْتَهَا = އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެނައު ފަޅުފޮޅުއްވީތޯއެވެ.؟❁ لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا = އެނައުގެ أهل ވެރިން (ކަނޑުގައި) غرق ކުރުއްވުމަށްތޯއި. ❁ لَقَدْ جِئْتَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވީ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ منكرة ކަމެކެވެ. قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: (خَضِرُ عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.❁ أَلَمْ أَقُلْ = އަހުރެން ނުދަންނަވަމުންތޯއެވެ؟ ❁ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވެ ވަޑައިގެންނުވާނެކަން. ❁ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ = އަހުރެންނާއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނެވުމަށް.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: (موسى عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ لَا تُؤَاخِذْنِي = ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ނުހިފެހެއްޓަވާށެވެ. (އަހުރެންނަށް ކުށެއްކަމުގައި ނުބަލައްޓަވާށެވެ.) ❁ بِمَا نَسِيتُ = އަހުރެން ހަނދާންނެތިގެން ވީކަމަކާ މެދު. ❁ وَلَا تُرْهِقْنِي = އަދި ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ނުޖެއްސަވާށެވެ. ❁ مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾ = އަހުރެންގެ ކަންތަކުގައި އަހުރެންނަށް ދަތި އުނދަގޫ. ❁ فَٱنطَلَقَا = ދެންފަހެ އެދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވީއެވެ.❁ حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا = އެދެބޭކަލުން ކުޑަ ކުއްޖަކާ ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންނެވުމަށް ދާންދެން. ❁ فَقَتَلَهُۥ = ދެން އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ: خَضِرُ ގެފާނު) އެކުއްޖާ މަރުއްވާލެއްވީއެވެ.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.❁ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً = ކަލޭގެފާނު ހަމަ طاهر نفس އެއް މަރުއްވާލެއްވީތޯއެވެ؟ ❁ بِغَيْرِ نَفْسٍ = އެހެން نفس އަކާ ނުލައި (އެހެން نفس އެއްގެ بدل އަކާ ނުލައި) ❁ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވީ ވަރަށް ބޮޑު منكرة ކަމެކެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧١) ދެންފަހު އެދެބޭކަލުން – އެބަހީ: موسى عليه السّلام އާ خَضِرُ عليه السّلام އާއި ދެބޭކަލުން (އުޅަނދުގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ ދެބޭކަލުން ނަވަކަށް އަރުވަޑައިގެންދުވަމުންދާންދެނެވެ. (ދެން ދެބޭކަލުން ނަވަށް އަރުވަޑައިގެން ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމުންފަހު) خَضِرُ عليه السّلام އުނދުގެ (ފިލާއެއް ނައްޓާލައްވާ) ނަގާ ފަލައްޓާލައްވައިފިއެވެ. موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އުނދުގެ أهل ފެނަށް غرق ކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން އުނދު ފަލައްޓާލެއްވީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކުރެއްވީ ބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެކެވެ."

(٧٢) خَضِرُ عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑާއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެން ނުހުންނެވޭނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑު ނުދަންނަވަންތޯއެވެ." (އެބަހީ: ދެންނެވީމެވެ.)

(٧٣) موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އަޅުގަނޑު ހަނދާންނެތުމުންކަމާ ގުޅިގެން ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު ކުށްވެރިކުރައްވައި ނުބައްލަވާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުގެ ކަންތަކުގައި ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑަށް ދަތި އުނދަގޫ ނުޖައްސަވާށެވެ."

(٧٤) ދެންފަހު އެދެބޭކަލުން އަވަޑައިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ ދެބޭކަލުން ކުޑަކުއްޖަކާ ބައްދަލުވަންދެނެވެ. ދެންފަހު خَضِرُ عليه السّلام އޭނާއާ މަރުއްވާލެއްވިއެވެ. موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއްވެސް މީހެއްގެ މަރުގެ ބަދަލުގައި ނޫނީ ހަމަ طاهر نفس އެއް ކަލޭގެފާނު މަރުއްވާލެއްވީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކުރެއްވީ ވަރަށްވެސް ބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެކެވެ."